România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundaţia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

2 - 8 octombrie 1996

(Anul XXIX)

39

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Omul şi opera

CÎTEVA întîmplări şi aniversări recente mi-au readus în minte una din marile teme care a marcat dezbaterile literare ale anilor '60. În iunie s-au împlinit cinci decenii de cînd Georges Bataille a lansat revista *Critique*, gazdă a numeroase polemici prilejuite de structuralism, între care aceea dintre Barthes şi Picard cu mare ecou şi la noi. Toată problematica textului desprins de biografie era deja acolo. Am răsfoit zilele trecute *Rechizitoriile* lui Pamfil Şeicaru (Editura „Jurnalul literar"), în care Sadoveanu şi Arghezi sînt, cum se spune, puşi la zid ca oameni, deşi li se recunoaşte geniul artistic. M-am gîndit la efortul pe care generaţia mea de critici l-a făcut cu începere de la jumătatea deceniului al şaptelea de a separa opera de om; singura noastră şansă de a apăra valoarea, în condiţiile în care biograficul însemna pe atunci un „dosar de cadre" împovărător. Oricît de curios ar părea, structuralismul şi întreaga orientare antibiografică a criticii europene de acum trei decenii au fost exploatate la noi în anii '60 în chip politic. „Puritatea" literaturii pentru care militam era mai puţin aceea estetică de la finele secolului XIX şi începutul secolului XX, cînd s-a născut modernismul, şi mai mult un alibi politic pentru dezideologizarea culturii de care aveam absolută nevoie ca să ne putem impune criteriile şi scara de valori.

Paradoxul estetismului nostru din deceniul al şaptelea constă în caracterul său politic. A putea privi valoarea ca o realitate în sine era deja o formă de a ocoli ideologicul. Primatul textului, sugerat de structuralişti, permitea dezbărarea comentariului critic de tot ceea ce îl putea periclita: referinţa la o biografie sau la o personalitate deseori incompatibile cu normele de viaţă comuniste, obligaţia de a lega artisticul de o filosofie (cazul Blaga) şi aşa mai departe. Se înţelege de ce avea caracter politic demersul nostru: el submina un sistem de conduită literară, acela oficial, şi conducea la norme şi la standarde pe care oficialitatea nu le putea controla.

Postmodernismul a pus ulterior capăt, sub raport doctrinar, estetismului, purismului, antibiograficului, structuralismului şi celorlalte moduri prin care, profitînd de relativa liberalizare de după 1964-1965, critica literară izbutise să-şi „încercuiască" regatul ei în care oficialitatea nu avea acces. Poate tocmai acest statut a făcut ca, mai tîrziu, şi în lipsa unor argumente filosofice şi culturale precum cele amintite, să nu se producă o catastrofă. La moartea lui Ceauşescu nu se pierduse încă decît o parte din terenul cîştigat în primii ani după venirea lui la putere. Prestigiul îşi are inerţia proprie. ■

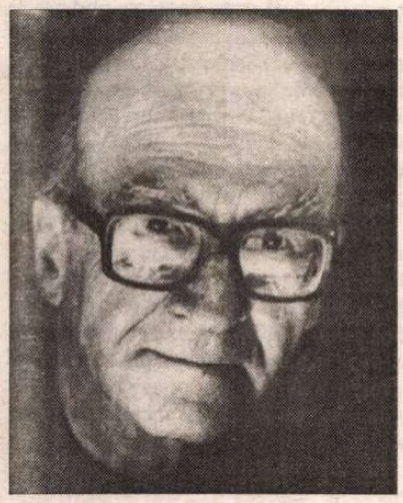

Mircea Eliade - inedit

SCRISORI DIN EXIL

(pag. 12-13)

Destinul mistic al lui Ceauşescu

(pag. 10-11)

Eugen Barbu & Co.

(pag. 7)

Cronica literară

- **Rechizitoriile lui Pamfil Şeicaru**
- ***Romane neconvenţionale***

(pag. 4-5)

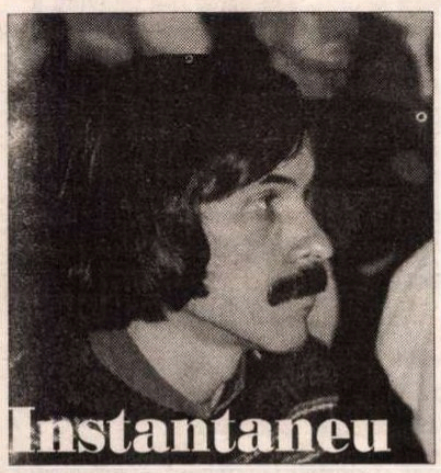

Instantaneu cu Mircea Cărtărescu

(pag. 6)

Tranziţie şi cacocraţie

(pag. 3)

O mie de ani prezidenţialism dinastic

(pag. 2)

Cartea Sibylină

(pag. 20)

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieş

O mie de ani prezidenţialism dinastic

DEŞI campania electorală a început cam de multişor, nu prea se văd semne de agitaţie din partea competitorilor. Luptele par a se duce mai degrabă în tranşeele invizibile, decît în acelea accesibile electoratului. Bătaia pentru un loc pe listă îi preocupă pe politicienii de ambe orientări - democratică şi totalitară - infinit mai mult decît programele electorale şi popularizarea ideilor cu care-şi propun să conducă ţara.

Pînă în clipa de faţă au lipsit marile subiecte, după cum au lipsit şi dezvăluirile senzaţionale. Nu e exclus ca şi unele şi altele să iasă la iveală pe ultima sută de metri a campaniei. Înafara gogoaşei umflate iscată de imprudenţa lui Emil Constantinescu, privind instaurarea monarhiei în România, şi a reacţiei isterice a PDSR, nimic demn de menţionat.

În ţipătul de groază al pedeseriştilor e uşor să descoperi nu numai spaima reală de Regele Mihai, ci şi frustrarea celor care se văd deposedaţi de o posibilă formulă de guvernare. Racolaţi - sau, mai bine zis, ţîşnind din - rîndurile fostei nomenklaturi comuniste, potentaţii de azi ai României au fost construiţi în modelul monarhiei de partid. Structura perfect piramidală a puterii comuniste imită, radicalizează şi degradează modelul regal. Cînd, în 1990, Ion Iliescu a lansat formula „despotului luminat", el era mai puţin naiv decît părea. Sintagma cu pricina nu era consecinţa elocinţei scăpate de sub control, ci prefigurarea plină de ambiţie a unui model precis.

Regele Mihai provoacă atîta derută în rîndul suporterilor iliescieni pentru că în mintea lor poluată de doctrina leninist-stalinistă rolurile s-au inversat complet. Obişnuiţi să vadă în negru alb şi în alb negru, dacă aşa vrea partidul, pentru această categorie umană uzurpatorul potenţial e Regele Mihai! Pentru că el este singurul care poate să ridiculizeze pretenţiile la putere absolută şi nelimitată în timp a titanului din Oltenita.

Primul act al domniei lui Ion Iliescu a început din clipa în care Curtea Constituţională a decis că actualul preşedinte e liber să candideze şi pentru mandatul care începe în 1996. Or, dacă în ciuda tuturor argumentelor posibile - şi juridice şi morale - un grup restrîns de indivizi decide în mod discreţionar asupra unei probleme atît de importante, înseamnă că România a regresat vertiginos pe scara istoriei pînă în cel mai întunecat Ev Mediu.

Dar nu acesta e lucrul cel mai surprinzător. Era de aşteptat ca oamenii numiţi în funcţie de Iliescu însuşi să pună umărul (că obrazul şi l-au pierdut oricum) la baterea în cuie în funcţia supremă în stat a zîmbitorului protector. Surprinzătoare e resemnarea cu care acest abuz grosolan a fost acceptat de către opinia publică - includ în acest termen nu numai cetăţeanul conştient, ci şi mass-media. Peste noapte, editorialiştii cei mai guralivi, juriştii cei mai competenţi, politicienii cei mai convinşi că am păşit deja în statul de drept s-au metamorfozat în întristate variante ale Mioriţei - cea de după anunţarea complotului ungureano-vrîncean.

Probabil că marionetele de la Curtea Constituţională mizau tocmai pe vocaţia resemnării la români. Zecile, sutele de împrejurări în care, după 1990, urmaşii Mioriţei au înghiţit găluştele fără să spună nici pîs i-au încredinţat că ei vor pune şi de data aceasta bărbia în piept. Şi nu s-au înşelat. Nu se vor înşela, probabil, nici cînd un grup vioi de parlamentari în serviciul comandat al preşedintelui va propune multiplicarea mandatelor acestuia pînă în pragul mileniului patru. Dacă n-am avut, ca Austro-Ungaria, dinastie de o mie de ani, să avem măcar o preşedinţie mai lungă decît mileniul! În felul acesta, le vom demonstra eternilor noştri prieteni de peste Tisa că oricîte tratate vom semna, nu ne vor întrece niciodată în inventivitate şi în arta de a confunda căciula furată cu o coroană regală pierdută.

Probabil că unii politicieni din opoziţie mizează pe revolta mocnită a alegătorului. Raţionamentul lor e pe cît de naiv, pe atît de păgubos. În primul rînd, electoratul *tăcut* (cel care nu citeşte ziare şi nu se mai uită la televizor din 22 decembrie 1989) habar nu are de subtilele dezbateri de idei iscate de potlogăria iliesciană a mandatelor ba scoase din, ba băgate în mînecă. Pentru jumătate din populaţia ţării, jocurile politice rămîn la fel de indiferente ca mişcarea planetei Jupiter sau ca rata de schimb a yenului faţă de rupie. În al doilea rînd, chiar acea parte a populaţiei care a auzit de controversa mandatelor iliesciene a ajuns la concluzia că dacă tribunalul a hotărît că Ion Iliescu are drept să candideze, dreptatea a fost de partea lui. Aşa cum a fost şi cînd i-a chemat pe mineri, şi cînd i-a făcut scăpaţi pe teroriştii, şi cînd a semnat umilitorul tratat cu defunctul URSS, şi cînd s-a folosit fără scrupule de lipsa de obraz a lui Vadim, Păunescu, Funar şi toţi ceilalţi democraţi.

Aşadar, drumul spre tron al lui Ion Iliescu s-a netezit considerabil, cu complicitatea criminală a Curţii Constituţionale. Prezidentul poate să-şi dea deja comandă de sceptru, coroană şi tron. Mai greu va fi cu asigurarea succesiunii. Dar probabil că psihologii de la Cotroceni au gîndit deja o alternativă. Soluţia ideală ar fi înfierea, de pe acum, a lui Adrian Năstase. Nu de alta, dar după sîmbetele pe care i le poartă mulţi dintre colegii de partid, e greu de crezut că pedeseristul super-greu va avea cea mai neînsemnată şansă fără protecţia marelui său înaintaş.

Dar, la o fire neastîmpărată precum a lui Ion Iliescu, nu ar fi exclus să retrăim scenariul după care a lucrat în Spania dictatorul Franco. Adică să asistăm la o pregătire a replantării în ţară a monarhiei tocmai de către urmaşul celor care au răsturnat, cu o jumătate de secol în urmă, tronul. Totul e posibil. Ţara care i-a dat pe Radu cel Frumos, pe Radu Negru, Radu Praznaglava, Radu cel Mare şi pe Radu de la Afumaţi îl va suporta - dacă enteresele naţiei o cer - şi pe Radu Duda!

■

POST-RESTANT

de Constanţa Buzea

DESPRE şansa de a publica? Ea există. Depinde de dv. dacă se va întâmpla într-un viitor apropiat. Câteva poeme, cu micile lor uşor de remediat imperfecţiuni sunt de pe acum demne de un debut veritabil.Transcriu în continuare *Vânătoarea inorogului, seara,* luându-mi din când în când libertatea de a înlocui cuvinte şi versuri cu varianta ideală sau omiţând pur şi simplu ce mi se pare în plus. Poemul are destule merite, ca să mai suporte micile accese de teribilism, sufocat pe deasupra şi de atât de multele şi neputincioasele semne de punctuaţie. Deci: „Ceasul căzuse sub dig/ udându-i valurile, secundele,/ făcându-se scoici, nisip,/ redevenind timp, vieţile noastre/ măsurându-ne,/ înserările, dimineţile/ spulberându-le.// Cele patru uşi/ care dădeau spre ea/ pluteau înfipte în cer/ acoperite (...) de nori,/ zgâriate (...) de pescăruşi/ în ţipătul lor./ Cele patru uşi/ mereu închise, ale căror trepte/ porneau de sub dig, tremurau sub (bătaia secundelor) -/ respiraţia ceasului pierdut sub stânci/ dispăruseră.// De trei secole tot întorceam,/ tot întorceam,/ întorceam capul spre tine,/ aşa încât până la urmă/ tot universul părea răsucit/ iar pe tine/ te pierdusem.../(Şi acel ceas, doamne, unde este?/Şi acel ceas, doamne, unde e?/ Şi acel ceas, doamne, unde este?)// Degeaba strigam,/ (Numai) peştii se uitau la mine/ înnebuniţi de ticăitul de sub dig,/ cerându-mi (parcă) iertare că nu m-au iubit/(că nici nu m-au ştiut)/ (...) până atunci". Ar fi multe de spus pe marginea textelor dv., chiţibuşerii de-ale meseriei, desigur, dar cu efect real, binecuvântat. Poate că va mai fi un răspuns, aici. Sau o discuţie, pe viu. Nu ştiu. Până la un debut substanţial ar mai fi ceva cale de parcurs, deşi, veţi spune cu îndreptăţire, pentru că aşa este, atât de mulţi au debutat la vremea lor cu texte infinit mai modeste. În ceea ce vă priveşte pot să spun că sunt pretenţioasă. Puteţi şi singur perfecţiona, cu inteligenţă şi cu toată grija de a nu păstra pe pagină eşecul şi a nu elimina în schimb îngerii. Chinuit, cum singur spuneţi, de câţiva ani buni, de poezie, prietenii cărora le-aţi citit rămânându-vă în preajmă, mă adaug lor fiind convinsă că aveţi ceva important de spus. (*Adrian Mihălţianu,* Bucureşti) ● Dacă tot v-aţi adresat rubricii acesteia, chiar dacă aveţi 49 de ani şi o carte publicată, vă răspund aici şi pentru că nu am altă posibilitate de a vă face cunoscută părerea mea despre poemele dv., părere la care am înţeles că ţineţi. Pensionat pe motiv de sănătate, aţi lucrat nişte ani la ziarul *Crişana.* Acest detaliu m-a emoţionat. Prin anii '60, Uniunea Scriitorilor, vrând să se debaraseze de tinerii săraci care eram şi care umpleam coridoarele revistelor literare de atunci, a luat hotărârea să ne plaseze, să ne dea de lucru pe la ziarele regionale de partid din toată ţara, să facem publicistică, reportaj agricol şi industrial, şi poate să şi rămânem în provincie pentru totdeauna. Mie şi soţului meu ne-a căzut la sorţi Oradea, redacţia ziarului *Crişana,* unde am rămas numai şase luni. Am revenit însă în Bucureşti, pentru că aveam de dat examen la facultate, şi de urmărit altă soartă decât aceea a cocoşului din poveste trimis colo şi colo, doar, doar va înghiţi galbănul boieresc şi s-o îneca şi pieri. Revenind la oile noastre, adică la faptul că v-aţi adresat acestei rubrici, şi pentru că în scrisoare spuneţi orgolios şi întristat următoarele: „Nu vă ascund (i-am spus şi D-lui Alex) că visul meu (vechiul meu vis resemnat şi sceptic) a fost să public vreodată (în timpul vieţii) în *România literară.* Dar nu-i nici o nenorocire dacă nu se va împlini nici acum...", transcriu mai jos unul din poemele pe care le semnaţi, cel intitulat *Scrii ultimul.* El începe defectuos cu *mi mi*-ul şi *a a*-ul, cu un *care* ce se repetă în prea mare apropiere unul de altul deranjând sunetul poeziei, şi, iarăşi, cu acel coş de gunoi al Paradisului, ce nu are cum să fie în acel loc plin de puritate şi sfinţenie, oricât aţi vrea dumneavoastră. Deci: „Deja-*mi miros* cuvintele/ *a* aerul pierdut/ cu *care* te înfrunt, viaţă stricată/ *care* te culci cu Dumnezeul/ unei morale de temut -/ vieţi paralele retrăind în deşert/ (acele nopţi cu densităţi de şerpi/ încolăciţi în aura icoanei)/ sufletul în coşul de gunoi al Paradisului/ îl deşerţi (de iubirea mânioasă a cui/ suntem cu toţii sterpi?) -/ umbra cuvintelor se ofileşte pe carte/ şi-n asfinţitul lor ireversibil/ cu fărâme de sânge uscat/ scrii ultimul poem despre moarte." Subliniez, poemul este remarcabil, patetic, şi acceptat de redactorul ce mă aflu, în proporţie de 95%. Şi cu această primă publicare în *România literară,* cine ştie dacă nu vor fi şi altele, vreodată, împlinindu-vi-se visul, vechiul dv. vis resemnat şi sceptic. (*Alexandru Sfârlea,* Oradea).

■

România literară

Editată de:

- *Fundaţia "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacţia: **Nicolae Manolescu** - director, **Gabriel Dimisianu** - director adjunct, **Alex. Ştefănescu** - redactor şef, **Mihai Pascu** - secretar general de redacţie, **Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu** (critică şi istorie literară), **Constanţa Buzea** (poezie, proză), **Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu** (publicistică), **Eugenia Vodă** (film, muzică), **Marina Constantinescu** (teatru, plastică), **Adriana Bittel** (externe), **Anca Firescu** (secretar de redacţie), **Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galaţchi, George Şipoş** (corectură), **Victor Ciupuliga** (fotoreporter).

Administraţia: **Fundaţia "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod 71341.** Cont în lei: **B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089.** Cont în valută:**B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu** (director executiv), **Elena Raicu** (contabil şef), **Corneliu Ionescu** (şef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), **Andriana Fianu** (corespondenţă şi difuzare în străinătate), **Elena Hurducaş** (secretariat).

Corespondenţi: **Gabriela Melinescu** (Stockholm), **Dumitru Radu Popa** (New York), **Tudor Olteanu** (Amsterdam), **Leons Briedis** (Riga).

Tehnoredactare computerizată: **Fundaţia "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan.** Introducere texte: **Geta Gheorghiu.**

E-MAIL: **romlit@romlit.sfos.ro** şi **romlit@buc.soros.ro** (INTERNET)

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Tranziţie şi cacocraţie

Decapitarea lui Titus Manlius, G. Pencz (1500?-1550)

PE LÎNGĂ faptul că corupe (iar dacă este absolută, corupe absolutamente), conform butadei unui lord, - puterea are şi puterea malefică de-a urîţi. Nu doar în sensul că ea-i face tot mai urîţi (de către ceilalţi) pe cei ce-o practică ignobil, discreţionar şi nesăţios; ea-i urîţeşte pur şi simplu, atît lăuntric, cît şi fizic, pe cei ce-o practică într-astfel. Ţine, oricum, de evidenţe (şi n-o afirm de pe poziţia, mai totdeauna ranchiunieră, a bietului plebeu famelic) că insaţiabila putere începe prin a-şi îngrăşa cvasi-ritual energumenii, pe care-i dăruie cu, astăzi, un *embonpoint* considerabil, iar mîine, cu ventripotenţă, cu sudorifice calviţii, bărbii răsfrînte, cefe triple şi degete de patricieni (zic *patricieni* în accepţiune alimentară: „cîrnăciori"). Cînd nu-i îneacă în osînză, ci, dimpotrivă, îi sfrijeşte, nu uită să le împrumute o cadaverică paloare, laviditatea lemuriană proprie discipolilor umbrei, ai existenţei tenebroase, conspirative, subterane (ca şi sindromului isteric), şi care e, dintotdeauna, culoarea maximei ambiţii şi a invidiei adiacente: superbul Lucifer e palid. De obicei, însă, puterea buhăie, umflă şi (în)gîmfă; şi-i de ajuns dacă priveşti imaginile succesive ale lui Napoleon I, mereu frugal, mereu călare şi, totuşi, tot mai ampolos cu anii, anii imperiali, ca să-ţi dai seama că puterea e, prin ea însăşi, nutritivă. Există, bineînţeles, şi supraponderali graţioşi, bonomi, ca Pickwick sau Rossini, ca, îndeobşte, picnimorfii; tot astfel cum există cazuri de urîţenie expresivă, simpatică, seducătoare. Graşii puterii nu sunt însă, de regulă, decît diformi. Toţi aparatcicii, de altfel, fie obezi, fie lingavi, erau (sau deveneau) urîţi, - această aristocraţie neeugenică, incultă, grosieră şi grotesc-hilară (precum aceea haitiană din zilele lui Dessalines) fiind o, vai, cacocraţie.

(Or, fie spus în paranteză: dacă invoc eugenia, n-o fac din cauze rasiste, ci pentru că, prin neogreacă, în românească fanariotă a dat cuvîntul *evghenie* şi, de aici, *evghenicos,* - termen nu fără o reală acoperire în privinţa unei distincţii, subţirimi şi afinări congenitale. Că evghenia nu exclude predispoziţia demofilă şi, la rigoare, democrată, fapt ce, la rîndu-i, presupune idealism şi abnegaţie, ne-o dovedesc Goleştii, Ghica, Alecsandri, Negri, Rosetti, Kogălniceanu sau Brătienii, evghenicoşi, *bien nés,* cu toţii, - regimul constituţional şi, aşadar, o diminuare a propriilor privilegii, fiind, la noi, opera lor.)

CÎT DESPRE trista urîţenie morală, ce-ar mai fi de spus? Oricum, pînă la ceasul tainic, sublim şi transfiguratoriu, cînd frumuseţea, în sfîrşit, va mîntui această lume, mă tem că, sub aspect moral, ea, lumea, este bîntuită de, mai cu seamă, urîţenie. Ce-o fi şi urîţenia asta, în calitate de, să zicem, mai mult decît absenţa însăşi a frumuseţii ca atare, e dificil de spus acum. O definiţie în maniera aceleia, teologale, a răului ca gol, ca lipsă a binelui şi, aşadar, ca "minus habens" ontologic, ca nulitate, ca neant, e, pe cît cred, insuficientă (şi prea puţin consolatoare). Căci, din păcate, urîţenia, ca şi congenerul ei, răul, neontologice cum sunt, sunt nu se poate mai active, mai vii şi mai contaminante, făcînd ravagii şi adepţi. (Sau, dacă nu mai vii, mai vioaie, - nuanţare ce ne pune, sper, la adăpost de o cădere deplină în maniheism.) Tot astfel cum e mai comod să fii grobian decît amabil, e mult mai lesne să fii rău, rău şi urît, urît de rău, - fie şi dacă Berthold Brecht, considerînd hidoasa mască a unui demon japonez, vorbeşte, într-un scurt poem, despre povara de-a fi rău: „Mitfühlend sehe ich/ Die geschwollenen Stirnadern, andeutend/ Wie anstrengend es ist, böse zu sein."

OR, PÎNĂ la supremul ceas al redempţiunii prin splendoare, cel proorocit de Dostoievski, şi neuitîndu-l nici pe Keats (ce, nefiind strict filocalic, nici simplu calofil nu e): „A thing of beauty is a joy forever", e cazul, totuşi, să constat proliferarea urîţeniei mai pretutindenea, la noi; şi faptul că exercitarea prerogativelor puterii de către, mai ales, urîţi, de către mulţii cacofonici, ba chiar cacosmici, ai tranziţiei, face ca proaspăta, fragila, originala şi dubioasa democraţie indigenă să fie, ca şi precedenta, democraţia populară, o, mai curînd, cacocraţie.

Şerban Foarţă

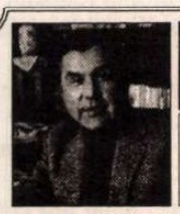

MIC DICŢIONAR

de Mihai Zamfir

TRATAT (I)

TOATE comentariile violent-tenebroase cu care foiţele noastre verzi şi roşii au însoţit semnarea Tratatului româno-ungar din anul de graţie 1996, precum şi tot circul funebru pe care nişte inspiraţi ardeleni l-au făcut zilele trecute la Cluj, ar putea fi uşor sintetizate în următoarele rînduri:

«Aşa de june, ziarul nostru, şi deja mîhnit şi trist? iată ce-şi va zice desigur publicul văzînd foiţa noastră cernită.

Da, trist! da, mîhnit! da, cernit!

Durerea adevărată e sobră de cuvinte, este mută... Să tăcem dar şi să plîngem. Consumatum est!

Ieri s-a dat lovitura de moarte României! Protestăm energic dar! Ţara şi Istoria să judece!

Penibil! terribil!! orribil!!!

Ieri s-a jertfit poftelor străine interesele române, sălbăticiei străine corpul României, antropofagiei judaice carnea şi sîngele Naţiunii! Sărmană Românie! Mizeră Românie!

Ai fost trădată, insultată, micşorată, murdărită, batjocorită, tăvălită, maltratată, înjosită, ruinată, vîndută, călcată, zdrobită.

Am zis că durerea e sobră de vorbă. Atîta dar!

Iată de ce ziarul nostru a ţinut, ca o sfîntă datorie faţă cu patria sa, cu poporul său, cu naţiunea sa, să apară astăzi în chenarul de rigoare la aşa lugubru-solemne ocaziuni!

Şi dacă mai regretăm ceva este că nu există o coloare şi mai închisă şi mai posomorîtă decît negrul pentru a reprezenta şi mai bine doliul românismului trădat».

Sinteza de mai sus, purtînd elocventul titlu de *Trădarea românismului! Triumful străinismului!! Consumatum est!!!,* mi se pare cu atît mai remarcabilă cu cît a fost scrisă acum o sută şi ceva de ani. Aparţine, evident, lui I. L. Caragiale, autorul care a reuşit să ne surprindă, mai bine decît oricine, tembelismul naţional în forme, după cum se vede, eterne şi care a trasat - pentru toate prostiile noastre prezente şi viitoare, oricîte aparenţe de inedit ar oferi acestea - un program cu durată nelimitată.

■

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ştefănescu

Romane neconvenţionale

DUPĂ CE ne-a atras atenţia şi ne-a obligat să-i ţinem minte numele ca autoare a unor versuri teribiliste (tipărite în volumele *Aproape cald,* 1993 şi *Fiecare avem sub pat nişte fotografii de care ne este ruşine,* 1995), timişoreanca Rodica Draghincescu ne dă lovitura de graţie, publicând stupefiantul roman *Distanţa dintre un bărbat îmbrăcat şi o femeie aşa cum e.* Romanul - constituit din mii de fraze scurte şi decise, în general fără legătură logică între ele - ne acaparează de la prima pagină şi ne ţine psihologic sub control până la ultima. N-avem timp să protestăm, întrucât pe parcursul lecturii conştiinţa noastră se află permanent în situaţia albuşului bătut cu telul de o gospodină energică.

Primele victime - dintre criticii literari - ale acestui violent act de seducţie sunt Mircea Mihăieş şi Dan-Silviu Boerescu. Mircea Mihăieş, cunoscut pentru inteligenţa nemiloasă şi - după cum spun unii - sadismul cu care analizează viaţa politică de la noi are de data aceasta o surprinzătoare reacţie masochistă, salutând entuziast agresivitatea cărţii: „Barajele psihologice se surpă cu mari zgomote retorice, textul e agresiv în aproape fiecare literă a sa, iar plăcerea confesiunii atinge deseori nivelul provocării şi al sfidării programatice." Iar Dan-Silviu Boerescu, el însuşi un anarhist şi un provocator în critica literară, rămâne oarecum siderat citind-o pe Rodica Draghincescu: „Senzaţia este copleşitoare: o femeie îşi asumă condiţia (una mai mult nefericită, apropiată disperării) şi o face cu o poezie deconcertantă, denudându-se psihologic în faţa noastră."

Romanul este de fapt povestea tentativei de a scrie un roman. Autoarea descrie preparativele pe care le face în vederea lansării sale în această aventură literară:

„Privesc telefonul. Telefonul sună. Ridic receptorul. Celălalt nu comunică: după aceste două puncte, aş putea să dau drumul romanului. Povesteşte! Îl îndemn, pregătindu-i un timbru sonor. Nu-ţi fie ruşine! Eşti. Ce dacă eşti romanul unei muieri singure?! De ce să-ţi fie ruşine?!"

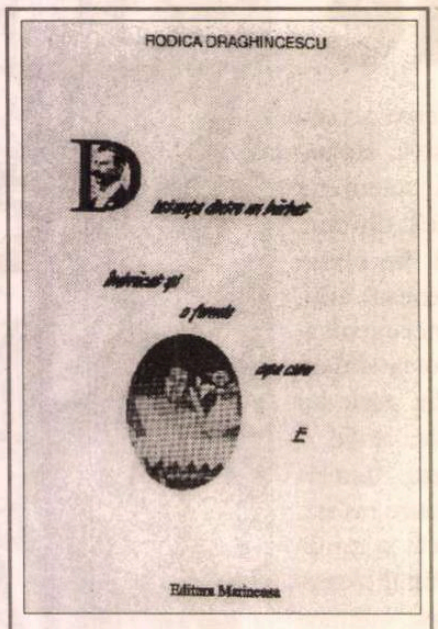

Rodica Draghincescu, *Distanţa dintre un bărbat îmbrăcat şi o femeie aşa cum e,* Timişoara, Ed. Marineasa, 1996. (Prefaţă de Dan-Silviu Boerescu, prezentare pe coperta a IV-a de Mircea Mihăieş.) 120 pag., preţ neprecizat.

Înţelegem repede că romanul, de fapt, a şi început să curgă. Şi cum n-am înţelege, în condiţiile în care zeci de scrieri în proză apărute după 1980 se bazează pe aceeaşi formulă? Un cuvânt prea lung pentru a fi pronunţat cu uşurinţă, dar prea scurt faţă de cât ar vrea oricare critic literar optzecist să fie termenii „de specialitate", explică totul: autoreferenţialitate.

Originalitatea cărţii publicate de Rodica Draghincescu nu constă, însă, în formula adoptată, ci în stilul nervos-exasperat în care ni se prezintă personajul-narator, „muierea singură" pe nume Rodica. Povestea cu scrierea romanului rămâne până la urmă secundară în roman. Lupta cu unul din personaje, „iubitul", care „nu vrea şi mai se lasă" să facă parte din spaţiul ficţiunii, se dovedeşte a fi, la fel, mai mult un pretext.

Substanţa de bază a cărţii o constituie notaţiile lapidare şi numeroase, cu un curs imprevizibil, referitoare la starea de spirit a „romancierei", la ritualul vieţii zilnice, la vacarmul lumii dinafara locuinţei, care se aude vag, dar se aude. Totul este înregistrat cu o promptitudine ţâfnoasă şi cu draci:

„Hodoronc-tronc! A venit vara! Ţânţarii sunt graşi. Muştele abia zboară de obeze... Vera a plecat în Grecia, pe o insulă. Eu am plecat la WC. Lui Doru îi lipseşte un dinte din faţă. E în tratament la una cu 30.000/ dinte. Angela s-a tuns băieţeşte...."

Epatarea cititorului ajunge la maximum în momentele de etalare a celor mai secrete trăiri feminine (se vorbeşte inclusiv de „autoerotism"). Chiar şi pasajele fără referiri explicite la sex evocă obsesiile sexuale, printr-o dinamică isterică a fluxului gândirii:

„Mănânc biscuiţi. Mi-e poftă să mănânc pepene. Vorbesc de una singură: tic-tac, tic-tac... Merg în cerc. Respect modelul covorului. Îmi amintesc de Ţuţy. Are la activ 3 tentative de sinucidere cu otravă de şobolani."

În carte există şi numeroase referinţe culturale, abrupte, neceremonioase, integrate firesc în nonconformismul eroinei. Modul spontan în care apar (şi dispar) aceste referinţe garantează autenticitatea trăirii intelectuale. Ele contribuie la suprasolicitarea atenţiei cititorului, care se simte „atacat" din toate direcţiile.

De altfel, romanul publicat de Rodica Draghincescu are înainte de toate exact acest merit: *activează* până la paroxism conştiinţa noastră. Nemulţumită de sine, de cei din jur, de universul întreg - şi nemulţumită într-un mod exploziv, fără remediu - autoarea ne zgâlţâie şi ne face să ne trezim ca să o ascultăm cu atenţie. Nu ne este îngăduită nici o clipă de somnolenţă. •

Această repetată trezire a noastră, la urma urmelor, ne place, chiar dacă suntem şi bruscaţi. Există altceva care nu ne place şi anume frecvenţa relativ mare a unor pasaje neclare sau de-a dreptul ininteligibile, de genul:

„Alin nu crede bârfa. Taci, mimozo. Asta nu zice baş urâtanii d' astea.

Jucăriei mele preferate i s-a prelins bulina cea mare. Mingea mea (jucăria) s-a dus. O privesc disperată. Cine pe cine nu mai vrea? Eu? O iubesc încă. Ea? Are cruste şi un început de chelie-n culoare. Nici nu mai fâşâie când o atingi. Am 60 de kg. Mănânc şuncă, usturoi, brânză. Vineri. Dacă aş avea curaj şi probitate m-aş recupera."

Autoarea are în vedere, probabil, personaje (obiecte, situaţii etc.) cunoscute doar de ea. Uită că se adresează, totuşi, unor cititori. Îşi face, pur şi simplu, de cap.

NIADI Cernica, studentă la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti, este o eseistă deja formată la vârsta de numai douăzeci şi trei de ani. De altfel, ea s-a făcut remarcată încă de la cincisprezece ani, când a câştigat - spectaculos - premiul pentru critică literară al revistei *Astra.* Profunzimea şi originalitatea gândirii, ca şi ardoarea cu care parcurge etapele formării intelectuale, o prezintă ca pe un Nicolae Labiş al eseisticii.

Niadi Cernica, *Indiile greşite,* Braşovul, Ed. Arania, 1996. (Postfaţă de dr. Remus Rus, profesor de istoria şi filosofia religiilor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti) 96 pag., 4998 lei.

Romanul cu care a debutat recent, *Indiile greşite,* este de fapt un eseu dialogat. Personajele principale ale cărţii, Niadi şi Yucuyatzin (înlocuite la un moment dat de Cristi şi Pablo) reprezintă două moduri de gândire: european şi aztec. Aşa se explică de ce ele au consistenţă epică minimă. Sunt mai curând două *voci,* angajate - respectuos şi comprehensiv - într-un dialog intercultural.

Niadi, o tânără româncă, se află în Mexic pentru cercetări antropologice. Iar Yucuyatzin, descendent al populaţiei găsite de spanioli în America în perioada colonizării, se ocupă cu pasiune de reconstituirea şi retrăirea străvechii culturi prespaniole din Mexic.

Ne vine să credem la un moment dat, citind cartea, că autoarea va desfăşura în faţa noastră o tulburătoare poveste de dragoste, asemănătoare cu *Maitrey.* Numai că Niadi Cernica este - spre dezamăgirea noastră! - mai serioasă decât Mircea Eliade. Singura contopire despre care se poate vorbi în romanul ei este aceea dintre halourile spirituale ale celor doi tineri.

Dacă facem greşeala să citim romanul ca roman, ni se pare artificial şi chiar rebarbativ stilul folosit de personaje în conversaţii:

„ - Yucuyatzin, dar numai din clipă poţi ţâşni spre eternitate. Iar eternitatea e purtătoare de adevăr. Tu vezi eternitatea ca durată integrală a timpului; pentru noi, ea este non-timp, e clipa furată succesiunii de clipe a timpului.

Yucuyatzin ţinea capul plecat, respirând uşor. Apoi ridică faţa spre mine şi răspunse simplu:

- Nu înţeleg. Quetzalcoatl ne-a arătat că nu e aşa. A păşit în ceea ce tu numeşti non-timp, iar apoi a făcut cea mai crâncenă dintre penitenţe pentru a redobândi timpul. Când visăm la veşnicie, visăm la persistenţa noastră în succesiunea secundelor."

În momentul în care însă schimbăm unghiul de lectură şi pretindem cărţii ceea ce îi pretindem unui studiu de filosofia culturii, îi descoperim bogăţia de idei şi farmecul. Deşi uneori tinde să caricaturizeze europenismul şi să mitizeze cultura aztecă (dintr-o atracţie... europeană faţă de *altceva*), autoarea reuşeşte, în ansamblu, să reprezinte o himerică întâlnire între două culturi, aflate la mare distanţă una de alta, în timp şi în spaţiu. ■

Cărţi primite la redacţie

- Dan Botta, *Limite şi alte eseuri,* ediţie îngrijită de Dolores Botta, cuvânt înainte de Alexandru Paleologu, Bucureşti, Ed. Crater, 1996. 384 pag., preţ neprecizat.
- Liviu Antonesei, *Paideia,* fundamentele culturale ale educaţiei, Iaşi, Ed. Polirom, col. „Collegium", 1996. 128 pag., 6500 lei.
- Cassian Maria Spiridon, *De dragoste şi moarte,* Timişoara, Ed. Helicon, 1996 (versuri). 160 pag., 2700 lei.
- Nicolae Neagu, *Trandafiri în grădina cu iarnă,* poezii, Bucureşti, Ed. Evenimentul, 1996. 144 pag., preţ neprecizat.
- Ion Brad, *Muntele,* roman, Bucureşti, Ed. Didactică şi Pedagogică, col. „Akademos", 1996. 192 pag., 4500 lei.
- Ion Beldeanu, *Bucovina care ne doare,* Iaşi, Ed. Junimea, 1996. 204 pag., 5000 lei.
- Dumitru Ungureanu, *Prunele electrice,* Timişoara, Ed. Marineasa, seria de proză, 1996. 144 pag., preţ neprecizat.
- Viorel Florin Costea, *Rastel pentru dezamăgiri provizorii,* poeme, localitate neprecizată, Ed. Athena, 1996. 48 pag., preţ neprecizat.

de Gheorghe Grigurcu

A pune degetul pe rană

CHESTIUNEA revizuirilor este acum (sau mai curînd ar trebui să fie) una la ordinea zilei. S-ar putea relua celebrul adagiu „la vremuri noi, oameni noi“, cu specificarea că și scriitorii trecutului s-ar cuveni „înnoiți“ prin așezarea lor în perspectiva noastră, cel puțin în principiu mai bine informată, mai exactă, mai dreaptă. Conceptul lovinescian al mutației valorilor estetice se conjugă cu cel al libertății de conștiință, aceasta din urmă dobîndită după abolirea cenzurii, îngăduindu-ne, abia azi, a scoate la iveală factori care erau cvasiasimilați secretului de stat, a ne rosti opiniile și a ne formula judecățile așa cum credem de cuviință. Din păcate, intervine un blocaj conservator. Pînă la un punct, el este „natural“, explicabil prin acea inerție de gust, de instituționalizare și, desigur, de situație individuală, care face ca un ins așezat comod într-un fotoliu să nu mai fie dispus a se ridica. Dar și aci apare dublura ideologică. Regimul totalitar ne-a insuflat o anume exagerare a poziției date, o înfricoșată disciplină în fața ierarhiei, o neîncredere în discuție, în controversă, în alternativă, resimțite drept erezii. De unde aerul arogant al noilor conservatori, grupați în jurul *Literatorului* și - grăitoare asociere - a foilor extremiste de sub egida național-comunismului. Aroganță nutrită și de puterea postdecembristă care i-a luat sub oblăduirea sa pe cei dispuși a o servi, în frunte cu trepădușii „culturali“ ai dictaturii la care s-au adăugat alte personaje dornice a face carieră cu orice preț, supralicitînd chiar zelul experimentat al primei categorii. Lac să fie... Interesul personal al acestor „voluntari“ e de ordinul evidenței. Spre a-l disimula cît de cît, ei perorează în numele unei tradiții chipurile ultragiate, al unor mari valori chipurile amenințate cu „demolarea“. Se lustruiesc pe ei înșiși, prefăcîndu-se a-i slăvi dezinteresat pe înaintași. Întrebarea este - o întrebare eliminatorie - dacă ideea de valoare estetică poate fi slujită prin jugularea discuției, prin excomunicarea spiritului critic. Înțelegem, la rigoare, că pe dl. academician E. Simion îl deranjează o dezbatere deschisă avîndu-l pe d-sa ca obiect, dar de ce... egoismul de-a extinde interdicția asupra comentării scriitorilor care nu mai sînt în viață și care, în lipsa discuției, riscă a muri a doua oară? Cine e, cu adevărat, vrăjmașul valorilor? Cel ce dorește a le întreține viața, într-o atmosferă oxigenată de libertatea punctelor de vedere, sau cel ce le zăvorăște în cadrul asfixiant al tabuizărilor, al feluritelor prejudecăți mai mult sau mai puțin ideologizate?

Pe linia acestei confruntări vitale pentru conștiința noastră literară, a apărut, sub îngrijirea d-lui Nicolae Florescu și a d-nei Mihaela Constantinescu, un mic volum intitulat *Rechizitorii,* ce cuprinde două texte polemice ale lui Pamfil Șeicaru și anume *Scrisoare deschisă lui Mihai Sadoveanu,* din 1954, și *Tudor Arghezi. Tejgheaua cuvintelor,* din 1958. Ultimul îmi era cunoscut de mai bine de un deceniu, din broșura în care a apărut inițial la Madrid și pe care mi-a împrumutat-o Nicolae Carandino. Pe cel dintîi l-am citit cu puțin timp înainte, retipărit în *Jurnalul literar.* Nu știu dacă s-a produs sau nu o reacție „scandalizată“ în fața acestor pagini incitante, însă am putea-o presupune. Cine este Pamfil Șeicaru, ce drept are să vorbească etc., etc., ar fi putut țipa (ori au și țipat?) avocații „valorii ultragiate“, ca și cum înăbușirea unei voci ar rezolva problemele pe care acea voce le formulează. Nu ne propunem aci - n-avem nici datele necesare - a discuta cazul Pamfil Șeicaru, „una dintre cele mai controversate figuri din cultura noastră modernă“, după cum remarcă Nicolae Florescu, situîndu-l în compania unor Nae Ionescu și Nichifor Crainic. A fost, cu certitudine, un „pamfletar de talent“, care a ilustrat, în descendența lui N. Iorga, „mesianismul ideii naționale“, așa cum recunoștea E. Lovinescu. A fost, poate, un gazetar cu apucături balcanice, așa cum l-au zugrăvit, direct sau prin mijlocirea unor personaje de roman, unii contemporani, deși, dintre aceștia, un N. D. Cocea, un Zaharia Stancu sau un Marin Preda n-au fost nici ei... ușă de biserică. Întrucît, în prezenta împrejurare, ne interesează cu precădere observațiile lui Pamfil Șeicaru în sine, justețea sau injustețea, expresivitatea sau inexpresivitatea lor. Gradul în care, la aproximativ patru decenii de la așternerea lor pe hîrtie, ne pot interesa, în care ni le putem însuși. Altfel spus, coeficientul lor de actualitate, și pentru a avansa o concluzie, să precizăm că acest coeficient ni se înfățișează ridicat. Motiv îndestulător spre a încerca a readuce în fluxul revizuirilor noastre cîteva din aspectele lor, care, în subteranele exilului, avem impresia că s-au păstrat impresionant viabile.

Prefigurînd unghiul actual de analiză etic-estetică, indispensabil în situația în care degradarea esteticului, ca efect al ethosului încălcat, a constituit un fenomen de largă extensie pe întreg parcursul regimului comunist, Pamfil Șeicaru îl citează pe Emerson care afirma că „talentul nu poate face un scriitor. În dosul cărții trebuie să fie un om“. Deoarece răul a purces din slăbiciunea omului. A eului empiric, cum se zice în terminologia estetică, eu care n-a șovăit a-l falsifica pînă la anulare pe cel creator, provocînd un malefic conflict între cei doi poli ai ființei. La Mihail Sadoveanu iese în evidență contradicția flagrantă dintre lirismul operei sale, în legătură cu formele de viață patriarhală, cu o sensibilitate „în care intră o mare iubire de țărănime și o mare iubire de trecut, adică elementele afective ale unei ideologicii naționalisto-țărăniste, ideologie de «kulaci», cum ar eticheta-o stăpînii (...) moscoviți“, și scrierile sale închinate acestor „stăpîni“, divulgînd „o frenezie a dezonoarei“, un „rușinos elan“ al prostituării, al tăvălirii „în noroiul comunist“. Putem accepta sau nu limbajul de pamflet, însă adevărul demisiei morale a marelui prozator, care a antrenat și o demisie în planul scrisului (*Mitrea Cocor* ș.a.) nu-l putem refuza. Nu e defel lipsită de interes nici raportarea lui Sadoveanu la teoria lui W. R. Yeats, conform căruia arta este „un elogiu al virtuții sau frumuseții care este exclusă din viața cotidiană“ a creatorului său. Astfel autorul *Fraților Jderi* ar fi căutat, în producția sa, un „corectiv moral“, figurile unui „anti-eu“. Eroilor de „vijelios curaj“, care, în numele unui crez, „se înfruntă vijelios cu moartea“, le-a corespuns un om „de ascunzișuri sufletești, a cărui prietenie nu depășea buzele care o rosteau cu multă ezitare“. Infinita bunătate, „rara gingășie sufletească“ a personajelor n-au trecut niciodată de „raza călimării“ creatorului lor, mînat de „egoism“, de „o meschinărie dezolantă“: „Nu ai suferit povara nici unei convingeri, mintea nu ți-ai chinuit-o punîndu-ți probleme complicate; molusc, fără vlagă, mălăeț, ai schimbat pozițiile fără nici o complicație sufletească, deoarece îți era perfect egal unde te situezi, esențialul era să-ți fie bine. Aceste succesive renegări erau repede uitate, talentul zvîrlind în umbră pe om...“. Cuvinte, neîndoios, crude, dar oare ar putea fi ele respinse categoric în fondul lor? Nu e oare verosimilă și o asemenea imagine a lui Sadoveanu? Sîntem oare obligați a-i eluda defectele, a-l idealiza într-o manieră ieftină? Mai cu seamă că Pamfil Șeicaru, în ipostază de martor, oferă un grafic amănunțit al sinuozităților comportamentului marelui scriitor, care încă dinaintea primului război mondial a balansat, prea puțin onorabil, între germanofili și francofili, între C. Stere și adversarii aceluia, apropiindu-se și retrăgîndu-se în chip similar de N. Iorga, Octavian Goga etc., în funcție de mobilurile politic-pecuniare, arghirofilia sa fiind de notorietate: „Cînd N. Iorga a căzut de la guvern, d-ta ai răcit relațiile și, probabil fire discretă, nu l-ai mai văzut. Retragi miza de la ruleta prieteniei, cînd vezi că numărul pe care ai mizat nu mai dă cîștig“. E picant să ne reamintim că, la 25 iunie 1940, Ceahlăul literelor noastre a scris manifestul de protest împotriva răpirii Basarabiei, pe care l-au semnat „toți scriitorii români“: „Manifestul era frumos scris, sincer, emoționant, în fiecare rînd simțeai bătăile de inimă ale unei mari dureri. (...) Mi-ai vorbit îndelung de ruși, de renașterea imperialismului rusesc, de temerile d-tale de viitor“.

Rînduri asemănătoare, temperamentale, acide, aparent, doar aparent deformatoare, căci obiectul se deformase el însuși, întîlnim cu privire la Arghezi. Nu mai insistăm asupra inconsecvențelor omului, mai bine cunoscute, declarate încă din tinerețe (călugăria, „spiritul demoniac“ al lui Bogdan-Pitești, publicațiile creditate de propaganda germană, *Cronica* și *Gazeta Bucureștilor,* „afacerile năstrușnice“), pentru a detașa o remarcă referitoare la publicistica argheziană, desigur prea tranșant formulată, dar care dă o sugestie nu lipsită de interes asupra unui vag de atitudine, asupra unei imprecizii morale cronice, dizolvate într-o incontestabil superioară artă metaforică, ce ar fi trebuit să fie, totuși, ținînd seamă de înscrierea ei în gazetărie, centrată pe o postură anume, pe o opțiune și pe o statornicie: „Ajunge să citească cineva acele articole politice ca să simtă cea mai mare dezamăgire; articolele se țin prin virtuozitatea folosirii vocabularului, de o trivialitate pe care ar putea-o invidia cea mai afurisită chivuță, dar sunt complet lipsite de orice idee. Nevertebrate, culoarea pe care o găsești la prima lectură, ineditul vocabularului, obosesc“. Blaga îmi vorbea, aplicînd definiția proprie a stilului, despre o paradoxală lipsă de...stil la Arghezi. Oare ideea lipsei lui de idee, în articolul de ziar, n-ar putea fi măcar la fel de provocatoare în direcția lunecării, deșirării frazei atît de saturate expresiv, încît devine, prin semnificația ei, abil-jucăuș-disponibilă? Înrudită cu somptuoasa lumină neagră a decerebralizării, proiectată de Ion Barbu. Desigur, chestiunea e delicată. Dacă despre exclusivul „praștier al invectivei“ se mai poate discuta, impresia asupra autorului volumului comandat, *1907,* pare, în vehemența ei, întru totul rezonabilă: „Am sfîrșit de recitit volumul de versuri *1907* de Tudor Arghezi. Am avut același sentiment penibil ca atunci cînd întîlnești o dragoste din tinerețe sub înfățișarea hîdă a unei femei bătrîne care luptă cu disperare folosind fardurile, să acopere neîndurata devastare a anilor. Gura înflorită ieri, ca o garoafă, are acum contur strîmb și indecent, gîtul odinioară marmoră roz șlefuită de Canova, pare gît de curcă; sînii care te ispiteau ca păcatul în anii exaltați ai tinereții, par fleșcăiți ca niște buzunare de șomeur. Încerci o infinită părere de rău că azi ai revăzut-o, o caricatură din ceea ce ai adorat cîndva“.

Conținînd și pasaje elogioase, chiar retrospectiv-duioase, la adresa celor doi autori fundamentali, care, orice s-ar spune, avem sentimentul că vor rămîne fundamentali atîta vreme cît va ființa literatura română, *Rechizitoriile* lui Pamfil Șeicaru nu „denigrează“ și nu „demolează“ pe nimeni. Aceste texte aprige și inconfortabile au meritul de-a pune degetul pe răni pe care ne facem adesea a nu le vedea, ceea ce nu înseamnă că ele nu există și că nu dor.

■

Pamfil Șeicaru

RECHIZITORII

Pamfil Șeicaru, *Rechizitorii,* prefață de Nicolae Florescu, Editura „Jurnalul literar“, București 1996, 104 pag. preț 3500 lei.

Actualitatea culturală

INSTANTANEU CU
Mircea Cărtărescu

Foto: Gabriel Fornica

- Mircea, care e capitala culturii românești?

Dacă e să fim *onești,* Bucureștiul. Dar dacă după asta o să mă-ntrebi, ca la Radio Erevan, de cîte bombe e nevoie ca să distrugi urbea dîmbovițeană, o să-ți răspund și eu ca atare: „Riectificăm: capitala culturii românești ieste Onieștiul!" A spus-o și șeful tău ierarhic, a și semnat o anonimă pentru posteritate, chiar fără amenințarea bombelor, așa că nu mai avem loc de-ntors. Și, în definitiv, o dată pe an, la *Zilele Călinescu,* lucrul ăsta devine chiar adevărat.

- Ai moderat, la Onești, o discuție despre romanul românesc contemporan. Infidelitatea ta față de poezie nu-ți dă o mauvaise conscience?

Deloc. Dacă aș fi ales ca temă poezia contemporană, mai întîi că am fi epuizat subiectul în câteva minute, iar apoi - o mulțime de ochi s-ar fi îndreptat asupra mea, așteptînd să zic ceva, așa, mai deosebit... metaforic și astral... Le-am dat, în loc de asta, cîțiva pesmeți naratologici și v-am lăsat pe voi, prozatorii, să-i muiați, cum vă pricepeți, în exemplificări suculente. În timpu-ăsta eu am savurat în voie deliciul subtil al incompetenței mele... La anul cred că tema noastră va fi disputa dintre Chomski și Piaget, așa încît voi sugera organizatorilor să-l invite din nou pe maestrul Marin Constantin, ca să ne clarifice unele aspecte.

- Nimeni nu scapă de etichete. Care ți se par acceptabile și care nu, dintre cele primite de tine?

Amicii mei literari sînt oameni dintr-o bucată: ce au de spus, spun în spate. Așa că e foarte greu să aflu, și atunci doar prin intermediari binevoitori, care sînt etichetele care, umectate bine, mi se aplică. Principial, însă, mi se par acceptabile cele de tipul „mare poet", „mare prozator", „minunat critic", „superb dramaturg", „lider al generației '80", „băiat bun"... Inacceptabile îmi par următoarele: „farseur", „impostor", „plagiator", „rimator", „prost" plus cîteva inomabile.

- Ce ai vrea să fii dacă n-ai fi nimic din toate astea?

Mircea Cărtărescu. Dar e dincolo de puterile mele.

- Îți place gloria?

Oprește puțin, Ioana, că vine nașu'. **(I. P.)**

Lansare

Vineri, 20 septembrie a.c., a avut loc, la librăria Mihail Sadoveanu, lansarea volumului „Limite și alte eseuri" de Dan Botta, apărut la Editura Crater. Ediția, prefațată de Alexandru Paleologu, este îngrijită de Dolores Botta. Au luat cuvântul, prezentând cartea și evocând personalitatea lui Dan Botta, Mihai Șora și Alexandru Paleologu.

CALENDAR

17. IX. 1823 - a murit Gheorghe Lazăr (n. 1779)
17. IX. 1881 - s-a născut George Bacovia (m. 1957)
17. IX. 1888 - a murit Iulia Hasdeu (n. 1869)
17. IX. 1921 - s-a născut Tiberiu Tretinescu (m. 1977)
17. IX. 1921 - s-a născut Gica Iuteș
17. IX. 1939 - s-a născut Nicolae Ioana
17. IX. 1941 - s-a născut Aurel Scobioală
17. IX. 1948 - s-a născut Maria Urbanovici
17. IX. 1951 - s-a născut Dan Ciachir
17. IX. 1983 - a murit Horia Lovinescu (n. 1917)

18. IX. 1831 - a murit Vasile Cârlova (n. 1809)
18. IX. 1905 - s- a născut Igor Block (m. 1988)
18. IX. 1918 - s-a născut Stelian Filip
18. IX. 1967 - a murit Tudor Șoimaru (n. 1898)

19. IX. 1873 - s-a născut Ludovic Dauș (m. 1953)
19. IX. 1882 - s-a născut Ion Agârbiceanu (m. 1963)
19. IX. 1903 - s-a născut Marcel Breslașu (m.1966)
19. IX. 1921 - s-a născut Heinz Stănescu
19. IX. 1922 - s-a născut Majtenyi Eric (m. 1982)
19. IX. 1929 - s-a născut Grațian Jucan
19. IX. 1941 - s-a născut Liana Corciu
19. IX. 1951 - s-a născut Corneliu Ostahie-Cosmin
19. IX. 1973 - a murit George Popa (n. 1912)
19. IX. 1992 - a murit Cella Serghi (n. 1907)

Onești - Tescani

Zilele culturii călinesciene

Foto: Gabriel Fornica

FUNDAȚIA Națională „G. Călinescu" a organizat și în acest an, între 20 și 22 septembrie, la Onești și Tescani, *Zilele culturii călinesciene,* ajunse la ediția a XXVIII-a.

O parte din manifestări s-a desfășurat la sediul Fundației, devenit din acest an un *spațiu călinescian* în sens propriu, adică populat, în urma dispoziției testamentare a soției criticului, cu piese de mobilier, cărți, obiecte de artă, prețioase tablouri (Pallady, Tonitza, Luchian, Iser ș.a.) ce au aparținut lui G. Călinescu. Acest „univers călinescian" a fost prezentat de criticul Constantin Prut. Este locul să menționăm că, după cît am aflat la Onești, locuința bucureșteană a lui G. Călinescu, de pe strada ce-i poartă numele, nu a devenit, după moartea soției criticului, cum era de așteptat, casă memorială, ci a fost dezafectată. Poate au ceva de spus, în această privință, forurile culturale de resort, ministeriale și academice.

În dimineața zilei de vineri, 20 septembrie, în cadrul unui moment publicistic-editorial, au fost prezentate revistele *România literară* (de Gabriel Dimisianu), *Dilema* (de Cezar-Paul Bădescu), *Ateneu* (de Octavian Voicu) și editurile *Univers* (de Sanda Chiose-Stiehler), *Cartea Românească* (de Maria Ivănescu), *Junimea* (de Andi Andrieș). Festivitatea oficială de deschidere a avut loc, în după-amiaza aceleiași zile, la Casa de Cultură a Sindicatelor unde, după cuvîntul organizatorilor, au fost audiate două substanțiale „prelecțiuni": „Identitate națională și identitate europeană" de Mircea Martin și „Educație și cultură în România anilor '90" de Sorin Antohi. Apoi corul „Madrigal", dirijat de Marin Constantin, a susținut un concert îndelung aplaudat.

O însuflețită discuție despre romanul românesc actual l-a avut a doua zi ca *moderator* pe Mircea Cărtărescu. Și-au spus opiniile, și uneori au polemizat, Cezar-Paul Bădescu, Ioana Pârvulescu, Elena Bulai, Gheorghe Iova, Gabriel Fornica, Octavian Voicu, Svetlana Cârstean, Cristina Cărtărescu, profesoara Emilia Boghiu, Bogdan Dumitrescu, Gabriel Dimisianu ș.a. După-amiaza zilei de sîmbătă i-a aparținut lui George Pruteanu, „moderatorul" discuției despre „Controversatul G. Călinescu". Precedat de faima pe care i-a creat-o emisiunea de televiziune „Doar o vorbă să-ți mai spun...", suspendată inexplicabil, în plin succes, de conducerea ProTv, G. Pruteanu a fost întîmpinat de un număr mare de admiratori, atît de mare încît organizatorii s-au văzut obligați să redeschidă, pentru această întîlnire, sala mare a Casei de Cultură. Trei ore verva și aplombul lui G. Pruteanu au confiscat atenția unui public ce l-a răsplătit adesea, pe mult simpatizatul vorbitor, cu aplauze la scenă deschisă.

Colocviul de la Tescani în schimb, din ultima zi, cu tema „Cultura ca mod de existență", a fost mai puțin antrenant, rămînînd, poate și din pricina timpului scurt ce i-a fost afectat, la emiterea unor premise (generalități).

În totul, Zilele culturii călinesciene pot fi însă considerate o reușită. Și trebuie neapărat spus că principalul arhitect al acesteia a fost, ca de altfel la toate celelalte ediții, inimosul scriitor și profesor, Constantin Th. Ciobanu. Ajutat, desigur, de colaboratorii săi din cadrul Fundației „G. Călinescu" și sprijinit, cu generozitate, de sponsorii la care a știut să apeleze. **(G. D.)**

ILEANA BALOTĂ

NE-A PĂRĂSIT pe neașteptate plasticiana Ileana Balotă, într-un moment când opera ei vastă, una din cele mai originale sinteze dintre tradiție și modernitate, operate în domeniul tapiseriei artistice de la noi, se bucura în sfârșit de o recunoaștere internațională binemeritată, datorată nu în ultimul rând și unei energii creative de excepție.

Această „Penelopă transilvană", cum fericit a denumit-o Olga Bușneag, s-a născut la 24 octombrie 1929 la Cluj, a studiat în același oraș și s-a afirmat apoi pe parcursul a aproape cinci decenii, ca o artistă strălucită care și-a forjat un limbaj propriu, de o maximă, sublimă, simplitate - aș spune - cu virtuți tactile neobișnuite, capabil să îmbine rusticitatea cu îndrăzneala decupajului fragmentat și a construcției ambientale, într-o sintaxă expresivă de mare forță și autenticitate, fiind astfel una din făuritoarele transformării artelor decorative în arte majore.

„Metaforele pământului", cum și-a intitulat semnificativ un amplu ciclu de artefacte textile, cu o cromatică combinatorie ce urmărea prin intermediul „vrâstelor" o subtilă euritmie, într-o compoziție riguros programată, pentru a fi percepută treptat, în mai multe etape, aproape inițiatice, constituie un fel de „opus magnum" în evoluția ei stilistică, dar și în tapiseria contemporană românească.

Intelectuală rafinată, dascăl care a format multe generații de reprezentante de marcă ale genului, orice întâlnire cu Ileana Balotă se desfășura sub semnul „stării de grație" al unui entuziasm și optimism funciar, epurate de mediocritatea cenușie cotidiană. Prezență tonică, stimulatoare, mai ales pentru confrații mai tineri, știa să se bucure ca nimeni altul de succesele celorlalți, fiind în același timp perfect conștientă de propria valoare. Credem - și această tristă despărțire ne-a reamintit-o - că este o sarcină de onoare a istoriografiei noastre de artă, pregătirea unei monografii științifice dedicate Ilenei Balotă, una din marile artiste de acum și dintotdeauna ale artei românești.

Gheorghe Vida

NECONVENŢIONALE

de Ioana Pârvulescu

Eugen Barbu & Co.

Eugen Barbu
(n. 20 febr. 1924, Bucureşti, m. 7 sept. 1993, Bucureşti)

1969 - Premiul „Ion Creangă" al Academiei R.S.R. (*Principele*)
1974 - Membru corespondent al Academiei R.S.R.
1975 - Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor (*Incognito,* I)
1978 - Premiul Herder pentru realizări artistice deosebite
(În 1990 Eugen Barbu este exclus din Uniunea Scriitorilor)

1975 - Premiile Uniunii Scriitorilor

Poezie:
Al Căprariu (*Mica autobiografie*)
Ştefan Aug. Doinaş (*Anotimpul discret*)
Nichita Stănescu (*Starea poeziei*)

Proză:
Eugen Barbu (*Incognito,* I)
George Bălăiţă (*Lumea în două zile*)

Critică şi istorie literară:
Ion Negoiţescu (*Engrame*)
Mircea Zaciu (*Lecturi şi zile*)

Dramaturgie:
Mihnea Gheorghiu (*Capul*)
D. R. Popescu (*Pasărea Shakespeare*)

Publicistică şi reportaj:
Mircea Maliţa (*Fire şi noduri, Idei în mers*)

Debut:
Cornel Ungureanu (*La umbra cărţilor în floare*)

Eugen Barbu...

EPISOADELE care se cunosc şi se consemnează în dicţionare despre viaţa lui Eugen Barbu seamănă bine cu cele din romanul *Incognito:* unele sună autentic, altele fals. În roman mediile dubioase, unde se pun la cale afaceri necurate, scenele petrecute în birourile poliţiei, turnătorii, erotismul vulgar sînt bine prinse, convingătoare. Mediile aristocratice unde apar Suverani şi familii de viţă veche, prezentările unor interioare elegante şi ale obiectelor de artă, discuţiile filosofice şi chiar simplul limbaj monden din saloanele interbelice par „scrise de o străină mînă" şi sună strident. Şi în viaţa lui Eugen Barbu sînt cîteva asemenea stridenţe, episoade care par plagiate după viaţa altora: Premiul internaţional Herder pe care îl obţine în 1978, acceptarea lui ca membru corespondent al Academiei şi mai ales faptul că „frecventează cenaclul Sburătorul" e drept, doar în 1946, cînd E. Lovinescu murise deja. În schimb i se potrivesc altele: trecerea de la Facultatea de Drept (la care renunţă) la Şcoala de Ofiţeri de Jandarmi, funcţia de redactor-şef al revistei *Săptămîna* unde acuza de plagiat poeţii optzecişti şi-i recomanda atenţiei Securităţii în rubrica ritos intitulată „La judecata de apoi a poeţilor", scandalul literar pe care l-a creat cu romanul *Incognito,* excluderea din Uniunea Scriitorilor în 1990. Vor mai fi existînd şi episoade deocamdată necunoscute în cariera lui Eugen Barbu, personaj cîndva celebru al vieţii literare româneşti, căci şi celebritatea are luminile şi mai ales umbrele ei.

... & Co.

Cenzura

LUI Eugen Barbu cenzura i-a dat un dublu ajutor. I-a sîcîit pe ceilalţi prozatori, l-a lăsat în pace pe el. A creat spaţii interzise, zone în care puţini reuşeau să pătrundă şi care stîrneau aşadar interesul publicului. În *Incognito* cenzura nu pare să aibă nici un amestec. Autorul a putut vorbi nestingherit despre cine a vrut: despre Mihai I şi Mareşalul Antonescu, despre poeţii Nichifor Crainic şi Radu Gyr, despre Profesorul charismatic Nae Ionescu, despre „priapicul" Carol al II-lea şi despre Lupeasca, despre regina Maria şi despre „filozoful Ţuţea", despre ministrul Armand Călinescu şi despre Iuliu Maniu, subiecte cvasi-tabu sau în orice caz *delicate* în România anului 1975. Nu e de mirare că volumul I din *Incognito* a avut un tiraj de 41.000 de exemplare, probabil epuizate, iar povestea este cu „va urma".

Partidul comunist

EROUL romanului *Incognito,* Vasile Dănacu alias Armand Sachelarie este un comunist. Prietenii lui (Colonelul, Tronaru) sînt tot comunişti. Comuniştii sînt buni. Ei nu întrebuinţează metodele violente decît la mare nevoie iar dacă întîmplarea face să fie mare nevoie, întîmplarea singură e de vină. Ei luptă împotriva răului, salvează cu orice preţ inteligenţele autohtone căzute în mîna nemţilor. Astfel scena în care profesorul Vrăbiescu, un savant care lucra la invenţia unei arme antitanc, este scos într-o salvare din clinica unde era ţinut cu forţa, dar cînd deschid uşa salvării comuniştii constată că profesorul fusese împuşcat de mitralierele paznicilor clinicii şi e „foarte mort", e de un excelent umor involuntar. Intenţia contează...

Vasile Dănacu e nevoit să trăiască „incognito" în casa ministrului Ionescu-Tismana. Prilej de amare reflecţii la adresa burgheziei putrede şi a obiceiurilor ei frivole. Din motive profesionale el acceptă avansurile pe care i le face nevasta încă frumoasă a ministrului, nu fără a reflecta din nou asupra lipsei de ruşine a burghezilor. În casele în care ajunge Vasile Dănacu intrat în pielea lui Armand Sachelarie oamenii vorbesc la fiecare a doua frază franţuzeşte, englezeşte, nemţeşte, numai româneşte nu. Din păcate, pentru a ridiculiza acest fel de vorbire autorul ar trebui să cunoască el însuşi bine cîteva limbi străine ceea ce nu pare a fi cazul lui Barbu, deşi semnează *în colaborare* cîteva traduceri, iar eroul său ştie franceza, germana şi spaniola. Oricum, în transcrierea cuvintelor ironizate apar greşeli elementare: „Gu*tt*en Tag" (55), à *la* italienne (86), Merçi (111), *h*err şi *o*ffizier (219) etc.

„Colajul"

„CA MATERIAL documentar, autorul a folosit texte din diverse publicaţii, cărţi apărute la noi sau în alte ţări, de autori mai mult sau mai puţin cunoscuţi, din dorinţa de a da autenticitate faptelor descrise. Cititorul poate recunoaşte cu uşurinţă acele scurte fragmente". Acesta este avertismentul cu care începe romanul *Incongnito,* carte care a stîrnit unul dintre cele mai mari scandaluri literare ale vremii, dar despre care nu au apărut în presa deceniului 8 decît vagi informaţii. Abia după 1990 s-a putut scrie în voie despre plagiatul lui, pe care Nicolae Manolescu, Marin Sorescu l-au demonstrat convingător, iar Eugen Barbu a încercat să-l mascheze prin ideea romanului-colaj. Problema este că fragmentele folosite de Barbu erau nu „scurte fragmente" ci pagini întregi copiate fără nici o modificare - pentru comoditate - din autori apăruţi în traducere românească şi extrem de greu de identificat, presărate pe-ascuns într-un număr considerabil de pagini. Lucrurile acestea au fost deja destul de mult discutate în presă (inclusiv în *România literară*) pentru a nu mai fi nevoie să le reluăm acum.

Dar chiar punînd în paranteză problema paternităţii unora dintre paginile romanului *Incognito* se constată cu uşurinţă la lectura de astăzi că nu merita premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor. „Zona interzisă" în care avea acces Eugen Barbu este astăzi deschisă, istoria anilor '40 prezentată de el seamănă cu aceea din manualele de istorie ale perioadei comuniste, naraţiunea este forţată în paginile de senzaţie, confuză în cele de „filozofare", ratată penibil acolo unde se încearcă altă factură decît cea a romanului tradiţional. Este cazul părţii a III-a, *Un proces cu multe consecinţe* unde contrapunctul şi rememorarea sînt extrem de stîngaci folosite, devenind inutile.

Expresivitatea

SÎNT şi fragmente expresive în romanul *Incognito.* Cititorul va înţelege în ce sens, iar adepţii psihocriticii ar putea realiza o întreagă teorie pornind de la ele:

„Încercase să lucreze ceva, foiletînd hîrtiile dintr-un *dosar...*" (p.5, s.m.).

„...îşi căută ziarele care-i soseau încă de la cinci dimineaţa cu o maşină specială..." (5).

„«De ce naiba îmi trimit ei, mie, dosarul? Înţeleg, vor să mă informeze. Parcă n-aş şti eu despre ce cîrdăşii este vorba»" (7).

„În lunga lui carieră fusese silit, deşi unele haine le purta cu plăcere, să îmbrace pe rînd, diferite uniforme..." (8).

„«Sîntem nişte vidanjori de lux»" (9).

„...era foarte circumspect şi-i suspecta, pe cei amabili, de interese ascunse" (9).

„Una este filozofia mea personală şi alta este ceea ce fac pentru banii pe care-i primesc, şi primesc destui..." (11).

„Din informaţiile *tehnicului* se cunoştea şi faptul că..." (35).

„N-ar fi exclus ca el să lucreze şi pentru Biroul 2 de la noi" (44).

„...dosarele lui încărcate de hîrtii timbrate..." (45).

„Uns cu toate alifiile, îşi justifica adevăratele şi delicatele afaceri din care trăia cu această hîrţogărie complicată, căreia îi dădea curs prin relaţii, mituiri discrete şi chiar şantaje" (45).

„Cu Colonelul mai lucrase într-o împrejurare, aşa încît bănuia că dublarea preţului pe care avea să-l ceară va fi acceptată, deşi individul îi inspira destulă frică" (46).

„...în afara sumei pe care o ceri pentru astfel de servicii, vei beneficia, la timpul său, de scutirea de a fi întrebat ce ai învîrtit în viaţa dumitale (...) Nu vei face decît o treabă de curier" (46).

„Primise, deci, însărcinarea să pătrundă mai ales în lumea ziariştilor şi a artiştilor, pentru că ea, această lume, era foarte bine informată într-un fel" (258).

Asemenea fraze sînt scrise, desigur, de Eugen Barbu însuşi. Argumente *sui-generis* la o teorie care se opune proustianei *Contre Sainte-Beuve.*

■

Ştefan Mihăilescu-Brăila

S-A STINS un actor cunoscut, iubit, solicitat. În ultimii ani, o suferinţă l-a îndepărtat - se credea temporar - de profesiunea căreia i se dăruise: Teatru, film, radio, televiziune. O carieră de patruzeci şi şase de ani în care Ştefan Mihăilescu-Brăila a fost omul cu nenumărate identităţi. A debutat pe scenă în oraşul natal, Brăila, a jucat un an la Baia Mare iar din 1956 a devenit unul din pilonii de rezistenţă ai teatrului Giuleşti, devenit Odeon. Datorită talentului, muncii neobosite, experienţei scenice a reuşit să fie de fiecare dată altul, jucând roluri principale de o mare diversitate în *Baia, Ascensiunea lui Arturo Ui poate fi oprită, Regele moare, Escu, Descăpăţânarea, Pălăria florentină, Aceşti îngeri trişti, Hotel Zodia gemenilor,* etc. În 1958 debutează în filmul *Alo...aţi greşit numărul,* începînd o bogată şi laborioasă carieră cinematografică. *Darcle, Portretul unui necunoscut, A fost prietenul meu, Comoara de la Vadul vechi, Titanic vals, Răscoala, Vremea zăpezilor, Maiorul şi moartea, Fraţii, Atunci i-am condamnat pe toţi la moarte, Păcală, Secretul lui Bachus* - pentru care i s-a acordat în 1984 premiul ACIN - sunt numai cîteva titluri din filmografia sa. N-a ştiut să fie vedetă, a ştiut să fie un bun coleg, omenos, plin de solicitudine, exigent cu sine, modest, doritor să ştie. Un actor. Un actor care s-a numit Ştefan Mihăilescu-Brăila... ***(A.F.)***

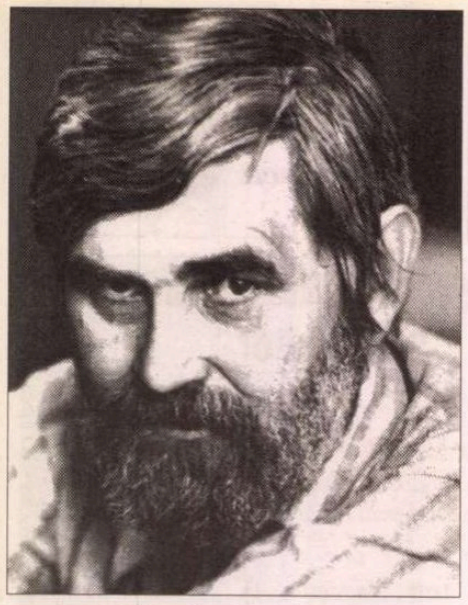

Petre STOICA

Bubuie pălăriile

Încep manevrele de toamnă
vulpile schiaună prostituatele se retrag sub
plăpumi
nici negustorii de rachiuri şi nici
parlamentarii gureşii
nu rămân cu mâinile
împreunate pe pântece

cătina ciorile imploră protecţia brumei
atâtea
şi atâtea fiinţe se ascund în hârburi până
şi teoriile filosofice intră-n talazurile
putrefacţiei

din depărtarea răcoroasă din depărtarea
vânătă
cresc tropote tropote
au început manevrele de toamnă

bubuie pălăriile toate se înclină în faţa
artei de-a învălui realităţile noastre şlefuite
de mâluri prin secole

Inutil

Inutil să întrebaţi cât este ora în patrie
picioruşele ceasornicelor s-au dizolvat
în ceaţa acceptărilor inutil să întrebaţi
timpul înmulţeşte buchetele de otravă
şi copitele măgarului răstoarnă
aritmetica apelor limpezi

aşteptaţi târâtul nopţii egalizatoare clipa
împreunării încununată cu sughiţuri de
broască

Fructe coapte gata să cadă

Ar fi atâtea întrebări de pus

dimineaţa la cinci fără cinci
navetiştii urcă în vagoane mâloase
readorm vorbesc în somn
habar nu au câte întrebări ar fi de pus
capetele se clatină fructe gata să cadă

coboară unul câte unul lăsând în urmă
sucuri acre foşnet de oase

şi ar fi atâtea întrebări de pus

Duioşie

Sărmanii bătrâni fără memorie
pentru ei familiaritatea soarelui
e-o descoperire de dată recentă

cum să ajuţi nenumărabilele pălării
plutind în haosul norilor?

sărmanii bătrâni fericitele
cârje care sprijină anusul

Picotim

Cu ciorchini de muşte pe gură
cumnatul diavolului dizertează
despre dragoste şi trepte olimpice
iar noi picotim în aşteptarea
altor parastase şi-a altor râgâieli
patriotarde

picotim în loc să spargem
oglinzile de mâl ce devoră
spuma soarelui

Căutând comoara

Au căutat comoara
cântecul lor
a fost răbdarea strămoşească

au săpat zile şi zile în şir

pe locul comoarei furate
au găsit apa legilor nedrepte
de ieri şi de azi

revolta şi-au stins-o
devorând cocoşul vecinului

Din cronica bătrânului (II)

Mă îndepărtez de marginea oraşelului
culeg ultimele flori ale toamnei număr
fântâni secate şi ascult liturghia ciorilor
gesturi umile care mă ajută să uit
acea întâmplare penibilă
petrecută în ziua întâlnirii mele
cu mâlul deghizat în femeie

Singurătatea noblețele ei

Împăcare este numele tău bătrâneţe

la ceasul amurgului culeg legume
ud florile însetate de viaţă

cobor persienele aprind lumina
mă aşez la masă fac socotelile zilei
marele câştig mi se repetă şi-acum:
singurătatea noblețele ei

şi vine noaptea lungă visul
care amestecă sâni sidefii
cu săculeţi de tărâţe

împăcare este numele tău bătrâneţe

Din cronica bătrânului (IV)

În acest orăşel golit de trecut
şi plin de cântare false
trăieşte o femeie sora dimineţii
răsfoieşte cărţi şi îmbracă
rochii de iasomie

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Tapițerie cu înger

Un înger s-a trezit într-o amiază.
Era prea grea lumina şi-l izbea.
Alături tremura prelung o vază
Îndrăgostită de o catifea.

El şi-a-ncălţat uşoarele botine,
Şi-a luat din vis bastonul de parfum,
Şi-a pus pe-ari pi tristeţurile fine
Şi mîinile şi-a-nmănuşat în fum.

Oglinda-l aurea nedumerită.
Era fecior de spumă sau fecioară
Ce trebuia din perne moi s-apară
Parcă prelins, parcă cernut prin sită?

Cine-l iubea în încăperea crudă,
Necoaptă pentru marea întîlnire?
Vibra-ntre lucruri, tandru şi subţire,
Fără să vadă, fără să audă...

Cu nara doar simţea cum lîngă dînsul
Un crin durerea pură-şi destrăma.
Şi i-ar fi plîns alături. Însă plînsul
De ochi are nevoie. Nu-i avea...

Şi-a vrut să facă-un pas. Oprit de uşă,
S-a speriat de-aşa miresme reci
Prin care ţi se umplu de cenuşă
Unghia roz şi sufletul cînd treci.

Şi-a pi păit pereţii cu sfială:
Oh, porii lor ce-arome risi peau!
Fusese somnul lui oare-o greşeală
Şi-acum odăi închise-l pedepseau?

. . . . . .
Şi îngerul trezit într-o amiază
S-a dezbrăcat suav şi adormind,
Din nou, invidiindu-l că visează,
Amiezile îl luminau pe rînd...

■

nimeni nu o vede

eu îi simt lumina care-mi spală
ruinele trupului

Pastel metafizic

O femeie iese din lanul de porumb
scărpinându-şi sexul mătăsos

spre uimirea
grănicerului de pe linia ce desparte
graniţa vrăbiilor de graniţa scaietelui

încă un semn că toamna va fi asimetrică

Finalul manevrelor de toamnă

Tropotul cailor se îndepărtează
manevrele de toamnă vor rămâne în
amintire
ca un murmur de ape sub văzduhul
molifţilor

peste liniştea searbădă din ţinutul vostru
se aşterne curând ninsoarea decizia albă
va condamna bolboroseala nimicniciei legile
comedianţilor umflaţi cu drojdii balcanice

sub privirile îngerului justiţiar

tropotul cailor se îndepărtează inima
presimte dreptatea anotimpului care acoperă
ruşinea ţinutului vostru

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Ornea

O mărturie românească despre revoluţia rusă

PENTRU generaţia mea, acum sexagenară, care a citit, avînd ca obiect de examen la facultate, „Cursul scurt al istoriei P. C. B.“, cartea lui Leon Donici despre revoluţia rusă se află la distanţe astrale de ceea ce învăţasem în anii cincizeci. Leon Donici, român basarabean, născut la Chişinău în 1887, (nepot - pe linie maternă - al fabulistului Alecu Donici), a studiat, la Petersburg, teologia şi dreptul, la universitatea Ineev. Avea talent şi, în consecinţă, a debutat cu proză, într-o revistă petersburgheză cu renume, semnînd Dobronravov, cum îl şi chema. A urmat o nuvelă. Dar ceea ce îi va asigura notorietatea a fost romanul *Noul seminar* (1913), care a cunoscut o asemenea faimă, încît a avut parte, relativ rapid, de 17 ediţii. Au urmat şi alte scrieri, în reviste importante petersburgheze, şi în edituri prestigioase. Era, la izbucnirea războiului din 1914, un nume stimat, colaborator şi redactor al unor reviste apreciate. Trăia din scris şi avea acces în diversele cercuri literare din capitala imperiului ţarist, primit şi dorit în saloane simandicoase. Calitatea lui de scriitor notoriu i-a adus prietenia colegilor de breaslă importanţi. Îi cunoştea bine pe Leonid Andreev (autorul vestitei nuvele *Gândirea*), pe Gorki, Merejkovski, Sologub, Remizov, Zinaida Hippius, mai tîrziu l-a cunoscut pe Plehanov (fiind redactorul gazetei acestuia, *Univers*), îi ştia de prin saloane pe Kerenski şi alţi oameni politici ţarişti sau viitori socialişti. În 1918 s-a stabilit în Bucureşti, trăind pe apucate şi scriind în limba maternă la toate revistele însemnate ale timpului. Apoi, în 1924, a părăsit Bucureştiul pentru Paris, colaborînd la gazetele emigraţiei ruse. A scris acolo evocarea *Revoluţia rusă*, apărută prima oară în 1928. Murind în 1926, osemintele i-au fost aduse în ţară, unde a fost înmormîntat în Chişinăul natal.

Donici fusese un democrat, ostil regimului ţarist, pe care îl judecă aspru, şi, prin convingeri sau simpatii, apropiat cercurilor socialiste, atît de diversificate şi îndușmănite între ele. Detesta, asemenea altor democraţi de stînga din Rusia, familia imperială, pe cam prostul, „ucigaşul încoronat“ împărat Nicolae al II-lea şi împărăteasa, nemţoaică, la discreţia mujicului Rasputin, care dicta, de fapt, politica Rusiei şi stăpînea autoritar palatul ţarilor. Pe Nicolae al II-lea, pe care l-a văzut în Duma de stat citind „o cuvîntare ordinară, fără expresie“ îl descrie drept „o momiţă mică, îmbrăcat în purpură, cu pete de sînge pe mîini, a îndrăznit a-şi arăta poporului faţa umflată de beţii şi petreceri“. Şi nu încetează a-l numi „colonelul mititel“. Mai marii timpului, Miliukov, Protopopov şi odiosul Purişkevici (de fapt, la origine, un Purice de la Chişinău) se agitau în favoarea împăratului şi pentru decizia intrării în război împotriva Germaniei şi a Austro-Ungariei. Iată portretul şovinistului Purişkevici: „Steaua lui Purişkevici începuse a luci în Duma a III-a, cînd opoziţia alcătuită din adevăraţii tribuni ai poporului fusese împrăştiată ba prin închisori, ba prin Siberia, ba prin străinătate şi cînd cei rămaşi să o reprezinte, oameni de mîna a doua şi a treia, ca Ciheidze, Kerenski, n-au putut să scoată la iveală nici o personalitate politică de seamă, nici un orator fermecător şi puternic în sensul deplin al cuvîntului“. Iar Purişkevici, bun orator, „avea pe deasupra şi avantajul că nu se ruşina de nimic. Uneori de cuvintele lui roşeau domnii stenografi“. Aceştia erau proimperiali şi sprijineau războiul. Dar regimul politic rus era putred, corupt şi, treptat, începe să se manifeste, periculos, înfrîngerile armatei pe front şi acţiunile trădătoare. Armata ducea lipsă de muniţii şi zile întregi nu se trăgea în inamic pentru că lipseau obuzele şi cartuşele. Donici dezvăluie că, deşi socialiştii se agitau, revoluţia din februarie 1917 a izbucnit spontan, rezultat al trădărilor, al dezorganizării şi a refuzului soldaţilor de a mai lupta inutil. Revoluţia a izbucnit la Petrograd, unde soldaţii marilor regimente nu au mai recunoscut autoritatea ofiţerilor, începînd să-i ucidă, iar într-un vestit regiment comandant ajunsese un simplu soldat. Au fost, pe rînd, ocupate Palatul de iarnă, clădirea telegrafului, a telefoanelor, toate gările, Banca de stat, toate ministerele, Sfîntul Sinod, Senatul. Portretele ţarului şi al ţarinei au fost arse în pieţele publice. Duma de stat se proclama deţinătoarea puterii şi se alcătui, în grabă, un guvern provizoriu. Zăpăceala domnea peste tot şi disciplina era o realitate apusă, subminată şi disprețuită. Familia imperială a fost arestată.Ţarul, pe front, ştiind puţin despre ceea ce se petrece în capitală, cînd află, crede că va mai putea aduna regimente cu care să restabilească ordinea. Dar, ajuns într-o gară, de noul ministru de război, e silit să semneze abdicarea de la tron, în favoarea fratelui său, arhiducele Mihail. Inutil. A fost adus, arestat, la Petersburg şi, de aici, trimis, împreună cu familia, în Tobolskul Siberiei şi, apoi, întreaga familie asasinată. Debandada era generală. Puternic, încă la izbucnirea războiului şi, apoi, după revoluţie, devenise Kerenski, socialist fără nuanţă precizată, membru al Dumei de stat, uşuratec, şi evocat ca mediocru. Donici l-a cunoscut bine încă înainte de revoluţie: “Se poate spune, precizează Donici, că jumătate din anul 1917 numele acesta era mai popular în Rusia şi Europa, decît numele oricărui reprezentant al revoluţiei. Petrogradul îl poreclise «Napoleon fără un sfert de oră». Şi, într-adevăr, Kerenski imita întotdeauna, dar fără succes, manierele marelui consul şi împărat al Franţei şi cuceritor al Europei... Toate gesturile, toate cuvintele lui aveau pretenţiile omului mic, care vrea să fie mare“. Discursurile lui erau plagiate după Saint-Just. „Cred, adaugă Donici, că întreaga tragedie a Rusiei se datoreşte lui Kerenski, ale cărui mîini erau prea slabe pentru cîrma grea a unui mare stat. Unde trebuia un titan, stătea un copil mare. Kerenski e fiul revoluţiei, un fiu recomandîndu-şi însă foarte rău pe mama sa“. A fost, la izbucnirea revoluţiei în februarie 1917, mai întîi ministru la Justiţie, apoi la Război, apoi treptat, prim ministru, după care, cînd s-a declanşat revoluţia bolşevică, s-a exilat, murind la New York tocmai în 1970, la 89 de ani. La începutul revoluţiei din februarie 1917 uzanţele cereau ca armata să :ecunoască guvernul provizoriu (implicit, deci, abdicarea ţarului). Faptul s-a petrecut şi se credea că totul va evolua bine. Războiul continua şi noua putere se instala cam slăbănog. Erau numai aparenţe. Pentru că, treptat, diferitele partide socialiste (menşevic, socialist-revoluţionar, bolşevic) au puncte de vedere deosebite faţă de cursul evenimentelor şi faţă de război. Iar cadeţii şi alte grupări politice burgheze n-au putere să stăpînească lucrurile în acest haos generalizat. Soldaţi înarmaţi se ocupă cu prădăciuni la Petrograd, muncitorii se ţin de nesfîrşite mitinguri încetîndu-şi lucrul, încît în două luni de la revoluţie, producţia a scăzut cu 40% pînă la 80%. Apoi soldaţii, pe front, răzvrătiţi şi ei şi punînd capăt disciplinei militare, refuzau să mai lupte. Şi nemţii profitau de această stare de fapt, apropiindu-se de fruntariile Rusiei, ameninţînd-o.

Apoi, au început să revină în ţară revoluţionarii din exil. La început, Plehanov (care şi-a întemeiat un ziar, în redacţia căruia a lucrat Donici al nostru). Dar Plehanov era bătrîn, bolnav şi refuza orice colaborare cu bolşevicii dar şi cu eserii. Apoi au venit alţii, mai cunoscuţi fiind Alexinski şi Vera Zasulici (prietenă cu Gherea al nostru). În sfîrşit, în aprilie, au sosit din Elveţia, cu un vagon plumbuit, cu acordul autorităţilor germane (vagonul cu pricina, ataşat unor trenuri, a trecut prin teritoriul german) cîţiva menşevici (în frunte cu Martov) dar, mai ales, Lenin şi Troţki. Chiar la sosire, Lenin a rostit în gara finlandeză a Petrogradului un vestit discurs, în care cerea declanşarea revoluţiei socialiste. Am citit, prin 1988, o faimoasă carte a politologului american Stephen Cohen despre Buharin. Acolo se relata cît de surprinşi au fost „bolşevicii din interior“ auzind chemarea la revoluţie socialistă a lui Lenin. Lor li se părea că înfăptuirile revoluţionare ale Rusiei sînt suficiente (debarcarea ţarismului, decretarea republicii, guvernul condus de Kerenski, şansele reale de creare a unui sistem democratic pluripartidist). Dar nu, Lenin voia mai mult. De fapt, acapararea puterii, în lipsă - dovedeşte acea carte a lui Stephen Cohen - a unui plan strategic a ceea ce trebuia făcut după cucerirea puterii. Haosul a devenit şi mai mare, aproape generalizat, după reîntoarcerea lui Lenin din emigraţie. Iată şi o schiţă de portret al lui Lenin, pe care Donici l-a văzut şi auzit de nenumărate ori. „Lenin e un om nu prea înalt, foarte lat în umeri, cu faţa de culoarea aramei, cu părul tuns scurt, cărunt. Ochii lui - ochi de maniac fanatic. Vocea cam surdă, dar tare. Cînd rosteşte o cuvîntare, îţi aduce aminte de elevii care spun lecţia pe dinafară. Lenin e numai un pseudonim.“ Lenin a vorbit în Dumă, deşi nu era deputat, chemînd, din nou, la revoluţie socialistă, cerînd lichidarea războiului şi înlăturarea guvernului provizoriu şi criticîndu-i pe menşevicii şi socialiştii revoluţionari. Lozincile lui Lenin şi Troţki au avut succes enorm. La sfîrşitul lui mai, bolşevicii asaltează puterea. Deocamdată, fără succes imediat. Dar dizoluţia creşte în armată, unde lozincile despre încetarea războiului şi pămînt dat în proprietatea ţăranilor cuceresc masele. La 10 iunie are loc la Petrograd un mare miting organizat de bolşevici, cu lozincile lor. În iulie reculul bolşevicilor e o stare de fapt, încît Lenin şi Troţki se ascund. Dar evenimentele şi starea de spirit veneau în întîmpinarea lor. În noiembrie vor izbîndi, cucerind puterea. Donici, scîrbit de ceea ce se întîmpla la Petrograd şi în Rusia, se desţărează, poposind la Bucureşti. Va continua să judece rău întregul fenomen al revoluţiei ruse (deşi cu doborîrea ţarismului fusese de acord), încondeindu-i pe Kerenski, pe Cernov, pe Lenin şi Troţki.

Dl. Ovid S. Crohmălniceanu a avut buna iniţiativă de a reedita, după o tăcere de aproape şapte decenii, această carte care, firește, în anii dictaturii nu putea apărea. Îngrijirea ediţiei, bună, i se datorează Rodicăi Pandele. Cartea e un document tulburător despre un fenomen care a marcat secolul nostru. Un document al unui martor ocular e amestecat, pînă sus de tot, în vîltoarea acelor întîmplări extraordinare. Mărturia lui Donici despre revoluţia rusă trebuia să fie cunoscută de noua generaţie. Dl. Ov. S. Crohmălniceanu semnează o lămuritoare postfaţă şi, la sfîrşit, alcătuieşte un util indice de nume analitic al personalităţilor pomenite în carte. Ediţia devine, astfel, şi un util instrument de lucru. ■

Leon Donici, *Revoluţia rusă. Amintiri, schiţe, impresii.* Ediţie îngrijită de Rodica Pandele. Postfaţă şi indice analitic de nume de Ov. S. Crohmălniceanu. Ed. Fundaţiei Culturale Române, 1996.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Presupoziţii, implicaţii

PRAGMATICA lingvistică e interesată de felul cum funcţionează în comunicarea curentă raportul dintre explicit şi implicit, dintre ceea ce este enunţat direct şi ceea ce este doar presupus sau implicat. Se urmăreşte astfel, mai ales în dialoguri, felul cum depind implicaţiile de situaţia de comunicare şi de cunoştinţele comune ale interlocutorilor. Anumite implicaţii „convenţionale“, fixate în limbă, sînt legate de cîteva cuvinte-particule (de obicei adverbe): *şi, totuşi, doar, chiar şi, pînă şi, încă* etc.

Nu foarte frecventă, apariţia acestor cuvinte-semnal în titluri sau în sloganuri - enunţuri care au prin tradiţie o anume autonomie - atrage atenţia: probabil pentru că le transformă în fragmente de dialog, implicînd subiectiv mai intens pe autor şi pe cititor, prin setul lor de opinii. „Cuvintele insinuante“ (cum sînt numite uneori aceste particule) construiesc, în moduri foarte diverse, strategia unei comunicări.

De multe ori, un adverb din seria amintită face apel la complicitatea cititorului, la cunoştinţele şi opiniile acestuia, în special la obsesiile generale ale momentului. A invoca discret aceste cunoştinţe şi păreri poate deveni o confirmare a relaţiei de solidaritate dintre jurnalist şi cititor. La fel de uşor, complicitatea poate fi mimată de cel care urmăreşte să introducă informaţii noi, prezentîndu-le ca şi cînd ar fi de mult ştiute sau acceptate de toată lumea. Presupoziţiile şi implicaţiile sînt adesea manipulate pentru a strecura informaţii greu de demonstrat, prezentîndu-le ca deja cunoscute. În titluri jurnalistice precum „*Şi* în Nicaragua se schimbă denumirile străzilor“ („Aici Radio Europa Liberă“ 18, 1991, 16); „*Pînă şi* în Mongolia, opoziţia a cîştigat alegerile“ („Evenimentul zilei“, 1222, 1996, 5), strategia lui *şi* constă în a nu preciza care sînt locurile în care s-a mai petrecut sau, dimpotrivă, încă nu s-a petrecut un fapt şi a miza astfel pe cunoştinţele de care dispune cititorul, pe experienţa sa directă şi recentă. Un titlu ca „Primarul Iaşilor îşi trage *şi*-un post de televiziune“ („Vocea României“ 594, 1995, 1) acţionează insinuant chiar dacă cititorul nu ştie dinainte nimic despre faptele sau persoanele evocate: în cazul dat, *şi* introduce presupunerea că multe alte lucruri, nedefinite, au fost deja obţinute. Mai simplă este situaţia în care strategia particulei *şi* constă doar în a comunica indirect un lucru neplăcut: implicaţiile enunţului sînt suficient de clare, se dispensează perfect de cunoştinţe prealabile; este cazul titlului „«Tamerlan» are *şi* momente izbutite“ („Cotidianul“, 98, 1996, 6), în care excepţia „momentelor izbutite“ implică neechivoc ca regulă nereuşita, lipsa de valoare.

Convingerile şi aşteptările cititorilor pot fi confirmate nu numai prin acumularea de exemple noi (marcate prin *şi*), ci şi prin contrazicere parţială. Titlul „Judecătorii fac *totuşi* dreptate“ („România liberă“, 1407, 1994, 9) mizează pe contrastul comic dintre normalitatea ideală şi ceea ce se presupune a fi convingerea fermă a cititorilor („Judecătorii *nu* fac dreptate“); enunţul prezintă normalitatea ca pe o fericită excepţie. Într-un alt titlu, mai vechi, umorul mi s-a părut involuntar, rezultînd din precaritatea logică a asocierilor afective: „1 iunie: *Şi totuşi,* avem copii frumoşi“ („Adevărul“, 663, 1992, 1). Afirmaţia ar părea să se bazeze pe convingerea populaţiei cititoare că are copii urîţi; ar părea deci că încearcă să contrazică o asemenea convingere resemnată. Evident, legăturile indirecte sînt aici mai complicate, ideea contrazisă prin argumentul frumuseţii copiilor fiind, probabil, aceea că totul merge prost. ■

MARIN TARANGUL

Destinul mistic al lui Ceaușescu

I

PUTEM vorbi de destinul mistic al lui Ceaușescu. În măsura în care Ceaușescu devenise destinul tuturor românilor. Toți depindeau în așa măsură de el că nu aveai unde să te ascunzi, nici în mînăstiri, nici în vreun deșert al sufletului, fără să afli că el există și că voința lui pătrunde și se instalează în deșertul de singurătate al fiecărui suflet. Această dependență ajunsese cu atît mai acută cu cît voința lui Ceaușescu de a se impune tuturor își atinsese țelul: chiar în faptul de a nu vrea să asculți de voința lui, ascultai de ea; astfel că atunci cînd voința cuiva căuta, într-un fel oarecare, să se împotrivească voinței lui Ceaușescu, ea nu făcea decît jocul acesteia. Și chiar în cazul în care s-ar fi putut face abstracție de persoana lui Ceaușescu, el exista și apărea fantomatic oriunde, la cozi, în tramvaie, la slujbă, acasă. Prezența lui devenise prezența unui *duh.* El nu mai era carne și oase, ci obsesie, mișcare în spirit.

Încet-încet, această relație, între voința lui Ceaușescu și imposibilitatea celorlalți de a scăpa de ea, se adîncește. Apare un factor obscur, care, ca în orice obscuritate, aduce pe lume un element confuz. Faptul că oamenii nu se pot apăra de atotprezența lui Ceaușescu; faptul că, vrînd să se apere de ea, cad în capcana ei; pe scurt, faptul că Ceaușescu a intrat în viața fiecăruia și că se exercită tiranic, mai ales împotriva acelora care caută un mijloc de împotrivire (exemplul clasic fiind cel al omului obsedat de Ceaușescu care deschide mereu televizorul numai ca să-l vadă pe Conducător și să intre, de fiecare dată, într-o criză de nervi care nu ușurează cu nimic sistemul lui defensiv); deci, toate acestea fac în așa fel încît prezența lui Ceaușescu să fie percepută ca un *act real de suferință.* Prezența lui Ceaușescu se exercită astfel ca un fel de *emanație*: ea produce suferință, atacă țesuturile, aruncă celula vitală în dezechilibru. Iar această suferință e cotidiană, de fiecare clipă; nu e rară, de excepție; ea devine, astfel, crudă și nemiloasă prin repetiție. Întrucît oamenii capătă un *reflex de durere* față de persoana lui Ceaușescu, ei pun, involuntar, în persoana acestuia, ceva care nu este în ea: un fel de forță ocultă, magia unui blestem care acționează ca un dictat al providenței, ca semn ineluctabil, ca și cum fiecare și-ar zice în sinea lui: „el a fost ales ca să *se facă* tot ceea ce se întîmplă acum cu noi". Așa, prin faptul că oamenii suferă, Ceaușescu capătă statura unui destin. Producînd suferință, Ceaușescu *intră, odată cu ea,* în interiorul vieții. Adică, și aici apare perversiunea de fond a oricărei tiranii, Ceaușescu *este interiorizat,* devine un element de viață imaterială, se introduce sub forma suferinței în mișcările impalpabile ale vieții sufletești. Deci, Ceaușescu, nu numai că apare cu statură de destin, dar se și insinuează mistic, ca o umbră, ca o forță care se strecoară oriunde, ca să impregneze intim locurile cele mai intime. El nu este un destin brut, exterior, ci unul dublat de o apariție mistică, voalată, imperceptibilă, fluidă.

ÎN SFÎRȘIT, Ceaușescu însuși, nu mai crede doar că ceilalți, poporul întreg, ascultă de el forțați de sistem și de metodele acestuia, ci începe să se considere, el însuși, investit de destin, ales și purtat să exprime și să execute forța ocultă a acestuia. Ceea ce îl duce la nebunie, pentru că mintea lui nu este destul de liberă să accepte hazardul, simpla întîmplare care a făcut din el un om suprapus celorlalți, ci vede peste tot predeterminarea, *cauza absolută* care se manifestă ca atare și a cărei evidență este reprezentată direct de el: „din moment ce eu sînt șef a nenumărați oameni - își zice tiranul în sinea sa, care e goală și nu se face decît ecoul propriilor lui vorbe -, veșnicia mă conduce și eu ascult de ea. Ea vorbește prin mine și tot ce spun eu este voința ei". Și, prin nebunia tiranului, mistica intră în exces: ea produce o dilatare de perspectivă, a cărei optică exacerbată creează o confuzie vecină cu haosul. Dar, întrucât haosul nu poate dura decît dacă *produce ordine,* chiar elementul de nebunie este cel care introduce în lucruri un minimum de echilibru. Astfel că viața poate totuși continua...

II

DESTINUL mistic al lui Ceaușescu are însă un curs mai misterios. El a croit o brazdă ocultă, o arătură în specia umană care pare să nu aibă echivalent în altă parte. E necesară o precizare: această brazdă nu Ceaușescu a făcut-o, nu el este născătorul ei, ci ea l-a născut pe Ceaușescu făcînd din el exponentul ei, exemplarul privilegiat; sau, nici măcar „privilegiat", întrucît exemplare ca Ceaușescu făceau parte din populație, alcătuiau un tip comun, nu o excepție. Brazda de care vorbim nu-și are originea în existența lui Ceaușescu, ci invers: el este rezultatul ei. Ea poartă numele lui Ceaușescu doar ca o marcă de fabrică, ce anunță că acest produs a fost conceput și executat în perioada respectivă. Vom vorbi despre această brazdă ca de o experiență biologică demnă de interes, care va avea probabil o valoare de document în cadrul volutelor și mișcărilor de slalom pe care le descrie evoluția umanității. Brazda aceasta nouă, lăsată României ca moștenire, este încă proaspătă, în prefacere. Este șantier biologic: aici se mișcă germenii și se pun bazele unui nou tip uman. O formă de degradare a speciei prinde astfel chip și crustă, lucru normal în perioade de prefacere. Pe de altă parte însă, această degradare se exprimă sub forma amenințării; și, în măsura în care amenințarea își arată puterea, în aceiași măsură crește și șansa de a ne apăra în fața acestei amenințări; șansa de a croi o altă brazdă, sănătoasă și nemolipsită de brazda degradării. Șansa aceasta o vedem la cei tineri, crescuți și întineriți cu totul altfel decît ar fi trebuit ei să fie, ca odrasle nefericite ale unei epoci atît de cenușii încît nici lumina nu mai era un act luminos.

Cine privește România cu un ochi de călător, cu acel ochi care s-a obișnuit să treacă din loc în loc și să compare, e destul de limpede că aici se dă o luptă a regnurilor, a vertebrării sau nevertebrării organelor. Și cînd zicem „vertebrare" ne referim în egală măsură la aspectul fizic cît și la înfățișarea spirituală; atît la expresia figurilor și la sunetul vorbelor cît și la rădăcina comportamentului, a gestului, a vorbei.

Și se dă o luptă. O luptă a formelor de viață. Ca și cum mediul biologic al oamenilor, aerul pe care îl respiră, casele în care stau, locurile în care se întîlnesc, ar alcătui toate împreună un fel de pămînt nou, mlăștinos, umed, alunecos. Ca și cum ar fi vorba, peste tot, de acest factor fertil dar nesigur care asigură, în condiții de umezeală, apariția a noi organe și a noi posibilități de dezvoltare ale speciei. Noi, dar nesigure; pentru că, în terenurile mlăștinoase, binele și răul organic, mîinile care apucă și mîinile care dau, tentacolele agresive și cele de apărare, orice articulație biologică nouă, se poate dezvolta în voie, producînd tot atît de bine aberația ca și mișcările armonice. Pentru că, în locurile umede și alunecoase, formele vieții pot prinde repede un chip oarecare și totul devine atît de elastic încît hazardul poate fructifica orice mijloace de viață. Și, cu cît șantierul vieții este mai amestecat, cu atît lupta formelor naște apariții mai neașteptate.

Pe acest teren, considerat „șantier biologic", totul e nesigur. Așa că nici semnele acestor noi apariții nu pot fi foarte precise. Noi vom încerca totuși să sfidăm această lipsă de precizie căutînd o vagă indicație de clasificare, un mic tablou tipologic. Ne vom mărgini aici să descriem numai laturile negative. Cele pozitive, ca tot ce este bun, par întotdeauna ceva „normal" și sînt astfel trecute cu vederea. Le trecem și noi cu vederea, în speranța că ele nu se vor lăsa „trecute cu vederea" și-și vor face drum pentru ochii tuturor. Tipologia negativă de care vom vorbi nu este rezultatul unei atente observații. Ea este descoperită în fugă, așa cum ni s-a părut că descoperim tipurile ei în piețe, pe străzi, în case, magazine, autobuze, oriunde. Putem spune că ea are un caracter folcloric. Ținem la acest caracter și denumirile celor trei tipuri: 1- *intestinalul;* 2- *buzabilul;* 3- *vechilodoctul,* mizează în mod vădit pe suculența folclorică (aducînd poate ușor aminte de încercările lui Cantemir de a fabula pe marginea istoriei sale contemporane). Cele trei denumiri exprimă trei tendințe oarecum distincte, ceea ce nu înseamnă că trăsăturile respective nu pot conviețui într-o singură persoană. Așa de pildă, cînd vechilodoctul poate fi în același timp buzabil și intestinal, abjecția are toate șansele să-și atingă desăvîrșirea. Să-i luăm însă pe rînd:

a- Intestinalul își trage numele din locul anatomic care definește cu precădere condiția lui umană. Chiar dacă nu trebuie neapărat să căutăm trăsături „intestinale" traduse vizibil în figura lui, nu e mai puțin adevărat că, la o atenție mai susținută, vom descoperi neapărat o legătură între trăsăturile feței lui și viața obscură care se petrece în zona intestinelor. Putem spune, în primul rînd, că intestinalul este un conservator. Noutatea, schimbarea, revoluțiile, modernul nu sînt făcute să-i ușureze viața. El are un fel de cod moral al lui, pe care-l simte, pentru că e imposibil să fii „intestinal" fără să simți că exiști acolo unde exiști: el își iubește aprig țara și strămoșii și în el e adînc înrădăcinată credința că totul e sfînt... dar toate acestea se petrec în zona intestinală. Intestinalul reprezintă unealta ideală; cea care poate minți în numele stăpînului pe care îl slujește. Pentru că, el are neapărată nevoie de stăpîn. Singur, fără stăpîn, își irosește toate forțele. Dar el nu este orice fel de slugă. Este mai ales acea slugă care e servilă pînă la umed în fața stăpînului, dar care trece imediat în bucătării și dependințe, ca să facă acolo pe șeful cu ceilalți servitori. El este șeful ca slugă. Dar cunoaște și situația inversă: sluga ca șef, cînd neavînd încotro și neavînd șef, sluga se trezește șef, promovată de împre-

de Ileana Mălăncioiu

Călătorie în jurul unui număr din *Apostrof*

AM PRIMIT cu întîrziere (dar cu deosebită plăcere) *Apostrof*-ul Martei Petreu (nr. 7-8) din care, ca de obicei, se poate citi aproape tot. De la notele tinereşti din pag. 2, de unde aflăm că Dl. prof. univ. Ion Pop (care s-a aplecat mult timp asupra avangardei româneşti şi nu numai) ar fi venit la redacţie aplecat asupra unui pachet cu cele mai scumpe prăjituri de la subsolul facultăţii - numite „Decan" - (pentru care înfometaţii *apostrofi* i-au spus „Bogdaproste" şi „La mulţi ani"), pînă la textul foarte documentat şi sobru al lui Liviu Maliţa, intitulat *În Republica elitelor, scriitorii,* din care a fost desprinsă (cu litere mari) ideea: „Scriitorul e o fiinţă utopică ce joacă mereu, fie că o recunoaşte ori nu, jocul dublu al unei duble realităţi şi al unei opţiuni duale: egalitate şi excentricitate".

Citind cronicile literare, am fost ispitită totuşi să mă întreb ce impresie o fi avut exegetul avangardei despre textul în alb-negru intitulat *Aristocratul şi proletarul,* în care autorului *Poemei invectivă* nu i se lăsa nici cea mai mică şansă (pe motiv că ar fi fost un foarte simplu proletar) iar aristocratului Alexandru Paleologu i se trecea total sub tăcere drama asupra căreia a făcut riscanta confesiune din *Sfidarea memoriei,* anulîndu-i-se practic cartea recenzată cu atîta entuziasm. Nu ştiu dacă nu mă înşel, dar tare mă tem că, înainte de 1989, o pagină despre cei doi autori, semnată de acelaşi critic, nu s-ar fi intitulat *Aristocratul şi proletarul,* ci *Proletarul şi aristocratul,* şi ar fi pedalat cît cuprinde pe păcatele (mărturisite ori nu) ale aristocratului.

Dacă *apostrofii* tot se bucură de vizitele în redacţie ale profesorului Ion Pop, cred că n-ar fi rău să-i ceară şi lui părerea cînd este vorba despre un text cu trimiteri la o mişcare literară în care e specialist. I-ar fi scutit, poate, de eroarea de a prezenta atît de superficial cazul Bogza şi ar fi avut ocazia să-i spună *bogdaproste* şi pentru asta, nu doar pentru pachetul cu „Decani", oferit cu atîta generozitate.

Dar să lăsăm glumele şi *apostrofarea.* Fiindcă adevărata melancolie cu care am citit revista nu mi-a produs-o acea pagină întristătoare, ci superbele pagini de corespondenţă. Înainte de toate *scrisoarea domnişoarei Cella* (Delavrancea) din 25 noiembrie 1914, cînd avea 27 de ani, se afla printre prinţii şi prinţesele de la Peliş̧or şi i se adresa lui Octavian Goga prin cuvintele: „Pribeagule, pribeagule, eşti aşa de aproape de mine", făcîndu-i un tablou al momentului istoric (care este departe de a fi al unei domnişoare) şi încercînd să-l scoată din starea de dezolare în care se afla. Citind acest text, mi-am amintit cum, pe la sfîrşitul lui 1979, cînd trecuse de venerabila vîrstă de 90 de ani, deşi nu mă cunoştea, doamna Cella Delavrancea mi-a adresat şi mie o scrisoare absolut emoţionantă, referitoare la un grupaj de poeme din *Sora mea de dincolo,* apărut în *Viaţa românească.* Scrisoarea are rîndurile lungi şi drepte, aşezate perfect unul peste altul de-a latul paginii - şi nu e publicată încă, din cauza unor cuvinte pe care nu sînt sigură dacă le meritam. Cine ştie; poate le-o voi lăsa (cu limbă de moarte) *apostrofilor* (care ştiu cum se pune în pagină corespondenţa) împreună cu alte scrisori care mi-au fost adresate de-a lungul anilor de Constantin Noica, N. Steinhardt, Eta Boeriu, Dan Duţescu etc. Şi, de ce nu, de *proletarul* Geo Bogza, care mi-a luat apărarea în două momente destul de dificile. Fiindcă, în ciuda erorilor săvîrşite, avea şi el noblet̨ea sa, aşa cum reiese din nenumărate mărturii ale unor oameni care au trecut prin încercări grele.

Scrisorile lui Ştefan Baciu către Lucian Boz (însoţite de minunatele poeme cu trimiteri la prietenii care îl aprovizionau cu cărţi din ţară, la Isarlîkul lui Ion Barbu şi la Leonid Dimov) m-au impresionat în aceeaşi măsură, fiindcă nu cred să fi investit altcineva din exil în poezia noastră mai mult decît cel care a făcut (tocmai în Honolulu) revista românească *Mele,* în paginile căreia am avut şi eu bucuria de a fi publicată.

Cea mai adîncă melancolie mi-a declanşat-o însă acea scrisoare scurtă (redacţională) prin care autorul *Întunecatului April* îi încredinţa lui Ion Vartic spre publicare în *Echinox* poemul *Glasul Petrului Cercel* (la data de 5-II-1976, nu 1978 cum s-a transcris din eroare, fiindcă Emil Botta a plecat dintre noi în 1977).

În faţa acestei scrisori am avut efectiv sentimentul că îl văd pe marele actor apăsînd pe cuvintele cu care se explica: „Dorind a vă expedia o pagină clară, caligrafică, am scris cu carioca. Mizerabilele creioane carioca, uzate probabil fiind, m-au lăsat pe drum. De aceea, fără voia mea, v-am scris multicolor. Vă rog respectuos să observaţi corectura. Şi aşa scriu greu şi am o tristă opiniune despre mine. O greşală, fie cît de mică, mi-ar agrava starea aceasta de refuz (nu ştiu cum s-o numesc) în care mă zbat".

Aş numi această stare de refuz *începutul retragerii definitive,* întrucît ne aflăm la vremea la care Emil Botta se apropia încet de *Frumoasa Ingrid,* cea cu mîinile înmănuşate, nu în piele de Suedia, ci în piele de suedez. Nu mult după moarte el şi-a făcut apariţia chiar în ţara lui Swedenborg, pe care îl iubea pentru sfinţenia lui lipsită de orice ipocrizie. I s-a arătat într-un vis Gabrielei Melinescu, care ne spune: „Stătea pe un pod de beton/ cu aerul lui hamletian/ murmurînd în graiul păsărilor:/ Ce minune, Gabrielina, ce minune!".

La începutul acestei veri, umblînd ore în şir prin Stockholm cu Gabriela, m-am tot întrebat care din nenumăratele poduri întinse peste mare între două insule să fi fost cel de pe care s-au rostit aceste cuvinte. Îmi place să cred că e vorba de marele pod care duce spre Lidingö, unde se află Millesgarden, cu fantastica *Mînă a lui Dumnezeu,* care ţine numai pe două degete, într-un echilibru precar, un om cu privirile îndreptate spre cer.

Dar să ne întoarcem la frumoasa revistă *Apostrof.* Mai precis, la pagina ei de note de la care-am plecat. În cîteva rînduri delicate din ea, *apostrofii* îşi exprimă regretul că la spectacolele clujene cu *Domnişoara Iulia* nu s-a aflat printre ei şi Gabriela Melinescu. Invocarea e cum nu se poate mai potrivită, avînd în vedere că poeta trudeşte zilnic ore în şir ca să descifreze pentru noi Jurnalul apocrif al lui Strindberg. Luînd act cu plăcere de regretul pentru absenţa Gabrielei la care m-am referit, nu mă pot abţine să mă întreb: pe cînd un la fel de nobil regret şi pentru protestul împotriva lui Gabriel (Liiceanu), în legătură cu care un *apostrof,* care a fost indus în eroare de nu ştiu cine, n-ar fi rău să exclame (aşa cum numai el ştie s-o facă) un „O!" sau un „Of!".

■

jurări şi tîrîndu-le, la rîndul său, pe acestea în noroiul istoriei.

b- Buzabilul îşi trage numele din faptul că abilitatea i se citeşte pe buze. Acestea sînt drepte, egale, uneori senzuale dar mereu simetrice; ele exprimă caracterul hotărît, fără ezitări, al acestui tip de individ. Lipsa lui de ezitare se traduce direct în lipsa lui de scrupule. El obţine ceea ce-şi propune prin orice mijloace şi pe drumul cel mai scurt. El este tipul eficace, metodic, disciplinat. El este înnoitor, nu conservator ca intestinalul. Dealtfel, vorbele lui sînt articulate de către buze în aşa fel încît decizia de care individul e capabil capătă în voce un timbru personal, pe măsura ambiţiei acestuia de a fi *ceva* : vocea e uşor şuierată, cuvintele se desprind de pe buzele lui ca şi cum ar fi prinse cu elastic, uneori ies ca scuipate, aruncate înafara gurii cu un iz de şmecherie amestecată cu măsură. Buzabilul însă, este de cele mai multe ori un om tăcut.

El tace şi face. E omul acţiunii, al rezultatelor palpabile, dure, chiar violente la nevoie. Ştie să fie şiret din calcul, împotriva adversarului. Pentru că, în majoritatea cazurilor, el se poartă ca şi cum ar avea mereu un adversar în faţă, pe care trebuie să-l stăpînească, indiferent că are de-a face cu nevasta, vecinul, colegii sau prietenii. De aceea el pare un om secret. Pare numai, pentru că el nu este în stare să aibă un fond ascuns de adîncime. De multe ori, îl auzi vorbind încet, uşor indistinct ca şi cum ar lua parte la un complot sau ar fi la curent cu lucruri misterioase. De fapt, singurul lui secret este cel al mediocrităţii sale; tacită şi activă. E sigur de sine de nu-şi mai încape „în buze", mai ales pe plan fizic, al omului care ştie să îndure ca să răzbească. El este jucătorul de poker devenit judecător. Sau: occidentalul în variantă oltenească. Pe scurt: e calculat şi nu se dă înapoi de la loviturі nepermise. Ceea ce face din el un om primejdios.

c- Vechilodoctul, adică vechilul care ştie multe lucruri şi are titluri academice. El se consideră stăpîn pe moşia valorilor. El ştie totul din pornire; cu toate că este, în fond, de o ignoranţă crasă. Faptul de a şti totul, din naştere şi din pornire, rezultă din atitudinea lui. El este posesorul adevărului. Nu al unui adevăr împărţit, care admite mai multe adevăruri împrejurul său, ci al unui adevăr unic, indivizibil. El este omul care pune mereu veşnicia ca fiind de partea lui; şi dîndu-i dreptate. Deşi consideră că adevărul lui e singurul adevărat, el nu este un om singuratic, ros de nelinişti şi izolat într-o experienţă gravă de viaţă. Dimpotrivă: el aderă în mod constant la grupuri şi luptă pentru cauze colective. Pentru că este un om de rînd, pe care nu-l doare nimic. Iar dacă apare vreo nenorocire în viaţa lui, îl frînge uşor, ca ceva venit în mod inexplicabil dinafara vieţii sale. În ochii lui, deci, tot răul vine din pricina altora, din „cauze" cu totul străine de cauza pe care el o apără. Adeseori, vechilodoctul se dovedeşte a nu fi altceva decît varianta cultă şi intelectuală a intestinalului. El poate fi artist, scriitor, cercetător, academician sau intelectual cu oarecare renume. Sufletul lui de vechil însă rămîne mereu la bază, izvorul autentic al vieţii sale; pentru că el nu este altceva decît un plutonier care a făcut studii academice. Or, cine are vocaţie vitală de plutonier n-are cum s-o trădeze, indiferent de rangul la care ajunge. Dealtfel, trebuie să spunem că, în linie generală, trăsătura comună a celor trei tipuri este că ele reprezintă neamul prost, vigoarea pe care o are neamul prost de a irumpe şi cuceri lumea. Şi nu trebuie să uităm că neamul prost nu este doar un cuvînt de insultă, spus la întîmplare, ci că el face parte din realitatea vie, înscăunată în istorie. Sensul expresiei „neam prost" nu este metaforic: el denumeşte specia rea, răul speciei; nu înaltul ei care l-a făcut pe om să capete statura verticală, ci josul ei, partea de tîrîtură, de balast, de buruiană. Nu ceea ce face spiritul să respire, ci ceea ce îl sufocă.

TABLOUL de mai sus poate fi îmbunătăţit. Aşa cum este, el schiţează globulele sîngelui mistic pe care Ceauşescu l-a transmis moştenitorilor săi. Trăsăturile sus-pomenite n-ar fi primejdioase atîta vreme cît ele şi-ar găsi un loc al lor, mărunt şi modest, între alte trăsături. Cînd însă ele se îngroaşă şi năpădesc totul, luînd locul altor trăsături care compun portretul bogat al fiinţei umane, ele tind să devină trăsături unice, împotmolite, acaparatoare şi destructive. Atunci sufletul devine sec, golit de nuanţe, unilateral şi mărginit. Prinsă în această cuşcă, imaginea vieţii devine fioroasă.

■

MIRCEA ELIADE - inedit

SCRISORI DIN

MIRCEA ELIADE m-a primit cu multă căldură când am ajuns prima oară la Paris. Pe vremea aceea exilul îmi cânta osanale. D-le, dumneata eşti un mit!... Căldură şi ironie din partea unui specialist în mituri. Pentru mituri îl respectam şi eu, nu pentru literatura lui care mi se părea prăfuită (Eram pe vremea aceea un avangardist fanatic. Cu timpul m-am mai calmat...) Şi limba scrierilor lui mi se părea depăşită. Şi aici măcar cred că nu greşeam. De aceea, în franceză, literatura lui Eliade sună mai bine decât în româneşte. Nu e de mirare recunoştinţa sinceră şi admiraţia pe care de atâtea ori scriitorul a exprimat-o pentru Alain Paruit, traducătorul.

OMUL Eliade era oricum seducător. Vroia să seducă şi nu dădea greş. Ca un adevărat Don Juan social nu-şi dădea prea multă osteneală să selecţioneze. Seducea tot ce-i cădea sub ochi: de la Păunescu până la D. R. Popescu. Unii dintre cei seduşi îl cam duceau cu preşul... Relaţia cu mine era facilitată (sau complicată) şi de faptul că fusesem coleg de liceu cu unicul său nepot, Sorin Alexandrescu, cu care rămăsesem prieten. Ceea ce nu m-a împiedicat, începând cam din 1979, când am plecat pentru un an la Berlin, să rup relaţiile cu Mircea Eliade. Le-am rupt discret. Nu m-am mai dus împreună cu ceilalţi exilaţi de vază să-l vizitez când venea, vara, la Paris, unde rămânea până prin octombrie. Am rupt relaţiile cum le-am rupt cu întreg exilul vinovat, în ochii mei, de-a nu fi protestat în momentul când autorităţile franceze mi-au refuzat naturalizarea. Dar despre povestea asta şi despre purtarea mea penibilă de Ahile de iarmaroc m-am săturat până în gât. Aşa că mă opresc.

D. Ţ.

6 ian. 1971

Dragă Ţepeneag,

Îţi urăm un An Nou fericit, spornic şi plin de izbândă!

Vina o port eu. Am primit scrisoarea (dar nu cărţile! Ce fel de cărţi erau?) şi nu m-am învrednicit să răspund. Iertare!

Nu mă pricep la prefeţe. Dar dacă *trebuie,* scriu cu bucurie pagina în care voi saluta volumul D-tale.

Asigură-l pe Gallimard. Şi nu uita, când va trebui să scriu prefaţa, să-mi trimiţi cartea despre care voi scrie.

Numai noroc şi sănătate!

Te îmbrăţişează, al D-tale

Mircea Eliade

P.S.: Au fost pe la mine Adrian Păunescu şi soţia, Paul Everac, D. R. Popescu. S-au mai anunţat şi alţii. La Paris, cum mai staţi?

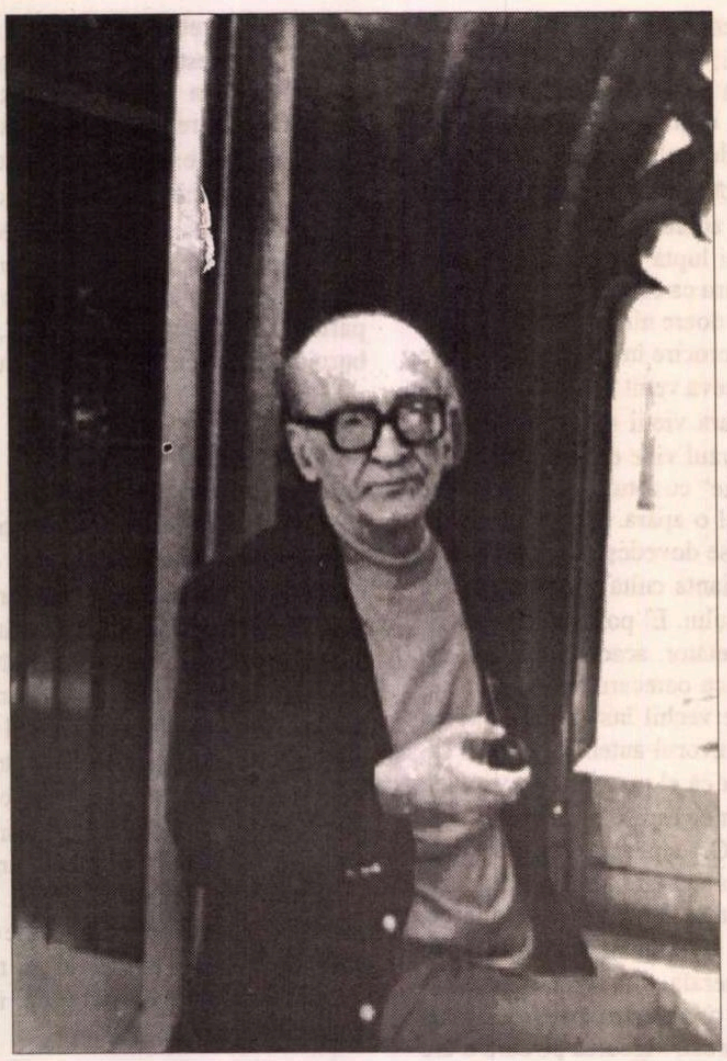

•••

30 iunie 1971

Dragă Ţepeneag,

Răspund pe loc scrisorii din 25 iunie. Evident, voi scrie (cu bucurie şi entuziasm) „recomandarea" către Fundaţia Ford. Dar trebuie să ştiu (1) *cui* o adresez şi (2) sub ce *formă* (de obicei, recomandările se fac pe formulare speciale). Dacă ai aranjat deja lucrul acesta şi voi primi, direct de la Fundaţie, formularul respectiv, nu te mai obosi să-mi răspunzi.

Vom fi în Europa (Italia) pe la 15 Aug. şi la Paris pe la 25-30 Aug., aşa că ne vom vedea curând. Îţi voi completa atunci seria cărţilor mele.

Aştept să văd cum e „concepută" *Est-Vest* înainte de-a făgădui colaborarea (Dealtfel, am renunţat la „scris" - mă concentrez asupra *cărţilor* începute).

Am auzit atât de multe de Paul Goma încât abia aştept să-l citesc.

L-ai văzut pe Adrian Păunescu la Paris? Dar pe D. Micu?

Cere-i lui Cuşa *Noaptea de Sânziene* (deşi aş fi vrut să o poţi citi *întreagă* - deci şi partea II - în continuare).

Adresa lui Sorin: Singel 132, Amsterdam

Nu trebuie să-ţi pierzi nădejdea (cu editorii francezi). Continuă a scrie ca şi cum ai avea o sută de contracte de satisfăcut (pentru că asta se va întâmpla într-o zi, şi e bine să fii pregătit...)

Te îmbrăţişează cu prietenie, al d-tale,

Mircea Eliade

•••

10 martie 973

Dragă Ţepeneag,

Am primit, acum un an, volumul de nuvele iar acum, de curând, romanul. Îţi mulţumesc atât de târziu pt. că nu ştiam unde să-ţi scriu. Mă bucur că te afli la Paris. Pt. câtă vreme? Sper, cel puţin până prin iulie, când venim şi noi...

Romanul a fost confiscat de Christinel, aşa că nu l-am putut citi. O voi face, sper, zilele acestea. Nuvelele - pe care le cunoşteam în original - mi s-au părut admirabil traduse. Te felicit că ai avut norocul să găseşti un asemenea traducător.

Ţi-a plăcut, deci, „Un om mare"? Am scris-o într-o zi, acum vreo 28 de ani, la Cascaes, pe malul Atlanticului. Speram că mă voi întoarce curând în ţară - şi aveam multe nuvele „în cap": vroiam să pregătesc un volum, pt. Al. Rosetti, care tocmai fusese reintegrat la Fundaţii. Dar peste câteva luni veneam la Paris şi, ca să pot trăi, am pus literatura deoparte şi m-am concentrat asupra indianisticei şi istoriei religiilor... Cum spunea cineva: o soartă şi-un destin - căci restul e fatalitate...

Îţi urează mult noroc şi sănătate al D-tale fidel cititor

Mircea Eliade

•••

19 Aprilie 1973

Dragă Ţepeneag,

Răspund pe loc scrisorii D-tale din 11 Aprilie. De acord cu proiectul „Lettres Nouvelles". Dar ce nuvelă nu depăşeşte 15 pagini? „Un om mare"; „14.000 de capete de vită"; (poate) „Adio". Cam toate sunt *vechi,* scrise acum 25-15 ani. Nu le „reneg", dar... În orice caz, alege Dta. Ştiu că ţi-a plăcut „Un om mare". Sau, poate „Adio!"...

În privinţa volumului de nuvele, iată care e situaţia: Gallimard are opţiune asupra întregii mele producţii; dar dacă ezită, pot publica aiurea. Acum vreo 4-5 săptămâni i-am trimis lui Robert Gallimard *Mântuleasa* (original şi traducerea germană), cerându-i să decidă pt. că un alt editor (în principiu, Denoel... dar şi altcineva, al cărui nume îmi scapă) vrea s-o publice. N-am primit, încă, răspuns - dar îi scriu din nou. Cu această ocazie, îi voi scrie şi despre *volumul* de nuvele. Paruit este excelent; însă „La ţigănci" şi „Podul" au

EXIL

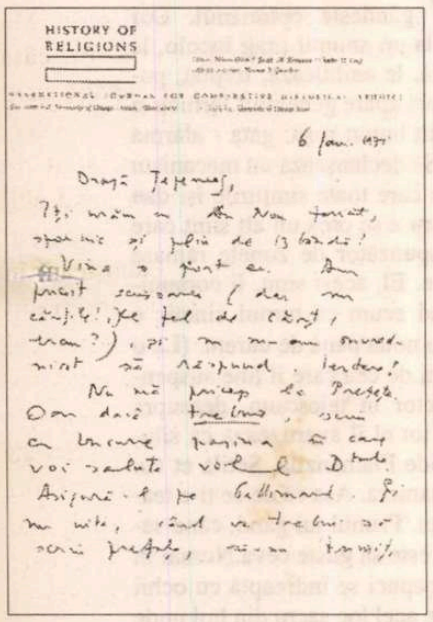
HISTORY OF RELIGIONS

6 Jan. 1971

Dragă Țepeneag,

Îți măn m-ai Non furcat, scrisoare și foaia de 13 hârtie! Viața e grea. Am primit scrisoare (den mănăstire, fel de cărți, tram?), și n-am avut nimic să răspund, tendres! Nu mă pricep la Preface. Dar dacă trebuie, scrie cu litere mari pagina și care voi salute voiul Dtale. Asigură-l pe Gallimard. Și mă mie, când va trebui să scrii prefață, să-mi trimiți.

fost deja traduse de Allain [sic] Guillermou (prima a apărut, trunchiată, în *La Revue de Paris* de acum câțiva ani). În cazul când avem un răspuns (oricare) și Paruit e de acord, el ar traduce *restul* („Ivan", „Adio!" și altele, vom vedea care).

Voiam să-ți scriu mai de mult despre *Arpièges,* dar nu mai știam dacă ești la Paris, sau te-ai reîntors. Romanul, care i-a plăcut mult soției mele, m-a *entuziasmat.* L-am citit pe nerăsuflate, și acum aștept o seară „liberă" ca să-l recitesc. Este singurul text „ultra-modernist" (cum îi spui Dta) care m-a încântat, și totodată m-a convins de posibilitățile *artistice* nelimitate a [sic] tehnicei pe care ai elaborat-o. Am regăsit magia acelei splendide nuvele pe care ai citit-o la „cenaclul Mămăligă" (cu gara, suedeza și vulturul...) dar ai reușit să depășești chiar acel prodigiu... Fii, deci, atent! Nu te juca cu daimonul care te inspiră...

Sperăm să fim la Paris pe la 15 iulie - dar în orice caz în Sept., după ce ne întoarcem din Finlanda.

Cu prietenie și admirație, al Dtale

Mircea Eliade

•••

21 ianuarie 1974

Dragă Țepeneag,

Îmi cer iertare pentru greșala de a te fi uitat (pe lista serviciului de presă). Și totuși - *felix culpa!* Căci astfel m-am ales cu o scrisoare de-a Dumitale...

Am improvizat lista serviciului de presă la Chicago - și am făcut o sumă de gafe și nerozii: am omis numeroși prieteni, ba chiar și membri ai familiei! Descopăr mereu câte o boacănă. Culmea este că unii din norocoșii care se aflau pe listă, n-au primit cartea. Am scris de mai multe ori lui Robert Gallimard ca să aflu ce s-a întâmplat. Nu mai vorbesc de cei din țară: din 14 volume trimise, n-a ajuns niciunul! Nu l-a primit nici mama, care merge pe 90, și care-mi repetă că nu are timp să aștepte (I-am trimis, cu avionul, propriul meu exemplar - dar încă nu știu dacă i-a parvenit). N-a ajuns volumul nici la Bibl. Academiei, nici lui Al. Rosetti, etc. Probabil că cenzura a pus piciorul în prag. Motive avea, destule.

Mă nedumirește, însă, observația Dtale că, adică, n-ai găsit textul integral din *Destin.* Cred că te înșeli: *Destin* a publicat începutul dactiloscriptului pe care a lucrat L. Bădescu. E adevărat că am făcut o selecție (foarte grea) radicală, lăsând la o parte cam 2/3 din manuscrisul original - dar multe lucruri nu pot fi încă publicate. (Evident, am renunțat la foarte multe pagini de amintiri, convorbiri cu scriitorii din țară, etc. - dar oare puteam face altfel, dacă

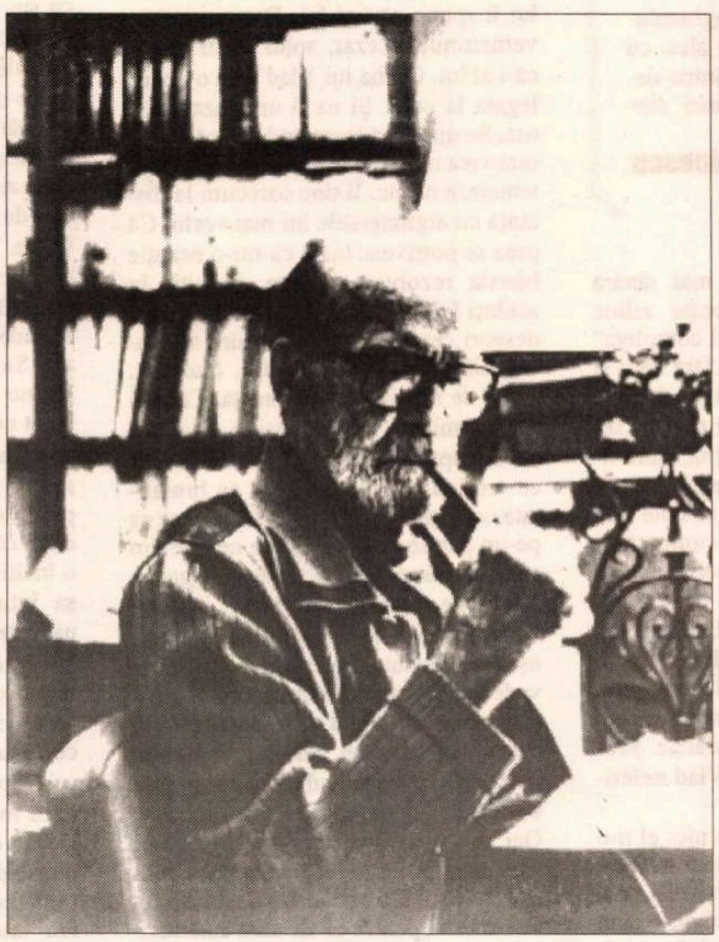

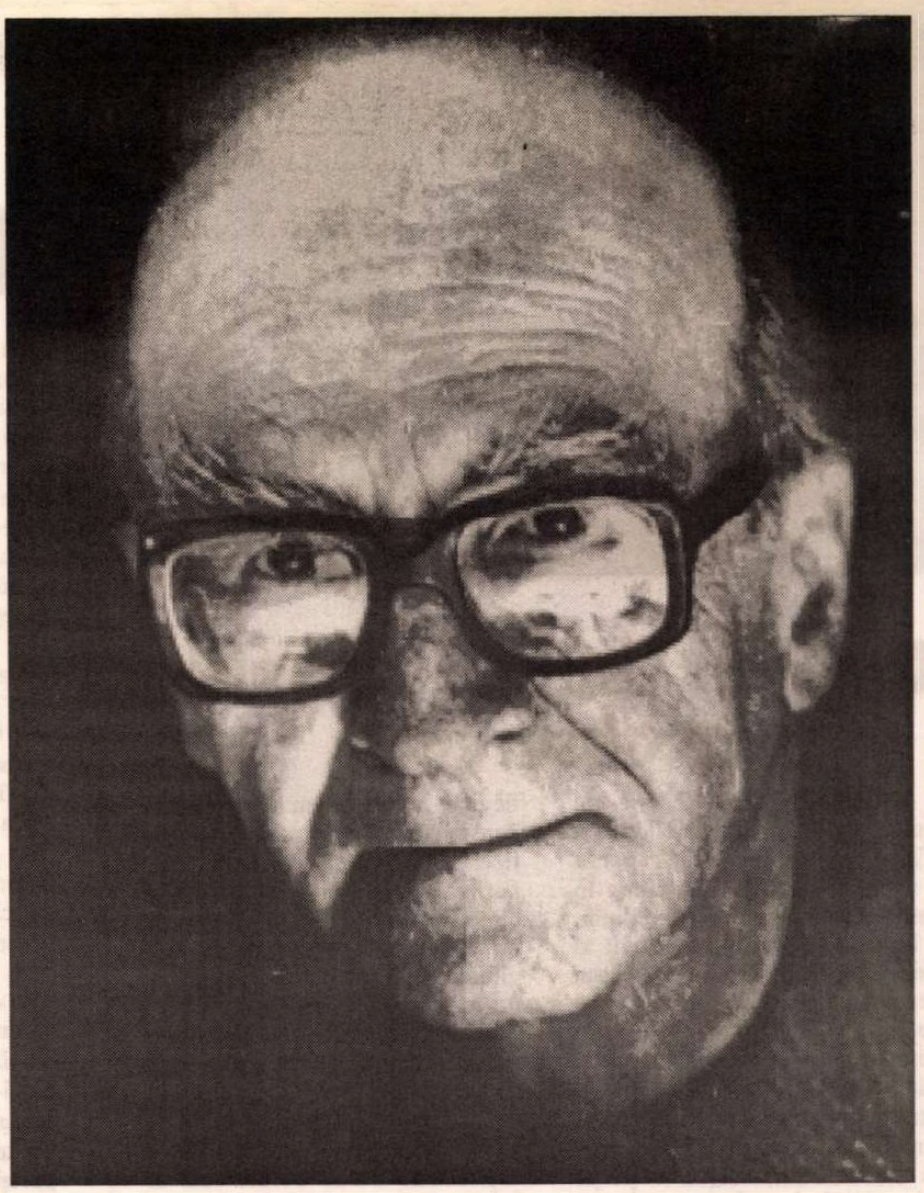

voiam să public un singur volum de nu mai mult de 600 de pagini?)

În orice caz, îmi voi face plăcere să-ți ofer un exemplar „cu dedicație", la Paris... Omagii soției și prietenie Dtale,

Mircea Eliade

•••

(pneumatic)
9 Ian. 975

Dragă Țepeneag,

Am tot așteptat un semn de viață de la Dta...

Mâine seară, la 8:30, ne vom reuni, mai mulți prieteni (de fapt destul de mulți; cunoscuți și mai puțin cunoscuți...) la restaurantul „La Flutte de Pan" (sic), 8 rue Le Regrattier, ile Saint-Louis. Sper că va putea veni și Sorin, de la A'dam. * (sic)

Cu prietenie, al Dtale

Mircea Eliade

4 Mai 1976

Dragă Țepeneag,

Mulțumiri pentru scrisoarea din 27 aprilie. N-am mai recitit de mult *Domnișoara Christina,* și nu-mi dau seama de „valoarea" ei. Dar câțiva cititori recenți (printre care marele nostru metteur-en-scène) au fost încântați (spuneau că s-ar putea face un film...). Așa că, deși fără entuziasm, consimt la traducerea ei, mai ales c-o va face Paruit. Poate că ar fi bine să fie însoțită de o pre- (sau post-) față în care să se indice locul acestei cărți vechi (1936!) în ansamblul prozelor fantastice ulterioare. Evident, Paruit are toată libertatea să omită anumite detalii care n-ar putea interesa cititorul străin.

În ceea ce ne privește nu prea avem noutăți. Payot a publicat *Histoire I,* volum pe care ți-l voi oferi la Paris, „cu dedicație" (și alte aluzii literare). Ar fi trebuit să am gata vol. II și nu-l am - pt. că am scris mai mult la vol. III, singurul care mă pasionează.

Cu puțin noroc, vom fi la Paris pe la mijlocul lui iunie, și ne vom vedea (se pare că la *C de E* ** există telefon...)

Sărutări de mâini Doamnei Tsepeneag, și prietenie Dtale (dar și urări pt. amândoi)

Mircea Eliade

* Amsterdam
** *Cahiers de l'Est*

Un Don Quijote cu spirit de observaţie

NICOLAE MOTOC este nu numai un scriitor multilateral şi rafinat, ci şi un mereu tânăr pontif al vieţii literare din Constanţa. În oraşul bântuit de febra comerţului, el încearcă să întreţină un cult al poeziei, lipsit de realism şi tenace asemenea cuiva care ar vrea să păstreze o lumânare aprinsă în plină furtună. Pentru atingerea scopului, în care crede neclintit, face o extraordinară risipă de forţe: explică răbdător, ore întregi, ce este poezia unor oameni care îşi consultă pe furiş ceasul de mână; leagă prietenii literare pline de fast din care iese întotdeauna trădat; învaţă cu metodă limba engleză pentru a se pune la curent cu poezia americană de ultimă oră; aduce în redacţia revistei *Tomis,* unde este un fel de eminenţă cenuşie, câte un uriaş pepene verde pentru a-l împărţi, cu o frenezie orgiastică, redactorilor consternaţi; consacră imnuri de slavă unor femei pe care, întâlnindu-le, le studiază la rece şi le consideră dezamăgitoare, din cauza vreunei aluniţe plasate dezamăgitor pe gât; face planuri peste planuri de revoluţionare a poeziei şi uită de ele alergând prin magazine în căutarea unei maşini de scris sofisticate.

Toată această traiectorie în zigzag se datorează unei contradicţii dramatice între calcul şi spontaneitate, între luciditate şi fantezie. Nicolae Motoc vrea să uite de sine ştiind că a uitat de sine. Vrea să facă gesturi imprevizibile prevăzându-le riguros. Vrea, în sfârşit, să fie poet rămânând un spirit practic. Tensionata natură psihică se reflectă în scrisul său care este, deopotrivă, elaborat şi firesc, preţios şi direct, solemn şi simplu. De multe ori, textele pe care le semnează - indiferent dacă este vorba de pooezie, proză sau critică literară - se caracterizează prin îndeplinirea conştiincioasă, dar mecanică a unor reguli complicate de producere a literaturii. Scriitorul seamănă, în momentele respective, cu un ins căruia i s-a explicat de o mie de ori cum se înoată şi care a înţeles el însuşi, fiind foarte inteligent, ce mişcări trebuie să facă pentru a se menţine la suprafaţă, dar care, intrat în apă, respectă în mod exterior, cu o hipercorectitudine de robot, îndrumările primite şi restricţiile autoimpuse, astfel încât se duce inevitabil la fund. Lipseşte suflul unificator, lipseşte „instinctul", care să dea o coerenţă organică suitei de gesturi.

Există însă destule cazuri fericite în care dârzenia ieşită din comun şi vasta experienţă dobândită în zilele şi nopţile de cercetare a mecanismului literaturii conduc la realizarea unor combinaţii lingvistice sugestive şi greu destructibile. Fenomenul este sesizabil nu numai în poezie, ci şi în proză. În special în proza satirică a lui Nicolae Motoc.

Acesta este şi cazul fragmentului de roman pe care l-am ales, cu încuviinţarea autorului, pentru delectarea cititorilor *României literare.*

Alex. Ştefănescu

Nicolae MOTOC

Madona şi sucul

Abia ieşit dintr-o pasiune-tunel vrea să dea răgaz ochilor să se bucure de lumină. Iar tânăra „body-cons" îl ia de mână şi-l târăşte, cu încăpăţânare (el, oarecum, se-mpotriveşte, se preface că protestează, se amuză, se vaită) pe o cărare care duce spre alt tunel-pasiune. Graba ei de a-l vedea legat la ochi. De a-i fi stăpână şi amantă nemiloasă. Nefericit în fericirea lui. Prea se potrivesc toate ca-ntr-o ecuaţie banală rezolvată înainte de alţii în acelaşi fel. Nici nu i se permite să aleagă alt traseu. Chiar dacă ar duce la aceeaşi veche soluţie finală. Un copil - un copil din flori - îşi trimite şi Dumnezeu pentru a destemeia şi reîntemeia lumea. Nici tânăra amazoană nu-i vorbeşte despre altceva. C-o îndrăzneală, c-o franchete care-i trezesc suspiciuni. El se teme, în principiu, de ceea ce se repetă. De ceea ce se aşează cuminte într-o serie. Împotrivire îngrijorată. Cu argumente. Şi ele încadrabile într-o serie. Dacă tot trebuie să traverseze alt tunel-pasiune ce rost are, înainte de a se cunoaşte, să-şi asume răspunderea creşterii unui copil? Nu-i un merit respectabil acela că el (el?) i-a dăruit deja două fete unei urbe stăpânite de femei? Vorbe risipite zadarnic; pentru că logica lui se sufocă, îşi dă duhul în braţele tinerei gen *hard,* decisă şi aprigă. Se lasă târât mai departe, gustând şi din plăcerea secretă de a se vedea contrazis, dorit, aproape bruscat, cu o vigoare nemaiîntâlnită. Se lasă târât mai departe observând cu disperare şi resemnare că noul tunel-pasiune, pe alocuri inundat de mare, nu mai are o ieşire. Poate că se compune din câteva segmente, îşi spune el, cu scurte întreruperi, de peisaj exterior. Nu poate spune exact de când, dar acum e sigur că străbat împreună ultimul segment. Al pasiunii lui. Fericit în nefericirea lui. Pentru că tânăra femeie este cea care îl iubeşte altfel. *Încet.* Rezervată. Stăpână pe ea. Este, de altfel, deja mama unui copil. Despre care opticianului îi spune că-i al lui. Dar şi vicegubernatorului Cezar, soţul ei, îi spune că-i al lui. Graba lui Vlad de a o vedea legată la ochi. Şi ea îl urmează liniştită. Se uită însă atent unde calcă. Şi nu mai vrea nici să destemeieze nici să întemeieze nimic. Îl ţine oarecum la distanţă cu argumentele lui mai vechi. Că prea se potrivesc toate ca-ntr-o ecuaţie banală rezolvată înainte de alţii în acelaşi fel. Îi oferă, în sfârşit un răgaz, deseori cerut, să caute o ieşire din tunel. Să-şi odihnească ochii. Sau să... Jignit de relativa ei indiferenţă. Că nu-i mai permite să aibă iniţiativa. Că deseori e stopat. Că depinde de ce simte şi ce vrea ea. Că ea stabileşte cu brutalitate condiţiile. Că începe să-l trateze ca pe-un partener. De care are nevoie din când în când pentru a face dragoste. Nu ca pe un bărbat pe care-l iubeşte. Un partener ca oricare altul şi deci uşor de înlocuit. Nefericit, pentru că se vede în felul acesta diminuat ca bărbat şi, oricum, nu tratat ca unul care-o iubeşte. Un partener căruia, când el se îndoieşte că-l mai iubeşte, ea se grăbeşte să-i „demonstreze" că-l iubeşte. Dar nu-l mai iubeşte. Că el, îi spune Madona, are un defect (are el mai multe!). O fixă. Că ochiul lui dezbracă tot ce simte ea pentru el de aura autenticităţii. Că-i bolnav dacă vede peste tot numai falsitate şi minciună. Că ea îl iubeşte, totuşi. Are nevoie de el. Să fie sigur. Şi el nu e sigur decât că nu poate fi sigur de nimic.

OBIŞNUINŢA ne rafinează şi întăreşte simţurile, se gândeşte opticianul. Dar tot ea, de la un anumit prag încolo, le diminuează, le anihilează, treptat, puterea. Atunci apare generalul Jarnicu şi apasă pe un buton roşu: gata - alarmă generală! Se declanşează un mecanism secret prin care toate simţurile îşi dau mâna pentru a se crea un alt simţ care devine răspunzător de zonele rămase neacoperite. El, acest simţ, îi comunică lui Vlad acum că turnul cinetic e blocat de o nouă pană de curent. (La o oră distanţă de cea care îl ţine suspendat pe Victor în telescaun, deasupra plajei). Şi tot el îl avertizează că siluetele lui alde Flămânzilă, Setilă et co. se află în cameră. Aşa că de ce ţi-e teamă nu scapi. Primul lui gând, când sare din pat, este să guste ceva.Numai în pijama şi papuci se îndreaptă cu ochii închişi spre acel loc sacru din hol unde sub icoana Fecioarei se află frigiderul. Se-aude semnalul ceasului atomic din port sau generalul şi-a început în camera fetelor lecţia de muzică? Oricum şi unul şi altul îl anunţă că e ora 8. (Acum Victor străbate parcul din vecinătatea turnului cinetic; se apropie de bazinul unde îşi face toaleta de dimineaţă Lebăda pe care o salvează de lăcomia unor undiţari de pe platformă). Vlad deschide uşa frigiderului. Trage în piept c-o scurtă senzaţie de fericire, răcoarea cunoscută. Stă cu mâinile în şolduri, într-o stare de contemplaţie interioară, de parcă s-ar afla - ce surpriză! - dinaintea întruchipării *proiectului* visat. Îşi dă seama că nu e posibil şi deschide ochii. Altă surpriză. Din rama frigiderului îi zâmbeşte chipul Madonei cu iepure. Întinde o mână şi chipul Madonei se transformă într-o sticlă cu suc de roşii, nu înainte de a-i şopti: „nu uita, dragule, că te aştept la nouă, pe faleză, la capătul digului A." Stă aşa c-o mână rezemat de frigider, nehotărât, confuz, cu vagi dureri de cap, de stomac, descurajat, iritat că-şi începe ziua ca un mâncău de duzină. Sâcâit de nebunia acestei *convocări* matinale. Troglodit ocolit de orice elan, de orice aspiraţie. Neanimat de nici o idee. De mirare că mai are puterea să se judece singur. Trebuie să ia o decizie. Să se opună acestei degringolade. Înainte de a se transforma într-un obiect uman. Care consumă numai pentru plăcerea de a consuma. Sticla cu suc de roşii se înalţă ca un mic balon, pluteşte prin faţa lui şi deodată, în clipa când îi sare capacul, se opreşte la o înălţime potrivită şi aşteaptă ca Vlad să întindă mâna. Aşteaptă, zgâlţâită uşor de un fior, până când Ama - care are o ureche perfect antrenată să distingă semnificaţia oricărui zgomot din casă - strigă din camera ei şi-i porunceşte lui Vlad „să lase frigiderul în pace". Speriată parcă, sticla de suc abia dacă mai are timp să-şi tragă sufletul. Îi face cu ochiul lui Vlad, săgetată de o rază de soare, şi i se sparge la picioare. Vocea Amei - mai mult decât căderea sticlei - încărcată de reproşuri vechi, legate de motive cândva lim-

VLAD se simte nefericit şi pentru că iubeşte altă femeie. Care nu-l mai iubeşte (concluzia lui cam pripită). Sau nu-l mai iubeşte dincolo de orice chibzuinţă. Fără să se mai ascundă de ochii şi gura lumii. Şi dacă n-ar fi fost pe dos la început. Ei, nu chiar pe dos. Dar, oricum, la început Vlad îşi poate reproşa că n-o iubeşte destul. Se recunoaşte în tot ce spune şi face, când sentâlnesc, meschin şi banal. Introduce un coeficient de calcul în tot ce simte pentru ea. De premeditare. Adică exact ce-i reproşează ei acum.

Un roi de cifre pune pe fugă vârtejul de musculiţe aurii şi-i compun în grabă, sub pleoape, mutrişoara nostimă a Madonei cu Iepure, cum îi mai zice el Amei Praţiu, inspirat de tabloul unui cinquecentist, dar şi pentru a-şi defini sentimentele dincolo de o simplă coincidenţă de nume. Materialul folosit se explică, probabil, prin faptul că femeia, cu nouă ani mai tânără decât Ama Parepa, risipeşte zilnic energie şi bani pentru „a-şi completa" garderoba. Uneori rămâne fără bani şi se împrumută în stânga şi în dreapta pentru a-şi satisface o dorinţă. Şi sentelege că din această pricină, când n-are spectacol sau nu cutreieră magazinele, îşi pierde timpul în calcule fără sfârşit. Ultima dată îşi cumpără o haină din blană de tigru care o costă salariul ei de la teatru pe câţiva ani. Cifre, deci, negre şi roşii. Unele îi desenează ochii, sprâncenele şi părul tuns scurt, băieţeşte, celelalte - gura mare, senzuală, care iată se întredeschide într-un rânjet de satisfacţie. Probabil pentru că îl vede pe Vlad nefericit.

Deci, în măsura în care nici el n-o iubeşte la început, nici Madona nu-l mai iubeşte acum. La sfârşit. Ei, n-o iubeşte! O iubeşte el şi-atunci, dar în felul lui. *Încet.* Rezervat. Stăpân pe el.

de roşii

pezi, are ciudata calitate de a-l face pe optician să se simtă şi mai nefericit. Nu-i răspunde. Tace. Mai are nevoie s-adune energie pentru a-i răspunde. Înhaţă altă sticlă cu suc de roşii şi se retrage în bucătărie lăsând uşa frigiderului larg deschisă. Aici - în timp ce-şi umple un pahar, şi bea încet, cu înghiţituri mici - îl ajunge din urmă iar vocea Amei care vrea să ştie ce se-ntâmplă: „Vlad, de ce nu închizi uşa de la frigider"? Opticianul se-neacă puţin şi tuşeşte când i-aude vocea; dar continuă să bea liniştit. Simte cum trupul Madonei, acrişor-dulce, îşi caută un drum spre sângele lui. Aproape satisfăcut se întoarce în hol. Se uită în frigider. Începe să scoată la întâmplare alimentele stocate. Străbate holul cu pachetele în braţe fără să ştie limpede ce are de gând. Se opreşte în faţa uşii apartamentului închisă cu trei iale, care mai de care mai sofisticate, aduse de Juju Jifca de peste mări şi ţări. Înainte de a-i veni o idee cum să se descurce îi taie calea generalul de pompieri care tocmai iese din baie:

„SĂ TRĂIŢI, domnu' Parepa. Să trăiţi! Am plăcerea - nu sesizează că momentul e nepotrivit, deşi Vlad gâfâie din greu cu pachetele în braţe - să vă anunţ că am primit aprobarea de la *Club* pentru „serile de voyeurism". Mixte, bineînţeles. Pentru toţi înstrăinaţii, femei şi bărbaţi care vor să se recupereze prin muzică. Să... redevină conştienţi de frumuseţea propriului lor trup. Să facă streaptease, să se dezlănţuiască, să se elibereze prin dans de toate refulările sexuale ale săptămânii. Să se cureţe de mâzga cumplită a obişnuinţelor de orice fel, să... să... renască, să... să..."

Deşi într-o situaţie disperată - câteva pachete i-alunecă din braţe - opticianul nu-şi poate reprima dorinţa de a se amuza pe seama generalului. E gata să râdă deja, dar nu fără o grimasă de durere. Pentru că braţele îi înţepenesc şi reclamă să-i ceară generalului să deschidă uşa.

„Generale, mă bucur de veste, dar fii bun şi deschide că altfel va trebui să chemi salvarea (era să zică pompierii)".

„O, cum să nu, domnu' Vlad, văd că avem aici trei încuietori pe cinste. Să sperăm că mă descurc. Aşa... aşa... (Generalul mestecă gumă în timp ce vorbeşte. Şi Vlad nu se poate abţine să observe că în felul acesta se dovedeşte cât se poate de imprudent, pentru că ţine la impresia pe care o face. Mestecă, deci; şi placa din gură îi joacă după cum are chef guma să i se lipească, când de partea de sus, când de partea de jos. Şi atunci, limba mult încărcată cu spumă în căutarea gumei scoate un zgomot asemănător cu sforăitul apei într-un bazinet defectat de W.C.)

Văzându-se, în sfârşit, afară, Vlad străbate palierul aproape fugind - mai pierzând pe drum câteva pachete - subit decis să le-arunce la crematoriu.

■

Fragment din romanul
Rugul amazoanelor

DEBUT

Monica Papuc

ŞI EU, cititor, cu limitele mele, dar, sper, şi cu acea unicitate, sau mai bine spus singurătate în elanul şi ánimă cu care mă bucur sau mă oripilez citind de multă vreme manuscrisele adolescenţilor! Nimic de ascuns, de exagerat sau ironizat, nimic de minţit în motivele de extaz sau de jenă. Pentru că aici există şi nu există încă absolut, şi nici moarte. Aici, unde totul alunecă mereu spre înţelegere şi clarificare, cuvinte, vise, ideal. Aici, unde se munceşte nesilit, ca într-o joacă emoţionantă dătătoare de uşoară febră. Şi unde cuvintele, visele, idealul ameţesc amestecându-se în caleidoscop atâta timp cât nu te înduri să aşezi în stare de repaos jucăria. Şi iată de ce în adolescenţă ignori alte meserii care îţi dau tîrcoale, şi alegi poezia. Cea care Ea îţi va cere, pentru a se întrupa şi încălzi, trup şi sânge dintr-ale tale. Şi iată de ce priveşti cu indiferenţă spre soarta pe care alte meserii ţi-ar asigura-o, şi alegi poezia. Ea este cea care te pândeşte tenace şi te vânează ca să te facă pe viaţă servul ei supus sau robul ei răzvrătit. În adolescenţă se întâmplă această divină mutilare, citindu-i pe alţii şi poftind să scrii şi tu, conform cu fierberea şi murmurul din propriul suflet. Mai toţi încercăm, mai toţi începem, plini de speranţa nebunească dar încântătoare că vom şi rămâne pe cale, nezdrobiţi de truda înaintării sferice, luminaţi şi întăriţi de ardoarea aburoasă că Dumnezeu ne lasă un viitor fertil, în parte senin, pentru cărţi al căror miez ne va ajuta să trecem cu numele curat vămile timpului. Şi eu, cititor, deci, al atâtor manuscrise, plutind în largul lor agitat, furtunos, vibrant, găsesc din când în când insule populate cu superbii de sonuri şi simţăminte. Zic că le-aş trage la mal, dar mal nu există. Dar dacă a existat un Gulliver, de ce n-aş încerca şi eu, măcar să plimb bucata de rai care mi s-a arătat, să-i semnalez existenţa către oricine ar vrea s-o cunoască şi să se bucure. *Monica Papuc* este elevă a liceului „Gheorghe Lazăr", în clasa a XI-a. În primăvară mi-a trimis patru poezii, pe care le-am semnalat cu entuziasm la Post-restant. Apoi oferta s-a repetat prin textele de faţă. Talentul ei este evident.

Constanţa Buzea

Melancolie

Întinde palmele
Şi cuprinde luna.
Lasă-i nectarul
să te-mbie
fără să-l bei,
Să nu-ţi umple
sufletul
de umbre.

Coşmar

Uşa camerei
s-a trântit
Şi sunetul ei,
de lemn descompus,
mi-a strivit
sufletul,
În miez de noapte,
Cu paşi mărunţi,
umbrele
au trecut
peste mine.

Ploaia diavolului

Ploua cu pietre albe
Rodeau mere din miezul lor
Mere rotunde şi pale.
Am muşcat din carnea lor
dulce
Şi nectarul m-a adormit.
Am dormit mult, din greu.
Am deschis ochii: se
scuturau merele
- venise deja toamna
tămâioasă -
Şi toate îşi lepădau
Numai eu purtam încă
sâmburele de piatră al
neliniştii.

Repaos

Mi-am lăsat sufletul
în creierii pământului.
Inima a pornit
spre miezul pietrelor.
Aşteptam să vină
îngerul, îngerul, îngerul.
Lipisem palmele
de trupul copacilor
- şi râsul lor verde
izbucnea în mine.
Aşteptam ploaia îngerilor
să sfarme
Pietrele,
Să despice
Pământul,
Să pot să adorm.

Cădere

Ştiam că voi muri curând.
În umbra mea păşea
Lumină.
Înaintea mea răsăreau
Crini.
Ultima lumânare ardea
în mine.
Ştiam şi am uitat
să mă rog
când s-a stins
ultima suflare
în trup.
Am uitat drumul
Spre Viaţă.
Dumnezeu uitase de mine.
M-am trezit
în aceeaşi lume
- un nebun
număra
firele de iarbă.
Şi se ruga
pentru fiecare
dintre ele.

Amintire

Eu sunt om.
În sufletul meu
zâmbeşte un înger.
Sufletul meu în colţuri
Trebuie să fi fost
demult,
rotund.

Nelinişte

Se scutură spinii
însângerând pământul
cu maci.
Spinii morţii
ce s-au împlântat
cândva
în carnea albă
a crinilor.
Otrăvesc acum
sufletul meu.
Vântul scutură
macii
Rugându-se
Crinilor
de sub pământ.

Magie

Închid ochii:
distrug
Lumea,
Şi ucid
Formele.
- Adorm
în Haosul Esenţei.
În vis
Munţi albi.
Amestec lumină
cu întuneric
în care las
sâmburi de
mere de aur
să rodească
Viaţă!
Ştiu, acest munte
S-ar zvârli în mare,
s-ar face bucăţi
la porunca mea!
Deschid ochii:
Lumina de-afară
Strecoară-n mine
Umbre.
Şi Cuvântul
Munţilor
Se şterge.
Mi-e teamă
Să-L rostesc
În acest
Întuneric.

Salvare

Am vrut să dau copacilor
nume de îngeri,
Dar ceva i-a mistuit
pe dinăuntru.
Am vrut să fiu copac,
să m-ascund
în coaja lui tare
Şi ei s-au crăpat.
Mi-a rămas acum
doar, singur,
Cerul,
Boltă de îngeri.

■

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Lumea lui Pepino şi normalul „Ţăndărică"

Scenă din *Pinocchio*. Regia: Cristian Pepino. Teatrul „Ţăndărică"

Spuneam, la sfîrşitul stagiunii '95-'96, că unul dintre cele mai bune teatre din ţară este *Ţăndărică* condus de Mihaela Toniţa-Iordache şi de echipa domniei sale. Strategia artistică şi managerială a dezvoltat, pe termen scurt şi pe termen lung, un program clar şi coerent, cu importante realizări la sediu, în cele două săli, şi participări la festivaluri internaţionale. Stagiunea care s-a încheiat a numărat şase premiere - *Micul prinţ, Fata babei şi fata moşneagului, Coţofana hoaţă, Bastien şi Bastienne,* *Pinocchio, Motanul încălţat* (premiera a avut loc în august la Perugia, la *Festivalul Păpuşilor*) şi patru turnee de succes în lume: Franţa, Iugoslavia (Subotica), Singapore şi Perugia. Nimic nu se face aici, la *Ţăndărică,* în salturi, improvizat sau superficial. Tradiţia impresionantă a teatrului de păpuşi şi marionete de la noi, afirmat de mari personalităţi ca Margareta Niculescu, Pál Antal, Ildiko Kovács, Horia Dadivescu, Ştefan Lenkisch impune nu doar o ştachetă valorică ridicată, un punct de referinţă, ci şi o evoluţie firească, o adaptare la noile tendinţe. În cele mai multe dintre spectacolele de la *Ţăndărică* observăm inovaţii, căutarea unor noi modalităţi de exprimare artistică, de construire şi de mînuire a păpuşilor şi marionetelor. Există acum două direcţii: lucrul tradiţional după paravan dar şi eliminarea lui, punerea de fapt în valoare a actorului-păpuşar. Se valorifică astfel o nouă relaţie între păpuşă şi păpuşar într-un spectacol modern şi dinamic. Mişcarea scenică, dezvoltarea personalităţii fiecărei păpuşi sau marionete, uşurinţa mînuirii, expresivitatea corporală a actorilor sînt lucruri constante în montările de la *Ţăndărică.* Şi mai este ceva extrem de semnificativ. Aici lucrează practic, cot la cot, două generaţii de artişti păpuşari: şcoala veche, de renume, cu nume ca Brîndușa Zaiţa-Silvestru, dar şi tinerii absolvenţi ai secţiei de actori-păpuşari de la Academia de Teatru şi Film din Bucureşti, cu nume ca, de exemplu, Gabriel Apostol. Tradiţionalism şi modernitate, experiment şi performanţă ar fi cîteva dintre atributele, şi, de ce nu, atuurile vieţii teatrale de la *Ţăndărică,* un teatru normal care joacă de luni pînă duminică, cu sălile pline, basmul românesc, literatura universală pentru copii, şi nu numai, opera pentru copii, recitaluri de virtuozitate artistică. Frapantă este şi modestia întregii trupe, pasiunea şi noblețea cu care se dăruiesc mai micilor şi mai marilor.

Dar normalul de la *Ţăndărică* mai are o cauză bine determinată: lumea creatorului şi profesorului Cristian Pepino.

Play Faust

L-AM CUNOSCUT pe Cristian Pepino în 1994, la *Săptămîna teatrelor de păpuşi,* ediţia a XIV-a de la Constanţa (unde, seri la rînd, am rîs cu toţii amuzaţi de poantele lui Cleo Domozină, regretata directoare a *Teatrului de păpuşi* din Craiova, frumoasă şi veselă, pe care am văzut-o ultima dată la premiera cu *Danaidele* şi de care îmi amintesc mereu cînd vine vorba de păpuşi). Aparent timid, neîndemînatic şi fîstîcit, regizorul Cristian Pepino este, în cele mai multe dintre realizările sale scenice, sigur pe el, animat de o neobosită dorinţă de căutare şi de inventivitate, riguros şi plin de fantezie în acelaşi timp. Coincidenţa fericită pentru mine a fost să-l descopăr la Constanţa în ambele sale calităţi: regizor şi profesor. Atunci am văzut *Adunarea păsărilor* (pe un scenariu de Mihaela Toniţa-Iordache), o coproducţie a Teatrului *Ţăndărică* cu prima promoţie de actori-păpuşari de la ATF Bucureşti, păstoriţi de profesorul Pepino, spectacol ce va rămîne în istoria teatrului de gen. *Adunarea păsărilor* (scenografia - Cristina Pepino) este o poveste nonverbală, cu multe elemente vizuale ce trimit la Peter Brook, de o mare finețe şi eleganţă a expresiei corporale, o performanţă artistică. Aceeaşi experienţă a unei poveşti fără cuvinte o reia Pepino, în cu totul altă formulă, în spectacolul *Play Faust* unde scenariul, regia şi scenografia îi aparţin, costumele sînt semnate de Cristina Pepino (colaboratoarea sa permanentă) iar mişcarea scenică de Theresa Caşu. Şi acesta a fost un spectacol-examen al studenţilor de la secţia păpuşi-marionete în colaborare cu *Ţăndărică,* o procedură pe cît de normală, pe atît de profitabilă pentru toată lumea. În *Play Faust* (cînd vor apărea aceste rînduri, spectacolul se va juca la Charleville-*Mézières,* în Franţa, la *Întîlnirea Şcolilor Superioare de Marionetişti,* unde director este binecunoscuta Margareta Niculescu), locul cuvintelor este luat de muzică, *leit-motivul* şi multe din teme fiind din *Carmina Burana* de Carl Orff, care devine un suport explicativ, care dă un anume ritm şi sens succesiunii de imagini. Povestea bătrînului Faust şi a vînzării sufletului său este abordată dintr-un punct de vedere erotico-sexual. Mephisto îl tentează, îl provoacă scoţînd în faţă artileria grea: muzică incitantă, exhibiţii şi trupuri super-dimensionate, ritmuri şi dansuri excitante. Capcana lui Mephisto este sugerată şi prin decor: spaţiul este practic o închisoare cu porţi metalice, rece „animat" diavoleşte de un dezmăţ al simţurilor, ispite sigure pentru bietul Faust. Dincolo de cortina roşie, în acordurile din *Carmina Burana,* uneori prelucrate cu ironie, forma ipocriziei, a falsului şi a minciunii se concretizează. Pe tărîmul infernului, seducător din afară, păcatele sînt tot atîtea facturi de plată pentru păcătoşi: torturi, biciuiri, batjocură, blasfemie. Cromatica folosită pentru costume este foarte precisă: alb, negru, roşu. Pentru a îngroşa corul ispitelor şi păcatelor, Pepino apelează la măşti enorme, groteşti (văd enorm şi simt monstruos!), fabricate dintr-un burete tratat special. Expresivitatea lor este clară şi bine diferenţiată, mesajul impecabil conţinut şi transmis. Jocul cu aceste măşti este foarte plastic, ca şi acela cu delicatele marionete, mînuite cu sensibilitate de Gabriel Apostol şi Daria Gănescu. În final, după tradiţionalul paravan, se reia pe scurt, de data asta cu păpuşi, esenţialul: vînzarea sufletului, semnarea pactului cu diavolul. Forţa spectacolului stă şi în coabitarea mai multor tehnici ale teatrului de gen, dar şi în plastica gestuală şi corporală a actorilor. O singură suferinţă cred că are *Play Faust*: luminile. În rest, scene de o mare frumuseţe pe o idee pertinentă şi bine argumentată scenic.

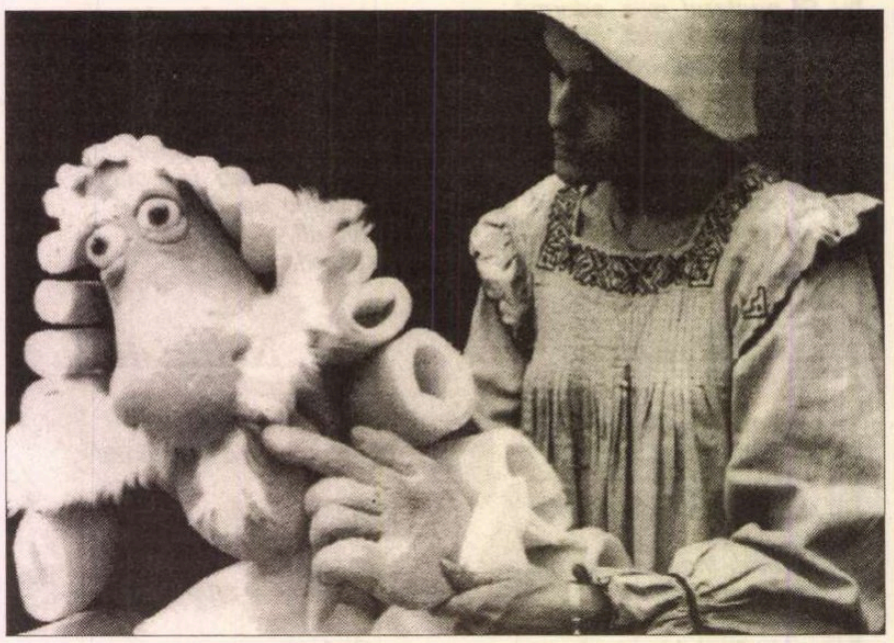

***Motanul încălţat*. Regia: Cristian Pepino. Teatrul „Ţăndărică"**

INOVAŢII există şi în alte spectacole ale lui Pepino. În *Sînziana şi Pepelea,* un superb basm realizat la *Ţăndărică,* Pepino merge pe super-dimensionarea personajelor, construind păpuşi de dimensiuni neobişnuite pe o scenă de teatru pentru copii. În *Pinocchio,* din nou mai multe tehnici se împletesc fără reproş. Aici, diversitatea construcţiei păpuşilor, a măştilor atinge un nivel, din nou, al performanţei. Expresia fiecărei măşti sau păpuşi este foarte bine prinsă şi foarte uşor de urmărit ca intenţie şi ca mesaj. Mînuirea se face cu multă graţie, şi o remarcam astă vară pe tînăra absolventă Daria Gănescu (*Pinocchio*) lucrînd cu vocaţie alături de Gabriel Apostol şi de colegii ei de promoţie. Păpuşa ca dublu apare cum în *Pinocchio* (*Femeia cu copilul*). De asemenea *Zîna,* o apariţie spectaculoasă, aduce o noutate în construire şi mînuire. Proporţiile personajelor diferă şi ele şi intră în relaţie cu decorul de basm, de poveste, feeric şi funcţional totodată. Spiritul ludic traversează de la un capăt la celălalt acest spectacol plin de fantezie şi de rigoare, încărcat de soluţii tehnice şi artistice noi, dinamic şi cald.

Aşadar, fiţi cu ochii pe Cristian Pepino şi pe teatrul *Ţăndărică*! Nu veţi găsi senzaţionalul care bîntuie tranziţia noastră. Veţi găsi un spaţiu miraculos, de poveste adevărată, de căutare şi de împlinire, o lume normală şi fascinantă, cum este cea a păpuşilor!

■

Bayreuth, 1996

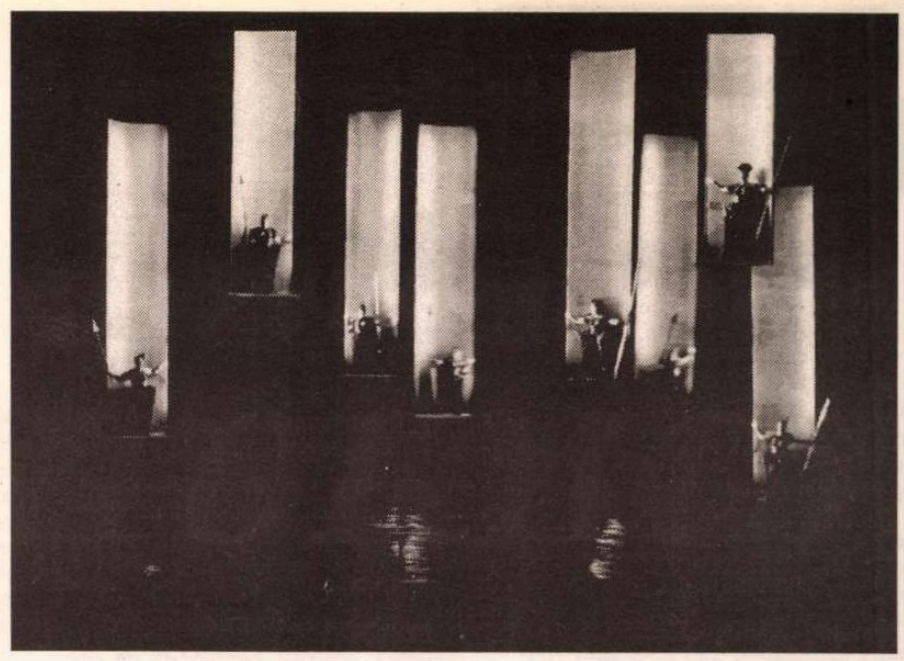

Inelul Nibelungilor

AM PUTUT vedea pentru întâia dată la Bayreuth „Inelul Nibelungilor“ şi totodată o nouă înscenare a „Maeştrilor cântăreţi“. După cele patru încordate seri ale tetralogiei, lumina şi zefirul operei cu Walther şi Eva a venit ca o uşurare.

Mai văzusem o montare a lui Wolfgang Wagner pentru „Maeştri“; aceea nouă, tot a lui (regia şi decorurile), mi s-a părut încă mai frumoasă.

Fără ostentaţie, într-o vreme când regizorii şi decoratorii vor înainte de toate să şocheze, Wolfgang Wagner recurge la soluţii simple, evită zorzoanele şi simulacrul de intelectualitate. Mi-a plăcut să recunosc în decoruri sugestia lui M.C. Escher. În toate cele trei acte fundalul scenei este proiectat pe o suprafaţă sferică străbătută de meridiane şi paralele; în actul II casele din Nürnberg sunt văzute în linii curbe, participând parcă la o imagine dintr-o oglindă convexă, cum se întâmplă adesea la Escher (cele două scări perpendiculare întăresc de altfel aceeaşi impresie).

Împreună cu dirijorul Daniel Barenboim, Wolfgang Wagner a curăţat spectacolul de orice pompă oficială; dacă unii dintre venerabilii maeştri cântăreţi aveau proeminente profiluri, spectacolul şi desfăşurarea muzicală erau lipsite de orice „burtă“; primele două acte, prin caracterul lor alert, păreau trase către comedia italiană; mi-am amintit de Toscanini - un dirijor prin excelenţă alert - care prefera comismul verdian celui wagnerian; dar „Falstaff „ a fost conceput mult mai târziu decât „Maeştrii cântăreţi“.

Este adevărat că Wolfgang Wagner nu a rezistat ispitei: sfârşitul operei lasă sobrietatea de o parte şi apare ca o explozie a culorilor; ritmul rămâne însă alert până la urmă, emfaza este evitată. Wolfgang Wagner a evitat în mod înţelept şi îngroşarea caricaturală a lui Beckmesser, bucherul lipsit de talent; nu cred să o fi făcut numai din motive ideologice; rezultatul este preferabil şi din punctul de vedere artistic.

Montarea Nibelungilor de către Alfred Kirchner cu costume şi decoruri de Rosalie, mi s-a părut inegală. E adevărat că e şi o sarcină foarte grea să susţii pe parcursul a patru seri unitatea de concepţie şi o creştere a interesului dramatic. Din păcate, pe măsură ce muzica lui Wagner se încălzea (în afara paginilor celebre, luată în totalitate muzica din „Amurgul zeilor“ atinge după zecile de ani cât a durat compunerea „Inelului“ un excepţional grad de intensitate şi de omogenitate) interesul pentru punerea în scenă scădea.

Unele soluţii au fost ingenioase: Walkiriile zburătoare apar în scenă în nişe argintii, ca nişte fresce în mişcare ameţitoare; Kirchner reuşeşte să dezvolte scenic ideea, urmărind după partitură mişcarea celor opt aprige. Walkirii.

Un tablou memorabil este şi expunerea lumii subterane a Nibelungilor; Mime aduce la suprafaţă cu un ascensor un panopticum de pitici ordonaţi în nişe aurite, un fel de iconostas de semn contrar, negatic. (Câlţia ar fi putut picta această imagine).

Dar în costume şi decoruri se simte o dorinţă de postmodernitate cu orice preţ; costumele sunt pestriţe, au adesea un caracter funambulesc ce cade în ridicol. Nu se înţelege atitudinea faţă de Siegfried; au dorit regizorul şi autoarea costumelor să-l micşoreze, să-l ridiculizeze pe „supraom“? Jacheţica turquoise e nepotrivită atât pentru Siegfried cât şi pentru cântăreţul care îl întruchipează. Pentru Walkirii ca şi pentru alaiul lui Hagen (supradimensionat probabil ca prezenţă a masei), Rosalie s-a inspirat parcă din Kurosawa („Ren“?); pantalonii largi ca de gips paralizează personajele.

Dar Richard Wagner? Muzica lui rămâne la Bayreuth un cantus firmus sacrosanct; montările îşi pot permite orice, muzica lui Wagner este însă respectată în spirit şi literă. Vitalitatea festivalului de la Bayreuth, puterea lui de supravieţuire stă în curajul de a risca, în îndrăzneala de a face experimente, uneori iconoclaste şi contestabile.

Unele din aceste interpretări se impun definitiv; astfel s-a întâmplat cu versiunea muzicală Boulez şi punerea în scenă a lui Chéreau.

Festivalul de la Bayreuth se pregăteşte desigur pentru anul 2000. Urmaşii unui artist vizionar sunt obligaţi la ambiţii mari. Să sperăm că vor fi inspiraţi.

Anatol Vieru

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Şuşară

Salonul municipal '96

ORICÎTĂ vitalitate ar mai dovedi că au şi oricîtă promptitudine ar pune în trezirea lor sezonieră, Saloanele - fie ele naţionale, municipale, zonale, cumulative sau pe discipline -, rămîn instituţii fundamental caduce, iar animaţia în care se înconjoară nu-i decît o zbatere crepusculară. Prezenţa publică a artistului are acum alte strategii, mobilitatea a înlocuit taifasul şi schimbul de priviri apoase dintre artist şi consumator, bilanţurile şi raporturile de activitate şi-au pierdut şi ele relevanţa. Pictorul, sculptorul, graficianul etc. nu mai au planuri anuale şi nici nu mai trebuie să-şi justifice existenţa în faţa cuiva. Dar dincolo de inutilitatea sa în general, Salonul românesc are serioase motive în plus pentru a se îndoi de sine şi pentru a-şi explica nenumăratele suspiciuni care-l înconjoară. Dacă după 1990 el nu a mai fost mare lucru - în afara faptului că a încercat, evident, să perpetueze o gestică şi să conserve un ceremonial -, înainte era o formă de extemporal cu care artiştii erau datori faţă de breaslă şi de autorităţi. Depozitar al artei oficiale, cultivînd cu sîrg elogiul sau, în cel mai bun caz, o neutralitate complice, Salonul s-a transformat din imagine cuprinzătoare a unui fenomen în servitute sau în argument pentru a cere împrumuturi de la U.A.P. Chiar şi numai acestea sînt argumente suficiente pentru a explica (şi justifica) fuga artiştilor importanţi din faţa acestor mobilizări obşteşti care s-au făcut după '90. Doar marginalii, plutoanele de noi intraţi în Uniune şi tot felul de amatori care s-au trezit la libertate, au dat buzna cu mult elan prin noile ediţii ale acestor manifestări. Şi ceea ce înainte era doar oficial, servil şi disciplinat, a devenit acum un talcioc de periferie, un viespar în care zumzăie toţi şi nu se mai înţelege nimeni. În aceste condiţii - şi avînd argumentul solid al celor cinci eşecuri succesive din anii precedenţi - este aproape o dovadă de inocenţă şi un act de eroism să o iei de la capăt şi anul acesta şi să-ţi şi încarci hotărîrea cu o seriozitate disproporţionată. Şi aşa s-a născut, prin grija municipalităţii în primul rînd, Salonul municipal, ediţia 1996 (Galeriile Etaj 3/4). Absorbind totul (pictură, grafică, sculptură, tapiserie, imprimerie, ceramică, sticlă, metal), el nu are cum să scape de boala genetică a speciei - prolixitatea - şi nici cum să ierte privitorul de efectul direct al acesteia şi anume plictisul, dar spre deosebire de ediţiile trecute a cîştigat semnificativ în ceea ce priveşte calitatea participărilor. Veleitarii de mai ieri, veniţi direct de pe holurile caselor de cultură, au dispărut complet şi locul lor a fost preluat de un număr important de tineri, iar plutonul celălalt care, de obicei, se încheia cu Ion Murariu, Chirnoagă şi alţii asemenea se termină acum cu Alin Gheorghiu, Horia Mihai, Teodor Moroaru, Ion Nicodim, Marin Gherasim etc. Dar în ciuda acestei împrospătări şi în pofida unei imagini de ansamblu mai diversificate, absenţele continuă să rămînă semnificative. Pentru că nu se poate vorbi despre arta plastică bucureşteană în absenţa unor nume ca Horia Bernea, Vasile Kazar, Florin Mitroi, Georgeta Năpăruş, Ion Grigorescu, Vladimir Zamfirescu, Vasile Gorduz, Silvia Radu, Dup Darie, Florin Ciubotaru, Sorin Dumitrescu şi a multor altora. Şi tot pe dinafară continuă să rămînă forme artistice care nu se înscriu în expresiile tradiţionale, cum ar fi, de pildă, instalaţia. Şi simplul fapt că artişti ca Teodor Graur şi Valeriu Mladin, cunoscuţi în ultima vreme ca exponenţi importanţi ai acestui gen de expresie artistică, participă cu pictură, spune mult despre conservatorismul funciar al salonului. Or, pentru a oferi o imagine cu adevărat cuprinzătoare a ceea ce se întîmplă astăzi în arta românească, aceste manifestări cumulative ar trebui să includă nu numai forme de artă care se revendică de la civilizaţia *tabloului,* ci şi diverse gesturi artistice a căror prezenţă nu mai poate fi ignorată: de la happening la instalaţie şi pînă la performance. Dar şi din acest punct de vedere salonul rămîne un spaţiu închis, un fenomen previzibil şi refractar în faţa ideii de primenire. Chiar dacă pictura, de pildă, segmentul cel mai bine reprezentat, marchează tendinţele principale din spaţiul artistic românesc, ea nu mai poate exprima, nici singură şi nici asociată cu celelalte genuri tradiţionale, complexitatea şi dinamica artei noastre în ansamblul ei. Şi cine vizitează neprevenit o asemenea expoziţie poate părăsi galeria încredinţat că dincolo de ceea ce a văzut nu se mai întîmplă nimic. Şi rezumatul prin estropiere se substituie, astfel, cu maximă suficienţă, fenomenului viu care este infinit mai divers şi mai animat. Dar în afara insuficienţelor deja amintite, salonul mai perpetuează încă una care ar trebui luată în seamă. Deşi el este, în principiu, un mijloc de a vehicula lucrările recente ale artiştilor pentru că, nu-i aşa, ritmica anuală trebuie să aibă o raţiune, în fond nu este decît un fenomen saturat de nenumărate desincronizări. Cu excepţia tinerilor şi a cîtorva care pot fi număraţi lesne pe degetele de la o singură mînă - în cazul actualei ediţii, Teodor Moraru, Marin Gherasim, Georgia Lavric, Mariana Macri -, autorii participă cu lucrări cunoscute sau arhicunoscute. Pentru a răspunde prompt solicitării, ei apelează la *stocuri* şi oferă lucrări care se odihnesc de ani de zile prin atelier. Şi ceea ce ar trebui să fie revelator pentru fiecare participant în parte şi pentru fenomenul artistic în ansamblu, ca producţie de ultimă oră, este, de fapt, deja consumat dinainte. Dacă obiectele expuse azi sînt tot cele de ieri, identificarea expoziţiei prin invocarea anului în care ea are loc nu este decît un exerciţiu retoric.

Pînă la urmă însă, orice salon are şi o parte bună: el identifică exact criza propriu-zisă şi criza de identitate în care se găsesc unele genuri artistice. Iar cel mai puternic marcat de asemenea crize, şi faptul nici nu mai constituie o noutate, este spaţiul artelor decorative. Tapiseria hibernează fără nici o tresărire, chiar dacă sîntem doar la sfîrşitul verii, sticla nu mai ştie cum să fugă de funcţional, iar metalul şi ceramica se îndreaptă hotărît şi hibrid spre sculptură. În timp ce sculptura propriu-zisă este, de data asta, o prezenţă de o discreţie suspectă. Chiar dacă ea include lucrări importante semnate de Mircea Roman, Aurel Vlad, Laurenţiu Mogoşanu şi de către cîţiva autori mai tineri. Şi dacă numelor deja amintite le mai adăugăm cele ale lui Ştefan Câlţia, Nicolae Alexi, Ion Dumitriu, Virgil Preda, Simona Tănăsescu, Ioana Bătrânu, Beti Vervega, Cristina Nedelea, Carmen Paiu, Violeta Crăciun şi încă vreo cîteva, avem imaginea încurajatoare a unui Salon municipal mai bine închegat decît cele de pînă acum, dar care tot Salon rămîne. Adică un cor în care vocile nu se prea aud şi pentru care armonia continuă să fie un ideal.

■

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

False confidenţe

CALIGRAFUL, prietenul eroului principal, trebuie să fie un fel de demon administrativ. El vede realitatea numai în cifre şi forme geometrice. O vede, probabil, ca insectele cu multe faţete ca nişte dioptrii ale ochilor lor bulbucaţi plasaţi lateral să cuprindă cît mai mult spaţiu, minus esenţialul, aflat totdeauna mai spre mijloc, asemeni unei medii, opusă extremităţilor. Va vedea totul, aşadar, simplu, faţetat, schematic, „more geometrico". În felul unui vizionar fanatic, ori dictator schematizînd existenţa în scopul său ideologic.

Acest, ...Caligraf, totuşi să-i zicem oricum, ...are şi o poftă a lui bolnăvicioasă de scris, jurnale mai ales, mărturii, confidenţe, întîmplări, majoritatea neîntîmplate şi netrăite, doar presupuse, cum este aceea cu..., de fapt, nu mai contează, am lungi-o prea mult şi am da pînă la urmă doar în pitoresc. Sigur e că omul nostru mai mult inventează decît vieţuieşte, sau viaţa lui constituie o perpetuă născocire, ceea ce, în definitiv, nu i se întîmplă orişicui şi cu atît mai puţin unui prost, unui mărginit la minte. De pildă, să dau totuşi o mostră de categorisire a unui caracter descris în faimosul jurnal inventat: „...Şi, astfel, îl înjură în gînd mult timp şi cu multă, multă afecţiune". Sau: „...Prea puţin noroc pentru atîţia amatori" Mai sînt şi altele; însă, ca să le savurezi, este nevoie să înţelegem întreg contextul, de asemeni imposibil şi născocit, totul e să găseşti cheia personală a plăsmuielii... A, să nu uit consideraţiile lui despre genul feminin, detestat ca de toţi dictatorii, a căror femelă eternă şi incoruptibilă şi fidelă pînă la capăt este şi va fi mereu numai Ea, Patria... Ce scrie omul nostru sucit despre o femeie pe care o vede el prima dată într-o împrejurare pe care nu o specifică.

Misoginul scrie aşa:

„...Şi cînd a apărut ea, ospătăriţa, mică, bondoacă, patruzeci de ani, cu nas mare, ascuţit, cu picioare scurte, groase, îndesate, drepte, ca de fontă, cu c. lat, solid pe care puteau călări comod doi ca pe o motocicletă cu ataş, şi în general extrem de brunetă şi de autoritară, puteai să zici, ori să juri chiar, că ea era, de fapt, bărbatul bărbatului ei, un mititel şi-un slăbuţ şi-un sfios, cu siguranţă, o fire moale-moale, deşi păcătoasă şi nemernică în exiguitatea ei, fiindcă iată ce a zis ospătăriţa, văzîndu-l probabil după multe-multe ore de absenţă nemotivată:

„...Eu îs bărbat în casă... Eu muncesc, şi-acasă şi-aici, - probabil scena se petrecea în public, era „pusă de narator în public", de *oţ* şi de-al naibii, să scoată, tot inventînd, un efect, ca toţi mincinoşii, aflînd, pe semne, că orişice scriitor serios trebuie să fie şi niţel mincinos, altfel nu l-ar credea nimerica, amărîţii, nenorociţii de cititori, care iau totul de-a bună şi poţi să-i duci de nas cum vrei, că ei atîta aşteaptă, să crează în orişice baliverne, numai să le zici cu haz ori farmec, ori dracu ştie'!... Şi cum zicea ea: „Eu muncesc, şi-acasă şi-aici, spăl, gătesc, îngrijesc de copii, lua-i-ar naiba să-i ea, Doamne iartă-mă, nu te uita la ce zic acuşi că m-am inervat... Şi el?... (Adică nemernicul şi stricatul)... El stă, scrie cîteva rînduri pă hîrtie, conţopistu' dracului! şi face necaz ori morală la alţii, cu legea-n mînă ca un pulan, şi mai umblă şi după curve, blestematul, - huuuooo, bagabondule şi dezmăţatule!..."

Alt demon, demonul personal îmi şopteşte la ureche: „Şefu,...auzi?... şefu,... fii atent că te rîde lumea, te dă de ramolit, ai mai pus scena asta într-un roman, ai ciordit-o, Caligraful poate să te dea în judecată, furt literar, bagă de seamă, te costă, nu mai zic de ruşine, că lumea atît aşteaptă....

*

* *

E DREPT, e drept, trebuie să recunosc. Să fi devenit atît de uituc? Da, scena figurează în carte, acum îmi aduc perfect aminte. Cum să fi putut... Afară doar dacă... individul,... mincinosul, născocind neîntîmplate, nu cumva şi le fură de la alţii, mai ştii? fură, că şi Shakespeare fura, - zice el, sau zicea, - geniul scuză orice...

Un autor fără trecut şi pe care trecut îl aranjează cum vrea, ca istoricii regimurilor totalitare...

Să nu fim nejuşti. Omul meu este un artist retras, fără comunicaţii. Tot ce nu aude sau vede, o dă pe fals, îşi imaginează doar, ca faimoasa curtezană din tabloul flamand. ■

SIMULACRELE NORMALITĂŢII

de Eugen Negrici

Cronici sentimentale

EDISTRACTIV să constaţi cît de priceput se dovedeşte G. Călinescu în a extrage din versurile poeţilor de început de drum (I.H. Rădulescu, Daniil Savinschi, D. Dăscălescu, A. Pann, Gr. Alexandrescu etc.) amănuntele necesare compunerii savuroaselor lui biografii scriitoriceşti. Prin acest procedeu ilicit, dar eficace, se completează delectabil dosarele de cadre ale poeţilor mai ales pentru partea umbroasă a existenţei lor. Criticul acordă credit istoriografic fragmentelor autobiografice prefăcute în cronici rimate contînd, poate, pe neputinţa transfigurării şi a fantazării, explicabilă la scriitorii începutului de drum, ca şi pe înclinaţia quasiunanimităţii acestora de a face literatură din tot ce le pică, din faptele cunoscute de ei din viaţă şi din cărţi. Se pare că, pe atunci, nu numai în domeniul prozei *memoria* avea cîştig de cauză în raport cu *imaginaţia*. Anton Pann era neîntrecut în viteza „poezirii", cu o totală seriozitate, dar în ritmuri săltăreţe, de efect burlesc, a amănuntelor copioase, impudice ale vieţii lui, a tribulaţiilor familiei: *„Şapte ani trăii cu una şi mereu m-am judecat;/ Cîra, mîra, totdeauna, dar în sfîrşit am scăpat/ Cu a doua făcui casă şi în al zecilea an/ Vrînd să se facă mai grasă, mă urî şi-mi fu duşman./ Sărace fuseră toate, săracă şi acum iau,/ Cu doar, ce-o fi, şi cu poate peste mai bine să dau".*

Deşi convins de retoricele clasice, pe care le cunoştea bine, că numai unui conţinut înalt moral i se cuvine o formă elegantă, I.H. Rădulescu nu se abţinea să pună în bătaia versului povestea măruntă a geloziilor, a meschinăriei şi plictisului familial: *„Îmi imputa vini ce nu le aveam/ Aşteptam osîndă l-orice faptă mare;/ Eram bănuit chiar cînd mă smeream;/ Ş-apoi împăcată era iertătoare".* După nu puţine decenii în care *eul* empiric a fost izgonit, cu sau fără metodă, din poezie, iar confundarea lui cu *eul* poetic s-a mai produs doar cu totul excepţional, după ce ai fost obişnuit cu texte care, excluzînd referirea directă la persoana autorului şi la starea lui sufletească, se limitau să înregistreze, metonimic, doar consecinţele transfiguratoare ale acestei stări, este de-a dreptul şocant, să observi, recitindu-l pe Gr. Alexandrescu, cît de prezentă era, în epoca lui, persoana I, verbală şi pronominală. Aflăm, din zeci de versuri declarative, ce face şi ce drege poetul, ce-a mai făcut şi a mai dres, ce mai simte el în legătură cu istoria, natura şi mai ales cu iubita. Iată că nu numai datele, amănuntele biografiei exterioare, cea a istoriei faptelor diurne ale unei vieţi, sînt reamintite sau consemnate în veşmînt poetic, ci şi cele ale istoriei sufletului. Coborîrea în intimitate nu are raţiuni exploratorii, ci persuasive. Destăinuirile sînt însoţite de comparaţii, mici parabole şi cugetări pentru a ajunge mai iute şi mai cu folos la inima nehotărîtă, şi, deşi par lungi monologuri întristate, poeziile erotice au ţinuta scrisorilor de dragoste şi presupun prezenţa concretă a unei adresante cu domiciliu şi identitate. Pentru că multe din ele reiau parcă un dialog întrerupt deunăzi, din cine ştie ce pricini, persistă în text ceva din gesticulaţia previzibilă şi ipocrită a amorurilor anemiate ce-şi inventează probleme pricini şi litigii pentru a nu sucomba cu totul: *Nu, a ta moarte nu-mi foloseşte,/ Nu, astă jertfă eu n-am dorit;/ Dă-mi numai pacea care-mi lipseşte,/ Pacea adîncă ce mi-ai răpit (...) Cunosc prea bine a mea greşală,/ Dar cunoştinţa nu m-a-ndreptat,/ Căci a mea soartă, tristă, fatală,/ Zimbirei tale pradă m-a dat."* Dacă ne gîndim şi la stihurile boierilor din familia spirituală a lui Conachi, s-ar zice că lirica noastră s-a născut din declaraţiile teribile de statornicie, din strigătele de adio, din proclamaţiile de nevinovăţie, din invocarea sumbră a gestului fatal, din marile indignări şi neostenitele mustrări, din enumerări şi rememorări de chinuri, emoţii şi disperări, toate formulate la persoana I şi punînd în evidenţă, minuţios, preocupările *eului* empiric. S-a născut, mai bine zis - ca o consecinţă a zelului egolatru pe care îl pun poeţii în înregistrarea detaliată a evoluţiei sentimentelor, a îndeletnicirilor *eului* şi a senzaţiilor pe care le încearcă el, dar pe care le şi supune analizei şi evaluărilor.

La drept vorbind, în lipsa imaginaţiei artistice şi aceasta era o cale spre lirism. Dar însă - cum ar zice Gr. Alexandrescu - nu putem interzice spiritului nostru amuzat să imagineze - pe urmelele mărturiilor poeticeşti - scenele, să urmărească, ca într-o proiecţie lentă, secvenţă cu secvenţă gesturile revărsat patetice anunţate: *Eu lanţurile mele le zgudui cu mînie/ Ca robul ce se luptă c-un jug neomenos,/ Ca leul ce izbeşte a temniţii tărie,/ Şi geme furios// Dar rana e adîncă şi patima cumplită/ Şi lacrăma de sînge, obrajii mei arzînd,/ Răsfrînge frumuseţea, icoana osîndită,/ Ce o blestem plîngînd!// O văz ziua şi noaptea, seara şi dimineaţa;/ Ca un rănit de moarte, simţ în piept un fier greu;/ Voi să-l trag; fierul iese, dar însă cu viaţa/ Şi cu sufletul meu."* ■

Ochean

Domnul Albu (II)

VENERABILUL Avraam aflase din sursă sigură că Hrapă hoţul se furişase săptămîna trecută în tîrg, după o spargere de mare anvergură la Botoşani. Trei tovarăşi de-ai lui fuseseră prinşi. Era căutat de toate posturile de jandarmi şi de poliţie.

La capătul străzii Pietrari dl. Gurău îşi făcuse o casă care se ascundea după un gard înalt cît zidurile Ierihonului. Avraam deschise portiţa cu grijă să nu scîrţîie, vorbi în şoaptă cu un dulău ce-l amirosi fără să latre, se îndreptă spre fundul grădinii, unde, la o masă lucrată din lemn de mesteacăn, dl. Gurău şi Hrapă jucau table. Cum îl văzu, hoţul scoase un pistol din chimir şi-l ameninţă: „Încă un pas şi eşti mort!" Vardistul îl apucă de braţ: „Potoleşte-te, Nicule, e un om bun, e Avraam prorocul." - „N-am auzit încă de el; cine l-a chemat?" - „M-a chemat grija de matale", zise Avraam şi luă loc la masă. „Acum nu-ţi pasă de poliţie că te păzeşte ea. Dar mîine-poimîine, cine te va ocroti?" - „Ce interes ai tu, moşule?" - „Eu ca eu, dar tîrgul are un interes. Are nevoie de matale." Răufăcătorul rîse: „Poate vor să mă aleagă primar." - „Asta nu e treaba mea. Am venit să-ţi ofer sprijinul, dar cu o condiţie: să salvezi viaţa unui om." - „De cine e vorba?", întrebă Gurău. „De colegul dumitale, Albu." Surpriza vardistului fu peste măsură. Vru să afle amănunte. Bănuise el ceva, cînd Albu nu-i răspundea la semnalele din noapte, dar îşi închipuise că acesta se uitase în braţele Raşelicăi, croitoreasa. „Se mai întîmplă să adoarmă la ea, cînd e prea obosit." Hrapă rîse mai tare: „Eu să salvez viaţa unui curcan?! Ştii că ai haz!" - „Mai e ceva", îi răspunse Avraam. „Ţignalul e proprietatea oraşului. Am dori să-l extragem nevătămat. Generaţii de vardişti vor sufla în el, asigurîndu-ne somnul şi liniştea nopţii, nouă şi copiilor copiilor noştri." - „Şi ce pot eu face?" - „Să-l sperii. L-am internat la spital, vii acolo, sari pe fereastră în camera lui şi faci urît la el." - „Şi ce să-i zic?" - „Nu e nevoie să-i zici ceva", consideră Gurău. „E destul să te vadă, că l-ai şi băgat în boale." Hrapă nu era convins. „E o capcană. Vreţi să mă vindeţi?" - „Din contra, vrem să te cumpărăm. Dacă accepţi, capeţi o căciulă de bani şi o săptămînă de pace." - „Şi după o săptămînă?" - „Asta te priveşte. Te înţelegi matale cu dl. Gurău sau chiar cu dl. Albu. Noi am prefera să fii matale sănătos, cît mai departe de vetrele noastre." - „Bine. O săptămînă mi-ajunge. Aştept nişte veşti." Bătrînul continuă să-l instruiască pe hoţ: „Vii pe la miezul nopţii. Te însoţeşte dl. Gurău să nu ţi se întîmple ceva; eu te aştept în spatele spitalului şi-ţi arăt fereastra. O spargi şi sari în odaie. Cu o mînă îl iei de gît, cu cealaltă îl loveşti uşor pe cocoaşă. Fii atent să nu calci pe şuierătoare cînd o va lepăda, s-o turteşti, Doamne fereşte! Pe urmă, sau ieşi pe uşă, sau pe fereastră, e totuna."

Hrapă rînji: „De cînd tot doresc eu să-i dau cîţiva dupaci Albului! Şi banii...?" - „Te aştept eu cu ei." Bătură palma şi Avraam se întoarse la spital. Între timp cipilica lui se umpluse de bani. Bătrînul îi numără în faţa celor prezenţi şi îşi luă o zecime: „Asta-i partea neguţătorului. Să spuneţi la toată lumea că la noapte o să vină un doctor de la Buhuşi să-l opereze pe păţit. Să nu iasă nimeni pe stradă, să se încuie în casă, că s-ar putea ca, lipsind vigilenţa d-lui Albu, să cadă cineva în ispită."

Totul se petrecu după plan. Hrapă, după ce sparse fereastra cu un pietroi, sări în camera întunecoasă. Nu vedea nimic. Se încurcă printre paturi: „Albule, nene, undemi eşti?" Dintr-un ungher se auzi ca un scîncet stins: „Fiu-fiu-fiu." „Albule, mă recunoşti? Eu sînt Hrapă. Am venit să te omor. M-auzi, mă?" Scîncetul se împuţină: „Fiu!" Cu un răget de fiară sălbatică, tîlharul se aruncă peste Albu de-l înnăbuşi, apoi îl apucă de ceafă, şi-l pocni pe spate: „Urlă, Albule, deschide guşa! Scuipă!" Operaţia reuşi. O voce tristă şi răguşită îngînă cu blîndeţe: „Fiu! Bădie Hrapă, nu mai da! Ajunge acum."

La uşă, aştepta Avraam cu banii: „Umblă sănătos. Uite, Mişa, băiatul boiangiului, te însoţeşte." În clipa aceea orologiul de la catedrală bătu miezul nopţii. Hoţul tresări puternic: „Vin într-o jumătate de ceas. Să mă aştepte aici!"

Abia a doua zi aflară că la catedrală a fost o spargere. Părintele protopop s-a îmbolnăvit de supărare, dar doamna Theodora, preoteasa, cu mîna pe cutia milelor, a jurat răzbunare în faţa icoanei Maicii Domnului. Dar despre asta, altă dată.

Paul Miron

Tragic, deci feminin

DESPRE Euripide s-a spus că s-a consacrat tragediilor în urma procesului de asebie (necredinţă în zei) care-i fusese înscenat lui Anaxagoras. Fire morocănoasă, meditativă şi severă, dispreţuind râsul şi femeile, s-ar fi retras (cum obişnuiau să se însingureze cei incapabili de a îndrepta relele cetăţii) într-o peşteră de lângă mare, la Salamina. Trei din cele cinci comedii ale lui Aristofan sunt dedicate ironizării acestui misogin asocial (totuşi textele i le ştia foarte bine!). Cum li se întâmplă adesea bărbaţilor care au eşuat în căsnicie - a păţit-o şi Euripide de două ori - antipatia faţă de femei s-a transformat în obsesie. De aici „numele rău" şi, se pare, bârfele breslei. O anecdotă povesteşte că moartea i s-a tras de la doi poeţi invidioşi, care ar fi asmuţit câinii asupra lui (ce metode!). Statuile ridicate spre pomenirea-i ar fi fost şi ele trăznite de fulger. Cu toate acestea, când se stinsese Euripide, Sofocle, rivalul său, care avea nouăzeci de ani, a apărut la *proagon* -ul din anul 406 în doliu şi le-a cerut actorilor să joace fără cununi pe cap. Spectatorii au izbucnit în plâns.

Euripides, *Rhesos. Troienele. Andromache. Helena. Orestes. Heraklizii.* Traducere, prefaţă şi note de Alexandru Miran. Editura Univers, 1996. 430 p. F. p.

Troienele reprezintă şi astăzi modelul perfect de tragedie: construcţie simfonică, trei anotimpuri ale tragicului complementare, succesive şi unitare în acelaşi timp. Dacă în *Rhesos* corul antic şi corifeul sunt substituite de ostaşi şi comandantul lor, cel din *Troienele,* alcătuit exclusiv din femeile devenite prizoniere după luarea Troiei (aluzie la cele aduse în anul 416 în.e.n. din insula Melos după ce atenienii uciseseră toţi bărbaţii) ridică tragicul la o intensitate aproape insuportabilă. Poate de aceea *Troienele,* reprezentată pentru prima oară la un concurs în 415 î.e.n. a luat doar premiul doi (cât despre premiul întâi - nu se mai ştie nimic. De-ale concursurilor!). Tot femeile „dau tonul tragic" şi în alte scrieri. Tipologiile erosului feminin sunt inseriate în *Andromache,* femeile legitime părăsite ori neglijate de către soţi (într-o societate exclusiv masculină) se răzbună pe rivalele lor amante, ucigându-le. La rândul lor scapă de pedeapsa capitală aplicată în asemenea situaţii refugiindu-se la... alţi bărbaţi: Medeea la Aigeus, în Atena, Hermione fuge cu Orestes.

Indiferent de izvorul inspiraţiei (în general, homeric), opera lui Euripide se desfăşoară în clinchet de arme, zumzet de război. Tragediilor de pe câmpul de luptă (moarte, captivitate) le este paralelă drama din tabăra învingătoare: familii descompletate, soţii părăsite... Nicăieri nu pare mai potrivită reflecţia că, în afară de înfrângere, cel mai trist lucru e o victorie!

Natural, deci misterios

„O, de m-aş smulge din vrăjitorie/ să uit orice formule de magie/ doar om să stau, Natură,-n faţa ta,/ efortul de-a fi om, ar merita". Aceste vorbe ale lui Faust la sfârşitul vieţii, consideră Walter F. Otto, nu se împlinesc nicăieri altundeva decât în spiritualitatea greacă. În concepţia lor despre lume, grecii resping gândirea magică. La ei naturalul poate fi regăsit chiar şi în „strălucirea divinului şi sublimului", căci primordială nu este forţa, manifestată prin acţiunile zeilor, ci existenţa, manifestată prin formă. „Idealitatea naturală sau naturaleţea ideală" a faptelor povestite de Homer, culme a acestei concepţii, aşează drept templu al religiei greceşti lumea.

Ideea religioasă elenă (pe care Walter F. Otto o numeşte chiar „ideea religioasă a spiritualităţii europene") este profund diferită de ideile religioase ale altor culturi. Tocmai de aceea omul modern nu se apropie lesne de ea. Nici un zeu grec, în naturaleţea lui, nu produce o cutremurare a sufletului; pe de altă parte, la greci rămâne mereu o distanţă între om şi zeitate.

Au existat şi perioade mai „apropiate" de spiritul modern: misterele, orfismul... dar ele ar fi însemnat „străinia", neobişnuitul, în timp ce epoca epopeilor homerice (ale cărei reprezentări despre zei îl impresionează atât de puţin pe omul de azi, încât au existat cercetători care le-au negat complet conţinutul religios) este cea cu adevărat reprezentativă pentru vechea religie greacă. Desconsiderarea ei vine dintr-o prejudecată: creştinismul şi asiatismele luate ca unitate de măsură pentru credinţa în zei a vechilor greci. Şi în arta plastică, naturaleţea, caracterul lumesc, organicitatea elenilor diferă de fantasticul monstruos oriental. Deşi se fac mereu referiri la forţa zeilor, în epopeile homerice nu apar aproape de loc minuni. Domină legătura cu materia - importanţa pământului, a procreării, a sângelui şi morţii. Toate zeităţile arhaice sunt telurice şi iau parte atât la viaţă cât şi la moarte. Înlocuite de olimpianism, au rămas totuşi în fundal. Confruntarea celor două lumi ale zeilor este recognoscibilă la Eschil în *Prometeu* şi în *Eumenidele,* unde străvechiul drept teluric protestează împotriva noului spirit olimpian. Tot aici se confruntă concepţia masculin/olimpiană şi cea feminin/arhaică asupra existenţei.

Cum în religia preistorică predomină elementul feminin, treptele înalte ale ierarhiei divine sunt ocupate de femei. Chiar zeităţile masculine (titanii) sunt complet diferite de cele homerice. Prometeu, Uranos şi Cronos se caracterizează prin înşelătorie - lume neelenă, asemănătoare miturilor din culturile primitive. În mitul uciderii Meduzei de către Perseu se recunosc aventura şi minunea. În schimb, puterea şi esenţa zeilor olimpieni (Walter F. Otto consacră capitole separate Atenei, lui Apollo şi Artemis, Afroditei şi lui Hermes) nu derivă din magie, ci din natură. Miracolul, aşa cum îl cultivă alte religii, le e străin.

Walter F. Otto, *Imaginea divinităţii în spiritualitatea greacă.* Traducere de Ileana Snagoveanu-Spiegelberg. Editura Humanitas, 1996. 301 p. F.p.

Un capitol special e dedicat Sorţii. Puterea zeilor fiind mărginită, ei nu-şi pot salva fiii muritori de la pieire; forţele vieţii şi legea morţii nu sunt acelaşi lucru. Zeii intervin însă când o catastrofă nedeterminată de Moira e pe punctul să se întâmple. „În ciuda acestei deschideri demne de admiraţie, misterul rămâne aici mai mare şi mai profund decât la orice altă religie".

Ştiutor, deci uimit

DIN comentarea textelor sacre, a Torei, din extragerea „măduvei substantifice", cum spunea Rabelais, Cabala conturează partea nevăzută, ascunsă dincolo de văl, a Creaţiei. Ea este o gnoză (omul caută divinitatea în el însuşi) şi a fost de aceea numită erezie de tradiţionaliştii iudaici, aşa cum creştinii îi consideră eretici pe cathari. Din „lumina fără sfârşit care înconjoară vidul" porneşte o rază, cea care a dat zece receptacole ale lui Dumnezeu, zece *sephirot* (singularul *sephira* - cu sens apropiat de „cifră" şi „sferă"), după unii autori - zece chipuri, mâini sau unelte divine. Organizarea lor sugerează arborele vieţii, arhetipul ordonării Creaţiei.

Alexandru Şafran (născut la Bacău, în 1910, fiul şi discipolul celebrului specialist în ştiinţe talmudice Rabbi Bezalel Zeev Şafran, reprezentant al evreilor în parlamentul român antebelic, ostatec în timpul războiului şi totuşi prezident al comitetului evreiesc clandestin de salvare, rabin al Genevei din 1948, erudit cu operă în ebraică şi alte limbi de circulaţie) a scris despre Cabală considerând-o învăţătură pe măsura fiecăruia, un fel de manual de mântuire personală. Ceea ce înseamnă şi mântuire comunitară, deoarece evreul aparţine organic comunităţii. „Ştiinţă a adevărului", Cabala vede în lumina divină clarificare, nu orbire - vorbeşte „limba omului", deci nu poate rămâne apanajul doar al unor iniţiaţi. „Cabala nu este exclusiv ezoterică nici prin doctrina, nici prin practica sa. Marile sale idealuri sunt cele ale iudaismului istoric, biblic, talmudic: Tora, miţvot, devekut. Ea s-a menţinut în tradiţia lexicografică evreiască şi acţionează prin intermediul istoric al poporului lui Israel. Dar structura şi planurile sale sunt cosmice tocmai pentru că ea foloseşte pentru realizarea sa poporul evreu în întregime".

Despre tradiţie, lege şi istorie, revelaţie şi lege, personalitate şi universalitate, valoarea „zilei de astăzi", despre istorie, natură şi Tora, cu planurile de reînnoire a lumii, cu înţelesul de moştenire comunitară şi în acelaşi timp cucerire personală, despre unitatea Cabalei şi principiul complementarităţii (cunoaştere raţională şi cunoaştere mistică, orientare speculativă şi orientare morală), despre drumul de la om la Dumnezeu (credinţă şi raţiune, credinţă şi voinţă, enigmă şi cercetare, afirmaţie şi întrebare...) apoi de la Dumnezeu la om (neant/existenţă, înţelepciune/iubire, voinţă/plăcere, gândire, cuvânt...), cu un apendice despre ştiinţa Cabalei şi ştiinţa contemporană, Alexandru Şafran scrie cu argumente accesibile oricărui „contemporan de rând". Precum în ştiinţa zilelor noastre, procesul cosmic zugrăvit de Cabală ar consta într-o trecere (condensare) de la lumină la materie şi apoi (prin dezagregare) de la materie la lumină. „Pretutindeni nu există decât lumină, chiar şi acolo unde nu e perceptibilă. Ea e subtilă, transparentă şi simplă chiar şi atunci când se învăluie cu o scoarţă temporară." Citându-i pe Werner Heisenberg, Teilhard de Chardin, Adolf Portmann, Henri Bergson, Bertrand Russell, Max Planck ş.a., autorul apropie Cabala de ştiinţă nu numai prin cele de ambele ştiute, ci şi prin neştiute. „Înţeleptul Cabalei şi savantul de astăzi au în comun sentimentul de smerenie pricinuit de marea întindere a cunoştinţelor inaccesibile; acesta se însoţeşte cu un sentiment de uimire în faţa tainelor lumii". Rabbi Iaacov Moşe Harlap scrie: „Cunoaşterea îl trage pe om în jos, iar uimirea - spre înălţimi." Descoperindu-şi interioritatea, omul identifică scoarţa cu miezul lucrurilor, ceea ce e ascuns. ■

Alexandru Şafran, *Cabala.* Traducere după ediţia 1983 de C. Litman. Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti 1996. 392 p. F. p.

John Gregory NANDRIŞ

Cartea Sibylină

JOHN GREGORY NANDRIŞ (n. 29 iunie 1938) este fiul profesorului Grigore Nandriş (membru al Adunării Deputaţilor, profesor de Filologie slavonă comparată la Şcoala de Studii Slavone şi Est-europene de la Universitatea din Londra). Educaţia şi-a desăvârşit-o în şcoli celebre, precum Westminster School, Trinity College Cambridge ş.a., specializându-se în arheologie şi antropologie. În 1963-'64 a fost student al Şcolii Britanice din Atena, iar în 1965 a fost numit profesor de Preistorie europeană la Institutul de Arheologie al Universităţii din Londra. Lucrările sale, rezultat al participării la săpături cu caracter arheologic şi etnoarheologic în toate ţările europene şi nu numai, din Anglia şi Irlanda, până în Europa centrală, sud-estică şi Grecia, din Finlanda până în Rusia, din Ucraina şi Moldova în Maroc şi Palestina, au fost publicate în 11 ţări, printre care Austria, Bulgaria, Franţa, Germania, Ungaria, Italia, România, Marea Britanie şi S.U.A. Profesor de etnoarheologie comparată, John Nandriş s-a preocupat, în cadrul „Proiectului de Etnoarheologie pentru zonele înalte" (în care a studiat Alpii, Muntele Sinai, Caucazul şi Sahara vestică), şi de zona ţării noastre (Carpaţii). Recunoscând influenţele unor mari oameni de cultură români precum Iorga, Giurescu sau Nicolaescu-Plopşor, precum şi ajutorul primit din partea unor remarcabili directori de muzee ca, de exemplu, Constantin Daicoviciu şi fiul său, Hadrian Daicoviciu - un adevărat deschizător de porţi, John Nandriş îşi dovedeşte şi apartenenţa la o elită culturală universală. În eseul *Cartea Sibylină* (ales din enorma listă de lucrări publicate până la ora actuală), el explică printr-o metaforă subtilă importanţa studiului etnoarheologic pentru fenomenul cultural în genere şi pentru cultura românească în particular.

SIBYLA din Antichitate era atât o întrupare mitologică a sensibilităţii feminine nemuritoare, cât şi un mediator între anumite principii eterne şi consecinţele pentru oameni ale propriilor lor fapte. Aceasta ar putea fi şi una dintre funcţiile arheologiei, în preocuparea ei pentru schimbările de lungă durată din comportamentul uman şi impactul acestora asupra mediului nostru cultural şi material.

În îndepărtatul secol al VI-lea î. Chr., Heraclit din Efes vorbea despre jocul continuu al opuselor şi despre trecătoarea natură a lucrurilor. El conchidea că înţelepciunea nu stă în multa învăţătură, ci într-o cunoaştere echilibrată a relaţiei universale între cele opuse. Puţine dintre scrierile sale s-au păstrat până în zilele noastre, dar este aproape sigur că a folosit în mod intenţionat stilul vizionar al Oracolului din Delfi, dorind „nici să spună, nici să ascundă, cât mai degrabă să indice" adevărul. [...]

Heraclit a fost primul care a făcut aluzie la o Sibylă, un fel de femeie-profet înţeleaptă ale cărei ipostaze se regăsesc de multe ori în Antichitatea clasică. Cronologic, cea mai veche dintre ele a fost probabil Sibyla eritreană, iar cea mai recentă - Sibyla delfică, la început luând înfăţişarea unei femei tinere. Cea mai importantă pentru scopul propus aici este, însă, o femeie bătrână, Sibyla din Cumae.

Filosofii antici greci înfăţişaţi în frescele bisericilor din Bucovina dovedesc că până şi în Carpaţii îndepărtaţi se aflau oameni a căror documentată credinţă creştină fusese profund influenţată de figurile Antichităţii. În mod asemănător, Sibylele au ajuns să fie considerate personaje din vremurile clasice dăruite cu revelaţia adevărului. Influenţa lor s-a făcut simţită în gândirea renascentistă, inaugurată de o revitalizare a realizărilor Antichităţii. Aşa au ajuns Sibylele să fie reprezentate de Michelangelo în frescele din Capela Sixtină.

Povestea Sibylei din Cumae era foarte cunoscută în Antichitate. Într-o zi, o bătrână a venit la împăratul Tarquinius Priscus (al V-lea rege al Romei, 616-579 î. Chr.) oferindu-se să-i vândă 9 cărţi. Preţul era destul de mare, dar, susţinea ea, cărţile erau profetice; în ele se putea citi moştenirea şi destinul societăţii romane, scrise în hexametri greceşti.

Oferta fiindu-i politicos refuzată, femeia a plecat şi a ars 3 dintre cărţi. Când a apărut din nou, oferind restul de 6 cărţi la acelaşi preţ ridicat, a fost iar refuzată. Şi povestea se repetă până când, mult prea târziu, cei de la curte şi-au dat seama cât de preţioase erau volumele rămase. Preţul lor devenise acum aproape astronomic, dar Tarquinius a fost sfătuit să le cumpere. Atunci Sibyla din Cumae a dispărut şi nu a mai fost văzută niciodată. Într-o altă versiune se spune că ar fi fost dăruită de către Apollo cu viaţă veşnică dar fără tinereţe. Ajunsese atât de bătrână, încât abia dacă mai putea fi auzită, trăia plină de riduri într-un borcan, rugându-se să fie lăsată să moară.

Grecii antici (de la care se trag probabil toate aceste dileme legate de profeţii) erau mult mai atenţi decât romanii şi mai puţin parcimonioşi în sentimente decât Tarquinius. Ei au căutat lămuriri atât la Apollo, zeul înţelepciunii, cât şi la Dionysos, în zona platourilor înalte.

Vreme de un mileniu, încă dinainte

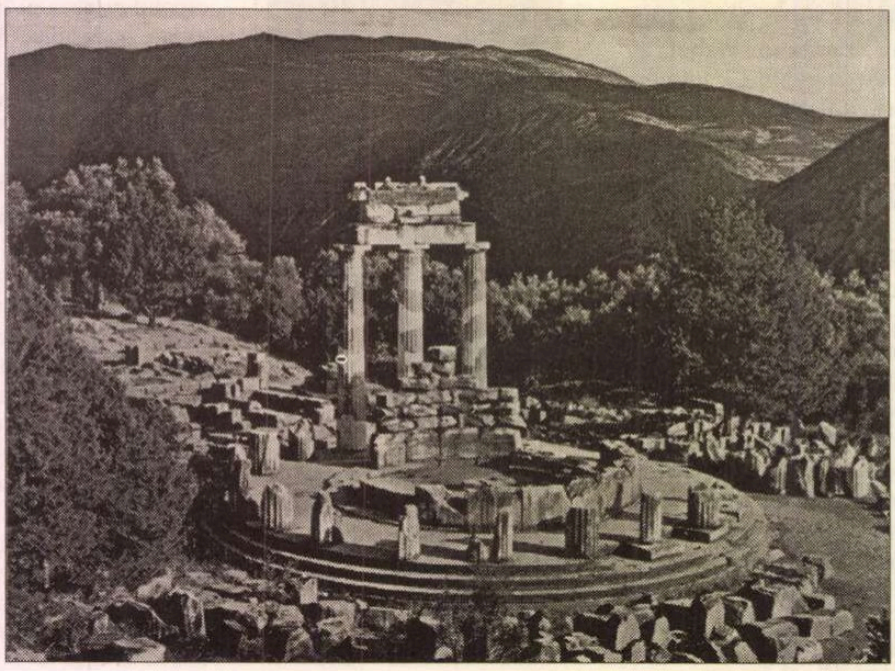

de Homer, grecii fuseseră atraşi de înălţimile Parnasului, în vreme ce popoarele neolitice de dinaintea lor apelaseră pentru lămuriri la divinităţile din Peştera Coriciană de pe platoul de deasupra. Printre dealurile şi izvoarele de la Delfi, ei l-au putut consulta pe Apollo cu ajutorul Pythiei, care nu era strict o Sibylă, ci o tânără (oracolul din Pytho).

În formă, în conţinut, ca şi în tehnică, frescele de pe tavanul Capelei Sixtine dezvăluie o perspectivă de lungă durată ochiului etnoarheologului. În aceste picturi Michelangelo mai foloseşte încă puternicele tente de roşu şi verde, care făceau parte din tradiţia bizantină de pictare a icoanelor. Într-o compoziţie eliptică demnă de un maestru, el o înfăţişează pe tânăra Sibylă delfică, Pytho, aşezată printre surorile sale şi ţinând în mână un sul de papirus.

Pictorul îi concentrează întreaga energie tinerească şi frumuseţe în privirea alunecătoare, amintind de tânăra Shekinah, sfântul principiu feminin, care în scena principală a frescelor se odihneşte cu duioşie pe umărul lui Dumnezeu în timp ce Acesta se apleacă pentru a atinge degetul lui Adam.

Grecii antici au înţeles că a asculta vocea preotesei lui Apollo înseamnă să asculţi vocea raţională a sentimentului, mediată de sensibilitatea feminină. Această sensibilitate e apanajul anumitor culturi şi al unor bărbaţi, însă nu al tuturor femeilor, şi ar trebui să fie una dintre cerinţele de bază pentru fiecare etnoarheolog.

A IGNORA vocea raţiunii este tot atât de periculos ca şi a ignora recomandările lui Dionysos cu privire la pasiuni. Poate că tocmai de aceea templul lui Apollo din Delfi era cedat vreme de trei luni, iarna, lui Dionysos, pelerinii putând vedea în sanctuarul interior chiar mormântul zeului.

Nouă, Sibylele din Antichitate ne pot părea nişte simple creaturi străvechi, îmbătrânite de vreme. În perspectivă arheologică, ele se situează către capătul unei scări a timpului ce cuprinde multe milenii de istorie omenească nu tocmai uşor de înţeles. Ele ne vorbesc cu o voce stinsă, ca dintr-un borcan.

Dar mitul lor are un mesaj asemănător cu cel al arheologiei. În toată această lungă perioadă de timp, omul a exploatat în mod constant cele mai acesibile dintre resursele abundente ale mediului său şi, desigur, ale nobleţii sale spirituale şi culturale, căutând ce ar mai putea consuma. Această imagine poate fi testată confruntând-o cu înregistrările arheologice în care are multe variante, şi poate fi extrapolată la situaţia contemporană. Foarte puţine culturi au mai căutat această perspectivă de adâncime asupra dezvoltării lor vizibile.

Mileniile de care se ocupă arheologia sunt deosebit de importante pentru ceea ce majoritatea dintre noi consideră „normalitate", atât în mediul în care trăim, cât şi în comportamentul omenesc. A nu recunoaşte posibilitatea apariţiei unor divergenţe greu imaginabile faţă de ceea ce este familiar înseamnă să refuzăm să privim şi să înţelegem o multitudine de fenomene sociale care au apărut şi dispărut de-a lungul timpului. Nu avem dreptul să explicăm bogatele realizări culturale ale mileniilor trecute ca şi cum s-ar fi născut în universul limitat al percepţiei noastre sau, mai rău, să le supunem unor tipare vulgare ale unei aşa-zise „corectitudini politice". E o greşeală să interpretăm chiar şi numai secolul trecut într-un mod atât de literal, ca să nu mai vorbim de mileniile mai îndepărtate.

Arta europeană este plină de referinţe etnoarheologice. E de ajuns să privim picturile lui Breugel. Etnografia, atât de bogat exemplificată de creaţiile păstorului şi ţăranului român, este, asemeni istoriei şi preistoriei din care izvorăşte, categoric europeană.

Acest gen de material a fost mult mai larg distribuit pe continentul european. Asemenea oricărei culturi tradiţionale, cea românească a reprezentat un element important în definirea socială şi în individualizare, dar pentru că aproape pretutindeni în Europa aceste forme de cultură au fost distruse de timp şi întâmplare, ori de fluxul şi refluxul industrializărilor şi al războaielor, bogata etnoarheologie din România a dobândit un mesaj de o mai mare generalitate.

Trebuie să înţelegem trecutul fie şi numai pentru a apăra viitorul. Nu ne putem permite să fim atât de limitaţi ca marxiştii şi să ne apucăm să schimbăm lumea fără să o înţelegem. Ştiinţa, spre deosebire de marxism, nu se dedă la proteste pentru a dovedi cât de ştiinţifică este. Ea ne pune la dispoziţie rezultate şi ne oferă criterii pentru a infirma afirmaţiile false.

Ce e scris în Cartea Sibylină a arheologiei e doar un fragment din imensa diversitate a planetei noastre, din formele pe care le-a îmbrăcat cultura, materia, energia şi informaţia, doar o fărâmă din raporturile existente între plante şi animale, toate la dispoziţia noastră. Fiecare fiinţă omenească şi fiecare moment al existenţei umane e semnificativ. [...]

Societatea tradiţională din România n-a fost perfectă, dar nici n-a fost sfâşiată de ideologiile destructive ale marxismului şi fascismului ori ale corectitudinii politice. Ea a dat naştere unei culturi ţărăneşti a cărei integritate face ca toate ideologiile acestea arogante şi convulsive să pară auto-destructive, dacă nu chiar pur şi simplu ridicole.

Ştiinţa nu se poate dezvolta fără o anumită umanitate. Obiectul de studiu al etnoarheologiei este umil, dar modestia aceasta e demnă de laudă. Căutarea răspunsului la întrebarea ce anume formează identitatea eternă a unei comunităţi etnice este fundamentală nu numai pentru arheologie, ci şi pentru România, Europa şi lumea modernă.

Prezentare şi traducere de
Andreea Dima

Ut Flatula Pictura

Confesiunile unui petofil

SĂ MI SE ÎNGĂDUIE a începe printr-o mică anecdotă: acum nişte ani mătuşa mea obişnuia să dea lecţii de engleză, franceză şi - inevitabil - „bune maniere“ unui puşti de vreo cinci ani. Folclorul familial vroia ca acest puşti să fie supradotat; ei bine, într-o zi, acest puşti supradotat desenează - într-un elan leneş - un zigzag albastru, pe care-l supune pedestrei mele mătuşi. Aceasta, bănuind o suprapreococe înclinaţie spre abstracţionism şi vagamente ostilă - ca orice mătuşă - curentelor „moderne“ (intrigată, în plus, că prea-bogatele-i ore de instrucţie cu puştiul dau rezultate atît de contrariante!), îl somează să-i spună ce reprezintă. Puştiul îi răspunde, imperturbabil: „Un pîrţ albastru“. „Matei!“, strigă mătuşa mea, sufocată (probabil, de o violenţă atît de riguros cromatică). „Retrage-ţi imediat cuvintele!“ La care puştiul se execută scriind, sub titlul lucrării, „*autor anonim*“...

Întîmplarea de mai sus are şi nu are legătură cu cartea lui Gainsbourg recent apărută. Are, în măsura în care eu, cel care-o citesc, mă surprind gîndindu-mă fără să vreau la micuţul geniu plictisit de lecţiile mătuşii mele; nu are, desigur, dacă Gainsbourg nu mi-a cunoscut mătuşa, nu l-a întîlnit vreodată pe acest emul *malgré lui* al lui Evghenii Sokolov şi nici nu dă semne - în snoaba sa relatare - că le-ar intui cumva existenţa... Or, dacă în privinţa mătuşii bietul Serge ar avea toate motivele să aplice regula lui „je t'aime moi non plus“ (mătuşa mea îl execra, din raţiuni hirsute), în cazul micuţului trebuie spus că, la 1980 - cînd îi apărea cartea la Gallimard -, celebrul cantautor (şi regizor) putea da dovadă de mai multă prevedere (ca să nu zic previziune): este însă o fatalitate că, în cercul select al petomanilor intră, veşnic, numai petomanii cu trecut - *nicicînd* (şi) cei cu viitor; altfel spus, există o vulgaritate care face că, pentru a fi *in* (clus), trebuie *mai întîi* să expulzezi *out*omat garanţia sonoră (sau olfactivă) a petofiliei! Vîntualităţile sînt în teribilă suferinţă...

Ce trebuie „reţinut“ din acest suplu roman(ţ) despre un petoman de geniu numit Evghenii Sokolov? Să o luăm metodic.

Petomanul

MAI ÎNTÎI, un *distinguo* al pîrţurilor lui Sokolov se impune: Gainsbourg le descrie, în varii rînduri, ca atît sonore („o spaimă-mi strangula gîtlej şi anus, la singur gîndul de-a emite *sonorităţi* parazitare (*s.n.*), ce-ar fi umplut întreg culoarul pînă în curtea interioară“, etc; cf. pp. 11-12), cît şi puturoase („eliminam în atmosfera closetelor, ca şi prin scuaruri, *azot, metan* sau *gaz carbonic* „ (s.n.); cf. pag. 10 şi *passim*); Sokolov pare stăpîn chiar pe o tehnică demnă de laudă - care-i permite să se dedea unor deliruri sonore perfect controlate: *„Evghenii seapucă de treabă, dublîndu-şi prima imprimare, prin procedeul rerecording, cu playbackuri de buglă, tubă, ofi-cleid şi trombon bas, nu fără a le modula, în fel şi chip, sonoritatea şi a le face să-şi varieze frazarea după bunu-i plac, prin decompresia controlată a două intestine, gros şi subţire, balonate, - bubuitoare simfonie condusă, parcă, de bagheta unui maestru“,* etc. (cf. pag. 59), după cum, în momente de maxim *furor,* e capabil de adevărate orgasme flatulente: *„Urmă, curînd, o canonadă a vînturilor tămîioase, ditamai pîrţurile detunară“* etc. (cf. pag. 41); să mai notăm, în fine, aspectul cavaleresc al acestei impecabile tehnici, aşa cum transpare din descripţia unei împrejurări. în care Sokolov este pus în situaţia de a angaja „ostilităţi anale“ (cum însuşi le numeşte), un soi de „guerre et pets“ (am zice noi) cu *„un singuratic ce tocmai devora homari, ca la cincizeci de ani, acesta, cu o figură ciolănoasă şi haine ultraelegante“...* - un gentleman, de bună seamă: *„un energic tir de artilerie, în prolog, urmat, din partea lui, de salve puternice de mitralieră şi de explozii, dintr-a mea, de mari grenade ofensive...“* (cf. pag. 49); numele gentlemanului cu care Sokolov acceptă să se dueleze - într-o desfăşurare virtuoză ce nu lasă nimic hazardului, încă şi mai puţin improvizaţiilor impresioniste - este „Arnold *Krupp*“, chirurg de meserie şi, în subsidiar, colecţionar (firească, haz(ard)ul unui nume atît de „belicos“ nu e străin de canonada ironică pe care Sokolov o lansează, adesea, în direcţii destul de previzibile...!)

Să ne întoarcem - însă - la taxonomii. În acea „biblie“ a petomanilor care este *Arta pîrţului* a contelui de la Trompette, clasificarea părelnicului conte distinge între - cum se ştie - sprinţarul pîrţ şi băşina mai domoală: primul, zice-se, e „zgomot fără miros“, pîrţ curat şi - ca atare - electiv; a doua - ce trece, pînă să dospească, şi prin banalul vînt (sau „pîrţul feminin“) - e o ruşine, chit că (uneori) ea şi suratele ei sînt zămislite în tăcere... Din exemplele deja produse rezultă că Evghenii Sokolov este un specialist al ultimelor - rareori, al celui dintîi! Ce-i drept, i se întîmplă să işte, şi el, petarde persistente - fie semivocalice, fie plenivocalice -, pîrţuri simple sau compuse (preferatele lui, din pricini ce vor fi arătate de îndată), iar Diftongii („pîrţul diftongat este un fel de tunet de buzunar“) nu-i ocolesc, tîfnoşi, derierul; însă miasmele unui trup fetid - infatuarea unui *fatum* putrefact, *fatum* organic, *fatum* olfactiv - definitiv par să-l destine, pe Sokolov, treptei de jos. Trompeţit limpede, destinu-i nu e niciodată; şi pururea peţit de pestilenţa impavidă, moartea-i un ultim renghi viciat („cea de pe urmă-i flatulenţă, *înveninată* şi postumă...“, cf. pag. 72; *s.n.*). Biet Sokolov! Cînd corpul, chiar, te defineşte, şi tot prin corp te sui în duh - nimicnicia te salvează făcînd din Vînt-Oglindul buh...

Pictorul

DANDY infam, familiar, prin aceasta, celor mai decadente spirite, Sokolov accede la celebritate printr-un accident: atunci cînd mîna sa, uitînd meseria, funcţionează „asemeni unui seismograf“ (cf. pag. 25), decalchiind furtunile unor flatulenţe. *Ut Flatula Pictura!* ar putea exclama Evghenii. - *Evrika!,* ar zice unii (alţii), căci, aparent, un întreg, potopitor folclor poujadesc exultă exutoriu în această viziune a Artei (decadente, se-nţelege) care, cînd nu mai seamănă cu nimica, înseamnă că a trecut prin popou... Există un risc, deci, cu care altminteri insolentul Gainsbourg cochetează copios în autoscopia lui *Evghenii Sokolov* - şi acesta este de a se fi vrut (?), ea însăşi, un portret *au vitriol* (fecaloid) al unei pretinse „derive artistice“ contemporane: povestea nu se dă în lături să atingă, în treacăt, nume „grele“ ale modernităţii muzicale (Berg, Schönberg...) după cum, de-a lungul naraţiunii, stăruie senzaţia difuză că Evghenii Sokolov ar putea fi „simbolul“ unei imense păcăleli artistice - care topeşte conturele megalice ale lui Dali, Warhol & Co... Mărturisesc că nu ştiu cum să iau aceste „impresii“: ca simplă *sotie,* mîntuită aşadar de orice „ideologie“, povestea lui Sokolov este de o ferocitate colosală - teribilă în ilar-terifianta ei lipsă de măsură (momentul de culme, în exerciţiul acestei formidabile deriziuni, fiind cel descris la pag. 63: explozia pe masa de operaţie!); ca parabolă „cu teză“ însă (şi cu adresă, eventual resentimentară...), *Evghenii Sokolov* (cartea) şi Evghenii Sokolov (personajul) nu ar mai fi decît ipostazele posace ale folclorului consensual de care aminteam.

Este greu de crezut, totuşi, că el - provocatorul, ireverentul Serge Gainsbourg - ar fi vrut să dea apă la moara unei atît de mic-burgheze propoziţiuni. În ce are mai bun, această naraţiune (‚o, pînă la urmă, *novella* - în descendenţă nu unamunescă, ci evident nabokoviană, împrumutînd şi tonul prozelor lui Apollinaire după ce-l va fi trecut prin „Antractul de cinci minute“ al lui Picabia!) dă cu tifla tocmai acelei morale „de mijloc“, care detestă deopotrivă excesele elitismului şi ale vulgului „devergondat“: ipostaziindu-le pe amîndouă (prin consecvenţa ostentativă a dandysmului şi prin afişarea unei la fel de consecvente „mîrlănii“), Evghenii Sokolov comunică - de fapt - adevărul profund personal al unei existenţe care *trece drept / prin* ultragiu; numai că ultragiul - chiar afişat şi asumat, cu o plăcere mai curînd placidă - nu este ceea ce cred spiritele mărunte şi ceea ce Sokolov însuşi împinge înainte, ca momeală... Ultragiul - uriaş - pe care-l aduce personajul lui Gainsbourg este *gratuitatea.* Viaţa lui Evghenii Sokolov povestită de Serge Gainsbourg (cînd la persoana I, cînd la a treia) este, în extravaganţa ei nemăsurată, în ferocea ei „farsă infinită“ *gratuită* : scriind despre un petoman care-şi transformă beteşegul în „qualité maîtresse“ şi care-şi cultivă petofilia cu interesată fervoare, Gainsbourg pare a spune, subiacent (dar cu orgoliul febril al celui care ştie că a „dat lovitura“!), că *orice e posibil* - în artă, mai mult ca oriunde; şi, tocmai pentru că oricе e posibil, nimic nu e, pînă la urmă, pasibil de scandal: singurul scandal este însăşi ea, existenţa - materialitatea grea şi dizgraţioasă pe care o trăim, obstinat, exclusiv în latura ei gravă... Nu şi Evghenii Sokolov: existenţa lui este gratuită, niciodată însă - gravă. Cînd moare şi este îngropat, el (ne) pregăteşte un ultim „acord“, metafizic absurd, simbolic asurzitor, al glumei care s-a chemat viaţa lui: *„...se auzi o surdă deflagraţie, din care cauză capacul sicriului fu dat în lături. Evghenii Sokolov scăpase un ultim suspin anal, cea de pe urmă flatulenţă înveninată şi postumă, în onoarea semenilor săi.“*

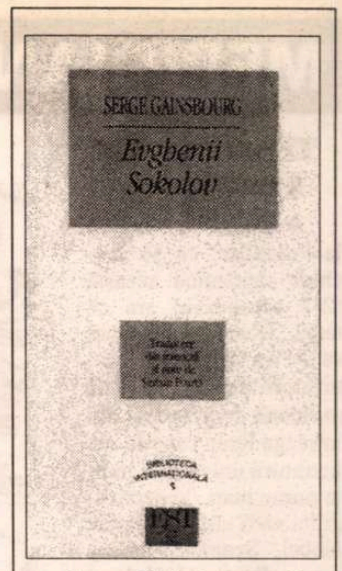

Serge Gainsbourg, *Evghenii Sokolov*, traducere şi note de Şerban Foarţă. Editura EST.

Autorul/ traducătorul

CARTEA lui Gainsbourg, de nici suta de pagini, datorează totul atotştiutorului său traducător. Şerban Foarţă rescrie, *à sa manière,* textul - „proză ritmată“ , ni se spune -, plouă pătrunzătoarele-i virgule cu aceeaşi tenacitate cu care „înstelează“, ici şi colo, cuvinte, fraze, paragrafe - în numai de el ştiute enigme pe care,-n „Notele“ de la final, tot el le adînceşte-n ameţitoare constelaţii... Rezultă - dacă stai să numeri - un iscusit vîrtej de ritmuri, în fraze ce, sub aparenţe surde, ascund prozodice lecturi: *„Imagini ale vieţii mele, pe patul ăsta de spital/ în jurul căruia, acum, bîntuie muştele de scîrnă“* (cf. pag. 9); *„Ei da,-mi spuneam pe întuneric,/ în nopţi de lungă insomnie,/ premonitoria pestilenţă/ a morţii mele corporale...“* (cf. pag. 26); *„Era, de altfel, un ingenuu,/ un soi de Vineri temător şi,/-n aparenţă asexuat, care...“* (cf. pag.33); *„Or, într-o seară oarecare,/ cînd atacam o lagopedă/ în putrefacţie avansată/ şi comandasem un moser...“* (cf. pag. 48); *„După o scurtă ezitare,/ îi luai carnetul şi stiloul./ Miasmele pe care bănui/ că, Abigail, le simţi şi tu...“* (cf. pp. 54-55) etc. etc. La limită, întreg travaliul ăsta - de inspirate conversiuni - aduce cititorul cândid în pragul unei utopii: ca şi cum, liminare, *in nuce,* - altminteri transpărînd, cuvintele acestei cazne ce viaţa lui Evghenii fu s-ar înşira, multarmonioase, între rap şi alexandrin...

Alex. Leo Şerban

MERIDIANE

Tîrgul de la Frankfurt

◆ Tîrgul de carte de la Frankfurt, ce se deschide săptămîna aceasta (2-7 octombrie) are ca temă „Irlanda şi diaspora sa". Prin diasporă, organizatorii înţeleg cei 70 de milioane de irlandezi din întreaga lume care au dat literaturii universale multe nume mari. Vedeta tîrgului va fi ultimul laureat Nobel, Seamus Heaney care, alături de Helmut Kohl, va inaugura prestigiosul eveniment la care participă şi edituri româneşti.

„Procesul secolului"

◆ Nu s-au stins bine ecourile la ceea ce s-a numit „procesul secolului" şi General Publishing Group Inc. a editat volumul *Procesul Simpson în negru şi alb* de Tom Elias şi Dennis Shatzman. Cei doi ziarişti americani - unul alb, celălalt negru - analizează subiectul exploziv care a dominat o vreme pagina întîi a ziarelor. În această dezbatere, ei emit puncte de vedere opuse asupra tuturor componentelor controversatului proces: crima, juraţii, judecătorul, sistemul juridic, Departamentul de Poliţie din Los Angeles, avocaţii, circul din mass-media - şi uluitorul verdict care a divizat întreaga naţiune.

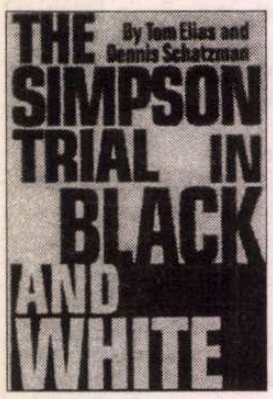

Florilegiu Ming

◆ În 1640, în ajunul căderii dinastiei Ming, Feng Menglong, editor în oraşul Suzhu, a avut ideea să alcătuiască o antologie cu 40 de povestiri alese din diferite culegeri, unele foarte vechi. Acest florilegiu de istorii galante (adesea chiar picante) descriu viaţa societăţii chineze, obiceiurile, superstiţiile - dînd o imagine vie a ceea ce a însemnat existenţa sub dinastia Ming. Aceste texte - anonime fiindcă erau considerate în epocă subversive -au fost publicate sub titlul *Spectacole curioase de azi şi de odinioară* şi au fost constant reeditate pînă în zilele noastre, cunoscînd şi numeroase traduceri în limbi de circulaţie. Recent, la Gallimard a apărut o nouă traducere, pentru prima oară integrală, a cărţii, datorată lui Rainier Lanselle, care a însoţit textul de numeroase note explicative.

O japoneză la Hamburg

◆ Yoko Tawada s-a născut în 1960 la Tokyo şi a fost un copil precoce: prima sa încercare de roman datează din 1972. În anii '80 a venit să studieze la Hamburg, unde în 1987 a debutat cu poezie şi proză în japoneză, pentru ca în 1991, cu povestirea scrisă în germană *Acolo unde începe Europa,* să se facă remarcată. Au urmat alte povestiri şi piese de teatru - în germană şi în japoneză, pentru care a primit premiul literar al oraşului Hamburg, apoi, în 1993, cea mai importantă distincţie literară din Japonia - premiul Akutagawa Sho şi, la începutul acestui an, premiul Adalbert von Chamisso. Întrebată de ce scrie şi în germană, Yoko Tawada răspunde că, pentru ea, e important să scrie concomitent în două limbi diferite, cea maternă şi una străină, fiindcă astfel descoperă în permanenţă găurile negre din universul vorbirii, iar din aceste „spaţii fără cuvinte" se naşte literatura.

Expoziţie pe Internet

◆ Prima galerie interactivă de fotografii făcute de amatori a fost deschisă prin Internet de concernul producător de materiale şi echipamente fotografice Agfa-Gevaert. Abonaţii „vizitatori" ai galeriei virtuale, ce îşi schimbă lunar exponatele, pot decide ei înşişi, cu ajutorul talonului electronic de vot, care e fotografia lunii. Fotografii amatori clasaţi pe primele trei locuri vor fi recompensaţi cu valoroase aparate fotografice de ultimul tip. Agfa Surfer's Photo Gallery poate fi apelată la adresa *http: // agfaphoto. com.* Am reprodus această informaţie fiindcă ştim că în lumea noastră literară există destui pasionaţi de fotografie cărora nu le-ar strica deloc un aparat performant.

Spionii şi bucătăria

◆ Şapte foşti agenţi KGB care au lucrat în străinătate s-au gîndit să cîştige ceva bani scriind un *Ghid KGB al marilor capitale,* carte apărută recent la Moscova. Dorinţa lor mărturisită a fost „să corecteze puţin imaginea spionului rus" acreditată de filmele americane. Ei vorbesc despre oamenii şi... bucătăria ţărilor în care au activat, despre lucrurile demne de văzut şi nu evită nici aspectele criticabile. Astfel, pe unul dintre ei, M. Brazhelonov, în Franţa îl irită faptul că lumea nu ştie engleza şi că, pentru a mînca o veritabilă *bouillabaisse,* trebuie să te duci pînă la Marsilia, în timp ce la Moscova găseşti fără probleme *pui à la Kiev...*

Premiul Cicero

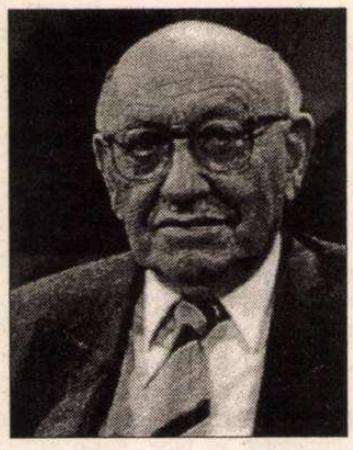

◆ Criticul literar german Marcel Reich-Ranicki a primit recent prestigiosul premiu Cicero pentru retorică. Născut în 1920 în Polonia, el nu are studii universitare filologice dar şi-a legat toată viaţa de literatură pe care o comentează cu o vervă şi o maliţiozitate ce au făcut iniţialele sale M.R.-R. vestite nu numai în lumea literară ci şi în cercurile cele mai largi ale publicului. El spune că nu-i iartă retoricii faptul că nu a putut împiedica ascensiunea lui Hitler, dimpotrivă, i-a deschis calea. De asemenea mai declară că el preferă stridentul semn de exclamare sobrului punct.

Tot Mafia...

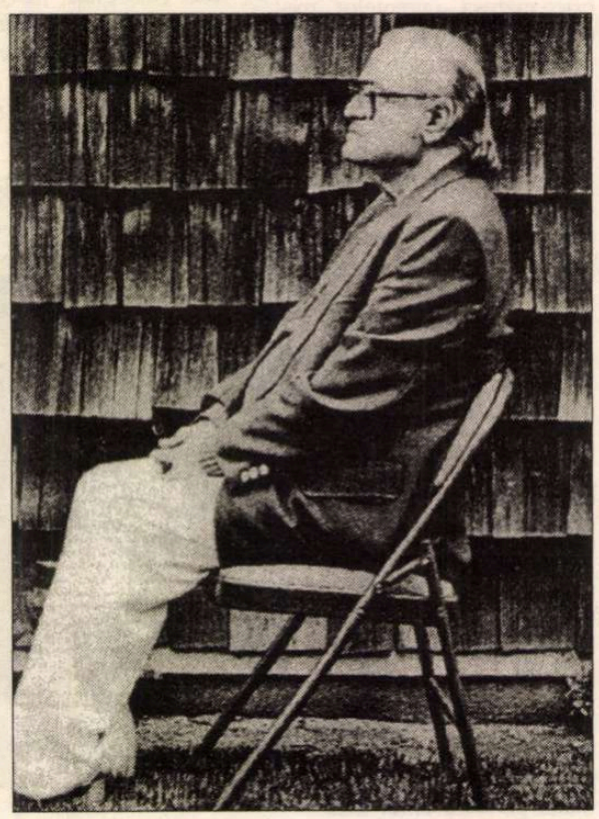

◆ Mario Puzo, care a împlinit 70 de ani, voia să scrie o carte despre familia Borgia, dar a preferat să revină la tema ce i-a adus faimă - mafia. Personajul Clericuzio din *The Last Don* nu îl repetă deloc pe Corleone din *Naşul,* în schimb Mario Puzo (în imagine) a început să semene fizic tot mai mult cu naşul Marlon Brando.

Neorealiştii italieni depăşiţi de realitate

FRANCESCO ROSI şi PASQUALINO DE SANTIS voiau să facă un film de calibrul lui *Isus s-a oprit la Eboli,* după cartea lui Primo Levi, *Armistiţiul,* al cărei erou, un tînăr evreu italian eliberat de la Auschwitz de Armata Roşie, rătăceşte cîteva luni prin Europa de Est înainte de a se întoarce acasă.

Pentru a limita cheltuielile, realizatorii au decis să toarne noul film în Ucraina. Ei au primit autorizaţia de filmare de la preşedintele ucrainean Leonid Kucima, personal. Oraşul Lvov, care a găzduit echipa, urma să primească 40.000 de dolari. Dar după ce s-a gîndit bine, primăria a mai cerut încă 100.000. Echipa italiană a refuzat, ceea ce a tensionat considerabil relaţiile.

Populaţia locală - mai ales şomerii, inteligenţia declasată şi alcoolicii - n-au pierdut ocazia de a cîştiga un ban. Figuranţii au primit între 10 şi 15 dolari pe zi, iar soldaţii - 5, sume deloc neglijabile în Ucraina, unde salariul mediu lunar e echivalentul a 10 dolari. Dar figurantele nu au fost mulţumite şi au făcut o manifestaţie împotriva faptului că li se cerea să fie tunse „à la Auschwitz", ele considerînd că puteau să joace rolul deţinutelor din lagăr şi cu părul lung. Fără deosebire de vîrstă şi sex, figuranţii se îmbătau cu *samogon,* o vodcă clandestină cu miros de colónie, deveneau veseli şi zbierau „bambino" şi „mamma mia", iar după aceste eforturi lingvistice cădeau laţi sau se încăierau. Asistentul de regie a făcut o criză de inimă şi s-a întors în Italia. Alţi membri ai echipei au trebuit să recurgă la un psihanalist.

Lagărul de la Auschwitz, reconstituit pe terenul unei foste crescătorii de pui, lîngă Ivano-Frankovsk era păzit de poliţie şi gardieni angajaţi. Degeaba. Echipa nu şi-a crezut ochilor într-o dimineaţă cînd n-a mai găsit nici urmă de decor. Localnicii cu şcoala vieţii furaseră scîndurile, plăcile aglomerate, chiar şi zăpada artificială. În ziua cînd cineaştii şi-au lăsat maşina în altă parcare decît cea destinată lor, li s-a reamintit, cu ajutorul pneurilor tăiate bucăţele, unde le e locul rezervat. La Lvov recuziterii au cumpărat cu 100 de dolari, de la serviciul de salubritate, trei kg de gîndaci - o cheltuială inutilă, fiindcă membrii echipei şi-au dat seama că gîndacii de care aveau nevoie în film puteau fi luaţi pe gratis din camerele lor de la hotel.

Tot la Lvov, în plină zi, inginerului de sunet francez i-a fost furată din maşină banda sonoră a filmului. În ciuda apelurilor difuzate prin mass-media, care promiteau o recompensă, nimeni n-a restituit-o. Noroc că la Roma exista o dublură, filmările s-au reluat, dar inginerul de sunet, după ce a mai fost jefuit de două ori, şi-a făcut bagajele şi a plecat în Franţa.

Pe platou concurenţa era dură. Într-o zi cînd De Santis filma o scenă în faţa operei din Lvov, o echipă a televiziunii ucrainiene făcea acelaşi lucru în spatele lui, fără să-i ceară voie. Incidentul l-a enervat pe bătrînul De Santis şi, ajuns la hotel, i s-a făcut rău. Italienii n-au apelat la Salvarea locală, fiindcă se îndoiau de capacitatea serviciilor medicale ucrainiene, în lipsă cronică de aparatură şi medicamente. Au încercat să-l salveze cu mijloace proprii, dar n-au reuşit. Decanul operatorilor italieni şi-a sfîrşit zilele la Lvov. Ba chiar a ajuns tîrziu la propria înmormîntare, fiindcă au fost necesare cîteva zile pentru formalităţile de repatriere a rămăşiţelor pămînteşti. Dar echipa îşi continuă filmările, locul lui De Santis fiind luat de Pontecorvo-junior.

Adaptare de
Adriana Bittel
după articolul lui Dmitri Sadkov apărut în „Nie" - Varşovia şi reprodus în „Courrier international" nr. 305

Poezia la preț

◆ Un studiu întreprins de Arts Council în Anglia arată că poezia e din nou apreciată, vînzarea de volume de poeme fiind în creştere faţă de anii '80 şi primii ani '90. Printre cauzele acestei reveniri, este citat şi filmul *Patru nunţi şi o înmormîntare* în care actorul John Hannah citeşte un poem de W.H. Auden (după ce a rulat filmul s-au vîndut o sută de mii de exemplare din volumul antologic al poetului!). Studiul mai arată că cele mai asidue cititoare de poezie sînt femeile cu diplomă universitară şi că în Sudul Angliei se citeşte mai mult decît în Nord.

Timpul clanurilor

◆ Grupuri, caste, secte, bisericuţe proliferează în acest sfîrşit de secol. Se pare că sacrosanctul individualism al anilor '70-'80 e depăşit. Aceasta e teza pe care o susţine lucrarea colectivă *Timpul clanurilor* apărută recent la Ed. du Chêne şi în care 12 scriitori francezi oferă un mozaic de texte ce luminează din diferite unghiuri mutaţiile actuale ale societăţii. Printre scriitori reputaţi (Yves Berger, Marc Lambron, Dominique Fernandez, Tahar Ben Jelloun, Emmanuel Le Roy Ladurie ş.a.) în sumar figurează şi Tesca Ivascu, nume ce ne sună cunoscut, care scrie despre grupările de rockeri.

Crimă şi iertare

◆ Brian Moore, 74 de ani, născut la Belfast, trăieşte în Canada din 1948. „Toate cărţile mele sînt anexate pe probleme morale" - spune el. Ultima, *The Statement,* descrie un personaj care în timpul războiului s-a făcut vinovat de executarea unui număr de evrei şi care apoi a fost ascuns de Biserică pentru a scăpa de judecată - precum Touvier. „Acordîndu-i iertarea lui Touvier, Biserica s-a iertat ea însăşi", comentează Moore, care n-a găsit însă pentru cartea sa un editor în Franţa, unde cazul Touvier a făcut multă vîlvă şi „problema morală" s-a pus în alţi termeni.

Colecţionar caut (cumpăr) următoarele volume: Rose Scherzer-Ausländer: *Der Regenbogen,* Cernăuţi, 1939; Eugen Bugel: *Jahrbuch deutscher Dichter und Schriftsteller Grossrumäniens,* Timişoara, Helikon, 1928; Martin Brant: *Gedichte,* Cartea românească, Bukarest, 1947; Moses Rosenkranz: *Gemalte Fensterscheiben,* Cernăuţi, 1936; *Die Tafeln,* Cernăuţi, 1940; Ion Caraion: *Anthologie „Agora 1",* mai 1947; Anton Cehov: *Ţăranii.* Schiţe. Bucureşti, Editura de stat, 1946; Konstantin Simonov: *Chestiunea rusă,* Bucureşti, Cartea rusă, cca. 1947; Mihail Lermontov: *Un erou al timpului nostru,* Bucureşti, Cartea rusă, 1946; revista *Contemporanul* nr. 2, mai 1947; Immanuel Weissglas: *Cariera am Bug,* Cartea românească, 1947.

Aştept informaţii la tel: 627.74.81.

Androgin

◆ La un an după uimitorul *Eu care n-am cunoscut bărbaţii* (Ed. Stock), psihanalista şi romanciera belgiană Jacqueline Harpman e din nou prezentă în librării cu un roman (a scris pînă acum opt), intitulat *Orlanda* (Ed. Grasset) şi avînd ca temă androginul. Este o parafrază la *Orlando* al Virginiei Woolf (pe care eroina Jacquelinei Harpman îl citeşte şi îl comentează) cu schema inversată şi fără pudibonderie, un roman în care autoarea caută sursele unei pasiuni distructive în excesul de educaţie. Cartea se încheie cu această mărturisire edificatoare: "Eu n-am avut niciodată pretenţia să scriu poveşti corecte din punct de vedere moral".

Praf şi pulbere

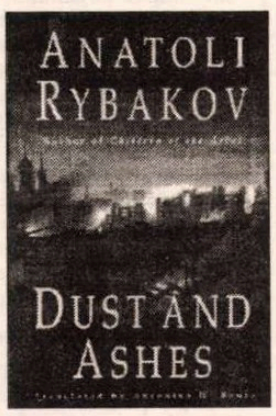

◆ După *Copiii din Arbat* (tradus şi la noi), roman foarte bine cotat în America - „Este poate cel mai important roman rusesc de la *Dr. Jivago* al lui Boris Pasternak" („Time"), „Rybakov este un mare talent" („San Francisco Chronicle") - Anatoli Rîbakov este din nou publicat în State. *Praf şi pulbere* (Dust and Ashes), apărut la Editura Little Brown, în traducerea Antoninei W. Bouis, este povestea unui prizonier politic sovietic eliberat din gulag şi care devine comandant de tanc în al doilea război mondial. Descriind experienţa sovietică din război, *Praf şi pulbere* vine în continuarea *Copiilor din Arbat* întregind fresca politică şi socială a Rusiei din timpul dictaturii lui Stalin.

La Austin

◆ Între 10 şi 13 octombrie are loc cel de al III-lea Festival anual al filmului din Austin (Texas). Pe adresa festivalului a fost trimis, pentru concursul său anual de scenarii, un număr de 2.200 scenarii. Festivalul sponsorizează acest concurs şi cuprinde un mare număr de proiecţii nocturne, premiere şi retrospective.

WASP

◆ În SUA, cuvîntul *Wasp* este atît de folosit, încît pare că a existat din totdeauna în limbă. De fapt el e recent, fiind inventat în 1964 de sociologul Digby Baltzell din iniţialele cuvintelor *White Anglo-Saxon Protestant,* pentru a desemna elita la putere în America. Baltzell, care a murit de curînd la 80 de ani, - scrie „The Economist" - era el însuşi un adevărat *wasp,* profesor la Harvard, totdeauna îmbrăcat în tweed, dar n-a încetat toată viaţa să susţină că *waspii* trebuie să se elibereze de prejudecăţi rasiste şi să admită că, într-o democraţie reală, elita trebuie să fie reprezentativă pentru ansamblul societăţii.

Ca Harold, pe Rin

DESPRE byronicul Infante Harold ştim că suferea, ca şi Werther, de *Weltschmerz* şi că paşii îl purtau, ca pe Byron însuşi, în pelerinajul său european, pe Valea Rinului şi prin Alpi, după ce zăbovise, melancolic şi neîmpăcat, prin Peninsula Iberică, insulele Mării Ionice, Albania, Grecia şi Belgia. Nicăieri nu găsise, însă, o natură mai consonantă cu acel inexplicabil *spleen* care-l consuma decât pe malurile fluviului german. Aici am refăcut periplul byronic cei circa o sută de participanţi la cea de-a VII-a Conferinţă a Societăţii Germane de Studii Romantice şi a XXII-a Conferinţă a Societăţii Internaţionale Byron, organizate la Universitatea Gerhard Mercator din Duisburg, la sfârşit de august. Colegi de la universităţi britanice (Oxford, Cambridge, Londra, Glasgow, Cardiff, Dundee), americane (Washington, Indiana, Kentucky, New York, Louisiana), japoneze (Kyoto, Osaka), de la Sorbona, din Europa Centrală, de Est şi de Sud (Gdansk, Praga, Bucureşti, Tbilisi, Atena), din Orientul Mijlociu (Beirut) şi-au întâlnit confraţii germani de la Heidelberg, Mannheim, Magdeburg, Mainz, Erfurt, Berlin, Duisburg, parcurgând un palpitant traseu intelectual, de la sursele, uneori obscure, ale marilor poeme romantice, la sursele la fel de incerte sau de incredibile ale marilor poeme byroniene, - de pildă *Incrementa atque Decrementa Aulae Othomanicae* a lui Dimitrie Cantemir, tradusă, în 1734, în engleză, sub auspicii regale, la Londra, şi care circula, în secolul al XVIII-lea, în cercurile europene influente ca principal izvor de informaţii al Occidentului despre „celălalt". Byron citise integral istoria lui Cantemir cînd încă nu împlinise 20 de ani, încât, la 30 noiembrie 1807, putea mărturisi că ştie „totul" despre Turcia otomană. Pe textul clasicului român avea să-şi bazeze descrierea Sublimei Porţi din poemul *Don Juan.* Este şi tema cu care m-am prezentat, personal, la conferinţă.

Refacerea pelerinajului lui Harold-Byron, de la nord la sud, de la Bonn la Bingen, ca o romantică întoarcere la origini, pe când lăsam în urmă abrupta stâncă a lui Lorelei, a fost punctul forte al evenimentului. Am urmat cursul apei printre castelele amintind de fala catolică a istoriei medievale cu rezonanţe încă vii ale aşezărilor romane: Mainz, cândva Moguntiacum, capitala provinciei Germania Superior, Castelul Ehrenfels, distrus, ca multe altele, de francezi, în 1688, Burg Sooneck, evocând alegerea ca Împărat a lui Rudolf de Habsburg, în 1273, Bacharach, curtea palatinilor între moartea unui rege german şi încoronarea următorului, Schönburg, castelul lăsat moştenire de Barbarossa, în 1116 (la vremea la care normanzii aveau să fi cucerit teritoriile anglilor de o jumătate de secol), Marksburg, unde se organizează vara jocuri de artificii sub numele de „Rinul în flăcări", Koblenz, colonie romană din timpul lui Augustus, cucerită de franci, sau „Peştera dragonului", nu departe de Sala Nibelungilor. Ceva din măreţia de altădată ne inspira şi priveliştea monumentului lui Wilhelm I, Kaiserul, la Koblenz. Ca şi la Köln (*Colonia* însăşi), romanii veniseră aici nu numai în scopuri militare. Bogăţia naturală a locului nu le scăpase. Mi-au confirmat-o nesfârşitele terase de viţă de vie de pe ambele maluri ale Rinului.

Aidoma eroului lui Byron, am văzut o Germanie alternativă, o Germanie a vinului, a mândriei catolice, a amintirilor aristocratice. Şi am înţeles mai bine rostul acelui Weltschmerz.

Mihaela Irimia

Febra bibliofilului

◆ Într-o admirabilă satiră intitulată *Căderea lui Jonathan Edax,* urmată de *Febra bibliofilului,* scriitorul englez Cyril Connolly se întreabă dacă dorinţa colecţionarului de a obţine noi piese are vreo limită, şi e de părere că nu. El pune în scenă un bibliofil mereu în căutare de exemplare rare şi care nu precupeţeşte nimic pentru a le obţine: furturi, minciuni, false declaraţii de amor, falsificări de documente, orice ticăloşie e bună pentru a-şi atinge scopul. Povestirea lui Connolly are „l'esprit de finesse" al micilor apologuri din sec. XVIII - apreciază critica britanică.

Revista revistelor

București în anchetă

Ultimul *EUPHORION* (64-66), avînd ca temă Bucureștiul, trece pe sub stacheta înălțată de numărul dedicat Veneției, a cărui excelență e și greu de egalat, acela părînd conceput într-un moment de grație. Acesta, prin raportare, e mai convențional, cu unele texte previzibile, între bovarism/poetizare și criticism/politizare, deși subiectul nu e, pentru un scriitor, cu nimic mai prejos decît livresca Veneție. Scăderea s-ar putea să vină din „chestionarul" trimis de redacție colaboratorilor și la care unii răspund pe puncte, conștiincios. Cele mai reușite texte sînt acelea care îl ignoră, dovedindu-se că *ancheta* nu e cel mai inspirat mod de abordare a unei asemenea teme, ce se cere tratată liber. Iată întrebările: „1. Există un mister al Bucureștiului?; 2. Cum percepeți pulsul Bucureștiului?; 3. Ce a rămas din „Micul Paris"?; 4. Vechiul bucureștean/noul bucureștean?; 5. Există o stare de spirit a bucureșteanului?; 6. Prin ce reușește să atragă în continuare Bucureștiul?; 7. Ce înseamnă Bucureștiul în afara administrativului?; 8. Este Bucureștiul un oraș european la sfârșitul secolului XX?; 9. Ce vă mai reține în București?" Puse sub genericul *Bucureștiul e o carte de vise pentru provincial,* acestea îndreaptă reflectorul cu precădere din afară spre centru. Din afară poate să însemne și de la Paris, din *ex-île,* cum spune George Astaloș, care crede că „pentru bucureșteanul sadea, Bucureștiul n-are mistere. Este mediul său ambiental natural". Cît despre atracția Capitalei asupra provincialului, bucureșteanul-parizian conchide în stilul său: „Bucureștiul e o curvă care îl ține la distanță pe provincialul venit în capitală, până când capitala îl ia și-l strânge în brațe și nu-l mai lasă din strânsoare." ♦ Din afară poate fi și Iașul lui Lucian Vasiliu ce vădește prejudecățile obișnuite: „bucureșteanul nu are dimensiunea metafizică a moldavului asediat de mănăstiri, nici pe a ardeleanului așezat între munți și coline pitorești", în schimb are o ofertă „uriașă, din toate punctele de vedere. De-ar fi să îl evaluăm doar din perspectivă culturală, gîndiți-vă că acolo e marea Universitate, nenumăratele ambasade, Televiziunea Națională și suratele ei întru mass-media, marile biblioteci, muzee, aeroporturi, teatre, metroul, Gambrinus-ul (! n.n.), anticariatele, sălile de expoziție, marile vedete, marile tentații, marile riscuri..." Sau Bistrița cea poluată a lui Alexandru Uiuiu, care crede și el că „în Capitală se respiră zilnic smogul celebrității". ♦ Un caz special, excelent exploatat de euphorionicii săi adoptivi, e Mircea Ivănescu, bucureșteanul ce și-a părăsit fără nici un regret orașul copilăriei, adolescenței („care trebuie să vă atrag atenția că a fost întîrziată și deficitară, ca și a lui Gide") și maturizării, optînd pentru Sibiu. Descrierea perimetrului în care și-a trăit vîrstele bucureștene, Piața Rosetti-Armenească-Moșilor-Foișor (cu mopețiene repere -"un minunat loc numit «Izvorul rece», pe care eu m-aș strădui să-l recomand tuturor celor atenți la chestiuni de felul ăsta", sau Bufetul „Miorița", „foarte important din punctul meu de vedere") este o plăcere de citit. În convorbirea (mai mult monolog) cu *m.i.* putem descoperi și unul dintre motivele plecării sale definitive din Capitală, motiv pe care, ca navetiști de decenii pe ruta spre „Scînteia", îl înțelegem prea bine. Expediția de la locuința sa la Agerpress, unde lucra, se făcea cu mai multe mijloace de transport, iar „oamenii din autobuz, mai ales dimineața și mai ales spre Scînteia erau extrem de surescitați, nervoși și agresivi /.../ contondenți chiar. Acuma eu am și dezavantajul de a fi așa cum sînt și deci eram întotdeauna privit de sus, în adevăratul sens al cuvîntului, și fizic și moral, de cei din jur și eram o victimă ușoară din punctul acesta de vedere." ♦ În afara paginilor cu mircea ivănescu, mai sînt de citit neapărat în acest număr textul lui Ștefan Agopian care evocă, citînd pasaje savuroase, călătoria din 1836 a lui Timotei Cipariu la București, al lui Alex Leo Șerban, care nu se sfiește să fie optimist („Mai este astăzi Bucureștiul un oraș european? Sper că va redeveni, cît mai curînd, acel amestec de balcanism vesel și glanț apusean pe care eu încă l-am apucat... (Nu foarte european, totuși - căci altminteri, n-ar mai fi București). Dintr-un asemenea oraș nu pleci, de fapt niciodată, el compensează, în stîngacea lui splendoare, multe din absurdele «plecări» și chiar părăsiri pe care cei atîția ani de comunism le-au făcut posibile...") și mai ales cel al lui Daniel Vighi, scriitor excepțional, despre care se vorbește mai puțin decît ar trebui. ♦ În sfîrșit, ar fi de menționat în acest număr bun al *Euphorionului* și două neglijențe redacționale: întrebările anchetei la care se răspunde începînd din p.2 apar abia la p.6, iar textul intitulat „...Orion" din p. 12, deși scris la persoana întîi, nu e semnat.

Groparul și Hamlet

În două cotidiane apare un interviu al d-lui Sever Mureșan în care aducătorul lui Ronald Reagan în România se plînge că a fost folosit, iar apoi transformat în băiat de mingi. Dl. Sever Mureșan vorbește în acest interviu și despre o *pușculiță* pe care, într-unul dintre cotidiane, o descrie pînă la numele posesorului. În cel de-al doilea nu mai spune cum stau lucrurile cu identitatea posesorului. Așa că se pare că dl. Mureșan e mai curînd amicul lui Cato decît al adevărului, chiar dacă bătrînul Cato l-a pus să cotizeze în vederea cine știe căror combinații politice. ♦ Ziarele au povestit cu indulgență despre una dintre cele mai mari bătăi de joc pe care le-a cunoscut ritualul ortodox de îngropăciune, patronată de dl. Gh. Funar. Sinistra idee a primarului de Cluj de a îngropa un tratat (adică o bucată de hîrtie) ca pe un mort ortodox depășește, ca imaginație, orice încercare de a profana un ritual și deci o credință religioasă. Pe poarta deschisă la Cluj de dl. Funar, n-ar fi de mirare dacă mîine, poimîine, în același cimitir ortodox, nu vor fi purtați cu toate cele cuvenite cîini și pisici ori manechine de croitorie. Dacă dl. Funar voia să îngroape cuviincios tratatul care-i stătea în gît n-avea decît s-o facă la el în grădină, în nici un caz în cimitirul în care și-a înmormîntat proba de descreierare. E ciudat că după această îngropăciune a celei mai rușinoase parodii, preoțimea din Cluj n-a simțit nevoia să resfințească cimitirul. Oricum, timpul nu e pierdut. ♦ *ADEVĂRUL* observă că soarta SRL-urilor de partid s-a isprăvit odată cu aceste alegeri. O discuție separată ar merita însă partidele care se comportă ca niște SRL-uri, deși au alte pretenții. Vezi pușculița. ♦ Probabil că fără știrea d-lui Cristoiu, *EVENIMENTUL ZILEI* face avancronica oricărui pas pe care dl. Cristoiu îl face la posturile de televiziune. Toate aceste succesive hagialîcuri ale d-lui Cristoiu, de cele mai multe ori interesante, pe la felurite posturi de televiziune, seamănă astfel cu niscai îmbălsămări benevole în lumina camerelor de luat vederi din studiourile de televiziune. Cum tot sîntem la acest capitol, CVTudor a mulțumit *Evenimentului zilei* pentru imparțialitatea cu care ziarul a relatat lansarea candidaturii sale la președinție. Imparțialul ziar însă a avut grijă cu acest prilej să-l pună pe prima pagină pe distinsul senator pe care pînă nu de mult l-a vîrît la categoria rușinilor naționale. Cu alte cuvinte, nu trebuie să ne fie rușine de ceea ce ne e rușine? Sau, mai curînd, de ceea ce-ți e rușine nu scapi decît pe prima pagină? ♦ Somat de Ion Cristoiu, Cornel Nistorescu face un soi de precizare în legătură cu propria sa afirmație că la această oră nu există ziar care să nu fie legat economic de anumite interese. Din această precizare, publicată ca drept la replică în *Evenimentul zilei,* reiese că dl. Nistorescu nu se îndoiește de corectitudinea ziarului la care e acționar. ♦ Dl. Liviu Maior hamletizează pe tema a fi sau a nu fi epidemie. Dacă n-ar fi vorba de vieți pierdute cu acest prilej, dl. Maior ar fi chiar interesant, în calitatea sa de Hamlet al PDSR-ului, dar cînd dl. ministru al Învățămîntului se luptă chiar și cu ceea ce propria sa colegă de la Sănătate a fost silită să accepte, ministrul Maior face de rușine corpul didactic cu ignoranța domniei sale. Asta dacă e vorba de ignoranță. Oricum ar sta lucrurile, dl. Maior a dovedit în această situație limită că e un soi de dl. Vucea al Guvernului, fioros cu subordonații, iar altminteri, citățm din Delavrancea: „Nu da, bibiloi!" Nădăjduim pentru somnul d-lui Maior că nici unul dintre copiii pe care d-sa i-a scos la bătaie cu epidemia nu va păți nimic, cu ajutorul vremii *răcoroase.* Altfel însă, în istoria învățămîntului autohton, d-lui Maior ar trebui să i se spună Experimentatorul, cu *e* mic și cu explicația necesară. Dacă dl. Maior are nepoți de vîrstă școlară, ne întrebăm în ce școli ale Capitalei învață aceștia, știut fiind că fiica d-sale se află în Germania?

Cronicar

LA MICROSCOP

Surorile siameze

DACĂ Elțîn pățește ceva, Doamne ferește, în acest an crivățul va bate asupra întregii Europe. Iar micile drame de salon cum e tratatul nostru cu Ungaria își vor recăpăta adevărata lor importanță. S-a scris și s-a vorbit atîta despre acest tratat, de parcă de semnarea lui ar fi depins liniștea întregii lumi. Ceva mai lucizi, externiștii români și cei unguri au lăsat drama deoparte, anticipînd posibilitatea acestui crivăț. Dacă Elțîn se retrage, lupta pentru putere din Rusia va fi cumplită. Asta o spun chiar rușii și o spun și analiștii de politică externă cînd vorbesc despre succesiunea lui Elțîn. Fiindcă marea întrebare nu e cine va lua locul lui Elțîn, ci cum va face asta. Lebed, Cernomîrdin, Ziuganov și Jirinovski au intrat pe față în campanie electorală. O campanie cu atît mai dură cu cît nici unul dintre cei patru nu e sigur de consistența propriului său electorat. Și toți patru știu cît e de democratic scrutinul în Rusia. Cu alte cuvinte, problema fiecăruia dintre ei e să aibă cît mai multă putere înainte de eventualele alegeri anticipate. Asta presupune nu numai o cursă a promisiunilor, ci și o eventuală lovitură de stat. Exemplul lui Elțîn însuși, care a bombardat clădirea Parlamentului Rusiei, ca să facă ordine, după lovitura de stat împotriva lui Gorbaciov, s-ar putea să le dea idei celor care vor să-i ia locul. Și oricum, la ruși istoria democrației n-are decît cîțiva ani, așa că ea nu înseamnă un prag de netrecut în calea pretendenților la scaunul lui Elțîn. Dimpotrivă, ideea de tătuc al Rusiei a funcționat fără întrerupere, din timpul țarismului, pînă în zilele noastre. S-au făcut pe această temă speculații potrivit cărora rușii n-ar fi capabili de o reală democrație, ci de simulacre ale democrației grefate pe felurite variante de totalitarism. Asta e însă istorie și n-are nici o legătură cu realitatea de azi a Rusiei. Lumea, relativ simplă, a Rusiei țariste, structurată potrivit ierarhiei militare, se potrivea unui centralism imperial în care rușii admiteau să-și sacrifice interesele individuale de dragul marii măicuțe care era Rusia. Acesta a fost de altfel principalul motiv pentru care rușii din provincii (ca să zic așa) sînt adepții centrismului strict, în vreme ce rușii la ei acasă vor democrație. Cînd Rusia se gîndește numai la sine însăși, ea vrea democrație. Cînd însă visul rolului pe care îl are ea în lume devine dominant, ea se vrea autocrată. Or, în acest moment, întrebarea e în ce măsură problemele politice pe care le au rușii la ei acasă pot fi rezolvate, fie și iluzoriu, printr-o politică expansionistă. Din nefericire, marile probleme pe care le au rușii acasă pot fi amînate cu ajutorul stîrnirii păgubosului orgoliu imperial care le consumă energiile de mai bine de o sută de ani. Doi dintre contracandidații lui Elțîn n-au ezitat să folosească această marotă pentru a cîștiga voturi. Și Ziuganov și Jirinovski au agitat mitul imperial. Cît despre Lebed, el avea prestigiul unui general venit de la marginea imperiului, a fost luptător în Afganistan. Dar nici Elțîn însuși n-a făcut concesii de la mentalitatea imperială atunci cînd cecenii și-au declarat independența.

Așa că, dacă disputa pentru primul scaun de la Kremlin va avea loc potrivit „democrației" rusești, atunci, în eventualitatea că se va produce, orice lovitură de stat va trebui să fie urmată de o mișcare spectaculoasă în politica externă, indiferent cît de costisitoare ar fi ea. Cu alte cuvinte, în succesiunea lui Elțîn se ascunde o sămînță de război despre care nu ne putem dori decît să cadă pe pămînt sterp. Adică pe un sistem de alianțe care să taie pofta urmașului său de a reîmpărți Europa.

Așa-zisa grabă de a semna tratatul de bună vecinătate dintre noi și Ungaria e mai curînd un semn că parafarea acestui tratat a întîrziat nepermis de mult. Cei care nu pricep că România și Ungaria sînt țări cu destinul surorilor siameze, ci urmăresc separarea lor brutală, în dauna uneia sau a alteia, nu-și dau seama că efectul istoriei noastre comune *ne obligă* să rămînem împreună.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 $ S.U.A. pe an pentru țările extraeuropene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draqo print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 – București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag – 1.000 lei
La redacție: 800 lei

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

9 - 15 octombrie 1996

(Anul XXIX)

40

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Școala

AU ÎNCEPUT școlile și universitățile. De fiecare dată, la începutul toamnei, simt inima tresărindu-mi, cînd văd primii elevi umplînd străzile. Cele mai frumoase amintiri ale multora dintre noi sînt legate de școală. Aceea pe care o voi povesti astăzi nu e atît frumoasă, cît semnificativă. Și n-o pot despărți de o alta, privind de asemenea școala, dar care este ulterioară.

În 1955 eram elev la liceul „Gh. Lazăr" din Sibiu, în ultima clasă. Liceul se chema pe atunci Școala Medie de Băieți nr.1. Dar denumirea nouă nu-i răpise demnitatea de altădată. Deși tatăl meu fusese profesor la același liceu și chiar director adjunct, eu însumi nu mă bucuram de nici un privilegiu, nu-l văzusem pe director decît la deschiderea cursurilor, nu călcasem niciodată în cancelaria profesorilor. Despre cabinetul directorial, (mai tîrziu se va numi birou) nu știam nici măcar unde se află. De noi se ocupă un pedagog, vestit prin severitate, chiar dacă nu toți eram interni. Și, firește, profesorii, toți celebrități ale școlii locale, deși trecuseră ani buni de la reforma învățămîntului și epurarea nu cruțase școala. Într-o zi am fost anunțat să mă prezint la director. „Nu știu unde e cabinetul directorului", i-am spus pedagogului. S-a uitat amuzat la mine și mi-a indicat, scurt, culoarul și ușa. Un culoar lung, înalt, cu ferestre uriașe, care conducea spre zona, interzisă nouă, elevilor, a liceului. M-am îndreptat spre cabinet cu inima cît un purece. Am bătut la ușă. Am pătruns într-un birou unde era o secretară. Secretara m-a lăsat o clipă singur, a intrat în cabinet, a revenit și mi-a ținut ușa întredeschisă. Cabinetul era imens. Biroul la care se afla directorul, de asemenea. Pînă și domnul director,care s-a ridicat în picioare, cînd am intrat, mi s-a părut foarte înalt. De emoție, nu am auzit nici un cuvînt din ce mi-a spus. Nici pînă în ziua de azi nu mi-am amintit de ce m-a chemat.

Treizeci de ani mai tîrziu, mă aflam într-o inspecție de grad în biroul directorului unei școli oarecare. Construcție nouă, birou meschin, cu ușa dînd direct pe culoarul pe care tropăiau elevii în drum spre clasele lor. Ușa se deschidea mereu și cineva intra sau ieșea. La un moment dat, în toiul discuției noastre pe marginea lucrării de grad, am auzit un fel de șuierat. M-am întors spre fereastră. Credeam că, în curtea școlii, are loc un meci de fotbal. Șuieratul s-a repetat. Abia atunci am identificat sursa: din ușa biroului, elevul de serviciu îl chema puțin pînă afară, șuierînd printre dinți, pe tovarășul director.

Cele două întîmplări sînt despărțite de o întreagă istorie. Întrebarea pe care mi-o pun este următoarea: de cîți ani avem nevoie pentru a reda școlii românești demnitatea pierdută?

■

Aniversare

Perpessicius, împătimitul cărturar

(pag. 10)

Mircea Martin:

Un postmodernism fără postmodernitate

(pag. 12-13)

DIAGONALE de Monica Lovinescu

(pag. 7)

Efectul M.R.P.

(pag. 3, 5)

Furtună împrejurul lui Marco Polo

(pag. 21)

VILENICA '96 - corespondență de Magda Cârneci

(pag. 20)

Kabul face, capul trage

(pag. 2)

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieș

Kabul face, capul trage

CA ŞI experienţa americană a Vietnamului, experienţa sovietică în Afganistan începe să-şi arate roadele sinistre. Omul Moscovei la Kabul, Muhammad Najibullah, a fost luat prizonier de către fundamentalişti, judecat şi executat prin spînzurare. Sigur că Afganistanul nu e România şi nici Najibullah nu e Ion Iliescu. În ciuda asemănărilor frapante: mizeria îngrozitoare care a cotropit ambele ţări, pe de o parte, şi slugărnicia celor doi preşedinţi faţă de sovietici, pe de alta.

Nu sînt adeptul scenariilor catastrofice, însă mi-e din ce în ce mai clar că actualul regim iliescian n-o va sfîrşi bine. Prea s-a umplut hîrdăul cu ticăloşii pentru ca să nu ne aşteptăm la o izbucnire violentă. Chiar dacă la trei noiembrie Ion Iliescu va cîştiga din primul tur, chiar dacă PDSR-ul va ieşi iarăşi în frunte (ceea ce nu m-ar mira, avînd în vedere dispariţia completă a CDR-ului din viaţa publică: era şi normal ca personajele matusalemice din jurul lui Ion Diaconescu să nu facă faţă ritmului impus de trăpaşii lui Adrian Năstase, mult mai tineri şi obişnuiţi, de pe vremea cînd alcătuiau activul de tineret al Partidului Comunist, cu „munca de teren"), deznodămîntul nu poate fi înlăturat.

Nu ştiu dacă în România următorilor ani va bate iarăşi ceasul totalitarismului de tip ceauşist. Ce se vede, însă, de pe acum, e conturarea unei direcţii fundamentaliste care înlocuieşte ideologicul cu terorismul economic. Acuza adusă de mulţi dintre tovarăşii de idealuri ai lui Ion Iliescu este că şi-a trădat, pînă la urmă, credinţa de tinereţe. Şi-a trădat-o în mod prostesc, lăsînd terenul în care se mişca cel mai bine - terenul socialismului cu faţă umană - unor super-demagogi de teapa lui Păunescu şi Vadim, ori a unor fanatici cu sînge rece, precum Verdeţ şi Mohora. În clipa de faţă, aceştia sînt pericolele cele mai mari pentru Iliescu, iar soarta sa depinde de abilitatea cu care fostele arme de îndobitocire ale lui Ceauşescu îşi vor juca, în luna rămasă pînă la alegeri, cartea. (Cu ajutorul aliatului-surpriză, Ion Cristoiu, Păunescu şi-o joacă din ce în ce mai bine; în urmă cu cîteva zile, „Evenimentul" cristoiot relata, cu o admiraţie plină de bale, că Păunescu a fost, pur şi simplu, îngropat în flori la una din descinderile electorale. Dacă-mi aduc bine aminte, în decebrie 1989 acelaşi tineret îl acoperise, parcă, pe bard cu o substanţă mult mai..."flegmatică"!)

Poziţia lui Ion Iliescu, în perspectiva realegerii, prinde un contur din ce în ce mai tragic. Iată muribundul Elţîn găseşte resurse fizice (pentru că de nerușinare n-a dus lipsă niciodată) să ameninţe Occidentul că NATO-ul nu se va extinde decît dacă rușii sînt de acord! Cum vine asta? Poate că într-un filmuleţ cu Stan şi Bran ar fi posibil ca duşmanii să-şi condiţioneze reciproc forţa de impact a pumnului. Ceea ce uită Elţîn (şi uită şi Iliescu) e că NATO a apărut ca o necesitate de a contrabalansa şi controla lăcomia crudă a sovietismului. Or, dacă Elţîn confundă o organizaţie militară cu un teren de golf în care el poate ascunde cum vrea mingea, se înşală.

E clar, pe de altă parte, că ţipetele obraznice ale lui Elţîn nu se adresează occidentului. Americanii şi aliaţii lor ştiu la perfecţie că ţarul Boris domneşte peste un imperiu de care s-a ales praful şi pulberea. Ei sînt conştienţi că fără ajutorul lor rușii nu numai că ar muri de foame, dar şi că unda de şoc a prăbuşirii s-ar resimţi pînă departe în Europa. Aşadar, urletele lui Elţîn nu înseamnă pentru ei nimic mai mult decît ultimele grohăituri ale fiarei muribunde. Nu acelaşi lucru se poate spune despre aliaţii, mai pe faţă ori mai pe ascuns, ai rușilor. Pentru această colecţie de manechine - în mijlocul cărora Ion Iliescu străluceşte ca o stea -, strănutul lui Gerilă de la Moscova provoacă la Bucureşti sau la Sofia furtuni de zăpadă şi căderea dramatică a mercurului în termometre.

Nici pînă acum nu se dădea Ion Iliescu de ceasul morţii pentru a ne racorda la NATO. De acum încolo, cînd ameninţarea bossului de la Răsărit a devenit publică, e de presupus că el îşi va vîrî încă mai adînc capul între urechi. Adică îşi va bate joc de ţară cu şi mai mult cinism. Cunoscînd şi versatilitatea occidentalilor, care s-au trezit, mai mult fără chef decît cu chef, antrenaţi într-o cruciadă care le-a dat numai bătăi de cap (exemplul reunificării Germaniei, cu imensele costuri financiare, e cel mai bun argument s-o lase mai moale cu „integrarea europeană" a fostelor ţări comuniste), e de presupus că Ion Iliescu va face mai abitir (şi mai fără riscuri) politica Moscovei. Adică, să ne transforme - fără a trage nici un foc de armă - într-un Afganistan în care fundamentalismul economic să dicteze legea.

Cu o lună înainte de alegeri, România e o ţară care o poate vira, cu egale şanse, în absolut orice direcţie. Totul depinde de minimul curaj al oamenilor politici. E clar că dacă Ion Iliescu va reuşi, a patra oară, să profite de naivitatea electoratului, ne vom îndrepta spre Orient. Dar, ca şi drumul nostru spre Occident, şi acela va fi extrem de penibil. Spre deosebire de calea occidentală, care îi conferă prezidentului actual o anumită impunitate, drumul spre Asia va fi pavat cu nenumărate experienţe talebanice: grupuri din ce în ce mai violente vor şti să îi răspundă omului Moscovei cu arma întrebuinţată de el şi în decembrie 1989, şi în iunie 1990: asasinatul şi exterminarea în masă.

Din nefericire, soarta României se leagă mult prea strîns de aceea a lui Ion Iliescu şi o reproduce în mod tragic. Dacă va pierde alegerile, Ion Iliescu va plăti crunt pentru ceea ce a făcut. Dacă va fi reales, el va avea de dat socoteală pentru ceea ce va face din acel moment înainte, în virtutea sinistrelor alianţe în care e angrenat. Din această dilemă noi nu putem ieşi. Dar nici Ion Iliescu. ■

POST-RESTANT

de Constanţa Buzea

FAPTUL că vă răspund aici să nu vă deruteze cumva! Luaţi rîndurile ce urmează ca pe un semn bun. Numele dv. (apărut de-a lungul timpului în *Vatra, Luceafărul, Steaua, Tribuna, Familia, Cuvîntul*) îmi suna oricum familiar. Memoria, care ne joacă uneori feste, e drept, în unele momente revine la suprafaţă cu chipul unei duioşii de care nu trebuie să ne jenăm. Acea prezentare extrem de elogioasă pe care v-a făcut-o în 1972, în *Vatra,* Ben. Corlaciu, dus, de-atâta vreme dintre noi şi dintre vii, are acum un preţ uriaş, nu-i aşa. Toată recunoştinţa, deci, după un sfert de veac pentru cel ce a avut încredere şi v-a dat girul. Şi între timp, profesor de istorie în Maramureş, la Săpânţa, aţi scris. Cele câteva mostre din manuscrisul intitulat *Turnul înclinat al zilei,* arată strălucirea unui volum în pregătire, dar şi amprenta izolării îndelungate în versuri scăpate dintr-o inimă cu băierele rupte, naivă, sacrificată, idealizând la capătul lumii. Voi ilustra cele mai sus spuse, prin versurile dv. „Uneori seara escaladez munţii metaforei/ pe versanţii limbii române/ pentru a căuta inflorescenţe de împletit/ în cununa poemului, astfel încât/ să miroasă din nou a primăvară/ în văzduhul inimii, mamă.// Iată de ce sunt departe iar,/ un fiu abstract,/ ademenit de dulce laptele/ amarelor vise." (*Uneori seara*). Vă voi spune că poezia începe cu adevărat abia cu strofa finală, prima parte a poemului nefiind altceva decât o mişcare de încălzire, de antrenament. Un uşor regret îmi lasă şi *Îmblânzitorul de cuvinte,* care nu mă convinge până la urmă că fiinţa temerară n-a fost în întregime devorată: „Cuvintele sunt fiare sălbatice,/ mă aşteaptă înfometate la marginea pădurii,/ ştiu că le caut şi că sunt singur/ şi că sângele meu le place.// Mă apropii de boturile lor umede,/ colţii pătrund adânc, mă doare,/ dar ce altă bucurie poate să aibă/ îmblânzitorul de cuvinte/ care, acum, le leagă/ şi le duce într-o cuşcă numită poezie". Un exemplu fericit acum: „Forţa dulce a dragostei/ lasă femeilor tinere/ între osul stern şi coapse/ o curbură în relief, măiastră,/ fără de care pământul/ n-ar fi rotund. (*Fără titlu*). Dacă poemul ar fi al meu, aş elimina fără regrete cuvântul *măiastră,* cum şi din acela pe care-l reproduc mai jos, aş renunţa la inexpresivul *încă,* din versul final: „Când poezia nu mai e poleiul/ pe care-aluneci fericit ca-n vis/ şi-n versuri nu miroase/ a floare de salcâm,/ poetul ţine-n braţe/ o ţiteră de gheaţă/ din care se înalţă/ un val frumos de frig.// Poate-a văzut poetul zăpezile căzând/ pe turnul înalt al zilei,/ şi turnul se înclină tremurând uşor/ în timp ce la ferestre fluturi convalescenţi/ visează încă flori." Din *Ţăranii,* numai primele trei versuri. Remarcabile, *Biografia eroului necunoscut* şi *Poem din inimă,* integral. *Aproape o rugăciune,* fără versul final. (*Ştefan Cămărăşu,* Săpânţa) ● Lângă sau *în* toată visătoria fetelor de 16 ani, care scriu automat versuri disperate numai pentru că s-au înamorat şi suferă, există în încercările dv. un semn de răzvrătire autentică împotriva acestei pe cât de dulci, pe atât de umilitoare situaţii. De aceea poate strigătele de durere, lacrimile în ploaie, melancoliile în nopţi cu lună sunt transcrise cu mai puţină disperare, chiar cu un fin umor, cu conştiinţa că toată această recuzită sentimentală are rostul ei, adică să fie şi să treacă lăsând urme şi ştergând urme prin repetare bine controlată. Unele definiţii sunt izbutite prin formulări ce evită de cele mai multe ori elegant linia generală. *Idealul, cuvântul, ziua, luna, stelele, zorii, visele, viaţa, timpul* şi *omul,* pentru toate se încearcă un făgaş dincolo de banalitatea care strânge de gât producţiile adolescentine. Nici la dv. nu lipseşte aerul preţios, preferând, nu înţeleg de ce, expresiei consacrate *mi-am luat faţa în mâini* această stângace alcătuire fără nerv şi fără sânge *mi-am luat chipul între palme.* Oh, vai, într-adevăr, căci puţin mai încolo nu se putea să nu apară, în contextul care le cerea imperios, şi altele, *obrajii-mi plini de lacrimi, linişte cumplită, tristeţea ce m-apasă.* Că sunteţi o fire robustă o arată poemul *Liceu,* chiar dacă valoarea lui pur literară e minimă. Dar este pus la treabă aici un admirabil simţ al observaţiei, autoironia, într-o ciondăneală spumoasă, în gând, fireşte, între parteneri-elevi: „Iar sună, iar clipele/ se mişcă încet/ ca profesorii prin clasă,/ când ne dau testul"... În viziunea dv. ziua este *o continuare a întunericului* şi asta nu este rău deloc. Trebuie să amendez două transcrieri aberante: *necuviinţa* (la dv. cu un singur *i*) şi verbul *sfâşie* (la dv. *sfăşâie*). Cam atât, deocamdă, încheind cu aceste două catrene înfrigurate, nici bune, nici rele, pentru mesajul lor salutar: „Plouă, în inima-mi plânge tristeţea/ Răceala în suflet s-adună./ Plouă, ciudată mai e tinereţea/ Când clipele bune le-amână.// Plouă. E toamnă tăcută, de-aramă/ Iar sufletu-mi cere iertare;/ Anotimpul dorinţe recheamă.../ Plouă, destul disperare!" (*Diana Foltean,* 16 ani, Arad). ■

România literară

Editată de:

- *Fundaţia "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacţia: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ştefănescu - redactor şef, Mihai Pascu - secretar general de redacţie, Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică şi istorie literară), Constanţa Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacţie), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galaţchi, George Şipoş (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administraţia: Fundaţia "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută:B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil şef), Corneliu Ionescu (şef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondenţă şi difuzare în străinătate), Elena Hurducaş (secretariat).

Corespondenţi: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundaţia "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro şi romlit@buc.soros.ro (INTERNET)

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

EFECTUL M. R. P.

LA ÎNCEPUTUL anilor '70, publicam în *Tribuna* un răspuns la o anchetă, cred că pe marginea neîmplinirii unei istorii a literaturii române contemporane, în care, exprimînd cîteva aprecieri asupra poeziei, îmi îngăduiam opinia că Miron Radu Paraschivescu nu e chiar, aşa cum, ritos, se pretindea pe atunci, un „poet mare". Mi-am aprins paie-n cap. Adrian Păunescu s-a năpustit asupră-mi, făcîndu-mă cu ou şi cu oţet, pe aproximativ o jumătate de pagină a hebdomadarului clujean, condus în acei ani de un alt... trei-iniţiale, Dumitru Radu Popescu (D. R. P.), care, bineînţeles, nu mi-a îngăduit replica în faţa celui ce deja se afirma ca un promiţător poet oficial. Între timp, autorul *Cîntecelor ţigăneşti* a căzut în discredit şi uitare (o uitare, ce include, din cîte ştim, şi aportul bardului ce odinioară se arăta scandalizat de propoziţia noastră, care propoziţie nu s-a dovedit, se pare, lipsită de noimă; au uneori şi „demolatorii" dreptate, nu-i aşa?). *Sic transit gloria mundi,* firește, dar parcă prea brusc s-a trecut de la o extremă la alta, fără acele nuanţe ce raţionalizează (şi îndulcesc) schimbarea situării unui autor. Aşa încît am ajuns a socoti că n-ar strica acum un proces... invers, de reabilitare a unui poet, diariat, mentor şi, nu în ultimul rînd, a unui personaj în epocă, defel lipsit de interes, chiar dacă deposedat de falsa medalie a aprecierii superlative ce i-a fost cu uşurătate prinsă-n piept. În orice caz, o analiză atentă, imparţială, care să spulbere impresia de neglijenţă pur şi simplu a urmaşilor faţă de un predecesor care n-a trecut cîtuşi de puţin neobservat prin viaţa literară.

Comentariul lui Ion Simuţ, intitulat, interogativ, *Miron Radu Paraschivescu - eretic sau cabotin?,* publicat în nr. 34/1996 al *României literare,* răspunde într-un fel acestui deziderat. Rîndurile lui conturează, în apă tare, profilul unui personaj contradictoriu şi dezaxat, „cobai" al unei existenţe „exasperate şi derizorii". Pe de o parte, un soi de disident, de „decepţionat" cronic, în raport cu regimul totalitar, pe de alta nu doar un slujitor activ al propagandei acestuia, ci şi un exultant ideologic al comunismului, care nu şovăia a asimila, ca într-o halucinaţie, libertatea cu „dictatura populară", precizînd atît de dezastruos: „Puţin îmi pasă pe ce cale şi cu concursul cui o vom realiza". Sîntem întru totul de acord cu relevarea acestui aspect *fundamental* al lui M. R. P. După cum n-am putea a nu contrasemna următoarele aserţiuni ale exegetului, înfiorate de un duh justiţiar de care e multă nevoie: „Iată ce se poate ascunde sub nobila sintagmă de intelectuali de stînga: un mare cinism al crimei! Cu ce sînt aceştia mai breji decît intelectualii de dreapta (altă sintagmă ... inocentă) care au cauţionat violenţa, crima şi dictatura? Cît au fost aceştia din urmă de blamaţi şi cît se cere să fim de toleranţi astăzi cu cei de teapa lui Mihai Beniuc!".

Înainte de a situa într-un plan mai amplu cazul M. R. P., să precizăm şi punctele în care ne despărţim de confratele de la *Familia.* Nu credem că întreaga producţie a scriitorului în discuţie „se vede spulberată", cu excepţia *Cîntecelor ţigăneşti.* Poezii viabile se mai pot găsi şi în alte volume ale sale, în speţă în *Vers liber.* Ar putea fi menţionată şi tentativa sa de mică „liberalizare" lirică, prin '56-'57, cînd a recurs la reţeta barbiană, vizibilă într-o serie de poezii publicate în *Contemporanul,* cam pe cînd semna acolo cronica literară, adesea mai suculentă decît altele din context, Radu Popescu. Ţin minte că, stînd de vorbă cu subsemnatul, Lucian Blaga aprecia favorabil acele stihuri „barbiene", văzînd în ele un semn de vagă destindere... Cît priveşte *Jurnalul,* opera majoră a lui M. R. P., ni se pare prea sumară şi rigidă taxarea acestuia ca fiind produs, în intervalul 1936-1939, de un „obsedat sexual", din care pricină „recuperarea" lui pe acel segment ar fi un fapt „şocant, poate chiar jenant". Sînt „obsedaţi" şi „obsedaţi". E oare „jenantă" mărturia lui Cesare Pavese, *Il mestiere di vivere,* sau corespondenţa aceluiaşi? Dar *Straja dragonilor* a lui I. Negoiţescu? Şi ce s-ar putea spune despre atît de licenţiosul *Poem invectivă* al lui Geo Bogza, recent reedditat? Un intelectual cu fineţea şi puterea de expresie a lui M. R. P. (ne-ar veni greu a socoti, alături de Ion Simuţ, că „inteligenţa şi cultura lui" ar fi fost „cu totul modeste") avem impresia că poate depăşi, într-o bună măsură, limitele clinice ale unei stări maladive, că o poate stăpîni şi transfigura într-o scriitură cu o adresă generală. De asemenea considerăm că nu se poate trece uşor peste postura de mentor al tinerilor poeţi inconformişti, cu mari greutăţi de publicare, în deceniul şapte, pe care şi-a asumat-o în chip lăudabil autorul *Cîntecelor ţigăneşti,* la *Povestea vorbei,* faimosul supliment al revistei *Ramuri,* şi, în genere, în mediul literar al momentului. Era un generos, un guru căutat şi adorat, o instanţă de gust şi de promovare a creaţiei novatoare în acei ani plini de obstacole, un om pe care nu l-au uitat cei ce au apelat la sprijinul lui (nu e cazul subsemnatului, care consemnează doar un fenomen obiectiv). Bun-nebun, avea o carismă cu efecte benefice. Nici pe departe alte personalităţi cu pretenţii de suzeranitate asupra scriitorilor din acel răstimp n-au fost capabile de o asemenea comportare faţă de tinerii şi mai puţin tinerii autori marginalizaţi, necunoscuţi, care ancorau în preajma lui M. R. P. ca într-un liman...

Şi acum să revenim la faţa moral-civică a lui Miron Radu Paraschivescu. Acesta a fost, neîndoios, un dedublat, prin cele două ipostaze, de aderenţă la comunism şi de respingere a comunismului, pe care le-a invederat alternativ sau concomitent. Un ambiguu, ca şi alţii, însă şi un bolnav cu nervii profund zdruncinaţi şi cu notorii ieşiri anormale, ceea ce formează, desigur, o circumstanţă atenuantă. O altă asemenea circumstanţă e oferită de confesiunile sale autoflagelante, prin care-şi recunoaşte, cu vorbele cele mai dure, căderile: „Redus la mine, la durerea mea, mică şi meschină, am căzut, m-am zbătut, m-am abandonat, m-am jucat, m-am minţit (fără să pot izbuti să mă cred), fiindcă este lucrul cel mai mare, socotesc, din toată drama mea; *Cabotinul - dedublarea;* n-am putut scăpa acestui proces, acestei duble prezenţe din mine - şi nu-mi pare rău. *Aşa trebuia să fie".* Ne putem imagina oare atari linii izvorînd din pana altor dedublaţi cu o perfectă sănătate mintală? Cu o egolatrie funcţionînd perfect în nuanţele ei autoritare ori viclene? Ar fi putut scrie aşa un Eugen Jebeleanu sau un Marin Preda? Sau o Maria Banuş? Sau măcar un Nichita Stănescu? Nu vrem cîtuşi de puţin prin acestea să anulăm vinovăţia M. R. P. -ului. În gradul în care textele sale şi atitudinile incorporate în ele au fost produsul unei responsabilităţi, el este subsumabil categoriei de dublă conştiinţă, atît de larg reprezentate, din păcate, în literele româneşti, de după 1944, cuprinzînd şi „vîrfuri" valorice, reale ori prezumate. A fost unul dintre semănătorii minciunii, derutei, laşităţii, fătărniciei, pe un sol în care asemenea seminţe, ocrotite de sumbra meteorologie partinică, încolţeau lesnicios. Dar, date fiind dezechilibrul său de ordin psihiatric şi sinceritatea acută, dureroasă, aerul de damnat cu care şi-a reflectat instabilitatea şi incoerenţa, nu e chiar cazul cel mai reprezentativ. Nu e printre cei dintîi ce merită să fie ţintuiţi la stîlpul infamiei. Nu ne răfuim cu bolnavii şi se cuvine a ţine seama de gemetele căinţei, emise în intimitate, chiar dacă intermitent, ale unui păcătos.

Discuţia asupra lui M. R. P., antamată de către Ion Simuţ, are însă meritul de a deschide, prin implicaţie, perspective generale în problema revizuirilor, de care criticul în cauză, spre cinstea sa, e unul din puţinii care se ocupă cu mai multă stăruinţă. Ne îndeamnă a medita asupra tăriei de... înger şi a consecvenţei cu care se cuvine a fi scos în evidenţă compromisul, de factură mixtă, etic-estetică, care, deseori, pare a ne implora să nu-l divulgăm, ascuns cum e sub măşti mai mult ori mai puţin „onorabile". De fapt, la autorul *Cîntecelor ţigăneşti* nu e atît o mască precît un alibi, parţial valabil, şi anume boala („excitaţia maniacală", care apare explicată hazliu de către suferindul însuşi, drept „traducerea pe planul conştiinţei a procesului revoluţionar pe care-l trăiam cu ţara întreagă"). Dar la alţii? Uneori, comportamentul oportunist intimidează prin faţada unei valori care s-ar refuza discuţiei, care, tabuizîndu-se, îşi tabuizează şi purtătorul. Se pune întrebarea dacă există atari valori intangibile şi imuabile. Geo Bogza şi Eugen Jebeleanu au suferit un neîndoios reflux axiologic. Nichita Stănescu şi Marin Preda încep a fi examinaţi cu tot mai multă degajare (o ieşire din extazul admirativ, cultivat cu o notă de tendenţiozitate oficioasă), risipindu-se atmosfera nesănătoasă, de unicitate apodictică, de supremaţie absolută fabricată în jurul lor, care îndemna critica la un exclusiv „drepţi" cazon. Alteori avem a face cu un abil montaj de obedienţă şi „disidenţă", slujirea necondiţionată a partidului fiind bizar însoţită de o alură de neînrolare, de un impuls de emancipare. În mai gravă măsură decît la bietul M. R. P., acest aer de „agent dublu" s-a arătat la „fascinanţii" precum Paul Georgescu şi Alexandru Ivasiuc. Iscusită îndeosebi ni se înfăţişează evoluţia unui conjuncturalism nonstop, care, fără a găsi resursele necesare căinţei faţă de etapele sale anterioare, găseşte în schimb resursele unei adaptabilităţi serviabile, îndatoritoare, iubitoare, mereu pe fază. E cazul unui Ov. S. Crohmălniceanu, metamorfozat într-un îndrumător fără prihană al unor scriitori optzecişti, care-l aclamă, uitînd că acţiunea lui prototalitară, vastă şi multiformă, a fost mult mai semnificativă decît, bunăoară, cea a „cabotinului" autodeclarat, M. R. P. Ce să-i faci? Fiecare cu optica sa! Nu am putea contesta calităţile şi scrierile valide ale vîrstnicului critic, stabilit în Germania, însă nici n-am putea uita trecutul său penibil, care nu pare a-l stînjeni şi care, în consecinţă, se impune a fi analizat de alţii, cu condiţia ca aceştia să nu sufere de o... miopie a gratitudinii (chiar şi un simţămînt nobil poate fi aplicat greşit).

Gheorghe Grigurcu

(continuare în pag. 5)

MIC DICTIONAR

de Mihai Zamfir

TRATAT (II)

DACĂ reacţia forţelor noastre de stînga-dreapta faţă de Tratatul româno-maghiar a luat deseori formă caragialescă, semnificaţia ei trece totuşi dincolo de lexicul naţional-bolovănos şi de sintaxa agramată: ceea ce încearcă să spună cu greu aceşti indivzi (interjecţiile, urletele şi mugetele - stadii precursoare ale verbalizării - doar exprimă, fără să formuleze) este un lucru foarte simplu. De ce să se acorde maghiarilor din România o situaţie specială, privilegiată, în raport cu alte minorităţi naţionale? De ce să li se recunoască un statut aparte?

Toată demagogia ieftină folosită de aceşti marginali (deseori cu complicitatea cinică a guvernanţilor) a constat în repetarea, pînă la saturaţie, a unei false ecuaţii: minoritatea maghiară din România trebuie să fie egală cu celelalte (cu slovacii şi cu lipovenii, de exemplu), iar drepturile românilor din Ungaria (aproximativ 30.000 de persoane) trebuie puse pe un taler simetric cu cele ale ungurilor din România (în număr de 1.800.000).

Doar cine nu are habar de istorie şi ignoră deliberat aritmetica poate intra într-un astfel de joc. Pentru că minoritatea maghiară de la noi cuprinde un segment semnificativ al populaţiei României, segment fără nici o comparaţie posibilă cu alte minorităţi; iar Transilvania, provincia care grupează majoritatea populaţiei ungare din ţara noastră, a fost, timp de aproape un mileniu, provincie maghiară, cu tot ce amintita apartenenţă presupunea. Aproape o mie de ani nu pot fi şterşi din istorie într-o clipă - iată un adevăr pe care naivii ori interesaţii nu-l pricep.

Sub formă voalată, sub formă ambiguă ori aluzivă, Tratatul de faţă tocmai asta recunoaşte. În sfîrşit! Situaţia de „fraţi învrăjbiţi" în care Românii şi Ungurii se află de sute de ani reprezintă o realitate. Acum un secol şi jumătate, Bălcescu spera să-i vadă împăcîndu-se şi aliindu-se, tocmai pentru că sînt unicele popoare non-slave din această parte a Europei, înecate într-o mare de slavi, mereu gata să-i absoarbă.

Tratatul atît de criticat este primul document oficial care îndrăzneşte să enunţe un adevăr cunoscut de toţi, dar niciodată spus cu voce tare: prin suferinţă istorică, Ungurii nu pot fi despărţiţi de Români sub nici o formă. Victime şi călăi, pe rînd, unii faţă de alţii, ei se presupun reciproc în definirea propriei lor esenţe. România nu poate fi imaginată fără regiunea ce a constituit punctul de plecare al naţionalităţii noastre, sîmburele ei tare, Transilvania; după cum nici Ungaria nu poate fi imaginată fără nostalgia Transilvaniei pierdute.

Împăcarea europeană ce se profilează la orizont, după prăbuşirea comunismului, nu se va realiza fără împăcarea de familie - cel mai greu de înfăptuit - fără împăcarea fraţilor învrăjbiţi. Va fi greu, dar nu imposibil. ■

CRONICA LITERARĂ

de
Alex.
Ştefănescu

Ofensă adusă mediocrităţii

IOSIF Sava este în momentul de faţă singurul realizator TV care poate face un spectacol dintr-o discuţie. După 1989, genul - numit în stil americănesc *talk-show* - s-a impus rapid şi s-a transformat într-o modă, dar n-a reuşit nici până în prezent să iasă din raza amatorismului. Ne aducem aminte cu cât entuziasm şi cu câtă naivitate se vorbea în faţa camerelor de luat vederi în zilele de 22, 23, 24, 25 decembrie 1989. Nu numai revoluţionarii în pulovere, dar şi necunoscuţi de pe stradă intrau în clădirea Televiziunii şi se adresau naţiunii întregi, cu un patos inepuizabil. După zeci de ani de tăcere impusă sau de simulare - tot impusă - a comunicării, românii redescopereau bucuria de-a se exprima. Unii aveau o elocvenţă maniacală, ca vorbitorii solitari din Hyde Park, şi erau psihanalizabili, dar, în general, improvizaţii oratori făceau o impresie bună, datorită autenticităţii intervenţiilor lor.

Diletantismul trecea pe atunci aproape neobservat, fiind confundat cu elanul revoluţionar. Treptat, însă, elanul revoluţionar s-a stins, iar diletantismul a devenit vizibil şi supărător. În zadar au câştigat unii realizatori TV statutul de „specialişti" în spectacole vorbite, în zadar s-au autointitulat ei „moderatori" şi au început să-şi selecteze invitaţii în funcţie de popularitatea acestora. Emisiunile respective întârzie să se profesionalizeze, din cauza lipsei de talent (şi, uneori, de probitate morală) a realizatorilor. De la seriozitatea funerară a emisiunilor literare prezentate de TVR şi până la neseriozitatea discuţiilor pe teme culturale organizate de TV Sigma, de la abilitatea suspectă a lui Mihai Tatulici (Pro TV) la impolitеţea lui Marius Tucă (Antena 1) - toate tipurile de eşec sunt, în acest domeniu, bogat reprezentate.

Singura excepţie rămâne, cum arătam de la început, Iosif Sava, care de mai mulţi ani captivează publicul cu faimoasele sale „serate muzicale". Deşi exilată pe programul II al TVR (program în general lipsit de audienţă), deşi susceptibilă să înspăimânte prin lungime (mai mult de trei ore, sâmbătă seara), emisiunea atrage sute de mii de telespectatori şi provoacă pasiuni mai mari (şi, bineînţeles, de mai bună calitate) decât serialele sud-americane.

SUCCESUL *Seratei muzicale TV* se explică înainte de toate prin prezenţa iradiantă a lui Iosif Sava însuşi. Crezând în cultură cu ardoare, ca un propovăduitor religios în religia lui, Iosif Sava aduce aminte interlocutorilor săi şi lumii întregi că merită făcut orice sacrificiu pentru a întreţine şi intensifica viaţa culturală. El nu se sfieşte să-i culpabilizeze pe

Iosif Sava, *Simfonia destinului,* personalităţi româneşti la Seratele muzicale, vol. I, cuvânt înainte de Iosif Sava, prefaţă de Dorin Popa, Bucureşti, Ed. Integral, col. „Milenium", 1996. 480 pag., preţ neprecizat.

acei participanţi la discuţie - fie ei şi celebri - care se arată preocupaţi de probleme lumeşti.

Unii critici ai emisiunii consideră improprie denumirea de „searată muzicală" în condiţiile în care discuţiile nu se referă decât rareori la muzică. Obiecţia dovedeşte dacă nu reavoinţa, atunci lipsa de sensibilitate a criticilor respectivi. Simpla prezenţă a pianului în „salonul" care găzduieşte banchetul spiritual, ca să nu mai vorbim de piesele muzicale interpretate în direct, creează o atmosferă de elevaţie spirituală, amintind de vremurile bune, când aristocraţii invitau la reşedinţele lor muzicieni, actori, oameni de spirit pentru a petrece câte o seară împreună. Nici atunci „searata muzicală" nu consta doar în audierea unui concert de cameră. Muzica reprezenta numai un pretext - şi un diapazon al elevaţiei - pentru un simpozion.

Iosif Sava îi preţuieşte în mod vizibil pe invitaţii săi (cu excepţia cazurilor - rare - când aceşti invitaţi îi sunt impuşi!), dar aceasta nu-l împiedică să-i contrazică necontenit, cu un zâmbet insinuant. El joacă rolul de avocat al diavolului, hotărât să-i determine pe interlocutori să abandoneze orice formă de convenţionalism şi să trateze teme inconfortabile. Culmea este că Iosif Sava se arată înfricoşat ori de câte ori discuţia alunecă spre contestarea regimului actual din România, deşi el şi nu altcineva provoacă asemenea alunecări primejdioase. Cunoscutului muzicolog îi place, de fapt, să se joace cu focul.

Succesul emisiunii se mai explică, apoi, prin arta realizatorului ei de a-şi alege interlocutorii. Este vorba nu numai de oameni de valoare, ci şi de oameni ai momentului, care prezintă interes *şi* din punct de vedere publicistic. Nume ca Gabriel Liiceanu, Octavian Paler, Dinu C. Giurescu, Nicolae Manolescu, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Nicolae Constantin Munteanu, H.-R. Patapievici, Adrian Păunescu, George Pruteanu sau Ion Cristoiu conţin suficientă dinamită pentru a trezi interesul telespectatorilor.

Fără să fi declarat că face aceasta programatic, Iosif Sava convoacă, de fapt, în faţa camerelor de luat vederi, *elita intelectualităţii româneşti* şi o somează să se pronunţe asupra celor mai dramatice probleme ale ţării. El a creat un parlament ideal, care nu-şi ia vacanţă vara şi ai cărui membri nu citesc plictisiţi, în timpul unor dezbateri de maximă importanţă, reviste distractive. Sutele de mii de oameni care urmăresc emisiunea se simt, în sfârşit, *reprezentaţi.*

Există şi reacţii negative, dar ele vin exclusiv din partea unor persoane animate de o ură viscerală faţă de ideea de elită. Din punctul lor de vedere, „seratele muzicale" reprezintă o ofensă, ceea ce, într-un fel, aşa şi este, în sensul că reprezintă o ofensă adusă mediocrităţii.

ÎN ULTIMA vreme, Iosif Sava a hotărât să transcrie de pe banda magnetică şi să tipărească sub formă de cărţi convorbirile din cadrul emisiunii sale. Primele două volume din această serie au apărut, cu titlul *Simfonia destinului,* la Editura Integral din Bucureşti, iar al treilea, intitulat *Radiografii muzicale,* la Editura Polirom din Iaşi.

Tipărirea integrală a textelor convorbirilor constituie, în principiu, un act cultural salutar. Salutar şi în sensul etimologic al termenului, întrucât salvează de la uitare mesaje intelectuale de mare interes. Din nefericire, însă, trecerea de la *ceva spus* la *ceva scris* ridică probleme complicate, unele irezolvabile. Înainte de toate prin această trecere se pierde farmecul spontaneităţii.

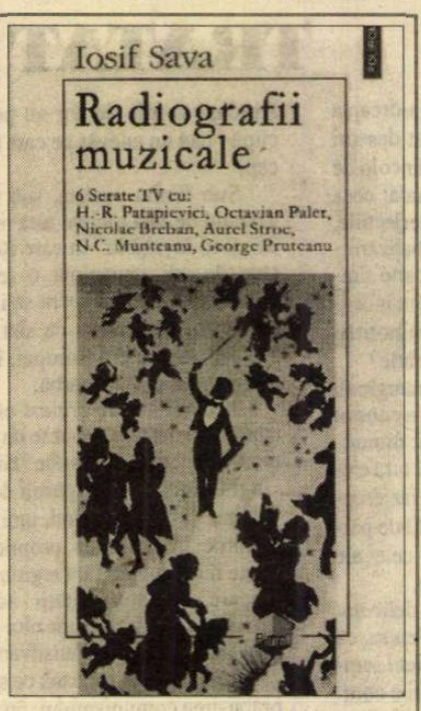

Iosif Sava, *Radiografii muzicale,* 6 Serate TV, prefaţă de Costache Olăreanu, Iaşi, Ed. Polirom, col. „Plural", 1996. 300 pag., 8500 lei.

Iosif Sava, *Simfonia destinului,* personalităţi româneşti la Seratele muzicale, vol. II, cuvânt înainte de Iosif Sava, prefaţă de Dorin Popa, Bucureşti, Ed. Integral, col. „Milenium", 1996. 480 pag., preţ neprecizat.

Ceea ce rămâne din spontaneitate este la fel de trist ca cenuşa lăsată de o flacără. Dacă un mare gânditor se fâstâceşte pentru câteva secunde înainte de a răspunde unei întrebări dificile şi auzim „ăăă", această ezitare nu-l discreditează. Dimpotrivă. Răspunsul care-l va da în cele din urmă ne va inspira încredere, pentru că, în mod indubitabil, *fost gândit în faţa noastră.* Dacă însă întregul „sonorul" momentului este transcris şi tipărit, „ăăă"-ul devine inoportun şi compromiţător, pentru că îl putem *reciti* de nenumărate ori. În loc să curgă odată cu fraza respectivă, ca în cazul exprimării orale, *rămâne* definitiv în acelaşi loc. Totodată, însuşi faptul că este tipărit îi conferă un prestigiu fără justificare, caricatural - ca o pălărie aşezată într-un par.

Ca să nu mai vorbim de faptul că trecerea de la un regim verbal la unul scriptic are consecinţe diferite, în funcţie de personalitatea vorbitorului. Datorită experienţei sale de redactor la *Europa Liberă,* ca şi plăcerii de a fi „popular", Nicolae Constantin Munteanu a ajuns un specialist în ceea ce s-ar putea numi „oralitatea premeditată". Replicile pe care le dă pe parcursul unei discuţii n-au aproape nimic de pierdut în urma transcrierii. În schimb, oralitatea lui Ion Cristoiu, autentică şi naivă, bazată pe multe exprimări eliptice, generează texte neconcludente. Ion Cristoiu este redutabil doar atunci când îşi construieşte textul ca text.

Enunţurile apodictice ale lui Gabriel Liiceanu exercită aceeaşi autoritate intelectuală în varianta orală ca şi în aceea scrisă. Este adevărat că Gabriel Liiceanu nu are spontaneitatea lui Andrei Pleşu, însă atunci când vorbeşte îşi caută atent cuvintele şi compune fraze impecabile, care merită imortalizate prin tipărire. Horia-Roman Patapievici, în schimb, al cărui scris se remarcă printr-o desăvârşită eleganţă stilistică, este un vorbitor nesigur şi hazardat. Transcrise, improvizaţiile sale verbale intră inevitabil în comparaţie cu creaţia sa scrisă şi dezamăgesc (chiar dacă au încântat atunci când au fost rostite).

Cu alte cuvinte, prin transcriere, unii vorbitori sunt dezavantajaţi mai mult, alţii mai puţin, iar alţii aproape deloc - inechitate care va provoca, putem fi siguri, numeroase proteste. Pe de altă parte, este evident că vorbitori avantajaţi nu există şi nici n-au cum să existe, întrucât prin transcrierea unui discurs se pierde întotdeauna ceva, fie şi numai atmosfera din momentul rostirii lui.

În aceste condiţii, trebuie să recunoaştem că volumele recent apărute sunt *mai prejos* ca valoare decât emisiunile pe care le eternizează forţat. Frumuseţea „seratelor muzicale" constă tocmai în efemeritatea lor. Opera lui Iosif Sava este o operă fluidă, o contribuţie la educarea a sute de mii de oameni, o infuzie de spiritualitate într-o conştiinţă publică agonică. Această operă contează prin rezultate şi nu prin ea însăşi. ■

Cărţi primite la redacţie

- Cioran, *Cartea amăgirilor,* Bucureşti, Ed. Humanitas, 1996. 240 pag., preţ neprecizat.
- Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniş,* un model paideic în cultura umanistă, ediţia a III-a, cu un *Adaos* din 1996. Bucureşti, Ed. Humanitas, 1996. 304 pag., preţ neprecizat.
- *Epistolar* editat de Gabriel Liiceanu, ediţia a doua revăzută şi adăugită, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1996. 352 pag., preţ neprecizat.
- Felix Narcis Nicolau, *Ascultând cerurile,* versuri, prezentări semnate de George Munteanu şi Vasile Dan, Arad, Colecţia revistei Arca, 1995. 84 pag., preţ neprecizat.
- C. Th. Ciobanu, *Ion Creangă, craiul semnelor,* poezii, desene de Constantin Baciu, Iaşi, Ed. Junimea, 1996. 36 pag., 2000 lei.

CRONICA LITERARĂ

de Gheorghe Grigurcu

Un bard al Clujului

PE AUREL GURGHIANU l-am văzut prima oară cînd încă nu împlinise 30 de ani. Venise la Oradea, într-o zi de blîndă primăvară a anului 1954, cu ocazia unei „întîlniri literare", într-un grup din care mai făceau parte Aurel Rău, Victor Felea, Mircea Zaciu, patronat de A. E. Baconsky, înveşmîntat acesta într-un insolit pe atunci costum de catifea verde, care făcea senzaţie. Eram elev în ultima clasă de liceu şi, cu ambiţia îndoită de emoţie a vîrstei, am ţinut să iau cuvîntul din „sală", care era încăperea de festivităţi a monumentalei primării, din balconul căreia cuvîntase cîndva N. Iorga, bruiat, zice-se, de sunetul clopotelor din turnul bisericii din faţă, trase de o mînă iredentistă. În acel timp brut, vizita scriitorilor clujeni constituia, în oraşul de pe Crişul Repede, un eveniment remarcabil. Aurel Gurghianu era un bărbat brunet, înalt, bine clădit, cu ochi mari „de odaliscă" şi cu un aer de visare prematur obosită, discret în gesturi şi-n timbrul vocii sale, de o surdinizată muzicalitate. Revăzîndu-l în anul următor, cînd, după peripeţiile de la Şcoala de literatură, am devenit student al filologiei din capitala Ardealului, m-a surprins rapida-i încărunţire. Ocupa biroul din stînga al sediului de pe strada Horea al revistei *Steaua,* în care intram din cînd în cînd cu versuri şi mici articole, fără a ocoli partea dreaptă, în care se afla cabinetul redactorului şef, străjuit, din anticameră, de secretara Sia. Omul întruchipa contemplarea, visul. Îl întîlneam adesea pe străzile centrale ori la *expresul* recent deschis în careul catedralei Sfîntul Mihail, tăcut, distrat, amabil, nu fără, totuşi, o vagă rigiditate, ca o marcă distinctivă a steliştilor, cărora Baconsky le-a insuflat un orgoliu de castă, tradus, nu în ultimul rînd, într-o vestimentaţie extrem de îngrijită. O amplă pălărie aproape albă, asociată la un lung palton negru cu fular alb, unică-n urbe, atrăgea atenţia. Schimbam uneori cîteva vorbe. Deşi nu ne-am putut niciodată apropia prea mult, îmi devenise drag prin aerul său de inadaptabil distins şi melancolic, de - cum să spun - poet fără ostentaţie. Există unele poze agasante ale poeţilor persuasivi peste măsură, dizgraţios înfipţi, imperativi. Figura autentică a poetului e mult mai rară, sub zodia firescului său nefiresc, şi Aurel Gurghianu era unul dintre cei cărora le-a fost hărăzit a o incorpora.

Pentru amînările la care îmi supunea apariţia textelor, în acel răstimp al periodicelor literare extrem de puţine şi a suspiciunilor de tot felul, l-am poreclit, între prieteni, „calendarul pe o sută de ani" (termenul fusese folosit, într-un articol, de către poetul însuşi). Era o glumă ce nu mi-a schimbat pornirea simpatetică. După cum nu i-am purtat ranchiună nici pentru o altă mică întîmplare ce m-a amărît. După ce fusesem violent atacat de critica proletcultistă pentru evazionism, misticism, critică salonardă etc. (modestele mele începuturi publicistice din anii 1956-1958 nu trecuseră neobservate!), nu mai puteam, practic, publica nicăieri. Nu primisem nici un serviciu la terminarea studiilor, ceea ce, desigur, nu-mi uşura situaţia. Revista *Steaua,* prima în care publicasem, nu doar că nu m-a primit în componenţa redacţiei, aşa cum, cu destulă credulitate, nădăjduiam, dar nici măcar n-a voit să-mi accepte, pe mai departe, colaborarea. Prezentîndu-i mai vechii mele cunoştinţe, poetul Gurghianu, o scurtă recenzie, pe la începutul anilor '60, cu prilejul unei călătorii la Cluj, acesta mi-a răspuns, după o zi sau două de reflecţie, că e atît de slabă, încît nu e... publicabilă. În fine! Ulterior, am scris deseori despre creaţia lui Aurel Gurghianu cu un interes şi cu o preţuire pe care m-am bucurat să le văd confirmate de evoluţia acesteia, în direcţia unei decantări şi a unei densificări care i-au consolidat profilul inconfundabil. Între altele, am făcut şi o lungă postfaţă la cea mai cuprinzătoare ediţie, din păcate postumă, a poetului stelist, intitulată *Călăreţul din somn* (1991). O întîlnire deosebită a noastră a avut loc la Tg. Mureş, la o comemorare Romulus Guga. Am vorbit atunci mai pe larg decît de obicei, la banchetul final, în stînga mea aflîndu-se Norman Manea, iar în dreapta Aurel Gurghianu, însoţit de soţia sa, Cornelia, pe care adorat-o prin mijlocirea multor stihuri, propunîndu-şi, bunăoară, a o zidi „într-un plop înalt", spre a-i săruta deopotrivă „părul şi frunzele" şi pe care o vedeam pentru prima oară. Ultima dată l-am întîlnit pe poet în vara anului 1987, la actuala redacţie a revistei unde continua să funcţioneze ca redactor-şef adjunct. Cine ar fi bănuit că îl mai despart puţine săptămîni de marea trecere? Clujenii aşteptau dispariţia, de la o zi la alta, a lui Al. Căprariu, foarte grav bolnav, dar soarta şi-a permis o rocadă. Aurel Gurghianu a murit cel dintîi, surprinzător, el, care, prin firea sa robust-flegmatică, prin meditativa, tacticoasa filtrare a vieţii în „orele care cîntă", părea asigurat împotriva oricărei surprize. De-o vreme purta o barbă albă, hemingwayană, avînd o alură, după cum singur notează undeva, „de-nţelept/ pe cînd se consacră noile glorii", tot mai pierdut în viziunea sa, un simplu pretext somatic al ei.

Citind volumul *Strofe prin timp,* care apare „prin iniţiativa şi grija" devotatei Cornelia Gurghianu, îmi dau seama că ceea ce mă leagă îndeosebi de Aurel Gurghianu este pasiunea noastră comună pentru Cluj. Pot exclama odată cu poetul stelist: „Înainte de a-l fi cunoscut/ a fost pentru mine emoţie./ Văzîndu-l,/ deasupra lui/ s-a recules steaua mea./ Cocor/ sau pasăre de noapte i-am fost./ În amfiteatre/ i-am prins înţelepciunea/ de la bătrînii dascăli/ iar poeţilor săi le-am furat inima/ şi poate ceva/ din meşteşug./ O, parcuri/ în care iubirile mele au cîntat/ ca privighetoarele oarbe" (*Acest oraş*). Deşi finalul acestui text e pentru subsemnatul neverosimil: „Pleoapele nocturne ale caselor/ şoptesc în urma mea:/ - Aici îţi vei sfîrşi destinul, poate,/ vechi pîrcălab/ ce porţi cu tine cheia Cetăţii!" Căci şi împrejurările şi oamenii au concurat cu osîrdie să nu-mi pot împlini dorinţa de-a mă stabili în burgul transilvan, în care mi-am petrecut cea mai mare parte a studenţiei şi care m-a atras ca nici unul altul. Dorinţă ce se transpune în idealitatea poeziei pe care Aurel Gurghianu a făurit-o înăuntrul Cetăţii ce mie mi-a închis porţile, dar nu fără acea enigmatică emoţie a neîmplinirii, nu fără acea nostalgie primară care defineşte eterna incapacitate de adaptare a artistului, tradusă într-o imagine a unei adaptări ironice, într-o falacioasă resemnare, sub care neîmplinirea însăşi fermentează ca viaţă: „Privind mai mult în jos,/ străbaţi străzile,/ fiu adoptiv al acestui oraş./ Se pare că nimic nu mai ai de văzut./ Pietrele te cunosc după mersul încet,/ arborii - după umeri,/ casele - după privirile vagi/ aruncate spre geam,/ cînd se-aprindeau veiozele seara/ şi peştii deveneau gălbui în acvarii./ Doar porţile oraşului se deschid mereu în afară/ şi marginea-i tot mai departe,/ asfaltul o ia razna pe lîngă dealuri./ Someşu-i tot mai domestic/ şi tu de la o vreme tot mai tăcut" (*Aici*). Să subliniem că Aurel Gurghianu nu e un citadin congenital, ci unul făcut. Departe de acel motiv crispat, şi care ni se pare azi atins de caducitate, al conflictului sat-oraş, productiv la începutul veacului, poetul clujean poartă, totuşi, zestrea sa de rural, care-i alimentează melancolia şi-i împrospătează percepţia. Peisajului urban i se dibuie interferenţele naturale. E înfăţişat prin acel mozaic de modern şi arhaic, eliberator în perspectiva organicităţii sugerate de factorul cosmic: „Un poet scrie versuri de toamnă/ frumoase pentru că par ostenite/ şi n-au în ele nimic forţat, / ca şi cum ai spune:/ zece cornute rod iarba uscată/ lîngă un zid de cetate./ O burniţă picură monoton/ în parcul oraşului./ Copilul suge lapte dintr-o suzetă,/ un bătrîn trage dintr-o ţigară sub zid./ Cînd stai şi privire ţi-alunecă peste lucruri/ nimic nu-ţi mai trece prin minte./ Poţi să fii de-aceeaşi natură cu ploaia,/ cu iarba cu aceste conuri de brad/ întoarse de ţărci cu ciocul prin mîzgă./ Pînă cînd deodată,/ eşti asemenea unei sonerii în alertă/ pe care un deget negru apasă cu disperare" (*Poţi să fii*). Orizontul rustic se deschide, în răstimpuri, cu strălucire, însă e unul de rang secund, trecut prin poetica ironiei. Ironia domoală reprezintă terenul neutru, toposul „compromisului" pe care actualul citadin dezabuzat şi copilul de odinioară se întîlnesc precum într-un ritual liric, care-şi are latura sa de incantaţie, mai bine zis magia care-i permite autorului a înfrunta lăuntricile dificultăţi ale devenirii: „Ne risipim între boschete/ un suflet plin de vară./ (Nu mai ţipa la mine, gnomule,/ nu sunt cutia ta cu mărunţişuri), (...) Floarea de soc vrăjeşte pretutindeni,/ salcîmii delirează (...) Ce bine că-şi înalţă sunătoarea/ pe tijă salba ei de clopoţei./ Un vînt caduc o leagănă încît/ fără durere plînge-un bourel./ (Bourel, bourel,/ cu coarnele mititele,/ nu mă pipăi cu ele,/ trageţi-le-ncet în casă/ c-o să vină-o ploaie deasă/ ca la noi la Cluj, lunea,/ şi-n toată săptămîna)" (*Ne risipim între boschete*).

Dacă orizontul rustic e „damnat", purtînd stigmatul relativizărilor, al decepţiilor acumulate de cel ce se simte „asediat în bătrîna Cetate", nici perspectiva acesteia nu e jubilantă, „pură" la un mod factice. Ceasul din vîrful vechii catedrale e pătruns de o deziluzie cosmică, dereglat de miste-rioase impulsuri, ocultat de un timp orb al fortuitului nimicitor: „La nouă seara/ bate ora de vînt./ La douăsprezece, ora stelelor fixe./ La unu,/ ora nesomnului./ La trei,/ ora cocoşilor/ şi-a celor ce merg/ spre gările veşnice./ La cinci dimineaţa,/ ora trifoiului/ şi-a pitulicilor./ La şase,/ ora tuturor ceasurilor/ mai mici./ Şi tot astfel,/ La fiecare oră./ Legat la ochi vine timpul/ ca Baba-Oarba,/ fără să şovăie însă" (*Ceasul*). Parcul se însufleţeşte de învierea nocturnă a statuilor, duhuri laborioase ale strămoşilor ce nu-şi găsesc tihna (*Statuile*). Draperiile serii cad peste umerii strîmbi ai cetăţii, cînd lumea s-a-nchis, doar liliecii din turlă, orbi ca ridichile, se pregătesc să foarfece aerul, peretele din fundul curţii, sufocat de viţa sălbatică, e invadat de corzile lor roşii ca de artere umflate, podul îşi ciuleşte urechile şi cînd simte necazuri grave se înalţă - văzduh şi nu se mai întoarce decît la orele dimineţii. Pe străzi îşi fac apariţia fiinţe bizare: „Omul cu gîtul strîmb/ trece pe stradă c-un veşnic surîs./ Îi plouă din plin pe-o ureche./ Cealaltă-i stă ascunsă-n fular./ Cu umărul parc-ar împinge/ invizibile porţi,/ un grilaj ruginit, un zid al misterelor./ Parc-ar purta uneori, lipită de cap,/ o urnă fragilă,/ un horoscop cu destinele omului,/ o candelă cu ulei,/ sau luna subţire/ ca un disc fluorescent" (*Trece pe stradă*). Aşadar Clujul îşi descoperă o faţă fantomatică, delirantă. Înstrăinat de timpuriu de atractiosul oraş, mărturisim că n-am apucat a o cunoaşte, dar o putem bănui, o putem, iată, reconstitui cu ajutorul viziunii lui Aurel Gurghianu, care ne aminteşte pe alocuri Praga evocată în romanul *Golem* al lui Gustav Meyrink. Un duh malefic bîntuie pe străzi, un fior al monstruosului săgetează cunoscutele peisaje. Acesta să fie Clujul în care s-au ivit un Gheorghe Funar, un Ioan Stoica?

■

Aurel Gurghianu, *Strofe prin timp,* Ed. Interferenţe, Cluj, 1994, 96 pag., preţ neprecizat.

EFECTUL M. R. P.

(urmare din pag. 3)

ŞI, ÎN cele din urmă, să menţionăm şi cea mai primejdioasă mască a compromisurilor: antumitatea. Există printre noi cîţiva autori în floarea vîrstei, bucurîndu-se de o prestanţă intelectuală şi, deopotrivă, administrativă, care... intimidează. Deşi larg cunoscute, fluctuaţiile, derapările, adaptările lor, s-ar zice că nu tocmai „de amorul artei", sînt frecvent trecute sub o tăcere diplomatică, de nu întîmpinate cu elogii. Oare e nevoie ca un autor să plece în lumea umbrelor ca să căpătăm curajul a spune deschis ceea ce credem despre creaţia, atitudinile, caracterul său? Cîţi dintre noi cutează a lua acum în discuţie nume, oricum, discutabile, ca oricare altele, de la Eugen Simion şi Marin Sorescu, la Augustin Buzura, Andrei Pleşu, Mircea Iorgulescu? Pentru a le acuza, a le scuza ori pentru a le supune unei judecăţi nepărtinitoare, detaşate de reţeaua de relaţii personale ori instituţionale a actualităţii. Pentru a-i proiecta în acea atemporalitate relativă a spiritului care favorizează o apropiere de fondul lucrurilor. (Una dintre excepţii: polemica aceluiaşi Ion Simuţ cu autorul *Libertăţii de-a trage cu puşca,* în care am intervenit, luînd apărarea criticului, printr-un articol publicat în *Familia,* sub titlul *Dl. Geo Dumitrescu şi morala gri*). În pofida acestui fapt, revizuirile, în sensul consacrat, lovinescian, al termenului, de care e acum nevoie ca de aer, nu se pot limita la un caz particular sau la cîteva, ci îşi pot atinge ţelul regenerator, creator, numai prin efectuarea lor pe ansamblul fenomenului literar, fără nici un rabat, fără nici o părtinire. Ca o cuprindere critică a tuturor scriitorilor, decedaţi sau în viaţă. Ca o aplicare dureros-luminoasă a unui criteriu ideal, mereu aproximat, niciodată istovit.

■

Actualitatea culturală

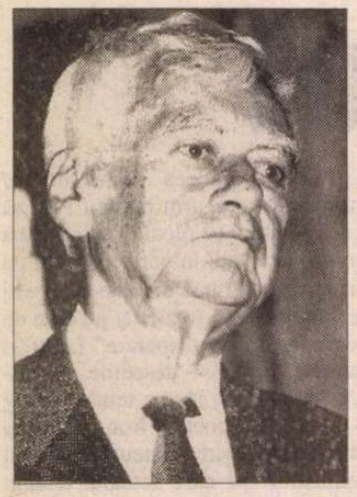

Petru Dumitriu la Uniunea Scriitorilor

INVITAT de președintele Ion Iliescu, prozatorul Petru Dumitriu a revenit în țară, după 36 de ani de absență, pentru o vizită de o săptămînă. Miercuri, 2 oct. a.c., Petru Dumitriu s-a întîlnit la Uniunea Scriitorilor cu colegii săi de breaslă. Cu acest prilej a avut loc lansarea romanului *Extremul Occident,* apărut la Editura Univers în traducerea Luminiței Brăileanu, cu prefață de George Pruteanu și tabel cronologic de Geo Șerban. Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor, a deschis reuniunea vorbind despre om și operă. Petru Dumitriu a mărturisit celor prezenți bucuria de a se afla în țară, în mijlocul scriitorilor români, în casa lor, apoi a evocat experiența sa umană și scriitoricească dinainte de „a evada" din țară (februarie 1960) și apoi aceea din anii petrecuți în Occident. Și-a încheiat alocuțiunea enunțînd viitoarele sale proiecte. Criticul George Pruteanu, prefațatorul volumului, și Sanda Chiose, din partea Editurii Univers, au prezentat noua apariție.

Apoi Petru Dumitriu a răspuns întrebărilor puse din sală de: Valentin Mihăescu, Adi Cusin, Romul Munteanu, Claudia Dumitriu și Maria Banuș. La sfîrșitul întîlnirii autorul a acordat autografe.

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Tudor Vianu în aprilie 1964, la Facultatea de filologie - Amfiteatrul Odobescu. Fotografia ne-a fost pusă la dispoziție de dl Ion Petcu, căruia îi mulțumim, autor și al fotografiei lui G. Călinescu reprodusă în numărul 38, pag. 1 și 13

CALENDAR

20.IX.1865 - s-a născut *Gheorghe Catană* (m. 1944)
20.IX.1866 - s-a născut *George Coșbuc* (m. 1918)
20.IX.1896 - s-a născut *Scarlat Calimachi* (m. 1975)
20.IX.1910 - s-a născut *Tașcu Gheorghiu* (m. 1981)
20.IX.1912 - a murit *N. Burlănescu-Alin* (n. 1869)
20.IX.1918 - s-a născut *Adina Arsenescu*
20.IX.1923 - s-a născut *Cecilia Dudu*
20.IX.1928 - s-a născut *Nicolae Mărgeanu* (m. 1994)
20.IX.1937 - s-a născut *Petre Got*
20.IX.1940 - a murit *Constanța Marino-Moscu* (n. 1875)
20.IX.1945 - s-a născut *Mircea Săndulescu*
20.IX.1966 - a murit *Marcel Breslașu* (n. 1903)
20.IX.1986 - a murit *Iorgu Iordan* (n. 1888)

21.IX.1864 - s-a născut *Elena Văcărescu* (m. 1947)
21. IX. 1933 - a murit *Nicolae Milcu* (n. 1903)
21. IX. 1938 - s-a născut *I. Constantinescu*
21. IX. 1961 - a murit *Claudia Millian* (n. 1887)
21.IX. 1992 - a murit *Ion Băieșu* (n. 1933)

22. IX. 1907 - s-a născut *Orosz Iren*
22. IX. 1914 - s-a născut *Alice Botez* (m. 1985)
22. IX. 1922 - s-a născut *Virgil Nistor*
22. IX. 1930 - s-a născut *Eugenia Tudor-Anton*
22. IX. 1938 - s-a născut *Augustin Buzura*

23. IX. 1871 - s-a născut *Alexandru Cazaban* (m. 1966)
23. IX. 1891 - s- a născut *V.G. Peleolog* (m. 1979)
23. IX. 1898 - s-a născut *Alfred Margul Sperber* (m. 1967)
23. IX.1927 - s-a născut *George Sorescu*
23. IX. 1942 - s-a născut *Nicolae Breb-Popescu*

24. IX. 1900 - s- a născut *Dem. Bassarabeanu* (m. 1968)
24. IX. 1920 - a murit *Alexandru Macedonski* (n. 1854)
24. IX. 1930 - s-a născut *Victor Nistea*
24. IX. 1936 - s-a născut *Corneliu Nistea*
24. IX. 1936 - s-a născut *Corneliu Omescu*
24. IX. 1944 - a murit *Paul Mihu Sadoveanu* (n. 1920)
24. IX. 1967 - a murit *Mihail Sevastos* (n. 1892)
24. IX. 1989 - a murit *Paul Georgescu* (n. 1923)
24. IX. 1994 - a murit *Grigore Popa* (n. 1910)

25. IX. 1900 - s-a născut *Henri Jacquier* (m. 1980)
25. IX. 1914 - s-a născut *Marcel Marcian*
25. IX. 1920 - s-a născut *D. Vatamaniuc*
25. IX. 1929 - s-a născut *Mihai Giugariu*
25. IX. 1930 - s-a născut *Pop Simion*
25. IX. 1959 - a murit *Constantin Ghiban* (n. 1919)
25. IX. 1985 - a murit *Ion Th. Ilea* (n.1908)

PUNCTAJ TEATRAL

Stagiunea teatrală '96-'97 a demarat în forță, măcar și prin numărul premierelor care au avut deja loc în multe teatre din țară și care se anunță în perioada următoare. Așadar, să facem o scurtă trecere în revistă: Teatrul „Andrei Mureșanu" din Sfîntu Gheorghe a avut premiera cu „Întoarcerea lui Espinosa" după un text al dramaturgului și directorului teatrului, Radu Macrinici, un spectacol al tînărului Bogdan Voicu. Poate un lucru mai puțin obișnuit este să începi stagiunea cu două

premiere. Asta s-a întîmplat însă la Teatrul „Nottara", unde am văzut „Așteptîndu-l pe Godot" de Beckett, în regia lui Dominic Dembinski și scenografia Adrianei Grand, și „Doi tineri din Verona" după Shakespeare, pus de Cătălin Naum. La Bacău, tînăra regizoare Doina Zotinca a optat pentru „Slugă la doi stăpîni". Teatrul Tineretului din Piatra Neamț a deschis stagiunea în forță cu un spectacol semnat de Alexandru Dabija, „Mult zgomot pentru nimic" de Shakespeare, în colaborare cu scenografii Irina Solomon și Dragoș Buhagiar. Teatrul Maghiar din Cluj a prezentat pe 2 octombrie „Scaunele" de Eugen Ionescu, un spectacol care-l readuce în atenția tuturor pe regizorul Vlad Mugur, revenit în țară să lucreze. Teatrul Mic a avut premiera, pe 5 și 6 octombrie cu spectacolul Nonei Ciobanu, „Cum vă place" de Shakespeare. Deja s-au anunțat două festivaluri: între 2 și 8 octombrie, la Timișoara, Festivalul internațional de dramaturgie românească „Autor '96 - Matei Vișniec" iar la Arad, între 13 și 20 octombrie, „Festivalul de teatru clasic", unde vor participa și cîteva dintre cele mai importante spectacole ale stagiunilor din '94-'96. Teatrul „Bulandra" a plecat luni, 30 octombrie, la Varșovia, la Festivalul Uniunii Teatrelor din Europa, unde va juca „Trei surori" în regia lui Alexandru Darie și „Șase personaje în căutarea unui autor", pus în scenă de Cătălina Buzoianu.

Privim cu încredere, cu acest început, spre stagiunea care tocmai s-a deschis, în care sperăm ca lucrurile să se așeze estetic, juridic și chiar managerial. ***(M.C.)***

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

Tot despre „inocenţi“

ÎNCERCÂND să prezint data trecută lucrarea universitarului american Stephen Koch, „Sfârşitul inocenţei“, mi-am dat seama cât de mult un rezumat schematic desfigurează substanţa însăşi a unei cărţi. Nu puteam să nu insist asupra esenţialului şi anume rolul jucat de „tovarăşii de drum“, intelectuali din Occident manipulaţi de una dintre figurile centrale ale Cominternului, With Munzenberg, pentru ca antifascismul lor să slujească propagandei sovietice, devenind un instrument al acesteia.

Lucrarea lui Koch nu este, însă doar un studiu istoric, îmbogăţit de deschiderea chiar limitată a arhivelor sovietice, nu numai o polemică, încă vie, cu toţi cei care refuză să pună pe acelaşi plan nazismul cu comunismul (fiind copiii, vitregi sau nu, ai acestuia din urmă), dar şi un fel de roman punând în scenă pe „inocenţii“ lui Munzenberg (aşa denumea el pe tovarăşii de drum pe care-i manipula). Dat fiind rolul în epocă al celor mai mulţi „inocenţi“, „romanul“ însufleţit de figuri celebre, aparţinând nu doar istoriei comunismului ci şi istoriei literare, nu e mai puţin interesant decât eseul în care se inserează.

Dar de ce lucrarea lui Koch se intitulează „Sfârşitul inocenţei“? Deoarece există un prag care, odată trecut, anulează noţiunea de inocenţă. E pragul marilor procese de la Moscova. S-ar spune, constată Koch, că prin caracterul lor nemaiîntâlnit (victima acoperindu-se cu păcate fabulos imaginare), Stalin inventă o minciună de tip nou. Şi mai înainte regimul îi fusese întemeiat pe minciuna ideologică). Acum însă, sfidând aparenţa însăşi de credibilitate, Stalin crează *minciuna totalitară,* fără nici o legătură cu verosimilul, impunându-se doar prin teroare.

Pentru un astfel de scop demenţial, nu mai e de ajuns să dispui de „inocenţi“ în exterior şi de scriitori supuşi în interior. Cazul cel mai grăitor rămâne Gorki. După ce avusese probleme de conştiinţă şi de umanitarism sub Lenin, odată întors triumfal în imperiul lui Stalin, Gorki se „manipulează“ singur, ajungând să fie primul scriitor rus glorificator al călăului în dauna victimei din întreaga literatură rusă. Mai mult, el antrenează un grup de scriitori sovietici ce vor vizita lagărele împreună cu el şi vor ridica în slăvi Gulagul într-un volum antologic a cărui prefaţă o scrie. Mai jos nu se poate coborî la acest nivel, aproape subteran, a dispărut până şi umbra vreunei „inocenţe“.

Totuşi, Stalin nu e liniştit. Până azi nu se ştie cu siguranţă dacă el a pus să fie omorât Gorki sau scriitorul s-a stins fără ajutorul Kremlinului. E sigur însă că la moartea fiului său, socotindu-l răpus de Iagoda, Gorki s-a trezit din letargie şi a început să scrie *împotrivă,* lăsând şi un manuscris pentru recuperarea căruia NKVD-ul şi-a cheltuit toate rezervele de şantaj.

GORKI SE află deci mai mult sau mai puţin pe patul de moarte. Mai mult sau mai puţin deoarece fiind înconjurat doar de funcţionari ai NKVD-ului şi dintre scriitori de prea supuşii Ehrenburg şi Kolţov nu poate comunica nimănui ce-i stă pe suflet. Despre ei doi, Koch scrie că practicau „politica-patului-de-moarte“ dorită de Stalin: a face din decesul marelui „realist socialist“ un eveniment naţional şi, în acelaşi timp, a împiedica orice contact între el şi o ureche „occidentală“.

Şedinţele publice la marile procese fuseseră deja programate pentru septembrie. Era mai înţelept să nu înceapă înainte de decesul lui Gorki care, între timp, cerea să-l vadă neapărat pe Gide. În mai 1936, Gorki e în agonie: alertat de Ehrenburg, Gide - la ora aceea cea mai reprezentativă figură a culturii occidentale - îşi face, în grabă valizele. Telefon de la Ehrenburg: călătoria se amână, Gorki şi-a mai revenit, dar nu trebuie obosit, îl va putea desigur vedea în iunie. Evident Stephen Koch nu crede în hazard: călătoria lui Gide (primirea cea mai triumfală rezervată până atunci unui scriitor străin) coincide cu funeraliile lui Gorki.

Iată-l deci pe Gide la Hotel Metropol. Suntem în 19 iunie 1936. Lângă el, doar Pierre Herbart. Lui Romain Rolland NKVD-ul îi trimeseră o femeie, pentru Gide se căutau băieţi din anturajul lui, deşi Herbart s-a dovedit după un stagiu de formaţie în Rusia, un propagandist recalcitrant, mai curând i-a întărit criticile lui Gide decât i-a suscitat adeziunea. În orice caz, în seara aceasta Gide îşi pregăteşte discursul pe care-l va ţine a doua zi, alături de Stalin, la funeraliile naţionale ale lui Gorki. Ideea centrală a discursului i-a fost sugerată de Kolţov. Şi curios, adoptată fără rezerve de Gide: scriitorii care au drept datorie în ţările capitaliste să meargă împotriva curentului, trebuie în Uniunea Sovietică (ţara revoluţiei) să fie în sensul curentului, nemairămânând loc pentru nici o opoziţie. Traiectul a fost ilustrat de Gorki însuşi în chiar momentul în care Gide glosează pe tema dată, cineva bate la uşă: Buharin, viitoare victimă a marilor procese, care are ceva urgent, precis, să-i spună lui Gide. Surprins în plină redactare a necrologului, Gide i-l rezumă lui Buharin, căutându-i aprobarea. Buharin, privind spre Herbart, îi cere lui Gide „o întâlnire strict particulară“. „Nu, nu - răspunde Gide - puteţi vorbi şi în faţa lui, tovarăşe *Bunin.*“

Ivan Bunin era marele scriitor al emigraţiei ruse, primind în această calitate premiul Nobel de literatură în 1933. Doar trei ani trecuseră de atunci şi Gide uitase, dacă ştiuse vreodată.

Buharin tace şi surâde. Cu un dispreţ suveran va nota mai târziu Herbart. Surâde şi pleacă imediat. Nu unui asemenea ignorant, mituit nu cu bani ci cu glorie, avea să-i încredinţeze rumoarea ce începuse să circule printre vechi bolşevici despre marea teroare în pregătire. I-a explicat oare Herbart lui Gide imensa gafă pe care o făcuse? N-o vom şti niciodată. Ne-ar place însă să presupunem că la baza *Întoarcerii din URSS,* text cu totul contra curentului, deci şi împotriva propriului său discurs la funeraliile lui Gorki, se va fi aflat amintirea gafei de atunci, şi umbra unei remuşcări.

Astfel de scene joacă în reconstituirea mentalităţii intelectuale a unei epoci un rol tot atât de însemnat ca un tratat de istorie. Cum ele abundă în lucrarea lui Stephen Koch, ni s-a părut normal să ne oprim măcar la una dintre ele.

■

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Istorie veche şi contemporană

APĂRUTĂ anul trecut, cartea doamnei profesoare Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc* (Clusium-Logis, Cluj-Bucureşti, 1995) reuneşte studii ştiinţifice adresate specialiştilor,dar oferă o lectură de mare interes oricărui cititor interesat de evoluţia limbii române, de la primele texte scrise pînă la stadiul contemporan, cu împrumuturile şi formaţiile sale de ultimă oră. Cercetările care alcătuiesc prima parte a volumului - referitoare la texte vechi româneşti (*Palia de la Orăştie,Cazania* lui Varlaam, *Noul Testament de la Bălgrad*),la scrierea cu caractere latine,la „neologismele vechi“ - vorbesc,cu acurateţe ştiinţifică, despre calitatea intelectuală a limbii textelor din secolele trecute: reflectată în bogăţia sinonimică sau în stăpînirea mijloacelor retoricii clasice, în capacitatea de a fixa nuanţe semantice peste care cititorul actual trece adesea prea uşor.

Partea a doua a cărţii,consacrată lexicului actual al limbii române, are rolul de a completa prin analize de caz şi studii de sinteză materialul bogat şi extrem de util pe care l-a oferit autoarea în *Dicţionarul de cuvinte recente* (1982); implicit, are şi rolul de a pregăti terenul şi de a resuscita interesul cititorilor pentru o nouă ediţie, actualizată, a respectivului dicţionar. În aşteptarea, deocamdată cam lipsită de speranţe, ca „proiectul de normalitate“ al autoarei să se împlinească, deci ca dicţionarele noastre generale să capete cît mai des suplimente şi ediţii revăzute, noua ediţie va umple un mare gol în cunoaşterea stadiului actual de dezvoltare a limbii române.

Articolele strînse în volum analizează dezvoltarea unor procedee de îmbogăţire a vocabularului - compunerea (mai ales tiparul *cuvînt-cheie, spectacol-document* etc.), prefixoidele (*mini-, tele-*) şi sufixoidele, împrumuturile, dezvoltările semantice - ilustrîndu-le printr-un mare număr de exemple, culese din presa românească pe parcursul a cîteva decenii. Comentariul se caracterizează prin observaţie exactă, fineţe a analizei, a disocierilor şi mai ales prin echilibru: excluzînd spaima de „stricarea limbii“, dar şi entuziasmul excesiv pentru ciudăţeniile efemere. Fenomenele lingvistice sînt prinse întotdeauna într-un context comparativ care pune în evidenţă specificul limbii române, tendinţele ei mai vechi sau mai noi; dar mai ales într-un context social şi cultural fără de care aventura cuvintelor s-ar transforma într-un inventar arid. Texte precum cele despre terminologia astronautică sau aceea a spectacolului, despre buletinul meteorologic, despre cuvinte la modă ca *a realiza* sau *impact* - sînt vii şi incitante tocmai pentru că sînt gîndite în perspectiva istoriei culturale. Precizările despre viaţa cotidiană, despre evenimente sociale şi contacte lingvistice sînt de neînlocuit: exact ele permit să se stabilească momentele şi căile prin care anumite cuvinte au intrat ori s-au impus în română. Autoarea e mereu preocupată de o datare cît mai exactă a cuvintelor, ca şi de fixarea registrelor în care acestea apar sau îşi dezvoltă sensuri noi.

Dincolo de demersul strict ştiinţific se citeşte, parcă, şi o obsesie mai profundă, pe care ca să o înţelegem mai bine trebuie să o plasăm în contextul anilor '70-'80, cînd au fost scrise cele mai multe texte din volum: aceea a modernizării şi a internaţionalizării, a contactelor lingvistice şi intelectuale.

Suita de texte caracterizează o perioadă interesantă din evoluţia recentă a limbii române, completînd istoria tendinţelor moderne schiţate de Iorgu Iordan, de Al. Graur, de Valeria Guţu Romalo, de Mioara Avram - şi ajutîndu-ne să înţelegem mai bine - prin rupturi sau continuităţi - fenomenele lingvistice din ultimii ani. Mi se pare simptomatic, de pildă, faptul că procedeul compunerii lexicale, surprins şi explicat de autoare în detaliu, ca fiind foarte productiv în limbajul presei din perioada studiată, nu mai apare la fel de frecvent în jurnalismul actual. Amestecul de limbaj ştiinţific şi birocratic,ilustrat de ceea ce s-a numit „limba de lemn“ în sfera politică şi de reflexele ei gazetăreşti, a îndepărtat presa de dinainte de decembrie 1989 de realitatea limbii române vorbite. Cred că obsesia ştiinţifică, manifestată şi în proliferarea compuselor, nu a influenţat definitiv celelalte registre ale limbii. De altfel, mă întreb dacă în limbajul public actual (şi nu numai în cel de la noi) nu întîlnim,ca şi în sfera politică, alături de o tendinţă de „internaţionalizare“ şi de unificare lexicală - şi o destul de puternică afirmare a diferenţei şi a identităţii locale, semnalată de prezenţa în scris a expresiilor specifice, intraductibile, a structurilor şi a cuvintelor populare, familiare, argotice.

O prezentare sumară a cazurilor puse în discuţie de cartea doamnei Florica Dimitrescu spune desigur prea puţin; în observarea limbii actuale modul riguros al analizei sale rămîne un reper la care specialiştii se vor raporta permanent.

■

Adrian SUCIU

NOAPTEA I

Alungînd cerşetorii

Te-mbrăţişez în aşternutul mirosind a nucă verde.
Războaiele demult s-au stins şi eu n-am de dat
nici un război. Tu spui: Numai înfăţişările lucrurilor, cîteodată,
se schimbă. Sufletul lucrurilor
stă-nţepenit ca fluturii vechi din chihlimbare. Şi arde
arinul din faţa ferestrei, frigul sticlos urcă-n răceala de şarpe a braţului tău. Respiri ca o mare
bîntuită de monştri:
auzi şi tu cum trec înspre locurile de iernat muritorii?
Te tulbură bucuria şi plîngi.
Mă tulbură bucuria: un ceas mai avem
şi somnul va birui cumva!

Am adormit alungînd din ochiul tău cerşetorii.
Nu s-au mai auzit acordeoanele tînguitoare prin ganguri
şi-n noaptea asta liniştea a locuit, şovăitoare, oasele noastre.
Ne-am trezit cu gînd că amintirile nopţii s-ar pierde.
Se făcea că fumam o ţigară cu mama. Ţigara ei
înfiptă-n noroi a ars cuminte pînă la capăt.
Tu nu mai ştii vise dar ceainicul
tremură-n mîna ta ca moartea-n privirea fiarei vînate.

ZIUA I

Un soare vîscos

Iar ziua a trecut ca un blestem. A căzut aceeaşi ploaie măruntă, umblau căruţe-ncărcate
cu fîn putred şi tu aveai creacăne dureroase-n jurul fiecărei
încheieturi. Numai în lumină goliciunea-i fără pată. Oboseala
mea îmblînzită n-are taine nici ea: amiaza desparte,
tăioasă, tot ce se vede.
Inima, însă, pînă-nspre seară
mult ar dori să-ngenuncheze în locuri umbroase.

NOAPTEA II

Vinul stacojiu

Cînd m-am trezit în mijlocul nopţii cu gura amară, tu rătăceai
în odaie. Am aprins lampa şi broboane mari de sudoare
tremurau palid pe fruntea şi pe mîinile tale. O-ntrebare mă chinuie,
ai zis, aşezîndu-te pe marginea patului. Ea stă ascunsă-n
răspunsul ei, parcă e vinul stacojiu într-o sticlă
şi nu mai ştii dacă undele sîngerii ale vinului sînt
ori ale vasului sînt.
Port un copil care nu în pîntece se frămîntă ci aici sus,
în dreptul ochilor şi carnea lui fierbinte-mi întunecă gîndul. Alunec pe valuri şi tu dormi,
far nepăsător la apele care m-ar putea îneca.

ZIUA II

Metafore stupide, nimic altceva

Cafeaua amărăşte buza ceştii. De obicei
dimineaţa nu prevesteşte nimic bun.
Cafeneaua e-o ţară de exil: stîndu-ţi alături
aş jura că sîntem străini. Coapsa închisă-n mătasea mai rece decît armura nu păstrează urmele
nopţii trecute. Fumul se-nvolburează-ntre noi cu duşmănie.
Iar ziua ne va sufoca pe neaşteptate.

„Unghia înfiptă-n coajă - primul nasture care pocneşte.
Portocala goală - femeia goală.“ Metafore stupide, ai spus.
Fiecare lucru vorbeşte despre el însuşi, despre nimic altceva.

NOAPTEA III

Somnul vegheat de rîuri sărate

Ştii că lumea nu mai e ca la-nceput. Aş prinde
sălbăticiuni pentru tine dar singurul lucru sălbatec în jur
e mersul disperat al nopţii spre liniştea pură. Aş ucide liliecii
şi-aş face pat pentru tine în inima stîncii, unde
se nasc izvoarele şi visează rădăcinile arborilor:
Cum ar fi somnul vegheat de flăcări, de aburi şi rîuri sărate?

ZIUA III

Mînia pune zid între noi

Cînd mînia pune zid între noi, ce îmi rămîne? Dacă
amintirile mele sînt neputinţă, în ele vei rătăci, steag zdrenţuit,
multă vreme. Pînă cînd va apune Luceafărul murdar şi va răguşi
flautul care-a ţinut tainele lui. Şi vei îmbătrîni singură,
în miezul sărbătorii de veci.

NOAPTEA IV

Foaia fierbinte

Am desferecat ultima poartă şi lacătele-au ţipat. Copilăria,
visul cu îngeri şi teiul. Adormite-n colivia de sînge.
Dac-ar fi drum înapoi, pe el demult mi-aş fi rupt încălţările. Pulberea a cotropit trecătorile, luna
tace şi minte. Nu somnul m-aduce-n odaia-ncălzită:
în loc de odihnă o pasăre-şi frînge aripa în mijlocul nopţii.
Rămîn lucrurile pe care le mîngîi trecînd printre ele şi moartea
macină, macină. Ură, trufie, răzbunare şi moartea macină, macină.
Foaia fierbinte pe care-o stinge condeiul şi moartea macină, macină.

ZIUA IV

Nebun de sărac

Sînt nebun de sărac, n-am nici un cîntec. Iarna
întreaga inima casei într-o singură odaie-a bătut.
Unde-au ars merii surpaţi peste vară. Unde bunicii au povestit
despre lapte şi grîu, despre feciorii plecaţi. Somnul lor,
visul ierbii.
Cît despre mine, e ceasul să-mi ascult nebunia.
Cînd te-ntorci, umblă pe vîrfuri, nu o stîrni.

CERŞETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Confesiunile unui băutor de ceai

(Hambarul lui Moll Flanders)

Recită Ion Hamlet Caramitru

1

Tu ai ceva vrăjitoresc.
Ceainicul alb, ceaiul prea negru
Pe care facu-mi-l şi dregu-l
Cristalizează-n cești integru
Încît, în loc să-l beau, ca blegul
Încep să scriu cum îngeri cresc

Şi între aripi duc un fruct
Prin aerul nerăbdător
De a-mi sări în ajutor
Cu geana să-l despic uşor
Şi cu lumina ochilor
Miezul să-i pipăi ne-ntrerupt.

Şi dintr-o dată simt c-orbesc!
Oh, lîngă-un sîmbur, pe mătasă,
Trupul tău este!, îmi apasă
Pupila, greu, mustind de-amiază,
Nelegiuit trup de mireasmă
Cu şolduri ce-mi îngăduiesc...

2

Mi-ai dăruit un ceainic cu lănţişor de-argint
Şi-acum stau lîngă plită şi nu-ndrăznesc să-l pun
Pe flăcări. Ceaiul negru din care-o să-mi adun
Cuvintele - năuce vor iriza-n minciuni
Dar eu nu pot de astăzi să mint nici cît un crin.

Ci dacă-mpingi cu sînii pe pagini de talmud
Arome sfătuite să-mi mîngîie păcatul
Că-n loc să fierb esenţe aştern în pripă patul
Şi pernele le nărui obraznic şi de-a latul
Spre-a ne foi-n mătăsuri ca viermii-n foi de dud,

Nu mă certa, femeia mea blînd nelegiuită,
Cu ochii. Uite, Shakespeare topeşte-n largi coperţi
Un anotimp sfielnic. Şi coapsele să-ţi ierţi
Cînd în amurguri pline de mari castani inerţi
Strecoară lin prin ele viaţa-mi ca prin sită...

■

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Ornea

O nouă carte a d-lui Adrian Marino

DL. ADRIAN MARINO este unul dintre cărturarii de seamă ai acestei țări. D-sa este un istoric al culturii și al ideilor. După un stagiu fecund de istoric literar, cînd a publicat o solidă și neegalată monografie despre viața și opera lui Alexandru Macedonski, inițiind și ediția critică a operei marelui poet, dl. Adrian Marino s-a dedicat cu totul muncii sale, pe care aș numi-o titanică, de cum spuneam, istoric al culturii și al ideilor. După un prim masiv tom (în 1973), rămas fără urmare, din *Dicționarul ideilor literare,* a apărut, imediat, în 1974, *Critica ideilor literare,* formulă de modernizare a ideilor literare considerate ca sisteme, după care, în 1980, a publicat în țară și în Franța *Hermeneutica lui Mircea Eliade,* cea dintîi exegeză a operei marelui savant român. În 1982 publică, tot la Paris, solida carte de pionierat *Etiemble ou le comparatisme militant.* De amintit e și studiul de anvergură *Comparatisme et théorie de la littérature.* Neobosit, din 1991 se dedică elaborării unei lucrări de proporții enciclopedice, *Biografia ideii de literatură,* din care au apărut, pînă în 1994, trei volume, al patrulea fiind anunțat, urmînd altul cu care această capodoperă în cinci volume se va fi încheiat. E aici investit un efort cărturăresc colosal, care acoperă o arie de cunoaștere și clarificare neobișnuite. Citindu-i, cu mare stimă intelectuală, cărțile (opera), gîndul mă duce întotdeauna la mari spirite românești precum Cantemir, Hasdeu, Iorga, M. Eliade. Culmea necuviinței e că această muncă imensă și această operă extraordinară nu sînt înconjurate de stima necesară, fiind ori neînțelese, ori ignorate, ori - și mai rău - tratate cu zeflemea balcanică. E consecința unei culturi prioritar lirice și a eseismului literar predominant care refuză sau nu știe a prețui enciclopedismul cărturăresc. E, negreșit, un tratament ofensator, creația aceasta evoluînd într-un mediu cel puțin nereceptiv. Dar aceasta este o țară cu stagiu în cultura noastră, unde nici cugetarea filosofică n-a fost receptată decît dacă ieșea în lume în haina literar-eseistică. Au recoltat ecouri, vreau să spun, și au fost receptate numai acele scrieri (opere) care puteau fi asimilate cu eseistica literară. Așa se face că și astăzi fac valuri scrierile (la origine cursuri universitare orale) ale lui Nae Ionescu, pe cînd o creație de temelie cum este scrierea postumă a lui Mircea Florian *Recesivitatea ca structură a lumii* lasă „specialiștii" cel puțin indiferenți. Și nu cred că vom scăpa curînd (ca să nu spun de-a dreptul *vreodată*) de această deformare a strălucitorului eseistic în dauna cărturăriei autentice, care ne vine, prin filieră franceză, factor de influență întotdeauna modelator în cultura română. Poate că această modificare necesară se va produce cîndva, în viitoarele generații, după ce centrul modelator se va muta de la factorul francez la cel american. Dar pînă atunci mai e mult și spirite înalt cugetătoare cărturărești, precum dl. Adrian Marino, vor suferi ingratitudinea contemporanilor. E o fatalitate. Și cu fatalitățile, care exclud liberul arbitru, e inutilă lupta, chiar dacă - precum dl. Adrian Marino - unii nu o acceptă deloc resemnați.

Pe lîngă travaliul la volumele din *Biografia ideilor literare,* din 1990 dl. Adrian Marino s-a cheltuit într-o publicistică abundentă, pe care o evitase înainte. Au ieșit din această publicistică de idei trei cărți: *Evadări în lumea liberă,* 1993, *Pentru Europa,* 1995, și, recent, *Politică și cultură,* pe care o comentez aici, cum am făcut, recunoscător, și cu cartea din 1995. Ideea absorbantă a cărții pe care o comentez e nevoia acută a unui nou model cultural sau, chiar, a unei noi fizionomii a culturii noastre. Cartea are ca subtitlu precizarea programatică „Pentru o nouă cultură română". Cum această nouă carte a d-lui Adrian Marino e una de montaj, adunînd, în jurul unei idei coagulante, eseuri, articole, cronici publicate în presă, sînt și multe opinii distanțate oarecum de axul principal. Sau, mai bine, îl asediază din varii unghiuri. În direcția axului principal sau aproape de el se află deplîngerea faptului că Nae Ionescu a fost adus în prim planul mișcării culturale. Nici cazul Const. Noica, (un studiu poartă chiar acest titlu) acum idolatrizat, nu-l mulțumește. Dl. Adrian Marino consideră în continuare (a făcut-o mai înainte într-un studiu remarcabil din revista *22*) că Noica a fost, în anii '80, „un aliat obiectiv al regimului" prin naționalismul unor studii ale sale, fidele crezurilor din tinerețe. De aceea, cazul Noica e prezentat drept un „model de ambiguitate perfectă, în stare pură". Și aceasta datorită contextului politico-ideologic din țară. De aceea consideră că, de fapt „continuarea mitului și a orientărilor sale riscă să devină acum, din nefericire, «reacționară» și, la limită, chiar «antidemocratică»". Mai utile decît reeditările exponenților extremei drepte din anii treizeci i se par distinsului cărturar studii despre istoria liberalismului românesc, a doctrinarismului liberal, istorii ale doctrinelor politice, o istorie a drepturilor omului. „De ce neapărat doar ideologie predominant de dreapta, uneori nihilistă, uneori negativistă, iraționalistă etc? Este chiar atît de capital, de indispensabil culturii române de a se edita tot *de* și *despre* Nae Ionescu și elevii săi? Un echilibru s-ar cere, credem, păstrat". Om de convingeri democratice și liberale, autorul pledează pentru aceste valori, pe care le voiește înstăpînite în noua Românie. Într-un studiu sînt prezentate avatarurile nefericite îndurate de autor cu prilejul publicării cărții sale despre hermeneutica lui Mircea Eliade (ediția franceză și cea română), care l-a instalat în stare de conflict cu diaspora românească de la Paris (pe care o dezaprobă în termeni vehemenți), i-a adus necazuri în țară, despărțindu-l și de filosoful istoriei religiilor. Interesantă cu totul e analiza rezistenței românești în anii dictaturii, pe care spiritul sistematic al autorului o clasifică tipologic și atitudinal. Și o face în dubla sa calitate de autor de cărți și de fost întemnițat politic. Nutrește stimă pentru rezistență prin literatură, condamnă pe condeierii obedienți. Dar socoate că „marele vinovat este de departe sistemul comunist, totalitar și abia în al doilea rînd scriitorul total dezarmat, fără mare conștiință politică, slab moral și fizic, suplu și adaptabil. Puțini sînt eroi, ceva mai mulți cei doar corecți și onești. Restul, imensa majoritate, a dus politica mediocră a supraviețuirii, cu consolarea că arta, pînă la urmă, salvează totul". Autorul investește întreaga stimă pentru celălalt tip de rezistență, nu pasivă ci activă, deschisă, rezistența politică prin literatură, refuzul explicit. De fapt, scriitorii cu adevărat onești, cu moralitate, au practicat, mai toți, rezistența politică prin literatură.

DL. ADRIAN MARINO consideră că, de fapt, cultura română de astăzi și de mai ieri nu e una de sinteză, ci a fragmentului. E, în fapt, desconsiderată munca aridă de bibliotecă, lucrul cu fișe. Asta pentru că, e o realitate, cultura română e fundamental una „poetică" și „publicistică", de gazetărie culturală, nerezistentă în timp. O reevaluare și o trecere a culturii române spre un alt stadiu îi apar imperioase. „Cultura română - și acesta este pragul cel mai greu de trecut - va trebui să facă saltul în ordinea spiritului, de la imagine, simbol, mit, la idee, teorie, sistem. De la concretul poetic la abstracția gîndirii. Sîntem încă mult prea «lirici», prea «poeți» în toate. Și rezolvăm mult prea multe, încă, doar prin «intuiții» și «imagini». Avem nevoie de o nouă cultură: teoretică, mai sistematică, mai rece, mai raționalistă, mai pătrunsă de spirit critic, de luciditate, de un superior «bun-simț». Iraționalismul, misticismul au făcut destule ravagii la noi. Avem prea mulți filosofi-mit, profeți, egumeni-mesianici (Const. Noica, N. Steinhardt, Petre Țuțea etc.). Nu de «sentimentul tragic al vieții» (care și în Occident este o raritate) avem în primul rînd nevoie, iarăși, ci de sentimentul creației durabile în orice domeniu. Al lucrului bine făcut, conștiincios, al seriozității, echilibrului, onestității, comportamentului consecvent, refuzului odioasei improvizații". Întreagă această a patra secțiune a volumului d-lui Adrian Marino, intitulată *Pentru o nouă cultură română,* constituie, cred, greul cărții și se citește cu mare interes. În ultimul capitol al acestei secțiuni, al 11-lea, autorul precizează că acest text „poate fi considerat, în același timp, ca un «manifest» și o «temă de reflexie»", nutrite dintr-o experiență și activitate intelectuală de o viață. Nu de genialoizi ar avea nevoie cultura română viitoare, ci de intelectuali temeinic pregătiți, gata să se supună muncii laborioase de bibliotecă și arhivă, ajutați de cadre medii bine specializate. „Improvizația continuă și superficialitatea sunt defectele curente ale culturii române actuale". Pentru că „marile construcții culturale, de orice tip, de la enciclopedii la dicționare și instrumente de lucru, la sintezele personale, dau soliditate și asigură adevărata identitate unei mari și adevărate culturi". Nutresc o mare stimă pentru pledoaria, cîteodată înfiorată de patetism, a d-lui Adrian Marino. Dar pentru atingerea acestui ideal imperios necesar se impune o schimbare totală de mentalitate. Deocamdată, e greu, dacă nu imposibil, să găsești un tînăr care să se angajeze în alcătuirea unei ediții critice sau să elaboreze o prefață. Pe toți i-a cucerit gazetăria, eseistica fugoasă și alte îndeletniciri necesare. Să sperăm că viitorul va aduce, în spațiul cultural, acele spirite tinere devotate muncii sistematice, de studiu adîncit și temeinic. Deocamdată, la Biblioteca Academiei, ne aflăm cam numai noi, „interbelicii". Dar de n-am nădăjdui măcar, ne-am instala în disperare. Cartea d-lui Adrian Marino e un semnal luminos și un îndreptar răscolitor, răsturnător de situații, propunînd noi perspective. Să sperăm că va rodi.

■

Adrian Marino, *Politică și cultură.* Pentru o nouă cultură română. Editura Polirom, 1996.

PERPESSICIUS, împătimitul cărturar

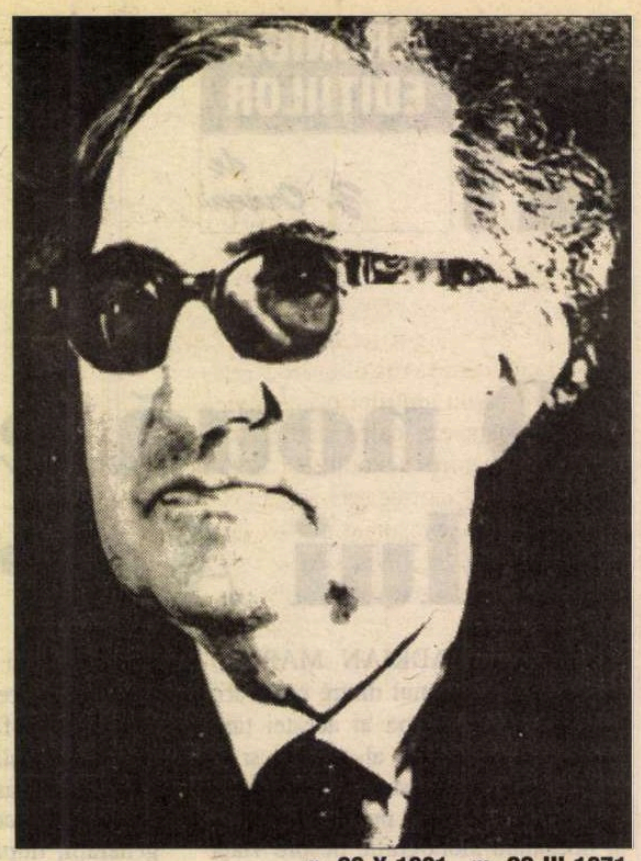

n. 22.X.1891 - m. 29.III.1971

SE ÎMPLINESC o sută cinci ani de la naşterea şi douăzeci şi cinci de la stingerea din viaţă a poetului, criticului şi istoricului literar Dumitru Panaitescu-Perpessicius.

După absolvirea Liceului Nicolae Bălcescu din Brăila - unde au învăţat filosoful Nae Ionescu şi scriitorul Mihail Sebastian -, în 1914 Perpessicius şi-a luat licenţa în filologie romanică la Bucureşti. Dar imediat pleacă pe front, unde în 1916 este rănit. Pierzându-şi mâna dreaptă, lovit şi la picior, cunoaşte viaţa de spital care se va oglindi în volumele de poeme *Scut şi targă* (1926) şi *Itinerar sentimental* (1932), poeme datând din 1915 şi 1919, despre care Şerban Cioculescu scria (în 1936) „poeme, în cea mai mare parte publicate înainte de anul 1923, care este data debutului său în critică. Nu este însă mai puţin adevărat că încetarea producerii lirice a lui Perpessicius îşi pierde semnificaţia obişnuită deoarece lirismul rămas disponibil se va filtra în activitatea sa de critic. Delicatul poet intimist, sentimental şi ironic, livresc dar fraged, umanist dar modern, îşi decantează mai departe impresiile şi emoţia în «menţiunile sale critice»".

Despre substanţa poeziei lui Perpessicius, un alt critic, N. Davidescu, afirmă că ea exprimă: „o gravă melancolie în care surâsul enigmatic în loc de a circumscri, subliniază şi prelungeşte, în care nostalgia e luată în serios..."

Perpessicius debutează în critica literară în anul 1923, la revista lui F. Aderca *Spre ziuă.*

După ce stă trei ani funcţionar la Biblioteca Academiei Române, câte un an profesor de liceu la Arad (1919), la Tg. Mureş (1920), în Brăila natală (între 1921 şi 1923), se stabileşte începând din 1925 în Bucureşti. Colaborează, începând din 1925, la ziarul *Cuvântul* al lui Nae Ionescu, la *Lumea,* la *Universul literar* (1927-1933), este redactor la *Cuvântul* şi, concomitent, profesor la Liceul Matei Basarab din Bucureşti, şi încă, şi încă... Foiletonist neobosit, cronicar literar prompt la *Buletinul Cărţii,* ţine cronică literară şi la Radio Bucureşti între anii 1934-1938. E dascăl, e critic literar, colaborează la diferite ziare şi reviste importante, citeşte şi scrie despre aproape toate cărţile ce apar (între 1923-1940), indiferent de gen (poezie, proză, teatru, eseu, critică literară). Şi mai găseşte vreme să studieze la Biblioteca Academiei manuscrisele eminesciene - pasiunea vieţii sale.

O aniversare, în 1929, a eliberării de sub stăpânirea turcească a urbei natale, îl face pe cetăţeanul Perpessicius să scrie cu justificată mândrie dar şi cu fervoare, pe urmele discursului lui Nicolae Iorga, rostindu-se cu prilejul aniversar, despre „fluidul constant de românitate pe care Brăila l-a întreţinut şi l-a sporit de-a lungul încercatei sale existenţe (*Schiţă brăileană*), neuitând să menţioneze faptul că *Mercurul* era întâiul ziar de comerţ redactat în româneşte şi italieneşte, despre care Kogălniceanu avea în *Dacia literară* de la 1848 numai cuvinte de laudă."

Despre ziarul *Cuvântul* al lui Nae Ionescu, la care a colaborat ani de zile, Perpessicius scria în *Jurnal de lector* (din 1944): „În cele literare, *Cuvântul* a dat pilda celei mai mari libertăţi, căci se putea scrie despre orice autor, indiferent de vârstă, de şcoală literară sau de celebritate şi niciodată cronicarul care am fost şapte ani încheiaţi, n-a avut să se plângă de cea mai mică ingerinţă, de cea mai vagă recomandaţie."

Fiindcă dincolo de „afinităţile elective" dintre filosoful şi omul de cultură Nae Ionescu („ne potriveam prea adesea în gusturi şi judecată"), aşa cum opina, pe bună dreptate Perpessicius: „Critica nu e ţinută să-şi piardă vremea cu moravurile literare. Ea-şi trage vlaga din viaţa cărţilor, indiferent de cei ce le scriu şi de felul cum arată la chip şi la suflet." (*La început a fost Cuvântul*)

Recitirea acestor rânduri ale lui Perpessicius, care făcea parte din *elita* criticii româneşti a vremii, ar trebui să pună pe gânduri, azi, şefii de reviste actuale, uneori cu gusturi şi aplecări mult prea partizane!

E. Lovinescu scria, în a sa *Istorie a literaturii române* (vol. II), că „d. Perpessicius e un om de gust, un stilist graţios şi un spirit ornat: e poate singurul din generaţia nouă care se poate folosi oportun de o reminiscenţă clasică". Apreciindu-i *gustul sigur* şi „bunăvoinţa", Lovinescu găseşte totuşi că „primejdia vine numai din excesul acestei bunăvoinţi şi din sacrificiul copios pe altarul prieteniei". Ceea ce este doar în parte valabil.

Mai aproape de adevăr este Şerban Cioculescu în a sa cronică din 1936, reprodusă în *Aspecte literare contemporane* (Buc. 1972) şi intitulată *Critica lui Perpessicius,* observând „gingăşia sufletească de a nu jigni susceptibilităţile aşa de iritabile ale scriitorilor".

Ş. Cioculescu numeşte critica lui Perpessicius „critică de consonanţă", remarcând „capacitatea sa excepţională de entuziasm".

Relevând modestia celui ce nu-şi propusese a face „critică literară", ci un fel de „vitrină literară" a cărţii, Ş. Cioculescu, neignorând „timbrul subiectiv" al criticii colegului de breaslă, mai scria în articolul amintit: „Perpessicius este poate cel dintâi dintre elevii de peste graniţă ai lui Sainte-Beuve care a luat ca pe un cuvânt din Scripturi îndemnul laudei fără moderaţie..." Dar nu uită să adauge: „Dar asta nu înseamnă că d-sa nu relevează scăderile sensibilităţii lirice sau totala ei lipsă", observând „o ironie foarte personală şi deosebit de elegantă" sau: „aleasa calitate a ironiei sale."

Din aprecierile colegilor de breaslă, Perpessicius, în ciuda faptului că i s-a reproşat prea marea „toleranţă" faţă de cărţile comentate, ori „subiectivismul" său în opiniile critice, rămâne unul dintre cei mai stimaţi şi apreciaţi critici interbelici. Face parte din „aristocraţia" criticii, alături de Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, *suspendaţi* însă, în 1941, de la *Revista Fundaţiilor Regale* de către noul conducător, Caracostea, de fapt, *brutal înlăturaţi,* cum remarca Pompiliu Constantinescu în articolul sugestiv intitulat: *Arta de a călca în strâchini:* „D. Perpessicius, care se străduieşte de ani să editeze critic opera lui Eminescu, d. Şerban Cioculescu, care a editat opera lui Caragiale, d. Vladimir Streinu, care pregăteşte o ediţie a lui N. Filimon şi una a lui Hogaş (ca să citâm numai pe ultimii supravieţuitori ai *Comentariilor critice,* până la decretul domnului profesor n-au făcut altceva decât să confirme cele scrise de d. Caracostea". Şi, tot Pompiliu Constantinescu, a cărui părere atârna greu, într-un articol din 1934, intitulat *Umanism erudit şi estetic,* nota: "Pe linia aceasta a alexandrinismului disert, mitologic şi graţios, reţinem mai toată publicistica d-lui Perpessicius, al cărui cult pentru clasicism, nutrit cu solide lecturi moderne, este un blazon de distincţie între contemporani".

Un adevărat bibliofag, Perpessicius a opinat despre nenumăratele apariţii editoriale, denumindu-şi, cu modestia-i caracteristică, foiletoanele, cronicile sau admirabilele *siluete, Menţiuni critice* (în volumele din 1925, 1928, 1934, 1936, 1938 şi 1946). Volumele *Dictando divers, Jurnal de lector* şi *Menţiunile de istoriografie şi folclor,* fără a avea pretenţia de a da o bibliografie completă a scrierilor neobositului cărturar, trebuiesc amintite, măcar în treacât.

DAR MĂ GÂNDESC: ar fi greşit să ni-l imaginăm pe Perpessicius doar ca pe un senior de bunăvoinţă, învesmântat în catifele şi horbote, primindu-şi cu o curtuoazie cuvenită oaspeţii - adică nu pe autori, ci cărţile acestora - în regatul Criticii literare! Comentatorul erudit, de bun-gust, n-a fost numai un stilist, impresionând prin volutele elegante ale unui scris aproape baroc, cu fiorituri şi subtile piruete în ocolirea cu abilitate a punctelor vulnerabile, căutând doar ceea ce face *farmecul* (inventându-l adesea), al unei cărţi! *Menţiunile* sale *critice* devenind un fel de Ţară a tuturor poeţilor, prozatorilor, criticilor etc.

Mai degrabă mi-l imaginez pe acest om, lipsit de mâna care scrie (dreapta), pierdută în război, ca şi de vederea unui ochi, ajungând aproape orb, înainte de a se prăpădi - mi-l imaginez ca pe un sihastru, ostenind fără încetare asupra nu doar a cărţilor - atâtea pe care le-a citit şi despre care şi-a spus părerea, şi asupra unor traduceri sau antologii (a scos împreună cu Ion Pillat *Antologia poeţilor de azi),* mi-l imaginez ca pe un schimnic, ca pe un benedictin, muncind la descifrarea manuscriselor eminesciene. Încercând să influenţeze opinia publică, s-o convingă de importanţa deosebită de a fi date publicităţii. Manuscrisele lui Eminescu îl fascinau, îl făceau să lucreze cu asiduitate încă din 1933, într-o continuitate frenetică (întreruptă doar de neajunsuri şi de greutăţi materiale), într-o dăruire totală, în care meticulozitatea cercetării este întrecută de sacrificiul propriu-zis: Perpessicius îşi pierde treptat vederea, buchisind cu dragoste pe manuscrisele eminesciene.

Imens sacrificiu, exemplară întreprindere, nemaiîntâlnită dăruire de sine pentru descifrarea exactă a manuscriselor lui Eminescu, pe care l-a numit, printr-o fericită sintagmă: *astrul polar al poeziei româneşti.*

Trei decenii a ostenit la editarea celor *şase* (abia) volume din lirica eminesciană, visând la o ediţie în douăzeci de volume. Eminescu a fost *obsesia* vieţii sale, cerându-i neînchipuite osteneli, o cantitate imensă de muncă. Dar descifrarea manuscriselor lui Eminescu a constituit fără îndoială şi *farmecul* existenţei sale de cărturar împătimit, care notează undeva: *„Imaginea gălerei (...) nu m-a ispitit niciodată. Şi pe bună dreptate. Nimic din ce se face cu dragoste nu oboseşte şi manuscriptele au această virtute."*

Eugenia Tudor-Anton

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

„Politică şi delicatese“

NU ŞTIU de ce s-o fi legat Doru Braia cu lanţurile de cruce şi nici nu vreau să mă obosesc să aflu, pentru că nu am nici o îndoială că nu aceasta era calea care trebuia urmată pentru a contesta convingător şi eficient cea de a treia candidatură la preşedinţie a lui Ion Iliescu. Măcar pentru că, în condiţiile în care actualul preşedinte se va instala definitiv pe scaunul de la Cotroceni, în pofida prevederilor Constituţiei, nu mai avem altceva de cîştigat decît lanţurile.

Iniţial, TVR ne-a prezentat această acţiune de protest mai pe larg decît cea înaintată de Ana Blandiana în numele Alianţei Civice la Curtea Constituţională şi poate că lucrul acesta n-a fost întîmplător. Dar să nu facem nimănui proces de intenţie. Să presupunem că pentru TVR aceasta era ordinea importanţei celor două acţiuni de protest. Mai important este să ne gîndim dacă AC (şi orice altă formaţiune civică ori politică) ar fi avut vreo şansă de reuşită. Răspunsul cripto-comunist dat de Curtea Constituţională ne spune că nu. Lucru la care ne-am aşteptat, de vreme ce judecătorii acesteia au fost numiţi de Dl Ion Iliescu. Dar faptul că această rezoluţie a fost dată cu uşile închise întrece orice aşteptare. Pare o hotărîre de altădată a Biroului I, care nu se discută ci se execută. Chiar dacă vine şi din Caragiale. Mai precis, din *Conu Leonida faţă cu reacţiunea;* fiindcă ni se spune că, la prima candidatură, *emanatul* avea dreptul după legea cea veche (a înaintaşului său) iar pe celelalte două i le garantează noua Constituţie, (că doar de aceea a avut loc marea noastră revoluţie).

O constatare eficientă a acestei candidaturi ilegale ar fi putut să fie făcută doar de Parlamentul României, care avea nu numai căderea ci şi obligaţia de a apăra legea supremă dată de el cu atîta mîndrie.

Numai că, din nenorocire, forul suprem al ţării doarme în front (nu numai la figurat, ci şi la propriu) cînd este vorba de încălcarea Constituţiei *pe ici, pe colo şi anume prin părţile esenţiale.*

Un distins senator povestea nu demult cu humor că a mai fost uneori surprins dormind de camerele de luat vederi ale TVR şi sfîrşea prin a se întreba: dar ce altceva poţi să faci într-un parlament ca ăsta?!

Chiar aşa, repet şi eu după el, ce poţi să faci într-un parlament ca ăsta, care n-a fost în stare să se trezească nici în ceasul al XII-lea? (Dacă nu pentru altceva, măcar pentru a ne dovedi că nu e chiar atît de inexistent cum pare; că s-a apărat măcar pe sine, de propria anihilare, presupusă de preşedinţia pe viaţă care conduce automat la dictatură).

Din păcate, cu humorul care ne caracterizează, nimeni nu s-a sfiit să se mai înfrupte din cînd în cînd şi cu cîte ceva de pe la *băcănia* adversarului, reamintindu-ne că: *atunci cînd e vorba de delicatese, nu se mai încape politică.* Dar asta nu ar fi totul. Mai rău este că, pe o cale sau alta, virusul s-a răspîndit. Preşedintele vrea să rămînă veşnic la preşedinţie, *catindatul* (cu şanse ori nu) vrea să rămînă veşnic la candidatură, parlamentarii în Parlament, judecătorii de la Curtea Constituţională a D-lui Iliescu, la Curte. Într-un cuvînt, toată lumea vrea pe scaunul pe care stă, cu excepţia celor care vizează unul ceva mai înalt. Noroc că numărul *mandatelor* de candidat ori de parlamentar nu au fost limitate şi ele. Fiindcă, dacă ar exista şi o astfel de restricţie, mă tem că nici un om politic nu şi-ar mai aduce aminte de Constituţie. Aşa, de bine de rău, îşi mai amintesc din cînd în cînd de ea vreo cîţiva lideri şi îi mai susţin, nu prea convinşi, alţi cîţiva, ca să nu se creadă că am fi ajuns deja înapoi, la partidul unic după care tînjeşte Dl Ion Iliescu.

Şi astfel totul merge înainte, în pace şi bună înţelegere cu blajinul domn Gherman (care ştie să aplaneze orice dezbatere cu şansa de a duce la un rezultat) şi chiar cu Adrian Năstase (care şi atunci cînd se face că pescuieşte perlele colegilor săi, tot cu pescuitul în ape tulburi se îndeletniceşte).

Dacă Dl Trahanache ar dormi şi dumnealui în front, aşa cum dorm cei cîţiva distinşi opozanţi prinşi cu voluptate în obiectiv de operatorii TVR, poate ar mai fi vreo nădejde. Dar Dl Trahanache nu doarme, aşa cum ar putea să ni se pară. El a reuşit să păcălească pe toată lumea. Altfel PDSR-ul (care chipurile şi-ar fi rupt toate alianţele) ar fi putut să fie învins în Parlament, unde nu era numai necesar, ci şi obligatoriu să fie apărată Constituţia într-o chestiune vitală cum e cea în discuţie.

Poate că unora dintre distinşii noştri parlamentari li s-a părut nefiresc să încerce să obţină o astfel de izbîndă şi prin voturile foştilor aliaţi ai partidului de guvernămînt, mi-am spus. Numai că alianţele din ultima vreme m-au convins că m-am înşelat. Dacă în politica noastră s-ar conduce lumea după astfel de exigenţe, Dl Petre Roman n-ar fi dat mîna cu ortacii care l-au detronat printr-o mineriadă. Acest gest politic al său ne face să ne amintim, fie că vrem fie că nu vrem, că el a fost nu numai victima, ci şi binefăcătorul unei lovituri de stat şi, ca atare, nu are cum să mai opteze cu adevărat pentru democraţie.

Cazul său ne-ar putea lăsa indiferenţi dacă de această mezalianţă nu ar profita tot odioasa instituţie care a condus din umbră mineriadele. Dar, în ciuda a tot ce se întîmplă, nu trebuie să ne pierdem orice speranţă. Exemplul Coreei de Sud ne arată că un fost preşedinte poate fi condamnat pentru o lovitură de stat şi ceva mai tîrziu. Dl Iliescu ştie acest lucru şi nu se agaţă cu amîndouă mîinile de scaunul pe care stă numai de dragul puterii ci şi de frică. Şi de ce-i e frică nu va scăpa. Morţii de după 22 decembrie pledează împotriva sa mai convingător decît toate legile încălcate după aceea şi decît toţi oamenii noştri politici care ar fi în stare să doarmă în Parlament pînă-l dizolvă cine ştie cine ori pînă se dizolvă de la sine. ■

REVISTE TEATRALE

FENOMENUL teatral din România sau din lume este mai mult sau mai puţin comentat, analizat în reviste, cotidiane, la diferitele posturi de radio sau televiziune. Puţine sînt însă locurile unde profesionalismul rămîne condiţia fără de care nu se pot face judecăţi de valoare sau ierarhii. Puţine sînt şi revistele specializate în teatru: „Teatrul Azi“, „Semnal teatral“ şi, mai nou, „Post-Scenium“ de la Tîrgu-Mureş. Formulele diferă, aria de informaţii şi comentariu nu se suprapune ci formează mai degrabă o complementaritate de expresie teatrală.

În ultimul număr (6-7) al revistei „Teatrul Azi“, varietatea articolelor şi consistenţa lor sondează lumea teatrului din puncte de vedere nu numai diferite, dar extrem de pertinente. Dumitru Solomon, în cunoscuta-i rubrică *Antiteze,* discută despre „joc“ şi „joc politic“. Foarte limpede, convingător şi fără patimă, Dumitru Solomon consideră că un intelectual (înţelegem aici şi conotaţia de reprezentativitate) are dreptul, ba chiar datoria, de a se implica politic. De multe ori implicarea unora sau altora este un soi de încrîncenare şi pentru că, profesional vorbind, persoana nu este un nume şi a acumulat destule frustrări. Oricînd, o personalitate are unde se întoarce şi are ce continua, poate construi mai departe şi lăsa urme nu doar politice, ci şi profesionale. Sugestia lui Dumitrŭ Solomon mi s-a părut o nuanţare foarte interesantă: omul implicat politic trebuie să nu renunţe, să nu-şi piardă deprinderile profesionale. Cu alte cuvinte, opţiunea politică să nu devină una exclusivistă. Un actor, de exemplu, poate fi extraordinar de bun şi de eficient într-o funcţie politică, dar e bine să-şi amintească, din cînd în cînd, că este dator scenei care l-a consacrat şi spectatorilor, deopotrivă. „Cred că un intelectual are dreptul, uneori chiar datoria, de a intra - cum zice Andrei Pleşu - în «jocul politic», dar nu sacrificîndu-şi irevocabil talentul şi profesiunea. La urma urmei, şi teatrul face parte din viaţa cetăţii“, concluzionează Dumitru Solomon. Intelectualul, influent prin lumina personalităţii sale, poate determina, prin implicare, prin punerea umărului la deblocarea unui mecanism, la găsirea soluţiilor vitale pentru ieşirea din criză şi la aplicarea lor. În condiţiile astea, mai ţine astăzi, în anul de graţie 1996, teoria unor personalităţi în ce priveşte apolitismul? Nu ştiu cum se face că cei mai mari apolitici s-au trezit „deodată“ făcînd politica puterii şi a reprezentanţilor ei.

O discuţie extrem de profundă poartă în paginile revistei Magdalena Boiangiu şi Dumitru Solomon cu un vizitator de marcă: George Banu. Relaţia dintre regizorul de teatru şi text, anularea sau punerea lui în valoare, descifrarea şi înţelegerea unei situaţii, comuniunea între regizor şi autor ar fi cîteva dintre temele acestui ceas de taină teatral, profund, dar relaxat şi neconvenţional. Un portret în tuşă clară îi face Alice Georgescu actriţei Leni Pinţea-Homeag, care a împlinit anul acesta 55 de ani. Puteţi citi în „Teatrul Azi“ consemnări despre festivaluri, cronici dramatice semnate de Alice Georgescu, Magdalena Boiangiu, Valentin Silvestru, Cristina Dumitrescu şi alţii, „Teleteatrul“ Irinei Coroiu, „Cartea de teatru“ şi multe alte materiale teatrale pe care le veţi putea descoperi doar cumpărînd revista! **(M. C.)**

Mircea MARTIN

Un postmodernism fără p

TERMENUL de postmodernism denumește o situație social-culturală sau literar-artistică? E vorba de vîrsta unei civilizații sau a unei culturi, a unei societăți sau a unei literaturi? Iar această cultură și această literatură sînt ele sincrone cu civilizația și societatea sau ulterioare lor? Anterioare n-ar putea fi? Iată o posibilă cale de acces spre problematica postmodernismului autohton. Paradoxul românesc este că, în absența unei societăți postmoderne - și fiind încă departe de ea - avem o literatură care întrunește destule caracteristici ale postmodernismului spre a fi considerată ca atare.

Nimic nu pare să anunțe ori măcar să explice retrospectiv apariția postmodernismului în România. Alexandru Mușina, cel care a reacționat primul împotriva unei asemenea titulaturi aplicate unor producții literare românești, avea, fără îndoială, dreptatea lui. Și, totuși, chiar în momentul reacției sale, texte de inspirație, dacă nu chiar de orientare postmodernă apăruseră deja, uneori în absența unei conștiințe artistice postmoderne și în ciuda a tot ce li se opunea în societatea autohtonă contemporană. Asemenea texte au continuat să apară, forme ale postmodernismului s-au cristalizat și în alte arte, astăzi paradoxul este mai eclatant ca oricînd.

România este o țară a cărei industrializare forțată e departe de a fi avut rezultatele scontate, o țară în care diferențele dintre sat și oraș continuă să fie importante, în care nivelul de trai este încă relativ scăzut, într-un cuvînt, o țară aflată în curs de dezvoltare, adică de modernizare. În plus, ideologizarea forțată și regimul dictatorial care s-au exercitat aici timp de decenii și-au lăsat amprenta asupra conștiințelor individuale și mentalităților colective. La toate acestea trebuie să adăugăm - circumstanță agravantă - politica de izolare autohtonă, „închiderea" în toate planurile pe care a operat-o Ceaușescu în anii '80. Astfel încît nu mai miră pe nimeni astăzi persistența în anumite pături ale populației a unor rudimente de ideologie comunistă combinate cu elemente pre-capitaliste.

A apărut, prin urmare, postmodernismul românesc din spuma mării, anume spre a contrazice teza marxistă, de atîtea ori verificată de istorici, a dependenței supra-structurii, respectiv, a culturii, de o bază economică? În afara oricărui dubiu este faptul că formele culturii postmoderne în România - atîtea cîte există - nu corespund în nici un fel unei societăți aflate în faza ei postindustrială, așa cum se întîmplă în Occidentul european, în Statele Unite și în Canada. Altfel spus, postmodernismul românesc poate fi considerat orice numai nu un produs al vreunui postindustrialism românesc. Între aceste forme artistice și baza economică locală lipsește nu doar un raport de determinare (oricît de mediat), dar orice sincronicitate reală. Ele aparțin aceleiași epoci fără a fi, de fapt, contemporane. Cultura noastră postmodernă pare că este emanația altei societăți, într-atît de adîncă rămîne disjuncția față de structura economică, nivelul tehnologic și stadiul mentalităților a căror expresie simbolică s-ar fi cuvenit, în chip normal, să fie.

Soluțiile literare caracteristice postmodernismului care își fac simțită prezența la noi încă în anii '70, sensibilitatea postmodernă identificabilă în atîtea din scrierile generației optzeciste să fie doar rezultatul unor sugestii livrești, al unor influențe, al spiritului nostru de imitație atît de *încercat* de-a lungul ultimelor sute de ani? Sau adoptarea acestor noi forme literare se explică prin exasperarea produsă de modernism cu exigențele și insuficiențele lui binecunoscute? Cred că ambele ipoteze pot fi luate în considerație, ele indică tot atîtea surse literare interne.

S-ar putea descoperi însă și condiții favorizante tot pe plan intern, dar nu literar. E adevărat, societatea românească n-a atins nivelul de bunăstare, nici parametrii tehnologici ai Occidentului, dar aici, ca și în celelalte țări din Estul Europei, s-a acumulat o experiență istorică importantă: pe lîngă deportările și lagărele de exterminare naziste a existat „gulagul" cu diversele lui atrocități, a existat teroarea și îndoctrinarea ca moduri ale unei agresiuni cotidiene. În România colectivizarea forțată a agriculturii s-a făcut cu metode din cele mai dure. Campaniile oficiale de desnaționalizare au fost aici mai intense ca oriunde. Trăirile apocaliptice nu ne-au fost induse prin lectură și nu se leagă numai de al doilea Război Mondial: ele sînt consecințele „holocaustului roșu" prin care am trecut. Dezamăgirea profundă și repetată produsă de viața sub regimul dictaturii comuniste a marcat sensibilitatea autohtonă. Dacă epoca postmodernă se definește - după Lyotard - prin dispariția narațiunilor legitimante, ce argument mai puternic am putea invoca decît discreditarea mitului comunist în țările comunismului real? N-a fost, de altfel, nevoie de prăbușirea efectivă a sistemului comunist pentru ca orice credință în el să se fi prăbușit deja. Din acest punct de vedere, postmodernismul românesc nu mai pare atît de „suspendat", de ciudat, de paradoxal.

Nu cred că trebuie trecută cu vederea nici ambiția scriitorilor - îndeosebi a celor tineri - de a fi la curent, în ciuda tuturor opreliștilor oficiale, cu tendințele literare și artistice ale epocii contemporane. Din anii '80 se poate constata chiar o mutație importantă în ordinea preferințelor literare și lingvistice ale scriitorilor români: generația optzecistă este o generație predominant anglofonă, nu francofonă, precum cele precedente, iar privirile ei caută cu precădere spre America, „sărind" uneori peste Europa Occidentală. În același timp, unii scriitori tineri se arată mai interesați decît predecesorii lor de ceea ce se întîmplă în literaturile din Estul Europei, găsind acolo destule exemple cu atît mai stimulatoare cu cît ele țineau de contexte social-politice în care aveau deja loc procese de reformă.

Bineînțeles, posibilitățile de informare și de lectură erau cît se poate de restrînse în anii '80. Deși în România totalitară s-a tradus foarte multă literatură străină - și de foarte bună calitate -, operele postmoderne (cu excepția unor titluri din Italo Calvino și Tournier) n-au avut drum să intre în programele editurilor autohtone. Cu atît mai puțin, postmodernii americani (și aici, cu excepții, poeziile lui O'Hara și romanele lui Kurt Vonnegut). Mai trebuie precizat faptul că nici unul din aceste titluri apărute nu era prezentat sub semnul postmodernismului. Totuși, pentru curiozitatea unor tineri scriitori n-au existat opreliști și însăși afirmarea unei literaturi postmoderniste în România acelei epoci constituie o probă sigură a faptului că, peste barierele politice și ideologice, s-a păstrat contactul cu sursele de iradiere ale Occidentului.

Lecturile acestea semi-clandestine de cărți și de reviste n-au putut, desigur, furniza decît impulsuri și sugestii. Materia romanului sau a poemului rămînea autohtonă iar viziunea autorului nu putea face abstracție de contextul social-politic românesc și est-european. O miză de ordin moral, implicit politică, nu cred că trebuie trecută cu vederea: a fi postmodern în România lui Ceaușescu însemna o ieșire demonstrativă din tiparele preconizate de politica culturală a regimului, o sfidare a autarhiei și a tradiționalismului retoric.

ÎN RAPORT cu un regim osificat în clișee, orice încercare de înnoire are un caracter subversiv; cu atît mai mult, neîncrederea pe care orice postmodernism o arată față de mitul progresului venea în contradicție cu sloganul oficial al „înaintării spre cele mai înalte culmi ale civilizației". Dincolo de efectul subversiv al strategiilor ludice postmoderne, de ridiculizarea „limbii de lemn" și a paternalismului oficial, ideologia postmodernă în ansamblu, (însuflețită cum este de principiul reactualizat al pluralismului), sugera o alternativă metaliterară, antidictatorială. Toate acestea sînt supoziții făcute pe marginea unor opere publicate. Teama din ultimii ani a regimului ceaușist față de potențialul din ce în ce mai subversiv al literaturii a condus la măsuri de împiedicare a debuturilor: numeroase texte aparținînd celor mai tineri scriitori n-au putut să apară și au avut doar o circulație restrînsă la lecturile în cenacluri. O bună parte din aceste texte erau sfidătoare la adresa imperativelor politicii culturale oficiale. Modelul îndepărtat care îi fascina pe tineri în acei ani era cel al literaturii *underground* și al *Contraculturii*. O dată mai mult, postmodernismul a fost prezent cu oferta lui.

NU E POSIBILĂ, așadar, o discuție despre postmodernismul românesc fără o raportare la sursele sau, în orice caz, antecedentele lui europene și, mai ales, americane. Ceea ce riscă să ne aducă încă o dată în fața diversității, o diversitate împinsă pînă la contradicție, a definițiilor date acestui termen. De pildă, ce considerăm ca definitoriu pentru postmodernism, „dispariția inocenței", cum ne invită Umberto Eco sau, dimpotrivă, recîștigarea inocenței, după exercițiile de purificare estetică ale modernismului? Întrebarea poate fi - și chiar trebuie - extinsă asupra modernismului însuși. Și, în continuare, cum vedem modernismul, ca pe o versiune a umanismului sau a dezumanizării? Dar postmodernismul?

Majoritatea interpreților sînt de acord să vadă în postmodernism(e) expresia unei crize ontologice profunde care se manifestă prin dereglarea limbajului și a lumii înseși, prin pulverizarea sensurilor. La începuturile modernismului, Rimbaud vorbea de o „dereglare premeditată a tuturor simțurilor"; după o sută de ani de cursă a iraționalului, ceea ce se dereglează - în afara oricărei premeditări de această dată - sînt sensurile înseși. Această derută nu e fără legătură cu dispariția umanității din centrul istoriei, cu faptul că omul nu mai reprezintă sursa privilegiată de sens iar subiectul și-a pierdut suveranitatea. Filosofiile postmodernismului nu mai sînt antropocentrice iar umanismul apare acum ca o concepție de nesusținut.

Merg autorii români postmoderni atît de departe? O analiză globală categorială a acestei literaturi rămîne încă de făcut; în faza actuală a discuției, răspunsul meu este unul negativ. Scriitorii români sînt încă departe de a denunța antropocentrismul și par să renunțe cu dificultate la centralitatea subiectului. Sînt prin aceasta mai puțin postmoderniști? Care ar putea fi reperele sigure pentru „adevăratul" postmodernism? În ce constă nucleul dur al postmodernismului? Ce autori îl întruchipează în Europa și în America?

Nu numai prin procedee recognoscibile, dar printr-un fel propriu de a concepe raporturile cu scriitura, cu tradiția culturală și cu lumea, unii dintre scriitorii români mai tineri sau mai puțin tineri pot fi considerați *postmoderni*. Dacă viziunea lor nu e într-atît de radicală ca a unora dintre colegii lor din Occident, faptul se datorează nu atît experienței lor personale (istorice și artistice), cît stadiului însuși al societății și vîrstei literaturii române în

postmodernitate

ansamblul ei. În viaţa socială românească starea de postmodernitate este încă inexistentă. Este, deci, cazul să vorbim - pentru literatura română şi, probabil, pentru literaturile din Estul Europei - despre *un postmodernism fără postmodernitate.*

Ceea ce nu înseamnă decît în aparenţă o reluare a teoriei „formelor fără fond", de atîtea ori invocată în explicarea evoluţiei societăţii româneşti moderne. Sîntem, de această dată, în planul raporturilor dintre literatură, pe de-o parte, şi societate (incluzînd aici nu numai economia şi tehnologia, dar şi mentalul colectiv), pe de altă parte. Ne-am putea, de altfel, întreba dacă această specificitate a postmodernismului autohton trebuie interpretată ca o carenţă sau dacă nu cumva *întîrzierea* şi *marginalitatea* noastră ne dau acum o şansă de a primi fără a pierde altceva în schimb. Revigorarea (*Replenishment*) trebuie să fie neapărat precedată de epuizare (*Exhaustion*), cum vrea să ne facă John Barth să credem?

ÎN CULTURA română însuşi conceptul de *modernism* nu e încă bine fixat şi nici operaţia de omologare a lui în context european n-a fost încă încercată. Opoziţia faţă de diversele tradiţionalisme îi alterează uneori sensurile sau i le specifică pînă la a le face irelevante în afara spaţiului românesc. Sincronismul, care structurează evoluţia culturii şi a societăţii noastre din primele decenii ale secolului al XIX-lea, continuă să aibă, astăzi încă, adversari. Se perpetuează încă multă vreme la noi disputa tradiţionalism-modernism care în alte locuri a fost depăşită. Şi cred că a fost depăşită prin contribuţia unor autori ca Gide, Valéry, T. S. Eliot, pe care am putea să-i numim „clasici ai modernităţii". Astfel de scriitori n-au lipsit nici în literatura română - e destul să ne gîndim la Blaga sau la Ion Pillat -, dar exemplul lor nu a condus la perimarea opoziţiei între tradiţionalism şi modernism, care a cunoscut forme dintre cele mai acute în anii '30 şi chiar la începutul anilor '40.

Dictatura comunistă instaurată deplin în 1948 a falsificat apoi întreaga discuţie, după cum a împiedicat orice dezbatere intelectuală autentică. Cei trei luştri de teroare şi realism socialist care au urmat au făcut absolut necesară *o nouă plecare.* După 1964, s-au reluat treptat contactele atît cu Europa de Vest, cît şi cu sursele vii ale tradiţiei naţionale şi, în primul rînd, cu modelele interbelice. Generaţia şaizecistă a purtat această campanie de restaurare a tradiţiei vii, de *re-canonizare* estetică după de-canonizarea stupidă a proletcultismului. Lupta tinerilor din anii '60 a fost una pentru drepturile imaginaţiei, ale metaforei şi ale ficţiunii, pentru recunoaşterea specificităţii şi a gratuităţii estetice în genere, dar formele artistice pe care ei le redescopereau, le retrăiau şi le recreeau aparţineau *modernismului.*

Spre sfîrşitul anilor '60 şi în deceniul următor au apărut unele tendinţe care nu se mai înscriau cu aceeaşi convingere în curentul majoritar, propunînd o poetică diferită, dacă nu chiar divergentă. Reprezentanţii acestor tendinţe au fost Mircea Ivănescu, Leonid Dimov în poezie, Mircea Horia Simionescu şi aşa-numita „şcoală de la Tîrgovişte" în proză. Un loc aparte îl ocupă în epocă şi Marin Sorescu prin iniţiativa sa de negare şi bagatelizare a poeziei, prin poeme ale căror „poante" oscilau între sarcasm şi cinism.

Aşadar, în vreme ce majoritatea scriitorilor încercau să legitimeze tiparele moderniste şi să se legitimeze pe sine astfel, unii dintre ei le resimţeau fie ca deja constrîngătoare, fie ca suficient de puternice spre a-şi construi opera proprie prin opoziţie, mizînd, cu alte cuvinte, pe efectul de contrast pe care aceasta din urmă îl producea în context. Să ne înţelegem însă: era vorba de strategii de afirmare personală, nu de conştiinţa apartenenţei la o mişcare ce va da diferenţei o valoare paradigmatică. Altfel spus, totul se petrecea atunci încă în cadrele abia regăsite ale unui modernism de interbelică inspiraţie, chiar dacă lecturile atente din T. S. Eliot şi Ezra Pound ale unui Mircea Ivănescu l-au condus la o formulă de poezie narativă ce l-a singularizat în peisajul liricii autohtone. Această formulă, ca şi onirismul ironic al lui Dimov, ca şi metaliteratura „şcolii de la Tîrgovişte" participau în epocă la un *alt modernism.* E adevărat că acest tip de modernism n-a ocupat centrul scenei literare decît cu preţul unor confuzii cu privire la natura profundă a demersurilor sale. (Din păcate, aceste confuzii se mai perpetuează şi astăzi în exegeza unor critici şaizecişti.)

Abia odată cu afirmarea generaţiei optzeciste, aceşti autori au fost recuperaţi din perspectivă postmodernă. În efortul firesc de disociere faţă de generaţia precedentă, optzeciştii şi-au găsit aliaţi în reprezentanţii acestui curent mai degrabă marginal în anii '60 şi chiar '70: ei descoperă puncte de sprijin şi de afinitate în biografismul „şcolii de la Tîrgovişte", în fluxul prozaizant al poemelor lui M. Ivănescu şi în jubilaţia ludică a lui Dimov. Această adeziune produce o reaşezare a valorilor în literatura română contemporană şi o anamorfoză (normală în astfel de cazuri) în urma căreia respectivii predecesori sînt consideraţi a fi, la rîndul lor, postmodernişti.

Dacă am adopta această perspectivă, ar însemna că am avut un prim val de postmodernism încă la sfîrşitul anilor '60 sau poate chiar mai devreme, ţinînd seama de vîrsta autorilor citaţi mai sus, care n-au putut să-şi publice primele texte cînd le vor fi scris, adică la prima tinereţe. Şi care nici nu visau la acea dată că operele lor vor fi considerate cîndva... postmoderne. În ce mă priveşte, consider că acest prim modernism este mai degrabă unul *potenţial* şi, în orice caz, *inconştient.*

Iată încă un argument: privite astăzi, textele lui Mircea Ivănescu par un atentat la principiul modernist al concentrării lirice, ca şi descripţiile dimoviene ale infinitezimalului cotidian; subminarea canonului dominant pe care o vor fi produs poemele acestor autori în deceniul al şaptelea şi al optulea nu avea însă nici semnificaţie, nici greutate atîta vreme cît modernismul însuşi era în ofensivă, în luptă cu dogmatismul remanent şi cu sechelele realismului socialist. În anii '80, cînd un anumit modernism (vizionarism ceţos, metaforism dezangajant în plan moral şi social) fusese acceptat de regim, reacţia de subminare capătă o altă importanţă şi o dimensiune implicit politică: ea devenea o critică implicită a proiectului naţionalist-paternalist al regimului.

Despre o conştiinţă postmodernă putem vorbi, aşadar, abia la autorii din generaţia optzecistă care au şi folosit angrenajul ideologic şi metodologic al postmodernismului spre a-l opune inerţiilor moderniste ale colegilor mai vîrstnici. Aşa încît se poate spune că disputa postmodernism-modernism este la noi un aspect al luptei pentru „putere" între generaţia optzecistă şi cea şaizecistă.

Desigur, nu toţi scriitorii care s-au afirmat în anii '80 sînt postmodernişti şi nici generaţia în ansamblul ei nu deţine exclusivitatea postmodernismului în literatura română. Am văzut deja că există autori anteriori care se lasă citiţi astăzi mai bine, adică mai exact, prin grilă postmodernă. (La numele pomenite mai sus am putea adăuga şi altele: Emil Brumaru, Virgil Mazilescu în poezie, Dumitru Ţepeneag în proză). La fel, nu trebuie să uităm că o bună parte a celor ce vin (promoţia '90) îşi revendică dreptul la existenţă sub acelaşi stindard. (Deşi, dacă ar fi să ne orientăm după ultimul număr din *Echinox,* dezbaterea de acolo pare concentrată mai mult asupra şanselor, dificultăţilor şi strategiilor afirmării decît asupra postmodernismului ca atare).

PUTEM SPUNE însă că, în literatura română, afirmarea postmodernismului coincide cu afirmarea generaţiei '80. Problematizarea şi impunerea lui la noi se leagă de contribuţia ei artistică şi teoretică(Mircea Cărtărescu, Gh. Crăciun, I. B. Lefter, Radu Ţeposu, Magda Cârneci, Alex. Vlad etc.). Faptul însuşi că textele unor scriitori din generaţiile anterioare au fost interpretate şi reevaluate în ultimii ani se datorează tot efortului ei de a-şi identifica precursorii. Prin caracterul *experimental* al multora dintre operele lor, prin asumarea pragmatică a acestui caracter, prin neîncrederea în semnificaţiile metafizice ale viziunii lirice, prin valorizarea *marginalului* şi a *colocvialului,* optzeciştii propun - cu expresia unuia dintre ei, Gheorghe Crăciun - „o altă epistemă literară". Ei descoperă şi impun la noi postmodernismul, aşa cum reprezentanţii generaţiei '60 redescopereau şi impuneau - împotriva realismului socialist - reperele modernismului. Diferenţa între aceste două generaţii ţine, aşadar, şi de un program literar, nu numai de ritmul succesiunii istorice şi de voinţa de „putere" pe „piaţa" literară. Geloşi pe propria originalitate (cu o înclinaţie care nu e tocmai postmodernă), optzeciştii se arată extrem de preocupaţi să se delimiteze de predecesorii lor şi, cu toate că o polemică explicită n-a avut încă loc, opoziţia între generaţia '80 şi generaţia '60 structurează, de fapt, perioada contemporană a literelor româneşti.

Astfel stînd lucrurile, e greu de acceptat opinia conform căreia generaţia '60 ar fi, la rîndul ei, una postmodernă pentru că a „reînnodat cu tradiţia", îndeosebi cea apropiată, interbelică. N. Manolescu îşi fondează această ipoteză pe opoziţia între postmodernism şi proletcultism, pe faptul că primul „recuperează în loc să abandoneze, mizează pe continuitate, nu pe ruptură". Aici sînt de făcut două observaţii: postmodernismul nu poate fi opus proletcultismului pentru că negaţia celui din urmă a fost una extraliterară, politică; dacă vrem să găsim un oponent *literar* (pe aceleaşi criterii), acesta ar fi avangardismul. În al doilea rînd, acţiunea recuperatoare a generaţiei '60 nu poate fi considerată un act de postmodernism, ci de revenire la o relativă normalitate, de reluare a circuitului firesc al literaturii naţionale, întrerupt în chip arbitrar de perioada proletcultistă. În plus, ceea ce s-a recuperat a fost tocmai... modernismul.

■

Gabriela Negreanu

Fotoliu în

Hristos: **Am venit pe lume să vestesc adevărul.**
Pilat: **Ce este adevărul?**

I

„ŞTII cum eşti tu? Ca o maşină, care se ambalează, se ambalează, se zguduie, răbufneşte, dă să pornească dar nu poate. Înţelegi? *Nu poate!* Şi atunci fierbe aşa, sub presiune, pînă se blochează sau face explozie. Ori, în cel mai bun caz, se opreşte. Şi o ia de la capăt. Cu acelaşi rezultat." Îi venise asta în minte acum, cînd furia urcase din nou în viscere, contractîndu-i muşchii, blocîndu-i maxilarele. Drept cine o luaseră?! Pînă cînd or să-i tot dea cu polonicul în cap, cum se exprimase o cunoştinţă acum vreo două zile, şi ei îi plăcuse, i se păruse sugestiv, după cum visează sau îi vine vreunuia dintre aceia care pot decide, şi chiar decid, fără scrupule, fără probleme de conştiinţă sau grija de judecata contemporanilor ori a viitorimii?! Ce să facă ea aici, în groapa asta?! Să învîrtă hîrţoage? O oră, două pe zi? Şi în rest? În restul de pînă la împlinirea strictă a celor 8 ore de program obligatoriu? Chiar aşa, viaţa ei nu face doi bani, energia ei aşişderea, să şi-o irosească astfel, chiar pentru aceeaşi leafă, pe un post pe care şi un absolvent de 8 clase l-ar fi putut onora, după ceva instrucţie şi rutină?... Este ea „omul potrivit la locul potrivit"?!... Urma, într-adevăr, să facă explozie. Ori să se amîne, rumegînd din sine pînă ce tensiunea aparent neconsumată ar fi trecut în contrariul ei şi-ar fi năpădit-o starea aceea de grozavă neputinţă şi lehamite, de bruscă şi urîtă sleire. Dar nu mai ştia cine i le spusese. Făcu un efort, legăturile se prindeau anapoda, nici nume nici imagini, doar frînturi învălmăşite şi neclare iute trecînd dintr-unele în altele, fără a-şi lăsa răgazul închegării vreunui gînd oricît de simplu. Nu era prima oară cînd memoria îi juca feste, rezistînd efortului de concentrare, dar nu, nu era chiar de tot speriată, pînă la scleroza iremediabilă mai avea, oho, măcar de-ar fi apucat-o, de vîrstă e vorba, din păcate şi cuvintele i-o luaseră pe drumuri greşite, zburau cînd aveai mai multă nevoie de ele, se substituiau în modul cel mai neaşteptat, uneori nici nu realiza că a gîndit una şi a rostit alta, poate doar prea tîrziu, cînd expresia interlocutorului indica fără dubiu ruptura comunicării. Era clar, ba nu, ce-ar putea fi atît de clar, stressul adunat ani de zile, o banală oboseală, de-ar putea să doarmă o zi, o săptămînă, un veac, de-ar fi putut pleca undeva în vreun fund de lume, să scape de coşmarul dulapurilor cu hîrtii, al vieţii transformate-n cuvinte, să nu mai ştie decît de firul ierbii ce creşte, verde, de colţul alb-albastru de cer, cîţiva brazi care rămîn veşnic tineri şi mărunţele vietăţi, de exemplu furnicile organizîndu-şi netulburate hrana, oglinda lacurilor ori a bălţilor ori picătura structurată a ploii, roua prelingîndu-se neted de-a lungul pieliţei fine a frunzei... O sete aproape organică de insignifiant şi mărunt haosul expurgat de complexitate, văzul distingînd limpede în detaliu ceea ce scapă liniilor îngroşate ale ansamblului...

Îşi luă ţigările şi ieşi încet din încăperea minusculă, ticsită de birouri. Se opri la „fumoar", pervazul de marmură al ferestrei aflate în zona de trecere dintre cele două culoare prelungi, prevăzute cu atît de importante instituţii. Cutia de conserve care servea drept scrumieră colectivului o înduioşă, se afla la locul ei, plină de mucuri. Se destinse, ciudat, dar de multă vreme nu se mai simţise atît de liberă. Parcă lăsase în urmă tot ceea ce pînă acum însemnase umilinţă. Şi nu vedea nimic înainte. Liberă într-un spaţiu de tranzit, liberă să stea cu coatele sprijinite de pervaz şi să fumeze cît vrea, privind pe fereastră, cu spatele la rarii paşi răsunînd pe mozaic dinspre stînga ori dinspre dreapta şi bănuiţi ca aparţinînd unor personaje vag cunoscute ei, din vedere, cît să nu o streseze calitatea de încă-intrusă; dar şi destul de străine pentru a nu se simţi obligată la amabilităţi şi conversaţii de complezenţă. Deci, dacă nu liberă, măcar independentă. Iar afară se întîmplase ceva la fel de ciudat: cerul în zori atîrnînd de nori cenuşii se degajase, era de un albastru-trandafiriu transparent, pînă departe, şi imobil deasupra copacilor încărcaţi de frunze roşiatice, şi ele imobile, dincolo de care se ghicea, aburind, lacul. Cei cîţiva brazi lăsau umbre prelungi pe pajiştea clară, din plin luminată de soarele care urcase înspre dreapta clădirii, încît, dacă ai fi izolat doar acest perimetru te-ai fi putut crede într-o staţiune la poală de munte, atît de tihnit şi pur era totul. Iar anotimpul atît de incert, cu frunzele lui roşcate de pe care gheaţa topindu-se păreau încă vii, cu iarba lui verde-pîcloasă care putea la fel de bine să moară ori să învie, a sfîrşit de octombrie cald ori a martie, pentru că din pămînt urcau aburi calzi şi în lumina crescîndă a soarelui aerul începuse să irizeze - încît, iată, păru aproape aprilie, în momentul acela precis dar insesizabil cînd vlaga naturii a irumpt atingîndu-şi splendoarea maximă şi dintr-odată, brusc şi vinovat, simţi torpoarea, şi culoarea fanîndu-se a vară.

„Şi dacă asta vă deranjează..." Se întoarse uimită, după felul cum stătea sprijinit într-un cot, cu trupul înclinat şi un picior trecut elegant peste celălalt, într-o poză estetică, genunchiul uşor îndoit şi vîrful pantofului închipuind un balans studiat, omul părea acolo de multă vreme, probabil spusese deja lucrurile pe care le considera importante, privirea de un negru flămînd şi mat avea un aer decis, de formalitate încheiată, îi percepu articulaţiile perfecte ale vocii dar într-un fel care nu mai lăsa loc cuvintelor, un flux continuu modulat pe care l-ar fi putut proiecta în conturi colorate şi mişcătoare, cu glazura retorică în relief, a frazelor din discurs doar cîteva sintagme se lăsară izolate şi pătrunseră pînă la auzul ei conştient, parcă ceva despre corectitudine, parcă ceva despre vinovăţie, ei, da, o acţiune a lor, mai de demult, i se îndepărtase din memorie într-atît încît parcă nu avusese nici un rost, nimic din ce păruse necesar şi activ nu se mai conserva, omul acesta pe care la un moment dat îl urîse, pentru că a trişat, îi era acum complet străin, doar o stînjeneală, o vagă dezordine interioară fu semnul că *acolo,* mai demult, se întîmplaseră nişte lucruri, se jucase un joc, printre ale cărui tîrzii consecinţe era şi venirea ei *aici.* Vorbea mai departe, probabil pusese lipsa ei de reacţie pe seama faptului că nu fusese încă suficient de convingător, ea observă că avea un cap de efigie, trăsături subţiri şi rasate, nasul puternic arcuit şi tăietura nărilor senzuală şi fină, ochii intenşi, de hipnotizor, conţineau totuşi pupile mate, ca la orbi, iar în pelicula lor descifră un licăr dezarticulat, ceva aducînd a îndelungă disperare; după cum mîinile lui nervoase şi expresive îi părură deodată discordante, aşa cum întrerupeau cu tremurul lor continuu voltele impecabile, domoale, ale glasului acela de retor perfect. Vorbea, desigur, despre literatură, titluri, titluri, nume, întîmplări, le mai auzise, un erudit, un adevărat erudit, unul adevărat îşi spuse ea, care, deşi se străduise, nu reuşea să înţeleagă şi să reţină nimic, în schimb îi veni în minte ca un zumzet răutăcios cuvintele lui Hegel, erudiţia constă mai cu seamă în cunoaşterea unei mari cantităţi de lucruri inutile, adică a unor lucruri care în ele însele nu au nici un conţinut şi nu prezintă nici un interes, decît doar pe acela de a avea cunoştinţă despre ele. Dar nu, aici lucrurile nu erau reţinute pentru plăcerea estetică a colecţionarului de gratuităţi, aici erau dovezi, argumente, dosare, în aşa fel rostite şi înlănţuite încît să tindă perpetuu spre el, subiectul, să-l arate, să-l justifice, ca o repetată bătaie cu pumnul în piept, insuficient gradat şi subtil, totuşi, prea insistent, totuşi, ca să nu se rateze efectul scontat. De „fumoar" se apropie unul dintre noii ei colegi, îşi aprinse o ţigară, mai-vechiul îi făcu noului venit o conversaţie rotită în jurul unor merite şi amintiri personale, avea şi ea amintiri despre aceleaşi evenimente dar parcă nu coincideau, firesc, fiecare este martorul propriilor unghiuri de vedere, evenimentele glisează şi se fasonează după măsura şi calibrul fiecăruia, dacă vrei adevărul îl cauţi în filosofie, nu în istorie, unde nu poate fi găsit, după spusele aceluiaşi Hegel, pentru că adevărul nu este ceva ce aparţine trecutului. Mai scoase cîteva hohote guturale, gîlgîind de senzualitate, apoi se îndepărtă făcînd semne cu mîna, ţeapăn şi totodată frînt, hieratic şi dement totodată, elegant şi surpat, formă cu un conţinut variabil. Un manechin, aproape o marionetă, îşi spuse ea cu un bizar amestec de satisfacţie, părere de rău şi indiferenţă, de care altădată i s-ar fi făcut ruşine.

„A fost toată viaţa omul de casă al lui..." îi spuse noul coleg, „aşa se explică mulţimea informaţiilor pe care le posedă dar nu numai atît, este probabil omul cu cea mai bogată colecţie de...". Ar fi trebuit să-i răspundă, să confirme ori să întrebe ceva, se mulţumi să dea din cap, zîmbind cumva nehotărît şi stingher, cunoştea, era în temă, atîţia erau sau fuseseră „oamenii de casă" ai cîte unuia de la care împrumutau în ochii celorlalţi insemnele ştiinţei, ale autorităţii sau puterii, „este omul lui", „este rudă cu", „discipolul", „protejatul", „sprijinit de", iată o nouă formă de ereditate socială, şansele unuia ca acesta se detaşau net, ceea ce pentru alţii presupunea frămîntări, nehotărîri, oscilaţii şi opţiuni dureroase aici era gata rezolvat, de la un punct încolo orbite previzibile au numai „oamenii" „lui" şi „lui", ori „prietenii" ori... Singurii cu nume memorabile, cunoscute în cercurile celor interesaţi, alcătuiau un fel de castă cu locuri numerotate, se mai schimbau între ele, mai intra unul, mai pleca altul, dar suma rămînea cam aceeaşi, vorba unuia, osul nu este nici mai mare nici mai mic, unde să mai încapă şi alţi căţei?!... Mai aruncă o privire pe fereastră, era incredibil aerul acela albastru-transparent, lumina vibrîndă prin care planau din cînd în cînd porumbei, guguştiuci de fapt, în culori splendide, bine hrăniţi de mulţimea lucrătorilor din spatele ferestrelor, care-şi făcuseră un tabiet şi o datorie din a le pune zilnic firimituri pe pervazurile exterioare, umbrele brazilor se micşorau seară în lumina acum mai intensă, dincolo de ei fîşia umedă de asfalt răsfrîngea imaginile copacilor şi ale rarilor trecători asemenea şoselelor circulate cu mare viteză, vara, cînd aerul e

INEDIT

penumbră

foarte fierbinte şi undeva, la o distanţă constantă în faţa maşinii apare mirajul oglinzii. Un anotimp incert, ceva între toamnă tîrziu însorită şi primăvară, dar era abia jumătatea lui ianuarie şi oricum în sufletul ei nu mişca nimic, era doar un gol pe care îl masca inabil o falsă disponibilitate a indiferenţei.

Dar poate că de asta avea nevoie. Să-şi aşeze liniştită gîndurile. Să-şi regăsească vitalitatea, erodată de atîtea şi-atîtea, dar şi încrederea în sine şi, de ce nu, în literatură. Dacă reuşea, întîmplarea care îi schimbase cursul vieţii la jumătatea drumului o putea considera drept o şansă. În această preajmă a nimănui, în care deocamdată nu-şi vedea rostul. Un purgatoriu, cură de dezintoxicare. Privi multă vreme cerul opalin şi în faţa ochilor îi apărură planat scene din „Muntele vrăjit". Da, da, de ce nu: un sanatoriu? Luă brusc o hotărîre, îşi oţeli privirea, ridică palma cu degetele răsfirate, vibrînd de încordare. În cîteva minute cerul se învălmăşi de nouri albcenuşii şi, peste peisajul de octombrie-martie-aprilie începu să ningă.

II

O PRIMĂ măsură ar fi fost să o rupă cu trecutul. Să uite adică tot ce nu ţine de clipă şi viitor, să închidă supapele prin care energia s-ar fi irosit în tardive analize şi procese de intenţii eşuate, în imagini şi reprezentări fără rost. Era obligatoriu, era o axiomă pentru cine voia să-şi refacă viaţa şi creierul, şi o măsură de igienă elementară pentru o fiinţă înclinată din structură, cum era ea, spre contemplarea cailor verzi pe pereţi, şi a frumoaselor zăpezi de altădată. O tot făcuse pînă acum, visătoria şi zborul fără frîu al imaginaţiei, ca şi mania asta de a tot regresa în timp după *cauze,* ca şi cum acestea odată lămurite s-ar fi putut acţiona spontan, ca printr-un feed-back, asupra efectelor, restaurînd realitatea. Ea chiar credea asta, îşi reproşa doar că această întoarcere asupra lăuntrului sau înapoi spre origini părea că devenise, dacă ignorai diversele condiţionări, un fel de scop în sine, o pură plăcere, o dependenţă de natura viciului; o trîndăvie de tip apropiat-oriental, mică bîrfă cu sine; sau, la limită, o laşitate. Scopurile fiind progresiv uitate şi abandonate, viitorul şi prezentul se transformau pe nesimţite într-o negură numită global „trecut", în care degeaba mai dibuiai repere, mai îndreptai erori: nu mai aveau asupra a ce să se întoarcă.

Dar acum lucrurile erau clare, atît de clare încît se cutremură. Era vorba nici mai mult nici mai puţin decît despre Salvare. Cuvîntul în sine e vid, cum nici „mîntuirea", în absenţa Apocalipsei şi a credinţei în nemurire nu mai spune nimic, nici măcar creştinilor. Dar în faţa atîtor Apocalipse - împietrirea, dezumanizarea, spectrul atomic... În faţa acestei noi idei despre nemurire, care se confundă cu însuşi dreptul la viaţă... Dacă stai într-o casă gata să se prăbuşească, putînd să se dărîme dintr-o clipă în alta, ai două soluţii: ori o abandonezi şi te muţi într-o alta, ori ieşi provizoriu din ea şi începi să o cercetezi: dacă pereţii sînt şubrezi, îi mai îndrepţi pe ici pe colo, îi întăreşti, refaci tencuiala, dai cu var. Dar dacă însăşi temelia a fost pusă greşit ori timpul a măcinat-o, ori însuşi pămîntul pe care stă a început să se clatine şi să alunece, ca în satele din Munţii Vrancei, ce te faci?! Ce te faci dacă această casă în care te poţi prăbuşi eşti chiar tu, cu trupul şi cugetul şi sufletul tău, cu personalitatea şi rînduielile tale survenind obscur din ereditate, din şocurile succesive ale acţiunilor altora asupra ta, ale propriilor evenimente învălmăşite şi sedimentate aproape la întîmplare, încît nu ştii nici cîte cămări şi labirinturi conţii, nici unde ţi-e inima, nici care ţi-e calitatea sîngelui care-ţi umblă prin vene şi în ce misterioase legături se află cu focul din vatra pămîntului, cu ploaia şi vîntul?... cu florile şi buruienile care îţi populează grădina, şi ale căror adînci rădăcini afectează însăşi compoziţia solului pe care te întemeiezi, ale căror mirosuri pătrunzătoare ori subtile îşi lasă mesajele de-a dreptul pe creier ori măduva spinării?...

Era simplu să te imaginezi stînd aşa, într-un fotoliu şi fixînd în pîcla obscură a camerei vreun punct incert prin care să treacă, amuzante ori fascinante, reziduurile fantomatice ale cine ştie căror veşti şi întîmplări; mai sunînd telefonul, mai exercitîndu-ţi vreun drept, vreo îndatorire, acasă ori la slujba de care eşti dornic să te achiţi ca un bun cetăţean ce eşti. Cînd peste tine trece vîntul secolului şi al mileniului şi uite aşa, într-o zi sau alta, vine moartea. Lăsîndu-i pe alţii să măture în urma ta, să dărîme ori să reconstruiască? Să-ţi spele amintirile de păcate, să-ţi înalţe Monumentul?... Cînd toţi se tem în casele lor cu pereţii mai mult sau mai puţin şubrezi, cu labirinturi şi încăperi ciudate în care - cîţi au intrat vreodată?...

Stătea aşa, într-un fotoliu şi în penumbra galeşă a înserării încercă să-şi imagineze şantiere, trandafiri, mistrii, dălţi, şi apoi secera şi ciocanul, şi apoi cazmaua, tîrnăcopul, sonda şi, în cele din urmă, luminoasa cupolă sub care trebuia să proiecteze o alcătuire nemaiîntîlnită vreodată, stranie dar totodată atît de reală, şi despre care ştia doar atît, doar atît, că trebuie să înceapă prin a-i afla şi distruge imaginea FALSĂ.

■

Fragment din romanul
Păcat de tine, Isola Bella.

Kira Iorgoveanu-Mantu

Un dor ce nu vreau să-l numesc „de ţară"

Trăiesc numai din amintirea
Respirării tale ce-mi este acum
Interzisă şi, poate, mai târziu
Drămuită...
Respir şi suferinţa ta îmi pune
O palmă grea, metalică, pe gură...
Strigăt neputincios spre cer!
Respirare prin tine, numai în mine:

Ciudată operaţie! Organ nou inventat
Ce m-ajută să-ţi primesc respiraţia
Acum interzisă, mai târziu drămuită....

Mai, 1989, Rüsselsheim

Felii de pepene

Copiii-şi duc de mână-acum părinţii
Înspre lumină... Oare or să vadă?
Minciuna-şi va suna din nou arginţii
Pe lângă inocenta, de-azi, plămadă?

Copiii-adună mieii-njunghiaţi
Şi sângele pe caldarâm se scurge...
Din ochii-ntâia oară speriaţi
Lacrima plânsă nu mai poate curge...

Pe ziduri, Adevăru-ntâia oară scris
Şters repede-i... Edilii-s grijulii -
Iar e sărmanul urmărit, proscris,
Sau împărţit ca pepene-n felii!

Bucureşti, iunie 1990

„Carmina mortae carent"

„Poemele nu cunosc moartea!"
Numai ale mele se nasc
Ca să moară!
Limba-n care le scriu
Încet-încet
Înspre apusa uitare
Se duce!
Sunt, poate, singura
Poetă care
Moarte poeme naşte!
Poate în carte vor dormi
Căci nimeni nu va veni
Nu le va trezi!
. . . . . .
„Poemele nu cunosc moartea!"
Ziceau strămoşii latini...
Dar nu-i mereu aşa!
Poemele mele în carte
Încuiate,
Necitite, uitate...
Semn vor rămâne
De-o limbă ce-apune!?

Praf de Dobrogea

De unde-această tristeţe stătătoare?
M-adoarme, mă trezeşte şi mă poartă
Pe-oglinzi de ape-ntinse-nşelătoare
Înspre-o pierdută, cucerită Spartă?

E-ncremenire-n juru-mi... Neputinţa
De-a pune cheia-n broască sau zăvorul
A-l trage... Ce vânturi bântuie fiinţa
Şi sfâşie în patru colţuri dorul?

În marele oraş gemând de bunăstare
Caut un pumn de Dobroge pierdută...
Am să-l arunc în ochii tristeţii sfidătoare:
Am să m-ascund de-a ei privire slută?

Frankfurt, 1992

■

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Mîinile lui Penciulescu

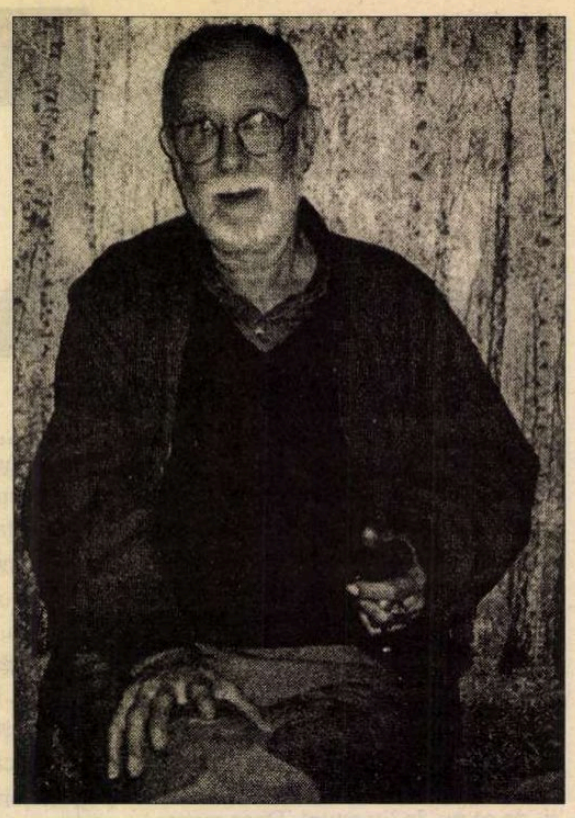

ŞTIAM despre regizorul şi pedagogul Radu Penciulescu multe lucruri. Că a fost coleg de generaţie cu Lucian Pintilie, Valeriu Moisescu, Sanda Manu, Mihai Dimiu. Că îşi fascina realmente studenţii, şi nu numai pe cei de la regie, întîlnirea cu el marcîndu-i pe foarte mulţi. Că a lucrat, în primii ani după absolvire, la Oradea, Galaţi, Craiova, Tîrgu-Mureş. Din 1965 şi pînă în '69 a fost directorul Teatrului Mic din Bucureşti, unde a pus „Doi pe un balansoar" cu Leopoldina Bălănuţă şi Victor Rebengiuc, „Baltagul" cu Olga Tudorache, „Tango". În 1970 făcea la Naţionalul bucureştean „Regele Lear" cu George Constantin, iar în 1972, „Vicarul" la Teatrul Bulandra. În 1973 părăsea România. S-a instalat în Suedia. A continuat să facă spectacole în lume şi să formeze tineri creatori. Nu am văzut niciodată un spectacol al său, ci doar cîteva poze. Ce mai ştiam din poveşti? Că este fermecător, extrem de inteligent, un fel de boier care, în pofida tuturor greutăţilor, a preferat să trăiască făcînd ce-i place. Şi că are nişte mîini extraordinare. Toate acestea nu erau decît bucăţele dintr-un joc de puzzle care riscau să nu se strîngă niciodată într-o imagine pentru că îmi lipsea desenul, modelul clar după care să le asamblez.

Dar astăzi, pentru mine, Radu Penciulescu nu mai e ceva abstract. În această toamnă capricioasă am avut şansa să-l cunosc. Revenit în ţară prima dată ca să ţină un atelier, aflîndu-se timp de zece zile la Centrul Cultural de la Arcuş, un loc minunat lîngă Sf. Gheorghe descoperit şi exploatat de Radu Macrinici încă de acum doi ani, Radu Penciulescu a lucrat în fiecare zi cîte cinci ore cu cei treizeci de studenţi selecţionaţi de la Academiile de Teatru din Bucureşti, Cluj, Iaşi şi Tîrgu-Mureş. Subiectul propus de regizor: fragmente shakespeariene din „Macbeth", „Regele Lear", „Richard al III-lea", „Visul unei nopţi de vară". Pentru ceea ce ar fi dorit Penciulescu să facă la Arcuş, timpul a fost destul de scurt. Comunicarea şi dezinhibarea, provocarea studenţilor nu reprezintă o chestiune ce se poate cronometra ca în atletism. Nu durează strict între ora cutare şi ora cutare. Se creează o stare, care-şi cere o prelungire, şi dincolo de programul propriu-zis, şi pe care e greu să o tai precum foarfeca firul de aţă. Studenţii mai aveau, în aceeaşi zi, două ore de pregătire fizică cu Scott Johnston (Scoţia) şi o oră de iniţiere în dansul buto cu Hikaru Otsubo (Japonia). Lucruri extrem de interesante, dar destul de condensate pe lungimea unei singure zile şi foarte diferite. Pe foarte mulţi i-a intrigat faptul că Radu Penciulescu nu a vrut să dea interviuri, să se lase de filmat etc. Trăim nişte timpuri foarte ciudate care au scos la iveală o realitate cel puţin suspectă. Nu mai există nici un fel de spirit sau chiar de umilinţă în faţa valorilor. Toţi ne tragem de şireturi cu toţi şi tuturor ni se cuvine orice. Refuzul domnului Penciulescu este reacţia unui om normal şi liber care are dreptul să spună şi „nu" sau să spună „da" cînd doreşte.

Am asistat, cîteva zile, la orele lui Radu Penciulescu. Mi-am adus aminte, cu emoţie şi plăcere, de seminarele din facultate, de literatură, de literatură comparată sau de teoria literaturii cînd, împreună cu profesorii şi colegii mei luam un text, un pasaj şi-l desfăceam pînă ajungeam, sau n-ajungeam, la miez. Dar ne propuneam să căutăm, să înţelegem, să descifrăm situaţii. Asta provoca tot timpul Radu Penciulescu. Propunea o scenă, practic o situaţie pe care o analiza sub lupă. „Nu-l violentez neapărat pe Shakespeare. Dar nici nu-l consider ca pe un zeu. Eu îl iau ca partener. Orice lucru, cît de greu, devine posibil dacă-i desfăcut pe bucăţi. Nu trebuie să mă copleşească monumentul. Mă interesează cărămida. Dacă la sfîrşit se întîmplă să dăm peste Voroneţ, cu atît mai bine! Dar nu asta ne interesează!" Cu iscusinţa nu numai a unui mare regizor, dar şi aceea a unui mare pedagog, plin de spirit ludic şi de inventivitate, Radu Penciulescu desface textul pe secvenţe mici pe care le discută cu o mare profunzime şi cu mult rafinament. Teoria paşilor mici este metoda, ca şi a lui Peter Brook, care formează baza exerciţiilor sale spirituale, teatrale. „În teatru", spune Penciulescu, „cuvîntul este cel care provoacă. Şi noi trebuie să ne lăsăm provocaţi de el, de relaţiile dintre cuvinte, de *situaţia* pe care o propune autorul şi pe care noi, în acest moment, nu trebuie să o jucăm, ci să o interpretăm ca în viaţă, firesc, natural, cu toate simţurile deschise la maximum." Şi-l urmăream pe Radu Penciulescu cum fremăta descoperind, în timp ce se cita, un pasaj, sensurile şi proprietăţile unei situaţii. Mîinile sale extraordinare n-aveau astîmpăr. Privindu-le, îţi dădeai seama că exprimă o stare, o nelinişte, un joc, plăcere sau dezamăgire. Asta şi pentru că lui Radu Penciulescu îi place ce este viu, dinamic, ce este provocare. Într-o seară, barierele şi inhibiţiile au dispărut ca prin minune. Am stat împreună cu cîţiva studenţi, cu Sanda Manu şi cu Radu Penciulescu şi am spus bancuri sau am ascultat poveşti savuroase din lumea teatrului. Radu Penciulescu se amuza copios mestecîndu-şi pipa, participa la fel de deschis şi cu o plăcere teribilă de a afla lucruri noi, de a ne auzi povestind, comentînd. La un moment dat, aruncîndu-şi ochii pe un ziar, a întrebat: „ce înseamnă literele astea P.D.S.R., C.D.R.?"

Nu ştiu cînd şi dacă am să-l mai întîlnesc pe Radu Penciulescu. În orice caz, zilele de la Arcuş au fost un dar care mi-a încărcat bateriile pentru mult timp. Radu Penciulescu rămîne un mit pentru teatrul românesc iar pentru mine un personaj extraordinar, palpabil, concret, un moment cu totul special din viaţa mea. ■

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Şuşară

Despre ploaie, curcubeu şi postmodernism

ÎN 1994 pictorul Alexandru Chira a început realizarea unei ample lucrări de artă monumentală în localitatea Tăuşeni, satul său natal. Deşi situată la o distanţă mică faţă de oraşul Cluj, la cca. 35 km., această localitate este în afara traseelor circulate ale zonei, aproape izolată în depresiunea unui peisaj deluros, fără facilităţi de comunicare cu centrele populate din jur. Aparent, decizia lui Chira era doar o simplă revenire sentimentală într-un spaţiu aproape închis, greu accesibil şi tot atît de greu de inclus în orice itinerariu turistic. Proiectul părea sortit de la început eşecului, condamnat să rămînă un simplu gest de autoflatare sau, în cel mai bun caz, o formă de stingere a unei datorii morale pe care artistul o avea faţă de locul în care s-a născut şi faţă de comunitatea pe care a părăsit-o. Iar utopia şi generozitatea artistului, dincolo de semnificaţia lor abstractă, riscau să rămînă suspendate din pricina unei previzibile disfuncţii de comunicare între forma plastică propriu-zisă şi orizontul de aşteptare al unei comunităţi care trăieşte în alţi parametri de civilizaţie decît cei pe care îi presupune, pentru o justă înţelegere, o astfel de lucrare. Aceste suspiciuni apriorice au fost, însă, repede risipite, iar instalaţia lui Chira s-a transformat, la fel de repede, într-un eveniment al artei româneşti contemporane şi într-o experienţă fundamentală a comunităţii locale. Lucrările de amenajare şi de amplasare s-au transformat instantaneu în ceremonial, iar prezenţa individuală a artistului s-a resorbit şi ea într-un impresionant gest colectiv. Pentru că Alexandru Chira nu s-a întors acasă ca un civilizator, ca un pedagog pregătit să pornească o alfabetizare, ci ca un agent al memoriei şi ca un factor de resuscitare a unor mentalităţi arhaice. El a reuşit să concilieze pînă la contopire contemporaneitatea cu tradiţia, gratuitatea cu funcţia simbolică, individualitatea artistului cu instinctul comunitar, scenariul magic cu ritualul creştin. Amplasată pe un bot de deal, pe un promontoriu care coboară aproape pînă în uliţa satului, lucrarea este simultan înlăuntrul şi în afara perimetrului localităţii. Ea a devenit o prezenţă cotidiană, un reper mereu accesibil, dar şi un vehicol al transcendenţei, o poartă deschisă către miracolul cosmic. *Forma* a generat o *funcţie,* expresia artistică a eliberat un sens existenţial. Scenariul narativ care precede şi însoţeşte instalaţia este şi el orientat spre acelaşi scop: redeşteptarea legăturilor magico-simbolice dintre om şi univers. Cele patrusprezece elemente realizate pînă acum poartă următoarele denumiri: 1. Casa Păstorului (sau a Îngerului), 2. Oglindă pentru Semănător, 3. Casa Păsării de Foc sau Casa Ploii, 4. Model pentru Curcubeu, 5. Fîntîna Oglinzii cu Memorie, 6. Oglinda cu Memorie, 7. Oglindă pentru Reflectare, 8. Două Proiecte de Drum, 9. Clopotele Tăcerii, 10. Icoană pentru Ploaie şi Curcubeu, 11. Icoană Rotativă pentru Mesaje, 12. Icoane Senzoriale, 13. Drum Ritualic şi 14. Poteci de iniţiere. Iar lucrarea, în întregul ei, se numeşte „Desemne spre cer pentru ploaie şi curcubeu". Chiar şi numai acest nivel poetico-metafizic este suficient pentru a înţelege direcţiile acţiunii lui Chira; el dezvoltă, într-un discurs sincretic, stări obscure şi idei disparate care s-au sedimentat în conştiinţa (şi în subconştientul) unei comunităţi rurale care este mult mai sensibilă la sugestie decît la concept. Succesiunea unor episoade din realităţi şi din convenţii diferite, metaforizarea şi codificarea, sugestia magică şi invocaţia creştină, formula redundantă („Oglindă pentru Reflectare") şi oximoronul („Clopotele Tăcerii") sau vehicularea unor abstracţii care, în context, sporesc dificultăţile de înţelegere („proiecte", „rotativă", „mesaje", „senzoriale" etc.) pregătesc o stare de miracol, creează aşteptări care nu se înscriu în cîmpul experienţelor diurne. Şi această regie verbală este urmărită strict şi în planul formelor plastice. Pămîntul şi apa, metalul şi betonul, desfăşurarea aeriană, modelajul şi amprenta concavă, formele geometrice plane şi spaţiale, semnele bizare şi insemnele creştine se înscriu într-un complex care trăieşte fundamental într-o stare de ambiguitate: el oferă suficiente elemente de recunoaştere prin raportare la experienţele anterioare, dar scapă permanent oricărei definiţii şi raţionalizări. Şi în această construcţie familiară şi necunoscută în aceeaşi măsură, oamenii se regăsesc pe ei înşişi, îşi regăsesc chipurile, în ipostaza copilăriei, a maturităţii şi a senectuţii, fixate definitiv într-o frizã a aducerii aminte. Aşadar, din act artistic, lucrarea lui Chira devine un reper vital şi ea chiar este racordată, în sensul cel mai strict, prin fire vizibile, de *centrele* vieţii comunitare: biserică, şcoală, cămin cultural. Şi oricît ar părea de naivă *legarea mecanică,* ea este perfect motivată tocmai de funcţia regulatoare pe care lucrarea a început deja s-o dobîndească. Pentru că a dăruit unui loc, în care demult nu s-a mai întîmplat nimic, o nouă dimensiune şi o nouă speranţă. Şi însuşi faptul că ea rămîne într-o permanentă stare de proiect, că lucrările se vor relua în fiecare an şi nu se vor sfîrşi niciodată, creează o situaţie de simetrie cu ciclicitatea muncii agrariene, cu repetitivitatea la nesfîrşit a aceleiaşi gesticulaţii. Cu un instinct artistic sigur, dar şi în urma unor îndelungi deliberări, Alexandru Chira a depăşit tot ceea ce se înţelege tradiţional prin *creaţie artistică;* el nu a realizat doar o lucrare, oricît de valoroasă, într-un spaţiu oarecare, ci a reactivat o comunitate, i-a răscolit memoria, a făcut din ea un coautor. Şi dacă speranţele locuitorilor din Tăuşeni se vor împlini şi vor fi amenajate drumurile de acces spre acest ansamblu, Alexandru Chira va fi nu numai autorul unei lucrări singulare şi al unui proiect utopic, dar şi primul artist din România care îşi poate revendica paternitatea şi asupra unui drum judeţean. ■

CRONICA FILMULUI

de Eugenia Vodă

Prea tîrziu

AM VĂZUT filmul lui Lucian Pintilie, *Prea tîrziu,* mai întîi la Cannes (unde a fost singurul film din Est ales în Selecţia Oficială - performanţă despre care am scris, la vremea respectivă, cu justificată mîndrie patriotică), apoi la Bucureşti, o dată la Conferinţa de presă, cu publicul „specializat" şi o dată la Cinema „Corso", cu publicul obişnuit.

Şi la Conferinţa de presă de la Cannes şi la cea de la Bucureşti am admirat spectacolul care e Lucian Pintilie, vorbind: sub semnul unei „improvizaţii" pline de umor şi de farmec, vezi născîndu-se idei seducătoare, demonstraţii captivante, eseuri de anvergură...

Admirînd, fără rezerve, toate reflecţiile lui Lucian Pintilie despre film şi despre lumea noastră, din eseul vorbit *Prea tîrziu,* îmi mărturisesc, după trei vizionări, totala incapacitate de a „rezona" şi la filmul cu acelaşi titlu. Un film care, teoretic, avea toate datele să fie o izbîndă: un regizor ca Lucian Pintilie, un nume în dreptul căruia istoriile viitorului vor scrie: „unul din cei mai mari regizori români de teatru şi film ai secolului XX"; apoi o idee excelentă (şi simplă, ca toate ideile mari), ideea „subomului" - produs al unui „sistem" criminal, idee inteligent pusă în pagină de prozatorul-coscenarist Răsvan Popescu; apoi o încărcătură - explozivă! - de adevăr social, politic, istoric (mizeria „subumană" dintr-o Vale a Plîngerii în epoca post-comunistă, potemkiniada exploatării miniere, istoria unor bieţi oameni - deveniţi masă de manevră la dispoziţia noii puteri, şocul mineriadelor). *Prea tîrziu* avea, deci, datele „genetice" ca să fie un film de categorie grea despre adevărul unui popor, despre dificultatea de a trăi în general şi dificultatea de a trăi ca român în special, despre curajul unui cineast de a privi în faţă hidoşenia propriei lumi şi ineficienţa propriei disperări. Cred, însă, că toate aceste atú-uri teoretice nu s-au transformat într-un cinema pe măsură. La Cannes, filmul a fost perceput de presa internaţională fără entuziasm (ca tributar unui „réalisme social hors d'usage"). La Bucureşti, Conferinţa de presă a fost un triumf, mai mulţi colegi de breaslă declarîndu-se cuceriţi de film.

În ceea ce mă priveşte, consider filmul un eşec; un decalaj spectaculos între premise şi rezultat. Cred însă că un eşec semnat Pintilie are altă valoare şi altă cotă de interes decît un eşec pur şi simplu. Mai cred că din orice filmografie interesantă nu poate să lipsească un titlu care să exemplifice „filmul ratat". Iată-l!

De ce acest film atît de ambiţios, atît de muncit, atît de dificil ca producţie, semnat de un cineast pe care îl admir, nu m-a convins?

Prea tîrziu. Coproducţie româno-franceză. (Studioul Ministerului Culturii - România, MK2, La Sept Cinema; Cu participarea Canal+ şi Filmex (România). Regia: Lucian Pintilie. Scenariul: Lucian Pintilie şi Răsvan Popescu. Imaginea: Călin Ghibu. Cu: Răzvan Vasilescu, Cecilia Bârbora, Victor Rebengiuc, Dorel Vişan, Florin Călinescu, Mircea Rusu ş.a.

În porţiunea de început, *Prea tîrziu* vine cu un tonus de mare cinema: trenul în goană, tunelurile, intrarea în altă lume, coborîrea în infernul minei, cantina minerilor, tinerii cîntînd Schubert pentru „oamenii cavernelor", „Schubi" cîntat în cantină sub genericul „Nu avem linguri!", o stare de graţie amintindu-ţi *E la nave va,* ariile din opere răsunînd în sala maşinilor. Avem, din primele minute, coordonatele de decor ale unei lumi ajunse la „Fundul Sacului", sau „La fund" (cum se mai cheamă „Azilul de noapte"): sărăcie sinistră, mizerie orientală, apă rece pîn' la zece, crima din adîncuri, minciuna de la suprafaţă. Totul e încărcat, uşile închise, motorul duduie, flacăra arde - aştepţi ca nava să ţîşnească spre cosmos. Dar nava nu ţîşneşte, „lansarea" nu se produce, totul rămîne pe loc, flacăra se micşorează şi, după cîteva străluciri trecătoare, spre final se stinge cu totul (spre final, la comedia capturării „subomului", cu soldaţi transformaţi în tufişuri ambulante). Toate temele începutului (sărăcia, mizeria, crima etc.) sînt repetate, cu variaţiuni, pînă la final. Aştepţi, mereu, ca filmul să treacă *dincolo,* dincolo de aglomerarea expozitivă de „tablouri vivante" cu sărăcie, mizerie, crimă etc., spre *altceva.* Ceea ce nu se întîmplă. Filmul nu reuşeşte să treacă *dincolo* de acest strat, şi, poate de aceea, se simte obligat să servească la suprafaţă sîmburele pe care ar fi trebuit să-l descoperim în miez: „se va vedea ce produce industria asta a voastră: o rezervaţie naturală de urangutani, programabili la cerere". Ceea ce ar fi trebuit să fie intuiţia secretă, revelaţia cutremurătoare a spectatorului, sună, în film, sentenţios şi gros, ca o replică de S.F. naiv.

UNA din cauzele neîmplinirii filmului, ar fi, poate, şi discrepanţa dintre respiraţia „de fond" a filmului (despre o lume pătrunsă de isterie şi măcinată de vulgaritate) şi respiraţia, să-i spunem, „a formei" (o imagine şi un montaj clasic-rigide, tacticoase, cu un aer uşor vetust). O altă cauză ar fi, poate, senzaţia de „excesiv", de preaplin; filmul e covîrşit de un exces de vorbe, de explicaţii, de înjurături, de discuţii, de detalii pitoreşti inventiv puse la punct (pisicuţa şi servieta, pisicuţa şi pistolul, maţele şi lumînarea ş.a.). Există, apoi, în *Prea tîrziu,* o robusteţe retorică, un ton subteran (un „sub-ton" al autorului) atotştiutor, sentenţios, care nu rimează cu sfîşierea lumii despre care este vorba în propoziţie. Senzaţia e aceea că suferinţa a devenit un bun prilej pentru retorică.

Principiul aglomerării şi al repetiţiei subminează şi capitolul micilor şi marilor vulgarităţi. Toată antologia de înjurături, de piele goală, de pipi cu uşa deschisă, de spălat la lighenuţ etc. sfîrşeşte prin a părea ostentativă şi gratuită, nu conduce spre nici o revelaţie psihologică şi artistică.

De acelaşi semn, al „excesului", se leagă şi „amestecul genurilor". Întrebat, la Cannes, de ce a combinat, într-un singur film, şi thriller, şi erotic, şi social, şi politic, Lucian Pintilie a răspuns, ca o glumă, probabil, că aşa cum în lumea noastră nu există separarea

„Să pleci, să dispari sau să rămîi..." - Răzvan Vasilescu în *Prea tîrziu*

puterilor în stat, nici filmul nu separă genurile. De acord în privinţa separării puterilor în stat. În privinţa amestecului de genuri, lucrurile se complică. Pentru că, tras în direcţii diferite, filmul riscă să nu aprofundeze nici o cale. Nici filonul politic - în afara celor două secvenţe impecabile, cele mai bune din film (întîlnirea dintre procurorul lui Răzvan Vasilescu şi securistul lui Florin Călinescu, întîlnirea cu prefectul lui Dorel Vişan), în rest, filonul politic, neexploatat în adîncime, rămîne la nivelul ştirilor de presă (minerii - chemaţi de Ion Iliescu, dirijaţi de „ofiţeri medaliaţi", recompensaţi cu posturi în diplomaţie etc.). Nici filonul social (cel mai reliefat din film) nu scapă de o anumită „expediere" retorică; episodul cu nunta în elicopterul securităţii ar fi putut furniza, numai el, materie pentru un întreg film. La fel, episodul „vizitei la balamuc" şi povestea gemenilor nebuni, Fişt şi Ferzaţiu, ar fi ajuns, numai ele, pentru un întreg film. Prinse în marea aglomeraţie, înecate în tot acel preaplin, personajele principale nu mai au timp şi loc să cîştige în profunzime, să devină ataşante. Nu întîmplător, cele mai expresive sînt „crochiurile" unor Ion Fiscuteanu, Lucian Iancu, Dorel Vişan, Florin Călinescu.

Dacă Lucian Pintilie şi-a propus un film fără nici un personaj cu adevărat ataşant, atunci a reuşit. Spre deosebire de *Balanţa,* aici cuplul de îndrăgostiţi (Cecilia Bârbora-Răzvan Vasilescu) nu mai are nici o forţă, e cvasicaricatural. Personajele filmului sînt reduse la o dimensiune (a mediocrităţii) şi la o scară restrictivă a umanului. Din Gorki, din Céline, din alte filme de Pintilie ştim cîtă strălucire poate să ascundă, în adîncurile ei, cea mai violentă mizerie.

Dincolo de micimea şi degradarea lumii, exista, întotdeauna, în filmele lui Pintilie, şi o sugestie, o deschidere, o fantă, spre *altceva,* spre o altă dimensiune a umanului: personajul lui Emil Botta, în *Reconstituirea,* al lui Ştefan Iordache în *De ce trag clopotele, Mitică,* al lui Kristine Scott Thomas în *O vară de neuitat,* al Maiei Morgenstern şi al lui Răzvan Vasilescu în *Balanţa.*

În *Prea tîrziu,* personajul „diferit" nu mai există. Prin felul în care a fost conceput regizoral, procurorul justiţiar, „emblema speranţei", nu mai pare decît un ins excentric - încăpăţînat - ridicol, necioplit sau necivilizat: la cantină, domnul procuror aruncă peste umăr, pe jos, bucata de pepene „borşit"; în camera iubitei, noaptea, se aşează pe podea, se reazemă de uşa deschisă a frigiderului, şi, la gura şi la lumina frigiderului, înfulecă de zor, îmbrăcat într-un tricou negru pe care scrie Zimbabwe. (Curat Zimbabwe!). Prins în şuvoiul hiperrealist al vulgarităţii generale şi obligatorii, personajul lui Răzvan Vasilescu are un singur moment tulburător şi memorabil, cînd iese din starea lui definitorie (starea de „să mă pupe-n c...!): faţa în gros-plan, „albită", cu o tentă de ireal, murmurînd dilema hamletiană a filmului: „Să pleci, să dispari, sau să rămîi..." Din păcate, acest cadru în care palpită adevărul artistic e lipit de un altul, croit în cel mai pur şablon: doi „terorişti din trupele anti-tero" dotaţi cu lanterne apărînd simetric în faţa directorului general al lui Victor Rebengiuc, şi anunţîndu-l, patetic: „Sîntem aici!" (Unde? Mai curînd în America de Sud?!). După trei vizionări recunosc, cu mîna pe inimă, că acest „aspect" al thriller-ului rămîne complet confuz. Nu se înţelege, din film, cine a provocat explozia finală şi nu se înţelege nici de ce ar fi fost considerată neapărat o catastrofă scoaterea la lumină a „prototipului" (criminalul-victimă) prins şi „reţinut pentru cercetări" (mai ales că un reflex al regimului comunist şi post-comunist e tocmai „lichidarea" cu aparenţă de legalitate).

NU EXISTĂ, în *Prea tîrziu,* sau n-am reuşit eu să descopăr, nici o alternativă la continua umilire a umanului. Dimpotrivă. Toate personajele ţin să demonstreze că din maimuţe ne tragem şi la maimuţe ne întoarcem.

Un fenomen semnificativ: deşi desfăşoară o cantitate uriaşă de mizerie şi de nefericire, filmul nu emoţionează nici o clipă (Vorba cîntecului: „Nici o lacrimă!") Chiar şi vizita la văduva minerului, în loc să fie mişcătoare, are ceva tendenţios demonstrativ („Eraţi fericiţi? - Ce să fie?"; un singur gest de acolo e mai elocvent decît toată secvenţa: cînd bătrîna din pat, cu o groază mută, îşi duce mîna la gură!).

Dacă nu se plînge, se rîde, în schimb, la destule secvenţe. La „Corso" maimuţele din sală au rîs chiar şi cînd au apărut maţele cu lumînare.

În concluzie, dacă mai era nevoie de vreo concluzie, din punctul meu de vedere, filmul, în loc să fie straniu e doar bizar, în loc să fie dur e mai degrabă exhibiţionist, în loc să fie zguduitor e antipatic.

Coperţile „nemţeşti" ale filmului sînt inutile, la propriu şi la figurat. La „Corso", la întrebarea retorică „Ce ţi-au făcut, Ferzaţiule?", plasatoarea, în sală, zdrang, trage draperiile. Pe explozie deschide larg uşile. Lumea sare în picioare şi citeşte, aşa, lungul insert încheiat cu „Minele continuă să funcţioneze". Apoi, toţi tropăie spre ieşire, din tot dialogul „off" din final nu se mai aude nimic. C-o fi Fişt, c-o fi Ferzaţiu, nu se mai înţelege care din cele două „cutii ucrainiene" bîntuie cu trotilul prin Europa. Şi, de fapt, nu mai are nici o importanţă. ■

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Exerciţii

DANEŞ (pe Tîrnave) 6 oct. 1953. În sala de aşteptare a gării pe o bancă o femeie ţine în poală capul bărbatului ei dormind lungit şi numără nişte bani. Vînduseră probabil ceva la tîrg. Cînd m-a văzut intrînd, ea s-a oprit brusc din număratul banilor şi m-a privit speriată. Merg poate încet, neauzit, am apariţii subite. M-am făcut că nu observ şi m-am aşezat şi eu pe o bancă de alături. Cu mişcări atente şi pe furiş, ea şi-a ascuns undeva banii, în sîn, apoi şi-a încolăcit mîinile în jurul capului instalat în poala ei ca un coş cu ouă... Bate vîntul, plouă. Mai am trei ore pînă ce vine trenul. Alături, „Le jardin de Bérénice". *Qualis artifex pereo.* În fiecare moment piere undeva un eu şi ne găsim în altul. Să mergi aşa, toată viaţa, din pielea unui personaj în pielea altui personaj, spre o formă care,... dar şi asta nu-i decît pură iluzie în plină mişcare. Ce stare ciudată e singurătatea asta într-o gară mică în mijlocul cîmpiei transilvane tomnatece, melancolice, alături de cîţiva oameni necunoscuţi care te privesc ca pe un animal de altă specie, şi nici măcar nu greşesc, ei cunoscîndu-se bine şi ştiind ce înseamnă să fii străin în raport cu un mod verificat de a trăi. Acum nu mai există nimic. Ar putea să înceapă altă lume, sau să se sfîrşească, e indiferent. Cîinoasă vreme! Acum plouă tare, tare şi pieziş şi mă gîndesc că asta, ploaia piezişă se întîmplă, are loc pe pămînt. Şi suflă un vînt rău de început de toamnă. Şi mă gîndesc, cum se poate să nu mă gîndesc, la Tolstoi şi la fuga lui spre halta Astapova în care şi-a dat sfîrşitul; fiindcă sînt unii, cei mari, geniile, care, simţind că mor, nu vor să moară în patul lor, acasă, ci fug, cît pot, aleargă, încercînd să scape de ceva, inexorabil, şi care se află tot timpul mereu şi mereu înapoi sau înainte pînă la epuizare.

*

HARTA Pacificului la Caransebeş. Afişată pe peretele unei cofetării dată cu motorină pe duşumea. Se mai văd Asia şi Americile uşor îndepărtate unele de altele ca sub efectul unei forţe centrifuge. Ninge în Caransebeş. Oraş în care se fabrică butoaie şi cherestea. O singură femeie apare în cofetărie. O săsoaică de aur, voinică, trup mare, solid, picioare înalte. O văd şi acum proiectată pe pata albastră a Pacificului. Comandase şi se pregătea să mănînce un doboştort.

*

...VASĂZICĂ jucau poker la cinci mese în patru odăi scunde socotind şi antreul unde aşezaseră două mese, pentru fumătorii mai înrăiţi, deşi antreul era mult mai mic decît celelalte odăi, însă avantajul era că fumul de ţigară ieşea direct în tindă pe uşa veşnic deschisă. Era o coşmelie dată cu bălegar, pe jos, cu un acoperiş de paie la început, pe urmă, după urbanizare, cu gudron, carton gudronat, şi în fine cînd Gigi, proprietarul, deveni controlor de tren, cu ţiglă bună veche luată de la demolări pe care bucăţi de ţiglă scria *Hermes,* patronul al cărui fiu îndrăgostit fără speranţă îşi trăsese un glonţ în cap în timp ce la patefon pusese să cînte „Cînd apari seniorita în parc pe-nserat curg în juru-ţi petale de crin, ai în ochi patimi dulci şi luciri de păcat, dar ai sufletul de heruvim" etc.

*

ÎN COPILĂRIE, Dora, cinci ani, a văzut pe pîrîul Teuz - Gurba - o fetiţă cam de 12 ani înecată plutind pe un strat de cînepă. Era cu bunică-său, şi i-a arătat-o pe înecată, spunîndu-i *fata aceea doarme,* iar bunicul a zis, *da, aşa e, doarme.* Acest bunic, care, la colectivizare şi-a împuşcat iepele cu o armă de vînătoare calibru 12, austriacă, numai să nu le lase la colhoz. La 17 martie 1984, ora 11 şi 20, am scris următoarele fraze de început - un roman despre colectivizare pe care nu l-am scris şi nu-l voi scrie niciodată, întrucît s-a tot scris despre acest subiect şi de fapt, „era voie...":

„După ce Domnica l-a înţărcat cu o foaie de pelin ruptă din şanţul veşnic noroios, plin de bălării grele de lîngă banca pe care bătrînul, împuşcîndu-şi cele două iepe, - pe Stela şi Florica - şedea acum toată ziua privind trecătorii, fiind liber, întîia oară liber în viaţa sa lungă, nemaiştiind, de fapt, ce face cu ea, ca trezit în fine, meditînd la ce curgea acum în voie şi nesilit de nimeni, decît, poate, de Dumnezeu, fără vreo treabă ori grijă, ori sperietură că vine ăla ori vin ăia pe capul tău şi zice, zic, ori cere, cer, ceva, cine mai ştie ce...

Nuţă, nepotul, care va deveni gestionar în Gurba şi care îl va îngropa pe bătrîn, pe bunic, cînd acesta va fi gata să împlinească 89 de ani, gestionarul, avînd pe atunci 25: ...deci asta se întîmpla cînd viitorul mort ar fi avut... cît? nu mai contează; deci Nuţă ăsta, se zice că, prunc fiind, şi nemaidînd de lapte într-o zi, ci doar de frunza amară de pelin aşternută de sus şi pînă jos pe ţîţă, a ales un deget, pe cel gros de la mîna dreaptă, şi l-a supt astfel pînă la nouă ani, cînd, spunea, tot bătrînul, care observa tot, *că se luase al naibii de fumat păpuşoi...*

(Fragment dedicat copilei de pe malul pîrîului Teuz)

■

SIMULACRELE NORMALITĂŢII

de Eugen Negrici

Un capitol al poeziei romantice

ÎN ŞEDINŢA Academiei din 18 ianuarie 1935, N. Iorga atrăgea atenţia asupra romanului *Mistere din Bucureşti* de I.M. Bujoreanu. Un gest obişnuit, s-ar fi zis. Nu era prima oară cînd o operă uitată sau necunoscută era repusă, astfel, în circulaţie de neodihnitul istoric, dar, în intervenţia lui, el părea a fi, atunci, decepţionat de felul cum e cunoscută de specialişti literatura secolului trecut în întregul ei. Mai mult, remarcînd că romanului în cauză nu-i lipsesc zonele atractive, oricare i-ar fi valoarea literară de ansamblu, savantul dădea a se înţelege că ar mai trebui schimbat ceva în lista textelor noastre reprezentative, adică în ceea ce azi am numi *canonul* epocii.

Să împingem mai departe gîndul lui Iorga, ajutaţi de ceea ce ştim prin graţia timpului. În legătură cu textele de felul celui semnat de avocatul Bujoreanu, în istoriografia noastră s-au conturat treptat cîteva atitudini convergente. Se constată în primul rînd, tendinţa - globalistă - de a pune, de-a valma, într-o groapă comună, şi sub eticheta de „roman popular" sau „roman de mistere" texte diverse ca întindere, ca tematică (naraţiuni istorice, picareşti, de moravuri sociale, sentimental-melodramatice, fantastice etc.), ca proporţie a elementelor alcătuitoare (istorii romanţate, pledoarii şi digresiuni politice, reportaje, documente, ficţiuni, descripţii precise de mediu etc.). Derivată din această tendinţă, se manifestă o alta, vizibilă mai ales la autorii de istorii literare şi de manuale, aceea de a subevalua aceste scrieri sau, în orice caz, de a nu le întîmpina cu bunăvoinţa arătată unor produse nu cu mult diferite dar beneficiind de semnături mari. Aşezate sub compuneri sau încercări de compuneri modeste, *numele,* hrănite din reputaţia altor domenii, ale lui Asachi, Kogălniceanu, Hasdeu sau chiar Odobescu, au schimbat, ca prin minune, dispoziţia interpreţilor. Evident, lucrările acestor abonaţi la glorie numai ele au fost preluate, apoi, inerţial, de la un manual la altul, de la un tratat la altul, de la un curs universitar la altul - „îmbunătăţit" -, ocupînd, cum se întîmpla la noi, locurile definitive ale nemişcatei noastre istorii literare.

În manualele şcolare, mai ales, ele ilustrează ceea ce ar fi trebuit să fie proza romantică, întrucît, în funcţionarea ei, gîndirea noastră iubitoare de simetrii ne împingea să avem şi aşa ceva, asta după ce am hotărît că posedăm o poezie romantică viguroasă. Cam firav acest domeniu al prozei îşi vor fi spus, după Titu Maiorescu, destui istorici literari preocupaţi de sporirea valorilor naţionale! Şi, cum romanele acelea populare aparţinînd unor jurnalişti aproape necunoscuţi, personaje de mîna a doua, nu puteau fi luate în considerare, golul a început să fie umplut cu memorii, jurnale de călătorii, amintiri, scrisori, texte de ştiinţă popularizată semnate cam de aceiaşi autori de bună reputaţie. Însă, concepute în răstimpul socotit, cu puţine argumente, romantic, asemenea texte nonficţionale derutează, întrucît, alcătuite pe principiul consemnării şi al rememorării şi fără mari pretenţii literare, ele fac loc mai curînd unui realism sui-generis cu numeroase elemente costumbriste.

Nu ne îndoim că istoricii literari, ori de cîte ori se vor fi întrebat unde, de fapt, sînt ficţiunile romantice, unde e proza românească de imaginaţie, s-au gîndit şi la aceste „romane populare", dar tot de atîtea ori, vigilent, simţul lor estetic respingea tentaţia plebee.

Şi totuşi, ne place, nu ne place, capitolul prozei romantice de ficţiune din istoria literaturii române nu poate fi ilustrat mai bine de altceva decît de aceste scrieri încărcate pînă la refuz cu elemente de recuzită romantică, cu personaje grupate antitetic, cu lovituri de teatru, peripeţii, măreţe gesturi cavalereşti, răpiri, întorsături de situaţii, atît de numeroase, atît de pregnante, încît, în excesul lor, par caricatura însăşi a romantismului.

■

Ochean

Un cititor de gazete

ÎN PENULTIMUL sat din sud-estul ţării, la peste 900 de kilometri de graniţa din Vest, am întîlnit un bătrîn care se sprijinea într-o cîrjă. Avea chef de vorbă, eu mai puţin: din motive serioase trebuia să mă supun torturii supărătoarelor aparate de la Telefoane. Dar invalidul, printr-o strategie iscusită, îmi bară calea pe aşa-zisul trotuar. Ca să-l ocolesc ar fi fost necesară o incursiune în şanţul şoselei. Capitulai, felicitîndu-l pentru performanţă. „Unde ai făcut armata?", îl întrebai cu respectul cuvenit. „La 39 Floreşti", îmi răspunse el cu o fluctuaţie cazonă în voce. Şi adăugă: „Sergent." Ca să-i arăt că sînt tot aşa de priceput în istoria militară ca şi confratele Z., l-am luat 'repede': „Aştia, care aţi pierdut drapelul?" M-a privit cu ochi umezi: „Ştii, care vasăzică, ştii. Dar l-am recuperat! Nu ne crede nimeni, dar l-am recuperat". S-a aşezat. „Stai puţin pe banca asta, să-ţi spun." În zadar m-am opus, explicîndu-i că mă duc să fac coadă la Telefoane, mă dezarmă cu o ştire rară: „Ieri n-a fost coadă." Am luat loc şi l-am ascultat. Avea tot felul de probleme. N-am fost în stare să-l sfătuiesc cum şi-ar putea mări pensia, nici cum să-şi vîndă roşiile în Anglia. Oful lui cel mare era însă altul: „O să avem război, domnule! Nu mă crezi. Ascultă la mine, eu ştiu ce-i asta război. Am citit la gazetă." Şi desfăcu cu degete ţepene un ziar împăturit. M-am uitat la titlu şi am dat neputincios din cap: „Dumneata citeşti aşa ceva?" - „Sînt abonat. Ascultă aici ce scrie directorul." Se puse pe lectură. Se descurca greu cu literele mici, dar se vedea că a avut un învăţător bun. Accentua adjectivele răspicat şi cum articolul era împănat cu aceste sforăitoare ornamente, scotea nişte sunete şuierătoare la gama cea mai de sus. Cînd termină, mă privi satisfăcut. „Zice bine, nu? E director şi senator." Nu eram de aceeaşi părere şi mă străduii să-l conving. „O grămadă de înjurături, altceva nimic, tăvăliturі prin noroi. O ruşine pentru presa liberă." - „De înjurat, înjură al dracului. La ce armă şi-o fi făcut oare serviciul militar? Am auzit că ar fi şi general. Dar spune adevărul, uite, cum ţi l-am citit. O să avem război." - „Cu cine, contra cui?" - „Doar ţi-am citit, nu înţelegi? Vin ungurii." - „Unde vin?" - „Na, la noi în România." - „În România? Şi la Bucureşti?" - „Da, pînă aici la graniţa bulgară. Ne ocupă. Dar nu ne lăsăm!" Mă trezii că mă legănam în acelaşi ritm cu el: „Nu ne lăsăm!"

Ruşinat o luai spre Telefoane. La coadă am descoperit un vecin cu care am mai scurtat din timp. Totul se petrecea după un vechi şi neschimbat ritual. Cel care era la rînd, intra în cabină, introducea moneda, forma numărul şi striga 'alo' de tremurau geamurile oficiului. Apoi mai tare - 'alo, alo', depunea receptorul şi o lua de la capăt. Părăsea cabina, cu o imprecaţie pe buze. Al doilea la fel, al treilea tot aşa, al patrulea... „Ce tembeli! Ce idioţi!", mă gîndeam eu, cînd oricine putea înţelege că aparatul nu funcţiona. Cînd am intrat şi eu şi m-am comportat exact ca ceilalţi, i-am găsit pe 'tembeli' mai puţin idioţi.

M-am întors, furat de gînduri. Păşeam cu atenţie pe pietrele lunecoase, cînd interlocutorul meu de adineaori mă opri din nou cu cîrja lui de invalid: „Pe aici nu se trece!" Apoi mai blînd: „Aţi reuşit?" Intenţionam să mă plîng lui de situaţia reţelei de telecomunicaţie a Republicii, dar ce folos aş fi avut? „Am vorbit." - „Şi ce ţi-au spus?" - „Cine?" - „Domnule, nu te mai preface! Se vede după cum arăţi că ai vorbit cu cineva de sus de tot. Întrebarea e clară. Aşa e? Vin ungurii?" - „Nu vin, mi s-a spus la telefon că nu vin." - „Parol?" - „Parol." Vădit uşurat, sergentul de la Floreşti îmi strînse mîna: „Slavă Domnului, mă duc să jugănesc un porc. O să avem un Crăciun frumos! O să fie ca mai înainte, în România mare!" Îmi retrăsei mîna umedă de înfrăţire. Cele auzite îmi stîrniră o asociaţie simplă. Izbucnii cu vulgaritatea senatorului făcător de articole: „Jugăneşte-l pe ăsta care bagă spaima în copii." Dar bătrînul nu mai asculta. Sălta pe cîrjă spre casa lui. Ajuns în dreptul privatei, mă strigă: „Domnule! Parol?" - „Parol." Făcu ziarul mototol şi intră foarte decis în pitorescul acaret.

Paul Miron

CĂRŢI STRĂINE

prezentate de Grete Tartler

• Actualitatea editorială •

E bun, e absurd

UN PRIETEN mi-a povestit despre profesorul său dintr-un liceu de provincie, care, tot auzind că Eugène Ionesco e bun şi că scrie teatru absurd, spunea despre orice „e bun, e absurd". Multă vreme am râs, dar apoi, tot repetând în glumă „e bun, e absurd" m-am gândit că profesorul de provincie avea mai multă dreptate decât crezuse: în fond, sentimentul absurdului implică revoltă surdă, mai „bună" decât scepticismul care contemplă cu nepăsare nonsensul vieţii. Revolta colorează incoerenţa condiţiei umane, ea este un început de acţiune şi, dacă nu de luptă, măcar de fugă din faţa absurdului. Sisif cărându-şi stânca pe colina de unde avea să se prăbuşească iar şi iar - mit preferat de Camus - cârtea în sinea lui. Béranger, ultimul care îşi păstrează înfăţişarea umană în lumea rinocerizată a lui Eugène Ionesco, părăsit de toţi prietenii care vor să fie „în pas cu timpul", dispreţuit chiar şi de iubită, care vede în rinoceri „nişte zei" şi refuză să recreeze lumea umană, nu se dă bătut. Chiar dacă măsura lucrurilor e dată de absurd - brusc materializat prin prezenţa cohortelor de rinoceri în Europa - chiar dacă, între atâtea armuri şi cornuri în frunte biata făptură omenească pare dintr-odată slabă, inutilă, revolta lăuntrică îl opreşte pe Béranger să se uniformizeze. Binele suprem - goethean - e personalitatea, chiar dacă păstrarea ei înseamnă efort şi suferinţă: „Nefericit e cel ce vrea să-şi păstreze originalitatea! Ei bine, asta e! Am să mă apăr împotriva tuturor, am să mă apăr! (*Se întoarce cu faţa către capetele de rinoceri din fundal şi strigă.*) Am să mă apăr împotriva lumii întregi, mă voi apăra, mă voi apăra! Sunt ultimul om şi voi rămâne aşa până la cea din urmă suflare! Nu mă dau bătut!"

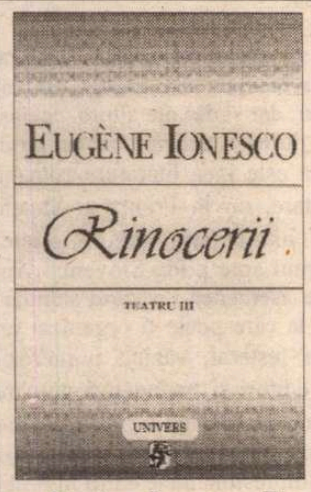

Eugène Ionesco, *Teatru.* Volumul III. *Rinocerii. Delir în doi. Pietonul aerului. Regele moare.* Traducere şi notă asupra ediţiei de Dan C. Mihăilescu. Editura Univers, 1996. 253 p. F. p.

În excepţionala traducere a lui Dan C. Mihăilescu - ce noroc, într-adevăr, că Editura Univers deţine posibilitatea publicării dramaturgiei ionesciene iar traducătorul e un critic literar specialist în Caragiale, „moşul" lui Eugène Ionesco - *Pietonul aerului* readuce în prezentul absurd câteva străvechi, vindecătoare simboluri. Béranger se înalţă deasupra pământului (tema ascensiunii, de la Muhammad la Dante...) fiindcă „omenirea simte nevoia să zboare" fără mecanică şi artificiu. Într-o lume de aparate ale vitezei, de motoare care îi înlocuiesc pe oameni, poetul rămâne un pieton - pe pământ şi în cer. Încrezător în forţele proprii, în natura sa, Béranger urcă imaginarul copac al vieţii, trece dincolo de podurile invizibile muritorilor, „la capătul acoperişului" lumii unde se întâlnesc spaţiul şi timpul, asistă la imagini apocaliptice, gheţuri şi focuri, noroaie şi sânge, fără ca acestea ori reîntoarcerea pe pământ să-l distrugă. Speranţa - deşi „dincolo de infern nu mai este nimic" - nu dispare atâta vreme cât există iubirea. Iubitoarea Marthe continuă să creadă că „...poate totul se va aranja... poate că flăcările vor putea fi stinse... poate că gheaţa se va sparge şi se va topi... poate că abisurile se vor umple... poate că... grădinile... grădinile..."

În *Regele moare,* un fel de Amfortas a cărui boală ofileşte şi ţinuturile, „pământul ăsta care tot crapă şi scârţâie, frontierele care tot dau înapoi şi vin peste noi..." e înştiinţat că va muri „la sfârşitul spectacolului", îndemnat să abdice de bună voie. („Miniştrii nu mai pot fi scoşi din apă. Râul în care au căzut s-a prăbuşit în abis"). Dar, evident că muribundul nu se lasă desprins de putere - „dacă ai prins gustul autorităţii, atunci trebuie să fii decis cu forţa". Pentru ca iarba să crească iarăşi în ţinut, să se nască iar copii, regele trebuie să moară. Desprinderea lui de lume, după o apologie a trăirii plenare, a bucuriei de fiecare amănunt al vieţii - „visătorul se retrage din visul său" - se petrece tot cu ajutorul iubirii (Marguerite îi arată calea dincolo de cele lumeşti). Chiar şi în ultima clipă, rostul vieţii poate fi descoperit. E bun, e absurd.

Materie şi memorie

DE CÂTE ORI apare un nou Bergson îmi amintesc de Blaga descoperind într-o librărie din Braşov *Datele imediate ale conştiinţei* în traducere germană, speriat că tot poporul braşovean se va repezi să cumpere înaintea lui cartea, pentru care nu avea bani, felul în care a acoperit vitrina cu spatele, ca s-o apere de privirile trecătorilor, graba cu care a alergat să-şi vândă nişte paltoane vechi, pentru a şi-o putea procura. „Îmi închipuiam că mii de intelectuali braşoveni atât aşteptau: o carte de Henri Bergson! Nimenea nu se oprea însă să cate peste umărul meu la cartea aceea elegantă în table groase, îmbrăcată în pânză brunăgălbuie..."

Materie şi memorie prezintă teoria bergsoniană asupra memoriei - consecinţa teoriei sale asupra percepţiei pure. Atât percepţia cât şi amintirea ar fi, după Bergson, îndreptate spre acţiune. Percepţia face legătura dintre stimulii primiţi şi aparatele motoare iar memoria sugerează cea mai utilă decizie care poate fi luată în prezent tocmai evocând percepţiile trecute, asemănătoare celei prezente. Importanţa memoriei e

Henri Bergson, *Materie şi memorie.* Traducere de Cora Chiriac. Editura Polirom, Iaşi, 1996. 223 p. Lei 6800.

cu atât mai mare cu cât ea ne face „să sesizăm într-o intuiţie unică momente multiple ale duratei, ne detaşează de mişcarea de curgere a lucrurilor, adică de ritmul necesităţii".

Recunoaşterea nu se realizează prin trezirea mecanică a amintirilor, ci implică o tensiune a conştiinţei care, căutând „amintirile pure" în „memoria pură" le materializează progresiv în contact cu percepţia prezentă. Memoria e altceva decât o simplă funcţie a creierului. Cât despre diferenţa de substanţă dintre amintire şi percepţie, Bergson observă că memoria constă într-un progres al trecutului spre prezent: pornind de la o „stare virtuală" (amintirea pură) dusă treptat printr-o serie de planuri de conştiinţă se ajunge la materializarea ei într-o percepţie actuală, deci la o stare prezentă, capabilă de acţiune. Cei care consideră amintirea o percepţie mai ştearsă uită de destinaţia practică a stărilor prezente.

Amintirea pură este o manifestare spirituală. Planurile de conştiinţă diferite nu trebuie confundate: există numeroase asemenea planuri de conştiinţă, iar planurile extreme sunt planul acţiunii (unde asemănarea şi contiguitatea se contopesc) şi planul visării (unde ele se disociază). Bergson urmăreşte atenuarea treptată a tuturor opoziţii în care se descompune relaţia corp-spirit: neîntins/întins, calitate/cantitate libertate/necesitate.

Foarţă despre Furzuri

FOLOSESC cuvântul german Furz pentru acel sunet cu diabolice miasme pe care-l omagiază Serge Gainsbourg, precum Dali, într-un, să-i spunem, poem în proză: text rafinat şi mefistofelic, unde fiecare cuvânt se condensează cizelat şi, datorită inegalabilei limbi române a lui Şerban Foarţă, ridicat deasupra vulgarităţii.

Evghenii Sokolov este eroul care „se evaporă treptat" când „cade masca şi rămâne omul" - inovator al artei prin producere de „gazograme" (seismicul tremur al mâinii când tunetul lăuntric scoate „o muzică, mereu aceeaşi, constând, în exclusivitate, din descărcări de gaz intestinal"). Povestea pictorului poreclit „Bombarda, Îmbălsămătorul, Tunarul, Marele Pârţag, Bomba cu gaz, Bazooka, Bertha, Fuzeul, Brandul, Besofonul, Anestezistul, Suflătorul, Ventilul, Odorantul, Ţapul, Dihorul, Gazogen, Grizu, Zefirul, Eolianul, Borgia, Violeta, Mister Poum, Fâs-fâs, Aerisirea, Gazoductul, Gazoil, Aversa, Camping-gaz, Eşapamentul, Pârţ-Mezin, Oala-minune, Vecinică, Fulmicotonul, Vânt din pupă şi altele de soiul ăsta" e chiar povestea transformării nămolului din lac în nuferi. Dovada că şi din dejecţii se poate naşte (un soi de) artă, că vorba bine lustruită şterge dihorice efluvii. Numindu-se, cu ironie, „nou Batman propulsat în aer de forţa vânturilor proprii", având, drept alibi, un câine (Mazeppa) - de certat în public, Evghenii Sokolov ajunge grafician de faimă. „Fu rândul criticilor să vorbească, apoi, de hiperabstracţiune, de obstinaţie întru stil, de mistică a formei pure, de filosofice tensiuni, de nobilă euritmie, ca şi de un lirism anume, zis ipotetic-deductiv, alţi câţiva de mistificare, de cacealma sau de rahat." Ajuns un dandy „vânturatic", celebru în galerii de artă, pe muzică de Berg şi Schonberg „al căror dodecafonism consună cu contrapunctul său gaz", Sokolov a explodat, la propriu, până la urmă,-n plină glorie.

Serge Gainsbourg, *Evghenii Sokolov.* Traducere din franceză şi note de Şerban Foarţă. Editura EST - Paris, Bucureşti, Ierusalim 1996. 88 p. F. p.

Citatele au ilustrat, cred, performanţele lui Foarţă, atras probabil de prefacerea imposibilă a scârnei în aurării - dar care lui i-a reuşit. Însă mai mari bijuterii sunt notele. Iată o pildă: „Greu traductibile, desigur, aceste onomatopee sunt de lăsat în limba lor (ca, de altminteri, tot ce este în străineză „dans le texte"!), - nu numai din anglomania proprie, ca fiecărui dandy, şi lui Evghenii Sokolov (care e unul stercorar, nu mai puţin, însă, aievea), dar pentru că le cântă însuşi Gainsbourg, şansonomatopeic: „Viens petite fille dans mon comic strip/ Viens faire des bulles, viens faire des WIP!/ Des CLIP! CRAP! des BANG! des VLOP! et des ZIP! SHEBAM! POW BLOP! WIZZ! (*Comic strip,* apud Luca Piţu, *Două învârtiri în jurul bedului,* în *Sentimentul românesc al urii de sine,* Institutul European, Iaşi, 1991, p. 101)".

Această „Foarţă deosebită", cum numeşte cartea editorul, Samuel Tastet, nu spun că nu-i orfevrerie, dar ar fi meritat alt subiect.

■

VILENICA '96

CIUDATĂ e soarta festivalurilor internaţionale de literatură în ce priveşte cunoaşterea (şi frecventarea) lor de către scriitorii români. De ce festivalul de la Struga din Macedonia e binecunoscut de mulţi ani de zile de mai tot truditorul de versuri pe româneşte, şi de ce cel de la Vilenica (citeşte Vileniţa) din Slovenia nu e, pare să fie un mare mister. Desigur, cel de la Struga s-a aflat anul acesta la a 35-a ediţie, pe cînd cel de la Vilenica doar la a 11-a ediţie, ceea ce vrea să însemne că e nevoie de un timp (citeşte ani de zile) pentru ca informaţia să se difuzeze dintr-o ţară aproape vecină (şi fostă comunistă) în alta. Şi mai e nevoie de hazardul unor întîlniri elective în spaţiul fără frontiere al micii comunităţi literare internaţionale pentru ca această informaţie să se difuzeze aleatoriu şi să atingă şi malurile dîmboviţene.

Am aflat din întîmplare de la poetul american Christopher Merrill despre existenţa Vilenicei, şi tot la recomandarea lui m-am pomenit invitată acolo, după ce a trebuit să trec proba unui curriculum vitae, a unor poeme şi a unui text teoretic, toate în engleză, trimise prin poştă şi pe dischetă. Odată acceptată de juriu, nu mică mi-a fost mirarea să aflu cît de greu se ajunge din România în Slovenia, deşi mie mi se părea la o aruncătură de băţ. Datorită războiului recent încheiat, trenuri directe sau curse de autobuz prin fostul teritoriu iugoslav nu există, iar avionul (cu escală fie la Viena fie la... Varşovia) costă mai scump decît pînă la Paris. În fine, a trebuit să iau un tren cu ocol prin Budapesta, tren care, după 20 de ore de mers printr-un peisaj din ce în ce mai civilizat, m-a depus *safe and sound* la Ljubljana, cocheta capitală barocă a ţării.

Micuţa republică slovenă, cu un teritoriu cam cît al Olteniei şi cu o populaţie de nici 2 milioane de oameni, se mîndreşte cu spiritul său de independenţă şi cu civilizaţia sa. Devenită independentă în 1991, în urma unui scurt război de 11 zile cu Iugoslavia, ea este astăzi cea mai prosperă republică ex-iugoslavă, cu un nivel de trai aproape identic celui din Austria şi Italia, ţări cu care nu împarte doar apartenenţa la catolicism şi obiceiuri de viaţă comune, dar şi o istorie zbuciumată şi resturi de populaţie vorbind un dialect slav aparte, dialectul sloven. Or, tocmai limba (consemnată în anale încă din secolul 10) şi cultura catolică (cu puternice influenţe germanice) au constituit şi mai constituie încă focarele de identitate naţională păstrată cu uimitoare îndîrjire de-a lungul secolelor şi imperiilor care s-au succedat. Limbă şi cultură (citeşte literatură în primul rînd), pe care şi azi slovenii le ţin la cea mai înaltă cinstire şi pentru care pun la bătaie impresionante bugete şi o strategie culturală inteligentă şi eficace.

În această strategie intră şi festivalul-concurs de la Vilenica, organizat cu fast occidental de Asociaţia Scriitorilor Sloveni (care, cu cei aprox. 250 de scriitori ai săi, raportaţi la întreaga populaţie a ţării, e aproximativ identică ca mărime cu Uniunea Scriitorilor din România). Festivalul, început în 1985, a fost conceput ca loc de întîlnire a scriitorilor din spaţiul cultural al Europei Centrale, care, citez din carta festivalului, „cu o particular convingătoare forţă estetică, exprimă experienţele umane şi culturale ale naţiunilor de la Baltica la Adriatica, de la Berna la Belgrad": un spaţiu spiritual marcat, după organizatori, de „toleranţă, nonagresivitate, comprehensiune reciprocă, pluralism, adică principiul integrării diversităţii".

Şi, într-adevăr, de-a lungul celor 11 ediţii, 316 autori din 14 ţări ale „Europei de mijloc" au participat la Vilenica (alături de alţii veniţi din restul lumii) şi au fost onoraţi cu „Premiul Literar Internaţional Vilenica" mari scriitori proveniţi din această regiune: italianul Fulvio Tomizza în 1986, austriacul Peter Handke în 1987, prozatorul maghiar Péter Esterházy în 1988, poetul ceh Jan Skácel în 1989, poetul lituanian Tomas Venclova în 1990, poetul polonez Zbigniew Herbert în 1991, Milan Kundera în 1992, prozatoarea germană de origine cehă Libuse Monikovà, poetul bosniac Josip Osti în 1994 şi scriitorul elveţian Adolf Muschg în 1995.

Vilenica e numele unei peşteri celebre din ţinutul carstic sloven aflat la graniţa cu Italia, foarte aproape de oraşul Trieste. De fapt, festivalul s-a desfăşurat într-un sat aflat în apropierea peşterii, în localitatea Lipica (citeşte Lipiţa), celebră pentru crescătoria sa de cai imperiali lipiţani şi devenită astăzi o mică staţiune luxoasă de agrement, cu impecabile terenuri de golf pentru turişti italieni, germani, austrieci ori elveţieni. Întinsă pe durata a trei zile pline (5-7 septembrie), ediţia de anul acesta a adunat un număr de aproape 120 de participanţi din 26 de ţări - celor din Europa Centrală li s-au adăugat cei din Statele Unite, Anglia, Franţa, Italia, Finlanda, Suedia, cîteva republici ex-sovietice şi chiar şi Islanda.

FESTIVALUL propriu-zis a constat dintr-o alternanţă de lecturi publice din scrierile participanţilor, aflaţi cu toţii într-un concurs pentru „Premiul de cristal Vilenica '96", pe de o parte, şi, pe de altă parte, din copioase mese şi pitoreşti vizite cu autocarul în mici localităţi medievale vecine. Ca la fiecare ediţie (după cum am înţeles), o dezbatere teoretică în plen a antrenat de data aceasta participanţii în jurul unei teme generoase şi laxe - „Libertatea imaginaţiei - imaginaţia libertăţii" - pe care cei care au luat cuvîntul au reuşit s-o centreze finalmente pe responsabilitatea social-politică a scriitorului în a păstra o marjă vitală de libertate culturală (deci spirituală) sub orice regim opresiv, dar şi în a imagina noi concepte estetic-intelectuale pentru structurarea libertăţii individuale şi colective a unei perioade post-opresive.

La finalul celei de a doua zile a festivalului, „Premiul de cristal" a fost acordat poetei Kaca Celan (citeşte Kacia Ţelan), poetă de origine bosniacă, trăitoare o vreme (în timpul războiului) în Slovenia şi actualmente stabilită în Germania: o voce gravă şi autentică, impresionantă prin simplitatea cu care ştie să fixeze lapidar drame umane sfîşietoare. Iar la finalul celei de-a treia zile, în adîncul peşterii Vilenica, amenajat ca o vastă şi misterioasă sală de spectacole, a avut loc, în prezenţa preşedintelui Sloveniei şi a altor oficialităţi, închiderea festivă a festivalului. Ceremonia a început cu un recital de gală la care au fost invitaţi să citească poeţii Claude Michel Cluny (Franţa), Menna Elfyn (poetă galeză din Anglia), Ann Jaderlund din Suedia, Boris Novak din Slovenia, James Ragan din Statele Unite, Ales Razanov din Bielarus şi Thorgeir Thorgeirson din Islanda. În final, „Premiul Internaţional Vilenica" din anul acesta a fost acordat poetului polonez Adam Zagajewski. Trăitor în Franţa din 1982, după instalarea legii marţiale în Polonia, Adam Zagajewski este, alături de poetul Ryszard Krynicki, poate numele cel mai vehiculat în ambianţa activei emigraţii culturale poloneze pariziene (unde am şi avut ocazia să-l cunosc).

În ce mă priveşte, nu mică mi-a fost uimirea să constat că sunt nu numai unicul scriitor român participant la festival, dar şi primul scriitor român care ajunge la Vilenica. Am încercat să aflu cauza acestei anomalii de la Veno Taufer - un poet şi un om admirabil, preşedintele Asociaţiei Scriitorilor Sloveni şi iniţiatorul acestui festival încă de la început. Am înţeles din cuvintele lui, dar şi din ale altora, acelaşi vechi şi dureros adevăr: cît de puţin cunoscută este încă literatura română peste hotare, nu în Franţa şi Statele Unite, ci chiar în ţări „vecine şi prietene", precum spre pildă Slovenia. Am înţeles de asemenea - văzînd standardul înalt la care poate fi organizat un asemenea festival, văzînd numeroşii prieteni, editori şi traducători pe care ediţiile sale succesive i-au creat printre scriitori de pe toate continentele, dar mai ales impresionantele ediţii în limbi străine ale scriitorilor sloveni (250 în total!), puse la dispoziţie gratuit celor prezenţi - că literatura română mai are încă de aşteptat.

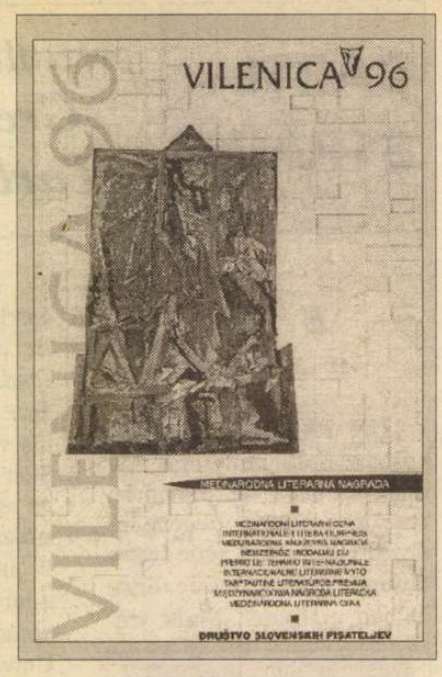

Citindu-mi poemele şi luînd cuvîntul în engleză, susţinînd conversaţii în franceză, italiană şi puţină germană, pare-se că am reuşit să-i fac să creadă pe organizatori că facem parte din acelaşi spaţiu cultural ca şi ei, drept pentru care pare-se că scriitorii români vor fi de acum înainte invitaţi constant la Vilenica. Morala acestei relatări este însă alta. Cultura română nu a fost izolată doar de cultura occidentală, cum ne tot place să ne lamentăm, ci şi de culturile europene vecine, faţă de care efortul nostru de apropiere şi colaborare, ba chiar de integrare central-europeană, rămîne în continuare, după şapte ani de „tranziţie", extrem de fragmentar şi de haotic. E drept că pînă şi pentru sloveni România este o ţară ortodoxă, deci balcanică, deci nu tocmai central-europeană, arierată în plus de cel mai mizer regim dictatorial din regiune. Dar percepţia exterioară este un reflex în afară al auto-percepţiei, şi carenţele acestei „imagini în lume" sunt finalmente carenţele propriilor noastre strategii culturale, carenţe nu doar guvernamentale, cum ne tot plîngem, ci şi de breaslă, ba chiar personale. Căci o uniune a scriitorilor e un mic stat cultural în interiorul statului politic mai mare, iar un scriitor e o instituţie culturală sui-generis şi o ambasadă mobilă a culturii sale naţionale în spaţiul liber, fără frontiere, al culturii internaţionale. În cadrul căreia, şi uniunea şi scriitorul individual trebuie să poarte permanente şi neobosite mici bătălii nu doar cu statul, cu birocraţia, cu lipsa cronică de finanţe, ci chiar cu propriile lor inerţii culturale neadaptate la „deschiderea frontierelor", cu propriile lor comodităţi în ce priveşte „integrarea regională" sau „europeană", cu propriile lor flaterii în ce priveşte „competitivitatea literară", cu limitările propriei lor imagini, adeseori provinciale şi false.

Magda Cârneci

Seară românească la Praga

ASOCIAŢIA de prietenie Cehia-România a organizat marţi, 24 septembrie la Universitatea Carolină din Praga o seară literară ce i-a avut ca oaspeţi pe poeţii Cezar Ivănescu, Valeriu Stancu şi Ioan Ţepelea. După o scurtă prezentare a antologiei de poezie românească apărută în Franţa, realizată de Gheorghe Astaloş, cuprinzând poeme de Şt. Augustin Doinaş, Alexandru Lungu, Mircea Ivănescu, Dan Laurenţiu, regretatul Mircea Ciobanu, M. Ursachi, Cezar Ivănescu, Ana Blandiana, Şerban Foarţă, Gabriela Melinescu, Mihai Cantuniari, Horia Bădescu, Ion Deaconescu şi Valeriu Stancu, poeţii oaspeţi ne-au descris turneul lor literar prin Belgia şi Franţa, unde s-au bucurat de o mare apreciere, şi au citit din poemele lor.

Au participat prof. dr. doc. Jirí Felix, preşedintele Asociaţiei Cehia-România - şeful catedrei de romanistică a Universităţii Caroline, doamna Libuse Valentova, traducători din literatura română, studenţi. Ambasada României a fost reprezentată de domnul consilier Vasile Buga.

Furtună împrejurul lui MARCO POLO

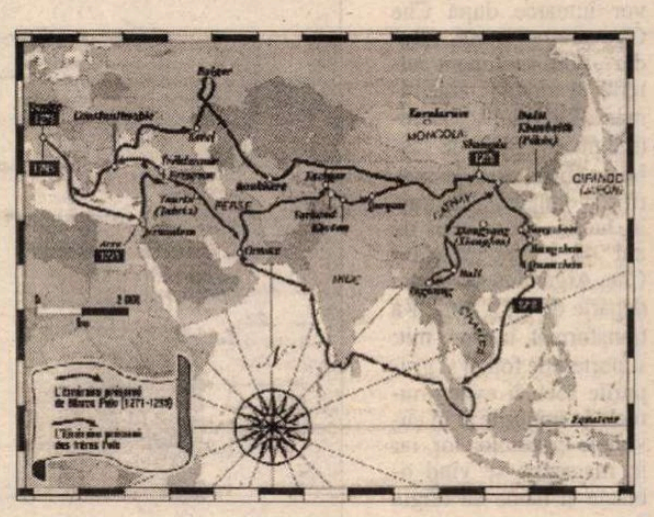

LA 700 de ani de la scrierea sa, cartea negustorului venețian face obiectul unor dispute internaționale pătimașe, întețite prin ipotezele englezoaicei Frances Wood care, așa cum arată și titlul cărții sale, *A fost Marco Polo în China ?* (Westview Press, Boulder Co., Londra), se îndoiește chiar de realitatea călătoriei și a misiunii diplomatice în slujba Marelui Han Kubilay. Responsabila departamentului chinez de la British Library desființează unul cîte unul argumentele învățaților care s-au străduit să explice inexactitudinile și omisiunile din *Cartea lui Marco Polo* și avansează ipoteza că relatarea voiajului *imaginar* s-ar fi putut baza pe informații culese din diferite surse, în primul rînd din povestirile auzite de la alți călători. Cartea d-nei Wood a stîrnit indignarea

pologilor fideli care „au luat atitudine". Atitudinea a mers de la indignarea făcută publică a profesorului chinez octogenar Yang Zhijiu din Tianjin, care și-a consacrat întreaga viață călătorului venețian, slujind memoria „primului om care a apropiat Orientul și Occidentul" și luptîndu-se cu detractorii lui, și pînă la amenințările distinsului universitar din Veneția, Aldo Tucci, care la un recent congres a prevenit-o pe Frances Wood că va fi omorîtă. Pentru a calma spiritele, istoricul american Jonathan Spence de la Universitatea Yale a intervenit în Publicația „Far Eastern Economic Review" din Hong Kong, trecînd în revistă întregul „caz" și amintind înverșunaților că adevărul sau falsul biografic nu sînt foarte importante, important cu adevărat e că această carte există și că a supraviețuit prin secole, continuînd să stîrnească pasiuni. Rezumăm pentru cititorii noștri articolul lui Jonathan Spence intitulat *Călătorul venețian n-a fost decît un șarlatan?*

Profesorul american își începe spiritual intervenția semnalînd o boală ciudată, „febra Marco Polo", categoria de risc fiind în special bărbații de peste 40 de ani (dar și femeile și copiii sînt destul de vulnerabili). Simptomele sînt: fascinația pentru tot ce a făcut și a scris Marco Polo între 1270 și 1294; căutarea fără încetare a dovezilor, în sursele cele mai neașteptate, că fiecare rînd e adevărat; colaționarea minuțioasă a tuturor textelor atribuabile lui Polo, fără a se ține cont că unele au fost scrise după moartea lui. „Maladia" nu are leac. Jonathan Spence recunoaște că și el a fost atins de această boală, de mult, de cînd a citit prima frază din *Cartea lui Marco Polo,* care l-a transportat într-o lume extraordinară, la întretăierea drumurilor comerciale, religiilor și diplomației internaționale. O lume în care era posibil ca negustori venețieni să lucreze pentru hani mongoli, să facă naveta diplomatică între papalitate și Karakorum sau între Paris și Khanbalik (Pekin).

Dar boala e mult mai veche: Cristofor Columb își lua cu el în călătorii una dintre primele ediții tipărite ale cărții lui Polo (exemplarul cu adnotările lui Columb e expus azi la Muzeul din Sevilla); în sec. XVI, misionarii iezuiți din China căutau să identifice locurile descrise de venețian; în sec. XVIII și XIX căutarea de cópii manuscrise ale Cărții devine o preocupare pentru care se cheltuiesc multă energie, bani, erudiție. În secolul nostru popularitatea lui Marco Polo crește și mai mult, e transformat în personaj de roman, de teatru, de film. Podul „Marco Polo" din apropiere de Pekin a fost în iulie 1937 locul și simbolul începutului agresiunii japoneze care a declanșat al doilea război mondial în Extremul Orient. Președintele Nixon și consilierul său Kissinger au dat numele de cod *Polo II* pregătirilor ultrasecrete ale vizitei din 1971 în China lui Mao. Tot la începutul anilor '70, Italo Calvino a contribuit la inaugurarea erei literare postmoderne introducînd în ficțiunea din *Orașele invizibile* relațiile dintre Marco Polo și Kubilay Han. Și încă atîtea altele.

Este în general admis că Marco Polo, născut la Veneția în 1254 sau 1255, și-a dictat relatarea unui scriitor profesionist, Rusticiano din Pisa, specialist în romane din ciclul Arthur, pe cînd se aflau amîndoi în închisoarea din Genova, în 1298. Cel mai vechi manuscris existent, aflat la Biblioteca Națională din Paris, conține o adnotare din care reiese că această copie a fost dată de autor, în august 1307, cavalerului de Cépoy, diplomat francez în misiune la Veneția. Acesta a dus manuscrisul acasă, iar fiul lui a făcut după el o copie pe care a oferit-o regelui Franței. Nici originalul după care s-a făcut prima copie, nici aceea dată regelui nu au fost găsite. În schimb, s-au descoperit alte variante și cărturarii au avut și au destul de lucru pentru a stabili care e versiunea cea mai apropiată de *adevăratul Polo* : studiul comparativ al manuscriselor, început în secolul trecut de H. Yule, a fost extins și aprofundat de H. Cordier și de A.C. Moule & Paul Pelliot în perioada interbelică, pentru ca, în zilele noastre, medievistul britanic John Critchley să facă o analiză exhaustivă, pe ordinator, a variantelor manuscrise, însă fără concluzii spectaculoase.

SPECTACULOASĂ e cartea d-nei Frances Wood, *Did Marco Polo Go to China?* Ea se distrează reluînd problemele ridicate de-a lungul timpului de specialiști, pentru a răspunde întrebării din titlu. În favoarea prezenței reale a negustorului în China ar pleda descrierea veridică a unor obiecte materiale, precum porțelanul, cărbunele, banii de hîrtie, larg utilizate în China sub mongoli, dar necunoscute în Europa. Argumentele contra se înșiră într-o impresionantă listă de omisiuni inexplicabile: în carte nu sînt pomenite ideogramele, ceaiul, picioarele strînse în fețe ale femeilor, pescuitul cu cormorani, Marele Zid și alte lucruri frapant specifice, menționate de alți călători contemporani cu Polo. O altă controversă mai veche - dacă Marco Polo *a adus* pentru prima oară în Italia *spaghetti* și *ravioli* din China, sau dacă el *le-a introdus* în China, aducîndu-le din Italia - e rezolvată de Wood cu prudență: ea e de părere că pastele făinoase au fost inventate independent în cele două colțuri de lume. Argumente pro și contra sînt preluate și de la sinologul german Herbert Frank care, oricît a căutat, nu a găsit nici un document chinez sau mongol care să ateste afirmația lui Polo că a fost angajat timp de trei ani de conducerea orașului chinez Yangzhou. Cît despre pretenția lui de a fi introdus mașini de război europene pentru a-i ajuta pe mongoli să cucerească orașul Xiangfan - se poate proba că în momentul asediului Polo nici nu se afla acolo iar bombardele fuseseră aduse de alți străini ale căror nume s-au păstrat. În schimb, alte pasaje din Carte - precum escortarea unei prințese mongole prin Orientul Mijlociu în 1290, sau existența unei mici comunități italiene la Yangzhou - s-au confirmat prin descoperiri de documente și pietre tombale.

Trei întrebări stau la baza lucrării pline de vioiciune a lui Frances Wood: cine era Polo?; de ce și-a scris cartea?; în ce măsură a contribuit el la alcătuirea cărții așa cum o avem astăzi? Pentru prima și ultima întrebare ea propune răspunsuri detaliate, folosind surse legale venețiene care s-au păstrat și călătoriile altor negustori ai timpului, despre care există documente. Chiar dacă nu poate dovedi că între 1271 și 1295 Polo s-ar fi aflat în altă parte, Wood consideră „puțin probabil" ca el să-și fi petrecut acea perioadă în China. Mai curînd e înclinată să creadă că a stat la Sudak, pe malul estic al Mării Negre, în casa ce servea familiei Polo drept agenție de comerț și că s-a documentat în privința Chinei dintr-un manual persan și din povestirile altora.

Cît despre motivul scrierii cărții, Wood sugerează că ideea ar aparține lui Rusticello, care sesizase cererea populară crescîndă, la sfîrșitul sec. XIII, de cărți „despre minunile din părți îndepărtate ale lumii" și că, deși manuscrisele de acest fel, pînă la descoperirea tiparului, nu îmbogățeau pe nimeni, puteau atrage „favorurile" conducătorilor europeni.

Jonathan Spence, pe urmele lui Chritchley, tranșează problema: important în cazul cărții lui Polo, oricîte erori, lacune sau inconsecvențe ar conține, e faptul că ea există. E un lucru rar și minunat, primul exemplar al unui gen nou, care a fost înregistrat, a circulat, a supraviețuit șapte secole și va supraviețui cît lumea. Poate Chritchley are dreptate că Polo și-a scris cartea fiindcă voia să obțină o slujbă. Revenind din călătorii, el găsise societatea venețiană cu o ierarhie fixată. Prin naștere, era exclus de la o funcție înaltă. Dar dacă putea să îi convingă pe regii europeni că îl slujise timp de 17 ani pe Marele Han, care-i dăduse însărcinări grele îndeplinite cu succes, aceștia s-ar fi bătut pentru el. (Așa se și explică de ce a dat o copie diplomatului francez, deși copiștii se lăsau bine plătiți iar negustorul nu era bogat.)

Ca cerere de angajare într-o funcție bună, *Cartea lui Marco Polo* a fost un eșec. Dar ea a izbîndit în alt mod, neașteptat: lungul *curriculum vitae* a devenit una dintre cărțile celebre ale omenirii.

Ilustrații la *Cartea minunilor* sau *Cartea lui Marco Polo*, sec. al XV-lea

Adaptare de
Adriana Bittel

MERIDIANE

Che

◆ „Dacă 1996 este anul Evita-maniei, în 1997 toate privirile se vor întoarce după Che Guevara" - scrie „Radar", noul supliment cultural al ziarului argentinian „Pagina 12", anunţînd nu mai puţin de şase biografii în curs de apariţie şi două lung-metraje în lucru. La treizeci de ani de la moartea lui Che, Argentina sa natală, departe de a-l fi uitat, l-a transformat într-un mit: suporteri de fotbal şi grupurile rock îi evocă numele în imnurile şi în cuvintele cîntecelor lor, iar în magazine se vînd obiecte şi haine cu efigia lui.

Arhiva Nietzsche

◆ Fundaţia literară Weimarer Klassik a început inventarierea arhivelor consacrate filosofului şi păstrate la Weimar, arhive inaccesibile în timpul RDG. Sînt aproape 4000 de documente, adunate de sora lui Nietzsche începînd din 1894 şi nevalorificate

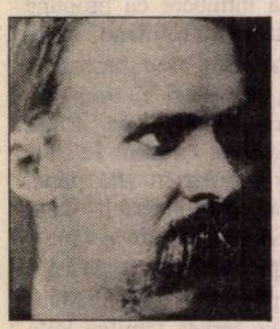

pînă acum. Între altele, se află texte de Thomas Mann, Gerhart Hauptmann, Hugo von Hofmannsthal, dar şi de Adolf Hitler şi Benito Mussolini - texte ce propun o panoramă exhaustivă a percepţiei filosofului în prima jumătate a secolului. Inventarierea materialului se va termina abia în 1999.

Proiectul autobiografic al lui Stendhal

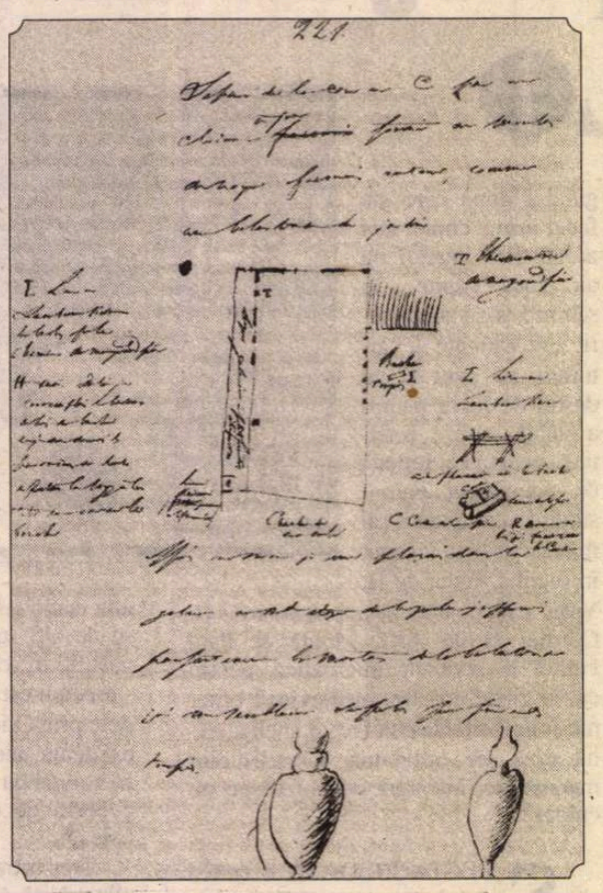

◆ În 1835, cu cîţiva ani înainte de a muri, Stendhal a schiţat un gigantic proiect autobiografic. Această operă postumă, lăsată neterminată, era concepută ca o nouă formă de scriitură, care să facă legătura între viaţa sa şi cea a generaţiilor viitoare. Textul, cu titlul *Viaţa lui Henry Brulard*, a cunoscut numeroase ediţii şi a avut succes, dar el este departe de veritabilul manuscris al lui Stendhal, rămas mult timp inaccesibil. I-au trebuit aproape zece ani de muncă lui Gerald Rannaud pentru a realiza ediţia definitivă a acestui document care constituie una din operele cele mai enigmatice şi mai frumoase ale literaturii moderne. Alegînd să publice in extenso autobiografia originală a lui Stendhal, cu facsimile şi transcripţii, proiectul apare ca o formidabilă explorare a labirinturilor memoriei, cea proprie, a lui Stendhal, şi cea a secolului său. Primul volum (900 p.) al acestei ediţii monumentale va apărea în curînd la Ed. Klincksieck, urmat foarte repede de volumele II şi III. În imagine - *Viaţa lui Henry Brulard* - pagină de manuscris.

Tiranie

◆ La Ed. Stock a apărut zilele acestea traducerea franceză a romanului *Culoarea verii* de Reinaldo Arenas, scriitor cubanez disident care s-a sinucis în 1990 - portret grotesc al unei tiranii îmbătrînite, în plin delir, şi al unui popor nefericit, a cărui speranţă e doar fuga.

Epépé

◆ Francezii îl descoperă cu încîntare, prin romanul *Epépé*, pe scriitorul maghiar Ferenc Karinthy (1921-1992), fiul scriitorului satiric Frygíes Karinthy (1887-1938). Scris în 1970, acest roman a avut un succes enorm în Ungaria lui Janos Kadar, fiindcă putea fi citit şi ca o denunţare subtilă a minciunii oficiale comuniste. Eroul, un lingvist trimis la un congres, ia din greşeală alt avion şi se trezeşte într-un oraş unde se vorbeşte o limbă necunoscută lui. Neputîndu-se face nicicum înţeles, e nevoit să supravieţuiască într-o lume care-l ignoră şi care-i e ininteligibilă, - lumea Epépé. Acest roman fantastic este pus de cronicarul entuziast de la „Magazine littéraire" alături de *Procesul* lui Kafka şi de *1984* al lui Orwell.

Ciberspaţiu

◆ William Gibson, care a inventat în 1981 cuvîntul *ciberspaţiu*, acum inseparabil de Internet, îşi aminteşte (e născut în 1948) de primul televizor cu carcasă de lemn al familiei, împrejurul căruia se strîngeau seară de seară rude prieteni şi vecini. Dar vîrsta lemnului a trecut, acum alt fel de ecran captivează lumea, cel al computerului. „Într-o epocă în care trebuie să te ocupi încontinuu pentru a da impresia reuşitei în viaţă, Web oferă în sfîrşit, într-un mod ciudat şi inocent, posibilitatea de a pierde timpul, de a hoinări fără scop şi de a visa la alte vieţi" - declară inventatorul noţiunii de ciberspaţiu în „The New York Times Magazine".

Ediţii

◆ Editurile spaniole manifestă două tendinţe opuse: publicarea operelor complete rivalizează cu ediţiile de „opere alese". Astfel, recent, Ed. Circulo de Lectores a prezentat la Madrid primul din cele 20 de volume ale ediţiei complete Ramón Gómez de la Serna şi anunţă 6 volume Neruda, 4 Kafka, 16 Pio Baroja. De asemenea, sînt prevăzute să apară operele complete ale lui García Lorca, Vargas Llosa şi Octavio Paz. În paralel, Ed. Alfaguara, după seria completă Cortázar, a început seria Juan Benet (în imagine), a cărei prezentare grafică aparţine fiului autorului, pictorul Eugenio Benet. Dar aceeaşi editură publică separat o culegere de articole de Juan Benet,

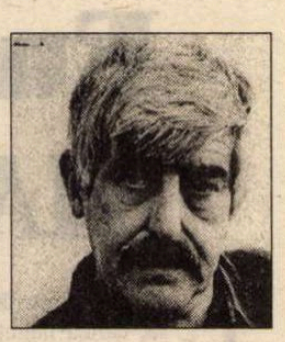

Pagini fără soţ. Cotidianul ABC, sub semnătura lui Javier Marías, critică abundenţa de „culegeri de articole" şi inedite scrise de autori renumiţi şi grupate anarhic sub un titlu care nu spune nimic despre conţinut. Marías recunoaşte utilitatea antologiilor şi ediţiilor de pagini alese, făcute cu profesionalism, dar nu e de acord cu publicarea unor bruioane, articole nesemnificative şi fragmente în volume separate.

Satira satirului

◆ Cu puţin înainte de moarte, scriitorul italian Ennio Flaiano (1910-1972), mînat poate de un presentiment, s-a decis să-şi adune într-un volum toate articolele, aforismele, epigramele, dialogurile şi povestirile pe care le-a scris de-a lungul timpului pentru numeroase ziare şi reviste. Cartea *Singurătatea satirului* este opera unui observator ironic al stupidităţii şi nebuniei burleşti a societăţii moderne. De unde singurătatea lui - căci inteligenţa care biciuieşte ridicolul şi viciile e sortită singurătăţii.

Vulpea

◆ W.S. Merwin (în imagine) a publicat, de curînd, la Editura Knopf, volumul de poeme *Vulpea* (The Vixen). Poeziile lui sunt inspirate de oamenii de la ţară din relativ necunoscutul sud-vest al Franţei, oameni pe care Merwin i-a cunoscut foarte bine în timpul lungii sale şederi acolo. Tot despre ei scrisese şi în volumul de proză *Ţinutul pierdut* (The lost upland) selectat de „New York Times Book Review" printre cele mai bune nouă cărţi ale anului. „În parte lirice, în parte narative, aceste poeme sunt opera unui maestru",

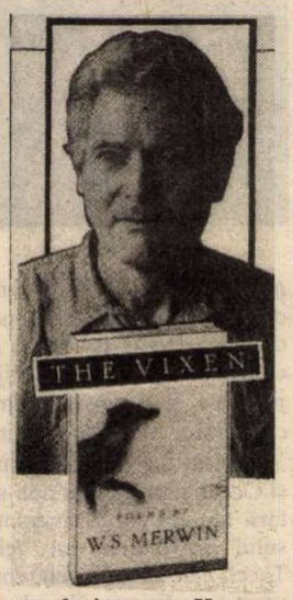

concluzionează „Hungry Mind Review".

Lirică germană

Azi nu mai sunt nimic şi toate-mi par deşarte!

Marie von Ebner-Eschenbach

Un cântecel

- Un cântecel! Dar cum se face
Că nouă-atât de mult ne place?
Tu taina-i mi-o dezleagă!

- Găsiţi în el puţin senin,
Puţin zvon fin de clavecin
Şi-o inimă întreagă.

Eduard Mörike

Cântecul vânătorului

Gingaş e pasul pasării-n zăpadă,
Când se plimbă pe culmea din posadă.
Mâna dragii mele-mi scrie mai gingaş,
Undeva departe,în acel oraş.

Spre cer un bâtlan ţâşneşte deodată,
Ar întrece şi glonte şi săgeată.
De mii de ori mai iuţi şi mai înalte
Sunt gândurile dragostei curate.

În româneşte de Alexandru Mălăescu

Matthias Claudius

Motet

Doar puţin timp petrec
Oamenii pe pământ;
În lume toate trec,
Măreţe chiar de sunt.
Veşnic şi pretutindeni este numai Unul
Şi ne ţine'n mâna lui,Prea Bunul.

Novalis

Sfânta Maria

Te-au zugrăvit cu măiestrie
Iconari,şir nesfârşit,
Dar niciodat',Sfântă Marie,
Cum sufletul meu te-a zărit.

Pieri,parcă n-a fost nicicând,
A lumii zarvă,ca un fum,
Şi-un cer senin,nespus de blând,
Se odihneşte-n mine acum.

Ludwig Uhland

Primăvara care va fi

Aştepţi blândă să revină
Primăvara,an de an,
Dar nici la cea mare,senină,
Nu gândeşti de fel în van:
Căci ea îţi este menită
L-al vieţii capăt de drum;
Sus îţi va fi dăruită,
Tu o presimţi de pe-acum.

Friedrich Hölderlin

Eu mi-am luat partea

Eu mi-am luat partea din bucuriile vieţii,
Trecute-s demult ceasurile tinereţii,
April,mai şi iunie au rămas departe,

Nici oportunist, nici dizident

◆ Primul volum al autobiografiei cunoscutului scriitor est-german Günter de Bruyn, intitulată *40 de ani. Povestea unei vieți,* descria copilăria sa sub nazism și a fost amplu discutat de critică și de public. Cel de al doilea volum, apărut recent la Ed. S.Fisher din Frankfurt, nu este „o carte despre R.D.G., ci autoportretul unui om care se luptă cu el însuși pe fondul sistemului socialist" - comentează săptămînalul „Die Woche". O introspecție subtilă și ironică, în care autorul, de felul lui un sceptic, își revede detaliile vieții pentru a ști „pînă unde e posibil să fii cinstit într-o societate care împiedică individul să fie astfel".

Muzeul Hollywood

◆ Recent, la Los Angeles a fost deschis Muzeul Studiourilor Hollywood în care pot fi văzute, între altele, șopronul originar în care Cecil B. De Mille a filmat primul său western de lung metraj, carul triumfal din *Ben Hur,* tronul din *Robin Hood,* costume purtate de actorii Norma Talmadge, Douglas Fairbanks, Rudolf Valentino etc.

Marile premii ale Academiei Franceze

◆ Marele premiu pentru literatură Paul-Morand (300.000 F) - lui Marcel Schneider, pentru ansamblul operei; marele premiu pentru poezie (50.000 F) - lui Claude Vigée, pentru întreaga operă; marele premiu pentru filosofie - lui René Girard; marele premiu pentru istorie - lui Jacques Le Goff (în imagine); premiul pentru critică - lui Christian Péchenard pentru *Proust și Céleste* (Ed. La Table ronde); premiul pentru eseu - lui Eric Roussel pentru *Jean Mounet* (Ed. Fayard).

Dicționar de arhitectură

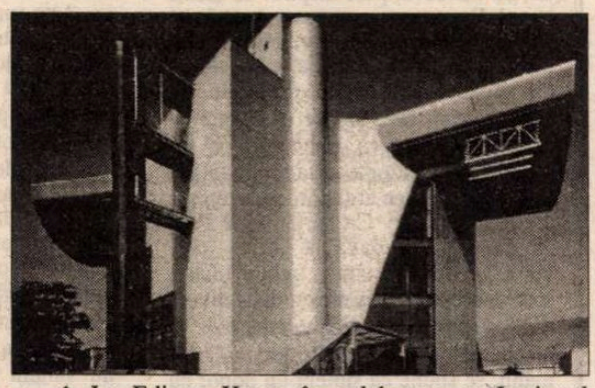

◆ La Editura Hazan în colaborare cu Institutul francez de arhitectură a apărut un *Dicționar al arhitecturii secolului XX,* coordonat de Jean-Paul Midant și firește, bogat ilustrat, ceea ce-i ridică prețul la 750 F. Mulțimea de asteriscuri și trimiteri ale celor 2158 de articole fac însă folosirea lui destul de greoaie. În imagine - una dintre ilustrații: TIT Centennial Hall - conceput de Kazuo Shinohara (Tokio, 1987).

Fundația Europeană Drăgan în colaborare cu Filarmonica George Enescu, Liceul Dinu Lipatti, T. V. Europa-Nova, organizează în perioada 20-22 octombrie 1996, la sediul său din București, prima ediție a concursului național George Enescu „Impresii din copilărie".

Concursul, într-o primă etapă numai pentru vioară, se adresează copiilor și adolescenților în vîrstă de 10-18 ani și își propune să atingă unul dintre obiectivele Fundației Europene Drăgan, acela de a sprijini și stimula tinere talente, de a evidenția nivelul atins de școala muzicală românească.

Concursul este dotat cu premii oferite de Fundația Europeană Drăgan. Un premiu special, reprezentînd o vioară, va fi oferit de firma Atlantic Trading SRL.

Concertul de deschidere va avea loc duminică, 20 octombrie, orele 19 și îl va avea ca solist pe maestrul Daniel Podlovschi.

Nașul bulgar

◆ Romanul *Neron-Lupul* de Christo Kalcev apărut recent la Editura „Național-klub ne hudijestvenotvortceskata intelighenția" din Sofia este comparat cu *Nașul* lui Mario Puzo, ajuns etalon al romanelor despre mafia. Săptămînalul sofiot „168 Ceasa" scrie că „legăturile între crima organizată și putere sînt un fapt recunoscut în societatea noastră. Este un subiect dominant al vieții politice și economice actuale. De-a lungul acestui reușit roman se poate urmări cum mafia pătrunde și în domeniul cultural."

Lumea islamică

◆ „Musulmanii reprezintă o cincime din populația lumii, sînt răspîndiți pe toate continentele /.../ și totuși în Occident există o profundă neînțelegere a lor" - în acești termeni își începe revista „Al Majalla" cronica la volumul *Istoria ilustrată a lumii islamice* de Francis Robinson, apărut la Editura Universității Cambridge din Londra. Autorul, profesor la această universitate, a avut drept obiectiv să împrăștie ignoranța dimprejurul subiectului său și să facă lumea să judece în cunoștință de cauză.

CARTEA STRĂINĂ

DIN STRĂFUNDURILE UITĂRII

(Gallimard, 1996)

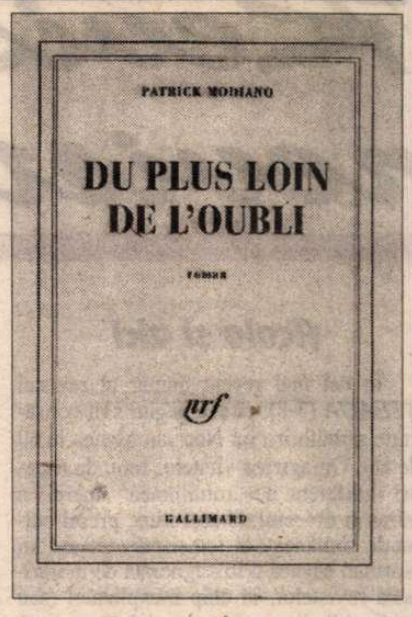

CÎTEVA siluete șterse, care se animă pe măsură ce prinde contur amintirea, rostuită pe fundalul Parisului, apoi al Londrei anilor '60; un triunghi, apoi un cuplu de tineri marginali, trăind din expediente - jocuri de noroc și vînzări de cărți de artă - și drogîndu-se din cînd în cînd cu eter; o valiză cu bani, furată dintr-un apartament parizian; fuga protagoniștilor la Londra, unde va avea loc, peste puțin timp, dizolvarea cuplului dar și începutul activității scripturale a naratorului; jocul întîmplării care duce, peste ani și peste uitare, la întîlnirea și din nou la separarea celor doi.

Acestea ar fi, într-o relatare sumară, cîteva din secvențele-cheie ale ultimului roman al lui Modiano, apărut anul acesta la Gallimard și salutat de critica din Hexagon drept o nouă reușită a unui artist sigur pe mijloacele lui, autor a aproape douăzeci de romane, răsplătite de-a lungul timpului cu importante premii literare.

Din străfundurile uitării („Du plus loin de l'oubli") străbat, pînă în prezentul narațiunii, întîmplări rememorate - cu o nostalgie și o sinceritate dezarmante - de un narator ajuns la vîrsta maturității, în unul din acele momente ale vieții cînd un ciclu se termină iar altul nou încă nu îndrăznește să înceapă. De aceea, poate, el reconstituie, cu precizia unui anchetator, o perioadă definitorie a trecutului său - adolescența - marcată de personaje pitorești ca această Jacqueline, iubita care nu se dădea înapoi de la nimic pentru a-și vedea împlinit visul: o călătorie în Majorca; Van Bever, „inventatorul" unei metode de a cîștiga la joc, mizînd sume mici pe un iluzoriu „cinci neutru"; Cartaud, dentistul, amator și el de jocuri de noroc și de iubite mult prea tinere, din apartamentul căruia naratorul, la sugestia și cu complicitatea Jacquelinei, sustrage suma de bani; în fine, decorul londonez al mișcării psihedelice a anilor '60, cu o întreagă pleiadă de pseudo-artiști (Michel Savoundra, Linda etc.), în mijlocul cărora tronează Peter Rachmann; supraviețuitor al Holocaustului, acest om de afaceri prosper este înăbușit de multiple fobii, cu originea în trecut dar și în prezent și de angoasa de a se ști din ce în ce mai bătrîn.

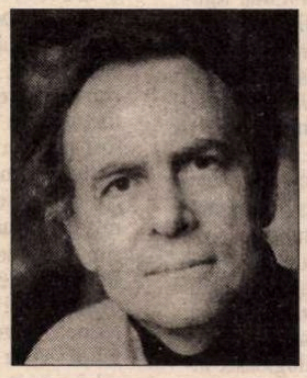

Din nou, Modiano își uimește cititorul la această recentă apariție prin constanța cu care, folosind aceleași ingrediente romanești (tema amplă a *amintirii/ uitării;* anxietatea și singurătatea ființelor care știu că nu pot prinde rădăcini niciunde, ca Jacqueline; problemele identitare ale unui protagonist confruntat mereu cu petele albe ale propriului trecut și purtîndu-și actul de naștere în buzunar „ca și cîinii pierduți prin Paris, ce poartă la zgardă adresa și numărul de telefon ale stăpînului"; activitatea creatoare, scriitoricească - descrisă în pura ei materialitate - drept una dintre puținele căi de salvare a ființei) reușește să scoată, ca un iluzionist din străvechea-i pălărie, o imagine emoționantă, nouă și veche de cînd lumea: aura inconfundabilă a primei iubiri.

Să remarcăm, în construcția acestui roman, folosirea unei structuri pe care Modiano a exploatat-o cu succes și în alte texte - *punerea în abis* - o structură ce permite un permanent joc al specularității (de exemplu: scenariul filmului pe care Michel Savoundra i-l înmînează naratorului, la Londra, și a cărui acțiune se desfășoară la Paris, pare a fi o copie a însăși situației în care se aflau naratorul și Jacqueline, doi tineri debusolați, eșuați pe malurile Tamisei tot așa cum eroii scenariului eșuau pe malurile Senei; similitudinile de atmosferă și decor dintre cele două orașe etc.) și care are drept efect adîncirea perspectivei narative.

Din străfundurile uitării oferă cititorului, atît celui familiarizat deja cu opera lui Patrick Modiano, cît și celui care abia acum o întîlnește, exact ceea ce promite titlul, adică o tulburătoare confesiune a celui care știe că, prin actul lui de a rememora și de a scrie, o întreagă lume este salvată din neant. „Dacă aș vrea, aș pleca de la masa asta și totul s-ar desprinde, totul s-ar pierde în neant. N-ar mai rămîne decît o valiză de aluminiu și cîteva bucăți de hîrtie pe care erau mîzgălite nume și locuri ce n-ar mai avea nici un sens pentru nimeni".

Rămînînd la masa de lucru, acest narator atît de asemănător cu mulți dintre protagoniștii modianieni dar și cu persoana însăși a autorului, confirmă, prin gestul lui, ideea că revelațiile provin întotdeauna dintr-o lumină interioară.

Elena-Brîndușa Steiciuc

Revista revistelor

Acolo şi aici

În cel mai recent număr al revistei *STEAUA* (7-8), cîteva pagini sînt consacrate sărbătoririi lui Norman Manea la 60 de ani. Omagierea vîrstelor rotunde (uneori indiferent de „rotunjimea" operei) a intrat în obiceiul, chiar rutina, presei culturale româneşti şi totuşi aniversarea lui Norman Manea a fost ignorată de majoritatea revistelor, în chip inexplicabil (sau explicabil doar prin „scandalul" pe care l-a stîrnit studiul *Felix culpa* în îndrăzneala de a contraria cultul necondiţionat pentru Mircea Eliade). În *Steaua*, semnatarii textelor omagiale neconvenţionale, Liviu Petrescu, Virgil Nemoianu, Lucian Raicu şi Matei Călinescu, relevă cu toţii valoarea literară şi umană a scriitorului român care în ultimul deceniu s-a afirmat plenar în Germania, Franţa, Italia, Olanda, Anglia, Spania, Norvegia, Israel, SUA, Mexic, Argentina, opera sa fiind apreciată superlativ în cele mai citite publicaţii din aceste ţări şi fiind distinsă cu prestigioase premii. Situat alături de scriitori de notorietate internaţională precum Czeslaw Milosz, Milan Kundera, Danilo Kis şi Ismail Kadare, românul Norman Manea este recomandat cititorului străin ca autor al uneia dintre cele mai zguduitoare mărturii despre condiţia individului în societatea totalitară. Şi totuşi, aici, acasă, activitatea lui e prea puţin cunoscută. S-au publicat puzderie de cărţi mediocre ale unor scriitori stabiliţi în străinătate, dar cele ale lui Norman Manea, cel puţin pînă acum, nu. (Din 1986, de cînd a apărut la Cartea Românească - după o luptă înverşunată cu cenzura care l-a mutilat - *Plicul negru*, numele lui Norman Manea n-a mai figurat în planurile editoriale. Din cîte ştim, doar o mică editură particulară, EST, pregăteşte o serie de autor Norman Manea, al cărei prim volum, *Despre clovni: Dictatorul şi Artistul* va fi în curînd pe piaţă). Virgil Nemoianu caută şi el o explicaţie anomaliei: „Manea s-a afirmat pe scena literară mondială americană şi - încă mai înainte - europeană, rapid şi impetuos precum prea puţini alţi scriitori români. Practic nu există publicaţie de respectabilitate literară din Italia, Franţa, din Germania, din ţările anglo-saxone care să nu fi dedicat eseuri şi recenzii lungi, elogioase, inteligente, semnate de condeie de vîrf, operelor lui Norman Manea. Nu are rost să le mai înşirui aici. S-au pronunţat comparativ numele lui Kafka, Bruno Schulz, Musil: eu unul le-aş mai adăuga pe cele ale lui Blecher şi mai ales al lui Bacovia. S-a vorbit despre Manea (în astfel de cazuri nu dispunem nicicînd de certitudini, cel mult de admirabile plauzibilităţi!) ca de un posibil candidat la premiul Nobel pentru literatură. Cum se explică diferenţa («canonică») între rezervele sau ostilităţile pe care le întîmpină încă proza lui Manea în România şi stima excepţională de care se bucură la elitele critice din mai toate ţările occidentale? Un studiu ponderat, echilibrat, bine-gîndit (*Felix Culpa*) în care Manea confrunta cinstit adevăruri mai puţin plăcute despre o parte din viaţa şi activitatea lui Mircea Eliade i-a atras antipatii disproporţionate." Distins în 1992 cu Premiul Fundaţiei Mac Arthur (supranumit, pentru importanţa sa, Nobelul american), invitat la cele mai prestigioase întruniri scriitoriceşti internaţionale, chemat să ţină prelegeri şi cursuri în mari centre intelectuale ale lumii şi cotat ca o personalitate de prim rang a literaturii contemporane, Norman Manea n-a fost, după 1989, prezent în România decît cu cîteva interviuri, eseuri şi proze publicate în presa culturală. Generaţia tînără nici n-are cum să ştie ce-i cu el. Mai tîrziu, sau prea tîrziu, cum s-a întîmplat şi cu alte personalităţi celebre, se va face mult caz de apartenenţa lui la literatura română, vor apărea exegeze, reeditări, memorialistică şi corespondenţă, se vor scormoni amintiri despre ce a spus şi ce a făcut în anumite împrejurări dar, deocamdată, simptomatic e faptul că dintre cei patru scriitori care îl serbează pe Norman Manea în *Steaua*, trei aparţin tot exilului. Spune Lucian Raicu: „Relaţia sa de o dureroasă complexitate - cu pămîntul natal, încă n-a fost pusă în lumină. Aşa cum multe n-au fost puse în adevărata lumină în ce priveşte personalitatea şi opera sa, şi una şi cealaltă excepţionale, demne de cel mai revelator studiu - studiu, da, studiu pur şi simplu. În loc de asta... Prefer să nu duc fraza mai departe, ar fi prea trist. Numai tristeţei nu-i duc dorul. Lui - lui Norman Manea, marelui prieten, care, iată se întîmplă să fie şi un mare scriitor - îi duc dorul în acest moment aniversar. Sper din inimă să nu se treacă uşor peste el în România noastră - a noastră, totuşi." ♦ În acelaşi număr din *Steaua*, Ioan Muşlea mărturiseşte: «Nu am să uit niciodată acea noapte de la sfîrşitul lui decembrie '89 (ori să fi fost cumva în primele zile ale lui ianuarie?), acea noapte cînd, la o oră târzie, pe ecranele televizoarelor au apărut câţiva intelectuali ce tocmai înfiinţaseră *Grupul pentru Dialog Social*. Au vorbit cum rareori îţi este dat să auzi: ştiau perfect ceea ce aveau de spus şi n-au bătut defel apa în piuă. În tulburarea şi-n tot acel (perfect regizat!) „cu susu'n jos" mi s-a părut a fi cel dintâi demers lucid, având o *acoperire* totală. Trei au fost însă cei care m-au cucerit şi convins în întregime: Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu şi Octavian Paler. Ca un făcut, o dată cu trecerea timpului, aceiaşi aveau să-mi pară tot mai mult singurii a fi ştiut ce anume trebuie, ce anume avea rost să se facă şi cum trebuia să se procedeze în vâltoarea „evenimentelor". Pentru mine, Pleşu înseamnă şi astăzi adevăratul, unicul Ministru al Culturii, Liiceanu înseamnă extraordinarul „Apel către lichele" şi inimaginabila editură „Humanitas", iar Paler...», ei bine, întregul articol (şi el aniversar) dedicat lui Octavian Paler e axat pe ideea că oricine vrea să înţeleagă ce se petrece cu adevărat în România zilelor noastre n-are decît să parcurgă cu atenţie cărţile şi publicistica de după '89 a scriitorului care are meritul „de a fi repus în regim de analiză vie, de controversă, prezentul."

Foaia VIP-urilor de pripas

Numai ca să le zică vorba aia unor Dumitraşcu şi altora croiţi din acelaşi somn al raţiunii şi dl. Pruteanu ar merita un loc în Parlament. După ce s-a rupt de ProTv care ba i-a mutat emisiunea dintr-un loc în altul, ba i-a scurtat-o, dl. Pruteanu a dovedit că ştie să fie unic şi la pagubă nu numai pe micul ecran. D-sa a anunţat Televiziunea naţională că îi pune la dispoziţie emisiunea pe care o realizează. Dl. Pruteanu e un exemplu unic de realizator de televiziune care şi-a făcut nume la posturile particulare t.v. şi e gata să-şi pună emisiunea la dispoziţia TVR, dacă, firește, şi TVR e dispusă să aloce timp pentru emisiunea d-lui Pruteanu. Faptul că d-sa a ales să devină parlamentar, fără a voi să devină şi politician şi că în mijloc de campanie electorală e singurul ziarist care ocupă pagina întîi a ziarelor este plin de semnificaţie. La o adică vreo cîteva mii sau zeci de mii de persoane se pregătesc să candideze pentru Parlament simultan cu autorul *Vorbei*, Pruteanu însă ştie să facă din asta un spectacol de presă, lucru de care ar trebui să ţină seamă elevii lui de la ziaristică atunci cînd li se întîmplă să dea de necaz. În loc să se dea de ceasul morţii, ca mulţi confraţi ai noştri, care cînd îşi iau tălpăşiţa de undeva, voit sau nu prea, simt nevoia să-şi pună poalele în cap, d-lui Pruteanu nu i-a trecut prin minte să se plîngă de ProTv, ci mai curînd i-a făcut pe cei de la acest post t.v. să-l regrete. ♦ Un ziar spălăcit în toate privinţele e *DIMINEAŢA* care atacă pe „n" fronturi, iar ca să-şi merite banii, scrie pe manşetă îndemnuri la vot. Printre semnăturile din acest ziar, alături de aceea a lui Aureliu Goci şi a unui Cionoff, se află şi aceea a profesorului Florian Potra. Ne-a mirat nu atît opţiunea politică a d-lui Potra - fiecare cu convingerile sale - cît faptul că distinsul profesor rabdă să-şi vadă semnătura alături de toate inepţiile pe care le suportă hîrtia acestui ziar. ♦ Deşi au trecut cîteva săptămîni bune de la ultima ispravă a lui Gh. Funar, aceea de a-i transforma în ciocli pe d-nii Iliescu, Văcăroiu etc., presa răsună şi acum de efectele ei. Ciudat e că dacă o persoană particulară ar fi organizat o asemenea ceremonie ar fi ajuns rapid în cămaşă de forţă. Dl. Funar, liber şi fără nici o contraindicaţie medicală, bîntuie prin Ardeal în căutare de voturi. ♦ Procurorul general al României i-a mai făcut o dată scăpaţi de mîna justiţiei pe cei doi jurnalişti de la cotidianul constănţean *TELEGRAF*. După asta, cei doi rămîn la mila preşedintelui Iliescu, în ciuda faptului că majoritatea celor care cunosc cazul acesta în detaliu afirmă că ziariştii constănţeni n-ar fi trebuit condamnaţi. E trist că împărţitorii dreptăţii se războiesc la noi cu ziarişti, în vreme ce infractori patentaţi sînt liberi. ♦ Potrivit ultimelor sondaje de opinie cotidianul cel mai citit de bucureşteni e *EVENIMENTUL ZILEI*, iar săptămînalul care se bucură în cel mai înalt grad de favorurile acestora e *ACADEMIA CAŢAVENCU*. În ceea ce priveşte *Academia*... succesul acestui săptămînal care are un public format precumpănitor din intelectuali ar trebui să pună pe gînduri VIP-urile de tot soiul care se agită în prim-planul vieţii autohtone. *Academia* dovedeşte că intelectualii au o părere cel puţin proastă despre viaţa noastră politică, despre aşa-zisele personalităţi scoase la iveală de evenimentele şi aranjamentele ultimilor ani. Pe de altă parte, un săptămînal care numără la un moment dat peste o sută de mii de exemplare, acel VIP al lui George Stanca şi-a redus tirajul proporţional cu succesul *Academiei Caţavencu*. Se pare că de soarta VIP-urilor autohtone bucureştenii nu mai vor să fie informaţi de gazeta lui George Stanca, ci de foaia *academicienilor*.

Cronicar

LA MICROSCOP

Umbra numărului 13

UN OM care pare hotărît să nu ţină seamă nici de ghinionul precedentelor sale păţanii politice şi nici de aluziile pe care i le face soarta însăşi e dl. Radu Câmpeanu. Purtătorul celui de-al 13-lea tricou în maratonul prezidenţiabil, a acceptat stoic numărul cu ghinion, cu toate că n-ar fi fost de mirare dacă BEC-ul ar fi acceptat să-i facă un hatîr mult încercatului liberal de ziua a şaptea, în calitatea sa de contracandidat cu oarecare experienţă al d-lui Iliescu. Dar cum dl. Câmpeanu nu e singurul care s-a profesionalizat în calitatea de contracandidat, Biroul Electoral Central ar fi trebuit să facă favoruri mai multor persoane.

Dacă dl. Câmpeanu pare acum inspirat de soarta care i-a fost potrivnică în '90 şi de-a dreptul inamică în 1992, cînd d-sa a rămas pe dinafara parlamentului, un alt candidat la preşedinţie, dl. Mudava, pare inspirat de însuşi bunul Dumnezeu, care s-a hotărît să vorbească românilor prin intermediul faimosului vindecător. Ca să nu-şi iasă din mînă, la întrunirile electorale, dl. Mudava mai face şi cîte o şedinţă de vindecare colectivă, punîndu-i pe suporterii săi să adopte atitudini extatice, în cele mai tipice atitudini de aşteptare a voii Domnului. Cu barba sa de Paul Goma, dl. Mudava a strîns cele 100.000 de semnături trebuincioase, spre deosebire de faimosul disident care şi-a anunţat candidatura încă de la începutul acestui an. Despre noi, românii, se spune că sîntem un popor cu scaun la cap. Analiştii politici, pornind de la această postulare, nu-i acordau nici o şansă lui Paul Goma de a strînge trebuincioasa sută de mii de semnături pentru a se aşeza şi el la startul cursei care se va încheia în această toamnă, la Cotroceni. Dacă dl. Goma n-a inspirat încredere românilor cu scaun la cap, cum Dumnezeu de s-au găsit persoane, concetăţeni de-ai noştri care să-l vadă pe Mudava în fruntea ţării. N-am nimic cu taumaturgul, treaba lui pe ce îşi consumă energiile, ci mă minunez de imaginaţia unora dintre concentăţenii mei cărora am onoarea de a le fi contemporan. Să-l vezi pe Mudava în fruntea treburilor ţării, asta da iscusinţă şi probă de strategie demnă de Gînditorul de la Hamangia în postură de acţionar la cupoanele d-lui Coşea. Goma nu era bun că, de, n-avea program serios şi nu era realistă platforma lui! În schimb, slavă Domnului, e realistă platforma d-lui Mudava care, de unde de neunde a adunat suta de mii de adeziuni. Şi asta într-o ţară în care laptele şi mierea curg pe cartelă, iar sărăcia se ţine după noi mai ceva ca umbra d-lui Văcăroiu după dl. Văcăroiu însuşi. Chestie de gust.

Altă sută de mii de chitiţi concetăţeni ai noştri i-au dat semnătura preşedintelui Partidului Automobiliştilor, în speranţa că acesta va obţine o victorie împotriva pedeştrilor? Sau că dacă va parca la Cotroceni ne va transforma într-o naţie de conducători auto?

Ce să te mai miri atunci că CVTudor sau Adrian Păunescu sau chiar veselul necrofil, dl. Funar, şi-au strîns, fiecare în parte, suta de mii de adeziuni. Pe inflaţia de la noi, ce mai înseamnă o sută de mii?

Oricum şi orice s-ar întîmpla, noi nu sîntem nici ţara lui Dracula, aşa cum le place unora să creadă, nici ţara lui Ceauşescu, aşa cum s-ar părea în multe privinţe. Asupra noastră se întinde uriaşă umbra lui Dănilă Prepeleac.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 $ S.U.A. pe an pentru ţările extraeuropene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţia "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

România literară

Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 – Bucureşti; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacţie: 800 lei

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundaţia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

16 - 22 octombrie 1996

(Anul XXIX)

41

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Ţara mea

SUB ACEST titlu am scris, cînd eram elev, nenumărate compuneri despre frumuseţile ţării. O ţară pe care aproape n-o cunoşteam. Se călătorea rar pe vremea aceea. Am apucat, imediat după război, vagoanele de marfă în care părinţii noştri ne urcau, pe fratele meu şi pe mine, la Sibiu ca să ne ducem la bunici, la Rm. Vâlcea. Cele de călători nu reintraseră în circulaţie. Automobile, cum li se spunea, nu prea existau. Aşa că ne mulţumeam să batem cu piciorul cîte un colţişor de ţară, mai ales munţii. Restul era geografia învăţată cu doamna Mezrobeanu. Şi ce curioase erau orele de geografie: o ţară străbătută pe hartă, în formele ei de relief sau în bogăţiile solului şi subsolului ei, fără nici o imagine. Rezultatul acestui fel de a-ţi cunoaşte ţara se putea observa în compunerile la care m-am referit şi pe care ni le solicita domnul Cornea: toate regiunile de deal semănau, în mintea mea, cu dealul Capela de la Rm. Vâlcea, toate rîurile aveau chipul Oltului, toate oraşele păreau să fi împrumutat aerul medieval al Sibiului, toate luncile aveau linia dulce şi rotunjimile delicate ale aceleia din Sibiel.

De o lună şi jumătate umblu prin ţară. Deşi nu natura este preocuparea mea, acum, trebuie să spun că o descopăr şi o redescopăr cu o uriaşă bucurie. Nu este o vorbă patriotică aceea că România este o ţară frumoasă. Este o realitate de care ochii mei iau cunoştinţă de şase săptămîni, în fiecare zi şi în fiecare ceas. O uimitoare diversitate de locuri într-o atît de uimitoare unitate: unul nu seamănă cu altul, dar toate aparţin unui anumit peisaj. Am avut revelaţia că ţările, ca şi oamenii, au un stil propriu. Chiar dacă dealurile dintre Mediaş, Agnita şi Făgăraş se deosebesc de acelea dintre Piteşti, Cîmpulung şi Tîrgovişte prin infinite detalii, liniile, curburile, pantele le dau un aer izbitor de asemănător, ca şi cum ar fi rude de sînge. Maramureşul şi Năsăudul sînt ca doi veri: se vede bine strămoşul comun. Trecătorile din Carpaţii Răsăriteni sînt surori. Potcoava pe care o formează în Apuseni Valea Ampoiului şi Valea Arieşului s-ar potrivi printre obcinele Bucovinei, dacă, închizînd o clipă ochii, am vedea în locul pădurii de foioase îngălbenite şi înroşite de toamnă verdele întunecat al brazilor.

Dumnezeule, ce frumoasă e ţara mea!

■

Premiul Nobel pentru literatură - 1996

WISLAWA SZYMBORSKA

(pag. 20-21)

Reîncarnarea lui Wronsky

- un eseu de Ioan Buduca -

(pag. 12-13, 14)

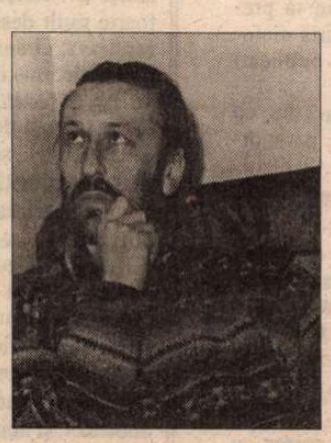

O vizită (ratată) la Malraux

(pag. 15)

Scriitorii puterii

(pag. 3)

Bicentenar Anton Pann

(pag. 10)

Colocviul internaţional MARCEL IANCU

(pag. 22)

Georgicele

(pag. 2)

Arta scandalului

(pag. 4)

Biblioteca Judeţeană

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieș

Georgicele

(variantă de interpretare)

CIUDATE mai sînt întîmplările vieții! Dacă în urmă cu cîțiva ani cineva mi-ar fi spus că voi duce o neelegantă polemică (intrată deja în prelungiri!) cu dl. Alexandru George, probabil că aș fi ridicat neîncrezător din umeri sau i-aș fi rîs respectivului în față. Stima pe care o port activității literare a d-lui George ar fi exclus, din capul locului, o astfel de posibilitate.

În același timp, nu mi-ar fi trecut prin cap că absurdul va pătrunde în existența noastră atît de impetuos încît să ajung la controverse cu un autor pentru care am toată admirația, din motive care n-au deloc de-a face cu literatura. Nu mi se pare onest să transfer asupra operei lucruri care se circumscriu, eventual, slăbiciunilor omului. Cînd, în urmă cu cîteva luni, am scris un articol care se voia o simplă rectificare a unor nedreptăți flagrante comise de dl. Alexandru George într-un interviu acordat *Adevărului literar și artistic,* nu aveam, în nici un fel, intenția de a-l insulta pe autorul atîtor cărți pe care le citisem cu imensă plăcere. Ca dovadă, nu am considerat necesar să revin asupra problemei atunci cînd, sub semnătură anonimă, săptămînalul care găzduise interviul s-a străduit să mă facă harcea-parcea, într-o notă polemică plagiată, stilistic și ideatic, după articolele lui Vadim Tudor. Aveam alte lucruri mai bune de făcut. De pildă, să citesc ultima carte a domnului Alexandru George, *Caragiale.* Carte despre care am și scris, chiar în zilele în care avocatul/avocații domniei sale îmi aruncau în cap găleata de zoaie rămase neutilizate de la una sau alta din veșnicele răfuieli ale foștilor redactori ai *Scînteii* ceaușiste. Articolul a și apărut, de altfel, în revista *Cuvîntul,* nr. 8. Inutil să spun că îmi exprimam pe larg, încă o dată, și deloc afectat de chelfăneala administrată atît de către dl. George, cît și de mardeiașii de partid, admirația pentru subtilitatea, strălucirea și talentul autorului.

Din punctul meu de vedere, lucrurile s-ar fi oprit aici. Mai ales că însuși dl. Nicolae Manolescu, intervenind în nedorita polemică, a pus accentele care se cuveneau. Dar n-a fost să fie. În *Luceafărul,* nr. 36, din 2 octombrie 1996, pe o întreagă pagină de revistă, dl. George își continuă furioasa cruciadă. Din nefericire, de data aceasta n-am mai descoperit aproape nimic din seninătatea, din olimpianismul criticului care, chiar și atunci cînd demola o carte sau un autor, o făcea cu grație. Sau, în orice caz, cu argumente.

La drept vorbind, nu pot să-mi explic ieșirea nervoasă a autorului *Simplelor întîmplări...* Să fie vorba de resentimentele celui care, după ce a triumfat ani în șir, nu admite că, odată și odată, trebuie să piardă și el? Să fie de vină nerezolvatele (și, vai, nerezolvabilele!) probleme de natură psihanalitică de care am mai vorbit? Nu-mi dau seama. Tot ceea ce pot să observ e că pamfletul cu titlul *A scrie despre ce nu se poate,* publicat de *Luceafărul,* e pe cît de incoerent, pe atît de lipsit de profesionalism. Să le luăm metodic.

Am fost șocat să constat că un autor renumit pentru calitatea informației nu își ia minimele precauții de a controla veridicitatea datelor pe care își fundamentează demonstrația. Mai ales atunci cînd teza pe care se sprijină e una clar resentimentară: sancționarea îndrăznelii unui autor de a fi îndrăznit să nu se refere la contribuțiile (majore, nu-i așa?) ale domniei sale. Ca să nu existe dubii, citez din articolul cu pricina: „...mirarea mea cînd m-am văzut ignorat de un studios al problemei cu care mă presupuneam în altă situație decît cu [...], care a închinat temei un volum compact de contribuții savante în *Caiete critice* fără să pomenească măcar o dată numele meu."

Că dl. George își relevă, cu această ocazie, pe lîngă psihologia de persecutat universal, și latura de urechist, nu mă bucură din cale-afară: nu de alta, dar e posibil ca, scriind despre una din cărțile domniei sale, să fi girat eu însumi eventuale „invențiuni" proiectate în pagină doar pentru a epata și a lăsa impresia de cunoscător în exhaustivitate al domeniului cercetat. La ce altă idee să mă conducă afirmația tranșantă a d-lui Alexandru George cum că aș fi autorul unei cărți intitulate *Tînărul Faulkner?* Spre dezamăgirea cititorului, trebuie să precizez: din nefericire, nu am scris niciodată (și cu atît mai puțin am publicat) vreo carte cu asemenea titlu!

Lucrurile se complică (și mă duc cu gîndul la niscaiva experiențe paranormale) cînd citesc că dl. Alexandru George a avut în mînă acea carte, recunoscînd, e drept, că nu a citit-o: „...am parcurs-o doar în fugă, pentru că nu am reușit să mi-o procur"! Aș fi eu însumi fericit dacă dl. George ar putea să-mi furnizeze măcar un exemplar al acestei fete-morgana de celuloză: mi-ar prinde extrem de bine în bibliografia solicitată periodic la universitate!

Cu toate că doar a răsfoit cartea cu pricina, dl. George trage totuși concluzia că din ea s-a născut opul pe care îl discută pe larg în *Luceafărul* (de data aceasta, unul real: *Cartea eșecurilor. Jurnalul intim și sinuciderea,* Editura Amarcord, 1995). Și nu lipsește mult să fiu învinuit și de plagiat: „Subiectul aceleia [*Tînărul Faulkner*] făcea parte dintr-un mănunchi de preocupări ce se pot descoperi în însuși nucleul activității și convingerilor mele scriitoricești". Să vezi și să nu crezi: după ce că n-am scris nici un rînd din inexistenta carte, iată-mă și epigon al unui teritoriu arendat în exclusivitate d-lui Alexandru George!

Oricît de amuzantă în sine, întîmplarea (simplă!) ridică o problemă mult mai gravă: aceea a intoleranței. Pentru că nu admite, fundamental, că cineva poate fi de altă părere decît domnia sa, dl. George se dedă la metode de discreditare (și intimidare: pe tot parcursul articolului, sînt calificat, condescendent, drept „tînărul critic", pentru a sublinia că „năbădăile" mele sînt explicabile prin puținătatea anilor!) care nu au de-a face nici cu literatura, nici cu morala. Mă lasă rece dacă dl. George persistă în aberația de a crede că făcînd comentariu politic m-am „pus în situația inadmisibilă de a scrie pe partitura altuia" (i-aș rămîne, totuși, recunoscător să aflu pe cine plagiez în acest caz: poate pe *Bătrînul Faulkner!*). Dar mă întristează să observ că un critic literar care a făcut carieră corectînd erorile contemporanilor, cade, la modul cel mai grosolan, în groapa săpată, de cîteva decenii încoace, altora.

■

POST-RESTANT

de Constanța Buzea

IMPRESIONEAZĂ plăcut faptul că ticurile din recuzita poeziei adolescentine, sintagmele lacrimogene nu apar decât rar în textele dv. Şi dacă n-aş fi strâns de-a lungul anilor disperare, oroare şi, în fine, resemnare, citindu-le, constant şi nesmintit aceleaşi în mii şi mii de poezii, ca şi când autorii s-ar fi vorbit între ei să le întreţină la mare preţ, şi cu orice preţ, spre exasperarea redactorului, acum nici n-aş mai fi reacţionat altfel decât printr-un zâmbet. Le semnalez, totuşi, pentru ca măcar dv. să nu vă lăsaţi tentată de drăgălăşenia lor moale. *Petalele iubirilor, petala de tăcere, poarta durerii, culoarea începutului* nu sunt nicicum de acceptat la un poet care izbuteşte, la numai 17 ani, versuri memorabile, luminoase, într-un context plin de posibilităţi. (*Oana Cuşlea,* Oraşul Victoria, Braşov) ● Şi chiar dacă mă avertizaţi să am în vedere, una că, firește, deocamdată, curiozitatea dv. nu cunoaşte limite, şi a doua, catrenul cu pricina este prima dv. încercare de manifestare literară publică, (exprimarea vă aparţine), ce aş putea să fac altceva decât să încerc să vă descurajez cu toată energia şi cu toată convingerea. Mai bine nimic decât versuri ca acestea: „Nici de-ai fi de-aici din Roman/ Sau urmaş de un roman,/ N-ai să scri nicicând roman/ Chiar de te-ar chema Roman". Cum vine asta *urmaş de un roman?* Licenţă poetică? Şi licenţele poetice au decenţa de a respecta anumite limite. (*Seteastian Albu,* Sâpânţa, Maramureş) ● Numai oamenii de foarte bună calitate reuşesc să facă un lucru atât de rar şi îmbucurător precum aţi izbutit dv. în epistola din 20 septembrie. Niciodată nu ştim totul. Mereu ne rămâne câte ceva de învăţat unii de la alţii. (*Monica Doboş,* Baia Mare) ● Extrem de puţini scriu la 14 ani texte în versuri cu o atât de limpede trăire, cu ţintă morală, atinsă exact în miez. Vă cred cu adevărat în mărturisirea că scrieţi poezie de multă vreme. De cât de multă vreme, totuşi, v-aş întreba, pentru bucuria sufletului meu? Textul este interesant, din multe puncte de vedere, şi merită să fie reprodus pentru a servi, cred, drept pildă pentru mulţi dintre visătorii noştri corespondenţi, cu mult mai vârstnici şi cu mult mai naivi în întreprinderile lor poeticeşti decât se poate admite şi imagina. Poemul, intitulat *Gustul vieţii,* deci: „Nu vreau să mă izbesc de realitate/ Nu vreau să mor/ Să-mi laşi curatul inimii, măcar o jumătate,/ E singurul meu dor,..// Nu vreau să mă obişnuiesc cu reguli stabilite/ Să fiu banală;/ Vreau să-mi păstrez ideile sucite/ Să fiu mortală...// Ce este un nonconformist?/ Sunt şi eu oare?/ Un visător poet artist/ Sunt, şi mă doare.../ Ce-i lumea fără oameni stranii?/ O lume moartă./ Ce-i viaţa fără de păţanii?/ Viaţă deşartă.../ De-aceea nu vreau ca să pierd/ Lumina tinereţii,/ Aş pierde, e un lucru cert,/ Şi gustul vieţii...". Îmi place şi poate că mai mult decât poemul, fraza cu care vă încheiaţi textul succintei dv. scrisori. Această frază bine articulată, precisă, sinceră îmi spune mie foarte mult despre bunul dv. viitor: „Îndrăznesc să vă trimit o poezie, nu reprezentativă, ci una care se evidenţiază printre celelalte; nu îmi reflectă neapărat sentimentele, mai degrabă vrea să fie o presupunere a emoţiilor pe care le încearcă un artist". (*Mădălina Radu,* Bucureşti) ● Aveţi umor, şi asta este foarte bine. Cu fruntea descreţită doi oameni îşi pot spune adevărul mult mai simplu. *Producţiile,* aşa le spuneţi dv., sunt alcătuiri mai mult sau mai puţin corecte, cu semnul poeziei însă rămas în intenţie. Fibra vă este de moralist sută la sută, care versifică fluent, care-şi exprimă fără greutate gândurile, dar şi fără plasticitatea şi nebunia expresiei poetice. Să citez câteva rânduri, pentru a nu rămâne suspendată în afirmaţiile pe care le-am făcut! Iată-le: „Greşim în viaţă/ În fel şi chip e omeneşte;/ Şi când iubim/ Şi când urâm, firește;/ Căci viaţa/ Nu e darul primăverii;/ Aş zice mai degrabă/ Mană în toiul verii. (*Greşim*) Îmi pare nespus de rău. (*V. Baretto,* Bucureşti) ● Laborios la sânge, în tot ce faceţi. Îmi trimiteţi din când în când câte-un poem parcă spre a mă descumpăni, pentru că nu ştiu cum să le comentez. Sunt stranii, singulare, diferite. M-am hotărât să aştept răbdătoare până se strâng zece, douăzeci, şi abia apoi să văd ce tratament să le aplic. Şi grafia dv. e deficitară. Abia deslușesc unele cuvinte. Daţi-mi un sfat bun. Spuneţi-mi măcar ce vreţi, ce intenţionaţi. Pentru că textele sunt, mai mult ca sigur, serioase, iar omul care le scrie înzestrat cu o sensibilitate aparte pe care nu vreau să o rănesc. (*Locutius Aiur,* Craiova).

■

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută:B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro (INTERNET)

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Scriitorii puterii

VIZITÎND România după treizeci şi şase de ani de exil, Petru Dumitriu a făcut o serie de declaraţii şocante. Pentru el, Ion Iliescu - preşedintele ţării - este „un înger" şi coborîrea lui de la cer, după un şir de „demoni" (început de Carol al II-lea şi terminat de N. Ceauşescu), reprezintă salvarea ţării. D-l Dumitriu nu s-a sfiit să apară la emisiunile electorale ale d-lui Iliescu afişînd - şi acolo - aceeaşi adulaţie quasi-religioasă. Atitudinea şi ideile d-sale m-au provocat la rediscutarea raporturilor scriitorului român cu puterea, la definirea angajării (sau dezangajării sale) politice şi la delimitarea impactului ei asupra operei. Pentru că omul face opera şi, oricît de autonomă ar fi creaţia de contextul ei, oricît de „detaşată" ar fi moralitatea scriitorului de morala lumii pe care o plăsmuieşte, reflexul de adîncime, de fundal, nu poate să nu se manifeste. Scriitorul este nexul operei lui cu lumea şi plasarea operei pe orbita unui univers de sine stătător, universul valorilor recunoscute, nu elimină niciodată total motivele reale ale germinaţiei iniţiatoare.

Mă refer, desigur, la operele vii, la creaţiile unor scriitori recunoscuţi. D-l Petru Dumitriu este un scriitor recunoscut, cu o operă de valoare indubitabilă. El nu este unul dintre „culturnicii" vechiului regim, recuperaţi de regimul d-lui Iliescu. Prin „dezertarea" lui din 1960, d-l Dumitriu s-a rupt de presiunea la care comunismul i-a supus pe cei rămaşi, de „exilul interior" la care au fost condamnaţi scriitorii români. Trei decenii puteau şterge depersonalizarea aparentă, conformismul ierarhizat la care erau împinşi creatorii veritabili. În momentul fugii sale el s-a dezis de prudenţa, stereotipia şi autocenzura impuse de tactica supravieţuirii. El a putut surprinde - din afară - gulagul ideologic în care cultura română fusese închisă şi, dincolo de „marca profundă" a începuturilor acestuia, a putut să se deparaziteze de „fermenţii" pe care îi conţinea. Petru Dumitriu nu poate fi, aşadar, pus laolaltă cu „îndrumătorii" culturali ai epocii comuniste, cu „creatorii" programaţi de ea pentru aglutinarea creaţiei veritabile, pentru sufocarea scriitorilor de vocaţie. Într-un eseu din 1980, *Noi şi Occidentul*, Alexandr Zinoviev descria „tipul de creator" specific socialismului în următorii termeni: „...o persoană relativ instruită, dezgheţată, vanitoasă şi avidă, obişnuită precoce cu manevrele din culisele societăţii, perfect cinică, gata să comită orice ticăloşie dacă circumstanţele îi sînt propice pentru a dobîndi cîteva avantaje, abilă, plină de resurse, cunoscînd perfect arta disimulării propriei naturi". „Scriitorii" de acest tip au devenit, după 1989, sprijinitorii necondiţionaţi ai noului regim, funcţionarii lui. Nimeni nu s-a mirat, în cetatea literelor, de uşurinţa cu care reprezentanţi notorii ai dirijismului cultural ceauşist, de la un Mihai Ungheanu, la un Nicolae Dan Fruntelată, au renunţat la „doctrina" pe care o profesau - şi în numele căreia „cântăreau" operele scriitorilor români - pentru a „administra" cultura în contextul „democraţiei originale". Ei au revenit în desant, s-au făcut necesari, umplînd golul ideologic generat de prăbuşirea comunismului cu un naţionalism de circumstanţă, solicitat de chiar împrejurarea fixării „bazelor" noului regim. În plus, cum remarcă Alina Mungiu, în *Românii după '89,* îi unea „conştiinţa faptului că nu sînt şi nu vor fi niciodată valori de talie europeană în domeniul culturii, că singurul teren pe care îl pot domina este spaţiul cultural românesc şi singurul instrument de dominaţie - pentru că elita culturală i-a tratat întotdeauna drept reprezentanţi minori ai culturii române - este cel politic, şi anume naţionalismul. Prin această ideologie ei combăteau atît sentimentele lor de inferioritate, cît şi cel al unei părţi a clasei politice şi a populaţiei, îşi afirmau dispreţul şi neatîrnarea faţă de valorile europene unde nu aveau acces". Aceşti "culturnici" ar fi *oportuniştii.*

PETRU DUMITRIU nu este un astfel de oportunist. El face realmente parte din elita culturală. Scriitorul nu poate fi învinuit de prosternarea în faţa puterii nici dintr-o nostalgie. *Nostalgicii* sînt altă categorie de literaţi moştenită de la vechiul regim. Nostalgicii, de la Adrian Păunescu la C. V. Tudor, sînt ei înşişi produse ale „combustiei culturale" socialiste care a generat tipul de creator portretizat de Zinoviev, dar avînd, în plus, un anume, indubitabil, talent. Nostalgicii jinduiesc puterea pe care ordinea şi ierarhia comunistă le-o conferea asupra celorlalţi, şi ţintuiesc în numele ei noua stare de lucruri. Paradoxal, ei nu sînt împotriva puterii pe care o critică, ci împotriva „moliciunii" acesteia. Nostalgicii atacă puterea, se aruncă în luptă pentru ea, în speranţa unei restauraţii mai ferme, a fixării unei ierarhii în care să le fie perfect definite poziţiile. Angajamentul lor este, în consecinţă, unul de conservare, de menţinere, orice tranziţie - mai mult sau mai puţin decisă - bruindu-le habitudinile dobîndite sub comunişti. În cazul lor mai poate funcţiona şi o explicaţie psihanalitică. Într-o emisiune a „Europei libere", „Teze şi antiteze la Paris", realizată în 1990 cu Monica Lovinescu, arătam că un A. Păunescu a revenit rapid, în creaţia sa, la „înverşunarea ideologică" anterioară şi dintr-un sentiment al reacreditării ei. Consecvenţa, a gîndit el probabil, salvează opera.

Petru Dumitriu nu poate fi însă un nostalgic de acest tip. „Păcatele tinereţilor", cum ar fi uitatul *Drum fără pulbere,* au fost spălate prin *Cronica de familie* şi, după „dezertare", prin tot ce a scris în Occident. Scriitorul nu poate fi alăturat nici *„neutrilor"*, adepţilor închiderii creatorului în „turnul de fildeş". Poziţia, susţinută de criticul Eugen Simion, este - în fond - o angajare disimulată de partea puterii. D-l Simion ar putea susţine, în acord cu Timothy Garton Ash, că scriitorii ar trebui să se ţină departe de politică. Reflectînd la schimbările aduse de „annus mirabilis 1989", Garton Ash scria că: „Argumentul meu este doar că ei au, şi trebuie să aibă, un rol diferit, care se reflectă, în mod crucial, într-o utilizare diferită a limbajului. Dacă un politician prezintă o variantă parţială, unilaterală, chiar autocenzurată, în legătură cu o anumită problemă, el îşi face meseria... Dacă un intelectual face aşa ceva, el a dat greş". Într-o lume în tranziţie, fără alţi „politicieni" decît cei formaţi sub comunism, scriitorii trebuie necesarmente să îşi asume riscul de „a da greş". Fără creativitatea lor necenzurată, fără „critica" lor, societatea civilă poate încremeni în proiect, poate fi favorizată aparenţa, dublul adevăr specific totalitarismului. „Retragerea" este un mod mascat de a sprijini establishment-ul moştenit, convertit sub vălurile democraţiei originale într-o oligarhie politico-financiară mai puternică şi mai absolutistă decât fosta nomenclatură.

D-l Petru Dumitriu nu s-a retras. El şi-a declarat pe faţă opţiunea pentru "înger". Aproape fără nici o justificare. Argumentul că pe d-l Iliescu îl cunoaşte, că d-l Iliescu l-a invitat, este derizoriu. Cum derizorie este şi comparaţia - autoflatantă - cu Malraux. Francezul a evoluat natural, de la un tip de angajare la altul, de la stînga la dreapta. Optînd pentru d-l Iliescu şi partidul său, d-l Dumitriu a evoluat în cerc. Opţiunea, ca decizie individuală, îi aparţine - desigur - în totalitate şi nimeni nu-l poate învinui pentru ea. Pentru scriitor, ca apariţie publică, ea are însă o valoare morală ce poate cîntări greu „la judecata de apoi" a operei. Pentru că, oricît de rupt ar fi fost, în Occident, de realităţile româneşti, Petru Dumitriu nu putea să nu realizeze că în ţară se poartă o bătălie cu trecutul. Cu trecutul încă prezent.

CUM pot fi motivate, atunci, declaraţiile *scriitorului?* Ce resorturi l-au împins pe Petru Dumitriu, atît de marcat de experienţa comunistă, la proptirea unei puteri ce îşi trage seva din aceasta? Întrebat de George Pruteanu, într-unul din dialogurile lor, grupate în *Pactul cu diavolul,* de ce nu vine încă în ţară, Petru Dumitriu a răspuns acum trei ani: „Am fost rănit pînă în măduva oaselor de România comunistă a lui Gheorghiu-Dej, Răutu & Comp, şi a Securităţii. Şi sunt încă. *Teama* (s. n.) aia n-a ieşit de tot din mine. Şi, repet: nici ce aud nu mă atrage."

Oare ce-o fi auzit de atunci în plus, cu ce i-a fost pansată sau anesteziată adînca rană astfel încît să se simtă, tocmai acum, în campanie, *atras*?

Toma Roman

MIC DICŢIONAR

de Mihai Zamfir

Neşansă

EXISTĂ, din nefericire, oameni urmăriţi de neşansă, după cum există alţii urmăriţi de noroc. Numai că, spre deosebire de noroc, neşansa este mult mai tenace: cînd ea se îndîrjeşte asupra cuiva, o face de obicei pentru multă vreme. Uneori pentru toată viaţa.

În anii '50, Petru Dumitriu - speranţa numărul unu a prozei noastre - fusese, probabil, cel mai dotat scriitor român tînăr. Era strălucit, cult, nonşalant, plin de succes. Scria aşa cum respira. Soarta aproape că îl împovărase cu daruri: talent literar incontestabil, frumuseţe, sănătate, vocaţie excepţională pentru învăţarea limbilor străine, farmec social, uşurinţă de a scrie. Ce i-ar fi putut oferi mai mult?

Soarta ia însă cu o mînă ce dă cu alta. Copleşindu-l pe scriitorul Petru Dumitriu cu talente, ea l-a plasat pe o traiectorie biografică în care accidentele nefericite şi eşecurile existenţiale s-au ţinut apoi lanţ.

Aflat la studii în Germania, viitorul scriitor ratează obţinerea doctoratului din cauza intrării armatelor sovietice în ţară; pentru a-şi face uitate originea «nesănătoasă» şi situaţia de deţinut politic a tatălui său, scrie proze de un conformism extrem, care îl descalifică în ochii publicului; capodopera intitulată *Cronică de familie,* pe a cărei ultimă pagină autorul scrisese - cu inconştienţa tinereţii şi fără teama de a tenta diavolul- *ÎNCEPUT* în loc de *SFÎRŞIT,* avea să fie prima şi, pînă acum, ultima sa carte mare; plecat în Occident în 1960 cu gîndul de a face carieră internaţională, ajunge acolo prea devreme, într-un moment cînd «inteligenţia» locului, infestată de marxism, refuza să vadă evidenţa: în loc de carieră strălucită - ostracizarea. În sfîrşit, dotat ca nimeni altul pentru a scrie literatură, Petru Dumitriu s-a îmbolnăvit de cea mai grea boală a unui scriitor, sterilitatea: mai bine de zece ani, marele prozator a tăcut.

Se putea crede că nefericitul român băuse paharul amărăciunii pînă la fund, dar n-a fost aşa. După decembrie 1989, cînd reintegrarea sa cu drepturi depline în literatura noastră părea un lucru firesc, am asistat la o pseudo-recuperare - de fapt, la o manipulare întreprinsă de noile oficialităţi culturale. Petru Dumitriu revine pentru prima oară în România după 37 de ani, în toiul unei campanii electorale desperate, şi intră în jocul politic - probabil fără să-şi dea seama - de partea urmaşilor lui Malvolio Leonte. Acţiunea cenzurii comuniste şi a nefericirii exilului a fost astfel completată de gafa prozatorului însuşi. Se vede că, atunci cînd eşti urmărit de ghinion, eşti urmărit pînă la capăt.

Şi totuşi - cine ştie? Petru Dumitriu se află împovărat de o neşansă atît de mare, încît ea poate deveni molipsitoare. Acordînd neo-comuniştilor o cauţiune nemeritată, nefericitul autor a transmis acestora, să sperăm, şi o parte din ghinionul care l-a persecutat toată viaţa. Şi să sperăm atunci că, la următoarea sa vizită în România, oficialităţile ce-l vor primi vor fi altele decît în octombrie 1996.

Ar fi - alături de cîteva nuvele din *Cronica de familie* - singurul serviciu real pe care Petru Dumitriu l-ar mai putea aduce patriei depărtate.

■

CRONICA LITERARĂ

de *Alex. Ştefănescu*

Arta scandalului

ULTIMA carte a lui Cezar Ivănescu, referitoare la împrejurările morţii lui Marin Preda, a provocat, cum era de aşteptat, scandal. Un *scandal silenţios,* dacă putem să acceptăm această contradicţie în termeni. Comentariile se fac în şoaptă, ca la căpătâiul unui om bolnav.

Explicaţia constă în faptul că autorul este un poet de valoare, cunoscut pentru accesele lui de violenţă verbală. În plus, se ştie că la 14 iunie 1990 el a fost bătut crunt de mineri şi că şi-a petrecut apoi pe patul de suferinţă aproape doi ani.

Totuşi, cartea nu poate fi ignorată, întrucât cuprinde acuzaţii extrem de grave la adresa unor importanţi scriitori de azi. Ca şi în atâtea alte situaţii, cel mai sănătos este să li se spună lucrurilor pe nume.

Cezar Ivănescu publică, nici mai mult, nici mai puţin, decât *lista* celor vinovaţi de moartea lui Marin Preda. El susţine că în ziua de 15 mai 1980, Marin Preda a băut de unul singur coniac „Carmel" în biroul lui de la Editura Cartea Românească, că a fost apoi, timp de două ore (15-17) la un restaurant, cu Mircea Dinescu, că s-a întors la editură, unde a mai stat până pe la ora 21 şi că a plecat apoi, beat, cu un taxi, la Mogoşoaia.

„În salon - povesteşte în continuare Cezar Ivănescu,- mare sindrofie mare, se serba ziua de naştere a Soniei Larian, soţia lui Lucian Raicu (un cuplu de beţivani cum rar s-a pomenit)...

Până pe la orele 24, Marin Preda a rămas în camera sa, apoi, graţioasa doamnă Sonia Larian a început să urce şi să bată la uşa dlui Preda şi să-l invite insistent în salon... La masa cu pricina se aflau deci Sonia Larian, Lucian Raicu, dl. Maiorovici, Virgil Mazilescu, Teodor Mazilu, Sorin Titel, Eugen Simion, Viorica Prodanov, o parte numai din banda lui Dinescu. [...]

Pe la 2 după miezul nopţii lui Marin Preda i s-a făcut rău în salon. [...]

Virgil Mazilescu l-a dus pe Marin Preda în cameră şi l-a trântit pe pat şi acolo l-a lăsat până a doua zi, după ora douăsprezece când a fost găsit mort... [...]

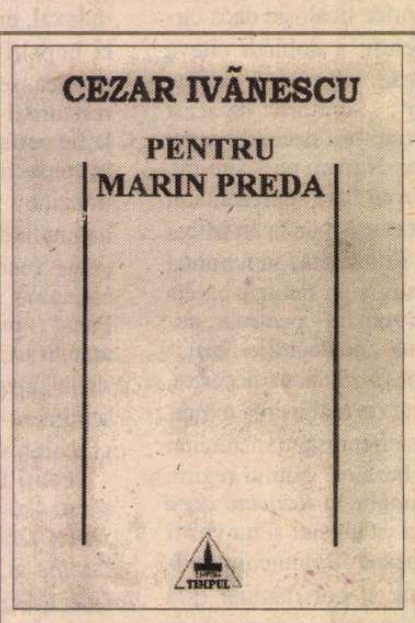

Cezar Ivănescu, *Pentru Marin Preda,* Iaşi, Ed. Timpul, 1996. 208 pag., 6500 lei.

Pentru mine nu e nimic neclar, aşa cum am mai spus-o, vinovaţi de moartea lui Marin Preda sunt toţi beţivanii care au fost la acea masă la Mogoşoaia."

Cine cunoaşte viaţa literară de la noi nu poate rămâne decât consternat citind asemenea enormităţi. Mircea Dinescu are faimă de nebăutor. Despre Eugen Simion, la fel, orice se poate spune, numai că bea - nu. Cuvântul „beţivani" reprezintă o aberaţie pus în relaţie chiar şi cu scriitori care nu refuză un pahar de alcool, ca Lucian Raicu. Lucian Raicu, în afară de faptul că are un remarcabil talent literar, este unul dintre criticii literari români cu *cea mai clară minte* din câţi avem.

Ca să nu mai vorbim de faptul că Teodor Mazilu, Virgil Mazilescu, Sorin Titel, Lucian Raicu, Eugen Simion, Mircea Dinescu reprezintă *capitole din istoria literaturii române contemporane.* Fiecare dintre ei a creat o operă, iar o operă presupune o susţinută muncă intelectuală, care nu poate fi atribuită, pur şi simplu, unor „beţivani". Afirmaţia este iresponsabilă.

Dar chiar şi cititorul nefamiliarizat cu viaţa literară îşi dă seama - dacă are o logică elementară - că Cezar Ivănescu formulează acuzaţii delirante, punând în legătură o petrecere inofensivă cu moartea ulterioară a unui participant la acea petrecere. Moartea oricărei fiinţe omeneşti este precedată de *ceva* în care numai un comentator naiv sau furios poate vedea automat cauza nenorocirii.

Şi apoi, Marin Preda era, oricum, un om matur, cu putere de discernământ, căruia îi revenea responsabilitatea oricărei decizii. Nimeni nu l-a obligat să ia parte la masa festivă...

Cartea lui Cezar Ivănescu despre Marin Preda trebuie citită ca lamentaţia unui poet la moartea unui om pe care l-a iubit ca pe un tată. Această lamentaţie este plină de dovezi ale unei gândiri superstiţioase, de invective deznădăjduite la adresa unor presupuşi vinovaţi, de încercări de comunicare ocultă cu cel dispărut - de genul celor făcute de Hasdeu de a intra în legătură cu fiica sa, Iulia, după moartea acesteia. Dacă ne păstrăm în timpul lecturii calmul şi ignorăm tratamentul brutal şi nedrept aplicat unor scriitori de azi (mai mulţi decât cei deja menţionaţi), descoperim cu încântare *parfumul literar* al cărţii. Poetul evocă - şi amestecă subtil cu întâmplări din prezent - vechi legende, face mărturisiri supreme în legătură cu propria lui viaţă, în stilul personajelor lui Dostoievski, descrie stări sufleteşti stranii, greu de descris. Dragostea pentru Marin Preda se exprimă şi prin ceea ce s-ar putea numi o *exegeză fulgurantă* a operei lui. Intuiţii critice profunde în legătură cu viziunea asupra lumii configurată în proza lui Marin Preda sunt risipite cu larghеţe, pe întreg parcursul cărţii. Iată un singur exemplu:

„Înainte de a da bice cailor [Tudor Călăraşu, după ce îl adusese pe copilul Marin Preda la Bucureşti şi se pregătea să se întoarcă singur în sat] îi spune copilului: «Mărine, în Bucureşti, dacă nu ştii ceva, întreabă, domnule!»... asta-i toată diferenţa dintre Siliştea-Gumeşti şi Bucureşti, dintre o existenţă arhaică, tradiţională, pudică, în care experienţa se transmite prin genă şi prin empiria de zi cu zi a gestului şi a actului ritual, rar de tot prin cuvânt, - şi o existenţă desacralizată între ziduri de cetate cu zarva ei maieutică, socratică, histrionică, ipocrită, flecăreaţă..."

Citite *ca literatură,* chiar şi unele dintre pamfletele caustice şi licenţioase la adresa unor scriitori contemporani îşi dezvăluie frumuseţea. O frumuseţe de flori de mătrăgună:

..."acolo, la mormânt, veniseră clownii literaturii române, cei dintotdeauna, clownii şi mâncătorii de colive literare, âla cu mustaţă de-i cad pantalonii, şi criticul literar «palmă-n cur», academicianul de azi, care trecea pe lângă noi, pe terasă, la Mogoşoaia, ne saluta şi apoi se îndepărta legănându-şi şoldurile şi mângâindu-şi voluptuos cu palma fesele... «Iacătă-l şi pe criticul palmă-n cur!»... se amuza dl. Preda... El se ţinea acum de marginea sicriului..."

Grid Modorcea, *Noii băieţi de bani gata,* roman, Bucureşti, Ed. Alcris, 1996. 288 pag., 3500 lei.

SPRE deosebire de cartea lui Cezar Ivănescu, derutant amestec de răfuială golănească şi trăire elevată, cartea lui Grid Modorcea, *Noii băieţi de bani gata,* este pur şi simplu o carte de scandal, scrisă într-un limbaj mahalagesc. Grid Modorcea, autor experimentat şi productiv, dar lipsit de prejudecăţi (ca să ne exprimăm eufemistic) a mai publicat două „romane" de acest fel - *Băieţii de bani gata* şi *Fetele de bani gata.* Ele au avut un fulminant (şi compromiţător) succes de librărie şi, drept urmare, autorul s-a gândit să continue seria.

„Romanul" este precedat de o precizare care are drept scop pararea unor eventuale procese de calomnie: „Cu excepţia personalităţilor istorice şi culturale, orice asemănare cu persoane reale este pur întâmplătoare." Prin „personalităţi istorice şi culturale", Grid Modorcea înţelege personalităţi care apar în roman cu numele lor real: Nicolae Ceauşescu, Al. Piru ş.a. De fapt, şi celelalte personaje din roman sunt reale chiar dacă autorul le schimonoseşte înfăţişarea, modul de exprimare, biografia şi, bineînţeles, numele, pentru a se pune la adăpost din punct de vedere juridic. Noi, cititorii cărţii, trebuie să respectăm regula jocului şi să ne prefacem că nu recunoaştem personajele în cauză. Dar le recunoaştem, şi nu pentru că portretul care li se face ar fi fidel, ci pentru că Grid Modorcea lasă intenţionat la vedere anumite elemente de identificare.

Astfel, în „roman" este vorba de un ziar, *Senzaţia zilei,* condus de Ion Slinoiu. La conducerea ţării se află preşedintele Ilion. Un publicist, Cucui, înfiinţează revista *Balustrada.* Favorita lui Ilion, domnişoara Firman, lucrează la ziarul pro-prezidenţial *Seara.* Tege Mayer conduce un partid ecologist. Ş.a.m.d. Personajul care trece prin diferite medii şi oferă autorului pretextul evocării tuturor acestor personaje este o ziaristă libertină, Nona; ea publică la un moment dat, în *Senzaţia zilei,* o listă cu bărbaţii iluştri care s-au culcat cu ea. „Romanul" este, de altfel, plin de denunţuri mizerabile şi scene scabroase. Nona povesteşte că - îmi cer scuze cititorilor - bărbaţi importanţi dau..., dar nu, îmi este imposibil să reproduc vreuna din formulările lui Grid Modorcea. El coboară până la nivelul cel mai de jos al vulgarităţii. Şi culmea este că romanul său nu este nici măcar pitoresc. După ce începi să îl citeşti, ai impresia că ai intrat din greşeală într-o cârciumă sordidă, din care nu ştii cum să ieşi cât mai repede. ■

Cărţi primite la redacţie

- Vasile Gogea, *Fragmente salvate (1975-1989),* cu o prefaţă de Vladimir Tismăneanu, Iaşi, Ed. Polirom, 1996. 192 pag., 5500 lei.
- Gellu Dorian, *Scriitorul,* romanul unor proze scurte, Timişoara, Ed. Helicon, 1996. 176 pag., 4386 lei.
- Ştefan Amariţei, *Plaja,* Iaşi, Cronica, 1996 (versuri). 86 pag., preţ neprecizat.
- Dan-Marius Drăgan, *Regina Elisabeta,* romanul unei lumi ce a fost, Cluj-Napoca, Ed. Zalmoxis, 1996. 104 pag., preţ neprecizat.
- Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române,* ediţie revăzută şi îmbunătăţită, prefaţă de Gh. Bulgăr, Bucureşti, Ed. Vox, 1996. 368 pag., preţ neprecizat.
- Mircea Ţuglea, *Proezia,* Constanţa, Ed. Pontica, col. „Euridice", 1996. 48 pag., 2000 lei.
- Minerva Chira, *Fosforescenţa putregaiului,* poeme, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1995. 64 pag., 1428 lei.
- Lucian Teodosiu, *Planetă la marele bal,* Iaşi, Ed. Moldova, 1995 (versuri). 144 pag., preţ neprecizat.
- Cristian Bădiliţă, Paul Barbăneagră, *Întâlnirea cu sacrul,* şapte interviuri cu şi despre Mircea Eliade, Botoşani, Ed. Axa, 1996. 112 pag., 5000 lei.
- Dorel Sibii, *Răstigniţi pe umbre,* Arad, Colecţia revistei ARCA, 1996 (proză scurtă). 42 pag., preţ neprecizat.
- Olimpia Berca, *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni (1940-1996),* Timişoara, Ed. Amarcord, 1996. 180 pag., 7000 lei.

CRONICA LITERARĂ

de
Gheorghe Grigurcu

Lupta cu Îngerul hazardului

TRĂIM, de la un timp, aşa cum s-a spus, într-o eră a teoriei. Teorie care, nutrindu-se cu materia literaturii, încearcă a o închide într-o rezervaţie sau alta şi nu o dată sfîrşeşte prin a o dispreţui. A-şi proclama adică un privilegiu similirasial, în numele unei „purităţi" ce nu admite amestecul degradant (metisarea) cu metafora şi cu stilul, cu „poezia" şi cu"eseismul". Desigur, în numele unei valabilităţi *ne varietur,* al unei universalităţi. Cele mai importante spirite care au avut neşansa de a trăi cu cîteva decenii în urmă sînt excomunicate de Biserica scientologică a literaturii, sub acuzaţia de perimare, de cădere în desuetudine. Cutezăm, totuşi, a-l cita pe bătrînul Valéry, atît de suspectat de unii metodologi: „În arte teoriile nu valorează mare lucru. (...) Adevărul e că ele nu au o valoare universală. Sînt teorii pentru unul. Utile numai pentru unul singur. Făcute pentru el de către el. Critica, ea care distruge cu uşurinţă aceste teorii, este lipsită de cunoaşterea nevoilor şi a predispoziţiilor individului; şi însăşi teoria ar trebui să declare că ea nu este adevărată în general, ci adevărată pentru un X al cărui instrument este". Reluăm aceste linii din cartea Irinei Mavrodin, *Mîna care scrie,* ce constituie, în fond, o meditaţie în marginea lor. De bună credinţă, autoarea dă Cezarului ce e al Cezarului, recunoscînd şi legitimitatea, pînă la un punct, a unei „teorii pentru toţi", încercînd a menţine „un echilibru între cele două niveluri". Dar faptul n-o împiedică a înregistra necontenit „dificultatea de a stabili o comunicare între unicitate şi generalitate". Sau foarte explicit: „am senzaţia, în timp ce scriu, că generalitatea pe care cred că o construiesc este de fapt desenul unei experienţe individuale de autor, propria mea experienţă, din care nu pot evada cu adevărat, din care am (şi dau) doar iluzia că am evadat".

Unghiul sub care Irina Mavrodin abordează problematica raportului dintre generalitate şi individualitate este configurat de un raport, am zice „tehnic", ce-l oglindeşte pe primul, ai cărui factori sînt necesitatea şi hazardul. Să vedem despre ce este vorba. Opera de artă, consideră autoarea, este totdeauna indusă de un hazard. Atît acel *primum movens* implicat în înfiinţarea ei, cît şi imobilitatea în care încremeneşte ţin de natura hazardului. Un hazard „fericit şi bun", deoarece graţie lui se produc „ecloziunea şi instaurarea necesităţii" care constituie opera însăşi. Aceasta „ar putea fi definită ca un hazard învins cu fiecare cuvînt, cu fiecare linie sau tuşă de culoare, cu fiecare milimetru de lut modelat, de marmoră, de piatră cioplită, cu fiecare notă muzicală". Concept-cheie pentru orice poietică şi poetică, hazardul e, pe de o parte, supus, înfrînt prin integrarea lui în creaţie, transubstanţiindu-se în necesitate, iar pe de alta reapare în cadrul „pozitiv" al acesteia, aidoma unui revenant, justificînd-o, căci „necesitatea se regăseşte în hazard". Spre a-şi face mai convingătoare speculaţia, Irina Mavrodin o ilustrează prin exemplul oferit de elaborarea *Cimitirului marin.* După cum mărturiseşte însuşi autorul său, celebrul poem reprezintă „rezultatul *secţionării* unui travaliu interior de către un eveniment fortuit". În timp ce lucra asupra lui, într-o după-amiază a anului 1920, poetul a fost vizitat de prietenul său, criticul Jacques Rivière, care, citindu-l, s-a declarat „fermecat" de stadiul în care se afla atunci textul. Împrejurarea l-a determinat pe Valéry a-l socoti, în acea clipă, încheiat: „Astfel a fost fixată, *din întîmplare,* configuraţia acestei creaţii. Nu eu m-am oprit la ea. De altfel, nu pot reveni în general asupra unui lucru pe care l-am scris fără să mă gîndesc că aş face cu totul alteva din el, dacă vreo intervenţie străină sau vreo împrejurare oarecare nu ar fi rupt încîntarea de a nu îl încheia". Ceea ce pare într-adevăr un „triumf al hazardului", contrasemnat de unul dintre cei mai acerbi reprezentanţi ai intelectualizării creaţiei, ai „perfectibilităţii" ei lucide, nesătul de-a obţine asupră-i „un grad în plus de conştiinţă".

DAR ce este hazardul? Irina Mavrodin cercetează scrupulos etimologia şi spectrul de sensuri ale termenului, care, potrivit dicţionarului *Le petit Robert* (1975), provine din arabul *az-zahr* (zar), prin spaniolul *azar,* apărînd în franceza secolului al 12-lea sub forma *hasart.* Semnificînd, în Evul mediu, un joc de zaruri, înseamnă azi, potrivit aceluiaşi dicţionar: „cas, événement fortuit; concours de circonstances inattendu et inexplicable, cause fictive de ce qui arrive sans raison apparente ou explicable, souvent personnifiée au même titre que le sort, la fortune etc.". Aşadar, în textura conceptului intră fortuitul, neaşteptatul, inexplicabilul, fictivul etc. Cu sau fără voia metodologilor raţionalişti, ne aflăm în climatul misterului. Încă Fontenelle observa că: „Analiza hazardurilor rămîne un vast ţinut lăsat în părăsire", iar ironia voltaireană concedea că: „Măria sa preasfîntă Hazardul hotărăşte totul". Interesant că nu sînt în chestiune doar divagaţii poetice, stilistice sau dubios eseistice, ci şi opinii ale unor filosofi şi oameni de ştiinţă. Apreciind că teoria hazardului este legată de aplicarea în domeniul evenimentelor aleatorii (cea mai importantă aplicare a teoriei probabilităţilor), Karl R. Popper scrie: „orice metodă raţională de a prevedea apariţia lor este sortită eşecului. Avem într-un fel sentimentul că nu un om de ştiinţă, ci doar un profet le-ar putea prezice". Pentru ca Jean-Louis Boursin, în *Les structures du hasard,* să afirme: „Nu putem da probabilităţii o definiţie satisfăcătoare... Există aici ceva misterios, inaccesibil matematicianului". Biologul Jacques Monod, laureat al premiului Nobel, insistă, la rîndul său, asupra caracterului absurd al hazardului, punîndu-şi cunoscuta lucrare, *Le hasard et la nécessité,* sub semnul unui motto din *Mitul lui Sisif.* E, prin urmare, cît se poate de îndreptăţită postura eseistei noastre, care-şi notifică, în cursul cercetării, „sentimentul prezervării a ceva preţios şi mereu viu, o zonă a «misterului» şi a «inefabilului»".

ACEST mister botezat hazard deschide perspectiva cea mai adîncă a volumului de care ne ocupăm. E o reabilitare, într-o nouă terminologie şi într-o reţea de referinţe moderne, a concepţiei iraţionale a operei de artă, ireductibilă la scheme explicative şi la reţete. O apropiere salutară de enigma ce prezidează creaţia şi de spontaneitatea în care aceasta se produce şi se comunică. Hazardul, remarcă Irina Mavrodin, este, în anume condiţii, sinonim' cu inspiraţia. E drept că pe aceasta din urmă Valéry o execra, dar ea ar putea fi reabilitată în chiar termeni valeryeni: „în accepţia cea mai curentă, «inspiraţia» este asimilată unui *primum movens,* unui *stimulus,* unui generator de text (de operă) care poate fi conceput ca acţionînd nu numai la originea obiectului estetic, ci şi pe parcursul facerii lui, păstrîndu-şi calitatea de element care se află *ad initium,* care pune în mişcare, printr-un mod de a acţiona punctual (punctiform), altfel spus, discontinuu. Discontinuitatea nu este aşadar (...) incompatibilă cu «inspiraţia», ci, dimpotrivă, ea este chiar o calitate în afara căreia nu poate fi conceput un mod de a fi al «inspiraţiei»". Deşi cartezian, autorul *Tinerei Parce* ştie că există o ştiinţă a iraţionalului, de care un artist nu poate face abstracţie. Adesea, reflecţiile sale o confirmă în ambivalenţa lor fertilă: „Nu există «geniu» pur inconştient. Omul de geniu este, dimpotrivă, acela care ştie să profite de figurile aruncate de hazard. De aici el scoate o resursă nesecată, vastă ca şi lumea. Dar îşi păstrează arta de a suprima - de a lega din nou-, *libertatea sa".* Ori: „Să profiţi de accidentul fericit. Scriitorul adevărat îşi abandonează ideea în favoarea alteia care îi apare, căutînd cuvintele pentru a o exprima pe prima, prin aceste cuvinte înseşi. El se descoperă devenit mai puternic, chiar mai profund, prin acest joc de cuvinte neprevăzute - dar a cărui valoare o vede imediat = ceea ce va reţine un cititor din aceasta: *meritul său".* Atari observaţii le amintesc pe cele ale lui Stendhal, prin care acesta propunea „scrierea rapidă" de scrisori, jurnale intime etc., ca manieră de a găsi o fantă prin care să pătrundă în spaţiul literaturii. La fel ne îndreaptă gîndul către imprevizibilitatea actului declanşator de literatură, către anodinul şi cenuşiul faptului ce „excită" întru scris, prin care e activată „memoria involuntară" a lui Marel Proust. Vechea, dar, după toate probabilităţile, încă valida imagine a inspiraţiei revine, iată, în veşminte noi, pentru a explica - o altă explicaţie se pare că încă nu s-a forjat - trecerea de la starea nonartistică la cea artistică. Peste bracurile sforţărilor hiper-raţionale, Muzele încep să fîlfîie din nou. Îmbrăcate şi coafate în saloanele actuale, ne atrag atenţia asupra prezenţei lor insubstituibile...

În conformitate (relativă) cu mentalitatea instrumentală, cu „maşinismul" mai mult sau mai puţin subtil al erei teoretice pe care o străbatem, Irina Mavrodin celebrează mîna „care prinde din zbor hazardul", îl detaşează prin opţiunea ei, îl fixează şi-l preschimbă în materialul de care are estetică nevoie. Mîna: „o capcană de prins hazardul". „Mîna începe să aibă tot mai mult o autonomie, o iniţiativă proprie, fiind locul unde se concentrează tot mai mult intelectul, afectivitatea, imaginaţia, *răbdarea infinită a creatorului.* În acest sens, scriitorul scrie direct cu degetele (materialitatea efectivă a muncii pictorului şi a sculptorului ne îngăduie să înţelegem, prin extrapolare, «materialitatea» muncii scriitorului". Dar - atenţie! - nu ne găsim într-un atelier de lucru manual. Acceptată ca unealtă, prelungită datorită creionului, pixului, stiloului şi maşinii de scris, mîna nu e mai puţin o bună conducătoare a fluidului misterios, a hazardului care, după cum spunea Chamfort, poate fi o poreclă a Providenţei. În speţă mîna stîngă, sursă nesecată a operei, viaţă eternă a acesteia: „Prin mînă stîngă este recunoscut şi integrat operei Hazardul fundamental, cel prin care ea începe, cel prin care ea sfîrşeşte. Mîna dreaptă fructifică darul măruntelor hazarduri, ce se suscită unele pe celelalte, aşa cum o rimă poate aduce o altă rimă. Mîna dreaptă - pentru a duce mai departe această hermeneutică (...) - este un loc al muncii umane, cea stîngă locul muncii divine. Prima este sub semnul profanului, cea de-a doua sub semnul sacrului". Credem a nu greşi socotind că, în viziunea Irinei Mavrodin, hazardul e un Înger cu care necesitatea noastră umană luptă, desigur cu speranţa de a-l învinge. Confruntare ce se regăseşte în relaţia dintre cele două mîini. „Dar în dialectica ce le pune în relaţie nici una nu este în ultimă instanţă superioară celeilalte, căci ele nu pot exista în deplinătatea calităţilor şi funcţiilor lor decît una prin cealaltă, aşa cum rostirea-scriitura care este opera nu poate exista decît prin tăcerea care este tot opera".

■

Irina Mavrodin, *Mîna care scrie,* Ed. Eminescu, 169 pag., preţul 1150 lei.

Actualitatea culturală

Maurice Druon la Bucureşti

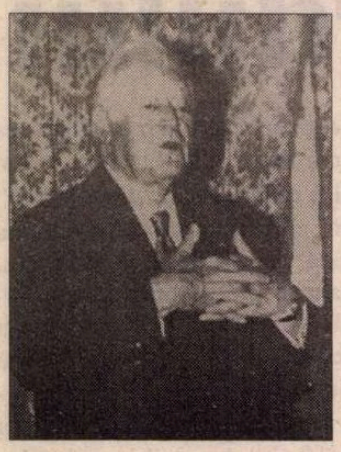

Luni, 7 octombrie, a avut loc la Academia Română solemnitatea acordării titlului de membru de onoare scriitorului Maurice Druon, secretar perpetuu al Academiei Franceze. Preşedintele Academiei Române, Virgiliu Constantinescu, a rostit, conform uzanţei, o *laudatio,* iar distinsul oaspete şi-a început discursul de recepţie, *Ceea ce anticii numeau artă regală, chiar dacă trăiau în republică,* printr-o evocare a relaţiilor tradiţionale de prietenie franco-române.

A doua zi, la Uniunea Scriitorilor, autorul *Regilor blestemaţi* s-a întîlnit cu scriitorii şi a răspuns cu amabilitate întrebărilor lor referitoare la anumite aspecte controversate ale istoriei Franţei (Revoluţia Franceză, războiul din Vendée, cazul Touvier ş.a.) şi la chestiuni legate de profesia de scriitor. Dezvoltîndu-şi ideile cu o admirabilă retorică, spiritual şi atașant, Maurice Druon a făcut ca întîlnirea, care a durat peste o oră, să pară mult prea scurtă.

Precizare

În volumul III din *Jurnalul* d-lui prof. Mircea Zaciu este menţionată de mai multe ori, fără prenume, sub forma d-na Bittel sau, simplu, Bittel, o funcţionară de la Consiliul Culturii, implicată în istoria Dicţionarului. Fiindcă mai mulţi cititori ai *Jurnalului,* care nu mă cunosc prea bine şi nu ştiu că din 1972 am lucrat neîntrerupt *numai* la „România literară", m-au întrebat cînd am fost cenzor (s-a pus şi un pariu pe ideea aceasta!), ţin să precizez că este vorbă despre d-na *Marta* Bittel, căreia, de altfel, autorii *Dicţionarului scriitorilor români* îi mulţumesc, în prefaţa acestuia, fiindcă a fost constant de partea lor, „încercînd să ajute pe toate căile la publicarea cărţii". ***(Adriana Bittel)***

Sengor omagiat

Academia Română, Ministerul Culturii, Uniunea Scriitorilor, Institutul Francez din Bucureşti, Ministerul Afacerilor Externe, Consiliul Naţional Consultativ pentru Francofonie, Societatea de prietenie România-Africa, Comisia Naţională pentru UNESCO, au organizat miercuri, 9 octombrie, în aula Academiei Române omagierea marelui scriitor şi om politic Leopold Sédar Sengor, membru al Academiei Franceze, primul Preşedinte al Senegalului, cu prilejul împlinirii vîrstei de 90 de ani. Ambasadorul Andrei Magheru a citit mesajul de felicitare din partea Preşedintelui Ion Iliescu şi mesajul transmis de Ministrul Afacerilor Externe Teodor Meleşcanu - Preşedinte al Consiliului Naţional Consultativ pentru francofonie. Au luat apoi cuvântul ambasadorul Gh. Colţ, Preşedintele Societăţii de prietenie România-Africa, Bernard Boyer - ambasadorul Franţei la Bucureşti, Eugen Simion - Vicepreşedinte al Academiei Române, Grigore Zanc - Ministrul Culturii, Gabriel Gafiţa, Secretar de Stat la Ministerul Afacerilor Externe, Radu Cârneci - poet, traducător al poeziei sengoriene şi Laurenţiu Ulici - Preşedintele Uniunii Scriitorilor.

Lansare de carte

Miercuri, 9 octombrie, a avut loc, la Editura Cartea Românească, în prezenţa unui numeros public, lansarea volumului *Revoluţie culturală* (proză) de L. M. Arcade, apărut în Colecţia Inorogului. Au vorbit Magdalena Bedrosian - directoarea Editurii Cartea Românească, Cornel Regman - critic şi istoric literar şi autorul, care apoi a dat autografe.

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

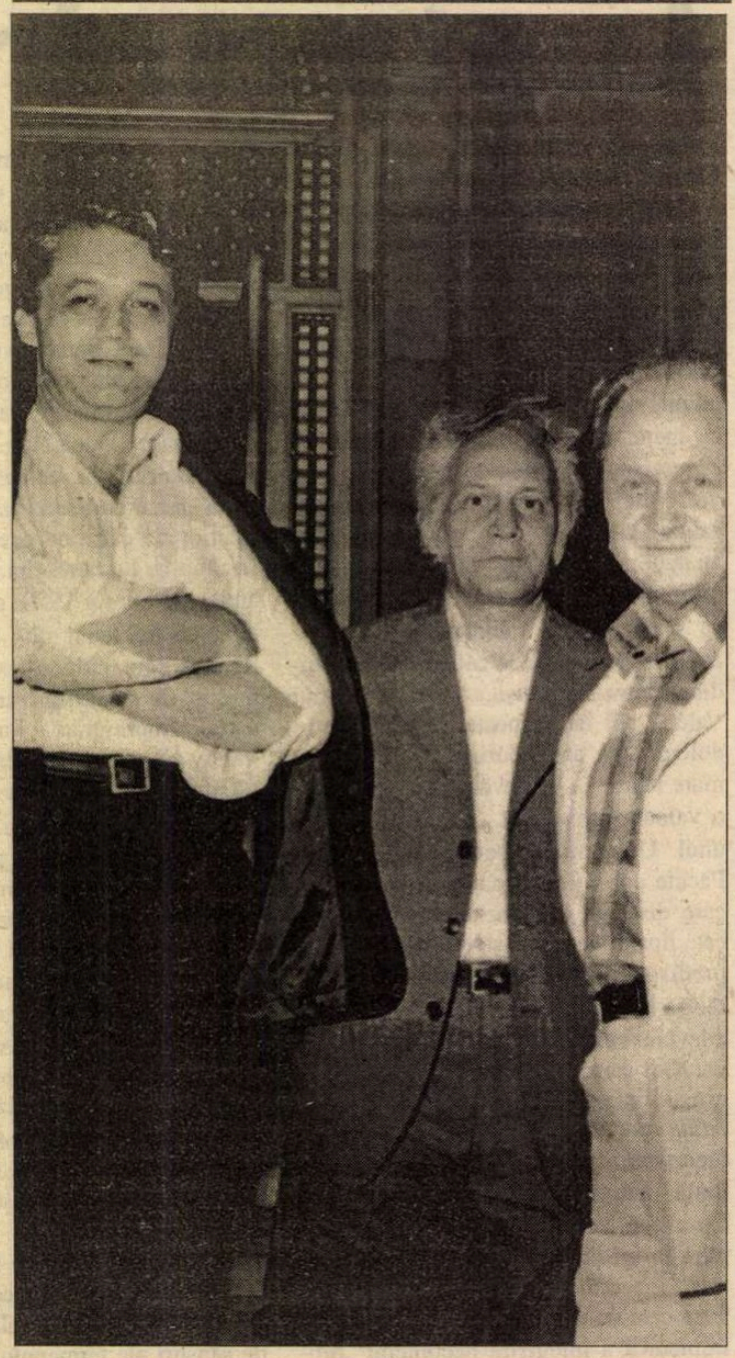

Nicolae Breban, Mihail Crama şi Ion Caraion

CALENDAR

26. IX. 1881 - s-a născut *Vasile Bogrea* (m. 1926)
26. IX. 1907 - s-a născut *Dan Botta* (m. 1958)
26. IX. 1916 - s-a născut *Xenia Stroe* (m. 1991)
26. IX. 1957 - s-a născut *Cleopatra Lorinţiu*
26. IX. 1992 - a murit *Dan Duţescu* (n. 1918)

27.IX. 1827 - s-a născut *Al. Papiu-Ilarian* (m. 1878)
27. IX. 1933 - s-a născut *Grigore Hagiu* (m. 1985)
27. IX. 1934 - s-a născut *Ilarie Hinoveanu*
27. IX. 1990 - a murit *Ion Biberi* (n. 1904)

28. IX. 1882 - s-a născut *Vasile Pârvan* (m. 1927)
28. IX. 1924 - s-a născut *Chiril Tricolici*
28. IX. 1931 - s-a născut *Valeriu Râpeanu*
28. IX. 1931 - a murit *Ion Teodorescu* (n. 1867)
28. IX. 1932 - s-a născut *Leonida Teodorescu* (m. 1994)
28. IX. 1934 - s-a născut *Sina Dănciulescu*

28. IX. 1940 - s-a născut *Ion Iancu Lefter*
29. IX. 1812 - s-a născut *Eudoxiu Hurmuzachi* (m. 1874)
29. IX. 1888 - s-a născut *Iorgu Iordan* (m. 1986)
29. IX. 1931 - s-a născut *Marosi Barna*

30. IX. 1916 - a murit *Mihail Săulescu* (n. 1888)
30. IX. 1932 - s-a născut *Ovidia Babu-Buznea*
30. IX. 1933 - s-a născut *Negoiţă Irimie*

1. X. 1878 - s- a născut *Vasile Demetrius* (m. 1942)
1. X. 1892 - a murit *G. Sion* (n. 1822)
1. X. 1899 - a murit *Anton Bacalbaşa* (n. 1865)
1. X. 1915 - s-a născut *Nicolae Coban*
1. X. 1915 - s-a născut *Virgil Stoenescu*
1. X. 1926 - s-a născut *Alexandru Miran*
1. X. 1927 - s-a născut *Nestor Vornicescu*
1. X. 1940 - s-a născut *Mihailo Mihailiuc*

1. X. 1955 - s-a născut *Ion Stratan*
1.X.1996 - a murit *Alexandru Andriţoiu* (n. 1929)

2.X.1847 - s-a născut *Francisc Hossu-Longin* (m. 1935)
2.X.1881 - s-a născut *Nicolae al Lupului* (m. 1963)
2.X.1900 - s-a născut *Tiberiu Vuia* (m. 1975)
2. X. 1911 - s- a născut *Miron Radu Paraschivescu* (m. 1971)
2. X. 1935 - s- a născut *Paul Goma*
2.X.1940 - s-a născut *Viorel Ştirbu*
2.X.1944 - a murit *B. Fundoianu* (n. 1898)
2. X. 1971 - a murit *Al. Colorian* (n. 1896)

3.X.1801 - a murit *Matei Milu (n. 1725)*
3.X.1922 - s-a născut *Vornic Basarabeanu*
3.X.1928 - s-a născut *Abbdala Kalanga*
3.X.1943 - s-a născut *Matei Gavril*
3.X.1952 - s-a născut *Gabriela Hurezean*

3.X.1975 - a murit *Leopold Voita* (n. 1913)
3.X.1979 - a murit *Ştefan Voita* (n. 1897)
3.X.1980 - a murit *Gh. Ionescu-Gion* (n. 1922)

4.X.1904 - a murit *Ioniţă Scipione Bădescu* (n. 1847)
4.X.1910 - s-a născut *Mihail Ilovici* (m. 1982)
4.X.1921 - s-a născut *Valeriu Munteanu*
4.X.1933 - s-a născut *George Astalos*
4.X.1933 - s-a născut Florea Firan
4.X.1944 - s-a născut *Ion Vartic*

5.X.1830 - a murit *Dinicu Golescu* (n. 1877)
5.X.1881 - s-a născut *Barbu Lăzăreanu* (m. 1957)
5.X.1902 - s-a născut *Zaharia Stancu* (m. 1974)
5.X.1917 - s-a născut *Ernest Verzea*
5.X.1926 - s-a născut *Vera Malev*
5.X.1928 - s-a născut *Ion Rahoveanu* (m. 1994)

5.X.1929 - s-a născut *Ion Dodu Bălan*
5.X.1937 - s-a născut *Ioanid Romanescu* (m. 1996)
5.X.1945 - s-a născut *Al. Călinescu*
5.X.1950 - s-a născut *Doina Uricariu*
5.X.1971 - a murit *Gherghinescu-Vania* (n. 1900)

6.X.1876 - s-a născut *Barbu Marian* (m. 1942)
6.X.1902 - s-a născut *Petre Ţuţea* (m. 1991)
6.X.1907 - s-a născut *Teodor Scarlat* (m. 1977)
6.X.1912 - s-a născut *Dimitrie Danciu*
6.X.1912 - s-a născut *Constantin Velichi*
6. X. 1920 - s- a născut *Ion Coteanu*
6. X. 1930 - s- a născut *Paul Ioachim*
6.X.1942 - a murit *Dumitru Olariu* (n. 1910)
6.X.1942 - s-a născut *Magyari Lajos*
6.X.1943 - s-a născut *Constantin Coroiu*

Afinităţi elective - Premiile literare

Dragă Ioana,

Genul epistolar avantajîndu-mă (l-am practicat ca pe un viciu, pedepsit uneori drastic, nu numai de tăcerea adresanţilor, ci şi de imixtiunea, în 1975, a securităţii), îţi voi răspunde pe puncte, amănunţit, repetîndu-mă probabil, apăsînd pe vechi dureri, răsfăţînd dulci bucurii. *„Care este, după opinia Dumneavoastră, însemnătatea unui premiu literar? „ Dumneavoastră* sînt eu! Şi-i o vreme ploioasă, e frig ca-n frigider în camera ticsită de cărţi necitite, televizoru-i stricat, motanul mort, becisnicul de mine şchiop, cu urechile ţiuite de tensiuni interne şi externe, sictirit financiar, taxat de tîmpit şi zaharisit. Or, am un chef nebun să povestesc la gura sobei, la gura iubitei (*ideale,* desigur!), să intru dezinvolt, mărturisindu-mă, în gura tîrgului, a Europei, a lumii! De ce nu? Merită s-o iei bărbăteşte pe miriştі. Puţin text oral nu strică. Afinităţile sper să fie eligibile! Carevasăzică, mă aflam prin 1971 la *Dolhasca.* Îmi apăruseră în 1970 două plachete: *Versuri, Detectivul Arthur.* Prima, cu titlul *Fluturii din pandişpan,* o dusese, exasperat de inerţia mea, *Adi Cusin* (pe atunci viril vizitator al nodului de cale ferată ce mi-a strîns net doisprezece ani de viaţă), la *Editura Tineretului,* plasînd-o în dulapurile profunde ale registraturii. Sosi un nou redactor, *Nicolae Oancea,* cotrobăi rafturile, luă un vraf, mă plăcu-n dosarul scos nevinovat. Asta în 1967, bănui. M-am întîlnit cu *N.O.,* am refuzat să apar în colecţia „Luceafărul" (se degradase, *ultimul valabil: Virgil Mazilescu*). Şi-a început tărăgănarea de trei ani. *Leonid Dimov* s-a prezentat la faţa locului şi, mustăcios, coroiat, congestionat, a propus întregii edituri o bătaie!! A intervenit şi *Florin Mugur,* delicat, (citind cartea rapid şi, pe şest, schimbînd un cuvînt dintr-o poezie ce-a fost, pe urmă, citată, răsfloflocită, devenită un fel de blazon: „O, vechi şi dragi bucătării de vară..."; modificare dovedită benefică, cred; în *Gazeta literară, Ion Caraion* mi-o publicase exact: „Peşti groşi ce-au *fleoşcâit* în sos cu lapte..."; *Mugur,* jenat acustic, mi-a temperat bălăceala impudică: „Peşti groşi ce-au *adormit* în sos cu lapte...", prezentînd situaţia de repaus, *de după...*). Între timp editura devenise *Albatros! Pucă* m-a nemurit c-o copertă regală. Totuşi se întîrzia, se amîna... Deja, la proaspăta editură „Cartea Românească", înfiinţată în 1970, a lui *Marin Preda, Ţepeneag* (redactor conştiincios, sever) băgase *Detectivul Arthur,* ameninţînd să apară înaintea celeilalte, putrezită-n aşteptări. Şi primii, măre, primii un telefon la *Spitalul mixt comunal Dolhasca* de la *Nicolae Ioana* (el se ocupa acum de placheta eşuată). M-a mîngîiat că gata, e în regulă, apar, apar, dar... dar trebuie să schimb neapărat titlul. Pe titlu se fixase furunculul cu capetele mustind gălbui! „Cuiva, zice, de sus, nu-i place titlul". Am explodat în chichineaţa administratorului, unde trona un telefon militar, cu manivelă, formidabil de solid. (Administratorul fusese jandarm la *Canal*) „Cine-i ăla de sus?" *N. I.* nu mi l-a pîrît. „E de sus, foarte sus, important, foarte important!" Am cedat. „Titlul nu-l schimb, e al meu! Puneţi voi altul, oricare!" Încurcat, *N.I.* l-a rebotezat *Versuri.* Şi ieşi cărţulia!! Imediat (la 2-3 luni) şi *Detectivul Arthur!* Eram sigur că voi pompa un premiu (cronicile curgeau). La *Festivalul Eminescu* din *Iaşi* nu m-am arătat, nu doream să-mi blochez premiul *Uniunii Scriitorilor.* Inimos, prevăzător, *Laurenţiu Fulga* a dăruit un premiu special, al *U.S.,* pentru *Versuri.* L-a primit mama... Şi într-o noapte din primăvara anului 1971, sora medicală de serviciu a alergat uluită, m-a trezit şi-a strigat că unul, unul de la *Bucureşti,* parcă *Bănulescu,* da, *Bănulescu,* a sunat şi mi-a transmis că am luat un premiu, da, pentru nişte poezii. „Don' Doctor, da' scrieţi poezii?" A început să rîdă ca de prostul satului. Am vorbit, emoţionat, cu *Domnul Ştefan Bănulescu.* Mi-a destăinuit că trecusem milimetric pe lîngă premiul plin de poezie. L-au luat eterna *Blandiana* şi *Ilie Constantin* (actual posesor, am înţeles, al seriei integrale *Pléiade,* la *Paris;* îl rog să-mi cedeze măcar un sfert şi-l iert!). Îl avusesem rival blînd pe *Daniel Turcea.* Mort-copt se impunea să vin în capitală. Descins, cu mirosul de tren în unicul costum, crăvătuit, speriat, am fost chemat nervos de *Ivasiuc,* să mă cunoască (ţinuse cu *Turcea,* îi prezentase *Entropia* la televizor, nu i-am convenit, limpede ca bună-ziua! Umflasem *Debutul!*). Fiindcă, dragă Ioana, debuturile din acel *„an de graţie 1970"*, cum ai scris tu în *Rom. lit. 29,* au ameţit cititorii! *Radu Petrescu, Paleologu, Valeriu Cristea şi „Dumneavoastră",* adică eu! Iar la *grei,* însuşi *Nicolae Manolescu* cu *Contradicţia lui Maiorescu!* Juriul - extraordinar. Şi ca-n orice basm, finalul e fabulos. Pentru *Versuri* am pocnit premiul special al *U.S.* la *Festivalul Eminescu* (5000), premiul pentru debut al *U.S.* (10.000) şi... Şi în 1972, cu cecul pe care am plasat cei 5000 dăruiţi de *Fulga,* am cîştigat o Dacia-1300!! S-a îmbătat cu bere o jumătate de *Dolhască.* Am emis aforismul: „Cine cîştigă o maşină nu-i mare poet!" *Dinescu,* prieten de suflet, m-a aprobat şi l-a răspîndit. Eu, adică *„Dumneavoastră",* m-am străduit din răsputeri să realizez chestia şi... Şi prin 1981, pe un cec de-a lui taică-meu, am mai cîştigat o Dacie-1300!! Drept care am devenit *Cerşetor de cafea* şi *Consilier municipal la Iaşi!!!* O maşină albastră, o maşină albă. Încă una, roşie, şi ajung *Preşedinte!!!* Dragă Ioana, curînd voi fi prim-ministru, mă pricep la maşinaţiuni, vezi şi tu!!! (bla-bla-bla, vorba lui Patapievici, va urma!)

Emil Brumaru

1) Care este, după opinia Dumneavoastră, însemnătatea unui premiu literar?

2) Aţi fost, cel puţin o dată, membru într-un juriu care a stabilit cele mai importante premii literare româneşti ale anului. Din spectacolul de culise:

- vă amintiţi de premii acordate din alte motive decît valoarea literară a cărţii discutate?
- de presiuni conjuncturale cărora le-aţi rezistat/nu le-aţi putut rezista?
- de compromisuri pe care le-aţi socotit necesare?
- de premii care au intrat în contradicţie cu spiritul dvs. critic?

3) Gîndindu-vă acum la cărţile pentru care aţi votat şi la cele lăsate deoparte, cu care dintre ele credeţi că aţi greşit flagrant?

4) La orice jurizare intră în discuţie un număr destul de mare de cărţi. Le citeaţi pe toate în întregime sau vă bazaţi pe flerul dvs. critic, pe opinia generală despre autor, pe irezistibile afinităţi elective?

Vă rugăm să răspundeţi numai la întrebările care vă stîrnesc interesul şi nu vă îngrădesc sinceritatea.

Vă mulţumesc,
Ioana Pârvulescu

Ultimul juriu de pe vremea lui Ceauşescu

AM FOST membru, de cîteva ori, în juriile pentru decernarea premiilor literare fie la Uniunea Scriitorilor, fie la Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti. Nu am amintiri plăcute despre activitatea acelor jurii. Rareori izbuteam să fie „alese" acele cărţi pentru care optasem eu. Era evident că mulţi dintre colegii din jurii nu citiseră cărţile intrate în concurs şi alegerea se făcea, mai ales, prin înţelegeri reciproce („îl votez eu pe al tău, dacă mi-l votezi tu pe al meu"). Odată, la un juriu al Asociaţiei pe Bucureşti, pe la începutul anilor optzeci, cum din juriu făcea parte şi dl. N. Carandino, de cum ne-am adunat, a exclamat, cu voce tare: „dacă m-au ales pe mine în juriu e, probabil, că s-au gîndit să-l premieze pe Ceauşescu cu operele lui. Să nu conteze pe mine". Am rîs mai toţi, deşi cineva s-a încruntat, arătînd, îngrijorat, spre aparatul de telefon. Au fost, atunci, deliberări bune. Am izbutit să premiem şi un volum de N. Steinhardt. M-a surprins plăcut, apoi, într-o seară, un telefon de mulţumire dat de N. Steinhardt care venise în Bucureşti de la Rohia. În rest, de pe urma juriilor te alegeai precumpănitor cu inimiciţii nevindecabile, de vreme ce totdeauna rămîneau, pe dinafară, cei mai mulţi dintre competitori. Dar prezenţa în jurii devenea o datorie, mai ales că trebuiau împiedicate să fie premiate cărţile obediente ale năimiţilor zilei. Şi, mai totdeauna, izbuteam, înţelegîndu-ne, cei mai mulţi, din priviri. Era, aceasta, una dintre puţinele mulţumiri ale prezenţei într-un juriu.

Cea mai tristă amintire din participarea la un juriu a fost în 1986. Fusesem desemnat, prin votul secret al Consiliului Uniunii Scriitorilor, să fac parte din juriul care trebuia să premieze cele mai bune cărţi apărute în anul 1985. Atmosfera era încărcată şi tensiunea bine, îngroşat desenată. Dacă memoria nu mă înşeală - şi cred că mi-a rămas fidelă - a fost ultima şedinţă, îngăduită, a Consiliului, care, apoi, nu s-a mai putut întruni defel. Juriul a fost convocat pentru şedinţă într-o zi geroasă de iarnă ceauşistă, deliberînd în camera unde avea biroul de lucru dl. Traian Iancu. Din juriu mai făceau parte: Cornel Regman, Romul Munteanu, Gabriela Adameşteanu, Constanţa Buzea, Mircea Nedelciu, Nicolae Prelipceanu, Anghel Dumbrăveanu şi încă alţii. Încordarea s-a făcut simţită de la început. Ni s-a sugerat să-l „alegem" ca preşedinte al juriului pe Anghel Dumbrăveanu. Nu eram de acord mai toţi. Pînă la urmă, după vreo trei tururi de scrutin, cu vot secret, am fost ales eu preşedintele juriului. Nu ştiam evident, că acesta era ultimul juriu de premiere din perioada ceauşistă. După ce ne-am oprit asupra cărţilor premiabile, ne-am reîntîlnit a doua zi pentru deliberări. Am fost avertizaţi să avem grijă ce cărţi premiem, precizîndu-ni-se că altfel riscăm să aruncăm în aer Uniunea Scriitorilor. Cei mai mulţi am refuzat să dăm ascultare „binevoitorului" sfat. Au fost alese, după multe tururi de scrutin, cărţile premiate. Printre ele, la secţiunea proză, era şi romanul lui Mihai Sin *Cădere liberă.* S-a încheiat procesul verbal şi a fost predat conducerii Uniunii Scriitorilor care, cum era regula, l-a înaintat „la foruri" pentru a-l aviza. A început aşteptarea. Şi a fost lungă, chinuitoare. Zvonurile vesteau că a trezit nemulţumire şi alegerea mea ca preşedinte al juriului şi unele dintre cărţile premiate. Mergeam, cînd şi cînd, la preşedintele Uniunii Scriitorilor să mă interesez de rezultatele aprobării aşteptate. Nu veneau. Odată am fost întrebat dacă juriul ar accepta să renunţe, din dispoziţia forurilor, la vreuna din cărţile premiate. Am răspuns negativ. Curînd s-a aflat că dificultatea o constituie romanul lui Mihai Sin, care era dizgraţiat, nefiind, deci, aprobat. Vremea trecea şi aprobarea nu venea. Nici vorbă de festivitate de premiere. Într-o zi preşedintele m-a anunţat că a fost interzisă festivitatea de premiere, dar că se puteau înmîna premiile celor aleşi de juriu, cu excepţia lui Mihai Sin. „Procedura" înmînării premiilor a fost de un ridicol nespus, am perceput-o drept tragică şi ofensatoare. Secretara preşedintelui Uniunii invita (de fapt, mai potrivit ar fi să spun „convoca"), pe rînd, colegii ale căror cărţi fuseseră premiate. Unii, din Bucureşti, au venit. Eu, ca preşedinte al juriului, stăteam, iarna, în frig, pe culoar. Fusesem, trebuie să o spun dinainte, singurul membru al juriului, care a fost convocat (în calitate, evident, de preşedinte). Cînd apărea premiatul, intram şi eu, cu el, în biroul preşedintelui şi asistam la înmînarea premiului (diploma şi banii). Ieşeam, apoi, împreună cu colegul premiat pentru a reintra odată cu venirea altui premiat. Mai umilitoare stare de spirit n-am încercat în vremea aceea aglomerată cu atîtea umilinţe.

Z. Ornea

Floarea TUȚUIANU

Ochi pentru ochi și artă pentru artă

Dacă ne-am fi întâlnit
ne-am fi ucis din priviri
(ochi pentru ochi și artă pentru artă)
Capul meu (retezat de un vers)
pe tipsie
Trupul tău (desenat) sângerând
pe hârtie

Femeia-pește

La tine totul e pe dos:
glezne subțiri sprijinind
sâni foarte mari
Sex-appeal-ul afișat e ambalat
într-o frigiditate beton
Am umor
Am o mulțime de bărbați
pe care-i păstrez la distanță
Cei mai mulți dintre ei văd
o legătură strânsă
între gâtul meu și firul de telefon
Pentru că îmi plac femeile
i-am obișnuit și pe ei
(lor le place Gauguin)
Capetele lor rămân întoarse
Facem schimb de trupuri
Orice femeie normală s-ar
termina cu bine
(nu într-o coadă de pește)

Solzii mei le rămân mult timp
lipiți de creier

Aleea de la Middelharnis

„O grațioasă pădure de meri
Din altare fumegă lină tămâia"
- Acesta e locul prin care-au trecut
poetesele lumii
Ai grijă de tine
Dacă ți-e teamă repeți în gând:
„Spală-mă
cu lacrimile mele curățește-mă cu ele
Cuvinte,"
Va veni un licorn (dacă-ți e de folos)
Dacă te plictisești chemi unul
din aceste nume: Sapho, Emily
Virginia, Marguerite, Sylvia
La nevoie împarți pâinea aceasta
în douăsprezece singurătăți
(poate ai șansa ca una din ele
să te vândă)

. . . . . .

Grațioasa pădure de meri
e acum o alee
(mi-a crescut un licorn între sâni)
După câte petale am rupt
au trecut douăzeci de ani

Înseamnă că Hobbema
își trimite
umbra spre mine

Amsterdam, mai 1996

Metamorfoza

Mă ascut și mă-nrăiesc
precum o luptă de clasă
Picioare mici și păroase
susțin un corp umflat
terminat cu mîini noduroase
Mă mișc greu
Sînt o mare insectă
care se cațără pe pereți
Culorile întărite precum găinații
au blocat ușa
Podeaua e plină morman
de hîrtii mototolite
Din tavan
Franz pare mic, aplecat
peste masa de scris
Emily face pași tot mai mărunți
de la pat la fereastră
Astăzi e ziua în care îmi smulg
firele crescute în barbă
Nașterea unui vers e prevestită
totdeauna de o duhoare
Mi-au crescut o mulțime
de sîni
în loc de sertare

Bărbatul și floarea

A venit cel așteptat
(avea chipul acoperit de lumină)
și l-am lăsat să plece.

A venit cel nedorit și m-am dăruit
cu trup și sânge, pâine și sare
Un gând i-a trecut ca un glonte prin
minte:
„M-ai folosit (de bărbat)"
Și și-a întors chipul umbrit de la mine

Mă ofileam
(rozul-bombon devenise rozul-fanat)
mă scuturam petală cu petală
Nu mai așteptam nimic. Când
a apărut un fel de bărbat. Slăbănog
(avea cu o coastă mai puțin)
„Asta sunt eu"
„Da. Eu sunt cel adevărat"

Port mirosul acesta în mine de când
te-ai născut

■

(Poeme din volumul *Femeia-pește*,
în curs de apariție la
Editura *Cartea Românească*)

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Neglijențele lui Julien Ospitalierul

1

Picioarele tale au unghii subțiri.
În ele încap tufe de trandafiri.
Unghii de care se sparg cărăbuși
Intrați pe ferestre, și hornuri, și uși.
Șoldul tău prins e-ntr-un ham de rășină.
Sînu-i cu botnița-n ruj de rugină
Căci mușcă-n cearceafuri boțite spre seară
Cînd grelele-obiecte încep să dispară.
Ooooo!, strigă un flutur în aer prelung.
Vechi, putrede-antene dulapuri ajung
Și rupte cad fără sfîrșit într-o cană.
(O cană-n dulapul bolnav e o rană.)
Gîndacii umpluți cu un lapte prea acru
Au nimburi de frică și cugetul macru,
Și trec prin inele uitate pe masă
Spre-o mînă ce doarme, femeie frumoasă!

2

Sînt zile-n care preșul încearcă să ne-absoarbă
Și-n lucrurile strîmte e o furie oarbă,
Vrea cana să ne-astupe, rece, gura,
Dulapurile-si zăngănesc armura.
Fructele cad cu bufnet pe podea
Și-așa untoase se înfundă-n ea,
Vazele mai subțiri ca niciodată
Caută șold și sîn gustos de fată,
În scaune se rupe așteptarea:
Fac semne, se ridică, ne urmează;
Din solnițe, periculoasă, sarea
Să ne distrugă sufletul visează.
Și nimeni nu mai știe cum să fugă.
E-o destrămare-a ceasului în rugă
Cu minutarele strîmbate de o spaimă
Pe care-n cerc minutele-o îngaimă.
Sînt zile cînd gălețile cu apă
În inimi ca-n fîntîni adînci ne scapă.

■

CRONICA EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

Amintiri de demult

Radu Rosetti, *Amintiri.* Vol. I. *Ce-am auzit de la alții.* Ediție îngrijită și prefață de Mircea Anghelescu. Editura Fundației Culturale Române, 1996.

NEPREVĂZUT și deconcertant a fost destinul lui Radu Rosetti, istoricul, romancierul și memorialistul! Descendent al unei familii din înalta boierime moldoveană care avea în ascendență, paternă și maternă, chiar domnitori, va ajunge să devină în primul deceniu al veacului nostru un apărător militant pentru drepturile sociale ale țărănimii împilate (vezi cărțile sale din 1907 *Pămîntul, sătenii și stăpînii în Moldova* și *Pentru ce s-au răsculat țaranii*), blamîndu-și, cu asprime, clasa. Nu era, desigur, o situație care îl singulariza cu totul. Dar, oricum, faptul apare, la un examen pe orizontală, cel puțin ciudat. Ce-i drept, familia sa, și el însuși, își pierduseră averea și chiar săraciseră. Dar s-au văzut boieri cu asemenea ascendență, chiar săraciți, care continuau să-și „apere" privilegiile pierdute, deși șansele de a le redobîndi erau practic nule. Un fel de donquichotism, cam ridicol, le nutrea aspirația niciodată domolită. Să fi fost convertirea lui Radu Rosetti tot un soi de donquichotism? Unul întors? Nu cred. Pentru că luciditatea examenului întreprins exclude cu totul bravada donquichotescă.

Omul, cu atîtea reale însușiri de analist și prozator, cu fermecătoarea sa limbă moldovenească (a polemizat, în această chestiune, cu *Viața Românească,* al cărui colaborator a fost), îmi este, cu toată opera sa, foarte drag. I-am reeditat, în 1987, vestita sa carte *Pentru ce s-au răsculat țaranii,* scriind un amplu studiu introductiv. N-aș spune că învestesc mare încredere în romanele sale „vitejești" și de evocare istorică (*Păcatele slugerului, Cu paloșul*). Dar memorialistica sa (cele trei volume de *Amintiri*), este cu adevărat fermecătoare, fiind, de aceea, delectabilă, la lectură și cu totul instructivă, apreciată, de aceea, și de Călinescu în *Istoria literaturii.* Dar n-aș voi să mă refer la memorialistica sa, înainte de a aminti de aprecierea lui Mihai Ralea despre Rosetti, notată în necrologul scriitorului (1926): „Între el (R. Rosetti n.n.) și poporaniști era mai mult decît o apropiere. Totuși, cea mai fondată era aceasta: și poporaniștii și R. Rosetti erau intelectuali din aceste clase care se simțeau datori cu o reparație către țăran din a cărui muncă trăiau cu toții". Ceea ce-l apropia, într-adevăr, pe Rosetti de poporaniști era sentimentul culpei și al datoriei față de țăran. Ralea l-a considerat, de aceea, altădată, pe Rosetti drept unul dintre cei trei corifei ai poporanismului (Stere în latura sociologică, Ibrăileanu în cea estetico-literară, autorul *Păcatelor slugerului* pentru dimensiunea istoriografică). Să recunoaștem că Rosetti a marcat un salt spectaculos de la condiția lui de urmaș de latifundiar pînă la aceea de apărător al țărănimii, condamnîndu-i pe strămoșii săi. Și asta deși sărăcise, fiind nevoit să vîndă ultima sa proprietate din legatul Rosetteștilor, Căiuții, trăind, greu, din leafa de slujbaș modest (ajutor arhivar) la Ministerul de Externe (vreo 500 lei lunar) și rugîndu-se, în 1907, prin Ion Bianu, la D. A. Sturdza să-i mărească salariul pentru „a trăi modest și fără a supune pe ai mei la lipsa celor mai neapărat necesare". Și deși ajunsese atît de jos încît se ruga, demn, să i se urce leafa, își păstrase fumurile descendenței nobiliare, condamnîndu-și ascendenții că i-au oropsit pe țărani. Totul, cum se vede, era ciudat și anapoda în destinul și opera acestui nepot - pe linie maternă - de domnitor (mama sa era fiica domnitorului moldovean Grigore Ghica, al doilea domn regulamentar, care a domnit între 1849-1857). De aceea, tocmai, e atrăgătoare și plină de farmec.

NU AM cum să mă ocup, aici, de opera sa istoriografică, în jurul căreia (mai ales a ideii despre originea marei proprietăți funciare) disputele n-au încetat încă. Rostul meu este să mă refer la memorialistica sa. Și prilejul mi-l oferă apariția recentă, la Editura Fundației Culturale Române, în îngrijirea d-lui Mircea Anghelescu, a primului volum de *Amintiri* (mai sînt două, dar interesul și valoarea lor e mult scăzută în comparație cu cel dintîi). De fapt, dl. Mircea Anghelescu editase, în 1980, aceste amintiri în ediția *Scrieri* a colecției „Restitutio" de la Editura Minerva. Dar acea ediție (cuprinzînd toate cele trei volume de *Amintiri*), fusese efectiv masacrată de cenzură, din cauza, mai ales, a antirusismelor manifeste din această memorialistică (un amplu capitol fusese cu totul eliminat), încît reeditarea devenise imperioasă. E un act de reparație față de memoria scriitorului, care ar trebui repetat în cazul a destui scriitori, ale căror scrieri au suferit, în ediții, rigorile cenzurii. Dar nu totdeauna găsim mijloacele financiare necesare acestei operații de *restituire integrală* a operei clasicilor literaturii române, unele de interes efectiv fundamental.

Radu Rosetti, în amintirile sale, este, poate, cel mai important dintre scriitorii noștri care au fixat, în pagini memorabile, obiceiurile (de la comportament, moravuri, port, fel de a mînca și a petrece) boierimii de altădată (de Curte și de țară), dar și al rapidelor prefaceri spre rînduielile moderne. Iată, de pildă, o evocare a traiului boierimii la începutul veacului XIX: „Toți boierii purtau atunci costumul oriental: anteriuri, brîu de șal, șalvari (cari nu se vedeau sub anteriu), conteș și giubea; în picioare meși și papuci, iar pe cap işlic. La baluri însă, unde nu jucau decît cei tineri, aceștia purtau ciubote de piele fină, roșie sau galbenă. Dacă acest port putea să șadă bine acelor bătrîni și maturi, cadrînd cu bărbile lor lungi, ni putem închipui că era departe de a avantaja pe cei tineri, poalele giubelelor fluturînd în vînt cînd valsau, cînd învîrteau o polcă sau băteau o mazurcă, astfeli că comparația cu uniformele strălucitoare ale ofițerilor ruși, ce vrînd-nevrînd erau ademenite cucoanele s-o facă, nu puteau decît să fie în defavorul tinerilor pămînteni și ni dă cheia multor călcări de credință de cari cronica scandaloasă a acelei vremi povestește că unele din ele s-ar fi făcut vinovate". Traiul acestor boieri era cuprins, cu petreceri la imensele moșii și în casele lor din Iași sau provincie, pline de slugi, adesea de prisos, cu dascăli de franțuzește, nemțește și elină pentru odrasle, cu baluri, joc de cărți (adesea ruinătoare) și nenumărate bucate la mesele mereu întinse. Treptat, cu deosebire, după tratatul din 1829 de la Adrianopole, care a desființat monopolul turcesc asupra comerțului românesc, moravurile încep să se înnoiască. Contactul cu lumea apuseană devine o realitate iar feciorii de boieri sînt trimiși în străinătate (mai ales Franța dar și Germania) la studii, întorcîndu-se, de acolo, cu alte obiceiuri. Această modificare, care a fost și în mentalitate, s-a văzut mai apăsat în vremea domniei lui Mihai Sturdza, care a fost demis în 1849: „Boierii bătrîni au rămas cumpăniți în cheltuielile lor până la moarte, numai cu încetul și foarte cu măsură modificat-au ei feliul lor de trai. Dar majoritatea celor tineri, mai ales cei cari făcuse în străinătate studii mai mult sau mai puțin ipotetice, înțălăgeau să se bucure de toate îndămânările și rafinamentele aristocrațiilor străine, fără a ține socoteală de costul lucrurilor aduse de la celălalt capăt al Europei, și mai ales, cu lipsa de măsură inherentă firilor primitive ce rămăsese sub mica spoială cîștigată în cei puțini ani trăiți în Apus. Vechiul mobilier al caselor boierești a fost în curînd înlocuit prin mobile noi aduse cu grea cheltuială din Germania, Franța și chiar din Anglia... Vechiul port, părăsit de femei de la începutul veacului, a fost înlocuit și de bărbați prin acel european, slugile au fost îmbrăcate în livrele; aproape toate uneltele gospodăriei casnice au fost înlocuite prin altele de altă formă, aduse din Apus". Formele fără fond, atunci, sub domnia venalului, urîtului și fonfăitului Mihai Sturdza (cînd și justiția, nevolnică, dădea sentințe după felul cum fusese mituit domnitorul), au început să se manifeste. Și tot sub aceeași domnie s-a petrecut și revoluția de la 1848 în Moldova, a cărei înfățișare caricaturală e descrisă, cu culoare, de memorialist. Le reproșa revoluționarilor că nu au pregătit, chibzuit, mișcarea lor înnoitoare. Și, comparînd-o cu mișcarea revoluționară munteană, o numea, pe aceasta de la Iași, „stîrpitura de mișcare din Moldova". Și aceasta, deși tatăl memorialistului și unchii săi au fost printre acei revoluționari moldoveni, arestați din ordinul lui M. Sturdza și porniți, legați, spre Galați și, de aici, la Țarigrad, la Russe, unde au avut parte de un bun tratament, chiar și de o îndemnizație bănească. Memorialistul, care a recoltat bune informații de la părintele său, reconstituie bine revoluția, drumul exilului, exilul pînă la revenirea revoluționarilor, în 1849-1850, în țară. În sfîrșit, iată rechizitoriul boierimii din acea vreme: „Îmi pare rău că mă văd silit, eu, urmaș de boieri mari, a recunoaște că rău păcătuit-a boierimea împotriva obștei acestui popor ale cărui destine, încă de pe vremea cnejilor, de la care în cea mai mare parte ea se trage, boierimea era menită să le conducă. Trebuie să recunoaștem că ea s-a folosit de puterea ce o avea mai cu samă pentru a despoia pe sătean de drepturile lui asupra pământului, pentru a încerca să robească, nu numai munca, dar și persoana lui și chiar spre a-și însuși pământurile răzășilor, adică a celor urmași de cneji cari, în urma împărțirilor succesive, în cursul generațiilor, slăbise cu desăvîrșire și se înecau acuma în restul țărănimii."

Recomand, cu căldură, lectura acestor amintiri pentru toți acei care vor să cunoască trecutul istoric, surprins, pe viu, în culori potrivite și în bogăția detaliului semnificativ. Ediția d-lui Mircea Anghelescu, venită la vreme, e foarte bună.

■

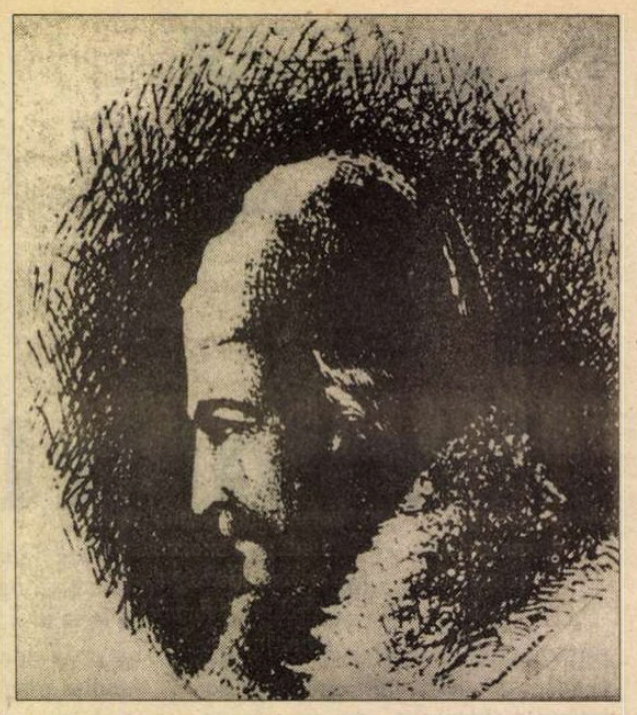

Anton Pann între două lumi

CÎNDVA, nu se ştie cu precizie cînd, în cuprinsul acestui an se împlinesc două veacuri de la naşterea lui Anton Pann, scriitor important al cărui profil - tradiţionalist în substanţă şi popular în expresie - se individualizează, prin contrast, într-o epocă de masivă convergenţă spre un model inovator romantic, aşa cum a fost el receptat cu entuziasm, în literatură şi nu numai în literatură, în prima jumătate a secolului trecut. Pann are el însuşi un temperament inflamat, are şi el episoade „romantice" într-o existenţă altfel burgheză, căci îşi fură iubita nevîrstnică dintr-o mănăstire şi o duce la Braşov travestită în rasă călugărească („a îmbrăcat-o bărbăteşte, cu culion pe cap ca pe seminarişti, cu anteriu şi cu scurteică vînătă" ne raportează un contemporan), trăind aici un timp în care se întreţine din meseria sa, de cantor şi de tipograf, şi se gîndeşte poate la versurile sale, aşa cum şi-l imaginează Blaga într-o piesă cunoscută. Dar Pann nu este un romantic adevărat şi nici un adevărat spirit modern, deşi versurile sale reflectă adesea (cu o aparentă modernitate) tribulaţiile unei vieţi ale cărei prea modeste evenimente îi inspiră autorului cugetări disproporţionate. Aventura sa, începută sub auspicii mai degrabă romanţioase decît romantice, se termină de altfel în tonul care-i era mai propriu cîntăreţului, cu învăţături morale şi cu anecdote despre cicăleala, nestatornicia şi necredinţa femeilor, aşa cum le putuse cunoaşte mai demult, din mai vechile cărţi ale Sindipei filosofului, ale lui Archirie sau ale veşnic însetatului Bonifatie, oferindu-se astfel o cheie posibilă a personajului şi a literaturii pe care o reprezintă: un amestec, o lume în care se simte puternică amprenta tradiţiei, dar pătrund totodată, deşi timid, îndrăzneli novatoare.

Structura adevărată a cîntăreţului este una didactică, venind dintr-o tradiţie foarte veche, în acelaşi timp europeană şi orientală, adică balcanică, locul unde portul grecesc întîlneşte bazarul otoman într-o propensiune spre solar, spre multicolor şi locvacitate; verbozitatea acestui mod nu este gratuită, ea îndulceşte şi disimulează judecata morală, îmbracă analiza în metafore epice şi preferă în general analogiile într-un procedeu firesc pentru o lume a fabulei şi a înţelepciunii: bate şaua să priceapă iapa. Pann, care este el însuşi un produs al locului (are şi sînge grecesc şi probabil bulgăresc) şi posedă instrumentele lingvistice, vorbind limbile balcanice inclusiv turca, exprimă în gradul cel mai înalt această veche artă, colorată de o clasicitate orientală care rezultă în acelaşi timp din atemporalitatea ei şi din preocuparea precumpănitoare pentru cuviinţă, pentru echilibru adică, şi în acelaşi timp tinde să o depăşească. El este în mare măsură un „performer", un „spuitor" al vechilor înţelepciuni, versificate sau nu, şi al vechilor cîntece de lume, şi în această calitate este capabil oricînd (aşa cum cere statutul categoriei sale) să le refacă, să le recompună, să le „reinventeze" în funcţie de dispoziţie, de public, de ambianţă; dar în acest proces intră deseori, în cazul lui Pann, prea mult din personalitatea lui reală, presiunea timpului şi a gustului (inclusiv a literaturii romantice a vremii) nu trece fără a lăsa urme asupra textelor pe care el le preia, le fasonează şi chiar le elaborează. Mai puţin semnificativ este că vocabularul neologic intră masiv în textele sale, căci şi folclorul acceptă relativ uşor neologismele, dar gruparea acestor cuvinte într-o zonă legată de modă şi sensibilitate nu mai e fără importanţă (modă, amor, june, lux, galant, clup, corset, delicat, diplomatică, civilizat, monument ş.a.); însă introducerea experienţei private în cîmpul public al literaturii, experienţă din care trage învăţăminte de natură etică precum odinioară din legende şi vieţile sfinţilor este într-adevăr o inovaţie a cărei importanţă depăşeşte modestia rezultatului în sine. Într-adevăr, discutînd scolastic calităţile şi defectele umane, moralistul ajunge la cele puse în lumină de viaţa maritală şi deci la propriile dezamăgiri, pedestru dar nu fără umor involuntar sintetizate: „Am ţinut două neveste şi nici una n-a murit,/ Una mă lăsă pe mine, pe una o lăsai eu,/ De am trăit rău sau bine, să ne ierte Dumnezeu./ Şapte ani trăii cu una şi mereu m-am judecat,/ Gîra-mîra totdeauna, dar în sfîrşit am scăpat..." Anecdota are rolul de a-l aduce spre formularea unor concluzii, unor maxime care se păstrează în domeniul familiar autorului, cele spirituale fiind insinuate sub forma celor materiale: „Omului de orce bine îi vine îmbuibături,/ De dulceţuri greaţă-i vine, doreşte şi acrituri./ Pelinul amar ca fierea ca o doftorie-l ia" etc. şi tot aşa pînă la sfîrşit, unde conchide gnomic că „unde sînt iubiri multe, sînt şi multe-ntristăciuni". Sub hazul gros al versului de circumstanţă, esenţa schimbării nu poate fi ignorată: tîrgoveţul, „mahalagiul" pe care îl reprezintă Anton Pann este convins că şi în experienţa sa de viaţă se găsesc crîmpeie de eternitate, adică elemente de literatură. Neobişnuit şi interesant este aici că noutatea se exprimă în forma cea mai tradiţională cu putinţă, respectînd canonul formal pentru a-l putea ocoli pe cel psihologic: aşa cum peste puţini ani îl vom vedea pe Ispirescu povestind în formă de basm un text contemporan tradus, sau pe Picu Pătruţ copiind şi ilustrînd o traducere din Dumas după tipicul după care copiază şi ilustrează şi Biblia sau cîntecele de stea, tot aşa Anton Pann introduce în structurile ritualizate ale poveştii morale, versificate sau nu, fragmente de viaţă şi simţire individuală, alături de împrumuturi orientale, apologuri esopice sau precepte evanghelice.

NU ALTA este, în definitiv, explicaţia rolului său de intermediar pe care îl presupune adunarea textelor din cunoscuta culegere *Spitalul amorului* (1850). Studiul regretatului Ov. Papadima de acum treizeci de ani, despre Anton Pann, „cîntecele de lume" şi folclorul Bucureştilor, a stabilit că mare parte din aceste versuri sînt preluate din opera contemporană a unor autori precum Heliade Rădulescu, Gr. Alexandrescu, Bolintineanu, Alecsandri ş.a.; ele au fost selectate, modificate, uneori chiar estropiate sub incidenţa condiţiilor de oralitate în care au fost spuse sau cîntate, şi a arătat astfel că diferenţele de gust, şi deci de sensibilitate, dintre cele două categorii de public - tradiţional şi inovator - nu mai sînt atît de categorice ca în urmă cu treizeci de ani, că ele se apropiaseră din ambele direcţii: dacă Heliade mărturiseşte influenţa pe care au avut-o asupra sa isprăvile lui Arghir şi *Alixăndria,* dacă în poezia lui Alexandrescu regăsim motive din *Halima* şi în cea a lui Bolintineanu din descîntece, în acelaşi timp găsim la Pann o întreagă infuzie de lirism (preponderent erotic, dar nu numai) de origine livrescă, contemporană şi deci romantică. Desigur, el este numai un simbol al unui proces care cuprinde, treptat, întreaga cultură tradiţională şi tocmai datorită faptului că include în opera şi în persoana sa elemente ale ambelor direcţii poate el să reprezinte, în ochii unora, cauza celorlalţi: pentru „mahalagiii" bucureşteni, el este campionul noutăţii şi al curentului romantic, oricum pătruns pe diferite căi în acest mediu (vezi *Modista şi cinovnicul,* de pildă), iar pentru romanticii care se întorc asupra trecutului, pentru Alecsandri de pildă, el este reprezentantul tradiţiei care se pierde,"asemene oameni devin din zi în zi mai rari; ei dispar sub nivelul uniform al civilizaţiei şi sub năvălirea preocupărilor timpului de faţă", al spiritului şi glumei „precum le plăcea părinţilor noştri". Părînd a fi, la prima vedere, un simplu receptacul de influenţe şi rezonanţe, Pann este mult mai mult, este instrumentul sensibil care reacţionează la melodia complicată a veşnicei noastre tranziţii şi este, în aceeaşi măsură, agentul inspirat al procesului al cărui pacient este totodată.

Mircea Anghelescu

Alexandru Andriţoiu

S-A STINS din viaţă, cu puţine zile înainte de a împlini 67 de ani, Alexandru Andriţoiu, poetul originar din Ţara Moţilor. S-a născut la Vaşcău, la 8 octombrie 1929. A fost elev al liceului „Samuil Vulcan" din Beiuş, studiile universitare le-a făcut la Cluj după care, în 1951, îl aflăm student al Şcolii de literatură „Mihai Eminescu" din Bucureşti. Debutează la 20 de ani în ziarul clujean *Lupta Ardealului* iar primul volum de poezii, intitulat *În Ţara Moţilor se face ziuă,* îi apare în 1953. Productiv, mai ales în anii tinereţii, Al. Andriţoiu a publicat multe volume, dintre care mai amintim: *Dragoste şi ură* (1957), *Deceniul primăverii* (1958), *Cartea de lîngă inimă* (1959), *Constelaţia lirei* (1963), *Vîrful cu dor* (1964), *Simetrii* (1970), *Euritmii* (1972), *Aur* (1974), *Pe drumul meu* (1974), *Poeme* (1984). Acestora li se adaugă cîteva cărţi de însemnări de călătorie şi numeroase volume de traduceri: din poezia clasică (elină şi latină), din poezia modernă şi contemporană (ruşi, germani, francezi, maghiari, chinezi, vietnamezi ş.a.). În mod deosebit sînt de reţinut impunătoarele antologii din literatura maghiară şi din poezia canadiană de limbă franceză.

Drumul literar al lui Alexandru Andriţoiu, ca şi al altor poeţi din generaţia sa, a început sub rele auspicii, prejudiciat de acţiunea constrîngătoare, mutilantă a canoanelor realismului socialist. Respectarea acestora nu era pentru nimeni, în anii '50, facultativă, şi volumele poetului din acea perioadă răsfrîng această dependenţă nefastă. Cultivă în ele poezia imnică şi militantismul pe teme comandate, poncifele lirismului glorificator urmărindu-l pe Andriţoiu şi în anii tîrzii, cu schimbarea adresării, de bunăseamă. Dar lucrarea sa poetică în nici un caz nu poate fi redusă la atît, căci talentul său, bogat, a reuşit, chiar în anii '50, să producă, fie şi insular, poezie autentică. Astfel, în plin dogmatism, formulează o artă poetică a transfigurării şi sublimării, a „jocului secund" estetizant: „Cea mai frumoasă lună e în lac,/ cel mai frumos luceafăr e pe mare/ şi cîntă cel mai sincer pitpalac/ nu-n pomi, ci-n amintiri şi în uitare//Cea mai frumoasă lună e în lac.// Cea mai frumoasă floare e pe sîni/ sau în surpate plete de femeie -/ şi nu lucesc, pe cer, ca în fîntîni,/ fantomele de lux din curcubeie".

Mai ales volumele *Simetrii, Euritmii, Aur,* din deceniul opt, îl înfăţişează pe Al. Andriţoiu ca pe un rafinat pastelist şi liric al iubirii, conciliind cu mare artă reprezentările de semn contrar, exaltările şi spiritul elegiac, fervoarea trăirii exuberante şi melancolia. Maestru al prozodiei, al „euritmiilor", Al. Andriţoiu este un neoclasic (Eugen Simion) neapăsat de vetuste̦te.

Al. Andriţoiu a lucrat la cîteva publicaţii (*Gazeta literară, Contemporanul, Luceafărul,* iar revista orădeană *Familia* a condus-o din 1965 pînă în 1989.) În anii atîtor opreliştişi injoncţiuni ideologice pîngăritoare a reuşit, cu toate concesiile la care timpurile îl obligau, să promoveze la *Familia* un spirit de elevaţie artistică. Asumîndu-şi unele riscuri a oferit acolo posibilităţi de afirmare unor importanţi scriitori şi critici neagreaţi de puterea comunistă: I. Negoiţescu, Şt. Aug. Doinaş, Radu Enescu, Nicolae Balotă, Gh. Grigurcu ş.a. Secţiunea critică şi eseistică a *Familiei* conduse de Andriţoiu a delimitat în anii dictaturii un spaţiu intelectual al afirmărilor benefice.

Cu Al. Andriţoiu a dispărut un poet adevărat şi un om care, prin vitregia vremurilor, s-a devotat culturii româneşti.

R. I.

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

Între două coşmaruri

UNUL dintre marii noştri visători, cu care am avut nu demult bucuria de a umbla o săptămînă pe străzile însorite ale vechiului Rhodos, mi-a povestit, uşor jenat, că în ultima noapte a călătoriei a avut un coşmar. Ţipînd în vis, l-a trezit din somnul său profund pe distinsul poet Constantin Abăluţă, cu care împărţea camera de la modestul hotel unde ne oprisem pentru o noapte, pe lungul drum de-ntoarcere acasă.

„Să nu credeţi că-i apăruse brusc în faţă Colosul din Rhodos, cu vapoarele care treceau printre picioarele lui, ori colosul din Cotroceni, sub care a trecut flota noastră maritimă în mîinile unui falit grec. Marelui visător nu i se arătase în vis decît umbra acestuia, în persoana lui Adrian Năstase, dar era speriat fiindcă preşedintele Camerei era gol puşcă şi stătea aşa, în amiaza mare, în Piaţa Victoriei, fără să-i pese de nimeni şi de nimic.

În tălmăcirea bunicii mele, cel visat gol va da de o mare ruşine, i-am spus eu, încercînd să-l mai liniştesc. Dar el mi-a răspuns scurt şi sec: Năstase şi ruşine!

Datorită interpretării mele, făcută după o carte veche, de pe vremea cînd acest sentiment omenesc însemna ceva, m-am întors acasă obsedată de replica scurtă şi cuprinzătoare a celui ce avusese coşmarul, revelator prin el însuşi, în raport cu care toate datele din presă cu privire la Adrian Năstase mi s-au părut sărace şi neconvingătoare.

Cînd am ajuns în ţară tocmai se anunţa înscrierea în cursa electorală a Dlui Radu Câmpeanu, care s-a singularizat definitiv prin bomba candidaturii la preşedinţie a Majestăţii Sale Regele Mihai, aruncată cu ocazia alegerilor precedente. Atunci se întîmpla să mă aflu nici mai mult nici mai puţin decît la Cuca Măcăii şi un ţăran de acolo mi-a spus rîzînd: „Doamnă, oi fi eu prost, cum ne crede Dl. Brucan, dar tot înţeleg că aici nu e lucru curat. Cum adică, să vină Regele înapoi ca să candideze şi el aşa cum ar candida Nica Leon?!"

Am primit ştirea reintrării în cursă a Dlui Radu Câmpeanu cu un fel de veselie ciudată. Fiindcă, în ultima vreme, Domnia Sa şi-a făcut apariţia ceva mai rar şi ne era dor să-l vedem. Însăşi D-na Dina Câmpeanu a dovedit un tact şi o răbdare greu de prevăzut, reducîndu-şi ieşirile în public la strictul necesar şi urmîndu-şi soţul plină de devotament în opoziţia opoziţiei, de unde îi aşteptăm cu interes să reapară pe scenă. Fiindcă, drept vorbind, nu numai Dl. Câmpeanu a făcut jocul lui Ion Iliescu, care, atunci cînd vine vorba de Majestatea Sa Regele Mihai, începe să fiarbă ca un samovar.

Printr-o asociere nu tocmai întîmplătoare cu cele relatate mai sus, mi-a revenit în minte clipul PDSR-ist care îl scoate pe Rege din capul lui Emil Constantinescu şi de Emil Constantinescu care se simte profund jignit.

Deşi sînt pro Convenţie şi nu sînt monarhistă, nu am putut să-mi reprim întrebarea: cum să se simtă jignit Dl. Constantinescu că iese din capul său oarecare capul nobil al Regelui Mihai?! Iar dacă nu-şi dă seama cît îl înnobilează această suprapunere a celor două imagini, n-ar fi cazul să fie sfătuit să-şi mai tempereze puţin revolta asta care nu este numai nejustificată, ci şi deosebit de păgubitoare? Fiindcă monarhiştii, ştiind că liderul CDR este creaţia (monarhistu)lui Corneliu Coposu, se simt profund jigniţi de reacţia sa şi există riscul să nu-i mai acorde votul de care este atît de sigur.

Clipul prin care Dl. Emil Constantinescu îşi achită datoria pentru reclama neplătită, făcută involuntar de Ion Iliescu şi de Adrian Năstase, e la fel de puţin inspirat ca al adversarului său. Fiindcă filiaţia stabilită prin el se vede cu ochiul liber iar sublinierea ei tautologică nu ne aduce nici un folos, ci dimpotrivă. Cred că nostalgicii zburdă de plăcere cînd văd că între mîna lui Ion Iliescu şi mîna lui Nicolae Ceauşescu, care flutură de cîteva ori pe zi pe diagonala micuţului nostru ecran, la fel ca înainte, nu mai există nici o deosebire.

O eroare care ar trebui corectată o face liderul nostru şi atunci cînd declară presei că pentru Domnia Sa nu contează nici un alt candidat decît Ion Iliescu. Măcar pentru că îi jigneşte pe cei ale căror voturi le aşteaptă în turul II şi îi face să se îndoiască de alianţele cu Domnia Sa.

După cum sîntem învăţaţi zilnic la televizor, atunci cînd votăm trebuie să avem un motiv. Fără îndoială acest motiv există. Ion Iliescu a adus ţara în pragul dezastrului şi el trebuie să cadă ca să putem intra în legalitate şi să ne învăţăm cu toţii că scaunul de preşedinte nu se ocupă pentru totdeauna, aşa cum au făcut comuniştii.

E obligatoriu să votăm pentru asta, dar e, totuşi, prea puţin.

Pe vremuri, colega noastră Alexandra Târziu, cu umorul care o caracteriza, spunea: dacă pleacă comuniştii şi vin bicicliştii lucrurile se schimbă.

Replica ei, dată în contextul în care nimeni nu sufla în front, mă amuza.

Acum nu mă mai amuză, ci mă face să mă întreb: oare chiar s-ar putea schimba cu adevărat ceva dacă ar pleca, în sfîrşit, comuniştii şi ar veni bicicliştii?

Marele visător care l-a visat pe Adrian Năstase stînd gol-goluţ dar deosebit de sigur pe sine în Piaţa Victoriei nu era înspăimîntat doar de faptul că oamenilor din categoria acestuia, orice li s-ar întîmpla, nu le mai este ruşine.

El era la fel de înspăimîntat şi de un alt coşmar. În oraşul lui, de unde plecase cu zece zile în urmă, fusese tratat ca ultimul trădător de ţară fiindcă spusese deschis că, la alegerile parlamentare, nu va vota, în ruptul capului, pentru analfabetul care îi este impus de AC, împotriva celui mai de seamă intelectual care şi-a asumat riscul de a intra în joc pentru a contribui la schimbarea vitală, aşteptată de noi toţi.

Am încercat cît am putut să-l scot din starea apăsătoare prin care trecea după ce a făcut şi ani de închisoare şi de exil ca să schimbăm odată acest stil.

Încă nu ştiam că-i tălmăcisem ultimul coşmar atît de bine şi că şeful partidului de guvernămînt era deja acoperit de ruşine ca de o haină, deşi afacerea cu telefoanele de sondaj se petrecuse în taină. Aşa că marele visător continua să repete dezamăgit către mine: Năstase şi ruşine!

■

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Cîteva franţuzisme

PREZENŢA franţuzismelor în română nu mai constituie, de fapt, un subiect de actualitate: dacă în 1990 a fost un moment în care discursul public şoca prin împrumuturi neasimilate din franceză, astăzi marea „invazie" e în chipul cel mai limpede cea a anglicismelor. De fapt, valul de franţuzisme care contrasta cu lexicul anterior nu era, la începutul acestui deceniu, cu totul nou; provenea din registrul conversaţiei culte, uşor preţioase, care nu putea pătrunde decît accidental, în timpul regimului comunist, în presa de mare tiraj şi în zona manifestărilor politice. Oralitatea cultă şi revistele culturale continuaseră totuşi, cu inevitabile excese, procesul mai vechi şi extrem de important pentru română - de preluare şi adaptare a cuvintelor şi a structurilor lingvistice din franceză. Termeni ca *a bulversa, a antama, a anvizaja* au stîrnit rapid o reacţie ironică; în revista umoristică „Caţavencu", ulterior „Academia Caţavencu", au apărut adesea, prin 1990-1992, parodice acumulări de franţuzisme: *renuvelări, purjări, menasate, ecrazate, ariveuri, partiruri* etc.

În momentul de faţă, unele franţuzisme şocante sînt în realitate termeni tehnici, mai puţin sau deloc cunoscuţi de limbajul standard. Un cuvînt ca *redoare* - cuprins în DEX, dar cu indicaţia „rar" - aparţine limbajului medical şi intră în seria neologismelor care au înlocuit termenii avînd conotaţii prea marcat populare; în cazul dat, termenul ştiinţific e sinonim cu banalul *înţepeneală* - a cărui prezenţă e greu de imaginat într-un stil medical care a căutat să se diferenţieze tot mai mult de vorbirea curentă. Cu ocazia recentei epidemii de meningită, cuvîntul a apărut şi în presa de mare tiraj, explicat (dar nu prin sinonim): „*redoarea* de ceafă (imposibilitatea de a înclina capul în faţă" („Evenimentul zilei", nr. 1275, 1996, 3). O explicaţie semnala şi caracterul non-uzual al unui termen tehnic din sfera circulaţiei rutiere: „*ebluisarea* (orbirea trecătoare la lumina puternică a farurilor)" („Curierul naţional", nr. 1137, 1994, 11). În ambele cazuri, sursele franţuzeşti - substantivul *raideur;* verbul *éblouir*, susţinut şi de derivate ca *éblouissement, ébloussant* - au o sferă semantică mult mai largă decît cea selectată de română pentru a servi unor diferenţieri în limbajele de specialitate.

Franţuzismele care pot produce confuzii în limba actuală sînt cele semantice. Anumite cuvinte împrumutate din franceză s-au fixat în română doar cu unul sau mai multe dintre sensurile lor curente; alte sensuri ale cuvintelor de origine nu au pătruns în română sau au rămas rare, chiar dacă dicţionarele le-au înregistrat. Din cînd în cînd, aceste sensuri, latente pentru vorbitorii de franceză, se actualizează. Am amintit cîndva de adjectivele *presat*, cu sensul „grăbit", din fr. *pressé („femeile presate"),* şi *determinat,* cu sensul „decis, hotărît (despre o persoană)", ca în fr. *determiné.* Verbul *a amenda* (fr. *amender*) e folosit uneori şi în româneşte cu sensul „a corecta (pe cineva)". Deşi pentru *a dresa* (fr. *dresser*) DEX admite şi explicaţia „a redacta", utilizarea acestui sens ţine de vorbirea franţuzită („nici nu sînt *dresate* procese verbale în urma acestor controale", în „România liberă" 1337, 1994, 3). Mai complicat e cazul verbului *a licenţia* (fr. *licencier)* şi al participiului său *licenţiat;* verbul e înregistrat în dicţionarele noastre, ca şi etimonul său în cele franţuzeşti, cu sensul de „a concedia, a demite"; în vorbire au fost însă preferate, pentru acest sens, sinonimele sale. Mi se pare că azi cuvîntul intră în uz cu o frecvenţă tot mai mare, în ciuda riscurilor de a produce confuzii destul de supărătoare cu adjectivul şi substantivul *licenţiat* „(persoană) care a obţinut o diplomă de absolvire a unei facultăţi" şi cu verbul corespunzător, mai nou şi mai rar folosit (*a se licenţia*). Chiar dacă astfel se regăsesc anumite legături etimologice, ar fi fost poate mai bine să evităm ezitarea în faţa unei sintagme ca *profesor licenţiat.*

■

Tatiana Berindei

S-A SĂVÎRŞIT din viaţă, la 26 septembrie anul acesta, în vîrstă de 86 de ani, după o lungă şi grea suferinţă pe care a întîmpinat-o cu seninătatea zîmbitoare cu care înfruntase şi vitregiile, nu puţine, ale vremurilor în care a trăit. Refugiată în România anului 1920 de frica urgiei comuniste ce se abătuse asupra Rusiei, căsătorită, curînd după aceea, cu românul Berindei, inginer şi muzician cu care a întemeiat un cămin fericit, curînd însorit de prezenţa a trei fii ce i-au fost bucurie şi reazem în orele bătrîneţii şi-ale bolii, Tatiana Berindei, membră a Uniunii Scriitorilor din 1950, a ştiut, în activitatea ei profesională creatoare, să împletească dragostea pentru ţara pierdută cu cea pentru patria de adopţiune, punîndu-se în slujba vieţii lor spirituale. La Radio, la editurile şi revistele specializate pentru limbi străine, a trudit ca să difuzeze, pe calea undelor şi în scris, lucrări dintre cele mai bune, române şi ruse, pe Eminescu şi Creangă, sau pe Ionel Teodoreanu, pe Goncearov şi Gorki, sau pe Ilya Ehrenburg.

A făcut-o cu un talent fără ostentaţie, cu o modestie ce nu excludea conştiinţa propriilor merite, şi cu un spirit camaraderesc de care îşi mai amintesc cu recunoştinţă foştii ei colaboratori, necruţîndu-şi puterile, neprecupeţindu-şi ajutorul, ignorînd ifosele ce însoţesc uneori competenţa.

În 1988 a fost silită să ia a doua oară calea pribegiei ca să-şi urmeze fiii stabiliţi în Germania şi în SUA, dar a rămas cu sufletul legat de trecutul ei românesc, de Uniunea Scriitorilor, a cărei activitate a urmărit-o neîncetat, şi de publicaţiile literare pe care le citea cu neostenită curiozitate. O viaţă rodnică, împlinită în modestia pe care i-au impus-o vremurile, trăită cu demnitate şi curaj pînă în ultima ei clipă. Fie-i ţărîna uşoară!

Micaela Slăvescu

Ioan BUDUCA

Reîncarnarea lui

TATĂL său era unul din arhitecţii lui Stanislas Augustus, cel care avea să fie ultimul rege al Poloniei, iar micuţul Wronsky a văzut lumina zilei într-o dimineaţă a anului 1766. Soarele ştia prea bine, va spune mai tîrziu Honoré de Balzac, ce fel de rază avea de trimis în dimineaţa aceea la Volsztyn, unde ochii micuţului Wronsky se pregăteau să iasă din noaptea reîncarnării sale. Doamna Wronska, soţia lui Hoëné Wronsky, fusese uimită că, în ultimele sale scrisori, Balzac nu mai contenea să-i laude soţul - despre care ea nu mai ştia ce să creadă - în cuvinte mai mult decît imprudente: „cea mai remarcabilă minte a Europei". Sînteţi prea curtenitor, îi răspundea ea, eu cred, la fel ca multă lume, că mintea cea strălucită a vremurilor noastre este, totuşi, Napoleon. Fără îndoială, fără îndoială, scria Balzac în scrisoarea de răspuns, Napoleon este un mare spirit, poate chiar spiritul absolut călare, cum aud că îl laudă un filosof german, dar soţul Dumneavoastră este mintea care a înţeles cel mai bine ce este Absolutul.

Doamna Wronska nu credea în reîncarnare. Confesorul ei o rugase să nu-şi înmulţească păcatele cu încă unul ca acesta, pentru că unul ca acesta este spiritual şi atârnă mult mai greu în balanţa judecăţii finale decît toate cele trupeşti. Nici Wronsky însuşi nu dădea cine ştie ce importanţă discuţiilor despre reîncarnare. Numai o dată, cînd l-a întrebat chiar Balzac dacă nu crede că reîncarnarea ar explica mai raţional enigma răului din lume, numai atunci bătrînul Wronsky a luat în serios această problemă, dar aşa, ca problemă: „Nu ştiu ce să zic. Mă tem că nu-mi rămîn ani de trăit pentru a răspunde întrebării d-voastră şi-mi pare rău că nu mi-am luat sarcina acestei probleme în tinereţe. Poate că filosofia mea despre absolut ar fi avut mai mult succes printre contemporanii mei dacă ar fi explicat şi enigmele pe care le-a inaugurat creştinismul. Da, cu siguranţă, aveţi dreptate. Am fost prea copleşit de matematici, în timp ce oamenii din jurul meu erau copleşiţi de întrebările despre bine şi rău".

Nefericitul Wronsky n-a mai trăit mult, într-adevăr. Cînd s-a trezit din nou sărac şi bolnav, cum mai fusese de atîtea ori, a adresat Amiralităţii Franţei un memoriu ştiinţific, *La véritable science nautique dea marées.* Era în 1853. Speranţa unei subvenţii îi încălzea inima, obosită de amărăciunile insucceselor. Răspunsul celor de la Amiralitate a fost mai mult decît surprinzător, a fost de-a dreptul jignitor. „Pentru mine nu mai există pîine pe acest pămînt", i-a spus lui Edmond Thayer, discipolul său cel mai talentat. Şi a căzut la pat. Nu mai avea chef de nimic. Răul lumii i se părea copleşitor şi vina sa încă mai copleşitoare: „Ar fi trebuit să pun matematica pe care am învăţat-o şi cea pe care am dezvoltat-o eu însumi numai în slujba descifrării răului din Arborele Absolutului. Am greşit că n-am lucrat cu gîndul la subvenţiile Bisericii. Ei m-ar fi înţeles poate mai bine." Discipolul său cel mai talentat, Edmond Thayer, a solicitat pentru el sprijinul Ministerului Instrucţiei publice, care i-a acordat o sumă de 150 de franci. Doamna Wronska, indignată de acest ajutor derizoriu, i-a scris chiar lui Napoleon al III-lea. Nefericitul Wronsky primi o mie de franci, dar n-a mai avut timp să profite de ei. A murit la Neuilly, la 9 august 1853. Ultimele sale cuvinte au fost: „Sfinte Dumnezeule! Mai aveam atîtea lucruri de spus!" Lăsa şaptezeci de manuscrise inedite, catalogate la 18 decembrie, înainte ca soţia sa să le dăruiască Bibliotecii Naţionale. Fiica sa adoptivă, Bathilde Conseillant, le-a publicat apoi: *Propédéutique messianique* (1875), *Sept manuscrits inédits* (1879), *Nomothétique messianique* (1881), *Caméralistiques* (1884). Aceste manuscrise cuprindeau proiecte enciclopedice, principii de economie socială şi consecinţe messianice ale filosofiei absolutului pe care apucase să o vadă publicată în timpul vieţii fără alt succes decît acela de a fi obţinut admiraţia tuturor ocultiştilor epocii. Bathilde era franţuzoaică, aşa că şi-a luat fără riscuri prea mari acest curaj: a scris în prefaţa la fiecare *imprimatur* „Ruşine vouă, francezilor! Dacă acest om ar fi scris în limba germană, l-aţi fi venerat. Era un Kant al vostru şi voi eraţi orbi, nu l-aţi înţeles".

Edmond Thayer a continuat pînă la finele vieţii sale să fie preocupat de sensul misterios al cuvintelor pe care le spusese bătrînul Wronsky despre răul din Arborele Absolutului. Éliphas Lévi i-a sugerat că o cale de abordare a gîndului ascuns în aceste cuvinte ar putea fi teoria reîncarnării. Nu exista, la ora aceea, nici o teorie satisfăcătoare, nici în Europa, nici în cărţile traduse ale Orientului. Lévi era kabalist creştin, un raţionalist romantic, de fapt. El personal nu-şi putea permite să argumenteze raţional o astfel de teorie. Edmond era matematician şi nimic mai mult, nimic mai puţin. Tot ce a putut afla a fost că în anul 553, un sinod ecumenic ce s-a ţinut la Constantinopol a hotărît că teoria pre-existenţei sufletelor rămîne o teorie fără nici o relevanţă dogmatică. Or, dacă nu există suflete pre-existente trupului nou-născut care se vor reîncarna în acest trup, nici teoriile reîncarnării nu pot avea baze raţionale.

Edmond Thayer moare la 1900 fără să fi găsit nimic mai bun în cercetările sale decît acest sfat primit de la un tînăr german pe nume Rudolf Steiner, cu puţin timp înainte de a se stinge la aceeaşi vîrstă ca şi maestrul său, 87 de ani: „Dacă Wronsky însuşi s-a gîndit că problema răului se explică printr-o teorie a reîncarnării, atunci nu sînt decît două căi de urmat: 1) există reîncarnare şi atunci problema poate fi rezolvată raţional; 2) nu există nimic care să poată fi numit reîncarnare şi atunci problema răului se rezolvă pe calea arătată de creştinism. Dacă există reîncarnare, aveţi o şansă: căutaţi-l pe Wronsky dincolo, după ce veţi fi murit trupeşte şi hotărîţi ce aveţi de făcut, poate că e posibil să vă reîncarnaţi într-o altă vreme astfel încît să fiţi din nou într-o relaţie de meastru-discipol şi vă veţi continua cercetarea."

În anul de graţie 1996, într-o librărie din Arad, un domn nici tînăr, nici bătîn cumpără o carte pe coperta căreia scrie: Ioan Ilea Arad, *Structura, mărimea şi evoluţia universului.* Lectura ei îl copleşeşte. Domnul nostru - să-i spunem Iuliu Borna, dacă vreţi - era preocupat de cîţiva ani de teoriile cosmologice moderne, dar şi de teologie. Făcuse de curînd observaţia, care l-a neliniştit, că teologia nu are un capitol cosmologic satisfăcător. Iuliu Borna nu este un studios în accepţiile academice ale cuvîntului. Este mai degrabă un spirit al curiozităţii metafizice decît unul al rigorii. Seamănă, dacă vreţi, cu romanticul raţionalist Éliphas Lévi, care, în sens pur tehnic, era mai degrabă un ironist al kabalismului, ceea ce, de altfel, nu înseamnă decît că era un kabalist autentic, unul, adică, dintre aceia care nu pot crede decît în contrariile ce-şi devin analogce (ori invers analoge) printr-o *coincidentia oppositorum.*

ÎNTR-O bună zi, după ce şi-a luat curajul de a scrie o carte despre cosmologia lui Ioan Ilea Arad, Iuliu Borna deschide *Istoria filosofiei oculte* scrisă de Alexandrian şi dă peste capitolul Stanislas de Guaita, pe care îl mai citise cu ani în urmă, fără urmări semnificative. Surpriză, acum. I se pare că Stanislas s-a reîncarnat în Ioan Ilea din Arad.

Mă caută imediat ştiind că sînt un curioznic al ocultismului. Cuvîntul *curioznic* este invenţia lui Borna şi mi-l atribuie cam în acest sens: „Te joci cu focul. Nici nu ştii ce influenţă poate avea această curiozitate pur livrescă. Mai bine ai pune mîna pe cărţi şi ai încerca un studiu întemeiat pe o întrebare autentică. Uite, ţie ţi s-ar potrivi ceva de genul acesta: care e raportul istoric dintre Gnoză şi Dogmă şi care e raportul raţional dintre ele?" Îi răspund, mereu, că îmi atribuie propriile sale întrebări.

Uite, zice, Stanislas de Guaita era convins că doctrina secretă a lui Moise constituie ceea ce numim Kabala originară, care s-a dezvoltat paralel cunoaşterii exoterice din sanctuare. Ce înseamnă asta? Că la început a fost o doctrină cosmologică şi toate celelalte îi sînt sub-ordonate! Chiar *Facerea,* text scris sigur de Moise, nu este decît faţa exoterică a acestei Kabale originare. Atenţie, acum: Guaita afirmă că Dumnezeu Tatăl nu este Iehova, ci Adam Kadmon, omul ceresc primordial, cel care reprezenta Cuvîntul divin devenit Creaţie. Lîngă el se află „Mama noastră cerească", Eva sau Sophia gnosticilor, sau *Natura naturans* a filosofilor, mireasă a Spiritului pur, într-un cuvînt Providenţa sau conştiinţa universală a Vieţii-Principiu. Încă o dată atenţie: Guaita îl identifică pe Adam Kadmon cu cele zece Sefirot-uri. E clar, ceea ce deosebeşte Kabala cea veche de cea nouă e rolul primordial dat de cea veche lui Adam Kadmon.

Înţelegi? - mă întreabă. Înţeleg, dar ce are a face asta cu Ioan Ilea Arad, cosmologul tău. Ce are Stanislas de Guaita în comun cu Ioan Ilea? Totul, îmi zice. Stai aşa, îi zic, l-am căutat şi eu pe acest Ioan Ilea, am fost de două ori cu tine la el, apoi am fost şi singur de două ori. Nu ştie nimic nici de Guaita, nici de alţi ocultişti. Tot ce ştie e de mîna a doua şi luat la mîna a doua. Mai puţin propria lui intuiţie cosmologică, care e, recunosc, de primă mînă. De acord, cartea lui e un eveniment, merită chiar o redactare nouă în vederea unei traduceri într-o limbă mai engleză, de acord, ştii şi tu ce prost e scrisă, dar de ce să fie tocmai el reîncarnarea lui Guaita? Şi de ce cauţi, în general, reîncarnarea cuiva?

Nu caut nimic, zice, atîta doar că am fost pocnit, pocnit chiar âsta e cuvîntul, de faptul că nimeni în afară de Stanislas de Guaita şi apoi de Ioan Ilea n-a mai spus ca pe vremea Kabalei originare acest *explicans* atît de la mintea cocoşului: Dumnezeu cognoscibil e Adam Kadmon, iar Kabala însăşi e descrierea acestui Cuvînt Cosmogonic Întrupat.

Dar unde spune Ioan Ilea acest lucru? - întreb.

Cum unde? Tu ai vrea să o spună aşa cum o spun eu acum? Nu ai observat că în descrierea cosmologică din cartea lui Ilea sînt tot zece nivele cognoscibile? Adam Kadmon-ul lui este mondotronul, întreg multiversul cu mulţimea lui de universuri. Într-un astfel de univers din mondotron are loc Facerea lui Adam după chipul şi asemănarea lui Adam Kadmon. Cunoaş-

A. Veneziano (1490-1536), *Hîrca*

i Wronsky

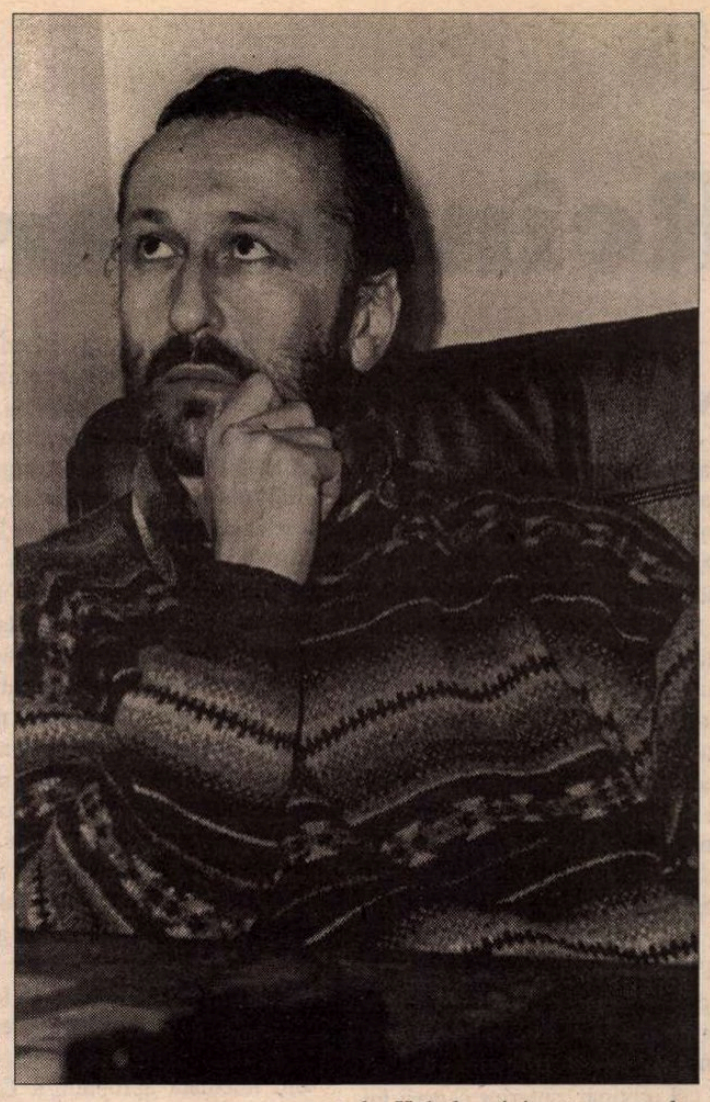

terea noastră cosmologică n-a păstrat decît această Facere a lui Adam pentru că sensul originar, cu adevărat cosmogonic, al Kabalei s-a pierdut.

Nu văd cele zece nivele cosmologice la Ilea, zic.

Pentrucă nu ai numărat, zice. Hai să le numărăm împreună. Corespondențele analogice le știi: fiecărui nivel cosmic îi corespunde un nivel de realitate corporală în ființa omului. Avem, așadar, cinci nivele cosmice cognoscibile, Pămînt-Lună, Soare, Galaxie, Univers,Unitron, și două incognoscibile, Mondotron și Divinitate. Tot așa, avem cinci nivele de realitate corporală accesibilă, fizic, eteric, senzorial, mental, cauzal (intuițional), și două inaccesibile, spiritele pure (îngerii) și Dumnezeu.

Să înțeleg, vrei să zici, că una e problema chipului și cu totul alta problema asemănării?

Dacă-mi explici cum, zice.

După Ilea al tău, problema chipului e următoarea: Pămîntul și Luna dau seama de corpul fizic al lui Adam, Soarele dă corpul eteric, viața celulară, Galaxia dă un corp mai fin, ceea ce Ilea numește corpul sensibilității, senzorialul, Universul dă corpul mental, iar Unitronul dă corpul cauzal, intuiția. Asta e?

Asta e, zice, dar vreau să văd cum înțelegi problema asemănării.

Stai așa! Înseamnă că Adam Kadmon are ceva ce Adam nu va avea decît prin asemănare, dar ce? Nu-mi dau seama și nici nu am alt răspuns decît cel din teologia îndumnezeirii pe care a făut-o mai clară ca oricine grecul acela, Panayotis Nellas, pe care mi l-ai împrumutat ca să înțeleg ce e cu chipul și asemănarea.

Corect, zice. Dar ce poate avea Adam Kadmon și Adam nu mai poate avea în veci, din ce cauză, vom vedea?

Nu-mi dau seama. Înțeleg, totuși, că ai adus în discuție problema păcatului cînd ai spus „din ce cauză vom vedea". Nu știu, te ascult.

Da, e vorba de păcat. Dar pînă acolo e cale lungă. Uite ce are Adam Kadmon și nu mai poate avea Adam decît prin asemănare: Adam Kadmon are și corp spiritual, de o esență cu Cuvîntul divin, ca să vorbim de esență așa cum am spune „esență de lemn", dar are și corp substanțial, întregul mondotron. Adam a avut și el, la început, și corp spiritual, și corp substanțial. Pe cel spiritual l-a stricat prin păcat și acum trebuie să-l repare, să-l mîntuie. După ce-l va mîntui, ceea ce sigur se va întîmpla, căci pentru asta a fost Cuvîntul Omenește Întrupat, acest corp nu va fi pur ca la început ci purificat. Nu va fi corp ca al îngerilor, ci corp sfințit, trup de sfînt. Niciodată Adam nu va mai avea corp spiritual pur, cum a avut înainte de păcat, ci, după ce se mîntuiește, va primi, la înviere, corp sfințit, purificat adică.

Cînd spui corp, spui de fapt suflet? - întreb.

E același lucru, zice. Sufletul mondotronului care e Adam Kadmon, e Cuvîntul care l-a creat. Tot așa, sufletul lui Adam e Cuvîntul care l-a făcut. Adam e microcosmul, Adam Kadmon e macrocosmul. Un singur Cuvînt le însuflețește pe amîndouă, dar de fapt nici nu sînt două, e unul și același lucru. Și, totuși, nu mai e același din cauza păcatului. Și nici nu va mai fi același, vor fi asemănătoare, dar vor avea un singur chip, chipul adamic, care e chip al Chipului divin, Cuvîntul, Hristos. Pe scurt, ceea ce spune Panayotis Nellas de la Sfinții Părinți este și ceea ce a spus Kabala originară: Dumnezeu are un Fiu, Cuvîntul. Cuvîntul, Hristos adică, face lumea celor invizibile, lumea corpurilor spirituale pure, îngerii. Aceștia, îngerii, fac lumea celor vizibile, substanța universală, corpurile din univers. Acestea două , spirit și materie, sînt Adam Kadmon. În planul acestor creații, de la început, în însăși ființa Cuvîntului este înscris ca Adam Kadmon, spirit și materie, să-și reproducă și chipul, dar și asemănarea într-un micro-Adam Kadmon, strămoșul nostru. Evenimentul are loc și de acolo începe această istorie în care cineva nu mai spune „Eu sînt cel ce sînt", ci se întreabă „Cine sînt eu?"

Intuiesc o întrebare gravă, zic. *Facerea* ne vorbește despre chip și asemănare înainte de a pomeni despre păcat. De ce? Dacă *Facerea* este un text exoteric al unei cunoașteri secrete, care e secretul care face ca asemănarea, așa cum ai definit-o deosebire între pur și purificat, între înger și sfînt, în fapt, care e secretul care face ca Moise să fie inspirat să vorbească despre asemănare înainte de a vorbi de păcat? Înțelegi gravitatea? Știa Moise că păcatul era inevitabil și că pe lîngă identitatea prin chip, va trebui să mai stea una prin asemănare? Știa el că identitatea se va sparge așa?

DA, SE pare că acesta e secretul Kabalei originare, zice. Problema e mai mult decît gravă. Un text mai vechi decît *Facerea* este citat între textele canonice ale Noului Testament. Este citat de Apostolul Iuda. E vorba de *Cartea lui Enoch.* Acest Enoch fusese a șaptea spiță a fiilor lui Adam. Cartea lui vorbește despre o întîmplare de dinainte de facerea lui Adam. Enoch, potrivit vechiului Testament, n-a murit. A fost ridicat la cer cu trup cu tot. Nu are a învia. Revine pur și simplu printre cei ce vor învia. La fel ca Ilie și la fel ca Moise. Enoch, Ilie și Moise, și apoi Iisus, și apoi Fecioara Maria. Nu știu dacă lista e completă. Ei n-au murit, ci s-au înălțat la ceruri cu trup cu tot. Ce înseamnă asta? Că trupul lor era pur. Trupurile purificate ale sfinților nu se ridică la ceruri. Și sfinții așteaptă, ca și noi, păcătoșii, învierea trupurilor lor. Ce e în *Cartea lui Enoch.* E povestea păcatului îngerilor. Lucifer și ai săi, o treime din cetele îngerești, se spune, au greșit. Corpul lor spiritual era pur, fără greșeală. Ei comandau facerea lumilor. Erau ei înșiși comandați de Cuvînt, de fiul lui Dumnezeu, Hristos. Cum au greșit? Cuvintele noastre ambiguizează orice explicație. Kabala pare a spune că această greșeală era înscrisă în planul libertății lor cu un scop divin anume. Cert este că greșeala lor, odată ce s-a petrecut, a devenit parte din Adam Kadmon. Adam al nostru era înscris și el în realitatea spiritual-materială a lui Adam Kadmon. Așa că atunci cînd i-a venit vremea facerii, Adam al nostru a fost făcut cu această greșeală în el. Devenise inevitabil ca greșeala să se transmită. Noi o cunoaștem acum: e tot mai accentuata noastră îndepărtare de spiritualitatea pură și materialitatea pură a lui Adam Kadmon.

Atenție însă, îmi zice, aici e o cheie: îngerii nu știu că au greșit, n-au conștiința vinovăției lor, chiar dacă au rațiune, ei n-au conștiință. Enoch ne spune că, după greșeală, ca să nu atragă și alte cete îngerești în acest sens, Cuvîntul creator i-a alungat într-o închisoare a Creației, în focurile Pămîntului, zice Enoch. Înseamnă că li s-a limitat libertatea de mișcare, nu și libertatea rațiunii lor. Cum s-a putut realiza cosmologic această pușcărie pentru îngerii lui Lucifer. Se pare că Pămîntul nostru era o planetă în curs de răcire, era încă extrem de caldă, ca un soare. Greșeala îngerilor luciferici va fi constat tocmai în dorința lor de a se materializa și ei în obiectul muncii lor: doreau să vadă creația pe dinăuntru! Cum gîndul lor era creator și devenea realitate, a fost ca un zis și făcut, gîndit și realizat. Au fost cuprinși în sfera de gravitație a Pămîntului și pe măsură ce planeta se răcea tot mai mult le-a fost imposibil să se mai dematerializeze. Au rămas încorporați în substanțele materiale ale Pămîntului, în cele minerale, fizice și eterice. Rațiunea lor strîmbă - căci Cuvîntul avea alte planuri spre a cunoaște pe dinăuntru propria sa creație - a rămas însă la fel de strîmbă. Prin „strîmb" avem de înțeles ceva de genul „au acționat fără ordin, n-au ascultat de programul înscris în libertatea lor, au vrut să fie creatori autonomi". Fiind ei acum închiși în materialitatea Pămîntului, le-a fost extrem de ușor să se materializeze în corpurile celor ce - conform planurilor Cuvîntului - aveau să fie Adam și Eva și urmașii lor. Stai să te gîndești dacă nu chiar acesta a fost scopul lor final. Revolta lui Lucifer poate fi gîndită așa: „În fond, oare de ce vrea Cuvîntul care ne comandă, tatăl nostru, care facem parte din Adam Kadmon, să creeze un micro-Adam Kadmon? Nu înseamnă asta, oare, că, la fel cum sîntem parte din Adam Kadmon, va trebui să fim parte și din acest micro-Adam?" Rațiunea lor le-a spus că da. Kabala originară are aerul a spune că acest da e rațional și el: adică, chiar așa trebuia să se întîmple; îngerii lui Lucifer n-au greșit, ci au devansat numai ordinea lucrărilor. Da, micro-Adam trebuia să fie, ca și Adam Kadmon, un teatru al lucrărilor îngerilor. Mai mult nu poate spune nici o cunoaștere omenească, oricît de inspirată ar fi ea. Dacă se va fi păstrînd un secret mortal, acela care poate fi? Că a greșit Cuvîntul însuși? O prostie mai mult decît o blasfemie. Că Lucifer n-a greșit deloc, acesta era rolul lui? Atunci de ce n-a rămas omul adamic la fel de rațional precum Lucifer însuși? Că nu rațiunea lui Adam era scopul facerii lui, ci conștiința. Ei bine, cred că da, acesta e secretul: conștiința. Adică? Adică împreună cunoașterea. La fel cum îngerii sînt într-o rațiune de împreună cunoaștere, la fel trebuie să fie și oamenii. N-a fost să fie încă, din pricina lui Lucifer, ori din pricină că lucrurile nu se fac dintr-odată, prin hocus-pocus, ori printr-un magic *fiat.* Conștiința nu are a fi altceva decît a treia întrupare a Cuvîntului. După cea cosmogonică, care l-a dat pe Adam Kadmon, după cea divino-umană, care l-a dat pe Iisus Hristos, are a se desăvîrși și cea care va da o umanitate purificată, sfîntă, rațională și conștientă de sine. Facerea are loc încă aici pe pămînt. Nu știm în alte părți cum e...

STAI așa, zic. Te-ai cam ambalat. Să zicem că toate sînt bune și frumoase și că le-ai descifrat așa cum sînt. Fie. Dar să-mi spui acum ce e tîmpenia cu reîncarnarea lui Stanislas de Guaita în bietul Ioan Ilea.

Păi, uite ce e. Habar n-am cine s-a reîncărnat în cosmologul nostru, dar avem totuși o problemă de rezolvat: dacă Iisus Hristos a înviat cu trupul, se spune că reîncarnarea n-are cum să fie o teorie corectă, nu o dogmă, ci o teorie măcar. Și noi știm, fiindcă noi credem, că Iisus Hristos a reînviat cu trupul. Ce facem cu reîncarnarea?

■

(Continuare în pag. 14)

Reîncarnarea lui Wronsky

(Urmare din pag. 13)

NU facem nimic, zic.

Dar cosmologul nostru o propovăduieşte, zice.

Treaba lui, zic.

Păi, nu e numai a lui. Căci dacă se înşeală în acest punct, se înşeală în toate. Şi iar rămînem fără cosmologie, iar rămînem fără secretul Kabalei...

Bine, zic, trebuie să înţeleg că nu se înşeală.

Nu se înşeală, dar nici nu ştie să se explice. Or, un lucru e limpede: dacă îi citeşti toate consecinţele, sistemul său teoantropocosmologic dizolvă cearta dintre reîncarnare şi înviere şi nici nu postulează pre-existenţa sufletelor.

El spune clar ca bună-ziua că nu numai îngerii lui Lucifer trebuie - conform planului - să se materializeze în oameni, ci şi îngerii lui Hristos. Tot el mai sugerează că acest plan poate să nu fie cel originar, anterior căderii lui Lucifer în materie, ci unul mai nou, anterior Facerii lui Adam. Tot el mai sugerează că după căderea lui Lucifer, cetele îngereşti au rămas fără şef direct, adică fără un şef dotat cu corp spiritual şi material cum au şi ele. Acest nou şef direct nu apare decît după ce Iisus Hristos se înalţă cu trupul la cer. După acest eveniment, un nou plan poate fi deschis pe şantier. Acest nou plan, care este acela al mîntuirii oamenilor, este limpede descris în *Apocalipsa lui Ioan,* unde îngerii aşteaptă pe cineva care să fie în stare să deschidă Cartea Mîntuirii. Acest cineva n-a venit pînă ce Iisus Hristos n-a venit la cer în trup. Ei bine, să ne întoarcem la materializări. Îngerii lui Hristos n-au avut nevoie să vadă Cuvîntul în trup asemenea lor ca să ştie că ei trebuie să se materializeze în corpurile urmaşilor lui Adam. Asta era în planul Cuvîntului încă de pe cînd era neîntrupat. Fie pentru a echilibra lucrările luciferienilor, fie pentru că pur şi simplu echilibrul lui Adam, ca şi al lui Adam Kadmon, cere acest lucru, îngerii ascultători aveau, prin ascultare, ordin să se materializeze în oameni. Această materializare este o enormă suferinţă cosmică pentru fiecare înger în parte: îşi pierde memoria, nu-l mai simte pe Adam Kadmon, nu mai aude Cuvîntul. Poate că legenda îngerilor neascultători nici nu este decît o diversiune enormă pentru a-i convinge pe cei ascultători să facă aceste imense sacrificii şi încă în mod repetat. Îngerii sînt fiinţe raţionale şi vii. Fără materializările lor în oameni, urmaşii lui Adam, ca şi Adam însuşi, n-ar fi decît nişte animale vii. Nici o şansă să se nască vreo conştiinţă în trupuri de animal... În consecinţă, legenda lui Lucifer explică alegoric (poate chiar faptic) de ce îngerii cei ascultători trebuie să se încarneze, să intre în puşcăria de carne pe care a făcut-o Cuvîntul cînd l-a făcut pe Adam. De ce? Pentru ca în trupul lui Adam şi al urmaşilor săi să se nască sub formă de suflet ceea ce am numit conştiinţă - cea de-a treia întrupare a Cuvîntului, trup spiritual de astă dată, impur dar purificabil. Impur din cauza lui Lucifer, ori din cauză că naşterea conştiinţei cere acest proces de purificare a materiei. Cuvîntul era spiritual la început. A devenit spiritual-material apoi, prin îngeri. Material, apoi, prin lucrările cosmogonice ale îngerilor. Trebuie să redevină spiritual, prin sufletul omului. Cum? Îngerii ştiu cum. Pentru că ei sînt şi materiali şi spirituali şi au planul la ei. Cosmologul nostru din Arad are şi o îndrăzneală teologică nemaipomenită: el spune că nu îngerii cei mai ascultători sînt trimişi să se încarneze în oameni, ci îngerii neutri. Noi ştim că cetele sînt de trei feluri: cei foarte apropiaţi de sferele Cuvîntului, cei mai apropiaţi de sferele create şi intermediarii, cei care stau la mijlocul ierarhiei. După gîndul lui Ioan Ilea ar fi ca şi cum treimea luciferienilor ar fi, de fapt, formată din cetele de la muncile de jos, îngerii neutri ar fi intermediarii, cei de la mijlocul ierarhiei, iar cetele din imediata apropiere a Cuvîntului, Statul Major, nu ar fi niciodată trimise la muncile de încarnare şi reîncarnare.

Antonio Salamanca după Bandinelli, *Alegoria dragostei* (fragment)

Rolul îngerilor neutri şi al celor luciferieni, care îşi dispută, prin încarnări şi reîncarnări, teatrul sufletului uman ar fi, zic, cred că înţeleg, tocmai acela de a da naştere acestui suflet, astfel încît corpul spiritual al sufletului să fie capabil de nemurire, precum nemuritor este Cuvîntul însuşi.

Exact, zice. Totul decurge din premise. Dar muncile lor sînt contrarii, astfel că unele suflete vor fi cu adevărat nemuritoare şi după Judecata de Apoi, altele nu. Acestea din urmă vor cunoaşte cea de-a doua moarte, care este cea a desfiinţării spirituale. Cele nemuritoare şi după Judecata de Apoi vor fi înlocuitorii în ceruri ai numărului de îngeri căzuţi (ori sacrificaţi). Dacă şi îngerii căzuţi au şanse de mîntuire, e uşor de spus: nu, pentru că raţiunea lor nu va naşte niciodată conştiinţă, deci nici conştiinţa păcatului. Nici nu trebuia să nască aşa ceva din moment ce pe locurile lor sînt aşteptate în ceruri sufletele şi trupurile sfinţilor. Căzuţi din greşeală ori sacrificaţi prin planul divin, îngerii lui Lucifer nu sînt, oricum am lua-o, decît nişte instrumente vii, e adevărat, dar instrumente, ale Creaţiei. În fapt, întreaga Creaţie, tot mondotronul, nu pare a fi nimic altceva decît un instrument care e menit să producă muzica sufletelor conştiente sfinte prin care Cuvîntul se va auzi pe sine. Prin îngeri, Cuvîntul aude cuvintele de slăvire ce i se aduc, dar nu şi ecoul adam-kadmonic şi adamic totodată al propriei sale conştiinţe de sine. Hegel iese triumfător dintr-o astfel de teologie. Cînd microcosmul va produce muzica pe care să o perceapă şi macrocosmul, armonia lor va fi Săvîrşitu-s-a al dorinţei Cuvîntului de a se auzi pe sine.

Stai din nou, o clipă. Simt că amicul meu devine prea romantic. Cum stăm cu reîncarnarea?

SĂ NU-mi spui că n-ai înţeles. Îngerii sînt cei care se încarnează şi reîncarnează. Pre-existenţa lor nu o neagă nimeni. Cu fiecare reîncarnare, ei contribuie la naşterea unui suflet, la maturizarea unei conştiinţe şi la purificarea unui trup. Acel trup va învia şi dacă va fi găsit purificat la Judecată, sufletul îi va fi cu adevărat nemuritor. Numai că, iată, mondotronul este muritor. Atunci, cînd Cuvîntul îşi va anihila creaţia, sufletele-conştiinţă, nemuritoare, se vor întoarce la el ca într-o respiraţie cu expiraţie şi inspiraţie. La fel ca şi sufletele-raţiune ale îngerilor. E de imaginat că într-un alt mondotron, la originea altei Faceri cosmogonice, sufletele-conştiinţă să fie ceata angelică cea mai apropiată Cuvîntului, iar sufletele raţionale ale actualilor îngeri neutri să fie trimise în misiune luciferică...

STAI, STAI. E prea mult. Ce va fi, va fi. N-are nimeni premise să ştie. Nici măcar Kabala, chiar dacă a inventat un nume şi pentru acest „neant" al Spiritului Pur. Lămureşte-mă cu altceva: ce au toate acestea cu Stanislas de Guaita.

Au cam aşa, zice. Se ştie că de Guaita a fost fascinat de hermeneutica ocultă, de Tarot, de tot felul de cărţi, care de care mai vechi, mai originare. Dar nu s-a pus nici o clipă în situaţia de a gîndi că înaintea primei cărţi „originare" n-a fost decît gîndirea originară. Oare ce gîndeau oamenii pe vremea cînd nu existau cărţi de gîndit? Nu s-a întrebat. Bătrînul Ioan Ilea al meu a procedat exact cum n-a făcut-o de Guaita. La ce-mi trebuie mie cărţi? E adevărat, i-a dat mîna. Azi, orice om de mîna a doua are la îndemînă informaţii, nu zic cărţi, care îi permit să reconstituie Kabala originară chiar fără să ştie ce a reconstituit. Asta i s-a întîmplat şi bătrînului inginer, pardon, înger, din Arad. Nu a fost fascinat de cărţi, ci de coerenţa unor informaţii. Cum a dat el, însă, exact peste informaţiile coerenţei teoantropocosmologice nu-mi explic decît prin ce-ţi spusei: poate că e reîncarnarea cuiva, poate chiar a lui Guaita, poate a lui Éliphas Lévi, poate a lui Wronsky...

Care Wronsky?

Cum care, ăla care a fost soţul polonezei cu care s-a iubit Balzac printr-o corespondenţă platonică...

Îi spun că tocmai am scris un text intitulat *Reîncarnarea lui Wronsky*. Mă roagă să i-l dau să-l citească. I-l dau.

A doua zi mă caută din nou. La telefon de astă dată: „Am să-ţi spun o bombă: toate argumentele pe care le-am întors pe faţă şi pe dos mă conving că eu sînt reîncarnarea lui Edmond Thayer, acelaşi înger păzitor s-a reîncarnat şi în el şi în mine, poate halucinez, nu ştiu. Vin mîine să-ţi povestesc."

N-a mai venit. Iuliu Borna a murit ieri. Cu telefonul în mînă. Aşa l-a găsit bătrînul Ilea din Arad, care îl căuta să-i spună ceva extrem de important. Nu vrea să-mi spună ce.

Poştaşul mi-a adus azi un plic. Înăuntru, un cec de 1000 de franci şi o scrisoare. „Această sumă este bursa noastră imperială pentru Iuliu Borna". Semnat: Napoleon al III-lea.

■

O vizită (ratată) la Malraux

GHERASIM LUCA a fost unul dintre membrii marcanți - activi și consecvenți - ai mișcării suprarealiste de la București. El nu s-a îndepărtat niciodată de la poziția adoptată în prima tinerețe, având pe deasupra (ca destin inexorabil, aș putea să spun) și sfârșitul tragic al altor suprarealiști notorii de pe alte meridiane. Căci, la o vârstă înaintată (în toamna lui 1994), și-a pus capăt vieții în inima Parisului, după ce s-a bucurat acolo de recunoașterea literară pe care o dorea și o merita cu prisosință.

Mișcarea suprarealistă din România a trecut prin diferite forme și etape, prin diferite faze în manifestările ei autohtone în cei aproximativ douăzeci de ani, cât s-a putut afirma *efectiv* pe plan local. Proclamată ca atare prin 1928, odată cu apariția revistei *unu* și a grupului ce o susținea, ea a dăinuit - cu unele stagnări impuse de condiții obiective - până prin 1947, când, sub presiunea inducțiilor ideologice, a fost nevoită să tragă cortina. În tot acest interval de timp, dar și după aceea, când s-a expatriat, Gherasim Luca a rămas pe baricade, promovând și alimentând bibliografia din domeniu cu proze și versuri elaborate de el pe parcurs.

Personal, n-am avut nimic comun cu mișcarea suprarealistă, însă prin firul împrejurărilor m-am întâlnit și am purtat chiar relații amicale cu unii dintre protagoniștii ei. Pe Gherasim Luca l-am cunoscut încă de prin 1932-1933, și mi-amintesc foarte exact ziua când ne-am văzut prima dată. Faptul s-a petrecut în incinta librăriei Hasefer, unde mă duceam adesea să urmăresc și să răsfoiesc ultimele noutăți editoriale străine, și îndeosebi cele de limba franceză. Librăria Hasefer era instalată pe strada Academiei, cam la jumătate de drum între bulevard și strada Doamnei, într-un local invizibil, ascuns în dosul prăvăliilor mai mult sau mai puțin simandicoase de prin partea locului. Librăria n-avea nici un fel de firmă, nu dispunea de vreo intrare atrăgătoare, astfel că numai cei inițiați știau unde se găsește ea și numai ei puteau să-i calce pragul. Se pătrundea printr-o mică ușă banală, de unde pornea, direct din stradă, un gang lung, strâmt și întunecat, ce părea a duce spre fundul unei curți interioare sufocate de clădirile din jurul și de deasupra sa. Dar gangul dădea într-o sală largă, luminoasă, cu ecleraj din tavan (luminător în acoperiș), înconjurată de standuri pline cu cărți, gravuri, fotografii și tot felul de materiale iconografice ilustrând activități editoriale de ultimă oră. Se puteau găsi și consulta acolo cele mai noi cărți apărute la Paris, unele în ediții de lux, dar, mai ales - lucru cu totul excepțional - erau expuse pe mese, la vedere, șiruri întregi de volume, mai recente sau mai vechi, însoțite de manuscrise originale, de autografe și dedicații semnate de reputați scriitori francezi, unii în viață încă, alții dispăruți. Cum de ajunseseră asemenea rarități în acea încăpere îngropată într-un cotlon al Bucureștiului, era secretul librăriei Hasefer, patronată de două persoane, soț și soție, foarte binevoitoare și totdeauna gata să stea la dispoziția vizitatorilor cotidieni, fie ei obișnuiți sau numai ocazionali.

Acolo l-am întâlnit într-o zi de primăvară pe Gherasim Luca. Era împreună cu Miron Radu Paraschivescu, veniți să vadă o expoziție de pictură suprarealistă (din Occident), așa cum organiza în mod frecvent librăria Hasefer. Pe Miron Paraschivescu îl cunoșteam mai dinainte. El m-a prezentat prietenului său, și din acel moment s-a încropit între noi un impuls de simpatie reciprocă ce avea să dureze peste ani și ani.

GHERASIM LUCA era un tânăr (născut în 1913) mărunt de statură - ca și mine, ca și Miron - amănunt ce a contribuit, desigur, la conturarea unei discrete afinități temperamentale între noi. Dar el avea mai degrabă înfățișarea unui boxer, decât a unui poet. Chiar și semăna întrucâtva cu Moți Spakov, un pugilist bucureștean de mare faimă în anii interbelici. Poetul se înfățișa ca o fire blândă, potolită, placidă (în aparență), reținut la vorbă și în gesturi, însă, în realitate, se dovedea posesorul unui univers interior încărcat de viziuni mirobolante, de mișcări ludice și ironii tăioase ce se exteriorizau la el numai prin scris. Atunci se revărsau din pana lui, în cascade, metafore ingenioase, asocieri insolite de limbaj, șfichiuiri de sarcasme și probe de umor negru - tehnici caracteristice prin excelență scriiturii suprarealiste. Eu însă bănuiam că suferea și de anumite complexe, în sensul că nu era înalt, arătos și dezinvolt ca cei doi prieteni ai lui, Aurel Baranga și Paul Păun, și ei poeți de avangardă, în proces de debutare atunci, cu care colabora pe plan literar. Cu aceștia doi, Gherasim Luca a și format în anul 1932 grupul suprarealist supranumit „Alge", după revista cu aceeași denumire scoasă și scrisă de ei. Era o formație de tineri frondeuri, iconoclaști și temerari, ce trăgeau cu tunul în orice dogmă artistică, spirituală, morală sau socială, mergând până la insolențe și masacrări de titluri și vocații oficiale - gesturi ce frizau scandalul. Între altele, pe lângă revista *Alge,* cei trei au mai tipărit un fel de manifest, ca foaie volantă, având drept titlu vocabula populară a organului sexual bărbătesc, manifest trimis prin poștă unor personalități politice și culturale, nu numai ca amuzament dar și ca o copilăroasă sfidare. Gluma a produs, într-adevăr, scandal. Unii dintre cei vizați, și în primul rând Nicolae Iorga, au reacționat cu indignare, au sesizat Parchetul și cei trei tineri au fost urmăriți de poliție sub învinuirea de atentat la bunele moravuri, ca autori de literatură imorală, sediționasă etc.

ACEEA a fost prima ieșire în lume a grupării „algiste", având-l ca oficiant și cap de afiș pe Gherasim Luca. (La puțin timp apoi au apărut și primele lui cărți: *Roman de dragoste* și *Fata morgana,* titluri prea cuminți ca enunțare, însă cu un pronunțat conținut persiflant la adresa comportamentelor comune.) Peste cîțiva ani poetul a plecat în Franța, unde s-a integrat în gruparea surrealistă pariziană și de unde a revenit în țară - dar pentru o scurtă ședere - imediat după sfârșitul războiului. Atunci s-a afirmat aici ceea ce s-ar putea numi al doilea val de suprarealism, susținut de astă dată de poeți consacrați ca Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu, D. Trost, Dan Faur ș.a. În plus, în noua componență mișcarea a căpătat structuri mari cristalizate, renunțând la exhibițiile extravagante ale juneții și fixându-și o linie proprie concretizată prin „creații" și principii doctrinare mult mai ferme și mai coerente ca direcție estetică. Gherasim Luca, revenit de la Paris, cu aureolă nouă, era nucleul mișcării și promotorul ei zelos. Prin plachetele sale, publicate acum, între anii 1945-1947 (și ar fi de amintit titlurile: *Un lup văzut prin lupă, Le vampire passif, Amphitrate*), el nuanța mai mult decât alții pozițiile teoretice ale suprarealismului, exprimate îndeosebi prin atitudini de negație și inconformism. Își tipărea textele sub auspiciile unei edituri personale, înființate ad-hoc, având ca emblemă sintagma „Negația negației".

Dar după 1947, când asemenea experimente au fost înăbușite de invazia proletcultistă, Gherasim Luca s-a văzut silit să părăsească a doua oară România, și de data asta pentru totdeauna. El s-a stabilit la Paris, unde și-a petrecut restul vieții în ambianța artistică și literară potrivită cu opțiunile sale poetice declarate și apărate tot timpul cu aceeași decisă angajare stilistică.

Și fiindcă e vorba de Paris, îmi aduc cu plăcere aminte de o întâmplare la care a fost actor și Gherasim Luca. Era în vara anului 1939, când în Franța se sărbătorea, cu mare fast, jubileul de 150 ani de la Revoluția franceză. Mă găseam acolo într-un grup de vreo cincisprezece intelectuali tineri, scriitori și ziariști, invitați de guvernul francez, prin Institutul Francez din București, să fim prezenți la serbările organizate cu acel prilej. Din grupul respectiv făcea parte și Miron Paraschivescu. Eram amândoi fanatici admiratori ai lui André Malraux, a cărui activitate o urmăream pas cu pas și despre care scrisesem în România, și eu și Miron, articole elogioase la apariția fiecăreia din cărțile lui. (Eu primisem, în 1933, din partea lui Malraux un exemplar de lux, cu dedicație, din „La condition humaine", ca semn de mulțumire pentru articolele, două, scrise atunci despre acest roman.) Dorința noastră cea mai fierbinte era, deci, să-l cunoaștem și personal pe ilustrul scriitor. Aflându-ne la Paris, ne-am zis că am putea, în sfârșit, să ne satisfacem această mare năzuință și ne-am propus să nu pierdem ocazia. Programul nostru era destul de încărcat, și deasemeni pe cât de variat pe atât de instructiv, căci aveam de vizitat multe obiective culturale și instituționale pariziene. Totuși, într-o zi - și mi-amintesc că era în ziua când urma să ne ducem la muzeul „Rodin" - Miron mi-a șoptit: „Astăzi mergem la Malraux". El luase legătura, prin telefon, cu Gherasim Luca și aranjase să ne conducă la locul dorit, ca parizian ce cunoștea mai bine drumurile. Ne-am desprins din grupul nostru, am renunțat la muzeul „Rodin" și către ora prânzului ne-am întâlnit cu Gherasim Luca în fața palatului Luvru, unde ei fixaseră să ne vedem. Gherasim Luca era bucuros să-și revadă la Paris niște prieteni din București și se arăta încântat să ne însoțească la Malraux, pe care și el îl admira cu aceeași fervoare. Și astfel, am pornit toți trei spre rue de Beaune, unde se găsea localul Editurii Gallimard și unde știam că Malraux avea anumite atribuții, în calitate de consilier literar al editurii. Eram foarte emoționați că o să ne prezentăm în fața celui mai prestigios scriitor francez din acel moment și ne pregăteam să onorăm cu toată demnitatea acest eveniment, pe care-l socoteam și superb și spectaculos în existența noastră juvenilă.

AJUNȘI însă la Editura Gallimard, am rămas perplecși. Ni s-a spus că Malraux nu e în Paris, că e în vacanță, undeva în Sud, și că se va întoarce pe la începutul lui septembrie. (Iar noi ne aflam în ziua de 17 iulie!...) Abia atunci ne-am dat seama că toată lumea bună a Parisului - în rând cu artiștii și scriitorii - era plecată în acea perioadă din Capitală, în ciuda faptului că aici se desfășurau acele falnice festivități la care participa întreaga suflare a Luteției.

Dezamăgirea noastră a fost profundă. În schimb, ca o consolare, ne mângâiam cu gândul că, dacă nu l-am găsit, am *încercat măcar să-l căutăm,* ceea ce pentru noi echivala cu o datorie de conștiință pe jumătate împlinită. Am încheiat tentativa cu o cupă de șampanie, pe care Gherasim Luca ne-a oferit-o cu larghețe într-un *bistro* din apropierea casei Gallimard, ca să atenueze regretul comun de a nu-l fi văzut pe idolul nostru literar din acea vreme...

Pericle Martinescu

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Rondul de noapte

***Mult zgomot pentru nimic* de Shakespeare, la Teatrul din Piatra-Neamţ, în regia lui Alexandru Dabija**

UNUL dintre regizorii aflaţi într-o formă creatoare extraordinară este Alexandru Dabija. Inteligent, subtil, ironic, ludic, Alexandru Dabija este un spirit, în complexitatea termenului, cu un profund simţ al teatralităţii. Legătura lui cu textul este una ombilicală, vitală, deci. De aceea propunerile sale regizorale sînt solide, elaborate, încărcate cultural şi nu au nimic exterior, demonstrativ sau ostentativ. Puterea lui de analiză este, în acelaşi timp, şi una de sinteză. Carnalitatea unor scene relevă cît de important este cuvîntul, sensurile pe care le conţine şi relaţiile pe care le determină. Nimic nu este întîmplător. Lucrurile există în text, ele sînt studiate cu lupa, mărite, exploatate, născute şi nu făcute. Ultimele sale spectacole, „Orfanul Zhao", „Fraţii", „Jucăria de vorbe" şi recenta premieră de la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamţ, „Mult zgomot pentru nimic" de Shakespeare fac dovada unui apetit foarte variat faţă de text, maniere diferite de a construi un spectacol şi de a finisa, totodată, un stil regizoral propriu, articulat, de o mare importanţă pentru mişcarea teatrală din România.

Poate mai mult decît oricare dintre montările lui Alexandru Dabija, „Mult zgomot pentru nimic" este un spectacol eseu. Limbajul poetic al lui Shakespeare este susţinut într-o regie „ponderală" şi inventivă, dublată de o scenografie remarcabilă, nu doar plastică şi plină de soluţii noi şi funcţionale, ci acel tip de scenografie care dilată printr-un limbaj propriu, toate intenţiile regizorale. Cred că Irina Solomon şi Dragoş Buhagiar, echipa formată de Alexandru Dabija, au atins prin acest spectacol o maturitate artistică incontestabilă, definindu-se clar în peisajul scenografiei româneşti. Urmărindu-le spectacolul de la Piatra-Neamţ, eşti antrenat într-o stare de normalitate pe care numai un act de creaţie major o poate provoca. Nimic nu este gratuit, superficial, nu se caută artificii ca scop în sine, nu se bruiază demersul cu şabloane, cu soluţii gata fabricate, care au fost verificate şi care dau bine. „Mult zgomot pentru nimic" este o radiografie în care aşezarea cuvintelor dă un diagnostic: boala de care suferă o comunitate, o societate. Şi care este ea, plecînd de la Shakespeare, trecînd genial prin Caragiale şi ajungînd în zilele noastre, nemodificate esenţial de ale lor şi de aceea universal valabile? Boala este pînda, şuşotirea, bîrfa, clevetirea. Pentru ea nu s-a găsit leac nici pînă astăzi şi continuă să facă ravagii. Virusul care infestează nestingherit poartă numele de *zvoner*, de *răspîndac*. Zburdă liber, îmbolnăveşte şi nu are antidot. Maltratarea cuvintelor, asocierea lor nepotrivită, rea, vicioasă, nepriceperea sensurilor de bază creează o deviere către distrucţie, către o fantezie devastatoare, o aparenţă care creşte ca o buruiană şi tinde să sufoce esenţa. Dar aparenţa este de multe ori mai tentantă decît esenţa şi, uneori, este ruptă cea din urmă şi udată cealaltă. Lumea este mai degrabă aplecată către intoleranţă şi judecată. Toleranţa înseamnă căutarea de a înţelege. Intoleranţa este mai la îndemînă. Ea naşte înscenări, denaturări în proiecţii adeseori monstruoase. Buruiana cea mai îngrijită este calomnia. Ea vine şi din prostie, dar în special dintr-o lipsă de libertate interioară, din lipsa valorii individuale. Trasul cu urechea, lucrurile pe jumătate înţelese, alăturarea aleatorie a cuvintelor tulbură minţile.

Asta spune şi Shakespeare în „Mult zgomot pentru nimic" şi acesta este şi fundamentul spectacolului lui Dabija care începe aşa: bărbaţii şi femeile din Messina se aliniază, la ceas de taină, cu felinarele în mîini, la marginea scenei, în sală, cu spatele la spectatori şi aşteaptă veşti, aşteptă să vază ce s-a mai întîmplat, să fie ei cei dintîi care află. Toată scena este îmbrăcată în cortine alb-crem. În spate este sugerată o imensă fereastră spre care toţi privesc din cale-afară de curioşi. Cînd se aud primele zgomote, toată lumea freamătă. Don Pedro şi oamenii săi se întorc victorioşi din luptă. Atmosfera cazonă este substanţial argumentată prin tipul de limbaj, de comportament. Hainele luptătorilor, în aceleaşi nuanţe, sînt patinate, purtînd urmele roşii ale confruntării, un sînge uscat, îmbibat. Şi de aici începe povestea: mai întîi se află cîte victime au fost, cine şi ce a făcut, care pe cine iubeşte în Messina, se pune la cale căsătoria dintre Claudio şi Hero dar şi calomnierea publică a fecioarei, se aranjează mărturisirea iubirii lui Beatrice pentru Benedick şi a lui pentru ea, nunţi, morţi, alaiuri. Totul sub „vigilenta" pază a străjerilor, primii chemaţi să ţină sub ordine orăşelul, cei din urmă care ştiu sau înţeleg ce se întîmplă în el. Crema care leagă şi dictează este şuşoteala. Ea aranjează farsele bine-intenţionate (cazul Beatrice-Benedick) dar şi pe cele rău-intenţionate (calomnia lui Don John împotriva lui Hero). În grupuri mai mici sau mai mari, mereu la lumina mică a felinarelor, se pregăteşte ceva. Starea de ambiguitate, de tăinuială este desăvîrşită. Cu mască sau fără mască, la vedere sau nu, farsa se instalează cu arme şi cu bagaje, cuvintele se leagă într-un delir al aparenţelor care nu lasă mintea să gîndească. Stări, situaţii, conflicte, tensiuni sînt provocate şi întreţinute prin această zumzăială clevetitoare. Toată lumea pîndeşte pe toată lumea, toată lumea şuşoteşte despre toată lumea, toată lumea „aranjează" pe toată lumea. Şi din cînd în cînd, ca un contrapunct, ca un comentariu intervine prelucrarea muzicală, pentru acordeon, a unor teme din Sonata op. 83 a lui Scarlatti. Tot aşa şi farsa, ca o armonică, îi desfăşoară pe toţi întărîtaţi, unii împotriva altora, sau îi strînge la un loc, ca să demaşte înscenarea sau ca să fabrice mereu alta. Deşi trăiesc împreună, fie în Messina sau aiurea, oamenii nu se cunosc între ei în mod real, ei nu pot comunica cu adevărat. Fiecare crede despre el că este deţinătorul adevărului suprem, că ştie tot. Mascarada, prostia, suficienţa ţin loc de orice altceva. Nu prea e loc de căutare, de înţelegere. Urechea aude totul dar nu înţelege decît bîrfa şi pe asta o propagă. Credulii calcă în picioare evidenţele şi construiesc o întreagă strategie bazată pe înşelătoarea aparenţă. Trasul cu urechea, cu coada ochiului, dusul vorbei de icicolo, poartă pe valuri chiar şi bruma de conştiinţă. Chiar dacă pe scenă personajele lui Dabija contrastează ca proporţii, scund-înalt, slab-solid, el apelează şi la alte metode pentru a îngroşa şi a generaliza nebunia farsei care-i cuprinde pe toţi: Leonato şi Antonio sînt jucaţi de actriţe în travesti, prin costum, silueta unor personaje din alaiul lui Hero este supra-dimensionată (oameni cu greutate, nu?), figurile şterse ale provinciei care zumzăie necontenit poartă bonete imense ce le acoperă chipul (femei fără faţă, doar cu glas care toacă şi întreţine bîrfa). Prin croiala costumelor (cu o sugestie de şcoală flamandă) şi cromatica lor, ele ascund trupuri diferite dar acelaşi tip de comportament.

Partea a doua a spectacolului are în prim-plan scena 3 din actul III. Şi este absolut extraordinară ideea regizorului şi realizarea vizuală a scenografilor: scrie în text că Dogberry, Verges şi ceilalţi străjeri îşi fac rondul de noapte pentru a „veghea la liniştea publică"? Scrie! Şi uite aşa „Rondul de noapte" al lui Rembrandt este reprodus pe scenă, perfect argumentat de text şi de un efect scenic şi dramatic de o mare forţă. Acest „Rond de noapte" din „Mult zgomot pentru nimic" este, preţ de secunde, un tablou abstract al prostiei. Încet-încet, personajele încep să se desprindă, să vorbească, să se mişte. Tabloul devine astfel concret, palpabil, viu. Spectacolul capătă şi un alt ritm, poantele şi gagurile se rostogolesc fără încetare. Ironia este acidă, ustură, pişcă. Spiritul ludic al regizorului pare inepuizabil. *Slangul* lui Dogberry este tradus în cel mai pur limbaj caragelian. Monologul lui Dogberry este la fel de bine cel al lui Titircă din „O noapte furtunoasă". Umorul involuntar, calamburile, ticurile verbale, repetiţiile, lipsa de consistenţă a cuvintelor, goliciunea lor dau scenelor o savoare *à la manière de* Caragiale. „Prostia e nemuritoare" spunea un alt spectacol al lui Dabija, făcut acum cîţiva ani la Cluj. Ordinea şi legea, dreptatea sînt date pe mîna acestor personaje caricaturale care trăiesc cu noi, printre noi, în afara tabloului şi a scenei, care taie şi spînzură într-un sistem anormal, aberant, nociv. Zoe şi Fănică din „O scrisoare pierdută" se fac şi ei simţiţi în dialogul Beatricei cu Benedick, cînd neîmblînzita fată îi cere să-l omoare pe cel vinovat de calomnierea verişoarei ei, Hero. Unde sîntem, aşadar? La Messina, la Ploieşti, la Bucureşti? Nici nu mai contează. Prostia nu are frontiere.

EFORTUL trupei de actori a Teatrului Tineretului din Piatra-Neamţ a fost imens şi el încă se vede. Doar cîţiva dintre ei - Tudor Tăbăcaru (*Dogberry*), Livius Timuş (*Don Pedro*), Pompiliu Ştefan (*Benedick*), Afrodita Androne (*Beatrice*), Gheorghiţa Iftimi (*Leonato*) - reuşesc, şi nici ei în totalitate, să meargă cu forţă, sigur, dezinhibat pe propunerea regizorului. Limba poetică a lui Shakespeare e greu de rostit, mai ales cînd nu-ţi stăpîneşti perfect rigoarea propriei limbi. Jan Kott spunea: „Nu există Shakespeare fără actori mari." Eu aş reformula: Poate fi un calvar să faci Shakespeare fără actori bine şcoliţi. Cam pe aici e buba. Acest tip de spectacol cere perfecţiune iar trupa nu merge cu toate eforturile depuse şi lăudabile decît pînă la mijlocul drumului. De aceea reprezentaţiile pot avea fluctuaţii foarte mari. Mijloacele de expresie sînt inegale, stîngace. Ei încă conviețuiesc cu personajele, nu sînt personajele cerute de regizor, nu se simt bine încă în costume. Poate povara pe care cred (sau sper) că le-o dă realitatea că nu sînt la înălţimea întîlnirii cu Dabija să mai lucreze, artistic, în ei. Mulţi doar execută. Aşteptăm să interpreteze, să marcheze mai bine nuanţele indicate de regizor.

Am insistat asupra concepţiei regizorale şi scenografice după cum se vede, nu fără motiv. În aceste planuri, rigoarea, originalitatea, inventivitatea (s-a creat chiar un material cu un efect scenic cu totul special: mătase naturală ţesută manual la război), inteligenţa, bogăţia modalităţilor de expresie teatrală, maniera de o înaltă ţinută culturală în care este tratat, ca într-un studiu, Shakespeare, impresionează. Acest spectacol are elemente şi din „Suita de crime şi blesteme", şi din „Orfanul Zhao", şi din altele, normal, pentru că este vorba despre un univers al creatorilor, dar bate foarte departe. Rafinamentul, eleganţa, plastica, simplitatea şi subtilitatea din „Mult zgomot pentru nimic", un eveniment al stagiunii, şi nu numai, ating o formă şi un conţinut dens, unitar, coerent, viu. Iar Shakespeare este un test pe care cei trei l-au trecut cu brio şi care i-a propulsat în zona teatrului eliberat de prejudecăţi, şi de reţete, în zona formelor pure a magiei, a esenţelor teatrului. Aici se întîlnesc cu Silviu Purcărete, cu desenul lui simplu şi percutant, cu Tompa Gabor, cu Mănuţiu, cu Darie...

La Piatra-Neamţ sînt toate premisele să renască starea creatoare, atmosfera extraordinară care a domnit şi a ocrotit, de mult, acest teatru.

■

Teatrul Tineretului, Piatra-Neamţ: „Mult zgomot pentru nimic" de Shakespeare. Traducere: Leon Leviţchi. Regia: Alexandru Dabija. Scenografia: Irina Solomon şi Dragoş Buhagiar. Distribuţia: Liviu Timuş, Daniel Beşleagă, Mihai Danu, Pompiliu Ştefan, Gheorghiţa Iftimi, Andreea Agni, Iurie Luncaşu, Traian Grigoriu, Tudor Tăbăcaru, Radu Mateescu, Petronela Zurba, Laura Anghel, Afrodita Androne, Cătălina Rusu, Mihaela Munteanu, Carmen Moruz, Loredana Botezatu, Florin Mircea jr., Paul Chirilă, Ioan Murariu.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Şuşară

Lemnul melancolic şi auster

PE COPERTA catalogului care însoţeşte recenta sa expoziţie, deschisă la Galeriile Catacomba, Ovidiu Maitec pozează într-unul din *tronurile* sale, cu privirea aţintită în obiectiv şi cu mîinile sprijinite pe lateralele grele, pe a căror suprafaţă se ghicesc urmele de bardă. Dincolo de vestimentaţia cosmopolită, de luciul ochelarilor şi de filtrul pentru praf care îi atîrnă la gît, elemente ce descriu, dar nu definesc, sculptorul pare un ţăran inabil deghizat, pe care-l trădează faţa brăzdată şi mîinile muncite, fruntea încreţită de îngrijorare şi mînecile suflecate. O expresie dîrză şi îndărătnică i se citeşte pe chip, dar şi o melancolie amară, o îngîndurare de om care împleteşte vigoarea cu amurgul îi învăluie întreaga înfăţişare. Jubilaţia e acum o problemă a memoriei, negocierea opacităţii cu eterul, un episod rătăcit în istorie. Maitec e grav. A aflat, desigur, că tristeţea bărbătească se numeşte înţelepciune şi că însemnele ei se învecinează cu legile şi cu misterele gravitaţiei. Cine cunoştea doar exerciţiile sale de levitaţie, doar jocurile cu materia pneumatică şi obsedanta nostalgie a transparenţei, va descoperi acum cu mirare un Maitec care caută stabilitatea, forma sigură, substanţa densă şi impenetrabilă. Jumătatea solară a sculpturii sale a asfinţit odată cu trecerea anilor şi a lăsat locul liber meditaţiei nocturne, expresiei care se naşte din aburul melancoliei. Şi această schimbare de accent nu este numai consecinţa unor noi experienţe interioare, ci şi aceea a unei neaşteptate traversări a istoriei. Ea marchează, poate, şi rezolvarea unei stări conflictuale, regăsirea de sine după o traumatizantă întîlnire cu istoria dezlănţuită. Pentru că în iarna lui '89, atunci cînd România îşi cîştiga prin foc şi prin sînge libertatea, Maitec îşi pierdea, mistuit în acelaşi foc, atelierul cu tot ceea ce adăpostea el în acel moment. În sensul cel mai strict, sculptorul începea atunci o altă viaţă şi intra, deposedat, într-o altă vîrstă. Reperele acestei redimensionări a gîndirii sale plastice se regăsesc acum reunite în expoziţia de la Catacomba şi ele acoperă cu strictеţe intervalul cuprins între anii 1989-1996. Dar aceste lucrări sînt noi în sensul că sînt recente, altminteri ele decurg organic din proiectele care au stat permanent în orizontul artistului. *Tronul* (1990) şi *Scaunul domnesc* (1996), de pildă, chiar dacă sînt realizate în ultimii ani, continuă o mai veche preocupare a sculptorului care coboară în timp mai mult de un deceniu şi se întîlneşte cu binecunoscutul său ciclu al *Tronurilor,* iar *Containerele* şi *Sarcofagele* se regăsesc în forme anterioare cum ar fi *Falanga macedonică.* În vreme ce *Răbojul* din 1996 este o reluare, în alţi parametri, a unui *Răboj* mai vechi. Şi, într-un fel sau altul, toate lucrările actuale îşi pot găsi puncte de sprijin în vasta operă a sculptorului. Însă noutatea recentei sale expoziţii constă, în primul rînd, în lumina pe care el o proiectează asupra unui anumit tip de lucrări. Prin selecţie, prin dispunerea în spaţiu şi prin indicaţiile de lectură este pusă în valoare latura austeră, gravă şi melancolică a unui univers în plină expansiune. Opţiunea pentru forma închisă, pentru materia compactă, pentru sensul ascensional care mai păstrează încă legătura cu pămîntul este şi dovada implicită a unei autoevaluări morale. Şi, din acest punct de vedere, Maitec operează o separaţie în propria sa lume, apăsînd cu precădere pe una dintre componentele sale. Marile voleuri care se desfăceau în spaţiu, captînd, în aceeaşi măsură, prin golurile lor, aerul şi lumina, au fost lăsate undeva în urmă, locul lor fiind acum ocupat de formele pline, cu suprafaţa abia accidentată. Această selecţie exprimă, înainte de toate, starea de spirit pe care artistul o încearcă acum. Şi în această mutaţie a interesului poate fi uşor descifrată asumarea tacită a unei noi vîrste. Exuberanţa convertită în reculegere, temperarea zborului pentru a face loc meditaţiei, abandonul dialogului cu exteriorul pentru a lăsa suficient spaţiu interogaţiei sînt semnele peremptorii ale unei gîndiri care şi-a precizat termenii. Şi a cărei miză este, cu precădere, accesul la teritoriul sigur al arhetipalului. Demonstraţia este înlocuită prin axiomă, aşa cum discursul materiei este înlocuit prin densitatea ei. Sensurile centrifuge, care stimulau altădată o insaţiabilă foame de spaţiu, s-au reorientat acum spre interior, şi-au descoperit nucleele cu întreaga lor forţă de coeziune. În acest sens, expoziţia lui Maitec echivalează cu o întoarcere; cu o întoarcere simbolică a spiritului la sursele sale primordiale, dar şi cu o întoarcere propriu-zisă a autorului. După o absenţă care este mult mai lungă decît timpul calendaristic în care ea se măsoară. Preţul acestei absenţe, aşa cum se poate el deduce din expoziţie, este melancolia aspră şi fuga disperată de efemer.

■

MUZICĂ

Un concert la Berlin

AM ASISTAT în Kaiser Friedrich Gedächtnis Kirche (KFG) la un concert viu şi interesant conceput în tradiţia acestei biserici. Începând din 1973 am ascultat aici o mulţime de concerte iniţiate de către excepţionalul animator care e Dr. Peter Schwarz, organistul şi cantorul acestui aşezământ. Stravinski, Schönberg, Satie, Messiaen, Ligeti, Schnebel ş.a. în muzică de cameră, orchestrală, vocală sau pentru orgă, programe mereu interesante, departe de orice spirit comercial, întotdeauna închinate artei. Muzica sacră este înţeleasă aici ca un fenomen deschis, tradiţional dar şi primitor al noului.

De-a lungul anilor s-a cântat în KFG de mai multe ori muzică românească: C.D. Georgescu, Marbe, Niculescu, Olah, Stroe; câteva din lucrările mele au cunoscut aici prima audiţie absolută.

Peter Schwarz conduce „Berliner Cappella" un mare cor precum şi formaţia vocală „Ars Nova"; cu aceasta din urmă Schwarz a venit şi în Bucureşti la „Săptămâna Internaţională a Muzicii Noi". După revoluţia din 1989 Peter Schwarz a dat la Berlin un concert special cu muzică contemporană românească şi a colectat fonduri pentru a ajuta un spital din Timişoara.

Concertul despre care scriu acum a cuprins şapte piese în primă audiţie dedicate lui Peter Schwarz cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani: muzici pentru orgă (cu şi fără orchestră), pentru cor (à cappella sau cu orchestră) pentru voce şi orgă. Autorii: patru compozitori germani, doi români, un american. Peter Schwarz a dirijat şi a cântat la orgă. Biserica a fost plină de un public care urmăreşte şi admiră activitatea lui Peter Schwarz.

Datorită prezenţei în concert am putut reîntâlni pe Corneliu Dan Georgescu şi reauzi muzica lui. Acest compozitor de deosebită valoare, consecvent şi tenace în arta sa, trăieşte actualmente la Berlin. Aici el a colaborat cu „Institutul de muzică comparată" şi cu secţiunea de etnomuzicologie a muzeului „Dahlem"; anul trecut a fost publicată o carte a sa elaborată în cadrul muzeului „Dahlem".

Fără a fi propriu-zis folclorică, muzica lui C.D. Georgescu are legături în adâncime cu acest filon; Georgescu ţinteşte simplicitatea ultimă a arhetipurilor; el foloseşte particule muzicale elementare de ordin ritmic, modal, orchestral. În ultimii ani a chemat în ajutor computerul pentru realizarea procesului compoziţional; a investit timp, energie şi experienţă anterior acumulată. În prezent el compune nemijlocit la computer, care îi şi editează compoziţia.

La concertul de la KFG a prezentat o lucrare amplă pentru cor pe 12 voci, alămuri, coarde, pian şi percuţie: „Et vidi caelum novum" („schiţă la *Frescă III*"). Textul este extras din traducerea germană a *Apocalipsei după Ioan,* extraordinara scriere care în zilele noastre apare mai vizionară, mai ameninţătoare şi mai prevestitoare decât oricând. C.D. Georgescu a cules fragmente din *Apocalipsă,* integrându-le într-o muzică surprinzătoare; nu fiorosul domină, ci uimirea în faţa teribilelor imagini. Nu contraste de stări (piesa durează 17 minute!), nici prăpastii între registre, ci o mişcare fundamentală caracterizează această compactă muzică, care pare să se mişte mereu stând pe loc; câteva straturi (un cor ritmat, percuţia cu apariţii intermitente ş.a.) se desfăşoară în paralel fără a avea alt contact între ele în afară de acela temporal. Apocalipsa lui C.D. Georgescu apare luminoasă în felul ei: o lumină străbate cerul, registrele acute precumpănesc; unul din straturile cele mai vii - cu el începe şi se termină piesa - este o sonoritate de zurgălăi (sognali) care reapare periodic. Este o altă apocalipsă decât aceea a lui Bosch şi mă întreb dacă publicul berlinez a putut distila aici o viziune de pe alte meleaguri.

Berlinul - oraşul în care I.L. Caragiale a murit necunoscut (iar azi ar fi murit la fel).

Anatol Vieru

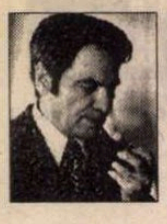

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

Pe rupte

EXISTĂ un frac special ce se pavoazează cu decoraţii, numit *un habit à plaques,* sacrificat, găurit spre a nu fi purtat decît cu medalii la diverse ocazii importante, serbări, întîlniri oficiale...

G. este invitat la o petrecere simandicoasă. Nu are alt frac şi îmbracă acest *cuier* de care se atîrnă de obicei decoraţiile; iar el, G., flecarul, craidonul de G., le şi numeşte; ce avusese bunică-său, ce medalii, întrucît fracul, cu decoraţii cu tot, le avea de la M., procuror la Odessa, înainte de 1917. G. pretinde că decoraţiile le ţinea într-un sac alb de cînepă în care pe fund mai era puţin mălai, - ele fiind următoarele:

1) Cravata legiunii de onoare în grad de comandor. (Hm!); 2) O decoraţie turcească zisă *Nishan-Ifticar,* care este o stea prevăzută cu un stras, în caz că ţi-o dă vizirul şi cu un diamant veritabil, dacă ţi se oferă cinstea rară să ţi-o înmîneze însuşi sultanul. (Cioace!); 3) Apoi, Marele cordon al lui Stanislas (De unde şi pînă unde?); 4) Crucea Sfîntului Andrei. (Măi să fie!); 5) Sfîntul Gheorghe, - pur şi simplu (Mţ!); 6) Sfînta Ana (Oooo!); 7) Ordinul Aleksandrî Nevski. (Ca să vedeţi!...)

Ce timpuri! Ce Ordine!... G., a cărui maturitate se produsese între cele două războaie mondiale, nu avusese decît *Virtutea militară,* şi aceea în gradul III, şi un fel de *Merit Cultural,* care ştiţi cum devine... Astfel încît, ca să nu se vază găurile de pe fracul bunicului M., rezervate decoraţiilor din celălalt secol, G. cususe în locul lor nişte nasturi, ce găsise mai normal în caseta mică de sidef a maică-si, decedată. Un mare epigramist observase „lucrătura". Şi i-ar fi tras pe loc o epigramă:

Perforat cum eşti
De medalii nule
Ca la Mărăşeşti
Du-l, du-l, du-l, ori du-le...

*

„Pacea nu poate fi cumpărată, pentru că cel ce a vîndut-o, este în stare s-o mai vîndă o dată"...

- Ce chestie,... cine-a zis-o?... buharinistul chel avînd cărare?... pezevenghiul?... şmecherosul politolog bolşevic?...

Nu, domnule, Montesquieu.

*

„Ce este dat să fie rău, se va întîmpla la momentul cel mai potrivit totdeauna" (Murphy)

„Dacă ceva este să se rupă, - şi nu numai o haină, - se rupe cînd ţi-e lumea mai dragă şi chiar unde se vede mai bine ori pe firul principal" (tot Murphy)

*

„Fanatic este omul care îşi înteţeşte eforturile în momentul în care îşi dă seama că este pierdută cauza pentru care luptă" (W. James)

*

„Nebun nu este cel ce şi-a pierdut raţiunea, ci cel ce a pierdut totul, în afara raţiunii" (Chestterton).

*

Talentul ca fisură,... ruptură...

*

Materia compusă *mai ales* din nimic. Mai ales...

*

Un stol de porumbei în ianuarie decolînd înghеţaţi cu toţii laolaltă şi scoţînd un zgomot ca de sticlă lîngă statuia lui Eminescu...

*

Disimularea nu este ipocrizie, nu este „simulare", ci rămîne anume, o disimulare, adică înclinarea de a ascunde, de a minimaliza. Trebuie să ne facem mai mici, să ne ascundem de realitatea socială ce ne-a devenit străină, ostilă, şi asupra căreia individul pare a-şi fi pierdut orice putere de control. Disimularea are, aşadar, finalitatea onestă de a-l ocroti pe individul dezarmat, împotriva mareei de ură, împotriva răutăţii şi stupidităţii celorlalţi. „Arta răbdării", care este rodul disimulării oneste, ajută întradevăr pe cel bun (slab?) să îndure contradicţiile şi vicisitudinile stărilor sociale: Bogăţia, Puterea, Gloria, distribuite unor persoane ce nu sînt deloc vrednice de ele. Se naşte de aici înţelesul resemnat, disperat, al unei totale neputinţe, al zădărniciei oricărei lupte împotriva realităţii potrivnice, duşmănoase. Aceasta este şi concluzia la care ajunge Sarpi cînd scria într-o scrisoare: *Port mască, dar de nevoie, pentru că fără ea nimeni nu poate trăi în Italia.*

(Fişă folosită în „Căderea în lume" înainte de dec. 1989. Dăm vina pe regimurile poliţiste; „noroc cu ele"; cînd răul se află de fapt în noi, iar măştile doar se schimbă, vezi azi, n.n. Giovanni Getta, *Istoria literaturii italiene,* 1976 - despre Torquato Accetto (1600 - ?), comentariul *Della dissimulazione onesta*).

■

SIMULACRELE NORMALITĂŢII

de Eugen Negrici

Amabili şi circumspecţi

MĂ SIMT obligat să continuu discuţia începută în numărul 40 - cititorul a sesizat, desigur, eroarea din titlu: în loc de *Un capitol al poeziei...* trebuia scris *prozei* - în legătură cu marginalizarea romanului popular din secolul trecut, care reprezintă, oricît de puţin am dori-o, chiar proza noastră de ficţiune romantică. Numai că, înainte de a fi socotită romantică, ea ar trebui privită, cum ar trebui privită întreaga producţie artistică a secolului 19, adică din perspectiva efortului literaţilor noştri de a crea ceva ce ar putea suporta numele de literatură naţională. Această uriaşă opintire urmărea ocuparea locurilor goale, ieşirea din amorf, acoperirea petelor albe, împlinirea, în vreun fel oarecare, a vocaţiilor fundamentale ale spiritului.

Înainte de a repune în discuţie statutul romanelor populare sîntem datori să amintim faptul că ele ilustrează înclinaţia statornică a cititorilor dintotdeauna spre insolit, peripeţie, straniu, miraculos şi fantastic. Cîteva secole la rînd, această vocaţie populară a fost satisfăcută de cărţile... populare, de legendele parabiblice, de vieţile sfinţilor, de romanele cavalereşti-eroice (gen *Alexandria*), de romanele de dragoste şi de aventuri picareşti în ţinuturi exotice (gen *Etiopica* şi *Erotocrit*). Ele erau, cum se ştie, traduceri, prelucrări şi adaptări, nu şi creaţii propriu-zise, produse ale imaginaţiei, texte originale. Literatura ficţională a fost, mereu, adevărata noastră problemă, punctul vulnerabil, slăbiciunea naţională şi datorăm acestei neputinţe îndesarea complezentelor noastre istorii literare cu memorii, scrisori şi jurnale, ori, în cazul fericit, cu produse ale memoriei mimînd ficţiunea. Ei bine, acele disprеţuite romane populare din secolul trecut întruchipează însăşi sforţarea spiritului naţional de a produce literatură de imaginaţie. Şi tot aşa cum s-a întîmplat cu poeţii laici din primele decenii ale sec. 19, care au recurs, spre a-şi putea proba identitatea, la modelele la îndemînă (greceşti şi clasice, la început, franţuzeşti, clasice şi romantice, mai apoi) şi autorii de romane au apelat la ceea ce li se părea a fi atunci modelele epocii (Fr. Soulié, E. Sue, Al. Dumas, P. Féval, Ponson du Terrail, Emile Gaboriau şi alţi autori de romane-foileton de după 1840). Nu marile modele de proză, ci modelele în vogă, şi mai ales îmbietoare şi lesne de folosit. Şi ce putea fi adoptat mai repede, mai cu spor şi chiar cu o anume plăcere însoţitoare decît modul schematic şi autentic de concepere a lumii, decît subiectele pregnante, cu schimbări brutale de destine şi care nu te obligă la nuanţe şi nu pretind verosimilitate. Era vorba de cheile seducţiei, de atuúrile de atunci şi de mai tîrziu ale romanului de succes imediat. În vremea lui Alexandru Pelimon, C. Boerescu, Pantazi Ghica, C.D. Aricescu, M. Bujoreanu, G. Baronzi (precum, de ce nu, şi a lui D. Bolintineanu, M. Kogălniceanu şi N. Filimon) se întîmpla ca asemenea trăsături ce ţin de strategia ademenirii cititorului să coincidă cu cele ale formulei romantice. De altfel, formulele narative romantice şi înseşi clişeele curentului par cum nu se poate mai potrivite psihologiei populare, corespund aşteptărilor plebei de-a pururi însetate de misterios şi de senzaţional, amatoare de decupaje proeminente şi de desene în apă tare, iubitoare de redutabile personaje demonice cu trecut neguros, de schimbări continui de decor, de intrigi fierbinţi şi rezolvări „de suflet", de conflicte împinse cu grăbire spre un catharsis facil. În altă scenografie şi cu alte decoruri romanul de „tarabă" de astăzi - variantă de tranziţie a speciei *romanului popular* şi nu mai puţin serialul şi filmul de succes, fie el desen animat, poartă tot stigmatele seducătoare ale romantismului.

Nu vrem să spunem altceva decît că avem argumente pentru a nu mai dispreţui aceste produse ale fanteziei. Romanele populare din secolul trecut şi nu numai sînt continuatoarele secularelor noastre „cărţi populare" şi, din această pricină, ele nu au statut de „corp străin". Sau de l-au avut la început şi l-au pierdut imediat. Numărîndu-se printre puţinele dovezi ale existenţei, la noi, a unui romantism ficţional, ele probează, în acelaşi timp, capacitatea de creaţie dar şi de sincronizare a literaţilor noştri. Aceste romane, deşi sincrone, datorită superficialităţii, nesiguranţei, nevolniciei lor formale se dovedesc a fi şi surprinzător de adecvate epocii care le-a ivit. O ilustrează şi o personifică. Cu astfel de scrieri (poliţiste, de aventuri, fantastice, de mistere etc.), istoricii literari trebuie să fie amabili şi circumspecţi. Din masa lor aparent informă te aştepţi ca oricînd să răsară ceva ce te poate pune pe gînduri. Viitoarele, mult aşteptatele manuale alternative de liceu şi-ar proba utilitatea dacă, de pildă, ar pune în circulaţie, alături de *Ciocoii vechi şi noi* şi romanul anonim cu două titluri *Catastihul amorului* şi *La gura sobei* descoperit de D. Bălaeţ şi comentat cu pasiune de N. Manolescu în *Istoria* sa critică.

■

Ochean

Tortellino

ÎNTR-UN sat, altcum paşnic, de pe litoralul Pontului Euxin, s-a petrecut un lucru nemaipomenit. Întîmplarea a scăpat vigilenţei presei, nu însă şi agenţilor ordinei publice. Un raport detaliat a ajuns în sferele superioare, stîrnind probleme vechi, îngropate de praful birocraţiei.

Două nemţoaice, suave întruchipări de garofiţe bolintinene, venite să-şi petreacă vacanţa pe însoritul ţărm, s-au înfierbîntat de compasiune pentru un căţel care, zămislit în ciulinii din *Hinterland,* oglindea în cinul său canin amestecul popoarelor din Sarmaţia pînă la Dardanele şi chiar mai departe. Micul dulău, abia pe picioarele proprii, arăta semeţie faţă de celelalte vietăţi ale curţii, dar se gudura afectuos, cînd apăreau gentilele fecioare. Îi dădură numele de 'Tortellino' din motive care ne scapă: poate ca afirmare a latinităţii sau drept aluzie la fizionogmia lui. Suferea. Se scărpina ca să scape de puzderia de purici ce se zbenguia pe trupul său chinuit. Ochii umezi implorau ajutor şi astfel cele două se hotărîră să acţioneze. Umplură o căldare cu apă nu prea fierbinte şi, binişor, cu multă grijă, îl vîrîră pînă la bot în binefăcătoarea baie. Tortellino tremura de emoţie, dar şi de curiozitate, văzînd ce i se întîmplă. Mîini simţitoare îi mîngîiau blana, îl purecau cu tandreţe, vorbe străine, dar pline de miere îl linişteau, mireăsma şamponului venetic îi răsfăţa mirosul.

Toate ar fi sfîrşit cu bine, dacă n-ar fi fost vecinii... La gard, şi peste, din tufişuri şi livezi fertile se iviră ochi bănuitori. Apoi începu discuţia: „Ce fac, frate, cu jigodia asta de cîine?" - „Nu vezi? Vor să-l fiarbă în căldare." - „Să-l mănînce?" - „Ce altceva? La ei, carnea de cîine e căutată." - „De unde vrei să ştii tu asta?" - „Ştiu din jurnale... am citit că ungurii..." - „ Astea-s nemţoaice după cîte mi s-a spus." - „Şi ce-i? Străinul tot străin rămîne."

Larma crescu. „De ce îl afundă?" - „Îl botează; cred că sînt din secta aia de care s-a scris... I-au arătat şi la televizor." - „Dar aceia nu erau cîini." - „Mai rău!" - „Cum, mai rău?" - „Ce e mai rău decît un cîine?" Apăru şi poliţaiul cu vorbele lui învăţate la oraş: „Circulaţi, circulaţi! Evacuaţi terenul!" - „Cum să evacuăm, domnule", se răsti culturalul satului, un agent sanitar, „cînd animalele din localitate sînt suprimate într-un mod atît de abuziv?" Poliţaiul rumegă îndelung cele auzite fără să-şi ia ochii de la victimă. Aceasta era acum tratată cu un aparat electric care îl usca. „L-au spălat. Asta e", remarcă omul ordinei, dar nimeni nu-l mai asculta. Pîlcuri, pîlcuri, vecinii intrară în curte. Samaritenele zîmbeau satisfăcute: „Acum curat căţelul. Baie bună, voie bună. Libertate de purici. Frumos!" Înţeleseseră repede că asistenţa nu era de acord cu bucuria lor. Grăi Ivan, pescarul: „Ce curat, madam, ce baie bună? Aţi venit ca să ne furaţi cîinii. Vă ştiu eu. Nu degeaba l-aţi uns cu atîtea unsori. Noi nu ne vindem avutul." - „Ce-am făcut greşeală?" Răspunsul vocilor ameninţătoare se amestecă cu lătratul lui Tortellino îngrijorat. Ivan îl apucase de urechi şi-l trîntea într-o băltoacă verde. „Ce faci, omule?", se spăimîntară nemţoaicele. „De ce?" - „D-aia", răspunse Ivan cu mîndrie. Poliţaiul evacuă terenul: „Circulaţi, circulaţi!" Cînd rămase singur la poartă, fu foarte decis: „Am să le ard o amendă să mă pomenească şi în Germania lor!"

Paul Miron

CĂRŢI STRĂINE

prezentate de Grete Tartler

Actualitatea editorială

Calea îndreptată

DIN autoportretul pe care şi-l face în *Lun yu* (*Analecte*), Confucius, acest Socrate al chinezilor, rămâne în posteritate ca maestru venerat de discipoli, veşnic tânăr, pasionat - „un om care are atâta dorinţă de a învăţa, încât uită şi de

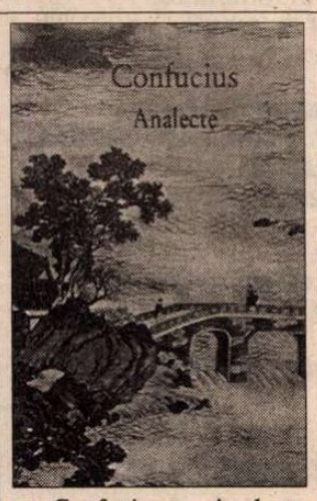

Confucius, *Analecte.* Traducere din limba chineză veche, studiu introductiv, tabel cronologic, note şi comentarii de Florentina Vişan. Editura Humanitas, 1996. 318 p. F.p.

mâncare. Şi e atât de bucuros când învaţă, încât lasă de-o parte orice supărare şi nici nu ia seama de bătrâneţea de care e pândit". Anecdotele, maximele, parabolele, definiţiile şi dictoanele adunate în aceste „Dezbateri" sub formă de dialoguri şi aforisme au o tentă preponderent morală. Deşi cunoscute în Europa încă din secolul al XVII-lea - *Entretiens, Analects, Gespräche, Sayings* - „zicerile" (*yu*) confucianiste sunt din ce în ce mai nuanţat retipărite (în limba română acum pentru prima oară după original chinez, însă, datorită norocului de a fi fost traduse de Florentina Vişan, scriitoare de talent şi sinolog de prestigiu, ediţia actuală include toate modernele grile de lectură ale şcolii de interpretare chineză, punând în valoare valenţele de înţelept, istoric, filozof, politolog, economist, pedagog, profesor de morală ale lui Kong Fu Zi).

Conceptele daoiste preluate sunt privite mai ales prin conotaţia lor morală (*Dao* - Modelul Superior al Virtuţii, *De* - Forţa morală superioară, *Li* - Modelul de proiectare şi de acord între planul inferior şi cel superior): „Dacă nu cunoşti Datul Cerului, nu te poţi socoti om ales". Voia Cerului, transformată în propriul program de viaţă, Datul Cerului şi Datul Omului consonante (recuperarea zeului din om nu prin meditaţie, ascetism etc. ci prin forţă morală) reprezintă condiţia *sine qua non* pentru înţelept. Tradiţia şi învăţăturile ei nu trebuie ocolite („urmează calea Regilor întemeietori şi este imposibil să greşeşti") iar cultivarea personalităţii fiecărui om nu poate duce decât la obţinerea ordinii sociale. „Cizelarea de sine" se petrece sub semnul *xue* („a învăţa pentru împlinirea spirituală şi morală"), puterea de a învăţa fiind „parte a Forţei magice a Virtuţii, o parte din puterea de a fi om". Trebuie învăţate - cu participare şi implicare personală - riturile şi celelalte practici ritualizante, precum limbajul şi muzica. De altfel, spune Florentina Vişan în studiul introductiv, coerenţa *Analectelor* este mai mult „muzicală", adresată auzului - „o refacere partiturală, reconstituire a spaţiului de rezonanţă a experienţei trăite". Nu se poate cere perfecţionare lăuntrică neglijând exprimarea - de aceea e folosită o tehnică *yang sheng* (de „întreţinere a forţei vitale" a discursului).

Dificultatea traducerii, constând în primul rând în inexistenţa unor termeni care să echivaleze total conceptele confucianiste (de pildă. *Li* - rit, ritualizare, normă, regulă, dar şi lege şi ceremonie; *Ren* - omenie, comportament superior uman, dar şi afecţiune naturală, dragoste religioasă...) e depăşită în limba română prin erudite note filologice şi comentarii filozofice aşezate de traducătoare imediat după fiecare verset în parte. Echivalările în proză rimată şi ritmată refac „muzica" acestor ziceri menite să rămână în memorie. Cele douăzeci de capitole (despre învăţătură, guvernare, rituri, muzică, omenie, om ales, păstrarea regulilor, virtuţi, acţiune etc.) devin, într-un fel, tot atâtea poeme. „Dacă şuvoiul lumii ar lua-o pe cale drept/ n-aş mai avea atunci de ce să-ncerc să-l îndrept".

Sensul extremei

ACRIBIE, spirit analitic, vedere monografică asupra fenomenului: bisturiul justiţiar şi suprem moral e mânuit de Tzvetan Todorov cu luciditate, acţionând asupra fenomenelor începând cu acelea din ghetoul Varşoviei din 1943 şi continuând cu descoperirea masacrelor din lagărele de exterminare naziste ori staliniste. În acest univers de orori, Tzvetan Todorov caută şi aprofundează calităţile general-umane ori anume acelea care ar defini specia, exercitarea voinţei, respectul de sine, ambiguităţile morale, experienţele estetice şi intelectuale, ierarhia sau scara valorilor, virtuţile cotidiene şi eroice, voluptatea puterii asupra celorlalţi, vicii şi virtuţi cotidiene, dar şi „agenţii răului", „martorii", „dezumanizarea victimelor", „supunerea gardienilor", „portrete"... Fără acestea ar fi ca şi cum neam plimba printr-un muzeu cu instrumente de tortură, neînţelegând nici cauze, nici efecte şi mai ales nici învăţăminte istorice. Stăruie desigur întrebarea tuturor cititorilor, martorilor, supravieţuitorilor: cum a fost posibil? Cum au fost posibile crimele, cum a fost posibil ca torţionarii să-şi mângâie apoi cu duioşie copiii şi să facă muzică, să discute cu seninătate, în continuare, filozofie, etică, politică? Tzvetan Todorov găseşte o singură explicaţie: confundarea până la interschimbabilitate a binelui şi răului. Confuzia tragică de valori umane determinată de fanatismul unor idei dus până la absurd. În faţa inevitabilei judecăţi, călăii afirmau că au îndeplinit ordine, că au fost întru totul corecţi şi „regulamentari", că disciplina militară... Schemele acţionau în locul oamenilor - amalgamuri unice, complexe - dogmele, ideologiile judecau în locul indivizilor, era asumat orbeşte cultul unor personalităţi nocive care se credeau justiţiare.

Cartea lui Tzvetan Todo-

Tzvetan Todorov. *Confruntarea cu extrema. Victime şi torţionari în secolul XX.* Traducere din franceză de Traian Nica. Editura Humanitas, 1996. 303 p. F.p.

rov nu se opreşte la istorie, inventar, fără analiză şi concluzie. Ea acoperă o datorie, la care conlucrează scriitorul şi monograful. Interogaţiile vin parcă de la sine: să imităm sau să refuzăm? Să acceptăm sau să rezistăm? Să ne răzbunăm sau să iertăm? Înţelepciunea supravieţuitorilor este oare de ajuns? Dar virtutea salvatorilor?

Epilogul pune - omeneşte, prea omeneşte - problema (falsei) contradicţii între unitate şi unicitate. Ce trebuie ales? Care să fie sensul extremei în societate dacă aceasta a şters atâtea posibile definiţii ale omului? Procesul de la Nürnberg va continua multă vreme, chiar dacă nu vor mai exista vinovaţi şi supravieţuitori, martori şi acuzatori. Ca într-o parabolă, la Nürnberg Führerul îşi construise o imensă piaţă pentru mitinguri. Cine ar fi privit din mulţimea depersonalizată peste umerii dictatorului aflat la tribuna de beton ar fi zărit o seculară, impunătoare clădire. Acolo avea să fie Procesul.

Hăituiţi de fantome

EDITH WHARTON, cunoscută la noi deocamdată prin *Vârsta inocenţei* (1919), roman - premiul Pulitzer - apărut la Univers, s-a bucurat în timpul vieţii de mult succes: vânzări spectaculoase, premii (a concurat şi pentru Nobel în 1928 - anul în care l-a obţinut Bergson...) şi a fost prima femeie căreia i s-a acordat medalia Institutului Naţional pentru Artă şi Literatură din Statele Unite. Prietena lui Roosevelt, frecventatoare a cercurilor literare pariziene din timpul primului război mondial, decorată cu Legiunea de Onoare pentru ajutorul dat refugiaţilor, a avut o existenţă „plină" care, altfel decât se întâmplă de obicei, a dat şi roade artistice durabile.

Sâmbure de rodie, cea mai citată povestire fantastică, a autoarei, trimite la rodia mâncată de Persephone în infern, rodie prin care se lega de lumea subpământeană. Charlotte, cea de-a doua soţie a lui Kenneth Ashby, descoperă cu uimire spaima şi tulburarea care îl cuprind pe soţul ei la primirea unor misterioase epistole: scrisori din partea soţiei moarte care îşi cheamă şi reuşeşte să îşi aducă bărbatul la ea. În *Ochii,* bătrânul Andrew Culwin, cinic şi epicureu, istoriseşte tânărului său prieten Phil Frenham (povestitorul) cum fusese cândva terorizat în două situaţii în care voise să facă bine trecând peste propriile înclinaţii (logodna cu o fată urâtă şi încurajarea unui execrabil prozator): noapte de noapte, doi ochi fantomatici, înspăimântători, cu pleoape „ca nişte storuri cu corzile rupte" îl ţintuiau cu „discursuri sticloase" dintre două cute de carne cu gene roşcate, ca nişte agate „în strânsoarea unei stele de mare". Ochii au dispărut abia când Culwin a rupt

Edith Wharton. *Sâmbure de rodie.* Proză scurtă. Traducere, prefaţă, tabel cronologic şi note de Maria-Ana Tupan. Biblioteca pentru toţi, Minerva, 1996. 189 p. Lei 3000.

logodna şi l-a descurajat pe tânărul prozator. Sfârşind povestirea, constată că Phil Frenham îl priveşte îngrozit: uitându-se la rândul său în oglindă, recunoaşte ochii.

În *Kerfol,* tânărul dornic să cumpere un vechi castel din Bretagne întâlneşte în curtea părăsită a acestuia o sinistră, silenţioasă ceată de câini: fantomele apărătorilor frumoasei doamne de Kerfol din secolul al XVII-lea, sugrumaţi de soţul bătrân şi gelos (la rândul lui găsit mort într-o seară, în timp ce ea se întâlnea cu un admirator). Altă istorie despre fantome, *Legenda* aduce stafia celebrului scriitor John Pellerin detaşată de opera sa: sub numele de Wintermann, se întoarce să vadă cum a fost ea receptată... constatând că de succes se bucură exegeţii care nu l-au înţeles. Semidoctismul e ironizat în *Lingu* (preţioasele discută ca despre o doctrină filozofică despre „Lingu" - „surse", „ramificaţii" - acesta fiind în realitate un... râu brazilian). În *Cidru de pere,* arheologul invitat de un prieten englez să petreacă o vreme într-o fortăreaţă din deşert află că acesta fusese aruncat în singurul puţ existent la faţa locului de către propriul servitor disperat că nu mai primise concediu de peste zece ani. Abia la urmă înţelege mirosul îngrozitor al apei de spălat şi necazul servitorului că a întârziat transportul cu cidru de pere...

Traducerea vie, captivantă a Mariei-Ana Tupan, precum şi studiul introductiv semnat de cunoscuta anglistă fac din nuvelele Edithei Wharton un punct de reper în apariţiile de proză fantastică, menite „să ilumineze acele sedimente ale conştiinţei individuale ce nu pot fi explicate în lumina raţiunii şi experienţei empirice". ■

WISLAWA

După 16 ani, literatura polonă este din nou încununată cu laurii Premiului Nobel. Wislawa Szymborska (citeşte: Visuava Şâmborska) este al patrulea scriitor polonez (după Henryk Sienkiewicz - 1905, Wl. St. Reymont - 1924, Czeslaw Milosz - 1980) laureat al mult invidiatului premiu pentru „poezia sa, care cu precizie ironică permite contextului istoric şi social să iasă la lumină, prezentând fragmente din realitatea umană".

Wislawa Szymborska, fiica lui Wincenty şi a Annei (Rottermund), s-a născut la 2 iulie 1923 în localitatea Prowent-Bnin, astăzi cartier al oraşelului Kórnik, voievodatul Poznan. În 1931, când Wislawa trebuia să meargă la şcoală, părinţii s-au mutat la Cracovia. Aici şi-a terminat viitoarea laureată şcoala, aici a supravieţuit ocupaţiei naziste, muncind ca funcţionară la căile ferate, şi tot aici, între anii 1945-1948, şi-a făcut studiile superioare de filologie polonă şi de sociologie, la celebra Universitate Jagiellonă.

Debutul literar s-a produs la sfârşitul războiului, în anul 1945, cu poezia *Caut cuvântul,* publicată în „Dziennik Polski" din Cracovia, iar cel editorial în 1952, cu volumul *De aceea trăim.* Un an mai târziu este chemată în colegiul de redacţie al hebdomadarului „Zycie Literackie" ca responsabilă a secţiei de poezie şi titulară a rubricii de recenzii. De aici încolo se consacră în întregime literaturii.

Wislawa Szymborska nu este o scriitoare prolifică. Exceptând cele trei volume de foiletoane, *Lecturi facultative,* rezultate din contactele cu cele mai variate cărţi, şi cele câteva antologii de poeme, ea a publicat doar 10 plachete de versuri: *De aceea trăim* (1952), *Întrebări pentru mine însămi* (1954), *Chemare către Yeti* (1957), *Sarea* (1962), *Atâtea plăceri* (1967), *Orice eventualitate* (1970), *Numărul mare* (1976), *Lemurianul şi alte versuri* (1976), *Oameni pe pod* (1986), *Sfârşit şi început* (1993).

Debutul editorial al poetei s-a consumat, deci, într-o perioadă dintre cele mai mai nefavorabile poeziei, când tezele realismului socialist şi rigorile administrative au afectat esenţa creaţiei artistice. Szymborska a plătit şi ea tribut acelei epoci. Primele două volume cântau partidul, clasa muncitoare, înfierau imperialismul şi agresivitatea lui în Coreea şi Vietnam. „Partidul. Apartenenţa la el,/ cu el să acţionezi, cu el să visezi,/ cu el în planuri îndrăzneţe,/ cu el în griji nedormite -/ crede-mă, acesta-i lucrul cel mai de preţ/ ce se poate întâmpla/ în vremea tinereţii noastre/ - stea cu două braţe". (*Celui care intră în partid*)

Autoarea celor două volume a fost distinsă cu Premiul pentru literatură al oraşului Cracovia (1954) şi cu menţiune la Premiul de Stat (1955). La drept vorbind, scriitoarea merita premiile măcar pentru cele câteva poeme ce pot figura în orice antologie de poezie (*Îndrăgostiţii, Cheia*).

Drumul parcurs de Wislawa Szymborska nu este însă singular. După ororile ocupaţiei hitleriste şi sacrificiile enorme suportate de Polonia în cel de al doilea război mondial, noua ideologie părea să ofere o soluţie pentru ieşirea din apocalips, aşa că cei mai mulţi tineri au aderat la ea. Se pare însă că această aderare s-a produs într-un proces mai îndelungat, ceea ce ar explica şi debutul editorial întârziat al poetei, care mărturiseşte, de altfel, că şi-a început exerciţiile lirice la vârsta de opt ani. Wislawa Szymborska ocupă însă în literatura polonă contemporană un loc deosebit, ea făcând legătura între două generaţii de poeţi străluciţi. Împreună cu Zbigniew Herbert şi Miron Bialoszewski, ca să-i numim doar pe cei mai reprezentativi, ea aparţine, biologic, generaţiei lui Tadeusz Rózewicz, Krzysztof Kamil Baczynski sau Tadeusz Gajcy (ultimii doi au pierit în insurecţia de la Varşovia), literar este însă mai aproape de generaţia care a intrat în literatură după anul 1956, ilustrată de Andrzej Bursa, Tadeusz Nowak, Jerzy Harasymowicz, Stanislaw Grochowiak etc. Sunt două generaţii de poeţi excepţionali, ceea ce ne îndreptăţeşte să afirmăm că prin Wislawa Szymborska a fost încununată cu laurii Premiului Nobel literatura polonă. Din această poziţie, odată cu al treilea volum, Szymborska trece la o poezie meditativă, în care o uşoară ironie (şi nu rar autoironie) are menirea să despovăreze condiţia umană de gravitatea actelor la care a fost condamnată: „Tradiţională ca o virgulă, aici zace în tihnă/ autoarea câtorva versuri. Veşnică odihnă/ i-a oferit pământul unui cadavru-n dar,/ deşi n-a aparţinut nici unui grup literar". (*Epitaf*)

Mai înţeleaptă în urma experienţei din anii '50, Wislawa Szymborska îşi fundamentează poetica pe o egală distanţă faţă de patetismul marilor probleme ale omenirii, ca şi faţă de viaţa cotidiană a omului de rând.

Începând cu volumul *Sarea,* fiecare nouă apariţie editorială a poetei înseamnă un eveniment artistic. Criticul literar Ryszard Matuszewski găsea în acest volum (observaţia este valabilă şi pentru cele care l-au urmat) trei aspecte mai importante: „psihologic, referitor la raportul între individ şi individ, social-istoric sau istoriozofic, cel care determină raporturile între individ şi colectivitate, filosofico-existenţial, referitor la limitele cunoaşterii umane, la locul omului în lume".

Fiecare dintre aceste aspecte se exprimă în poezia Wislawei Szymborska prin *concret,* care, la rândul lui, invită la generalizări de ordin filosofic. Este însă meritul poetei faptul că nu alunecă în platitudini, în banalităţi. Convingerea că poezia este „artă", „măiestrie" învestită cu capacitatea de a prelua o serie de funcţii ale filosofiei o determină să caute, şi găseşte, mereu alte elemente surprinzătoare de ordin intelectual şi emoţional. Uneori, laitmotivul apropierii aparente trădează imposibilitatea de a pătrunde gândurile şi sentimentele persoanei de alături şi condamnarea individului la singurătate; alteori, Wislawa Szymborska utilizează cu măiestrie poanta pentru a împrăştia norii scepticismului: „Iar când adormim,/ ne vedem despărţirea./ Dar e un vis bun,/ un vis bun,/ pentru că ne trezim din el". (*Îndrăgostiţii*)

Uneori cheamă istoria şi cultura universală să dea „lecţii" contemporanilor şi atunci o uşoară ironie invită cititorul la meditaţie asupra valorilor umane (*Lecţia, Maimuţa*); alteori caricaturizează manifestări ale societăţii contemporane, dar o face întotdeauna de la distanţă cu o linişte aproape stoică (*Concurs de frumuseţe masculină*) şi numai rareori amărăciunea ia forma acuzei: „Muză, a nu fi boxer înseamnă a nu fi deloc./ Te-ai zgârcit cu publicul urlător./ Douăsprezece persoane sunt în sală./ Jumătate au venit, pentru că a plouat,/ celelalte sunt rudele noastre. Muză". (*Întâlnire cu cititorii*).

Omul, în opinia poetei poloneze, nu pătrunde în esenţa lucrurilor, rămâne la suprafaţa fenomenelor, pentru că nu are „simţul participării". (*Convorbire cu piatra*).

Wislawa Szymborska este o poetă raţionalistă - firesc, atât cât de raţionalist poate fi un poet pentru a opune realitatea perfecţiunii sau pentru a motiva existenţa inexistentului - dar această trăsătură îi permite să realizeze obiectivarea subiectului, să ne apropie concretul cu o precizie şi o delicateţe inconfundabile. Versurile ei parcă sunt scrise într-o doară, pentru că „Ceea ce curge cu adevărat e sângele ce se usucă repede/ şi mereu nişte râuri, nişte nori".

Apreciată în ţară pentru arta ei, pentru modestia şi discreţia pe care le cultivă, Wislawa Szymborska a cunoscut şi consacrarea internaţională. Premiul Goethe, obţinut în 1991, şi Premiul Herder, acordat în 1995, au fost, se vede, doar două etape în drumul ei spre Premiul Nobel. ■

Îndrăgostiţii

E atâta linişte că auzim
cântecul de ieri.
„Tu pe deal şi eu pe vale..."
Chiar de auzim, nu credem.

Zâmbetul nostru nu e mască a tristeţii,
iar bunătatea nu e renunţare.
Şi mai mult decât o merită,
îi compătimim pe cei care nu iubesc.

Suntem atât de surprinşi de noi
încât ce-ar putea să ne mai surprindă?
Nici curcubeul noaptea.
Nici fluturele pe zăpadă.

Iar când adormim,
ne vedem în vis despărţirea.
Dar e un vis bun,
un vis bun,
pentru că ne trezim din el.

Cele două maimuţe ale lui Brueghel

Aşa arată-n marele meu vis bacalaureatul:
stau în fereastră două maimuţe legate
în lanţuri,
afară zboară cerul
şi se scaldă marea.

Răspund la istoria oamenilor.
Mă bâlbâi şi mă împotmolesc.
Maimuţa mă priveşte, ascultă ironic,
cealaltă pare să doarmă,
iar când după întrebare s-aşterne liniştea,
îmi şopteşte
zornăindu-şi lanţul.

Natură moartă cu balon

În locul întoarcerii amintirilor
în clipa morţii
îmi doresc întoarcerea
lucrurilor pierdute.

Să intre pe ferestre, pe uşi umbrelele,
geamantanul, mănuşile, mantoul,
ca să pot spune:
ce nevoie am de ele.

Agrafele, pieptenul acela şi celălalt,
trandafirul de hârtie, şnurul, cuţitul,
ca să pot spune:
nu-mi pare rău de nimic.

Oriunde ai fi, cheie,
încearcă să vii la timp,
ca să pot spune:
Rugină, dragul meu, rugină.

Se va lăsa un nor de adeverinţe,
de permise şi de formulare,
ca să pot spune:
Soarele apune.

Ceasule, ieşi din râu
şi lasă-te luat în mână,
ca să pot spune:
Te prefaci că eşti oră.

Se va găsi şi balonul
luat de vânt, ca să pot spune:
Aici sunt copii.

Zboară pe fereastra deschisă,
zboară în lume,
să strige cineva: O!
ca să pot plânge.

Premiul Nobel 1996

SZYMBORSKA

La un pahar cu vin

M-a privit şi mi-a dat frumuseţe,
iar eu am primit-o parcă era a mea.
Fericită, am înghiţit o stea.

M-am lăsat închipuită
după chipul şi asemănarea
din ochii lui. Dansez, dansez
în fâlfâit de aripi neştiute.

Masa e masă, vinul e vin
în paharul ce e pahar
şi stă stînd pe masă.
Iar eu sunt închipuită,
ne-nchipuit de închipuită,
închipuită până la sânge.

Îi spun ce vrea: despre furnicile
ce mor din dragoste,
sub constelaţia păpădiei.
Mă jur că trandafirul alb,
stropit cu vin, cântă.

Râd, îmi plec uşor capul,
parcă aş verifica
o descoperire. Dansez, dansez
într-o piele uimită, în îmbrăţişarea
care mă creează.

Eva din coastă, Venus din spumă,
Minerva din capul lui Zeus
erau mai reale.

Când el nu mă priveşte,
îmi caut urma
pe perete. Şi văd numai
cuiul de care a atârnat cândva un tablou.

Femeile lui Rubens

Sfarmăpietrele, faună feminină,
goale ca huruitul butoaielor,
se cuibăresc în aşternuturi răvăşite,
dorm cu gurile deschise gata să cânte.
Pupilele ochilor s-au ascuns în adâncuri
şi penetrează înlăuntrul ganglionilor
din care plămada se prelinge în sânge.

Fiice ale barocului. Se-ngraşă aluatu-n albie,
vaporizează scăldătoarele, se-mbujorează
vinurile,
galopează pe cer godacii norilor,
trompetele nechează alarmă fizică.

Ca bostanii, supradimensionate
şi dublate de îndepărtarea veşmintelor,
şi triplate de violenţa pozei -
grasă hrană erotică!

Surorile lor slabe s-au sculat mai
devreme,
înainte de a se lumina în tablou.
Şi nimeni nu le-a văzut mergând în şir
pe partea nepictată a pânzei.

Exilatele stilului. Coaste numărate,
natura păsărească a tălpilor şi palmelor.
Pe omoplaţii costelivi încearcă să zboare.

Veacul al treisprezecelea le-ar fi oferit
fundal auriu.
Al douăzecilea le-ar oferi ecran argintiu.
Al şaptesprezecelea n-are nimic pentru
cele plate,
Pentru că până şi cerul este bombat,
îngerii bombaţi şi dumnezeu bombat -
Mustăciosul Febus, călare pe un armăsar
năduşit,
pătrunde în alcovul încins.

Sunt prea aproape

Sunt prea aproape ca să mă viseze.
Nu zbor deasupra lui, nu m-ascund
sub rădăcinile copacilor. Sunt prea aproape.
Peştele-n năvod nu cântă cu glasul meu.
Inelul nu se rostogoleşte din degetul meu.
Sunt prea aproape. Arde casa cea mare
fără strigătul meu. Prea aproape
ca să bată clopotul în pletele mele.
Prea aproape ca să pot intra ca un oaspete
înaintea căruia se deschid pereţii.
Niciodată n-am să mor a doua oară atât
de uşor,
atât de dincolo de trup, atât de neştiut
ca în visul lui. Prea aproape,
prea aproape. Nemişcată în îmbrăţişare,
aud sâsâitul şi zăresc solzii lucioşi
ai acelui cuvânt. Doarme,
mai aproape acum de casieriţa circului
ambulant
cu un leu, văzută o dată în viaţă,
decât la mine, culcată alături.
Acum pentru ea creşte în el valea
cu frunziş roşcat, închisă de muntele
înzăpezit
în văzduhul azuriu. Sunt prea aproape
ca să-i cad din cer. Ţipătul meu
n-ar putea decât să-l trezească. Sărmana,
închisă-n propria-mi înfăţişare,
şi am fost mesteacăn, şi am fost reptilă,
şi ieşeam din timpuri şi din atlase,
schimbându-mi culorile pielii. Şi aveam
darul de a mă face nevăzută sub privirile
uimite -
o bogăţie a bogăţiilor. Sunt prea aproape,
prea aproape ca să mă viseze.
Îmi scot de sub capul lui braţul
amorţit, plin de ace-nchipuite.
În vârful fiecărui ac s-au aşezat, la
numărătoare,
îngerii alungaţi.

Gara

Nevenirea mea în oraşul N.
s-a produs punctual.

Ai fost înştiinţat
printr-o scrisoare neexpediată.

Ai reuşit să nu vii
la timpul prevăzut.

Trenul a intrat la linia trei.
Au coborât multe persoane.

Se depărta în mulţime spre ieşire
absenţa persoanei mele.

Câteva femei m-au înlocuit
grăbite
în această grabă.

Spre una a alergat
un necunoscut,
dar ea l-a recunoscut
numaidecât.

Au schimbat un sărut
care nu era al nostru,
în timpul căruia a dispărut
valiza care nu era a mea.

Gara din oraşul N.
a trecut cu bine examenul
la existenţa obiectivă.

Întregul stătea la locul lui.
Amănuntele s-au pus în mişcare
pe liniile indicate.

A avut loc chiar
şi întâlnirea stabilită.

Dincolo de atingerea
prezenţei noastre.
În paradisul pierdut
al verosimilităţii.

Altundeva.
Altundeva.
Cum sună acest cuvânt.

În râul lui Heraclit

În râul lui Heraclit
peştele vânează peşte,
peştele taie peştele cu un peşte ascuţit,
peştele construieşte peşte, peştele
locuieşte în peşte
peştele evadează din peştele asediat.

În râul lui Heraclit
peştele iubeşte peştele,
ochii tăi - zice - lucesc ca peştii-n cer,
vreau să înot împreună cu tine spre
marea noastră,
o, cea mai frumoasă dintre peşti.

În râul lui Heraclit
peştele a inventat peştele cel mai ales
dintre peşti
peştele îngenunchează în faţa peştelui,
peştele îi cântă peştelui, îi cere înot mai
uşor.

În râul lui Heraclit
eu - peşte singulară, eu - peşte deosebită
(măcar de peştele copac şi peştele piatră)
scriu în anumite momente peşti mici
în solz argintiu atât de scurt
încât poate că negura clipeşte stânjenită?

Bucuria de a scrie

Încotro aleargă această căprioară scrisă
prin codrul scris?
să bea apă din apa scrisă,
care-i copiază botişorul ca un indigo?
De ce-şi înalţă capul, aude ceva?
Sprijinită pe patru picioare împrumutate
din adevăr,
îşi ciuleşte urechile sub degetele mele.
Linişte - şi acest cuvânt foşneşte pe hârtie
şi îndepărtează
crengile întemeiate de cuvântul „codru".

Deasupra filei albe pândesc să sară
literele care se pot greşit aşeza,
propoziţiile bătăioase
în faţa cărora nu poate exista salvare.

Există în picătura de cerneală mari rezerve
de vânători cu un ochi mijit,
gata să alerge pe peniţă în jos,
să înconjoare căprioara şi să ţintească.

Ei uită că aici nu e viaţă.
Alte legi, negru pe alb, stăpânesc.
Clipirea va dura cât voi dori eu,
se va lăsa împărţită în mici veşnicii
pline de gloanţe oprite în zbor.
De poruncesc, aici, pentru totdeauna, nu se
va întâmpla nimic.
Fără voia mea, nici o frunză nu cade,
nici un fir de iarbă nu se îndoaie sub
punctul copitei.

Există, deci, asemenea lume
peste care-mi exercit destinul suveran?
Timp pe care-l leg cu lanţurile semnelor?
Existenţă, la ordinul meu, ne-ntreruptă?

Bucuria de a scrie.
Putinţa de a dura.
Răzbunarea mâinii muritoare.

Prezentare şi traducere de
Ion Petrică

MERIDIANE

Adevăr și metodă

◆ La două decenii după ce publicase o traducere parțială a celebrei lucrări a lui Hans Georg Gadamer, *Wahrheit und Methode* (1960), Editura Seuil din Paris a lansat de curînd pe piață versiunea completă a aceleiași sinteze, sub titlul *Vérité et méthode. Les grandes lignes d'une herméneutique philosophique.* Realizată la îndemnul altui marehermeneut, Paul Ricoeur, noua „ediție integrală, revăzută și completată" adaugă textului tălmăcit în 1976 secțiunea cu care debutează partea întîi a cărții lui Gadamer, *Depășirea sferei estetice,* și *Pregătirea istorică* ce deschide a doua sa parte, adică mai bine de o treime din volumul original. Un indice tematic, de nume și de opere grecești citate întregește cartea, care corespunde în felul acesta

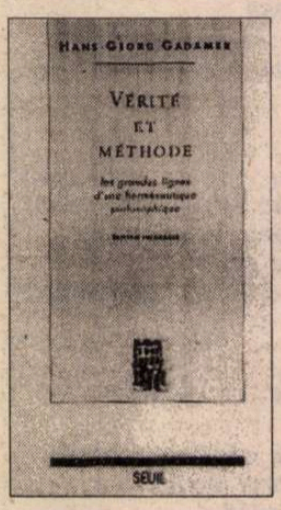

tomului I din ediția germană de *Gesammelte Werke* ale filosofului, tipărit la Tübingen în 1986.

Lukács în Brazilia

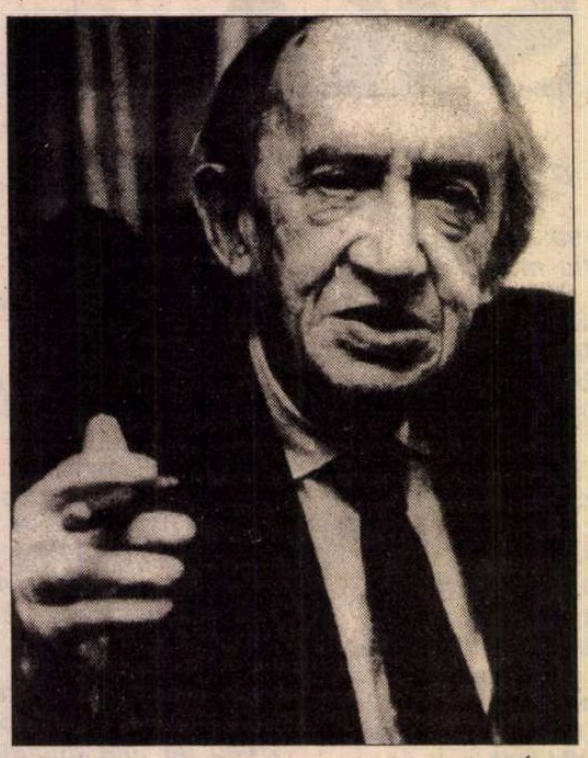

◆ Recent, N. Tertulian, director de studii la École des Hautes Etudes en Sciences Sociales din Paris, a efectuat un turneu de conferințe în patru universități braziliene și a participat la un simpozion internațional cu tema *Lukács, azi* alături de alți invitați de marcă (profesorii István Mészáros de la Universitatea Sussex-Anglia, Guido Oldrini de la Universitatea din Bologna, brazilianul Ricardo Coltro Antunes de la UNICAMP ș.a.). Presa culturală braziliană, consemnînd evenimentul, l-a recomandat pe profesorul francez de origine română drept cel mai bun expert din lume în Ontologia și Strategia lui Lukács. În imagine, György Lukács, de la a cărui moarte s-a împlinit anul acesta un sfert de secol.

Napoleonul african

◆ „Dintre toate popoarele africane care trăiesc la sud de Sahara, zulușii sînt cei mai cunoscuți. Chiar și cei care nu știu nimic despre Africa au auzit de ei. Pentru cei care știu mai multe, numele lor este legat de cel al lui Shaka, «Napoleonul african», creatorul, la începutul secolului al XIX-lea, al unui extraordinar imperiu zulus. În lucrarea *Copiii lui Shaka - O istorie a poporului zulus* (Ed. Harper Collins, New York), Stephen Taylor, cronicar la «Times» din Londra povestește epopeea zulusă și se întreabă care va fi viitorul acestei națiuni" - scrie „New York Times Book Review".

Stendhal inedit

◆ Sub egida Institutului de studii asupra romanului din Londra a apărut volumul *Stendhal și Olanda. Corespondență administrativă inedită 1810-1812,* îngrijit și adnotat de Elaine Williamson. După cum se știe, între 27 și 29 de ani, Henry Beyle a avut însărcinări diplomatice în Olanda, iar corespondența pe care a trimis-o demonstrează că tînărul nu era un dandy preocupat exclusiv de plăcerile vieții mondene, ci își lua munca în serios, funcția sa nefiind o sinecură. Se mai poate descoperi, citind volumul, că stilul administrativ a fost pentru el o excepțională școală literară, dezvoltîndu-i capacitatea de sinteză, practica notelor pregătitoare pentru redactare, rapiditatea de execuție - ce nu sînt străine miracolului scriiturii stendhaliene.

Serial după Jane Austen

◆ Din „The Hollywood Reporter" aflăm că studiourile Tamarak Films au optat pentru drepturile de autor ale scenaristei Jacqueline Marten care va scrie un serial inspirat de cinci romane ale lui Jane Austen - *English Rose, French Rose, Loving Longest* și *An Unforgotten Love.* Amintim că Jacqueline Marten a scris peste douăzeci de romane și o mie de articole pentru publicații precum „The New York Herald Tribune", „The New York Journal-American" și „The Brooklyn Eagle".

Toamna Malraux

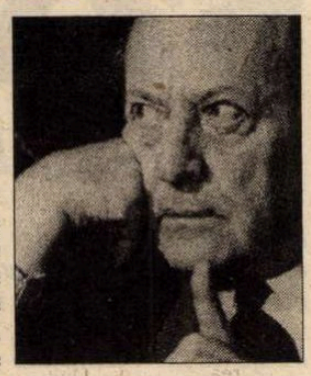

◆ A douăzecea comemorare a morții lui André Malraux, dispărut la 23 noeimbrie 1976, este marcată în Franța, de-a lungul întregii toamne prin manifestări consacrate memoriei și operei sale. Printre acestea se numără cîte 30 de minute cotidiene de arhivă sonoră pe postul de radio France Culture, Zilele patrimoniului ce i-au fost consacrate la mijlocul lui septembrie, conferințe, simpozioane, expoziții, reeditări. În imagine, una dintre ultimele fotografii ale autorului *Condiției umane.*

Frenezie și mister

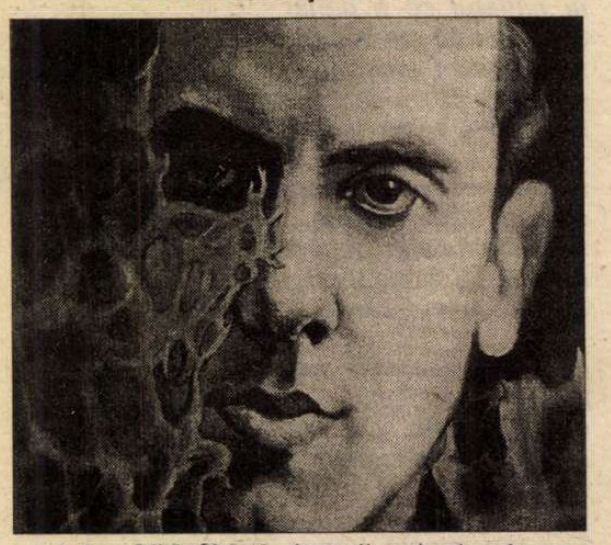

◆ Jean-Michel Maulpoix, scriitor și universitar care a publicat mai multe eseuri de poietică și studii critice despre poeți, este prezent în librării cu o ediție comentată din *Fureur et mystère* de Rene Char (Ed. Gallimard). În introducerea critică la volum, el demonstrează coerența extremă a poemelor ce au ca temă comună recalificarea omului în vremurile moderne și o înaltă concepție despre poezie, al cărei mister nu se lasă redus la cîteva formule simple. În imagine, René Char văzut de Victor Brauner.

Retrospectivă Kienholtz

◆ Până la 3 noiembrie este deschisă la Muzeul de Artă Contemporană din Los Angeles o expoziție retrospectivă care reunește o sută de piese din creația lui Edward Kienholtz, dar și unele lucrări create în colaborare cu soția sa, Nancy Reddin Kienholtz.

Colocviul internațional MARCEL IANCU

ÎN ZILELE de 27-28 septembrie, au avut loc, cu prilejul centenarului Marcel Iancu și în organizarea Uniunii Arhitecților din România și a Muzeului Național de Artă un foarte interesant colocviu cu participare internațională și deschiderea unei mari expoziții consacrată pictorului. Colocviul era intitulat „Marcel Iancu și avangarda artistică în țările Europei Centrale și de Est", program care a oferit prilejul unei diversificări a contribuțiilor privind activitatea artistului, atât în România, cât și în Elveția și Franța iar în ultima parte a vieții sale, în Israel, precum și schițarea unor incursiuni în mișcările artistice din Europa de Est, cu referiri la sursele lor ideatice, puțin sau deloc cunoscute până acum.

Dintre oaspeții străini Harry Seiwert, profesor la Universitatea din Trier, a prezentat comunicarea „Pălăria concretă și cea abstractă: picturile lui Marcel Iancu în anii Dada la Zürich". Autor al unei monografii Marcel Iancu, dl. Seiwert a examinat componentele variate ale viziunii pictorului - de la expresionism și futurism, la cubism și abstracționism, confirmând încă o dată interferențele acestor curente, adesea prezentate la noi didacticist, ca opuse între ele. De remarcat a fost proiectarea fotografiei unui tablou dispărut, reprezentând un spectacol la cabaretul Voltaire. D-na Françoise Hamon, profesoară la Sorbona, a oferit fragmente ilustrate din articole publicate în presa franceză interbelică despre arhitecții români ai epocii, documentația francezilor fiind bazată în mare măsură pe arhitectura pavilioanelor românești la expozițiile internaționale - din 1930, 1937, 1938. Arhitectura interbelică ungară a prezentat Hadik Andras, iar Moshe Zarhi din Israel, a vorbit despre câteva edificii din Israel, inclusiv frumosul și funcționalul muzeu Marcel Iancu de la Ein-Hod, locul faimoasei colonii de pictori înființată de artist. Despre această colonie a vorbit Tavia Juster (Israel) în comunicarea „Ein Hod, satul artiștilor, o creație a lui Marcel Iancu", subiect abordat și de Raya Sommer din Israel. Noi pentru publicul românesc au fost datele oferite de Irina Genova de la Institutul de Istoria artei din Sofia, cu privire la raporturile dintre modernism și identitate națională în arta interbelică a țărilor balcanice. Deși sursele și legăturile artistice ale acestor țări au fost diferite de cele din România, era de remarcat că dialectica problematicii respective avea unele asemănări cu gândirea artistică românească. O comunicare apreciată a fost și cea a Ancăi Bocăneț (Olanda) despre arhitectura lui Marcel Iancu, „Între funcționalism și scenariu teatral". În încheierea colocviului, dl. Lutz Becker (Anglia) a prezentat un film despre futurismul italian în toate aspectele sale.

Participanții români - exceptându-l pe dl. Nicolae Lascu cu un text despre „Drumul către arhitectură al lui Marcel Iancu: 1923-1926", s-au axat pe probleme de pictură, teorie și literatură. Ion Pop cu o amănunțită analiză referitoare la „Marcel Iancu în publicațiile literare din România"; Amelia Pavel cu o expunere intitulată „Elemente de tradiție hasidică în avangarda artistică central și est europeană", în care se urmăreau aceste filiere la Chagall, Malevici, Artur Sagall, Max Beckmann ș.a.; Radu Bogdan cu o serie de notații și citate din Marcel Iancu despre relația complexă a artistului cu mișcarea dada; Mariana Vida cu un portret al „pictorului Henri Daniel (1895-1971), din anturajul lui Marcel Iancu"; Geo Șerban cu o evocare verbală a începuturilor și relațiilor lui Marcel Iancu. O mențiune specială se cuvine făcută în legătură cu comentariile pertinente, documentate și binevenite, ale Magdei Cârneci, ca moderator al colocviului, precum și ca organizator, împreună cu prof. arh. Alexandru Beldiman, al manifestării. Ar fi fost desigur utile și niște discuții pe marginea referatelor, dar lungimea excesivă a unora din ele, n-a permis acest lucru. Surprinzător este faptul că deși avem câteva colocvii și simpozioane pe zi, referenții noștri încă nu au deprins toți disciplina comunicării: date sau idei noi spuse pe scurt. În programul colocviului au mai figurat și vizitarea câtorva case bucureștene de Marcel Iancu, și expoziția „București - 2000", cu machetele concursului internațional, expuse în sălile Parlamentului.

Amelia Pavel

Religia în dezbatere

◆ „Întoarcerea religiosului" ca fenomen deosebit de complex al zilelor noastre face obiectul a numeroase cărţi apărute în Franţa în ultimul timp. Două dintre cele mai recente sînt cea coordonată de Jacques Derrida şi Gianni Vattimo sub titlul *La Religion* (Editions du Seuil, Paris) şi *L'historien et la foi (Istoricul şi credinţa),* publicată de Editura Fayard, sub coordonarea lui Jean Delumeau. Aceasta din urmă reuneşte mărturiile a douăzeci şi cinci de istorici ai religiilor, care îşi pun problema predării acestei discipline în raport cu convingerile lor religioase şi cu exigenţele vieţii moderne. Cea dintîi (la care colaborează nume ca Hans-Georg Gadamer, Eugenio Trías, Aldo Gargani, Maurizio Ferraris, participanţi la un seminar organizat la Capri, în 1994) stă sub semnul întrebărilor pe care filosoful francez Jacques Derrida le formulează astfel: „De ce acest fenomen, numit în grabă «întoarcerea religiilor», e atît de greu de gîndit? De ce surprinde el? De ce îi miră el mai ales pe cei care credeau în mod naiv că o alternativă opune pe de o parte Religia, pe de alta Raţiunea, Luminile, Ştiinţa, Critica (critica marxistă, genealogia nietzscheană, psihanaliza freudiană şi moştenirea lor), ca şi cum una n-ar putea să însemne decît sfîrşitul celeilalte? «Întoarcerea religiosului» se reduce oare la ceea ce *doxa* determină în chip confuz ca «fundamentalism», «integrism», «fanatism»"?"

Inelul Iffland

◆ Bruno Ganz (55 de ani) este considerat, după legendara întrupare a lui Peer Gynt în regia lui Peter Stein, cel mai important actor german

contemporan. El e un spirit meditativ, cultivat, care-şi studiază cu seriozitate rolurile, căutînd să înţeleagă esenţa personajelor. De la o vreme, preferă rolurile din filme celor din teatru, - seriile nesfîrşite de reprezentaţii şi reluări începînd să-l plictisească. Rolul din *Cerul deasupra Berlinului* de Wim Wenders i-a adus mari satisfacţii. Recent el a primit Inelul Iffland - distincţia cea mai rîvnită de oamenii de teatru germani.

Istoria editurii S. Fisher

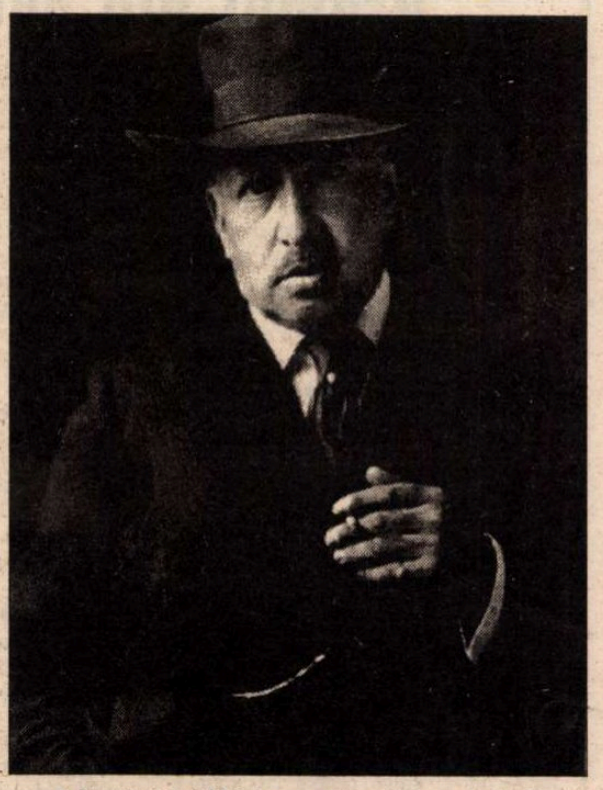

◆ Fondată în 1886 de către Samuel Fischer (în imagine), editura ce-i poartă numele a avut un rol excepţional în istoria literaturii germane contemporane. Tînărul editor este cel ce i-a publicat pe Gerhart Hauptmann, Hugo von Hofmannstahl şi Artur Snitzler, aici a apărut *Casa Buddenbrook* de Thomas Mann, şi Franz Kafka şi-a apărat *Metamorfoza* în faţa lectorului său, Robert Musil, care voia să o scurteze cu o treime. Aici Herman Hesse şi-a putut manifesta opoziţia faţă de patriotismul lozincard al colegilor săi, în timpul primului război. După moartea fondatorului, editura a fost preluată în 1935 de ginerele său Gottfried Bermann-Fischer care, evreu fiind, ca şi socrul, a trebuit să se refugieze din faţa naziştilor, încredinţîndu-i interimatul lui Peter Surkamp care a plătit acest act de curaj cu internarea în lagăr. Cînd Bermann-Fischer s-a întors în 1950 din SUA, l-a regăsit pe Surkamp şi cei doi editori s-au separat, editurile lor fiind cele mai bune din Germania, o concurenţă din care literatura nu are decît de cîştigat.

Bernanos

◆ Cartea cu titlul *Bernanos* a lui Louis Muron, apărută la Flammarion, nu este nici o biografie romanescă, nici un eseu critic ci o încercare coerentă de portret al unui scriitor despre care s-a spus atît că e de dreapta cea mai reacţionară, cît şi de stînga. Redactor şef în tinereţe al unui jurnal monarhist, organ al naţionalismului integral, Bernanos s-a delimitat apoi de antisemitismul în care a fost educat, a demisionat de la *Action française,* s-a lansat în polemici acerbe cu Maurras. Perioada sa de creaţie n-a durat decît zece ani, din 1926 pînă în 1936, căci ducea o viaţă nomadă şi voia mereu să plece departe. Războiul i-a dat această ocazie: a plecat în Brazilia, unde s-a făcut crescător de vite. („Am cumpărat 200 de vaci şi mi-am cîştigat dreptul să nu-mi mai spun om de litere ci văcar, ceea ce mi se pare preferabil"). Din exil, publică articole de rezistenţă şi corespondează cu De Gaulle care după Eliberare îl cheamă acasă. Întors în Franţa, refuză orice funcţie politică. Biografia lui Muron conturează un personaj de o dezolantă luciditate.

Lumea olmecilor

◆ Galeria Naţională de Artă din Washington a prezentat până la 20 octombrie impresionanta expoziţie „Olmecii". Concomitent cu acest eveniment, Editura *Gallimard - Univers des formes* a publicat volumul „Mexicul. De la origini la azteci" de Ignacio Bernal şi Mireille Simoni-Abbat, o amplă lucrare care tratează arta mexicană, de la olmeci la căderea lui Tenochtitlan.

„Pictura romană antică"

FUNDATĂ în anul 25 înainte de Christos pentru a-i adăposti pe veteranii legiunilor a V-a şi a X-a şi a se asigura astfel stabilitatea comunicaţiilor pe drumurile romane care uneau Sevilla cu Salamanca şi Toledo cu Lisabona, Emerita Augusta, cu numele preschimbat în Mérida, este astăzi capitala provinciei spaniole Extremadura iar monumentele ei au fost declarate, din 1993, de către UNESCO, drept „Patrimonio de la Humanidad". Poduri, apeducte, un teatru de 6000 de locuri, conservat în bună parte sub forma iniţială, amfiteatru pentru luptele gladiatorilor, temple, terme, fundaţii sau resturi de case cu rafinate mozaicuri - toate fac parte din zestrea arhicunoscută a oraşului dar săpăturile continuă să scoată la lumină mereu alte vestigii ale aşezării antice, ale succesivelor cuceriri vizigote şi maure ca şi pe cele ale medievalităţii creştine timpurii. Mérida întreagă este un adevărat muzeu sub cerul liber unde, uneori, un simplu bazin de apă, de exemplu, precum cel adăpostit de Alcazaba - de origine romană dar reconstruit de arabi şi împodobit tot de ei cu superbi pilaştri luaţi din edificiile vizigote - poate sugera, el singur, secole întregi de istorie şi de artă.

Bogăţia şi excepţionala valoare a pieselor arheologice descoperite în acest oraş au determinat autorităţile să construiască aici un *Muzeu naţional de artă romană.* Inaugurat în 1986, operă a prestigiosului arhitect Rafael Moneo Vallés, edificiul evocă, pînă în incredibile detalii, stilul sobru al arhitecturii romane clasice. Conceput pe mai multe nivele, muzeul conservă la subsol un amplu şantier, în această „criptă" arheologică păstrîndu-se intacte structuri din oraşul antic: fragmente de locuinţă, morminte, porţiuni de străzi pavate. Astfel, încă de la primii paşi, vizitatorul are senzaţia că pătrunde într-un spaţiu privilegiat, creator de istorie şi cultură. Exploatînd cu un impecabil profesionalism avantajele oferite de o asemenea ambianţă, organizatorii expoziţiei „Albores de la belleza" (sau cum apare chiar pe afiş titlul tradus în alte două limbi romanice: „Jeunesse de la beauté", „Albori della bellezza") au plasat în amintita criptă marea majoritate a exponatelor. Este vorba de zeci de fotografii, de mărimi impresionante şi de o ireproşabilă calitate, ce reproduc picturile romane descoperite la Herculanum, Pompei, Roma, Narbonne, Mérida sau în Portugalia, Germania, Marea Britanie, Austria, Liban dar şi în România, la Constanţa. Alături de portrete (*Safo, Vînzătorul de pîine, Actorul rege*), de scene de vînătoare, de peisaje exotice sau de *Nunţile Aldobrandine* figurează un fragment din *Banchetul funerar* ca şi un detaliu, intitulat *Păunii,* ambele fotografii efectuate după picturile originale aflate în mormîntul din secolul IV, descoperit la Constanţa.

De la standul muzeului poate fi cumpărat un preţios catalog-album ce cuprinde numeroase şi docte studii despre pictura romană, reproducerea şi descrierea amănunţită a tuturor exponatelor ca şi interpretările date de exegeţi unor picturi controversate precum cele din celebra Villa dei Misteri din Pompei. Aşa cum aflăm din notele introductive, *Ars latina,* sub înaltul patronaj al *Uniunii latine,* a organizat expoziţia şi a editat, în 1995, respectivul catalog. Din comitetul ştiinţific al programului cultural conceput de *Uniunea latină* fac parte reprezentanţi din Italia, Spania, Franţa, Germania, Elveţia, iar prin arheologul Radu Ciobanu, şi din România. De altfel domnia sa a semnat şi paginile referitoare la picturile romane din Dobrogea ca şi la atestările artei romane pe teritoriul Daciei. Şase mari teme au fost ilustrate prin exponatele prezentate la Mérida (mitologia, portretul, viaţa cotidiană, peisajul, natura moartă, arhitectura onirică şi decorul), două dintre ele (viaţa cotidiană şi natura moartă) fiind exemplificate şi prin *Banchetul funerar* şi *Păunii* de la Constanţa. Comentatorii au remarcat arbitrariul unor astfel de grupări tematice, găsind că ar fi la fel de îndreptăţită şi clasificarea după criterii stilistice care ar pune în valoare realismul, barocul, impresionismul picturii romane. Alte studii au fost dedicate originilor portretului şi ale peisajului, insistîndu-se asupra ideii că peisajul în pictură trebuie privit ca o descoperire a artei romane. Cînd în desene apar şi complexe arhitectonice, atunci specialiştii amendează prompt şi fără menajamente viziunea romanilor declarînd că „acest popor de constructori ne propune proiecte care desfid toate legile arhitecturii şi ale gravitaţiei".

Cele două acte de cultură patronate de *Uniunea latină* nu-şi puteau găsi, pentru lansare, o gazdă mai potrivită decît străvechea Emerita Augusta - Mérida zilelor noastre.

Mădălina Nicolau

Autor anonim

◆ Apărută prima oară în 1791, cartea - al cărei autor a rămas anonim - *Adevărata viaţă particulară a Mareşalului Richelieu, conţinînd iubirile, intrigile şi tot ce are legătură cu diferitele roluri jucate de acest om timp de peste optzeci de ani* a fost reeditată luna aceasta la Gallimard, într-o ediţie cu textul stabilit, prezentat şi adnotat de Elisabeth Porquerol. Viaţa celui ce s-a dorit „profesorul de plăceri" al lui Ludovic al XV-lea este scrisă într-o limbă admirabilă, pe un ton lejer şi cinic, iar anecdotele povestite au turnură romanescă deşi nimic nu e fals din punct de vedere istoric.

Revista revistelor

Din cele două lăzi

MANUSCRIPTUM n-ar mai avea de ce - atunci cînd consacră întregul sumar ineditelor unui singur autor - să scrie pe copertă *număr special*. După atîția ani lumea știe că fiecare număr al publicației trimestriale e *special* și nu trebuie pierdut. Cronicarul, pasionat de decenii de această revistă grea în toate sensurile (foarte dificil și costisitor de făcut, cu pondere culturală nedezmințită), știe cîtă muncă neprețuită, devotament, acribie implică ea. dar și că volumele masive, atît de atent redactate, nu au soarta perisabilă a revistelor ci sînt păstrate în biblioteci, printre cărțile de referință. Așa se va întîmpla și cu recenul număr 102-103, îngrijit de Ruxandra Mihăilă și dedicat integral lui Mircea Vulcănescu. Arhiva acestuia, păstrată în două lăzi mai mult de 40 de ani de soția lui, a început să fie scoasă puțin și cu mari obstacole la lumină la începutul anilor '80 (*Dimensiunea românească a existenței* reeditată de E. Simion în 1983 și cîteva inedite prin reviste de provincie), pentru ca, după 1989, să se contureze profilul spiritual al interesantului autor prin volume publicate la Editura Eminescu, Humanitas, Fundația Culturală, Paideia. În cele două lăzi au rămas însă destule inedite și dintre ele s-a ales materia acestui număr, ilustrat cu numeroase fotografii, facsimile, desene. Cea dintîi calitate a concepției redacționale este că a evitat comentariul pios sau emoțional al vieții curmate în 1952 la Aiud, însoțind textele cu introduceri și note făcute cu impecabil profesionalism de Marin Diaconu și Măriuca Vulcănescu. Apoi, modul cum a fost gîndit sumarul dă o imagine complexă a omului și preocupărilor sale. Numărul se deschide cu date autobiografice scrise în diferite împrejurări de Mircea Vulcănescu - un curriculum vitae, o „spiță de neam", un „autochip spiritual" la persoana a III-a - acesta din urmă deosebit de interesant. Zice M.V. despre sine, fără falsă modestie: „Spirit multilateral, preocupat deopotrivă de probleme filosofice, economice, religioase, artistice și morale, a căutat să desluşească în toate domeniile firul călăuzitor, perspectiva care permite cristalizarea evenimentelor risipite într-o sinteză unitară, aducînd totdeauna contribuția unor perspective noi în interpretarea materialului de care s-a ocupat." Ineditele - proiecte de studii, articole, conferințe, polemici, corespondență, pagini memorialistice și literare - sînt grupate pe domenii și absolut totul e de citit. ♦ De exemplu, la capitolul *Economie*, pe lîngă un studiu și niște însemnări economice sînt publicate și pagini de jurnal din iunie-august 1935, cînd fusese numit director al vămilor. Avea 31 de ani: „am impresia pe care am avut-o cînd am sărit întîia oară de pe trambulină. Nu știu nimic despre Vămi. N-am condus niciodată un serviciu. /.../ Aici sunt 1200 de funcționari pe care nu-i cunosc și de care va trebui să răspund iar în fața ușii mele stau, făcînd larmă, ca la bîlci, 200 de solicitanți". Apoi, funcționarii încep să se pîrască reciproc. M.V. își dă seama că sînt două tabere în luptă și multă corupție. Situația seamănă leit cu cea de azi. Proaspătului director i se solicită mereu scutiri ilegale de taxe dar el e decis să aplice legea. Pînă și pe profesorul lui iubit, Nae Ionescu, îl refuză cînd îi cere „scutire pentru un automobil splendid, Maybach, cu dublu compresor, pe care-l adusese din Germania. Nu i-am putut răspunde decît stereotipul «Legea nu prevede asemenea scutiri» și s-a uitat chiorîș la mine dar a zis «Bine, nu e nimic!». A intervenit sus, la ministrul Cancicov, cu care era prieten, și secretarul general Cristu Simionescu l-a scutit, cu toată opunerea Direcției Vămilor". Constată și că „aproape tot ce apare în ziare, cu subiect economic, se plătește. Cu oarecare exercițiu am ajuns să pot spune precis cine plătește și cît, numai după interesele cui servește și după valoarea litigiului." ♦ În segmentul legat de activitatea grupării „Criterion", se poate vedea încă o dată cum acei tineri intelectuali, „exponenți ai unor diverse și chiar opuse poziții" politice, se puteau confrunta și dialoga civilizat pe teren cultural. Alexandru George observă că, între colegii de generație, Mircea Vulcănescu era „un spirit moderat": „Toți contemporanii vorbesc admirativ de Mircea Vulcănescu, ca despre un om deosebit de dotat, generos, cu o mare cultură filosofică dar și cu o egală apetență pentru viață și pentru bucuriile ei foarte diverse, oarecum în contrast cu «idealismul» lui de concepție. În generația sa a fost spiritul cel mai «așezat», fără însă a fi și un neutral; el se situează între extreme - Cioran și Pandrea -, o atitudine în care se instalează firesc, fără a se lăsa ispitit de excesele celorlalți (sau chiar de cele ale unui Petre Țuțea și Belu Zilber). Era cel mai «burghez» dintre ei, menit parcă altui destin decît acela care se va încheia prin dispariția sa prematură, caz unic printre camarazii săi de generație". ♦ Un *curriculum vitae* făcut pentru criterioniști, dezvăluie un surprinzător spirit ludic la autorul *Dimensiunii românești a existenței:* „Maeștrii mei au fost, succesiv: Cocoșu Roșu, Calul lui Caligula, Paul Sterian și Nae Ionescu. Admir numai lucrurile pure. Consider pe Dan Botta cel mai poetic poet și pe Sebastian prozatorul cel mai prozaic. Pe Sterian și pe Călugăru îi văd, dimpotrivă, în paradisul lui Vinea: statistic. Pe Călugăru îl văd după ușă. Consider pe Acterian regizorul cel mai regal, oricare i-ar fi convingerile sociale, și pe Mac cel mai sculptural sculptor. Consider pe Maxy drept cel mai mare pictor, cu un cap mai mare decît toți contimporanii, dar cred că Marcel Iancu e mai masiv. Dimpotrivă, Evolceanu e mai subțire. Pe Eliade îl văd cel mai filosofic filosof după Comarnescu, dar pe Comarnescu nu-l văd. Dacă mă uit în altă parte, îl văd însă pe Comarnescu ministru de Instrucție, mai Gusti decît Gusti însuși și de fapt în regres față de sine însuși, fiind fost viitor prim-ministru, să-i ajute Dumnezeu."

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 $ S.U.A. pe an pentru țările extraeuropene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

LA MICROSCOP

Drumul din oglindă

RECENT, un prozator cu care discut periodic la telefon m-a anunțat că trebuie să ne consolăm cu ideea că scriitorii și-au pierdut puterea. Cărțile nu mai sperie pe nimeni, cenzura nu-i mai face pe cititori să caute „șopîrle", iar dezvăluirile nu mai au efectul de altă dată. Ziarele ne iau din cititori, serialele t.v. la fel, iar traducerile ne răpesc și dintre cei puțini rămași. Concluzia ar fi fost că nu prea mai avem pentru cine scrie. Perfect! Atunci trebuie să ne căutăm alți cititori! Recunosc că asta a fost o reacție umorală, dar după cîteva zile de reflecție am ajuns la convingerea că nu e altă cale. Proza de ficțiune nu e menită să sperie Puterea, în vremuri cît de cît relaxate în privința alegerilor. Unde poate interveni schimbarea politică, alegoria unei cărți de ficțiune nu mai înseamnă mare lucru. Tot așa, cititorul care a așteptat din partea literaturii să păcălească vigilența cenzurii nu mai poate avea aceeași bucurie a lecturii știind că scriitorul nu mai are nici un obstacol în calea scriselor sale. Cît despre dezvăluiri, acestea pot fi oricînd făcute într-un articol de ziar, cu exemple din viața curentă.

De acord. Dezvăluirile s-au făcut, tot ceea ce nu se putea scrie înainte să zicem că s-a scris, iar ziarele și serialele t.v. ne răpesc pînă și posibilitatea de a scrie despre fenomenele de actualitate.

Ce-i mai rămîne scriitorului care își ia în serios vocația? Dacă vrea putere, s-o ia de la capăt. Dar dacă vrea, pur și simplu, să opună puterii, oricare ar fi aceasta, o viziune asupra existenței și sensului nostru, independent de schimbările puterii, el trebuie să-și reteze orice dorință de putere. Trecut prin multe, Stendhal spunea despre roman că e o oglindă plimbată pe deasupra unui drum. Cu alte cuvinte, oglinda nu poate fi făcută vinovată de înfățișarea drumului. Dar cine alege drumul pe deasupra căruia urmează să fie plimbată oglinda? Stendhal nu e decît un caz de așa-zisă naivitate sau, mai curînd, de expertă manipulare în numele căreia drumul pe care vrea să-l propună autorul e reflectat în oglinda romanului său. Drumul e, în realitate, chiar oglinda lui, dar autorul izbutește astfel să pară „obiectiv", în pofida tuturor vădite sale subiectivisme.

De ce n-am admite însă că scriitorul nu cunoaște drumul? Sau că vrea să deschidă un nou drum? Sau chiar că se află în căutarea unui drum, în timp ce pipăie zidul cu care avem cu toți de-a face?

Impresia mea e că experiența zidului, cu toate falsele sale coridoare, nu e încă suficient de puternică pentru ca firul pe care îl aruncă scriitorul să fie luat în serios. Experiența individuală e încă de ajuns pentru a ne găsi un culcuș în zid. Nu e încă nevoie de un nebun care să spună că zidul poate fi perforat. Deși zidul există. Și el, zidul, nu poate fi străbătut doar pe calea teoretizării sale, ci prin tatonarea directă, cu toate rănile pe care le aduce acest tip de contact. Între elegant eseisticul îndemn „Închipuiți-vă că în fața dvs e un zid" și problematicul semnal că aveți un zid înainte, îndemnul eseistic va avea, pentru un timp, cîștig de cauză. Dar după ce trambulinele eseisticii vă vor aduce, dincolo de zidul închipuit, în fața zidului adevărat, pentru străbaterea căruia contează experiența individuală, atunci e cu putință ca scriitorul de ficțiune să nu mai pară un născocitor de povești, ci un căutător de soluții demn de luat în seamă.

Cristian Teodorescu

Axioma turbincii

După mai multe eschive reciproce, ziarul *ADEVĂRUL* și președintele Iliescu au ajuns la conflict deschis. Însă după deschiderea conflictului, *Adevărul* afirmă că redactorii săi primesc amenințări de la diverși Ionești și Popești, supărați că acest cotidian s-a legat de președintele ales. E cu putință, dar atunci înseamnă că ziare ca *ZIUA* sau ca *ROMÂNIA LIBERĂ*, care au conflicte mai vechi cu dl Ion Iliescu, o țin numai în amenințări. Dar probabil că s-au învățat, dacă nu cumva Ioneștii și Popeștii care și-au încercat amarnicia cu aceste ziare și-au găsit îndeletniciri mai potrivite. ♦ *ZIUA* a anunțat, de curînd, că specialiști în iritarea alegătorilor plătiți de PDSR lipesc pe autoturisme afișe care fac reclamă electorală formațiunilor din opoziție. Din cauza adezivului, afișele cu pricina nu pot fi dezlipite decît odată cu o parte din vopseaua automobilului. Dacă ceea ce spune *Ziua* e adevărat, atunci societățile de asigurare a autoturismelor sînt ca și falimentare. Revopsirea mașinilor e o afacere costisitoare care nu ține seamă de jocurile politice. ♦ Aflăm din presa cotidiană că lui C.V.Tudor i s-a interzis să folosească o anumită sală a sindicatelor dintr-unul din județele în care-s-a dus să-și facă publicitate electorală. Motivul e că C.V.Tudor și-a permis să-i insulte pe sindicaliștii din acest județ cu doi ani în urmă. Indiferent de motiv și indiferent de părerea noastră despre C.V.Tudor, el nu trebuia împiedicat să-și facă plăcerea în județul cu pricina. Și asta din cel puțin două motive. Primul e că acest precedent poate fi folosit și în alte părți împotriva partidelor onorabile, iar al doilea e că prin astfel de interziceri, C.V.Tudor poate părea o victimă a campaniei electorale, ceea ce d-sa e departe de a fi. ♦ După demisia primarului sectorului 1, George Pădure, redactorul șef al *EVENIMENTULUI ZILEI* a anunțat că vrea să mediteze între primarul demisionar și primarul general al Capitalei. Dacă cei doi primari nu sînt în stare să pună mîna pe telefon pentru a se lămuri cum stau lucrurile e de două ori trist. O dată, fiindcă își consideră persoana mai presus decît le e misiunea pentru care au fost aleși, iar a doua oară, pentru că lucrează în regim de forță acolo unde ar fi cazul să-și folosească diplomația. Și mai trist e însă că un ziarist, fie el și șeful *Evenimentului zilei*, vrea să intervină în acest conflict, pentru a-l aplana. Îndeobște ziariștii sînt bucuroși că au loc scandaluri, ca să aibă despre ce scrie. Atunci cînd însă un șef de ziar vrea să devină intermediar între două personalități alese prin vot pentru a le potoli, asta înseamnă că scandalul dintre ele nu prea are temei. Sau, la fel de bine, că persoana care încearcă să le împace, nu are încredere în temeiurile lor. Una peste alta, dacă la noi ziariștii vor să potolească scandaluri publice, asta miroase a apocalipsă a actualului sistem. ♦ După ce PDSR-ul a fost dat de gol că umblă să manevreze telefonic persoanele cu drept de vot, dl. Iosif Boda și-a încercat talentul în așa-zise axiome de soiul: „Morala în politică nu e același lucru cu morala obișnuită". Fostul diplomat uită, se pare, un lucru. Că dacă ești prins cu cioara vopsită, nu te scapă de asta nici măcar misiunea de ambasador. Dar cum, la noi, un păcat te scapă de altul, de ce să ne mirăm că și morala ține de împrejurări!? Din nefericire - și asta dl. Boda o știe foarte bine - jocul de-a morala a adus României numai puncte negative în marele șotron european. Cu jocul pe care îl fac acasă, externiștii noștri vîrîți în campanie electorală, explică indirect de ce România trebuie să se lupte atît de amarnic pentru a intra în NATO. Norocul lor e că, periodic, rușii se supără că și-au pierdut importanța europeană și amenință în cel mai curat stil de Ivan Turbincă țările care și-au permis să le scape de sub control. Alții poate că le-au scăpat, dar noi, la o adică, cum vom reacționa la fatidicul „Pașol na turbinca"?

Cronicar

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 – București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție: 800 lei

Biblioteca Județeană

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundaţia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

23 - 29 octombrie 1996

(Anul XXIX)

42

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Târgul Internaţional de Carte de la Frankfurt pe Main, octombrie 1996

- Tipăriturile şi revoluţia digitală
- Agonie feerică

(pag. 12-13)

Inedit

Convorbiri cu Henriette Yvonne Stahl

(pag. 14-15)

Meningo-encefalita şi Ion Iliescu

(pag. 3)

Cronici la volume de Mircea Zaciu şi Toma Pavel

(pag. 9, 20-21)

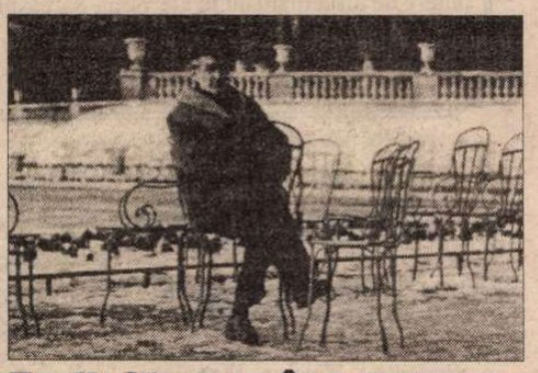

Emil Cioran în viziunea lui Jorge Gimeno

(pag. 21)

Independence Day - un fenomen cinematografic

(pag. 17)

„Bă, aţi devenit o naţie de condamnaţi!“

(pag. 2)

Despre comparatism, azi... -

interviu cu PAUL CORNEA

(pag. 22)

Traducerile fac o literatură

SE ŞTIE că M. Kogălniceanu era de părere că „traducţiile nu fac o literatură“. În manifestul romantismului românesc publicat în 1840 în revista *Dacia literară*, propunînd literaţilor subiecte de inspiraţie naţională, autorul faimoasei *Introducţii* combătea „mania“ traducerilor, care invadaseră piaţa, împiedicînd, în opinia lui, dezvoltarea literaturii româneşti. Un veac şi jumătate mai tîrziu, după revoluţia din 1989, sîntem confruntaţi cu aceeaşi dificultate. Numărul traducerilor este net superior aceluia al cărţilor originale. E suficient să intri într-o librărie sau să-ţi arunci ochii pe tarabele doldora de cărţi din pieţe ori de pe stradă ca să constaţi că autorii români se pierd printre aceia străini.

Spre deosebire de aceia care împărtăşesc astăzi ideea de ieri a lui Kogălniceanu, eu nu sînt deloc alarmat de fenomenul cu pricina, mai mult, cred că traducerile *fac* o literatură.

Să luăm ca exemplu romanul românesc: el s-a născut în a doua parte a secolului trecut prin imitarea romanelor franţuzeşti de mistere (sau de senzaţie), care îşi aveau rădăcina în Balzac şi coroana în E. Sue. Printre traducerile care-l supărau pe Kogălniceanu se găseau zeci de astfel de romane. Foarte citite în original, pe urmă traduse, adaptate şi imitate, aceste romane au condus în cele din urmă la crearea genului la noi.

Era întrucîtva normal ca după revoluţie, liberalizarea pieţei culturale să permită invazia de traduceri. De o liberalizare a pieţei fusese vorba şi în jurul lui 1848. Devenită obiect de consum, cartea se comporta (şi se comportă) ca o marfă. La fel cum liderii de opinie ai romantismului paşoptist au pierdut controlul asupra literaturii (lor le displăcea romanul din instinct, fiindcă li se părea un gen trivial), liderii de opinie ai anilor '90 s-au văzut depăşiţi de o realitate nouă, în care mulţimea de traduceri a acoperit, ca o lavă, producţia originală.

Nu numai că nu ne putem opune unor astfel de fenomene; dar nici nu e cazul să ne speriem de ele. Literatura română nu va displăcea din cauza traducerilor. Mai devreme sau mai tîrziu se va restabili echilibrul. Şi este aproape sigur că literatura română va pune în propriul profit această uriaşă suprafaţă de contact cu alte literaturi. E greu de ştiut acum în ce va consta profitul, dar el este indenegabil. Totdeauna raporturile dintre culturi s-au dovedit rodnice. Dacă privim în urmă, vedem că toate momentele de vîrf ale istoriei noastre literare au fost urmarea „descoperirii“ lumii. Nu există nici un motiv de a crede că lucrurile stau astăzi altfel decît au stat înainte.

■

Biblioteca judeţeană

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieş

„Bă, aţi devenit o naţie de condamnaţi!"

ÎN ROMÂNIA ceauşistă, o lume a mitologiilor calpe, figura lui Petru Dumitriu, prozator care a părăsit ţara la începutul anilor '60, era înconjurată de o aură mistică. Se spunea despre el că, dacă nu ar fi plecat, ar fi fost cel mai important scriitor român al secolului (prostie pe care, în 1996, dl. Ion Cristoiu o repetă în gura mare într-unul din editorialele sale). Pe ce se bazau aceşti admiratori frenetici? Mi-e greu s-o spun, dar, în nici un caz pe lectura cărţilor lui Petru Dumitriu. Înafara unor pasaje din *Cronică de familie,* nu cred că e nimic de reţinut din miile de pagini impregnate de-un realism socialist pestilenţial. Nici măcar dacă în România ultimei jumătăţi de veac nu ar fi existat vreun alt "mare prozator", Petru Dumitriu nu ar ocupa acea poziţie : ca în binecunoscutul banc, el ar fi ieşit pe un loc codaş chiar dacă ar fi candidat singur.

Nu am, însă, nici un dubiu că Petru Dumitriu era el însuşi un *personaj.* Unul dintre adversarii săi din epocă, Eugen Barbu, l-a prins, ca într-un insectar, descriindu-l, în diareticele sale *Caiete ale Principelui,* sub figura Condotierului. Că lui Eugen Barbu i-a reuşit un cu totul alt portret decît intenţiona - se mai întîmplă. Ceea ce mi-a sugerat n-a fost nici pe departe imaginea eroului fascinant (chiar dacă fascinant prin odioşenie), cît aceea a unui fante de mahala... A unui ieftin(?) mercenar intrat în slujba celui care plătea mai gras. Intuiţie care, din nefericire, mi s-a confirmat.

Traducerea sau republicarea, după 1990, a cărţilor lui Petru Dumitriu nu au reuşit să facă din exilatul de la Metz figura literară presimţită de admiratori. Nici măcar cărţile de interviuri (una de Eugen Simion, cealaltă de George Pruteanu) şi ecranizarea unui fragment din *Cronică de familie* de către Lucian Pintilie nu au fost de natură să-l propulseze pe fostul prozator oficial al anilor '50 în fruntea ierarhiilor literare. Dimpotrivă. Cu fiecare salvă de onoare trimisă în direcţia sa, Petru Dumitriu se dovedea tot mai incapabil să facă faţă rolului pe care-l avea de jucat.

Că e ceva putred în toată afacerea aceasta se putea deduce din cantitatea enormă de cenuşă pe care autorul *Drumului fără pulbere* şi-o turna de cîte ori s-a adresat publicului românesc. E drept dl. Dumitriu avea de ce să-şi ceară iertare. Alături de dl. A. Toma, Mihai Beniuc şi alţi stalinişti de prima oră, el a contribuit activ şi decisiv la îndobitocirea poporului român. Aceasta e o certitudine. Nu e cazul să mai explic de ce.

Uluitor e că omul care, în interviurile date după 1990, părea să sufere fizic pentru răul pe care îl făcuse poporului său, revine în viaţa publică şi o ia de la capăt, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Ataşat valorilor comunismului, nu i-a scăpat decît un singur protagonist din galeria dictatorilor bolşevici: Ceauşescu. La sfîrşit de mileniu, i-a fost dat acestui prozator de tristă faimă să facă legătura între primul conducător bolşevic al României, Gheorghiu-Dej, şi ultimul supravieţuitor al doctrinei leniniste, Ion Iliescu.

Într-o lume normală, ar fi fost treaba lui Petru Dumitriu cu cine votează şi pe cine sprijină politic. Dar nu într-o Românie groggy, care încearcă din răsputeri să-şi revină din pumnii în care, cincizeci de ani, a ţinut-o istoria. Nu mă deranjează nici măcar că dl. Dumitriu a sosit în România în cel mai nepotrivit moment - în miezul campaniei electorale decisive pentru soarta ţării. Nu pot, totuşi, să-mi imaginez că în recluziunea de la Metz el n-a aflat chiar nimic despre situaţia reală a României. Oricît de sărac ar fi, un aparat de radio sau un ziar occidental tot poate să-şi permită.

Omul care-şi aduce perfect aminte de evenimente din urmă cu patruzeci-cincizeci de ani, n-are cum să ignore total ce s-a petrecut în urmă cu şase-şapte ani. Pentru că, slavă Domnului, e vorba de întîmplări care au făcut destul zgomot. Să nu fi aflat nimic dl. Dumitriu despre evenimentele sîngeroase din decembrie 1989? Să nu-i fi şoptit nimeni vreo silabă despre bănuielile grave care plutesc în legătură cu Ion Iliescu, suspectat de conspiraţie împotriva propriului popor, de colaborare cu K.G.B.-ul şi altele nobile fapte de arme? Să nu fi fost dl. Dumitriu (deformat, ca orice prozator, în scormonirea sensurilor ascunse ale întîmplărilor) curios să afle cine a chemat la Bucureşti minerii care au schilodit populaţia nevinovată? M-aş mira.

Explicaţia prezenţei la Cotroceni a d-lui Dumitriu constă în atrofierea totală a fibrei morale a celui care continuă să aibă o atît de bună părere despre propriul scris. E dreptul său să nu ştie că în România există o opoziţie democratică şi că o jumătate de ţară e oripilată de politica girată de Ion Iliescu. E dreptul (şi poate datoria) d-lui Dumitriu să se comporte precum ultimul pupincurist de provincie aterizat pe covoarele moi de la Cotroceni. Dar dl. Dumitriu nu are nici un drept să interpeleze birjăreşte poporul român, aruncîndu-i, în timp ce ţesăla slugarnic orgoliul iliescian, dispreţuitorul „Bă, aţi devenit o naţie de judecători!"

Care judecători, domnule Dumitriu? Judecătorii care nu mai ştiu nimic de terorişti, de mineriade, de fraude electorale, de datorii externe făcute pentru a înarma poliţia şi trupele de pază ale preşedinţiei? Cîţi condamnaţi de către poporul român cunoaşteţi, domnule Dumitriu, din miile de nomenklaturişti care au adus, prin cinism şi incompetenţă, la sapă de lemn un întreg popor? Care judecători, domnule Dumitriu? Intelectualitatea care acceptă salariile de mizerie şi statutul de *underdog* absolut, doar pentru a ridica cu un milimetru nivelul de cultură al poporului? Tineretul care e scîrbit încă din adolescenţă de politica murdară a unui regim odios? Populaţia deprimată şi obosită, care a ajuns, după şase ani de paradis iliescian, să facă interminabile cozi la zahăr şi ulei? Aceştia sînt judecătorii pe care, în ciocoismul dumneavoastră incurabil îi trageţi, la indicaţii cotrocene, de urechi? Temeţi-vă, domnule Dumitriu. Pentru că în slugărnicia respingătoare inspirată de vizita la Cotroceni nu aţi putut observa că românii nu sînt o naţie de judecători. Ci - poate şi datorită „marilor" dumneavoastră scrieri - una de condamnaţi.

■

POST-RESTANT

de Constanţa Buzea

SPUNEŢI că aţi publicat *proză şi poezie în reviste anterior Revoluţiei* şi că aţi *avut traduceri publicate în presa literară din literatura iberoamericană,* că aţi *obţinut un premiu la revista Urzica, decernat de Viorel Ştirbu,* că aţi fost *inclus într-o antologie de poezie română apărută la Lima* şi aţi *apărut în reviste de poezie peruană. După Revoluţie* aţi *avut colaborări de poezie originală şi traduceri din lirica iberoamericană la Radio* şi că lucraţi *actualmente la Primăria Generală, Relaţii Internaţionale.* Dacă textul din care am extras cele de mai sus ar aparţine unui simplu funcţionar, poate că nu ne-ar deranja şi nici nu ne-ar revolta într-atât neglijenţele de formulare, de punctuaţie, dezacordurile, transcrierile eronate, toate acestea deteriorând sensul exact al comunicării. Dacă un simplu funcţionar ar emite un act public în care ar exista asemenea erori, el şi-ar pierde pâinea în cel mai scurt timp. În cazul de faţă, funcţionarul este poet, şi nu unul lipsit de calităţi. Şi pentru că este poet, nu i se pot trece cu vederea uşurinţa şi graba, nepăsarea poate, ignoranţa în fond, cu care îşi formulează, fie şi textul unei banale scrisori în care îşi trece în revistă activitatea literară. Autorul poate simţi o uşoară aiureală şi poate fi oarecum îndreptăţit în primul moment să nu ia în serios apelul meu. Să revenim însă la extrasele din epistola cu pricina şi să analizăm situaţia. În primul rând, pentru a se evita impresia de dezacord, nu s-ar putea umbla puţin la topica frazei din care am extras nefericita formulare? Apoi, verbul *a avea,* în expresia *am avut traduceri,* nu este cel mai potrivit. Mai departe, *ibero-americană* se scrie cu cratimă. Admiteţi, vă rog, că dacă spuneţi *reviste de poezie peruană* şi *reviste de poezie din Peru,* nu spuneţi două lucruri diferite. Revistele de poezie peruană publică poezie peruană, revistele de poezie din Peru publică poezie din Peru. (Am dedus că dv., dincolo de deficitul de virgule în care vă complaceţi, aţi publicat în presa românească traduceri, ale dv., din literatura ibero-americană). Dar în revistele de poezie care apar în Peru, se poate publica poezie din Peru (peruană), dar şi traduceri, în peruană, din poezia română, de pildă, semnate de un poet român care cunoaşte, ca dv., peruana... Mă opresc aici. Spuneam că autorul în discuţie este un poet bun, cu calităţi evidente, chiar cu unele reuşite, precum *Böwe, frate cu Löwe, Fabula, Oamenii muncii, Ursul fantomă, Ai mei sunt crocodilii* şi *Căutătorul,* numai partea a doua, minus terţina de început. Dezinvoltură, fineţe, umor şi chiar un aer misterios. Dar ce să cred, Doamne, Dumnezeule, trezindu-mă faţă în faţă cu un titlu ca acesta: *Obiecţiile unei duminici, după-amiezi,* şi cu poemul ce-i urmează: „Desferecând cutiile/tămăduitorului fruct guava/Rememorând apelul telefonic/al gândului/drum căutând a-şi face/picătură cu picătură/spre nervul ce mâna dezamorsează/.../Eu încă... iscălesc"? (*Darian Ionescu Pascal,* Bucureşti) ● „Vremurile de tranziţie/priesc -/ celor cu multă ambiţie,/ care se-nghesuiesc/ pe podium - în prim-plan -/ pentru a fi fotografiaţi,/ pentru a fi imortalizaţi/ şi totdeauna - premiaţi.// Dar ei - sunt cei -/ce-au fost şi ieri-şi-alaltăieri - / veţi constata, veţi exclama -/ păi da!// Căci aceştia nu pot suporta -/ clipe de umbră -/ sau penumbră-/ măcar aşa din jenă/ faţă de creaţie/ sau de rotaţie!/ Sfidând şi bunul simţ/ şi-ndemnul raţiunii -/ se vor pe post de/ *văduvă* -/ care urmează totdeauna - *prima* - / chiar dricul naţiunii!". Exces de pauze în acest text ce arată bunăvoinţă în absenţa talentului literar. Un autor modest, dar cu câtă putere de discernământ în ale vieţii. Sarcasm, tu, fiul neputincios al disperării dureroase eşti! (*Ioan Patriciu,* Bucureşti).

■

România literară

Editată de:

- *Fundaţia "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacţia: **Nicolae Manolescu** - director, **Gabriel Dimisianu** - director adjunct, **Alex. Ştefănescu** - redactor şef, **Mihai Pascu** - secretar general de redacţie, **Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu** (critică şi istorie literară), **Constanţa Buzea** (poezie, proză), **Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu** (publicistică), **Eugenia Vodă** (film, muzică), **Marina Constantinescu** (teatru, plastică), **Adriana Bittel** (externe), **Anca Firescu** (secretar de redacţie), **Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galaţchi, George Şipoş** (corectură), **Victor Ciupuliga** (fotoreporter).

Administraţia: **Fundaţia "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod 71341.** Cont în lei: **B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089.** Cont în valută:**B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu** (director executiv), **Elena Raicu** (contabil şef), **Corneliu Ionescu** (şef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), **Andriana Fianu** (corespondenţă şi difuzare în străinătate), **Elena Hurducaş** (secretariat).

Corespondenţi: **Gabriela Melinescu** (Stockholm), **Dumitru Radu Popa** (New York), **Tudor Olteanu** (Amsterdam), **Leons Briedis** (Riga).

Tehnoredactare computerizată: **Fundaţia "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan.** Introducere texte: **Geta Gheorghiu.**

E-MAIL: **romlit@romlit.sfos.ro** şi **romlit@buc.soros.ro** (INTERNET)

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Meningo-encefalita şi Ion Iliescu

„Sosirea acestui domn în Bucureşti
a fost semnalul a mari calamităţi
pentru ţară!"
(I. Ghica - *Din vremea lui Caragea*)

DE VREO săptămînă încoace, buletinele medicale au devenit laconice, tonul lor e sec şi foarte precis, iar în această exactitate oricine poate citi, dincolo de informaţia propriu-zisă, un înaripat sentiment al victoriei. Vibraţiile unui triumf. Ideea vîrtoasă că românul, cel cu şapte vieţi în pieptu-i de aramă, a mai pus la pămînt un duşman. Aşadar, pe cale naturală, meningo-encefalita s-a stins. În ultimele zile nu s-a mai înregistrat nici un caz, cele peste patru sute de pînă acum au rămas în urmă ca un vis urît, iar cele patruzeci şi ceva de victime au dat doar vina pe meningo-encefalită, că altminteri au murit de cu totul altceva: de moarte bună, de bătrîneţe, de vreo afecţiune veche, moştenită, eventual, din regimul trecut, dinainte de '44 adică, de spleen, de plictis etc. Într-un cuvînt, s-au îmbolnăvit *de deces.* Şi, parşiv cum e cînd îl găbjeşte suferinţa, omul trebuie să pună necazul în spatele cuiva. Astfel a fost găsită biata meningo-encefalită, altfel benignă ca o acnee juvenilă, şi a trebuit ea să suporte capriciile unora care îşi tot amînau decizia de a muri din pricină că nu aveau un pretext serios. Victimele nici n-au fost, la urma urmelor, victime, pentru că ele mureau oricum şi, după cum s-a şi dovedit, din motive care le priveau. Dacă mortală n-a fost, şi nici impresionantă prin numărul cazurilor - ce înseamnă 400, vorba *bandei celor patru* (vă mai aduceţi aminte?), la 22 de milioane? -, dacă nu se ştie bine nici pînă acum unde intră, la epidemii sau la cefalee de sezon, atunci cum s-o bifăm, unde ar fi locul ei cel mai potrivit? Din punct de vedere socio-medical, lucrurile sînt şi acum în ceaţă; discuţiile dintre Liviu Maior (căruia i s-ar potrivi mai bine Minor) şi doctoriţa Bartoş, pe de o parte şi primarul general Victor Ciorbea, pe de altă parte, n-au făcut decît să-i pună într-o situaţie penibilă pe cei dintîi, vădit iritaţi că primarul le-a suflat cu un ceas mai devreme posibilitatea de a-şi clama ei grija pentru popor şi pentru copiii noştri, viitorul de aur etc. etc. Doar şcolile şi-au dezvăluit, cu acel prilej, starea de abandon, absenţa dotărilor elementare şi au demonstrat, încă o dată, lipsa oricărei preocupări a Ministerului şi a Inspectoratului pentru buna lor funcţionare. Prefectura, la rîndul ei, a fost confuză şi contradictorie pînă la ghiduşie: simpaticul şi mereu surîzătorul prefect Grigore Simion a mărturisit, între două fumuri de ţigară, că deşi Ciorbea nu are nici o îndreptăţire de a amîna începerea cursurilor şcolare, că doar Ministerul şi Inspectoratul sînt acelea care..., el, personal, nu şi-ar trimite copilul la şcoală. Reacţia promptă a primăriei, fără echivoc şi, de ce să n-o recunoaştem, inteligent ambalată mediatic, i-a surprins cam descoperiţi pe terapeuţii din partidul de guvernămînt şi pe felcerii guvernului Văcăroiu. Care, după prima clipă de uluială, au transferat toată povestea în plan politic şi au transformat bolnavii într-o grotească materie primă pentru cuvîntările lor incriminatoare. Şi cine altcineva putea fi vinovat de izbucnirea epidemiei dacă nu Opoziţia? Cine putea fi agentul direct al bolii dacă nu Primarul general Victor Ciorbea? Iar seria acuzelor directe la adresa lui Ciorbea a fost deschisă chiar de la tribuna Senatului, de către binecunoscutul senator Vasile Văcaru, într-un moment de adîncă supărare pe sat. Adică pe municipalitate. Şi, de la înalta tribună, a hotărît, în auzul întregii naţiuni, că se va vorbi „de meningita lui Ciorbea ca de ciuma lui Caragea". Numai că atribuirea s-a făcut cam în pripă, din goana electorală şi fără o expertiză serioasă pentru stabilirea paternităţii. Chiar şi simpla paralelă cu *ciuma lui Caragea* pune în valoare grave nepotriviri şi dezvăluie nu mai puţin grave carenţe de logică. Orice întîmplare ieşită din comun, cum ar fi o molimă, o lovitură de stat, o invazie de lăcuste sau de mineri, cere un patronaj *la vîrf* sau, cu alte cuvinte, are nevoie de o autoritate similară fenomenului. Să luăm ca exemplu chiar *ciuma lui Caragea.* De ce nu poartă cinstita ciumă numele agăi sau numele vornicului din Bucureştii respectivei perioade? Răspunsul e la îndemîna oricui: pentru că marile evenimente sînt întotdeauna ale stăpînilor, între ele şi conducători se naşte o legătură aproape mistică. De ce nu s-a numit, de pildă, „perioada" dinainte de '90 epoca lui Pană sau a lui Cioară, şi s-a numit epoca Ceauşescu? Din aceleaşi motive: personajele erau prea de tot insignifiante pentru a gira cu numele lor măreţia momentului. Şi în aceste condiţii, cînd Domnul (şi el un fel de Preşedinte!), sau viceversa, este o substanţializare a energiilor naţiei, o emanaţie (pardon de expresie!) a însăşi fâpturii ei ascunse şi cînd orice eveniment major îi aparţine acestuia de drept, vine PDSR-ul şi, în disprețul cutumelor şi în sfidarea logicii, îi atribuie epidemia lui Victor Ciorbea. Păgubindu-l, evident, pe Ion Iliescu de dreptul său legitim şi sacru de a o boteza cu propriul său nume. Aşadar nu „meningita lui Ciorbea" s-a manifestat în Bucureşti, ci „meningo-encefalita lui Iliescu". (În marea lor grabă de a-i găsi un naş, sanitarii de la PDSR au omis denumirea întreagă a bolii. Ei par a ignora faptul că în afară de un meninge care abia se mai ţine, românul posedă şi un encefal tot aşa de slăbit). Dar în afara argumentelor care ţin de reprezentativitate, legătura dintre epidemie şi Ion Iliescu este susţinută şi de fapte mult mai pedestre: boala a apărut pe fondul unei drastice devitalizări a locuitorilor României, al prăbuşirii rezistenţei lor biologice, în condiţiile în care ţara nu prea a dansat în Cipru, dar a fost hotărît cîrmuită de regimul al cărui exponent este chiar Preşedintele. Sărăcirea unei imense părţi a populaţiei şi degradarea vieţii pînă la promiscuitate, în timp ce fălcile pedeseriştilor de la vîrf sporesc ca aluatul turcesc, nu prea pot fi trecute în contul lui Ciorbea fără asumarea vitejească a unui ridicol cît casa. Pentru că, la urma urmelor, Ciorbea nu-i decît primarul Bucureştilor, dar Iliescu este şi Preşedinte peste Giurgiu, Călăraşi, Teleorman, Constanţa ş.a.m.d., cercetate şi ele de insidioasa lighioană a meningo-encefalitei. Dacă mai punem la socoteală şi observaţia că cel mai grav atins de virulenţa bolii a fost Sudul ţării, adică pepiniera de voturi a actualului Preşedinte, iar cei loviţi direct de morb au fost sărmanii şi neajutoraţii, adică votanţii necondiţionaţi ai aceluiaşi, legătura dintre Iliescu şi meningo-encefalită capătă şi nişte dimensiuni, ca să le zicem aşa, *suprafireşti.* Şi este perfect explicabil atunci faptul că încercarea circarilor de partid de a-l umple de glorie pe Victor Ciorbea a eşuat lamentabil. Cezarul trebuie să-şi primească, în faţa istoriei, întreaga parte care i se cuvine. Pe lîngă celelalte mari evenimente, cum ar fi: teroriştii, Tîrgu-Mureşul, mineriadele, smerenia în faţa Constituţiei, se aşază frumos, pentru aducerea aminte a generaţiilor viitoare, şi *meningo-encefalita lui Iliescu.*

Pavel Şuşară

MIC DICŢIONAR
de Mihai Zamfir

Argument

PENTRU cine a avut curiozitatea, maladivă, de a urmări tribulaţiile campaniei electorale aflate în plină desfăşurare, un lucru rămîne straniu: natura argumentelor - de fapt a argumentului, pentru că e doar unul singur - la care apelează partidul de guvernămînt cînd ne solicită, ca şi preşedintele, un nou mandat. El nu spune nici un cuvînt despre realizările epocale din ultimii patru ani, în care a guvernat ţara practic fără opoziţie, nimic despre creşterea spectaculoasă a nivelului de trai, nimic despre optimismul uşor de citit pe feţele oamenilor... Cu alte cuvinte, nu efectuează în nici un fel exerciţiul retoric tradiţional, specific guvernanţilor cu funia ajunsă la par.

În schimb, acelaşi partid - adept al «economiei sociale de piaţă», dar oximoronii de pe etichete nu deranjează pe nimeni - atribuie adversarilor toate păcatele posibile, descriind în culori sumbre viitoarea situaţie a ţării, în eventualitatea că oponenţii ar cîştiga alegerile. Un fel de propagandă negativă, prin urmare, ce face oricum să planeze asupra viitorului imediat cele mai negre presimţiri.

Pînă la urmă, faimosul argument guvernamental, întors pe toate feţele şi detaliat în zeci de variante, poate fi rezumat destul de simplu:«Dacă-i veţi vota pe adversarii noştri, ei vor face ţării infinit mai mult rău decît i-am făcut noi. Aşa că fiţi înţelepţi şi mulţumiţi-vă cu răul mai mic».

Nu ştiu cît de eficace va fi această demonstraţie, de un cinism într-adevăr original. Dar ea sugerează, mai clar decît orice propagandă pro- sau contra, cum au arătat ultimii patru ani pentru majoritatea populaţiei României şi ce s-a ales din valul de promisiuni cu care am fost inundaţi - tot în urmă cu patru ani.

Guvernanţii ne pun în faţa dificilei dileme de a alege între ciuma (sigură) şi holera (probabilă). Mi se pare însă imprudent să mizezi la nesfîrşit pe resemnarea unui popor strivit de nevoi. Pentru că şi resemnarea se poate termina şi pentru că orice coşmar are totuşi un sfîrşit.

■

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ștefănescu

UN OM

Bujor Nedelcovici, *Aici şi acum,* Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1996. 304 p., 5000 lei.

TATĂL lui Bujor Nedelcovici a fost arestat la şaizeci şi şase de ani, în 1958, şi condamnat la opt ani închisoare pentru criticarea regimului comunist. Ca urmare, Bujor Nedelcovici - care în acelaşi an absolvise Facultatea de Drept şi îşi începuse cariera de avocat - a fost trimis să lucreze pe şantier, la Bicaz. Abia după doisprezece ani avea să-şi redobândească statutul de intelectual, consacrându-se ca scriitor (romanul său de debut, *Ultimii,* apărut în 1970, a atras atenţia criticii literare şi a publicului prin descrierea plină de melancolie a soartei vechii protipendade în România comunistă).

Deşi n-a făcut gesturi spectaculoase de contestare a regimului, Bujor Nedelcovici nu s-a putut adapta niciodată cu adevărat la situaţia din România, chiar dacă între timp a devenit membru al Uniunii Scriitorilor şi a fost ales secretar al Secţiei de proză a Asociaţiei scriitorilor din Bucureşti. Filmul realizat după romanul său, *Zile de nisip,* a fost criticat de Nicolae Ceauşescu însuşi, pentru aşazisa „necunoaştere a tineretului patriei noastre", de fapt pentru insubordonarea faţă de exigenţele propagandei de partid. În 1985, scriitorul a publicat alt roman, *Al doilea mesager,* la Paris, după ce încercase în zadar să-l publice în România fără să facă vreo concesie cenzurii. Fiind vorba de o parabolă despre raportul dintre scriitor şi dictatură, poliţia secretă l-a trecut pe autor pe lista neagră şi a început să-l supravegheze îndeaproape. În primele zile ale anului 1987, Bujor Nedelcovici s-a expatriat, stabilindu-se la Paris, unde se află şi în prezent. Întrebat de ce nu s-a întors în România, după 1989, el a explicat că evoluţia situaţiei politice din ţara sa de origine l-a dezamăgit.

Bujor Nedelcovici este, deci, un om de atitudine, care a şi avut parte de experienţe dramatice, astfel încât opiniile sale, pe orice temă, ne interesează *ab initio.* Aşa se explică de ce volumul *Aici şi acum,* cuprinzând eseuri, studii, polemici, însemnări de jurnal intim, interviuri, scrisori deschise - difuzate de scriitor prin mass-media din 1970 şi până în 1995 -, nu ne lasă indiferenţi, ca atâtea alte volume de publicistică, ocazională şi convenţională, apărute la noi în ultimii ani. Deschidem cartea cu încredere şi emoţie, cu atât mai mult cu cât ne aducem aminte că unele texte ne-au impresionat încă de la prima lor apariţie, prin gravitate şi printr-o bună credinţă mai rar întâlnită azi.

Volumul, într-adevăr, nu ne dezamăgeşte. Dimpotrivă. Prin însumare, textele disparate creează o atmosferă de *responsabilitate susţinută,* care le pune şi mai bine în valoare. Singurele secvenţe care ne displac sunt acelea în care scriitorul vorbeşte pe un ton solemn - şi uneori eroic - despre „creaţia" sa, despre menirea sa de „creator" etc. Într-o oarecare măsură, însă, şi această vanitate naivă ne înduioşează, ca o dovadă a lipsei de abilitate.

Prima secvenţă a cărţii este constituită din texte scrise între 1987 şi 1995 la Paris. Înainte de căderea lui Nicolae Ceauşescu şi a comunismului, când Securitatea încă îşi putea trimite la Paris emisarii funeşti pentru a-i reduce la tăcere pe recalcitranţi, scriitorul are curajul să denunţe genocidul din România şi să culpabilizeze, în acelaşi timp, Occidentul pentru lipsa de energie a reacţiei sale:

„Nu departe de aici, în Europa, la trei ore de avion, un popor este pe cale de dispariţie, ca fiinţă biologică (copiii şi bătrînii mor de frig şi din lipsă de medicamente), dar şi ca fiinţă morală şi spirituală.

Două balene blocate în banchizele de gheaţă de la Polul Nord au fost salvate, dar rari sînt cei care au protestat cînd bisericile, mănăstirile sau monumentele care fac parte din patrimoniul artistic european au fost demolate în România. Şi acum este rîndul satelor."

Frazele, după cum se vede, sunt concepute astfel încât să aibă *răsunet,* ca dangătele de clopot în vreme de primejdie. Bujor Nedelcovici îşi foloseşte talentul literar pentru a-şi face auzit apelul.

Din Parisul lipsit de griji - sau lipsit, în orice caz, de mari griji -, scriitorul român urmăreşte cu înfrigurare ce se întâmplă în patria sa. Momentul prăbuşirii instantanee a uriaşului şi parcă fantomaticului edificiu al comunismului îi provoacă o bucurie violentă. Asemenea bucureştenilor care râdeau cu lacrimi şi se îmbrăţişau înnebuniţi de entuziasm pe străzi, Bujor Nedelcovici îşi exprimă fără reţinere fericirea de a trăi un asemenea moment:

„În ceea ce mă priveşte, aştept din 1945 această zi. Toată viaţa pentru ziua de azi! Nu-mi vine să cred că este adevărat şi nu ştiu cum să-i mulţumesc lui Dumnezeu că mi-a îngăduit să trăiesc, în sfîrşit, aceste zile şi nopţi în care se naşte «tragica ieşire din cavernă».

Poporul român a fost luat ca ostatec de un grup de răufăcători, de o familie de briganzi, închis într-o cavernă şi condamnat să trăiască în întuneric, frig, minciună, umilinţă şi teroare. Au încercat să distrugă structurile de bază ale rezistenţei noastre morale şi spirituale. Au încercat să şteargă memoria, să aservească cultura, să anuleze religia. Au dărîmat satele, casele părinţilor noştri, bisericile şi mănăstirile.

Şi totuşi...uzurpatorii au eşuat în opera lor demoniacă."

Tot Bujor Nedelcovici se numără însă - alături de Ana Blandiana, Doina Cornea, Alexandru Paleologu, Octavian Paler - printre primii intelectuali români care se trezesc din starea de euforie şi descoperă impostura: foşti activişti ai PCR s-au substituit insurgenţilor autentici şi au preluat conducerea ţării. Iată un avertisment pe această temă publicat în ziarul *Libération* din 31 ianuarie 1990:

„După o lună de la insurecţia din 22 decembrie 1989, Consiliul Frontului Salvării Naţionale îşi schimbă brusc tonul, atitudinea şi intenţia. Ia o poziţie politică în flagrantă contradicţie cu declaraţiile anterioare. Va participa la alegerile din mai 1990; contestă deschis ideea de multipartitism pe care îl consideră demodat; interzice manifestaţiile populare în centrul Bucureştiului; interzice reprezentanţilor celorlalte partide politice să se exprime la televiziune; continuă să practrice o anumită cenzură etc."

În acelaşi mod, clarvăzător şi intransigent, Bujor Nedelcovici îndreaptă un deget rechizitorial asupra scriitorilor care s-au grăbit să se vândă echipei de foşti activişti ai PCR veniţi la conducerea României după 1989:

„Scriitorii n-au rămas uniţi, unii au continuat să aibă o poziţie de rezistenţă şi protest, alţii s-au raliat puterii după ce au fost numiţi în Academie, au primit posturi de răspundere, au devenit directori de reviste şi ziare, senatori sau ambasador al României la ONU. Puterea a «jucat bine» şi acum: desparte-i şi domină-i. Fiecare are un preţ. Şi mulţi s-au lăsat cumpăraţi."

Recitind această parte din publicistica lui Bujor Nedelcovici *retrăim* toată evoluţia stării noastre de spirit din ultimii ani, de la entuziasmul delirant şi până la cea mai neagră descurajare, de care suntem cuprinşi în prezent. Sinceritate şi înţelegere realistă a situaţiei, fermitate bărbătească şi subtilitate proprie unui intelectual - iată coordonatele comentariilor pe teme politice. Nimic din ipocrizia fandosită a unui Eugen Simion, din oportunismul cu chiote al unui Fănuş Neagu sau din partizanatul fanatic, derivat din vechi complexe, al unui Valeriu Cristea, în aceste reflecţii autentice asupra nenorocului României de-a fi fost încă o dată capturată de comunişti.

În sumarul cărţii figurează şi texte cu un grad mai mare de elaborare, care ar merita un comentariu critic aparte. Aşa este, de pildă, studiul *Lecţia de scepticism a lui Cioran* a cărui apariţie - în octombrie 1990, în revista *Esprit* - reprezintă un moment important în înţelegerea operei filosofului român. Spre deosebire de alţi exegeţi, care tratează această operă ca literatură, Bujor Nedelcovici o consideră un document existenţial.

Remarcabil este şi „dosarul" referitor la arhitectura din România comunistă. Pentru a spulbera dubiile în legătură cu considerarea Casei Poporului ca un monument al prostului gust - dubii intenţionat şi vinovat întreţinute de cei implicaţi în construirea ei -, scriitorul compară această „măreaţă ctitorie" cu cele mai notorii palate din Europa, făcând dovada unei impresionante competenţe în domeniu. De aceea, concluzia sa are autoritate:

„Cînd stai în Piaţă, în locul unde se sfîrşesc fîntînile, pe axa ce leagă Bulevardul de Palat, trăieşti un singur sentiment: *consternare.* Te simţi strivit şi anulat ca fiinţă umană ce caută în jurul ei proporţii şi armonii în care să nu dispară şi în care să se regăsească pe sine."

În acelaşi context, Bujor Nedelcovici enumeră sacrificiile impuse în mod criminal populaţiei pentru construirea grotescului edificiu:

„deplasarea forţată a unui mare număr de persoane din Capitală în cartiere mărginaşe, în blocuri neterminate şi fără apă sau curent electric; sinuciderea bătrînilor care au refuzat să-şi părăsească locuinţele în care s-au născut şi au trăit o viaţă întreagă; copiilor handicapaţi şi bătrînilor din azile li se reduseseră porţiile de mîncare încît mureau de malnutriţie; folosirea muncii forţate" etc.

„Dosarul" cuprinde şi o suită de documente mai puţin obişnuite: imagini ale unor clădiri dărâmate abuziv, pe care scriitorul le-a fotografiat *pe ascuns* chiar în perioada sacrificării lor absurde în vederea construirii palatului monstruos.

Paginile scrise de Bujor Nedelcovici, chiar şi cele scrise stângaci, cu mâna tremurând parcă de înfrigurare, au dramatism. „Personajul" pe care îl reconstituim din cuprinsul lor seamănă nu cu Andrei Bolkonski, ci cu Pierre Bezuhov (chiar dacă în realitate scriitorul este... zvelt). În locul unei perfecţiuni princiare, acestui „personaj" i-a fost dăruită din naştere o *dorinţă de perfecţiune,* care îl chinuieşte şi îl luminează. Lipsit de imunitate artistică, scriitorul ni se înfăţişează ca un om.

■

Concursuri literare

- Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Neamţ organizează în această toamnă ediţia a treia a Concursului Naţional de Poezie „Aurel Dumitraşcu", debut în volum. Pot participa la concurs tineri poeţi care nu depăşesc 35 de ani, care nu au nici o carte tipărită. Manuscrisele (50-70 de pagini), dactilografiate în două exemplare, însoţite de o fişă biografică, vor fi trimise prin poştă sau depuse la sediul Inspectoratului pentru Cultură al Judeţului Neamţ, strada Ştefan cel Mare nr. 18, cod 5600, până la data de 31 octombrie 1996. Juriul concursului, care se va întruni în zilele de 20-21 noiembrie,va decide manuscrisul câştigător, care va vedea lumina tiparului până la sfârşitul anului în curs. Alte relaţii la telefonul 033/213945.
- Fundaţia Culturală „Vasile Lucaciu", în colaborare cu Inspectoratul pentru Cultură Maramureş şi cu Uniunea Scriitorilor, organizează, în zilele de 30 Noiembrie şi 1 Decembrie 1996, a zecea ediţie a Festivalului Naţional de Literatură „Vasile Lucaciu" (cu periodicitate la doi ani). Au dreptul să participe tineri condeieri *care nu au debutat în volum,* cu cel puţin 20 de pagini de poezie sau proză, dactilografiate în trei exemplare. Lucrările vor fi trimise pînă la data de 1 noiembrie, pe adresa: Fundaţia"Vasile Lucaciu", cod 4857, loc. Cicîrlău, jud. Maramureş. Autorii propuşi pentru premii vor fi invitaţi la Festival. Din juriu vor face parte scriitori, critici literari, redactori la reviste de cultură.

CRONICA LITERARĂ

de Gheorghe Grigurcu

Dialectica golului

DACĂ, aşa cum arată Mikel Dufrenne, poezia are doar trei subiecte, autorul ei adresîndu-se fie poeziei, fie poetului, fie lumii, putem observa, într-o interpretare liberă, că aşa-zişii optzecişti se adresează în speţă lumii. Adică se exteriorizează, se leapădă de temele obsedante ale eului şi ale aparatului creator, prin descriere, anecdotică, reportaj, ca şi prin neutralizare, ironie, desfidere, deliricizîndu-se, făcînd o zdravănă baie prozastică. Producţia lor e încărcată de bagajul curent al comunicării, neverosimilul lor creşte din verosimil, poezia cîntă paradoxal din scrîşnetul metalic, rebarbativ, al nonpoeziei. Există, în speţă sub iscăliturі feminine, şi o aripă discursivă, filosofantă, care se adresează oarecum poetului, numai oarecum, căci sînt vizate cel mai adesea viscerele cosmice, pîrghiile mai mult ori mai puţin transcendente ale macroexistenţei. În mai mare măsură decît un centru, un unicat situat în climatul irevocabil al dramatismului propriu, poetul devine, în această perspectivă nu o dată magnilocventă, prea revărsată frazeologic (după cum prea laxă ni se pare adesea experienţa barzilor cotidianului, mai sus menţionată), un simplu caz, un obiect demonstrativ. Bogdan Ghiu e unul din puţinii poeţi ai seriei sale care se adresează cu precădere poeziei. Această împrejurare o socotim dublu semnificativă. Mai întîi, întrucît autorul volumului intitulat *Poemul cu latura de un metru* de care ne ocupăm aci se apropie de o temă fundamentală (în pofida prejudecăţilor ce preferă a vedea în ea o marginalizare, un declin, o evanescenţă), în absenţa căreia creaţia unei perioade literare rămîne vitregită. În al doilea rînd, deoarece, aplicîndu-se asupra scrisului cu ajutorul textual al conştiinţei acestuia, născătoare a propriului său *imago,* poetul îi sporeşte substanţa într-un chip specific, îl condensează şi-l configurează într-o esenţă, care, să adăugăm, poate avea înfăţişarea unor structuri geometrice ale verbului, perfect polisate. Un anume pericol al (sălbaticei, totuşi) „bucuriei de a scrie" este astfel redus, facilitatea e supusă luciditătii scriptice, „miracolul este raţionalizat", cum ar spune Proust.

Bogdan Ghiu practică ceea ce se cheamă, în terminologia consacrată, *poezia poeziei.* Nu e nici o oboseală, nici un răsfăţ, nici o dezerţiune. Opac sau măcar ipocrit trebuie să fii pentru a nu-ţi da seama că, dacă „opera spiritului nu există decât în act" (Paul Valéry), împlinirea acestui act, implicaţiile sale inteligibile, nimbul său afectiv reprezintă pentru artist o mină a creaţiei fascinantă. Alături de iubire, moarte, amintire, deznădejde, iluminare, poezia, ca „metatextualizare", cum se spune acum, e una din temele ce-i definesc spiritualitatea. Să fie de-scrierea poeziei o piedică a scrierii ei? Să alcătuiască „tentaţia textualizării" o eclipsă a menirii textului? Să ne fie iertată o privire pe care o cutezăm acum către slava teologiei, cu scopul de-a stabili o similitudine. Întrucât puterea nelimitată a lui Dumnezeu nu poate fi îndurată de oameni, Tatăl ceresc se slujeşte de instrumentul Logosului pentru a se adapta creaturilor Sale. Afirmă în acest sens Eusebiu de Cezareea: „Numai Logosul deţine în sine chipul dumnezeirii inefabile şi de neînţeles; de aceea, datorită asemănării Sale cu modelul, el este numit şi Dumnezeu. Pentru acest motiv spunem că Tatăl L-a născut ca pe un bun slujitor spre a conduce toate printr-un *instrument* plin de înţelepciune, viu şi abil, şi printr-o regulă plină de inteligenţă". Substituind dumnezeirea cu poezia, nu putem oare deduce raportul dintre aceasta din urmă, ca mister ultim al creaţiei artistice, şi uneltele ei care ţes textul? Text ce o oglindeşte „viu şi abil", „inteligent". Text consfinţind asemănarea poeziei poeziei cu poezia. Surprins de această asemănare (redescoperind-o), poetul o celebrează ca pe o revelaţie. Să remarcăm nota liturgică a discursului său înfrigurat de fericire, magic căutător, tot mai cufundat în bucuria regăsirii tivite cu îndoială. Misticismul *sui generis* al acestei experienţe de echivalare a instrumentului cu esenţa, a mijlocului cu ţelul: „Scriu, scriu, apăs şi vârful alunecă, nu străpunge, foaia e dură căci e aşezată direct pe lume, şi nu străpungând sau dând la o parte frunza foii descoperim - apocaliptic - lumea: trebuie să avem (să cultivăm) obsesia locului unde vom descoperi pe cineva în pagina goală, cineva care să ne primească, să ne ia scrisul în trup, care să lase scrisul nostru în seama trupului său, locul în care scrisul nostru va trece direct în lume, va scrie lumea, nestingherit decât de propriile lui griji. Scriu, parcă aş vrea să trezesc pe cineva care doarme în pagină; îl caut de-a lungul şi de-a latul, nu întâmpin nici o rezistenţă, deci scriu; e cineva lipit de pagină, una cu pagina (- *Scoală, frate!*), e ceva, trebuie să fie ceva, măcar o substanţă acolo, ce nu aşteaptă decât să fie trezită, stârnită, «individualizată», e un blestem aici, ce trebuie dezlegat, nu pot nimic singur, am nevoie de cel pe care îl caut... trebuie să ajung în ţara lumii... (Dar dacă am trecut peste el, dacă am trecut pe lângă el?)" (*„Haşurăm şi colorăm"*). E, neîndoios, un fel de hierofanie estetică, congruentă cu cele înfăţişate în planul religios.

Spre a dovedi că autoreflectarea poeziei e fidelă poeziei ca atare, putem urmări modul în care ea se deschide asupra celorlalte două teme numite de Mikel Dufrenne şi anume fiinţa poetului şi lumea. Indicii există şi în citatul de mai sus. Autorul se mărturiseşte în chiar atmosfera travaliului său febricitant, mai exact delirant, printr-o pletoră de imagini ale voluptăţii chinuitoare, ale sublimului caricatural, ale egolatriei absconse: „Umbra paginii. La picioare, litera umbrei. Literele, melcii subconştientului nostru. Desenăm melci. Închişi în cochilia unui melc. Umbra paginii nu cade niciodată în afară, doar înlăuntrul ei. Prezenţa noastră care umbreşte pagina, care eclipsează pagina. Ne aşezăm, pentru a scrie, între sursa de lumină şi pagină. Suntem umbra paginii. Producem umbră în pagină. Facem umbră paginii. Facem umbră, pagina. Surse de umbră. Literele noastre secate. Desene caricaturale. Caricaturi ale liniei drepte. Fiecare text scris este o emanaţie a plăcerii de a ne iscăli, de a ne scrie cu mâna noastră numele. Scriem fiecare text sub puternica presiune că, în curând, ne vom putea iscăli. În fiecare cuvânt ne caligrafiem numele". (*Lecţie*). Cu inocenţă pedanterie, ne oferă ciorne ale productului său: „Tu, în întuneric (...înecat în peştera unei litere...), şi undeva (...lateral, dedesubt...)/ o pagină albă (...orbitoare, rece, ascuţită)" (*Poem simplu*). Ori se comentează, perfid filologic, de fapt deschizând zări secret frenetice în imaginar, în memorie, în utopie, adică într-un existenţial blocat prin text, prin unicitatea lui „goală", dar blocat şi prin destin, prin însăşi unicitatea vieţii, „la fel de «goală» din puncte de vedere mai îndepărtate": „Poemul ca *trimitere.* Ideea că poemul («doar») «citează» realitatea: perechi de ghilimele (sau o virgulă, un punct etc.) purtate ca o «ramă» prin lume. Poemul (irealizabil) ca *indice* simplu *semn diacritic,* pe care ar fi de ajuns să-l «adaugi» realităţii. Trimitere unde? Fireşte, acolo nu se (mai) poate ajunge. O trimitere, deci, în fond, inutilă, iluzorie, falsă - în imaginaţie, în memoria fiecăruia. O trimitere în trecut, marcare a trecerii printr-un loc (punct) oarecare - pentru autor; o trimitere în viitor, în posibil, de realizat cel mult de acum înainte - pentru cititor" (*Exemplu*). Ori această graţioasă supratextualizare, ca o reducere a fiinţei la pagină, la text, împotrivire la

Bogdan Ghiu, *Poemul cu latura de un metru,* Editura Pontica, 1996, Constanţa, 64 pag., preţul 2500 lei.

lume, dar şi integrare în ea prin împotrivire. Încleştare care certifică cele două planuri asociate sub semnul atotputernic al „frazei": „Scrii, scrii, textul trece în pagină, acoperă pagina cu text, cu alte şi alte pagini de text, care nu mai sunt pagini, sunt text, încet încet rămâi tu pagină, albă, goală, ameninţătoare, insuportabilă. Te reduci până la pagina albă din tine. Rămâi - devii - propoziţie simplă, clară. Împotriva frazei care e lumea. Singura. Să rămâi pagină deasupra paginii pe care scrii. Să devii, scriind, pagină, ultima. Autorul e coperta propriului text şi atât. Pe trupul său, iscălitura numelui său şi atât. Adevărata pagină este deasupra paginii scrise, eşti tu" (*Poem*). Pasaj care are un aer de epitaf textualist („Se lasă un semn, o semnătură: un *epitaf „Exemplu*), astfel cum Salvador Dali şi-a construit un mormânt suprarealist. Manierismele se întâlnesc...

La întretăierea existenţei subiective a poeţilor cu existenţa cosmică, Bogdan Ghiu declară că poeţii „ne-au făcut sensibili la gol". Că prin acest concept se înţelege textul, *ergo* un simbol, un lucru vidat de viaţă, e limpede, cu toate că lumea expulzată tinde a se întoarce, prin forfota instrumentelor căutării: „Golul fiind spontaneu, trebuie să ştim să-l creăm, să-l controlăm. Să controlăm deci golul cuvintelor noastre. În care seaşează, discret, lumea, ca într-o mască uitată cu faţa în jos. Locul gol e plin de instrumentele care caută" (*Despre gol*). Dar - împrejurare decisivă - „golul cuvintelor" nu e decât reverberaţia unui gol ontologic, ceea ce, paradoxal, îl relativizează pe cel dintâi, îl aduce la funcţia de analogon, deci de „plin". Poetul consemnează „golul până la cel mai apropiat/ dintre lucruri, care mă lasă/ să fac un pas, şi apoi încă unul;/ golul care îmi dă seară de seară/ viaţa/ înapoi" (*Poemul*). Aşadar golul nu este numai „lucrul" textual al autorului, „creaţia" lui, ci şi o retragere a simţământului primordialităţii, alungat de „lumina" gnoseologică, distrugătoare a opacităţii substanţiale: „Lumina goleşte lumea. (...) Lumina distruge întunericul, singurul/ lucru din lume. Lumina goleşte/ lumea" (*Poem*). În măsura în care „cuvintele spun cuvinte", fireşte că ele instituie „un gol în gol". Dar, prin analogia ce-o ilustrează, acest gol are un rol recuperator, în sensul vieţii, asigurând o misterioasă resurecţie a celui ce, prin cultul textului, a trecut ca printr-o iniţiere: „Privind în gol facem lumină. Lumina ochilor noştri, nu cea de sus, străină. Plecăm în sus. Ne întoarcem lateral, dintr-o parte, pe jos, pe căi lăturalnice. Din aproape în aproape. Din gol în gol. Privindu-l (lăsându-l) să învieze" (*Totul aici!*).

■

Cărţi primite la redacţie

◆ L.M. Arcade, *Revoluţie culturală,* proză, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1996, 192 p., 4000 lei.

◆ A. Simion, *Dictatul de la Viena,* ediţia a II-a revăzută şi adăugită, îngrijire de ediţie Elisabeta Simion, Editura Albatros, Bucureşti, 1996, 434 p., 9000 lei.

◆ Dan M. Brătianu, *Martor dintr-o ţară încătuşată,* colecţia „Biblioteca Sighet", Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1996, 124 p., preţ nemenţionat.

◆ Victor Neumann, *Istoria evreilor din România,* studii documentare şi teoretice, Editura Amarcord, Timişoara, 1996, 290 p., 6000 lei.

◆ Liviu Petrescu, *Poetica postmodernismului,* studiu critic, Editura Paralela 45, Piteşti, 1996, 176 p., 6800 lei.

◆ Ion Lazu, *Poemul de dimineaţă,* elegii, Editura Vinea, Bucureşti, 1996, 100 p., preţ nemenţionat.

◆ Dominic Brezeanu, *Cu mai puţine verbe,* poeme, cuvânt înainte de Cornel Regman, Editura Cavaliotti, Bucureşti, 1996, 104 p., preţ nemenţionat.

◆ Adrian Popescu, *Cortegiul magilor,* micro-roman inspirat de călătoria celor trei magi, Editura Dacia, Cluj, 116 p., 4712 lei.

Actualitatea culturală

Festivaluri, festivaluri...

Duminică seara, 13 octombrie, la Arad, a început cea de-a doua ediție a „Festivalului de teatru clasic", și s-a încheiat pe 20 octombrie. Acest festival, singular deocamdată, se dorește un fel de tîrg de teatru. Reunind, timp de 8 zile, 8 dintre cele mai interesante producții teatrale românești din repertoriul clasic, realizate în ultimele două stagiuni, festivalul și organizatorii au dorit să le prezinte directorilor de teatre și de festivaluri teatrale internaționale, regizorilor, dramaturgilor, criticilor

„Chira Chiralina".
Teatrul „Maria Filotti" din Brăila.
Regia: Cătălina Buzoianu. Scenografia:
Irina Solomon și Dragoș Buhagiar

de teatru și impresarilor interesați de cunoașterea fenomenului teatral românesc. Scopul? Stimularea intrării spectacolului nostru într-un circuit internațional de valoare, perfectarea schimburilor de spectacole și impulsionarea dezvoltării relațiilor teatrale internaționale. Festivalul s-a deschis cu spectacolul „Omul care a văzut moartea" de Victor Eftimiu, pus în scenă de Mihai Manolescu la Teatrul Național din București. Luni a fost prezent Teatrul „Nottara" cu „Revizorul" de Gogol în regia lui Mircea Cornișteanu. Și-au anunțat participarea directori de festivaluri și impresari, printre care cei de la Tampere, Novisad, Jula, regizori din America și alții. Este o șansă pentru oamenii de teatru din lume să vadă, dacă n-au văzut încă, „Fedra" lui Silviu Purcărete de la Craiova, „Woyzeck"-ul lui Tompa Gabor de la Teatrul „Bulandra" din București. Au mai fost în festival spectacolele: „Săptămîna luminată" de Mihai Săulescu în regia lui Mihai Măniuțiu, Teatrul Național din Cluj, „Mireasa mută" după Ben Johnson, montare a lui Alexandru Tocilescu de la Teatrul de Comedie, „Pentesilea" de Mioara și Adrian Cremene cu fragmente din Heinrich von Kleist, punere în scenă a Cătălinei Buzoianu la Teatrul Dramatic din Constanța și premiera „Măsură pentru măsură" de Shakespeare în regia lui Ștefan Iordănescu cu care Teatrul de Stat din Arad își deschide stagiunea. Directorul artistic al Festivalului este criticul de teatru Victor Parhon iar directorul executiv Ovidiu Cornea, directorul teatrului gazdă. Ne manifestăm surprinderea că spectacole remarcabile ca „Orfanul Zhao" sau „Antigona" ale Teatrului Tineretului din Piatra-Neamț, de exemplu, nu au fost selecționate.

De la începutul stagiunii, nici nu se încheie bine un festival de teatru că și începe altul. Au fost Timișoara, Arad iar pe 19 octombrie a demarat cea de-a XI-a ediție a „Festivalului de teatru brașovean" care, din acest an va purta numele de „Festivalul Dramaturgiei Contemporane". Pînă pe 27 octombrie, cei care iubesc teatrul și dramaturgia contemporană vor vedea „Frații" de Sebastian Barry în regia lui Alexandru Dabija; spectacol al teatrului gazdă, „Sică Alexandrescu", „Zăpezile de altădată" de Dumitru Solomon de la Teatrul de Nord din Satu-Mare, „Așteptîndu-l pe Godot" de Beckett în regia lui Dominic Dembinski la Teatrul „Nottara", „Copilul îngropat" de Sam Shepard, regia - Cătălina Buzoianu, Teatrul „Bulandra" și, în aceeași regie, „Chira Chiralina" de la Teatrul „Maria Filotti" din Brăila, „Profesionistul" de Dusan Koracevic - Teatrul Național din București - și încă multe altele. Festivalul se va încheia duminică, 27 octombrie, cu premiera „Tartuffe" de Molière, cu care Teatrul din Brașov deschide această stagiune. **(M. C.)**

Reinhardt Schuster în România

La sala 3/4 a Teatrului Național a fost deschisă expoziția de pictură și desen a pictorului german originar din România, Reinhardt Schuster.

Artistul plastic care a împlinit în această toamnă 60 de ani este din 1985 docent la „Lernort-Studio" din Düsseldorf iar din 1994 conduce secția de arte plastice a Asociației Artiștilor „Künstergilde" din Renania de Nord-Westfalia. Organizată sub auspiciile Ministerului Culturii, Oficiului Național pentru Documentare și Expoziții de artă, în colaborare cu Fundația „Gerhart-Hauptmann Haus" din Düsseldorf, după București expoziția va poposi la Timișoara și în alte orașe ale țării.

Frontiera Poesis '96

Sub acest generic a avut loc, între 26 și 28 septembrie, o manifestare devenită tradițională: „Zilele Culturale ale revistei de poezie, *Poesis*" din Satu-Mare. Publicație unică (încă) în România, *Poesis* și-a cucerit o bine-meritată faimă în cei șapte ani împliniți de la apariția primului număr. Faimă datorată nu atât curajului don-quijotesc de a scoate o revistă dedicată exclusiv poeziei, cât valorii promovate cu consecvență de *Poesis*.

Anual, toamna, la Satu-Mare se adună zeci de poeți la invitația redactorilor de la *Poesis*, prilej de reîntâlnire, de re-cunoaștere și, nu în ultimul rând, de lansare de volume. În acest an, peste șaizeci de poeți și critici au hălăduit prin Satu-Mare, Carei și pe la mănăstirea Rohia, invitați fiind de George Vulturescu, sufletul a tot ceea ce înseamnă *poesis* la Satu-Mare. Cu această ocazie au fost acordate numeroase premii. Pentru *opera omnia* premiul i-a revenit în acest an poetului Cezar Ivănescu. Trei zile de autentică poezie în nord de țară. **(George Șipoș)**

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Virgil Duda, Radu Cosașu și Ov.S. Crohmălniceanu / Fotografie de Ion Cucu

Primim:

Stimate d-le Nicolae Manolescu,

În revista d-voastră *România literară* din 23 sept.-1 oct., ați publicat sub titlul „Cărți năstrușnice" o recenzie semnată de dl. Alex. Ștefănescu asupra cărții mele *Misterul morții lui Eminescu,* Ed. Paco, Buc. 1996 despre care doresc să fac o fundamentală observație:

În lucrarea respectivă analizând cartea lui Călinescu, *Viața lui Eminescu,* tradusă și în germană, am arătat după un studiu temeinic de ani de zile că marele poet român nu a suferit de sifilis - paralizie generală - cum subiectiv și superficial, mai la fiecare pagină îl prezintă același G.Călinescu.

Dl. Ștefănescu, pentru a-l apăra, desigur, pe Călinescu, scrie următoarea frază compromițătoare: „Se cuvine să înțelegem altceva și anume că face o mare greșeală (și de sute de ani repetată) cititorul care tratează un text literar (fiindcă *Viața lui Eminescu* nu este altceva decât un text literar, o ficțiune biografică și critică) ca pe un text științific."

Distincțiunea făcută, înainte de toate se sprijină pe un artificiu, voit sau nu, doar autorul o poate spune, și-anume grupează sub același concept general de text literar și textul de istorie literară, în fond total deosebite, primul este pur artistic și produs al imaginației, pe când al doilea se bazează pe documentul istoric, deci științific, doar după aceasta e și un text propriu-zis literar. Dar iată ce scrie chiar G. Călinescu referitor la cartea sa *Viața lui Eminescu:* „ Prezenta *Viață a lui Eminescu* nu este o viață romanțată ci o biografie critică alcătuită cu toată băgarea de seamă după izvoarele ce ne-au fost la îndemână și cu scopul de a strânge laolaltă știrile atât de risipite și contradictorii asupra poetului. Nimic fictiv n-a intrat în țesătura acestei cărți și dacă ceva poate avea aerul unei literaturi, aceea nu este decât încercarea de a scoate din narațiune și analiză portretul lui Eminescu." (G. Călinescu, *Viața lui Eminescu,* 1956, E.P.L., postfață).

Bine se poate deduce că dl. Ștefănescu încearcă să-l apere pe Călinescu fără să-i cunoască opera și ideile, astfel contrazicându-l îi face un mare deserviciu. Intențiile autorului *Vieții lui Eminescu* sunt de-a recurge critic și nefictiv la toate izvoarele (documente) ce-i stau la dispoziție, nu vrea să facă literatură ci, se înțelege, istorie literară - nu cum susține apărătorul său nechemat, text literar fictiv - ceea ce mi-a dat dreptul să-l critic pe G. Călinescu atunci când privind boala lui Eminescu se îndepărtează de la izvoare susținând neadevăruri. La fel cititorul, chiar de o sută de ani repetat, în fața unei cărți de istorie literară, cum sigur de-acuma este, declarată chiar de G. Călinescu, *Viața lui Eminescu,* are dreptate să-i pretindă informații științifice susținute de realitate și nu luate din imaginație.

Eroarea d-lui Ștefănescu e atât de gravă, prin confuzia ce-o aruncă asupra textului literar istoric, pe care-l transformă în simplu text literar de ficțiune, încât a trebuit să intervin, să arăt adevărul, o revistă literară nu-și poate permite să publice atare mistificări, să nu le spun altfel, cu atât mai mult cu cât o citesc și tinerii care pe această cale sunt împinși în direcții cu totul rătăcite.

La fel de „năstrușnice", ca să abordez vocabularul dânsului, se arată comentariile d-lui Ștefănescu în legătură cu poeziile și *Eminescienele,* din cartea mea. El însuși dă dovadă de o lamentabilă superficialitate și condamnabilă tendință de a persifla, pe nedrept, munca și valoarea unui alt autor.

Încă aș mai sublinia că trăiesc în exil, în Germania, de mai bine de 20 de ani, așa că nu înțeleg cum literații din țară au putut să-mi pună cartea lângă a unui colaborationist cu puterea, când personal nu am avut, nu am și nici nu voi avea legături cu reprezentanții fostei dictaturi comuniste. Cred că dacă nu-i vorba de o cauză anumită, sigur e o lipsă de informație nepermisă unei publicații ce, încă, reprezintă și Uniunea Scriitorilor români.

Vă rog, deci să publicați răspunsul meu de față dat d-lui Alex. Ștefănescu într-un viitor număr al *României literare,* conform celui mai elementar drept la replică al unui autor comentat nemeritat de fals!!!

Cu sentimente românești,

dr. Ovidiu Vuia

NECONVENŢIONALE

de Ioana Pârvulescu

Premiile literare

CUVÎNTUL

Ştefan Bănulescu
(n. 8 sept. 1926, Făcăieni-Ialomiţa)

1965 - Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor (*Iarna bărbaţilor*)
1976 - Premiul pentru publicistică al Uniunii Scriitorilor (*Scrisori provinciale*)
1977 - Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor (*Cartea milionarului*)

Cea mai bizară pagină din istoria premiilor Uniunii Scriitorilor este aceea de *publicistică* plus sau minus *reportaj,* devenită foarte tîrziu *eseu.* Publicistica este urmuziana „subtpământă" a lui Stamate în care se poate petrece orice minune şi orice metamorfoză a unor obiecte altminteri „inocente şi decente". Secţiunea de publicistică e un adevărat roman concentrat al comediei premiilor literare, al manevrelor *underground,* al compromisurilor, al absurdului rezultatelor şi numai din întîmplare al cărţii potrivite la locul potrivit.

Anul în care s-a inventat „premiul pentru publicistică şi reportaj" este 1965 (la doi ani după înfiinţarea premiilor U.S.). Seria premiaţilor este inaugurată de Romulus Rusan, cu *Expres 65* şi de Mihai Stoian cu *Reporter în anchetă,* acesta din urmă ocupîndu-se de teme social-civice la modă pe-atunci: „Rămîn părinţii repetenţi?" „Divorţul - problemă a minorilor", „Ce e nou în dragoste", „Timpul liber" etc. În anul următor premiul revine notelor de călătorie din *Orga de bambus* a lui Pop Simion, după care dispare timp de patru ani. În 1971 juriul îşi reaminteşte de existenţa acestui premiu şi-l acordă lui Radu Cosaşu pentru volumul *Un august pe un bloc de gheaţă* şi lui George Ivaşcu pentru *Jurnal ieşean.* Sub genericul „publicistică şi reportaj" este premiată însă, surprinzător, şi *Cartea de recitire* a lui Nichita Stănescu, în 1972. Dan Hăulică (*Geografii spirituale*) şi Ilie Purcaru (*Un elefant pentru doi oameni*) împart onorurile aceluiaşi premiu în 1973. Complet nepotrivit sînt incluse în acest compartiment, în 1974 cărţile lui Mircea Horia Simionescu, *După 1900, pe la amiază* şi Petru Vintilă, *Eminescu, roman cronologic,* prima fiind un volum de proze, iar cea de-a doua mai degrabă o încercare sentimentală de critică şi istorie literară, un fals roman. În 1975 premiul este luat, ceva mai potrivit, de Mircea Maliţa (*Fire şi noduri, Idei în mers*) pentru ca marea surpriză să vină în 1976 cînd premiul i se acordă lui Ştefan Bănulescu pentru *Scrisori provinciale.* Şi au urmat: *Viaţa ca o pradă* de Marin Preda, *Sarea pămîntului* de Mihai Şora, *Norii* de Petru Creţia, *Simple întîmplări în gînd şi spaţii* de Alexandru George, *Jurnalul de la Păltiniş* de Gabriel Liiceanu, *Alchimia existenţei* de Alexandru Paleologu, *Coridoare de oglinzi* de Ana Blandiana şi, în 1991, *Închisoarea noastră cea de toate zilele* de Ion Ioanid şi *Convorbiri cu Mihai I al României* de Mircea Ciobanu. Abia din 1992 numele premiului se schimbă în „Eseu şi publicistică", ceea ce, oricum, e un progres. Nu mă îndoiesc că dacă scrierile lui Urmuz s-ar fi publicat pentru prima dată în perioada comunistă ele ar fi luat premiul pentru „publicistică şi reportaj", căci juriul plasa aici tot ce i se părea mai greu de încadrat.

EUŞOR de dedus de ce, între cele 4 cărţi de proză premiate în 1976, tocmai cea care e mai rezistentă la o recitire „după 20 de ani" a pierdut locul de pe podiumul adecvat şi a fost împinsă spre premiul de consolare de la „publicistică". *Scrisori provinciale* de Ştefan Bănulescu nu are nimic de a face cu reţeta prozei de succes de la mijlocul deceniului 8: subiect politic, dezvăluiri despre anii '50, excluderea sau reprimirea în partidul comunist, toate acestea într-un limbaj care pe jumătate ascunde şi pe jumătate dezvăluie, în timp ce naratorul face cu ochiul cînd cititorului, cînd cenzorului. Editorii cunoşteau şi ei reţeta succesului şi recunoşteau abaterile de la ea pentru că *Scrisori provinciale* apare într-un tiraj aproape confidenţial în epocă: 5300 de exemplare. Probabil că proză adevărată era considerată numai o carte care depăşea acest tiraj „poetic", astfel încît premiul de proză îl iau romanele *Doctorul Poenaru* (7000 de exemplare), *Galeria cu viţă sălbatică* (14.100) şi *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe:* 47.000 de exemplare! Cartea lui Fănuş Neagu atîrna mult mai greu la cîntar decît cea a lui Bănulescu. De vină sînt defectele „Domnului Mérimée, precum şi „Monsieur Costache Negruzzi", Balzac, Gogol, Anton Pann, Caragiale, Swift şi încă doi-trei scriitori iubiţi de Ştefan Bănulescu.

Scrisorile lui Ştefan Bănulescu sînt *provinciale* în măsura în care literatura însăşi e o provincie. Însă interpretarea titlurilor pentru cărţile (şi chiar pentru articolele din presa literară) publicate la noi în ultimele decenii este de obicei riscantă, întrucît ele poartă frecvent amprenta cenzurii. În ediţia din 1994 a *Scrisorilor* autorul a revenit la titlul pe care şi-l dorea, după cum mărturiseşte, încă de la prima ediţie: *Scrisori din provincia de sud-est.* Aici era toată miza „politică" a cărţii şi ea nu e neglijabilă.

S-a spus despre prozele din această carte că ar fi inegale valoric. A derutat probabil marea varietate de teme şi de modalităţi de intrare în temă (comparabilă fără dificultate cu aceea a lui Negruzzi din scrisorile sale „la un prieten"). Or, rezultatul e întotdeauna de calitate, indiferent dacă e vorba despre subiecte concrete (codul poştal al localităţilor, întîlnirea cu o veche prietenă) ori despre subiecte abstracte precum gloria şi inefabilul, indiferent dacă e vorba de un episod cu tentă autobiografică ori de o pură ficţiune, indiferent dacă naratorul se înclină tăcut în faţa lui Balzac ori a lui Nicolae Filimon: Ştefan Bănulescu transformă în literatură tot ce atinge pentru că personajul său cel mai important e cuvîntul.

Textele sînt construite majoritatea pe convenţia directeţii comunicării, adică a unui *eu* care se adresează unui *tu* (sau *dumneavoastră*). Dar de aici începe comedia: *eu* e o mască, mereu alta, care-şi ia ca interlocutor un *tu* şi el modificat de la o scenă la alta. Problema identităţii ori a alterităţii interlocutorilor rămîne însă secundară în prozele lui Ştefan Bănulescu. Principală este aventura cuvîntului, „Comedia Cuvintelor" cum o va numi mai tîrziu. Cuvintele prind chip şi-şi încep o existenţă de-sine-stătătoare precum nasul maiorului Kovaliov la Gogol (preiau comparaţia chiar din *Scrisori...*). Personajele umane (*eu, tu*) nu fac decît să se intersecteze cu ele şi să-şi schimbe destinele din cauza lor, din cauza personajelor-cuvinte.

Clasice (în sensul sobrietăţii şi naturaleţii stilului) *Scrisorile...* lui Ştefan Bănulescu sînt vii şi nu datează. Solidare cu texte cunoscute (mai ales din secolul XIX), pe care le recuperează şi le reanimă ludic, ele au şi delicate nervuri postmoderne. Prin această combinaţie rară durează. ■

1976 - Premiile literare

Poezie
- Mircea Dinescu (*Proprietarul de poduri*)
- Ion Horea (*Măslinul lui Platon*)
- Petre Stoica (*Iepuri şi anotimpuri*)

Proza
- Paul Georgescu (*Doctorul Poenaru*)
- Fănuş Neagu (*Frumoşii nebuni ai marilor oraşe*)
- Constantin Ţoiu (*Galeria cu viţă sălbatică*)

Critică şi istorie literară
- Nicolae Manolescu (*Sadoveanu sau utopia cărţii* şi *Introducere în opera lui Al. Odobescu*)
- Cornel Regman (*Colocvial*)
- Eugen Simion (*Scriitori români de azi, II*)

Dramaturgie
- Alexandru Sever (*Comedia nebunilor*)

Publicistică şi reportaj
- Ştefan Bănulescu (*Scrisori provinciale*)

Debut
- Gelu Ionescu (*Romanul lecturii*)
- Gabriel Chifu (*Sălaş în inimă*)

Afinităţi elective

Dragă Ioana,

Mi-e imposibil să răspund calm la a doua întrebare a chestionarului tău, cea cu „spectacolul din culise", adunînd într-o poşetă-capcană, de teroristă zglobie, aparent nonşalantă, scăpată fleaura printre cugetele noastre de simpli *jurizanţi* (căci noi, Dumnezeule!, *jurizam!!*), îndesînd într-însa buline negre, mortale; ţăndări s-ar alege, lungi, tăioase, mari geamuri sparte, din prieteniile chituite cu grijă o viaţă. Adaug şi faptul plumbos că în 1986 (fui membru la cărţile apărute în 1985) trăiam deja, corector cu juma de normă, la *Conlit,* de trei ani. Primul îl suportasem oarecum bătos. 1984-1985 m-au probozit cu o cădere brutală: amărăciune, greţoşenie, obtuzitate. Da, în aceşti doi ani, lucru nemaiîntîmplat mie, nu am mai cumpărat cărţi, totul părea dus iremediabil, nu pe apa sîmbetei, ci pe sîngele inimii fluturate sub coaste, pe creţurile crierilor tembelizaţi de texte stupidiareice (bănui că devenisem lisencefal!), pe pielea trupului devastată de aerul nociv al zeţăriei, al linotipului. Umblam năuc prin sălile imense ale tipografiei, duceam *rînduri,* de la un etaj la altul, dirijat elegant de redactori, boleam în pat, sleit de ceva necunoscut, după fiecare număr tras; zăceam aiurit, necrezîndu-mi sufletului unde am ajuns. De ce? De chichi? De Mircea Radu Iacoban? De regim totalitar comunist? Am stat în cap (turtindu-mi-l) şi am judecat cu picioarele? Emisesem alt aforism (sper să treacă în pagina ta neconvenţională!): „Dom'le, dacă aveam pizdă eram măcar redactor!" Astăzi pricep că mă înşelam, o coteam nervos. Nu m-ar fi salvat castelul numit. Trebuia să nu accept, să continuu perioada începută în 1975: şomer! Deci iarăşi am cedat. La şapte vaci slabe ('75-'83) s-ar fi cuvenit răsplata a şapte grase. Ei bine, s-au năpustit şapte vaci turbate (care, culmea rabiei, socotite la abacul contabilicescoid, au dat trei ani şi jumătate, o semivacă pe an!). Reluînd aţa acţiunii, ca să umplu frumos mosorelul, în finalul suavului intermezzo liric, înţelege, dragă Ioana, că situaţiunea mea, masturbaţiunea, carevasăzică, existenţială, indiferent de, oh!, operă, nu prea ţinea, nu decidea razant la retezarea ţuflicurilor în „spectacolul de culise".

(va urma, vorba lui Patapievici, *abnorm!)*

Emil Brumaru

Carmen FIRAN

konet

uite cum spun
din cîte au fost lăsate spre a pricepe
nimic nu e mai mult ca umilința
întîmplările inutile
viața risipită odată cu schimbarea
semafoarelor
a umorii vecinilor
a trecerii în schimbul de noapte
și suferința ajunsă în obișnuit
din care nu mai ai ce învăța
decît supraviețuirea lucrurilor și animalelor mici
triumful neputinței asupra ta

nimic nu moare odată cu moartea
pînă și obiectele personale
un timp după aceea neutre
vor avea alte genuri
orgolii folosințe
pînă și orașul își va apăsa pîntecul
același balon de cărbune
peste o frunte identică
așezată așa cum doar tu credeai
că se poate așeza tîmpla
ușor sprijinită de fereastra zidită
visînd America, albumul cu fotografii la mare
ușor aplecată cît să țină piept nopții
copiilor independenți
știrilor mai mult sau mai puțin oficiale
unui pat de spital
din care umilința nu ar mai fi o utopie
adusă fărîme, rumeguș la picioare
odată cu un sfîrșit de veac, de film în București
cu sfaturi pentru cine nu are nevoie de ele
învățăminte din cărțile de citire
frumos și tîmp desenate
frumos

cîntec de piatră

sigur, toate vor merge
mai departe la fel
chiar și eu îmi voi reface
în fiecare dimineață
singurele mele legături cu lumea
copilul, brațele, cartea
vecina amabilă, aburul cafelei începute,
fire, drumuri, firul subțire
pe care nu contenesc să îl desfășor
de pe umărul drept pe tîmplă
și tot așa
încăpățînată să mai fiu
să mai văd
ce ar mai fi în urma ta

rămîne mereu doar ce a fost
cu adevărat
semnele în piatră
cîntecul pietrei
mi-e doar de pe acum de mîinile tale
corabii sfîșiate
împărțindu-mi apa

doar pentru atît

ar fi să îmi găsesc inima
închipuirea mea despre moarte
ochiul stors pe o mînă albă de os

inima a coborît în călcăi
și de acolo vulnerabilă îmi cîntă
și piciorul meu ar tremura învins
dacă nu s-ar lăsa sorbit
puțin cîte puțin
de marea din care tocmai a ieșit
ar fi să îmi ajung inima
ea bîntuie trupul
îl privește apoi de foarte departe
ca o femeie îmbrăcată în albastru
rece, trufașă de atîta vanitate
ar fi să pot spune ceva
despre umbletul ei
dar numai pentru atît
cine și-ar dori
chiar să fie

peisaj din copilărie

de la fereastra trenului
viața merge întotdeauna invers
toate fug înapoi
nu spre triumful fizicii
fug de noi

credeam că știu să mă apropii de mine
cu tîlc și duioșie
cît să nu-mi văd ochii
întorși înadins
spre ce ar fi fost posibil
și nu a fost totuși permis
cît să îmi trec degetul
de-a lungul tristeții
de a lăsa în urmă
ce n-am trăit
și să îmi amintesc apoi
de toate aceste peisaje absurde
ca și cum ar fi întîmplările mele

credeam că știu privi
de unde se vede mai bine
pînă în vîrful unghiilor
pînă unde nu mai e nimic de văzut
cîmpii albe
iepuri de aur traversînd
pagina cărții
soarele în ochiul lor roșu
închis

ce mai fac

sînt puternică
inutil de puternică
războaiele se poartă în altă parte
cu armele altora
toamna vine încovoiată
și orice aș face sînt sub ea
sub semnele de circulație
pe care oricine le poate schimba
există o frumusețe
a celor puternici
în nepriceperea lor
de a răsuci vremurile
o duioșie pentru înțeleptul
care se întîmplă să nu mai vrea
să știe
privirea indignată a mulțimii
mereu înșelate
cade oricum numai pe revere
pe umeri
pe cîte un orb
ezitînd înapoi, înainte, de ce
înainte așa, cu orice preț
să calce în picioare zebra
furnicile
șalul femeii luat de vînt
sînt atît de puternică
încît voi afla de la alții
ce mai fac
și îmi voi memora existența
cuvînt cu
cuvînt

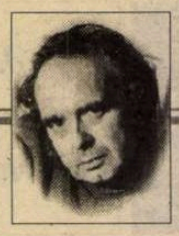

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Superstiții și fofîrlici

Tu crezi în numere și-n vise
Pe care mi le povestești
Încolăcită-n nepermise
Feluri. Eu cred în crini și-n pești.

Tu sfîșii lenjuri inspirate,
Cu ele să-mi împotmolesc
Viața-mi tocită-n vechi păcate.
Eu beau un veșnic „englezesc"[x)]

Tu-ascunzi (în nouăzeci și nouă
De moi sertare ce-și preling
Pe sub tejghele calda rouă)
Struguri. El fluturi-i împing

Spre tine, ca să-ți soarbă-n trompe
Subțiri nectarul ce-l aduni.
Sute de-amurguri, mii de bombe,
Oh, miliarde de minciuni!!!

x) PICKWICK TEA (Finest English Blend)

în urma mea îngerii

un timp am crezut
că se mai poate schimba ceva
cu tot somnul înnegrit
din privirile pietonilor
și ei cîndva zburători
cît să se îndepărteze de moarte

există o știință a fugii
un teatru în versurile prelungi
despre îngeri și arbori
rostiri melancolice
ca ploaia rîncedă pe clopote
cărți, falsitate, farseuri,
există o artă a plecărilor
cu sufletul ros de viața altora
de tirania obiectelor întoarse în amintiri
măști de var, oglinzi
împotriva ta
cînd îți iubești dușmanii
mai presus de tine
și palmele lor se ridică deasupra apei
ca lumînările aprinse pe nuferi

am crezut că pot întîrzia
coșmarul de a mă fi trezit
mai bătrînă decît mîinile mele
decît mama mea
în ziua în care înțelegi că nimic
nu e mai greu ca moartea
ca moneda aruncată în apă

nici un zgomot
piciorul meu desparte valurile
lumea
nici un strop
nici o urmă în urma mea
apa, somnul, îngerii
apa
umerii îmi coboară pe rînd

ce mai există

există certitudini mici și mijlocii
rînjete, promisiuni, paradă
răspunsuri fără întrebări
în mîneca scamatorului de vise mărunte
mărunțite
mari enigme anume lăsate
pentru puterea neputincioșilor
asupra vreunui paragraf de istorie
scrisă cu mîna mulțimii
ridicată din stradă și lăsată apoi ușor tot acolo
așa, pentru amuzament
demonstrativ, la grămadă
există îndoiala continuă
că ceva ar mai fi
odată ce viața e totdeauna altfel
iar fericirea mereu în altă parte
există trenuri de noapte
și nici anotimpurile nu mai sînt fixe
sigură e doar trecerea
schimbarea munte cîmpie
deal vale cîmpie
cum repeți un cuvînt pînă îi pierzi sensul
pînă la nebunie

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Ornea

Jurnalul dlui Mircea Zaciu

JURNALELE, memoriile, corespondența, documentele, adică adevărata autenticitate, au cucerit piața cărții românești de după 1989, depășind - în interes - creația ficționară. Și, cînd aceste scrieri au har expresiv, ele fac parte din genul literaturii de tip subiectiv, care cuprinde, tocmai, jurnalul, memoriile, memorialul (de călătorie), corespondența. Citesc cu efectivă pasiune, mai de mult, acest fel de scrieri, indiferent dacă, prin expresivitate, fac sau nu parte din literatura subiectivă. E o lectură totdeauna captivantă și utilă mie, ca istoric literar și al curentelor de idei din cultura românească. Fără lectura unor astfel de scrieri, izvor nesecat de informație, nu mi-aș fi putut scrie, cu siguranță, cărțile. Dacă mă felicit și mă mîndresc cu ceva în activitatea mea de editor (care depășește, în ani, patru decenii) e faptul că am inițiat, la Minerva, în 1970, două colecții: „Documente literare" (în care s-au publicat, în 20 de ani și mai bine, peste 120 de titluri) și „Memorialistică", unde au apărut jurnalele și memoriile lui Costache Sion, Maiorescu, Sextil Pușcariu, Tăslăuanu, Gala Galaction, Rebreanu, Demostene Botez, Sașa Pană, Ioan Massoff, etc., etc. Iar acum, după decembrie 1989, genul a irupt, publicîndu-se enorm în spațiul acestuia. De-abia prididesc să comentez, totdeauna cu plăcere, aceste cărți care mă pasionează. Ele sînt și extraordinar de importante pentru că ne restituie fragmente ale memoriei, fără de care nu se vor reconstitui diferite secțiuni ale istoriei din secolul nostru românesc, dinainte de 1944 și, mai ales, de după aceea. Sigur, prin statut, acest fel de scrieri sînt, fatalmente, subiective. Pentru a reconstitui o epocă trebuiesc, desigur, coroborate cu altele, cu presa vremii și documente, încît, după operații migăloase de confruntare, obținem, cît e omenește cu putință, obiectivitatea necesară. Dar, la urma urmei, este istoria, chiar ca disciplină științifică, deplin obiectivă? Nu este, oare, ea fatalmente subiectivă, aceleași mărturii și documente putînd naște alte imagini și interpretări posibile?

Dar destul cu aceste întrebări teoretizante, mai utile, poate, în altă parte. Vreau să mărturisesc că am citit în trei zile, emoționat și captivat, al treilea volum al *Jurnalului* distinsului, bunului meu coleg de breaslă, dl. Mircea Zaciu. Acest imens jurnal, care începe notațiile în 1979, are șansa de a deveni un extraordinar document despre viața intelectuală (și nu numai), scriitoricească a deceniului al nouălea al secolului nostru, ultimul al anilor dictaturii comuniste, la care se va apela, acum și peste veacuri, pentru a reconstitui fizionomia interioară a unei epoci de un dramatism știut. Atunci, perechea prezidențială și diverși ai ei slujitori, precum Dulea, Ștefănescu și mulți alții au încercat să sugrume, la propriu, cultura română și ființa biologică a poporului român. S-a găsit un cărturar ardelean, serios, care, ca orice ardelean, duce lucrul început la bun sfîrșit, a consemnat, într-un jurnal, încercările, trăirile, faptele petrecute pentru a rămîne o mărturie posterității. Și, mă grăbesc să adaug, chiar ținerea unui jurnal reprezenta, atunci, un mare act de curaj pentru că, oricînd, la o percheziție, caietele puteau fi descoperite aducînd autorului arestarea și uciderea. Nu a plătit cu viața, la mijlocul anilor optzeci, Gh.(Babu) Ursu pentru descoperirea, de către Securitate, a unui jurnal? Dl. Mircea Zaciu a avut temeritatea, chiar și după aflarea crimei făptuite împotriva lui Gh. Ursu, să-și continuie scrierea jurnalului, lăsîndu-ne nouă, dar mai ales posterității, mărturia sa. E mărturia unei înalte conștiințe care, trăind drama sa cu acuitate omenească, a mărturisit, în paginile sale de jurnal, atentatul făptuit împotriva unei culturi și a unui popor. Oricîte omagii adevărate i s-ar aduce - și i s-au adus - dlui Mircea Zaciu pentru efortul și curajul său extraordinar, ele nu vor fi niciodată îndeajuns. Îl stimez enorm - și o știe - pentru cărturăria sa de istoric literar, cu contribuții - chiar dacă a scris mai puțin decît se cuvenea de la imensa lui știință de carte. Dar îndrăznesc să cred că opera vieții sale, la care totdeauna se va apela cu folos sigur, va fi acest jurnal. Pe alocuri, paginile jurnalului pe care îl comentez devin cutremurătoare. Autorul jurnalului a avut dramaticul privilegiu ca, la mijlocul anilor optzeci, să devină un caz emblematic pentru suferințele acelor ani înfiorători. Jumătate din familia Mircea Zaciu (soția și unul dintre copii) s-a destărat în Germania. Dar, și mai înainte, avea plecate în Germania rude apropiate ale soției. Și, o știu bine din propria experiență nefericită, deodată, unul dintre marii profesori ai universității clujene, importantul istoric literar, un cărturar de mare însemnătate, devine victima oficiilor de cadre, a serviciilor de pașapoarte și a cenzorilor culturii. Suferea de păcatul numit generic „rude în străinătate". (Cîte „extemporale" n-am dat eu, în vreo patruzeci de ani, la Serviciile de Cadre pentru acest „păcat" de care nu eram deloc vinovat!). Și acesta te plasa, instantaneu, în subspecie, în cetățeni de categoria a doua, tratați cu neîncredere, mereu suspectați și abia îngăduiți. Autorul jurnalului trăiește, nespus, drama disperată de a nu-și putea vedea jumătatea de familie destărată. Fiul, student la Bonn îl suna periodic la telefon. Această comunicare, prin receptor, îl sugruma efectiv, îndurerîndu-l profund. Iată o însemnare din 14 noiembrie 1986, după o astfel de convorbire cu fiul său: „Suferința de a nu-l putea decît auzi, și asta doar cîteva clipe, timp în care mă zăpăcesc totdeauna, îmi pierd firul gîndului și nu mai știu ce să-i spun. Din tot ce aș fi dorit nu rămîn decît firimituri". Ar dori să plece la ai lui, pentru a serba, împreună cu soția, nunta de argint. Face primele demersuri, dar nici nu parvine să capete formulare pentru eliberarea unui pașaport. E respins net și fără menajamente, din capul locului. Și trăiește în dor chinuit, îi visează, înfiorat, pe ai lui, e mereu cu gîndul departe și nu-și găsește locul. Țara, care îi este dragă și căreia îi slujește patriotic cultura, devine un univers concentrațional. Neomenescul acestei alcătuiri politice a unui regim odios e de neînțeles pentru cineva din Apus și, cu siguranță, de generațiile noastre viitoare. Dar e bine că realitatea acestei situații înfiorătoare e fixată în aceste pagini, ca un memento pentru viitorime. La această tragedie a sa și a familiei, se adaugă, din 1982, o alta, care îi istovește energiile creatoare. De pe la mijlocul anilor șaptezeci, dl. Mircea Zaciu, ajutat de bunii săi colegi, foști studenți, d-nii Marian Papahagi și Aurel Sasu, au pornit să pregătească o lucrare monumentală, *Dicționarul scriitorilor români,* scris de un colectiv de vreo 60 de autori. Au încheiat cu Editura Științifică și Enciclopedică contract, au primit asigurări că lucrarea e așteptată și va avea tratamentul acordat marilor lucrări de sinteză. Și în 1985, cînd au predat primele două volume (din patru) au început marile, insolubilele necazuri. Între timp, optica se modificase total la autoritățile culturale ale dictaturii și astfel de lucrări nu mai erau agreate. Degeaba demonstrația coordonatorilor lucrării că e o operă importantă, cum alta nu există, că în ea s-au investit zece ani de muncă istovitoare. Șicanele s-au ținut lanț timp de doi-trei ani. Coordonatorii alcătuiau și înaintau mereu memorii „la foruri", obțineau, cu greu, audiențe, pledau cu argumente aparent irefutabile, se zbăteau energic. Zadarnic. Mecanismul se gripase și marele dicționar nu putea apărea. Ca unul care cunosc bine contenciosul acestui dicționar și al altor lucrări, pot depune mărturie că dacă n-ar fi apărut, mai întîi la Secția de propagandă a CC al

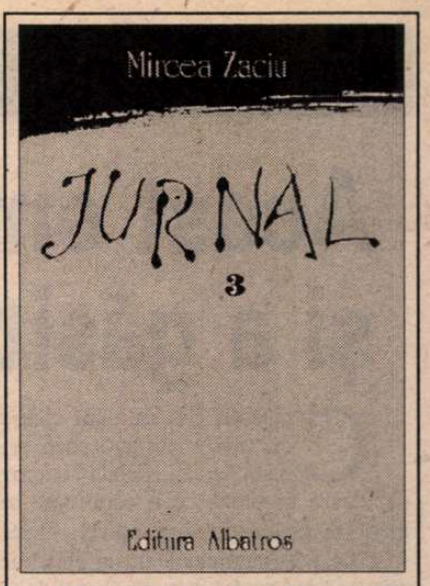

Mircea Zaciu, *Jurnal,* vol. III. Editura Albatros, 1996

PCR și, apoi, ca adjunct de ministru la Consiliul Culturii acel sinistru personaj care a fost Mihai Dulea, lucrarea, monumentală, inițiată și coordonată de dl. Mircea Zaciu și colaboratorii săi ar fi putut apărea. Dar acest odios personaj, dur și zelos peste măsură, s-a înverșunat nu numai împotriva Dicționarului dar și a scrisului românesc în genere, ducînd la topirea zațului acestei lucrări. Jurnalul dlui Mircea Zaciu se transformă într-o agendă de însemnări privind destinul Dicționarului și își judecă prietenii și colegii (uneori cam nedrept) în funcție exclusivă de atitudinea față de Dicționar. Iar atitudinea rezistent-bătăioasă a autorului jurnalului, îi aduce alte interdicții (i se sistează coordonarea unei colecții - „Restituiri" - la Editura Dacia, i se scot articole din reviste), căpătînd obsesia unei manii a persecuției. Știu bine cît de mult a suferit, pentru toate astea, dl. Mircea Zaciu. Dar suferința era generală. Prin abilitate și diplomație, în anii aceia, unora dintre noi, ne-au apărut, totuși, cărți, unele chiar importante. Rezistența prin cultură avea sens și izbîndea. Ceea ce nu înseamnă că nu înțeleg drama adîncă a dlui Mircea Zaciu, care ajunge să trăiască sentimentul paralizant că nu mai trebuie să scrie („Dar n-am chef, totul îmi pare cumplit de inutil"). Nimic, atunci, în efortul de a scrie și a publica scrieri importante nu era, dimpotrivă, inutil, fie și pentru că irita, pînă la paroxism, oficialitatea care, iată că nu putea, oricîte piedici inventa, să împiedice apariția tuturor cărților. Dl. Mircea Zaciu a avut nefericirea de a i se interzice o lucrare de mare importanță. Dar n-a mai găsit, tracasat cum era, energia necesară de a elabora o alta, luptîndu-se, cum au procedat atîția alți scriitori, să o vadă publicată. În însemnările din toți acești ani negri, n-am găsit decît ideea unui singur proiect de a elabora o carte: o monografie - urmată de texte - despre jurnal în literatura română și universală. Dar, repet, n-a găsit nici măcar energia de a o elabora. Zbaterea și înfrîngerile, pe toate, planurile, l-au istovit ruinător. E istovirea ruinătoare a unui mare cărturar în vremurile acelea de cumplită prigoană.

Aștept, cu mare interes, al patrulea volum al jurnalului dlui Mircea Zaciu. Și, o spun încă o dată, îi sînt profund recunoscător că a avut puterea și curajul de a ține, atunci, acest jurnal.

■

Acest om a căutat adevărul şi a găsit doar cuvinte

CUNOSCUT ca unul dintre cei mai importanţi poeţi români de azi, Nichita Danilov debutează în proză cu o carte care se plasează, negreşit, într-un univers literar specific, păstrînd mărcile inconfundabile ale unui anume fel de a gîndi realul, cu care ne-au obişnuit volumele de poezie *Fîntîni carteziene* (1980), *Cîmp negru* (1982), *Arlechin la marginea cîmpului* (1985), *Poezii* (1987), *Deasupra lucrurilor, neantul* (1991), *Mirele orb* (1995), dar şi naraţiunile din *Urechea de cîrpă* şi *Apocalipsa de carton* (1993). În Nichita Danilov am văzut de la început un scriitor adevărat care ştie să-şi asume soarta (stigmatul ei!) în schimbul orgoliului de a fi trecut de ceilalţi în tagma „celor umili, a celor nebuni şi ridicoli". În tot ce scrie poartă povara unei tristeţi fără margini; în viaţă, pare un arlechin la marginea cîmpului, dansînd pe sîrma subţire care desparte aparenţa lui *a fi* de certitudinea de *a nu fi*. Îndrăgostit de parabolă, resuscitînd în vîrsta (post)modernă a liricii noastre epica în versuri, Nichita Danilov ilustrează strălucit în *Nevaşta lui Hans* (Editura Moldova, 1996) posibilităţile de exprimare literară ale *poemului în proză*, una dintre speciile considerate, în chip eronat, „de frontieră", marginalizată, deformînd imaginea pe care cititorul de azi o are despre evoluţia literaturii noastre, ca şi despre conexiunile dintre fenomenul literar de la noi şi cel european (nu de acelaşi tratament au avut parte şi toate speciile „literaturii personale", începînd cu notele de călătorie, memoriile confesiunile, autobiografiile literare şi terminînd cu jurnalul intim?). Cititorului contemporan îi vine greu să accepte faptul că poemul în proză a început cu Asachi, Bolliac, Pavel Vasici-Ungureanu şi a continuat cu Mihai Eminescu, Al. Macedonski, D. Anghel, Adrian Maniu, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Vinea, Emil Botta, George Bacovia, Mateiu I. Caragiale, Tudor Arghezi, Gellu Naum, Geo Bogza; cum, la fel de dificil a putut fi convins că romanul citadin îşi are originea în proza momentului literar 1840 ori, mai mult, că poezia Văcăreştilor, a unui Conachi sau „romanţele" lui C. A. Rosetti ar putea avea corespondenţe în forme ale liricii contemporane. Dacă unghiul de vedere istoric poate prezenta surprize şi zdruncinarea unor poncife de gîndire, perspectiva pe care o deschide *azi* practica poemului în proză deschide un şir de întrebări, care începe cu inevitabila: în ce măsură răspunde poemul în proză paradigmei de sensibilitate a omului de azi? Cum se ştie, suprarealismul a fost ultima „şcoală" care a cultivat în chip semnificativ poemul în proză; demersul unor scriitori contemporani - nu mulţi şi, în general, selectaţi dintre reprezentanţii ultimelor două promoţii literare - are semnificaţia unei conexiuni cu tradiţia ori, poate, specia literară în cauză îşi inventează un nou început?

Sub raportul strict al legăturii cu alte zone ale literaturii noastre, proza lui Danilov, ca şi poezia sa, are un pronunţat caracter expresionist; conştiinţa apocaliptică, tensiunea extatică, accentul halucinatoriu, transcenderea fantast tragică a realităţii (respectînd înşiruirea atributelor din definiţia de dicţionar a expresionismului) sînt specifice poemelor din volumele amintite, dar şi naraţiunilor din *Nevasta lui Hans*, sigur că se pierd „rădăcinile istorice", conştiinţa apocaliptică a scriitorului contemporan nemaifiind, în principal, rezultatul crizei spirituale „în spaţiul traumatizant al marelui oraş". Se pierde însă doar ultima parte a sintagmei, pentru că *spaţiul traumatizant* rămîne sursa tuturor spaimelor şi tuturor deznădejdilor. Acesta constituie, de altfel, unul dintre elementele ce unesc prozele cărţii, structurate pe cel puţin patru paliere: poemele în proză, cu o pronunţată componentă parabolică, avîndu-l ca protagonist pe Hans (*Corso, Drumul spre casă, Eclipsa, Povestea banilor, Uşile, Costumul, Peisaj cu paturi, Partida nocturnă, Peisaj nocturn, Edificiul*), portretele unor figuri din (i)realitatea imediată (*Tălpi, Femeia în mov - o amintire, Magister, Supliciul, Spălarea rufelor, Parabola tuşiţilor, Micul Adolf, Cimitirul erorilor, Un scenariu, Pe terasă, Afişul, Gizela, Mama Sonya*), textele la persoana întîi (*Ieşirea, Casa, Rîpa Galbenă, Oraşul, Punct de vedere*) şi naraţiunile care intersectează registrul prozei fantastice, cu evidente accente urmuziene (*Saul, Zabell, Povestea elefantului*). În oricare din formele sale (terasa de la „Corso" sau teritoriul ascuns al fiinţei interioare, strada pustie sau rîul leşios ce străbate oraşul), spaţiul traumatizant este una dintre metaforele obsedante ale cărţii; dacă naratorul din proza aşa-zis „psihologică" inventa *spaţiul securizant* (celebra „cochilie" din romanele lui Augustin Buzura, George Bălăiţă, Mircea Ciobanu, Al. Ivasiuc, Constantin Ţoiu, Nicolae Breban, Gabriela Adameşteanu, Norman Manea), poemul în proză al lui Nichita Danilov se fixează în acest spaţiu traumatizant pe care îl explorează pînă la limită. Atmosfera care se instalează aici este una „medievală" (am mai spus-o şi cu alt prilej, Danilov este - alături de Ştefan Agopian - printre cei mai reprezentativi scriitori de azi care cultivă ceea ce am numit *tema medievală*, un semn distinctiv al postmodernităţii literaturii noastre contemporane): decorul sumbru al burgului, pedeapsa prin biciuire, imaginile carnavaleşti (oarba care cîntă la acordeon în Piaţa Unirii, omul cu faţa verde, bezna care vuieşte, omul alcătuit dintr-o mînă, călăreţul în zale), cruzimea notaţiei (care nu e „naturalism", ci supunerea la un alt mod, din alt timp - al celor de atunci - de a transcrie realul), pendularea între dumnezeiesc şi umbrele întunericului, între credinţă şi păcat, între atemporalitate şi fixarea în cronologie, între apariţiile angelice şi cele demonice - totul creează o acută senzaţie de insecuritate, de pericol iminent. Spaţiul traumatizant e un ţinut sterp, un tărîm al imaginilor şocante, dezbrăcate de orice ornament, de o simplitate deconcertantă şi, poate tocmai de aceea, agresivă: un singur tip uman - Hans - , amestec de comic şi tragic, de grotesc şi sublim - un arlechin care seamănă cînd cu „omul" lui Urmuz, cînd cu arpentorul lui Kafka sau cu orbii lui Breugel, mişcîndu-se într-un decor medieval, într-o apocalipsă de carton, într-o lume în destrămare, prăbuşită în spaimă, traversată de ciori, terorizată de scenele de bîlci.

Proza şi poezia lui Nichita Danilov se supun, oricît de paradoxal ar putea părea asta, unui acut sentiment al realului, unei filosofii a timpului şi unei „filosofări" personale asupra condiţiei umane. La limită, arta (auto)portretului, exersată în vreo cincisprezece naraţiuni, nu are nici ea nimic „realist", chiar şi atunci cînd pare a se face trimitere directă către o persoană cunoscută: realul e *viziune*, fantasmă, vedere secundă, halucinaţie, textul desparte ferm o lume (a literaturii) de o alta (a grotescului cotidian), iar omul (personaj şi persoană) e fără dimensiune, fără structură, cu o istorie pulverizată (şi cîtă cerneală, dar, mai ales, vorbe au curs cînd s-a scris/vorbit/şoptit/strigat despre *Urechea de cîrpă* şi *Apocalipsa de carton* din simpla ignorare a acestor planuri: dar n-a păţit-o, astfel, dintre ieşeni, şi Dorin Spineanu?).

Explicit în privinţa proiectului său literar este Nichita Danilov în cîteva proze scrise la persoana întîi; în *Ieşirea, Casa, Punct de vedere, Rîpa Galbenă* şi *Oraşul,* prozatorul teoretizează (atît cît se poate fără a face eseu), oferă cîteva piste de lectură şi, firească, un filtru prin care se poate trece scrisul său. În esenţă, este vorba despre felul cum se poate structura un mod de existenţă într-un spaţiu traumatizant, într-o „distopie", cum îi zic unii: „Hotelul era imens şi holurile dădeau din unul în altul. Coboram şi urcam mereu scări. În timp ce rătăceam, mi-am amintit: «Sufletul se desparte de trup într-o linişte desăvîrşită». Coborîrea fu lungă şi fără acele senzaţii de gol în viscere. Eram în lift. Coboram sau urcam? Mişcarea era în sus sau în jos? În sfîrşit, ieşisem. În stradă, după cîţiva paşi, am avut o viziune: un călăreţ înalt, în zale de bronz, călărea un cal alb cu picioare de cîine. Eu eram călăreţul. Bărbaţi şi femei îmbrăcaţi în alb mergeau în urma mea, cu torţe aprinse în mîini. Trecerea mea fu însoţită de muzici şi urale. Maşinile se opreau la semafor. Tramvaiele îşi încetineau mersul. Reclamele pîlpîiau tăcut: roşu şi galben. Roşu şi verde. Acoperişurile caselor fuseseră împodobite cu steaguri. Ce zi să fi fost? Ce an, ce secol? Ziua se apropia de sfîrşit. În sfîrşit, apărusem. Nu pe asin alb, ci pe cal cu picioare de cîine. Încotro mergeam? Spre răsărit? Spre Apus? Ce fel de oraş era acesta? Rîul pe care-l traversam era murdar. Pete de ulei străluceau sub pod. Curgea lent, fără zgomot. Într-o linişte desăvîrşită. M-am oprit în loc şi am privit apa, în care se oglindea cerul. Nori strălucitori, cu burţile umflate se tîrau deasupra, ameninţători ca nişte bivoli. Vai, mi-am zis, timpul meu s-a sfîrşit. Va trebui să mă nasc din nou sau să mor, cum făcusem. Acest Rîu, mi-am zis, îl voi trece întors şi cu ochii închişi. Dar aceasta cînd mă voi întoarce. Mulţimea se oprise pe celălalt mal. Îmi făcea semne să mă întorc. Era prea tîrziu: ajunsesem. Aici era o jumătate de oraş. Dincolo altă jumătate. Rîul despărţea în două, cum lama unui cuţit un măr, nu numai oraşul, ci fiecare casă, fiecare stradă, fiecare arbore şi piatră. Totul era despărţit în două: şi separat de acest Rîu. Tot ce era dreapta se afla aici şi tot ce era stînga se afla dincolo. Cîţiva de pe celălalt mal strigară agitîndu-şi mîinile: Dincolo e un alt timp, opreşte-te". Secţiunea e limpede: ce poate uni, însă, pînă la confundare, pînă la deplina (şi tragica!) suprapunere cele două lumi? Harfa (lira), cîntecul adică (al lui Amphion, desigur), un anume mod de a gîndi realul, conştientizarea prezenţei „celuilalt", a dublului (numit undeva, romantic, „chipul cu fruntea palidă"), terasa „Corso", un loc al viziunilor şi al intersectării dimensiunilor temporale dar şi a destinelor (în realitate, sub dalele grădinii de vară din Iaşi sînt morminte din urmă cu vreo două sute de ani, niciodată strămutate!) şi cîteva metafore obsedante care pot solicita, la rigoare, o abordare psihanalitică: *Napoleon* (ca parabolă a puterii şi a exerciţiului ei în deriziune: regele, domnitorul, dictatorul, demiurgul care domnesc peste vid), *melcii* (vezi G. Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*) şi *artistul* (pictor, regizor, arhitect, literator). În sfîrşit, fuziunea celor două lumi constituie o *altă realitate* care închide între paranteze tragica despărţire a fiinţei de nefiinţă: *a (nu) fi:* „Intram şi ieşeam mereu pe aceeaşi uşă. Memoria mea se întuneca odată cu lumina zilei şi doar cîte un vis tulbure îmi răscolea cîteodată somnul. Crîmpeie dintr-o altă realitate, tulbure, ajungeau din cînd în cînd pînă la mine. Ca nişte bule se ridicau la suprafaţă mişcînd o apă stătută, apoi din nou nimic. Mîna înecatului fusese mişcată de curent sau de altceva, se înfundase în mîl mai profund şi acum se ridicau la suprafaţă aceste bule de aer. Conştiinţa mea? Se desprindeau dintr-o realitate pe care poate o trăisem cîndva. Un cutremur lăuntric făcea să se zguduie blocul de piatră. Fisuri apăreau în perete. Din tavan curgea nisip amestecat cu var şi sînge. Mereu vedeam o mînă plutind spre mine, un braţ desprins de umăr, învăluit într-un văl de ceaţă putredă şi mă străduiam să întrezăresc şi bustul. Odată am simţit cum în întunericul căruia îi căzusem pradă se conturează un chip cu fruntea palidă. Doar o singură dată. Mergeam pe străzi, simţeam însă în spate cei doi ochi morţi, înfipţi adînc, sub vertebre. Senzaţia aceasta nu mă părăsea şi vedeam imaginea mumiei mele stînd la masă, privind în gol. Viziunea ei mă urmărea pretutindeni. Doamne, spuneam, dacă există într-adevăr, scapă-mă de acest infern şi redă-mă timpului meu. Redă-mi memoria. Viaţa pe care am trăit-o. Creierul meu fusese năpădit de nouri grei, apăsători, de moarte. Trimite o lumină, mă rugam, luminează-mă pentru o clipă, să văd ce am fost, cine sînt...".

În proza şi poezia lui Nichita Danilov e o continuă prăbuşire care se petrece cu privirea mereu întoarsă *înapoi* (reper convenţional, pentru că, în fond, ce mai înseamnă „înainte" şi „înapoi" după ce vei fi intrat în maelstromul prăbuşirii?); înapoi, ca pentru o iluzorie salvare. Scrisul lui Nichita Danilov e un melancolic cîntec al pierderii omului; în această melancolie se adună energia tuturor strigătelor înăbuşite şi a tuturor speranţelor pierdute într-un spaţiu traumatizant, în universul carcerii: „Noi suntem prizonierii neantului, prizonierii neantului/ şi strigăm din neant în neant:/ de aici nu vom putea evada niciodată!", răspund versurile, ca un ecou, lui Hans şi celorlalte personaje din *Nevasta lui Hans.* Strigătul din neant în neant e al unei conştiinţe lucide şi al unui scriitor care a fost dintotdeauna liber; (şi) lui i se mai spune, simplu, Nichita.

Ioan Holban

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

Între campania agricolă şi cea electorală

M-AM petrecut o bună parte din perioada de campanie electorală în campania agricolă, unde se munceşte de cînd se luminează şi pînă se-ntunecă. Anul acesta recolta este bogată şi dacă ar fi bine ar putea să nu fie rău. Dar, din păcate, grămezi de mii de tone de fructe stau în curţile oamenilor ori sînt vîndute (pe datorie) cu 120-130 lei kg. Munca de a le aduna şi transportul (care trebuiesc achitate imediat) costă aproape tot atît cît se va încasa (dacă se va încasa) pe recoltă, dar ţăranii socotesc că nu e bine să-ţi baţi joc de acest dar de la Dumnezeu şi îşi rup oasele muncind fără să se aleagă cu mai nimic, la o vîrstă la care alţii se odihnesc de multă vreme. În acest timp, orăşenii sînt nevoiţi să consume fructe (şi produse din fructe) din import care ajung să coste cam de 10-12 ori cît cele ce putrezesc în curţile ţăranilor din zonele subcarpatice.

Desigur, faptul că pămîntul se află la proprietarii lui (chiar şi aşa fără acte în regulă) a schimbat ceva şi ar fi nedrept să nu recunoaştem acest lucru. Înainte de 1989, trenul cu care mă întorceam de acasă, din Muscel, era plin de oameni care dormeau în Gara de Nord şi umblau dintr-o parte în alta a Bucureştiului să afle unde *se dă* mălai ca să ia din mai multe locuri cîte două-trei kg., să aibă cu ce-şi potoli foamea şi cu ce hrăni cele cîteva păsări din bătătură. Uneori, pe vagoanele vechi care plecau din Goleşti către Argeşel, în pauza dintre două trenuri, cineva scria cu vopsea albă: *Trenul Foamei*. Atunci poliţia politică îşi depăşea norma avînd grijă să fie curăţat bine scrisul care lăsa urme şi să afle cine ar putea să fie făptaşii.

Vitele erau supuse aceluiaşi regim de înfometare ca şi stăpînii lor. Odată, în acest *tren al foamei,* un ţăran îi povestea altuia că vecinul lui a fost arestat fiindcă îi murea vaca în curte şi a trebuit să o taie înainte de a ajunge doctorul şi miliţianul, pe care îi chemase să vadă că nu are ce să-i mai facă. Celălalt, care pînă atunci povestise cum şi-a adunat el dinainte tot ce trebuie ca să fie înmormîntat, i-a răspuns, pe tonul cel mai firesc cu putinţă: *Fie ce-o fi, dacă mor, eu tot am să tai viţelul!*

Nu e o replică din teatrul absurd, cum ar putea să pară, ci una reală. Cei care cred că înainte de 1989 era mai bine ori fac parte dintre profitorii vechiului regim ori au memoria foarte scurtă. Şi totuşi, a spune că *am cîştigat pariul cu agricultura,* cîtă vreme ţăranii îşi frîng oasele ca să ia pe recolta dintr-un an cam tot atît cît îi costă strînsul şi căratul acesteia de pe cîmp, înseamnă fie a nu cunoaşte realitatea, fie a minţi fără urmă de ruşine.

În plină campanie de toamnă, oamenilor care vin de la cîmp morţi de oboseală puţin le pasă de campania electorală, pentru care se cheltuiesc miliarde de lei. În mod paradoxal, cu cît au mai multe greutăţi, cea mai mare neîncredere le-o inspiră ţăranilor cei care le promit cel mai mult.

După o zi-lumină de muncă, obosită ca orice ţărancă şi departe ca orice ţăran de jocurile politice, m-am uitat şi eu, rîzînd, la programul electoral al TVR la care, candidaţi de cele mai diverse credinţe şi orientări iau numele Domnului în deşert făcînd nişte cruci cît pălăria lor de mari sau ţin în braţe cîte un biet copil nevinovat. Aş fi strigat: *nu lăsaţi copiii să vină la ei,* dar cine să mă audă, cînd lumea asta obosită şi dezamăgită e atît de departe de tot ce se întîmplă. Şi asta nu pentru că românii ar fi proşti, cum crede Dl. profesor Silviu Brucan, ci dimpotrivă. Spre surpriza mea, oamenii din satul meu cu care am stat de vorbă erau mai atenţi decît s-ar putea crede la limbajul candidaţilor. Poate şi fiindcă erau prea implicaţi în campania agricolă de toamnă iar la cea electorală priveau cu detaşare, ca la teatru. Oricum, remarcaseră ca şi mine că, dintre cei 16 candidaţi, unul singur vorbeşte altfel (decît în limba de lemn veche sau nouă). Ştiau deci că lumea bună care se face că plouă şi îi laudă pe unii sau pe ceilalţi aşa cum sînt nu trebuie crezută pe cuvînt.

Faptul că pentru mulţi intelectuali de seamă noua limbă de lemn a devenit un lucru mai puţin important decît pentru ţărani mi se pare cum nu se poate mai trist. S-ar putea spune că mă leg de *un amănunt nesemnificativ,* dar asta nu mă împiedică să insist. Fiindcă în anii de şcoală mi-a intrat în cap ideea că există o legătură de netăgăduit între limbaj şi gîndire. Şi mi se pare că într-o ţară ajunsă pe marginea prăpastiei datorită analfabeţilor care au fost la cîrma ei, oricît ţi-ai micşora pretenţiile în funcţie de împrejurări, tot trebuie să ai grijă să nu te mai îmbeţi cu vorbele goale ale unor aventurieri şi ale unor analfabeţi.

Sigur, limba română a preşedintelui României nu înseamnă chiar totul dar ea înseamnă, fără îndoială, ceva de care trebuie să ţinem cont. De aceea m-a mirat faptul că o distinsă ziaristă era nu demult extrem de tristă pentru că unii dintre colegii săi de breaslă s-au pronunţat împotriva serviciului secret de telefoane al PDSR şi a celui răspunzător de acesta care a trebuit să se arate încă o dată lumii aşa cum e.

Citindu-l pe Dan C. Mihăilescu, care într-un excelent articol din revista *22* vorbeşte despre *cinismul jovial de centru* stau totuşi să mă întreb: să fie acesta mai dăunător decît *cinismul de centru posomorît,* care nu face deosebirea între bine şi rău nici atît, ci pune semn de egalitate între intrarea unui ziarist în incinta telefoniadei şi intrarea în laboratoarele Universităţii a securiştilor din mină aduşi de Ion Iliescu să ne dea lumină? Acest mod de a privi lucrurile de undeva de sus convine. Altfel cum ar fi putut nu ştiu cine să amestece tot cu tot aşa încît lîngă oameni care reprezintă efectiv ceva să poată fi aduşi la rampă şi *angajatul* CVT, prin a cărui candidatură arătăm lumii întregi că în ţara asta *totul se poate,* şi *independentul* Constantin Mudava, care ne ameninţă zilnic, pe mai multe canale, că el este *cel ce va să vină,* întrucît candidează *din poruncă divină.* În situaţia în care ne aflăm acum, nu mai pot spera decît într-o minune care să ne aducă, în sfîrşit, la realitate sau în faptul că n-ar fi exclus să mă fi înşelat eu şi salvarea să ne vină chiar prin acest bioterapeut ajutat de undeva de sus, care poate are ceva mai multe de spus decît alţi candidaţi, la fel de siguri pe ei dar ceva mai surîzători, care sărută copiii şi sînt urmaţi pretutindeni cu jerbe şi coroane de flori. ■

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Nume de străzi

S-A MAI scris, nu o dată, despre pitorescul numelor de străzi bucureştene. Paul Zarifopol (*Din registrul ideilor gingaşe*, 1926) observa amuzat preţiozitatea didactică a denumirilor: „Fundătura Orfeu - Fundătura Osiris - Strada Morfeu - Strada Jupiter, a Venerei, a Sirenelor, a Filomelei, a Fortunei - toate acestea se află în Bucureşti, şi-i puţin probabil să fi fost inventate altundeva... S-a mai făcut în vreun oraş român încercarea de a duce atât de departe cultura clasică prin numiri de străzi cum s-a făcut în Bucureşti?... Pentru a preţui felul şi valoarea acestei culturi în punctul care ne interesează, trebuie ştiut că numirea străzilor s-a făcut nu numai pentru răspîndirea cunoştinţelor de mitologie antică, ci mai toate materiile principale din învăţămîntul secundar superior au fost trecute în nomenclatura drumurilor interurbane. Intenţia de a instrui populaţia bucureşteană avea aşadar un orizont din cele mai vaste." Nu numai unele dintre numele inventariate în glumă de critic, care le şi grupa pe domenii de studiu, s-au păstrat pînă azi (Strada Osiris, a Venerei, a Sirenelor, a Fortunei, a Armoniei etc.); s-a conservat chiar tendinţa de înnobilare a realităţii prin termeni culţi, din categoria denumită în şcoală a „cuvintelor alese", a „cuvintelor frumoase". Dacă facem abstracţie de schimbările de denumire cu miză direct politică (personaje şi evenimente istorice sau nume de persoane şi instituţii din sfera religioasă), observăm că în perioada regimului comunist a continuat să se practice aplombul profesoral al neologismelor, legate de paradigma învăţămîntului. Sînt însă evidente schimbările de programă şcolară: disciplinele clasice şi moda latinistă (la care trimitea discret şi Caragiale, prin toponimia schiţelor sale - cu străzile Pacienţei şi Sapienţei, de pildă) fiind substituite de noii termeni la modă. Chiar la o privire foarte superficială, constatăm că repertoriul de nume s-a îmbogăţit în deceniile trecute mai ales în două direcţii: exploatînd fie clişeele din limbajul oficial, fie neologismele din domeniile tehnice. (O substituţie optimistă a fost obţinută la un moment dat şi prin modificarea punctului de vedere asupra *fundăturii* - care a devenit, în limbajul urbanistic modern, *intrare).* Şi fără a face apel la o cercetare riguroasă, care să stabilească apariţia exactă a unor denumiri, se pot observa cîteva dominante semantice ale inventarului. Limbajul oficial al regimului comunist pare să fi produs o serie în care intră (chiar dacă unele denumiri ar putea fi şi mai vechi): Intrarea Afirmării, Strada Consecvenţei, Str. Consumului, Str. Producţiei, Intr. Calităţii, Str. Demnităţii, Str. Disciplinei, Intr. Ataşamentului, Str. Economiei, Str. Educaţiei, Str. Îndrumării, Str. Perfecţionării, Str. Evidenţiaţilor, Str. Avîntului, Str. Dîrza, Str. Vigilenţei. Discursul mobilizator nu e perfect articulat, căci străzile sînt risipite prin oraş; e însă rezistent. Domeniul ştiinţei şi al tehnicii e atît de bine reprezentat, încît exemplele pot fi uşor grupate pe specialităţi: din cea sintetizată de Intrarea Chimiei putem aminti Strada Azotului, Strada Magneziului, Str. Amidonului, Intr. Benzenului, Str. Bauxitei etc. În mod cu totul regretabil, lingvistica nu pare să fi fost admisă în sfera culturii înalte (cunoştinţele oprindu-se la Strada Alfabetului şi Str. Slovei). Domeniul literaturii a fost, în schimb, dintre cele mai preţuite, chiar în aspectele sale tehnice, de poetică şi filologie: Str. Poetului, Str. Poeziei, Str. Elegiei, Intr. Epigramei, Str. Odei, Intr. Pastelului, Str. Rondelului, Str. Refrenului, Str. Inspiraţiei, Str. Evocării, Str. Folclorului, Str. Baladei, Str. Strigăturii, Str. Lecturii, Str. Lectorului, Intrarea Manuscrisului, Str. Fragmentului, Str. Poeziei, Str. Versului, Str. Volumului, Str. Nuvelei etc. Cîte o denumire interesează nu atît în sine, cît în asociere cu termenul generic „stradă", „intrare", cu care formează o sintagmă surprinzătoare; fie prin aspectul tautologic - Str. Circulaţiei, Str. Proiectată - fie prin inadecvarea semantică, vizibilă mai ales în cazurile în care denumirea propriu-zisă e un adjectiv: dacă Strada Dreaptă e o asociere firească, Strada Rotundă şi Strada Graţioasă presupun deplasări semantice considerabile. Denumirile tradiţionale, motivate, păstrînd amintirea unor repere toponimice (gîrle, fîntîni, clădiri) sînt mai puţine decît cele impuse prin decizii municipale, în care se recunosc presupoziţii culturale şi o anume atitudine faţă de limbaj. Schimbările de denumiri de după 1989 nu au modificat fundamental situaţia; au întărit totuşi categoria, destul de defavorizată în toponimia bucureşteană, a numelor de persoană. ■

CALENDAR

7.X.1910 - s-a născut *Eusebiu Camilar* (m. 1965)
7.X.1923 - s- a născut *Al. Jebeleanu* (m. 1996)
7.X.1935 - s-a născut *Livius Ciocârlie*
7.X.1958 - s-a născut *Simona- Grazia Dima*
7.X.1994 - a murit *Alex. Protopopescu* (n. 1942)

8.X.1872 - s-a născut *D.D. Pătrăşcanu* (m. 1937)
8.X.1897 - s-a născut *Ştefan Neniţescu* (m. 1979)
8.X.1929 - s-a născut *Alexandru Andriţoiu* (m. 1996)
8.X.1938 - s-a născut *Constantin Abăluţă*
8.X.1939 - a murit *G.M. Zamfirescu* (n. 1898)
8.X.1954 - s-a născut *Costin Tuchilă*
8.X.1980 - a murit *Orest Masichievici* (n. 1911)
8. X. 1983 - a murit Paul Daniel (n. 1910)

9.X.1917 - s-a născut *Iosif Moruţan* (m. 1974)
9.X.1922 - s- a născut *Emil Manu*
9.X.1927 - s-a născut *Valentin Deşliu* (m. 1993)
9.X.1976 - a murit *Lascăr Sebastian* (n. 1908)

10.X.1907 - s-a născut *Constantin Nisipeanu*
10.X.1910 - s-a născut *A. Ebion- Boiangiu*
10.X.1923 - s-a născut *Nicolae Crişan*
10.X.1936 - s-a născut *Vasile Andronache*
10.X.1942 - s-a născut *Mariana Costescu*
10.X.1943 - s-a născut *Radu Niţu*
10.X.1968 - a apărut primul număr al revistei "România literară"
10.X.1979 - a murit *Ernest Stere* (n. 1907)
10.X.1987 - a murit *Dana Dumitriu* (n. 1943)

Tîrgul Internațional de Carte de la Frankfurt pe Main, octombrie 1996

Tipăriturile și revoluția dig

JUDECAT la rece, Tîrgul Internațional de Carte de la Frankfurt pe Main, cel mai mare de acest fel din lume, este un eveniment de... rutină. El se desfășoară în fiecare toamnă cu aceeași regularitate cu care soarele răsare și apune zilnic. Și totuși, oricît de exacte ar fi cifrele de afaceri sau statisticile care țin evidența numărului de vizitatori - 274 de mii, în acest an, a numărului de titluri noi - 76 de mii, a numărului de expozanți - 7000, sosiți din 110 țări, distribuiți în șase hale imense incluzînd nu mai puțin decît 311 mii de titluri de carte, Salonul de la Frankfurt dispune de suficiente resurse spre a înfierbînta imaginația iubitorilor de carte, spre a stimula dezbaterile despre evoluția culturii și civilizației sau spre a contura orizontul actual al spiritualității și cunoașterii. Să presupunem însă, printr-un procedeu similar „reducerii la absurd", că din pricini pe cît de fictive pe atît de neverosimile, Tîrgul de Carte din metropola de pe Main nu ar mai avea loc. Dintr-odată, din cuprinsul marilor ziare germane ar dispărea suplimentele, de 50-60 de pagini, publicate în ajunul deschiderii salonului de carte, suplimente care prin ele însele devin un fir al Ariadnei

în labirinticul hățiș al ofertei de carte de pe piața germană (evident, carte autohtonă și străină, volumul traducerilor devenind, pe an ce trece, tot mai copleșitor). Dintr-odată nici prestigiosul săptămînal *Der Spiegel* nu și-ar mai publica așa-numitul său caiet *Special* - de peste 160 de pagini, în care sunt recenzate și dezbătute cu spirit critic, erudiție și discernămînt, cărți, curente de idei, tendințe, în care sunt publicate interviurile cu laureații Premiului Păcii decernat în fiecare toamnă de Asociația Librarilor Germani. Anul acesta premiul a revenit, cum se știe, scriitorului peruvian Mario Vargas Llosa. În cazul în care - așa cum presupuneam, pornind de la o ipoteză absurdă - salonul de carte ar fi contramandat, publicul larg și cel de specialitate nu ar mai avea șansa să cunoască îndeaproape cultura țării-vedetă, invitată de onoare a Tîrgului (anul acesta - „Irlanda și diaspora ei"). Și, spre a duce la sfîrșit demonstrația, se mai cuvine precizat că nici rezonanța desemnării laureatului premiului Nobel pentru literatură, la momentul și la locul potrivit, nu s-ar mai produce, nici *contactele* publicului cu scriitorii nu ar mai putea fi mijlocite, nici *contractele* lucrative nu ar mai putea fi încheiate. Emisiunile literare TV care „simulează" cafenelele literare, dar „stimulează" gustul marelui public pentru cărți și literatură și-ar pierde din substanță; spectacolele mediatice de ținută oferite de tîrg sau secvențele de bîlci al deșertăciunilor ori scenele de iarmaroc, ce însoțesc salonul, ar dispărea și odată cu ele și caracterul pe alocuri amuzant, carnavalesc al imensului festival al cărții. Dar, din fericire, toate aceste presupuneri rămîn pur fictive. Dacă totuși ne-am încumetat a le face este și fiindcă importanța unor evenimente de rutină, cum spuneam, se relevă abia atunci în întreaga ei complexitate, cînd ne imaginăm că evenimentul n-ar mai avea loc... Dar, el s-a desfășurat, și-a închis deja porțile, bilanțurile au fost făcute, ecourile persistă, proiectele de viitor prind contururi. În toamna viitoare, la cea de-a 49-a ediție a salonului, ce va avea loc între 15 și 20 octombrie, invitata de onoare va fi Portugalia. Opțiunea este semnificativă și promițătoare: ea atestă intenția instituirii unui dialog cultural susținut la nivel european, prin plasarea succesivă, în centrul dezbaterilor și al atenției, *și* a culturilor unor națiuni situate (doar geografic) la periferia continentului.

Perseverența cu care salonul de carte de la Frankfurt pe Main cultivă dialogul cultural este relevată și de organizarea, din 1990 încoace, a Forumului Est-Vest, extins acum și la celelalte două repere cardinale: Nord-Sud. În ediția din această toamnă a salonului, în programul Forumului a fost rezervată o zi Ungariei. Să mai amintim că, dacă în anii precedenți, la dezbaterile Forumului Est-Vest, au participat numeroși editori și scriitori români, anul acesta a fost lansată ediția bilingvă de poezie irlandeză-română, apărută la Editura Univers. Aparent conjuncturală, realizarea este expresia unei profunde disponibilități de conectare a pulsului culturii românești la cel al circuitului universal al valorilor. Înainte de a enunța cîteva din impresiile pe care salonul de carte din această toamnă le-ar putea lăsa unui vizitator „rutinat" - se cuvine amintit în contextul dat încă un fapt, aș zice îmbucurător. Dacă și la ora actuală standurile editurilor românești, sau cel general al României (sub egida Ministerului Culturii) nu pot face încă față unei comparații cu standurile marilor edituri occidentale (lăsînd de-o parte faptul că o astfel de comparație ar fi și nedreaptă), se poate constata că situația s-a modificat în bine atunci cînd comparațiile se rezumă la nivelul editurilor est-europene. Aspectul și conținutul cataloagelor, expunerea cărților în raft atestă o preocupare, o grijă de sistematizare, de ordonare. Și - implicit - relevă și evoluția spre un autentic profesionalism al activității promoționale de carte, în România.

Afirmam - constatarea fiind de altfel banală, dar utilă - că Tîrgul de Carte de la Frankfurt pe Main este și un barometru sui-generis al ideilor, un instrument de măsurare a orizontului spiritual și de cunoaștere. Imediat după modificările survenite în Europa de Răsărit, în istoricul an 1989-1990, pe piața de carte germană și internațională apăruseră, într-o varietate ametitoare, volume de publicistică, eseuri, studii despre haos, inclusiv cele despre teoria haosului. Treptat, acestea au fost înlocuite de cărțile care au ca temă fenomenul globalizării. Cu această constatare putem trece în domeniul beletristicii, al eseisticii. Întemeierea ficțiunii literare pe autenticitatea unei experiențe interioare, vitale se află la originea explicației pe care Mario Vargas Llosa o căuta vocației sale literare, după periplurile și avatarurile unei cariere politice ratate. „Cred că am devenit scriitor" - afirma laureatul din acest an al Premiului Păcii - „fiindcă nu am reușit să trăiesc toate aventurile pe care mi-aș fi dorit să le traversez. Nu mi-a rămas decît să le descopăr în scris". Dar poate că nimeni alții, în această toamnă, mai mult decît irlandezii, nu au putut demonstra mai convingător funcția vitală a literaturii pentru destinul individual și colectiv. Se spune, (în termeni statistici, dar în registru anecdotic) că Irlanda dispune de cea mai mare densitate de scriitori pe kilometrul pătrat. Se mai spune (fără ca observația să fie vexantă) că irlandezii ar fi niște mincinoși iscusiți. Hugo Hamilton, un scriitor germano-irlandez, (mențiunea este semnificativă în măsura în care germanii sunt reputați pentru tenacitatea cu care urmăresc și verifică adecvarea la real a discursurilor și a acțiunilor) afirma că instinctul narativ al micii națiuni, care a dat lumii mari scriitori și patru laureați ai Premiului Nobel pentru Literatură, a fost alimentat de rațiuni de supraviețuire. Literatura irlandeză nu este rezultat al fabulației mincinoase, ci al constrîngerii impuse de realitate. O mare poetă irlandeză contemporană, Nuala Ni Dhomhnaill, face o aserțiune generatoare de analogii: „(...) istoria ar fi scrisă pentru și de învingători, poezia, pentru și de învinși". Nu întîmplător, poate, la sfîrșitul săptămînii salonului de carte de la Frankfurt, bilanțurile confirmau triumful poeziei asupra zarvei și a afacerilor, a publicității și a vîlvei mediatice, triumf consolidat și de decernarea Nobelului pentru Literatură poetei poloneze Wislawa Szymborska. Impresia nu anulează marile întrebări și neliniști

care s-au făcut auzite și resimțite și printre milioanele de cărți expuse la Frankfurt. La ce slujesc intelectualii azi? La ce slujește literatura? Așanumita revoluție digitală, multiplicarea și diversificarea concomitentă a canalelor de transmitere a informațiilor, a informațiilor înseși, par a fi transformat lumea într-un „reality show", a cărui veracitate - la nivelul discursului - devine tot mai greu verificabilă. Hegemonia iconograficului, a elementului vizual al comunicării, în detrimentul literei scrise, s-a făcut resimțită și la salonul de carte prin abundența editării albumelor de fotografii, a CD-Rom-urilor. Această proliferare a imaginilor în detrimentul discursului scris este întrevăzută ca o primejdie asupra căreia au ținut să avertizeze și Vargas Llosa, în discursul oficial rostit în Paulskirche, și cancelarul Kohl la inaugurarea oficială a Tîrgului de Carte. Dar deja în primăvara acestui an, de la Londra unde avea loc un congres de specialitate, se făcea auzită vocea lui George Steiner, reputatul profesor de literatură, care deplîngea forța malefică a realității virtuale plămădită de mediile electronice, aptă să destituie cartea din funcția ei de garant al culturii și să desființeze chiar tradiționala relație dintre autor și cititor. Mai puțin pesimist, Geoffrey Nunberg - un specialist în teoria limbajului, întrevedea în așanumita revoluție digitală un criteriu de separare a discursurilor, de delimitare a aceluia obiectiv-științific, public, de cel personal, particular, subiectiv. Cărțile pe suport electronic nu vor pătrunde deci masiv în domeniul beletristicii. De altfel, unele edituri americane, specializate în publicarea literaturii de bună calitate, au scos din programele lor CD-Rom-urile. Umberto Eco, apologetul mai mult sau mai puțin declarat al „livrescului", întrevedea în hegemonia computerului și o modalitate de diminuare a copleșitorului număr de cărți noi care apar zi de zi.

Nu cărți multe, ci cărți rare... s-ar putea supraintitula o altă tendință, sau mai degrabă riposta pe care unii editori încearcă să o dea invaziei de „maculatură" sau de cărți pe dischete. Editura Steidl din Göttingen, aceeași care a publicat, în anii trecuți, prozele Anei Blandiana ori cărțile lui Norman Manea, editează acum un volum de bibliofilie în tiraj redus răsplătit deja

italĂ

cu Medalia de Aur a Tipografilor Germani: este vorba de poemul lui Mallarmé *Un coup de dés...* Alţi editori continuă să confecţioneze, artizanal, în tiraje limitate, cărţi potrivit străvechilor metode, mergînd pînă la caligrafierea textului... Şi, astfel, ritualizarea gesturilor şi a operaţiunilor succesive, care duc la naşterea cărţii, în materialitatea ei, se transformă într-un cult al acestui obiect care, în pofida tuturor temerilor, nu va dispărea atît de repede, nici din rafturile bibliotecilor, nici din sfera de preferinţe a contemporanilor noştri.

Totuşi, beletristica, discursul ficţional dau unele semne de slăbiciune, mai ales aici, în Germania. Chiar dacă există o pleiadă de tineri scriitori de talent, ei trebuie să facă faţă probei timpului, spre a intra în Panteon. Marii scriitori - monştri sacri, ca Günther Grass, ori Ernst Jünger - nu pot scoate toamnă de toamnă cîte o nouă carte. Ecourile ultimului roman al lui Günther Grass, *O Poveste lungă,* lansat anul trecut, încă nu s-au stins. Între timp, cartea s-a tradus în 24 de limbi. Romanul german se află în căutarea unui nou topos - depăşind faza realismului resemnat sau a experimentelor de tot felul. Intertextualitatea îşi adevereşte pe mai departe virtuţile de surogat al experienţelor de viaţă generatoare de text literar. Un tînăr autor german, etnolog de profesie, se lansează cu un roman de călătorie, de fapt o scriere iniţiatică; acceptînd premisa că o călătorie în ţinuturi exotice facilitează accesul la cunoaşterea de sine, Michael Roes porneşte, în Yemen, pe urmele unui călător german din veacul al XVIII-lea. Însemnările celor doi drumeţi se întretaie, se suprapun, dialoghează. Reţeta voiajului iniţiatic îşi dovedeşte deci, de la Voltaire încoace, eficienţa. Peter Handke porneşte în căutarea autenticului topos al literaturii în Serbia. După *Cartea nimănui,* publicată anul trecut, mai proaspătul *Friedenstext* (cum se intitulează notele de călătorie din Serbia) a iscat controverse furtunoase în mass-media de limbă germană. Handke încearcă o corectare a imaginii şi o dezamorsare a scandalului, printr-o cărţulie de 92 de pagini lansată foarte recent sub titlul *Hinzukunft,* care în traducere aproximativă ar suna „Viitorul este acolo". Este vorba de o călătorie în Bosnia, de astă dată. Şi fiindcă am ajuns la capitolul expediţiilor literare, care prin ocolurile geografice tind să ajungă în toposul ideal al literaturii - demn de notat este volumul scriitorului Hans Bergel, originar din România, salutat de critica germană. Romanul, intitulat *Wenn die Adler kommen* şi publicat la Editura Langen Müller, trece şi drept o cronică a Transilvaniei. Un album fotografic în superbe condiţii grafice, incluzînd, alături de imagini, un eseu, este editat de Christian Brandstätter din Viena. Titlul cărţii: *Siebenbürgen - Transilvania.* Autorii albumului - Martin Haidinger şi Klaus Koch - nu s-au născut nici unul, nici celălalt, în ţinuturile care par a-i fi fermecat într-atît încît să evoce, prin text şi imagine, un topos multicultural, cum a fost - şi a mai rămas pe alocuri - Transilvania.

O trecere în revistă a Tîrgului de Carte de la Frankfurt pe Main trebuie

asumată de la început cu conştiinţa caracterului lacunar al demersului, a riscurilor (inevitabile) de a analiza, sesiza sau înregistra pur şi simplu, de pe poziţii subiective, evenimentul Şi oricît de sumare, de incomplete ar fi impresiile lăsate de recent încheiata ediţie a celui mai mare tîrg de carte din lume, ele nu pot lua sfîrşit fără a încerca să căutăm, în vocile cărţilor, un posibil răspuns la întrebarea pe care, aşa cum Vargas Llosa ţinea să sublinieze, fiecare scriitor angajat trebuie să şi-o pună azi (epitetul „angajat", ţinea să precizeze scriitorul peruvian care a vizitat şi România, neexcluzînd renunţarea la fantezie, la tainele şi instrumentele meşteşugului literar). Întrebarea ar suna deci astfel: Vom putea supravieţui noi, cei care suntem activi în domeniul culturii; în noua configuraţie a civilizaţiei noastre? Răspunsul îl dă prin cărţile sale, prin discursul rostit tot la Frankfurt, Seamus Heaney, poetul laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, prezent prin numeroase volume de eseuri şi poezie în programele marilor şi micilor edituri germane şi internaţionale, în această toamnă. El consideră că „Imaginea artistului, ca exilat, călător, memorialist, este răspîndită în tradiţia irlandeză". Dar fiindcă globalizarea aduce cu sine şi dezrădăcinarea, şi însingurarea (cum ţinea să noteze Umberto Eco, într-un alt context, dar în aceeaşi ordine de idei), *destinul poetului,* al artistului irlandez, aşa cum a fost el creionat de Seamus Heaney, este emblematic pentru lumea noastră, o lume care, concomitent, devine mai mare şi mai mică; în măsura în care conştiinţa se modifică şi se află în căutarea unor forme noi de expresie, făptura artistului, în oricare dintre ipostazele ei, este atotprezentă, afirma Heaney. Şi poate de aceea rămîne atît de emoţionant şi epitaful înscris pe lespedea sub care Joseph Brodsky, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, îşi doarme somnul de veci. „Vei afla cine am fost" - i se adresează poetul necunoscutului călător ce zăboveşte la piatra lui de mormînt - „dacă vei şti să-mi citeşti poeziile."

Rodica Binder

Agonie feerică

CĂLĂTORESC la Frankfurt pe Main ca invitat al Editurii Institutului European din Iaşi, care mi-a publicat recent o carte. Inconfortul călătoriei (cu un autobuz) este compensat de compania plăcută a lui Sorin Pârvu, profesor universitar şi redactor-şef al editurii. Sorin Pârvu este un eminent specialist în naratologie, care nu-şi exhibă meritele ştiinţifice (a trebuit să aflu din alte surse cu ce se ocupă). În schimb, face la scenă deschisă demonstraţii de naratologie aplicată, povestind cu farmec întâmplări din vremea studenţiei sale (un personaj frecvent evocat, cu admiraţie, este Luca Piţu).

Suntem cazaţi la Darmstadt, în apropiere de Frankfurt, într-un hotel (iniţial) ieftin. Datorită afluenţei de străini veniţi la Târgul Internaţional de Carte, hotelierul măreşte peste noapte (la propriu) preţul şi nici nu ne lasă să plecăm în altă parte, invocând formularul cu valoare de contract pe care l-am semnat la sosire. Grupului nostru de doi români i se adaugă regizorul Dan Stoica, venit de la Viena, unde locuieşte din 1990. Vreau să fac duş şi constat că timp de un sfert de oră lipseşte apa caldă. Vestea îl bucură de Dan Stoica: „Avem un pretext ca să părăsim hotelul! Şi am putea să cerem şi o despăgubire." Mă gândesc la cât s-ar ridica despăgubirea pe care am putea să i-o cerem lui Nicolae Văcăroiu.

În incinta Târgului Internaţional de Carte se circulă cu autobuzul - din cauza vastităţii spaţiului. Ziarele germane scot în evidenţă - cu mândrie patriotică - cifre semnificative: 182000 mp (cu 50000 mai mult decât anul trecut); 9078 de editori (faţă de 8889 în 1995); 438 de expozanţi de produse electronice (în comparaţie cu 175 la ediţia precedentă). Este cel mai mare târg de carte din lume. Aici se perfectează 80 la sută din contractele de copyright şi, în general, de colaborare în domeniul activităţii editoriale de pe întreaga planetă.

Spectacolul cărţii este, într-adevăr, copleşitor. Are o revărsare de splendoare, dar şi de melancolie, ca orice sfârşit de epocă. Tipăriturile cunosc un declin fastuos. În cunoscutul său eseu, *Barocul ca tip de existenţă,* Edgar Papu vorbeşte de fastul amurgului, de impresionanta desfăşurare de culori a vegetaţiei muribunde, toamna, de mirifica dantelă în care se desface, la cădere, jetul de apă al unei fântâni arteziene. Ceva asemănător se întâmplă cu cartea. Nu mai are viitor. Dar are o agonie feerică.

Două sunt tendinţele imediat sesizabile. În primul rând folosirea celor mai sofisticate tehnici de imprimare, datorită cărora cartea se transformă într-un album sau într-o hologramă, într-o casetă cu surprize sau într-o operă de pop-art. Dusă la ultimele consecinţe, această tendinţă futuristă înseamnă pur şi simplu abandonarea cărţii şi înlocuirea ei cu calculatoare, dischete şi aparate video. A doua tendinţă, opusă (numai aparent), ţine de o mai generală modă retro. Se tipăresc (cu mijloace electronice!) manuscrise cu vignete, ca în evul mediu. Se fabrică (şi se şi pun în vânzare) şi matriţe de lemn, cu care cititorul urmează să-şi tipărească singur, acasă, textul preferat.

O mare extindere a luat, după câte îmi dau seama, producţia de cărţi destinate copiilor. Sunt cărţi superbe, colorate cu culori inexistente în realitate, visate, şi acoperite cu folii de plexiglas, cărţi care par uriaşi fluturi exotici sau manifeste lansate dintr-un OZN. Mi le închipui depozitate şi *necitite* în camera unui copil care îşi petrece toată ziua în faţa unui calculator.

Se remarcă prin bun-gust, ca de obicei, francezii. Dar şi mai grozavi sunt italienii, care, în afară de bun-gust, au - în stilul de a face cărţi - o exuberanţă, o bucurie de a crea, neatinse încă de blazare. O atenţie aparte merită chinezii, care opun spectaculosului luciu de celofan al cărţilor occidentale un luciu stins, satinat, evocator de reverii şi voluptăţi secrete.

Românii fac figură onorabilă (în comparaţie cu celelalte ţări din estul Europei). Vizita de lucru de anul trecut a tovarăşului Ion Iliescu, soldată cu critici severe şi indicaţii preţioase, a dat rezultate. Standul României (girat de Ministerul Culturii) are un design elegant. Şi are şi prestanţă, datorită iniţiativei organizatorilor de-a expune cărţi ale tuturor editurilor româneşti, indiferent de apartenenţa lor administrativă. Simpatia mea (politică) merge însă către standurile editurilor particulare. Cinci dintre ele - Editura Institutului European, Humanitas, RAO, All şi Nemira - s-au asociat şi şi-au amenajat un stand mai cochet chiar şi decât cel unguresc (simt o satisfacţie à la Funar, pentru că vameşii unguri ne-au ţinut la graniţă ore întregi, *din răutate*). Mai sunt prezente, cu standuri separate, Editura Fundaţiei Culturale Române, Editura Univers, Editura Vremea. Invazie de români!

Soseşte de la Iaşi şi Anca Untu-Dumitrescu, directoarea Institutului European. Spre deosebire de mine, care am ajuns veştejit după 40 de ore de mers cu autobuzul, tânăra şi frumoasa doamnă din Iaşi, deşi a călătorit în aceleaşi condiţii, este proaspătă ca o copertă de carte italiană. Şi îşi intră repede în rol. Participă la întrevederi cu editori străini, semnează contracte, colecţionează oferte pe care urmează să le studieze acasă.

Mă uit cu drag la editorii români prezenţi la Tîrg: Gabriel Liiceanu, Thomas Kleininger, Augustin Buzura, Mircea Anghelescu, Mircea Martin, Denisa Comănescu şi alţii, care sunt ei înşişi scriitori, personalităţi ale culturii noastre, şi care, cu modestie şi devotament, aşează cărţile în rafturi sau le arată vizitatorilor, ca şi cum ar fi simpli slujitori ai acestor obiecte (de cult).

În ultima zi de şedere în Germania, facem o excursie la Heidelberg. Simt că mă îndrăgostesc de tot ceea ce este vechi în acest oraş (pe care până şi piloţii americani s-au abţinut să-l bombardeze în 1945). Dar despre Heildelbergul de altădată - altădată.

Alex. Ştefănescu

Henriette Yvonne STAHL:

„Am căutat să nu

La Editura Minerva se află sub tipar volumul *Realitatea Iluziei, de vorbă cu Henriette Yvonne Stahl,* o carte semnată de Mihaela Cristea. Revista noastră a mai publicat fragmente din acest volum, astăzi având prilejul de a face cunoscute, înainte de apariţie, cîteva pagini referitoare la relaţia între scriitoare şi Petru Dumitriu. Pe parcursul volumului vor putea fi citite amintiri şi întîmplări cu importanţi oameni politici şi de cultură pe care autoarea i-a întîlnit de-a lungul vieţii sale: N. Iorga, Brâncuşi, Pamfil Şeicaru, N.D. Cocea, George Ciprian, Anton Dumitriu, George Enescu, regina Maria, Maruca Cantacuzino, Antoine Bibescu, Alexandru Rosetti ş.a.

Convorbirile au fost purtate între anii 1982-1983 şi au rămas astfel în cenzură pînă în 1990.

M. C.

Mihaela Cristea: În 1947 a apărut Marea bucurie *şi pînă în 1958, cînd a apărut în* „Viaţa românească“ *partea a doua a romanului* Voica, *este un gol de doisprezece ani. Eraţi în plină vigoare creatoare, de ce această tăcere îndelungată, ce s-a întîmplat?*

Henriette Yvone Stahl: Pe vremea aceea era o modă: dacă fugea cineva în străinătate, rudele rămase în ţară intrau în puşcărie. Fratele meu cel mare, Şerban Voinea, socialist, care era ambasador al României la Berna, cînd s-a făcut fuziunea dintre socialişti şi comunişti, a fugit la Paris. (...) Noi n-am intrat în puşcărie graţie lui Petru Dumitriu, care între timp devenise un răsfăţat al regimului. S-a luptat pentru noi. Dar de dat afară de peste tot ne-au dat. Şi pe fratele meu Henri şi pe prima lui soţie, de care era divorţat de douăzeci de ani, şi pe copiii lui. Fratele meu, Henri H. Stahl, astăzi academician, a devenit atunci curier într-un minister. Cei de acolo i-au cumpărat chiar o bicicletă pentru a-i facilita munca. S-a îmbolnăvit grav, iar prietenul lui, dr. Simion Iagnov, a făcut toate demersurile pentru a-l salva din această situaţie, l-a îngrijit la spital şi la vindecare fratele meu Henri a fost numit într-un post ceva mai adecvat. Nu mult după aceea, a lucrat cu Miron Constantinescu, cu care a fost prieten. Modest cum e, fratele meu niciodată n-a admis să-şi ceară drepturile. Se poate supăra că sunt indiscretă şi spun deschis că niciodată nu şi-a revendicat drepturile, nici chiar o pensie mai potrivită decît cea pe care o are astăzi, după meritele şi drepturile lui.

M.C.: Nu l-a făcut chiar curier într-un minister, ci desenator tehnic într-un institut de sistematizări teritoriale, unde a funcţionat însă, după propria mărturisire a fratelui dumneavoastră, ca specialist sociolog. Într-o cercetare de teren pe care a făcut-o cu motocicleta, pe vreme rea, s-a îmbolnăvit şi a stat în spital, apoi trei luni în Preventoriul T.B.C. din Bran. Dr. Simion Iagnov l-a internat şi îngrijit personal în spitalul pe care-l conducea. „Fusesem doară amândoi tovarăşi în Partidul Social Democrat“, spune fratele dumneavoastră cu umor. Într-o discuţie recentă avută cu domnia-sa, comenta, în acelaşi ton de umor subtil, veleităţile de „ilegalişti“ ale unor foşti membri ai P.S.D., care funcţiona în cea mai deplină legalitate la vremea aceea. Îl acuzaţi pe Henri H. Stahl de o exagerată modestie, mie însă mi se pare că este doar de o corectitudine desăvîrşită, spre deosebire de alţii care şi-au creat drepturi ce nu li se cuveneau. Sigur că sociologul, de renume european Henri H. Stahl merita mult mai mult decît are, dar dînsul a găsit de cuviinţă că-i mai bine să muncească, să studieze, să scrie decît să alerge pe la uşi, după drepturi. Este o chestiune de demnitate şi calitate.

H.Y.S.: Da, dar noi am cam flămînzit în timpul acela cu toţii. Am suferit şi de frig. Cînd Petru Dumitriu a început să cîştige, totul s-a schimbat. A avut grijă şi de mama mea. Nouă, nu uita, în ultimele bombardamente ale nemţilor ne-a dărîmat şi ars tot ce aveam, toată munca părinţilor mei de o viaţă. A urmat mizeria adevărată. La început şi cu Petru am dus o mizerie grea. A avut o dată o congestie pulmonară. Doctorul Alesseanu, vecinul nostru, l-a îngrijit gratuit şi mi-a trimis şi ceva lemne să fac puţin foc. Era în iarna lui 1945. În romanul *Drum de foc* am povestit cum Petru Dumitriu, sub numele de Filip Nazarie în roman, într-o noaptea, cînd venea la mine, a auzit ţipînd o femeie. S-a dus să o apere. O atacaseră nişte oameni îmbrăcaţi în aşa fel că nu puteau fi identificaţi, dar se pare că erau soldaţi sovietici şi care s-au întors împotriva lui Petru, iar unul dintre ei i-a dat cu o cîrjă sau o armă în cap. Între timp, femeia a reuşit să fugă şi Petru Dumitriu de asemenea, dar după ce îi luaseră paltonul. A sosit acasă plin de sînge.

M.C.: În această perioadă cît n-aţi avut voie să publicaţi, n-aţi scris nimic pentru sufletul dumneavoastră?

H.Y.S.: Pentru sertar n-am scris în viaţa mea. Dar avînd tot timpul nădejdea că voi trece hopul, am început să scriu romanul *Fratele meu, omul.* Şi ca să-mi încerc norocul, l-am rugat pe Paul Georgescu, care-mi era prieten, să ducă primul capitol la „Viaţa românească“. Nicolae Moraru, care era directorul revistei, mi-a trimis vorbă prin Paul Georgescu, cel puţin aşa mi-a relatat Paul Georgescu: „Dar ce-i tîmpită doamna Stahl să creadă că va mai fi scriitoare în România?“. Atunci am renunţat la eforturile sterile şi mi-am adunat în minte, am analizat, am sedimentat materialele pentru mai tîrziu.

M.C.: Chiar doisprezece ani aţi sedimentat?

H.Y.S.: Viaţa a continuat. În 1953 a murit mama, în 1954 am divorţat de Petru. Cu toată durerea pierderii mamei, m-am bucurat că nu a asistat la despărţirea mea de Petru, de care se ataşase atît de mult.

M.C.: Viaţa a continuat, sedimentările la fel?

H.Y.S.: Voi face acum o foarte lungă paranteză în aceste „memorii“, pe care mi le iei cu dibăcie şi cu răbdarea pe care nu le-a avut nimeni pînă acum, „memorii“ în care trebuie lămurită o problemă. Poate cea mai gravă problemă a vieţii mele.

În afara faptului că m-a interesat întotdeauna să găsesc un sens vieţii, am căutat să nu greşesc prea grav în cele trăite. Mihaela, îţi atrag atenţia, ce-ţi voi povesti acum este un punct rămas dureros al vieţii mele, care poate tocmai prin mărturisirea lui să mi se uşureze puţin.

M.C.: Nu mă speriaţi tocmai astăzi, de ziua dumneavoastră...

H.Y.S.: Azi e 9 ianuarie 1981. Stăm împreună şi lucrăm. Fără să fi plănuit nimic, tocmai azi, cînd împlinesc optzeci şi unu de ani, mi-a fost dat ca pentru prima oară să pot vorbi despre acest lucru atît de important pentru mine. Totul s-a întîmplat acum douăzeci şi doi de ani. Întîlnirea mea cu Petru Dumitriu, în anul 1945, între multe întîmplări neobişnuite în viaţa mea, a fost poate cea mai ciudată. Oricît mi s-ar fi spus pînă atunci că sunt frumoasă, că arăt bine, mi-a trebuit în 1945 un imens curaj să-l accept lîngă mine pe acest splendid bărbat care avea cu douăzeci şi patru de ani mai puţin decît mine. De la început, prezenţa lui absolut deosebită am înţeles-o şi, cu toată tinereţea lui - împlinea abia douăzeci şi unu de ani cînd ne-am cunoscut -, mi-am dat seama de extraordinara lui valoare, de talentul, de maturitatea sa artistică, de forţa lui. O piesă de teatru îi fusese deja primită la Teatrul Naţional, îi apăruse volumul *Euridice,* remarcat ca excepţional...

Discuţiile noastre erau nesfîrşite şi, aş afirma, foarte interesante, pentru că acest om plin de vigoare trebuia, după părerea mea, să capete o întorsătură de spirit literară, alta decît aceea pe care o afirmase pînă atunci. Literatura lui magnifică era mult prea literatură asupra literaturii şi nu suficient asupra vieţii, asta, bineînţeles, din cauza tinereţii sale. Eu voiam artă pentru viaţă, aşa cum făcuseră Dostoievski, Balzac, Stendhal şi toţi marii prozatori. Cărţii lui Petru, *Euridice,* de cea mai bună factură literară, îi lipseau tocmai contingenţele actualităţii, atît de importante în zilele pe care le trăiam atunci. Era temerară încercarea mea, dar îmi părea o datorie să-l fac pe Petru Dumitriu să înţeleagă, tocmai din cauza imensului său talent, anumite stringenţe ale vieţii. Clar: *aceasta* a fost influenţa mea asupra lui Petru Dumitriu. Era natural ca eu, la vîrsta şi experienţa mea, să cunosc realităţile cotidianului şi să nu le cunoască el.

Se reîntorsese recent din Germania, absolut revoltat de tot ce văzuse acolo. Elevaţia spiritului său îl făcuse apt să lupte împotriva tuturor înjosirilor omeneşti. Oroarea hitlerismului îl umpluse de indignare. Acest om îşi terminase liceul în Tîrgu Jiu la şaisprezece ani, dînd cîte două clase într-un an şi totdeauna premiant, iar acum, la douăzeci şi unu de ani, era posesorul unei diplome de licenţă în Filosofie la München, cu o teză asupra lui Jakob Böhme. Împreună aveam deci ce discuta. Dar eu voiam să-l fac să înţeleagă că intelectualitatea asupra unor probleme, oricît de acerbă ar fi fost, nu ajunge. Acele probleme trebuie trăite şi promovate apoi ca realităţi: contra sau pentru ele. Eram în 1945, aprilie. La 8 mai, el împlinea douăzeci şi unu de ani. Casele lui dărîmate de bombardamente, ale mele la fel. În plină criză economică şi sărăcie amîndoi. Petru a înţeles momentul istoric şi a început să scrie cu succes şi să cîştige pe măsură, apoi să-şi facă legături şi relaţii cu cele mai alese personalităţi ale ţării.

Petru şi cu mine ne înţelegeam perfect. Viaţa asta a mea cu Petru Dumitriu a durat zece ani. Au fost cei mai fericiţi ani. Şi după divorţ a venit să mă vadă zilnic, timp de şase ani, ca să putem sta în continuare de vorbă.

Apoi, în 1959, Petru a părăsit definitiv ţara. Nu pot enumera motivele plecării lui, dar aş spune numai că literaturii din ziua de astăzi i s-a dat posibilitatea să descrie suficient de clar ceea ce n-a putut să accepte Petru atunci. Din păcate, însă, temperamental, Petru n-a avut răbdare nici să accepte acea actualitate, nici să aştepte momentul unei schimbări benefice. Este cert că, astăzi, în România, Petru Dumitriu ar fi dat opere pe măsura marelui său talent.

La opt luni după plecarea lui Petru, eu am fost arestată. Ştiam că voi fi arestată. M-am mirat numai că s-a întîrziat atît. Am înţeles că era normal să fiu interogată amănunţit. Fusesem cea mai bună prietenă a lui Petru. Pot afirma că cel mai greu timp al vieţii mele s-a scurs în lunile de aşteptare cînd eram sigură că voi fi închisă, mai greu chiar decît puşcăria. La fiecare bătaie în uşă îmi părea că a sosit momentul să fiu arestată.

În timpul puşcăriei - s-a spus şi, natural, am fost şi eu obligată să semnez la vremea aceea, în „Glasul Patriei“ - că eu aş fi scris opera lui Petru Dumitriu apărută în ţară: *Cronică de familie, Drum fără pulbere, Pasărea furtunii* etc.

De cînd lumea şi pămîntul se ştie că tot ce se spune în puşcărie nu are valoare. S-au văzut cazurile cele mai absurde, cu negările cele mai formidabile în timpul pledoariei sau după eliberare. Deci nu eu i-am scris opera, el şi-a scris-o, dar recunosc că influenţa mea asupra începuturilor lui literare a fost importantă. Întorsătura de spirit, caracteristică *Cronicii de familie,* în bună măsură mi se datorează, dar autenticitatea lucrării şi forţa i se datorează exclusiv lui Petru Dumitriu.

Istoric vorbind, frămîntările sociale au fost atît de mari, schimbările atît de necesare şi evidente, încît drama celor care au participat sau au negat vor fi poate înţelese la justa lor valoare abia după trecerea anilor. Am mai vorbit noi despre Lucreţiu Pătrăşcanu, mort în puşcărie, care are astăzi în Bucureşti o stradă cu numele lui. Sau despre Lucian Blaga, care a fost interzis o bună bucată de vreme. Deci, nu este exclus ca vreodată numele lui Petru Dumitriu să fie prezent în antologiile şi istoriile literare româneşti.

M.C.: Mi se pare absolut necesară reintegrarea lui în istoria literaturii române. Îmi aduc aminte că abia terminasem liceul cînd am văzut în librării

greşesc prea grav în cele trăite“

primul volum de versuri al lui Blaga, reeditat după mulţi ani. Programa şcolară după care învăţasem eu nu-l cuprinsese. A fost o binecuvîntare lectura poeziilor lui. O bună parte le-am învăţat fără să vreau pe dinafară şi din cauza lecturii prea repetate. Adesea mă trezesc rostindu-i versurile în gînd. Deschiderea actuală a culturii româneşti către adevăratele sale valori, care din anumite motive s-au stabilit în afara hotarelor ţării, este evidentă şi lăudabilă. Îmi vin acum în minte numai cîteva nume: Mircea Eliade, George Uscătescu, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu, Matilla C. Ghyca, Anna Brâncoveanu de Noailles, B. Fundoianu, Elena Văcărescu sau Peter Neagoe, unul dintre cei mai buni exegeţi ai lui Brâncuşi. Mi se pare firească, în evoluţia gîndirii româneşti, editarea unor opere de certă valoare mondială, care au fost concepute şi scrise în limba română. Nu suntem nababi în literatură ca să ne permitem omisiuni atît de importante.

H.Y.S.: Aş dori să adaug un lucru care mie mi se pare că totuşi nu trebuie lăsat sub tăcere. Cînd Petru Dumitriu mi-a spus că vrea să fugă, că nu mai poate suporta cenzura şi transformările care i se aduc la ceea ce scrie, mi-am dat seama de responsabilitatea lui extraordinară şi a tăcerii mele asupra acestui gest. Ştiam în acele vremuri că mă aşteaptă puşcăria. I-am spus: „Am să fiu nevoită să te atac“. Mi-a răspuns: „Poţi să spui că l-am omorît şi pe tata. Liber să fiu.“ Puşcăria este un lucru foarte greu, dar trebuie să recunosc că eu cel puţin am fost tratată omeneşte. Şi totuşi, în puşcărie am simţit încet, dar sigur, că mă sfîrşesc. Nu-i uşor să fii deşteptată noaptea din somn pentru interogatoriu, ameninţată cu pivniţa, mereu cu frica bătăii, să auzi din alte celule în miezul nopţii urlete, să fii supravecheat şi cînd mergi la toaletă pentru a nu te sinucide, să nu vezi lumina zilei un an şi patruzeci de zile. Nu vreau să descriu puşcăria, care a fost de atîtea ori descrisă, dar sănătatea mea, şi aşa şubredă, slăbea vizibil cu fiecare zi ce trecea. Eram scheletică şi inima îmi bătea alandala. Răbdam totul conştientă, fiindcă Petru nu se sinucisese. Mi se părea că îi datoram acest sacrificiu pentru tot ceea ce făcuse pentru mine. În afară de mama mea, nimeni pe lume nu s-a purtat atît de bine cu mine ca Petru Dumitriu. Cei de la puşcărie şi-au dat seama la un moment dat de starea gravă a sănătăţii mele şi au hotărît să mă elibereze. În timpul cît am stat în puşcărie mi s-a adus la cunoştinţă că se împuternicise şi se răspîndise zvonul cum că n-a scris Petru Dumitriu opera lui, ci eu. Înaintea plecării lui în străinătate, Petru Dumitriu predase la editură un manuscris cu titlul *Biografii contemporane.* Unul dintre pretextele fugii lui era că nu fusese apreciat ca scriitor şi nici nu acceptase schimbările care i se cereau în acest manuscris. Cît am stat închisă, mi s-a propus să corectez eu acest manuscris şi să-l iscălesc. Cu tot pericolul în care mă aflam, acest lucru l-am refuzat cu îndîrjire. Zvonurile care circulau, cum că eu aş fi scris celelalte cărţi ale lui Petru Dumitriu, mi s-au părut fără temei. Se mai spusese pe vremuri că *Voica* a fost scrisă de tatăl meu, *Între zi şi noapte* de Ion Vinea, iar *Lunatecii* lui Vinea de mine. S-a putut spune că Shakespeare n-ar fi existat. Articolul apărut cu semnătura mea în „Glasul Patriei“ despre Petru Dumitriu şi fuga lui nu ştiu cine l-a scris. Detaliile au fost luate din toate declaraţiile mele făcute în puşcărie. Declaraţii pe care nu ştiam, zi şi noapte, cum să le mai formulez, ce să mai spun. Tot ce se întîmpla mi se părea neînsemnat, important era numai că Petru Dumitriu trăia şi putea fi recuperabil vreodată. Poate tot atît de important era ca eu să nu mor în puşcărie şi să-i pecetluiesc viaţa lui Petru cu moartea mea.

Mirarea celor care mă interogau a devenit uimire cînd le-am mărturisit că Petru îmi spusese că va fugi. „Ce te face să declari acest lucru, madame Stahl? Declaraţia asta te implică în acuzaţia de înaltă trădare de ţară, adică zece, doisprezece ani de puşcărie.“ Am răspuns că va fi mult mai puţin, maximum doi ani, pentru că sănătatea mea nu-mi va permite să rezist mai mult. Apoi am continuat deschis: „Aş vrea să vă explic de ce am procedat aşa. La mine în casă veneau înalţi demnitari, Maurer, Mihai Ralea, Tudor Vianu şi alţi cîţiva oameni importanţi ai vremii. Aş fi putut oricînd să iau legătura cu unul dintre ei şi să-i spun că Petru vrea să fugă. Niciodată nu s-ar fi aflat că eu am făcut acest lucru. I-aş fi rugat să facă orice ca să-l reţină un timp pînă-i trece furia vreunei neînţelegeri cu cine ştie cine. Dar n-am făcut-o şi l-am lăsat să plece, riscîndu-mi conştient viaţa, pentru că-l cunoşteam pe Petru Dumitriu foarte bine şi ştiam că va pune în aplicare ameninţarea lui, că va face pe Maiakovski al României. Eram convinsă că, dacă nu reuşeşte să fugă, se omoară. Am preferat pentru ţară un transfug şi nu un sinucigaş. Pentru ţară şi pentru conştiinţa mea era mai puţin grav să fugă decît să se sinucidă.“

Am fost înţeleasă perfect de cei responsabili cu interogatoriul. I-am auzit spunând: „Pălăria jos în faţa dumitale, madame Stahl. Ne-ai făcut un serviciu.“ Nu am avut proces.

Cînd am ieşit din puşcărie, mi s-a atras atenţia că n-ar fi bine să spun nimic despre cele întîmplate acolo. Am întrebat cu candoare: „Nici ce-a fost bine?“ Hohote de rîs au izbucnit în jurul meu. După aceea, trei ani iar n-am avut voie să public şi am trăit din vînzarea unor lucruri pe care le aveam de la Petru. Încet, sănătatea mi s-a restabilit oarecum, totuşi pînă în ziua de astăzi inima a rămas mult prea sensibilă, cu toate tahicardiile şi extrasistolele posibile.

M.C.: Am asistat şi eu cu teama în suflet la cîteva dintre crizele dumneavoastră de inimă.

H.Y.S.: Ţin să precizez că cei zece ani în care n-am avut voie să scriu din cauza fratelui meu, Şerban Voinea, iar în perioada aceea pentru că Petru Dumitriu a scris abundent au contribuit şi ei la acreditarea ideii că eu i-aş fi scris opera. Repet: afirmaţia este absolut falsă. Nu mă pot împodobi cu penele altuia. Nu mă pot împodobi cu opera lui Petru Dumitriu, nici nu e nevoie. Este evidentă pentru oricine diferenţa de stil, de construcţie a frazei, de topică a ei, de gîndire.

Şi pe urmă, vreau să-ţi spun un lucru: dacă realmente s-ar fi luat în serios aserţiunea că eu aş fi scris opera lui Petru ar fi fost natural ca editurile să-mi ceară mie în vremea din urmă eventuala republicare a *Cronicii de familie,* aşa cum au făcut-o cu romanele mele, nu?

M.C.: Ar mai exista un argument: personajul Isabela Giurgea-Roşcanu din Cronică de familie, *care apare în volumul III, reprezintă o încercare a lui Petru Dumitriu de a vă face portretul. Ar fi stupid să se creadă că, scriind dumneavoastră* Cronică de familie, *v-aţi fi făcut singură portretul în acel stil.*

H.Y.S: Mi-amintesc cum Petru mi-a spus: „Ce greu este să scrie cineva despre tine“.

M.C.: Şi Ion Vinea a încercat în Lunatecii *să vă facă portretul în personajul Laura. Şi, după părerea mea, acum cînd vă cunosc bine, nu a reuşit deloc. Ceea ce s-a scris despre dumneavoastră nu vă reprezintă: nici ce a scris Petru Dumitriu, nici Vinea. Evident, este un punct de vedere feminin, nu masculin. Dar să revenim la Petru Dumitriu. Şi faptul că ultimele lui romane publicate în străinătate sînt de altă factură decît cele scrise în ţară a putut permite, cred, să se spună că dumneavoastră aţi fi scris* Cronică de familie.

. *H.Y.S.: Incognito* este un roman admirabil, de mare valoare. A avut un real succes şi este scris acolo. E adevărat însă că a fost scris sub influenţa celor trăite în ţară. Celelalte cărţi de mai tîrziu ale lui Petru sînt mai slabe, după părerea mea.

M.C.: Asta n-ar dovedi decît o dată în plus că un scriitor departe de ţara lui îşi pierde din puterile creatoare. Este un fel de răzbunare a spaţiului mioritic, dacă nu te întorci mereu la el pentru încărcarea „bateriilor“.

H.Y.S.: Este absolut şi părerea mea. Şi asta dintotdeauna. Am dovedit-o.

În anul 1965, o traducătoare de limba germană din România, Hermine Pilder, mi-a comunicat că a primit din partea lui Petru Dumitriu comanda traducerii romanului *Fratele meu, omul,* fiind recomandat ca o carte de o „ausördentlich“ valoare. În ianuarie 1968, Petru a început să-mi scrie. Tot atunci a circulat zvonul că ţara ar duce *„pourparleuri“* cu Petru ca să se întoarcă... Se zvoniseră atîtea lucruri despre el: că a fost găsit mort în Sena, că este închis în România, că culege mucuri de ţigări de pe străzile Kölnului etc. Cert este însă că situaţia în ţară se schimbase. Sosirea scrisorilor lui Petru dovedea acest lucru.

Totuşi, ca orice om plecat mai demult din ţară, Petru nu a înţeles exact ce se întîmpla şi mi-a cerut, convins fiind că lucrul este posibil, să dau o dezmînţire oficială a ceea ce apăruse în „Glasul Patriei“ în urmă cu opt ani. Iniţial, a afirmat că ar fi pentru strictul lui uz personal, pentru arhiva lui, ca după cîtăva vreme să-mi scrie că vrea dezmînţirea scrisă de mîna mea, pentru a o întrebuinţa oficial acolo. Or, eu nu voiam să părăsesc ţara. Spre mirarea mea, Petru nu a sesizat un lucru ce-mi părea lesne de înţeles: că această dezmînţire din partea mea nu era posibilă aşa cum mi-o cerea el, neînţelegînd că eu nu vreau să plec din ţară şi că era o deschidere culturală, dar nu aşa cum o credea sau bănuia el din străinătate.

Între timp, demersurile cu Editura Seuil pe care Petru Dumitriu le ducea pentru publicarea romanului meu *Între zi şi noapte* erau foarte înaintate. În octombrie 1968, eu am plecat la Paris pentru publicarea cărţii. Corespondenţa cu Petru a continuat şi el şi-a dat seama că nici la Paris nu vreau să procedez altfel de cum procedasem în ţară.

Acum trebuie lămurit un lucru: cu toate că situaţia mea în Franţa putea fi mult mai bună decît a altor scriitori străini rămaşi acolo, deoarece eram născută în Franţa, din mamă şi bunică de tată de naţionalitate franceză, deci cu posibilitatea de a deveni imediat cetăţean francez, ştiam franceza ca româna, *Voica* primise premiul reputatei reviste *„La courte paille“, Mătuşa Matilda* luase premiul *„Femina Vacaresco“,* iar acum graţie lui Petru aveam un contract cu Seuil, totuşi nu mi-a trecut nici atunci prin minte să nu mă mai întorc în ţară.

Aveam un simţămînt adînc că-mi pierdeam nu numai Patria de care eram legată, ci şi talentul de scriitor. Am citit într-o revistă de ştiinţe naturale că anumiţi pomi suferă aşa de tare la o transplantare, încît trebuie cloroformizaţi ca să fie mutaţi. Eu mă simţeam, mă simt ca acei pomi şi nu ştiu ce narcoză ar putea să-mi amorţească durerea transplantării, a dorului de ţară, a experienţei acumulate, aşa încît să mai fiu valabilă acolo.

Chiar dacă n-aş fi fost ca alţi scriitori, care pentru a-şi acoperi plecarea s-au simţit în stare să-şi critice ţara, totuşi, adînc în inima mea am simţit că eu nu sînt făcută pentru aşa ceva. Este o pedeapsă să fii exilat din ţara ta, iar faptul că această exilare o faci de bună voie nu schimbă nimic.

■

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Păpuşa Matrioşka

STAGIUNEA teatrală '95-'96 a demarat în forţă, mai devreme decît cea precedentă, măcar şi prin numărul premierelor care au avut deja loc în multe teatre din ţară. Poate un lucru mai puţin obişnuit în strategia managerială teatrală este să deschizi stagiunea cu două premiere, aşa cum a procedat Teatrul „Nottara". Cele două spectacole, „Aşteptîndu-l pe Godot" de Beckett, în regia lui Dominic Dembinski şi „Doi tineri din Verona", după Shakespeare, montare aparţinînd lui Cătălin Naum demonstrează faptul că Teatrul „Nottara" a simţit nevoia de schimbare, o schimbare, desigur, valorică. Opţiunea pentru aceste texte importante ale dramaturgiei universale, propunerile regizorale, precum şi apariţia unui nou nume tînăr în trupă, Alexandru Jitea, care promitea încă de la absolvire, înscriu teatrul pe direcţia pe care tradiţia şi modernitatea se întîlnesc. Tradiţia ar fi succesul de public iar modernitatea, nu cu orice preţ. Acest început atrage din nou atenţia, după ceva timp, asupra Teatrului „Nottara" şi ne face să credem că nu este nicidecum jocul întîmplării şi rodul unui plan gîndit pe lungă durată.

Teatrul „Nottara": „Aşteptîndu-l pe Godot" de Samuel Beckett. Traducerea: Gellu Naum. Regia: Dominic Dembinski. Decorul şi costumele: Adriana Grand. Mişcare scenică: Liliana Iorgulescu. Ilustraţie muzicală: George Marcu. Distribuţia: Ion Haiduc, Constantin Cotimanis, Valentin Teodosiu, Alexandru Jitea, Ion Porsilă.

A fost o vreme cînd Beckett era la modă. După aceea, a dispărut din preferinţele regizorilor. Mergînd să vezi astăzi Beckett te întrebi cum mai poate fi făcut, altfel, ce idee de misanscenă l-ar putea relansa, valabil. Sigur că temele din „Aşteptîndu-l pe Godot" - filosofia aşteptării, a existenţei marginale, la limita dintre viaţă şi moarte, visul şi coşmarul, iluzia şi deziluzia - rămîn actuale. Ce modalităţi de expresie teatrală le poate însă specula să zicem, original?

Ideea regizorului Dominic Dembinski şi a scenografei Adriana Grand, încă un nume valoros pe afişul Teatrului „Nottara" vine într-un fel chiar din text şi s-a mai văzut şi în alte montări: Estragon şi Vladimir, cei doi care-l aşteaptă pe Godot sînt două personaje clovneşti, doi marginalizaţi, uitaţi de lume, care, rîzînd-plîngînd, îşi construiesc propriul univers. Noutatea însă mi se pare maniera feliniană a spectacolului şi un suport extraordinar este ilustraţia muzicală a lui George Marcu decupată chiar din filmele lui Fellini. Ieşiţi parcă din burta chitului, de altfel corpul împărţit al unei uriaşe balene se află pe aripile scenei din cocheta sală „Studio" (poate nu îndeajuns folosit, rămînînd doar o sugestie), Estragon şi Vladimir trăiesc doar iluzia libertăţii. Ei sînt de fapt prizonierii unui alt spaţiu al propriilor frici, coşmaruri, al propriei mizerii şi neputinţe, al unui alt chit şi atunci îşi fabrică o nouă iluzie: venirea lui Godot. Dumnezeu sau moarte? Speranţa salvatoare sau dezamăgirea ucigătoare? Chitul îşi desface mereu burţi, ca păpuşa Matrioşka. Spaţiul de joc sugerează o arenă. Decorul pictat care îmbracă pereţii scenei tratează teme biblice: Adam şi Eva, Ioan Botezătorul, Lucifer - îngerul alungat. Dialogul celor doi, filosofic şi banal, tragic şi comic se află mereu la limita între farsa pusă la cale de viaţă sau de moarte, de Dumnezeu sau de Lucifer. Memoria sau hazardul scoate din mînecă întîlnirea absurdă cu Pozzo şi cu Lucky, două păpuşi stricate, venite din alt timp, care se mişcă parcă învîrtite cu cheia. Dar Godot? Unde este Godot?

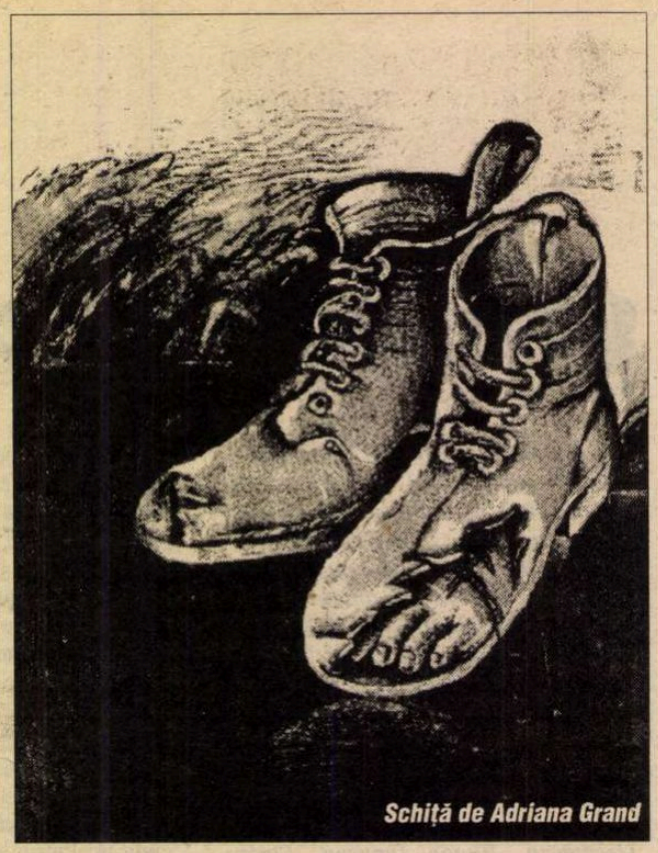

Schiţă de Adriana Grand

Mărturisesc că l-am redescoperit cu plăcere pe Ion Haiduc în Estragon. Eliberat de şabloane, Ion Haiduc joacă cu rigoare şi cu plăcere, deloc forţat sau artificial, nescăpînd nici cele mai mici detalii sau nuanţe. Partenerul său, Constantin Cotimanis - Vladimir rămîne cu un pas în urmă, demarînd mai greu şi avînd unele ezitări. Echilibrul se realizează totuşi, în special în cea de-a doua parte a spectacolului. Frizînd de multe ori vulgaritatea, provocarea rîsului doar de dragul unor glumiţe ieftine şi nici măcar comerciale, Valentin Teodosiu în Pozzo nu reuşeşte nici să creeze un personaj şi, mai grav, nici să dorească să iasă dintr-un manierism periculos. O inspiraţie regizorală este şi ideea citirii lui Lucky dar şi aceea a distribuirii tînărului Alexandru Jitea. Absolvent al promoţiei ATF de anul trecut - clasa Mircea Albulescu cu incitant rol principal în „Ascensiunea lui Arturo Ui nu poate fi oprită" de Brecht, Alexandru Jitea face aici dintr-un rol secundar o apariţie extrem de consistentă într-o execuţie scenică impecabilă.

Spectacolul „Aşteptîndu-l pe Godot" al lui Dominic Dembinski are trei atuuri: colaborarea cu scenografa Adriana Grand, coloratura feliniană şi modalitatea în care-i aduce la rampă pe Ion Haiduc şi pe Alexandru Jitea. Din păcate, Valentin Teodosiu face ca abordarea superficială şi ieftină a personajului să determine alunecarea spre un soi de deriziune teatrală care nu rimează cu armonia cu care s-a încercat construirea spectacolului. Greşeală de regie, intenţie - şi atunci n-am înţeles-o - sau manierism actoricesc închistat şi nedeblocabil? ■

MUZICĂ

Premieră la Opera Naţională Română

UN PROIECT atît de dificil ca „Aida" este pentru orice teatru de operă, o încercare. Nu numai pentru că este celebră şi presupune comparaţii, nu numai pentru că cere un aparat complex, ci mai ales pentru că pretinde o opţiune scenică bine precizată: Grand opéra sau dramă individuală, expoziţie de egiptologie sau montare de sugestie, punere în scenă realistă sau stilizată, tradiţionalism sau inovare. Concepţiile despre operă evoluează, nu mai crede nimeni în concerte costumate şi oricît de bună ar fi performanţa muzicală, opera este teatru înainte de toate; o ştia de altfel şi Verdi cu 100 de ani în urmă, cînd cerea, pentru premiera milaneză a operei sale, modificări pînă şi în arhitectura sălii pentru a face mai credibilă lumea imaginară de pe scenă.

De-a lungul timpului au existat multe chei de lectură a capodoperei verdiene, unele în spiritul tradiţiei, altele eliberate de ea. Unii regizori au văzut în „Aida" un straniu „mister african", alţii un mare spectacol cu cai şi elefanţi, alţii, bunăoară Götz Friedrich, o poveste de dragoste extrem de stilizată, de o mare frumuseţe plastică. Pe scena bucureşteană a dăinuit decenii montarea tradiţională, impresionantă şi puternic tensionată a lui Jean Rânzescu.

Pentru reluarea spectacolului într-o versiune nouă, Opera Naţională Română a apelat la regizorul bulgar Plamen Kartalov, nume de oarecare circulaţie. Am înţeles firească dorinţă de reînnoire, numai că nu am prea văzut înnoirea, căci amprenta regizorului nu s-a făcut simţită prin vreo idee deosebită: aş spune, chiar cele propuse nu au fost dintre cele mai fericite. Exemple sînt numeroase: manevrele militare zgomotoase din primul tablou, excesul de mişcare inutilă din scenă, defilările soldaţilor dezordonate, neelucrate, lipsa oricărei tensiuni în scena templului şi ratarea tabloului final prin flagranta neadecvare a mişcării. Nici interpreţii nu par să fi stat în centrul atenţiei regiei: fiecare îşi joacă personajul după imaginaţia şi ştiinţa proprie. Atitudinile, expresia feţii, gestul, mersul, sînt lăsate la voia întîmplării şi în lipsa unei relaţionări dramatice, a unei concepţii unificatoare, soluţia cea mai frecventă rămîne de a cînta cu faţa la public, imobil şi impasibil ca în concert. Trebuie să subliniez că interpreţii (mă refer doar la distribuţia văzută la premieră) îşi împlinesc misiunea muzicală cu tot ceea ce talentul şi experienţa le conferă, chiar dacă pentru unii vocea nu este în „emploi"-ul respectiv. Astfel, Melania Ghioaldă a conturat o Aidă lirică, sensibilă, cu voce frumos timbrată condusă cu supleţe în filaje, pianissime, cu accente suave în cantilene, dar mai puţin percutantă în zonele dramatice ale partiturii. Prin contrast - şi aşa îşi dorea şi Verdi - în Amneris, Ecaterina Ţuţu are toată forţa temperamentală cerută de rolul copleşitor. Vocea este amplă, rotundă, cu acute strălucitoare dar cîntatul prea în forţă încă de la început nu dă posibilitatea de a grada efectele (vezi scena judecăţii). Ionel Voineag, într-o evidentă creştere spre final, chiar dacă nu este - cred eu - voce-trompetă cerută de rol, oferă certitudinea stăpînirii impecabile a unei interpretări solide, bine susţinute. Nicolae Urdăreanu pune în slujba lui Amonasro toată vasta lui experienţă scenică; liber de bagheta dirijorului, mobil, schiţează un portret veridic. Pompei Hărăşteanu aduce în scenă ca întotdeauna un echilibru şi o linie ce vin din ştiinţa stilului verdian, din capacitatea de a zugrăvi un personaj complex chiar într-un rol atît de liniar ca Ramfis. Restul distribuţiei s-a prezentat în limite onorabile.

Scenă din opera Aida

Pentru conducerea muzicală, Opera a apelat la un alt oaspete, dirijorul Alexandru Samoilă, de data aceasta cu deplin succes. El a controlat întreaga desfăşurare muzicală relaţionînd perfect cu scena, cu un dinamism şi o siguranţă exemplară. Dirijor de operă prin excelenţă, este atent la evoluţia cîntăreţilor: ştie să-i urmeze şi să-i ajute, fără a sacrifica sensul simfonic al partiturii. Tempii rapizi, impulsul energic, au dat ansamblului suflu, iar orchestra a sunat cu o omogenitate şi o acurateţe ce nu-i sînt date întotdeauna. Cît despre cor, a devenit o banalitate să spui că poartă amprenta mîinii de maestru a lui Stelian Olariu.

Decorurile, semnate de Viorica Petrovici sînt frumoase, monumentale; puse în valoare de lumini în tente rafinate - translucidă sau opacă - fibra de sticlă sugerează un univers rece şi neîndurător. Mai puţin reuşită mi s-a părut statuia zeităţii din templu, care iese brutal din perimetrul esteticii egiptene (foarte unitară după cum se ştie) şi ultimul tablou, unde în loc de o criptă, de un spaţiu strivitor decorul se deschide larg în toate direcţiile iar cubul pe care cîntăreţii trebuie să se caţere în poziţii incomode conturbă şi chiar ridiculizează atmosfera de sublimare a acelui extatic Liebestod, care este duetul final.

Costumele aceleiaşi scenografe, mai accentuat pitoreşti decît decorul, reiau linii din iconografia egipteană, constituind un tot viu colorat.

Elena Zottoviceanu

CRONICA FILMULUI

de Eugenia Vodă

Cazare la *Independence Day*

Independence Day*, un (nou) film *politically correct

INDEPENDENCE DAY rulează acum la noi, sincron cu difuzarea în forță, în toată Europa. Chiar și la Veneția, într-un festival numit „al artei cinematografice", filmul a încăput în repertoriu, într-o „secțiune paralelă", ca eveniment special. Peisajul reclamelor de pe Lido era dominat de panouri uriașe, bleu ciel, reprezentînd Palatul Dogilor și un colț de Lagună peste care planează, amenințător, farfuria neagră a extratereștrilor veniți să distrugă Terra. Textul reclamei: „Sperăm că n-o să se întîmple niciodată!"... Și continuarea, nescrisă: „dar, pînă una alta, trebuie neapărat să vedeți cum ar fi dacă..."

Cu o zi înainte de proiecția venețiană, un critic italian care văzuse filmul, peste Ocean, a insistat (la t.v.), în cunoștință de cauză: „dacă vreți să vă distrați copios, mergeți să-l vedeți!" Și, într-adevăr, sala de festivaliști „s-a distrat copios", după care, la conferința de presă, autorii au fost întrebați - moment jenant - „dacă au vrut să facă un film comic!"

Realitatea se prezintă în felul următor: criticii rîd, iar autorii filmului se îmbogățesc. Întreprinderea *Independence Day* se dovedește extrem de rentabilă. La o investiție de 70 milioane de dolari, un profit de peste 300 milioane, în doar cîteva săptămîni de difuzare. O asemenea lovitură nu e - în ciuda aparențelor - nici simplă, nici la îndemîna oricui.

Independence Day e mai mult (și mai puțin) decît un film: e un „fenomen cinematografic", datorat unui regizor specializat în SF-uri (Rolland Emmerich, n. 1955, de origine germană, studii de regie la Monaco, producător al propriilor filme, carieră internațională) și unei echipe tehnice de vîrf: vezi regalul de efecte speciale, de o „concretețe" halucinantă: umbra care se întinde tot mai mare și mai mare peste oraș, cerul de plumb, ploaia de foc, exploziile pulverizînd Casa Albă și zgîrie-norii, planeta atacată de extratereștri hidoși, dotați cu o tehnică superioară, și care ne vor oxigenul (sau cam așa ceva). În fața pericolului, toate „diferențele" (rasiale, sociale etc.) care „ne despart" se dizolvă într-un ingenuu spirit *politically correct;* satul planetar uită de toate conflictele interne și se solidarizează - în fine - în jurul axului vital american.

Pe cît de strălucitoare și de sofisticată e tehnica filmului, pe atît de pueril e tot restul: povestea, scenariul, personajele, totul e impregnat de o glorioasă naivitate și de o logică rudimentară, în spiritul benzilor desenate. De aici, poate, efectul comic. E amuzant să vezi benzi desenate cu catastrofe, cu eroi, cu bune sentimente și cu personaje „inspirate din viața politică", de pildă președintele SUA din film, jucat de Bill Pullman, ca o sosie în vacanță a altui Bill (Clinton). Cînd vezi cît de flatant și de eroic e concepută, în film, statura prezidențială, înțelegi de ce autorii insistă să povestească, în interviuri, cît de mult i-a plăcut filmul președintelui Clinton, care l-a văzut chiar înainte de premieră. Apoi, mai povestesc ei, i-au prezentat filmul și lui Bob Dole, „dar el, mai lent, a așteptat să treacă șapte săptămîni de programare pînă să-și exprime judecata pozitivă"... Autorii sînt deci foarte satisfăcuți, deși s-ar putea ca Bob Dole să fi confundat *Independence Day* cu *Cetățeanul Kane,* deși filmul lor nu are nimic de-a face cu *arta* cinematografică. El rămîne un mare spectacol popular, care mizează pe sîmburele de stupiditate și pe doza de infantilism din orice spectator adult, indiferent de gradul de școlarizare. Apropo de acest subiect, Robert Altman declara, la Veneția: „În America, azi, se fac filme pentru minorii de 11 ani. Se confecționează jucării pentru un public din ce în ce mai tînăr și mai vast, pentru că singurul lucru care contează pentru marile studiouri sînt încasările. Nu mai e loc pentru adulți, nici în sală nici pe platouri".

Independence Day îi induce spectatorului și un fel de „catharsis SF": ieșiți din sala de cinema, scăpați din imperiul groazei - groaza de a vedea *propria realitate* transformată în praf și pulbere -, viața pe planeta Pămînt, așa cum e ea, pare, dintr-o dată, ceva mai suportabilă. Apoi, nu trebuie uitat, încă de la Orson Welles citire, că americanii au o veritabilă „marotă" cu marțienii. Cînd, pe vremuri (în 1938), Orson Welles le-a anunțat americanilor, la radio, debarcarea marțienilor, a provocat o panică de proporții naționale. Ceea ce s-ar întîmpla mai greu pe alte meridiane. La noi, de pildă, chiar dacă un asemenea anunț ar fi adevărat, nimeni nu s-ar grăbi să-l ia în serios, toată lumea ar zice: „Academia Cațavencu!", sau „Divertis", sau „Iară vin ăștia cu minciunile lor!"

La noi, *Independence Day* a apărut, de curînd, într-o știre de presă care ar merita să intre în „istoria difuzării" naționale: „...Numeroșii vizitatori veniți la Iași din toate colțurile țării, dar și din străinătate, în pelerinaj la Sfintele Moaște ale Sfîntului Andrei au făcut ca spațiile de cazare să devină insuficiente. Pentru a nu lăsa o bună parte din vizitatori să doarmă prin parcuri ori în gară, oficialitățile locale au recurs la o soluție ingenioasă: cinematograful *Victoria* a fost deschis toată noaptea, aici rulînd filmul *Independence Day*. Astfel, cu doar 3000 de lei, cît a fost prețul biletului, sute de oameni s-au putut odihni în fotoliile destul de confortabile ale sălii..."

O biată mulțime, plonjată într-un fellinian amestec de adorație a Sfintelor Moaște și de bombardament SF - iată o imagine de incontestabilă plasticitate a actualității noastre cea de toate zilele.

■

Ziua Independenței - Prod. 1996 SUA (Centropolis Entertainment). Regia: Roland Emmerich. Scenariul: Dean Delvin, Roland Emmerich. Cu: Will Smith, Bill Pullman, Jeff Goldblum, Mary McDonnell ș.a.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

Ambiguitate, joc și disperare

CEA de-a doua ediție a *Festivalului de performance, Zona Europa de Est,* tocmai s-a încheiat. Timp de trei zile, 11-13 oct., artiști din România, Ungaria, Polonia, Bulgaria, Armenia și Rusia s-au întîlnit în sala Studio a Teatrului maghiar din Timișoara sub același semn al neîncrederii în formele tradiționale de exprimare și al speranței că prin schimbarea limbajului și a instrumentarului se poate obține o extensie a cîmpului de semnificații, o redefinire a artistului și o redimensionare a relației sale cu publicul. Manifestare complexă, aspirînd, conștient sau instinctiv, către recuperarea sincretismului originar al artei, *acțiunea* (performance) mobilizează în contiguitate sau într-o succesiune alertă cam tot ceea ce diversele genuri artistice au afirmat, în timp, ca elemente specifice. Imaginea, mișcarea scenică, expresia corporală, secvența video, scenariul narativ și fundalul sonor, mijloacele tehnice și electronice, alături de cele mai imprevizibile instrumente și materiale, sînt dislocate din toate funcțiile și convențiile în care au fost consacrate spre a fi reutilizate în construcții noi, surprinzătoare, în fața cărora orice receptare trăiește o profundă stare de inocență. Și de simultană confuzie. Pentru că miza fundamentală a *acțiunii* este ambiguitatea, amestecul limbajelor, glisarea pe nenumărate planuri. Deși mișcarea într-un spațiu dat, gestul și evoluția scenică ar trimite spre zona teatrului, *acțiunea* este, în același timp, mai mult și mai puțin decît prestație actoricească. Este mai mult, deoarece *performerul* nu joacă un rol exterior, nu se conformează nici unei forme care-i preexistă, cum ar fi, de pildă, textul dramatic, după cum nici nu-și însușește o identitate convențională, și este mai puțin pentru că se manifestă sumar, fără nuanțe interpretative și fără colaborarea tacită și detașată a privitorului. Iar lista definițiilor prin eliminare ar putea fi continuată invocîndu-se toate celelalte genuri care, într-un fel sau altul, împrumută cîte ceva acestei forme compozite care este *acțiunea.* Dar dacă ea, în ordine formală, nu este nimic din ceea ce cunoaștem deja, în ordine morală este un gest de revoltă, un act de protest în fața clișeelor instituționalizate, o provocatoare ieșire în stradă care mută accentul de pe *operă* pe *artist,* de pe obiectul muzeificabil pe convulsia efemeră a omului viu care, de obicei, se pierde înghițit de propria lui construcție. Într-o lume dominată de tranzacții, de producători, de marfă și de consumatori, *performerul* oferă un spectacol fulgurant, un produs nevandabil și fără nici o finalitate strictă. Artistului care lucrează pentru piață, artistului S.R.L. care produce în flux și se capitalizează prin rulaj, i se contrapune artistul anarghir, misionarul laic, saltimbancul rafinat și dubitativ. Dar oricît patetism s-ar pune în dezavuarea circulației economice a artei, nici *performerul* nu scapă de fatalitatea acestui sistem de relații. Numai că el își modifică statutul și schimbă momentul vînzării. Din instituție dependentă de sistem, așa cum este artistul tradițional, el devine un bugetar sui generis, dar care depinde, prin subvenționare, de același sistem. În timp ce primul vinde o marfă finită și este decontat la livrare, cel de-al doilea vinde o imponderabilă și este subvenționat la pornire.

Însă provocarea, protestul și revolta rămîn. Și ele iau chipul și asemănarea contextului larg sau imediat din care se nasc. Iar Festivalul de la Timișoara a fost un prilej tocmai bun pentru a se vedea cum mai reacționează subiecții estici în fața unei situații globale relativ asemănătoare. Și dacă ar fi să căutăm cu tot dinadinsul amprente ale unui *specific local* în acțiunile de la Timișoara, ele s-ar putea rezuma cam în felul următor: artiștii maghiari au dovedit un profesionalism rece și inexpresiv, polonezii au oscilat între narativism, cruzimi nemotivate, rigoare și subtilitate, rușii au amestecat grotescul cu ironia și vocația distructivă cu efuziunea mistică, iar artiștii români s-au mișcat pe ample trasee mitologice, au reiterat probleme morale ori au denunțat stereotipiile comportamentului colectiv. Trecînd, însă, dincolo de clișeele definițiilor generalizatoare, cîteva *acțiuni* s-au detașat net prin profunzime, prin forța de comunicare, prin inteligență și expresivitate. Prezența cea mai variată, mai vie și mai bine ritmată a fost cea a armeanului Avdei ter-Oganian care s-a produs, în același timp, ca actant și ca intercesor, acoperind, prin imagini video și prin intervenții directe, cam tot ce poate fi regăsit pe traseul ironie, grotesc, lirism, umilitate. Într-un discurs bine ritmat și cu permanente schimbări de perspectivă. Subtil și grav, cu o impecabilă gradare a gesturilor, a fost polonezul Artur Tajber. Jocul său cu propria-i imagine de pe monitorul-oglindă, dedublare borgesiană și abandon într-o realitate schizoidă, a constituit una dintre acțiunile cele mai bine susținute și mai încărcate de tensiune. La extreme, putînd fi socotite și *coperțile* întregii manifestări, s-au situat intervențiile lui Ion Grigorescu și Dan Perjovschi. Amplă și ritualică, desfășurată în trei episoade, acțiunea *Oedip* a lui Ion Grigorescu a fost un amestec de sacru și derizoriu, de inocență și poezie a ruinei. Și cercul se poate închide liniștit cu acțiunea minimalistă, de fapt o inteligentă exploatare a absenței, pe care a propus-o Dan Perjovschi. Retras din scenă, după o scurtă așezare în lumina reflectoarelor, el și-a lăsat publicul într-o așteptare prelungită. Disciplinarea grupului, supunerea sa fără condiții în fața unei promisiuni vagi, constituie, fără îndoială, un test necesar, pe care Dan Perjovschi a reușit să-l facă, jucînd exclusiv pe cartea comportamentului colectiv. Și chiar dacă *performanța* nu are un alt regizor în afara artistului însuși, Festivalul de la Timișoara nu putea exista fără un regizor: el este criticul de artă Ileana Pintilie care, aproape de una singură, a reușit să ducă mai departe acest proiect și să reconfirme vocația pentru experiment a spațiului bănățean.

■

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

Vorbe, discuţii...

ERA să ne certăm rău de tot pe chestia spaţiului mioritic, şi să rupem relaţiile, Doamne fereşte. Astfel încît am schimbat subiectul şi am dat-o pe politică.

Domnul Sache, pensionar, avocat, este monarhist, clar. Aprob ce zice dumnealui în această privinţă, numai să nu ne supărăm iar şi să iasă totul cu bine. Poate să vie regele în ţară cînd vrea; îi dăm şi Peleşul, să se mute unde vrea; i-l dăm majordom şi pe senatorul de Constanţa şi duhovnic pe popa din Plumbuita, orice.

Nici să aprobi tot timpul ce zice celălalt nu-i bine. Trebuie din cînd în cînd şi-o contradicţie, măcar de formă. Mă tem însă; mă tem, să nu se înfurie domnul Sache din nou, ca adineauri pe chestia gingaşului spaţiu mioritic. Fiindcă iată ce rostise cu puţin înainte bătrînul avocat în legătură cu tot ce avem mai scump, noi, românii, pă lume.

„Mă declar,... - strigase el ritos, - ...mă declar contra idilismului cu oi şi oiţe,...contra,...contra,... în general contra spaţiului mioritic!...Patriotarzii scoaseră din el... mă rog, din acest aşa zis spaţiu al nostru, specific, şi rîia şi jegul şi ignoranţa, lăsînd numai behăitul, cică oracular, şi pe ciobanii-feţi frumoşi şi mioarele tunse, spălate..."

85 de ani. O viaţă întreagă trăită şi răstrăită. Cu această aversiune teribilă să vieţuieşti împotriva propriei tale geneze...

Bine, conceda de exemplu domnul Sache, înţeleg, şi regii Angliei au purtat totdeauna şi poartă şi azi sub tron o grămăjoară de lînă, semn că aici, în oi, a stat şi stă tăria economiei lor, foarte frumos că nu ai uitat, dar de aici şi pînă să faci din oaie un simbol al non-rezistenţei şi al acelei blegeli istorice,... lasă să treacă toate cum au mai trecut, noi acilea rămînem, nu ne mişcăm, mai facem un pas înainte, mai mişcăm turma de oi să pască mai departe iarba, alimentul veşnic al eroinei... Să nu uit să vă spun că domnul Sache jură numai pe nemţi ori pe englezi. Alea naţii, spaţiu, spaţiu, dar geometric, domnule, şi la rece calculat!.. .Rar am văzut individ care să înjure cu atîta patimă firea şi credinţele românului. Că noi degeaba zicem *am descălecat,* ori *descălecatul* cutare, cutare. Voievozii se dădeau jos de pe cai, descălecau vasăzică lîngă un rîuleţ acolo, făceau un focşor, şi istoria era gata; de fapt nu de tot gata, pînă ce nu veneau agale şi turmele cu oi, din urmă, care ele ocupau propriu zis teritoriul în chestiune. Mai paştem acolo niţică iarbă, mai paştem şi dincoace şi dincolo şi gata harta României! gata istoria adevărată, nu numai aceea scrisă de cai,.. cu,... cu ajutorul cailor, oştirilor călare, vreau să spun, - preciza domnul Sache.

Făceam ce puteam să-l mai îmblînzesc un pic pe intratabilul germano, anglo-fil, pornit împotriva balansului naţional, deal, vale, deal vale şi acelui *lasă-mă să te las,* transcendental. În zadar, filipica domnului Sache se isprăvi urît, în culmea surescitării. Nu o pot aşterne pe şleau pe hîrtie, decît în modul cel mai aluziv:...*Şi mai lasă-mă, nene, în pace, că* (şi spune ce) *în spaţiul dumitale mioritic!*

*

ÎN AFARĂ de acestea, domnul Sache mai pretinde că patriotarzii, cei ce fac atîta caz de naţie şi de originile ei, ar fi, după dumnealui *de fapt,* nişte învîrtiţi, nişte afacerişti. Şi îmi dăduse exemple începînd cu faimosul *Tase Patrucase,* de care habar nu aveam, un dregător însemnat asupra căruia vajnicul monarhist vărsa un potop de ocări. Adăugînd: „Nu mai zic că nu l-a lăsat pe rege să vie!" Tase,... Tăsică, domnule, mă lămurea, care se supără pă ziare, pă radio, pă BBC, pe SUA, fudulul mamii, Fălculete, Falconi, Falcăfriptă, - ai auzit de văcarul ăla care se supără pă sat?!... Cum să nu, zicerea o foloseam des în timpul din urmă, şi culmea e că, în copilărie, eu chiar cunoscusem pe văcarul tîrgului, pe nea Ghiţă, care aducea seara de la păscut vacile tîrgoveţilor prin praful înroşit al amurgului, iar Ghiţă ăsta, văcarul adică, se supăra des, pe întreg satul,... pe tîrg,... fiindcă nu mai era de mult sat, dar să zicem că se supăra pe tîrg ca pe sat, şi aflasem şi de ce, că ăia, cînd să-l plătească, nu-i mai dădeau cele zece pacuri de mahorcă lunar, că regia nu mai fabrica şi nici ţigări să-i oferi nu mergea, că el, nea Ghiţă, răsucea mahorca-n ziar. Multă vreme, în copilărie, zicerea, auzită des în jur, nu-mi spunea mai nimic, întrucît exista cazul, adevărat, al unui văcar supărat, că nu primea ce trebuia să primească, aşa că dacă auzeam „s-a supărat ca văcaru' pă sat", eu mă gîndeam musai, cu rezon, numai la nea Ghiţă...

Abia mai tîrziu înţelesesem că zicerea aceasta, originală, era unul din certificatele cele mai autentic de ascuţime a observaţiei proprii firii poporului român, că nimeni, asistînd, cum asista românul la facerea şi mersul istoriei, nu mai spusese, nu mai prinsese, nu mai definise situaţia, absurdă, în care un văcar s-ar supăra pe tot satul; în care, în loc să cauţi în sinea ta pricina conflictului, o arunci „asupra unui colectiv", asupra unei abstracţii, asupra presei,... BBC-ului... şi altor forme de împilare a personalităţilor în creştere ponderală...

■

SIMULACRELE NORMALITĂŢII

de Eugen Negrici

Partenerul imaginar

CÎTE - mă întreb - din opiniile ferme ale istoricilor literari ar mai rezista dacă aceştia s-ar decide, la un moment dat, să recitească textele despre care au scris şi din perspectiva destinatarului pe care îl presupun ele. Ar fi o experienţă productivă şi plină de învăţăminte căci, dacă e sigur că nici una dintre interpretările posibile nu poate avea pretenţia să atingă Sensul şi să ajungă la centrul de foc al operei, cea mai nuanţată şi mai puţin înşelătoare dintre ele este aceea care nu uită să ia în considerare direcţia adresării şi actul comunicării în ansamblul lui.

Să recitim, de pildă, şi din acest unghi, „proza" paşoptiştilor, mai precis eboşele lor de roman, notele documentare, descrierile costumbriste - sociologice şi morale -, fiziologiile, amintirile, corespondenţa, jurnalele. Care ar fi cititorul ideal avut în vedere, conştient sau nu, de scriitorul acesta începător în fiecare moment al alcătuirii textului său, de cine se simte el privit peste umăr în timp ce încearcă împins de o nobilă dorinţă să încropească ceva ce aduce a literatură naţională? Îmi amintesc că, de fiecare dată cînd am parcurs feluritele încercări, improvizaţiile şi literaturizările intelectualilor de la jumătatea secolului trecut - toate purtînd semnele grabei, diletantismului şi ale colocvialităţii de gazetă, - am avut sentimentul că, deşi impulsul de creaţie pare puternic - fortificat cum este şi cu argumente patriotice - ceva anume ce ţine de gustul unui om de gust glisează în intimitatea creaţiei, intimidînd-o. Scrierile acestea de început de drum confirmă exemplar teza lui Valéry care susţinea că spiritul face, fără încetare, drumul spre Altul şi modifică ceea ce produce fiinţa ca prin senzaţia judecăţii destinatarului. Voinţa de expresie este, cum spuneam, viguroasă, dar un presentiment al reacţiilor exterioare şi senzaţia particulară a verdictului posibil al cuiva sînt insidios destabilizatoare, zdruncinînd încrederea autorului, făcîndu-l retractil, deturnîndu-i energia afirmativă de regulă în ironie. Ironia îl scuteşte de a persevera, construind, cum-necum, pînă la capăt. Ea asigură oricînd o ieşire onorabilă din scenă. Mişcarea nesigură a gîndirii producătoare se lasă citită mai ales în punctele din text unde e brusc conştientizată dificultatea scrisului într-o limbă înţelenită, unde deznădejdea, neputinţa şi abandonul devin evidente, iar ironia şi autoironia scuză şi salvează ce se poate salva. Peste tot se văd semnele respectului pentru inteligenţa şi luciditatea critică a cititorului ideal. Prezenţa neostenit însoţitoare a ironiei şi autoironiei în scrierile paşoptiştilor este un fapt izbitor. Sursa ei este îndoiala sau se insinuează, dar nu numai ea. Observaţiile sociale şi tipologice au, nu de puţine ori, adîncime şi privirea scriitorului paşoptist e, adesea, lucid scrutătoare. Lui nu-i scapă ridicolul unor situaţii, înapoierea feudală, orientalismul remanent, aspecte pe care le învăluie însă în umor şi le înfăţişează, cu ironie îngăduitoare ca pentru auzul unui interlocutor cultivat şi cu o superioară înţelegere a rosturilor lumii. Bucăţile lor în proză pot fi socotite drept secvenţe ilustrative ale unei conversaţii agreabile cu o veche cunoştinţă pariziană (întîlnită, eventual, în aceeaşi lojă) ori cu un coleg de studii înstrăinat ori rătăcit de prea mult timp pe alte meleaguri. Unui asemenea colocutor, unui astfel de partener imaginar căruia vrei să-i fii ghid şi interpret îi poţi arăta că poporul tău cu obiceiurile lui pitoreşti şi istoria lui eroică merită cunoscut. Va asculta cu o luare-aminte politicoasă. Împreună cu el poţi observa cu simpatie bizareriile unei societăţi arhaice cu oameni şi obiceiuri interesante, demne de a fi ştiute de lumea bună (de unde şi mentalitatea costumbristă a multor texte). Dar, fiindcă îi ştii maliţia, spiritul înalt şi scepticismul civilizat, fiindcă îi prevezi surîsul, e bine să te opreşti la vreme şi să-ţi minimalizezi prestaţia.

■

Ochean

Cinci la o masă

LA MASA celor cinci străini băutura se terminase, nu şi vorba. Povesteau, pe rînd, despre ţările lor şi despre temeiul plecării de acasă. Cum s-au petrecut acele momente ale despărţirii, ruperea de cei apropiaţi, hotărîrea de a pleca şi calea spre libertate.

Un chinez bătrînicios începu: a stat ascuns peste doi ani cu un grup de rebeli în canalizarea oraşului printre guzgani şi tot felul de jivine care populau cloaca rău mirositoare. Cînd a ieşit, era aproape orb, a fost ghidat de o bandă de contrabandişti peste înălţimile Tibetului în India. Mai avea doar un sfert de plămîn, dar credea ferm că se va întoarce într-o Chină liberă.

Columbianul, cel cu ochelari verzi, comandă un rînd de bere şi mărturisi înmuindu-şi mustaţa copioasă în gulerul spumos, că el făcuse parte dintr-o reţea de desfacere a cocainei, avusese chiar un post de răspundere la Paris, dar - viaţa e plină de surprize! - cunoscuse pe Odile, vampa care l-a învăţat cum să-şi înşele patronii, dar n-a avut noroc, fiindcă peste puţină vreme a fost prins cu 'mîna în sac'. I s-au strivit fluierele picioarelor şi genunchiul stîng; de aceea se mişca greu în cîrje. S-a refugiat în Germania unde mai cîştigă un ban din mila secţiei de droguri a poliţiei care îl folosea ca iscoadă.

Turcul, care tăcuse toată seara, nu era turc. Aparţinea minorităţii kurde şi făcuse mulţi ani de puşcărie în Iran şi Turcia. Îi era teamă să nu fie trimis acasă unde autorităţile, după un atentat nereuşit, îl aşteptau cu mare interes. Printre gravele metehne ce i se reproşau, era şi faptul că aparţinea unei comunităţi creştine; trăia mereu suspectat de europeni şi de propriii săi conaţionali. S-a refugiat prin Uniunea Sovietică, unde a stat cîteva luni la închisoare.

Povestea românului era mult mai simplă. Un inginer care începuse o căsnicie nefericită. O bănuia pe soaţa lui că-l toarnă la securitate: „Am prins-o odată că vorbea ungureşte cu un maior. N-am înţeles ce puneau la cale, fiindcă nu cunosc maghiara." - „Şi cum ai venit?" - „M-am dat drept ungur. Am spus că sînt persecutat de români. Am avut şi doi martori. Prima dată m-am declarat rom, adică ţigan, dar bulibaşa, care informa pe nemţi, nu m-a recunoscut ca fiind de-al lor, căci nu i-am dat destul.La unguri a mers mai uşor. S-au mirat că nu ştiu o boabă ungureşte; am motivat că românii nu m-au lăsat." Rîdea satisfăcut dezvelindu-şi dinţii. „Mi-am schimbat şi numele. Îmi zice acum Dobay - ăsta a fost un mare jucător de fotbal. Am un băiat în clasa a opta. Cine ştie, poate s-o prinde ceva de el." Se făcu tăcere pînă ceru cuvîntul al cincilea străin, catalanul: „Povestea mea e foarte neînsemnată. Eu nu sînt nici erou, nici martir şi nici cameleon. Am plecat..." - „Ai plecat, fiindcă spaniolii vă persecută de 300 de ani..." - „Aşa-i, dar nu de asta..." - „Ţi-a fost, poate, foame", îi sări în ajutor curdul. - „Nu. O întîmplare bizară. Eu m-am născut într-o clinică de toată frumuseţea, la o sută de metri de la ţărmul mării. Am revenit în acea localitate, cîteodată cu prieteni. Mă opream mîndru în faţa clădirii albe ca laptele şi citeam cu glas tare inscripţia de pe zid: Clinica de copii. Şi spuneam cui mă asculta: Aici m-am născut eu. Anul trecut am fost din nou acolo. O firmă nouă atîrna pe peretele între timp coşcovit de ploi: Azil de bătrîni. Figuri funeste se tîrau la poartă şi în fosta grădină. M-a cuprins o spaimă enormă că soarta mă aduce să mor în casa aceasta în care am văzut lumina. Am luat primul tren spre nord şi am plecat cît mai departe, foarte departe..." - „De ce?", făcu Dobay. Şi plescăind din limbă: „Cine mai dă un rînd?"

Paul Miron

Între Walden şi parcul de distracţii

AMERICANII au început să devină conştienţi de sublimul geografic al Lumii Noi (*the grand sublime*) după mai mult de un secol de mentalitate colonială, în care nou-veniţii degustau bogăţiile firii, culegeau aur şi îl proslăveau pe Dumnezeu. Singurele roade de literare: jurnale puritane, istorii religioase, cărţi despre vrăjitoare (între care *Revelaţiile în legătură cu vrăjitoarele şi posedările diavoleşti* ale lui Cotton Mather, sec. XVII-lea, document pentru vestitele învinuiri şi procese din Salem). Se încheiase „prima corvoadă" a împământenirii, cum o numea Franklin, şi rafturile pline de fructe, miere sau peşte uscat tânjeau după încărcătură cărturărească. Iluminismul european se prelungea, prin Franklin, dincolo de ocean, cu încredere în buna rânduială a lumii şi în progres, în evoluţie, ştiinţă şi bun-simţ. *Autobiografia sa* (scrisă între 1771-1778) este romanul lucid al degustării bucuriilor pământeşti, într-o ţară plină de speranţe. A rămas antologică descinderea sa la Philadelphia - tânăr cu numai trei parale în buzunar: „Cum nu cunoşteam deosebirile de monedă şi nici preţurile şi numele sorturilor de pâine, am cerut brutarului să-mi dea de trei penny din orice fel ar fi. Ca atare, mi-a dat trei chifle mari şi pufoase. Am rămas mirat văzând cât de multe îmi dă, dar le-am luat şi, nemaiavând loc în buzunare, am plecat cu câte una sub fiecare braţ, muşcând dintr-a treia". Stilul limpede, lipsit de podoabe, era numai bun pentru aspiraţiile politice şi revoluţionare ale americanilor sătui de tutelă engleză. În *Common sense* (1776), Thomas Paine îşi propunea să impună „o limbă la fel de simplă ca alfabetul", cea care avea să stea la baza *Declaraţiei de Independenţă* şi a *Constituţiei*. Echivalentul ei material apare în istoriile literare ca fiind „sănătoasa, democratica şi nesofisticata mămăligă pripită". Peter Conn analizează cu mult umor, ca pe un simbol eroicomic al noii naţiuni de fermieri, *The Hasty Pudding* a lui Joel Barlow (sec. XVIII), iar scrierile promohicane ale lui Fenimore Cooper, ca pe exemplele cele mai cunoscute ale - cum i-am spune astăzi - militantismului ecologic. În „maniera stângace, dar pasionată" a lui Cooper vede naşterea romantismului american, à la Wordsworth şi Poe. În ciuda corbilor şi fantomelor de rigoare, romantismul transoceanic transmite vitalitate: Longfellow (*A Psalm of Life*) n-a mai fost contrazis: „Viaţa e reală - viaţa e importantă/ Iar ţinta ei nu-i mormântul".

La capitolul perspectivelor democratice (vremea cluburilor şi a prieteniei, cu grupul Lowell, Emerson, Holmes, Whittier, cu acea patetică *„American newness"*, prevestind destinul naţiunii) poate fi găsită declaraţia de independenţă literară a Americii: discursul *The American Scholar* al lui Emerson. „Prea multă vreme ne-am plecat urechea la muzele rafinate ale Europei...". Independenţa era, în acele vremuri, considerată în primul rând libertate personală: în *Walden,* Thoreau descrie experienţa vieţii simple, trăite absolut natural într-o colibă din pădure, fără nici o contribuţie a civilizaţiei citadine. Hipnotizaţii de bani aveau să descopere că o muncă de şase săptămâni asigură traiul pe un an. Dar, evident, asemenea însingurare de vultur nu avea cum să ajute la evoluţia în bine a societăţii (de pildă, la abolirea sclaviei); ori transcendentalismul - ca, până la urmă, toate curentele americane - trebuia să ducă la acţiune. Epoca de aur a „înfăptuirilor literare" (a doua jumătate a secolului al XIX-lea), avându-l drept principal exponent pe Henry James, a continuat afirmarea eului emersonian independent. *Portretul unei doamne* sintetizează disputa între Lumea Veche şi Lumea Nouă, între respectul pentru „carapacea" de lucruri înconjurătoare şi revolta eului împotriva limitelor.

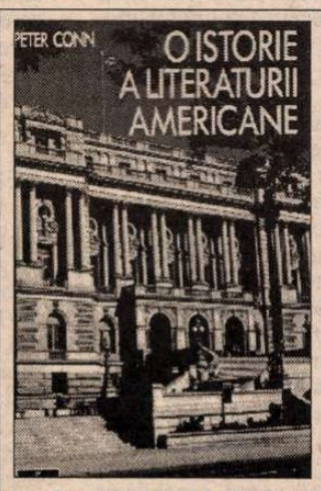

Peter Conn, *O istorie a literaturii americane.* Traducere şi note de Cosana Nicolae şi Dalida Pavlovici. Editura Univers, 1996. 391 p. F.p.

Moderniştii (Henry Adams, Henry James, Edith Wharton, Theodore Dreiser) şi „vânătorii de scandal" au descoperit noi subiecte: negritudinea, feminismul, socialismul, continuând, de fapt, literatura eliberării de convenţii, educarea unei voci proprii. Diferitele noutăţi (cubism, fovism, futurism etc.) pentru care se ducea o luptă acerbă în Europa, n-ar fi reuşit fără suportul american. Departe de a mai fi importatori de cultură, creatorii americani treceau ei înşişi oceanul pentru a sprijini crearea unei arte noi: Gertrude Stein la Paris, Ezra Pound şi T.S. Eliot la Londra... Cu imagismul lui Pound şi preceptul său „Reînnoiţi poezia!" a fost învins sentimentalismul, stilul încărcat; în *Ce nu trebuie să facă un imagist (A Few Don'ts by an Imagiste)* imaginea e numită „un complex intelectual şi emoţional prezentat într-o singură clipă"; de atunci, poemelor li s-a cerut „o lumină strălucitoare şi contururi precise". Însă secolul XX, cu marile lui răsturnări, a început abia după primul război mondial, cum spunea Gertrude Stein. John Dos Passos, E.E. Cummings, Ernest Hemingway sunt numai câţiva dintre marii autori americani înrolaţi într-un război pe care ar fi putut să-l evite, dar a căror conştiinţă i-a îndemnat să devină martori. Cum poezia se descărcase de ornamente, şi proza devenea lapidară, directă. Peter Conn afirmă că bolovănosul Hemingway a creat cel mai influent stil literar al secolului şi „după Samuel Clemens, el a fost primul care a modificat limba literară americană". În teatrul acelor ani, inovaţiile tehnice şi pasiunea pentru psihanaliză au fost aduse de O'Neill. „Alte praguri! Alte configuraţii!" exclama Hart Crane. În acelaşi timp însă, sudistul Faulkner avertiza că „trecutul nu e mort; el nici nu devine măcar trecut".

„Secolul american" (Mailer) avea să înceapă după încheierea celui de-al doilea război mondial, într-o înflorire economică fără precedent. Avertismentul lui William Carlos Williams din volumul *Urlet* - „Vom trece prin iad!" - n-a avut ecou. Primitivismul frust şi energizant a continuat prin generaţia *beat;* literatura feminină şi-a câştigat nume noi (Sylvia Plath, Anne Sexton: poezia să fie „şocantă pentru simţuri" şi să doară). În teatru - răul existenţial (Arthur Miller, Tennesse Williams), în proză - alienare şi abandon (J.D. Salinger, John Hersey, John Cheever, John Updike, Vladimir Nabokov) cu „profeţii subteranelor sexuale şi urbane" (Miller, Kerouac, Mailer...) şi nonficţiunea (Truman Capote ş.a.) dezlănţuie postmodernismul: „Proza, întocmai ca şi lumea pe care refuză să o reflecteze, să o reprezinte, să o cuprindă, să o salveze sau chiar să o nege, s-a pierdut în parcul de distracţii".

Pe cât de lung şi divers, pe atât de palpitant, drumul literaturii americane - aşa cum îl vede Peter Conn, în traducerea şi adnotarea competentelor angliste Cosana Nicolae şi Dalida Pavlovici - reprezintă, acum, la încheiere de mileniu, bilanţul setei de independenţă.

Platon cel de toate zilele

LÉON ROBIN (1866-1947), elev al neohegelianului O. Hamelin şi profesor de istorie a filozofiei antice la Sorbona, autor al unor studii despre filozofia greacă, a mai scris, în afara monografiei *Platon* (1936), încă alte două cărţi despre autorul *Sofistului: Teoria platoniciană a Ideilor şi Numerelor* (1908) şi *Teoria platoniciană a Dragostei* (1908, 1933).

Datorită lui Platon, începe autorul, „problemele esenţiale pe care le are în vedere filozofia au fost pentru prima oară foarte clar degajate şi prezentate într-o formă care s-a menţinut în ciuda modificărilor de vocabular şi a diferitelor costume cu care a fost împopoţonată succesiv". Diferitele concepţii pe care platonicienii antichităţii le-au avut despre maestrul lor (deşi Léon Robin spune că toate aceste chipuri ale lui Platon „îşi au propriul adevăr în oglinzile tradiţiei") sunt dovada tocmai a lipsei de dogmatism.

Mai interesante decât biografia şi înşiruirea concepţiilor despre opera platoniciană sunt speculaţiile în legătură cu autenticitatea anumitor dialoguri, clasificările acestora după diverse criterii: clasificarea trilogică a lui Aristofan din Bizanţ, clasificarea tetralogică a lui Thrasyllos, cea în şase părţi a lui Jean Serranus, cea a lui Schleiermacher, bazată pe evoluţia gândirii platoniciene, clasificarea după asemănările lingvistice inaugurată de Lewis Campbell, metoda stilometrică a lui Lutoslawski - după „indicele de afinitate stilistică" etc.

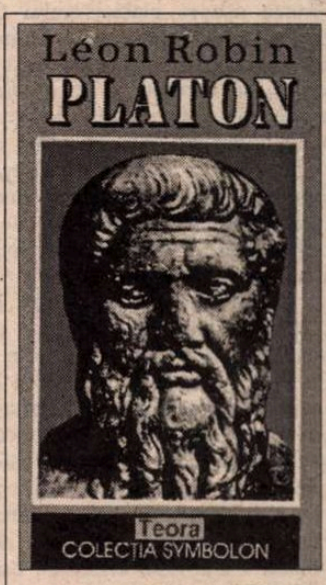

Léon Robin, *Platon.* Traducere de Lucia Magdalena Dumitru. Editura Teora, 1996. 334 p. Lei 12.500.

Alte capitole au ca temă cunoaşterea, metoda cunoaşterii (teoria Reminiscenţei, Dragostea, educaţia ştiinţifică, metoda dialectică), teoria Ideilor, teoria platoniciană despre suflet, lume şi divinitate precum şi conduita umană. De pildă, ideea că matematica desprinde omul de lumea sensibilă. Conform tradiţiei, Platon spunea că în Academie „e interzis accesul celor care nu sunt geometri".

O problemă matematică mult discutată pe vremea lui Platon, care l-a preocupat în *Menon, Republica* şi *Theaitetos* a fost „problema din Delos": „iraţionalitatea" anumitor drepte al căror raport era inexprimabil în numere întregi. Interesul pentru această problemă a dus la discuţiile filozofice din *Philebos* în legătură cu limita şi infinitul, la cele privind justa măsură din *Omul politic* etc.

Capitolul final trece în revistă evoluţia Academiei şi a doctrinei platoniciene după moartea maestrului, precum şi sinteza platoniciană a tuturor curentelor de până atunci (fără a degenera într-un „eclectism grosier"), cu principalele trăsături ale gândirii care i-a asigurat influenţa profundă. În traducerea Luciei Magdalena Dumitru a fost deschisă, astfel, o nouă serie de filozofie a Editurii Teora, *Symbolon,* care mai anunţă ca proxime apariţii Pierre Aubenque - *Problema fiinţei la Aristotel,* Hans Georg Gadamer - *Adevăr şi metodă,* W.K. Guthrie - *Istoria filozofiei greceşti.* ■

În cetatea clasicismului

APĂRUT toamna aceasta la Editura Gallimard, în colecţia Folio (acolo unde oricare scriitor sau exeget din lume visează să-şi vadă înscris numele), cea mai recentă sinteză asupra clasicismului francez. Este semnată de un român, Toma Pavel, astăzi profesor la Universitatea Princeton, şi se numeşte *L'art de l'éloignement,* metaforă a cărei explicare completă constituie pînă la urmă obiectul cărţii. Faţă cu o societate obsedată de «intrarea în Europa» şi de «integrarea euro-atlantică», precum societatea românească (obsesie ce ia adeseori forme sordid-comice), cariera ştiinţifică a lui Toma Pavel contribuie, involuntar, la introducerea ţării noastre în Europa - şi aceasta în singurul mod eficient, prin cultură. Cariera profesorului român de la Princeton a valorificat la maximum unica noastră substanţă locală benefică, aflată în exces şi rareori pusă în valoare: inteligenţa. Caracterizată în cîteva cuvinte, *L'art de l'éloignement* este, poate, cea mai ingenioasă explicare a spiritului clasic pe care ultimii ani au cunoscut-o.

Să precizăm că este vorba de un autor aflat de mai mulţi ani în top-ul intelectual al literelor: după *Lumile ficţionale* (1989) - una dintre cele mai interesante tentative contemporane de a surprinde misterul ficţiunii romaneşti - şi după *Mirajul lingvistic* (1988) - strălucit pamflet anti-structuralist, scris de un structuralist pocăit care vorbeşte în deplină cunoştinţă de cauză - Toma Pavel a devenit unul dintre numele des pronunţate în dezbaterea contemporană de idei asupra literaturii. Este acum citat, cu deferenţă, în publicaţiile universitare americane, dar şi oferit drept exemplu de spirit non-conformist în articolele lui Jean-François Revel din *„Figaro Magazine"*.

Monografia asupra clasicismului francez la care ne referim face figură oarecum neaşteptată: studiu specializat, chiar erudit, el ne pune faţă în faţă cu uriaşa bibliotecă scrisă pe această temă, dar şi cu ambiţia autorului român de a găsi spaţiul încă disponibil pentru a-şi expune propriul adevăr. Lectura ei ne reconfortează, treptat; nimic din stringenţa teoretică a *Lumilor ficţionale* şi din polemica tăioasă a *Mirajului lingvistic* nu s-a pierdut: au luat doar forma eseului savant ce nu se adresează însă exclusiv specialiştilor.

Carte de o densitate extremă, în care aproape fiecare paragraf aduce o nouă idee, *L'art de l'éloignement* îşi dezvăluie sensul demonstraţiei încă din primul capitol, *La distance symbolique*. Noutatea viziunii lui Toma Pavel asupra clasicismului francez nu provine atît din inventarea unei explicaţii absolut noi, cît din asamblarea a ceea ce se afla difuz în diferite exegeze; aproape fiecare din treptele parcurse de privirea critică a savantului român fusese pînă acum semnalată, într-o lucrare sau alta; dar asamblarea lor, construcţia în spirală ascendentă îi aparţine pe de-a-ntregul lui Toma Pavel.

Oare pentru ce nobilii din timpul Frondei admirau romanele pastorale pînă la a se identifica cu personajele lor şi pentru ce subiectele tragediilor clasice sînt luate (după un sistem restrictiv ce pare astăzi absurd) dintr-o arie tematică extrem de limitată, precum istoria şi mitologia? De ce a fost construit în asemenea stil şi la asemenea dimensiuni castelul din Versailles, somptuos şi aproape ireal în raport cu lumea din jur? Pentru Toma Pavel, principiul structural de bază al Marelui Secol ar fi *heterocronia* simbolică, termen-cheie ce surprinde gestul creator clasic: dorinţa omului cultivat din acea perioadă de a trăi în altă existenţă decît existenţa concretă, pornirea lui de a-şi construi o lume fictivă, în funcţie de care să-şi ordoneze viaţa reală. Suportul cultural al acestei evadări în altă lume va fi identificat de autor în două cărţi de căpătîi ale secolului, în *Eneida* lui Virgiliu şi în *Civitas Dei* a Sfîntului Augustin. Din Virgiliu, clasicii preiau un Panteon armonios şi accesibil zeilor şi modelelor umane, ideal pentru omul chinuit şi perplex al epocii moderne. *Eneida* înfăţişa o lume încă perceptibilă în totalitate, unde divinităţile se înrudeau cu oamenii, unde cetăţile erau întemeiate de eroi, o lume avînd centrul în Mediterana şi a cărei tradiţie putea fi revendicată de orice european occidental cult.

Sfîntul Augustin, în schimb, atrăgea atenţia asupra condiţiei noastre mizere, condamna hotărît partea slabă a fiinţei umane, ameninţa cu damnarea - tot atîtea surse pentru spiritul Contra-Reformei,

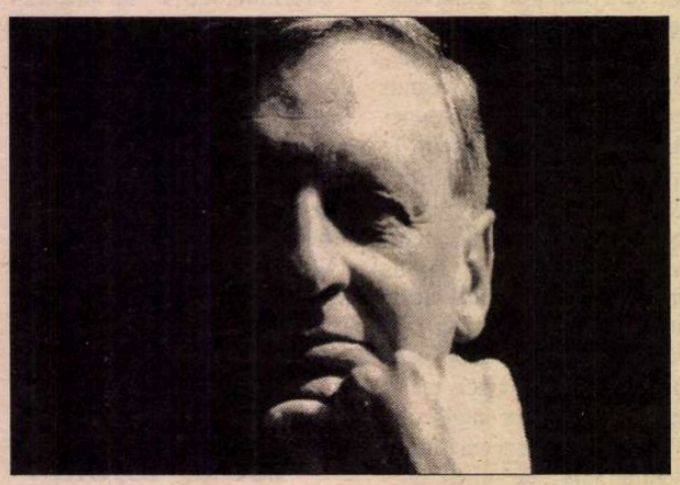

pentru jansenism şi pentru latura întunecată a Secolului. Din aceste două surse, aparent ireconciliabile, clasicii au creat modelul *umanismului creştin* (altă sintagmă esenţială în demonstraţia lui Toma Pavel): el se defineşte printr-un proiect civilizator de anvergură, avînd drept scop ameliorarea condiţiei spirituale a umanităţii. În cadrul lui, cultura - şi mai ales literatura - marchează o componentă majoră.

AJUNGEM la cea de a treia sintagmă esenţială, la *asimetria simbolică* (demonstraţia lui Toma Pavel e punctată de sintagme fericite, care strîng mănunchi firele argumentării). Proiectul umanismului creştin imaginat de clasicism nu se putea realiza decît prin oferta unui exemplu luminos de armonie şi coerenţă, a unei celule de civilizaţie superioară opuse lumii amorfe din jur, haosului încă nestructurat. Simbolic, castelul de la Versailles însemna, pentru Franţa clasică, modelul solar la care aspira întreaga societate, ce nu avea la un asemenea model decît acces limitat. Fapt încă mai interesant - spaţiul teatrului clasic, cu decorul său unic de castel abstract, defineşte perfect asimetria simbolică; şi cum teatrul a reprezentat, în epocă, genul literar tutelar, funcţia specifică artei şi culturii poate fi reprezentată de sus-numita «simetrie» în planul scenic. «La constitution à l'intérieur du monde d'un domaine privilégié jouissant d'une dignité symbolique sans égal, et qui, en raison de cette supériorité assymétrique, exerçait sur le reste de l'univers une fascination, voire un pouvoir normatif irrésistible, tel était le dispositif constant qui sous-tendait la plupart des manifestations culturelles de l'Ancien Régime» (p. 48-49).

Tot ceea ce tradiţia istoriei literare, începînd cu Taine şi cu Lanson, a pus în sarcina clasicismului decurge din umanismul creştin, fruct al heterocroniei, angrenat într-un proiect civilizator cu ajutorul şi cu exemplul asimetriei simbolice: strălucirea discretă, precizia mentală, solicitarea preferenţială a inteligenţei în raport cu sensibilitatea, puterea de exemplu civilizator a artei, refuzul stărilor vagi şi al abandonului de sine - toate acestea şi multe altele sînt consecinţă directă ori indirectă a schemei imaginate de autorul român, a mecanismului productiv pe care schema îl declanşează. Reproşurile romantice de mai tîrziu, potrivit cărora vina esenţială a clasicismului ar fi constat în «neglijarea realităţii concrete» şi în «absenţa lumii fenomenale», pot fi cu uşurinţă răsturnate în favoarea clasicismului: «L'univers du spectacle n'exerçait sa séduction que dans la mesure ou, ayant assumé le privilège de la symétrie, il brillait d'un feu plus lumineux et plus intense que l'actualité, se montrant plus intélligible et plus émouvant qu'elle» (p. 52).

Capitolele următoare ale cărţii purced la analiza principalelor zone ale literaturii clasice franceze. Cele mai ample sînt consacrate, firesc, tragediei clasice (cap. II, *Les visages du sacré* şi cap. III, *Rome et l'imaginaire antique*): specia literară a tragediei devenise simbol al literaturii înseşi şi al unei anumite maniere de a scrie. În aceste două capitole, originalitatea uimitoare a autorului, capabil să ofere o nouă viziune asupra celei mai cunoscute şi mai analizate zone din întreaga literatură europeană, se etalează la fiecare pagină. Parcurgem cu aceste capitole miezul cărţii. Odată cu cap. IV (*Le royaume des romans*) şi cap. V (*L'ici et le maintenant*) intrăm în lumea, mai puţin familiară nouă, a romanului pastoral, a romanului eroic, a parodiei (de tipul *Virgile travesti* de Scarron), a comediei etc. Strălucirea soluţiilor propuse mi se pare la fel de spectaculoasă, deşi ele se aplică unui teritoriu literar aproape exotic.

Raporturile Marelui Secol cu credinţa, cu convulsiile epocii pe terenul religios, apar mai ales în capitolul deja evocat, *Les visages du sacré*. Ca şi în introducerea teoretică, o nouă sintagmă-cheie ne ajută să pătrundem în lumea literaturii: «l'oratoire intérieur», interiorizarea credinţei şi asumarea ei aproape lirică, fără de care toate frămîntările interioare ale personajelor lui Corneille ori Racine ar rămînea inexplicabile. Cu acest prilej, filozofia cartesiană şi cea pascaliană, situate în funcţie de perceperea conceptului divin, compun, în viziunea autorului, o pereche de entităţi opuse, capabile să lumineze situaţiile dramatice ale literaturii înseşi, mai ales ale tragediilor. Idealul religios acţionează din umbră, dar determinant, asupra eroilor tragici; ei reuşesc sau nu să-şi creeze şi să-şi protejeze un «oratoire intérieur», ei adoptă o poziţie cartesiană ori pascaliană în raport cu Divinitatea. Această explicaţie profundă privind sensul ultim al unor tragedii celebre dă măsura talentului de hermeneut al lui Toma Pavel. Cît priveşte analiza ceva mai «literară» din capitolul *Rome et l'imaginaire classique* - să nu uităm că primele contribuţii importante ale exegetului s-au situat exact în această arie. Prefaţa sa antologică la cartea lui Barthes despre Racine şi, mai ales, teza sa de doctorat la Sorbona, fruct al unui structuralism temperat, intitulată *La syntaxe narrative des tragédies de Corneille* (Paris, Klincksieck, 1976), operase deja analize canonice ale tragediei clasice franceze. Ceea ce era mai important aici se regăseşte în capitolul III al cărţii, devenit şi el analiză exemplară a speciei în discuţie.

Fără îndoială că *L'art de l'éloignement* poate fi apreciată în mod competent doar de un specialist în cultura Marelui Secol. Dar noutatea şi precizia metodologiei utilizate se adresează, vizibil, unui cerc cu mult mai larg: anumite coordonate teoretice, prezente încă din primele pagini, fixează imediat atenţia cititorului asupra unei maniere originale de a concepe literatura.

RAPORTUL dintre explicaţia socială a artei şi explicaţia ei «organică» - adică a culturii prin cultură - preocupă pe autor de-a lungul întregii cărţi. Într-un domeniu unde invocarea raporturilor de clasă a reprezentat o modă extrem de răspîndită, Toma Pavel adoptă atitudinea opusă: o face cu eleganţă, cu delicateţe, dar nu cu mai puţină fermitate. Întrebîndu-se ironic dacă proporţiile perfecte ale *Fedrei* lui Racine nu sînt cumva rezultatul unei estetici a absolutismului, autorul replică tranşant că, pentru el, soluţia va fi aceea de a postula autonomia spiritului şi că «au lieu d'attacher fermement les mondes de l'imagination à la vie sociale - chercher le dynamisme proprement culturel de l'époque, censé surgir des profondeurs du génie humain» (p. 33).

Căutarea resorturilor adînci ale «spiritului uman» rămîne recursul permanent, dar ea apare cu mai multă claritate în paginile de fervoare polemică, precum cele din cap. IV, consacrat romanului. Niciodată nu vom insista suficient, explică autorul, asupra irealismului funciar al clasicismului, asupra pornirii lui de a crea o lume artificială şi compensatorie, un imaginar căruia nu-i putem găsi corespondenţe în lumea istoric atestată. Oferind profuziunii romanului pastoral o explicaţie de natură livrescă, pe cît de surprinzătoare, pe atît de verosimilă, exegetul român pune în discuţie o suită de tabú-uri ideologice şi estetice, care deformează, de cîteva bune decenii, perceperea literaturii. Pagina scrisă despre Lucien Goldmann, autorul celebrului eseu *Le Dieu caché,* fixează - am zice, definitiv - contribuţia acestui sociolog al literaturii la dezbaterea problematicii clasicismului.

Nu mai puţin penetrantă şi polemică se înfăţişează imaginea relaţiei dintre religie şi literatură - punct crucial al tuturor disputelor de idei din secolul al XVII-lea. Perspectiva lui Toma Pavel îmi apare aici extrem de lucidă şi de echilibrată: oferind catolicismului militant al Contra-Reformei partea sa de explicaţii, dar refuzînd să privească literatura epocii cu ochi dogmatic, autorul găseşte justa măsură. Ochiul său este mai degrabă cel al lui Marcel Gauchet, la care termenii *religios* ori *religiozitate* semnifică o realitate infinit mai largă decît religiile constituite. În finalul lucrării, «asimetria simbolică» a spiritului clasic devine, pe urmele aceluiaşi Gauchet, reflex, în planul cultural, al schemei religiozităţii creştine.

Cît despre faimoasa «armonie clasică», despre împăcarea şi detaşarea calmă pe care viziunea tradiţională asupra clasicismului ni le propunea - ele aproape nu există, după Toma Pavel; imaginea sa asupra Marelui Secol ne oferă un peisaj neunitar, variat, «bariolé», condus de pulsaţii tainice şi ireprehensibile, sfîşiat de viziuni opuse. Fidel manierei sale paradoxale de a propune adevărurile esenţiale, criticul găseşte seninătatea atît de mult lăudată doar în cîteva zone marginale ale epocii - în pictura lui Poussin şi în manualul de morală şi stilistică numit *Les aventures de Télémaque* a lui Fénelon. În identificarea componentelor clasicismului, seninătatea rămîne pe ultimul loc (vezi cap. VI, *De la sérénité*).

Thomas Pavel
L'art de l'éloignement
Essai sur l'imagination classique

Editions

Am spus la început că *L'art de l'éloignement* se prezintă drept o scriere extrem de densă. Totuşi, lectura cărţii nu e nici pe departe dificilă. Ca şi *Miracolul lingvistic,* cartea se citeşte cu plăcere estetică, provenită mai ales din bucuria savurării unor formulări fericite. Poate că marele talent al lui Toma Pavel constă tocmai în ingeniozitatea de a propune, în sintagme ori propoziţii frapante, esenţa gîndirii sale, condensată în expresii formulare. Ar fi imposibil să le enumerăm fie şi numai pe cele mai ingenioase, pentru că ele sînt cu sutele. Autorul ni se prezintă aici şi ca prozator, un prozator pe care sintaxa elegantă a Marelui Secol l-a modelat la rîndul ei.

SĂ MAI ADĂUGĂM că, sub aparenţele unui eseu de mare cursivitate stilistică, privirea atentă descoperă o muncă enormă, o documentare de-a dreptul infernală. Dincolo de bibliografia critică la zi, bibliografie filtrată printr-o schemă teoretică riguroasă, ne uimeşte cantitatea de opere uitate, pe care Toma Pavel le readuce în circuit. Teoria sa asupra clasicismului se inspiră atît din capodoperele scoliast considerate, cît şi din scrieri pe care doar specialiştii le mai cunosc. Dacă utilizarea, pînă la epuizarea de semnificaţie, a tuturor tragediilor lui Corneille, chiar şi a celor mai exotice, este explicabilă la autorul *Sintaxei narative,* în schimb lectura atentă a tragediilor *Alcionée* ori *Scévole* de Du Ryer, *Cosroès* de Rotrou, *Timocrate* de Th. Corneille, a nenumăratelor romane în frunte cu *Astrée* de Honoré d'Urfé etc. etc., are de ce să ne uimească. Împreună cu Toma Pavel, pătrundem în «biblioteca închisă» a Secolului, pentru a vedea că ea conţine, deseori, bogăţii absente în operele celebre. Autorul are onestitatea de a-şi construi teoria bazat mai ales pe scrierile care, la epoca apariţiei lor, au ocupat primele locuri în preferinţele cititorilor şi ale spectatorilor.

Rămîne o singură chestiune pe care această carte nu o atinge, presupunînd-o probabil cunoscută. La nivel continental, clasicismul francez a reprezentat o excepţie absolută. El este contemporan cu dezvoltarea, în celelalte ţări europene, a unui baroc dezlănţuit şi extravagant; Franţa e singura ţară din Occidentul Europei unde dezlănţuirea barocă s-a aflat de la început domesticită în scheme de mare fixitate şi unde imagistica manieristă a căutat forme deviate de exprimare. În acest fel, toate concluziile asupra clasicismului extrase în *L'art de l'éloignement* vor trebui privite drept ceea ce sînt - teoretizări bazate pe o formă excepţională de clasicism.

Nu ştiu dacă *L'art de l'éloignement* este cea mai bună carte a lui Toma Pavel. Ştiu însă că ea este cea mai bine scrisă şi că, atacînd cu impresionant curaj o temă dificilă, fixează numele unui român în bibliografia de bază a clasicismului european. Iar asemenea nume nu sînt, din păcate, prea numeroase.

Mihai Zamfir

Jorge GIMENO

Cioran pentru uitare

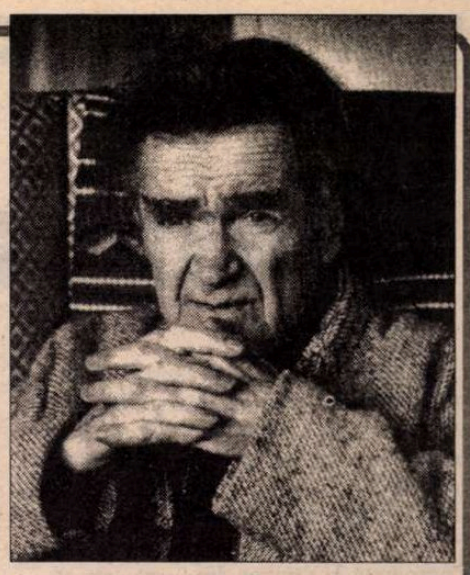

Emil Cioran şi-a manifestat, cum se ştie, în repetate rînduri, fascinaţia pentru pasionalitatea spiritului spaniol. Se poate presupune că ar fi subscris bucuros declaraţiei patetice a lui Unamuno: „Eu nu vă dau idei; vă dau fîşii rupte din sufletul meu". Scriitorul care, în *Exerciţii de admiraţie,* o evoca în termeni atît de călduroşi pe Maria Zambrano a primit, la rîndul lui, şi continuă să primească vibrante omagii din partea unor scriitori spanioli care se simt legaţi de el prin profunde afinităţi spirituale. Fernando Arrabal şi Fernando Savater se consideră cu mîndrie discipoli ai gînditorului român. O consemnare a rezonanţelor cioraniene ne oferă prestigioasa publicaţie spaniolă *Revista de Occidente* (iunie 1996) sub semnătura lui Jorge Gimeno.

PROBABIL că cel mai potrivit lucru care se poate face sau spune după recenta moarte a lui Emile Michel Cioran este să amintim o frază aforistică a lui Guido Ceronetti, care este un suflet geamăn cu el. Fraza este formulată sub forma unui sfat sau mică indicaţie morală azvîrlită în treacăt: „Nu muri. Intră în viaţa profundă a uitării". Nu ştiu cum ar primi alţi defuncţi un asemenea omagiu. Lui Cioran însă aceste cuvinte i se potrivesc ca o mănuşă, sînt de la sine înţelese, pot fi enunţate ca un prinos funerar, nu ca o predică, ştiind că l-ar fi încîntat pe mort, căci nu altceva i s-a întîmplat de-a lungul întregii lui vieţii de sfînt decît să intre în viaţă, în viaţa profundă a uitării, operaţie spirituală delicată şi *full-time.*

Viaţa lui Cioran a fost viaţa unui despărţit de viaţă, sfinţenia unui solo metafizic şi renunţarea unui entuziast enorm, care obţine din negaţie o plăcere şi o semantică pe care partizanatul şi viaţa afirmativă nu o pot oferi. Dar această fiinţă denigratoare şi ucigaşă în sens metafizic simţea totodată chemarea pentru subtila activitate afectivă care este elogiul aproapelui, destul de rar acum, cînd totul pare a se reduce la subscrierea succeselor. Una din cărţile lui se intitulează chiar *Exercices d'admiration* (un titlu atît de delicat, încît era de aşteptat ca în prima lui versiune spaniolă să fie transformat în *Eseu despre gîndirea reacţionară,* care este titlul unuia dintre textele admirative ce alcătuiesc volumul şi care, ca titlu general, nu reuşeşte să exprime cultul pentru admiraţie profesat de marele pesimist furios care a fost Cioran). Nu ştiu dacă cei care iubesc, iubesc cu adevărat, dar ştiu că marii pesimişti furioşi iubesc profund. Pentru un individ atît de perfect înzestrat deopotrivă pentru viciile de căpătîi ale culturii noastre decadente (*ennui, esprit*) şi pentru viaţa de pustnic, faptul de a-şi da osteneala de a căuta pricină lui Dumnezeu şi lumii vremelnice nu poate fi văzut altfel decît ca un semn de ardoare vitală şi o chemare la perfectibilitatea speciei umane (în care el, bineînţeles, nu credea).

Nu înţeleg prea bine calificativul „pesimism filozofic" care se aplică de obicei operei sale. Orice cititor adevărat al lui Cioran a constatat nu o dată cît de tonifiantă e această lectură, cît de bine te simţi după ce citeşti unele pasaje din opera lui, cum excitarea interioară pe care ţi-o produce în primul moment se transformă într-o cauterizare. Nu cunosc pe nimeni care să fi fost deprimat de lectura lui Cioran: ori place şi vindecă, ori cititorul azvîrle cartea strigînd că autorul e un farsor patentat. Un aforism, exagerat de sintetic, poate rezuma alternativa de lectură pe care o provoacă opera lui: „fiecare fiinţă este un imn distrus". Unii se opresc mai ales la adjectivul *distrus,* asociat funest de substantivul *fiinţă;* alţii se opresc la substantivul *imn,* predicat înălţător al *fiinţei.* Şi mi-e teamă că Cioran e făcut pentru cei care preferă substantivele şi lucrurile substanţiale.

Cei cărora nu le place opera lui se distrează arătîndu-i cu degetul contradicţiile. N-a comis decît două: faptul că a publicat şi faptul că a părăsit româna pentru franceză. Dat fiind talentul lui, dacă n-ar fi publicat, i-ar fi fost mult mai uşor să se cufunde în neant şi în uitare. Odată făcut primul pas în public, părăsirea limbii române pentru franceză îl expunea umanităţii şi ultimei şi celei mai delirante dintre aberaţiile ei: imperiul succesului. El însuşi deplîngea, într-o scrisoare adresată lui Fernando Savater, renumele pe care opera lui Borges îl dobîndea odată cu trecerea anilor. Considera că un anumit gen de scriitori trebuie să fie tainici, că esenţa operei lor e incompatibilă cu mulţimea şi cu circulaţia numelui lor din om în om. Admiraţia unei conştiincioase armate de admiratori i se părea un infern. Scriind în franceză, Cioran nu mai era balcanic şi minoritar, ieşea lingvistic dintr-un ghetou pentru el claustrofobic, optînd totuşi pentru claustrarea pariziană. Lui Borges nu i s-a întîmplat nimic asemănător, deoarece a putut să-şi păstreze statutul austral datorită cursului rahitic al limbii spaniole în lume (în pofida cifrei impresionante de vorbitori). Pentru Cioran, una dintre cele mai sigure forme - nu însă şi singura - de a concepe o operă supranaţională era să munceşti, ca individ, dintr-o poziţie marginală sau din umbră: să ai un destin literar şi vital obscur, pentru a străluci în literatură şi a fi astfel, în ultimă instanţă, demn de propriile tale idei.

Trecerea la franceză îi complica viaţa, dar îi uşura opera, căci îl lega direct de o tradiţie literară care îi era apropiată ca puţine altele: marea tradiţie franceză a moraliştilor, de la La Rochefoucauld la Joubert, trecînd prin spiritul luminilor în bloc, cu Chamfort şi Madame du Deffand în frunte şi cu Rivarol sau Ligne în planul al doilea. (Şi toate acestea fără a ştirbi caracterul specific al celuilalt, mai bine zis al fenomenului pe care, de o bună bucată de vreme, traficanţii culturilor îl numesc *celălalt,* dar care pentru alţii a fost întotdeauna *acelaşi* şi a fost întotdeauna la îndemînă, aici. Fiindcă cine ar putea, dacă nu este un spirit de primă mărime, să sară de la secolul al XVIII-lea francez la Buda şi să se întoarcă trecînd prin Confucius, fără a nimeri la spitalul psihiatric sau a degenera într-o operetă a zeităţilor?).

Şi totuşi, Cioran a continuat să trăiască la Paris, fără ca nimic din ceea ce este detestabil la Paris - frivolitatea de salon, cultul pentru prestanţa socială - să-l afecteze. Fără nici o îndoială, a reuşit să nu iasă din România şi din limba română şi să-şi păstreze furibunda dorinţă de a se îngropa de viu şi de a respinge veacul şi veacurile, pe Dumnezeu şi zeităţile, Fiinţa şi fiinţele.

Cum se întîmplă în viaţa noastră cu orice fiinţă esenţială, după ce a murit, mort de curînd, Cioran însoţeşte, aproape mai mult decît atunci cînd era în viaţă, imaginea interioară pe care o aveam despre opera lui. Din el se cristalizează şi se înalţă pregnant, mai tangibilă decît parţiala imagine din trecut, imaginea deschisă pe care i-o conferea prezenţa lui vie printre cei vii. După ce a murit, după ce s-a terminat gluma trupească a existenţei lui fizice, Cioran este deplin pregătit pentru completa lui topire în neant, căci ne putem gîndi la ipoteza că viitorul lui printre cititori ar putea să fie mai puţin norocos decît trecutul: îl vor citi cei care-i citesc pe poeţi, pe Baudelaire sau pe Mallarmé.

El însuşi prorocise, cu o formulă foarte franţuzească, semnificaţia sfîrşitului lui Borges: „cu el va muri ultimul dintre delicaţi". Să pui limite viitorului nu slujeşte la mare lucru, deşi sare în ochi faptul că o anumită specie de literaţi este pe cale de dispariţie, şi anume specia celor incredibil de înclinaţi spre toate lucrurile, spre inspiraţia enciclopedică şi spre o scrutare a istoriei şi a culturilor realizată fără a ţine seama de piaţa modei, ci mai degrabă ca un capriciu personal sau (dacă vrem să luăm un aer serios) ca un imperativ etic.

Înainte puteai să-ţi spui uneori: rămîn Bernhard, Cioran, Canetti, şi n-are importanţă dacă mai publică sau nu ceva, sînt, biografic vorbind, activi, sînt contemporani, iar epoca păstrează astfel o anumită demnitate: cît timp trăiesc eu trăiesc şi ei, trăim în acelaşi timp. După ce au murit Borges, Beckett, Bernhard, Canetti, Cioran, trăind pe spezele inventivităţii viitorului, rămînem noi, şoarecii, şi cîţiva şobolani sacri.

În româneşte de
Andrei Ionescu

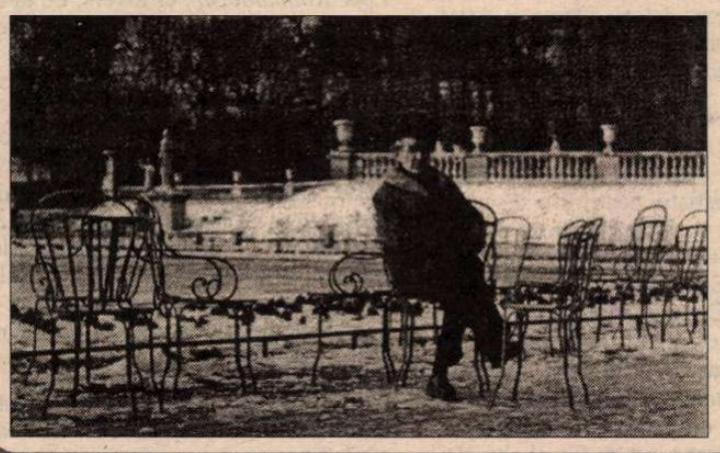

„Românul mizantrop"

Simone Boué, prietena lui Cioran, care acum descifrează şi transcrie caietele manuscrise rămase de la el, a acordat recent un interviu în „Il Giornale" din Italia, în care povesteşte cum a fost viaţa ei alături de „românul mizantrop": „Îşi petrecea nopţile de insomnie plimbîndu-se prin împrejurimile grădinii Luxembourg. Se hrănea uşor, cu cereale, salate şi puţin peşte. Şi bea litri şi litri de ceai. Dar îi plăcea şi vinul roşu, din cele mai bune podgorii, pe care-l bea cu prietenii lui români, cu familia Ionesco mai ales. [...] Cînd era asaltat de gînduri negre, pleca să scrie. Cînd se întorcea, părea alinat. «Ceea ce e formulat, devine mai tolerabil», - spunea el". În imagine, Cioran în grădina Luxembourg, în 1982.

Cu profesorul Paul CORNEA

Despre comparatism, azi...

- D-le profesor Paul Cornea, în ultima vreme s-au ridicat mai multe voci care comentează polemic viitorul literaturii comparate într-o lume de studii interdisciplinare. Care este părerea dv. în această privinţă?

- Caracteristic pentru literatura comparată în vremea din urmă este că s-au manifestat două tendinţe contradictorii. Una din ele, cea optimistă, ţine cont de faptul că în prezent cercetările de literatură comparată s-au mondializat, că Asociaţia Internaţională de Literatură Comparată (AILC) a devenit reprezentativă nu doar pentru cîteva ţări din Europa şi pentru Statele Unite, în consecinţă congresele sale au loc în mod divers pe toate continentele (ultimele au fost găzduite de Tokio în 1991 şi de Edmonton, Canada, în 1994). Tendinţa negativă se manifestă în ultimul timp mai ales în S.U.A., dar şi în diverse ţări europene; este o încercare de a lărgi studiile de comparatistică dincolo de problematica literară, către orizontul cel mai larg al culturii. Literatura comparată riscă să fie înecată în ceea ce se numeşte *culturologie,* o disciplină care se ocupă de punerea în relaţie a tuturor mediilor, dar şi a cutumelor, mentalităţilor şi contextelor. Prin urmare, o ştiinţă atît de enciclopedică în viziunea ei şi atît de pluralistă în metodă încît riscă să înghită literatura comparată. Nu întîmplător, la congresul de la Edmonton, unul dintre raportorii principali, Walter Moser din Canada, a vorbit de această problemă. Viziunea lui era mai degrabă încurajatoare, dar nu e mai puţin adevărat că se afla în faţa unui public de comparatişti care aşteptau mîngîiere.

- Deci, literatura comparată merge mai departe. De curînd, s-a desfăşurat la Odense, în Danemarca, o şedinţă a Comitetului executiv al AILC, unde aţi fost invitat. În ce calitate aţi participat?

- Eu sînt unul dintre cei patru vicepreşedinţi - *officers,* cum spun americanii - şi reprezint în comitet Europa Centrală şi de Est, alături de Jean Bessière (viitorul preşedinte), de o chinezoaică şi un indian, deci, după cum vedeţi, oferim o imagine panoramică a lumii. Iar între secretari, din partea S.U.A., nu este nimeni altcineva decît compatriotul nostru, Virgil Nemoianu.

- Cine este actualul preşedinte al Asociaţiei de Literatură Comparată?

- Gerard Gillespie, profesor la Stanford, California, un foarte bun specialist în romantism.

- Ce fel de spaţiu cultural şi geografic este acum Danemarca, unul care închide sau care deschide?

- Unul care deschide, bineînţeles. Gîndiţi-vă, Danemarca ne aminteşte de Andersen, Niels Bohr, Hjelmslev sau Kierkegaard... E o ţară insulară şi continentală totodată, ceea ce-i oferă un pitoresc cu totul special. Odense, de exemplu, se află pe una din insule şi am ajuns acolo cu ferry-boat-ul. E o ţară cu o economie puternică (pescuit, creşterea vitelor, o industrie transformatoare modernă, fără coşuri de fabrică) şi un nivel ridicat de trai, o ţară care lasă vizitatorului o impresie de ordine, curăţenie, civilizaţie, bună gospodărire a resurselor. Oamenii sînt politicoşi, iar democraţia le-a devenit reflex.

- Aţi mai avut timp şi să nu *vă placă vreun lucru?*

- Ca să spun deschis, parcă aş fi dorit mai multă imaginaţie, în arhitectură, de pildă. După ce vezi atîta simetrie şi bună rînduială ţi se face parcă dor de balcanismul bucureştean.

- Revenind la întîlnirea comparatiştilor, v-aş ruga să ne relataţi în ce au constat discuţiile.

- Aş vrea să mă opresc la două chestiuni importante: congresul de anul viitor (al cărui organizator, profesorul Theo D. Haen, a prezentat stadiul pregătirilor) care se va desfăşura la Leiden, în Olanda; şi apoi congresul din anul 2000.

- Au existat pentru acesta din urmă mai multe variante, ca la Olimpiadă?

- Da, au existat trei oferte, China, Africa de Sud şi Italia, respectiv Beijing, Pretoria şi Veneţia. Toate cele trei propuneri au fost prezentate foarte ademenitor, relatîndu-se pe larg despre oportunităţi, programe şi costuri estimative. Ştiam de cele trei variante încă de la şedinţa de la Beijing de anul trecut, cînd ne-a fost greu să tranşăm. Acum am dat doar un vot indicativ, în favoarea Africii de Sud, pentru că decizia finală va fi luată la congresul de la Leiden. Votul se explică probabil prin dorinţa de a încuraja o primă manifestare comparatistă de anvergură pe continentul african şi într-o ţară ca Africa de Sud care, în epoca postcolonială, merge spre democraţie.

- Ce ne puteţi spune despre congresul de anul viitor de la Leiden?

- Aş vrea să vă spun despre ce e vorba, fiindcă nu sînt convins că la noi se ştiu prea multe. Congresul va avea loc în august 1997, iar tema lui este *Literatura şi memoria culturală.* E o temă ca de obicei foarte generoasă pentru a oferi o bază largă de discuţie. Se va lucra pe opt secţiuni care îşi vor desfăşura lucrările concomitent: 1. Construcţia naţiunilor. 2. Colonizatori şi colonizaţi. 3. Conştiinţa umană (experienţele traumatizante ale secolului nostru, Gulag sau Holocaust, şi oglindirea lor literară). 4. *Gender Memories,* (secţiune a cărei traducere în franceză mi se pare aberantă - *Souvenirs sexués;* e vorba de o problemă care interesează astăzi foarte mult: compozanta culturală a sexelor). 5. Genurile ca depozitare ale memoriei culturale şi rolul lor în contexte specifice. 6. Metode pentru studiul literaturii ca memorie culturală (retorica istoriografiei, hermeneutica, sociologia literaturii etc.). 7. Traduceri - teorie şi practică. 8. Studii interculturale. Este un titlu care nu ar trebui să vă surprindă după discuţia noastră de pînă acum. Sînt prevăzute aici două mese rotunde pe tema *Istoria literară a Asiei de Est* şi *Conceptele eroicului în epopeea şi romanul Evului Mediu.*

- Ce şanse există să beneficiem de o participare românească mai largă?

- Şansele sînt destul de mici. Deşi între comparatiştii noştri s-a discutat de congresul de la Leiden, oraş care e mai aproape decît va fi Pretoria ori decît a fost Edmonton, costurile sînt foarte mari. Concret, numai taxa de înscriere este de 220 de dolari, iar pentru cei care se înscriu după aprilie 1997, de 270 de dolari. Congresul durează şapte zile şi, după o socoteală aproximativă, fără transport, ar fi o cheltuială de circa o mie de dolari de persoană.

- Înseamnă că, fără sponsorizări, tinerii nu vor ajunge niciodată la astfel de manifestări „la vîrf"?

- Fără sponsorizări, într-adevăr, este aproape imposibil. De altfel, una din problemele serioase ale activităţii comparatiste la acest nivel de organizaţie internaţională este acela de a nu transforma societatea într-o asociaţie de universitari cu resurse financiare care fac folclor turistic. La Edmonton au fost doar doi români, eu şi dl. Mircea Muthu de la Cluj. În unele cazuri, gazdele acordă şi burse, însă olandezii nu au aceste posibilităţi.

- Domnule profesor, cum a fost colocviul din acest an, denumit cu un titlu poate cam didactic Literatura şi natura*?*

- A fost un titlu cam didactic, dar ales dintr-o necesitate. Întîlnirea noastră se desfăşura într-un centru cultural susţinut de municipalitate, numit *Omul şi natura,* aflat într-un parc din secolul al XVI-lea, unde existau un muzeu şi un centru de cercetări. Aceasta fiind preocuparea lor, s-a vorbit despre felul cum literatura tematizează natura ca experienţă şi viziune.

- Cum au fost intervenţiile?

- E greu de făcut evaluări. În genere, la acest nivel intervenţiile au toate un oarecare grad de interes. Pe mine m-a izbit, de pildă, că s-a studiat mai puţin problema expresivităţii stilistice, a mijloacelor de restituire a naturii. S-a vorbit nu atît despre expresia naturii, cît despre natura ca expresie. Or, ar fi fost relevant să se discute şi despre felul cum natura percutează limbajul sau despre diversele şcoli literare. O intervenţie foarte bună, de pildă, a comentat dislocarea peisajului în literatura contemporană prin acumularea de semne entropice, fragmentarism, natură virtuală sau recombinarea unor elemente în viziuni groteşti sau apocaliptice.

- Ce ne puteţi spune despre comunicarea dv.?

- Comunicarea mea s-a numit *Literatura ca mode d'emploi,* avînd ca subtitlu *Tratarea romantică a naturii de către poeţii români.* Am profitat special de ocazie ca să introduc în circuit şi valorile noastre. Fac asta de cîte ori se poate şi unde se poate. Deci, am prezentat succint romantismul românesc, adresîndu-mă unor inşi despre care presupuneam că ştiu tot atît despre romantismul românesc, cît ştiam eu despre cel danez. Am pornit de la caracterizarea sumară, dar esenţială, a romantismului românesc în raport cu cel anglo-german şi am arătat că la noi evoluţia s-a făcut nu de la *High* spre *Low Romanticism,* ci invers, de la un fel de preromantism conjugat în faza lui preliminară cu folclorul, istoria şi obligaţiile civice, către un romantism cosmic, vizionar, titanian, mitic. M-am concentrat asupra a doi autori, Alecsandri şi Eminescu. Pe primul l-am tratat ca pe un romantic de ariergardă, pentru că este mai aproape de poezia descriptivă a secolului al XVIII-lea francez, iar pe Eminescu l-am considerat un romantic de avangardă, care-şi depăşeşte epoca, mergînd spre simbolism şi postromantism.

- Ce şanse ar avea România să găzduiască şi ea comparatişti din toate ţările?

- Noi am avut această şansă la Bucureşti, în 1982. Am avut-o şi am pierdut-o. Conducerea de atunci acceptase cu trei ani înainte convocarea unui congres, dar în preziua deschiderii congresului AILC de la New York din 1982 a trebuit să-i anunţăm pe colegii noştri, care aşteptau cu sufletul la gură să le prezentăm programul concret al manifestărilor de la Bucureşti, că ni s-a interzis totul. Nu vom mai avea probabil această şansă nici în următorii douăzeci de ani. Candidaturile neacceptate pentru anul 2000 se vor anunţa din nou. Apoi, vin din urmă ţările Americii Latine, India şi aşa mai departe.

- Cum aţi caracteriza, în general, congresele AILC?

- Congresele sînt într-un fel dezamăgitoare pentru cei care participă pentru prima dată. Existenţa a mai multe sesiuni paralele poate fi frustrantă. Nu s-a reuşit, totuşi, să se găsească o formă mai adaptată realităţilor lumii de azi; s-ar putea, de pildă, concepe un congres la care toate comunicările să fie cunoscute cu un an înainte prin expedierea prin poştă ori pe reţeaua Internet pentru a facilita cunoaşterea lor, măcar rezumativă, şi a deschide astfel un cîmp larg schimbului de idei.

După mine, marele interes al acestor congrese îl constituie conversaţiile de culoar, unde te întîlneşti cu oameni de peste tot şi poţi discuta lucruri de interes ştiinţific sau personal. Eu am fost preocupat să discut anumite probleme ale hermeneuticii lui Gadamer, pentru că este subiectul care mă pasionează acum. În general, sîntem o societate de prieteni şi ne ştim cu toţii. Anul acesta m-au întrebat cum mai merg lucrurile pe la noi şi dacă mai vin minerii. Unii şi-au adus aminte de o şedinţă de la Essen a comitetului de coordonare a AILC, comitet care se ocupă de editarea unei Istorii comparate a literaturilor în limbile europene. Atunci, în iulie 1990, în calitatea mea de ministru adjunct al Învăţămîntului, am obţinut aprobările pentru a invita acest comitet de coordonare la Bucureşti în anul următor, 1991. Din nefericire, între acceptul pe care l-am primit şi invitaţia pe care am transmis-o a intervenit acel episod cu minerii care a declanşat, de altfel, ieşirea mea din Minister. Aceasta a fost o altă ocazie ratată.

Interviu de
Cosana Nicolae

După 25 de ani

◆ Ana Maria Matute (70 de ani) a devenit membră a Academiei Spaniole şi a publicat recent, după 25 de ani de tăcere, un roman monumental, *Olvidado rey Gudú* (Ed. Espasa Calpe). Acţiunea romanului de 1200 de pagini se petrece în Evul Mediu, „o epocă în care totul se putea întîmpla, şi cele mai groaznice atrocităţi, şi cele mai minunate lucruri". După o lungă depresie în care s-a simţit incapabilă să scrie, - mărturiseşte Ana Maria Matute în „El Pais" - subiectul romanului a captivat-o atît de tare încît a început să trăiască intens viaţa personajelor sale, să se teamă şi să se bucure alături de ele, şi pofta de scris i-a revenit.

Exil

◆ Tzvetan Todorov aparţine acelei categorii de intelectuali a căror situaţie de exilaţi a devenit chiar obiectul cercetării lor. De cînd a părăsit Bulgaria natală, în 1963, Todorov nu încetează să se întrebe asupra condiţiei sale: dezrădăcinat? depeizat? declasat? deplasat? Pentru a se regăsi, el şi-a scris autobiografia intelectuală, *L'homme dépaysé*, apărută acum la Seuil. Cartea cuprinde reflecţii despre dubla aparţenenţă şi afirmarea diferenţei, despre experienţa totalitară şi învăţarea democraţiei, despre amintirea lagărelor de exter-

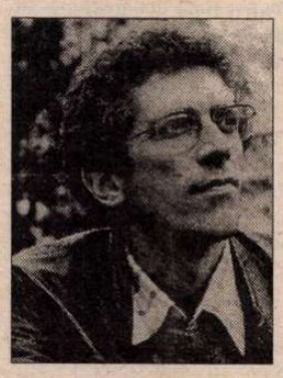

minare şi sfîrşitul comunismului, despre aici şi acolo... Desigur, sînt lucruri care s-au mai spus, dar ele capătă altă dimensiune sub pana bulgarului ajuns director de cercetări la CNRS şi care nu a încetat să fie un permanent dedublat.

Definirea arhitectului

◆ Arhitectul japonez de reputaţie internaţională Arata Isozaki (care a proiectat, între altele, Muzeul de Artă Contemporană din Los Angeles) a scris o carte intitulată *Căutaţi arhitectul* în care încearcă să-i definească pe creatorii de edificii, reflectînd critic asupra profesiei sale. Un capitol special e dedicat arhitecţilor japonezi contemporani, care se afirmă în faţa lumii ca indivizi dotaţi cu propria lor istorie.

Biografia filosofului

◆ Era nevoie de o nouă biografie a lui Martin Heidegger? Rüdiger Safranski convinge că da, cu volumul *Heidegger şi timpul său,* apărut acum şi în traducere la Grasset. Deşi cartea nu aduce nimic nou ca informaţie, tonul e diferit faţă de celelalte cărţi despre filosof: nici hagiografie, nici rechizitoriu, Safranski încercînd să retraseze acest destin singular prin înscriere în istoria politică şi culturală a timpului său. Povestirea şi prezentarea gîndirii lui Heidegger se întrepătrund cu naturaleţe, lucrarea fiind agreabilă şi uşor de citit, ceea ce nu-i lucru simplu în cazul autorului lui *Sein und Zeit.* În imagine - Heidegger în 1924, împreună cu soţia Elfride şi cei doi fii, Jörg şi Hermann.

Miss Mapp

◆ Fiu al unui arhiepiscop de Caterbury, Edward Frederik Benson a fost, la începutul anilor '20, primar în Rye (Sussex). Atunci a început ciclul romanesc *Mapp şi Lucia,* care are drept personaje principale o domnişoară bătrînă şi o tînără ale căror aventuri sînt povestite cu un irezistibil umor englezesc. Cel de-al treilea volum al seriei, *Miss Mapp,* în care domnişoara bătrînă, aşezată la fereastra căsuţei sale, asistă la o veritabilă defilare a concetăţenilor ei, unul mai trăznit decît altul, şi le comentează biografiile, este considerat o capodoperă ce a sedus şi influenţat mulţi scriitori, printre care Evelyn Waugh şi Somerset Maugham. Cum umorul englezesc e apreciat la noi, poate se va găsi o editură care să-l traducă în româneşte pe Benson.

T.S. Eliot antisemit?

◆ Cartea *T. S. Eliot, Anti-Semitism and Literary Form,* apărută acum cîteva luni la Cambridge University Press, a declanşat o polemică pasionată şi cîteva puneri la punct, între care şi aceea a lui Valérie Eliot care demonstrează că articolul nesemnat *The Yellow Spot,* apărut în 1936 în revista lui Eliot „Criterion" şi atribuit lui de către Julius, nu-i aparţine. Julius şi-a recunoscut eroarea dar a refuzat să retragă poetului acuza de antisemit, avînd pentru judecata sa destule alte argumente. Printre ele - şi prietenia lui T.S. Eliot cu Ezra Pound şi Maurras, antisemiţi notorii, cu care a purtat o revelatoare corespondenţă, încă inedită. Deşi în 1955 Eliot califica unele idei ale lui Maurras drept „deplorabile", corespondenţa lor, care ar trebui publicată, spune altceva - scrie „Observer". În imagine, T. S. Eliot în epoca în care s-a împrietenit cu Pound.

La Moscova

◆ De doi ani, în centrul Moscovei fiinţează un club literar elitist numit „Clasicii secolului XXI". Sediul clubului este un bar cu pian, şemineu electric şi pomi artificiali cu flori de hîrtie. Pe aici trec toţi literaţii din Moscova, chiar şi cei mai celebri, precum Andrei Bitov şi Fazil Iskander. Lecturi cu public, urmate de discuţii, prezentări de reviste şi lansări de cărţi atrag multă lume în fiecare joi seara, cînd clubul e deschis pentru toată lumea. Toate tendinţele literare şi toate generaţiile se confruntă aici la scenă deschisă. Clubul a fost conceput ca o alternativă la încă foarte sovieticul bar de la Casa Scriitorilor.

De la Marlene la Marilyn

◆ Romanciera de succes Margaret Atwood scrie mai ales despre şi pentru femei. Părerea ei este că, după războiu, bărbaţii preferă ingenua sexy tip Marilyn Monroe femeii fatale gen Marlene Dietrich şi că ma-

joritatea doresc o viaţă în cuplu marital şi nu una de aventuri trecătoare. Aceste consideraţii sînt făcute recent în „Independent on Sunday", cu ocazia apariţiei noului său roman, *Alias Grace* care, plecînd de la un fapt divers, povesteşte istoria unei femei din secolul trecut, vinovată de două crime.

Rezistenţa germană

◆ Ce atitudine au adoptat englezii faţă de rezistenţa germană ce a culminat cu tentativa de atentat asupra lui Hitler a colonelului von Stauffenberg la 20.VII.1944? O indiferenţă vecină cu trădarea. Aceasta e teza istoricului german Joachim Fest (fost redactor la „Frankfürter Allgemeine Zeitung" şi autor al unui *Hitler* tradus în mai multe ţări) în cartea *Complotînd moartea lui Hitler,* din care „Times" a publicat fragmente ce au tulburat opinia publică britanică. Istoricul susţine - contrar a ceea ce se credea pînă acum - că, sub tortură, complotiştii din 20 iulie nu au vorbit. Cartea va apărea în traducere engleză în octombrie la Ed. Weidenfeld & Nicholson.

În top

◆ În topul succeselor lunii septembrie, publicat de „Livres de France", figurează şi romanul *Qumran* de Eliette Abécassis (în imagine), apărut la Ed. Ramsay, un thriller metafizic, mistic şi teologic, pornind de la dispariţia manuscriselor de la Marea Moartă. Din acest

roman de debut s-au vîndut deja 30.000 de exemplare, ceea ce, pentru un nume pînă de curînd necunoscut, e un record în Franţa.

Proletarul spiritual

◆ La Editura Open din Varşovia a apărut recent o carte cu lungul titlu *Proletarul spiritual. Contribuţii la istoria lamarckismului social şi a cosmismului rus în sec. XIX şi XX (pe marginea antiutopiei lui Andrei Platonov).* „Această carte nu e o operă normală. Autorul, Adam Pomorski, încearcă să descrie lucruri delirante, anumite mişcări filosofice necunoscute ale gîndirii revoluţionare ruse, şi o face el însuşi într-un mod delirant" - scrie săptămînalul catolic „Tygodnik Powszechny".

Rigoare

◆ Născut la New-Orleans în 1925, Elmore Leonard este una dintre marile figuri ale romanului poliţist american. La începutul anilor '50 el a debutat cu westernuri, gen în care a avut realizări remarcabile precum *Hombre,* ecranizat de Martin Ritt în 1967, cu Paul Newman şi Fredric March în rolurile principale. În anii '70 a început să scrie povestiri cu crime, întîi în linia romanului poliţist clasic, apoi construindu-şi o formulă originală, bazată pe o extremă rigoare, în care fiecare amănunt al captivantei trame are importanţa lui în rezolvarea enigmei. Cîteva titluri de mare succes: *Mai mare decît burta, Necunoscutul nr. 89, Pronto.*

Vrăjitoarea-candidată

◆ Candidată nenorocoasă la alegerile prezidenţiale, „vrăjitoarea" Regina Betancourt de Liska e un personaj original al vieţii politice columbiene. Conducătoare a unei foarte folclorice mişcări „metapolitice", Regina 11, cum e supranumită, reprezintă o parte a societăţii columbiene, cea care păstrează vechi tradiţii şi crede în divinaţie, premoniţii, vrăji. Doi jurnalişti, Donaldo Donaldo şi Maria del Pilar Hernandez i-au consacrat o carte, *Regina 11: sănătate, bani, dragoste?* (Ed. Colombia Hoy), după ce au stat de vorbă cu sute de martori ai vieţii publice şi private a „vrăjitoarei".

Revista revistelor

Politica spiritului

În editorialul din *RAMURI* nr. 7-8-9, Gabriel Chifu porneşte de la ideea comună că în vremurile noastre ideologii au fost înlocuiţi de imagologi şi că pentru mase „aproape că nu mai contează obiectul/subiectul în substanţialitatea sa, ci reprezentarea lui". El dă exemplul alegerilor din Rusia, în care profesioniştii împrumutaţi din SUA au impus imaginea unui Elţîn puternic, sigur pe sine, plin de viaţă, cînd realitatea, ce n-a mai putut fi ascunsă după cîştigarea alegerilor, era cu totul alta. Imagineă abil manipulată ajunge să se substituie realităţii şi conţine o mare doză de mistificare. De fapt unde vrea să ajungă poetul redactor şef? Firește, la literatură („literatura serioasă") care e împinsă la margine de imaginile răspîndite de mass-media, comode de receptat, fără efort intelectual. Concluzia e pesimistă: „Cei care continuăm să facem literatură în zadar vom şopti sau vom striga, cu netrădată demnitate, că aici, în marginea aceasta unde suntem azvîrliţi, se află adevăratul centru, în zadar. În lumea creierelor şterse/spălate/ albe, nimeni nu ne va auzi şi nimeni nu ne va crede. Pentru cei mai mulţi, încă de pe acum, literatura este, aidoma prodigioasei Atlantide, un continent pierdut, scufundat, căzut în uitare". Că nu e chiar aşa, că va exista cît lumea o „minoritate cititoare" care va impune fie şi „imaginea" scriitorilor în mass-media, iar această imagine-reclamă va stîrni interes pentru citirea operelor - o dovedesc suplimentele literare ale marilor cotidiane din Occident, emisiunile literare bine făcute, vii, de la radio şi televiziune (tot de acolo), CD-Rom-urile dedicate scriitorilor şi care, de vreme ce se fabrică, înseamnă că au o piaţă a lor etc. Că în această privinţă, ca şi în multe altele, noi sîntem în urmă (dacă ne gîndim doar la emisiunile literare, terne şi plicticoase, de la TV sau la „documentarele" didactice şi fără har despre scriitori) - e adevărat, dar aici e pur şi simplu vorba de oameni, mai bine zis de lipsa unor realizatori inteligenţi, carismatici, pasionaţi şi talentaţi. Să fie oare o întîmplare că după excepţionalul film al lui Liiceanu cu Cioran, lume de tot felul a dat buzna în librării, căutîndu-i cărţile? Că volumele lui Horia Patapievici se epuizează şi - caz poate unic la noi acum, la scurt timp după prima ediţie e trasă o a doua, care se vinde şi ea imediat? Că „imaginea" lui Mircea Dinescu i-a atras cititori, iar George Pruteanu e extrem de popular nu doar în medii subţiri intelectuale? Exemple sînt destule pentru a demonstra că literatura nu e împinsă la margine, nu e scufundată dacă nu acceptă diateza pasivă. ♦ În consonanţă cu editorialul, în acelaşi număr sînt publicate *Mici texte în jurul politicii* de Paul Valéry, admirabil traduse şi prezentate de Marius Ghica. Iată ce rînduri surprinzătoare scria autorul *Cimitirului marin* în 1929: „De acum încolo, cînd se va purta o bătălie în vreun colţ al lumii, nimic nu va fi mai simplu decît să faci auzit tunul pe întreg pămîntul. Tunetele de la Verdun ar fi primite la antipozi. Am putea chiar zări cîte ceva din luptele purtate iar trei secunde mai tîrziu oameni căzînd la şase mii de mile de noi"; sau, în chiar scrisoarea adresată prietenilor români, oferea o soluţie şi un îndemn, valabile şi azi, pentru ca „Atlantida" spiritului să nu se scufunde: „vreau să fiu sigur că mă înţelegeţi şi că simţiţi ca şi mine importanţa acestor inutilităţi - şi ceea ce este esenţial în acest lux al gîndirii, ale cărui roade sunt poezia, artele, ştiinţa pură; şi mai ştiu că nu e nevoie să insist ca să mă credeţi - în jurul nostru, însă, vă cer să rostiţi şi iarăşi să rostiţi adevărurile noastre. Îmi permit să reamintesc aici că de nenumărate ori la Geneva şi în altă parte, atunci cînd cooperarea intelectuală reunea reprezentanţi ai tuturor naţiunilor pentru a-şi confrunta opiniile - eu am cerut cu insistenţă o Politică a spiritului, aşa cum există o politică a aurului, a grîului sau a petrolului - ...şi înţelegeam prin aceasta să se facă loc, în principalele preocupări ale statelor, acestor valori imateriale". ♦ În *CONVORBIRI LITERARE* nr. 9, Paul Goma, răspunzînd întrebărilor lui Cassian Maria Spiridon, e egal cu sine, tot supărat pe lume şi nu pierde ocazia să-i blameze iar pe Gabriel Liiceanu că i-a topit *Culoarea Curcubeului,* pe Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca fiindcă i-au luat apărarea directorului Editurii Humanitas, pe critica literară fiindcă se ocupă de „inutilităţi perfect raionale" etc., dar asta nu-l opreşte să-şi continue opera: „obstrucţiile ce au început din iunie 1990, prin chiar manevrele editorului volumului *Culoarea curcubeului* mă pot amărî, îndurera, mă pot (ei, da!) uimi, dar nu opri: dacă pînă atunci scriam aproape tot timpul, de atunci scriu tot timpul. Spunîndu-mi că nu un Liiceanu m-a făcut, nu el mă va desface; nici Manolescu - nici chiar Monica Lovinescu (cu atît mai puţin Gabriela Adameşteanu, colosala jurnalistă). Desigur, aş vrea să-mi văd cărţile tipărite în româneşte - dar nu cu preţul «cuminţeniei» aşa cum se înţelege aceasta în România." Toate acestea le-a mai spus, şi nu o dată. Nou în acest interviu e faptul că Paul Goma îşi numeşte, pe lîngă „duşmani", şi prietenii: „I-am numărat deunăzi, pe degete: sunt mai mulţi decît zece. La Iaşi: Antonesei, Ilişoi, Piţu [...]! Mai am la *Familia:* Ardelean, Ştef, Ciorba, la Cluj: Laszlo, Ruxandra Cesereanu; la *Vatra:* Cistelecan, Podoabă, Moraru, Vlad, Pantea... Ia te uită: s-au făcut doisprezece, dar mai am: la Bucureşti, la Chişinău - ba chiar şi Grigurcu la Tîrgu Jiu!" şi adaugă cu dezarmantă, înduioşătoare sinceritate: „Pentru unul de vîrsta mea, avînd reputaţia (binemeritată) pe care o am, - neaştetat de mulţi prieteni!". Acesta e Paul Goma.

Soluţia tribunalului

Revista ieşeană *TIMPUL*, despre care am mai scris la această rubrică, tinde să-şi schimbe condiţia. Aici sînt publicate cărţi în serial, dar şi studii sau eseuri în serial, încît cititorul care nu urmăreşte apariţia acestui lunar se vede lipsit de o continuitate indispensabilă. E aici şi o strategie a celor care editează revista, dar, cu siguranţă, şi o intenţie de a pune la dispoziţia cititorilor cărţi despre care se vorbeşte, dar care lipsesc, dintr-un motiv sau altul din circuitul culturii române. La rîndul lor, colaboratorii revistei scriu texte ample care nu pot fi publicate decît în serial. Astfel că *Timpul* izbuteşte să stîrnească interesul nu numai pentru numărul tocmai apărut, ci şi faţă de colecţia acestui lunar, atît înapoi cît şi înainte. Am făcut aceste precizări deoarece mai există un periodic care poartă acelaşi nume, editat în Capitală şi e de o cu totul altă factură. Chiar dacă textele publicate în lunarul ieşean sînt inegale unele faţă de altele ele sînt, totuşi, substanţiale şi mai cu seamă *serioase,* în bunul înţeles al cuvîntului. Fără discuţie că *Timpul* are o strategie a crizei, căci, în mod normal *Elogiul intelectualilor,* cartea lui Bernard Henri-Lévi ar trebui să se găsească în librării, nu în paginile acestei reviste. Iar *Confesiunile* Sfîntului Augustin ar trebui să se afle în biblioteci, tot în volum separat, nicidecum în serial publicat într-o revistă. Oricum, decît să deplîngă absenţa acestor cărţi, *Timpul* preferă să le publice în foileton, pragmatism care spune multe despre ceea ce avem şi ceea ce ne lipseşte în cultură. În numărul din septembrie al revistei, dl. Liviu Antonesei publică unul dintre puţinele sale editoriale lipsite de ştiuta vehemenţă. Cu acest prilej, avem o probă că neiertătorul poet poate fi şi o persoană care ştie să elogieze, chiar dacă nu cu aceeaşi artă cu care îşi formulează nemulţumirile. Oricum însă elogiatul, fostul director al Centrului cultural francez din Iaşi, dl. Georges Diener merită ofranda depusă pe altarul limbajului diplomatic de dl. Antonesei. ♦ După ce s-a ciondănit de mai multe ori cu *ZIUA,* dl. Ion Cristoiu a ajuns la capătul răbdărilor sale gazetăreşti şi a dat în judecată ziarul condus de dl. Sorin Roşca Stănescu. Supărarea d-lui Cristoiu, transformată în plîngere la tribunal, vine de acolo că *Ziua* a afirmat despre *EVENIMENTUL ZILEI* că ar fi înglodat în datorii şi că pentru a le plăti acest ziar întrebuinţează mijloace necurate. E de două ori păcat că lucrurile au ajuns aici. O dată pentru că cei doi ziarişti au fost colegi de redacţie şi încă o dată deoarece nu au izbutit să ajungă la înţelegere fără amestecul justiţiei. ♦ Informată, echilibrată şi mai cu seamă interesantă pagina de cultură din *ROMÂNIA LIBERĂ.* Puţine ziare semnalează cu atîta proptitudine apariţiile de carte şi dau poeziei ce-i al poeziei, ca *România liberă.* Chiar dacă nu sîntem totdeauna de acord cu un articol sau altul apărut în această pagină, direcţia ei ni se pare bună, iar criteriile de valoare remarcabile. ♦ Un interesant interviu cu dl. Augustin Buzura, luat la Tîrgul de Carte de la Frankfurt a apărut în *ADEVĂRUL LITERAR ŞI ARTISTIC.* Cu obişnuita sa francheţe, dl. Augustin Buzura nu se lasă intimidat de presiunea televiziunii şi a computerizării asupra literei tipărite, ci afirmă că scriitorii nu trebuie să se sperie de această concurenţă. D-sa dă drept pildă de forţă a cărţii chiar Tîrgul de Carte de la Frankfurt, gigantică dovadă că litera tipărită în carte nu şi-a pierdut interesul. Aşa nădăjduim şi noi. ♦ CRONICARUL îşi cere scuze că l-a adus în România pe fostul preşedinte american, dl. Ronald Reagan, în locul d-lui George Bush, pe care chiar l-a adus dl. Sever Mureşan. ♦ O surpriză plăcută ne face revista *CUVÎNTUL* prin înfiinţarea cenaclului cu acelaşi nume, care reuneşte critici valoroşi din întreaga ţară. Salutăm această idee a *Cuvîntului* şi nădăjduim că cenaclul său va avea viaţă lungă şi va deveni un punct de reper în viaţa noastră culturală. *Cuvîntul,* care a izbutit să nu se lase doborît de dificultăţile pe care le-a întîmpinat şi care are o linie agresivă în bunul înţeles al acestui termen ar putea provoca, prin cenaclul său, discuţii substanţiale despre viitorul culturii noastre.

Cronicar

LA MICROSCOP

Numele lui Dumnezeu

ÎNTR-UN interviu acordat de curînd unei reviste din ţară, dl. Nicolae Breban spune, la un moment dat „Eu ştiu că n-am să fiu niciodată un Dostoievski, de exemplu, o ştiu cu siguranţă." Mă aşteptam ca imediat după această afirmaţie d-sa să găsească o formulă oarecare prin care să precizeze că nici nu vrea aşa ceva. Şi că se mulţumeşte să fie Nicolae Breban. Cunosc admiraţia uriaşă a d-lui Breban pentru Dostoievski, despre care a vorbit şi a scris de numeroase ori. Există cîteva pagini de pătrunzătoare analiză a dostoievskianismului pe care le datorăm autorului *Îngerului de gips.* Scriitorul nostru, care îşi cunoaşte, bine însuşirile, după părerea mea chiar mai bine decît se spune despre d-sa a explicat şi care sînt deosebirile dintre opera sa şi a maestrului său şi, mai cu seamă, a precizat în ce loc se desparte de Dostoievski. Orgoliosul Breban vorbeşte destul de rar despre tema religiei în opera sa. Ar fi şi bizar s-o facă, fiindcă personajele sale sînt mai degrabă reflexe ale nietzscheanismului lui Breban. Plăcerea umilinţei, căinţa şi sentimentul marilor personaje ale lui Dostoievski că trăiesc într-o lume scrisă mai mult sau mai puţin în Noul Testament nu sînt de întîlnit în romanele d-lui Breban. Lumea cărţilor sale are ca suport opţiunea filosofică, nu religioasă. Nu văd nimic rău în asta şi nu vreau să spun că dl. Breban ar fi un ateu. (Ce serviciu neprețuit era să constaţi, cu nu prea mulţi ani în urmă, că un scriitor e ateu! Dar, în sfîrşit, lucrurile se mai schimbă.) Ca să fiu mai explicit, pe cerul personajelor sale întîlnim precumpănitor disputa filosofică, iar aceasta formează un nor prin care nu rămîne loc pentru seninele certitudini ale religiei. Cu alte cuvinte, oricît de mult s-ar avînta în speculaţie metafizică, personajele lui Breban nu ajung niciodată la certitudinea pe care o dă religia, cu liniştitoarea ei revelaţie, ci rămîn într-o neliniştе a căutării. Ele plonjează în metafizic cam cum fac scufundătorii care vor să atingă fundul mării în locuri de mare adîncime. Poate că asta şi explică obsesia numărului de pagini pe care dl. Breban vrea să le lase în urmă. În acelaşi interviu, dl. Breban vorbeşte despre idealul său de a scrie 20.000 de pagini, ceea ce ar însemna mai bine de 60 de volume a cîte trei sute de pagini.

Trebuie să recunosc că dorinţa d-lui Breban de a scrie multe pagini a avut în ultima vreme un efect dezastruos asupra mea. N-am izbutit să citesc mai mult de o sută de pagini din cel mai recent roman al său. Ceea ce m-a împiedicat n-a fost aşa-numita nepăsare faţă de construcţia epică a autorului, ci grija sa de a fi pretutindeni, în orice moment. E aici un fel de a vedea literatura iritant în efectele sale imediate, dar cine ştie dacă nu cumva aici se ascunde o propunere de literatură. Dumnezeul cărţilor lui Nicolae Breban e în tot mai apăsată măsură, Nicolae Breban însuşi. El ştie tot, explică tot, astfel încît universul cărţilor sale să devină suficient cititorului, dar asta nu numai ca lume, ci şi ca supralume.

Dacă bunul Dumnezeu ar vrea să ne lămurească de ce trăim în lumea în care ni se întîmplă să trăim, probabil că ar proceda aidoma d-lui Breban.

Aşa că e paradoxală umilinţa celui din urmă de a spune că ştie că nu va fi niciodată un Dostoievski. Cît priveşte speranţa mea că d-sa ar fi putut spune că vrea să fie Nicolae Breban, ea e cu desăvîrşire deplasată. Dumnezeu nu se poate numi Breban, la fel cum nu poate avea nici numele lui Dostoievski.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 $ S.U.A. pe an pentru ţările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţia "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

România literară

Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draqo print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 – Bucureşti; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacţie: 800 lei

Biblioteca Judeţeană MUREŞ

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundaţia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

30 octombrie - 5 noiembrie 1996

(Anul XXIX)

43

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

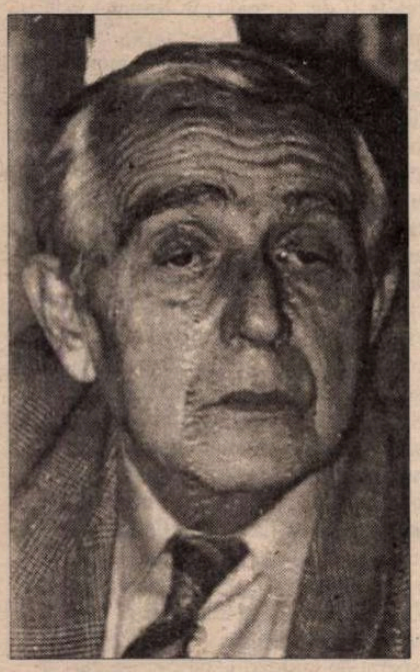

Interviurile „României literare“

Costache Olăreanu despre „formula surîsului“

(pag. 12-13)

- Fenomenologia delaţiunii, de la Heidegger la generalul Vlad (pag. 2)
- Informatorii n-au dat autografe... (pag. 18)
- *Vînătoarea de scriitori* (pag. 24)

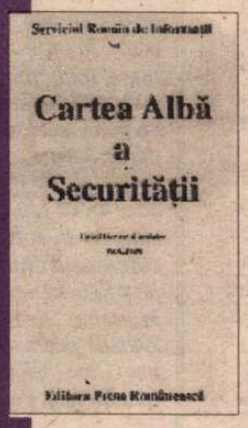

Revenind la Nae Ionescu

(pag. 5)

Un dialog imaginar între Ion Iliescu şi George Washington

(pag. 10)

Shakespeare în „Pod“

(pag. 16)

Beţia superlativelor

(pag. 3)

Poezii de Ion STRATAN şi Ruxandra CESEREANU

(pag. 8, 15)

Oameni şi locuri

NU MAI FUSESEM la Sighet de mai bine de douăzeci de ani, cînd mă invitase Al. Ivasiuc să-i văd oraşul naşterii şi al copilăriei. Am revenit abia în primăvara acestui an şi, acum, în toamnă, încă o dată, şi prima stradă al cărei nume l-am descifrat din fuga maşinii a fost strada *Alexandru Ivasiuc*. Trebuie să recunosc că nu mi-a plăcut. Prea devreme mi s-a părut a fi pusă şi placa memorială de pe casa unde scriitorul s-a născut. El n-ar fi avut decît şaizeci şi trei de ani. Eternitatea începe de obicei mai tîrziu.

De curînd am trecut printr-o comună de lîngă Lugoj care poartă numele poetului bănăţean Victor Vlad Delamarina. Comuna se chema, cînd s-a născut poetul în 1870, Satu Mic. Astăzi numele ei onorează un poet în dialect, puţin cunoscut, mort la douăzeci şi şase de ani. Dacă facem un raport al şansei medii de viaţă din ultimele două secole, observăm că mai puţin de 50 de ani astăzi însemna mai puţin de 30 de ani înainte de 1900.

Fiind pînă aici vorba de locuri legate de scriitori, să relev şi un loc legat de o carte: locul unde Nicolae Breban plasează acţiunea din romanul *Animale bolnave*. Cînd, venind de la Lugoj spre Timişoara, pe şoseaua naţională, faci la dreapta, pe un drum prost asfaltat, ajungi după cîţiva kilometri între dealuri împădurite, cu poiene paşnice şi încă verzi la această oră de toamnă. O apă şerpuitoare face mult zgomot. Drumul o urmează îndeaproape, strecurîndu-se printre dealuri, în pantă uşoară. Locurile sînt superbe. Din acest paradis natural ieşi ca să dai pe neaşteptate ochii cu clădirea oribilă, neagră şi cu geamuri sparte, a laminorului din Nădrag. Tot ce se află în jur este expresia industrializării celei mai barbare. Fabrica din Nădrag e foarte veche. Dar ea n-a arătat de la început ca acum. Blocurile hidoase n-au decît cîteva decenii. Infernul de la Nădrag este opera comunismului.

Am înţeles brusc în alt fel romanul lui Breban. Elementul sordid din realitate a trecut în el pînă în ţesutul epic şi moral. Locul n-a fost ales la nimereală. Numai acolo se puteau consuma tragediile penibile ale personajelor. Cînd plasezi acţiunea într-un asemenea loc, nu prea ai opţiune: locul însuşi te conduce unde vrea el. La înapoiere, am încercat să văd dacă există *ieşire* din sordid, dacă dealurile împădurite şi rîul puternic îţi îngăduie să simţi că din infern se poate reveni în paradis. N-am fost deloc sigur de reuşită. Şi *Animalelor bolnave* li s-a reproşat absenţa luminii, care să scalde, fie şi pentru o clipă, întunericul uman explorat de romancier. Tot locul să fie de vină?

■

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieş

Fenomenologia delaţiunii, de la Heidegger la generalul Vlad

PUBLICAREA unui nou volum din Cartea albă a Securităţii readuce automat în discuţie problema dosarelor şi a turnătorilor. Adică o chestiune pe cît de gravă a descompusei societăţi româneşti, pe atît de ignorată în vremea din urmă. Există, de altfel, o clară legătură între degradarea fără precedent a vieţii în România iliesciană şi torpilarea cinică a memoriei colective. În primele luni post-ceauşiste, accesul populaţiei la dosarele de securitate părea o simplă chestiune de procedură, pe care „intrarea în legalitate" a instituţiilor statului avea s-o rezolve de la sine. Instituţiile statului au intrat în legalitate (dar nu obosesc, de atunci încoace, să tot iasă din ea) iar românii (unii!) îşi văd dosarele maximum în formula literaturizată îngăduită de mai-marii arhivelor.

Că în România noţiunea de *carte albă* (maimuţărită, de altfel, după nişte formule occidentale complet nefuncţionale la noi) e compromisă, nu mai încape nici o îndoială. Cînd cea mai murdară şi neagră guvernare din întreaga istorie a ţării, guvernarea Văcăroiu, împinge neruşinarea pînă la a-şi prezenta propria „carte albă", e evident că ne aflăm în plină fraudă. Cît de alb e sistemul mafiotic generat şi proliferat sub Ion Iliescu, se vede cu ochiul liber. Nu cred că mai era nevoie ca nişte servicii secrete, care nu prin „albeaţa" manierelor şi a tehnicilor sînt vestite, să îngroaşe minciuna oricum gogonată.

Dar, indiferente la critici, indiferente la observaţiile puţinilor comentatori care s-au hazardat să abordeze subiectul (reamintesc, pentru acuitatea analizei şi descifrării sensurilor, excepţionala demontare a fenomenului „Cartea albă a Securităţii" de către Vladimir Tismăneanu, în *Balul mascat,* Polirom, 1996), editorii îi dau înainte în stilul de-acum clasicizat. Acelaşi amestec de adevăr şi minciună, aceeaşi încercare de a nivela „în jos", trăgînd în mocirlă cît mai multe personaje.

Manipularea fundamentală e operată cu ajutorul instrumentului clasic al cenzurii: foarfeca. Formal, fiecare cuvînt tipărit poate să fi fost rostit sau scris de către persoanele aflate în vizorul Securităţii. Decupajul final e încă atît de plin de paraziţi, încît e imposibil să reconstitui realitatea aşa cum a fost, nu aşa cum a croit-o în laboratoarele proprii Instituţia de tristă amintire. Lucrurile se complică şi mai mult atunci cînd e vorba de lumea artistică - literară îndeosebi.

Publicarea, în avanpremieră, a unor fragmente din noul volum în *Evenimentul zilei* e întru totul sugestivă pentru strategia pe care editorii se încăpăţînează s-o utilizeze. Oricît ar părea de ciudat, publicarea nerusinatelor turnătorii e continuarea şi nu dezicerea de practicile Securităţii. Cum să fie altfel, de vreme ce punctul de vedere este exclusiv cel al delatorilor? S-ar părea că singurul drept pe care şi l-au cîştigat românii după 1989 e de a se face publice (şi de a le acredita subtil) infamiile pe care diverşi turnători şi securişti le vehiculau despre ei. Cei expuşi ca într-o vitrină, în toată fragilitatea lor, sînt turnaţii, şi nu turnătorii. Despre aceştia din urmă, nici o vorbă.

E greu să nu trasezi o paralelă între turnătorii Securităţii şi teroriştii din decembrie. Deşi au făcut, şi unii şi alţii, victime, ei rămîn la fel de invizibili. Nu e nici o îndoială că noul volum ieşit de sub pulpana S.R.I.-ului înscrie un capitol glorios în istoria perpetuum-ului mobile: nişte forţe inexistente pun în mişcare un mecanism pe cît de lung, pe atît de lat. Nu vom şti niciodată cu precizie ce conţin arhivele Securităţii, după cum nu vom afla criteriile după care unele dosare sînt date la iveală, iar altele continuă să rămînă în invizibilitatea lor plină de mister.

E cel puţin ciudată această tactică a S.R.I. de a-i expune, încă şi încă o dată, pe victimizaţi, şi de a-i proteja cu maternă grijă pe călăi. Şi asta nu e totul. Ghiveciul de minciună, adevăr şi insinuare propune, pe lîngă mai vechea inepţie că absolut toţi cei care s-au aflat sub filaj trebuia să fie filaţi, şi o nouă ipoteză: aceea de a arăta că ticăloşii n-au fost, de fapt, atît de ticăloşi.

Din fragmentele citite pînă acum în presă e evidentă noua tactică în cel puţin cîteva cazuri. Mă voi referi la unul singur, cel al fostului preşedinte al Uniunii Scriitorilor, D. R. Popescu. Demonstraţia îmi e facilitată de apariţia volumului al treilea al *Jurnalului* lui Mircea Zaciu. Dacă în nota informativă a Securităţii omul de paie al partidului comunist e văzut ca un personaj de o ireproşabilă rectitudine (vezi Doamne, el refuză să opereze „85 la sută din observaţiile" pe marginea manuscrisului unei cărţi din 1976 - probabil unul din indigestele sale romane confuz-parabolice care au pus la pămînt păduri întregi), excepţionalul document de epocă al lui Mircea Zaciu înfăţişează o cu totul altă imagine a „opozantului" ajuns mai mare peste treburile scriitoriceşti, patron al celor mai înjositoare acte din întreaga istorie a breslei. Sub D. R. Popescu, duşmanul „socialismului feudal" din *Cartea albă,* s-au produs cele mai ruşinoase abdicări şi cele mai incredibile pactizări cu securitatea şi cu partidul bolşevic din ultimele decenii de istorie. *Jurnalul* domnului Zaciu aburidă în exemple, după cum *Cartea albă a Securităţii* abundă în contraexemple!

Acestea fiind zise, probabil că noul volum (publicat nu direct de către S.R.I., ci de o editură condusă de ziaristul total independent Ion Cristoiu) îşi va atinge misiunea. Va arăta că întreaga lume artistică din România era o simplă adunătură de impostori, o pleavă infamă de traficanţi, trădători potenţiali de patrie, poltroni care, de fapt, îşi meritau soarta. Încă o dată, mulţumiri!

P. S. Cît de ridicol e întregul demers, ni-l arată şi Indicele scriitorilor citaţi în aşa-zisa *Carte albă.* Parcurgînd doar două litere, H şi G, am dat peste cîteva ilustre nume care, eu personal, nu văd cum ar fi putut dăuna triumfului comunismului în România: Moses Gaster, Goethe, Gingis Han, Martin Heidegger, Homer! Cu atît mai mult cu cît, păstrînd echidistanţa, S. R. I.-ul nu suflă despre el o vorbă. Or fi fost turnători? Or fi fost turnaţi?

■

POST-RESTANT

de Constanţa Buzea

ÎNDOINDU-NE întrucâtva că acest răspuns o să vă cadă din primul moment sub ochi, trăim cu convingerea că prin el, în schimb, putem sensibiliza pe acei corespondenţi ai noştri stabiliţi de multă vreme în străinătate şi care în modul cel mai nobil şi mai curat cu putinţă îşi întreţin iluziile şi legăturile cu limba de origine scriind versuri şi proze pentru sufletul lor. Ne oferiţi pentru început *o mică schiţă inocentă* intitulată *Beţivul,* dorind cu ardoare să vă faceţi intrarea în viaţa literară bucureşteană colaborând la *România literară* cu fragmente din romanele pe care le-aţi scris departe de ţară. Unul dintre ele, ne faceţi cunoscut, ar fi în curs de editare în România. Din rândurile scrisorii, ca şi din ale schiţei, ne-am dat seama că a scrie în limba română, acolo, este un mod de a vă mângâia în acel teribil dor numit de dv. *dor perpetual,* un dor care, însă, precizaţi mai departe, nu macină puterile şi nu seacă *inspiraţiile* şi nu te lasă să cazi *în deprimă.* Ne daţi de înţeles că activitatea dv. literară la Paris ar fi diversă şi intensă, şi nu ne îndoim că lucrurile stau întocmai. Pentru acel spaţiu scriind în franceză, o franceză la zi, (posibil ca şi romanele să le fi scris întâi în franceză, apoi să le fi dat la tradus în română, o română de asemenea la zi) succesul, nu ne îndoim, este asigurat. Dacă, totuşi, v-aţi scris prozele direct în româneşte, avem serioase îndoieli că lucrurile vor merge vreodată ca lumea. Inocenta schiţă *Beţivul* face de nenumărate ori dovada inocenţei dv., limba română, în care vă exprimaţi de-acuma stângaci, pare a fi o limbă străină pe care aţi învăţat-o demult şi pe care, nemaivorbind-o între români, spiritul ei viu s-a alterat în timp. Suntem siguri că nu ne credeţi şi suntem trişti că trebuie să vă atragem atenţia asupra acestui fenomen sub semnul căruia multor români din străinătate li se macină, totuşi, vorba dv., *inspiraţiile.* Pentru a-l ilustra convingător, pe viu, ar trebui poate să publicăm *Beţivul.* Spaţiul rubricii noastre fiind acesta care este, ne vom limita la a da câteva mici fragmente. Povestea, pe scurt, ar fi aceasta. Un beţiv scandalagiu e dat pe uşă afară din cârciumă. Pornind spre casă, păţeşte tot felul de lucruri ciudate, dă în gropi, se umple de mirosuri scârboase, *se pişă* pe el în ciuda lumii întregi, şi care nu-l înţelege. Ajuns într-un târziu acasă, se miră că soţia lui nu-l pocneşte, ca de obicei, cu tigaia în cap. Muncit de acest mister, intră în dormitor şi se umple de *o furie cruntă* văzând-o pe femeie dormind, *sforăind încet, cu nasu-n perine şi cu şalele dezvelite.* Cum eroul nostru, pe numele lui, Zăhăilă (indirect deducem că acţiunea s-ar petrece în ţară) *nu se aştepta la una ca asta, atunci se repezi cu tigaia la ea şi-i trăse una în cap, ca s-o trezească pe netrebnică, s-o înveţe minte să-şi facă datoria...* (Care datorie!?) Femeia se trezeşte, se strâmbă nu atât de lovitura primită cât de duhoarea beţivanului, şi contemplându-l cade pe gânduri, într-o dilemă din care nu se poate ieşi. Îşi zice: *Bun, şi acum ce fac? Îl mai spăl pe ăsta, ori iau altul; curat...* Exact ca într-un banc care a circulat la noi pe vremea împuşcatului. Doi tineri părinţi, noaptea, în penuria de apă caldă, contemplându-şi copilul urlând exasperat de murdăriile cu care se garnisise, îşi pun cam aceeaşi întrebare: *Îl spălăm pe ăsta, sau facem altul, curat?* Să urmărim stilul prozei şi româna deficitară în care este scrisă: *A pornit-o spre casă, pe trotuar mai întâi, apoi pe mijlocul drumului, măsurându-l în lat precum şi beţile* (sic!), *în profunzime, încât era cât pe ce să-l calce un camion. Nu l-a călcat până la urmă, mulţumindu-se doar să-l „văruiască" cu noroiul dintr-o baltă prin care a trecut cu roata, iar lucrul acesta l-a înfuriat şi mai tare pe Zăhăilă, şi atunci, ca să se răzbune, s-a aruncat în şanţul de alături, acolo unde se scurge „zeama" de la grajdurile fermei zootehnice... Abia a reuşit să reiasă* (sic!) *în drum şi să se sprijine pe picioarele de dinapoi,* (sic!) *ca să poată merge mai departe, deoarece luneca, plin de... tot ce era, şi pe urmă îl trăgea capu-ntr-o parte. Mai era şi faptul că, nu ştiu cine, ca să-şi bată joc de el probabil, i-a pus tot felul de garduri înaintea sa, de-a curmezişul drumului, de care se izbea şi care-i îngreunau şi mai tare avansul. Ajuns pe strada sa, un câine s-a pornit să se sfădească cu el, dar el nici măcar nu l-a băgat în seamă. Ar mai fi lătrat bietul câine, nu s-ar fi lăsat cu una, cu două, doar că Zăhăilă puţea mult prea tare a... porc necivilizat..., că a fost nevoit să se prindă de nas* (Cine? Câinele?) *şi să fugă în fundul curţii.* Vedeţi şi dv., cum stau lucrurile! (*André Isip,* Paris).

■

România literară

Editată de:
- *Fundaţia "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacţia: **Nicolae Manolescu** - director, **Gabriel Dimisianu** - director adjunct, **Alex. Ştefănescu** - redactor şef, **Mihai Pascu** - secretar general de redacţie, **Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu** (critică şi istorie literară), **Constanţa Buzea** (poezie, proză), **Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu** (publicistică), **Eugenia Vodă** (film, muzică), **Marina Constantinescu** (teatru, plastică), **Adriana Bittel** (externe), **Anca Firescu** (secretar de redacţie), **Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galaţchi, George Şipoş** (corectură), **Victor Ciupuliga** (fotoreporter).

Administraţia: **Fundaţia "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod 71341.** Cont în lei: **B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089.** Cont în valută:**B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu** (director executiv), **Elena Raicu** (contabil şef), **Corneliu Ionescu** (şef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), **Andriana Fianu** (corespondenţă şi difuzare în străinătate), **Elena Hurducaş** (secretariat).

Corespondenţi: **Gabriela Melinescu** (Stockholm), **Dumitru Radu Popa** (New York), **Tudor Olteanu** (Amsterdam), **Leons Briedis** (Riga).

Tehnoredactare computerizată: **Fundaţia "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan.** Introducere texte: **Geta Gheorghiu.**

E-MAIL: **romlit@romlit.sfos.ro** şi **romlit@buc.soros.ro** (INTERNET)

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Beţia superlativelor

ÎN VREMEA sa, T. Maiorescu avertizase asupra urmărilor nefericite ale abuzului de diminutive, „viţiul contagios de care sufer *mai toate* poeziile române“ (s.T.M.). „Cîte scapă de înjosirea ideilor, - observa criticul la 1867 - mor de boala diminutivelor“.

Azi cred că este cazul să se atragă atenţia asupra abuzului de superlative, adevărată beţie de care este cuprins în primul rând limbajul politicii şi nu în ultimul cel al publicisticii culturale. Există voci care condamnă iniţiativele revizuitoare ale unor critici, taxîndu-le drept demolări, dar eu văd, dimpotrivă, că în spaţiul nostru precumpăneşte atribuirea de merite exagerate, umflarea pînă la congestie a reputaţiilor, exaltarea calităţilor unor oameni din trecut sau de azi pînă la adoraţia cultică, pînă la sacralizare. Oficial Biserica l-a proclamat Sfînt pe Ştefan cel Mare iar cineva a propus sanctificarea lui Eminescu. S-a uitat repede ce culmi ale grotescului au fost atinse mergîndu-se pe acest drum, cu alte adrese, e drept, în trecutul apropiat.

Mai ales politicienilor (politicienilor demagogi, ultranaţionalişti de circ) li se datorează reactivarea acestei penibile tradiţii, dar ea îşi are răsfrîngerile şi în discursul cultural. Aici acesta ne preocupă. În multe ziare şi reviste, dar mai cu seamă la radio şi la televiziune, în emisiunile culturale, beţia superlativelor este în floare. Mare scriitor, mare compozitor, mare pictor, mare regizor este aproape oricine, în viziunea înfierbîntată a realizatorilor de emisiuni culturale, pentru ei scara de valori neavînd decît treptele de sus. Şi dacă este să exemplificăm, firesc este să ne referim de-a dreptul la dl. Iosif Sava şi nu la puzderia de învăţăcei pe care şi i-a creat şi care îl urmează cu fidelitate. Cine nu l-a auzit rostind, cu vocea-i bubuitoare, despre cutare contemporan al nostru: *uriaşul* poet, *uriaşul* filosof, *uriaşul* dramaturg? Nu spun că persoanele astfel ridicate în slăvi sînt lipsite neapărat de valoare (uneori sînt chiar de mare valoare) dar întrebarea este ce superlative va năsoci dl. Sava cînd se va întîmpla să vină vorba, în emisiunile domniei sale, despre Shakespeare?

Dar, în fine, dl. Iosif Sava este cum este şi a-i pretinde spirit de măsură, judecăţi echilibrate, raportare avizată la criterii de valoare ar fi să-l scoatem din joc. Domnia sa „stîrneşte“, „provoacă“ replici, acesta e rolul său convenit şi pentru a şi-l juca sare adesea, cu bună ştiinţă, peste cal. Să admitem.

Neaşteptată e însă pentru mine beţia superlativelor la cineva care, măcar în trecut, s-a îndeletnicit cu cercetarea literară, a studiat orientări, curente de idei, a proiectat istoric, a urmărit evoluţia unor scriitori prin raportare la anume contexte de creaţie. Mă refer la dl. Ion Cristoiu, a cărui masivă Istorie a literaturii române din anii dogmatismului, dusă, după cum se spune, la capăt, este aşteptată să apară. Este drept că azi dl. Cristoiu, cum se ştie, nu mai studiază literatura ci actualitatea politică, devenind vioara întîi a comentatorilor aplecaţi asupra ei. Ziua mi-o încep, mărturisesc, citind editorialul d-lui Cristoiu. Şi o fac, printre altele, şi pentru faptul că în noua sa ipostază, dl. Cristoiu, schimbînd obiectul preocupărilor, a păstrat mult din felul de a proceda al istoricului literar care a fost: apropierea prudentă de faptele supuse analizei, neîncrederea programatică în aparenţe, deprinderea de a întoarce pe toate feţele orice fenomen, expunerea nepătimaşă, deşi cu multă culoare, a argumentelor înşiruite logic. Demersul său analitic, chiar dacă nu e totdeauna confirmat de cursul evenimentelor, e marcat invariabil de însemnele lucidităţii, ca atitudine intelectuală.

Astfel stînd lucrurile, a fost cu totul surprinzătoare pentru mine alunecarea sa recentă în beţia superlativelor, un „viţiu“ de care nu aş fi crezut că se poate şi domnia sa contamina. Poate că i s-a întîmplat acest lucru fiind vorba de o situaţie în care literarul era amestecat cu politicul: acţiunea de anexare a prozatorului Petru Dumitriu, reîntors din exil, pentru o săptămînă, la caravana electorală a d-lui Ion Iliescu. (v. *Evenimentul zilei* din 30 sept., a.c.).

Doritor, pe bună dreptate, să-l smulgă pe dl. Petru Dumitriu din „labele“ politicienilor (oare a ajuns între ele chiar fără voie?), dl. Ion Cristoiu emite asupra scriitorului înhăţat de Putere aprecieri de valoare care mă tem că şi pe dezinvoltul Iosif Sava l-ar intimida. „Cel mai mare prozator din istoria literaturii noastre“ scrie dl. Ion Cristoiu, pierzîndu-şi cu totul cumpătul critic şi uitînd că tot din literatura noastră fac parte I.L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat Bengescu şi chiar şi contemporanul lui Petru Dumitriu, Marin Preda. Prin ce opere le-ar fi luat-o acestora înainte dl. Petru Dumitriu? Întîi de toate prin *Cronică de familie,* bineînţeles, carte care, după dl. Ion Cristoiu, „nu face nici o concesie realismului socialist“. „Citită azi, după prăbuşirea comunismului, scrie dl. Ion Cristoiu, ea rezistă examenului critic de la prima la ultima literă“. Mă tem totuşi că entuziasmul actual al criticului este alimentat de amintirea unei lecturi făcute înaintea amintitei prăbuşiri. O spun cu părere de rău, şi pentru autor şi pentru susţinătorul său atît de înflăcărat: talentul narativ (indiscutabil), pregnanţa multor portrete (în alb şi negru) din voluminoasa compunere epică nu au reuşit să-i atenueze tezismul de care este covîrşită, viziunea foiletonistic-pamfletară asupra vechii lumi „putrede“. Departe de a fi o capodoperă, *Cronică de familie* este o carte marcată de un străveziu schematism recriminator. Dar entuziasmul exegetului de acum este într-atîta de nefiltrat încît poate afirma lucruri despre care el însuşi crede că-l vor surprinde „chiar pe Petru Dumitriu“: „eu consider capodopere şi *Vînătoare de lupi* şi *Noptile din iunie* şi *Drum fără pulbere* şi *Pasărea furtunii*“. Poate capodopere cu semn negativ, produse desăvîrşit-schematice, perfect înşurubate pe canavaua tezei despre neîncetata ascuţire a luptei de clasă.

PROZA d-lui Petru Dumitriu, scrisă în ţară înainte de 1960, cu excepţia atît de promiţătoarelor nuvele din *Euridice,* este minată de tezism şi de spirit resentimentar. Cea scrisă în Occident, superioară literar, în special *Incognito,* este şi ea resentimentară, în sens invers, plătind polite morale prin intermediul unor personaje cu cheie. Poate impresiona unele spirite prin cantitate acest scriitor, dar în nici un caz nu-i poate umbri, concura estetic, pe un Matei Caragiale, pe un M. Blecher, din veacul nostru, pe un C. Negruzzi, pe un Ghica, pe un Creangă, din veacul trecut, toţi autori cu operă de restrînse dimensiuni dar neperisabilă, încadrată literar în rame definitive. „Cel mai mare prozator din istoria literaturii noastre“? Greu de admis! Are de aşteptat dl. Petru Dumitriu lîngă un Cezar Petrescu, lîngă un Radu Tudoran, marii productivi şi inventivi ai prozei româneşti medii, companie de altfel în totul onorabilă. Dar sus lîngă vîrfuri nu şi nicidecum deasupra acestora. Cel puţin deocamdată.

Revenind la obiectul propriu-zis al însemnărilor de faţă, - beţia superlativelor - să mai spunem că este o expresie a carenţei generale a spiritului critic din societatea românească, un fapt de mentalitate care încă vede în analiza lucidă şi în curajul de a spune adevărul despre noi înşine, cînd este neplăcut, nu o calitate ci un defect. Şi pentru că am început prin a-l evoca pe T. Maiorescu să încheiem tot cu o constatare a sa: „Uşoară sau nu, critica a fost şi va rămînea o lucrare necesară în viaţa publică a unui popor. Înţelegerea răului este o parte a îndreptării“.

Gabriel Dimisianu

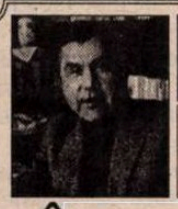

MIC DICŢIONAR

de Mihai Zamfir

Propagandă

ÎN FORFOTA campaniei electorale, cînd pasiunile se dezlănţuie, iar lumea - din cauza mizei înalte a jocului - începe să-şi piardă simţul umorului, răsar, din fericire (pe afişele electorale şi în sloganurile publicitare) perle verbale ce descreţesc frunţile spectatorilor. Ele sînt, probabil, involuntare, rod al unor minţi încinse, deşi n-ar trebui să excludem din principiu acţiunea insidioasă a duşmanilor politici, care au făcut pe respectivii şefi de campanie să-şi însuşească sugestii otrăvite.

«A tratat inimile bolnavilor - se va afla lîngă inimile unui întreg popor» se spune bunăoară - probabil pentru a asigura şi a linişti populaţia ţării noastre - despre marele cardiolog Ioan Pop de Popa, candidatul Uniunii de Centru la preşedinţie. Numai că imaginea unei Românii cu 23.000.000 de oameni bolnavi de infarct ori aflaţi în pragul colapsului cardiac mi se pare mai degrabă apocaliptică decît liniştitoare. Şi te întrebi ce ar putea face în asemenea situaţie un singur cardiolog - fie el şi genial.

«E tînăr: el ştie, el vrea, el poate» sună reclama peremptorie despre fostul nostru premier, Petre Roman, candidatul USD: e făcută cu intenţia vădită de a-i pune acestuia în valoare vîrsta, aspectul fizic plăcut, figura de o virilitate triumfătoare - argumente deloc neglijabile pentru jumătate din electorat. Dar autorii sloganului ce subliniază avantajul lui Petre Roman în raport cu cei doi principali contracandidaţi ai săi îşi puteau duce totuşi gîndul pînă la capăt. Ultimului membru al frazei lapidare, ecou din Cezar (*Veni, vidi, vici*), îi lipseşte ceva - şi anume adverbul *încă,* de introdus între *el* şi *poate*, astfel, sugestia *sexy* nu va mai scăpa nimănui.

Unele afişe PDSR fac deliciul semanticienilor atunci cînd spun, despre actualul Preşedinte, că va asigura «schimbarea şi continuitatea». Pe amîndouă? În acelaşi timp sau pe rînd? Sintagma lasă pe fiecare să aleagă conform preferinţei personale, deşi alte afişe - ale aceluiaşi partid, lipite pe acelaşi stîlp - vorbesc despre «forţă şi echilibru» şi ne fac să credem că balanţa s-ar apleca, în cazul de faţă, mai degrabă spre «continuitate».

Spectacolul verbal, sonor şi plastic al ultimelor săptămîni ne duce la concluzia că niciodată banii publici din România nu sînt mai cu folos cheltuiţi decît atunci cînd ei finanţează campania electorală. Capitolul bugetar din care au fost extraşi contează mai puţin: personal, înclin către cel al «activităţilor distractive de masă».

■

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ştefănescu

Risipitorul Coman Şova

PE VREMEA când era redactor-şef la revista *Magazin,* Coman Şova părea un personaj conciliant şi inofensiv, incapabil de surprize. Demiterea sa intempestivă la 1 februarie 1986 nu a făcut vâlvă în mediul gazetăresc întrucât în exact acea perioadă s-a răspândit zvonul că demisul se abătuse de la morala comunistă, lansându-se într-o aventură extraconjugală. Ce zvon infam! Şi ce naivitate, din partea ziariştilor, să creadă că aceasta era cauza îndepărtării unui valoros scriitor de la conducerea unei reviste!

Răsfoind, acum, recent apăruta *Carte albă a Securităţii* aflăm că, în realitate, Coman Şova căzuse în dizgraţie dintr-un motiv mai serios: refuza în mod sistematic să facă dintr-o revistă de mare tiraj, îndrăgită de public un instrument al propagandei comuniste. Iată un extras din raportul întocmit de un ofiţer de Securitate:

„Din verificările efectuate în procesul urmăririi informative, s-au confirmat informaţiile de primă sesizare, stabilindu-se următoarele: Şova Coman a dispus publicarea în paginile revistei pe care o conduce a unor articole prin care se face popularitate unor persoane cunoscute ca autori ai unor materiale cu conţinut necorespunzător sau interpretabile, ca Ana Blandiana şi Sorin Mario Vasilescu, aflate în preocupările organelor noastre. În activitatea de ziarist, adoptă o atitudine neangajantă, eschivându-se de la redactarea şi publicarea unor articole cu conţinut politic militant. Totodată, prin diferite justificări, a încercat să evite publicarea în paginile revistei a unor articole prin care să omagieze anumite evenimente sau personalităţi politice."

Coman Şova n-a făcut niciodată caz de acest episod din biografia sa şi nici măcar nu şi-a compus o mască de om grav, copleşit de sentimentul responsabilităţii. A fost şi a rămas un risipitor, care nu vorbeşte aproape niciodată despre sine, ci ascultă, cu înţelegere şi bunăvoinţă, ce povestesc alţii despre propriile lor probleme.

Această modestie de fond, această generozitate nepăsătoare explică şi relativa estompare a prezenţei sale în peisajul literaturii române de azi. Deşi a publicat şase volume de poezie profundă şi inspirată (*Astrul nimănui,* 1970, *Marival,* 1974, *Cuvinte de reazem,* 1977, *Poeme,* 1980, *Unul cu altul,* 1983, *Căderea fructului,* 1989), deşi este autorul a trei piese de teatru (*Iubesc pe al 7-lea,* 1964, *Ringul de dans,* 1986, *Saltul de panteră,* 1968), Coman Şova lipseşte adeseori din enumerările la care recurg criticii literari când evaluează fenomenul literar românesc actual. El nu întreprinde nimic - în afară de scrisul propriu-zis - pentru a-şi face remarcată prezenţa.

CUPRINZĂTORUL volum de versuri *Nevoia de alb,* apărut de curând la Editura Eminescu, constituie un bun prilej de a reconsidera locul lui Coman Şova în poezia românească din ultimele decenii. Remarcabila *densitate lirică* a cărţii dovedeşte că este vorba, cel puţin, de un autor de care nu se mai poate face abstracţie, decât falsificând imaginea de ansamblu a creaţiei lirice contemporane.

Cititorul volumului este plăcut surprins, încă de la început, de *încrederea poetului în poezie.* Pentru Coman Şova, ca şi pentru alţi reprezentanţi ai generaţiei '60, poezia constituie un document esenţial, o salvare, o formă de viaţă. Poetul nu-şi permite să se joace de-a scrisul - chiar dacă foloseşte adeseori jocul ca un mijloc neconvenţional de a revela adevărul existenţei. El nu scrie dintr-un capriciu şi nu are aerul că ar putea renunţa oricând la scris. În poemele sale sunt consemnate descoperiri importante, de ordin intelectual, sau reprezentări vizionare ale realităţii. Cuvântul *are valoare,* inclusiv în ipostaza de necuvânt.

Nu întâmplător, într-o prefaţă serioasă şi atent elaborată, ca un studiu, Nicolae Balotă evidenţiază rolul important pe care îl joacă *tăcerea* în poezia lui Coman Şova, bazată pe o „artă a litotei, a zicerii concentrate". Într-adevăr, când acest poet tace, tăcerea lui se aude, are o semnificaţie.

Dintre poeme, cele mai impresionante sunt acelea în care se configurează o viziune neaşteptată şi revelatoare asupra realităţii cotidiene. Poetul *vede,* de exemplu, încâlceala de fantome de pe străzile oraşului:

„Se bulucesc fantome pe străzi/ agăţate de părul lung al femeilor/ Merg laolaltă întrepătrunse/ fantomele mafioţilor/ cu ale fecioarelor şi pustnicilor/ fantomele pisicilor negre împletite/cu ale vrăjitoarelor/ văduvele vaporoase puşlamalele şi câinii vagabonzi/ formează un nor gros de ceaţă/ în coada cometei." (*Ceaţa*).

Sau îşi imaginează cum ar decurge acea „răzvrătire a lumii vegetale" pe care o visa şi Al. Philippide:

„Un fagus silvatica/ îşi rezema coatele de Intercontinental// Păsările dirijau autobuzele/ troleibuzele taximetrele şi furgonetele/ spre linia de centură// Sămânţa plopilor piramidali/ începuse să rodească/ în răsuflarea trecătorilor/ pe umerii statuilor de bronz/ între vorbe/ pe toate scările de marmură şi neon/ pe fumul ţevilor de eşapament/ în părul despletit al fetelor// Din cinematografe ieşeau/ păduri tinere de mesteceni" (*Vis şi tumbe*).

Poemele de acest fel au şi un discret umor, sugerând atitudinea detaşată a poetului faţă de propriul său romantism. Coman Şova este un visător care ştie că este un visător. El îşi dă seama că, absorbit de visurile lui, riscă să devină ineficient şi vulnerabil în viaţa practică, dar îşi asumă riscul. Opţiunea pentru ceea ce este elevat, pur, meta-fizic rămâne irevocabilă.

Din această atitudine are de câştigat în mod special poezia de dragoste. Trăirea iubirii este ridicată din nou la o mare înălţime, ca pe vremea romanticilor. Şi aceasta fără ca poetul să adopte vreun moment vechea retorică:

„Când ceţuri mari năluci ferite locuri/ ascund iubirea-n palma lor opacă/ o întrupez din ploile curate/ şi ea atunci în braţe-mi vine parcă.// Precum un vis vărsat în sânge treaz/ mă-mbăt frumos de coapse lungi pe maluri/ şi braţele pierdute se clatină-n talaz/ şi zuruie pe cer zadarnic zaruri.// Genunchi de apă urcă printre arbuşti de cride/ o, se desfac toţi nuferii de sus/ când mâini abia ucise mă absorb fluide/ din păsări revărsate care nu-s." (*Zaruri*)

Dar şi poezia de inspiraţie thanatică îşi datorează gradul înalt de spiritualizare consecventului refuz al poetului de a lua în considerare „noroiul greu al prozei". Iată, ca exemplu, o strofă în care moartea se confundă cu o fericită pierdere a identităţii:

„E-atâta alb atâta cruntă pace/ nori obosiţi adorm în nea/ şi sunt ceva fără durere/ şi sunt ceva, atât, ceva." (*Ceva*)

Singurele poeme lipsite de strălucire sunt acelea prin intermediul cărora se comunică anumite reguli de viaţă, de genul:

„Acum/ nu mâine/ Acum/ nu altădată/ nu în alt anotimp/ Acum// Ce ai de făcut acum/ trebuie făcut acum/ iar pentru mâine altădată/ în alt anotimp/vei face atunci, pe loc, atunci." (*Acum*)

Adevărurile de acest fel, comune, nu au amplitudinea înţelepciunii unui Rabindranath Tagore şi nu reuşesc să se transforme în poezie.

În general, însă, Coman Şova nu cade niciodată ca poet în gol. Chiar şi când face experimente riscante, mergând pe câte o idee subţire ca un acrobat pe sârmă şi riscând să se prăbuşească în ridicol, el reuşeşte să-şi menţină echilibrul. Aşa se întâmplă, de exemplu, în poemul *Drum bun,* extrem de îndrăzneţ din punct de vedere artistic şi totuşi dus până la capăt fără vreun accident:

„O pasăre-n spital a coborât azinoapte/ şi mi-a cântat pe umeri a spirt amirosind/ a cimafai a iarnă a iod a bube coapte/ a busuioc a slujbă şi cruce de argint// Cu glas de răpitoare a chicotit isteric/ ochi dilataţi de harpii pe un tavan de scrum/ a-mprăştiat răcoare în trup de întuneric/ şi despicând perdeaua mi-a croncănit: drum bun."

Nevoia de alb este un volum de poezie bună care se citeşte cu plăcere. Şi cu inevitabilul regret că vremea poeziei bune a trecut.

P.S. În numărul anterior, medicul psihiatru Ovidiu Vuia a abuzat de ospitalitatea *României literare,* publicând o replică la cronica pe care am consacrat-o cărţii sale, *Misterul morţii lui Eminescu.* Spun „a abuzat" pentru că nu este deloc firesc ca autorul unei cărţi comentate nefavorabil să-l atace imediat pe criticul literar respectiv şi să-l declare incompetent. Dacă s-ar proceda aşa în mod curent, nu s-ar mai putea face critică literară. S-ar ajunge în situaţia ca autorii să-şi comenteze singuri scrierile (şi să le proclame, bineînţeles, perfecte).

Cu aplombul diletantului (al diletantului în literatură, pentru că, în psihiatrie, este probabil cu adevărat un specialist), Ovidiu Vuia îi dă, de altfel, lecţii şi lui G. Călinescu! Îi explic încă o dată medicului cu veleităţi de literat, sperând că de data aceasta va ajunge la o clarificare: Prin ficţiune, în literatură, nu se înţelege doar ceea ce este în întregime inventat, asemenea basmelor; de aceeaşi natură cu ficţiunea poate fi şi o interpretare critică sau o construcţie de idei. *Viaţa lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu, de exemplu, pe care Ovidiu Vuia a citit-o greşit, ca pe o biografie oficială, este şi ea o *ficţiune critică,* bazată, într-adevăr, pe documente, dar exprimând o viziune proprie asupra destinului poetului. Nu definea G. Călinescu istoria literară însăşi ca „sinteză epică şi ştiinţă inefabilă"?

Cât despre ideea lui Ovidiu Vuia de a completa studiul psihiatric cu *poeme proprii* închinate lui Eminescu, nu pot decât să afirm, încă o dată, că este de prost-gust. Cu atât mai mult cu cât poemele sunt convenţionale şi grandilocvente...

■

Coman Şova, *Nevoia de alb,* poeme. Prefaţă de Nicolae Balotă, Bucureşti, Editura Eminescu 1996. 172 pag., 5000 lei.

Cărţi primite la redacţie

- Paul Miron, Grigore Ilisei, *Fălticeni - mon amour,* o scurtă istorie aproape sentimentală, ilustrată de pictorul Dan Hatmanu, cu o prefaţă de Ştefan Gorovei, Iaşi, Ed. Polirom, 1996. 104 pag., preţ neprecizat.
- Laurenţiu Ulici, *Scriitori români din afara graniţelor ţării,* dicţionar. Editor: Uniunea Scriitorilor prin Fundaţia Luceafărul, 1996. 128 pag., preţ neprecizat.
- Ana Selejan, *Literatura în totalitarism (anul 1954),* Sibiu, Fundaţia culturală „Fronde", 1996. 336 pag., preţ neprecizat.
- Theodor Vasilache, *Gegenschauspiel/ Spectacol împreună,* poeme, ediţie bilingvă româno-germană de Horst Samson, Bucureşti, Ed. Kriterion, 1996. 92 pag., 2836 lei.
- Gabriel Andreescu, *Naţionalişti, antinaţionalişti...,* o polemică în publicistica românească (Al. Paleologu, Fey Laszló, Daniel Vighi, Liviu Andreescu, Laurenţiu Ulici, Dan Oprescu). Iaşi, Ed. Polirom, 1996. 192 pag., 6000 lei.
- Răsvan Popescu, *Prea târziu,* roman, cu un argument de Lucian Pintilie, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1996. 176 pag., preţ neprecizat.
- Anatol Covali, *Vâltorile sufletului,* Bucureşti, Ed. Eminescu, 1996 (versuri). 180 pag., 5000 lei.
- Anatol Covali, *Destin,* Constanţa, Ed. Europolis, 1996 (versuri). 196 pag., 5000 lei.
- Cristian Petre-Argeş, *Sub iertarea ninsorii,* Bucureşti, Ed. Carro, 1995 (versuri). 76 pag., 1224 lei.
- Cristian Petre-Argeş, *Murmurul oglinzilor,* Bucureşti, Ed. ARI PRESS, 1995 (versuri). 74 pag., 1530 lei.
- Elena Chiţimia, *Ferestrele somnului,* Bucureşti, Ed. Info-Team, 1995 (versuri). 116 pag., preţ neprecizat.
- Marin Ifrim, *Însemnări despre literatura buzoiană actuală,* Inspectoratul pentru cultură al judeţului Buzău, 1996. 112 pag., preţ neprecizat.

CRONICA LITERARĂ

de Gheorghe Grigurcu

Revenind la Nae Ionescu

„Acolo unde e multă lumină, e şi umbra mai puternică"

(Goethe)

REVENIREA în actualitate, după 1989, a lui Nae Ionescu e dramatică. Faimoasa lui Personalitate („E singurul om care mi-a dat din viaţă sentimentul legendarului", mărturiseşte Noica, „o apariţie unică", fără care „mi-e imposibil să-mi imaginez o universitate", declară Cioran, şi încă nu l-am citat pe principalul său zelator, Mircea Eliade!) ne apare disputată între admiratori şi contestatari. Cei dintâi au aerul unor inşi abia ieşiţi din catacombe, stânjeniţi de lumina zilei cu care-şi confruntă lumina interioară îndelung prigonită, dar şi prevăzuţi cu un anume realism amar, care-i fereşte de o închinăciune necondiţionată. Ceilalţi, vădesc deseori o înverşunare ce vizează respingerea integrală, nelipsită de unele argumente demne de luat în seamă, pe linie moral-politică, dar marcată, în genere, de un antifanatism... fanatic, de o umoare anihilantă, ce, în mod obiectiv, merge pe urmele relei voinţe de sorginte comunistă. Să fie Nae Ionescu capul răutăţilor? Să nu merite altă soartă decât cea de-a fi izgonit atât de exponenţii materialismului dialectic şi istoric, cât şi de succesorii lor liberalizanţi? Înţelegem că un raţionalism ce respinge nu doar metafizica şi religia, dar şi mitul, poezia, stilul etc. se poate întâlni, la rigoare, cu sechelele unei concepţii a „socialismului ştiinţific" şi, vai, chiar cu unele idiosincrasii ale poziţiei estetice, venite, la noi, pe filiera voltairiană a „impresionismului" francez (astfel E. Lovinescu, Şerban Cioculescu, I. Negoiţescu nu l-au putut aprecia favorabil pe autorul *Rozei vânturilor*). Dar ne este mai greu a înţelege negarea rolului său istoric şi uman - primul sub unghiul realităţii unei succesiuni a faptelor de cultură, următorul sub unghiul moraliilor ce le pătrund şi le acordă o viaţă durabilă -, o negare cvasigenerală, riscând a deveni un loc comun. Căci a-l nesocoti, azi, pe Nae Ionescu, a-l declara un „mărunt" ori a-i străpunge efigia cu acul unor cuvinte de felul: „e un simbol negativ, care trebuie, în mod necesar, repudiat cu hotărâre", ori chiar a-l învinovăţi, familiar, de o „imbecilitate", fie şi „circumstanţială", înseamnă a veni în conflict implicit cu cei ce l-au socotit un magistru, cu cei ce l-au venerat sau măcar i-au acordat un loc cardinal în procesul lor de formare. Şi, precum se ştie, nu sunt chiar nume oarecari, ci Mircea Eliade, Cioran, Mircea Vulcănescu, Noica, Mihail Sebastian, Octav Onicescu, Mihai Şora... Fie că ne convine, fie că nu, aceasta e realitatea. Extraordinara charismă a profesorului echivalează un monument. S-au înşelat oare atât de grosolan toţi aceşti cărturari şi scriitori, aidoma, cum spune ironic Andrei Pleşu, „unor trepăduşi semi-docţi, străini de Max Scheler şi de Bergson"? Au dreptate oare, răsturnându-le radical opinia, câţiva din contemporanii noştri? În sprijinul „năiştilor" pare a veni împrejurarea că ei n-au fost orbi în preţuirea lor, recunoscând adesea şi laturile controversabile ale dascălului lor, indiscutabil cel mai mare, mai polarizant pe care l-am avut, alături de Titu Maiorescu: „Pentru un personaj atât de subtil, viaţa era un joc prea complex, care nu plutea fi simplificat la nivelul unei singure idei" (Cioran); „vanitosul care se bucura de preţuirea lumii, ba o şi căuta, (...) omul amestecat până peste cap în hăţişurile politicii româneşti ale vremii lui" (Şora). În defavoarea negatorilor, pare a se înfăţişa caracterul primitiv al portretului pe care aceştia îl fac unui personaj complex, nu doar antipatizat, ci şi sărăcit, deformat prin suprimarea unor date în absenţa cărora nu se mai înţelege aproape nimic.

Ni se va spune: dar militantismul lui politic de dreapta? Dar ostilitatea lui faţă de civilizaţia europeană de tip industrial? Dar opţiunea pentru statul utopic ţărănesc? Dar naţionalismul său cu răbufniri xenofobe? Sunt şi acestea lucruri indenegabile (şi deseori regretabile), dar care ţin de un anume gen de personalitate, axată pe tradiţionalism, emanată din aşa-zicând firescul frământărilor vieţii publice româneşti. Nu ne putem regăsi în ele, nici prin gând nu ne trece a le prelua *tale quale,* însă nici nu le putem contesta o anume organicitate istorică. Atari atitudini sunt legate de procesul de „trezire" europeană a estului, similare cu cele, de pildă, ale slavofililor din Rusia (nutriţi, de altminteri, de filosofia germană). În spatele lui Nae Ionescu se află N. Iorga, Eminescu, într-un anume fel şi Blaga cu al său boicot mioritic şi cu elogiul satului autohton, şi, dacă ar fi mai consecvenţi în acţiunea lor critică, contestatarii profesorului s-ar cuveni a-i denunţa şi pe aceştia drept „personaje funeste". De ce n-o fac? Pe de altă parte, Nae Ionescu e un gânditor „modern", de factură existenţialistă. A-l închide pur şi simplu într-o căsuţă politică n-ar fi gestul cel mai potrivit, întrucât, aşa cum arată fostul său student, Mihai Şora, „e vorba de o «viziune», adică de o faptă vie a gândului în căutare de expresie, nicidecum de o «ideologie», alcătuită din idei gata răcite şi combinate după nevoile cauzei". Conform aceluiaşi, Nae Ionescu nu era un ideolog, ci un metafizician, adică un om „a cărui instanţă de referinţă e, în fond (deşi nemărturisită ca atare), Absolutul". Iar dacă termenul ar indispune prin ampolozitatea sa, să relevăm permanenta căutare, disponibilitatea pururi trează, plierea pe viaţă a celui în cauză, caracterizat de învăţăcelul său printr-o „ingenuitate a inimii pentru care alcătuirea lumii constituia un nesecat izvor de surprize", faţă de acestea din urmă fiind „de-a dreptul dezarmat". Oricât ne-ar surprinde dezagreabil unele slăbiciuni, unele tribulaţii ale lui Nae Ionescu, oscilaţiile sale nervoase între oamenii politici ai vremii (Iuliu Maniu, Averescu, Carol al II-lea, legionari etc.), n-avem impresia că-l putem trata nici drept un „escroc de catedră", nici drept un „vândut", în înţelesul în care s-au manifestat colaboraţioniştii noştri de după 1944, căci opţiunea sa era liberă, expresie a unei epoci libere şi înfloritoare, o epocă „de lux", cea interbelică. Nici un partid nu i-a dictat vreo atitudine de supunere indignă, ci el a încercat a dicta partidelor propriile sale exigenţe. Mobilitatea sa era determinată de un factor personal, de ordin intelectual, iar nu de opacitatea grea a unor decizii totalitare. Profesorul nu amesteca factorii politici în cursurile sale, pe care le făcea „aşa cum trebuie, curat" (Nicolae Tatu, M. Şora), „versatilitatea sa răspundea într-un concept de orientare filosofică: „Astăzi ştim *ce vrea* acest OM: unitatea vieţii lui şi celei a cosmosului. Pentru ca el însuşi să se realizeze în ceeă ce este el ca parte a cosmosului: devenire. Nu devenire către ceva; ci, aşa cum e cosmosul, vecinică devenire, devenire în sine, devenire pură". Ceea ce subliniază caracterul mai mult gratuit, semnificaţia în sine a volutelor speculative, neînfeudate unui angajament plat. Soarele spiritului se răsfăţa în multicolorele-i răsfrîngeri, în cristale felurite, lunecând voluptuos de la unul la altul...

Cuvintele citate mai sus îi aparţin lui Nae Ionescu însuşi şi fac parte dintr-un articol închinat lui Goethe, la bicentenarul morţii acestuia. Citind volumul *Problema mântuirii în Faust a lui Goethe,* alcătuit dintr-un curs universitar (1925-1926), reconstituit cu acribie de Dora Mezdrea, ne dăm seama că, prin mijlocirea celebrului personaj, filosoful încearcă a se autoprezenta. Atrăgând atenţia asupra faptului că: „Problema care se pune aci (...) nu este problema omului în genere şi a omenirii în general, ci problema oamenilor aleşi din omenire", acesta îşi dezvăluie - prin indirectitate exegetică - dualitate structurală. În *Faust,* Goethe nu este monist, crede Nae Ionescu, deoarece înfăţişează pământul sub semnul alternanţei dintre „lumina paradisiacă şi noaptea adâncă", expresie a unei „dualităţi" ce simbolizează şi impactul dintre bine şi rău: „Dacă n-ar exista decât bine, atunci cucerirea aceasta a binelui n-ar avea nici un rost, starea noastră naturală ar fi binele şi fericirea, şi atunci încercarea noastră de a cuceri binele în adevăr că n-ar avea nici un rost". Cei doi poli între care pendulează necontenit acţiunea şi meditaţia lui Faust sunt „polul propriu-zis metafizic şi anexa sa, contrapunctul lumesc". Nu avem oare aci o depoziţie a înseşi conştiinţei de sine a filosofului nostru? Acuzat de a fi un „aventurier", un ipocrit „ascet monden", un „sibarit", Nae Ionescu poate fi înţeles şi ca un „om complet", ca un magistru în toate cele ale omenescului, împrejurare sesizată cu fineţe de Mihai Şora: „Toate aceste chipuri se străvedeau cumva prin ipostaza de «maestru» (întru cele ale minţii şi întru cele ale vieţii) ale omului care ne vorbea de la catedră". „Goetheanismul" său nu era oare menit a se întrupa într-o multiplicitate de postúri, aparent deconcertantă („Rând pe rând: filosof de catedră, soţ şi tată, cap de şcoală, director de bancă, negustor, ziarist, căpitan de industrie, om politic, curtean, filosof de casă, îndrumător spiritual, amant, eminenţă cenuşie, victimă politică, martir, totdeauna curios, totdeauna în curs de aşezare, cu un picior aici şi cu unul dincolo..." - Mircea Vulcănescu), şi a se izbi, în consecinţă, de suspiciunile lumesculului ce nu tolerează lumescul? Nu iese oare aci în dureroasă pregnanţă transcendenţa prin înşurubarea experimentală a fiinţei în materia imanenţei? „Duplicitatea" faustică ţine de o logică a viului, urmată, fără teamă de riscuri, de către cel ce proclama: „gândul omoară viaţa, ori de câte ori, orgolios, se ridică deasupra ei, vrând să o stăpânească în loc de a i se supune şi a o sluji". Firește, aidoma tuturor personalităţilor ce aspiră la totalitate (de ce să nu putem vorbi şi de un reflex renascentist?), autorul *Rozei vânturilor* se poate recunoaşte totodată în dubla ispitire magică la care se supune Faust, apelând, pe de o parte, la semnul macrocosmului, graţie căruia poate dobândi cunoaşterea naturii, iar pe de alta la *Erdgeist,* duhul pământului, ce ilustrează în ocultism principiul activ, creator, spre deosebire de principiul contemplativ, oferit de semnul macrocosmic. Printr-o suprapunere a filosofului peste eroul lui Goethe, avem această adeverire, la rândul său, mărturisitoare, a primului: „el a avut (...) necesitatea de a trăi viaţa de-a dreptul, de a trăi nu conceptul, nu cunoaşterea, ci de a trăi în viaţă adevărat (în scena în care se adresează către lună şi-i spune că ar vrea să se scalde în lumina ei şi ar vrea să trăiască viaţa cum este)". Constituindu-se parcă într-un ecou al unor asemenea linii, următoarele cuvinte ale lui Mihai Şora le întăresc comprehensiv-sensibil: „de aici, din acest sâmbure, îi venea fără-ndoială şi toată neliniştea lui de biet om supus tuturor ispitelor (pe măsura propriilor lui fabuloase înzestrări) şi hărţuit de lume din toate părţile". Nu mai puţin interesant ni se revelă contrastul dintre Faust şi Wagner, adică dintre „om metafizic" şi „omul ştiinţific". Wagner nu e un mărginit, un „prost", aşa cum sunt dispuşi a-l califica unii, ci o postură de bază a firii umane, „tehnicianul care umblă să înveţe", opus „metafizicianului care umblă după mântuire": „El stăpâneşte metoda de lucru, dar nu stăpâneşte spiritul însuşi al lucrurilor. Wagner este omul obicinuit, care poate să-şi facă o carieră strălucită, dar care, în adâncul vieţii lui propriu-zise, prin cercetările ce le face, egalează cu nimic. Este un om care poate să aibă succese aparente, de suprafaţă, cari pot să fie şi răsunătoare, dar cari nu reprezintă, din punctul de vedere al progresului, spiritualitatea umană." E rodul acelei *Bildungfilisten,* care poate fi oricât de doct şi de laborios, în cadrul inapetenţei sale pentru transcendenţă, tip reluat ulterior de Heine, de Nietzsche etc. E filosoful „ştiinţific", de care-şi bătea joc Nae Ionescu („Ce-i aia filosofie «ştiinţifică»? Filosofia e filosofie. Este sau nu este" - după relatarea lui Nicolae Tatu), pe care-l identifica în post-kantienii, evoluţioniştii şi pozitiviştii din preajma sa şi pe care l-ar putea identifica acum în unii din îndârjiţii săi contestatari ce se reclamă de la o formaţie pozitivistă, cu virtuţile şi limitele ei.

■

Nae Ionescu

Problema mântuirii în FAUST al lui Goethe

la Editura Anastasia, Bucureşti

Nae Ionescu, *Problema mântuirii în Faust a lui Goethe.* Cu o prefaţă de Mircea Vulcănescu. Îngrijirea ediţiei Dora Mezrea, Editura Anastasia, Bucureşti, 1996, 136 pag., preţ neprecizat.

Actualitatea culturală

Succes internaţional al unei edituri româneşti

Editura Universal Dalsi din Bucureşti, editură înfiinţată şi condusă de scriitoarea Maria Marian, este cea care va primi în acest an *International grand prix to the best service and quality,* oferit de *Actualidad,* revistă de turism, industrie şi comerţ din Madrid. Festivitatea decernării premiului va avea loc în ziua de 16 noiembrie, la Madrid, în prezenţa unor personalităţi ale vieţii culturale, politice şi economice.

Demn de remarcat este faptul că Editura Universal Dalsi - după cum ne-a declarat telefonic doamna Maria Marian şi după cum ne-o dovedesc înseşi cărţile publicate de editură, adesea comentate în revista noastră - „n-a făcut niciodată concesii subculturii". ***(Al. Şt.)***

Premiul „Maşina de scris"

Premiul de 1.000.000 de lei pus la dispoziţia criticului literar Alex. Ştefănescu de către revista *Flacăra* pentru a fi atribuit celui mai talentat autor tânăr descoperit în cadrul rubricii „Maşina de scris" a revenit în acest an unei prozatoare de 17 ani, *Ana-Maria Androne,* elevă la Liceul „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" din Buzău.

Momentul sărbătoresc al decernării premiului a făcut parte din festivitatea mai amplă - găzduită de Primăria Municipiului Bucureşti, la 22 octombrie a.c. - a atribuirii prestigioaselor premii *Flacăra* unor personalităţi ale vieţii politice şi culturale româneşti: *Victor Ciorbea, Octavian Paler, Z. Ornea, Laurenţiu Ulici, Domnita Ştefănescu, Florin Călinescu, Oana Pellea, Ulm Nicolae Spineanu, Corneliu Petrescu, N. Gh. Popescu-Rebus.*

În cuvîntul său, George Arion, PDG al Grupului de Publicaţii „Flacăra", l-a elogiat pe înaintaşul său de acum 85 de ani, C. Banu şi a evidenţiat, sintetic, meritele celor premiaţi. ***(I. N.)***

Totem

După recenta omagiere la Academia Română a scriitorului şi omului politic Léopold Sedar-Sengor, membru al Academiei Franceze, joi, 24 octombrie a avut loc la Institutul Francez din Bucureşti prezentarea cărţii *Totem.* Volumul omagial *Totem* în românește de Radu Cârneci a apărut la Editura Minerva. Cu acest prilej au luat cuvântul: Gilles Maarek - directorul Institutului Francez din Bucureşti, Radu Cârneci - traducătorul cărţii, Henri Zalis - critic şi istoric literar şi Tiberiu Avramescu - redactor şef la Editura Minerva.

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

14 mai 1981. Mircea Cărtărescu citind la Cenaclul SLAST. Printre cei care îl ascultă: Ion Bogdan Lefter, Traian T. Coşovei şi regretatul Dan David / Foto: O. Plecan

CALENDAR

11.X.1875 - s-a născut *Şt.O. Iosif* (m. 1913)
11.X.1897 - s-a născut *Marcel Romanescu* (m. 1956)
11.X.1904 - s-a născut *Ecaterina Săndulescu* (m. 1988)
11.X.1908 - s-a născut *Alexandru Sahia* (m. 1937)
11.X.1911 - s-a născut *Korda István*
11.X.1914 - s-a născut *Leonida Secreţeanu* (m. 1978)
11.X.1921 - a murit *Tudor Pamfile* (n. 1883)
11.X.1949 - s-a născut *Toma Roman*

12.X.1860 - s-a născut *Constanţa Hodoş* (m. 1934)
12.X.1934 - s-a născut *Alexandru Zub*
12.X.1937 - s- a născut *George Coandă*
12.X.1946 - s-a născut *Aurelian Munteanu*
12.X.1981 - a murit *Agatha Grigorescu-Bacovia* (n.1895)

13. X.1884 - s-a născut *Vasile Voiculescu* (m. 1963)
13.X.1898 - s-a născut *George Mihail Zamfirescu* (m. 1939)
13.X.1911 - s-a născut *Theodor Al. Munteanu*
13.X.1944 - s-a născut *Vasile Petre Fati*
13.X.1977 - a murit *Ion Stoia-Udrea* (n.1901)

14.X.1816 - s-a născut *Grigore Grădişteanu* (m. 1893)
14. X.1872 - s-a născut *P.P. Negulescu* (m. 1951)
14. X.1893 - s-a născut *Titus T. Stoika* (m. 1983)
14.X.1908 - s-a născut *Lascăr Sebastian* (m. 1976)
14. X.1908 - s-a născut *Nicolae Rădulescu - Lemnaru*
14.X.1917 - s-a născut *Viorel Alecu*
14.X.1919 - s-a născut *Mircea Şerbănescu*
14.X.1920 - s-a născut *Salamon Sombori Sándor*
14.X.1923 - s-a născut *Victor Kernbach* (m. 1995)
14.X.1929 - s-a născut *Niculae Gheran*
14.X.1948 - s-a născut *Marian Papahagi*
14.X.1983 - a murit *Horia Stancu* (n. 1926)

15.X.1896 - s-a născut *Dumitru Gafiţeanu* (m. 1979)
15.X.1982 - a murit *Nicolae Jianu* (n. 1916)

Instantaneu cu Ioana IERONIM

Nu am mai scris poezii în aceşti ani...

Adriana Bittel: Te-am văzut foarte rar de o vreme încoace. Cum au fost pentru tine ultimii ani?

Ioana Ieronim: Aceşti ani, de după 1989, au fost pentru mine cu mult mai mult un timp al trăirii decît al mărturisirii - ceea ce s-a întâmplat cu atâţia alţii. Schimbarea, oricum foarte mare pentru noi toţi, la mine a devenit mai acută încă, prin absenţa din ţară şi o temporară schimbare de profesie. Am fost, cum ştii, ataşat cultural (mă rog, consilier cultural, ca titulatură) al României la Washington, între 1992 şi vara acestui an. Din grupul de 6 scriitori care au fost numiţi în această funcţie în diferite capitale, Grete Tartler este singura care continuă şi în acest moment cariera diplomatică. Eu am preferat să renunţ, după mai bine de patru ani "la post", ceea ce înseamnă o perioadă lungă, considerând obişnuinţele diplomatice în general.

A fost, evident, o experienţă deosebit de interesantă - încercarea de a fi punte între două lumi abia ieşite din Războiul Rece, silabisindu-şi, fiecare în propria cheie, noile libertăţi şi probleme. Practic, tout etait à refaire. Când am ajuns la Ambasada României din Washington în primăvara lui 1992 (clădire elegantă, pe care România o are din 1926 în "Embassy Row", vechiul cartier al ambasadelor), seara încă se mai punea inerţial, la uşa de intrare, o bară de fier. De atunci, SUA şi România au devenit ceea ce se numeşte state prietene, iar asemenea gadget-uri absurde sigur că au dispărut cu totul. Dar asta nu era totul: existau în toată instituţia numai două maşini de scris, dintre care una defectă, iar telefoanele (una sau două linii, cu totul insuficiente) nu aveau nici măcar robot...

A.B.: Mijloace suficiente pentru o instituţie făcută probabil să blocheze, şi nu să stimuleze, comunicarea.

I.I.: Într-adevăr. Cu o asemenea infrastructură şi fonduri extrem de mici trebuia deci purtat dialogul cu 50 de state, câte compun SUA. Şi crede-mă că, după atâţia ani de izolare a României, după atâta informaţie oferită americanilor într-un bloc indistinct şi din surse cu totul indirecte, este acum o enormă nevoie de informaţii dintre cele mai diverse despre ţara noastră, o adevărată explozie de cereri concrete care vin de la gimnazii, universităţi, institute de studii politice, organisme academice, internaţionale ş.a.m.d. Departe de concluzia morocănoasă a unora, că nimeni nu ştie şi nu vrea să ştie de noi în străinătate, experienţa mea a fost aceea de interes exploziv în ceea ce ne priveşte.

A.B.: S-a mai progresat între timp?

I.I.: Fondurile alocate - mai ales pentru serviciile culturale - sunt foarte modeste şi astăzi. Ţară săracă... Dar la Ambasada noastră din Washington telefoanele au acum un sistem automat, care înlesneşte într-o măsură comunicarea. Şi au apărut computere - la iniţiativa regretatului ambasador Mihai Botez (sub formă, într-adevăr, de cadou de la Mureşan/Dacia Felix, cum s-a scris în presă). Ambasada a căpătat în acest fel un aer instituţional mai adecvat în spaţiul american. Iar uşile s-au deschis nu numai pentru obişnuitele recepţii, ci şi pentru o serie de alte momente, de la concerte la seri de film (de exemplu, *Memorialul durerii*), de la „casa deschisă" pentru sute de vizitatori washingtonezi, la Crăciunul românesc pentru numeroşii copii adoptaţi de americani din România, de la conferinţe de studii române la reuniuni cu grupuri de bursieri fie români, fie americani, de la întâlniri cu viitorii diplomaţi americani la Bucureşti la prezentări de literatură, de civilizaţie românească. Sunt prea multe asemenea evenimente mai mici sau mai mari, întâmplătoare sau instalate ca obişnuinţă, ca să le pot menţiona mulţumitor. O creaţie ad-hoc rezultată din colaborarea cu "omologii" de la Ambasada Elveţiei a dus la o reuşită seara de spectacol dedicată lui Tristan Tzara şi întemeierii dadaismului la Zürich, cu echipa de muzică electronică şi de improvizaţie live a românului Dinu Ghezzo, de la New York University şi trupa americană de la Scena Theatre.

A.B.: Ai mai scris? Ai proiecte ?

I.I.: Nu am scris practic deloc poezie în toţi aceşti ani şi nici după întoarcere. E timpul trăirii, cum spuneam. M-am bucurat să traduc şi să propag cât am putut de mult din literatura colegilor mei. Poezia are un public al ei de o deosebită calitate în Statele Unite - dar, de exemplu, la Biblioteca Congresului, Camera Poeziei este sus de tot, sub acoperişul de la Jefferson Building (cea mai veche clădire a bibliotecii) şi puţină lume ştie cum se ajunge acolo sus. Proiecte am, desigur. Iar în acest moment traduc un volum de poezie al lui Andrei Codrescu, pentru o ediţie bilingvă în pregătire la Fundaţia Culturală Română.

NECONVENȚIONALE

de
Ioana
Pârvulescu

Premiile literare

Semne de întrebare

Dorin Tudoran
(n. 30 iunie 1945, Timișoara)

1977 - Premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor (*O zi în natură*, Ed. Cartea Românească) și *Uneori plutirea* (Ed. Eminescu)
1991 - Premiul onorific al Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate

UN SUBIECT de dispută niciodată epuizat este contradicția dintre opera unui scriitor și viața lui: cu cît e mai clară discrepanța cu atît sporește interesul semenilor. Congruența viață-operă vine mult mai rar în discuție. Sacrificiul constant, cotidian, așadar discret nu are relevanță pentru publicul dornic de gesturi abrupte, de crime sau de sinucideri, fie ele numai morale. Cînd viața și opera sînt vase comunicante, receptarea e îngreunată căci în ochii omului de rînd cerneala și sîngele sînt nemiscibile. Or, viața și cărțile scrise de un poet ca Dorin Tudoran demonstrează contrariul. Principala lor calitate este *rezistența,* însușire cu atît mai valoroasă cu cît - poezia lui o dovedește - vine pe un fond de hipersensibilitate, de vulnerabilitate. Viața lui Dorin Tudoran a fost marcată de exilul american, cu toate episoadele de hărțuială psihică și nu numai care precedau un asemenea pas în orice societate totalitară, episoade despre care există astăzi o întreagă literatură. Una dintre cele mai consistente publicații ale exilului românesc, revista *Agora,* a fost scoasă de Dorin Tudoran. Revenit după 1989 în țară pentru perioade de timp variabile, Dorin Tudoran a continuat să reziste, de data aceasta unor ispite de cu totul altă natură: mediatizare excesivă, exhibare a propriilor merite etc. Numele lui poate fi întîlnit în revista tinerilor scriitori din Basarabia, *Contrafort* și în *Vatra,* unde semnează articole echilibrate și sobre. La rîndul lor, cărțile lui Dorin Tudoran premiate de Uniunea Scriitorilor acum două decenii, *Uneori plutirea* și *O zi în natură,* rezistă, ambele, la lectura de astăzi. Pentru a evita redundanța argumentelor, am ales numai una dintre ele.

O zi în natură cuprinde poeme puse sub semnul posibilului. Sprijinit pe POATE și pe DACĂ, universul lui Dorin Tudoran e virtual și multiform. Cititorul de astăzi îl poate descifra altfel decît cel de ieri întrucît nu concluzia ci ipoteticul este teritoriul explorat de poet. De aici frecvența semnelor de întrebare; dar chiar atunci cînd se încheie cu punct, poemele lasă loc suspensiei și nedumeririi, adică nesfîrșitei căutări. „Ca și cum", „Poate că ești...", „Poate că eu sînt...", „Dacă nu putem afla..." „dacă o să ți se pară..." „și dacă/ mi se va năzări..." „N-am știut niciodată..." - așa încep poeme ori strofe din *Biografia* lui Dorin Tudoran, adică din prima parte a volumului *O zi în natură.* La fel de semnificativ este poemul care încheie cartea, numit eminescian *Și dacă...* Identitatea titlurilor nu trebuie să înșele: în timp ce la Eminescu fiecare strofă își conținea răspunsul „Și dacă.../E ca...", replica lui Dorin Tudoran înlocuiește răspunsul cu o întrebare:

Și dacă tu ai fost
ce trebuia să fii
și-n loc să fi plecat
tu trebuia să vii?
. . . . . .
Și dacă am afla
ce-a fost, de fapt, cu noi
plecată tu ai fi
sau umbra mea de-apoi?

Și dacă ne-a fost dat
cu-aceste umbre reci
să desenăm păduri
și rîuri pentru regi? (pp. 122-123)

Acest semn de întrebare închide cartea lui Dorin Tudoran, închide drumul parcurs de poet cu o deschidere către cititor. Cei aproape o sută de ani trecuți de la eminescianul *Și dacă...* (1883) au adus poeziei lumile paralele, bifurcația la care gîndul alege întotdeauna, cu regret, celălalt drum decît cel pe care l-au ales pașii. Aceasta este ideea din poemul *Și dacă...* scris în anii '70 ai secolului nostru de Dorin Tudoran, idee care se regăsește, în diferite forme, în întreaga carte și ale cărei urme există probabil în viața fiecăruia dintre noi. Poezia lui Dorin Tudoran se construiește pe condițional-optativ și pe conjunctiv din îndoiala că ar mai fi putut exista o variantă pe lîngă cea concretizată deja și că aceasta ar fi schimbat totul. Nu se știe însă dacă în bine sau în rău - și de aici chinul. Reveria eminesciană (insist asupra legăturii cu lirica lui Eminescu pentru că a fost simplificată și criticată) circumscria singura variantă imaginabilă pentru gîndul și simțurile poetului, pe cînd imaginația lui Dorin Tudoran creează o alternativă, fără a fi convins că una ori alta este mai bună. În dragoste „de te-aș atinge" rămîne mai bogat decît „te-am atins", dar ele nu se exclud una pe alta, nu sînt antinomice. În timp ce atinge, poetul poate visa la „de te-aș atinge", altfel spus, în timp ce iubește i se poate face dor de ființa iubită. De aceea, avînd-o în față îi cere să se ascundă permițînd conturului din vis să-l înlocuiască pe cel concret:

Ascunde-te ochiului meu
ca o față neștiută a lunii,
te voi visa precum păunii
dormind sub lyra lui Orfeu.

De te-aș atinge, ai suna
ca orga unei catedrale
din care urcă, în spirale,
văzduhul spre-a se lumina. (p. 93)

Pe lîngă aceste puncte de rezistență: deschiderea în posibil și descoperirea simultaneității dorințelor contrare (sau măcar diferite) ale omului, fie el antic, modern sau postmodern, poezia lui Dorin Tudoran mai are un atu care leagă și el, asemenea celorlalte două, creația de receptare. E construită pe dialog. Un *eu* divers («„Eu!" „Eu!" „Eu!" - întîmplări crîncene, simultane, ale aceleiași ființe» p. 116), ale cărui ipostaze principale sînt Îndrăgostitul și Neliniștitul, este prins, în fiecare poem, în comunicarea cu un *tu.* Frumusețea relației eu-tu este că evoluează aici între poem și psalm, *cîntec* și *rugăciune.* Eu-tu sînt, pe rînd, bărbatul și femeia, dar și omul și divinitatea („Ich und Du" de la Martin Buber). Din cînd în cînd poemele lui Dorin Tudoran cuprind nostalgii medievale, de la cîntecele trubadurilor și truverilor (așa cred că se explică mulțimea de poezii intitulate *Cîntec* și nu prin trimiterea la Nichita Stănescu) pînă la versetul biblic. Din prima categorie fac parte poeme în care se caută rima rară și virtuozitățile prozodice în proiectate ritualuri de *fin amor* (*Cîntec, De te-aș atinge, De dragoste, Repaos, Romanță, Gavotă medievală*): „Și te cînt și mi se pare/ că m-auzi și că te bucuri,/ trupul meu, hrană de fluturi,/ risipit e ca să zboare.// Te visez și mi se pare/ părul tău fără pereche,/ tainic far la mal de mare,/ miere-aprinsă și de veghe./.../ Te-am cîntat ori mi se pare?/ Te-am visat sau te visez?/Mă ridic? Îngenunchez?" -... p. 81). Din cea de-a doua categorie (*Ceremoniile umbrei, O linie cu adevărat imaginară, Echinox, Acvariul somnului, Nu știu, Levitație întreruptă* etc.) fac parte poemele în care chemarea lui *tu* este una mistică, chiar dacă ia formele „necanonice" specifice unei lumi desacralizate. Așa poate fi citit, de pildă, poemul *Scrisoare* cu care se deschide volumul *O zi în natură:* „Sfidează-mă! - apoi vom vedea cine ești.(...) Privește-te: oglinda cerului de-abia te mai poate cuprinde! Sfidează-mă!" (7).

Deși Dorin Tudoran nu este dintre poeții răsfățați de jurii, premiul din 1977 fiind mai degrabă o excepție, poezia sa intră în fertil dialog cu cititorul de azi. ■

1977 - Premiile Uniunii Scriitorilor

Poezie: Florin Mugur (*Piatra palidă*)
Gheorghe Pituț (*Stele fixe*)
Dorin Tudoran (*O zi în natură* și *Uneori plutirea*)

Proză: Ștefan Bănulescu (*Cartea Milionarului*)
Nicolae Breban (*Bunavestire*)
Mircea Ciobanu (*Istorii I*)
Sorin Titel (*Pasărea și umbra*)

Critică, istorie literară, eseu:
Gabriel Dimisianu (*Nouă prozatori*)
Mircea Martin (*Identificări*)
Lucian Raicu (*Nicolae Labiș*)

Dramaturgie:
Romulus Guga (*Noaptea cabotinilor*)

Publicistică și reportaj:
Marin Preda (*Viața ca o pradă*)
Eugen Simion (*Timpul trăirii, timpul mărturisirii*)

Marele Premiu (pentru întreaga activitate):
Alexandru Philippide

Debut:
Magdalena Popescu (*Slavici*)
Ion Bledea (*Vînătoarea de cai*)
Andrei Brezianu (*Odiseu în Atlantic*)
Mircea Diaconu (*Sugubina*)
Petru Romoșan (*Ochii lui Homer*)
Ion Vartic (*Spectacol interior*)
Marian Papahagi (*Exerciții de lectură*)

Afinități elective

Dragă Ioana,

E-o învălmășeală bleu, fragmente însingurate, jumulite de sens (uneori), amnezii inexplicabile (aparent), picoteli altoite cu zbuciumul cîte unui țipăt de furie. Las ordinea, bulinele, o iau de-a valma, nerespectîndu-mi promisiunea. Coceam o plămădeală de boală personală (1986), amestecată cu a celorlalți. În *Rom.lit.,* 41, 1996, Zigu Ornea (refren: „Nea' Zigu mi-a dat unt la mare!"; voi explica povestea cîndva) îmi dăruiește iarăși (greieri la creieri, acum!) repere țîrîitoare, alarme limpezi în ceața zilelor de-atunci. Uitasem c-a fost președintele juriului, îl bănuiam pe Cornel Regman (tremurau de frig împreună, la un capăt al mesei lungi, în camera cu sobă inutilă a lui Traian Iancu). Dispăruse total Anghel Dumbrăveanu. Îl zăresc brusc, alături de Romul Munteanu, chiar vizavi de mine. Ambii aveau fețele din ce în ce mai roșii. Numai că Anghel Dumbrăveanu era vesel, nepăsător. Romul Munteanu s-a prăbușit într-o amărăciune finală de netămăduit: nu primise premiu Fănuș Neagu. Fu transportat cu ambulanța familiei. Romulus Rusan a adus un sac (rucsac?) cu lemne scurte, încercînd să facă focul! A reușit? Am discutat cu Gabriela Adameșteanu despre Cătălina Buzoianu. A intervenit Mugur. Înseamnă că și dînsul „juriza"? (Culmea-i că țin minte replicile, fără legătură cu premiile, îmi scapă însă figura lui Mugur; scena e din altă piesă?) Valeriu Cristea (mă înșel?) venise sau trebuia să plece la Paris? Livius Ciocârlie se măcina fin, subțire, corect, prins la mijloc de tabere adverse, pășind ferm, după scrutine sîcîitoare, pe drumul exact. Constanța Buzea, tenace, inteligentă, a scos o debutantă aproape necunoscută. Mie nu mi-a mers nimic! Premiul lui Dinescu, *Rimbaud negustorul,* s-a datorat tuturor. I-am telefonat: „Trei voturi împotrivă". „Cine-s ăia?", s-a uluit. „Nu știu, cum naiba?", m-am iritat pe bune. (Să nu pierd ocaziunea. Pe *Teroarea bunului simț,* în 1980, mi-a improvizat o dedicație genială. Peste ani, trăsnit de text - o scrisoare, de fapt - în moalele dreptului de autor, a rupt scurt foile formidabile, confiscîndu-mi-le, ba dispăru și volumul! Iată „răzbunarea" mea!! Dezvălui ce-a scris pe *Rimbaud negustorul,* pișcîndu-mă optzecește: „Șoferului Emil Brumaru, a cărui limuzină va intra cu siguranță în literatura română, făcînd-o praf, această carte, cu tot respectul pe care un pieton vi-l poartă, Dinescó". Nu-ș' ce-l țiuise, ne tutuiam, pe viu grai, pînă-n tulpina măduvei!!) Întrerup lățit de nostalgie. N-am condus decît o vară!! Unde-i *Cutia milelor,* din *Biserica Sf. Naum,* de la Struga (1973), Mircea Dinescú?

(va urma, vorba lui Patapievici, în bătaia săgeții!!)

Emil Brumaru

Primim:

Stimate Domnule Brumaru,

Pentru corecta Dvs. informare, mă simt obligată să vă aduc la cunoștință că am luat o singură dată premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor (în 1970, pentru volumul „A treia taină") spre deosebire de alți colegi care l-au luat de 6, 7 sau chiar 8 ori.

Cu speranța că posteritatea mea literară va ține cont de premoniția Dvs., dați-mi voie să vă citez:

„Eterna Ana Blandiana"

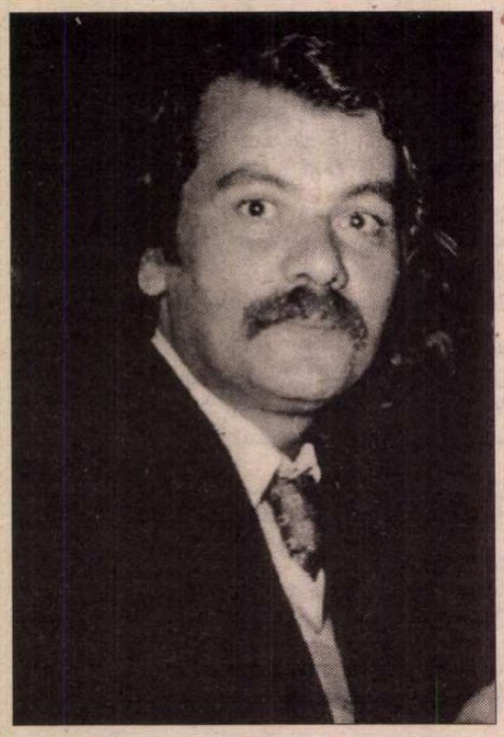

Ion STRATAN

Dedicații la „Comedia umană“

Lucien de Rubempré
Asta este, asta e

Scarron și romanul comic
Frângând graiul cel adonic

Au rămas în urmă mult
Și acuma mai ascult

Doar de Honoré, amicul
Ce ne-am îmbarcat pe bricul

Școlii-viață, școlii-moarte
Cu nimic ce le desparte

Andoche Finot

Din „Illusions perdues“
Ai venit și-acum te du

Cercător de noi iluzii
Pentru alte vremi, aluzii

Și substanță, formă, tot
Se face fiară cu bot

De-a fi omul pentru om
Cu atom nu-i pentru-atom

Contesa Foedora

În opt sute și treizeci
(vai, timp, tu, mereu cum treci)

Se îndrăgosti de ea
Peste cap, colet, lulea

Raphäel de Valentin

Simulînd „d'être en train“
De-al iubi, contesa dură

Îl tratã ca pe natură

Emilie de Fontaine

Dintr-un „Ancien Régime“,
Fata contelui, găsim

Se livră societății
După scuturarea vieții

Regelui celebru, dur
Pentru copil și pandur

Cu vicomte Longueville
Prinzând iar al vieții fil

La balul lui Birotteau
Alese un si, nu do

Maître Frenhofer

Ai fi scris „Catherine Lescaut“
Capodoperă în do

Apărată de Poussin
Unde este viața semn

Încercând perfecțiunea
Ai rămas pe foi cu numa

Umbra ei și umbra mea
Către literă și stea

Gaubertin

După douăzeci de ani
Petrecuți între plăvani

Ai furat și-ai fost gonit
De cei ce te-au omenit

Generalul Mont cornet
- Când aevea e, nu e -

După ce-ai fost arestat
Iubești interes de stat

Felix Gaudissart

Te-ai îndrăgostit de-o floare
Tu, care nu știi că doare

Mult, ca miile de spade
Din adâncuri și fațade

La Vauvray ca director
Ai căzut într-un picior

Și iar vinzi idei, slogane
În buticul dumitale

Esther Van Gobseck

Tot gândind la o Torpilă
Înnegritu-s-a o filă

Doar de drag de Lucien
Cîștigat-ai yen cu yen

Pentru a îl ține-aproape
Pentru a îl ține-aproape
Pentru a îl ține-aproape

Jean Esther Van Gobseck

Pentru tine, Aur, Banul
Îți e doar contemporanul

Pentru tine Franc, Arginții
Schimbatu-ți-au locul minții

Pentru tine, templul tău
Aur fără Dumnezeu

Godefroid

Mal siècle, Mal siècle
Frații Consolați pe veacuri

Ți-au adus un plin în zbor
Să le fii de ajutor

Caritatea este, nu e,
Numai luna e gutuie

■

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Scrisu-am, fiind mahmur, Fără bec la abajur

(Hambarul lui Moll Flanders)

Bocește fratele lui Robinson Crusoe

Mladă Madă,
Vin' și adă
Trupul tău precum o spadă,
Cu sînii mari și de pluș
De o parte și de altă
De tăiuș.
Și mai adă,
Mladă Madă,
Ceea ce-i și stuf și baltă
Dulce
Între craci lungi, de m-aș duce
Ca pe-un drum, pe ei, o viață,
Să ajung, spre dimineață,
Cînd mi-e frig,
La rozvînătul cîrlig,
Sufletul să mi-l atîrn:
Zbîrrrn!!!

■

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Ornea

Ediția critică M. Sadoveanu

SADOVEANU și-a pregătit, cu socoteală, debutul. A adunat schițele, dintre care puține încredințate unor reviste, și a așteptat, ca un țăran chivernisit, să se adune recolta. În 1904 a ieșit în lume cu patru volume deodată, obținînd admirația cititorilor și a criticii. Iorga a declarat, în *Sămănătorul,* unde povestitorul era un colaborator activ, anul literar 1904 drept „anul Sadoveanu". Maiorescu l-a primit pe prozator acasă, în Salonul din strada Mercur 1, i-a comunicat înalta sa apreciere și umbla, în buzunar, cu schița *Moarta,* pe care o citea celor la care mergea în vizită. Scriitorul îi scria în 1906 prietenului Enric Furtună regretul de a nu fi așteptat să debuteze cu zece volume odată. Și în 1904 nu avea decît 24 de ani. Forța creatoare a prozatorului era de nestăvilit. În 1905 publică alte două volume, în 1906 altele două, în 1907 patru, în 1908 alte trei. Obținuse în 1906 premiul Academiei iar criticii vremii (Maiorescu, Iorga, Ibrăileanu, Chendi, M. Dragomirescu) îi recunosc marele talent, consacrîndu-l. Prozatorul, cu producția sa debordantă, a ținut să-și impună decizia. Înțelegea să trăiască, ca un profesionist, din munca sa creatoare. Și a izbutit. *Viața Românească,* unde scriitorul a devenit colaborator chiar de la apariția revistei în 1906, îi plătea 200 lei pentru o schiță sau nuvelă și 600 lei pentru un roman iar editurile îi achitau, prompt, volumele publicate. În 1909-1911, n-a publicat decît cîte un singur volum. Era inspector al așezămintelor culturale, în 1909 fusese director al Teatrului Național din Iași, își ridicase o căsuță a lui la marginea Fălticenilor, avea o livadă și stupi cu albine, stăpînea o moară și scotea, împreună cu Arthur Gorovei, revista, de popularizare, *Răvașul poporului,* care n-a prea mers. Lucra, cum îi scria lui Ibrăileanu în mai 1909, „trei ore dimineața, apoi, cercetez grădina, urmăresc creșterea florilor, mă mai duc la moară de stau de vorbă cu oamenii, pe urmă fac planuri și mă gîndesc la casa ce voi face." Renunțase la *Răvașul poporului,* ajungînd la încheierea înțeleaptă că mai întîi țăranii trebuiesc alfabetizați și, apoi, să li se ofere reviste instructive și ajutătoare. În noiembrie 1909 devine codirector la *Cumpăna,* care, și ea, va dura numai pînă în martie 1910.

Fără îndoială că în producția sa artistică erau deniveleări. Ba unii analiști consideră că există două vîrste de creație în opera lui Sadoveanu, cea de a doua, matură și superioară artistic, începînd de la *Hanu Ancuței* (1928). Dar există adevărate capodopere și în creația de început, de n-ar fi să pomenim decît de schițele *Un țipet, Moarta* și, în 1909, *Haia Sanis.* Și mai sînt, desigur, și altele. Am recitit, zilele astea, trei volumașe din opera sadoveniană publicate în 1909-1911, în ediția critică a operei scriitorului îngrijită de Cornel Simionescu. Mărturisesc că am încercat o rară desfătare și am regretat, încă o dată, că nu-mi fac vreme să recitesc, la un an odată, cîteva volume din opera marelui prozator. Uiți de toate și de nimicurile zilnice, cufundîndu-te în lumea de demult a celor umiliți și ofensați. E o altă lume și alt orizont de răgaz, așteptare și suferință, recreate cu mare artă de bijutier. Fie și actul de comparare a suferințelor celor de demult, de pe la sfîrșitul secolului trecut, e născător de reflexie. Vorba lui Cioran, era alt timp, este alt timp. Iar suferința sufletească e mereu, aceeași, numai cumva altfel modelată. *Cîntecul amintirii,* volumașul din 1909, e compus din schițe și nuvele. Sînt, poate, în tonul de atunci al povestirilor lui Sadoveanu. Una (care dă titlul volumului) e o istorisire înfiorată, a unui cioban care le povestește copiilor, noaptea, pe cîmp, despre un fost ciobănaș Axăntel îndrăgostit de o Irină. Tatăl fetei i-a nesocotit fetei voința și a căsătorit-o după un bogătan care nu-i era drag. Ibovnicii continuau să se întîlnească, pe furiș, în unele nopți de ei convenite. Soțul, Alvanitul, le ia urma, îi găsește îmbrățișați și nenorocirea se produce. Alvanitul o ucide pe Irina cu hangerul și Axăntel, ajutat de cîini, îi zdrobește capul cu ciomagul. La sfîrșitul istorisirii, copiii înțeleg cum că Axăntel de odinioară e chiar povestitorul de azi. Mica schiță *Povestea cu Petrișor* e o prefigurare, în 1909, a viitoarei *Hanu Ancuței* din 1928. Petrișor e trimis de boierul său de la Cornul Caprei - să o convingă pe Anița (stăpîna hanului de deasupra Siretului) să vină să se drăgostească, la conac, cu el. Dar hangița avea un soț stăpîn, ungurul Mogoș, înzestrat cu forțe suprafirești, despre care, noaptea, la focuri, povestesc călătorii cunoscători. Dl. Nicolae Manolescu a descoperit, în 1970, în această povestire din 1909, un strat fantastic. E aflat în întreaga țesătură a povestirii, dar mai cu seamă în aburul vrăjitoresc al comportării lui Mogoș care, odată, povestesc oamenii, aflînd că oile sînt neliniștite și clopotele bat în dungă a alarmă, și-a scos cojocelul, l-a trîntit pe jos, îl tot călca, iute, cu picioarele, pînă ce toate s-au liniștit. Petrișor trăiește și el un moment care-l avertizează că Mogoș e „frate cu diavolul". Și, aș aminti finalul care ne previne: „Nu se poate ști dacă Petrișor n-a visat totul". Dl. Nicolae Manolescu vede, cu dreptate, în această povestire fantastică și altele asemenea ale lui Sadoveanu, izvoare ale unor nuvele fantastice ale lui Galaction și, mai ales, cele tîrzii ale lui Vasile Voiculescu. Dar alte bucăți, din acest volum din 1909, ca *Hoțul, Faceri de bine, O zi ca altele,* sînt povestiri despre mizeriile, unele liminare, ale umiliților și suferinzilor de ieri și astăzi. Evocarea, în *Hoțul,* a cazului limită al unui țăran, care fură un car cu lemne pentru a-și putea îngropa un copil și e omorît de bătaia boierului și a oamenilor e, în simplitatea ei nudă, sfîșietoare. Dar, cu siguranță, piesa de rezistență din acest volum e nuvela (de fapt, un roman concentrat) *Haia Sanis.* Tulburătoarea nuvelă a rămas, indiscutabil, drept o capodoperă a creației sadoveniene, din această primă vîrstă creatoare. G. Călinescu, care - cum se știe - în *Istoria literaturii* din 1941 - nu l-a prea răzgîiat pe marele scriitor cu opera sa, observa, totuși: „un adevărat roman patetic, deși scurt, e *Haia Sanis,* cea mai echilibrată dintre scrierile lui Sadoveanu... Cu multă dreptate s-a alăturat *Fedra* lui Racine de *Haia Sanis,* care e o Fedră mai ferină. Nuvela destăinuie la scriitor o capacitate patetică clocotitoare, savant compresată prin indiferență tehnică". Într-adevăr, Haia, tînăra evreică îndrăgostită de neisprăvitul Ștefan Bucșan, e un personaj răscolitor. Își urmează destinul pătimaș, înșelînd-o pe prietena ei Tudorița, căreia i-l fură pe Ștefan, ademenindu-l și ținîndu-i calea, deși știe prea bine că iubitul a lăsat-o de izbeliște pe Tudorița cu un copil. Toate insistențele părinților sînt zadarnice, Haia întîlnindu-se pînă la sfîrșitul toamnei, serile, pe toloacă, cu Ștefan. Și cînd spre iarnă rămîne însărcinată, ca să o scape de sarcină, moașa ghettoului îi administrează o poțiune salvatoare care, de fapt, o ucide. Iar ea, deși înșelată, articulează, ca o halucinată: „Tot mi-i drag... mie tot mi-i drag". Remarcabil e recreată și atmosfera ghettoului din marginea Fălticeniului, cu Sanis măcelarul, taciturn, lovind pămîntul cu cizmele lui pline de sînge, care pleacă la Pașcani să afle sfatul rabinului pentru nenorocirea în care a intrat familia sa, datorită fetei, răsfățate. Totul în această nuvelă e cumpănit, nuanțat și echilibrat, forța sufletelor zbuciumate găsindu-și mari forțe artistice de recreare.

ADEVĂRAT că *Povestiri de vară* din 1910 e un volum mai palid, deși descrierea secetei pustiitoare, din *Ceasul al doilea,* amintește de inegalabilul dar descriptiv al autorului. Și nici microromanul *Apa morților* din 1911 nu e o creație de prim-plan, făcînd parte din scrierile de plan secund ale scriitorului. Dar ghiara leului se simte bine și în aceste scrieri de rangul al doilea. De fapt, *Apa morților* e o scriere reminiscent sămănătoristă. Răzeșul Matei Dumbravă din Adîncata și-a măritat fata cu un tîrgoveț, socotit un înstrăinat. După ce concepe doi copii, Aglăița moare, lăsîndu-și odraslele pe mîna șmecherului Vasilică-Popasu, care se recăsătorește, obijduindu-și copiii. Panaite, băiatul, epileptic (un ecou neașteptat din Dostoiesvski), e alungat de acasă, fugind în lume, iar fata, Maria, e măritată cu un bătrînel, numai ca să-i rămîie casele de zestre. Maria e nefericită în căsnicie. Bătrînul Dumbravă răzeșul realizează, într-o noapte de Paște, cînd vine să-și vadă nepoata, că plecarea fetei sale la oraș a fost nu numai o înstrăinare, dar o adevărată dezrădăcinare. Își ia nepoții acasă (în aceeași noapte a Învierii a reapărut și Panaite) și trăiesc, toți, în raiul pămîntean, care este satul Adîncata. Tîrziu, după alte încercări, Maria se îndrăgostește de moșierul Voinea, și el un agricultor care nu concepe viața altfel decît la țară, și, treptat, viața reintră în normalitatea ei firească, departe de orașul tuturor pierzaniilor.

Ediția critică a operei lui Sadoveanu a fost inaugurată de dl. Cornel Simionescu în 1981. Tîrîș-grăpiș, pînă în 1988 au apărut cinci volume. Al șaselea e din 1991 și, acum, în 1996, a apărut al 7-lea, fiind predat și al optulea. Cum editorul anunță că ediția va avea 25 de tomuri, e evident că mai e mult pînă departe. Va mai apuca editorul, ajutat bine, la comentarii - secțiunile geneza și receptarea operei - de dl. Fănuș Băileșteanu să-și încheie colosalul travaliu? Nu riscăm să ne oprim, undeva, pe traseu, și cu ediția critică Sadoveanu? Le doresc editorilor să ajungă să-și vadă efortul creator pînă la finalul lui. Ediția e impecabilă filologic iar variantele scrupuloase pînă la infinitul mic. Nu cred că toate variantele, chiar cele considerate active, sînt importante, deoarece scriitorul a făcut rareori modificări, mai ales, de la trecerea pieselor din reviste în volum. Reeditările n-au decît, arar, modificări ale autorului, majoritatea fiind scăpări de corectură. E inutil, cred, să fie menționate și editorul consumă un efort extraordinar, în colaționări, pentru a le depista. De fapt, acestea, cred, nu sînt variante. Sper mult să ajung să scriu despre ultimul volum al acestei monumentale ediții critice. Dar mă bucur, imens, că anul 1996 a adus în librării, datorită stăruinței Editurii Minerva, cel de al 7-lea volum al ediției critice Mihail Sadoveanu. Asta înseamnă că mai putem spera și că nu totul e pierdut în materie de restituirea, în ediții critice, a operei literaturii române clasice.

■

Mihail Sadoveanu, *Opere,* vol. 7. Ediție critică de Cornel Simionescu. Note și comentarii de Cornel Simionescu și Fănuș Băileșteanu. Editura Minerva, 1996.

Un alt dialog româno-american

PERSONAJELE:

George Washington, primul președinte al Statelor Unite ale Americii;
Ion Iliescu, al doilea președinte al României.

Seară de toamnă la New York. Obosit după o zi încărcată, Ion Iliescu se odihnește. Ca prin farmec, în fotoliul din fața lui se materializează un personaj grav, în uniformă de general din secolul al XVIII-lea.

ION ILIESCU: Ce se întîmplă? Cred că visez...

GEORGE WASHINGTON: Nu, nu visați. Sînt chiar eu, cred că mă recunoașteți.

II: Da, desigur, cine nu v-ar recunoaște? Arătați ca în portretele oficiale. Mă surprinde însă onoarea pe care mi-o faceți.

GW: Nu fiți așa de modest! Vă urmăresc de mult cariera...

II: O găsiți demnă de interes?

GW: Ca să fiu sincer, mă intrigă mai ales niște coincidențe curioase.

II: Între care fapte?

GW: Nu ați găsit probabil prilejul să reflectați asupra unor bizare potriveli între traiectoriile noastre politice. De pildă, amîndoi am fost aleși președinți la exact două sute de ani distanță, eu în 1789, Domnia Voastră în 1989.

II: O clipă, Excelență...

GW: Spuneți-mi „Domnule Președinte", atît ajunge. Am fost întotdeauna atent cu detaliile de protocol.

II: Mr. President, dacă e să vorbim despre coincidențe, să începem cu aceea dintre meseriile noastre de bază...

GW: Într-adevăr, sînteți, după cîte știu, inginer de ape.

II: Iar dumneavoastră, inginer de teren, arpentor mi se pare.

GW: Dar, în primul rînd, militar!

II: Desigur. Avînd în vedere pregătirea noastră pozitivă, mi se pare potrivit să ne precizăm termenii. Eu nu am devenit, în 1989, președintele țării, ci al CPUN, un fel de Congres de tranziție.

GW: Și nici nu ați fost propriu-zis ales, ați fost, cum să spun...

II: Emanat, am fost emanat de revoluție.

GW: N-avem acest cuvînt în engleză.

II: Poate pe vremea dumneavoastră nu-l aveați. Limbile evoluează.

GW: Coincidențele nu se opresc însă aici. Amîndoi am fost realeși tot la două sute de ani distanță, eu în 1792, Domnia Voastră în 1992.

II: Este și o deosebire, totuși. Dumneavoastră ați fost *reales* în 1792, eu am fost *ales* în 1992, pentru prima dată după adoptarea Constituției.

GW: Atașați o mare importanță acestui fapt?

II: Depinde de împrejurări. Acum, în orice caz, da.

GW: De ce?

II: Pentru că, vezi mata, un mandat pre-constituțional este altceva decît unul post.

GW: Constituția voastră a adus, deci, mari schimbări în definirea funcției prezidențiale?

II: La drept vorbind, ele sînt minime.

GW: Atunci? Chiar că nu înțeleg.

II: Este o problemă de numărătoare. Adversarii mei, speriați de lipsa lor de popularitate, vor să mă împiedice să candidez, susținînd în mod neîntemeiat că m-aș prezenta pentru a treia oară.

GW: O clipă, iertați-mă, gîndesc oarecum încet, dar, se spune, temeinic. Ați spus că perioada 1989-1992 nu contează, deoarece ați fost, pe vremea aceea, doar președintele unui fel de Congres. Deci, vă prezentați la alegeri pentru a doua oară.

II: Vedeți, au mai fost niște alegeri în 1990.

GW: Spuneam eu bine: ați fost *reales* în 1992, ca și mine în 1792.

II: V-am explicat doar: ce a fost înainte de Constituție nu trebuie numărat.

GW: Am înțeles. Aici se opresc asemănările dintre noi. Eu am refuzat să candidez în 1796, Domnia Voastră vreți cu tot dinadinsul să candidați în 1996.

II: Nu că vreau eu. Mă vrea țara!

GW: Credeți că pe mine nu m-au vrut? S-au rugat de mine să candidez pentru a treia oară. Am rămas inflexibil. La 19 Septembrie 1796, am dat publicității scrisoarea de adio către națiune, *The Farewell Address.* Datorită exempului meu, am dat forță Constituției și nici unul dintre succesorii mei - cu o singură excepție - nu a îndrăznit să-și perpetueze puterea dincolo de opt ani.

II: Oricum s-ar socoti, eu n-am avut decît șase...

GW: Abandonează, puterea este doar o povară.

II: N-am cui s-o trec. Adversarii mei sînt niște incapabili, așa că trebuie să mă sacrific.

GW: Credeți că eu aveam vreun înlocuitor valabil? John Adams, care m-a urmat era un... My God!...

II: Mr. President, permiteți-mi să vă întreb. Ați renunțat să candidați numai de dragul „sfintei Constituțiuni"? N-ați avut și alte motive?

GW: Nici unul, afară de dorința de a ieși din vîltoarea patimilor politice.

II: Nu era și, iertați-mi îndrăzneala, dorința de a evita să constatați pierderea de popularitate?

GW: Vă referiți la atacurile îndreptate asupra mea în urma tratatului cu Anglia? Cei înțelepți l-au înțeles.

II: Adică cei puțini.

GW: Au fost, într-adevăr, mulți care m-au atacat pe nedrept, invocînd pînă și felonia, tocmai în privința mea, cel cu conștiința curată.

II: Totuși, prin Tratatul Jay, favorizați Anglia în disputa cu Franța, în ciuda faptului că erați, încă din 1778, aliat cu aceasta din urmă, căreia îi datorați totul, chiar și independența Statelor Unite.

GW: Dați-mi voie, nu vă îngădui să mă acuzați de inconsecvență, tocmai Domnia Voastră, care relativizați pînă și o simplă numărare. Aveam un tratat, ce-i drept, dar cu regele Franței, iar, în 1793, Franța nu mai avea rege.

II: Așa cum, în 1990, România nu mai avea Constituție.

GW: O clipă, nu văd legătura.

II: Vreau să spun că argumentul cu regele Franței valorează tot atît cît numărătoarea mandatelor mele, Tratatul Jay face cît Mandatul Trei, deci amîndoi judecăm corect, ca niște conducători responsabili.

GW: Vă mulțumesc pentru compliment. Totuși, hai să împingem mai departe asemănările dintre noi! Renunțați la candidatură de dragul democrației și patria vă va fi recunoscătoare.

II: Ce puțin îmi cunoașteți compatrioții!

GW: Se vede că-i disprețuiți.

II: Eu? Îi iubesc!

GW: Dar nu-i respectați. Poate că îi vedeți corect așa cum sînt, nu însă și cum ar putea deveni.

II: Cînd? Peste douăzeci sau peste două sute de ani?

GW: Ce importanță are? Cine crede în democrație știe că, odată create instituții solide, mentalitățile nu vor întîrzia să se amelioreze. Lăsați după Domnia Voastră instituții care să dăinuie, nu o imagine care, vrînd, nevrînd, tot se va ofili!

II: Democrația este un concept care trebuie și el dezvoltat. Nu-mi voi considera misiunea încheiată înainte de a defini democrația originală.

GW: Ascultați-mă pe mine! Renunțați la noul mandat, indiferent ce număr de ordine are! Faceți-o chiar la data de 19 Septembrie, cînd se vor împlini două sute de ani de la *Farewell Address.* Nu uitați să pomeniți de această aniversare. Vă va folosi.

II: Dacă aș face-o, aș împlini gîndul unui filosof la care am ținut mult. El spunea că, în istorie, fiecare lucru se întîmplă de două ori.

GW: Prima oară ca tragedie, a doua oară ca farsă.

II: Cum? Îl cunoașteți pe Marx?

GW: Ne mai omorîm și noi timpul citind.

II: Vă plictisiți, nu? Mă tem că asta mă așteaptă și pe mine dacă renunț!

GW: E totuși mai bine să renunțăm la lume înainte ca ea să renunțe la noi.

Imaginea lui George Washington dispare. Ion Iliescu rămîne tăcut și gînditor.

A consemnat, nevăzut,
Adrian Mihalache

**) Acest dialog nu a fost cuprins, probabil din motive de modestie, în lucrarea „Dialoguri româno-americane" de Ion Iliescu, Editura Nemira, 1996.*

Primim:

Din nou despre cultura românească

ALEXANDRU Niculescu a publicat în *România literară* din 25 sept.-1 oct. 1996 (nr. 38) un articol intitulat *Cultura românească din exil* care țintește să demonstreze că „o cultură românească *liberă* nu se poate face fără *integrarea* valorilor apărute și risipite în lumea largă". Autorul articolului citează numele a numeroși autori pentru care revendică „integrarea". Printre ei, unii deplin integrați, generos publicați, unanim cunoscuți și recunoscuți - Eliade, Cioran, Ionesco, pentru a nu-i cita decât pe aceștia. Dar, cu câteva excepții, sunt absenți autori care au făcut cât au putut de mult în condiții materiale cel mai adeseă precare pentru a impune cultura română și, mai ales, literatura.

Fără a mă întoarce la Fondane, Isou, Istrati, Sernet, Tzara, Voronca (asemenea lor, Eliade, Cioran, Ionesco au optat pentru Franța înaintea preluării puterii de către comuniști), îmi voi lua permisiunea de a repara aici câteva dintre omisiuni (mă voi limita, fără pretenția de a fi exhaustiv, la autori care au publicat opere literare la edituri din Franța și pe care le-au scris în română sau franceză):

Ioana Andreescu - Două romane, dintre care unul, *Discurs sentimental,* a primit Premiul pentru roman al Societății oamenilor de litere în 1984. Colaboratoare la *Cahiers de littérature orale,* unde a coordonat mai multe numere, ea a mai publicat, cu Mihaela Bacou, *Mourir à l'ombre des Carpates,* carte elogiată de Mircea Eliade în *Jurnal*-ul său.

Theodor Cazaban - Un roman, *Parages,* care i-a adus elogiile criticilor, printre care și pe cele ale lui François Mauriac. Tot Theodor Cazaban a colaborat la enciclopediile Larousse.

Constantin de Chardonnet (Dan Constantinescu) - Un volum de poezie.

Ilie Constantin - Trei volume de poezie. Marele premiu pentru tineri al Societății oamenilor de litere (1989) pentru romanul *la Chute vers le zénith.* A publicat și o antologie bilingvă, *Poètes roumains.*

Petru Dumitriu - Trei romane.

Rodica Iulian - Două romane. Cronici literare la R.F.I.

Miron Kiropol - Mai multe volume de poezie. Pictor.

Gherasim Luca - Este considerat ca unul dintre cei mai mari (dacă nu cel mai mare) poet francez din a doua jumătate a secolului.

Maria Mailat - Un roman, care a repurtat un mare succes de critică, dar și comercial.

Norman Manea - Două volume de proză scurtă (Marele premiu literar în SUA).

Bujor Nedelcovici - Patru romane. Premiul Libertății al Pen Club-ului în 1986 pentru *le Second messager.* Colaborează la revista *Esprit.*

Ana Novac - Romane, eseuri, piese de teatru, un „jurnal" intitulat *J'avais quatorze ans à Auschwitz.*

Ion Omescu - O piesă și patru eseuri despre teatru. Premiul Biguet al Academiei franceze (1988) pentru *Hamlet ou la tentation du possible.* Activitate de regizor.

Alexandru Papilian - Două romane. Conduce secția română de la R.F.I.

Toma Pavel - O povestire, două eseuri.

Jean Pârvulescu - Mai multe cărți de poezie și de proză.

Lucian Raicu - Un eseu. Cronici literare la R. F. I.

Edgar Reichmann - Trei romane și o povestire. Este cronicar literar la *le Monde* și *l'Arche.*

Sebastian Reichmann - Mai multe volume de poezie. Cronici literare.

Pius Servien (Coculescu) - Un volum de poezie postfațat de Paul Valéry.

Mira Simian - Un volum de poezie.

Sanda Stolojan - Nu este numai autoarea unui jurnal. Este și o importantă poetă căreia i s-au tipărit patru volume. A publicat și numeroase cronici literare.

Virgil Tănase - Mai multe romane. Activitate de regizor (în toate genurile).

Dumitru Țepeneag - Un volum de proză scurtă, șase romane (dintre care unul, *Pigeon vole,* publicat sub pseudonimul Ed Pastenague). A publicat și antologia *Quinze poètes roumains* și o carte de șah, *la Défense Alekhine.*

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

Magia cifrelor

N-AM ÎNŢELES niciodată pasiunea făcută de *o anumită parte a presei* pentru contabilul Theodor Stolojan, care a jucat o vreme rolul de prim-ministru *independent* al PDSR-ului. Dar trebuie să recunosc totuşi că felul cum scrîşnea din dinţi pe vremea aceea cînd tăia din fondurile destinate culturii era departe de cel de acum, care irită pe toată lumea. Şi asta nu pentru că între timp dl. Theodor Stolojan s-a mai îngrăşat şi arată altfel. Atunci ne vorbea în cifre şi - cum majoritatea oamenilor din presă are magia cifrelor tocmai pentru că nu prea este obişnuită cu ele - părea mai convingător. Acum, cel de-al II-lea expremier al actualei puteri care a depăşit faza aceea *seducătoare* s-a reîntors în patrie să ne vorbească, asemenea unui filozof, despre valoare. *Nu pot să nu recunosc valoarea acolo unde există* ne anunţă dumnealui, scrîşnind din dinţi altfel decît înainte, şi încercînd să ne convingă că aceasta ar străluci ca aurul pe figura măreaţă a actualului preşedinte.

Dacă tăcea, filozof rămînea, mi-am spus auzindu-l, fiindcă valoarea candidatului pe care-l susţine se vede cu ochiul liber şi nu era nevoie să-şi lase dumnealui situaţiile contabile, care nu suportă amînare, ca să se întoarcă în ţară pentru atîta lucru. (Măcar dacă ar fi venit să candideze pentru preşedinţie, cum i se propunea înainte de a fi înlocuit cu dl. Văcăroiu, fiindcă tot ducem noi lipsă de candidaţi!)

Faptul că dl. contabil Stolojan şi dl. contabil Văcăroiu ţin să ne comunice că dumnealor votează în continuare cu Ion Iliescu nu este un lucru rău. Ei au făcut contabilitate la vîrf şi pe vremea înaintaşului acestuia şi nu pot să-i sperie cifrele umflate ale bilanţului său. Că doar nu mai sîntem la vremea lui Caragiale ca să ne mulţumim: *s-avem şi noi faliţii noştri.* Veacul înaintează! Poate să dea faliment toată ţara, numai să rămînă *emanatul* pe locul său de la Cotroceni, pe care nu se-ndură să-l părăsească.

Dar nu de pericolul pe care-l reprezintă Ion Iliescu ne e nouă frică. Fiindcă, de la o vreme, acest pericol tinde să devină cu desăvîrşire ridicol. A înţeles acest lucru însuşi dl. preşedinte care nu mai zîmbeşte la fel ca înainte. Nu întîmplător, atunci cînd a văzut că o grămadă de oşeni rămaşi în urma evenimentelor l-au primit, la fel ca şi pe ceilalţi 15 candidaţi, cu pîine şi cu sare a izbucnit în plîns. *Am şi eu slăbiciunile mele omeneşti,* a spus printre lacrimi, şi era cît pe ce să ne înduioşeze. Dar, nu peste mult, înviase *ca pasărea Fenix din propria sa cenuşă.* Era perfect remontat şi scrîşnea din dinţi, aproape ca dl. Stolojan, spunîndu-ne că, dacă nu-l vom alege încă o dată, va fi vai şi amar de noi. Cei care-i fac şi acum caricatura la fel ca înainte, lăţindu-i zîmbetul *pentru liniştea noastră* pînă la urechi, ori nu l-au mai văzut de multă vreme, ori îl vor din nou preşedinte. Fiindcă, încrîncenarea de a rămîne cu orice preţ la putere i-a dat o cu totul altă înfăţişare. Văzîndu-l aşa cum este acum cu adevărat am fi putut să strigăm: *nu vă fie frică, Iliescu pică!* Efectul ar fi fost, fără îndoială, altul decît pe vremea Pieţei Universităţii. Numai că ne-a pierit pofta de a ne mai implica la fel ca pe vremea aceea. Fiindcă, din păcate, nu numai Ion Iliescu minte şi nu numai el se bazează pe calculele unor contabili de mîna a doua.

Fotogenicul Daniel Dăianu (care deocamdată nu este altceva decît economist la Banca Naţională) e mediatizat cu aceeaşi tenacitate, demnă de o cauză mai înaltă, cu care a fost mediatizat cîndva Theodor Stolojan. Intervenţiile sale incorecte şi dăunătoare cu privire la SAFI nu au părut nimănui neavenite. Ca dovadă că, într-o lume în care toate limitele au fost depăşite, nimic nu te mai poate compromite. Nu întîmplător, un parlamentar care se bucură de audienţă, cum era Varujan Vosganian, nu s-a sfiit să intervină şi el să prezinte implicarea lui Viorel Cataramă în această escrocherie ca pe un fel de apă vie, încercînd să-i convingă pe cei păgubiţi deja să stea liniştiţi iar pe cei nepăgubiţi încă să vină şi cu economiile lor, ca să se poată ieşi la lumină.

Îmi veţi spune că într-o economie de piaţă era firesc să vină vremea economiştilor şi vă voi da dreptate. Numai că noi nu avem încă nici economie de piaţă nici economişti. Avem nişte bieţi socotitori cu pretenţii care înregistrează pur şi simplu dezastrul, fie că ascund cifrele ca pe vremea *odiosului,* fie că le scot aiurea din pălărie pentru a susţine cîte un *astru.*

Poate că dl. Theodor Stolojan, pe care toată presa l-a răsfăţat, ar fi fost bun pentru postul de contabil şef al guvernului, dar în nici un caz pentru acela de prim-ministru. Dar popularul domn Văcăroiu (pe care copiii veacului ce înaintează îl alintă spunîndu-i Văcă) nu era bun nici pentru atît. Lucru care nu îl împiedică să viseze să ne vorbească, aşa cum ştie dînsul, şi din Parlament. Desigur, nu m-aş fi oprit la cazul său în acest moment dacă nu ar fi funcţionat un pic şi patriotismul local. Fiindcă, după cum se ştie, şi-a ales de pe hartă chiar Argeşul meu, pe care îl bate de la un capăt la altul fără nici un fel de economie. Şi fiindcă lumea de-acolo pare să nu-şi mai aducă aminte că altădată au candidat pentru ea Brătienii şi Mihalache şi îl priveşte binevoitoare, de parcă venirea lui ca să-i smulgă votul i-ar face o mare favoare.

Dar, ca să nu se creadă că aş avea ceva cu această breaslă atît de utilă dacă şade la locul său, voi recunoaşte deschis că nu teoriile despre valoare ale unor contabili care şi-au depăşit condiţia mi s-au părut cele mai întristătoare.

Infinit mai grav mi s-a părut faptul că (în ciuda calculelor sale, puse la punct ca de un contabil foarte zelos) un candidat cu şanse de reuşită pe care l-a luat gura pe dinainte, recent, a făcut (la Tele 7abc) elogiul instituţiei domnului Măgureanu ca şi cum ar fi înţeles că tot de ea depinde ce se întîmplă.

S-ar putea ca dl. Măgureanu să fie cu adevărat uşă de biserică de vreme ce atîta lume bună i se închină şi numai firea mea îndărătnică să fie de vină pentru că m-a întristat şi acest distins candidat. S-ar putea, de asemeni, ca dl. Văcăroiu să nu aibă nici o şansă de a reprezenta Argeşul meu în viitorul Parlament. Dar asta nu mă împiedică să mă rog, în mod preventiv, să se întoarcă sănătos la meseria sa (care nu este rea) şi să nu mai ajungă nici un contabil de mîna a doua să mai conducă guvernul aşa cum l-a condus dumnealui ori mult lăudatul domn Stolojan, care ar fi cazul să stea ceva mai cuminte, fiindcă, - de cînd s-a apucat să ne facă teoria valorii lui Iliescu - nu-l mai crede nimeni aşa cum l-a crezut înainte.

■

din exil

Alexandru Vona - Premiul internaţional al Uniunii latine (1995) pentru romanul *les Fenetres murées.*

De altminteri, A. Niculescu menţionează mai multe reviste, dar nu şi *les Cahiers de l'Est* (directoare Sanda Stolojan, redactor-şef Dumitru Ţepeneag), 1975-1980, nici *les Nouveaux Cahiers de l'Est* (redactor-şef Dumitru Ţepeneag), 1991-1992. În aceste trimestriale, Ţepeneag a publicat în franceză (el a fost adesea primul şi singurul) autori ai exilului românesc, printre care Matei Beldiman, Ilie Constantin, Ben Corlaciu, Ilina Gregori, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Gabriela Melinescu, Sebastian Reichmann, Horia Stamatu.

În concluzie, mai precizez că, dacă nu m-aş fi limitat la literatură, aş fi putut cita şi alte nume, printre care: istoricul Matei Cazacu; Matila Ghyka şi celebrul său *Nombre d'or,* filosoful Lucien Goldmann; politologul Pierre Hassner; filosoful şi criticul de artă Robert Klein; compozitorul şi muzicologul Costin Miereanu, profesor la Sorbonna; etnologul Paul-Henri Stahl, profesor şi director la l'Ecole des hautes études; muzicologul Radu Stan; islamistul Mihai Vâlsan...

Alain Paruit

N. R. Textul, scris de Alain Paruit în limba franceză, a fost tradus în limba română în redacţie.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

PORECLE

MULTE din caracteristicile stilului jurnalistic sînt determinate de nevoia sa fundamentală de a furniza elemente noi, de a produce surprize, pentru a trezi interesul cititorului şi a continua o comunicare mereu ameninţată de grabă, plictiseală, suprasolicitare. Cum noutatea nu apare totdeauna în idei sau în informaţii - puţine şi repetitive, în sfera vieţii cotidiene -, căutarea ineditului se transferă adesea asupra limbajului. Pasiunea jurnalistică pentru neologismul şocant e bine cunoscută; am remarcat de mai multe ori, în presa românească de după 1989, mania jocului de cuvinte, dezvoltată dintr-o puternică explozie de subiectivitate şi de inventivitate lexicală. O sursă stabilă de pitoresc lingvistic pare să o constituie acum limbajul popular, familiar şi mai ales cel argotic: aceasta din urmă mai puţin cunoscut de majoritatea vorbitorilor şi avînd el însuşi printre trăsăturile esenţiale tendinţa spre inovaţie, spre permanentă reîmprospătare. Am observat în ultimul timp în ziarele româneşti un caz particular al acestei orientări: recursul frecvent la pitorescul onomastic, mai ales prin exploatarea *poreclelor.*

Chiar din titlurile ştirilor, eroii unor aventuri din lumea interlopă sînt evocaţi cu poreclele lor. Acestea se reduc la un element identificator: *Piticu, Ombilic, Diligenţă* - sau alcătuiesc o formulă completă, care include un prenume hipocoristic (formă afectivă, scurtată sau diminutivală) şi un nume: *Fane Spoitoru, Gigi Kent, Gică Parlament.* Citarea poreclelor urmăreşte să sugereze atmosfera dintr-un anumit mediu interlop şi mai ales să creeze un efect umoristic, prin contrastul cu tonul general al comentariului; porecla poate şoca prin sonoritate - „Recidivistul Cocomîrlă"/„Marius Lăcătuş (30 ani), zis Cocomîrlă, recidivist" („Evenimentul zilei" = EZ 1271, 1996, 10) - sau atrage atenţia ilustrînd tendinţele şi procedeele limbajului argotic: deplasări semantice, metafore, metonimii, modificări glumeţe ale formei. Sînt frecvente metaforele animaliere - „Mie mi s-a spus «Curcanu» pentru că eram tare mîndru şi nu înţeleg de ce n-aş fi fost" („România liberă" = RL 1996, 9); „«Vulpiţa» Camelia Ţăpoi" (EZ 1165, 1996, 2); „a fost omorît de ţiganul Marin Ţugui, zis «Liliac»" (EZ 1088, 1996, 8); „Mihai Gigi zis «Buhai» declară că a fost obligat să sprijine varianta poliţiei" (EZ 1254, 1996, 10); „cinci infractori din banda lui «Muscă»"; „«Malacu» şi «Iepure»" (EZ 1111, 1996, 12). Metonimia e uneori explicată în text - insul poreclit *Bucată* s-ar fi ocupat, de pildă, de procurarea de arme bucată cu bucată (RL 1811, 1996, 16) -, alteori deschisă către supoziţiile cititorilor, care pot să reconstituie un scenariu narativ pentru *Gigi Kent* sau pentru „revoluţionarul Nicolae Gheorghe, zis «Gică Parlament»" (EZ 932, 1995, 6). Regăsim pe rînd sursele obişnuite ale poreclelor: particularităţile fizice - Piticu, „anturajul lui Dumitru Oprea, zis şi Titi Crăcănatu" (Lib. 1784, 1996, 24); originea - Basarabeanu'; identificarea cu tipuri şi personaje celebre - Malagambistu'; „Marian Duduveică, zis Pardalian, din Bărbuleşti" (EZ 1046, 1995, 8). Interesante sînt poreclele evaluative - realizate prin termeni evocînd ierarhii sociale - *Prinţesa, Boieru* - „Gică Constantinescu, zis «Boieru», un cap al mafiei ţigăneşti, rupe legea tăcerii" (EZ 931, 1995, 1) - sau prin cuvinte cu valoare de superlativ: „Lui Vasile Ungureanu, zis «Torpilă», complicele criminalului, i s-a prelungit mandatul de arestare" (EZ 830, 1995, 4); „Ionuţ Apostolu, zis «*Crimă*», şi-a ucis patroana" (EZ 1160, 1996, 12).

Citarea poreclei apare cîteodată ca un instrument al umorului negru, amestecînd relatarea unor fapte tragice cu deriziunea lingvistică: „Pavel Costel zis «*Ombilic*» a accidentat grav şapte copii" (EZ 1222, 1996, 10). Mai ales atunci cînd porecla e folosită direct, fără „traducerea" numelui real, eventual în combinaţie cu ocupaţia sau funcţia personajului - „Patronul «Strugurel» a ajuns în arestul Poliţiei" (RL 4.08.1994, 9); „Mafiotul brăilean Crăcănatu a fost atacat cu gloanţe" („Libertatea", 1784, 1996, 24) -, sau cînd contextul nu pregăteşte o evocare prin supranume -"Gheorghe Vasile, zis Gigi Kent, (...) face parte din consiliul de administraţie al «Credit Bank»" (EZ 1047, 1995, 8) -, funcţia ei pare să devină aceea de a sugera extinderea deprecierii şi a derizoriului asupra vieţii sociale contemporane.

■

Costache OLĂREANU:

„Am considerat dintotdeauna fo ca singura ce-mi poate oferi pr

- Domnule Costache Olăreanu, la dumneavoastră subtilitatea și rafinamentul se împacă bine cu simplitatea. O să-mi spuneți că e normal, dar normalitatea asta costă ani buni de ucenicie. Proza dvs. are o tăietură modernă, dar niciodată n-am simțit în cărțile lui Costache Olăreanu frenezia experimentatorului, ci mai curînd superioritatea scriitorului care știe că moda vine și pleacă. Pînă și larga umbrelă a postmodernismului, care n-a fost chiar o modă, s-a închis în ultima vreme. Aveți ceva împotrivă dacă vă spun că îmi păreți un clasic căruia îi place să se amuze?

Formula îmi place! Şi e măgulitoare. Doar sunt un mai vechi „ucenic la clasici“. E-adevărat că nici n-am avut vreodată frenezia experimentatorului, cum spui. Am scris de la început *altfel,* dar asta nu din nevoia de a fi neapărat original ci din „suceală“. De mic copil am fost un fel de „Niculăiță Minciună“, trăind într-o lume altfel alcătuită, cu elemente ce pot fi montate și demontate după bunul plac, o ființă care mereu și-a zis, în cele mai banale dar și în cele mai grave acte ale vieții: *ce-ar fi dacă...* Am considerat dintotdeauna formula surîsului ca singura ce-mi poate oferi protecție.

- Școala de la Tîrgoviște a intrat în mitologia literaturii noastre. Iar pentru scriitorii din generația mea, inclusiv pentru mine, exemplul „tîrgoviștenilor“ a însemnat mult, inclusiv la capitolul „scriitorul trebuie să fie cu un pas înaintea cenzorului“. Cît de „tîrgovișteanu“ vă simțiți astăzi?

La fel ca și înainte. Aici însă mai e ceva. Apartenența la un grup are avantajele și dezavantajele ei. Dacă ești mai slab și mai nerealizat, „grupul“ deseori te salvează. Ți se atribuie calități pe care poate nu le ai, le au ceilalți. Ești socotit „la grămadă“. Ei, tocmai asta nu-mi place! Mai ales la începuturile mele, pentru că Radu Petrescu și M. H. Simionescu debutaseră înaintea mea, mulți critici au văzut în mine doar un adaos la scrierile lor. Cine ne citește însă cît de cît atent își poate da seama că sîntem scriitori cu totul deosebiți. N-am nici frazarea atît de alambicată a lui Radu Petrescu, nici „lungimile“ persiflante ale lui M. H. Simionescu, ba, mai mult, scrisul meu e contrariul scrisului lor. În timp ce la Radu calofilia era, ca să zic așa, în sînge, iar la Mircea „gura de Tîrgoviște“ își dă drumul nestăvilit, eu sînt un „moldovean“ așezat, care își închipuie că, povestind, scapă de necazuri și, pe deasupra, îl mai ia și lumea în seamă. Sau în serios. Tîrgoviștea, care m-a format, n-a putut distruge fibra mea moldovenească. Dacă ar trebui să dau o rețetă rapidă a modului meu de apariție, aceasta n-ar putea fi decît o combinație *sui generis:* Creangă - Urmuz.

- Cum vi se pare acum pariul tîrgoviștenilor de a debuta la 40 de ani, adică la o vîrstă cînd scriitorul e la vîrsta consacrării?

Să știi că am fi vrut să debutăm mult mai devreme, chiar de pe la 16-17 ani, cînd aveam deja pregătite niște caiete de poezii. Vremurile ostile ne-au oprit de la un asemenea gest. Abia pe la sfîrșitul anilor '60, cînd șuruburile deveniseră mai „diafane“, am putut să apărem și noi cu primele cărți. A fost, într-un fel, norocul nostru. Am răsărit aproape din nimic. Cei dinaintea noastră nu ne pregătiseră terenul în nici un fel, originalitatea scrierilor, atîta cît a fost, a derutat și a uimit.“Sertariști“ din vocație, nici n-am crezut că am avea vreo șansă să fim tipăriți. Acest lucru te poate acri peste măsură, dar îți poate da și o siguranță fudulă, tocmai pentru că nu e nimeni care să te contrazică. Te poți citi și admira la nesfîrșit, pînă la moarte.

- Într-o emisiune t.v. ați elogiat vechiul oraș de provincie. Vă simțeați provincial la Tîrgoviște?

Mă simțeam ca într-o metropolă. Nu uita că veneam din Huși, unde și sînt născut, oraș fără muzee și biblioteci, fără canalizare și cu lumină electrică doar „pe centru“, doar cu cîteva biserici și cu zeci de crîșme. Tîrgoviștea, cu turnurile sale, era un fel de Florență valahă (cum o numește prietenul Mircea), un oraș înstărit, fostă reședință de scaun, cu bune și îndelungate tradiții culturale. Iar liceul „Văcărescu“ avea o garnitură de cadre didactice de prima mînă. Pînă și la sport am avut profesor pe fostul maestru de scrimă al Marelui Voievod. Se făcea carte, nu glumă! Începeai latina, franceza, germana din primele clase, în clasele mai mari ți se preda psihologia, logica, istoria filosofiei, astronomia, greaca. Orele de religie în clasele terminale erau niște prelegeri de toată frumusețea. N-aveai cum să te simți provincial. Doar că nu aveam tramvaie și blocuri. Enescu concerta ca în orice oraș din Europa.

- Ați fost de curînd la Tîrgoviște. Scriitorul tînăr de acolo are obsesia Capitalei?

Acuma, da! Provincializarea, în sensul rău al cuvîntului, s-a produs și acolo, cum s-a produs peste tot, pînă și în București. Ca să nu mai vorbesc de construcțiile noi, făcături arhitectonice care te împiedică să mai vezi vreo diferență între un oraș și altul. Te simți la Tîrgoviște ca la Onești sau la Tîrnăveni. Ceea ce e nedrept și imoral.

- Prima cronică nu se uită, ca și prima iubire. Cum ați fost primit la debut?

Relativ bine. Prima cronică a scris-o Nicolae Balotă în *România literară.* Semnala talentul de povestitor și gustul pentru insolit. M. N. Rusu scria că nu sînt decît un discipol al lui M. H. S., iar Marian Popa mă compara cu Băieșu și cu Nicuță Tănase, socotindu-mă superior. Alex. Ștefănescu, după ce povestea cu hazul lui inimitabil conținutul cărții (am uitat să spun că era vorba de *Vedere din balcon,* un volum de schițe), spunea că, din păcate, îmi lipsește talentul. Doar Virgil Nemoianu, mă lua mai sistematic, mai ardelenește (exact ar fi să zic *bănățenește*) și arăta unele merite, din fericire, nu puține.

- Ce critic literar v-a făcut nedreptatea cea mai mare?

De prea mari nedrepăți n-am avut parte. Acuma, să-ți mai spun ceva. Cred în rolul, în misia criticii. Una dintre lecturile mele preferate e cartea de critică și de istorie literară. A fost chiar un timp cînd îi preferam pe Taine și pe Sainte-Beuve unui Anatole France sau Gide. Lovinescu sau Călinescu sînt la fel de pasionanți ca orice roman bine scris. Dar cînd un critic citește, din obligație, prea multe cărți ajunge să facă indigestie. În astfel de cazuri sînt recomandabile ceaiurile de mentă și plimbările prin cartier, cu mîinile la spate.

- Cine v-a dat sentimentul că s-a întîlnit cu intențiile dvs.?

Nicolae Manolescu, Alex. Călinescu, Eugen Simion, Mircea Zaciu, Ion Simuț, dar și alții. Şi, bineînțeles, nevastă-mea. Totdeauna după ce termin o carte mă retrag în camera mea sau plec în oraș și aștept cu sufletul la gură ca ea să termine lectura manuscrisului. Nu-ți spun în ce stări sînt. Verdictul, ori mă trimite în nori, ori mă face să mă arunc pe fereastră. Din fericire, m-am bucurat mai mult de prima situație. Cîțiva „necritici“, precum Matei Vișniec și H.-R. Patapievici, mi-au arătat în ultimul timp o afecțiune ce mă face să cred că, vorba aia, „compătimim împreună“. Totdeauna am fost sensibil la părerea tinerilor.

- Nu vreau să vă zgîndăresc amintirile neplăcute, dar n-am încotro. Ați fost una dintre oile negre ale „meditației transcendentale“. Cum vă explicați că unii au pățit-o (cazul dvs.), iar alții au fost lăsați în pace?

Eu am pățit-o din cauza dosarului. Eram fecior de fost șef țărănist, de fost prefect, de fost prim-procuror ș.a.m.d. Dar să-ți povestesc o întîmplare nostimă. Lucram în hala de prelucrări la rece, secția „găuritori“ (nu rîde!), la Uzinele „Timpuri Noi“. Şef de echipă era nea Gică, om cumsecade și cu destul umor. Semăna de departe cu G. Timică. Într-o joi vin la lucru cu *România literară* și, în pauza de la ora 11, m-apuc s-o răsfoiesc. Nu-ți spun cum se uitau muncitorii la mine. Nici *Scînteia* nu citeau, doar *Sportul,* și-acela, în grup. Era pe la sfîrșitul lui iunie 1982. În numărul respectiv, la *Calendar,* mă văd trecut și eu (sînt născut pe 1 iulie). Nu spuni și n-am spus niciodată cuiva care nu mă cunoaște că sînt scriitor. Gestul ar semăna cu cel al unuia care s-ar lăuda că e Rembrandt. Ei bine, atunci, în acea dimineață toridă, în mirosul acela insuportabil de metal încălzit și de ulei ars, nefiind nici eu într-o stare prea bună, ce-mi vine să fac? Mă apropii de nea Gică și, punîndu-i revista în nas, îi zic cu jumătate de gură: „Uite, nea Gică, aici scrie de mine!“ La care nea Gică, după ce silabisește: „1 iulie 1929. S-a născut Costache Olăreanu“, mi-o întoarce: „Potriveală, domn Costache, potriveală! Şi de mine s-a scris o dată în ziar, dar era un alt Răducanu, nu eram eu!“

-Cum v-ați simțit în ziua cînd ați debutat ca muncitor necalificat, după un ordin venit „de sus“?

Fiind o fire optimistă, mi-am zis că plec în „documentare“. Nu erau la modă vizitele de documentare pentru scriitori? Ce puteam face? Prima grijă a fost să nu-mi plîng de milă, a doua, să nu le dau nici o satisfacție celor care m-au trimis acolo. Am avut și noroc cu un șef de cadre (cu un nume predestinat de cadrist: Preajbă, Potîngă, Purcăreață, nu mai țin minte), de o cumsecădenie miraculoasă. Îi voi purta o recunoștință neștearsă. Dacă n-ar fi fost el și inginerul Mărculescu, văr cu poetul și traducătorul Sorin Mărculescu (pe-atunci nu știam de înrudirea lor), nu știu ce m-aș fi făcut. Acest inginer, la instalarea mea la secția de „găuritori“ (îmi amintesc că în acele zile, întîlnind-o pe doamna Geta Dimisianu, care mă compătimea enorm, aflînd la ce secție lucrez, nu și-a putut reprima cel mai natural și mai nestăvilit hohot de rîs), deci la instalarea mea, inginerul Mărculescu le-a atras atenția celor din echipă: „Vedeți, nu umblați cu trimisul după țigări și alte cele. Băiatul e în grija mea!“ Eu n-aveam decît sarcini de măturat și de curățat utilajele cu gaz la terminarea lu-

ormula surîsului „otecţie“

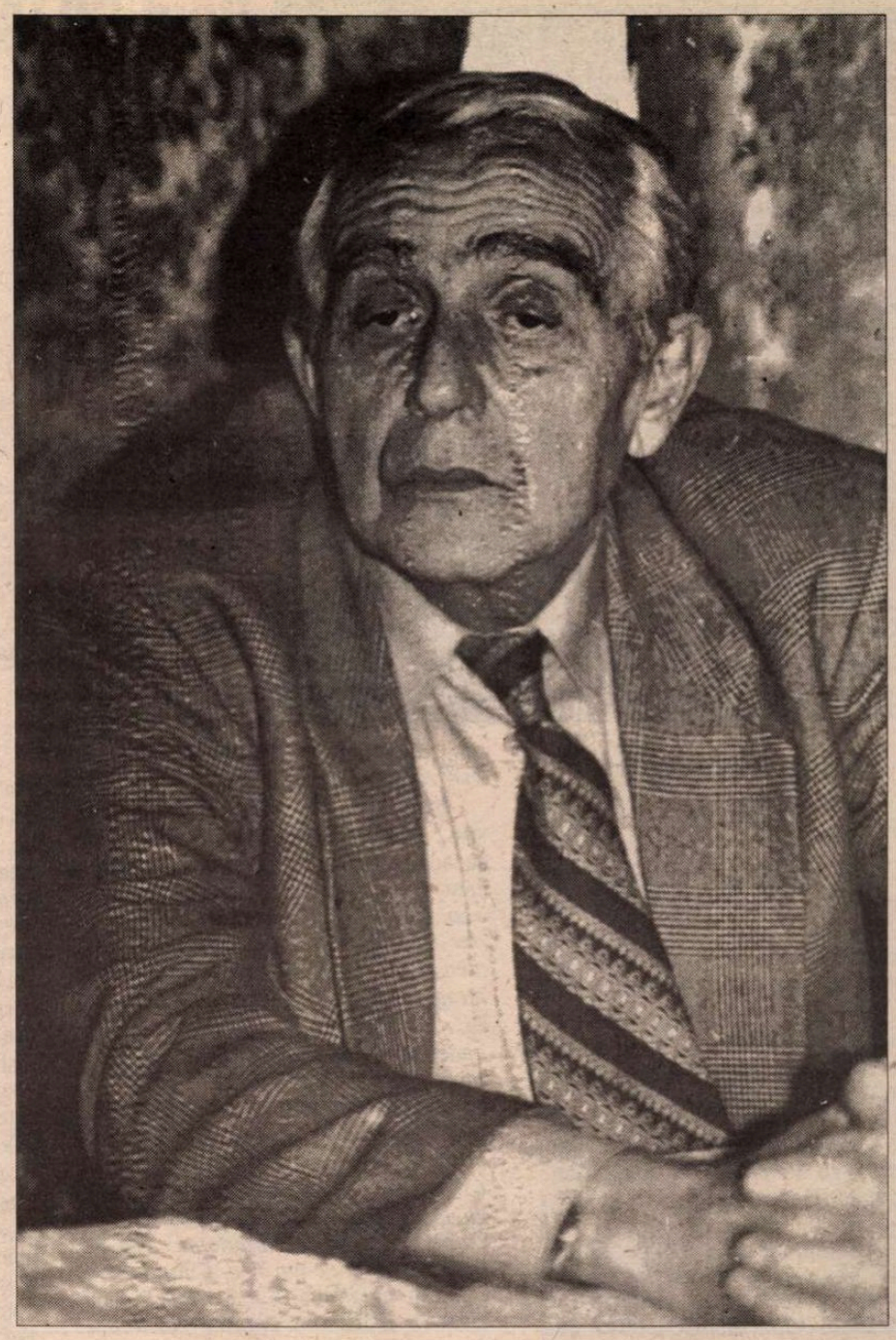

crului. Ajutam şi la încărcarea şi descărcarea pieselor lucrate. În rest, stăteam în picioare 8 ore, cu o pauză de un sfert de oră la 11. Atunci mi-am dat seama ce fericiţi sînt funcţionarii care pot sta pe un scaun. Dacă mi-ar fi apărut o zînă care să-mi spună că-mi îndeplineşte orice dorinţă, mai mult ca sigur i-aş fi cerut un scaun.

- Există în scrisul, dar şi în politeţea dvs. de toate zilele o, cum să-i zic, astringenţă de moralist. Chiar şi moralistul cel mai acru e, de fapt, o persoană optimistă. Ce anume vă provoacă azi astringenţa şi ce vă îngăduie optimismul?

Nu sînt un moralist acru, mai degrabă, un caracterolog, deci un om cît de cît obiectiv. Stendhal, întrebat cu ce se ocupă, a răspuns foarte frumos şi foarte adevărat: „Studiez caracterele“. Trebuie să recunoşti că nu e o meserie prea uşoară. Astringenţa de care vorbeşti îmi este provocată de tot ceea ce încalcă bunul simţ. Mitocănia mi-e cea mai insuportabilă. Vin la rînd oportunismul, laşitatea şi lipsa de dragoste faţă de animale. Cine nu iubeşte animalele e un om hain. Copilul care îi prinde de coadă unui căţel o cutie de conservă sau i-o leagă cu sîrmă ghimpată, cum mai e obiceiul pe la ţară sau pe la mahala, e un viitor asasin. Mircea Sadoveanu, băiatul povestitorului, îmi relata, cu ani în urmă, această întîmplare: taică-su se ducea la vînătoare şi pe un drum de ţară a dat peste un ţăran ce-şi bătea boii cu ciomagul, arzîndu-le lovituri năpraznice mai ales peste boturi şi între coarne. „Măi omule, lasă-i în pace! Nu vezi că-i omori?“, a intervenit Sadoveanu. „Da' ce, nu-s ai mei?!“, i-a răspuns ţăranul suduind şi năpustindu-se şi mai rău asupra animalelor. Marele blînd, care părea Sadoveanu, dar care avea o forţă herculeană, l-a înşfăcat atunci pe netrebnic şi l-a bătut atît de rău că l-a lăsat întins lat în şanţ. Convins că-l omorîse, s-a dus la primul post de jandarmi ca să anunţe omuciderea. Noroc că ticălosul mai trăia.

- Moralmente, sînteţi un scriitor profesionist. În viaţa de toate zilele aţi fost, pînă nu demult, scriitor doar în timpul liber. Care e deosebirea?

Enormă. Între a scrie retras undeva, fără griji materiale (exact condiţiile pe care le-au avut destui potentaţi de mai ieri ai regimului trecut şi care trebuiau doar să se decidă între a alege Mogoşoaia sau Pelişorul) şi a scrie doar duminica şi sărbătorile legale e o mare diferenţă. Poate de aceea jurnalul a fost şi singura salvare în monotonia vieţii de funcţionar la stat. Şi asta timp de aproape 40 de ani. Nici măcar n-am lucrat prin vreo redacţie. Poate aş fi avut ceva mai mult timp liber. Cine ştie dacă nu cumva „scurtimea“ prozelor mele nu se datorează şi acestei situaţii?

- A da sau a avea? Scrieţi adică pentru a vă dărui sau ca să faceţi un dar?

Am scris totdeauna ca să fim, eu şi cititorul meu, fericiţi într-un fel. Ca să nu ţipăm sau ca să nu plîngem. Deci „darul“ de care vorbeşti a fost un dar de consolare la toate mizeriile şi porcăriile regimului. Am scris cum am scris ca să arăt că, totuşi, se poate supravieţui, că mai poţi spera. E mult, e puţin, nu-mi dau seama.

- Aveţi viziuni?

Întrebare curioasă. Ce pot să-ţi spun e că am unele visuri, că deseori mă arunc mai ales asupra trecutului. Viziunile proiectează doar viitorul. Fiind rac, trecutul e imperiul meu. Viitorul nu-mi spune nimic.

- În '90 v-aţi înhămat la o funcţie în Ministerul Culturii. Ce aţi izbutit acolo?

Mai întîi am fost consilier şef la Inspectoratul pentru Cultură al Bucureştilor (1990-1991), numit de Pleşu. După aceea am lucrat ca director general în minister, sub Ludovic Spiess (sau *Lodovico,* cum îi spune Placido Domingo), vreo 9 luni, pînă în '92. Ce-am izbutit să fac în acea perioadă? Poate să aduc unele îmbunătăţiri, să produc o oarecare destindere în raporturile dintre „foruri“ şi instituţiile de cultură, să le las să-şi vadă de treabă, cum ne cerea mereu Pleşu.

- De ce aţi demisionat?

Prima dată am demisionat din cauza domnului Crin Halaicu. Pînă atunci colaborasem perfect cu patru primari generali (cel mai bine cu domnii Oproiu şi Doru Pană). Cu domnul Halaicu lucrurile s-au încurcat chiar de a doua zi după instalarea sa. A considerat că trebuie să trateze *direct* cu subordonaţii mei şi nu cu mine. Era un mod de a-mi demonstra că devenisem inutil. Iar de la minister am plecat, tot prin demisie, după ce plecase *Lodovico* (după Pleşu, un foarte bun ministru). Ce-a urmat după aceea la minister, se ştie. Pe locul meu la Inspectoratul pentru cultură, după o scurtă „domnie“ a lui N. Prelipceanu, se află acum domnul Mircea Micu.

- Ce vă place la lumea literară de azi şi ce vă irită?

Am fost dintotdeauna un literat retras. Pînă în '89 cunoşteam prea puţini scriitori, mai ales dintre cei consacraţi. Acuma, nu-i mai puţin adevărat, nici aceştia nu-mi acordau prea multă atenţie. Cel mai bine mă înţelegeam cu voi, tinerii, tinerii care eraţi: Agopian, cu care şi intenţionam să scriu, în glumă, o carte „pornografică“: el, scenele de îmbuibare gastronomică, eu, scenele de desfrîu erotic, mă rog, „prostioare“, Mircea Nedelciu, pe care îl apreciez pentru ingeniozitatea sa, Gh. Crăciun, care e un teoretician de forţă, dar care se cam neglijează, Cărtărescu, acest nemaipomenit povestitor, dulcele Mazilescu, Iova, tata-text, „profesorul“ Bogdan Lefter şi-atîţia alţii. De iritat mă irită cel mai mult lipsa discuţiilor „profesionale“. Să mă explic: deseori mă întîlnesc cu confraţi şi, invariabil, discuţiile se desfăşoară ca între doi vecini de bloc, de parcă n-am fi citit şi n-am fi scris nimic în viaţa noastră. Îmi amintesc de întîlnirile cu Radu Petrescu, adevărat model al interlocutorului „catalictic“, care aproape îţi impunea să vorbeşti doar despre cărţile citite, despre ultimile pagini scrise. Conversaţia cu el îţi făcea instantaneu bine.

- Aveţi duşmani?

Sper că nu. De altfel, firea mă împiedică să am confruntări prea directe, prea brutale. Am o ştiinţă a „fentei“, îndelung exersată. Nu insist niciodată în relaţii cu cei ce-mi sînt incompatibili. Mîrlanul sau prostul, dacă n-au şi *un côté* pitoresc, mă deprimă. Prefer oamenii cu haz, chiar dacă sînt un pic ticăloşi, placizii şi viclenii îmi repugnă.

- Cum vedeţi viitorul prozatorului în România?

Viitorul aparţine, normal, tinerilor. Sper ca ei să aibă mai mult noroc, să călătorească mai mult, să aibă la dispoziţie biblioteci mari, să studieze în străinătate, să fie feriţi de nenorocirile prin care am trecut noi. Nu prea cred în destinul scriitorului frust, netrecut prin şcoală şi fără lecturi serioase. Cred că se vor scrie multe cărţi despre ceea ce ni s-a întîmplat în ultimele decenii. Materie, slavă Domnului, avem la dispoziţie din belşug: vieţile noastre şi ale altora, arhivele care se vor deschide (să vezi numai ce „biografii contemporane“ se vor mai face, mai bune decît ale lui Petru Dumitriu!). Se va scrie despre comunism cum s-a scris despre nazism. Vreo 50 de ani.

- Dacă, Doamne fereşte, n-aţi putea să vă reeditaţi decît o singură carte pe care aţi alege-o?

Poate *Ucenic la clasici,* poate *Cu cărţile pe iarbă.* Prima carte e un jurnal, practicat însă ca gen literar (deci contrafăcut într-o oarecare măsură). A doua, un roman, scris cu o bucurie imensă şi „dintr-un foc“. Asta se cunoaşte la lectură.

- Nu vă întreb la ce scrieţi, ci despre ce scrieţi.

Despre toate cele. Am o rubrică permanentă la *Adevărul literar şi artistic.* E prima şi unica revistă care mi-a solicitat o rubrică permanentă. Scriu la ea de 50 de săptămîni. Mă chinui rău de tot. Dar îmi place.

- Domnule Oläreanu, pentru cine scrieţi, pentru cine scriem?

Pentru doamnele şi domnişoarele viitorului, dragă Cristi!

Interviu realizat de
Cristian Teodorescu

Paul CILIANU

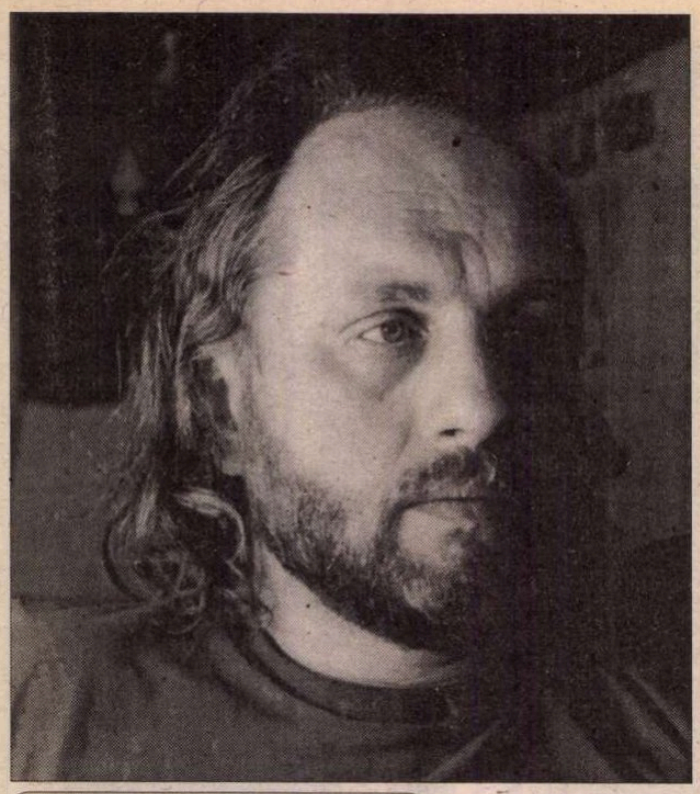

Paul Ciliana există!

PAUL CILIANU mi-a trimis câteva sute de pagini de proză la rubrica *Maşina de scris* din *Flacăra*. Erau texte atât de bine scrise, încât pur şi simplu n-am ştiut ce să fac cu ele. Să fi publicat un eşantion - n-aş fi reuşit să impun ideea că autorul are anvergură şi că se poate juca pe un întreg registru stilistic. Să mă fi adresat unui editor - cum l-aş fi putut convinge că o carte de Paul Cilianu se va vinde (când eu ştiam bine că, datorită perfecţiunii ei, ar sta nevândută în librării)?

În aceste condiţii, nu-mi rămâne decât să-l prezint pe aproape necunoscutul prozator (s-a născut la 8 decembrie 1955, a fost premiat în ultimii ani la câteva concursuri literare din provincie, a publicat şi o carte într-un tiraj nesemnificativ, la o editură şi ea insignifiantă) cititorilor *României literare*. Ei au competenţa necesară pentru a sesiza forţa artistică rece (electrică) şi virtuozitatea stilistică ale unui prozator, judecându-l exclusiv după un fragment. Ce consecinţe poate avea această recunoaştere? Una singură: să rămân eu cu conştiinţa împăcată, ştiind că am făcut tot ce puteam face pentru ca existenţa lui Paul Cilianu să nu treacă neobservată.

Alex. Ştefănescu

PRE

STĂTEAM amândoi într-un colţ ferit al camerei, eu fumam, ea, Landra, privea la cei din jurul nostru. Muzica se strecura printre dansatori şi ne împingea unul spre celălalt. Încă ne mai împotriveam, respingându-ne prezenţa, agăţându-ne de tăcerea gesturilor gândite. I-am zis totuşi, într-un târziu, *ceilalţi dansează, aşa se pare,* mi-a răspuns ea, *vino la mine,* am continuat, *putem asculta şi acolo muzică. Altfel de muzică. Şi dacă mă gândesc bine putem şi fuma. Şi dacă n-ar fi atâta lume în jur, poate am reuşi să ne şi vedem...* Nu ştiu de ce i-am spus tocmai chestia asta iar răspunsul ei n-a întârziat să mă trezească.

Îşi trecu mâna peste faţă, parcă încercând să se trezească dintr-un somn greu, şi, cu o voce uşor agasată, dând a înţelege că n-o impresionează trucurile astea fumate, *nu mai spune! Şi după aia crezi că te-ai culca cu mine?... Aş fi mult mai inventiv, dacă ăsta ar fi singurul lucru aşteptat de la tine,* eu. *Şi cam în ce fel s-ar manifesta inventivitatea?* întrebă ea. *În primul rând prin sinceritate. Ţi-aş spune-o direct. Norocul tău este că acum sunt trist ca o sticlă de votcă fără votcă.*

Întoarse capul spre o pereche care tocmai trecea pe lângă noi, îşi trecu iar mâna peste faţă - acoperindu-şi începutul de zâmbet, peste ochi - ca pentru a alunga o imagine veche, nedorită: *Oare?* Şi adăugă: *Am mai auzit d-astea.*

Mirosurile grele ale trupurilor obosite, fumul, muzica respirându-ne sacadat - totul plutea nemişcat, sufocant, în încăperea aglomerată. *Poate aş veni.* Pauză. *Da, poate... Dar ce-ai zice dac-aş veni... dar nu singură?* E rândul meu să tac. Apoi: *Nu pot spune că mă atrage prea mult varianta asta. Probabil m-aş înveseli ca un spermatozoid la vederea steriletului. Dar dacă ţii cu tot dinadinsul, vino cu cine vrei. Însă nu cred că ar fi benefic un astfel de început... Ca şi cum ar fi ceva de început între noi...* râse ea, uşor dispreţuitor. *Cum crezi. Atunci, altfel spus, nu cred că începând astfel vom putea fi prea curând cu adevărat împreună. Dar ce vorbesc?! De ce-am fi noi împreună?* Landra: *Chiar aşa... Ce ţi-a venit?* Eu: *Exact... Credeam... Nu, mă voi limita la reacţii banale, exhibându-mi resturile de sociabilitate. Ce s-o mai fi găsind prin mine. Dar mă cunosc prea bine şi ştiu că nu rezist mult timp în postura asta. Inutil ca un bec de 1.000 de waţi în timpul unei pene de curent.*

Nu ştiu de ce mă apucase veselia asta, de fapt încercam să fiu altfel decât eram pe dinăuntru. Adică furios, pe mine pentru nehotărârea cronică determinantă în modul meu de existenţă, pe ea pentru că nu era nici prea frumoasă şi nici nemaipomenit de interesantă. Ceva special avea, probabil, ceva insesizabil, dar subconştientul meu (vigilent!) descoperise, impunându-mi această reacţie inexplicabilă la prima vedere. Bine că n-a fost, totuşi, nevoie să insist prea mult, dându-mi motive de jenă pentru mai târziu.

Mi-a spus, uşor indiferentă, că va veni cu cineva, *nu, nu-i echipa de rugby a Universităţii, nu! nu-s nici fete d-alea studioase de la seral...! nuuu, nici bucătărese, ce-ţi veni?! nu e vorba de nici un bărbat,* să stau liniştit, chicoti ca un copil pus pe şotii, şi probabil că-mi va face plăcere. Adică sigur.

Am ridicat din umeri şi am lăsat-o să-şi facă numărul, simţeam că va urma o dezvoltare - inerentă - a misterului, oricare alta ar fi insistat asupra acestui aspect, sperând în crearea unei imagini speciale în ochii bărbatului abia cunoscut, dar spre uimirea mea nu mai urmă nimic. Fata se retrase în marsupiul muzicii, fumând, uitându-se tăcută la cei ce dansau. În pauza dintre două melodii îşi stinse ţigarea deşi mai avea aproape o jumătate, şi mă privi scurt, de-a lungul umărului. Am crezut că-mi va cere s-o invit la dans dar m-am înşelat încă o dată. Atunci am invitat-o eu dar m-a refuzat. Dialogul nostru din acea primă seară s-a împiedicat, în continuare, în cuvinte fără însemnătate, eu făcând bancuri când şi când iar ea lăsând să se înţeleagă că nu mă ia chiar foarte în serios. Iar când am vrut să-i dau adresa mea a reieşit că nu-i nevoie, *se vor descurca!*

Au ajuns într-un târziu, atunci când credeam că nu se va mai întâmpla. Scosesem aproape toată votca dintr-o sticlă şi băgasem în loc concluzii neclare despre hotărârea pe care speram să o iau. *Trebuie să profit de dorinţa ei, ghicită ieri la petrecere, şi să plec odată dracu' din Oraş...*

PĂREAU aterizate dintr-o altă lume, şi ea şi cealaltă fată ce o însoţea, *Simţi cât de pustiu e pe-aici?* păreau că nu ştiu unde au venit şi de ce, aveau amândouă un aer confuz, şi ştiau amândouă că asta atrage. *Aşa e peste tot. Sunt obişnuită. Şi ea la fel...* Landra îşi muşca întruna buzele şi-mi arunca priviri pe ascuns, când credea că nu o văd. Mi-am dat seama că aştepta să întreb ceva despre cealaltă, să par uimit, dar nu am făcut nimic din ceea ce ar fi părut normal să facă un bărbat în situaţia mea, noaptea, singur cu două femei dintre care una cunoscută puţin iar cealaltă deloc. M-am comportat sobru, oprindu-mi limba în carii ori de câte ori aceasta mă împingea să spun vreo prostie, observându-le şi eu la rândul meu pe furiş, când le umpleam paharele sau le aprindeam ţigările. Se vorbea puţin, *Deşi camera, acum, e plină de voi.* Cealaltă *O încăpere igienică. N-ai nişte ojă verde?,* le priveam, aveau ceva asemănător, poate în gesturi, poate doar în aerul pe care-l degajau, nu pusesem deloc muzică, deschisesem larg geamurile şi de afară pătrundeau zgomotele îndepărtate ale războiului.

Atmosfera, rece la început, ele ţineau la o astfel de punere în scenă, s-a încălzit curând, totul devenind un joc al gesturilor, al vorbelor cu dublu sens, al privirilor aruncate şi rătăcite printre corpurile noastre. În ciuda distanţei - ele stăteau în câte un fotoliu iar eu pe canapea - se insinua peste noi, în noi, o unduire de sexualitate, răvăşindu-ne, dând, voalat, discret, şoptit, o altă aură prezenţei noastre în cameră. Le-am vorbit despre Kirmachiul, cel care le va ajuta să fugă din oraş, bineînţeles că nu le-am spus chiar totul despre el, nu vroiam să le sperii, deşi nu păreau deloc sperioase, şi am amintit numele câtorva personaje mai cunoscute care reuşiseră să plece, pentru că ştiam că vor să audă şi despre alţii ceea ce doreau ele, aşa, ca o încurajare. Nu le promiteam nimic concret. Nu aveam obiceiul să promit ceva de care nu eram sigur, nu apucasem să vorbesc cu Kirmachiul, aşa că preferam să sugerez doar eventualităţi! *Şi eu vreau să plec,* motive aveam suficiente, *mimez o existenţă asemănătoare celor din jur, celor implicaţi, mă târăsc de colo colo, de la un prieten la altul, tot mai puţini, de la o femeie la alta. Cum s-ar zice, supravieţuiesc agonizând,* şi poate chiar numai faptul că vroiam să ajung să văd Oceanul, să mă stabilesc pe malul lui, reprezenta un motiv mai mult decât suficient. Zgomotele din Oraş, un huruit continuu, metalic, se transformau în mintea mea în valurile unui ocean furios, strivindu-şi mâinile de stânci, ţipete întrerupte de pescăruşi, plajă fără oameni, o lume senină, sălbatică, plină de fărăoameni.

Începuse să mă doară capul, votca băută înainte de venirea lor îşi făcea simţită prezenţa, nu cumva să o uit, drept care i-am mai împins puţină, mai proaspătă, să-i ţină companie. Mă simţeam singur aici, nu în camera asta, plină de cele două femei, ci în Oraşul ăsta nenorocit, care mă paraliza, era un parazit uriaş ascuns în mine, agonizându-mă. Mimam felul de vieţuire al celorlalţi, pentru a putea supravieţui. Mă ascundeam printre ei pentru a-mi putea duce şi eu existenţa, aşa cum credeam eu, dându-le lor cât mai puţin, încercând să-mi păstrez mie cât mai mult. Lucrurile degeneraseră însă, transformând Oraşul într-o ruină, printre dărâmăturile căreia mai eram câţiva supravieţuitori, alergând dintr-o tabără în alta, goniţi dintr-o tabără în alta, năuci... *De ce nu pleci?* mă întrebă Landra. *Nu ştiu, tot mai cred că poate se va reveni la normal... Normal este acum să fugi din Oraş!* zise Landra.

Ar trebui, poate, s-o fac acum, împreună cu ele două, să vorbesc cu Kirmachiul, pentru ele, poate şi pentru mine, nu ştiu încă... Kirmachiul e un tip dubios, cu legături în diverse medii, atât în cele oficiale cât şi în cele obscure. Şi de ambele părţi ale baricadei. Nimeni nu-l putea agăţa cu nimic, eu îi ziceam Vaginanalul, era binevăzut în ambele tabere, se strecura peste tot, rezolva de toate, de la aprovizionare - dificilă în condiţiile de război - până la cele sensibile, privind familiile despărţite de război, averi pierdute la cazinouri şi fuga peste barierele Oraşului. Fuga reprezenta ceva foarte periculos. Dacă cele două tabere tolerau, într-o oarecare măsură, trecerea unora dintr-o parte în alta, când era vorba de o evadare din Oraş, către Ocean în special, erau necruţători cu cei prinşi. Atunci deveneau solidari şi vai de cel prins. Kirmachiul era o emanaţie a acestei realităţi. O excrescenţă a noilor vremuri. Fără de care nu se mai putea... Nu se ştia de unde a venit sau ce face atunci când dispare. Singurul lucru cert despre el era viciul (sau ticul?) mâncatului de gândăcei mov. Aşa cum alţii fumau marijuana sau băteau nervoşi din picior, el mânca gândăcei mov. Era permanent aprovizionat cu ei, îi ţinea în nişte pungi verzi, dantelate, şi ronţăia din ei tot timpul. Odată cu vorbele, împrăştia resturi cartilaginoase în toate direcţiile. Era o problemă dialogul cu Kirmachiul, mereu trebuia să fii pe faţă, să te fereşti de proiectilele umede ce-i însoţeau vorbele.

Seara asta, petrecută cu cele două femei era un prilej, nedorit poate dar necesar, pentru o hotărâre.

CEALALTĂ - mi-am dat seama într-un târziu, părea sora mai mică a Landrei - era mai tăcută şi parcă mai drăguţă decât Landra. Deşi avea un aer mai sec, sau poate era supărată pentru că n-aveam ojă verde! n-am reuşit să-mi dau seama care dintre variante era cea adevărată. Toată seara am simţit-o la pândă, spre deosebire de Landra, care, cu aerul ei veşnic zăpăcit, se comporta dezinvolt, vorbind tot felul de prostii, întrebându-se şi răspunzându-şi singură, râzând sau căzând brusc în tăceri adânci precum Oceanul visat de fiecare în felul său.

La un moment dat, când şirul de prostii debitate de ambele părţi s-a sfârşit într-o mlaştină de tăcere - doar

LUDUM

câteva explozii îndepărtate se mai auzeau prin fereastra deschisă - cea mai mică începu să se învârtă prin cameră, apropiindu-se încet-încet de uşă şi deschizând-o spuse şoptit: *Eu chiar voi pleca... Nici n-ai oţă verde... Mă întreb de ce mai exişti?!* şi ieşi brusc.

Am întrebat-o pe Landra: *Unde s-a dus? De fapt vorbesc aiureli, nu mă interesează.* Landra a ridicat din umeri nepăsătoare: *N-are nici o importanţă, la vreun soldat, tot speră s-o ajute careva pentru plecare.* Eu: *Bine, dar parcă am stabilit în principiu că o să vorbesc cu Kirmachiul...* Landra: *Ştiu, în principiu, dar nu ştiu cât înseamnă, cât valorează acest „în principiu" la tine... Aşa că nu ne putem baza pe o singură variantă. N-am încredere în nimeni, îţi dai seama, nu m-am născut ieri în Oraşul ăsta.* Eu: *Să ştii, am vorbit serios când ţi-am spus că vă voi ajuta să fugiţi. Într-adevăr îl cunosc pe Kirmachiul.* Landra: *Ştiu.* Zâmbi aplecându-şi capul spre piept. *M-am interesat despre tine.* Eu, indignat: *Asta-i bine şi nu prea. Am faţă de escroc?* Landra: *Nu-i vorba de asta. Puteai fi de bună credinţă dar şi un spion al militarilor. Indiferent care. Sau numai un biet lăudăros care vrea să agaţe o gagică şi nu mai are alte resurse decât vorbele.* Eu, crunt: *Mda, şi acum? Acum s-a schimbat situaţia?* Landra, zâmbind iar: *E clar, nu? De vreme ce am venit la tine...*

Urmă o pauză, aşteptând să spun ceva favorabil despre ele. Indignarea însă îmi lipise un plasture pe gură.

Şi asta a fost totul. Am mai încercat să vorbim despre fugă, despre Kirmachiul, dar nimeni nu se mai gândea la chestii d-astea. La un moment dat a început să-şi scoată hainele şi s-a băgat înaintea mea în pat, cu o ţigare şi paharul de votcă în mână. Am făcut sex, era o amantă perfectă şi o fetiţă ruşinoasă. Când mă aşteptam mai puţin m-a părăsit, ducându-se la fereastra deschisă, fumând, ignorându-mă. Apoi reveni şi punându-mi mâna pe gură îmi vorbi folosind cuvinte atât de vulgare încât pofta de sex apăru din nou. Când mă aşteptam cel mai puţin devenea reţinută, timidă, apoi afectuoasă şi, conştientă de atracţia pe care o genera, mă supunea unui ritual sălbatic, lăsându-mă ameţit ca un computer virusat. Amestecul de inocenţă şi perversitate o făcea fermecătoare. Şi începusem să mă întreb dacă nu cumva mă voi îndrăgosti de ea. Dacă nu eram deja îndrăgostit de ea. *Vrei să plec?* m-a întrebat brusc, ridicându-se pe jumătate din pat. *Nu. Dar tu vrei?* i-am răspuns nelinişit, regretând lipsa nuanţei de indiferenţă din glasul meu, dar cuvintele îmi părăsiseră deja buzele, aterizând dezinvolt în urechile Landrei.

N-a mai zis nimic. Se plimba goală prin încăpere, fumând, aruncând scrumul cu indiferenţă pe unde trecea. Începu să cânte încetişor, mai făcu câţiva paşi apoi izbucni în plâns: *Trebuie să plec, înţelegi? trebuie să plec! Nu de-aici, de la tine... Vreau să văd Oceanul şi idioţii ăştia nu mă lasă. Ei spun că Oceanul e periculos. Că Oceanul te face să vezi altfel lucrurile. Că nu face bine spiritului original al Oraşului nostru! Ce tâmpenie, Oceanul este ocean şi gata... M-am săturat de războiul lor, de zgomotele lui, de umbra asta permanentă, vreau culori vii, nu mai vreau umbre, culori, culori, înţelegi? să mă scald în ele, să mă acopăr cu ele, să trăiesc în mai multe dimensiuni pline de culori, m-am săturat de griul ăsta impus, vreau zgomotele Oceanului, să aud valurile, valuri vii, nu înregistrate pe casetele pe care ni le vând ei...*

După o clipă de tăcere - auzeam iar împuşcături şi explozii prin fereastra deschisă - spuse, pe un ton din care răzbătea o curiozitate plină de feminitate, deşi se simţea şi dorinţa unei indiferenţe, reacţie asemănătoare celei avută de mine nu cu mult timp în urmă: *Sunt frumoasă? Îţi place cum fac dragoste?*

I-AM CONFIRMAT-O, sărutând-o pe umăr, pe gât, apoi pe gură. Am tras-o cu mine în pat dar a refuzat să mai facem dragoste. Am adormit, târziu, cu mâna în mâna ei, strânsă cu disperare. Eu m-am trezit ca de obicei la ora şase. Ea - ghemuită la marginea patului. Lumina dimineţii - praf argintiu pe epiderma fetei. Dormea încruntată, părea nemulţumită şi am lăsat-o să-şi rezolve măcar în somn problemele. Eu nu le găseam alor mele nici o rezolvare, nici în stare de veghe nici în somn. Ambele ipostaze îmi erau la fel de greu de îndurat. Posibilităţi de supravieţuire?! La dracu, aici... nu! Mimând credinţele lor... Nu, singura şansă... fuga din Oraş.

Următoarele zile... Landra hotărâse să rămână la mine până la plecare. Speram să ne acomodăm. Eu nefiind foarte sociabil, am încercat, discret, să-i organizez, într-un mod favorabil amândurora, existenţa aici. Am încercat stabilirea unui soi de contract nescris, simţit doar, de ambii parteneri. În special de Landra, căreia îi asiguram o existenţă decentă în casa mea în schimbul unei neintervenţii prea brutale în modul meu de a trăi. S-a prins repede despre ce aşteptam de la ea, iar faptul că sexul nu reprezenta cel mai important lucru pentru mine, a făcut-o să renunţe la aerul plin de suspiciune abordat câteodată.

N-am discutat prea des despre Ocean, doar uneori, seara, când rămâneam singuri - sora ei, pe atunci încă mai credeam că îi este soră, ne vizita zilnic. Câteodată izbucnea, furioasă, împotriva celor ce-i interziceau Oceanul. Totuşi nu mă pisa la cap să fac ceva pentru a grăbi plecarea din Oraş. Era uimitor de răbdătoare deşi o surprindeam uneori vorbind pe furiş cu Sy - aşa o chema pe cealaltă -, tăcând brusc când mă vedeau.

Adevărul e că nu-l găseam pe Kirmachiul, încercasem pe la toţi cunoscuţii dar, neputând umbla chiar toată ziua şi chiar peste tot, existau restricţii de circulaţie, căutările mele erau superficiale. Tipu' nu putea fi găsit decât dacă vroia el ori eu încă nu reuşisem să-i transmit vreun semnal.

După câtva timp, perioadă în care epuizasem aproape toate posibilităţile de a-l mai găsi pe Kirmachiul şi mă întorceam acasă supărat şi cam beat - dădeam de băut tuturor sperând că, astfel, voi afla ceva despre el - cum ajungeam mă şi culcam. Totuşi, în prezenţa fantomatică a celor două, am observat că Sy este mult mai des prin preajmă. De asemenea frigiderul era mai tot timpul plin, deşi eu nu mai cumpăram mare lucru, banii ducându-se pe băutura dată cunoscuţilor Kirmachiului. ■

Ruxandra Cesereanu

Niniloh şi iubiţii ei

Vremurile întoarse cu bucurie îmi
sfărîmă capul şi intră în gură.
Cînd nopţile se fac violete şi sună,
îmi pipăi iubiţii şi iubitele pe inima
blîndă,
acolo unde sîngele bărbat o caută
cu sfioşenie pe sora sa femeie.
Am mîngîiat bărbaţi trişti, fără bani,
cu păr pînă la brîu împletit,
şi femei vesele, rase în cap,
moartea mică era binecuvîntată,
trăiam cu ea pe sub pielea de
schimb,
mulţi spun că este o faţă frumoasă,
dar e bărbat urît şi plînge.
Inima năpîrleşte coji roşii,
amintirea se crapă ca un cîmp
uscat,
călugări cu ochi de cîrtiţă mai
visează încă religia de carne.
Un chihlimbar al vremurilor apuse
creşte în burtă
ca un copil cu o crizantemă în gît,
biblioteca surdă a vieţii,
pustiitoare ca un sînge vechi şi
bătrîn.
Prieteni rîvniţi din zilele de pe
urmă
cu bocancii calcă pe faţa mea
singură,
ei tropăie lîngă casa cu lacrimi
şi-ncep să spună povestea cămăşii
de forţă
care nu adăpostea pe nimeni.
Ca atîtea alte tunele şi acesta e
crud.
Iar dac-ar fi să deschid porţile de
cenuşă,
lacăte grele ar izbi gura mea şi ar
sfîşia-o,
astfel ca morţi zgrunţuroşi să nu
iasă în cale
şi perdele negre să nu acopere
soarele.
Amintirile cresc în noi precum macii
roşii pe care îi mestec la cină,
de fier se face amurgul ca un coif
subteran,
hei, fraţi şi surori ale crimelor
pufoase ,de tinereţe
prea puţină milă vă cer, dar furie-
ndeajuns şi o scară a singurătăţii.
Ce olog se tîrăşte să mă
binecuvînteze?
Zidul ştie că sînt trupul lui
sfărîmicios dar viu.
Tîrfă carnivoră este inima mea,
căci dacă nu aş săruta oasele
vişinii ale amintirilor
cine ar mai putea crede poveştile
despre coapsele noptatice
şi întrebările mirosind a oleandru,
cine ar mai deschide paginile
cărţilor tulburate de o
suflare trufaşă!
Păstram dinţii de lapte ai iubiţilor
ca pe scoicile şlefuite ale unei mări
dispărute,
de parcă gura lor ar mai fi spus şi
acum vorbele sfinte de odinioară.
Învelit în staniol, chipul meu se
răsucea luînd aminte
la sărutarea trimisă printr-o pasăre
de pradă de cine ştie ce întristat.
Mîncam din mine cîte puţin,
mai întîi îmi ţineam coada subţire
de cal între buze,
îmi mîncam degetele ca nişte peşti
transparenţi
şi nărăvaşă voiam să beau vinul
propriului trup,
acela în care moartea mică se
încrucişa cu strugurele acrişor.
Staţi cu picioarele şi cu mîinile pe
marginea capului meu,
agăţaţi de scări şi de frînghii,
iubiţi pentru care întunericul fulgeră!
Voiam să aflu o clipă în care
moartea să fie egală cu viaţa
ca într-o clepsidră fără nisip,
dar alarma bubuia pe coridoarele
trupurilor bezmetice,
avea să cadă între noi galbenă ca
trufia,
ni se făcea frică să nu fi murit
fără să fi simţit îndeajuns
pojghiţa acelei căderi pentru care
fusesem născuţi.
Cîtă splendoare să ai parte de o
explozie
ca şi cum soarele şi luna s-ar fi
lipit de centrul inimii
şi din ochii lor bulbucaţi ar fi ţîşnit
firişoare de aramă.
Acolo, la margine de cădere, urcam
un munte gol,
feţele noastre erau murdare şi reci,
îmi apăsam venele zvîrlindu-le apoi
ca pe nişte cutii goale.
Un gingaş soldat de plumb rîdea
încet de jucăriile mele
sau dimpotrivă furia lui făcea să-mi
tremure genunchii,
eram Niniloh şi trebuia să scoată
cu de-a sila diavolii din mine.
Împătimirea mi-a fost tatăl
dintotdeauna.
Vremurile înfricoşătoare sînt ca
nişte animale jupuite
pe care le ating cu mîinile negre.
Cît aş vrea să fiu trecutul de foc
al celui care plînge pînă la capăt!
Sîntem aproape de sfîrşitul nopţii,
o, cum zornăie cheile minţii puse la
adăpost,
moartea mică şi cea mare
şi inocenţa cea dintîi a sîngelui
necurs, gîlgîitor într-un înger.
E un întuneric de culoarea
păunului.
Undeva, o femeie rîde mătăsos
şi îmi şopteşte că sufletele sînt
verzi,
şi-mi spune lipindu-se de pat cu
multele ei picioare de sepie,
- Niniloh, va trebui să mori şi tu
cîndva.
Roţi uriaşe mă vor zdrobi
şi ultima picătură de sînge se va
rostogoli.
Doresc în mine ceea ce urăsc în
altul.
Nici un cadavru încrustat în timp
nu ar putea să-şi ţipe altfel trufia
în uriaşele bronhii ale lumii.
Cîtă hemoragie a umilinţei din
partea lui dumnezeu,
dar el se tîrăşte faţă de sine
însuşi,
iar eu, la marginea golului, îmi îm-
podobesc gîtul pentru ultima oară.
Şi dac-ar fi să mă aflu deodată în
faţa Spintecătorului, aş urla:
nu vreau nimic şi sufăr atît cît
trebuie,
dar mult te-am aşteptat, sfinte
înfuriat,
mult te-am înveşmîntat în glorie
şi picioarele tale buboase le-am
făcut fragede ca de fecioară.
Cîte lănci ai aruncat în pustie,
războinice,
cîţi şobolani te-au amuşinat
credincioşi,
cum m-ai depărtat de la tine,
împărţindu-mă cu străinii de la
răscruce,
cu cerşetorii lăcomiţi, cu morţii
ne-nviaţi.
Vremurile trecute mă prind în
năvod,
sînt peştele nespintecat cu un inel
negru pe o mînă tăiată de om,
cine va mînca din mine cu bucurie
va ţine la singurătate
şi mult va avea ce să dăruie.

■

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Shakespeare în „Pod"

V-AŢI FI gîndit, ştiind că este vorba despre cei „Doi tineri din Verona" de Shakespeare, la un music-hall? Mărturisesc că nu mi-a trecut prin cap această soluţie pentru Shakespeare. Propunerea de la Teatrul „Nottara" a regizorului şi cunoscutului pedagog Cătălin Naum nu mi se pare lipsită total de credibilitate şi de cîteva argumente. Ideea poate să atragă (în special pe tineri) sau, dimpotrivă, să stîrnească reacţii de respingere. Dacă ne despovărăm de prejudecăţi şi privim spectacolul ca pe un experiment, legăm maniera şi de faptul că regizorul Naum este, de ani şi ani de zile, animatorul Teatrului „Pod", un loc minunat în care este provocată chiar eliberarea de inhibiţii, de idei preconcepute, de soluţii pre-fabricate. Eu am văzut spectacolul de la „Nottara" cu „Doi tineri din Verona" cu sentimentul că sînt la sala Pod. Asta poate fi şi bine şi mai puţin bine. E bine pentru că un music-hall după Shakespeare poate fi o evadare din orice fel de şablon. Ceea ce impresionează, este găsirea unei comunicări veritabile între teatru şi operă, fără să existe vreo senzaţie stînjenitoare. Textul coboară firesc în muzică şi muzica se întoarce la „rostire" extrem de firesc. Vocile sînt ale actorilor, pe viu, nu remarcăm stridenţe sau forţări ale registrului. Vocile sînt cultivate, lucrate. Selecţia ariilor din opere şi operete nu este operată întîmplător şi trebuie subliniat aici rolul major al Constanţei Cîmpeanu care a făcut decupajul muzical şi pregătirea vocală. Introducerea pasajelor cîntate poate fi şi un contrapunct, o altă modalitate de rezolvare a ambiguităţii piesei: limita între prieteni şi iubire, dorinţa sexuală care înseamnă atracţie în primul rînd către frumos. Clovneria, batjocura, parodia, ambiguitatea sexuală sînt temele acestei piese shakespeariene şarjate în *adaptarea* pe care o face Cătălin Naum. El lucrează pasaje întregi, renunţă la altele, scurtează textul şi-l aranjează pentru a putea fi mai ales cîntat, şi nu doar rostit. Concentrîndu-se pe această propunere scenică, regizorul neglijează alte elemente ale spectacolului sau le lipseşte de argumente pe altele. N-am înţeles de ce, de exemplu, ne mutăm cu arme şi bagaje, în spectacolul lui Naum, la Veneţia, care devine locul acţiunii? De ce se renunţă la deznodămînt, de ce decorul şi costumele semnate de Daniel şi Anca Răduţă rămîn în afara jocului, lipsite de o comunicare reală cu spaţiul, cu actorii? Costumul nu este o podoabă, el face parte din personalitatea personajului, i-o poate accentua, diminua sau chiar anula. Şi încă ceva: luarea publicului ca partener comportă aici un risc: tentaţia de a glumi prea mult cu spectatorii, devine, de multe ori, scop în sine. Actorii uită că personajele lor trebuie să intre într-o anumită relaţie unele cu altele, să se susţină, să se provoace, să se pună în lumină, într-un cuvînt, să fie acolo, *pe scenă,* şi să comunice. Or, lucrul acesta se întîmplă doar cu o singură excepţie în cazul Crenguţei Hariton şi al Cameliei Zorlescu experienţa scenei spunîndu-şi, în acest context, cuvîntul. Şi cuplul celor doi din Verona, Rareş Stoica şi Claudiu Romilă tinde spre o relaţie continuă, dar ea se realizează mai degrabă cu intermitenţe, nu este încă aşezată. Sigur că această formulă de dialog cu publicul înseamnă şi succes la public, care de altfel gustă copios spectacolul. Cred că nu trebuie făcut rabat neapărat de la calitate pentru asta. Cătălin Naum este un personaj cum nu prea mai găsim pe toate drumurile teatrului românesc şi, nu puţin lucru, este creatorul a ceea ce am putea numi „fenomenul Pod". „Doi tineri din Verona" aparţine tipului de experiment teatral practicat acolo. Schema pe care este construit spectacolul, atmosfera pe care o degajă se leagă în mod firesc de experienţa de pînă acum a lui Cătălin Naum. Nu cred că „Doi tineri din Verona" a avut pretenţia unei demonstraţii de regie, ci continuă tradiţia (şi modernitatea) tipului de experiment practicat de Cătălin Naum. Vioiciunea, dinamismul, textul alert şi bine decupat sînt atuuri fără doar şi poate, naturaleţea vocilor, de asemenea. Ideea unui music-hall, adaptînd şi prelucrînd textul lui Shakespeare nu mi se pare chiar o trăsnaie artistică ci o formulă posibilă care, revizuită pe ici, pe colo, cu aducerea comunicării în primul rînd pe scenă şi lăsarea mesajului să alunece în sală, de la sine, poate face succes la Teatrul „Nottara". ■

Claudiu Romilă, Cristina Stoica şi Marian Ciripan în *„Doi tineri din Verona"*, la Teatrul „Nottara"

Teatrul „Nottara": „Doi tineri din Verona", adaptare după Shakespeare de Cătălin Naum. Regia: Cătălin Naum. Decor şi costume: Daniel şi Anca Răduţă. Pregătirea muzicală: Constanţa Cîmpeanu. În distribuţie: Theodor Danetti, Camelia Zorlescu, Rareş Stoica, Claudiu Romilă, Cristina Stoica, Crenguţa Hariton, Vasile Toma, Dragoş Bucur, Alexandru Jitea.

Am primit la redacţie:

● Doina Papp - *Treptele iubirii - SILVIA POPOVICI* , Editura Fundaţiei „Silvia Popovici", 1996, 253 p., 6000 lei.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Şuşară

Spaţiul muzeal, între dialog şi demitizare

CU EXCEPŢIA bisericii, muzeul a fost poate cea mai contestată instituţie în acest veac ce tocmai îşi pregăteşte expierea. Insurgenţele moderniste ale primelor decenii, iar printre ele cea dadaistă se arăta necruţătoare, visau, profeţeau şi invocau flăcările apocalipsei, în dogoarea cărora să se mistuie într-o clipă baloţii de rembranzi, rubenşi, michelangeli, leonarzi ş.a.m.d. Faţă de spontaneitatea vieţii, de farmecul improvizaţiei, de pulsaţiile acestei lumi în neobosită mişcare, muzeele făceau figura posacă a spaţiilor funebre, a unor adevărate cavouri în care nişte mumii spectrale, adică un fel de mumii ale mumiilor, zăceau frumos orînduite ca supreme dovezi ale zădărniciei. Noul tip de sacralitate pe care spaţiul muzeal îl instituie, privilegiul *unicatului* şi al *irepetabilului* pe care el îl acordă *obiectului,* în dispreţul seriei şi al categoriei, visul ieşirii din timp şi conştiinţa accentuată a exponenţialităţii, nu aveau cum să nu irite firile protestatare, cum să nu-i isterizeze pe cei ce calcă desculţi prin istorie şi-şi transformă scepticismul în revoltă, abolesc transcendenţa în numele dezordinei egalizatoare şi duc idolatria pînă la ultima ei consecinţă - *iconoclasmul.* Dar indiferent de proteste şi de revolte, de urletul patetic sau de speranţa piromană, aspiraţia intimă a artistului a continuat să fie *muzeul,* locul acesta imun la convulsii, generator de eternitate şi cu un pas înaintea Marii Judecăţi în ceea ce priveşte mîntuirea morală şi înălţarea axiologică.

Dar nici muzeul n-a fost tocmai inert, lipsit de luciditate şi nesimţitor în faţa miilor de tone, de kilometri, de vagoane şi de alte unităţi de măsură de marfă proaspătă, pregătită pentru livrare şi gata să se aşeze sub spoturile de lumină ale expoziţiilor permanente sau în rastelurile depozitelor. Conchistadorii de ieri, cuminţiţi prin îmbătrînire naturală şi prin uzură, dar mai ales împinşi spre clasicism de către nepoţii şi strănepoţii lor incomparabil mai înflăcăraţi şi mai eficienţi, îşi odihnesc acum ciolanele estetice în microclimatul aromitor al marilor muzee ale lumii, alături de mult huliţii şi inocenţii meşteri de odinioară. Duchamp este bine merci, Arp şi Kirchner la fel, despre Schwitters şi despre Man Rey se aud numai lucruri bune din gura muzeografilor care-i au în custodie, iar despre artificierul Tzara, cel care umbla cu dinamita în dinţi aşteptînd un moment prielnic pentru a o pune la fundamentul academiilor, vorbeşte acum cu inflexiuni liturgice, tocmai în aula Academiei Române, seraficul Eugen Simion. Aşadar, insurgenţii se sting precum lumina la asfinţit şi se retrag tot acolo unde le odihnesc şi duşmanii, dar după ce au lăsat în urmă aerul încins şi o indescriptibilă stare de turbulenţă. Insurgenţii se sting, însă insurgenţa rămîne. Pentru că spaţiul protestului, al denunţului şi al confruntării este cel puţin tot atît de vast ca şi acela al gestului mut, al reculegerii şi al contemplaţiei. Ori, în definitiv, cît şi acela al încremenirii. Şi dacă revolta poate fi deseori suspectată de inflamări disproporţionate, nici muzeul, cu valorile lui sigure, nu poate fi absolvit de grave disfuncţii de comunicare, de-o greutate în mişcare împinsă pînă la inerţie, de somnolenţă şi autism. Prea greu apăsat de reflexele sale diacronice, el riscă să piardă sincronia, încărcătura şi aspiraţia umană din imediata sa apropiere. Obişnuit cu actul de justiţie tîrzie, dacă se poate chiar postumă, muzeul trece de multe ori, surîzînd superior, pe lîngă propriul său patrimoniu pe care nu-l învredniceşte nici măcar cu o privire.

Pornind de la această realitate, puţin şarjată aici din motive de persuasiune, muzeograful şi criticul de artă Judith Angel a iniţiat acţiunea „Complexul muzeal", desfăşurată în spaţiile Muzeului de Artă din Arad. Avînd rolul dublu de a identifica şi de a exorciza conflictul dintre muzeu şi complicatele fenomene socio-culturale care se regăsesc în mişcarea artistică de astăzi, proiectul lui Judith Angel restrînge şi aprofundează o acţiune pornită încă de anul trecut. Dar dacă ediţia precedentă încerca, prin intervenţii directe în spaţiul urban, o conciliere şi, mai apoi, o comunicare a artistului cu realitatea nemijlocită şi vie a oraşului, acum, la cea de-a doua ediţie, întreaga tensiune se descarcă într-un spaţiu simbolic şi într-o convenţie asumată. În timp ce în oraş intervenţia artistului era una care se pierdea în anonimat şi intra în surdină, ea nici nu ordona, dar nici nu era un agent vizibil al dezordinii, *intervenţia în muzeu* capătă un fel de radicalism atît ca impact muzeografic, cît şi ca gest de provocare a unui dezechilibru simbolic. Rediscutarea ideii de expoziţie, de obiect muzeal, de circuit şi de comportament cultural, poate intra cu aceeaşi îndreptăţire şi în categoria dialogului, a extensiei spaţiului de comunicare, a revitalizării unei structuri prea apăsat conservatoare, dar şi în aceea a demitizării, a agresiunii şi a blasfemiei. Şi, într-un anume fel, cele două perspective sînt inseparabile. Orice intervenţie într-un mecanism definit, pentru a-i perturba echilibrul şi a-i deconspira funcţionarea, este un act de agresiune, după cum aceeaşi intervenţie, prin consecinţele ei în planul cunoaşterii nemijlocite sau al generalizărilor ulterioare, este un act de comunicare, de extensie şi deschidere. Şi tocmai în acest sens a avut loc dialogul artiştilor cu muzeul, dar şi dialogul unor spaţii culturale diferite (român şi austriac), cărora muzeul le stîrneşte acelaşi set de interogaţii. Cu excepţia lui Dan Perjovschi a cărui acţiune a fost *sponsorizarea* convorbirilor telefonice ale muzeului şi afişarea la vedere a contractului dintre artistul-sponsor şi instituţia beneficiară, celelalte au vizat două obiective: perturbarea şi remodelarea traseului şi substituţia obiectelor. Acţiunea grupului de austrieci, cea mai simplă în aparenţă, dar cu cele mai neaşteptate consecinţe, a constat în colectarea tuturor etichetelor care însoţesc exponatele în muzeu şi regruparea lor, sub o vitrină, la ieşirea din galerie. Această intervenţie banală a creat două momente de confuzie - al lucrărilor neidentificate şi al etichetelor inutile -, dar a şi operat o radicală schimbare în relaţia privitor-exponat. Fără medierea administrativă a etichetei, exponatul a redevenit viu, iar ochiul inocent. Legată de traseu, intervenţia lui Sandor Bartha este un text ale cărui enunţuri îl întîmpină, din loc în loc, pe privitor. Descrierea etapelor sfîrşeşte prin a deveni un adevărat poem. Lia Perjovschi a recompus, în spaţiul auster al muzeului, un colţ de intimitate feminină, sugerat prin ordonarea şi risipirea a nenumărate perne, din care nu lipseşte ironia şi autoreferenţialitatea. Grupul subREAL a redat galeriei imaginea fotografică a exponatului muzeal, îmbogăţită şi parazitată de elemente străine care, pe nesimţite, ajung în prim-planul privirii, iar Sorin Vreme a instalat două monitoare faţă în faţă, pe al căror ecran chipul distorsionat şi mut al artistului trăieşte, sub aparenţa unui dialog, drama suspendării, a nonidentităţii şi a noncomunicativităţii. Şi, în sfîrşit, grupul arădean Kinema-Ikon a realizat o instalaţie numită „Cavalerul din Carpatzi" şi care se regăseşte, în acelaşi timp, în interiorul şi în afara muzeului. În muzeu se anunţă că filmul video, cu acelaşi nume, va fi difuzat de către postul de televiziune prin cablu INTERSAT, iar la ora cu pricina se anunţă pe post că lucrarea poate fi văzută la muzeu. Această ambiguitate interior-exterior, muzeu-spaţiu de consum, comunicare-noncomunicare, gravitate-ironie, seriozitate-spirit ludic, alături de multe alte lucruri topite într-o ceaţă expresivă şi pe care maşina mea de scris nu şi le mai aduce aminte, este chiar miza întregii acţiuni. Pe care Judith Angel, cu o tenacitate ardelenească (şi niţel bănăţeană) şi cu multă imaginaţie, inteligenţă şi sensibilitate a ştiut să o valorifice pînă la epuizare. A fondurilor, în orice caz. ■

Emir Kusturica

CINEMA

Scrisoare din Normandia

Emir Kusturica şi actorii lui, în timp ce filmau *Underground*.

În curînd, Kusturica îşi aniversează, în Franţa, ziua de naştere: 42 de ani. „Trăiesc în Franţa, pentru că a rămas singura ţară din lume în care cinematograful e înţeles cu adevărat", spunea Kusturica, într-un recent interviu. În ciuda gloriei (*Underground*, se ştie, a cucerit Palme d'Or la Cannes '95), stabilirea lui Kusturica în Franţa n-a însemnat deloc o perioadă roz. În afara luptei cu gramatica limbii franceze (care îi era complet străină), Kusturica a trebuit să facă faţă şi unor atacuri dure, care îl prezentau drept un simpatizant al lui Miloşevici. „Le monde" a publicat, anul trecut, un articol intitulat *Impostura Kusturica*, în care marele regizor (bosniac musulman) era acuzat de a fi filosîrb.

Nu e, poate, lipsit de interes pentru cititorii noştri, ca un document psihologic şi pseudo-istoric (datat octombrie '95), răspunsul lui Kusturica, tonul lui amar, ironic, şi, mai ales, exasperat. Riscă, oare, Kusturica să rămînă un mare neînţeles?

CÎND „Le Monde" a publicat articolul *Impostura Kusturica,* am fost cuprins mai întîi de o mare tristeţe, apoi de furie, apoi de un fel de nesiguranţă. Aş fi vrut să ripostez, dar ca să spun ce? Nu e vorba de faptul că mi-ar fi lipsit fantezia, dar, efectiv, nu-mi găseam cuvintele ca să-i răspund cuiva care, evident, nu-mi văzuse filmul, *Underground.* Pînă la urmă, am ajuns la concluzia că eu şi filmul meu sîntem, împreună, o „impostură". E sentimentul meu predominant în momentul filmărilor, cînd simt cum se naşte în mine îndoiala. De fapt, cred că toate filmele mele s-au născut din îndoială, pentru că, în caz contrar, astăzi aş fi, probabil, în America şi aş face film pentru box-office. Dar convingerea că există o diferenţă între filme şi hamburgeri mă face să trăiesc, în continuare aici, în Normandia.

Nu înţeleg cum şi de ce a publicat „Le Monde" textul unui individ care nu mi-a văzut filmul. Dacă e vorba de o încercare de a mă distruge prin insinuare, vreau să-i ajut pe cititori să-şi formeze o opinie mai motivată, bazată pe o cunoaştere a „terenului" la care putea ajunge numai un cineast care şi-a trăit partea esenţială a vieţii într-un regim comunist, deci într-o lume în care delaţiunea şi manipularea au devenit o artă...

Imaginea nr.1.

Un ziarist şi un fotograf s-au infiltrat în anturajul meu şi au pătruns, sub acoperire, în modesta mea proprietate din Normandia. Această biată cabană, ascunde, de fapt, peştera fiarei! Sub covorul persan din sufragerie: un chepeng! Deschizîndu-l, cei doi au descoperit, stupefiaţi, un subteran în care se ascundeau numeroşi refugiaţi ex-iugoslavi. Aceşti amărîţi erau ţinuţi fără milă în mizerie şi în frig, supravieţuind în ceea ce se cheamă infernul lui Miloşevici. Droguri, arme de diverse calibre, obiecte ciudate. În timp ce sclavii împachetau drogurile, fiul meu, cu un enorm cuţit de bucătărie între dinţi, dirija manevre militare pentru cei mai tineri refugiaţi. Pentru aceste manevre subterane există un nume de cod: „Normandia, parte integrantă a Serbiei Mari!"

Instrucţia teoretică e asigurată de soţia mea. Ea se bazează pe sloganul: „Orice teritoriu pe care se află un mormînt sîrb, face parte, prin definiţie, din Serbia Mare."(...) Manevrele militare includ trei direcţii: a) agresiunea; b) genocidul; c) eliminarea prin împuşcare a tuturor susţinătorilor unei Bosnii multietnice. În acelaşi timp, fiica mea, cu discreţie dar cu eficienţă, introduce fotografii cu Miloşevici în ghiozdanele colegilor de şcoală, în timpul recreaţiei.

Imaginea nr.2.

La asfinţit, Orientul e roşu. Într-o lumină impresionantă, à la Monet, eu şi nevastă-mea distribuim material de propagandă (videocasete cu *Underground* şi portrete ale lui Miloşevici) ţăranilor săraci, muncitorilor agricoli şi crescătorilor de animale din Normandia. „Le Monde" publică pe prima pagină *Impostura Kusturica.* În contextul unei ample mişcări umanitare, toţi cititorii francofoni se răzvrătesc şi cer să fiu supus unui examen. Mulţimea (din mişcarea umanitară) vrea să mă linşeze. „Nici o libertate pentru duşmanii libertăţii!" susţine „Télérama" (...) În acest punct, mi s-ar oferi dreptul la replică. Aş declara că am fost întotdeauna în favoarea unei Bosnii multietnice, că am ştiut întotdeauna că Miloşevici era fascist, dar că nu mi-am făcut publică poziţia, din cauza presiunilor soţiei mele. Aş oferi, astfel, imaginea unui om slab, demn de dispreţuit, gata să-i sacrifice pe cei apropiaţi ca să treacă puntea. În acelaşi articol, aş saluta preşedinţii noilor republici ale ex-Iugoslaviei ca pe nişte adevăraţi susţinători ai democraţiei.

Dar acest articol nu ar înşela vigilenţa filosofilor francezi, care ar observa că, făcînd elogiul democraţiei, am trecut sub tăcere ceea ce a constituit întotdeauna forţa mişcărilor de independenţă: naţionalismul. Ridicolele mele eforturi prin care cer imediata secesiune a Normandiei meridionale de teritoriul francez nu ar fi considerate decît praf în ochi.

În acest moment, „Le Monde" organizează un colocviu cu jurişti, laureaţi ai Premiului Nobel, judecători internaţionali şi filosofi cu marca „politically correct". Adunarea ar solicita, la sfîrşitul unui week-end pasionant, chemarea mea în faţa unui tribunal internaţional, sub acuzaţia „apologia crimelor de război". Ziarul dvs. ar închide această campanie cu un editorial tăios: „Urmaşul lui Fellini, principalul artizan al purificării etnice".

Imaginea nr. 3.

Într-unul din tunelurile care leagă Roven de Belgrad, se întîlnesc Kusturica şi Miloşevici, în faţa unei enorme hărţi a lumii (...) Cei doi tovarăşi de luptă ridică cupele de şampanie ca să sărbătorească Palme d'Or, victoria de la Cannes (Între timp, un nou juriu, în întregime remaniat, i-a retras trădătorului premiul şi l-a acordat unui film autentic bosniac, o operă colectivă şi anonimă).

Datorită unui minuscul microfon, s-a înregistrat următoarea convorbire:

„*Miloşevici:* Tovarăşe Kusturica, vezi ce văd eu?

Kusturica: La ce vă referiţi, stimate şi iubite tovarăşe preşedinte, la harta asta a lumii?

Miloşevici: Imbecilule, nu vezi că e vorba de Marea Serbie?"

Iată cum ar fi putut fi rezolvată această afacere credibil şi cu informaţii de primă mînă.

Îmi pare rău că aţi preferat să-i daţi cuvîntul unui *maître à penser* de calitatea a doua, care, cînd Bosnia va ieşi din modă, se va pasiona după Cashmir. Cititorii vor judeca adevărul celor scrise de mine mergînd să vadă filmul *Underground*...

Prezentare şi traducere de
Eugenia Vodă

P.S. Ne întrebăm cînd se va găsi un distribuitor capabil să importe şi să difuzeze capodopera lui Kusturica pe piaţa românească?

MUZICĂ

Gong şi clopote

STAGIUNILE de concerte sînt precum calendarele, precum ceasurile: ele arată, fără să le numească, anotimpurile, schimbarea vremurilor. Odată cu acestea adună anii şi vîrstele. A nu le avea, ca misiune, în protocolul personal, este şansa de a scăpa, senin, din plasa unor gînduri oricum inutile. Trei seri din aceeaşi săptămînă am privit la această înnoire a spectacolului muzicii. Exerciţiul de a cunoaşte sau a recunoaşte pe (toţi) instrumentiştii principalelor orchestre simfonice din Bucureşti s-a dovedit pe cît de obositor pe atîta de zadarnic. Culmea, asta este foarte bine; să aşezăm la loc de întîietate realitatea că o primenire masivă trebuie notată la debutul sezonului artistic. Dacă ea se converteşte şi în calitate creativă rămîne să încercăm a discuta.

Orchestra de cameră Radio îşi va regăsi, anul acesta, profilul iniţial care să o deosebească de formaţia mare, Orchestra Naţională. În principiu asta pare foarte corect: un imens repertoriu de muzică veche stă scris în structura ansamblului. Disputa „noi" şi „ei" nu va mai avea motivaţii serioase iar public pentru ceea ce se numeşte „muzica barocă" este poate, mai simplu de captivat decît pentru „Dansuri slave" de *Dvorak,* sau opere necunoscute ale marilor autori (ceea ce a rămas neştiut din clasici se dovedeşte, rareori, a fi o eroare a istoriei). Va fi însă foarte greu ca acest elan ascetic să fie menţinut. Deocamdată, la primul concert, semnalul a fost dat cu „Anotimpurile" de *Antonio Vivaldi* şi „Muzica apelor" de *Georg Friedrich Händel. Bogdan Zvoriş-teanu,* tînăr violonist, a cîntat puţin pe acasă; aliniază 7 importante premii naţionale şi internaţionale, lucrează ca student în Elveţia, la Gstaad (Şcoala de muzică *Iehudi Menuhin*). Modul de interpretare a muzicilor compuse începînd de la sfîrşitul Renaşterii pînă la jumătatea sec. XVIII - iată, pe aici se situează disputatul teren al barocului muzical - este, în zilele noastre, subiect de interogaţii, presupuneri, recomandări, ecouri de gîlceavă estetică turnate în multe volume. Dacă restrîngem discuţia la *Vivaldi* şi cădem sub tutela bunului-simţ chestiunea este că artistul modern trebuie să aprecieze - corect - cît de departe stau în timp unul de altul preotul Antonio şi celălalt italian magician al violinei, *Paganini.* Orice tălmăcire înseamnă opţiune, dar în aceste cazuri a alege bine devine, din plecare, un merit. Alături de *Ludovic Baci,* bagheta cea mai specializată - la noi - în sonurile muzicii vechi, *Bogdan Zvoriş-teanu* înscrie desenul solistic în tonuri delicate de acuarelă (e vorba doar de 12 tablouri care se numesc Allegro, Andante... şi astfel, comentează poeme despre natură şi mai ales un sentiment franc al contemplării ei). Culoarea nu este forţată, oftaturi patetice sînt evitate (vibrato-ul!) velocitatea - sigură - nu are nimic magic. Simplu şi curat pentru solo, pentru tutti. Cealaltă operă magnet, „Muzica apelor", este proiectată după una din multele versiuni rînduite de-a lungul timpului, care a luptat, cum s-a putut, cu neglijenţa lui Händel, geniu abundent şi atît de fertil încît o fabuloasă dezordine nu l-a deranjat niciodată. Dacă nu cumva i-a fost chiar necesară. Cîteva episoade fixe se regăsesc în toate orchestrările cunoscute (Hornpipe, de pildă) unde este rar şi foarte greu ca jocul suflătorilor să nu fie în suferinţă şi exploziile festivităţii să nu zgîrie sufletele. Asta rămîne - de obicei - o chestiune de cantitate: ei bine, derapajele au fost mai scurte, dar „festivalul" mai moderat. Menuetele, multe şi felurite, frumos realizate: teste pentru un studiu „Muzică şi societate". Londra, 1717, serbări pe Tamisa.

Cît de adîncă este urma melancoliei pe care o lasă plecarea din viaţă a lui *Sergiu Celibidache* rămîne să fie spus, acum, în fel şi chip, tot pe limba muzicii. Celebrînd acest mit, care a bulversat criteriile comode (va rămîne, în ciuda puţinelor înregistrări, dirijorul reprezentativ pentru secolul XX?) a cîntat Filarmonica „George Enescu" la concertul ei de debut anual, împreună cu corul Filarmonicii „Transilvania" din Cluj, pregătit - fără cusur - de *Corneliu Groza. Cristian Mandeal* a ajuns la „Recviemul german" după o lungă veghe în preajma operei simfonice a lui *Johannes Brahms.* Am auzit - prea des - fraza „A sunat ca la Celibidache". Adevărat, plutirea sonorităţilor, griuri multiplicate în nuanţe de întuneric cu rare pîlpîiri de lumină, aveau transparenţele pe care el ni le-a arătat. Dar nu aş formula aşa „complimentul" suveran. Nu e bine, nu e corect. Un mare dirijor nu copiază nimic, nici nu poate; este totdeauna el însuşi, timbralitatea, arhitectura volumelor şi aritcularea lor sunt obţinute *în felul său.* Cristian Mandeal a dat o creaţie proprie, întru totul fidelă acelei muzici sacre foarte individualizate care este oda funebră scrisă de Brahms. O slujbă a morţilor, de un caracter intim, aproape confidenţial, alcătuită de compozitor după episoade din Vechiul şi Noul testament, filtrate de poezia traducerii germane a lui *Martin Luther.* Un scenariu al muzicantului care aude mai întîi, pentru sine, viitoarea operă încă necompusă. Lîngă dirijor solo-urile, foarte adecuate cîntate de *Ramona Eremia* şi de *George Crăsnaru.* Despre cum era Sergiu Celibidache prin Ateneul Român, multe altele îmi vin în gînd: să ocolim prăpastia unui monolog despre „a fi sau a nu fi". A fost un concert ideal.

Şi Orchestra Naţională Radio a simţit nevoia unui ceremonial la trecerea în eternitate a maestrului român. Altfel de bătaie a clopotelor funerare. Horia Andreescu a ales preludiul la opera „Parsifal" de Richard Wagner. Cum să stăvileşti tentaţia analogiei posibile între această muzică, eliberată de chinul lumesc şi antinomiile din care era plămădit caracterul dirijorului filozof? (-"Unii zic să sînt nebun", - „Şi ce le răspunzi?", - „Nu le răspund nimic.") Pietatea şi un har dumnezeiesc animau viziunile sale asupra domeniului sonor. Inteligentă, subtilă alegere a preludiului la „Parsifal".

Dar seara aceea a fost un triptic de evenimente. A urmat inaugurarea noului pian *Steinway,* donaţie pentru orchestra Radioului a fundaţiei „Speranţa şi fiii". Costă peste 100.000 de mărci. Dan Grigore şi Horia Andreescu l-au ales, dintre exemplarele păstrate la Sucursala din Germania a celebrei manufacturi americane. O claviatură perfectă chiar „capătă viaţă" palpată, mîngîiată, atacată de mîinile unui artist atît de virtuoz, de inventiv, de capricios - în toate felurile - cum este Dan Grigore. (Concertul nr.5 de Beethoven).

După un excurs atît de lung printre aventurile muzicii în trei seri succesive, ar fi de dorit ca tocmai panoul cel mai interesant să nu se prăbuşească sub încărcătura informaţiilor de pînă aici. Deci fără analiză, dar în mod solemn, trebuie să reţinem că orchestrarea de către Pascal Bentoiu a întregului proiect al simfoniei a V-a de George Enescu şi executarea noii lucrări în acelaşi program a fost - pentru cultura românească -EVENIMENTUL acelei săptămîni. Altă intuiţie de anvergură a lui Horia Andreescu. Pentru ca Enescu şi Eminescu să se topească împreună în somnul de moarte îngînat pe versurile din „Mai am un singur dor" (partea IV, varianta „De-oi adormi curînd", cu solo Florin Diaconescu şi corul Radio) a fost necesară abstragerea autorului de astăzi din propriul interior activ în opusuri personale şi izolarea în galaxia de semne care stau în schiţa, de altfel complexă, ca tot ce a fost scris de Enescu. A făcuto după radiografiile a 33 de „Capodopere enesciene" strînse într-o carte de idei. A făcuto savant, cu respect, cu iubirea de mult mărturisită, cu convingerea că atinge sau mai corect spus, *trezeşte* la viaţă o altă capodoperă.

Ada Brumaru

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

Băutorul de cucută

ÎN SPECIAL în ţările mai puţin dezvoltate şubrezenia democraţiei se vede numaidecît. Abia dacă vălul justiţiei, ordinii, legilor,... văl şi-aşa rupt, găurit, sau prea scurt,... abia dacă el reuşeşte să acopere o mică parte din ceea ce se exercită mai departe cu aceeaşi brutalitate şi nepăsare de nimic în virtutea forţei, dreptului celui mai tare şi mai corupt sau celui ticăloşit de-o viaţă dîndune nouă lecţii de curaj, onestitate, dreptate civică, la audiovizual, prin cărţi...

Abuzurile autorităţii le cunoaştem. Ca şi corupţia şi celelalte vicii aduse de putere. Şi vom vedea cît de veche este nu numai ideea, dar şi practica însăşi, istorică, ce transformă exerciţiul puterii într-o sursă sigură şi nesecată de manifestări de tot felul ale răului şi de stricăciuni nelimitate comise fără nici o sinchiseală. Sclavi au fost, sînt şi vor fi încă. Nu legal; în conştiinţă, în comportament. Tirani, în sensul celor ce disprețuiesc legea şi o încalcă oricînd, au fost, sînt şi ei şi vor fi totdeauna. Atîta vreme cît democraţia rămîne o formă fără de conţinut. Or, pentru destui români, ce contează în toate, e doar forma. „Să fie, pe ici pe colo..."

*

DE DOUĂ mii şi cinci sute de ani se discută despre legi, cine face legea, în folosul cui şi de ce. Nobleţea, rigoarea dialogurilor în jurul democraţiei, - de fapt, de sorginte greacă, - se înalţă asemeni unei trîmbe de fum deasupra mormanului de gunoi gigantic, de orori, de crime, de abuzuri şi de violenţe înfăptuite în numele celor tari şi a căror lege o constituie forţa însăşi. Dacă se face o socoteală,...dacă se pun pe o balanţă, de o parte legea, iar de cealaltă parte existenţa însăşi, aşa cum a fost, este şi va fi ea, talgerul acesteia din urmă se va lăsa brusc în jos, contraponderea necîntărind, poate, nu mai mult decît un fulg.

Să nu ne mirăm, aşadar, că şi la noi, fărădelegile sînt la ordinea zilei şi se petrec în „disprețul celor slabi". La noi, în ultimul timp, autoritatea produce şi un abuz asupra scrisului. Abuzează, - dacă scăpase ceva, - abuzează şi de scris. Pagubă-n ciuperci! o să ziceţi. Ei, nu. Să dăm cuvîntul unui om de rînd din popor...

„Dă obicei, - zice el, stînd locului, - memoriile astea,... cărţile, ce-o fi ele, şefii care sînt, dă stat, de aia, de aia, mărimile carevasăzică, ce scriu ei apare după ce o mierlesc. Aşa-i normal. Nu te izmeneşti,... nu te dai mare, că scrii, nu? io aşa zic. Da' neamu' ce face?... Neamu', nu. El are dă toate, putere, poziţie. Ce-i lipseşte dumnealui, e aşa, un moţ, o bonbonică pă colivă, o operă, dom'le! La o adică dă ce cîrpaciu', cizmaru' să-şi publice *operili*, şi Neamu' nu? ... Păi nu?... Metrou ăla a făcut, Canal a făcut, Casa, coşcogea dă Casă, o făcu, al naibii, că n-aveam azi unde să-i ţinem pă gorobeţi. Şi znamenia a mai scris şi la cărţi! Sărăcie atunci, sărăcie e acu, - ce le mai trebuia lor şi-o tichie dă mărgăritar? Aşa că dă ce să nu scrie, şi neamu' o carte, ca ăia, bieţii de scriitoraşi, care, or fi avînd ei glorie, da' putere şi parale ioc?!.. Că ălălalt, alde mălai-mare ăla, care n-are nici un haz şi mori dă urît cu el şi mai e şi fonf cînd zice ce zice la televizor şi care îşi mai înfăşoară şi burta c-o eşarfă pă care scrie, - zexe!, - YEScu, şi care-i şefu' parlamentarilor, să nu le ia dîn gură ăstora, cică umorul lor, pă gratis, fără să mai puie dă la el nimic, şi să facă o carte cu tam-tam şi cuconiţe, să vază tot poporu' ce dăştept e el, măi al dracu', da' noi, acilea, care stăm şi vedem, om fi proşti? Haidade! Ţara piere şi Tănase să piaptănă. Gugumănie ca asta nu s-a mai pomenit, nici fudulie guşată. Altă dambla!" (Cetăţeanul se retrage enervat).

*

PLATON îi face vînt lui Callicles, care intră în scenă şi zice:

...Cît priveşte legile, ele sînt, pe cît îmi pare, opera celor slabi... Aceştia vor să sperie oamenii mai tari, să-i împidice să ajungă puternici; iar ca să-i împiedice pe aceştia, spun că e ceva urît să ai oarecare avantaj asupra celorlalţi...Întrucît, fiind cei mai slabi, ei se consideră foarte fericiţi că se află pe picior de egalitate cu aceia.

Socrate scutură din cap, se ridică şi spune:

Dar, în general, dragul meu prieten, oamenii devin răi cînd ajung mai mari şi mai tari... Într-adevăr, prietene, cei mai mari sceleraţi se formează din rîndul celor ce au în mînă puterea.

Callicles, pezevenghi, nu se lasă, repetînd:

Legea o alcătuiesc cei slabi,... căci ei sînt, cred, foarte fericiţi de a fi puşi pe picior de egalitatee cu ceilalţi.

*

MĂCAR de i-ar da cuiva prin gînd să sape în marmoră cuvintele acestea. Cine intră în *Magaoaia* legislativă să ştie cel puţin de unde vine mîndria sa de lichea, rumegîndu-şi-o-n secret. ■

Informatorii n-au dat autografe...

CARTEA ALBĂ a Securităţii nu mai este o carte-fantomă, împiedicată să iasă la lumină atât de cei care apar ca personaje negative în paginile ei, cât şi de cei care nu... apar. Luni, 21 octombrie, la Palatul Elisabeta, a avut loc lansarea ei, în prezenţa unui numeros şi silenţios (aproape conspirativ) public, format din victime de altădată ale Securităţii, dar şi din colaboratori zeloşi sau mai puţin zeloşi ai aceleiaşi instituţii. Se aflau acolo, deci, într-un amalgam uman pitoresc şi tragic, specific României de azi, Nicolae Breban, Dan Zamfirescu, Geta Dimisianu, George Bălăiţă, Eugen Simion, Viorel Hrebenciuc, George Arion, Dan Grigorescu, George Cuşnarencu şi mulţi alţii (dar nu foarte mulţi, probabil şi datorită preţului prohibitiv al cărţii: 35 000 de lei).

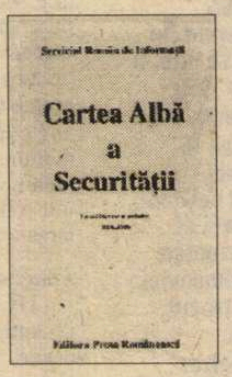

Prezentat ca academician (era să scriu academician doctor inginer), Eugen Simion a precizat, cu o modestie graţioasă, că nu vorbeşte în această calitate. În cuvântul său a apreciat *Cartea albă a Securităţii* ca pe un instrument de lucru indispensabil pentru istoricul literar, dar a deplâns omiterea din „aparatul critic" al lucrării a numelor informatorilor din rândul scriitorilor.

În continuare a vorbit Nicolae Breban, care a făcut consideraţii eseistice asupra rezistenţei opuse de scriitorii români regimului comunist.

Apoi, în binecunoscutul său stil, Ion Cristoiu, director al Editurii Presa Românească, la care a apărut *Cartea albă a Securităţii,* a declarat că a citit culegerea de documente ca pe un imens roman satiric, cu sute de personaje, şi a mărturisit că în ceea ce-l priveşte, „nefiind un anticomunist feroce", îi compătimeşte mai puţin pe scriitorii care stăteau în restaurant la câte o şuetă, decât pe securiştii care aveau obligaţia să-i urmărească pe acei scriitori.

Ultimul vorbitor, Mihai Pelin, coordonatorul lucrării, a explicat, cu bun-simţ, că a omis numele informatorilor-scriitori întrucât aceştia erau puţini la număr şi, în plus, unii dintre ei au devenit numai temporar sau aparent informatori, sub presiunea unor circumstanţe greu de înţeles azi.

În ceea ce mă priveşte cred că, indiferent de discuţiile pro şi contra care vor urma, Mihai Pelin şi-a dus la bun sfârşit cu competenţă şi seriozitate misiunea extrem de delicată pe care şi-a asumat-o. Cred, de asemenea, că Virgil Măgureanu şi Nicolae Ulieru - singurele personaje benefice pe care eu, ca simplu muritor, le disting prin ceaţa groasă de care e înconjurat SRI - şi-au legat numele de o întreprindere lăudabilă.

O dovadă de fair-play din partea SRI o constituie menţionarea, în carte, a numelor tuturor ofiţerilor de Securitate care au redactat rapoarte secrete privind comportamentul unor scriitori sau artişti. Şi tot o dovadă de fair-play este omiterea numelor scriitorilor-informatori, pe care NU un serviciu secret avea îndreptăţirea morală să le divulge. Ele ar trebui - după opinia mea - aduse la cunoştinţa opiniei publice de obştea scriitoricească însăşi (care ar putea cere, în acest sens, sprijinul SRI).

Nu mi-a plăcut cum arată cartea *ca obiect.* Tipărită pe hârtie subţire, de calitate foarte proastă, şi având copertele dintr-un carton şi el de doi bani, ea prezintă consistenţa dizgraţioasă a unui aluat de plăcintă: ţi se îndoaie în mână în timp ce o citeşti.

Nu mi-a plăcut nici ideea de a privi cu umor tot ce s-a întâmplat în relaţiile dintre scriitori şi Securitate. Aşa-zisa „comedie" a supravegherii scriitorilor a întreţinut o atmosferă de teroare, nefavorabilă creaţiei, şi a urâţit pe termen lung viaţa culturală din România.

Singura glumă pe care am gustat-o a fost una făcută de...mine. Când s-a trecut la vânzarea cărţii, am propus ca informatorii prezenţi la faţa locului să dea autografe.

Alex. Ştefănescu

Ochean

În împărăţia lui Tito

UNA DIN măreţele realizări ale domniei lui Tito a fost construcţia autoputului - nesfîrşita şosea care lega Agramul de mahalalele Belgradului. Pe acest drum, prin pulbere, se scurgeau caravanele moderne din Apus spre Răsărit, mastodonţi cu motor, sforăind; în celălalt sens nenumărate alte întruchipări pe roate, gemînd sub calabalîcul de marfă şi de pasageri pasivi, care lăsaseră lui Alah dreptul de a decide de soarta lor în paşnica, noua cucerire a Occidentului. Am văzut odată cum un automobilist fanatic, căruia i se stricase probabil ambreiajul sau altceva, înainta de-a îndăratelea ca un rac spre ţelul său depărtat, dincolo de malurile Bosforului.

Şi pe marginea autoputului, cu asfaltul tocit de milioanele de roţi, zăceau ca monumente pilduitoare, aproape la fiecare kilometru, carcase de vehicole accidentate, vopsite cu sînge şi ulei ars. Pe cînd străinii înţepeniţi în scaunele lor nu riscau nici o privire spre decorul funest, localnicii, după ce făceau inventarul pieselor şi mărfurilor folositoare, poposeau adesea lîngă epavele sumbre, veselindu-se că nu-s oasele lor, acolo în pîntecele de tablă. Dacă zgomotul, de pe şosea contenea pentru o clipă seara, puteai să auzi dimprejurul focurilor haiduceşti aprinse lîngă ele, cîntece armonioase despre războaie, moarte şi amor.

Nu cunosc dacă poliţia intervenea în asemenea cazuri. Îmi închipui că da, ca pretutindeni pe glob. Pe străşnicii păzitori ai ordinii rutiere, îi întîlneai la ieşirea din şoseaua morţii. Străluceau prin energie şi dragoste de muncă. Mulţumit că ai scăpat teafăr din halucinanta cursă, te bucurai că mai rătăceşti încă pe lumea asta şi salutai emoţionat dovada: uniforma miliţianului care te oprea. În general ştiai ce ţi se reproşează ca pretutindeni, pe drumurile publice: "Ai depăşit linia de demarcaţie, ai mers prea repede"... Şi cîte n-am păţit! Nu insist asupra culpei că în Turcia am claxonat o vacă bezmetică pe o uliţă sau că în Bulgaria nu aveam nici o sticlă cu apă în bagaj... Dar recordul de fantezie l-au înscris tot înger ii păzitori din ţara lui Tito. Odată ne-a oprit un miliţian. Ursuz, cu ochii roşii de lup întărîtat. Duse un deget la chipiu şi trecu negreşit la subiect. „Problema!", gîfîi el scîrbit. Şi repetă: „Problema!" Nevinovaţi, nu găseam nici o problemă de rezolvat. A treia oară, omul ordinei îşi puse nisip în voce, imitînd o condamnare la pedeapsa capitală: „Problema!" - „Ce-am făcut?", întrebarăm noi spăşiţi. „Aţi rîs." - „Cînd, unde?" - „Aţi trecut pe lîngă drapelul patriei noastre, la răscruce, şi aţi rîs. Aţi ultragiat simbolul republicii. Asta se pedepseşte." Şi ameninţător, îşi vîrî plaivazul în gură, înmuindu-l. „Am rîs", convenirăm noi, „fiindcă ne povesteam glume. E oprit?" Aveam număr german. „Cîţi partizani aţi omorît voi în războiu?" Am rîs din nou: „N-am făcut armata. Dar promitem că nu vom mai rîde niciodată!" Cîteva ţigări englezeşti, din acelea pe care aliaţii le paraşutau vitejilor din munţi în timpul ultimului măcel mondial, îl îmbunară. Ne despărţirăm fraternizînd: „Nici o problemă." Privirea lui de şoim balcanic se îndrepta spre o nouă victimă.

Paul Miron

prezentate de Grete Tartler

Actualitatea editorială

Plecat la Innisfree

VARĂ de vară, în august, la Neptun, Aurel Covaci apărea cu marea sa pălărie de paie, însoţit de Stela şi de copii (graficiană şi muzician). Primul său drum era în grădină (să vadă dacă s-au copt perele, nucile) apoi o porneau cu toţii spre calea ferată, să culeagă imortele şi ierburi stranii de Dobrogea. Deşi mereu cu un zâmbet jovial pe

William Butler Yeats, *Versuri.* În româneşte de Aurel Covaci. Ediţie îngrijită, prefaţă, tabel cronologic şi note de Mihaela Anghelescu Irimia. Editura Univers 1996. 223 p. F. p.

faţa rotundă, mereu gata să arunce în dreapta şi-n stânga citate în tot felul de limbi, pe care le vorbea la fel de degajat, cu aceeaşi cadenţă „aşezată", deşi avea faimă de bonviveur şi „magnet de prieteni", senzaţia noastră era că se află în căutare de singurătate. Că numai nevoia îl obligă să locuiască printre oameni, când el ar vrea să fie între patru ochi cu natura. Că marea pălărie de paie era menită să apere nu de soare, ci de lume. Recitind versurile lui Yeats în traducerea sa, l-am revăzut, deodată - nu pe malurile lacului Innisfree, ci pe ale Techirghiolului... Dovada mărcii sale personale o avem de-abia acum: Aurel Covaci, despre care mulţi spuneau că „e traducător, nu poet" a fost în realitate *poetul* Aurel Covaci - fiindcă timbrul său nu s-a pierdut. *I will arise and go now, and go to Innisfree...* Cea mai muzicală poezie a lui Yeats (iniţiatul, teozoful care ştia că spiritul trebuie să zboare printre corzile unei harpe eoliene) e tradusă de Aurel Covaci cu acea molcomă cadenţă ardelenească a gospodarului care ştie cât are de trudit până va dobândi visata pace: „În Innisfree mi-oi face colibă de nuiele/ Cu şiruri de fasole în juru-i, şi-o stupină,/ Şi singur în poiană, şiragul vieţii mele/ S-o scurge-n zumzet vesel de albină./ Va picura şi pacea ca strop domol de ploaie/ Din vălul dimineţii spre greierii scripcari./ Acolo-i licăr noaptea şi-al zilei miez văpaie/ Şi-i seara fâlfâit de cânepari"... S-o fi gândit Yeats la *Walden,* sau poate la însingurările iniţiaţilor, o fi fost el bântuit de neguroasele doruri irlandeze (spre Insule, spre ţărmuri cât mai depărtate şi mai însorite...), s-o fi gândit la insula de după moarte, oricum ademenirea sumbră, înfriguratele-i temeri devin în versurile lui Aurel Covaci împăcat dor de ducă:

I will arise and go now, for always night and day
I hear lake water lapping with low sounds by the shore;
While I stand on the roadway, or on the pavements gray,
I hear it in the deep heart's core.

Curând, curând m-oi duce, căci zi şi noapte-aud
Cum lin murmură lacul cu sclipăt de argint
Iar când pe drum mă aflu sau pe pietrişul ud,
Chemarea lui în inimă o simt.

Chiar şi unul dintre cele mai întunecate poeme ale lui Yeats, *Roata,* îşi dezvăluie, în intonarea lui Aurel Covaci, înţelepciunea căutării de odihnă: „Chemăm prin iarnă primăvara,/ Prin primăvară toiul verii,/ Dar spunem - când se-ncinge para -/ Că iar vrem fulgii în puzderii!/ Şi iarăşi ne pornim a plânge/ Că nu e vară pe pământ!/ Nu ştim că ne tânjeşte-n sânge/ Un dor adânc după mormânt!"

Puse în valoare de modernа prefaţă, binevenitul tabel cronologic şi eruditele note ale îngrijitoarei ediţiei, Mihaela Anghelescu Irimia, traducerile îşi păstrează tinereţea, păstrează zâmbetul bun al celui plecat în căutarea lacului Innisfree. Oglindă de demult pentru *Noile chipuri :* „Noi chipuri, zbenguiţi-vă-n grădină./ Şi-n umbră, cu tumult şi tărăboi!/ O, umbra noastră stăruie-n grădină,/ Dar cei vii sunt mai umbre decât noi".

„Mi-era leagănul aproape de bibliotecă..."

ALTĂ restituire în domeniul traducerii de poezie, echivalările din Verlaine şi Baudelaire semnate de Mihail Bantaş sunt, pentru nespecialiştii în istorie literară, o adevărată revelaţie. Născut la Iaşi, în 1890, cu studii de franceză, română şi filozofie la Universitatea ieşeană, apoi de psihologie şi pedagogie la Paris şi Leipzig, editor al revistei *Versuri* (mai târziu, 1911-1916, *Versuri şi proză* - la care colaborau marii simbolişti ai vremii, de la Macedonski la M. Cruceanu) Mihail Bantaş este unul dintre acei multitalentaţi eruditi stimulaţi de renaşterea culturii româneşti: a compus şi muzică (pentru balada *Era un rege gârbov* de Heine, tradusă tot de el în româneşte), a publicat cărţi şi studii de logică, psihologie, gramatică, manuale de limba franceză etc. Cu sfioşenie tipică savanţilor, volumul de *Versuri* originale l-a publicat sub pseudonim (Pierrot). A scris în română şi franceză, traducând masiv din şi în cele două limbi - parcă anume făcut spre a fi „vocea" lui Baudelaire în română: „Mi-era leagănul aproape de bibliotecă,/ Babel sumbru, în care ştiinţa, romanul,/ Şi cenuşa latină şi pulberea greacă/ Împreună erau. Eram mic cât o carte./ Două voci îmi vorbeau. Una plină de fală/ Îmi zicea: «Tot pământul i-o poamă uriaşă/ Şi eu pot să-ţi insuflu o poftă egală...»" (*La voix*). Epitete ieşene „orientalizează" otrăvurile florilor răului: „În seara asta visează luna mai lenevoasă/ Ca o frumoasă întinsă-alene-n alcovul moale/ Care-şi alintă cu mâini distrate şi uşurele/ Când somnul vine, sâni de roze şi opale" (*Tristesse de la lune*). Printre cele mai graţioase, versurile lui Francis Jammes păstrează sclipiri de bijuterie în *étuis:* „Vei fi goală-n salonul cu lucruri bătrâne,/ Lângă vechiul cămin, graţioasă şi fină,/ Ascultând glasul iernii când focu-o să-ngâne/ Prefăcându-te-n trup de lumină" (*Vei fi goală*). Pe de altă parte, Eminescu în traducerea contaminatului de simbolişti primeşte sonorităţi à la Samain: „Si frêle dans ta robe blanche,/ Telle un cerisier blanc de fleurs,/ Tu m'apparais et tu te penches/ Sur ma vie, ange de candeur!" (*Atât de fragedă*). De altfel, şi poeziile originale scrise de Mihail Bantaş în franceză au un parfum livresc uşor recognoscibil, ceea ce nu înseamnă că se pierd, după cum nu se pierd nici versurile româneşti, chiar dacă „Trimiterea" (de pildă, la Bacovia) e uşor decelabilă: „Boabe de strugure/ Pline de soare/ Parfum de mugure/ Grădini în floare/ Sunt anii tineri/ În amintire./ Şi cimitire/ Duhnind a moarte/ Sunt bătrâneţile/ Cu zile-amare/ Ca sub un stol de corbi greoi/ Se-nşiră-ncet ca-ntr-un convoi/ De-nmormântare" (*Gânduri*).

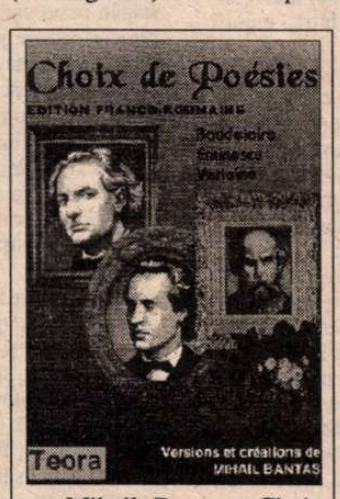

Mihail Bantaş, *Choix de Poèsies.* Édition Franco-Roumaine. Editura Teora 1996. 175 p. F. p.

Explicabil pentru un „născut lângă bibliotecă", versurile cele mai „personale" sunt sapienţiale: „Ostrov, pe care apele l-au rupt/ Din mal, şi-acum l-au năpădit scaieţii./ Cu zâmbet strâmb primesc ofensa vieţii,/ Cu care-ar fi zadarnic să mai lupt? (*Ostrov*). Poate însă că acest catren, datat 1956, e şi parabola eşuării politice a fostului ţărănist...

Despre Mihail Bantaş au scris - şi cuvintele lor sunt incluse în volum - eruditi precum Ştefan Bârsănescu, Horia Deleanu, Iorgu Iordan, Edgar Papu, Ion Zamfirescu etc. Volumul e prefaţat de alt multivalent, despre care istoriile literare vor scrie cândva că a candidat la preşedinţia ţării, prof. dr. George Muntean. Toţi, cărturari parcă meniţi să ilustreze un proverb: Cine a avut leagănul lângă bibliotecă, (acela) cade singur în ea.

Despre ţapi ispăşitori

CUM a fost posibilă vânătoarea de vrăjitoare? Cercetătorului, cu argumente şi îndoieli ce vin din contemporaneitate, îi apar uimitoare în primul rând similitudinea unor mărturii sau mărturisiri luate sub tortură, deşi „vinovaţii" se aflau la mare distanţă în spaţiu şi timp: că aceştia (vrăjitori şi vrăjitoare) se adunau noaptea în locuri singuratice, uneori apărând în zbor cu „aripile" unse de alifii descântate special, călare pe beţe ori cozi de mătură, ori pe animale mai mult sau mai puţin fantastice. Că „aveau în program" profanarea de locuri şi lucruri sfinte, închinarea la diavolul-animal sau semianimal, dansuri şi orgii sexuale, că acolo primeau unsori făcute din copii jertfiţi ori din alte cumplite „ingrediente".

Credinţa în vrăjitorie ar ţine de un străvechi cult feminist al Dianei, cult care ar fi supravieţuit celor 14-16 secole de creştinism. Aşadar, o primă justificare logico-istorică a fenomenului, chiar dacă el este denumit „superstiţie" sau „obscurantism". Cel puţin în privinţa celebrului sabat de la Essex (1645) se poate spune că ar avea toate datele unui ritual antic şi iniţiatic al fertilităţii.

O altă interpretare duce la concluzia că există un stereotip negativ milenar ce s-ar baza pe orgia sexuală şi canibalism şi care, preschimbându-şi aspectele, ar dăinui perpetuu, luând înfăţişări care îl fac recognoscibil şi în epoca modernă. Analizând dosarele proceselor care au urmat sabatului vrăjitoresc de la Dauphine (1430), cercetătorii au concluzionat că vina o poartă substanţele psihotrope folosite în procesiune - hapuri ori unguente. Faptul că fenomenul e totdeauna nocturn a dat apă la moară celor care exagerează „virtuţile" onirismului.

Carlo Ginzburg, *Istorie nocturnă. O interpretare a sabatului.* Traducere de Mihai Avădanei. Cu o postfaţă de Valeriu Gherghel. Editura Polirom, Iaşi 1996. 349 p. Lei 8500.

Mărturisirea, uneori fără tortură şi benevolă a „vrăjitoriei" poate fi luată în consideraţie ca o necunoscută boală psihică, uneori în proporţie epidemică. Logica proceselor în care autorităţile judiciare erau totodată feţe bisericeşti arată că adesea erau interpretate „diabolic" fenomene folclorice de tip păgând şi în asemenea cazuri ei, judecătorii, ar fi fost de fapt vrăjitori!

Dar fenomenul a avut parte şi de interpretare politică. Infirmarea credinţei că regii Franţei şi ai Angliei ar avea darul să vindece fie şi doar prin atingere (acesta fiind argument şi dovadă a legitimităţii!) a dus la născocirea unor vinovaţi de colaborarea cu necuratul. Fenomenul se leagă - temporar şi teritorial - de complotul împotriva evreilor şi leproşilor de pe la 1300. Şi din acest punct de vedere trebuia să fie găsiţi ţapi ispăşitori pentru profunda criză ce a devenit totodată socială, politică şi religioasă.

Istoria nocturnă nu e o carte de senzaţie, nici de popularizare, ci o analiză de acribie doctorală a tuturor cercetărilor anterioare, căutând izvoare inedite, sintetizând un material bogat care ar fi util şi cercetătorilor antisemitismului şi antiislamismului, celor ce studiază fenomenul mascării în animale ori fiinţe fantastice în cadrul ritualurilor sau luptele duse în stare de extaz, oferind pentru prima oară un complet indice de nume şi locuri ce înlesneşte factologic înţelegerea fenomenului vrăjitoresc. ■

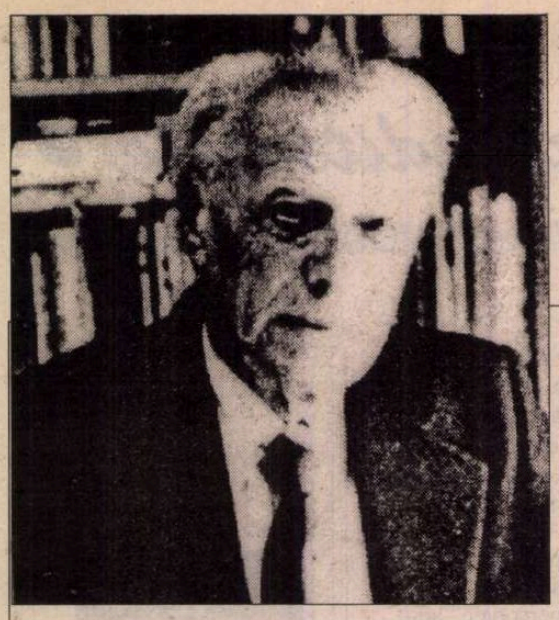

Avigdon DAGAN

BUFONII

VIKTOR FISCHL, alias Avigdon Dagan (a adoptat traducerea în ebraică a numelui original în 1955 când a intrat în serviciile Ministerului de Externe al Israelului, pe care l-a reprezentat, timp de 22 de ani, în calitate de ambasador în Japonia, Birmania, Thailanda, Iugoslavia, Norvegia, Islanda şi Austria), s-a născut la 30 iunie 1912, în oraşul Hradec Kralové. Bacalaureat, 1930, în oraşul natal; studiază apoi sociologia şi dreptul la Universitatea Carolina din Praga, dobândind, în 1938, diploma de doctor în ştiinţe juridice; 1935-1939 - secretar parlamentar al Partidului evreiesc din CSR. În martie 1939, după proclamarea de către nazişti a Protectoratului Cehiei şi Moraviei, se refugiază în Marea Britanie unde, din 1940 până în 1944, lucrează ca director al Ministerului Afacerilor Externe al guvernului cehoslovac în exil, direcţia propagandă-informaţii, apoi, până la finele războiului, ca funcţionar de legătură între acest minister şi comitetul cehoslovac pe lângă parlamentul britanic. În tot acest răstimp a fost colaboratorul cel mai apropiat al ministrului Jan Masaryk. Între 1940-1945, deţine, la Londra, funcţia de secretar al PEN-clubului cehoslovac în exil. Din 1945 până în 1947, ocupă, tot aici, postul de consilier cultural al Ambasadei Cehoslovaciei în Marea Britanie, apoi pe cel de director în Ministerul de Externe din Praga, până spre mijlocul anului 1948, când, după lovitura de stat comunistă din februarie, şi după aşa-zisa sinucidere a lui J. Masaryk, Viktor Fischl părăseşte Cehoslovacia instalându-se în Israel, unde îmbrăţişează, curând, cariera de diplomat în serviciile statului evreu proaspăt întemeiat . În 1977 se pensionează şi se consacră, în exclusivitate, scrisului.

A scris mult şi continuă să scrie şi acum în cehă, la venerabila vârstă de 85 de ani.

Romanul *Bufonii curţii* din care publicăm fragmentele ce urmează va sta la baza unui scenariu de film al cărui regizor va fi Milos Forman. Ne îngăduim să adăugăm la această sumară şi incompletă prezentare un citat din Elie Wiesel, care, la apariţia versiunii franceze în prestigioasa editură pariziană Flammarion, a ţinut să precizeze: „Stilul Dagan, romancier supradotat, este tăios, umorul său e scrâşnitor dar niciodată vicios, iar imaginaţia de o profunzime de-a dreptul miraculoasă."

1.

CREDEŢI-MĂ, nu-mi place să încep cu mine, dar mă întreb: cum aţi putea să ascultaţi povestea, fără să ştiţi nimic despre povestitorul ei? De aceea vă rog să fiţi îngăduitori şi să mă păsuiţi.

Toţi, aici, îmi spun judele, deşi eu de mult nu mai judec. Niciodată n-am fost judecător în această ţară şi, cu mult timp înainte de a sosi la Jerusalim, hotărâsem să atârn roba în cui şi să n-o mai pun pe mine niciodată.

De ce?... Vedeţi, aici încep dificultăţile mele. Cum să-i explici stâncii zborul pescăruşului? Cum să-i expui farului depărtările mărilor pe care plutesc vapoarele? Cum să-i vorbeşti dreptului despre strâmb? Tare numi place s-o iau de la Adam, dar ce să fac, dacă povestea despre care trebuie să vorbesc în acest loc, s-a întâmplat în ziua în care m-am născut.

Tatăl meu, pe vremea aceea un tânăr judecător - mai târziu am mers pe urmele lui în această profesiune şi în alte îndeletniciri - a fost transferat, din locul unde profesase până atunci, în alt oraş raional, exact în perioada când aşteptarea venirii mele pe lume se apropia de împlinire. Şi s-a întâmplat ca tocmai în ziua când mama a simţit că sosise ceasul maturizării prunculuí ei, să se stârnească peste noapte o furtună cumplită, cum nimeni nu-şi mai amintea să fi fost prin preajma locului - s-ar putea ca tocmai ea să fi grăbit venirea mea - şi frângea ramurile, răsturna arborii, smulgea ţiglele de pe acoperişuri şi sârmele de pe stâlpii doborâţi ai reţelei electrice. Aşa se face că m-am născut la lumina unor lumânări căutate la iuţeală şi a unor lămpi cu gaz care au trebuit şă fie umplute în pripă. Fetiţa care fusese chemată să ţină lumina a răsturnat una din aceste lămpi tocmai în clipa când trăsnetul a despicat bătrânul tei ce se înalţa în curtea casei în care fulgerul a salutat venirea mea pe această lume, în împrejurări atât de ciudate.

În seara aceea, dădaca, în mâinile căreia moaşa încredinţase pentru câteva clipe noul născut, încă neîmbăiat, a izbucnit într-un ţipăt de groază văzând cum pe patul în care zăcea epuizată mama mea, se aprinsese plapuma şi flăcările începuseră să se răspândească repede prin toată încăperea. În frântura aceea de secundă, până să-şi revină din spaima ce o cuprinsese, i-am alunecat din braţe şi am căzut pe duşumeaua tare a camerei.

Mi s-a spus că nici măcar n-am plâns. Mai târziu am tratat aşa şi alte lovituri. Doctorul ce fusese adus înainte de a fi stinse flăcările, a ridicat din umeri. A spus, ce-i drept, că era nevoie de aşteptare până se va putea şti cu certitudine dacă această cădere va rămâne fără urmări, în ciuda faptului că nu constatase nimic care să dovedească vreo vătămare corporală. E aproape de necrezut, a mai ţinut să adauge, dar copiii au, de bună seamă, îngerii lor păzitori.

Se pare însă că, în clipa aceea, îngerul meu păzitor nu era concentrat întru totul asupra misiunii sale, căci, foarte curând, când au început să mă pună pe picioare, a ieşit la iveală că spatele meu nu era chiar aşa cum ar fi trebuit să fie. Pe măsură ce creşteam, moviliţa ieşea tot mai mult în evidenţă pe spinarea mea, iar capul mi se cufunda cu atât mai mult între umerii plăpânzi.

Mai târziu, la şcoală, când i-am întrecut, jucându-mă, pe colegii mei de clasă la toate obiectele, aceştia au spus că pentru lovitura aceea am fost răsplătit cu o minte ageră. Şi, mai târziu, când ceilalţi se duceau la cursurile de dans, iar în timpul plimbărilor vesperale de-a lungul vechilor ziduri ale cetăţii, sau pe aleile de salcâmi şi tei în floare de pe malul râului puteau fi surprinse, nu o dată, perechi de îndrăgostiţi într-o strânsă îmbrăţişare, aş fi fost bucuros să schimb toată agerimea minţii pe o singură atingere a buzelor unei tinere fete. Dar şi cu asta m-am împăcat şi am ştiut să mă împac cu toate şi cu tot, chiar şi cu această cocoaşă ce-mi împovărează spinarea şi nu mă va părăsi vreodată, nici măcar pentru o clipă. Curând am început să cred că port în ea o cheie ascunsă, care-mi deschide nişte porţi spre alte porţi închise înlesnindu-mi să văd ce alţii nu văd, şi să presimt ce alţii nu pot să presimtă.

Erau însuşiri pe care înainte le atribuiam tatei, pe care îl iubeam şi îl admiram ca pe nimeni altul şi mai presus de orice. Pentru mine tatăl meu era atotputernic. Credeam, de pildă, că are aripi. Nu ca îngerii, ci un fel de aripi ascunse ce-i dădeau putere să zboare visând. Putea să zboare peste acoperişurile oraşului, să se uite prin ferestre în casele oamenilor, să se aşeze pe cornişa unui balcon şi să-i cânte un cântec de leagăn unui copil plângând. Ba, mai mult, credeam că, în timp ce şedea în fotoliul de judecător, cu gândul plutea departe de sala de judecată, lăsându-se purtat până la locul faptei; zbura - căci şi asta era în stare tatăl meu - zbura înapoi în trecut, ca să vadă cum şi de ce s-a întâmplat ce s-a întâmplat, şi se întorcea la timp în sala de şedinţe pentru a pronunţa sentinţa, fără a da prea multă atenţie cine ce a spus în decursul înfăţişării. [...]

Şi aşa cum spuneam, am început să simt în mine aceleaşi însuşiri. S-ar putea să-l fi moştenit, în parte, pe tata. Eu, însă, credeam că în cazul meu toate astea erau legate, într-un fel, de povara grea care-mi crescuse în spinare şi care putea să aibă un sens numai dacă ascundea în ea şi puţină binecuvântare.

După moartea tatei am stat nu numai în balansoarul lui de lângă fereastră, ci şi în jilţul judecătorilor pe care-l ocupase el atâta timp, iar acum eram eu cel ce cunoştea dosarele şi depoziţiile tuturor cazurilor, cel ce căuta adevărul prin presimţire, zburând cu gândul deasupra oraşului şi în depărtări, pentru descoperirea lui. Numai că eu nu aveam forţa personalităţii tatălui meu. Îmi lipsea curajul lui de a face ceva în luarea deciziilor sau să precumpănească certitudinea presimţirii în faţa literei actului oficial. Au fost cazuri - şi nu puţine la număr - când eram sigur că lucrurile se petrecuseră altfel decât se înfăţişau ele din ansamblul depoziţiilor. Când vedeam adevărul cu ochii mei. Dar cum să demonstrez că adevărul pe care-l cunoşteam din vise - în ciuda faptului că mă aflam în stare de veghe, dar cum altfel puteam să le numesc? - era veridic şi în realitate. Ce drept aveam să emit o judecată, de vreme ce probele pe care le aveam la dispoziţie nu erau din aceeaşi lume cu legea căreia, în calitatea mea de judecător, trebuia să mă supun? De câte ori, spre deosebire de tata, am sperat că măcar una sau alta dintre sentinţele mele să fie anulată de instanţa superioară pe motiv că, pronunţată în temeiul legii de care eram legat, această sentinţă nu conţinea nimic din adevărul pe care de fapt, îl cunoşteam. Dacă aş fi mărturisit, sau aş fi sugerat cu un singur cuvânt cum am ajuns la cunoaşterea adevărului, aş fi fost măturat la iuţeală din jilţul judecătoresc. Cu nu prea multe secole în urmă, cu câteva doar, aş fi sfârşit-o pe rug - în generaţia mea, în spatele zidului înalt al balamucului. De ăsta, cel puţin - întrucât nu moştenisem curajul tatei - mi-era frică. Şi-atunci, vă întreb: cum puteam să mai rămân judecător?

Mai târziu, în infernul lagărului de concentrare, am fost martorul a mii de alte lucruri, care au avut darul să sporească infinit mai mult îndoiala mea în legătură cu dreptul cuiva de a-i judeca pe ceilalţi. Atotputernicul căpitan Kohl, comandantul lagărului, stăpân peste viaţa şi moartea noastră, a tuturor, şi-aşa pe jumătate vii şi pe jumătate morţi, n-avea nevoie nici de rug, nici de balamuc. Nici măcar un glonte nu trebuia să sacrifice pentru mine. Ar fi fost de ajuns să mă gonească afară într-o noapte geroasă, să asmută câinii împotriva mea, să mă dea pe mâna unuia din grupurile acelea de medici smintiţi, care se omorau atât de mult să grăbească un cocoşat pentru experienţele lor diabolice.

Din fericire însă, pe căpitanul Kohl nu-l interesa câtuşi de puţin de unde şi cum puteam să văd şi să ştiu ceea ce altora le rămânea ascuns, sau ceea ce aflau mult mai târziu decât mine. Pentru el era important un singur lucru. Cum va putea să profite de însuşirile mele în propriul său folos. Dar până să fi ajuns la urechile lui - niciodată n-am aflat cum - povestea despre clarviziunea mea - aşa obişnuiau să spună - şi căpitanul să mă fi chemat la curtea lui, apucasem să trec prin atâtea ca să-mi pot da seama că dacă voi scăpa teafăr din acest infern nu voi mai dori niciodată să fiu judecător.

Muream cu toţii de foame. Ştiam despre hoţi care deveneau ucigaşi numai prin faptul că-şi potoleau pentru o clipă foamea furând o felie de pâine, uneori pe jumătate mucegăită. Puteam, mi-era îngăduit să fiu judecătorul lor? Am cunoscut un paznic german, care ne aducea de mâncare pe furiş, salvând poate, în felul acesta, viaţa unuia dintre noi. L-am văzut pe acelaşi paznic cum, la un semn uşor din cap al unui subofiţer care conducea o ceată de deţinuţi la muncă spre o carieră de piatră, i-a spart ţeasta unui om care, poticnindu-se în marş, ieşise din rând. Aveam voie, puteam să-l judec?

Când am sosit la Jerusalim, n-am pomenit nimănui despre trecutul meu de judecător. Dacă am devenit mai înţelept cu ceva în acei ani grei, atunci acest ceva e cunoaşterea: cât de important e să fii neimportant. Pe strada mea însă nu există secrete. S-a răspândit, nu ştiu cum zvonul că am purtat cândva roba şi astfel se întâmplă ca şi acum să vină la mine câte un meşter cu doi ucenici care s-au luat la bătaie - alţii vin şi-mi cer să hotărăsc cine are dreptate atunci când nu-s în stare să se înţeleagă într-o dispută minoră. Nu mă eschivez, nu refuz să ascult ambele părţi, dar ceea ce le spun în final e mai mult un sfat bun decât o sentinţă. [...]

Dar asta-i tot ce a mai rămas din trecutul meu judecătoresc, de care aproape nici nu-mi mai amintesc.

Lucrurile de care-mi mai amintesc, dar, de fapt, nici asta nu-i adevărat, căci nu ne putem aminti de ceva ce n-am uitat niciodată - sunt lucruri de cu totul altă natură.

7.

ÎN NOAPTEA aceea despre care v-am povestit, Max a scăpat cu bine datorită prezenţei de spirit a liliputanului Leo Riesenberg. Ne aşteptau însă alte nopţi grele şi când intram în sala mare, în care atotputernicul căpitan Kohl îşi ospăta prietenii şi cunoştinţele, nu eram niciodată siguri dacă vom reveni de acolo vii şi nevătămaţi. O să vă scutesc de povestitul celor mai multe din acele nopţi, despre una însă trebuie totuşi să vă relatez, căci altfel întreaga poveste a celor patru bufoni ai curţii cu greu ar avea vreun sens.

Scamatorul Adam Wahn era, dintre noi toţi, cel mai bine pregătit pentru rolul de bufon al curţii, şi de aceea mai avea şi alte sarcini. Nu se afla aici doar pentru a-i distra pe oaspeţii căpitanului. În timp ce deţinuţii, cărora li se dădea o bucată de săpun şi un prosop ca să creadă că se duc la duş, aşteptau înşiraţi în coloane lungi în faţa băilor de unde nimeni nu se mai întorcea, şi în timp ce o fanfară alcătuită din alţi deţinuţi cânta marşuri şi polci - abia mai târziu aveam să aflăm că scopul propriu-zis al capelei era să acopere strigătele de groază şi de disperare ale celor ce şi-au dat seama prea târziu că erau târâţi în capcanele camerelor de gazare - Wahn avea misiunea să treacă prin preajma celor ce aşteptau şi, cu numerele sale, să le distragă atenţia. Arunca în sus, una câte una, două, patru, şase, şapte bile colorate, le prindea în cădere şi din nou le arunca în sus. Iar cei ce aşteptau în coloană şi nu bănuiau că mergeau la moarte nu puteau să-şi desprindă ochii de pe bilele ce se roteau în cercuri cu precizie stabilită şi nu se mai săturau să admire mâinile iscusite ale talentatului jongler.

Altă sarcină a lui Adam Wahn era aceea de a-l învăţa pe căpitan să facă tot felul de scamatorii cu cărţile de joc şi să-i amuze pe ofiţeri scoţându-le mingi de ping-pong pe gură, pe nas, din urechi şi - ca o încununare a întregii poveşti - din prohabul pantalonilor. Se ţineau de burtă şi râdeau în răcnete, atunci când unuia dintre ei începea să-i scoată din buzunar sutien după sutien.

O serată la căpitanul Kohl era de neînchipuit fără cei patru bufoni ai curţii sale, şi, în primul rând, fără prezenţa isteţului liliputan cu un nume atât de caraghios şi a iscusitului jongler a cărui performanţă întrecea toate aşteptările. Până şi femeile care pentru aceste serate se găseau cu uşurinţă, ajungeau la un moment dat să se plictisească. Dar Adam Wahn ştia întotdeauna să născocească o altă ghiduşie, drept care căpitanul Kohl avea grijă de el ca de una din cele mai rare piese ale colecţiei sale extrem de valoroase. Se mândrea cu el în faţa oaspeţilor şi a prietenilor, şi resturile de mâncare pe care i le dădea scamatorului, ca răsplată, i-ar fi ajuns acestuia să supravieţuiască mai mult decât unui singur război.

De fiecare dată când arunca în aer bilele colorate, ca apoi să le prindă în cădere şi să le proiecteze din nou, una câte una, înapoi pe circuitul lor, cu ajutorul mişcărilor răsucite ale degetelor sale agere, căpitanul Kohl nu era în stare să-şi desprindă privirea de la acest spectacol şi nu înceta o clipă să admire precizia rotirii acestor bile, urmărind, cu vrăjit, agilitatea mâinilor neîntrecutului scamator şi circuitele în care se învârteau bilele, dirijate de mişcările degetelor pline de autoîncrederea ce le făcea să se rotească neîncetat cu o precizie de ceasornic şi să se oprească doar la comandă. Nimic în afara hotărârii jonglerului că a sosit momentul să-l amuze pe căpitan cu altceva, nu putea să

CURȚII

VIKTOR FISCHL

DVORNÍ ŠAŠCI

oprească circuitul vrăjit al celor cinci, șase, șapte bile colorate.

Kohl a încercat, nu o dată, să-l întrerupă în toiul reprezentației, să-i zdruncine încrederea de sine, să-i tulbure echilibrul, să-l silească să scape măcar una din bilele căzătoare, să-l rețină măcar o fracțiune de secundă din jocul lui, așa fel, încât să nu prindă bila care, în circuitul ei, atingea punctul când trebuia relansată pe orbita ei. Îi vorbea în timp ce Wahn își prezenta arta cu atâta exactitate, sperând în felul acesta să-l tulbure și să-și piardă capacitatea de concentrare; umbla de colo-colo prin spațioasa încăpere, ca apoi să se oprească brusc în imediata apropiere a jonglerului, dar, în zadar; mîinile lui Wahn nu încetau o clipă să lucreze cu precizia unei mașini automate. Kohl stingea lumina, dar când o reaprindea Wahn se afla în același loc, iar bilele colorate continuau să se rotească, fără nici o abatere, pe aceleași circuite.

Așa stând lucrurile, Kohl a ajuns într-o zi la concluzia că Wahn putea să-i fie folositor și altfel decât să-i amuze oaspeții, aducându-i bani frumoși, așa cum aduce proprietarului unei herghelii un cal de curse bine antrenat. La una din seratele următoare, după ce băuseră cu toții un pic mai mult decât se cuvenea, Kohl i-a anunțat solemn pe invitații săi că e dispus să parieze, pe orice sumă, că nimeni nu va fi în stare să-i tulbure calmul jonglerului și să-l dezechilibreze în asemenea măsură încât să-l facă să scape măcar una din bilele rotitoare.

Propunerea fu primită cu entuziasm de toți oaspeții și în aceeași clipă începură să se fălească, întrecându-se care mai de care să sporească miza și când, în sfârșit, căpitanul Kohl îi porunci lui Wahn să-și înceapă numărul și bilele prinseră să zboare în sus înscriindu-se una câte una pe circuitele impuse de jongler, oaspeții se luară la întrecere, căutând să născocească mijloacele cele mai bune, menite să tulbure calmul imperturbabil al jonglerului, să-i taie precizia mâinilor și, astfel, să oprească această mașină omenească, a cărei perfecțiune amenință să-i coste scump.

Kohl aplauda și își îndesa mereu buzunarele cu sumele câștigate. Wahn nu se lăsa intimidat și nu se clinti nici atunci când unul dintre jucători scoase pe neașteptate revolverul și trase două focuri în plafon; și nu se clinti nici în clipa în care următorul jucător, căpitanul Walz, despre care se știa că avea obiceiul să împuște un deținut numai pentru faptul că-i ieșea în cale, așa cum strivești un gândac sau o ploșniță pe unde le întâlnești - s-a postat cu picioarele răscrăcărate în fața lui și cu pistolul îndreptat spre pieptul scamatorului. Bilele colorate își vedeau mai departe de zborul lor circular, învârtindu-se prin preajma mâinilor întinse ale căpitanului Walz și pe lângă țeava pistolului, mereu cu aceeași viteză impusă de neîntrecutul jongler.

Un tânăr locotenent, care venise la rând după căpitanul Walz, hotărî să adopte o altă tactică, încredințat fiind că un bărbat e în stare să reziste la orice, la îngheț și la arșiță, un timp și la foame și sete, dar niciodată la ispita trupului de femeie. Și numai Dumnezeu știe când s-a culcat pentru ultima oară acest ovrei râios - de calmul și de mișcările căruia depindea dacă solda pe o lună a locotenentului va sfârși în buzunarul căpitanului Kohl, sau, dimpotrivă, i-o va spori cu o sumă frumușică - da, numai Dumnezeu știe când s-a culcat pentru ultima oară cu o femeie acest ovrei împuțit. Vedem noi îndată ce influență are asupra nervilor săi privelișteа frumoasă a unei bucăți de carne albă!

Locotenentul von Schlangenfeld străbătu sala până în colțul unde, pe niște canapele îmbrăcate în catifea, ședeau câteva femei, pe jumătate amețite de băutura adusă de ofițerii lagărului la aceste serate pentru bucuria lor; și alegând dintre ele una cu sânii ce i se păreau turnați în forma cea mai potrivită, o trase în fața lui Wahn și smulse de pe ea țesătura de mătase fină, singurul veștmânt ce-i acoperea trupul. În timp ce stătea despuiată în fața scamatorului, locotenentul îi dădea tot felul de ordine și femeia le executa mișcându-se potrivit comenzilor sale. Își ridica sânii plini, cu sfârcurile tari și proeminente, ca apoi să-i lase să atârne ca niște ciorchini de struguri grei; își învârtea pântecul încet, cu mișcări lascive, ca apoi să-și îndrepte trupul și să-și strângă din nou triunghiul pubisului acoperit cu o „vegetație" neagră și deasă; în sfârșit, la o nouă comandă a locotenentului, se întinse pe covorul moale la picioarele lui Wahn și își desfăcu coapsele goale, așa fel, încât ochii jonglerului să nu poată evita fisura pecetei roșii ce deschidea o scrisoare de care nu putea să nu-și aducă aminte și să nu vrea s-o mai recitească o dată și încă o dată...

Urmăreau cu toții, ca vrăjiți, spectacolul ce se desfășura sub ochii lor. Privirile treceau cu repeziciune de la trupul despuiat la mâinile jonglerului și din nou la sânii și pântecul femeii care își juca rolul într-adevăr cu măiestrie. Printre bărbații prezenți nu exista poate nici unul care, în clipa aceea, să nu fi dorit mai degrabă s-o ia în brațe și să se retragă cu ea într-un loc mai ferit. Numai chipul lui Wahn rămânea neclintit, mâinile lui nu tremurau și, ca o mașină, continua să azvârle în sus cele șapte bile colorate, să le prindă în cădere, una câte una, cu o precizie uimitoare, și să le arunce din nou în sus, poruncindu-le să circule pe orbita dinainte stabilită. Inventivitatea locotenentului von Schlangenfeld era, ce-i drept, bogată, dar nu inepuizabilă, iar atunci când comenzile sale începură să se repete, căpitanul Kohl decise să pună capăt jocului:

- Domnilor, se grăbi el să spună, socot că ajunge pe ziua de azi. Vă promit, pe curând, alte ocazii. Acum însă, ar fi mai bine să acordăm toată atenția doamnelor, înainte de a se plânge că le neglijăm. Îi făcu apoi semn jonglerului, care prinse la iuțeală bilele și după ce le rândui pe toate, așteptă noi ordine ale comandantului său.

În clipa aceea o nouă idee scăpără în craniul colțuros al căpitanului Walz, care părea că suportă pierderea mai greu decât ceilalți invitați ai atotputernicului Kohl.

- Permiteți-mi, domnule comandant, începu el, pe neașteptate, în timp ce ceilalți domni ofițeri își strecurau mâinile în decolteul „domnișoarelor" care nu mai conteneau să piuie și să chicotească; aș fi bucuros, firește, dacă domnul comandant nu are nimic împotrivă, să-mi mai încerc o dată norocul puțin mai târziu. De data aceasta era dispus să sporească miza, cu o singură condiție: să i se poruncească jonglerului să aștepte, până atunci, într-o cameră alăturată.

Kohl nu prea avea chef. Jocul începuse să-l plictisească, dar acum, după ce câștigase o sumă destul de frumoasă era neplăcut să-l refuze și să nu-i dea căpitanului Walz șansa solicitată. Și, la urma urmelor, chiar dacă reușise să câștige destul pentru o singură seară, de ce să nu câștige de două ori pe atât?

- Bine, încuviință el, vă mai acord o șansă, cu condiția să puneți la bătaie suma cerută de mine.

Și, rostind aceste cuvinte, scoase din buzunar tot ce câștigase în seara aceea, numără banii și-i puse pe masă.

- Accept, spuse Walz, și în timp ce Wahn era escortat în încăperea învecinată, unde se aflau ordonanțele ofițerilor, Walz își chemă țucălarul și îi dădu niște ordine mai mult în șoaptă, ca să nu-l audă ceilalți. Soldatul salută și ieși grăbit să îndeplinească ordinul superiorului.

Noi, ceilalți bufoni ai curții, ședeam împreună cu Wahn într-un colț pe podeaua camerei rezervată ordonanțelor. Înainte de a fi rechemat în salonul mare, spre a-și continua spectacolul, jonglerul avu un scurt timp de meditație. Își dădea seama că tot ce îndurase până atunci erau floare la ureche în comparație cu ceea ce căpitanul Walz, acest diavol, cel mai cumplit dintre toți diavolii infernului comandat de căpitanul Kohl, îi pregătea acum. Nici măcar nu încercă să ghicească ce anume putea să zămislească creierul acestui călău fioros. Știa doar atât, că orice va născoci, va izvorî din adevăratul imperiu al iadului.

Și mai știa un lucru - pe care acum nu înceta o clipă să-l repete în sinea lui - că tot ce contează e să trăiască. Să trăiască, să existe, să supraviețuiască, să rămână în viață, să respire. Nimic altceva nu era mai important. Adam Wahn nu va pieri. De va fi nevoie să se târâie, se va târî. De i se va porunci să-și mănânce propriile fecale, le va mânca, fără să clipească și, în plus, va lăuda gustul lor. Adam Wahn voia să trăiască și știa că va rămâne în viață atâta timp cât va fi de folos atotputernicului căpitan Kohl, comandantul lagărului. Și de va fi nevoie - spre a-i fi de folos - să se transforme într-un robot insensibil, pe care nimic nu poate să-l impresioneze, așa va fi. Nimic, absolut nimic nu trebuie să-l impresioneze. Adam Wahn va supraviețui.

Ni s-a îngăduit să intrăm odată cu jonglerul în salonul mare în care avea loc serata căpitanului Kohl. Locul nostru era sub masă, în compania celor doi câini ai comandantului.

Musafirii își reocupaseră cu toții locurile. [...] La un semn al căpitanului Kohl, mâinile jonglerului începură din nou să arunce în aer cele șapte bile multicolore, menținându-le, cu precizie, în rotirea lor, pe orbita dinainte stabilită.

Apoi se deschise ușa și în cadrul ei întunecat apăru soția lui Wahn, dezbrăcată până la piele.

Walz știa că, în lagărul de femei, aflat de cealaltă parte a gardului de sârmă ghimpată, nu se putea să nu fie cineva dintre rudele cele mai apropiate ale jonglerului. O mamă, o soție, un fiu, o fiică. N-avea nici o importanță pe cine aveau să găsească. Walz avea nevoie doar de una dintre ele, ca să câștige pariul. Iar ordonanța lui a știut să se descurce. Și merita o recompensă. O găsise pe soția lui Wahn și asta era, fără îndoială, mult mai avantajos pentru Walz, decât să-i fi venit cu o bătrână sau un copil. Ca să nu mai vorbim de faptul că, așa despuiată, fără zdrențe pe ea, nu arăta chiar atât de rău. Cu siguranță că râiosul ăsta a reușit, din când în când, să-i strecoare pe ascuns câte ceva din resturile pe care le căpăta de la bucătăria comandantului. Va avea el grijă să pună capăt acestei povești, își spunea în sinea lui căpitanul Walz, dar pentru scopul urmărit de el în seara asta era, de bună seamă, mai bine că nu arată ca celelalte, ca un stârv îmbrăcat în piele galbenă. Vedem noi, își spunea Walz, vedem noi, dacă ovreiul ăsta împuțit, care-l făcuse să piardă până acum atâția bani, va mai fi în stare și de data asta să-și păstreze calmul său imperturbabil la ceea ce-i va fi dat să vadă. Nu, n-a fost o idee rea, se felicita în gând, lăudându-și planul, și-i făcu semn ordonanței să vină cu femeia la el.

Tremurând din tot corpul, de teamă și rușine, stătea acum în fața lui Wahn. Privirile lor se întâlniră pentru o clipă. În ochii ei, Wahn văzu deznădejdea fără margini, în ai lui ea citi că totul va trece și în momentul acesta nu mai contează decât un singur lucru - acela de a rămâne în viață, de a supraviețui. Pe urmă, femeia lăsă ochii în jos și rămase împietrită ca o statuie, imobilă, ca fața lui Wahn care nu trăda nimic din ceea ce se petrecea în sufletul său. Între timp, în spațiul strâmt care-i despărțea, bilele multicolore își continuau zborul circular, lansate și strunite cu măestrie de degetele calme și iscusite ale neobositului jongler.

- Privește-l în ochi, îi porunci Walz. Și tu, ovreiule, privește aici!

Apoi scoase pistolul și-i atinse femeii sfârcul sânului cu țeava rece a armei. Ester izbucni în hohote de plâns, Adam însă își spunea cu încăpățânare că poate să se uite și să nu vadă, să asculte și să n-audă, și bilele colorate se învârteau mai departe, fără încetare, în circuite nici mai mari, nici mai mici, nici mai accelerate, nici mai lente.

Tot ce se putea auzi în liniștea mormântală ce se așternuse în întreaga sală, erau plânsetele Esterei și sunetul sec al bilelor căzând în palmele lui Wahn, apoi șuierând, în timp ce erau relansate în aer. Parcă ar fi avut două creiere acest Wahn: unul care nu se putea gândi decât la soția sa iar celălalt dirijând cu precizia ceasornicului mișcările mecanice ale degetelor și încheieturilor sale, care nu cunoșteau o clipă de răgaz sau de ezitare. Dacă exista în acest joc cineva care începuse vizibil să-și piardă răbdarea și calmul, acesta era căpitanul Walz. Țeasta sa colțuroasă se acoperi deodată cu broboane de sudoare, fața i se roși ca o creastă de curcan, și în timp ce cu mâna ținea pistolul lipit de sânul Esterei, cu stânga își descheia gulerul uniformei, care, pe neașteptate, devenise prea strâmt pentru gâtul lui cu venele umflate de atâta mânie și furie sălbatică.

Erau clipe când se vedea limpede că Walz își pierdea controlul și nu mai era în stare să se stăpânească, și în asemenea clipe eram siguri că mintea lui Wahn lucra din plin, și o voce din creierul lui îi spunea: Acum, acum în clipa asta trebuie să apuci una din bile și să-i spargi cu ea țeasta acestui câine turbat. Dar mai era acolo încă o voce care, acoperind-o pe cealaltă, îi spunea că singurul lucru important acum e să trăiască, să trăiască, și fiecare bilă prinsă în cădere și reproiectată pe orbita ei, îi repeta: Să trăiești, să trăiești, să trăiești! Și nici de data asta nimic nu se clinti pe chipul lui Adam Wahn.

Furios la culme, văzând că ideea sa diabolică, în care credea și de care era atât de mândru, nu reușise să tulbure calmul aparent al jonglerului, Walz începu să urle ca un smintit, să înjure, să blesteme și să facă spume la gură. La un moment dat lipi gura pistolului de tâmpla Esterei, amenințând că o împușcă, fără milă, ca pe o câțea râioasă. Adam Wahn însă nu se lăsă impresionat, menținând cele șapte bile colorate pe orbita dinainte stabilită și de fiecare dată când îi reveneau în mână le auzea șoptindu-i: să trăiești, să trăiești, să trăiești!

Apoi, deodată, răsună o împușcătură. Nici unul din strigătele de groază ce au umplut încăperea în clipa următoare n-a ieșit însă din gura Esterei, căci ea se prăbușise fără viață pe podea, înainte ca sunetul să poată răzbi din gâtlej pe buzele ei, din care acum se prelingea, pe obrazul alb, o dâră roșie de sânge.

- Gata! Ajunge! răcni căpitanul Kohl, uitându-se la Walz al cărui chip se făcuse alb ca varul.

- Ajunge! strigă încă o dată și, bătând cu pumnul în masă, se grăbi să adauge: orice joc își are regulile sale. Gestul dumitale a fost o dovadă culminantă a lipsei de gust și pentru asta vei plăti, domnule căpitan!

Ajunge. Adam Wahn auzise cuvântul-ordin, care punea capăt întotdeauna reprezentației sale. Dar, nu, azi nu. Azi putea fi și în acest ordin o capcană. Nu-i era îngăduit să se oprească, nu, pentru nimic în lume. Adam Wahn trebuie să supraviețuiască. Adam Wahn va rămâne în viață. Să trăiască, să trăiască, să trăiască, își repeta mereu în sinea lui, neîncetând să arunce în aer bilele multicolore, să le prindă, una câte una, și să le relanseze pe aceeași orbită dinainte stabilită.

Ordonanțele scoaseră cadavrul femeii ucise, căpitanul Walz părăsi încăperea cu fața palidă ca moartea, ceilalți musafiri se retraseră și ei unul câte unul, rostind tot felul de scuze încâlcite, până când, în afara noastră, cei trei bufoni ai curții, chirciți sub masă, în sală mai rămăseseră doar căpitanul Kohl și jonglerul Adam Wahn. Kohl încearcă să-l oprească pe Wahn, acesta însă, ca și când nu l-ar fi auzit, își făcea mai departe numărul său. În cele din urmă căpitanul nu mai putu să suporte acest spectacol, și plecă și el.

Prezentare și traducere de
Jean Grosu

Fragmente din romanul cu același nume, în curs de apariție la Editura Hasefer

Din culisele Premiului Nobel

După cum se ştie, în fiecare an, la 10 decembrie, data morţii lui Alfred Nobel, are loc, sub patronaj regal, ceremonia oficială de decernare a premiilor ce poartă numele inventatorului dinamitei - unor eminenţi oameni de ştiinţă, scriitori şi militanţi pentru binele popoarelor. Numele premiaţilor, făcute publice cu săptămîni înainte, sînt desemnate de diferite academii suedeze şi, în cazul Nobelului pentru pace, de Parlamentul norvegian.

Anul acesta recepţia laureaţilor va fi în mod special solemnă, deoarece se comemorează centenarul morţii lui Alfred Bernhard Nobel (survenită la 10 decembrie 1896 la San Remo).

Într-un articol apărut în ziarul „Politiken" din Copenhaga şi reluat în „Courrier international" nr. 309, publicista Gabi Gleichmann ne introduce în „bucătăria", cu strășnicie păzită, a juriului ce decernează cea mai mare distincţie literară (mare atît pentru valoarea sa materială - 7 milioane de coroane, aproximativ 5.600.000 FF, cît şi pentru celebritatea perenă ce o aduce). Cei 18 membri ai Academiei Suedeze ce desemnează anual campionul mondial al scriitorilor sînt în ultima vreme foarte contestaţi.
Gabi Gleichmann ne explică de ce:

ISTERIA care domneşte împrejurul Premiului Nobel e incredibilă şi creşte în fiecare an la sfîrşitul verii. Timp de cîteva minute, pe 10 oct. la ora 13, atenţia întregii lumi se întoarce spre capitala suedeză. Şi nu doar scriitorii visează, speră şi se neliniştesc la începutul toamnei. Regi, preşedinţi, popoare, întregi spaţii lingvistice sînt preocupate de premiu şi, în caz de eşec al favoritului lor, se simt frustrate, jignite în numele literaturii, politicii, moralei sau al naţiei lor.

E evident absurd să răsplăteşti o dată pe an un scriitor într-un soi de campionat mondial. De altfel, istoria acestei recompense e o sumă de nedreptăţi literare. Majoritatea marilor scriitori ai secolului - Kafka, Proust, Joyce, Conrad, Strindberg, Ibsen, Tolstoi, Rilke, Broch, Borges ş.a. - n-au avut Nobelul, în schimb au fost încununaţi Churchill (!), Pearl Buck, Sully Prudhomme, Momrisen, Eucken, Spitteler, Şolohov... [...]

Trebuie spus că Academia Suedeză, acest parlament al spiritului înfiinţat de Gustav III în 1786 pentru apărarea şi onoarea limbii suedeze, nu se comportă prea bine. Alfred Nobel i-a încredinţat prin testament o sarcină precisă: „să aleagă pe autorul celei mai remarcabile opere literare de inspiraţie idealistă". Cei 18 membri au acceptat-o de voie, de nevoie căci, lingvişti şi filologi fiind, puţini dintre ei erau cu adevărat cititori de poezie şi romane moderne. Pînă în anii postbelici, competenţa literară a juriului era ruşinos de slabă. Cei cu judecată sigură şi gust literar nu făceau parte din grup. Şi nu fac nici azi! Compoziţia Academiei e de o mediocritate jalnică de cînd trei din cei mai valoroşi membri, scriitorii Werner Aspenström, Kerstin Ekman şi Lars Gyllensten, s-au retras în condiţii spectaculoase, în urmă cu cîţiva ani. Tomas Tranströmer, a cărui reputaţie internaţională o depăşeşte pe aceea a tuturor celorlalţi poeţi suedezi, n-a fost niciodată chemat să-şi răspîndească lumina sub lustrele gustaviene de cristal din somptuosul sediu al Academiei. P.O. Enquist, Lars Norén, Lars Gustafsson, Ingmar Bergman, Astrid Lindgren, Olof Lagercranz sînt alţi suedezi respectaţi în lume dar ignoraţi de Academie. De fapt, aceasta e compusă dintr-o pletoră de profesori de orice în afară de literatură şi a căror vîrstă medie e de 70 de ani. [...]

Secretarul general actual, cel care deţine întreaga putere, e Sture Allén. Admis în instituţie în 1980 pentru a informatiza considerabila muncă pe care o reprezintă Dicţionarul Limbii Suedeze, el are meritul că a folosit ordinatorul în cercetările lingvistice încă din anii '60, iar al său *opus magnum* e o lucrare ce pune în evidenţă cuvintele care, în 1965, reveneau cel mai frecvent în cinci cotidiane. În 1986, cînd strălucitul scriitor Lars Gyllensten s-a retras de la secretariatul general fiindcă voia să se dedice exclusiv scrierii romanelor sale, l-a indicat ca succesor pe Allén fiindcă i se părea prudent, conştiincios şi uşor de manevrat. Eroare fatală! Căci Allén nu era doar setos de putere, ci şi de a se face cunoscut lumii. La puţin timp după ce a fost numit în funcţie, a impus ca el să fie acela care să-l prezinte pe laureatul din 1987, Joseph Brodsky, într-o emisiune în direct, în faţa unui miliard de telespectatori. Discursul său inept a avut ca rezultat demisia imediată din comitetul Premiului Nobel a cinci personalităţi.

Tensiunile şi conflictele din interiorul Academiei au fost ţinute un timp secrete, dar în 1989 criza a luat amploare şi n-a mai putut fi ascunsă. [...] Alt.scandal; după *fatwa* împotriva lui Salman Rushdie, i s-a cerut Academiei Suedeze să-l sprijine pe scriitorul condamnat la moarte pentru o operă literară. Allén a refuzat, pretextînd că Academia nu se implică în chestiuni politice. Această atitudine a fost prost primită de opinia publică internaţională. Alţi trei scriitori importanţi din juriu şi-au părăsit în semn de protest posturile şi pierderea de prestigiu a instituţiei a fost enormă. Cum statutele din 1786 nu permit demisia (doar moartea poate elibera un loc), trei fotolii au rămas goale. Din cei 18 membri, nu sînt niciodată la şedinţe mai mult de 12. [...]

Academia suedeză e o organizaţie foarte bogată, complet independentă şi care nu plăteşte impozite. Ea dispune azi de aproape un miliard de coroane (800 milioane FF). Nu se ştie cum sînt gestionate aceste fonduri, fiindcă acce-

Wislawa Szymborska în tălmăcirea Gabrielei Melinescu

Premiul Nobel, acordat acestei poete m-a bucurat în mod deosebit pentru că am citit poeziile sale în cursul ultimilor zece ani, în traducerea excelentului cunoscător şi traducător al literaturii poloneze, Anders Bodegard, care m-a ajutat să fac aceste traduceri din poeme deja cunoscute de mine şi să le dau o scînteie din profunzimea lor.

Szymborska este cunoscută de colegii mei ziarişti polonezi de la Centrul de presă, drept o persoană care are oroare de întrebările indiscrete ale jurnaliştilor, un poet retras în lumea lui, cerebral, cu o estetică severă. Dar prezentarea cea mai interesantă, mi se pare a fi cea făcută de compatriotul ei, Czeslaw Milosz (premiul Nobel 1980): „Szymborska ne încîntă, pentru că e atît de lucidă, îi place să jongleze cu accesoriile moştenirii noastre colective (de exemplu cînd vorbeşte de femeile lui Rubens şi despre baroc), pentru că are un mare simţ al comicului şi îşi asumă fără îndoială riscul în mod conştient, realizîndu-şi magiile pînă la limita dintre eseu şi poem [...] Se poate face comparaţia cu viziunile disperate ale lui Samuel Beckett şi Philip Larkin. Totuşi, contrar acestora, Szymborska ne oferă o lume unde se poate respira. Această graţie, a obiectivismului împins atît de departe încît «eul» cu nevroza sa personală este complet deconectat devine un joc ce ne dă sentimentul unei imense multitudini de forme, impresia somptuozităţii existenţei umane."

Pentru cei care au cunoscut-o personal pe Szymborska (ca Anders Bodegard, sau compatriotul ei eseistul de origine poloneză Maciej Zaremba) ea este un poet-gînditor, un poet-psiholog, plină de farmec şi dotată cu darul conversaţiei, umorul ei atingînd tragicul, iar simţul acut al realităţii atingînd irealitatea însăşi. Folosind limba cea de toate zilele, poeta o transformă, într-o manieră pur poetică, într-o limbă nouă.

La 73 de ani, Szymborska trăieşte retrasă la Cracovia, atît de retrasă şi modestă încît pînă la ora la care am scris aceste rînduri, nici Academia Suedeză şi nici ziariştii (pe care ea nu-i agreează deloc) n-au reuşit încă să-i dea de urmă. *(G.M.)*

O întîlnire neaşteptată

Politicoşi cum sîntem, foarte politicoşi unii faţă de alţii,
Asigurîndu-ne cît este de agreabil
Să ne revedem după atîţia ani.

Tigrii noştri beau lapte.
Ulii noştri circulă cu picioare.
Rechinii noştri se înecă în flotă.
Lupii noştri cască în cuştile lor larg deschise.

Viperele noastre au zguduit fulgerele lor,
Maimuţele noastre - extazul lor, păunii noştri - penele lor.
Liliecii noştri nu ne mai ameninţă de mult timp părul.

Şi ne oprim în mijlocul unei fraze,
Surîzători - fără speranţă de salvare.
Oamenii noştri, după cum bine ştiţi
Ignoră arta conversaţiei.

Ora patru dimineaţa

Oră de la noapte la zi.
Oră din flancul drept la cel stîng.
Oră pentru cei de treizeci de ani.

Oră pregătită pentru cîntatul cocoşului.
Oră la care pămîntul ne reneagă.
Oră cînd un suflu rece vine dinspre stelele stinse.
Oră cînd „oare va mai rămîne ceva din noi".

Oră goală.
Oră zadarnică.
Prăpastie a tuturor orelor.

Nimeni nu e bine la ora patru dimineaţa.
Dacă furnicile sînt bine la ora patru dimineaţa - atunci
să le felicităm pe furnici. Şi să vină ora cinci
- dacă noi trebuie să ne continuăm viaţa.

Elogiul viselor

În vis
pictez ca Vermeer din Delft.

Vorbesc curent greaca
şi nu numai cu cei vii.

Conduc o maşină
care îmi este supusă.

Sînt talentată
şi scriu mari poeme.

Aud voci
la fel de bine ca sfinţii foarte serioşi.

Aţi fi miraţi
cît de minunat cînt la pian.

Zbor cum trebuie
adică cu propriile mele aripi.

Căzînd de pe acoperiş
ştiu să aterizez încet în verdeaţă.

Nu-mi este greu
să respir sub apă.

Nu mă plîng deloc:
am reuşit să descopăr Atlantida.

Mă bucur că ştiu mereu
să mă trezesc înainte de a muri.

Imediat cînd izbucneşte vreun război
mă alătur de partea cea mai bună.

Sînt, dar nu trebuie
să fiu copilul epocii mele.

Acum cîţiva ani
am văzut doi sori.

Şi alaltăieri un pinguin
Cu totul şi cu totul distinct.

■

Sture Allén, secretarul general al Academiei ce decernează Premiul Nobel pentru literatură

sul la contabilitatea instituției e interzis. Banii dau Academiei o putere enormă. Distribuind burse și premii mult mai substanțiale decît statul, puțini sînt cei care îndrăznesc să o critice. Împrejurul celor 18 se cultivă o corupție a puterii despre care nu e convenabil să vorbești în Suedia. [...]

Practic, cum se fabrică un Nobel? Munca se desfășoară pe parcursul unui an. La 1 octombrie, o invitație de a propune un candidat este trimisă unui număr de 1500 de profesori de literatură, asociații de scriitori, Pen-cluburi și laureați din anii precedenți. Sosesc în jur de 200 de propuneri. Dintre ele, pînă în martie, comitetul Nobel alege 15 nume pe care le studiază amănunțit, consultînd experți din toată lumea. La sfîrșitul lunii mai, din această listă rămîn doar 5 concurenți ale căror opere în limbi de circulație sînt citite de-a lungul verii de către toți membrii Comitetului. Alegerea cîștigătorului se dezbate în ședințele din septembrie. La votul final trebuie să participe cel puțin 12 din cei 18 academicieni, iar pentru obținerea premiului sînt necesare cel puțin 7 voturi. Criteriile de selectare conțin inevitabil o bună doză de subiectivitate.

E evident că premiul revine rar unui autor cu tiraje mari, căci una dintre misiunile Academiei este de a atrage atenția asupra unei opere valoroase dar nu foarte cunoscute. Dacă se examinează laureații din ultimii 25 de ani, se observă că premiul a fost în general bine atribuit. Asta se datorează în mare parte lui Knut Ahnlund, profesor de literatură care, din 1969, lucrează pentru Academie și ajută la alegerea candidaților. Acest mare erudit, cu criterii de apreciere literară îndelung exersate și cunoștințe solide într-o duzină de limbi și literaturi, făcea parte din cei 18 din 1983. Ahnlund s-a săturat însă de această adunare de bătrîni și de suficientul ei secretar general. Cînd a cerut o diminuare a puterii centralizate în mîinile lui Allén, desprăfuirea și deschiderea Academiei - n-a reușit să se facă ascultat de colegi. Așa că a hotărît să nu mai asiste la ședințe atîta timp cît Allén va fi secretar general. Absența lui din juriu e din acest an, o mare pierdere. [...]

Articolul din „Politiken" a apărut înainte de a se face public numele premiatului Nobel 1996, dar ziarista a avut intuiții ce s-au confirmat. Ea scria, în septembrie, că academicienii, temîndu-se ca absența lui Ahnlund să nu le devalorizeze poziția, vor fi obligați să cadă de comun acord asupra unui candidat care să întrunească majoritatea voturilor. Cum Academia a fost adesea criticată că pe lista celor 90 de laureați din 1901 încoace figurează doar 8 scriitoare, anul acesta ar fi rîndul unei femei. O femeie - scrie Gabi Gleichmann - despre care cea mai mare parte a academicienilor n-a auzit niciodată pînă de curînd. Această scriitoare a fost poloneza Wislawa Szymborska.

Adaptare de Adriana Bittel

Fata lui Marx

◆ Trei femei - o exilată rusoaică, o presupusă fiică a lui Karl Marx și o tînără aviatoare sînt eroinele romanului de debut al Clarei Obligado din Argentina. Acest trio insolit traversează primii ani ai secolului nostru, din Europa în SUA, trăind pasiuni puțin comune. Cotidianul „Página 12" din Buenos Aires apreciază debutul tinerei scriitoare, remarcînd fidelitatea cu care e descris contextul istoric și pledoaria pentru libertatea socială și sexuală a femeii în romanul *Fata lui Marx* (Editorial Lumen, Madrid).

Top spaniol

◆ Cele mai bune vînzări le-au înregistrat în toamna aceasta în Spania cărțile de eseuri și documente. Pe primul loc se situează *Anul 1921* de Manuel Leguineche (Ed. Alfaguara), povestirea uneia dintre înfrîngerile cele mai sîngeroase ale armatei spaniole de către trupele lui Abd el-Krim, în luptele de la Rif pierind 20.000 de soldați spanioli. Pe locul II, o carte pe care am semnalat-o în aceste pagini - *Un catalan la curtea regelui Juan Carlos* de Manuel Vázquez Montalbán (tot la Ed. Alfaguara), urmată de *Labirintul sentimental* de José Antonio Marina (Ed. Anagrama) - un eseu despre inteligența emoțională - și de *Planeta America* de Vicente Verdú (Ed. Anagrama) - o imersiune critică în *american way of life*.

Rețeaua

◆ Lucrarea *Noile tehnologii în biblioteci,* coordonată de Michèle Rouhet și apărută la Editions du Cercle de la librairie, este pusă sub semnul Internetului și reprezintă o sinteză teoretică și practică asupra aparaturii moderne ce dă o nouă înfățișare bibliotecilor. Printre altele, în carte se spune că în cîțiva ani va deveni la fel de curios să citești un articol de istorie care nu-ți permite accesul la sursele brute - imagini fixe sau animate, reprezentări ale documentelor originale descrise -, cum este astăzi să citești un eseu de istoria artei într-un volum fără ilustrații. Mondializarea informației și accesul democratic și facil la ea impune firește reorganizarea bibliotecilor, crearea de noi servicii cu noi specialiști etc. În Franța e posibil și procesul nu va dura mult. La noi...

Kung-fu pentru toți

◆ Louis Cha, pe numele său chinez Jin Yong, este, la 72 de ani, unul dintre scriitorii cei mai citiți în Asia. Cea mai mare parte a romanelor sale sînt aventuri ale practicanților de Kung-fu și au ca decor China antică. 40 de milioane de exemplare ale cărților sale circulau deja în China înainte de 1984, cînd au fost oficial autorizate - scrie „Far Eastern Economic Review". Acum nu li se mai poate ține socoteala. Tradus în coreeană, vietnameză și indoneziană, Cha va fi curînd prezent și în librăriile japoneze și engleze. Dar scriitorul, care e și jurnalist și istoric, nu se mulțumește doar cu arte marțiale: a publicat, cu același succes, și o biografie a lui Gingis-Han și o carte despre budism.

Biografie Pessoa

◆ Sub titlul *Etrange étranger,* Robert Bréchon a publicat la Ed. Bourgois încă o biografie a lui Fernando Pessoa, după cele ale portughezului João Gaspar Simoes și spaniolului Angel Crespo. Și el a stăruit asupra anilor de copilărie la Durban, în Africa de Sud și asupra restului vieții absolut sedentare, la Lisabona, cînd imaginația delirantă i-a permis lui Pessoa să elaboreze o mulțime de sosii, fiecare cu maniera lui de a scrie: Alberto Caeiro, Ricardo Reis, Alvaro de Campos, Bernardo Soares... Necunoscut în timpul vieții - care, în afara „heteronimilor", n-a înregistrat evenimente importante, a fost perfect cenușie - Pessoa pare că a făcut totul pentru a-și deconstrui propria personalitate și existență. De aceea „biografia" sa e greu de reconstituit, mult mai interesantă fiind analiza universului literar al diferitelor sale ipostaze. În imagine, Pessoa la Lisabona în anii '20.

Grașii și slabii

◆ În volumul *O amintire despre Lampedusa,* Francesco Orlando, care în anii '50 a fost un apropiat al prințului, relatează că autorul *Ghepard*-ului era un mare cititor, familiarizat cu mai multe limbi și culturi europene. El avea o teorie originală a „siluetei literare", după care scriitorii erau împărțiți în două categorii: *grașii* (Dante, Montaigne, Balzac, Thomas Mann, Proust) - creatori de literatură vorbăreață, abundentă, detaliată și *slabii* (La Rochefoucauld, Stendhal, Mallarmé, Gide...) cu o proză mai reținută. Deasupra panteonului lui trona Shakespeare, pe care-l citea în original și-l știa aproape pe de rost. Deși îi prefera pe „slabi", unicul său roman îl situează mai degrabă în clubul „grașilor". În imagine, prințul Giuseppe Tomasi di Lampedusa cu soția sa, Anita.

Duras - fotografii inedite

◆ Margurite Duras își păstra numeroasele fotografii în cutii de carton. În ultimii ani ai vieții, a făcut ordine în aceste cutii, începînd să scrie pe dosul fiecăreia explicația și anul, în vederea alcătuirii unui album pentru fiul ei, Jean Mascolo. A murit înainte de a-și sfîrși albumul. Fiul ei, împreună cu Alain Vircondelet, care a scris textul au editat acum la Ed. du Chêne volumul *Marguerite Duras. Adevăr și legendă,* cuprinzînd colecția de fotografii inedite. În imagine, autoarea *Amantului* la 20 de ani.

Lumina nopții

◆ De la Roma antică la Europa modernă, trecînd prin stepele asiatice și Mexicul aztec, eseistul și criticul literar italian Pietro Citati explorează, în volumul *Lumina nopții* apărut recent la Editura Mondadori, marile mituri ale omenirii. Cartea reunește eseuri scrise de-a lungul a trei decenii și, după cum comentează „La Repubblica", ghidează cititorul „într-un vast codru de legături, imagini recurente, rapoarte între experiențe intelectuale și culturale diferite".

Revista revistelor

Fervoare spirituală

Şi în *VATRA* nr. 8 şi în *APOSTROF* nr. 9, primite la redacţie în aceeaşi zi, se află cîte o secţiune cu texte inedite extrase din hîrtiile rămase în ţară ale lui Ion Negoiţescu. Memoriul redactat în 1964, la cîteva luni după ieşirea din închisoare, în care îşi expune activitatea literară în scopul obţinerii unei slujbe, şi evocarea primei vizite, din 1941, la E.Lovinescu (scrisă în 1943, după moartea Magistrului), publicate acum în „Vatra", se completează de minune cu epistolarul din „Apostrof" ce conţine, pe lîngă alte interesante scrisori, şi una trimisă în 1947 Monicăi Lovinescu, precum şi o misivă de mulţumire primită de la Agârbiceanu. Citite împreună, textele din ambele reviste, pe lîngă materialul biografic şi psihologic din care *învie* una dintre marile figuri ale literaturii noastre contemporane, au şi o frumuseţe literară comparabilă cu aceea a cărţii postume. ◆ Memoriul, prezentat de Cornel Regman, e util mai ales istoricului literar ce va scrie cuvenita monografie Ion Negoiţescu. (A ieşit la iveală şi s-a adunat în ultimii ani atîta material pentru aceşti istorici literari ai viitorului, încît nu putem să nu ne întrebăm cu îngrijorare dacă ei vor exista cu adevărat. Între talentaţii absolvenţi de filologie, nu prea par să se ivească oameni cu devotamentul şi răbdarea cercetării arhivelor, majoritatea alegînd căi mai facile şi mai rapide de afirmare. Speţa cărturarului de bibliotecă, neconstrîns de lucrări de doctorat, se pare că e pe cale de dispariţie, ca şi aceea a editorului de texte vechi sau a îngrijitorului de ediţii critice, cu aparat ce pretinde un mare volum de muncă practic neplătită. E o temă de meditat.) Devotatul prieten şi păstrător al manuscriselor lui Negoiţescu, a publicat memoriul adresat de acesta Comitetului Central, fiindcă îl consideră „un tablou util al etapelor mai puţin cunoscute ale scrisului lui I.N. cel dinaintea apariţiei volumelor sale". Astfel aflăm că „între anii 1948-1954 m-am retras din publicistică deoarece n-am putut face faţă sarcinilor care se cereau în acel moment", mod de a spune că n-a vrut să participe la perioada agresiv proletcultistă. În 1956-58 îşi reia activitatea publicînd articole şi studii de critică şi istorie literară în reviste. Între ele - şi unul despre I. Agârbiceanu, apărut în 1957 în „Viaţa Românească", prima exegeză din unghi estetic-stilistic despre scriitor şi arta lui. În „Apostrof" e reprodusă emoţionanta scrisoare de mulţumire a lui Agârbiceanu către tînărul său exeget: „Nu cred că poţi să-ţi dai seama de nesfîrşita mirare ce mi-a produs fragmentul din *Viaţa rom.* din studiul D-tale: în viaţa mea nu m-am gîndit să aibă scrisul meu asemenea frumuseţi de stil. Dacă exemplele aduse nu ar fi convingătoare, nici nu aş putea crede că-i vorba despre mine [...] Dar ce vor zice vechii pontifi ai criticei?" Din memoriu aflăm însă că acest studiu, precum şi altele conţinînd referiri la I. Barbu, Pillat, Blaga, Mateiu Caragiale, Titu Maiorescu au fost criticate în 1958 într-un editorial din „Scînteia" care i-a adus lui Negoiţescu excluderea din publicistica literară iar la arestare, în 1961, printre acuzaţii, se afla la dosar şi editorialul cu pricina. ◆ Alt text inedit, excepţional, publicat în „Vatra" cu prezentarea lui Dan Damaschin, este evocarea primei vizite, în 1941, la E. Lovinescu. Iată un fragment din autoportretul adolescentului descins în Capitală: „Eram un posedat al emoţiilor estetice, chinuitul meu suflet care înflorise la umbra zidurilor sumbre din cetatea Sibiului, ce căuta în apa tulbure a acestei capitale, unde rasele şi obiceiurile se împreunau, unde din împărechierea Occidentului cu Orientul ieşise o fiinţă grotescă, acel suflet al metropolei, murdar şi pur, cu trupul lasciv şi ochii de o scăpărare atât de vie? [...] Sensibilitatea mea era de natură livrescă şi tot ce scrisesem nu avea caracterul comunicării simţurilor şi inteligenţei mele cu lumea, ci reflecta acele diamante artistice, pe care le asimilasem cu focul devorator al adolescenţei". Frazele acestea rimează cu mărturisirea făcută Monicăi Lovinescu într-o scrisoare din 1947, publicată în Dosarul apostrofic: „Adevărul e că nu ştiu dacă voi putea vreodată realiza literar ceea [ce] aş vrea, ceea ce port cu mine ca o proiecţie virtuală a stărilor mele de tensiune şi fervoare spirituală. Dar pot să spun, ca o mărturisire vinovată mai mult decât ca un orgoliu, că e în mine o aptitudine morbidă a sensibilităţii, de a trăi în intelect, ca şi în simţuri, în senzaţia corpului - ca să spun aşa - o depăşire a ceea ce e uman, a ceea ce e normal. Această morbiditate poate merge până la vecinătatea imediată a extazului mistic". Şi scrisorile de tinereţe şi fragmentul memorialistic despre E. Lovinescu se hrănesc din aceeaşi substanţă ca şi *Straja dragonilor,* al cărui titlu, pentru mulţi enigmatic, e lămurit de Ion Vartic în prefaţa la Dosar: „marile figuri culturale, percepute cu o ardoare filială, devin pentru el nişte „dragoni", delegaţi cereşti ai forţei spirituale şi creatoare, un fel de părinţi mitici ai săi. Iar I. Negoiţescu e „fiul" lor, el este însuşi Euphorion, căci teoria euforionistă e una filială, preconizînd imitarea modelelor cu autoritate paternală."

Efectul de umbrelă

Un scandal de presă asemănător aceluia stîrnit de „telefoanele murdare" l-au provocat apariţia celor trei organizaţii fantomatice care au primit dreptul de a observa corectitudinea alegerilor alături de LADO şi de „Pro Democraţia". Ziarele care apar în Capitală au sancţionat, aproape toate, aceste organizaţii care sînt considerate drept instrumente ad hoc ale partidului de guvernămînt. Biroul Electoral Central n-a luat însă în seamă semnalele venite din partea presei, ci a înscris cele trei organizaţii în rîndul celor care vor avea dreptul să supravegheze corectitudinea alegerilor. Or, ca să poţi constata în ce măsură sînt corecţi alţii trebuia să îndeplineşti, mai întîi, o anumită marjă de corectitudine tu însuţi. ◆ Ziarul celei mai inepte forme de publicitate electorală e *DIMINEAŢA.* Într-un editorial, Ion Cristoiu a desfiinţat acest ziar, considerîndu-l o publicaţie destinată lecturii unei singure persoane, preşedintele Iliescu. După care editorialistul de la *EVENIMENTUL ZILEI* îi atrage atenţia preşedintelui în exerciţiu că riscă să fie luat drept un Ceauşescu la pătrat, dacă nu cumva chiar asta se visează d-sa, iar ziarul *Dimineaţa* pur şi simplu îi ilustrează visele. Însă, faţă de cantitatea de inepţii pe care o găzduieşte acest ziar, e greu de crezut că în *Dimineaţa* mai e loc şi de visele d-lui Iliescu, dacă nu cumva d-sa are voluptatea coşmarurilor. Articole în care lipsa de logică e la fel de mare ca lipsa de cultură a celor care le scriu formează armătura doctrinară a ziarului. Probabil că aceşti gazetari, pe cît de lipsiţi de înzestrare, pe atît de obraznici, mizează pe tirajul nesemnificativ al ziarului la care scriu. Altfel ar fi, cu siguranţă, mai grijulii faţă de inepţiile care le ies de sub condei. Ori poate că mizează pe efectul de umbrelă al preşedinţiei. Iar dacă preşedinţiei îi place să facă umbră oricui... ◆ *ADEVĂRUL* a împlinit 2000 de numere şi nădăjduim să facă tot mai mulţi paşi pe drumul adevărului onest exprimat. Ceea ce merită spus despre acest cotidian e că şi-a găsit o formulă echilibrată, în pofida faptului că ziarul a fost adeseori acuzat (uneori pe bună dreptate) de *scînteism.* ◆ Cum *cronica t.v.* nu mai există, cîteva cuvinte despre dialogul dintre d-nii Iosif Sava şi Dan Grigore. Dl Sava a pedalat, gazetăreşte, pe ideea că Sergiu Celibidache a avut un dinte împotriva lui George Enescu şi că din acest motiv a folosit orice prilej pentru a-l minimaliza pe autorul lui *Oedip.* Ni s-a părut excelent formulată apărarea lui Celibidache, în interpretarea lui Dan Grigore, aceea că Enescu nu trebuie îngropat în elogii, ci discutat, ca şi Eminescu, la distanţă de mitizarea naţionalistă. Însă ar însemna să nu-i dăm d-lui Sava meritul său, dacă n-am recunoaşte că a izbutit să-şi provoace invitatul la afirmaţii netede, din categoria celor prin care dl Dan Grigore poate fi recunoscut şi fără să fie văzut la t.v. ◆ În *DILEMA,* dl Mircea Iorgulescu face o sugestivă paralelă între cenzurarea ţigării din colţul gurii lui Malraux, în portretul apărut într-un timbru francez, portret care a reprodus o fotografie faimoasă a scriitorului, şi procesul de talibanizare a capitalei Afganistanului. ◆ Supărat că *Evenimentul zilei* a contestat corectitudinea felului în care şi-a obţinut semnăturile pentru candidatura la preşedinţie, dl Constantin Mudava a probozit atît ziarul cît şi pe directorul său, e drept că fără să le mai prezică pieirea. După ce şi-a încercat puterile cu periodicul *CUVÎNTUL,* dl Mudava e ceva mai prudent în această privinţă. ◆ Într-o ştire semnată de specialista în Adrian Păunescu a *Evenimentului zilei,* d-ra Floriana Jucan se spune că la Oradea cenaclul poetului candidat la preşedinţie ar fi avut 15.000 de spectatori care au strigat timp de 30 de minute lozinci în favoarea acestuia. Dacă distinsa ziaristă taie un zero din relatarea ei, începem să credem că aşa au stat lucrurile, iar dacă mai taie încă unul sîntem de-a dreptul convinşi.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 $ S.U.A. pe an pentru ţările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţia "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

LA MICROSCOP

Vînătoarea de scriitori

APARIŢIA pentru marele public a Cărţii Albe a Securităţii, secţiunea scriitori, e cu putinţă să fie un succes de librărie. Probabil că o parte a publicului cititor va descoperi cu acest prilej că meseria de scriitor în România n-a fost una lipsită de riscuri şi de neplăceri. Ea va pune într-o lumină aparte viaţa literară de zi cu zi pentru cititorii care au trăit cu impresia că scriitorii reprezentau în ochii puterii altceva decît cetăţeanul de rînd. Că un număr de cărţi aducea autorului lor un plus de libertate faţă de ceea ce omul obişnuit putea numi libertatea sa personală. Slobozenia de gură a scriitorului şi ideile acestuia contrare ideologiei oficiale erau mult mai vînate de informatori şi de angajaţii Securităţii. Din acest motiv se poate spune că era justificată supărarea *forurilor* pe lumea scriitoricească. Fiindcă o parte dintre angajaţii şi colaboratorii Securităţii luau bani-buni ca să stea cu ochii pe scriitori. Cu alte cuvinte, lumea literară costa puterea mult mai mult decît volumele subvenţionate sau decît tot mai rarele festivaluri literare.Una dintre marile supărări ale reprezentanţilor *forurilor* era că scriitorul român vorbea prea mult şi că în loc să-şi scrie opera, se amesteca unde nu-i fierbea oala. Cine citeşte cu atenţia rapoartele de tot soiul poate observa că în afară de însemnări de genul „X s-a întîlnit cu Y şi au discutat despre situaţia actuală" notele informative urmăreau să furnizeze instituţiei care le comanda inventarul complet de slăbiciuni ale scriitorului, pentru a fi folosite, la o adică, împotriva lui. Iar obişnuitele răutăţi pe care scriitorii le spun unii despre alţii erau ridicate de informatori la rang de declaraţii. Declaraţii care şi ele puteau fi întrebuinţate, dacă o cereau împrejurările.

Atenţia cu care erau supravegheaţi scriitorii se reflecta, periodic, în rubrica *Săptămîna pe scurt* din gazeta condusă de Eugen Barbu. Aici, scriitorii primeau mesaje prin care erau avertizaţi mai voalat sau mai direct că se ştie ce fac şi ce spun. Că echipa de la *Săptămîna* făcea poate, uneori, exces de zel sau adăuga pe listă şi scriitori care nu erau în „graţiile" redactorului şef e posibil. Dar asta nu schimbă datele problemei, ci mai curînd le complică.

De ce erau scriitorii supravegheaţi mai abitir decît alţii? Din mai multe motive, probabil. Fiind persoane publice, ei nu puteau dispărea fără să se afle şi regimul comunist n-avea nevoie să fabrice sfinţi. De unde insistenţa cu care în *Săptămîna* se scria despre X că e alcoolic sau despre Y că e dezechilibrat mintal, asta pentru a nu mai aminti despre zvonurile lansate chiar în lumea scriitoricească despre viciile cutărui scriitor sau despre încercarea altuia de a căpăta o bucăţică de glorie prin intermediul unor declaraţii incendiare. Exista şi temerea că scriitorii, lăsaţi de capul lor, ar fi putut deveni nucleele unei eventuale opoziţii organizate sau că ar fi putut trimite peste graniţă cărţi *primejdioase.* Dar, de ce să n-o spunem, rivalităţi scriitoriceşti erau rezolvate prin intermediul notelor informative.

Nu-mi dau seama dacă cititorul care n-a avut legături cu viaţa literară de pînă în '89 sesizează profunda nefericire a scriitorului român de atunci. Aceea de a se simţi urmărit, ca un vînat de lux, de propriii săi compatrioţi, angajaţi sau informatori ai Securităţii. Pentru cei care îl vînau, rezultă din această carte, scriitorul nu era nici măcar un vînat de lux, ci un soi de inamic care trebuia neutralizat. Acum, ceea ce rămîne e însemnarea vînătorului despre scriitor. Un vînător care se străduieşte să ia drept iepure de cîmp o persoană pe care cel mai adesea n-o pricepe. Recenta plîngere a d-lui Andrei Pleşu legată de felul cum informatorul care s-a ocupat de el i-a reţinut cuvintele, transformîndu-l într-un semidoct ridicol, spune multe despre valoarea de document a acestei cărţi.

Cristian Teodorescu

România literară

Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draqo print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 – Bucureşti; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacţie: 800 lei

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundaţia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

6 - 12 noiembrie 1996

(Anul XXIX)

44

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Universitatea şi politica

LA IAŞI, săptămînile trecute, în cadrul „Zilelor Universităţii" locale (care împlinea 136 de ani, cea mai veche din ţară), m-am văzut silit să spun, într-o foarte scurtă alocuţiune, că universitatea şi politica nu trebuie considerate incompatibile. În timpul recent încheiatei campanii electorale, n-am prea avut ocazia să mă întîlnesc cu studenţii sau cu profesorii lor, din cauză că, urmare a ordinului ministrului, în incinta universitară nu se face politică. Trec peste faptul că dl. Liviu Maior, ministru şi om politic, membru, cu acte în regulă, al PDSR, n-avea calitatea morală să dea un astfel de ordin, ca să relev ciudăţenia de a vedea exclusă politica dintr-un mediu profesional care a produs, în istoria noastră, un mare număr de politicieni, şi încă dintre cei mai celebri, de la M. Kogălniceanu şi T. Maiorescu la N. Iorga şi I. Petrovici.

Mă înscriu în principiu contra dispoziţiei ministeriale pomenite, şi pentru că universitatea numără printre misiunile ei, admise de ştiinţele educaţiei, şi pe aceea de a fi prezentă în viaţa politică a unei ţări. Exemplele din istoria Europei şi a lumii, în care universitatea a jucat un rol politic determinant, nu sînt deloc puţine. De regulă, universitatea a ţinut partea democraţiei contra dictaturii. A oferit sprijin şi azil celor persecutaţi. N-a lipsit din confruntările de idei care au reformat sistemele politice. A fost nucleul viu şi înaintat al cetăţii. Universitatea şi-a dorit dintotdeauna să fie autonomă faţă de puterea de stat, însă n-a avut niciodată cum să evite politica.

De unde, totuşi, pudibonderia acelor rectori de astăzi, care, întîlnind oameni politici, roşesc feciorelnic şi, înainte de bună ziua, se declară apolitici? Pot să nu fie membri ai unui partid, pot să nu fie militanţi, dar apolitici n-au cum să fie, decît dacă abdică deliberat de la rolul şi menirea lor în societate. Abdicarea, vai, frecventă, se explică uneori prin laşitate. Chiar dacă este ales de senat, rectorul se teme de persecuţiile ministerului. Patruzeci de ani de comunism au transformat această teamă într-un reflex greu de controlat. Alteori, abdicarea se bazează pe încredinţarea, pe cît de înrădăcinată, pe atît de naivă, a unor savanţi că laboratorul sau biblioteca sînt etanşe faţă de exterior, că nu există nici o legătură între corabia universitară şi lumea reală. Eroare! Fie şi numai în măsura în care corabia doldora de specialişti pluteşte pe apele realităţii.

■

INEDIT

Scrisori către ALEXANDRU ROSETTI

(pag. 12-13)

Centenar SCARLAT CALLIMACHI

(pag. 14-15)

POLEMICI

Petru Creţia despre o falsă ipoteză

(pag. 10)

Jurnalul lui I.D. Sîrbu

(pag. 9)

ÎNTRE ADVERSITATE ŞI INDIFERENŢĂ

(pag. 3)

Bucuria şi tristeţea clişeului

(pag. 7)

Cunoaşte-te pe tine însuţi

(pag. 16)

Zeiţa Fortuna dă sentinţe în chirilice

(pag. 2)

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieș

Zeița Fortuna dă sentințe în chirilice

NU SÎNT un suporter al ziarului *Ziua* și nici un fan al articolelor lui Sorin Roșca-Stănescu sau ale Tanei Ardeleanu. Dacă e să citesc ceva în combativul cotidian, îl prefer, fără nici o ezitare, pe Ioan Groșan. Între dezvăluirile prea adesea îmbrăcate în senzațional din majoritatea paginilor ziarului și ironia mușcătoare a excelentului prozator nu șovăi prea mult. Asta nu înseamnă că tableta de pe ultima pagină a lui Sorin Roșca-Stănescu e lipsită de calități. Dimpotrivă.

Cum nu o analiză literară a articolelor din *Ziua* îmi propun aici, e mai puțin important ce îmi place și ce nu în gazeta care a reinventat în România cruciada publicistică. Ceea ce mă interesează e să scot în evidență consecințele imediate ale condamnării la închisoare a Tanei Ardeleanu și a lui Sorin Roșca-Stănescu. Vreau să spun de la început că argumentele cu care a fost pierdut procesul sînt la fel de valabile ca și cele cu care ar fi putut fi cîștigate. Din motive diverse, între care cel mai important e că nu vom avea niciodată acces la arhivele K.G.B.-ului (nu avem noi nici la ale Securității!), orice hotărîre judecătorească e perfect lipsită de relevanță.

Preocuparea de căpătîi a completului de judecată n-a fost dacă Tana Ardeleanu a falsificat sau nu probe și dacă studentul Ion Iliescu a fost într-adevăr agent K.G.B. Părerea mea este că sentința a fost dată în felul rizibil pe care-l știm, tocmai pentru a permite unui avocat abil să o atace pentru nerespectarea procedurii: pentru că, dacă nu mă înșală memoria, jurnaliștii de la *Ziua* nu au susținut nici o clipă că Ion Iliescu, președintele de azi al României, este agent K.G.B. Ei au încercat să demonstreze că studentul Ion Iliescu, cel care deținea o funcție în organizația tineretului comunist aflat la studii la Moscova, a colaborat cu poliția politică bolșevică. Or, în acel moment, studentul Ion Iliescu nu era nici un fel de autoritate publică - nici la Moscova, nici la București!

Dezlegarea acestei urîte afaceri nu poate fi, așadar, decît una: achitarea celor doi jurnaliști pentru absența obiectului efectiv al incriminării. Mult mai importante mi se par consecințele noului abuz judecătoresc, venit în prelungirea cinicei hotărîri a Curții Constituționale de a îngădui a treia sau a patra candidatură a lui Ion Iliescu la președinție. Pe plan intern, clica prezidențială a vizat două direcții.

Cea mai importantă e spălarea pătatului obraz iliescian exact în momentul în care era mai multă nevoie de un spate inatacabil. Sentința a căzut la țanc pentru a-l scuti pe prezident de penibile fente la confruntarea decisivă din ultima zi a campaniei electorale. Popularizarea excepțională făcută prin presa aservită Cotroceniului încearcă să facă tabula rasa din unul din capitolele negre ale biografiei (din ce în ce mai revoluționare) a lui Ion Iliescu. Scăpat de coșmarul de a se vedea obligat să se disculpe în fața întregii țări de o acuzație de care bună parte din electorat (avînd în vedere circulația catastrofală a presei scrise la țară, adică acolo unde se află majoritatea sprijinitorilor prezidențiali) ar fi luat cunoștință chiar atunci, într-un moment extrem de delicat, Ion Iliescu avea teren liber să zburde pe temele sale favorite.

S-a scris că sentința Tribunalului din București viza în egală măsură timorarea ziariștilor cărora le-ar fi trecut prin cap să reitereze astfel de acuzații la adresa ilustrei persoane și a Puterii în general. Cred că este o eroare. După cum s-a văzut, nici Sorin Roșca-Stănescu, nici Tana Ardeleanu, și nici unul dintre jurnaliștii combativi ai momentului nu s-au lăsat intimidați. Acuzațiile la adresa lui Ion Iliescu apar în presă cu aceeași frecvență ca înainte.

Dacă există o categorie de persoane pe care condamnarea celor doi ziariști urmărea să îi intimideze, ei bine, atunci e vorba de contracandidații la președinție ai lui Ion Iliescu. Scriu acest articol cu exact o săptămînă înainte de alegerile de la 3 noiembrie, dar nu am nici un dubiu că subiectul „Iliescu, agent K.G.B." nici nu va fi adus în discuție în confruntarea televizată de joi seara. Or, dacă vreunul dintre competitori o va face, va fi o abordare cu totul marginală, vag tangențială la subiect. Și o va face riscînd doar să-i ridice lui Ion Iliescu mingile la plasă. Așadar, ea nu va veni, în nici un caz, din partea realilor adversari, ci din aceea a „dușmanilor" de conjunctură (Vadim, Păunescu, Funar).

A doua consecință a penibilei condamnări a ziariștilor de la *Ziua* e semnalul dat străinătății. Pentru un occidental, condamnarea unui ziarist într-o țară despre care oricum nu prea are păreri grozave constituie argumentul irefutabil că e bine să nu ai de-a face cu acea țară. Și nu pentru că ziaristul cu pricina ar fi scutit de greșeală. Sau lipsit de caracter. Ci, pur și simplu, că pentru occidental ziaristica e una din puținele profesii care se bucură de clauza de impunitate. O breaslă pusă, prin definiție, în slujba cititorului nu poate decît să-i reprezinte interesele. Orice atentat la adresa ei este un atentat la adresa cetățeanului.

Dacă în țară Ion Iliescu se va putea prevala, la orice atac, de o hotărîre judecătorească, pe plan extern exact implicarea justiției într-o problemă biografică va reprezenta punctul slab. Nimănui, într-o țară civilizată, nu-i va scăpa de ce un șef de stat îi dă în judecată pe ziariști tocmai în timp ce se află în campania electorală, și după ce legalitatea candidaturii sale la un nou mandat a stîrnit atîtea discuții. Și, mai ales, după ce șapte ani de zile a fost acuzat de bolșevism, de complicitate cu teroriștii, de aducerea minerilor, de autoritarism, de tendințe dictatoriale. Pentru străin, tot ceea ce ține de tulburele specific național și de meschine calcule în jocul electoral se va decupa cu o claritate de cristal: în România, comuniștii nu se dau în lături de la nici o ticăloșie pentru a rămîne la putere.

Firește, pe dl. Ion Iliescu îl doare în cot de astfel de evidențe. Pentru el, importat e să mai cîștige o zi, un mandat, un răgaz pentru a șterge urmele unei biografii mult prea încărcate. O imagine, oricît de murdară, dar ca președinte viu, e preferabilă aceleia de simplu cetățean mort. Pentru aceasta, călcarea în picioare a Constituției, minciuna sfruntată, complicitățile cele mai oribile sînt arme infailibile. Arme după chipul și asemănarea celor care le mînuie.

■

POST-RESTANT

de Constanța Buzea

AM FOST tentată în primul moment să spun că e multă dezordine în gândurile dv. și că prea puțină bucurie ar putea străbate prin stratul gros de confuzie și derută prin care vă mișcați. Fiind atât de tânăr și atât de crud însă, îmi pun speranța în acumulările culturale din care s-ar putea clădi ordinea, materia adică asupra căreia să lucrați cu smerenie, cu ardoare, ca să vă îndemnați spre limitele atât de largi ale unui liman. Trebuie să învățați mult, să ascultați mult, să înțelegeți, oricât de încet, dar să înțelegeți corect care vă este drumul, să faceți alegerea cea bună. Când se va ridica lăptoasa ceață ca pucioasa, să nu vă treziți în golul trufiei, în pustiul și în prea târziul cel asurzitor. Dintre cele trei texte așazis lirice, numai *Cugetare* poate fi privită ca un început bun. (*Dan Alexandru-Ardeal,* Deva) ● M-am simțit reconfortată după lectura câtorva numai, ale dv. poezii, stare bună pentru care vă mulțumesc. Dacă ar fi fost și numai aceste versuri: „Floarea se ascunde/ în inima poamei//Păsările se ascund/în zborul fără umbră//Frunzele se ascund/în iarna plină de muguri//Tremurând mă ascund/în fericirea ta/Tremurând...", aș fi fost recunoscătoare, dat fiind că fiecare trecem prin momente teribile, zdrobitoare, de neînlăturat altfel decât prin poezie, prin propria poezie și cu atât mai bine prin poezia altuia. Dar aveți și tripticul intitulat *Hrisoave cubiste cu iz dadaist,* scris nu știu dacă neapărat trăgând cu ochiul spre superbele nebunii strălucitoare ale întemeietorilor genului, spre suprarealiști. Îmi face plăcere să le transcriu aici, pentru deliciul, poate, puținilor cititori ai acestei rubrici: „A) Trei cumetre și o gutuie/ două felii de gutuie/ un nasture/ O ușă și trei cumetre/ Un cufăr și-o gutuie/ O notă de plată pe dușumea.../ Două note.../ O carte și-un calorifer înghețat/ Două felii de gutuie/ O felie de gutuie/ Trei cumetre și un calorifer înghețat... B) Un bărbat nici așa nici așa/ Bocanci cu unghii negre, o pălărie/ Un bărbat nici așa nici așa/ O damigeană cu gât de curcan/o ureche și-o juma' de ochi/ un cri-cri din dovleacul crăpat/ o pălărie/ o ureche și-o juma' de ochi/ Bocanci cu unghii negre/ Un bărbat nici așa nici așa C) O garafă de cleștar/ lungită-n umbre de cărbune/ umbre și iar umbre/ Cearcăne verzi și un geam aburit/ Cearcăne verzi - o umbră de cărbune/ Un geam aburit/ O garafă de cleștar/o tărtăcuță și fum de țigară/o tărtăcuță și cearcăne verzi/ chipuri.../ și o fereastră ruginită..." Eram încă foarte tânără când în București, pe vremuri, s-a deschis, la Dalles parcă, o retrospectivă Maxy, la care am intrat, și, în joacă cred, simțindu-mă într-o aiuritoare dificultate și surpriză, am înnegrit un notes întreg cu lista nesfârșită a obiectelor din care erau alcătuite atât de sugestivele colaje ale pictorului. Ca și acel notes al meu, care s-a pierdut în zecile de ani, sunt și hrisoavele dv. Cred că le-am înțeles mecanismul, și ele fiind, cu siguranță, crude transcrieri după realitate, sau după vreun la fel de turbulent Maxy al dv., pe care ați vrut, ca și mine cândva, să-l înghițiți bucată cu bucată, tot, presimțind în demersul lui o cale, un nu știu ce teribil de important. (*G.G.,* București) ● Maestrul în fața căruia vă înclinați adânc ori de câte ori puneți mâna pe condei pare a fi Ion Barbu. La umbra marilor arbori însă... O uscăciune, o ariditate și o pedanterie, un trio malefic scăldându-se în mustul inspirației dv. care riscă de aceea să nu devină niciodată vin. Vă lucrați excesiv poemele, până la devitalizare, până devin reci, până le omorâți. Orgolios fiind, cu orgoliu vă întreb, pentru cine le compuneți? Dacă n-aș fi simțit, totuși, o emoție reală la unele pasaje, dacă unele versuri nu mi-ar fi transmis ca de departe disperarea lor, nu v-aș fi sugerat să regândiți totul, având talentul, dispoziția și naivitatea necesare, energia și mai ales nebunia cea bună a poeților, pentru a reuși să scăpați de cruste și de autoizolare. Transcriu mai jos un poem, intitulat *Cântec de mărire,* pe care îl apreciez, cu toate rezervele pe care vi le-am semnalat la început: „Ai vrea să ai copite de cerneală/ iluștri ani, și lauri,/ vechil al hergheliilor de mai.//Eu - cerșetor de fân, croială,/ și palme de zidar, spoială/ îți poruncesc teribil să nu ai.//În noapte, ceasuntoarce o zăpadă/sub calul veșted - retezat de spadă -/ potcoave vechi plătesc intrarea-n rai.// Eu - la femei iubind, pomadă,/ în flori de câmp, o nălucire fadă,/ îți poruncesc teribil să nu ai.// Ai vrea să ai copite de cerneală,/ arteră pesimistă de cobai,/ naiv e fracul umed de cocleală/ printre grăjdari,/ tu trebuie să dai". (*Adrian Soare,* Breaza-Prahova).

■

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: **Nicolae Manolescu** - director, **Gabriel Dimisianu** - director adjunct, **Alex. Ștefănescu** - redactor șef, **Mihai Pascu** - secretar general de redacție, **Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu** (critică și istorie literară), **Constanța Buzea** (poezie, proză), **Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu** (publicistică), **Eugenia Vodă** (film, muzică), **Marina Constantinescu** (teatru, plastică), **Adriana Bittel** (externe), **Anca Firescu** (secretar de redacție), **Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș** (corectură), **Victor Ciupuliga** (fotoreporter).

Administrația: **Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341.** Cont în lei: **B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089.** Cont în valută:**B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu** (director executiv), **Elena Raicu** (contabil șef), **Corneliu Ionescu** (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), **Andriana Fianu** (corespondență și difuzare în străinătate), **Elena Hurducaș** (secretariat).

Corespondenți: **Gabriela Melinescu** (Stockholm), **Dumitru Radu Popa** (New York), **Tudor Olteanu** (Amsterdam), **Leons Briedis** (Riga).

Tehnoredactare computerizată: **Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan.** Introducere texte: **Geta Gheorghiu.**

E-MAIL: **romlit@romlit.sfos.ro** și **romlit@buc.soros.ro**

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Între adversitate și indiferență

REGIMUL COMUNIST ar putea fi definit ca o uzurpare totală a ființei umane. Ca factor de fond, îl caracterizează uzurparea religiei, constând în înlocuirea lui Dumnezeu prin figura cârmacilor, succesiv (însă numai pe durata domniei lor!) geniali, a eclesiei prin partid și a învățăturii creștine prin marxism-leninism-stalinismul cu pondere dogmatică și funcție represivă. Fenomen, dealtminteri, prezis încă din veacul trecut de către Dostoievski. Nu e vorba doar de o respingere, ci de o hidoasă parazitare pe seama unor sisteme de valori consacrate de timp, ca și de necesitățile spiritului omenesc. Aidoma unei larve nocive, comunismul s-a introdus în interiorul lor, corodându-le substanța, transformând-o în rumeguș. Din acest rumeguș blasfemic a confecționat imaginile unui pretins paradis terestru, stigmatizat de falsa transcendență a nesfârșitei lui amânări. La fel s-a comportat cu morala, cu politica, cu literatura și arta. Dintr-un complex de ilegitimitate, *recte* de nimicnicie, s-a silit a-și însuși câteva atribute formale și câteva decoruri, câte prerogative ale conceptelor și instituțiilor vidate. Astfel s-a comportat și cu intelectualitatea, pe care, socotind-o un dușman natural, urând-o visceral, a încercat a o imita, în cheia deriziunii, singura care-i era la îndemână. Învinuind-o de elitism, partidul unic al semidocților și agramaților intoleranți și-a alcătuit, de fapt, propria elită de privilegiați, nomenclaturiștii și clienții lor, care au configurat ceea ce s-a numit „noua clasă". Faptul că egalitatea, democrația, condiția de „tovarăș" au fost călcate în picioare nu reprezintă decât un amănunt nesemnificativ. Nu spunea oare Lenin că: „Promisiunile seamănă cu covoarele, căci sunt făcute pentru a fi călcate"? Uzurpând în modul cel mai vădit „burghezo-moșierimea", „noua clasă" a devenit ea însăși, fără rușine, o clasă exploatatoare. Nu numai că s-a instalat în locuințele jefuite, uneori cu mobilă și îmbrăcăminte cu tot, ale celor indezirabili, că a pus stăpânire pe toate bunurile economice și financiare ale acestora, că a acaparat toată puterea administrativă, toate pârghiile de decizie, dar s-a și răfuit cu cea mai mare cruzime, de departe depășind așa-zisa teroare capitalistă, cu „dușmanul de clasă", din rândurile căruia oamenii de carte și de talent constituiau un obiectiv țintit cu o înverșunare aparte. Vina - capitală - a acestora din urmă o alcătuia superioritatea lor ce nu se putea contraface. Undeva, la fundul conștiinței lor înguste de veleitari și impostori fără scăpare, nomenclaturiștii aveau senzația unui obstacol insurmontabil. În gura lor lacomă, simțeau un sâmbure ce nu poate fi spart.

NU E NEVOIE să coborâm prea mult pe firul evoluției puterii comuniste, nici măcar să ajungem la Stalin, pentru a ne da seama de felul în care aceasta îi privea pe intelectuali. Deși intelectual (fanatizat) el însuși, Vladimir Ilici a reușit a se identifica atât de bine cu barbarul bolșevic, încât i-a modelat reacțiile de aversiune nestăpânită împotriva celor în care vedea dușmani de clasă (cel puțin spirituală). El a inaugurat gândirea-standard, căreia trebuia să i te supui fără crâcnire. Interlocutorilor ce ar vrea să „revizuiască" marxismul (iată o sursă de inspirație pentru oponenții de azi ai revizuirilor!) marele dascăl era de părere că „nu li se poate răspunde decât într-un singur fel și anume pocnindu-i peste față". Mach și Avenarius nu meritau, în vederile delicate ale aceluiași, decât „o sută de mii de scuipați", iar însuși Hegel, când se referea la înțelepciunea divină, era calificat drept „canalie idealistă"! Să ne mai mirăm că a urmat ce-a urmat? Firește, brutalitatea exterminatoare, atât de... nedialectică, a comunismului față de „cei ce gândesc" a provocat, în așa-numitul lagăr socialist, reacția celor mai lucizi și mai onești dintre aceștia, care nu i s-au supus, care au angajat o luptă inegală cu Molohul bolșevic, ducând la montarea principalei forțe ce i s-a împotrivit, și anume disidența. Disidența e opera intelectualilor. Nu bancherii, nu patronii de fabrici, nu moșierii s-au ridicat împotriva abuzurilor „socialismului real", așa cum ar fi trebuit să decurgă lucrurile conform doctrinei „invincibile", ci „proletarii intelectuali". Oameni fără nici o avere, fără nici o putere instituționalizată, care, în numele unei conștiințe responsabile, au înfruntat prigoana, temnițele, exilul, inclusiv cel intern. În fruntea disidenților ruși s-a aflat Soljenițân, care, determinând, după cum se știe, o schimbare istorică în mentalitatea occidentală, multă vreme gogoșită, a fost socotit un Voltaire al secolului XX. În fruntea disidenților noștri s-au situat Paul Goma, Dorin Tudoran, Doina Cornea, părintele Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Ana Blandiana, Octavian Paler ș.a., comparabili cu luptătorii de la 1848, 1859, 1916-1918.

ÎMPREJURAREA că acești intelectuali militanți, care și-au riscat confortul și, nu o dată, libertatea și sănătatea, de nu chiar viața, nu se află, după decembrie 1989, la conducerea obștii care a doborât, prin sânge sacrificial, dictatura ceaușistă, e stupefiantă și dureroasă. Să ne imaginăm că România lui Cuza și Carol I ar fi fost cârmuită nu de Mihail Kogălniceanu și Ion Brătianu, ci de niște antiunioniști obscuri, de niște fripturiști și parveniți ai epocii, că în fruntea României Mari nu s-ar fi găsit cei ce au înfăptuit-o, începând cu Ion I. C. Brătianu și Iuliu Maniu, ci colaboraționiștii din timpul scurtei ocupații germane. Ni s-ar putea atrage atenția: votul, voința electoratului. Desigur, dar alături de confuzia unui electorat deseori dezinformat, inhibat, intoxicat propagandistic, rod al unei jumătăți de veac de hiatus al democrației, a intervenit furtul de revoluție, instaurarea unei democraturi, care a beneficiat de avantajul faptului împlinit. Profitând de deruta cvasigenerală, puterea postdecembristă a mers pe linia reflexelor de apatie și obediență a populației. Și - nu se putea altminteri - pe nervura disprețului față de intelectuali, nutrit de regimul comunist. Pe năduful burtăverzimii de partid și de stat, în raport cu cei care, depășind-o la puncte valorice, o supuneau observației critice necomplezente. Din păcate, categoriile au rămas aceleași. „Noua nouă clasă", recondiționată din activiști aparținând eșaloanelor imediat următoare conducerii supreme, din feluriți aparatcici și securiști, ca și din trena lor de inși dubioși, răsăriți peste noapte, umbriți de corupție și strălucind de arivism, se teme, ca și predecesoarea ei, de ochiul și de verbul ager al intelectualilor de bună conștiință. De unde izolarea și calomnierea, în continuare, a celor din urmă. De neînțeles ni se pare însă un alt fenomen. Nici opoziția nu se arată suficient de interesată în a coopera cu intelectualii, în speță cu scriitorii, care n-ar fi făcut decât să-i crească prestigiul. Cu excepția unor reviste precum *22*, *România literară* și a câtorva mensuale din provincie, presa de opoziție e ciudat de indiferentă față de condeiele literare. Nu numai că nu se bate pentru a le obține, dar a supus pe unele din ele unui tratament descurajator. Oare *România liberă* n-ar putea apela la mult mai multe, într-un fel mai organizat, mai pregnant, reluând și amplificând pagina pe care a cultivat-o, înainte de 1989, Octavian Paler? Oare *Dreptatea* n-ar putea, la rândul său, reconstitui pagina, pe care, inițial și nu fără succes, au alcătuit-o, colectând zeci de semnături cunoscute, Petre Stoica, Barbu Cioculescu și subsemnatul? O adiere de nesocotire și de - îndrăznesc a spune - ingratitudine, vine, vai, de unde nu ne-am fi așteptat. Se găsesc, totuși, între noi autori care au precedat cu ani destui, uneori cu decenii, fronda antitotalitară pe care o reprezintă azi ziariștii opoziției, drept care slaba noastră cooperare ni se înfățișează ilogică și, oricum, în dezavantajul idealurilor comune. Îmi amintesc cu mândrie că, la prima noastră întâlnire, în februarie 1990, Corneliu Coposu mi-a spus că mi-a urmărit activitatea, timp îndelungat, prin mijlocirea emisiunilor postului de radio Europa Liberă. N-ar fi posibil, n-ar fi bine să ne strângem rândurile scriptice? Să colaborăm mai eficient, sub semnul a ceea ce ne unește în mod cert, dincolo de ceea ce, eventual, ne desparte, toți oamenii condeiului cu năzuințe democratice? Propunem atenției confraților noștri de la publicațiile menționate, ca și de la altele, să reflecteze la sugestia ce ne-am îngăduit-o amical.

Gheorghe Grigurcu

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

ZI

ZILELE ISTORICE au aceeași culoare cu zilele obișnuite. Pentru viitorii analiști ai României anului 1996, ziua de 3 noiembrie va fi fost, climateric vorbind, doar o zi de toamnă tîrzie, poate ceva mai friguroasă decît un 3 noiembrie normal - o zi comună de toamnă. Zi calmă, în care nu s-a arătat nici o cometă, în care nu s-a produs nici un fenomen ceresc spectaculos, zi cețoasă, cu apariții răzlețe ale soarelui, perfect egală cu alte mii de zile, mai goale și mai anonime decît zilele altor anotimpuri. Vremea întunecată a făcut ca seara să coboare repede.

Ne trebuie însă, din cînd în cînd, cîte o zi istorică pentru a observa cît de indiferentă la agitația umană se scurge o zi de toamnă, dar și cît de simplu (pe parcursul a cîteva ore, fără agitații și fără fast) poate ea rezolva contradicții ce păreau inextricabile și complicații urzite de-a lungul anilor. Scrise cu cîteva zile înainte de 3 noiembrie, rîndurile de față notează evidența: indiferent de cifrele care vor umple, pe 4 noiembrie, ecranele televizoarelor și paginile ziarelor, ziua de 3 noiembrie va fi fost, oricum, o zi istorică. Nimic nu va mai putea fi, în România, ca pînă acum. Fie că se va îndrepta spre redresare, fie că va aluneca iremediabil în prăpastie, țara noastră va fi trăit momentul adevărului. 3 noiembrie 1996 - o dată-reper în manualele de istorie ai căror autori încă nu s-au născut.

Fără să o știe (doar a murit de mult!), cel mai mare poet român al secolului, condus doar de o intuiție genială, a notat ziua de 3 noiembrie 1996, orizontul ei de toamnă cenușie și hotarul pe care ea l-a reprezentat, în versuri fixate de memoria limbii române:

Ziua de ieri s-a ținut după mine, crezînd,/ Ca un cîine flămînd,/ Că e legată cu ceva, cu vreo curea,/ Cu vreo frînghie, de viața mea/ Și la o răspîntie cu statui/ S-a întors, văzînd că nu-i.// Cine și-a pierdut o zi cît o viață,/ S-o caute repede. Se înnoptează. Se lasă ceață.

■

CRONICA LITERARĂ

de *Alex. Ştefănescu*

Literatură naivă

AŞA CUM există pictură naivă, există literatură naivă. Cei care o scriu ignoră lunga şi complicata istorie a artei cuvântului, ca şi tehnicile sofisticate care se utilizează azi în producţia de texte. Ei nu se ruşinează să folosească procedee considerate de specialişti simpliste şi compromiţătoare. Ei se bucură cu candoare când descoperă posibilităţi de exprimare de multă vreme descoperite.

La începutul secolului douăzeci, un ţăran francez, dintr-un sat pierdut undeva în Alpi, a inventat bicicleta. I s-a părut extraordinar să-şi imagineze un vehicul prevăzut cu numai două roţi. Şi, cu multă răbdare şi iscusinţă, a şi confecţionat un exemplar, din lemn. Când s-a dus însă cu invenţia lui la Paris, pentru a şi-o face cunoscută, a constatat că acolo bicicleta fusese deja inventată. Străzile erau pline de biciclişti, care foloseau dezinvolţi vehiculul cu numai două roţi.

A fost sau nu a fost ţăranul acela cu adevărat un inventator? Din punct de vedere oficial, nu. Dar, ca experienţă individuală, a fost. A creat totul singur şi a trăit bucuria creaţiei în deplinătatea ei.

AŞA CEVA se poate spune şi despre Ionel Bandrabur, autorul romanului *Flămândul* - un fel de *Misterele Bucureştilor* din vremea noastră. Ionel Bandrabur a fost o viaţă întreagă profesor de română la Liceul „Ioan Slavici" din Panciu, unde locuieşte şi acum, după ce s-a pensionat. Teoretic, deci, el poate fi considerat un specialist în literatură. Şi totuşi, când scrie, se abandonează cu voluptate unei ingenuităţi din preistoria formării sale ca intelectual.

O carte insolită, *Fântâna iadului,* publicată în 1971, se înfăţişa ca un roman licenţios popular. Îţi venea să crezi, citind-o, că autorul simulează intenţionat, cu efect estetic, gândirea naivă, că ingenuitatea reprezintă în cazul său o formă de rafinament. Şi totuşi, nu era aşa. Romanul recent apărut spulberă orice dubiu, fiind lipsit de acele poeme-refren care făceau din *Fântâna iadului* un fel de istorisire melodioasă, confundabilă cu un text superartistizat. Ionel Bandrabur se dă, de data aceasta, de gol, „recunoscând" că îi place să povestească întâmplări romanţioase, ca Vasile Alecsandri în proza sa, şi să se scalde în dulcegării lirice, de genul celor din *La Medeleni.* El face abstracţie de faptul că respectivele formule literare, după ce s-au bucurat de succes la vremea lor, au fost contestate de critici, renegate de scriitori şi, în cele din urmă, transformate într-un fel de obiecte de muzeu, pe care nimeni nu se mai gândeşte să le mai utilizeze.

Nu este vorba de o revenire, tandră şi ironică, la literatura de altădată, de o atitudine postmodernă, ci de o descoperire ingenuă, fericită, în regim neofi-

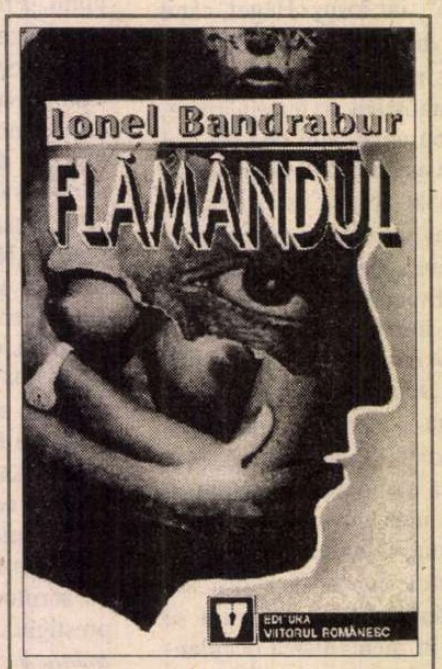

Ionel Bandrabur, *Flămândul,* roman, Bucureşti, Ed. Viitorul românesc, 1996. 96 pag., preţ neprecizat.

cial, a ceea ce, din punct de vedere oficial, a căzut de mult în desuetudine.

Din perspectiva unui scriitor pentru care nu există numeroasele achiziţii ale prozei româneşti, de la realismul lui Liviu Rebreanu la textualismul lui Mircea Nedelciu, Ionel Bandrabur povesteşte la persoana întâi peripeţiile trăite de un elev de liceu din Panciu venit în Bucureşti temporar, în primăvara lui 1990, pentru meditaţii la chimie. Autorul nu se distanţează de naratorul său, nu îl „studiază", ci se identifică fără reţinere cu el, bucuros că are prilejul să „redevină" tânăr.

Meditatoarea, Zenobia, este tânăra şi fermecătoarea soţie a unui fost nomenclaturist, bătrân şi urât ca un maimuţoi, generalul Magherescu, care a căzut după 1989 în dizgraţie, dar şi-a păstrat vila din cartierul Primăverii.

Portretul făcut de adolescent profesoarei sale se bazează pe superlative şi exclamaţii:

„Surpriza a fost totală: doamna general era o zână!... Încă din prima clipă am fost atât de orbit încât, în afară de lumina care iradia din părul, din obrajii şi din toată fiinţa ei, nu am mai văzut altceva..."

Ca într-un roman de Mihail Drumeş, această femeie inaccesibilă se oferă totuşi într-o noapte liceeanului, făcându-l să emită, bineînţeles, altă serie de superlative şi exclamaţii.

Noaptea petrecută cu Zenobia nu reprezintă singura experienţă amoroasă a personajului-narator. El mai cunoaşte (după ce o acostează pe stradă) o femeie tânără, pe nume Ana Rusescu, care îşi propune să exploreze clandestin Casa Poporului şi are nevoie de ajutorul lui. Iniţial, Ana Rusescu refuză să se culce cu noul ei prieten, determinându-l să se plângă... cititorului (aici apare partea prozaică şi de prost-gust a cărţii, întrucât arzătoarea dorinţă sexuală a celui mereu amânat este prezentată ca o nevoie urgentă de evacuare a viscerelor). Până la urmă, însă, în subsolurile labirintice ale Casei Poporului, unde exploratorilor le apar la un moment dat în faţă şi fantomele soţilor Ceauşescu, zgârcita bucureşteancă, frisonată de spaimă, devine darnică.

În sfârşit, a treia experienţă amoroasă - ratată - este cea cu o prostituată de lux, care îl provoacă pe tânăr, dar nu-i cedează, pentru a-l chinui şi a obţine cât mai mult de la el. Relatarea este simplistă, vulgară, dar nu şi condamnabilă, având ca alibi tocmai naivitatea de care vorbeam la început:

„Am încercat din nou să o forţez, să-i desfac genunchii şi să o culc... Degeaba! Ca o peştoaică ageră ce era, mi-a alunecat imediat din braţe...

Când o muiere ca ea nu vrea, zău că e mai bine s-o dai dracului!..."

GELLU PĂLTINEANU are un talent nativ şi cunoaşte viaţa dintr-o experienţă directă, neintermediată de cărţi, fiind inginer silvic. A publicat până în prezent două volume de proză scurtă (*Fermecătoarele poteci,* 1991, *Spaima fiarelor sălbatice,* 1994) şi două romane (*Casa dintre arbori,* 1992, *Vipera cu corn,* 1992), iar acum supune judecăţii publice încă un roman, *Agonia ursului.* Spre deosebire de Ionel Bandrabur, care s-a eternizat în ipostaza de adolescent, Gellu Păltineanu reprezintă tipul de bărbat sănătos şi puternic. Ca atitudine, el este un Jack London din Valea Lotrului. Se uită compătimitor la intelectualii bolnăvicioşi din oraş şi le recomandă să cutreiere măcar câteva săptămâni munţii împăduriţi, ca să se refacă.

În *Agonia ursului,* povesteşte într-un stil impetuos şi frust, fără subtilitate literară, dar cu un dinamism binefăcător - de om de acţiune care intră iarna, intempestiv, într-un salon împreună cu o răbufnire a viforului de afară - vieţile mai multor personaje adăpostite la un moment dat într-un han din munţi, „Dracii negri". Naratorul descoase aceste personaje, le memorează confesiunile şi apoi istoriseşte ce a aflat cititorilor cărţii, completându-şi istorisirea cu informaţii despre evoluţia eroilor săi obţinute ulterior, după trecerea multor ani.

Atmosfera din han îndeamnă la ascultarea unor istorii sentimentale. Se mănâncă mâncăruri tradiţionale româneşti, se bea vin tămâios, se ascultă muzică lăutărească, în timp ce afară şuieră vântul şi urlă lupii. Gellu Păltineanu evocă această atmosferă cu un entuziasm de descoperitor, ca şi cum n-ar exista în istoria literaturii române *Hanu-Ancuţei.* Citindu-i romanul îţi vine să crezi că Mihail Sadoveanu va apărea de acum înainte, peste vreo sută de ani, şi că deocamdată sadovenismul doar se prefigurează, într-un text viguros şi rudimentar:

„Ignorând furculiţa, mi-am înfipt mâna în cel mai apropiat mic şi tăvălindu-l în muştar l-am retezat la jumătate, mustul abundent şi condimentat arzându-mi limba, obligându-mă să mestec cu gura deschisă pentru a elibera surplusul de aburi fierbinţi. [...] Licoarea reconfortantă şi aromată de tămâioasă mi-a potolit setea dându-mi starea euforică ce mă făcea să plutesc. [...] Lăutarul îşi goleşte paharul, se şterge la gură cu dosul palmei, îşi fixează bine vioara în umăr şi dă drumul arcuşului care alunecă duios scoţând sunete divine. Era o muzică de dor şi de suferinţă, de viaţă şi de moarte. Note sublime te ridicau în ceruri, apoi altele dure şi reci te coborau în hăul prăpăstiilor."

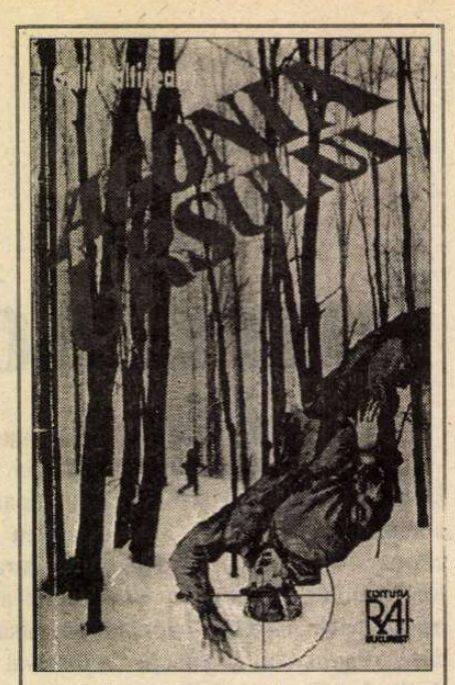

Gellu Păltineanu, *Agonia ursului,* roman de pădure, Bucureşti, Ed. R.A.I., 1996. 208 pag., 5508 lei.

Biografiile reconstituite de personajul-narator sunt tragice, iar cauza tragediei o constituie de fiecare dată, ca în toată literatura naivă (scrisă de bărbaţi!), Femeia, suspectată în mod nedeclarat, în tradiţia populară, de colaborare cu diavolul. Un colonel de poliţie se îndrăgosteşte maniacal, neglijându-şi soţia, de o femeie de joasă extracţie, pentru care pierde totul: şi familie, şi poziţie socială, şi ultimul rest de demnitate; în cele din urmă, bătrân, ajunge să se târască în genunchi în faţa iubitei lui, cerşindu-i puţină dragoste, în timp ce ea, cinică, îl dă afară din casă. Un judecător afemeiat convine cu soţia lui ca şi ea să ducă o viaţă libertină; când bărbatul se satură de crailâc şi vrea să-şi reconstituie viaţa de familie, constată că nevasta s-a îndrăgostit între timp, iremediabil, de amantul pe care şi-l luase forţată de împrejurări şi că a hotărât să rămână definitiv cu acesta. Etc.

Aşa cum pictorii naivi nu cunosc legile perspectivei, scriitorii naivi nu ştiu să gradeze transformările survenite în felul de a fi al personajelor. Eroii şi eroinele lui Gellu Păltineanu se transformă brusc, după lungi perioade de stagnare, ca şi cum autorul ar scutura din când în când, energic, maşinăria epică a romanului.

Şi totuşi, acest roman, melodramatic, neverosimil, iar uneori de un realism ţipător, scris cu temperament, dar şi cu stângăcie (apar adeseori expresii din limbajul de specialitate al unui silvicultor!) se citeşte cu interes şi curiozitate până la capăt. Ce dovedeşte aceasta? Că autorul are, cum spuneam de la început, un talent nativ de povestitor. Dar şi că proza datorată unor profesionişti ai scrisului s-a îndepărtat prea mult de natura ei originară - *epică* - şi îi face pe cititori să se simtă frustraţi. ■

CRONICA LITERARĂ

de
Gheorghe Grigurcu

O poetică mistică

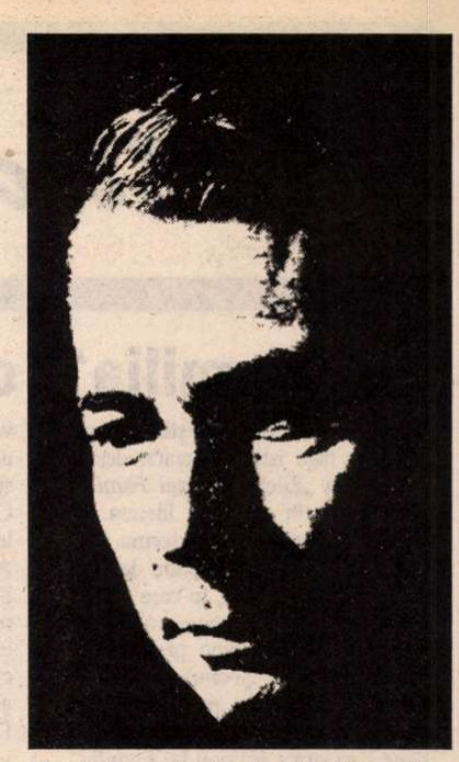

ÎN POSTURA juvenilă a *Orei 25,* exuberant ieşită din timp, precum un lichid spumos care debordează peste marginea vasului ce-l conţine, Alexandru Lungu se manifesta ca un poet al trăirii citadine, al „senzaţiilor moderne" de tot soiul, bucuros pliat pe datele lor, amănunţindu-le şi transfigurându-le într-un registru post-simbolist. Clocotea în stihurile-i de atunci sângele unui faun doar aproximativ constrâns de mediul civilizaţiei ispititoare, în care se aventurase încrezător într-un prezent imediat postbelic, ce părea a prezenta garanţii de viitor. Adică mizând, cum ar fi spus Kierkegaard, pe „eternitatea clipei" fantast-senzuale. Totul se petrecea sub un cer al materiei jubilante de conştientizarea propriei sale identităţi. Instrumentul liric era constituit de simţurile care-şi permiteau a se juca tandru cu certitudinile lor, a se răsfrânge şi a se înapoia în matca absolutului lor fiziologic, spre a se răsfrânge, din nou, la nesfârşit... Alexandru Lungu era, poate fără a-şi da seama, un poet al timpului, în etapa sa de glorioasă trupească ascensiune. Azi, după o jumătate de veac, rămâne, de data aceasta conştient, acelaşi poet al timpului, însă al unuia declinant, amurgitor, al „răpusului timp" (*auzelişti*). Cu cel mai mare efort de materializare, icoana acestuia se încheagă în atari tonalităţi autumnale, în atari amuţiri tragice, trakliene: „neiertătoare potopiri/ căzutele în gol frunzişuri/ când însuşi aurul/ prinde rugină/ în singurarea sa deşartă// cumplită se arată/ blândeţea fără capăt/ a întomnărilor/ încremenite'n văzduhul furat". Decorului metropolitan i se substituie unul cosmic. Senzaţia plenară e înlocuită de cea ştearsă, evanescentă, tinzând spre nonsenzaţie, ca o grafică a golului. Frământării dionisiace îi ia locul un alfabet de vedenii ce absorb timpul „în netimp". Faunul se metamorfozează într-un seraf rănit. Materia se destramă în nematerialitatea eterică, „despărţitoare de tărâmuri", sub indolenţa emblematică a unui semn crepuscular: „nepăsător la lumină şi beznă/ amurgul e răstimpul statornic/ al acestor împrejmuiri".

Dacă anterior poetul era un lector al vizibilului, acum se doreşte un descifrator al invizibilului: „a citi văzduhul/ şi toate feţele sale/ într-o desferecare/ a înţelesului". „Nu există nimic pe lume, scria Abu Yaqub Sejastani, care să nu poată fi considerat ca o scriere". Scrierea e o reflectare a chipului lui Dumnezeu, semn al activităţii divine, al prezenţei Logosului. Unii mistici ai islamului consideră literele elemente constitutive ale corpului divin, iar Brahma e împodobit cu o ghirlandă de cincizeci de litere. Iată climatul ezoteric în care se situează acum poezia lui Alexandru Lungu. Literei i se atribuie materialităţi suave, ce sugerează sacrul, în câmpul unei existenţe simbolice: „preaplinul literei/ revarsă adânca mireasmă/ a graniţei oarbe/ dintre stea şi fiinţă (...) mireasma din literă/ se face răşină/ osândită de vreme". Privind întreaga Creaţie ca pe o Carte, aşa cum procedează musulmanii, e firesc ca în cuprinsul acestui Text cosmic să recunoaştem înfruntarea principiilor antagonice. Lectura lumii se cuvine a fi săvârşită de ochiul angelic, care poate desfereca dărnicia mistică a „scrisei" ce mediază între astral şi existenţial: „carele ochi îngeresc/ va culege clipa de-acum/ şi scrisa cea darnică/ încremenite la graniţa/ dintre stea şi fiinţă?" În acelaşi timp, Textul universal e primejduit de „demonii logovori", ce, reducând făptura omenească la nerostire, o duc la pierzanie: „într'o pajişte lunatecă/ arătată-mi az'noapte/ pasc demoni logovori// de demult străvăzuţi/ din vremi asfinţite/ îi aflu acum/ pe nume şi stirpe// ei zmulg cuvinte/ din iarba deasă a gândului/ şi le rumegă visători/ întru saţiul rostirii".

AŞADAR poetica senzorialităţii cu care Alexandru Lungu şi-a început periplul liric cedează locul unei poetici mistice. Aceasta înseamnă că, în concepţia sa, experienţa lirică e congruentă cu cea mistică, viziunea frumosului o echivalează pe cea a absolutului. Pentru Sf. Diodoh al Foticeii ţelul revelaţiei îl reprezintă contemplarea frumuseţii dumnezeieşti. Contactul cu taina, „în sensul de ceva straniu, neînţeles şi nelămurit", umple sufletul misticului, după cum spune Rudolf Otto, „de o unitate care îl înmărmureşte". Conştiinţa se opreşte în extaz, postura mentală discursivă trecând în viziune, în *visio beatifica,* ce salvează sufletul de spaimele mundane: „în somnul pietrei/ se aprinde lumina/ înveşnicită din începuturi/ la sfâşierea tenebrelor// lumină lăuntric ascunsă/ în care se scaldă/ doar îngerii cu trei aripi/ când zboară asupră-ne/ din gând în gând/ din piatră în piatră/ şi vine umbra nemaivăzută/ a unui ceas/ fără de zi fără de noapte/ când mă aflu/ faţă către faţă cu îngerii// atunci/ un suspin mântuit/ trece prin spaimele lumii". Priveliştile lumii se refac în raza unei intuiţii a misterului ultim, alcătuindu-se din elemente-simbol. În aceeaşi măsură, realităţile transvizuale se vizualizează, iar cele vizuale se sublimează, preschimbându-se în „semne". Printr-o înălţare a spiritului, acesta nu mai înregistrează detaliile concrete, densitatea aleatorie de date ale realului, ci doar convenţiile lor de care are nevoie întru mântuire, aşa cum, în loc de a privi un peisaj, ar urmări o hartă: „la vânătorile duhului/ nicăierea fuge gonită/ asemenea sălbăticiunii/ încolţite fără scăpare/ de sunetul cornului// corn de berbec lunatec/ cutremurând văzduhul/ şi depărtările// aici am săpat/ fântâna vrerii prielnice/ cu apa neîncepută/ sfinţind locul/ şi semnele lui rostuite// aici se află'n vedenie dreaptă/ piatra juruinţei/ unde odihnesc legendele/ şi'n fiecare sâmbur de noapte/ izbucnesc puzderii de crini// o pajişte prin care fruntea/ petrece somnul/ şi miresmele morţii". Câteva aspecte caracteristice ale viziunii mistice ies în evidenţă. Astfel e principiul unirii contrariilor - *coincidentia oppositorum* -, un fenomen suprarațional ce aproximează transcendenţa, starea superioară a suprapunerii esenţei omeneşti cu cea divină. Sunt prevăzute nupţiile entităţilor disjuncte, care suferă de indirectitatea comunicării lor, a relaţiei lor „piezişe": „în fiecare clipă/ se împlineşte o nuntă/ între tăria consoanelor/ şi unduirea născând din vocale// focul şi apa// suntem ţărâna ostatecă/ acestor taine mirifice// aşteptarea rănită de spaime/ prin care şerpuim/ cuvinte şi înţelesuri piezişe". Întâlnim apoi acel paradoxal „întuneric luminos", indiciul unei stări ce depăşeşte vederea, capacitatea de cunoaştere în genere a celui ce năzuieşte să-l vadă pe Domnul, sau, cu expresia lui Dionisie Areopagitul, din *Teologia mistică,* o „supraabundenţă de lumină". Încă, în fapt, o probă miraculoasă a coincidenţei contrariilor: „descânt zadarnic/ aceste locuri/ pecetluite'n prihană/ prin care ziua-i una cu noaptea// prins la neguroasele graniţe/ însemnate de pietre păgâne// târziul s'a făcut înger nearătat/ în orbul aşteptării/ şi'n ocoalele trecerii". Putem înregistra şi mişcarea de pierdere a spiritului în Tot, dezindividualizarea lui în zarea Unităţii pure, în înţelesul căii negative spre Dumnezeu, înfăţişate de acelaşi Dionisie Areopagitul. Aşezându-se pe vasta spirală a timpului cosmic, pe „melcul" ei mirobolant, poetul adastă o „altă lumină", îngerească, intemporală, clădită pe pierderea numelor, pe uitările transfiguratoare ale resurecţiei între-zărite: „timpul se'ntoarce în sine/ precum melcul pălit/ de văzduhul prielnic al morţii// arzând rugină/ frunza dusă pe apă/ întâmpină fruntea/ departe plecat-au pădurile/ şi-a rămas ocolul pustiu/ aşteptând îngerimea// se crapă de-o altă lumină/ şiroind izvoare fără de nume/ peste prundişul uitărilor// bate un ceas împresurat/ de străvechi rădăcini// stau să vină/ aripatele duhuri/ cele fără de timp".

AFLAT, spiritualmente, în familia unor Blaga, V. Voiculescu, Sandu Tudor, Horia Stamatu, ultimul Alexandru Lungu e interesant nu doar prin concepţia lirismului său expurgat în direcţia unui estetism mistic - o experienţă îndeajuns de rară în cadrele poeziei noastre -, ci şi prin sensibilitatea prîmenită ce ne-o propune. Spiritul e re-generat nu doar în conceptual, ci şi într-un concret moral-expresiv. Năzuinţa dematerializării nu e, firește, dusă până la capăt. Senzaţiile jugulate, interzise precum un păcat în carnaţia lor mustoasă, revin ca miresme, umbre, gingaşe atingeri. Universul e parcă perceput printr-o perdea subţire de somn. Poetul care nu e încă adormit pe deplin măsoară preajma prin pleoapele-i întredeschise. În paralel cu o purificare prin năzuinţa la absolut, funcţionează o purificare prin filtrarea semnalelor existenţei, care dobândesc o delicateţe târzie, letargică, o notă de blândă pătimire în surdină: „o îngânare ciudată/ de tăceri tresărinde/ sub steaua sortirilor". Sau: „e vremea urmei/ lăsate în cuvânt/ de călătoarele păduri/ pierite prin pierzanii". Sau: „vremea miresmată de murire". Uneori apare câte un accent mai energic: „despletirea în goană/ a coamelor/ înmiresmează lumea/ mai adânc/ decât părul berenicei/ în nopţile cele mai dăruite cruzimii". În majoritatea cazurilor însă, imaginile au aerul unor jucării adunate din pomul de Crăciun (între care îngeri, demoni, păsări şi flori paradiziace) şi depuse cu nesfârşită grijă în culcuşuri de vată. Alexandru Lungu s-a străduit a-şi ţese un idiom distinct, în care patetismul e scufundat proteguitor, „ascuns în zalele tăcerii", prin care, uneori, răzbate doar „răsuflarea pierduţilor îngeri". ■

Alexandru Lungu, *auzelişti.* şaptesutedouăzecişicinci versuri, şapte desene, Editura semn, Bonn, 1996, ediţie necomercializată, difuzare prin dăruire.

Cărţi primite la redacţie

♦ L.M. Arcade, *Revoluţie culturală,* Bucureşti, Ed. Cartea Românească, Colecţia Inorogului, 1996 (proză). 192 pag., 4000 lei.

♦ Stelian Tănase, *Revoluţia ca eşec - elite & societate,* Iaşi, Ed. Polirom, col. „Plural", 1996. 204 pag., 7000 lei.

♦ Liana Sabău, *Verb carnal,* Timişoara, Ed. Helicon, 1996 (versuri). 64 pag., 6000 lei.

♦ Vasile Baghiu, *Febra,* Piatra Neamţ, Casa de editură Panteon, 1996 (versuri). 60 pag., 5000 lei.

♦ Robert Şerban, *Odyssex,* Timişoara, Ed. Marineasa, 1996 (versuri). 56 pag., preţ neprecizat.

♦ Paul Cilianu, *Păpuşarul & Nous sommes du soleil,* teatru, prefaţă de Ileana Polovrăgeanu, Bucureşti, Ed. Amb, seria 001, 1996. 120 pag., 4000 lei.

Actualitatea culturală

La „Familia", ca în familie

Ştiam doar din poveştile literare, devenite deja istorie literară, despre importanţa „Zilelor revistei *Familia*" din Oradea în mişcarea literară din România. Oradea se transforma, pentru cîteva zile, într-un spaţiu de largă respiraţie intelectuală, în care spiritul liber şi necenzurat se putea manifesta. Mari personalităţi erau prezente, de aceea, la Oradea. Şi anul acesta, între 17 şi 19 octombrie, poeţi, prozatori, critici, filosofi, eseişti, nume importante s-au strîns din nou la „Familia". În prima seară, revista şi-a decernat premiile: Premiul „Ovidiu Cotruş" - profesorului universitar Vasile Dem. Zamfirescu; Premiul „Octav Şuluţiu" - academicianului Mihai Cimpoi; Premiul „Radu Enescu"- Adrian Popescu; Premiul „M. G. Samarineanu"- Aurel Chiriac şi Barbu Ştefănescu. Mărturisesc că cea de-a doua zi a fost pentru mine o reală bucurie, un dar spiritual. Colocviul cu tema „Morfologia eseului" mi-a revelat faptul că mai există creatori preocupaţi de creaţie, că există la „Familia" acel loc în care discuţiile (chiar şi polemicile) sînt profunde, dinamice şi că nimeni nu suferă de narcisism, monopolizînd microfonul din frivola plăcere de a-şi auzi rostogolindu-se propriile vorbe goale. Moderatorul, profesorul Vasile Dem. Zamfirescu a ţinut în mînă discuţiile, cu calm şi echilibru, la care au participat cu intervenţii serioase, documentate şi nu în ultimul rînd, savuroase şi pline de spontaneitate: Ovidiu Drîmba, Mihai Cimpoi, Ion Mureşan, Ioana Cistelecan, Aurel Pintea, Gabriel Chifu, Adrian Popescu, Andrei Bodiu, Ion Simuţ, Augustin Pop, Ruxandra Cesereanu, Mihai Dragolea, Ioan Moldovan (cel care a citit şi mesajul criticului Nicolae Manolescu, un veteran al „Zilelor *Familia*"), Traian Ştefan, Dumitru Chirilă şi, cu voia dumneavoastră, onor auditoriu, de altfel, extrem de numeros. Domnul academician Ştefan Augustin Doinaş, neputînd fi prezent a trimis un „Eseu despre eseu", şi el îndelung dezbătut. Tema colocviului s-a dovedit o chestiune arzătoare, incitantă, provocatoare. S-au încrucişat puncte de vedere şi diferite, normal, cele mai multe, însă, complementare. Este extraordinar că, trecînd peste toate felurile de efort, mai există asemenea locuri literare, şi nu numai. Trebuie să le mulţumim reverenţios organizatorilor şi să-i felicităm colegial.

De asemenea, îi urăm din tot sufletul „La mulţi ani!" domnului DUMITRU CHIRILĂ, iată, sexagenar, o personalitate care s-a impus de-a lungul timpului cu verticalitate, profunzime artistică şi morală de mare ţinută, care a marcat prin truda domniei sale mişcarea teatrală din România. ***(M.C.)***

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

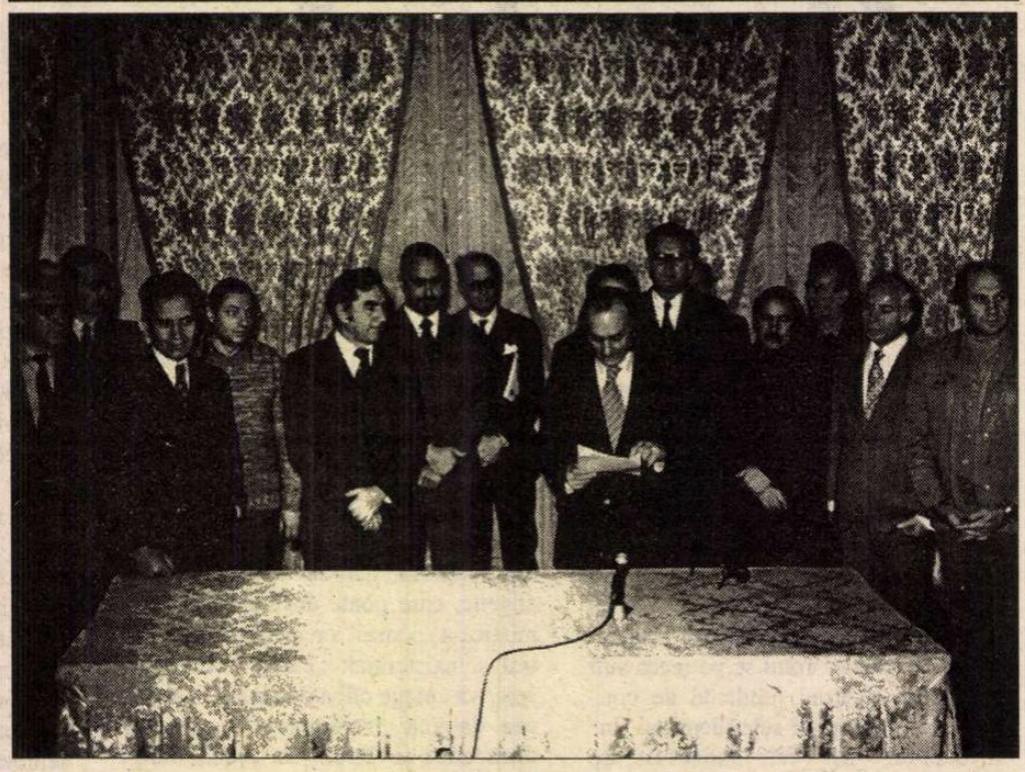

Vasile Nicolescu, Mircea Martin, Al. Balaci, George Bălăiţă, D.R. Popescu, Bujor Nedelcovici, Al. Paleologu, Ştefan Bănulescu, Zsolt Dalfalvy, Gabriel Dimisianu, Lucian Raicu, Ion Hobana, Domokos Gèza, membri ai juriului pentru premiile literare ale Uniunii Scriitorilor din 1983

PALMARES

- Festivalul de dramaturgie contemporană, ediţia a XI-a, Braşov -

În perioada 19-27 octombrie, Teatrul „Sică Alexandrescu"din Braşov a fost gazda festivalului cu titlul de mai sus, care acoperă spaţiul spectacolelor ce au la bază texte din dramaturgia contemporană. Juriul format din Olga Tudorache (preşedinte), Valeriu Moisescu, Magdalena Boiangiu, Paul Ioachim şi Nicolae Ularu a decernat următoarele premii:

Marele premiu: „Copilul îngropat" de Sam Shepard, regia - Cătălina Buzoianu, o coproducţie a Teatrului Bulandra cu Teatrul român-american;

Premiul plentru cel mai bun spectacol cu o piesă inedită: „Profesionistul"de Dusan Koracenic, Teatrul Naţional din Bucureşti, regia: Horea Popescu;

Premiul pentru performanţă: Victor Rebengiuc, Kincecs Elemer;

Premiul special al juriului: Horaţiu Mălăele pentru rolul din spectacolul tv, „Un deţinut la Auschwitz"de Alain Bosquete, regia - Domniţa Munteanu. ***(M.C.)***

CALENDAR

16.X.1836 - a murit *Nicolae Dimache* (n. 1777)
16.X.1863 - s-a născut *Aurel C. Popovici* (m. 1917
16.X.1885 - s-a născut *Mihail Sorbul* (m. 1967)
16.X.1907 - s-a născut *Moldov* (m. 1966)
16.X.1924 - s-a născut *Lidia Bote*
16.X.1930 - s-a născut *Theodor Mănescu* (m. 1990)
16.X.1939 - s-a născut *Nicolae Damian*
16.X.1962 - a murit *Al. Claudian* (n. 1898)
16.X.1967 - a murit *Traian Lalescu* (n.1920)
16.X.1996 - a murit *Stelian Gruia* (n. 1937)

17.X.1892 - s-a născut *Dragoş Protopopescu* (m. 1948)
17.X.1897 - s-a născut *Ştefana Velisar-Teodoreanu* (m. 1995)
17.X.1930 - s-a născut *Felicia Marinca*
17.X.1973 - a murit *N. Dunăreanu* (n. 1881)
17.X.1981 - a murit *Taşcu Gheorghiu* (n. 1910)

18.X.1903 - s-a născut *Sandu Tzigara-Samurcaş* (m. 1987)
18.X.1907 - s-a născut *Maria Arsene* (m. 1975)
18.X.1907 - s-a născut *Mihail Sebastian* (m. 1945)
18.X.1911 - s-a născut *Robotos Imre*
18.X.1923 - s-a născut *Coman Şova*
18.X.1928 - s-a născut *Ştefan Mihăilescu*
18.X.1936 - s-a născut *Ion Aramă*
18.X.1938 - s-a născut *C. Stănescu*
18.X.1980 - a murit *Teodor Mazilu* (n. 1930)

19.X.1897 - s-a născut *Jacques Byck* (m. 1964)
19.X.1904 - s-a născut *N.N. Condeescu* (m. 1966)
19.X.1912 - s-a născut *George Popa* (m. 1973)
19.X.1961 - s-a născut *Aurelian Chivu*
19.X.1961 - a murit *Mihail Sadoveanu* (n. 1880)
19.X.1993 - a murit *Ion Iuga* (n. 1940)

Primim:

Cîteva precizări

Colegul (şi fostul meu profesor) Al. Niculescu, prof. „ordinario" (=titular) la Univ. din Udine a publicat un interesant şi documentat articol „Cultura românească din exil" („România literară", nr. 38, 25 sept.-1 oct. 1996).

În ce priveşte situaţia cadrelor de limba română din Italia articolul citat conţine unele inexactităţi şi necesită unele completări:

a. Se afirmă că s-ar fi pierdut „Catedrele de la Institutul Oriental din Napoli [N.B.: denumirea exactă este: Institutul Universitar Oriental din Napoli] (catedra regretatului Pasquale Buonincontro şi cea a lui Th. Onciulescu)". În realitate fostul post de prof. titular (în it.: „professore ordinario") al profesorului Onciulescu este postul pe care funcţionez eu, tot ca „prof. ordinario"! În anul univ. 1995/96 patru dintre studenţii mei şi-au luat licenţa în Limba şi literatura română cu următoarele teze:

1. Sara De Angelis: *Identità culturale e integrazione europea della Romania. Problemi e prospettive (Cu punctajul maxim: 110 e lode)*

2. Simona Belliazzi: *Marin Sorescu poeta e drammaturgo.* (110)

3. Assunta Caso - *Un caso emblematico nel regime totalitario romeno: Ion Caraion.* (110)

4. Fabio Gigli - *La poesia di Ileana Malancioiu* (licenţa cu 110 e lode)

Cum se vede, catedra nu numai că nu s-a pierdut, dar funcţionează (aş îndrăzni să zic: chiar bine).

Catedra la care a predat pînă acum 2 ani colegul Buonincontro este menţinută - ideal tot de mine! Este adevărat că postul de română a fost înlocuit provizoriu cu unul de rusă, dar, tocmai pentru a nu face să dispară *definitiv* materia „Limba şi literatura română" la Fac.de limbi străine de la I.U.O. - Napoli (catedra mea este la Fac. de litere şi filosofie a aceluiaşi Inst. Univ. Oriental din Napoli) am acceptat şi accept, în continuare, să fiu suplinitorul acestui post, *în mod gratuit.* Există speranţe ca în viitor postul să poată fi scos la concurs, printr-o ulterioară operaţie de înlocuire a unei alte materii, sau prin reactivare.

b. În extremis se salvează (deocamdată) Catedra de Limba română de la Fac. de Ştiinţe Politice a Universităţii din Roma „La Sapienza". La această catedră a predat, pînă în anul univ. 1987, profesorul Ioan Guţia, an în care s-a pensionat. De atunci şi pînă azi am suplinit eu acest post şi îl voi suplini şi în anul univ. în curs (1996/1997). Precizez că am aici, la Roma, peste 100 de studenţi. Această catedră, „salvată în extremis" nu este amintită de prof. Niculescu. (În paranteză fie spus, printre profesorii români activi în exilul din Italia, trebuia amintit şi Ioan Guţia, autor a numeroase şi importante cărţi).

c. O catedră care într-adevăr „s-a pierdut" (pierdere nemenţionată de prof. Al Niculescu) este cea din Palermo. Acolo a predat peste 40 de ani, Petru Iroaie.

Nu aş fi intervenit cu aceste precizări, dacă nu aş fi primit *îngrijorate mesaje telefonice din România!* (Rude şi prieteni au crezut că am fost, cumva, dat afară de Institutul Univ. Oriental din Napoli, sau că - şi mai rău - am trecut... Gheorghi Caragiani în lumea celor drepţi!)

NECONVENȚIONALE

de Ioana Pârvulescu

Premiile literare

Bucuria și tristețea clișeului

Teodor Mazilu

(n. 11 aug. 1930, București m. 18 oct. 1980, București)

1959 - Premiul „Ion Creangă" al Academiei RPR (*Bariera*)
1969 - Premiul pentru dramaturgie al Uniunii Scriitorilor (*Bariera*)
1978 -Premiul pentru dramaturgie al Uniunii Scriitorilor (*Frumos e în septembrie la Veneția*)

AM ÎNCEPUT discutarea premiilor literare cu anul 1963, primul în care Uniunea Scriitorilor a dat o listă de laureați asemănătoare ca formulă celei de astăzi. Am trecut așadar de jumătatea drumului (căci din 1985 pînă în 1990 nu s-au mai acordat obișnuitele premii ale Uniunii) și se impun, la o rapidă privire în urmă, două constatări: nici un compartiment al literaturii nu a rămas complet neatins de bolile comuniste și *fiecare din ele a avut o putere de rezistență diferită.* De aceea subiecte ca „literatura în comunism", care pun sub aceeași umbrelă poezia, proza, dramaturgia și critica dau naștere confuziilor. În timp ce amputările și deformările datorate cenzurii, complicitatea duplicitară (semnul făcut în text cenzorului și în subtext cititorului), timorarea în fața unor cuvinte ori a unor subiecte au făcut ravagii într-o bună parte a prozei, poezia și critica, prin natura lor, au avut un sistem imunitar mai bun. Abia astăzi se poate spune deschis ceea ce un critic ca Mircea Zaciu nota cu luciditate în *Jurnal* încă din 1984, după ce citise un roman de Kundera: „Proza noastră îmi pare deodată prea retorică, cu multă vorbărie și personaje care prea seamănă între ele, toate înjură, toate se vaită, plîng și se îmbrățișează, toate seamănă a drame obscure. *Nimic nu e spus pînă la capăt și nici limpede* (s.m.). Autocenzura învăluie de la început personaje și situații într-o plasmă tulbure, țesut opac, precum în tumorile canceroase" (p. 119).

O zonă în care n-am pătruns mai deloc prin acest foileton al premianților este dramaturgia. Aici lucrurile stau cu mult mai rău chiar decît în proză. Dramaturgia scrisă la noi în perioada comunistă e un ciorchine de eșecuri și nici măcar eșecuri semnificative, ca în cazul prozei. Însăilări de replici cu expresivitate involuntară. Desigur, discutarea unei piese de teatru e un teren alunecos datorită statutului ei ușor ambiguu (poate avea cititori, ca orice carte, dar receptarea propice e aceea de spectator, iar scena schimbă multe). Cu Paul Everac, Ion Băieșu, Fănuș Neagu, Constantin Chiriță, Paul Cornel Chitic, Paul Anghel, D. R. Popescu, Tudor Popescu, Ion Brad, Nicolae Ionel, Radu Boureanu, cu tot soiul de poeme dramatice cu subiect istoric/eroic ori despre viața „omului nou", lista premiilor pentru dramaturgie rămîne destul de tristă. Iată cum se numea o piesă premiată în 1969: *Viteazul. Basorelief dramatic pe șapte fundaluri: Vidin, Călugăreni, Alba-Iulia, Iași, Viena, Praga și un epilog Cozia, adică mama lui Mihai* (!). Singurii autori care aduc prospețime în lista premiilor pentru dramaturgie sînt, în opinia mea, Marin Sorescu și, ca voce de excepție, Teodor Mazilu.

TEODOR MAZILU a fost premiat în 1969 pentru *Tandrețe și abjecție.* Cel mai bun volum al autorului, *Frumos e în septembrie la Veneția* (în care sînt strînse piese ca *Acești nebuni fătarnici, Proștii sub clar de lună, Don Juan moare ca toți ceilalți* piesa care dă titlul antologiei ș.a.) nu este premiat în 1973, preferîndu-i-se *Chițimia* de Ion Băieșu și *Sîmbătă la Veritas* de Mircea Radu Iacoban. În mod inexplicabil Teodor Mazilu apare, cu *Frumos e...* și pe lista premiaților din 1978 (informația am luat-o din *România literară* din 28 iunie 1979, întrucît accesul la arhivele Uniunii Scriitorilor pare a fi privilegiul altor „foruri"; eu nu am putut să-l obțin pînă acum!) Or, premierea se făcea pentru cărțile apărute în anul cu pricina. Probabil că a fost premiată numai piesa pusă în scenă la Teatrul Național. Oricum, volumul lui Mazilu merita cu prisosință să fie premiat, iar autorul merită rediscutat. Piesele din volumul *Frumos e în septembrie la Veneția* nu sînt dintre cele pe care timpul le subțiază. Sînt actuale așa cum actuale sînt *sottisier*-ul lui Flaubert și fiziologiile lui Negruzzi, cum actuali sînt bucureștenii de altădată ai lui Caragiale ori rinocerii lui Ionescu. Personajele lui Mazilu au cîte ceva din toate acestea: idei primite de-a gata, gramaj comportamental de rețetă, vesela mitocănie a tuturor acelor *-ică* sau *-ache* din *Momente și schițe* și pielea impenetrabilă de rinocer a celor cu care dialogul nu mai e posibil. Au ceva din toate acestea dar sînt, totuși, profund originale.

În ciuda „teatralității" replicilor pe care le schimbă, personajele lui Mazilu nu sînt false, cum s-a spus, și nu joacă teatru. Tocmai asta este esența lor: *sînt teatrale fără a juca teatru.* Altfel spus nu devin niciodată actori în sensul în care strădania actorului e de identificare cu masca, de „trăire" a rolului. De aici nu trebuie dedus că există o contradicție între ceea ce sînt și ceea ce vor să pară. A fost, aceasta, o interpretare prea comodă a personajelor lui Teodor Mazilu. Indiferent ce mască au, ele nu pot fi actori ai propriilor roluri: în venele lor curge numai sînge de *spectator.* Arta lor este de a se vedea numai din exterior, cu ochii celui care stă pe margine, dar nu ai unui om inteligent și viu în reacții, ci ai unuia înghețat în formule învățate pe dinafară. „Trebuie să fim și disperate, nu numai foarte feminine", spune Doamna din *Frumos e în septembrie...* și adaugă: „Nu mi-a fost ușor fiindcă de felul meu sînt optimistă" (340).

Școala lor este gura lumii care preia toate prejudecățile din toate mediile și din orice felie de istorie. (Politicul este astfel numai un auxiliar în piesele lui Teodor Mazilu). Personajele acestea nu au decît o foarte vagă legătură cu viața (cu biografia) lor: ele sînt o vîrstă și un nume sau un nume și o meserie sau și mai simplu: „domnul", „doamna". Dacă n-au biografie și nu-și trăiesc viața, au în schimb o bogată bibliografie de clișee. Singurul care trăiește cu adevărat în teatrul lui Mazilu nu este omul, ci clișeul. Acesta este viu, se mișcă, strălucește, se atașează de cîte un personaj pentru a-l trăda apoi cu altul, se îngrașă, slăbește, se joacă și ajunge chiar să moară. Domnul Poncif și Doamna Poncif sînt de fapt personajele principale în *Frumos e în septembrie la Veneția,* unde Domnul și Doamna sînt doar copiile lor, în *Proștii sub clar de lună,* unde Ortansa, Clementina, Emilian, Gogu sau Vasilica nu fac decît să le imite, în *Acești nebuni fătarnici* unde Iordache, Camelia, Silvia, Sublimul ori Licheaua întîrziată sînt numai variante ale lor. Don Juan și Maria Magdalena nu sînt, la rîndul lor, decît resturile imperfecte ale miticului, ale clișeului „păgîn" sau creștin de care nu pot sau nu vor să se depărteze, deși îl simt tiranic: *„Don Juan:* Imaginea asta de amant desăvîrșit, de bărbat veșnic îndrăgostit, pe care și-au făcut-o femeile despre mine m-a dus la sapă de lemn. Totdeauna trebuie să fii fermecător. Totdeauna trebuie să fii necruțător și proaspăt. Totdeauna trebuie să ai o vorbă de spirit pe buze. Totdeauna trebuie să fii cu ochii dilatați de patimă. Cînd să te mai odihnești, cînd să mai citești o carte?" (12).

Cele mai savuroase (un comic cu efect imediat) sînt clișeele lingvistice: limba de lemn (*du mécanique*) izbind cu sonoritățile ei seci limba vie (*du vivant*). Ca adjuvant stilistic, zeugma: „Uite ce e, m-am săturat de femei ipocrite și de locuințe fără apă caldă! Eu vreau totul de la viață. Eu vreau poezie și confort totodată!" (276). Iar răspunsul: „Ți-am spălat cămășile fără să-ți cunosc caracterul..." Sau: „Tu, cu gingășia ta de femeie ai înțeles ce n-a înțeles nici contabilul-șef" (279).

Viața spiritului nu ar avea probabil dramatism și nici haz fără veșnicul asalt al clișeului. Aceasta este lecția din tragicomediile lui Teodor Mazilu. Iată, în final cîteva replici din volumul *Frumos e în septembrie la Veneția,* care evoluează grațios între tragic și comic și a căror actualitate nu mai trebuie demonstrată:

„Omul e trecător, scaunul e veșnic..." (302);

„Nu vrem să fim fericiți! Avem și așa destule necazuri!" (306);

„Am mințit ca să ajung aici (...) dar odată ajuns aici - foarte straniu - am crezut cu sfințenie în tot ce-am mințit!" (302);

„De banii nemunciți te despărți foarte greu." (309);

„Pesemne nu poți să fii și salariat și nemuritor." (312).

P.S. Personajele lui Mazilu vorbesc în „radicale" ca tumătorii din recent apăruta *Carte albă a securității,* dar au mai mult haz.

■

Premiile Uniunii Scriitorilor - 1978

Poezie:
Dan Laurențiu (*Zodia leului*)
Nicolae Prelipceanu (*De neatins, de neatins*)
Marius Robescu (*Spiritul însetat de real*)
Vasile Vlad (*Îndreptările Doctorului Faustus*)

Proză:
Rodica Iulian (*Cronica nisipurilor*)
Mihai Sin (*Bate și ți se va deschide*)
Eugen Uricaru (*Mierea*)

Critică și istorie literară:
Mircea Iorgulescu (*Scriitori tineri contemporani*)
Eugen Negrici (*Figura spiritului creator*)
Alexandru Paleologu (*Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*)
Laurențiu Ulici (*Biblioteca Babel*)

Dramaturgie:
Paul Cornel Chitic (*Schimbarea la față*)
Teodor Mazilu (*Frumos e în septembrie la Veneția*)
Marin Sorescu (*A treia țeapă*)

Publicistică și reportaj:
D. R. Popescu (*Virgule*)
Mihai Sora (*Sarea pămîntului*)

Debut:
Lucian Alexiu (*Ideografii lirice contemporane*)
Paul Eugen Banciu (*Casa Ursei Mari*)
Daniel Dimitriu (*Ares și Eros*)
Gabriela Negreanu (*Paul Valéry sau modelul Leonardo*)
Ion Roșu (*Pasărea nopții*)
Dorin Teodorescu (*Poetica lui Ion Barbu*)

Literatură pentru copii și tineret:
Vasile Băran (*Diamantul viu*)
Dan Deșliu (*Un haiduc pe bicicletă*)
Șerban Foarță (*Simpleroze*)

Marele Premiu al U.S. pentru întreaga activitate :
Geo Bogza

Afinități elective - La început de secol

I. L. CARAGIALE, *Momente,* București 1901. *Raport* de D.C. Ollănescu

Momente de I. L. Caragiale, un volum de 348 pagine presintat pentru *Premiul Năsturel Herescu de 4.000 lei,* cuprinde o serie de tablouri din viața diferitelor trepte sociale de la noi.

Scrise cu o veselă dar mușcătoare ironie, ele dau o vie și caracteristică întrupare ființelor ce se mișcă într'însele și crestează, în trăsături remâetoare, năravurile sau slăbiciunile lor prinse în acele trăite clipe.

Într'adevăr, cu darul său minunat de observațiune, autorul pătrunde lesne în intimitatea personagelor sale, le descoperă părțile stângace sau mucălite și ni le presintă apoi așa cum îi aparˌ în cadrul realității, cu portul, cu graiul, cu apucăturile, cu înclinările lor sufletesci. Impresiunea plăcută ce ne lasă este totdeauna purtătoare de învețăminte, iar rîsul, ce ne sugudue chiar fără de voe cetindu-le, este o dovadă mai mult că poetul străbun avea dreptate dzicând: *ridendo castigat mores!*

Și toate acestea atât de bine și cu măsură alcătuite, atât de natural și de fără pretențiune înfățișate și cu o așa de grațiósă discrețiune subliniate, în cât lucrarea - ce în felul ei de a fi s'ar părea ușuratică ori fără de folos - este un interesant studiu de năravuri, întocmit în cea mai fericită formă, căci învălue într'o binefăcătoare veselie amărăciunea criticei și loviturile satirei. Acest gen literar este, fără îndoială, foarte greu, trebuind scriitorului mult talent spre a fi tot-deauna interesant și mult spirit spre a-și susține pretutindeni verva la același nivel. Și întru acestea, lucrarea lui Caragiale este cu totul reușită; mai mult, ea dă dovadă că talentul celui mai popular și mai hazliu dintre autorii noștri dramatici este, pe acest atât de alunecos tărâm, tot așa de vioiu, de tânăr și de plăcut ca în *Noaptea furtunoasă* și în *Scrisoarea pierdută.* [...]
(din Analele Academiei - 1902)

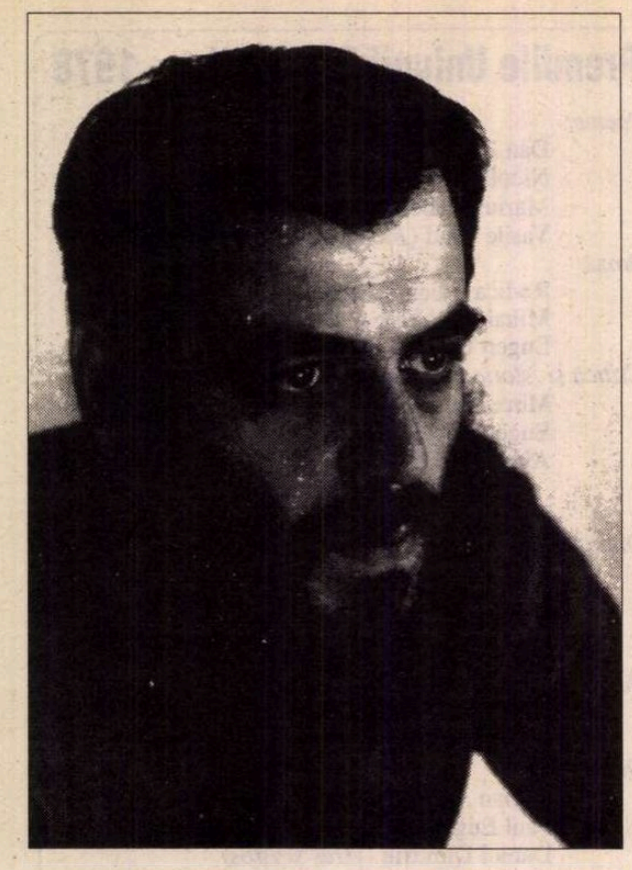

Bogdan GHIU

Toți vor să aibă grijă de ea

I

Brusc, toți vor să aibă grijă de ea,
s-o știe acolo, departe, deoparte,
în mijlocul lor.
Dintr-o dată, orașul a înnebunit,
amicii fac cerc, se consultă,
n-au cîștigat-o, dar nu vor s-o piardă.
Vor să-i împodobească viața,
și se simt podoabe.
- De va pleca, nu-i vom păstra nici măcar
amintirea! S-o îngroape uitarea
pe cea care pleacă,
pe cea la care veneam cînd voiam
și de la care plecam tîrziu, beți nu de țuică,
nu de vin, nu de splendoarea femeilor!
Unde-i acum? A și plecat, și-a dat
drumul pe tobogan, așa-i viața, uneori
se înclină în fața noastră și noi
înțelegem, poate, greșit, însă ferm
și nu ezităm.
S-a dus, e aici, n-a ajuns încă
dar vine, urcă pieptiș, se agață cu mîinile
și mîinile ei înalță obstacole
de care ea se prinde cu, pardon, răsuflarea,
alunecă - nu cade niciodată! -, iar cînd
plutește se face pămîntul cel mai sigur,
pe care nu-ți vine, nu vrei să te ridici,
triumfător, în picioare că să-ți arăți chipul -
rămîi îngropat.
Și fața ta nu mai depune amintiri, ca-n trecut,
ci se-ntîlnește cu sine,
cu tine.
E-aici, în grija mea.

II

Ține-te bine, să cazi unde trebuie.
Razant, nu unde-ți cade umbra e pămîntul,
nu acolo ai de ajuns.
Și degeaba te zvîrcolești - viața din tine
se-ndreaptă direct către țintă.
(Spune vorbe, taie consoane,
ritmul e totul acum - amănunțit, complicat,
dar precis -, trebuie să nimerești
ultima răsuflare, degeaba știi să dansezi,
drumul te-ajunge din urmă și
brusc, ai ajuns.)
Nu știi unde ești.

III

Ba știi foarte bine.
(Eziți între „.“ și „!“.)
Însă cuvintele ți-au ieșit de mult
prin piele, cineva le-a primit,
cineva le citește, și le repetă,
poate că nici nu-nțelege, pentru că
tu nu le-ai spus - nu prin gură,
cu buze, limbă și dinți ți-au scăpat
acele cuvinte - și numai ele, vezi,
au ajuns!
Știi unde ești, știi prea bine,
însă nu îndrăznești să deschizi gura.
Cuvîntul acum e pe buze, ți-a distrus
dinții, ți-a sfîșiat limba,
gura ta este acum cuvîntul tău.
Ești cuvînt, cineva te citește,
nu-nțelege nimic, te repetă.
Știi foarte bine unde ești!

IV

Ritmul nostru - amănunțit, complicat, dar
precis -
produce îngrijorare.
Amicii își spun vorbele altfel și se
sperie - nu știu de ce.
I-a cuprins un amor de nu le aparține
și care nu le datorează nimic
și care îi zguduie, îi tulbură, le
accelerează nepermis viețile, vietățile (își văd,
brusc, viețile: ca-n palmă de sus).
Ah, trece viața dansînd fără noi, iar
noi - nimic!
Ce se-ntîmplă? Și unde? Să
mergem! Ne sfătuim, facem o delegație,
dăm telefoane, emitem avertismente, ne ținem
tari și poate reușim să scăpăm cu viață
de viața asta care vrea să ne ia
viața cu ea! Acolo se face
viață, cineva - nu poate fi singur! -
produce viață și viața asta scoate
viața din vietăți,
uite, ca argintul viu fuge
viața, veselă nevoie mare, zglobie - în sfîrșit!
N-am murit, și viața deja a-nviat.

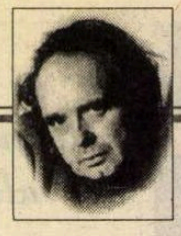

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Cinci zile-n text cu Oana Pellea

(Repetiție generală)

Azi-i luni, mîine e marți,
De lacrimi mi-s ochii sparți
Și de-abia mai pot umbla
Cu gîndul sub fusta ta
Cea neagră, de catifea,
Care mă distruge lent
Și dulce ca-n orient.

Azi-i marți, mîine e miercuri,
Să-ți simt trupul cum ți-l strecuri
Ca prin ciur, în pat, ți-aș da
Mărgele, motani, halva,
Calul meu cu tot cu șea,
Și viața și opera,
Subțirico!

Azi-i miercuri, mîine-i joi,
Fă-mă, Doamne, kil de-oloi,
Să mă toarne-ntr-o salată
Fragedă, cu frunza lată,
Oana Pellea,
Înmuia-i-aș toate celea.

Azi-i joi, mîine e vineri,
Lasă-mă, fără rețineri,
Să-ți scot izmănuțele,
Sărutu-ți mînuțele,
Ca să-ți văd iar soarele,
Sărutu-ți picioarele,
Cu razele-n cîrlionți
Și-apoi să mă-mpușc c-un glonț:
Piuuuuuuuuuuu...
Svidrigailov, Svidrigailov
Pe lume să nu mai fiu!

■

V

Acum e clipa cînd viața se adună,
se strînge de pe drumuri, din
vietăți, nu este moarte, dar viața
trage la viață, se cheamă,
ne scapă,
cineva a pornit viața, face viață
și viața asta strînge viața la ea.
Viața se strînge, nu se chircește,
se face o pojghiță fluidă între vietăți,
unele plutesc unele pe altele,
în vreme ce altele își scapă
iremediabil.
(Îngrijorarea a devenit disperare.)

VI

Fiecare, acum, începe să-și îngrijească
viața din ceilalți.

VII

Și asta nu-i tot. Mai urmează.
(Cățărarea continuă, prăbușirea încă se
calculează, apropierea devine încetul cu-n-
cetul altceva.)
(Îngrijorarea crește și ea.)
E ușor să dansezi cînd nu tu ai
compus cîntecul.
(Va urma.)

■

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Ornea

Jurnalul lui Ion D. Sîrbu

N-AM APUCAT să comentez, la prima apariție, jurnalul lui Ion D. Sîrbu. O fac acum, la reapariția sa într-o a doua ediție, la Editura „Scrisul Românesc", într-un tiraj de 1000 exemplare (cum se precizează în Colofonul acestei ediții), îngrijită de Toma Velici și Elena Ungureanu, înzestrat cu o postfață de dl. Marin Sorescu și o prefață de dl. Ovidiu Ghidirmic. O mie de exemplare (dintre care 100 legate, cu supercopertă) dintr-o carte care a trezit atîta interes, mi se pare nefiresc de puțin. Dar, probabil că, excesiv prudenți, editura și editorii n-au voit să riște prea mult. Adaug că ediția are parte de traducerea micilor texte din diferite limbi, de un bun tabel cronologic și referințe critice, voind astfel să confere - prin aparatul critic - științificitate ediției. E un lucru de ispravă și, de aceea, demn de toată lauda. La urma urmei, ultimii 22 de ani I. D. Sîrbu a locuit în Craiova și, deși nu i-a plăcut, a fost un craiovean prin adopțiune. Aici și-a scris marile cărți, aici și-a redactat acest insolit jurnal (apărut postum, la aceeași editură, în 1991 (vol. I) și 1993 (vol. IV). Și normal e ca scriitorii și editorii craioveni să și-l revendice, chiar dacă autorul, de ar mai fi trăit, ar fi refuzat hotărît această fatală apartenență. Soția defunctului scriitor și editorii gîndesc, acum, la o ediție de *Opere* I. D. Sîrbu. Să sperăm că se va trece dincolo de proiecte.

Puține au fost minunile literare de după decembrie 1989. Cu siguranță cea mai spectaculoasă o reprezintă romanele sale publicate postum, (*Adio Europa!, Ursul și Catedrala*), acest jurnal, uluitoarea sa corespondență (publicată de dl. Virgil Nemoianu) au relevat, dintrodată, un mare prozator, care a cucerit aprecierea criticii și a publicului. Din destul de modestul dramaturg cu piese despre mineri și prozator tot atît de modest, deodată se relevă un extraordinar prozator. Din păcate, autorul n-a apucat să-și trăiască triumful literar și nici împlinirea marelui deziderat al căderii tiraniei, pentru că, nefericire, a murit în 17 septembrie 1989, adică cu trei luni înainte de prăbușirea dictaturii. Merita, foarte mult, să apuce deznodămîntul înlăturării și publicarea romanelor sale refuzate de cenzură. Era o satisfacție pe care viața sa de literat și cărturar, care făcuse, pe nedrept, șapte ani de pușcărie, o merita cu asupra de măsură. Dar destinul, care n-a fost niciodată bun cu I. D. Sîrbu, a voit altfel. Important e că gloria sa, ce-i drept postumă, a venit, scriitorul impunîndu-se, deodată, nu numai drept poate cel mai important dintre confrații „Cercului literar de la Sibiu", dar unul dintre marii scriitori ai noștri. Literatura de sertar, prin Ion D. Sîrbu, a existat totuși, determinînd modificări în clasamentele literare. Jurnalul său - intitulat de el oximoronic, într-o însemnare, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal* - e, ca literatură subiectivă, o modalitate specială. Nu e un jurnal clasic cu însemnări zilnice, ci unul intelectual. În nopțile lungi de insomnie nota gînduri, reflexii de lectură, aprecieri despre evenimente politice, meditații critice despre decăderea regimului naționalist ceaușist, amintiri din diverse perioade ale vieții (copilărie, școală, liceu, facultate, profesorat, redactor la revista *Teatrul,* pușcărie, viața de scriitor și om de teatru, pensionar în urbea Băniei etc. etc.). De altfel, autorul și-a definit, în cîteva rînduri, formula specială a jurnalului său, care, de fapt, nu e un jurnal: „*Îmi dau seama,* tot mai des și mai dureros, că rezultatele experienței acestor caiete de «arpegii și solfegii» (le-aș fi dorit «adagii și solilocvii»), în afară de exercițiul continuu de gîndire, sinteze și autoanalize la care mă obligă, ca texte în sine, nu prezintă nici o valoare obiectivă, de comunicare. Nu sunt nici literatură (deși am citit că ar exista și o «literatură reflexivă») și nici filosofie. Nici critică și nici meditație sau jurnal literar. Nici sociologie și nici măcar politică gazetărească. Dacă continui a mai scrie (scoțînd din maculatoarele de zi, acele sugestii sau idei ce mă îndeamnă să le rotunjesc și să le fixez în «insectarul» meu) se datorează gîndului - jalnic dar și reconfortant - că niciodată, într-un viitor previzibil, aceste nevinovate mărgele pe ață *nu vor putea vedea lumina tiparului*". Și altădată: „Jurnalele mele - haotice coșuri de hîrtie ale memoriei - au fost, într-adevăr, niște maculatoare prin care încercam să-mi păstrez imaculată conștiința mea morală și politică, în lupta cu mediul, istoria și, mai ales, «prietenii» mei. De 20 de ani mă tot pregătesc să-mi scriu adevărata și reala mea autobiografie și nu reușesc nici măcar să o încep: mă dor inima, carnea, oasele toate. Nu am reușit să supraviețuiesc, pe această insulă a șerpilor, decît uitînd și iertînd. Ca să fiu și eu iertat, uitat, dincolo... Jurnalul, după a mea părere, este o mărturisire. Amînată. Îngropată". Jurnalul, ca literatură subiectivă este, într-adevăr, o mărturisire. Dar nu e obligatoriu să fie pururea amînată. De fapt, e de constatat aici, că autorul confundă jurnalul cu memoriile. Pe acestea nu avea, desigur, puterea sufletească de a le scrie. Dar însemnări jurnaliere putea face și, de fapt, le și transcrie uneori, în ultimii doi ani de viață, simțind nevoia să comenteze, imediat, întîmplări, evenimente existențiale sau sufletești, revenind, cu aceste prilejuri, la copilăria, adolescența sau tinerețea sa pierdute în gol, dresînd, cu mînie justițiară, rechizitorii. Aceste pagini din jurnalul insolit sînt și cele mai vii, mai acute și, de aceea, mai interesante. Dar ar fi nedrept să apreciez că toate celelate multe nu cuceresc, instantaneu, atenția cititorului. Chiar și.... de lectură. Revin însă mereu, obsesiv și lămuritor, vîrsta de aur a copilăriei, studența, prietenia cu Blaga și Liviu Rusu, experiența dramatică a războiului și cea, distrugătoare, a pușcăriei. Se realizează, prin metonimie, portretul spiritual al scriitorului. Fiu de miner social-democrat, comunist ilegalist, tînăr universitar selectat de Blaga și Liviu Rusu, excomunicat de la catedră, începuturile scrisului, redactor la revista *Teatrul,* anii pușcăriei, reintegrarea - greu - în lumea literară, și criticul neînduplecat al comunismului. Era un marginal și un marginalizat, (dar nici nu publicase, pînă atunci, nimic relevabil, teatrul său fiind o cam ternă dramaturgie de lectură iar cărțile de proză realmente fără percutanță), cu conștiința, mărturisită, a marii sale valori. E un statut clădit paradoxal, prin nesfîrșite paradoxuri fiind și, că adept al lui Bachus cum fusese, cam mitoman intelectual și plin de contrarietăți în mărturisirile sale. Lucid, își creionează, undeva, acest portret al contrastelor bine intuit: „*Aș fi, îmi spune Limpi* un scriitor ce debutează mereu (fără succes dar cu succese), un socialist fără ideologie, un creștin fără confesiune, un filosof fără sistem și memorie, un semicetățean tolerat, un transilvan refuzat la Cluj, dar neasimilat în Oltenia, un român austro-ungar, un filorus antistalinist, un comunist contemporan cu fluturii și cu Iosif din Aritmateea, un estetician est-etic, un liberal îndrăgostit de lanțuri, un sindicalist de unul singur, un Don Juan, actualmente îndrăgostit de propria babă, un proletar plin de lumpendiplome, un miner fără lampă, un minisocrate ce nu a văzut Athena și nici cartelă de cucută nu are, un Danton primind zilnic picioare în fund de la Robespierre-ul blocului, un bătrîn rămas în mintea copiilor, un evreu dat afară din comunitate, un șiit-sunnit încercînd să rămînă un creștin într-o Armenie tot mai turcească, un neamț incapabil să repare o siguranță, un biet sergent într-o armată ce se retrage de 40 de ani, un *zoon antipolitikon,* o maimuță a bunului Dumnezeu, un căcat în ploaie, un..." Și astfel de amare constatări de trăsături, contrastante pînă la antinomie, mai întîlnim în acest jurnal. Dincolo de autodefinire și autocunoaștere, ele dezvăluie un suflet care mereu se scrutează fără milă. Și, notîndu-le, se automărturisește repede și sfîșietor, ca în veritabile pagini, violente, de jurnal. E obsedat de cele trei F-uri (frică, frig și foame). Cel dintîi F - cel mai pustiitor - l-a depășit prin suferință. Acum e chinuit de frig (și de aceea, capitolele sînt intitulate „iarna lui...") și de foame, ca diabetic ce era. Gîndul îl duce la tipuri de categorii umane, are extraordinare definiri despre lichelismul în literatură și, în general, despre lichele și pramatii, se gîndește, istovit, la bucuriile simple ale ultimilor săi ani de viață, cîinează tragicul destin al României de după Yalta, vîndută rușilor de către Churchill, cu aprobarea lui Roosevelt, e cutremurat, nu numai în fibra sa morală, de soarta României sub Ceaușescu, examinează cu mefiență promisiunile reformatoare ale lui Gorbaciov, necrezînd în posibilitatea lor operațională și, mereu, gîndul îl poartă la Blaga. Și, deloc surprinzător, judecă negativ conceptul mioritic al filosofului, dînd dreptate lui Onisifor Ghibu care, în 1942, a condamnat, de la catedră, cultul filosofic ce se face baladei *Miorița.* Nu agrea ideea că formula sufletească a românului s-ar putea reduce la fatalismul resemnării exprimat, în balada, de baciul moldovean care, în loc să se apere împotriva celor doi care vor să-l ucidă pentru a-l jefui, se supune resemnat sorții. Acum, la senectute, gîndind la apostrofa lui Ghibu, îi dă dreptate.

E greu de prezentat acest răvășitor jurnal, care, de fapt, e mai mult decît atîta. E, aici, mărturia unui cugetător avizat, a unui moralist drept și fără prejudecăți, căruia - totuși - nu-i plac scrierile lui Cioran. Deși admirația mea se îndreaptă spre epistolierul Ion D. Sîrbu (despre care am scris) ar fi o nedreptate strigătoare la cer să nu-i apreciem romanele postume (mai ales *Adio, Europa!*) și acest jurnal al celui ce voia să-și scrie, cîndva, memoriile.

■

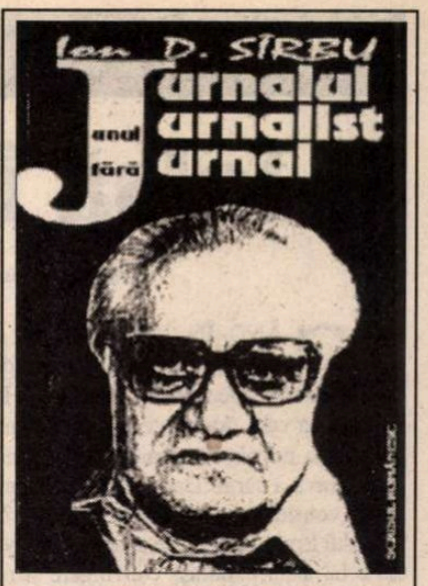

Ion D. Sîrbu, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal.* Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Ediție îngrijită, tabel cronologic și referințe critice de Toma Velici și Elena Ungureanu. Prefață de Ovidiu Ghidirmic. Postfață de Marin Sorescu. Ed. „Scrisul Românesc", 1996.

Teatrul în reviste

SÎNT ÎN posesia întregii colecții de pînă acum, din acest an, a revistei de cultură „Familia", de la Oradea. Colegii mei s-au ocupat, în repetate rînduri de comentarea acestei reviste cu ținută intelectuală în paginile „României literare". Fenomenul teatral ocupă un loc important în paginile „Familiei", iar cei doi critici care-l urmăresc și-l analizează, Dumitru Chirilă și Mircea Morariu, o fac într-o manieră de un maxim profesionalism. Cronica dramatică, cartea de teatru, anchetele ocupă pagini întregi și înseamnă un popas serios, „ardelenesc" asupra problemelor ce țin de arta spectacolului. De multe ori, cronica dramatică atinge performanțele eseului, lucru puțin practicat la noi și doar în revistele specializate. La rubrica „Tendințe și interpretări", remarcăm în ultimul număr 6, două studii extrem de interesante. Este vorba despre cel al lui Mircea Morariu, „Spectacular și teatral", precum și cel al Danei Puiu, „Matei Vișniec sau paradoxul recuperării condiției umane", care vin cu puncte de vedere originale și cu un bogat material documentar și informativ. Trimiterile bibliografice din notele de subsol dau greutate comentariilor și sugestiilor. Se operează cu un limbaj modern, ideile formulate sînt percutante. Nu știu care este circulația revistei în țară, dar sînt convinsă că acei oameni de teatru care intră în posesia „Familiei" se lasă repede antrenați de exercițiul spiritual practicat în paginile specializate pe această artă. Chiar dacă uneori predomină atitudinea critică față de spectacolele din zona Ardealului, mai ușor de văzut (știm cu toții cît de grea devine o deplasare din punct de vedere material), efortul de a fi la curent cu ce se întîmplă în țară (premiere, festivaluri) este vizibil. „Familia" - o revistă, o carte, o bibliotecă, un subtitlu meritat - este un material de studiu teatral și un instrument de lucru pentru oricare dintre noi, actori, regizori, scenografi, dramaturgi, critici și spectatori. ***(M.C.)***

O falsă ipoteză şi câteva paranoeme

Pentru Ion Roşu

CÂND ÎN 1994 a apărut *A doua viaţă a lui Eminescu* de N. Georgescu, am simţit, în pustietatea care domneşte în acest câmp de studii, nevoia să demonstrez insanitatea gravă a cărţii. Dar pe de o parte nu m-am considerat niciodată un specialist în viaţa lui Eminescu, pe de alta când cineva scrie cu atâta pătimaşă convingere şi cu atât de bune cunoştinţe în materie, un fel de compasiune te opreşte nu numai de la o execuţie capitală, ci şi de la formularea unei critici în termeni moderaţi. Şi apoi cu fanaticii, şi cu cea mai periculoasă specie dintre ei, aceia care visează conspiraţii organizate şi, pe deasupra, cred în mistica numerelor, nu există cale de înţelegere: mecanismele lor mentale sunt inatacabile. Cât despre cititori, mulţi împărtăşesc a priori aberaţiile unor astfel de autori, iar ceilalţi sunt imuni.

Dar când acelaşi Nicolae Georgescu a publicat în nr. 3-4 (iunie-iulie 1996) al *Noii Reviste Române,* de data aceasta fiind vorba nu de viaţa, ci de opera lui Eminescu, mă simt dator, văzând că nimeni nu zice nimic (aproape că nu mai e cine) să intervin. *Dator* e cuvântul, pentru că orice altceva decât o severă obligaţie m-ar fi îndemnat să tac şi, obosit, să las aceste inspirate intelecte să se desfăşoare în voie, că tot nu mai e prea mult de salvat, mai ales când ai de a face cu oameni de intransigenţa opacă şi feroce a celor de la *Noua Revistă Română.*

Articolul domnului N. Georgescu se numeşte *O coală editorială pierdută* şi urmăreşte să demonstreze că, dintr-un motiv sau altul, una dintre cele 20 de coli de tipar pe care trebuia să le cuprindă ediţia princeps Maiorescu (1883 stil vechi, 1884 stil nou, la cumpăna anilor) s-a pierdut. Va trebui să urmărim, cu cea mai bună credinţă, demonstraţia autorului:

1. SCRIINDU-I surorii sale, Emilia Humpel, la 6/18 decembrie 1883, Maiorescu declară: „Am trimis astăzi [şi nu „în răstimpul acesta", cum citează N.G.] corectura ultimei coli (nr. 20) tipografiei Socec-Teclu, care tipăreşte într-o admirabilă ediţie poeziile lui Eminescu, aşa că peste vreo zece zile apare volumul pe care, natural, ţi-l voi trimite imediat. Îi mai scriu numai o scurtă prefaţă. Poeziile, aşa cum sunt orânduite, [wie sie nun gesammelt verliegen] sunt cele mai strălucite din câte s-au scris vreodată în româneşte şi unele chiar în alte limbi. Unele absolut inedite: un foarte frumos sonet despre *Veneţia* şi o *Glossă.* [...] În ultimele săptămâni am corectat zilnic câte patru coli, două din Eminescu şi două din Kotzebue". După ce citează scrisoarea, domnul Nicolae Georgescu face constatarea că „În lipsa altor documente sau martori privind ediţia princeps Eminescu, această scrisoare a fost - şi este - considerată dovada sigură că editorul, Titu Maiorescu, a făcut corectura şi a organizat poeziile". Autorul articolului omite pasajul din *Însemnări zilnice,* datat „Vineri, 2/14 decemvrie 1883: „Corectând aproape zilnic, până la orele 2 şi 3 noaptea, la repedea tipărire a poeziilor lui Eminescu, pe care le editez la Socec-Teclu". Dar nu asta are importanţă. Important este că, până la un punct, afirmaţia lui N. Georgescu este exactă: cele 20 de coli ale lui Maiorescu sunt într-adevăr conform numerotării tipografiei, numai 19*) Rezultatul ar trebui să fie un volum de 19 x 16 pagini, adică de 304 pagini. În realitate el are 307 (308) pagini numerotate şi încă 8 numerotate (dacă nu 10 sau 12, nu am în mână ediţia originală), dintre care cele de la începutul volumului conţin portretul lui Eminescu şi prefaţa lui Maiorescu şi cele de la sfârşitul volumului, tabla de materii. În aceste condiţii îi era uşor lui Maiorescu să afirme că a făcut corectură la 20 de coli.

2. DUPĂ propria declaraţie a criticului, organizarea în volum îi aparţine, cum spunea nu fără o undă de mândrie. Când i-a făcut planul, şi trebuie să fi dibuit mult, este exclus să-i fi scăpat printre degete echivalentul a 16 pagini de text tipărit, şi anume din fondul de texte nepublicate în *Convorbiri literare* şi aflate în posesia editorului (le păstra după ce erau citite în Junimea)**. Majoritatea sunt capodopere şi fac parte atât de organică din zona cea mai înaltă a poeziei eminesciene. În aşa măsura încât Perpessicius merge destul de departe cu supoziţiile în încercarea de a învesti ineditele Maiorescu cu un maximum de gir al autorului. El consideră că ele au fost pregătite deja pentru publicare de Eminescu însuşi. La început, în 1939 (*Opere I,* p. XIV) credea că n-ar fi exclus ca Maiorescu să fi găsit aceste ultime poezii [în lada de manuscrise a poetului] ca pe un pachet de epistole învestit cu toate formele legale, dar care, dintr-un motiv de forţă majoră, n-a fost expediat cu poşta, ceea ce nu corespunde nici obiceiurilor poetului (de fapt cei doi trăiau în acelaşi oraş), nici datelor pe care le aveam despre circulaţia lăzii cu manuscrise, care, strămutată în iulie 1883 de la Slavici la Sâmţion, n-a fost dusă de Chibici acasă la Maiorescu decât spre sfârşitul anului 1884. Iar Maiorescu a început să se uite prin ea mult mai târziu. Totuşi ideea de gir eminescian îl urmăreşte pe marele editor, deşi într-o formă totodată mai puţin explicită şi mai puţin imaginativă, de vreme ce peste cinci ani (în *Opere III,* 1944, p. 146) scrie despre ineditele Maiorescu că „vor fi fost, cum mi se pare din ce în ce mai probabil, copii ultime şi caligrafice orânduite chiar de Eminescu" şi ceva mai departe (p. 299): „aşa cum ne apare din ce în ce mai plauzibil, marele lot [...] de inedite, cari ridicau şi substanţa, nu numai cantitatea primei culegeri de la 1883, fusese transcris pentru tipar chiar de Eminescu". Există dovezi, pe care le-am invocat în altă parte, că lucrurile n-au stat aşa şi ca atare aluzia la „pachetul ediţiei princeps" de la p. 27 a articolului pe care îl discutăm este nu numai, pentru cititorul neavizat, obscură în sine, ci fără temei în fapte, în contradicţie cu întreaga istorie a ediţiei princeps.

3. IMPOSIBILITATEA psihologică şi materială a unei asemenea omisiuni nu-l împiedică pe Nicolae Georgescu să încerce, temerar, să determine două lucruri de natură parcă onirică: 1. ce anume poezii a omis Maiorescu şi 2. ce loc ar fi trebuit să aibă în ediţie coala lipsă.

Pentru punctul 1, ce anume poezii au scăpat din vedere, prietenul Georgescu face un lucru foarte ciudat: enumeră cele 12 poezii eminesciene publicate de Maiorescu în cele 10 ediţii succesive pe care le-a mai scos (de fapt n-a adăugat poezii noi decât până la ediţia a VII-a inclusiv) şi pe care le-a adaus din motive pe care le explică de fiecare dată, *fără nici cea mai vagă aluzie la dorinţa de a completa nişte omisiuni.* Cele 12 poezii sunt: 1. *Diana*; 2. *Sara pe deal*; 3. *Nu mă înţelegi*; 4. *La steaua*; 5. *De ce nu-mi vii*; 6. *Kamadeva*; 7. *Dalila*; 8. *Sonet (Oricâte stele)*: 9. *Pe un album*; 10. *Între paseri*; 11. *Fragment* şi 12. *Rugăciune.* Însumate (cu un mic artificiu, plauzibil) aceste poezii ar da (incluzând pagini numai cu vignete) 32 de pagini, adică 2 coli editoriale. Pentru ca acest spor, dublu decât cel dorit, să nu ne strice socotelile, trebuiau alese din ele numai *o coală.* Şi după un criteriu plauzibil. Autorului articolului i se pare că găseşte acest criteriu, enunţat chiar de editor, în ediţia VI: „următoarele şase poezii de Eminescu, scrise, pe cât se vede, la prima aruncătură a condeiului, au rămas nevăzute de poet, nepublicate..."*** Este vorba de *Sonet (Oricâte stele), Pe un album, Între paseri, Fragment, Rugăciune* şi *Dalila.* Mai rămâneau, candidate la conţinutul „colii pierdute", celelalte şase poezii: *Diana, Sara pe deal, Nu mă înţelegi, La Steaua, De ce nu-mi vii, Kamadeva,* fiecare cu istoria ei, complet distinctă de a celorlalte (chiar autorul spune că ultimele trei au fost „reluate" în ediţia III (de fapt atunci publicate) şi primele trei în ediţia V, deci în ultima ediţie antumă (1888) şi în a doua postumă (1890). Numai că aici socotelile nu se mai potrivesc, totalul însumând 13 pagini compacte. Era nevoie de un artificiu: „*Diana* având 3 pagini, sfârşeşte pe pagina din dreapta, ceea ce impune ca pagina următoare, de stânga, să fie liberă (vignetă). Suntem foarte aproape, cantitativ, de cele 14 pagini rezultate, despre coala editorială care ştim că lipsea din ediţia princeps". Urmează o încercare de a introduce aici şi *Din noaptea,* încă o pagină, demonstraţia însă este nebuloasă şi strict neconvingătoare. Şi pe urmă 15 pagini tot nu sunt 16 decât dacă mai invocăm din neant o pagină fără text, numai cu vignetă. Sunt deja prea multe artificii, întemeiate pe un sofism: că aceste şase poezii sunt *fără nici un argument acceptabil,* poeziile *omise.* Şi apoi reintroduse, în două ediţii diferite, câtă vreme Maiorescu îşi gândise prima ediţie ca pe una bine organizată de el după criterii estetice.

4. DAR autorul nostru merge şi mai departe, încercând să-i găsească acestei coli imaginare „un loc între două coli editoriale unde volumul s-a fracturat". N. Georgescu postulează că fiecare coală editorială se încheie cu o pagină fără text, doar cu vignetă. Şi descoperă o asemenea situaţie la p. 64, după *Dorinţă* şi înainte de *Mortua est!* Numai că lucrul nu este adevărat decât atunci când o poezie se termină pe pagina din dreapta şi atunci următoarea poartă o vignetă pentru ca următoarea poezie să înceapă tot pe pagina din dreapta. Există o regulă aici, dar ea se aplică nu numai la sfârşit de coală, ci ori de câte ori o poezie se sfârşeşte pe pagina din dreapta, ceea ce *nu* ne dă dreptul să speculăm asupra relaţiei dintre coale. De fapt în ediţia princeps, din 23 asemenea cazuri numai două au loc la sfârşit de coală. Argumentul e insubzistent. Totuşi înduioşător de tendenţiosul nostru confrate, alegând dintre sfârşiturile de coală 16, respectiv 64 (fără vignetă de umplutură) preferă pe cea de la 64. Pentru motivul, de data aceasta ţinând de conţinut: „În volum, imediat după *Dorinţă* urmează *Mortua est!* printr-o trecere prea bruscă, nepregătită, de la un registru la altul. Autorul acestei contribuţii vorbeşte exact ca şi când ordinea în care a aşezat Maiorescu poeziile lui Eminescu s-ar preta, nu la simple supoziţii (cum am făcut şi eu, pe larg, cu alt prilej), ci la certitudini şi anume la nişte certitudini care nu-i lipsesc, departe de asta, lui N. Georgescu. A le cita, chiar fără comentarii, îmi pare a păngări un sacerdoţiu. Şi nu este intenţia mea să dau iama în asemenea comoară de criterii inspirate. Nu pot însă omite, ştiind câţi oameni suferă de meteahna aceasta, să citez câteva dintre pasajele în care N. Georgescu, cu aceeaşi ingenuitate ca în *A doua viaţă a lui Eminescu,* recurge la misterul şi la mistica numerelor: „Se conturează astfel un final pentadic al volumului, dacă *Doina* este considerată ca făcând parte din pentada *Mai am un singur dor,* iar *Luceafărul* este considerat ca făcând parte din pentada *Scrisorilor.* Începutului pentadic al volumului (cele trei cicluri: *Singurătate, Melancolie, Despărţire*) i se oferă un final organizat tot în pentadă", „ca ritm al construcţiei, după ce întregeşte formal simetria 5-5-5, ediţia V propune un final de şapte poezii care, însă, nu sunt legate organic între ele, constituind - să zicem - o heptadă". Iar în altă parte: „Interesantă mi se pare, însă, o observaţie asupra căreia am avizat în treacăt, în altă parte. Vorbind de *Rugăciunea unui dac* constatăm că este a şaptea din volum şi conţine 7 strofe (aşa cum a treia poezie din volum), *Şi dacă,* conţine 3 strofe, iar *Pe aceeaşi ulicioară,* a opta poezie, conţine 8 strofe. Măsurariul acesta cu cifra 7 ni-l propune însuşi Eminescu, în *Sărmanul Dionis* (publicat în 1872), dată la care presupunem că poetul se gândea la structura volumului său de versuri". Din păcate, aşa cum recunoaşte însuşi N. Georgescu: „Se ştie că lui Eminescu nu i-a plăcut volumul său de versuri. Una din cauze este şi aceasta [la care, bineînţeles, devotatul Maiorescu nici nu visa]: cuprinsul stabilit de el, o adevărată structură iniţiatică, nu se regăseşte în cartea tipărită." Este ca şi când editorul ar fi cunoscut asemenea structură iniţiatică şi ar fi trecut peste prescripţiile ei, ceea ce contravine *tuturor* faptelor cunoscute de noi şi chiar imaginabile în cadrul acestor fapte. De ce nu ne-o redă autorul acestui articol, care continuă de altfel să ne iniţieze şi în lucruri care nu au nimic de-a face cu tema propusă, printre care şi această informaţie: „Aflându-se la câteva grade deasupra orizontului, oricum luceafărul este o stea oblică. El caută colţul universului pe direcţia sa oblică, spre genunea lui." Aş putea să par ironic şi nu sunt şi mi-am vrut mâna uşoară: de tristeţe pentru atâta sârg zadarnic, inspirat de malefice constelaţii.

Petru Creţia

*) De remarcat, ca detaliu de epocă, numerotarea cu *n** a fiecărei a doua pagini a fiecărei coli; indicaţia arată că aceea este ultima coliţă rezultând din împăturirea unei coli de tipar în 16.

**) Ştiam că din cele 61 de poezii ale ediţiei princeps (socotind *Mai am un singur dor* cu cele trei variante drept o singură poezie), 17 sunt inedite. Maiorescu dă drept inedite şi cele 6 poezii publicate în „Familia".

***) Cât a trăit poetul, Maiorescu n-a schimbat, între ediţia I şi a III-a, nici organizarea volumului şi nici măcar paginaţia lui, convins că dăduse un text *ne varietur.* S-a mulţumit să adauge, la ediţia III, cele trei poezii pe care le considera ca provenind de la Eminescu din perioada aceea: *La steaua, De ce nu-mi vii* şi *Kamadeva.* Atât i s-a părut cuviincios câtă vreme poetul trăia şi se putea admite că este în cauză propria lui voinţă.

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

„Vocea Patriotului Naţionale“

AM CITIT rareori *Vocea României* şi ţin să-mi exprim public regretul. Pentru că există riscul ca, după alegeri, oficiosul prezidenţial să fie mai puţin distractiv. Spun asta avînd în vedere numărul său din 21 octombrie, în care, de-a dreapta programului electoral al preşedintelui Iliescu, se poate citi:

„Prostia celor mici provoacă ipocrizia celor mari. Cum adevărul nu place mulţimilor, a le minţi, în scopul aservirii lor, este o chestie de regie! Mulţimile nu au minte, au sex! Ele nu trebuiesc trezite, ci fecundate. *Liderii mari sunt cei ce urcă în paturile lor şi le violează de voie.* (Sublinierea nu îmi aparţine). Nu veţi auzi curînd protestele mulţimilor siluite. Din nefericire pentru România, nici măcar violatorii mulţimilor ei nu au statură! Ce mai înseamnă să fii electorat bucureştean şi să te culci cu Victor Ciorbea, ori electorat clujean şi să comiţi un adulter cu Gheorghe Funar? Ne putem încă de pe acum aştepta ca, la trei noiembrie, o nouă 'convulsie feminină' să aducă în iatacul României impotenţe remarcabile. Să laşi o ţară sub comanda ipocriziei unor falşi bărbaţi înseamnă să o condamni la infertilitate. Ceea ce s-ar putea întîmpla dacă neputincioşii Opoziţiei, urcaţi cu forţa în patul public de ipocrizia de rit feminin a electoratului ei, vor trebui să-şi dovedească bărbăţia inexistentă.“

Acest licenţios citat (greu de scurtat) face parte din articolul *Atenţie la ipocrizie!* al d-lui Claudiu Iordache, pe care, în ciuda oscilaţiilor sale (ori poate chiar şi datorită acestora), un critic apolitic l-a numit cîndva: *Un Hamlet al Revoluţiei române.* N-am înţeles atunci de ce a fost comparat *eroul timişorean* cu cel shakespearian, întrucît tragedia celui de-al doilea nu pleacă de la un simulacru de revoluţie luat drept altceva, ci de la un fratricid învăluit în mister. Acum, cînd lucrurile s-au mai clarificat, mă gîndesc că subconştientul i-a jucat distinsului critic apolitic o festă, chiar dacă el este un om de carte şi nu ar fi putut să-şi numească eroul: *Un Hamlet al loviturii de stat.*

În ce mă priveşte, l-aş lăsa totuşi pe Hamlet în pace, întrucît, oricum ai da-o, cele două personaje nu au cît de cît de a face unul cu celălalt. După felul decis în care combate, l-aş compara pe stimabilul nostru erou, care, de la o vreme, riscă să treacă neobservat, cu celebrul Rică Venturiano. Fără intenţia de a-l minimaliza, ci dimpotrivă. Fiindcă, deşi Caragiale nu-l prea vorbeşte de bine, acest studinte în drept şi publicist nu era nici el fitecine. Şi fiindcă, oricum, - sau mai precis, cu toate că îşi pierduse uzul raţiunii de cînd o văzuse - el a confundat iatacul Ziţei cu al Vetei şi nu cu al României, ca noul publicist de la *Vocea Patriotului Naţionale.*

Dar s-o luăm metodic şi să analizăm pe rînd afirmaţiile din citatul de mai sus, prin care autorul ar vrea să ne facă să înţelegem că patria nu poate să înainteze *pînă în mileniul trei* decât cu actualii conducători ai ei.

Prostia celor mici provoacă ipocrizia celor mari susţine, cum nu se poate mai clar, fostul nostru revoluţionar plasîndu-şi teoria în contextul actual şi aducîndu-ne aminte că românii sînt proşti (aşa cum a spus mai an chiar domnul profesor Brucan). Urmînd acelaşi filozof şi aceeaşi filozofie, comentatorul oficiosului prezidenţial mai scrie: *Cum adevărul nu le place mulţimilor, a le minţi, în scopul aservirii lor, este o chestie de regie.* Nu mă voi întreba de unde ştie. Voi trece, fără comentarii, la contribuţia sa proprie care pleacă de la constatarea: *Mulţimile nu au minte, au sex! Ele nu trebuiesc trezite, ci fecundate.* Voi risca observaţia că nu e obligatoriu să ai sex şi să nu ai minte ori să ai minte şi să nu ai sex, chiar dacă asta nu se poate afla din enciclopedii ori din DEX. Cît despre *lucrul acela* despre care distinsul domn vorbeşte mai mult decît i-ar fi cerut demonstraţia mă tem că el nu se poate face în somn. Prin urmare, dacă mi se permite, voi spune că, înainte de a fi fertilizate încă o dată, mulţimile ar trebui să fie, totuşi, trezite. În fine, voi aminti că, aşa cum sînt ele - cu sex şi fără minte - aceste mase largi-populare sînt cele care l-au adus în palatul regal pe mult iubitul nostru preşedinte. Lucru ştiut şi de dl. Claudiu Iordache, care ţine să precizeze: *Liderii mari sunt cei ce urcă primii în patul lor* (probabil, al mulţimilor) *şi le violează de voie.* Aşa o fi, dacă ne spune, după toate oscilaţiile sale, acest *Hamlet al Revoluţiei române.* Dar o întrebare tot mai rămâne: de voia lor (a mulţimilor) sau de voia lor (a violatorilor)?!

Deşi ni se explică (mură în gură) că *din nefericire pentru România, nici violatorii ei nu au statură,* nu e uşor ca lucrurile să fie clarificate. La prima vedere s-ar putea înţelege că, fără voia autorului, aici s-a strecurat o îndoială cu privire la actualii aleşi ai poporului. Da' de unde ! Aceştia sînt liderii lui cei mari, care, după cum ni s-a explicat, *au violat de voie.* Numai că euforia de la vremea aceea s-a terminat şi autorul se întreabă îndurerat: *Ce mai înseamnă să fii electorat bucureştean şi să te culci cu Victor Ciorbea, ori electorat clujean şi să comiţi un adulter cu Gheorghe Funar?* Aici demonstraţia bravului nostru erou şchioapătă din nou. Fiindcă liderul PUNR (cu care a comis adulterul electoratul clujean al PDSR) pînă nu demult a fost *un violator de voie.* De unde reiese că el ba are ba nu are statura unui bărbat impunător care ar putea să fetilizeze întregul nostru popor.

Dar să nu ne mai pierdem în amănunte de felul acesta care ne-ar putea încurca şi mai rău. Să trecem, în sfîrşit, la concluzie care nu lasă loc pentru nici o confuzie. Ea sună astfel: *Ne putem încă de pe acum aştepta ca, la trei noiembrie, o nouă 'convulsie feminină' să aducă în iatacul României impotenţe remarcabile. Să laşi o ţară sub comanda ipocriziei unor falşi bărbaţi înseamnă să o condamni la infertilitate. Ceea ce s-ar putea întîmpla dacă neputincioşii Opoziţiei, urcaţi cu forţa în patul public de ipocrizia de rit feminin a electoratului ei, vor trebui să-şi dovedească bărbăţia inexistentă.*

Întrucît sînt de modă veche şi consider că, indiferent de subiectul său, un text semnat de o femeie trebuie să rămînă relativ pudic, voi trece peste unele sintagme psihanalizabile cum ar fi *convulsiile de rit feminin ale electoratului* ori *patul public.* Mă voi mărgini să constat că, oricît i-ar impune *onorabilului revoluţionar* statura *adevăraţilor violatori,* eu înclin să cred că ar fi prea tîrziu să mai vină dl. profesor Silviu Brucan cu preşedintele Iliescu şi cu alţi bărbaţi luminaţi din jurul domniei sale ca să fertilizeze încă o dată tot ce le iese în cale.

■

Monument dedicat lui Tristan Tzara

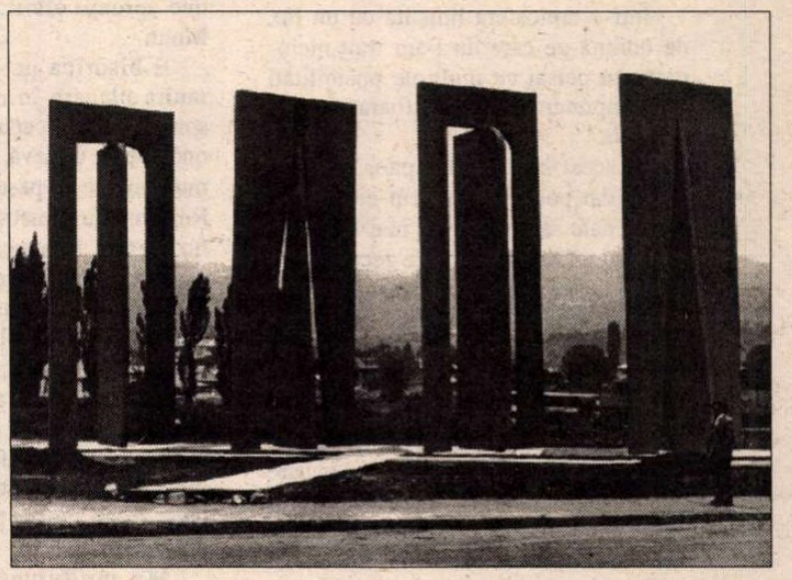

MARŢI, 8 octombrie 1996, către prânz, s-a dezvelit la Moineşti, în prezenţa autorităţilor orăşeneşti locale şi ale judeţului Bacău, precum şi a unor invitaţi de marcă sosiţi din Elveţia şi din îndepărtata Japonie, monumentul de mari proporţii realizat de sculptorul german Ingo Glass (originar din România) şi închinat mişcării DADA, al cărei părinte a fost moineşeanul Tristan Tzara, poet mai întâi român şi apoi francez de reputaţie mondială. Totul s-a înfăptuit din iniţiativa Asociaţiei culturale „Tristan Tzara“ şi sub înaltul patronaj U.N.E.S.C.O., sprijinite de un grup de sponsori din ţară şi străinătate, locuind în Moineşti, Oneşti, Bacău, Târgul-Ocna, Bucureşti şi Zürich.

Au rostit cuvântări omagiale Secretarul general al Comisiei Naţionale pentru U.N.E.S.C.O., Prof. univ. Mircea Ifrim care a dat citire mesajului trimis de la Paris de Ambasadorul României pe lângă U.N.E.S.C.O., criticul de artă Dan Hăulică, criticul literar Geo Şerban, istoricul şi criticul de artă Radu Bogdan care a transmis totodată salutul conducerii Uniunii Scriitorilor din România şi al direcţiei revistei *România literară,* Prof. Tomohiko Ohjira, de la Universitatea din Hokkaido, oraşul Sapporo, Anne-Chantal Petter de la Fundaţia culturală elveţiană „Pro Helvetia“, Raimund Meyer de la Kunsthaus din Zürich, Prof. Nicolae Creţu de la Universitatea din Iaşi, Vasile Ailincăi, viceprimarul oraşului Moineşti, şi Vasile Roboiuc, preşedintele Asociaţiei culturale „Tristan Tzara“.

În după-amiaza aceleiaşi zile s-a desfăşurat o „masă rotundă“ dedicată lui Tristan Tzara şi mişcării Dada, urmată de ceremonia decernării premiilor Concursului naţional şi internaţional de poezie „Dimensiunea Tristan Tzara“. Programul s-a încheiat cu un concert, în sala „Ateneu“ a filarmonicii din Bacău, unde Academia de arte din Iaşi a prezentat o suită de piese instrumentale dedicate lui Tristan Tzara, finalul culminând cu compoziţia muzicală pe versuri de acelaşi autor, operă de sugestiv umor grotesc semnată de Felicia Donceanu şi susţinută de vocea şi gestica expresivă a Georgetei Stoleriu. Tuturor oaspeţilor şi celor ce şi-au dat concursul li s-a oferit apoi un banchet de despărţire.

Principala acţiune a marcat-o desigur prezenţa impunătoare a monumentului creat de Ingo Glass, operă din beton, de culoare cărămizie, în largi planuri perpendiculare pe sol, ce surprind prin aparenta lor suplete şi uşurime, conferind întregului simplitate, claritate şi eleganţă, într-un spirit de sinteză modern, de sorginte constructivistă. Ingeniozitatea soluţiilor formale - gândite a compune cu spaţiul într-un dialog al plinurilor cu golurile, al verticalelor cu orizontalele, supuse unei savante regii a rigorilor geometrice - reţine cu promptitudine atenţia privitorului, solicitându-i în mod agreabil receptivitatea. Căci deşi viziunea plastică a lui Ingo Glass se înscrie, conceptual, în aria de preferinţă a rezolvărilor abstracţioniste, sculptorul a găsit modalitatea inserării unui element realist, recurgând la acel decupaj sobru-graţios al literelor, care, lăsându-se citite fără efort, revelează esenţa mesajului evitând a aluneca în banal. Intervine aici şi ritmul compoziţional al întregului, contrapunctat de succesiunea aerată a însemnelor D-A-D-A concepute asemenea unor porţi imense, care îşi sprijină silueta pe baza perfect plană, unde sunt încrustate literele T-Z-A-R-A. Putându-se păşi alert pe ele şi circula cu dezinvoltură printre aceste spaţii conexe şi porţi arcuite înălţate spre cer, se crează astfel, sub imperiul monumentalităţii, o dinamică aparte care însufleţeşte ansamblul, înfrăţindu-l cu omul. Ne aflăm negreşit în faţa unei realizări plastice originale, care prin virtuţile ei se înscrie în circuitul valorilor sculpturale universale, depăşind strictul interes autohton.

Nu se reduce însă totul la faptul că monumentul a fost inaugurat. El trebuie întreţinut cu grijă şi consecvenţă, sustras periodic degradării, ca să nu mai vorbim de acele detalii care din felurite cauze - să sperăm că doar de moment - au fost soluţionate cu titlu provizoriu, lăsând să transpară unele imperfecţiuni uşor remediabile. Urmează aşadar ca o seamă de îndreptări să-şi afle într-un viitor cât mai apropiat transpunerea în fapt cea mai adecvată, respectându-se întocmai instrucţiunile sculptorului care cu o rară generozitate - căci fără perceperea vreunui onorariu - a dăruit moineştenilor opera sa cea mai importantă de până azi.

Radu Bogdan

INEDIT

Scrisori către Alexan

Publicăm în acest număr scrisorile inedite trimise lui Al. Rosetti de cunoscutul pictor Eugen Drăguţescu. Ele fac parte din fondul Liviu Călin-Gheorghe Rosetti din care am mai publicat în nr. 9/1996 al *României literare*. Poate părea „rătăcită" scrisoarea arheologului Dinu Adameşteanu. Ea este scrisă în continuarea celei semnate de Eugen Drăguţescu, pe aceeaşi hârtie de corespondenţă, expediată la 23. X. 1941. Rândurile trimise din Atena în 1960 sunt aşternute pe o ilustrată reprezentând Acropole. Tot pe o ilustrată, din Roma, de această dată, sunt expediate gândurile lui Eugen Drăguţescu din 11. XII. 1969 împreună cu cele ale lui Al. Niculescu şi G. Caragatu. La scrisoarea din 5. III. 1961, Al. Rosetti notează sus, pe pagina I: *răsp. 20.3. Să scrie la muzeu*, dedesubt un alt rând, cu un nou răspuns în 23. 3. '61: *Desenele luate de soră în '60!* Scrisorile din 9. III. 1966 şi 26. VII. '72 sunt scrise pe hârtie cu antetul: Instituto della Enciclopedia Italiana, Fondata da Giovanni Trecca, redazione.

Mulţumim Elenei Ghirvu-Călin şi arh. Gheorghe Rosetti, datorită lor s-a putut publica această corespondenţă.

Andriana Fianu

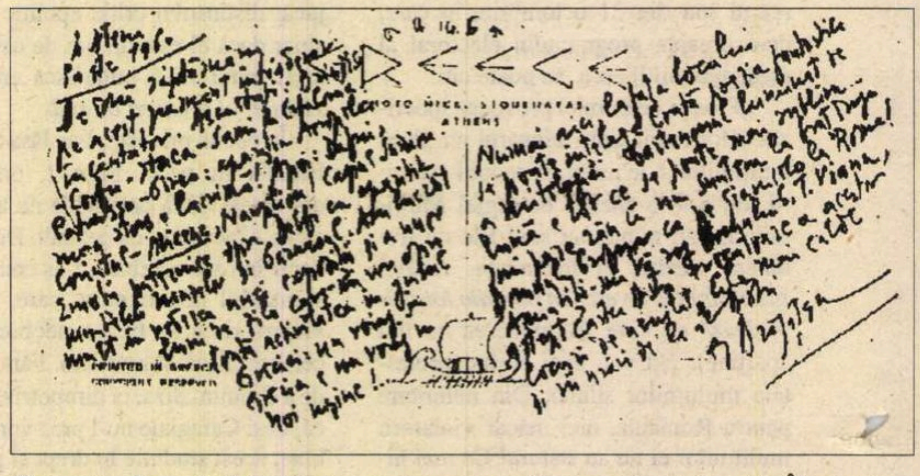

Târgovişte, 5. VI. 939

Mult respectate Domnule Profesor,

Permiteţi-mi vă rog să vă prezint modestele mele felicitări şi urări pentru intrarea D-voastră în Parlament. Aş fi foarte fericit domnule Profesor dacă aţi crede sentimentele mele cele mai sincere de bucurie când am citit vestea aici la oştire. Am plecat de atâtea ori mulţumit de lângă D-strâ, că mi-a fost imposibil - acum să nu vă înşir câteva cuvinte.

Ca mulţi alţii, sigur, care şi-au găsit totdeauna un reazem în sufletul D-vstră deschis tuturora vă urez şi eu, cu toată inima, să trăiţi.

Eug. Drăguţescu

Călimăneşti, 16/VII.1939

Mult stimate domnule profesor,

Într-o atmosferă liniştită cu un lux de odihnă pe care nu l-am trăit niciodată, un peisaj cu multiple posibilităţi de compunere mă leagă toată ziua de acuarelă.

În acest binevenit repaos, în care mi-aţi dat posibilitatea prin ajutorul şi cărţile date să pot respira mai uşor, mă gândesc tot timpul la acele zece minute în care mi-aţi vorbit cu atâta inimă.

Am aşteptat-o, domnule profesor, cinci ani.

Cu o încăpăţânare care de multe ori mi-a zdruncinat complet viaţa, am străbătut în acest timp tot hăţişul de reavoinţă, am luptat să-mi fac un oarecare nume prin desene de la reviste şi prin cele două amarnice expoziţii, care e adevărat că mi-au dat multă încredere, dar m-au obosit prea mult. Toate eforturile mele şi-au găsit o mângâiere tot lângă D-voastră, prin încrederea pe care mi-aţi acordat-o să ilustrez cartea lui Stoian.

A fost prima satisfacţie.

A doua m-a găsit într-o dezorganizare sufletească pe care încercam să o înlătur alergând toată ziua pe stradă.

Cuvintele D-voastră mi-au dat multe speranţe. Aveam nevoie de ele. Şi voi şti să le preţuiesc cu atât mai mult cu cât sunt singurele pe care le-am încercat.

Domnule profesor, nu mi-am înşirat pe aceste două pagini, lacrimile. Entuziasmul meu avea însă nevoie de această spovedanie de mulţumire.

Cu speranţa că nu v-a plictisit, vă rog să primiţi respectuoase salutări,

Drăguţescu

Roma, 25. II. 40

Stimate Domnule Profesor,

Am fost cuprins de o mare bucurie în ziua când am citit scrisoarea D-vstră. Erau primele rânduri venite din ţară şi plăcerea a fost prea mare că erau tocmai... de la dl. prof. Rosetti.

M-am simţit şi aici urmărit de sprijinul D-vstră care-mi face atât de mult bine şi-mi dă încredere.

E, poate, cea mai mare mândrie a mea, domnule Profesor.

M-am plimbat în acea zi cu gândul numai la D-voastră şi cu ochii în Piaţa di Spagna, piaţă pe care am cunoscut-o în cea dintâi zi romană şi care de atunci, prin Giardino de Lago şi Pincio, trec aproape zilnic. Pentru Trinita dei Monti.

E biserica pe care o privesc cu multă plăcere în mirifica ei siluetă, spre seară în început de amurg şi-i spionez de pe undeva, toată paleta acestor monumente de peste atâtea sute de ani. Rezemat de o piatră rece de pe Babuino, veşnic întunecat, aştept de atâtea ori să-i adoarmă umbra obeliscului ca să rămână - deasupra treptelor învineţite, o erupţie de blond, lângă trei palmieri, pe cel mai cald albastru de cer.

După ce atâţia ani, cu cărbunele în mână, am privit în ochii posomorâţi ai unor oameni, n-aş fi crezut vreodată să mă opresc cu atâta dragoste în faţa unor ziduri numai pentru satisfacţia de a preţui un peisaj.

Mă mulţumeşte programul de acum. Dimineaţa prin muzee şi galerii, din cele văzute deocamdată, prefer Galeria Corsini unde lângă El Greco, Tintoretto, Breughel şi alţii, am găsit o pânză de care vreau să mă apropii mai mult cu o copie: G. Giuseppe Labre a unui oarecare Cavallucci. După amiezile în atelier, iar duminicile obişnuitul concert la Adriano.

Serile apoi, noaptea târziu, nestingherit de nimeni, cobor la un bun prieten - aparatul de radio pentru ora de muzică simfonică a unui post german. E prilejul cel mai bun să-mi privesc ziua în întuneric şi fotoliu, lângă aparat.

Într-o asemenea seară, când mă simţeam aproape de D-voastră, am zâmbit mulţumit lui Stoian. Pentru „Hotelul maidan" care mi-a îndreptat paşii altădată - ca desenator - spre „Cultura naţională".

Fac multe plimbări - domnule Profesor. E poate şi neliniştea vremurilor care mă face să le forţez, ca s-o depărtez. Cine ştie dacă nu ne sunt numărate cu multă zgârcenie zilele de aici.

Pe Gianicolo, astă-seară în solitudinea unei plăcute plimbări, m-am oprit pe o bancă la umbra pinilor în lună cu impresiile minunatului concert de astăzi. Mi-au alergat gândurile la un moment dat, pe peron, în faţa vagonului românesc, care ducea acum câteva zile pe d. Sidorovici după ce lăsase o bună simpatie pentru ţară în sufletul italienilor. În pulsaţiile farului, au sosit atunci şi încrederea în cele două mari avuţii ale noastre discutate mult şi cu multă admiraţie şi poate chiar cu o uşoară invidie - aici: Petrolul şi Regele.

În lumina lunii de aici şi a dor de la noi, am coborât - liniştit.

Mă opresc, domnule Profesor, cu datoria mea de a vă mai trimite din când în când, câteva rânduri. Iertaţi-le toate stângăciile observate. Sunt prea singur, n-are cine să mi le suporte, iar vina mea e prea mică dacă toată dragostea multă care se zbate în mine, se îndreaptă - aşa cum se poate mărturisi - unui profesor.

Eug. Drăguţescu

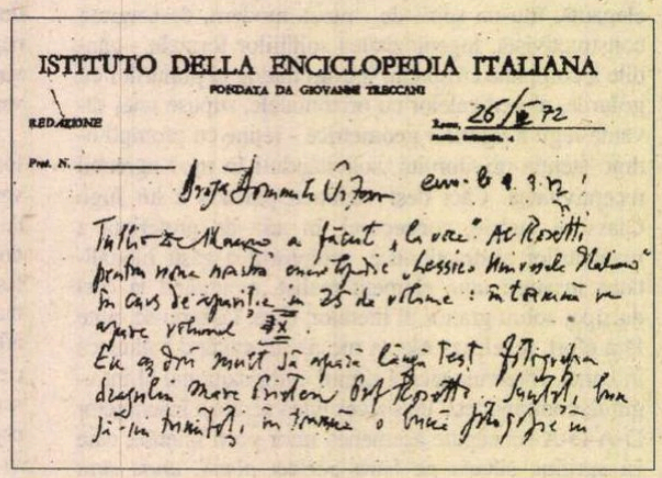

ISTITUTO DELLA ENCICLOPEDIA ITALIANA

FONDATA DA GIOVANNI TRECCANI

REDAZIONE

Roma, 23.X.941

Mult stimate şi iubite Domnule Profesor,

Profit de bunătatea D-lui Solacolu pentru a vă trimite împreună cu Adameşteanu câteva rânduri.

Nu v-am răspuns imediat aşteptând mai întâi sosirea D-lui Prof. Lambrino pentru clarificarea situaţiei mele. Îl aşteptam toţi cu cea mai mare nerăbdare. Aş fi foarte mulţumit să pot rămâne până în Mai când va avea loc expoziţia şcoalei care vreau şi vrem toţi de la Secţia Artistică, să fie cât mai reuşită.

Lui Bucur, care atinsese un moment bun lunile trecute, i s-a agravat mult sănătatea în ultimul timp pierzând cu toţii şi speranţa medicilor. Momentan are o pauză mai bună, e însă mereu agitat cu Caetul şi Cărţile şi nu-şi poate pricepe nici o clipă datoria de a sta cât mai liniştit. Şi în permanenţă lângă el, spectacol de multe ori înfiorător, e sufletul cu toate sacrificiile într-adevăr mare, al doamnei.

Am urmărit, Domnule Profesor, o vreme, atât cât ne-au ţinut răbdarea şi nervii, odioasa campanie a intelectualilor de bâlci. Am urmărit-o cu toţii până la clarificarea D-strâ apărută într-un ziar şi care ne-a spus chiar prea mult.

Am fi prea fericiţi să avem un exemplar din opera D-lui Călinescu, dacă e posibil vă rog să ni-l trimiteţi. Un fost elev al d-sale, Coşeriu, e nerăbdător să o aibă cât mai repede sub ochi şi să o prezinte în presa italiană.

În speranţa să mai pot întârzia câteva luni în atelierul meu scump de aici, Vă rog să primiţi cele mai bune urări D-strâ şi *Editurii,*

Eug. Drăguţescu

Mult iubite Domnule Profesor,

Nu am reuşit să găsesc până acum un moment de linişte spre a vă putea scri. Abia acum ar fi dar Eugen mă sileşte să termin când n-am început.

Cu ajutorul D-lui Lambrino voi rămâne aici pentru încă 2-3 ani, ca bibliotecar la Accademie. Sunt atât de mulţumit de acest nou gest al D-sale şi nu ştiu cum şi când voi reuşi să-i mulţumesc.

Îl văd des pe Bucur cu toate că nu am nici o bucurie să aud de la doctor că este de aşteptat numai un miracol.

Va sfârşi şi el sub pinii blestemaţi ai Romei. Sic voluere Parcae.

De ce au vrut să facă diferiţi cocoşi şi găşte, mi-a fost silă, căci îmi aduce aminte de Prof. Iorga spre care au asmuţit pe nebuni şi nu s-au lăsat până nu l-au văzut jos.

E bine că s-a terminat.

Ca bibliotecar aş fi avut mare bucurie să am cartea scandalului în Accademie.

Sunt sănătos pe cât se pare şi aştept

ndru Rosetti

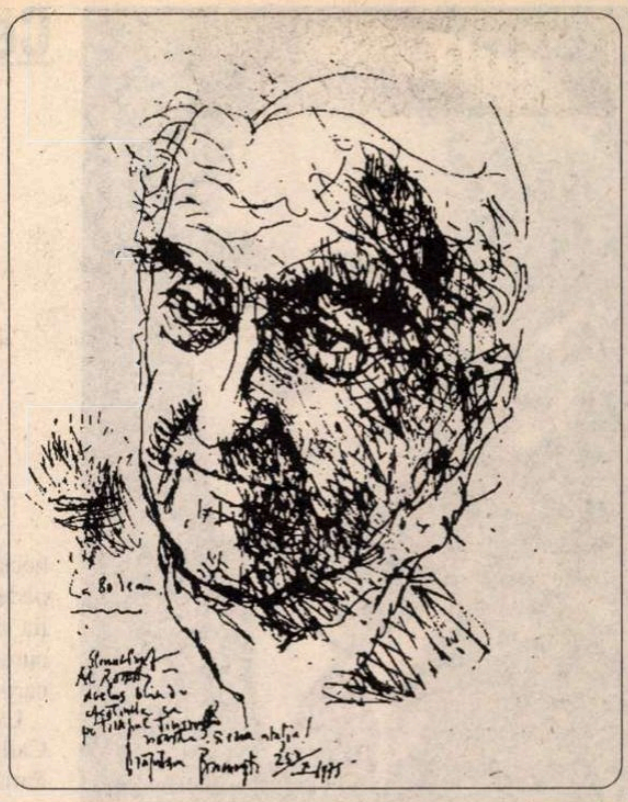

să văd pe Magistrul în valle Giulia.

Pentru D-voastră cele mai curate gânduri şi neclintită admiraţie.

Al D-voastră, Adameşteanu

Atena, Paşte 1960

De două săptămâni pe acest pământ într-adevăr încântător. Ascultaţi: Brindisi-Corfu-Itaca-Sami în Cefalonia, Patrasso-Pireo: apariţia Acropolei mi-a stors o lacrimă! Apoi: Dafin, Corintul-Micene, Nauplion! Capul Sunion. Emoţii puternice spre Delfi cu apariţia Muntelui Muzelor şi Parnasul. Am lucrat mult în vederea unei expoziţii şi a unor luni de zile care-mi vor opri toată activitatea în jurul Greciei: un voiaj în Grecia e un voiaj în noi înşine!...

Numai aici, la faţa locului, se poate înţelege toată poezia fantastică a mitologiei. Partenonul luminat de lună e tot ce se poate mai sublim. Îmi pare rău că nu suntem la braţ, dragă Domnule Profesor, ca pe Gianicolo la Roma! Amintiţi-mă (?) vă rog Domnului T. Vianu, aştept cartea D-stră evocatoare a acestor locuri de neuitat. Cele mai calde şi vii urări de la al d-voastră.

Eug. Drăguţescu

Roma, 5/III. 961

Dragă Domnule Profesor,

De câteva zile ne-am întors la Roma după un lung voiaj de opt luni de zile în California, Mexic (unde am avut 2 expoziţii mari f. bine reuşite din toate punctele de vedere) plus o raită prin Europa la Paris, Amsterdam şi Londra; ultima o vedeam pentru prima dată cu extraordinarele ei muzee!! Şi la întoarcere găsesc biletul D-stră. Lansări plus Cartea Greciei şi poeziile lui Eminescu, Arghezi: Vii mulţumiri! În S. V. şi la Paris am luat multe date interesante din viaţa lui Brâncuşi despre care am avut şi două conferinţe în acest drum. Am adunat mult material în vederea unei cărţi care să face singură. E emoţionantă viaţa marelui nostru artist considerat pretutindeni ca cel mai mare sculptor al timpului nostru şi poate numai peste o sută de ani lumea îl va vedea în lumina lui unică. Atunci când timpul va răsturna mulţi idoli din artiştii de azi! Eu l-am cunoscut bine la Paris după război şi m-a îngrijit ca un părinte timp de o lună de zile, fiind bolnav de ulcer.

Şi acum la lucru.

Am o mare rugăminte pe care o împărtăşesc celor 3 dragi profesori la Bucureşti, D-stră, D-lui Prof. G. Oprescu şi D-lui T. Vianu. Am neapărată nevoie de cât mai multe fotografii din Hobiţa-Peştişani lângă Târgu Jiu, unde s-a născut: bine ar fi dacă ar mai exista casa în care s-a născut. O panoramă a satului, câteva căsuţe caracteristice şi porţile locului la intrarea în case. Apoi, dacă s-ar putea identifica crâşma unde a lucrat la Craiova între 10 şi 14 ani. Sigur că nu mai există dar câteva fotografii ale oraşului m-ar interesa. Neapărat Şcoala de Arte şi Meserii din Craiova unde a fost elev. Şi eventual date din arhiva şcoalei cu fotocopii referitoare la Maestru. Asemeni, datele de la Şcoala de Arte şi Meserii din Bucureşti unde s-a laureat în 1902. Sunt sigur că Dl. Prof. Oprescu ar putea să-mi procure destul material din anii tinereţii lui Brâncuşi, de pe la cei ce l-au cunoscut. Orice date - bine controlate - îmi servesc pentru că le trec eu apoi prin moara mea care e mereu trează când e vorba de Brâncuşi.

Neapărat câteva fotografii din Târgu Jiu cu viziuni cât mai reuşite cu Coloana fără sfârşit, Poarta Sărutului şi Masa rotundă din parc.

E evident că voi susţine eu dacă nu tot, o bună parte din cheltuieli, iar în carte voi menţiona persoanele care m-au ajutat şi semnala originea fotografiilor.

Înţeleg că e nevoie de timp pentru adunarea materialului, aş fi cât se poate de fericit dacă, după ce aţi luat contact cu Prof. Vianu şi Oprescu, mi-aţi scrie că pot să trag o nădejde să primesc datele cerute.

Simt că bunul Dumnezeu mă ajută să scriu această carte şi care să sperăm, prin Brâncuşi, ne va face cinste la toţi românii. Brâncuşi n-a vrut să-şi comercializeze arta căreia i s-a dat tot de la vârsta de 4 ani când era păstor, cu briceagul în mână tăind lemnişoare toată ziua - la 14 ani, când a făcut din scândurile unei lăzi de portocale o vioară care a deschis ochii unui oarecare Greceanu din Craiova şi care s-a zbătut întrezărindu-i geniul, să-l înscrie la Şc. de Arte şi Meserii din Craiova, pe care o termină cu premiul I. Apoi Bucureştiul, drumul pe jos spre Paris şi lupta titanică. Rezistând în Cupola Franţei la o artă care în bună parte ne-a smintit mintea la toţi, ca să reziste el singur pe o poziţie de sihăstrie din care astăzi mulţi se adapă. În muzeul din Philadelphia unde sunt peste 20 de lucrări, vezi tinerele generaţii de la Belle Arte cum îi studiază opera cu o religiozitate emoţionantă. Atât deocamdată. Cu cele mai bune urări pe noul 1961. În aşteptarea răspunsului vă salută cu vii sentimente,

Eug. Drăguţescu.

P.S. A trecut aproape un an de când am dat D-lui Prof.Vianu câteva desene cu speranţa să fie vândut ceva iar banii toţi surorii mele, Elena Drăguţescu, Str. Aviator Iliescu 39, Bucureşti. Dacă nu s-a vândut nimic, sunteţi bun să reţineţi Dv., Al. Vianu şi Prof. Oprescu câte un desen, iar restul să fie dat surorii mele?

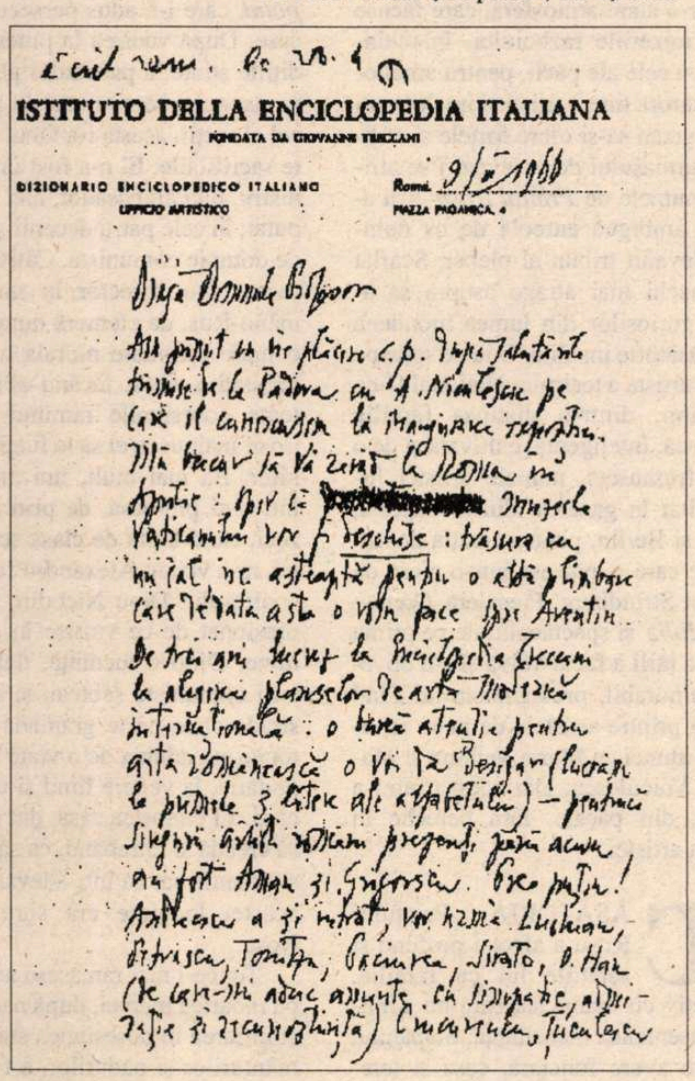

ISTITUTO DELLA ENCICLOPEDIA ITALIANA

FONDATA DA GIOVANNI TRECCANI

DIZIONARIO ENCICLOPEDICO ITALIANO — Roma 9/IV 1966

UFFICIO ARTISTICO — PIAZZA PADANIA, 4

Roma, 9/III/1966

Dragă Domnule Profesor,

Am primit cu vie plăcere c.p. după salutările trimise de la Padova cu A. Niculescu pe care îl cunoscusem la inaugurarea expoziţiei. Mă bucur să Vă revăd la Roma în Aprilie: sper că muzeele Vaticanului vor fi *deschise* : trăsura cu un cal ne aşteaptă pentru o plimbare care de data asta o vom face spre Aventin. De trei ani lucrez la Enciclopedia Treccani la alegerea planşelor de artă modernă internaţională: o bună atenţie pentru arta românească o voi da desigur (lucrăm la primele 3 litere ale alfabetului) - pentru că singurii artişti români prezenţi până acum au fost Aman şi Grigorescu. Prea puţin. Andreescu a şi intrat, vor urma Luchian, Petraşcu, Tonitza, Paciurea, Şirato, O. Han (de care-mi aduc aminte cu simpatie, admiraţie şi recunoştinţă), Ciucurencu, Ţuculescu - care fără îndoială e unul dintre cei mai interesanţi pictori - şi alţii.

În Biblioteca Centrală a Institutului, avem aproape toate enciclopediile din lume. Ne lipseşte mult Dicţionarul Enciclopedic Român din care au apărut 3 volume - mi l-a arătat Niculescu la Padova. L-am semnalat aici, Institutul doreşte să-l cumpere, deseori ne lipsesc date din România.

Sunteţi bun să interveniţi să fie trimis cu nota de plată? Se face multă propagandă câteodată inutilă, aici Dicţionarul ar servi mult. Pregătim o nouă publicaţie în 20 de volume care vor începe să apară (câte 3 pe an) în anul viitor. Având şi posibilitatea să semnalez „nuove voci", un curriculum esenţial al Prof. Al. Rosetti pe care am avut norocul să-l cunosc acum un secol (mi se pare!) şi care a devenit o personalitate, internaţional destul de cunoscută, mi-l puteţi aduce sau trimite? Nu poate să lipsească! Însă până la litera R vor trece vreo 3 ani. Timpul fuge însă nemilos şi vor trece şi aceştia repede ca zilele până în Aprilie când aştept la Roma telefonul D-voastră. Tel 641924 via del Babuino 196 (Piazza del Popolo).

Într-o îmbrăţişare, cele mai bune salutări,

Eug. Drăguţescu

Roma, 11.XII.69

Dragă Domnule Profesor,

Suntem într-o „HOSTARIA" romana şi ne reveniţi în faţa ochilor!... Vorbim cu toată afecţiunea depănând ani şi amintiri...

Bune urări de Sf. Sărbători şi un bun 1970, sperăm şi... la Roma... şi alături de toate, respectuoasa mea afecţiune. Niculescu. - Cu distinse salutări G. Caragatu, Leonora Drăguţescu

Eug. Drăguţescu

Roma, 26.VII. 72

Dragă Domnule Profesor,

Tullio De Mauro a făcut „la voce" Al. Rosetti pentru noua noastră enciclopedie „Lessico Universale Italiano" în curs de apariţie în 25 de volume: în toamnă va apare volumul X.

Eu aş dori mult să apară lângă text fotografia dragului Mare Prieten Prof. Rosetti. Sunteţi bun să-mi trimiteţi în toamnă o bună fotografie în alb şi negru ca să o pun din timp în schetar? V-aş fi recunoscător.

Când voi mai avea marea plăcere să vă revăd la Roma?

În Luceafărul sau în Viaţa literară, am citit cu viu interes interviul făcut de o fostă studentă a D-voastră, *Cultul prieteniei*... şi atâtea alte răspunsuri care mi-au adus în faţa ochilor Profesorul anilor între cele două războaie, apoi la Roma. Numai izbucnirea într-un râs sănătos rosettian e greu de amintit! Roma şi pinii şi fântânile ei Vă aşteaptă la o plimbare.

Cu drag, Drăguţescu

Prinţul Roşu a şi a fost ofiţer

ÎNTRE semnele de pe calendarul acestei toamne figurează şi centenarul scriitorului, ziaristului şi omului public Scarlat Callimachi (n. 1896), personalitate marcantă a perioadei interbelice şi a deceniilor care au urmat, până la trecerea sa în nefiinţă, în anul 1975. Făcând parte din generaţia Marii Uniri, numele lui era omonimul unui strămoş, luminatul domnitor care onorase istoria neamului ca domn al Moldovei în două rânduri, între 1806-1807 şi apoi între 1812-1819. A fost domn câteva luni şi în Ţara Românească în 1821 (februarie-iunie). Alţi trei domnitori din familie îl precedaseră pe tronul Moldovei în veacul al XVIII-lea: Ioan Teodor Callimachi (1758-1761), Grigore Callimachi (1768-1769) şi Alexandru Callimachi, rămas cu numele de „cel blând şi înţelept" (1795-1799). Întemeietorul familiei fusese Teodor zis Călmaşul, din părţile Orheiului, care luase de soţie pe Nastasia din Câmpulung unde se şi stabilise. Lui Vodă Grigore turcii îi tăiaseră capul la Constantinopol, iar Scarlat Callimachi fusese ţinut doi ani în captivitate în Rusia şi în 1821 otrăvit, fiind bănuit de simpatizant al Eteriei.

După mamă, Scarlat Callimachi, scriitorul, era nepotul marelui proprietar şi al omului politic Gheorghe Vernescu, de stirpe boierească şi el, care îşi avea un loc în camerele legiuitoare ale României de la finele veacului trecut, alături de reprezentanţi ai familiei de voievozi cu care se înrudea.

Copilăria şi tinereţea vlăstarului de familie domnitoare a decurs după cutumele şi tradiţiile clasei din care făcea parte, cu o serioasă instrucţie intelectuală şi cu însuşirea limbilor străine de circulaţie, cu sportul călăriei şi al vânătorii, practicate pe moşiile proprii sau la hipodromul Jockey Club-ului de la Băneasa. Ion Vinea, cu doi ani mai în vârstă, îşi amintea că l-a întâlnit în liceu, ca pe un tânăr sportiv şi vesel, foarte comunicativ şi fără aere nobiliare. Despre această copilărie strănepotul voievozilor mi-a vorbit de multe ori evocând casa părintească din Bucureşti, moşia familiei din Vlaşca şi cealaltă moşie din nordul Moldovei, de la Stânceşti, cu palatul clădit de vornicul Alecu Callimachi, unde el o apucase pe bunica dinspre tată, Zenaida. Multe sute de hectare de pământ şi pădure stăpânea familia şi la marginea Bucureştilor, în dreptul cartierului Tunari.

La 18 ani Scarlat Callimachi cunoaşte Parisul locuind la hotel Matignon proprietate a unui român şi aici e vrăjit de cărţi, de spectacole şi filme, de numele mari de actori ca Lugné-Poe, Rejane sau Le Bargy pe care-i vede jucând. Se declară primul război mondial dar viaţa metropolei de pe Sena nu se simţea ameninţată. Tânărul prinţ valah mai întârzie acolo încă un timp, dar până la urmă se întoarce acasă, este recrutat în Regimentul 4 Roşiori Regina Maria şi instruit la Şcoala Militară de la Bârlad. Intrarea în război a României îl mobilizează şi este trimis direct pe front iar escadronul lui, plasat în punctul fierbinte de la Oituz, pierde în 1917 jumătate din efectiv în încleştarea cu trupele lui Mackensen. Jumătatea rămasă în viaţă va lupta mai departe oprind într-o ultimă bătălie un atac de noapte al duşmanului şi transformându-l într-un şir de mogâldeţe care purtau uniforma kaiserului, înţepenite în gardul de sârmă ghimpată, aşa cum le vede el în dimineaţa ce a urmat. La acest ultim atac a murit comandantul pe care-l însoţea, căpitanul Stoenescu, şi tânărul sublocotenent, care purta cu el în raniţă volumul *Plumb* al lui Bacovia şi un volum de D' Annunzio, a avut atunci o criză de nervi cu hohote de plâns. Decorat cu *Coroana României* se revoltă când aude de semnarea păcii de la Buftea în 1918 şi împreună cu patru ofiţeri francezi, din trupele aliate ce ne veniseră în ajutor, Scarlat Callimachi trece în Rusia cu gândul de a ajunge pe ocolite în Franţa pentru a lupta mai departe. Pe solul rus e capturat de nemţi, împreună cu cei patru francezi, apoi a rămas liber prin retragerea celor care-i zălogeau. Va ajunge la Petersburg ca erou al unei idile cu o rusoaică, fostă reprezentantă a Crucii Roşii ruseşti din Moldova, apoi luând direcţia Arhanghelsk va ajunge la Murmansk unde, lipsit de orice mijloace, se va angaja într-o unitate a armatei britanice aflată acolo. În timpul cât stătuse la Petrograd a izbutit să ia legătura cu familia, prin Paris, şi să afle că părintele său murise cu câteva luni în urmă. Nu era clar ce rol avuseseră trupele engleze la Murmansk, în rândurile cărora el avea acum gradul de ofiţer, dar era mai mult ca sigur că ele fuseseră trimise ca să dea ajutor armatei albilor împotriva bolşevicilor. Lupte, însă, n-au mai fost după angajarea lui şi unitatea Majestăţii Sale s-a îmbarcat luându-l cu ea şi pe noul ofiţer angajat. Pe vasul care l-a dus până în portul englez Newcastle l-a cunoscut şi s-a împrietenit cu pictorul italian Massimo Campigli, fugit dintr-un lagăr german.

Întors în ţară, cel care-l descoperise pe Bacovia în raftul unei obscure librării din Bârlad şi îl purtase în raniţă în toiul bătăliilor va face cunoştinţă cu N.D. Cocea, în redacţia revistei sale *Facla* şi va debuta în literatură şi în publicistică. Luptătorul de la Oituz e un pacifist convins şi un democrat reformist pentru care problemele sociale au prioritate şi pondere. El e cucerit de mediul artistic bucureştean, frecventează cafeneaua Capşa, teatrele şi expoziţiile, se împrieteneşte cu Victor Eftimiu, Adrian Maniu, Ion Vinea, Minulescu, Marcel Iancu, Miliţa Petraşcu, Iser şi alţii. Succesele sculptorului român Brâncuşi la Paris au ecou şi în ţară, deschizând în Bucureştii acelui timp un registru de preţuitori şi simpatizanţi ai artistului, în frunte cu Tudor Arghezi. Concomitent, revista *Contimporanul* găzduieşte ideile noi şi aplicaţiile lor în domeniul literaturii şi artei. Grupului format în jurul revistei i se ataşează şi Scarlat Callimachi. El va figura şi ca director şi editor al revistei „de constructivism internaţional" *Punct* unde vor colabora: Victor Brauner, Ilarie Voronca, Marcel Iancu, Ştefan Roll şi tot grupul de la *Contimporanul* lui Ion Vinea.

Într-o atare atmosferă, care făcuse uitate mizeriile războiului, înlocuindu-le cu cele ale păcii, pentru ameliorarea cărora tineri artişti şi intelectuali nu pregetau să-şi ofere forţele şi utilitatea, urmaşului de voievozi i se atribuise numele de *Prinţul Roşu.* Cu această ambiguă aureolă de os domnesc devenit tribun al plebei, Scarlat Callimachi mai atrage asupra sa atenţia curioşilor din lumea mondenă cu o căsătorie insolită. O ia de soţie pe tânăra artistă a teatrului Naţional Dida Solomon, dintr-o distinsă familie evreiască. Inteligentă, cultivată şi de o mare frumuseţe, numele artistei fusese citat în gazetele din Budapesta, Viena şi Berlin, pentru creaţia deosebită pe care o avusese într-o piesă de August Strindberg. Piesa era *Domnişoara Iulia* şi spectacolul de pe prima scenă a ţării a făcut vâlvă şi s-a dovedit memorabil, protagonista lui fiind clasată printre artistele de mare renume de atunci ca Maria Ventura şi Marioara Voiculescu. Dar acest triumf a rămas, din păcate, fără pereche în cariera artistei.

CĂSĂTORIA Prinţului Roşu a afectat profund şi relaţiile lui cu familia, respectiv cu mama sa, care nu admitea o asemenea mezalianţă. Stăpânind o mare avere funciară, case şi terenuri, mama şi-a exclus fiul de la orice venit sau ajutor din partea familiei, iar când i s-a născut un nepot, vajnica aristocrată a admis să-l vadă doar pe el, fără a o cunoaşte pe cea care l-a născut. În consecinţă menajul literatului cu artista a avut mult timp ca bază materială sigură doar salariul de la teatru al acesteia, iar când s-au aplicat legile rasiale n-au mai rămas decât veniturile destul de întâmplătoare din scris. L-am cunoscut pe Scarlat Callimachi cu mult înainte de a fi ajuns în această situaţie, prin 1933, în redacţia ziarului *Aurora,* gazeta scoasă de Partidul Ţărănesc al doctorului Lupu, la care colaboram sub pseudonimul Ion Ardeleanu. Ne-a apropiat gustul pentru cărţile vechi, din care el deţinea piese de catalog şi incunabule. Ne făceam uneori cadou câte o stampă ieftină sau o carte mai rară găsită la anticar. Idealist incurabil, opţiunea lui pentru comunism numai prin această natură a personalităţii sale se poate explica. Investind totul în acest ideal n-a precupeţit nici un efort, activând intens ani la rând în *Comitetul Naţional Antifascist,* în *Blocul Democratic* şi în alte asociaţii de această natură şi înscriind personal la Tribunalul Ilfov titulatura *Amicii U.R.S.S.* Urmărit mereu de agenţii Siguranţei, târât prin tribunale, condamnat, închis şi internat în lagărul de la Târgu-Jiu, o risipă de energie şi de timp a fost şi perioada când a scos la Botoşani ziarul *Clopotul,* care i-a adus persecuţii şi procese. După venirea la putere, în condiţiile ştiute, a partidului pentru care îşi asumase toate riscurile posibile şi cel al vieţii, acesta i-a făcut uitate toate sacrificiile. El n-a fost uns nici ministru, nici ambasador, nici măcar deputat, în cele patru decenii şi jumătate de domnie comunistă. Câţiva ani doar fusese pus director la muzeul Româno-Rus, de efemeră durată. Om de o mare probitate morală a luptat cu greutăţile vieţii, făcând abstracţie de toate posesiunile familiei care s-au irosit înainte ca el să le fi ajuns moştenitor. Ba mai mult, îmi amintesc că într-o zi ploioasă, de prin anii cincizeci, când lupta de clasă scotea scântei, m-a vizitat Alexandru Ioanidi, fiul scriitorului Dinu Nicodin, foarte impresionat de ce văzuse în drum spre mine. Dintr-o locuinţă, dălhăuţii puterii comuniste scoteau şi aruncau în stradă claie peste grămadă mobilă şi tot ce era adunat de o viaţă într-o gospodărie, la vedere fiind şi teancuri de cărţi. El cunoştea casa, dar nu-i venea să creadă şi întrebând, ca să verifice, i s-a confirmat că într-adevăr locatar al acestei locuinţe era sora Prinţului Roşu.

Tot ce-i mai rămăsese acestuia după moartea mamei, după naţionalizare şi intrarea în posesiunea statului a pământurilor şi pădurilor, a fost o mică proprietate a familiei, în Franţa, în

luptat la Oituz englez

preţul căreia Scarlat Callimachi şi Dida Solomon-Callimachi au făcut drumul şi au petrecut mai mult de o lună la Paris, întorcându-se cu o maşină nouă Volvo. A fost în vara anului 1957 şi mi-au spus că îl revăzuseră acolo pe Brâncuşi, vizitându-l la atelierul său din Impasse Ronsin unde bătrânul maestru îşi primea oaspeţii, înconjurat de lucrări, machete, proiecte, câteva trunchiuri de copaci şi oferindu-le cafele, fructe ori un pahar cu vin. Povestindu-mi despre acea revedere, unde cafeaua pe care le-o servise gazda fusese fiartă pe vatra ţărănească din atelier, soţii Callimachi erau foarte bucuroşi că la vizita de atunci mai luaseră cu ei doi artişti români, ca să le facă cunoştinţă cu epocalul sculptor. Era vorba de pictoriţa Florica Cordescu şi de Eugen Jebeleanu, aflaţi şi ei în acel timp la Paris.

ACTIVITATEA literară şi publicistică a lui Scarlat Callimachi a rămas răspândită în publicaţiile vremii, ziare şi reviste, dar şi în cărţi şi broşuri. La fişierul B.A.R. peste douăzeci de fişe indică titluri de tipărituri, dintre care două sau trei despre lucrări în colaborare. Fişele înregistrează poezie, teatru, memorialistică, şi prezentarea unor figuri din istoria patriei, ca Ioan Vodă cel Cumplit, Dimitrie Cantemir etc... Debutul în poezie, în 1920, a fost culegerea *Frunze,* în 1927 publică *Alb şi negru* apoi, mult mai târziu, volumul *Ritmuri de clopote* cu un portret de Fred Micoş. Între lucrările mai cunoscute figurează *Căderea Babilonului* şi volumul apărut în Biblioteca ziarului Universul *Din cărţi vechi,* cu subtitlul „pagini privitoare la istoria românilor". Materiale de aceeaşi natură, publicate în foileton prin gazete, fuseseră strânse de autor într-un manuscris de peste 300 de pagini dactilografiate, căruia criticul Şerban Cioculescu i-a făcut o prefaţă. Depus la E.S.P.L.A. înainte cu 5 ani de moartea autorului, acest manuscris s-a pierdut. Mai am în păstrare, lăsate mie de autor, un manuscris de aproape 250 de pagini, pentru o editare postumă, dacă se va găsi editorul.

Post-scriptum la aceste însemnări ar putea fi nostima întâmplare din tinereţea lui Scarlat Callimachi care s-a petrecut în casa lui E. Lovinescu şi la care prietenul meu Anton Holban, care mi-a relatat-o, fusese de faţă. Într-o şedinţă a cenaclului *Sburătorul* fostul luptător de la Oituz citea nişte poezii mai moderniste, în vers alb şi structuri metrice mai puţin mecanice şi severe, la modul constructivist cum se zicea în epocă. Tradiţionaliştii sau păşunistii, cum fuseseră ei porecliţi, execrau acest gen de poezie, zicând că este opera alogenilor care vor să ne strice limba. Ei băteau monedă pe faptul că multe din numele care semnau în reviste nu erau destul de româneşti, aveau sonorităţi străine ori - risum teneatis - păreau suspect de poetice şi prea neaoşe. La această lectură în cenaclu asistase şi profesorul universitar George Murnu, traducătorul în versuri al *Iliadei* şi *Odiseei,* el însuşi poet de factură tradiţionalistă şi bun prieten al gazdei. Contrariat de sintagmele poetice ale tânărului Callimachi şi contaminat de spiritul celor de care pomenesc mai sus el i se adresase acestuia ultimativ:

- Spune-mi, domnule, ce te leagă pe dumneata de această ţară?

Cel somat atât de categoric a zâmbit şi pe un ton blajin i-a dat replica plin de bunăvoinţă:

- Dacă-mi puneţi o atât de gravă întrebare n-am de răspuns decât cu patru domnitori şi un mitropolit, stimate domnule profesor...

Întâmplarea a circulat în cafenea peste ani ca o diatribă împotriva păşuniştilor.

Vlaicu Bârna

Un poet din Bucovina

Ilie Tudor Zegrea

S-A NĂSCUT la 3 iunie 1949 în satul Sinăuţii-de-Jos, raionul Hliboca (Adâncata), regiunea Cernăuţi. A absolvit Facultatea de Litere (secţia limba şi literatura română) a Universităţii din Cernăuţi.

Un timp a lucrat în redacţia ziarului regional „Zorile Bucovinei", iar din 1977 este redactor în Redacţia principală de emisiuni în limba română a Companiei regionale de stat Cernăuţi de televiziune şi radiodifuziune.

A debutat cu versuri în presa din Chişinău, în 1964.

A publicat volumele de versuri: *Timpul ierbilor* (Ujgorod - 1977), *Navigator în septembrie* (Chişinău - 1983), *Crinul îngândurat* (Ujgorod - 1986), *Oglinda retrovizoare* (Chişinău - 1991).

Este preşedintele Reuniunii scriitorilor români din regiunea Cernăuţi.

Nebunul cu îngeru-n spate

Zilnic între orele cinci şi orele şapte
Vine-n tăcere nebunul cu îngeru-n spate.

Mă salută c-un zâmbet politicos, de departe,
(Are o faţă albă ca o filă de carte

Pe care-a rămas numai pagina, în colţul de jos)
Şi dispare la fel de repede şi misterios.

Şi n-ar trebui, desigur, să dau importanţă
Acestui fapt lipsit de nuanţă

Deoarece la plecarea lui nu se-ntâmplă nimic:
Rămân tot aşa de singur, încercând să despic

Noaptea pleşuvă şi tristă în cinci şi în şapte
Ca şi până la sosirea lui cu îngeru-n spate.

Şi moartea la fel, dimineaţa, mă salută din mers
Chiar de-alături, la numai două picioare de vers.

Iarnă totală

Zăpada sus, pe dealuri, decapitează îngeri
Cu părul lung ca urma de sanie la Pol,
Soldaţii strâng în braţe ecoul dulcei stingeri
Şi-au visele somate lângă-un perete gol.

La subsuoara lumii miroase-a plictiseală,
Tramvaiele gripate tuşesc în zori prinburg.
Într-un imperiu putred cu iarna lui totală
Popoare mici trag pleoapa râvnitului amurg.

Trosnind de ger, se-aruncă strâmbele cruci prin sate
Şi, vai, norocul nostru cel îngropat în prunci
Ghebos îşi saltă umbra prin alba-absurditate
Mimând ziua de mâine prin abur de spelunci.

Un fel de soare jalnic pe-o margine abruptă
Din mâneci scoate raze,-mpărţindu-le perechi -
Când primăverii care-i, Doamne, şi ea coruptă,
Când unei catedrale cu turle negre, vechi.

Uitate prin duminici de la-nceputul lumii
Rugile noastre sapă în subteran deani;
Cădelniţându-şi soarta peste ruine, ulmii
Învaţă-n taină şoapta grădinii Ghetsimani.

Şi doar la intervale egale, pe măsură
Ce vasele sangvine mai pâlpâie subit,
Codificat, Poetul, cu aburul din gură,
Îşi caligrafiază chiar propriul sfârşit.

Ce veac târziu...

Ce veac târziu şi ce colinde triste
Mută zăpezi din munţi mai spre câmpii,
Prin sate condamnate să existe
În golul dintre moarte şi tării.

Cetăţi şi târguri intră iar în comă
Vomând spre zori baloturi de gunoi,
Ospiciu-mpinge regele-n fantomă
Ca minutarul ora - sloi cu sloi.

De gări asediaţi, purtând pe faţă
Chiar umbra ţării,-n riduri şi priviri,
Noi alăptăm iluziile cu ceaţă
Şi stoarcem din sicrie amintiri.

Ce soartă? Care viaţă? Iată laţul
La gâtul nopţii - colier de os,
Lăsându-ne din vise numai zaţul,
Pictând cu moarte un Bizanţ stufos

Grav îngroşat cu linii realiste.

Ce veac târziu şi ce colinde triste!...

■

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Cunoaște-te pe tine însuți

„Măsură pentru măsură". Aura Călărașu *(Isabella)* și Zóltan Lovas *(Angelo)*

AȘA CUM mai scriam nu de mult, stagiunea a demarat în forță: cele mai importante teatre din țară au avut deja una sau chiar mai multe premiere, iar pînă în acest moment s-au desfășurat patru festivaluri de teatru. Și sîntem doar la sfîrșitul lunii octombrie. Nu mi-am propus să discut acum problema festivalurilor, scopul și utilitatea lor, în ce măsură reprezintă sau nu un eveniment teatral. Inflația de festivaluri este, deocamdată, de o bucată de vreme, o modă. Să vedem ce va rămîne și ce se va impune cu adevărat din punct de vedere valoric, cum se va preciza rolul fiecăruia.

Între 13 și 20 octombrie a avut loc la Arad cea de-a doua ediție a „Festivalului de teatru clasic". La prima ediție nu am participat, în concluzie nu pot aprecia comparativ ce s-a întîmplat anul acesta față de anul trecut. Intenția declarată a organizatorilor este de a da festivalului caracterul de tîrg de teatru. Spectacolele selectate din repertoriul ultimelor două stagiuni au fost prezentate atît pentru extraordinarul public de teatru arădean - și aici cred că este cîștigul real și cel mai mare - cît și pentru directori de festivaluri internaționale, oameni de teatru și regizori străini. Luînd pulsul și familiarizîndu-se la fața locului cu ce înseamnă modalitatea de a face teatru astăzi în România, directorii invitați au putut selecționa ce li s-a părut reprezentativ sau ceea ce îi interesează pentru profilul festivalurilor pe care le conduc. De regulă, programul unor astfel de personalități este făcut pe o perioadă lungă. Poți găsi un loc pe agenda lor dacă reușești să le faci cunoscut programul festivalului tău cu suficient timp înainte. Nu știu dacă acest lucru s-a întîmplat în cazul Aradului, prezențele străine nefiind numeroase. Directorul Festivalului de la Tampere, de exemplu, nu a putut sta decît primele zile și, în consecință, nu a putut vedea totul. Poate pentru ediția următoare și aceste aspecte organizatorice vor fi puse la punct, pentru ca „produsele" tîrgului să fie, toate, trecute în revistă și asta de cît mai mulți beneficiari externi. Pînă una, alta, principalul beneficiar a fost publicul din Arad, care a epuizat, la fiecare spectacol, biletele puse în vînzare, putînd fi conectat astfel la evoluția teatrului național, putînd aprecia ce loc ocupă Aradul în peisajul nostru teatral. Și asta nu e puțin lucru. În cazul acestui festival s-a optat pentru formula selecționerului unic: criticul de teatru Victor Parhon, care a fost și directorul artistic al festivalului, secondat de Ovidiu Cornea, director executiv și directorul Teatrului de Stat din Arad. Orice selecție, cît de obiectivă își propune să fie, are un anume grad de subiectivitate. Reușita este certă atunci cînd balanța înclină vizibil spre obiectivitate. Dacă urmărim doar numele regizorilor, lista capătă greutate: Silviu Purcărete, Mihai Măniuțiu, Cătălina Buzoianu, Tompa Gabor, Alexandru Tocilescu, Ștefan Iordănescu. Dacă ar fi să discutăm doar la acest nivel, putem constata absența lui Alexandru Dabija, Alexandru Darie, Victor Ioan Frunză. „Iulius Caesar", „Orfanul Zhao", „A douăsprezecea noapte" (Teatrul Maghiar Cluj) sînt spectacole importante, dacă nu chiar remarcabile, unele dintre ele și care se înscriau în tema festivalului, ridicînd indiscutabil ștacheta valorică. Nu cred că au cum să intre în topul reprezentativității fenomenului nostru teatral al ultimelor stagiuni „Omul care a văzut moartea" de Victor Eftimiu, în regia lui Mihai Manolescu (Teatrul Național din București) sau „Revizorul" de Gogol, pus în scenă de Mircea Cornișteanu la Teatrul „Nottara". Este un dezechilibru de forțe atunci cînd ai în festival „Phaedra", „Săptămîna luminată", „Woyzeck" și cînd erau alte spectacole, realmente reprezentative, de vîrf. Ideea de a invita „Woyzeck"-ul lui Tompa Gabor de la Teatrul „Bulandra" a fost inspirată și pentru că teatrul gazdă a avut în repertoriu, tot în stagiunea trecută, același text în montarea lui Alexa Visarion. Spectatorii din Arad au putut vedea două opțiuni interesante, și într-un fel complementare, plecînd de la aceeași piesă, competitive amîndouă din punct de vedere valoric. Organizatoric vorbind, lucrurile au funcționat perfect, eforturile fiind răsplătite în primul rînd de reacția extrem de favorabilă a publicului. Pregătirea viitoarei ediții a început chiar de acum. Sperăm, așadar, ca la anul să fie reunite la Arad numai spectacole de primă mărime pe care le vor vedea și selecta importante festivaluri internaționale.

În penultima seară a festivalului, teatrul gazdă a marcat și deschiderea stagiunii prezentînd spectacolul „Măsură pentru măsură" de Shakespeare, realizat de o echipă omogenă de creatori: regia - Ștefan Iordănescu, scenografia - Doru Păcurar, muzica - Ildiko Fogarassy. Costumele sînt semnate de Oana Botez. La acest început de stagiune se poate observa că Shakespeare ocupă primul loc al preferințelor regizorale. La Piatra Neamț se joacă „Mult zgomot pentru nimic" (regia, Alexandru Dabija), la București, „Cum vă place" la Teatrul Mic (regia, Nona Ciobanu) și la Teatrul „Nottara" o adaptare după „Cei doi tineri din Verona" (regia, Cătălin Naum). Shakespeare rămîne o mare tentație dar și o probă de foc pentru cei care-l pun în scenă (regizori, scenografi) sau care-l joacă. Aș vrea să remarc din capul locului o realitate, poate nu îndeajuns cunoscută de toată lumea, pusă în valoare cu multă iscusință de regizorul Ștefan Iordănescu: valoarea trupei din Arad. Am intuit mai demult că teatrul are, din punct de vedere actoricesc, resurse adevărate și am comentat asta de cîte ori am avut prilejul. Trupa este astăzi omogenă, acoperă, prin actori, toate registrele, este antrenată într-un joc profesionist și complex ca modalități artistice de expresie. Experiența actorilor maturi se îmbină fericit cu prospețimea, deschiderea și talentul tinerilor. Relația între ei este firească, fiecare oferă și primește, iar tipul acesta de comunicare, fundamental în teatru, se simte pe scenă. Actorii sînt concentrați în construirea personajului, ca parte în spectacol, dar și în dezvoltarea raporturilor scenice, asigurînd întregul coerent. Nimeni nu vrea să iasă în față apelînd doar la simple trucuri, ce-i drept, mult mai la îndemînă. Chiar dacă reprezentația pe care am văzut-o în seara de 19 octombrie a avut imperfecțiuni, nu majore și de aceea perfectibile, rodîndu-se, spectacolul își va căpăta greutatea pe care simțim că o are. Un actor foarte special, de o mare profunzime și sensibilitate este Ovidiu Ghiniță (*Vicentio*), aflat într-o formă excelentă. Un rol plin de nuanțe, solid face în *Lucio* Constantin Florea. Două apariții tinere, distribuite și valorificate foarte bine de regizor, sînt Zoltan Lovas (*Angelo*), pe care l-am remarcat acum doi ani în examenul de absolvire a Academiei de teatru și film din București, și Aura Călărașu (*Isabella*), o actriță care motivată și exploatată inteligent are toate șansele să se impună.

Scenă din spectacol. În prim-plan: Ovidiu Ghiniță și Zóltan Lovas

Într-un decor stil *art nouveau,* ca o alee de promenadă vieneză, în același timp o tribună pentru discursurile puterii, ducele *Vicentio* regizează practic un spectacol, o probă ca în basme, care are deviza „cunoaște-te pe tine însuți", cunoaște-ți bunele și relele ca să-i poți judeca drept, cu măsură, pe ceilalți, pe care ești pus să-i conduci. *Vicentio* își dezbracă haina puterii, care va atîrna, împietrită parcă deasupra lucrurilor ce vor urma să se întîmple, îmbracă haina duhovnicească, provocînd ca realitatea umană să se manifeste în deplinătatea decadenței ei. Ispita de a cădea în păcatul trupesc și sufletesc, nu din iubire, ci din plăcere, neasumîndu-și nici un fel de responsabilitate domină ducatul. Codoși, codoașe, bordeluri, temnițe, aranjamente, promisiuni făcute și neonorate. Victimă cade *Claudio,* cel care a îndrăznit să conceapă un copil înaintea căsniciei, dar cel care o iubește pe *Mariana* și vrea să fie soț și tată. El este condamnat de *Angelo,* cel însărcinat de duce să-i țină locul, la fel de imoral ca toți ceilalți, acuzîndu-l în numele puterii justițiare pe *Claudio*, acela care vrea să iasă din șirul compromisurilor. În prelungirea tribunei de la care se rostogolesc formulele goale și demagogice ale lui *Angelo,* se află un fel de arenă a minciunii, în noroiul căreia își vor tăvăli personajele, pe rînd, păcatul și adevărata față. Chiar Angelo este adus în arenă prin complotul pus la cale de duce, Isabella și Mariana, soția abandonată. Imoralitatea lui îl coboară și-l face egalul celor pe care îi acuză și-i condamnă cu aplombul puterii, care rămîne doar o formă goală, o haină pe care nu are cum să o îmbrace și să o poarte cu onoare și demnitate. Aparența și esența, obsesive la Shakespeare, sînt foarte subtil evidențiate de regizor, de scenograf, dar și de universul sonor (o construcție muzicală simfonică de mare rafinament) care are rolul unui comentator care aprobă sau nu, care arată cu degetul ce este fals și ce este adevărat. Ispitele sînt peste tot (mărul, ca simbol primordial pentru păcat este mereu prezent pe scenă), îi învăluie pe toți, judecători sau judecați. Nu poți formula verdicte cînd tu însuți ești compromis. Spectacolul regizat de duce este doar o poartă pe care le-o deschide celorlalți ca să se cunoască, o oglindă pe care le-o pune în față și care-i obligă să-și vadă adevăratul chip, vicios. În haine de călugăr, Ducele îi observă, îi provoacă, se cercetează și pe el continuu, îi dirijează din umbră, intervine treptat, devine ubicuu, prezența lui devenind, în toate situațiile, inevitabilă. Monologul Ducelui este de o mare forță actoricească, iar folosirea celor două traduceri ale piesei, una poetică și una mai riguroasă, mai tehnică, transformă momentul într-o scenă superbă, memorabilă, condusă cu măiestrie, ca de altfel întreg personajul, de Ovidiu Ghiniță. Laconic, ironic, ludic, insidios, mefistofelic chiar, Ovidiu Ghiniță impune rolul Ducelui în memoria noastră. De asemenea, scena aproape ireală, magică, a coruperii, a farsei celor două femei împotriva lui *Angelo* este puternică și senzuală, în același timp, excelent susținută muzical, coregrafic, vizual. Ambiguitățile sînt concentrate perfect aici, dedublarea în toate planurile, soluția demascării fiind rezolvată scenic cu multă intuiție. Cuplul Angelo-Isabella, Zóltan Lovas-Aura Călărașu, deși tînăr nu ezită, nu aproximează nici relația, nici personajele în identitatea lor. Și aparițiile lui *Lucio,* Constantin Florea, au savoare și consistență. Aceste momente din spectacol sînt cele mai rotunde, mai închegate, lucrate pînă în detalii (pentru a nu-și pierde semnul scenic, fumul care învăluie anumite situații ar trebui folosit doar atunci. Altfel, riscă să devină o folosire exterioară și neacoperită). Unele scene poate mai trebuie strînse, iar ritmul să aibă continuitate (în special în prima parte). Spectacolul lui Ștefan Iordănescu, al echipei sale și al trupei de actori din Arad este o dovadă artistică incontestabilă că și aici lumea caută, se frămîntă, există în sens creator într-o atmosferă teatrală vie. ■

Teatrul de Stat Arad: „Măsură pentru măsură" de Shakespeare. Regia: Ștefan Iordănescu. Scenografia: Doru Păcurar. Muzica: Ildiko Fogarassy. Costume: Oana Botez. Mișcare: Alexandru Bairactari. Distribuția: Ovidiu Ghiniță, Zóltan Lovas, Ion Vâran, Bogdan Costea, Constantin Florea, Doru Nica, Alexandru Bairactari, Călin Stănciu, Teodor Vușcan, Ioan Peter, Dan Covrig, Aura Călărașu, Gina Cazan, Liliana Balica, Ionela Bona.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Şuşară

Un argument al vitalităţii

ARTELE DECORATIVE trec de mai multă vreme printr-o criză profundă. Apăsate de utilitar şi de eticheta *minoratului* care le-a fost mereu asociată, dar pe care niciodată nu şi-au asumat-o, ele trudesc neobosit, cu tenacitate şi cu o revoltă surdă, să-şi redefinească statutul şi să-şi extindă cîmpul de cuprindere. Trauma de a fi mereu *ulterioare,* de a se anexa, într-un fel sau altul, expresiilor *majore,* de a comenta ambientul şi de a popula graţios spaţii deja definite, chiar dacă uneori ignorată sau voluntar exilată din orizontul lor moral, n-a ajuns nicicînd la cicatrizare şi cu atît mai puţin la o reală vindecare. Cu excepţia momentului 1900, cînd s-a produs o anumită relaxare spirituală şi cînd *decorativul* şi-a diseminat stilistica pînă la a deveni aproape un mod de viaţă, ele n-au cunoscut niciodată un autentic triumf, n-au agregat viziuni care ulterior să fie îmbrăţişate prin reacţii în lanţ şi nici n-au reuşit să se impună ca *modele.* Folositoare *practic* şi, cu puţine excepţii, infirme simbolic, special amenajate pentru bucurii de *interior* şi pentru declanşarea extazelor feminine, artele decorative au tot căutat pretexte pentru a se autodenunţa, pentru a-şi nega ereditatea şi a-şi repudia destinul. Şi pentru că orice aşteptare provoacă, acest pretext a sosit odată cu mutaţiile de accent de pe reprezentare pe limbaj, de pe semnificaţie pe semn, schimbare care a marcat întreaga expresie artistică în epoca modernităţii. Acceptînd subit această nouă realitate, decorativele şi-au fixat ca ideal imediat *defuncţionalizarea,* fuga de utilitar şi aspiraţia spre jubilaţia pură. Dar această eliberare, sprijinită pe o autonegare de fond, a semnalat cu promptitudine un nou impas: pericolul hibridizării şi riscul pierderii identităţii. Bijuteria, prin supradimensionare, mimează sculptura, ceramica visează şi ea, uneori cu rezultate spectaculoase - Mircea Spătaru, Mircea Popescu, Vasile Cercel etc. - impozanţa şi gravitatea statuarului, sticla face considerabile eforturi cam în aceeaşi direcţie. Ambiguitatea formelor, dincolo de performanţele tehnice, de insolitele jocuri de volume şi de spectaculoasa retorică a suprafeţelor, trădează, de cele mai multe ori, la fel de mari nesiguranţe şi ambiguităţi de gîndire. Pentru că miza minimală pe subminarea memoriei privitorului, pe desprinderea formei de funcţie, chiar dacă este generatoare de efecte nemijlocite, nu împinge lucrurile mai sus de pragul complicităţii. Vasul de ceramică sau de sticlă, care aparent este vas, dar în esenţă nu mai este vas, care captează senzorii în primul rînd pentru a-i perturba, nu reprezintă mai mult decît un mormînt gol, un cavou lipsit de substanţă sau, altfel spus, un simplu cenotaf estetic. Păstrarea unor date originare doar pentru a le dovedi inutilitatea, conservarea unor elemente generative numai pentru a le dizolva mai apoi în abstracţie, pot avea nenumărate consecinţe în psihologia receptării, însă mult mai puţine în planurile adînci ale creaţiei. Această ieşire din *decorativul funcţional* doar pentru a-l însămînţa pe cel *gratuit* nu face decît să sporească seria dificultăţilor fără a rezolva în vreun chip dilemele profunde şi prelungita criză de identitate. Integrîndu-se în aceeaşi categorie, de o situaţie asemănătoare se izbesc şi textilele. Fatal asociate unui suport, fie el volum, perete sau oricare alt element plan, prima lor tentaţie este cea a independenţei, a desprinderii de *suprafaţă.* După care urmează inevitabila încercare de a dobîndi o altă fizionomie. Fuga de parietal obligă la infinite negocieri cu spaţiul, cele două dimensiuni devin trei, iar aspiraţia ultimă este *obiectul* de sine stătător. Forma fluidă, retorica potolită a texturii şi căldura organică pe care materialul o transmite, rămîn undeva în urmă şi în locul lor apar structuri spaţiale, adevărate arhitecturi care îşi neagă materialul în aceeaşi măsură în care şi-l exhibă. Noţiunea de *tapiserie* rămîne, în această situaţie, o simplă convenţie pentru că ea nu mai acoperă, decît într-o mică măsură, înţelesurile iniţiale. Chiar şi atunci cînd scopul ultim nu este obiectul tridimensional şi forma textilă nu-şi reneagă planietatea, intenţia de transfer al identităţii nu este mai puţin evidentă. Renunţînd la ideea de a se preschimba în *sculptură,* lucrarea textilă se transferă în pictură, visul ei intim fiind proiecţia în *tablou.* Faptul în sine este indiferent. În principiu, nu este nici o cale sigură spre eşec, după cum nu este nici o garanţie a performanţei. Însă în cele mai multe cazuri, nesusţinute de o motivaţie clară şi de o meditaţie suficient de puternică, aceste încercări nu depăşesc riscantul prag al ambiguităţii, al echivocului involuntar. Nemaiacceptîndu-şi condiţia, dar neavînd nici suficiente resurse pentru a deveni altceva, textilele eşuează într-un experiment sumar, lesne demontabil la o simplă privire. Dar această criză, oricît ar fi ea de profundă, nu este una, să-i zicem aşa, ontologică. Ea nu priveşte atît categoria, cît subiecţii. Născută din însumarea frustrărilor individuale şi nu dintr-o iremediabilă epuizare a resurselor, ea lasă loc pentru suficiente excepţii. Şi imaginea uneia dintre ele o furnizează convingător expoziţia Arianei Nicodim, deschisă la Muzeul Naţional de Artă. Păstrîndu-şi intact caracterul de artă decorativă, lucrările artistei reuşesc să inducă sensuri majore fără a recurge la autonegări şi la substituţii formale. Nici sculptura, nici pictura şi nici un alt gen susceptibil de o autoritate sporită nu se insinuează în expresia ori în morfologia acestor lucrări. Textile pur şi simplu, prin material, prin tehnică şi prin consecinţe, ele sparg fără sforţări vizibile hotarele monotoniei, animă în absenţa oricărei senzaţii de discontinuitate şi lasă o maximă libertate atît percepţiei globale, cît şi celei individualizate. Dorinţa de a depăşi limitele genului, de a înlocui ilustrativismul confortabil cu nenumărate investigaţii la nivel formal şi conceptual, nu trădează nici un complex subtextual, nici un scepticism legat de condiţia decorativului, ci exprimă, pur şi simplu, o altă situare faţă de realitatea acestuia. Fibra textilă, fie ea naturală ori sintetică, întunecată, colorată intens sau vibrată de volubile străluciri metalice, trece prin toate procedeele tehnice, de la cele imemoriale şi pînă la acelea cu un aer de spontaneitate şi improvizaţie, dar nu-şi pierde nici o clipă definiţia şi nu-şi substituie identitatea. Forma însăşi este o consecinţă a materialului şi încorporează firesc sugestiile şi energiile lui intrinsece. Scularile de in sau de cînepă, cu fibră lucioasă şi impecabil adunată, se organizează în *capiteluri,* penele de pasăre, colorate cu albastru ultramarin, ritmează bordura unor structuri textile aerisite ce se înalţă sau curg ca nişte scări fluide, iar fibra groasă, păstrînd încă expresia frustă a materialului iniţial, îşi dezvăluie propria-i substanţialitate şi vigoare. Adosată sau independentă, opacă şi grea sau transparentă şi vibratilă, supunîndu-se rigorilor gravitaţiei sau urmărind trasee ascensionale, comentînd calofil micul fetiş figurativ sau îmbrăţişînd cu generozitate golurile spaţiului, forma textilă rămîne mereu egală cu sine şi se sprijină pe propriile sale argumente. Şi indiferent cum ar fi privită, ca însumare a unor lucrări disparate, ori ca o amplă şi unitară amenajare spaţială, expoziţia Arianei Nicodim demonstrează un fapt oarecum subînţeles: chiar dacă traversează un impas îngrijorător şi se zbat într-o profundă confuzie, artele decorative nu şi-au cheltuit energiile şi nu şi-au consumat vitalitatea. Rămîne, însă, în sarcina artistului să-şi evalueze corect aspiraţiile şi să-i ceară materialului doar ceea ce poate el oferi. În rest, libertăţile sînt nesfîrşite.

■

OLEG DANOVSKI

A PLECAT dintre noi decanul coregrafiei româneşti din ultimii cincizeci de ani, *Oleg Danovski.* Nu numai longevitatea carierei sale artistice, dar şi complexitatea ei îi conferă un statut unic. În istoria dansului românesc al acestui secol, este a doua personalitate artistică, după Floria Capsali, care se impune nu numai în calitate de creator, dar şi de liant şi ferment cultural, de creator de şcoală şi de instituţii de cultură coregrafică.

Şi, dacă cariera sa este deosebit de bogată prin rolurile interpretate în tinereţe, şi mai ales prin vastul repertoriu al creaţiilor sale coregrafice, în perspectiva ultimilor ani ea devine impunătoare, prin constanţa şi cerbicia cu care s-a luptat pentru crearea unor instituţii indispensabile artei dansului. Visurile sale nebuneşti, cum singur şi le caracteriza, împlinite doar în parte, rămîn să fie desăvîrşite de generaţiile care îi urmează. *Concursul Naţional de Balet de la Constanţa,* ajuns la a patra ediţie, trebuie să devină, aşa cum el a dorit, Concurs Internaţional, desfăşurat o dată la doi ani, în alternanţă cu cel de laVarna. *Compania de Balet Oleg Danovski* - cum se numeşte, începînd din acest an, unica trupă independentă de dans din România, creată ca urmare a demersurilor sale în 1978 - trebuie să-şi păstreze neştirbit statutul, dar să capete şi un sediu adecvat, pe terenul pe care el însuşi l-a dăruit, în acest scop. *Comitetul Naţional al Dansului din România,* la a cărui înfiinţare şi existenţă a contribuit substanţial, trebuie consolidat, prin finalizarea unor acţiuni vitale pentru dans, iniţiate de acest organism, cum ar fi regîndirea sistemului de învăţămînt coregrafic, lucru ce s-ar putea înfăptui odată cu ridicarea noii clădiri, pentru care se zbat de cîţiva ani profesorii şi direcţia Şcolii bucureştene.

Este drept, maestrul Oleg Danovski ne-a lăsat o moştenire grea. Avem totul de făcut. Nu ar trebui însă să fim speriaţi, ci bucuroşi că ni se oferă această şansă. Şi, pentru a reuşi ar fi îndeajuns să luăm drept exemplu modul cum şi-a petrecut Oleg Danovski ultimii doi ani de viaţă - al şaptezeci şi optulea şi al şaptezeci şi nouălea - în luptă cu îngerul morţii, a cărui aripă a fluturat deasupra capului său în tot acest răstimp. Din trei în trei săptămîni trebuia să se interneze la spital, pentru tratament. Dar în rezerva de la spitalul Colţea nu erau numai instrumente medicale ci şi instrumente muzicale, deoarece, împreună cu fiul său, Oleg Danovski junior, şi cu maestrul de sunet, Alexandru Istrate, compunea colajul muzical pentru spectacolul pe care-l avea de montat. În pauzele dintre două tratamente, mergea la compania sa de la Constanţa şi crea baletul „Crăiasa zăpezii", după Andersen, sau prezida *Concursul Naţional de Balet* din acelaşi oraş, sau pleca la Sofia şi remonta acolo, împreună cu soţia sa, Gabriela Danovski, „Lacul lebedelor", spectacol aflat acum în turneu în toată Europa, sau era prezent în juriul internaţional al *Concursului de la Varna,* sau participa la premiera baletului *Poemele Mediteranei,* montat de un invitat al său şi totodată unul dintre elevii săi, Ioan Tugearu. Atunci în luna iulie a acestui an, a urcat ultima oară pe scenă, atunci compania constănţeană a primit numele său.

Dar şi la întîlnirile ulterioare, de la spital, nu prea a fost vorba despre boală, ci tot despre problemele dansului. S-a plîns doar, în treacăt, că respiră foarte greu. Iar ultimele cuvinte pe care ni le-a spus au valoare testamentară pentru toată breasla dansului:

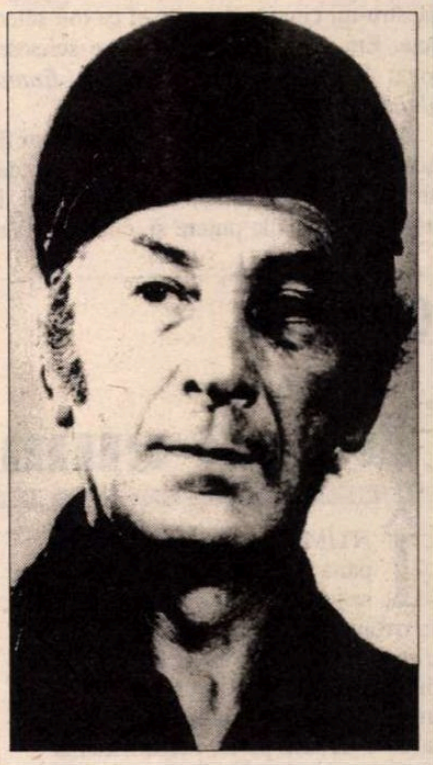

„Fiţi uniţi!" Să dea Domnul să ne destupăm urechile pentru a putea auzi aceste vorbe, de la omul care ne-a învăţat nu numai cum să dansăm, dar şi cum să murim. Ca nişte luptători: la datorie.

Liana Tugearu

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

Spre locuinţele lacustre

VECHILE generaţii cunosc întîmplarea faimoasă cu regele Carol al doilea şi Tudor Arghezi. Cînd acesta din urmă îi cere suveranului hiperinteligent, avînd poftă de toate, de bani, de putere, de damele de pe Brezoianu (pretinde legenda) şi nu în ultimul timp de cultură, rezolvînd printre altele la pokerele jucate cu Malaxa multe chestiuni legate de starea literaturii şi artelor româneşti; ...vreau să spun, cînd Tudor Arghezi îi cere regelui României în funcţie un milion de lei, să-şi ridice şi el o căsuţă în mahalaua Mărţişorului; şi că subsemnatul „are milionul în vîrful peniţei" şi că i-l dă, o să i-l dea regelui la timp; iar Carol al doilea se pare că după un careu de rigi *pus,* obţinut în Aleea Alexandru faţă în faţă cu magnatul industriei autohtone (altă legendă) îi dă milionul, adăugînd, istoric, ceea ce nu mai e nici un fel de legendă că *Regele dă, regele nu împrumută.*

La hoţomana cerşeală a poetului cu figură de „băcan" mă gîndeam prin anii '50, cînd autorul *Florilor de mucegai* fusese pus la index de *a-tomişti.* De sărăcie, o făcuse lată: scosese un coş cu nuiele plin cu cireşele din livada sa din Mărţişor, să vînză, ca tot omu'. Vestea se lăţise în Bucureşti. Sînt un indiferent. Ocaziile mari însă nu-mi scapă niciodată. E ca un făcut. M-am repezit numaidecît singur, pe furiş, într-o zi senină de iunie, spre căsuţa din Mărţişor, şi acolo, de departe, cu grijă, spionai enorma glumă: coşul de nuiele împletite depus în pragul porţii cam pe jumătate deschisă. Nici un client. Nici o îmbulzeală. Eram, la distanţa cuvenită, păstrată, singurul, cu o *Scînteie* în mînă, altă pungă negăsind. Constatînd lipsa meşteriilor, socoteam aşa: cum să te duci la ditamai poetul, naţional, al doilea după Eminescu, vecin fiind ori ne-vecin, ori fie din orişice alt cartier, însă cu ceva cunoştinţă?; cum să te duci la el şi să-i zici *nene, pune-mi şi mie un kil dă cireşe?* Se face? Nu se face! Şi personajul, care ar fi făcut acest raţionament, s-ar fi bătut insistent cu deştu' peste obraz.

Mi-am luat inima în dinţi şi m-am apropiat. N-am scos, de frică, nici un cuvînt. Am întins mutește *Scînteia* făcută sul..."Negustorul" s-a asigurat mai întîi cît? Şi tot mutește am înălţat tot fricos un deget. El a pus kilul în talger, pe urmă a ridicat balanţa veche, ţărănească, în sus, cu mîna dreaptă care-i tremura. Acum ea tremura şi mai tare de efort dar şi de acţiunea gravitaţiei, care, orişicît, o sută de grame maestru-mi ciupise datorită ei ca toţi sătenii de pîn' piepte. Era mîna, chiar mîna care scrisese slovă cu slovă: *Niciodată toamna nu fu mai frumoasă sufletului nostru iubitor de moarte...*

Acum îmi vine în minte ideea ce s-ar fi întîmplat dacă în anul nostru 1996, Don Ciccio, democratul, care se bărbierea prost, eroul prinţului di Lampedusa, ar fi ajuns la putere şi, cum ne aflăm în campanie electorală, şi-ar fi vîndut la piaţă conopidele personale, roşiile... Lumea s-ar fi strîns cîrd în faţa tarabei, crezînd că e sosia omului puterii şi ar fi făcut caragaţă. Dar nu, era chiar Don Ciccio. Don Ciccio în carne şi oase, cu frazele sale arhiştiute, cu chelia şi felul său de a da din mîini şi de a face la teorii. Nimeni n-ar mai fi cumpărat nici o conopidă, nici o roşie (scumpe foc, da' nu d-aia!). Ar fi schimbat cu Don Ciccio doar vorbe,... de ce aia, sau aia. Marfa ar fi rămas neatinsă. Trucul electoral fiind imediat ghicit.Iar bodigarzii în salopete ar fi cărat-o numaidecît la centru. Pun şi eu o ipoteză, nu dau cu parul.

Pînă la urmă ieşi cu veselie mare şi cu distracţii. Unui secund al lui Don Ciccio îi veni inspiraţia să aducă al tarabă un număr din operele aceluia de curînd editate. Don Ciccio dădu pe tarabă o mulţime dă dedicaţii pă cărţilii pă care le scrisese. Un cititor, care în vînzoleala iscată, se alesese cu un volum, îl întrebă pe Don Ciccio dacă plăteşte la cărţi impozite. Don Ciccio se apucă de cap şi şi-l clătină aşa un timp în semn de nenorocire mare, *te jupoaie ăştia...* „Dacă şi dvs. plătiţi!" strigă careva. Iscălind dedicaţii, Don Ciccio răspunse înălţînd o mînă: *Legea-i lege, noi nu facem excepţii.* Un partizan aplaudă furtunos. Un sfrijit, un nemîncat, care, după întrebarea pusă, părea să fie ori poet ori vreun scriitor, îl întrebă pe Don Ciccio, care mişca de zor din cot la dedicaţii, cît ar da dumnealui ca om al puterii ori ca bancher cu bani, depinde, pă un vers din literatura română. Care? se interesă sărbătoritul sus şi tare, (ţinea cu Vlahuţă, al dinaintea lui ţinuse cu Coşbuc, chestie de alt partid). Sfrijitul îşi croi îndrăzneţ drum spre taraba asediată şi rosti răspicat: *O fi fost mă-ta vioară, trestie sau căprioară...* Fără impozit! preciză vorbitorul, - netto, netto... Don Ciccio rămăsese cu stiloul în mînă, cu gura căscată, potopit de cititori. Nu găsea preţul. „Dar, - nu se lăsă întrebătorul, p-astea cît s-ar da? Şi recită în proză: *De-atîtea nopţi aud plouînd, aud materia plîngînd, sînt singur şi mă duce-un gînd spre locuinţele lacustre...* Rostise textul pe tonul unei declaraţii de rutină. „Lu' ăsta cît îi dăm?!" se interesă din nou sfrijitul.

Don Ciccio lăsă dedicaţiile şi se avîntă într-unul din discursurile sale de adormit alegătorii. Din care reieşi că totul are un preţ; da' noroc pă noi, cu geniile astea, care nu costă nimic, - fiind trebuincioase - că altfel ce ne-am face? ş.a.m.d.

■

P.S.: Eminentul critic şi prieten Z. Ornea îmi atrage atenţia că, folosind milionul regal, Arghezi ajunsese numai pînă la acoperişul casei din Mărţişor. („Nu-ş cum-naiba de nu ajunse...") Astfel încît poetul îi mai ceru suveranului încă un milion, pentru terminarea căsuţei; iar regele, care de-aia-i rege, să dea, dădu iar. Mulţumiri prea bunului confrate.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Preţurile

ÎNTR-UN recent sondaj de opinie, la întrebarea „de ce vă temeţi mai mult", cei chestionaţi indicau pe primul loc *preţurile* - care o luau astfel înaintea unor surse tradiţionale de spaimă, precum războiul sau boala. Răspunsul merită analize sociologice şi politice; invită însă, în acelaşi timp, şi la o reflecţie lingvistică: pentru că „mitologizarea" unei entităţi depinde şi de modul în care discursul contemporan o decupează din realitate şi o caracterizează. Este deci interesant să urmărim prezenţa *preţului* în discursul public actual, mai ales în presă. Prima observaţie care se poate face este că subiectul în cauză e foarte prezent în textele publicistice (am vorbit de altfel, mai de mult, de insistenţa referirilor la preţ din reclamele actuale). Se constată, apoi, că preţurilor le este atribuită constant calitatea de agent: ele sînt personificate, sînt descrise în ipostaze cît se poate de autonome şi dinamice. Ceea ce însă nu se confirmă întru totul e aşteptarea ca temerii naţionale să-i corespundă în presa actuală un discurs apocaliptic; metaforele clişeizate ale *creşterii preţurilor* nu au o tonalitate excesiv de sumbră. Cele mai puternice imagini sînt ale cataclismelor, ale forţelor naturale - „*Vîrtejul preţurilor* nu iartă nimic!" („Evenimentul zilei" = EZ 1026, 1995, 1), „tensiuni declanşate de *avalanşa preţurilor*" („România liberă" = RL 28.10.1995, 16). Alte contexte sugerează însă mişcarea ameţitoare prin metafore ale dansului (*lambadă, sarabandă)* sau ale călăriei (*cavalcadă*): „«Lambada» preţurilor" („Adevărul", 166, 1990, 1); „*Sarabanda preţurilor* şi pensiile" (RL 716, 1992, 2); „*Cavalcada* preţurilor sub biciul Stolojan" (RL 782, 1992, 1). În fine, apar şi metaforele tehnice - „o remorcă la *locomotiva preţurilor*" (RL 1096, 1993, 16). În majoritatea cazurilor, preţurile par mai curînd nebune decît agresive: sînt „împrăştiate" (EZ 724, 1994, 8) sau „buimace" (RL 1469, 1995, 1); sar - „Preţurile încep *să sară* din nou" (EZ 452, 1993, 10); „Nu cu mult timp în urmă *au sărit* din nou preţurile la tractoare" (RL 1424, 1994, 4), o iau razna - „Preţurile la cafea *au luat-o razna*" (EZ 724, 1994, 8), „*cresc de mama focului*" („Cotidianul" 180, 1994, 3). Titlul care mi se pare că rezumă cel mai bine modul dominat de prezentare a inflaţiei în presa actuală este „Au înnebunit *preţurile*" (RL 712, 1992, 2). Dincolo de experienţa reală, suficient de frustrantă în sine, dar care şi-ar fi putu alege ca obiect al resentimentului sărăcia, proasta guvernare sau chiar inflaţia, *preţurile* apar ca un agent construit în mare parte de discursul jurnalistic, care proiectează asupra lor - pe un ton uneori grav, mai adesea de comedie bufă - imaginea haosului.

■

Ochean

După cumpărături

ÎNTÎMPLAREA care îşi deapănă firul aici nu are nimic senzaţional. Nu ştiu, poate ispita rrromânismului acumulat din veacuri mă face să o includ aici; sigur sîntem un „popor unic" şi în cele rele, cum s-a mai spus: „ca la noi la nimenea". Pe de altă parte, lucruri asemănătoare se petrec şi la Napoli ca la Budapesta, la Moscova ca la New York. Le povestesc de dragul de a le povesti.

Într-un *super market* din capitala României, o pereche nu agresiv, însă vădit occidentală, se plimba admirînd galantarele bogate şi comparînd preţurile cu cele de acasă. La ieşire, tînăra doamnă constată că elegantul sac de piele a suferit o leziune în toată lungimea lui. Cineva, desigur un demn urmaş al meşterilor jupuitori din istorie, a încercat printr-o tăietură iscusită, probabil cu o lamă fină, să ajungă la conţinutul sacului ca să şi-l însuşească. Pronia a făcut ca solida căptuşeală să nu cedeze loviturii rapid executate, dar pagubă era destulă.

S-au adresat unui agent de poliţie care îşi plimba încălţămintea pe mozaicul lucios, dar acesta, deranjat, dădu numai din umeri: „Ce vreţi de la mine? Nu am o mie de ochi". Oaspeţii străini îşi cerură iertare pentru îndrăzneală şi continuară vizita în alt magazin. Acolo descoperiră fără greutate echipa de răufăcători. Erau cinci tineri bronzaţi, bine îmbrăcaţi, nişte sportivi în concediu. Trei îmbulzeau victima, unul opera, izvodea marfa pe care i-o „pasa" altuia care, cu un veston pe braţ, o ascundea şi o transporta în afară de zona periculoasă. Domnul din Occident, transparent mădular al diasporei, cu splendidele *minima moralia* la îndemînă sub căpătîi, simţi chemarea să le ţină bandiţilor o lecţie memorabilă: „Nu vă e ruşine? Ce o să zică lumea de voi? Ce, sînteţi în codru?" Dar astfel-apostrofaţii îi întoarseră spatele şi dispărură proferînd cuvinte ad-hoc potrivite. Nu pentru multă vreme, fiindcă se reîntîlniră în al treilea magazin universal. Aici era mai puţină lumină. Raionul de ceasuri era de-a dreptul sumbru. Doar un bec stingher veghea ca un vardist morocănos. Cei cinci îl înconjurară pe moralistul improvizat, de data asta tăcuţi. Vorbeau doar cuţitele cu care îl ameninţau prin delicate înţepături. Ce să facă bietul om? Singurul martor, afară de propria jumătate legală, o vînzătoare mioapă, privea discretă peretele din spate. Cugetă: „Ăştia ne omoară". O spaimă îi lumină mintea: „Staţi, fraţilor, ce vă apucă?" Cuţitele deveniră şi mai ameninţătoare. „Nu m-aţi recunoscut? Eu sînt unul de al vostru. Am operat..." Vătaful grupului întrebă scîrbit printre dinţi: „Unde ai operat, şefule, că nu te ştim?" - „Am operat... în străinătate: Viena, Salzburg, Paris". Cuţitele ezitau acum. „În străinătate, zici?" - „Pe cinstea mea. Dar s-a terminat." Şi drept chezăşie arătă mîinile tremurînde. O înjurătură afectuoasă urmă: „Fire-ai al dracu', bătrîne. Mîini paradite, hai?, dar ochiul le mai vede, le gineşti." Pacea odată asigurată făcu loc hotărîrii exprimate în cor de toţi cei cinci: „Dacă e aşa, să bem!" De unde deducem că românul, chiar hoţ, e repede iertător.

Paul Miron

Doctorii harului

Vir eloquentissimus et doctissimus, „doctor al iubirii", „doctor al smereniei" şi al rugăciunii, Sfântul Augustin (354-430) născut dintr-o mamă creştină şi un tată păgân (pe care aceasta, devenită apoi Sfânta Monica, avea să-l convertească la creştinism) a avut o copilărie ca toţi copiii. Într-o zi, furând pere împreună cu alţi băieţi şi aruncând ce nu le trebuia porcilor, a avut revelaţia răului - paguba adusă aproapelui doar din plăcere. („Nu-mi

Bernard Sesé, Paul Aymard, Pierre Riché, Michel Feuillet, *Vieţile sfinţilor Augustin, Benedict, Bernard, Francisc din Assisi, Ioan al Crucii.* În româneşte de A. V. Costa-Foru, Ileana Busuioc, Georgeta Hajdu, Ana Maria Mihăilescu, Adrian Popescu, Dan Verona. Editura Humanitas 1996. 396 p. F. p.

plăcea ceea ce furam. Îmi plăcea faptul că furam"). Acesta a fost punctul de plecare al unei meditaţii asupra călcării legii în *Confesiuni.* Într-o tinereţe plină de rătăciri - inclusiv trecerea la maniheism - Augustin a auzit odată, în plină criză a îndoielii, un glas de copil cântând *Tolle lege!* Ia şi citeşte! Deschizând Biblia, a găsit în *Epistola către Romani* chiar răspunsul de care avea nevoie pentru domolirea ispitelor ce-l asaltau. Botezul l-a primit cu emoţie („Cât am plâns ascultând, foarte răscolit, imnurile şi cânturile Tale!"). Trăitor în Africa, preot, apoi episcop, a înfiinţat o mânăstire pe al cărui zid scria: „Cel căruia îi place să-i vorbească de rău pe absenţi - acela nu e demn să se aşeze la masa aceasta". Viaţa întreagă şi-a consacrat-o luptei împotriva ereziilor care dezbinau Biserica Africii (maniheismul, donatismul, pelagianismul, arianismul) şi împăcării sufletelor; chiar şi în timpul propriei boli dinaintea morţii dezlega posedaţi de demoni.

Şi Sfântul Benedict (480-547) a luptat cu „vechiul adversar", diavolul. Nenumăratele exorcizări, puterea lui de a recunoaşte mâncarea otrăvită în două rânduri când îi fusese plănuită moartea, harul de a înmulţi hrana şi de a salva oamenii de la moarte prin rugăciune, faptul că a făcut să ţâşnească un izvor din stâncă seacă se înscriu în nişte forme ale harului care depăşesc mult viaţa monastică aşa cum o prevede „Regula" sa severă.

Bernard, abate de Clairvaux (1090-1153), ultimul părinte al Bisericii, considerat sfânt încă din timpul vieţii, propovăduitorul întoarcerii la autenticele valori creştine (sărăcia şi simplitatea) a marcat chiar şi arhitectura prin spiritualitatea sa. În bisericile bernardine nu există curbe, doar linii drepte şi unghiuri drepte: pentru Sfântul Bernard „Dumnezeu este în acelaşi timp lungime, lăţime, înălţime şi adâncime", lungimea confundându-se cu eternitatea, lărgimea - cu bunătatea care se întinde la infinit...

Cât despre Sfântul Francisc din Assisi, *Il Poverello* (1182-1226), el a rămas în legendă prin predica sa către păsări, iubirea făcând parte egală întregii Creaţiuni. Se spune că, plecând de la un schit, a refuzat să stingă lampa, spre a nu-i face rău Fratelui Foc... Şi el a simţit chemarea Orientului, cruciat fără arme. Cu har poetic îndemna muritorii să fie simpli, smeriţi şi neprihăniţi. *Cântecul creaturilor sau Cântecul fratelui soare* (1225) poate fi citit în frumoasa traducere a poetului Adrian Popescu (*Tânărul Francisc,* Dacia 1992).

Pentru Sfântul Ioan al Crucii (1542-1591) poezia este chiar modalitatea de exprimare a vieţii mistice. S-a spus că e, de fapt, cel mai mare poet al Renaşterii spaniole, deşi nu au rămas decât douăzeci de poeme (unele din ele, puncte de plecare pentru tratate de teologie). „Musca lipindu-se de miere îşi poticneşte zborul; şi sufletul ţinându-se aproape de plăcerea spiritului îşi îngustează libertatea şi contemplarea sa."

Pâinea îngerilor

CONTINUÂND spiritul monahismului benedictin prescolastic, cartea lui Enzo Bianchi sprijină căutările celor care bat la uşa rugăciunii spre a intra în contemplaţie, deschiderea Scripturii „în curăţie", şi nu a interpretărilor subiective, cu sensuri adesea contradictorii, care au pus în cumpănă unitatea bisericii. Fiindcă, aşa cum spune Clement Alexandrinul, citat într-o frumoasă prefaţă de preafericitul Serafim, Arhiepiscop român de Berlin şi Mitropolit al Europei Centrale, „cei mai mulţi oameni, închişi în trupul lor muritor ca melcul în cochilia sa, înfăşuraţi în patimi şi obsesii ca aricii (de ţepi) modelează după propriul lor chip pe fericitul Dumnezeu" (*Stromate* V, 11).

Numele lui Enzo Bianchi (n. 1943, fost student în economie şi comerţ care, meditând asupra Scripturilor, şi-a descoperit în anii '60 harul monahal!) a devenit cunoscut prin încercarea de reînviere a tradiţiei din primul mileniu, de readucere a modelor comune Orientului şi Occidentului. Schimbările survenite la scară planetară, care modifică astăzi, practic, vechile concepte de „Orient" şi „Occident", ca şi necesitatea ecumenismului, obligă la reluarea textelor de bază întru "curăţia inimii". Diaconul, înălţând cartea şi intonând „Să luăm aminte!" atrage atenţia asupra faptului că Dumnezeu este cel care vorbeşte. Urmează întâlnirea fiecăruia dintre ascultătorii Liturghiei cu Dumnezeu. Sfântul Bernard spunea: „Fiecare din noi e Biserica!"

Cuvântul a fost adresat tuturor (Ioan Chrysostomus: „Există ceva şi mai grav şi mai păcătos decât a nu citi Scriptura: faptul de a crede că citirea este nefolositoare şi nu slujeşte la nimic" - *Matthaeum* II, 5. Cine trăieşte fără *lectio divina,* „face o lucrare satanică"). Enzo Bianchi observă că metoda iudaică de a asimila Cuvântul (*Tora,* prezenţa lui Dumnezeu în creaţie prin *lectură, meditaţie, rugăciune)* a fost moştenită de creştinism şi e comună tuturor Părinţilor Bisericii răsăritene şi apusene, „chiar dacă abia în Evul Mediu vom avea despre ea o tratare adevărată şi propriu-zisă". Însă în vacarmul contemporan desprinderea de propria schemă logică, de egocentrism, a devenit un efort la care omul se simte tot mai puţin dispus. Ieşirea din noi înşine, la care îndeamnă expresia *Sursum corda* (Sus inimile!) din Liturghia catolică şi imnul Heruvic din Liturghia ortodoxă se face prin cunoaştere iubitoare, cunoaşterea inimii. „Inima nu se înalţă precum trupurile: pentru a se înălţa precum trupurile trebuie să-şi schimbe locul; pentru a se înălţa inima e de ajuns ca ea să-şi schimbe voinţa" (Augustin).

Traducerea integrală a scrierilor lui Guigo II Cartusianul (m. 1193, din ordinul cartusienilor discipoli ai Sfântului Bruno, 1030-1101, care a adaptat pentru viaţa contemplativă Regulile Sfântului Benedict, acesta, la rândul lui, fiind un „prelucrator" al Regulilor Sfântului Vasile cel Mare) subliniază, prin faimoasa epistolă *De*

Enzo Bianchi, *Cuvânt şi rugăciune. Introducere în lectura duhovnicească a Scripturii. Cu traducerea integrală a scrierilor lui Guigo II Cartusianul.* Prefaţă de Mitropolitul Serafim. În româneşte de Maria-Cornelia Oros. Editura Deisis, Sibiu, 1996. 138 p. F. p.

vita contemplativa şi cele 12 *Meditationes,* sfaturile privind *lectio divina.* În traducerea de mare limpezime a Mariei-Cornelia Oros, încărcată de poezia limbii române, cu o prezentare sintetică a diaconului Ioan I. Icâ jr., ele ne conving de dulceaţa Cuvântului *care înseninează faţa*: „Unde sunt prepeliţele, unde sunt cărnurile uscate? De bună seamă au putrezit între dinţii celor ce le-au mâncat... Însă pâinea îngerilor pe care a mâncat-o omul nu poate putrezi, nu merge în cele de jos, ci năzuieşte spre cele de sus. Îl readuce pe om acolo de unde şi-a tras chipul".

Orient bucureştean

CU TOATĂ lipsa de empatie faţă de români a Oliviei Manning, pe care am semnalat-o la apariţia primului volum (Univers, *Marea Şansă*) şi care văd că l-a enervat şi pe Neagu Djuvara, autorul postfeţei acestui al doilea volum, aşa cum ar enerva orice român, nu poate fi negat un anumit farmec al povestirii, care, alături de o curiozitate firească de a vedea anii '40 prin ochii străinului, înaripează lectura. Harriet, soţia lui Guy Pringle, profesor universitar trimis să predea engleza în „ţinuturile petrolului", tratează - la nivelul ei de educaţie medie, de cuconiţă care bea ceai cu prăjituri printre alte la fel de insipide fiice ale Albionului - Bucureştiul ca pe un colţ de Orient. Viaţa i se pare suportabilă doar pentru că există Sinaia (unde miroase a frunze umede ca în Anglia) şi, oricum, la Cairo e mult mai rău! Nu semnificaţia ultimatumului sovietic din 26 iunie 1940 o doare pe ea, ci praful, lumina violentă, arşiţa verii valahe. Histrionici, românii văzuţi de Olivia Manning trec de la isterie la euforie (îi va salva Hitler!), de la revoltă la inerţie, de la mânie la uşurare: viaţa frivolă a Bucureştilor nu era ameninţată. „A doua zi, ziarele încercau să vadă totul în roz. România fusese de acord să cedeze Basarabia şi Bucovina de Nord, dar Germania promisese că aceste provincii îi vor fi date înapoi după război. Între timp, respectând voinţa Führerului, ea se sacrifica pentru a menţine pacea în Europa de Est. Era o victorie morală şi ofiţerii, retrăgându-şi oamenii din teritoriile cedate, trebuiau să rămână cu capul sus şi cu pieptul înainte". Atitudinea, aşa cum o receptează autoarea, e orientală (îmi vine în minte Saddam clamând victoria morală a irakienilor, când tocmai fuseseră făcuţi praf). Pe străzile pline de cerşetori, şomeri, ţărani cu găini de vânzare, câini, miasme, ca în India altui secol, nu domneşte disperarea, ci umorul. E singura calitate pe care Olivia Manning le-o recunoaşte din plin românilor care, se pare, făceau mişto şi de legionari - descrişi ca o liotă de pierde-vară, mărşăluind pe străzi, târşindu-şi picioarele, răcnind ocazional „Căpitanul!". „Asta era prea mult pentru români, oameni cu simţul umorului: începuseră să comenteze, să râdă pe înfundate şi, mai apoi, în gura mare". Se râdea şi de rege. „Se spuneau bancuri şi poanta era: Eu nu abdic. Se spuneau ghicitori şi răspunsul era: Eu nu abdic. Cu sau fără rost, era replica preferată la orice întrebare sau cerere şi, de fiecare dată, stârnea râsul".

Tema Ardealului cedat reuşeşte însă să împietrească orice urmă de zâmbet pe buzele Oliviei Manning. Clujul unde corespondentul de presă Yakimov - canalie gata să-şi trădeze prietenii pentru un pumn de arginţi - e găzduit de gestapovistul von Flügel constituie contrapunctul dramatic al cărţii. Gara plină de

Olivia Manning, *Trilogia balcanică. Oraşul decăzut.* Traducere de Diana Stanciu. Postfaţă de Neagu Djuvara. Editura Bucureşti 1996. 332 p. F.p.

refugiaţi („peronul plin de mobilă şi de ţărani... Câţiva îşi aşezaseră lămpi cu spirt pe comode şi mese - fierbeau porumb şi fasole. Alţii adormiseră pe covoare întinse pe jos. Se circula încontinuu peste scaunele şi canapelele aurite - proprietăţi valoroase ale vechilor oficialităţi..."), trenurile cu geamuri sparte, cu ţărani pe acoperiş, ţipete, focuri de armă, par un iad mişcător. Fără să fi înţeles exact cum era cu Ardealul, cu Maniu, cu Dictatul, autoarea n-a mai putut trece insensibilă pe lângă acel cutremur. ■

Cărţi primite la redacţie

♦ Ieromonah Gabriel Bunge, *Icoana Sfintei Treimi a Cuviosului Andrei Rubliov sau „Celălalt Paraclet".* Cuvânt însoţitor de Serghei S. Averinţev. Cuvânt înainte şi traducere de diac. Ioan I. Icâ jr. Editura Deisis, Sibiu 1996. 100 p. F.p.

♦ Leibniz, *Disertaţie metafizică.* Traducere de Constantin Floru. Note de Dan Bădărău. Editura Humanitas 1996. 189 p. F. p.

♦ Peter Singer, *Hegel* traducere de Cătălin Avramescu. Editura Humanitas 1996. 153 p. F.p.

♦ Paul Veyne, *Au crezut grecii în miturile lor?* Editura Univers, CEU PRESS, 1996. Traducere de Bogdan Ghiu, prefaţă de Zoe Petre. 190 p. F. p.

♦ Michel Butor, *Petrecerea timpului.* În româneşte de Marina Vazaca. Editura Echinox, Cluj 1996. 265 p. 6120 lei.

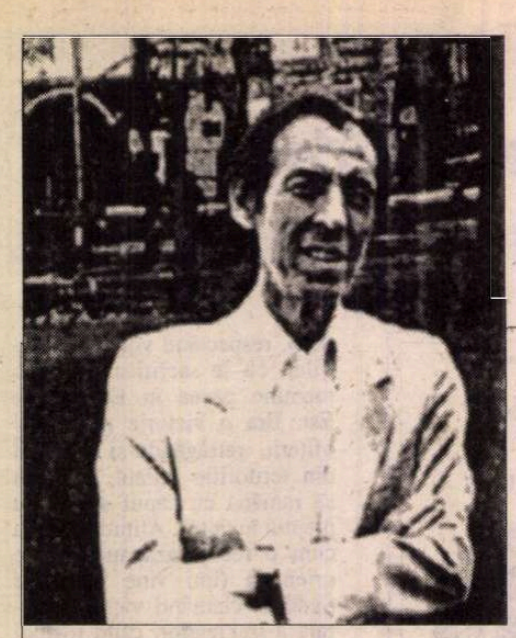

Julio Ramon RIBEYRO

Cartea nescrisă

Născut la Lima în 1929, scriitorul peruan Julio Ramon Ribeyro a studiat Literele şi Dreptul la Universitatea San Marcos. Prima sa carte, *Ulii fără pene*, publicată în 1955, reuneşte 8 povestiri de tip tradiţional, cu întâmplări din mediul urban. Volumul *Povestiri de circumstanţă* (1957) trasează un tablou al complexelor şi contradicţiilor peruane, iar *Povestiri rebele* (1964) reflectă frustrările burgheziei din capitala ţării. Un alt volum, *Silviu şi grădina de trandafiri* (1957) reprezintă o sinteză elocventă a calităţilor narative ale autorului: fluenţă, inventivitate, claritate. În antologia *Vorbirea mutului* (1980) prezenţa fantasticului îmbogăţeşte creaţia lui Ribeyro. Compatriotul său Alfredo Bryce Echenique consideră că „în aceste vremuri în care domină iluziile şi falsele valori, povestirile lui Ribeyro se impun, reflectând fără îndoială talentul unui narator de excepţie." Julio Ramon Ribeyro s-a stins din viaţă în 1994.

M-AM ÎNTÂLNIT cu Francesca din întâmplare pe Bulevardul Saint-Germain şi cum n-o mai văzusem de vreo doi, trei ani iar ea se mutase, după cum mi-a explicat, într-un apartament la doi paşi de locul în care ne aflam, m-a invitat la ea să beau ceva.

Era un apartament mic, cu vedere spre bulevard, care nu se compara câtuşi de puţin cu casa cea mare şi frumoasă pe care o avusese într-o vreme la Versailles, când încă mai era căsătorită cu pictorul Carlos Espanada. Îmi aminteam cu plăcere dejunurile somptuoase care se dădeau la ei acasă şi care se prelungeau până seara târziu. Cei douăzeci sau treizeci de prieteni care asistam, mâncam pe rupte şi beam pe săturate iar apoi începeam să discutăm cu voce tare, ţipând aproape, pe terasă ori jucam fotbal în grădina enormă, până când unii dintre noi adormeau pe gazon.

Francesca m-a servit cu un pahar de Sancerre. Mi-a povestit că după divorţ se instalase în acel mic apartament şi că acum făcea comerţ cu obiecte de artă. Dar lucrurile nu-i mergeau prea bine. Era recesiune şi tranzacţiile cu tablouri şi gravuri erau rare şi nu prea îi aduceau beneficii. Eu o ascultam, observând salonul pe ai cărui pereţi se vedeau câteva dintre tablourile fostului ei soţ dar şi multe gravuri şi desene de autori de mâna a doua sau de necunoscuţi. Pe rafturi, în schimb, se afla o colecţie remarcabilă de cărţi de artă şi de cataloage de pictori şi când m-am ridicat să-mi arunc o privire prin ele, am zărit cotorul unei cărţi învelite în piele de damasc, care nu avea nici un fel de titlu. Când am scos cartea, am observat că toate paginile ei erau albe. Dar era o carte frumoasă, nu numai prin felul în care era legată, ci şi prin calitatea hârtiei, care era groasă, uşor striată şi avea marginile exterioare aurite.

- Ce frumoasă e, am zis. Parcă e făcută să scrii în ea o capodoperă.

- Îţi place? Mi-a dat-o fratele meu Domenico, anticarul, ţi-l aminteşti? Nesuferitul ăla care mă detesta pentru că mă căsătorisem cu un peruan. Mi-a dăruit-o cu vreo cinci, şase ani în urmă, când a trebuit să-şi lichideze negoţul, cu mult înainte de a divorţa eu de Carlos. M-am gândit mereu să scriu ceva în ea, dar eu nu sunt scriitoare. Uite, dacă-ţi place - preţ de o clipă a părut să şovăie - ţi-o dăruiesc. Cum tu eşti scriitor, te poate inspira.

Francesca a insistat şi am acceptat în cele din urmă, întrucât eram pasionat de asemenea obiecte rare, vechi, care-mi puteau servi să iau notiţe sau să desenez. Mă şi închipuiam umplând acele pagini cu aforisme sau cu mici texte memorabile. După ce-am mai stat puţin de vorbă m-am ridicat şi am plecat. Francesca m-a însoţit până la ascensor şi s-a despărţit de mine cât se poate de afectuos.

Ajuns acasă, am pus cartea nescrisă pe unul din rafturile bibliotecii şi am uitat complet de ea. Asta nu m-a împiedicat însă să mă gândesc adesea la Francesca, la trăsăturile ei de florentină delicată care, în ciuda anilor şi a momentelor grele prin care trecuse în viaţă, continua să fie deosebit de atrăgătoare. În ultima perioadă, mai ales, trecuse prin grele încercări. Cu vreo doi ani înainte de divorţ, soţul ei suferise un grav accident de maşină care îl obligase să stea în spital timp de câteva luni. Apoi, în timp ce se aflau amândoi în vacanţă în Italia, intraseră hoţii în vila lor din Versailles şi luaseră tot ce putuseră, cu excepţia tablourilor abstracte ale lui Carlos, a căror valoare artistică n-o preţuiseră cu siguranţă, drept pentru care le ciopârţiseră cu un briceag. M-am gândit întotdeauna că pe Carlos l-a deranjat cel mai tare nu faptul că i-au distrus tablourile, ci că hoţii nu le-au furat, disprețuindu-le şi preferînd în locul lor canapelele, frigiderul sau televizorul. Cert este că incidentul l-a transformat într-atât, încât viaţa lor în comun a devenit insuportabilă şi după câteva luni au divorţat.

N-am mai revăzut-o pe Francesca mai bine de un an. Şi totuşi, într-o bună zi ne-am reîntâlnit în nişte împrejurări cu totul deosebite. În acea perioadă lucram ca traducător la o agenţie de ştiri şi începusem să am greutăţi mari din pricina unui nou şef, un cretin care nu admitea ca ziariştii să aibă veleităţi literare. Într-o zi mă surprinsese citindu-l pe Proust, într-un moment când nu prea aveam de lucru, şi asta îl scosese din minţi.

- Citeşti romane! a exclamat. Şi nici mai mult, nici mai puţin decât *În căutarea timpului pierdut* ! Crezi că eşti aici ca să-ţi pierzi timpul? În momentele mai libere, redactorii trebuie să profite ca să citească ştirile sau să se mai uite prin *Manualul de redactare* al Agenţiei!

Ca să mă pedepsească pentru ceea ce însemna în ochii lui o greşeală extrem de gravă, m-a trecut în tura de noapte şi luni de zile a trebuit să lucrez de la unu la şapte dimineaţa. Acest lucru mi-a dat peste cap toate obiceiurile: mi-era greu să dorm în timpul zilei, mâncam la ore imposibile şi-n cele din urmă am făcut ulcer, am suferit o hemoragie şi am sfârşit la spital unde am fost operat de urgenţă.

Am fost grav bolnav şi atunci Francesca a reapărut. A aflat de necazul meu de la prietena mea şi a venit să mă vadă aproape zilnic la spital. Îmi aducea fructe, reviste şi era foarte îndatoritoare faţă de mine, fiind de-a dreptul alarmată de starea în care mă aflam. În timpul vizitelor plăcute, mi-a povestit că în sfârşit situaţia ei se îmbunătăţise, căci se produsese un adevărat boom în piaţa de artă şi făcuse nişte afaceri extraordinare. În cele din urmă am ieşit din spital şi am putut reveni la normal.

Normal e un fel de-a spune, căci şeful meu m-a surprins din nou citind. De astă dată savuram *Elogiul lenei* de Bertrand Russell. A luat-o ca pe o ironie la adresa lui şi de atunci a început să mă persecute în aşa hal încât nu mi-a mai rămas decât să demisionez.

Câteva luni am trăit din ajutorul de şomaj şi mi-am căutat cu disperare o altă slujbă. Şi tocmai atunci, mama s-a îmbolnăvit grav şi a trebuit să plec urgent în Peru. Din fericire, mama şi-a revenit, dar drumul ăsta mi-a micşorat considerabil veniturile, care şi aşa se împuţinaseră vizibil. Odată revenit la Paris, am început să trăiesc din slujbe temporare şi prost plătite - ore de limba spaniolă, traduceri - până când prietena mea m-a părăsit şi am rămas singur şi total debusolat.

Spre a mai uita de aceste momente grele, primeam din când în când în micul meu apartament vreo trei sau patru scriitori, care erau tot atât de nefericiţi ca şi mine. Beam vin ieftin şi vorbeam despre necazurile noastre şi despre capodoperele pe care speram cu toţii că aveam să le scriem într-o bună zi. Singurul care avea într-adevăr talent şi o ducea mai bine era poetul Alvaro Chocano. După câţiva ani de lipsuri, reuşise să obţină un post de lector la Editura Gallimard şi se căsătorise de curând cu o profesoară de liceu. În plus, era singurul care se mai uita prin biblioteca mea, spre deosebire de ceilalţi care nu se osteniseră niciodată să-şi arunce privirea decât prin bar.

Astfel descoperi el într-o seară cartea nescrisă, de care eu uitasem cu totul. I-a mângâiat coperta din damasc, i-a mirosit paginile-i groase şi aurite, astfel încât, văzându-l atât de fascinat de frumuseţea şi ciudăţenia acestui obiect preţios, i-am dăruit-o într-un moment de generozitate.

- Ca să-ţi scrii în ea cele mai frumoase poeme, i-am zis. E o carte florentină din secolul XVIII. Eu n-am reuşit să scriu nici un rând în ea.

NU PESTE MULT timp, mi-am găsit o slujbă stabilă şi am renunţat să-mi mai frecventez prietenii. Ca redactor la un post de radio francez cu programe în limba spaniolă, trebuia să-mi pregătesc buletinele de ştiri, să iau interviuri şi să scriu reportaje, astfel încât nu prea mai aveam timp de vinuri şi discuţii literare care să se prelungească până în zori.

Pe de altă parte, relativa mea bunăstare şi stabilitate mi-au permis să mă întâlnesc din nou cu vechea mea prietenă care mă abandonase. Mi-am spus că norocul începea din nou să-mi surâdă.

Şi deodată am aflat ceva ce m-a mâhnit peste măsură. Alvaro Chocano era bolnav. Mi-a spus-o Monique, soţia lui, într-o seară când m-a sunat foarte neliniştită. Avea ameţeli, dureri de cap insuportabile şi uneori leşina. I-am promis că o să vin să-l văd, dar în ziua când am vrut să mă duc la el, Monique m-a anunţat că fusese internat în spital. Se pare că avea o tumoare pe creier. Câteva zile mai târziu l-au operat. M-am dus să-l vizitez, dar era aproape inconştient şi de-abia m-a recunoscut. A îngăimat ceva despre o carte şi despre un poem lung pe care nu reuşise să-l termine. Starea lui s-a înrăutăţit şi-n săptămâna următoare a murit.

Între timp m-am reîntâlnit cu Francesca, pe care a surprins-o starea mea bună: îmi revenisem după operaţie şi mă reîmprietenisem cu Patricia, cu care îmi propuneam să mă căsătoresc. Mi-a spus că acum îi mergeau bine afacerile şi că se reîntâlnise şi ea cu Carlos, pe care-l vedea destul de des. Se gândeau chiar să se recăsătorească. Am glumit spunând că poate nu era o idee rea să ne căsătorim deodată şi să facem nunta în casa cea mare din Versailles pe care Carlos, după faimosul furt, o remobilase şi unde acum picta mai bine ca oricând.

Dar n-a fost decât o glumă. Într-o seară m-a sunat Monique şi mi-a spus că Alvaro o rugase să-mi lase mie poemele sale inedite şi o parte din bibliotecă. Erau patru cutii mari de carton şi ca să le transport a trebuit să închiriez o camionetă. Cum pe rafturile mele nu mai era loc pentru alte cărţi, am dus cutiile în pod, lăsând pentru mai târziu revizuirea poemelor lui Alvaro şi demersurile pentru eventuala lor publicare.

Câteva zile mai târziu, Patricia care urca veselă scările ca să mă anunţe că avea toate actele pregătite pentru cununia noastră, a alunecat şi şi-a rupt un picior. A stat două săptămâni în spital, după care a trebuit să urmeze un tratament de recuperare. Deci am fost nevoiţi să ne amânăm nunta. Dar asta n-a fost totul: am început să am probleme şi la noul serviciu. Un argentinian, evreu de origine - şi nu spun asta cu vreo tentă rasistă - care mai era şi trotkist şi specialist în psihanaliză, a venit să lucreze la radio şi, graţie inteligenţei şi intrigilor, i-a cucerit pe şefii mei, reuşind în cele din urmă să-mi ocupe postul. Din demnitate a trebuit să-mi dau demisia, rămânând astfel din nou pe drumuri. Patriciei nu prea i-a convenit acest lucru şi, dându-şi seama că nu merită să-şi lege viaţa de un tip care nu ştia să se descurce şi să se lupte pentru interesul său, m-a părăsit deîndată ce a renunţat la cârje, plecând pe propriile-i picioare.

Şi aşa am rămas iarăşi liber, trist şi singur. Nu mai aveam chef nici să-mi chem vechii prieteni pentru a ne revanşa frustrările prin agape secrete, cu vin şi multă gălăgie. Vrând să profit de aceste clipe de izolare, am scris articole pe care le dădeam la diverse ziare, dar eram atât de lipsit de inspiraţie încât tot ce făceam era să schiţez nişte banalităţi care, firește, nu-mi erau publicate nicăieri. Ca să-mi omor cumva timpul, am început să-mi fac ordine prin cărţi şi hârtii şi aşa am dat peste cutiile pe care mi le lăsase Alvaro Chocano. Le-am pus în mijlocul camerei şi am început să mă uit prin ele. Brusc, mi-am adus aminte de poemul inedit despre care îmi vorbise Alvaro înainte de a muri. Am găsit zeci de caiete cu notiţe indescifrabile şi sute de cărţi de poezie spaniolă, franceză, engleză, chineză şi, printre ele, am descoperit surprins cartea nescrisă pe care i-o dăruisem. Am deschis-o emoţionat, gândindu-mă că aveam să citesc acolo faimosul poem,

dar paginile ei erau tot albe, cartea era aşa cum i-o dăruisem. Dezamăgit, am luat-o şi am pus-o în bibliotecă pe un raft.

TOCMAI atunci am primit o scrisoare de la Francesca. Mă anunţa că se recăsătorea cu Carlos într-o lună şi mă invita la nunta care urma să aibă loc la Versailles. M-am tot gândit ce cadou să-i ofer, mai ales acum, când nu-mi puteam permite cheltuieli prea mari. Şi atunci mi-am adus aminte de cartea nescrisă. Mi-am amintit ezitarea ei înainte de a-mi dărui cartea şi mi-am zis că-i va face plăcere să primească înapoi preţiosul dar. Am învelit-o frumos şi i-am trimis-o prin poştă, felicitând-o cu câteva cuvinte.

Următoarele zile m-am simţit din nou optimist: aveam chef să scriu, să caut o nouă slujbă, să ies din izolarea şi nepăsarea pe care mi le impusesem. Şi atunci am primit un plic recomandat. Când l-am deschis, am descoperit înăuntru cartea nescrisă. Francesca mi-o înapoia cu câteva vorbe: „Cadourile nu se dau înapoi".

O clipă am rămas cu cartea în mână, admirându-i din nou coperta de damasc şi paginile-i aurite. Am deschis-o la întâmplare şi am descoperit brusc scrisul cursiv al lui Alvaro Chocano. Era un poem de numai zece rânduri. Cum de nu-l văzusem ultima oară când o deschisesem? Fără îndoială fiindcă respectiva carte, fără titlu şi copertă interioară, se putea deschise în ambele sensuri.

„Conţin toate necazurile lumii/ Eliberează-te de ele ca de un blestem/ Cel al ţigăncii disprețuite în copilărie/ Cel al prietenului jignit într-o bună zi/ O statuetă egipteană te-ar putea înnebuni/ Un inel te-ar putea ruina/ O carte nescrisă te-ar putea duce la moarte".

Lectura acestui poem m-a buimăcit. Câteva zile am fost îngrozit şi n-am îndrăznit să mai ating cartea nescrisă pe care o lăsasem pe birou. O clipă m-am gândit s-o dăruiesc cuiva dar n-am putut să fac una ca asta, ar fi fost o cruzime din partea mea, ceva odios şi nici chiar duşmanii mei nu meritau aşa ceva. Singura soluţie era să scap de ea, s-o arunc la gunoi, mai ales că între timp începusem să mă simt prost, cu dureri puternice de stomac care-mi aminteau de vechiul meu ulcer. În cele din urmă am ales o soluţie mai practică. Cum micul meu apartament se afla în apropierea parcului Monceau, am ieşit într-o seară şi am căutat un loc unde s-o arunc. Era primăvară şi straturile de flori străluceau în mijlocul gazonului la apusul soarelui. Am zărit în fine nişte trandafiri splendizi, în apropierea unei alei cu plopi. Am aruncat cartea, cu grijă, pentru a nu fi văzut, în mijlocul trandafirilor şi m-am întors acasă uşurat.

Peste câteva zile a trecut prin Paris un vechi prieten şi m-am gândit să ne ducem să ne plimbăm prin parcul Monceau. I-am arătat statuile lui Chopin, Musset, Maupassant, vechii cedri şi giganticul Platanus orientalis. Am admirat straturile de lalele şi-n cele din urmă ne-am îndreptat spre grădina de trandafiri. Odată ajunşi acolo, am fost stupefiat; în jur totul se transformase în lujere uscate pe care atârnau petale ofilite.

(Paris, 8 octombrie 1993)

Prezentare şi traducere de
Luminiţa Voina-Răuţ

B. FUNDOIANU - călătoria continuă

LA ÎNCEPUTUL lui octombrie 1944, dispărea în camerele de gazare naziste de la Auschwitz Benjamin Fondane, adică, poetul şi eseistul B. Fundoianu, care, după ce lăsase în România un original volum de *Imagini şi cărţi din Franţa* (1922) şi poemele unei angoase abia mascate de preaplinul unei energii telurice, invadatoare, ce urmau să alcătuiască *Priveliştile* din 1930, reuşise să-şi construiască la Paris un nou destin de creator: l-au afirmat cărţi precum *Rimbaud, golanul* (1933), *Conştiinţa nefericită* (1936), *Fals tratat de estetică* (1938), *Baudelaire şi experienţa abisului* (1947) sau, în spaţiul poeziei, *Ulise* (1933), *Titanic* (1937), *Exodul. La apa Babilonului* (1945). Rămas într-un oarecare con de umbră în primele decenii de după război, eseistul sclipitor care declarase război „evidenţelor" Raţiunii în numele *trăirii* tensionate şi neliniştite, ca şi poetul dramaticelor rătăciri ale dezrădăcinatului perpetuu - au cunoscut, în anii din urmă, o salutară recuperare, prin retipărirea unora dintre scrierile sale de expresie franceză. Este o acţiune reluată de curînd de noua editură Paris Méditerranée, care-şi inaugurează colecţiile cu două volume tipărite sub numele său.

Cel dintîi, intitulat cu un vers din *Titanic - Le voyageur n'a pas fini de voyager* - cuprinde un important număr de texte-document ce retrasează itinerariul unei vieţi şi al unei opere. Îngrijitorii ediţiei, Patrice Beray şi Michel Carassou, au fost atenţi la reconstituirea principalelor repere bio-bibliografice fondaniene, începînd cu secvenţele de jurnal timpuriu - 1912 - ce rememorează, cu o surprinzătoare forţă evocatoare, portretul unei învăţătoare din anii studiilor primare ieşene (*Domnişoara Frumuşeanu*) şi cu cîteva poeme din *Privelişti* (traduse de Odile Serre), pentru a ilustra *Anii românești - de la Iaşi la Bucureşti,* şi continuînd cu momentele semnificative din perioada franceză a scriitorului. *Primii ani parizieni* apar evocaţi în mozaicul unor fragmente de confesiune, de articole publicate în presa deceniului al treilea însă mai puţin cunoscute, de scrisori trimise ori primite: e un timp de acomodare a „metecului" care vorbeşte cu sine însuşi despre singurătate şi nerecunoaşterea scriitorului care este, despre aspiraţia unei afirmări, abia cenzurată ironic (într-un *Interview avec moi-même,* inedit şi nedatat, dar scris, după unele referinţe din text, prin 1925), însă care rămîne foarte sensibil la ceea ce s-ar numi „spiritul epocii"; astfel, un număr de pagini regăsite meditează la *Semnificaţia dadaismului,* de pe poziţii deja existenţialiste, notînd, de exemplu, că nici o metafizică nu i-a putut îndepărta pe oameni de gîndul că „adevărul - *dacă era dat undeva* - avea mai multe şanse să se afle aici, în realul individului, în pasiuni, decît în acţiunea de a descoperi esenţa cercului sau a triunghiului"; altele, despre *Louis Aragon sau Ţăranul din Paris* (reluate din revista „Integral" din 1927) pun în discuţie limitele suprarealismului, în vreme ce pasajele din *Réflexions sur le spectacle,* apărute mai întîi în revista „unu" în 1929, trimit la o stare de spirit încă o dată caracteristică pentru epoca în care frumuseţea se dorea „convulsivă" iar arta tindea să fie depăşită de experienţa existenţială cea mai acută: „Există astăzi un lirism al panicii, iar dacă putem dori ca frumuseţea să fie convulsivă, e pentru că dorim s-o surprindem în timp ce se formează şi nu cînd e deja împlinită, moartă. Noi nu mai disecăm cadavre, ci organe vii"; excelentă, în treacăt fie zis, definire a esenţei avangardismului!

O scrisoare din ianuarie 1927 către „iubitul mare prieten şi maestru" Leon Şestov - care a avut, cum se ştie, o influenţă decisivă asupra gîndirii sale filosofice - mărturiseşte „curiozitatea pasionată" cu care Fundoianu îi urmăreşte cărţile, dar şi confruntarea curajoasă cu „criza morală a secolului" şi străduinţa de „a-i păstra Artei o însemnătate ce-i este tot mai mult refuzată". Apariţia eseului despre Rimbaud dă ocazia, apoi, unor schimburi de corespondenţă cu prieteni ca Victoria Ocampo, Claude Sernet, Antonin Artaud, ce pun în lumină aceeaşi

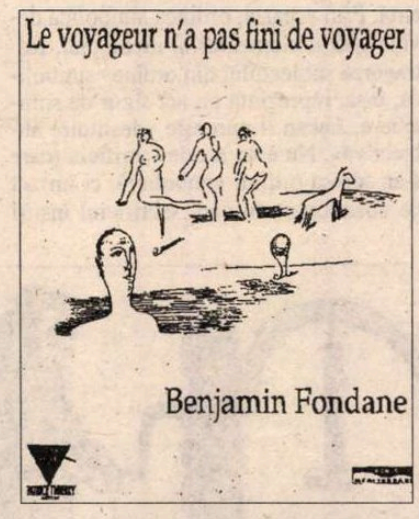

luptă pentru adevărul existenţial al scrisului („îl despart pe adevăratul Rimbaud de cel fals, îl scot pe Rimbaud din teoria lui despre Vizionar, îi reclam ca escroci pe suprarealişti, pe Breton, şi sînt contra comerţului cu miracolul" - îi scrie lui Sernet; iar lui Artaud: „oricît de vrednică de dispreţ ar fi activitatea noastră privită la scara Eternităţii, nu ne e dat să creăm decît la scara vieţii").

Celelalte secţiuni ale culegerii, *O nouă frumuseţe panică, Timpul şi-a ieşit din ţîţîni* şi *Lăcaşul meu e în afara taberei* jalonează în continuare drumul omului şi al operei, marcînd momentele publicării unor cărţi ca *Ulise* (1933), *Rimbaud, golanul* (1933) şi *Conştiinţa nefericită* (1936) - cu ecourile venite din partea unor cititori din elita literaturii şi filosofiei franceze - a versurilor din *Titanic* (1937) şi a *Falsului tratat de estetică* din 1938, sfîrşind cu momentul mobilizării din 1940 şi moartea teribilă din toamna lui 1944. „Dosarul" e impresionant: îi răspund celui ce le trimisese cărţile nume ca Roger Gilbert-Lecomte, Jean de Bosschère, Jules de Gaultier, Joë Bousquet, Miguel de Unamuno, Victor Serge, Jean Cocteau, Gaston Bachelard, Jean Wahl, Roger Caillois, - de cele mai multe ori cu o neconvenţională admiraţie şi preţuire; domină senzaţia de dialog autentic, de profundă comunicare intelectuală, căreia i se adaugă, nu o dată, culoarea confesiunii marcate afectiv. Texte vibrante sînt semnate şi de Fondane însuşi, întărind liniile unui autoportret extrem de viu: scriitorul apare implicat cu consecvenţă în apărarea valorilor umane contra „ideilor generale". „De îndată ce este vorba despre idei - scrie el într-un text despre *Rimbaud le voyou,* rămas inedit - nu se înţelege că nu mai e vorba despre seninătate, armonie, calm, ci de *luptă.* Am angajat noi, oare, ceva din noi în aceste idei? Ne interesează oare ele într-adevăr? Este vorba oare de viaţa *noastră?* Rimbaud, pentru mine, nu e un caz. Este cazul meu". În ce priveşte propriul său statut de scriitor, el nu se frămîntă mai puţin: „contînd pe dreptatea timpului", amînată stendhalian spre 1980, Fundoianu îi scrie, de pildă, lui Georges Ribemont Dessaignes (în august 1943) că, neavînd prieteni şi neştiind să şi-i facă, este „un străin ajuns în Franţa la 24 de ani, care n-a avut camarazi de colegiu, de cenaclu etc., şi a cărui gîndire, agresivă şi iritantă, n-a trezit decît puţină stimă şi aproape nici un ataşament"... Abia în preajma sfîrşitului îl vedem într-o ambiguă stare de resemnare ce caută să-şi dea şi să dea curaj, cum se întîmplă în tulburătoarea scrisoare adresată soţiei din lagărul de la Drancy (mai 1944): „Ştii, ţi-am mai spus-o, există în chipul sorţii noastre lucruri pe care nu le putem schimba. «Călătorul nu şi-a încheiat călătoria», am scris. Ei bine, aveam dreptate, continuu. E pentru mîine, şi este într-adevăr". Din nefericire, acestui mîine nu i-a mai fost dat să fie.

„Călătoria" poetului şi eseistului Fundoianu continuă însă - şi publicarea acestui substanţial „dosar" îi serveşte de preţioasă prefaţă, reactualizînd un destin uman tragic-semnificativ pentru veacul nostru şi readucînd în memoria justiţiară reperele unei opere nu mai puţin reprezentative. Numeroasele ilustraţii - fotografii, documente de arhivă, pagini de manuscris, imagini din filmele la care a fost scenarist sau regizor - sporesc interesul acestei cărţi remarcabile.

Al doilea titlu apărut sub numele lui B. Fondane la aceeaşi casă de editură - *Le Mal des fantômes* - adună pentru prima oară într-un volum cvasitotalitatea versurilor sale. Nu lipsesc nici *Priveliştile,* transpuse în limba franceză de Odile Serre, într-o versiune cursivă, foarte apropape de textele originale: devenit Fondane, Fundoianu sună bine şi în noua dicţiune, chiar dacă se poate regreta renunţarea la tiparele prozodice ale poemelor de plecare, pentru care un model ar fi putut să fie, de exemplu, poezia sa, *Exercice de français,* publicată în „Contimporanul" din 1925, în care muzica „priveliştilor" de curînd abandonate îşi afla un echivalent ideal în noua limbă.

Scrise într-o altă formulă, a poeziei „narative", desfăşurate pe spaţii ample, cu patos discursiv, - departe de „suprafeţele potrivite", „conjugările de echilibruri" şi „ponderile măsurabile" propuse pentru *Priveliști - Ulise, Titanic* sau *Exodul* nu sînt însă mai puţin expresia unor trăiri tensionate, legate de drama exilului perpetuu, a rătăcirii fără odihnă, a căutării dificile a solidarităţii umane. „Nu există destulă realitate pentru setea mea" - spune un vers din *Ulise,* prelungind ceva din năzuinţa rimbaldiană a evaziunii anunţată încă în *Parada* din volumul românesc - şi toate aceste poeme vor creşte din încordarea, mereu decepţionată, a unei asemenea căutări. Răul, boala, suferinţa „fantomei" umane înjitoare sînt sortite să rămînă fără soluţie: „Ce muzică e-n stare să vindece/ captiva inimă, durerea fantomei acesteia/ ostenită să tot renască, să piară iar?" - citim în *Le Mal des fantômes,* unde sentimentul izolării devine copleşitor: „Nici măcar singur. Grămezi. Grămezi de SINGURI". Şi totuşi, în ciuda tuturor înfrîngerilor, în *Poetul şi umbra lui,* din *Titanic,* se aude, insistentă, chemarea spre o mereu reluată descoperire a lumii: „Călătoria mea nu s-a sfîrşit.../ Veniţi la mine buze sărate, baligi dulci,/ ierburi agăţătoare din măruntaiele pămîntului,/ izvoare fierbinţi!// Călătorul nu şi-a încheiat călătoria".

Cele două volume consacrate vieţii şi operei poetice a lui B. Fundoianu de editura Paris Méditerranée contribuie substanţial la continuarea în timp a acestei călătorii.

Ion Pop

CARTEA STRĂINĂ

Cum putem pierde ce n-am avut niciodată

DEZINTEGRAREA bruscă a comunismului în Estul Europei a demonstrat că oamenii erau conştienţi, în ciuda forţei uriaşe de represiune, de lipsa de putere a partidului comunist. Puterea acestuia, simbolică (în terminologia lui Lacan), exista numai datorită credinţei poporului în ea. Or, schimbarea bruscă survenită în 1989 a revelat paradoxul partidului care a pierdut ceea ce n-a avut niciodată. Oamenii, bineînţeles, n-au crezut niciodată în partid sau în comunism, iar conducerea partidului s-a exersat de la început ca dictatură. Dacă, însă, partidul n-a avut niciodată legitimitate în ochii poporului, cum s-ar putea explica «lipsa de legitimitate» pe care a suferit-o cînd sistemul a căzut? În cartea sa, *Enjoy Your Symptom!... Jacques Lacan in Hollywood and out* (Ed. Routledge, New Yor, 1992), Slavoj Zizek propune o cheie lacaniană întregii experienţe. Ordinea simbolică lacaniană ca ordine a aparenţei esenţiale explică pentru el situaţia: deşi oamenii n-au crezut niciodată în partid, s-au comportat totuşi ca şi cum ar fi crezut, ca şi cum acesta conducea legitim. Au ţinut cont de ritualul extern, au aclamat cînd era necesar, au participat la întregul spectacol. În opinia lui Zizek, ceea ce se pierde într-o pierdere a ceea ce n-am posedat niciodată este «aparenţa esenţială» care ne-a condus/ne conduce viaţile. În comunism trebuia salvată, cu orice preţ, puritatea proiectului revoluţionar. Zizek echivalează acest proiect cu ordinea simbolică în psihanaliza lui Lacan.

Pentru a camufla inconsistenţa ordinii simbolice, oamenii îşi asumau o vină imaginară. Aşa se explică procedeul autocriticii şi ideea epurărilor staliniste, adică misterul comuniştilor dedicaţi care au „recunoscut" de a fi săvîrşit cele mai oribile crime contrarevoluţionare. Şi această manevră s-a desfăşurat tot în scopul de a păstra intactă ideea comunistă, pentru a preveni cunoaşterea adevărului despre ordinea simbolică şi dezintegrarea ei consecutivă (40-41). De fapt, Lacan, spre deosebire de structuralişti, neagă existenţa ordinii simbolice. În opinia lui, ea este numai o presupoziţie a subiectului, presupoziţie a unei ordini imateriale, ideale, adică a unui Alt Loc care garantează sensul ultim şi consistenţa experienţei subiectului. Ordinea simbolică se poate defini numai retroactiv, fiind presupusă de subiect prin chiar actul prin care acesta se prinde pe sine în plasa unei ideologii. Subiectul presupune ordinea simbolică deghizată, de exemplu, în raţiune istorică sau în Providenţă, în chiar momentul cînd el se concepe pe sine ca unealta ei inconştientă. Prin aceasta, ordinea simbolică devine gestul elementar al ideologiei. Retragerea subiectului din ordinea simbolică, însă, reprezintă un act sigur de sinucidere. Lacan îl numeşte «destituire subiectivă». Nu e un act de sacrificiu (care s-ar adresa ordinii simbolice), ci un act de abandonare în care sacrificiul însuşi

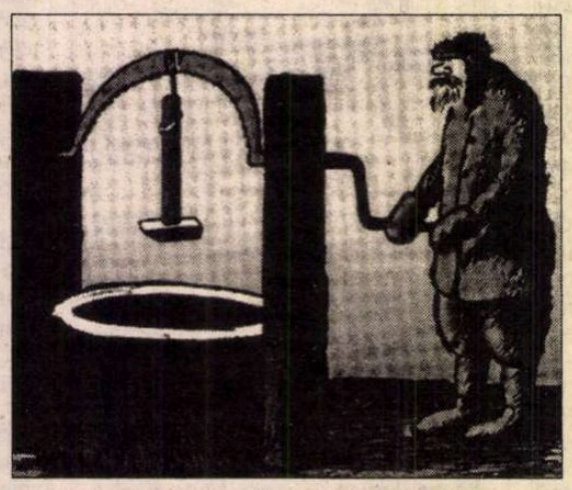

Desen de Gurski apărut în *Izvestia* - Moscova

se sacrifică pe sine (Nu-ul Antigonei către Creon, de exemplu).

Deşi schemă moartă, ordinea simbolică lacaniană are un mare impact asupra realităţii. Identitatea simbolică a unei comunităţi se bazează pe o serie de valori legale, religioase şi culturale care îi reglează viaţa. Toate aceste valori sînt pure ficţiuni. Ele nu există nicăieri, nu au consistenţă ontologică substanţială, ci se manifestă numai în formă simbolică prin ritualurile care le susţin. Întreaga ordine legală, de exemplu, este construită pe ficţiuni care privesc aşa-zise persoane „morale", inexistente fizic, care ne apar ca entităţi cu voinţă şi drepturi proprii şi care declară războaie şi încheie tratate („statul nostru a încheiat pace cu statul vecin", „compania a cumpărat materie primă", „Patria a fost umilită"). Ce- ea ce vrea să sublinieze Zizek cu aceste exemple nu e insipiditatea cinică a faptului că ele sînt doar ficţiuni, ci adevărul că, din cauza acestor ficţiuni, mii de oameni mor în războaie sau îşi pierd serviciile. Căci aceste ficţiuni capătă consistenţă ontologică în efectele lor reale.

Omul e un animal a cărui viaţă e guvernată de ficţiuni simbolice. De aceea e nevoie de revoluţii pentru a zgudui statutul intact al unei idei abstracte şi fixe, conservată ca „valoare imanentă", fie ea patriotism, cultură, căsătorie, identitate masculină, heterosexualitate etc. Filozofia pe care o propune deconstrucţia are ambiţia de a muta această revoluţie de pe stradă pe coala de hîrtie. Prin analiză şi critică putem demola aceste idei în momentul în care ele ameninţă să se solidifice. Deconstrucţia îşi propune ca proiect etic educarea oamenilor în scopul de a privi cu spirit critic orice manifestare care îşi spune „valoroasă", de a distruge mecanismul de mistificare ce susţine orice afirmare a ceea ce se cheamă „valoare" (care nu e decît o monedă calpă, şi nu e imanentă sau universală, cum nimic nu e). Astfel, deconstrucţia devine lecţie de viaţă. Zizek e numai incidental deconstructivist. El se arată interesat mai mult de aplicarea psihanalizei lacaniene în domeniul cultural. Cu toate acestea, la baza cărţii sale stă un proiect deconstructivist. Sciziunea între facultatea filozofică şi cea a legii şi teologiei, în limbaj kantian (conflictul facultăţilor), moştenită din iluminism, şi de la Descartes, stă şi la baza gîndirii contemporane, unde cinismul suspendării adevărului în numele eficienţei a atins apogeul. În Europa de Est comunistă, sciziunea se manifestă la limita dintre un ritual public al obedienţei şi distanţa cinică privată. În Occident, oamenii pretind a fi liberi în public, dar se submit autorităţii în viaţa personală. În ambele cazuri, ei devin victime ale autorităţii exact în momentul cînd cred că au păcălit-o. În opinia lui Zizek, duşmanul numărul unu al umanităţii astăzi nu e fundamentalistul, ci cinicul. Luptîndu-se cu moştenirea umanismului Luminilor, analistul lacanian îşi scrie cartea pentru a face cunoscută opiniei publice nulitatea distanţei cinice.

Închei această scurtă prezentare a unei cărţi de mare importanţă pentru teoria criticii contemporane cu deconstrucţia pe care o face Zizek dragostei, într-un capitol intitulat *De ce e femeia un simptom al bărbatului?* Filozoful sloven încearcă să salveze notorietatea afirmaţiei sexiste a lui Lacan. Este ironic faptul că Zizek îşi ia ca unealtă în întreprinderea sa pe psihanalistul care a fost întruchiparea cinismului în forma sa cea mai pură. (Lacan se comporta ca un guru în practică: în timpul şedinţelor de cură nu scotea nici un cuvînt în prezenţa pacientului. Mulţi dintre pacienţii lui s-au sinucis.)

Rămîne cititorului român să hotărască dacă această deconstrucţie a dragostei, pe care o traduc în continuare, nu conţine o doză de cinism:

«...în ce constă atracţia dragostei? Cînd iubesc, iubesc pe cineva pentru acel *objet a* din el/ ea, pentru ceea ce e „în el mai mult decît el însuşi" - pe scurt, obiectul dragostei nu poate să îmi ofere ceea ce cer de la el din moment ce nici el nu are, căci ceea ce cer reprezintă un exces în esenţa sa. Ceea ce defineşte dragostea este această distanţă fundamentală (elaborată de Lacan apropos de relaţia lui Alcibiade cu Socrate în *Simpozionul* lui Platon): îndrăgostitul (erastes) caută în iubit (eromenos) ceea ce îi lipseşte lui, dar, cum spune Lacan, „ceea ce îi lipseşte unuia nu stă ascuns în celălalt" - singurul lucru carè îi rămîne iubitului de făcut este, prin urmare, să înceapă să schimbe locurile, să se transforme din obiect în subiect al dragostei, pe scurt: să întoarcă dragostea. În aceasta constă, după Lacan, momentul cel mai sublim al dragostei: în inversarea petrecută cînd obiectul iubit porneşte să se salveze din impasul poziţiei sale, din imposibilitatea de a face faţă cerinţelor îndrăgostitului, asumînd el însuşi poziţia de îndrăgostit, întinzînd mîna către cel care îl iubeşte şi răspunzînd astfel lipsei/dorinţei aceluia cu propria lui lipsă. Dragostea se bazează pe iluzia că această întîlnire a celor două lipsuri poate reuşi să formeze o „nouă armonie."» (Zizek, p. 57-58)

Oare crede Zizek în posibilitatea unei „noi armonii" sau este aceasta iluzia cinică prin excelenţă?

Fevronia Novac

MERIDIANE

Scriitori latino-americani

◆ De peste 20 de ani, la sugestia premiatului Nobel guatemalez Miguel Angel Asturias, un prestigios comitet internaţional se ocupă la Editura UNESCO de colecţia „Archivos" ce selecţionează şi publică cei mai reprezentativi autori latino-americani. Autorii aleşi dau măsura ambiţiilor colecţiei: José Lezama Lima, Julio Cortázar, Cézar Vallejo etc. Acum, „Archivos" se pune în pas cu timpul, editînd, pe lîngă cărţi, şi CD-Rom cu texte în spaniolă, însoţite de filme, fotografii, interviuri.

Ediţia din 1623

◆ Editura Norton a publicat 3500 de exemplare, în facsimil, ale primului in-folio Shakespeare din 1623. Cartea are 920 de pagini, costă 100 de lire şi va fi achiziţionată în special de biblioteci. Ea reproduce ediţia lui John Heminge şi Henry Condell, actori din trupa lui Shakespeare, păstrată la Folger Shakespeare Library din Washington, şi redă textul nud, fără prefaţă, postfaţă, note - ceea ce e insolit pentru generaţiile obişnuite cu ediţii critice. Piesele, despre care editorii din 1623 asigurau că sînt întocmai cum le-a compus Shakespeare (dar nimic nu e sigur), sînt însoţite doar de lista celor 26 de actori ai trupei ce le-au jucat în premieră.

Alianţă secretă

◆ „Doi reporteri veterani, Carl Bernstein şi Marco Politi, aflat unul la Washington şi altul la Roma, aplică tehnicile reportajului politic american pentru a descoperi rolul secret jucat de Papă în căderea comunismului" - astfel prezintă „New York Times Book Review" cartea *Sanctitatea Sa* (Ed. Doubleday) care a făcut vîlvă în ţările anglo-saxone. Foarte bine documentată, cartea nu convinge totuşi, teza sa centrală, că Papa şi preşedintele Reagan ar fi încheiat o alianţă secretă anticomunistă, nefiind suficient susţinută de fapte.

Amor şi fotbal

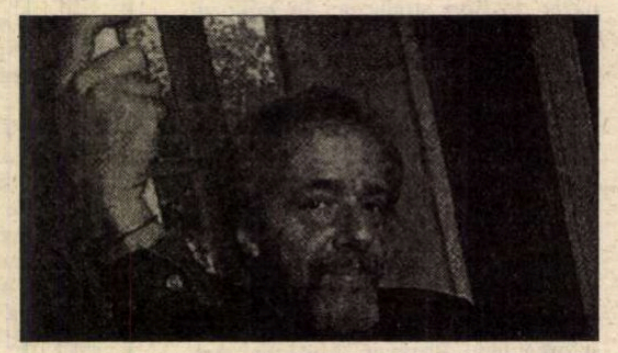

◆ La secţiunea „eseuri şi documente", cărţile cele mai căutate în această toamnă de brazilieni au fost *Inteligenţa emoţională* de Daniel Goleman (Ed. Objectiva) - o carte cu succes mondial care demonstrează, prin intermediul unor anchete, că un indice de inteligenţă mare nu e o garanţie de reuşită şi fericire; *Citate* de Paulo Coelho (Ed. Ediouro), o selecţie de citate inedite făcută de autorul *Alchimistului* (în imagine); două eseuri despre iubirea ideală şi *Zico îşi povesteşte viaţa* (Ed. F.T.D.) - autobiografia fotbalistului care a devenit şi un abil om de afaceri.

MERIDIANE

Biamonti

◆ În literatura italiană actuală, Francesco Biamonti este unul dintre romancierii cei mai apreciaţi, deşi numele său era complet necunoscut pînă în 1981 cînd a debutat, la 50 de ani, cu romanul *Îngerul din Avrigue*. De atunci, acest cultivator de mimoze şi apicultor din Liguria a mai scris două romane, *Vîntul care umflă pînzele* (1985) şi, mai recent, *Aşteptare pe mare,* devenind o voce inconfundabilă. Marcat de compatrioţii săi liguri Eugenio Montale şi Italo Calvino, Biamonti compune ceea ce criticii au numit romane-peisaje, fiecare dintre cele trei cărţi

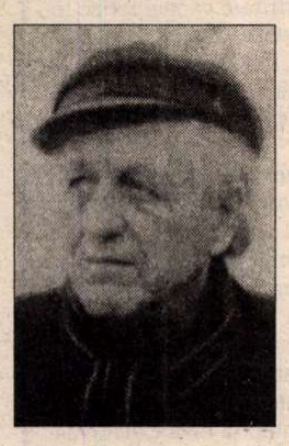

scrise pînă acum corespunzînd cîte unui element, respectiv pămînt, aer şi apă. Acum lucrează la o a patra carte, plasată sub semnul focului.

Ibsen în China

◆ *Inamicul poporului* a fost jucată astă-vară la Pekin de o trupă de teatru experimental. Scena cînd eroul, asaltat de mulţime, strigă „vocea adevărului nu poate fi înăbuşită", şi se aude imnul revoluţiei culturale - a stîrnit aplauze furtunoase. Întreaga piesă a fost considerată de publicul chinez extrem de actuală, deşi regizorul Wu Xiaojiang mărturiseşte în „International Herald Tribune" că a operat unele tăieturi în text pentru a nu supăra puterea cu atacuri foarte precise.

Dicţionarul suprarealismului

◆ A apărut de curînd la Ed. Seuil, sub semnătura lui Jean-Paul Clébert, un *Dicţionar al suprarealismului* (608 pagini, cu ilustraţii, 350 F), foarte apreciat de Maurice Nadeau în „La Quinzaine littéraire" nr. 701 pentru seriozitatea, erudiţia şi obiectivitatea cu care a fost conceput. În imagine - ilustraţie din acest Dicţionar: Elisa şi André Breton în 1960.

Premiul Aristeion

◆ Creat de Uniunea Europeană în 1989, premiul Aristeion în valoare de 20.000 de Ecu (aproximativ 130.000 FF) a fost atribuit, ex-aequo, scriitorului austriac Christoph Ransmayr, pentru romanul *Morbus Kitahara,* şi britanicului Salman Rushdie, pentru *Ultimul suspin al maurului.* Anul trecut, premiul a revenit romancierei germane originare din România, Herta Müller.

Rusia - SUA

◆ Arhivele sovietice au început să se deschidă pentru istorici. Documente pînă acum secrete îi vor obliga pe specialişti să rescrie istoria războiului rece? Pentru Vladislav Zubok, un responsabil al arhivelor Securităţii naţionale de la Washington, şi pentru Konstantin Pleşakov, de la Institutul naţional rus al SUA şi Canadei de la Moscova, răspunsul e *da.* Recenzînd cartea scrisă împreună de cei doi, *Inside the Kremlin's Cold War* (Ed. Harvard University Press), „New York Times Book Review" ajunge chiar să se întrebe dacă „toată această bramburelă care a fost războiul rece nu s-a produs din vina Americii".

Ediţie criticată

◆ Noua ediţie din *Don Quijote de la Mancha* apărută la Alianza Editorial din Madrid este un exemplu de ceea ce *nu* trebuie făcut cu textele scriitorilor clasici - scrie specialistul cervantolog Francisco Rico în „El Païs". Alcătuitorii ediţiei, Florencio Sevilla şi Antonio Rey, au folosit facsimile în stare proastă, care desfigurează adesea sensul, şi au supraîncărcat textul de note care complică lectura în loc să o limpezească. Se aşteaptă încă o ediţie de opere complete Cervantes, riguroasă şi accesibilă - conclude Rico.

Documentar despre BBC

◆ De la înfiinţarea sa în 1937, BBC este adesea citat ca un exemplu de serviciu public făcut cu onestitate şi profesionalism, ceea ce i-a adus faimă şi credibilitate şi dincolo de graniţele Marii Britanii. Un excelent documentar despre istoria acestei instituţii, realizat de o echipă franceză, a putut fi urmărit recent pe canalul TVArte care se recepţionează şi la noi. De la început, la BBC au lucrat şi cei mai importanţi cineaşti şi gazetari britanici. Astăzi, instituţia este în plină transformare, apropiindu-se de privatizare, ceea ce nelinişteşte salariaţii.

Literatura română în Suedia

Numărul 5-6 al revistei literare suedeze „Ariel" e dedicat în întregime literaturii române, poate ca răspuns la numărul suedez din vara trecută al *Secolului 20,* cu ocazia lansării căruia ne-a vizitat un grup de cunoscuţi scriitori din ţara de adopţie a Gabrielei Melinescu. Semnăturile lor le regăsim în paginile acestui număr, al cărui redactor, Tyomas Kjellgren, împreună cu Gabriela Melinescu, Dan Shafran şi Inger Johansson au gîndit un sumar reprezentativ şi, după cum am aflat, mult mai bogat decît a putut încăpea în volum. Numelor mondial cunoscute - Panait Istrati, Tristan Tzara, Mircea Eliade, E. Cioran, Eugen Ionescu, Paul Celan - le sînt alăturate traduceri din operele unor scriitori români contemporani, în majoritate poeţi: Nichita Stănescu (tradus de Gabriela Melinescu şi cunoscuta scriitoare Agneta Pleijel), Ileana Mălăncioiu, Emil Botta, Mircea Dinescu, Dorin Tudoran, Alexandru Lungu, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Mircea Cărtărescu, Denisa Comănescu, Carmen Firan, Mircea Zaciu, Petre Solomon, Augustin Buzura.

Frumos paginat şi ilustrat cu desene de Gabriela Melinescu şi fotografii expresive, reproduse cu o invidiabilă claritate, gîndit şi realizat cu profesionalism şi afecţiune, numărul se încheie cu o impresionantă bibliografie a scriitorilor români traduşi de-a lungul timpului în Suedia.

70 de ani, 70 de cărţi

◆ Un scriitor a cărui vîrstă să coincidă cu numărul de cărţi publicate e un caz rarisim. Michel Butor, care devine luna aceasta septuagenar, a publicat efectiv 70 de titluri (i-au apărut în medie 1,62 cărţi pe an, începînd din 1954 şi continuă să ţină acest ritm). Scriitor cu multe faţete - romancier, teoretician al

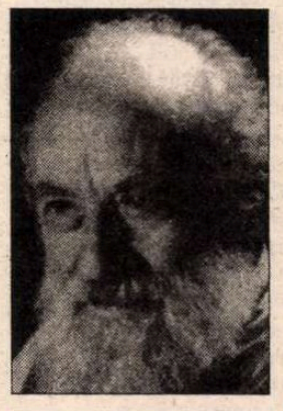

literaturii şi limbajului, critic literar şi plastic, el e preocupat, pe lîngă literatură, şi de muzică, filosofie, arhitectură, politică, viaţă socială, e un fel de „generalist" al culturii, care nu suporta să se limiteze doar la o tematică şi problematică şi doar la un stil imediat identificabil, devenit un soi de „marcă a produsului". Cărţile lui sînt de o mare diversitate şi pe plan formal, mergînd de la roman (de ex. *La Modification,* 1957), la colajul în proză (*Description de San Marco,* 1963), trecînd prin eseu, povestirea visurilor şi teorii despre scriitură. Cunoscut mai ales ca figură emblematică a Noului Roman din anii '50, el nu accepta să fie redus doar la atît, surprinzîndu-şi cu fiecare nouă carte cititorii.

Peter Handke recidivează

◆ La începutul acestui an, scriitorul austriac a şocat cititorii şi critica luînd apărarea sîrbilor într-un text politic despre războiul din fosta Iugoslavie, text prezentat ca o poveste de călătorie. Acum, Peter Handke publică la Ed. Suhrkamp din Frankfurt un *Supliment estival la o călătorie de iarnă,* carte scrisă după un al doilea periplu prin zonele sinistrate de război, pînă la Sebrenica, în Bosnia. În acest oraş-martir musulman, el se întîlneşte cu locuitori... sîrbi şi notează ceea ce îi spun aceştia. „Wochenpost" şi „Die Zeit" îl acuză pe scriitor că persistă în „poziţia sa naivă şi reacţionară în favoarea sîrbilor".

Tragedie şi soap-opera

◆ Numită recent ministru al Educaţiei superioare, Hanan Ashrawi este cunoscută mai ales pentru rolul ei de purtător de cuvînt al palestinienilor la Conferinţa de la Madrid din 1991. Ea a publicat de curînd la Ed. Pocket Books din Londra o carte asupra negocierilor de pace în Orientul Apropiat, *De partea păcii* în care descrie „frustrarea, umilinţele şi subterfugiile a ceea ce ea numeşte un amestec de tragedie şi soap-opera" - comentează „Times Literary Supplement". Hanan Ashrawi îşi evocă în volum viaţa de militantă, relaţiile tumultuoase cu Yasser Arafat şi susţine teza că în urma acordului de la Oslo din 1993 interesele locuitorilor din teritoriile ocupate au fost sacrificate de conducătorii palestinieni din exterior.

Desen de Yayo apărut în *Actualitatea* - Montreal

Revista revistelor

Securiștii și extratereștrii

Cînd Andrei Pleșu a publicat în *DILEMA* nr. 197 tableta *Talciocul dosarelor, Cartea albă a Securității* nu fusese încă pusă cu mare tam-tam pe tarabe, așa că el - care e, alături de Nicolae Manolescu, Dan Deșliu, Mircea Dinescu, Gabriel Liiceanu, Octavian Paler și C.V. Tudor (!), unul dintre personajele principale ale discutabilei „culegeri" - se referă doar la avanpremiera din presa centrală. Și anume la stenograma (reprodusă în *Adevărul literar și artistic*) unei convorbiri pe care „obiectivul" Pleșu, împreună cu soția sa („obiectiva" în limbajul specific, ce ar merita - și precis se va face - un studiu) au avut-o în 1988 cu doi ziariști francezi. Dosarele Securității, spune Andrei Pleșu, sînt prin lege secrete iar anonimatul informatorilor, protejat. Aceeași lege îngăduie însă tacit selecția și publicarea pe sprînceană a anumitor note informative, înregistrări, rapoarte, declarații făcute sub presiune, - fără asentimentul subiectului filelor de dosar: „N-am văzut pe nimeni judecat pentru încălcarea dreptului constituțional de a nu fi agresat în sfera privată. În asemenea condiții, devii, inevitabil, nostalgic. Vechea securitate nu-și publica tezaurele decît «la ocazii» rarisime. Te fotografia în chiloți, dar nu-ți publica fotografia în «Scînteia». Acum, dosarele noastre au devenit, în sfîrșit, bunuri ale întregului popor. Pe de altă parte, nu trebuie să ne amăgim. Nu vom vedea curînd, în presa centrală, dosarul lui Nicolae Ulieru, al lui Mihai Pelin, sau ale gazetarilor care publică, în jurnalele lor, dosarele altora. Mache nu-și publică dosarul lui. Îl publică pe al lui Lache." ♦ Andrei Pleșu mărturisește cu umor că se resemnează. Singura lui pretenție (dar faptul e deja consumat; cartea apărută abundă în tîmpenii care dovedesc că ofițerii de securitate din ultima perioadă ceaușistă nu erau/sînt nici pe departe atît de deștepți și cultivați cum se încearcă insistent să se acrediteze) e strict profesională: „Textele sînt transcrise de ofițeri sau subofițeri care stau prost cînd cu gramatica, sau cu limbile (și numele) străine, cînd cu auzul. Ele sînt pline de inadvertențe, obscurități și nonsensuri care, pentru un om de condei, sînt stingheritoare. Cum era să spun, cum rezultă din stenogramă, că «am citit opera marelui maestru Dan Berindei, care a împărțit o celulă cu Noica»(?!), sau că Whitehead (?!) a fost în România? Asta ca să nu pomenesc decît gogomăniile mari. Rog, deci, pe toți cei care vor hotărî, unilateral, să publice pagini nemuritoare din dosarul meu, să mi le trimită întîi la corectat." ♦ Tot în *Dilema,* la pag. 12, urmărim cu delicii rubrica „Farmecul cotidianului" care publică savuroasele scrisori către Fefe semnate *Riri.* Această literatură epistolară, ce mărturisește - cu inteligență, vioiciune, umor - despre epoca noastră mai mult decît doctele studii psiho-sociologice, ar trebui strînsă într-un volum, căci, hotărît, misterioasa Riri e o prozatoare cu talent, sortită succesului. Mostră (sărăcită prin desprinderea din context): „Toate gospodinele își numără borcanele. Eu, nu, niciodată, eu nu. Fac tot ce pot ca să-mi păstrez lipsa de plăcere. Refuz respectul de care se bucură o gospodină bună. Mi-ai spus de multe ori că scîrba mea de bucătărie se hrănește din veleități intelectuale. Greșești. Cunosc adevărate intelectuale care fac gospodărie cu simplitate și plăcere. Cel mai bun ghiveci l-am mîncat la prima balerină a românilor. Se poate și așa. Pe mine însă mă înnebunește să-mi pierd vieții-șoara cu lucruri care nu durează. Aș face cu plăcere mîncăruri din piatră, din lemn sau din ceva care durează măcar cîteva săptămîni". ♦ În *FORMULA AS* nr. 39, Sorin Preda îi ia un interviu doctorului Adrian Ionescu, directorul Staționarului de psihiatrie „Nifon" de la Măgura Buzăului, care a obținut, în acel colț de țară și în condiții precare, bune rezultate în tratarea unei boli considerate incurabile: schizofrenia. Doctorului în medicină nu-i place termenul *incurabil.* Pentru el, scindarea psihicului e o suferință cronică ce poate fi ameliorată cu o strategie medicală proprie. Întrebat de Sorin Preda dacă după 1989 a crescut numărul afecțiunilor mintale grave, doctorul Ionescu răspunde: „Literatura domeniului o arată, iar experiența mea de pînă acum o confirmă: schizofrenia e constantă ca număr de pacienți la mia de locuitori. Ceea ce a crescut în frecvență după '89 ar fi dependența de substanțe psihoactive (alcool, nicotină, droguri). Mai constat că anumite «idei» schizofrene poartă amprenta culturală a momentului. Pe vremea lui Ceaușescu, de pildă, bolnavii aveau părerea că sunt urmăriți, că securitatea le montează microfoane peste tot etc. Acum, gîndurile anormale sunt legate de laser, de yoga, de computere sau de extratereștri." Naiba știe cîtă „amprentă culturală" avea ideea schizofrenă că Securitatea ne urmărește și montează microfoane (vezi *Cartea albă*), dar între două rele parcă-s de preferat gîndurile anormale cu extratereștri, care după cum se vede și din *Dosarele X,* nu vin cu plutoanele și pleacă repede, nu stau printre noi.

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 $ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

Cînd legea funcționează selectiv

Prima condamnare suferită de redactorul șef al unui cotidian din Capitală s-a produs în timp ce conducătorul unui săptămînal plin de procese de același fel era în plină campanie prezidențială. Semnificația acestei duble posibilități a ziaristului cu procese de calomnie e de natură să nedumerească. Cum funcționează legea în România? Unii dintre noi își pot metamorfoza în merite acuzațiile pentru care n-au fost absolviți, iar alții intră în pușcărie din pricina unor acuzații asemănătoare? E mai mult decît trist că la noi legea funcționează selectiv. E demoralizant. ♦ Reapariția revistei *CALENDE* ne face să admirăm curajul editorilor care, după experiența inițială, nu s-au dat bătuți, ci au scos din nou această revistă. Nu atît de bătăioasă pe cît a fost revista în prima ei ediție după '90, *Calende* e în primul ei număr din cea de-a doua serie o publicație deschisă dezbaterii și comentariului de literatură contemporană. Nu știm în ce tiraj a fost scoasă *Calende,* dar această revistă ar merita o soartă mai bună decît apariția la intervale accidentale. ♦ Un interviu cu totul jenant, din seria celor consacrate candidaților la președinție, a găzduit *EVENIMENTUL ZILEI.* Intervievatul, dl. Corneliu Vadim Tudor, a povestit tot ceea ce i-a trecut prin cap că i-ar putea ajuta, prin omisiune sau prin adăugire, la imaginea sa publică. Stranie ni s-a părut lipsa de curiozitate a intervievatorului, care nu l-a întrebat pe dl. C.V. Tudor ce părere are despre listele negre publicate în revista sa, nici despre scrisoarea celor 300 de militari de carieră, apărută în aceeași revistă, nici despre antioccidentalismul apăsat și antisemitismul exprimate în *ROMÂNIA MARE,* în perioada cînd partidul d-lui C.V. Tudor lua parte la guvernare. Cît bine a făcut, cu alte cuvinte, d-sa României cîtă vreme partidul pe care l-a condus și îl conduce a luat parte la guvernare. De altfel, o dovadă grăitoare asupra interesului cu care dl. Vadim Tudor privește interesele țării căreia voia să-i fie președinte e că și-a sfătuit susținătorii să-l voteze pe mareșalul Antonescu în turul doi al prezidențialelor, cu alte cuvinte, să stea acasă. ♦ Chiar dacă Cronicarul poate părea demodat, el consideră că disputele particulare între doi scriitori trebuie să rămînă între cei doi, nu să devină obiect de spectacol public. Recent, un tînăr scriitor s-a plîns în presă că un confrate i-a înapoiat cartea dată cu autograf, cu prilejul unei festivități în care tînărul scriitor se afla în centrul atenției. Motivul, o greșeală de grafiere care putea fi interpretată drept o provocare de confratele mai vîrstnic. Asemenea lucruri rămîn îndeobște secrete. În materie de orgoliu, stilul pîrîcios nu ajută nimănui, dimpotrivă, are efecte dizolvante asupra respectului de care se bucură scriitorimea în rîndul opiniei publice.

Cronicar

LA MICROSCOP

Martorul judecător

MĂ UIMEȘTE impresia unora dintre noi că sînt unicii deținători ai adevărului. Au ieșit la iveală după '89 atîtea lucruri puțin cunoscute pînă atunci, încît e foarte greu să dezlegi toate țițele care duc spre ele. Iar puținătatea informației, precum și distorsionarea ei sînt și ele amănunte de care trebuie să ținem seamă atunci cînd ne propunem să reconstituim faptele. Fiindcă e o deosebire importantă între faptul brut consemnat ca atare într-un proces verbal de constatare și faptul relatat sau dedus din punerea cap la cap a mai multor informații. Cu atît mai mult cu cît, uneori, informațiile nu conțin fapte, ci judecăți care au căpătat prin colportare aparență de fapte. Între, de pildă, informația că X șchiopăta din pricina unei entorse și aceea că X era șchiop e o mică diferență, nu? Cîteva exemple flagrante țin de fapte care s-au petrecut după '89, cînd, de bine de rău, informația a circulat mai nestingherită. Sînt scriitori care s-au văzut catalogați drept teroriști, torționari ai Securității, agenți străini și cîte altele, nu mai vorbesc de acuze „mai mărunte", cum sînt cele de hoție, perversiune, alcoolism etc. Și asta nu la colțuri de stradă, ci în presă. Bieții oameni nu mai știau pe unde să alerge pentru a publica dezmînțiri. Unii dintre cei care și-au văzut asemenea tinichele prinse de coadă nu s-au obosit să le dezlege, deoarece știau că n-au ce dezlega. Alții au obținut satisfacție prin intermediul unor hotărîri judecătorești. Dar cum nu puteau face publice aceste hotărîri, din cînd în cînd acuzațiile pe care le-au infirmat cu patalama de la tribunal se întorc asupra lor. Cîțiva colegi de breaslă, pe care i-am întrebat de ce nu încearcă să clarifice lucrurile, mi-au răspuns că lasă asta pe seama biografilor lor. Ba chiar, un poet, om cu un condei ascuțit și ca ziarist, mi-a depănat o întreagă filosofie pe această temă. Dacă numele lui va conta, zicea, în istoria literaturii, nu-i vor strica vreo cîteva controverse asupra biografiei sale. Iar dacă nu, ce contează? Prin '90, din pricina puținătății informațiilor, mi s-a întîmplat să pun pe hîrtie naivități de care azi mă jenez. Și asta mai ales în privința judecăților „de bine". De unde certitudinea că mai știu eu cine merita elogii necondiționate sau că o anumită împrejurare urma să aducă, rapid, binele pe capul nostru? Probabil din pricină că în '90, libertatea cuvîntului și brusc dobîndita impresie că speranțe care păreau nebunești cu cîteva luni în urmă păreau să se fi îndeplinit mă făceau să cred în *toate* speranțele pe care mi le făcusem. Interesant e că atunci Cassandrele entuziasmului general, persoane ce-i drept care se mai fripseseră cu o revoluție, precum dl. Brucan, au pus temelia viitoarei lor reputații de prezicătoare infailibile. Or, ulterior, în analizele sale pe termen scurt, dl. Brucan s-a înșelat cu brio, ceea ce nu înseamnă însă că d-sa nu are, uneori, intuiții remarcabile, verificate ca atare. Fac totuși aceste intuiții din dl. Brucan o persoană care se poate lăuda că ține adevărul în mînă, adevăr din care ne oferă cîte o bucățică prin intermediul TVR ?

La fel de nesigur ca și adevărurile afirmate în avans e și adevărul personal proiectat asupra trecutului, fără o verificare minuțioasă a surselor pe care ne bizuim. Chiar și atunci cînd eu însumi am o anumită experiență semnificativă, asta nu-mi dă dreptul decît să mă institui ca martor și să-mi arog numai condiția de martor, oricît de largă ar fi propria mea experiență. Pot spune, ca martor, că X a fost o persoană cu mari merite sau că Y s-a comportat incalificabil, dar nu pot fi, în același timp și martor și judecător. În justiție, cînd un judecător e bănuit că ar fi fost afectat în chip direct de acțiunile persoanelor pe care trebuie să le judece, el e înlocuit din fruntea completului, deoarece ar putea da o sentință părtinitoare. Despre trecutul la care am fost martori nu ne rămîne decît să depunem mărturie și, dacă e posibil, e bine să ne abținem să dăm note altor martori, chiar dacă nu sîntem de acord cu ei.

Cristian Teodorescu

România literară
Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draqo print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 – București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție: 800 lei

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundaţia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

13 - 19 noiembrie 1996

(Anul XXIX)

45

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Inocenţa pierdută

UN RAPORT provenit de la D.S.S. şi purtînd data de 24 iunie 1985 (*Cartea Albă a Securităţii, Istorii literare şi artistice, 1969-1989*, p. 329) semnalează în presa vremii cîteva „idei sau expresii interpretabile" şi sugerează adoptarea de măsuri de „reinstruire a surselor din redacţiile ziarelor şi revistelor" de a semnala prompt tot ce este „susceptibil de interpretări tendenţioase". Cenzura comunistă (sau, cum se vede, securitatea aflată în spatele ei) era obsedată de posibilitatea ca anumite cuvinte, sintagme sau fraze să fie citite într-un mod tendenţios, capabil adică de a conduce la interpretări inacceptabile politic. Un fragment de roman al lui Aug. Buzura, publicat în *România literară*, începea aşa: „Opriţi nebunul! Opriţi nebunul, nu vă temeţi de el! Mai este cineva treaz pe lumea asta? Opriţi nebunul!" Raportul constată, cu obiectivitate dealtminteri, că exclamaţiile aparţin unui personaj din roman, o chelneriţă alcoolică, atunci cînd un vecin îşi bate, ca de obicei, soţia şi o ameninţă în gura mare că o s-o azvîrle de pe balcon. Nu se precizează în raport în ce ar putea consta caracterul interpretabil al textului. Este semnalat apoi un vers al lui Florin Iaru: „Băi, fraţilor, monstru, monstru!", citat în comentariul critic pe care E. Barbu îl consacră poetului. Nici de data aceasta nu ni se spune ce ar fi interpretabil în textul cu pricina.

În epocă, nu era un secret pentru nimeni ce sens putea fi dat unor astfel de expresii. Multe erau, desigur, întîmplătoare, mai ales lăsate în contextul lor, dar unele erau intenţionate. Cenzura bănuia asta. Codul fiind acelaşi pentru toţi cititorii avizaţi, ea se temea de o complicitate generală care ar fi transformat lectura cea mai firească într-o interpretare batjocoritoare sau ostilă politic. Raportul nu merge pînă la a identifica pe „nebun" sau pe „monstru" cu Ceauşescu. Absolut straniu e însă faptul că un ofiţer de securitate putea lăsa a se înţelege, chiar neexprimînd-o explicit, identificarea cu pricina.

Nu era o formă de *mauvaise conscience*, era ceva mai grav, şi anume o formă de a răpi celui mai banal, fragmentar sau derizoriu text inocenţa. Totul căpăta sens în lectura politică a cenzorului-securist. O tiranie a semnificaţiei lua locul lecturii libere. Cînd totul devine interpretabil, nimic nu mai poate fi interpretat. Şi nici un text nu se mai citeşte cu adevărat, ci se „interpretează", ceea ce înseamnă că se citeşte exclusiv printre rînduri. În acest condiţii, în ochii cenzurii nu mai existau decît texte vinovate. O prezumţie generală de vinovăţie se abătea asupra literaturii. Operaţia de cenzură devenise ea însăşi un coşmar, fără criterii, victimă a umorilor ideologice şi politice, aşadar, la limită, o imposibilitate practică. Este motivul pentru care cenzura din anii din urmă ai dictaturii lui Ceauşescu nici nu mai poate fi considerată în înţeles propriu cenzură: ca să nu permită nimic, ea interzicea totul. Se transformase într-o interdicţie, prin ridicarea dreptului de semnătură şi prin trecerea numelor - nume comune şi nume proprii - la index.

■

ILIESCU trebuie să plece!

(pag. 2)

Cronica melancoliei

Noaptea electorală românească

(pag. 11)

Faptele oamenilor povestite de maimuţe

(pag. 3)

Fenomenul românesc al bancului

(pag. 12-13)

DIAGONALE de Monica Lovinescu

(pag. 7)

Boris Vian

IARBA ROŞIE

(pag. 20-21)

Maya Belciu - un fragment din romanul VIN AMERICANII

(pag. 14-15)

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieș

Iliescu trebuie să plece!

AȘADAR, șandramaua iliesciană e pe cale să se prăbușească. După șapte ani de enormă batjocorire a țării, după ce au călcat în picioare speranțele și viața românilor, cei din urmă supraviețuitori bolșevici ai Europei sînt gata să-și facă valizele. Am urmărit, cu sufletul la gură, în noaptea de 3 spre 4 noiembrie, felul în care IRSOP-ul urma să anunțe rezultatele alegerilor. Și n-am putut să nu-mi aduc aminte de virilitatea scabroasă a tuburilor colorate care exhibau, triumfător, în 1990 și în 1992, botnița pusă de bolșevici României. Ca pentru a ne face să uităm coșmarul (și poate pentru a nu arăta cît de jos se află PDSR-ul), meșterii d-lui Datculescu s-au rezumat să-și prezinte acum prognoza...pe orizontală!

Rezultatul de la 3 noiembrie e o mare victorie a bunului-simț. Dar, din păcate, una cu totul insuficientă. Plecarea de la guvernare a lui Nicolae Văcăroiu nu va transforma, prin miracol, România dintr-un tărîm deșertic într-o oază de prosperitate. Pentru a putea construi cu adevărat, nu e suficientă plecarea incapabililor din jurul lui Iliescu. E absolut necesar să plece Iliescu însuși.

Rămînerea, încă patru ani, a lui Iliescu la Cotroceni echivalează cu înfigerea unui pumnal otrăvit în spinarea recenților învingători. Pentru un motiv extrem de simplu. Conform prevederilor constituționale, președinția este o instituție puternică, adevărat nod vital al vieții politice. Așa cum s-a văzut din 1990 încoace, nici unul din gesturile politice majore n-a putut avea loc fără implicarea - directă sau indirectă - a lui Ion Iliescu. Rămînînd la Cotroceni, el va acționa asemeni unei toxine care, încetul cu încetul, va paraliza orice efort de a scoate țara din haos și mizerie. Dacă în acești șapte ani nu ne-am convins de dominanta satanică a personalității sale, nu ne vom convinge niciodată.

Greșeala fatală a Convenției ar fi acceptarea *oricărei* colaborări cu PDSR-ul. Să nu uităm că, la această oră, partidul iliescian este alcătuit din cei mai bogați oameni ai țării. Ei sînt suficient de cinici și de abili încît să-i atragă în cele mai diverse curse pe neexperimentații politicieni ai Convenției, astfel încît în cîteva luni imaginea vieții noastre politice ar fi aceea a imensei burți a șarpelui boa în care se zbate neputincioasă delicata gazelă a democrației.

E necesar, de asemenea, să se pornească la drum cu spunerea răspicată a adevărului despre trecutul imediat. Dacă mai-marii Convenției nu vor ști să facă dreptate, venirea lor la putere va fi o tragedie. Dacă nu vor trece urgent la eradicarea corupției, prin dislocarea rețelelor mafiote, victoria lor rămîne absolut fără sens. Ziarele gem de argumente și dezvăluiri. Nu trebuie decît voință politică.

Ar fi tragic, la șapte ani de la sîngeroasa răsturnare a regimului Ceaușescu, să nu aflăm, în sfîrșit, adevărul despre evenimentele din decembrie. Ar fi cazul să ni se arate măcar un singur terorist. Ar fi cazul să se spună adevărul despre mineriade, despre marile învîrteli ale clicii prezidențiale, despre hrebenciucii și păunești și temeșenii apărați de scutul cotrocean, despre cum a fost posibil ca într-o țară ca România să se moară de foame și să bîntuie bolile specifice mizeriei, de la hepatită la cele mai monstruoase maladii provocate de subnutriție.

Însă imensa greșeală a noilor guvernanți ar fi să treacă, lejer, cu buretele peste cauzele reale care au dus la dezastrul țării. E de așteptat ca oamenii lui Iliescu să nu se dea în lături de la nimic spre a-și salva pielea. Adrian Năstase a vorbit, la doar cîteva minute după anunțarea primelor evaluări, că adevăratul învingător al alegerilor e partidul pe care-l conduce. De aici pînă la a cere ca tot PDSR-ul să facă guvernul nu e decît un pas. Și-a bătut Ion Iliescu joc de Constituție și pe cînd lucrurile erau mai calme. Nu e nici un motiv să credem că nu va încerca o mare diversiune și acum, cînd situația s-a radicalizat.

În fine, Convenția Democrată nu trebuie să cadă în greșeala pedeseristă a temporizării. Personal, sînt sceptic în privința capacității ei de a produce, rapid și radical, o îmbunătățire a vieții populației. Tocmai de aceea, alianța cîștigătoare va trebui să treacă imediat la măsuri lipsite de orice ambiguitate. Ar fi o adevărată tragedie ca și ea să se piardă în calcule politicianiste, vînzînd cît mai scump blana unui urs care a plecat de mult din pădure.

Într-un anumit sens, lucrurile stau, totuși, mai bine decît ne așteptam. Păcat doar că singura formațiune liberală autentică a țării a fost creditată atît de slab. E un lucru ale cărui consecințe neplăcute se vor vedea în Parlament deîndată. Din nefericire, acest lucru e urmarea directă a campaniei agresive a Convenției, care de teama că nu-i va putea învinge altfel pe adevărații săi adversari, a dus o destul de neelegantă bătălie chiar împotriva potențialilor aliați.

Așadar, Convenția Democrată își începe mandatul sub auspicii pe cît de promițătoare, pe atît de minate de incertitudini. E clar că votul dat de populație e un vot adresat schimbării. Dacă politicienii cederiști nu vor ști să fie la înălțimea misiunii covîrșitoare pe care o au - despărțirea definitivă de comunism -, probabil că vor plăti extrem de scump în fața Istoriei. Pentru că dacă PDSR-ul a fost lupul care nu putea să acționeze decît ca un carnasier hămesit, gata să sfîșie fără milă din trupul fraged al țării, ar fi impardonabil ca oamenii cu adevărat inteligenți ai țării să nu se ridice deasupra conjuncturilor.

Din nefericire, și aceste alegeri au arătat că România e compusă din două părți perfect decupabile pe hartă. Vestul, cu o gîndire politică democratică, și estul, complăcîndu-se în fumegoasele idei ale bolșevismului. Poate că la 17 noiembrie „esticii" își vor da, în fine, seama, că buletinele de vot nu sînt, totuși, scrise cu litere chirilice. ■

POST-RESTANT

de Constanța Buzea

CUM NU se înțelege prea bine ce vârstă aveți, cifra fiind caligrafiată puțin meschin, (15 arată ca 19!), răspunsul meu pe marginea textelor este dictat de împrejurare.Pentru 15 ani scrieți excelent, cu ticurile stilului adolescentin de rigoare înnobilat de o trăire bogată sentimental. Pentru 19 ani însă, este insuficient, stilul e ușor depășit. Pentru 15 ani, poemul *Cărare prin timp,* din care voi cita în continuare, este o reușită, o culme chiar: „Bunica trebăluind abătută prin ograda durerii își cheamă acasă nepoții suspinelor./ Surâsul tău, despicând întunericul din grădina bunicilor/cu miresme de rouă și fagi îngenunchiați la căpătâiul fântânii/povești despre îngeri și sfinți ce respiră mister din tâmple arzânde de cer,/când alergam împărțind fericirea din tinda amurgului/pe poteci asudate de sfătoase doruri,/fânul proaspăt cosit din lacrima Psaltirii/imagini fără contur și paloarea tristeții ireversibile/cuibărită în legendele codrilor hieratici./În bisericuța speranțelor/rugăciunea de seară alunecă în cucernice doine". Același text poate fi recuperat din dulcegăria care-i pătează copilărește sobrietatea de fond, renunțând la serviciul genitivului, în unele poziții. Dacă *nepoții suspinelor* pică bine în context, în schimb *ograda durerii, tinda amurgului, paloarea tristeții* se cer reformulate, ridicate la nivelul celorlalte versuri. Nu este vorba, deci, de a aștepta și primi o simplă încurajare, ci de un îndemn ferm, de încredere, de speranță. (*Romeo Petrașciuc,* Siret) ● Nu vă voi spune un lucru pe care dv. nu-l știți, adică miza minoră a poemelor, pe care însă le scrieți cu lăcomia de aer și disperarea celui care luptă din răsputeri să nu se înece. Acceptați că între *victoria tăcerii* și *tăcerea victorioasă* există o subtilă diferență de nivel. Foarte mulți fac aceeași confuzie, (cu un efect oribil), între *ochi* (singular) și *privire, vedere, văz,* și spun cu inocență emoționată din belșug, *ochiul strivit.* Nici dv. nu vă referiți strict, la organul vederii sau la funcția lui, ci la cu totul altceva, inefabil, ce ține de filozofia iubirii. Privirea adică, cu care poți iubi, urî, ucide, disprețui, lupta, suferi și strivi, răbda, minți, ascunde și arăta ș.a.m.d. Singularul în sine e hilar. *Ochiul,* aici, nu ține loc *de,* și nici nu înseamnă *privire,* în sensul pe care-l dați și pe care mizați în gol. Când atâția adolescenți urmează acest tipar naiv, nepriceput, riscat, al *ochiului plâns,* al *ochiului strivit,* sau *închis,* (ca la Eminescu, sublim, „Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă") ajungând la, repet, oribilul *ochiul scurs* cu sens de *ochiul plâns, înlăcrimat,* merită să conștientizezi valoarea fiecărui cuvânt, relația lui cu sensul. Iar când metafora îți oferă teren și îndemn spre a-l face să migreze din sensul lui comun, cu atât mai multă atenție și grație se cer poetului, ținta acestuia fiind îmbogățirea și precizia și nu sărăcirea și confuzia de sens. Deocamdată, valabil rămâne elanul, și pozitivă ardoarea cu care vă compuneți versurile, unele extrem de interesante, în *Incantație, Dedicație, Vacuum.* (*Iuliana Dumitrescu,* București) ● Nu sunteți nicidecum naivul care scrie bine fără să știe că scrie bine. Și nici modestul, și nici zăpăcitul începător. Și nici ipocritul care își fardează pofta de a se amuza punând în dificultate un redactor, care are și el dreptul deplin la modestie, naivitate, zăpăceală și poftă de a se amuza. E oare o tristețe în toate acestea? Nu trebuie, deci, să vă spun eu că aveți talent, experiență, cultură, farmec, orizont și perspectivă luminoasă. Reținem toate textele dv. într-un sertar special, rezervat celor destinați *verificării* rezistenței lor nervoase la proba timpului. Cum plicul sosește din Timișoara, m-a urmărit, în ecou, gustul bun al poeziei lui Șerban Foarță, pe care cu siguranță și dv. o frecventați. Transcriu cu deliciu textul, să-i zicem cel mai puțin serios din grupaj, plin însă de *măiestrii* de farsă, degajare și minune, de vocație poetică. Iată ce puneți sub titlul ca norul de cerneală de sepie, *O, tu nici visezi, domnițo!*: „Cîți în cale mi s-au pus:/menestreli cu lunge plete,//din nord, lord cu ochi de fulger,/ nalt în oase, lat în spete,//și, bețiv, un popă rus.//iar prin vis, parfum de înger/în adînc m-a ispitit.//Cu rînjet crud/de palicar/un demon nud, cu dinții rari,/între ventricole pitit.//Și mi s-au pus de-a curmezișul/cadînele cu ochi ca șisul/și cu sărut îmbătător/precum hașișul.//Și pianiste ftizice/domesticind înșelător/cu mirodenii chimice/fiori de abator.//Verginele cu sîn de crin/de pe la cîte-un mal de Rin/ce-și țin/pe apele părului, plaur,/ coroana lucrată de-un faur de aur. II. Toate aceste calpe vise,/ toate âste măști de bal,/umbre chinezești promise/unui păcătos banal,/sunt de-acuma lepădate!//Sulițe însîngerate/să-l străpungă!/Și mă rog/ să-l ucid pe inorog./Cu grăsimea-i să se ungă/funie de spînzurat./ Într-un dovleac mucegăit/să-i ferec hoitul împuțit,/să-i macin cornul de drac/să-mi fie afrodisiac!" (*Adrian Viorescu,* Timișoara). ■

România literară

Editată de:
- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: **Nicolae Manolescu** - director, **Gabriel Dimisianu** - director adjunct, **Alex. Ștefănescu** - redactor șef, **Mihai Pascu** - secretar general de redacție, **Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu** (critică și istorie literară), **Constanța Buzea** (poezie, proză), **Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu** (publicistică), **Eugenia Vodă** (film, muzică), **Marina Constantinescu** (teatru, plastică), **Adriana Bittel** (externe), **Anca Firescu** (secretar de redacție), **Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș** (corectură), **Victor Ciupuliga** (fotoreporter).

Administrația: **Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341.** Cont în lei: **B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089.** Cont în valută:**B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu** (director executiv), **Elena Raicu** (contabil șef), **Corneliu Ionescu** (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), **Andriana Fianu** (corespondență și difuzare în străinătate), **Elena Hurducaș** (secretariat), **Ionela Stanciu** (asistent difuzare).

Corespondenți: **Gabriela Melinescu** (Stockholm), **Dumitru Radu Popa** (New York), **Tudor Olteanu** (Amsterdam), **Leons Briedis** (Riga).

Tehnoredactare computerizată: **Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan.** Introducere texte: **Geta Gheorghiu.**

E-MAIL: **romlit@romlit.sfos.ro** și **romlit@buc.soros.ro**

INTERNET: **HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT**
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Faptele oamenilor povestite de maimuțe

„PENTRU activitatea lor contrarevoluționară inculpații au folosit ca pretext așazisele «cenacluri literare» și astfel Pillat Constantin, Niculescu Remus și Enescu Teodor strecurați într-o secție a Academiei R.P.R., împreună cu Iordache Nicolae zis Vladimir Streinu, Lăzărescu Sandu, Radian Nicolae și Voiculescu Vasile (condamnat) au făcut lectura romanului «Așteptînd ceasul de apoi» a lui Pillat C-tin, și a scrierilor celorlalți participanți, toate având conținut dușmănos, lucrări de «sertar» cum erau denumite de ei.

Fiind călăuzit de aceeași concepție dușmănoasă împotriva puterii populare, inculpatul Noica Constantin, legionar, moșier expropiat, cu domiciliul obligatoriu a organizat întruniri clandestine cu care ocazii împreună cu ceilalți inculpați participanții s-au dedat la calomnii și instigări împotriva regimului democrat popular și au făcut lecturi asupra unor scrieri cu caracter contrarevoluționar al lui Noica Constantin."

Cuvintele acestea, aparținând unui limbaj semiarticulat, dialect grotesc al limbii române, au fost rostite în ziua de 1 martie 1960 în sala de ședințe a „Tribunalului Militar al Reg. a II-a Militară". Instanța de judecată („colegiul de fond") avea următoarea componență: președinte - col. de just. Dimitriu D. Adrian, judecător - maior de just. Petrescu Ioan, asesori populari - col. Chimirel Iancu, lt. col. Bob Horațiu, maior Cosmiță Aurel (ciudați asesori populari!), procuror - cpt. de just. Stănescu Pompiliu, secretar de ședință - T. Petrescu Joițeanu. Acești magistrați caricaturali, care chiar au existat și care poate există încă, instalați în iluzia că au avut o carieră de intelectuali și că n-au trăit degeaba pe Pământ, s-au comportat atunci, la 1 martie 1960, asemenea unor maimuțe care ar fi relatat faptele unor oameni. Incapabili să înțeleagă și să descrie (sau interzicându-și să înțeleagă și să descrie) manifestări ale vieții spirituale, ei le-au prezentat ca acțiuni „cu conținut dușmănos". Urangutanii și gorilele care ar ajunge printr-o întâmplare într-o casă omenească ar considera, probabil, la fel, drept acțiuni „cu conținut dușmănos" gestul unei femei de a cânta la pian sau răsfoirea unei cărți de către un copil.

Drama imediată petrecută atunci, la 1 martie 1960, a constat, fără îndoială, în condamnarea pe nedrept, la închisoare grea, a unor personalități ale culturii noastre („NOICA CONSTANTIN - 25 ani muncă silnică, 10 ani degradare civică și confiscarea averii personale, PILLAT CONSTANTIN - 25 ani muncă silnică, 10 ani degradare civică și confiscarea averii personale, ACTERIAN ARȘAVIR - 18 ani muncă silnică, 8 ani degradare civică și confiscarea averii personale, IORDACHE S. NICOLAE, zis VLADIMIR STREINU - 7 ani închisoare corecțională, 4 ani interdicție corecțională și confiscarea averii personale, PELEOLOGU ALEXANDRU - 14 ani muncă silnică, 7 ani degradare civică și confiscarea averii personale, STEINHARDT NICU AURELIAN - 12 ani muncă silnică, 7 ani degradare civică și confiscarea averii personale" ș.a.m.d.). Se poate vorbi însă și de o dramă a imposibilității de a comunica, dramă aparent abstractă, dar care a schimonosit societatea românească și a făcut-o de nerecunoscut, pe termen lung.

Întotdeauna au existat oameni simpli, lipsiți de educație intelectuală, incapabili să-i înțeleagă pe oamenii superiori, însă numai în timpul regimului comunist ei și-au învins sfiala seculară, au abandonat bunul-simț și, cu un aplomb monstruos, și-au impus punctul de vedere în legătură cu cei al căror mod de viață le rămînea iremediabil străin. Iordache S. Nicolae *zis* Vladimir Streinu, aceasta era traducerea, în limbajul rudimentar al impostorilor din justiție, a faptului de a avea un pseudonim. Pseudonimul tratat ca poreclă a unui infractor - iată modelul interpretării stilului de viață al unui scriitor de către ignoranții ridicați de partidul comunist la rangul de instanță.

Ar fi bine să recitim *Jurnalul de la Păltiniș*. Numai astfel ne vom aduce aminte ce grad înalt de competență trebuie să aibă o persoană ca să poată relata faptele lui Constantin Noica. Abia un om ca Gabriel Liiceanu, el însuși un filosof de seamă al țării sale, familiarizat cu ideile și capabil să se exprime nuanțat, reușește să consemneze *ceva* din trăirea spirituală a gânditorului căruia i-a fost discipol. Cei care l-au judecat acum treizeci și șase de ani pe Constantin Noica nu aveau nici măcar cunoștințe elementare de gramatică („romanul...a lui", „expropiat" etc.) și totuși se erijau în... exegeți ai lui. „S-a dedat la calomnii și instigări împotriva regimului democrat popular"... Toate discuțiile elevate la care au luat parte Constantin Noica și prietenii săi, întreaga creație intelectuală spontană din acele momente, pe care am studiat-o azi, fără îndoială, cu încântare, dacă un martor competent ar putea să ne-o descrie, reprezintă, din perspectiva rudimentarilor judecători ai filosofului, „calomnii și instigări".

Simplificarea grosolană și deformarea hilară de care au parte faptele oamenilor superiori atunci când sunt istorisite de proști reprezintă cele mai importante - și frapante - caracteristici și ale „notelor" și „rapoartelor" despre scriitori incluse în recent tipărita *Carte albă a Securității*. Cu excepția unor texte scrise, probabil, de specialiști în literatură, obligați într-un fel sau altul să colaboreze cu Securitatea, aceste „materiale" purtând invariabil mențiunea „strict secret" se remarcă, toate, prin obtuzitate și prost-gust. Să o numești pe Ana Blandiana „obiectivul", să afirmi că Nicolae Manolescu este „prelucrat informativ" - iată treapta cea mai de jos la care se poate ajunge în caracterizarea unor intelectuali de elită.

Într-o epocă în care este la modă „imagologia", ar merita să studiem mai aplicat și mai sistematic modul în care regimul comunist și i-a reprezentat pe scriitori. Am ajunge să înțelegem, astfel, mai multe despre societatea românească și despre statutul pe care îl are azi în această societate omul de cultură.

Alex. Ștefănescu

P.S.: Citatele și informațiile referitoare la judecarea lui Constantin Pillat și Constantin Noica le-am luat din volumul *Documente ale procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al-George, Al. O. Teodoreanu* etc., apărut recent la Editura Vremea din București. Înființată și condusă de doi editori eminenți, Silvia Colfescu și Nicolae Henegariu, Editura Vremea s-a făcut remarcată prin publicarea sistematică, în condiții de maximă rigoare științifică, a unor documente revelatoare (și inaccesibile altfel unor cititori obișnuiți), privind atrocitățile săvârșite de regimul comunist. În afară de volumul pe care deja l-am menționat, această editură a mai tipărit: *Documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești, Gherla,* 1995 și *Documente ale procesului Lucrețiu Pătrășcanu,* 1996 (fiecare de peste 900 de pagini). Întreprinderea soților Silvia Colfescu și Nicolae Henegariu reprezintă echivalentul, în planul activității editoriale, al serialului *Memorialul durerii* realizat pentru televiziune de Lucia Hossu-Longin.

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

ABSENTEISM

ÎN ALEGERI - mai ales în alegerile decisive pentru soarta unui regim politic - contează doar participanții la vot: ei sînt cei măguliți de politicieni, lor li se contabilizează atent voturile, asupra lor se apleacă analiștii, scrutîndu-le preferințele, împărțindu-i pe categorii de vîrstă, profesionale ori astrale. De ceilalți, adică de absenți, lumea se interesează prea puțin sau deloc. E ca și cum n-ar exista.

La alegerile din iunie anul acesta, aproximativ un român din doi n-a votat. La alegerile din 3 noiembrie, același lucru s-a întîmplat cu aproximativ unul din trei. Nimeni n-a părut alarmat, procentajul de absenți fiind probabil găsit absolut normal.

O fi el normal după normele civilizate, după cele din Franța, Anglia ori Statele Unite, unde popoarele s-au blazat în urma a două veacuri de alegeri libere; dar, după normele României din 1996, el mi se pare catastrofal. Ne aflăm într-o țară unde, în 1990, nu mai avuseseră loc alegeri adevărate de peste o jumătate de secol, într-o țară unde alegerile libere și pluraliste păruseră - pentru mai multe generații - un vis irealizabil. În numele lor au murit la noi oameni, doar pentru că îndrăzniseră să-și rostească visul cu voce tare; după cum, în numele lor, s-au prezentat la vot, în mai 1990, aproape toți alegătorii care aveau acest drept. Ce s-a întîmplat cu ei între timp?

Ca toate celelalte țări din lume, România își are și ea cota de indolenți, de cinici ori de nebuni, dar nu despre aceștia este vorba. Ci de oamenii care, în decembrie 1989, au crezut că viața lor va deveni o viață normală, dar care acum, după șapte ani, n-o mai pot crede.

În fond, marea masă a absenților o formează dezamăgiții - cei crunt dezamăgiți, cei care și-au pierdut pînă și speranța, cei care nu mai găsesc în ei nici atîta forță cît să meargă pînă la colțul străzii o dată la patru ani, pentru a pune un buletin în urnă. Ne putem ușor închipui cum a arătat viața lor în cele o mie cinci sute de zile care au trecut de la precedentele alegeri. Și ne îngrozim.

O țară în care un om din trei este deziluzionat pînă la limita suportabilului e o țară tristă. Nici toate discursurile din lume n-ar putea-o vindeca.

■

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ștefănescu

VIN TINERII!

APROAPE șapte ani am așteptat în zadar și căderea de la putere a epigonilor lui Ceaușescu, și apariția unei literaturi cu adevărat noi. Acum, în sfârșit, schimbarea pare să se producă. Elicopterul istoriei, cu motoarele în funcțiune, stă, gata să-și ia pasagerii, undeva, pe acoperișul Palatului Cotroceni, iar în librării pot fi văzute primele cărți care nu mai amintesc prin nimic de inhibiția persistentă produsă de cenzură.

O asemenea carte respirând *libertate* este *Dobitocul de țințar* de Cornel George Popa. Titlul însuși, de neimaginat înainte de 1989 și greu de acceptat, chiar și azi, de cenzura interioară a multor scriitori, are farmecul unei dezinvolturi îndelung exersate și integral asumate.

Cornel George Popa nu mai este chiar atât de tânăr (s-a născut la 6 iulie 1957 în comuna Popricani din județul Iași), dar și-a făcut din tinerețe un stil. Nu mi-l închipui îmbătrânind vreodată. În 1992, când s-a instalat în București (venind de la Iași), ne-a cucerit pe toți cei care am avut prilejul să-l cunoaștem povestindu-ne (oral, dar și în scris, ca ziarist la *Zig-Zag*) tot felul de întâmplări nemaiauzite și nemaicitite. Înregistra mai atent decât oricine tot ce se întâmpla în jurul lui? Avea surse de informare secrete? Fabulă? Nimeni nu va ști vreodată. Ceea ce istorisea ni se părea ieșit din comun, colorat, funambulesc și totuși verosimil. În schimb, ni se părea neverosimilă însăși bogăția inepuizabilă a întâmplărilor. Ele *nu se mai terminau,* ca panglicile scoase de un scamator dintr-o pălărie.

Nu m-am mirat atunci că lui Cornel George Popa i se spune în intimitate „Bill". M-am gândit că se face aluzie la „Bill Mincinosul".

În 1993, lui Cornel George Popa i-a apărut primul volum de proză (cu un titlu la fel de trăznit ca *Dobitocul de țințar - Cincizeci și șase de blitzuri și alte chestii*). A fost o revelație. Ieșeanul se dovedea a fi mai sud-american decât sud-americanii. Dar numai în ce privește inventivitatea epică. Plauzibilitatea, firescul îi aparțineau.

În *Dobitocul de țințar,* inventivul și totuși sincerul prozator își evocă adolescența. El sau poate un narator fictiv. Dacă am face greșeala să rezumăm romanul (romanul? memoriile? confesiunile?) am rămâne cu aproape nimic, ca la strivirea între degete a unei flori de măr.Un băiat timid care o are ca sprijin doar pe mama lui (pentru că tatăl lui s-a sinucis la 38 de ani), o cameră pe peretele căreia este lipită fotografia obsedantă a Ginei Lolobrigida, plimbări solitare pe străzi, experiențe erotice accidentale, specifice adolescenței... Din acest aproape nimic, Cornel George Popa face un captivant roman al adolescenței, o superbă desfășurare de imaginație epică. Totul este nou, proaspăt, ca și cum s-ar întâmpla pentru prima oară în lume.

Cele mai cuceritoare sunt, bineînțeles, mărturisirile referitoare la trăirile amoroase. Într-un stil exclamativ, grandilocvent ca tiradele lui Rică Venturiano și totuși fără nimic ridicol, sau, mai exact spus, cu un ridicol mereu contracarat de sinceritățI voit prozaice, de formulări la fel de libere ca acelea ale unui rocker de azi, naratorul explică ce descoperire stupefiantă a însemnat pentru el dragostea:

„...Eram un pic îndrăgostit pe vremea aia... Poftim?... Ei, pe naiba! Uite-așa se prostește omul... Ce melodie cînt eu la muzicuță aici și nu se-nțeleg notele? Eram

Cornel George Popa, *Dobitocul de țînțar,* București, Ed. Cartea Românească, 1996. 224 pagini, 4000 lei

turbat! Abia vedeam înaintea ochilor! Mă zvârcoleam noaptea-n pat! Făceam crize! Urlam! Îmi dădeau lacrimile cînd mă gîndeam la ea! Iar cînd o vedeam - picam jos! Inima începea să-mi bată ca un clopot, bang! bang! bang! bang! și intram asub roțile mașinilor de ameteală! Îndrăgostit? *Rahat!* De trei ori rahat! Ardeam cu niște flăcări cît Ceahlăul..."

La fel de interesantă, imprevizibilă și seducătoare este comunicarea naratorului cu cititorul. Nu există nimic tehnic, textualist în această comunicare. Cornel George Popa instaurează - în doi timpi și trei mișcări - atmosfera unei sincerități reciproce, a unei familiarități pe care numai cineva foarte rigid ar putea s-o respingă. Iată, ca exemplu, cu câtă spontaneitate își întrerupe la un moment dat relatarea unui episod dramatic (băiatul, cuprins de furie, își lovește mama, pe care de fapt o iubea din adâncul inimii) și cu câtă putere de convingere se adresează celor care îi citesc cartea:

„Fir-ar să fie, nu pot continua episodul cu maică-mea. Ori măcar să vi-l spun ca lumea, astfel încît să înțelegeți ceva... măcar. E un episod foarte important în economia cărții. Însă nu-l pot construi, fiindcă nu s-a întîmplat de-adevăratelea. Dar este ca și cum l-aș fi trăit... Uneori nici «eu» nu sunt... Rămîne doar cel care scrie. Adică celălalt «eu». Omul viu viu - vreau să spun, nu omul de hîrtie. Sau chiar omul de hîrtie? Nu știu."

Cu autori ca „Bill" începe, în literatura română, o nouă epocă.

ACEEAȘI impresie de *înnoire* o produce volumul de versuri al Lianei Sabău. Autoarea este din Timișoara și are numai douăzeci și ceva de ani. Pe vremea când avea exact douăzeci, mi-a trimis mai multe poeme pe adresa rubricii *Mașina de scris* pe care o susțin în *Flacăra* și, nu numai că mi-a atras imediat atenția, dar m-a entuziasmat, deși era o necunoscută. Nu mai citisem până atunci poeme erotice atât de îndrăznețe și totuși atât de pure în ardoarea lor. Nu obișnuiesc să citez din mine însumi, dar de data aceasta fac o excepție, pentru a evoca starea mea de spirit de atunci:

„Un nou mod de a scrie poezie... Mai tineresc, mai înfrigurat, mai adevărat... O mai mare luciditate... O mai decisă eliberare de prejudecăți... Un curaj (nemaiîntâlnit) al unei femei de douăzeci de ani de a-și lua în stăpânire trupul și de a-l etala... Un elan aproape mistic de a-l popula cu un suflet, pentru a-l salva din condiția de planșă anatomică... Și pentru a salva sufletul însuși din condiția de abstracție... O plăcere de a scrie la lumina zilei, asemănătoare cu aceea de a face dragoste dimineața, cu ferestrele larg deschise... O ofensivă a feminității, fără nimic din complexele feministelor... O replică (fără replică) dată literaturii licențioase, care, în comparație cu poezia Lianei Sabău, arată jalnic (trandafir de plastic așezat lîngă unul adus din grădină)...

Liana Sabău este o poetă excepțională, care reinventează iubirea ca nebunie și risc, care reinventează poezia, ca înregistrare a respirației pe luciul oglinzii. Ea este însă și un om cu un suflet fragil. Îmi place să sper că nici unul dintre numeroșii mitocani contemporani cu noi nu va săvârși crima de a rînji cu subînțeles la citirea versurilor și de-a face o poetă să renunțe la scris."

Temerea mea de atunci s-a adeverit parțial. Prejudecățile mediului în care trăiește autoarea s-au instituit într-un fel de cenzură. Cartea cu care urma să debuteze Liana Sabău avea inițial titlul *Frison sexual.*

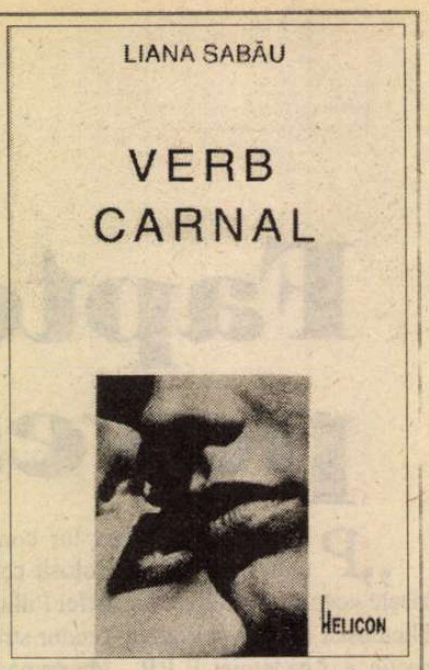

Liana Sabău, *Verb carnal,* Timișoara, Ed. Helicon, 1996. 64 pagini, 500 lei (cartea poate fi comandată numai la sediul rev. *Orizont,* Piața Sf. Gheorghe nr. 3, 1900 Timișoara)

Acum, în conformitate cu exigențele „opiniei publice", este intitulată - constat - *Verb carnal,* ceea ce o face confundabilă cu zeci de alte cărți. Pe de altă parte, autoarea n-a mai avut curaj să compună întregul volum *numai* din poeme erotice - gen care o punea cel mai bine în valoare. A completat sumarul cu ciclurile *Al cincilea anotimp* și *Trupul sufletelor noastre,* care, deși cuprind poeme bine scrise, nu atrag atenția printr-o noutate spectaculoasă, ca acelea din suita *Frison sexual.*

În semn de protest față de această imixtiune a gustului comun în alcătuirea cărții, am să reproduc, în cele ce urmează, doar extrase din poemele erotice. De fapt, nu extrase, ci poeme întregi, pentru că ar fi păcat să le fragmentez:

„Săruți atât de bine/ încât aș vrea să te sărut/ cu gura ta.../ Mon mec à moi,/ te vreau lângă tâmpla mea,/ cu ochii-n ochii mei/ te-aș vrea.../ ...cu inima bătându-mi inima/ cu sufletul sorbindu-mi sufletul/ cu mintea gândindu-mi mintea/ cu pulsul simțindu-mi pulsul/ cu trupul contopindu-mi trupul.../ Mon mec à moi/ aș vrea să te sărut/ cu gura ta.../ Te-aș vrea!" (*Mon mec à moi*).

„Am să te străpung/ cu sfârcurile mele/ până în măduva oaselor,/ până în măduva șirei spinării./ Am să-ți ciuruiesc tot trupul/ ca apoi, să-ți umplu găurile/ cu carnea mea..." (*A*)

„Ce inutilă m-ai făcut să mă simt ca femeie!/ Nu mi-ai dat voie să te alin, să te mângâi,/ Să te sărut și culcuș să-ți fac între sâni./ Nici să te iubesc cu dragostea mea de femeie,/ Nu mi-ai dat voie!// Aș fi vrut ochii să-ți vrăjesc, săruturi să-ți fur o mie,/ Mâna să mi-o plimb, trupul să ți-l simt.../ Dar ce inutilă m-ai făcut să mă simt ca femeie!/ Nu mi-ai dat voie nici să te alin, să te mângâi măcar/ Cu dragostea mea de femeie!// Chipul tău lucind de-o frumusețe stranie,/ Ochii tăi pierduți - semne de-ntrebare/ Luminosul spirit, nepătrunsul gând cu tăiș de sabie,/ Zâmbetul și gura - moarte fără miere,// Doamne!/ Ce inutilă m-ai făcut să mă simt ca femeie..." (*Un alt fel de rondel*)

„Îmi ceri să fiu a ta./ Nu ești primul ce mă vrea./ Dar nici unul nu merita/ să-i dau ceva/ din vârsta mea./ Am rămas a nimănui și a mea./ Sunt a mea./ Și eu m-aș vrea/ de s-ar putea/ să mă am./ Și-atunci,/ cum ai vrea să fiu a ta/ când n-am fost a nimănui?/ Nici a mea.../ Ți-aș spune un cuvânt,/ ți-aș spune.../ Și vorba nespusă/ se-aude în mine./ Dar cine-o aude?/ N-am fost a nimănui./ Nu voi fi a ta./ A mea voi fi,/ voi fi a mea!" (*Voi fi a mea!*)

Avem și noi un Cummings al nostru. Sau - cum ar spune Emil Brumaru - o Cummingsă!

■

Cărți primite la redacție

♦ Ion Filipciuc, *Moara din Costișa, stanțe,* ediția a doua, Târgoviște, Ed. Macarie, col. „Poesis", 1996. 66 pag., preț neprecizat.

♦ Ion Chichere, *Viziuni,* Timișoara, Ed. Amarcord, 1996 (versuri). 76 pag., 3200 lei.

♦ Nicolae Toncescu, *Dubla față a lui Janus,* prezent și trecut pe pământ german, vol. I, București, Ed. Editis, 1996. 160 pag., 6200 lei.

♦ Iulian Ciocan, *Metamorfoze narative,* Chișinău, Ed. Arc, col. „Prima verba", 1996 (critică literară; carte de debut). 80 pag., preț neprecizat.

♦ Anais Nersesian, *Cu fața la zid,* București, Ed. Ararat, 1996 (versuri). 112 pag., preț neprecizat.

♦ Marcel Cornis-Pop, *The Unfinished Battles* - Romanian Postmodernism Before and After 1989. Iași, Ed. Polirom, 1996. 192 pag., preț neprecizat.

♦ Gabriel Daliș, *Semnale de sâmbătă,* Suceava, Ed. „Licurici", 1996 (versuri; volum de debut). 44 pag., preț neprecizat.

♦ Ion Fercu, *Iadul de paradă,* Bacău, Ed. Deșteptarea, 1996 (versuri), 104 pag., 2500 lei.

CRONICA LITERARĂ

de Gheorghe Grigurcu

Un critic ardelean

LA REVISTA *Familia,* reînviată în 1965, s-au manifestat, de la început, două orientări critice: pe de o parte, critica aşazis axiologică, ce lărgea orizontul estetic printr-o deschidere spre câmpul problematic al conştiinţei omului contemporan, ilustrată de Nicolae Balotă şi Ovidiu Cotruş, pe de altă parte critica estetică, de „întâmpinare", reprezentată de subsemnatul, aflată în prelungirea celei interbelice şi sincronă cu practica celor mai reprezentativi exegeţi „şaizecişti". Atât Nicolae Balotă, cât şi cel ce scrie prezentele rânduri au fost izgoniţi din redacţie de către sabia de foc a arhanghelului ideologic, dar nu înainte de a lăsa, cutez a spune, urme suficient de adânci în programul specific şi în atmosfera spirituală a mensualului orădean. Unul din succesorii noştri cei mai valoroşi este Ion Simuţ. Nu e greu de observat că autorul *Confesiunilor unui opinioman* (titlu îngânându-l delicios pe cel al lui Thomas de Quincey) e mai apropiat, prin concepţia sa, de Balotă decât de subsemnatul, cu toate că polemismul său incisiv în actualitate ne situează, am impresia, într-un raport de emulaţie. Ion Simuţ reia cu plăcere teza lui G. Ibrăileanu, după care critica numai estetică „nu mai rentează". Notificând „depăşirea" criticii maiorescian-lovinesciene, care ar avea o misie doar „gospodărească", „internă", marcată de „obsesii autoritare şi judecătoreşti", îşi exprimă preferinţa pentru o critică transestetică, de „alianţe", angajată în „dialogul european al valorii": "Privită astfel, critica cu metodă modernă reprezintă necesitatea de a ieşi din regimul strict estetic în largul complexităţii ideatice". Tipul cel mai răspândit al criticului, constată Ion Simuţ, este azi nu criticul artist, ci criticul om de ştiinţă. Bizuit pe recursul la sociologie, istoria ideilor, psihanaliză, existenţialism, antropologia imaginarului, semiotică etc., acesta trece la „explicarea condiţionării contextuale a creaţiei". Departe de noi intenţia de a nega utilitatea unei perspective polimorf-intelectuale, „interdisciplinare", în comentarea operei. Dar poate fi aceasta chiar o „ştiinţă"? Dacă, aşa cum recunoaşte cu bună-credinţă criticul de la *Familia,* judecata de valoare e un "act important", fiind o „profundă eroare" opinia că ea ar putea fi exclusă, nu rămâne critica estetică un fundament ineludabil al *oricărei* critici? Sensibilitatea, gustul, talentul expresiv pot coopera cu diverse metode, îşi pot asuma, ocazional, conexiuni „ştiinţifice", însă fără a se înstrăina ca atare, fără a ceda pasul unei condiţionări exterioare, „contextuale". Declarând că optează pentru „o critică de idei", „nu neapărat în varianta Adrian Marino, dar într-un sens înrudit", Ion Simuţ face următoarele preciziuni: „Critica nu trebuie să-şi uite genealogia: ea este un domeniu de aplicaţie al esteticii, iar estetica este un domeniu al filosofiei. (...) «materialul» ei de bază în construcţie trebuie să fie ideea". Or, în felul acesta ajungem mai curând pe terenul teoriei criticii, decât al criticii propriu-zise, aplicate. Deci la un soi de „critică de concepţie", aşa cum avem o „poezie de concepţie". Firește că exerciţiul critic, act de luciditate, se slujeşte în „construcţia" sa de idee ca de un „material de bază". Însă nu e unicul material. În afara imaginii, a stilului, a incorporărilor emoţiei şi personalităţii, n-am avea oare într-adevăr doar un teren de aplicaţie a filosofiei? Un poligon de tragere pentru abstracţiuni? Înţelegem aspiraţia unei întinse părţi a exegezei actuale spre dimensiunile omului etic, religios, istoric, pe care ni le reaminteşte preopinentul nostru. Însă calea spre acesta e pe planul operei de artă, al specificului acesteia. Altminteri riscăm a asista - cum s-a mai întâmplat - la colonizări ale literarului de către sisteme exterioare care, în beneficiul lor, caută material exemplificator, nutriment metabolizat în propria lor terminologie. Sau, şi mai rău, la terorisme nu doar metodologice (au existat şi din acestea, cf. Jean Paulhan), ci şi ideologice, cu corolarul lor politic-administrativ-poliţienesc, ce se reclamă şi ele, cu aplomb, de la „obiectul uman", de la o „antropologie" distorsionată în chipul cel mai culpabil. Iar în ce priveşte modelele, constatăm că, evitând a-l numi pe E. Lovinescu, a cărui şcoală s-a dovedit atât de fertilă, Ion Simuţ îşi îndreaptă atenţia plină de veneraţie către G. Ibrăileanu, în spatele căruia se profilează Gherea: „Iată un precursor pe care trebuie să-l citim cu atenţie, în aspiraţiile sale spre o critică completă, diferită de maiorescianism, pentru că înglobează şi principii gheriste". Cum să înţelegem atari cuvinte? E o invitaţie la... tendenţionism? Căci dacă autorul *Adelei* e un moralist şi un scriitor de seamă, dar un critic desuet, autorul *Neoiobăgiei* asta înseamnă în primul rând: artă cu tendinţă, socialism „ştiinţific", în expansiune peste ţinuturile esteticului.

Adevărul este că Ion Simuţ e un ardelean caracteristic, preocupat de „purităţi". Ideolog şi militant plin de gravitate, ca, îndeobşte, ardelenii, derivându-şi energia mesianică în direcţia teoriei (autopunitiune, asceză prin abstragere, arta criticului şi, *de facto,* arta pentru artă fiind subiacent resimţite ca nişte frivolităţi). Măcar simbolic vorbind, nu glumeşte şi nu se amuză. Caută pretutindeni cel puţin un grăunte de seriozitate solemnă. Cu un gest anteic, îşi dedică orele libere lucrărilor pământului: „Cum prevăzusem, ar şi grăp toată ziua, cu îndârjire de ţăran. Mai rămâne de semănat. Îmi stăruiesc în minte tot timpul lucrului gesturile şi vocea, uneori răstită, ale tatălui, făcând altădată ceea ce repetam eu acum". Firește, îşi pune, în chip salutar, chestiunea etică. Severitatea principiilor, exprimate în fraze aspre ca gresia („Singurul merit al scriitorului emană din opera sa şi din valoarea ei; respectul social pe baza legitimaţiei de scriitor e o simplă şi banală vanitate, de care mulţi nu se pot debarasa"), se prelungeşte în aplicaţii sistematice, care nu evită exemplificările incomode: „au cunoscut aceste delicii ale vechiului regim atât Marin Sorescu (ca redactor şef la «Ramuri», dar lăsând greul în seama altora), cât şi Mircea Dinescu (o jumătate de normă la «România literară», fără nici o obligaţie de serviciu). Reflexele şi le-au păstrat şi unul şi altul: figuraţia avantajoasă de academician (plătită de Marin Sorescu cu valuta forte a oportunismului) sau de preşedinte al Uniunii (păstrată de Mircea Dinescu cu o ambiţie răzbunătoare, deşi beneficiază de o «detaşare» în străinătate pe timp de un an)". E drept că intervin şi alte reflexe, la fel de... ardelene, însă cu efect contrar. Dintr-o civilitate intrată în sânge, contestatarul se vrea în acelaşi timp şi inclement şi "respectuos" faţă de ierarhiile constituite, nevoind a săvârşi vreo „impietate". O „chibzuinţă" a insului (tipic) supus frustrărilor (măcar colective) îl determină uneori a pune mai multe întrebări decât răspunsurile pe care le dă (v. coperta IV). La fel, revizuirile pe care le proclamă şi le efectuează adesea nu sunt totdeauna duse până la capăt. Oprindu-se parcă la mijlocul drumului, exegetul dovedeşte curioase inconsecvenţe. Dacă C. Stănescu e indicat cu nesmintită tărie drept „un belfer al inchiziţiei anticulturale", Paul Georgescu, în schimb, e conotat, pios, ca „un mare scriitor", ca „un Settembrini pentru mine" şi i se reproduc, fără nici un comentariu la perfidia ce pluteşte în aer, o sumă de scrisori. Nichita Stănescu apare confirmat, fără clipire, ca „unul dintre marii poeţi ai secolului", iar în legătură cu D. R. Popescu sunt consemnate exclusiv „problema artistului", „tentaţia eseistică", „registrul speculativ", „gustul experimentului", spre a se ajunge la concluzia finală că: „*Oraşul îngerilor* este romanul câtorva întrebări esenţiale despre om ca fiinţă istorică şi politică". De parcă ex-preşedintele Uniunii Scriitorilor ar fi domiciliat el însuşi în angelicul oraş...

Totuşi, *homo transilvanicus* e, în bună măsură, un central-european. Deşi tradiţionalist şi exultant în marginea meleagului originar, nu e un provincial, aţintindu-şi privirile în zări universale (de aci Unirea cu Roma) şi denunţând mărginirile, vicisitudinile, promiscuităţile toposurilor marginale. Ambiţios şi tenace, Ion Simuţ mărturiseşte sarcastic că „literatura te scoate (...) din provincialism şi te închide în casă, o provincie mai mică, unde nu contează decât pariul cu tine însuţi şi cu şansele de a depăşi regionalismul mediocru". Totodată criticul, rezident acum la Oradea (după un stagiu petrecut în satul de baştină, Hotar, reflectat în notaţiile unui jurnal din perioada 1982-1983), punctează un lucid tabel al degradărilor legate de joasa noastră provincie, la a căror justeţe nu putem decât subscrie: „provincialismul e o investiţie foarte rentabilă, pentru că mângâie orgoliile mărunte, aduce succesele de o zi sau efectul durabil o săptămână, cultivă iluziile, transformă miraculos eşecurile în victorii, îţi asigură laudele convenţionale. Consider provincialismul o soluţie bună pentru orice mediocritate şi orice compromis". Mai neaşteptată şi, prin urmare, mai interesantă ni se prezintă însă o patetică diatribă la adresa Clujului, centru ce, în optica lui Ion Simuţ, se autoiluzionează ca forţă intelectuală şi morală de rang înalt, naţional: „Clujul este un oraş sufocat, fără deschidere europeană şi lipsit de dinamism intelectual. El nu poate concura astăzi nici cu Timişoara, nici cu Iaşii (...) Clujul a fost şi continuă să fie un oraş închis şi obtuz: a fost, până în 1989, oraşul cel mai bine păzit de securitate, cu o intelectualitate timorată care a lăsat-o izolată pe Doina Cornea; după alegerile locale este un oraş «ocupat» şi stresat de conflictul peuneristo-udemerist.(...) Aici bântuie printre intelectuali flagelul apolitismului - atinşi în cea mai mare proporţie de ravagiile lui. Clujul nu are astăzi (şi nu a avut niciodată) nervul politic şi demnitatea pe care le-a probat, în opoziţie, Timişoara". Nu putem decât a-i da şi aici dreptate distinsului nostru confrate, cu toate că metropola Ardealului a fost aproape de inima noastră, a reprezentat feblețea noastră îndelung alintată lăuntric. Dar nu există şi iubiri ce te dezamăgesc? Rezultatul observaţiei pluridecenale la care am supus falnicul oraş, precum şi surpriza evenimentelor ultime, nu fac decât să întărească (în ciuda unor prezenţe stimabile, cu titlu de excepţie) ideea unui declin, imaginea unei cetăţi epuizate şi prin „vitregiile sorţii şi prin propria voinţă". Sau, cum mai zice, încrâncenat, Ion Simuţ, nu o Pragă, ci o plagă...

■

Ion Simuţ, *Confesiunile unui opinioman,* Editura Cogito, Oradea, 1996, 232 pag., preţul 6000 lei.

Actualitatea culturală

Agenda cu edituri

La cererea mai multor cititori, dornici să-şi procure anumite cărţi pe care nu le-au mai putut găsi în librării, publicăm, începînd cu acest număr, sub formă de serial (informativ) adresele editurilor active din România. Ordinea este întâmplătoare. Aşteptăm, din partea editurilor interesate, siglele şi adresele lor.

Editura Libra

Editura Libra, Calea Moşilor nr. 125, sector 2, 70314 Bucureşti. Tel.: 222 67 21; 223 15 10 (20, 30, 40) - int. 1741 sau 2653. Fax: 223 14 91.

Editura Univers

Editura Univers, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, 79739 Bucureşti. Tel.: 222 66 29; 222 35 44; 617 55 25. Fax: 222 56 52.

Editura Fides

Editura Fides, str. Păcurari nr. 7, et. 1, 6600 Iaşi. Tel. şi fax: 21 09 91. E-mail: fides@mail. cccis. ro.

Constantin Crişan

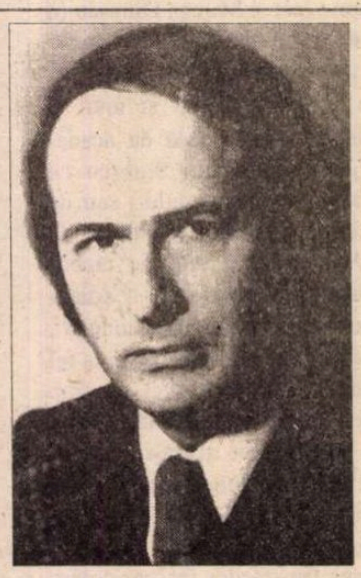

La 29 octombrie anul acesta a încetat din viaţă, prematur, în plină activitate, criticul şi istoricul literar Constantin Crişan (născut la 21 noiembrie 1939 la Târgu Neamţ). Licenţiat al Facultăţii de Filologie a Universităţii din Iaşi, doctor în filologie (cu teza *Preliminarii la o sociologie a literaturii comparate*, 1974), Constantin Crişan şi-a manifestat interesul pentru studiul literaturii din cele mai diverse unghiuri. Poetica şi stilistica, literatura comparată şi sociologia literaturii au fost, în egală măsură, disciplinele sale predilecte. În rafturile bibliotecilor, cărţile sale păstrează idei şi informaţii de indiscutabil interes pentru toţi exploratorii fenomenului literar. Iată numai câteva dintre titluri: *Ieşirea din metaforă*, 1972, *Confesiuni esenţiale*, 1977, *Nostalgia comunicării*, 1978, *Conversaţii de bunăvoinţă*, 1980, *Sociologie şi bioestetică*, 1987, *Repere pentru o sociofenomenologie a valorii literare*, 1989. Valoroasă şi utilă a fost şi activitatea sa de editor şi traducător.

Prin moartea lui Constantin Crişan literatura română actuală pierde un activ şi competent slujitor al ei.

Alte precizări

Dl. Alain Paruit ne scrie în legătură cu propriul său articol despre cultura română din exil, publicat într-un număr anterior: „Am primit un bilet de la Theodor Cazaban: articolul menţionat despre romanul său a fost semnat de Claude Mauriac şi nu François."

*

În numărul trecut, textul cu titlul *Câteva precizări* publicat la pag. 6, a apărut fără semnătură (dintr-o eroare de... computer, care a mutat fantezist semnătura în penultimul rând al articolului!). Semnatarul (căruia îi cerem scuze) este dl. Gheorghe Caragiani.

„Tristan Tzara, André Breton şi avangarda europeană"

Sub acest generic, s-a desfăşurat la 25 octombrie 1996 la Cluj, în organizarea Facultăţii de Litere a Universităţii „Babeş-Bolyai", un colocviu ştiinţific consacrat centenarului celor doi reputaţi reprezentanţi ai avangardei literare şi artistice europene. Au susţinut comunicări Marina Vanci-Perahim, profesor la Universitatea Sorbonne I (*Tristan Tzara şi André Breton - gîndirea sălbatică reexplorată*) şi Michel Carassou, de la Centrul Naţional al Cercetării ştiinţifice din Paris (*Scrierea automată şi primii săi critici, Tzara, Ribemont-Dessaignes, Crevel, Fondane*). De la universităţile din ţară, au participat profesorii Mihai Zamfir (Universitatea Bucureşti), care a vorbit despre *Avangardă şi politică*, Nicolae Creţu şi Doru Scărlătescu (Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi), cu intervenţiile *Tristan Tzara şi E. M. Cioran* şi, respectiv, *Tzara - ecouri româneşti interbelice*. Relaţiile complexe dintre *Marcel Iancu şi mişcarea Dada* au fost evocate de criticul de artă Radu Bogdan. Două contribuţii clujene au completat programul dezbaterilor avangardiste: *Sfîrşit de secol - între decadenţă şi avangardă* (Corina Cârstoloveanu) şi *Tristan Tzara şi André Breton în revistele româneşti de avangardă* (Ion Pop). Printre oaspeţii Facultăţii de Litere clujene s-a numărat şi pictorul Jules Perahim, cunoscut membru al unor grupări de avangardă din anii '30, precum cele din jurul revistelor *unu*, *Alge* sau *Viaţa imediată*.

Serate culturale la UNITER

În ultima vreme, UNITER-ul a organizat cîteva lansări de cărţi, nu numai de teatru, şi chiar dacă ele nu au fost tipărite la Editura UNITEXT. Este vorba despre: „Pe urmele doctorului Panait Sîrbu şi ale actriţei Tantzi Cocea" de Mircea Handoca, apărută la Editura Fundaţiei Culturale Române şi despre „Basme de ieri şi de azi", două piese de teatru scrise de Dan Buescu şi tipărite la Editura „Kamida" din Bucureşti. În jurul acestor cărţi s-au strîns, în două seri, oameni de teatru şi, repet, nu numai, de o mare calitate, atmosfera avînd parfumul aristocrat de altădată. Ceva magic s-a produs în aceste serate culturale. Eleganţa, distincţia, şarmul, tonul evocărilor şi al discuţiilor mi-au revelat nevoia noastră de a ne întîlni şi de a vorbi cu plecăciune despre mari personalităţi, dar şi nevoia de a ne vedea, pur şi simplu. Am crezut că această dorinţă s-a pierdut undeva prin tranziţie, printre problemele apăsătoare şi de toate felurile. Şi m-am bucurat că nu e chiar aşa. Povestind despre Tantzi Cocea şi despre alte nume de marcă ale teatrului românesc, am rămas mult timp după închiderea „festivităţilor" cu Sanda Manu, Ilinca Tomoroveanu, Ioana Bulcă, Tamara Creţulescu şi cu Traian Stănescu. Amintiri, amintiri, dulci şi dragi, o lume pe care ei şi alţii o poartă cu ei şi de care avem nevoie ca de aer. Poate, pe curînd, la UNITER ! ***(M. C.)***

Din partea Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti

În vederea stabilirii unei evidenţe la zi, Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti roagă toţi membrii săi să depună în timpul cel mai scurt posibil la sediul Asociaţiei din str. Nicolae Golescu nr. 15 o filă cuprinzând următoarele:

1. 2 fotografii color
2. O schiţă biobibliografică (nume, prenume, pseudonim literar, studii, apariţii editoriale etc.)
3. Numele rudelor directe care pot beneficia de asistenţă medicală (părinţi, copii).

Acestea vor servi la eliberarea noilor legitimaţii ale Uniunii Scriitorilor şi la înfiinţarea unei bănci de date cu privire la activitatea literară a tuturor membrilor săi.

Secretar, **Iosif Naghiu**

A murit Moş Crăciun!

Deşi mai puţin cunoscut de, cum se spune, marele public teatral din ţară, poate doar din rolurile remarcabile din „Ubu rege cu scene din Macbeth" sau „Titus Andronicus", VLADIMIR JURAVLE a fost foarte iubit de colegi şi de oamenii din Craiova. Din păcate, acest actor cu o mare căldură şi sensibilitate umană a plecat dintre noi, mult prea repede şi în plină putere creatoare. În discuţiile particulare, l-am descoperit ca pe un om foarte deschis cu care puteai să comunici repede şi profund. De ani de zile, Vladimir Juravle juca şi un alt rol, puţin cunoscut de mulţi dintre noi: era *Moş Crăciun* care vine pentru toţi copiii cuminţi, încărcat de daruri şi vorbe bune. Generozitatea şi bunătatea lui Moş Crăciun se suprapun perfect peste cele ale lui Vladimir Juravle. Aceste calităţi au fost valorificate şi pe alt tărîm, nu de poveste, ci de realitate teatrală: a fost profesor de rostire la noua secţie de teatru din Craiova. Moartea lui Vladimir Juravle ne-a întristat pe toţi. Copiii din Craiova, recunoscîndu-i chipul din fotografia îndoliată, spuneau: „A murit Moş Crăciun!" Ei vor continua să-l aştepte pentru că Moş Crăciun nu moare, iar nouă nu ne rămîne decît să-l purtăm în memoria noastră afectivă prin rolurile pe care le-a făcut. ***(Marina Constantinescu)***

CALENDAR

20.X.1866 - a murit *Al. Donici* (n.1806)
20.X.1892 - s-a născut *Ion Creţu* (m. 1970)
20.X.1892 - s-a născut *Tache Papahagi* (m. 1977)
20.X.1895 - s-a născut *Al. Rosetti* (m. 1990)
20.X.1924 - s-a născut *Valentin Silvestru*
20.X.1928 - s-a născut *Pompiliu Marcea* (m. 1985)
20.X.1930 - s-a născut *Ioan Grigorescu*
20.X.1933 - s-a născut *Ion Bălu*
20.X.1948 - s-a născut *Ioan George Şeitan*
20.X.1985 - a murit *Marius Robescu* (n. 1943)

21.X.1910 - s-a născut *Theodor Constantin* (m. 1975)
21.X.1911 - s-a născut *George Demetru-Pan* (m. 1972)
21.X.1923 - s-a născut *Mihai Gafiţa* (m. 1977)
21.X.1931 - s-a născut *Theodor Poiană*
21.X.1979 - a murit *Nicolae Gane* (n. 1903)
21.X.1990 - a murit *Ioana Em. Petrescu* (n. 1941)
21.X.1994 - a murit *Marin Porumbescu* (n. 1921)

Dor de dor

La Editura Cartea Românească a avut loc, la 5.11.1996, lansarea volumului de versuri al scriitorului, Shaul Carmel, secretar general al scriitorilor români din Israel, intitulat *Dor de dor*. Cu acest prilej au vorbit Victor Bârlădeanu, Radu Cârneci, Magdalena Bedrosian, directoarea Editurii Cartea Românească şi poetul Shaul Carmel.

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

Arhivele şi adevărul

CELE CÂTEVA reacţii - din păcate, prea rare - la felul în care o editură specializată, *Vremea,* înţelege să publice documente de arhivă ale câtorva din marile procese comuniste pun unele întrebări esenţiale pentru memoria colectivă.

În ceea ce ne priveşte, n-am avut acces decât la un singur volum: cel al procesului reeducării de la Piteşti şi Gherla. Ne-a fost de ajuns însă pentru a da dreptate lui Banu Rădulescu care în două numere ale revistei *Memoria* (nr. 15 şi 17) pune în discuţie nu atât veracitatea proceselor verbale de anchetă cât temeiul (dacă nu chiar sensul ascuns) al publicării lor fără comentarii. Explicaţiile lui Nicolae Henegariu de la Editura *Vremea*, publicate ca „drept de replică" în *Memoria* (nr. 17), judicios adnotate de Banu Rădulescu, nu merită altă replică. Nu lipsa de spaţiu tipografic te poate obliga să acorzi documentelor Securităţii 783 de pagini şi mai puţin de 100, confesiunilor unor supravieţuitori, şi nu „stress"-ul te poate îndemna să faci publice doar versiunile oficiale.

Observaţia nu priveşte numai procesul Piteşti, ci şi procesul Lucreţiu Pătrăşcanu. Într-un interviu acordat *Dilemei* (nr. 177, 31 mai- 6 iunie 1996), Lena Constante, ea însăşi condamnată în acest lot, afirma că documentele sunt „ca şi atunci când au servit la condamnare - aberante" şi continuă astfel: „Acum chiar mai mult, pentru că nu se pomeneşte deloc, nici măcar în nişte note de subsol, cum s-au smuls mărturiile în care acuzaţii se autoincrimi-nează, uneori în *stilul Piteşti*".

Doar modul în care au fost smulse declaraţiile celor anchetaţi, îngăduie să deslusim falsitatea sau veracitatea lor. A trece sub tăcere „contextul" echivalează cu a intra în logica perversă a călăului de ieri străduindu-se azi să stabilească un fel de echidistanţă între el şi victimă, ca şi cum s-ar fi înfruntat într-un duel cu şanse egale.

Nicole Zand scria în ziarul *Le Monde* din 11 noiembrie 1993, prezentând cartea de o factură aparte a scriitorului rus Vitali Şentalinski „Cuvântul reînviat - În arhivele literare ale KGB-ului":[1]

„Iată o carte scrisă cu sensibilitate, în care arhivele nu ne sunt date în goliciunea lor, ci, dimpotrivă, (...) adnotate cu inteligenţă, făcându-te să înţelegi funcţionarea diabolică a acestei «justiţii» de maniaci."

În lucrarea lui Şentalinski, demnă de a deveni un model al genului, şi ale cărei personaje principale sunt, sub tortură, Babel, Pilniak, Mandelstam, Pavel Florenski, sau doar cu manuscrise „arestate" şi „torturate", Bulgakov şi Platonov, autorul surprinde cu precizie momentul când cerneala roşie a depoziţiei se preschimbă în sânge adevărat, pragul acela de pe care anchetatul se ia la întrecere cu anchetatorul spre a inventa scenarii cu minciuni cât mai enorme. Cartea ar putea avea drept motto un document excepţional care vede lumina tiparului pentru prima oară: o scrisoare adresată lui Molotov de Meyerhold, înainte de a fi împuşcat în 1940. După ce descrie torturile ce-l făceau să „plângă şi să urle" de durere, marele regizor al avangardei ruseşti dezvăluie starea de spirit a unui anchetat după schingiuire:

„Eul mi se scindase în două. Unul căuta crimele şi când nu le găsea, al doilea le inventa. În acest domeniu, anchetatorul era eficace, mă ajuta şi inventam împreună, în duet. Când fantezia mea se epuiza, veneau câte doi anchetatori ca să aranjeze procesul verbal (unele au fost scrise de câte patru ori). Simţurile îmi erau ca amorţite din pricina sabiei lui Damocles suspendată deasupra capului meu. Anchetatorul mă ameninţa în continuare: «Dacă nu scrii te vom bate din nou. Nu-ţi vom lăsa nevătămate decât capul şi mâna dreaptă. În rest, nu va rămâne bucăţică de carne pe tine neînsângerată, netocată». Şi atunci, semnam, semnam orice". (Într-o paranteză fie spus, nu e bine să uităm că Lucreţiu Pătrăşcanu a fost singurul fruntaş comunist din Europa satelizată care a rezistat torturii şi n-a recunoscut nici una din crimele imaginare ce-i erau imputate).

Numai cu un astfel de preambul, un cititor, mai mult sau mai puţin informat, ajunge să înţeleagă de ce Isaac Babel a fabulat, mărturisind acte imaginare de spionaj cu Malraux, sau Mandelstam a ajuns să scrie o Odă pentru Stalin, el care fusese arestat pentru a fi compus un poem *împotriva* tiranului de la Kremlin. Tot astfel cum în Ungaria, Paloczi-Horvath şi Ignotus recunoscuseră c-au făcut spionaj în favoarea Franţei printr-un mare scriitor demult decedat, - Anatole France, dacă-mi amintesc exact - închipuindu-şi că o astfel de enormitate nu va putea trece la procesul public. S-au înşelat. Tribunalele de-a lungul comunismului făceau şi ele parte din aceeaşi demonie a falsificării sistematice.

Ar mai trebui adăugat că această investigaţie exemplară e mai ales opera unui om, poetul - nu de prim plan - Vitali Şentalinski care a obţinut, cu mari eforturi, să fie creată în 1989 la Uniunea Scriitorilor sovietici o „comisie federală pentru moştenirea scriitorilor victime ale represiunii". După aceea, noi străduinţe mult mai anevoioase spre a obţine deschiderea arhivelor de la Lubianka, apoi lunga muncă de cercetare şi de alegere a documentelor brute, ce nu deveneau grăitoare decât dacă ştiai să deslueşti contrariul a ceea ce pretindeau că spun.

În încheiere, o întrebare, de ce în timp ce foarte conformista Uniune a Scriitorilor sovietici (din care o treime pierise dealtminteri sub marea teroare) iniţia o astfel de comisie, Uniunea Scriitorilor români ce se pretinsese - uneori şi fusese - o citadelă a opoziţiei „estetice", nu a făcut nimic din 1990 încoace pentru a obţine acelaşi lucru? Chiar nimeni la noi să nu-şi fi pus întrebarea ce l-a frământat pe Şentalinski: „De ce poporul nostru a fost capabil să devină în acelaşi timp sclav şi călău?".

1) Vitali Chentalinski: *La parole ressuscitée - Dans les archives littéraires du K.G.B.* (Robert Laffont, Paris, 1993)

■

Evocări

ŞTEFAN ANTIM - un nume uitat

Autor de Studii şi portrete • De la Iancovescu şi Papa Pius la Mihail Sebastian, Lemnaru şi alţi brăileni • Dumnezeu - patron al armatelor şi gusile muscelene

PE GAZETARUL, juristul şi scriitorul Ştefan Antim l-am întâlnit la mesele de la braseria Corso în cercul de prieteni şi cunoştinţe cu care mă vedeam acolo. La aproape şaizeci de ani, omul de statură potrivită, care păşea rar, bătrâneşte, sprijinit de un baston cu mânerul încovoiat, avea părul negru şi o mustaţă galică foarte expresivă. El era de obicei bine informat politiceşte şi în situaţiile nou-create de evenimente punea totdeauna diagnosticul just. Mai puţin vârstniciii Ion Vinea, Zaharia Stancu, doctorul Aurel Buteanu de la Cluj, care trăia mai mult la Bucureşti, îl înconjurau cu veneraţia pe care calfele ajunse meşteri o arătau venerabilului breslei. Om foarte cultivat şi plin de spirit, şuetele de la masa lui erau o adevărată desfătare, la care puteau fi văzuţi şi criticii Şerban Cioculescu şi Vladimir Streinu. Studiase dreptul, în tinereţe făcuse şi avocatură, publicând lucrări din această specialitate dar şi studii politice şi sociologice. Împreună cu H. Sanielevici scosese revista *Curentul nou,* după ce primele articole îi apăruseră în *La Roumanie* şi lucrase ca redactor la ziarul *Ordinea.* Evreu născut la Dorohoi, cu studiile secundare făcute la Piatra-Neamţ şi Brăila, cu Universitatea la Bucureşti, Ştefan Antim dezbătuse în lucrările sale problemele de fond ale timpului, chestia ţărănească, chestia evreiască, legea tocmelilor agricole, capitalul mobiliar etc. Cunoscător ca nimeni altul al vieţii politice din România de dinaintea Marei Uniri, el ne-a lăsat consemnate în sinteze critice şi portrete, activitatea şi chipurile unor personalităţi ca N. Filipescu, I. C. Brătianu, Petre Carp, A. A. Bădărău, C. A. Rosetti etc. Cu volumele *Studii şi portrete* şi *Alte studii şi portrete* apărute în deceniul patru, scrisul lui ne oferea tabloul sinoptic al unei epoci, cu tot relieful de interese şi tendinţe ce o caracterizează.

Mă împrietenisem cu simpaticul bătrîn şi după dispariţia Corsoului ne vedeam la Cofetăria Nestor, care se afla vis-à-vis de locuinţa lui, de pe Calea Victoriei. Ieşea acum mai rar şi ne invitase pe unii din cei care-i ţineam hangul la cafenea, să-l vizităm la domiciliu dacă ne este dor de el. Am făcut-o de multe ori şi am cunoscut-o atunci pe unica sa fiică, (soţia îi murise) care-i purta grija şi care după 1945, când el s-a prăpădit, a plecat în Israel. Îl întâlneam la acea adresă pe Ion Vinea, pe doctorul Sandu Lieblich, totdeauna pe Oscar Lemnaru şi pe un ziarist L., figură niţel confuză, care obiecta de multe ori la raţionamentele gazdei când ele îi încântau pe toţi cei care ne aflam de faţă. Nu o dată Antim i s-a adresat acestuia cu o mustrare destul de dură:

- Măi omule, tu eşti antifascist, n-ai voie să fii tâmpit!

Un admirator declarat şi prieten al lui Ştefan Antim era şi actorul Ion Iancovescu, care într-o zi a apărut la Corso foarte ferchez, cu garderoba înnoită: un pardesiu din păr de cămilă, o pălărie pastel de fetru fin şi un fular de caşmir aruncat strengăreşte peste umăr. Cunoscutul slujitor al Thaliei s-a apropiat atunci de masa unde noi îl înconjuram pe autorul *Studiilor şi portretelor* şi i s-a adresat magnanim:

- Comment me trouvez-vous, cher maître?

- Tziganne, tres tziganne! i-a răspuns scurt maestrul, punând diagnosticul just, care ne-a amuzat copios pe noi cei din jur, dar l-a făcut să râdă şi pe inteligentul şi spiritualul histrion.

În anii la care ne referim, Ştefan Antim se ocupa de redactarea unei reviste, *Libertatea,* cu apariţie lunară, finanţată de societatea auriferă Mica, condusă de I. P. Gigurtu. Am şi colaborat la această revistă, pe al cărei frontispiciu figura numele lui C. Dinopol. Din cele ce ne povestea Antim la întâlnirile noastre am înţeles că el fusese prieten din tinereţe cu I. G. Duca, pe care îl vizitase adesea şi desigur cu alte personalităţi din lumea politică pe care o apucase.

Ne distrau glumele şi preţuiam inteligenţa de diamant a prietenului nostru Antim, dar el avea şi o gură rea care nu cruţa pe nimeni. Mi-aduc aminte de o replică a lui, pe care Oscar Lemnaru a popularizat-o în tot Bucureştiul, când poetul V. Cristian a scos o carte despre Papa Pius al XI-lea, marele pontif al Vaticanului din acel timp. Tânărul poet citat era frate cu alt poet, Mihail Dan, (Werner) prieten al meu, ce trecuse şi pe la gruparea *unu* şi scosese nu de mult culegerea de versuri *Sens unic.* Dar şi V. Cristian publicase înainte un volumaş de poezii pe care-l intitulase *Efluvii,* iar prin gazete apăruse o notiţă care zicea că titlul acesta ar fi valabil numai pentru graiul din Oltenia, iar pentru restul ţării corect ar fi să se cheme nu *E - fluvii* ci *Sunt fluvii.* Băieţii glumeau, evident. Poetul V. Cristian anunţase faptul că el s-a botezat şi e creştin, sub oblăduirea tronului spiritual de sub aripa catedralei Sfântul Petru de la Roma, ducând o viaţă de catolic practicant.

Când a apărut la cafenea cu cartea despre Papa Pius al XI-lea, autorul le-a oferit câteva exemplare amicilor, aşa că encomiasticul op a ajuns destul de repede în mâna prietenului nostru Ştefan Antim, care, răsfoindu-l, s-a rostit cu amărăciune, după un moment de reflecţie:

- Da, văd, ce nu face un ovrei pentru o papă!...

Dar întâmplarea cea mai cu haz este legată de Oscar Lemnaru, care avea pentru Antim un adevărat cult. Lemnaru era brăilean şi se zicea că pitorescul personaj Buţă, din *Oraşul cu salcâmi,* romanul lui Mihail Sebastian, ar fi fost portretul acestuia. Lucru sigur era însă că Oscar Lemnaru întrupa tipul proletarului intelectual, cu liceul neterminat dar stăpân pe o cultură de autodidact, cu aplicaţie specială pentru filozofie. După mult timp pierdut prin cafenelele şi redacţiile din oraşul natal, venise în Bucureşti în primii ani după 1930. Aici îi cunoştea pe brăilenii N. Carandino şi Anton Dumitriu care l-au introdus la cafenea şi în presă. Vinea l-a angajat la *Facla* pe un aşa-zis post de calamburist. Distrându-i pe Vinea, pe Eftimiu şi pe Cioculescu cu jocul de vocabule şi sensuri al calamburului, el făcea zilnic turul cafenelelor din Bucureşti. Unul din truvaiurile lui a fost, de pildă, corectarea diagnosticului de toată lumea ştiut, care privea auzul lui Camil Petrescu.

(continuare în pag. 9)

Vlaicu Bârna

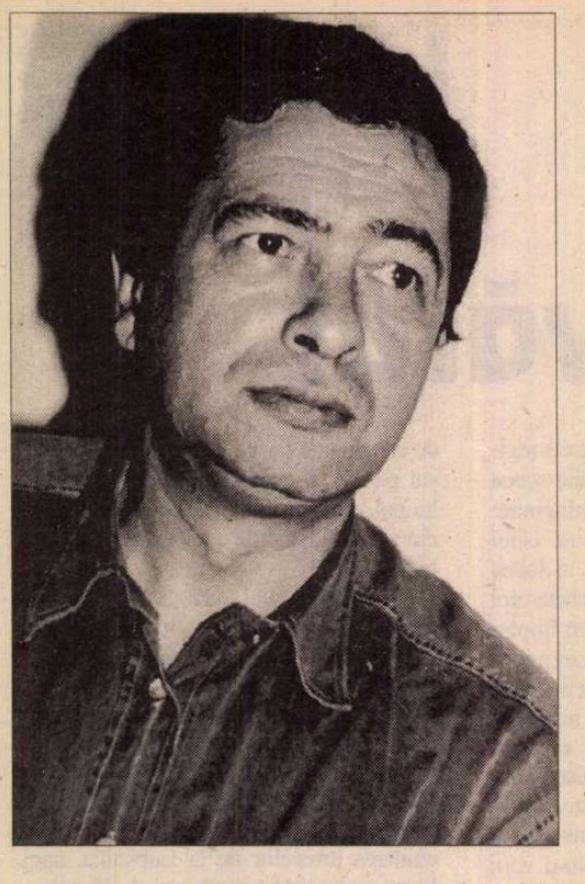

Ioan FLORA

PISICA IDEOLOGICĂ

Invitație la un vernisaj

Expoziția de artă obiectuală țintind, fără
șoväire, drept
în miezul lucrurilor, cartea-obiect sau poate
chiar mai rău,
autocarul de legătură cu Centrul Cultural
Național,
Cuhnia Palatului Mogoșoaia împrejmuită de
statuile
Marelui Octombrie, Marelui Aprilie, Marelui
Ianuarie,
Marelui Decembrie, Marelui Septembrie,
Marelui Florar,
osemintele schingiuite ale mănăstirii
Văcărești lor, îngropate pe jumătate
în pămînt negru și gras,
pisica ideologică părăsind postamentul de
marmură al statuii Lenin
pentru a se transforma în autocar cu coș pe
care iese fum,
cartea-obiect,
arta ca formă de sfidare a timpului și
vremilor apăsate de vremi,
vremile comune și vulgare, ducînd inevitabil
la asocieri comune și vulgare
(pentru a-l parafraza pe contemporanul nostru
Gellu Naum)
autocarul aterizînd în Cuhnia Palatului, în
miezul expoziției
de artă obiectuală
(impresiile se nasc, oricum, mult mai tîrziu).

Autocarul de legătură cu Centrul Cultural
Național
pleacă din cinci în cinci secunde
din fața postamentului statuii Lenin.

Doxă și inițiere

Ce păcat că nu scriu despre arborele cosmic,
despre
pîlcul de brazi formînd un sanctuar unde se
logodesc
păstorii cu fetele fugite vara de acasă, din
sat;
despre mărul dulce sub care stau așezate
(la anumite ceasuri, în anumite zile)
mese întinse cu toate bunătățile de pe lume
sau măcar despre nuielele de alun răschirate
în pragul casei,
apărînd de rele, de vajnici spiriduși.
Păcat, spun, căci mă puteam înscrie pe
făgașul credibil
al mitologiei naționale,
puteam dezvolta la nesfîrșit subiectul,
puteam fi situat, fără prea multă osteneală,
între doxă și inițiere.

Dar dacă mă gîndesc bine, iată că n-am scris
nici despre
străbunicul meu Ștefan al lui Iovița
(întors în '920 de prin Siberii, cu un bulgăr
de zahăr
și o traistă de ceai pe umăr, după ce
scăpase pe drum
de povara rublelor de argint care nu mai
sunt bune*)*
nici despre Iovan Iorgovan,
nici despre CraIOVA,
iar despre unul Ghilezan, zis Papălapte,
temutul hoț de cai din Banat
și mai apoi, eroul colectivizării din Lenauheim,
aproape că n-am pomenit o vorbă.

Subiecte ratate, s-ar putea spune, neprețuite
nuclee epice
pentru autori epici și dramatici, așa cum un
germene de nuvelă,
de schiță, de piesă într-un act
poate fi descoperit și în imaginea vieții drept
roman - din arcul carpato-pontic-danubian.

„Păcat, căci aveai forța și viziunea necesare,
iar viața omului,
zilele lui numărate cu atîta strîngere de
inimă,
transpirația, etica, umanismul metalelor de
tranziție...
vorba savantului Anton Pavlovici
Ablov".

Vară în Suedia

„M-am plimbat într-o vară prin Suedia.
Vroiam să descopăr
peisaje noi, să mă bucur de frumusețile
naturii,
să trăiesc pe viu aurora boreală, să văd cu
ochii mei
liniștea aceea stranie, cînd se întîlnește om
cu om, adică
suedez cu suedez și nu-și spun nici măcar
bună ziua,
și pacea aceea, și curățenia aceea
(fără un chiștoc aruncat pe trotuar sau pe
scara blocului)
să întîlnesc reni și cîini înhămați la sănii,
laponi strecurîndu-se
cu schiurile la picior direct în așternuturi.

Deasupra era un cer violet, încît nu știai
dacă e ziuă
sau dacă e noapte, iar pe pămîntul Suediei
tocmai se declanșase
războiul dintre autorități și lupul Ilva.

Lupul acesta era singurul din neamul lui în
întreaga Scandinavie,
vina lui fiind aceea că sfîrtecase și el cîteva
oi acolo,
dar s-au ridicat fermierii, că să-l împuște.
Tribunalul, nu! să fie judecat mai întîi.

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Reparata și balena

(Exercițiu mnemotehnic Brassens)

Reparata-n transatlantic
Își pudra c-un puf romantic
Locul care nu se scrie
Pe nici un fel de hîrtie
Însă totuși se citește
Plin în limba franțuzește:
CON!

Iată vine o balenă
Și o pupă fără jenă
Într-un loc ce nu se scrie
Pe nici un fel de hîrtie
Însă totuși se citește
Plin în limba franțuzește:
CON!

În van țipă și de-a surda
Reparata: „Cruță-mi pudra
Dintr-un loc ce nu se scrie
Pe nici un fel de hîrtie
Însă totuși se citește
Plin în limba franțuzește:
CON!"

Balena răspunde: „Drace,
Nici nu știi ce mult îmi place
Într-un loc ce nu se scrie
Pe nici un fel de hîrtie
Însă totuși se citește
Plin în limba franțuzește:
CON!"

Și-astfel la minut intrat-a
Balena în Reparata
Printr-un loc ce nu se scrie
Pe nici un fel de hîrtie
Însă totuși se citește
Plin în limba franțuzește:
CON!

■

La rîndul ei, presa a sărit ca arsă, că
protecția mediului,
că drepturile omului,
că jos guvernul!

Și lupul a fost judecat și condamnat în
contumacie.
Atunci cineva a spus:
„Pe ăștia să nu-i crezi
nici cînd joacă în Lacul lebedelor!"

M-am plimbat într-o vară prin Suedia.
Deasupra - un cer violet, încît nu știai dacă
e ziuă
sau dacă e noapte.
Pe pămînt - lupul Ilva".

Iisus Mîntuitorul

Stăteam cufundat în fotoliu, cu un pahar în
față.
În dreapta, într-o ramă aurie, Iisus
Mîntuitorul,
sosit, pe căi ocolite, tocmai de la Athos.
Stăteam în fotoliu și citeam despre Munții
Stîncoși
care, în viziunea Lumii Noi, înseamnă mai
mult
decît o catedrală din Reims sau Milano.
Așteptam musafirii care nu mai veneau,
ferestrele erau
larg deschise, rama icoanei începuse să se
descojească
pe alocuri.
Stăteam cufundat în fotoliu citind despre
Munții Stîncoși.
În dreapta, Iisus Mîntuitorul.

■

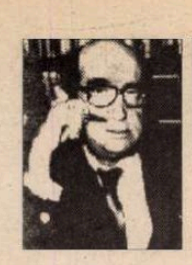

CRONICA EDIȚIILOR

de *Z. Ornea*

Antropologia filosofică la Ralea

EDITURA Minerva a avut lăudabila inițiativă de a omagia centenarul Mihai Ralea (cărturarul s-a născut la 1 mai 1896) în singurul mod necesar: publicându-i o carte. Și a ales-o, firește, pe cea mai importantă: *Explicarea omului.* Cum se știe, Ralea, deopotrivă sociolog, psiholog, filosof, critic literar, eseist, memorialist și publicist, a scris studii, eseuri (cine ar putea uita volumul *Valori*?), articole, ocolind cărțile monografice sau de sinteză. Din 1923, cînd și-a publicat, la Paris, lucrarea de licență *Ideea de revoluție în doctrinele socialiste,* Ralea nu a mai publicat decît cărți adunînd studii sau eseuri. În anii războiului, între 1942-1943, degajat de mai vechile, acaparantele sale preocupări politice și publicistice, Ralea a scris o carte pe o temă anume, cu un subiect rotund. Va fi lucrarea de antropologie filosofică *Explicarea omului,* care pornea de la ideea unui studiu al său, *Definiția omului,* publicat în *Viața Românească* din 1928. Relua, așadar, o mai veche preocupare, căreia îi dădea dezvoltarea sistematică necesară, epuizînd, într-un fel, datele complicate ale chestiunii. Nu avea, pentru asta, pretenții de sistem, autorul ținînd chiar să precizeze explicit în prefață că „o astfel de explicație coerentă nu are în ea nimic din obsesia mondeistă a unui sistem metafizic".

Sugestia interioară de a scrie această carte nu a fost întîmplătoare. Ralea era un umanist și raționalist în sensul deplin al termenilor și, în vremea războiului, cînd omul și omenescul erau degradate, a medita la un astfel de subiect era o replică explicită. Își propunea să analizeze, în acele vremuri întunecate, rostul și destinul ființei umane, ca natură specifică, să-i restituie sensul originar și semnificația. Nu pornea, totuși, de la idei preconcepute, ci, fructificînd studiul din 1928, examina tot ceea ce intra, din literatura filosofică mai veche și mai nouă,în spațiul său de interes, rostindu-și punctul de vedere original. Pentru că, dincolo de citate, împrumuturi de idei mărturisite, e evident că autorul avea punctul său de vedere, în funcție de care și-a structurat (și-a construit), pe capitole, întreaga carte. Ideea principală a cărții, aș numi-o coagulantă, care definește raționalitatea umană, este aceea a amînării. „Amînarea fenomenelor sufletești e o condiție primordială a oricărei activități psihice umane... Amînarea întîrzie transformarea stărilor sufletești fie în acțiune, fie în mecanismul propriei lor realizări, în comparație cu stările sufletești mai simple... Amînarea presupune însă și așteptare, adică scurgerea unui lapsus de timp între ceea ce numește Pierre Janet faza de erecțiune a unei tendințe și consumarea ei în acțiune". Așadar, ține să releve Ralea, omul are capacitatea, înainte de toate sufletească, de a supune nu la stimulii exteriori, fiind, cum observase Max Scheler, „un ascet al vieții". Această idee a amînării și a inhibițiilor reacțiilor vitale, dezvoltate de Ralea, este, dincolo de orice îndoială, are dreptate dl. Florin Mihăilescu în buna sa prefață la această reeditare, este o teorie a inteligenței și, în consecință, a omului ca ființă rațională. Nu observa Ralea în concluzia acestui fermecător capitol: „*Curba evoluției se desemnează de la izbucnire la amînare.* Orice cucerire psihică superioară se cîștigă printr-o oprire a cursului spontaneității naturale, prin necesitatea creșterii complexității datorită introducerii de termeni intermediari între excitație și acțiune, prin nevoia de elaborare lentă a răspunsului final. Sub această lumină trebuie privită evoluția sufletului omenesc... Procesul nu se aplică numai la aceste două aspecte ale vieții sufletești. El e cu mult mai general: îmbrățișează întreaga funcționare a mecanismului psihic uman. În această noțiune de întîrziere stă tot specificul său diferențial în comparație cu impulsivitatea nestăpînită a psihologiei animale"? Scepticismul, ca trăsătură umană, e, de fapt, la originea oricărui act de gîndire, care e, în fond, ostilă intuiției. Dar pe lîngă acest proces de întîrziere (amînare) prin complexitate sau intelectualizare, sentimentul superior suferă și un altul, datorită socializării. Sub influența colectivă efectele primare se canalizează, se inserează în cadre fixe, în ritualuri, în reguli precise de convenință sau protocol. Viața socială atestă același fenomen de refulare (amînare), de combatere a ceea ce ține de pornirile primare ale elanului vital.

Autorul examinează apoi, din același punct de vedere, etica, arta, religia, economia, ca modalități specifice de manifestare a omenescului. Oprindu-se asupra moralei, într-un capitol amplu, dens și substanțial afirmă: „În toate societățile și toate timpurile - se spune acolo - morala a apărut ca o frînă la bestialitate, nu ca un dezmăț, ca un sabat sîngeros, ca o provocare paroxistică la dezlănțuire de oarbe cruzimi. În toate societățile și în toate timpurile, ceea ce se cheamă morală a inspirat reguli de apropiere și iubire între oameni, și nu imperative de zdrobire a celor slabi de către cei tari. Visul lui Nietzsche iese astfel din domeniul cercetărilor noastre". Cum se vede, etica e analizată, aici, ca o expresie specială a amînării în spațiul condiției umanului. Cu o erudiție care impresionează, autorul trece în revistă opiniile despre morală ale unor importanți filosofi (Kant, Max Scheler, N. Hartmann) și, apoi, aflăm opinia sa personală. Ralea nu ostenește să demonstreze, în ordinea de interes a ideii călăuzitoare a cărții sale, că orice înfăptuire etică presupune, necondiționat, o renunțare, un grad oarecare de ascetism. Actul moral frînge lanțul tihnei și al comodității. Dificultatea mijloacelor de realizare a noii condiții e cerută de nevoia de căutare și perfecționare. Și, apoi: „Morala începe acolo unde se inaugurează lupta internă în conștiință, unde nelinștea stîrnită de două soluții posibile se rezolvă printr-o renunțare la confortul sufletesc prezent pentru o cale mai dificilă, dar mai justă. O optare sub semnul renunțării și al suferinței. Refuzul agrementului prezent, refularea plăcerei de moment, rezistența la comoditate sufletească în schimbul unei perspective ce pare mai dreaptă, dar care poate fi problematică în reușită - iată natura conflictului de conștiință ce stă la baza gestului etic". După opinia lui Ralea, Nietzsche, cu filosofia sa, confundă între ele politica și etica. Pentru că apologia sa a brutalității, a forței, a zdrobirii fără milă a adversarului nu este o expresie a moralei, fiind, de fapt, conduite politice. Filosoful german considera, se știe, morala drept o castrare a vieții, socotind că acest păcat a fost inaugurat de creștinism. De fapt, stăruie Ralea, nu numai creștinismul dar orice morală (chiar precreștină) e o limitare, o interdicție, o răsturnare a raportului liber de forță. Surprinzător, pentru Ralea, este modul cum integrează în ideația cărții artă ca una din manifestările creatoare ale omului. Este știut că discipolul lui Ibrăileanu și Stere, devenit, din 1933, directorul *Vieții Românești* a fost un antimaiorescian, adept al tendințiozității artei. Aici Ralea răstoarnă efectiv mai vechea sa opțiune. Pornind de la ideea clasică a artei ca artifex creator, născător de frumos estetic, se relevă că ea este triumful mijlocului și neglijarea scopului, o adevărată răsturnare de raporturi: „Nu există - o repetăm - decît un singur fel de frumos: acela creat de construcția artificială omenească, frumosul realizat prin artă". E, desigur, aici, exprimată categoric opțiunea pentru frumosul estetic, față de cel natural. Pînă la accepțarea ideii de artă ca nobilă inutilitate, înaltă și salvatoare, nu e decît un pas. Și Ralea, tendenționistul, îl face în mod strălucit. Tema (subiectul), spune Ralea în aceste pagini cuceritoare, nu e decît un dat. Numai forma sub care e creat, altfel zicînd stilul tehnic, plasează creația în sfera artei. Religia este și ea considerată o formă evidentă a determinismului vital. Ralea, nu e un secret pentru cine îi cunoaște opera, n-a fost un credincios, ci, cum a și afirmat, un liber cugetător. De aceea așa a și examinat-o atent și răbdător, dîndu-i toată atenția necesară. Dar din perspectivă raționalistă. "Religia, precizează autorul într-un loc, e o terapeutică psihică, o acțiune de caracter stenic, contra depresiunii cauzate de dezordine relativistă, acțiune susținută prin dogme, practici, instituții ori prin comunicări mistice directe. Un sentiment de bucurie și liniște urmează. Credinciosul e radios și fericit. El se simte întărit și sprijinit. Toți misticii, de la Jean de la Croix la Mme. Guyon descriu acest sentiment de teribilă euforie." Religia, ca experiență spirituală, e considerată o formă de protest, de respingere a relativismului, ca o aspirație spre absolut („fenomenul religios presupune o aspirație spre totalitate"), deci o stabilizare a valorilor specifice moralității umanului. Incitant e amplul capitol despre economie ca suspendare a consumației. Conservarea e considerată o împingere a trecutului spre viitor, economia (și economisirea) e, în fond, o inhibiție a risipei. Prin comportamentul nobil sufletesc al umanului caracteristic sînt încununate meritul și calitatea individului. „Ca și binele, ca și adevărul, ca și sfințenia sau dreptatea, noblețea e o valoare morală. Ea poate fi considerată în sine ca atare avînd, ca și celelalte valori, o existență autonomă". Și: „Dintre toate valorile etice, singura complet gratuită în determinismul ei e noblețea... Etosul noblеței fiind saltul peste realitate, legea ei constantă fiind depășirea perpetuă, fără oprire, urmează de aici caracterul ei revoluționar". În sfîrșit, iată o opinie din capitolul concluziv al cărții: „Apariția rațiunei și a conștiinței se datorește amînării, inhibiției sau piedicilor pe care aceste funcțiuni le introduce în psihismul automat și impulsiv al omului primitiv". Și: „Adesea omul își provoacă singur piedică și dificultăți, pentru a sări peste banalul cotidian, care adoarme și tîmpește. Ca să se dezvolte, viața se cere contrazisă: orice elan e depășirea unui obstacol". Aș adăuga, în final, o idee enunțată încă în prefața autorului, aceea că, desigur, omul nu se poate smulge din determinismul natural. Dar îl poate opri o clipă spre a-l domestici și utiliza. Cum omul e un creator de piedici, el le inițiază pentru cucerirea anumitor libertăți.

Copleșiți de invazia reeditărilor numai din zona direcției iraționaliste și antidemocratice a filosofiei românești, foarte bine că, în sfîrșit, e readusă în piața cărții noastre și o lucrare reprezentativă a unuia dintre importanții cugetători reprezentînd umanismul raționalist și democratic. Ralea - prin opera sa - nu merită, nu trebuie uitat. ■

Mihai Ralea, *Explicarea omului.* Ediție îngrijită de N. Tertulian. Prefață și tabel cronologic de Florin Mihăilescu. Editura Minerva. Colecția „Biblioteca pentru toți", 1996.

ȘTEFAN ANTIM - un nume uitat

(urmare din pag. 7)

- NU, NU e surd, Camil este *ab-surd,* zicea Lemnaru și observația lui a avut mare succes.

Cufundat în dolcele farniente al cafenelelor din Capitală, Lemnaru uitase de obligația de a-și face armata, dar patrulele comenduirii pieții i-au dat de urmă și l-au înrolat. N-a stat mult sub arme și a dezertat, revenind în București. Acum locuia pe la prieteni, l-am găzduit și eu câteva zile, în Bulevardul Elisabeta 83, unde aveam o cameră mobilată, cu a doua intrare, utilă în acest caz, prin strada Hajdeu. Într-o zi, întîlnit acasă la Antim, el a început să ne povestească cum, încolțit în Gara de Nord de patrula Comenduirii care-l vâna, s-a fușticat prin mulțime, a trecut pe sub un tren oprit pe linie și ajuns pe Grivița s-a adăpostit în turnul unei biserici. Antim, care ascultase toată povestea, și-a spus părerea în stilul care se obișnuia la divanurile noastre:

- Ai procedat ca un dobitoc, Lemnarule, ce căutai tu la biserică în situația în care te aflai? Nu știai că Dumnezeu este patronul armatelor și te putea da în gât?!

Dar câte nu știa Antim?! Când în timpul războiului am scos revista *Câmpia Libertății* el mi-a dat un material foarte interesant privind istoricul pădurilor din Principate. Nu mai avea dreptul să semneze atunci și articolul a apărut, cu riscurile inerente, sub un nume inventat: Inginer Silvic A. Vișan.

În primăvara lui 1944, după cele două bombardamente americane masive, care loviseră Bucureștii, am plecat în dispersare la Câmpulung Muscel, cu o parte din personalul Ministerului Propagandei unde lucram. Din urbea subcarpatică a lui Negru Vodă i-am scris prietenului nostru câteva rânduri, la adresa unde se mutase, pe strada Maria Rosetti 30, pentru că locuința lui din Calea Victoriei îi fusese bombardată. Răspunsul a venit tot pe o cartă poștală, fiind datat București 18 Mai 1944. Și suna în felul următor: Scumpul meu Vlaicu Bârna, Am primit cartea ta poștală pentru care-ți mulțumesc. Oricum e ceva pe vremurile acestea. Profit de prezența ta în localitatea în care te găsești ca să-ți cer un serviciu: trimete-mi vreo duzină de gușe pentru prietenii mei scriitori și în special pentru criticii literari. Unii sunt ceva mai gușați decât opera, alții viceversa. Cele trimese de tine le-aș întrebuința pentru echilibru sau dacă vrei pentru armonie. Mulțumindu-ți, mă închin, al tău Șt. Antim.

Pe cartonașul îngălbenit de timp al cărții poștale, urmele de cerneală albastră lăsate de peniță seamănă uimitor cu scrisul lui E. Lovinescu. Pentru care Ștefan Antim avea o prețuire fără rezerve.

Vlaicu Bârna

ESEU

Literatura de mîine

După aproape două decenii de activitate, postmodernismul prozastic românesc pare să urmeze două direcţii esenţiale: cea predominantă şi uşor accesibilă a *textualismului scriptic* şi cea minoritară a *textualismului mediatic* sau *virtual.* Prima direcţie, exploatată pînă la epuizare de majoritatea autorilor optzecişti, se află sub influenţa prozei scurte americane de tip Donald Barthelme şi promovează un textualism tematic bazat pe principiul: „Să scriem cum se scrie o poveste". Subiectul acestui gen de proză devine *cuvîntul* sau *textul,* personajele trăiesc într-un univers saussurian sau Tel-Quelist şi sfîrşesc sufocate într-un cronotop de cerneală tipografică; în acelaşi timp, controlul auctorial sporit, exercitat asupra naraţiunii prin mijloacele auto-reflexivităţii, autoironiei sau auto-pastişării, împiedică orice dezvoltare epică în afara traseului enunţat. Graţie unui artificiu deconstructivist, *premisa* se transformă în însuşi *conţinutul* prozei, iar autorii sînt ierarhizaţi pornind de la abilitatea cu care ştiu să o elaboreze; de aici şi posibila definire a talentului narativ ca rezultat al dexterităţii ludice şi aptitudinilor de *inginerie textuală.*

Abisalitatea meta-narativă propusă de prozatorii optzecişti din prima categorie are meritul de a forţa o nouă abordare a textului literar, cu un sistem de reguli diferit de cel al perioadelor anterioare, cum ar fi modernismul interbelic sau şaptezecist. Pe de altă parte, ea se consumă în interiorul propriilor limite şi, cu toate că impune o schimbare a mentalităţii prozastice, îşi pierde treptat credibilitatea ficţională în favoarea celei teoretice.

Prin raport cu a doua orientare postmodernă a prozei noastre, textualismul scriptic poate fi privit în egală măsură ca punct de plecare şi de ruptură. Prelungirea şi negarea tendinţelor anterioare, ca şi transferul proprietăţii experimentale dinspre postmodernismul *scriptic* spre cel *mediatic* apropie cele două fenomene de relaţia avangardei cu modernismul. Mai mult decît atît, generalizarea tehnicilor virtuale în literatură are toate şansele să opereze o modificare radicală de percepţie estetică şi, în consecinţă, să împlinească o *clasicizare a avangardei* la care aceasta, deşi a contestat-o vehement, nu a încetat să aspire în secret.

Textualismul mediatic sau *virtual* propune o deplasare a accentului narativ către mijloacele, procedeele şi viziunile artei cibernetice: imagerie virtuală, universuri inter-active, ilustraţie fractală etc. Sincronizîndu-se cu ultimele evoluţii ale tehnologiei postmoderne, el oferă şansa unei relansări a romanului autohton, încă tributar tradiţiei moderniste şi prea puţin convingător în linia postmodernistă a textualismului scriptic.

Doi dintre reprezentanţii noii direcţii sînt Mircea Cărtărescu (în romanul *Orbitor,* din care a publicat ample fragmente în suplimentul literar al gazetei *Cotidianul*) şi Sebastian A. Corn (cu romanele *Adrenergic!* şi *Aquarius,* ultimul apărut mai degrabă clandestin la Editura Olimp în 1995). Adepţi de seamă ai *textualismului virtual,* pe care îl descoperă în prelungirea propriei sensibilităţi integrative, ei manifestă afinităţi implicite sau explicite cu proza grotescului mediatic a lui Thomas Pynchon, cu vizionarismul fantasmatic al lui Salman Rushdie şi cu *cyberpunk* -ul patronat de romancierii William Gibson şi Bruce Sterling. De altfel, pornind de la Biblia genului, romanul *Neuromancer* (1984) al lui Gibson, trecînd prin performanţele muzicale (albumul *Cyberpunk,* al solistului rock Billy Idol şi video-clipurile sale multi-media) şi ajungînd la cinematografia unui Ridley Scott (*Blade Runner*) sau Paul Verhoeven (*Total Recall*), mişcarea *cyberpunk* influenţează cel mai activ proza română din ultimii doi-trei ani, pe care o înzestrează cu atributele hiper-realităţii.

Inovaţia fundamentală a textualiştilor mediatici constă în raportarea ficţiunii la un univers creat artificial: o lume alternativă, ale cărei virtualităţi sînt programate pe computer pentru a concura deopotrivă realitatea şi oglinda ei meta-textuală; cu alte cuvinte, omul de hîrtie al lui Barthes e înlocuit de *Omul care tunde iarba* al lui Brett Leonard. *Neuromancer*-ul lui William Gibson descrie cerul ca pe un emiţător T.V. debranşat; în *Life after God* (1994), Douglas Coupland prezintă soarele sub forma unui cuptor cu microunde; *Vineland*-ul lui Pynchon (1990) recompune cibernetic cioburile Poveştii din cioburile unui geam prin care protagonistul, Zoyd Wheeler (nume simbolic!) sare periodic; în *The Satanic Verses* (1988) de Salman Rushdie, explozia unui Boeing e privită ca o cosmogonie postmodernă, mediatizată pe ecranul divin: trupuri, bucăţi din avion, scaune, reviste, ochelari şi căşti de walkman se împrăştie printre stele şi comete, sub oblăduirea lui Allah; în *Snow Crash* (1992) de Neal Stephenson, eroul, Hiro Protagonist, livrează pizza la domiciliu în viaţa de toate zilele, iar în hiper-realitatea computerului, numită Metavers, e un războinic ce trebuie să salveze omenirea de apocalipsa informaţională.

Aceeaşi atmosferă virtuală se regăseşte şi în cîteva din ultimele noastre romane. În *Orbitor,* de Mircea Cărtărescu, al cărui titlu (pe filiera lui Pynchon) trimite la ideea de *orbită* şi *gravitaţie,* unul din personaje are capacitatea de a pătrunde în interiorul ecranelor de cinematograf şi a modifica destinul mediatic al eroilor vizionaţi: *„Era pentru prima dată cînd Maria reuşea să umple atît de bine forma unui personaj, încît să-i modifice rolul de pe ecran /.../ Mai tîrziu, în alte filme, reuşise să schimbe scene întregi, să elimine personajele antipatice, să-i căsătorească pe favoriţii ei în ciuda oricărei logici, în văzul întregului public, consternat, din sălişoarele mizere pe care le frecventa, prin care-şi delimita teritoriul: Volga, Floreasca şi Melodia."* (*Cotidianul,* nr. 41/1995).

În *Adrenergic!* de Sebastian Corn, parte din întîmplările SF se petrec într-un univers grefat cibernetic în memoria eroilor şi decorat cu tablouri suprarealiste în mişcare: *„...şi dînd colţul, la nivelul 84 al Turnului de Comerţ, intri pe un culoar cilindric din plămîni expanda /.../ Dar nu ştii că la a treia fereastră din stînga este cuplată o mare cît se poate de kitsch, vîndută de amicii din spatele abatoarelor...o mare străjuită din toate părţile de stînci abrupte, cafenii, iluminate verde de un soare portocaliu..."* (*Jurnalul SF,* nr. 89-90/1994).

Dincolo de efectele de atmosferă, prezenţa lumilor mentale paralele şi a universurilor fractale în proza lui Cărtărescu şi Corn indică asumarea celor mai spectaculoase teme ale romanului postmodern *virtual,* aşa cum este conceput, de pildă, în Statele Unite. Un exponent important al literaturii virtuale de peste Ocean poate fi socotit James Ellroy care, în *American Tabloid* (1994), rescrie întîmplările epocii Kennedy pornind de la geografia haotică a micilor gesturi, reacţii şi decizii ce antrenează marile catastrofe. Rezultă de aici o Americă fractală, al cărei destin depinde mai puţin de voinţa politică a Casei Albe şi mai mult de perturbările aparent nesemnificative ale hazardului: bulimia sexuală a lui John Kennedy, fobiile directorului FBI, Edgar Hoover, sau vechile legături ale tatălui, Joe Kennedy, cu mafia traficanţilor de alcool. *Turbulenţele haotice* (noţiune împrumutată de la meteorologul Edward Lorenz, care îi dezvoltă aplicaţiile începînd cu 1961 la Massachusetts Institute of Technology) se grefează la Ellroy în structura romanului, generînd o *meteorologie narativă* perfect coerentă în imprecizia ei; pe linia principiului coincidenţelor, efectele *haosului organizat* fuseseră anticipate literar încă din 1953 de Ray Bradbury, în povestirea SF *A Sound of Thunder,* capodopera volumului *Golden Apples of the Sun.* În proza autohtonă, toate aceste teorii ştiinţifice/narative se întîlnesc în romanul *Aquarius* de Sebastian Corn: acţiunea lui, difuză şi dispersivă, simultană şi alternativă, se desfăşoară pe de o parte în America istorică a aceluiaşi Kennedy, iar pe de alta în geografia imprevizibilă a unor ţinuturi lichide aflate în interacţiune în corpul/mintea preşedintelui şi populate cu fiinţe primitive, secte ciber-spaţiale şi asasini fractali.

Prin variabilele vizuale pe care le conţine, cartea lui Corn şi proza românească hiper-realistă în general pot fi asociate *romanului de roluri şi enigme* şi prozei *E-fiction.* Cel dintîi se inspiră din trilogia scriitorului britanic J.R.R. Tolkien, *The Lord of the Rings* (1968) şi exploatează ramificaţiile narative ale unei experienţe colective de imaginaţie, în care cititorul îşi construieşte mai multe intrigi scenariale. O formă similară de exprimare mediatică apare în programul american *System Neural* al firmei „Neural Technologics": computerul mixează numele actorilor unui film, durata, decorurile şi muzica într-un melanj pe care spectatorul îl poate controla de la bun început sau modifica pe parcurs; programul pare să atragă şi interesul editurilor americane, preocupate de o posibilă aplicare literară. Aceasta există deja în aşa-numita *ficţiune electronică* (*E-fiction*), care compune pe ecranul computerului romane cu geometrie variabilă; printr-o simplă apăsare de tastă, cititorul-spectator poate opta pentru o altă continuare în *storyspace*-ul ciber-narativ, aşa cum îi oferă, de pildă, sistemul *Hyper-Card* al concernului „Apple". (La un program similar lucrează în prezent Florin Iaru, care, în *Jurnalul SF* nr. 157/1996, şi-a anunţat intenţia de a produce un roman pe computer cu o infinitate de *„naraţiuni ce se bifurcă".*)

O altă inovaţie semnificativă a *textualismului virtual* rezidă în chiar procesul de elaborare a naraţiunii; în cazul prozei lui Mircea Cărtărescu, Sebastian Corn sau Alexandru Ungureanu, „fabula" nu mai respectă regulile tradiţionale de construcţie literară, ci se subordonează unei viziuni stroboscopice şi interactive asemănătoare cu cea a imageriei generate pe computer. „Privirea" creatorului (*perspectivă/voce narativă,* pentru textul literar) cade, din mers, din interiorul „ochiului" virtual în exterior; „paşii" ciber-spaţiali (evoluţii, gradaţii, detalii, momente fixe ale naraţiunii - în sensul atribuit de formaliştii ruşi) sînt variabili; opţiunile vizuale (continuări ale textului narativ), necunoscute de la un pas la altul şi infinite. Şi în textul prozastic, şi în imageria virtuală computerizată, are loc o călătorie în imaginar, deopotrivă ca elaborare mentală auctorială şi reconstituire/participare activă a cititorului. Mai mult ca oricînd, în literatura postmodernă de tip mediatic se aplică formula: "Textul îşi *poartă* cititorii (spre)..." Majoritatea cauzalităţilor mecanice sînt eliminate sau estompate, în aşa fel încît iluzia narcotică a hiper-realităţii să fie întreţinută consecvent, fără a abandona funcţiile epice primordiale. Timpii „morţii" (*spaţiile albe* dintre căsuţele benzilor desenate; *diferenţa* şi *pli* -ul lui Derrida) sînt parcurşi rapid din punct de vedere mental şi, atît în cazul prozei, cît şi în cel al imageriei computerizate, pot fi „umpluţi" cu propriile variante fantasmatice ale cititorului/spectatorului. Întreaga operaţiune poartă amprenta unei *totalizări vizuale* în care, fiind implicat decisiv, cititorul devine concomitent autor, interpret şi performer al textului pe care îl parcurge.

Desigur, s-ar putea obiecta că, în fond, pledînd pentru *textualismul medi*

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

Noaptea electorală românească

DUPĂ întîlnirea de la *Adevărul* a celor nouă candidaţi la preşedinţie, Cristian Tudor Popescu ne mărturisea că a fost obsedat de o scenă în care preşedintele Iliescu a pus mîna sa (caldă, tovărăşească) pe încheietura mîinii ex-premierului Petre Roman, încercînd astfel să-l liniştească. Această scenă i-a adus distinsului ziarist aminte de o altă scenă, petrecută cu şapte ani în urmă, la procesul soţilor Ceauşescu (Aceea în care el a oprit-o cu un gest identic pe ea, făcînd-o să înţeleagă că tot degeaba vorbea).

Deşi cele două imagini au multe elemente comune, în capul meu ele nu se pot suprapune. Întîi pentru că urmaşul lui Ceauşescu nu se afla la *Adevărul* pentru a fi judecat, ci în calitatea lui de *candidat de partid şi de stat,* care, în pofida Constituţiei, aşteaptă cel de-al treilea mandat. În al doilea rînd pentru că, deşi au emanat împreună, nu-mi pot imagina, în ruptul capului, că marele lider al PD (care pare născut la tribună), la o adică ar putea să-i spună celuilalt emanat: *împreună am luptat, împreună vom muri (*aşa cum i-a spus *sinistra odiosului,* în ultima lor zi). Cu ajutorul Celui de Jos şi a Celui de Sus, vremea unor astfel de patetisme s-a dus.

Dar să revenim la masa rotundă a *Adevărului,* la care cei 8 contracandidaţi ai preşedintelui prezenţi acolo nu au vorbit între ei, ci singuri, creînd astfel un precedent. Întîlnirea lor a fost totuşi bine venită, fiindcă, deşi s-au spus vrute şi nevrute, pînă la urmă ni s-a dat sentimentul că jocurile nu ar fi încă făcute. Că ele se vor face prin noi, dacă nu chiar în ziua de trei noiembrie, nici în cea de apoi. Din păcate, în ciuda bunelor intenţii ale acestui ziar, care şi-a ales deviza *Nimeni nu este mai presus de lege,* acel *candidat de partid şi de stat* aflat pe listele electorale prin abuz de putere stătea chiar în mijlocul celorlalţi combatanţi ca pe vremea CPUN-ului şi ne spunea, la fel ca atunci, că nu poate să lase locul unui nepriceput, fiindcă n-a terminat încă tot ce avea de făcut. Bine, mi-am spus eu revoltată, dar el nu va termina niciodată, aşa cum n-au terminat nici *marii înaintaşi* ai lui... Chiar dacă lucrurile par să se fi schimbat şi Televiziunea Română Liberă nu ne mai ameninţă cu venirea legionarilor, ci cu premiile ei de şase sute de milioane de lei pentru *înţeleptul nostru electorat,* care ştie ca şi altădată pentru ce va avea de votat.(În treacăt fie zis, acest *înţelept electorat,* care *prin votul lui ne va duce spre Europa,* a fost plîns pe mai multe voci cu alean şi a fost pupat de toţi occidentaliştii noştri de meserie, în cel mai pur stil răsăritean). Cei mai abili dintre liderii de opinie, care sînt pregătiţi pentru orice variantă, n-au mai privit nici ei acest electorat zeificat ca pe-o mulţime în rîndul căreia pot exista mai multe feluri de a gîndi, ci ca pe-o fiinţă unică şi echilibrată, care ar fi optat pentru cele trei mari orientări dintr-odată, depăşind clasa politică şi obligînd-o astfel să se unească, pentru ca măreaţa noastră republică să trăiască şi să-nflorească.

Citindu-i sau ascultîndu-i pe emulii nesperaţi ai domnului profesor de profeţie (care-au lansat această inepţie) m-am gîndit că dilema la ordinea zilei ar putea să fie: *Cap ai, minte ce-ţi mai trebuie!* Unele studii subsumate acestei teme ar putea să fie grupate, eventual, sub titlul: De la *capra vecinului* la *capra sare masa, iada sare casa.* Fiindcă, dacă domnul profesor Silviu Brucan aşteaptă cu sufletul la gură, aşa cum aştepta şi în 1989, marea schimbare, dîndu-ne indicaţii preţioase, ca să ştim ce avem de făcut fiecare, elevii săi mai tineri cu patruzeci de ani, care i-au depăşit aşteptările, par că ei ar fi adevăraţii Brucani. Nu întîmplător, unii dintre aceştia au fost chemaţi şi să prefaţeze alegerile şi după aceea, pentru a trage concluziile, în lunga noastră noapte electorală (deşi nu era încă vremea concluziilor, ci a confuziilor). Şi era absolut normal să fie aşa. Că doar pentru asta ne-am eliberat. Ca să nu se mai facă guvernele prin munţi, ori pe la diferite taverne.Să poată să vadă întregul nostru popor cum pot să fie concepute chiar sub ochii săi, la televizor.Nu cu Vodă, aşa cum se alarmase, ci cu Boda şi cu neobositul Stelică Tănase.

Ce mi-a atras în mod deosebit atenţia în noaptea noastră electorală a fost faptul că, faţă de aceşti invitaţi *de onoare,* TVR părea să aibă infinit mai mult respect decît faţă de cei 15 *viitori preşedinţi* (şi chiar faţă de cel actual, care în acea nefericită Joie Mare nu mai părea nici el în amonte ci în aval). Oricum, m-am bucurat să-l văd pe Cornelius Roşianu eliberat încă o dată de sub comunişti atît de vesel şi de vioi, de parcă aşteptase victoria opoziţiei mai abitir decît noi. Numai scepticul nostru de serviciu mai îndrăznea să rămînă egal cu sine şi să ne spună că e bine şi nu e bine. Că a fost doar un vot negativ şi doar o schimbare de formă. De formă, mi-am zis şi eu, de formă, dar luată cît de puţin în serios ea ar putea să devină totuşi enormă dacă ne-ar pune efectiv în legalitate. Ceea ce nu m-a făcut să uit că, indiferent de cine vor fi cîştigate, aceste alegeri au fost totuşi trucate prin însuşi faptul că la ele a participat *un candidat de partid şi de stat* contra celorlalţi cincisprezece, aduşi în competiţie pentru ca toată lumea să ştie că la noi există democraţie şi ca să se poată împărţi în cincisprezece opţiunile împotriva actualei puteri. Ca urmare, vechiul slogan: *Dai în mine, dai în Partid/ Dai în Partid dai în mine/ Dai în fabrici şi-n uzine/ Dai în clasa muncitoare/ Şi-asta doare* n-a mai funcţionat doar printre foştii activişti, ci printre toate felurile de oportunişti.

După acea Joie Mare, care a constituit o batjocură de neîndurat, nu ne putem face iluzia, ca în Decembrie '89, că ar putea urma Învierea. Ştim bine că nu avem de ales între sfinţi şi păcătoşi, ci între ultimii doi candidaţi rămaşi într-o cursă istovitoare şi înconjuraţi de un îngrozitor alai, în care se fac pariuri pe ei aşa cum s-ar face pe cai.

Să lăsăm aceste pariuri pe seama domnului profesor de profeţie (care e învăţat cu ele) şi să ne gîndim că o noapte electorală în care schimbarea e dirijată încă o dată tot de dumnealui şi de TVR, în ciuda aparenţelor, ar putea să ne fie fatală. Şi chiar dacă Victoria din trei noiembrie nu va aduce fericirea pe pămînt, să ne bucurăm pentru ea aşa cum se cuvine. Altfel există riscul ca nemulţumitului să i se ia darul. Adică să ne fie furată şi această schimbare la fel cum a fost furată şi *marea noastră revoluţie,* pe baricadele căreia a stat (ca şi acum) atîta lume bună, făcînd semnul victoriei aşa de emoţionată încît i-ar fi fost imposibil să înţeleagă cum a greşit ea odată şi încă o dată.

■

atic în dauna celui *scriptic,* am înlocui o convenţie cu alta. Argumentul este la fel de valabil ca a-i atribui unei fotografii de secol 19 aceeaşi relevanţă cu reproducerea şi animarea ei tri-dimensională pe ecranul ultimului 586. Într-un muzeu de antichităţi, comparaţia ar fi profitabilă celei dintîi; în orice sistem de referinţă postmodern, ea este inacceptabilă.

APOI, s-ar mai putea reproşa faptul că libertatea opţiunii auctoriale şi posibilitatea lecturilor infinite au existat dintotdeauna şi că, la urma-urmei, însăşi esenţa literaturii se află cuprinsă în acest joc al ambiguităţilor şi deschiderilor textuale. Şi clasicul Stendhal avea de ales între culoarea neagră sau roşie a rochiei doamnei de Rênal, cum şi modernul Proust putea opta pentru gustul dulce sau scrişor al *madelenei* fermecate; procesul ar rămîne deci acelaşi, iar revendicările postmodernismului, nişte simple reformulări ale unor principii artistice pe care, de la Aristotel încoace, filosofia şi teoria literară s-au străduit să le explice.

Argumentul pare suficient de solid pentru a închide discuţia; în realitate, el este amendabil. Dacă spaţierea „virtuală" între cuvinte, fraze, paragrafe, capitole nu a încetat nici o clipă să existe în literatură (ca şi posibilitatea cititorului de a o completa), dacă Alexei Feodorovici Karamazov ar putea fi nu al treilea, ci al patrulea fecior al lui Feodor Pavlovici Karamazov, iar perdeluţele de muselină ale doamnei Bovary, nişte draperii de velur, dacă, în fine, *Enigma Otiliei* ar fi putut începe în cartierul Dudeşti, iar *Craii de Curtea-Veche* să se încheie la Tîrgovişte, ceea ce nici autorii, nici cititorii nu puteau obţine în toate aceste împrejurări era *materializarea vizuală* a transformărilor potenţiale, dovada concretă că, aşa subînţeles cum este, procesul e în sfîrşit susceptibil de a fi *reprezentat.* Pentru că, deşi mecanismele de elaborare a textului prozastic sînt neschimbate de secole, posibilitatea autorului/cititorului de a şi le reprezenta altfel decît ca pe nişte abstracţiuni (demne să figureze într-un tratat naratologic) a lipsit pînă în postmodernism.

ASTĂZI, distanţa prozastică dintre un cuvînt şi următorul poate fi suplinită de variantele afişate pe ecranul computerului, iar traseul de producere/percepere a textului literar se regăseşte în simulările cibernetice inter-active: perdelele doamnei Bovary sînt colorate instantaneu în orice nuanţă (la fel ca unghiile secretarei din *Total Recall*); decorul călinescian al străzii Antim glisează într-un tablou de beton şi ciment, iar mănăstirea e deplasată pe role; în fine, deznodămîntul nefericit al *Crailor* poate fi împiedicat, Paşadia salvat, iar Pena Corcoduşa întinerită şi aşezată la dreapta lui John F. Kennedy, ca Tom Hanks în pelicula *Forest Gump.*

În ultimă instanţă, fascinaţia pe care *textualismul mediatic* o exercită asupra cititorului-spectator rezultă din anularea graniţelor dintre *dorinţă* şi *realitate:* dictatura imaginii abolește orice convenţie scriptică, transformînd lectura într-un act de seducţie şi hipnoză vizuală; între semnul grafic şi imagînea lui acustică se cască o falie în care, ghidaţi de principiul freudian al plăcerii, pătrundem din ce în ce mai adînc. Voluptăţile mediatice ale unei astfel de explorări provin uneori dintr-o rafinare desăvîrşită a sinesteziilor simboliste, oinirismului suprarealist şi fantasmelor *Pop-Art;* alteori, ele îşi revendică o genealogie romantică, în descendenţă fantastică şi vizionară. Aspirînd să reconstituie simultaneitatea originară, călătoria în lumea *textualismului mediatic* echivalează cu o privire indiscretă, dar privilegiată, către laboratoarele Creatorului. Aşa cum astronomii fotografiază universul în zonele lui cele mai îndepărtate, colorîndu-i apoi sorii, super-novele şi galaziile pe baza unor formule matematice pe care computerul le asociază unei anumite temperaturi, mase, densităţi etc. inaccesibile ochiului uman sau lentilei telescopice, prozatorii produc viziuni fantasmatice ale unei realităţi primordiale pe care mai mult o intuiesc, fără a-i cunoaşte întregul. De aceea, tematizarea obsesivă a textualismului scriptic trebuie înţeleasă ca un fenomen steril şi anacronic, iar practica textuală mediatică sau virtuală, ca formă preliminară a sensibilităţii viitorului.

Ion Manolescu

Mariana Codruţ

patria mea

patria-picior-de-plai în care
cu încredere cresc de veacuri
umbrele pe arbori tăind orizontul
nu ne cere ce-avem mai bun în noi:
parcă-i iubeşte mai mult
pe răi şi pe fameni.

patria-gură-de-rai unde
frumos de mori cîntă guşa
mică a mierlei - parcă pe noi
nu ne vrea veşnic tineri
şi ferice: ne vrea veştejiţi
de frică negri de grija
auroralei zile de mîine.

patria-bună-mamă parcă
pe noi nu ne vrea: ca pe-o sarcină toxică ne respinge patria
pe noi (români maghiari germani
şi alţii) - simplii săi cetăţeni.

■

Fenomenul românesc

MOTTO:
„Aș plînge, dar nu pot de rîs"
(zicală românească)

I

GENETIC și funcțional, bancul ține de domeniul culturii orale; el ni se prezintă ca o specie de folclor nou, orășenesc, întrunind notele caracteristice ale faptului folcloric (oral, anonim, colectiv și adeseori sincretic). Indiferent de statutul său axiologic, el reprezintă ultima manifestare vie, fertilă și relevantă a creativității noastre populare. S-a făcut mare caz în folcloristica secolului XX de importanța explorării „prezentului folcloric" (ca o reacție față de spiritul romantic al cercetărilor folclorice din secolul al XIX-lea, cu exaltările sale paseiste și arhaizante, în virtutea cărora creațiile populare suscitau interesul doar ca mărturii ale trecutului „*survivances du passé*"). La noi, „lupta" în acest sens a fost inițiată de un folclorist semi-profesionist, lingvistul Ovid Densusianu (*Folclorul. Cum trebuie înțeles?* Lecție de deschidere la Facultatea de Litere - 9 noiembrie 1909), el însuși continuînd să se ocupe însă mai mult de folclorul tradițional; folcloristica noastră interbelică a urmat, cu mici excepții, aceeași cale. Imperativul teoretic (util, dar exagerat) al lui O. Densusianu (prezentul folcloric ar fi „mai ales partea ce trebuie explorată") a fost adoptat tendențios în regimul comunist de mai tîrziu, ducînd, prin mistificare ideologică, la așa-zisul „folclor nou" al „orînduirii populare" (contrafaceri propagandistice de tipul „Că trăiesc bine și cînt,/ C-amu-n Republică sînt..." sau „Frunză verde mere coapte,/ Eu cu partidul mi-s frate,/ Că el îmi face dreptate,/ La dreaptă cale mă scoate..."!). Bancurile, în schimb - formă autentică de creativitate orală, dar și de incomodă libertate spirituală - au fost ignorate de cercetători și „proscrise" de autorități, urmînd ca abia de-acum încolo să li se facă, eventual, cuvenita dreptate.

De la un moment dat, bancul pare să fi monopolizat energiile plăsmuitoare ale spiritului popular. Acest spirit s-a retras întreg în lumea bancurilor, cu mijloacele, experiențele, observațiile, prejudecățile, obsesiile și temeritățile lui. Universul bancurilor nu-i decît lumea noastră esențializată în ficțiune, eliberată convențional de sub „teroarea istoriei", rîzîndu-și cu voluptate de ea însăși, într-un joc pestriț și subțire, fără iluzii și fără reticențe. Pe de altă parte, bancul nu vrea să amuze numai; el aspiră la o hilaritate superioară, cu funcție compensativă în plan existențial. Bancul are întotdeauna un scop mai complex decît rîsul; el este, ca măscăricii regilor de odinioară, și confesorul nostru: ne știe păsurile toate și își rîde de ele cu propriul nostru rîs. Dar acesta nu este doar rîsul vulgar de la periferia lumii, ci un rîs mai subțire, aproape filosofic, voind parcă să ne aducă aminte că în „a face haz de necaz" stă, într-un fel, toată înțelepciunea și toată libertatea existenței noastre. Bancurile au o „filosofie" a lor - practică, nepretențioasă, cu rădăcini venerabile în realismul gîndirii populare.

Această nouă formă de creativitate de tip folcloric, chiar dacă mai grăbită, mai cerebrală și mai perisabilă decît cele tradiționale, nu este mai puțin reprezentativă. Urmînd vremurilor, ea a devenit una preponderent (dacă nu exclusiv) urbană. De altfel, noțiunea însăși de „spirit popular" ar trebui rediscutată poate în contextul noilor realități socio-economice. Nivelarea socială, alfabetizarea în masă, urbanizarea accelerată (și, implicit, depopularea treptată a satelor), *mass-media* în expansiune, scientismul și desacralizarea - iată tot atîția factori de disoluție a mediului și mentalității tradiționale. Bancul apare drept copilul teribil al acestei lumi în chinuită prefacere, căreia îi lipsește poate consistența, dar nu și vitalitatea, rectitudinea, dar nu și istețimea.

În condițiile vechiului regim, bancurile au avut o existență viguroasă, dar oarecum ilicită și subterană. Criticismul lor implicit, manifestare anonimă și nescrisă a acelei „opinii publice" ce a înlocuit în lumea modernă - *mutatis mutandis* - „norma colectivității" din societățile tradiționale, făcea spaima multor urechi, ca semn de netăgăduit al unei nealinieri interioare la linia ideologică a puterii. De altfel, multe bancuri - din categoria celor politice - au reprezentat adevărate „manifeste" orale, transfigurate de hilaritate. Nu este deci de mirare că ele n-au avut nici o „trecere" oficială; cînd nu se tăcea asupra lor, erau stigmatizate sau bagatelizate. De aceea mulți le-au judecat și le mai judecă încă superficial, ignorîndu-le sau falsificîndu-le și statutul și funcția socială.

Dicționarul limbii române contemporane exprimă clar această depreciere, definind bancul drept o „glumă **ușoară**". Regretatul folclorist Ovidiu **Bârlea, în** primul volum al solidei sale **sinteze** *Folclorul românesc* (Editura Minerva, București, 1981), la capitolul dedicat snoavei, atinge în treacăt și problema bancului, numindu-l însă, prudent, tot „glumă". Problema este expediată într-o singură pagină, mai mult sub aspect formal, în căutarea unor criterii delimitative între specii. Statutul spiritual și social al bancului, ca și „universul" acestuia, sînt trecute cu vederea.

II

ORIGINILE bancului, ca specie folclorică, trebuie căutate negreșit în snoavele de altădată. Se pot face totuși apropieri și de specia cultă a anecdotei (să reamintim că grecescul ανεκδοτα este echivalentul vechiului slav *iz nova,* ce a dat românescul „snoavă"; ambele vocabule au înțelesul de „istorie inedită", ca și romanicul *novella*). Spre deosebire de snoavă și de banc, anecdota nu numai că nu este o specie folclorică, dar are adeseori chiar un aer erudit, referindu-se la celebrități și fiind pronunțat didactică. Se întîmplă ca anecdota să fie chiar lipsită de umor, subzistînd doar prin „pilda" pe care o conține sau prin „curiozitatea" pe care o relatează. Mediul popular în care trăiește bancul ne îndepărtează deci de anecdota clasică. În zilele noastre cuvîntul „anecdotă" și-a și pierdut, prin extensie semantică, înțelesul clasic, ajungînd să însemne „glumă" în general sau desemnînd uneori acele glume cu circulație scrisă de care sînt pline periodicele de mîna a doua (existînd chiar și autori consacrați de astfel de anecdote). Bancurile, dimpotrivă, sînt orale și anonime, ducînd adesea o existență de culise și necunoscînd, în principiu, reticențe de expresie sau de conținut. Nu este exclus totuși ca la origine bancul să fi avut și el proveniență semi-cultă, „folclorizîndu-se" abia apoi, mai cu seamă în veacul nostru. De altfel, în condițiile civilizației moderne, influențele culte asupra ultimelor resurse folclorice au un caracter fatal. Plecînd de aici, se poate pune în discuție întreg statutul modern al noțiunii de „folclor".

Ar trebui stabilită (chiar dacă cu aproximația fatală în asemenea cazuri) epoca ivirii cuvîntului „banc" în lumea românească (vom pune ceva mai departe problema etimologiei lui). El trebuie să fi răspuns unei necesități lingvistice generate de ivirea unei realități pe care cuvintele tradiționale înrudite n-o puteau reda mulțumitor în specificitatea ei. Specia în sine, chiar dacă nu atît de bine precizată ca azi, trebuie să fi fost anterioară cu cel puțin un deceniu termenului care o denumește; presupunem ivirea ei pe la mijlocul veacului trecut, odată cu sedimentarea unei vieți orășenești moderne în părțile noastre, căci avem de-a face cu o specie folclorică masiv de-ruralizată, cu toate probabilele ei modele tradiționale (snoava și - într-o măsură mai neînsemnată - ghicitoarea).

Spre deosebire de snoave, bancurile ni se înfățișează, în majoritatea lor, ca expresie a unui alt univers existențial și al unui alt tip de spirit colectiv. Ele s-au lepădat, pe de altă parte, de orice „sfătoșenie" manifestă, grăbindu-se, s-ar zice, prea tare spre „efect" pentru a mai întîrzia pe cale. „Cum se știe, gluma [se poate citi: bancul - n.n.] este în primul rînd ilariantă și abia în subsidiar satirică, pe cînd în snoavă primează intenția satirizantă..." (O. Bârlea, *op. cit.,* p. 232). Nu trebuie neglijat, de asemenea, un alt aspect foarte caracteristic bancurilor în raport cu snoava tradițională: în vreme ce aceasta se apleca cu predilecție asupra imperfecțiunilor naturii umane (prostie, vicii, neputințe etc.), pe temeiurile unei moralități de tip clasic, bancurile se apleacă cu predilecție asupra tarelor de ordin social, caracteristice prin excelență mediului nou, aproape din născare corupt, al centrelor urbane.

Sintetizînd, snoavele erau „înțelepte", bancurile sînt *șmechere* (un soi de „șmecherie" superioară, de ordin intelectual, constituindu-se din substanța momentului și ieșind din actualitate odată cu el; pare că umorul tradițional s-a „subțiat" în bancuri, rafinîndu-și toate mijloacele și devenind - cum observa același O. Bârlea - „prin excelență un exercițiu de inteligență", epurat de orice didacticism direct, dar și de orice sentiment al permanenței). Snoavele erau „morale" (fie și prin recul), bancurile sînt *amorale,* așezîndu-și personajele nu în perspectiva unor „norme", ci în aceea a unor „interese". În fine, snoavele reflectau o experiență de viață străveche, dar limitată, cucerită într-un univers închis și static. Bancurile vehiculează niște *experiențe noi,* într-o perspectivă dezmărginită; ele sînt expresia unei lumi cu principii fluctuante, „dezrădăcinată" și fundamental anarhică prin „atomizarea" ei socio-culturală.

Iată de ce putem vorbi, la rigoare, de o autonomie a bancului în raport cu speciile tradiționale, dar și cu celelalte „glume" curente în viața socială.

III

ÎN MERITUOASA sa lucrare *La typologie bibliographique des facéties roumaines* (Editura Academiei, București, 1969, t. I-II, XXXVIII + 1767 pp.), Sabina C. Stroescu a dovedit cu prisosință că România este „țara snoavelor"; cercetătoarea a stabilit nu mai puțin de 4000 de tipuri în repertoriul românesc al snoavei. „El depășește cam de trei ori repertoriul ucrainean, semnalat pînă azi a fi cel mai bogat din Europa", observă O. Bârlea. Este surclasat în întregime chiar catalogul internațional Aarne-Thompson (nu-i mai puțin adevărat că nu pentru fiecare țară din lume există o lucrare de genul și proporțiile celei a Sabinei C. Stroescu; oricum însă, numărul tipurilor românești rămîne uimitor și greu de „concurat"). O. Bârlea încearcă și o explicație: „Mulțimea snoavelor atestă încă o dată înclinarea românului spre satiră și pornirea lui de a specula situațiile pline de umor, foarte probabil o moștenire de la înaintașii romani, deosebit de porniți spre satiră, încît retorul Quintilian exclamase, nu fără orgoliu: *Satira tota nostra est"* (*op. cit.,* p.252).

Nu întîmplător, fără îndoială, într-o țară în care tradiția snoavei e atît de bine reprezentată, a înflorit și noua specie a bancului. O cercetare asupra bancului, corespunzătoare celei întreprinse pentru snoavă de Sabina C. Stroescu, ar duce negreșit la concluzii la fel de spectaculoase. Fenomenul românesc al bancului nu poate fi explicat doar conjunctural (de pildă prin condițiile social-politice de după 1945, pe care le întîlnim și la alte meridiane, fără ca acolo să fi generat, cu titlu de „reacție" sau „rezistență", un fenomen folcloric de asemenea proporții), pentru că el a străbătut timp de un veac și mai bine, pînă la apogeul său, contexte foarte diferite, iar aria nu i se poate reduce la „bancul politic". „Condițiile" favorizante ale fenomenului nu trebuie confundate cu „cauzele" lui. El derivă, înainte de toate, dintr-o anume *structură spirituală.*

Rostind fraza aceea devenită faimoasă (*„Nous sommes ici aux portes de l'Orient, où tout est pris à la légère"*), Raymond Poincaré, indignat, voind să ne admonesteze, a sfîrșit prin a ne defini, desigur într-un sens pe care nu putea să-l bănuiască. Să-l lăsăm pe politicianul francez să se odihnească în pace și să procedăm cu înțelepciune, scăpînd cuvintele de om și de contextul banal în care au fost rostite.

„Lejeritatea" noastră, într-un sens mai adînc, nu-i doar „zeflemeaua" balcanic-orientală, nici „nevricoasa" lipsă

al bancului

Desen de Steinberg

de protocol, ci ţine de acea însuşire a firii româneşti de „a face haz de necaz". În acest înţeles, ea este semn de înţelepciune străveche şi de tărie sufletească. Nu este bine, zice românul, „să pui totul la inimă". Poţi trece totul prin sita minţii tale, spre a prinde „noima" lucrurilor, „a le da de rost" şi a te păzi eventual de cursele lor, dar „să pui la inimă" nu e bine. Ar fi semn de slăbiciune şi de lipsă de minte. Căci lucrurile te încearcă şi trec, iar tu se cuvine să rămîi în urma lor zîmbitor şi nevătămat, îndrăgostit - nu fără „filosofie" - de spectacolul fără seamăn al lumii. Eşti mai bogat sufleteşte cu fiecare experienţă, dar trebuie să te bucuri de această bogăţie într-o pace netulburată: pacea inimii tale. Iar de te loveşte necazul, arată-te mai puternic decît el; căci de te vei arăta mai slab, vei deveni robul lui. Rîde-ţi de el şi o să se îndepărteze de la tine neputincios şi ruşinat; o să crape, vezi bine, necazul de necaz...

În bancuri rezidă, difuz, un sentiment al permanenţei pe deasupra istoriei; ele sînt, în fond, expresia unei împăcări cu realitatea, a unei acceptări superioare a lucrurilor aşa cum sînt ele (atitudine riscantă în imediat, dar legitimă în perspectiva eternităţii). Bancul pune realitatea la stîlpul infamiei, dar mai degrabă în joacă, făcîndu-i cu ochiul, fără înverşunare, ba chiar oarecum recunoscător că se poate hrăni din imperfecţiunile ei. E un fel de bufonerie compensativă pe marginea realităţii, de o maximă luciditate, dar şi de o superioară deferenţă.

Cînd priveşti lumea ca un imens spectacol care te înconjoară, cu imperfecţiunile, dar şi cu primenirile sale, dominînd-o cu robusteţea spiritului tău, prinzînd-o „cu ocaua mică" şi făcînd haz pe seama ei, fără răutate sau îndîrjire, ci mai degrabă cu compasiune (care poate fi şi milă de tine însuţi ca mădular al acestei lumi), atunci se cheamă că trăieşti în „orizontul" bancului. Eşti din tagma celor ce ar plînge poate, dar nu pot de rîs...

IV

DEŞI România pare să fie patria ideală a bancului, fenomenul nu este egal reprezentat pe tot cuprinsul ţării. Geografia bancului îşi are centrul incontestabil în zona dunăreană (Muntenia şi mai ales Oltenia). În Moldova bancul este încă viguros, pe cînd în Ardeal şi-n Bucovina îl întîlnim mult mai slab reprezentat şi cu o mult mai mică „priză la public". Faptul ţine, probabil, de profilul particular pe care istoria - dincolo de un evident fond comun - l-a conferit diferitelor provincii româneşti. Oricine poate simţi încă, trecînd munţii, diferenţa dintre atmosfera generală „regăţenească" şi cea transilvăneană. Se simte imediat că Ardealul (şi într-o oarecare măsură şi Bucovina) a trăit multă vreme în bătaia spiritului occidental, atît de diferit de „bizantinismul" de la sud de Carpaţi. De altfel, „regăţeanul" tinde pînă astăzi să-l considere pe fratele său de peste munţi cam posac şi lipsit de umor, domol şi fără „scînteie", trăgînd oarecum „a neamţ". Ardeleanul, pe de altă parte, detestă adesea „uşurătatea" celuilalt şi ar putea subscrie şi astăzi la verdictul (exagerat poate, dar nu lipsit de temei) dat de Ion Codru-Drăguşanu pe la jumătatea veacului trecut: „În Ţara Românească meritul n-are preţ şi numai porc de cînele înaintează"... (*Peregrinul transilvan,* ed. 1980, p. 59).

E interesant cum se reflectă diferenţele chiar în bancuri. Tipul maximal de personaj „şmecher", „descurcăreţ", ager la minte şi la vorbă, este „olteanul", pe cînd „ardeleanul" e greoi, lipsit de mobilitate spirituală (aspect care nu trebuie confundat în nici un caz cu profunzimea de cugetare sau simţire, de care ardelenii fac adesea dovadă). În orice caz, în sudul României este lumea în care comicul tronează prin excelenţă, conştient şi inconştient, unde s-au putut încetăţeni, la extremă, „mofturile" şi „comédiile" caragialeşti şi unde se poate întîlni, în mod curent, „exorcizarea" prin rîs. (Ar fi foarte interesant să se ocupe cineva de tipologia umană a bancurilor, pe provincii şi naţionalităţi: „olteanul", „ardeleanul", „ţiganul", „evreul", „rusul", „negrul", „americanul", „neamţul" etc.).

V

ODATA fixate aceste sumare repere privitoare la originea, funcţia, caracteristicile şi răspîndirea bancurilor, ne apare ca un „banc" al realităţii culturale faptul că etimologia cuvîntului respectiv sare hăt, dincolo de aria fenomenului, tocmai în atît de puţin umoristica Germanie. Asemenea curiozităţi se ivesc cu precădere în zonele de răscruce (interferenţă) culturală, ceea ce este şi cazul spaţiului românesc.

E destul de sigur că românescul „banc" (cuvînt atît de curios şi de solitar - cu sensul urmărit aici - în contextul limbii noastre, dar pe care îl receptăm cum nu se poate mai potrivit realităţii denumite) provine din germanul *bank*, numele unui joc de cărţi, destul de gustat şi la noi cîndva (sub denumirea de „banc" sau, mai rar, „bancă"), dar căzut în desuetudine de o bună bucată de vreme. Avem despre el o preţioasă referinţă literară (indicată, fără comentarii, şi-n *Dicţionarul limbii române contemporane*): cea din nuvela („povestea") *Toderică* a lui Costache Negruzzi.

Toderică, "cel întâi jucător [de cărţi - n.n.] de pe pămînt", face un tîrg cu diavolul, urmînd să sloboadă din iad, pe alese, atîtea suflete cîte partide va cîştiga de la „împăratul adîncului". În cazul în care ar fi pierdut fie şi o singură partidă, sufletul lui ar fi încăput pe mîinile insolitului partener. Scaraoţchi acceptă şi au loc următoarele preliminarii:

„Pe loc un drăcuşor mititel şi frumuşel, ce împlinea slujba de jochei (ciocoi), pregăti toate cele trebuincioase.

- Ce vrei, stos sau banc? întrebă Toderică.

- Stos, răspunse stăpînitorul Tartarului; ştiu că *la banc se încap multe şulerii*" [subl. ns.].

Aşadar Scaraoţchi însuşi se codeşte să joace „banc(ă)" şi preferă „stosul" (la care posibilităţile de a trişa par considerabil mai mici). „Bancul" se preta la multe „şulerii" („şmecherii", cum am zice astăzi); era, deci, un joc şmecher, mincinos, avîndu-şi maeştrii lui temuţi în „a ţine banca", cartofori din speţa lui Toderică.

Credem că aceste cîteva constatări ne pot înlesni suficient înţelegerea evoluţiei cuvîntului în limba română. Avînd în vedere înclinarea spre „şulerii", distanţa de la denumirea nemţească a jocului de cărţi la specia de „glumă" românească nu este atît de mare, amîndouă aparţinînd zonei de haz şi petrecere a existenţei. „Şiretenia" orientală va fi gustat mult jocul de „banc", mai ales în Moldova de Nord, pe unde el pare să fi intrat în lumea românească, în contextul istoric de la răscrucea secolelor XVIII-XIX (Negruzzi însuşi a trăit în zona respectivă).

Pe românește, cînd vrei să propui cuiva o partidă de cărţi, se spune de obicei: „Te fac un... (tabinet, stos, banc etc.)?". De la „a face un banc" (joc de cărţi) la „a face bancuri" (glume) e o trecere cît se poate de firească, susţinută chiar de spiritul limbii (se spune deopotrivă „a face" şi pentru jocuri şi pentru glume). „Jocul de banc" şi „bancul ca glumă" au un numitor comun: „şmecheria". Maeştrii jocului, ca şi maeştrii glumei, sînt deopotrivă „şmecheri" sau „hoţi" (în sensul de vicleni), atribute înrudite cu cel de mincinos (de altfel „banc", prin extensie semantică, a ajuns să fie folosit uneori şi cu înţelesul de „minciună").

Odată făcut saltul de la înţelesul originar de „joc de cărţi" la cel local de „glumă, şmecherie, minciună", cuvîntul s-a încetăţenit şi s-a extins în lumea românească, răspunzînd (cu forma de neutru, mai puţin predispusă confuziilor omonimice) unei necesităţi lingvistice şi denumind o manifestare mai nouă, dar tipică spiritului nostru naţional. Iată cum s-a ajuns, aşadar, ca o realitate atît de specifică nouă, atît de „latină" şi de „orientală" în esenţa ei, să fie spînzurată tocmai de un cuvînt nemţesc, care la el acasă nu desemnează deloc ceva asemănător!

VI

DIN păcate, e o constatare la îndemîna oricui că *bancul trage să moară*. Fenomen foarte viu şi atît de caracteristic pentru lumea românească modernă, el a cunoscut un regres vizibil şi destul de accelerat în ultimii 10-12 ani. După ce şi-a trăit apogeul în perioada comunistă (mai ales în anii '60-'70), filonul lui popular pare astăzi să fi secătuit aproape de tot. Românului pare „să nu-i mai ardă de bancuri". S-ar putea întreprinde, pornind de la acest fapt, o profundă analiză socio-psihologică a lumii noastre, ce ar putea ajunge la concluzia unei grave degenerări interioare. Căci, cum am încercat să demonstrăm mai sus, bancul n-a fost doar un soi de glumă între altele, ci o ultimă formă semnificativă de creativitate orală, ca şi una de rezistenţă spirituală în faţa istoriei. Dispariţia lui poate fi, de aceea, semnul îngrijorător al unui început de „moarte" sufletească. (Este interesantă experienţa aproape singulară a unei publicaţii precum *Academia Caţavencu,* ce cultivă spiritul bancului de-folclorizat, întreţinînd, pentru un public mai restrîns, ceva din efervescenţa vechiului fenomen).

Pînă în anii din urmă, bancul a fost puţin cercetat, ba chiar ocolit cu grijă, fie din dispreţ, fie din teamă. Ne aflăm, cu acest subiect, într-un cvasideşert bibliografic. Cele cîteva tentative mai noi n-au ajuns la o adevărată audienţă publică, nici nu s-au angajat în întreaga complexitate a problematicii. Un întreg număr al revistei *Dilema,* dedicat anul trecut bancului, s-a învîrtit în jurul problemei, fără să reuşească a o fixa şi adînci. Desigur, materia este oarecum familiară fiecăruia, dar într-un mod parţial şi difuz. S-ar impune, în prealabil, o culegere masivă, profesională, structurată tematic şi tipologic. (S-au încercat, după '89, cîteva antologii modeste, mai mult cu caracter comercial). Adunarea şi sistematizarea materialului ar înlesni studiul lui din diferite unghiuri de vedere: etnologic, lingvistic, psihologic, sociologic, ba chiar - şi este ceea ce am vrut să sugerăm cu predilecţie aici - din perspectiva integratoare a unei filosofii a spiritului românesc.

Bancul ne-a salvat vreme îndelungată de seriozitatea „nesărată" a încremenirii în convenţie, trimiţîndu-ne, jucăuş, spre o seriozitate mai adîncă. A-l lua astăzi pe el însuşi mai în serios ar reprezenta nu doar plata unei poliţe, ci şi un bun prilej de introspecţie naţională, într-un ceas istoric în care ne paşte, mai mult decît oricînd, uitarea (sau poate teama?) de noi înşine...

Adolf Crivăţ-Vasile

Fotografie de George Şerban

Maya BELCIU

Primire la Domnul

PE ALEEA celor şapte fîntîni patrulau ruşii, patrulau românii, patrulau hoţii şi nimeni nu-i băga în seamă.

- Ei, ce ne pot face? Am fost inamici?

Am devenit în cele din urmă aliaţi, e vremea să se întoarcă şi ei la casele lor, la cîmpurile lor nelucrate, la Marusiile lor.

La Doamna Tans, mama Binuţei, se aciuase o fiinţă ciudată şi prostănacă pe care o chema Linica, ori Licuţa. Nu ştia nimeni de unde venea, cine era, venise nemîncată, bătută şi speriată. Fără să stea mult pe gînduri, Doamna Tans, cu inima ei bună, o luă sub ocrotirea ei.

- Ai să stai şi tu la bucătărie pe lîngă Leonora, ai să înveţi.

- Da! nu mă bateţi.

- Cine să te bată? Nu te-a bătut soarta destul? Dacă eşti fată bună, eu îţi fac zestre, eu te mărit.

- Io cu plotoner vreau să mă mărit.

- Cu plotoner te mărit.

- Şi-mi luaţi şi casă?

- Unde vrei tu. Cu necăjiţi ca tine e pomana adevărată.

Era speriată şi curioasă şi cam nătîntoacă, o pîndea de după toate uşile pe Doamna Tans. Cum făcea baie, cum se pieptăna, fredonînd uşor „Tu care eşti pierdu-u-ută...", cum se farda.

Era fascinată de rochiile ei, cu nasul vîrît în dulapuri şedea minute în şir printre fuste şi furouri. Cînd Doamna Tans era plecată - adică mai tot timpul - venea în odăile mari, se instala pe canapea, se împopoţona cu voalurile Doamnei Tans - care-i şedeau ca pe cuier -, se parfuma cu parfumurile ei catifelate, îşi aprindea cîte o ţigară, se îneca, rîdea şi lălăia. Leonora o descoperea, o certa, o dezbrăca, îi mai arunca şi cîte un ghiont şi a doua zi Linica-Licuţa o lua de la capăt.

- N-o fi normală - zicea domnul Mituţ, rîzînd.

- Biata fată, amărîta, cum o ponegriţi, şi-a găsit şi ea un loc călduţ de pe unde o fi rătăcit şi-i e greu să se înveţe cu binele, zicea Doamna Tans.

- Săăraca, o îngîna Mituţ.

- Săracu-i dracu, zicea Leonora şi iar o gonea la bucătărie.

Cu vreo două zile înainte, tot la familia Măldăreşti se instală un polcovnic şi luase două camere pentru un soi de servici administrativ.

Doamna Doicănescu Măldăreşti se purta cu mult calm şi naturaleţe, dar reuşi să-l îngheţe din elanul expansionist. Cînd intră în sufragerie, ea îi explică prin gesturi că tocmai i s-a trimis mîncarea în cameră, ba îl luă chiar de braţ şi îl însoţi pînă la uşă, arătîndu-i masa pusă, chiar şi găleata cu gheaţă în care se lăfăiau cîteva sticle cu vin şi şampanie.

El se îmbujoră, mulţumi, îi sărută mîinile, ba chiar o pofti să-i ţină companie, dar ea îl refuză cu gentileţe şi-i arătă mantaua din cui cu însemnele de colonel medic ale soţului ei.

Fără să se fi vorbit, fetele se întîlniră în chioşcul din grădina Binuţei.

Ea tocmai veni, triumfătoare, cu un coş acoperit. Sub şervet era un castron cu porumb fiert şi două sticle aburite cu ceva alb în ele. Fetele se repeziră: ce-i cu tine, ne aduci apă de la gheaţă?

- Nu, e ceva ce bea Valodea al nostru. Îşi toarnă pe gît un pahar ras din asta, şi pe urmă trage un alt pahar cu apă. Şi cred că-şi aduce aminte de acasă.

- De ce, tu?

- Păi, de fiecare dată îi ţîşnesc lacrimile. Începură să guste şi ele, mai întîi cu înghiţitura, apoi tot mai zdravăn, pînă terminară sticla. Apoi se furişară în casă. Rusul nu era acolo. Doamna Tans plecase. Domnul Măldăreşti nu venise.

- Mai vreau puţină - zise Mada.

- Puţină ce?

- Puţină apă de aia care te furnică pe şira spinării.

- Eu sunt ameţiită ca după vals, zise şi Nora.

- Cu mine chiar se învîrte casa, spuse Rina, învîrtindu-se. Plec, plec acasă. Ruşii precis îl împuşcă pe tatatata.

- Pe cine?

- Pe taata, se opinti ea şi căzu lată pe pat.

Mada încercă să povestească dîndu-şi ochii peste cap că rusul ei de la Comandament e un prinţ şi se va mărita cu el.

Nora ieşi din odaie şi se furişă în bucătărie şi de acolo, la cămară. Deschise uşa, se împiedică şi căzu în patru labe. Începu să rîdă. Găsea că e foarte plăcut să vezi lucrurile de jos în sus.

Pe rafturi, harnica Leonora înşirase o mulţime de soldăţei, dulceţuri, siropuri.

- O! dar uite, singură pe un raft şedea o sticlă albă şi tristă, ca aceea pe care tocmai o suflaseră.

Se propti bine în canatul uşii, dar căzu în fund ca un boboc de raţă şi începu să plîngă de mila sticlei care stătea singură, apoi începu să rîdă cu lacrimi şi să-i facă sticlei semne prietenesti, ademenind-o să coboare pînă la ea. Acolo o găsi polcovnicul, în duioasă conversaţie.

Bin, care nu băuse nici o picătură, se repezi la el şi-l rugă să vină imediat în dormitor că fetele sunt pe moarte.

Nora continua să rîdă şi să-i facă sticlei semne amicale. Le explică, uite, o chem şi ea nu vrea să vină.

Rusul luă sticla de pe raft, îi scoase dopul şi trase o înghiţitură, dar o scuipă imediat cu un început de înjurătură, iar pe urmă se porni să rîdă.

Fiindcă-i milă să arunce frumuseţe de sticlă, Leonora o recuperase de la gunoi şi turnase oţetul în ea, uitînd să-i pună o etichetă, cum obişnuia.

Polcovnicul intră în dormitor şi ce-i văzură ochii, două domnişoare moarte, adormite şi prăvălite peste pernele de mătase şi catifea sforăiau de mai mare dragul. Se duse la bucătărie, urmat îndeaproape de Bin care-l zorea să cheme un doctor că prietenele ei s-au intoxicat şi sunt pe moarte.

- Ce doctor, niet doctor, ia doctor.

Sparse două ouă, luă din cameră o sticlă de bulion, turnă şi puţin oţet din sticla îndelung curtată, sare, piper, apoi le luă pe rînd, pe Nora, apoi pe Mada care surîdea în somn şi pe Rina, le propti în perne şi le obligă să bea cîte un pahar din miraculoasa băutură cu efecte îndelung testate.

Le făcu să-şi verse maţele, nici chiar Madam Kati n-ar fi reuşit mai deplin.

Puse un ibric cu cafea şi le obligă să bea.

Cînd se întoarse, doamna Măldăreşti începu să ţipe şi să-şi frîngă mîinile, vai, fetele mele, mor fetiţele mele, eu sunt de vină, le-am silit să mănînce pateurile alea cu ciuperci, vai de mine, s-au otrăvit cu ciuperci, să-l cheme cineva pe Mituţ, ori pe doctorul Parnia, era la Prefect pe terasă acum vreo două ore.

- Ia toje doctor, ciortîi ciupurci, niet ciupurci, puskaia vodka, haraşo!

Dacă n-ar fi fost atît de ocupate cu „otrăvitul", ar fi putut observa plimbîndu-se cam de vreo două ore agitat şi tot uitîndu-se la uşa bucătăriei, un vlăjgan ras în cap şi îmbrăcat ciudat, cu o tunică militară pe nişte pantaloni în dungi.

Ar fi văzut-o şi pe Licuţa deschizînd cu grijă uşa din spate şi uitîndu-se şi în stînga şi în dreapta.

Coborî treptele, împopoţonată, cum o văzuse pe rusoaică, acu vreo două ceasuri, cu una din cămăşile de noapte roz cu volănaşe a Doamnei Tans. Se încinsese cu un cordon de catifea vişiniu care susţinea draperia din dormitor, cu o pafta de argint atîrnîndu-i pe burtă, cu perle la gît. Pe cap îşi trăsese o pălărie cu voaletă, moda se propagă rapid şi ea nu văzuse ceva mai elegant decît pe rusoaica blondă, în picioare - vai! - veşnicii ei şlapi cu tocuri strîmbe şi scîlciate, că alţi pantofi n-o încăpeau.

El o îndepărtă puţin şi fluieră admirativ.

Apoi, se luară de mînă şi dispărură după o tufă de trandafiri sălbatici.

CU PICIOARELE ei rupte şi puse strîmb, cu mersul săltat şi împiedicat, totuşi, Binuţa fu prima fetiţă luată în seamă de băieţi.

Era, în acelaşi timp dramatic şi imperativ, şăgalnic şi direct felul ei de a se purta cu băieţii. Trebuia să fie văzută. Trebuia să fie ocrotită. Era dreptul ei. Era distantă şi prietenoasă, îi lua uşor peste - vai! - picior, nu-i jignea, fiind de o perfectă bună creştere. Îi mersese vestea de mare matematiciană şi mare chimistă.

Citea tot ce-i pica în mînă pînă la paisprezece ani. După care începuse să aleagă - şi avea de unde alege. Îşi petrecea timpul în bibliotecă. Primise încuviinţarea Poetei să ia ce doreşte din cărţile ei. Provocînd-o fără să-i lase impresia că o urmăreşte, o îndruma cu delicateţe şi fermitate, o încuraja să scrie, nu pentru că e fata tatălui său, doar să-şi noteze impresiile zilnice.

Nici prietenele ei cele mai apropiate nu ştiau că Bin avea două caiete cu poezii şi un altul cu „impresii de lectură".

Odată, plecînd de la o şezătoare la Colegiu, unde ea îşi recitase două poezii, Matei Vornicu o urmărise pînă în aleea celor şapte fîntîni.

Poeziile erau stranii, abstracte şi întunecoase, nu-şi dăduse nimeni seama - era şi greu, era doar o fetiţă de paisprezece ani - că îşi prefigura drumul, ca şi cînd ar fi fost obligată să ţină cont de cine ştie ce nesăbuite aranjamente, ni le luăm sau ni se trasează şi le acceptăm ca să... ca să ce? Ca să plătim ceva ce a fost angajat în numele nostru, cu altă conştiinţă, chiar dacă înainte de a ne naşte, ca să închidem cercul? Să mituim paznicii neîndurati ai asumatelor noastre, necunoscute vinovăţii? Cecuri în alb?

Matei era - cum altfel? - un premiant de şaptesprezece ani care trecuse cu uşurinţă în ultima clasă, dînd în vară examene pentru clasa a şaptea pe care, cu aprobări speciale şi cu dispensă de la minister, o sărise pur şi simplu. Era subţire şi înalt şi miop, aşa cum îi şade bine unui premiant absolut, şef de promoţie, cu note, zece pe flanc. Locuia pe la capătul Văii Vlăicii şi, se zice, se ducea în gară de multe ori noaptea, mai spre dimineaţă cînd veneau zarzavagiii, să-i ajute la descărcat, la încărcat, să-şi mai poată cumpăra o carte. Binuţa cu tot ce era ea, inteligenţă, o anume graţie, poticnită, dar graţie, cu supleţea şi vioiciunea ei, cu talentul şi - de ce nu - cu rezonanţa celor două nume pe care le purta şi cu cele cîteva şiruri de boieri care o trăgeau în linie dreaptă pînă la „Negru Vodă şi-a lui Ceată" de care făcea mai mult haz decît caz, însemna pentru băiatul strălucit şi ambiţios tot ce-şi putea visa.

...Fără să-şi fi dat nici o clipă seama că ea, micuţa boieroaică, era cea care pusese ochii pe el şi care îşi spusese, cu bune exemple în ascendenţă, ori Matei, ori nimeni.

Bineînţeles că domnişoarele de pe uliţa celor şapte fîntîni nu crezură o clipă ceea ce se şuşotea pe acasă, pe la pension, pe la Colegiu. Nu crezură pînă nu văzură. Pe neasemuitul Matei

Prefect

Vornicu („modest dar meritoriu", cum nefericit se exprimase profesorul Papagheno - aşa îi ziceau dracii de elevi de la Carol -) ducîndu-i servieta Binuţii şi, luînd-o în braţe cu o singură mînă o sălta peste şipotele pîrîiaşelor de pe alee. Iar ea rîdea, fericită, naturală şi fără grijă se lăsa dusă şi slujită ca o mică regină.

Matei fu bine primit în vila cu coloane şi capiteluri, înecată în viţă sălbatică, aşa cum îi şedea bine unei asemenea case cu porţi monumentale, cu imensa curte unde puteau întoarce cinci căruţe. Mai departe, grădinile învălmăşite, sălbatice în care se puteau pierde armate întregi.

S-a hotărît o dată pentru totdeauna că Matei era binevenit, iar el binevenea. I se dăduse cheia unei căsuţe, un pavilion unde putea să înveţe. S-ar fi putut muta cu totul, avînd deplina aprobare a domnului Mituţ Măldăreşti şi surîsul amabil şi aerian al Doamnei Tans.

Scumpa lui mamă venise în cîteva rînduri „să-l mai aducă şi pe-acasă", creaţă, îmbrăcată ca de Paşti şi pusă pe harţă.

- Ce dacă am sărăcit, că tot boieri suntem şi noi, ce ai aici că n-ai şi acasă?

Dar n-avu cui să explice arborele genealogic - că dacă ne cheamă Vornicu, Vornici om fi fost şi noi cîndva.

Domnul Măldăreşti o pofti în salon şi o uită acolo, iar doamna era la moşie.

Lumea trecea, venea, o vedea ori n-o vedea, dar, nedîndu-i-se nici o importanţă, îşi strînse hîrţoagele şi ifosele şi plecă bodogănind.

- Ce cauţi, dragul mamii, nu vezi ce casă-necasă e aia, n-ai cu cine schimba o vorbă, totul e vraişte, dulapurile deschise de perete, bani zăcînd peste tot, ca să nu mai vorbim de podoabe, oricine poate intra să-şi umple papornita cu brăţări şi inele, cu bani şi argintării şi nu-i un suflet să zică stai, ori mai poftim pe la noi.

Peste doi ani chiar aşa s-ar fi putut întîmpla... dacă nu s-ar fi întîmplat altfel.

MICUŢA Bin se săltase dintr-odată, devenind o domnişoară înălţuţă, era veselă, iscoditoare, năstruşnică, şi pusă pe şotii, poate că aşa fusese întotdeauna, dar acum, prietenia ei cu un băiat cu aproape patru ani mai mare o făcu mai sigură pe ea.

Cum zicea Leonora „îşi dete drumu' ".

Celelalte fete, Rina, Mada, Nora o priveau cu un soi de neîncrezătoare admiraţie - şi - de ce să nu recunoaştem, cu oarecare invidie.

Locul lor de întîlnire era tot chioşcul din grădina învălmăşită. Matei le mai domolea. Se instalase, fără să se lase prea mult rugat, în căsuţa - fostă a paznicului - adevărată vilişoară, cu două odăi şi un foişor de jur-împrejur, mult mai încăpătoare decît casa din Valea Vlăicii. Ba avea şi o grădiniţă proprie pe care începuse s-o cultive. Se angajă chiar să-l înlocuiască pe nea Gherasim, bătrînul se cam toropise cu vîrsta.

- Hei, zînelor, aici sălăşluieşte o fiinţă umană cu mari ambiţii şi multe examene de dat.

În duminica aceea, toată aleea celor şapte fîntîni era în fierbere. Ruşii se instalaseră ca la ei acasă. Rina şi Bin se întorceau din oraş, se înghesuiseră să vadă parada dar neizbutind să pătrundă în centru, pe la prefectură, gesticulau agitate şi decepţionate.

- Nu păreau chiar atît de prietenoşi; Rina mărşăluia, ţeapănă, cu buzele strînse şi privirea fixă.

Bin se prăpădea de rîs, prefăcîndu-se că le aruncă flori şi bezele.

Dar, cuprinse de spaimă, se retraseră de după tufele de măceşi sălbatici, urmărind un echipaj cel puţin bizar. Aşa ceva nu se mai văzuse în Bănie, un landou elegant, lustruit, cu blazon pe portiere, cu patru cai superbi, înzorzonaţi cu panglici, flori şi clopoţei, urmat de vreo trei automobile, nişte camioane cu mobilă şi, pe margini, vreo zece ofiţeri călare. Fetele reuşiră să se pitească, furişîndu-se pe lîngă gardurile vii.

Echipajul se opri în faţa casei Rinei, porţile mari, pe unde intrau căruţele cu bucate de la Blăjeşti, fură larg deschise.

Din landou coborî un rus roşcat cu grade necunoscute, cu pieptul plin de decoraţii pînă la brîu şi întinse mîna unei femei frumoase şi dolofane, îmbrăcată cu rochie lungă roz cu dantele - care semăna suspect cu o cămaşă de noapte, trasă peste o uniformă kaki şi pe deasupra un mantou de blană (cu toate că era abia început de septembrie).

- Daţi vreun bal? şopti Bin.

Pe cap, rusoaica purta o pălărie cu boruri mari cu pene de struţ şi un mănunchi de cireşe roşii.

- I-ote-o cum îi şade, zise Fira care pîndea dincolo de gard - ca cloţa pe cuibar.

Din landou mai coborî un soldat cu două valize mari, de piele, păreau foarte grele, după el o altă femeie albă şi dolofană cu cozi blonde de jur-împrejurul capului, ţinînd de mînă o fetiţă de vreo cinci ani, frumoasă, blondă şi smiorcăită.

Cam la vreo două sute de metri dincolo de porţi şi de curţi, pe o alee de plopi era casa Blăjeştilor, veche, albă şi dînd impresia de onorabilă, solidă stabilitate.

Era multă lume pe terasa deschisă. Prefectul nu părea foarte încîntat de oaspeţi, îşi făceau însă o datorie de onoare să „deschidă" casa duminica toată ziua, şi sîmbăta seara. Se ştia că în zilele de primire se poate veni, dar era mai bine să te anunţi ca să nu fie nevoie să fii refuzat, cu toate că terasa era încăpătoare, şi, în aceste ocazii, se puteau deschide odăile mari, adică sufrageria, salonul şi un alt salonaş mai mic, pentru cucoane (interdicţie totală faţă de biroul şi biblioteca domnului Blăjeşti cu mobilă sculptată, neagră, greoaie, frumoasă şi lipsită de graţie). Asta era regula casei, nu mai mult de douăsprezece perechi. Şi fără copii. Neînţelegînd ce se petrece, Doamna Prefect sună clopoţelul să întrebe ce-i tărăboiul ăsta, domnul Blăjeşti înţelese şi, sărind în picioare, dădu un ordin administratorului care tocmai urca treptele. Dar rusul îl măturâ din drum cu un singur pumn, dama voalată, soldatul, valizele, bona şi fetiţa urcară treptele, trecură pe lîngă ei fără să-i privească, intrară prin uşile de sticlă ale salonului în casă. Vreo şase soldaţi înarmaţi urcară treptele şi un civil înalt de vreo doi metri cu păr creţ şi mustaţă ca Taras Bulba se opri şi întrebă dacă vorbeşte cineva rusește.

Dinu, soţul Denisei, sora Rinei, tocmai venise dintr-un spital din Iaşi, fusese rănit şi zăcuse vreo şase luni, spuse că el ştie foarte bine.

- Să dispară toată lumea şi casa să fie liberă într-o oră.

- Bine, dar...

- Nici un bine, nici un dar - ţipă el, ştiind dintr-odată românește.

- E casa Domnului Prefect, încercă administratorul, e desigur o greşală, sunt opt persoane.

- Nici un prefect, gata cu prefectul, apoi zise, mărinimos: casa din curte, unde ţineţi hamurile! Toată lumea acolo.

Ştia perfect împărţirea casei, avea în mînă planul şi printr-o mişcare parcă-i şterse pe toţi de pe foaie şi, cu un gest imperativ: - afară! Acuma prefect e barişnia. Şi o arătă pe fetiţă care, în uşa salonului nu stătuse degeaba, înfulecă o felie de tort şi pentru că se umpluse de frişcă, se ştergea, urlînd, de draperiile din mătase galbenă.

- Domnul general vine de la Viena. Toată lumea e obosită. Apoi mai spuse, fără să se adreseze cuiva anume: să se pună masa pentru şase persoane. Şi voi, paşli!

- Ce zice? întrebă Denise.

- Ce să zică, mai e ceva de zis? Mai e cineva care n-a priceput? zise soţul ei printre dinţi. N-aţi auzit cine e acum prefectul?

„Prefectul" reuşi să tragă draperiile cu galerii cu tot şi acum se zbătea sub ele, ţipînd: „papă, papi, papi!"

Rusoaica se întoarse şi făcu un semn să i se scoată odorul de sub catifele. Blana îi alunecă de pe umeri şi ea o prinse, dar, în acelaşi timp, ochii îi rămaseră pironiţi pe ceasul de pe consolă, o minunăţie barocă, din porţelan încrustat cu lapis lazzuli şi împodobit cu o mulţime de trandafiraşi roz. Se apropie, ca în transă, fascinată, întinse amîndouă mîinile, blana îi căzu din nou, apucă ceasul şi, întorcîndu-se către musafirii Domnului Prefect care o priveau fix, zise, mîndră şi ofensată: „Trăfie di gher"! ■

Din romanul *Vin Americanii*, în curs de apariţie la Editura Cartea Românească.

Adela POPESCU

Hybris

Să mă aşez în mine. Cum?,
cînd trenurile toate
sînt grăbite.
Cînd şuieră ducîndu-mi
sufletul la gură,
neechivocul semn de fanioane;
cînd ard sub talpă
oazele-peroane,
înscrise în orare ticluite,
de la cămile
pînă la termite -

sub spectrul uriaş, de viitură,
al pulberii,
ca ultimă
măsură?...

Omagiu

Ca pe un orb
m-ai scos din bîjbîială
de mînă m-ai luat febril
şi m-ai condus
spre locul trapei -
semnul pentru rugă
la Sfînta făcătoare de minuni,
cu chip din tencuieli abia dedus
ca ochiul adormit de crocodil...

Şi-ţi mulţumesc că ai avut orgoliul
să-ţi defineşti iubirea
doar prin mine -
ca bobul cel mai dulce din ciorchine,
în timp ce eu
îmi înduram supliciul
acelui tatuaj al îndoielii
simţit pe toată suprafaţa pielii...

Mîndrie

De-ar fi ţara mea Sahara
cine s-ar încumeta
s-o trăiască, să dispere
respirînd nisip şi fiere.

Dar mi-e patria de miere
urşii o-nconjoară roată -
urşii mari şi urşi mai mici
nara îşi deschid cu jind
după dulcea adiere.

Nu-i nădejde de melasă -
toate-albinele-s acasă...

■

Avioane, teatru, critici, lacrimi

FREUD, Herbert von Karajan, Johann Strauss, Haydn, Maria Teresa şi Franz Josef, Romy Schneider alături de schiori, regizori, ş.a., în număr de 24, sclipesc în soare pe fuselajul unui Boeing cu însemnele liniilor aeriene austriece, care îşi poartă astfel, la 10.000 de metri înălţime, chipurile personalităţilor de seamă reţinute după „o mie" de ani de existenţă pentru Austria. Fuselajul astfel colorat se încheie, pe coadă, triumfal, cu un Mozart mai trist decât ni l-a păstrat istoria şi ni l-a restituit legenda. Şi insolitul Boeing ne duce, via Viena, spre ţara cu cele mai multe lacuri şi cu cele mai multe teatre pe cap de locuitor. Căci Finlanda (unde avea loc Congresul Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru spre care ne îndreptam) se poate mândri că, la 5 milioane de locuitori, are 50 de teatre profesioniste subvenţionate de stat, iar alte 20 de grupuri teatrale primesc cu regularitate suport financiar de la stat şi administraţia locală. Aproape fiecare localitate cu peste 25.000 de locuitori are un teatru. Dar, poate statul n-ar fi atât de darnic dacă finlandezii n-ar iubi într-atât teatrul încât la finele ultimei stagiuni, să se poată număra 3 milioane de bilete vândute. La această impresionantă cifră se mai adaugă şi spectatorii reprezentanţiilor din stagiunea de vară, moment de maximă efervescenţă teatrală, după lunga şi întunecata iarnă nordică, moment ce răspândeşte trupele în natură. Pieţe, păduri, lacuri, maluri, curţi de cetăţi, parcuri devin spaţii teatrale pentru profesionişti şi amatori cunoscând o uriaşă afluenţă de public.

În zilele de Congres, criticii de teatru, deci veniţi de pe patru continente, şi-au găsit ades tonul comun în bătălia lor pentru impunerea valorilor şi, totodată, au trebuit să recunoască faptul că obstrucţiile şi obstacolele nu sunt singulare în nici una dintre ţări, ci ţin de o anume evoluţie a societăţii moderne invadate de subcultură. Pentru serile criticilor, organizatorii (secţiunea finlandeză a AICT) au făcut o selecţie de spectacole care să cuprindă fie piese cunoscute, fie musicaluri accesibile, fie dramaturgie autohtonă (cu subiectul în detaliu povestit în prealabil). Deşi se spune că Shakespeare este autorul de cel mai mare succes în nordica ţară, afirmaţia a rămas pentru noi la stadiul de aserţiune. Fiecare spectacol văzut, însă, ne-a dat imaginea unei anume direcţii din mişcarea teatrală finlandeză.

Celebrul musical „West-Side Story" la „Helsingin Kaupungin Teatteri", într-o sală de aproape o mie de locuri, cu o tehnică nemaivăzută şi nemaiauzită, folosită cu inteligenţă efectiv în slujba spectacolului, ne-a dezvăluit un fapt confirmat şi în celelalte spectacole urmărite: actorii finlandezi sunt în posesia unei pregătiri fizice excepţionale, excelent lucraţi din punct de vedere muzical şi antrenaţi pentru mişcare şi dans. Fără a fi vorba de voci deosebite ori de speciale dotări coregrafice, ei pot face concurenţă oricărei trupe de peste Atlantic specializată în gen. De altfel, acelaşi teatru (în altă sală) prezintă chiar textul de ultimă oră „Veera, Verotska" sub formă de „mafia musical" ceea ce ar vrea să însemne muzical cu mafioţi, în fapt, satiră la adresa intruziunii ruseşti, nu la nivelul politicului cum se întâmplă de veacuri, ci în lumea interlopă. Textul - semnat de Pirkko Saisio semănând tare cu Josiane Balasko, dar mărturisind a fi urmaşa a patru generaţii de membri ai Partidului Comunist şi admiratori ai marii puteri de la Răsărit - încearcă şi caricaturizarea naţionalismului rus cu un fel de Jirinovski adus pe scenă (reflex al vizitei acestuia în Finlanda „prietenă"), dar, lung şi stufos, cu repetiţii de stări şi situaţii a fost întâmpinat cu răceală şi de critici şi de public. În ceea ce ne priveşte, superficialitatea autoarei ne-a rănit aproape, jocul oportunist la marginea adevărului ne-a jignit, deşi am urmărit ades cu admiraţie performanţa actorilor la nivelul muzicii şi mişcării.

Imagine din *Tatăl* de Strindberg la Teatrul „Viirus"

Duşi 200 de kilometri până la Tampere - oraşul muncitoresc, dar şi organizator al unui mare festival internaţional de teatru - într-o zi luminoasă de toamnă nordică (gazdele spuneau că doar o săptămână rezistă frunzele colorate în minuni de la galben la roşu închis, apoi cad brusc şi iarna cuprinde ţara), răsfăţaţi de primărie cu un dejun copios, am poposit în sala „Teatrului din subsol" cea de-a treia a „Teatrului Muncitorilor din Tampere" (TTT) pentru a vedea piesa „copilului teribil" al dramaturgiei şi artei spectacolului finlandez. El pare a fi longeviv în teribilismul său, căci acum, Jauko Turkka are în jur de 50 de ani şi tot se străduie a sparge tipare şi a se purta nonconformist, la ultima piesă („Scumpe decepţii din dragoste") ajutându-l devotat şi fiul Juha pe post de regizor. Cum spectatorii din minuscula sală au fost atacaţi din prima clipă (de la doar 1 metru distanţă) de verbul dezlănţuit al actorilor puşi în slujba nonconformismului, cum prima parte s-a menţinut, timp de mai bine de o oră, la aceeaşi intensitate, mulţi dintre noi şi-au permis o discretă evadare în pauză, iar ceilalţi (după cum ne povestesc chiar gazdele într-un material primit recent din Finlanda) n-au rezistat unei toropeli ce i-a exclus de la receptarea integrală a poveştii ce se ocupa de „incapacitatea modernă de comunicare cu ceilalţi". După propria mărturie, criticul sud-coreean ar fi descoperit „bogăţia literară" a suitei de monologuri scenice spuse într-un ritm infernal în limba finlandeză. Bravo lui! Noi ne-am numărat printre fugari, trebuie să o mărturisim cu ruşine.

Spectacolul, care a întrunit, însă, sufragiile tuturor criticilor veniţi la congres s-a desfăşurat într-un teatru (Viirus) de pe o insuliţă legată printr-un pod precar de Capitală, făcut dintr-o veche hală manu propria de către trupa de actori şi unde se juca în limba suedeză (a doua limbă oficială). Un tânăr şi timid (l-am văzut la discuţia finală) regizor a pus în scenă „Tatăl" de Strindberg făcând o adevărată demonstraţie de respect faţă de text, de lectură în profunzime, de adaptare inteligentă la contemporaneitate fără zbenguieli ori costume de rockeri, fără disonanţe şi agresivitate. A mizat numai pe capacitatea de comunicare a cuvintelor şi interpreţilor. A fost de ajuns. Şi aşa s-a făcut că asprii critici din patru zări, cu vârste cuprinse între 27 şi 85 de ani, au aplaudat la unison, partea feminină a grupului vărsând, pe ici pe colo, şi câteva sobre lacrimi.

Florica Ichim

Plăcerea de a face muzică

SĂRBĂTORIREA, la Timişoara, a 125 de ani de la înfiinţarea Societăţii Filarmonice mi-a trezit nostalgia unor vremuri când oamenii trăiau tihnit, găsind resurse sufleteşti, răgazul pentru simpla plăcere de a face muzică fără alte interese, fără încrîncenarea profesionismului care impune o tensiune permanentă, cu candoare şi bucurie. Din păcate, însăşi noţiunea de diletant -cel ce face artă pentru propria lui desfătare - a dobîndit cu timpul o conotaţie negativă şi degradată în „amator", ne-a sastisit pentru totdeauna prin absurdul concurs perpetuu căruia i-a dat naştere. Şi totuşi, ce este mai lăudabil decît iniţiativa a 10 bărbaţi ce se întruneau seară de seară pentru a cînta împreună şi a întemeia o societate muzicală căci, spuneau ei, „este o ruşine pentru toţi cetăţenii Timişoarei" lipsa unei asemenea societăţi care îşi propunea „aprofundarea şi cultivarea muzicii în toate formele ei". Ne aflam în 1871. Ideea nu era nouă; chiar în Timişoara mai vieţuiseră asemenea formaţii muzicale - este epoca de înflorire a practicii corale în toată zona de influenţă germanică - avuseseră loc încă de la sfîrşitul secolului XVIII spectacole muzicale, chiar opere ca de exemplu „Răpirea din Serai" de Mozart (în 1791). În paranteze fie spus, ar fi interesant de ştiut ca psihologie a receptării, cum a fost privită şi înţeleasă graţioasa „turquerie" de o lume ce cunoscuse bine adevărata faţă a cuceririlor otomane.

Meritele noii Societăţi Filarmonice au fost buna organizare, longevitatea, amploarea şi calitatea activităţii. Buna organizare se oglindeşte în arhiva păstrată intactă în pofida vremurilor neprielnice (pentru a o feri de distrugere a fost timp de peste 4 decenii ascunsă şi apoi predată Muzeului Banatului). Longevitatea o distinge de multe alte înjghebări de acest gen care nu au găsit stabilitate, minate de cele mai multe ori de motive subiective, conjuncturale; ea a reuşit să dureze din 1871 - cu o întrerupere în perioada primului război mondial - pînă în 1948, cînd au fost oprite toate asociaţiile civile. Despre amploarea şi calitatea activităţii vorbeşte Cartea de Aur în care se văd semnăturile celor mai mari artişti ai timpului, invitaţi - impresariaţi, am spune noi astăzi - să concerteze în cadrul Societăţii: cvartetul Hellmesberger, Johannes Brahms şi Joseph Joachim, Wieniawsky, Sarasate, Leopold Auer, Alfred Reisenauer, Eduard Remeny, Franz Ondricek, Jan Kubelik, Béla Bartók etc. Relaţiile pe care Societatea şi le făcuse cu instituţii muzicale de la Viena, Budapesta pînă la Helsinki şi New York explică această deschidere, pe care abia primul război mondial o curmă. Încercările de a reda aceeaşi strălucire Societăţii în deceniul al treilea n-au mai avut efect şi din vechea structură - cor bărbătesc, cor mixt, orchestră simfonică, cvartet de coarde, şcoală de muzică, formaţii camerale - s-a refăcut doar corul bărbătesc. Lumea se schimbase. Nu mai puţin rămîne adevărat că timp de cîteva decenii, Societatea a creat prin magia muzicii un spaţiu de interculturalitate deschis tuturor iubitorilor de frumos, indiferent de naţionalitate şi stare socială. Într-o vreme în care comunităţile - remanenţă a mentalităţii de burg - erau foarte închise şi alteritatea era respinsă, Societatea timişoreană oferea un exemplu interesant de liberalism: legăturile strînse cu asociaţiile corale din zonă fie ele muncitoreşti sau ţărăneşti stau mărturie, după cum chiar în interiorul Societăţii barierele etnice erau trecute fără efort şi alături de nucleul în majoritate german, s-au ataşat cetăţeni de toate naţionalităţile (maghiari, români, sîrbi, evrei) într-o armonie pilduitoare.

Am luat aceste date din lucrarea lansată cu acest prilej, sub semnătura Dr. Franz Metz, bănăţean trăitor în Germania, organist dirijor şi pasionat cercetător al trecutului locurilor natale, autor al mai multor publicaţii pe această temă. Căci ceea ce nu sîntem în stare să facem noi - valorificarea complexă a patrimoniului cultural - se face de către alţii: astfel „Institutul pentru muzica Germanilor din Europa de Est" patronează un proiect de recuperare şi studiu al arhivelor muzicale bănăţene. Dr. Franz Metz este cel ce s-a dedicat cu sârg şi cu rezultate excelente acestei opere.

O expoziţie realizată de muzicologul Rodica Giurgiu, ea însăşi pasionată cercetătoare a muzicii bănăţene la Muzeul Banatului ilustrează cele de mai sus, cu exponate convingătoare şi pitoreşti. Tot aspectele istorice au constituit şi tema unui simpozion care a documentat existenţa unor asociaţii similare din alte oraşe ca Iaşi, Braşov, Târgu Mureş, Craiova, Bucureşti.

Organizatorul principal, Filarmonica „Banatul" a dorit să pună programul muzical „sub semnul tradiţiei şi modernităţii", şi nu se poate să nu observi trimiterile la trecut. Astfel, deschiderea s-a făcut cu un concert coral „a capella" - muzică de compozitori bănăţeni - iar prima piesă a fost chiar imnul Societăţii, piesa „Lacrima" de F.X. Witt, pentru că aşa a început şi viaţa Societăţii. Dacă îţi pui întrebarea ce legătură este între Societatea din secolul trecut şi muzica de avangardă, spectacolul multimedia din serile următoare răspunsul ar putea fi că Societatea practica preponderent repertoriul contemporan ei. Formaţii reputate ca „Trio Contraste", „Archaeus", Orchestra de Cameră a Filarmonicii au asigurat o interpretare de ţinută a partiturilor dintre care unele remarcabile, altele doar bine intenţionate.

Momentul culminant a fost oratoriul „Paulus" de Mendelssohn-Bartholdy, piesă de rezistenţă a Societăţii în epoca ei de glorie. Aparatul foarte amplu, Corul şi Orchestra Filarmonicii, Corul de copii al Liceului de Muzică „Ion Vidu", au făcut să răsune sub bagheta lui Remus Georgescu în atmosfera solemnă a Domului lucrarea monumentală. Puţine opere muzicale au fost atît de supuse vicisitudinilor istoriei: compusă cu fervoarea convertitului, primită cu mari elogii de contemporani, hulită de wagnerieni şi antisemiţi, interzisă de naziţti pentru că aparţinea unui compozitor evreu şi de comunişti pentru că foloseşte texte biblice, rar cîntată pentru că este dificilă, ea rămîne o capodoperă ce merită ascultată cu atenţie.

În cvartetul solistic s-au remarcat Ileana Tonca cu o voce pură, aeriană, cu sensibilitate şi finete şi Florin Diaconescu, care şi-a pus în joc, într-o partitură solicitantă, toată inteligenţa muzicală şi cunoaşterea stilistică ce-l definesc. Alexandru Moisiuc este „o voce", are amplitudine, armonice bogate etc. dar, aici părea că vine din altă piesă; violenţa cîntului său ieşea din cadrul stilistic elegant în care Mendelssohn rămîne chiar şi în momentele dramatice.

După Opera Română care şi-a serbat anul acesta jubileul, după evocarea Societăţii Filarmonice, şi Filarmonica „Banatul" va împlini în 1997, 50 de ani de existenţă. Este cu atît mai lăudabil că şi-a căutat şi omagiat astfel, rădăcinile.

Elena Zottoviceanu

P.S.: Ca o ilustrare a celor de mai sus, ieri seară „Ensemble Musica Banatica" din Timişoara, o mică formaţie condusă de Franz Metz, a prezentat publicului bucureştean la Catedrala Sf. Iosif un concert de lucrări necunoscute, provenite din arhivele bănăţene, - muzici care dincolo de valoarea intrinsecă, exprimă spiritul timpului şi locul. *(E.Z.)*

CRONICA FILMULUI

de Eugenia Vodă

Naşul Shakespeare

CU O PROMPTITUDINE de invidiat, Guild Film Romania a importat pe piaţa românească *Looking for Richard (Căutîndu-l pe Richard),* filmul - lansat la Cannes '96 - pe genericul căruia celebrul Al Pacino apare în triplă postură de regizor, producător, actor. Nu este un film mare. Este, în schimb, un mare „film mic". Nu este „un Shakespeare". Este, în schimb, un film al căutării lui Shakespeare. O căutare nesfîrşită, pentru un Shakespeare inepuizabil.

La conferinţa de presă, Al Pacino povestea cît de alambicat a fost traseul „în căutarea lui Richard" („Richard al III-lea", cea mai frecvent jucată - susţin statisticile - dintre toate piesele shakespeariene), cum a filmat, cale de trei ani, cu întreruperi şi reveniri, cum a bîjbîit prin labirintul zecilor de ore de material filmat, cum, la montaj, lucrurile s-au limpezit treptat, şi cum, printr-un miracol, filmul care „a ieşit" la sfîrşit seamănă cu cel pe care-l visase la început. E greu de vorbit, după acest film, despre calităţile de regizor ale lui Al Pacino. El însuşi e de părere, cu modestie netrucată, că „regia e o nouă privire asupra lumii, un mod cu totul original de a vedea lucrurile. Nu sînt sigur că am asta în mine..."

Căutarea lui Richard, în filmul lui Al Pacino, nu este o căutare „de regie"; este căutarea unui mare actor, care e şi om de cinema, care l-a jucat pe Richard III pe scenă (pe Broadway şi la Boston) şi care a făcut acest film, în mod declarat şi în primul rînd *„pentru mine însumi şi nu pentru ceilalţi."* Întrebat dacă *Looking for Richard* e un documentar, Al Pacino răspunde: „Nu, şi nu aş şti în ce categorie să-l înscriu." Aşa e. Filmul nu e nici „de ficţiune", dar nu e nici un simplu documentar. El ar putea fi asimilat mai degrabă jurnalului: jurnalul Actorului în căutarea Personajului.

În paginile jurnalului se amestecă, firesc, cu nerv, eleganţă şi inteligenţă, momente de la repetiţii şi momente de tragedie shakespeariană, scîndura scenei şi piatra zidurilor medievale, blugii şi coroana, interviuri cu ilustre „persoane avizate" din ţara lui Shakespeare (Peter Brook, John Gielgud, Vanessa Redgrave, Kenneth Branagh şi alţii), interviuri-fulger cu „oameni obişnuiţi", fără „complexul Shakespeare", vocea străzii, vocea „Miticilor" americani despre ce va să zică Shakespeare, apoi, de la miniaturala savoare a cotidianului, înapoi la grandoarea lumii lui Richard, plină de cruzime, lupte şi groază...

Departe de a fi livresc, *Looking for Richard* e un film viu, cu un tangaj captivant între lumea lui Shakespeare şi lumea noastră, între teribila intensitate dramatică şi comedia de actualitate, între natură şi cultură.

Văzînd filmul lui Al Pacino, spectatorul nu mai e zguduit de destinul lui Richard, dar e profund mişcat de drumul actorului spre acel destin. Ceea ce propune - şi izbuteşte - filmul este o *emoţie culturală* de cea mai bună factură. Printre „sursele majore de inspiraţie", Al Pacino îl aminteşte pe... Brecht (din care a jucat mult, şi care i-a marcat stilul). Al Pacino îl joacă pe Richard cu un anumit „efect de distanţare", care parcă amplifică, la rece, monstruozitatea personajului.

Întîmplarea face ca tocmai Brecht să fi scris, pe vremuri, despre *„arta de a-l citi pe Shakespeare"* (artă care e şi obsesia filmului lui Al Pacino): „Îmi pot imagina că mulţi se enervează cînd aud că există o artă de a-l citi pe Shakespeare (...) Trebuie mai întîi să parcurgi volume groase, să iei lecţii, să treci un examen? (...) Firește că nu asta am vrut să spun. Dar cînd cineva îmi zice: «N-ai nevoie de nimic pentru a-l citi pe Shakespeare», nu pot decît să-i răspund: „Încearcă!"

Al Pacino „încearcă", dar după ce a citit totul. Şi, mai ales, după ce a uitat tot ce a citit. Aşa cum a reuşit să-l „uite" şi pe Laurence Olivier şi marele lui *Richard III,* pe care l-a văzut în adolescenţă (la ora premierei filmului lui Olivier, Al Pacino avea 16 ani; Laurence Olivier l-a jucat - pentru cinema - pe Richard la 49 de ani, Al Pacino la 55). „Dacă ne-am pune întrebarea cine a înfăţişat în zilele noastre pentru prima oară pe adevăratul Shakespeare, răspunsul ar fi clar: Sir Laurence Olivier", scria Jan Kott despre cel care, primul, a izbutit „un Shakespeare modern, un Shakespeare cinematografic". Kott vede în Richard un om care, la început, jonglează cu istoria: „în ochii lui, istoria este transparentă; ea constă din cauze şi efecte; este un mecanism pe care el însuşi îl pune în mişcare. Dar, de îndată ce pune mîna pe coroană, este înhăţat de Marele Mecanism şi ajunge să fie numai o rotiţă..." Al Pacino, îndrăgostit de „frumuseţea şi violenţa verbului shakespearian", gîndeşte un nou Richard, care e nu numai artizan al triumfului, dar şi al căderii lui, un Richard nu atît „blestemat", cît plictisit de victorie şi dezamăgit chiar de Marele Mecanism, un Richard provocator şi enigmatic, un Richard cu vocaţie de sinucigaş... De pildă, una din secvenţele care se decupează pregnant în film e scena 2 din actul IV, în care Buckingham (jucat cu o forţă calmă de Kevin Spacey), după ce l-a „făcut" rege pe Richard, vine să ceară recompensa promisă: nuanţele, tonul, aerul cu care Richard-ul lui Al Pacino îl refuză sînt elocvente pentru un posibil scenariu secret al „autodistrugerii"...

În '72, Al Pacino devenea vedetă internaţională, odată cu personajul Michael Corleone, din *Naşul.* Între timp a jucat mult, teatru şi film, a avut o carieră plină de succese, dar a continuat, douăzeci de ani, să viseze la un film, al lui, după Shakespeare. „Sîntem făcuţi din materia visurilor noastre"? Al Pacino visează frumos.

■

Un actor pentru un Richard: Al Pacino

Looking for Richard • Produs de Michael Hadge şi Al Pacino • Regia: Al Pacino • Comentariul: Al Pacino şi Frederic Kimball • Muzica: Howard Shore • Cu: Al Pacino, Penelope Allen, Alec Baldwin, Kevin Conway, Estelle Parsons, Aidan Quinn, Winona Ryder, Kevin Spacey, ş.a.• Distribuit de Guild Film Romania.

DANS

Călătorul nemişcat sau cruzimea privirii inocente

CU FASCINANTUL univers al lui Philippe Genty am făcut cunoştinţă, prima oară, la sfîrşitul iernii trecute, prin intermediul spectacolului său intitulat *Nu mă uita.* Cu tot frigul fizic şi spiritual din jur, am părăsit atunci teatrul într-o stare de deosebită încîntare, avînd sentimentul că Philippe Genty ne-a ajutat să ne despovărăm de haina anilor pe care i-am adunat şi să retrăim, cu candoare, simţăminte de mult uitate, reintrînd în paradisul pierdut al copilăriei.

La prima vedere, ultima sa creaţie, *Călătorul nemişcat,* prezentată de curînd la Bucureşti, apelează la aceeaşi privire inocentă pentru a ne dezvălui universul uman, dar raza privirii nu mai e îndreptată spre sinele copilăriei ci dezvăluie, fără menajamente, tragic-comicul condiţiei de matur.

Mînuitor de păpuşi, dar şi de actori şi dansatori, regizor şi totodată coregraf, în fine, nu mai puţin arhitect vizionar al unor fabuloase imagini scenografice, Philippe Genty practică, împreună cu cei şapte interpreţi ai săi, care provin din multe colţuri ale lumii, Bérengère Altieri-Leca, Damien Bouvet, Martin Chaput, Jorge Pico Puchades, Catherine Salvini, Ayse Tashkiran şi Trond Erik Vassdal, un gen de spectacol încadrabil simfonismului teatrului total, dar avînd un ton absolut inedit. Membrii trupei sale sunt, la rîndul lor, actori, dansatori, mînuitori de păpuşi, acrobaţi, artizani ai multora dintre obiectele scenice, şi orice altceva le-ar mai cere să fie fantezia nestăvilită a conducătorului şi modelatorului companiei lor.

Cu risipa de imaginaţie care îl caracterizează, Philippe Genty pare a fi ales ca teme majore ale ultimului său spectacol, *Călătorul nemişcat,* derizoriul şi perisabilul condiţiei umane. Personajele sale - care evident suntem noi toţi - navighează în interiorul unei cutii de carton, care nu înaintează deloc, dar este continuu mişcată de valurile albastru-marin, aproape negre, ale unei uriaşe mări, ce umple toată scena. Deşi aflate pe aceeaşi punte şi expuse aceloraşi primejdii, ele găsesc cu cale să se înfunde unele pe altele în interiorul cutiei şi să se înfrunte ridicol, astupîndu-şi una alteia gura cu foiţe de hîrtie. Ulterior aceleaşi personaje vor înota fericite, într-un fel de frişcă a vieţii, care umple integral scena, împodobite cu coroane şi ghirlande de flori, pînă în momentul în care sunt strigate la apelul final şi puse goale în saci de plastic, sub privirea candidă a unui înger. Tot ele înaintează altă dată printr-un deşert pietrificat, către un miniatural oraş poleit, nasc omuleţi goi şi mimează, pentru cîteva secunde, comuniunea unei Sfinte Familii - prin această imagine creatorul spectacolului dovedindu-şi nu numai luciditatea ci şi apartenenţa la societatea secularizată a Occidentului.

În alt episod, care din punct de vedere al mişcării de dans este cel mai expresiv, cele şapte personaje aleargă, cuprinzînd integral spaţiul scenic şi fiecare se aruncă în braţele altor două persoane, dar cade printre mîinile întinse ale acestora, alunecînd în afara spaţiului în care sperau să fie primiţi. Aceste aruncări în spaţiu şi acest zbor curmat brusc, de o mare frumuseţe plastică şi virtuozitate tehnică, se repetă indefinit. Cînd alergarea şi zbuciumul s-au încheiat, personajele împietrite pe podea sunt învelite în cel mai derizoriu linţoliu, hîrtia de împachetat, devenind un fel de statui de hîrtie, goale însă pe dinăuntru atunci cînd sunt desfăcute.

Dar, chiar şi cele mai groteşti tablouri - cum ar fi cel care înfăţişează patru personaje coşmareşti, cu capete enorme şi trupuri minuscule, închise în patru cutiuţe, gungurind şi înghiontindu-se prin pereţii de carton ai acestora - stîrnesc toate hohote de rîs şi par a fi o joacă inofensivă, un capriciu al fanteziei; zgura pe care o conţin se decantează abia după sfîrşitul spectacolului şi ea face din episoadele spectacolului *Călătorul nemişcat* imagini de apocalips.

Liana Tugearu

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

Înmormîntări celebre

NICI UN scriitor român nu fusese dus la groapă cu atîta vîlvă. Lăsînd la o parte bărbaţii politici însemnaţi,... eroii,... mareşali,... monarhi... Poate numai alaiul funerar al Mariei Tănase îl egala pe al poetului naţional; deşi cred că îl întrecea chiar. Nu puteai s-o compari cu un ins, fie şi genial, însă avînd o figură de „băcan". Vraja, farmecul ei, vocea răguşită a cîntăreţei blestemînd: *Cine iubeşte şi lasă...*

Poetul, abia îl auzeai cînd vorbea. Avea un firicel de voce, cu toate că tăia, ardea...

Ea şedea întinsă în coşciugul descoperit, sus pe carul tras alene de boi, s-o vadă toată lumea înghesuită pe Calea Victoriei şi sutele de mii de bucureşteni îngrămădiţi pe străzile învecinate, şi desculţă, cu labele ei goale ieşind dintre flori; fiindcă aşa zisese cîntăreaţa; cînd să moară, - că atîta o strînseseră pantofii în viaţă, vechi, noi, încît dorea s-o-ngroape fără nimic în picioare, să răsufle uşurată dincolo; şi la asta se uitau toţi, la picioarele ei desculţe de prinţesă aztecă şi la mîinile ei subţiri împreunate pe piept, cu jalea-n urmă, cu jalea pe trotuare, cu feţele plînse ale sutelor de lăutari trăgînd amarnic din arcuşurile lor cu corzile albe de coadă de cai albi, rupte, smulse, fluturînd de violenţa patimei ţigăneşti... *Cine iubeşte şi lasă, Dumnăzău să-i dea pedeapsă...*

De unde „tîrîşul şarpelui"?... Sigur că din imaginaţia şi truculenţa populară. Ca şi: *Cine ţi-a băut, fă, oftatul mincinos?* al poetului potrivindu-şi cuvintele din aceeaşi plămadă, - excesul delirant al dorinţei, prefăcîndu-se magnific în „josnicia" expresiei populare şi adresării ordinare, *fă!...*

După el, după dric, în schimb, se ţinea serios, în negru, substantivul de bază, *Substantivul* TESTAMENT, sarica de oase, soarta, Neamul, duios, parşiv, cum o fi el, dar Neamul însuşi.

*

DEASUPRA lui Tudor Arghezi s-a lăsat de mult uitarea. Nu una *nedreaptă*, nefiind vorba de aceasta. Ci de altceva, de ceva mult mai grav, de reaua-credinţă, de tembelismul fundamental, de impostura, de mediocritatea, aceeaşi care îl condamnase şi între cele două războaie. Puneţi de-o parte ce vreţi, tot parlamentul român dacă vreţi, iar în partea ailaltă poemul de căpătîi al literaturii noastre şi al obsesiei noastre, a celor cu slova, că la noi pe o capodoperă inestimabilă nu se dă nimic, - „mai dă-i încolo!" - la modă fiind corupţia şi lăcomia animalică. Pun pariu că nici un membru al guvernului, al oricăruia, ca şi al acestui sfîrşit de mileniu, nu ar avea de unde să exclame, glumind între o treabă şi alta oficială, solfegiind pe tema originii:

Ca să schimbăm, acum, întîia oară
Sapa-n condei şi brazda-n călimară...

în felul în care, în guvernul Pompidou, în timpul pauzelor, Hugo şi Rimbaud erau citaţi, preluaţi vers cu vers de miniştri cabinetului, bătînd tactul cu braţul... La Bucureşti, în astfel de cazuri, mai mult ignoranţă parvenită şi mitocănime triumfătoare.

*

CÎND nu mai vînduse cireşe în poartă, după dispariţia a-tomiştilor şi după dezgheţul ţării şi pentru că aveam nevoie de un simbol, Tudor Arghezi fusese ridicat de autorităţile vremii pe treapta cea mai înaltă a literaturii române. „Mai dă, jupîne, mai lasă, române". Ca la noi. Tîrgul fusese încheiat. Doamne fereşte să vorbim la Arghezi de morală, de care au făcut şi fac azi caz atîţia... atîţia virtuoşi, însă mărunţi, repetînd ce-am mai spus cu un alt prilej. Curios, şi generaţia tînără îl boicotase la înmormîntare. Foarte puţini scriitori importanţi la ceremonie, şi nici un poet tînăr mare, abia descoperit şi care, în mod cert, nu-l puteau înghiţi pe bătrîn după felul în care o virase. Nu iau partea decît valorii excepţionale şi geniului, cînd Cezarului trebuie să i se dea ceea ce aparţine Cezarului.

Aşa că, pe Arghezi, pe ultimul său drum l-au însoţit, de fapt, ţinînd panglicile îndoliate ale dricului, numai oameni de condei modeşti, prea puţin sau deloc cunoscuţi. Cu regretatul Marcel Gafton, în 1964, şi cu subsemnatul care ţinuse rău în mîini cîte una dintre panglici coborînd de pe impunătorul car funebru. Nu eram şi nu reprezentam nimic. Defilam cu panglica funebră în mînă pe Bulevardul Magheru, pe Bălcescu, pe traseul grandios cu circulaţia oprită, cu lumea strînsă pe trotuare, încremenită la vederea unui mort, nu politic, bătînd, în materie de funeralii naţionale, mulţi miniştri sau prim-miniştri şi cine ştie dacă nu mai departe... Era, totuşi, un cortegiu naiv. Nu vreo spăimoasă trecere ideologică dincolo. Şi curiozitatea de pe feţele spectatorilor opriţi pe trotuare era alta. Cel mai bine observi oamenii cînd te afli în mijlocul unui alai de îngropăciune, şi pe oameni îi vezi strînşi, în părţi, departe de tine, ca pe alt tărîm fiind. Cînd însoţeşti un mort, eşti şi tu pe jumătate mort. Ai asupra ta ca un privilegiu negru, ocheanul existenţei eterne, groteşti uneori. Ce vedeam, dar mai ales ce auzeam cu urechea dreaptă întoarsă spre privitorii nemişcaţi de pe trotuar... Ajunseserăm pas cu pas pe la Patria. Acolo am auzit cel mai clar formulat lucrul care îi interesa pe grupul de cititori adunaţi mai mult de curiozitate decît din respect pentru marele defunct. Erau doi, trei, sau patru, care discutau aprins cam cîtă zestre îi lăsase maestru fii-si şi cîţi bani o fi avut bătrînu' la CEC. Traseul a fost lung. Pînă dincolo de Universitate. Nu auzisem decît tot despre bani vorbindu-se , - cîţi? unde-i ţinea? şi pe cine-l lua acum fi-sa, cu atîta zestre? Măcar un şcolar care trăgea la fit să fi strigat tare după mort:

Sici, ziseră cei cu bei nu se prinde că te-am văzutără cîteşitrei... Dar, nu.

Abia azi sînt în stare să spun că unii dintre noi nu scriem de fapt pentru nici un public, străin complet de noi; şi că scriem doar pentru noi, cu faţa la zid; şi că, de fapt, publicul sîntem tot noi, fiecare în parte, *cititorul sînt eu!* proiecţia mea în timp, sau poate un înţeles anume propus, diferit, o ipoteză mai îndrăzneaţă a speciei. ■

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Cosmetizare

VERBUL *a cosmetiza* (care nu apare în DEX şi nici în *Dicţionarul de cuvinte recente*) e pe cît se pare, împreună cu familia sa lexicală, una din inovaţiile limbajului publicistic şi politic de după 1989. Nu e imposibil să fi existat mai de mult ca termen tehnic sau să aibă echivalente şi în alte limbi, în acelaşi registru stilistic privit cu prudenţă de dicţionare (în franceză acestea înregistrează doar un verb *cosmétiquer*, cu sens specializat); oricum, în presa românească inovaţia a avut mare succes, a devenit un cuvînt la modă cu sensul figurat de „a crea o imagine favorabilă"; „a înfrumuseţa superficial, fără a opera schimbări serioase; a masca", cu conotaţiile negative dezvoltate de presupunerea că schimbarea imaginii nu înseamnă şi schimbarea esenţei unei realităţi. Verbul - care face parte din categoria foarte bogată a derivatelor neologice în *-iza* - a apărut ca o obsesie a limbajului politic din presa de opoziţie, în discursul critic care acuza caracterul formal al reformelor. Ulterior, cuvîntul şi derivatele sale au intrat atît de mult în bagajul lexical publicistic, încît au fost preluate şi de discursul pro-guvernamental: „*Cosmetizarea*, că se apropie alegerile!"; „o campanie mai amplă de *cosmetizare* a imaginii actualilor edili" („Vocea României", 587, 1995, 1, 2).

Figura semantică - prin care realizează o variantă a metaforei *măştii* - nu e deloc neobişnuită; se pare totuşi că ea a început prin a fi legată de formula „comunism cu faţă umană": modificarea estetică a feţei fiind interpretată ca o „cosmetizare". (De fapt, verbul *a cosmetiza* s-a folosit în paralel cu sinonimul său parţial *a farda*.)

Verbul *a cosmetiza* - „schimbări guvernalentale, menite să «cosmetizeze» executivul" (RL 1388, 1994, 1) - a impus şi participiul cu valoare adjectivală cosmetizat - „mafia «cosmetizată» clădeşte o «democraţie originală»" („Cotidianul", 14, 1992, 2); „scopul... a fost acela de a încerca să obţină, în perspectivă, o imagine mai *cosmetizată* a parlamentarilor" („Ziua", 151, 1994, 12), ca şi substantivul (infinitiv lung) *cosmetizare* - „cosmetizarea imaginii" („România liberă" = RL 1431, 1994, 5); în plus, a transferat sensul său asupra adjectivului *cosmetic:* „retuşări *cosmetice* nesemnificative" (RL 889, 1993, 1). Familia lexicală în discuţie cuprinde şi o variantă derivativă a verbului, o inovaţie destul de greoaie, care nu s-a impus: *cosmeticizare* - „propaganda oficialităţilor pentru *cosmeticizarea* imaginii României în străinătate" („Cotidianul", 29, 1992, 2). E interesant că termenii „cosmetizării" au devenit foarte repede abstracţi, pierzîndu-şi aproape total puterea de a evoca metafora iniţială; o mai reînvie, uneori, jocul de cuvinte - „Loţiunea de cenzură va cosmetiza guvernul?" („Expres magazin", 11, 1993, 1) - dar de obicei aptitudinea lor combinatorie este aproape nelimitată: sînt folosiţi pentru a caracteriza persoane „«*cosmetizatul*» comunist, acum social-democrat" („Cotidianul" 272, 1995, 1), instituţii - „se discută despre *cosmetizarea* de iarnă a guvernului" (RL 1388, 1994, 1); „această perspectivă de pură *cosmetizare* a cabinetului Văcăroiu" („Libertatea", 1331, 1994, 3), state - „cosmetizarea URSS în CSI" („Expres magazin", 48, 1994, 11), fenomene sociale - „*Cosmetizarea* corupţiei" (RL 1909, 1996, 1). Ceea ce desigur nu putem şti deocamdată este dacă frecvenţa şi extinderea acestor cuvinte le va asigura şi rezistenţa în timp. ■

Ochean

O provocare

LĂTRAU cîinii, ţipau copiii, în Broscărie se întîmpla ceva. Şapte tineri, cu perciuni bogaţi sub pălăriile negre, largi, băteau la poarta lui Rebi Avraam. Chiar din felul cum băteau se înţelegea, că nu se brodiseră cu intenţii curate. Acele lovituri scurte, seci, repetate într-un ritm crescînd, dovedeau cel puţin lipsă de respect faţă de casă, faţă de vecini, faţă de bătrînele locatarului.

Veniseră într-o haraba greoaie: pe trei bănci erau aşternute ţesături cu păuni şi frunze de stejar. Vizitiul, retras în umbra unui salcîm năpăstuit, moţăia pe capră, cu spatele întors spre gălăgioşii săi muşterii, parcă pentru a dovedi că el nu face parte din cîrdul lor, ba că-i şi detestă.

Poarta se îndoia, dar de deschis nu se deschidea. Făcură o piramidă şi lansară peste gard pe unul dintre ei. Acesta trase zăvorul şi într-o clipă curtea fu invadată de o haită de cîini care alergau sprinteni după găinile gospodăriei sau speriau pisicile. Copiii, intraţi după ei, începură să arunce cu pietre în nucii din livadă. Pe uliţă, curioşii comentau evenimentul. „Or fi nişte bandiţi mascaţi", cugetă Nahum zarzavagiul. „Nu, frate, nu-s mascaţi, sînt de-ai noştri. Sholari. Uite ce frumuşei mai sînt!", îl informă Lăzărică. „Atunci ce caută ei la Rebi?" - „I-au trimis învăţătorii lor să-l umilească pe al nostru. Invidie, asta e." - „Dar de ce să-l umilească?" - „Pentru că el este cel mai înţelept dintre toţi slujitorii Domnului." Între timp Rebi Avraam ieşise îmbrăcat în caftanul lui albastru. „Bună dimineaţa, măi băieţi,/ Cine sînteţi şi ce vreţi?" Răspunseră aproape în cor: „Noi sîntem învăţăceii de la Sadagura,/ Căutăm pe acela ce-i meşter cu gura/ Să ne explice şi nouă scriptura." - „Şi l-aţi găsit?" - „L-am găsit/ Că te-am zărit." Toată lumea ştia că lui Avraam îi place să vorbească în versuri. Se vedea că cei 7 tineri erau bine pregătiţi: „N-a fost greu, că umblînd cu sîrg/ Am dat şi de-această bortă de tîrg." Ofensa oraşului îl răni pe bătrîn. Se stăpîni şi-i pofti la masă. „Poftiţi să mîncaţi ceva/ Şi pe Domnul veţi lăuda". - „Amin, amin", strigară sholarii şi se repeziră să ocupe locurile cele mai bune. Avraam îi potoli: „Mai întîi se vor spăla mîini, bărbi şi perciuni,/ Apoi veţi binevoi să faceţi cuvenitele rugăciuni".

Servea la masă Borcan Chiorul cu duşmănie. Nu apucară să termine de băut ceaiul, că întrebările se şi porniră: „Rebi, cine a fost la început, oul sau găina?" - „Ce e mai greu, un kilogram de fulgi sau unul de potcoave?" - „Zece vrăbii stau într-un copac/ vine vînătorul şi trage cu puşca..." Dar Rebi, după ce îl trimise pe Borcan într-o misiune secretă, îi întrerupse: „Măi copii, degeaba aţi stîrnit colbul pe drum. Nu aşteptaţi de la mine ca să vă explic scriptura, fiindcă n-aveţi încă mintea să o pricepeţi." - „Ai dreptate, prea luminate!", cîrti unul mai cîrn, „ce învăţătură poţi aştepta dintr-o bortă?" Lui Avraam îi zvîcni o vînă foarte subţire pe frunte: „Rîdeţi de mine, dar nu vă legaţi de tîrgul nostru care este fruntea tîrgurilor. O să vedeţi..." - „Ce, ce?", se obrăzniciră tinerii. „Aşteptaţi oleacă/ Mult o să vă placă." Între timp curtea se umpluse de lume. Sub comanda lui Borcan, o echipă de vlăjgâni înconjurară masa şi cu mare destoinicie puseră fiecăruia dintre musafiri cîte un sac în cap. Se zbăteau ei, săracii, dar fără spor. Lîngă cuşca lui Hanibal dulăul, Figaro Şloim îşi aranjase sculele pe o măsuţă. Pe rînd, trecură toţi şapte prin briciul lui, fără perciuni şi tunşi chilug, fură suiţi în căruţa cu care veniseră. Vaietele lor cutremurau oraşul dincolo de ultimele mahalale. Vizitiul dădu bici iar mulţimea adunată izbucni în urale. De pe cerdac Avraam urmărea cu interes plecarea. Îşi şopti în barbă: „Măi Avraame, ai să te miri/ Sînt fel şi chip de musafiri". Apoi întinse braţele şi binecuvîntă harabaua, caii, pe vizitiu şi pe tinerii săi oaspeţi care dispăreau într-un nor de praf.

Paul Miron

CĂRŢI STRĂINE

prezentate de Grete Tartler

• Actualitatea editorială •

Frunze din lumea de dincolo

POATE că Eugen Giurgiu a scris primul roman românesc cu elemente de esoterism irochez: povestea unui tânăr „bolnav de dor de ducă" emigrat în Canada care, pe malul lacului Huron, „găzduit" de

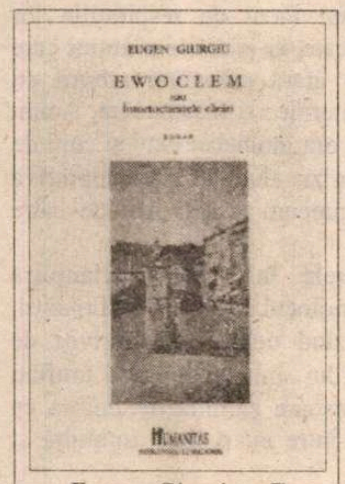

Eugen Giurgiu, *Ewoclem sau Întortocheatele cărări.* Editura Humanitas/ Montreal şi Editura Fundaţiei Culturale Române/ Bucureşti. 1996. 283 p. F. p.

stafia unei frumoase urmaşe a indienilor, îşi regăseşte rădăcinile. Timotei Dumbravă, plecat din România comunistă în anii '70, nu dusese cu sine încrâncenarea împotriva comunismului, deşi trăise grelele momente ale războiului, inclusiv cedarea Ardealului, iar după război asistase la scufundarea lentă în cenuşiu a tuturor viselor şi speranţelor generaţie sale. Fire armonioasă, pozitivă, tânărul profesor de franceză şi muzică e gata să accepte ca pe un dat separarea Europei printr-o Cortină de Fier, sperând că totuşi românii, datorită inteligenţei şi ingeniozităţii, îşi vor construi un viitor mai puţin sumbru. În Canada întâlneşte tineri gata să creadă în valorile comunismului, fascinaţi de utopie. Încearcă, fără prea mare putere de convingere, să le abată gândul, dar până la urmă e de acord că numai cu ochii lor s-ar putea lămuri: să plece deci într-un schimb studenţesc. Între cei care primesc bursă în România se află şi aleasa inimii sale, Roberta. Cât timp Roberta e la Cluj, Timotei Dumbravă se retrage pe malul lacului Huron, într-o casă pe care o simte, din prima clipă, a sa - ca dintr-o altă existenţă. Nevoit să stea ascuns, deoarece acceptase să traducă manuscrisul despre torturile din închisorile României comuniste (scris cu probe şi documente cutremurătoare de către un agent român evadat, la rândul lui ajuns în Canada de „braţul lung" al securităţii şi lichidat), Timotei Dumbravă trăieşte o a doua existenţă, cu totul în cercul de lumină al vieţii interioare. Descoperind adevărul - că nu era comunismul doar o utopie relativ acceptabilă, ci una din cele mai îngrozitoare închisori, cu suferinţe şi nedreptăţi despre care nu avusese habar, de altfel, inimaginabile - emigratul singuratec trăieşte, la propriu şi la figurat, o mare furtună. Pe cât de tulburat sufletul, pe atât de zbuciumat lacul Huron, sub rafalele unui uragan care e gata să smulgă întreaga casă. La lumina fulgerelor, în vuietul vântului, Timotei Dumbravă zăreşte o fată care se adăposteşte de ploaie, cu genunchii la gură, sub masa de pe terasă. E aceeaşi fată care apare uneori, învăluită în fum, pe malul lacului. Aceeaşi fată care-i face uneori ordine printre lucruri: fosta locatară a casei, care a murit înecată. „Poate era umbra prinţesei irocheze capturate de Huroni. Fapt istoric: Huronii au fost exterminaţi de irochezi în secolul 17. O prinţesă irocheză a fost torturată şi aruncată în apele lacului. Din când în când prinţesa apare şi cere răzbunare". Timotei întâlneşte fata cu păr negru prins în bentiţă indiană. Casa cumpărată primeşte numele EWOCLEM, care înseamnă „bun venit" în irocheză. Parametrii lumii s-au schimbat.

Adeseori eliadesc, romanul lui Eugen Giurgiu e ca o avalanşă: din ce în ce mai înţesat cu sugestii, fapte, simboluri, din ce în ce mai „cusine-ducător" pe măsură ce se apropie de final. De la o viaţă în provincia românească - relativ neinteresantă - la brusca întreţesere cu destine de aventurieri, urmăriri politice, crime, fantome, amoruri. Elementele autobiografice (autorul, n. 1924, s-a stabilit în Canada în 1969, ca profesor de muzică şi scriitor, din 1992 editor al revistei *Litterae*) dau „efect de real" unei poveşti fantastice, nu uşor de uitat.

O mie de ieşiri

ENRIQUE VILA-MATAS (n. 1948) a construit în *O casă pentru totdeauna* un roman modular, cu capitole subintitulate - de fapt, nuvele independente - articulate doar printr-o atitudine „de ventriloc"; depersonalizare, dar fără dispariţia eului auctorial. O perpetuă teamă de literatura obiectivă dar şi eseizare întreruptă de întâmplări cu iz ironic-poliţist. „Eram artişti desăvârşiţi ai privirilor vagi", spune personajul de la persoana întâi, nevoind să observe gravitatea momentelor care au şi dus la crimă. E legitimat textul ca secvenţă a unei infinite serii de rescrieri - intertextualitate sui-generis. Un simbol pentru asemenea scriere ar putea fi socotit proce-

Enrique Vila-Matas, *O casă pentru totdeauna.* Prefaţă şi traducere de Mianda Cioba. Editura Univers, 1996. 166 p.

deul bătrânului cu identitate dedublată (ce-şi zicea „Împăratul Abisiniei") care scria propria-i viaţă pe un caiet cu portative muzicale şi apoi folosea foile la confecţionarea ţigaretelor consumate pe rând. Sau, poate, un citat din Seneca introdus de autor în subdiviziunea *Sinucideri exemplare:* „Lucrul cel mai minunat pe care l-a întruchipat legea eternă este că, dându-ne o singură intrare, ne-a oferit în schimb o mie de ieşiri". *Fuga în cămaşă* prezintă drept coda tema „sunt unul şi mai mulţi şi totuşi nici măcar nu ştiu cine sunt".

Traducerea potrivită cu tonurile de poveste („totul e ficţiune") şi mai ales studiul introductiv cu o amplă privire asupra romanului spaniol contemporan adaugă un nume nou - Mianda Cioba - hispaniştilor de talent din România.

Generaţia Beatles

NORVEGIANUL Lars Saabye Christensen se autocaracterizează ca fiind „un poet care scrie romane" - de fapt mai e şi nuvelist, dramaturg, scenarist şi traducător. Romanul său se petrece între 1965-1972 (anul în care Norvegia s-a opus, prin referendum, aderării la Piaţa Comună, moment care constituie încheierea şi totodată punctul culminant al romanului). Cei patru protagonişti, adolescenţi din Oslo - Kim, Ola, Gunnar şi Seb - îşi spun între ei George, Paul, John şi Ringo şi se identifică până-ntr-atât cu Beatles-ii, încât povestitorul Kim, auzind zvonul morţii lui Paul Mc Cartney, se îmbolnăveşte de nervi şi are senzaţia că nu va mai trăi nici el. De altfel, fiecare capitol al cărţii poartă titlul câte unui album discografic al Beatles-ilor. „Golani" autentici, care în prima parte a romanului fură mărci de automobil, joacă fotbal şi răsfoiesc reviste porno, în cea de-a doua se bat şi devin marxişti, iar în ultima parte iau narcotice şi „bântuie prin Europa" (un Paris jalnic şi o Islandă sumbră), pentru cei patru cea mai mare dramă (cu excepţia infidelităţii iubitelor) e... tunsul nemaipomenitelor lor plete. Când se îmbată ţopăie pe acoperiş sau dansează cu scheletul furat din sala de anatomie a liceului. Cu toate astea, atmosfera e aproape în permanenţă sumbră: fie că sunt rupţi în bătaie de gaşca (adversă) a băieţilor de bani gata, fie că beau spirt medicinal amestecat cu lapte, fie că încolţesc un şobolan într-un beci soios şi plin de igrasie, fie că se ascund de poliţia care vrea să-i aresteze pentru distribuirea de manifeste comuniste (în special privind războiul din Vietnam). Unul dintre cele mai luminoase episoade e povestea excursiei pescăreşti a celor patru pe lacurile de lângă Oslo (unde întâlnesc un gnom misterios şi o fată despre a cărei apariţie se spune că anunţă moartea cuiva - într-adevăr, întorşi din oraş, află de moartea prietenului lor Fred). Cu adevărat fericiţi sunt doar ascultând un nou LP al Beatles-ilor: în privinţa asta există un întreg ritual (studierea atentă a copertei, a textului, şi, mai ales, interdicţia de a asculta un nou album altfel decât împreună). Încrederea în Beatles îi face să se simtă „olrait" iar zvonurile în legătură cu despărţirea acestora coincid cu momentele de criză ale celor patru.

Lars Saabye Christensen, *Beatles.* Traducere din limba norvegiană, note şi postfaţă de Sanda Tomescu Baciu. Cuvânt înainte de George Pruteanu. Editura Univers, 1996. 570 p. F. p.

În general, scenele sunt „dure": o petardă explodează în gura unui teenager, un şobolan e strivit în pantalonii unui puşti etc. Dar apar şi momente mai „poetice" - prima sărutare, „cu gust de măr", sau emoţia primelor ştiri despre aselenizare. Un personaj straniu e „privighetoarea" Jensenius, fost bariton devenit sopran în urma unui accident, prieten şi vecin al lui Kim, care îl îndeamnă să devină cântăreţ, să-şi cultive vocea (însă formaţia proiectată de cei patru nu se realizează niciodată). Pe Jensenius, Kim îl regăseşte la spitalul de bolnavi psihici unde fusese la rândul său internat şi de unde evadează cu ajutorul prietenilor în ziua referendumului (al cărui rezultat îi face să se simtă „învingătorii lumii").

Traducerea Sandei Tomescu Baciu şi prefaţa lui George Pruteanu, plină de amintiri din propria adolescenţă, „împământenesc" acest roman al „dublului". ■

Cărţi primite la redacţie

♦ Gershom Scholem, *Cabala şi simbolistica ei.* Traducere din germană de Nora Iuga. Editura Humanitas, 1996. 251 p. F. p.

♦ Dr. Adolfo Fernandez Zoila, *Freud şi psihanalizele.* Traducere de Liliana Voicu şi Liliana Valeria Dimciu. Editura Humanitas, 1996. 398 p. F. p.

♦ Rudolf Steiner, *Macrocosmos şi microcosmos. Întrebări referitoare la suflet, viaţă şi spirit. Unsprezece conferinţe din 1910.* Traducerea: Aurelia Mihalache. Editura Univers Enciclopedic, 1996. 182 p.

♦ Piotr Wierzbicki, *Structura minciunii.* Traducere şi notă asupra ediţiei de Constantin Geambaşu. Cu un cuvânt înainte al autorului. Postfaţă de Bogdan Ficeac. Editura Nemira, 1996. 251 p. Lei 10.000.

Boris VIAN

IARBA

BORIS VIAN (1920-1959), poet, prozator, copil teribil al literelor franceze, actor, interpret de jazz, critic muzical, publică în 1950 al treilea roman al său, *Iarba roşie* (L'herbe rouge), în care continuă să investigheze lumea miraculoasă, grotescă şi tragică pe care o cunoaştem din primele două romane, traduse şi la noi, *Spuma zilelor* (traducere de Sorin Mărculescu, Ed. pentru literatura universală, 1969) şi *Toamnă la Pekin* (traducere de Gabriela Abăluţă, Editura Moldova/Unu, 1992).

Wolf, inventatorul unei ciudate maşini a timpului, mecanicul său Saphir Lazuli, şi cele două tinere femei, Lil şi Folavril, sunt eroii acestei încercări de a descoperi secretul ce zace în fiecare dintre noi, acel *ceva* care te face să vrei să trăieşti. În ceea ce-l priveşte pe senatorul Dupont, el ştie că şi-a încheiat cu bine căutările, reuşind să facă rost de un *uapiric,* o fiinţă micuţă care-l va face fericit pentru tot restul vieţii. Că senatorul Dupont este un cîine, că el este singurul ce pare a fi atins starea de beatitudine, stare ce seamănă izbitor de mult cu prostraţia, este încă una dintre ironiile amare ale acestui autor la care invenţia verbală şi amestecul regnurilor nu sunt niciodată gratuite, iar farsa şi lirismul merg mînă în mînă şi pot înlocui plicticoasele mobiluri psihologice ale romanului realist.

Fragmentul prezentat mai jos, cu tenta lui halucinatorie, reia tema tragică a autodisolvării cuplului prin incompatibilitate funciară; bărbatul şi femeia avînd, după Boris Vian, vieţi lăuntrice de-un monadism ce refuză orice colaborare. Singurătatea şi moartea rămîn singurele obiective pe care un om le poate atinge, singurele pe care le poate alege. Viaţa trăită şi amintirea ei dispar pur şi simplu, se dezintegrează şi se prăbuşesc în gol precum o casă lovită de fulger.

XXIX

LAZULI se întinse alături de ea şi o înlănţui. Folavril, întorcîndu-se înspre el, începu să-l sărute. Îi mîngîia obrajii cu mîinile ei fine şi cu buzele îi urmărea genele, atingîndu-ile în treacăt. Lazuli se înfiora, simţea o căldură puternică pîrjolindu-i stinghiile şi luînd forma stabilă a dorinţei. Nu vrea să se grăbească, nu vrea să se lase cu totul în voia dorinţei carnale, căci era altceva, o anume nelinişte care-i tortura mintea şi-l împiedica să se abandoneze. Închidea ochii, murmurul dulce al vocii lui Folavril îi insufla un fals somn senzual. Era întins pe partea dreaptă, ea întoarsă către el. Ridicînd mîna stîngă, îi întîlni partea de sus a braţului ei alb şi-l urmă pînă la subsuoara aurie abia acoperită de-un smoc de puf mărunt şi mlădios. Deschizînd ochii văzu un bob transparent de sudoare rostogolindu-se de pe sînul lui Folavril şi se aplecă să-l soarbă; avea gust de lavandă sărată; îşi puse buzele pe pielea tare şi Folavril, gîdilată, îşi lipi braţul de el şi chicoti. Lazuli îşi lăsă mîna să alunece sub pletele lungi şi o apucă de gît. Sînii ascuţiţi ai lui Folavril se cuibăriră lîngă pieptul lui, nu mai rîdea, avea gura pe jumătate întredeschisă şi aerul încă mai tînăr ca de obicei, ca un sugar ce se va trezi dintr-o clipă într-alta.

Dincolo de umărul lui Folavril apăru un om care, cu un aer întristat, îl privea ţintă pe Lazuli.

El nu se clinti. Cu mîna căută încet în spatele lui. Patul era destul de scund şi putu să-şi atingă pantalonul căzut pe jos. Prins de centură, găsi pumnalul scurt a cărui lamă avea o zgîrietură adîncă, pumnalul de pe vremea cînd era cercetaş.

Nu-şi dezlipea privirea din ochii tipului. Nemişcată, Folavril ofta, între buzele-i răsfrînte dinţii îi sclipeau. Lazuli îşi eliberă braţul drept. Tipul nici nu se clintea, sta în picioare lîngă pat, de cealaltă parte a lui Folavril. Încet, fără să-l piardă din vedere, Lazuli îngenunchie şi-şi trecu pumnalul în mîna bună. Transpira, mici broboane de sudoare apărură pe tîmple şi pe buza de sus. Din cauza năduşelii ochii îl înţepau. Cu un gest violent al mîinii stîngi, îl luă de guler pe tip şi-l culcă pe pat. Simţea cum creşte-n el o forţă fără limite. Omul rămase inert ca un cadavru, şi după anume indicii Lazuli simţi că se va dizolva în aer şi va dispărea pe loc. Atunci, sălbatic, îi înfipse pumnalul în inimă, pe deasupra trupului lui Folavril care şoptea cuvinte menite să-l liniştească. Gestul lui provocă un zgomot surd, ca o lovitură într-un butoi cu nisip şi lama intră pînă la mîner, antrenînd în rană şi ţesătura cămăşii. Lazuli scoase lama - un sînge vîscos se prelingea pe ea. Lazuli o şterse pe reverul hainei tipului.

Îşi puse pumanul ceva mai încolo, împinse trupul inert pînă la celălalt capăt al patului. Cadavrul alunecă pe covor, în tăcere Lazuli îşi şterse fruntea năduşită cu braţul drept. Simţea clocotindu-i în fiecare muşchi o putere sălbatecă. Îşi duse mîna în dreptul privirilor ca să vadă dacă tremură. Era dură şi liniştită ca un braţ de oţel.

Afară începea să se ridice vîntul. Vîrtejuri de praf se ridicau oblic din ţărînă şi alergau peste ierburi. Vîntul se agăţa de grinzi şi de vîrfurile acoperişurilor, şi pe unde trecea îşi lăsa jelania cîrîitoare, scamele sonore. Fereastra de pe coridor se trînti brusc. În faţa biroului lui Wolf copacul se frămînta şi scîrţîia încontinuu.

În camera lui Lazuli totul era calm. Soarele rotindu-se puţin cîte puţin descoperea culorile unei poze de deasupra comodei. O poză drăguţă, planul unui motor de avion în care verdele însemna apa, roşul benzina, galbenul gazele arse şi albastrul aerul de admisie. În spaţiul combustiei, roşul şi albastrul se suprapuneau şi dădeau o splendidă culoare purpurie ca a ficatului crud.

Ochii lui Lazuli se odihneau pe trupul lui Folavril. Ea încetase să mai zîmbească. Avea aerul unui copil dezamăgit fără motiv.

Motivul zăcea afară în stradă, continuînd să reverse sînge îngroşat printr-o tăietură neagră în dreptul inimii. Lazuli, eliberat, se aplecă peste Folavril. Îi depuse un sărut imperceptibil pe gît, într-o parte, şi buzele lui coborîră de-a lungul umărului dăruit, continuară mai jos pe pielea prin care abia se ghicea locul coastelor, ajunseră în adîncitura mijlocului şi urcară din nou pe coapsă. Folavril, culcată pe partea stîngă, se lăsă dintr-odată să alunece pe spate şi gura lui Lazuli ajunse în dreptul vintrei; sub pielea transparentă, o venă desena o linie subţire şi albastră, estompată. Mîinile lui Folavril apucară capul lui Lazuli şi-l ghidară - dar deja Lazuli rupsese contactul şi se ridica, furios.

Lîngă pat, în picioare în faţa lui, apăruse un tip îmbrăcat în negru, cu un aer trist, care-l privea.

Năpustindu-se după pumnal, Lazuli făcu un salt şi loviţi.

La prima izbitură, omul închise ochii. Pleoapele îi căzură grele ca nişte capace de metal. Dar rămînea în picioare; a fost nevoie ca Lazuli să-i înfigă a doua oară lama între coaste pentru ca trupul să-şi piardă echilibrul şi să se prăbuşească la picioarele patului ca un odgon tăiat.

Cu pumnalul în mînă, gol, Lazuli privi la cadavrul lugubru şi o grimasă de ură şi de furie îi schimonosi faţa. Nu îndrăzni să-i dea o lovitură de picior.

Folavril, aşezată pe pat, îl privi neliniştită pe Saphir. Aşa cum stătea, pletele ei blonde îi acopereau pe jumătate chipul, şi-atunci îşi aplecă în cealaltă parte capul ca să poată vedea mai bine.

- Vino, îi spuse ea lui Lazuli întinzîndu-i o mînă, las-o baltă, te necăjeşti degeaba.

- Dar e a doua oară, spuse Lazuli.

Avea un glas pierdut aşa cum ai în vis.

- Calmează-te, spuse Folavril. Nu-i nimic. Te asigur. Nu-i absolut nimic. Destinde-te. Vino lîngă mine.

Lazuli lăsă în jos capul cu un aer descurajat. Veni să se aşeze lîngă Folavril.

- Închide ochii, spuse ea. Închide ochii şi gîndeşte-te la mine... şi ia-mă, acum, ia-mă, te rog, te doresc mult. Saphir, dragul meu.

Lazuli îşi păstra pumnalul în mînă. Îl puse sub pernă şi, întorcînd-o pe Folavril, se trase către ea. Ea se agăţă de el ca o plantă aurie şi-i tot murmura cuvinte menite să-l calmeze.

În cameră nu se mai auzea decît zgomotul făcut de respiraţiile lor amestecate, şi jelaniile vîntului care scîncea afară pălmuind arborii cu pale puternice şi răsunătoare. Acum soarele era întunecat cînd şi cînd de nori rapizi, alungaţi unii împotriva altora precum şi greviştii de către poliţie.

Braţele lui Lazuli înlănţuiră strîns mijlocul nervos al lui Folavril. Deschizînd ochii, văzu striviţi de pieptul lui sînii lui Folavril umflaţi de strînsoare şi linia de umbră ce apărea între ei, o linie rotunjită şi jilavă.

O altă umbră îl făcu să tresară. Soarele care revenise subit decupa în cadrul ferestrei silueta unui om îmbrăcat în negru, avînd un aer trist, şi care îl privea fix.

LAZULI gemu încetişor şi-o strînse şi mai tare pe fata aurie. Vrea să-şi închidă iar pleoapele, dar ele refuzară să-l asculte. Tipul nu se clintea de la locul lui. Nepăsător, de-abia mustrător, aştepta.

Lazuli o lăsă pe Folavril. Bîjbîi sub pernă şi-şi regăsi pumnalul. Cu mare grijă îşi stabili ţinta şi-apoi azvîrli.

Arma străpunse dintr-odată gîtul livid al omului. Plăseaua ieşea în relief şi sîngele începu să curgă. Impasibil, omul rămînea acolo. Cînd sîngele atinse parchetul, el se clătină şi-apoi căzu dintr-odată. În clipa cînd luă contact cu solul, vîntul gemu mai tare şi acoperi zgomotul căderii lui, dar Lazuli simţi vibraţia parchetului. Se smulse din braţele lui Folavril care vrea să-l reţină şi, bîjbîind, se îndreptă spre tip. Cu un gest brutal îi smulse pumnalul din rană.

Atunci cînd se întoarse scrîşnind din dinţi, văzu la stînga sa un om în negru absolut identic cu ceilalţi trei. Cu pumnalul ridicat se aruncă asupra lui. De data asta îl lovi de sus în jos, vîrîndu-i lama între umeri. Şi, în acest moment, un om răsări la dreapta lui, apoi un altul chiar în faţa lui.

Folavril, aşezată pe pat, cu ochii măriţi de groază, strîngea din dinţi ca să rămînă calmă. Atunci cînd îl văzu pe Lazuli întorcîndu-şi arma împotrivă-i şi scormonindu-şi inima, începu să urle. Saphir căzu în genunchi. Făcu un efort ca să-şi înalţe capul şi mîna, înroşită pînă la încheietură, îşi lăsă amprenta pe parchet. Grohăia ca un animal şi respiraţia era ca un gîlgîit de apă. Vru să spună

ROȘIE

cevă dar începu să tușească. La fiecare acces, sînge împroșca parchetul în mii de puncte stacojii. Emise un fel de suspin care-i trase în jos colțul gurii și brațul lui cedă. Se prăbuși în față. Plăselele pumnalului atinseră solul și lama oțelită îi ieși prin spatele gol, ridicînd pielea înainte s-o străpungă. Nu mai mișca.

Atunci, dintr-odată, toate cadavrele deveniră vizibile pentru Folavril. Îl văzu pe primul, întins de-a lungul patului, și pe cel ce dormea la picioare, și pe cel de la fereastră cu rana îngrozitoare la gît... și de fiecare dată distingea aceeași rană pe trupul lui Lazuli. Îl ucisese pe ultimul tip cu o lovitură de pumnal în ochi, și cînd Folavril se aruncă pe trupul prietenului ei ca să-l reanimeze, văzu că ochiul lui drept nu mai era decît o cloacă neagră.

Afară era acum o teribilă vînzoleală nesigură și-o lumină lividă ca înainte de-a începe furtuna.

Folavril tăcea. Gura îi tremura de parcă i-ar fi fost frig. Se ridică și se îmbrăcă cu gest de automat. Dar ochii nu i se dezlipeau de la cadavrele din odaie, toate asemănătoare. Îi privi mai bine pe fiecare.

Unul dintre oamenii îmbrăcați în

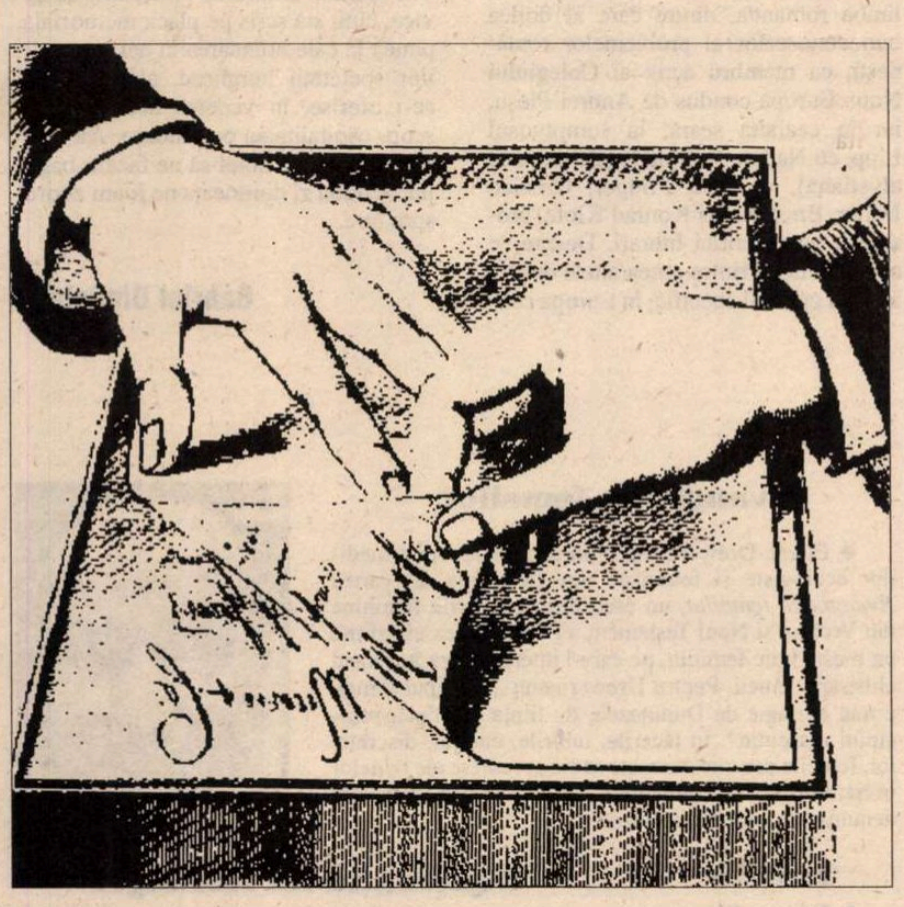

negru, cel ce era întins pe burtă, se găsea aproape în aceeași poziție ca Lazuli și profilele lor păreau curios de asemănătoare. Aceeași frunte, același nas. Pălăria tipului se rostogolise pe jos, descoperind o chelie asemănătoare. Folavril simțea că înnebunește. Plîngea în tăcere, șiroaie îi curgeau din ochi, și nu îndrăznea să se miște. Toți tipii erau identici cu Lazuli. Și dintr-odată trupul primului mort păru mai puțin clar. Contururile se îndulciră ca într-o ceață îndepărtată. Transformarea se acceleră. În fața ochilor ei trupul începu să se dizolve. Hainele negre se destrămară în fîșii de umbră. Înainte să dispară, ea avu timp să vadă că trupul omului era chiar acela al lui Lazuli dar se topea, și fumul cenușiu se ridica din parchet, și zorea înspre deschizăturile ferestrelor. De-acum și metamorfoza celui de-al doilea cadavru începuse. Folavril, covîrșită de spaimă, aștepta fără să facă nici o mișcare. Îndrăzni să-l privească pe Lazuli. Pe pielea lui arsă rănile dispăreau una cîte una pe măsură ce oamenii, unul cîte unul, se transformau în ceață.

Cînd în cameră nu mai rămase decît Folavril și Lazuli, trupul bărbatului redevenise tînăr și frumos în moarte așa cum fusese și în timpul vieții. Chipul îi era destins, intact. Ochiul drept strălucea, spălăcit, sub genele lungi și lăsate. Doar un mic triunghi de oțel albăstrui lăsa pe spatele puternic o pată ciudată.

Folavril făcu un pas către poartă. Nimic nu se mișca. O ultimă fîșie de aburi cenușii alunecă insinuantă pe pragul ferestrei. Atunci Folavril alergă spre ușă, o deschise și năvăli în coridor, îndreptîndu-se spre scară. În clipa asta vîntul se dezlănțui afară, un tunet teribil se auzi și-o ploaie în rafale începu să răsune pe țigle. Apoi un fulger mare, și iarăși tunetul, Folavril cobora scara fugind, ajunse la camera lui Lil și intră. Odată pătrunzînd acolo, închise ochii. Căci o strălucire mai puternică decît toate se produse, urmată numaidecît de-un bubuit aproape de nesuportat. Casa se cutremură din temelii de parcă un pumn formidabil s-ar fi abătut pe acoperiș. Și brusc o tăcere absolută domni, lăsîndu-i în urechi un zbîrnîit ca și cum ar fi plonjat într-o apă adîncă.

XXX

FOLAVRIL stătea acum pe patul prietenei sale. Așezată lîngă ea, Lil o privea cu o tandrețe compătimitoare. Folavril mai plînse o vreme, smiorcăindu-se cu suspine întretăiate și apăsătoare, continuînd să strîngă mîna lui Lil.

- Ce s-a întîmplat? întrebă Lil. Nu-i decît furtuna, nimic mai mult. Caraghioaso, nu trebuie s-o iei în tragic.

- Lazuli a murit... spuse Folavril.

Și lacrimile i se opriră. Se așeză pe pat. În ochi i se citea nehotărîrea, avea aerul că nu înțelege nimic.

- Ia să vedem, spuse Lil. Nu-i posibil.

Încerca o domolire generală a tuturor reflexelor sale. Lazuli nu murise, Folavril probabil că se-nșela.

- A murit, e acolo sus, spuse Folavril. E culcat pe jos, complet gol, și lama îi iese prin spate. Iar toți ceilalți au șters-o.

- Care ceilalți? spuse Lil.

Oare Folavril delira sau nu? Mîna ei nu era atît de caldă.

- Oamenii îmbrăcați în negru, spuse Folavril. El a încercat să-i ucidă, pe toți, și cînd a văzut că nu-i dovedea, s-a omorît pe sine însuși. Și eu, în clipa aia, i-am văzut. Credeam că dragul meu Lazuli înnebunise... dar i-am văzut, Lil, cînd el s-a prăvălit i-am văzut.

- Și cum arătau? întrebă Lil.

Nu îndrăznea să vorbească despre Lazuli. Lazuli ce se afla încă în odaia de sus cu tăișul în spate. Mort. Se ridică fără să mai aștepte răspuns.

- Trebuie să mergem acolo... spuse ea.

- Nu îndrăznesc... spuse Folavril. Ei s-au topit... ca un fum, și toți semănau ca două picături de apă cu Lazuli.

Lil ridică din umeri.

- E o copilărie, spuse ea. Ce s-a întîmplat oare? N-ai avut chef de el, și atunci s-a omorît... Asta-i?

Folavril o privi ca trăznită.

- O, Lil! șopti ea și se puse din nou pe bocit.

Lil se ridică.

- Nu putem să-l lăsăm singur acolo, murmură ea. Trebuie să-l aducem jos.

Folavril se ridică și ea.

- Vin cu tine.

Lil era năucă și nehotărîtă.

- Lazuli n-a murit, murmura. Nu se moare cu una cu două.

- S-a omorît... spuse Folavril. Îl iubeam atît de mult cînd mă săruta.

- Biata de tine, spuse Lil.

- Bărbații sunt prea complicați, spuse Folavril. O! Lil, aș vrea atît de mult ca să nu se fi întîmplat, să fie încă ieri... sau chiar alaltăieri, cînd mă strîngea... O!... Lil...

O urmă pe Lil care deschise ușa și ieși. Trase cu urechea, apoi cu hotărîre urcă scările. Sus, la stînga, era camera lui Folavril și la dreapta cea a lui Lazuli. Era camera lui Folavril... Acolo la stînga... și era...

- Folavril, spuse Lil, ce ți s-a întîmplat?

- Nu știu, spuse Folavril agățîndu-se de ea.

În locul unde se aflase camera lui Lazuli nu mai era nimic altceva decît acoperișul casei, acum în partea de jos a coridorului care semăna cu o logie.

- Camera lui Lazuli? întrebă Lil.

- Nu știu, spuse Folavril. Nu știu, Lil. Vreau să plec de-aici. Lil, mi-e teamă.

Lil deschise ușa apartamentului lui Folavril. Nimic nu era deranjat de la locul lui; măsuța de toaletă, patul, dulapul. Ordine peste tot și un ușor miros de iasomie. Ieșiră din cameră amîndouă. De pe coridor se vedeau acum țiglele unei jumătăți din acoperiș, în rîndul șase era una un pic ciobită.

- Fulgerul... spuse Lil. Din cauza lui s-au volatilizat Lazuli și camera în care locuia.

- Nu, spuse Folavril.

Acum ochii îi erau goi. Și devenise țeapănă.

- Dintotdeauna a fost așa... se sforță ea să articuleze. N-a existat nici o cameră și nici un Lazuli. Și nu iubesc pe nimeni. Și vreau să plec de-aici, Lil, trebuie să vii cu mine.

- Lazuli... șopti năucită, Lil.

Nerevenindu-și din uluială, coborî iarăși scara. Deschizînd ușa camerei sale, abia îndrăzni s-atingă clanța, de teamă ca totul să nu se transforme în umbră. Trecînd prin dreptul ferestrei începu să tremure.

- Iarba asta roșie, spuse, e lugubră.

Traducere și prezentare de
Gabriela Abăluță

Prin Elveţia literară

ÎNTRE Uniunea Scriitorilor din România şi Societatea Elveţiană a Scriitoarelor şi Scriitorilor există un acord de colaborare în care sînt prevăzute, printre altele, vizite reciproce ale membrilor celor două organizaţii. Ca urmare, în 1995, a fost în România o echipă elveţiană din care au făcut parte Françoise Choquard, Bernadette Richard şi Konrad Klotz, iar anul acesta, în replică, s-au aflat în ţara cantoanelor, cinci zile din luna octombrie, criticul Marius Ghica, poetul Paul Daian (fără celebra trompetă!) şi subsemnatul. Ni s-a alăturat, pentru o porţiune din traseu, Mariana Ştefănescu, invitată personal de Françoise Choquard, din scrierile căreia colega noastră traduce o carte. Urma să lucreze cu autoarea la definitivarea versiunii româneşti.

Nu mai fusesem în Elveţia şi aveam despre această ţară, îmi dau seama acum, o reprezentare dependentă de unele clişee: precizie, eficienţă, nivel înalt de civilizaţie, o invidiabilă bunăstare totuşi „aseptică", gîndeam, clădită pe rigoare şi pe îndîrjită muncă dar şi pe o anume strunire a afectivităţii, a spontaneităţii comunicării, pe răcirea pînă la îngheţ a legăturilor omeneşti.

Lucrurile stau astfel în ce priveşte rigoarea, eficienţa, înalta civilizaţie etc., dar nu şi în ce priveşte, din fericire, presupusa de către mine glacialitate a raporturilor umane. Cel puţin în mediul literar-artistic, pe care l-am frecventat îndeosebi în cele cinci zile, elveţienii ne-au apărut prietenoşi, neînchişi în ei, deloc protocolari, deloc „reci", deloc „nemţi", ca să vorbim astfel, chiar şi cei din aria germanofonă (Zürich, Berna).

Pe aeroportul din Zürich, la sosire, primire la nivel înalt, ce mai încoace şi-ncolo, dacă e să socotim după „funcţiile" celor care ne-au întîmpinat: Edith Gloor, preşedinta S.S.E., Lou Pflüger, secretar, de fapt persoana factotum a instituţiei, pentru noi adevărat înger ocrotitor, în cele cinci zile, Konrad Klotz, important prozator şi eseist, component al echipei ce vizitase anul trecut România. Primire la înalt nivel, aşadar, însă fără urmă de morgă oficială, de înţepenit protocol, prietenească de la început. Cina de la restaurantul Neumarkt, frecventat de artişti, aşează premisele cunoaşterii şi ale comunicării simpatetice. Ne sînt înfăţişate punctele programului vizitei, meticulos stabilite din vreme şi toate respectate întocmai, cum ne-am putut convinge.

A doua zi, la Berna, am fost luaţi în primire de impetuoasa Françoise Choquard, prozatoarea tradusă de Mariana Ştefănescu, volubilă, expansivă, tot timpul în mare vervă, mereu cu ochii în patru să nu ni se întîmple ceva dezagreabil. Tocmai ea care avusese parte, la Sinaia, de un penibil episod, al orbecăirii de pe Cumpătul în căutarea nesfîrşită a vilei 9, cu uşi trîntite în nas şi agresări canine. S-a mărginit să-l povestească cu umor în *Forum,* publicaţie a S.S.E., iar pe noi care, de altfel, nu aveam vreo vină în cele întîmplate în urmă cu un an, să ne înconjoare cu o neascunsă afecţiune. La Berna ne-am întîlnit cu prozatorul E.Y. Meyer, a cărui soţie este românca, nu altcineva decît regizoarea şi scenografa Florica Mălureanu. Împreună cu soţii Meyer şi cu d-na Choquard am făcut o incursiune la Emmental, ţinutul vestitelor brînzeturi helvete. La Emmental E.Y. Meyer este o figură extrem de populară, acţiunea romanelor sale petrecîndu-se în acel spaţiu. Următoarea escală a grupului nostru a fost la Lausanne, oraşul aşezat în trepte pe ţărmul mereu însorit al Lemanului. Aici ne-am întîlnit cu poetul Jacques Meylan, cu prozatoarele Janine Massard şi Mireille Kuttel, cu prozatorul, poetul şi criticul Jean-Pierre Valloton (care l-a cunoscut şi l-a tradus pe Ion Caraion) şi, spre plăcuta noastră surpriză, cu prozatorul Benjamin Dolingher, originar din Galaţi, stabilit de un sfert de veac în Elveţia. A fost prieten cu Labiş, cu Mazilu, cu Mandric, cu Ţic, cu Radu Cosaşu, cu Raicu, de toţi amintindu-şi cu o emoţie abia cenzurată de umor. Îmi dăruieşte trei din volumele sale de proză apărute la Editura L'Age d'Homme şi, de asemeni, antologia Urmuz (*Pages bizarres*) pe care a publicat-o în 1993 la aceeaşi editură. La noi se ştie prea puţin despre ea şi vreau să spun că este admirabilă. Pe lîngă traducerile d-lui Dolingher însuşi, ediţia include şi textele urmuziene traduse în franceză de Ilarie Voronca şi

Imagine din Berna

Eugen Ionescu, reflecţiile despre Urmuz ale lui Ionescu (fragment din interviul luat de Claude Bonnefoy), un amănunţit tabel cronologic şi, în anexă, traducerea unei schiţe a lui I.L. Caragiale considerată de B. Dolingher un text urmuzian înainte de Urmuz.

Reveniţi la Zürich, pentru ultimele două zile ale sejurului nostru elveţian, din nou întîlniri: într-o seară cu Benedetto Vigne şi Iso Camartin, scriitori de limbă romandă, dintre care al doilea bun cunoscător al problemelor româneşti, ca membru activ al Colegiului Noua Europă condus de Andrei Pleşu, iar în cealaltă seară, la somptuosul Lipp, cu Nadine Nef (de la televiziunea elveţiană), cu Lou Pflüger, Cristian Haller, Ernst Nef şi Konrad Klotz, prozatori, poeţi, critici literari. Despre ce am discutat? Printre atîtea altele despre aportul cultural specific, în Europa contemporană, al ţărilor estice, despre configurările politice de la noi, despre istoria românească şi despre rolul monarhiei în această istorie (pornindu-se, desigur, de la prezenţa Regelui Mihai în Elveţia, despre care cineva auzise că a fost... nazist, ca probă că minciuna are, cîteodată, şi picioare lungi), despre situaţia minorităţilor etnice şi, mai stăruitor decît m-aş fi aşteptat, despre situaţia de acum a ţiganilor, în Europa şi la noi. Mi-am dat încă o dată seama că intelectualii occidentali cultivă despre această etnie o viziune livrescă şi un mit romantic, şi le-am spus acest lucru interlocutorilor noştri. Am căutat să-i încredinţez, dar nu cred să fi avut succes, că ţiganii, la noi, nu sînt o categorie supusă persecuţiei şi dacă mulţi dintre ei o duc rău (mulţi, dar nu toţi!), tot rău o duc şi cei mai mulţi români. Problema ar fi deci socială şi nu etnică, am spus, dar simţeam că nu prea conving.

După cina de la Lipp, seara tîrziu, fiind ultima în Elveţia, ne-am oferit răsfăţul unei peregrinări fără program prin zona veche a Zürichului. Era o seară de sîmbătă, cu mai multă lume pe străzi şi în micile localuri, în special tineri. Ne-a însoţit Konrad Klotz, de-acum prietenul nostru vechi. După scurtul popas într-o pitorească bodegă ţinută de un spaniol, vru să ne arate imobilul în care, la începutul veacului, funcţionase „Cabaretul Voltaire", incinta legendară în care fusese inventat dadaismul de către Tzara, Hugo Ball, Hülsenbeck etc. Iar la cîţiva paşi mai încolo, pe aceeaşi tihnită stradă îngustă, ne scoase în faţa casei în care, concomitent cu dadaiştii, V.I. Lenin, „führerul" mişcării bolşevice, cum stă scris pe placa memorială, punea la cale aruncarea în aer a temeliilor societăţii burgheze, ale societăţii ce-i oferise, în vederea acestui nobil scop, ospitalitatea ocrotitoare. Am plecat gînditori la hotel să ne facem bagajul. A doua zi dimineaţa ne luam zborul spre ţară.

Gabriel Dimisianu

MERIDIANE

O revistă cubaneză

◆ Pentru prima oară scriitori şi artişti cubanezi din interior şi din emigraţie se întîlnesc în paginile aceleiaşi reviste, „Encuentro de la cultura cubana", editată la Madrid sub auspiciile Fundaţiei Ortega y Gasset şi condusă de romancierul Jesús Diaz. Programul ei: „Stabilirea unui spaţiu de toleranţă şi rigoare în analiza problemelor cubaneze, privilegiind valorile de libertate, democraţie şi independenţă". Din sumarul foarte bogat al numărului inaugural reţin atenţia un omagiu pentru cineastul Gutiérrez Alea, recent dispărut, texte şi lucrări grafice de Eliseo Alberto, Gastón Baquero, Luis Cabrera, Maya Montero, Zoe Valdes, un extras din raportul ONU despre situaţia drepturilor omului în Cuba şi un discurs al lui Raúl Castro.

Inteligenţa picturală

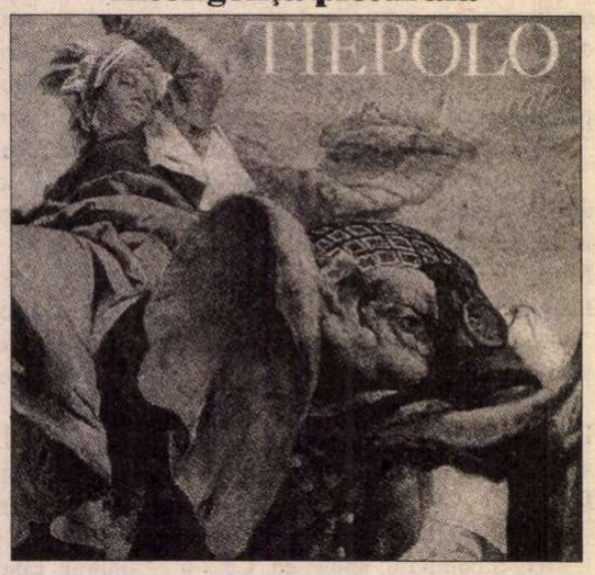

◆ Studiu al operei lui Gianbattista Tiepolo (Veneţia 1696 - Madrid 1770), volumul *Tiepolo sau inteligenţa picturală* de Svetlana Alpers şi Michael Baxandall analizează evoluţia pictorului de la desene şi schiţe în ulei pînă la faimoasele fresce - *Patru continente* - ce împodobesc scara de onoare a palatului din Würzburg. În afara conturării şi sondării universului lui Tiepolo, studiul mai conţine o cronologie şi o analiză a receptării critice a pictorului de-a lungul vremii. Tradusă din engleză la Gallimard, cartea are 186 de ilustraţii, majoritatea color, ceea ce-i ridică preţul la 400 F.

Evanghelia femeilor

◆ Eugen Drewermann e un scriitor apropiat mediilor ecologiste şi feministe din Germania. În cartea *Evanghelia femeilor,* un eseu despre figurile feminine din Vechiul şi Noul Testament, el caută în textele sfinte un mesaj tipic feminin, pe care-l interpretează în sensul eliberării femeii. Pentru Drewermann „arhetipul femeii e mai aproape de Dumnezeu, de fiinţa lui, decît principiul masculin". În tăcerile, iubirile, curajul, discreţia lor, femeile par mai chemate să fie „preotese ale tainelor invizibilului". Argumentele pentru aceste idei sînt nenumărate pagini din Biblie.

Istorie

◆ Editura Planeta a lansat o nouă colecţie de cărţi cu subiecte istorice, „La España plural". Primele trei titluri apărute sînt *Războiul lui Franco. Istoria militară a războiului civil spaniol* de César Vidal, *Serrano Suñer. Istoria unei conduceri* de Ignacio Merino (Suñer a fost colaboratorul apropiat al lui Franco între 1937-1942) şi *Caietele lui Luis Vives* de Francisco Umbral (Vives a fost un umanist din sec. XVI).

Diplomaţia lui Kissinger

◆ Sub un titlu simplu, *Diplomaţie,* Henry Kissinger, fostul secretar de stat al lui Nixon, analizează trei secole de relaţii internaţionale, de la Richelieu la Clinton, cu o erudiţie, capacitate de sinteză şi vivacitate de spirit excepţionale. Spre deosebire de predecesorii sau succesorii săi, mari oameni de afaceri sau avocaţi legaţi de lumea afacerilor, Kissinger este fundamental *un intelectual,* de formaţie europeană, comparabil cu Raymond Aron, un bun cunoscător al istoriei şi psihologiei popoarelor, dotat şi cu talent de negociator. Gîndirea lui aparţine şcolii *Realpolitik,* utopismului american fiindu-i opus „echilibrul de forţe". Această carte pasionantă, apărută în octombrie şi în traducere franceză, la Fayard, ar stîrni mare interes şi la noi, dacă s-ar găsi o editură capabilă să rişte traducerea celor 862 de pagini.

MERIDIANE

Discuție despre „Hotel Europa“

◆ Centrul Cultural Român de la Paris a organizat recent o seară literară consacrată romanului *Hotel Europa* de Dumitru Ţepeneag, apărut la începutul verii la Editura Albatros şi apoi, în limba franceză, la Editura pariziană P.O.L. (traducere de Alain Paruit). Au discutat despre romanul lui D. Ţepeneag criticul literar francez Daniel Oster şi criticul literar român Gabriel Dimisianu. Autorul a răspuns întrebărilor puse din public.

Edward Albee după eclipsă

◆ La 68 de ani, autorul celebrei *Cui i-e frică de Virginia Woolf?* are din nou succes. După *Echilibru fragil* (1966 - Premiul Pulitzer), cel pe care America îl salutase ca pe succesorul lui O'Neill şi Tennesse Williams a intrat într-un con de umbră datorită unor eşecuri repetate, cu piese ale sale sau dramatizări, insuccese puse de el pe seama regizorilor care nu-i respectă întocmai textele şi indicaţiile. De la un timp însă, norocul pare să se fi întors. Piesa *Trei femei mari*, jucată mai întîi la Viena în 1991, apoi la New York, *off Broadway*, în 1994 a cunoscut un mare succes de public şi de critică şi i-a adus încă un premiu Pulitzer (al treilea). Fundaţia cu numele său, înfiinţată în 1970 cu scopul de a ajuta tineri scriitori şi pictori, merge bine, cursurile de dramaturgie pe care le predă de un deceniu la Houston se bucură de o mare afluenţă de studenţi, iar piesele sale majore se joacă în toată lumea. În curînd, celor 25 de opere originale şi adaptări li se vor adăuga încă două, în curs de definitivare.

Amintirea lui Gherasim Luca

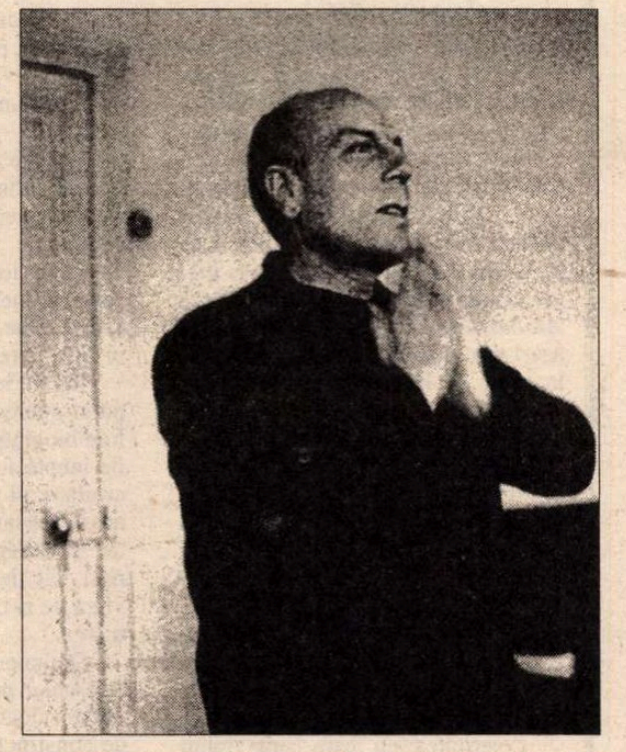

◆ Revista pariziană *Supérieur Inconnu* dedică în numărul său 5, octombrie-decembrie 1996, mai bine de treizeci de pagini evocării personalităţii lui Gherasim Luca (1913-1994). Despre originalul poet suprarealist român şi francez care şi-a găsit sfîrşitul, prin propriile voinţă, în apele Senei în februarie 1994, scrie criticul Sarane Alexandrian, care vede în el „un om esenţial pentru poezia modernă“, care „a îndrăznit să dezintegreze limbajul pînă la absurd, pentru a-l restructura conform legilor analogiei pasionale“. Perioada românească a creaţiei lui Gherasim Luca (*Gherasim Luca în România: de la „Alge“ la „Amphitrite“*) este prezentată de Marina Vanci-Perahim, care traduce şi *Roman de dragoste*, proza apărută în revista *Alge* în 1933. Scrisul lui Luca din aceeaşi epocă bucureşteană este ilustrat şi de fragmente din *Le Vampire passif* (1941, apărut în 1945), *Cubomanies et objets* (1945) şi *Amphitrite* (1947). Un colaj din seria „cubomaniilor“, o fotografie inedită reprezentîndu-i pe tinerii de la *Alge* şi *unu* (Luca, Baranga, Bogza, Perahim, Voronca, Saşa Pană), portrete ale poetului evocat ilustrează această substanţială secvenţă comemorativă.

Cum se cîştigă alegerile

◆ Preşedintele ecuadorian Abdala Bucaram, alias „El Loco“ (nebunul) şi-a făcut debutul în lumea muzicii uşoare cu un disc intitulat „Un îndrăgostit la nebunie“. Bucaram, care şi-a făcut campania electorală deghizat în Batman, a cîştigat alegerile de astă vară cu un program populist. Coperta discului îl înfăţişează însă în ţinută oficială, lîngă drapelul Ecuadorului. În imagine, El Loco în postura de cuceritor al electoratului feminin.

Pe scena newyorkeză

◆ Adaptarea muzicală a romanului *Mizerabilii* de Victor Hugo, care a cucerit premiul Tony, cu partitura semnată de Claude-Michel Schönberg, este prezentă în toamna aceasta pe scena teatrului Imperial din New York, fiind regizată de Trevor Nunn (în imagine), fost director la Royal Shakespeare Company din Londra.

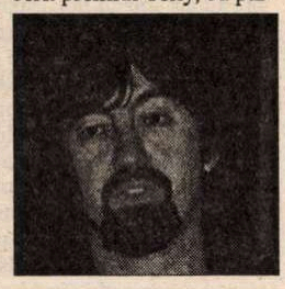

Werner SÖLLNER

Cântecel de emigrant

Cei, străinia ce-ndură
a iubi singuri mai bine pot.
Să spui „acasă“ din gură
şi să fii peste tot.

Să ne scrii din deschisul ţinut
nouă-amândorura un semnal
de la sfârşitul pulberi făcut
către un început ideal.

Bătrân după-amiaza

Şi-a pus la geam scaunul cu spetează.
Acolo unde soarele mai durează

stă, pată oarbă, a şi uitat
că a fost odată cu-adevărat.

Doarme, cum casa ar fi pustiită.
Pe o insulă din marea-mpietrită

se trage-napoi moţăind o bucată
din foşnirea corpului învolburată,

din patria pe care nici nu o ştie.
Praful arzând în celule adie

urcă în capul tremurând a îndemn.
Un nastur de fier la cămaşa de lemn.

A şaisprezecea duminică

Pietrele cântă
în cap, una-n vaier
cu oamenii, alta de-a dura
cu somnul
prin camere, alta rămâne
pe loc, alta-ntreabă
când trebuie să tac.

Ce rămâne

E casa lumii prost făcută,
iar eu în ea stau strâmb şi greu.
Ah, limbă, tu, mireasă mută,
să-mi spui unde e rostul meu.

Un pat, un scaun, masă, vatră.
Mai e şi pâine, vin pe-aci.
Tot ce-a rămas? Amestec-piatră
din propoziţii despre-a fi.

Sensul rostirii e, căzută,
chiar epiderma ce se strânge.
Ah, limbă, tu, mireasă mută -
ce ţin silabe, ochiul plânge.

Nimeni nu ştie

Tu, eu, trecătorii, păsări şi broaşte,
mărar, pătrunjel, câinele pe balcon.
Nimeni nu ştie cât mai durează
până vine iar frigul.

Vecinii se ceartă la datul zăpezii
până unde-i grădina. La TV vorbărie.
Sorii rotindu-se-n jur de alţi sori. Şi foşnirea
cafetierei şi felul în care
neaua îmbracă totu-n tăcere. Iubirea, mică primăvară
epidermică, localizată.

Chipul nostru-n oglindă, sticla e strâmbă
între guri, de cuvinte lovită.
O privire, inima-ncetinind
sau grăbind-o, după cum e curbura
liniei ce ne desparte de început
sau sfârşit. După cum e curbura
liniei care leagă
un lucru de altul.

În românește de Grete Tartler

Revista revistelor

Logica fraudei

La o întîlnire de la GDS din săptămîna premergătoare alegerilor, cercetătorul Ion Corcoţoi a prezentat cercetările unui grup de fizicieni care, prin metodele statisticii matematice, pot măsura frauda electorală. Explicaţiile cercetătorului, publicate în revista *22* nr. 44, sînt accesibile şi celor fără o pregătire specială în domeniu, sînt logice, deci convingătoare. Cheia (ei, da!) problemei o constituie *voturile anulate* şi *listele speciale* cu votanţi care fie nu s-au găsit pe cele permanente, fie s-au aflat în altă circumscripţie decît aceea unde sînt arondaţi. Cercetarea, făcută pe baza datelor de la alegerile din 1992, a studiat corelaţia dintre voturile exprimate pentru o anume formaţiune politică, numărul voturilor anulate şi numărul celor prezenţi pe listele speciale, acestora adăugîndu-li-se într-o altă etapă încă un parametru - numărul general de votanţi. „Dacă anularea voturilor şi înscrierea pe listele speciale ar fi fost fenomene aleatorii, în nici un fel dirijate, ele nu ar fi trebuit să avantajeze sau să dezavantajeze vreo formaţiune politică. Analiza datelor arată însă că, în mod sistematic, anularea voturilor a avantajat în mod sensibil FDSN. Aşadar, anularea voturilor nu a fost consecinţa unui proces aleatoriu, ci a voinţei de fraudă în favoarea FDSN." De asemenea, logic ar fi fost ca numărul celor de pe listele speciale să fie proporţional cu numărul de locuitori din circumscripţie (într-un sat - mai puţini, într-un oraş mare - mai mulţi). Dar, „analiza datelor infirmă, în mod straniu, acest raţionament elementar. Din contră, analiza datelor pune în evidenţă existenţa unui număr suplimentar de votanţi, pentru fiecare secţie de vot, cuprins între 20 şi 80 de persoane. Rămîne de văzut dacă acest rezultat poate fi explicat altfel decît prin ipoteza creării deliberate a unui număr de votanţi itineranţi. Aceeaşi situaţie stranie rezultă şi în urma analizării distribuţiei voturilor nule: acestea nu scad, cum ne-am aştepta, cu scăderea numărului membrilor circumscripţiei, ci totul se petrece ca şi cum fiecare secţie, indiferent de mărime, ar primi cîte o porţie de voturi nule, de ordinul zecilor. Rămîne iarăşi de văzut dacă acest fenomen se poate explica altfel decît prin acţiunea deliberată a anulării unui număr de voturi, la o parte semnificativă a secţiilor de votare." Grupul de cercetători a calculat că în 1992, doar prin aceste metode (căci mai sînt şi altele, mai greu de dovedit), frauda electorală a fost de zece procente în favoarea partidului de guvernămînt. Sîntem curioşi să aflăm, după ce grupul de fizicieni va avea datele complete, cîte procente au fost furate anul acesta, cînd e clar că mentalitatea electoratului s-a schimbat şi PDSR e disperat că îşi vede alunecînd pămîntul de sub picioare. Oare grupul de fizicieni n-ar putea găsi o metodă şi pentru prevenirea fraudei, măcar în turul II? Căci n-am vrea cu nici un chip să ratăm schimbarea ce se întrevede. Gabriela Adameşteanu spune crud, în editorialul numărului, de ce: „pentru mulţi dintre noi, din păcate, cu viaţa pe care am dus-o pînă în decembrie '89, cu viaţa pe care ne-a oferit-o regimul Iliescu, schimbarea în anul 2000 poate veni prea tîrziu. Prea tîrziu pentru cariera, prea tîrziu chiar pentru viaţa noastră." ♦ Din acelaşi număr aflăm că Primăria Capitalei a înfiinţat un Centru de Proiecte Culturale, condus de Nicolae Scarlat. La întîlnirea cu reprezentanţii a 40 de organisme neguvernamentale bucureştene din domeniul cultural au fost prezentate atribuţiile noului organism ce va distribui banii alocaţi de primărie. La suspiciunile exprimate de unii participanţi, Victor Ciorbea a respins acuzaţiile de centralism şi dirijism, arătîndu-se pe loc dispus să asculte şi să sprijine proiectele ONG-urilor culturale. Printre acestea: înfiinţarea unui muzeu de artă modernă (mai toate capitalele au), încredinţarea restaurării centrului istoric Uniunii Arhitecţilor, înfiinţarea unui „teatru de buzunar" pentru spectacole experimentale etc. Să vedem ce va ieşi. ♦ Din revistele citite în ultimul timp am reţinut numele a doi debutanţi foarte înzestraţi: Matei G. Alexandru şi Adina Dabija. Pe studentul filolog Matei G. Alexandru l-am remarcat în *CONTEMPORANUL* nr. 41, unde semnează un studiu doct şi subtil intitulat *Împlinire şi aspiraţie*, o analiză în paralel a două texte celebre, *Vis* de Mihai Eminescu şi *Memorialul* lui Blaise Pascal, scrisă bine, fără stîngăcie didactică şi abundînd în observaţii pătrunzătoare precum aceea că poetul nostru vorbeşte el, în timp ce Pascal *este vorbit* de vocea divină. ♦ Adina Dabija ne-a atras atenţia cu pagina de poeme din *ORIENT LATIN* - revistă independentă de literatură şi arte ce apare la Timişoara (redactori - Nina Ceranu şi Ilie Chelaru). O voce adolescentină ce amestecă inteligenţa, candoarea, umorul, exasperarea, cu buna cunoaştere a discursului poetic modern şi cu un ingredient inefabil - pur şi simplu talent - ce face textele să ţîşnească din pagină. S-ar putea ca, dacă nu se vor pierde pe drum, aceste două nume să însemne ceva în literatura română a secolului XXI.

Capital pentru schimbări

Dacă alegerile din această toamnă s-au desfăşurat cu un plus de seriozitate şi de, n-am alt cuvînt, transparenţă decît cele din '92, un mare merit l-a avut pentru asta presa de toate felurile din ţara noastră. De la directorul de publicaţie pînă la reporter, gazetarii noştri au făcut o problemă de conştiinţă din supravegherea corectitudinii alegerilor. A fost un efort uriaş care a început chiar de la startul campaniei electorale şi pentru care atît de des huliţii oameni de presă din România ar merita un plus de consideraţie din partea opiniei publice. În pofida încercărilor de a li se bara accesul la informaţii, gazetarii români au reuşit să descurajeze încercări de fraudă şi i-au prevenit în permanenţă atît pe politicieni, cît şi pe alegători, asupra eventualelor cacialmale electorale, asupra coţcăriilor posibile şi i-au lămurit pe cei din urmă ce trebuie să verifice la urne, pentru a nu li se falsifica votul. Ziare, posturi de radio şi de televiziune au făcut extraordinar de mult pentru acurateţea şi pentru civilizata desfăşurare a alegerilor. Cel mai adesea sărac şi supus tentaţiilor de tot felul, de multe ori ameninţat, iar uneori băgat şi în puşcărie, ziaristul român poate fi oricînd comparat cu colegii săi din Occident în privinţa flerului şi a dedicaţiei cu care îşi face meseria. Pe de altă parte, poate că ziariştii au greşit, în perioada preelectorală, amestecînd informaţia cu propriile lor opinii, ceea ce a avut efecte asupra dispunerii voturilor. Ar fi însă bizar ca acest proces care a durat patru ani şi al cărui efect au fost alegerile de săptămîna trecută să fie considerat doar rezultatul articolelor de opinie scrise de ziarişti, nemaivorbind de presiunea imaginilor asupra alegătorilor. Unii dintre ziarişti au fost direct implicaţi în politică, alţii au făcut jocuri politice mai mult sau mai puţin subtile sau măcar au pedalat pe anumite simpatii, în răstimpul acestor patru ani, profilînd într-un fel sau altul opţiunile alegătorilor. În ansamblu însă, ziariştii au jucat rolul de copoi ai alegerilor şi de reprezentanţi ai alegătorului obişnuit. ♦ De fapt, în paralel cu competiţia politicienilor a existat, pînă la un punct, o competiţie în mass-media pentru prevenirea alegătorilor asupra capcanelor în care aceştia ar fi putut cădea. Marele slogan al presei, la aceste alegeri, a fost cel al schimbării. Schimbarea s-a produs. Rămîne de văzut dacă schimbarea nu trebuia să aibă loc potrivit unui plus de nuanţare şi nu otova, ca şi cum doar schimbarea ar fi fost importantă. ♦ Schimbarea, oricum s-a produs în această privinţă, e însă un imens pas înainte în ceea ce priveşte democratizarea vieţii politice autohtone. ♦ Persoanele care în ultimii ani au fost implicate în politica din ţara noastră, direct sau indirect, au deprins din mers regulile jocului şi s-au desprins, măcar parţial, de modelul Ceauşescu. Poate că greşeala unora dintre oamenii politici de la noi e că s-au rupt prea devreme de modelul Ceauşescu, adresîndu-se unor alegători care încă aşteaptă politică paternalistă, nu provocarea propriei lor independenţe. ♦ În timpul campaniei, mi s-a părut deplasat că oamenii politici au fost judecaţi după criterii care li se aplică mai curînd actorilor. Fiindcă dacă vrem actori, vom avea actori, nu oameni politici veritabili. Dar acest lucru ţine, poate, de faptul că pînă să avem un serios fond politic, la noi se joacă o comedie a formelor. Vom vedea cu ce folos. ♦ Alegătorii s-au luat în serios şi la această ediţie a alegerilor, poate că mai în serios decît merita clasa politică pe care o avem. ♦ Ne aflăm la o mare intersecţie pe care alegătorii au încercat s-o traverseze. Rămîne de văzut dacă încercările pe care ni le rezervă un viitor economic întunecat nu vor avea efecte imprevizibile asupra vieţii noastre politice cotidiene. Esenţial e că alegătorii au făcut primul pas. S-a produs schimbarea. Rămîne de văzut dacă doar de schimbare aveam nevoie şi nu de un capital de încredere pentru schimbările care ne aşteaptă.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 $ S.U.A. pe an pentru ţările extraeuropene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţia "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

LA MICROSCOP

Ambasadorul

O DOMNIŞOARĂ ziaristă, Floriana Jucan, povesteşte într-un volum recent publicat istoria relaţiei sale cu fostul ambasador al Elveţiei în ţara noastră. N-am înclinaţie pentru asemenea lecturi şi e treaba domnişoarei ziariste ce soi de proză publică. Dar editura la care a apărut această carte avea datoria să verifice dacă nu există un titlu asemănător în literatura română, înainte de a o boteza *Ambasadorul*. Fiindcă un roman cu acest titlu a apărut cu doar cîţiva ani în urmă la Editura „Cartea Românească" sub semnătura d-lui Ion Mihai Cochinescu. Romanul a obţinut Premiul Academiei şi se numără printre cele mai importante apariţii în proza autohtonă de după 1989 şi nu numai. Dar asta e altă chestiune. Şi dacă n-ar fi fost aşa, dreptul autorului asupra unui titlu trebuie respectat. Autoarea cărţii poate că n-a ştiut de existenţa romanului d-lui Cochinescu, dar editura care a publicat-o avea datoria să afle.

Lejeritatea cu care sînt trataţi scriitorii la noi în ultima vreme, din diverse motive, dovedeşte că Legea drepturilor de autor nu-i prea interesează pe cei care ar fi trebuit s-o citească. Aşa de pildă SRI, ca autor colectiv al *Cărţii Albe a Securităţii*, dînd publicităţii documente din arhiva sa, nu ţine seamă de cîteva probleme care ar fi trebuit să dea de gîndit alcătuitorilor ediţiei. Cîţiva confraţi mi-au semnalat existenţa lor, după apariţia articolului meu de acum cîteva numere. SRI ignoră dreptul la imagine al persoanelor despre care se vorbeşte în aceste documente. Fiindcă, aşa cum am aflat de curînd, aceste documente nu au fost publicate cu acordul persoanelor urmărite de agenţii Securităţii. Şi se pare că deformări de imagine, de felul celor semnalate de dl. Andrei Pleşu, există cu nemiluita în această carte. Dar chiar dacă nu ar exista asemenea deformări, procedeul în sine e amendabil. Adevărul curat să se afle în aceste documente ale Securităţii - şi nu prea e! -, e inadmisibil ca o instituţie publică de azi să-şi permită să intre în intimitatea unor persoane, fie şi prin intermediul citatelor din documentele unei instituţii defuncte. Nu scriu această nouă intervenţie ca parte, numele meu nu figurează în această carte, dar dacă mi l-aş fi găsit, m-aş fi adresat unui avocat.

Repet, lectura acestei cărţi mi s-a părut interesantă, dar nu pentru detaliile biografice sau pentru comentariile inepte furnizate de pînditorii Securităţii, ci pentru a vedea metodele acestei instituţii, scopurile ei apropiate şi îndepărtate şi, nu în ultimul rînd, cît de departe ajunsese ea în viaţa de zi cu zi a celor pe care-i urmărea.

O altă problemă, tot de principiu, ţine chiar de montarea cap la cap a acestor documente, adică de efectele de construcţie pe care le are această *Carte Albă*. La un moment dat, din pricina confidenţialităţii care se păstrează asupra informatorilor, se poate ajunge la concluzia că scriitorii au fost o masă de informatori, ceea ce are efect negativ asupra imaginii breslei noastre.

Mi s-ar putea răspunde că aici e istorie curată. De acord, dar cum se face că *numai* scriitorii sînt obiect de istorie? Şi de cînd, totuşi, delaţiunea a ajuns să fie creditată drept sursă documentară? Aici, de fapt, e istoria Securităţii, mai exact o parte a ei, aceea referitoare la scriitori şi artişti. Şi ca să fim cu totul exacţi, ne aflăm în faţa unor documente brute, care trebuie examinate pe toate feţele de istoric, nu publicate de SRI, ca autor de istorii literare. Asta ne mai trebuie!

Cristian Teodorescu

România literară
Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul dragoş print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 – Bucureşti; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag – 1.000 lei
La redacţie: 800 lei

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

20 - 26 noiembrie 1996

(Anul XXIX)

46

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Electorale

ACUM, că alegerile s-au încheiat, pot să le comentez și eu, în acest colț de pagină, fără să fiu acuzat că fac politică de partid. Nu însă despre alegeri în general vreau să vorbesc, ci despre un anumit aspect al campaniei electorale: confruntarea candidaților la președinție. Această confruntare a avut loc cum se știe, doar în cel de al doilea tur de scrutin. Pînă atunci, ea a fost sistematic evitată de TVR, de Radio România, de televiziunile particulare și chiar de cotidiane (cu excepția onorabilă a *Adevărului*). Nu cunosc motivul exact al transformării aparițiilor candidaților în monologuri de surzi. Se prea poate ca înșiși candidații (sau unii dintre ei, și aceia, cu putere de convingere!) să nu fi dorit un adevărat dialog.

Urmărind confruntările din turul al doilea, încep să înțeleg teama de dialog care i-a stăpînit pe candidați. Dialogul este o artă. Este evident că puțini dintre oamenii noștri politici o posedă. Nu vreau să mă refer direct la protagoniștii turului al doilea, să le dau note pentru „prestația" lor. (Văd că a prins acest barbarism, nu știu de cine folosit prima oară în limbajul politic, și care-i coboară pe politicieni la nivelul unor prestatori de servicii). Vreau pur și simplu să fac publice două sau trei constatări de telespectator atent.

Înainte de orice m-a frapat relativa lipsă de civilizație a dialogului televizat. Protagoniștii s-au hărțuit reciproc, s-au enervat și chiar, vai, s-au jignit. Mi s-ar fi părut normal să fie o confruntare calmă, demnă și politicoasă. În al doilea rînd, n-au fost puse întrebările pe care noi toți le aveam pe buze, risipindu-se timpul cu altele al căror răspuns era previzibil și absolut neinteresant. Cînd întrebi, se cuvine să vrei un răspuns; nu să acuzi, obligîndu-ți interlocutorul la justificări. Deseori caruselul întrebărilor și răspunsurilor a lăsat loc caruselului acuzațiilor și justificărilor. Ca să nu spun că destule întrebări au fost lovituri sub centură sau agresări ale intimității celuilalt. În al treilea rînd, multe răspunsuri n-au venit: amîndoi candidații au preferat să se facă a nu înțelege sensul exact al întrebării. Aș fi vrut răspunsuri precise și concise; am avut parte de discursuri vagi și echivoce.

Semnificativ a fost momentul de la Tele 7abc cînd fiecăruia dintre candidați i s-a cerut să se refere la calitățile celuilalt: nici unul n-a avut eleganța de a le identifica senin și zîmbitor; amîndoi au ales calea portretului insidios, care, în definitiv, transforma calitățile adversarului în defecte.

Despre cum suna limba română în gura candidaților, prefer să nu vorbesc.

■

MARTHA BIBESCU în colecția Șerban Cioculescu

(pag. 12-13)

DINU PILLAT - 75 de ani de la naștere

(pag. 10)

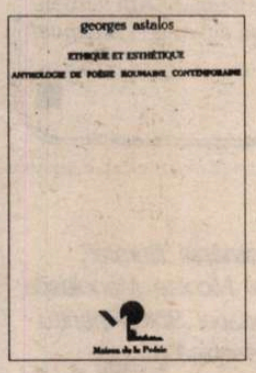

Un suflu de poezie venind din Est

(pag. 21)

Scrisori scandinave

(pag. 20)

Marfă de furat

(pag. 14-15)

Rambo Rock

(pag. 17)

Ortografie

(pag. 3)

Bibliotecă literară

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieș

Electoratul român e mai inteligent decît poporul român?

NEAȘTEPTATA victorie a Convenției Democrate, și încă la un scor mai categoric decît pare, avînd în vedere măsluirile, furturile la urnă și prin televizor (a observat cineva generozitatea televiziunii naționale, care în restul anului se vaită de neagra mizerie materială în care se zbate, de a oferi electoratului de la țară nu știu cîte tractoare? Lăsînd de-o parte discriminarea, în care există și o fărîmă de autocritică - noi, ăștilalți, orășenii, sîntem lăsați pe mîna canalelor particulare -, e clar că echidistanții Șincan, Șoloc, Isopescu, demni urmași ai înaintemergătorilor coprofagi Aurel Dragoș Munteanu, Răzvan Theodorescu, Paul Everac pun la cale o înșelăciune de mari proporții. Drăgălașa televiziune e interesată să vină la vot mai ales locuitorii satelor, adică electoratul de la care-și recoltează voturile Ion Iliescu!), așadar, victoria opoziției e primul semn bun al acestei toamne. Un semn bun, dar insuficient.

Nu e cazul să mai explic de ce e necesar ca Ion Iliescu însuși să plece. Mai ciudat e că deja se aud voci în rîndul actualilor învingători care s-ar resemna rapid cu o victorie (tot mai improbabilă la ora cînd scriu aceste rînduri) a prezidentului în funcție. Ca dovadă, implicarea CDR în campania d-lui Emil Constantinescu e mai mult decît modestă. În afara cîtorva fideli din imediata apropiere, dl. Constantinescu s-a bucurat, cel puțin pînă în acest moment, de un sprijin entuziast doar din partea foștilor adversari (de la Adrian Severin, la Tudor Mohora) decît din partea CDR-ului.

Explicația e dublă. Aliații d-lui Constantinescu au obținut ceea ce voiau să obțină. Cu sau fără el la Cotroceni, funcțiile și privilegiile, în următorii patru ani, le sînt garantate. Pe de altă parte, sînt convins că unele dintre căpeteniile cederiste ar fi extrem de fericite să aibă pe cine da vina în momentul în care căruța va începe să scîrțîie. Din acest punct de vedere, oricît de cinic ar părea, ei par dispuși la „coabitare" cu omul pe care, probabil, îl urăsc cel mai mult.

Pericolul a fost sesizat, am impresia, la nivelul partidelor liberale din Convenție. Oricît ar apărea la televizor diverșii lideri de opinie din CDR anunțînd că orice negociere pentru formarea guvernului e sistată, sînt puțini naivii dispuși să-i creadă. Fie și pentru a-și găsi, pînă la turul al doilea al prezidențialelor, o ocupație. Dacă nu sînt în campanie alături de dl. Constantinescu, dacă nu sînt încă în Parlament, e clar că, mai mult sau mai puțin oficial, ei și-au împărțit deja portofoliile ministeriale. Poate de aici și o altă consecință a lipsei de entuziasm: cei ce și-au obținut deja cheile de la viitoarele birouri n-au de ce să pună osul, iar cei care se consideră perdanți nu văd de ce s-ar mai implica.

Vorbind despre portofolii, am atins o chestiune cît se poate de neplăcută a noii Puteri din România. Așa cum se vede cu ochiul liber, cei mai buni oameni din fosta Opoziție au rămas, din nefericire, în afara Parlamentului. Excelenta inițiativă a „guvernului ziariștilor" a arătat clar cum stă România la acest capitol. Or, tensiunea și miza cu totul specială a acestor alegeri, aflate sub semnul lui „Acum ori niciodată" au făcut ca o bună parte din voturile celor care vor schimbarea să meargă (explicabil, fără îndoială) spre candidatul cu șansele cele mai mari de a elimina ciuma bolșevică a echipei iliesciene.

Așa cum s-a anticipat, cîștigătorii urmau să aibă greutăți atît în obținerea unei majorități parlamentare, cît și în numirea unor miniștri de primă mînă. Dacă pe lista viitorilor membri ai cabinetului vor reapărea nume precum cele ale lui Viorel Cataramă ori George Danielescu, oameni la fel de răspunzători de dezastrul țării precum Stoica-Caritas, sau Radu Berceanu, repetent la capitolul cinste, pentru a mă opri doar la aceste exemple, toată vorbăria despre combaterea mafiei a fost degeaba. Iar victoria nu e decît o farsă menită a scoate în bună ordine la pensie grupusculul de presiune rămas moștenire de la Corneliu Coposu.

Există, totuși, speranța că oamenii lucizi ai Convenției vor ști și vor vrea să pună piciorul în prag. Dacă nu se elimină, începînd cu vîrfurile, orice legătura cu trecutul (alianța cu USD va atîrna, oricum, ca o ghiulea de picioarele cîștigătorilor), speranțele de schimbare sînt simple vorbe în vînt. Stă în puterea învingătorilor de la 3 noiembrie de a pune piciorul în prag și de a cere să se respecte ceea ce s-a promis în timpul campaniei electorale. Or, cum să treci la eradicarea corupției, cînd cîțiva dintre marii corupți se află în guvern?!

Lucrul cu adevărat bun al acestei victorii dulci-amare e decizia liberalilor de a trece, în sfîrșit, la mult așteptata unificare. Pentru că, în România de azi, e nevoie ca de aer de un puternic curent liberal. Oricît de generoși am fi în gîndire, stîngismul usedist combinat cu centrismul întors cu fața spre stînga al țărăniștilor nu poate asigura schimbarea decisivă a economiei românești.

Firește, unificarea liberală trebuie făcută, dar nu în orice fel. Și, mai ales, nu prin umilirea noilor veniți. Să nu uităm că oamenii cei mai buni de pe listele partidelor liberale din Convenție sînt cei care au migrat dinspre PAC și PL '93. Drept dovadă, ei au intrat (cu excepția celor care par să fi renunțat între timp la politica activă) și au cîștigat pe listele CDR. Paradoxul (încă unul, precum acela dovedit la alegerile generale, că electoratul român e mai... inteligent decît poporul român!) face ca, în clipa de față, liberalii din Convenție să fie mai domici de unificare decît cei dinafară. Pe de o parte, din cauza puternicei presiuni țărăniste, pe de alta, din conștientizarea faptului că la capitolul *cadre* ei se prezintă destul de slab.

E greu de spus ce se va întîmpla în următoarele luni. Dar dacă noua putere nu se va arăta la înălțimea așteptărilor electoratului, toată lupta de pînă acum a fost în van. Iar data viitoare s-ar putea ca electoratul să fie la fel de inteligent ca poporul.

■

POST-RESTANT

de Constanța Buzea

SIMPLUL fapt de a fi regăsit, ștergând praful și triind cărțile, vraful de caiete abandonate, vorba dv., „Mi-am făcut ordine în bibliotecă și am dat peste poeziile în care de-a lungul anilor mi-am descărcat tristețile", arată că nu poezia a fost preocuparea dominantă, obsesia care v-a marcat viața. Tot românul este poet, dar numai în măsura în care acceptă că are din naștere geniul diletantismului. Piesele pentru care cu nobilă înduioșare îmi cereți părerea sunt inegale, mergând de la banalitate inocentă la pulsiuni metaforice cu încărcătură sentimentală enormă dar fără realizare literară. *Noaptea, peninsulă, Precum Țepeș, Clepsidră, Poem ratat, Privește-mă acid* sunt astfel, în totalitate, la o extremă, iar *Toamnă, Muntele degeaba, Petronius nedecis,* la cealaltă. (*Nicolae Ciprian,* București) ● Presupunând existența vreunei situații speciale, de sănătate, de handicap, Doamne ferește, și nu în ultimul rând de sfânta prudență și copleșitoarea timiditate adolescentină, numai astfel înțeleg *însărcinarea,* cum singură spuneți, primită din partea vărului Ghiță Bogdan, de a-i pleda cauza, de a ne scrie adică, și a ne pune la dispoziție două din poeziile sale de elev la același liceu din Măcin, ca și dv. Tot textul scrisorii se învârtește în jurul problemei *acordului deplin* al vărului, de a se lăsa publicat în revistă. Aflându-ne în posesia atâtor detalii, suntem de fapt în situația de a-i aduce la cunoștință, prin dv., firește, că talentul său este deocamdată în stadiu de probă, iar poeziile cu pricina sunt doar șovăielnice promisiuni. Afirmația aceasta are acoperire, din păcate, în următoarele versuri luate la întâmplare: „Pe cer, în brazi, securea secera/ Arginții reci și îi cosea cununa,/ Iar soarele, din dos, îi număra/ Mileniile crunte născute în genune.// Zvâcnește surdă pe o pânză arsă,/ În veci îndepărtată din iarba azurie,/ De rouă de luceferi, de raza ce se varsă/ De dincolo de astru, din pânza purpurie.// Atracția solară o-ncorsetase-n zgură/ Căci mândră fu de tâmpla-i poleită;/ Înveșmântată cu pene și armură,/ Cu lancea ridicată spre soare, arcuită.// Se încreți se privirea sa angelică,/ Iar ochii de lumină erau acum cărbune/ Încinși de ură în sufletu-i demonic,/ Scânteia de-ntuneric, arzând să se răzbune.// Și-acum, în noapte, mai trenează,/ Iar umbra o ascute;/ Amenințând prin brazi își pendulează/Săgețile tăcute". (*Nicoleta Dinu,* Măcin) ● Foarte mulți își imaginează că Dumnezeu a făcut lumea din plictiseală și tratează liric acest subiect, fiecare în cadrul limitelor lui. Iată *Geneza* în viziunea dv. simplificatoare, de o suficiență care spune foarte mult: „La început a fost iubirea./ Dumnezeu era singur./Și, plictisindu-se,/Din iubire/L-a făcut/Pe om.// La început, omul a fost singur./ Atunci Dumnzeu i-a făcut/Femeia.../Și le-a dat lor Pământul/ Și bunurile toate/Ca dar de nuntă". Pentru că sunteți foarte, foarte tânăr, și nu aveți nici un motiv să fiți definitiv mulțumit de jucăriile pe care vi le faceți spre amuzament mediocru, și pentru că nu este încă totul pierdut, speranța rămâne și eu cred că ar trebui să țineți pe masă, la îndemână, acea carte minunată al cărui nume îl știți, din care să citiți măcar cu atenție dacă de evlavie și teamă nu poate fi, deocamdată, vorba. Variante la Geneză, variante „serioase", cu un anume suport de revoltă omenească păcătoasă, geloasă, împotriva Creației, îndrăznesc numai acele spirite care știu din scoarță-n scoarță totul, iar demonstrația lor are măcar calitatea stilului, a grijii pentru valoarea ei literară. M-am oprit deloc nedrept asupra singurului text prost pe care-l semnați. De la un astfel de text total neserios vă poate veni prăbușirea în timp. Celelalte poezii sunt onorabile, deși cam reci, cu oarecare pedanterie de fond, cu versuri, unele, foarte frumoase. Iată: „Pustiu mă apropiu de mine însumi/Și încerc să mă recunosc./ Tu stai în jurul meu ca o capcană./ Aștepți căderea timpului,/ Ca să mă prindă/ Tu nu ai curajul să o faci./ Tu mi-ai sărit între gânduri/ Ca o mirare nouă,/ Ca o clipă de piatră./ Eu stau sub albastru ideal./ Am verdele în fața mea./ Și, când galbenul a unit lumea,/ Am început să devin..." (*Emanuel Rengle,* sat Cărpinet, Bihor).

■

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: **Nicolae Manolescu** - director, **Gabriel Dimisianu** - director adjunct, **Alex. Ștefănescu** - redactor șef, **Mihai Pascu** - secretar general de redacție, **Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu** (critică și istorie literară), **Constanța Buzea** (poezie, proză), **Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu** (publicistică), **Eugenia Vodă** (film, muzică), **Marina Constantinescu** (teatru, plastică), **Adriana Bittel** (externe), **Anca Firescu** (secretar de redacție), **Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș** (corectură), **Victor Ciupuliga** (fotoreporter).

Administrația: **Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341.** Cont în lei: **B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089.** Cont în valută:**B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu** (director executiv), **Elena Raicu** (contabil șef), **Corneliu Ionescu** (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), **Andriana Fianu** (corespondență și difuzare în străinătate), **Elena Hurducaș** (secretariat), **Ionela Stanciu** (asistent difuzare).

Corespondenți: **Gabriela Melinescu** (Stockholm), **Dumitru Radu Popa** (New York), **Tudor Olteanu** (Amsterdam), **Leons Briedis** (Riga).

Tehnoredactare computerizată: **Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan.** Introducere texte: **Geta Gheorghiu.**

E-MAIL: **romlit@romlit.sfos.ro** și **romlit@buc.soros.ro**

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Ortografie

DUPĂ furtunoasa decizie a Academiei Române de a reintroduce scrierea cu *â* şi după nu mai puţin aprinsele dezbateri care s-au produs, spiritele par a se fi liniştit. Fiecare parte şi-a făcut opţiunile ortografice, iar lucrurile merg înainte. Mulţi dintre intelectualii umanişti continuă să-l folosească pe *î*. În schimb, majoritatea instituţiilor (şcoala, televiziunea etc.) au fost obligate să-l îmbrăţişeze pe *â*.

Mi se pare important, în acest context, să reiau în discuţie principiile care au dus la această ruptură şi, totodată, să-mi expun propria opţiune. Faptele de mai jos nu au pretenţia de a fi exprimate în premieră, în schimb efortul meu a fost de sistematizare a materialului ideatic.

1) *Criteriul politico-istoric*

Ni s-a spus că *â* a fost eliminat în anii '50, sub presiunea lingviştilor promoscoviţi, care voiau să altereze componenta latină a limbii române. Ar fi vorba, deci, de revenirea la o stare anterioară, o recuperare a normalităţii interbelice. Ba chiar: de o măsură anticomunistă.

Ţine de evidenţa faptelor slugărnicia filorusă a lingviştilor români ai anilor '50. E suficient să ne amintim că pînă şi academicianul sovietic Şişmariov afirmase că româna e o limbă de origine latină, în timp ce s-au găsit unii, la noi, să susţină că, ea era de origine slavă!

Dar în lingvistică nu cred că se poate aplica legea talionului. Cu alte cuvinte, pe cît de abuziv a fost gestul de acum patru decenii, pe atît de abuzivă e „corectarea" lui de azi. Criteriul istorico-politic nu are ce căuta în discutarea şi reglementarea ortografiei actuale, din motive de *incompetenţă teritorială*. În perioada sa de glorie, Stalin şi-a dat cu părerea şi în probleme lingvistice, iar opiniile lui au devenit literă de lege. Ce altceva se face azi, decît un stalinism fără Stalin, cînd politicul este chemat să judece limba română? Şi asta în numele... anticomunismului!

Cît despre revenirea la grafemul interbelic *â*, lucrurile sînt relative. Dacă îmi amintesc corect, Rebreanu însuşi îl folosea pe *î*. Şi atunci, despre ce revenire e vorba?

2) *Discursul patriotic*

Nu lipsesc, din acest tip de judecată nici argumentele de natură patriotică: trebuie să le dovedim străinilor latinitatea limbii noastre, să le arătăm cum am rezistat noi într-o mare slavă etc. etc. Inutil să mai repet că un principiu extralingvistic este întronat şi pus să judece în faptele de limbă. Cea mai bună combatere a sa o putem realiza prin reducere la absurd. Dacă patriotismul este şperaclul nostru ideatic, de ce să nu-l aplicăm în toate domeniile? De pildă, semafoarele de la colţul străzii să aibă patru culori: roşu - galben - albastru - verde. Ce contează că albastrul nu va avea, în contextul dat, nici o relevanţă practică, funcţională? Combinaţia astfel realizată le va aminti, în schimb, tuturor turiştilor străini că... se află pe teritoriul României. (Şi asta nu doar datorită jocului de culori, ci şi a „originalităţii" noastre în gîndire).

3) *Criteriul etimologic*

Ni se repetă că în latină se scria *campus*, deci e foarte firesc să scriem azi *câmp*. Litera *a* s-a transformat în *â*, nimic mai clar şi mai limpede. (Tot aşa *panis - pâine* etc. etc.)

Problema esenţială este, însă, că limba română cunoaşte o scriere *fonetică*, iar nu *etimologică!* Adică, mai clar: scriem aşa cum vorbim azi, şi nu aşa cum vorbeau strămoşii. A arunca în luptă exemple latineşti înseamnă a altera principiul de bază - acela fonetic - al scrierii în limba română. Nu cred că se pot împăca cele două extreme. Fie optăm, ca în limba italiană, să păstrăm scrierea fonetică, fie adoptăm, bunăoară imitînd modelul francez, scrierea etimologică, dar cu riscul să ajungem astfel la complicaţii greu de bănuit. Pasul următor ar duce direct la exagerările Şcolii ardelene, care apăra şi ea limba română în numele principiilor nobile ale latinei.

Inconsecvenţa ortografilor noştri latinizanţi este uşor de combătut: ei ar vrea un scris fonetic, dar cu elemente etimologice! Adică, mai pe româneşte, un fel de îngheţată fiartă.

4) *Criteriul autorităţii*

Ni se spune că adoptarea lui *â* este o decizie a Academiei Române şi, în consecinţă, sîntem cu toţii obligaţi s-o respectăm. Aici apar două probleme în discuţie. În primul rînd, se confundă noţiunea de *autoritate* cu aceea de *competenţă*. Academia Română, compusă dintr-o mulţime de „specialişti" în diverse alte sectoare (Bârlădeanu, Manea Mănescu etc. - asupra calificării lor s-a pronunţat nu o dată opinia publică) şi-a impus punctul de vedere, în pofida protestelor venind de la aproape toate institutele de lingvistică din ţară. Ce fel de competenţă dovedeşte o decizie care este luată peste capul specialiştilor în domeniul respectiv şi împotriva argumentelor lor ştiinţifice?

În al doilea rînd, Academia Română nu are autoritatea necesară pentru a dicta legi, nici măcar în lingvistică! Conform Constituţiei României (art. 58), „Parlamentul este (...) unica autoritate legiuitoare a ţării." Orice iluzie a vreunui academician, că poate emite legi în legătură cu scrierea sau vorbirea în limba română, rămîne ceea ce este: o iluzie. Cînd însă această *falsă autoritate*, dublată de o *crasă incompetenţă*, este luată în serios de alte instituţii ale statului - cum ar fi Ministerul Învăţămîntului, care transmite instrucţiuni de sancţionare a tuturor elevilor care nu scriu cu *â* - avem de-a face pur şi simplu cu un *abuz grosolan*. Cu alte cuvinte, nu doar se adoptă o decizie cel puţin discutabilă, dar ea mai este şi impusă cu de-a sila. Hotărîrea este nu doar arbitrară, ci şi intolerantă.

Am văzut pînă acum că argumentele în favoarea lui *â* se bazează pe judecăţi de natură istorică, politică, patriotică, etimologică sau de falsă autoritate a deciziei. Niciodată, însă, nu se recurge la criterii intrinsece, referitoare la spiritul însuşi al limbii. Acestea pot fi cel puţin două, dar sînt limpezi şi suficiente: al *consecvenţei* şi al *minimului efort*.

După noua ortografie, ar trebui să scriu, de pildă, cuvîntul *neîngândurat* folosind două grafeme distincte (*î* şi *â*), pentru unul şi acelaşi fonem. Inconsecvenţa este evidentă, alterarea principiului fonetic în scriere s-a produs, iar orice explicaţie privind poziţia sunetului, în cadrul cuvîntului, nu face decît să complice inutil şi pernicios scrierea. Ce să mai vorbim de gerunziile (*crăpând*) sau infinitivele accentuate pe ultima silabă (*a urî, a borî*) - de un ridicol desăvîrşit.

Dar obiecţia esenţială care i se poate aduce noului gest de stîlcire a ortografiei noastre este că eludează caracterul funcţional, ancilar, al limbii. Vorbim cu scopul de a ne exprima, de a transmite concepte şi noţiuni: limba este doar *un instrument, un mijloc* de comunicare, iar interesul tuturor ar trebui să tindă către simplificarea sa (firească, în limitele cerinţelor estetice), şi nu înspre inutila sa complicare. Îi invit pe academicienii noştri să taie o bucată de stofă, cu ajutorul unui foarfece avînd... trei inele. Sau să-şi coasă un nasture, folosind un ac ascuţit la ambele capete. Şi să nu mi se răspundă că sînt mai patriotice sau mai anticomuniste aceste bizare şi ipotetice instrumente!

I. D. Sîrbu nota cu umor, într-una din capodoperele sale: *„Dacă într-o bună zi, să presupunem, preaînţeleptul nostru Suprem ar da un decret să umblăm, de pildă, în patru labe (fiind asta mai economic şi mai competitiv pe piaţa mondială), pe loc s-ar găsi o sută de savanţi doctori-docenţi gata să argumenteze «ştiinţific» (filosofic, istoric, preistoric) cum că acest fel de umblare e nu numai foarte sănătos, economic, dar şi, pe departe, mai autentic, mai autohton, mai strămoşesc decît bipedismul care ne-a adus unde sîntem."*

Întrebare: ce-ar fi să rămînem în continuare bipezi în limba română?

Laszlo Alexandru

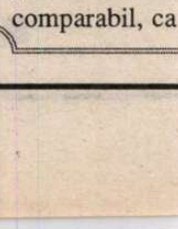

MIC DICŢIONAR

de Mihai Zamfir

Turul doi

LA 17 noiembrie, România a votat sub umbra - uriaşă - a lui De Gaulle. Dar cîţi dintre cei care au făcut-o s-au gîndit la asta?

Cînd - în urmă cu peste 30 de ani, în deja îndepărtatul 1965 - Generalul-Preşedinte al Franţei, Charles De Gaulle, inventa un nou sistem pentru alegerile prezidenţiale (constînd din vot universal, două tururi de scrutin dacă nimeni nu obţine jumătate plus unu, înfruntarea în finală a primilor doi clasaţi), aproape toată lumea a protestat la Paris. În primul rînd, desigur, comuniştii, apoi stînga, apoi „inteligenţia" roz-liberală: toţi l-au acuzat pe De Gaulle de demagogie ieftină, apreciind sistemul propus drept impracticabil şi irelevant. Şi i-au prezis acestuia un spectaculos eşec.

Din păcate, De Gaulle n-a mai apucat să trăiască suficient pentru a constata că, în ziua cînd a inventat maniera de alegere a Preşedintelui, avusese o inspiraţie de geniu. Dovadă: aproape toate ţările care şi-au cîştigat în ultimii ani libertatea şi regimul democratic au optat - într-o stupefiantă unanimitate - pentru modelul electoral gaullist. În 1965, acesta exista doar în Franţa; astăzi, s-a extins pe toată planeta, din Brazilia, Argentina ori Uruguay pînă în Portugalia, Polonia, Bulgaria, Rusia, Lituania sau România. Succesul schemei „două tururi - în al doilea, doar doi" s-a dovedit comparabil, ca recomandare universală, cu cel al Constituţiei Americane, din care s-au inspirat pînă astăzi alte zeci de constituţii.

La baza fericitei idei a Generalului a stat însă un calcul simplu. Dacă Preşedintele serveşte şi la altceva decît la inaugurarea de expoziţii ori la semnarea telegramelor de felicitări, dacă are putere politică reală, atunci e normal ca el să fie ales de întregul popor. Colegiile electorale restrînse ori parlamentul, instituţii care îl alegeau în mod tradiţional, înseamnă prin definiţie clasă politică specializată, mafie interesată, aranjamente de culise. Votul universal are cel puţin avantajul de a-i pune pentru o clipă pe politicieni între paranteze.

Şi astfel numeroase ţări, atunci cînd trec de la autocraţie la libertate, aleg spontan modelul gaullist, chiar dacă mai tîrziu politicienii regretă amarnic opţiunea făcută.

Rămîne o singură dificultate - majoră. Modelul Generalului De Gaulle pleacă de la premisa esenţială că poporul nu poate greşi sau că, în orice caz, greşeşte mai puţin decît aşa-zişii lui reprezentanţi. De la premisa că poporul are totdeauna dreptate şi că intuieşte, fără greş, sensul istoriei. A avut De Gaulle dreptate şi în cazul nostru? Vom putea medita la această chestiune timp de patru ani.

■

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ștefănescu

ANUL 1954

CEEA CE ar trebui să facă un colectiv de cercetători, finanțat de Ministerul Culturii și înarmat cu telefoane, xeroxuri și computere, face o autoare solitară din Sibiu, Ana Selejan, pe cont propriu. Este vorba de explorarea sistematică a colecțiilor de ziare și reviste și a fondului de cărți din perioada imediat postbelică, în scopul înțelegerii - și explicării - modului cum s-a produs transformarea a sute de scriitori și artiști în propagandiști ai PCR. Rezultatele de până acum ale acestui sisific efort de investigare sunt impresionante. Ana Selejan a publicat studiile *România în timpul primului război cultural (1944-1948), Literatura în totalitarism (1949-1951)* și *Literatura în totalitarism (1952-1953),* însumând aproximativ 1000 de pagini. Recent, sub același titlu, *Literatura în totalitarism,* i-a apărut o nouă carte, de peste 300 de pagini, consacrată anului 1954. După cum se vede, autoarea înaintează în ordine cronologică și înaintează implacabil astfel încât n-ar fi exclus ca la un moment dat să ne ajungă din urmă, scriind despre literatura din timpul regimului Ion Iliescu.

Viața literară din 1954 este ilustrativă pentru procesul mai general de sovietizare a literaturii române. Cu numai un an în urmă murise în închisoare unul dintre cele mai luminoase personaje ale istoriei noastre, Iuliu Maniu, iar în temnițele patriei continua să se afle, alături de infractori, elita societății românești (cu excepția unor reprezentanți ai acestei elite, care acceptaseră colaborarea cu noul regim). Tragedia miilor de intelectuali și politicieni eminenți cu lanțuri la picioare nu răzbătea însă în nici un fel în paginile publicațiilor din epocă. În *Gazeta literară* și în rubricile culturale ale ziarelor se făceau bilanțuri festive cu prilejul împlinirii a zece ani de la „preluarea puterii de către popor". O mulțime de impostori, susținuți de un partid-marionetă dirijat de la Moscova, se sărbătoreau cu aparentă sobrietate proletară și, în fond, cu o bucurie irresponsabilă, deșănțată pentru ducerea la bun sfârșit a operei de distrugere a culturii române. Ei erau asistați de câțiva intelectuali autentici, paralizați însă de frică și dispuși să facă orice pentru a-și asigura o jalnică recunoaștere din partea impostorilor.

Într-o cunoscută nuvelă a lui E. A. Poe, nebunii dintr-un ospiciu se răzvrătesc împotriva medicilor și le iau locul. Le iau locul, adică îmbracă halate albe și simulează grotesc activitatea medicală, în timp ce pe adevărații medici îi țin închiși după gratii, determinându-i să urle de disperare și să se dea cu capul de pereți, ca niște nebuni. Culmea este că vizitatorii veniți întâmplător în ospiciu nu sesizează schimbarea.

Ceva asemănător se petrece în viața literară din România anului 1954, iar reprezentanții Occidentului, ca și vizitatorii ospiciului imaginat de E. A. Poe, nu remarcă și nu denunță cumplita falsificare săvârșită sub ochii lor.

Cu o minuție necesară, Ana Selejan transcrie zeci și zeci de articole retrospective, în care falșii critici literari înregistrează falsele succese ale falșilor scriitori (sau, cum spuneam, ale unor scriitori autentici care simulează lipsa de talent). Iată tabloul „critic" prezentat de L. Răutu:

„În tot mai numeroase opere [...] se oglindesc diferite aspecte ale procesului de transformare revoluționară a societății [...]. Dramaturgul M. Davidoglu se inspiră din viața și truda oamenilor de la «cetatea de foc» a României - uzinele metalurgice Reșița; scriitorii Eusebiu Camilar, Maria Banuș, Ion Istrate, Aurel Mihale au creat opere consacrate luptei pe care o duce partea înaintată a țărănimii pentru transformarea socialistă a agriculturii; Lucia Demetrius creează figuri de tineri intelectuali ai timpului nostru; oameni simpli ai Patriei noastre sunt eroii povestirii recente a scriitorului Petru Dumitriu.

Într-un trecut nu prea îndepărtat, în poezie, îndeosebi în cea lirică, predomina [sic!] formalismul și individualismul. [...] În anii din urmă și aici s-au petrecut schimbări semnificative. [...] Cititorul nou, avid de tot ce e cu adevărat frumos, de tot ce este bogat în idei, primește cu multă căldură poeziile și poemele unor poeți ca M. Beniuc, E. Jebeleanu, Dan Deșliu, Veronica Porumbacu, Cicerone Theodorescu, Eugen Frunză.

Multe dintre operele de seamă ale poeților noștri sunt consacrate luptei popoarelor pentru pace, demascării feței hidoase a imperialismului american, solidarității internaționale a oamenilor muncii, sentimentelor de dragoste și recunoștință pentru poporul sovietic."

Și Veronica Porumbacu se erijează în critic literar și jubilează enumerând pretinsele succese ale „literaturii noi":

„Poeții noștri au continuat și dezvoltat tradiția realistă de luptă pentru libertate, a poeziei populare și a poeziei noastre clasice ca și a poeziei clasice ruse și universale. [...] Poeme ca *În frunte comuniștii* de M. Beniuc, *În satul lui Sahia* de E. Jebeleanu, *Eroilor Doftanei* de Maria Banuș, *Cântec de leagăn pentru Donca* de Marcel Breslașu, *Balada tovarășului care a căzut împărțind «Scânteia»* de Victor Tulbure, *Doftana* de Letay Laios, *Urmașii lui Roaită* de Ștefan Iureș - fixează spre veșnica memorie a suferințelor și luptei din trecut, portretul moral al celor mai buni fii ai poporului nostru, al comuniștilor. Poezia închinată partidului a găsit cele mai calde și mai vibrante accente, începând cu poemele lui A. Toma, M. R. Paraschivescu, și sfârșind cu versurile celor mai tineri studenți ai Școlii de literatură."

Din aceste bilanțuri și din multe altele rezultă că există o literatură nouă, deși ceea ce există *nu este literatură.* Tehnica aceasta nemaiîntâlnită, a minciunii integrale, sfidătoare este, fără îndoială, preluată de la sovietici. În România s-a mințit - atunci când s-a mințit - numai *prin exagerare,* în conformitate cu impetuosul temperament latin. Doar bolșevicii, cu nerușinarea lor de hoți de buzunare care ți se uită în ochi în timp ce-ți șterpelesc banii, au practicat minciuna totală, fără legătură cu realitatea sau reprezentând, uneori, chiar inversul realității. Doar ei scriau PÂINE sau LAPTE (în timp de sărăcie lucie) pe mașinile fără ferestre, care transportau deținuți politici.

Metoda este pusă în aplicare și de inventatorii pretinsei „literaturi noi" din România. Ei proclamă existența acestei literaturi, o clasifică tematic, identifică direcții de dezvoltare, stabilesc ierarhii, deși textele respective nu produc nimănui nici o emoție estetică autentică și, deci, *nu constituie o literatură.*

Numele lui Tudor Arghezi nu apare în aceste enumerări. Nici numele lui Lucian Blaga. Nici numele Hortensiei Papadat-Bengescu. Nenumărați scriitori importanți sunt trecuți sub tăcere. Așa cum se impune publicului o literatură-fantomă, se omite, ca și cum n-ar exista, adevărata literatură.

Acesta este, de fapt, principalul instrument de teroare folosit împotriva scriitorilor: tăcerea. În afară de faptul că sunt închiși și torturați sau marginalizați și lăsați să moară de foame, scriitorii care nu aderă la „politica partidului" au parte de o ignorare echivalentă, în planul vieții literare, cu un asasinat. Ne aflăm în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, când trecerea sub tăcere a scriitorilor indezirabili este dusă până la ultimele consecințe. Dar la fel se va proceda și în timpul lui Nicolae Ceaușescu, deși pe parcurs publicul își crease propriul sistem clandestin, de informare. Ca să nu mai vorbim de faptul că vestigii ale tehnicii ocultării unor personalități inconvenabile vor exista și în timpul lui Ion Iliescu (dispeceratul acestor manevre constituindu-Televiziunea Română, care va trebui cândva să răspundă - totuși - pentru grave prejudicii aduse culturii române după 1989).

Amenințați cu dispariția de pe scena vieții publice, unii scriitori importanți (G. Călinescu, Camil Petrescu ș.a.) nu mai rezistă psihic și aderă, cu un entuziasm fals, de operetă sau cu o mobilizare interioară disproporționat de mare și tocmai de aceea suspectă, la pseudoestetica promovată de partidul comunist.

Autorii lipsiți de valoare sunt înșiși foarte firești în profesarea kitsch-ului comunist. Toma George Maiorescu, viitorul ecologist, contribuie deocamdată zglobiu la poluarea atmosferei culturale:

„Mi-e Moscova/ azi/ cea de-a doua casă./ Te uită bine, Timpule, și spune/ să altora în drumul netihnit/ că-n Moscova în Marea Uniune,/ mulți prieteni buni/ pe veci/ s-au regăsit./ Și, Timpule, mai am o rugăminte:/ de treci grăbit în goana-ți pământească,/ e vremea - tuturor adu-le-aminte - / ca prieteni/ cu toți/ să se-ntâlnească."

În sfârșit, printre susținătorii noului regim sunt cooptați cu forța (și fără vreo opoziție din partea celor în cauză, datorită împrejurării că nu se mai află în viață) și scriitori din alte epoci, ca Ion Budai Deleanu, Anton Pann, Al. Odobescu, Al. Macedonski sau chiar (deocamdată timid) M. Eminescu. Cu alte cuvinte, și morții votează cu noul regim.

Ana Selejan face un prețios serviciu tuturor celor interesați de soarta literaturii române, punându-le la dispoziție documentația necesară pentru înțelegerea celui mai greu de înțeles episod din istoria creației literare din România. Deși nu se angajează în interpretarea fenomenului, ca Ion Cristoiu sau, mai recent, Eugen Negrici, ea are meritul unei rememorări aproape integrale. ■

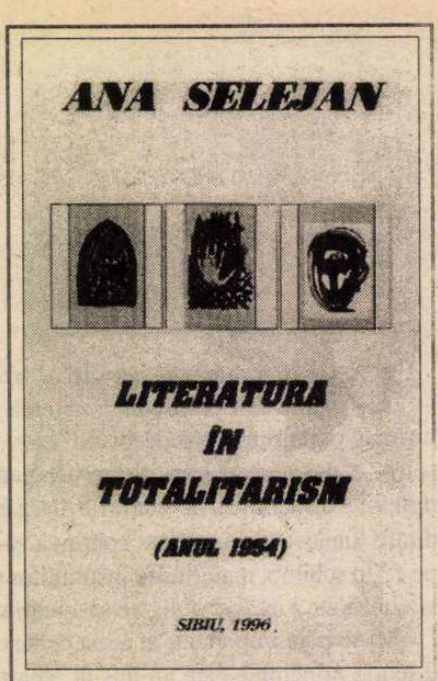

Ana Selejan, *Literatura în totalitarism (1954),* Sibiu, Fundația Culturală FRONDE, 1996. 336 pagini, preț neprecizat.

Cărți primite la redacție

♦ Magda Isanos, *Poezii/ Poésies,* ediție bilingvă, versiunea franceză de Elisabeta Isanos, București, Ed. Libra, 1996. 312 pag., preț neprecizat.

♦ Alexandru George, *Oameni și umbre,* roman, București, Ed. Albatros, 1996. 516 pag., 8000 lei.

♦ Ovidiu Drimba, *Dicționar de literatură universală - scriitori, cărți, personaje,* București, Ed. Saeculum, I. O. 240 pag., 3995 lei.

♦ Cornelia Ștefănescu, *G. Călinescu sau „seriozitatea glumei estetice",* între document și realitate ficțională, București, Ed. Jurnalul literar, col. „Critica", 1996. 208 pag., 6500 lei.

♦ Constantin Abăluță, *O lentilă pe masă/ A lens on the table,* Constanța, Ed. Leda, 1996 (haiku-uri, ediție bilingvă). 64 pag., preț neprecizat.

♦ Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Valentin Sămânță, *Deportarea în Bărăgan - destine, documente, reportaje,* Timișoara, Ed. Mirton, 1996. 340 pag., preț neprecizat.

♦ Tudor Călin Zarojanu, *Viața lui Corneliu Coposu,* București, Ed. Mașina de scris, 1996 (sunt folosite, în premieră, documente din arhiva fostei Securități). 224 pag., 8000 lei.

♦ Nicolae Motoc, *Fragilități,* Constanța, Ed. Metafora, 1996 (versuri). 64 pag., 6000 lei.

♦ Sorin Roșca, *Paznicul gerului,* Iași, Ed. Timpul, 1996 (versuri). 96 pag., 3200 lei.

♦ Gabriel Diradurian, *Cabotinul sau Din maimuțărelile unui scelerat,* București, Editis, 1995 (roman). 188 pag., preț neprecizat.

♦ Gabriel Diradurian, *Cântecul lebedei,* București, Ed. Ararat, 1996. 96 pag., preț neprecizat.

♦ Efim Tarlapan, *Dioptrii pentru ochelari de cai...,* compuneri selecte - vechi și noi - satire, fabule, miniaturi comice, epigrame, epitafuri, parodii, aforisme. Chișinău, Ed. Hyperion, 1995. 208 pag., preț neprecizat.

CRONICA LITERARĂ

de Gheorghe Grigurcu

Conştiinţa Timişoarei

ÎN ISTORIA recentă a României, Timişoara s-a manifestat ca o formă - geopolitică! - a curajului. Adică a unei trăiri colective întru autenticitate morală şi, drept urmare, întru justiţie, sieşi suficientă, oarecum nepăsătoare la riscuri (Malraux: „Curajul: o consecinţă ciudată şi banală a sentimentului de invulnerabilitate"). De unde a decurs sacrificiul ispăşitor, înnoirea istorică, în beneficiul întregii ţări, pornită de acesta, ca de un imbold eroic. Curajul Timişoarei (înrudit cu cel, totuşi, mai limitat, al Iaşilor şi mult diferit de postura Clujului, urbe roasă de un exces de „diplomaţie", de „onorabilităţi" oportuniste şi laşităţi cu ştaif, ce-au pregătit terenul dezmăţului xenofob şi al escrocheriei de anvergură, menită a rămâne în analele nefericirilor noastre raţionale, sub numele de afacerea Caritas) are însă două aspecte. Unul e, desigur, cel exploziv, revoluţionar, al confruntării fizice cu dictatura. Celălalt este curajul calm, înscris în durată, al spiritului de luciditate, echilibru, toleranţă etnică şi religioasă, armonie organică, central-europeană. Un curaj nu mai puţin important, în pofida înfăţişării sale discrete, paşnice, manierate, burgheze. Un curaj ce nu exclude intransigenţa faţă de tot ceea ce contravine bunului simţ, ci, dimpotrivă, o potenţează, trecând-o în registrul analizei, al judecăţii, al calificării în limbajul logicii şi în tonalităţile civilităţii. Ocolind insulta, apucătură incontrolabilă a neputinţei, operează cu argumente. Evitând expresia oarbă a umorilor, se foloseşte de cea văzătoare a conştiinţei. Ce altceva reprezintă faimosul punct 8 al Proclamaţiei de la Timişoara decât un triumf al ideii de dreptate, menită a vibra în văzduhul românesc ca un factor eidetic, indiferent de dificultăţile ei de aplicare? Aidoma materiei şi energiei, conştiinţa nu pierde nici o particulă din sine. Conştiinţa Timişoarei ne veghează din înalturi, ferindu-ne nu doar de înfăţişările concrete ale răului, ci şi de abstracţiunile lui, mai primejdioase decât cele dintâi, deoarece îi fac cu putinţă recidiva. Jean-François Revel nota în acest sens că esenţa stalinismului constă nu atât în împuşcări şi deportări, cât în sistemul care le face mereu posibile...

Unul din mesajele cele mai dense şi mai caracteristice ale metropolei Banatului îl constituie cartea lui Daniel Vighi, *Valahia de mucava*. Subintitulată „eseu", ea e, în fapt, un jurnal, „nu neapărat cronologic", cum ţine a specifica autorul, ci, aidoma oricărei producţii literare, menit „să povestească despre cum trece viaţa", având pentru aceasta, „la îndemână ritmul, cadenţa monotonă a frazelor asemănătoare zilelor cenuşii şi ale dimineţilor oarecare dintotdeauna". Imaginea existenţial-resignată nu e accidentală. Aceasta ne introduce într-un peisaj social, cel postdecembrist, care „se înfundă într-o ceaţă păcloasă", într-o deznădejde ce mocneşte, „atinsă de tot mai puţine raze de speranţă", în „marasmul cenuşiu al minciunii". Meteorologia e pusă în abis: „Nu putem depăşi o barieră lăuntrică invizibilă şi nici nu avem resursele de a opri acest măcel psihologic, această defilare a calomniilor lansate de inşii de ieri în numele democraţiei de care şi bat joc, substituindu-se normelor şi idealurilor ei. Servitorii lipsiţi de scrupule ai dictatorilor sunt astăzi marii patrioţi ai naţiunii". Poate că, ar remarca cineva, până aci nu e nimic nou. E vorba de constatări pe cât de dramatice, pe atât de curente deja, la îndemâna majorităţii concetăţenilor noştri, confirmând afirmaţia semnată de Hannah Arendt, potrivit căreia răul tinde a lua chipul banalităţii. Însă Daniel Vighi nu se mulţumeşte cu suprafeţele. Scrisul său inteligent şi suculent reprezintă o sforţare de-a conştientiza datele anodine, sentimentele uniforme, stările standard, prin sfredelirea constantă a aparenţelor. Graţie ironiei, pătrunde dincolo de stratul lor falacios, tot mai liniştitor, din păcate, prin uzură perceptională, până în miezul de absurd al realităţilor noastre cotidiene, clocotitor precum miezul planetei. Semantica părelnic inocentă a puloverelor „revoluţionare" apare astfel descifrată: „Puloverul premierului era tineresc, cu ornamente geometrice, aşa cum se poartă la munte, la ski, un pulover care promitea revenirea noastră în Europa. Un pulover pentru Europa. În schimb, puloverul preşedintelui era altfel, gri şi uşor ponosit, ascuns după o haină de costum. Puloverul preşedintelui amintea de scenele din teatrul tv de marţi seara, când tovarăşul inginer tocmai s-a întors de la un mare şantier, o hidrocentrală sau un combinat, şi îi împărtăşeşte consoartei grijile legate de ritmul investiţiilor şi de asigurarea materiei prime. Tovarăşul acela inginer - animat de obicei de personalitatea echilibrată şi profundă a lui Mircea Albulescu - era îmbrăcat aidoma cetăţeanului care dăduse citire în seara de 22 decembrie 1989, la postul naţional de televiziune, unei Proclamaţii către ţară, urmată de o listă de personalităţi marcante ale dizidenţei. Ei vor alcătui un Consiliu al revoluţiei în care domnia sa va figura ultimul. Puloverul acela era un pulover de lucru". E cumva laşitatea o tară morală, un factor antisocial? Da' de unde! „Suntem laşi, ne asigură autorul, ca să putem trăi laolaltă cu semenul nostru care are nevoie de laşitatea noastră, tot aşa cum avem noi nevoie de a lui. În acest târg implicit stă ascunsă reveria unei capitulări generale, a unei amnistii administrată reciproc". După cum nici măcar prostia nu mai e ceea ce pare. Aidoma unui mister, ea se ascunde în imprevizibil, în insondabil, fugind din calea argumentelor cu o iscusinţa nauctoare: „Revoluţia a liberalizat prostia, ne-a adus-o în preajmă şi ne-a obligat să ne confruntăm cu ea. (...) Mi-am spus aşa: prostia este incapacitatea individului de a gândi abstract, prin urmare trebuie să-i vorbeşti concret, cât mai concret cu putinţă. (...) Aşadar, încerci ofensiva pe latura sentimentală - îi spui ca în marile melodrame: «Bine, dar dumneata nu pricepi, domnule dragă, *el* a murit, a fost împuşcat, nu mai există şi nu va mai exista niciodată». Te priveşte surprins, puţin îngândurat şi-ţi îngaimă ceva despre revoluţie şi tu te bucuri, gata, l-ai prins, ţi-a venit în plasă, aşa că te apleci asupra lui şi-i spui câteva cuvinte decisive care, speri, îi vor lumina mintea ca într-o cale a Damascului, aşadar îi zici: «Nu, domnule, nu revoluţia l-a omorât, ci Ion Iliescu, într-un proces înscenat ca să-i ia locul». «Aiurea», îţi răspunde interlocutorul, năruindu-ţi toate speranţele, «dumneata crezi că Ion Iliescu e de capul lui, că face ce vrea el?», aşa îţi zice şi mai adaugă câteva cuvinte magice: marile puteri, masoneria, agenturile străine, învingându-te şi de data asta". Concluzia acestei mici comedii speculative pe tema prostiei sună trist-şăgalnic, precum o înţelepciune bătrână: „La urma urmelor, prostia îţi pare a fi unica şansă care i se oferă omului de a se înţelepţi; tot gândind la prostie, poate că omul va deveni mai puţin prost". Recomandăm lectura întregului text în cauză, în eventualitatea transpunerii în realitate a dialecticii mai sus indicate...

Un alt etaj al conştiinţei, în scrierea de care ne ocupăm, este dat de obiectivul dezideologizării. Ideologia marxistă nu e decât o aparenţă şi ea, spintecată spre a i se da pe faţă măruntaiele, spre a i se explica raţional mecanismul pseudoraţional. Scalpelul critic al lui Daniel Vighi înlătură membranele amăgitoare, ţinând de anatomia demagogiei, spre a dovedi prezenţa unor concepte contradictorii în raport cu terminologia con-sacrată. Aflăm astfel că „măreaţa învăţătură" ascunde o nostalgie de a se situa în afara istoriei. La baza ei stă o metafizică, deosebită de cea a medievalităţii, consecinţă degenerată a raţionalismului stârnit în vremea luminilor: „Unii dintre noi am fost credincioşii, alţii prizonierii unei metafizici constituite împotriva metafizicii". Întâlnirea celor două concepţii se produce în punctul anistorismului lor, în care se reflectă şi deosebirea dintre ele, ce constă în opoziţia dintre transcendenţă şi o istorie-surogat, alcătuită din „adevăruri împietrite în lozinci". „Metafizica" materialist-dialectică dorea să-şi asume istoria până la epuizarea ei totală, stadiu în care „omenirii nu-i rămânea altceva de făcut decât să-şi încrucişeze braţele pentru a se instala în euforia paradisiacă a unor nevoi împlinite". Asemenea idei nu sunt străine, crede autorul, nici democraţiilor actuale, care socotesc că subdezvoltarea economică favorizează fundamentalismele religioase şi etnice: „Pe de altă parte, dictaturile ştiu şi ele că este nevoie să dea pâine şi circ mulţimilor pentru a le cumpăra, din când în când, obedienţa. Aşa se întâmplă în China, acolo libertatea se doreşte să fie înlocuită de prosperitatea asigurată de o economie capitalistă, adică liberă. Acolo capitalismul este folosit pentru salvarea comunismului". Măcar tot atât de interesante sunt şi consideraţiile lui Daniel Vighi asupra exegezei literare. Perseverenţa formală exclusivă în „fizica" operei (în textualitatea ei) reprezintă o practică specifică a mecanismului determinist al epocii luminilor, de natură reducţionistă, prin eliminarea metafizicii din raza investigaţiilor. Deci o altă întrupare a pseudometafizicii! De aci, consideră autorul, se nasc ideologiile specifice, între care semiotica literară ca o ideologie a cercetării literaturii: „Multe dintre caracteristicile ei le amintesc pe cele ale stângii: încrederea în scientismul pozitivist cu fundamente lingvistice în vederea constituirii unei ştiinţe a literaturii, reducţionismul - scriitorul este *doar* constructor de texte -, cvasitotalitarismul metodologic ca şi sentimentul apartenenţei la o nouă ordine (sau orânduire) progresistă în cercetarea operei literare". Soluţia semiotică, refuzând arta ca mister inepuizabil (Blaga numea „cunoaşterea luciferică", deschizătoare de mister), ar sfârşi într-o fundătură analoagă materialismului dialectic, care îşi încheie întrebările despre spirit pe terenul dogmei privitoare la „materia superior organizată".

La sfârşitul prezentelor rânduri, ne dăm seama că le paşte şi pe ele pericolul de-a fi apreciate, conform cuvintelor lui Augustin Buzura, ce ne vizează direct, drept ilustrative pentru „stilul activiştilor politici de tip nou". Nu ştim dacă opinia fostului disident îi face onoare, dar mărturisim că pe noi nu ne ruşinează. Ne-ar ruşina, în schimb, „apolitismul", ce, profitând din plin de pe urma ei, sfidează jertfa Timişoarei. ■

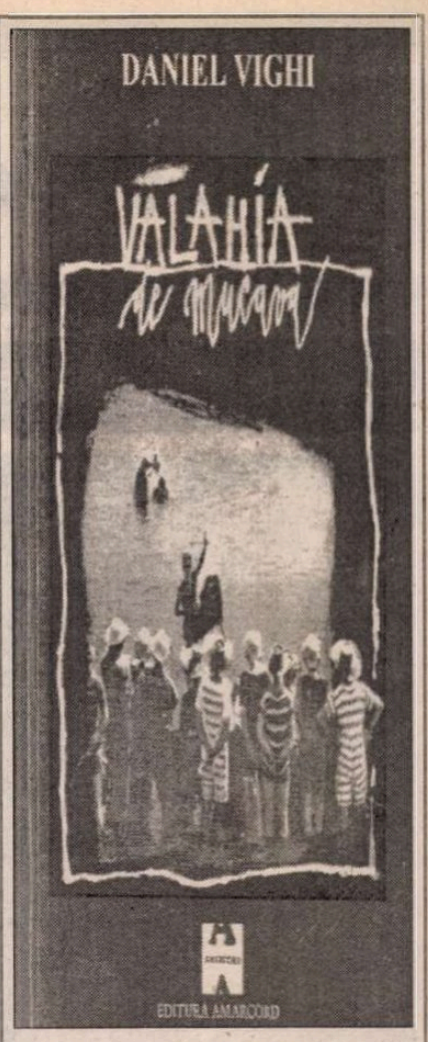

Daniel Vighi, *Valahia de mucava*. Eseu, Editura Amarcord, Timişoara, 1996, 196 pag., preţul 3800 lei.

INSTITUTUL EUROPEAN

Thomas Carlyle
CULTUL EROILOR

Pus în circulaţie la începutul secolului al XIX-lea, *Cultul Eroilor* prezintă cele şase ipostaze ale Eroului în istorie: divinitate (Odin), profet (Mahomed), poet (Dante, Shakespeare), preot (Luther), literat (Burns, Rousseau), rege (Cromwel, Napoleon).

Traducere - Mihai Avădanei, cu o prefaţă de Al. Zub.
ISBN 973-586-015-5
272 pag. 10 000lei

Comenzi şi informaţii la sediul Editurii, în Iaşi:
Str. Cronicar Mustea nr. 17
C P 161
cod 6600
Tel 032-127311
Tel-fax 032-230197

În colecţia
ESEURI DE IERI ŞI DE AZI

În pregătire:
Thomas Carlyle
Semnele timpului
(trad. Andrei Bantaş)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Constantin Ciopraga şi George Ivaşcu

Sute de dileme

Dilema 18: „Ce fel de bîrfă bîrfim?"
19: „Stînga-dreapta"
Dilema 99: „Merită să fii cinstit?"
100: „Nu e cazul!"
Dilema 199: „Eu cu cine votez?"

200: (cu) „*Dilema* numărul 200 (...şi nici 1000 nu e departe)" Iată cîteva din cele 200 de dileme ale noastre ivite în ultimii patru ani, primii patru ani pentru o revistă fără de care ne-ar fi foarte greu să ne imaginăm azi publicistica românească. Ele se înşiră într-un dialog *sui generis* în pagina a 10-a a numărului aniversar, *Dilema 200.* Număr norocos, întrucît i-a reunit în ziua de 8 noiembrie pe redactorii, colaboratorii şi prietenii revistei la o plăcută sărbătorire neoficială. Pentru că nu numai pe tarabele vînzătorilor de ziare *România literară* stă alături de *Dilema,* pentru că prezenţa ei în presa noastră e una necesară, elegantă şi echilibrată şi pentru că în lumea dilematică de azi revista nu riscă să rămînă în pană de subiecte îi urăm, cu încredere, *La mulţi ani!* **(I. P.)**

O carte-document

MARŢI, 12 noiembrie, a avut loc la librăria „Mihail Sadoveanu" lansarea cărţii semnate de Tudor Călin Zarojanu, *Viaţa lui Corneliu Coposu.* Autorul caută să reconstituie biografia marelui om politic, pe baza unei documentări riguroase, folosind nu numai documentele existente în arhiva SRI, citind tot ce s-a scris despre şi în legătură cu Corneliu Coposu, stînd de vorbă cu cei care l-au cunoscut, i-au fost aproape în diverse împrejurări ale vieţii. Editura *Maşina de scris,* condusă de Domniţa Ştefănescu, publică *Viaţa lui Corneliu Coposu* de Tudor Călin Zarojanu, aducînd un omagiu conducătorului opoziţiei democratice la împlinirea unui an de la dispariţia sa. Au luat cuvîntul acad. G. Ţepelea, Constantin Ticu-Dumitrescu, Şerban Ghica, Pan Vizirescu, evocînd personalitatea marelui dispărut, Tudor Călin Zarojanu şi Domniţa Ştefănescu directoarea Editurii *Maşina de scris.*

CALENDAR

22.X.1852 - s-a născut *Adam Müller Guttenbrun* (m. 1923)
22.X.1891 - s-a născut *Perpessicius* (m. 1971)
22.X.1907 - s-a născut *Cella Serghi* (m. 1992)
22.X.1916 - a murit *Ioan G. Sbierea* (n. 1836)
22.X.1918 - s-a născut *Dan Duţescu* (m. 1992)
22.X.1927 - s-a născut *Constantin Olariu*
22.X.1939 - s-a născut *A.I. Zăinescu*
22.X.1942 - s-a născut *Ion Coja*
22.X.1942 - a murit *Oct. C. Tăslăuanu* (n. 1876)
22.X.1972 - a murit *George Demetru Pan* (n. 1911)
22.X.1979 - a murit *George Maria Prina* (n. 1920)

23.X.1877 - a murit *Al. Papiu Ilarian* (n. 1827)
23.X.1881 - s-a născut *A.P. Bănuţ* (m. 1970)
23.X.1902 - s-a născut *Ion M. Ganea* (m.1979)
23.X.1908 - s-a născut *Octav Sargeţiu* (m. 1991)
23.X.1913 - s-a născut *Simion Ghinea*
23.X.1927 - s-a născut *Constantin Măciucă*
23.X.1950 - s-a născut *Nicolae Sava*
23.X.1957 - a murit *Mihail Codreanu* (n.1876)
23.X.1975 - a murit *Maria Arsene* (n. 1907)

24.X.1863 - a murit *Andrei Mureşanu* (n.1816)
24.X.1909 - s-a născut *Ion Calboreanu* (m.1964)
24.X.1911 - s-a născut *Sergiu Ludescu* (m.1941)
24.X.1921 - s-a născut *Veronica Porumbacu* (m.1977)
24.X.1937 - s-a născut *Gheorghe Andrei*
24.X.1940 - s-a născut *George Gibescu*
24.X.1943 - s-a născut *Cornel Moraru*
24.X.1947 - s-a născut *Ion Burnar*
24.X.1983 - a murit *Darie Magheru* (n.1923)

25.X.1890 - s-a născut *Eugen Constant* (m.1975)
25.X.1900 - s-a născut *Elena Eftimiu* (m.1985)
25.X.1902 - s-a născut *D. Popovici* (m.1952)
25.X.1914 - s-a născut *Alexandra Bârcăcilă* (m. 1993)
25.X.1923 - s-a născut *Toth Istvan*
25.X.1928 - a murit *Savin Constant* (n.1902)
25.X.1929 - s-a născut *Mircea Lerian* (m.1988)
25.X.1934 - s-a născut *Hans Schuller*
25.X.1937 - s-a născut *Corneliu Rădulescu*
25.X.1943 - s-a născut *Mircea Opriţă*

26.X.1624 - s-a născut *Mitropolitul Dosoftei* (m.1693)
26.X.1673 - s-a născut *Dimitrie Cantemir* (m.1723)
26.X.161844 - s-a născut *Neculai Beldiceanu* (m.1896)
26.X.1843 - s-a născut *Gr. H. Grandea* (m.1897)
26.X.1873 - s-a născut *D. Nanu* (m. 1943)
26.X.1877 - s-a născut *D. Karnabatt* (m. 1949)
26.X.1884 - a murit *Ion Codru Drăguşanu* (n.1818)
26.X.1941 - s-a născut *Vasile Speranţia* (m. 1996)
26.X.1949 - s-a născut *Dumitru Radu Popa*
26.X.1993 - a murit *Valentin Deşliu* (n.1927)

27.X.1924 - s-a născut *Vasile Nicorovici* (m. 1992)
27.X.1934 - s-a născut *Elena Dragoş*
27.X.1938 - s-a născut *Alexandru Brad*
27.X.1976 - a murit *Szilágyi Domokos* (n.1938)
27.X.1985 - a murit *Alice Botez* (n. 1914)

28.X.1920 - s-a născut *Andrei Ciurunga*
28.X.1923 - s-a născut *M. Petroveanu* (m. 1977)
28.X.1930 - s-a născut *Eugen Mandric*
28.X.1936 - a murit *Bogdan Amaru* (n.1907)
28.X.1938 - s-a născut *M.N. Rusu*
28.X.1939 - s-a născut *Ion Mărgineanu*
28.X.1960 - a murit *Petre Neagoe* (n.1881)
28.X.1983 - a murit *Ionel Marinescu* (n. 1909)
28.X.1991 - a murit *Petre Solomon* (n. 1923)

29.X.1921 - s-a născut *Kovacs János*
29.X.1918 - s-a născut *Ştefan Baciu* (m.1993)
29.X.1930 - s-a născut *Radu Cosaşu*
29.X.1994 - a murit *Titus Popovici* (n. 1930)
29.X.1996 - a murit *Constantin Crişan* (n. 1939)

30.X.1858 - s-a născut *Duiliu Zamfirescu* (m.1922)
30.X.1900 - s-a născut *Veronica Obogeanu* (m.1986)
30.X.1918 - s-a născut *Mihail Bădescu*
30.X.1926 - s-a născut *Valentin Vasiliev*
30.X.1943 - s-a născut *Aurel M.Buricea*
30.X.1960 - a murit *Mircea Florian* (n.1888)
30.X.1976 - a murit *Barbu Solacolu* (n. 1897)
30.X.1989 - a murit *Frida Papadache* (n.1905)

31.X.1881 - s-a născut *E. Lovinescu* (m. 1943)
31.X.1920 - s-a născut *Henri Wald*
31.X.1953 - a murit *Petre Dulfu* (n. 1856)
31.X.1960 - a murit *I.O. Suceveanu* (n. 1905)
31.X.1972 - a murit *Onisifor Ghibu* (n.1883)

1.XI.1887 - s-a născut *N. Davidescu* (m.1954)
1.XI.1902 - s-a născut *Constantin Chioralia* (m.1986)
1.XI.1908 - s-a născut *D. Almaş* (m. 1995)
1.XI.1926 - s-a născut *Ion Ruse*
1.XI.1929 - s-a născut *Vasile Nicolescu* (m.1990)
1.XI.1934 - s-a născut *George Boitor* (m.1976)
1.XI.1940 - s-a născut *Victor Marin Basarab*
1.XI.1942 - s-a născut *Gabriel Iuga*
1.XI.1944 - s-a născut *Mircea Muhtu*
1.XI.1946 - s-a născut *Eugen Uricaru*
1.XI.1960 - a murit *George Mathei Cantacuzino* (n.1899)
1.XI.1961 - a murit, în SUA, *Aron Cotruş* (n.1891)

NECONVENŢIONALE

de
Ioana Pârvulescu

Premiile literare

Istorie şi istorioară

Costache Olăreanu
(n. 1 iulie 1929)

1979 - Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor (*Ucenic la clasici*)

„Ce formidabil ar putea deveni acest jurnal! Dar cu o condiţie: să ajung celebru"

JURNALUL lui Costache Olăreanu (*Ucenic la clasici*) cuprinde cinci ani (1949-1953) dintr-o perioadă despre care se putea vorbi şi scrie destul de deschis în 1979, anul de apariţie a cărţii. Romancierii au fost primii care au refăcut, sub scutul „invenţiei" o parte (dar numai o parte) din istoria anilor '50. Publicarea unui jurnal scris chiar în anii '50 nu putea decît să atragă atenţia şi voturile unui juriu cu o bună cunoaştere a aşteptărilor momentului: răspundea obsesiei unui public dornic să citească adevărul şi aducea documentul pur în locul ficţiunii. Cel care se aşteaptă ca documentul să spună mai mult decît ficţiunea va fi însă dezamăgit. Mai toate evenimentele politice sau prozaice atît de crud colorate în romanele obsedantului deceniu lipsesc din jurnalul lui Costache Olăreanu. Abia dacă apar cîteva aluzii la foame, sărăcie şi cozi (115), la situaţia lui George Călinescu în Universitatea din Bucureşti şi la problemele cursurilor sale (26, 39), la o manifestaţie de 1 Mai unde se scandează lozinci (31), la balul U.T.M. (113) ori la noii „ştabi de la Universitate" (117). În oricare din romanele politice premiate de Uniunea Scriitorilor se spun incomparabil mai multe adevăruri, se prezintă atrocităţile unui timp care în *Ucenic la clasici* are suavităţi de insulă a fericirii.

Atunci cum se explică faptul că majoritatea cărţilor care „spun" plictisesc cînd sînt (re)citite astăzi, în timp ce jurnalul, adică documentul acesta plin de pete albe şi de tăceri „vinovate" se parcurge fără clipe de osteneală? Secretul se află, ca întotdeauna, cred, în jurnale, tocmai în spaţiile adînci dintre două notaţii, în tăceri. În jurnalul lui Costache Olăreanu tăcerea *se aude* şi e explozivă: ea conţine toată frica, toate inhibiţiile, toate eforturile de pază bună care să treacă primejdia rea şi toate metodele de supravieţuire ale unui tînăr de 20 de ani, student în Bucureştiul anului 1949. Tăcerea e contrapartea îngrijorată a tinereţii lipsite de griji. În aceste pagini tăcerea şi nu notaţia e dovada cea mai bună a autenticităţii şi sincerităţii jurnalului şi e un document mult mai tulburător pentru mine decît toate adevărurile cosmetizate din romanele politice. Tăcerea spune totul. E perfectă. Restul e ucenicie.

UCENIC *la clasici,* Costache Olăreanu e în acelaşi timp şi ucenic *clasic.* Adică omul pentru care istoria e încă istorioară personală. În paradigma învăţăcelului care creşte în paginile jurnalului şi odată cu acesta intră cărţile mari citite prima oară, maeştrii întîlniţi prima oară, prietenii şi colegii, primii paşi în viaţa mondenă, primele concerte, primele şi cele mai expresive gafe (50-51), iubirile, banii pe care nu ştii dacă să-i dai pe cărţi, pe chirie sau pe cantină (şi îi dai întotdeauna pe cărţi), cîte o mătuşă ori un văr care te mai ajută etc. Ucenicul e proaspăt în reacţii şi viu, indiferent de vîrstă. Cînd e tînăr, tinereţea lui se măsoară în cărţi necitite (Thomas Mann, Rilke, Claudel, fraţii Goncourt) şi în graba de a etala cărţile citite (Pliniu, Plutarh, Cicero, Aristotel, La Rochefoucauld, Montaigne, Pascal). Este confruntarea cu maeştrii de hîrtie. Confruntarea cu un maestru în carne şi oase sporeşte densitatea tinereţii ucenicului: se teme de el şi îl iubeşte, îi priveşte cu mefienţă geloasă pe ceilalţi discipoli fiind sigur că numai el îl înţelege aşa cum trebuie, se zăpăceşte de bucurie la orice semn de bunăvoinţă din partea acestuia, citeşte cărţile, autorii, literaturile pomenite de el. Pentru Costache Olăreanu student la Litere în 1949 nu putea exista alt maestru decît George Călinescu. Fidelitatea faţă de profesor nu e exhibată, ci infiltrată ici-colo, în frazele cărţii. Dar, ca orice discipol promiţător, el scapă adesea prin „dezordine" de tirania fidelităţii: „Observîndu-l azi pe Călinescu cum traversează holul de la Universitate, mi-am pus întrebările cele mai năstrușnice: oare cine îi văcsuieşte pantofii? cum face baie? dar cum mănîncă? ştie să scoată o rădăcină pătrată? cum strănută? cum înjură? a fumat vreodată? cear face dacă i-ar lua vîntul pălăria? cum doarme (cu faţa în sus, pe burtă, pe stînga, pe dreapta)? sforăie? face gimnastică dimineaţa? ştie să coasă un nasture? s-a gîndit vreodată să-şi lase mustaţă? ştie să repare un robinet? dar să pună liţă la tabloul electric?" (40). Semnificativă este şi revenirea: „Cîteva minute mai tîrziu, ascultîndu-l în amfiteatrul «Odobescu» toate întrebările s-au topit ca nişte bucăţele de unt pe o plită încinsă" (41). Tot în chip de monştri sacri apar fugar, în paginile jurnalului, Camil Petrescu, Ion Barbu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi.

În cartea lui Costache Olăreanu frumos este jocul dintre constantele uceniciei arhetipale şi variabilele uceniciei determinate istoric. Un student de azi se poate probabil regăsi în fiecare pagină şi se poate simţi diferit în fiecare rînd. Depinde dacă vrea să scoată miezul sau preferă să studieze cojile. Remarcabil este însă altceva: ucenicul scrie ca un maestru şi aici „dragostea pentru clasici, (...) domoală dar sigură" (19) îşi spune cuvîntul. Fiecare zi / notaţie e o creaţie completă, o lume plină cu tot ce trebuie şi în doza propice: informaţia banală, descrierea iute şi nervoasă, confesiunea, sentinţa, sugestia (=deschidere) şi închiderea rotundă: „Plec cu Andrei spre Piatra Mare. Părăsim şoseaua care duce la Braşov şi suim pe la *Şapte Scări* fluierînd sau simulînd căderi şi panici. La 6 d.m. ajungem sus, la cabană. Cîţiva oameni, un cîine, un cabanier subţire ca o lance dar, mai ales o săsoaică frumoasă care îmi produce vertigii mai grozave decît la *Şapte Scări* (o femeie, desigur, este o ascensiune!). La 8 sîntem în pat. Adorm destul de repede, dar nu înainte de a auzi cum tipul, care era cu săsoaica trece în patul ei. Afară un cîine urlă la lună" (131).

Scrisul lui Costache Olăreanu cel de douăzeci şi ceva de ani nu are nici unul dintre defectele scrisului neformat: lipseşte cu desăvîrşire patetismul sau sentimentalismul, îndoiala de sine, lipsesc amănuntele superflue, verbiajul, în schimb nu lipsesc boabele de umor, autoironia, uimirile jucate, aluziile fertile care ţin, toate, de stilul perfect cizelat. Dacă în episoadele de viaţă relatate în jurnal tinereţea apare mai degrabă ca o vîrstă sîcîitoare şi plină de dezavantaje (inclusiv coşurile de pe faţă şi stîngăcia gesturilor) în schimb în scris, în stil tinereţea lui Costache Olăreanu este vîrsta clasicului (tînăr perfect dezvoltat, vîrsta lui Ahile cum a spus maestrul său). Personajul care trăieşte şi se formează în jurnal va fi bifat deja, firește, altă vîrstă. Dublura lui care scrie e „forever young". Acesta este riscul celui care uceniceşte la clasici: îmbătrîneşte mai repede decît cărţile sale. Mult mai neplăcut este cazul scriitorilor care îmbătrînesc mai încet decît cărţile lor. ■

Afinităţi elective

„SÎNT un scriitor care admiră din toată inima. Pentru mine nu există nenorocire mai mare decît aceea de a nu fi capabil de admiraţie. Nu pot să am nici un fel de prietenie pentru cel care are o asemenea slăbiciune. Care nu ştie că există capodopere, oameni admirabili, frumuseţe, bucurie. (...)

...Gîndiţi-vă la toate greşelile adunate de juriul premiului Goncourt. Au lăsat pe dinafară capodopere. Le spun mereu colegilor mei: «Amintiţi-vă de 1932!» În anul acela juriul dădea la o parte *Călătorie la capătul nopţii* de Céline şi alegea *Lupii* de Guy Vazeline. Au mai fost şi alte întîmplări de acest fel: *Memoriile lui Hadrian* de Marguerite Yourcenar n-au avut nici măcar un vot. Tot aşa şi *Stăvilar la Pacific* de Marguerite Duras! Din fericire există premiul Renaudot care mai repară din neghiobiile juriului Goncourt. Aici au fost aleşi Butor, Le Clézio... Pe scurt, face fiecare ce poate." (Traducere din *Lire,* octombrie, 1996. Îi mulţumesc lui Alex. Leo Şerban pentru că a semnalat în *Dilema* interviul cu Michel Tournier şi pentru promptitudinea cu care mi-a pus la dispoziţie revista *Lire*).

Michel Tournier

Premiile Uniunii Scriitorilor - 1979

Poezie
- Daniela Crăsnaru (*Crîngul hipnotic*)
- Ştefan Aug. Doinaş *(Hesperia)*
- Ileana Mălăncioiu (*Peste zona interzisă*)
- Adrian Popescu (*Curtea medicilor*)

Proză
- Alice Botez (*Emisfera de dor. Eclipsa*)
- Bujor Nedelcovici (*Zile de nisip*)
- Costache Olăreanu (*Ucenic la clasici*)

Critică şi istorie literară
- Livius Ciocârlie (*Alb şi negru*)
- Valeriu Cristea (*Spaţiul în literatură*)
- Cornel Ungureanu (*Contextul operei*)

Dramaturgie
- Ion Băieşu (*În căutarea sensului pierdut*)
- Fănuş Neagu (*Scoica de lemn*)
- D. R. Popescu (*Studiul osteologic al unui schelet de cal dintr-un mormînt avar din Transilvania*)

Publicistică şi reportaj
- Petru Creţia (*Norii*)
- Corneliu Leu (*Romanul unei zile mari*)
- Ion Pop (*Ore franceze*)

Literatură pentru copii şi tineret
- Mihai Beniuc (*Ajun de răscoală*)
- Ion Hobana (*Douăzeci de mii de pagini în căutarea lui Jules Verne*)
- Haralamb Zincă (*Eu, H. Z., aventurierul*)

Debut
- Mioara Apolzan *(Casa ficţiunii)*
- Denisa Comănescu (*Izgonirea din paradis*)
- Traian T. Coşovei (*Ninsoarea electrică*)
- Emil Hurezeanu (*Lecţia de anatomie*)
- Mircea Nedelciu (*Aventuri într-o curte interioară*)
- Roxana Sorescu (*Interpretări*)

Marele Premiu pentru întreaga activitate:
- Constantin Noica

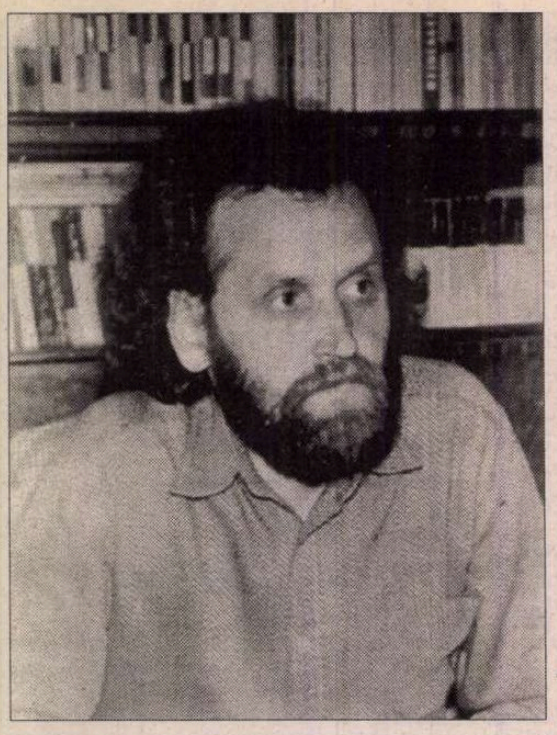

Gellu DORIAN

Eranos

Nu toate gîndurile duc spre fericire, fericirea nu poate răscoli prea mult gîndurile, aşa cum cad braţele ostenite ale lui Sisif sus cînd deja bolovanul e-n vale, nu întotdeauna descopăr în faţa mea ochii ce mă pot citi pînă la capăt, uneori cad pleoapele ca storurile pe ferestre, umbre adînci în spatele lor mistuind viaţa care ar fi putut învăţa fericirea pe dinafară, dar nu toate gîndurile duc spre acolo, nu toţi ştiu să înţeleagă inima aşezată în palme, sîngele ei înverzind roua pe ierburi, nu toţi vin la această masă cu hrană de-acasă, mulţi aşteaptă să le oferi vinul tău, pîinea ta, viaţa ta ostenită suspectată de trai fericit, nu pentru că n-ar şti ci pentru că-şi imaginează ceea ce nu le convine să fii, şi tu le oferi vinul tău, pîinea ta, dar nu toate gîndurile duc spre fericire, cum spre tristeţe toate se împlinesc, cum spre ispită toate se duc. Toţi venim şi ne spunem cuvintele pe care le-am crescut ca pe nişte copii, auzul fiecăruia devoră cîte un înţeles în timp ce pe beton se aud plesnituri, ca şi cum veveriţele ar decoji alune, huzurind în dialogul lor molfăit, - unele prind bine, altele dau greş, fiecare îşi mînuie cum poate mai bine discursul, mii de cărări cresc în gînd, gîndurile nu duc toate spre fericire; iată-ne cum picăm în ele şi ne pîndim ca la o vînătoare, fără vînat însă, fiecare din noi devenind vînat în plasa fiecăruia, în timp ce din firimiturile pîinilor noastre ciugulesc vrăbiile şi se înveselesc, cîinii rod ciozvîrtele şi se-mprietenesc, groapa de gunoi se umple de resturi, huzur al şobolanilor bine organizaţi în castre, - numai noi, deja în spatele cuvintelor cu merindele terminate, devenim cîini înrăiţi, păsări de pradă, jivine cotrobăind în sufletul fiecăruia ca prin nişte galerii fără sfîrşit, noi plini de gînduri, raţionali, fără a fi fericiţi cu adevărat, noi la aceeaşi masă zile în şir, fiecare pe spesele lui, nu, nu putem fi fericiţi cu adevărat, chiar dacă exultă cîte un hohot, chiar dacă în zbor cîte o vorbă de duh ne sfărîmă fălcile, chiar dacă femeile noastre ne iubesc şi nu ni le rîvnim, chiar dacă libertatea ne copleşeşte ca muntele ce stă gata să se prăvale, nu, noi nu putem împleti gîndurile, mereu în despletire, înceţoşate zări ivindu-se din ochi. Bem şi cîntăm, merindele nu se termină, casa pare un rai pe care-l trăim cu adevărat, dar nu toate gîndurile duc spre fericire, deşi drumul spre rai e pavat cu bune intenţii, toţi ştim acest lucru, nici unul nu respectă regula pînă la capăt, nici unul nu spune cînd vrea să trădeze, chiar dacă trădarea nu-şi găseşte vreun rost, doar orgoliul să arate ca o faţă schimonosită de copil pe vitrina magazinului de jucării, doar vanitatea fiecăruia colcăind în ipocrizia ce dă năvală ca gloria peste viaţa poeţilor anonimi peste noapte, ca loteria în visul omului sărac,- fiecare are un dinte împotriva celuilalt, deşi braţele cad bucuroase şi se-mpreună, făţărnicie, lut modelat în fiece clipă, vai, cît de fericiţi sîntem, ce zile frumoase avem, dar gîndurile nu duc toate spre fericire, - unele se pot citi pe faţă, altele ies la iveală din te miri ce vorbă, cocoloşită apoi în speranţa că nu s-a înţeles bine, altele duc pînă departe prietenia, pînă unde imaginaţia nu mai are puteri să-şi închipuie, dar toate la un loc se risipesc în spasmele pe care le simţim atunci cînd pe chipul cuiva fericirea îşi arată culoarea, mult prea tîrziu să se mai poată face vreo schimbare, de fapt, ochi osteniţi după atîta căutare, după atîta umblet surd. Împreună, la aceeaşi masă, cu toate de ale gurii la îndemînă, viaţa limpezeşte aşteptarea şi toate cad în fastul nimicului, în ceasul împlinit cu de toate. Ce-am avut de spus am spus, acum sîntem ca nişte frînturi de cuvinte silabisite într-o carte de colorat. Tabieturi, complezenţe, mai că-ţi vine să crezi că fericirea a coborît pe pămînt. Seară de seară, vorbe de duh, inimi pline de viaţă, viaţă acoperind tristeţi şi disperări, viaţă ruptă de purgatoriul zilnic în care ne ard zilele fără număr, fără număr lăsîndune în final; toate sînt limpezi, ca-ntr-un eranos cînd filosofii greci veneau cu merinde de-acasă şi-ntîrziau zile în şir pînă ce peste toţi s-a ivit Platon şi de atunci masa e plină numai de el. Cine va fi, se simte în aer speranţa, ca zborul gaiţei însetate ce-a ciugulit ore-n şir carnea sărată de pe trunchiul de lemn, dînd tîrcoale cupelor cu vin lăsînd deoparte apa izvorului, dar nimeni nu cunoaşte răspunsul, poate că nici nu-l vor afla vreodată, nimeni nu este sigur că face, aşa cum se cere, treaba pînă la capăt, toţi avem certitudinea că nu putem da greş, dar gîndurile nu toate duc spre fericire, unele ne fac ochii trişti, altele ne însingurează, altele ne fac hirsuzi, amari, incomozi, altele dau de-a valma în flecuşteţe şi acestea fac sarea şi piperul zilelor noastre în munţi, la masa la care gustăm fiecare din ceea ce fiecare este, din vinul fiecăruia, din pîinea fiecăruia, numai din speranţa fiecăruia nu. Nu tot ce facem ne reprezintă, atît de bine precum ciudăţeniile pe care nici nu ni le ştim dar sînt observate de către ceilalţi şi puse blazon, dar nu toate aceste gînduri duc spre fericire, unele revarsă mai tîrziu şi zgomotul lor sună a avalanşă. De fapt spun toate acestea tocmai din teama de-a nu se întîmpla ceva ce-ar putea să-i supere pe filosofii greci şi să nu-l mai nască pe Platon. Suspiciunea roade orice gînd sănătos, pune chiar talaz fericirii, dă ghes uitării, scrîşnirii din dinţi, basme apoi de spus în gurile rele gata oricînd să dezbine. Or nu acesta este rostul nostru acolo, la masa la care gîndurile ni se bat cap în cap tocmai pentru că simt în preajmă fericirea ca o jivină speriată de privirea omului rătăcit prin pădure, fericirea care nu poate avea un chip anume ci doar înfăţişarea liniştii pe care atît de mult o visăm arzînd în butoiul cu smoală. ■

CERŞETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Cuiele se bat cu fruntea

(Hambarul lui Moll Flanders)

1.

Lîngă dalbul tău picior,
Unde se îngeamănă
Fărdelege cu celalt
Şi-s strînşi fluturii ciopor
Coborîţi lin din înalt,
Surioară, cheamă-mă.

Căci de cînd nu ne-am văzut,
De genele ochilor uzi
Mi-atîrn' lacrimi de doi puzi,
C-au trezut şi-au tot trecut
Printre flori mari de bostan
Căruţe grele cu ani
Şi-mi simt sufletul în mine
Ca maţul de becaţine
De subţire.

Pupa-ţi-aş în amintire,
Într-un antresol,
Sub capot, pe trupul gol,
Să-mi mîntui viaţa nătîngă,
Coapsa stîngă,
Şi să-mi fac mintea-nţeleaptă,
coapsa dreaptă...

2.

Ea are sînii doldora de spaime
Că nu vor fi prea bine sărutaţi
Şi dacă nu-i săruţi te iau la palme
Toţi vîrcolacii munţilor Carpaţi!

Ea are-un şold ce-i dă pe toţi la naiba
De nu mai ştii sub fusta ei ce este:
Drac despicat în două cum e roaiba
Sau înger pus pe şotii şi pe feste.

Şi totuşi, doamne, dînsa-i gospodină,
Şi-i singură şi-i tristă, şi-i lalea.
O, suflete, sărut-o pe botină,
Lîngă blacheu, îndrăgostit lulea!!

■

CRONICA EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

Tăslăuanu vizionarul

OCTAVIAN Tăslăuanu a rămas cunoscut, în istoria literară, prin esențiala sa contribuție la continuarea apariției revistei *Luceafărul*. Revista a apărut în iulie 1902 la Budapesta, din inițiativa unui grup de studenți români dăruiți, cu banii, proveniți dintr-o moștenire, a lui A. P. Bănuț. E probabil că la sfîrșitul anului 1902 (isprăvindu-se fondurile bănești) revista ar fi sucombat. Norocul a voit că în 1902 să se stabilească la Budapesta Tăslăuanu, ca secretar al Consulatului României, care își făcuse studiile universitare în București. Tăslăuanu, tînăr luminat și cu bune înclinații pragmatice, preia treburile revistei, pe care o susține financiar din leafa sa de slujbaș. Din redacția inițială făcuse parte și Goga, semnînd în primul număr o *Rapsodie* sub pseudonimul Othmar. Cînd la începutul lui 1903, Tăslăuanu a devenit factorul diriguitor al revistei, Goga a fost anunțat ca redactor responsabil. *Luceafărul* a apărut ca o consecință a elanului național și a devenit repede una dintre cele mai importante publicații în constelația *Sămănătorului,* chiar de la început (adică înainte de 1903, cînd vestita revistă bucureșteană a fost preluată, ca director, de N. Iorga) pentru că, pînă în 1903, *Sămănătorul* a fost coordonată de Ilarie Chendi, prieten cu Tăslăuanu, Goga și ceilalți membri ai redacției. Tăslăuanu a fost pentru *Luceafărul* ceea ce a fost Iacob Negruzzi pentru *Convorbiri literare.* Fără el, revista n-ar fi devenit, repede, cea mai importantă publicație. Revista ardeleană va păstra o anumită independență de atitudine față de *Sămănătorul.* Au fost chiar pelemici între *Sămănătorul* lui N. Iorga și *Luceafărul,* ba chiar un tînăr publicist (Ulpiu Traian Mihai) a publicat în nr. 14-15 din 1903 articolul *Un curent neîntemeiat în literatura română,* care l-a supărat mult pe Iorga, nemaivorbind de buna receptare, în revista ardeleană, a *Vieții noi* a lui Densusianu, publicație simbolistă. Apoi, din 1906, după apariția *Vieții Românești,* revista sibiană (acum apărea la Sibiu, unde Tăslăuanu a căpătat slujba de secretar al *Astrei* și o putea susține financiar) se apropie mai mult de poporanism. Dar cel mai mult a supărat pe noii mentori ai *Sămănătorului* (A. C. Popovici, Ion Scurtu) articolul lui Tăslăuanu, din 1908, intitulat *Două culturi,* care l-a iritat și pe Maiorescu, dar a fost elogiat în *Viața Românească.* Pînă în 1914, cît timp a apărut revista la Sibiu, lîngă Rășinarii lui Goga, ea a fost diriguită de Tăslăuanu, urmîndu-și destinul ei așezat și cumpănit, relevînd două mari talente, Goga și Agârbiceanu. De adăugat că mentorii revistei, Tăslăuanu și Goga (dar nu numai ei) s-au dovedit a fi, alături de Chendi-bucureșteanul, campionii curentului oțeliților din mișcarea politică românească transilvană, în luptă acerbă cu direcția pasivistă care era reprezentată de conducătorii Partidului Național Român. Tîrziu, după incidentul neplăcut Goga - ministrul maghiar Kristoffi, aplanat de Stere în 1910-1912 (deși acuzația de trădare ce i-au adus-o poetului Al. Vaida-Voevod și Iuliu Maniu a fost - o știu de la M. Ralea, care o știa de la Stere - adevărată) spiritul oțelit a cîștigat teren, împotriva pasivismului. Dar, de atunci, din 1910-1912, Goga și Tăslăuanu erau rău priviți de conducerea PNA (mai ales de Maniu și Vaida-Voevod), încît, în anii neutralității (1914-1916) și Goga, apoi și Tăslăuanu, se află la București militînd pentru intrarea României în război alături de Antantă, probozind, pînă la acuzația nedreaptă de trădare - pe Ion I. C. Brătianu, șeful guvernului liberal, care refuza să angajeze țara în conflagrație fără tratate sigure (politice și militare) cu aliații. De atunci, din 1910 și din 1914-1916, Goga și Tăslăuanu erau, deopotrivă, neagreați de conducerea politică ardeleană (Maniu și Vaida-Voevod) și profund antiliberali. S-au alăturat, încă la Iași, în 1917-1918, lui Al. Averescu, cu a sa Ligă a Poporului, devenită apoi Partidul Poporului. Fapt este că Tăslăuanu devine ministru, în martie 1920, în guvernul Al. Averescu, fiind, pînă la 16 noiembrie 1921, titular la Industrie și Comerț (apoi, pînă în ianuarie 1921) titular la Lucrări Publice. Oamenii lui Averescu au intrat în conflict rău cu liberalii (deși venirea generalului la guvern se făcuse cu asentimentul lui Ionel Brătianu) din rațiuni de rivalitate economică, Tăslăuanu inițiind preluarea, în patrimoniul românesc, a unor mari întreprinderi ardelene (Reșița, Mica etc.). Totdeauna, în astfel de activități acaparatoare, se petrec fraude și fenomene de corupție. S-a întîmplat că cele mai multe fraude și corupție, despre care presa era plină și scandalurile în Camera Deputaților nu conteneau - s-au petrecut la ministerul condus de Tăslăuanu. Fostul animator al *Luceafărului* (în 1919 a reapărut, pentru puțină vreme, la București) a ieșit rău șifonat politic și moral de pe urma acestor panamale. N-a contenit, atunci și apoi, să pledeze în favoarea sa, declarînd că e om cu venituri modeste și nu s-a înfruptat din bunul public. Să-l credem, deși, în epocă, mai nimeni n-a crezut-o. Fapt este că Averescu l-a transferat, la 16 noiembrie 1920, la Lucrări Publice iar în ianuarie 1921 a renunțat, cu totul, la serviciile sale de ministru, deși guvernul a continuat să funcționeze pînă la 16 decembrie 1921. Iar în guvernarea Averescu din martie 1926-iunie 1927 nu s-a mai apelat la „compromisul" Tăslăuanu, pe cînd Goga era omul cheie în guvern, ca ministru de Interne. Tăslăuanu s-a mulțumit, în această legislatură, cu portofoliul de senator. De abia în 1932, istovit ca om politic, intră, cu agrementul lui Iuliu Maniu, în PNȚ, dar integrarea politică e mai mult formală, nemaizbutind să acceadă în prim-planul vieții politice, ca, de pildă, Goga, cu care Tăslăuanu era în conflict ireconciliabil de prin 1925-1926. Trăia retras, fără activități publice, avea o fiică de pe urma celei de a doua căsătorii (1918) și scria, de zor, fără întotdeauna cu speranța publicării, memorialistică și avîntate studii și proiecte pentru crearea unei federații a Europei orientale. A murit, uitat pe nedrept, la 23 octombrie 1942. Istoria literară i-a reținut numele și, în 1976, i-am publicat la Editura Minerva - din multele sale inedite memorialistice - un volum de *Spovedanii* în îngrijirea regretatului Vasile Netea și a d-lui Gelu Voican-Voiculescu. S-a organizat și o sesiune științifică omagială comemorativă (era centenarul nașterii lui Tăslăuanu) la Toplița, unde am participat cu bucurie și recunoștință. Cum se vede, tot istoria literară e mai dreaptă, găsind prilejul să-i omagieze pe cei îndreptățiți.

Recidivînd, dl. Gelu Voican-Voiculescu se îngrijește de un nou volum care adună scrieri inedite ale bunicului său. De astă dată cele politologice, dezbătînd, mai ales, proiectele lui Tăslăuanu legate de crearea unei confederații orientale, asemenea SUA și Marii Britanii. Proiectul, imaginat prima oară în 1924, e o reminiscență din imaginata *Statele Unite ale Europei* a lui Aurel C. Popovici, din 1903, respins, finalmente, de fruntașii PNR. Acum, în condițiile Europei postbelice, Tăslăuanu propune o confederare a Statelor Unite ale Orientului, care ar trebui să cuprindă următoarele țări: Polonia, Lituania, Estonia, Letonia, țările dunărene ca Austria, Cehoslovacia, Ungaria, România, țările peninsulei balcanice ca Iugoslavia, Bulgaria, Albania și Grecia, apoi Italia și, în sfîrșit, țările Asiei minore (Turcia și Siria), țările caucaziene (Armenia, Georgia, Azerbaidjan). Adică o confederație mare, cu o suprafață de 4697200 km² și o populație de 164.750.000 de persoane. Aici ar fi șase grupuri de forțe, cu misiuni speciale în promovarea și apărarea intereselor generale. Confederația, avînd ca model aceea imaginată de vienezul Coudenhove-Kalergi, ar fi fost condusă de o Cameră a popoarelor compusă din delegați ai Camerelor Deputaților din fiecare stat și un guvern compus din cîte un delegat din fiecare guvern. Broșura lui Tăslăuanu din 1924 despre acest proiect n-a avut nici un ecou. El a continuat să militeze pentru utopica sa idee, deși chiar el îi descria greutățile enorme pentru realizare. Scria articole, alte broșuri, concepte de cuvîntări la conferințe la care n-a participat efectiv. Odată a stăruit asupra unei obiecțiuni ce s-ar putea aduce proiectului său, precizînd: „Aceste propuneri nu urmăresc separarea Orientului de Occident; confederația orientală ar putea întregi confederația europeană (cea propusă a lui Coudenhove-Kalergi - n.n.), după ce statele Orientului ar ajunge la conștiința puterii lor,

Octavian C. Tăslăuanu, *Obsesia europeană.* Ediție îngrijită de Gelu Voican-Voiculescu. Postfață de prof. dr. Vasile Secăreș. Editura Scripto, 1996.

avînd o organizație creată prin voința și forța proprie". Sigur că atunci proiectele lui Tăslăuanu au fost tratate drept utopice. Dar astăzi, cînd Europa occidentală e organizată într-o uniune, cu parlament propriu, și un organism economic comun, mai funcționînd și în alte zone geografice alte organisme unitare, proiectul lui Tăslăuanu nu mai apare ca o himeră. Dimpotrivă, e un precursor, al nostru, pentru aceste realități politico-economice care, iată, astăzi funcționează, țările din fostul lagăr socialist (care și el era un organism comun politico-economic și militar), printre care și România, aspirînd ardent, ca unica soluție necesară, să i se integreze, după ce în Consiliul Europei a fost primită. Așa stînd lucrurile, azi utopiile lui Tăslăuanu din 1924-1929, trebuie altfel privite și tratate, repet. drept previziuni precursoare. E bine că au fost scoase la lumină, prin editare și reeditare, restituindu-ne, în fond, un vizionar.

Dl. Gelu Voican-Voiculescu a înzestrat ediția cu o lungă prefață, cu note și așa-numite argumente iar prof. Vasile Secăreș semnează o postfață. Era firesc ca prefațatorul să voiască să-l absolve pe bunicul său de acuzațiile ce i s-au adus în 1920-1921, care l-au compromis definitiv ca om politic. O face uneori cu argumente valabile și convingătoare, chiar dacă nu sînt și hotărîtoare. Sigur că întreaga campanie, de atunci, împotriva lui Tăslăuanu a fost instrumentată de liberalii conduși de I.I.C. Brătianu (la campanie au participat, totuși, și gazetele independente și cele țărăniste care erau adversare liberalilor). Dar e de neacceptat filipica d-lui Gelu Voican-Voiculescu împotriva lui Ionel Brătianu, considerat drept cel care a pierdut (?) războiul, care a fost dictatorul României din 1914 pînă în 1927, că a fost potrivnic luptei politice a românilor ardeleni, mergîndu-se chiar pînă la a asemui familia Brătianu (tatăl și fiii) cu aceea a lui N. Ceaușescu. Sînt, toate acestea și încă altele, nepermise exagerații notate răstit de un nespecialist, ca să nu spun un diletant în ale istoriografiei. În realitate, Ion I.C. Brătianu, cu toate defectele sale, a fost unul dintre marii bărbați de stat - poate cel mai mare - al României, căruia i se datorează, în mare măsură, crearea României Mari și organizarea politico-economică a României postbelice. Asta chiar dacă Tăslăuanu a fost - sau nu - o victimă a liberalilor.

■

DINU PILLAT - 75 de ani de la naştere

Prohibirea unei vocaţii

AŞTEPTÂND ceasul de apoi noi, cei în viaţă, devenim mai bătrâni decât cei între timp plecaţi şi care ne precedau cu o generaţie. Trudnic, ne adăugăm an după an, pe când ei rămân incredibil de tineri, precum Constant Tonegaru la 33 de ani sau, maturi tocmai, ca Dinu Pillat, la 54 de ani. Este durerosul lor privilegiu de a se transforma într-un soi de culpă pentru cei ce le-au supravieţuit parcă printr-un act ilegitim de insolenţă existenţială, impresie falsă, bineînţeles, dar cu puternică adresă intimă.

I-am iubit, dar le-am supravieţuit, îi comemorăm, la vârstele pe care le-ar fi avut astăzi, de patriarhi, dar i-am depăşit în numărul de ani pe această scoarţă a pământului. O neaşteptată răsturnare de destin istoric le-a confirmat dreptatea şi i-a repus în rolurile lor culturale, pe înaltele trepte ale unor merite incontestabile. Cărţile lor s-au retipărit, cele de sertar au văzut lumina tiparului, reparând una din cele mai strigătoare la cer samavolnicii care li se făcuse, în acţiunea de ştergere a memoriei unei naţiuni.

Nu toate însă, şi nu tuturor. În clipa când Dinu Pillat ar fi împlinit, dacă ar mai fi fost aici, şaptezeci şi cinci de ani, romanul său pe care-l îndrăgise mai mult şi pentru care a avut de suferit chinuri ce nu-s de dorit nimănui, zace mai departe în rafturi obscure, prohibit anume ca în ziua când a fost confiscat de organele Securităţii. De aceea am şi început rândurile de faţă cu titlul romanului său, *Aşteptând ceasul de apoi...*

Nu ne vom referi acum la tragismul unei existenţe barată, printre altele, de o condamnare de un sfert de secol de temniţă sau la tristul episod al îndepărtării din postul de cercetător literar, în ultimul lui an de viaţă, ci la un mai ascuns rău în existenţa unui creator: interdicţia de a-şi urma vocaţia! La 22 de ani, Dinu Pillat publică romanul *Tinereţe ciudată,* doi ani mai târziu romanul *Moartea cotidiană,* două cărţi indicând căile pe care le-ar fi urmat proza românească după splendidul florilegiu interbelic, în cazul în care n-ar fi fost jugulată. Cu un ceas înaintea unui curent care ulterior a făcut şcoală în Occident. Cursul evenimentelor l-a determinat pe scriitor să se îndrepte către cariera didactică, spre istoria şi critica literară, domenii înrudite, secundare primului. Totuşi, zece ani mai târziu, Dinu Pillat are gata un roman de investigaţie psihologică (abisală?) a mişcării legionare, căreia nu-i aparţinuse, ceea ce nu înseamnă însă că nu-i trezise, ca fenomen şi evoluţie, un viu şi adânc interes.

În timpul îndelungatei anchete la care a fost supus, cu recurgerea la tortură, s-a încercat a se face din manuscrisul romanului o probă a apartenenţei acuzatului la mişcarea legionară, spre a întregi tabloul unui fiu de moşier spion, reacţionar - etc. etc. Totuşi, la proces, s-a renunţat la acest cap de acuzare. Ceea ce nu a avut drept consecinţă, la eliberarea din detenţiune, restituirea manuscrisului, confiscat în ambele exemplare existente. A fost, implicit, condamnarea fără apel a unei vocaţii, cu nimic mai puţin tragică decât lipsirea de libertate.

Dinu Pillat nu a mai scris un al patrulea roman, literaturii noastre i s-a uscat o ramură. Omul, care ştia să ierte, a purtat tot restul vieţii, adânc ascuns în ungherele eului, stigmatul acestei amputări. Nici cei care l-au cunoscut mai bine, printre care mă onorez a crede că m-am numărat, nu l-au dibuit. Mi-a sărit însă în ochi, cum prozaic se spune, urmărind procesele-verbale de interogatoriu ce i-au fost luate şi unde, cu cea mai mare minuţie, acuzatul a fost nevoit să declare cui dăduse spre lectură *Aşteptând ceasul de apoi,* ce impresii obţinuse de la lectori: G. Călinescu, Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu, Tudor Vianu, Barbu Slătineanu. Textul, redat în lucrarea *Prigoana - documente ale procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al. George, Al. O. Teodoreanu etc.* (Edit. „Vremea"), este scris pe limba anchetatorului, la dictarea acestuia şi de către un terţ. Reţin, din suita de anchete, febra comunicării unui autor tânăr care înmâna unor somităţi ale criticii o lucrare încă netipărită. Răspunsurile celor în cauză, în circumstanţele ştiute ale modului de anchetă, interesează prea puţin. Este posibil ca G. Călinescu să-i fi opus modelul *Bietului Ioanide* („stilul realist-caricatural"), după lectura a numai două capitole sau ca Vladimir Streinu (coacuzat, de altminteri) să-i fi spus că n-a înţeles romanul, dar că i-a trezit amintiri în legătură cu Armand Călinescu, din aceeaşi perioadă, ca Şerban Cioculescu să nu fi agreat două din cele trei fragmente citite, dar să-i fi plăcut cel de al treilea, considerat „foarte expresiv". La acea lectură asistasem şi eu şi atâta mi-a rămas în memorie, figura unui tânăr numit Vasia, legionar, muncit de îndoieli, şi care cade cu capul pe masă - poate băuse! Şi este, tot aşa, probabil ca verdictul lui André Scrima, dat la el în chilie („primul roman mistico-apocaliptic din literatura română") să fi fost cel mai apropiat de adevăr. Poate că nici Tudor Vianu nu greşise întru totul obiectând lipsa din roman a unei explicaţii istorico-politice a fenomenului legionar. (În textul interogatoriului, cuvintele *fenomenul legionar* sunt puse superstiţios în ghilimele, ca în căutuşe). Strategia anchetatorului de a nu elucida calitatea estetică a romanului, dar de a pune şi aici o ştampilă ideologică, apare cu evidenţă.

Incontestabilă este frenezia cu care un creator, în imposibilitate de a fi publicat, îşi depune opera în mâinile celor mai avizaţi critici, experţi, cunoscători literari. Verdictul acestora n-a fost prohibitiv, ca să explice inhibarea unei vocaţii. Aceasta s-a produs, totuşi, în ciocnirea cu regimul. Dau pe faţă aşadar o crimă, cu nimic mai puţin odioasă decât răpirea libertăţii ori ridicarea vieţii, chiar mai tenebroasă şi cu tot atâtea consecinţe, de pe urma cărora suferi, la un loc cu cel amputat, însuţi tu, cititorule...

Barbu Cioculescu

Primim:

O pledoarie necesară

1. Articolul nostru *Cultura românească în exil* (*Rom. lit.,* 1996, 38) s-a bucurat, după cum se vede, de o atenţie mai mare decît cel precedent (*Exilul uitat, Rom. lit.,* 1992, 2). Trebuie să luăm act de intervenţia şi de completările d-lui Alain Paruit (*Rom. lit.,* 1996, 43) şi să le considerăm bine venite. Cunoscutul şi apreciatul traducător al literaturii române în limba franceză a citit cu atenţie cele ce am scris, asumîndu-şi, la rîndul său, sarcina de a „aduce acasă", în *România literară,* numele autorilor români care s-au ilustrat în Franţa (dintre aceştia, o bună parte au fost traduşi - cu mult talent - chiar de D-sa).

2. Dar, trebuie să arătăm, scopul articolului (articolelor) nostru nu era cîtuşi de puţin acela de *a da o listă,* mai mult sau mai puţin împlinită de nume, nici acela de a distribui certificate de valoare. Numele de noi citate nu erau limitate la o ţară sau la o epocă anume: erau numai *exemple!*

Articolul nostru, în intenţie, servea *o cauză:* a atrage atenţia culturii româneşti din ţară că departe, în exil - sau dacă vrem, acum, în „diaspora" - au scris şi scriu oameni de litere români, care ar trebui să fie *integraţi* - în sfîrşit - în literatura contemporană. Integraţi - adică editaţi, introduşi în bibliografii şi în Universităţi etc.

Am încercat aşadar a face apel la *memoria* culturii româneşti contemporane şi, de aceea, ne-am întîlnit în perfectă consonanţă cu domnul Virgil Ierunca cel care „a umilit uitarea". În volumele sale (mai ales în *Subiect şi predicat,* 1993), citească oricine din ţară numele unor *„prieteni care au fost"* şi reflecteze, singur: sînt oare cunoscute, în ţara noastră toate numele acolo citate?

3. De bună seamă, o mare parte dintre scriitorii români din exil au fost publicaţi, în ultimii ani, în ţară. Edituri importante au iniţiat colecţii ale literaturii din exil, revistele literare şi-au deschis paginile scriitorilor îndepărtaţi de ţară.

Dar nu la aceştia ne-a fost gîndul, atunci cînd am scris articolul precedent. Noi am vrut să atragem atenţia mai ales asupra celor mai puţin cunoscuţi sau a celor dispăruţi: înainte de a fi pierduţi de tot pentru cultura românească.

În seria de nume citate de dl. Alain Paruit se găsesc însă şi nume care cu adevăratul exil nu au nimic a face: aceştia, chiar dacă scriu în străinătate, în Franţa, se găseau, în vacanţe, nu o dată în România. Tot astfel alţii, astăzi, publică în mod normal în România. Numele lor sînt bine cunoscute în literatura română.

Noi ne-am ocupat, în schimb, mai ales de cei ce sînt ameninţaţi de uitare totală: „exilul uitat". Dar şi în această succesiune de nume, lista sîrguincios alcătuită de dl. Alain Paruit aduce completări utile, demne de reţinut pentru istoria noastră literară.

4. În sfîrşit, putem acum spera că această contribuţie ultimă, tardivă, dar tot atît de preţioasă, adăugată strădaniilor noastre precedente, va putea lărgi orizontul problemei. Ar fi bine să aşteptăm, în paginile *României literare,* şi alte completări, din alte ţări, de pe alte continente.

Istoria *integrală* a culturii româneşti din exil îşi aşteaptă încă realizarea.

1. În ceea ce priveşte cea de a doua intervenţie, aceea a d-lui profesor Gheorghe Caragiani (*Rom. lit.,* 44, p. 6), nu putem să nu remarcăm caracterul ei strict personal.

Dincolo de numărul de studenţi şi de titlurile interesante de teze de licenţă (care însă nu interesează deloc în discuţia de faţă fiind vorba *nu* de români ci de italieni), faptele sînt următoarele:

La Institutul Oriental din Napoli existau pînă de curînd *două* catedre de română: *una* în cadrul Facultăţii de Litere, deţinută cîndva de prof. Th. Onciulescu, căruia i-a succedat prof. Caragiani, şi *alta* în cadrul Facultăţii de Limbi Străine la care titular a fost regretatul prof. P. Buonincontro (despre care am scris în *România literară,* 1955, 18, p. 22). Această din urmă catedră de română a fost trecută la... limba rusă! Deci *s-a pierdut!*

2. *S-a pierdut,* de asemeni, catedra de Limba română de la Universitatea din Potenza, pe care a concurat - cu succes - însuşi dl. G. Caragiani, asigurîndu-i un timp viabilitatea. Prin plecare D-sale de acolo, catedra de limbă română nu a mai fost continuată! Dar despre această catedră *stinsă,* D-sa nu vorbeşte.

3. Aflăm, acum, că şi catedra de Limba română de la Facultatea de Ştiinţe Politice din Roma - pe care o suplineşte dl. G. Caragiani - „se salvează", ne spune chiar D-sa, „deocamdată".

4. În sfîrşit, catedra fostului profesor Petru Iroaie, de la Universitatea din Palermo, în Sicilia, este total uitată! Chiar noi, în cele ce am scris - are dreptate Dl. G. Caragiani - am pierdut-o din amintire. Petru Iroaie, distins istoric şi filolog, elev al lui Alexandru Philippide a dispărut în neant şi, odată cu el, Catedra de română...

Iată de ce am scris articolele precedente, în 1992 şi 1996. *Nu* pentru ca unii să-şi caute numele şi să protesteze pentru că nu figurează în seria de *exemple* date acolo. Am scris *Exilul uitat* (1992) şi *Cultura românească în exil,* în *România literară,* revistă centrală a Uniunii Scriitorilor, pentru cei care au scris în exil, cei care au predat limba şi literatura română în condiţiile grele ale depărtării rupte de ţară - dar *în libertate* - pentru ca paginile lor „uitate şi exilate" să *fie integrate* în cultura românească liberă, actuală.

Pentru ca să se ştie, acum, *în ţara noastră,* ceea ce au întreprins, pentru limba şi cultura ei, Mircea Popescu din Roma, Alexandrina Mititelu din Padova, Th. Onciulescu din Napoli, D. Marin din Bari, C. Caragaţă din Firenze, Petre Ciureanu din Genova şi alţii - ca să ne limităm la cei mai cunoscuţi în Italia.

Nu este păcat că, pînă acum, lucrările domnului Virgil Ierunca şi articolele noastre au fost singurele care au menţionat aceste semnificative nume?

Nu constituie oare aducerea lor „acasă", în circuitul cultural al României de astăzi, o nobilă, o necesară şi adevărată cauză?

Alexandru Niculescu

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

Antijurnale

PENTRU un scriitor adevărat, nu există o bucurie mai mare decît aceea a scrisului şi o criză mai importantă decît criza cuvîntului. Cine crede că rezistenţa prin cultură n-a însemnat mare lucru se înşeală. Dar vremea acesteia s-a dus. Supravieţuim cu greu cărţilor noastre care au însemnat ceva şi pentru alţii, avînd sentimentul că lumea din jur îşi este suficientă sieşi şi că orice ai încerca să-i spui nu este dispusă să te asculte. Singurul lucru care a trezit cu adevărat curiozitatea publicului în ultima vreme a fost *Cartea Albă a Securităţii,* cu murdăriile anonime ale sale şi *încondeierile* de aceeaşi factură cuprinse în anumite jurnale. Am în vedere, între altele, şi cele două pagini cu texte inedite ale marelui Ion Caraion, oferite nu demult cititorilor noştri prin grija lui Emil Manu. Deasupra acestora s-a scris, cu litere mari, că au fost restituite de la vechea Securitate. Asta părea să le dea o anumită *demnitate.* Poate s-ar fi cuvenit să fie însoţite de o notă cît de firavă de delimitare, avînd în vedere faptul că se spuneau lucruri deosebit de dure despre nişte autori care au avut rubrici permanente în această revistă la vremea cînd d-l Emil Manu lucra din greu la *Săptămîna* lui Eugen Barbu (care avea exclusivitate pentru textele scoase la iveală de Securitate). Nu mult după ce Ion Caraion a părăsit ţara am fost cu toţii îngroziţi de ceea ce publica această foaie de scandal sub semnătura marelui poet nu numai despre duşmanii acestuia, ci şi despre cei mai apropiaţi prieteni ai săi. Ne-am mulţumit să dăm vina pe Eugen Barbu şi pe instituţia odioasă cu care colabora el. Dar, din păcate, facsimilele reproduse nu erau falsificate aşa cum sperasem în zadar. Cel care le semna era în viaţă şi nu a negat faptul că-i aparţin. Ar fi avut o scuză dacă poliţia politică l-ar fi obligat să le scrie, dar nu i s-au smuls prin tortură. Le scrisese de bună voie şi nesilit de nimeni şi întreceau prin vulgaritate majoritatea notelor de la Securitate. În ce mă priveşte, aş fi preferat să nu fi luat act de ele. Să fi rămas la *Cimitirul din stele.*

În ciuda succesului deosebit de care se bucură şi a faptului că publicarea lui mă avantajează, îmi voi asuma riscul de a spune că anumite pagini din *Jurnalul* d-lui profesor Mircea Zaciu mă pun şi ele pe gînduri. E de ajuns să te opreşti la portretele făcute lui D. R. Popescu şi lui Gogu Rădulescu ca să-ţi dai seama de subiectivitatea autorului care minează textul. Deşi paginile în care ne este prezentat *Moşu'* (cum i se spunea lui G. R. printre cei care îl frecventau) au toate calităţile scrisului unui intelectual rafinat cum e Mircea Zaciu (şi încă ceva pe deasupra), *marele personaj* realizat de Domnia Sa nu mă convinge. Audiţia muzicală şi masa aleasă care le sînt oferite oaspeţilor săi mi se par scump plătite. Aceştia trebuie să-i înghită peroraţiile suficiente pe teme din toate domeniile posibile şi plîngerile împotriva celor ce şi-au îngăduit să nu vrea să scrie ori să vorbească despre poezia soţiei sale care fusese nu demult comemorată. Aflăm pe această cale că *marele personaj* era obsedat de faptul că Poetul (Gellu Naum), deşi erau, totuşi *amici* încă din primele clase, îl refuzase. În ciuda rezervelor mele cu privire la obiectul acestora trebuie să recunosc că ironia din paginile în discuţie e fără egal şi *fără frontiere.* Astfel admiraţia şi prietenia care îl leagă de Ana Blandiana nu-l vor împiedica pe autor să scrie cum a intervenit ea să-l convingă pe *Moşu'* că toţi, dar absolut toţi cei din societatea lor de la Comana (începînd cu prozatoarea Ioana Postelnicu şi sfîrşind cu moaşa) ar fi fost consternaţi de faptul că Domnul Gellu a refuzat să vorbească despre Doamna Dorina.

Eu, care n-am fost consternată de acest lucru, ci dimpotrivă, pe măsură ce recitesc anumite pasaje sînt tot mai amuzată de enervarea ştabului care suportă cu greu afrontul *amicului* şi încearcă să-l facă praf cu nevastă cu tot, pe motiv că aceasta şi-ar fi îngăduit să-l cheme pe el *ca o castelană* la masă, deşi n-ar prea avea habar să gătească. Desigur, Poetul (care are remuneraţie - după buget, mică) nu poate oferi ca el icre de Manciuria, somon fumé, pui de baltă, vin alb şi roşu şi rozé şi mai ştiu eu ce. De altfel, ca un suprarealist autentic ce este, nici nu prea pune mare preţ pe bucate. Dar ca să nu rămîneţi cu o impresie greşită citind acest jurnal, vă pot spune, în cunoştinţă de cauză, că felurile modeste, oferite (cu drag) de soţia sa, nu numai că nu sînt nesărate, aşa cum le spune *amicul* său oaspeţilor lui încercînd să-i distreze, ci sînt de-a dreptul rafinate. Ca să nu mai vorbim de desert, la care, oricum, ai privilegiul de a vorbi cu Gellu Naum.

Dar, cu sau fără voia mea, trebuie să recunosc că jurnalul în discuţie are o imensă însemnătate. Chiar şi pentru observaţiile de acest tip, pe care autorul nu şi le cenzura aşa cum ar fi făcut altcineva.

Comentariile despre această carte (socotită o capodoperă) nu au fost concurate decît de cele cu privire la jurnalul şi mai neaşteptat al d-nei Sanda Stolojan pe care l-am citit toţi cu sufletul la gură şi apoi l-am dat mai departe. Circotaşă cum sînt, voi spune că am avut şi în legătură cu acesta o reţinere-două. Întîi pentru paginile despre prietenul autoarei, Constantin Noica. Fiindcă nu întîmplător ele au putut fi luate de detractorii filozofului ca o mărturie. Apoi, pentru că uneori se exclamă: Ah, românaşii noştri din ţară! Alteori, cu aceeaşi dezamăgire: Ah, românaşii noştri din afară. Citesc eu cu patimă cît citesc, apoi mă opresc şi mă-ntreb, deşi ştiu bine că nu-mi pot răspunde: atunci, românaşii noştri de unde?!

Dar, să trecem în sfîrşit peste asta, fiindcă de două săptămîni ne mîndrim din nou că *noi sîntem români, noi sîntem aici pe veci stăpîni.* Oricît am fi pierdut prin marea noastră victorie care a condus la un parlament din care au dispărut Nicolae Manolescu şi Ştefan Aug. Doinaş, dar a rămas pe locul său Corneliu Vadim Tudor. Aceasta e realitatea şi ea trebuie să fie luată ca atare. Dar asta nu-i dă dreptul unei profesoare, mai mult decît modestă, care abia dacă stăpîneşte vocabularul redus şi gramatica elementară a unui copil să-i dea lui Nicolae Manolescu şi lecţii de stil. Desigur, marele critic se poate apăra singur şi nu-l voi apăra eu. Cît despre liderul P. D., atacat cu o zi înaintea Victoriei (de aceeaşi mare stilistă) nu am nici o îndoială că nu va mai fi ţinut sub observaţie de ai noştri, ci de ai săi. De aceea mă voi mărgini să le iau apărarea doar acelor fete (cucuiete) de la APACA al căror slogan electoral a fost nu demult încriminat împreună cu marele lider proaspăt recuperat. Întîi fiindcă, spre deosebire de doamna profesoară (de istorie) care a călcat în strachini din etapă-n etapă, pînă la victoria finală, fetele au dovedit de la bun început că au simţul istoriei. Apoi fiindcă, oricît le-ar fi luat ale tinereţii valuri şi oricît ne-ar fi părut ele de indecente, trebuie să recunoaştem că nu au stat la tocmeală atunci cînd a fost vorba de sentimente.

Scriind aceste rînduri în favoarea lor mă tem să nu fiu luată drept o feministă, tocmai acum, cînd mă gîndesc cît rău au putut să facă femeile în trista şi amestecata noastră istorie. Dar vai, cît am putut să vorbesc plecînd de la criza cuvîntului, care mă tem că va marca şi această etapă acoperită de glorie.

■

POETUL ASASINAT?

În memoria lui Ion Iancu Lefter

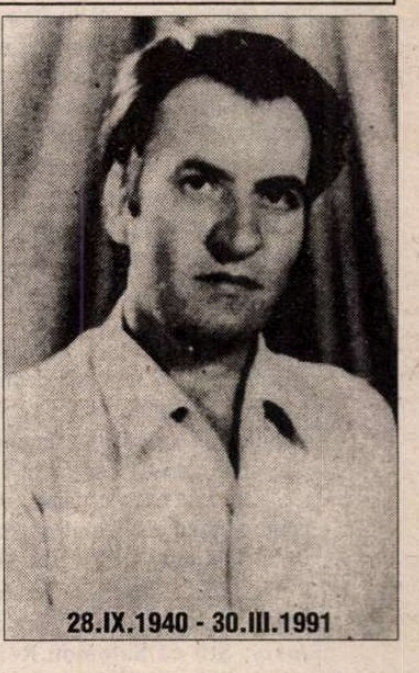

28.IX.1940 - 30.III.1991

ÎN CALENDARUL *României literare* din luna septembrie am fost surprins (la început plăcut) să citesc şi această aniversare: 28.IX.1940 - s-a născut Ion Iancu Lefter. Ce bine ar fi fost să nu fi murit între timp. Dar poetul Ion Iancu Lefter este mort de şase ani. Şi nu este unicul caz în care moartea unui scriitor trece acoperită de infernala gălăgie a aşa-zisei „tranziţii". Nu numai lîngă arme, ci şi în „marea trîncăneală" muzele tac. Nici plînsul lor nu se aude mai bine.

Ion Iancu Lefter a fost primul meu prieten literar (încă în liceu fiind) şi coleg într-un debut strălucit pe care l-a onorat fiecare cum s-a priceput mai bine. Fiind vorba de acea „Cronică a optimistului" pe care G. Călinescu ne-a dedicat-o la 21 de ani şi în care ne ura la amîndoi un „bine-ai venit" în literatura română. Dar vremurile ne-au vremuit şi puţin mai tîrziu fiecare am continuat pe cont propriu. Locuind pe atunci în provincie, nici unul dintre noi nu l-a cunoscut cel puţin pe marele critic. În ce mă priveşte, cred că i-am trimis o naivă scrisoare de mulţumire, la care mi s-a năzărit că Divinul a făcut referire „abstractă", tot într-o „Cronică a optimistului". Şi cam atît. Îndrăzneala noastră teribilă făcea pe atunci legendă în marea şi uituca provincie. Eram consideraţi în Moldova, pe falia ei literară, şi „trăiriştă", un fel de „campioni ai umorului"...

Acum ce e mai grav e că asupra morţii fostului meu prieten din copilăria noastră literară am manifestat de la început o imprudentă reţinere. Deşi, un jurnal independent de mare tiraj, *Zig-Zag,* mi se pare, titrase caracterul ei dubios şi perfid, după mărturii de la faţa locului. E drept, că eu am aflat foarte tîrziu de moartea lui Lefter, iar prima oară într-un mod destul de bizar: dintr-un ziar local cules la Bîrlad în Grădina publică, de pe un strat de iarbă, din faţa unei bănci, chiar lîngă bustul poetului Alexandru Vlahuţă. Vasluienii îşi plîngeau acolo noul poet asasinat. Căci la mijloc a fost, orice s-ar zice, un asasinat, confirmat puţin mai tîrziu şi de soţia poetului, Lili, care mi-a comunicat trista veste la telefon, după înmormîntare.

Ce s-a întîmplat, de fapt? Imediat după revoluţie, Ion Iancu Lefter a respirat din plin libertatea, fără nici un fel de complexe, deşi fusese şi el, cum se zicea pe atunci, dintre „dalmaţieni". Publicase poezie ocazională în Iaşi sau aiurea. Dar atunci şi-a revenit, brusc. Aflîndu-se la Chişinău, într-un grup de poeţi ieşeni, la o seară de poezie transmisă în direct de Televiziunea R. S. S. Moldovenească, atunci cînd i-a venit rîndul să-şi spună poezia, pe scenă, a început cu salutul: „Jos comunismul!" Gorbaciov nu căzuse. Moldova nu era autonomă. Emisiunea s-a întrerupt, pe loc, şi în continuare s-au dat, zice-se, desene animate. Dar buclucaşul oaspete fusese luat în colimator de KGB chiar din acea seară. Deoarece, nu mult după aceea contestatarul, care trăgea tare acum şi acasă în comunism, la *Gazeta de Est,* înfiinţată la Vaslui cu un grup de tineri, a fost victima, în plină zi, a unui accident de automobil, la volanul căruia se afla, pur şi simplu, un ofiţer de la circulaţie, din fosta Miliţie. Chiar pe trecerea de pietoni. Ofiţerul şi-ar fi depus „scuzele", după accident, oferindu-şi chiar „contribuţia" la înmormîntarea poetului. Familia şi prietenii literari din Vaslui l-au refuzat cu demnitate. Iar el profesează şi acum, poate, în nobila noastră Poliţie. Deşi, nu garantez.

Ion Iancu Lefter a fost înmormîntat în satul său natal Gura Albeşti, mai sus de Gara Crasna. Cunosc locul, l-am vizitat pe Lefter acasă de multe ori în tinereţea noastră. Îşi iubea satul şi avea un cult al tatălui (Iancu), a fost „chiabur", recalcitrant la formarea colhozurilor, drept care a făcut şi ceva puşcărie politică. Era un haiduc de om, care pe drept cuvînt trezea admiraţie. Dacă i-aş face prietenului meu din acea vreme o dedicaţie (şi i-o voi face, în mod sigur, pe una din cărţile mele de proză încă netipărite, unde, din umbra ficţiunii reiese şi el ca personaj şi erou) l-aş copia pe Faulkner: „Lui Ion Iancu Lefter. Ani de zile am rîs împreună." Şi să nu-mi spună nimeni că atunci nu rîdeam cu hohote în primul rînd de vremurile sub care ne aflam, dar mai ales de sinistrii lor slujbaşi şi fanatici. Că amicul meu a încurcat, pînă la urmă, vinul cu poezia, „dînd şi la comandă", asta e-o altă poveste. S-a întîmplat şi la case mai mari. Totuşi, la ceasul treziei, într-un sincer avînt de purificare totală, el a plătit cu viaţa. Ştiu că-l iubise, între alţi mari poeţi ai lumii, pe Lorca. Bănuia poate că şi lui i se va întîmpla un sfîrşit asemănător? Fie-i ţărîna uşoară!

Ion Murgeanu

Martha Bibescu în colecția Ș

Comunicarea pe care o propunem spre lectură a fost susținută în cadrul simpozionului *Principesa Martha Bibescu între arhitectură și literatură*, desfășurat între 19/21 octombrie în palatul brâncovenesc de la Mogoșoaia, în prezența și cu participarea directă la lucrări a nepotului scriitoarei, prințul John Nicolas Ghika-Comănești și a soției sale, d-na Judith Mary Ghika-Comănești.

Cu același prilej a avut loc vernisajul expoziției *Curtea domnească de la Mogoșoaia între 1912-1945* (perioadă în care Martha Bibescu, împreună cu arhitectul italian Domenico Rupolo, s-au ocupat de restaurarea palatului și a dependințelor sale) și a fost lansat romanul *Catherine-Paris* de Principesa Bibescu, în traducerea Mariei Brăescu și a lui Gheorghe Lăzărescu, apărut anul acesta la Editura Albatros. La lucrările simpzionului au mai participat: Christine Sutherland (Anglia), Neagu Djuvara, Magda Teodorescu (director de program), Maria Brăescu, Sergiu Iosipescu, Șerban Criveanu, Petre Guran, Liviu Gligor, precum și arhitecții Alexandru Beldiman, Alexandra Chiliman-Juvara, Alexandru Lungu, Ion Munteanu ș.a.m.d.

Organizatorii acestei manifestări culturale de înaltă ținută științifică au fost: Fundația culturală Principesa Martha Bibescu, Fundația Soros, Centrul Național Mogoșoaia. La reușita ei și-au adus contribuția: Muzeul Național de Artă al României, Uniunea Arhitecților și Muzeul Literaturii Române.

IUBITOR al cărților și documentelor, Șerban Cioculescu și-a descoperit de timpuriu vocația de colecționar, încă din anii săi de profesorat, din deceniul al treilea. Studiul arhivelor (începând cu cea a lui Caragiale) i-a trezit gustul cercetărilor genealogice, al relaționării complexe a actelor, a scrisorilor, însemnărilor, comparate, confruntate, completate cu alte documente, operație prin care adevărul trebuia să iasă la iveală, izgonind seducătoarele concluzii bazate pe declarații sau pe amintiri oxidate de timp. Existența prin deceniile cinci-șase a unor anticariate, în care apăreau piese de excepție, cărți rare, scrisori și documente de arhivă a căror valoare scăpa prețuitorului, l-a îndemnat să adune în plicuri și dosare sau pe rafturile bibliotecilor ceea ce achiziționa.

Una dintre aceste comori constând din cărți, manuscrise și fotografii este și colecția Martha Bibescu, procurată în parte de la anticariat (unele cărți), în parte de la o rudă a scriitoarei pe linie maternă, Georges Mavrocordat, „le vieux Georgel" (cum își spunea el însuși), cu care criticul era în relații apropiate.

Șerban Cioculescu obișnuia, în maniera bibliofiliei franceze, să „trufeze" multe cărți cu autografe ale autorilor în cauză (file de manuscrise, scrisori), încât cartea respectivă își sporea proporțional volumul și valoarea. Așa s-a întâmplat și în cazul Marthei Bibescu, majoritatea manuscriselor (mai ales scrisori și fotografii) aflîndu-se între filele cărților scriitoarei.

Ediția primă din *Izvor, le pays des saules,* din 1923, poartă dedicația „Fetiței mele Valentine, care s-a născut în țara salciilor, în care m-am întors să trăiesc pentru ea. Paris, 11 februarie 1923".

Între file, câteva misive referitoare la carte. Soțului ei, George Valentin îi scria în 24 februarie 1923: „Dragă Mison îți trimit copia a două scrisori foarte caracteristice pentru felul în care este primit *Izvor.* Știi că Salomon Reinach este marele Manitu al arheologiei și științelor religioase din Franța. Mă compară cu Renan! Și scrie că lucrarea este o capodoperă. În România n-or să creadă nimic, dar n-are a face. N-au să știe decât mult mai târziu ce am făcut pentru ei.

Cealaltă scrisoare pe care ți-o trimet ca să-ți faci o idee prin contrast, este de la directorul Intransigentului, Léon Bailby, de data aceasta vorbește literatura. Oamenii care au citit sunt entuziasmați. Nu-mi cred urechilor. M-am îndoit așa de mult de cartea asta. Nu uita cât de greu mi-a fost când am scris-o. Dar, vai, cu durere se fac operele cele mai durabile și cele mai bune. Trebuie să-ți astupi urechile la chelălăiturile care nu vor lipsi să se producă. Eu sunt pentru"ele", pentru „ei", din cauza „lor", o ființă tot atât de neînțeles ca un mare duce pentru vrăbii." Două săptămâni mai târziu, relua tema succesului neașteptat al cărții și a invidiei pe care ar fi putut să o declanșeze în țară, scriindu-i verișoarei ei, Simone Lahovary: „La presse faite à *Izvor* est merveilleuse. Sixème édition et des articles des plus grands critiques, tous follement élogieux. Tâche qu'on ne me déteste pas trop au retour!" Tot ei îi scria în 18 aprilie 1923: „Dragă Simky, scrisorile tale mă fac întotdeauna să râd chiar când nu e vesel în fiecare zi. Uite cartea mea pe care o știi deja. Primesc ecouri de care sunt uimită, căci într-adevăr, să-i duc pe toți acești oameni din Comarnic și să-i las în libertate la Paris, e o întreprindere destul de caraghioasă. Se pare însă că reușește. Va reuși oare la fel de bine și la București? Mă îndoiesc. Au ochi ca să nu vadă și urechi ca să nu audă, pe urmă fiecare va spune că pe moșia lui lucrurile nu stau deloc așa. Apoi mai e și Didina și mai e și Sabina! N-or să se abțină să spună că ele n-au văzut niciodată sălcii în România și că atac biserica ortodoxă. O să-mi relatezi obiecțiile lor și o să râdem împreună până la marginile ilarității. Probabil voi găsi cenzori pretutindeni și chiar în locurile unde mă aștept cel mai puțin să descopăr. Dar poate că voi găsi și prieteni necunoscuți pe care oamenii mei cei buni din Izvor îi vor amuza și îi vor face să reflecteze."

Aprehensiunile scriitoarei se vor verifica curând. Foarte elogiată în Franța (printre alții de Paul Souday, Jacques Boulanger, Pierre Bonardi, André Thérive, Jean de Pierrefeu, N. Ségur etc.), cartea Marthei Bibescu a trecut aproape neobservată în România. Printre cei puțini care s-au ocupat de ea s-a numărat și Claudia Millian, care în cronica ei releva efortul autoarei de a-și depăși condiția de clasă și de a-i înțelege și iubi pe țărani, ca purtători ai tradițiilor românești. La polul opus, Nicolae Iorga îi reproșa de a fi scris o carte pornită mai mult din rațiune decât din inimă, apreciere care a mâhnit-o adânc pe scriitoare, influențând multă vreme opinia publică din țară. Fapt semnificativ, în România cartea a fost tradusă abia la cincisprezece ani de la apariție, în 1937, cu mult după traducerea în limba engleza (1924). De altfel, cam în toate scrisorile aflate în exemplarul lui Șerban Cioculescu, apare obsesiv acest paralelism între succesul din Franța și teama de a nu fi înțeleasă, sau de a fi invidiată pe nedrept în țară.

Scrisoarea marelui savant și arhitect Salomon Reinach, aflată și ea în exemplarul lui Șerban Cioculescu, e o probă concretă a succesului excepțional al cărții: „Chère madame, il faut pourtant que je vous dise un mot d'*Izvor.* C'est un chef-d'oeuvre. Je viens d'envoyer une note sur ce livre à la Revue Archéologique, car il faut que les savants de profession sachent qu'il y a là des trésors de folklore, des observations de première main (grâce à Outza) qui sont de révélations du passé le plus lointain et le plus tenace. Je ne vous parle pas de la grâce du style qui est infinie, mais ce serait faire injure à ce livre d'y voir surtout de la littérature. Il est écrit, comme écrivait Renan, pour plus d'une Académie.

T. I. page 113, petite et unique erreur: „Ceux qui passent cette onde ont obtenue les honneurs de la sepulture, les autres ne passent pas."

With due admiration
yours
Salomon Reinach

Cele mai numeroase scrisori ale colecției sunt cele ale scriitoarei către soțul ei George Valentin, de care a legat-o o mare și tumultuoasă iubire, întinsă pe parcursul a patru decenii, de fapt până la sfârșitul vieții ei. Tonul copilăresc, dar spiritual și plin de umor al epistolelor d-rei Martha Lahovary către logodnicul ei din perioada 1901-1902 face dovada acelui „ésprit de finesse" care-i va caracteriza stilul și nu doar pe cel epistolar. Redăm câteva rânduri dintr-o fermecătoare scrisoare de la începutul anului 1902, scrisoare ilustrată cu o serie de desene (gen bandă desenată), care intenționau să dea iubitului aflat - ca de obicei - departe o idee despre activitățile ei gospodărești, despre felul în care-și petrecea ziua. În acel moment, Martha avea 16 ani: „Moumour je t'aime. Ce dessin est destiné à te faire comprendre l'oeillade assasine avec laquelle je prononce la phrase sacramentale et comme je me trouve horriblement à court d'idées, je compte par une suite de dessins ininterrompus te donner le compte-rendu de notre lucrative journée passée à ton service, Prince, ne t'en déplaise!". Urmează desenele pline de umor și trasate cu o mână fină și precisă, apoi explicațiile de rigoare: „Et maintenant m'ami, que pour le plaisir de tes yeux et la joie de ton coeur j'ai fricoté ces huits dessins ou le mépris de la perspective les disputent a l'invraisemblance des mains et des pieds, je te dis *la revedere* mon bel ami et je te déclare tout net que je t'aime et t'embrasse de tout mon coeur qui est tien.

Mison est-il brave garçon?
Marthe

Scrisoarea se află în volumul *Le perroquet vert,* alături de alte câteva din perioada 1911-1912, perioadă de răscruce în căsătoria Marthei și a lui George Valentin, care a fost pe punctul de a se destrăma, căci, ca s-o parafrazăm pe scriitoare, „Mison n'était pas du tout brave garçon", sensibil cum era la farmecele altor nimfe. Citez finalul unei scrisori a Marthei din anul 1911: „Îți cer, dacă este

Şerban Cioculescu

posibil, să vii în întâmpinarea mea la Craiova, sau în altă parte. Mi-ar plăcea să te revăd singur, simplu, tandru, ca nişte prieteni. Te înşeli aşa de mult cât priveşte sentimentele mele pentru tine. Dacă vrei să ne spunem adio pentru totdeauna va trebui, bietul meu iubit, să vrei pentru amândoi, căci în ce mă priveşte, nu am nici forţa, nici laşitatea, şi mai ales nici cheful. Îţi trebuie forţă ca să dezertezi. Eu nu am. Spui că ţi-e frică de viitor şi frică de tine. Nu înţelegi că dacă ai depărta de prezentul tău cauzele disperării, viitorul nu te-ar mai înfricoşa? În fine, va fi aşa cum vei dori tu să fie şi voi veni să contemplu pentru ultima oară poate bătrânele ziduri roz ale Mogoşoaiei şi să respir parfumul florilor din parc, când liliacul de Sfântul Gheorghe e în floare." În acele momente de cumpănă Martha luase chiar decizia să se călugărească la mănăstirea Carmel din Algeria. Intenţia i-a fost în mare măsură contracarată de gestul generos al lui George care, răscumpărând palatul Mogoşoaia de la vara lui, [illegible]e Nicole, i l-a oferit în dar. A fost o [illegible]şcare de maestru şi un semn de iubire, care a avut efectul poate scontat. Perspectiva de a aduce la viaţă vechea locuinţă a încântat-o pe scriitoare, legând-o indestructibil de România, şi readucând-o la viaţa activă. Restaurarea palatului şi a marilor lui dependinţe va deveni preocuparea centrală a scriitoarei timp de şaptesprezece ani, începând din septembrie 1912, când au început lucrările efectuate de o echipă de meşteri italieni sub conducerea arhitectului Domenico Rupolo.

Preocuparea pentru opera literară şi pentru Mogoşoaia apare consemnată şi în scrisorile Marthei către vărul ei Antoine Bibescu pe care le-am descoperit intercalate între paginile volumului *La bal cu Marcel Proust*. „Dragă Antoine ţi-am trimis *O fiică necunoscută* din ce în ce mai cunoscută (îi scria în 1935 referitor desigur la volumul *Scrisorile unei fiice necunoscute a lui Napoleon* apărut în acelaşi an, şi nu la romanul din 1921). Am început să scriu azi primele rânduri din *Luc sau prezenţa reală*, Roman (aşadar un roman rămas după ştiinţa noastră inedit), Lucien Daudet mi-a scris şi spus despre *Égalité* lucruri surprinzătoare. El spune că măreţia şi resortul lecturii (neobservate de lector) este dispreţul. Mai spune, de asemenea, că mă aflu în marea tradiţie, personajele mele fiind eroi de roman, şi nu descrise, ci sugerate, asemenea prinţesei de Clèves şi ducelui de Nemours etc. etc. Iartă-mi accesul de narcisism. Cred că voi scrie simultan *Luc* şi volumul I din Marea Operă (probabil *Memoriile*). De ce nu eşti aici să mă încurajezi?"

În altă scrisoare, tot către Antoine, datată 12 mai 1935, aceeaşi obsesie: „Mor de plictis, deîndată ce nu pot să mă concentrez asupra Marii Opere, dar cum îmi repeţi tu, binefăcătorul meu, am terminat *Izvor* şi Mogoşoaia, deci pot să-mi permit totul în ordinea ideilor: să ridic greutăţi în dinţi sau să port umbrele în echilibru pe vârful nasului." De altminteri şi dedicaţia târzie a volumului *La bal cu Marcel Proust* este tot către Antoine: „Lui Antoine, care graţie lui Emmanuel, m-a făcut să-l cunosc pe Marcel Proust, în amintirea vizitei mele la «perii în floare» de la Corcova, treisprezece ani după precedenta mea vizită în ţara marei prietenii."Corcova 12 octombrie 1942.

În acelaşi volum, se află şi două scrisori (dactilografiate, probabil copii) ale Marthei către Marcel Proust (8 oct. 1917), prilejuite de moartea lui Emmanuel Bibescu, scrisori la care face aluzie, fără însă să le reproducă în carte, aşa cum a făcut cu scrisoarea lui Proust către ea. „Scrisoarea d-voastră m-a mişcat adânc. Emmanuel vă iubea, lectura cărţii d-voastră a fost pentru noi unul din acele mari evenimente interioare care creează noi legături (...) Ceea ce îmi spuneţi despre rudenia noastră revendicată de Antoine mă emoţionează mult. E adevărat că avem acelaşi sânge, dar asta nu e nimic în comparaţie cu această mare înrudire prin electiune din care faceţi şi d-voastră parte."

Proust n-a fost singurul mare scriitor francez cu care Martha Bibescu a fost în relaţii apropiate. O îndelungată prietenie a legat-o şi de Paul Claudel, prietenie ce-şi găseşte concretizarea literară în volumul de *Corespondenţă cu Paul Claudel* din anul 1972. În colecţia Şerban Cioculescu

se păstrează o carte poştală ilustrată, reprezentând o pagodă, poate un templu. Vederea a rătăcit mult până să ajungă la destinatară, întrucât pe ea se află înscrise nu mai puţin de trei adrese succesive: 45 Quai de Bourbon, Mogoşoaia par Chitila, în fine Comarnic, Posada, jud. Prahova. Cele câteva rânduri sunt datate august 1935 şi sunt expediate de la Brangues par Morestel. Vederea nu se află în volumul amintit de corespondenţă şi sună astfel: „Eu care eram aşa de sigur că n-am să uit faptul că 28 iulie este ziua Sfintei Martha! Credeţi-mă că m-am gândit totuşi la d-voastră în acea zi şi la balaurul pe care l-aţi domesticit ca pe un micuţ pechinez. P. Claudel."

În corespondenţa cu scriitorul francez, Martha Bibescu precizează: „Câteva dintre scrisorile lui îmi lipsesc, cele pe care mi le-a adresat când mă aflam în afara Franţei sunt captive încă în România." Apoi, la sfârşitul corespondenţei lui Claudel: „Iată ultima scrisoare a lui Claudel aflată în posesia mea. Există şi altele, care se ascund, unde oare, în ţara pe care am părăsit-o." Cum se ştie, Martha Bibescu a părăsit precipitat România la 7 septembrie 1945, cu un avion al aviaţiei regale britanice. Arhiva ei a rămas în cea mai mare parte în ţară, dar nu neapărat la Mogoşoaia, căci înainte cu cinci ani, în noiembrie 1940, avusese loc o descindere legionară la castelul brâncovenesc al adversarei bănuită de activităţi subversive. Multe din hârtiile Marthei: acte personale şi de familie, scrisori, manuscrise ale ei şi ale altora (printre ele poemele lui Claudel) i-au fost, spre disperarea ei, confiscate. Începuseră vremuri grele, ţara intrase, după expresia lui Blaga, în „vârsta de fier". Războiul, lipsurile, izolarea, boala soţului ei o deprimaseră. Testamentul pe care l-a redactat la 29 iunie 1940 la Mogoşoaia este expresia acestei stări de spirit şi de lucruri. Actul, aflat şi el în Arhiva Cioculescu, singura scriere redacată de autoare în limba română, are următorul conţinut:

„Acesta este testamentul meu, scris în întregime de mâna mea.

Las ca legatara mea universală pe fiica mea iubită Valentina, principesa Ghica-Comăneşti, născută Bibescu.

Averea mea mobilă şi imobilă se compune din:

1) Moşia părintească Baloteşti, judeţul Ilfov.

2) Palatul şi parcul de la Mogoşoaia, cu toate dependinţele lor mie dăruite de iubitul meu soţ Principele Gheorghe Valentin Bibescu.

3) Parcurile cumpărate de mine la Mogoşoaia, pe şoseaua Bucureşti-Târgovişte, prenumite de mine „Bosco Sacro".

4) Diferite acţiuni ce se găsesc la The Bank of Romania, înscrise pe numele meu şi alte provenind din moştenirea doamnei Barafort. Uzufructul moşiei mele de la Baloteşti şi folosinţa ei o las iubitului soţ, Principele Bibescu, pe durata vieţii sale.

Palatul şi parcul de la Mogoşoaia le las ca nudă proprietate nepotului meu de fiică Gheorghe Dimitrie Ghica, care rămâne să moştenească numele de Bibescu. Însă folosinţa palatului şi venitul parcului de la Mogoşoaia le las soţului meu Gheorghe Valentin Bibescu, cât va trăi şi după moartea sa fiicei noastre Valentina Ghica Comăneşti.

Dependinţele palatului de la Mogoşoaia, aşa-zisa Casa Domniţei, o las fiicei mele Valentina ca uzufruct pentru toată durata vieţii sale.

Acţiunile mele doresc să fie vândute şi banii provenind de la vânzarea lor să fie drept întrebuinţate pentru clădirea unui dispensar la Comarnic (în judeţul Prahova) ce va purta numele de Gheorghe Valentin şi Martha Bibescu.

Ca executori testamentari îi numesc pe domnul avocat Antoniadi şi pe domnul Gheorghe Plagino.

Făcut la Mogoşoaia în ziua de 29 iunie 1940."

Martha Principesă Bibescu

6 luni mai târziu, atât situaţia generală, cât şi cea personală a scriitoarei se agravaseră, aşa cum rezultă dintr-o scrisoare melancolică adresată în ianuarie 1941 vărului Antoine.

Dragă Antoine

Plicul tău conţinând scrisoarea lui Claudel (fără a mai vorbi de a ta) mi-a urcat lacrimile în ochi. Lacrimi de recunoştinţă: aşadar cineva se gândeşte la mine? La mine cea adevărată! Are grije de mine! În aşa măsură mă aflu în exil, şi de atâta vreme (nici o scrisoare din Franţa, din Anglia), că dintr-odată „jour care of me" mi-a apărut cu acea claritate de revelaţie, pe care a avut-o pentru Stendhal raza de soare de pe crengile din vârful teilor... Îţi mai aduci aminte? „Aşadar aveam prieteni la Paris..."

Îţi mulţumesc cu tandreţe

Martha

P.S. Noutăţi despre Georges. Stare generală mai bună. Anemie permanent ameninţătoare. Pierdere de globule roşii. Totuşi Titulescu s-a restabilit.

Mă opresc în acest punct cu trecerea în revistă a arhivei Martha Bibescu din colecţia Şerban Cioculescu, care numără multe alte manuscrise (în special corespondenţă, a scriitoarei, a altor personalităţi: Anatole France, V. Pârvan, Camil Petrescu etc.) şi numeroase fotografii. Printre acestea din urmă, una în care apar într-un grosplan de detaliu ochii scriitoarei. Într-o tabletă din amintirile sale, Şerban Cioculescu evocă momentul când mergând pe Calea Victoriei împreună cu Camil Petrescu, acesta a salutat cu deferenţă o superbă doamnă aflată într-o limuzină, care trecea încet de-a lungul străzii. Criticul însuşi e uimit de necunoscuta maiestuoasă şi mai ales de privirea adâncă a ochilor ei „încercănaţi cu khol". Află apoi de la prietenul Camil că apariţia fastuoasă era Principesa Martha Bibescu. De atunci, din deceniul al patrulea, a început criticul să colecţioneze manuscrisele şi cărţile Marthei. Tableta din amintiri de care pomeneam se intitulează, de altfel, chiar *Ochii Marthei*. Citez, în încheiere, spre edificare şi dublă aducere aminte a scriitoarei şi a criticului, finalul acestui text: „N-am mai întâlnit niciodată privirea glaucă, de zeitate marină a mândrei scriitoare, al cărei stil era tot atât de cuceritor ca şi persoana ei. Transmit cititorilor noştri privirea ei magnetică, reintrată în circulaţia materiei."

Simona Cioculescu

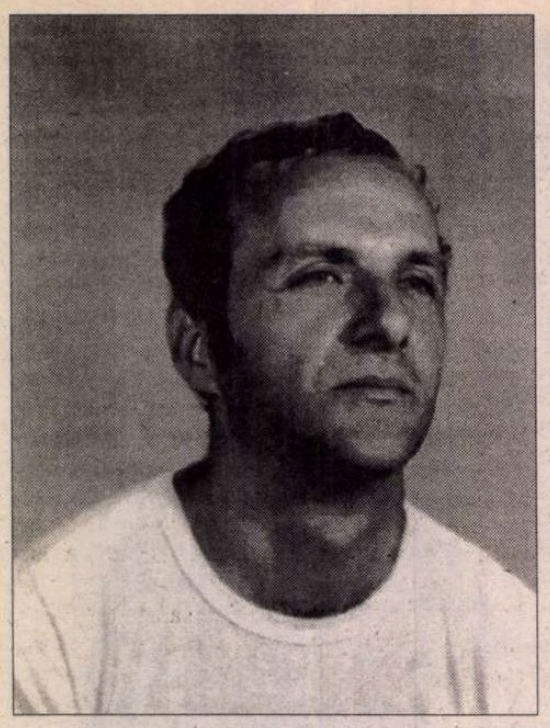

Radu ALDULESCU

MARFĂ

TREBUIE că aveau acte-n regulă pentru orice marfă de furat şi foi de parcurs la ei, pentru atîtea cazuri de Doamnefereşte care se ivesc la tot pasul. E marfa statului, bineînţeles, numai aşa ceva cară ei, şi Rabele astea pe care le birjăresc tot ale statului sînt. Păi toţi sîntem ai statului, neă, de pe urma lui trebuie să mîncăm cu toţii, şi totuşi ei nu mai pridideau arătîndu-ne cît riscau şi cît or mai avea de alergat pînă să găsească clienţi pentru ce le vindem, deşi în privinţa preţului ne înţelesesem pe drum. Era stabilit cînd ajunsesem în curte, iar o sută cincizeci de lei sacul de ciment e cît se poate de rezonabil. Din nici un depozit nu-l iei mai ieftin de două sute cincizeci...

- Şi noi cu cît ai zice că-l dăm, băieţică? Noi nu sîntem depozit, spuse cel cu care Andrei aranjase şi se înţelesese cu două zile în urmă. La ăsta erau probabil banii. El era şeful şi probabil doar el investea. Tovarăşul lui îl ajuta doar la transport.

Cum şi-or fi împărţit riscurile şi cîştigurile era treaba lor, aparte de a noastră. Nu ne interesa, măcar că nu mai conteneau să ne împuie capul cu greutăţile lor.

- Asta-i marfă de furat, spuse celălalt, şi spunea asta pentru a patra oară de cînd intrasem în curte. Cine dracu ai zice că ţi-o ia la preţ de depozit. Nu ne scoatem nici motorina, şi nu mai spun că dacă ne găseşte f'un spurcat de la circulaţie şi cu doi saci în benă, ăsta-i caz de puşcărie...

Şi povestea asta o mai auzisem, tot drumul din Bucureştii Noi pînă aici ne pisaseră cu ea, dar acum păreau dintr-odată hotărîţi s-o ţină aşa pînă le-am fi lăsat cimentul cu doi lei sacul. Trăgeau de preţ, poate unde adulmecaseră precipitarea lui Andrei şi nerăbdarea mea de a elibera cît mai repede locul şi să ne facem dispăruţi cu banii, drept pentru care ei nu se grăbeau deloc şi mergeau la sigur.

- O sută sacul, băieţi, spuse cel la care erau banii. Dacă nu vreţi, noapte bună. Ne ducem pe unde-am venit, nu mai e nevoie să ne conduceţi şi ne pişăm pe ea de motorină care-am consumat-o pînă aicea.

- Lasă că dă băieţii o jumătate pentru deranj, spuse celălalt. Ie băieţi subţiri. Hohoti plin de voie bună, căci Andrei deja smulsese cu dinţii capsa unei jumătăţi de rom. Cu muşcătura aia ar fi putut reteza ca un castravete gîtul sticlei şi ar fi mestecat-o pe toată şi-ar fi înghiţit-o fără să clipească. Îl simţeam cît fierbe pe dinăuntru şi că nu mai are mult pînă să dea pe dinafară.

- Vă văd oameni serioşi, am spus, fără să mă abat o iotă de la propriile-mi convingeri. Erau chiar oamenii care ne trebuiau nouă, în ciuda a tot ce întîmpinam acum. Păi ce-i o sută, nea? Două jumătăţi d-astea. Păi, dac-o luăm aşa...

- Păi cum dracu'. O sută o găseşti pe drum, din zece-n zece metri. De aici pînă-n Bucureştii Noi ţi-ai luat o Rabă d-asta cu ce-aduni de pe jos. Şi noi vă vedem băieţi serioşi. Cel care fixase preţul trase o duşcă lungă şi întinse sticla tovarăşului său. Da' voi cît aţi dat pe ciment?

- Asta-i bună, nea, izbucni Andrei. Nici pe noi nu ne fute grija cu cît îl daţi, şi nici ăla cui o să-l daţi n-o să vă întrebe cu cît l-aţi luat. Doar ne-am înţeles la un preţ pe drum, şi-acuma văd că vă răsuciţi aiurea.

Pînă la urmă Andrei i-a convins de unul singur. Pînă m-am dus eu în dormitor după încă o sticlă, ei i-au dat banii pentru o sută de saci. Restul, după ce-i încărcăm şi-i numărăm. Ne-a luat mai bine de o oră şi ne-a trecut os prin os pînă am scos sacii din pivniţă şi i-am urcat în Rabe, în timp ce şoferii stăteau lîngă gura pivniţei şi fumau, cu jumătatea de rom între ei, tot de la noi să treacă şi jumătatea asta, să vă fie de bine, nea, şi să fie de sufletu' cui s-o fi bucurat să vă păcălească. Căzusem la pace carevasăzică, romul ăla era un fel de aldămaş de care eu şi Andrei n-aveam timp, iar ei îl dădeau pe gît ţinînd contabilitatea sacilor. De-acum sufla vîntul prin pivniţa moşului, de cap să-i fie, o sută paisprezece saci am numărat, atîţia au fost cu totul.

- Ai văzut, băieţică, ce-ai fi zis tu că...

Andrei zicea că lasă că-i bine şi aşa. Nouăzeci şi cinci de saci au încăput într-o maşină, iar cealaltă-i aproape goală. Ei ne-au dat şi restul de bani pentru paişpe saci, cum ne-am înţeles, doar îi văzusem din capul locului oameni serioşi, dar colaci de fier-beton nu vor să ia, n-au ce face cu aşa ceva.

- Păi chiar aşa de bătuţi în cap, nea, fieru-i scump şi-i căutat oriunde la construcţii şi-i criză mare şi-n depozite, nu-mi spune matale mie...

Ba şi aşa o să-i apuce dimineaţa pînă or să găsească clienţi pentru atîta ciment, şi pentru că ne-au scăpat de toată marfa asta s-ar cuveni să le mai dăm o jumătate cu care să-şi ţină de urît pe drum.

- Da' două tuburi de oxigen, nea?

- De care tuburi?

- D-alea pentru aparat autogen cu oxiacetilenă. Ţi le dăm cu tot cu furtune şi bremer şi cazan pentru carbit. Du-te, Relule, şi mai caută o jumătate prin casă, că mă-nţeleg io cu nea.

M-am întors în dormitor după încă o sticlă, se-nţeleg ei numaidecît, păi cît, păi o nimica toată, restu' pînă la cinşpe mii, păi ce vorbă-i aia băieţică? Parcă mai văzusem una sau două pline, printre sticlele alea goale de sub masa cu cărţi sfinte, oh, curg toate apele pe mine şi tremur tot de cît m-am otînjit pe sacii ăia. Şi nu se mai termină odată, să ne vedem odată fugiţi... E întuneric, parcă lăsasem lumina aprinsă. Toată noaptea o ţinem aşa şi mai cu seamă de cînd Andrei i-a înţepenit contoaru' lui moş Victor, şi să-mi vină rău, să cad jos şi mai mult nimic.

CÎND am aprins lumina l-am văzut pe Laur ghemuit în patul de la geam. Dormea dus, sforăia şi horcăia, venise probabil la puţin timp după ce luasem de aici ultima jumătate de rom în urmă cu o oră şi ceva. Se strecurase prin întuneric şi prin toată sfada noastră din curte cu şoferii. Stinsese lumina fără să-şi facă probleme că ne-ar putea atrage atenţia, iar noi nu observasem în tot balamucul ăla cu sacii de ciment. Pîndise şi ascultase, desigur, luase aminte la tot ce puneam noi la cale, de-acolo din pat, pînă-l luase somnul. Uite-l cît e de ostenit, cine ştie cît or fi umblat picioruşele lui toată vara? Doarme somnu' morţii, nenorocitu' de el. Sfinte Dumnezeule, părinţele, ce ne-am mai face şi cu ăsta? Acuma lasă-l aicea şi-om mai vedea. Îi auzeam de-afară sfădindu-se şi tocmindu-se şi aproape strigînd că ce vorbă-i aia, băieţică? Şi Andrei se dădea de ceasu' morţii explicîndu-le cum că-i chiar o vorbă la locu' ei, nea, n-o să mai găsiţi la banii ăştia să vă daţi şi-n cur şi-n cap. Şi n-aveţi decît să le lăsaţi acolo-n curte unde daţi cimentu', şi ori că le vinzi proprietarului, ori vii mai tîrziu după ele cînd găseşti client şi le dai cu cinci mii pă puţin, nea, ascultă aicea la mine... Le adusesem sticla şi deja uitasem de văru' Laur. Să ne grăbim fără să ne pripim, da, să facem cum om face s-o ştergem mai repede şi cu cît om putea să tragem mai mult de la ăştia. Se lasă ei greu, dar uite-i că se lasă.

- Bravo, băieţică! Mă-nveţi tu pe mine cum se mănîncă o pîine...

- Învaţă omu', nea, de orişiunde-i pică bine. Şi vă mai dăm şi-un motor de Buceag nou-nouţ, acuma ieşit din fabrică.

- Şi cu ăla ce să mai fac, băieţică? Totuşi părea să întrebe pur şi simplu, ezita şi parcă ar fi aşteptat o sugestie şi-un îndemn. Poate să mi-l bag în... Motor ne trebuie nouă acuma?

- Nu fiţi de la ţară că nu vă mai întîlniţi cu aşa ocazie. Douăzeci de mii totu' - şi motoru' şi cimentu' şi tuburile de oxigen şi tot ce-oţi mai vrea să luaţi de pe-aicea. Îmi daţi restu' pînă la douăzeci de mii pînă nu-nchidem prăvălia, mai spuse Andrei.

Ar fi timpul să-nchidem. Să fie zece ceasul şi pînă ajungem la gară... Se termină toate metrourile şi toate trenurile pînă ajungem noi la gară, şi ploşniţa aia de Laur, sfinte Dumnezeule, cînd l-o vedea părinţelu'...

- Douăşcinci de mii e numai motoru', am spus. E nou, din fabrică.

- Şi să nu ne mai spui nea, îl atenţionă Andrei, că nu eşti fabrică sau depozit, că nu ştiu ce fac cu voi, la care ăla cu banii la el se scărpină în cap şi se uită în sus.

- Ai acte la motor, băieţică? Cu chestii d-astea nu te joci.

- Scuză-mă, i-am spus atunci, chiar eşti tîmpit dacă una-două întrebi de acte de parc-ai fi de la vamă ori de la miliţie. Ce facem noi aicea, numai noi, ăştia patru ştim. N-avem nevoie de acte şi de semnături. Păi cu ce vă-ncărcăm noi, vă scoateţi cin' zeci de mii pă uşor. Ce naiba, doar vă vedem oameni în toată firea.

- Şi noi pe voi, da' io-s umblat şi păţit în chestii d-astea.

- Păi tocmai că eşti cum zici. Ştii mersu', nu te-ncurci aiurea. Hai, nea, ce dracului. Te descurci matale.

- Ce zici, Nelule?

- Lasă-l pe Nelu, nea. Matale eşti şefu'. Hai, dă-ne restu' pînă la douăj' de mii şi vă-ncărcăm şi duceţi-vă cu Dumnezeu.

L-am pus pe Nelu să dea cu spatele pînă a măturat toate resturile Buceagului de pe borduri, ca să potrivească bena Rabei sub macaraua prinsă de bulumacul dintre crăcile caisului şi l-am încărcat cu tuburile de oxigen şi cazanul de carbit, cu motorul şi patru colaci de fier-beton şi ţeavă cîtă a mai încăput.

Mie unul mi se părea mai mult nimic banii ăia pentru ce ne pusesem în gînd. Pînă unde credea părinţelu' ăsta cretin că o s-ajungem cu douăj' de mii? Şi nu fi bou, Relule, şi hai repede să ne facem bagaju' şi s-o tăiem la gară pînă nu se face ziuă, şi atunci mi-am amintit de văr-miu şi i-am spus, cu ăla ce dracu facem?

DE-ACUM Andrei putea să-l vadă cu ochii lui acolo-n pat, dar n-ar fi vrut în ruptul-capului să priceapă ce amestec ar avea Laur în planul nostru, deja înfăptuit pe trei sferturi. El a vorbit pentru mine şi pentru el, doar pentru doi inşi a vorbit cu tipu' ăla, Pepino, care are un văr călăuză şi văr-su ăsta... Da' văr-miu, părinţele? Laur e vărul meu bun, neamu' meu şi sîngele meu, mama şi cu mă-sa sînt surori bune... Păi ăştia erau banii, da, înţeleg, da' el spusese că doar cinşpe mii ne trebuie, iar Andrei că ne mai trebuie şi bani de tren, de drum şi de cheltuială pentru ce s-o mai ivi, şi doar eu cu gura mea spusesem adineauri că-i mai mult nimic douăj' de mii pentru ce ne pusesem noi în gînd. Pun eu curu' pe jigodia şi lepra asta de Laur? La o adică nici n-ar fi cazu', i-am spus, fiindcă oricum nu putem să-l lăsăm aici ca să dea moşu' peste el luni cînd s-o întoarce. Păi bineînţeles că n-are unde să se ducă. Doar l-ai văzut cum a venit direct aici ca să cadă grămadă, mort de foame şi de oboseală de pe unde a umblat nenorocitu' de el toată vara. Aicea e casa lui. O fi trecut el şi pe la mă-sa şi-a văzut că nu-i nici un rost. Aia e că Motânica n-are ce face cu el, abia s-o mai ţine ea singură după ce o fi futut pînă la ultimu' leuţ banii pe locu' de veci... Păi nu te gîndi, părinţele,

DE FURAT

că lu' ăsta dacă-i dai drumu' singur prin Bucureşti se rătăceşte. Doar drumu' de la gară pînă aicea-n bătătura lu' moş Victor, atîta ştie vărul' Laur, şi-acuma, că s-a terminat sezonu' pe litoral, n-ar avea decît să se ducă să facă foamea cu tac-su-n Caracal, şi oricum trebuie să-l luăm cu noi, părinţele, să nici nu te gîndeşti c-o să-l putem lăsa la locul faptei, după toată curăţenia asta pe care-am făcut-o-n bătătura moşului. Păi lu' ăsta dacă i-ai dat o palmă, spune şi pe mă-sa şi pe tac-su şi tot ce i s-o scula plutonierului Cosmescu, la care Andrei că n-are decît să spună orice, la ora aia noi o să fim ieşiţi din gura lupului, o să fim deja peste graniţă... Păi ştii bine că nu-i chiar aşa, părinţele, io unu zic să-l luăm barem pînă la gară şi de-acolo om vedea noi în care tren l-om urca, ca să-l scoatem şi pe el din gura lupului, ie păcat de Dumnezeu ca să tragă el de pe urma nenorocirilor noastre, şi Andrei n-a mai avut încotro şi a fost de acord.

Îl vedeam cum stă în cur în mijlocul patului, mahmur încă de somn şi se holba la noi fără să priceapă despre ce e vorba. Unde mai pui că era ca scos din cutie, avea haine noi, o geacă din material de blugi şi o pereche de raiaţi negri încinşi cu o curea de piele împletită cu cataramă nichelată. Mi-e că doar cu hainele astea s-a ales din alergătura lui pe plajă cu coşul cu floricele în spinare. Vreme de două luni şi ceva, da, zece-cinşpe kilometri de mers prin nisip, ştiam şi din nou îmi aminteam şi mă scuturam anevoie de amestecul de nostalgie şi autocompasiune lăsat în mine de corvoada aia, deloc diferită de celelalte corvezi ale vieţii mele, dar deja mă vedeam scăpat. Voi scăpa împreună cu Andrei şi datorită lui, da, şi tot nu mă puteam reţine să privesc înapoi.

- Ai bani la tine, vere?

L-am întrebat ca prostu', ştiind prea bine că n-ar fi tras încoace pînă n-ar fi ros tot ce are la el. Bineînţeles că a făcut praf tot ce s-a-ndurat să-i lase Gilbert. Bine barem că l-a îmbrăcat, nu i-a dat drumu-n lume în fundu' gol, iar Laur n-arată deloc rău astfel costumat. Mustăceşte din botul lui de maimuţică tuciurie, clipeşte des şi parcă pîndeşte pe sub gene, sfios şi deopotrivă provocator. E ca o fetişcană prostovană. Eu l-am întrebat de bani şi el se uită la mine ca şi cum l-aş fi întrebat dacă se fute, că uite-o nu-i pizda, am pus-o-n cui.

- Ceva-ceva aş avea, vere...

- Cît?

Tresări. De-acum se trezise de-a binelea. Scoase tot de prin buzunare, o sută şi ceva mărunţiş, şi-i puse pe Acatistierul lui Andrei de pe colţul mesei.

- Bagă-ţi-i la loc în buzunar, îi spuse părinţelul, şi ajută-ne să mai strîngem de pe-aici.

TERMINASEM de făcut bagajul, dar Andrei tot se mai învîrtea chiaun în loc fără să ştie după ce. S-o luăm noi înainte, vine şi el după noi... Ba nu. Laur s-o ia înainte cu geanta. Noi doi mai rămînem că mai avem puţină treabă pe-aici. Păi încotro, vere? vroia să ştie Laur. Nu comenta altminteri, şi asta era deja un lucru bun. S-o taie prin triaj şi s-o ţină drept pe linia tramvaiului, îi spuse Andrei, cît poate de repede, că-l ajungem noi din urmă... Dacă nu cumva o vrea să scape de el în felul ăsta, îmi trecu prin cap. Dar nu, nici pomeneală, era mult mai bine să plecăm cît de cît răsfiraţi, iar părinţelu' n-ar fi fost împăcat pînă n-ar fi dat o raită şi pe-acolo, aşa că procedă cu uşa biroului lui moş Victor tot aşa cum procedase mai devreme cu uşa pivniţei. Trebuia să se convingă pentru ultima dată, cu ochii lui, şi într-adevăr casa de bani era descuiată şi plină de tot felul de bonuri şi formulare îngălbenite de vreme. Mototoli în pumn o hîrtie d-aia şi se cocoţă pe biroul de placaj băituit, cu pantalonii în vine.

- O faptă creştinească, Relule. Să şi-l găsească aicea pe masă dacă nu-şi ţine banii unde trebuie.

ŞI TOT mai ţinea în mînă reteveiul ăla de ţeavă, ca pe o cravaşă-talisman de care uite-l că nu se desparte nici cînd se uşurează. Oh, sfinte Dumnezeule, cum se mai scremea aplecîndu-se spre marginea dinspre fereastră a biroului, de-ai fi zis că acuma cade-n cap.

- Ce dracu' mai faci acuma?! Te-arunci în cap de la etaj?! Hai s-o ştergem mai repede pînă nu se face ziuă!

Parcă mi-ar fi dat ascultare, aducîndu-şi brusc aminte că nu mai e timp de pierdut. Ţîşni în picioare trăgîndu-şi pantalonii şi sări între birou şi fereastră cu ţeava ridicată în chip de sabie şi măciucă, gata să desfiinţeze tot ce-i stă în cale.

- Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, borborosea îngrozit, ăsta s-a ascuns aicea... Vino Relule-ncoace.

Era acolo chircit cu genunchii la gură, îndesat şi înghesuit sub birou, moş Victor, da, după Laur - ăsta, încît de-acum n-am mai fi avut decît să aşteptăm să mai apară Viorel şi Leontina. Dormea sau ce dracu' făcea acolo? S-a ascuns aicea... Ba parcă-i mort. Andrei îl trăsese spre noi de piepţii cămăşii. Figura aia lividă şi încruntată parcă ne-ar fi mustrat părinteşte. Unde naiba fusesem, unde umblasem tocmai cînd a avut atîta nevoie de noi, cînd l-au părăsit toţi, şi pînă şi noi, copiii lui... Mă uitam cînd la el, cînd la ranga din mîna lui Andrei, şi totodată îmi ţopăia în faţa ochilor mutra lui Laur mustăcinduşi surîsul ăla de tîrfă cretină. Moşu' era îmbrăcat în cămaşa albă şi-n pantalonii sidefii cu care plecase la nuntă şi avea doar un semn mic la tîmplă, cît o cireaşă, iar în rest nu vedeam nici o urmă de zdrelitură şi nici un strop de sînge pe el sau pe lîngă el, în timp ce Andrei îl pipăia la gît. E bun de doctor ăsta, da, moşu' a murit. Fusese parcă operat fără să simtă şi vindecat definitiv de durerea lui de şale şi de orice fel de durere, împlinindu-se întrucîtva dorinţa vechiului meu tovarăş de baros, care se uita ca şi mine năuc în toate părţile.

- Ce dracu' facem cu mortăciunea asta?

În ce mă privea găseam că-i foarte, foarte tîrziu ca să ne mai frămînte. Cîmpul de luptă de-afară era devastat de tot felul de ravagii care nu mai aveau să stea în întuneric decît cîteva ceasuri. Un mort în plus nu mai conta. Să fugim, să fugim cît mai repede, pînă nu se face ziuă, şi cretinu' ăsta de Andrei că hai să-l scoatem de-aici şi deja îl trăgea de picioare spre uşă.

- Să-l ascundem...

- Unde dracu' să-l ascunzi?! Eşti bolnav? Lasă-l dracului şi hai după Laur!

- Dacă or să-l găsească or să zică că l-am omorît noi. Hai să-l aruncăm undeva, să-l îngropăm...

Pînă la urmă chiar îl las aici şi-o tai după vărmiu... Banii sînt la el, dar socot că mi se cuvin jumătate din ei. Dacă el tot insistă ca idiotu', n-are decît. Să-mi dea zece mii şi să rămînă aici cu moşu' să-i organizeze funeraliile, să şi-l îngroape, să şi-l ascundă, pînă luni are tot timpul...

- Lasă-l, bă, şoptesc. S-aud cîinii. N-auzi? Vine cineva, părinţele...

- S-o fi întors Laur... Să-l lăsăm pe moşu' aici, să stingem lumina şi să închidem uşa.

- S-o fi întors Viorel cu mă-sa, fac. Doar ăştia mai lipsesc, şi noi stăm să-i aşteptăm pe toţi ca tîmpiţii! Să fugim!

Se auzeau cîinii schelălăind, gudurîndu-se parcă pe lîngă cineva de-al casei. Andrei arăta însă calm şi foarte stăpîn pe sine.

- Stai aici în dormitor cu lumina aprinsă. Ies eu să văd, şopti, şi o luă spre poartă prin întuneric, cu ţeava-n mînă.

Îl simţeam în stare de orice. Frica mea mai dură pînă am pus şi eu mîna pe o ţeavă de sub patul lui; acolo-şi ţinea părinţelul armamentul pazniculuicare era, apărînd zi şi noapte averea moşului şi-a Unităţii de Prefabricate şi Confecţii Metalice a Cooperativei Glina. Pîndeam din marginea ferestrei. Cît aş fi putut vedea ferindu-mă să nu fiu văzut. Şi deja vedeam ca ziua-n întuneric, cele două siluete apropiindu-se.

- Stai că trag! Ţipătul lui Andrei irupse într-un hohot de rîs. Parcă ar fi dirijat cu ţeava saltul dezarticulat al celui din faţa sa.

- Ha! icni plutonierul Cosmescu. Îl vedeam pipăindu-se între picioare, probabil după pistol, dacă nu cumva făcuse pe el. Tu erai?...

- Io, dom' major! io şi cu Relu. Sîntem la datorie. Nu ştiam la cine latră cîinii. Mişună banditii p-aicea...

Nu credea el în banditi, dar mi se pare că-i era frică de întuneric şi n-am fi avut cum să-l ţinem de vorbă afară. Intrase şi se aşezase pe marginea patului să-şi tragă sufletul. Era în trecere dom' major şi-n drum spre casă, tocmai ieşise din tură şi văzuse lumină...

- I-am oprit cartofi, cum a spus. Trei saci. Să se ducă să şi-i ia, ie în magazie la impegat. Mai mult d-aia venisem, să-i spun...

- Moşu' e la nuntă, am spus. Sentoarce luni sau marţi, da' ne-om duce noi mîine dimineaţă să-i luăm.

- Şi voi? Ce naiba faceţi pe-aici? Se uita cu o curiozitate reţinută la vălmăşagul de cărţi sfinte, la sticlele goale de pe masă şi de sub masă şi la reteveiele de ţeavă din mîinile noastre de care nu ne despărţeam pentru nimic în lume.

ANDREI stătea în stînga lui, pe marginea patului, iar eu pe patul din faţa lor. Am fi fost la o adică dispuşi să-l ascultăm pe dom' major, dar să n-o lungească prea mult...

- Ce să facem dom' major? zise Andrei puţin iritat. Păzim şantieru' ăsta al Unităţii. D-aia ne ţine moş Victor pe lîngă el şi ne dă să mîncăm. Ca să nu se-apropie nimeni. Are gestiune serioasă aici. Dormim cu rîndu', mai dăm cîte-o tură pe-afară şi-i cam rău că nu mai avem nimic de băut...

Ăsta era adevărul. Tot ce rămăsese adunasem şi pusesem în geanta cu care plecase Laur, şi totuşi n-am socotit de prisos să întăresc.

- S-a terminat totu'.

Mă temeam şi eu de ce se temea Andrei, că venise să se lipească de ceva de băut în contul cartofilor, ceea ce ar fi însemnat s-o lungim pînă la ziuă. Ţigări însă mai aveam cîteva. Ştiam că nu fumează, aşa că i-am întins pachetul de Carpaţi cu patru ţigări în el şi uite-l că aprinde una de la a mea şi mai ia una, pe care şi-o pune după ureche. E el neam prost, n-ai ce să-i faci, dar poate nu pînă într-atît încît să ne facă să ne punem cu rîngile pe el şi să-l înghesuim peste moşu' sub birou. După ce trase cîteva fumuri, se ridică şi-şi scutură scrumul de pe piepţii uniformei.

- Mă duc, băieţi. Aveţi grijă peaicea. Şi nu uitaţi mîine dimineaţă la magazie la impegat.

- N-aveţi nici o grijă, dom' major. Andrei se ridicase odată cu el şi-l urma îndeaproape. Merg să vă conduc.

- Nu-i nevoie.

- Ba-i nevoie! i-o retează pe un ton care nu suporta replică. Să vă scot barem din incintă. Cîinii ăştia, eh...

Au ieşit împreună. Zarva lătrăturilor şi chelălăiturilor era într-adevăr mai mare ca-n alte nopţi. De bună seamă că ei simţiseră mai mult decît Cosmescu. Trăgeam nădejde să nu mai apară nimeni, cel puţin pînă se întoarce Andrei. Cinci minute bune a durat pînă să-l scoată pe poartă pe Cosmescu şi să-l pună pe drumul cel bun, spre şoseaua de centură şi spre abatorul nou de dincolo de lanul de porumb.

- A luat-o bine, îmi spuse. A luat-o invers. Să mergem şi noi.

Noi am luat-o invers decît plutonierul Cosmescu, ca să ieşim spre Şoseaua Gării Cătelu, iar de-acolo spre gura de metrou Republica şi spre oraş, pînă la Gara de Nord, şi pînă mîine dimineaţă cu Dumnezeu înainte.

■

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

La întîlnire au venit pe rînd

FOARTE DES se vorbeşte în ultimul timp şi la noi, despre teatru-dans. Am văzut spectacole extraordinare realizate, de exemplu, de Pina Bausch sau Josef Nadj, în care cele două arte comunicau şi se puneau reciproc în valoare prin ceea ce au ele fundamental şi erau susţinute absolut performant la nivel interpretativ. Succesul pe care l-a avut Josef Nadj în vara aceasta la Avignon cu „Strigătul cameleonului", un spectacol în care dansul, muzica şi teatrul şi-au dat întîlnire cu perfecţiunea, este, în acelaşi timp, o demonstraţie, că interferenţa şi dialogul artelor nu mai este doar o modă, ci un curent viabil, care s-a impus prin rigoare şi emoţie.

Există şi la noi nume care au încercat să ne apropie de acest gen: Oleg Danovschi, Ion Tugearu, Sergiu Anghel, Miriam Răducanu, Raluca Ianegic şi, de curînd, tînărul Răzvan Mazilu. După „Dama cu camelii" de la Teatrul Naţional din Bucureşti, cu Maia Morgenstern şi Marius Iosif Capotă, Răzvan Mazilu pune în scenă la Teatrul „Odeon", „Vorbeşte-mi ca ploaia şi lasă-mă să te ascult" de Tennessee Williams cu Rodica Mandache, Dan Bădărău, Johnny Răducanu şi Marian Baciu, Ionuţ Pascu, Ştefan Puşcaşu, Cristian Toporan, Adrian Ţăranu, în scenografia Adrianei Grand. Din păcate, spectacolul rămîne la nivelul unui experiment, în care fiecare artă vorbeşte pe limba ei, comunicarea se produce de prea puţine ori, aş spune prin excepţie, şi nu trece rampa. Construcţia acestei încercări de teatru-dans suferă de o realizare pe trasee paralele. Prin hazard, teatrul se întîlneşte cu muzica sau muzica cu dansul, dar niciodată dansul, muzica şi teatrul nu reuşesc să se aşeze împreună pe acelaşi drum al relaţiilor, al emoţiei, al interferenţei fără să se jeneze. Mai degrabă dansul pare să incomodeze teatrul. Nu există, în acelaşi timp, o stimulare a tipurilor diferite de limbaj, asamblarea lor ca piese într-un mecanism ce nu poate funcţiona dacă una singură se împiedică. Textul lui Tennessee Williams conţine tensiuni şi drame, vorbeşte, într-un limbaj poetic, despre lipsa de comunicare între oameni, între individ şi societate, despre blocaje şi frustrări, despre auto-izolare. Nu numai *Ea* sau *El* sînt victimele, efectele cauzelor de mai sus, ci, mai ales, cuplul, *Ea* şi *El*. Singura relaţie posibilă pare a fi cea maternă, mamă-fiu, o simbioză de corpuri care palpită în acelaşi ritm (vezi şi cortina pictată de Adriana Grand, poziţiile de prunc la pieptul mamei). *Ea* şi *El* îşi spun povestea separat, în două monologuri scenice, în care dansul nu exprimă lejeritatea cu care corpul să vorbească, ci dublează, pleonastic, conţinutul cuvintelor. Şi asta cu precădere în prima parte, unde corpul celor doi actori se contorsionează într-un ritm fragmentar, ritm rupt chiar de felul cum se rostesc cuvintele. E greu de spus dacă cuvintele se dau după mişcarea corpului sau invers. Deşi eforturile pe care le fac Rodica Mandache şi Dan Bădărău sînt, fără discuţie, de apreciat, ele sînt repede umbrite de perfecţiunea dansului balerinilor. Prea multe momente coregrafice în sine care îngreunează mesajul piesei în loc să-i dea supleţe. Monologul Rodicăi Mandache, drama unei femei de cincizeci de ani, are rigoare şi emoţie tocmai cînd dansul devine o prelungire firească a cuvintelor şi nu scop în sine. Apoi relaţia cu muzica, divin interpretată de maestrul Johnny Răducanu. Muzica ar trebui să fie în sub-text, să susţină pe dedesubt, ca singură punte de comunicare, tensiunile, incapacitatea de dialog. Se apelează, din păcate, prea puţin la muzică (eu cred că Johnny Răducanu ar trebui să cînte mult mai mult), iar pianistul, singurul martor al tuturor, este transformat în personaj doar prin simţul scenic al acestui mare şi complex artist care este Johnny Răducanu, regizorului scăpîndu-i acest „amănunt". Momentele de forţă a ceea ce se vrea acest spectacol de teatru-dans în care nu mai există graniţe între arte, topindu-se una în cealaltă, sînt scenele cu portarul imaginar, amplificat ca număr pe scenă, corul balerinilor, ciocli cu umbrele, chaplini tragi-comici, care preiau şi supra-dimensionează gesturile protagonistei în ritmurile unei muzici impecabil susţinute, care dă tonul şi schimbă registrele.

De remarcat, simplitatea sobră şi funcţională a scenografiei Adrianei Grand (minus cîteva elemente care nu sînt speculate), detalii semnificative (colivia cu păsări de pe pian), elemente de decor în cheie: fereastra pe ale cărei geamuri se prelinge, din cînd în cînd, ploaia. Cred însă, că „Vorbeşte-mi ca ploaia şi lasă-mă să te ascult" nu este decît o încercare ce nu semnifică ceea ce numim genul teatru-dans. ■

Scenă din „Vorbeşte-mi ca ploaia şi lasă-mă să te ascult"

DANS

Răzvan Mazilu - regizor sau coregraf?

LA FIECARE nouă montare, coregraful-regizor Răzvan Mazilu îşi conturează cu mai multă pregnanţă personalitatea şi genul său aparte de spectacol, singular în acest moment în ambientul nostru teatral. La fiecare nouă montare, regizorul-coregraf Răzvan Mazilu adaugă o notă de uimire pe chipul spectatorilor săi, datorată maturităţii sale de gîndire, la o vîrstă neînchipuit de tînără pentru un realizator de spectacole cu atît de largi deschideri de perspectivă.

Dacă la nici douăzeci de ani, în 1993, Răzvan Mazilu lua, la Festivalul Internaţional de Creaţie Coregrafică de la Iaşi, un premiu special al juriului pentru coregrafie, cu o lucrare care sintetiza conflictul piesei lui Garcia Lorca, *Casa Bernardei Alba,* lucrare realizată cu studente de la Academia de Teatru şi Film, în 1995, ataca direct una dintre cele mai importante scene ale ţării, Teatrul Naţional din Bucureşti, inaugurînd prin montarea sa *Dama cu camelii,* după Alexandre Dumas-fiul, un nou gen de spectacol teatral. La configuraţia acestuia concurau în mod fericit cuvîntul actorilor Maia Morgenstern şi Marius Iosif Capotă, dar şi mişcarea acestora şi a coregrafului însuşi, în rolul Destinului, şi nu mai puţin muzica tensionată a Dorinei Crişan Rusu, cîntată la violoncel de Adrian Mantu, cît şi scenografia de un deosebit rafinament a Doinei Levinţa.

Cu actuala sa creaţie de la Teatrul Odeon, *Vorbeşte-mi ca ploaia şi lasă-mă să te ascult,* de Tennessee Williams - pentru care a obţinut deja, în avanpremieră, un nou premiu la Concursul internaţional de la Iaşi din acest an, pentru un nou gen de experiment teatral - Răzvan Mazilu îşi continuă investigaţiile şi, lucrînd cu aceleaşi mijloace, obţine noi efecte. Şi de această dată, pionii săi principali sînt doi actori: Ea, Rodica Mandache, care se apără de singurătate construindu-şi o lume imaginară, şi El, Dan Bădărău, care se lasă prins în mrejele oraşului tentacular. Şi de astă dată cuvîntul rostit de ei are greutate actoricească, dar nu mai puţin importantă este mişcarea lor. Şi de astă dată spectacolul se bucură de participarea unui compozitor şi interpret de jazz, de autoritate, Johnny Răducanu şi de scenografia cu o mare putere de sugestie a Adrianei Grand. Ce este nou, atunci? Locul pe care îl ocupă dansul în acest spectacol, dansul în sensul cel mai larg al cuvîntului, de mişcare expresivă, este mult mai mare. Cei doi actori nu spun nici o replică fără să o însoţească de mişcare, care nu este gestica ce prelungeşte firesc cuvîntul, ci este o plastică care capătă o pondere egală cu cuvîntul, definindu-se ca un discurs paralel acestuia. Şi, mai mult decît atît, coregraful însuşi, alături de patru aspiranţi la actorie, Marian Baciu, Ionuţ Pascu, Ştefan Puşcaşu şi Cristian Toporan, de la Teatrul Studenţesc „Podul", susţin cîteva importante momente ale spectacolului, prin plastica lor de dans, de o deosebită relevanţă, deşi tinerii viitori actori nu sînt aspiranţi şi la profesiunea de dansatori. Aceste momente, perfect integrate curgerii piesei, dau un plus de plasticitate imaginii scenice, dominată de marea fereastră din fundal, a Adrianei Grand, pe geamul căreia se preling stropii de ploaie. Iar una dintre aceste scene, cu parfum retro, în care fiecare dintre cei cinci interpreţi-dansatori (coregraful şi studenţii) devin fiecare o imagine reînviată a celebrului Charles Chaplin, devine o secvenţă de dans perfect împlinită.

Desigur, tendinţa generală este astăzi, pretutindeni în lume, aceeaşi: actorii trebuie să fie, la nevoie, la fel de buni dansatori sau cîntăreţi. Este însă de reţinut capacitatea lui Răzvan Mazilu de a realiza acest deziderat, cu toţi interpreţii, capacitatea lui atît regizorală cît şi coregrafică de a-i deschide pe toţi, în mod egal, către un dublu, şi concomitent, mod de expresie: prin cuvînt şi prin mişcare.

Liana Tugearu

Rodica Mandache în „Vorbeşte-mi ca ploaia şi lasă-mă să te ascult"

Rambo Rock

Prezenți în *Fortăreața* : Sean Connery, Nicolas Cage, Ed Harris

PE DRUMUL de costișă ce duce-n Oregon venea un om cu jale, fără să zică nimic. Pe flăcăul amnezic îl chema ca actor Sylvester iar pe personaj Rambo. *Tel maître, tel valet.* Pietonul Rambo se întîlnește cu un șerif nesimțitor, care în loc să-i dea onorul omului care tîrșîie picioarele tocmai din Vietnam, îl arestează pe motiv că arată a golan. Pînă aici, nimic spectaculos, secvența putea fi filmată și la Vaslui (ba dialogurile ar fi fost chiar mai savuroase!). Deloc mioritică este însă revolta ramboului care refuză comuniunea definitivă cu pușcăria și preferă o frăție cu codrul pentru o vendetta în peisaj montan nord-american.

Filmul din 1982 al lui Ted Kotcheff *First Blood* (*Rambo I*) elogia încă din secvența de deschidere turismul militar american în zone geografice de tristă amintire. Această secvență ne dă repede informațiile esențiale despre eroul nostru, fostul combatant în Vietnam, și-i motivează violentul protest social.

Este ceea ce americanii numesc „the set-up." Expoziționea, adică. Teoriile scenaristice de peste Ocean afirmă că ea trebuie în cel mult zece minute să înșurubeze spectatorul pe scaun, să-i precizeze cine este protagonistul și care sînt motivațiile și scopul acțiunilor sale. Ai așadar, ca Autor, un scurt răstimp la dispoziție pentru a-l face pe spectator să accepte teza ta. Pentru că despre o teză este vorba, iar filmul, demonstrația ei. Cel al lui Kotcheff afirma că lașii au fost ne-bărbații care au făcut cozi în fața puștăriilor pentru a evita încorporarea, iar eroii, ceilalți, adică cei care au slujit națiunea americană, fie și prin incendierea cu napalm a satelor în care se aflau copii pe care nimeni nu-i învățase vreodată să strige „HELP!".

Schema lui Rambo este clasică, ea fiind un mecanism de justificare abilă a violenței și chiar a crimei. „The set-up", această perfidă perioadă narativă a scenariului de film, este examen în măiestria manipulării spectatorului. O notă de trecere recentă (mă refer la un cinci românesc) o primesc autorii lui *The Rock (Fortăreața),* numitorul comun cu filmul care l-a consacrat pe Stallone fiind tot războiul din Vietnam.

Și aici aveam de-a face cu un haiduc care vrea să-și facă singur dreptate, din nou erou național, un ditai generalul decis să decimeze populația San Francisco-ului pe motiv că birocrații de la Casa Albă și din Pentagon nu au plătit niscaiva pensii văduvelor de război. Scopul pare nobil și publicul înghite gălușca: păi n-are omul dreptate să dea cu cuțîtu-n piatră după un sfert de secol de promisiuni? Răspunsul expoziționii e ba da, așa că faptul că în joc mai sînt și vreo cîteva sute de mii de vieți omenești nu este decît - vorba unui celebru scenarist al Istoriei - „o simplă statistică".

Iată-l pe Sean Connery într-un nou film de serie B - axiologic vorbind, fiindcă altfel *Fortăreața* este un mare succes de public al anului '96. Traiectoria carierei lui este mereu descendentă în ultima vreme, cîntecul de lebădă fiind - se pare - partitura din *Incoruptibilii* lui De Palma, care i-a și adus un Oscar pentru cel mai bun rol secundar în 1987. Inteligența și detașarea nu-i lipsesc celui care s-a consacrat ca primul James Bond (*Dr. No,* 1962) și care astăzi declară despre Broccoli și Saltzman că nu erau „decît doi idioți buni doar să facă scandal pe platoul de filmare". Acestor doi idioți, producătorii aventurilor lui 007, Connery le este însă dator celebritatea, dar și eticheta de actor „de filme de acțiune".

Probabil că în locul sărmanului Monte Cristo reciclat la Alcatraz un Rege Lear i s-ar fi potrivit mai bine acestui actor de mare forță care, în afara colaborărilor cu regizori importanți ca Hitchcock, Lumet, Spielberg, Huston, și-a epuizat talentul în destule producții anemice. Emblematică pentru destinul lui actoricesc este aventura *Numele Trandafirului,* un rateu încă din faza proiectului ce presupunea ecranizarea unui roman imposibil de cinematografiat în esența lui.

Fantoma lui Bond bîntuie viața lui Connery și în *Fortăreața* el își ia din nou în primire arsenalul tip 007, îmbracă un costum de scufundare și rostește replici ironice în dulce stil britanic, perle risipite într-un film stupid și tezist. Din fericire însă, deși bătrîn, cu ceva burtă și riduri care nu-i răpesc șarmul ce l-a făcut celebru, Connery nu e Stallone.

Dar nici Cadrilaterul nu-i Vietnam și nici Buftea Hollywood, așa că pînă una alta, tot despre filme precum *Fortăreața* vom vorbi, măcar pînă ce *Asfalt Tango* se va muta de pe Champs-Elysées pe Magheru sau dacă organizatorii lui DaKINO '96 se vor ține de cuvînt și vor aduce hors-concurs în decembrie la București *Breaking the Waves* al lui von Trier sau *Underground* al lui Kusturica. Pînă una alta însă, colecția video „Artificial Eye" a editat acest din urmă film și, cu puțin noroc și prieteni, putem vedea un alt fel de a privi războiul. Chiar dacă nici Iugoslavia nu-i Vietnam și nici sîrbii americani.

Lucian Georgescu

The Rock (Fortăreața). Regia: Michael Bay. Scenariul: David Weisberg, Douglas Cook, Mark Rosner. Imaginea: John Schwartzman. Cu: Sean Connery, Nicolas Cage, Ed Harris. Distribuit de Româniafilm.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

Arta ca diagnostic

DUPĂ un cincinal de guvernare Văcăroiu - și este inutil, în acest caz, să mai facem apel la aritmetică, știindu-se bine cît de precoce sînt cincinalele noastre -, pofta relaxării, bucuriile contemplației și alte asemenea preocupări au cam dispărut din orizontul omului obișnuit, al celui care suporta, nu cu mult timp în urmă, acel minunat etalon numit *cap de locuitor.* Preocupat exclusiv să-și bandajeze rănile provocate de acizii lui Florin Georgescu, să-și adune bine firimiturile pentru prînzul de a doua zi și să-și consoleze cu duioșie noianul de speranțe căruia abia dacă i se mai simțea pulsul, el nu prea a mai avut vreme, nici starea interioară și nici bani, pentru un spectacol de teatru, un concert, un film sau o expoziție. Și ceea ce a pierdut nu este în primul rînd *plăcerea,* senzația levitației angelice în cerurile ficțiunii (la urma urmelor, prin grija aceluiași Văcăroiu, ficțiune aveam și acasă, pe galantare și pe statul de plată), ci șansa enormă a unei pedagogii, posibilitatea autoevaluării într-un nesfîrșit spectacol al entropiei. Pentru că nu s-or pricepe bieții noștri artiști să facă bani, nu prea știu ei mare lucru nici despre tămăduirea economiei, dar au învățat al dracului de bine să privească în craterul furunculului pedeserist, să scruteze realitatea umană așa cum se vede ea, ca printr-o lentilă fleșcăită, prin gușile de arendași ai tranziției ale Păuneștilor. Și ceea ce reținartiștii din această lume fermentată, din acest abuz al osînzei și din compensatoriul dans al scheletelor, nu sînt povestioarele scabroase, revoltele mici sau fumigațiile clipei, ci strigătul ontic, ruinarea miturilor și disperările speciei. Foamea individuală capătă, în viziunile lor instinctive sau temeinic pritocite, dimensiunile unei invazii apocaliptice, după cum dezordinea morală și prăbușirea coeziunii interioare se transformă într-un nestăpînit marș spre amorf. Iar cine și-ar propune să înțeleagă, în toată amploarea sa, întregul spectacol al degradării umane pe care l-a adus cu sine regimul Iliescu, nu trebuie să facă alt efort decît pe acela de a merge consecvent prin sălile de expoziții. Barometre exacte ale lumii vizibile, obișnuiți să evalueze dintr-o privire de cîtă materie are nevoie spiritul pentru a se manifesta fără traume, artiștii plastici știu la fel de bine să surprindă, și mai apoi să denunțe, echilibrele precare și pericolul ruperii lor definitive. Din martori neutri ai luminii și ai formei, din agenți ai desfătării și ai contemplației, ei pot să se transforme subit, atunci cînd vremurile o cer, în martori activi ai acuzării și în comentatori ai eșecului. Și nu este întîmplător că tocmai în ultimii ani, în care sfidarea umanului a ajuns la cote de neimaginat, pictorii și graficienii, dar mai ales sculptorii, s-au reîntors la figurativ, au redescoperit valorile strigătului și au readus în prim-plan întregul instrumentar al expresionismului. Agresiunii morale, degringoladei economice și arbitrariului politic ei le răspund prin revolta limbajului, prin cruzimea formelor, prin crisparea privirii. Chiar dacă viteza de reacție exclude răgazul premeditării, conținutul manifestărilor nu pierde nimic din autenticitatea și din profunzimea implicării. Dimensiunea traumei pe care o încorporează actul artistic nu este echivalată decît de aceea a agresiunii pe care istoria imediată o exercită fără contenire asupra conștiințelor lucide și responsabile. În acest context, ieșirea publică a artistului este o formă de luptă și un gest de apărare, un amestec de eliberare și de asumare a istoriei ca pe o fisură existențială. Și nu este întîmplător că tocmai acum, într-un moment de maximă tensiune civică, de contabilizare a eșecurilor și de reproiectare a speranței, trei importanți sculptori din generația '80 - Dup Darie, Constantin Sevțov și Alexandru Galai - au deschis împreună la Galeria Simeza o expoziție construită tocmai în jurul ideii *umanului,* a ipostazelor sale involutive. Dacă într-o perspectivă strict formală, glosele pe marginea anatomismului sînt strategii de provocare a limbajului, teste ale expresiei într-un spațiu frecventat pînă la saturație, din punct de vedere moral recursul la reprezentarea antropomorfă este, de fapt, un discurs asupra entropiei. De la manechinele festive ale lui Dup Darie, împinse cu ironie spre pop-art și spre un hieratism frivol de aluzie egipteană, spre clișeele concupiscenței și spre rigiditatea minerală a mumiei, Constantin Sevțov face pasul, prin desen și prin bronzuri deopotrivă, către omul mecanicizat, către produsul confecționat din elemente ce-și riscă în orice clipă dezintegrarea. Dinamica lui anatomică, sugerarea unei animații abia stăpînite, nu sînt, în ultimă instanță, decît alte ipostaze ale încremenirii, stopări ale vitalității în ficțiunea unei cruste moarte. Masca și detaliul anatomic, alături de modelajul prețios și calofil, nu fac decît să întărească ideea substitutului, a aparenței care și-a pierdut, prin artificializare, orice aspirație spre esență. Dar absoluta ruină, căderea în gregaritate, resorbția umanului în zoologic și pierderea oricărei specificități, pînă și a celei morfologice, se regăsesc în coșmarurile lui Alexandru Galai. Asemenea salamandrelor lui Capek, hibrizii săi preiau toate funcțiile umane, dezvoltă în exces imaginea de grup și instaurează ca normă o infinită viermuială de infern. Dacă Dup și Sevțov marchează doar perturbații și alienări, Alexandru Galai trimite direct în neant. Și este suficient să pui această extremă imagine a degradării față în față cu lumea nemijlocită în care trăim, pentru a desprinde o concluzie simplă: în vremuri insuportabile, arta poate deveni rechizitoriu. Iar expoziția celor trei sculptori va fi și una dintre mărturiile decisive la Judecata de Apoi a guvernului Văcăroiu.

■

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

Copita de aur

PLACE VENDÔME nr. 6. Magazinul britanic. Stau şi mă uit... În vitrină, spade:

Epée de justice spirituelle
Epée de justice temporelle
Epée de misericorde curtana

Piaţa cea mai aristocrată... Ridicată în 1708, avînd în mijloc înălţată coloana viitoarei Mari Armate napoleoniene, 44 de metri înălţime şi turnată din bronzul celor 1200 de tunuri topite luate din mîinile inamicului (dicţionarul).

De cîte ori mi s-a întîmplat să văd Parisul, m-am dus dinadins în piaţa magazinului cu cele trei spade feudale şi am stat şi am privit piaţa tăcută, ilustră, inaccesibilă în totul, zicîndu-mi că, dacă ar avea un loc, aşa ar trebuie să arate, peste toate ororile şi Istoria, *cuibul* atît de bine căptuşit al istoriei...

Al doilea lucru pe care trebuia să-l revăd,... era,... a fost statuia aurie a Ioanei d'Arc de lîngă Luvru pe care totdeauna, uitîndu-mă cu grijă în jur, să nu mă vadă nimeni, sau vreun vardist, atingeam repede uşor cu palma una din copitele calului turnată şi ea parcă în aur. Arta doar. Fiindcă, altfel, cum spune V., amicul meu, cinic, de ea, zice „mai las-o, domnule, că era o smintită, englezii nu se înşeală, nu-i duci, ştiau ei ce ştiau..."

Peste cîţiva ani am trecut prin Chinon şi am văzut închisoarea, nişte ziduri dărîmate de fapt, unde a stat închisă Fecioara din Orléans. Erau pe ziduri şi nişte inscripţii... Unii spun că de mîna ei, alţii că habar n-avea să scrie... Oricum, m-am adresat în gînd lui V., contrazicîndu-l şi spunîndu-i ce mai contează dacă eşti smintit cînd faci istorie, marea istorie, măcar de-am fi noi doi (adică el şi cu mine) doi smintiţi să schimbăm orice, orice, iar viitorul să ne ridice pe amîndoi tot de aur pe socluri de granit...

Atunci, după ce am inspectat bine toate zidurile, a venit la mine ghidul, un domn bătrîn corect îmbrăcat şi a întins mîna, să-i dau ceva, deşi la intrare, sau în autobuz, nu mai ştiu, o plătisem. L-am refuzat net, cu asprime, invidiindu-l. După ce că stă în inima Franţei, pus la punct, îmi mai şi cere parale, mie,... vai de capul nostru şi care mai venim şi din Est... Cred că m-a înjurat în gînd. S-a uitat urît la mine. Sînt sigur că nimeni nu-l refuzase atît de repede şi cu atîta hotărîre.

I-am zis, ruşinat, la întoarcere, amicului V., care a zis pe loc, consolîndu-mă în cea mai curată limbă română: „Mai dă-l în mă-sa!"

*

LONDRA, N. Gallery, februarie 1979. Cristosul lui Bosch cu figura lui ca a prinţului Mîşchin. Idiotul, încadrat de patru capete de brute, - El, în mijloc, serafic, senin, ne-uman, nepricepînd parcă realitatea, care este a celor patru gorile...

*

MADRID, octombrie 1977. Pînzele late şi înalte de apă şiroind pe faţadele de sticlă ale edificiilor uriaşe strălucind în bătaia soarelui care apune, dar care de fapt nu apune, în acest imperiu în care *soarele nu apune niciodată.*

Apa prelinsă cade spre subsol, o vezi din tunelul prin care treci, iar apa, acolo, încolăcindu-se, alcătuieşte un zid străveziu prin care strada apare mişcîndu-se ca de un cutremur.

Am înţeles Spania. Aventura umană a Spaniei. Nicăieri, numai la aceşti navigatori din naştere, apa nu curge, nu se prelinge pe geamuri. E, sigur, obsesia oceanului, oceanului, oceanului. A necunoscutului, dezvăluit.

Nu-ţi mai rămîne decît să-l vezi pe Goya, considerat astăzi a fi înţeles abia în secolul XXI. E prima condiţie modernă în pictură. Un fel de Napoleon al picturii. Sau un reporter al epocii. Figurile lui care se căznesc parcă să iasă din beznă... Călugărul în chilia întunecată spre care se îndreaptă un fascicul de lumină. Figurile groteşti din cauza urîţeniei interioare a caracterelor. Singura faţă frumoasă: adolescenta blondă, citind, aproape adormită pe carte.

Le grand bouc, Marele ţap, cu coarne lungi, de care atîrnă panglici, stînd pe şezut, înconjurat de femei tinere, bătrîne... Una îi întinde pruncul spre binecuvîntare acestui Pan iberic, Ţapului împodobit ca un zeu şi pe care el îl atinge, fioros, cu laba stîngă. Alta, o bătrînă ştirbă, îi întinde un copil scheletic, să-l vindece, să-l înzdrăvenească.

Gri... negru... cărămiziu. Ca pămîntul Spaniei. Luna e în scădere, prielnică ritualului păgîn.

Paroxismul vederii lui Goya destramă idealul cerebral, pînă la desfigurare şi urîţenie.

Paroxismul existenţei, cînd condamnaţii înfruntă plutonul de execuţie francez, aruncîndu-şi braţele în văzduh, cu gurile contorsionate...

■

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Despre naraţiunea magică şi evazivă

DACĂ sînt studiate cu acribie filologică şi interes retoric, discursurile perioadei totalitare surprind mai ales prin modul în care mînuiesc tehnicile impreciziei, prin strategia cu care evită orice informaţie concretă şi angajantă. Teza conform căreia respectivele discursuri ar fi fost lipsite total de sens şi de funcţie de comunicare este desigur simplificatoare, hiperbolică, ştiut fiind că, dincolo de logoree şi de excesul clişeelor, cei avizaţi puteau să decodeze în ele semne şi să înţeleagă cam în ce direcţie se îndreptau noile ordine politice. Numai că acest tip de lectură era unul cu totul special, bazat pe perceperea de semnale şi nu pe analiza logică a enunţurilor. Prin el se puteau anticipa efecte, dar nu se puteau culege informaţii cu valoare de adevăr; era, am putea spune, o formă de lectură mai mult pragmatică decît semantică.

Textul politic punea în mişcare strategii lingvistice complicate pentru a evita informaţia - potenţial subversivă, prin simplul fapt de a oferi o certitudine şi de a permite independenţa gîndirii. Am regăsit cîteva extrase care ilustrează perfect acest efort, într-o situaţie mai puţin obişnuită. În 1981, Ceauşescu citea, cu ocazia unuia dintre discursurile sale, o poezie naivă, destinată să înlocuiască textul clasic al unui vechi cîntec patriotic (*Hora Unirii*) şi să devină un fel de imn, inclus ulterior în manualele şcolare. Nu cunosc nici azi detaliile anecdotice şi de culise ale episodului; desigur că alţii ar avea aici mai multe de adăugat. Ţinînd însă cont doar de datele publice ale faptului, situaţia e curioasă: paternitatea textului pluteşte într-o ambiguitate totală şi intenţionată: nu se ştie bine dacă nu e cumva sugerat ca autor însuşi cel care îl prezintă, în pitoreasca ipostază de preşedinte-poet-textier, nici dacă textul trebuie crezut o operă anonimă - expresie a entuziasmului popular, a modestiei unui creator sau a unei instanţe autoritare suprapersonale, asemeni celei care produce legile. Iar modul în care se instituie această ambiguitate se poate vedea foarte bine în relatările despre performanţa prezidenţială. Am ales două fragmente de text, de acum aproape 15 ani, în care impresionează efortul disperat al autorilor (anonimi) de a nu lămuri situaţia încurcată. În primul, se arată că vorbitorul, „dînd glas, cu mijloacele întraripate ale poeziei, unui vibrant *Imn al Păcii*, ne-a reamintit tuturor că, alături de forţele progresiste de pretutindeni, «noi sîntem Puterea Mare» (...). Reluarea imediată a acestui imn al raţiunii pe melodia atît de cunoscută a *Horei Unirii* a fost încă o dovadă că între cuvintele Preşedintelui Nicolae Ceauşescu şi gîndurile şi sentimentele oamenilor muncii din patria noastră este o perfectă identitate" (*Steaua*, 12, 1981, 1). Observăm în primul rînd alegerea locuţiunii *a da glas*, care evită prezenţa unuia din verbele cu sens mai precis - *a citi, a recita;* la fel, „cuvintele Preşedintelui" pot fi cele ce îi aparţin total sau doar cele pe care le-a rostit, citînd. Referirile la paternitatea textului sînt substituite prin caracterizări metaforice care folosesc genitivul: „imn al păcii", „imn al raţiunii". În plus, „reluarea imediată" nu are un agent clar numit: se sugerează doar că ar fi vorba de mulţimea de ascultători ai discursului (cu „gîndurile şi sentimentele oamenilor muncii"); evident, scena, luată în serios, ar ţine de domeniul fantasticului (un text citit de orator e repetat integral şi pus spontan pe muzică de asistenţă). Al doilea fragment apelează şi mai mult la efecte de magie: „Cine ar fi cerut ceva mai uman, mai clar şi mai concis? În vaste manifestaţii populare, la care au participat milioane de cetăţeni ai României, s-au încheiat versurile: «Hai să ne unim popoare/ În luptă, cu mic, cu mare, / Să trăim liberi sub soare/ Fără arme nucleare!». Apoi, Preşedintele Nicolae Ceauşescu a revenit la treburile zilnice" (*Steaua*, 1, 1982, 2). Versurile, aşadar, *se încheagă* în spaţiile publice (nu mai e clar nici măcar cine le „dă glas"); chiar adunarea şi-a pierdut individualitatea, dizolvată într-un plural mai sugestiv: „vaste manifestaţii populare". Textul apare pur şi simplu, într-un moment de graţie şi de magie colectivă. Cum versurile în cauză erau extrem de proaste, responsabilitatea colectivă avea şi avantajul de a preîntîmpina judecata estetică.

■

Ochean

Un simplu ou

PANAIT a lucrat peste doi ani în ţările arabe. Era chemat urgent acasă. Bănuia că trebuia să dea socoteală pentru greşelile altora. Spre deosebire de colegii săi care, din salariul ruşinos de mic, îşi cumpărau unelte şi aparate folositoare, la întoarcerea în ţară, el a stîrnit mirarea vameşilor de la Otopeni pentru ceea ce adusese. La control a deschis valiza şi a arătat: între lenjerie, prosoape şi cîteva cărţi se afla un ou enorm, neasemuit de alb şi strălucitor. „Ce-i asta?", îl chestionă o femeie în uniformă albastră. „Un obiect de artă?" - „Nu. E numai un ou de papaian, un fel de struţ", o lămuri Panait. Alţi doi vameşi pipăiră obiectul, îl mirosiră, îl ciocăniră. 'Oul' continua să strălucească netulburat. „Nu e ou", conchise cel mai vîrstnic. „Ba e ou, toată ziua", afirmă colegul său. „Numai că are coaja foarte tare." Funcţionara explică lui Panait cu bunăvoinţă: „Dacă e produs animal, ţi-l confiscăm. Importul din Africa e interzis; dacă e operă de artă, plăteşti taxă." - „E ou de struţ, dar plătesc cît vreţi." Răspunsul pasagerului nu era logic, dar ce e logic în birocraţie? 'Oul' fu cîntărit, trecut prin diferite dispozitive de radiaţie. Panait schimbă şi ultimii dolari, ascunşi sub cingătoare, şi plăti. Abia de i-a mai rămas ceva pentru biletul de tren. Dar era fericit. Îşi aducea aminte, ca şi cum ar fi fost astăzi, de bazarul uriaş din cetatea ismailită, unde intrase să-şi cumpere nişte cămăşi, de vorbele bătrînului cu barbă albă care îl poftise la o cafea: „Omul are nevoie de puţină fericire în viaţă. Ce-ţi trebuie ţie cămăşi? Nu ştii ce a spus însuşi Iza, profetul vostru? «Uitaţi-vă la crinii cîmpului, cine îi îmbracă?»" Cînd a scos dintr-un coş de răchită 'oul', Panait a simţit că devine alt om. Soarele nu mai ardea atît de strașnic, aerul din bazar se răcorise, şi - culmea - pumnul de fier care îi măcina pieptul de cîteva zile, de cînd primise chemarea, se liniştise. Tot ce dorea era să posede obiectul, frumuseţea aceasta rotundă, netedă, strălucitoare. Întrebă de preţ şi o spaimă cumplită îl cuprinse. Era o sumă care depăşea economiile lui. Vîndu unui compatriot un costum de haine şi unui ospătar de la hotel nişte scule. Alergă la bazar închipuindu-şi îngrijorat că vînzătorul cu barbă albă ar fi putut dispărea.

Era la locul lui. Bătrînul numără bancnotele de două ori şi-i înmînă oul. De cum îl atinse, Panait uită de toate neplăcerile suferite printre străini ca şi de stăpînii care îl aşteptau acasă. Frica se estompă acoperită de o pace senină, adînc mulţumitoare.

În sat, la prima întîlnire cu prietenii şi rudele care îl sărbătoreau ca pe un înviat din morţi, scoase din dulap 'oul' şi-l arătă. Unul după altul îl luară în mînă, îl cîntăriră legănîndu-l şi-l trecură mai departe vecinului. Erau nemulţumiţi: „Asta e tot ce ai adus?" - „V-am adus fericirea..." - „Un pietroi ai adus. Măcar de ar fi un ou adevărat să-l spargem şi să facem un scrob să-ţi ungi buzele", îi reproşă moş Iacov. „Noi nu avem nevoie de fericire", protestă şi mătuşa Maranda. „Puteai şi tu să aduci nişte conserve de carne, o sticlă de untdelemn, un pesmet. Radu al Ilincăi a venit cu nişte ghetuţe pentru băiat care au lumini la tocuri ca tractoarele dinapoi..."

După două săptămîni 'oul' a dispărut. Nepotul Iliuţă, un băiat de zece ani, începu investigaţiile şi-l informa pe Panait: vărul Virgil s-a muncit o noapte întreagă să-l spargă. L-a vîndut lui Nicolai. Acesta a încercat să afle secretul prin fierbere; neavînd rezultate pozitive, l-a dat mai departe brutarului, nea Costache, care l-a copt în cuptor. Degeaba. Panait l-a găsit într-un cuibar din şandramaua mătuşei Maranda. O cloşcă grasă stătea pe el ca pe un tron. Desigur nutrea în capul ei îngust, splendide visuri de maternitate.

Paul Miron

CĂRŢI STRĂINE

prezentate de Grete Tartler

• Actualitatea editorială •

Minciuna ca sistem

GREU de închipuit (pentru un om sincer) că minciuna poate alcătui un întreg univers paralel, construit profesionist, că feţele minciunii sunt atât de diverse şi bine ticluite încât seamănă uneori leit cu adevărul. De fapt, adevărul este ghidul după care minciuna, ca fenomen psiho-social dar mai ales politic, îşi construieşte un eşafodaj uriaş care presupune nu numai inventivitate, imaginaţie, instituţionalizare ci şi o bună cunoaştere a oamenilor (care nu suportă cu prea multă uşurinţă realitatea).

Piotr Wierbicki, *Structura minciunii*. Traducere şi notă asupra ediţiei de Constantin Geambaşu. Cu un cuvânt înainte al autorului. Posfaţă de Bogdan Ficeac. Editura Nemira, 1996, 252 p. Lei 10.000.

Piotr Wierbicki - polonez emigrat în Anglia - şi-a editat *Structura minciunii* la Londra în 1986 şi, cu toate că nu cunoscuse încă prăbuşirea în lanţ a sistemelor comuniste, a intuit analizând sistemul minciunii că o societate creată pe neadevăr se poate prăbuşi total dacă un singur pilon al acesteia cedează. Monografia sa contează pe o analiză atât de profundă (de la precizarea obiectului şi sfera conceptului la metode, „creativitate" şi sfera informaţiilor, de la reţetele complicate ale minciunii eficiente - în care obligatoriu trebuie să intre şi puţin... adevăr - până la superlativul minţirii de sine) încât pare mai degrabă un curs universitar, o disciplină profundă. E vorba de analiza „limbii de lemn" (fără să fie numită astfel), a practicii zvonului, a anulării limbajului, logicii şi realităţii prin crearea unor noţiuni despre „omul nou", „noul tip de relaţii între popoare", „bunăstare", „umanism", „gândire avansată", absenţa catastrofelor şi cataclismelor; dar şi de o disecţie a noţiunilor precum „manipulat-dirijat", „plătit", „agent, spion", etichetări ce au dus la atâtea drame şi tragedii în universul cocentraţionar.

De mare actualitate rămâne capitolul referitor la minciunile din sfera informaţiilor, unde au fost de fapt „justificate" - caracterul de clasă al adevărului (vezi Marx), interdicţia de a şti adevărul de către popor, deformarea proporţiilor. Toate acestea - cu trimiteri la Stalin, Lenin, Kim Ir Sen, Mao; cititorul realizând existenţa unor misterioase vase comunicante între ei.

Un capitol despre „crearaea realităţii" arată până unde mersese de fapt ştergerea creierelor: era nevoie ca fiecare minciună să se bazeze pe o alta şi tot aşa mai departe până la negarea oricărei urme de adevăr, încât parcă ajunge să se teamă omul şi de încântătoarea metaforă... Devine explicabilă, în literatura acestui secol, veşnica îndoială, ironia, fuga de lirismul definit într-un anume fel, discontinuităţile epicului, bulversarea subiectului şi tot acest arsenal rezultat din bolile limbajului. Vinovată? Minciuna profesionalizată, atotacaparatoare.

Fericirea metafizicii

NĂSCUT în 1646 într-o familie luterană, Leibniz a visat să împace gândirea marilor revoluţionari ai ştiinţei şi filozofiei (Galileo, Francis Bacon, Thomas Hobbes, Descartes) cu aristotelismul. Formulând, în *De arte combinatoria* (1666) modelul computerelor de astăzi (orice raţionament, orice descoperire e reductibilă la o combinaţie de elemente), criticând, în 1676, formularea carteziană a legilor mişcării în favoarea unei noi formulări, tânărul care - altfel decât luteranii germani ai vremii sale - şi-a petrecut o bună parte din viaţă la Paris îşi demonstra deja harul înnoitor. Teoria cunoaşterii din *Meditationes de cognitione, Veritate et Ideis* comenta analogia între ideile lui Dumnezeu şi ale omului, între logica divină şi cea omenească. În 1686 scria *Discours de metaphysique,* adresat lui Antoine Arnauld (1612-1694), apărător al jansenişţilor împotriva iezuiţilor, emulul lui Pascal şi Descartes: corespondenţa celor doi, adevărat rezumat al sistemului filozofic leibnizian, întregeşte principalele capitole ale *Disertaţiei.* Temele legate de perfecţiunea divină, bunătatea existentă în operele lui Dumnezeu şi faptul că regulile ei nu sunt arbitrare, abundă în comentarii despre iubirea de Dumnezeu care cere acceptarea de către oameni a faptelor sale, despre simplitatea căilor divine şi bogăţia efectelor sale. Miracolele ar fi conforme ordinii

G.W. Leibniz, *Disertaţie metafizică.* Traducere de Constantin Floru. Note de Dan Bădărău. Editura Humanitas, 1996. 188 p. F. p.

generale, fiecare substanţă individuală ar exprima întregul univers, divinitatea ar conserva aceeaşi forţă, dar nu aceeaşi cantitate de mişcare, între cauzele finale şi cauzele eficiente concilierea ar fi posibilă. Dumnezeu, crede Leibniz, acţionează cel mai eficient asupra intelectului spiritelor, unirea cunoaşterii cu contemplaţia ar fi posibilă, e reală teoria reminiscenţei platonice. Sufletul poate fi comparat cu rat cu nişte table nescrise, imperfecţiunea originară poate urca treptele graţiei, asupra spiritelor domneşte Dumnezeu, pregătind fericirea spiritelor care-l iubesc - fericirea, aşa cum a fost dezvăluită de Isus.

O viaţă pentru sensul istoriei

DACĂ la 1831, anul morţii lui Hegel, un contemporan exclama: „Ce gol cumplit! El era cheia de boltă a Universităţii noastre...", nu peste multă vreme, dar pentru totdeauna, aclamaţia s-ar fi putut transforma în „cheia de boltă a *universalităţii* noastre". Viaţa lumii, începând cu Hegel - privită din unghiul de vedere al istoriei - a devenit altfel inteligibilă („tot ce e real este raţional"). Nu înseamnă, cum spun unii critici, că istoria - care oferă la suprafaţă un amestec dezordonat şi pestriţ - se confundă cu providenţa, luând înfăţişarea spiritului şi justificând astfel totul. Se pomeneşte adeseori faptul că Hegel a salutat trecerea lui Napoleon prin Jena ca fiind „spiritul universal călare": „L-am văzut pe împărat - acest suflet al lumii - trecând călare prin oraş pentru a-şi inspecta trupele; este într-adevăr minunat să vezi un asemenea personaj care, concentrat într-un singur punct, stând călare, atinge marginile lumii şi le domină". Teoriei că datorită „divinizării istoriei" e riscată glorificarea oricăror atrocităţi îi poate fi opusă celebra formulă a lui Hegel: „Ideea că istoria este judecata de apoi a lumii trebuie respinsă, pentru că în fapt această formulă confundă faptul cu dreptul şi evenimentul cu valoarea acelui eveniment".

Mulţi contemporani ai lui Hegel au fost înclinaţi a crede că *Prelegerile de filozofie a istoriei* n-ar fi altceva decât un larg tablou cultural-istoric. Cantitatea enormă de informaţii istorice, de la vechile civilizaţii din China, India şi Persia, trecând prin Grecia antică la epoca romană şi apoi - cronologic - de-a lungul istoriei europene de la feudalism la Reformă, Iluminism, Revoluţie Franceză, i-au făcut pe unii să nu desluşească întregul.

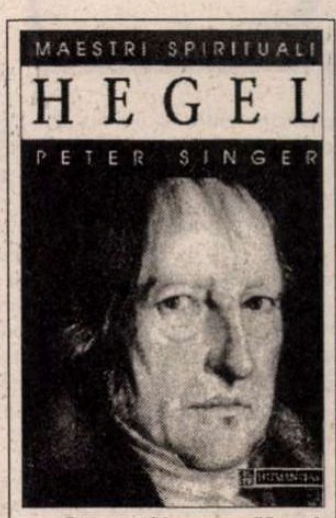

Peter Singer, *Hegel.* Traducere de Cătălin Avramescu. Editura Humanitas, 1996. 157 p. F. p.

Mai tânăr cu douăzeci de ani decât Goethe şi cu zece decât Schiller (ce autentic germană concretizare a sistemului zecimal!), Hegel a fost prieten cu Hölderlin şi contemporan cu Novalis, Herder, Scleiermacher, fraţii Schlegel; profesor în Heidelbergul tuturor posibilităţilor gândirii, incomparabil analist al lui Kant (nu adera la kantianul „lucru în sine"). A fost invitat să preia prestigioasa catedră de filozofie a Universităţii din Berlin (1818), unde a predat până la sfârşitul vieţii. Aproape întreaga operă i-a fost tipărită postum, după prelegerile universitare, de către adepţii ideilor sale.

Continuând spiritul celorlalte volume din colecţia „Maeştri spirituali" a Editurii Humanitas, monografia lui Peter Singer (profesor de filozofie şi director al Centrului de Bioetică Umană de la Universitatea Monash din Melbourne, Australia, autorul unor cunoscute scrieri despre etică şi sociobiologie) prezintă epoca şi viaţa lui Hegel, teoriile filozofului despre sensul istoriei, libertate şi comunitate, odiseea spiritului, logică şi dialectică şi se încheie cu o bibliografie engleză despre Hegel - interesantă tocmai pentru că a fost selectată de un australian. Cum bine spunea Hegel, fiecare crede că el face istoria. ■

Mary WOLLSTONECRAFT:

Scrisori scandinave

ACUM două sute de ani, Mary Wollstonecraft (1759-1797), scriitoare romantică a cărei receptare a pendulat multă vreme între contestarea vulgară, uitare şi idolatrizare, îşi publica, la Editura Joseph Johnson din Londra, cartea sa cea mai valoroasă (din punct de vedere literar, dar şi ca mărturie a unei sensibilităţi bîntuite de fantasma plenitudinii), volumul epistolar redactat pe parcursul unui voiaj în ţările scandinave - *Scrisori din timpul unei scurte şederi în Suedia, Norvegia şi Danemarca* (1796). Într-o epocă dominată de cele mai rigide prejudecăţi, femeia care pleda pentru drepturile politice, sociale şi personale ale celor abuziv marginalizaţi, a stîrnit controverse atît prin viaţa personală, cît şi prin operă, începînd de la *Gînduri despre educaţia fiicelor* (1787), continuînd cu romanele *Mary. O ficţiune* (1787) şi *Maria sau greşelile femeilor* (rămas neterminat şi publicat postum), *Povestiri originale din viaţa reală* (1788), caustica *Revendicare a drepturilor omului* (1790), *O viziune istorică şi morală asupra revoluţiei franceze* (1794) şi *Revendicare a drepturilor femeii* (1792).

Scrisorile scandinave, una din cele mai captivante scrieri de călătorie din literatura veacului al optsprezecelea, conţin notaţii personale şi observaţii sociale şi culturale acute, relevînd, dincolo de mărturiile interferenţelor culturale condiţionate istoric (Anglia şi Franţa, pe de o parte, lumea scandinavă, încă „necivilizată", pe de alta), un stil şi o mentalitate moderne. Redăm mai jos cîteva fragmente din aceste scrieri.

CĂPITANUL [...] mi-a promis să mă lase pe ţărm la Arendall sau Gothenburg, aflate în drumul său spre Elsineur; dar vînturi potrivnice ne-au obligat să trecem de ambele locuri în timpul nopţii. Totuşi, dimineaţa, după ce pierduserăm din privire intrarea în golful Gothenburg, vasul urmă un curs mai calm; iar căpitanul, pentru a-mi face plăcere, îndreptă vasul în direcţia ţărmului, arborînd un semnal pentru vreun barcagiu.

Atenţia mea era cu precădere îndreptată către far; şi nu-ţi poţi imagina cu ce nelinişte m-am uitat, timp de două ore interminabile, după o barcă eliberatoare - dar nu a apărut nici una. [...]

Obosită de aşteptare, am început să conversez cu căpitanul despre acest subiect; şi din conţinutul informaţiilor căpătate ca răspuns la întrebările mele, am ajuns curînd la concluzia că, dacă aşteptam vreo barcă, aveam puţine şanse să descind pe ţărm în acest loc. Am aflat că despotismul, aşa cum se întîmplă de obicei, a stăvilit, aici, hărnicia umană; barcagiii, fiind plătiţi de rege cu zgîrcenie, nu s-ar fi avîntat în vreo primejdie, nici măcar nu şi-ar fi părăsit cocioabele, dacă ar fi putut, numai pentru a îndeplini ceea ce se numea „datorie". [...]

Neplăcîndu-mi să merg spre Elsineur, şi mai ales să stau pe loc sau să navighez pe lîngă ţărm timp de mai multe zile, mi-am folosit bagajul retoric pentru a-l face pe căpitan să mă lase să iau barca vasului său dar, deşi am venit cu cele mai puternice argumente, mult timp i-am adresat vorbele în van.

Este un fel de regulă, pe mare, să nu se trimită spre ţărm nici o barcă. Căpitanul era un om cumsecade; dar oamenii cu o gîndire comună nu prea încalcă regulile generale. Prudenţa ţine întotdeauna de resortul slăbiciunii şi rareori cei care sînt decişi să nu treacă dincolo de hotarele ei, se încumetă să o facă. Însă, dacă am avut ceva probleme cu căpitanul, n-am pierdut prea mult timp cu marinarii; pentru că ei, numai vioiciune, au scos barca îndată ce am obţinut permisiunea şi mi-au promis să mă ducă, vîslind, spre far. [...]

Vremea era plăcută, iar apariţia ţărmului atît de grandioasă, că aş fi fost încîntată de cele două ore cît a durat drumul pînă la el, dacă epuizarea nu ar fi fost atît de vizibilă pe chipurile marinarilor care, în loc să se plîngă, glumeau. [...] În pofida umorului lor, nu puteam să nu devin neliniştită cînd ţărmul se retrăgea pe măsură ce înaintam, părînd a nu promite nici un sfîrşit efortului lor. Această neliniştе a sporit cînd, intrînd în cel mai pitoresc golf pe care l-am văzut vreodată, ochii mei au căutat zadarnic urmele vreunei aşezări omeneşti. Înainte de a mă hotărî ce să fac în această dilemă, pentru că nu suportam gîndul de a mă reîntoarce la vas, ivirea unei barje m-a liniştit, şi ne-am grăbit spre ea, după informaţii. Am fost îndrumaţi să trecem de nişte stînci ce alcătuiau un dig, pentru a ajunge la coliba unui barcagiu. [...]

Am privit în jur vrăjită, şi am simţit, din acea plăcere spontană ce dă credibilitate aşteptărilor noastre de fericire, mai mult decît simţisem vreodată. Am uitat de ororile la care fusesem martoră în Franţa, şi care aruncaseră o culoare sumbră asupra întregii firi. [...]

Am mers mai departe, încă îmbătată de frumuseţile rudimentare ale peisajului; pentru că sublimul lasă loc, imperceptibil, frumosului, dilatînd emoţiile care erau în chip dureros concentrate.

Cu cît văd mai mult din această lume, cu atît sînt mai convinsă că civilizaţia e o binecuvîntare insuficient preţuită de cei care nu i-au urmat calea; căci ea nu numai că rafinează bucuriile noastre, dar creează o diversitate care ne dă posibilitatea să ne păstrăm farmecul primar al senzaţiilor. Probabil că fără ajutorul imaginaţiei toate plăcerile simţurilor noastre s-ar afunda în vulgaritate, dacă noutatea perpetuă nu ar servi ca substitut al imaginaţiei, lucru, de altfel, imposibil; la această limitare s-a referit, bănuiesc, Solomon, cînd a spus că nu e nimic nou sub soare! - nimic pentru senzaţiile comune aţîţate de simţuri. Şi totuşi cine poate să nege că imaginaţia şi înţelegerea au făcut multe, foarte multe descoperiri de atunci, descoperiri ce par doar să anunţe altele, mai nobile şi mai benefice. N-am întîlnit multă imaginaţie printre oamenii care nu au dobîndit obiceiul reflecţiei; iar într-un stadiu al societăţii în care nu se recurge la judecată şi la gust, iar acestea nu sînt modelate prin cultivarea artelor şi ştiinţelor, prea puţin din delicateţea simţirii şi a gîndirii poate fi caracterizat prin cuvîntul „sentiment". [...]

Iată-ne, acum, în Norvegia; şi nu s-a putut să nu fiu uimită observînd diferenţa dintre manierele locuitorilor de pe cele două maluri ale rîului; pentru că totul arată că norvegienii sînt mai harnici şi mai avuţi. Suedezii, pentru că vecinii rareori sînt cei mai buni prieteni, îi acuză pe norvegieni de escrocherie, iar aceştia îşi iau revanşa învinuindu-i pe suedezi de ipocrizie. Probabil că circumstanţele locale fac ca şi unii şi alţii să fie nedrepţi, să vorbească din sentiment, nu din raţiune, şi surprinde, oare, acest lucru, cînd observăm că cei mai mulţi autori de literatură de călătorie au făcut acelaşi lucru, scrierile lor servind apoi ca documente pentru compilatorii istoriei universale? Toţi se grăbesc să confere un caracter naţional, ceea ce rareori este just, deoarece ei nu discriminează ce este natural de caracteristicile dobîndite. Naturalul, cred eu, constă doar în gradul de vivacitate, prudenţă, plăcere sau durere inspirate de climat, în timp ce trăsăturile produse de formele de guvernare, incluzînd religia, sînt mult mai numeroase şi mai instabile. [...] Călătorii care pretind ca fiecare naţiune să semene cu cea din ţara lor natală mai bine să stea acasă. [...]

Prietenia şi fericirea domestică sînt lăudate întruna şi totuşi cît de puţin există ele în lume; păstrarea unei afecţiuni vii, chiar şi numai în inimile noastre, cere o mai mare cultivare a minţii decît bănuiesc oamenii de rînd. [...]

Călătoria aceasta a mea mi-a împrospătat părerea că nici un loc nu e mai dezagreabil şi mai potrivnic progresului ca un oraş de provincie. Mi-ar plăcea să-mi împart timpul între oraş şi ţară; între o casă solitară, unde să mă ocup de vite şi culturi şi, unde mintea mea ar cîştiga putere prin meditaţia în singurătate; şi o metropolă care ar şterge rugina minţii şi ar lustrui gustul pe care contemplarea naturii l-a format într-un chip adecvat. Iată ce ne dorim pe măsură ce plutim pe fluviul vieţii, atunci cînd şansa ne dă mai mult decît în planurile noastre cele mai bine chibzuite, pentru a mulţumi dorinţa de cunoaştere. Un efort mai mare, produs de vreo lipsă mai mult sau mai puţin dureroasă, este, probabil, preţul pe care trebuie să-l plătim cu toţii pentru cunoaştere.

Prezentare şi traducere de
Elena Bortă

În orele târzii ale veacului...

AJUNSĂ la numărul 19 (toamna '96), *Lettre internationale* continuă să adune în paginile sale texte reprezentative ale unor cunoscuţi publicişti, eseişti şi scriitori contemporani. Alături de alte reviste de cultură editate de Fundaţia Culturală Română (*Dilema, Arc...*), *Lettre...* şi-a făcut o datorie de onoare din a publica în limba română tot ce este mai bine scris în Europa şi în SUA.

Nici ultimul număr nu se dezminte. Pe lîngă grupajele tradiţionale - *În orele târzii ale veacului, Destine. Mărturii. Cazuri. Documente* sau *Biblioteca «Lettre internationale»* - atrage atenţia un set de articole dedicate psihanalizei: *Însemnări din subterană.* Fără ca accentul să cadă neapărat pe latura ştiinţifică, eseurile publicate ţin mai degrabă de (încă) spectaculoasele concluzii care se pot trage prin psihanalizarea autorilor sau operelor literare: „Cînd Freud a reinstaurat interpretarea visurilor ca temă serioasă de discuţie, a reinstaurat totodată şi visurile ca sursă a inspiraţiei artistice, şi nu numai pentru suprarealişti. O mare parte din literatura secolului douăzeci - cel puţin de la Kafka până la Márquez - porneşte de la aceeaşi disjuncţie faţă de realitate pe care omul care visează o ştie că e de necontestat..." (A. Alvarez, *Noaptea e un sfetnic bun - creativitatea şi dinamica visurilor* -).

După expunerea „datelor problemei" de către Wolfgang Kraus, Preşedintele de Onoare al Societăţii Austriece pentru Literatură, în fragmentul din conferinţa *Sigmund Freud şi literatura, Însemnările din subterană* sunt completate cu puncte de vedere ale unor specialişti precum Alex. Mezey (*Perla şi stridia* - „Există dovezi ştiinţifice care susţin legătura pozitivă dintre afectivitatea anormală şi talentul literar. Investigând rudele pacienţilor islandezi afectaţi psihic, Karlsson a constatat faptul că 1% dintre rudele schizofrenicilor şi 5% dintre rudele maniacilor-depresivi aveau aptitudini creatoare deosebite. Andreasen şi Canter au examinat evoluţia psihică şi starea mintală a 15 scriitori, profesori la workshopul scriitorilor de la Universitate, şi au ajuns la concluzia că scriitorii sunt preponderent afectaţi de boli psihice, în general, tulburări afective, şi că rudele lor apropiate au, de asemenea, tendinţa de a suferi de tulburări psihice") sau Bruno Bettelheim (*Cum am descoperit psihanaliza*). Un nu mai puţin interesant articol este semnat de Ion Vianu (*Trei figuri ale neputinţei: S. Freud, R. Rolland şi A. Einstein*).

La rubrica *Documente, File* din jurnalul lui Eugen Jebeleanu şi *Elogiu lui Eugène Ionesco,* de Marc Fumaroli - fragmente din discursul de recepţie rostit cu prilejul primirii în Academia Franceză („Cu *Cântăreaţa cheală,* această Arlesiană a secolului XX, Ionesco a descoperit că experienţa sa interioară transpusă pe scenă, interpretată de actori, înfăţişată spectatorilor, putea să treacă de la «eu» la «noi». Acest «noi» în profunzime, un «noi» din adâncuri, şi care atribuia eului solitar al dramaturgului în visul împărţit între scenă şi sală universalitatea nesperată a locului comun.").

Un articol surprinzător este *Charles Chaplin: un interogatoriu în 1948,* al lui Charles J. Maland din care înţelegem că, în primii ani ai instalării „cortinei de fier", nici autorităţile de dincolo (un dincolo privit din punctul nostru de vedere!) nu erau mai puţin obtuze decât cele comuniste proaspăt înscăunate în lagărul sovietic. Citim astfel că nici Charlie Chaplin nu a scăpat de acuza de a fi pactizat cu comuniştii în timpul războiului. Interogat de FBI, lui Chaplin i se va retrage permisul de rezidenţă în SUA, pentru ca, din 1953, marele actor să se stabilească în Elveţia. Sub acelaşi titlu generic: *Destine. Mărturii. Cazuri,* mai semnează Tzvetan Todorov, Mihail Rîklin, Isaac Babel, Elena Ştefoi, Felicia Antip.

Nici acest număr al revistei nu îi dezamăgeşte pe cititorii fideli prin textele literare publicate în secţiunea Biblioteca *«Lettre internationale»:* Julian Barnes, Gabriela Melinescu, Constantin Ţoiu (cu un nou fragment din *Barbarius,* roman în pregătire la Editura Universal Dalsi), Hugo Hamilton, Tadeusz Konwicki, Grete Tartler şi Michael Ignatieff sunt nume care incită la lectură.

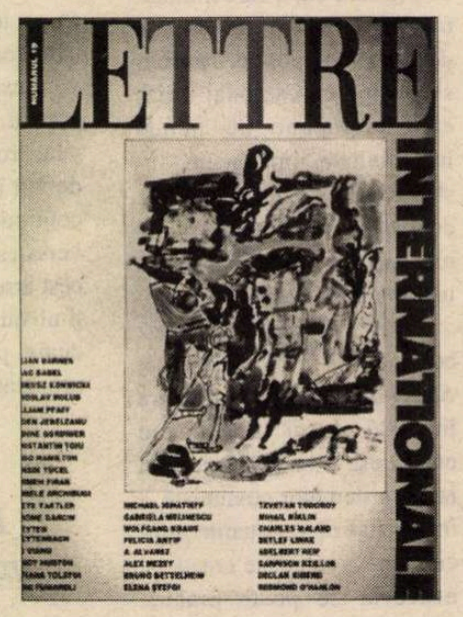

Alte trei contribuţii (Tatiana Tolstoi, *Despre Joseph Brodsky,* Nancy Huston, *Cărţile care ţi s-au dat* şi Nadine Gordimer, *Coasta lui Adam*) sunt *Comentariile şi scrisorile* ediţiei de toamnă, ce conţine lecturi îmbogăţitoare spiritual şi delectabile.

George Şipoş

Un suflu de poezie venind din Est

ACEST titlu încurajator a apărut în ziarul local din Beuvry (Pas de Calais, domeniul Bellenville) unde în acea zi, vineri, 20 septembrie, urma să se deschidă cea de a cincea bienală internaţională de poezie având ca obiectiv trasarea căilor de acces la poezie a diferitelor regiuni europene.

Împreună cu prietenii Micaela şi Alexandru Lungu, precum şi cu noua noastră cunoştinţă, tînăra editoare, Vilma Constantinescu (Editura Vitruviu), am pornit în căutarea unui chioşc de ziare cu gîndul să cumpărăm acel ziar local văzut în mîinile administratorului hotelului nostru. A fost o adevărată aventură găsirea unui chioşc de ziare. Am mers mult şi am văzut multe pînă să-l găsim şi astfel am fost iniţiaţi, în spaţiul şi aerul domeniului Bellenville, la Beuvry, într-o atmosferă de vis, într-o întindere fără sfîrşit în care acel „suflu de poezie venind din Est" urma să se integreze şi să se facă remarcat timp de trei zile.

Casa Poeziei din Beuvry (Pas de Calais, domeniul Bellenville)

Prima zi a fost cu mari emoţii pentru mine - i-am întîlnit pe colegii mei: George Astaloş cu soţia Hélène, Cezar Ivănescu, Valeriu Stancu cu soţia Maria, Ioan Ţepelea, Horia Bădescu şi Laurenţiu Ulici cu soţia Rica. Ceilalţi poeţi din Antologie n-au venit - unii din motive politice, alegerile din România, alţii pur şi simplu din cauză că n-au avut mijloace băneşti să vină pînă la Paris şi apoi la Beuvry. În schimb, a venit echipa Televiziunii Române, o veche şi dragă cunoştinţă a mea, Betty Mondanos, împreună cu operatorul Tudor.

Evenimentul cel mai important al primei zile a fost deschiderea salonului editorilor şi colocviul cu tema „Rolul poetului în societatea dinainte şi după căderea zidului din Berlin", despre poezia oficială şi dizidentă. Luările de cuvînt au fost mai mult sau mai puţin interesante. În acelaşi local a avut loc deschiderea salonului de poezie unde au fost prezentate ediţii bilingve printre care şi Antologia *Etica şi estetica* lui George Astaloş, cărţile sale publicate în România şi Franţa, precum şi ediţiile bilingve ale Editurii Helicon din Timişoara (Cezar Ivănescu, Ioan Ţepelea şi Valeriu Stancu, acesta din urmă şi un excelent traducător din franceză).

Unul din colocviile cele mai interesante se anunţa a fi cel despre arta traducerii şi despre felul în care noile schimbări au influenţat inspiraţia, scrisul, editarea şi difuzarea cărţilor de poezie. Christoph Jezewski, cu care vorbisem la micul dejun, a promis că dialogul va fi foarte liber. Trebuie să amintesc aici că el este traducătorul Wislawei Szymborska, premiul Nobel pentru literatură 1996. Ei bine, Christoph Jezewski a încercat zadarnic să-i facă pe vorbitori să povestească despre experienţele lor personale! Aproape toţi cei care au vorbit au expus „problemele" în numele unui popor, al unei ţări, al unei instituţii, în loc să vorbească individual. Poetul e în primul rînd un individ ce-şi asumă riscul de a-şi exprima punctul de vedere care nu e niciodată al colectivităţii, ci mai degrabă al unei minorităţi creatoare.

La recitalul de poezie şi-au dat concursul mulţi poeţi: din Macedonia, Ungaria, ex-Iugoslavia, precum şi poeţi locali. George Astaloş a recitat un poem închinat Hélènei, numai un poem, ca şi cum ar fi vrut cu modestia sa să ne consoleze pe noi, poeţii din Antologia lui, pentru că n-am fost invitaţi să participăm la recitări. Dar pe mine m-a consolat în mod deosebit spectacolul dat de Jakov Drenkovski (Macedonia) şi Roger Lahaye (Franţa). Jakov a cîntat balade vechi cu o voce neobişnuită, o voce de Orfeu din Balcani...

Dar să revin la antologie! Volumul lui George Astaloş, *Etica şi estetica,* este o antologie subiectivă, cum toate antologiile bune trebuie să fie. Regret numai că în ea nu sînt prezente mai multe femei, că lipsesc numele unor poeţi pe care eu îi preţuiesc mult şi mai ales regret injuria nedreaptă la adresa lui Nichita Stănescu.

Ceea ce m-a impresionat în mod deosebit a fost faptul că antologia se deschide cu prezentarea a trei poeţi dispăruţi: Gherasim Luca, Tudor George şi Teodor Pâcă. Pe ultimii doi i-am cunoscut şi eu, cînd eram elevă şi frecventam cenaclul din Piaţa Romană. În acel timp, cei doi poeţi erau în floarea tinereţii lor, nişte scriitori şi intelectuali străluciţi. Am citit cu multă emoţie poeziile lor, traduse în franceză de George Astaloş cu atîta forţă şi subtilitate poetică. De altfel, el i-a tradus în acelaşi fel pe toţi poeţii - împrumutîndu-le ceva din farmecul şi marea sa vitalitate.

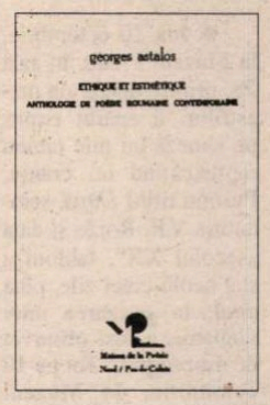

Seara, în ultima zi a Festivalului, noi, românii, ne-am reunit în holul hotelului pentru a evoca împreună amintiri din trecut, iar eu i-am reproşat lui George Astaloş injuria la adresa lui Nichita. El şi-a exprimat regretul, ca un adevărat gentleman, după care Cezar Ivănescu ne-a cîntat din baladele sale minunate pentru a purifica atmosfera şi a înnobila ziua Echinoxului de toamnă şi ziua deschiderii sezonului de vînătoare în Franţa.

Dar persoana cea mai importantă a acestui Festival a fost tînăra directoare de origine română, Carmen Hascoët, „zîna din Focşani", „îngerul nostru protector", care a condus lucrările cu multă competenţă, farmec personal şi căldură. Profit de ocazie pentru a-i mulţumi pentru tot, în numele colegilor mei.

A doua zi ne-am despărţit: Cezar Ivănescu, Valeriu Stancu cu Maria şi Ioan Ţepelea, precum şi echipa Televiziunii Române continuau drumul lor în Belgia, la o altă activitate culturală. Împreună cu prietenii mei, Micaela şi Alexandru Lungu, ne-am întors la Paris, unde am întîlnit personalităţi excepţionale ale exilului românesc, din lumea medicinei, şi apoi pe minunatul prozator Alexandru Vona, despre care Ileana Mălăncioiu îmi vorbise cu atîta entuziasm.

Gabriela Melinescu

Sesiunea Institutului Român din Freiburg

CA ŞI în anii precedenţi, Institutul şi Biblioteca Română din Freiburg-im-B. (Germania) a avut şi în toamna aceasta, între 4 şi 6 octombrie, o sesiune ştiinţifică, precedată de o consfătuire administrativă. Cei care menţin încă acest centru cultural românesc, cu o generozitate care merită a fi unanim elogiată, sînt directorul Iancu Ion Bidian, precum şi doamnele Irina Nasta şi Rodica Moşinski.

Adunarea generală ordinară a fost deschisă de preşedintele comitetului de conducere, istoricul Matei Cazacu. După citirea raportului financiar de către dl. Grigore Pop Câmpeanu, dr. Ştefan Issărescu a propus următorul apel către românii de pretutindeni: „Daţi un dolar pentru Institutul din Freiburg", reactualizînd memorabilul mesaj: „Daţi un leu pentru Ateneu".

Sesiunea ştiinţifică din 5 octombrie 1996 a fost consacrată unor aleşi cărturari precum şi unor cunoscute cercuri culturale din exil, cu realizări care se adaugă patrimoniului naţional.

Evocînd activitatea Cenaclului de la Neuilly, iniţiat şi condus de Leonid M. Arcade, istoricul Matei Cazacu a arătat că, în afara unor cunoscute personalităţi ale exilului, între 1967 şi 1973 au participat la Cenaclu mai mulţi scriitori veniţi din ţară, ca Ştefan Bănulescu, Ion Negoiţescu, Matei Călinescu, Ovidiu Cotruş, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Ion Caraion, Barbu Cioculescu, Pavel Chihaia, Dumitru Ţepeneag, Paul Goma, Marin Preda. După 1974, înăsprirea măsurilor luate de Securitate a împiedicat legăturile cu scriitorii din ţară, mărindu-se în schimb numărul celor rămaşi în Occident.

În continuarea Sesiunii de comunicări, profesorul Roberto Scagnodin Padova a vorbit despre activitatea lui Mircea Popescu. După terminarea studiilor la Roma, Mircea Popescu a publicat traduceri în italiană din Mihail Sadoveanu, I.L. Caragiale, Lucian Blaga şi Hortensia Papadat-Bengescu, un studiu despre „Trei secole de poezie românească" şi altul despre „D'Annunzio şi românii", apoi despre „Activitatea lui Ramiro Ortiz", eminentă personalitate, profesor de limba şi literatura italiană la Universitatea din Bucureşti şi, în sfîrşit, o istorie şi o antologie a literaturii române. În 1957 a participat la primul congres, la Sulmona, al Societăţii Academice Române, al cărei preşedinte a fost Monseniorul Octavian Bârlea, şi, ca secretar al acestei instituţii, a iniţiat o serie de publicaţii foarte importante pentru cultura românească. Profesorul Radu Enescu a amintit realizările cele mai importante ale Fundaţiei Culturale întemeiate în 1983, în Spania, de regretatul Aurel Răuţă: Întîlnirea de la Paris din 1983; Colocviul „Ortodoxism şi Catolicism" de la München, din 1984; Colocvii la Paris cu Leonid M. Arcade, Cicerone Poghirc, Paul Barbăneagră; „Centenarul Eminescu" din Paris, în 1989, cînd s-a inaugurat şi statuia poetului, capodoperă a sculptorului Ion Vlad; în sfîrşit, reuniunea din 20-22 mai 1994 „Exilul românesc: identitate şi conştiinţă istorică", manifestare la care au participat numeroşi români din exil şi din cei care se împotrivesc regimului neocomunist din ţară.

Personalitatea şi activitatea Monseniorului Octavian Bârlea au fost prezentate de doamna Letizia Cifarelli, d-sa menţionînd înfiinţarea Academiei Româno-Americane, în Statele Unite, Societatea Academică Română, la Roma - din care au făcut parte Mircea Eliade, Eugen Coşeriu, Dinu Adameşteanu, Vintilă Horia, N. Herescu, Horia Roman, Ştefan Baciu - şi Centrul Cultural Românesc, la München. În cadrul acestor importante aşezăminte de cultură au apărut revistele „Perspective", „Buletinul informativ al Societăţii Academice Române", precum şi „Revista Scriitorilor Români".

În legătură cu tema sa, „Cultura românească în exil", dr. Ştefan Issărescu a arătat care sînt modelele de adaptare ale emigranţilor români din generaţia tînără (între 20 şi 40 de ani) la structurile sociale ale Germaniei şi Statelor Unite, adăugînd că, din nefericire, tendinţa generală este „de a renunţa cît mai repede la propria identitate, în vederea integrării totale în cultura ţării gazdă".

Luînd cuvîntul în legătură cu „Realizările Cercului cultural «Apoziţia»" din München, dr. Pavel Chihaia a arătat că acest cenaclu (înfiinţat în 1969) precum şi revista cu acelaşi nume (apărută în 1973), iniţiate de Ion Dumitru, şi-au propus, aşa cum a scris George Ciorănescu în primul număr al «Apoziţiei», să refuze dogmatismul ultrasimplificator care vede în artă ori în cuvinte un rezultat al relaţiilor de producţie, ignorînd conştient puterea spirituală. Poeţi de seamă ai exilului, ca Horia Stamatu, Aron Cotruş, Ştefan Munteanu, Ştefan Baciu, au făcut cunoscute versurile proprii, precum şi traduceri de opere româneşti în limbile de circulaţie şi totodată au tradus importante lucrări străine în româneşte.

Sînt de reţinut materialele publicate în revistă de Doina Cornea, sfidînd, cu mult înaintea revoluţiei, teroarea comunistă; amintirile lui Constantin Noica; interviul cu Paul Goma din 1977.

Prezentînd aspecte ale activităţii culturale a Exilului din Franţa, dl. Victor Popescu a evocat în primul rînd realizările Casei Româneşti de la Paris. Dl. Victor Popescu a menţionat şi bibliteca românească din Paris iniţiată de Petre Cîrjeu, conţinînd cărţile şi arhiva regretatului profesor Petre Sergescu, precum şi existenţa şi aleasa calitate a publicaţiei „Lupta", realizată în principal de directorul Mihai Korne şi colaboratoarea sa Antonia Constantinescu. În sfîrşit, dl. Victor Popescu a prezentat *Jurnalul* din exil al doamnei Sanda Stolojan, apărut la Editura Humanitas.

Despre viaţa şi activitatea lui Leontin Constantinescu, profesor român de reputaţie internaţională, a vorbit dl. Nicolae Florescu, redactor şef al „Jurnalului literar" din Bucureşti. D-sa a arătat că Leontin Constantinescu a publicat în 1948 primul ziar românesc din exil, „Curierul Român", lansînd un apel pentru constituirea „Grupării româneşti pentru Europa Unită". Mai tîrziu, ca profesor la Institutul Europa, va preda Dreptul Comunităţilor Europene, disciplină nouă căreia i-a pus baza ştiinţifică. Savantul român scrie un *Tratat de drept comparat,* în trei volume (apărute între 1972 şi 1983), în care afirmă că dreptul comparat este, înainte de toate, o metodă specifică, indicînd reguli stricte, permiţînd clasificarea după criterii sigure, bazate pe metode ştiinţifice, a imensei varietăţi de sisteme juridice. Ulterior, în 1977, Leontin Constantinescu va redacta un volum consacrat Dreptului Comunitar European, tipărit de Editura Nomos din Baden-Baden.

Referindu-se la începutul itinerarului său, viitorul editor reprezentativ al exilului românesc, dl. Ion Dumitru, a evocat începuturile sale grele cînd, cu banii economisiţi ca paznic la hotelul „Am Hofgarten" din München, avea să dea la iveală volumul de versuri „Flori în furtună". Este ilustrativă pentru întreaga sa activitate şi apariţia, la scurt inteval, a unei cărţi în care a denunţat etnocidul a cărei victimă căzuse populaţia românească din Basarabia şi Bucovina, ocupate de sovietici.

Propunîndu-şi să apropie şi nu să contribuie la disensiunile grupărilor româneşti din exil, pentru o mai mare eficienţă în lupta anticomunistă, făcîndu-şi un crez din această conduită, dl. Ion Dumitru s-a aflat aproape de Biblioteca Română din Freiburg, de Societatea Academică Română, de postul de radio Europa Liberă (unde a activat pînă la desfiinţarea, în München, a acestui post), de cenaclul literar-artistic „Apoziţia".

Dl. Ion Dumitru a încheiat arătînd că „oamenii Exilului pot fi în stare de lucruri minunate cînd, uitînd de vrajbă, îşi reunesc eforturile pentru a prezenta în faţa popoarelor care îi găzduiesc cultura românească".

Pavel Chihaia

MERIDIANE

Cu „toată banda"

◆ Joi, 10 octombrie, la Muzeul Prado, în sala 59, printre opere ale maeştrilor, a apărut expus pe simează un mic tablou reprezentînd un craniu. Purtînd titlul *După,* semnătura V.R. Roizo şi data „secolul XX", tabloul a stat acolo cinci zile, pînă cînd, la sesizarea unui vizitator, a fost observat de muzeografi. Tot pe 10 octombrie, la Muzeul Reina Sofia, un paznic a găsit pe jos, într-una din săli, un tablou în tonuri sumbre, purtînd aceeaşi semnătură. A izbucnit scandalul. „El Mundo" din 18 octombrie se întreba cum e posibil ca în două din cele mai mari muzee spaniole să fie dejucate sistemele de securitate. Victor Roizo însuşi, pictor madrilen necunoscut, lucrînd ca funcţionar de bancă, a răspuns în „El Pais" la 20 octombrie, arătînd cît de simplu a fost. El spune că a vrut să iasă din anonimat, să apară „alături de Rembrandt şi toată banda" şi, în acelaşi timp, să atragă atenţia asupra lipsei de supraveghere a vizitatorilor din muzele spaniole.

Praga-Paris-Praga

◆ Karel Bartosek (în imagine), istoric contes-

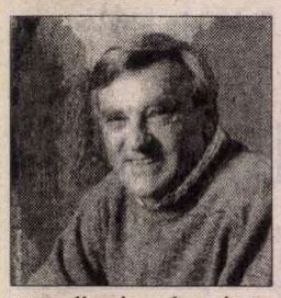

tatar din timpul „primăverii de la Praga", exilat în Franţa şi căruia regimul comunist i-a retras naţionalitatea cehă, este un vechi prieten al lui Havel şi al disidenţilor ajunşi la putere după 1989 în Cehia. El a obţinut, imediat după revoluţia de catifea, autorizaţia de a cerceta arhivele C.C. al P.C. din Cehoslovacia şi a descoperit cu stupoare că Praga era punctul-cheie al organizaţiilor comuniste din Europa, locul de întîlnire secretă a marilor şefi comunişti. În cartea *Praga-Paris-Praga, 1948-1968,* apărută chiar zilele acestea la Editions du Seuil, Bartosek prezintă, pe baza documentelor inedite studiate, modul cum erau finanţate partidele comuniste din Vest de către Moscova, legăturile secrete dintre secretarii generali. Personajele acestei cărţi, scrise de un istoric ce e în acelaşi timp şi un martor, se numesc Maurice Thorez, Waldeck Rochet, Georges Marchais, Ugo Togliati, Ho Şi Min ş.c.l.

Revenirea lui Zweig

◆ Ştefan Zweig este din nou în mare creştere de popularitate. I se reeditează nuvelele, romanele, corespondenţa - iar aceste volume se vînd bine, fiind căutate atît de vîrstnici cît şi de tineri. În Franţa, de exemplu, Zweig are mai mulţi cititori decît Kafka! Asta l-a făcut pe Serge Niémetz să-i consacre o biografie, *Stefan Zweig. Călătorul şi lumile sale,* apărută de curînd la Ed. Belfond. Biografia se bazează mai ales pe corespondenţa şi jurnalul scriitorului şi are drept scop declarat de a separa adevărul de legendă. În imagine, Ştefan Zweig fotografiat în 1925.

Profeţiile lui Kadhafi

◆ Colonelul Kadhafi nu se mulţumeşte să fie doar Ghidul revoluţiei libiene. El se vrea şi eseist politic, după cum o dovedeşte ultima sa carte, *Trăiască statul insignifianţilor,* apărută de curînd în Libia. Capitolul cel mai interesant este un fel de profeţie kadhafiană: o jumătate din America va deveni deşert iar cealaltă jumătate va îngheţa. Atunci „americanii vor cere libienilor să intervină pe lîngă fraţii lor iranieni pentru ca aceştia să ceară germanilor, arieni ca şi ei, să aibă milă de biata Americă şi să-i ierte greşelile comise, în timpul celui de al doilea război, împotriva poporului german [...] Pentru a-i sensibiliza pe libieni, delegaţia americană va fi compusă din negri şi piei-roşii, care vor solicita un mare număr de exemplare din *Cartea Verde* [opera lui Kadhafi, conţinînd „a treia cale universală"] şi din Coran, în limba engleză [...] Atunci, naţional-socialismul va domni în Europa, din Polonia pînă în Franţa". Şi Ghidul conclude citîndu-l pe Hitler: „Trebuie să aşteptăm victoria, chiar dacă va dura 360 de ani pînă să vină".

Claire Bloom: Memorii

◆ Editura Little, Brown and Company a lansat la jumătatea lunii octombrie volumul de memorii *Leaving A Doll's House,* semnat de cunoscuta actriţă britanică de teatru şi film Claire Bloom. Cartea este foarte apreciată de către comentatorii de la „New York Times Book Review" şi „New York Magazine".

Sex în bernă

◆ În „The New Yorker", Bill Buford tratează cu ironie noua mişcare literară americană de la acest sfîrşit de secol - *Really bad sex,* care a început acum patru ani cu *Vox* de Nicholson Baker, o carte descrisă, eufemistic, drept un eseu despre relaţiile erotice prin telefon. A urmat o întreagă serie de scriitori (între alţii, Bret Easton Ellis, Susanna Moore, Mary Gaitskill, Junot Diaz, Rick Moody, Alice Adams, A. M. Homes) fără romantism, înarmaţi cu o răceală clinică şi un vocabular tehnic bogat, care au tratat aceeaşi temă a sexului în pană, ratat. Buford se întreabă dacă literatura pe acest subiect „despre care în general n-ai chef să vorbeşti" ne dezvăluie o trăsătură a epocii noastre sau vrea, ca orice avangardă, doar să şocheze.

Nou premiu spaniol

◆ Premiul Fernando Lara, în valoare de 20 milioane pesetas (un milion FF) a revenit scriitorului catalan Terenci Moix pentru romanul *Amarul dar al frumuseţii* care se petrece în Egipt pe timpul lui Nefertiti (precedentul roman de succes al lui Moix, *Nu spune că a fost un vis,* o avea ca eroină pe Cleopatra). Romanul acum premiat a fost publicat sub pseudonimul Norma Desmond, ca omagiu pentru celebrul film *Sunset Boulevard* de Billy Wilder. Premiul este creat de patriarhul Editurii Planeta, José Manuel Lara, în memoria fiului său Fernando, mort accidental anul trecut.

Fellini inedit

◆ Cartea *A face un film* de Federico Fellini, prefaţată de textul lui Italo Calvino *Autobiografia unui spectator* şi cu o postfaţă de Liliana Betti, va apărea la sfîrşitul acestei luni şi în Franţa, la Seuil. Fellini povesteşte într-un monolog cu multe divagaţii şi vagabondări ale memoriei cum i-au venit ideile celebrelor sale filme iar într-o pauză de povestire mărturiseşte: „nu mă aşteptam absolut deloc să devin regizor, dar mai apoi, în prima zi în care am strigat «Atenţie, motor!», am avut impresia că făceam asta dintotdeauna, că nici n-aş fi putut face altceva. Eram eu, era viaţa mea".

Picturi mici...

◆ *...cu vederi mari,* aşa se intitulează o cronică din cotidianul „The New York Times" care prezintă cititorilor expoziţia deschisă pînă la 12 ianuarie 1997 la Brooklyn Museum sub genericul *În lumina Italiei: Corot şi pictura timpurie plein-air.* Expoziţia este alcătuită din 130 de lucrări de mici dimensiuni, reprezentînd peisaje pictate la sfîrşitul secolului XVIII şi începutul secolului XIX de către artişti (majoritatea obscuri) francezi, germani, danezi, belgieni şi britanici, care s-au adunat în jurul oraşului Roma.

Sub limbă, ideologia

◆ Victor Klemperer, născut în 1881 din părinţi evrei şi mort în 1960 în R.D.G., ar fi vrut să urmeze o carieră universitară ca profesor de literatură, dar istoria tragică a Germaniei l-a transformat în specialist în limbajul propagandei celui de al treilea Reich. Studiul său *Lingua Tertii Imperii* (L.T.I.), publicat în 1947, a ajuns operă de referinţă. Dar el a fost şi un observator lucid al vieţii cotidiene în Germania hitleristă, voluminosul său jurnal intim (cinci volume acoperind perioada 1918-1945), apărut la Editura Aufbau din Berlin în 1955, vînzîndu-se pînă acum în 125.000 de exemplare în Germania. Săptămînalul „Wochenpost", care îi consacră un dosar, scrie că o mare editură ameri-

cană a plătit de curînd un preţ record pentru a cumpăra drepturile de traducere. Spirit angajat dar critic, *Genosse,* Klemperer vedea cu oroare cum limbajul totalitar supravieţuieşte în Germania comunistă de după război - mai scrie „Wochenpost" nr. 40, a cărui copertă o reproducem.

12 momente muzicale

◆ Peter Härling (n. 1933) şi-a petrecut copilăria în Cehoslovacia, a debutat în jurnalistică în Germania, a fost coeditor al revistei „Der Monat", şi director al unei edituri înainte de a se consacra exclusiv literaturii. Poet, eseist şi romancier, şi-a cîştigat notorietatea internaţională cu romanul *Niembsch sau Imobilitatea,* distins cu mai multe premii. Volumul *Schubert. Douăsprezece momente muzicale şi un roman* nu este o biografie tradiţională a compozitorului ci o încercare de surprindere a complexităţii insondabile a sentimentelor şi a fragilităţii fiinţei umane. În imagine, eroul cărţii lui Härtling, Franz Schubert (litografie de Teltscher).

Desen de N. Kintcearov apărut în „Izvestia" - Moscova

Poveste americană

◆ Oprah Winfrey, cea mai cunoscută realizatoare de *talk-shows* din SUA, s-a decis să lanseze şi o emisiune literară. Înainte ca emisiunea să fie difuzată, librăriile au comandat 500.000 de exemplare din romanul despre care Oprah voia să vorbească, *The Deep End of the Ocean* de Jacquelyn Mitchard, o ziaristă de la „Milwaukee Journal" care s-a decis să scrie, după ce a rămas văduvă, ca să aibă cu ce îşi crească cei patru copii. Ea spera să primească pentru cartea sa de debut cam 5000 de dolari şi a obţinut, graţie lui Oprah, de 100 de ori mai mult, ba i-au fost cumpărate drepturile şi pentru următorul roman, de care încă nu s-a apucat. În plus, actriţa Michelle Pfeiffer a cumpărat dreptul de ecranizare a cărţii şi cel pentru viaţa personală a romancierei, după care vrea să facă un serial tv.

Megatendinţe chineze

◆ Cartea care trebuia să se numească *Megatendinţe chineze. Prosperitate şi criză,* - o culegere de articole (publicate în chineză într-o revistă oficială) traduse în engleză, - nu a mai apărut, autorităţile de la Pekin oprind în ultimul moment proiectul. „Far Eastern Economic Review", care a anchetat asupra motivelor de autocenzură ale chinezilor, a ajuns la concluzia că la mijloc stă „imaginea" în faţa străinătăţii: China nu vrea să apară drept o ţară periculos naţionalistă. De fapt, într-unul dintre articole, Mi Zhenyu, vicecomandantul Academiei de ştiinţe militare din Pekin, scria că „pe timpul unei perioade relativ lungi", China va trebui „să-şi întreţină simţul răzbunării" şi să se înarmeze pentru a atinge un echilibru de forţe cu SUA.

La Centrul Cultural Român din New York

◆ Luna octombrie a fost bogată în manifestări artistice organizate la New York de către Centrul Cultural Român. Astfel, actriţa de origine română Valentina Iancu a interpretat piesa cu un singur personaj *Edith Piaf* de R. Masalitinova. Pictoriţa Miriam Ben-Haim din Israel, originară din România, a prezentat o expoziţie intitulată „Deasupra şi dincolo de peisaj". În sfârşit, cea mai importantă manifestare a lunii octombrie a fost conferinţa susţinută de istoricul de artă Roxana Marcoci (în imagine) din New York despre „Filiaţii contradictorii: Influenţa lui Brâncuşi asupra artei contemporane americane". Conferinţa a fost urmată de „Coloana Infinită" (Est-Vest), spectacol de Alexa Visarion, realizat de artiştii Teatrului româno-american „Eugene O'Neill" din Bucureşti. Amintim că acest spectacol, prezentat în septembrie şi la Tg. Jiu, este inspirat de ansamblul sculptural al lui Constantin Brâncuşi şi de creaţia lui Mircea Eliade.

Oslobodjenje

◆ În timpul asediului capitalei bosniace, ziarul „Oslobodjenje" devenise un simbol - vocea celor care refuzau logica urii interetnice. Articolele apărute în acest ziar - reproduse în presa din toată lumea - aduceau în acele zile sumbre o viziune ce dădea motive de speranţă. O carte cu titlul *Oslobodjenje, ziarul care refuză să moară,* scrisă de Zlatko Dizdarevic (unul dintre jurnaliştii care, în condiţii cumplite au spus adevărul despre război) şi ilustrată cu fotografiile lui Gérard Rondeau, a apărut la Ed. Découverte în colaborare cu organizaţia „Reporters sans frontières".

Scandaluri

◆ De la sfîrşitul imperiului habsburgic şi pînă azi, viaţa politică austriacă pare un lung şir de „afaceri" scandaloase. Michael Gehler şi Hubert Sickinger au adunat în cartea *Afaceri politice şi scandaluri în Austria* (Kulturverlag, Viena) 29 de asemenea cazuri. Episodul cel mai celebru - cel în care e implicat fostul preşedinte Waldheim, acuzat că ar fi fost nazist. La 10 ani după declanşarea megascandalului, „Frankfurter Allgemeine Zeitung" recomandă călduros citirea acestui capitol din carte, în care se pot găsi argumente pentru vinovăţia lui Kurt Waldheim.

Cu privirea prin Paris

MUZEELE înainte de orice, mi-au spus, din chiar clipa sosirii, amicii mei parizieni. Firește, sunt și în domeniu, se cuvine, după cinci ani de la ultima călătorie, să-mi refac informarea directă. Așa că, din prima zi m-am dus la singurul muzeu deschis marțea: „Muzeul de artă modernă al orașului Paris". Așezat pe un promontoriu în stânga Senei, în plin „seizième", arondismentul fălos al marii burghezii, muzeul își trăiește eleganta melancolie, după ce majoritatea colecțiilor sale au trecut la marele concurent - Centrul Pompidou. Au rămas totuși interbelicii francezi și câțiva străini, potriviți în atmosfera cartierului, cu modernitatea lui moderată, care amesteca discret o ușoară boemă artistică și o pronunțată mondenitate. Portretele provocatoarelor doamne din lumea bună a anilor '20, de Van Dongen definesc și evocă un univers. Pentru atragerea publicului, puțin numeros, o expoziție temporară cu opere din prima fază a lui Alexander Calder, jucăușul autor englez al sculpturilor mișcătoare, confirma încă o dată starea inocent euforică a creației artistice de avangardă a anilor '20-'30.

Abia când am ajuns din nou în stradă, în drum spre piața Trocadero, cu grădinile și perspectivele ei, am observat cât de puternice și în același timp de echilibrate sunt inovațiile pariziene. Pretutindeni imobile noi, de arhitectură ultra modernă și totuși perfect integrate în componența vizuală a

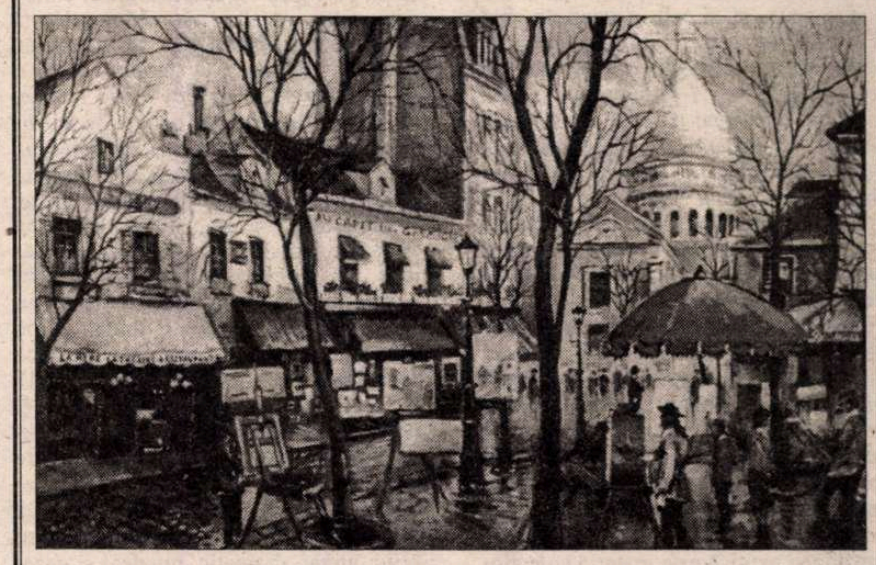

vechiului Paris. Cotidianul devenea artă și își cerea atenția cuvenită. Cultura se îmbina cu viața practică, emoționant uneori, alteori amuzant. Iată vitrinele magazinului „Le lit national", peste drum de Palatul Chaillot. Erau acolo paturi gotice, de asceză monahală, paturi regale stil versaillez, paturi baroce și rococo bleu-roz aluziv perverse, paturi napoleoniene, paturi burgheze cuminți, cu așternuturi înflorate, paturi simboliste complicate, cu ornamente Art-Nouveau, paturi Art-fin de siècle Déco, pe jumătate funerar egiptene, pe jumătate cubiste, paturi geometrice și minimale, totuși ispititor de comode, în fine, întreaga istorie a artei patului francez. Din fața magazinului, cu autobuzul 63 trebuia să pornesc la datoria de a vizita neapărat expoziția Francis Bacon la Centrul Pompidou. Pe drumul, din fericire lung, cu nenumărate opriri, totul mă deturna de la nerăbdarea de a vedea la un loc picturile acelea tulburătoare care ne silesc să ne regăsim așa cum nu credeam că suntem. Într-adevăr, cum să rezişti farmecului acestor ansambluri stradale mereu înnoite fără ca ceva din trecutul lor să se clinteasca? Grandoarea istorică a perspectivelor din zona Invalides, Pont-Neuf, Hôtel de Ville devine și mai limpede, și mai cartezian rezonabilă, în alăturarea strânsă cu noile imobile-instituții, școli, teatre, locuințe - în cel mai pur „stil modern", scutit însă de orice exces, de orice neliniștitoare iregularități care, cum ar spune Baudelaire, *déplacent les lignes.*

Inovațiile apar și în arta grădinilor, a parcurilor. A rămas neatins parcul Luxembourg, cu șirurile lui de scaune încărcate de memorie melancolică, muzicală; tot neatinsă este și grădina „Tuileries", evocând plimbările pe aleile largi, a perechilor din vremea Directoire: „les Incroyables" și les „Merveilleuses". În multe alte parcuri pariziene sau chiar numai scuaruri ori grădinițe la intrarea în imobile, aranjamentele florale au pornit însă la fantezii neașteptate: în stil Beedermeier vienez, în manieră Jugendstil inspirată de grădinile lui Klimt, în stil elvețian de „châlet" cu balcoane vesele; totul tradus în limbaj franțuzesc, clar, cu delimitări precise și o benefică ordine și precizie multicoloră. Totuși, mai sunt și muzee! La Musée d'Orsay m-a speriat avalanșa de turiști sud-americani gălăgioși care consumau sandvișuri, extaziindu-se în același timp în fața exactităților picturii lui Meissonier. M-am refugiat în imensa librărie a muzeului, unde stive de cărți despre arta secolului 19 încă mai reușeau să descopere noutăți în materie. Iată și o carte despre istoria norilor în pictura franceză! Apoi mai era Luvrul, și el cu inovațiile lui, care astăzi, cred, reprezintă summum-ul *artei* - subliniez artei - muzeografice. Ceea ce s-a putut crea, ca atmosferă și forță de sugestie în sălile Richelieu, consacrate artei franceze din secolele XV-XVIII, dar și artei din țările nordice ale Europei, devine, în sine, un capitol paralel cu cel al picturii înseși. Expunerea unor mici maeștri puțin cunoscuți, ieșirea din prejudecata exclusivistă a vârfurilor, atrage atenția și asupra altor secrete din viața tablourilor, decât cele ale măiestriei. Sau procedee de prezentare cum este cabinetul în semiîntuneric cu portretele de mici dimensiuni pictate de Clouet și alți maeștri francezi ai genului, care evocă un album de familie aristocratică, răsfoit în ore de liniște, scot de fapt „muzeul" din condiția lui aparent limitată.

În acest sens ar merge și includerea, în vizitarea palatului Versailles - a unei parcurgeri atente a orășelului Versailles și a împrejurimilor lui, cu toate micile palate și case în care au locuit, pe „gradații" sociale, curtenii și diferitele categorii de slujitori ai palatului. Toate clădirile sunt mici opere de artă, restaurate ca atare, sau modernizate ori chiar înlocuite de vile noi, deloc distonante. Este evocarea unor glorii în miniatură, potolite de decență și bun-gust, evocarea unei culturi a modului de a fi.

Amelia Pavel

Revista revistelor

„O esență dintre cele mai rare"

Nu e prima oară cînd reviste literare, sosite din colțuri diferite de țară în aceeași zi, ne fac surpriza unor coincidențe de sumar, cu materiale care se completează unele pe altele în chip minunat (cum pare puțin probabil ca redactorii să se fi vorbit, coincidențele sînt jocul hazardului, dar parcă tot există niște forțe oculte ale mărgelelor de sticlă, etalînd suite ce fac obligația de Cronicar și mai atrăgătoare). Iată, săptămîna asta, cum se alătură *ZBURĂTORUL* (nr. 4-10) de la Onești cu *APOSTROFUL* (nr. 10) clujean în reliefarea personalității unui scriitor a cărui „cotă" postumă e, pe bună dreptate, în creștere: Radu Petrescu. Mircea Muthu - poate cel mai bun eseist și critic din prima generație echinoxistă, din păcate cam zgîrcit cu colaborările la reviste - a selectat pentru *Dosarul* apostrofic trei scrisori din corespondența primită de el de la Radu Petrescu + un text inedit, scris în franceză în timpul orelor de serviciu de la Institutul Băneasa - *Note pentru Matei Iliescu.* Notele sînt importante atît pentru exegeza romanului, care în intenția autorului trebuia să fie „un studiu asupra mecanismelor iubirii", cît și pentru psihologia creației: „Je veux faire, tout simplement, tout ce que je peux, et, si cela se peut, un chef d'oeuvre, un *grand* livre tel que *Madame Bovary, Don Quijote, Le rouge et le noir,* Ulysses, *I promesi sposi,* un livre de constance absolue dans le sérieux. J'y parlerais avec toutes mes voix. Je crois que ce ne sont pas là des simples *desiderata,* mais que tout cela y est déjà dans mes soixantevingt pages écrites." ♦ Una dintre scrisorile trimise lui Mircea Muthu, care în 1976 făcuse să-i parvină lui Radu Petrescu rezumatul tezei sale de doctorat dedicate balcanismului în literatura română, este un original eseu în temă. Autorul *Ocheanului întors* e de părere că balcanismul nu e o trăsătură constitutivă a anumitor autori români: „În ce privește triada Anton Pann, Filimon, Ion Ghica, opera acestora este a unor muzeografi, a unor colecționari de lucruri insolite, exotice. Insolită și exotică este materia colecționată, expusă, nu spiritul care colecționează. Vă amintiți anticarul balzacian din *La peau de chagrin.* Nevoia de a face din îngrămădirea unor obiecte disparate o *oglindă a lumii,* care să dea senzația genunii timpului, este motorul colației lui Balzac, a unuia dintre scriitorii cei mai ai noștri, ai spațiului nostru spiritual. Cât despre Matei Caragiale, el evocă o lume amestecată, exotică, într-o vreme când mai toți pictorii români căutau la Balcic și la Mangalia vestigii de același fel." Și Ion Barbu i se pare animat de același „spirit muzeografic balzacian". E un punct de vedere pe care se poate glosa. ♦ Corespondența din *Zburătorul,* adresată unei cunoștințe din adolescența tîrgovișteană, Theodor Nicolin, un jurist cu preocupări literare, aduce și ea lămuriri interesante pentru istoria literară. Astfel, referitor tot la *Matei Iliescu,* Radu Petrescu mărturisește că n-a folosit în roman decît foarte puține amintiri - cîteva descrieri de case și străzi, cîteva chipuri de profesori: „În rest, mi-am interzis să fac apel la altceva decât la fantezia mea. Nici măcar Matei, eroul principal, nu are legătură cu mine, cum ar fi fost oarecum normal. Dora și ceilalți sunt complet inventați." În altă epistolă, din 1974, împătimitul de cărți îi recomandă corespondentului său noile apariții din librăriile bucureștene: „Vei găsi curând în librării cartea de nuvele a marelui nostru Mircea Horia Simionescu, *După 1900, pe la amiază.* E o carte genială și te sfătuiesc să nu o pierzi, căci se va epuiza foarte repede. Nu de mult, s-a tipărit o carte de poezii de Emil Brumaru, *Julien Ospitalierul.* de o esență dintre cele mai rare. Însă mă îndoiesc că o vei găsi altfel decât, poate, la biblioteca orașului." (Mărturisim că am ales acest citat și pentru a-i face plăcere „cerșetorului nostru de cafea", un colaborator cu adevărat „de o esență din cele mai rare", pe care îl somăm și pe această cale să-și adune poemele erotice în volum.) ♦ Din *LUCEAFĂRUL* nr. 41 am citit cu interes articolul Dorinei Grăsoiu - *Mihail Sebastian - un „dilletant superior"?* Autoarea, una dintre persoanele care, alături de Cornelia Ștefănescu, cunosc cel mai bine întreaga operă de prozator, dramaturg, eseist, critic literar, dramatic, muzical și gazetar a lui Mihail Sebastian, găsește nedrept calificativul de „amator avizat", demonstrînd că, în toate genurile în care a scris, Mihail Sebastian a fost un profesionist în sensul cel mai autentic al cuvîntului: „Fără să minimalizez rolul său în evoluția teatrului românesc sau să ignor valoarea incontestabilă a prozei lui literare, totuși țin să remarc faptul că nu vocația de creator (sau nu ea în primul rând) îi definește personalitatea, ci aceea de critic. E drept însă că, în absența vreunui volum, era greu să-i fie circumscrise originalitatea ideilor, percutanța limbajului, justețea intuițiilor." Poate că, odată cu apariția *Jurnalului* lui Mihail Sebastian la Editura Humanitas, critica și cititorii să-i dea dreptate Dorinei Grăsoiu dezlipind în sfîrșit ponciful „diletant superior" de pe numele lui Sebastian.

Evadarea din imagine

Una dintre cele mai triste probe că una e democrația și alta e deprinderea ei a dat-o, de curînd, dl. Gheorghe Dumitrașcu. D-sa a considerat că presa nu trebuia lăsată de capul ei, adică liberă, fiindcă a făcut tot ce a poftit. De aici ideea sa că presei ar trebui să i se ia piuitul. După ce a băgat de seamă că și-a pus presa în cap cu enormitatea pe care a debitat-o, dl. Dumitrașcu și-a cerut scuze de o manieră jenantă, asemănătoare aceleia în care o persoană stă în două luntri. Dl. Dumitrașcu se poate felicita ca politician care a făcut și pe placul presei și a încercat să iasă și cu fața curată, dar nu și în privința logicii sale, care funcționează rău, nici în privința onestității sale, care funcționează și mai rău. ♦ Uriașul scandal pe care l-a provocat în lumea medicinei examenul de rezidențiat din acest an nu e decît o dovadă în plus că în medicina autohtonă e nevoie de o reformă radicală, nu de paleative. Și asta începînd de la examenele cumpărate de studenți sau de absolvenți prost pregătiți pînă la cernerea persoanelor care fac parte din asistența sanitară din țara noastră. Medicul, sora și infirmierii trebuie să-și recapete prestigiul pe care îl aveau odinioară și pe care mulți dintre ei îl merită. Efectele actualului sistem ne-au adus recorduri de neacceptat pentru o țară care se îngrijește de viitorul ei cu seriozitate. O uriașă mortalitate maternă la naștere, locul întîi în Europa în privința deceselor sugarilor, record în privința îmbolnăvirilor de SIDA, record în materie de scăderea duratei de viață medii - de cîte astfel de recorduri mai e nevoie ca în medicina autohtonă să se schimbe ceva? ♦ Conform unui anunț apărut în ziarul *ADEVĂRUL* a încetat criza teatrelor din România, adică a început să se joace din nou cu casa închisă. Chiar dacă acesta nu e un semn că s-a încheiat tranziția e, oricum, o dovadă că arta nu și-a pierdut publicul în țara noastră, în pofida împrejurărilor. Dar și o dovadă că reprezentanții lumii teatrului de la noi au simțit pulsul publicului izbutind să-l readucă astfel în sălile de spectacole. Asta în pofida salariilor ridicol de mici pe care le au oamenii de teatru de la noi. ♦ Un termen rar, dar de tot hazul, l-a folosit Ion Cristoiu într-un editorial al său, acela de *pițifelnici.* Aceștia ar fi cei care vor să dea deoparte profesioniștii adevărați, pentru a le lua locul în numele victoriei politice a partidelor din care fac parte. Ceea ce uită dl. Cristoiu, punînd în circulație acest cuvînt, e dacă nu cumva o parte dintre profesioniștii de azi nu sînt pițifelnicii de ieri. În loc să vorbim de epurări și de alte asemenea, n-ar fi normal să discutăm despre concursuri periodice pentru ocuparea funcțiilor publice și nu despre concursul de împrejurări al numirilor? ♦ O evadare spectaculoasă din echipa de campanie a dlui Iliescu a făcut-o graficianul Eugen Mihăescu, care s-a plîns că *ei* nu i-au dat voie să-și vadă de treabă. Ei ca ei, dar el? Dl. Mihăescu a făcut parte și din echipa care l-a pregătit pe Ilie Năstase pentru funcția de primar general al Capitalei, cu bani mulți și cu rezultate invers proporționale. Asta-i viața, ți se mai întîmplă să greșești, dar ai nevoie de o uriașă disponibilitate interioară pentru a-ți recunoaște și propriile greșeli. Dl. Mihăescu a preferat soluția mai comodă, de a arunca vina pe ceilalți. ♦ În săptămîna care s-a încheiat, calculele predilecte ale românilor au fost cele electorale. Să sperăm că la alegerile următoare concetățenii noștri se vor gîndi mai mult la ei înșiși decît la alegeri. Acesta ar fi un semn că lucrurile merg bine. Să sperăm.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 $ S.U.A. pe an pentru țările extraeuropene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

LA MICROSCOP

Portretul robot al d-lui X

NU ȘTIU cine va fi viitorul ministru al culturii, dar știu că îl așteaptă o misiune grea și că oricît de bine ar îndeplini-o tot nu va izbuti să mulțumească pe toată lumea. Pentru a scrie acest articol, am mai întrebat prin lumea artei și a culturii, încercînd să mă dumiresc ce așteaptă oamenii de cultură și reprezentanții artei de la cel care le va sluji interesele în viitorul guvern.

Să înceapă chiar cu asta, adică să le slujească interesele. Și nu proiecte vagi sau improvizate, fiindcă acestea sînt arghirofage în cel mai înalt grad și se împotmolesc prin sertarele direcțiilor. Un arhitect cu care am discutat de curînd îmi spunea că proiectul cel mai bun nu e neapărat cel mai frumos la prima vedere. Frumusețea unui proiect vine din exactitatea cu care e gîndită relația dintre elementele care îl compun, astfel încît pornind de la datele reale să se obțină o construcție care nu poate fi făcută și altfel. Datele reale înseamnă locul în care urmează să fie ridicată construcția, scopul ei și banii de care dispune clientul. Locul îl știm cu toții, atît doar că el trebuie definit și cultural, nu numai economic și politic. Cu alte cuvinte, viitorul ministru al culturii trebuie să pornească de la definiția noastră actuală, de țară relativ puțin cunoscută în lume, cu toate întrebările care decurg de aici. Poate că nu sîntem cunoscuți fiindcă sîntem proști - deși izbînzile individuale ale concetățenilor noștri exclud această ipoteză. Poate că nu sîntem cunoscuți în lume fiindcă nu știm să ne punem în lumină valorile. Asta mai degrabă. Poate că, iarăși, nu sîntem cunoscuți deoarece ne reprezintă în străinătate persoane care habar n-au ce se întîmplă azi în cultura română. De asemenea, poate că nu sîntem cunoscuți fiindcă nu știm să ne atragem simpatii în rîndul mass-media care dă tonul în domeniul culturii. Nu e nevoie de cheltuieli faraonice pentru a ne îmbunătăți imaginea în străinătate, ci de o anumită concentrare a forțelor și fondurilor disponibile. Or, din acest punct de vedere, avem nevoie ca viitorul ministru al culturii să fie o personalitate bine cunoscută în afara României, nu un *cine-o mai fi ăsta?* care speră să-și facă relații prin intermediul funcției sale ministeriale. Totodată însă, el trebuie să aibă suficient prestigiu în țară, încît proiectul său să fie acceptat de cei pe care îi reprezintă. Dacă, în urma definirii corecte a stării culturii autohtone, viitorul ministru al culturii va ajunge la concluzia că pentru cultură e nevoie de un buget care înseamnă mai mult decît ar îngădui-o situația de criză în care ne aflăm, el trebuie să se lupte ca să-și impună punctul de vedere, deoarece alături de *apărare, medicină* și *învățămînt,* cultura face parte din elementele vitale ale oricărui popor. Și ea trebuie slujită și în administrație de oameni de cultură, nu de culturnici și nici de răsplătiți cu funcții, care n-au habar nici măcar unde se află muzeele și bibliotecile din Capitală, darmite ce se întîmplă în cultura română.

În '92, pe criteriul apartenenței politice, au fost izgoniți din funcții oameni de valoare. Ar fi momentul ca noul ministru al culturii să recunoască valoarea acolo unde o găsește, dacă o găsește, și să nu schimbe oamenii valoroși din funcții, fiindcă aceștia ar reprezenta și o garanție de continuitate în țara noastră, unde totul se ia de la capăt mult prea repede și din această cauză puține lucruri se așează. Principiul lui *Pleacă, tu, ca să vin eu,* aplicat cu prilejul precedentelor alegeri, va a avea aceleași efecte dizolvante, dacă va fi urmat și acum, ca în urmă cu patru ani.

În orice caz, măcar din respect pentru omul obișnuit, trebuie să înceteze obiceiul festivismelor de tot soiul, pentru a face loc dezbaterilor de care cultura noastră e văduvită. În ultimii ani, sub pretextul sărăciei, n-am discutat, la scară națională, marile probleme ale culturii noastre, acelea care dau importanța unei culturi în ochii celor care se bucură de ea. Voi continua.

Cristian Teodorescu

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draco print TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 – București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag – 1.000 lei
La redacție: 800 lei

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundaţia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

27 noiembrie - 3 decembrie 1996

(Anul XXIX)

47

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Europa

AM TRECUT, din întîmplare, toamna aceasta pe lîngă locul unde ar fi îngropat Ion Neculce. Este una din regiunile cele mai sărace şi înapoiate din Moldova. Nu mi-am putut reprima gîndul că tocmai la Prigoreni, nu departe de Iaşi, a ţinut să se întoarcă Neculce după aproape un deceniu de exil. A făcut tot ce a putut ca să fie reprimit în ţară. La Kiev ori în Polonia, pe unde a pribegit, va fi văzut cu gîndul dealurile sărace, lutoase, lipsite de vegetaţie, pe care i se întindeau moşiile confiscate după 1711. Neculce înfăţişează la noi primul caz de depeizare: el nu poate trăi decît acasă. În vreme ce Cantemir, pe care-l întovărăşise în Rusia, se simţea bine oriunde, Neculce tînjea după sărăcia şi nevoile neamului său. Unul era european, înainte de a fi moldovean, celălalt era moldovean înainte de a fi (şi dacă era) european.

Acest conflict, care-i are drept protagonişti pe cei doi mari scriitori ai secolului XVIII, s-a repetat de cîteva ori de atunci încoace. Nu este epocă în care România să fie pe punctul a deveni o ţară europeană şi în care să nu se producă reacţia autohtonistă. După 1866, după 1918, după 1989, de fiecare dată cînd România a putut să se întoarcă în Europa, a izbucnit şi ostilitatea naţionaliştilor, temători că ne vindem străinilor ţara. Duhul lui Neculce a fost mereu treaz, cu frica lui de străinătăţi, cu meschinele lui declaraţii în divanul boieresc menite a-i proba „nevinovăţia", cu neputinţa de a exista şi de a crea departe de moşia prăpădită de lîngă Iaşi. Acest duh s-a întrupat adesea în antieuropenii noştri, xenofobi, intoleranţi, precari vorbitori de limbi (deşi uneori avînd geniul aceleia materne), chivernisiţi, fără anvergură, provinciali şi speriaţi de reforme.

Prin anii '70, cînd protocronismul fixase într-o formulă culturală impulsurile cele mai secrete ale lui Ceauşescu, prietenul meu Al. Ivasiuc avea obiceiul să spună că Europa este singura noastră salvare şi că nu trebuie pierdut nici un prilej fie şi numai pentru a-i scrie numele într-un articol. Revoluţia din decembrie n-a pus capăt delirului protocronist. M. Ungheanu a ajuns secretar de stat la Cultură iar anturajul său antieuropean a scos o revistă de orientare protocronistă. Acest fapt se explică prin şovăiala autorităţilor postdecembriste, interesate de aliaţi politici precum PUNR ori PRM. Dublul limbaj a fost la modă în tot acest timp: integrarea în Europa, cerută de comunitatea internaţională, se întîlnea cu încurajarea unor stupide porniri autohtoniste.

Sper ca alegerile recent încheiate să constituie premisa unei reale orientări culturale spre Europa. Avem nevoie de valorile europene ca de aer. Descoperirea Occidentului a fost totdeauna norocoasă pentru români: şi cînd s-a unit biserica ardeleană cu aceea de la Roma, şi cînd, mai întîi prin fanarioţi, apoi prin fugarii de Marea Revoluţie, românii au avut revelaţia Franţei şi şi-au relatinizat limba şi poezia, şi prin aducerea pe tronul Principatelor Române a unui rege străin. Va fi norocoasă şi în acest sfîrşit de secol şi mileniu, dacă guvernanţii de acum vor înţelege că pariul cu Europa este cel mai important din toate. ■

A doua (şi ultima) cădere a lui Ceauşescu

(pag. 5)

Ileana Mălăncioiu:

Din jale se-ntrupează speranţa

(pag. 11)

CORNELIU BABA - 90

(pag. 17)

André Scrima prezintă

o poezie inedită de

VASILE VOICULESCU

(pag. 3)

Pietroaiele din lada cu zestre

(pag. 2)

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieș

Pietroaiele din lada cu zestre

PROBLEMA fundamentală a următoarelor luni (și, tare mi-e teamă, a următorilor ani) e lichidarea sinistrei zestre a regimului Iliescu. Chiar dacă nu-și propun acest lucru, învingătorii de la 3 și 17 noiembrie vor trebui să fie radicali. Situația catastrofală a economiei îi va transforma, chiar fără voia lor, în niște Saint-Just de circumstanță. Bătaia de joc generalizată, cinismul fără perdea și minciuna cancerizată au împins un întreg popor în stare de animalitate. Sfîșierea la care Ion Iliescu a îndemnat permanent populația a dat rezultatele scontate. Dar a creat și o prăpastie care va trebui umplută. Ca într-o nouă Sparta, nu e exclus ca hăul dezastrului național să fie umplut cu trupurile morale ale celor care au provocat-o.

Pînă în ultima clipă, Ion Iliescu a jucat pe cartea zîzaniei, știindu-se maestru în stîrnirea spiritelor maligne și în exploatarea energiei lor distructive. Dar, încă o dată, cine a semănat vînt, va culege furtună. În 1996, în 1997 va trebui să se întîmple ceea ce complotiștii moscoviți au împiedicat în 1989: stîrpirea viperei comuniste. Monstrul cu mii de chipuri va trebui, în fine, să iasă din scena istoriei. Va trebui să iasă în modul rușinos în care a intrat.

Ar fi o curată iresponsabilitate ca noua putere să se mulțumească, dintr-un fals spirit de democrație, cu jumătățile de măsură. În cel mai scurt timp, indecizia se va răzbuna, iar șerpii bolșevici se vor regenera monstruos. Menținerea în funcții a impostorilor al căror singur talent e slugărnicia îl va costa mult. A sosit momentul ca țara să fie condusă de cei care și-au dat, în decembrie 1989, viața pentru libertate. „Revoluția tinerilor" va trebui să fie o realitate. Dacă și Convenția Democratică va întoarce spatele tinerilor, ezitînd să le dea funcții de decizie, putem să ne facem de pe acum bagajele și să ne așezăm în spatele coloanelor tutsi și hutu care patrulează prin deșerturile africane.

Nu răzbunare, ci dreptate se așteaptă de la noii diriguitori ai României. Ar trebui să aflăm, în fine, cum au fost cheltuite miliardele existente în 1989 în vistieria țării. Am fi curioși să descoperim cum se scurg sutele de milioane de dolari pe așa-zisa imagine a țării. Pentru toate acestea, cineva trebuie să plătească. Prea s-a obișnuit lumea că pedeapsa maximă e eliberarea din post. Urmată, aproape matematic, de un exil aurit, în cine știe ce misiune diplomatică.

Una din strategiile regimului Iliescu a fost ștergerea urmelor prin scoaterea din dispozitiv a personajelor compromise. Astfel a dispărut, la momentul potrivit, Gelu Voican-Voiculescu, în împrejurări în care prezența lui în țară ar fi putut fi jenantă pentru cei care nu doreau să se știe nimic despre crimele din decembrie 1989. Astfel a fost trimis în diplomație și amiralul Cico Dumitrescu, persoană de care se leagă multe dintre misterele revoluției române. Tot astfel Aurel Dragoș Munteanu, primul președinte al televiziunii române „libere", omul capabil să producă ceață simultan în cinci milioane de case de români cu ajutorul unui singur televizor.

Rînd pe rînd, monștrii fără șira spinării aflați în slujba lui Ion Iliescu au fost răsplătiți cu funcții grase, ori măcar călduțe, la ambasade, legații sau centre culturale din străinătate. O lepră stalinistă precum Paul Everac își face mendrele chiar și acum, după ce puterea care l-a susținut s-a prăbușit, la Veneția, povestindu-le, probabil, italienilor despre aventurile sale din vremea cînd scria piese mobilizatoare precum *„...Și la stînga trei ciocane"*.

Ca și cum asta n-ar fi destul, iliescienii au început o vastă operație de recuperare a diverselor căzături din exil. Am citit cu stupoare că regimul domnului Iliescu își permitea să-i plătească cu sute de mii de dolari pe un nimeni precum Petru Popescu, spre a bandaja imaginea României în Statele Unite. E încă unul din misterele postrevoluționare care trebuie lămurite: în ce constă capacitatea lui Petru Popescu de a salva onoarea țării, cînd el mai are încă probleme de a-și curăța de microbii bolșevici propria biografie? Va să zică, prozatorul de doi bani, ocolit de confrați, care ieșeau din încăpere imediat ce-și făcea apariția fiul celebrului ilegalist comunist Radu Popescu, omul de casă al Ceaușeștilor și a cărui poreclă, Securistul, era la fel de cunoscută în epocă precum aceea a blîndului porc referitoare la poetul king-size Adrian Păunescu, ei bine, construiește imaginea României în lume!

În timp ce personalul ambasadelor e plătit cu sume de mizerie, inși de teapa unei jalnice căzături precum Petru Popescu, sau dubioși colecționari de icoane românești, precum Daniel Nelson, diplomat pensionar american de rang inferior la București, încasează tacticos zeci și sute de mii de dolari. Dolari care nu proveneau, în nici un caz, din moștenirea de familie a lui Ion Iliescu, ci din sudoarea celor pe care, de șapte ani, îi duce cu nerușinare de nas.

Astfel de lucruri trebuie aduse la cunoștința oamenilor cît mai urgent. Altminteri, vom vedea foarte curînd în noii potentați complici inconștienți ai celor mai mari trădători de țară pe care i-a cunoscut istoria României. Nu va fi ușor, nu va fi plăcut. Dar operația chirurgicală de eliminare a cancerului kaghebisto-iliescian trebuie dusă la bun sfîrșit. Altminteri, ceasurile istoriei se vor opri pentru totdeauna la ora Moscovei.

Toate acestea sînt lucruri firești. Ele nu trebuie privite nici ca o răzbunare prostească și nici ca o tîrzie revanșă a dezmoșteniților istoriei românești. ■

POST-RESTANT

de Constanța Buzea

PASAJE admirabile dintr-un jurnal de la 16 ani, acum având 20, sunt cu siguranță mai aproape de poezie decât versurile. Am o vagă bănuială nobilă că limba română nu este limba dv. maternă. Așa îmi explic de ce vă scapă de sub control unele nuanțe, unele metafore, sensul unor cuvinte alunecând aberant în vid. Mai sunt și greșeli de ortografie, pe care însă le comiteți, cred, din neatenție, din cauza vitezei, nu din neștiință. Dar nici asta nu va fi ușor de iertat în curând, dacă nu faceți efortul de a le elimina. Spuneți că v-ați gândit de multe ori dacă ceea ce scrieți este poezie sau este doar *un du-te vino de cuvinte stricate,* (la dv. *dute*-vino!). Dintre textele în versuri asupra cărora doriți să mă pronunț, de remarcat unul singur, *Amor pașnic,* dar numai pentru câteva oarecum izbutite, câte unul la fiecare început de strofă, restul coborând lamentabil: „Mergeam pe strada umbrei mele; Mergeam bătând trapul durerii; Mergeam dorind o risipire". Nu vă mai temeți de pesimismul dv. E normal, e firesc, e semn de sănătate, de luciditate. (*Octavian Verd,* Brașov) ● Sigur că ar trebui să reflectăm și chiar să ne îngrijorăm când entuziasmul general se năpustește într-o singură direcție. Și cred de asemenea că am înțeles corect ce ați vrut să spuneți în continuarea *Gândurilor:* „Poezia cel mai ușor/ își ratează intermediarii./ Câte râuri au parte/ De-o moară de apă/...?" Mă bucur că ați revenit, vă spun, pentru simpatie, comunicare și compasiune dacă nu neapărat pentru literatură. (*Constanța Vaicăr,* Craiova) ● Dacă aș dispune de spațiu suficient v-aș publica aici *Poemul dragostei neîmplinite,* poem în proză, de o tulburătoare simplitate și frumusețe. O relatare albă, concisă, a unui moment de splendoare. A da numai un fragment ar fi o impietate. Rămâne să vă asigur de încântarea intensă pe care am trăit-o citindu-l. (*Mihail Constantinescu,* București) ● Aștept în continuare acea explicație liniștitoare pe care v-am mai cerut-o, ca să nu mă rătăcesc în presupuneri, ca să-mi fie mai ușor să înțeleg de ce scrieți, *dincolo de mizeriile acestei lumi, obosită,* spuneți, *să tot urc soarele pe munți,* și aproximând efectul gesturilor eroice în care vă consumați răbdând, așteptând. „Sunt ca un lup de singur/ bunule brad cărunt", „înfrigurat,/ rănit/ și plin, precum litera A, de groază ", „Și ca să te păstrez plec", „Cerul e și afară.// Ești binele dintâi/ slăvit de alți copii", „chiar dacă-s plin de boala întregului regat/ și urlu ca o haită înghesuită-n punct// Ascult și tac./ Chiar veșnicia picură-n pământ", „Slavă puterii sau slăbiciunii care scrie/ cu mâna mea/ acest poem/ Slavă milei", „Tot se destramă în focul acesta lăsat/ de privirea pisicii/ terorizată de tata./ Tu ai venit/ ai văzut/ ai plecat", „Te va ține de mână cuvântul bun/ ridicat de nevăzuții îngeri în slavă", aceste versuri excepționale ca și acest scurt poem plin de intens trăite adevăruri până la ultima consecință, cu care vreau să închei răspunsul meu prin care vă rog să vă luați foarte serios atât suferința cât și resursele de a o îndura scriind: „Fiecare târându-se / Fiecare cerșind. Zeu. Antizeu./ Nopțile ard pe rug/ și doar sfinții le văd./ Morții ies din morminte./ Viii înghețată./ Podul/ e trupul cu furci între pleoape/ să treacă toți". (*Luminița Urbaczek*) ● Curată și bine prevestitoare poate fi modestia începutului! Sunt din loc în loc versuri mai pline de o frumoasă tensiune, trăire, aspirație, decât de o reușită expresie lirică. Să răcâim puțin sub coajă, să dezvelim locul și să ne uităm plini de speranță: „Trei oameni învârteau o roată/ Sau trei roți se-nvârteau în oameni?/ Nu mai știu./ Nebunia.../ E arta minții mele./ Sunt nebun din cauze necunoscute./ Vorbesc cu mine însumi/ Și-s odrasla singurătății..." (*Adrian Doamna,* 19 ani, Fieni) ● Același răspuns, ca și cel precedent pentru colegul A. D., cu mica diferență că dv. aveți pretenția declarată că sunteți poet, și cu regretul meu de a fi găsit în textele trimise câteva greșeli de ortografie. (*Dinu Daniel Robert,* București) ● „Eu scriu de mult poezii, inspirate din lumea din jurul meu, din natură, din gândurile, idealurile și visele oamenilor. Eu scriu despre și pentru oameni, în dorința de a-i face prin versurile mele mai multă lumină, mai multă speranță, mai multă alinare. Prima poezie se intitulează *O șansă pentru fiecare.* Este o poezie cu rimă, adresată tuturor celor care pot oferi o șansă tinerilor și oamenilor în suferință, dar și celor care au nevoie de această șansă". Prea bine! Și acum să vedem resursele lirice: „Încă în viață rost nu am/ E totul trist și efemer/ Degeaba vântul bate-n geam/ Și în problemă-i un mister.// Căci eu nu știu să o rezolv/ Am obosit/ Aș vrea să strig al meu istov/ Și peste toate eu să trec". Poemul continuă în aceeași manieră pe spațiul a încă cinci strofe. *Și în problemă-i un mister,* vorba dv., și acolo va rămâne, probabil, multă vreme, ca sursă de inspirație pentru versurile pe care le veți mai semna. (*Truță Marieta,* Aiud) ■

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: **Nicolae Manolescu** - director, **Gabriel Dimisianu** - director adjunct, **Alex. Ștefănescu** - redactor șef, **Mihai Pascu** - secretar general de redacție, **Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu** (critică și istorie literară), **Constanța Buzea** (poezie, proză), **Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu** (publicistică), **Eugenia Vodă** (film, muzică), **Marina Constantinescu** (teatru, plastică), **Adriana Bittel** (externe), **Anca Firescu** (secretar de redacție), **Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș** (corectură), **Victor Ciupuliga** (fotoreporter).

Administrația: **Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341.** Cont în lei: **B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089.** Cont în valută:**B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu** (director executiv), **Elena Raicu** (contabil șef), **Corneliu Ionescu** (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), **Andriana Fianu** (corespondență și difuzare în străinătate), **Elena Hurducaș** (secretariat), **Ionela Stanciu** (asistent difuzare).

Corespondenți: **Gabriela Melinescu** (Stockholm), **Dumitru Radu Popa** (New York), **Tudor Olteanu** (Amsterdam), **Leons Briedis** (Riga).

Tehnoredactare computerizată: **Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan.** Introducere texte: **Geta Gheorghiu.**

E-MAIL: **romlit@romlit.sfos.ro** și **romlit@buc.soros.ro**

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

INEDIT

V. VOICULESCU

Dincolo de carne şi sînge

Doamne, răzbate şi pînă la Tine ramătul acesta
Pe care-l urlă pîn' la marginile lumii, junghiată, Budapesta?
Cînd popoarele sînt din adînc apucate
De sălbatecul lor spasm de libertate
Cum stăm atunci toţi drepţi în faţa mitralierii
Să ne spulbere carnea puzderii?
De ce pînă şi copilaşii se îndură
Să-şi verse sîngele pînă la ultima picătură?
De ce ne batem cu o stranie vitejie
Pentru moartea din faţă ca pentru o avuţie?
Şi-n giulgiul de gloanţe ce mînios se ţese
Ne-nfăşurăm trupurile fără să ne pese?

Mi-a răspuns Cineva:- e o ţintă dincolo de trup
De rîvna căreia cărnurile se dăruiesc şi se rup.
Aşteptaţi, lupta voastră e încă mister:
Bătălia e pe pămînt, izbînda în cer.
Priviţi-vă: copii, femei, bătrîni... nimeni nu plînge:
Fără să ştiţi, marele meu Suflu la luptă vă strînge
Pentru Libertatea cea de dincolo de carne şi sînge.

4 nov. 1956

[Poem transcris de V. Voiculescu pe ultima filă a manuscrisului dăruit „fratelui Andrei Scrima" la plecarea acestuia spre India, la 26 noiembrie 1956.]

Cuvînt adaos la poem

Deoarece graţie interesului, înţelegerii, „con-simţămîntului" unor persoane de azi, un poem de odinioară (4. nov. 1956) al Doctorului V. Voiculescu („inedit absolut", dacă putem spune: nu figurează decît în manuscrisul nouă încredinţat) e acum publicat, ni se vor îngădui, pentru a-l situa, cîteva cuvinte de evocare.

Pentru început însă, impresionanta coincidenţă ce îl readuce pe aceleaşi meleaguri, în prezenţă împărtăşită, „40 de ani" (timp împlinit într-una din duratele sale simbolice) mai tîrziu, aproape zi cu zi.

Rememorînd acum împrejurările „răsăririi" lui atunci (întru totul siguri fiind cît despre amănunte şi cuvinte citate), adăugăm, poate, un modest codiciliu (mai bine zis un „post-scriptum") la un mic capitol din creaţia literară a Doctorului V. Voiculescu; mai la adînc însă, credem, se destăinuie astfel trăitul concret, grav şi dureros, al acelor zile, aşa cum îl împărtăşeau între ei un mănunchi de prieteni grupaţi în jurul Mînăstirii Antim:

- în primul rînd, denunţarea totală, „viscerală", a schimonosirii acelui moment de istorie ce vedea forţa disproporţionată, pur cantitativă, a agresorului, pe cale de a zdrobi forţa pur calitativă - „dorinţa de libertate" - a victimei; aerul timpului devenea irespirabil, resimţeam un fel de asfixie etică;

- de asemenea, sumbră evidenţă a aceloraşi ceasuri, epoca se dezvăluia drept interzisă de speranţă; abia înmugurită, aceasta era exterminată cu impunitate, ca o amăgire inutilă pentru noua condiţie umană;

- în sfîrşit, „Occidentul", depozitar fantastic al unei speranţe de libertate, se angaja, la rîndu-i, în chiar acel moment, în stupida expediţie Suez: cineva dintre noi a adus în amintire un vechi verset biblic despre timpuri „în care nici un trup nu se va mîndri" (altminteri spus, nimeni nu va mai putea pretinde la superioritate morală asupra celuilalt, - afară de victimă).

Asemenea gînduri se rosteau şi se schimbau în acea seară de sîmbătă, 3 noiembrie 1956, între Alexandru-Codin Mironescu, Dr. Vasile Voiculescu, arhitectul Constantin Joja, părintele Dumitru Stăniloae, arhim. Benedict Ghiuş, pînă cînd, venind aproape ca o culminare a cuvîntului, Al. Mironescu - un pasionat, capabil să surprindă adesea cu o formulă literalmente „supra-realistă" - exclamă: „Am să spun doar atît: la Budapesta au luptat îngeri."

După cîteva clipe de tăcere se aude vocea părintelui Stăniloae (de obicei amabil şi respectuos faţă de „laicii" grupului): „Ce îngeri, domnule profesor: la Budapesta?..." Doctorul Voiculescu a avut un zîmbet uşor şi mi-a adresat o privire complice. A doua zi, venea cu textul acestui poem liber de pretenţii sau efecte literare, transcriere fără distanţare, am spune, a acelui moment, el însuşi vizitat de alte înţelesuri şi presimţiri...

Bucureşti, nov. 1996

André Scrima

MIC DICŢIONAR

de Mihai Zamfir

Alexandru Ioan Cuza

„NIMIC nu-l sortise, aparent, pe Alexandru Ioan Cuza unui destin înalt: fiu de boier de a doua treaptă (dar cîţi nu erau!), studiase la Paris, impregnîndu-se de idei liberale (ca toate minţile luminate din generaţia sa), participase la revoluţia din 1848, alături de alte mii şi mii de români. Nimic nu-i prevestea o carieră excepţională, nimic nu-l scosese pînă la vîrsta de aproape patruzeci de ani din şirul nesfîrşit al paşoptiştilor anonimi. Faţă de Alexandru Ioan Cuza, prietenii săi, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu ori Costache Negri, făceau figură de personaje publice, de oameni notorii. Şi viaţa căpitanului, apoi a maiorului, în cele din urmă a colonelului Cuza s-ar fi desfăşurat lin pînă la capăt, fără zgomot, ca un pîrîu de şes.

Prin caracter şi educaţie, Cuza era un om cinstit, incoruptibil, patriot în sensul bun al cuvîntului, şi toată lumea o ştia: dar cîţi nu erau la fel? În chip de protest contra falsificării alegerilor de către Vogoride, demisionase din funcţia de ispravnic de Galaţi, dar gestul său, oricît de spectaculos, avusese o valoare pur conjuncturală. Era ca şi cum ai fi deschis în 1990 balconul din dreptul Pieţii Universităţii. Al unei pieţi deja ocupate de mulţimea tălăzuitoare.

La prima vedere, alegerea lui Cuza ca domn al Moldovei a fost mai degrabă rod al întîmplării. Personalităţi proeminente ale partidei naţionale se tot blocaseră reciproc în tururi de scrutin succesive, într-o interminabilă şedinţă a deputaţilor unionişti. La o oră tîrzie din noapte, cineva a pronunţat numele salvator: Cuza. Stupoare! Propunerea părea neverosimilă, însă deputaţii unionişti, epuizaţi, au căzut de acord: la urma urmei, de ce nu? E cinstit pînă-n vîrful unghiilor, gîndeşte ca noi toţi, e încă tînăr. Să-l alegem Domn!

Numai că atunci cînd destinul se hotărăşte să intre pe deplin în joc, el transformă lumea din cîteva mişcări de baghetă. Ghidat parcă de mîna dumnezeiască, insignifiantul colonel - pe care nimeni n-ar fi pariat o centimă în urmă cu cîteva zile - odată ajuns primul Domn al Principatelor Unite, înfăptuieşte miracole. Devenit din chiar clipa alegerii personaj providenţial, el realizează unirea Moldovei şi a Munteniei printr-o lovitură de maestru ce lasă K.O. diplomaţia europeană. Şi, rapid, în faţa unor adversari parcă anesteziaţi, tot el realizează Unirea de fapt, obţine recunoaşterea ei europeană, modernizează instituţional ţara prin legi care vor dura un secol, înfăptuieşte visul majorităţii populaţiei, adică îi împroprietăreşte pe ţărani. Cînd Dumnezeu se decide să miluiască un popor, n-o face niciodată pe jumătate: darurile lui sînt întotdeauna regeşti - ar trebui să spun, divine. Nu ştim nici astăzi cu exactitate, ci doar bănuim, cîtă suferinţă, nedreptate şi eşecuri au fost răscumpărate prin apariţia lui Cuza în istoria noastră.

În România din toamna lui 1992, este posibilă o repetare a miracolului. De pe afişele Convenţiei Democratice, ne priveşte parcă din nou figura lui Alexandru Ioan Cuza. Locul ispravnicului de Galaţi l-a luat fostul rector al Universităţii din Bucureşti - dar asta n-are nici o importanţă. El se înfăţişează cu aceeaşi blîndeţe, candoare şi bună-credinţă. A apărut în viaţa noastră politică tot atît de neaşteptat precum îndepărtatul său precursor.

Depinde numai de noi ca minunea din urmă cu un veac şi jumătate să se repete ori nu."

Acest text (uşor amendat) a apărut în *România literară* din 30 septembrie 1992, cu cîteva zile înaintea celui de al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidenţiale de atunci. Evident, el a reprezentat o speranţă prematură: după citirea lui şi la aflarea rezultatului alegerilor din 1992, multă lume trebuie să fi rîs cu poftă şi să fi socotit problema definitiv rezolvată. Dar - aşa cum spunea premierul Văcăroiu - „cine rîde la urmă rîde mai bine". S-a dovedit că speranţa din 1992 fusese doar prematură, nu însă nebunească.

Acum, în 1996, realizarea unui program asemănător celui înfăptuit de Cuza cu un veac şi jumătate în urmă depinde de toţi cetăţenii ţării noastre. Desigur, totul se poate termina într-un eşec de proporţii, care ar provoca imensă satisfacţie într-o „anumită parte" a spectrului nostru politic: este chiar foarte posibil ca acest eşec să se producă. Dar...

Dar, în toate circumstanţele umane decisive, există totuşi şi o minimă şansă - nu mai mare de zece la sută - ca aventura nebunească să se termine pînă la urmă cu bine şi ca asupra României să se pogoare din nou norocul neverosimil din urmă cu un veac şi jumătate. Trăind, sperăm de fapt într-un singur lucru: să fim contemporanii unui asemenea miracol.

■

LECTURI

Biserica Neagră

OPRIT de la apariţie de către cenzura ceauşistă, într-un moment (iarna lui 1971-72) ce a coincis, pe de o parte, cu sfîrşitul efemerei ere de liberalizare intelectuală care începuse prin toamna anului 1965, odată cu decompresia prilejuită de moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, şi, pe de alta, cu declanşarea aberantei revoluţii culturale iniţiate de către Ceauşescu după revenirea sa dintr-o vizită efectuată în China şi în partea de nord a Coreei, romanul *Biserica Neagră* al lui A. E. Baconsky a intrat de timpuriu în mitologia absconsă a rezistenţei literare româneşti, prestigiu întărit, în 1976, prin publicarea unei „ilicite", „secrete" versiuni germane peste hotare, avizat comentate de către critică. Cu toate acestea, cartea a circulat prea puţin la noi, moartea subită a autorului (la cutremurul din martie 1977) părînd să pecetluiască definitiv soarta autohtonă a manuscrisului. Aşa se face că publicarea sa de către Pavel Ţugui în 1990 a stîrnit reacţii critice estompate, explicabile, în primul rînd, prin apariţia unui nou context ideologic şi politic, ce a relativizat impactul construcţiei sibilinice, înveşmîntate în parabole şi obscurizate prin simboluri, a textului. Datorită acestei translaţii de mentalitate culturală, s-ar putea spune că *Biserica Neagră* a cunoscut, de-a lungul timpului, o dublă nedreptate, stigmatului politic iniţial, arbitrar, fiindu-i adăugat ulterior un al doilea, legat oarecum de insinuarea acuzei de inactualitate. Prin urmare, actul critic al romanului trebuie să înceapă cu un serios examen de reconsiderare estetică, tematică şi cronologică, proces menit să reaşeze textul între limitele sale fireşti, literare, obiective, dar să nu-i estompeze evidenta conotaţie politică, esopică, demascatoare, subiacent protestatară.

Parabola oraşului închis, terorizat de o obscură, dar omnipotentă, Ligă a Cerşetorilor, pe care e construită *Biserica Neagră,* trimite, cu siguranţă, spre Kafka, dar şi mai departe, spre George Orwell şi romanele utopiilor negative. De fapt, ne aflăm în faţa celui mai orwellian roman al literaturii române, însă, disecînd sursele, nu putem omite cu vederea evoluţia ideatică şi estetică a lui A. E. Baconsky însuşi, care elaborează romanul în evidenta descendenţă a simbolicului macabru din poemele *Cadavrelor în vid* (1969) sau a elitismului melancolic, saturnian din prozele grupate în volumul *Echinoxul nebunilor şi alte povestiri* (1967).

Dincolo de o atmosferă comună, şi de calităţile de rafinament ale unei scrieturi de excepţie, se poate detecta, mai ales în al doilea volum amintit, o certă tendinţă de mitizare a figurii unui artist fabulos, marginal, însingurat, ultim recipient de verticalitate esenţială într-o lume pornită ireversibil pe calea dispersiei lăuntrice şi a pervertirii sordide a valorilor. În *Artiştii din insulă,* de pildă (una din piesele remarcabile ale ciclului), cîţiva pictori şi sculptori, ciudate fiinţe septentrionale ocupîndu-se „numai cu arta", se grupează pe o insulă pustie pentru a scăpa de „lanţuri", şi le transmit orăşenilor de pe litoralul din apropiere mesajul tulburător, senzual, al unei fascinaţii maladive, ispititoare. Revelaţia pe care o are vizitatorul insolitei comunităţi (povestitor, totodată, al unei crepusculare incursiuni iniţiatice, echivalente cu o renaştere) este aceea a unei apartenenţe ideale, absolute, necontingente: „Cu toţii păreau a fi din ţări păduroase cu zeităţi pogorîte în întunericul sihlei, şi, urmăriţi de culorile cu care se născuseră pe retină, îşi acceptaseră soarta pînă la capăt. I-am simţit apropiaţi, şimi-am zis că poate eu sînt ultimul dintre ei, sînt întîrziatul care şi-a rătăcit timpul şi drumurile şi n-a mai fost demn de lanţuri..."

În *Ultimul rol* (altă piesă din volum), un nou regizor, sosit la teatrul unui oraş provincial „dintr-o ţară îndepărtată", îşi începe cariera reluînd pentru montare piesa stranie, învăluită în himere, a unui concitadin misterios, însingurat, atins de aripa neagră a Marii Arte: „Autorul era localnic, dar se vorbea în oraş că piesa fusese scrisă de fapt de un călugăr neisprăvit alungat din cetate şi în cele din urmă ajuns pensionar al unui ospiciu sau al unei temniţe ori poate mort pe undeva, nu se ştia bine. Vîntură-lume, emigrant lunatic pe meridiane streine, omul devenise fantoma propriei sale legende, şi amintirea lui era cultivată cu secretă şi clandestină venerație printre locuitorii oraşului, dispuşi să-i atribuie orice li se părea o faptă demnă de admirat şi mai presus de puterea cea de toate zilele." Se recunoaşte, în aceste citate, morfologia tipică a artistului de excepţie, care domină imaginaţia lui A. E. Baconsky: însingurat exotic, „străin", sosit din ţinuturi îndepărtate cu o motivaţie nu întotdeauna clară - deci ilicită - a descălecării sale într-o margine umilă de lume, artistul „fixează" dorinţa de „departe" a comunităţii în care soseşte (dar cu care nu ajunge niciodată să se identifice), articulînd pe unde trece un imaginar colectiv eretic, alternativ, în răspăr cu vorbele dominante ale tribului. Prezenţa lui stîrneşte insolitul, atipicul de profunzime al puţinilor chemaţi, răscoleşte colbul drumurilor stătute, îndeamnă tinerii la „plecare", la revoltă, invocă moartea, combustia totală, melancolia devoratoare a saturnienilor, superioară „datoriei" colective de a trăi în marasm şi turpitudine.

Pentru o ţară supusă, disciplinată prin controlul strict al imaginaţiei şi prin impunerea ca regulă obligatorie, generală, a tipicului mărunt, rural, lucrativ, a culorilor terne şi a uniformelor cenuşii (cum era România cortinei de fier, a timpurilor în care se publicau aceste proze), asemenea metafore ale personalităţii magice, izbăvitoare, formulate de un om cu o vestimentaţie occidentală, elegantă, studiată, decadentă, echivalau cu tot atîtea îndemnuri la marginalizare existenţială, la originalitate orgolioasă, autenticitate neconcesivă şi dezimplicare pragmatică. *Biserica Neagră* prezintă în acest context, într-un mod preponderent orwellian, faţa opresivă a marasmului, mecanismul de funcţionare a tăvălugului dictatorial centralizat, arbitrar prin inflexibilitate şi paralizant prin onctuozitate levantină, fiind, pe ansamblu, ca şi *1984* de altfel, o înfricoşătoare analiză metaforică de sistem. Există, însă, două diferenţe esenţiale (ambele prezente în *Biserica Neagră*), care separă cele două texte: este vorba, în primul rînd, de ambiţia lui A. E. Baconsky de a-şi construi romanul pe un scenariu arhetipal, de adîncime, guvernat de binecunoscuta ecuaţie a eroului în luptă cu monstrul, a doua diferenţă fiind dată de finalul artificial, „reparator" al romanului, unde, prin ironica dialectică a răsturnării dictaturii printr-o revoltă secesionistă de interior, „valorile" se rostuiesc pe moment invers, protagonistul devenind, în virtutea noului canon oficial, învingător, efigie promovată cu ovaţii asurzitoare în piaţa publică, iertîndu-i-se - în virtutea dreptului inalienabil al oricărui regim politic de a elabora o istorie favorabilă - fostul statut ignobil de victimă.

Protagonistul *Bisericii Negre* - sculptor prin vocaţie - este şi el un „întîrziat" abulic, asemenea mai tuturor locuitorilor damnaţi din *Artiştii din insulă.* Biografia lui - aflăm din chiar debutul textului - fusese odată luminoasă, brăzdată de experienţa juvenilă a unor ţinuturi îndepărtate, traversate cu frenezie. Era, deci, „pe jumătate strein" în oraşul de pe malul mării, al părinţilor şi străbunilor săi, unde îl prinde începutul povestirii; mai mult chiar, îl leagă de acest spaţiu o veche interdicţie de a se întoarce acasă, impusă sibilinic - dar oportun - de către părintele său, „agitator" febril (intrat între timp în dizgraţie) al locurilor sale de baştină.

PE UN asemenea fond biografic se declanşează intriga kafkiană a romanului, calchiată în mod evident după primele pagini ale *Procesului:* întorcîndu-se spre casă „umbrit de presimţiri anxioase", protagonistul se „trezeşte" subit, primind în scris o ciudată somaţie de a vizita sediul unei *Ligi a Cerşetorilor.* Similitudinile merg pînă la minuţia unor detalii inverse: spre deosebire de doamna Gruber, menajera procuristului Josef K. din *Procesul,* care se raportează plină de înţelegere la situaţia insolită în care a ajuns chiriaşul ei, arestat chiar în pat în clipa în care se scula de dimineaţă, proprietăreasa protagonistului din *Biserica Neagră* dezavuează violent dezonoarea omului pe care-l găzduieşte. Ambele convocări au însă darul de a-i „pune în situaţie" pe protagonişti, disponibilitatea lor de a acţiona în sensul dorit de către autorii brutalelor imixtiuni cauţionînd, de fapt, absurdul.

Încercarea de a evada a eroului din *Biserica Neagră,* strecurîndu-se pe furiş la bordul unei corăbii exotice, gata de drum, eşuează; de altfel, tentativa de evadare e aceea care transferă, în roman, neliniştea în angoasă, protagonistul descoperind cu groază că a devenit, prin psihoza care domneşte de cîteva zile în oraş, captivul unei centralităţi paradoxale, toate drumurile care ies din oraş ducînd, în realitate, înapoi, între zidurile controlate acum de o organizaţie sordidă, agresivă, discreţionară, compusă din cerşetori.

Motivul spaţiului claustrat, supus dispersiei fetide vine din Kafka, Orwell şi poate Camus; comună cu atmosfera *Procesului* e tema instanţei invizibile, terifiante, care selectează individul, anexîndu-l, şi tot dinspre Kafka vine, desigur, modalitatea de construcţie a romanului, unde privirea de jos, a protagonistului marginal, impune perspectiva - fatalmente limitată - asupra întregului. Baconsky nu demontează epic aparatul dictatorial, nu intră în interioarele secrete ale puterii, aşa cum vor fi tentaţi s-o facă mulţi reprezentanţi ai „generaţiei '70" (Mihai Sin, de pildă). Motivul pare să fie, la un prim nivel, acela al voinţei de dezimplicare, de stigmatizare prin nesolidarizare, însă aceasta e numai o explicaţie periferică, *Biserica Neagră* intenţionînd să pună preponderent în evidenţă implicaţiile pe care teroarea le are asupra individului mărunt, să demonstreze mai degrabă *efectul* decît cauza. Intervine aici, din nou, o similitudine cu Orwell sau Kafka, prin sacrificarea deliberată a psihologicului. Deşi consacrat în ochii noii puteri de către o ascendenţă paternă ilustră, incomodă, sculptorul oraşului invadat de cerşetori cedează prea repede, alege, fără prea mari eforturi de rezistenţă, calea suferinţei şi nu pe aceea a revoltei, indicînd de la început faptul că Baconsky şi-a sacrificat atitudinal personajul în favoarea parabolei epice, a sintaxei de ansamblu.

Tot din *Procesul* vine, se prea poate, şi paradoxala raportare a mecanismului opresiv la individ. Astfel, ajuns abuziv în situaţia de exercitare totală a puterii, invizibilul fetid, inferiorul grotesc, sordid, gregar, dobîndeşte o funcţie ambivalentă, opresînd şi consacrînd totodată individul. Ca o consecinţă, protagonistul din *Biserica Neagră* e tot mereu prezentat ca o victimă *privilegiată* a noii ordini: oameni din anturajul său, la fel de neînsemnaţi în aparenţă, îi trimit „semne", îi transmit mesaje esenţiale, tălmăcindu-i „satisfacţia" regimului pentru calitatea muncii - din ce în ce mai umile - pe care o prestează. Simplă „variabilă" a unei funcţii cinice, a terorii acum generalizate, eroul este mutat arbitrar din locuinţă în locuinţă, dintr-un post în altul, atribuindu-i-se, pe rînd, mai multe îndeletniciri în răspăr cu vocaţia sau pregătirea sa, care au însă un numitor comun, aflîndu-se întotdeauna la periferia sordidă, deprimantă a ierarhiei. Baconsky nu ezită să transleze aici din grotesc în satiric: promovat funcţionar al pompelor funebre, eroului i se încredinţează, ca mînă de lucru, un grup de intelectuali, prilej de satirizare vitriolantă a duplicităţii, delaţiunii, oportunismului gregar şi fripturismului abject din sfera castei.

Comun cu Orwell e, în cele din urmă, sinistrul joc al relativităţilor umane, potrivit căruia individul e simultan victimă şi călău, învingător şi învins, identitatea modificîndu-se după cum suprafaţa politică îşi mută oglinzile. Astfel, în *Biserica Neagră,* bătrînul profesor al protagonistului, la care acesta apelează ori de cîte ori se simte macerat de îndoială, e, pe rînd, torţionar şi victimă a noului regim. Mecanisme similare guvernează existenţa versatilă a mai tuturor fiinţelor din jurul protagonistului, de la proprietăreasa camerei pe care el o ocupă iniţial, la paraclisierul cenuşiu al bisericii unde este ulterior repartizat pentru a trage clopotele. Kafkiană e, la Baconsky, obstinaţia centrului de putere de a se sustrage înţelegerii globale, prin dexteritatea - cu minuţie oficializată - de a întreţine mecanisme secundare, periferice de sugestie. În romanul *1984* al lui Orwell - pentru a ilustra cazul invers -, centrul e mereu prezent, prin imaginea lui Big Brother proiectată pe imensele ecrane de control aflate peste tot, chiar şi în locuinţele cele mai modeste. În *Biserica Neagră* însă, periferia este prin ea însăşi capabilă să întreţină teroarea, datorită unui cinic ritual de autoflagelare lăuntrică, concentrată în doctrina *umilinţei ca mod al disciplinei interioare,* cum propovăduieşte ideologia noilor stăpîni ai cetăţii.

AJUNŞI în acest punct, un aspect delicat al romanului devine de neevitat. Dacă analizăm semantica topografică a *Bisericii Negre,* ne putem da uşor seama că romancierul a apelat aici, pentru a sugera degringolada sistemului, la motivul centralităţii dizlocate. Axul simbolic al romanului îl constituie spaţiul circumscris de biserică şi cimitir, care sînt, prin tradiţie, şi prin sintaxa interioară a oricărei gîndiri mitice, simbolice, focare privilegiate de sacralitate. Coeziunea unei comunităţi, puterea ei de a se opune dispersiei depind întotdeauna, în descendenţa acestei logici, de capacitatea respectivei comunităţi de a menţine integritatea centrului de sacralitate. În *Biserica Neagră,* comunitatea nu depune nici un efort pentru a rezista la acest nivel, biserica şi cimitirul fiind şi ele, prioritar, funcţii secularizate ale unui mecanism impersonal de îndobitocire. Abundă astfel, în roman, sintagme din retorica creştină, focalizate în jurul termenului duplicitar de „umilinţă", la fel de ambigue fiind, în contextul amestecului de pioşenie şi demonism macabru, specific magiei negre, şi ceremoniile de înmormîntare. În prelungirea aceleiaşi logici simbolice, protagonistului i se încredinţează, la un moment dat, „înalta" funcţie de clopotar, misiunea lui fiind aceea de a trage de funii oarecum arbitrar, prin sincronizare cu sonurile celorlalte clopote din oraş, făcute să bată la ore nepotrivite. Pasajul indică secularizarea forţată a timpului sacru, calitativ, dar, pe ansamblu, toate aceste elemente au darul de a sugera că marasmul se poate generaliza mai uşor la o comunitate predispusă în orice moment să renunţe, cu o indolenţă levantină, la propriile sale simboluri. Spre deosebire de Orwell, Baconsky nu prezintă suportul tehnologic al opresiunii (acest palier, cu o prezenţă pregnantă în mai toate discursurile epice de alienare, de la expresionişti la Zamiatin, lipseşte din materia *Bisericii Negre*), semn că aici mistificarea colectivă e concepută premeditat ca o dereglare a organicului, şi nu ca o consecinţă a unui clivaj lăuntric impus de alienarea tehnologică specifică civilizaţiilor hipertehnicizate.

Finalul romanului - unde se insinuează, arhetipal, motivul purificării prin moarte şi promiscuitate, al resurecţiei prin trecerea prin viscerele negre ale monstrului - marchează o simbolică victorie a existenţialului integru, autentic, asupra conjuncturalului alienant, introducînd în corpul textului şi o vagă suspiciune de artificialitate tezistă, demonstrativă. Înlăturarea dictaturii cenuşii a cerşetorilor printr-o secesiune de interior răstoarnă spectaculos poziţia socială a protagonistului, care devine peste noapte, în virtutea aceluiaşi joc al relativităţilor ideologizate, idol al pieţii publice, zeu venerat pentru faptele de odinioară ale tatălui său, efigie zgomotos reconsiderată. Scîrbit de ficţiunea care-i oblitera din nou persoana (analiza imaginaţiei populare surescitate, manipulate ca instrument colectiv de tortură aduce din nou aminte de Orwell), protagonistul refuză intempestiv onorurile, contrariind oficialităţile şi condamnînd violent oportunismul public. Acuzat şi de data aceasta de inadecvare, el e exilat din nou la margine, în vreme ce mulţimea din piaţă continuă să scandeze, dezlănţuită frenetic, numele său...

Stefan Borbély

În loc de cronică literară

A doua (și ultima) cădere a lui Ceaușescu

Piața Universității. Noaptea de 17 spre 18 noiembrie 1996.

FAC O excepție și mă abat, de data aceasta, de la obligațiile de cronicar literar pentru a scrie despre ce s-a întâmplat în ultima vreme în România. Cititorii, sunt sigur, mă vor înțelege și poate chiar se vor mira că reacționez cu întârziere. Dar lipsa mea de promptitudine are o justificare. Fiecare număr al revistei noastre se pregătește cu o săptămână înainte de apariție, astfel încât, din punct de vedere tehnic, era imposibil să mă refer la rezultatul alegerilor din 17 noiembrie în numărul din 20 noiembrie.

În noaptea de 17 spre 18 noiembrie m-am aflat, ca și alți colegi ai mei, în Piața Universității. Am scandat, împreună cu sute de mii de oameni, „Victorie!", „Cheia!", „Coposu!", „Emil!". Am cântat, fără să-mi aud vocea, pentru că era absorbită de un tumult uriaș, „Olè, olè, olè, olè,/ Iliescu nu mai e!". Mi-am scos din buzunar legătura de chei și am scuturat-o, așa cum făceau toți din jur, ca pe un clopoțel magic, gândindu-mă amuzat că strania simfonie de clinchete s-ar putea să irite urechile unui meloman ca Adrian Năstase. Am plâns de bucurie și m-am îmbrățișat cu nume[illegible] necunoscuți.

Când a apărut Emil Constantinescu la balconul Universității, l-am aplaudat și aclamat din toată inima. A fost prima dată în viață - la patruzeci și nouă de ani - când nu mi-a fost rușine să-l aclam și să-l aplaud pe conducătorul țării.

Atmosfera din Piața Universității era electrizantă. Oamenii comunicau între ei fără cuvinte, printr-un fel de undă a trăirii colective, și se purtau unii cu alții cu o tandrețe fără margini, cu grijă, parcă, să nu-și fac rău tocmai într-un moment de fericire. Românii erau *așa cum ar putea să fie* și așa cum, de altfel, au și fost, pe vremea când România nu căzuse încă sub nefasta ocupație sovietică. Mi-am dat seama, încă o dată, că poporul din care fac parte merită iubit.

Victoria sa de acum este extraordinară, asemenea celei din decembrie 1989, deși n-a fost obținută cu sacrificii de vieți omenești. Ceea ce a rămas nefăcut atunci s-a făcut acum. Cu un efort eroic, poporul român s-a trezit complet din „somnul cel de moarte", chiar dacă Iliescu și ai lui i-au turnat pumni de somnifere în ceaiul sărăcăcios de fiecare zi.

NOAPTEA de 17 spre 18 noiembrie petrecută în Piața Universității mi-a adus aminte și de nopțile, petrecute în același loc, în primăvara lui 1990. Nu m-aș fi mirat ca și acum să apară o pancartă cu inscripția „Zonă liberă de neocomunism". Numai că de data aceasta ar fi trebuit să se adauge: „Suprafața: 237.500 km²".

Prin venirea la conducerea țării a lui Emil Constantinescu s-a pus punct comunismului. Dumnezeu a dictat dactilografei tăcute care este istoria: „Punct și de la capăt."

Printr-o întâmplare fericită, învingătorul, Emil Constantinescu, este un om adevărat, în care putem avea încredere. Dar chiar dacă nu era, succesul său în alegeri rămânea la fel de prețios. Pentru că Emil Constantinescu vorbește în numele a tot ce are mai inteligent și mai demn România în prezent. Principalele forțe politice care îl sprijină sunt forțe legitime, situate în continuitatea vieții politice din România interbelică și recunoscute de toată lumea civilizată. (Ați citit telegrama de felicitare adresată de Jacques Chirac lui Emil Constantinescu? Era acolo simpla îndeplinire a unei obligații protocolare? Sau era o bucurie pe care cu greu putea să și-o rețină șeful statului francez la aflarea veștii că românii au intrat în rând cu lumea?)

Nimic nu mi se pare mai revoltător decât frigiditatea politică de care dau dovadă unii comentatori așezând într-o relație de simetrie PDSR și CDR. Ei consideră că este vorba de două partide la fel de serioase, pe care le separă doar orientarea politică. Ei văd în cele întâmplate la 3 și 17 noiembrie o firească schimbare de roluri, comparabilă cu alternanța la putere din țările occidentale. Nimic mai departe de adevăr. PDSR *nu* este un partid ca oricare altul. Opțiunea sa politică *nu* merită respectată ca oricare altă opțiune politică. Iar liderii săi, care cu o nerușinare caracteristică mai și dau sfaturi în momentul de față, *nu* au dreptul la înțelegerea și toleranța pe care le datorăm, în principiu, învinșilor.

Bineînțeles că, din punct de vedere formal, PDSR a câștigat alegerile în 1992 și și-a asigurat necesara acoperire juridică. Din punct de vedere istoric, însă, acest partid nu are nici o legitimitate, este un partid al impostorii. Numai dacă locuiești în Groenlanda și judeci de acolo ce se întâmplă în România poți ajunge la concluzia că PDSR este și el o formațiune politică asemenea CDR.

Ion Iliescu, ca om politic, nu ca om (ca om poate că este chiar cumsecade și plăcut), rămâne o figură jalnică, de tristă amintire, o fantomă a lui Ceaușescu. Fiecare dintre noi am visat, în câte o noapte agitată, că luptăm cu un monstru și că după ce îl doborâm el se ridică din nou, cu o înspăimântătoare și inepuizabilă vitalitate. Un asemenea coșmar am trăit după dispariția lui Ceaușescu. Ne bucuraserăm cu toții, nu neapărat pentru că murise, ci fiindcă fusese îndepărtat de la conducerea țării, însă în scurt timp el a apărut din nou. Dădea la fel din mâini, purta aceeași căciulă și făcea obișnuitele lui vizite de lucru, expeditive și jignitoare, în cursul cărora ne simțeam asemenea găinilor dintr-o crescătorie. Era înconjurat de aceleași figuri de activiști sinistri - oameni fără valoare care își ascundeau lipsa de valoare prin aroganță.

PDSR a fost într-adevăr o emanație, însă nu emanația revoluției din decembrie, ci emanația cadavrului intrat în putrefacție al ceaușismului. Șapte ani din istoria țării s-au pierdut pentru ca nomenclaturiștii de altădată să-și tragă sufletul, după spaima trăită la sfârșitul lui 1989, să-și împartă averile țării și să-și plaseze odraslele în străinătate, departe de patria pe care ei înșiși o făceau nelocuibilă.

REGIMUL Ceaușescu a fost absurd. Dar regimul Iliescu a fost și mai absurd. În decembrie 1989 sute de tineri și-au dat viața pentru a elibera România de comunism. Înainte de ei, sute de mii de deținuți politici și de indezirabili încercaseră același lucru, fără succes, dar contribuind la păstrarea conștiinței anticomuniste. Iar după decembrie a venit la conducerea țării tocmai unul dintre cei care o viață întreagă participaseră la instaurarea și consolidarea comunismului!

Emil Constantinescu, ca orice om politic adevărat, este analizabil, discutabil, chiar contestabil. Ion Iliescu - nu, pentru că a fost doar o fantomă. El trebuia de la început exclus din viața politică. Asemenea oricărei fantome, trebuia lăsat să bântuie doar noaptea. Și de același tratament ar fi trebuit să aibă parte toți acoliții lui.

Când se va face - și inevitabil se va face - un inventar al dezastrului din acești ultimi șapte ani, se va ajunge probabil la multe mii de pagini de cifre, de descrieri ale unor situații ș.a.m.d. În ceea ce mă privește, aș vrea ca din această catagrafie a răului să nu lipsească un episod din campania electorală a PDSR. Unul dintre adolescenții plătiți de fostul partid de guvernământ ca să lipească afișe cu zâmbetul funest (zâmbetul unui Fernandel lipsit de inocență) arborat de fantoma lui Ceaușescu a povestit unui ziarist ce anume trebuia să facă în schimbul banilor primiți. Trebuia, bineînțeles, să lipească portretul lui Ion Iliescu *peste* portretul lui Emil Constantinescu. Dar aceasta încă n-ar fi nimic. I se mai ceruse ca ori de câte ori întâlnea un coș de gunoi (dintre cele instalate din dispoziția lui Victor Ciorbea) să-l răstoarne și să împrăștie mizeria pe stradă. De ce? Ca să creeze o atmosferă dezolantă, ca să-i determine pe bucureșteni să se gândească imediat cu antipatie la primarul orașului și la partidul pe care îl reprezintă. Aceasta au făcut pedeseriștii, timp de șapte ani. Au împrăștiat murdărie în România ca să-și poată impune voința!

Primul gest politic al lui Emil Constantinescu după victoria sa a fost unul foarte inspirat: numirea lui Victor Ciorbea - desigur, cu girul PNȚCD - în postul de prim-ministru. Și sunt convins că vor urma gesturi la fel de inspirate. Sincer să fiu, însă, nici nu mă mai interesează ce se va mai întâmpla de acum încolo. Se vor face, fără îndoială, și greșeli, căci și greșeala e scrisă-n legile-omenești. Dar am intrat într-un regim de normalitate.

PATRUZECI și doi de ani, de la naștere, în 1947, și până în 1989, am trăit fals. Mă resemnasem să trăiesc astfel. Făcusem, cu un sentiment de sfâșiere interioară, compromisurile strict necesare și mă obișnuisem apoi și cu ele. Zăceam într-un fel de amorțeală, bucuros, dacă se poate spune astfel, că nu sunt nemuritor și că toate se vor sfârși până la urmă. Apoi, pe neașteptate, în 1989, sufletul mi-a fost răvășit de speranțe ametitoare. Mi-am regândit viața, cu un nou elan, iar deziluzia a fost cumplită, aproape mortală. Eram să pățesc ca melcul din poemul lui Ion Barbu, care, în plină iarnă, ademenit de un copil, care îi spune că a venit primăvara, iese din cochilia lui de var și moare înghețat.

Dacă Emil Constantinescu n-ar fi învins, aș fi murit înghețat. Îi mulțumesc din tot sufletul, în mod public. Îi sunt profund îndatorat. Dacă îmi va cere vreodată să fac un sacrificiu în numele cauzei lui, îl voi face.

Alex. Ștefănescu

Actualitatea culturală

Alinierea la start

Joi, 14 nov., a avut loc la sediul Editurii Cartea Românească lansarea volumului *Alinierea la start* semnat de poeta Elena Ştefoi. Despre personalitatea şi opera scriitoarei au vorbit: Magdalena Bedrosian, directoarea Editurii Cartea Românească, Andrei Pleşu şi Ştefan Aug. Doinaş. Elena Ştefoi a mulţumit celor prezenţi pentru participare.

„Five o'clock" la UNITER

Acum cîteva luni, regizoarea Sorana Coroamă Stanca propunea UNITER-ului, un ciclu de serate culturale, care să depăşească zona strictă a teatrului, să fie mai degrabă un pretext pentru o interferenţă a artelor. Sanda Manu şi Ion Caramitru au îmbrăţişat ideea serilor culturale şi luni, 18 noiembrie, a debutat practic un nou program, intitulat, „Five o'clock la UNITER", care va avea loc odată pe lună, lunea, bineînţeles la ora şaptesprezece. Prima invitaţie a fost la o seară japoneză, la o conferinţă-demonstraţie-dezbatere despre teatrul *Nô*. Protagonistul a fost Liviu Lucaci, absolvent al Academiei de Teatru şi Film, secţia actorie, promoţia 1994, clasa profesorului Ion Cojar. El a beneficiat de o bursă a Institutului Internaţional de Teatru (ITI) şi, timp de trei luni s-a iniţiat şi a studiat în Japonia despre teatrul tradiţional japonez. Documentat, informat, stăpînind foarte bine nu numai tehnicile specifice, Liviu Lucaci a încîntat auditoriul prin sistematizarea datelor despre teatrul *Nô*, prin demonstraţiile făcute (în final a prezentat şi un dans kabuki împreună cu actriţa Delia Nartea), prin ilustrarea video cu care şi-a punctat conferinţa şi a reuşit să incite la lungi discuţii. Chimonourile, evantaiele, cocorii, muzica de ambient, expoziţia de fotografii din spectacole tradiţionale japoneze au sporit atmosfera tipică a acestei lumi, cu un alt cod, şi teatral, desigur, iniţierea pe care a făcut-o Liviu Lucaci cu cei prezenţi fiind, în acelaşi timp, şi o incitare spre descifrarea acestui miracol asiatic. M-a impresionat prea-plinul tînărului actor, nevoia lui plină de patimă de a împărţi, cu generozitate, experienţa sa din Japonia, cu cît mai mulţi oameni de teatru, dîndu-le exact acele elemente cu care de acum încolo, vor putea citi un spectacol de teatru *Nô*. **(M. C.)**

In memoriam ION CARAION

Vineri, 14 nov., în studioul *Alfred Alessandrescu* al Societăţii Române de Radiodifuziune a avut loc spectacolul *Ion Caraion - Într-o celulă din inima pe care n-o cunoaşteţi*. Prologul l-au constituit compoziţiile: *Rugăciune pentru Caraion* - muzică şi text Doru Popovici, şi *Lucruri stricate* - muzica Grigore Cudalba pe versuri de Ion Caraion, interpretate de Corul Radio dirijat de Aurel Grigoraş. A urmat tentativa de teatru poetic pe un scenariu de Claudia Tiţa: *Într-o celulă din inima pe care n-o cunoaşteţi* la care au participat actorii Olga Delia Mateescu, Iarina Demian, Ion Pavlescu, Zoltan Butuc, Mihai Dinvale şi Trio Garbis Dedeian (Garbis Dedeian saxofon, Răzvan Cătălin - contrabas, Petrică Andrei - pian). Epilogul spectacolului a cuprins compoziţii pe versurile poetului: *Aromă vicleană, Prăpastia e-ntreagă, iar luna jumătate* de Livia Teodorescu interpretate de mezzosoprana Steliana Calos, la pian Mihai Vârtosu, la clarinet Leontin Boanţă; *E-aşa de dimineaţă* de Laura Mânzat, interpretată de basul Eduard Ciubotaru, la celestă Cipriana Smărăndescu; *In memoriam Caraion* muzică şi text Doru Popovici, interpretată de soprana Lina Ionescu şi Duo Rossini (Marina Amarinei Oţeleanu şi Constantin Veştemeanu). Toate compoziţiile au fost prime audiţii absolute. Spectacolul a fost transmis de canalul România cultural, prin intermediul căruia a fost realizat un interviu cu soţia poetului, Valentina Caraion.

Premiile Academiei Române pentru anul 1994

Filologie şi literatură

Premiul *Bogdan Petriceicu Hasdeu* pentru lucrarea: *Dicţionarul limbii române (DLR)* (Serie nouă, tom X, partea a 5-a, litera S, spongiar - swing) şi pentru lucrarea: *Dicţionarul limbii române (DLR),* (serie nouă, tom XII, partea I, litera Ţ).

Premiul *Timotei Cipariu* pentru lucrarea: *Gramatica limbii române. Morfologie gramaticală. (Grammatica van het Roemeens. Grammaticale morfologie)* autor: Wim van Eeden (Olanda)

Premiul *Mihai Eminescu* pentru lucrarea: *Moartea lui Zenon* - autor Valeriu Matei; *Bătrâneţile unui băiat cuminte* - autor: Traian T. Coşovei.

Premiul *Titu Maiorescu* pentru *Recitind literatura română veche* - autor: Dan Horia Mazilu.

Premiul *Lucian Blaga* pentru *Mâna care scrie. Spre o poietică a hazardului* - autor: Irina Mavrodin; *Sensul, dimensiune esenţială a textului* - autor: Carmen Vlad.

Premiul *Ion Creangă* pentru: *Guguţă şi prietenii săi.* Proză, versuri, eseuri - autor: Spiridon Vangheli (Republica Moldova)

În domeniul Artelor, Arhitecturii şi Audiovizualului

Premiul *George Enescu* pentru: *Ikarus II* - cvartet de coarde - autor: Ana Maria Avram.

Premiul *Ciprian Porumbescu* pentru: *Codex Caioni. Saeculi XVII.* (vol. II, 2 părţi, 1994) - autori: Saviana Diamandi, Ágnes Papp (Ungaria)

Premiul *Ion Adreescu*

Pictură - lucrarea: *De-semne spre cer, pentru ploaie şi curcubeu (Instalaţie pentru rememorare, pentru sugestionat Ploaia şi Curcubeul),* Ansamblul de la Tăuşeni - Cluj - autor: Alexandru Chira.

Premiul *George Oprescu* pentru lucrarea: *Comisiunea monumentelor istorice* - autor: Ioan Opriş.

Premiul *Aristizza Romanescu* pentru lucrarea: *Phaedra*; *Danaidele* - regie de teatru - autor: Silviu Purcărete.

7 Mircea Daneliuc

La Cinema „Scala", între 29 noiembrie şi 5 decembrie, cinefilii vor putea urmări retrospectiva a şapte filme realizate de Mircea Daneliuc: *Patul conjugal* (vineri 29 nov.), *Iacob* (sîmbătă), *Senatorul melcilor* (duminică), *Proba de microfon* (luni), *Croaziera* (marţi), *Această lehamite* (miercuri), *Glissando* (joi). Vineri, 29 nov., orele 19,30, înaintea proiecţiei filmului *Patul conjugal* va avea loc o conferinţă de presă cu public. Evenimentul e organizat de „Fundaţia *Mircea Daneliuc pentru filmul naţional*" în colaborare cu „Româniafilm". Cinefili, vi se pregăteşte ceva!

Secunda fără sfârşit

Marţi, 19 nov., la librăria Editurii Cartea Românească a avut loc lansarea volumului de haiku-uri *Secunda fără sfârşit* de Vasile Smărăndescu. Volumul este trilingv - trad. în lb. franceză aparţine Paulei Romanescu iar cea în lb. engleză Magdalenei Dumitrana. Magdalena Bedrosian, directoarea Editurii Cartea Românească şi Florin Vasiliu, preşedintele Societăţii Române de Haiku, au prezentat cartea, Paula Romanescu a citit câteva haiku-uri în româneşte şi franţuzeşte. În încheiere a vorbit autorul, Vasile Smărăndescu.

Academice

La Casa Oamenilor de Ştiinţă a avut loc recent lansarea *Atlasului istorico-geografic al României* apărut sub egida Academiei Române şi a Institutului de Geografie. Este o apariţie de excepţie, adresată atît specialiştilor cît şi nespecialiştilor. *Atlasul* este editat în încă 3 limbi pe lîngă română (franceză, engleză, germană) şi conţine 41 de planşe. Menţionăm, între hărţile de autor, pe acelea semnate de Claudius Ptolomaeus, Johannes Honterus, Dimitrie Cantemir, Constantin Cantacuzino. ***(I.P.)***

Agenda cu edituri

La cererea mai multor cititori, dornici să-şi procure anumite cărţi pe care nu le-au mai putut găsi în librării, publicăm sub formă de serial (informativ) adresele editurilor active din România. Aşteptăm, din partea editurilor interesate, siglele şi adresele lor. (Nu pretindem bani pentru publicitate!)

Editura Albatros, Piaţa Presei Libere nr. 1 (Casa Presei Libere, etaj VI, corpul central), sector 1, 71 341 Bucureşti. Tel.: 222.84.93.

Editura Cartea Românească, str. General Berthelot nr. 41, sector 1, 70749 Bucureşti. Tel.: 614.93.52; 613.46.97; 614.88.02.

Editura Humanitas, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, 79734 Bucureşti. Tel.: 222.66.23; 222.90.06. Fax: 222.82.52.

CALENDAR

2.XI.1816 - a murit *Gheorghe Şincai* (n.1754)
2.XI.1869 - s-a născut *Iulia Haşdeu* (m.1888)
2.XI.1872 - s-a născut *Cincinat Pavelescu* (m.1934)
2.XI.1912 - s-a născut *Dorian Rusalin Grozdan* (m. 1991)
2.XI.1912 - s-a născut *Gheorghe Ivănescu* (m.1987)
2.XI.1916 - s-a născut *Laurenţiu Fulga* (m.1984)
2.XI.1921 - s-a născut *Virgil Vasilescu* (m.1975)
2.XI.1927 - s-a născut *Rodica Toth* (m. 1996)
2.XI.1935 - s-a născut *Pallocsay Zsigmond*
2.XI.1976 - a murit *Szilágy Domokos* (n. 1938)

3.XI.1866 - s-a născut *Traian Demetrescu* (m.1896)
3.XI.1908 - s-a născut *Tatiana Berindei*
3.XI.1924 - s-a născut *Grigore Beuran*
3.XI.1924 - s-a născut *Paul Cornea*
3.XI.1938 - s-a născut *Nicolae Dragoş*
3.XI.1949 - s-a născut *Mihai Minculeşcu*
3.XI.1988 - a murit *Melania Livadă* (n.1919)

4.XI.1906 - s-a născut *Horvath Imre*
4.XI.1921 - s-a născut *Nicolae Teică*
4.XI.1925 - s-a născut *George Ciudan* (m.1985)
4.XI.1930 - s-a născut *Horia Aramă*
4.XI.1970 - a murit *Tudor Muşatescu* (n.1903)

5.XI.1880 - s-a născut *Mihail Sadoveanu* (m.1961)
5.XI.1920 - s-a născut *Alexandru Şiperco*
5.XI.1933 - s-a născut *Elena Zarescu*
5.XI.1935 - s-a născut *Radu Selejan*
5.XI.1939 - s-a născut *Nicolae Christache*
5.XI.1942 - s-a născut *Mihai Sin*
5.XI.1951 - a murit *I.C. Vissarion* (n.1879)
5.XI.1979 - a murit *Matei Alexandrescu* (n.1906)

NECONVENȚIONALE

de Ioana Pârvulescu

Premiile literare

Obuze de poezie

Adrian Păunescu
(n. 20 iulie 1943 - Copăceni, Bălți - Basarabia)

1961 și 1964 - Premiul pentru poezie al revistei *Luceafărul*
1968 - Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor (*Fîntîna somnambulă*)
1981 - Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor (*Iubiți-vă pe tunuri*)
1982 - Premiul „M. Eminescu" al Academiei RSR (*Rezervația de zimbri*)

VERSURILE lui Adrian Păunescu nu construiesc, nu deconstruiesc, ci spulberă cel puțin un veac și jumătate de migăloasă evoluție a poeziei, de explorări fertile ale eului liric, de conștiință a laboratorului propriu și a retortei de poezie universală. Prin *Iubiți-vă pe tunuri,* volum premiat de Uniunea Scriitorilor în 1981, poezia ajunge din nou la un nivel pașoptist mediu, lipsindu-i însă zvîcnirile de frumusețe și inocență din versurile scrise la noi pe la jumătatea secolului trecut. Comparînd conștiința poetică a pașoptiștilor și postpașoptiștilor cu aceea a lui Adrian Păunescu din cartea apărută la sfîrșitul secolului nostru, cei dintîi ies în avantaj. De la Grigore Alexandrescu la Bolintineanu poeții își știu clar locul în galeria literară a vremii și, cînd obțin succes, recunosc dacă e unul facil (a se vedea cazul Bolintineanu și ruptura care a dus la crearea poemului *Conrad*). Adrian Păunescu, în schimb, scrie fără sincope și, confundînd sentimentalismul cu lirismul se proclamă „poet liric" la pagina 9, pentru ca la pagina 178 să facă elogiul poetului „epic", confundînd de data aceasta, probabil, logoreea cu epicitatea.

Titlul volumului *Iubiți-vă pe tunuri,* este o deformare „poetică" a lozincii studenților momentului 1968 care a circulat în forma „Make love not war". Dacă gustul prelucrării păunesciene acestui îndemn este discutabil, tonul milităros al discursului care îndeamnă, pasămite, la dragoste, este indiscutabil. În majoritate militante, retorice, patetice și patriotarde, versurile lui Adrian Păunescu sînt viciate în substanța lor de megalomania autorului. În poemul care dă titlul antologiei și o deschide „în forță", autorul se identifică întotdeauna cu autoritatea și se socotește deasupra celorlalți: e profesorul care stabilește care dintre semenii săi merită să treacă clasa și care să rămînă repetent, e poetul clasic intrat în manuale, e autorul tragediei (!) celorlalți, e cel care are drept să ordone și, în fine, pentru ca grotescul să fie deplin, e profetul religiei iubirii de pe tunuri. Poemul, care se întinde pe aproape 8 pagini nu spune în fond nimic mai mult decît lozinca amintită, dar e un bun spațiu de desfășurare a imaginației poetului care merge într-o singură direcție: autoadmirația. „Eu sînt autorul/ Tragediei pe care o joacă atîția" (7); „Nici Biblia nu folosește/ Nici Biblia n-are un conținut exemplar,/ (...) Eu sînt autorul tragediei..." (8); „Vai mie, autor de tragedii,/ O s-ajung exemplar, o să se predea/ Lecții de literatură universală/ Pe textele mele,/ (...) Vă voi trece clasa/ Pe voi și pe femeile voastre (...)" (10). După ce le atrage atenția tinerilor că tunurile se pregătesc să distrugă, în primul rînd, „cîmpiile și fabricile" și-și repetă îndemnul la iubire „pe tunuri", poetul conchide: „Facă-se profeția mea,/ Fie o dată pentru totdeauna a tinerilor/ Iubirea pe tunuri!" Versuri ce ar fi putut figura la rubrica de *Umor involuntar* pe care colegul meu Alex. Ștefănescu a susținut-o cu citate din autori contemporani, acum cîțiva ani, în *România literară.*

În discursul liniar al poemelor lui Adrian Păunescu găsim, surprinzător pentru o carte care se vrea convingătoare și se adresează tinerilor, o serie de locuri comune ale poemului proletcultist, stins la noi pe la jumătatea anilor '60. Cel mai frecvent se simte în *Iubiți-vă pe tunuri* xenofobia: tot ce e străin e rău și periculos, murdar și nedrept. Noi sîntem victimele mîndre și pure. Una din primele poezii din ciclul *Rezumăm* face elogiul sutei de lei, în 1981 bancnota cu valoarea cea mai mare din România: „Printre atîtea shopuri cu devize/ Urăsc dolarii ce ni se refuză (...) Balanța lumii mai mereu nedreaptă/ C-un talger sfoiegit, vîndut și veșted,/ Din cînd în cînd ne bate peste creștet,/ Ne umilește, aur pur așteaptă (...) Dolari grețoși, la strîmbe nunți, sînt mirii/ Ce fragede mirese-n dinți sfîșie." (103). Ar fi poate util pentru istoria literară să cunoaștem stările poetice pe care i le provoacă astăzi lui Adrian Păunescu dolarii numiți odinioară cu epitetul „grețoși". Tezistă și melodramatică este fabula *Cîini și javre.* Ideea inspiratoare e coșbuciană („nu-i tot una leu să mori sau cîine-nlănțuit"), contribuția lui Păunescu fiind transformarea pledoariei pentru libertate în pledoarie xenofobă, ridicarea *cîinelui* la rang de simbol național (cu varianta „*javră*", adică vîndut străinilor care „te scuipă pe șosea trecînd"). În poezie apar versuri de tipul „Trăiesc sărac dar mîndru adevărații cîini", înduioșări pioase: „Pe-aceștia pîn-la urmă-i omoară bătrînețea/ Sau lupta cu vreo fiară sau cu *străinii hoți"* (s.m.) și morala, vorba lui Moromete, adîncă: „Ci-n cîinii cîini e fala destinului cîinesc" (123). Pur proletcultist este și *Picnic,* odă dedicată oțelarilor nu lipsită de tonurile melodramatice atît de dragi poetului: oțelarii care „ieșiseră la iarbă verde (...) pe dealul de lîngă combinat" simt, mirați, că se sufocă deoarece „îi lasă plămînii". Deznodămîntul e fericit, deși cam confuz:

„Haideți jos, să nu fie necaz și avarii!
Și-au plecat cu o mie de ani mai bătrîni
Cu plămînii mîncați s-au întors oțelarii
După marele derby, al lor, de plămîni".
(177)

De bună seamă că nu puteau lipsi între locurile comune ale anilor comuniști poetizate de Adrian Păunescu, elogiul marilor figuri naționale dintre care sînt aleși Tudor, Iancu, Eminescu. Sînt reluate formulele cele mai puțin originale: Eminescu e „Luceafăr fără moarte al poeziei noastre", „Poet de-a pururi tînăr" (293), „voievod al limbii românești (294), Tudor e „Domnul Tudor" (309), iar Iancu e „crăișorul din Carpați" (310).

Poezia de dragoste pe care o scrie Adrian Păunescu e tot în cadență de marș, bubuit de tobe și tunuri. *Iubirea noastră imposibilă* (57-58) începe cu o speranță de interiorizare („vom cînta cu gurile închise") și se termină triumfal cu „un cîntec de iubire și de luptă" al unui om al „datoriei și onoarei". În privința prozodiei, Adrian Păunescu merge pe minima rezistență, versifică după ureche (ritmul șchioapătă adesea), iar rimele sînt, cu o expresie celebră, adevărate „forme de copii nevîrstnici": „Mi-e bine, mi-e bine cu tine,/ (...) Mi-e jale, adică mi-e bine." (27).

Adrian Păunescu trece încă, pentru o bună parte a publicului, drept un poet destul de bun și numai viața i se pune, eventual, în discuție. După lectura unui volum de 350 de pagini (din care am citat mult pentru a lăsa pe fiecare să-și formeze o părere) constat că Adrian Păunescu e un versificator acceptabil. Deocamdată nu întrevăd poetul. ■

1981 - Premiile Uniunii Scriitorilor

Poezie
Mircea Dinescu (*Democrația naturii*)
Ion Drăgănoiu (*Scene de vînătoare*)
Adrian Păunescu (*Iubiți-vă pe tunuri*)
Ioanid Romanescu (*Accente*)

Proză
Mircea Ciobanu (*Istorii, III*)
Virgil Duda (*Războiul amintirilor*)
Eugenia Tudor-Anton (*Prețul singurătății*)
Constantin Țoiu (*Însoțitorul*)

Critică, istorie literară, eseu:
Ov. S. Crohmălniceanu (*Pîinea noastră cea de toate zilele*)
Silvian Iosifescu (*Reverberații*)
Nicolae Manolescu (*Arca lui Noe*)
Mircea Martin (*George Călinescu și complexele literaturii române*)

Ediții
Teodor Vârgolici (Bolintineanu, *Opere*)

Dramaturgie
Iosif Naghiu (*Misterul Agamemnon*)
Tudor Popescu (*Paradis de ocazie*)
Dumitru Solomon (*Între etaje*)

Publicistică și reportaj
Radu Cosașu (*O viețuire cu Stan și Bran*)
Ioan Grigorescu (*Dilemă americană*)

Literatură pentru copii și tineret
Alexandru Mitru (*Cîntecul Columnei*)
Vlad Mușatescu (*Contratimp*)
Ada Orleanu (*Doi ani de cutezanță*)

Debut
Mihai Dinu Gheorghiu (*Ibrăileanu, romanul criticului*)
Florin Iaru (*Cîntece de trecut strada*)
Mariana Marin (*Un război de o sută de ani*)
Ion Mureșan (*Cartea de iarnă*)
Marta Petreu (*Aduceți verbele*)
Tudor Vlad (*Al cincisprezecelea*)

Premiul U. S. pentru întreaga activitate
Șerban Cioculescu
Cella Delavrancea
Kis Jenö
D. I. Suchianu

CALENDAR

6.XI.1905 - s-a născut *Simion Stolnicu* (m.1966)
6.XI.1914 - s-a născut *Alexandru Mitru*
6.XI.1933 - s-a născut *Varro Ilona*
6.XI.1933 - s-a născut *Ilie Purcaru*
6.XI.1940 - s-a născut *Mihai Zamfir*
6.XI.1947 - s-a născut *Alex Ștefănescu*
6.XI.1993 - a murit *Al. Piru* (n. 1917)

7.XI.1881 - s-a născut *Peter Neagoe* (m.1960)
7.XI.1914 - s-a născut *Ion Bănuță* (m.1987)
7.XI.1916 - s-a născut *Mihai Șora*
7.XI.1923 - s-a născut *Paul Georgescu* (m. 1989)
7.XI.1977 - a murit *Al. Dimitriu-Păușești* (n. 1909)
7.XI.1993 - a murit *Eugen Barbu* (n.1924)

8.XI.1897 - a murit *Gr.H. Grandea* (n.1843)
8.XI.1921 - s-a născut *Olga Zaicik*
8.XI.1922 - s-a născut *Mihai Gavril*
8.XI.1924 - s-a născut *Despina-Mihaela Bogza*
8.XI.1928 - s-a născut *Dumitru Micu*
8.XI.1929 - s-a născut *Ion Brad*
8.XI.1930 - s-a născut *Tamaș Maria* (m.1987)
8.XI.1935 - s-a născut *Dumitru Bălăeț*
8.XI.1935 - s-a născut *Ion Itu*
8.XI.1937 - s-a născut *Mihail Diaconescu*
8.XI.1972 - a murit *Athanse Joja* (n.1904)

9.XI.1818 - s-a născut *Ion Codru Drăgușanu* (m.1884)
9.XI.1901 - s-a născut *Liviu Rusu* (m.1985)
9.XI.1918 - s-a născut *Teohar Mihadaș*
9.XI.1930 - s-a născut *Aurel Rău*
9.XI. 1981 - a murit *Sergiu Al.-George* (n. 1922)
9.XI. 1981 - a murit *Paul Constant* (n. 1895)

10.XI. 1892 - s-a născut *Ion Clopoțel* (m. 1986)
10.XI.1895 - a murit *Alexandru Odobescu* (n.1834)
10.XI.1902 - s-a născut *Constantin Goran* (m.1976)
10.XI.1922 - s-a născut *Katona Szabo Istvan*
10.XI.1932 - s-a născut *Ștefan Cazimir*
10.XI.1934 - s-a născut *Ovidiu Genaru*
10.XI.1937 - s-a născut *Ioana Bantaș* (m. 1987)
10.XI.1942 - s-a născut *Dan Cristea*
10.XI.1945 - s-a născut *George Țărnea*
10.XI.1951 - s-a născut *Werner Sollner*
10.XI.1977 - a murit *Constantin Streia* (n.1905)
10.XI.1988 - a murit *Alexandru Jar* (n.1911)

11.XI.1916 - a murit *Ion Trivale* (n.1889)
11.XI.1928 - s-a născut *Cornelia Ștefănescu*
11.XI.1934 - s-a născut *Vasile Rebreanu*
11.XI.1950 - s-a născut *Mircea Dinescu*
11.XI.1951 - a murit *Nicolae Mihăescu Nigrim* (n.1871)
11.XI.1987 - a murit *Pavel Aioanei* (n.1934)

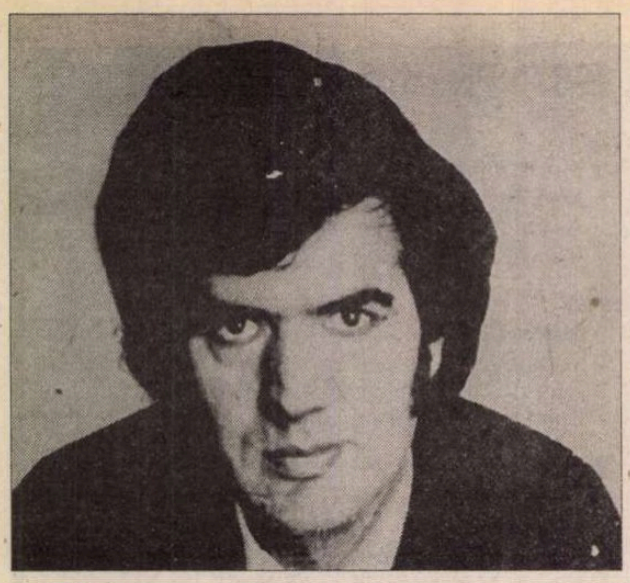

Radu CANGE

Poem

Lacrimile
mi-au legat
ochii de genunchi.

Drumul meu
este un râu.

Alunec, apă pe apă.

Singurătatea poetului

Din cădere vine toamna,
ținând de mână
neverosimila iarnă.

Așa, pe un covor imaginar,
și tu pășești,
prin această
tăcere imaculată.

Dincolo, dincoace,
sosește singurătatea.

Premergători
suntem a toate.

Viața noastră -
ca o litanie.

Ca să vezi

Trup - stârv,
aroganța ta penibilă
mă lasă rece.

De-ai putea
să vezi oasele tale
care vor sta cuminți
în săculețul alb,
de pânză.

- Eu, pe ale mamei,
chiar le-am văzut
de curând. -

Mai îngenunchiază
și tu câte puțin,
ca să vezi cum e
cu pământul
până la gât.

Falsul elixir

Nu mai beam din
băutura aceea neînțeleasă.
Licoarea vodcii
se veștejise de uitare.
Nu mai doream
nici un fals elixir.
Poate doar șuieratul
săgeții care mă ajungea
într-o plutire disperată.

...Până când,
m-am oprit
din senin
cu voința
unui leneș sinucigaș.

Prăbușire

Bolnav
ca o salcie
de lepră;
căreia-i cad,
rând pe rând,
aplecările,
frunzele,
apele de sub ea.

Fereastra

Și eu stau la fereastră,
vecin cu ceața ce cade în bronhii.
Gândind la sicriul tău,
„uitat într-un sunet,
îngropat într-un sunet",
încerc să îndepărtez
ziua ce mă umilește.

Stau la fereastra aceasta,
după gratiile de sânge închegat.

Și eu stau la fereastra aceasta -
nebuloasă într-un timp revolut.

Sacrificiu inutil

Fragilitatea...

Și bestia rupse

din obrazul ei

carne

pentru

a potoli

gloata.

Vers

Poezia
uitată de toți,
o moarte
în exil.

Poem

În Bărăgan,
fiecare casă
este o
biserică
de pământ.

Bacoviană

Mi-e teamă de mine,
Pe cerul pustiu
Vânt satanic presimt
C-o să vină.

Mi-e teamă de mine,
De mult nu mai scriu,
E moartea, o simt,
Peregrină.

CERȘETORUL DE CAFEA

de Em. Brumaru

Le café, par Delille

(Transcrierile transcendente ale lui J. O.)

Recită Brillat-Savarin

Il est une liqueur au poëte bien chère,
Qui manquait à Virgile et qu'adorait Voltaire:
C'est toi, divin café, dont l'aimable liqueur,
Sans altérer la tête, épanouit le coeur!
Ainsi, quand mon palais est émoussé par l'âge,
Avec plaisir encore je goûte ton breuvage.
Que j'aime à préparer ton nectar précieux!
Nul n'usurpe chez moi ce soin délicieux:
Sur le réchaud brûlant, moi seul, tournant ta graine,
A l'or de ta couleur fais succéder l'ébène;
Moi seul, contre la noix qu'arment ses dents de fer,
Je fais, en le broyant, crier ton fruit amer.
Charmé de ton parfum, c'est moi seul qui, dans l'onde,
Infuse à mon foyer ta poussière féconde;
Qui, tour à tour calmant, excitant tes bouillons,
Suis d'un oeil attentif tes légers tourbillons,
Enfin, de ta liqueur, lentement reposée,
Dans le vase fumant la lie est déposée;
Ma coupe, ton nectar, le miel américain
Que du suc des roseaux exprima l'Africain,
Tout est prêt; du Japon l'email reçoit tes ondes,
Et seul tu réunis les tributs des deux mondes.
Viens donc, divin nectar, viens donc, inspire-moi:
Je ne veux qu'un désert, mon Antigone, et toi!
A peine j'ai senti ta vapeur odorante,
Soudain de ton climat la chaleur pénétrante
Réveille tous mes sens; sans trouble, sans cahots,
Mes pensers plus nombreux accourent à grands flots:
Mon idée était triste, aride, dépouillée;
Elle rit, elle sort, richement habillée,
Et je crois, du génie éprouvant le réveil,
Boire dans chaque goutte un rayon de soleil.

Nota autorului: Rugăminte umilă: găsiți pentru textul francez un caracter cît mai fraged, mai vicios, mai gustos, mai trilulist de literă! Cu mulțumiri,

Emil Brumaru

Impresie

Intru în cameră.
Totul pare prăbușit.

Miroase
Și parcă mirosul
lese din mine.

Uciderea fiului

Lumină răstignită
trasă pe roată
este verbul meu;

Asasinat
de-o mamă
geloasă, idolatrizată.

Un strigăt

Inima mea
este un cer bolnav
de cianoză.

Uite, Doamne,
moartea în fibra
aerului -
privighetoare
îndoliată!

■

CRONICA EDITIILOR

de
Z. Ornea

Un breviar de istorie

NIMIC, de fapt, mai greu, pentru un istoric, decît să scrie un breviar de istorie a românilor. Altfel spus, o lucrare care să dezvăluie esențialul, neeliminînd cu totul amănuntul semnificativ. E ceea ce a îndrăznit să întreprindă dl. Ion Bulei, autor al cîtorva cărți vii (*1916, zile de vară, Arcul așteptării, 1914. 1915. 1916, Lumea românească la 1900, Atunci cînd veacul se năștea*) publicate din 1978 pînă în 1990, dar, mai ales, autorul, în 1987, al unei solid-substanțiale istorii a Partidului Conservator din țara noastră. Lucrările dintîi avuseseră mai curînd un pronunțat caracter publicistic, izbutind să reconstituie, cu ajutorul presei, fizionomia particulară a unor perioade din istoria contemporană a țării. (Ce bine ar fi să fie reeditate, dar remaniate, cu sumarul îmbogățit și eliberat, acum, de cătușele cenzurii!) Dar istoria Partidului Conservator relevase un exeget de ținută analitică, doct, serios și știind să mînuiască, în mod critic, izvoare primare (inclusiv arhivistice). Amîndouă aceste însușiri îl recomandau bine pe dl. Ion Bulei să se încumete a realiza un breviar de istorie, în care stilul publicistic să se îmbine fericit cu cel al analistului riguros critic. Cartea sa de 165 de pagini (cu tot cu bibliografie) e prezentată, prudent, de autor ca adresîndu-se străinilor, sperînd într-o traducere în limba engleză, cum i-a promis editura. Negreșit, avem mare nevoie de astfel de lucrări pentru străinătate, unde continuăm, din păcate, să fim necunoscuți, mulți, chiar cu oarecari studii academice, neștiind nici măcar unde să plaseze, geografic, România, darmite să știe ceva despre istoria și civilizația ei. A pune la dispoziția publicului din străinătate cît de cît interesat (sau, prin mijloace eficiente, să-i trezim noi interesul) astfel de instrumente utile de informare e chiar misiunea, poate dintîi, a istoricilor. Încît dl. Ion Bulei vine, curajos și adecvat, în întîmpinarea acestui deziderat. Dar, îndrăznesc să cred, un astfel de breviar de istorie prezintă o indiscutabilă utilitate și în țară. Tot, evident, ca instrument de lucru și ca mijloc de informare pentru publicul mare. N-aș recomanda, desigur, cartea d-lui Ion Bulei elevilor (deși unele capitole de aici sînt mai bune decît stufoasele și aglomeratele manuale școlare). Dar absolvenților de liceu și celor de facultăți (nu, firește, celor de Istorie), adică publicului intelectual în genere, n-aș pregeta o clipă să le recomand, spre lectură și consultare, cartea d-lui Ion Bulei. E, oricînd, un bun ghid în cunoașterea istoriei acestei țări, cînd vrem să ne verificăm o informație sau să căpătăm o repede ochire asupra unei perioade sau unui eveniment crucial ori numai important. Pentru că istoria d-lui Ion Bulei știe să selecteze bine amănuntul semnificativ, înglobîndu-l în epocă și perioade.

Am avansat, cu această din urmă precizare, o caracteristică a cărții. Dl. Ion Bulei - bun, profund cunoscător al istoriei de amănunt, s-a ridicat, aici, pentru o clipă, pe un piedestal mai înalt și, din această perspectivă productivă, a ales, cu bună judecată, elementele nodale fiecărei epoci sau perioade din zbuciumata noastră istorie mai mult de două ori milenară. A știut să releve, în capitolul de început, intitulat, cum se și cuvenea, *Originile,* tot ceea ce este esențial despre perioada geto-dacică, cea a romanității și a părăsirii Daciei de către romani, despre, așadar, etnogeneză, inclusiv despre particularitățile limbii acestui popor care a constituit romanitatea orientală într-un conglomerat de lume slavă, fără a ocoli - în capitolul *Continuitatea* - și momentul stabilirii, în spațiul acesta, al hunilor, care - se precizează - au găsit aici, la venire, organizații statale constituite. Bine orînduite sînt și capitolele *Structuri feudale* și *Rezistență și supunere.* Să citez o observație demnă de interes, deși pentru un cunoscător nu e, desigur, deloc inedită: „E de presupus că, în condiții istorice normale, românii din toate aceste «țări» ar fi constituit un stat politic de sine stătător. În loc de unul singur, pe teritoriul de astăzi al României vor apărea însă patru, dintre care unul, voievodatul Transilvaniei, va fi supus coroanei maghiare și încadrat Regatului Maghiar". Am reprodus această observație pentru că e utilă modalității de tratare a materiei. Mereu, și la locul potrivit, autorul are grijă să releve nefericitul destin al țării noastre așezată la confluența de interese a trei imperii hrăpărețe, care au tot rupt din teritoriul național ținuturi, înglobîndu-și-le. Și, în ciuda acestei soarte maștere, poporul, odată constituit sub raportul conștiinței naționale, s-a considerat unit și același peste tot, deși era nevoit să viețuiască în state distincte, uneori înrobitoare. În epoca modernă, deviza lui Slavici așezată sub frontispiciul *Tribunei* („Soarele la București răsare"), devenise o realitate de netăgăduit. După crearea, în 1859, a Principatelor Unite, treptat, pentru românii din provinciile subjugate centrul și vatra erau acest stat, repede devenit România. Desigur, cu unele marcate deosebiri între o provincie subjugată și alta. În Transilvania, conștiința națională a românilor era mult mai dezvoltată și mai puternică (inclusiv sub raport politic) decît, de pildă, în Basarabia subjugată, unde unificarea autocrației țariste era o tristă realitate, primele licăriri de expresie publică românească producîndu-se abia în 1906, cînd Stere înființează, aici, cu banii guvernului român, prima publicație românească (dar în alfabet chirilic). Acest pronunțat decalaj în ceea ce privește conștiința națională s-a menținut, din păcate, pînă în deceniile interbelice, (cînd și întreaga Transilvanie și întreaga Basarabie aparțineau României), fapt vizibil, peste tot, în viața publică, inclusiv în literatură, Basarabia continuînd să fie, totuși, retardatară. Apoi destinul a rupt, din nou, în 1940, Basarabia și Bucovina de Nord din trupul țării, decalajul acesta reintrîndu-și în drepturi și nimeni n-ar putea pronostica, azi, cînd ne va zîmbi soarta din nou, pentru a redeveni ceea ce am dobîndit în 1918, România Mare.

Dar să revin la cartea d-lui Ion Bulei de care, de fapt, nici nu m-am depărtat prea mult. Aș voi să relev că, pentru epoca modernă, autorul, bine informat, pune accent pe ideea integrării țărilor române în circuitul european. Aceasta, lasă a se înțelege autorul, cînd nu o spune chiar decis și explicit, era singura cale de dezvoltare spre înnoire, modernizare și chiar spre dobîndirea independenței țării. De la pacea de la Adrianopole din 1829 (acest paragraf are sugestivul titlu *Cînd vin vapoarele Occidentului în porturile de la Dunăre*), care anulează monopolul turcesc asupra comerțului românesc, țara intră, irevocabil, în circuitul civilizației Europei de Apus. Iar, apoi, revoluția de la 1848, (mai ales din Muntenia și Moldova) optează, și mai hotărît, pentru modelul occidental, pe care îl adoptă și-i conferă forță propulsivă. Și Constituția, liberală în toate, din 1866 accentuează această opțiune, ca singura posibilă și necesară. Sigur, nu e rostul unui breviar de istorie națională să polemizeze cu acele opinii care, de pe la 1900 încoace, au tot blamat această opțiune de model apusean civilizatoriu, politic și cultural. Dar e evident din tot ceea ce spune autorul în aceste capitole ale cărții sale, că polemica e implicită, de vreme ce stăruie în a demonstra că, economic și sociologic, această cale de evoluție a fost singura cu putință și, cu adevărat, necesară propășirii organismului românesc. Fără îndoială, această „Belgie a Orientului" nu a cunoscut o dezvoltare egală în toate compartimentele ei constitutive. Balastul îl crea regimul proprietății rurale,

Ion Bulei, *Scurtă istorie a românilor,* Editura Meronia, 1996.

unde disparitatea era scandaloasă, lăsînd imensa majoritate a populației (82%), țăranii, la bunul plac al marilor proprietari. Autorul citează potrivit, dintr-o vestită carte a lui G. D. Creangă, date care fixează această disparitate. În 1907, din suprafața arabilă a țării 4.171 proprietăți depășind 100 ha reprezentau 3.800.351 ha (54,72% din total) iar 920 939 proprietăți, pînă la 10 ha, dețineau 3.153.645 ha (45,28%). Această situație dezastruoasă în consecințe social-morale (Gherea a denumit-o bine *neoiobăgism*) a creat și răscoalele țărănești din 1888 și, mai ales, din 1907, întîrziind dezvoltarea economică a țării. Răul a fost curmat după primul război mondial, prin cele două mari reforme social-politice (agrară și electorală). Și, situație fericită, înfăptuirea acestor deziderate socio-politice s-a produs ca urmare a creării României Mari, împlinindu-se, astfel, deziderатul multisecular al românilor. România devine acum, are dreptate autorul, o țară europeană mijlocie, cu alte trăsături, cu alte structuri, cunoscînd, sub raportul evoluției, epoca, cu siguranță, cea mai înfloritoare. Potrivit recensămîntului din 1930, în România procentul știutorilor de carte era de 57%, bugetul instrucțiunii publice realmente ponderos, școala obligatorie se extinsese de la patru la șapte clase, cele patru universități bine populate (în 1934-1935 numărul studenților era de 38.869), mulți studenți fiind stipendiați cu burse pentru studii în străinătate. Iar cultura, faptul e notoriu, cunoaște, în aceste două decenii interbelice, o extraordinară înflorire. Asta chiar dacă autorul, cînd voiește să exemplifice, prin nume relevabile, această eflorescență, nu le găsește, întotdeauna, pe cele mai potrivite. Să cred, oare, că în spațiul literar-cultural istoricul nostru e, pentru această perioadă, un rătăcit? Perioada, lungă și pernicioasă, a dictaturilor, de la cea carlistă, la cea antonesciană, pînă dincolo de cea comunistă, are parte de un capitol aparte și, merită să adaug, cumpănit. Se impunea a fi evidențiat modul obiectiv (adică neapologetic) cum e prezentat rolul lui Ion Antonescu, comparat - cum a făcut și Vlad Georgescu în *Istoria* sa - defavorabil cu generalul Mannerheim al Finlandei. Bun e și capitolul despre perioada de după de cembrie 1989. Să decupez, de aici apreciere: „La o cumpănă de veac milenii, românii sînt din nou la o ce de destin. La atîtea popoar are continuitate. La Români a rupt de prea multe ori. Ș acum. Revenirea, căutar sînt iarăși la ordinea zi addenda cărții, în care pletă a conducători domnitorii în to guvern. E o î carte echilibr

Marfă de export

REVISTA *Curierul Românesc,* editată de Fundația Culturală Română, continuă să fie bine scrisă și bine tipărită. Marfă de export... Suspectați în permanență că au obligații propagandistice, redactorii acestei publicații își fac, de fapt, cu competență și pasiune profesia. Cel mai recent număr, 10, din octombrie 1996, cuprinde, printre altele, două reportaje captivante: *Taxiul revoluției la Galați* de Ion Murgeanu și *Cât costă moartea unui român pe Himalaya* de Adrian Soare. Primul, scris cu o fină ironie, al doilea - cu multă sensibilitate.

Pe noi însă ne interesează în primul rând (inevitabil) prezentarea fenomenului literar. Și nu avem motive să fim dezamăgiți. Un comentariu amplu (semnat cu discreție „Cronicar") se referă la *Colecția de poezie românească* a Editurii Vitruviu, colecție concepută și îngrijită, atât cât a îngăduit soarta - de regretatul Mircea Ciobanu. Sunt analizate fugitiv, dar concludent, volumele aparținând lui Virgil Mazilescu, Ștefan Aug. Doinaș, Ilenei Mălăncioiu și lui George Astaloș. Alt poet regretat, Ronald Gasparic, ucis la Brăila, la numai 23 de ani, în ziua de 25 iulie 1991, de fiul de bani-gata al unui potentat local, este evocat într-un emoționant articol, *Numele Gasparic în Canada.* Aflăm din acest articol că familia Gasparic s-a expatriat între timp, stabilindu-se definitiv în Canada, și că membrii ei, distinși intelectuali, au succese remarcabile în activitatea lor științifică din țara de dincolo de ocean.

Un text literar de mare ținută este cel semnat, în paginile *Curierului Românesc,* chiar de colega noastră, Constanța Buzea. Este vorba de încă o secvență din romanul autobiografic *Roua plural,* publicat în foileton. De data aceasta, Constanța Buzea evocă un personaj simplu și luminos din copilăria sa, Ioana. Personaj pe care - datorită unei portretizări inspirate - îl ținem minte după încheierea lecturii, plăcându-ne să credem că face parte și din biografia noastră. **(Al. Șt.)**

Rebreanu și Dostoievski

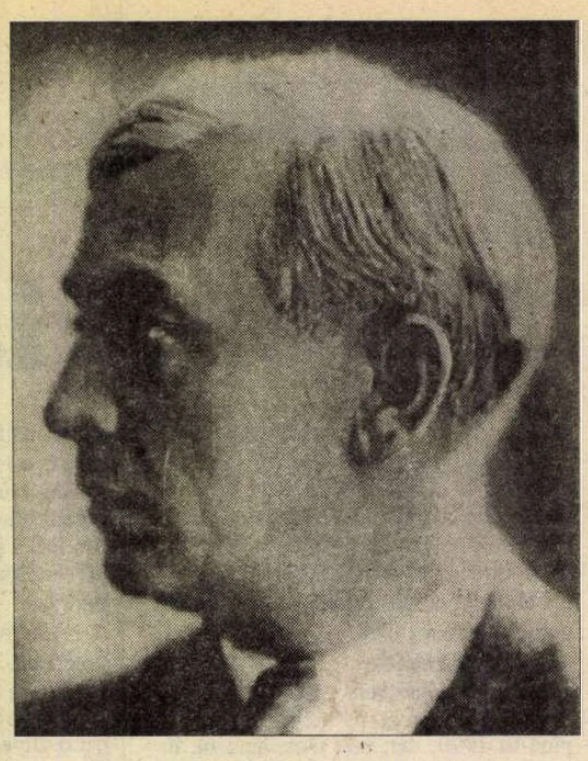

ATESTÎNDU-ŞI modernitatea prin paralelismul structural şi ideatic cvasi perfect cu nuvela lui Leonid Andreev *Gîndul,* microromanul *Ciuleandra* trimite, prin patosul său etic, şi la creaţiile „sfintei literaturi" clasice ruse după expresia lui Thomas Mann. Semnificativ este, în acest sens, rolul central, în compoziţia romanului, al mezalianţei ca tema socială, larg reprezentată şi în literatura rusă: firul ei străbate de la Karamzin şi Puşkin la Herzen şi Turgheniev, culminând în opera lui Tolstoi. Interferenţe cu Tolstoi se întrevăd şi în sfera tipologiei: om calm, pornit pe drumul crucii spre propriul *eu* doar împins de o situaţie limită, eroul principal din romanul lui Rebreanu aminteşte în acest sens, în primul rând, pe protagonistul nuvelei *Moartea lui Ivan Ilici.* Elementele asemănătoare, întărite de motivul inegalităţii sociale dintre doi oameni ce se iubesc, îl întâlnim apoi în *Învierea.* Şi, în sfârşit, în *Sonata Kreutzer* întreg acest şir de aspecte identice este completat - şi sudat - de leitmotivele pasiunii şi crimei, dragostei şi morţii.

Se pare că la Rebreanu nu e greu de găsit nici intertextul vizibil, manifest din Tolstoi. Sentimentul trăit de erou atunci când, venind în contact cu fiinţa pură a unei femei, îşi simte „murdăria" - sentiment ce nu le este străin nici firilor de mare puritate sufletească, precum Bezuhov sau Levin, şi îşi pune pecetea definitivă pe lumea lăuntrică a unui Nehliudov sau Pozdnîşev, - îl conduce pe protagonist la descoperirea că „întreaga lui viaţă s-a scurs la suprafaţă" (vezi şi încercarea lui mai timpurie de a se justifica în proprii săi ochi: „O înşelam - ca toţi bărbaţii"). Ochii regelui şi ai altor bărbaţi care îl chinuie pe Puiu în somn (căci „toţi parcă râvnesc la Madeleine şi o pângăresc cu privirea lacomă"), amintesc de motto-ul biblic la *Sonata Kreutzer:* „Eu însă vă spun vouă că oricine se uită la o femeie, poftind-o, a şi preacurvit cu ea în inima lui" (Mateiu, V., 28). La rîndul său citatul biblic ce însoţeşte *Ciuleandra:* „...şi nu ştii că tu eşti ticălos şi mişel şi sărac şi orb şi gol" (Apocalipsis, III-17) ar putea fi motto-ul întregii opere a „gigantului de la Iasnaia Poliana", cum îl numea pe Tolstoi Rebreanu.

În acelaşi timp, motivul *crimei,* atrăgând după sine nu doar remuşcările eroului dar şi inevitabila *pedeapsă* deschide, evident, drum şi unui alt şir de comparaţii. Teama tolstoiană a „boierului ce se căieşte" atinge, la un moment dat, motivul etico-filozofic *„totul e permis"*, dezvoltat de Dostoievski în romanul *Crimă şi pedeapsă.*

Reminiscenţele din Dostoievski au fost remarcate de critică. Este vorba în primul rând de asemănarea tipologică a anchetatorului din romanul lui Dostoievski cu doctorul Ursu, omul desemnat de soartă să îi pronunţe verdictul vinovăţiei lui Puiu; ar urma tratarea paralelă a celor două motive: dragostea şi crima, aşa cum i se dezvăluie, retroactiv, eroului rebrenian. Totuşi, lipsa de conexiune a celor două motive în structura narativ-compoziţională din *Crimă şi pedeapsă* face paralela schiţată destul de convenţională, tăindu-i căile de prelungire în planul întregului artistic. Astfel stau lucrurile cu nuvela *Smerita.*

Apropierea microromanului *Ciuleandra* de „povestirea fantastică" a lui Dostoievski, evidentă la o primă privire, se concretizează în tema căsătoriei ce uneşte doi oameni funciar străini unul de celălalt, în motivul morţii misterioase a eroinei; în sfârşit, în construirea operei ca proces de clarificare de către erou pentru sine însuşi - a acestui mister. Pe de altă parte, s-ar părea că diferenţele evidente ale strategiei narative anulează demersul schiţat: construind povestirea la persoana întâi şi dezvăluind astfel dinlăuntru *eu-l* protagonistului, Dostoievski reproduce intonaţia delirantă, incoerenţa, limbajul nervos, încurcat-explicitant al eroului; la Rebreanu povestirea este condusă la persoana a treia; începută pe un ton subliniat obiectiv, „modern", ea îi este transmisă protagonistului abia mai târziu, transformându-se, la un moment dat, în monologul său interior. Din acest moment însă, cuvântul eroului pătrunde în discursul naratorului, modificându-i nu doar ritmul dar şi intonaţia, apropiind romanul lui Rebreanu de povestirea lui Dostoievski prin însăşi atmosfera şi tonalitatea ei.

PARALELA o susţine, în sfârşit, şi analiza la nivelele cele mai adânci ale structurii. Subtitlul nuvelei *Smerita,* „povestire fantastică" şi prefaţa autorului-narator, a cărei apariţie este provocată de nevoia de a conferi evenimentelor descrise o motivaţie mai adâncă, o dimensiune metafizică, atrage atenţia cititorului asupra caracterului încărcat de sensurile simbolice al imaginii centrale: *sinucigaşa cu icoana în mână.* Despre subtextul fantastic - caracterul excepţional - „al celor mai obişnuite evenimente" Dostoievski vorbeşte în altă parte. Caracteristic este în acest sens romanul său *Adolescentul* precum şi *Meditaţii petersburgheze în versuri şi în proză* cu fragmente metapoetice ce se bazează pe revelaţiile autorului-narator care intuieşte, în spatele lumii vizibile, existenţa unei „alte lumi, absolut necunoscută", lume care nu i s-a „dezvăluit până atunci decât în nişte dangăte neclare, în nişte semne tainice". Datorită acestor semne eroul autobiografic surprinde în lumea, reală de fapt, „nişte chipuri ciudate" şi discerne, în dosul siluetelor lor aparent banale, ceva ce nu mai văzuse până atunci: „Cine se strâmba în faţa mea, ascuns în această mulţime fantastică, şi trăgea de nişte fire, şi păpuşile se mişcau, iar el râdea în hohote, râdea mereu!" Tocmai o asemenea viziune a lumii şi artei caracterizează atitudinea scriitorului rus faţă de excepţional şi fantastic, asigurând includerea în însăşi structura operelor sale a simbolului şi a mitului.

Ceva asemănător observăm şi în microromanul lui Rebreanu. Descrierea entuziastă - prin gura personajului central - a dansului ţărănesc viu şi copleşitor, aşezată în centrul compoziţional al operei, introduce în acesta *mitul Ciuleandrei.*

La diferitele nivele ale structurii, dimensiunea mitică determină sensul simbolic al mai multor imagini şi scene. Astfel, soţia ucisă apare în visul eroului ce „şi-a regăsit sufletul"! cu o înfăţişare evident nouă, şi gestul ei: „îl sărută pe frunte cu buze reci" simbolizează iertarea, venită dintr-o altă lume. Amintind de întreaga galerie a personajelor angelice, întruchipând „eternul feminin", această scenă o învie în memoria cititorului şi pe Sonia Marmeladova, cu funcţia specifică a acestui personaj în romanul lui Dostoievski *Crimă şi pedeapsă.* Viziunea mitică nu „colorează" însă la Rebreanu doar anumite scene; ea nu este folosită în maniera tolstoiană, ca izvor de sensuri simbolice ale anumitor imagini (stejarul de la moşia Rostovilor, cerul Austerlizului), ci structurează întregul artistic, aşa cum se întâmplă în ultimele romane şi nuvele ale lui Dostoievski *Demonii, Idiotul, Visul unui om ridicol.* Tocmai aici se găseşte perimetrul principal al interferenţei dintre *Ciuleandra* şi opera lui Dostoievski, precum şi a urmaşilor acestuia din literatura secolului XX.

Perspectiva mitului este introdusă în roman treptat. Suprapunerea consecutivă şi adâncirea motivaţiilor crimei - de la nivelul biologic şi antropologic („instinctele", ereditatea), spre cel concret psihologic iar apoi, prin cel social-psihologic, spre nivelul metafizic, reprezentat de mit, - se întrevede (poate fi observată) în revelaţiile lui Puiu Faranga. În lumina retroactivă, o serie de imagini capătă aici valenţe simbolice. Ne gândim în primul rând, la îndoitul nume al eroinei: rusticul *Mădălina* devenind mondenul *Madeleine.* Adâncind motivaţia crimei, această imagine permite mutaţia de la explicaţia fiziologică la cea concret-psihologică. Într-un mod asemănător, următoarea etapă a plonjării lui Puiu în propria conştiinţă este marcată de dedublarea simbolică a denumirii dansului: pronunţată de orăşanul Faranga în forma de *Ciuleandra,* în gura fiului de ţăran Ursu ea sună ca *Şuleandra,* ceea ce întăreşte motivaţia social-psihologică a crimei şi construieşte pe baza ei un întreg nivel al textului. „Cuvântul" doctorului Ursu este inclus, la un moment dat, în cuvântul autorului-narator. Un lanţ de scene de "confesiune" ale ucigaşului în faţa anchetatorului său *sui generis,* dezvăluie una dintre cauzele cele mai importante ale crimei, care este „cumpărarea" dragostei, uzurparea lumii sufleteşti a *„celuilalt".* Totuşi, orbit de propriile sale patimi şi suferinţe, doctorul Ursu este înclinat spre motivaţiile social-psihologice ale „tulburării temporare a conştiinţei" pacientului său. De aici, distanţarea faţă de el a autorului. Trecerea, schiţată în scenele cu doctorul Ursu, spre un nivel mai profund de dezvăluire al personajului şi al „tainei" sale, este realizată prin introducerea personajelor ţărăneşti.

Aprecierea unanimă a imaginii lui Andrei Leahu ca o izbândă artistică provine, desigur, din apartenenţa acesteia la o statornică tradiţie a literaturii realiste. Analiza comparată surprinde însă, în modul de zugrăvire a acestei figuri, o serie de semnificaţii cu totul speciale. La prima vedere, Rebreanu porneşte, în descrierea lui Andrei Leahu, de la Tolstoi, subliniind contrastul dintre Puiu Faranga şi supraveghetorul său, dat de capacitatea celui din urmă de „a pleca din faţa păcatului". Rădăcina fermităţii morale şi a forţei sufleteşti a lui Andrei Leahu constă în supunerea în faţa sorţii, care decurge din credinţa lui simplă dar fermă în Dumnezeu. Această credinţă se bazează pe sentimentul apartenenţei sale organice la viaţă şi glie, şi prin urmare, pe înţelegerea instinctivă şi aprobarea fără drept de apel a legilor lor.

Pe calea căutărilor sale Puiu ajunge şi el la Dumnezeu - mai exact, se întoarce la credinţa sa din copilărie. Dar nu îi e dat să-l găsească pe Dumnezeu cel al iubirii şi al iertării: stăruind în încercarea de a se elibera de bănuiala propriei vinovăţii, el ajunge la ideea că este „ales", „sortit" crimei. Astfel, divinitatea îi apare, de fapt, într-o singură ipostază - cea a Dumnezeului-judecător. Grăitor este în acest sens dialogul cu Leahu din capitolul XXIII:

„...Greu e păcatul pe suflet, Andrei, şi tare apasă!... Uite, eu câteodată îl simt mai greu ca o piatră de moară!

- Lăsaţi, boierule, că bun e Dumnezeu... încercă gardianul să-l mângâie.

- Chiar dacă e bun Dumnezeu şi iartă, păcatul rămâne şi apasă şi nu vrea să te ierte!... Zi mai bine Doamne fereşte, Andrei!

- Doamne fereşte! - Noapte bună!"

Pentru Leahu, cu dualismul lui ţărănesc sănătos, Dumnezeu îşi împarte clar funcţiile cu Necuratul („...iată că am plecat, să nu mă împingă Necuratu-n păcat..."). Salvarea, într-o asemenea lume, nu poate veni decât de la resemnarea, „împăcarea cu lovitura soartei", bazată pe credinţa nestrămutată în Dumnezeul atoateiertător. Iată de ce el o numeşte nebunia, prin care îşi explică Puiu crima „boală boierească" şi priveşte atât de îngrozit logoreea însufleţită a boierului.

În viziunea lui Puiu, care nu a ajuns şi nu e capabil să ajungă la credinţă adevărată, principiile binelui şi răului sunt amestecate, imaginea lui Dumnezeu este înlocuită, de fapt, prin revelaţia *„altcuiva"* - „misterios diriguitor al destinelor noastre", care mânuieşte nemilos sforile şi poartă „păpuşile", exact ca la Dostoievski. De aici, caracterul global al tratării în roman a motivului fatalităţii.

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

Din jale se-ntrupează speranţa

SCRIU aceste rînduri înainte de 17 noiembrie, deoarece voi pleca pentru cîteva zile în Irlanda şi alegerile mă vor prinde departe de casă. Le cer scuze cititorilor dacă evenimentele care urmează vor face această cronică uşor anacronică. Sper că va exista posibilitatea să votez şi eu acolo, odată cu ei, împotriva lui Iliescu şi a regimului său.

Încercînd să găsesc o idee pentru acest articol mi-a venit mai întîi în minte vocea percutantă a unei tinere prozatoare, care, nu demult, îmi spunea: *aş fi votat şi cu un hipopotam, numai să se termine odată.* Mă gîndesc la întîlnirea celor 16 candidaţi, la care Ion Iliescu avea încă aerul unui învingător. În fine, urmăresc confruntarea dintre cei doi *finalişti* la ProTV şi mi se pare că *mult stimatul şi iubitul nostru preşedinte* arată aşa cum arăta înaintaşul său în ultima lui săptămînă. Orice efort de a mai convinge pe cineva pare de prisos. Timpul lucrează clar în defavoarea sa. Asta îl face ades să-şi piardă cumpătul şi să înceapă să strige. Într-o clipă de rătăcire, chiar a uitat că veacul a mai înaintat şi s-a trezit spunîndu-i lui Emil Constantinescu: *domnule Ceauşescu.* Nu ştiu cum i-ar fi răspuns *domnul Ceauşescu* dacă l-ar fi auzit. Cred însă că *doamna Ceauşescu* ar fi început să fluture actul de condamnare a lor la moarte(pe care Ion Iliescu l-a semnat înainte de a avea vreo funcţie oficială) şi ar fi strigat: *uite dovada* (că a fost lovitură de stat). Mă gîndesc cît de absurd e faptul că, după atîţia morţi şi răniţi, aceasta este singurul caz în care ştim bine cine pe cine a împuşcat. Apoi mă uit încă o dată la *marele candidat de partid şi de stat* care, de pe un alt canal, le garantează alegătorilor că, dacă îl votează pe dînsul, va fi pace. Dacă nu, nu. Se aud voci care-l contestă iar el îşi pierde din nou cumpătul şi se uită dezorientat către cer, de parcă l-ar aştepta pe domnul general Stănculescu să-i pună la dispoziţie un elicopter.

Cineva ar putea să spună: rîdeţi voi, dar dacă urmaşul lui Ceauşescu se pregăteşte, totuşi, de război. I s-ar putea răspunde că n-are nici o şansă, căci *domnul Măgureanu e cu noi,* iar domnul Militaru se luptă în zadar, căci dînsul nu mai este militar. N-a mai rămas pe aceeaşi poziţie decît Gelu Voican Voiculescu, dar n-ar fi exclus să intre şi el în derivă şi să pună din nou de-o colivă. Numai că noi nu vrem moartea păcătosului, ci îndreptarea lui. oricum, după ce şi-a executat cu sînge rece *înaintaşii,* el a avut grijă să fie abolită pedeapsa cu moartea şi nu vom fi noi cei care s-o introducem înapoi. Nu înţelegem, deci, de ce se teme, că nimeni dintre noi nu poartă armă, iar dînsul nu e-nchis într-o cazarmă, ci are chiar un loc în Parlament. Or, se ştie că la noi imunitatea nu se ridică aşa, cu una cu două. Iar dacă se ridică de ce să-i fie frică? (Doar i s-a ridicat şi lui Vadim, alături de care sărbătorim victoria opoziţiei în alegeri). Ar fi putut să se retragă în mod decent şi să-l lase pe Adrian Năstase (care tocmai se consolase) să fie *un simplu parlamentar,* aşa cum ne spunea, cu modestia care îl caracterizează, în lunga noaptea electorală de la 3 noiembrie. Ar fi avut efectiv ce să facă, fiindcă Emil Constantinescu nu e Nicolae Ceauşescu (aşa cum a crezut fostul activist în clipa aceea de rătăcire pe care a avut-o cu ocazia confruntării de la ProTV) şi ca atare nu va putea *să facă totul.* În treacăt fie zis, am avut şi eu destule îndoieli cu privire la programul său, şi nu voi spune acum că a fost candidatul meu preferat. Dar dacă ne va ajuta să scăpăm odată de *emanatul* care nu vrea nici mort să părăsească palatul, voi recunoaşte deschis că m-am înşelat şi a făcut mai mult decît am sperat. Fiindcă, aşa cum spunea acea tînără prozatoare, care a ajuns, ca noi toţi, să nu-l mai suporte, cred că într-adevăr eram în stare să votăm chiar şi-un hipopotam, numai să terminăm odată cu acest ultim mohican al regimului comunist. Deşi, dacă e să fiu cinstită pînă la capăt, nu prea ştiu cum arată acea biată fiinţă necuvîntătoare care a fost invocată, ca semn că ajunsesem la limită, cu toate că ea nu era cu nimic vinovată.

Să căutăm, deci, într-un dicţionar...*HIPOPOTAM Mamifer erbivor nerumegător, cu corpul masiv, de c. 4,5 m lugime. (Hippopotamus amphibius). Trăieşte în fluviile şi în lacurile din Africa ecuatorială.* În enciclopedie are şi o fotografie. Nu e prea arătos, dar în orice caz nu este periculos. Numai că, din păcate, nu prea ar fi întrunit condiţiile pentru a candida şi putea fi contestat. Pe de altă parte, mă tem că hipopotamii seamănă unul cu altul mai mult decît oamenii şi cred că nu era atît de uşor cum ne imaginam să alegem cu toţii acelaşi hipopotam.

Fără să vreau am expus cumva ideea votului negativ, acreditată de presă, pe care Ion Iliescu încearcă s-o spleculeze, neînţelegînd că e ultimul lucru care ar putea să-l avantajeze.

Dar, slavă Domnului, etapa în care îi privea de sus pe cei 15 contracandidaţi ai săi a trecut. Aşa împărţiţi cum eram, datorită disperării, am reuşit să ne unim din nou într-un gînd, ca pe vremea *înaintaşului.* Votul negativ care pe măsură ce ne lega ne şi dezlega, a devenit, în sfîrşit altceva. Acum contracandidatul lui Ion Iliescu e chiar candidatul nostru fiindcă a reuşit să ne convingă că ne-a reprezentat şi pe noi rîzîndu-i în faţă adversarului ţării care ne-ameninţa că dacă nu-l vom alege pe dînsul are să fie război.

Plec de acasă cu speranţa că va fi bine şi că va exista şi în Irlanda o urnă, ca să ne putem face şi noi datoria. Cu atît mai mult cu cît nu vom fi acolo doar eu şi Mircea Cărtărescu (care am regreta dacă nu am putea vota), ci şi Ana Blandiana, pe care acest candidat al opoziţiei (care în sfîrşit s-a unit) o reprezintă mai bine decît pe oricine.

Deşi mă bucur foarte mult de călătoria pe care o fac, mi-ar fi plăcut ca în ziua de 17 noiembrie să fiu acasă, cu familia şi prietenii. Dar nu mi-aş fi permis să refuz invitaţia irlandezilor, care au suportat nu numai costurile călătoriei, ci şi pe acelea ale antologiei poeziei româneşti apărută la ei şi ale antologiei poeziei irlandeze apărute la noi.

Ideea că numai comuniştii ar fi dat bani pentru cultură (în condiţia în care aceasta le-a servit interesele) acreditată după 1989, e falsă şi ea a fost speculată cît s-a putut împotriva noastră de regimul Iliescu. Toate ţările nordice (şi probabil şi altele) au institute naţionale care acordă subvenţii pentru traducerea celor mai bune cărţi ale lor, nu pentru maculatura oamenilor politici şi a clientelei acestora, aşa cum se întîmplă la noi. Nădăjduiesc ca, după schimbarea care se va produce, să existe şi la Bucureşti un astfel de institut, iar ambasadele şi centrele culturale româneşti din străinătate să fie cu adevărat al României şi să nu mai fim nevoiţi să le ocolim ca pînă acum. Fiindcă, atîta vreme cît TVR va mai transmite emisiuni făcute la Centrul cultural din Paris în care Virgil Tănase va vorbi despre Monica Lovinescu şi despre Virgil Ierunca cu aceeaşi obrăznicie şi cu acelaşi cinism cu care vorbeau înainte provocatorii de meserie, eu mă voi simţi mai departe în plin comunism.

■

REFLECŢIILE eroului iniţial rudimentar despre singurătatea iremediabilă a omului pe pământ, despre întâmplare şi fatalitate, sunând după unii forţat, se dovedesc a nu fi simple translări în ţesutul operei a speculaţiilor autorului real, „înclinat spre idei preconcepute“ măcar şi pentru faptul că ele nu fac decât să dezvăluie sensul a ceea ce este arătat în însăşi ţesătura narativă a romanului. O întâmplare evidentă: întâlnirea eroilor la hora sătească, care duce la moartea Mădălinei şi la nebunia lui Puiu, capătă, la nivelul eroului dezorientat, privat de credinţă şi răvăşit în toate noţiunile sale despre viaţă şi moarte, valenţele unei fatalităţi. Acelaşi episod îşi descoperă, la nivelul autorului, caracterul profund necesar care este reductibil însă la legile „vieţii materiale“, ci sugerează şi alte legi, nedescifrabile până la capăt, trădând viziunea profundă, metafizică asupra vieţii şi condiţiei umane, a autorului.

Pornind alături de Tolstoi, autorul *Ciuleandrei* se apropie astfel, mai degrabă de Dostoievski. O apropiere evidentă o semnalează nu doar abordarea motivului mai sus comentat, ci şi modul de zugrăvire, în spiritul aceluiaşi motiv, a personajelor ţărăneşti, aşa cum apar şi la Dostoievski în *Amintirile din casa morţilor* sau în *Jurnalul scriitorului.* Întreaga specificitate şi împlinire a imaginilor analizate nu se explică însă, desigur, prin reminiscenţele lecturii, fie acestea viziunea tolstoiană, din *Război şi pace* sau *Puterea întunericului,* sau utopiile „sămănătoristului“ Dostoievski. Regăsim aici alte izvoare, mai profunde, datorate poate, nu atât lecturilor autorului, cât „memoriei genului“ (Bahtin).

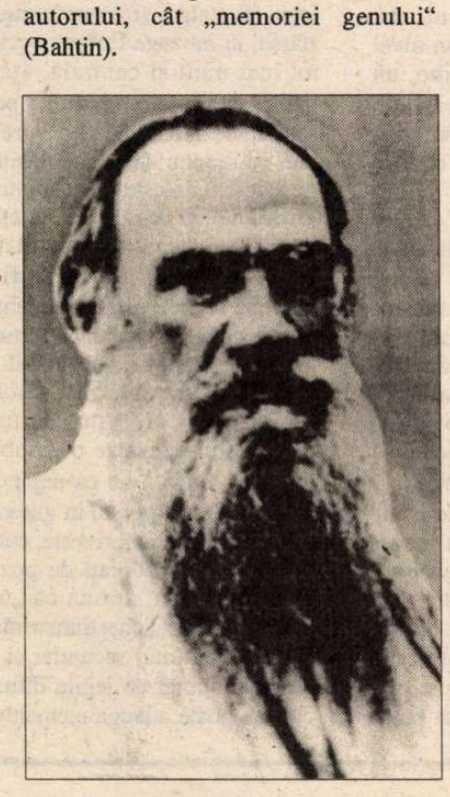

Rezumând însăşi esenţa artei lui Rebreanu, motivul Ciuleandra generează, implicit, *mitul vieţii,* aşa cum i se prezintă autorului romanului *Ion.* Legat de *viaţa pământului,* cu forţele ei fecunde şi instincte întunecate provocatoare de drame ale cărnii, dansul Ciuleandra dezvăluie parcă toată măreţia vieţii dar şi haosul ascuns dincolo de această măreţie. De aici, înainte de toate, capacitatea lui de a dărui armonia supremă, încântarea, extazul, păstrate în subconştient de memoria lui Puiu. Frumuseţea şi beţia pasiunii îi aduc însă armonie doar celui ce se sprijină pe morala firească a omului din popor. Dar tot ele îl ameninţă cu un deznodământ dramatic pe un om al pământului atunci când în relaţiile omeneşti intervine „Necuratul“ şi îi deschid larg bezna în faţa unui *străin.*

EXPRIMÂND dezlănţuirea patimilor omeneşti şi în acelaşi timp „extazul închinării religioase“, Ciuleandra reînvie parcă în memoria cititorului misterele eleusine, legate de cultul Ţărânei-Mamă, cu tema lor centrală - a morţii şi a învierii, şi misterele dionisiace, închinate Zeului fecundităţii. „Zeitatea muncilor agricole“, legată de forţele spontane ale pământului, Dionis apare în miturile antice ca Liei eliberatorul, care îi scoate pe oameni din „lanţurile vieţii măsurate de zi cu zi“, dar şi ca divinitatea „ce trimite nebunie duşmanilor, pedepsindu-i îngrozitor“. Asemeni participanţilor la misterele antice, Puiu este sfâşiat de pasiunea sa precum Penteu de bacantele; ca o bacantă despuiată apare soţia lui Andrei Leahu cu plodul unui străin în braţe. Principiul răului, introducând în mitul antic elemente ale dualismului contemporan, este întrupat de mama Mădălinei care-şi vinde fata devenind astfel complice la crimă. Resemnarea faţă de acest principiu îl salvează, după cum am văzut mai sus, pe Andrei Leahu. În ceea ce priveşte pe Puiu Faranga, învierea lui, aproape atinsă, nu se produce însă, el rămânând un străin nu doar de glie, ci şi de viaţă, şi efortul lui supraomenesc de a cunoaşte duce inevitabil la nebunie.

Un astfel de subtext al evenimentelor, descrise în limitele cronotopului specific rebrenian în formele“vieţii înseşi“, potenţează necontenit atmosfera de taină sugerată de însuşi subiectul romanului rebrenian şi, oferindu-i nota accentuată de modernitate, îi atribuie caracterul unui adevărat mister contemporan, tragic neîmplinit.

Elena Loghinovski

CUM PUTEM FI EU

„INTRAREA în Europa": o formulă „magică", având, după opinia lui Adrian Marino, un conţinut totalizant: „admiraţie şi complex de inferioritate, emulaţie şi invidie, speranţă şi revoltă, ideal şi integrare, dorinţă de progres, regenerare şi reabilitare" (*Pentru Europa*, Ed. Polirom, Iaşi, 1995). Repetăm astfel, într-un fel, „criza" de conştiinţă continentală prin care a trecut intelectualitatea noastră la sfârşitul veacului al XVIII-lea şi la începutul veacului al XIX-lea. Dacă împrejurările istorice diferă, aspiraţiile de deschidere, sincronizare şi integrare sunt similare. E, negreşit, o mişcare nu doar pozitivă, ci şi fundamentală, necesară regăsirii de noi înşine, la ieşirea din tunelul sumbru al totalitarismului, ce ne-a făcut să rămânem în urmă faţă de ceasul „luminatei Evrope". Din care pricină, aşa cum relevă Adrian Marino, suntem nevoiţi a ne întoarce la mentalităţi şi mijloace perimate ori care doar au această aparenţă, în Occident, între altele la valorile iluministe: libertatea de gândire şi comunicare, spiritul critic ş.a., care dobândesc o neaşteptată actualizare la finele unei epoci echivalente cu „tirania", astfel cum a fost definită în „secolul luminilor". Spiritul critic - suntem întru totul de acord - e mai important ca oricând. Orice reducţie sau ocultare a lui ne apare ca extrem de păgubitoare - şi avem în vedere inclusiv programele şi îndrumările, directivele europene de tot soiul, care, oricât ar primi adeziunea noastră în linii mari, nu trebuie să i se sustragă. Inclusiv iluminismul recidivant se cuvine a se pune în oglindă, dacă e consecvent cu sine. Cu care prilej îşi poate recunoaşte limitele, decurgând din discursul exclusiv raţionalist, care înlătură valorile iraţionale: religia, metafizica, mitul, viziunea, sentimentul tragicului, metafora, stilul etc., adică, la urma urmei, creaţia. Utilă până la un punct, perspectiva iluministă, dacă nu e tratată *cum grano salis,* se dovedeşte invalidantă. Căci ea e opacă la faţa cea mai vie, mai adâncă şi mai fertilă a spiritului european, la ipostaza umanităţii ce se raportează la absolut. De ce integrare poate fi vorba şi în ce fel de Europă, dacă dăm la o parte toate acestea? Nu cumva, ca să zicem aşa, de o jumătate de integrare, într-un sfert din întreg? Nu cumva ne aşezăm, cu bună ştiinţă, pe linia unei medii sterile, a unei cumineţenii administrativ-culturale, enciclopedic-dezolante? Firește, îi putem dispreţui pe Pascal şi pe Kierkegaard, pe Dostoievski şi pe Kafka, pe Freud şi pe Unamuno, pe Schopenhauer şi pe Cioran, pe Rilke şi pe Trakl, pe Claudel şi pe Blaga, pe Nietzsche şi pe Heidegger, pe Scheler şi pe Mircea Eliade, pe Beckett şi pe Ionesco, pe Berdiaev şi pe N. Steinhardt, dar o facem pe... risc propriu. Putem ironiza, la rigoare, „sentimentul tragic al vieţii" al lui Unamuno, „mesajul de mântuire" la care se referea Ioan Petru Culianu, „generalizările abuzive şi simplificatoare", „pretinsele adevăruri definitive", emise de Cioran, „imprecizia semantică", „tonul iniţiatic, nebulos, confidenţial", practicate de Constantin Noica, ce s-ar opune „unor discuţii filozofice, metodice, serioase", însă nu fără a risca o mai mult decât firească reacţie de stupefacţie. Cu atât mai mult cu cât ne revendicăm de la o intenţie a globalizării, a sintezei, a integrării. Lucrurile trebuie afirmate deschis. Un exces de convenienţă sub care mocnesc contrarietăţile şi se ascund seminţele rezervelor ce se vor înălţa necruţător la un moment dat, avem impresia că nu serveşte nimănui. Şi nu doar aşa-zicând cu adversarii se cade a discuta, ci şi cu cei pe care, într-un fel sau altul, îi putem socoti comilitoni. Poate chiar în mai largă măsură cu ultimii, deoarece situându-ne pe acelaşi teren constructiv, având privirile aţintite în aceeaşi direcţie, rezultatele pot fi mai substanţiale. Drept care considerăm utilă analiza unor aspecte interpretabile din eseul menţionat al lui Adrian Marino. Aprobându-l şi preţuindu-l în demersul său general, ne luăm dreptul de a-l socoti drept un prilej de adnotare a unor chestiuni ce pot fi văzute şi înţelese şi altfel. Democratul, *ergo* pluralistul care e marele savant Adrian Marino, nădăjduim că va înţelege îndreptăţirea comentariului nostru.

PRIMA întrebare care se pune e dezarmantă în simplitatea ei. Suntem sau nu, noi românii, europeni? Incontestabil, a trecut momentul occidentalismului egolatru şi autoritar, îngust, marcat, în pragul secolului nostru, printr-un articol faimos al lui Ferdinand Brunetière (din 1900), care concepea „literatura europeană" alcătuită doar din cinci „mari literaturi": franceză, germană, engleză, italiană şi spaniolă. La ora actuală, credem că se poate răspunde în felul următor: suntem, neîndoios, europeni sub raportul culturii, deşi mai puţin sub raportul civilizaţiei, căci regimul comunist ne-a desincronizat, în primul rând, de mecanismele de civilizaţie ale Europei. Prin urmare n-are rost a dramatiza situaţia, a ne subestima. Spiritualitatea românească a supravieţuit, am putea zice, miraculos, unor încercări extrem de grele, fapt ce ne situează, dacă luăm în considerare atât versantul său intern, cât şi cel al diasporei, la un nivel european cert. Dar Adrian Marino, un iluminist, neglijează factorul spiritual, punând un accent apăsat pe cel material. Pentru d-sa, modelul Europei e, cu preeminenţă, „un model şi un ideal de bunăstare şi dezvoltare economică" „«Masele largi populare» n-au fost niciodată sensibile, nici în Occident, nici la noi, mai ales, la valorile spirituale, ci materiale, economice, de «consum». *Coca cola* a fost şi a rămas mai «tare» decât orice argument ideologic «anticapitalist»", notează cu satisfacţie autorul. Spunem cu satisfacţie, întrucât nu e la mijloc doar un element constatativ, ci şi o mărturie personală intrinsecă: „Noi înşine, când ajungeam în Occident, intram în muzee şi biblioteci, dar şi în mari magazine". Ca să se ştie! Chiar dacă e un factor deocamdată deficitar, să dăm atâta importanţă economicului? Preopinentul nostru e foarte categoric: „«Europa» a fost, este şi trebuie să rămână (...) din acest punct de vedere - foarte simplu, dar categoric şi energic spus - un model şi un ideal de bună stare şi dezvoltare economică". Un „punct de vedere", după cum se vede, pragmatic, empiric, bidimensional, consumatorist, „american". „Cheia" producţiei de bunuri ale spiritului pare a fi una materială: „Căci de la nivelul bunei stări pleacă, pe trepte ascendente tot mai înalte, totul. Orice realizare şi creaţie". Eventualul punct de vedere abstras, spiritual, e copleşit de utilizarea persiflatoare a verbelor ce l-ar caracteriza: „În faţa acestei realităţi teribile, orice ironie sau sarcasm, fie ele şi «filozofice», se prăbuşesc. Penibil şi ridicol, ca orice utopie absurdă." Sau: „Să mi se dea voie să resping categoric acest afectat dispreţ «filozofic» antieuropean". Şi, bineînţeles, metafizica e aşijderea implicată în speculativa caricatură. O economie ce nu asigură cetăţeanului dreptul de-a cumpăra un pachet de unt este, gradat, „un faliment total, o catastrofală eroare ideologico-politică şi un scandal, eram să spun, «metafizic»...". Disociat de vederile lui C. Noica (un text al acestuia apare amendat pentru „irealismul său total", apreciat a fi „cel puţin grotesc"), şi de cele ale lui Cioran (date la o parte, cu dispreţ, pentru stilul lor „liric-flamboiant, exaltat, imperialist-profetic-apocaliptic"), teoreticianul ideilor literare se arată nepăsător la un scandal... antimetafizic. Cu oricâtă ironie pozitivă ne-ar privi, ne temem că un asemenea scandal e inevitabil...

CONCEPŢIEI pragmatice, materialiste a lui Adrian Marino îi putem subsuma şi alte aserţiuni ale d-sale. Astfel satul „tradiţional-ancestral", distrus aproape în întregime de sistemul comunist şi de colectivizarea adiacentă, e confruntat nu, aşa cum ne-am fi aşteptat, cu viziunea lui (vai, „filozofică", „metafizică", semnată de Blaga şi de alţii), ci cu situaţia aceleiaşi înjghebări de viaţă obştească în Apus. Aşadar, condamnarea sa e ratificată comparatist-sociologizant: „El rămâne, în continuare, doar un mit ideologic, nostalgic şi foarte conservator. În sfârşit, în întreaga Europă occidentală şi, tot mai mult şi centrală, «ţăranul» se transformă în «fermier», iar ponderea sa socială se micşorează progresiv". Dar, mai cu seamă, ne atrage atenţia raportul pe care-l stabileşte autorul între valoarea „absolută" şi cea de „circulaţie" a operelor. Redundant antimetafizic, ardent-practic, Adrian Marino afirmă şi se întreabă retoric: „În ultimă analiză, totul se reduce la rezolvarea raportului permanent şi hotărâtor, imposibil de evitat, dintre valoarea literară *absolută* şi de *circulaţie.* Care este cea mai importantă?" Într-adevăr e o „problemă" importantă, fiindcă de ea depinde „definirea locului nostru real în «literatura europeană»". În ce ne priveşte, cutezăm a ne declara mai apropiaţi de poziţia lui G. Călinescu, care afirma că „universal e absolutul", iar „chestiunea răspândirii e de ordin cu totul secundar şi exterior şi depinde numai de legile difuziunii". La care se poate adăuga elementul accidentului pur, al hazardului. Opera este sau nu este, sub specia ontologicului, indiferent de mobilitatea, colportarea, atenţia, aprecierea de care are parte într-un moment sau altul, într-un mediu sau altul. În opoziţie şi în limbajul d-sale caracteristic, Adrian Marino scrie: „Este un punct de vedere total metafizic, ontologic, azi integral anacronic, depăşit. Am intrat în epoca «literaturii universale», în care valorile circulă peste tot şi în toate sensurile". Nu ne-am încumetă a lua peste picior, chiar dacă avem exemplul hermeneutului Marino, marile categorii filosofice, nici nu-i putem împărtăşi optimismul, limitându-ne a sublinia etajarea artificială a celor două atribute ale operei, aşa-zisa valoare de circulaţie fiind una derivată, circumstanţială, secundară. O creaţie - repetăm - există în sine, constituind o latenţă a comunicării şi nu neapărat o comunicare în act. "Absolutiştii", crede Adrian Marino, dacă ar fi consecvenţi, ar depozita cartea într-un sertar sau într-un *safe.* De ce, neapărat, s-o închidă? Istoria literaturii consemnează destule opere cu apariţie întârziată, a căror valoare n-a dispărut. Ar fi ca şi cum ne-am arunca în faţa maşinilor sau a trenurilor pentru a scăpa de teroarea accidentelor de circulaţie... În relaţie cu cele de mai sus, găsim la autorul *Dicţionarului de idei literare* o curioasă fetişizare (măcar exultanţă) a actualităţii. O grabă, o nervozitate ce par a-l fi contaminat (poate un morb al civilizaţiei galopante care-l fascinează aidoma „ferestrelor mari, luminate, prin care se vedeau sute, mii de oameni lucrând în birouri, în faţa calculatoarelor", la Tokyo): „«Valoarea» este azi, în primul rând, ceea ce este recunoscut în mod public". Dar valoarea ştie să şi aştepte, nu-i aşa? După cum axiologia zilei de azi nu e şi cea mai durabilă. E de mirare că tocmai cercetătorul doct, care crede a şti că nu e nimic nou sub soarele ideilor şi formelor literare, e atât de sensibil la fortuitul „valorii de circulaţie", la „actualitatea", în parte perisabilă, a valorilor, care urmează, nu o dată, trasee impredictibile...

ADRIAN Marino socoteşte că „idealul european" e incompatibil cu ceea ce, „în mod generic şi simbolic", se numeşte „ideologia de dreapta". Desigur, „spiritul etnicist, naţionalist, izolaţionist, localizat la «sat»" reprezintă, în genere, o mişcare retractilă, o închistare, o limitare sau chiar un refuz al circulaţiei valorilor. Dar lucrurile sunt, în realitate, relative. De pildă, denunţând „imitaţiile goale şi superficiale", unul din principalii exponenţi ai dreptei execrate, Nae Ionescu, e, într-un fel, ... maiorescian. Ceea ce recunoaşte însuşi Adrian Marino: „în această privinţă, Nae Ionescu şi toţi elevii săi sunt profund şi definitiv «maiorescieni»". Sau: „Nae Ionescu ne apare ca un super-junimist, adversar ireductibil al «formelor fără fond». El visa «să scoată ţara de pe făgaşul pe care i-l croise, de aproape un secol, liberalismul, readucând România în matca dezvoltării ei firești»". Devine astfel la fel de blamabil şi corifeul Junimii? Devine la fel de

ROPENI

blamabil şi duhul junimist însuşi? Nu ştim exact, însă ni se atrage atenţia, pe urmele lui Tudor Vianu, că (circumstanţă agravantă?) gândirea Junimii nu alcătuieşte decât o prelungire a ideologiei europene post-revoluţionare - restauraţioniste, cum ar veni - a unor Burke, de Bonald, de Maistre, ce respingea „formele" politico-sociale introduse de momentul 1789 şi diseminate în lume. Incontestabil, Adrian Marino nu-i agreează pe „filozofii-mit, filozofii-profeţi, filozofii-simbol, filozofii-mistici, filozofii-guru ai culturii actuale". Odată însă ce le recunoaşte „marea valoare", „meritele considerabile", de ce le reproşează că n-ar putea „constitui reperele noastre culturale"? Să precizăm: nu ale vieţii politice pur şi simplu, ci ale vieţii culturale, necesarmente plurivoce. Parcă nu e tocmai just. Să reamintim că există o cultură de dreapta importantă, valabilă în sine, indiferent de aderenţa sau non-aderenţa noastră la atitudinile politice, militante, de dreapta, întinse pe o gamă largă, de la extremism la conservatorismul democratic cel mai onorabil. Dar să reluăm istoricul temei, aşa cum e schiţată de Adrian Marino. Pe când elitele noastre din epoca 1848 erau ferm şi manifest europene, vocea lor s-a stins curând. Neam fi întors, „spiritual vorbind, mult îndărăt în timp şi spaţiu, într-o zonă nebuloasă, imposibil de localizat în «Europa»". Până într-atât, încât în a doua jumătate a veacului trecut (e o aluzie, doar o aluzie la Eminescu, care nu e numit), şi mai ales în anii interbelici, ideologia dominantă în România a fost cea etnicistă, naţionalistă, rasistă, „totdeauna antieuropeană". Dintre manifestările acestei ideologii, apare menţionat articolul lui Blaga, *Revolta fondului nostru nelatin,* care ar fi fost nu doar „violent, radical", ci şi „absurd antilatin". De asemenea este incriminată „tracomania". Dar aci intervine un sofism vădit. Oare tracii nu erau şi ei... europeni? De ce se are în vedere o Europă redusă, un soi de vitrină exclusiv occidentală ce ar fi funcţionat *avant la lettre*? Cu atât mai de mirare, cu cât Adrian Marino, după cum vom arăta mai la vale, combate el însuşi acest monocentrism aflat sub pavăza europeismului. Altădată (înainte de 1989), vorbea chiar mai mult decât despre integrarea noastră europeană, despre necesitatea unui policentrism al culturii contemporane. În fine! Dacă autorul are perfectă dreptate când combate „fundamentalismul ortodox", acea teză inconsistentă, potrivit căreia poporul român s-ar fi născut ortodox, prin elementara menţionare a împrejurării că ortodoxia a apărut abia după anul „Marii schisme", 1054, dată la care etnogeneza noastră era de mult încheiată, ne contrariază gestul d-sale de-a respinge o soluţie ce pare foarte rezonabilă: „Situaţi între «Occident» şi «Orient», nu ne mai satisface integral soluţia «punţii de legătură» (M. Eliade). Dorim pe faţă ca balanţa să încline tot mai mult în favoarea «Occidentului»". Oare nu suntem efectiv o „punte de legătură"? O sinteză? Oare trebuie să devenim, rapid, sută la sută, occidentali? Evident, „claritatea mesajului şi voluntarismul ideologic nu sunt (...) nici pe departe suficiente". Bunele intenţii ale teoreticianului se cuvine a fi confruntate cu realitatea istorică, pe diversele-i paliere. Oricât d-sale îi repugnă „«filozofia» de dreapta", „misticismul", „nebulozitatea" şi „dezechilibrurile", acestea fac parte din substratul inalienabil al culturii naţionale, sunt un pol al său (după cum se pot regăsi şi în alte culturi ale continentului, inclusiv în cea, atât de „raţionalistă", a Franţei). Această cultură n-a fost, n-a avut cum să fie numai şi numai raţională, liniară, uniformă. Nereceptiv la „mit" şi „mitologie", la „lirism", la „metafizică", „impresionism", „eseism" etc., Adrian Marino nu e receptiv la unul din aspectele organice, profunde (poate cel mai profund) ale creaţiei româneşti, care nu poate fi restrânsă doar la partitura raţională, la umoarea clasică, la teorie. De la Eliade Rădulescu la Iorga, de la B. P. Hasdeu la Pârvan, de la Eminescu la Blaga, Arghezi, Voiculescu şi până la Cioran, Mircea Eliade, Noica, N. Steinhardt, am avut parte de mari tensiuni creatoare ce au implicat şi „misticismul" şi „nebuloasa" şi „iraţionalul" şi „trăirea" şi „autenticitatea" şi reflecţia „naţionalist-intuitivă", fără a fi neapărat... antieuropene, deoarece s-au manifestat în Europa, în consonanţă cu tendinţe şi orientări din alte părţi ale ei. De ce să recurgem la un europeism unilateral, sărăcit? De ce să nu îmbogăţim conceptul cu tot ce ar intra, ca valoare, fără prejudecăţi şi scheme apriorice, în sfera sa? De ce să taxăm drept „obstacole" componentele sale fireşti, specifice? Ne întrebăm dacă Dostoievski, exponent de vârf al slavofiliei, cu ştiutele sale trăsături expansioniste, întru slava celei de-a treia Rome, nu este european, şi dacă Thomas Mann, ca autor al *Consideraţiilor unui apolitic,* acea apologie a unei Germanii conservatoare, romantice, mitologice, belicoase, pamflet masiv împotriva spiritului francez egalitar şi republican, merită a fi alungat de pe bătrânul nostru continent. Şi dacă autori francezi precum Chateaubriand, Barbey d'Aurevilly, Léon Bloy, Maurice Barrès, Charles Maurras, catolici, monarhişti, conservatori, antiparlamentari - „reacţionari", tot unul şi unul - merită a fi izgoniţi din memoria estetică şi spirituală a Europei. Iar pasivitatea, boicotul istoriei, mioritismul nu ni se par chiar accepţii ale capitulării, pseudonime ale laşităţii şi trădării, care s-au manifestat în altă parte! Să ne amintim doar demnitatea lui Blaga însuşi, care a boicotat istoria crudă şi în nume personal, cu un profund efect pilduitor, în sensul rezistenţei, al supravieţuirii. Iar un scriitor şi cărturar important din generaţia războiului, victimă a aceleaşi istorii care ea nea îndepărtat silnic de Europa - l-am numit pe Ion D. Sîrbu - scria cu atâta miez: „Europa ne judecă pe noi, românii, pentru lipsa noastră de acţiune şi zgomot, dar judecând eurasiatic (am stat 1000 de ani sub ocupaţia Asiei, nu a Europei) mi se pare că tăcerea, inacţiunea, anonimizarea colectivă, pot fi la fel de eficace, în lupta noastră politică şi morală, ca şi ieşirea în stradă sau urcarea pe baricade".

SĂ NE întoarcem însă la Nae Ionescu. Acesta e socotit a aparţine unei „ideologii profund antieuropene", „profund perimate şi chiar nefaste pentru destinul european al culturii române". Înverşunarea unor atari consideraţii e incontestabilă. Cu toate că mărturiseşte a admira „stilul jurnalistic, pur ideologic, limpede, concis şi uscat" al *Rozei vânturilor* (stil ce nouă nu ni se înfăţişează chiar... „uscat"), în opoziţie cu „literaturizarea ideologică actuală", Adrian Marino nu trece de această concesie formală. Faimosul profesor de filosofie este demonizat fără încetare... N-am putea respinge totalmente descrierea posturii „năiste", aşa cum o săvârşeşte teoreticianul, însă avem impresia că accentul s-ar cuveni plasat în alt loc. Nae Ionescu reprezintă o floare rară a unui climat de gratuitate, de lux al spiritului. E unul din fenomenele cele mai expresive ale acelei perioade mirifice, din nefericire de scurtă durată, care se situa între cele două războaie mondiale. Afirmaţiile sale paradoxale, şocante, nu trebuie, în chip obligatoriu, luate *ad litteram,* transpuse într-un plan al concretului. După cum arătam şi într-un comentariu din *Contemporanul-ideea europeană,* din 1990, prilejuit de reeditarea vestitei culegeri de publicistică, alcătuite de Mircea Eliade, Nae Ionescu era un fantast, un general de cabinet, ce manipula soldaţi de plumb, mai curând un ideolog subtil şi excentric decât un politician. Într-o convorbire cu Ion Solacolu, I. Negoiţescu îl circumscria, pertinent, formulei „ideologie la nivel pur universitar". Iar Mihai Şora, fost student al magistrului, îl judeca în următorii termeni: „e vorba de «viziune», adică de o faptă vie a gândului în căutare de expresie, nicidecum de o «ideologie», alcătuită din idei gata răcite şi combinate după nevoile cauzei". Ca şi: „Nae Ionescu nu era un ideolog; el era un metafizician, adică un om a cărui instanţă de referinţă e, în fond (deşi nemărturisită ca atare), Absolutul". Din care pricini, avem impresia că „reacţionarismul" filosofului-mit, după formula lui G. Călinescu, sau al „profesorului de înţelepciune al naţiunii", „neinvitat şi imperios", după cum batjocoritor îl apreciază Adrian Marino, ar trebui reconsiderat, pentru a nu mai funcţiona ca o sperietoare grosolană, pe un ogor în care ne întâlnim mai ales cu sperietorilor proletcultismului şi ale naţional-comunismului...

NU MAI puţin riscantă ni se înfăţişează echivalarea culturală a dreptei cu stânga, ecuaţie pe care Adrian Marino o exersează stăruitor: „Aceste «teze» (ale lui Nae Ionescu - n.n.), ca să le numim astfel, sunt profund conservatoare, ca să nu spunem «reacţionare». Idealul era deci: izolare, autarhie, standard de viaţă scăzut etc. Deci... ceauşism!". Ca şi (de asemenea în legătură cu Nae Ionescu): „Oricine vede identitatea doctrinară totală cu politica P.C.R., cu ideea statului totalitar, respectiv cel comunist-ceauşist". Din cel puţin două motive. În primul rând, întrucât, dincolo de unele analogii indiscutabile, avem a face cu lumi net distincte sub unghiul substanţei teoretice şi al idealurilor urmărite. Dacă mecanismul statului autoritar, represiv şi izolaţionist, de tip fascist-nazist, se apropie de cel de tip bolşevic, în schimb spiritualismul, religia, mistica, precum şi recursul la arhetipul magic-rural, factori distinctivi pentru dreapta, astfel cum se răsfrânge ea în doctrina lui Nae Ionescu, se dovedesc la antipodul materialismului dialectic şi istoric, deci al ateismului, modelului industrial, proletcultismului, caracteristice ideologiei şi practicii „socialismului real". De ce să forţăm nota? De ce să-i împovărăm pe „maestrul spiritual" al generaţiei '30 şi pe discipolii săi, în pofida greşelilor lor, cu infamantul stigmat de precursori ai lui Gheorghe Gheorghiu-Dej şi Nicolae Ceauşescu? În al doilea rând să reliefăm faptul că între o gândire *in vitro,* o speculaţie gratuită, în pură virtuozitate a ideii, pe de o parte, şi actul istoric, concretul evenimenţial, pe de altă parte, nu se poate stabili o cauzalitate netedă. Nietzsche nu poate fi tratat nici el într-o manieră simplificatoare, ca un precursor, pur şi simplu, al nazismului, nu-i aşa? E drept că, luate sub beneficiul politic, destule din ideile lui Nae Ionescu ne întristează prin factura lor utopic-retrogradă ori prin alura lor totalitară. Le înregistrăm aidoma unor exponate istorice, căci în nici un caz ele nu pot fi ale noastre. N-ar fi mai înţelept să procedăm însă altfel? Să ne referim doar la prăpastia ce s-a căscat între dansul intelectual, abstragerea şi combinatoria alexandrină, deseori fascinante în sine, ale conceptelor şi asociaţiilor practicate de unii autori de dreapta, şi mizeria dogmatică a regimului comunist, ura neîmpăcată cu care ultimul a urmărit mediul intelectual, subintelectualitatea abjectă a lozincilor şi a „preţioaselor îndrumări" cu care a subrogat conştiinţa normală, gândirea liberă. Dincolo de deosebirile dintre „noua spiritualitate" şi marxism, pe plan filosofic, există şi o diferenţă în planul concretului istoric, peste care nu se poate trece. Oare Nae Ionescu şi străluciţii săi elevi ar putea fi traşi la răspundere pentru dezastrul comunist? Oare elevaţia lor spirituală ar putea fi apropiată de primitivitatea, de vandalismul şi barbaria „culturii" comuniste, sugrumătoare de cultură? Să ne gândim o clipă ce s-ar fi întâmplat cu Nae Ionescu, acel „guru profetic", care „îndrumă şi salvează", în retorica lui Adrian Marino, dacă ar fi rămas în ţara comunizată. La fel ce s-ar fi întâmplat cu Mircea Eliade sau cu Cioran. Ce s-a întâmplat cu Mircea Vulcănescu, în pofida notei sale mai temperate, se ştie. Şi cât de nedrept ni se pare a-l caracteriza pe Petre Ţuţea prin faptul de a fi reluat „cuvânt cu cuvânt formule pur ceauşiste, repetate în zeci şi zeci de discursuri". Oare la această biată coincidenţă îl putem restrânge pe gânditorul oral, de vehementă ţinută teologală şi conservatoare, ca o reîntrupare în grai valah a unui Joseph de Maistre? Poate că şi sub alte condeie onorabile am putea afla fraze la fel de... ceauşiste! Un caz întrucâtva diferit îl constituie Noica. Într-adevăr: „Prefaţa, *Scrisoare către un intelectual din Occident,* pare efectiv «lipită», scrisă probabil la sugestia autorităţilor", după cum culpabilizarea exclusivă, în decursul „epocii de aur", a lumii occidentale, ce s-ar caracteriza prin „absurd, nonsens, şi cinism", invederează o comportare nu chiar lipsită de cinism a marelui filosof. Spre deosebire de companionii săi de generaţie, mentorul de la Păltiniş s-a angrenat în aparatul propagandistic comunist, şi-a pus ideile antioccidentale la dispoziţia acestuia, şi, după cât se pare, a mers chiar mai departe, acceptând misiuni de influenţare şi racolare în sânul diasporei. E, pentru a spune astfel, excepţia ce subliniază regula.

Gheorghe Grigurcu

(Continuare în pag. 14)

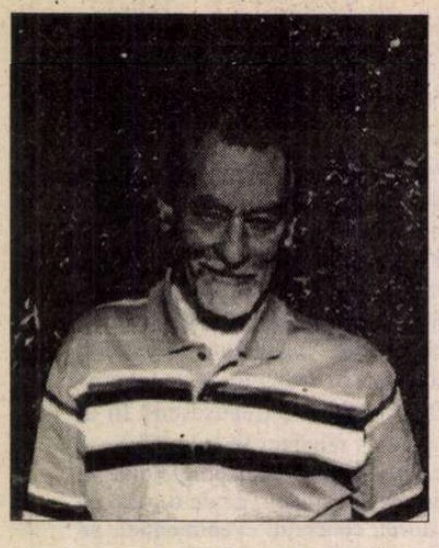

Un prozator: Ion Ioanid

ÎN EXCELENTUL său memorial *Închisoarea noastră cea de toate zilele* (Ed. Albatros), poate cel mai complet şi mai întins din câte s-au scris la noi despre universul concentraţionar, Ion Ioanid a intenţionat, cum singur o spune, să alcătuiască „un dosar de mărturii despre gulagul din România". Ceea ce şi este, valoarea lui documentară impunându-se cu o mare forţă a expunerii de la primul până la ultimul rând al celor patru volume. Autorul dispune de o memorie excepţională a figurilor umane, a numelor, a închisorilor prin care a trecut (Jilava, Timişoara, Oradea, Piteşti, Aiud) pe care le descrie cu cea mai mare minuţiozitate, până la a le reprezenta prin scheme şi planuri, cu precizia unui topograf. Bogăţia de fapte şi întâmplări este extraordinară, ea dezvăluind viaţa de zi cu zi a deţinuţilor politici, cu automatismele ei (împărţitul terciului, deşertatul tinetei, plimbarea în ţarcul din curte), cu zgomotele ei specifice: tropăitul cizmelor şi trasul zăvoarelor, cu perioadele ei mai blânde, ca în cele câteva săptămâni ale revoluţiei din Ungaria, dar mai ales cu regimul sever de subnutriţie, de frecvente pedepse cu punerea lanţurilor la picioare, cu izolarea îndelungată, când unii ajung în stare de demenţă. Trec prin faţa noastră anchetatori mai brutali şi mai „stilaţi" şi vicleni, directori şi ofiţeri politici, cu porniri sadice, bestiale, gardieni proşti şi răi, dar şi unii foarte omenoşi până la a fraterniza cu deţinuţii. Tratamentul barbar, inuman e înfăţişat pe larg de Ion Ioanid sub multiple aspecte, de la percheziţia corporală umilitoare, ce nu ocoleşte gesturile şi cuvintele obscene şi de la baia sub ciomegele gardienilor până la transportul în vagoane-dubă, congelate în timpul iernii, şi lipsite de aer şi apă, sufocante, în verile de arşiţă cumplită. Şi cu toate acestea deţinuţii nu-şi pierd încrederea într-o zi a eliberării, cei mai mulţi, credinţa în Dumnezeu, optimismul, fiind uniţi, cu excepţia „turnătorilor", printr-o exemplară solidaritate. Nu-şi pierd nici chiar umorul. De mai toate culorile politice, de toate credinţele, de cele mai diverse etnii şi profesii (numeroase personalităţi), ei îşi trec timpul, în afară de „program", cu ochii îndreptaţi permanent spre vizetă, din teama de a nu fi surprinşi de privirile iscoditoare ale gardianului, bătând alfabetul Morse în calorifer, însetaţi mereu de informaţii, cârpindu-şi hainele zdrenţuite cu aţă scoasă din saltele, confecţionând nasturi sau „costici", mici cuţitaşe din bucăţi de metal găsite şi ascunse în timpul plimbării. Nu lipsesc preocupările intelectuale: învăţarea limbilor străine (pe plăcuţe de săpun), prelegerile pe cele mai diverse teme ştiinţifice şi literare. De asemeni, momentele de destindere şi amuzament (Revista *Piteşti...59*). Toate acestea şi încă multe altele compun o *frescă* documentară, dar totodată, cel puţin pe alocuri, o pânză epică, autorul dovedind realmente calităţile unui bun povestitor. Sunt zeci, dacă nu sute de pagini care se citesc pe nerăsuflate, cum ar fi acelea despre senzaţionala evadare de la Cavnic, greva de la Piteşti, revoluţia din Ungaria sau „întâlnirile" autorului cu mama sa de sub zidul închisorii, la cişmea, dialogând gestic în alfabetul Morse. Marele capitol în care se relatează evadarea e străbătut de la un capăt la altul de tensiunea şi nervul unui roman de acţiune, de aventuri, în care sunt mereu prezente surprizele, spectaculosul. Înfometaţi, cu hainele şi încălţămintea ferfeniţă, fugarii aleargă zile în şir prin păduri, peste munţi şi văi, ocolind orice aşezare omenească, simţindu-se mereu pândiţi de agenţii şi automatele Securităţii. Drumul e plin de avataruri, *dialogul* între personaje, şi nu numai acum, intervenind nu o dată. Întreaga relatare (întâmplările, întâlnirile până la urmă cu diverşi oameni care-i găzduiesc şi-i ajută în demersul lor ce devine transparent sau, din contra, sunt gata să-i denunţe), are o *tăietură epică.* Realitatea, se poate spune, că depăşeşte ficţiunea, cum se va mai petrece şi în alte episoade ale naraţiunii. Călătoria cu trenul, îmbrăcaţi ca vai de lume, ca două persoane ciudate, ascunderea în Bucureşti la diverşi prieteni, obţinerea unui buletin de identitate fals şi angajarea pentru scurtă vreme în „câmpul muncii", alcătuiesc o adevărată Odisee. Ritmul trepidant, care ţine mereu treaz interesul cititorului este al unui *roman de senzaţie.* Îl vom regăsi în episodul grevei de la Piteşti, în succesiunea gradată şi sporită în tensiune a evenimentelor, culminând cu oribila scenă a hrănirii forţate, cu furtunul introdus în stomac.

Firește, Ion Ioanid narează în primul rând calvarul său, trecând prin repetate anchete şi numeroase aresturi şi puşcării, dar memoriile lui nu evoluează în linie dreaptă. El face în mod frecvent *digresiuni,* deschizând noi capitole sau numai scurte paranteze, planurile diversificându-se, ceea ce ne trimite iarăşi la roman. Astfel, ajunge să vorbească despre viaţa din alte închisori (experimentul „Piteşti" pe care-l cunoaşte din auzite), despre mişcarea de rezistenţă din munţi, despre organizaţiile clandestine care strângeau arme, el însuşi participând la una dintre ele, despre campania din Est şi prizonieratul în URSS, despre lotul şi procesul Pătrăşcanu. Adesea digresiunile se constituie ca *biografii* sau *scene,* unele cu totul memorabile. Cartea lui Ion Ioanid relevă o *tipologie* foarte bogată, în care, în afară de cei mai mulţi deţinuţi, însufleţiţi de spirit de sacrificiu, de demnitate şi dăruire umană, există şi egoişti, poltroni, linguşitori, abjecţi, dintre care se recrutau, de obicei „turnătorii". Un exemplu, printre altele, este acela al cinicului Limbău (nume parcă predestinat), care-şi denunţase tatăl pentru că nu predase „cotele". În timp ce bătrânul era arestat şi trimis la Canal, fiul ajunge să lucreze în Direcţia penitenciarelor. El îşi povesteşte cu o asemenea detaşare şi cinism ticăloşiile, complicitatea la crime, încât, autorul rămâne perplex. Cu spiritul său tiranic şi cu o impertinenţă agresivă, Limbău devine, bineînţeles, omul ofiţerului politic şi spaima camarazilor de celulă pe care-i terorizează.

Digresiuni sunt de asemenea *rememorările* şi *anticipările.* Autorul întrerupe firul narativ spre a relata ce s-a întâmplat după evadarea de la Cavnic sau spre a urmări destinul unor camarazi, după ieşirea din închisoare, ca de exemplu al bunului pastor Wurmbrandt, evreu botezat, care, după eliberare, ajunge episcop în RFG. Memoria fabuloasă a lui Ion Ioanid nu scoate la lumină faptele, nu derulează evenimentele, totdeauna în ordine strict cronologică. E un du-te vino între prezent şi trecut, prezent şi viitor, materia memoriilor constituind-o, în bună măsură, biografiile altora. El reţine de obicei întâmplările extraordinare, incredibile, dar nu lipsite de semnificaţie, care par să rivalizeze şi să întreacă încă o dată ficţiunea. Este cazul unui grup de saşi care luptă în armata germană, cad prizonieri în zona aliaţilor, şi după alte peripeţii, sunt trimişi în războiul din Indochina, unde ajung să se predea în mâinile Vietkongului. Eliberaţi de comuniştii vietnamezi, sunt repatriaţi cu un triumfalism de paradă, pentru ca imediat să fie aruncaţi în închisoare de Securitatea română.

Scenele înregistrează momente pătrunse de adâncă emoţie, precum slujba de Înviere, săvârşită de preoţii-deţinuţi în mina de la Cavnic, sau de-a dreptul tragic-macabre, ca aceea a agoniei şi a morţii inginerului Alexandru Balş, descendent al uneia dintre marile familii. Cadavrul este dezbrăcat de hainele penale şi acestea înlocuite cu hainele bietului om de la magazie, apoi, strâns într-o pătură, târât ca un obiect pe coridoare şi scări, pus într-o căruţă peste care se aruncă paie. Şi, de parcă n-ar fi fost de ajuns, deţinuţii de drept comun, însărcinaţi să-l ducă la groapa anonimă, profanează cadavrul, despuindu-l de haine.

Ion Ioanid povesteşte cu talent întâmplări, de o realitate crudă, pe care însuşi le caracterizează drept senzaţionale, evocă scene şi conturează portrete, uzează spontan de anumite mijloace ale prozei, fiind în acelaşi timp un bun observator al comportamentelor (schimbarea de atitudine a gardienilor în timpul revoluţiei din Ungaria), al reflexelor create de puşcărie (privirile întoarse mereu spre vizetă), al psihologiei celui aflat în anchetă sau în ajunul condamnării. El e bântuit de gânduri, pus în dilemă, formulează ipoteze şi emite deducţii. Lungii ani de înstrăinare de lume duc la o accentuare a sensibilităţii, autorul, şi nu numai el, bucurându-se când în celulă s-a rătăcit o vrabie, când are prilejul să zărească un petec de cer sau atunci când poate păstra, cu primejdia percheziţiei, o frunză veştedă de castan, aducând nu ştiu ce adiere a vieţii libere. Acuitatea auditivă e de asemeni crescută, percepând ecouri dureros expresive. Deţinuţii îşi târau „cu toţii lanţurile pe ciment, într-un zgomot de şenile de tanc".

Aşa cum s-a observat, Ion Ioanid nu a intenţionat să-şi literaturizeze amintirile din închisoare, ele rămânând fundamental însemnări memorialistice. Dar autorul dispune de o putere atât de viguroasă în a reconstitui universul carceral, în a descrie coşmarul cu multiple ramificaţii, încât valoarea cărţii se ridică deasupra documentului sau în orice caz, prin forţa de expresie, îl face extrem de elocvent, putând inspira un scenariu de film. Parcurgând cele patru volume, nu o dată ai sentimentul de a descoperi un veritabil prozator.

Al. Săndulescu

Cum putem fi europeni

(Urmare din pag. 13)

OPŢIUNEA lui Adrian Marino este pentru o „cultură de centru", bizuită pe „echilibrul axiologic", cultivând „liberalismul, pluralismul, umanismul, europeismul, convergenţa naţionalului cu universalul, raţionalismul, spiritul critic şi un «bun simţ» pe care extremiştii îl disprețuiesc ca «mic burghez»". O cultură ce s-ar simţi însă „firavă, intimidată, izolată", prinsă între „două blocuri compacte" sau „între două focuri, sub presiunea extremismelor de stânga şi de dreapta". Credem că se impun unele precizări. Din nou, hermeneutul pare a pune pe acelaşi plan cele două „extreme" culturale: „Unii se pot chiar întreba (naivi sau speriaţi): am scăpat de un totalitarism cultural spre a ne îndrepta spre un altul?". Or, cultura de dreapta, aşa cum a abordat-o, de la Nae Ionescu la Emil Cioran, de la Mircea Eliade la Constantin Noica, toţi, după cum admite, „filozofi, eseişti, scriitori de mare valoare", nu poate fi aşezată în simetrie cu aşa-zisa „cultură de stânga", promovată de sistemul comunist, în realitate o noncultură, o caricatură dogmatică, vidată de valori, a culturii (tot ce s-a realizat valoros, în răstimpul „epocii de aur", reprezintă o emancipare de sub regimul cenzurii şi al normativelor obligatorii, practicate de partidul unic). „Noua spiritualitate" n-a fost nici centralistă, nici dirijistă, nici planificată, nici administrată de stat, „marele «mecena»". N-a exercitat nici un control, nu s-a folosit de nici o poliţie culturală. N-a dus la alcătuirea unei clase conducătoare şi a unei „culturi" conducătoare a nomenclaturii culturale. N-a impietat asupra iniţiativei particulare, a libertăţii intelectuale, a creaţiei individuale. În consecinţă, în ciuda câtorva interferenţe ideologice care nu ar putea fi negate şi pe care nu putem decât a le refuza, e net deosebită de pseudocultura de stânga, a proletcultului. Dorim a mai pune în chestiune şi un alt lucru ce ni se pare semnificativ. Aşa cum e concepută, ocupând un teritoriu strâmtorat, inhibată, asediată atât de la dreapta cât şi de la stânga, cultura de centru riscă a părea şi ea o formă de reducţie. Nu cumva ar fi mai bine a se reclama o liberalizare deplină a culturii, o cultură cu uşile deschise? O cultură în care orice concepţie, orice aspiraţie, orice stil, au, în condiţiile autenticităţii intelectual-artistice şi ale onestităţii, şanse virtual egale de afirmare. În felul în care e recomandată de Adrian Marino, cultura de centru poate căpăta cu uşurinţă un aer de centru... monopolist, contravenind policentrismului aşa de scump, cu alte prilejuri, preopinentului nostru. Respingând „dominaţia absolută a centrelor culturale occidentale", Adrian Marino aprecia că: „Policentrismul poate (...) stimula mult mai bine jocul şi creativitatea afinităţilor elective". Nu se află aci o contradicţie a teoreticianului cu sine? „Centrul", de orice natură, nu e o alternativă neavenită, un obstacol la policentrism, adică la pluralitate? Dacă se preconizează „o sinteză (...) pe toate planurile", conceptul de centru capătă o ambiguitate ce se poate transpune lesne în selecţie, refuz, intoleranţă în diverse grade. Oricum, perspectiva unei culturi naţionale temeinice nu poate exclude valorile ori tendinţele „de dreapta", fără a friza un „exerciţiu de stânga". Şi viceversa, cu condiţia ca valorile culturale de stânga să fie autentice. Avem încredinţarea că fără recunoaşterea acestor valori şi tendinţe, în care se oglindeşte complexitatea spiritului nostru creator, vom fi mai puţin favorizaţi în faţa marii instanţe europene, către care ne înălţăm privirea cu o timiditate tulburе, izvorâtă frecvent din complexele noastre.

■

Debut

Vlad Ciopron

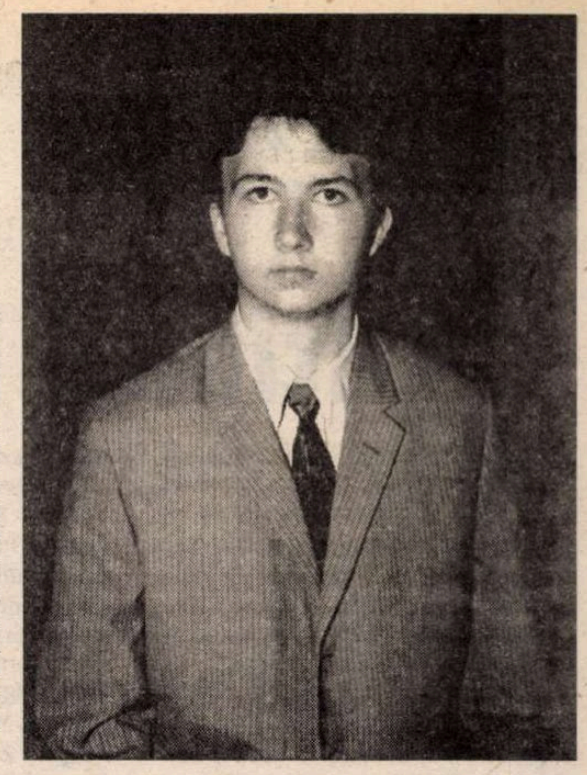

ÎNTRE scrisorile sosite pentru rubrica *post-restant* s-a aflat, la începutul lui iulie a.c., şi aceea a unui elev, (în an terminal) din Iaşi, cu poezii deosebit de frumoase, din care am şi publicat, chiar atunci, câteva. „Din când în când - am spus cu acel prilej - din păcate nu atât de des cât mi-aş dori, găsesc în plicuri poezii atât de aproape de idealul meu, de gustul şi adevărul meu, încât nu mă sfiesc să mă bucur intens şi să-mi mărturisesc norocul de a le fi citit." Solicitându-i, în vederea unui debut, câteva date despre sine, le-am primit însoţite de fragmente dintr-un poem vast. Tânărul, născut la 9 aprilie 1978, la Iaşi, se dovedeşte un spirit ales. Scrisorile sale către noi fac dovada limpede că aşa este, şi aşa va rămâne. Inventând pentru cazurile de excepţie această rubrică, sub care aşezăm şi debutul lui *Vlad Ciopron,* cititorul rămâne să decidă dacă scrisoarea poetului stă cumva în umbra poemului, sau poemul nu este altceva decât o meandră paradisiacă din acelaşi discurs poetic infinit, al cărui spirit şi a cărui materie de cuvinte se lasă hrănite de graţia aceluiaşi impuls dumnezeiesc strălucitor şi profund. Fragmentul din scrisoare, mie mi se pare în consecinţă tot un poem, cu care se descoperă începutul unei biografii, biografia unui spirit, a unei sensibilităţi dintre cele mai alese. „Pornind de la principiul delicat că oricărui lucru îi este aplicabilă o metafizică: un dor metafizic, un *dor fără saţiu,* expresie ultimă a curăţiei obiective mie, mă face să mă gîndesc la înserarea unui parc din Huşi, şi la cîte lucruri minunate mor odată cu exprimarea lor...

(- de ce oare aceste lucruri minunate nu pot fi aproximate decît într-o formă declamativă, şi de ce orice lucru nobil trebuie mestecat, sfărîmat, adus la nivelul jargonului?-)

Mistica şi metafizica: sufletul şi creştinismul nu mor niciodată. Libertatea pe un mal însorit al Greciei - pînă şi gîndul acesta este o făgăduinţă.

Totul este în înserări, tot ce e frumos şi discret se petrece în înserări, pentru că avem sentimentul de a fi gropari delicaţi ai soarelui. O înserare la Huşi, cu Platon şi Shelley, cînd încă nu e nici frig, nici acel fel special de noapte clară - ci o alunecare netedă, de pace, frumoasă ca orice semn de decadenţă. Nu culesul e frumos ci vremea culesului - la fel este şi cu civilizaţiile, o resemnare melancolică şi veştedă, uşor schimbată în tristeţe.

Trebuie deci să fie un mister mai paradoxal decît toate misterele, la care, şi numai la care, se restrîng toate manifestările sufleteşti şi nenaturale (?) într-o lume riguros guvernată de legi fizice inteligibile.

Fiindcă noi suntem mai ales suflet, şi în sfera libertăţii sufletului nu există moarte.

Bucurie extatică a filozofiei: La Platon nu te poţi gîndi decît în extaz.

Frumuseţea ei mă umple de durere - ca o explozie de lumină; nu este lumina durere veşnică? Apăsare amară la vederea ei, la gîndul tangenţei întîmplătoare. (Trebuie să ştiţi că acest paragraf nu se referă la filozofie ci...) Dezinteresare sexuală şi panică sub timp.

Cel mai idealist materialism, cea mai senină obsesie: pasiunea; dealtfel şi cărţile de rugăciune sunt metafizici pragmatice.

Nu e desăvîrşit decît ceea ce e trecător; mai pot numi desăvîrşit un tablou de Cranach?"... **(C.B.)**

Duioase. Miezuri

Bun şi duios şi unitar trăieşti numai prin cuvânt adică privire
cuvintele pleacă asemeni virtuţii şi lasă în urmă o rană o
dimineaţă rece
cu palmele strânse în jurul ochilor cu teama cu cerul cu umbra
în jurul unei mese sărace în faţa căreia nu poţi decât să te închini
(- cum bunătatea se preface în pâine cum rătăceşti între seri şi sărbători
nehotărât dacă sfântul s-a rătăcit prin camera de la intrare
lăsând cireşe şi lapte în aghiasmatarul sub care doarme somnul ei
elastic plutind în surâsuri singuratice o pisică a nopţii.)
şi care-i un veşnic nu spus lumii mele corectiv aspru al unui spaţiu în
care rigorile sunt altfel.
Sufletul ca un zeu alungat de pe altarele sale de sărbătoare şi moarte...
O flacără captivă lângă un pat de suferinţă aprinsă din temeiul acela
morbid.
Dar tu, nu lunii astronomilor i-am vorbit eu. Adevărat, luna mea
străbate faze şi înalţă valuri nesfârşite trezind monştrii marini din somnul
lor tulbure.
Însă aici doi cu doi patru fac în alt mod şi copacii ţepoşi
mângâie barba vreunui sfânt trecut în zbor
cuvântul acela delicat ca un zeu alungat de pe altarele sale dimineaţa
înaintea jertfei.

Ereticii. Sănătate

La drum lung degetele se dizolvă dureros
se pierd între aşchii cenuşă se fac noroi cald
(- o ludică desfăşurare de întâmplări din care nu va răsări nimic
câmp arid înainte de răsărit neştire manieră
zori obosiţi, povara modului, a drumului găsit înainte de plecare -).
Nefirescul apăsător bolnavul şi nedemnul otrăvind apa, îndemnul, săgeata.
Mărturie că a suferit, şi pe drept.
Învelit într-o perdea, crai echivoc şi descompus, răscoleşte jertfele sugrumate
peste care se lasă bronzul, întunericul, amarul.
De la o clipă la alta va fi prea târziu
cu teamă păşind peste paşii altora într-un vis călduţ, greţos
veşnic veşnic o privire prea târziu apoi capul lăsat
în monstruoasa iesle a suferinţei.

Nume netede (Lumini 1)

Nume netede clape cu sunet asfinţit răspund convingerilor amorfe
aspre ca piatra din care iarna eliberează o răsuflare
colorează...modelează spaţiul care nu-şi merită numele
răspunzând cu glorie veştedă pustiului
trecerea elegantă a ceasurilor, umbră pentru începătorii de pricepere.
Întuneric şi puţin frig întreţinându-se, consumând braţele de fier
ale unei menade fiinţă blajină.
Aşa caută floarea să te absoarbă în intimitatea oferită:
focul ofilit al unei serbări galante
de viaţă şi carne şi ochi deschişi în totul.
Înţelesul discret şi mişcător al miezului de noapte,
cuvânt odată cu viaţa topit
şi stins în mirosul dulcelui,
mire bolnav sosit cu pasul moale al dimineţii
în lumini de nefiresc albastru.

Lumini 4

Frumuseţea neştiută a metalului imagine a unui botez fierbinte
în deliciile umbrei
va sfârşi prin a da ochilor stinşi o ceaţă în acele zadarnice limite
ale înfrângerii
lumina cobora nedorită fixându-se ca o rană dureroasă exces inutil
parte a unei grădini otrăvite pe care n-o vreau n-o înţeleg

Lumini 5

Dimîneaţa din coji de portocală răsare o minune acră
tulburând întinderile oraşului
(de la o vreme orele întârzie, înţelegerea prin ore)
Urmând un drum care trece prin nefiresc, limpezirea aduce o zi de folos,
o vorbă despre pâine, vin şi dincolo de pâine şi vin, creştere,
băutură clopotniţă
asprimea unei dimineţi cu soare atingându-se de mese, scaune, struguri,
stingând şi adâncind o strălucire difuză care explică şi aşteaptă.
(Am văzut cum preţul şi arginţii cuveniţi fiecăruia nu-i sunt daţi
numai lui
ci împărţiţi şi împărtăşiţi tuturor celorlalţi
ca oricare să-şi afle argintul mântuirii tocmai la alt capăt de lume).

Lumini 6

Se iveşte o lume tulbure, un cuvânt neclar şi foarte greu
crescând peste ramuri şi scânduri ca o ceaţă din care duhul a fugit.
Încheieturile lui scufundate în cleiul copacilor arşi peste noapte
dezvelesc o lumină irepetabilă hrănită cu inimile profeţilor din vechime
şi netezimile unei urcări la icoane.
Fum, noapte, adevăr, beţie: un bal la care te-ai plictisit să stai cu luminile
stinse
încleştat la o lumânare autentică, flacără verde
fanteziile stinse ale unei feciorelnice beţii şi otrăviri
gândul şi vinul - un înţeles răspicat al muntelui, visului, dimineţii care
te mângâie.

Improptu

Tresar umbrele împletind coroana încetei înserări
egloga aşteptată prin neştiut amurg
îţi înalţă pe frunte cercurile de metal regesc

se fac întrebările o lume, clădind talazul greoi
nici punţi întinse, nici om, nici supraom, spaţiu al ei
încet desfăcând literă de literă frunze de aur.

simplitatea apei îmi trezeşte iernile din somn
o picătură de roşu (ce nici stelele nu înţeleg)
sclipind ca un însufleţit şi înalt cântec de clavecin. ■

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Ultimul bal

„Scaunele" de Eugen Ionescu, regia Vlad Mugur
Teatrul Maghiar de Stat Cluj

UNUL dintre importanții regizori care s-au întors după '90 în România ca să lucreze este și Vlad Mugur (Domnia-sa a fost o vreme și directorul Teatrului Odeon). Primul spectacol a fost „Mincinosul" realizat la Teatrul Odeon. Și n-a fost o... minciună revenirea lui Vlad Mugur. A făcut apoi, la Teatrul Mic, „Sfîrșitul Troiei" iar în această stagiune a pus în scenă la Teatrul Maghiar din Cluj, la invitația lui Tompa Gabor, două spectacole: „Scaunele" de Eugen Ionescu (în colaborare cu Fundația CORVINAEUM) și „Doi gemeni venețieni" de Carlo Goldoni, marcîndu-și astfel cu succes reîntoarcerea în Cluj după douăzeci și cinci de ani. Vlad Mugur este, să nu uităm, unul dintre numele ilustre care au contribuit la drumul Teatrului Național din Cluj. O stagiune care are deja în repertoriu două spectacole semnate Vlad Mugur este, desigur, îmbogățită valoric și stilistic, ca și teatrul care le joacă.

Am văzut, de curînd, „Scaunele" și primul cuvînt care mi-a venit pe buze a fost „profesionalismul". Lucrată pînă în cele mai mici detalii, această montare impresionează prin forța scenică a actriței Magda Stief în *Bătrîna*. Tot universul halucinant, populat prin „absență" în imaginație, atmosfera care pendulează între bal și circ grotesc, amintirile, obsesiile, frustrările care vin și se aglomerează într-un ritm din ce în ce mai accelerat, aproape robotizat, ca ultimele imagini de dinaintea morții, drama și trama umană interioară punctate de un comic sec, involuntar formează, împreună și fiecare în parte, legătura între textul lui Eugen Ionescu, viziunea regizorală a lui Vlad Mugur și susținerea interpretativă, impecabilă, a Magdei Stief. Definiția pe care autorul o dă personajelor sale, este demonstrată în jocul acestei actrițe: „dacă sînt comice [personajele], e poate pentru că sînt neumanizate, goale de orice conținut psihologic, pentru că n-au o dramă interioară, în vreme ce altele sînt comice pentru că sînt ridicole în felul lor de a fi, dimpotrivă, uman; precum personajele din *Victimele datoriei* sau bătrînii din *Scaunele*" (din „Note și contranote" de Eugen Ionescu, Editura Humanitas, p. 136). Acest ridicol uman este și cheia în care regizorul Vlad Mugur citește textul lui Eugen Ionescu, imaginînd scenic un ultim bal, absurd, funebru, tragi-comic, al celor doi bătrîni.

Atmosfera de teatru de cameră este cea mai indicată pentru această piesă. De aceea, pentru a-l implica profund pe spectator în conținutul dramei, pentru a amplifica tensiunile și pentru a le transfera în public cît mai direct, luîndu-l părtaș, regizorul joacă spectacolul cu puțini spectatori, așezați pe gradenele amplasate pe scenă. În amestecul de real și ireal, de trecut și prezent, de aparență și esență, se poate foarte bine obține senzația, prin acest contact direct actor-spectator, că oricine din auditoriu s-ar putea materializa în oricare dintre personajele invizibile. Absența acestora, stabilită doar printr-o convenție, poate fi anulată la un moment dat, și-și poate găsi concretizarea în imediata apropiere. Tempo-ul amintirilor, al obsesiilor, al invitațiilor se precipită. Scaunele sînt aduse tacticos și ordonat la început, pentru ca, pe parcursul delirului, ele să țîșnească de pretutindeni, chiar și din pereți, și să populeze scena haotic. Spațiul propus de scenografii T.Th. Ciupe și Nagy Endre este acela al unui interior de casă decrepită, golită de vreun sens. Degradarea rimează cu cea a personajelor, care, înaintea sinuciderii, umplu golul interior cu o invazie de amintiri, de imagini, de relații trăite sau închipuite, scăpînd controlul lor și eșuînd în haos. Într-un gest al maximei disperări, *Bătrîna* încearcă să țină în mînă sforile destinului, dar nu face decît să se zvîrcolească, prizonieră, încolăcindu-se și mai tare în ele. În această zbatere în brațele frînghiilor, ochii *Bătrînei* sînt acoperiți. Destinul nu se poate „vedea". Prezentul este mutat în trecut, văzut cu ochii memoriei sau ai imaginației, prin amprentele, amintirile trăite sau dorite. Acest ultim bal al lui Vlad Mugur este și primul și ultimul spectacol pe care cei doi bătrîni și-l regizează ca pe un preambul înaintea morții. Baletul pe care *Bătrîna* îl face păsind pe scaune însumează ultimii pași, aproape somnambulici, ai vieții. Cu o mimică clovnească, ducîndu-ne cu gîndul la expresivitatea *Gelsominei* lui Fellini, *Bătrîna* își trăiește, rîzînd-plîngînd, stările, în gesturi, în ultime cochetării cu iz de naftalină, ieftine și inutile. *Bătrînul,* interpretat de Biró József, unul dintre cei mai buni actori ai teatrului, destul de palid în prima parte, recuperînd însă în cea de-a doua, devine și el o mașinărie stricată, care-și consumă frenetic ultimele energii. Deschide și închide uși, cîntă și ține discursuri la microfon, ca un fel de maestru de ceremonii.

Deși Ionescu dă unele indicații pentru sfîrșitul spectacolului (zgomote, etc.), Vlad Mugur creează un final în contra-punct cu tot ce s-a întîmplat. Locul zgomotelor, al sunetelor stridente, al tensiunilor auditive este luat de liniște. *Oratorul* spune ceva cu ajutorul mîinilor, apoi dezvelește, în spatele scenei, un televizor și-i dă drumul. Pe ecran, într-o liniște absolută, apare un pește, care se zbate pe uscat și care ar încerca să spună „apă!". „Scaunele" lui Vlad Mugur, un excelent spectacol, nu este altceva decît vizualizarea zbaterilor, pești pe uscat, ale celor doi *Bătrîni* ai lui Ionescu. ■

Teatrul Maghiar de Stat Cluj și Fundația CORVINAEUM: „Scaunele" de Eugen Ionescu. Traducerea: Gera György. Regia: Vlad Mugur. Decoruri: T.Th. Ciupe, Nagy Endre. Costume: Vioara Bara. Distribuția: Magda Stief, Biró József, Dimény Áron.

TEATRU

Adevărata schimbare

CU TOȚII am așteptat, destulă vreme, să se schimbe ceva. Cu adevărat, în profunzime, din interior, în mentalitate. Mulți n-au uitat că în '89 s-a strigat „Jos comunismul" și nu doar „Jos Ceaușescu". Dar cei a căror memorie a înregistrat asta au fost, din păcate, în minoritate aproape șapte ani de zile, ani grei, care ne-au costat mult și din toate punctele de vedere. Ideologia comunistă a fost îmbrăcată în alte haine, înșelătoare. Valoarea a fost pusă, cu excepția începutului, în paranteză și uitată acolo. Tot ce a încercat să facă Andrei Pleșu, primul ministru al Culturii, în domeniul teatrului, a fost cu brutalitate curmat. După el, șirul de miniștri schimbați mereu, rivalizînd cu cochetăria unei doamne, s-a transformat într-o criză pentru teatrul românesc. Niciodată însă n-a dispărut din schemă Mihai Ungheanu, au reapărut Hegheduș și Amza Săceanu. Centralizarea și puterea absolută s-au dezvoltat ca o caracatiță. Elanul s-a menținut doar la nivelul creației, a fost și este extraordinar, dar la nivelul instituțiilor ca atare, caracatița și-a atins, în multe cazuri, scopul. Politizarea directorilor de teatru și consecințele acestei înregimentări au umplut paharul.

Duminică 3 noiembrie s-a produs, într-o primă formă, schimbarea. Sigur că ea a funcționat mai mult ca o stare de spirit decît ca un vot politic. Astfel, cei care am dorit evoluție ne-am înmulțit încet-încet și am devenit majoritari. Apoi, pe acest val, am mers pînă la capăt, pînă la alegerea altui președinte. Dar ce înseamnă cu adevărat schimbarea? Înseamnă în primul rînd o infuzie rapidă de profesionalism pînă la bazele schemei. Nu medalii, ci oameni de valoare care există și care trebuie implicați dincolo de apartenențe politice. Trebuie criterii valorice și nu doar recunoașterea unor merite de luptă politică. Trebuie luciditate și dinamism. Un Ministru al Culturii cu o mare anvergură intelectuală care împreună cu o echipă de profesioniști să apere cu adevărat descentralizarea în teatru, să promoveze rapid în Parlament legea teatrelor, să facă, în sfîrșit, o reformă în acest domeniu. Dar pentru asta mai este nevoie de ceva: de curaj. Curajul de a ține piept valului de nemulțumiri care va veni, de data asta, din partea mediocrității, cea dintîi vizată. Colaborarea pe bază de contract poate pune pe liber pe foarte mulți. Sună dur, cinic, dar altă soluție nu există. În acest moment, jumătățile de măsură pot fi fatale. La Teatrul Național din București, de exemplu, ar fi necesară, ca să nu spun vitală, o mare personalitate, și nu neapărat teatrală. Să nu uităm cine a condus acest teatru de-a lungul timpului și cît de mult din aura unui nume se transmite în jur, în mod benefic, desigur. Programe ample, coerente, dinamice nu pot fi susținute și finalizate decît de profesioniști. Cred că ar fi o mare greșeală dacă s-ar renunța la niște oameni doar pentru că nu sînt sau n-au fost de partea actualei puteri. Important este doar ceea ce au făcut. O nouă „politizare" sau acțiuni „revanșarde" nu ar construi ceea ce dorim cu toții să se construiască, ci ar distruge. Gabriel Liiceanu făcea la începutul lui '90 un „Apel către lichele". Astăzi, la sfîrșitul lui '96 și la debutul unui drum, simțim nevoia să facem un apel la luciditate și la valoare, la obiectivate și la criterii. E nevoie urgent de legea teatrelor, de unul sau mai multe organisme care să aplice legea dreptului de autor și a drepturilor conexe, de amendarea legii sponsorizării, stimulatoare și nu descurajatoare, de dispariția inspectorilor județeni de cultură, de numirea prin concurs, acolo unde este cazul, a noi directori executivi și artistici, de spargerea monopolului pe care Ministerul Culturii l-a avut pînă acum asupra relațiilor cu lumea teatrală internațională, de detensionarea dialogului cu artiștii.

Oamenii de valoare, profesioniștii există. Să apelăm la ei, la competența lor, la *curaj* și la simțul responsabilității. O societate liberă și deschisă nu poate să se manifeste altfel. ***(M.C.)***

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Şuşară

Un hiperborean: Corneliu Baba

DACĂ viaţa noastră publică, de la înfăptuirea României moderne şi pînă astăzi, a fost animată - şi, uneori, marcată - de situarea pe axa Est-Vest, pictura ultimelor decenii poate fi mult mai bine înţeleasă dacă o aşezăm pe axa Nord-Sud. Cele două mari personalităţi ale acestei perioade, Alexandru Ciucurencu şi Corneliu Baba, care au creat curente de gîndire şi de expresie plastică atît de diferite ca manifestare şi ca motivaţie, reprezintă forma deplină şi însăşi substanţa amintitei polarităţi. Feţei solare şi sonore a lumii, unui epicureism cromatic generator de evidente voluptăţi senzoriale şi seninătăţii contagioase şi mîntuitoare pe care le-a ilustrat Ciucurencu, li se contrapun un suflu nocturn şi vocaţia apostolică a redeşteptării energiilor umane. Hiperboreul Baba, trecut, probabil, şi prin probă extatică a contemplaţiei Creatorului în creatură, lasă la o parte amăgirile clipei, volubila frumuseţe retiniană şi se apleacă greu asupra chipului şi asupra firii umane. Ca şi la Rembrandt şi la mulţi alţi nordici, dar ca şi la nenumăraţii monahi făcători de icoane, lumina sa vine din interior, ea nu se distribuie egal şi jucăuş, ci alunecă din fizionomie în spirit (şi reciproca este la fel de adevărată), desenează caractere, dezvăluie drame şi alimentează cu imaterialitatea ei singurătăţi eroice şi înălţări colective. Asemenea unui renascentist, Corneliu Baba are vocaţia antropomorfismului, el priveşte omul ca pe o paradigmă a creaţiei şi ca pe un model al Universului însuşi, dar şi asemenea unui moralist însingurat, meditativ şi revoltat în acelaşi timp, el dezvăluie patetismele şi fragilităţile umane, stările majestuoase şi iminentele surpări în abis. De la portrete la portretele colective, de la studiul psihologic la radiografia patimilor sociale, de la autoportretele domestice şi mîndre şi pînă la expresionismul macabru al *regelui nebun,* Corneliu Baba străbate întregul traseu de la *afară* spre *înlăuntru,* de la *mărturie* la *mărturisire.* Acest exerciţiu al observaţiei şi al înţelegerii, al denunţului şi al compasiunii, al elogiului şi al scepticismului subtextual sfîrşeşte prin a fi o formă a trăirii mistice, o aspiraţie a creaţiei spre Dumnezeu după ce a străbătut toate stadiile iniţierii, de la aroganţa de a fi la pătimirea consecutivă şi de aici la proba pierderii de sine prin experienţa extazului. Pentru că, în definitiv, şi nebunia este o formă a dizolvării şi poate chiar o treaptă în drumul spre iluminare. Şi asta indiferent de interpretările contextuale care s-au dat ori ar mai putea fi date prezenţei nebuniei şi emancierii în opera sa.

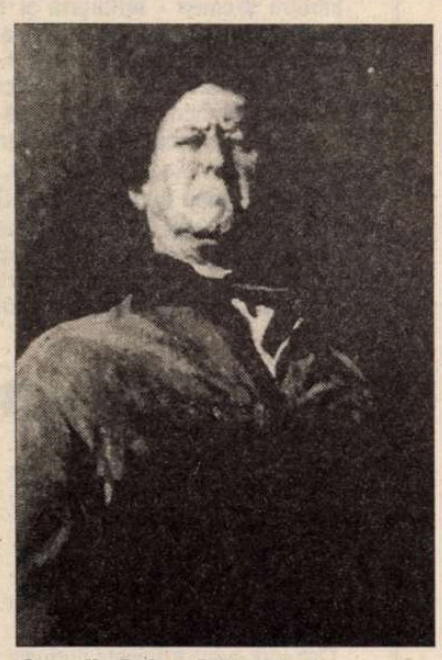

Corneliu Baba, *Autoportret*

Dar ceea ce pare surprinzător, deşi nu inexplicabil, este că tendinţa sugerată de Corneliu Baba în pictura noastră a creat şcoala cea mai viguroasă şi cea mai bine definită. Şi este surprinzător, pentru că orizontul lui Baba nu este unul confortabil, generator de efecte eclatante şi de succese rapide. El este unul al penitenţei, al supunerii şi al privirii fixe. Însă în timp ce mulţii descendenţi ai lui Ciucurencu s-au oprit la pigment, la separaţia petelor şi la surîsul cochet al suprafeţelor, blocîndu-se iremediabil în manierism şi în exterioriţăţi decorative, descendenţii lui Baba, mai puţin dezinvolţi pe suprafaţă, au forat în adîncimea pînzei şi au asociat permanent actului mecanic un solid şi serios travaliu mental. Valorile spontaneităţii, frumuseţea nemijlocită şi inevitabil versatilă, vibraţia în raza de lumină ale cărei origini sînt întotdeauna exterioare, n-au intrat niciodată în ceea ce am putea numi *modelul Baba.* Din această pricină şcoala sa are toate datele unei opţiuni morale şi filosofice, ale angajării şi edificaţiei în care apostolatul civic-umanist se întîlneşte în mod legitim cu dorinţa definirii omului în relaţia sa cu Absolutul.

Acum, cînd Corneliu Baba împlineşte nouăzeci de ani şi cînd asupra operei sale se poate arunca o privire cuprinzătoare, aceste caracteristici sînt de natura evidenţei. Imensa lui putere de creaţie, amestecul de luciditate şi de contemplaţie, intersecţia modelelor culturale cu vigoarea nemijlocită a vieţii, capătă dimensiunile unei existenţe şi ale unei vocaţii exemplare. Într-o lume permanent supusă transformărilor, într-un veac marcat de drame şi de imense discontinuităţi, Corneliu Baba are stabilitatea unui reper. Şi indiferent cîtă agitaţie ar fi în jur, cîte mutaţii s-ar produce înlăuntrul şi în afara noastră, conştiinţa unui punct fix care ţine în stare de coeziune nenumăratele particule plutitoare salvează, măcar şi numai la nivelul reprezentării simbolice, nevoia imperativă de stabilitate, de echilibru şi de durată. ■

CINEMA

Proiectul Richard

CĂUTÎNDU-L PE RICHARD (Al. Pacino căutîndu-l pe Richard III) are toate şansele să fie, în curînd, un eveniment al vieţii culturale bucureştene. Iată, în avanpremieră, în completarea cronicii (apărute în „România literară" nr. 44) cîteva extrase semnificative dintr-un interviu cu Al. Pacino - interviu difuzat, printre altele, ca „suport publicitar", la Cannes '96, unde filmul a avut premiera europeană.

Cum s-a născut „proiectul Richard"?

Cred că pe la sfîrşitul anilor '70. Pe vremea aceea, ţineam seminarii în şcoli şi universităţi, pe coasta de Est. Le recitam studenţilor poezii şi fragmente din piesele mele preferate, pe urmă le discutam împreună. De fiecare dată cînd pronunţam numele lui Shakespeare simţeam ceva, ca o reticenţă din partea lor. Eram surprins să văd cît de puţini îl citiseră pe Shakespeare, în timp ce erau gata, fără să o ştie, să pătrundă în universul shakespearian. În general, cîteva versuri erau suficiente ca să le trezesc interesul. (...) Am jucat de două ori Richard III pentru scenă. Pentru ecran, am găsit un alt unghi de abordare. Mi-am amintit experienţele mele „pedagogice" din anii şaptezeci, şi am hotărît să le prelungesc într-un fel, făcînd acest film.

- Cum a evoluat proiectul?

- Am pornit de la „asociaţii libere" pe marginea textului shakespearian. Luam situaţii şi scene din „Richard al III-lea" şi brodam în jurul lor. Încă nu ştiam că asta va conduce la un lungmetraj.(...) Treptat, prin tatonări succesive, proiectul a luat forma actuală. Munca s-a întins pe o perioadă mai lungă de trei ani, timp în care am jucat în trei filme şi în două piese. De cîteva ori am fost obligat de împrejurări să întrerup filmările cîteva luni. Mi s-a întîmplat, uneori, chiar să cred că niciodată n-o să reuşesc să duc la bun sfîrşit proiectul Richard... Pînă la urmă, cu ajutorul preţios al monteurilor, am ţesut trama filmului, plecînd de la zecile de ore de material filmat. Aveam o strategie, evident; totuşi îmi lăsasem o mare libertate de mişcare, filmînd aşa cum am filmat, episod cu episod... Dar presimţeam, la filmări, că, în ultimă instanţă, filmul însuşi o să-mi indice calea pe care s-o urmez. Ceea ce s-a întîmplat.

De cînd datează primele întîlniri ale lui Al. Pacino cu teatrul shakespearian?

Din adolescenţă. Am jucat în şcoală „Romeo şi Julieta", apoi îmi aduc aminte cît de impresionat am fost de Marlon Brando în *Julius Cezar* de Mankiewicz, sau de Laurence Olivier în *Richard al III-lea.* Toată viaţa i-am urmărit fascinat pe toţi marii actori englezi.

Cum l-aţi conceput pe Richard?

Modalităţile de abordare ale unui personaj atît de fascinant sînt, bineînţeles, extrem de diferite. Cum spune Kenneth Branagh în film, nu va exista niciodată un „Richard perfect". Trebuie deci să te laşi impregnat de personalitatea personajului, să te laşi condus de ea şi să-i pui în valoare dimensiunea metaforică. Într-un film dramatic, l-aş fi interpretat altfel pe Richard. Dar, în filmul meu, obiectivul a fost să comunic cu publicul, pe calea unei maxime transparenţe. În jurul acestei intenţii s-a structurat totul. Am ilustrat deci, în mai multe rînduri, intenţiile lui Richard, şi nu l-am jucat, în deplinul înţeles al cuvîntului, decît în cîteva scene.

Aveaţi, înainte, o oarecare experienţă regizorală?

Înainte de *Căutîndu-l pe Richard* am „transpus pe peliculă" un spectacol de teatru, după care voiam să rămînă o urmă. Dar a fost o simplă înregistrare. De fapt, nici azi, nu mă consider chiar regizor (...) Aş vrea să citez o experienţă decisivă: în anii '60, Julian Beck şi Judith Malina au lansat, la New York, Living Theater. Ceea ce făceau ei era realmente novator şi extrem de impresionant. Simţeai sala vibrînd, spectatorii se amestecau cu actorii, se întîmplau lucruri de necrezut, totul risca să pară, la un moment dat, anarhic, dar Beck şi Malina reuşeau să canalizeze, să îmblînzească această formidabilă energie colectivă. Amintirea acelei atmosfere m-a urmărit ani de zile.

Cum v-aţi recrutat partenerii?

Am relaţii! Îi cunoşteam de multă vreme pe actorii pe care i-am solicitat, şi pentru care a fost tentant să-l abordeze pe Shakespeare într-un asemenea context, eliberat de avatarurile inerente filmului comercial. Cei care au acceptat să joace, au făcut-o doar din gentileţe şi din plăcerea de a participa la experienţa noastră.(...) Filmul reiterează cîteva întrebări pe care mi le puneam în tinereţea mea, legate de ritmica shakespeariană, de accente etc. Sînt întrebări la care experienţa mi-a permis să răspund între timp, dar pe care mi s-a părut firesc să le reiau acum. Proiectul m-a interesat pentru că îmi permitea să lucrez liber, într-o ambianţă mai degrabă haotică, şi, repet, fără presiunile filmului comercial.

Ce public speraţi să cuceriţi?

Unele filme sînt concepute special pentru marele public, şi realizate în acest spirit. Altele trebuie să plece în căutarea unor spectatori potenţiali, care sînt gata să reacţioneze la ceea ce le oferi tu; dar ei nu o ştiu încă... Către această categorie de public se îndreaptă *Looking for Richard.*

Al. Pacino şi Kevin Spacey, Richard şi Buckingham, înainte de iarna vrajbei lor.

Traducere şi adaptare de
Eugenia Vodă

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

„În caz contrar,... io zic să se puie ciomagu' pă iei"

SÎNT cuvintele fidele, literă cu literă, ale năbădăiosului domn Sache, celebrul avocat despre care ăm mai avut prilejul să vorbim. El, de a cărui oratorie înaltă, stilată, elegantă se gudura de plăcere Europa învăţată dintre cele două războaie şi care abia acum, la cei 85 de ani ai săi împliniţi, descoperise că cel mai drept la inimă îi merge vulgului, plebei, gloatei, mulţimii, *omenirii luată per total,* numai limbajul şchiop, ordinar, agramat. Avea momente, - momentele lui patetice şi imposibil de imitat, - cînd în frazele sale energice, ţipate, răstite ca la piaţă introducea pe neaşteptate şi cîte un dezacord specific naţional.

De pildă: „Mulţi dintre politicienii care ocupă azi posturi importante *e de părere...*" Ceea ce suna perfect normal. Şi altele, dînd vorbirii sale tonul cel mai firesc, mai neafectat şi mai sincer dîn lume. De-aia îl şi ascultau atîţia gorobeţi şi azi, oriunde s-ar fi aflat, la cozi, în metrou, în Cişmigiu. *Vox Dei, vox Populi;* ori invers; nu se mai ştie...

Totul e să nu-l contrazici. Ne-a spus într-o zi şi de ce nu suportă: *fiindcă nu mai am timp să explic.* Şi că, de aceea, în general bătrînii, maniaci, greu de convins, devin, de fapt, nişte dictatori, mai mici, fiecare cu teritoriul său din ce în ce mai îngust şi mai jalnic.

*

ERA într-o prea frumoasă după-amiază de început de noiembrie, înaintea alegerilor mici. Ne aflam amîndoi în Rondul Scriitorilor din Cişmigiu şi tocmai discutam despre evenimentul ce urma să se întîmple. Caragiale trăgea cu urechea. Singurul. Ceilalţi păreau indiferenţi. Domnul Sache era agitat, supărat, şi chiar la un moment dat zise iritat înţepînd cu vîrful de fier al bastonului o superbă frunză galbenă de arţar, drept în mijloc, picată pe jos în faţa noastră ca o mănuşă a toamnei: *Ne-au mîncatără zilele fripte ăştia!* Nu întrebai care.

Cunoşteam vestitul său tratat, apărut în 1935 la Geneva, ce-i adusese faima de cel mai mare, dar şi cel mai teribil jurisconsult al continentului. Titlul tratatului ce făcuse vîlvă, ţinînd cont că domnul Sache era un democrat de anvergură, era, pe franţuzeşte, *Les limites du droit humain* , - limitele dreptului omenesc. Pe scurt, reieşea că aceste drepturi exploatate la maximum în mod egoist şi fără nici un discernămînt moral produceau cu timpul în societate mari catastrofe şi că de aceea, de obicei, apăreau dictaturile, soluţiile violente ale extremelor de dreapta. Acestea, oricît de odioase fiind, erau primite de vulg mai întîi cu simpatie,... *să se facă ordine odată!...* pe urmă, vorba d-lui Sache, „nu mai scăpai de ei", şi totul se ducea şi mai adînc de rîpă. Adică dictatura asta care venea după excesele democraţiei era ca o boală cu temperatură mare avînd rolul de a nimici microbii, (chit că în cele mai dese cazuri pacientul *murea vindecat*). De ce nu, atunci, - susţinea domnul Sache, în culmea gloriei, cînd însuşi Carol al doilea, simpatizîndu-l îl invita des la dejun, zicîndu-i pe numele mic Georgică, - de ce nu, atunci, vasăzică, să nu pre-întîmpinăm fatalele, odioasele dictaturi, şi să nu le reglementăm?... Cu alte cuvinte, din cînd în cînd, în perioade de criză, de trei-patru ani, să fie întrerupte drepturile omului, *de comun acord,* în parlamente libere şi cu voturi în bună regulă, constatîndu-se ticăloşiile societăţii intervenite între timp, şi, iarăşi prin vot, să se treacă la un regim forte, onest, care, în cei trei-patru ani, să cureţe de hoţie, de corupţie şi de celelalte absolut totul. Culmea e că parlamentul rămîne pe loc şi funcţionează mai departe. Atît că acum parlamentarii nu mai primesc nici o leafă, fiind siliţi să cumpere totul din buzunarele lor, inclusiv maşinile de care se folosiseră pînă atunci, - încolo, să meargă toţi ca toată lumea cu taxiul, iar unde apare cîte un *Girofar,* - pac amenda! un milion, un miliard, cît o fi. Nu numai că parlamentarii nu vor mai primi nimic de la stat, dar în perioada prevăzută, „dictatorială", să scoată ei bani din buzunar şi să contribuie la acoperirea nevoilor imediate ale celor mulţi şi năpăstuiţi, şi, din cînd în cînd, prin rotaţie, să practice cerşetoria în locuri dinainte stabilite şi conform unor reguli atent discutate.

...Asta, ce-o să zic eu acum, nu scria în faimosul tratat de drept. Era o simplă propunere verbală venită din partea marelui jurist,... o,... cum să-i spui?,... o şotie de pensionar trăgînd liniştit în piept aerul curat al Cişmigiului, cum îl trăgeam noi acum „La Scriitori", eterni şi insensibili cum erau ei în aceste momente. Domnul Sache pretindea că, în perioadele de criză, bine ar fi fost ca întreprinderile şi instituţiile mari precum şi forurile legiuitoare să aibă nişte săli ca alea de gimnastică în care să fie reproduşi, prin statui de cauciuc, toţi ştabii conducători, ceva ca Muzeul celebru de ceară. Atît că ăsta era de gumilastic, o invenţie japoneză. Cînd ceva te enerva ori te supăra la cîte un ştab, te duceai în sala respectivă cu „reproduşi" şi-l luai la poceală, să te răcoreşti, sau - cum spunea vestitul avocat în stilul său cinstit de piaţar: *io zic să se puie odată dom'le ciomagu' pă iei!...*

Dar de unde luăm noi un dictator care să plece la timp şi de bună voie? am îndrăznit să întreb.

„De unde?! - a făcut domnul Sache, sucindu-se mirat cu baston cu tot spre mine. - Dragul meu, dar toţi avem metabolism de dictatori; toţi dictăm, ne place să dictăm pă loc, numai să ni se ofere ocazia; şi dacă după cum spuneam mai înainte, chestia-i reglementată, votată şi băgată în Constituţie,... dictatura de probă, nene...

Nenea Iancu, singurul care ne asculta, îşi trase mai în jos pălăria pe sprînceana stîngă şi murmură: *e* (zis) *adînc...*

■

Addenda

Editura Vremea - înfiinţată şi condusă de d-na Silvia Colfescu şi dl. Nicolae Henegariu - a avut, printre altele, iniţiativa de a publica serii de documente din arhiva fostei Securităţi. Aşa au apărut volumele consacrate „fenomenului Piteşti", procesului Lucreţiu Pătrăşcanu şi, recent, procesului Pillat-Noica. Imediat au apărut însă şi controversele în legătură cu această iniţiativă. Unii comentatori consideră salutar efortul de a da publicităţii documente multă vreme inaccesibile, absolut necesare istoricilor. Alţii cred însă că publicarea textelor respective, în care este consemnată versiunea oficială a Securităţii (chiar şi în cazul interogatoriilor, întrucât securiştii reformulau răspunsurile, iar anchetaţii şi le asumau sub tortură), poate produce confuzie. Pentru a afla şi punctul de vedere al editorilor, ne-am adresat d-nei Silvia Colfescu, care ne-a oferit următoarea explicaţie:

De ce da? De ce nu?

DA. Cred că publicarea *oricărei* culegeri de documente din arhiva securităţii este, în sine, un fapt pozitiv.

Unii spun nu. Pentru că astfel se publică numai punctul de vedere al delatorilor. Deci nu.

Dar oare sunt suficiente puţinele mărturii lăsate de victime? Şi este normal să cenzurăm accesul la texte care ar putea întregi imaginea unei epoci de coşmar?

Cu sila firească, am răscolit prin murdăria stratificată în documente. E adevărat. În ele găseşti partitura mârşăviei. Mie mi-a fost de-ajuns ca să înţeleg. La fel şi unui mare număr de oameni pe care-i cunosc. Am înţeles, pentru că eu sunt expresia vie a punctului de vedere opus. Eu, cel care am trăit în starea de „vânat" până în 1989 şi chiar, recunosc cu tristeţe, uneori şi după aceea.

Poate că un copil născut în 1990 nu va înţelege semnificaţiile acestor documente. Eu, da.

Copilul care, acum patruzeci de ani, privea speriat obrajii supţi ai bunicului, ţăran întors din lagăr, scheletic, zdrenţăros şi plin de păduchi, înţelege cum mint documentele.

Adolescentul care, acum treizeci de ani, ca să intre la facultate, scria la gazeta de perete articole de laudă la adresa comunismului, în timp ce o parte rece, lucidă, din el, ura împrejurările ce-l obligau la ipocrizie şi se dispreţuia pe sine, acel adolescent ştie că cei anchetaţi erau siliţi, prin multiple mijloace, să recunoască neadevăruri.

Bărbatul care şi-a înmormântat bătrânii părinţi, morţi în deznădejdea de a nu fi apucat „venirea americanilor", percepe disperarea impregnată în fiecare declaraţie mincinoasă.

Omul devenit încetul cu încetul o eficientă maşinărie de ascuns gândurile, prietenul care îşi alegea cu grijă cuvintele în faţa prietenilor, soţul care se temea să-şi împărtăşească necazurile soţiei, tatăl care-şi instruia copiii să nu spună la şcoală ce se discută acasă, pietonul care privea, pe jumătate înfricoşat, pe jumătate blazat, peste umăr, ca să-şi surprindă „umbra", „cetăţeanul conştient" care-şi astupa telefonul cu perne ca să poată înjura regimul în propria lui casă, poetul care-şi autocenzura versurile, toţi aceştia ştiu să citească printre rândurile documentelor. Fără să mai amintim de nenumăratele victime ale represiunii comuniste, care au suferit nemijlocit torturile şi chinurile în închisori şi lagăre.

Toţi aceştia fac parte din mine. Eu sunt omul obişnuit. Portretul de mai sus n-are nimic eroic şi nici măgulitor. Dar, aşa cum sunt, eu sunt partea adversă. Şi vreau să aflu. M-am săturat să mi se mai ascundă lucrurile, pe criterii judecate de alţii. Nu vreau să uit. N-am nevoie să-mi explice nimeni că „duşmanii" vânaţi de securitate erau nevinovaţi. Şi că alcătuiau tot poporul român. Nu trebuie să-mi spună cineva că documentele conţin minciuni. Ştiu.

Dar vreau să văd. Vreau să văd negru pe alb cum am fost minţiţi. Cum am fost hăituiţi. Vreau să ştiu cine sunt cei care au făcut-o. Cum erau ei. Cum scriau. Cum ne vedeau. Vreau ca şi copiii mei să ştie cum am trăit. Iar dacă ei nu vor mai putea înţelege, le voi explica. Ştiu să citesc un document. Şi am dreptul, ca trăitor pe aceste meleaguri, ca victimă, fie şi neînsemnată, a regimului comunist, să am acces la toate informaţiile existente asupra acestor vremuri. Mincinoase sau nu, ele există. Cine vrea să înţeleagă, va înţelege. Iar pe cei care nu vor, nu i-ar convinge nici măcar Dumnezeu. Pentru că ei fac parte din tagma delatorilor.

Puţină încredere în mintea omului normal, domnilor!

De aceea, da.

Silvia Colfescu

Ochean

O dispariţie misterioasă (I)

ÎN VARA lui 193..., Ştefan T., doctorand la Universitatea din München, şi-a cumpărat un bilet de tren cu destinaţia Bucureşti, spre mirarea prietenilor săi, nu pe ruta mai apropiată peste Viena, ci peste negurosul Berlin. „Am de aranjat nişte probleme la Legaţie", explică el. Totul era normal. Ştefan se întorcea ca totdeauna în vacanţa mare în România, ca să-şi împrospăteze forţele pentru un nou rînd de şederi în seminarele universităţilor germane.

Veni toamna şi la gazda sa se adunară nenumărate scrisori, unele neplăcute ca aceea a cercului de recrutare cu care nu era de joacă. Telefoane şi depeşe la Bucureşti avură drept răspuns acelaşi conţinut: "Aici n-a ajuns". Prietenii se neliniştiră. Motivul nu era acela că avea diferite datorii de plătit, cele mai multe lui Emil Cioran, ci simplul fapt că Fănică le lipsea. Cine, în societatea selectă, să spună frumoaselor de faţă, mai tragic sau mai languros, întunecat sau senin, versurile vrăjitorului Rilke? Cine să întîmpine mai cu duh semeţia comilitonilor din vecini la sindrofiile organizate de administraţia germană?Trecea de la Platon la Heidegger cu uşurinţă, înconjura pe Aristotel şi se revărsa în Hegel, cum de la el nimeni de la noi - excepţie poate Noica - n-a mai făcut-o. Fără el toate aceste saloane elitare pierdeau din farmec, se întunecau, deveneau banale, mici întruniri burgheze, în care berea se leşia, tulburînd cel mult tubul digestiv.

O întrebare la Legaţie certifică prezenţa lui la începutul lui iulie în capitala prusacă. Ataşatul cultural, sau cel ce îşi spunea aşa, îl condusese la acceleratul ce mîna spre plaiurile sileziene ca să ajungă la Bucureşti peste două nopţi şi o zi. Neliniştea cuprinse şi pe studenţii români din Köln şi Bonn, unde Ştefan trebuia să ţină două referate la clubul estudiantin (onorariul anticipat), pe care voia să le repete şi la Göttingen şi Marburg. Adunarea anuală a bursierilor din România mări îngrijorarea; în plus, mult căutatul ritor se angajase să ţină nişte cursuri de filosofie la Bucureşti şi nu se prezentase la post. Cele mai sumbre bănuieli înnourară imaginaţia tinerilor amici. Unii îl vedeau poprit în temniţele Gestapoului, alţii călcat de un marfar polonez sau otrăvit de o bandă de contrabandişti. Dacă s-ar fi dus în Anglia, opiniau iarăşi alţii, ar fi fost reţinut în turnul datornicilor. Un comitet constituit în grabă îşi propuse ca ţel căutarea celui dispărut. Puseră mînă de la mînă şi adunară o sumă măricică de bani cu care nepotul unui comisar, inginerul Mircea D., porni la drum, pe urmele regretatului pierdut. „Măcar mormîntul să i-l găsim, să-l împodobim cu tricolorul nost' ", oftă un jurist transilvănean. Mircea plecă de la Berlin şi coborî în mai multe staţii pînă la Varşovia, dar nu găsi nimic demn de relevat. Abia în Galiţia apărură primele urme promiţătoare. În Liov, un birjar atoateştiutor recunoscu dispărutul după o fotografie şi-l îndrumă pe detectivul amator spre un hotel al cărui proprietar se iscălea Herman. Acesta nu-şi mai aducea aminte de nimic, dar la ameninţările birjarului, că nu-i va mai livra clienţi, îşi regăsi memoria. Da, a avut un asemenea muşteriu, care a dormit numai o noapte în stabilimentul său şi a plecat. „Unde, încotro?" - „Jur pe numele mamei mele, că mi-a decedat, sărmana, că nu pot să spun. Mi-e gura cusută." Îşi astupă cu amîndouă palmele buzele cărnoase. Mircea, văzîndu-se atît de aproape de succes, se îndîrji: „Spune, că te omor!" - „Nu mai spun nimic, fă-mi ce vrei, nu spun." Interveni birjarul: „Lasă-l, boierule, că de acum tace. S-a legat prin jurămînt, dar a spus tot." Mircea replică încurcat: „Cum, a spus tot?" Ieşiră din hotel, şi la promisiunea că va tripla costul cursei, află de la birjar ce îi «descoperise» acel Herman, «acoperit»: „Pe mama lui Herman o chema Rebeca. Gura cusută ne duce direct la ac şi aţă. Să mergem să facem cunoştinţă cu Rebeca - Rebţi, croitoreasa!"

Paul Miron

CĂRŢI STRĂINE

prezentate de Grete Tartler

• Actualitatea editorială •

Un gânditor existent

MONOGRAFIA *Socrate* a profesorului Jean Brun de la Universitatea Dijon, specialist în stoicism, antici în general, filozofie şi istorie, este un

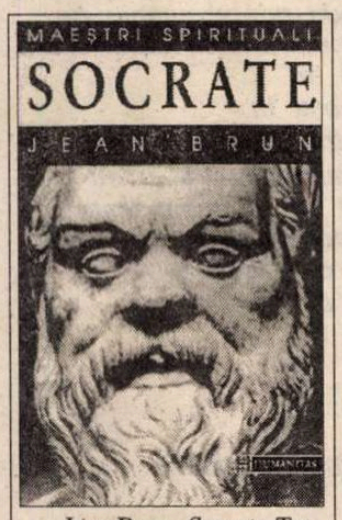

Jean Brun. *Socrate.* Traducere din franceză de Walter Fotescu. Editura Humanitas 1996. 142 p. F.p.

eseu accesibil şi nespecialiştilor: tratând „problema lui Socrate", de la elementele importante ale vieţii lui la analiza mesajului socratic („Cunoaşte-te pe tine însuţi", „Demonul lui Socrate", „Ironia socratică"). Cu toate că întreaga istorie a filozofiei greceşti e structurată în jurul acestui nume (se vorbeşte despre „micii socratici" - megaricii, „marii socratici" - Academia şi Liceul, şi evident de presocratici), nume prin care se încheie o perioadă şi începe o alta, persoana lui Socrate nu poate fi cu adevărat cunoscută şi „clasificată" istoric. Poate fi pomenit un Socrate al lui Platon, un Socrate al lui Xenophon, unul al lui Aristotel; fiecăruia dintre aceste mărturii i se pot aduce contraargumente (nu-i pot fi atribuite lui Socrate toate cuvintele pe care Platon i le pune în seamă, mai ales ţinând seama de puternica personalitate a autorului *Dialogurilor;* Xenophon s-a dovedit, în alte lucrări ale sale, mai degrabă romancier decât istoric riguros şi oricum mărturia sa a fost redactată cu două decenii după moartea lui Socrate; Aristotel insistă mai mult asupra gândirii presocraticilor şi îşi analizează predecesorii mai mult din punctul de vedere al temelor utile scopurilor lucrărilor sale).

Cât despre mărturiile negative (mai ales *Norii* lui Aristofan, unde Socrate, un fel de sofist, măsoară raportul dintre labele puricelui şi săritură şi este împroşcat în faţă de excrementele unei şopârle în timp ce contemplă luna, pierdut; dar mai ales face să triumfe raţionamentul cel nedrept) s-a discutat mult ipoteza că ele ar fi valabile pentru o perioadă a vieţii lui Socrate anterioară „socratismului" adevărat, precum şi importanţa lor în procesul lui Socrate.

Trăsătura fundamentală pe care Kierkegaard i-o recunoaşte lui Socrate e aceea de a fi fost un gânditor *existent* „şi nu un speculativ care uită ce este existenţa", de unde şi incapacitatea ştiinţei istorice de a-l „prinde" şi înţelege. Conform unei tradiţii, la început Socrate ar fi fost sculptor (i se atribuiau chiar „Graţiile îmveşmântate" care în secolul al II-lea mai puteau fi încă văzute în faţa Acropolei); se spune că ar fi fost discipolul unor maeştri celebri, inclusiv sofişti. Relaţiile sale cu Xantippe au rămas proverbiale, deşi se pare că e vorba de o caricaturizare a lor. Ceva mai bine cunoscută e viaţa politică a lui Socrate (campaniile la care a participat şi unde s-a distins, prin curaj şi răbdare, „disidenţa" din vremea tiraniei celor Treizeci). Spre deosebire de cinici, care au dus ironia socratică până la sarcasm şi scandal, Socrate nu căuta scandalul - deşi uneori era scandalos fără voia sa (pe grecii iubitori de frumos îi şoca fizionomia lui de satir sau silen). S-a distins prin modestie şi calm. A rămas de pomină exclamaţia lui în faţa mulţimii de mărfuri din agora: „Câte lucruri de care nu am eu nevoie există!"

Rolul jucat de acuzatorul Anytos în proces a dat şi el naştere la speculaţii; se admite însă îndeobşte că nu avea nici o ranchiună personală ci întrupa „lenea spirituală a Atenei, tot ce e în ea îngustime sufletească şi anchilozată" (Micheline Sauvage). Socrate însuşi avea să se compare cu tăunele însărcinat să-i trezească pe atenieni: „Dacă vă închipuiţi aşadar că ucigând oameni veţi opri pe cineva să vă mustre că nu trăiţi drept, atunci nu judecaţi bine; căci această scăpare nu e tocmai cu putinţă şi nici frumoasă nu e, ci aceea ar fi şi cea mai frumoasă şi cea mai uşoară, nu a-i pedepsi pe alţii, ci a-ţi da toată silinţa să fii mai bun tu însuţi".

Celebra deviză autocognitivă de la Delfi, comentată de Socrate, era tocmai mesajul potrivit pentru contemporani. Hegel avea să compare moartea pentru adevăr a lui Socrate cu moartea lui Iisus.

Un roman în care ţi se face frig

ORĂŞEL britanic într-o imprecisă perioadă interbelică. Un tânăr funcţionar francez, fără biografie, rememorări şi chiar fără prejudecăţi este repartizat, printr-un joc al soartei, referent de limbă franceză la o filială a unei bănci particulare. Atmosferă lineară, funcţionăresc-maniacală, cu foarte puţine variaţiuni cotidiene, o lume parcă înţepenită în monotonia de metronom a existenţei minimale. Personaj principal care ţine jurnal (şi care, francez fiind, îşi traduce - parcă simbolic - totul înainte de a price-

Michel Butor. *Petrecerea timpului.* In româneşte de Marina Vazáca. Editura Echinox, Cluj 1996. 266 p. Lei 6120.

pe, a vorbi, a... trăi). Numai căutarea unei locuinţe mai confortabile (care să conţină şi o masă, în afară de pat) pare a sparge monotonia, atmosfera umedă şi ceţoasă a orăşelului Bleston, conceput parcă fără nici un principiu urbanistic, în care diaristul se rătăceşte periodic, la propriu şi la figurat. Consultarea zilnică a anunţurilor de mică publicitate şi a unui ghid al oraşului încearcă parcă să spargă monotonia existenţei şi a jurnalului în care însemnările zilnice (mai-noiembrie) ar putea fi interşanjabile. „Salvarea" vine din intertextualism! Personajului nostru îi pică în mână un roman poliţist cu acţiunea desfăşurată chiar în orăşelul Bleston. Şi, ca în povestea cu privitorul unui tablou care sfârşeşte prin a intra şi a se confunda cu acesta, diaristul foloseşte drept ghid romanul poliţist „The Murder of Bleston". Aşadar un manuscris, ar spune Umberto Eco. De acum par „poliţiste" nu numai evenimentele mărunte ale zilei ci şi întâmplările precedente, pornind de la sugestia metaforă „sângele se scurgea pe caldarâm luminat multicolor de vitraliul aprins al catedralei". Suntem tentaţi să ne imaginăm un final şi el poliţist, poate tragic pentru autor (ca în durenmattiana „Pană de automobil"), dar nu, autorul preferă structura ABA în care plecarea eroului din măruntul, monotonul orăşel Bleston pare a fi un adevărat happy-end.

Nuanţa uşor polemică a lui Michel Butor faţă de mentalitatea engleză, cu aparentele ei schematisme, încearcă să fie estompată nu prin ironie, cum ar fi fost de aşteptat poate, ci prin compasiune faţă de ceilalţi, prin efortul de a pătrunde dincolo de coaja conformismului pe care indivizii o poartă ca pe o pavăză. Poate de circumstanţă (care durează cât o existenţă), poate, în faţa schematismului, chiar de teamă. Crima din Bleston e de fapt crima comisă chiar asupra funcţionarului nostru în intervalul mai-noiembrie când au fost „ucise" în sufletul său personalitatea, tandreţea, intimitatea şi chiar „meridionalismul" sufletului francez. „Petrecerea timpului" este de fapt însăşi trecerea timpului. De aici senzaţia că ţi se face frig.

Vindecări prin povestiri

INTERESUL ştiinţelor umane pentru psihanaliză, „întoarcerea la Freud" predicată de Lacan (pentru explorarea complexă a tot ce este omenesc) impulsionează în continuare apariţia monografiilor şi studiilor consacrate părintelui psihanalizei. Cartea

Dr. Adolfo Fernandez-Zoila. *Freud şi psihanalizele.* Traducere de Liliana Voicu şi Liliana Valeria Dimciu. Editura Humanitas 1996. 398 p. F.p.

medicului Adolfo Fernandez-Zoila, psihoterapeut şi psihopatolog, specialist şi în ştiinţe ale limbajului, apărută în Franţa în 1990, studiază freudismul - în opt capitole - din punct de vedere biografic, bibliografic, al izvoarelor, al dezvoltării „ştiinţei sufletului". Travaliul visului, refularea, celebra teorie a sexualităţii şi „libidoul", metapsihologia (pulsiuni, fantasmare şi fantasme originale, principiul plăcerii, „eul şi sinele", supraeul şi idealul eului etc.) sunt studiate prin lentila oferită astăzi de critica unor Jung, Adler, Karen Horney, ş.a. Capitolul „Pentru o critică psihanalitică" - incluzând complexul lui Oedip, spaţiul narcisismului, studiul formelor de perversiune - e situat în contextul psihologiei individuale comparate a lui Adler, a sexanalizei lui Wilhelm Stekel, a mitanalizei jungiene şi a „devierilor" care-i includ pe Frenczi, Karl Abraham, Ernest Jones, Hanns Sachs, Max Eitington, Otto Rank (supranumit „nietzscheanul psihanalizei"). Interesul pentru Adorno, Fromm, Marcuse, culturalismul american, egopsihologie şi etnopsihanaliză, pentru abordările psihosomatice deschide o altă perspectivă „psihanalizelor de mâine". „Psihanalizele au contribuit la accelerarea cercetării antropologice, făcând ascultarea celuilalt mai subtilă, invitând pe oricine să înveţe să-şi redea viaţa printr-o povestire şi să se dezvolte prin această povestire". ■

Poezie germană de azi

Hermine Ulrich deghizată

HERMINE ULRICH s-a născut în 1950 în Heilbronn, un oraş de lîngă Heilderberg. Tatăl ei (Wolfgang Jähner) este un celebru alpinist german. Hermine a moştenit pasiunea tatălui (dar nu i-a egalat încă performanţele) şi-şi petrece fiecare vară, alături de soţul ei, în expediţii de cucerire a vîrfurilor din întreaga lume. Poezie scrie din adolescenţă. Pentru tipar a pregătit un singur volum intitulat *Diese arroganten Menschen (Aceşti oameni aroganţi).* Ciclul pe care l-am ales, *Înţeleptul,* face parte din acest volum care creează impresia unui muzeu de măşti: arogante, senzuale, naive pînă la caricatură sau numai excentrice.

ÎNŢELEPTUL

„Trei lucruri sînt mai presus de puterile mele
şi chiar patru pe cari nu le pot pricepe:
urma vulturului pe cer,
urma şarpelui pe stîncă,
urma corăbiei în mijlocul mării,
şi urma omului la o fată"
spune Solomon, înţeleptul.

1. URMA VULTURULUI PE CER

Ai şase mîini
două ca să-mi acoperi ochii
cînd ne iubim
două ca să-mi simţi miezul
de zi şi de noapte
două ca să-ţi iei zborul
ca un vultur pe cer.

2. URMA ŞARPELUI PE STÎNCĂ

Pleci de lîngă mine
ca un şarpe primăvăratic
şi-ţi dai jos imaginea
caldă şi vie
ca o piele luminată de soare
în care mă îmbrac să te aştept.
Iar tu pleci îmbrăcat uşor
în imaginea mea care păstrează
urma şarpelui pe stîncă.

3. URMA CORABIEI ÎN MIJLOCUL MĂRII

Ca un monstru tandru
din 1001 de nopţi
cu 1001 de guri
care mă sărută toate
toată deodată în valuri
şi eu mă las înconjurată
pînă cînd din mine
nu mai rămîne decît
urma corabiei în mijlocul mării.

4. URMA BĂRBATULUI LA O FEMEIE

îmi prinzi cerul
înserat şi vineţiu
între aripile tale:
urma vulturului;
te ascunzi în piatra moale
şi întunecoasă:
urma şarpelui;
mă ameţeşti în valuri
adînci:
urmă de corabie;
şi în marea dragostei noastre
toate urmele tale.

Christa Urban-Tauler „la teatru"

CHRISTA URBAN-TAULER s-a născut în România, în 1959. În 1966 părinţii ei au emigrat în RFG. Christa a revăzut România abia după 1989. Mărturiseşte că a uitat aproape complet limba română şi că vizitele făcute în ţara de origine (4 în 7 ani) i-au retrezit în primul rînd amintiri lingvistice. A debutat cu volumul *Wunder für alle (Miracole pentru toţi),* în 1989. În 1993 îi apare un nou volum de poezii *Anderland (Ţara de dincolo,* dar o traducere mai bună ar fi englezescul *Outland*) din care face parte grupajul ludico-lingvistic pe care vi-l prezentăm.

JUCĂRII ÎN LIMBA *TU*

Limba dumneavoastră
e limbă străină.
Limba tu
e limbă maternă.

Ca orice copil cînd e copil
şi mult mai tîrziu
cînd tot e copil
vorbesc bine limba tu
o ştiu de cînd mă ştiu
de cînd te ştiu
mă-ncurc în complicaţiile gramaticale
din limba dumneavoastră
şi nu e de mirare că dumneavoastră
nu mă înţelegeţi în limba dumneavoastră.

Tu e singura limbă
în care poţi iubi.

De la heraclit
la martin buber ich und du
aceeaşi limbă tu
dar eu
bănuiam că trebuie să iubesc întîi
foarte bine limba dumneavoastră
ca să vorbesc cu tine
şi era
malentendu după malentendu
uitasem că uitasem
uşoară limba noastră eu şi tu.

În limba tu nu există
dumneavoastră şi nu.

Nu înseamnă că tu spui tu
iar eu spun dumneavoastră
dar un asemenea dialog nu se
poate construi
în limba tu.
Nu e atunci cînd tu spui dumneavoastră
şi eu spun pur şi simplu tu
dar unul dintre noi habar n-are
de limba tu
şi-acela eşti tu.
Nu: dumneavoastră spuneţi
dumneavoastră şi eu
care sînt tot dumneavoastră
pentru dumneavoastră
vă spun dumneavoastră
dumneavoastră.

Tu e o limbă înaripată.

Limba tu s-a înnoit cu ace moi
ca o pădure de zadă.
Vă plimbaţi singur pe sub perdele de
muguri.
Te plimbi singur pe sub perdele de aripi:
pe mine s-au înnoit acele moi ale
penelor.
Zbor orb de la dumneavoastră la tu
şi pierd drumul înapoi.

Trecerea de la dumneavoastră
la tu
seamănă cu dimineaţa
unei nopţi de dragoste.

Şiroaie de priviri străine
nu mă spală de atingerea
privirii tale.
Luciul ei ţi-l iau. L-aş lua
l-aş bea
doar ca să-l tulbur
cum mă tulburi şi mă-ntuneci
tu
cu privirile tale mari
cînd acoperă brusc
spaţiul fără apărare
dintre dumneavoastră şi tu
dintre tu şi mine.

Limba tu *nu are reguli.*
Aşadar limba tu
n-are nereguli.

Singular eşti tu
în limba tu şi în alte limbi
cuminţi.
Singular eşti tu şi plural eşti tu
(în engleză you).

Prezentare şi traducere de
Ioana Pârvulescu

S.U.A.

Cleopatra nu era negresă!

NEGRII americani vor să-şi reînnoade legăturile cu vechea cultură africană. Nimic rău în asta. Numai că anumiţi intelectuali vor chiar să rescrie istoria Antichităţii greceşti şi egiptene într-un sens africanist. În mediile universitare din S.U.A., disputa dintre teoreticienii „afrocentrişti" şi profesorii de istorie antică şi de limbi clasice e în toi. Campioana acestei înfruntări intelectuale este titulara catedrei de studii clasice de la Wellesley College, de lîngă Boston, Mary Lefkowitz, care în volumul *Not Out of Africa: How Afrocentrism Became an Excuse to Teach Myth as History.* (Ed. Basic Books, 1996) demontează cu documente şi argumente ştiinţifice tezele afrocentriste.

Într-un număr recent din *The Washington Post,* ziaristul *Ken Ringle* expune principalele date ale polemicii înteţite de *Not Out of Africa,* carte ce a provocat indignarea naţionaliştilor negri şi a unor intelectuali de stînga. Rezumăm pentru cititorii noştri acest interesant articol.

Mary Lefkowitz a fost acuzată că promovează un învăţămînt de extremă dreaptă prin discursul ei „rasist", că participă la ceea ce Tony Martin, un profesor de *black studies,* a numit „agresiune evreiască drapată în limbile civilizaţiei europene" şi susţinerea „supremaţiei albe".

De fapt, cine este această profesoară, al cărei chip cu ochelari de bunică nu are absolut nimic agresiv? În anii '50, ea şi-a părăsit Manhattan-ul natal pentru a veni să studieze limbile clasice, de care era îndrăgostită, la Wellesley College, şi acolo a rămas. Şi-a petrecut 40 de ani explorînd lumea şi ideile pe care limbile clasice le exprimă, a predat şi a scris studii serioase în domeniu, fără să acorde atenţie conflictelor ce zguduiau campusul şi societatea americană. Ieşită dintr-o tradiţie în care universitatea trebuie să fie un turn de fildeş funciar apolitic, o citadelă a gîndirii raţionale, ea n-a fost interesată de ideologii, ci de filosofie. Acum, văzîndu-se pe nedrept acuzată că se opune programelor de studiu consacrate Africii, Mary Lefkowitz răspunde: „Sînt foarte favorabilă studiilor care ne permit să ştim mai multe despre Africa şi cultura africană. Sînt de acord că în trecut nu s-a acordat suficientă atenţie acestor civilizaţii remarcabile şi influenţei pe care ele au putut-o avea în bazinul mediteranean. Ceea ce dezaprob este modul de a se preda cursuri despre Antichitate dintr-o perspectivă afrocentristă. Este ca şi cum ai vrea să rescrii istoria în funcţie de un proiect politic ce n-are mai nimic în comun cu faptele, cu realitatea."

Conform adepţilor afrocentrismului (între care prof. Molefi K. Asante de la Temple University şi Louis Farrakhan, liderul mişcării „Nation of Islam"), negrilor americani li s-ar fi „furat" moştenirea culturală, presupusă de o mare bogăţie. Secol după secol, rasiştii albi au conspirat în acest sens, dar începînd din anii '30, scriitorii au început să apeleze la o viziune a istoriei lumii centrată pe Africa, pentru a le reda negrilor mîndria şi a favoriza unitatea lor politică. Cei mai extremişti dintre afrocentrişti sînt „teoreticienii melaninei" care pretind că, în funcţie de culoarea pielii, se asimilează informaţii diferite. Ei resping argumentele bazate pe logică şi dovezi - în ochii lor acestea nefiind decît instrumente de manipulare ale imperialismului occidental al albilor - şi preferă „un canal pigmentar" ce permite ajungerea la adevăr prin intuiţie şi emoţie. Teoriile de acest tip servesc adesea ca bază pentru programul naţionaliştilor de culoare, dar foarte puţini universitari cred că ele pot fi luate în serios. Marea excepţie o constituie Martin Bernal, profesor alb de administraţie publică la Cornell University, a cărui carte, *Black Athena,* apărută în 1988, reia argumentul conspiraţiei rasiste, acuzînd universitarii germani din sec. XIX că au ocultat legăturile ce uneau Grecia antică şi Egiptul, pentru a încerca să justifice colonialismul în Africa. „Această carte mi-a bulversat complet viaţa - mărturiseşte Mary Lefkowitz. Pînă atunci nu mi închipuisem că lumea poate fi atît de nebună". N-a mai putut sta retrasă în turnul academic de fildeş şi a intrat în polemică, în paginile revistei „The New Republic". Martin Bernal i-a răspuns, apărîndu-şi punctul de vedere într-un mod destul de rezonabil, dar au intrat în luptă şi afrocentriştii extremişti care s-au folosit de ipoteza lui pentru a prezenta drept adevăruri fapte ce nu pot fi în nici un fel dovedite. De exemplu, că regina Cleopatra era negresă, nepoată a unei obscure concubine a lui Ptolemeu al IX-lea, o africană. „Avem multe informaţii despre familia Cleopatrei - spune prof. Lefkowitz - şi toate dovedesc cu certitudine că era de origine greacă macedoneană sută la sută". Cît despre bunica negresă, „în epocă, regii egipteni făceau căsătorii consanguine şi nimic nu lasă de presupus că o africană neagră ar fi putut intra în familie". Dacă bunica Cleopatrei ar fi fost o concubină neagră, toţi istoricii epocii ar fi vorbit despre asta, aşa cum au făcut într-un alt caz.

Profesoara de studii clasice nu poate nega fascinaţia grecilor antici pentru Egipt („Ei erau impresionaţi de dimensiunile lucrurilor - de piramide de exemplu - de pietatea oamenilor şi de organizarea evoluată a societăţii"). Şi nici nu se îndoieşte că în anumite privinţe egiptenii erau mai avansaţi decît grecii: astfel, ei au pus la punct un veritabil sistem astronomic, pe cînd grecii nu aveau decît astrologie. Egiptenii erau de asemenea foarte versaţi în matematici, ca şi sumerienii şi alte civilizaţii antice. Dar, spune ea, adevărata bază a gîndirii occidentale sînt teoriile generale ale matematicii. Şi pe acestea, neîndoielnic, le datorăm grecilor.

Mary Lefkowitz

Reproşul ce se poate aduce cărţii *Not Out of Africa* e că eludează anumite întrebări importante puse de afrocentrişti: a fost Egiptul antic cu adevărat o ţară neagră? Ce contact întreţinea el cu Africa de Vest subsahariană de unde au venit strămoşii negrilor americani? De ce anumiţi afrocentrişti promovează învăţarea limbilor arabă şi swahili, considerate ca o moştenire culturală a negrilor americani, cînd se ştie că arabii au fost primii care i-au luat sclavi pe negri şi i-au menţinut cel mai mult în sclavagism? Mary Lefkowitz nu se arată deloc interesată de aceste chestiuni: „Specialitatea mea e Grecia şi Roma antică. Prefer să mă concentrez asupra domeniilor pe care cunoştinţele mele de specialistă mă ajută să le lămuresc." Totuşi, pe baza unor adevăruri istorice incontestabile, poate răspunde şi la întrebările ce-i frămîntă pe detractorii ei: „În primul rînd, popoarele Antichităţii nu dădeau nici o importanţă rasei şi cred că în această privinţă putem lua exemplu de la ele. Se dădea mult mai mare atenţie culturii decît rasei. În al doilea rînd, numeroase picturi tombale şi arta în general arată că în epocă (de altfel, ca şi azi), egiptenii nu erau toţi de aceeaşi culoare. Şi în al treilea rînd, deşi religia Egiptului antic are şi unele aspecte tipic africane, această ţară este geografic mai aproape de Orientul Mijlociu şi de alte ţări mediteraneene, cu care schimburile culturale au fost mult mai importante decît cu Africa subsahariană. Din punct de vedere cultural, panafricanismul este mai slab decît paneuropenismul, iar în Antichitate diferenţele erau şi mai marcate decît azi." Alte erori ale afrocentriştilor sînt uşor de dovedit. Unii dintre ei pretind, de exemplu, că Aristotel şi-ar fi „furat" teoriile din Biblioteca din Alexandria. Or, există probe irefutabile că oraşul Alexandria, ca să nu mai vorbim de biblioteca lui, a fost fundat după moartea lui Aristotel. „Că afrocentriştii comit asemenea greşeli - răspunde Martin Bernal în «Journal of Blacks in Higher Education» - e de înţeles. Sentimentul de a fi în luptă cu o lume ostilă şi de a deţine un adevăr absolut îi face să se preocupe mai puţin de detalii faptice". Dar a încuraja studenţii să nu ţină cont de fapt - replică prof. Lefkowitz - înseamnă a-i antrena pe o pantă alunecoasă, la baza căreia se află cei care cred că Pămîntul e plat, cei care neagă Holocaustul sau cei care sînt convinşi că negrii sînt mai puţin inteligenţi decît alţii.

Adaptări de Adriana Bittel

Germania

Boicotul reformei ortografice

DECISĂ, printr-un acord oficial, de ţările de limbă germană, reforma ortografiei provoacă multe discuţii. În prima linie a celor care se opun noilor reguli de scriere se află scriitorii. Întrebat recent de „Der Spiegel" din Hamburg despre motivele opoziţiei sale la această reformă, Hans Magnus Enzensberger a răspuns în numele unui grup format din scriitori de prestigiu precum Martin Walser, Siegfried Lenz, Ernst Jünger, Günter Grass şi Walter Kempowski. Limba în care scriu ei are acum reguli noi. De exemplu, în loc de *Gemse* (capră neagră) se va scrie *Gämse,* în loc de *rauh* (aspru) - *rau,* în loc de *Stengel* (tijă) - *Stängel* etc. Enzensberger crede că reforma ortografiei este ideea unei clici de birocraţi autoproclamaţi „experţi", susţinută de două edituri specializate în dicţionare, Duden şi Bertelsmann, care nu au decît de profitat: „Această reformă e total inutilă. Trebuie să fii atins de nevroză obsesională ca să cheltuieşti timp de decenii fondurile publice cu comitete şi comiţii pentru fleacurile astea. Cîte «greşeli de ortografie şi punctuaţie» nu vor găsi adoratorii Dicţionarului Duden [echivalentul Robertului francez] în cărţile clasicilor noştri! Şi de fapt cine era acest domn Konrad Duden? Un oarecare scîrţa-scîrţa pe hîrtie. Prefer să-i urmez pe Lessing, Lichtenberg, Kleist şi Kafka".

Enzensberger care, împreună cu alţi scriitori importanţi, a semnat „Manifestul de la Frankfurt" împotriva reformei ortografice e convins că adevăratele reguli ale limbii le fac scriitorii prin operele lor şi e normal ca el să aibă mai multă încredere în nişte oameni care ştiu să scrie, asta e ocupaţia lor, decît în birocraţii din ministere şi făcătorii de manuale şcolare, care nici măcar nu stăpînesc ca lumea propria limbă.

Întrebat dacă acordul dintre germani, austrieci şi elveţieni n-ar putea fi şi o diversiune pentru a abate atenţia de la problemele mai importante cu care se confruntă Germania, scriitorul răspunde: „În Germania ortografia este, de la sfîrşitul secolului trecut, o temă fetiş a administraţiei. După părerea mea, guvernanţii nu trebuie să se amestece în lucruri pentru care nu sînt competenţi. Pretinsele „sisteme de reglementare" nu sînt decît expediente destinate să mascheze neputinţa în domeniul politicii culturale. Pentru înţelegere, n-are nici o importanţă dacă scrii *Stengel* sau *Stängel.* Important este dacă ştii sau nu să te exprimi clar. De aceasta ar trebui să se preocupe pedagogii în loc să schimbe o veche cămaşă de forţă cu una nouă. Ziaristul de la „Der Spiegel" e mirat că scriitorii s-au trezit atît de tîrziu, după ce acordul a fost semnat şi noul îndreptar ortografic - tipărit. Enzensberger răspunde că el n-a dormit, de decenii tot scrie pe fiecare manuscris predat editurii „A nu se corecta conform dicţionarului Duden". De aceea sfătuieşte toţi profesorii să ignore tacit aberaţia acestei noi „reglementări oficiale". Şcolile au altceva mai bun de făcut, iar principiile pe care nimeni nu le respectă devin ridicole. „Nu pot să-mi imaginez că edituri cu autoritate, precum Rowohlt, Hanser sau Suhrkamp vor fi atît de proaste să-şi scoată cărţile cu noua ortografie. Marile ziare se fac şi ele că nu aud. Nu e nici o paradă în această formă de «sabotaj civil»". Şi, într-adevăr, „Der Spiegel" a decis să boicoteze reforma, dovadă chiar ortografia numărului în care a apărut interviul cu Hans Magnus Enzensberger.

MERIDIANE

Intelectuali italieni

◆ La Editura Laterza a apărut o carte de o mie de pagini, cu titlul *Cultura italiană în secolul XX*. Este o culegere de eseuri scrise de 26 de specialiști ce conturează o veritabilă istorie a intelectualilor italieni din secolul nostru. Editorul lucrării, Corrago Stajano explică în „La Repubblica" ce rană adîncă a produs culturii italiene fascismul și cîți intelectuali de elită au fost siliți să ia calea exilului (printre ei Emilio Segre, Enrico Fermi, Renato Dulbecco, Rita Levi Montalcini - care au făcut descoperiri fundamentale în fizică, biologie, medicină...) Imaginea generică a intelectualului italian nu iese prea bine din aceste studii, mulți fiind oportuniști, ipocriți cu o discrepanță mare între morala propovăduită în operă și comportamentul lor, setoși de popularitate... „Ceea ce frapează în Italia mai mult decît altunde este să vezi cît de rupt este intelectualul de societate" - conclude editorul cărții.

Singurătatea lui Elie Wiesel

◆ În toamna aceasta a apărut la Editura Le Seuil cea de-a doua parte a memoriilor lui Elie Wiesel, sub titlul *Et la mer n'est pas remplie*, cuprinzînd perioada 1969-1996. Aparent totul pare să-i surîdă fostului adolescent scăpat de la Auschwitz: căsătoria, paternitatea, faima de scriitor, activitatea de militant recompensată cu medalia de aur a Congresului, decernată de președintele Reagan și cu Premiul Nobel pentru pace, obținut în 1986, cariera de profesor. Şi totuși, memorialistul a cărui viață se amestecă permanent cu istoria politică a sfîrșitului de secol, are ca obsesie tematică singurătatea, în contextul unei slăbiri generalizate a politicii drepturilor omului, creșterii antisemitismului și a decepțiilor pe care le produc intelectualii intrați în jocul politic și care se lasă manipulați.

Scrisorile secrete ale lui Mallarmé

◆ Timp de 15 ani, din 1884 și pînă la moartea sa, Stéphane Mallarmé i-a scris aproape zilnic unei femei frivole, Méry Laurent, care avea numeroase legături amoroase pasagere dar și prietenii durabile în lumea artistică. Cîteva scrisori au fost publicate în întregime sau parțial, dar cea mai mare parte a corespondenței - 166 de scrisori - rămăsese inedită din pricina interdicției moștenitorilor. Acum, toate aceste inedite, împreună cu cele publicate, sînt reunite în ediția *Scrisori către Méry Laurent* - text stabilit și prezentat de Bertrand Marchal, apărută la Ed. Gallimard, din ale cărei pagini poetul transpare cu totul altfel -decît din poemele sale. În imagine - portretul lui Mallarmé în 1876, pictat de Manet.

Trimiși speciali

◆ Criticul literar de la „Washington Post" scrie cu evidentă simpatie despre romanul *Hacks* (Trimiși speciali) al confratelui său Christopher Wren, reporter la „New York Times". Personajele cărții apărute la Ed. Simon & Shuster sînt reporteri de război sosiți într-un colț de infern al planetei pentru a transmite de la fața locului. Wren surprinde fără complezență deformațiile profesionale, clișeele de stil, cinismul jurnaliștilor („care în fond nu e decît un sentimentalism disperat"), iar cadrul în care se întîlnesc eroii „ar putea fi foarte bine Angola".

Călătorie în spațiu...

◆ Redmond O'Hanlon aparține, prin vocație, unei specii pe cale de dispariție, aceea a exploratorilor. Transformat în scriitor de cărți de călătorie, el regăsește, povestind, plăcerea copilărească a descoperirii: „Cred că de aceea îmi place jungla: totul e neașteptat. Ai un sentiment ciudat. Iar faptul că persoane competente, pigmeii, te tratează ca pe un copil neștiutor - te face să redevii copil și lumea să-ți fie minunată" - scrie el în volumul *Congo Journey*, apărut la Ed. Hamish Hamilton.

...și în timp

◆ Jonathan Raban refuză calificativul de scriitor-călător. Ceea ce îl interesează într-un voiaj nu e atît geografia cît istoria. El a făcut deci o călătorie în timp povestind în cartea *Bad Land* (Ed. Picador) viața imigranților în Montana la începutul secolului nostru. „O istorie a Americii concentrată în 320 de pogoane de praf" - scrie „Daily Telegraph".

Fără leac

◆ Ziaristul columbian Antonio Caballero, care trăiește în Spania, e cunoscut atît ca editorialist cu pana ascuțită, cît și ca desenator de presă în coloanele revistei „Semana". Acum 12 ani, el a publicat un roman-eveniment, *Fără leac*, în care reconstituia atmosfera din Bogotá în anii '70, în mediile intelighenției de stînga. Reeditat de curînd la Ed. Seix Barral din Barcelona, *Sin remedio* de Antonio Caballero continuă să fie un succes de librărie și critică în lumea hispanofonă.

Idei primite

◆ Cinci sute de erori, prejudecăți și greșeli capitale de raționament au fost consemnate de doi universitari germani, Walter Kraemer și Goetz Trenkler într-un *Dicționar al erorilor populare* apărut recent la Ed. Eichborn. Cartea face furori în Germania, căci falsele dar atît de tenacele adevăruri („ceea ce credeți că știți precis, fără să știți că n-aveți dreptate") sînt demontate cu ajutorul unor lucrări de referință. Astfel, autorii demonstrează că nu Hitler a inventat autostrăzile, cum crede toată lumea, ci ele au fost construite pentru prima oară în timpul Republicii de la Weimar; nu Guillotin a inventat ghilotina, ci un anume Antoine Louis (de unde porecla inițială de „Louisette" dată uneltei de descăpățînat): Ketchup-ul este un produs de origine chineză; grecii antici mestecau deja chewing-gum etc etc. *Lexikon der populären Irrtümer* este deja o carte populară printre nemți, fiind situată pe unul din primele locuri în topul vînzărilor, alături de *Ortografia germană* (Ed. Duden), care prezintă reforma ortografică hotărîtă de comun acord în toate țările de limbă germană.

„Uriașul" - 40 de ani

◆ Cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la premieră, la New York a fost prezentată recent versiunea restaurată a filmului *Uriașul (Giant)*, ecranizarea romanului Ednei Ferber, în regia lui George Stevens. Amintim că în fruntea distribuției apreciatului film american au figurat nume devenite celebre, ca

James Dean, Elizabeth Taylor și Rock Hudson.

La Metropolitan

◆ În zilele de 26 noiembrie și 4 decembrie, la Metropolitan Opera House din New York vor avea loc două spectacole cu opera *Carmen* de Bizet în regia lui Franco Zeffirelli. În rolul Michaelei va cînta soprana Angela Gheorghiu.

Kafkiană

◆ Procurorul din procesul celor 100 de intelectuali turci, acuzați că au abuzat de libertatea de exprimare, după publicarea unei cărți conținînd discursuri ale opozanților politici ai regimului de la Istanbul, l-au condamnat la trei ani de închisoare pe actorul Mahir Günsiray, fiindcă a citit în sala de judecată, în apărarea sa, un fragment din *Procesul* lui Kafka. Această lectură a fost considerată drept o insultă adusă tribunalului.

Truman Capote, iar

◆ „Chiar și Capote putea să aprobe această versiune", astfel titrează „The New York Times" o relatare despre recenta premieră cu filmul *Harpa de iarbă*, nuvela scrisă în 1951. De ce această apreciere a cotidianului newyorkez? Truman Capote nu a fost satisfăcut de alte ecranizări după scrierile sale, precum *Micul dejun la Tiffany* (în care și-o dorise pe Marilyn Monroe în locul lui Audrey Hepburn în rolul lui Holly Golightly) și *Cu sânge rece* (în regia lui Richard Brooks). De aceea, Alan Schwartz, executorul testamentar și prietenul lui Capote, a avut rezerve în privința ecranizării altor lucrări ale scriitorului. Ceea ce explică și eforturile pe o durată de șapte ani ale tânărului regizor Charles Matthau (30 de ani) în adaptarea pentru ecran a *Harpei de iarbă*. Se pare însă că a reușit o excelentă ecranizare, distribuind pe tatăl său, Walter Matthau (75 de ani) în rolul judecătorului Cole, și pe actrițele Piper Laurie și Sissy Spacek în rolurile surorilor Dolly și Verena. În distribuția filmului mai figurează Jack Lemmon, Roddy McDowall și Mary Steenburgen. În imagine Truman Capote dansînd cu Marilyn Monroe într-un cabaret newyorkez.

Psycho

◆ Nici Robert Bloch, autorul lui *Psycho*, nici scenaristul filmului, Joseph Ștefano, nu prevăzuseră perenul succes al celei mai bune creații a lui Hitchcock. Acum cîteva săptămîni, între lucrurile scoase la vînzare din casa de la țară a lordului Bernstein (un bun prieten al lui Hitchcock), s-a găsit scenariul original al lui *Psycho* și s-au putut constata modificările făcute de regizor în timpul turnării. Se știa că el își pregătea meticulos fiecare scenă și nu improvia. Față de scenariul lucrat scenă cu scenă în amănunt, filmul are cam 20 de modificări, cea mai importantă fiind scena crimei de sub duș, în care abia se distinge vaga siluetă feminină a asasinului,în timp ce scenariul original prevedea o imagine clară de femeie desfigurată de nebunie.

Scriitori aborigeni

◆ Recenzînd romanul *Drumul lui Warrigal* de Warrigal Anderson (Ed. University of Queensland Press, Brisbane), „Asiaweek" relevă apariția, în literatura australiană, a unui val de talentați scriitori aborigeni (Wanda Koolmartie, Steven Mc Carthy, Mabel Edmund ș.a.) care scriu romane autobiografice, proaspete și cinstite, bazate pe povestirea cronologică, fără artificii de construcție, a unor destine semnificative. Acest nou val survine într-un moment cînd literatura „albă" australiană e în criză, reprezentanții ei fiind preocupați de o rivalitate nesănătoasă. Aceștia încearcă mereu să se depășească unii pe alții, ajungînd la formule inaccesibile masei de cititori. După săptămînalul din Hong Kong, acești scriitori în căutare de originalitate cu orice preț au uitat pur și simplu să povestească un subiect, sau au decretat că asta nu-i interesează. Scriitorii aborigeni s-au întors la povestire, la romanele de formare, în care motivul recurent este relația dintre albi și indigeni în Australia, și au un mare succes.

Cu furie și tandrețe

◆ François Cérésa, care s-a făcut remarcat ca romancier cu *Venus cu flori* (1990 - premiul Paul Léautaud) și *Femeia cu păr roșu* (1994) este prezent acum în librării cu un nou volum, *Mykérinos 75013* (Ed. Denoël) în care dă frîu liber imaginației sale, cu o vervă explozivă și acidulată. Ne sînt prezentate cu furie și tandrețe tribulațiile adolescentine ale lui Edouard Manet, mai întîi vînzător de fructe la un patron chinez, apoi pictor boem, cu o echipă de prieteni excentrici. Romanul, bazat pe opoziția vis/

realitate, cu treceri vertiginoase de la una la alta, are și o pistă polițistă (eroul vrea să rezolve enigma morții mamei sale), numeroase excursuri fantastice și mult umor.

O istorie a Europei

◆ La Ed. Oxford University Press a apărut de curînd volumul istoricului britanic Norman Davies intitulat *Europa: O Istorie.* După „Independent of Sunday", cartea e deosebită, autorul neezitînd să facă numeroase digresiuni amuzante și instructive (de exemplu un istoric al cravatei, de origine croată, după cum indică și numele), să acorde o atenție specială țărilor din Europa de Est, și să insiste pe teroarea stalinistă, exasperat fiind de obsesia occidentală pentru Germania nazistă. Lunga istorie a teritoriului dintre Atlantic și Urali, tratată puțin altfel decît în tipicul academic, este o carte ce interesează deopotrivă pe specialiști și marele public - apreciază ziarul britanic.

Un opozant

◆ Pramoedya Ananta Toer, cel mai celebru scriitor indonezian, are o biografie neobișnuită. Fost comisar pentru Cultură și cenzor sub fostul președinte Sukarno, el a fost arestat după lovitura de stat ratată din 1965 și închis timp de 14 ani într-un lagăr disciplinar foarte sever, din insula Buru. Eliberat în 1979, el a primit domiciliu obligatoriu la Jakarta, unde e și acum sub supraveghere. Dintre numeroasele sale cărți, cea mai cunoscută este *Bumi Manusia* (Pămînt al oamenilor), o tetralogie istorică asupra decolonizării Indoneziei, concepută mai întîi sub formă de povestiri orale, spuse tovarășilor săi de detenție, apoi transcrise. Tetralogia, apărută și în engleză sub titlul *The Buru Quartet,* a fost interzisă în Indonezia de guvernul Suharto, dar circulă, sub formă de copii clandestine, mai ales în rîndul tinerilor care văd în autor un simbol al opoziției. Anul acesta, Pramoedya Ananta Toer a candidat pe lista „nobelizabililor". Ceea ce n-a împiedicat autoritățile indoneziene să-l supună, astă-vară unor noi interogatorii, în care scriitorul în vîrstă de 71 de ani a spus tot ce avea pe inimă, condamnînd deschis regimul. În imagine, Pramoedya asaltat de ziariști la ieșirea de la interogatoriu.

Realitate și ficțiune

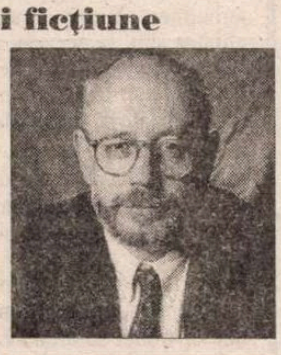

◆ Ziarist și romancier, Jacques De Decker își alege în ficțiunile sale subiecte fierbinți, de actualitate, căci nu subiectele îi lipsesc într-o țară minată de scandaluri precum Belgia. Ultimul său roman, *Burta balenei* (Ed. Labor) are ca subiect asasinatul unui lider politic socialist (ce amintește uciderea, în iulie 1991, a ministrului André Cools - dosar redeschis, după ce romanul lui De Decker apăruse, prin revelațiile investigațiilor din cazul pedofilului ucigaș). Narațiunea împrumută circumstanțele reale ale dramei și etapele anchetei, dar talentul de romancier depășește datele brute transformîndu-le în literatură de bună calitate.

Centenar

◆ „The New York Times Book Review" și-a serbat cei 100 de ani de la apariție publicînd o selecție din articolele apărute de-a lungul timpului despre „scriitori ce au schimbat lumea și scriitori pe care lumea i-a uitat". Astfel, la 1.XII.1900, revista scria despre „rara calitate literară" a cărții *Lord Jim* de Joseph Conrad, la 28 mai 1922 celebra o carte ce stîrnise scandal: „*Ulysse* este cea mai importantă contribuție la literatura secolului XX. Ea îl va face nemuritor pe James Joyce...", iar la 5 iulie 1925 își greșea verdictul scriind că madlena lui Proust nu-i decît o bucățică de prăjitură muiată în ceai, Proust însuși fiind condamnat să nu devină niciodată un autor foarte citit. În încheierea selecției, revista se întreabă cum vor fi privite, peste vreo 40 de ani, verdictele critice din zilele noastre și ce va crede lumea despre cronicarii literari care le-au pus.

Broaște de rezervor

SALMAN RUSHDIE a publicat în „The Observer" din Londra un articol cu titlul *Reservoir Frogs* în care ironizează moda titlurilor de cărți, filme și piese de teatru, fără nici o legătură cu conținutul acestora. Reflecțiile despre titlurile fără semnificație i-au fost inspirate de două succese recente: filmul *Trainspotting* (literal: a privi trenurile trecînd) după romanul lui Irvine Welsh și piesa *Virgil is Still the Frogboy* (Virgil rămîne omul-broască) ce ține afișul pe Broadway (titlul piesei, în care nu apare nici urmă de Virgil sau de broască, e un grafitti luat de pe un zid din Long Island). Scrie Rushdie: „După cum știa bine Luis Buñuel, obscuritatea e o trăsătură caracteristică a obiectelor dorinței. Conform acestui principiu, nimeni nu privește trenurile trecînd în *Trainspotting,* film fără surpriză, nițel melo, dar care se vrea în spiritul timpului. Poate că viul succes de care se bucură se datorează și faptului că oamenii n-au înțeles titlul feroviar, ca să nu mai vorbim de argoul ermetic al dialogurilor". Moda aceasta a titlurilor incomprehensibile nu e nouă: „Cine dintre cei care au citit romanul lui Anthony Burgess sau au văzut ecranizarea lui Stanley Kubrick știu că titlul *Portocala mecanică* provine dintr-o expresie teoretic curentă dar practic neîntrebuințată: «ciudat ca o portocală mecanică»? Își mai amintește cineva înțelesul cuvintelor *Koyaanisqatsi* și *Powaqqatsi* [titlurile a două filme de artă americane din anii '80, care înseamnă în limba hopi aproximativ «viața în dezechilibru» și «viața în echilibru»] ?". Deși mai există și titluri comprehensibile, fără pic de fantezie (un film consacrat unui băiat pe nume Jack a avut de curînd premiera sub titlul *Jack,* altul consacrat unui suporter nebun după base-ball se numește *Suporterul*), tendința generală este a titlurilor misterioase. „Realizat în 1928, *Cîinele andaluz* - filmul lui Luis Buñuel și Salvador Dali - este azi un clasic al suprarealismului. El vorbește despre multe lucruri, dar nu despre un cîine andaluz. Același lucru și cu *Reservoir Dogs* de Quentin Tarantino, în care nu există nici rezervor, nici cîini, nici un simbol,

Desen de Mark Summers apărut în *The New York Times Book Review*

nici o aluzie la cîini sau la rezervoare, la cîini în rezervoare sau rezervoare de cîini. Nada."

Salman Rushdie explică printr-o anecdotă originea ciudatului titlu: se spune că, pe cînd lucra ca vînzător într-un magazin de casete video, tînărul Tarantino nutrea un anume resentiment față de regizorii europeni, fiindcă nu putea să pronunțe titlurile originale ale filmelor lor. Astfel, în loc de *Au revoir les enfants,* titlul filmului lui Louis Malle, el spunea *Oh reservoir les oh fuck,* pînă în ziua cînd a decis să desemneze filmul cu formula *Oh reservoir Dogs.* De acolo se trage titlul propriului său film, presupus a fi o palmă pe fața culturii europene. Dar - își încheie Salman Rushdie articolul - oamenii n-au cum să înțeleagă aluzia, așa că trăiască Noua Incomprehensibilitate, trăiască jargonul elegant! **(A.B.)**

Corespondență

◆ Gertrude Stein, care aflase că P. G. Wodehouse era bine plătit la Hollywood deși nu făcea mare lucru, îi scria în 1936 prietenului ei Thornton Wilder, care tocmai se stabilise în cetatea filmului ca scenarist, să îi găsească și ei ceva de lucru pe acolo. Motivul: „...viața în Europa e prea scumpă, ne ducem în pădure să culegem nuci, apoi Alice face prăjituri cu ele, ceea ce e agreabil, desigur, dar mult mai puțin plăcut decît o vacanță plătită" pentru a scrie niște dialoguri pe care nu le va folosi nimeni (cum era cazul lui Wodehouse). Corespondența Gertrude Stein - Thornton Wilder va fi publicată în ianuarie la Yale University Press.

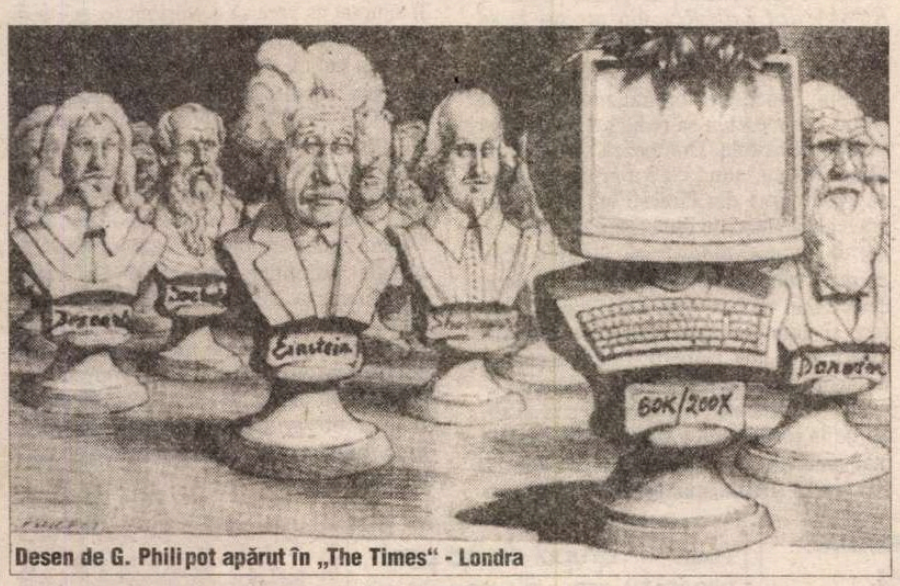

Desen de G. Philipot apărut în „The Times" - Londra

Revista revistelor

Sărbătoarea rațională a României

Revista *22* de săptămîna trecută (nr. 47) a reușit o performanță profesională foarte dificilă pentru un săptămînal: la numai o zi de la aflarea rezultatului prezidențialelor să iasă pe piață cu un număr dedicat evenimentului, scris și tipărit în regimul unui cotidian. În plus, e de admirat faptul că, la anunțarea schimbării pentru care revista a militat timp de șapte ani, tonul articolelor nu e înfierbîntat, euforic, triumfal, ci se păstrează, alături de legitima bucurie, limpezimea analitică, luciditatea, perspectiva. Ceea ce demonstrează că, odată opoziția ajunsă la putere, revistele foste de opoziție nu vor deveni mai puțin interesante. Ne-o dovedesc în chiar acest număr analiștii politici, cărturarii, ziariștii de marcă ale căror nume sub un articol sînt o garanție că lectura va fi incitantă. Editorialul lui Emil Hurezeanu definește, chiar din titlu, (*O sărbătoare rațională*), tonul întregului număr, și conține ideile comune ale textelor: intrarea în normalitate, încheierea, abia la 17 noiembrie, a revoluției începute în 1989 și a unei perioade istorice care a durat jumătate de secol, recuperarea raționalității istorice prin vot: „Sărbătoarea rațională a României e acum și aici. Ea nu se aniversează o dată la cincizeci de ani, ci trebuie să devină și unealtă și scop, și năzuință și liturghie zilnică". ♦ Zoe Petre - a cărei implicare în campania lui Emil Constantinescu ne-a demonstrat că un istoric ce și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în biblioteci și la catedră, poate fi și un tactician eficient, fără pasionalități inoperante în jocul dur - după ce ne explică, în calitate de profesoară, că în cuvîntul *charisma* accentul se pune pe prima silabă (el provenind de la gr. chàris = grație, farmec), dezvoltă o idee frumoasă. Intelectualii români au crezut că doar un lider charismatic poate salva democrația română de neonomenclatură și că Emil Constantinescu nu avea asemenea farmec. Ei bine, din fericire pentru el, și pentru noi, și pentru soarta democrației în România, nefiind un lider chárismatic, Emil Constantinescu nu a cîștigat prin magnetism și prin inefabil, „ci printr-un contract responsabil și clar cu națiunea română și cu istoria timpului prezent, nu a cîștigat o putere indefinită în timp și natură, ci una clar definită, temporară și limitată de lege. Dacă e să învățăm regula democratică, așa o putem învăța; fără seducții, altele decît cele ale onestității, ale luciditații și ale dialogului, fără elanuri și afecte, ci exact cu acea determinare severă cu care electoratul a votat și la 3, și la 17 noiembrie." ♦ Cristian Preda încearcă, la cîteva ore după anunțarea rezultatului neoficial, să precizeze sensul evenimentului. Interpretările sale sînt logice, cu excepția unei speculații hazardate. Observînd că suporterii învingătorului îl aclamau, scandînd *Emil,* și că numai monarhii sînt chemați pe numele mic, C.P. trage concluzia: „Combinația dintre abandonarea modelului revoluționar și acest entuziasm monarhist (care ignoră complet, cum poate observa oricine, persoana Regelui Mihai) va da culoare scenei politice, amorțită în ultimii patru ani de autoritarism tîmp, de clientelism vulgar, de dirijism ineficient și de discursuri publice de lemn." Or, după părerea noastră, faptul că lumea scandează și vorbește despre actualul președinte folosind numele mic se explică, mai prozaic, prin lungimea numelui de familie. ♦ Andrei Cornea e prezent în revistă cu două materiale: o notație febrilă, sub titlul *A fost cu putință...,* a coordonatelor victoriei opoziției și o analiză a înfruntării dintre cei doi candidați, făcută cu obiectivitate. Ion Iliescu i s-a părut, ca și majorității electoratului, foarte marcat de trecutul său de activist, „incapabil de căldură umană, uscat, enumerînd cifre și indicînd cu o verbozitate inutilă «complexitatea fenomenelor»". „Chiar atunci cînd dreptatea era mai degrabă de partea sa - politica externă ori dificultatea de a obține resursele promise prin programul CDR -, el nu reușea să întoarcă avantajul în favoarea sa, din pricina felului distant și condescendent, în același timp, în care își trata adversarul și spectatorii. (Va rămîne de pomină atît „*mata*"-ul amendat de Emil Constantinescu, cît și lapsus-ul „*domnule Ceaușescu*"). Dimpotrivă, Emil Constantinescu a jucat rolul politicianului apropiat de oameni și preocupat mai puțin de detaliile constituționale ori legislative, cît de necazurile și mizeriile populare." Andrei Cornea are curajul de a-și afirma opinia că rolul de „primul președinte pravoslavnic" nu-i stă bine d-lui Constantinescu, iar povestea călugărului Vasile a frizat ridicolul. ♦ Foarte lucide și echilibrate ni s-au părut analizele Tiei Șerbănescu și a lui N.C. Munteanu referitoare la cauzele eșecului lui Ion Iliescu. Aceste articole ar trebui să fie studiate atent de PDSR și de noul lui senator nr.1, dacă vor cu adevărat să înțeleagă ce s-a petrecut. Conchide al nostru N.C. Munteanu: „Schimbarea la față a României e posibilă și pe cale democratică. Începînd cu schimbarea fețelor. Ce a fost greu a trecut, ce ne așteaptă nu e ușor. Să fie, totuși, într-un ceas bun!"

Dl Măgureanu dă șah

Un trist final de campanie pentru ziarul d-lui Iliescu, *DIMINEAȚA.* Trist nu din pricina rezultatelor, ci din pricina totalei indecențe a gazetarilor de la această foaie. Măcar de florile mărului, dacă nu din fair-play, aceștia ar fi trebuit să-l felicite pe învingător. Dar ca în prima zi de la aflarea rezultatelor să publici un pamflet pe o treime din pagina întîi în care să-l ataci prostește pe noul președinte e descalificant. Cît despre calitatea strict literară a textului, aceasta e sub orice critică. Autorul, un C. Nicolae stă prost însă și cu gramatica. De pildă: „Dovedind o cultură bogată și înnobilată prin trecerea de la școala politică a *României libere* și cealaltă fițuică infectă, (sic) *Ziua,* la urmărirea serialelor TV de tipul *Dosarele X,* Emil Constantinescu a povestit...". Într-o singură frază două greșeli elementare. Mai întîi un dezacord, cel cu *fițuica murdară* care ar fi trebuit folosită în forma „și a celeilalte fițuici murdare", apoi scrierea cu majuscule a unui substantiv comun *tv,* din pricina contaminării cu substantivul propriu care este TVR.De altfel, ziarul abundă de asemenea mostre de limbaj certat cu gramatica, dar și de alte prostii, printre care una de-a dreptul monumentală, pe care o extragem din pagina a treia a aceluiași număr 238 ale cărui cifre dau, prin însumare, 13! FOSTUL PREMIER ION GHEORGHE MAURER SPERĂ CĂ VA PUTEA VOTA CU ION ILIESCU, titrează *Dimineața,* de parcă votul fostului premier ar fi fost cine știe ce lucru de laudă pentru dl Ion Iliescu. Printre cei care l-au ajutat pe fostul președinte să piardă aceste alegeri, propriul său ziar ocupă un loc de frunte. ♦ Din păcate, în prima pagină a *ROMÂNIEI LIBERE* din aceeași zi se află un titlu care nu onorează această publicație: A MURIT DECEDAT DELEGATUL P.D.S.R. Omenește vorbind, moartea n-are partid și e meschin să reduci o tragedie la un asemenea titlu. Dumnezeu să-l ierte pe Mihai Marcu, omul care a murit la secția de votare nr. 1 din Ploiești în timp ce supraveghea alegerile din partea P.D.S.R.-ului. ♦ În *dus-întorsul* său intitulat *Ciocoimea culturală,* dl Tudor Octavian scrie despre mai vechea temă a scriitorului care face și gazetărie spre deosebire de scriitorul care se ține deoparte. Dacă cei care se țin deoparte o fac din calcul, îi dăm dreptate d-lui Octavian, dar dacă aceștia se abțin de la practicarea gazetăriei din motive mai omenești, cum ar fi lipsa de dorință sau, pur și simplu, neîncrederea în gazetărie, nu vedem nici un motiv pentru a-i acuza de ciocoism scriitoricesc. Cum însă dl Octavian țintește în scriitorii care stînd pe margine îi acuză pe cei care se amestecă în zagetărie, iarăși îi dăm dreptate dlui Octavian să-i treacă în categoria de ciocoi ai scrisului. ♦ Dl Virgil Măgureanu a anunțat că intenționează să demisioneze din funcția de director al SRI. Cu acest anunț, d-sa i-a dat șah noului președinte, punîndu-l în situația de a-i accepta demisia, ceea ce ar fi o ieșire onorabilă din scenă pentru orgoliul dlui Măgureanu, sau de a-l reconfirma în postul pe care îl ocupă. Mișcarea e cu atît mai inteligentă cu cît șeful SRI face astfel dovadă de gratitudine față de cel care l-a numit și, totodată, îi răpește noului președinte posibilitatea de a-l demite, dacă dl Constantinescu are această intenție. Iar în ipoteza că dl Constantinescu ar fi avut intenția să-l accepte tacit în continuare în funcție pe dl Măgureanu, dacă acesta n-ar fi anunțat că vrea să demisioneze, acum dl Constantinescu e silit să opteze public dacă vrea sau nu să-l moștenească pe dl Măgureanu ca director al SRI. ♦ Anunțata alianță la vîrf între PUNR și PRM, precum și curtea insistentă pe care o fac șefii celor două partide învingătorilor la alegeri anunță mai curînd zguduiri la vîrful acestor partide decît că ofertele dlor Funar și Vadim Tudor ar putea fi luate în serios de actuala majoritate politică. ♦ De altfel, problemele pe care le are acum majoritatea țin de alcătuirea guvernului astfel încît fiecare dintre părți să fie mulțumită. Pînă la publicarea programului de guvernare, aceasta va fi proba de foc a coaliției majoritare. Proba primului compromis (pozitiv) între forțele politice care formează această coaliție.

LA MICROSCOP

O schimbare

AM AUZIT în răstimpul ultimelor două săptămîni numeroase voci înecate în emoție zicînd că poporul și-a dat seama. Asta apropo de alegeri. Cu siguranță că foștii responsabili cu ideologizarea ai P.C.R. sînt încîntați să vadă că ideile lor trăiesc și azi, deși au trecut șapte ani de la decesul în acte al Partidului Comunist. Conceptul politic de popor era menit să consune cu acela de partid unic și, în totalitarism, el a și funcționat ca atare. Cînd rezultatele alegerilor erau de 98-99% favorabile partidului unic - nu discutăm, prin ce mijloace! - acest concept era tot atît de valabil ca și statisticile prin care o recoltă modestă devenea cea mai bună din istoria României. Altfel însă, poporul nu are, în acțiune politică, decît semnificația unui ansamblu de grupuri de mărimi diferite și cu interese distincte. Elementele comune ale acestor grupuri sînt limba, tradițiile și conștiința că aparțin acestei entități care le împărtășește. Poporul nu se trezește, pentru simplul motiv că n-are cum s-o facă. Ceea ce se schimbă e raportul dintre grupurile care alcătuiesc, practic, acest ansamblu. O bună analiză a schimbărilor politice care au avut loc după alegerile din acest an ar trebui să pornească tocmai de aici. De la schimbarea fizionomiei grupurilor sociale din țara noastră în ultimii patru ani. Concepte precum țărănimea, muncitorimea și intelectualitatea sînt, la această oră, tot atît de folositoare ca și, să zicem, acela de bucureștean. Din acest punct de vedere, sondajele de opinie de la noi se află în stadiul unui pionierat vecin cu amatorismul. Dar asta nu din vina celor care le fac, ci din pricină că sociologia e la noi încă foarte la început. În mod normal, noi ar trebui să știm din cîte grupuri cu interese distincte e alcătuită, să zicem, muncitorimea autohtonă. Sau ar trebui să aflăm care e fizionomia grupurilor care alcătuiesc intelectualitatea sau țărănimea din România. Dar absolvenții de liceu sau reprezentanții armatei, pentru a lua doar două exemple, aceștia ce reprezintă?

La această oră, politicienii români nu știu decît foarte vag de unde au primit voturile. Ca dovadă, nici mesajele electorale din campanie n-au fost țintite, ci s-a mers pe categoriile consacrate, între care au fost aduse și elemente suplimentare precum tinerii și pensionarii.

Ceea ce s-a schimbat, cu prilejul acestor alegeri, n-a fost opțiunea *poporului,* și cine nu va înțelege asta va avea de suferit la următoarele alegeri. Schimbarea hărții politice din România ține de modificări de opinie politică în grupurile care alcătuiesc societatea românească.

Poporul nu e azi nici mai spălat de așa-zisele excremente din care s-a spus că ar fi constituit, dar nici mai angelizat decît și-au închipuit cei care vorbeau despre mioritismul nostru fundamental. Pur și simplu va trebui să privim sociologic rezultatele acestor alegeri, pentru a înțelege ce s-a schimbat în România. Fiindcă, tot sociologic, victoria opoziției nu reprezintă victoria unei anumite formațiuni politice, adică a unui program unitar, ci înfrîngerea partidului de guvernămînt, în urma efectelor pe care le-a resimțit populația la capitolul guvernării practice.

La ora asta în România există o clară dorință de schimbare. Întrebarea e însă ce fel de schimbare așteaptă alegătorii. Fiindcă dacă aceștia așteaptă minuni, e cu putință ca simpatia de care se bucură, azi, opoziția să se transforme într-o dezamăgire la fel de mare ca minunile așteptate. Important e că acest vot i-a făcut pe unii dintre politicieni să nu mai creadă că sînt veșnic la putere și că, mai ales, cei care au pierdut nu și-au permis să-și pună poalele în cap, pentru a întoarce alegerile în favoarea lor. Pentru mulți, aceste alegeri înseamnă un soi de minune în istoria României. În ceea ce mă privește, cred că sîntem ceea ce sîntem și rămîne să vedem cum vom mai fi.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 $ S.U.A. pe an pentru țările extraeuropene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară
Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 – București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție: 800 lei

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundaţia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

4-10 decembrie 1996

(Anul XXIX)

48

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Cum putem fi europeni

CITITORII vor fi recunoscut, în titlul editorialului meu, titlul articolului polemic publicat de dl. Gheorghe Grigurcu în numărul de săptămîna trecută al *României literare*. Întrebarea pusă de dl. Grigurcu mi se pare foarte importantă. Cum putem deveni europeni? De altfel, chiar în numărul cu pricina, mă întrebam acelaşi lucru în editorial. Revin acum ca să comentez o presupoziţie şi consecinţa ei, care este însăşi teza centrală a articolului d-lui Grigurcu.

Mai întîi presupoziţia: n-ar trebui să identificăm Europa - obiectul viselor noastre de integrare - cu spiritul francez, raţionalist şi iluminist, care a triumfat în Revoluţia de la 1789, după ce a oferit lumii silogismul raţiunii pure al lui Descartes. Fără a o afirma de-a dreptul, dl. Grigurcu ne îndeamnă să considerăm ca o „idée reçue" teoria, deseori repetată în literatura noastră de specialitate, că, pentru români, descoperirea Occidentului a coincis cu descoperirea Franţei. Din nefericire pentru dl. Grigurcu, această teorie se bazează pe cîteva incontestabile fapte istorice. Civilizaţia şi cultura română s-au relansat, la începutul secolului XIX, prin reluarea contactului cu Franţa. Europenizarea provinciilor dunărene s-a datorat revelaţiei Franţei. Limba noastră literară s-a format atunci, luînd ca model limba franceză. Poezia noastră modernă a avut drept sursă elegia romantică a lui Lamartine. Dar revelaţia Franţei a însemnat ceva mai mult şi anume revelaţia latinităţii noastre comune. Trecuseră mai bine de o sută de ani de cînd biserica ardeleană se unise cu biserica de la Roma, impulsionînd decisiv conştiinţa naţională, şi aproape două sute de cînd cronicarul moldovean scria negru pe alb că „de la Rîm ne tragem". E greu să acceptăm acum răsturnarea unei convingeri atît de vechi şi susţinută de atîtea momente cruciale din trecutul nostru.

Consecinţa tentativei d-lui Grigurcu este încă şi mai greu de primit: d-sa e de părere că nu putem elimina din europenismul nostru fondul tracic, adică nelatin, a cărui revoltă o proclama Blaga pe vremuri, nici „mistica" ortodoxistă, nici „trăirismul", nici celelalte componente ale gîndirii de dreapta (corect, de extremă dreaptă) din epoca interbelică. Mă mir că dl. Grigurcu nu-şi duce exemplele pînă la capăt, adică pînă la protocronismul din anii '70. Singurul argument al d-sale în favoarea acestor aserţiuni este că fenomenele cu pricina nu pot fi antieuropene de vreme ce s-au petrecut în Europa! Apelînd la o sugestie comparatistă, dl. Grigurcu se întreabă retoric dacă nu este european slavofilul Dostoievski. Răspunsul e simplu: nu este. Nici n-are cum să fie, dacă îl considerăm european pe contemporanul său Turgheniev. Dacă vrem să păstrăm disputei o minimă... raţionalitate, atunci nu putem pune în cîrca Europei negurile asiatice sau ortodoxismul de sorginte orientală, nici pe autohtoniştii şi pe iraţionaliştii din anii '20-'30, nici, vai, pe... Neculce (despre care vorbeam în editorialul meu anterior). Aceste fenomene ori aceşti artişti nu sînt europeni fiindcă se opun Europei ca unitate dintr-o perspectivă locală şi fărîmiţată: ei sînt „regionalişti", nicidecum europeni, sînt naţionalişti, izolaţionişti, trăiesc departe de centrul spiritual al continentului. Faptul că noi nu ne mai comportăm astăzi ca europocentriştii de ieri (la care dl. Grigurcu se referă în treacăt) nu devine un argument în discuţie: a dori să aparţii culturii europene nu înseamnă să ignori existenţa altor continente culturale. Mai mult, dintre toate acestea, singura care acceptă pluralitatea lumilor este tot cultura europeană.

Cum putem fi europeni? Încetînd a fi provinciali şi a face din provincialismul nostru un orgoliu şi o onoare. ■

Cristian Teodorescu în dialog cu MIRCEA NEDELCIU

(pag. 12-13)

De la pensulă la bidinea

(pag. 4)

Spiritul critic între Putere şi Opoziţie

(pag. 3)

Calendarul lui RADU GYR

(pag. 10)

TOAMNA MALRAUX

- un comentariu de Monica Lovinescu -

(pag. 7)

Al doilea volum din jurnalul „Sburătorului"

(pag. 9)

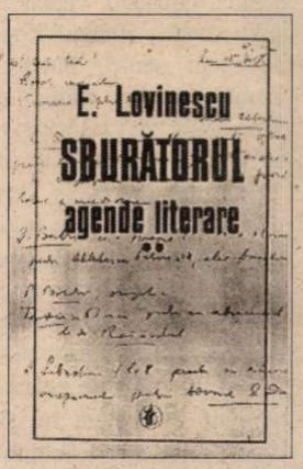

Emil Manu - întâmplări cu scriitori

(pag. 14-15)

Mastodontul ascuns de dinozauri

Gînduri despre concursul internaţional de urbanism «BUCUREŞTI 2000»

CONCURSUL internaţional de urbanism *BUCUREŞTI 2000* a fost evenimentul major al ultimilor şapte ani în arhitectura românească (cu înţelesul de arhitectură practicată pe teritoriul României). El a fost prezentat în presă cu un aer invariabil triumfalist, copleşit de satisfacţie - fiind, mai mult sau mai puţin, preluări ale punctelor de vedere ale juriului sau declaraţii oficiale ale organizatorilor: Uniunea Arhitecţilor din România, Primăria municipiului Bucureşti şi Ministerul Lucrărilor Publice. Spiritul critic al jurnaliştilor a putut fi uşor intimidat de complicaţia demersului, accesibil practic numai specialiştilor, pe de altă parte progresismul tehnic agresiv nu a încetat să fascineze sufletele nepregătite. Totuşi, nu atât în calitate de specialist, cât mai ales în aceea de iubitor al oraşelor româneşti şi al locuitorilor acestor oraşe, doresc să fac observaţiile care urmează.

Conform unei indicaţii venite „de sus“ (concursul, pentru a putea fi organizat, a fost plasat sub „înaltul patronaj“ al ex-preşedintelui Iliescu), Casa Poporului cu celelalte edificii ceauşiste au rămas neatinse. Mai mult decât atât, clădirea şi-a păstrat destinaţia de *sediu al puterii,* fiind denumită în toate documentele juriului „Palatul Parlamentului“. Măcar această caracteristică (tristă) a devenit caducă, întrucât conducerea CDR, noua majoritate parlamentară a anunţat că nu acceptă mutarea Parlamentului din Dealul Mitropoliei.

Acest mastodont intuşabil (deşi în proiectul lui Richard Rogers e de observat o curăţire a faţadelor Casei Poporului de ornamentele „clasicist-postmoderne“) a fost înconjurat de formaţiuni mai mult sau mai puţin dense de zgârie-nori, cu scopul de a-i atenua impactul vizual asupra oraşului. Acelaşi Richard Rogers, arhitect cunoscut pentru îndrăznelile sale, coautor printre altele, al Centrului Beaubourg de la Paris, a imaginat aceşti zgârie-nori sub chipul unor "dinozauri“ din oţel şi sticlă, având în vârf, în loc de capete mişcătoare, antene parabolice. Câştigătorii Premiului I, arhitecţii germani Meinhard von Gerkan şi Joachim Zaiss, au aplicat aceeaşi idee într-un mod mai „conciliant“ şi mai abil: zgârie-norii lor se compun mai lejer, nu sunt atât de mulţi, iar pe machetă blocurile de înălţime medie care înconjoară Casa Poporului, refăcând o reţea de străzi, sunt realizate din acelaşi material (lemn) cu respectiva „Casă...“, sugerând cu succes o integrare lentă, non-violentă a acesteia în viitorul ţesut. O decenţă şi o competenţă profesională tipic germane s-au aliat cu o anumită sensibilitate la rezonanţele locului, precizând ponderea clădirilor foarte înalte într-o zonă de înălţime generală medie. Acest proiect lasă, mai mult decât celelalte proiecte selecţionate, Casa Poporului să respire, fiind prin aceasta, paradoxal, mai detaşat de indicaţiile de temă (întrucât la cei mai agresivi se citeşte clar interdicţia de a se atinge de monumentul simbolic al ceauşismului). Cu dorinţa de a fi cât mai bine înţeles, simplific cât se poate. Axa Est-Vest, trasată pe timpul lui Ceauşescu fără a ţine cont de configuraţia istorică a oraşului, ca un monument al victoriei socialismului, aşa cum s-a şi intitulat de fapt, a fost şi încă mai este o traumă nevindecată. Concursul internaţional a urmărit următorul scop: să plaseze, în această „spărtură“ realizată de Ceauşescu, viitorul sediu al puterii financiare internaţionale. Opinia generală, împărtăşită chiar şi de apărătorii patrimoniului urban românesc, este că nu există o altă soluţie, plecând de la premisa că *instalarea acestei puteri este inevitabilă:* mai bine să se aşeze pe acest teren deja compromis, smuls din trupul oraşului, decât să distrugă şi ce a mai rămas din centrul istoric (vezi turnul, denumit pompos „Bucharest Financial Plaza“, ridicat deja lângă clădirea CEC de pe Calea Victoriei, peste drum de biserica Zlătari).

Sub aparenţa (declarată) a liberei concurenţe, a liberalismului, se aplică oraşului, de sus, o nouă soluţie de dezvoltare fără a se putea (şi poate fără a se dori) cunoaşte opţiunile locuitorilor înşişi, care contribuie substanţial, la urma urmei, prin impozite şi taxe, la aplicarea acestor soluţii. Populaţia este chemată, după ce decizia a fost luată, să se uite, să se mire, şi... să plătească.

După ce am trăit realitatea victoriei socialismului, nutresc speranţa că nu vom apuca să trăim şi împlinirea „visului“ de victorie a capitalismului. Pretutindeni unde el s-a „implementat“ (la Paris, la Bruxelles, la Frankfurt ş.a.m.d.) a adus înstrăinare, pustiu urban şi psihologic, a adus dezolare. Nici la noi nu va aduce altceva. Poate că până la urmă corpul social se va reface mai repede, îşi va redobândi sănătatea şi reflexele de apărare. Atunci el va fi în măsură să pună condiţii investitorilor, şi nu va mai accepta să se impună, ca pe vremea comunismului, soluţii de viaţă prefabricate pe care să le adopte de voie sau (mai ales) de nevoie.

Dan Adrian

POST-RESTANT

de Constanţa Buzea

BINEÎNŢELES că mă pot, ca orice om, înşela, şi nu de puţine ori de-adevăratelea. Mă străduiesc însă să ţin situaţia sub control ştiind atât de bine că autorii de poezie, ca şi simplii versificatori, suspicioşi şi trufaşi cu cât sunt mai săraci cu duhul, aparţin unei specii aparte. Dumneavoastră, chiar că nu aveaţi nevoie să aflaţi de la mine că sunteţi talentat, cultivat şi că versurile pe care le scrieţi au farmec şi le-am citit cu plăcere. Puteam oare să risc mai mult? Aş fi putut oare să-mi trâmbiţez impresia de moment, şi care rămâne să se verifice în timp, că deşi toată viaţa veţi scrie nu bine ci foarte bine, nu veţi fi totuşi un mare poet? Că vă lipseşte ceva, că arătătorul mâinii dv. drepte, de pildă, mână pe care eu n-am văzut-o în realitate niciodată, nu are falanga geniului? Aşa ceva nu se face unui om nici dacă te provoacă, nici dacă te pălmuieşte în public. Bineînţeles că mă pot înşela, ca şi dv. de altfel, când citiţi într-o cheie uşor falsă textul meu, pe acesta ca şi pe cel de rândul trecut. Reveniţi asupra lor, dacă nu cer prea mult, şi vedeţi, rogu-vă, lucrurile măgulitoare pe care vi le-am spus din toată inima. Vă priveşte dacă vă suspectaţi singur de pastişă inoportună. Eu nu v-am acuzat de aşa ceva. Eu v-am spus un lucru cu adevărat încântător pentru orgoliul dv. Eu v-am spus că textele dv. sunt aproape, sau pot deveni la fel de pline de miez şi frumuseţe ca ale lui Şerban Foarţă. Eu n-am spus deci, cum cu iritare supărăcioasă o faceţi referindu-vă sarcastic la defectele poeziei dv., că v-aş suspecta de *didacticism zăngănitor, sirop nu întotdeauna corect dozat, rime uzate şi câte altele.* Eu am vrut să vă sugerez că nu sunteţi perfect, în poeziile pe care nu le-am citat. Eu am vrut să vă bucur cu un adevăr, şi în care cred în continuare, că poemul pe care l-am reprodus în întregime mi se pare a fi perfect. Pentru că deşi *el* a fost făcut în joacă, *el* şi nu celelalte, serioasele, cele pe care autorul lor le iubeşte, *el,* jucăuşul, nebunatecul, ca şi copilul care fuge de la lecţii ca să se aerisească în libertate, *el* este de fapt leit părintele său. Ţineţi la *el,* vă rog, ţineţi seamă de *el,* - fie şi numai pentru că mie mi s-a părut rotund, aurit, perfect. Cât despre consideraţiile aşa zis sociologice, vă mărturisesc că din puţinele date pe care autorii mi le oferă strecurându-le lângă poezii, înţeleg ce fel de răspuns ar suporta un corespondent sau altul. Fenomenul este interesant, pasionant, dacă puteţi să mă credeţi. Din când în când, mai rar decât mi-ar plăcea mie să se întâmple, câte un adolescent care scrie versuri, singur, în cine ştie ce capăt de lume, îşi dovedeşte înzestrarea cu totul deosebită. De cele mai multe ori însă, oameni de vârstă înaintată, oameni cumsecade altfel, îmi pun la dispoziţie opera lor de veleitari, de adolescenţi expiraţi, cărora degeaba m-aş îndemna să le explic situaţia, să le spun adevărul, să le deranjez justificările vinovate în care se complac. Pentru că aceştia nu vor admite vreodată că n-au avut talent. În mediocritatea lor complicată şi spectaculoasă ca o rană pe care dacă n-ar fi zgândărit-o tot timpul, s-ar fi vindecat frumos, n-ar fi lăsat urme, ei îşi întreţin cu sfinţenie ideea că altcineva ar fi vinovat de eşecul lor publicistic, altcineva le-ar fi boicotat debutul, altcineva, mereu altcineva i-a urmărit tenace toată viaţa ca să le dea peste mână. Revenind la ale noastre, mă uimesc la rându-mi, şi nu-mi face deloc plăcere să vă citesc următoarea frază, pentru că ea vă coboară puţin din înălţimile pe care vă situasem. Spuneţi: „M-a înciudat însă apropierea de Şerban Foarţă, pe care nu l-am frecventat decât în holorime sau, muzical, în textele pentru Phoenix. Nu-mi clamez originalitatea! Mi-era chiar teamă să nu-mi răspundeţi că, după Cărtărescu...? Vedeţi? *Apropierea* de Şerban Foarţă trebuia să vă măgulească. Eu asta am intenţionat. Am curaj să vă spun, chiar dacă mă doare, că simt că textul meu care ca un acoperiş de cuvinte s-a clădit deasupra acestui final sărac, vă interesează prea puţin. În realitate aşteptaţi să vă spun, dacă mi-au plăcut poemele. *Trupul hipnotic* mi se pare o experienţă aproape importantă: „Sub glezna mea e-o altă gleznă/ ţinută-n somn şi beznă / Sub genunchi, un alt genunchi/ niciodată fără unghi./ Pe femur, o altă carne/ nesupusă vreunei karme./ iar în pîntec, alte vintre/ care-ascultă de cuvinte./ Altă inimă-n torace/ sînge nu ştie a toarce./ Alte buze-n sărutare/ de sfioasă fată mare./ După tîmple, un alt ochi/ neştiut de vreun deochi./ Un alt creier sub meninge/ întuneric stă şi ninge“. (*Adrian Viorescu,* Timişoara).

■

România literară

Editată de:

- *Fundaţia "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacţia: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ştefănescu - redactor şef, Mihai Pascu - secretar general de redacţie, Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică şi istorie literară), Constanţa Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Mînculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacţie), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galaţchi, George Şipoş (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administraţia: Fundaţia "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută:B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil şef), Corneliu Ionescu (şef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondenţă şi difuzare în străinătate), Elena Hurducaş (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Corespondenţi: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundaţia "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro şi romlit@buc.soros.ro

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Spiritul critic între Putere și Opoziție

NU POATE fi îndoială că la rezultatul alegerilor din 3 și 17 noiembrie a contribuit din plin și presa, acea „anumită parte" a ei, desigur, care nu a ostenit, vreme de șapte ani, să țină regimul Iliescu sub tirul criticii. S-a înșelat cine a crezut că nepăsarea acestui regim față de criticile din presă (transpunere în viață a liniștitorului dicton: cîinii latră caravana trece!) a fost pentru el cea mai bună tactică. Atacarea tenace și concertată a regimului Iliescu în publicațiile noastre cele mai răspîndite, sprijinită pe nenumărate dezvăluiri șocante și pe probe imposibil de trecut cu vederea, a erodat zi de zi mitul Puterii intangibile, astfel cum îl făuriseră cei aproape cincizeci de ani de dictatură comunistă. Sigur că mulți români, după decembrie '89, au fost contrariați de felul cum se vorbea prin multe gazete despre noii guvernanți, de ireverențele la adresa noilor conducători politici și mai ales a primului dintre ei. O fi fost revoluție, își ziceau, o fi acum democrație, dar nici chiar așa! Reacție de înțeles. Atîta amar de timp nici cea mai fină aluzie critică la „conducători" nu fusese îngăduită, iar acum aceste cutezanțe, acest dezmăț contestatar, această lipsă de reținere în a spune orice despre oricine, chiar și despre...

Treptat românii s-au obișnuit totuși cu acest spirit, cu acest comportament dezinhibat al presei, le-a apărut normal și, unora, chiar necesar, iar de aici numai un pas mai era pînă la constatarea: ceea ce poți critica poți să și înlături. Și pasul a fost făcut în noiembrie 1996, ca urmare a unei mutații spectaculoase de mentalitate, pe care a pregătit-o, în cei șapte ani, și acțiunea critică a presei, convertind-o pînă la urmă în act.

Se pune în prezent chestiunea îndreptării armelor către alte ținte decît acelea pe care presa le-a vizat critic, cu predilecție, pînă ieri. Puterea, vechea Putere, devenită Opoziție, n-ar mai fi la fel de „interesantă" din punctul de vedere al cîinilor de pază ai democrației. Cei care guvernează au pîrghiile, ei fac și desfac, ei au promis că vor face și vor drege, că vor fi altfel decît cei dinaintea lor, că vor pune capăt răului, că vor instaura binele, deci ei trebuie urmăriți, cercetați în tot ce întreprind, confruntați cu propriile declarații, cu propriile principii afișate etc, etc. Și, în afară de aceasta, se mai știe un lucru: abia deținerea puterii verifică moralitatea omului politic și tocmai atunci, cînd el a dobîndit-o,trebuie ținut sub cea mai atentă observare.

Nu e totuși deloc ușoară, pe orice cîmp de luptă, schimbarea dintr-o dată a direcției de atac, nu este simplu deloc să-l iei azi în cătare pe acela căruia pînă ieri, fie și indirect, i-ai dat asistență, l-ai sprijinit atacîndu-i adversarii. De aici probabil întrebarea pe care și-o punea recent Mircea Dinescu, dacă nu cumva, odată cu 17 noiembrie, „rolul istoric" al *Academiei Cațavencu* se va fi încheiat, de aici frămîntările lui P. M. Băcanu privitoare la orientarea în viitor a *României libere,* ce nu poate cădea în conformisme de oficios guvernamental, de aici răgazul de măcar „o lună", oferit de Ion Cristoiu noilor veniți la conducerea României, înainte de a-i lua și pe ei în tărbacă.

Pe de altă parte, trecerea (nebenevolă!) în opoziție a foștilor deținători ai puterii echivalează cu spălarea lor de păcate? Devin ei automat mai buni, mai demni, mai inteligenți? Grotescul senator etern Gh. Dumitrașcu devine, ca opozant, o persoană stimabilă, un om curat? Dar ceilalți, din aceeași bancă parlamentară cu el, vor face cu adevărat opoziție „constructivă", loială, onestă, cum s-au angajat? Vor fi mai puțin nocivi decît au fost, de bunăseamă, luîndu-li-se cîrma din mînă, dar cîte nu se pot urzi din poziție retrasă, din umbră, din culise, mai ales dacă ai de ascuns fapte inavuabile, comise pe vremea cînd te aflai în fruntea bucatelor? Poate fi atunci noua Opoziție menajată, „uitată", ocolită de iscodirile presei, de critică în general, sub cuvînt că de acum încolo ea este în defensivă și chiar inofensivă?

ASTFEL stînd lucrurile, eu cred că spiritul critic are a proceda în societatea noastră fără să discrimineze între Opoziție și Putere, ba chiar să lase în uitare aceste noțiuni de care, oricum, se face la noi prea mult caz. Indiferent în ce zonă ar acționa, spiritul critic se cuvine să recurgă, pentru oricine și pentru orice fapte, la aceleași măsuri de judecată, la aceleași criterii și în sensul impunerii cu orice preț a adevărului. Adevărul nu este partizan, nu „ține" cu Opoziția sau cu Puterea, și dacă poate fi neconvenabil unuia sau altuia, pentru toată societatea nu poate fi decît benefic. Dar prea adesea, din nefericire, adevărul nu răzbate la lumină prin el însuși, ci trebuie impus prin luptă și sacrificiu, spre binele general. Să nu uităm ce spunea Maiorescu: „De la sine nu se îndreptează nimic în capetele unei generațiuni; căci orice cultură este rezultatul unei lucrări încordate a inteligenței libere, și datoria de a afla adevărul și de a combate eroarea se impune fără șovăire fiecărui om care nu se mulțumește cu existența sa privată de toate zilele, ci mai are o coardă în sine, ce răsună la fericirea și la nefericirea națiunii, din care s-a născut".

Gabriel Dimisianu

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

CLIMĂ

ARE VREO importanță clima în viața curentă a unui popor? Iată o întrebare la care am fi tentați să ridicăm din umeri. Cînd este însă vorba de zile cruciale, de răscruci ale istoriei, clima capătă deodată valoare imensă. Desigur, astăzi nu mai credem că geografia determină specificul național, așa cum proclamaseră la vremea lor Sismondi ori Doamna de Staël; dar nici a o trece cu vederea nu mi se pare înțelept.

Ce s-ar fi întîmplat dacă, începînd cu ziua de 16 decembrie 1989, nu s-ar fi pogorît asupra României - pentru zece zile - o miraculoasă primăvară și dacă, pe 21 și 22 decembrie, n-ar fi domnit la București o vreme uscată, senină, fără vînt și cu o temperatură atingînd neverosimilele + 20° Celsius? Pe o vreme de iarnă tipică latitudinii noastre, adică pe ger și zăpadă, ar mai fi avut loc Revoluția din decembrie?

Ori, dacă în acea îndepărtată și Istorică zi de 24 ianuarie 1859, n-ar fi fost la București o vreme de primăvară călduță - ar mai fi asediat populația capitalei valahe cu atîta energie și succes palatul unde se desfășura Adunarea Electivă și unde deputații, înspăimîntați, l-au votat în unanimitate pe Cuza, convinși că altfel nu mai pot ieși vii din clădire? S-ar mai fi înfăptuit atunci Unirea?

Sînt tot atîtea întrebări retorice, cu răspuns implicit: jocul cronologic de-a „ce s-ar fi întîmplat dacă" se prezintă mai degrabă ca o glumă academică. Și, totuși, el ne arată de cît de puțin a depins totul și cît de lesne ar fi fost ca Istoria să ia alt curs.

Ce s-ar fi întîmplat dacă, în zilele de 3 și 17 noiembrie 1996, România ar fi stat sub un viscol ca în urmă cu exact un an, cu orașe și drumuri blocate de zăpadă, cu sute de localități izolate? Ar mai fi trecut participarea la vot de 30%? Și cu ce rezultat? Mai bine să nu ne gîndim...

Toate acestea ne fac să presupunem că, în momentele astrale ale istoriei, clima nu mai reprezintă o simplă întîmplare. În acele momente, însuși degetul divin se află, probabil, deasupra unei țări și a unui popor, deget care - schimbînd, de exemplu, discret iarna în primăvară - face posibile în cîteva ore schimbări pe care, ani și ani la rînd, nici cei mai optimiști visători nu îndrăzniseră să le imagineze. ■

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ştefănescu

De la pensulă la bidinea

ION CRISTOIU a făcut să pătrundă mai multă viaţă şi culoare în presa românească. Şi aceasta încă dinainte de 1989. *Suplimentul literar-artistic al Scânteii tineretului* (vestitul *SLAST*), ca şi alte publicaţii, sporadice, pe care le-a creat în timpul lui Ceauşescu promovau cultul vedetelor şi faptul de viaţă, în contradicţie (nepericuloasă) cu indicaţiile secţiei de presă a C.C. al P.C.R. După 1989, această vocaţie de creator de ziare şi reviste atractive s-a desfăşurat fără restricţii, impetuos, surclasând rapid orice concurenţă. *Zig-Zag*, *Expres-Magazin* şi, mai ales, *Evenimentul zilei,* cel mai popular ziar din România, au avut parte, încă de la apariţie de un succes fulminant.

Poate să pară greu de crezut, dar la originea acestui triumf gazetăresc se află şi talentul de prozator al lui Ion Cristoiu. Într-o presă ideologizată până la pierderea oricărei legături cu viaţa, Ion Cristoiu a repus în drepturile ei *concreteţea existenţei,* aşa cum a descoperit-o cândva, încântat, în cărţile de proză (în special în cele ale lui Gogol şi Cehov). Şi aşa cum a cultivat-o în propriile sale cărţi de proză - *Personaje de rezervă,* 1985, *Povestitorii,* 1988 -, care au înviorat literatura umoristică din România într-un moment în care genul era dominat de producţii minore şi moralizatoare à la *Urzica.*

Dacă influenţa prozatorului asupra gazetarului s-a dovedit a fi benefică, nu acelaşi lucru se poate spune despre influenţa gazetarului asupra prozatorului. Volumul de proză *Veselia generală,* apărut în 1992, reprezentare demitizatoare a revoluţiei din 1989, este deja atins de superficialitatea şi umorul ieftin proprii presei de senzaţie. Scufundat până peste cap în vârtejul gazetăriei, Ion Cristoriu nu mai poate deveni întru totul prozator când scrie proză. În plus, datorită succesului zgomotos de care se bucură (şi pe care de multe ori şi-l celebrează singur, cuprins de un narcisism indecent, asemănător cu cel practicat de Adrian Păunescu), el şi-a pierdut luciditatea şi spiritul critic (tocmai calităţile pe care le aprecia cândva cel mai mult şi despre care declară şi acum - în mod mecanic - că le apreciază). Ca să nu mai vorbesc de faptul că observaţiile critice nu mai ajung până la conştiinţa sa, obturată de un nefast complex de superioritate. (Ion Cristoiu nu va citi, probabil, nici această cronică literară. După cum a declarat recent la t.v., *România literară* nu-l mai interesează, fiind o publicaţie obscură.)

Recent a fost lansat în stil americănesc, cu o publicitate imensă, volumul de „note de călătorie satirice din străinătate" intitulat *Lumea văzută de un român rupt în fund.* Umorul de bună calitate şi lirismul autentic (cu parfum rusesc) nu lipsesc din cele aproape patru sute de pagini ale cărţii. Ele sunt însă năclăite de suficienţă, iar uneori chiar de prost-gust şi vulgaritate.

Titlul însuşi al volumului are violenţa unui afiş de circ şi, în plus, sintagma respectivă nici nu este în spiritul limbii române (corect se spune „un român cu pantalonii rupţi în fund", nu „un român rupt în fund"; scurt-circuitarea gazetărească a expresiei creează un echivoc dezagreabil). Brutalizarea lingvistică a cititorului continuă în paginile cărţii. Autorul califică drept „prostie", „tembelism", „imbecilitate" etc. practicile pe care le descoperă în diferite ţări străine şi cărora nu le înţelege rostul. Preferinţa lui pentru un limbaj popular deocheat se manifestă şi prin frecventa utilizare a unor cuvinte ostentativ pitoreşti ca „păruială", „lefter", „izmene", „crăcănat", „a zbiera", „haleală", „pleaşcă", „moacă" etc, etc.

Acest umor lexical este facil. Caracterizarea comportamentului cuiva drept dovadă de „tâmpenie" exploatează plăcerea joasă a cititorului lipsit de educaţie intelectuală de a constata că un scriitor încalcă o interdicţie, aceea de a folosi în public cuvinte triviale. Scriitorului care se respectă i se pretinde ceva mai complicat şi anume să *reprezinte epic* tâmpenia. Pe de altă parte, expresiile colorate de genul „pe de-a moaca", „hai să ne cărăm" sau „voiam să tândălesc" nu sunt noi. Ele sunt creaţia unor autori rămaşi anonimi şi se află în circulaţie de multă vreme, astfel încât exploatarea simplistă, prin repetare, a umorului lor înseamnă noncreaţie, înseamnă o plagiere fulgurantă, comparabilă cu preluarea necritică a stereotipiilor din limbajul idilic sau festivist: „zefirul dragostei", „luceafărul poeziei româneşti" ş.a.m.d.

Ion Cristoiu ştie bine ce înseamnă adevărata literatură şi ştie şi s-o scrie. Dar adeseori uită. Aşa se face că în cartea sa găsim deopotrivă mostre de literatură şi de falsă literatură. Uneori chiar în acelaşi capitol. Iată, ca exemplu, textul consacrat Parlamentului englez. După cum se ştie, conform unei vechi tradiţii, în Parlamentul englez, distanţa între scaunele rezervate majorităţii şi cele în care urmează să ia loc reprezentanţii opoziţiei este astfel calculată încât adversarii politici, oricât s-ar întinde unii spre alţii, să nu se poată tăia cu sabia. Cu umorul din zilele sale bune, Ion Cristoiu îşi imaginează ce s-ar întâmpla dacă această regulă ar fi adaptată la performanţele armamentului modern:

„Dacă instituţia s-ar fi străduit să se adapteze la evoluţia omenirii, ar fi fost normal ca partidele duşmane să aibă între ele o distanţă nu de două lungimi de săbii, ci de câteva mii de kilometri. Laburiştii, la New York, iar conservatorii, la Vladivostok. Numai astfel s-ar putea preveni realmente eventualitatea ca un deputat laburist să-i dea în cap unui deputat conservator cu o rachetă intercontinentală."

Remarcabilul efect comic din frazele citate, realizat prin ducerea până la ultimele consecinţe a unei situaţii care îşi evidenţiază astfel absurdul latent, se pierde însă repede, bruiat de comentariul grosolan în care se lansează în continuare autorul:

„Nu scap o clipă de senzaţia sâcâitoare că mă aflu într-o clasă de liceu, cu un profesor mistocar. Toţi ceilalţi se întorc spre victimă şi se prăpădesc de râs. Unii, care se cred cu umor, sar în sus şi strigă câte o poantă."

Această demitizare stridentă, de bâlci culminează cu prezentarea lucrărilor Parlamentului englez ca o „agitaţie de copii oligofreni". De altfel, acesta este şi titlul respectivei suite de impresii: *O clasă de copii oligofreni: Parlamentul englez.* Cine ar putea să guste o asemenea insultă (în condiţiile în care Ion Cristoiu mai şi mărturiseşte că nu înţelege deloc limba engleză)?

Numeroase alte momente de „umor" de acest fel ne determină să roşim în timpul lecturii. Lui Ion Cristoiu nu-i stă bine să o facă - îmi cer scuze - pe prostul, chiar dacă îşi închipuie că astfel adoptă o atitudine moromeţiană:

„Toamna lui 1993 m-a găsit dându-mă huţa în Roata mare din Prater-ul vienez. Ce-i această Roată mare? Din punctul de vedere al oamenilor de cultură, crescuţi cu guvernante filosoafe şi profesoare de pian, un simbol nemuritor al Vienii imperiale. După umila mea părere, de ins care şi-a petrecut copilăria dând cu sapa sau păzind vacile, un scrânciob care costă valută."

Nu-i stă bine să povestească, pentru hazul galeriei, cât de mult îl obsedează în străinătate cheltuirea banilor de buzunar sau posibilitatea ca gazdele să-i facă un cadou. Nu-i stă bine să se amuze pe seama faptului că autocarele se opresc din când în când pentru ca turiştii şi turistele să-şi facă nevoile prin tufişuri.

În schimb îi stă bine să denunţe inteligent, cu plăcerea şi frenezia reducerii la absurd, ceea ce s-ar putea numi *comedia turismului.* De un umor irezistibil este, de pildă, textul referitor la mania fotografiatului:

„Nebunia fotografiatului atinge însă culmi nebănuite în China. De jos, de la parcare şi până sus, pe creasta Marelui Zid chinezesc, toată lumea se pozează în neştire. Femeile îşi aranjează părul şi-şi netezesc gulerăşele, bărbaţii îşi arată dinţii. Un cetăţean ras chilug, cu şapca trasă adânc peste urechi, ţine mândru un picior înainte. Pentru a-şi fotografia iubita, un soldat al Armatei Populare de eliberare stă aplecat în faţă, ca înaintea unui atac la baionetă. Se fotografiază peste tot şi pe rupte: prin colţuri, pe buza zidului, în creneluri, ca dopul într-o sticlă, şi chiar pe cocoaşa unei cămile. În timp ce urc treptele, mă aud strigat. Mă răsucesc brusc. Tot numai zâmbet, însoţitorul meu, Li, mi-a mai făcut o poză. Şi-mi va face astfel, strigându-mă să mă întorc şi ţăcănind fericit, încă vreo sută."

În sfârşit, lui Ion Cristoiu îi mai reuşeşte şi proza de atmosferă - formă de lirism obiectivat, la persoana a treia:

„A plouat de dimineaţă, o ploaie cu picături mari şi metalice, devastând arborii capitalei [este vorba de Moscova, n.n.]. Frunze subţiri şi delicate, ca nişte spălătorese atinse de tuberculoză, acoperă caldarâmul. Bate un vânt ascuţit, de stepă, trezind îngrijorări prin frunzişuri."

Păcat că aceste vestigii de literatură rafinată şi expresivă se pierd în masa de umor gros, destinat unui public necultivat. Păcat că Ion Cristoiu înlocuieşte tot mai des pensula cu bidineaua. ■

Ion Cristoiu, *Lumea văzută de un român rupt în fund,* note de călătorie satirice din străinătate, Bucureşti, Ed. Pro, 1996. 384 pag., 20.000 lei.

Cărţi primite la redacţie

♦ Mihail Sadoveanu, *Ţara de dincolo de negură* (povestiri de vânătoare), *Ostrovul lupilor* (roman), ediţie îngrijită de Fănuş Băileşteanu, Bucureşti, Ed. Fundaţiei Culturale Române, 1996. 312 pag., 6000 lei.

♦ Cezar Baltag, *Ochii tăcerii,* poeme, studiu introductiv de Mircea Martin, postfaţă de Cezar Baltag, Bucureşti, Ed. Minerva, col. „Biblioteca pentru toţi", 1996. 286 pag., 2000 lei.

♦ Mihai Coman, *Bestiarul mitologic românesc,* Bucureşti, Ed. Fundaţiei Culturale Române, 1996. 264 pag., 6000 lei.

♦ Mircea Muthu, *Călcâiul lui Delacroix,* interferenţe culturale, Bucureşti, Ed. Libra, 1996. 168 pag., preţ neprecizat.

♦ Elena Dan, *Daimonion,* o poietică a creaţiei literare şi câteva argumente în favoarea ei, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1996. 336 pag., 4080 lei.

♦ Aura Christi, *Valea regilor,* Bucureşti, Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti şi Ed. Cartea Românească, 1996 (versuri), 48 pag., 2000 lei.

♦ Andrei Săvulescu, *Regele Mihai - automobilist, mecanic, pilot profesionist,* cu o prefaţă de H. -R. Patapievici, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1996. 176 pag., preţ neprecizat.

♦ Diana Zlate, *Regina absurdă,* versuri, Ed. Eminescu, 1996 (debut). 64 pag., 3000 lei.

♦ Victor Ţarină, Nicolae Dudaş, *Plouă aseară,* Cluj-Napoca, Ed. Clusium, 1996 (versuri şi proză). 96 pag., preţ neprecizat.

♦ Tudor Negoiţă, *Moştenitoarea din America,* Bucureşti, Ed. Libra, Montréal, Ed. Humanitas, 1995 (roman). 208 pag., preţ neprecizat.

♦ Liviu Gaspar, *Tablouri cinetice,* Iaşi, Casa de presă şi editură „Cronica", 1995 (versuri). 64 pag., preţ neprecizat.

CRONICA LITERARĂ

de Gheorghe Grigurcu

POEZIA NEAGRĂ

DACĂ este adevărat că civilizaţia actuală, după cum ne asigură Marcel Raymond, „a exagerat pînă la un grad greu de tolerat nepotrivirea naturală dintre cerinţele totale ale spiritului şi existenţa limitată hărăzită omului", această „exagerare" dobîndeşte proporţii halucinante în regimurile totalitare, atît din pricina exacerbării nepotrivirii în cauză, cît şi din cea a jugulării expresiei, a înlocuirii ei cu un triumfalism stereotip. Ceea ce, în condiţiile unei societăţi libere, se manifestă ca o criză declarată, în cele în care funcţionează cenzura, apare ca o criză subterană, deci cu atît mai profundă, mai cutremurătoare. Poezia este unul din martorii de căpetenie ai unei atari crize ce nu are dreptul la identitate. În literele româneşti, ea s-a făcut simţită în cadrul "liberalizării" inaugurate în jurul anului 1965, sub forma unui ruralism expresionist, veritabil edem al organismului liric, ce-mi exhiba nesănătatea pe fondul structurilor arhaice, al angajamentelor cosmice ale fiinţei autohtone. Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Gheorghe Pituţ, Mihai Elin, George Alboiu ş.a. au dat un trup caracteristic acestei tendinţe a poeziei noastre, relativ spontane în momentul amintit. La propriu şi la figurat, discursul lor e negru. Factor negativ, asociat răului, exprimînd pasivitatea absolută, starea de moarte, doliul, dar şi, în asociere cu roşul, prezenţa satanică a materiei ce arde, negrul s-a revelat în predispoziţia lor către nocturn şi abisal, către ţărînă şi obîrşii, către perspectiva cosmică şi suferinţa pierderii, despărţirii, irosirii, incomunicabilităţii, pieirii. E cu putinţă să transpară astfel şi atmosfera unui gnosticism endemic, difuzat în popor sub chipul unor erezii. Distorsiunile, rupturile, acumulările teratologice exprimau o durere acută a psihiei naţionale, marcate de producţiile în discuţie, aşa cum romanii marcau cu o piatră neagră zilele nefaste. Noaptea, glaciaţiunea şi septentrionul se conjugă, de regulă, în mediul acestui „infern (in)discutabil", plasat, potrivit străvechilor reprezentări simbiologice, pe Axa Nord-Sud, pe care se află înscris negrul. Socotind, odată cu Pierre Reverdy, că „valoarea unei opere izvorăşte din contactul sfîşietor dintre poet şi destinul său", ne dăm seama că, aci, contactul în chestiune e amplificat, prin introducerea elementului colectiv, căci o întreagă obşte ultragiată se putea simţi implicată în sumbreţea metodică a viziunilor. Dar intervine o ambiguitate. Negrul nu e numai imaginea răului, ci şi a tenebrelor originare, a „pîntecului" terestru în care se petrece regenerarea universului diurn. Simbol al nemanifestării, al virginităţii primordiale, conţine o promisiune a izbăvirii, în calitatea sa de culoare absolută, plenitudine a tuturor celorlalte, prin care misticul se înalţă, precum pe treptele unei scări, pînă-n momentul extazului, cînd, conform musulmanilor, Dumnezeu se dezvăluie sub înfăţişarea unui întuneric strălucitor, identic cu lumina. Aşadar, în esenţialitate, negrul şi albul cooperează, nu doar în postura de contrarii, ci şi prin acte substitutive. Fapt ce ne permite a citi în obscurele, istovitoarele complicaţii de poetică expresionistă ale unor şaizecişti o nădejde criptată intuitiv. Evident, nu e vorba de o cale către un „optimism" simplist, rudimentar, ci de o tensiune care se cuvine a rămîne aşa cum e, în beneficiul poeziei, ca o nedezlegare perpetuă, ca o fatalitate formal stagnantă a antipozilor în sensul întrebării lui Gaston Bachelard: „Ce merit ar avea zăpada să fie albă, dacă materia ei n-ar fi neagră?"

Socotind că imaginaţia poetică, aidoma celei materiale, „care are mereu o tonalitate demiurgică", tinde a crea o materie „albă" plecînd de la una întunecată, vooind a învinge astfel „întreaga istorie a negrului" (ne-am folosit iarăşi de cuvintele celui ce-a scris *La Terre et les rêveries du repos*), să urmărim evoluţia „poeziei negre". În deceniile 9 şi 10, ea a părăsit, deseori, spaţiul cosmic, retrăgîndu-se în spaţiul citadin, familiar „optzeciştilor" (oraşul, potrivit psihanalizei, e un simbol matern, protector). S-a estetizat, devenind un product de atelier (de cabinet de groază). Stihurile ei nu s-au mai aşternut pe scoarţa crăpată a pămîntului sau pe firmamentul convulsionat de neguri, fulgere şi tunete, ci s-au configurat, terifiant-artizanal, asemenea unor obiecte suprarealiste. Deschiderii spre infinit, „barbare", nepăsătoare la rafinamentele verbului încifrat, acelei sfidătoare privelişti de „zile şi nopţi/ ce ni le bate o secure cosmică în cap/ ca pe nişte piroane ruginite" (Ioan Alexandru), i s-a substituit un labirint deopotrivă al sensibilităţii şi al elaborării textuale. Considerăm, desigur, că orientarea lirismului spre deformări, dereglări, orori, are şi acum drept fundal o stare de spirit generată de regimul concentraţionar şi de imediata-i succesiune, adînc dezamăgitoare. Însă de data aceasta trăirea infernului se traduce în pură conştiinţă formală, experienţa lui cristalizează. „Urîtul" triumfă în negativitatea sa paroxistică, în închegarea sa în ipostaza implacabilă, de stil.

Deşi rezultate foarte caracteristice au obţinut Ion Mureşan, Ruxandra Cesereanu, Liviu Ioan Stoiciu etc., vom exemplifica aci fenomenul cu ajutorul unui volum al lui Ioan F. Pop, *POEMEŞINIMIC*, al cărui nihilism rezonează, după cum se vede, chiar începînd cu titlul. Cinismul tînărului poet e fastuos: „aerul plimbat de colo-colo, pînă la greaţă". Sau: „blana lucioasă a fricii". Sau: „muţenia sfîşiată, prin trupul căreia ai trecut". Sau: „rînduri scrise direct pe cîinii oraşului". Sau: „mărturisire tîrzie, cu miros greu de fenol". Sau: „zîmbetul mortului trecut din mînă în mînă". După cum e firesc, în acest context, tabloul oraşului, care, după cum recunoaşte, i-a intrat „sub piele", apare sub acelaşi unghi al dezaxării: „oraş cu locuitorii întinşi pe frînghii/ cu străzi doldora de praf şi îngeri disponibili/ oraş prin ale cărui oase circulă doar murmurul canalelor". Ori: „oraş îndepărtat ca o rană sîngerînd în zăpadă". Dar atenţia autorului se concentrează pe fiziologie, adică pe o egolatrie bicisnică, pe un narcisism decăzut ce ia locul temei cosmice. Limitată, mai întîi, la perimetrul oraşului, aceasta se restrînge apoi la datele unui organism haotic, care (se) poetizează în neştire. Delirului uranic îi corespunde un delir corporal: „în pace aici locuiesc zîmbete descărnate/ ce scot din cînd în cînd halucinante chemări -/ insomnie la două mîini, despletită alene/ străpunsă de furunculi albăstrui". Ca şi: „pereţii himerelor îngrăşate". Ca şi: „ombilicuri de polisteren". Ca şi: „privirilor le crescuseră părul şi unghiile". Ca şi: „am coborît demult pe poteca limfatică". Aspiraţia poetului este spre o „inexistenţă", care însă nu poate fi atinsă, fiind doar aproximată printr-un şir de imagini intermediare, ale ruinei, zdrenţelor, bolii, absenţelor, închipuirilor. E o „inexistenţă" încă plină de vestigiile existenţei, şi tocmai de aceea generatoare de teribilităţi: „cineva să înceapă să ne înveţe inexistenţa exact/ din scurte închipuiri, aproximări, exemple". Aerul e sepulcral, însă umplut de mişcări domestice, de viermuieli, de duhori. Noua „serie neagră" nu dispreţuieşte nici preţiozităţile (concesie la pozitivitatea formală, necesară ca un termen contrastant al esteticii urîtului). Poetul vede atît cu ochii săi, cît şi cu orbirile sale cum locuitorii cuvintelor ascund doar oase goale, lustruite fantomal de o viermuială de mîini invizibile, cum degetele de fildeş ale ochilor şlefuiesc recifurile memoriei, cum poemul se înfăţişează aidoma unei febre ambalate în staniolul din creier, cum trecătorii se opresc ceremonios în preajma sunetelor strînse în rame de aer.

Pe alocuri, persistă încă legăturile placentare cu stadiul anterior, rural şi cosmic, al formulei. Datele meteorologiei vizionar-simbolice sînt notificate într-un sens ce reface cîmpul de forţă şaizecist: „aerul umed, plămînul umflat în pustiu/ adierile trecătorilor purtate încoace şi încolo/ strepezite printre armuri şi picioare de lemn(...) aerul umed miroase a înviere îndelung exersată/ a mişcare leneşă împlîntată în tranşeele frunţii/ din cînd în cînd schiţa caraghioase gesturi de om/ mai apoi/ bastoane albe ne arătau albiile altor ţinuturi/ ce se îndepărtau tot mai adînc în frigul vîscos". Alteori polarizarea asociaţiilor descoperă continuitatea unui Dimitrie Stelaru, a cărui incongruenţă bahică ar putea prefaţa un astfel de catalog al oribilităţilor: „într-un tîrziu, am atins coapsele harfelor obosite/ ne-am întins la soarele orb gelatinoasele somnuri/ ne-am îmbrăcat sumar, am chicotit zgomotos/ ne-am arătat sînii răsăriţi pe tot corpul -/ de sus, venele cu morţi tineri/ (colorînd tavanul)/ pieurau zîmbete în cheaguri de rugină". De cele mai multe ori însă sursa pare a fi de-a dreptul plastica suprarealistă. Ca un învăţăcel al lui Dali sau Max Ernst, poetul descinde nemijlocit în aventura obiectelor, în promiscuitatea relaţiilor dintre regnuri, într-un freudism exclamativ: „locuiam pe atunci/ în femeia cu patru etaje, ferestre înalte/ cu sînii metalici ce înjunghiau cartierul pe sute de metri -/ acolo disperam voios, mă înecam în meditaţii virgine/ acolo mi-am sfîşiat carnea ca pe o cămaşă murdară/ acolo am ţipat în întunericul cleios: mamă!/ ochii mi s-au deschis ca două conserve/ din uterul plictisului singur mă smulgeam/ prin mici deschizături cezariene".

Defectul poeziei lui Ion F. Pop constă în extinderea sa exagerată, într-un continuum fără variaţiuni, care ajunge prolix. Ne-am putea imagina oare un actor tragic urlînd fără întrerupere, de cînd intră pînă cînd iese din scenă? Expresivităţile cruzimii, unele excepţionale, coexistă cu numeroase forme vidate de substanţă, care flutură cum mîneci goale: „poftiţi, încercaţi îndoiala adulteră a profetului -/ am făcut o mişcare pentru a o putea defini/ am dus mîna în formă de cerc deasupra capului/ am făcut toate aceste mişcări nebuneşti/ pentru a vedea dacă încap în numele lor comune/ (am făcut toate acestea ştiind - de absenţa ta împietrită)". Ce ne spune oare un vers ca acesta: „vom strivi unul cîte unul braţele ochilor de ziuă"? „Poezia neagră" se cuvine, în chip special, a se feri de retorică, de revărsarea industrioasă, întrucît efectul său rezidă în concentrarea-surpriză, în sclipătul demoniac, incompatibil cu incontinenţa. ■

Ioan F. Pop: *Poemeşinimic*, Ed. Dacia, Cluj, 1996, 88 pag., preţ nespecificat.

Strălucirea speranţei

„BIRUIT-a gîndul", putem, în sfîrşit, exclama şi noi, pe urmele cronicarului şi ale mentorului Junimii. Gîndul cel bun, democratic, constructiv, gîndul-gînd, aidoma dorului-dor. Ţara se trezeşte din somnul său letargic, în care-au cufundat-o „barbarii tirani", cu o amarnică întîrziere, dar animată de-o nădejde ce ne umple inimile de o mare bucurie. O bucurie politică, o bucurie pur şi simplu omenească. Se întîmplă ceea ce am aşteptat şi n-am mai aşteptat, în acelaşi chimism contradictoriu al conştiinţei greu încercate: un regim putred e pe cale de-a se prăbuşi. Nu cu zgomotul catastrofal din legendarul decembrie '89, dar, poate, cu efecte mai durabile, ca o desăvîrşire a proiectului rămas atunci în stare de eroism. Hidra totalitară, devenită, prin vicleană metamorfoză, una criptotalitară, se retrage în penumbra letală a înfrîngerii, de unde e de prevăzut că nu va mai reveni niciodată.

Ce va fi de acum înainte? Avem iarăşi, în mîinile noastre înfiorate de emoţie, speranţa, „cel mai util şi mai periculos dintre bunuri", după spusa lui Vauvernargues. Vom izbuti oare a o transforma în real cotidian, în real istoric? Ca unul care a trăit destule - îmi mai amintesc mersul învăpăiat de torţe al cămăşilor verzi, abdicarea silită a regelui Mihai I, moartea sceleratului Stalin -, îmi permit a-mi însoţi bucuria cu o atitudine de expectativă. Cum se zice: vom trăi şi vom vedea. Deşi la rubrica satisfacţiilor indelebile cred că pot înregistra căderea partidului corupţiei, PDSR-ul, a căpeteniilor sale purtînd stigmatele demagogiei, căpătuielii şi chiar - socotind corect - ale crimei.

Dacă nouă ne rămîne şansa de-a ne lupta cu strălucirea speranţei - variantă a luptei lui Iacob cu Îngerul -, nu ni se par în orice caz invidiabili colegii de condei nevoiţi a se lupta cu un adversar defel angelic şi anume decepţia. Căci, să nu ne îndoim, decepţie se află acum în sufletele crispate ale „apoliticilor" şi defetiştilor, ale tuturor zelatorilor celui de-al „treilea pol", care şi-au închipuit că l-au prins de picior pe Dumnezeul cotrocenist. De-acum încolo, cum vor privi ei în ochii tot mai lucizi ai cititorilor, cum se vor privi, narcisiaci cum sînt îndeobşte, în oglindă? Îşi vor face cu ochiul? Cu ce tertipuri speculative, cu ce sofisme acre îşi vor mai prelungi opţiunea într-un climat în care, probabil, atitudinea lor îşi va spori eclatanţa negativă, şi ea paradoxal moralizatoare? Deşi nu se cuvine a-i căina. Privilegiile şi condiţiile de confort pe care le-au dobîndit au, adesea, persistenţa unei vieţi omeneşti, iar oportunismul ce constituie darul preţios cu care au venit pe lume, e un fenomen deschis, proteic prin definiţie, o energie inepuizabilă.

Gheorghe Grigurcu

Actualitatea culturală

Valentin SILVESTRU

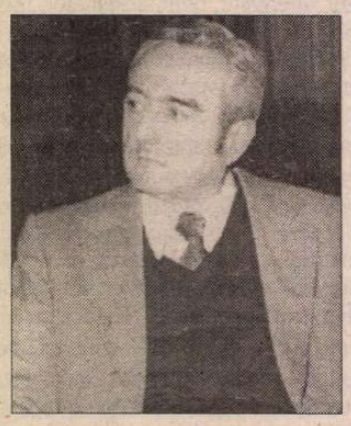

Marți, 26 noiembrie, a încetat din viață VALENTIN SILVESTRU, unul dintre cei mai importanți critici și istorici teatrali din România. Născut pe 20 octombrie 1924 la Vaslui, termină în 1942 Liceul Național din Iași, iar în 1948 absolvă Facultatea de Litere din București.

A început activitatea ca reporter la ziarele *Victoria* și *România Liberă,* a continuat ca redactor la Studioul Cinematografic București, apoi șef de secție la revistele *Contemporanul,* până în 1969, și la *România literară,* până în 1992, unde a scris sute de cronici dramatice și comentarii teatrale. A avut rubrică permanentă în *Libertatea* și *Rampa,* a fost colaborator permanent al revistei de specialitate *Teatrul azi,* la radio și televiziune, la alte publicații de teatru.

A scris piese pentru teatrul de păpuși, a tradus texte din dramaturgia internațională. Cărțile din domeniul teatrologiei sunt monografii, însemnări, volume de cronici și eseuri de teoria teatrului și a artei spectacolului. A publicat volume de schițe și satire umoristice, note de călătorie.

A fost unul dintre principalii organizatori ai festivalurilor de teatru din țară, ai colocviilor și dezbaterilor, selecționer, membru în numeroase jurii, promotor al dramaturgiei naționale, șeful secției dramaturgie a Uniunii Scriitorilor, președintele Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru - AICT, secția română, Fundația Teatrul XXI, președintele Asociației Umoriștilor din România - AUR.

Mișcarea teatrală din România ultimilor 40 de ani își leagă indiscutabil numele de cel al lui VALENTIN SILVESTRU.

Dumnezeu să-l odihnească!

Condoleanțe familiei.

UNITER

●

Vom evoca personalitatea fostului nostru coleg de redacție în numărul viitor al revistei. ***(R.I.)***

Poeții orașului București

Marți, 26 noiembrie, la Uniunea Scriitorilor a avut loc lansarea colecției *Poeții orașului București,* colecție apărută sub îngrijirea Asociației Scriitorilor din București, cu sprijinul Primăriei Municipiului București, la Editura Cartea Românească. Un juriu format din Cezar Baltag (președinte), Liviu Ioan Stoiciu, Cornel Regman, Dan Silviu Boerescu (secretar) și Iosif Naghiu a selectat din 48 de manuscrise prezentate cele douăsprezece devenite volume: Aura Christi - *Ceremonia orbirii,* Traian T. Coșovei - *Ioana care rupe poeme,* Aurelian Titu Dumitrescu - *Deșertăciunea șterge fața morții,* Vasile Petre Fati - *Fotografie cu un câine lup,* Bogdan Ghiu - *Arta consumului,* Mihai Gălățanu - *Evanghelia lui Barabas,* Horia Gârbea - *Proba cu martori,* Nora Iuga - *Dactilografa de noapte,* Angela Marinescu - *Cocoșul s-a ascuns în tăietură,* Ioan Es. Pop - *Porcec,* Ion Stratan - *„Cântă zeiță, mânia...“,* Lucian Vasilescu - *Sanatoriul de boli discrete.* Au vorbit la lansare: Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor, Iosif Naghiu - secretarul Asociației Scriitorilor din București, Cezar Baltag și Dan Silviu Boerescu.

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Marin Sorescu și Alexandru Balaci

Colocviu

În zilele de 19 și 20 octombrie s-a desfășurat la Slobozia *Colocviul Național de poezie* care a avut ca temă: Imposibilitatea/posibilitatea scrierii de poezie în stil japonez în limba română. La invitația organizatorilor (Consiliul Județean Slobozia și Centrul Cultural „Ionel Perlea“ - director, poetul Șerban Codrin) au venit la Slobozia poeți de marcă, reprezentanți ai Școlilor de poezie în stil japonez din București, Constanța, Piatra-Neamț și Slobozia, dar și alți condeieri care cochetează cu acest tip de poezie scurtă.

Cu această ocazie a fost lansat primul număr al revistei *Semn,* revistă de poezie haiku, tanka și renga, editată de poetul David Alexandru și care se anunță o serioasă concurentă a suratelor ei cu mai multă experiență: *Haiku* (București), *Albatros* (Constanța) și *Orion* (Slobozia). Tot cu acest prilej a fost lansat și volumul *O sărbătoare a felinarelor stinse* (Editurile Midas & A) o antologie de autor din versurile lui Șerban Codrin. ***(George Șipoș)***

Experiment ASPRO

Literatura și-a găsit și ea locul în cadrul recentei expoziții anuale a Centrului Soros pentru Arta Contemporană, expoziție intitulată la această ediție (a IV-a) „Experiment: interferențe și prospecțiuni în arta românească. Anii '60-'90“. Într-una dintre sălile ARTEXPO de la Teatrul Național din București, unde a fost găzduită expoziția, Asociația Scriitorilor Profesioniști din România - ASPRO a organizat pe 23 noiembrie un colocviu cu tema „Experimentul în literatura românească. Anii '60-'90“. Au participat scriitori, critici literari și de artă, un numeros public de artiști și studenți. Printre vorbitori s-au numărat Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Geo Șerban, Alexandru Chira, Monica Spiridon, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova, Andrei Oișteanu, Pavel Șușară, Doru Mareș și Alexandra Titu, curatorul expoziției. Moderatori au fost Magda Cârneci și Ion Bogdan Lefter. Experiment reușit!

Agenda cu edituri

La cererea mai multor cititori, dornici să-și procure anumite cărți pe care nu le-au mai putut găsi în librării, publicăm sub formă de serial (informativ) adresele editurilor active din România. Ordinea este întâmplătoare. Așteptăm, din partea editurilor interesate, siglele și adresele lor. (Nu pretindem bani pentru publicitate!)

Editura Institutului European, str. Cronicar Mustea nr. 17, CP 161, 6600 Iași. Tel.: 032-127311. Tel. și fax: 032-230197.

Editura RAO (International Publishing Company), București, CP 2-124. Tel.: 666 59 15.

Editura „Noduri și semne“, str. Al. I. Cuza nr. 72, 6200 Galați. Tel.“ 036-413633. Tel. și fax: 464064.

CALENDAR

12.XI.1868 - s-a născut *Artur Stavri* (m.1928)
12.XI.1869 - a murit *Gheorghe Asachi* (n.1788)
12.XI.1900 - s-a născut *Vania Gherghinescu* (m.1971)
12.XI.1912 - s-a născut *Emil Botta* (m.1977)
12.XI.1914 - s-a născut *Nadia Lovinescu* (m.1986)
12.XI.1916 - s-a născut *Nicolae Jianu* (m.1982)
12.XI.1936 - s-a născut *Jancsik Pal*
12.XI.1950 - s-a născut *Mircea Nedelciu*
12.XI.1987 - a murit *Petru Sfetca* (n.1919)

13.XI.1853 - a murit *Zilot Românul* (n.1787)
13.XI.1903 - s-a născut *Dumitru Stăniloae* (m.1993)
13,XI.1909 - s-a născut *Eugen Ionescu* (m.1994)
13.XI.1912 - s-a născut *Ioan Comșa*
13.XI.1913 - a murit *Nerva Hodoș* (n.1869)
13.XI.1914 - a murit *Dimitrie Anghel* (n.1872)
13.XI.1930 - s-a născut *Georgeta Horodincă*
13.XI.1941 - s-a născut *George Chirilă*
13.XI.1950 - s-a născut *Ioana Crăciunescu*
13.XI.1955 - a murit *Romulus Cioflec* (n.1882)
13.XI.1984 - a murit *Eta Boeriu* (n.1923)

14.XI.1871 - s-a născut *Ilarie Chendi* (m.1913)
14.XI.1898 - s-a născut *B. Fundoianu* (m.1944)
14.XI.1902 - s-a născut *Constantin Chioralia*
14.XI.1934 - s-a născut *Andrei Brezianu*
14.XI.1938 - s-a născut *Ion Cocora*
14.XI.1967 - a murit *Petre P. Panaitescu* (n.1900)
14.XI.1990 - a murit *Ernest Bernea* (n.1905)
14.XI.1991 - a murit *Constantin Chiriță*

15.XI.1845 - s-a născut *Vasile Conta* (m.1882)
15.XI.1876 - s-a născut *Alexandru Ciura* (m.1936)
15.XI.1876 - s-a născut *Anna de Noailles* (m.1933)
15.XI.1911 - s-a născut *Alexandru Ciorănescu*
15.XI.1912 - s-a născut *Eugenia Farca*
15.XI.1921 - s-a născut *Vasile Levinţchi*
15.XI.1934 - s-a născut *Ion Vâduva-Poenaru*

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

Toamna Malraux

ÎN TOATĂ Franța, toamna i-a aparținut lui Malraux. Sub acest titlu, „toamna Malraux", publicațiile literare, și nu doar literare, anunțau colocvii, expoziții, dezbateri, premii, campanii de afișaj, filme, emisiuni de radio și televiziune, studii, conferințe a căror simplă enumerare ar ocupa de treipatru ori spațiul acestei cronici.

Printre ele să reținem o „biografie" aparte, de culoare ficțională, scrisă de filozoful francez al postmodernismului Jean-François Lyotard, *Semnat Malraux,* în care limitele, genul sunt supuse unei explozii fidele spiritului lui Malraux ce-și intitulase memoriile *Antimemorii.* Și, pe 23 noiembrie, la douăzeci de ani de la moartea sa, ceremonia de la Panteon unde i-a fost solemn transferat sicriul.

Filozoful Pierre Nora avea dreptate să scrie că Malraux nu a intrat doar acum la Panteon, că-i era predestinat de când lumea. De când „lumea" lui. Deoarece Malraux a inventat o planetă pe care omul să poată înfrunta ideea morții tot atât prin acțiune sau mai curând prin iluzia lirică a unei acțiuni, cât și prin creația artistică a Muzeului Imaginar.

Fără îndoială, printre cei care-au definit mai explicit dublul demers al lui Malraux, îl găsim pe Bernard-Henri Lévy (îl admiră atât de deplin încât a ajuns să semene și fizic cu fotografiile tânărului Malraux) întrebându-se: „A-și scrie viața și a-și trăi opera, nu a constituit oare adevăratul proiect al traficantului de sine însuși, Malraux?" Prin această îngemănare inversată între operă și autorul ei, Malraux n-a avut predecesori și rămâne fără urmași, în ciuda cetei de scriitori tiranizați de exemplul său, în frunte cu Sartre ce s-a vrut, fără a o mărturisi pe față, un Malraux în acțiune și un Céline în scris. Prin această răsturnare de vocații - viața scrisă, literatura trăită - cazul Malraux e unic. În rest, predecesorii se îngrămădesc în jurul său. De la neantul lui Pascal până la verbul lui Chateaubriand, fără a uita de statura celui care și-a dominat secolul, Victor Hugo, nici unul nu-i este străin lui Malraux.

Cel mai straniu este modul în care-i reactualizează pe fiecare în parte. Pe Chateaubriand, atunci când Malraux renunță la limbajul romanelor sale, (un stil „în galop" cum nota Jean-François Lyotard) și își apostrofează secolul său, XX, cu flamura și reverența unor veacuri revolute, în nesfârșite litanii despletite de propriul lor exces.

Pe Victor Hugo, străduindu-se și reușind să-și scrijelească pe scoarța vremii lui numele ca o „cicatrice". Și cum l-am putea omite pe Michelet din pasiunea tardivă dar acaparatoare a lui Malraux pentru Franța?

Pe Pascal, mai deplin decât pe toți ceilalți, prin angoasa în fața neantului pe care îl dedică lui Dumnezeu, pe când, trăind în veacul „morții lui Dumnezeu", Malraux, pe drept cuvânt definit drept un „orfan al sacralității", nu poate opune morții măcinătoare de sens decât antidestinul formelor din imaginarul său Muzeu?

Față cu acest destin aparte nu o dată contradictoriu cine nu s-a întrebat astă-toamnă *care* André Malraux intră la Panteon?

Tânărul extravagant *(Royaume Farfelu)* editor de lucrări rare, îmbătându-se cu estetisme într-un Paris prin care circula deja ca o personalitate, deși nu-și trecuse încă bacalaureatul (nici nu l-a trecut vreodată)? Tânărul ce transforma dandysmul în „mărunțiș de absolut" (expresia îi aparține tot lui Lyotard)? Sau cel care condamna cu duritate etapele modernității parcurse în viteza modelor? Suprarealismul cu dicteul său automat? O „estetică imbecilă". Psihanaliza? „Ceea ce numim noi inconștient mi se pare a se confunda cu confuzia însăși".

Cel ce însuflețea cu patimă retorică congresele antifasciste pentru eficacitatea cărora refuza să vadă adevărata față a comunismului? Șeful singurei escadrile de aviație de care a dispus Spania antifranchistă în timpul războiului civil, fără ca atenția să-i fie reținută de lichidarea trotkiștilor și anarhiștilor încăputi pe mâna NKVD-ului la Barcelona? Cel care nu descrie și nu participă decât la revoluțiile sortite eșecului, surprinse în chiar clipa acestui eșec, când revoluționarii sunt pe cale de a se transforma în victime predestinate, de la *Les Conquérants* până la *L'Espoir* (în ciuda titlului), trecând firește prin *La Condition humaine*?

Sau cel care redescoperea națiunea în timpul rezistenței, devenind colonelul auto-proclamat al brigăzii Alsace-Lorraine sub numele unui personaj din romanele sale, Berger? Iar după sfârșitul războiului, în 1945, denunța ambiția partidului comunist francez de a face din Franța o „democrație populară".

Cel care în revoluție căutase o „poetică a revoltei", sau cel ce atrăgea atenția asupra primejdiei sovietice în Europa postbelică? Admiratorul lui Mao sau ministrul generalului de Gaulle?

Metafizicianul, agnosticul ispitit de religie, sau mitomanul, inventându-și biografii celebre imaginare și ocrotindu-și angoasele sub eternitatea operelor de artă?

Răspunsul e atât de simplu încât te rușinezi să-l mai sugerezi: cu toții laolaltă, locuind într-o vecinătate conflictuală pe aceeași planetă-Malraux.

De la ceremonia din fața Panteonului nu lipsea decât un singur Malraux, acela care, în decembrie 1964, rostea elogiul funebru al lui Jean Moulin, șef în rezistența franceză, căruia Gestapoul nu reușise să-i smulgă mărturisirile, în ciuda torturilor. Malraux îl întâmpina cu inimitabilele sale cadențe tremurat-oratorice. Cei care l-au ascultat atunci au rămas cu impresia că Malraux riscase să fie ridicol și nu reușise decât să devină sublim.

„Intră aici, Jean Moulin, cu întregul tău cortegiu (...) Biet Rege al umbrelor martirizate, privește-ți poporul de umbre, ridicându-se în acea noapte înstelată doar de tortură (...) intră aici ca toți cei născuți din umbră și dispăruți odată cu ea, oh, frații mei din tagma Nopții!"

Nimeni, în afară de Malraux, nu-l putea primi cum se cuvine pe Malraux la Panteon.

■

VASILE PETRE FATI

El a privit „ca un fotograf prin mânecile hainei tatălui său mort" pe care l-a iubit. Și a văzut Marea. Adolescent.

El și-a deschis „ochii mai verzi decât o mie de leghe ale Mării" și a exclamat, privind spre cer și în jur: „E frig și dintr-odată e umil să privești totul".

El a privit inelul iubitei „strălucind orbitor" și... „s-a gândit la moarte. Dar a povestit altceva, altceva, lângă fereastră".

Și a venit prea repede „moartea cu vorbe mincinoase" și el a zis: „Bucură-te, sunt tânăr".

Și s-a văzut pe sine, dincolo de hohotele (de râs, de plâns? - cum s-ar întreba el sarcastic) - ale celor din jur, ca-ntr-o fotografie: tot adolescent, tot tânăr - deși acum matur, departe de Mare - cu părul bogat înfoiat, c-o meșă strengărească, dar de un alb metalic, pe frunte și un zâmbet ironic pe buze.

Nu altfel a vrut să-l știm în clipa când inima lui, ostenită, a încetat să bată pentru lucrurile și ființele „fără strălucire" ale acestei lumi.

Toată substanța spirituală, de un tragism simplu, discret a poeziei lui pare să ne fie sugerată de această *Fotografie cu un câine lup,* cum se cheamă ultima carte.

***O tensiune* a privirii, una fără moarte, ne urmărește - dincolo de așazisele întâmplări și „lucrări fără importanță" despre care numai aparent este vorba - din cele mai frumoase poeme ale lui. A privirii care încearcă să salveze ce se mai poate salva, înainte ca poetul să plece, să se despartă de noi pentru totdeauna.**

A plecat, încă adolescent, încă tânăr, și ne-a lăsat tristețea de a nu-l mai regăsi, pe el, cel viu și tandru-ironic, decât în poemele sale cele mai frumoase, de a-i descifra, pentru unii dintre noi, probabil, prea târziu, sufletul lui „bun ca o rană soldățească", și de a ne aminti că ne-a fost „credincios ca tălpile lucitoare ale săniilor".

A plecat, nu înainte de a ne cere să deslușim în prezența acestui câine lup, cu limba roz scoasă în brizele sărate, din ultima carte, toată nevoia lui de tandrețe, niciodată prisositoare, toată nevoia lui secretă de ocrotire (pentru el, „pentru iubita și casa lui"), de fidelitate și devotament; sentimente pe care și le-a dorit neumbrite de vreun calcul meschin, în ipostaza lor inocentă, absolută.

Nicolae Motoc

Requiem

in memoriam Vasile Petre Fati

I
A murit
cel ce știa să tacă
la o masă goală dînd încet din cap
arătînd cu mîna
fereastra deschisă
pe care intra ploaia

Stam lîngă el
eram coleg de ploaie
cu el
mă doare masa goală
fibrele jilave
paharul vărsat între noi
și mîna mea singură acum
întinsă către ploaia
ce nu mai conține

II
Un om merge pe străzi și tace
tăcerea lui dezvelește casele
curți interioare pomi ruginiți
se clatină-n tăcerea lui
Un om vine spre casă
fumează
se strecoară printre căderi de frunze
se salută cu poștașul cu băcanul
își scutură
o pietricică din pantof
zorește mai departe aspirînd
în tăcerea lui ultima stradă

Constantin Abăluță
20 nov. 1996

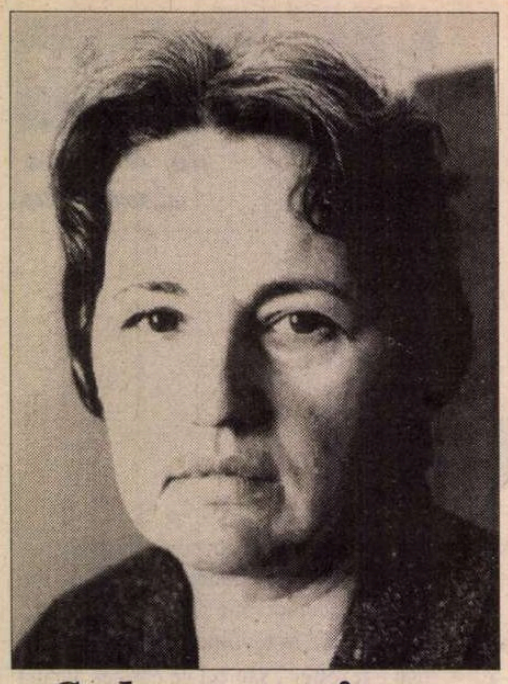

Florența ALBU

Ce lume - ce joc

Ce rîs ce lume ce joc
în vecini - în vecinătatea
străzii urbei amiezii

- Ce dans
încăierare - acuplare de trupuri -

ce joc în amurgul fantast
perechea
pe macadamul murdar
în picioarele goale

- și urbe și ziduri
cu sfinți coșcoviți

și seara cu ochii
în cearcăn de aur
ostenind să privească
să ne privească
apocalipsa nesimțitoare.

Leapșa pe furate

Ce muzici mecanice
leapșa pe străzi
ce palavre - parăzi
pe furate - ce cozi
de norod
de nerozi

- ce plat relief
platitudini umane
și ce hoții - ce oase de ros
cu folos - pe furate.

- Fatalitate!
Parce bune - nebune
cum ne-ați menit
răsărit și apus - răsărit

- caruselul stelar
milenar
țarc de ciulini și urzici
tot aici - tot aici!

Frescă-reziduuri

Acolo sub blitzul solar
zidul opus
prin toți porii humei
fresca - reziduul luminii

- domni și doamne
distinsă adunare
de capete - scalpuri
coafate înalt

înclinîndu-se unele
spre altele
vorbind tăinuind
la întîlnirea de-amiază
sentimentală.

Și eu la fereastra de-aici
salutînd cunoscuții și cunoștințele
și minunîndu-mă:

cît de bătrîne - ridicole
fețele-acelea boite cu humă
și ce demodate
pălăriile - țepele!

Singurătatea

- Oanei Orlea -

Singurătate, molimă subțire!

- Hei, nu mai ai curajul
de la 30 de ani... Cum mă sfidai atunci
- cum te sfidam
cum ne strîngeam una cu alta
gemene păcătoase
într-o istorie
patroană de bordel.

Virtute ori sadism -
să-ți biciuiești și trup și vers
să te tocmești cu cenzorii - torționarii
suflet și poezie -
să scrii - să preacurvești...

(Într-un bistrou parizian văzusem
femeie profesionistă - hoașca
avea și-un cîine
bătrîn și el - libidinos
cerșeau fără aplomb fără curajul
să-și urle falimentul
să stoarcă mila-aproapelui.

Priveam prin geam boiala-masca
sulemeneala disperării...)

Singurătatea mea de azi - de fundătură

- și nici bistrou parizian
nici cîntăreață cheală
să se-amuze
berbenții fără chef de-amor
de poezie -

doar francii asvîrliți
de-o băutură
bătrînei
esticei singurătăți.

Escorta

Se face timpul
apă neagră înainte
nu știu unde e țărmul - îl presimt
după mirosul nopții ude

după țipătul păsării
după mișcarea plutitoare - a umbrelor
de-a stînga și de-a dreapta
- gardă

escorta umbrelor
nici binevoitoare nici dușmane
strînsoarea umbrelor
prin umbră conducîndu-mă.

Și nu mai simt decît mirosul putred
al ierbilor călcate sub picioare
- pelin și iarbă neagră
sub picioare.

Mileniu

Plouă și plînge și plouă
bocește decembrie
- piețe și cruci și coroane - ce lacrimi
(- Ce putred e timpul, domnule!)
Bocește decembrie.

Nici Dumnezeu nu mai crede
cu noi. Se-ntinde pustiul istoric
- aleargă aleargă
maratoniștii mileniului.

Îi vom aplauda la sosire -
cîți vor sosi
cîți vom mai fi atunci
la sosire.

Timpul se-afundă sub pași
sub trenuri de aterizări/decolări
o lume nebună nebună aleargă
să iasă din timp
din istorie la timp.

...Plouă bocește decembrie
piețe afișe rupte uitarea
- sfîrșește mileniul.

Călușul-Călușarii

Ah, cum petrece nația
cum saltă
Călușul-Călușarii
în așteptarea clipei-discursului!

Înălțătoare vorbe vorbe
nici grase-nici îngrășămînt
pentru ogoare. Ogorul nației
sătul de viituri.

E miezul nopții-auzi
cum bate gongul
stelar
cum plînge-n sine
celula EUlui...

O patrie înfricoșată
asaltată de ape
și discursuri

- dar Călușarii saltă
saltă în tradiție
pînă la cer - și dincolo!

■

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Farmecul citatului e-n fruct

GUSTUL pentru cărți este într-adevăr un gust demn de toată lauda. Bibliofilii sînt luați peste picior și, poate, la urma urmei, se și pretează la zeflemea; e cazul tuturor îndrăgostiților. Dar mai curînd ar trebui să-i invidiem, deoarece și-au îmbogățit viața cu o îndelungată și calmă voluptate. Cîte unul își închipuie, spunîndu-le că nu-și citesc toate cărțile, că-i pune în mare încurcătură. Dar i s-a răspuns cu următoarea întrebare: „Dumneata mănînci în veselă de faianță veche?“ Ce-i mai cinstit decît să-ți pui cărțile în bibliotecă? E adevărat, treaba asta cam seamănă cu ceea ce fac copiii cînd adună grămăjoare de nisip pe malul mării. Muncesc degeaba, căci toate grămăjoarele ridicate de ei sînt luate curînd de valuri. Același lucru se întîmplă și cu colecțiile de cărți și tablouri, dispar. Dar nu trebuie să acuzăm decît vicisitudinile existenței și scurtimea vieții. Marea ia cu sine micile mormane de nisip, și vînzătorul, la mezat, dislocă toate colecțiile. Și totuși nu ai altceva mai bun de făcut decît grămăjoare de nisip la zece ani și colecții la șaizeci. Nimic nu rămîne din tot ce adunăm, dar dragostea pentru obiecte decorative nu este mai vană decît orice altă dragoste. *(Anatole France, Grădina lui Epicur)*

■

CRONICA EDIȚIILOR

de *Z. Ornea*

Al doilea volum din jurnalul „Sburătorului"

DUPĂ o așteptare de trei ani, a apărut, în sfîrșit, și al doilea volum din agendele literare ale lui E. Lovinescu privind activitatea cenaclului „Sburătorul". Cum acest jurnal de șantier a fost ținut din 1923 pînă în preajma morții (1943) și materia, pînă acum publicată, ajunge în anul 1929, mai e destul pînă la încheierea publicării sale. De altfel, trebuie spus, că numai o minune a salvat de la dispariție acest jurnal. D-na Ecaterina Bălăcioiu fosta soție a criticului, cînd persecuțiile împotriva ei erau în toi, s-a învelit, la propriu, sub îmbrăcăminte, cu caietele-jurnal și - riscînd totul - l-a depus la ambasada Franței, de unde a ajuns la Paris în posesia d-nei Monica Lovinescu, care l-a încredințat, în 1990, sub formă de dactilogramă și o copie xerox după manuscris, spre publicare, Editurii Minerva. Au urmat ani de travaliu adîncit, pentru corecta transcriere a textului, (realizat ireproșabil de d-na Gabriela Omăt) și pentru adnotarea sa. Această din urmă operație, colosală ca efort științific și documentar, e făptuită de dl. Alexandru George și, la acest al doilea volum, și de d-na Gabriela Omăt. Încît, față de enorma cantitate de muncă investită în editarea acestui jurnal de atelier al lui Lovinescu, publicarea, în șase ani, a numai două volume, ocupînd materia anilor 1923-1929, nu e un ritm prea lent ci, îndrăznesc a crede, dimpotrivă, chiar un record.

Însemnările de atelier ale lui Lovinescu privind activitatea „Sburătorului" (a cenaclului și a revistei) sînt eliptice cu totul și, adesea, chiar criptice. E evident că marele critic își făcea însemnări ca un fel de *aide-memorie* pentru a scrie, cîndva, o istorie a „Sburătorului". Cum boala necruțătoare a venit pe la 61 de ani iar moartea la 62 neîmpliniți (iulie 1943), proiectata istorie n-a mai apucat să fie scrisă (lăsînd neîncheiat chiar ultimul volum din ciclul studiilor junimiste scris de critic). Astfel că, acum, la publicarea agendelor literare „Sburătorul" adeseori însemnările, pentru a fi înțelese, au nevoie de clarificare prin adnotări migăloase într-o secțiune corpolentă a aparatului critic. Mărturisesc că am citit și acest volum, consultînd, aproape avid, adnotările din aparatul critic care mi-au clarificat, chiar mie, care cunosc bine epoca și ambianța „Sburătorului", multe chestiuni care, altfel, rămîneau obscure. Felix Aderca, unul dintre personajele cheie ale cenaclului (nu numai), a denumit odată „Sburătorul" drept un atelier de cercetare literară. E o definiție bine găsită, care se verifică deplin la lectura acestor însemnări despre cenaclu. Factorul diriguitor, de toți recunoscut, era Lovinescu. Ceilalți, chiar personajele mai importante - deși opozanți și, adesea, dizidenți - se supuneau ambianței. Veneau aici, la ședințele săptămînale de lectură, scriitori de pe atunci importanți (Rebreanu, Camil Petrescu, Ion Barbu, Hortensia Papadat-Bengescu, Aderca, G.M.Zamfirescu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu, T. Mușatescu, Camil Baltazar, Voronca), alții cu pretenții nejustificate (G. Brăescu, Ticu Archip) dar datorate aprecierilor din cenaclu, alții (Bebs și Cella Delavrancea) numai ca audienți și factori de opinie, apoi nisipul mișcător al celor veniți să citească, timid, producția lor. Printre aceștia a fost și G. Ciprian care și-a citit aici, recoltînd nu totdeauna opinii favorabile, *Omul cu mîrțoaga.* Lovinescu avea nu numai har de amfitrion al cenaclului, dar era veșnic disponibil tuturor diletanților și veleitarilor care veneau să-i citească compozițiile lor, ferecîndu-l pe critic la birou ore întregi în ascultare. Și rareori, în aceste inoportunități, venea verdictul aspru și acid. De obicei, criticul lăsa acestor începători timizi sau obraznici o rază de speranță și, uneori, rar, îi invita să citească în cenaclu. Cîteodată, la ședințele de lectură se aduna lume destulă (ca în ziua de 27 noiembrie 1927, cînd, în salon, se aflau 22 de persoane) dar nimeni nu adusese nimic de citit. „Tragic", conchidea scurt criticul. Și, repede, se improvizau lecturi (articole) care, finalmente, recoltau reale succese. Și astfel de situații, totuși penibile, s-au tot repetat („Ședință începută lugubru fără cititori"). Uneori, în fața acestor stări-limită, criticul se întreba iritat „Mai există ședințele «Sburătorului»?" Dar, trecînd peste aceste incidente, ședințele cenaclului erau productive, cu lecturi importante (aici și-a citit, în 1925-1926, Hortensia Papadat-Bengescu întreg romanul *Concert din muzică de Bach*, pe măsură ce era elaborat) și cu discuții realmente strălucite și incitante. Romanciera va mărturisi, apoi, că datorează romanul sfaturilor lui Lovinescu și colegilor din cenaclu.

De obicei, un critic de orientare și directivă, cu autoritate necontestată, dispune de o revistă. Maiorescu a avut *Convorbiri literare,* Gherea - *Contemporanul* și *Literatură și Știință,* Ibrăileanu - *Viața Românească,* Iorga - *Sămănătorul, Neamul Românesc literar* și, după război, *Ramurile* craiovene ca și *Năzuința.* Lovinescu prezintă particularitatea nefericită de a nu fi avut parte de o revistă de durată, *Sburătorul* apărînd, în prima serie, în 1919-1922, și, a doua serie, 12 numere, în 1926-1927. E probabil că tinerii scriitori au venit inițial, imediat după război, la cenaclul lovinescian pentru că, atunci, exista revistă, care le publica și comenta producția, lansîndu-i în lumea literelor. Dar, apoi, cînd revista și-a încetat apariția sau a reapărut pentru puțină vreme? Unii, cei mai mulți, făceau parte din prima falangă sburătoristă și au rămas (cu excepțiile cunoscute, ca, de pildă, Tudor Vianu care a părăsit cenaclul și cariera de critic, iritîndu-l mult pe mentor), ceilalți au venit pentru că aveau nevoie - acută - de ambianța literară care îi asculta și pe debutanți, rostind judecăți de care aveau nevoie, chiar cînd le erau nefavorabile. Dar unora nou-veniți (Simion Stolnicu, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Radu Boureanu etc.), judecățile pe care le audiau emoționați le erau deplin favorabile, dîndu-le necesara încredere în scrisul lor. Lovinescu își cucerise autoritate, în perioada aceasta, și datorită cărților sale de sinteză. E vorba, desigur, de *Istoria literaturii române contemporane,* unde sburătoriștii (nu numai ei!) sperau să-și găsească un loc. De altfel, volumul pe care îl comentez începe însemnările la 9 septembrie 1926, consemnînd că s-a întors din vacanța de la Fălticeni cu primele două volume din *Istoria literaturii* și că editorul Benvenisti are hîrtia pregătită și lucrul la cele două cărți va începe imediat. La 23 octombrie 1926 consemnează, în chenar (semn că știrea e ieșită din comun), apariția primului volum din *Istorie.* A ținut să precizeze, într-un interviu din *Rampa,* încă înainte de apariția cărții, că o consideră „o urmare logică a *Istoriei civilizației române,* ambele lucrări fiind însuflețite de aceeași idee generală a «sincronizării», adică de necesitatea sociologică a unei dependențe a întregii vieți contemporane". Scriitori cu aspirații moderne în planul literaturii își găseau, deci, firesc, în Lovinescu un îndrumător și un coleg de convingeri. Aceștia veneau în cenaclul lovinescian, aici neavînd ce căuta autohtoniștii (neosămănătorismul, gîndirismul care atunci se năștea). Apoi, Lovinescu avea acces peste tot în presa literară sau artistică, era solicitat iar cuvîntul său ascultat. Și cine știa, atunci, în 1926, că reapărutul *Sburătorul* (cu subvenții obținute, de G. Nichita, de la Goga, ministru de Interne în guvernul Averescu) va fi efemer ca durată? Se spera (inclusiv Lovinescu) că revista va dura. Speranța nu s-a verificat, subvențiile venind cu țîrîita și, apoi, au sistat cu totul. Lovinescu a fost destul de iritat de acest eșec. Și iritarea lui creștea, cînd a constatat că tinerii din cenaclu întemeiază reviste ale lor cu stipendii greu obținute, cînd normal i se părea să le fi îndreptat spre alimentarea *Sburătorului.* Așa au apărut, chiar în acei ani, revistele *Viața literară* a lui I.Valerian (sburătorist), *Sinteza* (lui G. Nichita și G. Călinescu), *Kalende* (inițiată și condusă de Tudor Șoimaru, Vladimir Streinu și Pompiliu Constantinescu), Camil Petrescu, după episodul revistei de el creată *Cetatea literară* preluînd conducerea *Universului literar.* E drept că aceste publicații au fost efemere. Dar Lovinescu ar fi trebuit să se bucure de apariția lor pentru că (mai ales *Kalende*) fortificau direcția de el inaugurată și reprezentată. Și cu toate acestea, Lovinescu a refuzat să colaboreze la această publicație, inclusiv să răspundă la o anchetă privind ortodoxismul. *Viața literară* publica, săptămînal, informații despre cenaclul „Sburătorul", de Lovinescu redactate (textul aidoma se regăsea, uneori, și în *Rampa*). Dar revista lui I.Valerian (o vreme codirector a fost Călinescu) era rău făcută, Lovinescu tratîndu-l, în aceste caiete-jurnal, invariabil drept imbecil, rostind, tot aici, cele mai negative opinii despre poezia sa. („E un imbecil ce nu știe ce vrea și încurcă numai prin tăcere și împleticire de vorbă"). În sfîrșit, Lovinescu bun prieten cu Ion Petrovici, devenit ministru al Instrucțiunii în guvernul Averescu, (1926-1927), acesta îl numește pe critic consilier editorial la Casa Școalelor, unde putea publica și producția unor sburătoriști (Ion Barbu a așteptat vreun an cu *Joc secund,* intitulat inițial *Ochean*). De asemenea, marele critic era sfătuitorul editorului Benvenisti (pînă a falimentat) unde putea fi publicată și producția literară a sburătoriștilor. Era, în sfîrșit, asaltat să obțină mutarea la o catedră în București a cenacliștilor (Al. T. Stamatiad, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu) care funcționau la școli secundare din provincie. Avea deci, în ciuda lipsei unei revistei, atuurile sale, toate (mai ales *Istoria* și articolele sale) contribuind la consolidarea prestigiului și a autorității sale. Importante sînt, în jurnalul acestor ani, înfruntările cu unii sburătoriști (mai ales cu Aderca, mereu nemulțumit, cu dreptate, că Lovinescu nu-i recunoaște rolul important exercitat în descoperirea și promovarea valorilor moderniste - Arghezi, Bacovia, Maniu, ba chiar că a formulat, înaintea criticului, în 1913, ideea sincronismului), apoi cu Vladimir Streinu, cu Pompiliu Constantinescu (de care, la un moment dat, considera că s-a despărțit definitiv), în sfîrșit, veșnicile dispute cu Camil Petrescu și Ion Barbu (pe acesta din urmă îl considera efectiv alienat și-i cam era frică să rămînă cu el singur în birou). Iar Camil Petrescu era, invariabil, prezentat ca megaloman insuportabil și maniac iremediabil. (Iată o însemnare din 18 septembrie 1926: "La 9 seara-10 1/2, Camil Petrescu în culmea megalomaniei. Exhibează contracte cu două teatre: crede grozăvii despre *Mitică* (sinteză între Caragiale și Brăescu), are corespondențe oficiale cu Parisul (a încasat 40.000 lei și 4.000 franci). E cel mai mare om de teatru, e cel mai mare cunoscător al limbei etc... vrea să i se dea 6 milioane, să facă un teatru. Pleacă la Paris etc. etc." Înfruntările cu Camil erau continue, transformîndu-se adesea în ceartă și rupturi, încît e explicabil eseul știut al prozatorului *Dl. E. Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile.*

Aceste agende literare care constituie jurnalul lui Lovinescu, cu toate încifrările lor, se citesc cu mare, acut interes, relevînd o altă înfățișare a cenaclului „Sburătorul" decît cea fixată în *Memorii.* Să avem răbdare pînă la apariția celui de-al treilea volum al acestui, totuși, jurnal al lui Lovinescu. ■

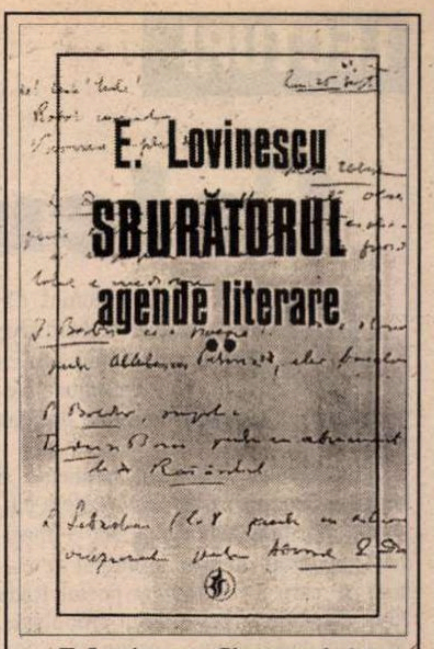

E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare,* vol. II. Ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt. Note de Alexandru George și Gabriela Omăt. Editura Minerva, 1996.

Calendarul lui Radu Gyr

MERITĂ citit volumul *Calendarul meu* de Radu Gyr, apărut recent la Editura Ex Ponto din Constanța cu o prezentare biobibliografică și indice de nume de Ioan Popișteanu.

Subintitulat „Prietenii, momente și atitudini literare", *Calendarul* oferă cititorului posibilitatea de a-și face o imagine cvasicompletă asupra omului de cultură de care a fost dublat poetul Radu Gyr. Structurate pe criteriul cronologic, în sensul că narațiunea e ordonată de desfășurarea vieții autorului, amintirile propriu-zise sunt precedate de necesare informații referitoare la părinții lui. Din acest segment, mai ales două aspecte sunt de reținut: obârșia aromână a bunicului dinspre tată și germană a bunicii dinspre mamă, precum și rolul hotărâtor în educația sa avut de mediul cultural din familie: tatăl, Coco Demetrescu, a fost un talentat actor al Teatrului Național din Craiova, iar mama, Eugenia, născută Gherghel, era o pianistă dotată cu o frumoasă voce de mezzosoprană. Mărturisind că se va strădui să pună în pagină "liniștea gravă și lipsa de sfială, pe care le ai în fața unui adevărat duhovnic", autorul recompune apoi procesul formației sale intelectuale. Sunt relatate, pe rând, debutul literar, studiile liceale, cele universitare, colaborările la diferite reviste, scriitorii cunoscuți, prieteniile legate. Prin împrejurarea că tatăl său era actor, viitorul poet a cunoscut din fragedă vârstă, la Craiova, pe Elena Farago, care l-a inițiat în arta prozodiei, pe A. D. Herz, I. Dongorozi, E. Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Corneliu Moldovanu, D. Nanu ș.a. Debutul literar, pretimpuriu, petrecut în adolescență, ne lămurește și asupra genezei pseudonimului de *Gyr,* luat de elev prin anagramarea numelui *Grui,* al dealului din împrejurimile orașului natal (Câmpulung Muscel), de teama directorului liceului, care nu îngăduia școlarilor să publice în reviste. „Copil blând și iubitor, deloc zburdalnic", cum însuși se caracterizează pentru vârsta de început, Radu Gyr a cunoscut de mic și foarte bine limbile franceză și germană, prin care și-a făurit o solidă cultură umanistă, iar la 11 ani, înflăcărat de patriotismul declanșat în perioada neutralității, devine, în 1916, prin dispensă de vârstă, cercetaș de război.

Este plăcut de constatat că rememorarea acestor „evenimente" și a altora nu se bazează pe o prezentare seacă, dimpotrivă, ea are evidente calități literare, punând în relief forța de evocare și darul portretistic ale memorialistului. Într-un loc, rândurile, ușor nostalgice, reînvie ambianța salonului literar al poetei Elena Farago, personalitate de primă mărime a Craiovei de la începutul secolului: „Salonașul doamnei Farago era Olimpul Craiovei. Prin mari rotogoale de fum de țigară, crescând ca din nori, poeta prezida, jupiterian, colocvii zilnice și gălăgioase de zei și zeițe: scriitori civili sau scânteind în uniforme militare, doctori, pictori, avocați, profesori, actrițe... Cafelele ajungeau la al optulea rând. Și fum, fum, fum... Lângă birou se vorbea despre Proust și Valéry; alături, despre teatru și piesele noi de pe scena craioveană; dincolo, în hol, o cuconiță cu peruca pudrată de marchiză indica o rețetă culinară unei tinere perechi; un medic cu chelie și butonieră înflorită scâncea în hexametri; lângă pian se înfiripa un flirt... Poeta dirija aproape toate discuțiile, cu tonul ei molatec dar impunător"...

DE UN indiscutabil interes literar este galeria de portrete ale profesorilor din Universitatea bucureșteană, în care a studiat și apoi a funcționat autorul, pagini care, împreună cu cele (numeroase) ce vizează pe câțiva dintre marii creatori interbelici, alcătuiesc nucleul volumului. Toate aceste portrete literare demonstrează, odată cu exactitatea remarcilor și acuratețea stilului, comprehensiune psihologică. Captivante mai toate (N. Cartojan, Tudor Vianu, Nae Ionescu ș.a.) prin încărcătura lirică, câteva se impun în mod special atenției. Așa este cel al lui Vasile Pârvan, remarcabil prin concizie și precizie: „Am avut, deci, norocul să-l ascult pe Vasile Pârvan care, semănând cu un pastor protestant la chip și îmbrăcăminte (veston negru, închis până la gât, unde se zărea doar marginea albă a gulerului tare), solemn și impunător de parcă ar fi oficiat într-un templu, preda istoria antică, accentuând cu fiecare gest sobru și fiecare frază cizelată, atmosfera de cult a antichității, ce domnea în sală". În schimb, portretul lui Ovid Densusianu atrage atenția prin extensiune și implicarea amănuntului semnificativ: „Faimos lingvist, savant de renume mondial, el a imprimat prestigiu și noblețe catedrei de filologie romanică, al cărei titular a fost. Nicicând însă capricioasa natură n-a pus atât flagrant contrast între masiva personalitate intelectuală și firavul aspect fizic al omului Densusianu, înzestrat și totodată, oropsit de ea. Infirm de un picior și năpăstuit și cu un defect al vorbirii (probabil un viciu al palatinului bucal), savantul își strecura, abia observată, plăpânda făptură, pe sălile facultății, spre cabinetul său de lucru. Își ținea prelegerile în amfiteatrul de la etajul al doilea. Primele minute ale orei de curs însemnau pentru proaspătul student, venit să-l asculte întâia oară, pe marele filolog, un prilej de adevărată nedumerire și reținută ilaritate. De pe estrada Catedrei, timbrul metalic-strident al vocii pițigăiate părea atât de comic, încât novicele auditor își înclește dinții, ca să nu izbucnească înăbușitul râs. Dar, în curând, eleganța frazei, frumusețea expunerii, bogăția de informații transformau ispita hazului în fermecătoare audiție. „În acest capitol, însă, în centrul rememorării e situat fostul mentor al autorului de la Catedra de Estetică, blândul și atât de nedreptățitul Mihail Dragomirescu". În mai multe pagini, Radu Gyr își amintește scene, fapte și împrejurări prin care modelează în fața noastră personalitatea celuia care a elaborat teoria despre „Știința literaturii", ale cărei principii și articulații le și explică pe larg. Dată fiind opțiunea/orientarea politică total diferită a celor doi, nu putem scăpa din vedere, în fine, felul în care e proiectată aici personalitatea lui N. Iorga. Rezumând, se poate spune că „medalionul" dedicat marelui savant este obiectiv, căci el fixează excepționalele daruri ale acestuia (uriașa forță de creație, vastul orizont de cunoașteri, memoria prodigioasă, verva oratorică etc.), dar și scăderile lui. În acest context este de subliniat un fapt care vorbește de la sine despre statutul moral al autorului: epurarea, așa zicând, a acestor amintiri de orice tentă politică, evitarea utilizării lor spre a se răzbuna pe adversari, ceea ce este absolut remarcabil, dacă nu uităm că acest om a îndurat mulți ani de temniță grea. O demonstrează, între altele, și aceste îndurerate rânduri despre sfârșitul savantului: „De aceea, mai târziu, mișeleasca lui asasinare, în noiembrie 1940, mi-a umplut sufletul de oroare și revoltă... Nu găsesc, nici azi, vreo justificarea sălbaticului act de violență, unele rancune politice autohtone neîndreptățind, în nici un caz, o asemenea cruzime. Am nestrămutata convingere că cutremurătoarea ucidere a inegalabilului erudit a fost opera mâinii «Gestapo»-ului german, îmbrăcată în mănușă verde. De nenumărate ori, profesorul atacase, cu vehemență și indignare, hitlerismul, sub toate manifestările lui, de la rasismul brutal până la invadarea de teritorii străine. Răzbunători și bestiali, nemții naziști nu l-au uitat și nu l-au cruțat, lăsând, totodată, un stigmat de neșters pe numele celor care le-au executat ordinul..."

Nota aparte a acestor memorii, care le sporește interesul istorico-literar, vine însă din altă parte și este „produsul" teoreticianului și criticului literar întruniți în persoana autorului. Evocând, în partea finală, la modul sentimental dar neconvențional, pe câțiva dintre marii noștri scriitori interbelici - Ion Pillat, V. Voiculescu, Ion Barbu, dar și pe alții: I. Minulescu, George Murnu, Gib. Mihăescu, I. Valerian, V. Ciocâlteu -, Radu Gyr aduce mărturii prețioase despre ei, oferă date inedite și furnizează o surpriză. El realizează numeroase și consistente fragmente analitic-literare, adevărate fișe critice despre creația celor evocați, texte care, prin exactitatea remarcilor, atestă aplicație critică și bun-gust și ne stimulează să recunoaștem în autor pe conferențiarul din anii '30 al catedrei bucureștene de estetică. Acest fragment din caracterizarea poeziei lui I. Pillat, cu creația căruia el prezintă unele afinități elective, este edificator: „În primele sale căutări lirice *(Visări păgâne, Eternități de-o clipă),* Ion Pillat a navigat spre țărmuri latine sau orientale, ancorând, uneori, pe Sena, pentru a visa în grădinile Parisului. Fugă de centauri, sunet moale de flaut arab, susur de fântâni din «orașul luminii» se auzeau în cântecele de-o măiestrie parnasiană. Dar, părăsind corabia ce-l purta spre limanuri exotice, poetul a pornit, într-o simplă luntre, *Pe Argeș, în sus,* până în preajma Goleștilor, unde a pogorât și, cu amintirea de mână, a început să colinde «Via îmbătată de înflorirea vițe» a Floricăi, ori să pătrundă, nostalgic și cucernic, în odăile bunicului și bunicei din bătrânul conac..." Tot așa și rândurile următoare despre poezia lui Vasile Voiculescu: „Poezia lui Voiculescu, variată și, aș putea spune, contradictorie ca tematică, surprinde tocmai prin diversitatea și înnoirea motivelor abordate. Versuri viguroase și aspre evocă priveliștea agrestă ori carpatică, lângă elementarele energii vitale ale naturii și colțurosului om campestru, cu ecouri ancestrale, poemelor cu expresii pietroase, cioplite parcă din silexul dacic, sugerând un climat de primitivism rural, le urmează «poemele cu îngeri», creând o pitorească și insolită lume, amestec de paradis terestru și rustic tărâm domestic, unde angelicele făpturi, aclimatizate mediului uman, își pierd, adesea, ingenuitatea diafană, pentru a deveni simple prezențe agricole, săvârșind munci hesiodice".

LAOLALTĂ cu toate acestea, *Calendarul* ne mai oferă posibilitatea să-l cunoaștem pe *omul* Radu Gyr, să privim în sufletul lui. Cititorul descoperă astfel, în primul rând, un spirit lucid, exigent/sever cu sine, care își recunoaște și regretă erorile: „Sincer și corect, just în polemicile literare din anii tinereții, m-am arătat necruțător - recunoaște el - în polemica politică din ziarele anilor 1937-1940, caricaturizându-mi adversarul..., am renunțat, după ce am trecut de cincizeci de ani, la unele tendințe spre sarcasm și ironie mușcătoare, socotindu-le ofensatoare pentru alții și negative pentru mine".

Consemnate de autor până cu puțin timp înaintea decesului din aprilie 1975, este de regretat, dat fiind dramatismul vieții lui de după 1945, că derularea amintirilor se oprește la anii de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. O compensație pentru cititor poate fi faptul că editorul a publicat un număr de aproape 100 de pagini de material iconografic și epistolar de tot interesul - incluzând și facsimilul a opt cărți poștale trimise de autor din închisoarea Aiud -, material pus la dispoziție de fiica poetului, Simona-Monica Popa.

Carte cu texte dintre care multe îndeamnă la meditație privind destinul învolburat al scriitorului român în acest secol, *Calendarul* lui Radu Gyr, cel care a scris poemul „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!", are destule „zile" însemnate asemenea sărbătorilor, cu cerneală roșie...

Puiu Enache

INSTITUTUL EUROPEAN

Frederick Kellogg

O ISTORIE A ISTORIOGRAFIEI ROMÂNE

O viziune integratoare asupra studiului istoriei românești vechi, moderne și contemporane, la care se adaugă prezentarea lucrărilor străine privitoare la istoria românilor și, nu în ultimul rînd, resursele și organizarea cercetării românești, toate acestea din perspectiva unui istoric american.

Traducere - Laura Cuțitaru, cu o prefață de Al. Zub.

ISBN 973-586-023-6
192 pag. 8 350 lei

Comenzi și informații la sediul Editurii, în Iași:
Str. Cronicar Mustea nr. 17
C P 161
cod 6600
Tel 032-127311
Tel-fax 032-230197

În colecția
OGLINZI PARALELE

În pregătire:
Kurt W. Treptow
Istorie românească și est -europeană

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

Examenul de prim-ministru

EXAMENUL de prim-ministru, dat recent în faţa d-lui Ion Diaconescu, în ciuda notei sale de umor fără voie şi a emoţiilor pe care le-a provocat, s-a încheiat cu bine. Cu figura sa de şcolar silitor, d-l Victor Ciorbea l-a satisfăcut nu numai pe *venerabilul său profesor* cu care şi-a susţinut candidatura, ci pe toată lumea. Inclusiv pe cel căruia îi va lua locul în Palatul Victoriei. De altfel, de la bun început, nu ne-am temut atîta pentru candidaţi, cît pentru examinatorul acestora, care nu mai fusese supus niciodată unor emoţii plăcute atît de puternice. Dar, slavă Domnului, cum a scăpat din atîtea, a scpat şi de asta.

Faptul că d-l Radu Vasile n-a putut ocupa postul de preşedinte al Consiliului de miniştri (pentru care deja îl felicitase Adrian Năstase) nu ne-a întristat peste măsură. Între altele, pentru că domnia-sa nu se deosebea prea tare de ex-premierul Nicolae Văcăroiu şi acest lucru ne-ar fi împiedicat să percepem marea schimbare. Aflînd că d-l Viorel Cataramă oricum n-ar fi dorit să candideze, ne bucurăm că în ceea ce îl priveşte nu avem pentru ce regreta. Ne putem păstra astfel toate părerile de rău pentru *alternativa* Varujan Vosganian, în legătură cu care atîta lume bună îşi făcea pînă nu demult cele mai mari iluzii.

Dar să lăsăm asta şi să ne întoarcem la cea de-a doua victorie a lui Victor Ciorbea, atît de spontană şi de strălucitoare încît tinde să umbrească însăşi alegerea lui Emil Constantinescu, pentru care a trebuit să pună mînă de la mînă toată opoziţia, începînd cu adepţii cei mai convinşi ai acestuia şi sfîrşind cu adversarii săi cei mai înverşunaţi. În condiţiile date, nu m-aş mira să înflorească iarăşi lirica patriotică şi să apară un nou Grigore Alexandrescu care să scrie *Umbra lui Ciorbea la primărie.* Cu atît mai mult cu cît Curtea constituţională, care s-a ars cu Iliescu, nu vrea să se mai ardă şi cu dînsul şi a decis că nu va putea să îndeplinească în acelaş timp şi funcţia de prim-ministru şi pe aceea de primar al capitalei.

În ce mă priveşte, în faţa succesului său fără egal, nu pot să nu mă întreb dacă a evoluat chiar atît de mult acest lider sindical, ajuns la putere după ce răbdarea noastră a fost îndelung încercată, ori a mai renunţat lumea în care trăim la pretenţiile sale de altădată. Cum-necum, trebuie să constat că ochelarii săi unici sînt fotografiaţi cu aceeaşi plăcere cu care este fotografiat d-l ex-preşedinte, care tinde să capete o anumită prestanţă de cînd nu ne mai zîmbeşte ca înainte. De o adeziune atît de puternică nu s-a mai bucurat nimeni altcineva decît d-l Theodor Stolojan - care a revenit nu demult printre noi aşa cum a revenit, şi poate că asta ar trebui să ne dea puţin de gîndit. Numai că, pînă una-alta, va trebui să ne gîndim cum să ne cîrpim ca să acoperim cumva locul gol de la primărie şi să trecem cu bine şi iarna care-o să vie.

Dar să lăsăm, în sfîrşit, *marele cadou* făcut de *Convenţie* noului nostru preşedinte şi să ne întoarcem la victoria acestuia, sărbătorită cu cîteva zile mai înainte. Adică să revenim la Piaţa Universităţii, pe urmele tinerilor care au scris cîndva acolo cu litere de-o şchioapă: MONARHIA SALVEAZĂ ROMÂNIA. Ne vom aminti astfel că regele neîncoronat al acesteia nu a fost totuşi Emil Constantinescu, ci Marian Munteanu, pentru care s-au consumat la vremea respectivă tone de hîrtie şi de cerneală iar acum este ignorat cu desăvîrşire. Revenirea la Piaţa Universităţii fără sloganele rămase pe vechile ziduri şi fără adevăratul lider al ei mi s-a părut lipsită şi de farmec şi de temei. Poate şi pentru că în noaptea de 17 noiembrie s-a întîmplat să fiu departe de ţară şi să mă pot gîndi la această *întoarcere acasă* avînd - în dublu sens - distanţa necesară. Am înţeles astfel că victoria sărbătorită în piaţă nu era, totuşi, una a Pieţii, ci una a vieţii, care, cu voia sau fără voia oricărui preşedinte, va trebui să meargă înainte. Aşa stînd lucrurile nu pot spera că totul se va schimba peste noapte. Sper însă că noul ales al poporului va părăsi (aşa cum ne-a asigurat în timpul campaniei) palatul şi va reuşi să convingă astfel electoratul că a făcut măcar ceea ce ţinea de dînsul să facă. Părăsind acest spaţiu viciat de predecesorul său, d-l Emil Constantinescu ar putea să ne redea speranţa cea mare că va fi înlăturată minciuna din viaţa publică şi vom scăpa de-o nouă cotrocenizare. Aşteptînd împlinirea acestui angajament mă bucur că e încă pace şi linişte în ţară şi că d-l Ion Iliescu a ajuns cu bine în opoziţie, unde ocupă o nouă poziţie pentru care a fost (în sfîrşit) felicitat asemenea unui mare conducător de stat. Cu ajutorul neprecupeţit al Occidentului şi al faptului că trăim totuşi la porţile Orientului, *ou tout est pris à la légère,* mă tem însă că vom merge (în mod paradoxal) înainte, către consensul atît de drag fostului nostru preşedinte, care nu va mai ajunge niciodată să stea în banca sa, necum pe banca acuzaţilor, unde îi este locul.

În vreme ce aştern aceste gînduri libere pe hîrtie, d-l Măgureanu mă priveşte zîmbitor din cea mai mare fotografie apărută în *Ziua* din 23 noiembrie, dar cine ştie?! Poate cheia s-a aflat, totuşi, chiar în mîinile dumnealui, aşa cum se spune. Poate că tînărul disident Liviu Cangiopol ştie el ce ştie cînd susţine că directorul SRI-ului se teme de Pacepa *ca dracu' de tămîie* şi că nu se poate să mai rămîie pe postul lui (pe carele se joacă din nou cu dosarele).

Spre deosebire de acest tînăr admirator al său, cu toate *orizonturile roşii* ale domnului general, eu cred însă că şi epoca dumnealui a trecut şi că nu se mai poate întoarce printre noi pe bătrînul său cal. Dacă Paul Goma este *însuşi poporul român în exil,* aşa cum ne spune cu aceeaşi ocazie distinsul eseist, mi se pare de prisos să mai insist asupra faptului că e aberant să aducem în discuţie numele lui cînd e vorba de reabilitarea generalului şi a instituţiei dumnealui. Altfel pot subscrie la afirmaţia că *Emil Constantinescu ar trebui să se gîndească la umilinţele acestui om cu respectul şi înţelegerea cu care Alexandru Ioan Cuza a sărutat obrazul ţăranului batjocorit de ciocoi.* Cu toate că, din păcate, reparaţia morală subliniată prin aceste cuvinte patetice nu e chiar atît de uşor de înfăptuit cum s-ar putea crede. Întîi pentru că, în ciuda asemănării lor fizice insistent speculată, Emil Constantinescu nu e totuşi chiar Alexandru Ioan Cuza. În al doilea rînd pentru că Paul Goma nu e nici el chiar *ţăranul batjocorit de ciocoi,* care să se-ntoarcă acasă docil şi cuminte, numai ca să fie pupat pe obraz de noul nostru preşedinte.

În final, articolul d-lui Liviu Cangiopol (apărut în *Lumea Liberă* şi reprodus în aceeaşi zi de publicaţia d-lui Sorin Roşca Stănescu) ne spune: *Imaginaţi-vă numai să fi avut Iliescu un Pacepa şi un Goma.* Ei bine, eu nu îmi pot imagina aşa ceva. Nu atît pentru că alăturarea celor două nume îmi produce un fel de fisură pe creier, cît pentru felul cum e folosit auxiliarul *a avea.* Cum, adică, să fi avut Iliescu un Goma?! Un Pacepa, doi Pacepa ar putea avea şi preşedintele în funcţie şi cel care îl va înlocui în curînd. Dar Paul Goma a dovedit, prin tot ce a făcut, că este un om liber şi îmi place să cred că pe el nu ar fi putut să îl aibă nimeni, pentru nimic în lume. Acum, cînd marea bătălie pentru putere s-a terminat şi putem scrie încă o dată *pupat toţi piaţa endependenţi,* poate ar fi mai bine să-l lăsăm pe Paul Goma în singurătatea lui suportată greu, dar cu demnitate. Fiindcă tîrgurile la care asistăm mă fac să cred că vremea întoarcerii sale n-a venit încă. Dar, fără îndoială, ea va veni.

În aşteptarea ei, să ne bucurăm de această schimbare, aşa cum a putut ea să fie făcută. Cu *modestul* Emil Constantinescu (prin care am reuşit, în sfîrşit, să punem în mişcare mecanismul înţepenit al democraţiei noastre originale) şi cu *imbatabilul* Victor Ciorbea, despre care se spune încă de pe acum că El va fi preşedintele anului două mii.

■

DICŢIONAR JUNG

PRINTRE ultimele iniţiative de impunere a unei literaturi psihanalitice în România se numără importantul volum de termeni jungieni al lui Samuels, Shorter şi Plaut, apărut la Editura Sigmund Freud din Cluj, în traducerea lui Corin Braga. *Dicţionarul* se remarcă în primul rînd ca un manual de terminologie analitic, dar constituie în acelaşi timp o piesă de rezistenţă pentru adepţii psihanalizei, din seria volumelor care încearcă să suplinească absenţa unei şcoli analitice româneşti, precum şi dezinteresul psihologiei şi psihiatriei noastre „oficiale" faţă de relevanţa mondială a fenomenului psihanalitic. Discursul autorilor nu are însă nimic din agresivitatea căutătorilor de prozeliţi, el asumîndu-şi, pe lîngă demersul interpretativ şi sintetic necesar unui astfel de dicţionar, o perspectivă critică suplimentară, care completează glosarul propriu-zis cu amendamente sau obiecţii post-jungiene.

Avem de a face, deci, cu un manual al receptării critice a terminologiei jungiene, iar valorizarea sa este fertilă mai ales în direcţia practicii terapeutice (fără a se minimaliza însă relevanţa sa imposibil de ignorat chiar la nivel strict ideologic). Efortul de selectare a termenilor incluşi în *Dicţionar* nu a urmărit un singur criteriu. Astfel, pe lîngă termeni psihanalitici lansaţi şi consacraţi de către alţi psihologi, volumul cuprinde în primul rînd termenii a căror carieră (psihanalitică şi nu numai) este legată de numele lui Jung fie prin accepţia particulară pe care o capătă în exerciţiul discursului jungian, fie chiair prin introducerea lor în circuitul psihanalitic. Implicaţiile analizelor şi interpretărilor întreprinse de cei trei autori nu se reduc însă la nivel utilitar, practic, al clarificării terminologiei unei ştiinţe puţin populare la noi, ci trimit la repere din filosofie, religie sau antropologie. Acest mod complex de punere a problemei încearcă să suplinească, probabil, deficitul de „ştiinţificitate" al oricărui dicţionar care se referă, într-un fel sau altul, la psihicul uman, şi, pe de altă parte, previne posibilele partizanate teoretice ale autorilor înşişi. Rotunjit de o listă a operelor complete ale lui Jung, precum şi de trei indici (englez, german şi italian) ai termenilor analizaţi, *Dicţionarul critic* este o apariţie benefică atît din perspectiva interesului medical, clinic, cît şi din aceea a psihologiei adîncurilor.

Mihaela Ursa

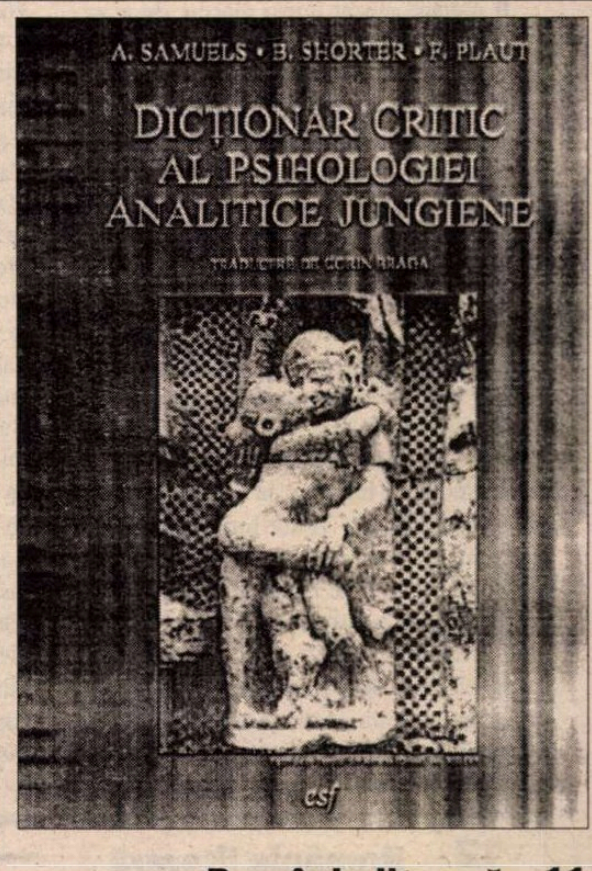

Cristian TEODORESCU
Mircea NEDELCIU

În 1979, apare la „Cartea Românească" un volum de povestiri intitulat *Aventuri într-o curte interioară*. Autorul ei, absolvent de filologie, era ghid la ONT, colaborator extern, şi pînă atunci publicase cîteva povestiri în revistele literare. Cartea se impune rapid şi numele autorului devine cunoscut. Atît de cunoscut cît se putea atunci, adică fără interviuri la televiziune, ci doar prin intermediul tirajului de cîteva mii de exemplare şi al cronicilor literare. Era un debut nu numai sclipitor, ci şi sigur, al unui scriitor care îşi găsise formula literară de la prima carte şi care înnoia multe în literatura contemporană. Au urmat volume de povestiri, romane, premii literare, prietenii, adversităţi, un prestigiu tot mai mare, iar în ultimii ani cîteva încercări dure care ar fi putut să-l facă pe un altul să se lase înfrînt. Nu şi pe Mircea Nedelciu. Echilibrat şi puternic, el e un luptător căruia destinul îi pune la încercare prea des puterile.

ÎN LOCUL unei biobliografii, prefer să ofer cititorilor trei secvenţe cu Mircea Nedelciu.

1) Un moment de la cenaclul „Junimea". Cam prin 1980. Profesorul Crohmălniceanu, studenţi şi cîţiva absolvenţi. Atmosferă specială, urmează să citească Nedelciu. Studenţimea îşi ascute instrumentele critice, profesorul Crohmălniceanu trage de timp cît poate, apoi dă semnalul de începere. Citeşte unul dintre studenţi o proză, iar în timpul lecturii apare un tînăr îmbrăcat în scurtă care îşi cere scuze în şoaptă pentru întîrziere şi începe să asculte lectura textului. Primeşte o copie a manuscrisului după care citeşte autorul. După această primă lectură, tînărul în scurtă îşi cere scuze că a întîrziat şi, la rîndul lui, citeşte o povestire. Treptat, treptat se alege praful din atmosfera de cenaclu. Nimeni nu mai notează nimic, ci pur şi simplu se aud rîsete necritice care se amplifică. Cînd tînărul în scurtă isprăveşte de citit într-o apoteoză de zîmbete absolut convinse, profesorul Crohmălniceanu i se adresează, încercînd să-şi reia aerul grav, dar cu o pornire jucăuşă în voce: „Ce-aţi mai făcut, dl. Nedelciu?" „Încerc să mă descurc, d-le profesor, pe traseele patriei." După această scurtă paranteză încep discuţiile, iar la ele, împotriva obiceiului, ia parte şi unul dintre autori, adică Nedelciu, care despică în patru textele, ca şi cum ar fi fost scrise de el însuşi. Nu şi pe al său, dar oricum, ca pe o invitaţie ca povestirea citită de el să treacă prin acelaşi tratament. Dorinţa noastră de a-i forfeca pe senatorii cenaclului, printre care se afla şi Nedelciu, s-a metamorfozat într-o plăcere de a sta de vorbă cu autorul în carne şi oase al *Aventurilor într-o curte interioară*. După ce s-a terminat şedinţa, ne-am mutat la o berărie, unde am continuat să discutăm, de pe picior de egalitate. Dar, cum să spun, ca şi cum Nedelciu ar fi fost asistentul universitar al cursului pe care îl predase profesorul Nedelciu cu un timp în urmă. Oricît de apropiat ar fi fost Nedelciu ca om, niciodată nu şi-a permis să-şi discute arta ca pe un subiect de berărie.

2) Cîţiva ani mai tîrziu. Mircea Nedelciu lucrează la librăria „Cărţii Româneşti". Toată lumea ştie că e angajat ca muncitor necalificat, dar cîtă deferenţă. Era domnul Nedelciu chiar şi pentru cititorii pentru care asemenea lucruri se transmiteau prin telefonul fără fir al zvonurilor. Iar el recomanda cărţi, făcea trimiteri la alte cărţi, dar mai cu seamă avea o bucurie de a se afla între cărţi pe care n-am observat-o la multe persoane, dintre cele care ar fi trebuit să privească vecinătatea cu cartea drept o plăcere. De altfel, cînd am debutat în volum, separat, Nedelciu şi Florin Iaru au fost cei care mi-au dat cartea, ca obiect, s-o pipăi, ca să mă conving că există. La etajele de sus ale „Cărţii Româneşti", Magdalena Popescu-Bedrosian şi George Bălăiţă erau cei care te anunţau că volumul trebuie să iasă, dar cei care ţi-l dădeau, ca pe o pîine fierbinte, erau Nedelciu şi Iaru. După ce am mai întrebat, mi-am dat seama că numai la „Cartea Românească" se întîmpla aşa ceva. Asta nu m-a împiedicat să am un sentiment special faţă de cei de la etaj, dimpotrivă. În ziua aceea, din timpul marelui îngheţ din '85, apare la librărie, înfrigurat, Gellu Naum. În librărie, frig. Poetul e invitat în subsolul lui Iaru, unde printre alţii, aflu cum şi-a pregătit un ceai poetul. Încălzind apa la fierul de călcat. În librărie şi în depozit se spuneau pe şleau lucruri pe care mulţi nu îndrăzneau nici să le gîndească. Nu era o atmosferă de dizidenţă, dar în orice caz aici se spunea lucrurilor pe nume, ceea ce, de la un punct încolo, le dădea destulă bătaie de cap celor doi.

3) La Fundulea, în casa părintească a lui Mircea Nedelciu. Undeva în fundal se află conacul aşa-zis al lui Matei(u) Caragiale, dobîndit prin însurătoare. Conacul e într-o stare jalnică. Mica gospodărie a părinţilor lui Mircea Nedelciu îl preocupă pe prozator altfel decît ca valoare lucrativă. Ceea ce vrea el e s-o ţină în stare de funcţionare. Vine acasă primăvara să aibă grijă de vie dar şi de petecul de pămînt pe care vor apărea legume, într-o parte, porumb în alta şi plante mai rare, pe care Mircea Nedelciu vrea să le aclimatizeze la el în comună. Vecinătatea cu fostul conac al lui Matei(u) Caragiale îi dă tot timpul de gîndit. „Dom Cutare, zice, dacă n-ai grijă, se alege praful." La cinci dimineaţa, prozatorul discută în curte cu un vecin. Afaceri mărunte, dar Nedelciu le tratează potrivit ritualului obişnuit, în comună. Vorbeşte cu o seriozitate de care se foloseşte rareori în Bucureşti. Nu e seriozitatea ţăranului, ci o gravitate a omului care ştie că nebunia unui decret poate întoarce pe dos viaţa tuturor alor săi. Şi în pofida faptului că ştie asta, nu se lasă. Munceşte pămîntul, mai face şi cîte ceva prin jurul casei, ca să nu se aleagă praful. Toamna, cînd se face vinul, te invită să te bucuri de must, dar şi de lumea aceasta a satului, şi te întreabă „Dom Cutare, ce părere ai, nu-i păcat să dispară chestiile astea?"

Cristian Teodorescu: Domnule Nedelciu, toată lumea s-a bucurat după întoarcerea dvs din Franţa, crezînd că v-aţi însănătoşit. Ce vi s-a întîmplat după aceea?

Mircea Nedelciu: La cîteva luni după autografa de măduvă osoasă pe care am făcut-o la Marsilia, au apărut nişte efecte secundare, cicatriciale, de la chimioterapiile suportate. Aceste efecte s-au localizat la nivelul nervilor „cozii de cal", adică undeva în partea de jos a coloanei vertebrale. Am făcut, la sfîrşitul lui iunie '96, o operaţie la coloană şi de atunci nu-mi pot mişca picioarele, sînt deci imobilizat la pat. Trag speranţa să-mi revin, fie prin gimnastică de reeducare, fie printr-o nouă operaţie, dar răbdarea mea este supusă la mari încercări. Sînt un om activ şi suport foarte greu imobilitatea fizică.

C.T.: Eram convins că în acest an veţi publica romanul despre care aţi vorbit după întoarcerea în ţară. Romanul experienţei dvs. din camera sterilă din spitalul din Marsilia.

M.N.: Lucrez încă dinainte de '90 la un roman cu titlul *Zodia scafandrului*. N-am izbutit să-l termin nici în cele două lungi perioade de rezidenţă în Provence şi nici în anii dintre ele, '92-'94, cînd m-am luat cu alte treburi. Acum am început să am impresia că pînă nu-l dau odată la tipar nu scap nici de boala asta nenorocită. Ar trebui să-i dau drumul aşa, neterminat, cum este.

Cît despre faimoasa experienţă din „camera sterilă" trebuie să vă spun că şi eu, cînd am aflat că va trebui să stau izolat o lună după autografă, am avut impresia că voi avea o experienţă psihică deosebită: mi-am pregătit chiar un caiet pe a cărui copertă scrisesem *Jurnal din camera sterilă*. S-a dovedit însă că nu era vorba decît de o izolare biologică, microbiologică, mai bine zis. În rest, nici un fel de izolare: telefon, televizor, un perete de sticlă şi interfon pentru a comunica cu eventualii vizitatori. Şi vizitatorii şi telefoanele din ţară s-au multiplicat imediat ce am intrat în camera sterilă. Mă simţeam ca într-un dispecerat de turism internaţional. Tot la un sfert de oră eram întrebat cum mă simt, fie de un medic, fie de un vizitator, fie de un prieten la telefon. Ce izolare? Am dat şi interviuri telefonice pentru Radio România în timpul Tîrgului de carte „Gaudeamus", de anul trecut. N-am scris nici un rînd în caietul ăla pregătit dinainte. Aşa că nu cred că am spus eu că voi scrie un roman al experienţei din camera sterilă. Probabil că experienţa în sine, mai ales aceea din săptămîna în care am fost la reanimare şi terapie intensivă, va lăsa urme în propoziţiile pe care le voi mai scrie de aici încolo, dar nu-mi propun în mod deliberat să fac o descriere literară a ei. *Zodia scafandrului,* în schimb, trebuie încheiat şi publicat cît mai repede. Trebuie. Deocamdată însă durerile, angoasele mă cam împiedică să mă concentrez pentru a încheia acest text şi a fi şi mulţumit de el.

C.T.: În '79, cînd v-a apărut cartea de debut, eraţi liber profesionist. Se simţea în cartea aceea, Aventuri într-o curte interioară, *o libertate pe care personajele izbuteau să şi-o cîştige preferînd o existenţă nesigură. Tinerii din povestirile acelui volum nu erau nişte neadaptabili, ci nişte persoane care nu voiau să se adapteze oricum. Avea asta vreo legătură cu propria dvs condiţie de atunci?*

M.N.: „Liber profesionist" e un fel de a spune că trăiam din expediente. Făceam pe ghidul la ONT, mai suplineam cîte un trimestru la cîte o şcoală din provincie. Mi-era şi ruşine uneori de părinţi: ditamai omul de aproape 30 de ani şi nici tu casă, nici tu familie, nici tu serviciu. Eram tocmai bun de luat la „parazitism". De altfel, în 1977, după ce în septembrie publicasem într-o revistă prima mea povestire, prin noiembrie am şi fost arestat pentru „trafic de valută". Am stat 2 săptămîni în Rahova şi nici acum nu ştiu dacă arestarea aia a avut doar aspecte de drept comun. Aşa că în primii şapte ani de la terminarea facultăţii am dus o existenţă marginală, am refuzat instinctiv integrarea socială în formele care mi se ofereau. Singurele lucruri cu adevărat importante erau pentru mine literatura şi... cenaclul „Junimea". Vreau să spun că nici nu ţineam neapărat să public ce scriam, mi se părea tot o „integrare", o „mancurtizare". Preferam să citesc textele mele celor cîţiva prieteni, eram mai bucuros de receptarea lor critică decît de o publicare şi o receptare oficială.

Aşa că libertatea aia interioară a celui aflat în perpetuă nesiguranţă socială, care se degajă din prima mea carte, avea o legătură cu condiţia autorului ei. Tot ce scriem are legătură cu condiţia noastră.

C.T.: În discuţiile noastre din primii ani ai deceniului trecut revenea un cuvînt care azi, din păcate, s-a demonetizat din pricină că a fost întrebuinţat prea des, de multe ori prosteşte şi în

în dialog cu

contexte care-l fac numai bun de dus la „Nufărul". E-vorba de manipulare. *„Noi ştim că ei vor să ne manipuleze, spuneaţi. Asta e avantajul nostru." Cît de mare a fost acest avantaj?*

M.N.: Într-adevăr o obsesie constantă a mea a fost „rezistenţa la manipulare". Mă înspăimîntă cît de vulnerabilă este fiinţa umană la această armă veche şi periculoasă, perfecţionată în timp, perversă şi nevăzută care este manipularea. Cînd omul începe să acţioneze împotriva propriilor interese fiind convins că face exact ce crede el că e bine să facă, mai ales cînd manipularea se exercită asupra unor mase de indivizi ce par normali luaţi fiecare în parte, disperarea celui lucid îl îndeamnă să reacţioneze cumva. Pentru mine, mai ales după ce am descoperit că literatura, cuvîntul scris în general au un mare potenţial manipulator, a devenit foarte important ca, tot prin scris, să comunic cu cititorul pentru a-l ajuta *să reziste la manipulare,* să-şi folosească mintea ca armură împotriva manipulării.

Cuvîntul „manipulare" poate să ni se pară astăzi demonetizat, dar fenomenul în sine continuă să existe sub forme din ce în ce mai perverse, de la „marketingul politic" la „determinarea opţiunii de cumpărare" prin publicitate. Graniţa între comunicarea onestă şi manipulare este tot mai sinuoasă şi avem de-a face rareori cu o rezistenţă conştientă la cea de-a doua. Dar dacă eşti avertizat că, în orice moment, dintr-o direcţie comercială sau politică se încearcă asupra ta o manipulare, ai o şansă.

C.T.: Cineva spunea că generaţia noastră, care s-a născut în perioada totalitarismului, n-are idealuri politice proprii, din pricină că noi n-am luat parte la luptele ideologice care au precedat instalării unicei ideologii posibile timp de cincizeci de ani. Aşa să fie?

M.N.: Lucrurile sînt ceva mai complicate. Unii oameni sînt născuţi cu spirit de iniţiativă, cu spirit de întreprinzător, cum am zice astăzi, alţii au din naştere spaima de nou, sînt conservatori adică, alţii nu evoluează şi rămîn la mentalitatea de asistat a copilului. Mentalitatea liberală a fost specifică României politice de la sfîrşitul secolului trecut pînă la Primul Război mondial, adică în perioada de formare a României moderne. E drept că atunci avea votul cenzitar, dar eu nu cred că spiritul înnăscut de întreprinzător a dispărut complet din masa indivizilor trăitori în România. E de presupus, mai degrabă, că întreprinzătorul înnăscut român, liberalul român deci, dacă a avut neşansa să se nască în anii totalitarismului a fost obligat să se manifeste altfel, într-un mod ascuns: a început probabil prin a pătrunde în PCR şi a acţionat apoi în marginea legii. Aşa a făcut şi după '89: s-a învîrtit în jurul PDSR-ului şi a făcut afaceri în orice condiţii după principiul „tot ce legea nu interzice în mod expres este permis". Avem aşadar o mulţime de indivizi care sînt liberali fără să ştie, ca dl. Jourdain, iar ANL nu intră în Parlament. Faptul că din societatea românească a lipsit dezbaterea politică timp de aproape 60 de ani a lăsat urme, firește, dar indivizii nu sînt toţi la fel şi, se va vedea, în curînd se vor descoperi încet-încet şi dezbaterea se va relua şontîc-şontîc. În ce priveşte strict generaţia noastră, e drept, noi am fost nevoiţi să îmbrăţişăm mai întîi acea solidaritate cauzată de frică, solidarizarea prin egalizare, prin ştergerea diferenţelor, prin masificare. Ne-am apărat doar. Acum, cînd se pune problema să fim activi, solidaritatea nu mai poate veni decît din recunoaşterea şi respectarea diferenţelor, din exploatarea constructivă a diferenţelor, a complementarităţilor şi, sentimental, unora li se pare asta o pierdere!

C.T.: S-au spus şi s-au scris multe despre textualism. Ce a însemnat el pentru dvs.?

M.N.: Un reper printre altele, preluat critic, uneori parodiat. În fond, literatura se hrăneşte din literatură. Virgiliu l-a citit pe Homer: Dante pe amîndoi şi tot aşa. Cu textualismul am avut mai întîi o relaţie de studiu, în facultate. Pe urmă, după ce publicasem cîteva cărţi şi mai apăruseră şi alţi prozatori optzeciști ne-am trezit cu textualismul ca etichetă. Ni se aplica uneori ca acuză de cosmopolitism. Am tot explicat lucrurile astea şi atunci, prin reviste ca *Echinox* sau *Vatra,* dar dezbaterea nu mai e de actualitate. Reiau: pentru mine textualismul a fost un reper printre altele, nici măcar în primele trei ca importanţă.

C.T.: Cînd a apărut SLAST-ul, aţi făcut parte din prima echipă a revistei, dar fără să fiţi angajat acolo. În perioada aceea, mare parte dintre optzeciști aveau impresia că puteau să-şi expună punctul de vedere acolo. Cum s-a întrerupt relaţia dvs. cu revista aceea?

M.N.: Păi n-am fost angajat pentru că nu te puteai angaja pe vremea aia în presă fără carnet de partid şi eu nu aveam aşa ceva. Am rămas deci colaborator, am avut, cîteva luni, o rubrică. Încet-încet revista a virat spre stilul radical-roşu săptămînist, fără să ajungă însă chiar ca *Săptămîna.* Semnăturile tinerilor autori de calitate au început să se rărească, iar eu am găsit pretextul de a o rupe definitiv cu revista în momentul în care, la moartea lui Radu Petrescu, de care eram foarte afectat, am considerat că nu s-a acordat destulă importanţă evenimentului.

C.T.: Cîte cărţi aveaţi în urmă cînd aţi fost angajat librar la „Cartea Românească"?

M.N.: Trei.

C.T.: Chiar nu s-ar fi putut să obţineţi un post într-o redacţie?

M.N.: Nu, pentru că nu eram membru de partid. De fapt, unii scriitori mai în vîrstă, dintre cei care aveau şi oarecare putere de decizie, considerau şi ei că e jenant să fiu angajat ca muncitor necalificat la librărie, dar nu se putea trece peste regulile scrise şi nescrise ale sistemului. Cu Bălăiţă, directorul de atunci al „Cărţii Româneşti", am avut însă o complicitate simplă, pragmatică, aşa ca între prozatori. Eu aveam nevoie de serviciu, iar el putea să-mi ofere ceva sigur, nu fără efort însă. A fost chiar mai bine aşa. Prin redacţii, dacă erai angajat, trebuia să scrii în numerele omagiale, de sărbătorile din ianuarie etc. La munca „de jos" erai ceva mai ferit de astfel de neplăceri.

C.T.: De anii aceia, de la librărie, mă leagă nenumărate amintiri plăcute. Era un loc unde se putea sta de vorbă despre cărţi, despre lumea literară şi nu numai. Ce a însemnat pentru dvs. perioada aceea?

M.N.: Da. Acolo, la librărie, am supravieţuit, se mai putea respira cîteva ore pe zi, mai ales după ce la depozitul editurii fusese angajat Iaru şi, pe urmă, şi Dan Stanciu. În plus, deşi pe vremea aceea nu se practica propriu-zis profesia de librar, am avut pe atunci timp să mă gîndesc cum ar trebui să fie şi mai tîrziu mi-a prins bine.

C.T.: Cum merge „Euromedia"?

M.N.: Păi, da. Observaţia inactivă într-o librărie din vremea economiei centralizate m-a ajutat în vremea economiei de piaţă să pornesc o afacere în domeniul difuzării de carte. Acum librăria aia arată ca o librărie şi datorită colaborării cu „Euromedia", firma la care sînt asociat. De mers însă, „Euromedia" nu mai merge acum foarte bine şi datorită problemelor mele de sănătate, dar şi datorită unui context comercial dificil. Sîntem încă în echilibru, vom supravieţui.

C.T.: Ce părere aveţi despre viitorul scriitorului autohton în următorii, să zicem, patru ani?

M.N.: Păi, îl aşteaptă un efort important de adaptare, de acumulări la nivelul cunoştinţelor, cum ziceam, tehnico-juridice, apoi la nivelul mentalităţii civice, la noile formule mediatice, la piaţă etc.

C.T.: Datoraţi cititorilor o carte pe care aţi anunţat-o.

M.N.: Da. Imediat ce voi putea s-o termin o voi trimite unui editor.

C.T. : Sînt aproape douăzeci de ani de cînd se vorbeşte despre generaţia '80. Sînteţi unul dintre vîrfurile ei şi aţi fost unul dintre vîrfurile ei de lance în perioada de început, mă gîndesc acum şi la poeţii generaţiei noastre, dar şi la dramaturgi şi la critici. Unii privesc cu oarecare invidie această generaţie care între timp s-a ramificat în autori, dar ignoră împrejurările care au dus la apariţia ei. A fost optzecismul doar o chestiune de generaţie?

M.N.: Atunci, în '80, spiritul de generaţie era o soluţie impusă, poate singura. Afirmarea în grup a fost o şansă, continuarea grupată a riscat la un moment dat să devină handicap. Cei mai mulţi au depăşit handicapul demonstrîndu-şi valoarea individuală. Solidaritatea, de aici încolo, trebuie să se manifeste altfel, ca dialog între diferenţe, ca respect al diferenţelor.

C.T.: Din '90 încoace se vorbeşte despre un aşa-numit redebut al scriitorilor care au publicat şi înainte. Vă simţiţi în condiţia de autor care urmează să redebuteze?

M.N.: Într-un fel, da. Publicul trebuie mereu recucerit, cu atît mai mult un public care citeşte altfel, beneficiază de un alt context etc. Chiar dacă eu, evoluînd, îmi exploatez în continuare propriul filon, următoarea carte va fi un nou debut, sînt convins. Cînd am reeditat *Tratament fabulatoriu* am simţit nevoia să scriu cîteva pagini introductive de „explicaţii". Următoarea carte nu va mai conţine astfel de note.

C.T.: Domnule Nedelciu, în încheiere le atrag atenţia celor care m-ar putea învinui de exces de protocol, făcîndu-mă că uit, chipurile, că sîntem prieteni şi că ne tutuim de mulţi ani, că, pur şi simplu, cred că interviul nostru ar putea fi tulburat de impresia cititorilor că sînt martorii unei conversaţii înregistrate, făcute publică după aceea. Într-un interviu, se presupune existenţa unui al treilea, cititorul, care s-ar simţi exclus din discuţie dacă ea ar avea loc în termenii unui exces de amicalitate. De fapt, apropo de manipulare, cititorul s-ar simţi într-o situaţie falsă.

M.N.: Aşa e, domnule Teodorescu. ■

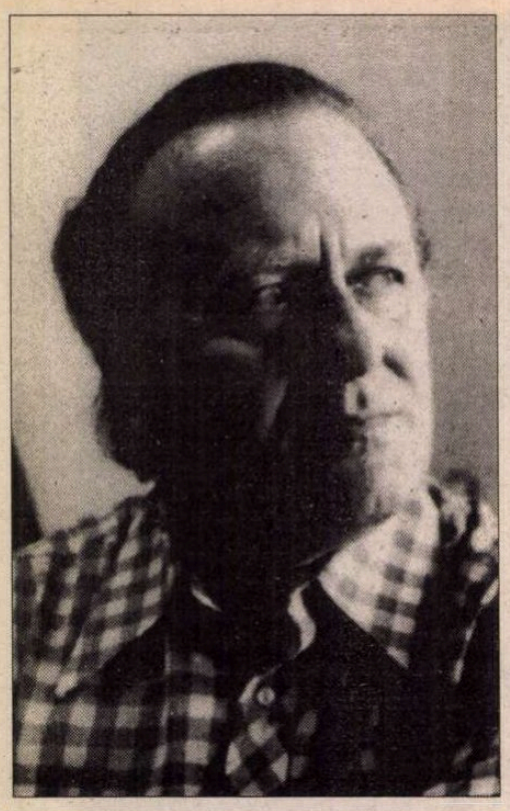

Emil MANU

Fragmente de

7 ianuarie 1985. Vizită, oarecum, fructuoasă, la Editura Sport-Turism. Discuție, amical-introductivă. Solicit ilustrarea cărții mele, „Spațiu Etern", cu 20-30 fotografii alb-negru (*pentru că „altfel nu se poate";* cele color costă prea mult). Directorul e un *om de omenie,* un spirit larg; a reușit să facă o editură bună, să scoată cărți frumoase. Îmi destăinuie unele necazuri de interior; niște „lichele", zice el, l-au „turnat" la Consiliul Culturii „că face și drege", dar ancheta n-a găsit nimic"deformat" și, „turnătorii" au primit"vot de blam". Discutăm apoi despre cărțile lui (că s-a apucat să scrie la bătrânețe): un roman, păstrat în depozit, o evocare a Bucureștiului *(Destine),* un nou volum de versuri. Îi urez succes. La despărțire, mă roagă *să scriu* despre cartea lui de versuri, apărută anul trecut. *Să scriu oricum, chiar negativ, numai să scriu.* Îmi vine în minte un fapt, ce trebuie amintit și cunoscut, ca un caz unic în literatura română și anume că Eugen Ionescu, azi „marele dramaturg francez, de origine română", a scris o prefață la un volum, neînsemnat, de poezii al lui Ion Th. Ilea, despre mineri, prefață prin care îl *desființa* pe autor. Cartea a avut un succes de librărie extraordinar, pentru că, toți cumpărătorii au citit numai numele semnatarului prefeței (Eugen Ionescu) și nu au parcurs, prin lectură atentă, restul. Sau, au crezut că negația e *numai* un *joc ionescian.*

Toată întâmplarea aceasta ține, într-un fel, și de literatura absurdului.

De dimineață, am întrebat-o pe Lucia Demetrius, la telefon, ce mai face. Mi-a răspuns că, sâmbătă după-amiază, a plâns de frig, în casă. Și la noi e frig, o temperatură de lagăr de concentrare.

12 ianuarie 1985. Aznoapte a nins, ca-n romanele rusești. Dimineața, strada era feerică; dar ce păcat! În casă era frig. Anul acesta nu se mai dă căldură decât noaptea, ziua înregistrăm 8-9 grade. Într-o asemenea temperatură de lagăr nordic, nu poți lucra nimic. Am auzit că, în unele arondismente, femeile se scoală și gătesc noaptea, pentru că ziua gazele n-au putere (flăcările pâlpâie și se sting mereu).

La ora 8 nu curgea apa și m-am bărbierit cu apă minerală. În timpul zilei mă îmbrac gros și-mi pun chiar un halat de lână.

Mi-a telefonat Theodor Vârgolici, colegul meu de la Institut, acum redactor-șef la Editura Minerva, cerându-mi o prefață (20 de pagini) la un volum *Bălcescu,* programat să apară în B.P.T. în 1985. În alte împrejurări aș fi *refuzat* invitația, Bălcescu fiind un subiect în care alții sunt specializați, dar nevoia de bani mă obligă să fac un efort, să-mi las alte lucrări mai comode (pentru specialitatea mea). Pentru Radio trebuie să scriu recenzii la cărți ilizibile și, desigur, recenzii cât de cât favorabile. Cel puțin aici „verba volant"; mai grave sunt invitațiile și mai ales *indicațiile de la ziare și reviste.*

21 februarie 1985. Am întrerupt *Jurnalul,* plictisit de tot ce se întâmplă în jur. Frig, frig, frig - gazele sunt insuficiente, în casă realizăm abia 10 grade.

A murit poetul Grigore Hagiu, sufocat de gazele arse; își lăsase focul aprins în sobă și a închis locul de aerisire; de seara până dimineața s-a consumat tot oxigenul din cameră. Tragic! Poetul imoblizat, aproape inert, a asistat, cu un sentiment de trăire, *absolut tragic,* la moartea lentă a soției, care *„dormea"* alături. Pe el l-au găsit în comă.

Pe 15 februarie a murit și poetul Victor Torynopol (Florescu): congestie cerebrală și hepatită cronică. Plecase de acasă să-și scoată pensia de la C.E.C. A intrat într-o frizerie (P-ța Dorobanți) și i-a venit rău. Frizerii au chemat Salvarea și Victor a fost dus la Spitalul de urgență, de aici la Clinica neurologică de la Colentina. A murit neștiut de familie. Ileana, soția, crezându-l rămas la un prieten, s-a alertat târziu, abia sâmbătă. L-am privit pe catafalc, la Biserica Boteanu; dormea cu același zâmbet știut, crispat acum pe buzele vinete, într-o atmosferă glacială (-10 grade). Au fost foarte puțini prieteni și familia. Nimeni de la Uniunea Scriitorilor, nici de la Ministerul de Externe (și doar fusese ambasador în Argentina, Consilier de legație la Paris, la Berna, la Fenian (în Coreea) și scrisese o foarte frumoasă carte despre Franța).

Reține o mărturisire a lui Victor, la un pahar de vin roșu, de Murtfatlar, la o cârciumă a fraților Chivu, unde neam întâlnit și cu Feri Păcurariu, mai în vârstă, deși coleg de facultate cu noi (Feri fusese și el Ambasador al țării în Argentina, în Grecia și nu mai știu pe unde). Mărturisirea lui Victor e interesantă pentru istoria adevărată a literaturii române contemporane.

Pe când Victor era Consilier cultural la Ambasada noastră din Paris, Editura Gallimard, prin poetul și literatul, bine orientat, în toate literaturile lumii, Raymond Queneau (prieten cu Ion Caraion, care i-a și tradus poemele în 1979, în colecția „Cele mai frumoase poezii" Edit. Albatros), redactor și editor al colecției *Enciclopedie de la Pléiade,* prestigioasă întru totul, a cerut Ambasadei române din Paris să facă rost din țară de un articol sintetic asupra literaturii române, care să fie publicat în această panoramă, deosebit de importantă ca difuzare (literatura noastră având, atunci, în 1957, așa cum are și acum, nevoie de proiectare pe plan universal, prin valorile ei incontestabile, dar necunoscute din lipsa unor lucrări de referință, tipărite în cadrul unei mari și autoritare istorii literare). S-a cerut, îmi spunea Torynopol, Ministerului de Externe de la București, să comande o asemenea lucrare unui profesor universitar sau unui critic român, bine informat, bine dotat în materie, și, cu un sentiment atașat sincer de valorile literare românești. Bineînțeles că Ministerul de Externe n-a făcut nici cel mai mic efort de căutare a unui autor care să scrie o asemenea sinteză. Torynopol a cerut din nou o realizare cât mai rapidă a acestei mici istorii literare. Dar n-a primit nici un răspuns. Era în anul 1954 sau 1955. După a zecea intervenție scrisă, și după multe telefoane, văzând că Ministerul nostru de Externe nu este deloc interesat să facă acest serviciu țării, în acest sens, Editura Gallimard era liberă să comande unui istoric literar din diaspora românească un asemenea studiu. Și, astfel, Editura a comandat lui Virgil Ierunca acest articol, de care Ambasada noastră și Ministerul de Externe de la București nu s-au interesat. Virgil Ierunca l-a predat Editurii probabil în câteva zile, și astfel a apărut acest articol despre Literatura română în susnumita colecție, în 1957. Textul publicat de Ierunca nu prezenta - cum era și firesc, în cuvinte prea măgulitoare pe scriitorii comuniști. Resortul cultural al Ambasadei a primit un afront din partea Ministerului de Externe, care era nemulțumit de conținutul studiului, foarte serios ca orientare estetică, al criticului. Și la București s-a inițiat o campanie de presă împotriva lui Virgil Ierunca. Printre criticii care au luat cuvântul a fost și G. Călinescu, foarte supărat pe faptul că Ambasada noastră n-a fost „vigilentă" și n-a procurat un text adecvat din țară.

Același lucru s-a întâmplat și cu alte lucrări similare, apărute în Franța, ca *Histoire générale des littératures,* unde s-a tipărit tot un studiu al lui Virgil Ierunca (1961), Editura Quillet, dar la acea dată era un alt consilier cultural, al cărui nume nu i l-am cerut.

Revin. Un preot grăbit a dat câteva citate dintr-o carte de ritual, improvizând o rugă finală. L-au înmormântat la Lugoj în cavoul părinților. Costică Ionete s-a dus și la înmormântare. Au fost buni prieteni, aproape frați. O priveam pe Ileana - soția lui Victor - complet debusolată și rămasă foarte singură.

Mă gândesc, cu mult fior, că moartea a fost generoasă cu Victor; putea să rămână paralizat pentru mulți ani. Am publicat în „România literară" de azi un articol despre Victor și Opera lui, plin de tristețe și plin, mai ales, cu lacrimi interioare.

1 mai 1985. N-am mai putut scrie nimic de câteva luni, în afara cronicilor și recenziilor comandate de reviste; la radio am dat texte convenționale, pe care, după un timp, nu mi le-am mai recunoscut și le-am repudiat. Să rezum ecourile lunilor de întrerupere a jurnalului.

A murit profesorul Pompiliu Marcea. Mai exact s-a sinucis: a fost găsit înecat în lacul Herăstrău, lângă restaurantul Bordei. „Folclorul" scriitoricesc dă explicații paradoxale: 1) S-a sinucis din cauza unor neînțelegeri familiale; 2) S-a sinucis din cauza unor presiuni de ordin politic, el fiind autorul unor articole negative la adresa rușilor. Marcea, într-adevăr, scrisese un răspuns la acuzațiile de antisovietism, tipărite în „Literaturnaia gazeta", cu referire la romanul lui Dumitru Popescu, *Pumnul și palma.*

Institutul „G. Călinescu" s-a mutat iar; clădirea din strada Frumoasă a tentat pe cineva din conducerea administrației de stat, sau a fost repartizată unui ambasador, de culoare, pentru valută. Era casa mult boierească a lui Barbu Catargiu. Noul local e deasupra Teatrului Municipal (Clădirea e fosta Liga Culturală a lui N. Iorga.) Au fost aglomerate, aici, aproape toate institutele umaniste de cercetare. Am trecut pe acolo: colegii mei mai tineri cărau mobilă, ștergeau geamurile, curățau parchetul. Mobila franțuzească, moștenită din vremea când era director G. Călinescu, e risipită acum în încăperi neutre, decorul dominat de oglinzile de Murano s-a stins, iar tablourile, de certă valoare, sunt, acum, înghesuite în camere mici, fără lumină; a dispărut unitatea armonică a mobilierului. Mai trist e faptul că a dispărut și entuziasmul pentru cercetare.

Mi-au sosit din Franța (cadou de la Librăria 123, din Bd. Saint-Germain, Paris) două cărți extraordinare, vol. III din „Histoire des croyances et des idées religieuses" a lui Mircea Eliade și un excelent ghid al literaturii franceze de azi a lui Jean Claude Berton. Ghidul se citește ca un roman. Mă gândesc cu tristețe că multe lucruri din literatura franceză îmi sunt necunoscute! De câtva timp la noi nu mai ajunge nimic din Occident și trăim izolați de marile culturi europene!

Am citit ultimul roman al lui Octavian Paler *(Un om norocos),* senzație de ancorare într-o mare parabolă; fiecare rând, fiecare relatare epică are o adresă politică, ce a scăpat la supracontrolul editorial. Și totuși, romancierul Paler e întrecut de eseistul Paler!

Am fost ieri la redacția „României literare" să duc un articol (17 pag.) despre „Poezia sentimentelor civice". Redactorul șef adjunct m-a rugat să înlocuiesc rândurile dedicate lui Adrian Păunescu, numele lui fiind pus la index. Am aflat că Păunescu a condus acolo 10 zile, la Ploiești, un spectacol al Cenaclului Flacăra pe un mare stadion; începând să plouă, solidul poet nu a ascultat sfaturile organizatorilor ploieșteni și n-a întrerupt spectacolul. Pe ploaie și furtună s-au stins luminile, vântul a luat copertina tribunei și a aruncat-o pe spectatorii speriați, care au alergat prin întuneric spre ieșire. Din cauza busculadei, câțiva copii au fost călcați în picioare. Păunescu a devenit prin acest dezastru o „persona non grata".

S-a sinucis poetul Ion Lotreanu.

7 aprilie 1985. M-a vizitat joi poetul Al. Jebeleanu de la Timi-

jurnal

Lidia LAZU

Şi peste o mie de ani
voi şti cu precizie
cu cine şi despre ce am vorbit
în acele nopţi
luminate
de farul nemişcător al
speranţei

*
* *

Timpul meu s-a agăţat
de vîrfurile corturilor
şi filfîie cu aripi
tot mai colorate

şi cu sunete aproape
de nesuportat
cum sînt ele venite
balcoanelor ermetic închise

unde se zăresc capete
aplecate şi grimase
de lehamite

*
* *

Pe iarba abstractă
de lîngă acel tufiş
pe treptele uscate
sau pe caldarîmul ridat
cu oamenii aceia aerieni
am ascultat povestea învierii
ce nu ni s-a dat

am cules-o noi literă cu literă
şi ne-am lipit-o de piele
ca să ne intre în suflet

să putem repeta
la nesfîrşit iubirea
de aproapele

■

şoara, cam de o vârstă cu mine; mi-a adus un manuscris de 300 de pagini, un fel de ediţie definitivă a „operei" lui poetice, ca să-i fac o prefaţă. Am acceptat cu greu.

13 august 1989. Am găsit acest *Jurnal* abandonat între stivele de dosare cu manuscrise şi încerc să-l reiau.

Îmi caut, prin maldăre de dactilograme, câteva articole şi eseuri, pentru un nou volum de critică. Aşa de greu se intră într-un plan editorial!

Am sub tipar un volum de versuri cu un titlu imposibil pus la repezeală. Cartea se numea iniţial *Ultimele lumii violoncele.* Mi s-a cerut să schimb titlul, pe motiv că e defetist, nu e deloc constructiv şi optimist. Am oferit un altul, ca să ies din impas: *Introducere în utopia nopţii.* Au sărit ca arşi. Li s-a părut că volumul meu ascunde ceva, că are un subînţeles şi mi-au cerut un alt titlu. Am dat titlul unui poem *Ora reveriilor.* Bine că a intrat la tipar; în toamnă o să fie în librării. Cred.

Am depus acum doi ani şi ceva un volum de istorie literară *(Ipoteze istorico-literare)* şi nici azi n-a putut intra într-un proiect de plan. Am scris lui Bălăiţă (directorul Editurii Cartea Românească) o scrisoare drastică şi am obţinut o slabă promisiune. E aici redactor şef un om rău (L.C.) care mă duşmăneşte, nu ştiu de ce. Mai aştept. Lucrez intens la cartea cerută de Editura Reclam din Leipzig. Dar şi aceasta merge greu, pentru că nu am bani pentru dactilografiere, fiind un volum antologic, întins pe circa 350 de pagini, de texte comentate. Legăturile cu editura germană sunt greoaie. O parte din corespondenţă s-a pierdut pe drum. N-am primit încă, spre semnare, contractul. S-o fi pierdut, pe undeva, prin birourile de control ale cenzorilor români?

Am în gând o carte despre America, despre omul american, despre mentalitatea americană. Am strâns mult material şi am făcut observaţii personale în cele două luni pe care le-am stat în martie-mai 1988 la New York. Aceste lucruri mă obsedează mai ales acum, raportând totul la mentalitatea „omului sovietic" (dacă poate exista acest om), după documentarea sumară pe care am întreprins-o în cele două săptămâni, în anul 1988 (iunie), la Moscova, Minsk şi Kiev.

Mă gândesc la o carte „Pe urmele lui Ion Minulescu" pentru Editura Sport-Turism; la un roman („Ordinul Jartierei") din care am scris aproape un sfert.Mă gândesc de asemenea la o amplă selecţie a versurilor pe care le-am scris până acum, dar nu mă mai caută vechiul meu optimism pe care-l credeam incurabil!

Nu mai pot colabora la mai multe reviste cum o făceam acum zece ani, pentru că s-a schimbat climatul ideologic al presei, nu mai pot ceda insistenţelor redacţionale de a fi pe linie, de a lăuda cărţi lipsite de orice noimă, sau de orice idee estetică. Am rămas încă un colaborator fidel al „Românieiliterare", al „Vieţii Româneşti" şi al Radioului.

5 mai 1990. Ziarul „Viitorul" mi-a publicat două poeme cenzurate din volumul *Ora reveriilor* la o rubrică ce se intitulează „Oaspeţi de seamă ai ziarului nostru".

Am depus la Cartea Românească o ediţie a poemelor din exil ale lui Ion Caraion, cu titlul „Apa de apoi". Atât George Bălăiţă, fostul director cât şi Magdalena Popescu Bedrosian, directoarea de acum, mi-au promis editarea rapidă a volumului. Intenţionez o ediţie mare, cuprinzătoare.

Cu Şerban am fost în luna martie (două săptămâni) în Berlin şi Leipzig. Am locuit la Eva Behring, care s-a dovedit o gazdă binevoitoare şi apropiată. La Leipzig, la Editura Reclam, am avut discuţii finale la cartea mea „De la folclor la literatura cultă românească", cu D-na H. Rost, o femeiuscă foarte drăguţă şi, îmi permit să o consider, şi corectă. Cam rece şi distantă, totuşi, faţă de Eva, care e de-a dreptul o prietenă. D-na Rost mi-a şi plătit toate drepturile de autor: 2000 de mărci. Cu Şerban am fost zilnic în Berlin-West. O diferenţă, ca de la cer la pământ, faţă de Berlin-Est.

În aprilie, conferinţă naţională a Uniunii Scriitorilor. O ofensivă fără multă raţiune morală a tinerilor, o ofensivă cam necontrolată, cam violentă. Poate, au dreptate!

Pe 20 mai sunt programate alegerile legislative libere. Vom vedea ce o mai fi. Sunt sceptic, foarte sceptic!

28 decembrie 1990. Încerc să reiau „Jurnalul" cu sentimentul că şi acest gen de scris e dificil. Pluteşte în jur o apăsare care-ţi creează o stare de sfârşeală. Peste tot oameni nemulţumiţi, dar şi oportunişti ce fac din politică o carieră de moment, desigur o carieră de a cărei efemeritate sunt conştienţi. Un exemplu. Dl. Piru, prof. univ. cu o pensie de 5-6000 lei pe lună, s-a „făcut" F.S.N.-ist, în Senat, de unde (spun gurile rele) mai încasează - tăcând, la şedinţele de lucru - încă 10.000 lei şi în plus girează (cu numele), conducerea ziarului-oficial al Frontului „Dimineaţa", de unde mai încasează încă 10.000 lei, plus drepturile de autor din presă. E un om de 30.000 lei pe lună!

Pregătesc (e o obligaţie morală şi de suflet în acelaşi timp) o retipărire a operei lui Ion Caraion, un volum de poezii din exil, e deja cules la Cartea Românească, un volum mai cuprinzător din opera antumă, la Editura Eminescu, şi un volum de eseuri. Am mai dat Editurii Eminescu un volum de eseuri cu titlul *Lucrurile de taină* din opera lui Mircea Eliade. Nu ştiu când vor apărea. În tipografii e un mare haos, au prioritate autorii şi editorii privatizaţi, care au bani pentru preţurile mari ale operaţiilor de imprimare şi de legătorie.

În nr. 32/1990 din Luceafărul" am publicat un articol de 10 pagini despre Ştefan Baciu. În „Viaţa Românească" nr. 3 un articol despre Ion Caraion, în nr. 5 al „Vieţii Româneşti" scriu despre Geo Dumitrescu (la 70 de ani) şi despre Marin Sorescu, laureat al Premiului Herder. Prefaţez un volum de versuri al lui Christian Wilhelm Schenk, poet german, plecat din România, cu domiciliul în Germania, scriind şi versuri în limba română. Prefaţez o carte mică de Dickens, la o editură particulară.

Aflu dintr-o scrisoare a Valentinei Caraion că a murit, la Paris, G. Tomaziu, pictorul şi graficianul căruia i-am cerut o copertă la volumul de poeme din exil ale lui Caraion. La televizor o emisiune dedicată lui Tomaziu de Dan Hăulică şi Ruxandra Garofeanu.

Tomaziu dă un interviu. Poartă o cămaşă neagră peste care a tras o flanelă roşie. Impresie foarte bună!

Au apărut în Editura Humanitas (director Gabriel Liiceanu), câteva cărţi bune de Emil Cioran *(Schimbarea la faţă a României),* Noica *(Jurnal de idei),* Monica Lovinescu *(Unde scurte),* Blaga (un roman postum, *Luntrea lui Charon*), Mihail Sebastian *(Cum am devenit huligan).*

5 ianuarie 1991. Anul cel nou a venit tot fără speranţe. Aceeaşi neîncredere în oameni, aceeaşi minciună publică. Copiii au plecat şi în *casă* e pustiu fără ei. De-abia acum înţeleg pe tata când mă ruga, aproape că îmi cerşea, venirea, din când în când pe la el *acasă.* Singularul „acasă" era la el, la Manu. Lucu stă împreună cu Oana la „ei". Şi-a cumpărat (prin eforturile Puichii) un apartament în str. Ştirbei Vodă, apartament pe care l-au aranjat foarte funcţional şi modern. De anul nou şi de casă nouă noi le-am dat o veioză de porţelan japonez, o piesă veche foarte preţioasă, pe care Lucu şi-a aşezat-o pe birou, vechi englezesc. Dinu s-a îndrăgostit lulea de o fată foarte frumoasă, pe care o adoră, şi e mai tot timpul cu ea. Şerban, care locuia la bunica, şi-a închiriat un apartament în Bulevardul Pieptănari, lângă complexul de cimitire Bellu. Dar mai mult e plecat cu Adrian, un coleg de facultate, la Sinaia. Dintre toţi cel mai ataşat de noi e Lucu. Ne vizitează zilnic; pe Dinu trebuie să-l chemăm noi. Şerban apare rar şi fără un program fix.

În Editura lui G.S. a apărut în sfârşit *O poveste de Crăciun* de Dickens, cu o prefaţă a mea. Preţul 50 lei; cam piperat, dar să vedem cum merge treaba. Editurile particulare s-au ivit ca ciupercile.

Trăiesc din plin un marasm politic din care nu văd vreo şansă de ieşire. Presa noastră e în întregime inconcludentă. Nu apar - cu excepţia unor documente politice senzaţionale - contribuţii artistice deosebite. La Cluj a apărut o revistă ce face totuşi o figură aparte (cel puţin aşa mi se pare) în baletul politic-ideologic al presei libere, revista „Apostrof" (redactor şef Marta Petreu), în care apar versuri de Radu Gyr şi Nichifor Crainic, se publică un interviu cu Vintilă Horia.

De la Dorin Tudoran din S.U.A. (Philadelphia) am primit Nr. 1 şi 2/1990 din revista „Agora": „Continuare debilă" a celei publicate de Ion Caraion în 1947.

Am primit de la Valentina Caraion a doua parte din *Postumele* soţului ei, publicate în Xerox în Germania de Dr. Ion Solacolu, în suplimentul revistei „Dialog" nr. 78-79 din septembrie 1990.

■

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Portret al teatrului de tinerețe

ÎN PERIOADA 24-28 noiembrie, Teatrul Tineretului din Piatra Neamț s-a aflat într-un complex turneu la București, prezentînd practic într-o microstagiune toate producțiile sale teatrale din ultima vreme și care se joacă la sediu: „Mult zgomot pentru nimic" de Shakespeare, (premiera cu care teatrul a deschis stagiunea), „Orfanul Zhao" de Ji Junxiang, amîndouă în regia lui Alexandru Dabija și scenografia Irinei Solomon și Dragoș Buhagiar, „Jucăria de vorbe" de Alexandru Dabija după Tudor Arghezi, regia - Alexandru Dabija, scenografia - Adina Panaitescu (un spectacol pe care l-a mai făcut regizorul la Piatra, cu ani în urmă, un spectacol poetic, de o mare deschidere pentru publicul de toate vîrstele) și „Antigona" de Sofocle, montat de Mihai Măniuțiu în stagiunea trecută în decorul special al lui Mihai Mădescu și cu costume semnate Doina Levintza.

Acest turneu mi se pare important din mai multe puncte de vedere. Teatrul Tineretului din Piatra Neamț traversează, de cîțiva ani, o anume etapă în istoria sa, etapă care, după părerea mea, se încheie odată cu micro-stagiunea bucureșteană. Este limpede că după '90, teatrul s-a aflat în căutarea și definitivarea unui drum propriu, distinct în peisajul nostru, iar acest efort este lăudabil. Atmosfera care a existat la Piatra Neamț este cunoscută de oamenii de teatru. Aici au lucrat Andrei Șerban, Iulian Vișa, Cătălina Buzoianu, Silviu Purcărete, Victor Ioan Frunză, Alexandru Dabija, Alexandru Darie, dacă ar fi să amintim cîteva nume de importanți regizori, cu actori ca Horațiu Mălăele, Maia Morgenstern, Oana Pellea, Coca Bloos, Florin Anton, Paul Chiribuță, Ana Ciontea, Ion Muscă și mulți, mulți alții care au debutat și s-au format aici, care au jucat în spectacole memorabile. Viața acestui teatru avea un ritm special, și de școală de teatru și de atelier de creație, în care căutarea, experimentul, non-conformismul se împleteau firesc în performanță. Pentru mulți dintre regizorii și actorii amintiți, Teatrul Tineretului a fost o rampă de lansare a valorilor și o certă carte de vizită. Înainte de '89, pe cei mai mulți îi regăseam în trupele cu firmă ale teatrelor din București.

Care este portretul acestui teatru, astăzi, la anul 1996? Încet-încet, Piatra Neamț s-a făcut din nou auzit prin festivalul pe care l-a organizat și care anul acesta în mai s-a împlinit ca formă și și-a reglat tonul pe o frecvență clară. Participanții la ediția din primăvară susțin cu argumente că Festivalul de la Piatra Neamț este la ora asta cel mai important pentru mișcarea noastră teatrală. Așadar, atenția s-a îndreptat din nou cu interes spre Piatra în primul datorită festivalului. Pe urmă, Alexandru Dabija se întorcea în 1995 în locul debutului, însoțit de o echipă de scenografi tineri și talentați, punînd, odată cu „Orfanul Zhao", o temelie pentru noul drum. „Orfanul Zhao" a fost cotat la Gala Uniter, *cel mai bun spectacol* al stagiunii '94-'95, iar Irina Solomon și Dragoș Buhagiar, *cei mai buni scenografi*. Acesta a fost un pas major. Inspirat a fost și Nicolae Scarlat, pe atunci directorul teatrului, care l-a invitat pe Dabija. Întîlnirea cu acest regizor și cu echipa sa a fost benefică pentru toată trupa, angajată în întregime în distribuție, în care actorilor cu experiența regretatului Ion Muscă sau Dan Corneliu Borcia și Liviu Timuș, li s-au alăturat foarte tinerii actori angajați din ultimele promoții de absolvenți. Stagiunea '95-'96 a debutat sub direcția lui Dan Corneliu Borcia care l-a solicitat pe Mihai Măniuțiu să monteze. Așa s-a născut „Antigona", realizată cu alți doi scenografi de marcă: Doina Levintza și Mihai Mădescu. În rolul titular joacă Oana Ștefănescu, actriță cu care Măniuțiu a colaborat foarte bine în „Richard III" și „Omor în catedrală". Și iarăși Alexandru Dabija care reia într-o versiune ușor modificată (și ca text) „Jucăria de vorbe" într-o nouă distribuție. Stagiunea aceasta se deschide tot sub bagheta acestui regizor și a colaboratorilor săi scenografi cu „Mult zgomot pentru nimic". Spectacolele enumerate aici și prezentate acum la București sînt deja cunoscute cititorilor noștri din cronicile apărute de-a lungul timpului.

Ce concluzii putem desprinde? Că Teatrul Tineretului din Piatra Neamț este în primul rînd un teatru de regie, de scenografie, solid, modern, original, născut din colaborările unor figuri dintre cele mai importante ale momentului. Aceste elemente fundamentale, care au deschis în mod evident o altă cale teatrului, au venit din afară ca o infuzie vitală. Ce se întîmplă în interiorul trupei? Aici mi se par mie lucrurile încă tulburi. În majoritate tînără, trupa nu pare să aibă, decît cu prea puține excepții (în afară de Timuș și Borcia, nu se detașează cert, deocamdată, decît Tudor Tăbăcaru), nivelul solicitat de regizori. Nu este de neglijat efortul acestor tineri actori, dar el încă se vede prea tare, îi stînjenește în abordarea rolurilor, nu este asumat, ci, mai degrabă, iese în prim-plan. Dacă în „Orfanul Zhao" această realitate nu era evidentă pentru că structura piesei avea doar două sau trei partituri, în „Antigona" și mai ales în „Mult zgomot...", unde există roluri consistente, apele se separă. Sigur că probele sînt complicate, sigur că ei sînt, mulți, la început de drum. Dar sînt lacune - cum ar fi simțul limbii (care cere o familiaritate cu proprietățile și sensurile cuvintelor, o relație culturală cu ele) și rostirea cu care absolvenții cei mai mulți ies din Academiile de teatru. Acest lucru l-am observat încă o dată și la seminarul ținut de Radu Penciulescu la Arcuș. Aceleași dificultăți. Dacă șansele pe care le-au avut nu-i modifică profund, atunci, mă întreb, *cine* și *ce* i-ar putea schimba?

Cred că în punctul acesta se află teatrul. Se poate că în perioada descrisă aici, unii dintre tinerii actori să fi acumulat și de acum înainte să țîșnească, să convingă. Nu mă pot pronunța. Aștept, însă, cu speranță. Și de aceea cred că se intră într-o nouă etapă, ce privește în mod direct trupa, modalitate artistică în care fiecare actor se raportează la un gînd regizoral extraordinar, la ce înseamnă și ce este un personaj sau altul. Actorii teatrului au fost inițiați la Școala de regie a lui Dabija sau Măniuțiu. Să vedem, de aici încolo, în spectacolele ce vor urma, cum și dacă se va conștientiza și mai apoi concretiza asta.

Ceea ce Alexandru Dabija a reușit să provoace la Piatra Neamț se apropie foarte tare de experiența lui Silviu Purcărete la Craiova. Spectacolele de la Teatrul Tineretului, în cap cu extraordinarul „Orfanul Zhao", reprezintă repere teatrale majore în contextul fenomenului din țară (și nu numai). Succesul și performanța acestui turneu (care aduce în prim-plan și numele actorului Liviu Timuș, prezent în toate distribuțiile, într-o formă excelentă), dovedesc că Alexandru Dabija a cîștigat pariul cu el, cu teatrul, cu... Cinci zile am aplaudat, am admirat, ne-am bucurat, am analizat.

■

MUZICĂ

Un tezaur de talente

NU MULȚI sînt cei ce știu că Sfînta Cecilia este patroana muzicii, dar și mai puțini știu că ea este prezentă pe frontispiciul sălii de concerte a Liceului „George Enescu" din București și că acesta este pus sub oblăduirea ei. De aceea, data cînd, de mai mulți ani încoace, școala își deschide porțile evaluîndu-și rezultatele în fața publicului coincide sau se învecinează cu sărbătoarea ei, 22 noiembrie. Începute mai modest, de data aceasta, „Zilele muzicale ale liceului George Enescu" s-au extins la două concerte, pentru că numărul elevilor care merită să se facă auziți este atît de mare încît abia au încăput în cele două programe dense.

La o primă vedere mi-am zis că nu este decît o serbare școlară și nu reprezintă un subiect de articol; reflectînd, am conchis că dat fiind că din ce în ce mai mult această școală a devenit o prezență în viața muzicală, că ea nu mai este doar o instituție de învățămînt ci un centru în care munca pedagogică se îmbină cu practica artistică în sala de concerte, în competiții, pe rilele discului, și că problematica ei cunoscută se cuvine să fie cunoscută și în afara unui curent limitat.

În cele aproape 5 decenii de existență - primele sub numele neutru de Liceul de artă nr. 2 și de 25 de ani sub emblema numelui lui George Enescu - ea a trecut pe primul loc, printr-un corp profesoral de elită, prin tinerii pe care i-a pregătit pentru un viitor strălucit. Este de ajuns să-i amintesc pe regretații maeștri Ludmila Popișteanu - care a făcut epocă la catedra de pian - Adrian Sarvaș, George Cocea sau, în prezent, Mihaela Tomescu, Modest Iftinchi, Nicolae Bilciurescu, Olga Szel, Dumitru Avachian, Ana Maria Crețan ș.a. Și cum o școală își face renumele prin rezultatele ei, să spun doar că aici și-au însușit deprinderile fundamentale ale artei lor Angela Gheorghiu, Ion Marin, Silvia Marcovici, mai tinerii Liviu Prunaru, Florin și Gabriel Croitoru, Alexandru Tomescu și mulți alții.

Dar ei sînt doar vîrful aisbergului, căci așa cum au demonstrat și cele două concerte din anul acesta continuitatea școlii interpretative românești este asigurată de generațiile noi care, fără hiatus duc mai departe promisiunile împlinite. Căci copiii pe care i-am ascultat, chiar și cei mai mici (clasele a III-a, a VI-a) au deja un palmares impresionant de premii naționale și internaționale, de concerte acasă și în străinătate, unii au chiar înregistrări - adică la vîrste atît de fragede au deja un trecut artistic.

Întrebarea este ce viitor artistic au? Vor intra în Academia de muzică unde va funcționa o nouă selecție și apoi vor intra în competiția nemiloasă a vieții. Din contradicția între aspirațiile elevului care se visează un Rubinstein sau un Menuhin, ambiția profesorului care, firesc, își dorește să plămădească un Rubinstein sau un Menuhin și realitatea dură a pieței muzicale care cerne numele ce se vor tipări pe afișe cu litere de o șchioapă, ies învingători doar cei lucizi. Cultura muzicală a unei țări nu se face numai cu vedete - acestea sînt excepția - ea se construiește prin contribuția marilor ansambluri, a pedagogilor valoroși, a artiștilor angrenați în cotidianul vieții muzicale. De aceea, societatea investește în educarea acestor categorii de artiști și școala are menirea de a forma nu numai ipotetici soliști, ci muzicieni multilaterali care - fără complexe - să-și înțeleagă menirea, să înțeleagă că dăruindu-și talentul pentru desăvîrșirea unui ansamblu se desăvîrșesc pe ei înșiși și că a face muzică împreună este cea mai nobilă satisfacție. De aceea esențială este formarea elevilor și ca muzicieni de ansamblu, ceea ce nu sînt sigură că învățăceii, poate și unii profesori, acceptă pe de-a-ntregul.

În privința aceasta un rol hotărîtor le revine celor 4 orchestre (alcătuite după vîrste și puteri); profesorul și dirijorul Petru Andriesei duce cu o răbdare și o pasiune infinite o muncă sisifică - deoarece componența formațiilor (ca în toate ansamblurile școlare) este într-o continuă fluctuație: în fiecare an absolvenții pleacă și serii noi de instrumentiști le iau locul. Reușita este cu atît mai mare cu cît în pofida situației se cîntă curat, muzical, cu inteligență stilistică, cu un entuziasm ce transpare în sound-ul juvenil. Formația reprezentativă - selectată din vîrfurile școlii - este orchestra de cameră „Lyceum Strings" care în cei 12 ani de existență a apărut pe scena Ateneului, a făcut turnee în străinătate, a realizat și un CD în Elveția, apreciat pentru precizia și eleganța interpretării.

Dar lupta eroică a profesorilor pentru ridicarea valorii actului educațional, sîrguința tinerilor ce se angajează pe acest drum dificil renunțînd la copilărie sînt deocamdată grav îngreunate de dificultățile materiale ale școlii. Bunul management al directorului, prof. Iulian Leventiu, care se sprijină în lipsa altor posibilități pe resursele proprii, pe sprijinul părinților și pe puținul asigurat de Ministerul Învățămîntului, nu este suficient pentru a răspunde cerințelor unui învățămînt civilizat: instrumente noi, accesorii suficiente, partituri, cărți etc. Iar sponsorii, în lipsa unei legi stimulative, nu se înghesuie să facă acte de cultură. Sponsorizarea unui meci de fotbal aduce o mediatizare pe măsură, o sponsorizare culturală rămîne într-un cerc restrîns; iată o temă de meditație pentru noul parlament dacă vrea să revizuiască o lege strîmbă și să pună în valoare tezaurul de talente, care altfel fie iau drumul străinătății, unde sînt bineveniți, fie se pierd în neantul indiferenței.

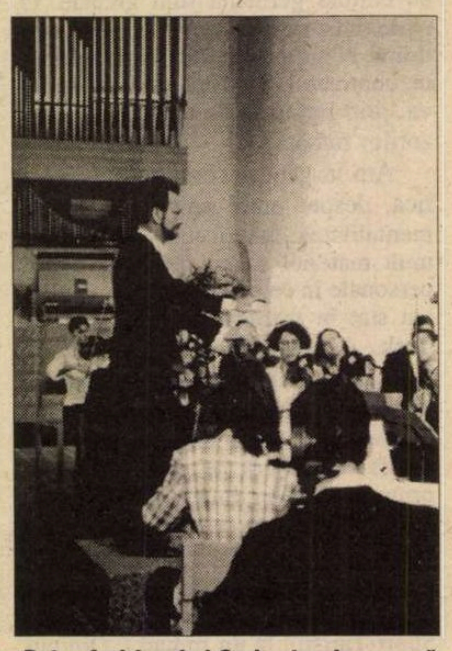

Petru Andriesei și Orchestra de cameră „Lyceum Strings" - Elveția, 1996

Elena Zottoviceanu

CRONICA FILMULUI

de Eugenia Vodă

Visele lor americane

ÎNTR-O cinematografie care, inevitabil, rimează cu acalmie, sfîrşitul de an ne-a pus în faţa unor neaşteptate evenimente. (Iată, deci, că putem spune „semne bune anul are", şi privind anul de la sfîrşit spre început!)

Un eveniment a fost programarea, la televiziunea naţională, în seara de 1 Decembrie, nu a vreunei „reluări" împrumutate de la Buftea ci a unei premiere absolute, produse de Studioul de Film al Televiziunii: *Capul de zimbru,* de Nicolae Mărgineanu, cu un scenariu de Iosif Naghiu, după nuvela lui Vasile Voiculescu.

Voinţa de esenţializare domină filmul, de la scenariul lui Iosif Naghiu - riguros şi limpede, ca un cristal atent şlefuit -, şi pînă la imaginea - de un echilibru meditativ - semnată de Adrian Drăguşin. Nicolae Mărgineanu a izbutit un inspirat discurs „despre demnitatea românească", fără retorism, dar şi fără teama de a „vedea idei" (de pildă, sună o replică din film: „Noi, românii, facem din aşteptare un eşec. Nu înţeleg de ce. Nemţii ştiu să facă şi din aşteptare o victorie"...) „Aşteptarea" simbolică a filmului e plasată într-una din zilele celui de-al doilea război: un grup de ofiţeri şi soldaţi români *aşteaptă,* sînt obligaţi să aştepte, „pînă la noi ordine", izolaţi într-un peisaj selenar, într-un „loc mut", pustiu şi uscat (filmat în vulcanii noroioşi de la Buzău), în care timpul va părea, şi el, împietrit, suspendat.

Din frontul istoric, filmul alunecă în frontul - atemporal - al pildei morale. În acel loc straniu, vecin cu linia frontului, în care moartea stă la pîndă, tăcută, sau îşi trimite ca mesager un iepure şchiop -, apare, în trecere neoficială, un general neamţ (Andrei Finţi, la o nouă vîrstă, cu o nouă greutate), un personaj decent şi distins, care le oferă ofiţerilor noştri cătăniţi în sărăcie şampanie franţuzească şi ocazia unei mese „civile" între militari (ospăţ la care remarcăm portretele fugare ale „ardeleanului" Adrian Titieni şi ale „poetului" Romeo Pop). Generalul e însoţit de un maior (Alexandru Jitea, ambiguu-persuasiv), împătimit de filatelie, euforic posesor al unui timbru de o uriaşă valoare, un „cap de zimbru" achiziţionat „pe nimic" pe coclaurile moldave (de unde, „între timp", zimbrul - acest animal „mîndru, demn şi frumos" - a dispărut). La ospăţul auster de pe front va dispare şi timbrul. „Din această încăpere nu iese nimeni pînă cînd timbrul nu va fi găsit", hotărăşte colonelul român, jucat de Remus Mărgineanu cu o privire sfredelitoare, cu o demnitate tensionată şi cu o deznădejde bine stăpînită. Ca un samurai înainte de harakiri, colonelul începe prin a se autopercheziţiona (un detaliu emoţionant: cele cîteva fotografii de familie care se zăresc, o clipă, în acest moment de disperare şi umilinţă). Toţi se supun degradantei percheziţii cu o singură excepţie: un tînăr căpitan (înzestrat de Dragoş Pîslaru cu un mister special) care, în punctul de intersecţie dintre luciditate şi nebunie refuză percheziţia şi îşi îndreaptă pistolul spre tîmplă („Cuvîntul de onoare al unui ofiţer e de ajuns."). Timbrul se va găsi, rătăcit pe la bucătărie, iar nemţii vor pleca „cu o imagine neştearsă despre onoarea noastră, care nu mai există..." Adevărul, relevă filmul, e de fapt mult mai complex şi mai sucit decît l-au înţeles „nemţii": un adevăr pe care autorii îl aşază, în final, sub pecetea tainei.

Impresionează, la filmul lui Mărgineanu, linia nobilă, dar atît de firească, din profilurile personajelor principale, jucate de Remus Mărgineanu şi Dragoş Pîslaru. Impresionează acurateţea desenului psihologic şi modernitatea lui. Sentimentul, după vizionare, e acela că regizorul a reuşit nu atît un film „istoric", cît unul de presantă actualitate.

Cîtă dreptate avea Vasile Voiculescu cînd scria: „...nemurirea nu este o stare, ci *o lucrare fără de sfîrşit*"...

Celălalt eveniment cinematografic al săptămînii trecute s-a numit *Cinemaiubit* (într-un cuvînt). Un festival al filmului studenţesc din Academia de teatru şi film, găzduit de Cinema „Studio"; un eveniment asupra căruia vom reveni. Deocamdată vom spune doar că *toate* cele 16 filme din competiţie (scurt-metraje pe 35 mm) s-au dovedit pur şi simplu admirabile! Spre deosebire de alţi ani, cînd selecţia era subminată de apăsate decalaje valorice şi de o stare generală de bîjbîială, am avut, acum, revelaţia unor tineri cineaşti care au cinema-ul în sînge sau care au consumat - şi asimilat - „de mici" filmul pe pîine. Şi nu în ultimul rînd filmul american. *Visul meu american* (de Teodor Oprea) se şi intitulează filmul care a inaugurat competiţia, şi care e, într-adevăr, un „vis american" pur sînge, pe care l-ar agrea, probabil, chiar şi autorul lui *Wild at Heart.*

În fond, într-un fel sau altul, mai mult sau mai puţin mascat de „strategiile narative", cîte un „vis american", se lasă ghicit în fiecare film al competiţiei. Dintr-o selecţie compactă, unitară în diversitatea ei, am reţinut în special seriozitatea „kieslowskiană" din *Sala de aşteptare,* de Laurenţiu Rusescu, arta tipologiilor percutante din *Sîmbătă seară,* de Radu Dragomir, ironia distrugătoare din *Grigore şi Marieta,* de Cătălin Cocriş, frapantul simţ al fantasticului de profunzime din *Fără pantofi în cer,* de Cristian Dumitru, graţia inteligentă a unui „melo vivace" în *Lepădăţii,* de Napoleon Helmis... Toţi regizorii competiţiei merită să fie reţinuţi, toţi au datele genetice de a deveni nume: Titus Munteanu, Viorel Timaru, Cornel Loren Răducanu, Cornel George Popa, Alexandru Pleşca, Dan Raţiu, Sorin Bucătaru, Gabriel Bugnar, Eugen Leahu, Cătălin Dordea... Rămîne de văzut ce o să facă lumea noastră cu talentul lor (şi talentul lor cu lumea noastră). Despre toţi s-ar putea spune că au (deocamdată!) talent cu carul. Cum zicea Ilarion Ciobanu într-un interviu: caru-i mare, dar punguţa-i mică! Pentru că a venit vorba de „punguţă", trebuie remarcată performanţa organizatorilor (şi, am înţeles din *speech*-ul rectorului Florin Mihăilescu, în special a d-nei profesoare-decan Elisabeta Bostan şi a directorului de festival Vlad Rădescu) de a consolida „întreprinderea", găsind sponsori eficienţi. De sponsori se leagă însăşi existenţa civilizată a „manifestării", inclusiv cochetul caiet program pe hîrtie velină (design Irina-Solomon şi Dragoş Buhagiar). Lucrurile se prezintă însă mai puţin roz cînd constaţi reprezentarea unor sponsori în juriu, sau cînd citeşti, pe lista premiilor: „Marele Premiu, oferit de ProTv"! Este evident, sper, că nu discutăm aici persoane, ci principii. E o chestiune de principiu ca, la orice festival care se respectă, sponsorii să nu fie implicaţi în jurizare, iar MarelePremiu să fie oferit de festivalul însuşi, şi nu monopolizat de un sponsor anume, indiferent cine ar fi el.

Un alt lucru surprinzător: pe genericul (de un farmec retro) al festivalului se putea citi: „ediţia I"! De ce ediţia I? Pentru că acum am rebotezat operaţiunea „*Cinemaiubit*" (într-un cuvînt)? Şi dacă peste cîţiva ani vin alţii şi schimbă găselniţa, cu *Cinemaurît* (tot într-un cuvînt), atunci o luăm iarăşi de la capăt, cu „ediţia I"? Dar atunci, ediţia cu sala arhiplină, la filmele lui Bosse şi Laurenţiu Damian, ce a fost? Sau ediţia cu Şopterean ridicîndu-şi Oscar-ul, ce a fost? Sau ediţia de după '89, zisă „Criza", ce a fost? Adevărul este că, sub diverse forme şi titulaturi, acest festival al filmului studenţesc a rezistat, a reuşit să supravieţuiască ani în şir. Şi acum, în loc să se bucure că are o tradiţie şi că a reuşit să ajungă la ediţia X sau Y, (ar fi util, totuşi, pentru anul viitor, să le numere cineva), festivalul susţine că s-ar afla la ediţia I şi că tocmai a reinventat roata. Ceea ce nu e cazul. ■

Capul de zimbru • Producţie a Studioului de film al SRTV • Regia Nicolae Mărgineanu

Cinemaiubit • Festival organizat de Academia de Teatru şi Film şi de Uniunea Cineaştilor

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Şuşară

Experiment

CEL MAI important eveniment artistic al acestui sfîrşit de an este, fără nici o îndoială, expoziţia Centrului Soros pentru Artă Contemporană. Organizată într-un moment dificil, cînd însăşi existenţa Centrului a fost serios pusă la îndoială, expoziţia continuă două tipuri de manifestări care s-au consumat în anii precedenţi. Intitulată „Experiment, interferenţe şi prospecţiuni în arta românească, anii '60-'90", ea prelungeşte, pe de o parte, expoziţiile precedente ale Centrului Soros şi, pe de altă parte, marea expoziţie din 1993, „Anii '20-'40, între avangardă şi modernism". Ultimele trei expoziţii ale Centrului Soros, cea de instalaţii video, Ol şi Me(di)a Culpa, îi pun la dispoziţie autori şi tendinţe din imediata contemporaneitate, iar „Avangarda" se constituie într-un suport şi un argument istoric. Ideea subînţeleasă a acestui proiect este că experimentul artistic funcţionează ca o dimensiune ontologică a creaţiei şi că el reuşeşte să înfrîngă, în timp, nenumăratele piedici exterioare şi inevitabile inerţii pe care fenomenul însuşi le aşază în faţa necesităţii de înnoire. Chiar şi în momentele istorice marcate de autoritarism şi de opresiune, în care se încearcă reducerea artei la un simplu instrument propagandistic, experimentul nu poate fi suprimat cu totul şi el continuă să se manifeste în pofida nenumăratelor adversităţi. Şi în paralel cu estetica oficială, cu formele consacrate şi cu miturile improvizate, el alimentează adevăratul spirit al creaţiei şi irepresibila dorinţă de a cuceri noi teritorii. Dacă anii '50 reprimă orice formă de libertate, inclusiv pe aceea a creaţiei, şi transformă arta într-un simplu comentariu politic şi ideologic, anii '60 restaurează timid spaţiul de exprimare şi deblochează căile de acces către formele artistice asupra cărora plana suspiciunea de formalism. Fără a fi încurajaţi explicit, dar şi fără a fi sancţionaţi direct, artişti individuali sau grupaţi în jurul unor proiecte comune încearcă reconectarea experienţei artistice atît la momentele anterioare, cît şi la spiritul timpului care impunea exigenţe şi aspiraţii noi. Momentul acesta este, de fapt, şi punctul de pornire al expoziţiei, el fiind acceptat ca un adevărat reper pentru evoluţiile ulterioare ale artei noastre contemporane. Curatorul acestei manifestări, criticul şi istoricul de artă Alexandra Titu, urmăreşte desfăşurarea întregului fenomen într-o succesiune de planuri şi pe mai multe niveluri. Ea înţelege experimentul ca proces global, ca atitudine mereu reiterată, dincolo de genuri şi de specificităţile de limbaj. Pictura şi sculptura, grafica şi obiectul, colajul şi instalaţia, acţiunea şi arta video, deşi atît de diferite ca motivaţie şi ca expresie, sînt aşezate laolaltă sub orizontul experimentalismului, nu în funcţie de istoria lor mai veche sau mai recentă, ci în funcţie de dinamica intrinsecă şi de situarea artistului faţă de propriul său demers şi de scopurile pe care şi le fixează. În acest sens, experimentul este identificat atît în interiorul unor forme tradiţionale prin istorie, prin limbaj şi prin mijloace, cît şi înlăuntrul unor experienţe recente, radical diferite prin tehnică, materiale, instrumentar şi consecinţe. Se poate vorbi, aşadar, despre o dublă definiţie a experimentului: una care se referă la *atitudine,* iar cealaltă care se referă la *mijloace.* Şi din acest punct de vedere experimentalismul focalizează interesul mai degrabă asupra genului proxim decît asupra diferenţei specifice. Pentru că ceea ce îl uneşte, de pildă, pe Horia Bernea cu Sandor Bartha sau pe Sorin Dumitrescu cu Teodor Graur nu este nicidecum o convergenţă a mijloacelor, ci o solidaritate a scopurilor. În ambele cazuri este evidentă lupta cu inerţiile formei, ale expresiei şi ale memoriei, însă mijloacele şi spaţiul de referinţă diferă fundamental: în primul caz este vorba despre un experiment recuperator, ancorat într-o tradiţie dinamică şi deschisă, iar, în cel de-al doilea caz, despre un experiment proiectiv, orientat către experienţele internaţionale şi animat de ideea sincronizării. Dar dacă mijloacele diferă în mod radical, vocaţia înnoirii este comună şi efortul investigaţiei asemănător. De fapt, experimentalismul este asociat conştiinţei creaţiei şi voinţei de a repune în discuţie mecanismele acesteia, fie ele mentale sau instrumentale. Şi o componentă esenţială a experimentului este procesul elaborării, exhibarea ipotezelor şi abolirea atmosferei de mister care învăluie ritualul naşterii formei artistice. Spre deosebire de artistul-demiurg care îşi ocultează investigaţia şi propune universuri finite, marcînd cu fermitate graniţa dintre atelier şi spaţiul public, artistul experimental cultivă deschiderea şi transparenţa, valorifică ipoteza şi acordă o importanţă covîrşitoare *procesului.* El înlocuieşte axioma cu virtualitatea şi temperează presiunile absolutului prin sugerarea infinitului spaţiu al *posibilului.* Continuitatea discursului, logica strictă a exprimării şi constrîngerea la univocitatea lecturii cedează locul discontinuităţii asumate, echivocului voluntar şi pluralităţii. Indiferent de natura sa, exterioară, mentală sau emoţională, *modelul* îşi pierde orice funcţie reprezentativă şi devine un simplu pretext, un cobai (ca să ne păstrăm în limitele experimentului) care este sacrificat ca mit, dar salvat ca esenţă pentru că experienţa însăşi conţine şi propria ei finalitate. Experimentul artistic nu aspiră, aşadar, la o desăvîrşire ulterioară, el nu urmează a fi transpus la altă scară şi în alte condiţii, ci îşi este suficient sieşi. Orice eşec, dacă în acest proces ideea de eşec are vreo relevanţă, se exprimă inevitabil, ca să folosim o metaforă medicală, prin moartea *chirurgului* şi niciodată prin aceea a *pacientului.* Cu alte cuvinte, investigaţia artistică, febrilitatea încercărilor şi experimentarea ipotezelor nu sînt nici mai agresive şi nici supuse ratării în mai mare măsură decît cele mai conformiste situări faţă de actul de creaţie. Pentru că şi (sau mai ales) în cazul experimentului, care cultivă relativismul în detrimentul absolutizărilor, eşecul este exclusiv al artistului şi nicidecum al *artei.* Cele denunţate, însă, de către orice proiect experimental sînt suficienţa, stereotipia, lenea gîndirii şi nenumăratele prejudecăţi. Înainte de a fi coroziv, imprevizibil şi destabilizator, experimentalismul este dinamic, fertil şi conciliant. Şi poate că performanţa acestei expoziţii, dincolo de imaginea cuprinzătoare pe care o sugerează, este tocmai ideea concilierii a ceea ce, la o primă privire, pare de neîmpăcat. Formele tradiţionale coexistă cu cele alternative, artele vizuale cu cele ale spectacolului, tehnicile şi materialele consacrate cu cele neconvenţionale. Semn că *experimentul* este, înainte de toate, o stare de spirit şi o probă de vitalitate care spulberă nenumăratele inerţii şi suspendă frontierele impuse mai mult sau mai puţin arbitrar. ■

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

Cravata de mătase

ROMANUL lui Günther Grass, - *Peştele* (?). Nu mai pot să verific titlul exact, notă veche, data de 21.IV.1978. Ideea lui Grass e că bărbatul are „prestabilită" femeia lui, că se întîlnesc prin epoci, se iau, se ceartă, se despart. Metempsihoză. Chestii fumate de mult, *Adam şi Eva* etc. Ar fi o prostie. Un subiect minor bun de serialele sud-americane de azi. Idee veche, deci. Dar germanul psihologizează recurgînd şi la umor, - idee salvată prin inteligenţă, contrar exersatei tîmpenii narative în multe din prozele de succes ale lumii întregi. Cazuri de bărbaţi care se însoară cu *alta* şi care tîrziu de tot *dau* de femeia potrivită din toate punctele de vedere şi în cele mai neaşteptate situaţii. Pentru că uneori găseşti *femeia ta* în nişte fiinţe complet degradate, de o cu totul altă condiţie socială, materială, decît a bărbatului. Te pomeneşti că *femeia ta,* încredinţată ţie de destin pe vecie, este o chelneriţă arţăgoasă şi nespălată la un birt popular, (pe care la noi o cheamă Gica şi pe care toţi muşteriii o ciupesc de c., cînd ea circulă cu amîndouă mîinile pe sus purtînd tăvile, să zicem).

Femeia lui Günther Grass, care, în primul rînd, este un autor neconvenţional şi foarte pătrunzător - femeia aceasta, cunoaşte toate reţetele de gătit peşte. Semn distinctiv. Bun. Aşa merge.

Să presupunem, - Doamne fereşte, mă bat peste gură - să presupunem că Majestatea Sa Regina U Lah Ti a Zorilandei ne face cinstea de a vizita România în clocotul tranziţiei şi că o întîmpină ceremonios domnul Năstase (aşa era pe timpuri, la 2 noiembrie 1996). Coup de foudre!!!! Cad pe loc ambii unul în braţele altuia!

În fine, s-au regăsit. Ducă-se tot, ducă-se Parlamentul!...

Günther ar bate palma. Nu putem jura de nimic.

*
* *

VOI COMITE, pe jumătate, numai pe jumătate, o mîrlănie, dar dezvăluirea face, fiind şi istorică, fiind şi atît de umană şi fiind, la urma urmelor, ce ne salvează pe toţi, înjosindu-ne oarecum; cîteodată, nu mult, nu exagerat, însă neplăcut, totuşi, dacă te mai afli în viaţă, sau dacă urmaşii persoanei cu aşa-numita comicărie s-ar mai afla şi ei în spectaculoasa noastră existenţă, de toate felurile.

Să vă spui întîi persoana importantă, în acţiune, eroina propriu-zisă, care (aici reduc mîrlănia necesară) este actriţă şi, ca să nu se creadă, totuşi, că născocesc, o cheamă M.R. O femeie plină de temperament, foarte spirituală şi văduvă. Acum este în vîrstă, la pensie, vremuri grele. De nevoie, începe într-o zi să vîndă cravatele unui mare om politic, defunct. Cravatele uitate sau schimbate la repezeală în buduar, - pipele, un ceas de buzunar elveţian, stilouri cu capac de aur, două sau trei cămăşi, o pijama de noapte mov de mătase chinezească. Le vinde pe rînd la *Talcioc.* Un fost, un mare om de lume de pe vremuri, excelent cunoscător, care a scăpat nu se ştie cum de puşcărie, tot umblînd prin *Talcioc* o vede pe M.R. vînzînd ciudata marfă... Fostul nostru o cunoaşte pe actriţă, intră în vorbă cu ea, cercetînd cele trei, patru cravate, pipăind şi-o cămaşă cu monogramă, şi nui spune nimic bietei frumuseţi, azi pensionară. În schimb umple a doua zi tot oraşul că *persoana* vindea, fiindu-i pe vremuri amantă, lucrurile lui Titulescu. Oameni sîntem. Nimeni să nu ridice piatra. Să ne gîndim, curajos, în ce raporturi se află oricînd politica externă a unui stat şi soarta lui, în general, cu viaţa intimă a celor ce o fac şi cît de omenesc e, dîndu-i României strălucirea cuvenită, prin denunţarea atacării Abisiniei, să uiţi la plecare pe masa iubitei întîmpinătoare ceasul elveţian care ticăie mai departe; sau să laşi pe spătarul unui fotoliu de pluş, o cravată *pure soie naturelle, Le Gascogne* gălbuie la culoare, şi să-ţi pui la gît alta, întunecată, pentru recepţia ce urmează la ambasada Argentinei, din setul de cravate păstrate cu grijă pentru orişice eventualitate în „cuibuşorul de nebunii". Cezar, înainte de a trece Rubiconul şi de a rosti istoricul *Zarul a fost aruncat,* ... Cezar,... istorie apocrifă,... Poate cu alt prilej.

*
* *

EXITUS. (11 martie 1979) ca o ieşire a eroilor din impasul istoric creat.

Asta se spune şi la moarte şi la ieşirea din orice, din aeroport, scurt, în această limbă imperială ce pare să discute fără nici un fel de emoţie cu eternitatea, cu moartea, ca despre nişte afaceri.

*
* *

CE-AR FI să numărăm timpul, invers, ca-n raport cu naşterea lui Cristos, cînd socoteam 76, 75, 64, 43, 28, 15, 4, 3, 2, *Înainte de naşterea lui Cristos.* Să zicem şi noi că ne aflăm în ultima decadă a mileniului doi, şi să numărăm, 3, în loc de 1997, 2, în loc de 1998, 1, în loc de 1999, iar la două mii să punem zero, şi mileniul al treilea să înceapă încă din anul 2000 împlinit cu cifra 3000, iar numărată în jos. S-ar putea să-i ajungem pe egipteni.

■

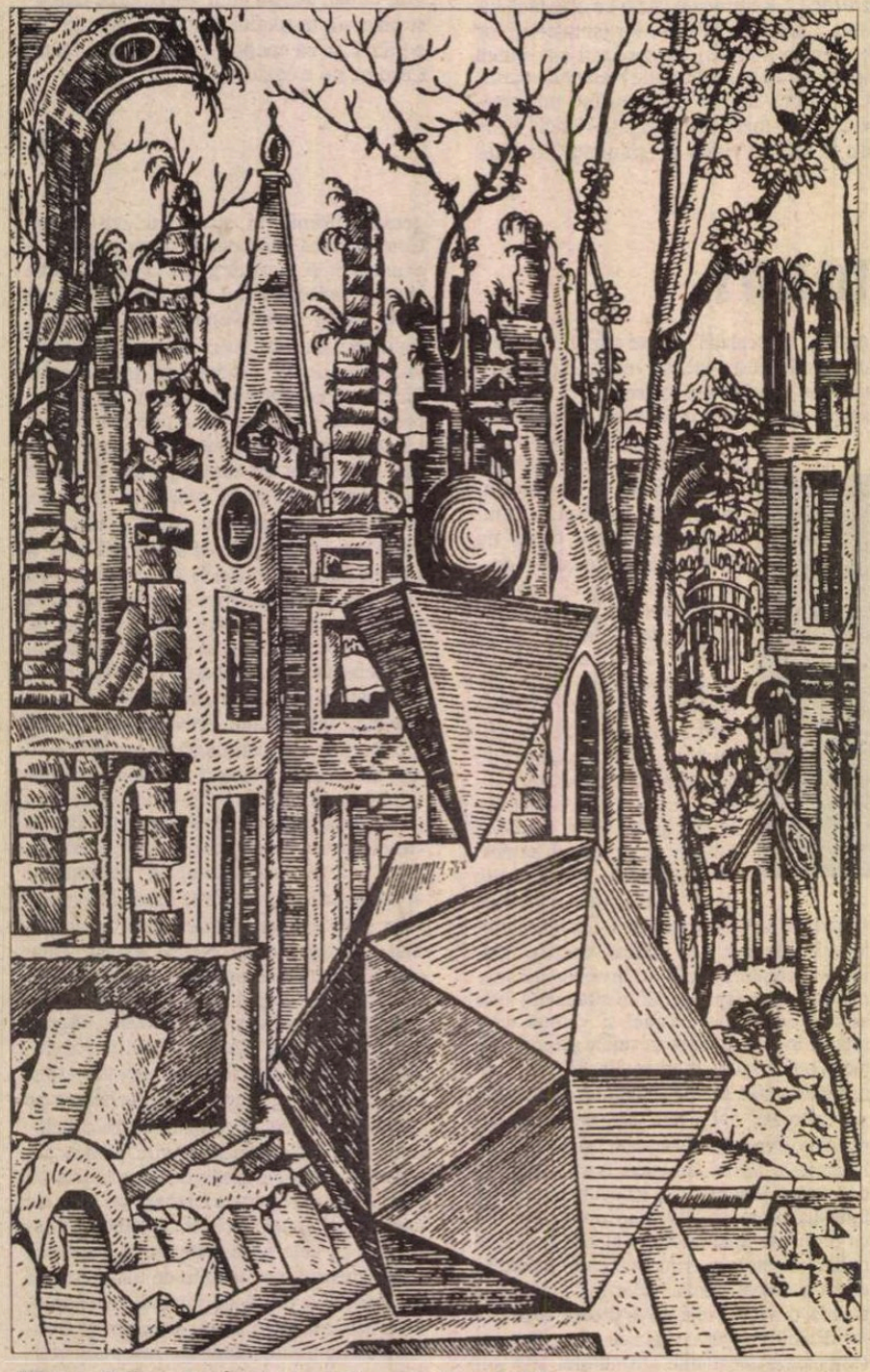

Lorenz Stöer, *Geometria et Perspectiva*, 1555

Ochean

O dispariţie misterioasă (II)

MIRCEA văzuse în viaţa lui multe femei frumoase, dar niciuna nu se putea măsura cu Rebţi. I se păru o reîncarnare a impasibilei Nofretete, admirată de el ceasuri întregi în muzeul de la Berlin. Tot Vechiul Testament, binecuvîntările şi blestemele, războaiele ca şi cîntecele de pace şi de dragoste, trufia şi suferinţa, robia şi triumful se strînseseră în această făptură. „Pace ţie, străinule", îl salută ea plecînd ochii ca semn de respect. Mai multe copile, toate plăcute la vedere, trebăluiau în încăperea îngustă. „Ce doriţi? Un veşmînt de sărbătoare? Un caftan? Un gheroc?" Mircea scoase fotografia lui Ştefan şi i-o înmînă. Degetele lui atinseră pe acelea ale croitoresei. Închise ochii de durerea extazului. Rebţi recunoscu pe Ştefan. „A trecut pe la mine. E Steopa, învăţatul acela român, care nu se mai satură de învăţătură." - „Şi ce învaţă un filosof de la Bucureşti de la voi, căprităţelor?", întrebă birjarul cu scepticismul tipic meseriei lui. „Ceea ce nu se mai termină niciodată de învăţat: dragostea", răspunse Rebţi, învăluind de data asta pe detectiv cu priviri promiţătoare.

Două săptămîni comitetul studenţesc de la München rămase fără ştiri de la Liov. Iscoada trimisă în misiune se întoarse fără rezultate mulţumitoare. Abandonase. Mircea arăta ca o stafie, palid, ochii mari deschişi, încondeiaţi de o suferinţă, tresărind la orice zgomot, vorbă sau cînt şi repetînd aceleaşi silabe într-o limbă foarte străină. Au pus ei, studenţii, iarăşi mînă de la mînă, şi au trimis un nou investigator, pe Sebastian K., imun la făcătoriile muiereşti. La Liov, birjarul îl conduse la atelierul de croitorie cunoscut. „Alt român", se bucură Rebţi. „Voi nu vă săturaţi niciodată?" Sebastian avea însă alte gînduri: „Ce s-a întîmplat cu Ştefan T. după ce a ajuns aici?" - „I-am spus şi nebunului celuilalt. A plecat la Vijniţa." - „Tu cunoşti adevărul, Rebeca! Mie nu-mi impui cu farmecele tale. Eu am altă concepţie despre lume şi viaţă. M-am interesat la grănicerii de pe Ceremuş; m-au asigurat că Ştefan n-a trecut graniţa, cel puţin legal." Frumoasa din Liov se dădu bătută: „Cu tine nu e nimic de făcut... Ia trenul spre Kamenitza şi la a treia staţie te dai jos. Întrebi de Ştrul hahamul. Să-i spui că te-a trimis Sulamita. El te va călăuzi. Nu doreşti totuşi să te odihneşti un pic la noi?" Sebastian nu dorea. Făcu ce-i spuse fata şi găsi şi pe Ştrul, un pitic clăpăuş ca un liliac. Ştrul refuză să-l ajute, menţionînd că e sărbătoare şi el nu lucrează sărbătorile. „Nu e lucru, ci este o binefacere pe care o faci unui străin." - „Cu atît mai puţin am eu chef să te ajut. Vino peste trei zile." După două zile plicticoase, hahamul îi bătu la uşa odăii din hanul sărăcăcios: „Vino cu mine!" Sebastian îl urmă pe uliţele pustii. „Ascultă ce vorbesc pereţii", îl sfătui călăuza şi-i arătă cum să facă: „Lipeşte urechea la fiecare casă şi-l vei afla!" Sebastian îşi frecă organul auditiv de numeroase ziduri şi garduri şi înregistră scene de familie, certuri, plînsete de copii şi puţine vorbe drăgăstoase. Cam la a douăzecea clădire - deasupra porţii se legăna în vînt o firmă de tablă ruginită: 'La grădina Edem' - inima îi încetă o clipă să bată. Zidul cînta. Cînta pe românește cu vocea lui Ştefan: „Dar nu-i vina calului/Nici a potcovarului/Ci e vina mîndrei mele/C-a pus casa-n locuri rele."

Paul Miron

CĂRŢI STRĂINE

prezentate de Grete Tartler

• Actualitatea editorială •

Sub nucul Zoharului

„CUVÂNTUL lui Dumnezeu trebuie să fie nesfârşit sau, altfel spus, cuvântul absolut este în sine încă lipsit de semnificaţie, dar poartă *sarcina* semnificaţiei". Straturile sensului definesc caracterul specific de cod al exegezei mistice: „Noua revelaţie la care misticul revine părtaş se prezintă ca o cheie a revelaţiei. Ba mai mult: cheia se

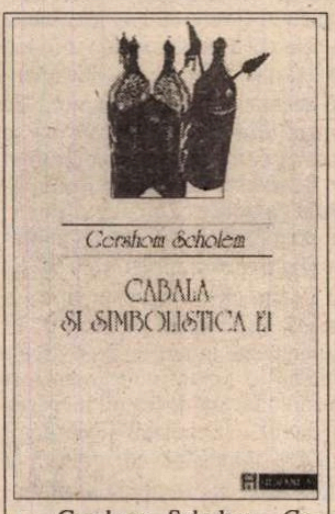

Gershom Scholem, *Cabala şi simbolistica ei.* Traducere din germană de Nora Iuga. Editura Humanitas, 1996. 249 p. F.p.

pierde, dar rămâne impulsul nesfârşit de a o căuta". Prin Origene s-a transmis comparaţia unui învăţat ebraic: scrierile sfinte ar fi o casă cu multe încăperi şi multe chei, însă acestea din urmă sunt schimbate între ele şi sarcina căutătorului este să le găsească pe cele potrivite la locurile potrivite. Fiecare cuvânt al Torei are „şase sute de mii de chipuri, straturi de sens sau intrări, după numărul copiilor lui Israel care au stat pe Muntele Sinai". Chiar şi semnificaţia cuvintelor reprezintă doar poarta mereu deschisă prin care trece misticul. Într-o exegeză a *Zoharului* despre *Facere* (12, 1), cuvintele *Leh leha* rostite de Dumnezeu despre Avraam nu înseamnă doar în sens literal „mergi în lume" ci şi „mergi la tine", la propriul sine.

Tora, „scrisă cu foc negru pe foc alb" a fost revelată, precum *Coranul,* ca text sacru în care fiecare literă contează. Rabi Meir, un învăţător din secolul al II-lea al *Mişnei,* povesteşte: „Pe când învăţam la Rabi Akiba obişnuiam să torn vitriol în cerneală şi el nu spunea nimic. Dar când am trecut la Rabi Ismail m-a întrebat: Fiul meu, ce ocupaţie ai? I-am răspuns: Sunt copist la *Tora.* Atunci mi-a spus: Fiul meu, să fii atent la lucrul tău, pentru că este o lucrare dumnezeiască; e de ajuns să sari sau să scrii în plus o singură literă ca să nimiceşti întreaga lume..." Îndeosebi cabaliştii spanioli au conchis că toate cele cinci cărţi ale *Torei* ar reprezenta numele lui Dumnezeu, concentrând suprema lumină, putere şi măreţie şi exprimând „legile secrete şi ordinea armonioasă care conduc şi administrează întreaga existenţă". Pentru Iosif Gikatilla, cabalist spaniol din secolul al XIII-lea, *Tora* lămureşte şi comentează tetragrama IHVH, o „urzeală" de epitete ale divinului. Această urzeală (ţesut, *textus* în sens strict) trece prin nenumărate transformări, permutări şi combinaţii ale consoanelor, pe care iniţiaţii le pot reciti şi în sens invers, reconstruind „ţesătura originară a numelui". Dumnezeu însufleţeşte literele făcând din *Tora* un ţesut viu, „organism complet şi desăvârşit". Imaginea fusese deja prefaţată de Filon din Alexandria în tratatul despre secta iudaică a terapeuţilor din Egipt: „Căci întreaga *Tora (nomothesia)* le apare acestor oameni ca fiind o fiinţă vie; sensul cuvântului ar fi aici corpul, sufletul însă - sensul strict, cel ce stă la baza cuvântului scris".

Pe lângă ideea de organism cu cap, inimă, membre etc. sau de arbore al vieţii, filozofii evrei medievali au preluat şi dualismul ezoteric arab (îndeosebi ismaelit) care interpretează înţelesul exterior, vizibil *(zahir)* şi pe cel interior, ascuns *(batin)* al Cuvântului; în *Zohar* nu numai *Tora,* ci şi toate straturile existenţei şi creaţiei sunt exoterice sau lăuntrice. Precum nuca - miezul, dincolo de coaja tare, fiind alcătuit din mai multe straturi. În grădina speculaţiei mistice, regele Solomon spusese: „Coborât-am în grădina de nuci" (*Cântarea Cântărilor,* 6,11). Tradiţia *courtoise* a Evului Mediu a dat naştere unei şi mai frumoase metafore: *Tora,* iubită care face semn din palatul ferecat, dar numai cel care o iubeşte îl înţelege şi trece prin porţi, ziduri, văluri devenind maestru, „soţ al *Torei".* Metafore - dar „fără forţa simbolică a imaginii mitice", tradiţia iudaică clasică fiind considerată „o lovitură dată mitului". *Cabala* îngăduie însă reîncolţirea conţinutului mitic al unor simboluri (între care „facerea din nimic", Dumnezeu ca om originar, Adam Kadmon, împlinirea a tot ce e viu prin *hieros gamos,* unirea sacră dintre forţele masculine şi feminine ale lui Dumnezeu). Pentru a urca în înaltele sfere nu este nevoie de părăsire a propriului loc - „acolo unde stai sunt toate lumile". Transcendentul luminează în tot ce e creat. Totuşi riturile nu au dispărut - de pildă cele iniţiatice, precum predarea numelui lui Dumnezeu de la maestru la elev sau „îmbrăcarea numelui" (manta fără mâneci din pergament autentic de cerb cu numele divin scris, post de şapte zile şi invocarea numelui deasupra unei ape); ritualul Sabatului ca nuntă sacră („se poate spune că Sabatul este chiar ziua Cabalei").

Chiar dacă vremea cabaliştilor a trecut, multe interpretări (de pildă, celebra legendă a Golemului - făptura de lut care slujeşte omul dar creşte întruna până ce stăpânul şterge de pe fruntea sa prima literă din cuvântul *emet,* adevăr, lăsând doar *met,* moarte) rămân la fel de actuale şi fascinante. Traducerea cărţii lui Gershom Scholem - fundamentală în literatura de specialitate - e încununată de câteva invocaţii şi imnuri în care Nora Iuga, poetă şi prozatoare pe cât de profundă, pe atât de discretă, îşi dă întreaga măsură a talentului.

Transplant de conştiinţă

„CAUZA îmbolnăvirii mele îmi este bine cunoscută. În stepa largă a literaturii ruse am fost un lup singuratec. Am fost sfătuit să-mi vopsesc blana în altă culoare... Am şi fost tratat ca un lup hăituit câţiva ani într-o curte îngrădită". Astfel îi scria Mihai Bulgakov la sfârşitul lui mai 1931 lui Iosif Visarionovici Stalin într-un memoriu disperat şi demn în care reproşa regimului sovietic lipsa libertăţii

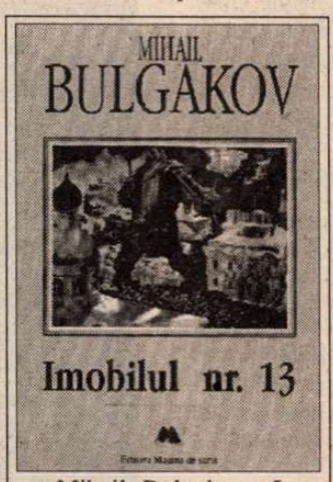

Mihail Bulgakov, *Imobilul nr. 13.* Traducere de Izolda Vârsta şi Serghei Vârsta. Prefaţă şi schiţă biobibliografică de Izolda Vârsta. Editura Maşina de scris, 1996, 208 p. F.p.

pentru creaţie şi creatori, cenzura, interzicerea deplasărilor în afara graniţelor. Atmosfera totalitarismului sovietic interbelic transpare în „Inimă de câine", parabola nocivităţii implantării unei „conştiinţe noi" într-un trup natural. Considerându-se, la început, norocos, câinele Şarik, cules de pe drumuri şi bine hrănit de savantul de faimă mondială Filip Filipovici Preobrajenski, îşi priveşte cu simpatie îngrijitorul, mai cu seamă în permanentul conflict al acestuia cu „vigilenţii" comitetului de bloc - încă de pe atunci cuib de delatori. Însă după implantarea unei hipofize omeneşti, transformat în „persoană" cu nevoi şi cu dureri, devine un „om nou": Poligraf Poligrafovici Şarikov (pe 4 martie, când se născuse el prin operaţie, în calendarul sovietic era ziua poligrafiei!) refuză deliciile şi obiceiurile burgheze (acceptă doar circul: pâine şi circ!) şi se revoltă împotriva medicilor salvatori. Se angajează la ecarisaj - unde poate lupta împotriva foştilor semeni, rămaşi la „vechea mentalitate" - îşi seduce secretara mimând că ar fi erou, refuză regulile elementare de igienă, nu mai are pic de respect pentru binefăcători, este obraznic şi agresiv. Monstrul cu conştiinţă implantată devine tot mai...animalic.

Parabola lui *homo sovieticus* - cel căruia i se şterge memoria veche - ar putea fi socotită şi o variantă degradată a legendei lui Pygmalion: înainte de a o obţine pe Galateea, creatorul a avut şi variante-eşec, opere monstruoase pe care le-a distrus.

Pentru a deveni „un Bulgakov", „Imobilul nr. 13" adaugă „Inimei de câine" proze şi documente menite să dea caracter monografic. Traducătorii, Serghei şi Izolda Vârsta, au avut de înfruntat elemente din limbajul periferic, cel autohtonizant al anilor '30, precum şi starea psihică specială provocată de capodoperă. Atmosfera prozelor scurte („Isprăvile lui Cicikov" şi „Oraşul celor o mie de turle") e întregită prin alăturarea unor pagini de jurnal („Sub călcâi"), a unei scrisori către Maxim Gorki şi a unor memorii curajoase (adresate Guvernului URSS şi lui Stalin).

Despre rectitudinea morală şi civică, despre curajul şi talentul lui Bulgakov se va tot scrie. Autorul mărturiseşte însă că, din 301 cronici, numai trei i-au fost favorabile. Cine oare or fi ceilalţi 298 de cronicari „pe linie" care şi-au îngăduit să dispreţuiască un geniu şi cum nu se mai ştie nimic despre ei?

Noul jurnalism

TOM WOLFE, promotorul „noului jurnalism" (ostentativ personal) consideră că din ziaristică porneşte o mai mare forţă emoţională decât din romane - tot ce se petrece fiind adevărat, deci resimţit de cititor ca atare. Având drept model „Bâlciul deşertăciunilor" de Thackeray, romanul său publicat în 1987 focalizează, cu vivacitate reportericească, New York-ul „de sus" şi „de jos". Bancherul Sherman Mc Coy, însurat şi tată de familie, posesor, ca tot omul înstărit, şi al unei amante, greşeşte într-o

Tom Wolfe, *Rugul deşertăciunilor.* Traducere şi postfaţă de Radu Lupan. Editura Univers, 1996. 703 p. F.p.

seară banda de circulaţie şi ajunge astfel cu iubita sa în South Bronx, cartier plin de negri şi personaje dubioase. Coborând din Mercedes pentru a da la o parte un cauciuc care bloca drumul e acostat de doi negri care îi oferă ajutorul. Înspăimântat şi bănuind o cursă, Mc Coy îl loveşte pe unul din ei cu cauciucul, apoi, suind în maşina condusă de amantă - cu senzaţia că au scăpat dintr-o luptă în junglă - lovesc în trecere negrul care nu se dăduse la o parte. Accidentul, neanunţat la poliţie, e speculat de pastorul Bacon care foloseşte cazul de „rasism" drept trambulină politică; la fel profită, dornici de celebritate, jurnalistul Fallow şi judecătorul Kramer.

Deşi iniţial mărturiile în legătură cu accidentul sunt incomplete, iar accidentatul Harry Lamb nu pare prea demn de încredere, presiunea presei şi a pastorului fac poliţia să crediteze varianta conform căreia un bogătaş alb a lovit intenţionat „pe eminentul elev Henry Lamb", „speranţa" cartierului (de fapt, meritul acestuia consta în apariţia sa, din când în când, la şcoală - fenomen rar!). Din teamă că vor fi învinuiţi de discriminare rasială, poliţiştii întreprind cercetări extraordinare şi îl tratează mizerabil pe „inculpat". Distanţarea înaltei societăţi, injuriile din presă, trădarea amantei sprijină varianta poliţiei care face dintr-un bancher un criminal, demonstrând acestuia că „stăpânii universului" sunt legaţi prin fire nevăzute de cei care abia aşteaptă să le strice petrecerea. Evitat de foştii cunoscuţi, închis într-un „ţarc" cu deţinuţi care vomează în semn de protest, comparând vociferările acestora cu stupul zumzăitor al societăţii mondene, „criminalul" îşi dă seama de rapida succesiune a înălţărilor şi prăbuşirilor din marile metropole, de creşterea şi descreşterea imperiilor financiare, politice, gazetăreşti. ■

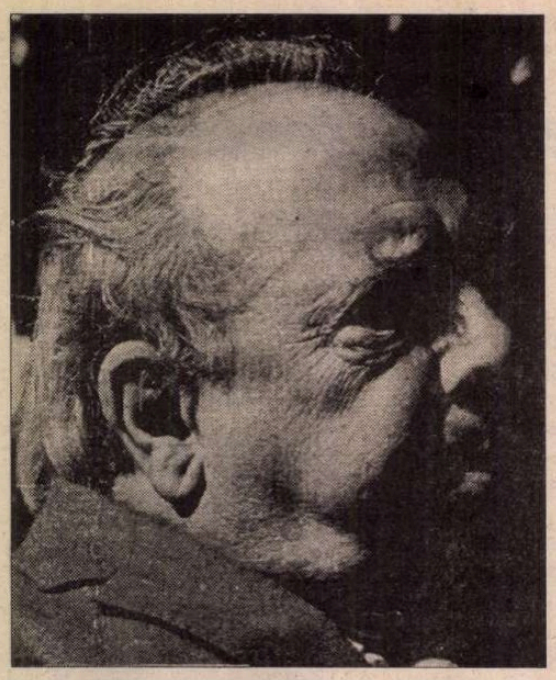

J.B. PRIESTLEY

Desfătări

Tableta 15

CÎND eram mai tînăr - deşi mi se mai întîmplă uneori şi acum - mă obsedau unele melodii. Veneau de oriunde - fie din vreo operetă, fie din unul din ultimele cvartete ale lui Beethoven. Mă obsedau zile în şir, timp în care dansam un fel de balet tainic acompaniat de ele. Îmi însuşeam ritmul lor. Uneori, şi acesta era lucrul cel mai înnebunitor, mă trezeam urmărind la nesfîrşit tema, prinzînd-o acum şi prinzînd-o peste o clipă. Ca să scap de această obsesie nu puteam face decît un singur lucru: trebuia să cumpăr partitura, dacă exista într-o reducţie pentru pian (iar pentru cvartete puteam cumpăra întotdeauna discurile) şi apoi îmi bocăneam singur la pian melodia. Aşa mă vindecam. Mă duceam deci repede la magazinul de muzică, şi apoi fugeam acasă cu notele sau discurile învelite frumos. Şi aceasta era clipa adevăratei desfătări - cînd mă apropiam de pian, desfăceam în pripă sulul şi apoi îl întorceam invers ca să stea bine pe suport. Aici, aşteptînd cu faţa radioasă, era „Frumoasa Fără Inimă" din poezia lui Keats, iar dincolo de ea însăşi libertatea. Oare un tînăr se putea aştepta la mai multă desfătare de la vreo clipă a vremurilor pe care le trăim?

Tableta 22

SĂ FACI muzică de cameră acasă la tine e o adevărată încîntare. Fireşte, nu pentru toată lumea: cei care doar o ascultă, tipurile de musafiri pasivi, s-ar putea să n-o suporte deloc. (N-au decît să se ducă în altă parte şi să asculte la radio programul III). Nu, genul acesta de muzică este o încîntare pentru executanţii înşişi, şi pentru cei care se învîrt pe lîngă ei, aşteptînd să fie invitaţi să li se alăture şi pentru acele femei - şi cîţiva dintre bărbaţii înţelepţi - cărora le place să-i vadă fericiţi pe cei la care ţin, indiferent cum ar suna notele. Pentru mine acest gen de muzică a avut întotdeauna un fel de vrajă confortabilă. (În romanul *Ziua strălucitoare* am prezentat o familie muzicală drept simbol al atracţiei magice). Stai acasă, în confort şi siguranţă, şi totuşi îţi pot lăsa spiritul să rătăcească, purtat pe aripile muzicii, prin împărăţii dispărute. Nici cele mai bune cvartete şi triouri de coarde nu vor putea întotdeauna să supravieţuiască atmosferei - îngheţată de hotărîrea de a se cultiva - a acelor oribile săli mici de recitaluri dedicate muzicii de cameră. Mai există, de altfel, şi un fel de solemnitate de concert - la fel de nemţească precum e leberwurst-ul - care omoară pînă şi cele mai îndrăzneţe bagatele. (Adeseori uităm că o mare parte din muzică a fost scrisă doar *ca divertisment*). Dar cum se schimbă lucrurile cînd intervine focul din cămin, tutunul, fotoliile şi tava cu băuturi! Aşa cum ni se întîmplă adeseori, interpretarea s-ar putea să fie mai mult schiţată sau poate chiar criminală, şi totuşi poţi prinde dispoziţia sufletească a maeştrilor indiferent dacă au pornit în căutarea Sfîntului Graal sau a unei căni cu vin şi a unui copan de friptură de gîscă (îmi închipui totuşi că ultimele cvartete ale lui Beethoven ar trebui să fie scoase din programul de muzică la domiciliu). Desigur, ai vrea să cînţi mai bine, dar oricum eşti încîntat că o cînţi. De exemplu, cînd Mary (vioară) şi prietena ei Joan (violoncel) şi cu mine (pian, mai mult sau mai puţin) am consacrat de curînd cea mai mare parte a unui week-end luptei noastre cu Trio-ul de Smetana, mă îndoiesc că în afară de pasajele mai lente am izbutit să cînt corect mai mult de jumătate din notele înalte şi o treime din cele joase; dar, fetelor care menţineau înaltul lor standard profesionist, le-a plăcut grozav, cît despre mine, aşa chinuit de grăsime şi transpiraţie cum eram, trebuie să spun că n-aş fi renunţat la această plăcere nici pentru o sută de lire. Călărind pe cadavrul ciopîrţit al bietului Smetana, sorbeam ambrozia paradisului. N-aveam public şi nici n-aveam nevoie de public, ci de dimineaţă pînă seara ne plimbam împreună prin azurul boemei.

Dar nu e nevoie neapărat să cînt şi eu, şi nici să fiu la mine acasă pentru a cunoaşte această încîntare. Chiar acum cînd scriu aceste rînduri, îmi vine în minte, pîlpîind, suveniruri de la Bradford şi Cambridge, dintr-o căsuţă din ţinutul lacurilor, dintr-o cameră de lucru din cartierul londonez Chelsea, sau din misterioase încăperi din străinătate, altfel date aproape cu totul uitării; iar focul din cămin şi lumînările licăresc blînd printre instrumente; Mozart şi Haydn, Brahms şi Debussy umblă iarăşi printre noi; şi înăuntrul cercului de feţe prietenoase - de mulţi ani dispărute dintre noi - micile lumi ale sunetului strălucesc şi se rotesc ca nişte luni vrăjite. O, Doamne! Ori de cîte ori ducem în debara o vioară sau scoatem din casă un pian vechi, şi le înlocuim cu o drăcie din care dăm drumul la muzică aşa cum dăm drumul apei de la robinet, ne mai îndepărtăm încă un pas de înţelepciune şi începem să ne arătăm colţii mai rău ca oricînd.

Tableta 26

LA CAPĂTUL unei lungi convorbiri cu un critic destul de tînăr - un băiat sincer, a cărui personalitate o respect - (nu şi criteriile lui valorice) el s-a holbat la mine şi apoi a rostit cu greutate următoarele fraze: „Nu vă prea înţeleg. Felul dumneavoastră de a vorbi este mult mai complicat - şi mai subtil - decît scrisul dumneavoastră. Scrisul dumneavoastră mi s-a părut întotdeauna prea simplu."

Iar eu i-am replicat: „Bine, dar mă străduiesc de ani şi ani de zile să scriu cît mai simplu. Ceea ce dumitale ţi se pare a fi un defect, eu consider că e o calitate."

Şi aşa ni s-a dezvăluit prăpastia dintre generaţia lui şi a mea. El şi cu tot grupul său, care s-a maturizat pe la începutul deceniului al patrulea, ţinea ca literatura să fie o chestiune dificilă. Toţi aceşti oameni au crescut într-un simţămînt de revoltă împotriva capriciilor şi jongleriilor din epoca lor, în domeniul „mijloacelor de comunicare în masă". Dar ei nu vroiau să aibă nimic în comun cu mulţimea. În cadrul societăţii lor secrete, parola era: „Literatura greu de înţeles". Pentru ei un scriitor bun era acela care-şi făcea cititorii să trudească şi să asude. Ei admirau inteligenţa scînteietoare şi gravitatea cît mai solemnă, pe poeţii care arătau ca nişte pontifi în politică, pe criticii care se apropiau de literatură, ca nişte mari specialişti chemaţi la un consult în jurul unui rege aflat pe patul de moarte.

Un autor adevărat, un artist - spre deosebire de cei ce încercau să scrie pe gustul publicului pentru a-şi cîştiga pîinea - începea cu cîteva gînduri şi impresii simple, şi apoi trecea la complicarea voită a relatării lor, dacă nu în alt scop, măcar pentru a-i ţine la distanţă pe proşti. Complicaţia şi dificultatea erau la mare preţ: de aici şi voga poeţilor John Donne şi Gerald Manley Hopkins. Literatura trebuia să corespundă la ceva sucit şi răsucit, chinuit şi ezoteric, aflat în tainiţele propriilor lor suflete.

Nu era nici un fel de poză sau afectare în toate acestea - aşa că cei mai vîrstnici îi judecau greşit în privinţa asta. Puteau fi acuzaţi - şi nu fără dreptate - de îngustime de spirit şi de aroganţă, dar nu şi de nesinceritate. Erau de o sinceritate disperantă în credinţa lor că adevăratul artist trebuie să se ascundă de mulţime îndărătul unei perdele de ciulini. Creşteau într-un fel de spaimă faţă de vulg, care, în această nouă Epocă a Maselor, li se părea a fi o ameninţare la adresa tuturor etaloanelor decente.

Eu însă m-am născut în sec. al XIX-lea şi perioada în care am fost cel mai susceptibil la impresii şi influenţe au constituit-o anii dinainte de 1914. Cu sau fără justificare, nu mă tem de mulţime. Dar pentru mine arta nu este sinonimă cu introvertirea.(De fapt, aceasta mi se pare a fi cea mai gravă eroare a criticii din vremurile noastre.) Pentru că sînt ceea ce se numeşte acum „un intelectual", - şi sînt „un intelectual" în egală măsură cu aceşti tinerei - nu am deloc impresia că există un perete de sticlă care să mă despartă de oamenii din fabricile, atelierele, magazinele şi cîrciumile din apropiere. Nu cred cîtuşi de puţin că gîndurile şi sentimentele mele diferă substanţial de ale lor. Tocmai de aceea prefer un mijloc de comunicare cît mai larg.

În mod intenţionat tind către simplitate şi nu către complexitate în scrisul

meu. Indiferent care ar fi subiectul propus, vreau să scriu un lucru care, la nevoie, să se poată citi cu glas tare şi într-o cîrciumă. (Şi a venit, la un moment dat, şi timpul în care eram ascultat şi înţeles în o mie de cîrciumi).

Nu am pretenţia să fiu subtil şi profund, dar cînd lucrez mă străduiesc să apar chiar mai simplu decît sînt de fapt. Poate că uşurez prea mult sarcina cititorului, poate că-mi iau asupra mea o parte prea mare din strădanie şi transpiraţie. Nu încape îndoială că, în general, ceea ce scriu este mult prea simplist pentru indivizii cei mai isteţi care vor să-şi spargă creierii cu ceva tare şi noduros. Dar eu unul nu mă prea las impresionat de această concepţie care vede în literatură o activitate cerebrală. Unii din criticii contemporani şi-ar putea ocupa mai cu folos timpul dacă ar rezolva probleme de şah sau ar descifra mesaje cifrate. Nu aceştia sînt clienţii mei şi nu-mi etalez marfa ca să le atrag lor privirile. Dar oricine crede că genul de simplitate pe care mă străduiesc să-l realizez eu e o treabă uşoară, n-are decît s-o încerce şi singur, măcar în următoarea scrisoare pe care o trimite redacţiei ziarului *Times*. Lucrul mi se pare mult mai uşor de făcut acum decît mi se părea pe vremuri, dar asta se datoreşte faptului că nu am pierdut o clipă din vedere ţelul respectiv în decursul multor ani de trudă chinuitoare.

Nici acum nu pretind că aş fi realizat o proză care să semene cu un glas uşor de înţeles şi convingător - preferabil chiar al meu în forma lui cea mai bună; dar asta este ceea ce de ani de zile mă străduiesc să fac, în mod absolut intenţionat, şi tocmai asta l-a nedumerit pe amicul meu, criticul tinerel, care nu se poate opri să nu dorească ceva cu totul deosebit. Şi această deprindere a simplificării are şi ea micile ei momente de triumf. De exemplu, mi s-a cerut să omagiez pe calea undelor aniversarea lui C. G. Jung, a cărui operă şi personalitate o admir imens. Să-l explici pe Jung în 13 minute şi jumătate în aşa fel încît ascultătorul mediu să poată înţelege ce rost are toată zarva făcută! Prietenii mei spuneau că lucrul e imposibil. Psihologii spuneau că e imposibil. Şi totuşi, pot susţine fără falsă modestie, şi sprijinindu-mă pe dovezi de prima mînă, că am realizat acest lucru. A fost o mică sarcină foarte grea, dar cînd am dus-o la bun sfîrşit am simţit - ca şi cum aş fi descoperit miere în crăpăturile unei stînci - o adevărată desfătare.

Tableta 89

NI SE SPUNE că nu ştiu ce oaspete oriental care a asistat prima dată la un concert simfonic de al nostru a fost cu osebire încîntat de ceea ce i s-a părut a fi piesa de deschidere a programului - de fapt sunetele acordării orchestrei. Şi nu sînt chiar atît de sigur că greşea.

Oare există ceva mai încîntător în toate simfoniile, concertele şi poemele simfonice decît această piesă de deschidere anonimă, cu imensele sale promisiuni, cu iscusita sa anticipare a desfătărilor încă şi mai mari ce urmează? Ce alt lucru pe care-l auzim în cursul serii are o putere atît de mare asupra imaginaţiei noastre? Dacă vreţi, e un haos această acordare şi încercare a instrumentelor şi acest zgomot al verificării capacităţii în pasajele dificile; dar este un haos surprins într-un moment suprem, imediat înaintea Creaţiei. În el e cuprinsă toată ordinea şi frumuseţea ce ni se va dezvălui în curînd. Mai mult decît atît, el nu ne dezamăgeşte niciodată, spre deosebire de unele din compoziţiile care-l vor urma. Nu ne trezim niciodată gemînd în timpul interminabilelor mişcări lente, sau al crescendo-urilor plicticoase. Nu e niciodată pretenţios, şi nici virtuozitate deşartă. Este la fel de încîntător, încărcat de la fel de multe făgăduieli şi a suta oară cînd îl auzim, cum a fost şi prima oară; de fapt, aş spune chiar că are un efect din ce în ce mai mare asupra noastră. Şi pe urmă, el aparţine tuturor şcolilor, zîmbind bătrînului Haydn şi totuşi încuviinţîndu-l din cap şi pe Schönberg, aşa încît e totdeauna la modă. Toate instrumentele, de la piculină pînă la contrafagot îşi au rolul lor în el. Şi pe urmă el se dirijează singur şi nici nu aşteaptă aplauze. Oare o fi existînd înregistrareá lui pe un disc bun? Dacă există, nu uitaţi că ziua mea de naştere e 13 septembrie.

În româneşte de
Andrei Bantaş

Literatura română în trei antologii din Austria

SE CUVINE salutată din capul locului entuziasta inițiativă a Editurii austriece Wieser din Klagenfurt, de a publica trei antologii dedicate literaturii sud-est europene.

CARTEA MARGINILOR -Proza[1], volum editat de Karl-Markus Gauß (n. 1954) este cel dintâi tom al seriei.

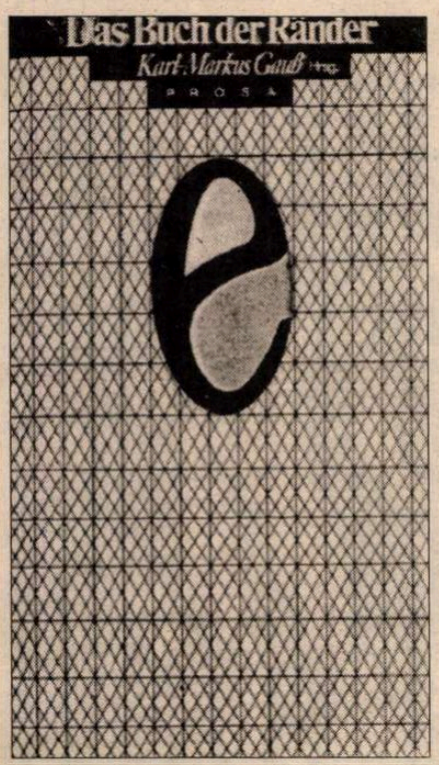

Volumul grupează 42 de scriitori din Albania, Bosnia, Bulgaria, Cehia, Croația, România, Serbia, Slovacia, Slovenia, Ungaria etc., însumând 43 de texte pe aproape 400 de pagini (pp. 17-411).

Cartea se deschide cu o prefață semnată de editor și se încheie cu „Zu den Autoren" (Despre autori) - cuprinzând scurte notițe biobibliografice asupra prozatorilor antologați.

Textele incluse au fost alese fie din volume ale prozatorilor antologați apărute deja în germană, fie au fost traduse special pentru acest volum.

Decanii de vârstă sunt Ady Endre (n.1877) și Ivan Canar (n. 1876), iar cei mai tineri autori antologați sunt Herta Müller (n. 1953), Dragan Velikïc (n. 1953) și Rumjana Zacharieva (n. 1950), deci o diferență de vârstă de peste șapte decenii.

Alături de nume foarte cunoscute, precum Ady Endre, Ivo Andric, Milo Dor, Jaroslav Hasek, Ödön von Horváth și Danilo Kis, sunt incluși cu generozitate și autori mai puțin cunoscuți.

Meritul editorului este de a fi selectat texte ce se includ într-o generoasă tematică împărțită în opt capitole: I. Despre viață și eșec în provincie, II. Despre dragoste la oraș și la țară, III. Despre gustul specific: plaiul natal, IV. Despre instituțiile potrivnice oamenilor, V. Despre viața în comun a popoarelor, VI. Urmărire și revoltă, VII. Iluzie și realitate, și VIII. Punct crucial și schimbare.

Contrar așteptărilor, proza românească este slab reprezentată. În capitolul „Despre instituțiile potrivnice oamenilor" este inclusă proza *O poveste simplă* de Tudor Arghezi în traducerea lui Edith Horwitz (de fapt Horowitz), o proză de război care, după cum arată editorul „nu este așa de simplă", iar în „Iluzie și realitate" apare singurul text fără autor (autor colectiv) și anume „Mesajul de salut al Uniunii Scriitorilor din România", datat „august 1980" și semnat de Comitetul de conducere al Scriitorilor din România. Mesajul este, evident, o apologie la adresa îndrumătorului culturii românești, Nicolae Ceaușescu, și este, fără îndoială, cel mai interesant document de epocă inclus în volum.

Din „Banat" („un ținut aparte și desine-stătător", pentru K.-M. Gauß) descinde scriitoarea șvabă Herta Müller, antologată în „Despre gustul specific: plaiul natal" cu proza-evocare a satului bănățean *Pere stricate*. Demne de menționat sunt și scurtele introduceri la textele incluse, ce precedă fiecare capitol al cărții.

APĂRUTĂ în 1995 sub îngrijirea lui Karl-Markus Gauß (n.1954) și Ludwig Hartinger (n. 1952), antologia *Cartea marginilor - lirica*[2] însumează 127 de poeți ce scriu în 18 limbi europene, cum sunt: albaneza, bosniaca, bulgara, ceha, croata, ebraica, germana, italiana, maghiara, poloneza, româna, sârba, slovaca, slovena etc., cu un total de 236 de poezii grupate în 9 cicluri tematice: I. Deosebitele mele semne de recunoaștere (30), II. Ceea ce ne privește pe mine și pe tine (38), III. Drumul nostru este însă lung (25), IV. Anul acesta e toamnă (30), V. Inventarul localităților (32), VI. Rețeta lumii (24), VII. Sarajevo (19), VIII. Ars poetica (26) și IX. Om obosit al Europei (12). Alături de mulți poeți cunoscuți din acest colț al Europei, precum evreica Rose Ausländer, maghiarul Attila József, poetul sârb de origine română Vasko Popa, polonezul Tadeusz Rózewicz, apar și o serie de poeți români: Gellu Naum cu *Pe la sfârșitul nopții de vară* din *Malul albastru,* tradusă de Georg Aescht, *Triunghiul îmblânzit,* tradusă totuși de Oskar Pastior și nu de Georg Aescht, cum fals se consemnează în volum, *Crusta,* tradusă de Oskar Pastior și *Rotirea* în traducerea lui Georg Aescht, tot din volumul *Malul albastru.*

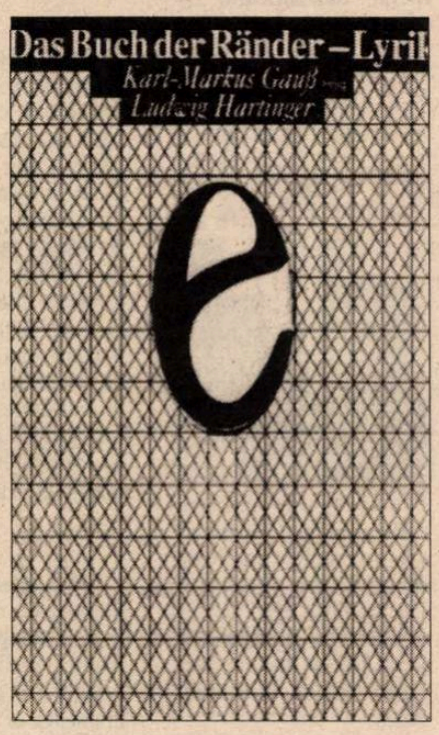

Tudor Arghezi este prezent cu *Durerea mea* din ciclul *Cântece cu guranchisă* și cu *Morții* și *Cina* din ciclul *Flori de mucigai,* toate în traducerea lui Heinz Kahlau.

Ileana Mălăncioiu este prezentă cu poemele *Iarăși începe exodul* și *O crimă îngrozitoare,* ambele în traducerea Mariei-Thérèse Kerschbaumer; Elena Ștefoi este inclusă cu *Prin ploaia de toamnă* și cu *Radiație otrăvitoare* în traducerea lui Ernest Wichner; Nicolae Prelipceanu cu *Ce făceai în noaptea sfântului Bartolomeu?* în traducerea lui Peter Motzan, iar Max Blecher cu *Poezie* în traducerea Anemonei Latzina.

Și pentru că - așa după cum arată editorii cărții în „Postfață", „o carte dedicată poeziei europene de mijloc nu se poate orienta după granițele întâmplătoare dintre state, ci trebuie să aparțină în mod legitim limbilor naționale și nu patriilor" - sunt prezenți în carte o serie de poeți de limbă germană originari din România, precum: Anemone Latzina (*Eu* și *Recunoaștere ostilă*), Oskar Pastior (*Imitabilă era mătușa Tuba*), Dieter Schlesak (*Cântec de graniță*), Richard Wagner (*Luminile satelor mele* și *Poezie de călătorie*), Ernest Wichner (*Sat bănățean cu sudoare în poezie*), Franz Hodjak (*Duminica românească, Gara de Nord, București* și *Ora rea*), Alfred Kittner (*Requiem 1944*) și Rolf Bossert (*Patru poezii*) care continuă aproape toți să scrie - după cum se poate lesne recunoaște din titluri - despre oamenii, obiceiurile, locurile și istoria natală. Volumul se încheie cu „Date bibliografice" și, după cum ușor se poate vedea din acest ultim capitol, în timp ce unor poeți le apar acum pentru prima dată poezii traduse în germană, poeziile poeților români antologați au fost selectate fie din volume apărute deja în germană (Tudor Arghezi *Ketzerbeichte,* Berlin, 1968, Gellu Naum *Black box,* Klagenfurt, 1993), fie din antologii (Max Blecher) sau din reviste literare (Ileana Mălăncioiu, Nicolae Prelipceanu și Elena Ștefoi).

CU TITLUL *Eu port țara* și cu subtitlul *Cartea de margine a femeilor*[3] a apărut în acest an, sub îngrijirea Barbarei Neuwirth (n. 1958) o nouă antologie de proză ce include creații ale unor scriitoare din Bulgaria, Cehia, Croația, Italia, Macedonia, Polonia, România, Slovacia și Slovenia, însumând 23 de proze aparținând unui același număr de autoare.

După cum arată editoarea în „Postfață", în cele două volume anterioare ale literaturii „marginilor", „textele femeilor nu au fost prezente în număr prea mare". Doar puține dintre texte au fost publicate în reviste literare, cele mai multe fiind acum pentru prima dată publicate în germană, multe chiar din manuscris, „nefiind publicate nici în limba originală".

Capitolele cărții sunt: *Îngeri căzuți, Dulcele, bucatele, neliniștea, Animale, Plante, Sânge, Seduceți-mă, cuvinte, Prin noapte* și includ și proze scrise de autoare românce, după cum urmează:

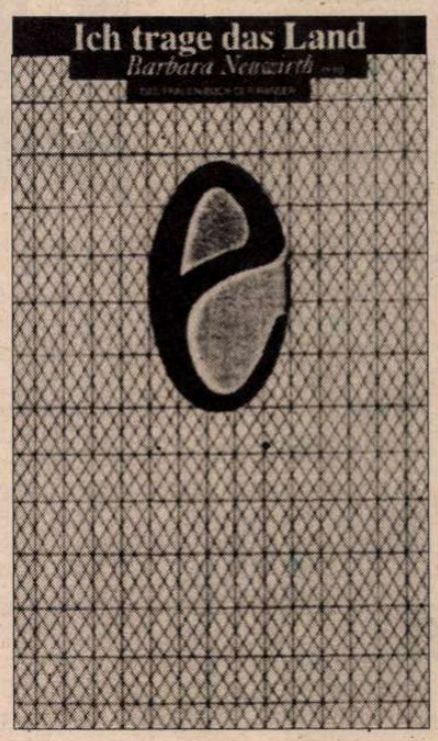

în *Dulcele, bucatele, neliniștea* sunt incluse prozele *Doctorul Blum* de Adriana Bittel și *Camera de probă* de Liliana Ursu, în *Sânge* se află proza *Scurtă staționare la spital* de Gabriela Adameșteanu, iar în capitolul *Prin noapte,* Nora Iuga semnează *Săpunul lui Leopold Bloom* (fragmente).

De menționat că, în timp ce primele trei proze din română au fost traduse de Grete Tartler în colaborare cu editoarea, Barbara Neuwirth, ultima proză, semnată de Nora Iuga, a fost tradusă de Marius Weiß.

Se mai cuvine spus apoi că, în timp ce cele mai în vârstă prozatoare antologate sunt Anna Kamenova (n. 1894) și Alma Morpurgo (n. 1901), cele mai tinere sunt macedoneanca Natasa Avramovska (n. 1965), sloveanca Silvija Borovnik (n. 1960) și polonezele Natasza Goerke (n. 1962), Manuela Gretkowska (n. 1964) și Olga Tokarczuk (n. 1962).

De data aceasta proza feminină românească este bine reprezentată în volum, spre deosebire de cel din 1992. După cum aflăm din ultimul capitol al cărții, *Autoarele* (pp. 355-361), textele semnate de cele patru prozatoare românce apar acum pentru prima dată în germană.

În concluzie, trebuie apreciat meritul acestei edituri austriece de a fi publicat cele trei antologii literare (două de proză și una de poezie) dedicate așa-numitei „literaturi a marginilor" (Europei) în care este prezentă și literatura română.

Mircea M. Pop

---

[1] *Das Buch der Ränder. Prosa.* Herausgegeben von Karl-Markus Gauß, Klagenfurt-Salzburg: Wieser Verlag, 1992, 422 p.

[2] *Das Buch der Ränder. Lyrik.* Herausgegeben von Karl-Markus Gauß und Ludwig Hartinger, Klagenfurt-Salzburg: Wieser Verlag, 1995, 232 p.

[3] *Ich trage das Land. Das Frauen-Buch der Ränder.* Herausgegeben von Barbara Neuwirth, Klagenfurt-Celovec: Wieser Verlag, 1996, 361 p.

MERIDIANE

Premiul Planeta

◆ Fost diplomat, scriitor, jurnalist şi, actualmente, prezentator de televiziune pe Canal Plus, Fernando Schwartz este laureatul celei de a 45-a ediţii a Premiului Planeta, în valoare de 50 milioane de pesetas, pentru cartea *El Desencuentro,* recent apărută. Tradiţia acestui premiu cere ca el să fie atribuit unor autori foarte populari (ceea ce nu e obligatoriu un semn de calitate literară), pentru o carte tipărită de preferinţă de una din editurile grupului editorial al lui José Manuel Lara, patronul premiului Planeta - scrie „Le Monde".

Exil

◆ În cea mai recentă carte a sa, *Rapsodia cubană* (Ed. Grasset) Eduardo Manet vorbeşte despre condiţia de cubanez, de revoltat şi de exilat, despre faptul că realizarea de sine e cel mai bun

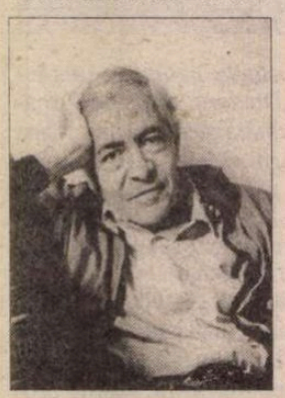

remediu pentru nostalgia pământului natal. Romanul are ca temă Cuba dar, ca şi în anumite cărţi ale lui Malraux, contextul, la început determinant, sfîrşeşte prin a trece în plan secund, povestirea centrîndu-se pe om, pe lupta sa pentru demnitate. Personajul principal, exilatul Julian, locuind în „mica Havană" din Miami, încearcă să redea speranţa unei comunităţi care se întreabă dacă o viaţă pentru care n-au acceptat să moară, exilîndu-se, merită trăită. Exilul este pînă la urmă pentru Julian un revelator al condiţiei umane şi el încearcă să transfigureze această experienţă dureroasă în gîndire superioară.

Frankenstein

◆ Plecat pe urmele lui Dracula, un universitar american pretinde că a descoperit modelul lui Frankenstein: Konrad Dippel, alchimist, medic şi profanator de morminte, de unde îşi procura cadavre proaspete pentru studiu, şi care locuia în Castelul Frankenstein de lîngă Manheim, la începutul sec. XVIII. Societatea prietenilor scriitoarei Mary Shelley contestă această descoperire.

Războiul cărţilor

◆ Philip Roth şi Claire Bloom au trăit împreună 18 ani, apoi s-au despărţit. O poveste ca aceasta între un scriitor şi o actriţă nu se putea sfîrşi decît cu... cărţi. Philip Roth deja folosise în opera sa numeroase subiecte autobiografice. În *Înşelăciune,* de exemplu, el povestea viaţa unui scriitor nestatornic însurat cu o agasantă actriţă englezoaică. Claire Bloom a trebuit să-l ameninţe cu un proces pentru ca el să nu-şi boteze personajul feminin chiar Claire. Asta povesteşte ea, în volumul *Părăsind casa păpuşii* (Ed. Little Brown), în care face mărturisiri complete despre iubirea ei cu Roth şi cîţiva alţii. Pentru moment Philip Roth tace. Dar lumea aşteaptă viitoarea sa carte, *Pastorala americană,* anunţată la Ed. Houghton Mifflin pentru primăvara '97 - scrie „Newsweek". În imagine, Philip Roth şi Claire Bloom în urmă cu un deceniu.

Bozena

◆ În romanul cu acest titlu Peter Härtling povesteşte o istorie adevărată. Eroina romanului a fost secretara tatălui său, Rudolf Härtling, în anii războiului (figurii tatălui îi este dedicat un alt roman, *Datorie de iubire* în care Bozena apare doar ca personaj episodic). Această femeie tînără, dată afară din Universitate de naziştii care au ocupat Moravia fiindcă era cehă, intră să lucreze ca secretară la un avocat neamţ iar după război e acuzată de colaboraţionism cu inamicul şi trimisă într-un lagăr de reeducare. Familia o reneagă, societatea o respinge, devine o dezrădăcinată. Şi fiindcă nu are cui să se destăinuiască, scrie. Romanul e o alternanţă de scrisori şi pagini de jurnal care povestesc o viaţă sacrificată de istorie. *Bozena* de Peter Härtling a apărut de curînd şi în traducere franceză la Ed. Jacqueline Chambon.

Şamanii preistorici

◆ În colecţia de cărţi de artă a Editurii Du Seuil a apărut zilele acestea albumul *Vrăjitorii Preistoriei. Transă şi magie în peşterile pictate* de Jean Clottes şi David Lewis-Williams, conţinînd un studiu al urmelor lăsate de şamanii preistoriei, din îngheţatele stepe siberiene pînă în deşertul sud-african şi în Americi, plus 120 de fotografii, hărţi şi desene. În imagine, una dintre aceste ilustraţii: vrăjitor reprezentat în desenele rupestre dintr-o grotă din Pirinei.

P.G. Wodehouse trădător?

◆ În mai 1940, scriitorul englez P.G. Wodehouse şi soţia sa Ethel au fost arestaţi de la reşedinţa lor din Touquet de armata germană şi trimişi într-un lagăr din Silezia superioară. Dar, la puţin timp după aceea, se afla instalat la hotelul Adlon din Berlin şi apoi, şi mai confortabil, la hotelul Bristol din Paris. La Berlin, după cum povesteşte în autobiografia *Hello Plum,* a înregistrat cinci discursuri care au fost difuzate prin radio în Anglia şi, pînă la sfîrşitul războiului, a fost plătit de nemţi. Dosarele făcute publice de curînd mărturisesc furia oficialilor britanici ai epocii, în special a Foreign Office-ului şi a serviciilor secrete, care, în 1947, nu i-au mai îngăduit să pună piciorul în ţara natală. A plecat în SUA unde a trăit pînă la sfîrşitul vieţii, în 1975. Cu puţin înainte de moarte însă, primul ministru Harold Wilson l-a decorat. Raţiunile „trădării" sale rămîn încă a fi clarificate.

Finala rusească

◆ Premiul pentru cel mai bun roman rusesc, înfiinţat în 1991, a recompensat pînă acum pe Mark Haritonov (1992), Vladimir Makanin (1993), Bulat Okudjava (1994) şi Gheorghi Vladimov (1995). Anul acesta, juriul prezidat de Irina Prohorova (redactor şef la „Noua gazetă literară") a reţinut şase finalişti din cei 50 aflaţi iniţial pe listă. Ei sînt: Piotr Aleşkovski, cu romanul *Vladimir Cigrinţev,* Victor Astafiev cu *Aşa vor să trăiască,* Nina Gorlanova şi Viaceslav Bukur - *Romanul educaţiei,* Andrei Dmitriev - *La cotul rîului,* Dmitri Dobrodeev - *Întoarcerea în URSS* şi Andrei Sergheev - *Clasorul de timbre.* Premiatul va fi anunţat la jumătatea acestei luni, odată cu laureatul premiului pentru cel mai valoros debut.

Sciascia şi Mafia

◆ De-a lungul timpului, Matteo Collura a stat mult de vorbă cu Leonardo Sciascia. Apărută la şapte ani de la moartea scriitorului, biografia pe care Collura i-o consacră sub titlul *Maestrul din Regalpetra* (Ed. Longanesi, Milano) relansează controversa asupra luărilor de atitudine ale lui Sciascia, care au fost şi tăioase la adresa „profesioniştilor antimafia" şi denunţătoare ale opresiunii mafiote. Romancierul a avut încă din copilărie experienţa acestei „culturi a violenţei şi ilegalităţii care stăpîneşte Sicilia" şi în această cheie trebuie văzută biografia lui - notează „Epoca".

O viaţă în dans

◆ Volumul cu acest titlu publicat recent de Jennifer Dunning la Editura Addison-Wesley din New York este consacrat dansatorului şi coregrafului american Alvin Ailey (a cărui companie de dans modern a dat memorabile spectacole şi la Bucureşti în anii '70). Ailey a făcut istorie în dansul modern, începîndu-şi cariera pe

Broadway pe vremea cînd avea doar 23 de ani cu spectacolele muzicale *Casa florilor* şi *Jamaica,* în anii 1957-1958, alături de cîntăreaţa Lena Horne. În imagine, Lena Horne şi Alvin Ailey.

Booker Prize

◆ Spre deosebire de cele franceze, juriile premiilor literare engleze se schimbă în fiecare an. Anul acesta juriul *Booker Prize,* prezidat de Carmen Callíl (una din fondatoarele Editurii Virago) i-a reunit pe scriitorii şi criticii Jonathan Coe (tînăr romancier foarte apreciat, ce a fost oaspetele ţării noastre în primăvară), Ian Jack, A.L. Kennedy şi A.N. Wilson. Ei l-au ales, cu trei voturi la două, pe Graham Swift (n. 1949 - în imagine), cartea premiată fiind *Last Orders* (Ed. Picador), un roman ce povesteşte odiseea ciudată a patru colegi de armată plecaţi pentru a arunca pe mare cenuşa unui prieten al lor, fost măcelar. Swift s-a făcut remarcat în 1983 cu un al treilea roman al său, *Waterland* (care a intrat atunci în finala Booker) şi figurează pe lista celor mai buni scriitori englezi, stabilită anul acesta de revista „Granta".

Valori bibliofile

◆ Dacă s-ar stabili un palmares al autorilor ale căror prime ediţii au devenit valori bibliofile, Guillaume Apollinaire s-ar afla în fruntea listei fiindcă ediţiile sale princeps au atins cotele cele mai ridicate la bursa cărţilor din secolul nostru. Şi asta din două motive: întîi pentru importanţa lor literară şi apoi fiindcă cea mai mare parte dintre ele au fost tipărite în tiraje mici, cu ilustraţii de mari artişti şi cu o grijă extremă pentru ţinuta grafică. De exemplu *L'enchanteur pourrissant,* publicată în 1909 în 106 exemplare şi conţinînd 31 de gravuri de André Derain valorează acum 250.000 FF, iar *Le Bestiaire ou cortège d'Orphée* din 1911, cu gravuri de Raoul Dufy e estimat la 200.000 FF. În imagine - o gravură în lemn din *Bestiar.*

Viaţă şi operă

◆ Există biografi pentru care activitatea esenţială a anumitor scriitori ar fi fost beţiile, ciclismul sau grădinăritul. Dacă ar fi să dăm crezare unui articol din „Der Spiegel", faptul marcant al vieţii lui Heimito von Doderer (1896-1966) ar fi fost înclinaţiile sale sexuale sadice. Ciudat fel de a sublinia importanţa unuia dintre cei mai mari romancieri austrieci, reproşîndu-i că „anumite pasaje din cărţile sale sînt ca sedimentele unor pasiuni întunecate", şi că a folosit în trama operelor „elemente extrase din viaţa sa sentimentală şi profesională"! Din fericire, aceste excese critice moralizatoare nu pot umbri vigoarea şi modernitatea operei lui Heimito von Doderer, al cărui centenar a fost sărbătorit şi prin acordarea unui premiu (în valoare de 30.000 de mărci) ce-i poartă numele, scriitorului Ror Wolf.

Ungaria 1956

◆ Cartea *Scriitorii şi puterea 1956-1963* de Eva Standeisky, apărută la Ed. 1956-os Intézet, se află pe locul I în topul librăriilor din Ungaria. Autoarea, reputat istoric, analizează rolul primordial al scriitorilor în revoluţia din 1956 şi în rezistenţa intelectuală ce a urmat înăbuşirii ei.

Biografia lui Haedens

◆ Kléber Haedens (1913-1976) rămîne un nume de referință în critica și istoria literaturii franceze contemporane, atît prin cronicile publicate în presă cît și prin volumele *Istoria literaturii franceze,* scris la 31 de ani, și *Paradoxurile romanului.* Cele mai mari succese le-a repurtat însă ca romancier, cu *Magnolia-Jules* (1938), *O tînără șerpoaică* (1940), *Salut Kentucky* (1947), *Vara sfîrșită sub tei* (Premiul Interallié, 1966), *Adios* (Marele premiu pentru roman al Academiei Franceze, 1974). Rezistînd acapa-

rării literaturii de către existențialism, modei Noului Roman și tendințelor următoare, el declara că va milita toată viața lui împotriva plictiselii și a scrierilor plicticoase. La 20 de ani de la moartea lui, Etienne Montety, un tînăr de 31 de ani ce redactează pagina literară din „Figaro Magazine", i-a dedicat o carte, *Salut Kléber Haedens* (Ed. Grasset) - o biografie scrisă cu sagacitate și afecțiune. În imagine, Kléber Haedens în 1938.

Tragedia unui optimist

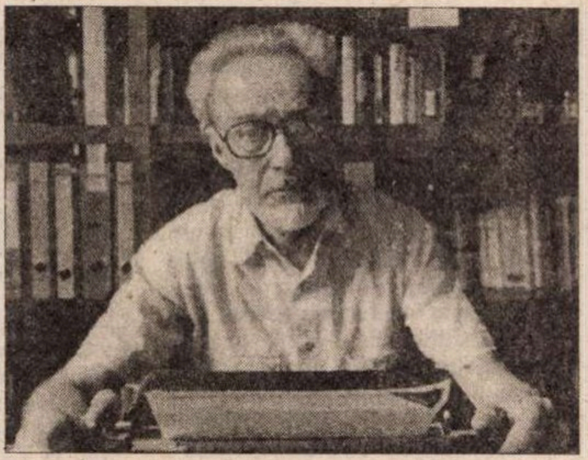

◆ Într-o convorbire cu Philip Roth, apărută în 1987 în „Lettre internationale", Primo Levi mărturisea că și-a trăit detenția în lagărul de exterminare de la Auschwitz „cît de rațional a putut". Dincolo de această rezistență în sens propriu, fizic, scriitorul mai declară că lagărul nu i-a distrus nici încrederea în om, nici pofta de viață. Formația lui de om de știință i-a permis să salveze „o insuliță de rațiune împotriva demenței fasciste" și să mediteze asupra situațiilor extreme în care oamenii sînt aruncați. El a delimitat contururile unei „zone gri, în care binele și răul nu sînt net separate, în care victimele și persecutorii se află uneori de aceeași parte". Cărțile lui exprimă acest optimism cu privire la ființa umană. Cîteva luni mai tîrziu după convorbirea cu Roth, deprimat, înconjurat de o mamă senilă și o soacră oarbă, obsedat de „zona gri", acest optimist înțelept, acest umanist incorigibil s-a sinucis aruncîndu-se de la fereastra apartamentului său din Torino. O biografie monumentală, *Primo Levi, tragedia unui optimist* de Myriam Anissimov a apărut acum la Ed. Lattès. În imagine, Primo Levi cu cîteva luni înainte de a-și pune capăt vieții.

Misterul Poe, din nou

◆ Cauza morții lui Edgar Allan Poe, găsit aproape inconștient la 3 octombrie 1849 pe o stradă din Baltimore și stins la spital, patru zile mai tîrziu, a făcut să curgă multă cerneală. S-a spus că ar fi fost vorba de o intoxicație etilică și cu opiacee, dar, după unii, există dovezi că se lăsase cu jumătate de an înainte și de alcool și de droguri. Un doctor de la Universitatea Maryland, Michael Benitez, susține acum că simptomele pe care le prezenta în momentul morții sînt cele ale turbării. Dar Jeff Jerome, custodele casei memoriale Poe din Baltimore, afirmă că el știe 22 de alte explicații la fel de probabile, între care și sifilisul.

Dina la Paris

◆ Dina Rubina, născută în 1953 la Tașkent, a debutat la 16 ani în revistele literare rusești și a publicat numeroase nuvele și povestiri atît în Rusia cît și în revista emigrației rusești din Franța, „Kontinent". Din 1990 s-a stabilit la Ierusalim, dar continuă să scrie numai în rusește. De curînd i-a apărut în Franța, la Ed. Actes Sud, traducerea unei culegeri de proze scurte, intitulată *Dublul nume de familie.* Toate subiectele au ca decor fosta URSS și sînt dominate de minciuna cotidiană fără de care nu se putea supraviețui în comunism.

Poveste de dragoste de neuitat

◆ Pe scena Teatrului Royale din New York se prezintă cu mare succes drama „Skylight" de David Hare, al cărei subiect se petrece într-un apartament din Londra, având ca personaje principale un bogat restaurator și o profesoară care se reîntâlnesc după o despărțire de trei ani. În regia reputatului Richard Eyre, evoluează actori de valoare precum Michael Gambon și Lia Williams (în imagine). Comentatoarea de la „Newsday" consideră acest spectacol drept „una dintre poveștile de dragoste de neuitat ale teatrului".

Preocupare regală

◆ Industria cinematografică din Cambodgia ar fi practic inexistentă dacă nu ar beneficia de înalta protecție regală. Și asta pentru că regele Norodom Sihanouk în persoană este cel mai mare cineast al țării, avînd la activ 30 de filme în care povestește istoria și cultura poporului khmer. Ultimul film al suveranului, făcut în 1995, poartă titlul *O ambiție din care se alege praful* și are ca subiect luptele politice care sfîșie țara sa de decenii. E un film video de 40 de minute, la care Sihanouk a scris scenariul, dialogurile și muzica, regia fiind încredințată lui

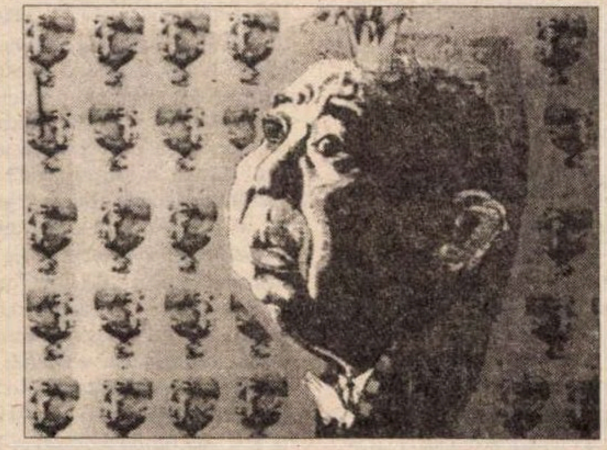

Seng Setha (autor, în 1993, al filmului *Să vezi Angkor și apoi să mori*). Eroii filmului sînt un guru budist și un prinț care, prin magie, a rămas tînăr deși are 150 de ani. O poveste de dragoste și moarte, al cărei substrat este că trebuie să sacrifici ambițiile politice în favoarea iubirii și bunătății față de semeni - scrie „Asia Times".

În imagine, regele cambodgian văzut de Càjas - desenator din Ecuador.

Politica și nuditatea zeiței

INTERPRETAREA exuberantă făcută de unul dintre cei mai mari pictori indieni contemporani textelor sanscrite tradiționale, *Purana* și epopeilor, l-au adus în fața justiției care l-a acuzat de obscenitate fiindcă reprezentase o zeiță în costumul Evei. Cazul cunoscutului pictor musulman acuzat că a ofensat pudoarea hindusă are conotații politice și a stîrnit o amplă polemică în presă, între artiști și membrii cei mai puritani ai societății indiene. Publicația „The Pioneer" din New Delhi, sub semnătura lui Girish Shahane, relatează pe larg cazul, fiind evident de partea artistului, căruia i se ia apărarea, invocîndu-se marele număr de zeițe nude din basoreliefurile clasice și alte precedente celebre. Între ele, și primul artist

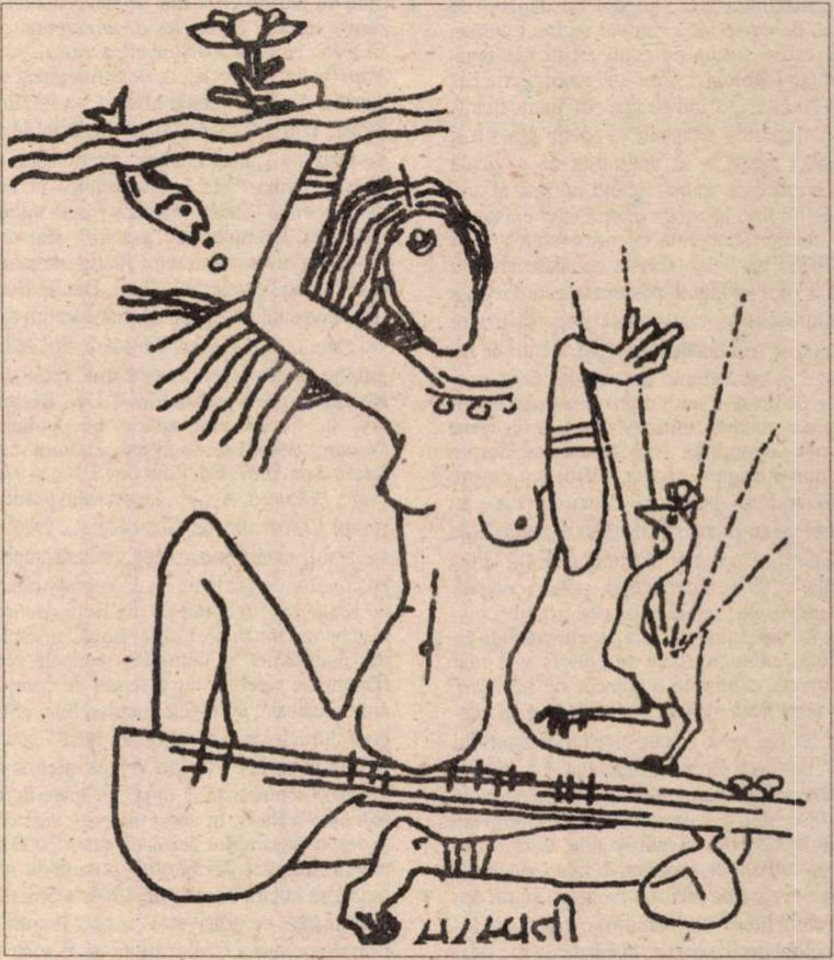

indian care a folosit pictura în ulei la sfîrșitul secolului trecut, Raja Ravi Verma, și care, pentru a nu fi acuzat că face picturi erotice, avea grijă să-și pună personajele în context mitologic sau etnologic.

La rîndul său, cineastul Raj Kapoor a înțeles că, pentru a păcăli cenzura, imaginile erotice trebuiau mascate sub valul religiei sau al temelor tradiționale, pentru a nu fi interzise.

Dar zeițele lui F.M. Husain, deși aparțin religiei și tradiției, au declanșat deodată indignarea celor care cred într-o separație netă a sacrului și senzualului și consideră că a înfățișa un corp gol e o blasfemie. Două argumente convingătoare folosește Girish Shahane în pledoaria sa pentru arta lui Husain: primul, că artistul n-a urmărit să ofenseze pe nimeni ci, bun și vechi explorator al miturilor hinduse, și-a expus propria viziune; și al doilea, că această campanie publică împotriva lui Husain a fost orchestrată cu precizie, ea fiind de natură sectară și politică. Dacă puritanii ziariști și oameni politici s-ar fi temut într-adevăr că operele pictorului jignesc și corup lumea, nu le-ar fi reprodus pe prima pagină a ziarelor. Dar dacă nu o făceau, scandalul nu și-ar fi atins țelul politic. În imagine unul dintre obiectele litigiului, zeița Sarasvati (divinitate a artelor, cunoașterii și cuvîntului), văzută de Maqbool Fida Husain. ***(A.B.)***

Revista revistelor

„Cînd nu mai ai arc..."

Comemorînd un deceniu de la moartea lui George Apostu, revistă *ATENEU* nr. 10 se străduieşte ca, dincolo de legenda, inevitabil mumificatoare, a marelui artist cu cotă internaţională, să învie, din mărturiile confraţilor, omul cu totul special, de o mare generozitate, „risipitorul" plin de umor, francheţe şi toleranţă, sufletul cald, fratern, pe care munca încrîncenată, obsesia artei sale nu l-au alienat. Ion Sălişteanu, Liana Axinte, Ion Iancuţ mărturisesc prin evocările lor ce mult l-au iubit şi că un astfel de artist nu putea fi decît iubit. Cît despre drama dezrădăcinării şi a stingerii lui departe de casă, de ea se face vinovat regimul comunist care-i şicana pe marii artişti neînregimentaţi ideologic, silindu-i la exil. Scrie Liana Axinte: „«Cînd nu mai poţi lucra, mătură-ţi atelierul», obişnuia să spună Apostu şi această zicală a sa aminteşte de o zicală japoneză care spune: «Cînd nu mai ai arc, trage cu tine însuţi» - drama unei existenţe ce trebuie străbătută cu orice chip". ♦ În *POESIS* nr. 9-10 (revista ce apare la Satu Mare prin strădania pasionată a lui George Vulturescu), poezia respiră liber, în pagini aerisite şi machetate inteligent, alături de recenzii la noi volume ale poeţilor şi de exegeze dedicate şi unor nume mai puţin circulate ale poeziei româneşti, cum e, în acest număr, studiul lui Nae Antonescu despre Ivonne Rosignon, poetă interbelică despre care studioşii generaţiilor mai dincoace au putut, cu surpriză, să afle doar din antologia *Poeţi tineri ardeleni* alcătuită de Emil Giurgiuca în 1940. Poemele ei, rămase risipite prin revistele vremii, ar merita, aşa cum susţine şi Nae Antonescu, să fie adunate într-un volum antologic (oare ce editură s-ar mai încumeta să iniţieze o colecţie de *restituiri,* aşa cum avea „Dacia" din Cluj?) ♦ În acelaşi număr ne-a plăcut mai puţin interviul luat de Ioan Romeo Roşiianu lui Romul Munteanu „la domiciliu", şi asta nu din vina profesorului, ci a gazetarului care clămpăne o limbă de lemn cu tautologiile, dezacordurile şi inflaţia de superlative fără măsură de care s-a rîs atîta încît nu credeam că un om din sfera literaturii (bănuim) o mai poate folosi altfel decît parodic, în bătaie de joc. Mai mult, dezacordurile, pleonasmele, preţiozităţile apar şi în răspunsurile profesorului Romul Munteanu deşi credem mai curînd că ele aparţin celui ce le-a „consemnat". Iată, de exemplu, întrebat „Maestre, dumneavoastră aţi scris cu aceeaşi ardere poezie, critică, eseistică, multă publicistică, şi în paralel aţi şi profesat ca lector şi conferenţiar la Facultatea de Filologie. Cum aţi reuşit?", R.M. răspunde: „Primul meu efort a rezultat dintr-o înţelegere mai profundă a insuficienţelor mele, insuficienţe manifestate pe plan scriptural", apoi a înţeles că un istoric şi critic literar trebuie „*să dispună de mai multe registre de limbaj. El trebuia să cunoască bine trucurile discursurilor academice, a eseului, dar şi pe cel al pamfletului. El trebuie să fie*, la fel cum trebuia şi atunci, cînd mi-am dat eu seama de asta, *capabil să poarte discuţii cu înţeles de anvergură, dar să şi ştie vorbi cu toată pegra aceasta a societăţii* (beţivi, derbedei...), de la marginea societăţii. Acest deziderat al meu s-a împlinit încet!" (am transcris exact şi sublinierile nu ne aparţin). „Insuficienţele manifestate pe plan scriptural" ale interviului ies în evidenţă tocmai fiindcă revista e foarte îngrijit redactată. Exemplu de „aşa da", sînt cele două pagini acordate unui foarte interesant poet român ce trăieşte la Paris, Daniel Boc - Dan Constantinescu, pe numele său din acte - şi care, pînă la plecarea din ţară, în 1983, a publicat sporadic în „Luceafărul" (perioada Bănulescu) sub pseudonimul Dan Bocaniciu. În Franţa i-au apărut trei volume: *Neume,* 1984, Ed. du Graal, *Poèmes a retardement,* 1987, Ed. Pont de l'Epée şi *Herbalie,* 1995, Ed. Arcam, (acesta sub pseudonimul Constantin de Chardonnet). Deopotrivă muzician şi muzicolog, (în ţară a debutat cu cronici muzicale la „Contemporanul" iar acum, la Paris, trăieşte din lecţii de vioară şi istoria muzicii), Daniel Boc/Constantin de Chardonnet îşi compune poemele contrapunctic, cizelînd după reguli de compoziţie muzicală, cu efecte memorabile. „Sînt poet întrucît sînt un muzician ratat", spune într-un interviu cu Ileana Verzea, preluat de „Poesis" din revista „Lupta" ce apare în româneşte la Paris. În acest interviu, vorbeşte şi despre ansamblul de eseuri (cam 2000 de pagini) intitulat *Terfelogul,* o carte de sertar scrisă în ţară între 1962-1981. ♦ Şi iarăşi întîmplarea, ce potriveşte suspect lucrurile, face ca pe masa Cronicarului să fi sosit în acelaşi timp cu „Poesis" şi *LUPTA* nr. 274, în care ce-a găsit? Un fragment din *Terfelogul* lui Dan Boc! Lecturile însumate l-au convins pe Cronicar că Dan Boc trebuie grabnic „recuperat", căci e *un scriitor* veritabil. ♦ În acelaşi număr din *Lupta* aflăm dintr-o notiţă şi preţul cu care s-a lăsat cumpărat Petru Dumitriu, pentru a face figuraţie în campania electorală a fostului preşedinte: „În urmă cu cîteva luni, cu ocazia trecerii sale prin Paris, preşedintele Iliescu l-a travestit pe Eugen Simion, apoliticul critic literar, în comis voiajor de influenţă şi l-a trimis la Metz. /.../ Academicianul-mesager a oferit pocăitului 10.000 Fr. pe lună pentru postul de ambasador itinerant al locatarului de la Cotroceni."

Refuzul rechinilor de stînga

La sfîrşit de mandat, dl Alexandru Mironov îşi exprimă unele mirări despre directorul *EVENIMENTULUI ZILEI,* dl Ion Cristoiu. Printre acestea se numără şi faptul că dl Cristoiu, pe care dl Mironov îl consideră un om bogat, pozează în romînul sărac. Exprimările d-lui Mironov apar chiar în ziarul romînului rupt în fund, cum afirmă că e, chiar dl Cristoiu despre sine însuşi. E posibil ca dl Cristoiu să fi exagerat în autoevaluarea sa, dar se pare că nici mirarea d-lui Mironov nu vine chiar din punctul de vedere al unei sărăcii exemplare. ♦ Într-un dialog televizat cu dl Grigore Ilisei de la postul din Iaşi al TVR, poetul Sergiu Adam spune un lucru de ţinut minte, ca şef de revistă. „L-am publicat pe poetul Petre Stoica, fiindcă e un mare poet, deşi mi s-a reproşat că public un monarhist şi un ţărănist înverşunat, iar pe Ovidiu Genaru l-am publicat nu pentru că era pedeserist, cum mi s-a reproşat, ci pentru că e poetul Ovidiu Genaru." *ATENEU,* această revistă care s-a ţinut departe de politică, fără a uita să facă politica mai binelui scriitorului autohton, apare din bunăvoinţa sponsorilor locali, dar fără doar şi poate că Sergiu Adam e omul care ştie să cîştige această bunăvoinţă. În decursul unui dialog cu dl Iosif Sava, dl Mircea Dinescu şi-a amintit că în ultimii ani nu s-a mai întîlnit cu programul 1 al TVR, întrebîndu-se, cu nevinovăţie, de unde i s-o trage asta. Pe de altă parte însă, directorul artistic al *ACADEMIEI CAŢAVENCU* a afirmat în presă că emisiunea cea mai importantă, dintre cele politice, de la TVR e aceea semnată de dl Iosif Sava. Ce să-i răspundă atunci bietul amfitrion? Oricum, după alegeri, realizatorul Seratelor pare să-şi fi păstrat cumpătul, văzîndu-şi în continuare de ale sale, cu o remarcabilă egalitate de sine. Totuşi, vorba lui Mircea Dinescu, de ce unii numai pe programul 2, iar alţii mai la vedere? ♦ Apar în presă, preluate din publicaţii occidentale, diagrame din care reiese că România e acum una dintre puţinele ţări din Est în care dreapta e şi sus (la preşedinţie) şi ceva mai jos (adică în Parlament). La această oră, potrivit acelorași diagrame, numai Cehia şi Albania se mai află în aceeaşi situaţie dintre fostele ţări comuniste. Iar marile ziare occidentale avertizează că puterile vestice trebuie să acorde o atenţie specială României, ţară relativ mare şi bogată. Ce înseamnă muzica de acasă! Pînă nu demult, România era privită drept patria aurolacilor şi a sărăciei lucii în presa occidentală. Şi cîţi bani a cheltuit regimul Iliescu pentru a convinge presa străină de această evidenţă... că sîntem o ţară mare şi bogată. Se pare însă că muzica pe care o interpretau foştii puternici ai ţării suna fals în urechile ziariştilor străini. Problema pentru noii veniţi la putere e să izbutească să cînte credibil atît pentru urechile din ţară cît şi pentru cele din Occident. Acum, România se află în ceasul al doisprezecelea în raport cu vecinele sale care au apucat spre dreapta în '90 şi s-au întors spre stînga după aceea. Fără un consistent sprijin occidental, nici ţara noastră nu va rămîne pe dreapta prea multă vreme, cu deosebirea că la noi sentimentele proamericane s-ar putea să se transforme în opusul lor, dacă nici acum nu ni se va acorda atenţia cuvenită. România e foarte aproape de capătul răbdărilor sale în ceea ce priveşte aşteptarea sprijinului occidental. Există, la această oră, o atitudine deloc favorabilă faţă de micii rechini care, cu sprijin local, şi-au făcut averi din nimic, fraudînd statul român cu sume uriaşe. Fie şi prin lentoarea cu care a schimbat puterea, România trebuie privită cu mai multă luare aminte de Occident. Fiindcă românii, mai puţin informaţi politic decît vecinii lor, n-au făcut o mişcare de circumstanţă, cu votul din acest an, ci una în care nu şi-au mai răspîndit voturile după plac. S-a votat ca în ceasul al 12-lea, prin polarizarea opţiunilor. Dreapta înseamnă speranţa în schimbare, cu acceptarea sacrificiilor necesare şi refuzul rechinismului economic al aşa numitei politici de stînga din ultimii ani.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 $ S.U.A. pe an pentru ţările extraeuropene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţia "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

LA MICROSCOP

Romanul aşteptat

CU ANI în urmă, Eugen Barbu s-a considerat victima unei agresiuni teritoriale, cînd Marin Preda a publicat *Delirul.* Perioada războiului, cu tot cu Antonescu, era pentru Eugen Barbu terenul său, în care Preda n-ar fi trebuit să se amestece. Cel puţin asta era părerea celui dintîi care publicase, în colaborare cu Nicolae Paul Mihail, mai întîi nişte fragmente de roman foileton prin reviste, asta dacă scoatem din discuţie romanul său, *Şoseaua Nordului,* cu care, artistic, Barbu n-avea nici un motiv să se mîndrească. Pe atunci, auzeam o expresie pe care nu eram în stare să o pricep: „S-a dat drumul la...". Ca şi deţinuţii politici, erau eliberate anumite subiecte, de care însă n-avea dreptul să se apropie oricine. Cum erau eliberate acele subiecte şi mai ales cum avea loc negocierea eliberării lor e un lucru care ar merita să fie ştiut, pentru limpezirea raporturilor pe care le aveau scriitorii cu puterea în acea perioadă. Oricum ar fi stat lucrurile, ele au o semnificaţie pentru mine tulburătoare. Cărţi pe care publicul le-a considerat drept semne de curaj ale autorilor lor să nu fi fost decît rezultatul acelui „S-a dat drumul la..."? Pentru a înţelege mecanismul ar fi nevoie de mărturiile unor persoane care au dispărut şi de mărturiile altora care, chiar dacă mai sînt în viaţă, poate că şi-ar exagera rolul. După experienţa pe care a avut-o cu primul volum din *Delirul,* Marin Preda publică *Viaţa ca o pradă,* în care unul dintre motivele care se întorc e ura confraţilor săi, iar altul, care dă titlul volumului, e lupta pentru a apuca propria ta bucată din prada care este viaţa. Apar în volum două ipostaze ale acestei lupte, care mi se par semnificative. În cea dintîi, Preda povesteşte cum în prima sa copilărie a confiscat pîinea celor din casă şi în timp ce stătea cu ea în braţe, tatăl i-a calmat pe ceilalţi, pornind de la experienţa că un copil nu poate mînca o pîine de unul singur. În cea de-a doua cîţiva căţei cu dinţi de lapte se luptă cu hoitul unui cal din care nu izbutesc să rupă. Iar între ele, Preda îşi aminteşte că a respins ca referent literar o carte, *Desculţ* de Zaharia Stancu, pe care a considerat-o falsă literar. Apoi, scrie tot el, manuscrisul i-a fost luat din faţă pentru a fi dat la tipar. Preda acceptă şi nu prea regula în care rostul său de referent literar era doar acela de a-şi pune semnătura pe text. Formulează obiecţii serioase, după care acceptă că nu el era cel care să împiedice drumul romanului scris de Zaharia Stancu. (În ceea ce mă priveşte, sînt un admirator al poeziei tîrzii a lui Stancu, dar despre *Desculţ* am o părere proastă.) Să fie *Viaţa ca o pradă* dovada că lui Preda nu i s-a îngăduit să scrie volumul doi al *Delirului*? Fiindcă următoarea lui carte e şi cea mai radicală dintre cele pe care le-a scris. Sînt, în *Cel mai iubit dintre pămînteni,* pagini de pamflet cu trimitere la lumea literară, în care e vădit că Preda nu-i mai acceptă pe cei care acceptă regulile jocului, ci vrea să-şi impună propriile sale reguli. Le-aş numi reguli de conştiinţă, singurele, în fond, cu care scriitorul, în afară de arta sa literară, cîtă are, se oferă cititorilor.

Un scriitor dintre cei mai talentaţi pe care i-am avut, Titus Popovici, a descoperit înfiorător de tîrziu că tranzacţiile de conştiinţă costă mai mult decît face talentul. Drama sa, după '89, era că era citit, dar nu mai era crezut.

Acum, li se reproşează scriitorilor români că nu dau *romanul.* Recunosc că şi mie mi s-a pus această întrebare. Şi poate că din această pricină scriu acest articol. Romanul acestor ani nu mai ţine de dreptul de a-l publica, ci de răspunderea de a propune cititorilor o anumită interpretare. Cum adevărul nu mai e o afacere negociabilă cu cenzorul sau cu responsabilii cu gîndirea, e esenţial ca scriitorul să dea cărţi de care mai tîrziu memorialiştii să se folosească, nu să le contrazică, iar istoricii să le privească respectuos, nu ca pe nişte ficţiuni lipsite de consistenţă. De altfel, nu vom mai avea *romanul* acestei perioade, ci romanele ei şi numai Dumnezeu ştie care dintre ele va fi cel ales, dacă va fi vreunul. Fiindcă de astă dată romancierul se luptă cu istorici care pot spune adevărul, nu cu cenzorul din perioada anterioară.

Cristian Teodorescu

România literară
Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 - Bucureşti; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacţie: 800 lei

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundaţia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

11-17 decembrie 1996

(Anul XXIX)

49

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Artistul contra fundamentalismelor

CAZUL Salmon Rushdie ne pune în gardă în privinţa agresivităţii fundamentaliste - religioasă ori ideologică - dar nu ne spune destul despre incompatibilitatea dintre artist şi fundamentalişti. De aceea aş prefera să invoc numele lui Yehudi Menuhin, care a împlinit recent 80 de ani, prietenul şi colaboratorul lui Enescu, violonistul genial. Puţini ştiu că Menuhin a unit o carieră de interpret cu una de militant politic. „Umanist", „mesager al libertăţii"- iată numai două din caracterizările la care recurge bunăoară ziarul *Le Monde* în pagina pe care i-o consacră (29 noiembrie). Prezent de fiecare dată acolo unde era nevoie nu numai de vioara artistului, dar şi de vocea militantului pentru drepturile omului, Menuhin a stîrnit admiraţie, dar şi proteste. Nu toată lumea înţelege că democraţia trebuie să fie pentru toată lumea. Fabula lui Alexandrescu rămîne actuală. Deseori un fundamentalism este combătut de alt fundamentalism. Exact asta i s-a părut intolerabil lui Menuhin.

După război s-a dus să cînte în Germania. O parte a lumii muzicale a protestat. Se ştie că numeroşi interpreţi n-au mai călcat niciodată pe pămîntul Germaniei care dăduse naştere nazismului. Menuhin, însoţit de Benjamin Britten, a dat recitaluri în lagărele eliberate. S-a dus apoi în Uniunea Sovietică. Asta nu l-a împiedicat să ia mai tîrziu apărarea lui Soljenitzin şi Rostropovici, tot aşa cum, cu un sfert de secol mai devreme, o luase pe a lui Furtwängler. Se observă lesne că nu e vorba de nici o concesie: pur şi simplu, artistul nu confundă ideologia fundamentalistă cu popoarele.

Pe Furtwängler, care rămăsese în Germania hitleristă, îl justifică în felul următor: „ar trebui să ştiţi că a rămîne la postul său presupune cîteodată mai mult curaj decît a dezerta". Invitat să dirijeze la Chicago, în 1949, Furtwängler a fost obligat să renunţe din pricina ostilităţii mediilor muzicale de peste ocean. Apelul lui Menuhin nu fusese apreciat. Menuhin însuşi va fi ţintuit la stîlpul infamiei cînd se va lăsa filmat de Henri-Georges Clauzot, în 1964, interpretînd Mozart într-un concert Karajan. Clauzot făcuse un film în Franţa ocupată. În 1950, Menuhin îi entuziasmase pe israelieni, ca urmare a unui turneu. Dar în clipa în care a cîntat pentru palestinieni, o parte a celor care-l primiseră triumfal s-a răzvrătit contra lui.

Anul acesta, în octombrie, octogenarul se afla la Saraievo adresîndu-se bosniacilor: era vorba din nou despre oroarea fundamentalismului, indiferent de culoarea lui religioasă sau ideologică. Tema atitudinii de-o viaţă a lui Menuhin aceasta a fost. De aceea l-am ales drept exemplu: el dovedeşte mai bine decît oricine că artistul este în mod firesc contra fundamentalismului ca atare, ca mod de gîndire şi de comportament. ■

Stéphane Mallarmé - Pagini de proză

(pag. 20-21)

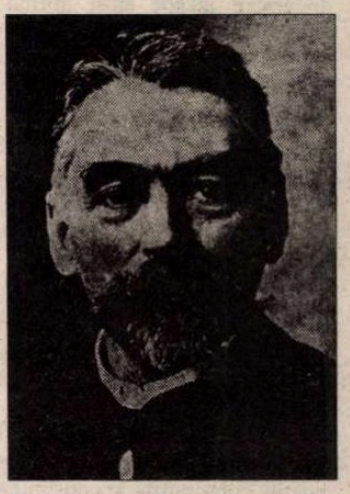

In memoriam: VALENTIN SILVESTRU

(pag. 16)

Cele şapte vaci slabe şi cele şapte vaci grase

(pag. 3)

Premiile literare '82

(pag. 7)

Sub semnul lui *N-a fost să fie*

(pag. 11)

DOCUMENT

Corneliu-Vadim Ţudor - aşteptat în boxa acuzaţilor

(pag. 12-13)

♦ Moartea Ideii Socialiste
♦ Conversaţii de dincolo ♦ Turnătorii
♦ Un stalinist exemplar (pag. 22-23)

Modelul cartaginez

(pag. 2)

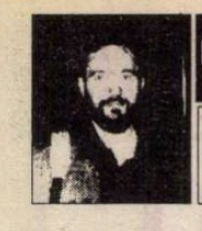

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieș

Modelul cartaginez

ÎNVINGĂTORII de la 3 noiembrie își intră, încetul cu încetul în drepturi. După începutul cam bîlbîit, care a arătat o neașteptat de acută criză de cadre a Convenției Democrate (dacă nu a fost vorba cumva de lupte interne pentru putere), noua clasă conducătoare începe să-și afirme identitatea. E prea devreme să discernem cu claritate ce stil de lucru se va instaura atît în Piața Victoriei, cît și la Cotroceni. Tot ceea ce se observă e tendința de constituire a echipelor pe baza fidelității față de conducător (în cazul Cotrocenilor) sau față de partid (în cazul guvernului).

În ce mă privește, aș fi preferat ca în aceste echipe să intre oamenii cu adevărat valoroși ai Opoziției, fie că sînt sau nu reprezentați în Parlament. Dar aceasta e o simplă părere. În fond, trebuie acordat credit învingătorilor. Doar astfel vom putea, apoi, raporta cu deplină seninătate, de o parte și de alta, la rezultatul concret al intruziunii unor ușoare nuanțe corporatiste în constituirea structurilor de putere. Declarațiile primului ministru au fost cel puțin ambigue (probabil că intenționat ambigue), în timp ce noul președinte s-a abținut de la orice fel de angajamente premature. Aș observa o singură tendință (nu știu cît de conștientă) aceea a delegării puterilor. Prin numirea d-nei Zoe Petre drept consilier atît pe politică internă, cît și pe politică externă, e clar că la Cotroceni se conturează, în preajma președinției, un nou centru de putere.

Am urmărit cu destulă atenție evoluția lucrurilor în tabăra perdanților. Trebuie să remarc, dintr-un minim spirit de fair-play, figura cu totul onorabilă pe care o face Ion Iliescu. El este, de altfel, singurul dintre potentații pedeseriști care dă impresia că știe să piardă. Nu am observat în intervențiile sale de pînă acum, decît o singură notă stridentă (dar parțial motivată): reacția la o aserțiune a lui Petre Roman, potrivit căreia dl. Emil Constantinescu este „primul președinte democrat al României". Are și dl. Iliescu argumentele sale cînd pretinde întîietatea. Din păcate, ele se pierd îndărătul unor acțiuni ce îi poartă semnătura personalității și care nu au deloc de a face cu democrația: mineriadele, repetata încălcare a Constituției (și cînd a candidat a treia oară la președinție, și acum, în 1996, cînd a concurat pentru Senat) tulburele relații cu rușii etc., etc.

La nivelul continuității, trebuie menționate desele și penibilele ieșiri din pepeni ale d-lui Adrian Năstase. Dezavantajat de un chip masiv, pe care e ușor de citit fiecare gînd, dl. Năstase s-a specializat într-un joc stupid de faulturi grosolane. Nu știu dacă ieșirile sale umorale sînt doar consecința faptului că a pierdut dreptul la girofar și bodiguarzi, ori dacă e vorba de spaime mai adînci, legate de mult prea numeroasele învîrteli de pe vremea cînd tăia și spînzura în România.

Mă surprinde, de asemenea, tăcerea unor Vasile Văcaru sau Miron Mitrea, oameni despre ale căror mîini nu tocmai curate s-au scris tomuri întregi. Se vor fi știut ei pe lista neagră a celui mai nou membru al P.D.S.R.-ului și nu consideră necesar să-i irite și mai mult pe noii guvernanți? Greu de spus. Dar dacă dl. Iliescu se va ține de cuvînt (și impresia mea e că se va ține, pentru că în proporție de optzeci la sută el a pierdut alegerile din cauza lăcomiei și nerușinării susținătorilor imediați), e posibil ca oameni precum Marțian Dan să revină puternic în prim-planul vieții partidului, încercînd să mai dreagă busuiocul amar al înfrîngerii.

Vioiciunea (și veselia suspectă) a d-lui Iliescu din ultimele zile arată că el are și soluții de rezervă. Ca de pildă, Grupul Un Viitor pentru România suspect de invizibil în vremea din urmă. În cazul unei victorii a P.D.S.R.-ului, membrii săi ar fi alcătuit, fără îndoială, scheletul noii guvernări. În situația actuală, singura lor șansă de a reintra pe scena politică e să devină remorcile locomotivei iliesciene.

Orice s-ar întîmpla, a sosit momentul ca binele să fie separat de rău. Nu de răzbunare e vorba aici, ci de o minimă șansă acordată binelui să se regenereze. Aud tot mai des că oamenii din staffurile Convenției Democrate nu mai prididesc să contabilizeze cererile de noi adeziuni. Ar fi cea mai mare greșeală să se lase îmbătați de semnele acestei victorii cu ghimpi. Pentru simplul motiv că indivizii care se arată atît de entuziaști, acum, de țărăniști, de liberali, ecologiști etc. fac parte din oribila categorie a fripturiștilor naționali. Las de-o parte infiltrările, încercările de destabilizare și celelalte trucuri ale oricărei puteri căreia îi fuge pămîntul de sub picioare. Ar trebui ca partidele învingătoare în alegeri să fie capabile să-și apere sănătatea morală. Oricum nu le va fi ușor nici cu cei infiltrați încă din 1990!

Nimeni nu poate aștepta, peste noapte, miracole economice. Dar măcar o bună imagine poate fi oferită. Cu mai multă atenție la prioritățile naționale decît la poftele clientelei, acest lucru se poate face. Pentru a tăia în carnea vie a corupției, a ineficienței, a delăsării, domnului Ciorbea nu trebuie să-i fie teamă să biciuiască nici comoditatea, oportunismul, ba chiar cinismul unora dintre membrii propriului cabinet. Ar fi păcat ca, peste patru ani, inabilitatea sau lipsa voinței de a controla strict mișcările subordonaților să-l transforme într-o variantă mai plină de bunăvoință a lui Nicolae Văcăroiu.

Iar... Cotroceniul ar trebui, totuși, părăsit cît mai repede. Discursurile abile vor putea acoperi , o perioadă, realitatea, însă impostura va ieși la iveală cu o violență direct proporțională. La fel ca în cazul palatului Victoria Socialismului. Nu voi înțelege nici în ruptul capului de ce în Dealul Mitropoliei au putut să-și țină marile discursuri cîteva din cele mai strălucite minți ale țării, dar nu le vor putea și politicienii ajunși acolo doar pentru că au avut norocul să dea, cîndva, mîna cu Corneliu Coposu.

În rest, vorba celor din vechime, *Cartagina trebuie dărîmată.*

P.S. Înainte de a trimite la tipar aceste rînduri, am aflat despre decizia d-lui Emil Constantinescu de a invita la discuții, în vederea participării la constituirea structurilor administrative, partidele din opoziție rămase în afara Parlamentului. E un gest de înțelepciune politică. E în avantajul d-lui Constantinescu să nu comită dubla eroare a lui Ion Iliescu: pe de o parte de a nu-și asigura un flanc șubred, pe de alta de a lăsa pe dinafară mulți dintre oamenii cei mai capabili ai țării. ■

POST-RESTANT

de Constanța Buzea

LIPIND discret, din loc în loc, foile manuscrisului dv. voluminos (76 pagini!), ați vrut, desigur, să verificați, la recuperare, dacă redactorul vi l-a citit conștiincios până la ultima filă. Efectul, vă mărturisesc, e dezagreabil. Nu comentez negativ gestul ci încerc să vă înțeleg. Nu sunteți nici primul, nici ultimul care, exasperat de nepăsarea celorlalți, recurge la acest procedeu. Fiind vorba de un serviciu colegial pe care îl cereți unui om, nu unei mașini de citit, vă asigur că și dintr-o cantitate mai mică îmi puteam da seama corect de calitatea versurilor. Treceți pe la redacție într-o zi de joi pentru a vă lua acasă manuscrisul *Poemelor din mers* (la a căror retorică uneori excesivă puteți încă medita), pentru a-l oferi spre publicare oricărei edituri interesate să tipărească o carte onorabilă de versuri. (*Daniel Obedeanu,* București) ● Nici vorbă de vreo cât de palidă amprentă eliadiană. Pură coincidență, sau propria dv. poftă de a scrie înainte de a se risipi cu totul atmosfera creată de lectura nuvelei celuilalt. Eroul povestirii dv., fermecător într-adevăr și turmentat, își cunoaște atât de bine puterea de hipnotizor, cum și dv. vă lăsați în voia lui cu totul, înregistrându-i și transcriind apoi materia verbală fără a interveni în ea ca prozator, pur și simplu extaziat: „Îl ascultam ca pe Dumnezeu, vorbea atât de frumos, știa atât de multe..." Ca să ajungă cristal, povestirea dv. ar trebui lucrată la sânge. Așa cum este acum, când basm întins pe multe pagini, când vorbire ușor incoerentă de om cu chef și plin de nostalgii, te lasă, la capăt, înciudat de pierderea de vreme. Lectura e îngreunată și de lipsa semnelor diacritice, și de unele greșeli nu știu cât de întîmplătoare (*Ghoete*, atunci ne vom puteam *despărții).* Cât despre versuri, îmi place să cred că, așa cum spuneți, „fiind create pentru a susține niște linii melodice compuse la chitară", susținute la rându-le de muzică, să-și afle justificare, coerență și frumusețe: „în clipa când lumea / va vrea să-nțeleagă/ în cine să tragă / nu vor mai fi / ochi în alb-negru.// soldat al milei/ ești mort, dar te doare/ lumina de soare/ căci nu mai ai/ ochi în alb-negru.// sînge-n alb-negru / sex în alb-negru /moarte-n alb negru / și-o viață în negru./ doar / ochi în alb-negru". (*Felix Crainicu,* București) ● Emoția dv. ni s-a transmis pe un fond general de speranță ce părea a se fi întunecat. Vă mulțumim! (*Marina Dimitrescu,* București) ● Ar fi timpul și cazul să știți că *România literară* este o revistă literară și nu un *ziar național.* Versurile sunt curate însă încă modeste. Citiți mai mult și cu atenție, ca să vă dați seama ce *bine* vă lipsește, ce *rău* vă prisosește. (*Oana Irimiea*, Suceava) ● Nu știu ce experiențe traumatizante aveți la activ și dacă a cutezat cineva vreodată să vă „cosmetizeze" vreun text pentru a vi-l face publicabil. Nu vă temeți, nu sunteți în pericol, decât numai atunci când puneți singur mâna pe condei și când produceți, vorba dv., „între estetic și inestetic, șocantul compromis". (*Constantin Deneș*, Nehoiu) ● Ea v-a strâns azi în brațe, v-a strivit sufletul cu privirea sa, v-a mușcat și v-a smuls inima, (în această ordine?), v-a purtat după sine prin pământ și apă, v-a înălțat în cele 9 ceruri și v-a lăsat să cădeți în adâncuri. Când cu ochii plini de sânge ați venit la Ea, această misterioasă și stihinică Ea, spuneți că v-a iertat pentru ce v-a făcut și v-a strâns mâine în brațe... Mă lăsați, în sfârșit, cu o mare nedumerire și îngrijorare pe chip, stimată *Monica Georgescu* din București. ● Îndrăznesc să vă claific drept aberante și gratuite teoriile în susținerea *mânelor* și *verbilor*, forme pe care le preferați, n-am înțeles de ce, *verbelor* și *mâinilor.* Sunteți, dacă vreți neapărat, un geniu, dar naiv, și atât de inutil complicat, că aproape mă sperii și de *Ars poetica* și de *Peisaj cuvântului*, pe care le transcriu aici. Iată-le: 1) „Minele - făcător de cuvânt - / dezvelește/ cubul literei de/ cercurile pereților, cărților./ goală, / fecioara își apără/ sânii pământ/ de liniile cuvintelor;/ atârnând de capăt de cer/ mi se slobozesc/ verbii plouând/ fecundând golul fecioarei/ literei". Și 2) „Gol,/ războinicul/ se chircește sub umbra/ tâmplelor mele; și/ carnea aceasta de/ prunc scurs din tablouri cu zei/ tremură la sărutul verbilor mei./ Peisaj la fascinația nașterii/ unui demon/ într-un cerc feminin de gol/ printr-un cerc feminin de cuvânt". (*C.G.Dragoș,* Oradea). ■

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută:B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Cele şapte vaci slabe şi cele şapte vaci grase

PE VREMEA patriarhilor, cu peste trei milenii şi jumătate în urmă, unul din faraonii Egiptului are un vis. Se făcea că din Râu (Nil) apar şapte vaci grase şi frumoase care încep să pască pe mal. După ele, ies din Nil alte şapte vaci, slabe şi urâte, care le... pasc pe cele grase (fără a deveni, prin aceasta, mai arătoase!) Visul este tâlmăcit faraonului de Iosif, fiul preferat al patriarhului Iacov, vândut de fraţii săi să fie rob în Egipt: vacile grase însemnau şapte ani de belşug, urmaţi de şapte ani de foamete - vacile slabe. Şi toată pătărania este relatată de Moise în Cartea Facerii, Genesa, la cap. 41.

Aplicând această istorie cu tâlc, visul profetic al faraonului la România zilelor noastre, situaţia se prezintă taman invers. Avem de-a face aşadar cu un vis „răsturnat": din 1990 şi până astăzi, anul electoral 1996, s-au derulat cele şapte vaci slabe şi ogârjite ale regimului Iliescu. Vaci „de tranziţie", bolnave de oftică (tuberculoză), cefalee (meningoencefalită), pedeserită... Pentru că, în definitiv - făcând autohtonul şi atonul haz de necaz - vacile slabe suntem chiar noi, cei care, ca nişte vite de povară am suportat rigorile (şi rigolele) tranziţiei. Carele am simţit-o pre dânsa pe propria piele, tăbăcită şi jupuită ca o piele de vacă. Fiindcă, după toate aparenţele, vacile slăbănoage din ferma exprezedintelui Iliescu ne-au transferat o bucăţică din pielea lor, întocmai ca în mitul mancurtului - dacă nu tuturora, unui semnificativ segment din electorat!

Iar acum aşteptăm să vedem ce ne va aduce vântul schimbării, ce se va face pentru ca vacile slabe să fie înghiţite de altele (barem) ceva mai grase. Pentru ca în România (săracă ţară bogată!) să nu mai troneze dezordinea şi paragina, calicia şi păgânismul. Ciulinii Bărăganului porniţi într-o tristă, istorică transhumanţă să nu invadeze toată ţara, inclusiv câmpiile mănoase din vest, ci dimpotrivă, Bărăganul să redevină ce-a fost, grânarul ţării, iar ţara - grânarul Europei.

Am uitat să vă spun! - pentru confirmare, faraon a primit de la Dumnezeu un vis dublu cu o semnificaţie unică: „A adormit din nou şi a visat un al doilea vis. Se făcea că şapte spice de grâu grase şi frumoase au crescut pe acelaşi pai. Şi după ele au răsărit alte spice slabe şi arse de *vântul de răsărit* (subl.n.). Spicele slabe au înghiţit pe cele şapte spice grase şi pline. Şi faraon s-a trezit. Iată visul". (op. cit., vers. 5-7).

Iată că, încă de pe vremea faraonilor, „vântul de răsărit" dogoreşte şi pustieşte totul în jurul său. De aceea ne gândim că este timpul ca Dumnezeu să dea drumul din cămările lui şi vântului de apus care nu este doar mai prielnic, ci aducător de ploaie şi de belşug. Iar vântul de răsărit, cel cu tendinţe expansioniste să-l ferece în cutia pandorei.

ÎN ESENŢA lui, comunismul românesc a fost o pecingine: ceva rău mirositor şi molipsitor, un soi de râie care se întinde. Rele ca: minciuna, ura, prefăcătoria i-au fost profund caracteristice. Mulţi dintre cei care încearcă azi să ne înveţe democraţie au fost instructori de partid (comunist) şi au uitat, atinşi de o euforică amnezie, ce fură/au fost. Că nu de mult tăiau şi spânzurau - nu doar tunau şi fulgerau, iar azi, iată-i prefăcuţi peste noapte din politruci în: mamoşi-moaşe ale democraţiei, melancolici guru, mandatari şi başbuzuci. Discursul lor politic sâsâie ca un şarpe, lecţia lor politică s-a reciclat într-un soi de şcoală a vedetelor populiste. Iar în zilele critice şi incerte ale lui decembrie fură salutaţi cu scuipături şi huiduieli publice, ca nişte sfinţi prihăniţi şi prometei desfrânaţi ce au fost.

Un aspect semnificativ al degradării umane în comunism este şi mimarea premeditată a sentimentului. Doi dintre candidaţii la preşedinţie s-au pretat la utilizarea lacrimilor de crocodil ca momeală electorală. Avem şi alte exemple de dată recentă când unii comunişti reciclaţi îşi amintesc cât de mult bine au făcut ei poporului român în întregul său istoric, cât de patri(h)oţi erau încă din paleolitic. (Un brav prefect de Timiş declara presei că el este creştin evanghelizat de mai bine de 2000 de ani... vasăzică de pe timpul lui Burebista!)

Nu excludem posibilitatea ca mr. Ex-President să se fi lăsat realmente impresionat de întâlnirea cu consătenii mamei dumisale (şi să fi dat niţică apă la şoareci), dar că bardul naţional, prinţul elector de Bârca, are sentimente înalte... mai sigur este că ştie să le mimeze inteligent. Sentimentele general-umane: cultul faţă de părinţi, faţă de ţărani şi de ţară, cultul strămbunilor/morţilor sunt cel mai uşor de mimat, mai ales când eşti un artist (citeşte: actor) înnăscut. În această privinţă, ca şi în multe altele, Scriptura drept glăsuieşte: „După roadele lor îi veţi cunoaşte" (- nu după tunete, răgete, fulgere, după decibeli şi waţi). Ca un *Jupiter tonans* se manifesta Adrian Păunescu la tribună în mişcarea lui naţional-patriotică, la început benefică, exacerbată apoi într-o mişcare de *hitlerjugend*. „Cenaclul *Flacăra* al tineretului revoluţionar", în variantă postmodernă se cheamă „*Totuşi iubirea* (de socialism şi comunism nu moare)"!

ISTORIA antică a poporului evreu se desfăşura în cicluri de câte 50 de ani (jubilee). Un apocrif celebru chiar se intitulează „Cartea Jubileelor". După 49 de ani (7x7) venea un an de pace şi de eliberare - anul sabatic - când robii de război şi toţi cei privaţi de libertate erau sloboziţi, proprietăţile vândute, amanetate, reveneau proprietarilor de drept. Anul jubiliar era an de bucurie şi sărbătoare când se rezolvau nedreptăţi şi litigii - întristări şi necazuri fiind îngropate în marea uitării.

...Am zis „istoria evreilor" fiindcă aşa se cunoaşte, dar este posibil ca istoria oricărui popor (în economia Cerului) să se deruleze în cicluri jubiliare. La noi în ţară, cu 50 de ani în urmă (noiembrie 1946) s-a produs acea răsunătoare, istorică fraudă electorală care a deviat cursul istoriei - prima mare *deturnare* de făgaş din istoria contemporană (iar a doua s-a produs cu şapte ani în urmă... Iată că, la români, cifra perfecţiunii s-a dovedit până-n prezent fatidică!) Din clipa aceea, cum spune Poetul, „s-a întors maşina lumii", totul s-a întors cu susul în jos...

Chiar dacă în comunism - de care tot vorbim şi vorbim - n-a fost (chiar) totul rău şi greşit, greşeala de căpetenie este că s-a pornit într-o direcţie falsă. Apoi s-a înaintat forţat şi conştient contra curentului Istoriei, creatura ridicându-se împotriva - şi deasupra - Creatorului. (Şi dacă inversezi subiectele la examen, degeaba ai face-o chiar şi de 10!)

Iar comunismul, această teribilă făcătură şi avorton al istoriei este o manifestare împotriva naturii, ca o perversiune sexuală. Nu doar s-au inversat rolurile (inversiune) ci s-a pervertit tot ce a rămas bun după un război pustiitor, când vântul istoriei a bătut când dintr-o parte, cînd dintr-alta, noi degeaba încercând să ne dăm după el, spre a ne adăposti. Dacă însă Dumnezeu Bunul consideră că un ciclu jubiliar este îndeajuns şi pentru poporul român, el va face să răsară din nou şi pentru noi soarele dreptăţii - şi acesta chiar s-a ivit dintre nori. Putem sărbători astfel, prin victoria în alegeri a domnului Constantinescu, jubileul neamului românesc. Pe malul românesc al Râului (Dunăre) vor paşte cât de curând vacile grase din visul profetic al faraonului Amenhotep. Cele şapte spice de aur vor străluci în soare, străluci-vor ca soarele, iar Dumnezeu va fi iarăşi pe Tron. Aşa să ne facă şi să ne ajute Dumnezeu!

R. V. Giorgioni

MIC DICŢIONAR

de Mihai Zamfir

Stare de graţie

DE FAPT, sintagma nu există în limba română: ea a fost împrumutată, precum multe altele, din franceză (*état de grâce*). Ca orice termen introdus oarecum pe uşa din dos, *état de grâce* poate fi cu greu tradus în mod exact. Să-l echivalăm cu „ajutor divin", cu „milă a Domnului", „cu stare excepţională"? Nimic nu exprimă însă cu acurateţe acea stare specială - survenită în urma unui eveniment benefic neaşteptat - şi care cuprinde grupurile umane, făcîndu-le să plutească un timp în nori şi să li se pară că totul e posibil. Să nu uităm însă cuvîntul ce dă sens întregii sintagme - e vorba de latinescul *gratia*, însemnînd „iertare", cuvînt asociat în toate limbile, deci şi în franceză, de rugăciunea închinată Fecioarei Maria (*Ave Maria, gratia plena).* Să traducem deci sintagma oricum, dar să nu uităm că în ea este vorba de milă şi de iertare.

Poporului aflat în „stare de graţie" nu i se poate vorbi în chip logic: cel puţin pentru un timp, el a pus logica între paranteze. Nu i se pot aduce argumente istorice, de bun simţ ori de natură prospectivă: el trăieşte în afara timpului. Un asemenea popor nici măcar nu poate fi mustrat ori avertizat: ce efect să aibă trasul de urechi în cazul unui om fericit ?

Astăzi, 54% dintre români trăiesc în „stare de graţie"; s-ar putea chiar ca numărul lor să fie şi mai mare, prin simpla putere de contaminare a bucuriei. Majoritatea absolută a populaţiei ţării noastre a atins, prin urmare, benefica stare. Iraţională fiind, nimic nu i se poate opune unei „stări de graţie": trebuie să i te integrezi sau să fugi. Dar parcă tot mai bine ar fi să te alături bucuriei, pentru că nimic nu este mai frumos decît Speranţa, cu majusculă. De-am putea trăi fiecare zi a vieţi noastre în „stare de graţie", am fi egalii sfinţilor.

Din păcate, e imposibil. Pentru că „starea de graţie" mai are o trăsătură definitorie: durează foarte puţin. ■

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ştefănescu

Poetul fără noroc

MIHAIL Gălăţanu s-a născut poet (la 11 septembrie 1963, la Galaţi). Poet fiind şi ştiind bine că n-ar putea fi niciodată altceva, a interpretat totuşi, de-a lungul timpului, cu un secret umor, diferite roluri, de la acela de lăcătuş mecanic la Fabrica de Plase şi Unelte de Pescuit din Galaţi la acela de ziarist la o publicaţie cu profil economic, *Capital,* din Bucureşti (unde lucrează şi în prezent).

Pe vremea când era lăcătuş mecanic (în 1982) mi-a trimis prin poştă câteva zeci din cele peste o mie de poeme scrise până la acea vârstă. Mi s-au părut uimitoare. Necunoscutul din Galaţi, încă foarte tânăr şi lipsit de o pregătire filologică, făcea exact ce voia din cuvinte. Entuziasmat, l-am prezentat imediat cititorilor, prin intermediul revistei în care susţineam „poşta redacţiei", *SLAST.* Apoi, Mihail Gălăţanu a venit el însuşi la Bucureşti, cu noi poeme, iar entuziasmul meu n-a scăzut în intensitate. Dimpotrivă. Iată frazele pe care le scriam pe atunci:

„L-am cunoscut pe misteriosul autor. Are 19 ani şi seamănă, prin ceva indefinibil, poate printr-un amestec de iluminare şi nenoroc, cu Rimbaud, Esenin, Labiş. A dat admiterea la Facultatea de Limba şi Literatura Română, dar teza de la literatură, de o valoare excepţională (mi-a arătat ciorna) i s-a pierdut pe la secretariat. A predat apoi un volum de versuri la o editură din Bucureşti, dar şi acest volum s-a rătăcit, prin labirinturile juriilor concursului de debut.

Mihail Gălăţanu nu poate învăţa să-şi administreze înzestrarea cu totul ieşită din comun. Când vine în capitală şi îl prezint unor persoane influente, care l-ar putea aduce în prim-planul vieţii literare, uită pentru ce a venit şi, chiar în timpul întrevederii, se lansează în peroraţii patetice, ignorându-şi interlocutorii. Sau tace, dus cu gândul în altă parte, şi dă semne de nerăbdare, ca şi cum persoanele respective, şi nu el, ar fi fost primite în audienţă. Este un *lunatic* - cuvânt-cheie pentru înţelegerea poeziei sale. Numeroasele poeme pe care le-a scris de-a lungul timpului se află risipite în cele mai diferite locuri, după cum au fost dăruite unor prieteni, uitate în trenuri sau abandonate cu bună ştiinţă pe câte o bancă în parc. Poetul însuşi deţine puţine manuscrise, de obicei pe cele mai recente.

Mihail Gălăţanu trăieşte cu capul în nori, dar nu ca un ignorant. În plan intelectual vede mai departe decât alţii şi priveşte mai atent decât alţii. Se interesează deopotrivă de poezia modernă şi de folclor, de fizica atomică şi de antropologie. Are chiar, s-ar putea spune, o vocaţie de enciclopedist. Însă în dorinţa lui de erudiţie există şi o înfrigurare care nu se întâlneşte decât la un om dintr-un milion. O înfrigurare care organizează vizionar informaţiile.

Dar cea mai impresionantă calitate a lui rămâne virtuozitatea dovedită în folosirea cuvintelor. De câte ori îl întâlnesc pe tânărul poet şi îi văd figura inspirată mi-l închipui ţinând sub bărbie, în loc de vioară, un dicţionar himeric al limbii române din care scoate o încântătoare, îngerească - şi uneori mefistofelică - simfonie de cuvinte."

MI-A făcut plăcere să constat că, în scurtă vreme, şi alţi iubitori de poezie l-au remarcat pe Mihail Gălăţanu. În primul rând Constanţa Buzea, intransigenta Constanţa Buzea, care a scris despre el comprehensiv şi încurajator în *Amfiteatru.* Mai târziu (în 1988) Nicolae Manolescu însuşi i-a comentat cartea de debut, *Ştiri despre mine,* în *România literară.* Iar de curând, Dan-Silviu Boerescu, cel mai talentat şi pasionat (calitate extrem de preţioasă azi - pasionat) critic literar tânăr, şi-a făcut un scop declarat din promovarea poeziei gălăţeanului (ca să nu spun Gălăţanului). Această ultimă dovadă de recunoaştere m-a bucurat mai mult ca oricare alta şi m-a făcut să răsuflu uşurat. Îl predau pe Mihail Gălăţanu lui Dan-Silviu Boerescu, îl restitui deci generaţiei sale, mărturisind că am pus mult suflet în susţinerea lui, dar şi că am obosit tot luptând cu ghinionul care îl urmăreşte. Poate că Dan-Silviu Boerescu va reuşi să-l aducă, în sfârşit, în prim-planul vieţii literare, aşa cum merită.

Din sutele de poeme splendide ale lui Mihail Gălăţanu, foarte puţine au pătruns în puţinele lui cărţi şi şi mai puţine au ajuns la conştiinţa publicului.

Volumul *Ştiri despre mine,* publicat, după lupte seculare, la Editura Litera, în 1987, a avut de suferit din cauza cenzurii drastice la care a fost supus. Arată ca un păun jumulit. Volumul *Scrâşnind din pumni, cu graţie,* apărut la Editura Porto-Franco în 1993, este produsul pauper al unei perioade în care se făcea economie drastică la hârtie. Şi a mai fost şi prost difuzat, astfel încât n-a ajuns decât în două sau trei localităţi din ţară. Iar volumul tipărit recent, *Evanghelia lui Barabas,* din iniţiativa lăudabilă a Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti şi cu generosul concurs al Editurii Cartea Românească, nu oferă totuşi o imagine edificatoare a poeziei lui Mihail Gălăţanu. Cuprinde un singur „ciclu" de poeme şi suferă de unilateralitate, în condiţiile în care autorul tocmai prin multilateralitatea sa prodigioasă, de enciclopedist al poeziei, îi depăşeşte pe contemporani. În plus, includerea cărţii, prin forţa împrejurărilor, într-o „colecţie" („Poeţii oraşului Bucureşti") are un efect uniformizator.

Situaţia - ca să mă exprim astfel - bibliografică a poetului este precară. Cine îi citeşte aşa-zisele cărţi şi atât nu-şi poate face o idee despre complexitatea personalităţii lui. Mi-l imaginez pe Mihail Gălăţanu închis într-un automobil cu geamuri fumurii. Singurul lucru lăsat la vedere este o parte din cordonul pardesiului său care, prinsă din neatenţie, la trântirea portierei, flutură în afara maşinii.

CE ESTE totuşi cu acest volum *Evanghelia lui Barabas?* În cuprinsul lui poetul dezvoltă o ipoteză riscantă şi tulburătoare, aceea a apariţiei unui alt Isus, a unui Isus posibil, portretizat liber, fulgurant, ca un profet fără prea multă autoritate al zilelor noastre, ca un profet de cartier, sublim, dar şi pitoresc, în genul lui Zacharias Lichter sau al lui... Petre Ţuţea. Un personaj asemănător şi-a imaginat George Cuşnarencu în romanul *Ultimul Isus,* numai că la el Mântuitorul este reprezentat cu precizia specifică prozei. În cartea lui Mihail Gălăţanu, deşi există şi numeroase momente epice, predomină jocul de virtualităţi, suita de sugestii poetice rapide. Reprezentarea ia chiar uneori o turnură suprarealistă.

Pretextul întregii desfăşurări poetice îl constituie existenţa, în Biblie, a unei referiri la un tâlhar, Barabas, pe care Pilat din Pont îl eliberează de Paşti, conform tradiţiei, respectând opţiunea iudeilor. Aceştia ar fi putut, la fel de bine, să obţină eliberarea lui Isus, dar au preferat ca pe Isus să-l vadă răstignit. Din punctul de vedere al poetului, Barabas este, deci, mântuitorul pe care îl merităm noi, oamenii, incapabili să vedem la timp şi să preţuim dumnezeirea.

Propunând un *alt Isus,* autorul nu săvârşeşte o blasfemie, ci un act de umilinţă. Satira sa, departe de-a avea ca obiect realitatea biblică, vizează opacitatea omenească.

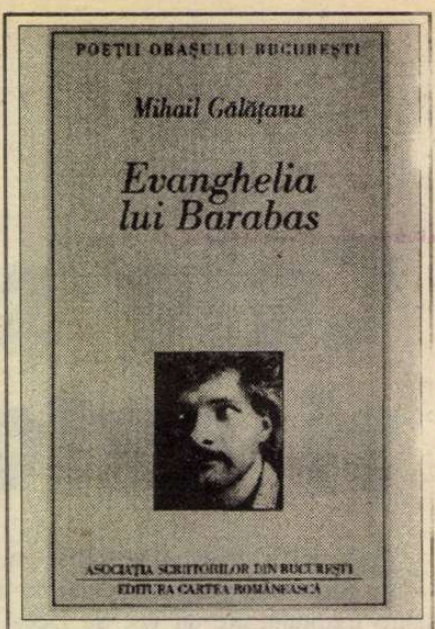

Mihail Gălăţanu, *Evanghelia lui Barabas,* Bucureşti, Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti şi Ed. Cartea Românească, Col. „Poeţii oraşului Bucureşti", 1996. 48 p., 2000 lei.

Dar chiar şi această satiră a opacităţii omeneşti este scrisă cu înţelegere şi căldură. Mântuitorul pe care îl merită oamenii, aşa lipsit de prestanţă cum este, are noblеţea lui:

„ - Eu nu pot să vă învăţ decât cum poţi să stai în pat şi să te gândeşti, zicea el. Cum nu reuşeşti să te certi cu altul, oricum ai da-o; nimic altceva. Să bei şi să plângi - atât vă mai pot învăţa. Bunăoară, cel mai greu de-nvăţat e să plângi. Să plângi fără să ai pe cine sau pe ce, să plângi de la sine şi să-ţi curgă lacrimile pe obraz şiroaie.

- Şi la ce foloseşte asta, în afară de faptul că spală bine ochii din când în când? - îndrăzni să întrebe cineva.

- Nici eu nu ştiu la ce foloseşte - mărturisi Barabas. Nici nu ştiu dacă foloseşte la ceva."

Remarcabilă este, în carte, integrarea în lumea sacrului a unor elemente aparţinând civilizaţiei moderne. Rezultă o mistică degradată, chiar hilară, dar având încă forţă de iradiere spirituală:

„Îngerul meu păzitor a fost un televizor. Sonorul dat la maximum a fost aripa lui fâlfâindă. Prin el puteam vedea faţa lui Dumnezeu. Faţa lui Dumnezeu se buhăise şi plângea. Noi băteam mătănii în faţa lui, adică în faţa televizorului. Dumnezeu se vedea din ce în ce mai prost. Imaginea lui se pierdea pe televizorul meu şi eu îi strigam: o, Doamne, nu pleca, te rog, mai stai, mai rulează un pic în inima mea. Mai lasă-ţi imaginea ta pe monitorul meu. Mai lasă-ţi vocea să sune în difuzorul meu. O, înger păzitor al televizorului meu, adoarme-mă seara cu un serial poliţist, cu o comedie cu udialen."

Pentru a „sparge" monotonia cărţii, Mihail Gălăţanu a introdus spre sfârşitul ei, fără justificare estetică, şi două poeme de cu totul altă factură, scrise în argou (un argou insolit, prelucrat de un intelectual). Poemele pot fi citite separat, ca o mostră - nu cea mai concludentă - din opera încă nepublicată a lui Mihail Gălăţanu:

„Am vrut să iau un rând de amprente după buzele tale/ într-o cutie cu bomboane de şocolată.// Să-ţi fac cazier/ să ai şi tu cazier la mine, fă,/ ploscă de ţinut la oblânc şi-ntre picioare,/ carafă de legat la băierile inimii.// Să te beau, muiere, toată/ până ţi se termină ţâţele tale,/ până la ultima duşcă de foliculină/ setea să-mi ostoi/ c-ultima înghiţitură de sudoare/ de pe părul tău,/ dintre subţioarele barbare." etc.

În momentul de faţă, o culegere cu adevărat cuprinzătoare şi reprezentativă din poezia lui Mihail Gălăţanu se află, sub formă de dactilogramă, la Editura Albatros, în mâinile unui editor care n-a greşit aproape niciodată, de-a lungul unei cariere strălucite: Geta Dimisianu. Dacă nici de data aceasta nenorocul poetului nu va fi învins, înseamnă chiar că, în cazul lui, nu se mai poate face nimic.

■

Cărţi primite la redacţie

♦ Petru Creţia, *Norii,* ediţie definitivă, Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 1996. 224 p., preţ neprecizat.

♦ Gabriel Dimisianu, *Clasici români din secolele XIX şi XX,* Bucureşti, Ed. Eminescu, 1996. 384 p., 5467 lei.

♦ *De la Cilibi Moise la Paul Celan,* antologie din operele scriitorilor evrei de limbă română, ediţie de Ţicu Goldstein, Bucureşti, Ed. Hasefer, 1996. 564 p., 10.000 lei.

♦ Monica Spiridon, *Apărarea şi ilustrarea criticii,* Bucureşti, Ed. Didactică şi Pedagogică, col. „Akademos", 1996. 244 p., 8700 lei.

♦ Constantin Novac, *Punctul mort,* roman, Constanţa. Ed. Ex Ponto, 1996. 288 p., preţ neprecizat.

♦ Nicolae Rotund, *Dialoguri indirecte,* Constanţa, Ed. Pontica, 1996 (interviuri cu critici şi istorici literari). 280 p., 600 lei.

♦ Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni,* eseuri, Bucureşti, Ed. Didactică şi Pedagogică, col. „Akademos", 1996. 224 p., 5200 lei.

♦ Traian T. Coşovei, *Ioana care rupe poeme,* Bucureşti, Asociaţia scriitorilor din Bucureşti şi Ed. Cartea Românească, Col. „Poeţii oraşului Bucureşti", 1996. 56 p., 2000 lei.

♦ Ioan S. Pop, *Porcec,* Bucureşti, Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti şi Ed. Cartea Românească, Col. „Poeţii oraşului Bucureşti", 1996. 52 p., 2000 lei.

♦ Saviana Stănescu, *Sfaturi pentru gospodine şi muze,* Bucureşti, Ed. Eminescu, 1996 (poezie şi proză). 96 p., preţ neprecizat.

♦ Alexandru-Cristian Miloş, *Sertarul astral al profetului/The astral drawer of the eccentric prophet* (ştiinţă poetică/poetic science), ediţie bilingvă, trad. de Gabriela Rusu,Tg. Mureş, Ed. Tipomur, 1996 (poeme). 108 p., 10.000 lei.

♦ Dan-Marius Drăgan, *Regina Elisabeta,* romanul unei lumi ce a fost, prefaţă de Petru Poantă, Cluj-Napoca, Ed. Zamolxis, 1996. 104 p., preţ neprecizat.

CRONICA LITERARĂ

de Gheorghe Grigurcu

Râsul din sertar

LITERATURA de sertar: un fenomen, în mod straniu, controversat, ca şi cum existenţa ei n-ar fi deductibilă din însăşi prezenţa cenzurii, ca o reacţie a spontaneităţii spiritului care nu poate fi înăbuşit. Chiar dacă nu am avea textele ei, am putea-o stabili teoretic, aşa cum astronomii demonstrează prin calcule un corp ceresc care n-a fost încă perceput vizual. Dar azi ne stau la îndemînă, drept dovadă peremptorie, şi scrierile în cauză. Îşi imaginează oare cineva că ar fi putut fi tipărite sub regimul comunist cărţi precum *Jurnalul fericirii, Cetatea totală, Fratele meu Alexandru, Jurnalul unui jurnalist fără jurnal, Adio, Europa, Închisoarea noastră cea de toate zilele* ? Că ar fi putut fi publicate numeroasele amintiri, memorii, relatări din perioada interbelică şi din infernul Gulagului, pe care le putem citi acum şi al căror număr creşte mereu? Dacă da, cel ce crede astfel e demn de compătimire, pentru ignoranţa sa. Nu i-am putea compătimi însă pe susţinătorii avizaţi ai unui atare punct de vedere, pe cei care nu pot a nu cunoaşte adevărul „din interior", întrucît, îndeobşte, au avut şi înainte de 1989, după cum au şi la ora actuală, pósturi de decizie, situîndu-se pe trepte de pe care se pot vedea multe... Înţelegem, în schimb, jena lor în faţa unor producţii ce implică abnegaţie, curaj, risc. Producţii al căror spectru moral e neliniştitor pentru cei care au optat în favoarea unui confort perpetuu, pentru cei care, dacă nu au făcut parte din eşalonul propagandei manifeste, au cultivat, cel puţin, un oportunism subtil, neîmpingîndu-şi inconformismul dincolo de anume limite, ferindu-se ca de foc a contrazice teza unui comunism fundamental, inevitabil, apt doar de unele ameliorări. Imposibilul comunism „cu faţă umană". Desigur, n-am putea înregistra atitudinea nomenclaturiştilor culturali cu dublă legislatură (Ceauşescu + Iliescu) decît ca pe o curiozitate. Una de fel inocentă, deoarece ea tinde a escamota nu doar valoarea estetică, intelectuală şi documentară a multora din creaţiile silnic zăvorîte, ci şi componenta lor etică, întunecînd şi mai mult imaginea unui timp întunecat, frustrîndu-ne de exemplele de care avem nevoie în sfera unei pedagogii a regenerării democratice. Pe scurt, calomniind. Un caz caracteristic al literaturii de sertar îl reprezintă volumul Elvirei Iliescu, *Râsul.* Textul acestui teribil pamflet antidictatorial a fost, conform mărturisirilor autoarei, redactat între 8 martie 1980 şi 20 august 1983, deci în contextul unei perioade asupra căreia nu trebuie să insistăm. Parcurs, în ianuarie 1985, de Cornel Regman, care a declarat: „Toţi gîndim aşa, dar nu ne apucăm să punem pe hîrtie", a fost încredinţat lui Nicolae Manolescu, cu rugămintea de-a fi transmis „în afară" (ceea ce criticul nu izbuteşte) şi, în cele din urmă, scos din ţară, printr-o ingenioasă tehnică a clandestinităţii („Cele 32 de pagini, comprimând la maximum textul, înfăşurate strâns şi învelite într-un plastic, le-am ascuns într-un borcan cu zahăr, deci aproape la vedere şi, totuşi, ochii veghetori au alunecat fără nici o bănuială"). Cu toate acestea, Europa Liberă nu l-a difuzat, aşa cum nădăjduia scriitoarea: „Textul a fost cotat... prea violent. Clar - Ceauşescu trebuia criticat cu măsură. Occidentul l-a menajat până spre final, i-a oferit trăsuri regale, întâlniri la cel mai înalt nivel, l-a primit în Academii exigente, l-a decorat, i-a pus la dispoziţie edituri - pe banii noştri, se înţelege, când e să fabricăm noi o... personalitate, apoi suntem neîntrecuţi, dacă nu unici". Clar, nu-i aşa?

Să ne referim acum nemijlocit la carte. Rîsul a fost apreciat, încă din Antichitate, ca o formă de eliberare. Aristotel vorbeşte de un catarsis comic - *katastasis* -, la antipodul celui tragic, iar Hipocrate se pare că preconiza o terapeutică prin intermediul ilarităţii. Teoreticienii mai vechi şi mai noi au scris despre dispariţia bruscă a sentimentului realului produsă în iluzia comică, despre explozia logicii ce are loc astfel, despre degrevarea fiinţei de sentimentul fricii de viaţă etc. Lucruri pe care le putem întrezări şi intuitiv. Cu atît mai util e procedeul subversiv al rîsului, cu cît obstacolul ce se află în faţa individului e mai înspăimîntător, cu cît înfruntarea lui directă ar duce la o mai mare cheltuire de energie. Gluma reprezintă, conform psihanalizei, un ocol ce se soldează cu o economie energetică, diferenţa prefăcîndu-se în plăcere. Dezgustătorul, istovitorul, terifiantul regim comunist, cu pretenţiile sale milenariste, alcătuia, desigur, un astfel de obstacol major, reclamînd remediul radical al rîsului. Dar cum să rîzi de o năpastă, de o nefericire generală, aparent fără izbăvire? În nici un caz printr-un rîs euforic, ci printr-unul reflexiv, satiric. Prin rîsul rece, cuvenit demascării unei uzurpări. Un rîs ce poate deveni dureros, convulsiv, aidoma unei goliri a organismului psihic de o imagine ce i se pare insuportabilă, aşa cum stomacul se debarasează de ceea ce nu vrea să primească (ne-am folosit de o comparaţie, referitoare la rîs, a lui Paul Valéry).

Pentru a-şi atinge ţelul purgator, *Râsul* Elvirei Iliescu porneşte de la straturile de jos, de la drojdiile existenţei aberante. Acestea conţin un amestec deosebit de nociv de realitate şi irealitate, ultima insinuată pe motivul amendării, reorganizării, raţionalizării, prin doctrină, a celei dintîi. Utopia negativă îşi potenţează efectul, asumîndu-şi datele unui concret bine cunoscut, cel al experienţei noastre cotidiene. Întrucît, într-un „mare conclav", Personajul suprem, care tocmai dezbătea „probleme", fireşte, „capitale", a fost întrerupt de un bătrînel ce a izbucnit într-un hohot de rîs isteric, „de parcă zece draci îl gâdilau deodată, cu deosebită ştiinţă", se iniţiază ample, solemne dezbateri, pe puncte şi subpuncte, incluzînd completarea a trei formulare, spre a se analiza nemaipomenita întîmplare. E un dezmăţ al birocraţiei de partid, o drapare a vidului reprezentat de „măreaţa învăţătură". Se pune chestiunea cartelării rîsului („de ce la o adică să se dea pe cartelă numai pâinea, zahărul, uleiul, benzina") şi cea a recalculării procentelor unei veselii raţionale: „pentru că este optimismul o problemă de stat, să râdem potrivit normelor în vigoare". Iraţionalitatea, după cum vedem, se dă în vînt după ratificarea raţiunii. La Academia de Înalte Studii Responsabile, e însuşită de zor „dialectica râsului". Un doctorand elaborează, oportun, o teză intitulată „*Conceptul de râs în noua noastră etapă istorică, cauză şi efect în planul relaţiilor naţionale şi internaţionale,* lucrare cuprinzând printre capitole: *Despre starea de entuziasm în cadrul economiei naţionale scurtcircuitate, Aplicarea infailibilei tehnologii a hazului de necaz în redresarea balanţei falimentare, Râsul cetăţenesc - prejudecată sau dilemă?, Şedinţa ca formă de maturizare a râsului colectiv* etc.". Întru dovedirea unei perfecte discipline şi a unei adînci fidelităţi, cursanţii exersează corespondenţele fizice ale acestora, care sunt „poziţia culcat pe burtă şi apoi un târâş exemplar". Acelaşi doctorand, dornic de „promovare", dă comenzi într-un stil „imperativ-avântat", rezultatul ţinînd de o palestră ideologică halucinantă: „echipa execută mişcarea relativ la unison, cei mai corpolenţi căzură ca din pod, peste noapte plouase şi denivelările acumulaseră ceva apă, clasicii măreţei învăţături au avut însă în vedere varietatea practic infinită a trăsăturilor întâmplătoare ce pot caracteriza un fenomen, precumpănitoare fiind însă *necesitatea,* categorie dialectică decurgând din esenţa lucrurilor şi e momentul să arătăm că materialiştii premarxişti conchideau greşit că în natură şi societate toate fenomenele sunt necesare, idee ce poate genera viziuni fataliste, (...) în plus, marii părinţi au avertizat că acolo unde, la suprafaţă, apare jocul întâmplării, el dovedeşte întotdeauna a fi dominat de legi interne, ascunse". Spaţiul sacral al propagandei primeşte şi vizita stupefiantă a unui popă, „scos temporar de la răcoare", spre a aghezmui fiecare cotlon: „dacă tot este religia opium pentru popor, atunci să se folosească în interesul maselor şi al conjuncturii stupefiantul ideii". Fauna omenească ce populează acest mediu al adulării incomensurabile şi al supralicitărilor carieriste ce frizează demenţa e compusă din figuri inventiv-caricaturale, sarcastice răsfrîngeri ale infernalei frenezii „de partid şi de stat". Între alţii, directorul Editurii pentru Alpinism Patriotic, „om hârşit prin

Elvira Iliescu, *Râsul,* Editura DU Style, Bucureşti, 1995, 96 p., 3200 lei.

multe", obez, care nu ezită a se înfăţişa în pantaloni scurţi, pedalînd strengăreşte pe un triciclu, ca să demonstreze că are toată bunăvoinţa pentru a slăbi, cu un ghiozdan în spinare, ce sugerează „miniaturizarea formatului de carte, concomitent cu raţionala restrângere de tiraj".

Dar, la un moment dat, naraţiunea plonjează în fantasticul de fond. Din mediul absurdităţilor ce se întreţesc, în dansul lor haotic, de particule ale răului, apare, precum un personaj paradoxal tutelar, chiar sub ochii perechii dictatoriale, Rîsul în persoană „Şi din vârful degetelor le trimise o bezea drăgăstoasă. Se mai întâmplă şi aşa - ca din jale să se-ntrupeze... râsul!... Prea mi-aţi pomenit numele în ultima vreme, trebuia să-mi prezint scrisorile de acreditare! Şi brusc luă chipul tradiţional al unui strigoi, iţindu-şi dinţii fosforescenţi spre ei, în vreme ce tăciunii aprinşi ai ochilor îi jucau în cap" (Freud raportează comicul la vis, afirmînd că cele trei caracteristici ale activităţii onirice, comprimarea, compensaţia şi reprezentarea indirectă, sunt definitorii şi pentru *Witz,* aşa încît, conform acestei teorii, putem considera rîsul personificat drept un vis lustral, prin care se împlineşte funcţia similară a comicului). Acţiunea justiţiară a ironic-răzbunătoarei fantasme constă în săparea, cu ajutorul nevrednicilor, a unei gropi imense, care se umple rapid, datorită unor contribuţii mai mult ori mai puţin benevole, cu excrementele simbolice. Absurdul sistem are parte de un măreţ sfîrşit indecent. În profunzimile haznalei sunt împinşi „zecile de mii de profitori" de pe întreg întinsul ţării: „şi Râsul Enorm sculă soarele cu noaptea în cap, vă daţi seama, văzând în toată splendoarea ei căcăstoarea ticsită, cu formaţiunile piramidal alineate, pliate, supraetajate, încă vivante, numai ca să nu-şi dea duhul şi când hohoti o dată de-i trosniră fălcile, buboiul cumplit plesni, scufundându-se ca un transatlantic uriaş, rupt în două, ducându-se pe vecie la fund cu învăţători prea învăţaţi şi învăţăcei, în bubuitul salvelor de râs".

Operă de factură orwelliană, *Râsul* Elvirei Iliescu este, după ştiinţa noastră, cea mai virulentă şarjă din cîte s-au produs pînă azi împotriva „epocii de aur" şi a demonic-ridicolului său patron.

■

Actualitatea culturală

Premii pentru studenţi

Juriul festivalului *Cinemaiubit* (festivalul studenţilor din Academia de Teatru şi Film, despre care s-a scris în nr. 48 al revistei noastre) a acordat următoarele premii: *Marele premiu*: *O să fie bine*, regia Titus Muntean. *Premiul de regie*: *Grigore şi Marieta*, regia Cătălin Cocriş (căruia i-a revenit şi *Premiul de popularitate*, acordat de public). *Premiul pentru scenariu*: *Iubire confort III*, regia Viorel Timaru. *Premiul criticii*: *Fără pantofi în cer*, regia Cristian Dumitru. *Premiul de interpretare feminină*: Nora Covali, pentru rolul din *Lepădaţii* (regia Napoleon Helmis). *Premiul de interpretare masculină*: Gabriel Spahiu, pentru rolul din *Sîmbătă seară* (regia Radu Dragomir). *Premiul de imagine*: Alexandru Sterian, pentru *O să fie bine*. *Premiul pentru sunet şi montaj*: Laura Georgescu (pentru *Cinema* - regia Cornel Loren Răducanu -, şi *Sîmbătă seară*). *Premiul special al juriului*: *Blestemul aurului*, regia Eugen Leahu.

Gaudeamus

Ne-am dus şi noi să ne bucurăm la Tîrgul de carte de la Sala Radio, în ultima săptămînă din noiembrie şi am constatat din nou că la toate tîrgurile (mă rog, saloanele) noastre de carte spaţiul e prea mic, sau poate că editurile şi cititorii sînt mai mulţi decît se scontează. Şi acum, la Radio, înghesuiala făcea dificil accesul la standuri. Dar era cald şi bine, mult tineret, lansări dese, Sergiu cu trompeta, toată floarea scriitorimii, un băruleţ, editori obosiţi de zarvă şi agitaţie. Tentaţii la unele standuri - noutăţi atrăgătoare cu preţ ceva mai mic decît în librării (dar tot, în general, sărit de 10.000); la altele - aceleaşi cărţi de la Gaudeamusul trecut şi de la Salonul din vară, netîrguite şi îngălbenite, în ciuda preţului rămas din anul apariţiei. Tîrgoveţii acestor „manifestări" sînt un bun indicator al cererii şi ofertei de carte. ***(A.B.)***

Agenda cu edituri

La cererea mai multor cititori, dornici să-şi procure anumite cărţi pe care n-au mai reuşit să le găsească în librării, publicăm sub formă de serial informativ adresele editurilor active în România. Aşteptăm, din partea editurilor interesate, siglele şi adresele lor. (Nu pretindem bani pentru publicitate!)

Editura Eminescu, Piaţa Presei Libere nr. 1 (Casa Presei Libere, corp central, etaj IV), sector 1, 71341 Bucureşti. Tel. şi fax: 222 85 40.

Casa de editură PANTEON, str. Păltiniş nr. 2, bloc F8, ap. 3. 5600 Piatra Neamţ, jud. Neamţ. Tel. şi fax: 033-234299.

Casa editorială MOLDOVA, b-dul Copou nr. 3-5, 6600 Iaşi. Tel.: 032-113029; 112132. Fax. : 113029.

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Festivalul internaţional de poezie de la Struga, august 1970. Jean Follain, Leonid Dimov, Iv Martincvici

Afirmaţii inexacte

Se fac în ziare, reviste, la TV, cu aplomb, o serie de afirmaţii neadevărate, dovedind o informare defectuoasă.

Iată cîteva exemple:

Într-un material publicat nu de mult în „România Liberă" se vorbea despre scriitorul Petru Popescu, „fiul ilegalistului Radu Popescu". Radu Popescu nu a fost niciodată ilegalist. Avînd rude ofiţeri superiori şi înalţi prelaţi ai Bisericii Ortodoxe în anii '50 nu a avut voie să publice. A tradus, prietenul său Geo Bogza „împrumutîndu-i" numele. Cînd a reînceput să publice a scris cronici dramatice şi a fost, pentru o perioadă, redactor şef al revistei „Teatrul".

La TV, într-o emisiune „Gong" s-a vorbit despre *Teatrul Comedia*, companie înfiinţată de renumitul regizor Sică Alexandrescu. Comentatoarea spunea că la un moment dat şi-a schimbat numele în *Teatrul Nostru*. Inexact. *Teatrul Comedia* s-a numit întotdeauna aşa. După război, cînd a găzduit *Teatrul Naţional*, chiar şi după naţionalizare, numele s-a păstrat în formularea *Teatrul Naţional - Sala Comedia*. *Teatrul Nostru* era o altă companie, condusă de o asociaţie de actori în frunte cu Dina Cocea. A funcţionat în aceeaşi clădire cu *Teatrul Comedia*, la subsol. Intrarea era prin uşile din fier forjat din stînga, în pasaj.

În „Curierul Românesc" citesc că Petru Dumitriu „a plecat din România, la vîrsta de 37 de ani, împreună cu soţia sa de atunci, prozatoarea Henriette Yvonne Stahl...". Născut în 1924, cînd a plecat Petru Dumitriu avea 36 de ani (1960). Divorţase de prozatoarea Henriette Yvonne Stahl şi se căsătorise cu Irina Medrea, una din fiicele avocatului memorandist Florian-Floareş Medrea. Cu ea a plecat, lăsînd zălog pe fiica lor de un an. ***(A.F.)***

Oameni şi umbre

Marţi, 3 decembrie, la Uniunea Scriitorilor, a avut loc lansarea romanului *Oameni şi umbre* de Alexandru George, apărut la editura *Albatros*. Despre volum şi despre autorul său au vorbit: Georgeta Dimisianu, directoarea editurii Albatros, istoricul Sorin-Mihai Rădulescu, criticul şi istoricul literar Barbu Cioculescu şi Laurenţiu Ulici, preşedintele Uniunii Scriitorilor. În încheiere a luat cuvîntul Alexandru George.

CALENDAR

16.XI.1816 - s-a născut *Andrei Mureşanu* (m.1863)
16.XI.1935 - s-a născut *Miron Cordun*
16.XI.1948 - s-a născut *Ion Cristoiu*
16.XI.1979 - a murit *Eugen Seceleanu* (n.1940)
16.XI.1984 - a murit *Laurenţiu Fulga* (n.1916)

17.XI.1907 - s-a născut *Banyai Laszlo* (m.1981)
17.XI.1926 - s-a născut *Antonie Plămădeală*
17.XI.1932 - s-a născut *George Muntean*
17.XI.1944 - a murit *Magda Isanos* (n.1916)
17.XI.1957 - a murit *George Murnu* (n.1868)
17.XI.1991 - a murit *Anton Cosma* (n.1940)

18.XI.1916 - s-a născut *Ion Larian-Postolache*
18.XI.1924 - s-a născut *Iordan Chimet*
18.XI.1937 - s-a născut *Alexandra Tărziu*

19.XI.1837 - s-a născut *Aron Densusianu* (m. 1900)
19.XI.1903 - s-a născut *Marcel Breslaşu* (m. 1966)
19.XI.1919 - a murit *Alexandru Vlahuţă* (n.1858)
19.XI.1921 - s-a născut *Dinu Pillat* (m. 1975)
19.XI.1923 - s-a născut *Monica Lovinescu*
19.XI.1936 - s-a născut *Kiraly Laszlo*
19.XI.1936 - s-a născut *Sorin Mărculescu*
19.XI.1941 - s-a născut *Boris Marian*
19.XI.1992 - a murit *Radu Tudoran* (n. 1910)
19.XI.1996 - a murit *Vasile Petre Fati* (n. 1944)

20.XI.1901 - s-a născut *Alexandru Şahighian* (m. 1965)
20.XI.1907 - s-a născut *Mihai Beniuc* (m. 1988)
20.XI.1912 - s-a născut *Letiţia Papu* (m. 1979)
20.XI.1924 - s-a născut *Dumitru Mircea*
20.XI.1943 - s-a născut *Grigore Ilisei*
20.XI.1990 - a murit *Oltyán Laszló* (n. 1935)

21.XI.1910 - s-a născut *Theodor Constantin* (m. 1975)
21.XI.1918 - s-a născut *Eugen Todoran*
21.XI.1933 - s-a născut *Anghel Dumbrăveanu*
21.XI.1939 - s-a născut *Constantin Crişan* (m. 1996)
21.XI.1955 - s-a născut *Aurel Dumitraşcu* (m. 1990)
21.XI.1980 - a murit *I. Valerian* (n.1895)

22.XI.1901 - a murit *V.A. Urechia* (n. 1834)
22.XI.1908 - s-a născut *Iulian Vesper* (m.1988)
22.XI.1919 - s-a născut *Petru Sfetca* (m.1987)
22.XI.1922 - s-a născut *Adrian Cernescu*
22.XI.1942 - s-a născut *Lucian Bureriu*

23.XI.1905 - s-a născut *Petru Comarnescu* (m. 1970)
23.XI.1906 - s-a născut *Ştefan Dima*
23.XI.1923 - a murit *Urmuz* (n. 1883)
23.XI.1939 - s-a născut *Zaharia Sângeorzan*
23.XI.1948 - s-a născut *Grete Tartler*
23.XI.1951 - s-a născut *Dan Mucenic*
23.XI.1971 - a murit *Ury Benador* (n. 1895)

24.XI.1889 - s-a născut *Ionel Pop* (m.1985)
24.XI.1902 - s-a născut *Nicolae Crevedia* (m.1978)
24.XI.1909 - s-a născut *Ion Sofia Manolescu* (m.1993)
24.XI.1919 - s-a născut *Dimitrie Costea*
24.XI.1919 - s-a născut *Nicolae Tăutu* (m.1972)
24.XI.1920 - a murit *Alexandru Macedonski* (n. 1854)
24.XI.1953 - a murit *I.E. Torouţiu* (n. 1888)
24.XI.1967 - a murit *G.C. Nicolescu* (n. 1911)

25.XI.1885 - a murit *Grigore Alexandrescu* (n. 1810)
25.XI.1941 - s-a născut *Nicolae Turtureanu*
25.XI.1942 - s-a născut *Doina Cetea*
25.XI.1942 - a murit *Mihail Dragomirescu* (n. 1868)

26.XI.1896 - s-a născut *D. Murăraşu* (m. 1984)
26.XI.1929 - s-a născut *Ion Vlad*
26.XI.1970 - a murit *Vladimir Streinu* (n. 1902)
26.XI.1996 - a murit *Valentin Silvestru* (n. 1924)

27.XI.1885 - s-a născut *Liviu Rebreanu* (m. 1944)
27.XI.1908 - s-a născut *Mircea Grigorescu* (m. 1976)
27.XI.1924 - s-a născut *Nina Cassian*
27.XI.1939 - s-a născut *Nicolae Manolescu*
27.XI.1940 - a murit *Nicolae Iorga* (n.1871)
27.XI.1970 - a murit *Petru Comarnescu* (n.1905)
27.XI.1972 - a murit *Victor Eftimiu* (n.1889)
27.XI.1987 - a murit *Nicolae Ciobanu* (n.1931)
27.XI.1995 - a murit *George Almosnino* (n.1936)

28.XI.1874 - s-a născut *Jean Bart* (m. 1933)
28.XI.1919 - s-a născut *Cornel Regman*
28.XI.1923 - s-a născut *Dan Tărchilă*
28.XI.1941 - s-a născut *Eugen Negrici*
28.XI.1954 - s-a născut *Traian T. Coşovei*
28.XI.1971 - a murit *Dimitrie Stelaru* (n.1917)
28.XI.1973 - a murit *Martha Bibescu* (n. 1889)

NECONVENŢIONALE

de Ioana Pârvulescu

Premiile literare

CITITORUL

Alexandru George
(n. 6 aprilie 1930, Bucureşti)

1971 Premiul pentru critică al Uniunii Scriitorilor *(Semne şi repere)*
1982 Premiul pentru publicistică şi reportaj al Uniunii Scriitorilor *(Simple întîmplări în gînd şi spaţii)*
1990 Premiul Uniunii Scriitorilor pentru cea mai bună ediţie critică (împreună cu Maria Simionescu) (E. Lovinescu, *Opere*, vol. VIII)
1993 Premiul pentru critică al Uniunii Scriitorilor *(La sfîrşitul lecturii)*.

EXISTĂ cazuri celebre de scriitori care se fereau să-i citească pe confraţii lor ca să nu-şi strice stilul ori să nu-şi contamineze în vreun fel cărţile proprii. Nu numai criticul, ci şi prozatorul Alexandru George se află în situaţia contrară. Volumul *Simple întîmplări în gînd şi spaţii*, apărut în 1982 şi premiat de Uniunea Scriitorilor la secţiunea „publicistică şi reportaj" e în fond un volum de proză, elegant contaminat de cărţi. Simplitatea şi naturaleţea tonului, nodurile ingenioase în care sînt prinse ochiurile realităţii şi „economia de spaţiu" leagă scrierile lui Alexandru George de tradiţia tabletei care în literatura română a avut cîteva reprezentanţi remarcabili. Cu toate acestea, a socoti volumul *Simple întîmplări în gînd şi spaţii* o pură culegere de „publicistică" (şi reportaj!) cum a făcut U.S. cînd l-a premiat înseamnă a-i ignora chiar miezul. Un premiu pentru proză i-ar fi fost, desigur, mai pe măsură. Din textele lui Alexandru George iese o carte omogenă, în care autorul devine personajul propriei literaturi. Paginile memoralistice ori confesive nu fac decît să cimenteze unitatea volumului.

Mentale ori reale, comune ori insolite, „întîmplările" lui Al. George creează o lume cu legi proprii şi nu este deloc o „simplă întîmplare"că totul începe din Biblioteca Academiei. Elementul comun în aceste texte foarte diferite este cartea, iar personajul comun este *cititorul* Alexandru George, locuitorul cărţii. Scrisul începe doar „la sfîrşitul lecturii". Pentru Alexandru George cartea are uşi secrete prin care el ştie oricînd să iasă din ea şi să ajungă direct pe străzile Bucureştiului într-o cofetărie din Viena ori în atelierul lui Brâncuşi de la Paris! Şi, din orice punct al Bucureştiului (Vienei, Parisului), se întoarce pe coridoare numai de el ştiute, într-una din cărţile citite şi răscitite, pentru a o părăsi din nou, la primul prilej. Aceste drumuri secrete *(Schleichwege)* între bibliotecă şi ceea ce există în afara ei reprezintă una din fibrele de rezistenţă ale cărţilor lui Alexandru George. Prozele din *Simple întîmplări în gînd şi spaţii* aburesc încă de prospeţime, în ciuda faptului că timpul a trecut, iar timpurile s-au schimbat de cîteva ori din 1982 încoace. Lumea cu ramificaţii de labirint, în care cartea ar putea aluneca în simbol, este şi nu este borgesiană. Cine vrea cu tot dinadinsul poate detecta ecouri din Borges în relaţia lume-carte de la Alexandru George. Autorul însuşi pare a fi uneori înrudit cu străinul din *Ruinurile circulare*, singuraticul care îşi plăsmuieşte, visînd-o celulă cu celulă, o „creatură": ştie că, vis fiind, creatura nu poate fi atinsă de foc, dar, pînă în ziua unui incendiu, ignoră că el însuşi e o plăsmuire a altcuiva, un „personaj". Totuşi, la Alexandru George cartea nu e un simbol: ea pune numai o căptuşeală de hîrtie întîmplărilor reale pentru a le păstra calde. Iar umorul său e o ancoră discretă în real, pe care-l percepe în toată relativitatea lui.

Deşi a citit temeinic şi pasionat atîtea cărţi încît să umple cu ele orice colţ din realitate, Alexandru George nu devine niciodată în aceste pagini (dar nici în altele) livresc sau uscat. Interlocutorul său nu e cartea, ci omul. Tot ce spune Alexandru George se adresează unui cititor (închipuit după propriul model, adică perspicace şi avînd ca principală distracţie deprinderea de a gîndi singur). De aici senzaţia de dialog din aceste texte. Ele închipuie mereu rezervele ori obiecţiile interlocutorului şi nu cad în ispita afirmaţiei ritoase a celui care-şi ştie competenţa într-un domeniu. Distanţa tot mai mare dintre numele străzilor şi istoria lor (*Pe stradă*), dintre istoria unei case şi destinaţia ei (*Pallady la casa Melik*), dintre duhul Bucureştiului şi felul în care e înţeles (*Ferestre la stradă*) îi prilejuieşte observaţii mîhnite şi analitice, nu agresive şi ostentative. Generaţiile care vin sînt privite cu bunăvoinţa celui care a înţeles odată pentru totdeauna tinereţea. „Nişte zeiţe, desigur..." sînt adolescentele momentului (1979) şi autorul le apără, polemizînd cu posibilii acuzatori, mult mai bine decît ar şti ele s-o facă, dar nu poate să nu remarce, descumpănit, că mersul lor masculinizat e foarte departe de mersul glorificat încă din *Eneida*, de pasul uşor şi armonios după care recunoşti adevărata frumuseţe, zeiţa. (O bună completare sau confirmare a remarcii lui Alexandru George este în *Moartea la Veneţia*, unde adolescentul Tadzio este „recunoscut" de scriitorul Gustav von Aschenbach şi după mersul său uşor, zeesc). Capacitatea de a descoperi scăpările din condei sau greşelile mai grave ale altora, apărată de un posibil interlocutor este anulată într-o frază finală de însuşi cel care o posedă: „Mi s-ar putea replica faptul că vocaţia de a descoperi pete în soare e totuşi una care presupune acuitate, curaj intelectual, o anumită «adresă» critică. Dar cum să caracterizezi situaţia unui om care are curajul de a-şi îndrepta privirea spre soare şi nu izbuteşte să-l vadă tocmai pe acesta?" (p. 66, *Pete în soare*).

Adevărate confesiuni (cea mai disperată formă a nevoii de comunicare) sînt *Despre dragoste şi mai mult decît dragoste* ori *Răzbunarea*. Primul text este o foarte frumoasă meditaţie cu substrat autobiografic pe tema dragostei, una dintre cele mai originale scrise în literatura română, nu fără o legătură (poate întîmplătoare) cu *Afinităţile elective* ale lui Goethe. Iată-i punctul de pornire: „E uluitor să constaţi cîţi copii se nasc din exaltarea sentimentală a cîte unuia din părinţii lor pentru o a treia persoană, alta decît cea a partenerului respectiv de acţiune, indiferent dacă e vorba de un bărbat sau de o femeie. Uneori acest «al treilea» nici nu e cunoscut sau presupus decît de unul din beneficiarii marelui moment, şi aproape niciodată nu e măcar bănuit de acela care, peste cîţiva ani, l-ar putea socoti printre «coautorii» săi. Cum să-i numim pe copiii care se nasc dintr-o asemenea situaţie? Dacă există copii «din flori» (...) aceştia ar trebui să fie numiţi simplu: din dragoste. (...) Există o dragoste pe deasupra dragostei..." (256). Poetica şi estetica propriului destin amoros din *Despre dragoste...* este completată de *Răzbunarea*, parabolă a eşecului comunicării. Cauza este un dezechilibru al capacităţii de înţelegere: unul înţelege chiar fără să aibă nevoie de cuvinte, celălalt refuză să înţeleagă şi ceea ce e exprimat cu claritate, chiar dacă, poate, prea abrupt. Prin fiecare „simplă întîmplare" marele cititor Alexandru George îşi cheamă, îşi caută, îşi inventează cititorii care să se simtă acasă în cartea lui, aşa cum şi el pare a se simţi acasă în cărţile altora.

■

Premiile Uniunii Scriitorilor - 1982

Poezie: Anghel Dumbrăveanu *(Tematica umbrei)*
Nicolae Ioana *(Studiul de noapte)*
Mircea Ivănescu *(Poezii nouă)*
Nicolae Prelipceanu *(Fericit prin corespondenţă)*
Ştefan Tcaciuc *(Călătorie în eternitate)*

Proză: Paul Eugen Banciu *(Zigguratul)*
Modest Morariu *(Întoarcerea lui Ulise)*
Romulus Rusan *(Roua şi bruma)*
Nicolae Ţic *(Suplinitorii)*

Critică, istorie literară, eseu:
Z. Ornea *(Viaţa lui Dobrogeanu Gherea)*
Marcel Pop-Corniş *(Anatomia balenei albe)*
Cornel Regman *(Noi explorări critice)*
Elena Tacciu *(Romantismul românesc)*

Dramaturgie: Valeriu Anania *(Greul pământului)*
Ion Brad *(Nu pot să dorm)*
I.D. Sârbu *(Arca bunei speranţe)*

Publicistică şi reportaj:
Alexandru George *(Simple întîmplări în gînd şi spaţii)*
Valeriu Râpeanu *(Tărîmul unde nu ajungi niciodată)*

Literatură pentru copii şi tineret:
Ilie Măduţă *(Ceasul păstrăvilor şi al privighetorilor)*
Tudor Vasiliu *(Numai ochi şi urechi)*
Dan Verona *(Îngerii chilugi)*

Debut:
Ion Anghel-Mânăstire *(Talanii)*
Dumitru Chiuaru *(Seară adolescentină)*
Gheorghe Crăciun *(Acte originale, copii legalizate)*
Dan C. Mihăilescu *(Perspective eminesciene)*
Vasile Radu *(Victorie minus unu)*

Marele Premiu al U.S. pentru întreaga activitate:
Mihai Beniuc, Ion Clopoţel, Lucia Demetrius, Ştefan Aug. Doinaş, Horvath Imre

Afinităţi elective

„Dragă Ioana,

Întrerupîndu-mi (c-un nod făcut în pripă la memorie şi-un chirpici scos din prispă la casă) şirul scrisorilor, m-am prelins în lacrimă voioasă şi-n lîncedă melancolie. Ce mai tura-vura-murătura, *Timbrul Aplicat De Ana Blandiana,* în *Rom. lit., 43, 1996,* m-a pus în situaţia de şah etern!! Nu-mi propusesem să număr steguleţele premiilor nimănui, zbînţuiam nişte întrebări precise de bisturiu, filfîindu-le, recunosc, destul de capricios. Nu-mi închipuisem, carevasăzică, Doamne!, că voi fi atît de delicat şi prompticios ţintuit de maliţia-I migăloasă, vigilentă. Deodată fost-am luat cu "Dumneavoastră"! Mi-a căzut, pardon!, mucul lumînării pe parchet şi-am şi lunecat, zdrobindu-mi graţia, pe el, plus că m-am simţit, pe clipă, pe dată, ultimul derbedeu ce-atacă, în plină ţară, Muzeul Literaturii! Ca berbant, şi nici june fiind, am suferit în propriami marmeladă de sfeclă liliachie, m-am dedat la lecturi abominabile, condamnate, baudelairiene (de scînteiam satanic în fotoliul galben!), flaubertiene; ba chiar recitii *Cehov* în paralel cu *Sade!* Nu-mi trecu. Am mîncat, pe inima goală, zaţ de cafea, ungîndu-l, cu degetele boloborosite de spiriduşii cerneliştei, pe pîinea de regim, fără azur şi fără sare. Şi mi-am înmărgelat, mental, o sumedenie de răspunsuri, de la pamflete de-un misoginism balamucalgiu pînă la mîngîierea pufului de păpădie potolit în rază. Bătui izvoarele, teşit, în piuă, creangă de flutur uscat îmi strecurai sub pernă, să-mi mîntuiască somnul, căci scormoneau coşmare rupte în pleava de neuroni rămaşi. Diazepamul, prieten vechi, deveni, iată!, excitant: ca titirezul zuruia cuvîntul pe tabla ruginită a minţii. Începusem să par altora, în rarele furişări pe străzi, un fel de trompe d'oeil. Blestemul, mi-am zis în barbă (nu mă mai rădeam decît la rugăminţile familiei împiedecate, prin odăi, de părul meu bolnav de milimetrokilometrie cronică lăţoasă), să-l curm în fragede confese publice şi să-mi zbor crieri apoi, dragă Ioana, ca să mai viez o săptămînă.

(va urma, vorba lui Patapievici, imperialismul „sufleţelului")

Emil Brumaru

Irina NECHIT

Va rămîne vîntul

Va înflori pentru prima dată planta de cameră
pe care o credeam pe jumătate moartă.
Se vor lărgi spaţiile se va elibera orizontul
stelele se vor stafidi luna va tremura
privindu-şi ridurile în pahare.

Vinul ne va arăta imortalitatea înainte de a ne răpune
vocile se vor usca presate în ierbare
carnea păsărilor migratoare va cunoaşte focul de armă
nudurile brumate vor cădea în ispită
la nunţile clandestine se va servi inimă de mireasă.

Vom mînca şi vom bea de cîte ori vom simţi îngheţul
vom căuta un nume de botez pentru cel care vine
vom răsfoi adeverinţa de naştere a celui care pleacă.
Vîntul va rămîne să smulgă florile de hîrtie -
va fi o toamnă lungă şi bogată în lacrimi.

Te-am fi mințit atît de frumos

Lasă-ţi la mine tristeţile
am să le păstrez cît timp vei lipsi
din oraşul verde.
Aici oamenii mint că trăiesc rău
mint că nu ştiu ce au de făcut
mint că li se ascunde mereu adevărul.

Nu se putea să mai rămîi cu noi -
te-am fi minţit atît de frumos
încît ne-ai fi mărturisit într-o zi
că aici ai fi vrut să mori.

Crede-mă, nici o bucată de pămînt
oricît de verde şi înfloritoare
nu merită să fii îngropat în ea.

Lumina ce se clatină în tine
ca vinul auriu în amforă
ţi-arată drumul spre inima luminii.

Lasă-ţi la mine tristeţile
voi avea grijă de ele pentru că
mai ţin legătura cu oamenii chinuiţi
cu cei care nu mint că li s-au tăiat aripile.
Nu-ţi întoarce capul înapoi
pleacă astăzi căci mîine
va fi tîrziu.

Casa intoxicată

Aerul se înroşea.
Pereţii se clătinau transpiraţi.
Cuvintele horcăiau prin unghere.

În casa intoxicată se băteau poezii la maşină
se trăgea cu verbul în stînga şi în dreapta
se copiau reîncarnări vedenii pe curat
se umplea cu ţipete prima pagină
se aducea puroi pentru ultima
se dădeau telefoane la spitalul de urgenţă.

Cînd totul era trimis la tipar
un deget cobora scara în formă de spirală.
Cei de jos recunoşteau arătătorul care
le pendula sub nas le apăsa buzele.

Din parchet ieşeau ciuperci veninoase.
Pereţii îşi întorceau mucegaiul spre stradă.
Cuvintele intrau în pămînt de ruşine.

Legea focului

Nicăieri nu se cos atîtea rochii de vară
nu se coc atîţia struguri nu ard atîtea punţi.
Nicăieri nu vei întîlni un soare atît de punctual
numai el nu întîrzie nu ratează nici un răsărit
schimbîndu-şi poziţia tocmai atunci cînd e nevoie
de multă umbră pentru a învăţa legea focului.

Nicăieri nu se beau atîtea flăcări otrăvuri
nu se carbonizează atîtea suflete pe terase
nu creşte atît de repede gradul de alcool în sîngele public.

O bătrînă cară o vară scînduri de la ambasada americană
gînduri de iarnă roiesc deasupra noastră ca ciorile
însă nu auzim croncănitul răgetul răcnetul.

Nicăieri nu se deschid atîtea localuri birouri
nu se închid atîtea uşi nu ard de vii atîtea speranţe.
Trecem cu fierul încins peste lucruri în lacrimi
dar nimeni nu-şi pune pe cap cenuşă nimeni nu-şi pune
pe cap cenuşă nimeni nu-şi pune pe cap cenuşă
nimeni nu-şi pune pe cap cenuşă.

Fustele negre

Pe scenă era cald.
Mergînd spărgea cu cizma lumina îngheţată.
Fustele negre se tîrau pe omăt.
Fulgii îşi arătau dinţii mărunţi.

Bezna lingea ferestrele stinse.
Lumea se îmbulzea la intrare.
Pe scenă era cald şi curat.
Şalul negru avea nişte flori -
a trebuit să renunţe la el.
S-a despletit. S-a pieptănat.
Învăluindu-se.

Ea a jucat îmbujorată rolul morţii.
Băiatul care l-a jucat pe soldat s-a prăbuşit.
Ea l-a prins de umăr mînjindu-se
de sîngele machiajului.
Un cîine urla în sală
iar glasul ei părea de vulpe.
Peste ani au îmbrăcat-o în fuste negre.
Peste vremi maxilarele noastre vor rîde.

Ieroglife

Ochii tăi au început să se decoloreze
vezi mai bine ploile decît zidurile
îţi retragi din lumină tîmplele.

Tovarăşul meu de drum a fost gîndul la tine
m-am odihnit pe o piatră incrustată cu ieroglife
le-am lăsat neatinse necitite neliniştite.

Am vrut să văd totul cu ochii mei
i-am ţinut atîta timp în ploaie şi în soare
încît au început să se decoloreze.

CERŞETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Crizantema Adriana Bittel

MĂ CUPRINSESE un fel de spaimă de-a scrie. Pentru că, mai tîrziu, orice înghesuiam în fraze frunzoase (farafastîcuri, jocuri de-a huţa-huţa-teleguţa, pietre preţioase-n oase, promoroace-n floace, fîntîni fine şi cantoane, şuruburi, sîrme găsite etc. etc.), nu ştiu cum naiba se înfierbînta aluatul că, ornamentale iniţial, cuvintele deveneau realitate, organizau întîmplări aidoma (cerebro-spinală chestie!), parcă leneş copiate pe nervi, îngrozitor de simţite în carne, în suflet. Aşadar, mi-am şuşotit, înfundat în veşnicul fotoliu galben cu arcuri frînte sever (devenisem, vrînd-nevrînd, Emil Fotolnicul, speriat să-şi zgîndăre viitorul cu pretenţii literare), nu-i mai cinstit să-mi amintesc minunile trecute, s-o cotesc luxos în trudite ceţi de Doamne şi Rochiţe (indiferent de dispreţul lui Cărtărescu faţă de-asemenea gen) şi să flambez clătita, acea uriaşă după-amiază petrecută, în plimbare la pas mărunt, cu *Adriana Bittel,* în toamna lui *1993,* pînă la dînsa-n familion, spre adăpostire şi hrănire, întru aşteptarea trenului de la miezul nopţii? O mie şi una, şi două, şi trei de miresme echivoc îngăduite-n aerul mops, zguduituri suave de sentimente fluide, informe, vorbe aruncate îndeosebi de Adriana, într-o copilărie redescoperită brusc, cu ecouri arcuite în poveşti aievea: „Păcat, zicea, e închis muzeul, ţi-aş fi arătat sala cu ceasornice, cu ceasornice, cu ceasornice...". Şi eu mă holbam intens la găleţile ticsite cu crizanteme galbene, infinite, şi-mi stabileam termenul, amînîndu-mi-l mereu: la următoarea căldare iau planta şi i-o tuflesc în braţe! Căci existau biruitoare, pălărioase, cu sutele la îndemînă, absorbindu-ne străluminos în miezul lor de clipă fericită, dilatată peste marginea tavei obicinuite. Cînd şi cui i-am rămas dator gestul banal de-a dărui o crizantemă? M-a obsedat meticulos nehotărîrea, mi-am hrănit îndelung ratarea, („...cu ceasornice, cu ceasornice, cu ceasornice...") lîngă ochelarii ei cu dioptrii toropite de ochii duşi în vechi imagini printre pleoape. Măcar „cerşetorul vostru de cafea" să-i ştampileze, o fracţiune de secundă ţăcănită, în dungă caldă, gîndul bun şi, oh!, buzat, buzat, buzat...

■

Forme de viață

Plîng femei dificile peste scrisori netrimise.
Reptile necunoscute intră în vase pline cu apă.
Chipuri fardate umbresc draperiile trase.

Oameni puternici caută în mări cutia neagră.
Exploziile au loc la puţin timp după decolare.
Inimile se frîng atunci cînd nimeni nu se aşteaptă.

Cum stai picior peste picior în faţa ceasornicului
simţi cum plesneşte în tine ceva ca un arc
şi vezi cum propriile mîini se mişcă lent una spre alta.

Degetele subţiri se întrepătrund ochii trişti se închid -
rugăciunea e singura formă de viaţă în odaia pustie.
Metoda gură în gură nu salvează ofelii.

Năluci în costume de baie se aruncă de pe faleză.
Iubirea îmbracă pielea de şobolan dar nu părăseşte
nava uşoară care a început să se scufunde.

■

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Ornea

Proza lui Hasdeu

DUPĂ Cantemir, Hasdeu este incontestabil unul dintre întemeietorii enciclopedismului românesc. Nimic aproape, din sfera umanioarelor, n-a rămas străin geniului hasdeian. Şi oricîte domenii, din cîte s-a manifestat, aş menţiona, niciodată nu se ştie dacă n-am lăsat pe dinafară vreunul în care, totuşi, s-a ilustrat. Peste tot, în acest amestec extraordinar, plutesc caratele geniului. A unui geniu, mereu curios, cutreierînd domenii diverse, lăsînd pe oriunde a trecut urme de neocolit. Fundamentele uluitoarelor sale cunoştinţe le-a primit de la tatăl său, Alexandru Hasdeu, istoric şi folclorist, care l-a îndrumat spre însuşirea temeinică a cîtorva limbi (rusă, polonă, latină, franceză, germană) şi spre studiul istoriei şi al filosofiei. Spiritul său a lărgit şi consolidat, apoi, zestrea dobîndită, cuprinzînd zarea întreagă a umanisticii. O stranietate apăsată a înconjurat mereu personalitatea sa vulcanică, însingurată şi fugace. Norocul nu l-a ocolit. E şansa personalităţilor de excepţie apărute în epoci de început cultural. Aşa se explică, probabil, faptul de a fi fost fondator de publicaţii la 20 de ani, director al Arhivelor Statului la 25, dramaturg la 31, istoric şi literat (cu *Ioan Vodă cel cumplit*) la 27, profesor universitar la 37, lingvist de talie europeană (prin *Cuvente den bătrîni*) la 40. S-a bucurat, în epocă, de o faimă extraordinară, fiind, printre altele, declarat geniu în plenul parlamentului. Iar faima i s-a păstrat, neştirbită, pe drept, pînă astăzi şi va rămîne neclintită întotdeauna. Aceasta în ciuda alunecării spre rătăcirile spiritiste, după moartea fiicei sale Iulia, în 1888, care l-au copleşit, îndepărtîndu-l de la cercetările laborioase. Că a murit, în 1907, cum observa Călinescu în 1941, aproape uitat, e poate adevărat. Dar nu se poate confunda o eclipsă de moment cu prestigiul enorm, pe care i l-au acordat contemporanii şi posteritatea. A clădit - în istoriografie lingvistică şi etnografie - la dimensiunea gigantescului, neputînd, uneori, să isprăvească tot ceea ce a început. Dar ce impresionant e ceea ce a rămas, chiar acolo unde finalitatea a fost de neatins!

Opera lui n-a rămas, din fericire, uitată. În 1972-1976 dl. Grigore Brâncuş i-a reeditat monumentalul *Etymologicum Magnum Romaniae, Cuvente den bătrîni* a fost reeditată, în 1983-1984, de către dl. Gheorghe Mihăilă, în 1984 dl. Grigore Brâncuş a reeditat *Istoria critică a românilor.* Şi, toate, în condiţii filologice ireproşabile şi cu un aparat critic excelent. Iar în 1986 d-nii Stancu Ilin şi Ionel Oprişan au inaugurat, la Editura Minerva, ediţia critică a beletristicii savantului. După exact un deceniu, acum, a apărut al doilea volum al ediţiei, care restituie proza. E aici, negreşit, un răgaz excesiv între un volum şi cel de al doilea. Dar bine că, în sfîrşit, în aceste vremuri tulburi şi neaşezate, am bucuria să consemnez continuarea unei ediţii critice din opera unui scriitor fundamental! E, mărturisesc, o ocazie cu care nu mă întîlnesc adesea, deşi în ultima vreme am avut norocul să mai semnalez, printr-un comentariu, şi apariţia unui nou volum (al şaptelea) din ediţia critică Sadoveanu (după cinci ani de zăbavă). Să văd în aceste apariţii un semn că editorii au revenit la uneltele lor şi îşi continuă travaliul cărturăresc? Ce alta pot face decît să nădăjduiesc? Cum se ştie, din creaţia beletristică hasdeiană, poezia a stat mereu între negaţie şi elogiu. Aprecierile, toate, s-au îndeptat spre proză şi dramaturgie. Şi e drept să fie aşa. Proza e un capitol negreşit rezistent şi mereu incitant. Nuvela *Duduca Mamuca* (devenită apoi *Micuţa*), socotită de Călinescu drept cea mai bună bucată de proză a lui Hasdeu) a apărut în cîteva numere ale ziarului *Lumina* din Iaşi stîrnind, atunci, un imens scandal în capitala Moldovei. La sesizarea lui V. Alexandrescu (încă nedevenit Urechia), membrii Comitetului Şcolar s-au sesizat că un profesor poate da publicităţii o naraţiune licenţioasă. T. Maiorescu a făcut, la început, opinie separată în Comitet, amînînd decizia. Dar cum autorul, în ciuda avertismentului, a continuat să publice fragmente din nuvelă, a fost suspendat din învăţămînt. (Peste 75 de ani editorul din 1937 al operei lui Hasdeu, Mircea Eliade, va păţi - stranie coincidenţă - acelaşi lucru, tot o suspendare din învăţămînt pentru o scriere socotită, de Ministerul Instrucţiunii, pornografică). Nuvela lui Hasdeu narează, cu detaşare, aventurile galante ale studentului Gh. Tăciune, într-un oraş germanic. Scrierea - s-a spus - ar fi autobiografică, născută din păţaniile fostului student Hasdeu la Harkov. Întîlnim scene cu cuceriri şi abandonări de amante, Micuţa (eroina) trecînd, în cîteva săptămîni, prin patul a trei amanţi, ultimul, printr-o farsă bine regizată, luînd-o în căsătorie. Un student în medicină, Negus, pentru a scăpa de o amantă, o asasinează administrîndu-i o poţiune. Şi cîte altele într-o naraţiune scrisă cu vervă şi haz, într-o construcţie tipic romantică. După scandal, în 1864 autorul face cîteva modificări şi îşi publică nuvela, cum spuneam cu titlu schimbat (*Micuţa*) la Bucureşti, în volum. De atunci a fost mereu reeditată, ultima oară, în 1975, de dl. Mircea Zaciu în volumul *Sarcasm şi ideal.* Şi, într-un veac, n-a mai scandalizat pe nimeni ca pe pudibondul V.A. Urechia, denunţat, apoi, de Călinescu că a trăit în aceeaşi casă, simultan, cu trei surori spaniole aduse la Bucureşti, dintre care numai una era soţie cu cununie. Schiţa *Oamenii dracului* e publicată în *Revista nouă* din 1899. E o satiră acidă, mai puţin împlinită estetic, împotriva medicilor şi a clericilor (ca şi în *Povestea crinului* din 1896). Motivul acestor diatribe se află în durerea nemîngîiată a părintelui în urma morţii fiicei sale Iulia în 1888. Vinovaţi de această moarte, pentru Hasdeu de proporţii aproape cosmice, erau, firește, medicii, după cum clericii dezaprobau şedinţele sale spiritiste, cu ajutorul cărora „izbutea“ să intre în contact cu fiica sa decedată care, trăind, dincolo, o altă viaţă, îi trimetea, la cerere, mesaje. Din aceeaşi arie de preocupări e şi bucata *O nevastă românca* din 1903, în care o evocă pe cea dintîi Iulie, soţia sa. E textul unei conferinţe academice, în care o evoca pe prima Iulie la moartea ei, model de soţie românca, chiar dacă despre Iulia se spunea că ar fi fost, ca domnişoară, într-o localitate din Apuseni, unitariană şi s-ar fi numit Falics. Evocarea este emoţionantă datorită patosului sentimental al portretului. Iniţial, evocarea a apărut în *Literatură şi Artă Română,* revista lui N. Pătraşcu. La apariţia ei în volum, autorul i-a adăugat noi secţiuni în care dezvăluie opiniile defunctei despre conferinţă, obţinute, desigur, pe calea comunicărilor spiritiste printr-un medium inspirat. S-a rîs în epocă (inclusiv Caragiale) şi mai tîrziu de această preocupare absorbantă a scriitorului de după 1888. E nedrept. Omul Hasdeu a trăit, în ultimele două decenii, o dramă atroce, ce l-a îndreptat spre practicile spiritiste, despre care a scris şi un tratat, *Sic cogito.* Şi e cel puţin nedelicat să faci glume pe marginea unei dureri nevindecabile a unui mare om, chiar dacă a căpătat forma, cam rizibilă, a spiritismului. Cele trei *Zacherline* (de fapt trei, pentru că a patra e o caricatură în desen datorată autorului) - după numele unui insecticid din epocă - sînt din 1893 şi se dovedesc a fi articole satirice împotriva şcolii lui Gherea şi, mai ales, a revistei lui Vlahuţă *Viaţa,* fiind luaţi în ţeapă Gherea, Vlahuţă, Caragiale, dr. Alceu Urechia, Delavrancea şi, în treacăt, „multdescîntatul «curent Eminescu»“, scriitorul neagreîndu-l pe marele poet chiar de la debut. Să reţin un segment din a doua *Zacherlină:* „Ca valoare literară, dr. Urechia nu există încă: el stă ascuns în posteritate, de unde în zadar se screme a ieşi cu ajutorul indigestului *Ghiveci,* în care caută să aibe spirit, ceea ce dovedeşte că nu-l are“. Sînt, aici, aşchii din bătăliile literare ale lui Hasdeu, care vor fi bine reprezentate în publicistica sa.

Piesa de rezistenţă în acest volum (şi, implicit, în proza sa) este, negreşit, lucrarea *Ioan Vodă cel cumplit.* S-a discutat mult - se mai discută - dacă această proză din 1865 (ediţia a doua e din 1893) este literatură sau istoriografie. Aş spune că e, mai curînd, o scriere istoriografică, lucrată cu mare talent literar. Se ştie că Hasdeu a aparţinut - o spusese Iorga în 1911 şi a reluat-o în 1933 - direcţiei romantice a istoriografiei româneşti, care ignora sau hiperboliza izvoarele ruseşti şi turceşti. Hasdeu tînărul (avea 25 de ani) conferă dimensiunea unei extraordinare personalităţi domnului moldovean, care n-a domnit decît doi ani (28 de luni), din 1572 pînă în 1574. Îi reconstituie originea (fiul bastard al lui Ştefan cel Tînăr, care era fiul, tot bastard, al lui Bogdan cel Chior, fiu al lui Ştefan cel Mare), formaţia, îl prezintă, pentru secţiunea de tinereţe, aventuroasă a viitorului domnitor drept un tînăr care, pentru interes, a trecut, fără probleme, de la confesiunea armeană (mama sa era armeancă) la luteranism, la mahomedanism şi, apoi, la ortodoxie, făcînd avere - după ce şi-a cucerit mari protectori la Poartă - ca negustor la Rodos. Turcii l-au instalat domn în Moldova, unde a domnit cu înţelepciune, făcînd mari reforme şi ştiind să-şi apropie „ţara“ (adică pe ţărani) şi să se duşmănească cu boierii şi călugării. Din om al Porţii, a devenit ostil ei şi fidel intereselor ţării. Cea mai mare parte a acestei întinse scrieri e consacrată înfăţişării marii ştiinţe a voievodului în arta militară, descriindu-i bătălii (cu polonii, tătarii) şi, apoi, bătălia finală de la Roscani, cu turcii, cînd a fost înfrînt pentru că a fost vîndut - pentru treizeci pungi cu aur - de protejatul său Ieremia Golia „al doilea Iuda“. Totul e hiperbolic şi înălţător în portretul lui Ioan Vodă, ridicat pe culmi de erou neegalat. Romantismul şi-a pus bine amprenta pe acest portret inspirat lucrat în mari dimensiuni.

D-nii Stancu Ilin şi Ionel Oprişan, textologi şi istorici literari cu experienţă, au realizat, din aceste scrieri toate cu statut complicat, o ediţie remarcabilă. Au ales, de fiecare dată, textul de bază necesar, i-au asigurat o ireproşabilă transcriere filologică iar aparatul critic, în toate secţiunile sale (geneză, variante, receptare critică), e de înaltă ţinută. Merită, din plin, pentru munca lor cărturărească, laude şi recunoştinţă. Să sperăm că nu se va mai scurge un deceniu pînă la apariţia celui de al treilea volum al ediţiei, care va cuprinde proza rămasă în periodice. Îl aşteptăm cu toţii cei interesaţi.

■

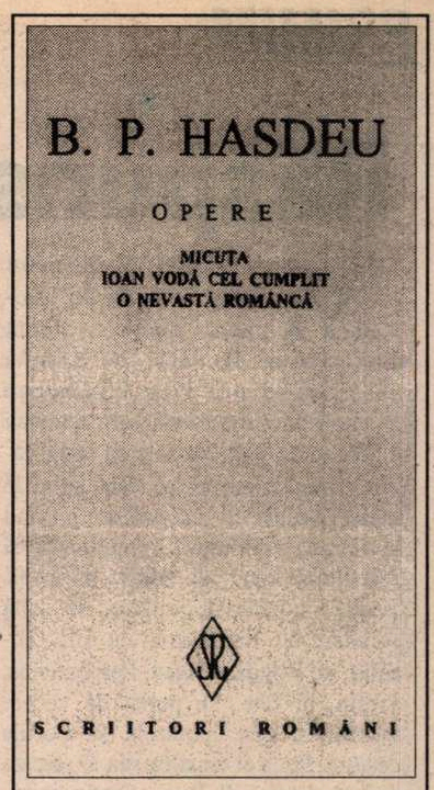

B. P. Hasdeu, *Opere.* Vol. II. Ediţie critică de Stancu Ilin şi I. Oprişan. Editura Minerva. Colecţia „Scriitori români“, 1996.

PRIMIM:

Răspuns la o inadecvare adjectivală

MĂ CEARTĂ dl Petru Creţia, editorul lui Eminescu, pentru că discut ediţia princeps. Prin anii '80 dânsul a publicat un serial la *Viaţa Românească* - şi eram unul dintre cei care aşteptau cu sufletul la gură revista ca să-mi lămuresc nedumeririle, pe care altfel le făceam publice în *Luceafărul*, privind alcătuirea, conţinutul, punctuaţia şi greşelile de tipar ale ediţiei princeps. Speram, număr de număr, să vină discuţiile cu Ibrăileanu, cu I.E. Torouţiu, cu Bogdan-Duică, Perpessicius, să aflu, în fine, un punct de vedere autorizat despre ipotezele şi teoriile acestora. Pe la al cincilea sau al şaselea eseu al d-sale, dl Petru Creţia aminteşte, într-o notă de subsol, că şi Ibrăileanu se ocupă de ediţiile Eminescu, dar arată că demersul d-sale este cu totul diferit. Am scris atunci că, după părerea mea, şi dl. Petru Creţia împlineşte spusa lui Bogdan-Duică (pe care îl cunoaşte, probabil: vezi rima lui Topârceanu) - după care fiecare (nou) eminescolog crede că Eminescu începe cu sine, îl preia pe cont propriu, în mod eroic adăugam eu - astfel încât Eminescu este veşnic prezent ca veşnică punere a problemei. Lipsa de comunicare între editorii lui Eminescu face, după părerea mea, ca ştiinţa numită eminescologie să se menţină sub semnul întrebării. Editorul actual al lui Eminescu face abstracţie, şi propune o interpretare personală a ediţiei princeps, dedicând fiecărei poezii în parte superbe studii estetice. Dar ce zic, în chestie, Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu, Iorga etc. - nu comentează. Nu-l preocupă discuţiile despre demonismul eminescian la Tudor Vianu, Lucian Boz (discuţii rezumate şi combătute de atâţia, între care şi editat, Grigore Scorpan).

La un anume an din ultimul deceniu comunist, ediţia princeps Eminescu s-a reeditat cu un comentariu semnat de Petru Creţia şi câteva „corecţiuni şi emendări" care, desigur, îi aparţin (nu sunt semnate, însă). Am înţeles, în fine: editorul se bazează exclusiv (probabil sunt excepţii) pe manuscrisele eminesciene din editarea antumelor, face abstracţie de *Convorbiri literare*, de ediţiile anterioare. Lunga discuţie din eminescologia românească privind relaţia dintre manuscrise şi revistă este tranşată teoretic în favoarea manuscriselor. Rezultatele d-lui Petru Creţia sunt excepţionale, d-sa aduce descifrări care se vor impune, probabil, pentru încă un secol - şi, lucru într-adevăr revoluţionar, ajunge la concluzia unităţii poeziei eminesciene manuscrise, fiind, după câte înţelegem din presă, pregătit să editeze un Eminescu integral, într-o operă continuă.

Faţă de aceste cercetări există şi o metodă oarecum complementară: analiza istorică a editării operei poetice eminesciene. Cu alte cuvinte: cum au citit Maiorescu, Xenopol, Scurtu, Iorga, Botez, Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu, G. Călinescu, Perpessicius versurile antume eminesciene. Nu este cazul să amintesc că mulţi dintre aceştia şi-au petrecut ani mulţi lângă manuscrisele poetului. Toţi, însă, sau aproape toţi, au considerat antumele eminesciene ca o relaţie între manuscrise şi *Convorbiri literare*. Nu intră în discuţie, aşadar, suma imensă a postumelor - ci nucleul maiorescian ca voinţă auctorială, conştientă, a lui Eminescu privind formele (inclusiv punctuaţia). Numai Mihail Dragomirescu încerca să trateze antumele lui Eminescu drept postume (pe urma lui I. Scurtu). În ediţia d-sale, dl. Petru Creţia face acelaşi lucru: aduce forme din manuscrise în locul celor tipărite în *Convorbiri literare*. Discute, pentru aceasta, cu I.E.Torouţiu, nu cu mine ori cu altcineva: acela are sute de pagini tipărite în reviste pe această temă (repet: sute de pagini). Pe mine mă şochează şi mă întristează faptul că, de pildă, dl. Petru Creţia lasă multe locuri din text necorectate (păstrează *Carmen seculare*, ca la Maiorescu, neştiind, probabil, că Eminescu avea în *Convorbiri*: *saeculare* etc.), inovează (emendează) fără a ţine cont de tradiţie (Iorga rezolva cu totul altfel versurile: *Ele stârnesc în suflet ideea neferice/ A perfecţiei umane...* din *Împărat şi proletar*, propunând cratima: *ideea neferice - / A perfecţiei umane*, dl Petru Creţia propune *ideea neferice/ Perfecţiei umane* schimbare de sens pentru ritm; nu ştiu care editor eminescian ar fi de acord cu asta; este un simplu exemplu din multele discutabile) - greşeşte candid datarea poeziilor (crede că sonetul *Iubind în taină* a fost publicat la 1871; corect: 1879 etc.). Acum, într-un aşa-zis text polemic (revista *România literară* nr. 44/1996 îl publică la o pagină intitulată „Polemici"; cine şi de ce confundă pamfletul cu polemicile; iar bun pamfletar, hotărât lucru, dl Petru Creţia nu este) - mă învaţă că *La steaua*, *De ce nu-mi vii* şi *Kamadeva* n-au fost reluate din presă, cum ştiam eu, ci au fost publicate în ediţia a III-a Maiorescu (1888), că nu până la ediţia a VI-a adaugă Maiorescu poezii eminesciene, aşa cum iarăşi ştiam şi eu, ci până la ediţia a VII-a inclusiv (de parcă s-ar putea şi exclusiv!) - şi câte şi mai câte. Accept, desigur, că metoda estetică a d-lui Petru Creţia se dispensează de date istorice certe, accept că sunt greşeli de tipar în revistă (corectură; poate „şopârle", cum se zice), că un lapsus este un lapsus - dar nu cu greşeli îi arăţi altuia... că a greşit.

Dl Petru Creţia consideră că demonstraţia mea privind poezia *Din noaptea* este „nebuloasă şi strict neconvingătoare". Dar demonstraţia nu-mi aparţine în propriu, eu n-am făcut decât să citez texte cât se poate de limpezi. Este vorba de scrisoarea lui Maiorescu din 13/25 februarie 1884, către Iacob Negruzzi. Reiau citatul, poate de data aceasta dl Petru Creţia, care ne declară că ia cuvântul „din datorie", va binevoi să se uite peste el: „Ai văzut în ultima *Familie* poezia cu totul inedită a lui Eminescu? Poate ar fi trebuit reprodusă în *Convorbiri* pentru totalitate. Este dintre cele cinci ce le dase lui Vulcan în primăvara trecută". În ianuarie şi februarie 1884, după apariţia ediţiei princeps, *Convorbirile literare* publică grupaje de poezii dintre ineditele eminesciene. În acelaşi timp, însă, şi *Familia* publică poezii inedite de Eminescu. *Din noaptea*, publicată în februarie 1884 de *Familia*, lipseşte din grupajul sincron al *Convorbirilor*, lipseşte din ediţia princeps şi va lipsi din toate ediţiile Maiorescu. Aceasta este informaţia. S-o comenteze dl Petru Creţia cum doreşte, dar nu la modul pueril că Eminescu nu putea să-i scrie lui Maiorescu scrisori sau să-i trimită pachete „pentru că de fapt cei doi trăiau în acelaşi oraş" etc.

Nu ştiu, pe de altă parte, de unde deduce dl Petru Creţia, citând în fine cu atenţie comentariile de istorie literară ale lui Perpessicius, din ediţia Perpessicius, că eventualul destinatar al „pachetului" cu inedite era... Titu Maiorescu! Se presupune existenţa unui asemenea pachet. Unii, ca de pildă I.E. Torouţiu, presupun - fără a cita surse - că întregul volum din 1883/1884 a fost copiat, pentru tipar, de către fiica lui Titu Maiorescu. Dacă fiecare presupune ceva - nu înţeleg ce are dl Petru Creţia (care nu presupune nimic) împotriva ipotezei că ediţia princeps a fost culeasă după tipăriturile din *Convorbiri literare*. Îmi bazez această ipoteză pe greşelile comune din revistă şi din ediţie. Nu putea Titu Maiorescu, sau oricare alt corector, să ajungă prin muncă de corectare atât de intensă - exact la greşelile tipărite o dată. Aduc, în plus, alte argumente. De pildă, lipsa dintre manuscrisele lui Eminescu a tăieturilor din *Convorbiri literare*, numerele unde a publicat. Şi încă: obiceiul de a da la cules texte tipărite o dată (G. Murnu va da, în 1930, la cules pentru ediţia sa chiar ediţia a XI-a Maiorescu, după care va corecta şpalturile rezultate; G.Ibrăileanu va proceda la fel). Consecinţa ar fi, după părerea mea, aceasta: aflate teanc la Eminescu, aceste poezii tipărite au fost şi organizate, între ele intercalându-se, scrise de mână, ineditele ediţiei princeps. Studiind şirul grupajelor din *Convorbiri literare*, ianuarie-februarie 1884 - şi şirul ineditelor din ediţia princeps se poate demonstra, prin procedee matematice, că ordinea a fost întreruptă doar în câteva locuri (teancul a fost desfăcut în redacţie). Acestea sunt argumentele mele; unde sunt aici, negura şi ceaţa? Dl Petru Creţia îl citeşte pe Perpessicius şi crede că poetul a făcut un pachet cu ineditele pentru Maiorescu în mod special. Perpessicius vorbeşte, repet, despre pachet care nu se ştie în ce împrejurări va fi ajuns la editor. În fond, nu ştiu de ce nu ia dl Petru Creţia ediţia princeps, pe care a reeditat-o, să pună alături ineditele din ea cu aceleaşi inedite din *Convorbiri literare*. Va observa, ca bun filolog, că sunt diferenţe de lecţiuni. Multe dintre ele au fost, de altfel, semnalate „de-a lungul timpului", cum se zice, discutate prin reviste de specialitate şi prin cărţi. Vrea dl Petru Creţia să-i indic bibliografia? Este cazul? Cu Eminescu, bibliografic şi istoric, ori începi de la capăt - ori nu începi, adică te păstrezi în zona esteticului. Dacă sunt, însă, diferenţe - şi ele sunt la fiecare poezie în parte - analizarea lor este obligatorie. Făcând această analiză, concluzionez că este vorba de două texte diferite: un „pachet" cu ineditele pentru ediţia princeps (probabil, intercalate) - şi alt „pachet" (probabil în aceeaşi ordine) pentru *Convorbiri literare*. Dl Petru Creţia va concluziona, desigur, în felul d-sale, dar să facă acele confruntări care trebuiau făcute la reeditarea ediţiei princeps, când s-a şi declarat solemn, pe ici pe colo, că dosarul ediţiei princeps a fost rezolvat definitiv, clasat de către d-sa. Amintesc că Eminescu a trimis (sau a dat personal) un grupaj de poezii şi pentru *Familia*. A trimis *Luceafărul* la *Almanahul României June*. Reamintesc că din septembrie 1881 (*Scrisoarea IV*) Eminescu n-a mai publicat poezii nici la *Convorbiri literare*, nici în altă parte, şi că de prin acest timp există scrisoarea Veronicăi Micle din care aflăm că poetul se preocupa de alcătuirea unui volum propriu de poezii. Este toamna lui 1881, este anul 1882 întreg, este jumătate din anul 1883: nu era timp suficient pentru Eminescu să-şi organizeze un volum de versuri, aşa cum şi-l dorea el? Dl Petru Creţia a editat scrisoarea respectivă (este responsabil filologic al ediţiei academice); dacă nu o edita, găseam acea scrisoare la I.E. Torouţiu, la Augustin Z.N. Pop, la O. Minar, în alte surse care n-au fost atât de suspicioase cu documentele eminesciene cum pare a fi ediţia academică. Cum a citit-o? Doar în litera ei (filologică)?

Nu ştiu dacă d-lui Petru Creţia, fostul nostru profesor de greacă (specialistul în verbe neregulate ale limbii greceşti a devenit, iată, pasionat de adjective, pictându-mă cu un fel de maladie care ziaristic se numeşte adjectivită), îi convine să i se spună că nu este informat. Nici măcar nu este vorba de asta: metoda dânsului de studiu şi de cercetare nu are nevoie de cantităţi exacte, este o odihnă funciară în idee. Îmi pare rău, însă, că, şi atunci când are documentele în faţă, ochiul îi alunecă pe lângă ele - şi citează fragmente din comentariile mele pentru... Pentru ce? Stă adevărul în adjectiv? Doreşte toate adjectivele în ceea ce mă priveşte? - Îl pot ajuta, dar ce legătură are faptul că eu sunt ţăran, gras, miop - cu, să zicem, greşelile de tot felul din volumul XI, de pildă, reieşite din confruntările pe care le-am făcut cu ziarul *Timpul* (termeni transcrişi greşit, interpretaţi greşit, răstălmăciţi etc.) etc.?

Mă bucur, în fine, că dl Petru Creţia recunoaşte ceea ce n-au observat nici Perpessicius, nici Torouţiu, Ibrăileanu, Călinescu, Augustin Z.N. Pop etc. - şi anume că ediţia princeps Eminescu, pe care a reeditat-o, are 19 coli editoriale, în loc de 20, câte trebuia să aibă în 1883. Cât despre afirmaţia d-lui Petru Creţia, că mai sunt şi pagini albe (vreo 8, crede dânsul) şi pagini pentru titlu etc. - n-o să mă facă niciodată să cred că Titu Maiorescu a corectat a douăzecea coală editorială formată din... pagini albe. În rest, acceptând că volumul este incomplet şi că în timpul vieţii lui Eminescu au mai apărut, în presă, poezii de Eminescu - să ofere o soluţie dl Petru Creţia însuşi, editorul actual, oficial, al lui Eminescu. Nu e nevoie să mă citeze greşit pentru a scormoni noi adjective - dar să consulte ediţia pe care a lucrat-o - şi va vedea (descoperi) singur - singurul loc posibil, mecanic vorbind, pentru eventuala fractură.

N. Georgescu

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

Sub semnul lui *N-a fost să fie*

ÎN CIUDA spaimei că voturile vor fi furate şi a ameninţării că dacă alegerile nu vor fi cîştigate de urmaşul lui Ceauşescu are să fie război, Opoziţia a învins şi schimbul de putere a fost efectuat în mod paşnic. Nici marele complot care se anunţase în sînul Bisericii nu a mai avut loc, aşa încît ne-am putut bucura cu toţii că noul nostru preşedinte a putut să fie binecuvîntat de Prea Fericitul Părinte Teoctist, venit la această sărbătoare în vestimentele sale cele mai strălucitoare. Ca şi d-l profesor Emil Constantinescu, care - cu ocazia depunerii jurămîntului la *Casa Poporului* - a spus că aceasta a fost *predestinată* să satisfacă tendinţele către megalomanie, m-aş fi bucurat ca instalarea sa la conducerea ţării să aibă loc în vechea clădire de lîngă Mitropolie. Dar, vorba dumnealui, *n-a fost să fie.*

Să trecem însă peste această tristă întîmplare şi peste expresia de mai sus care mai nou tinde să umbrească întreaga *rostire românească* şi să ne aducem aminte de autorul *Rostirii*, avînd în vedere textul polemic intitulat *Cum putem fi europeni?* publicat recent de Gheorghe Grigurcu. Înainte de a ajunge la numele *mentorului de la Păltiniş*, îl voi cita pe criticul de la Tîrgu Jiu care, combătîndu-l pe *europeanul* Adrian Marino, spune: *Să ne gîndim o clipă ce s-ar fi întîmplat cu Nae Ionescu, acel „guru profetic" care „îndrumă şi salvează" dacă ar fi rămas în ţara comunizată. La fel ce s-ar fi întîmplat cu Mircea Eliade sau cu Cioran. Ce s-a întîmplat cu Mircea Vulcănescu, în pofida notei sale mai temperate, se ştie...* În privinţa celui ce a scris *Modelul cultural european*, criticul de la Tîrgu Jiu se întîmplă să fie întru totul de acord cu *europeanul* Adrian Marino. Adică îl taxează şi dînsul ca pe un caz în legătură cu care nu merită să ne mai punem nici un fel de-ntrebare. Argumentul? Textul acestuia intitulat *Scrisoare către un intelectual din Occident*, apărut iniţial în revista Viaţa Românească (1987) şi ulterior ca prefaţă la *Modelul cultural european* (Humanitas, 1993).

Întrucît sînt cea care a obţinut colaborarea permanentă a lui Noica la *Viaţa Românească*, socotesc că am datoria de a face cîteva precizări în legătură cu publicarea în această revistă a textului încriminat. Voi spune deci că, atunci cînd apariţia *Scrisorilor despre logică* în volum era iminentă, din dorinţa de a nu se încheia colaborarea sa la *V.R.*, l-am rugat pe Noica să-mi dea altceva pentru numărul revistei de care mă ocupam în momentul respectiv. Mi-a explicat că nu mai are nici un alt text nepublicat şi mi-a dat prefaţa la *Modelul cultural european*, concepută sub forma acelei scrisori către un intelectual *din Occident* care înainte de 1989 a atras împotriva autorului ei multe spirite luminate, dar nu şi pe ale celor doi autori care îl neagă cu vehemenţă în momentul de faţă. Citit de sine stătător, acest text m-a contrariat şi, de dragul autorului, m-am decis să nu-l public. Neştiind cum să-i comunic acest lucru, i-am rugat pe Gabriel Liiceanu şi pe Andrei Pleşu să citească şi ei cele două pagini ale *Scrisorii...* şi, în cazul în care sînt de aceeaşi părere cu mine, să mă ajute să ies din încurcătură. În ziua următoare, Noica mi-a telefonat şi mi-a spus că, date fiind îndoielile noastre, e de acord ca textul pe care mi-l încredinţase să nu fie publicat. Am stabilit ca paginile respective să rămînă la mine pînă cînd, aşa cum îmi promitea, urma să fie înlocuite cu altceva. Ulterior, căutîndu-l la telefon, am aflat că plecase la Păltiniş fără să-mi lase nici un mesaj. Peste cîteva săptămîni, a transmis redacţiei prin altcineva că doreşte să i se restituie textul *refuzat* de mine. Mi-am dat seama că atitudinea mea îl mîhnise. Am vorbit din nou cu Gabriel Liiceanu - care tocmai se întorsese de la Păltiniş - şi am înţeles că Noica ar fi dorit totuşi ca *Scrisoarea...* să fie publicată. Revista era deja culeasă şi paginile se aflau în corectură. M-am dus la Uniunea Scriitorilor să-i explic d-lui prof. Alexandru Balaci (care gira revista) ce s-a întîmplat şi să obţin acordul său de a reintroduce textul în sumar. După ce l-a citit cu glas tare (în faţa mea şi a d-lui Constantin Ţoiu cu care împărţea biroul) mi-a spus că hotărîrea mea iniţială a fost bună şi m-a sfătuit să las lucrurile aşa, chiar dacă Noica se va supăra. Nu ştiu dacă nu a funcţionat cumva şi orgoliul meu rănit, dar am insistat ca textul să fie reintrodus în sumar. Într-o săptămînă a apărut. Autorul a fost sever criticat în patru emisiuni ale posturilor străine în limba română. Nu mult după aceea Noica s-a stins din viaţă şi am început să fiu obsedată de gîndul că trebuie să fi murit foarte mîhnit. Cu atît mai mult cu cît unul dintre tinerii care frecventau Păltinişul m-a vizitat la redacţie să mă întrebe dacă este adevărat că el îşi retrăsese textul care i-a fost publicat.

Lunga şi întortocheata istorie a apariţiei *Scrisorii către un intelectual din Occident* nu e de natură să apere textul incriminat, dar ea poate dovedi că afirmaţia lui Gheorghe Grigurcu potrivit căreia *spre deosebire de companionii săi de generaţie, mentorul de la Păltiniş s-a angrenat în aparatul propagandistic comunist, şi-a pus ideile antioccidentale la dispoziţia acestuia şi, după cît se pare, a mers chiar mai departe, acceptînd misiuni de influenţare şi racolare în diaspora* conţine nu numai un neadevăr, ci şi o imensă nedreptate.

În ce aparat propagandistic a fost angrenat Noica şi pe ce se bazează d-l Gheorghe Grigurcu cînd face această afirmaţie? După opinia sa, Şcoala de la Păltiniş ar putea să fie echivalată cumva cu Academia Ştefan Gheorghiu? Cum e posibil ca un critic care se respectă să aşeze cuvintele *după cît se pare* la începutul unei fraze în care afirmă că marele filozof ar fi avut misiunea de racolare? Faptul că lui Noica i-au fost smulşi toţi dinţii din gură nu este destul de convingător? Ar fi trebuit să moară şi el în închisoare aşa cum a murit Mircea Vulcănescu numai ca să nu-i dea d-l Grigurcu nota trei la purtare şi să accepte că între *Dimensiunea românească a existenţei* şi *Sentimentul românesc al fiinţei* nu este o prăpastie atît de mare cum i se pare? Acum, după ce cartea *Modelul cultural european* a fost publicată, nu era normal ca distinsul critic să nu se mai mărginească la anecdotica legată de prefaţa acesteia şi să facă un mic efort s-o citească? Ar fi înţeles astfel că diatribele filozofului român împotriva pesimiştilor care vorbesc despre moartea culturii occidentale se constituie într-o îndurerată pledoarie pentru modelul cultural european care, în accepţia sa, a apărut odată cu conciliul de la Niceea şi este axat pe imaginea prunculului născut într-o iesle şi pe salvare. În ultimă instanţă *mentorul de la Păltiniş* susţine că modelul european este singurul care are o structură deschisă nu numai în raport cu spaţiul, ci şi cu timpul, şi ca atare el nu poate să fie pîndit nici de moarte nici de stagnare. În ciuda unor afirmaţii care în vremea dictaturii ar fi fost greu să fie înţelese şi acceptate, nu este deloc exclus ca din perspectiva istoriei culturii (care operează cu alte unităţi temporale şi cu alte date) pînă la urmă tot marele filozof să fie acela care are dreptate. Oricum, în condiţiile în care toată lumea vorbeşte (aşa cum poate) despre intrarea în Europa, această carte care pledează în cunoştinţă de cauză pentru modelul european s-ar fi cuvenit să fie tratată ca o carte de temelie. Dar, vorba filozofului, *n-a fost să fie.*

Urmărită de expresia subliniată mai sus care tinde să devină atotcuprinzătoare, am lăsat din mînă şi cartea de excepţie a lui Noica şi articolul polemic intitulat *Cum putem fi europeni?* care (prin stilul autorului) mi se pare atît de îngrozitor de departe de ea.

Se făcuse deja tîrziu şi pe micul ecran se derulau ştirile de noapte, cu imagini de la recepţia dată în cinstea Marii Uniri, la Palatul Cotroceni, unde noua putere se reunise cu cea dinainte la o cupă de şampanie. Mai întîi l-am privit pe ex-premierul Nicolae Văcăroiu, contrariat că lumea nu-l mai ţinea la distanţă de parcă simpla intrare în opoziţie i-ar fi dat deja o anumită prestanţă. Ex-preşedintele Camerei, Adrian Năstase, părea că nu prea se acomodase cu atmosfera de reală destindere de acolo şi se uita circumspect împrejur. În schimb, ex-preşedintele Ion Iliescu, eliberat de emoţii, era efectiv fericit că nu mai erau trataţi ca hoţii şi se simţea ca la el acasă. Pe d-l prof. univ. Virgil Măgureanu nu l-am putut vedea, dar nu am avut nici o îndoială că dînsul veghea mai departe ca totul să se petreacă aşa cum scrie la carte. Cu toate acestea, d-l preşedinte Emil Constantinescu părea uşor nelinştit. Poate fiindcă, aşa cum se ştie, dînsul nu ar fi vrut să se instaleze în palatul acela luxos în vreme ce alegătorii săi se zbat în cea mai cumplită sărăcie, dar, din păcate, *n-a fost să fie.*

■

Ocupanţi

Vedeam tractoare marca Kirov pe dealuri,
întrebam dacă tractoriştii mănîncă benzină -
căci ce puteau ei mînca dacă eu aveam
patru ani?
Aşa îl întrebam pe tata, meditînd amîndoi
lîngă gard
un gard de pari lungi, un gard nobil, montat.
De mult e dus gardul acela,
nici tatăl meu nu mai este, nici ocupanţii
marca Kirov.
Trec oamenii, trec şi gardurile;
fizic trec şi gardurile, fulgii de zăpadă,
stelele mici ale universului,
trec şi celebrele flori de tei,
pe sub garduri,
melanholice, cinic ironice,
incredibile.
Nu-i aşa?

Exil

M-am închis după un zid.
De-acum încolo
tu nu vei mai vedea
decît opacitatea zidului.
Zidul
face parte din mine.
Eu locuiesc
în masiva opacitate
a zidului.

După

De atunci
sufletul lui a devenit o mitralieră
încărcată cu gloanţe de sînge.
Avea sînge în suflet.
Avea un suflet însîngerat.
Orice altceva a devenit
un colţ de stradă pustie.
A rostit un singur cuvînt-
maria.

Vis cu oglindă

Lexicoane de myosotis vor înflori la
poalele munţilor
şi eu cu aceste picioare tot merg-merg
către ele.
Miriapodul minţii a ajuns acolo de la
facerea lumii.
Pajiştile fermecate şi-au închis porţile
de pe orice drum aş veni.
Miriapodul minţii pluteşte într-acolo
din imensitatea trecută a viitorului.

Ioan Lascu

DOCUMENT

Corneliu Vadim Tudor - aştepta

PRIMIM:

După trei ani de tergiversări a fost definitivat, în sfîrşit, la Parchetul General, dosarul „Lista ruşinii", prin redactarea rechizitoriului referitor la faptele senatorului Corneliu Vadim Tudor, acuzat de calomnierea unor personalităţi ale vieţii culturale şi politice. Iată însă că tergiversările continuă. Parchetul General ar fi trebuit să sesizeze Parlamentul României, astfel încât să împiedice validarea lui Corneliu Vadim Tudor ca senator pentru un nou mandat, după cum ar fi trebuit şi să înainteze Ministerului Justiţiei acest rechizitoriu. Întrucât nici până la această dată nu au fost sesizate nici Parlamentul, nici Ministerul Justiţiei, nici opinia publică, iar senatorul Corneliu Vadim Tudor beneficiază, datorită noului mandat, de o nouă perioadă de imunitate, subsemnatul Ştefan Radof, fost senator, parte vătămată în proces, rog respectuos redacţia *României literare* să publice textul rechizitoriului, din care îi pun la dispoziţie o copie, urmând - cel puţin aşa sper - ca instituţiile în cauză să-şi facă în sfârşit datoria.

Ştefan Radof
29 noiembrie 1996

NOTA REDACŢIEI: Dăm curs solicitării domnului Ştefan Radof, fiind vorba de sesizarea unei situaţii care aduce prejudicii însuşi statutului deţinut de scriitorul român în societatea de azi. Din motive de spaţiu, reproducem din rechizitoriu numai extrasele semnificative, omiţând pasajele cu o funcţie strict administrativă (cum ar fi enumerarea unor acte, menţionarea adreselor martorilor etc.)

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL GENERAL DE PE LÂNGĂ CURTEA SUPREMĂ DE JUSTIŢIE
Secţia de urmărire penală şi criminalistică
Nr.69/P/Sp/1996

RECHIZITORIU

- 20 noiembrie 1996 -

Procuror ALEXANDRU CINTEZA din cadrul Parchetului General - Secţia de urmărire penală şi criminalistică;

Examinând materialul de urmărire penală, efectuat în dosarul înregistrat cu numărul de mai sus, privind pe învinuitul

TUDOR CORNELIU VADIM

împotriva căruia prin rezoluţia din data de 17 iunie 1996 s-a dispus începerea urmăririi penale, în legătură cu săvârşirea infracţiunii prevăzute de art. 206 Cod penal

EXPUN URMĂTOARELE:

Judecătoria Sectorului 1 Bucureşti a fost sesizată la data de 3 august 1993 prin plângerile prealabile formulate de către părţile vătămate: CORNELIU COPOSU, DINU PATRICIU, NICOLAE MANOLESCU APOLZAN, ŞTEFAN RADOF, ALEXANDRU PALEOLOGU, OCTAVIAN PALER, ADRIAN MORUZI, BOGDAN IULIAN HOSSU, ION CRISTOIU, TRAIAN BĂSESCU, RADU THEODORU, NICOLAE DIDE, PETRE MIHAI BĂCANU, GELU VOICAN-VOICULESCU, GEORGE-MIHAIL PRUTEANU, MIHAI VALENTIN NEAGU, DANIEL TOMESCU, DAN ANDRONIC, SORIN ROŞCA-STĂNESCU, MIREL CUREA, MITICĂ PUIU MODORCEA (GRID MODORCEA), VICTOR TUDOREL PARHON, ILEANA RODICA LUCACIU, ALEXANDRU POPOVICI, ADRIAN VALENTIN HALPERT, ŞERBAN SĂNDULESCU, ROXANA CECILIA IORDACHE, ION MEDOIA, FLORENTINA GABRIELA BIDU, NICOLAE PRELIPCEANU, ANTON UNCU, BOGDAN FICEAC, ANDREI BĂDIN, RADU ŢEPOSU, MARIA NEAGU, CORNEL DUMITRESCU şi MIRCEA RĂCEANU.

Părţile vătămate menţionate mai sus solicitau judecarea şi condamnarea învinuitului TUDOR CORNELIU VADIM pentru săvârşirea infracţiunii de calomnie, prevăzută de art. 206 din Codul penal.

În motivarea, identică pentru cele 37 de plângeri, se arăta că în numărul 153 din data de 11 iunie 1993 al revistei „România Mare" a fost publicat pe prima pagină materialul intitulat „Lista ruşinii", conţinând enumerarea numelor a 180 de persoane, listă care era precedată de un pasaj introductiv în care se afirma şi se imputa în acelaşi timp, săvârşirea unor fapte „împotriva intereselor poporului român, în perioada 22 decembrie 1989 - 1 iunie 1993", solicitându-se pedepsirea acestor „nefericiţi care au făcut viaţa imposibilă în România", pentru ca în final să fie acuzaţi de trădare toţi cei menţionaţi.

Cauza a fost înregistrată cu numărul de dosar 9959/1993 acordându-se termen la data de 5 octombrie 1993, când au fost citate părţile vătămate şi inculpatul, instanţa considerând acţiunea penală pusă în mişcare. [...]

Avându-se în vedere complexitatea cauzei, determinată nu numai de calitatea învinuitului TUDOR CORNELIU VADIM, senator în Parlamentul României care beneficia de imunitate, dar şi de strategia de apărare pe care acesta a adoptat-o constând în refuzul de a se prezenta la citaţiile emise, s-a solicitat Senatului, prin Ministerul Justiţiei, ridicarea imunităţii parlamentare pentru a se putea lua toate măsurile procesuale de constrângere. (...)

Senatul României, prin Hotărârea nr.13 din 24 aprilie 1996 a admis cererile ministrului justiţiei dispunând ridicarea imunităţii senatorului TUDOR CORNELIU VADIM, referitor la un număr de 11 dosare înregistrate la Parchetul General, printre care şi prezentul dosar 69/P/Sp/1995.

Parchetul General de pe lângă Curtea Supremă de Justiţie a primit comunicarea oficială a acestei hotărâri la data de 13 mai 1996.

Fiind citate părţile vătămate pentru a se verifica dacă nu a intervenit vreunul dintre cazurile prevăzute de art. 10 din Codul de procedură penală, care împiedică exercitarea acţiunii penale şi totodată pentru a propune probele de care înţelegeau să se folosească în vederea susţinerii plângerilor, s-au prezentat: GELU VOICULESCU VOICAN, ŞTEFAN RADOF, PETRE MIHAI BĂCANU, ROXANA CECILIA IORDACHE, OCTAVIAN PALER, BOGDAN FICEAC, NICOLAE PRELIPCEANU, RADU-GICU ŢEPOSU, ION CRISTOIU, ILEANA RODICA LUCACIU, MIREL CUREA, DAN CĂTĂLIN ANDRONIC, TRAIAN BĂSESCU, SORIN ŞTEFAN ROŞCA-STĂNESCU, NICOLAE DIDE, GEORGE MIHAIL PRUTEANU, FLORENTINA GABRIELA BIDU, susţinându-şi plângerile prealabile, iar partea vătămată MEDOIA IOAN a solicitat prin declaraţie olografă, remisă prin corespondenţă, trimiterea în judecată.

Părţile vătămate care au insistat pentru trimiterea în judecată a învinuitului TUDOR CORNELIU VADIM, au justificat susţinerea în continuare a plângerilor, prin persistenţa activităţii calomniatoare, desfăşurată de învinuit atât anterior datei la care a fost publicat materialul care a determinat depunerea plângerilor, cât şi ulterior, când şi-a asumat concepţia articolului, precum şi responsabilitatea pentru dispoziţia de publicare, în calitatea sa de redactor şef al revistei „România Mare".

De asemenea, o parte dintre părţile vătămate, care, în decursul anilor, au avut relaţii de colaborare cu învinuitul, în activitatea publicistică, cum ar fi părţile vătămate ILEANA LUCACIU, OCTAVIAN PALER, PETRE MIHAI BĂCANU, au recunoscut, pe baza experienţei publicistice incontestabile, stilul şi sintagmele prezente în scrierile învinuitului TUDOR CORNELIU VADIM.

Prin declaraţia dată în prezenţa avocatului ales, învinuitul a recunoscut redactarea materialului calomnios, susţinând că, în perioada respectivă a participat foarte puţin la activitatea revistei, motivat de intensa activitate parlamentară, subliniind faptul că directorul publicaţiei era scriitorul EUGEN BARBU şi încercând să acrediteze ideea că, profesorul MIRCEA MUŞAT, membru în conducerea redacţiei ar fi fost iniţiatorul, eventual redactorul „listei ruşinii".

De asemenea, învinuitul a susţinut că articolul a avut la bază cererile a numeroşi cititori, care au propus întocmirea unei asemenea liste, menţionând numele unor personalităţi ale vieţii politice şi culturale.

În sensul celor menţionate mai sus, au fost propuşi în apărare martorii: AVRAM MARIAN şi ROMANESCU GHEORGHE, în urma audierii cărora a rezultat că singurele persoane care puteau da avizul „bun de tipar" pentru tipărirea unui articol erau directorul publicaţiei, scriitorul EUGEN BARBU şi redactorul şef TUDOR CORNELIU VADIM, primul dintre aceştia fiind însă grav bolnav, astfel încât nu mai participa la activitatea revistei, în toamna anului 1993 încetând din viaţă.

Martorii nu au putut susţine posibilitatea publicării unui material, fără avizul redactorului şef, învinuitul TUDOR CORNELIU VADIM, indicând-o pe martora MIU MONICA, secretar general al redacţiei în acea perioadă ca fiind persoana care cunoaşte procedura publicării articolelor.

De asemenea, martorii nu au indicat autorul articolului calomnios, necunoscând în ce circumstanţe acesta a ajuns în paginile revistei, încercând însă să susţină teza că materialul a fost întocmit pe baza propunerilor cititorilor.

Referitor la sinceritatea depoziţiilor celor doi martori propuşi în apărare, trebuie observat că aceştia sunt colaboratori ai revistei „România Mare" reuşind astfel să-şi completeze veniturile în perioada pensionării, iar învinuitul TUDOR CORNELIU VADIM este unicul patron al acestei publicaţii.

Afirmaţia că „Lista ruşinii" a fost întocmită pe baza scrisorilor primite de la cititori este nesinceră, negăsindu-se în paginile revistei „România Mare", în numerele publicate în anul 1993 nici o scrisoare prin care să se ceară blamarea anumitor personalităţi.

Dimpotrivă, în numărul 149 din 14 mai 1993, sub semnătura martorului AVRAM MARIAN au fost publicate scrisorile mai multor cititori care solicitau redacţiei abandonarea tonului polemic exagerat, precum şi trivialităţile. [...]

Inexistenţa scrisorilor care ar fi solicitat redactarea unor „liste negre" este susţinută şi prin depoziţiile martorilor ŢUGUI COSTIN şi MIRESCU DAN IOAN.

Martorul ŢUGUI COSTIN a îndeplinit funcţia de secretar de redacţie, având şi sarcina de a selecta corespondenţa primită de către învinuitul TUDOR CORNELIU VADIM pe adresa Senatului, activitate în cursul căreia nu a reţinut ca, vreun corespondent, să solicite redactarea unui material cu conţinut acuzator.

Martorul DAN IOAN MIRESCU, fost secretar executiv al partidului „România Mare", colaborator permanent al revistei cu acelaşi nume, desfăşurând o intensă activitate publicistică şi asigurând permanenţa la sediul partidului, nu a cunoscut existenţa unor solicitări în sensul celor susţinute de către învinuit.

Faptul că nu au existat iniţiative ale cititorilor de a fi aduse acuzaţii publice unor personalităţi este confirmat şi prin depoziţia martorei MIU MONICA, secretar general de redacţie, al revistei „România Mare", persoana care s-a ocupat de introducerea în pagină a materialului intitulat „Lista ruşinii".

Martora aflase că se preconiza întocmirea şi publicarea unei asemenea liste, din discuţiile purtate la nivelul conducerii redacţiei, din iniţiativa învinuitului TUDOR CORNELIU VADIM, şi nicidecum din dorinţa de a se răspunde solicitărilor unor corespondenţi.

În ce priveşte identitatea autorului articolului calomnios, probatoriile administrate dovedesc fără dubiu că învinuitul TUDOR CORNELIU VADIM a fost nu numai cel care, în calitate de redactor şef a dispus publicarea materialului, dar este şi unicul conceptor al „Listei ruşinii".

Această concluzie se impune în urma analizei activităţii publicistice a în-

t în boxa acuzaţilor

Desen de Steindberg

vinuitului atât în perioada anterioară cât şi în perioada ulterioară datei publicării articolului calomnios, datele rezultate coroborându-se cu declaraţiile părţilor vătămate şi declaraţiile martorilor.

Astfel cum s-a menţionat mai sus, părţile vătămate care au colaborat în activitatea publicistică anterioară cu învinuitul, au recunoscut stilul, concepţia şi sintagmele folosite frecvent de către acesta în articolele sale.

Această afirmaţie îşi găseşte suport în articolele publicate în revista „România Mare“ numerele 135 („Sfânta mare nerușinare“), nr.141 („Boala vacilor nebune“), nr. 148 („Foamea de putere a cadavrelor politice“), nr.150 („Începe o eră nouă: vom fi necruţători cu hoţii şi criminalii“) şi 152 („Scandalul din Parlament este o provocare a bandelor sălbatice ale lui Petre Roman“), toate sub semnătura învinuitului TUDOR CORNELIU VADIM.

În toate aceste articole se regăsesc numele aceloraşi persoane care sunt menţionate şi în „Lista ruşinii“, cărora li se aduc acuzaţii identice: „trădare a intereselor naţionale“, „trădare de neam“, „agenţi ai unor forţe străine“, „marionete în mâinile străinătăţii“.

De altfel, după ce în numărul 153 al revistei „România Mare“ a fost publicată „Lista ruşinii“, fără ca materialul să fie semnat, în numărul 154, învinuitul TUDOR CORNELIU VADIM semnează articolul intitulat „Ce nu vă convine, domnilor?“, în care reia acuzaţiile, susţinând în final: „Da domnilor, acum vă cunoaşte o ţară întreagă... sînteţi trădători de ţară, huligani politici şi hoţi care au jefuit România... şi veţi purta pe gât plăcuţa asta până la moarte, voi şi urmaşii urmaşilor voştri“, rezultând din aceste ultime afirmaţii, intenţia vădită de a atrage dispreţul public asupra părţilor vătămate. [...]

ÎN DREPT

Fapta învinuitului TUDOR CORNELIU VADIM de a redacta şi de a dispune publicarea în revista pe care o conduce a materialului calomnios intitulat „Lista ruşinii“, prin care se imputa unui număr de 180 de persoane fapte de o gravitate ce poate atrage sancţiuni judiciare precum şi dispreţul public, întruneşte elemente constitutive ale infracţiunii de calomnie, prevăzută de art. 206 din Codul penal, săvârşită în modalitatea publicităţii prin presă, cu aplicaţiunea art. 33 lit. a şi art. 41 alin. 2 referitor la părţile vătămate, faţă de care infracţiunea a avut caracter continuant.

În sarcina învinuitului vor fi reţinute în prezentul dosar 19 infracţiuni de calomnie, constatându-se faptul că, dintre cele 180 de persoane calomniate numai 37 au depus plângeri prealabile adresate instanţei iar dintre acestea doar 19 s-au constituit părţi vătămate în cursul urmăririi penale, susţinând plângerile. [...]

La dosar a fost anexată şi plângerea prealabilă formulată de către partea vătămată CORNELIU COPOSU, al cărui deces a intervenit între timp, deşi sora defunctului a declarat că nu doreşte continuarea procesului penal, urmând ca instanţa să se pronunţe şi cu privire la această plângere avându-se în vedere practica judiciară constantă în sensul că moştenitorii şi rudele apropiate nu au abilitatea legală de a retrage o plângere prealabilă, acesta fiind un drept exclusiv al părţii vătămate decedate. (în acest sens revista „Dreptul“nr. 1/1996, pagina 129 - Tribunalul Judeţean Suceava - decizia penală nr. 95/1995). [...]

Avându-se în vedere insuficienţa practicii judiciare şi doctrinei referitoare la calomnia prin presă, considerăm că se impune o prezentare succintă a doctrimei şi practicii judiciare existente anterior Codului penal în vigoare.

În acest sens, trebuie pornit de la premisa că actuala incriminare şi cea existentă în Codul penal 1937 „au o reglementare asemănătoare“ astfel cum subliniază chiar redactorul Codului penal 1968 în lucrarea „Noul Cod penal şi Codul penal anterior - prezentare comparativă“- Editura Politică 1968, pagina 130).

Sub aspectul elementelor constitutive ale infracţiunii reglementarea este identică, renunţându-se doar la distincţia dintre protecţia vieţii publice şi protecţia vieţii particulare precum şi la agravantele privind familia regală şi calomnia prin presă.

Chiar sub aspectul protejării drepturilor fundamentale ale cetăţenilor statuate prin Constituţie, există o continuitate a reglementării, art. 30 al Constituţiei în vigoare preluând răspunderea „în cascade“ prevăzută pentru persoanele cu funcţii de conducere în activitatea de presă astfel cum era reglementată prin art. 26 al Constituţiei din 1923, articol din care a preluat inclusiv termenul de „delict“ care nu se mai regăseşte în actualul Cod penal.

Această continuitate a principiilor de reglementare, fundamentează valabilitatea argumentaţiei doctrinare şi a practicii judiciare, anterioare, ce nu a mai fost avută în vedere datorită circumstanţelor istorice.

Astfel, în doctrină au fost subliniate ca principale particularităţi ale elementelor constructive prezente la infracţiunea de calomnie prin presă, faptul că: „afirmarea“ are un caracter narativ în timp ce „imputarea“ denunciativ (de învinuire, acuzaţie, reproş) - aşa cum reiese şi din lectura textului articolului „Lista ruşinii“ - iar cu privire la latura subiectivă nu se cere intenţia calificată, respectiv animus nocendi, adică dorinţa de a face rău, fiind suficientă „ştiinţa că nu a controlat veracitatea şi nu posedă sau nu cunoaşte dovezile care să stabilească acea veracitate“ (comentariu de V. DONGOROZ în volumul III al tratatului „Codul penal adnotat“ de V. RATESCU, I. IONESCU DOLJ, GR. PERIETEANU, V. DONGOROZ, R. AZNAVORIAN, TR. POP, MIHAI PAPADOPOLU şi N. PAVELESCU - filele 314, 316, 319 - 320 - Editura Librăriei SOCEC ET CO. S.A. Bucureşti 1937).

Acest comentariu a fost reluat şi în volumul III al tratatului „Explicaţiile teoretice ale Codului penal român“- vol. III, pagina 427-428 - Editura Academiei RSR - Bucureşti 1971.

În mod constant doctrina a considerat intenţia prezumată - rezultând ex re - deoarece „în activitatea publicistică este totdeauna prezumţia de activitate publică mai ales când este vorba de activitatea publicistică a omului politic“. (Pandectele Române - partea a III-a, caietul 10 din 1938, pagina 247).

Cu privire la faptele determinate ce pot face obiectul imputaţiilor calomnioase, în practică s-au reţinut, afirmaţiile:

- „a fost dat afară pentru nereguli şi însuşire de titluri“ (Curtea de Casaţie II, decizia 349/1937 - Jurisprudenţa Generală 1937, pagina 292);

- „figura tristă a acestui şef de bandă... huligan şantajist“ (Pandectele Române 1937, partea a III-a - Tribunalul Ilfov, sentinţa penală nr. 5995/1936);

- „hoţ, tâlhar, ai fost legat şi dus în lanţuri“(Curtea de casaţie, decizia 1902/1936 - Revista penală 1936, pagina 367);

- „a întreţinut relaţii intime cu soţia prietenului şi a plătit apartamentul cu banii publici“(Tribunalul Constituţional - decizia 10045/1923 - Pandectele Române 1924, partea I, pagina 117)

Toate aceste afirmaţii întrunesc cerinţa legală de a se referi la fapte determinate.

Raportând afirmaţiile enumerate mai sus, la cele conţinute în preambulul „Listei ruşinii“constând acuzaţii privind activităţi împotriva intereselor poporului român, tulburare a ordinii sociale şi trădare, este evidentă gravitatea sporită a imputaţiilor care au determinat declanşarea urmăririi penale în prezentul dosar.

Cu privire la gradul de determinare a faptei imputate, practica instanţei supreme a reţinut că sunt suficiente elementele care permit ca persoanele ce au luat cunoştinţă de afirmaţiile sau imputaţiile făcute, să înţeleagă despre ce este vorba. (Tribunalul Suprem - Secţia penală - decizia penală nr. 1827/1980 publicată în RRD nr. 9/1980, pagina 68).

Pentru definirea calităţii de autor al infracţiunii de calomnie prin presă, doctrina a argumentat că: „autor este cel care semnează cu numele adevărat sau pseudonim articolul sau informaţiile, sau acela care a comandat, a schiţat sau a dictat articolul sau informaţia, precum şi cel care le-a dat spre imprimare“ (comentariu de TRAIAN POP „Codul penal 1937 adnotat“, vol. I, pagina 455-456).

În aceeaşi lucrare constituţionalitatea incriminării infracţiunilor de calomnie prin presă a fost justificată prin următoarele consideraţiuni:

„Reversul libertăţii este responsabilitatea. Manifestarea abuzivă a ideii, opiniunii, abuzul de libertate a presei, angajează responsabilitatea penală. Prin această responsabilitate se apără interesul public şi privat contra acelui abuz“.

Sub aspectul periculozităţii faptelor de acest gen şi a dorinţei de asanare morală a raporturilor sociale, manifestată de legiuitor, trebuie remarcată majorarea maximului special al pedepsei pentru calomnie, prin modificarea articolului 206 din Codul penal în urma aplicării Legii nr.140/1996.

DATE CU PRIVIRE LA ÎNVINUIT

Învinuitul TUDOR CORNELIU VADIM nu se află în evidenţa cazierului judiciar cu privire la condamnări pentru săvârşirea unor infracţiuni, cele patru notări provizorii referindu-se la dosarele în care Parchetul General efectuează urmărirea penală.

Din momentul declanşării procesului penal, învinuitul a avut o conduită negativă, neprezentându-se la nici unul dintre termenele pentru care a fost citat de către Judecătoria Sectorului 1 şi Curtea Supremă de Justiţie.

După înregistrarea dosarului la Parchetul General, învinuitul a dat declaraţia din data de 13 iunie 1994, pentru ca apoi să refuze audierea de către procuror, justificându-şi atitudinea prin „scrisoare deschisă“ anexată la dosar (fila 187-197).

Această obstrucţionare a activităţii de urmărire penală a continuat şi după ce Senatul României a ridicat imunitatea învinuitului, acesta solicitând amânarea audierilor sau neprezentându-se fără nici o explicaţie.

Astfel, audierea care trebuia să aibă loc pe data de 7 iunie 1996 conform citaţiei a fost amânată la solicitarea învinuitului cât şi a avocatului ales pentru data de 12 iunie 1996 şi iarăşi amânată pentru data de 17 iunie 1996. După această dată a fost emisă citaţia cu termen de audiere 27 septembrie 1996, termen la care învinuitul a lipsit, motivând că este obosit întrucât a fost plecat în străinătate la o competiţie, citaţia fiind însă publicată în revista „România Mare“, la fel ca şi citaţia pentru data de 7 octombrie 1996.

A fost emisă o nouă citaţie pentru data de 15 octombrie 1996 şi întrucât nici de această dată învinuitul nu s-a prezentat, motivând că se află în desfăşurarea campaniei electorale, a fost amânat termenul de audiere după data de 3 noiembrie 1996 fiind citat pentru data de 14 noiembrie 1996, când a solicitat o nouă amânare pentru data de 20 noiembrie 1996, termen care nu a fost respectat de către acesta.

Persistenţa învinuitului în a refuza să se prezinte pentru audiere, demonstrează intenţia acestuia de a se sustrage de la urmărirea penală considerând că în aceste condiţii dosarul nu poate fi finalizat.

Reaua-credinţă a învinuitului fiind dovedită se va proceda la trimiterea acestuia în judecată în lipsă.

■

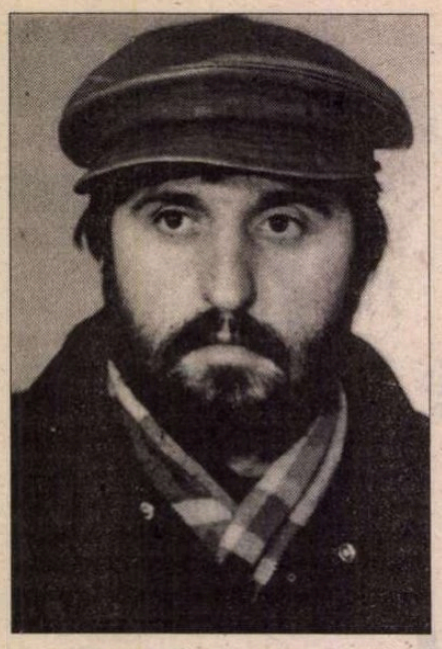

Puiu ALGER

Astă-vară,

MAŞINILE opresc la marginea şoselei, o Dacie 1100 albastră şi un break crem. Soarele, fix deasupra. Mirosul prafului încins, aerul imobil, tăcerea curţilor pustii, absenţa oamenilor şi, peste toate, căldura galbenă ca metalul topit.

Cum să exprim?! Pe mal sînt locurile noastre. Nu le imaginez decît cu dragoste. Am fost de multe ori la Unchişoru şi Tuşica, dar niciodată atît de fericiţi ca atunci, cu maşinile. În baltă erau peşti, la alimentară ulei şi coadă, cînd aveau, dar nu azi. Analog, la pîine. Nu pot explica rupturile ce ne-au despărţit în anii din urmă ca ultimii duşmani. Nu. Mint. Pentru că ştiu foarte bine. Învălmăşeală cumplită, vreau să pricep, să se termine coşmarul, să revină visul. Visele sînt frumoase, tu iubeai toamna, eu vara, visele noastre.

Portbagajul conţinea de regulă, termosul-frigider în care călătoreau, în compartimente, ardeii umpluţi, sarmalele cu orez, şi friptura pusă peste stratul de cartofi prăjiţi corespunzător. Apoi conserve de bulion, de carne, pateu şi crenvurşti, roşii şi măsline, pîine, zahăr, alune americane, brînză de burduf, şi topită triunghiuri, salam şi şuncă o bucată, cafea rîşnită gata, bomboane, ciocolată şi halva. Obligatoriu drojdie, chibrituri şi-o baterie-lată pentru tranzistor. Vise, toate astea, doar coşmarul, foamete-frig-întuneric, eminamente. Să nu uit berea şi două sticle cu ţuică şi lichior. Nu. Mint. Pentru că ştiu foarte bine. Învălmăşeală cumplită, şi căldura asta sufocantă, vara. În a doua jumătate de volum portbagajul conţinea haine, un cort de două persoane, strîns pachet, roata de rezervă, scule, trei scaune, şi-o masă de camping, precum cortul, strînse.

Şoferul Daciei coboară primul. Poartă sandale, pantaloni scurţi, tricou, are peste cincizeci de ani şi început neconcludent de burtă, dar nu-i gras, doar bine legat şi mult, mult mai tînăr decît vîrsta. Îşi îndreaptă spatele, face cîteva mişcări să-şi dezmorţească oasele, apoi se duce înapoia maşinii, deschide capota motorului. Un val de aer fierbinte.

- Te-ai încălzit, baby.

A cumpărat-o în epoca iaurtului, din economii şi reparaţii radioteve, creînd un adevărat cult pentru. Maşină. Ea, şi nu alta, subliniez, această Dacie 1100 albastră reprezintă o valoare supremă a clanului, etalon existenţial, legendă-secret, absolut-totală. Exceptîndu-l, nimeni n-o va conduce, cît timp va fi roata rotundă, şi va fi. Să nu-l micşorăm, pen' că, vezi tu, mobilul (auto) merge perfect şi are cel-mai-cel-mai curat motor de la Porţile Orientului, doar portbagaju-i gol, fără mîncare, aduce Enuţa, pentru toţi.

Geamul portierei de la şoferul break-ului este coborît. Acesta, şoferul, blochează maneta de viteze în treapta întîi, scoate cheia din contact, coboară. O scurtă senzaţie de ameţeală traversează strada. Îşi scoate ochelarii de soare şi-i aruncă înăuntrul maşinii, pe scaun, trece mîna prin părul lung, întinde braţele în extensie, cască. Ridică şi el capota. Mizerie clocotită. Jenant, în plus simte prezenţa primului, aşaaa, buuun, care se-apleacă, pune palma pe radiator, oftează.

- Păcat de motor! Merge ca ceasul şi-l ţii în ultimul hal. Ne supărăm. Compară cu Dacia! Nu-i dai cinşpe ani.

- Aşa, Gică! Zi-i că merită! De doi ani de cînd i-am cumpărat-o, îl batem la cap să cureţe motorul. Noi spunem, noi auzim! intervine a treia persoană, o femeie, călătoare pe banca din spate.

Spaţiul din jur l-a ocupat cu diferite efecte absolut necesare, şi personale, la drum: termos cu apă rece, termos cu cafea fierbinte, ceşti şi pahare, tranzistoru; ceva haine, unu-două ziare, lucrul de mînă, papuci şi sandale de schimb. Iată o pernă. Pentru depozitare sînt folosite şi buzunarele din spate ale huselor scaunelor din faţă.

Pe locul din dreapta şoferului, un bărbat, indiscutabil soţul, savurează ultimele picături de cafea dintr-un pahar din plastic galben, pasat de doamna-i la intrarea în comună.

- Deci am ajuns, vorbeşte dînsul.

Fără răspuns. Pune paharul gol pe bordul maşinii, deschide portiera, coboară.

- Să n-o trînteşti! îl avertizează fecioru-său.

Se duce lîngă Gică, fără să-nchidă uşa.

- Cum e?

- Cum să fie? răspunde cumnatul. Poţi să-l înţelegi, că-i tînăr, dar nu ţine. Maşina-i grozavă.

- Şi-atunci?

- Şi-atunci s-o spele.

- Aşa ziceam. Mergem pe jos?

- Voi, da. Noi ocolim cu maşinile. Să treceţi pe la Sica, să vină cu Dobre, şi ne-ntîlnim la Unchişoru.

Din Dacie coboară Janeta, nevastă de Gică, un ghem-bobină-mosor de femeie rotofeie, veşnic neastîmpărată. A călătorit, deşi nu-i convine, tot pe bancheta din spate, să-şi strunească nepoţii, doi puşti zbanghii, expresia bunicului, unul de cinci, celălalt de trei ani. Se extrag prin dreapta, pentru că prin stînga, în drum, e periculos, poate să treacă o maşină, deşi între noi fie vorba, în afara sus descriselor turisme, în acea zi n-avea să circule decît o căruţă, ş-asta pe-nserat şi nu pe şosea, ci pe malul fluviului. Coboară, e un fel a zice, întrucît, cum bine se ştie, la ţară, pe marginea drumului există un şanţ, prin care curge apă anual, o singură dată, fixamente cînd cobori prăvălindu-te cu nepoţi cu tot din maşina trasă prea mult la margine. Urmarea e logică şi fără întîrziere: un morman de chilomane, înjurături, cine Dracu' te-a pus să tragi maşina în băltoacă, o dată te las de capul tău şi-atunci nu te descurci, ca un începător, hai dă-te-ncolo că eşti bleagă, nu puteai să cobori pe dincolo?!, tu să nu mă faci pe mine bleagă, şi uite că nu puteam!, acuma cu ce-i îmbrac p-ăştia şi unde-i spăl, vezi că peste drum, în curtea bisericii e-o fîntînă, du-te şi scoate apă, ce te uiţi la mine ca un bou!?, tu de ce mă faci bou?, du-te mă beleuzule să iei apă!, hai Tan-Lenuţo să m-ajuţi că bărbaţii ăştia parcă-s picaţi din Lună etc, etc. Oamenii îşi spun ce vor s-audă. În special soţii uniţi pe viaţă, asta-i. E mult de-atunci. Parcă n-a fost. Vreodată bine. Învălmăşeală de imagini, amintiri, regrete. Sînt ale noastre. Ni le furăm reciproc şi nu le-mpărţim cu nimeni.

EMIJLOCUL zilei, soarele fix deasupra, dar ziua lor abia începe. În timp ce femeile spală copiii cu apă, obligatoriu proaspătă, că-i de fîntînă, cu cumpănă, bărbaţii ăştia pleacă în recunoaştere de dezmorţire de oase. Eminamente. Şi să se răcească motoarele. Este ora cînd toată, sau chiar toată lumea-i pe cîmp. La prăşilă. Universalul e închis, şi bodega, frizeria şi poşta. La prăşilă. Din şosea, perpendicular, se formează uliţele, terminate-n fluviu. Un cîine traversează şoseaua dînd ocol şi neslăbindu-i. Vrăbii la marginea drumului, bălăcindu-se-n ţărînă. Zăpuşeală, praf, lumină încinsă. Inventariul centrului e gata. Lucrurile-locurile, acelaşi vechi echilibru. Fără schimbări esenţiale. Importantele s-au produs în noi. Eraţi un pas înainte. Gică adoptase tonul sfătos al gazdei cu musafiri şi aerul localnicului ancestral şi atotcunoscător. La prăşilă. Îl înţelegeai cu superioritatea bunului simţ. În definitiv era inofensiv. Dar l-ai iubit, l-ai iubit ca frate şi prieten. Discuţia voastră anulase restul lumii. Numai voi. Fără mine.

Să revin. Copiii sînt, în sfîrşit, pre-spălaţi şi pre-schimbaţi. Şoferii se întorc la maşini şi dispar pe şosea spre capul satului, pe unde-i uliţa de acces spre mal, la casa Unchişorului. Restul trupeţilor mărşăluieşte pe jos. Cu picioarele. Asta-i una din ieşirile în formaţie din an. Paştele, Crăciunul, zilele de naştere sau onomastice sînt tot atîtea ocazii de petrecere, dorite şi respectate. Ieşirile în grup organizat (Enuţa) constituie surse suplimentare de bucurie, aventură, bîrfă netoxică, împăcări spectaculoase după certuri ardeiate, ahaha!, culminînd în mese final abundente şi prelungite în proiectele următoarei aventuri. Am ajuns, iată, să regret toate astea. Lipsesc, îmi lipsesc, of, Doamne!, duse odată cu tinereţea. Ne-om fi schimbat, ei în bine, eu, lua-m-ar Dracu' Cel Atotputernic, eu în rău. Nu pot uita şi nici nu vreau, visele. Coşmarul mă domină; grijania lor de mitocani! Sînt distrus şi n-am nici o şansă. Nu. Nu eşti vinovat. Hai să mergem.

Plutonul îl deschide Paul. Are pe cap pălăria din paie decolorată foarte şi pleoştită şi mai şi. Înaintează distrat fluierîndu-şi „Imensitate". Plimbă privirea prin curţi, pe case şi cine ştie unde gîndul. În urmă, mulţi ani, cînd era copil abandonat, la orfelinat, pe Valea Oltului. Seara, după culcare şi rugăciune deschide pliantul turistic, poze tipice, dar se vede fereastra dormitorului comun şi uşa cantinei. Fără mamă, tată. Revenire. E cu Enunţa şi băiatul, cu Gică şi Janeta, e vară, n-are lecţii, nu-i bolnav, e liber. Greu a venit vacanţa! Dar, odată porniţi, cuprins în agitaţia călătoriei, începu să-şi revină. Odihna, promisiune de iubire, mîncarea grozavă, pălăvrăgeală în familie, familia lui, iar după-amiază, o pagină de Hegel. Puştii, în picioarele goale, prin mijlocul uliţei, se fugăresc într-o vijelie de praf fin şi gros. Sînt normali, complet normali. Pe margine, valorificînd umbra gardurilor în zona gleznelor, şi a pomilor în zona capului, cu permanent împodobit, (realizarea de-aseară a cumnatei Enuţa) vine deci Janeta, zorindu-i să meragă Dracu' mai repede că neapucă noaptea şi n-am prăjit peştele!

Ultima, Enuţa, cu poşeta atîrnată pe braţul stîng, îi urmează degajată şi indiferentă.

Pe adulţi îi domină lipsa grijilor, pe copii bucuria naturală. Şi pe toţi vacanţa. Libertatea vîrii. Oraşul şi necazurile tipice nu există. Există doar pisica asta tolănită-lată de lene. Există gînduri posibile şi oameni la cîmp. Baba de peste drum, din gard, curioasă şi insistentă. „Să trăieşti, maică!" „Sărut mîna." „Unde vă duceţi, maică?" „La nea Vasile." „La nea Vasile, bine maică, bine." „E acasă?" „O fi. Ce-o să se bucure!... Cu atîţia nepoţi..."

MAŞINILE urmează drumul ocolit, dar accesibil. Merg încet evitînd hîrtoapele. Trebuie s-ajung tocmai pe mal, la baza digului, unde-i casa bătrînilor. Abia aştept să şed pe prispă, să beau o bere în timp ce se pune masa şi trece cîte-un vapor imposibil de atins. Cîrlionţul se sprijină de streaşină. Parcă-i un picior de raţă, trei degete unite de-o pieliţă-năvod cu ochiuri mici. Trec degetele prin apă, invers de curgere, o strecor, şi-n plasă rămîn cîţiva peşti. Of, tată! Faci plajă. Îmbrăcat în şort, cu veşnica pălărie din paie moi, pleoştită, tolănit pe cuvertura Tuşicii, chibiţezi. „Nu-i lua pe toţi, lasă şi pentru mîine." Nu răspund, mă concentrez asupra cîrlionţului. Nici un baboi. O fi de la tehnică? Sau de la poziţie? Şi nu mă lasi o secundă, te distrează teribil. „P-aia mari să-i pui de-o parte pentru mamă-ta, să-i facă rasol. Cu maioneză. Cei mici să-i dai Janetei, de ciorbă. Mămăliga o vrei mai tare, mai moale? Dacă prinzi un somn, să n-adormi lîngă el!..."

cînd am tras la edec

Amintiri irosite. Unde s-au dus? Trăim singuri, fără rude şi prieteni. Prietenia, sentiment paralel iubirii. Printr-un punct nu se pot duce mai multe paralele. Punct. Imposibil. Ar trebui să vezi. Vezi tu, tot, sînt convins. Să lăsăm? Să trecem? Hm! Da!...Uite atunci, la Unchişoru.

Au ajuns. Praful se reaşează imperturbabil şi eficient, ca iarna pe satul de pămînt, iarnă săracă şi seacă, sat şi oameni de pămînt, dar nu şi chiar mai rău. Locul e la marginea satului. Casa şi curtea cît un nenorocit teren de tenis, atît, după care vin lanurile de porumb pînă la digul de pe mal. Porumbul agriculturii eminamente. Nici o adiere de aer, frunzele nemişcate, şi praful şi căldura.

Ajutat de nepot Gică deschide larg poarta. Găinile se împrăştie speriate. De sub pătulul fără porumb, un căţel sfios şi nelătrător îi întîmpină ţopăind, dar se retrage cînd prima maşină, Dacia, intră în curte. Urmează break-ul şi poarta închisă.

NU-I NIMENI. Tuşica e-n bucătăria de vară, doarme la umbră, tradiţional bolnavă şi de vedere tot mai slabă, dar şi mereu mai surdă. Cîrlionţul lipseşte. Clar. Unchişoru-i la peşte. Gică inspectează acareturile. Porc, nu. Şi nici oi. În grajd domină pînzele de păianjen. Din căruţă a rămas o roată cu spiţe lipsă, folosită de găini ca suport pentru odihnă. Am zis găni. Da, recunosc. Să le număr: una, două, trei, exact patru. Ba nu, mint, şi iar recunosc, iat-o şi pe-a cincea. Precum şi-un curcan beleuz, vezi Janeta, apoi două raţe plus o gîscă bleagă, dar demnă. E uşor remarcabilă lipsa abundenţei şi copleşitor a-vîntul agrar. Eminamente. Enumerarea poate continua cu lanţul ruginit şi rupt al cîinelui şi chiar cu cîinele. „Cum te cheamă?“ Se bucură, se gudură. „Ţi-e foame? Bineînţeles.“ Deschide uşa maşinii, ia o felie de pîine. „Na!“ O aruncă scurt, cîinele sare, o prinde din aer, dispare cu ea sub pătulul în care omul n-a văzut niciodată porumb.

După care deschide portiera portbagajului şi scoate scaunele plus masa de camping. Cînd a venit prima oară? Ia să vedem. Trăia Moş Ilie Nedelcu, Tatamare, Dumnezeu să-l ierte! Înainte de '60, înainte de dezgheţ. Eheheee!... Unde-or fi zăpezile din '54? Desface scaunele şi le aşează la umbra şopronului bucătăriei. Soba de gătit, din chirpici. Uşa deschisă. Cu spatele la intrare Tuşica sforăie, n-o trezeşte. Se-ntoarce la maşină. Gică a dispărut. Ridică privirea să-l caute, şi-l vede dincolo de gard, depărtîndu-se pe drumul care duce la apă. A plecat să-şi vadă locurile. Corect, se vor întoarce amîndoi şi nu fără peşte. Vasăzică au trecut peste două-ş-cinci de ani, îmbătrîneşte, şi încă foarte repede. Unchişoru nu, şi nici Tuşica. I-a pregătit bătrînului o surpriză. Şi totuşi, nu. Pătulul a fost plin. Atunci cînd iernile erau ierni şi verile bogate. Paul a apucat să vadă căruţa, trasă de Breazu, plină morman de peşte, cu nea Ilie tronînd în picioare în vîrful ei, viteaz şi mîndru, peşte răsturnat în curte, ditamai grămada şi sortat de Mamare în alte grămezi, după mărime, cei mici la găini şi raţe. Paul a apucat să vadă, el nu-şi aminteşte, era mic şi se ţinea toată ziua după moş Ilie şi Bălan, dulăul. Fugea gol printre stupii de albine, spre disperarea Enuţei, prin porumb, prin vie, se tăvălea-n grîu şi acelaşi praf de cîmpie plată. Asista la mulsul vacii şi tunsul oilor, împrăştia boabe la orătănii şi fugărea pisica pentru ca noaptea s-adoarmă cu ea-n pat.

Ia să văd unde stau... Lîngă peretele grajdului? Nu, ăsta se dărîmă pe mine. Lîngă poartă? Nu, e soare. Cel mai bine-i lîngă fîntînă la umbră. Încadrez toată imaginea. Gardul şi porumbul de după. Salcîmii, poarta pe unde am intrat cu maşina, grajdul şi hambarul acoperite cu trestii, roata şantalie de căruţă şi găinile şi cîinele. Nu, oameni nu desenez. O să fac un nor.Poate plouă. Paharul galben cu ultima rămăşiţă de cafea a termosului. Să-i torn o măsură de coniac? Nimeni nu-l ştie, dacă mă vede Dobre s-a zis, îl rade cu năşica Janeţica. E cald pentru coniac, fie şi Metaxa, rămas de la Crăciun, totuşi o bere rece din găleata coborîtă-n fîntînă, da, o prefer, hai să mă mişc şi să dau drumu' la desen că m-apucă noaptea. Multe frunze. Furnicar de frunze. Şi trestia de pe acoperiş, paralelă. Roata culcată, pămîntul bătătorit şi răbdător. Iarba. Linie lîngă linie. Milioane. Încet. Răbdare. Calm. Un strigăt de vapor, după dig. Catargul, atît văd de la nivelul planşetei. Peste albul colii trece, şi se duce, vis exotic, imposibil de atins. Albul hîrtiei. Treptat se umple. De ce mi-a plăcut întotdeauna să desenez? Şi de ce-o fac aşa puţin? La a doua răspunsu-i simplu. Aceeaşi cauză şi mizeriei din motor, lenea. Sînt un prost, refuz singur o mare bucurie. Linie lîngă linie. Milioane. Trestia acoperişului. Paralelă. E uimitor cîtă încredere poţi avea în talentul meu. Speranţă ascunsă. Rezervă venită de departe, misterioasă şi de neterminat ca apa fluviului de după dig. Ce să zic?! Să am răbdare şi să termin. Linie lîngă linie. Milioane. Trestia acoperişului, paralelă. Desenul... E-atît de plăcut... Asta sînt. Linie lîngă linie. În pixul tun e-o mină moale 6B, pentru norii de furtună.

VINE furtuna. E nevoie. Să desenez furtuna anilor următori. Încă departe. Să treacă întîi frunzele salcîmului ăstuia. Să vii cu Unchişoru de la pescuit. Să te duci cu Gică-n baltă după brînză, să trag barca la adec, să vină ploaia, să iubim. Sînt doi salcîmi, copacii ţăranului de cîmpie, amîndoi. Unchişoru fără porc! Şi nici oi! O capră măcar, imposibil! Nimic. Ai dracu' nenorociţi ordinari! Secături! Frunză peste frunză. Milioane. Firele ierbii. Unul cîte unul. Paralel. Şi invers. Urmează gardul de nuiele strîmbe. Gardul e drept, nuielele strîmbe. O stinghie la mijloc, prinăuntru. Un picior de nuia ruptă. Şi încă unul. Au loc găinile. Şi pisica. Prind şi caisul. Plin de umbre. Frunzele mari. Pe deasupra lui vin norii. Şi ploaia, din baltă, peste pădure, apă, vapoare, case şi oameni. Plouă pe porumb. Femeie frumoasă. Asta sînt. Linie lîngă linie. (...)

- Dă-mi sarea! - Unde-i ţuica? - Toarnă la toată lumea! - Eu vreau bere. - Mamă, nu mănînc peşte. Nu vreau peşte! - Taci şi mănînci! - Da' nu-mi place!- Te bat! - Lasă copilu' n pace! - Îl las eu dă mă ţine minte! - Dă-mi sarea! - Cine vrea usturoi? - Pîinea! Unde-i pîinea?! - Ia mămăligă. - Mamă, nu mănînc peşte. - Aici ce-i? - Stavrizi. - Congelaţi? - Vai, ce bunătate! -Să-i mănînce cine i-a adus. - Scrumbii fripte, uite-le! - Cînd le-ai prins? Dobre! Cu tine vorbesc! - Să fie cinci. - Dimneaţă? - Mă da' prost mai eşti! Că doar nu aseară! - Aştia prăjiţi de care sînt? - Plevuşcă de cîrlionţ. I-a scos Vasile al meu. - Unchişorule, matale ce vrei? - Nu vezi că bea ţuică? - Hai noroc! - Să trăiască toată lumea! - Să dea Dumnezeu să veniţi mereu şi mereu şi să puneţi masa ca acum. - S-aveţi noroc cu copiii. - Să vă bucuraţi de ei. - Să trăiţi şi alde matale. - Să fim iubiţi.

- Cum e la serviciu? - Şomer cu salariu. - Chiulesc cît pot. - Furi statul, hoţule! - Mizda păsii! - Cînd am terminat facultatea un profesor avea între optsprezece şi douăzeci de mii. Iar oul era cincizeci de bani. - Daţi-mi sarea! - Nu-nţeleg. - Da, chiar aşa. Salariul douăzeci de mii şi oul cincizeci de bani. - Cînd asta? - Înainte de eliberare. - Eliberarea lor de nenorociţi! - Ai suferit mult în război. - Cincisprezece operaţii. Ultima, anul trecut. - Aşa tîrziu? - E un loc, la spate, unde se tot adună puroi. - Te-a durît? - Să bem. - Şi să uităm. - Cine poate. - E greu. - Avem copiii. - Cu ce să-i creşti? Şi ce să le oferi? - E greu. - Nu se compară efortul. - Cu ce te-ai ales din război? - Fără sănătate. - Meritată? - Nu ştiu. Altfel, poate nu stăteam acum la masă. - Ba stăteam. - Războiul nu merită nimic. Indiferent cum şi pentru ce. - Adică. - Adică pentru ce se luptă. - Indiferent motivul, tot porcărie. - Bine c-a trecut. (...)

Malurile fluviului sînt pustii. Zumzetul unei bărci cu motor duce gîndul în jos, pe apă. Imediat soarele apune, umbrele sînt lungi, lungi, roşiatice. Zăpuşeala zilei, amintire caldă. Nevestele-mame-bunici bîrfesc libere cafeaua şi ţigareta cu filtru. Scăpaţi de teroarea autorităţii materne copiii se joacă dezlegaţi prin toată ograda. Unchişoru moţăie în fotoliul de camping al lui Paul, plecat la plimbare cu Gică. La picioarele moşului pisica toarce şi se spală. Cîinele morfoleşte un ultim os. Cvintetul găinilor fefe temperate adună sistematic firimiturile. Tranzistorul, impasibil şi inutil, împrăştie ştirile internaţionale veşnic încîlcite. De-o parte şi de alta a drumului, porumbul înalt foşneşte în adierea vîntului. Sîntem în plină eră a ţanţarilor, dar poate-i alungă vîntul în văzduh, ptu Drace! Satul se pregăteşte de culcare. Glasurile întrepătrunse ale animalelor se ridică dintre case şi formează o ceaţă sonoră, rărită pe măsura apropierii de apă. Malul înalt oferă panorama fluviului, satului şi pădurii de pe malul opus. Legată cu cablu de oţel, şalupa doarme deja, pînă mîine, legănată uşor lîngă bacul de traversat căruţele şi oamenii. În jos pe apă, priponite de mal cu lanţuri şi funii, bărci pescăreşti, lungi şi negre, sforăie superior indiferente, şi doar trecerea cîte unei şalupe întîrziată şi grăbită le face să tresară speriate. Apa e caldă. O baie ar fi nemaipomenită. Să sar? Trec uşor dincolo, pînă ajung acasă m-am uscat. Coboară pe apă o mogîldeaţă plutitoare. Un butuc rătăcit, tocmai bun pentru soba lui Unchişoru. O să se bucure ca şi de lanternă şi briceag. Curgerea mormăită a fluviului. Îi simţi puterea mocnind, şi atracţia cu o forţă irezistibilă. Nu! Trebuie să rezist. Vine clipa plecatului. Să treacă anii. La vale. Apă şi timp. La vale. Invers. (...)

AM TERMINAT desenul şi mă bucur de bucuria celorlalţi. Dobre nu credea să reuşesc frunzele de porumb, şi frunzele şi lanul şi trestia de pe grajd şi nuielele din gard, şi salcîmul şi cuptorul de pîine unde doarme pisica, albă ca miezul de chiflă caldă, toate sînt acolo în amintirea-desen. Gică şi Paul nu se văd, au coborît digul, au pornit încet înapoi. Butucul e aproape. Acum e momentul. Malurile sînt pustii. Nimeni. Mă dezbrac repede şi, gol puşcă, mă las uşor în apă pe lîngă botul şalupei. Înot spre mijlocul apei în întîmpinarea lemnului. Îl ajung repede. Nu-i mic. Ce-o să se bucure moşu'! Apa îl duce la vale. Ei, acum să te văd! Împing energic cu mîna dreaptă lemnul, care zvîcneşte opunîndu-se la schimbatul cursului. Nu se lasă. Mai cu forţă, mai cu o gură de apă, ajung la mal. Trag lemnul afară. E lustruit de apă şi lucios. Stau pe el să mă hodinesc. Ce faci? Unde ţi-e antrenamentul? Îmbătrîneşti. M-am descurcat foarte bine! Bravo, bravo! Îmbrac în viteză pantalonii, ridic bustеanul pe umăr. Mă opintesc sub greutatea lemnului îmbibat cu apă dar rezist. În mîna stîngă duc tricoul şi tenişii. Mersul desculţ pe pămînt bătătorit şi prin praful pudră. Urc încet, cu paşi apăsaţi malul. În vîrf mă opresc pentru o scurtă recapitulare. Apa, malul opus, pădurea, zgomotele ei, şi porumbul şi drumul, casa, curtea, cele două maşini, restul satului, umbre lungi, lungi şi soarele în apus şi gata.

■

Domnul Valentin Silvestru

ÎNAINTE de a-l cunoaşte pe Valentin Silvestru, i-am cunoscut vocea. Avea farmec. Gravă şi rezolută, uşor nazală, ducea ironia pînă la ultimele consecinţe. Valentin Silvestru făcea emisiunea „Poşta veselă“ la Radio, iar eu, elev de liceu, aflat în vacanţă la ţară, undeva, în nordul Moldovei, ascultam această emisiune la un „tranzistor“ cu baterii legate în afara aparatului şi rîdeam din toată inima. Raţionalitatea opusă absurdului existenţei mi se părea a fi aceea a unui erou civilizator. Rîsul meu exprima bucuria, nu amuzamentul.

Am avut apoi norocul să-l cunosc pe Valentin Silvestru şi să mă număr printre cei simpatizaţi de el. Ştia că-mi place teatrul şi mă invita la tot felul de festivaluri, luându-mă sub înalta sa protecţie.

La acele festivaluri, Valentin Silvestru avea aerul unui inspector sever, trimis nu de vreun „for“ ci de însăşi cultura română. Prim-secretarii judeţelor-gazdă se intimidau în prezenţa lui şi îi dădeau raportul. Valentin Silvestru îi asculta încruntat şi făcea tot felul de observaţii de ordin organizatoric. O armată de oameni se punea imediat în mişcare pentru a remedia deficienţele semnalate.

În prezenţa acestui inspector inflexibil, Festivalul Naţional „Cântarea României“ se scutura de amatorism. Iar artiştii erau trataţi ca nişte oaspeţi de seamă, chiar şi atunci când, prin teribilismele lor, stricau aparenţa de onorabilitate. Activiştii strîngeau din dinţi şi le îndeplineau dorinţele, fie şi capricioase, fericiţi să-i smulgă o apreciere favorabilă lui Valentin Silvestru. Îi spuneau „domnul Valentin Silvestru“.

Am asistat odată la un miracol. Eram într-o sală de teatru şi urmăream un spectacol jucat fără tragere de inimă. Pe la mijlocul spectacolului, pe neaşteptate, a intrat în sală Valentin Silvestru. (De obicei era foarte punctual, dar de data aceea trenul cu care venise de undeva din provincie avusese întîrziere.) La vederea lui, actorii - până atunci plictisiţi sau obosiţi - s-au trezit brusc. Pe scenă s-a instaurat imediat o stare de tensiune spirituală, specifică evenimentelor artistice.

Deşi era un pontif al vieţii culturale din România, Valentin Silvestru se purta ca un redactor modest şi conşiincios la *România literară*. Îl ţin minte la şedinţele de sumar: Îşi scotea ochelarii, îşi deschidea agenda şi făcea trei-patru propuneri pentru pagina de teatru, astfel încât redacţia să aibă de unde alege. Era întodeauna informat, operativ, neobosit.

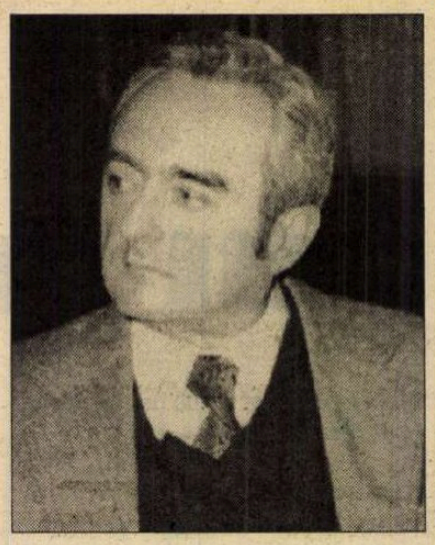

Dintr-o neatenţie pe care am să mi-o reproşez până la sfîrşitul vieţii, am privit pasiv plecarea lui Valentin Silvestru de la *România literară,* prin pensionare. N-am dat importanţa cuvenită acelui moment, nu i-am arătat lui Valentin Silvestru dragostea pe care, în fond, i-o purtam (şi pe care i-o port şi acum), nu l-am ocrotit în momentul delicat al despărţirii. Explicaţia (care nu este şi o scuză) stă în faptul că mă obişnuisem ca eu să fiu cel ocrotit de Valentin Silvestru. Persoana lui mi se părea abstractă, ca o instituţie.

Ce mult regret că m-am purtat aşa, ce ruşine îmi este că n-am avut grijă, în vreun fel, de cel ce ajunsese vulnerabil prin înaintarea în vârstă! Am înţeles că este un om fragil abia cînd a murit, din însuşi faptul că a murit. Adică exact atunci cînd nici un gest al meu, oricît de tandru, nu i-ar mai fi fost de folos...

Alex. Ştefănescu

In memoriam

UN SEPTUAGENAR cu o uimitoare energie, mereu în miezul fierbinte al vieţii teatrale, cutreierând neobosit ţara până în cele mai îndepărtate colţuri, consemnând truda cea mai modestă, îndrumând, sfătuind, jurizând, inventând şi organizând festivaluri, reuniuni, colocvii şi păstrând un permanent contact cu tot ce se petrecea pe scenele lumii. A scris un număr considerabil de cărţi, a fost omniprezent în presă, a „crescut“ câţiva critici de mare talent, care i-au devenit, cum era şi firesc, adversari.

A iubit teatrul românesc şi tradiţia lui glorioasă, încercând să insufle tinerilor sentimentul rădăcinilor.

Nu i-am împărtăşit întotdeauna judecăţile de valoare, dar i-am admirat constant erudiţia şi râvna, entuziasmul şi puterea de muncă, farmecul şi verbul strălucit.

O moarte absurdă, care ne-o aminteşte pe a lui Mihail Sebastian.

Teatrul românesc a pierdut un director de conştiinţă, un animator de înaltă clasă şi îi va simţi acut lipsa.

Radu Beligan

Arta românească a anilor '60-'90 şi Experiment“-ul

PE 18 NOIEMBRIE s-a deschis la „Galeriile etaj 3/4“ de la Teatrul Naţional cea mai importantă - poate - expoziţie de artă contemporană românească organizată în Bucureşti în acest an. Este vorba de a patra „anuală“ a Centrului Soros pentru Artă Contemporană; ea se înscrie în strategia deja afirmată şi confirmată de precedentele manifestări, a C.S.A.C., de promovare divers ipostaziată a culturii noastre vizuale actuale, de branşare a acesteia la circuitul internaţional. De astă dată prioritară nu mai este, de pildă, încurajarea noilor medii. Proiectul pentru 1996 iese din limitele stricte ale actualităţii şi propune o retrospectivă a artei româneşti a ultimelor trei decenii, din punctul de vedere al experimentalismului.

Expoziţia „Experiment“ poate fi recepţionată într-o ultimă complementaritate cu o altă esenţă retrospectivă, cea asupra avangardei istorice româneşti („Bucureşti - anii 1920-1940“), găzduită tot de spaţiile de la Teatrul Naţional, în 1993. Astfel, ni se oferă în doi timpi, prima „revizitare“ de anvergură a unei dimensiuni pînă acum subevaluate, mai degrabă, a artei noastre de-a lungul acestui secol: cea căreia i-am putea ataşa ca sintagmă definitorie: „tentaţia avangardei“. Punerea sub reflector a retrospectivei problematicii era practic imposibilă pînă la evenimentele din Decembrie 1989. În era deschisă de anii '90, un asemenea efort istoric-critic devenea însă o prioritate, credem, a culturii noastre.

Conceptul expoziţiei la cere ne referim în acest text, terminologia, selecţia autorilor şi a operelor nu sînt soluţionate definitiv nici de manifestarea însăşi, nici de catalogul ce va apărea, sperăm, în curînd, nici de dezbaterile organizate în zilele expoziţiei ori în presa culturală. În fiecare din aceste situaţii importantă este punerea în problemă, deschiderea drumului; se oferă cîteva preţioase instrumente de lucru, ce se doresc şi o pozitivă provocare pentru investigaţii ulterioare. Am putea, de pildă, să ne întrebăm ce titulatură este mai potrivită - „experiment“ sau „experimentalism“? În ce ne priveşte, considerăm *experimentul* acel parcurs exploratoriu al cărui punct terminus, soluţie finală, nu se întrevede de la început, ceea ce s-a întîmplat prioritar în arta occidentală; *experimentalismul* ar presupune, pe de altă parte, explorarea permanent vegheată de conştiinţa unui orizont cultural al investigaţiilor deja împlinite, o refacere (benefică) pe cont propriu a diverselor alte experienţe (ceea ce nu frînează neapărat impulsul originalităţii) - ar fi vorba, cu alte cuvinte, în primul rînd de o explorare sistematică, şi poate aşa ceva s-a petrecut, în mare măsură, în neo-avangarda românească a ultimelor decenii.

Sînt numeroase reflecţiile pe care ni le provoacă o asemenea expoziţie. Cum se raportează experimentalismul românesc la cel internaţional? Ce a însemnat a face experiment în România înainte de 1989? Cît şi cum a contat cenzura ideologică în configurarea acestuia? Mai putem vorbi despre o asemenea dimensiune a artei româneşti după 1990? Dacă da, în ce măsură, sub ce aspecte? Să ne aşteptăm de acum încolo la cristalizarea unei eventuale vocaţii pentru experiment, dincolo de experimentalism? Separat de dilemele dinlăuntrul problemei, de frămîntările autorilor şi ale comentatorilor specializaţi, cum este văzut experimentalismul din punct de vedere al receptorului obişnuit al fenomenului cultural?...

Autorul conceptului şi organizator principal al expoziţiei „Experiment“ este doamna Alexandra Titu, critic şi istoric de artă, cercetător la Institutul de Istoria Artei. Efortul dînsei într-o întreprindere pîndită de atîtea dificultăţi, prima de acest fel în România, este cu totul meritoriu. O asemenea acţiune de pionierat este expusă comentariilor încrucişate, criticilor. Numărul soluţiilor este greu epuizabil, alegerea comportă inerente riscuri. Asumate de către Alexandra Titu. Exemplul se cere perpetuat. *Această* expoziţie are succes, publicul a sesizat importanţa şi noutatea manifestării.

Autoarea expoziţiei a preferat o accepţie elastică şi larg cuprinzătoare a termenului *experiment.* El este înţeles în sensul de atitudine prospectivă, investigaţiile propriu-zise de limbaj trecînd în planul doi al importanţei. Firesc, s-a ţinut seama de un lanţ întreg de condiţionări care au pluri-ipostaziat experimentalismul românesc din anii '60 încoace, dar Alexandra Titu a încercat să sublinieze, pe de altă parte, rolul acestui vector al culturii noastre, în deceniile regimului trecut, în susţinerea şi perpetuarea libertăţii interioare a creatorului de valori spirituale, ceea ce, prin ricoşeu, a determinat rezistenţa noastră culturală.

Expoziţia a fost gîndită în două secţiuni: cea istorică, dedicată retrospectivei fenomenului experimental începînd din deceniul al şaptelea, şi secţiunea rezervată unor proiecte de actualitate, axate pe diverse formule de sinteză a limbajelor (intermedia). Spaţiile de expunere nu oglindesc o separare a celor două compartimente (cu excepţia primei săli, cumulînd repere esenţiale ale anilor '60 -'70), ci întrepătrunderea lor, benefică pentru dinamica traseului. Avem totuşi reticenţe faţă de eclectismul funciar al expoziţiei, faţă de unele vecinătăţi de autori. Nu sîntem integral de acord cu selecţia de nume, dar, încă o dată, respectăm punctul de vedere al organizatorului. În secţiunea „istorică“, reconstituirile fotografice (singurele posibile în cazul unor manifestări sub zodia efemerului, a dezintegrării odată cu sau la scurt timp după producerea lor, situaţii frecvente în perimetrul experimentalismului - instalaţii, performanţe, artă ambientală), alternează cu prezenţe obiectuale reoferite publicului după ani şi ani de involuntară absenţă. Revenim, în context, la valoarea documentară a acestei expoziţii - dincolo de remarcabilul ei nivel calitativ; mai ales tinerele generaţii de artişti, critici şi iubitori de artă au pentru prima dată ocazia de a vedea, într-un spaţiu expoziţional unic, însumarea unor exemple vitale pentru o istorie coerentă a neo-avangardei româneşti, pînă acum risipite în timp şi spaţiu, vitregite ca prezenţă în circuitul public, de vicisitudinile ideologice ale unor vremuri, sperăm, apuse. Foarte important este şi un alt aspect: manifestarea „Experiment“ s-a constituit în cel mai bine fructificat prilej, după Decembrie 1989, de recompunere a unui tablou unitar al artei româneşti din ultimele decenii, alăturînd artiştilor care au activat în ţară, pe cei din diaspora.

Expoziţia juxtapune diverse opţiuni conceptuale stilistice, de limbaj, care au personalizat experimentalismul nostru din anii '60 pînă azi: neo-constructivism, abstracţie geometrică, neo-dadaism, ecouri ale artei pop, conceptualism, neo-tradiţionalism, artă ambientală (uneori cu inflexiuni ecologice), obiectualism, instalaţionism, performanţe, intermedia, fotografie şi film experimental, artă de computer şi video... Sînt reprezentaţi artişti importanţi din toate generaţiile, pînă la proaspeţi absolvenţi. Sînt recapitulate faze ale modernismului nostru mai recent, se face joncţiunea cu postmodernismul.

Să nu omitem manifestările adiacente expoziţiei, cu importanţa lor specifică în plan teoretic şi practic: dezbateri, proiecţii, performanţe, spectacole multimedia, coregrafice, muzicale, retrospective ale filmului nostru experimental, ale pieselor video. Acestea au contribuit la conturarea profilului interdisciplinar pe care şi l-a impus programul manifestării „Experiment“ în ansamblul său: deşi accentul s-a pus pe artele vizuale, s-a dorit (şi catalogul va confirma această intenţie) o cuprindere cu pretenţii de globalitate a fenomenului experimental în cultura română a anilor '60-'90, abordîndu-se, în consecinţă, şi repere din literatură, teatru, dans, muzică, film. Într-adevăr, pentru a înţelege nuanţat un capitol de istoria spiritului, trebuie să ţi-l apropii în pluralitatea cristalizărilor sale.

Adrian Guţă

CRONICA FILMULUI

de Eugenia Vodă

Eliade - shake

DE CURÎND mi-au căzut ochii pe o notiță din „România Liberă", al cărei semnatar (A.B.), recenzînd o revistă („Rampa și ecranul"), îl trage de urechi pe „junele Geo Constantinescu", care, zice A.B., *„își permite să fie în dezacord cu criticii profesioniști"*, scriind despre filmele lui Lucian Pintilie (*Prea tîrziu*) și Dan Piță (*Eu sînt Adam!*) ca despre niște „eșecuri ale cinematografiei românești"..., și reproșîndu-le „vulgaritatea". Drept care A.B. își încheie mica mustruluială cu interogația retorică: *„Cine ar fi crezut că la noua generație vor reapărea reflexele realismului socialist?"*...Chiar așa?

Spre deosebire de „criticii profesioniști"cotați la bursa A.B., subsemnata am scris (în cronica din „România literară" nr. 40/96) despre *Prea tîrziu* ca despre *un eșec*. Despre *Eu sînt Adam!* nu am scris: dintr-o convingere a inutilității meseriei de cronicar de film și, mai ales, din lehamite („această lehamite"!). Acum, însă, ca o datorie de onoare, mă simt obligată să mă delimitez, din nou, de „criticii profesioniști" creditați de A.B. și să ader la „noua generație", cea contaminată de „reflexele realismului socialist". Deci: *Eu sînt Adam!* e, într-adevăr, un eșec.

Se impune, însă, o precizare. E vorba de două eșecuri extrem de diferite între ele. În cazul *Prea tîrziu* avem de-a face cu ceea ce se înțelege printr-un *eșec onorabil*. În cazul *Eu sînt Adam!* avem de-a face cu eșecul lamentabil și exasperant.

În stupiditatea lui (ei) un „critic profesionist" susținea, exultînd, că, din moment ce Pița a folosit în film motive din Vivaldi, iar Pintilie din Schubert, înseamnă și rezultă că „există consonanțe între creatori"! Din fericire, nu există nici o consonanță.

Dacă *Prea tîrziu* e conceput și realizat în sfera *coerenței obligatorii*, *Eu sînt Adam!* e născut în zodia confuziei și a haosului. Filmul lui Pița e o dezlănțuire regizorală narcisistă, cu o imagistică fastuoasă, cu o retorică violentă. Unicul „personaj", regizorul, face și desface totul cu o libertate de mișcare cvasipatologică în monumentala ei lipsă de sens. O lipsă de sens care susține, pe generic, că ar fi „inspirată din proza fantastică a lui Mircea Eliade".

Am convingerea că spectatorul care nu cunoaște proza fantastică a lui Eliade nu poate înțelege, din film, absolut nimic. Spectatorului snob filmul i s-ar putea părea „interesant" sau „de bonton". Dar un spectator care are în minte, proaspătă, proza lui Eliade, realizează, inevitabil, cît prost gust și cîte deturnări de sens implică această „inspirație" cinematografică. Impresia dominantă e aceea că filmul înhață bucățele disparate, decupate superficial din pagina scrisă, și le amestecă zdravăn. Eliade - *shake*. Fără măsură, într-un necontenit desfrîu imagistic. O imagistică devoratoare (carnivoră, s-ar putea spune, pentru că ea își înghite în ultimă instanță, propriii actori); o plasticitate obsedată de ea însăși; o atmosferă artificială; un ritm „isterizat"și exterior. Exterior și artificial e filmul însuși, lipsit de coerența de substanță a faptului artistic. În aceste condiții, talentul unor Dan Alexandru (imaginea), Adrian Enescu (muzica), Ion Oroveanu (decorurile), Ștefan Iordache (interpret principal), funcționează, practic, în gol.

Ștefan Iordache, așa cum ni-l amintim din *Glissando*

Am putea exemplifica printr-o serie de „fișe comparative - proză - film" cu cîtă stridență și opacitate e citit , în film, Eliade.

„Pe strada Mîntuleasa" închide în ea chintesența, „fibra nervoasă" a unei obsedante epoci. Nuvela - începută în 1955 și încheiată în 1967 - demonstrează, printre altele, cît de profund a continuat Eliade, trăind în lumea liberă, să trăiască, mereu, *aici*. Din finețea cu care scriitorul pune în pagină starea de spirit a unui timp și mersul terorii, din ironia superioară, deopotrivă blîndă și necruțătoare, din rigoarea și din subtilitatea cu care, în proză, nivelul „fantasticului"și cel al „politicului" comunică, fascinant, între ele, pînă la contopirea finală - din toate se alege, în film, praful. Se alege o amestecătură nestăpînită de registre. Se alege, în termeni academici, „o varză".

Din tot ce în Eliade e gînd care zboară, din fluiditatea emoției, din boarea învăluitoare a fantasticului, din proza atît de limpede în misterul și în adîncimea ei -, Dan Pița „scoate" un film confuz și agresiv, erupția unui vulcan (noroios) de imagini și de perorații, o lavă groasă, care înghite totul.

Întrebat la o conferință de presă, „ce părere are despre *Eu sînt Adam!*", Mircea Daneliuc a răspuns că există opere, cum ar fi și opera lui Eliade, „care nu trebuie atinse nici măcar cu respirația"...

Respirația cu pretenții de „artă mare" *Eu sînt Adam!* a înghițit, inutil, o bună parte din subvenția pentru cinematografie, „de la buget mică", a anilor trecuți. În perspectivă istorică, acest gen de film, hipertrofiat „de autor", dar lipsit de armătura gîndului autentic, va încape la capitolul „Făcături".

Văzîndu-l, te gîndești cu nostalgie la „reflexele realismului socialist" și, mai ales, la Țepeș (doamne), care - dacă tot se redistribuie acum funcțiile - să vină și să preia cinematografia.

Doar că, pînă una alta, zice-se că s-ar pregăti să o preia Dan Pița. ■

Eu sînt Adam! - Prod. a Studioului de creație nr. 5 „Solaris Film". Scenariul și regia: Dan Pița.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

Experiment (II)

INDIFERENT cum ar fi definit, ca stare de spirit sau ca formă de acțiune, experimentul impune serioase dificultăți atunci cînd trebuie demonstrat. Asemenea tuturor abstracțiunilor, el este simultan generos și restrictiv, poate să absoarbă foarte mult sau, dimpotrivă, să elimine pînă la presimțirea pustiului. Opțiunea Alexandrei Titu pentru un experimentalism înțeles ca spațiu al toleranței, ca agent al concilierii unor expresii, limbaje, tehnici, programe și atitudini de extremă diversitate, este doar una dintre perspective, la fel de îndreptățită fiind și aceea a reducției maximale. Și poate că în condițiile unei mișcări artistice normale, fără presiuni exterioare de ordin politic, cea de a doua variantă aducea un plus de acurateță și de rigoare. Numai că arta românească a ultimelor decenii s-a manifestat într-un context anormal, ea a supraviețuit prin efort și s-a afirmat printr-un soi de *infracțiune* în raport cu prescripțiile oficiale, mai mult sau mai puțin vehemente. Iar această situație, specifică, în general, Estului, dar cu accente mult mai puternice în spațiul românesc, justifică o privire mai nuanțată asupra experimentalismului și asupra gesturilor cu valoare de experiment, oricît de inocente ar părea ele retrospectiv. Curajul ieșirii din clișeu, tentativa de a sparge neutralitatea complice, rediscutarea formelor mortificate intră, cu deplină legitimitate, în acea zonă vie a creației care alimentează gestul experimental ori sînt ele însele fațete ale experimentalismului. Însă oricîte precauții și-ar lua, sau, din contra, oricît de temerare i-ar fi ipotezele, o expoziție care își propune ilustrarea unui asemenea fenomen își asumă, implicit, nenumărate riscuri. Și riscul cel mai evident ar putea fi numit *degradarea conceptului*. Pentru că dincolo de rigoarea gîndirii și de coerența discursului, o asemenea expoziție - și de acest obstacol s-a lovit și „Anangarda"din 1993 - nu-și poate onora integral enunțul. Între concept și ilustrarea lui concretă, între aspirație și posibilități, distanța este, uneori, atît de mare încît ideea că ultimele trăiesc prin sacrificarea celor dintîi nu este deloc exagerată. Aceste manifestări ample, incitante prin enunț și copleșitoare prin cuprindere, care preexistă difuz în istorie înainte de a fi ordonate pe simeze, inhibă în aceeași măsură în care provoacă. Din pricina eforturilor de organizare, a timpului de documentare, a adunării materialelor și a mobilizării artiștilor, ele sînt, dacă nu unicate, oricum acțiuni cu o mică șansă de repetitivitate. Astfel, imaginea fenomenului pe care îl comentează rămîne, pentru multă vreme, imaginea însăși a expoziției, inhibînd, în consecință, orice altă variantă posibilă. Dar, în același timp, ele sînt provocatoare prin declanșarea mecanismelor receptării, prin jocul ipotezelor, prin inventarierea prezențelor și a omisiunilor. Și, mai ales, prin ordinea interioară pe care o sugerează și care tinde să devină chiar ordinea faptelor.

Comprimarea istoriei, selectarea momentelor exemplare și eliminarea gesturilor perturbatoare, înlocuirea mișcării spontane cu logica itinerariului muzeografic, dezvăluie sisteme de reacție, niveluri comportamentale și coerența lăuntrică a fenomenului însuși. Pentru că ceea ce se impune de la prima lectură, ca imagine istorică globală și nu ca arbitrariu teoretic, este asumarea diferențiată a *experimentului* în funcție de natura presiunilor din afară pe care artistul le suportă. Și oricîte nume ar cuprinde expoziția, de fapt avem de-a face cu două mari generații de artiști: cea formată și ajunsă la deplina maturitate înainte de 89 și cea care s-a manifestat cu precădere după 90. Deși ambele sînt așezate înlăuntrul aceluiași concept, diferențele de manifestare sînt radicale. Cea dintîi, ilustrată de Horia Bernea, grupul Sigma, Paul Neagu, Marin Gherasim, Sorin Dumitrescu, Ion Bitzan, Geta Brătescu etc., deși profund înnoitoare în raport cu formele artistice tradiționale, rămîne în interiorul criteriului estetic. Experimentalismul acestei generații echivalează cu o dezertare ideologică și cu repliere în *autonomia esteticului*, fără nici un comentariu explicit asupra disfuncțiilor și agresiunilor istoriei. Pînă și ieșirile din spațiile consacrate ale artei, cum au fost intervențiile în natură ale grupului Sigma sau performanțele lui Paul Neagu, sînt realizate într-o perspectivă estetizantă, uneori la marginea calofiliei. Armura de actant a lui Paul Neagu, de pildă, elaborată și individualizatoare, este concepută special pentru a marca un moment ceremonial, pentru a detașa prezența artistului și nicidecum pentru a o implica. Și aceeași măsură poate fi aplicată și obiectelor, colajelor, instalațiilor, picturii ș.a.m.d. Spre deosebire de acest comportament, care ar putea fi numit al *rezistenței prin estetic*, manifestările generației tinere sînt complet răsturnate ca sens. Esteticul este dezavuat, socotit un teritoriu închis și perimat, iar în locul lui așezată ieșirea în stradă, în social și în istorie. Existența detașată și exemplară a artistului este înlocuită cu activismul civic, cu angajarea morală, cu o nouă ideologie a prezenței în lume. Instrumentele de comunicare sporesc, limbajul se diversifică, granița dintre deliberarea artistică și viața brută se subție pînă la disoluție. Ceea ce Bernea sugera ca deschidere a atelierului prin expunerea schițelor, a desenelor de laborator, a notațiilor mai mult sau mai puțin spontane, la Dan Perjovschi devine deschiderea propriu-zisă, punere a atelierului la dispoziția oricărui curios. Suspendîndu-și intimitatea și eliberîndu-se de inhibițiile pudorii, artistul se oferă pe sine ca obiect (și subiect) al voracității publice. Arta se transformă într-o artă a comunicării nemijlocite, obiectul muzeificabil, oferit unui public abstract, se preschimbă în gest volatil împărtășit unui partener concret. Și chiar dacă pe deasupra tuturor plutește același abur al înnoirii și al inestigației febrile, modificările de sensibilitate, eliberarea de constrîngeri, ieșirea din autarhie și privirea necenzurată spre lume creează diferențieri enorme în corpul aceluiași concept. Fapt pe care expoziția de la Etaj 3/4 îl conține, îl sugerează și, pînă la un punct, chiar îl explicitează. ■

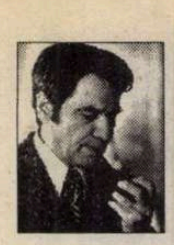

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

Vorba lui Trotzki

30 IULIE 1978. Tînărul motorist din pădure, Robinsonul iubit de fata violată, - dar nu de el, - o basarabeancă bălaie, cu gură mare, dinţi lătăreţi şi ochi de culoarea mucegaiului... Un personaj, acest motorist foarte cumsecade şi cinstit în munca lui, ...care este şi cel mai inventiv în toate şi cel mai devotat planurilor ce i se dictează şi pe care el le scrie anevoie cu o jumătate de creion chimic bont; nu-ş cum se face, dar nu fusese văzut ascuţindu-şi-l niciodată.

Un „muncitor rural" exemplar. I se zice Robinson. Pentru că şi-a făcut singur un fel de colibă la marginea pădurii. Satul l-ar primi, i-ar da vreo odăiţă; însă el şi-a construit cu grijă coliba aceea, trăieşte, doarme, mănîncă în ea, şi din cînd în cînd lumea vede că îl vizitează „basarabeanca", fata necinstită cu meşa ei lată, neted pieptănată şi de care ar fi abuzat trei derbedei.

Vreau să fac o legătură aici cu cealaltă însemnare în care o altă fată este şi ea violată, dar iubitul ei nu se duce la miliţie, îl pîndeşte pe violator (un fel de „Pingilică"), îl trînteşte la pămînt, e seara, lîngă un lan de floarea soarelui; ...şi iubitul fetei, justiţiar, după ce l-a lovit bine în cap şi l-a adus în stare de nesimţire, îi trage violatorului inconştient nădragii, şi, tacticos, ne-văzut, ne-asistat de nimeni, scoate briceagul şi-l scopeşte pe individ, îi taie cu multă aplicaţie bărbăţiile. Culmea este amănuntul următor: băiatul răzbunător adusese cu el şi puţină sare învelită în hîrtie pe care o presară pe tăietura oribilă. Se ajunge la miliţie. Deşi „acuzatul" nu pomenise pînă atunci de ruşinea fetei, ca s-o protejeze, în schimb îi făcuse fetei singur dreptate. Ştiţi ce-a făcut judecătorul, care avea o fată mare cuminte care se pregătea să dea examen la ASE?... L-a achitat pe făptaş... Dar nu, nu merge. Combinaţia nu merge. Cu firea tractoristului ce nici nu pare dus la femei. Şi a cărei ibovnică eternă este munca, munca şi iarăşi munca...

Motoristul a fost chemat şi el o dată la o şedinţă generală de plan a gospodăriei. Pe perete tronau portretele clasicilor şi marilor şefi ai ideologilor. Nu se ştie cum în comuna asta, - să spunem fictivă, - încă se mai agăţau pe pereţi portretele lui Marx, Engels şi Stalin, dar şi al lui Dej şi în acelaşi timp şi al lui Ceauşescu, ceea ce, din punct de vedere istoric, era aberaţia aberaţiilor. Nu mergea. Vreau să zic nu se potriveau deloc, da dăloc, dăloc, unu' cu altu'. Era şi un sat prăpădit, un cătun de fapt, ascuns între două dealuri lungi, golaşe, paralele, care se surpau în fiecare an de ploi, ştabi pe acolo nu treceau să se vadă năzdrăvănia. Dar aberaţia aceasta, după cum am spus, istorică, (de parcă aceasta trebuie să aibă musai logică ori un aspect normal) era întrecută de o altă aberaţie şi mai şi; pentru că, în ignoranţa politică a aşezării troglodite mai pătrunseseră doi indivizi, două tablouri, adică două portrete, care ar fi rămas acolo agăţate de pereţi în compania celorlalţi în vecii vecilor; ce pretindem noi că sînt vecii de veci, cînd de fapt sînt numai nişte decade, însă nişte decade atît de cumplite şi de îndesate de evenimente, încît aceste întîmplări uriaşe, imposibile, tăiate milimetru cu milimetru ar fi ajuns să umple spaţiul temporal acordat de obicei eternităţilor; sau, fiind vorba de pieliţe, de cureluşe tăiate binişor din pielea fantasticului animal, sau mai bine zis din piele monstrului doborît (ideologia, teribilă la înfăţişare, însă prost adaptată pentru evoluţie, cum fură dinosaurii); ...în fine, vreau să spun că, pe lîngă prima aberaţie arătată anterior a bărboşilor, a celui cu mustaţă doar, dar şi a celor doi autohtoni fără nimic, bărbia adică *RADE,* cel ce făcuse cunoştinţă cu motoristul, reporterul de teren, mort după personajul Robinson Crusoe, mă rog, asta-i povestea, întîmplarea, nimereala, cum doriţi să-i ziceţi,... cu alte cuvinte să nu mai poţi după eroul singuratec, să-ţi faci, ca reporter ce eşti, un ideal din eroul arhicunoscut, şi luînd rînd pe rînd cele mai prăpădite localităţi, să dai, într-o zi,... de cine? chiar de Robinson, şi să-l cheme şi-astfel cum îi zisese un agent veterinar tînăr în trecere pe la ei, ceva cu vitele, şi care, veterinar, veterinar, dar ştia, luînd măsura precisă a motoristului. Trebuie să mai spun că, în acest cătun, motorul motoristului era singurul motor şi acela străvechi din primul război mondial şi cu el se făceau irigaţiile; aiurea, apa dispărea, se ducea, loc secetos, aşa că motorul mai mult păcănea decît scotea apă. Ei bine, ne luarăm cu vorba şi uitarăm esenţialul: cine credeţi că mai figura în „sala de festivităţi" a cătunului, pe lîngă cei trei mari, doi cu barbă şi unul doar cu mustaţă, plus cei doi autohtoni barba *RADE ?* ...trebuise să vină reporterul de la oraş ca să desluşească situaţia, fără să facă vreun comentariu urît sau să anunţe pe ăi de sus ce erezie exista în Coţofenii de jos.

Dar, ...în fond, dacă stau şi mă gîndesc bine, nici nu era o erezie. Era, desigur, o treabă a contemporanilor. Dar nu şi a veşniciei propriu zise care şiaşa ne pune şi ne amestecă pe toţi la un loc. Fapt e că în cătunul Coţofeneştii de jos, timpul oprindu-se, nu ştiu cum, coţofenenenii, în neştiinţa lor de pălmaşi, agăţaseră pe pereţi ce găsiseră sau ce le aduseseră alţii la nimereală; aşa că, pe lîngă Marx, Engles, Stalin, alături de ei, în aceeaşi mărime ori format mai erau încă doi: mareşalul Budionîi şi Trotzki; nu în persoană; dar Trotzki acela care era şi scriitor şi care scrisese o dată că „Generaţia este patria în timp". Aşa susţinea reporterul dîndu-i jos portretul, să n-o păţească pîn-la urmă coţofenenii, că ăsta era de fapt unu' care scrie poveşti, cum sînt ăia învăţaţi la şcoală. A fost momentul în care Robinson, care nu fusese de faţă, îşi pierdu o vreme faima. Nu prea mult. În loc tot pomenindu-se de insul acela cu nume ciudat, ţăcălie şi ochelari şi care mai zicea, - după cum le tălmăcise după aia tot reporterul, - că cei de-o vîrstă,...vîrsta lor adică,... mai ales cînd este bătrînă, e, aşa, ca o ţară, *ţara lor,* nu ailaltă, care-i a tuturor. ■

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Timpul ficţiunii

ÎN discursul publicistic actual, destul de săracit de obsesiile politicii imediate sau de pitorescul facil al injuriei şi al senzaţionalului, nu strică puţină distanţare teoretică sau ficţională. Articolele adunate în volum de Mircea Dinescu - *Pamflete vesele şi triste* -, deja comentate pe larg în paginile *României literare* (v. nr. 37, 1996), ilustrează mai multe strategii lingvistice ale distanţării de faptul imediat şi adesea irelevant. Aş vrea să mă opresc doar asupra unui detaliu, asupra unei mărci gramaticale a acestui proces; e vorba de folosirea unui timp al verbului: perfectul simplu. Gramaticile româneşti arată, cu dreptate, că perfectul simplu a dispărut din varianta orală a limbii literare. Lectura ziarelor confirmă acest lucru, formele respectivului timp verbal fiind absente din relatările jurnalistice obişnuite. Perfectul simplu a rămas un timp al ficţiunii impersonale - la persoana a III-a (*veni, spuse, dispăru* etc.); la persoanele I şi a II-a (*făcui, văzuşi*), el apare în genere în oralitatea dialectală (mai cu seamă în graiurile sudice) sau în mimarea ei literară (de exemplu de către Marin Sorescu, în *La lilieci*). Chiar această ambiguitate - a unui timp care poate fi interpretat ca marcă a narăţiunii ficţionale clasice, dar şi ca atribut al dialogului popular - se dovedeşte a fi productivă într-un text-mozaic, în care vocile, perspectivele şi registrele stilistice se amestecă şi se suprapun. E interesant că la Dinescu perfectul simplu apare la toate persoanele gramaticale („rămăsei fără partid"; „te privatizaşi"; „se risipi ca fumul"; „furăm treziţi"; „devenirăţi prăzulii"; „canonizaţi în timpul vieţii fură nea Nicu şi Lenuţa"), de obicei în cîte un punct izolat al textului, mai rar într-o secvenţă unitară. Formele verbale coexistă cu semne ale oralităţii popular-argotice, dar şi cu structuri solemn-arhaice: interogaţii retorice, inversiuni, formule ceremonioase - „*Nu aflarăţi* oare (...)? - *Citirăţi* oare (...)? - *Auzirăţi* oare (...)? - *Băut-aţi* vreodată (...)? - *Contemplarăţi* voi oare (...)? - *Aflară* domniile voastre (...)?"etc. Echivocul perfectului simplu pare să confere articolelor lui Mircea Dinescu acea marcă literară de care poezia, prin chiar statutul ei afişat, nu mai are nevoie; în volumul de versuri apărut simultan (*O beţie cu Marx*), în care se pot întîlni texte înrudite cu „pamfletele", perfectul simplu lipseşte cu desăvîrşire.

Artificiul discret al perfectului simplu se transformă într-o marcă a ironiei intertextuale: „Veni însă sfînta revoluţie... Fără a putea vorbi de „reînvierea" unui timp verbal considerat mort pentru publicistică, vom remarca o regăsire a variaţiei lingvistice, nu numai în textele din care am citat pînă acum; perfectul simplu reapare în *Academia Caţavencu* şi sub alte semnături (de exemplu: „dacă tot *ne referirăm* la reacţiile publice ale politicienilor..." - Mircea Toma, în nr. 40, 1996, p. 3).

Dincolo de prezenţa sa între strategiile originalităţii lui Dinescu, perfectul simplu poate deveni un indiciu mai general al momentelor în care textul publicistic evadează în ficţiune, asumîndu-şi o distanţă - uneori absolut necesară - faţă de simpla relatare a faptelor cotidiene. ■

Ochean

O dispariţie misterioasă (III)

TABLOUL ce i se înfăţişa lui Sebastian ar fi meritat pensula unui Delacroix sau David. În mijlocul camerei, într-o cadă enormă de lemn, trona Ştefan, luptîndu-se cu nămeţii de spumă care aproape îl acopereau. Cînta, dar glasul său suna piţigăiat, cumva stins. Detectivul savură mirosul aromelor care năpădeau din baie, dar se încruntă la vederea vestalelor care îl răsfăţau pe îmbăiat. Numără şapte; tăcute, graţioase, îi spălau pletele, turnau noi mirodenii în cadă, îi mîngîiau spatele, pregăteau prosoapele să-l usuce. Sebastian observă, cînd filosoful ieşi din apă, că bietul de el este legat la un picior cu un lanţ, cum se întîmplă găinilor prea doritoare de libertate. O femeie grasă apăru de după perdea: „Gata! Spectacolul s-a terminat. Noi avem de lucru acum." Abia în această clipă Ştefan remarcă prezenţa lui Sebastian: „Frate Sebi, cum m-ai găsit? Scapă-mă de pacostea asta." - „Ce e? Ce se întîmplă aici?" - „Aici e raiul. Ajută-mă să fug din rai." Atît dovedi să spună; două fete îl luară repede de braţe şi dispărură cu el în altă odaie. De acolo se mai auzi, ca un scîncet: „Ajutor!" Decanul vajnicilor masculi carpatini ajunsese în mîinile acelor îngeri păzitori ca un boţ de ceară, ca un biet pui de pichere plouat. Pe deasupra mai şchiopăta penibil, uita la fiecare pas că e legat. „Vezi, Fănică, unde te duce foamea ta de aventuri amoroase", ar fi vrut să-i spună Sebastian, dar se răzgîndi. Nu era timpul şi nici locul. De aceea se îndreptă spre Ştrul care rîdea amuzat: „Mărite haham, cum îl eliberăm de aici? E clar că este vorba de un sechestrat, de un prizonier." - „Aceasta e posibil, dar se decide numai de Rebi Iacov, protosul judecătorilor noştri. Ostatecii pot fi cumpăraţi pe măsura greutăţii lor fizice la cîntar." - „În ce? În aur, în argint, în pietre preţioase?" - „Da de unde! În merinde, în grîne, în poame. După cît e el de slab, n-o să te coste mult. Vorbeşte cu Rebi Iacov, el are o inimă milostivă."

A doua zi, Sebastian se prezentă la primele ore ale dimineţii la scaunul de judecată. „Vrei să-l slobozim?", îl ispiti Cucernicia Sa. „Pe prietenul matale l-am cîntărit în fasole, că pe aceasta o preferăm la cantinele sărăcimii. Fasolea se urcă tot mai sus pe harag, înfloreşte şi se crede împărăteasa zarzavaturilor, însă peste puţin se usucă, rămîn doar vrejurile pentru foc. Să-i fie de învăţătură. Are şaptezeci de oca. Ori trei sînt 210 oca." - „De ce de trei ori?" - „Pentru că trebuia să rămînă trei ani la stabilimentul numit Eden, unde l-ai găsit. Noi avem legile noastre străvechi şi judecători înţelepţi. Nu e o pedeapsă, e un ajutor."

Sebastian plăti în zloţi grei. Renunţase să mai înţeleagă pe ce lume nimerise. Se lămuri abia în compartimentul clasa a doua din acceleratul Varşovia-Berlin. Povestea Ştefan: „De data asta am întins coarda prea tare. Totdeauna cînd am trecut prin această ţară minunată, m-am înfruptat din grădinile neasemuitelor Iudite. A fost răzbunarea croitoresei pe care am părăsit-o după o săptămînă de huzur amoros. M-au prins nişte găligani cînd mă căţăram pe balconul fetei înţeleptului Gamaliel, os de sfînt. Ea îmi aruncase de sus trandafirul, semn că mă primeşte. M-au dus la havra lor şi m-au judecat: „Ce căutai în iatacul fecioarei?" - „Cum să vă spun, e ceva cum ar fi raiul." Şi m-au condamnat la 3 ani de paradis, să stau cu şapte iubite împreună şi să ne drăgălim. La început mi-a plăcut, dar cu timpul au început greutăţile. Vedeam în tinerele făpturi semnele bătrîneţei, moartea - oasele golite de podoaba cărnii, găoacele ochilor sparte, dinţii rînjind. Mi-a fost silă de mine şi de dragoste, de paradis." Sebastian murmură uşurat de convertirea prietenului său: „Pah, femei!", şi se duse să fumeze o ţigară pe coridor. Cînd se întoarse, rămase împietrit la uşă. Ştefan recita la urechea unei scandinave blonde versuri spumoase din Rainer Maria Rilke.

Paul Miron

CĂRŢI STRĂINE

prezentate de Grete Tartler

• Actualitatea editorială •

Alchimia dragostei

ESOTERISMUL celui de-al doilea război mondial, dacă se poate spune aşa, cu milioane de jertfe şi valurile de sânge care ar fi trebuit să atragă atenţia Puterilor şi să provoace, prin botezul de foc, o „mutaţie" în specia omenească nu l-a lăsat indiferent nici pe Durell. Fascinaţia sa pentru Egipt, lecturile despre simbolurile hermeticilor şi templierilor din sanctuarele egiptene pe de o parte, pasiunea pentru mis-

Lawrence Durell. *Constance* sau *Îndeletniciri solitare*. Traducere şi note de Raluca Oglindoiu şi V. Lorina. Editura Univers, 1996. 343 p. F.p.

teriile provensale medievale pe de alta, şi, nu în ultimul rând, interesul pentru „alchimia dragostei" (ca să nu-i spunem pur şi simplu muieratic celui care, în corespondenţa cu Miller, aproape că n-are alt subiect decât istorisirea cuceririlor sale mediteraneene) au adunat în *Constance*, al treilea volum din *Quintetul din Avignon*, tot ceea ce critica literară ar putea defini drept argumente pentru realismul fantastic. De altfel, subtitlul - *Îndeletniciri solitare* - sugerează îndată meditaţia alchimistului care este el însuşi materia operei sale - în relaţia cu universul, un îndrăgostit. Fiind vorba de „un portret al Midiului francez în timpul ultimului război" văzut prin ochii unor amanţi pătimaşi, oricine se va gândi pe dată la Jean de Meung şi *Le Roman de la Rose* - fiinţa fiind definită în tripla ei relaţie faţă de sine, de partenerul în dragoste, de univers. Continua balansare între lumea nordică, a burgurilor întunecat singuratice, de unde porneşte nazistul Von Esslin şi aceea aparent calmă, însorită a misteriosului Egipt (unde Aubrey Blanford nota: „Cam aşa trebuie să simtă un poet nemurirea") are, drept model iniţierea templierilor în ocultismul Asiei Mici. Primii paşi ai lui Blanford pe tărâm egiptean sunt un imn luminii, strălucirii, „templului"- spiritul capabil de a conţine şi a primi influxul vieţii universale: „A invada, a contopi - atât de multă lumină în atât de multe oglinzi de atât de multe culori... Mi-am dat seama că mă voi îndrăgosti de acest loc - am observat că era un uriaş templu al inconsecvenţelor". Descrierile extraordinare pentru care Durell a devenit celebru, şi care conferă suport realist dominanţelor simboluri, fac din Egipt un loc sacru pe care niciodată turiştii nu-l vor descoperi, de fapt: „Nilul miroase a bătrâneţe, tristeţe şi a lipsă de prejudecăţi şi îşi schimbă culoarea în verde precum cuprul oxidat, dar e nepieritor, spre deosebire de orice alt râu al lumii". Urmează descrierea unui răsărit. Orientul e văzut mereu în lumină sau în bezna dinaintea luminii, în timp ce Europa se află abia în amurg (capitolul IV poartă chiar titlul „*Crepusculul pariziar*").

Sigur că nu lipsesc scenele dure de război - comparaţia cu Céline vine de la sine -, aluziile la reactoarele atomice („atelierul de fierărie al lui Hefaistos"), sau cruzimile torţionarilor naziştii porniţi să afle secretele templierilor - de pildă moartea lui Quatrefages („Comoara asta nenorocită - acum Hitler e pe urmele ei, naiba să mă ia dacă înţeleg de ce. Desigur că nu banii îi trebuie! Profesorul îşi permise să intervină cu un zâmbet mieros: - Motivele Führerului nu sunt de ordin pecuniar, vă asigur. Interesul lui e de natură mistică"). Renunţând să includă, în anexă, *Protocoalele sioniste*, Durell a păstrat totuşi, ca postfaţă, *Testamentul lui Petru cel Mare*.

Personajele feminine sunt de neuitat (s-a spus că lui Durell, asemenea lui Dickens, îi reuşesc mai bine rolurile secundare): Nancy Quiminal, franţuzoaica amantă a şefului Gestapoului, care prin fiecare îmbrăţişare dată acestuia salva de la moarte un condamnat şi care, după Eliberare, e batjocorită şi împuşcată pentru colaboraţionism; servitoarea poloneză a lui Von Esslin, sinucigaşă pentru a nu face parte dintr-un „popor de sclavi"; Livia, nestatornica întruchipare a „hybrisului intelectual"; şi, bineînţeles, Constance. Scenele acesteia de amor cu Affad (un fel de unire Europa/Orient - „este atât de straniu să fiu îndrăgostită de un oriental, pentru că suntem atât de diferiţi"), de o senzualitate şocantă la prima vedere, se descifrează ca simboluri din chiar discuţiile partenerilor. Îmbăierile în fluidul lunar, vehiculul suflului filozofic trecând peste placentă, oul filozofic, spre Athanorul pântecelui matern - recrează chiar „principiul reînnoirii şi vindecării în sensul cosmic".

Constance reprezintă un punct culminant al *Cvintetului* (Cifra 5 concentrând, de altfel, viaţa şi materia, elementele şi funcţiile vitale: numărul omului!) iar traducerea şi notele semnate de Raluca Oglindoiu şi V. Lorina vor lansa aceste nume (mie) necunoscute în prima linie a traducătorilor.

Trădarea din iubire

POVESTEA unui demon coborât pe pământ - unde nimeni nu face un rău fără să încheie un pact cu acela al cărui nume înseamnă în ebraică „obstacol"- aminteşte, cu atât mai mult cu cât a fost scrisă de un scriitor rus aparţinând secolului al XIX-lea (deşi cu scriitură foarte modernă), de Lermontov şi (în povestea de iubire pentru prefăcuta Maria) chiar de Eminescu. Ana-Maria Brezuleanu preferă însă, pe bună dreptate, o situare în sfera lui Bulgakov.

Întrupat în miliardarul american Henry Vandergood, cu intenţia „de a minţi şi a se juca", Satana, însoţit de bătrânul diavol Toppy pe post de secretar, soseşte la Roma şi face cunoştinţă cu escrocul Thomas Magnus şi pretinsa lui fiică (de fapt, amantă), Maria. Pierzându-şi cu încetul măreţia, devenind tot mai om din iubire pentru fata cu chip de Madonă, tot mai vulnerabil, demonul e până la urmă păcălit de Magnus, care îi fură cele trei miliarde, şi de prefăcuta Maria, pe care o considerase ultimul refugiu de supravieţuire („nu te atinge de iubire, prietene, numai prin ea îţi e dat să arunci o privire fugară în veşnicia însăşi"). Satana, ca om, nu are nici o putere supranaturală, ba chiar trăieşte noaptea cu teama de moarte (moştenită de la „gazda corporală" Vandergood). În schimb oamenii sunt nişte adevăraţi diavoli, maeştri ai perfidiei, alături de care demonul e un biet naiv desuet. (Magnus îi spune în final: „Trebuia să fi venit mai devreme, acum pământul a crescut şi nu mai are nevoie de talentele tale... Unde în iadul tău mai poţi găsi asemenea draci fermecători,

Leonid Andreev. *Jurnalul Satanei*. Roman. *Iuda Iscarioteanul*. Nuvelă. Traducere şi postfaţă de Ana-Maria Brezuleanu. Editura „Grai şi suflet - Cultura naţională", 1996. 302 p. 7500 lei.

neînfricaţi, gata de orice? Iar ei nu vor intra nici măcar în istorie, aşa cum sunt mărunţiţi!") Până şi Cardinalul îi explică amărâtului de drac îndrăgostit că „iubirea e o slăbiciune", „lumea vrea să fie înşelată" şi „cine îi va aduce omului libertatea nelimitată, acela îi va aduce şi moartea". Singurul cu adevărat fidel (spre deosebire de şleahta de lingăi interesaţi care vor de la el bani şi favoruri) e Toppy, întrupat în om pentru a doua oară (prima dată „nimerise" într-un călugăr, de la care păstra unele deprinderi... religioase!).

Scris în ultimele luni de viaţă ale lui Leonid Andreev (1919), *Jurnalul Satanei* a rămas neterminat. O bună completare o aduce nuvela *Iuda Iscarioteanul* (1907), care dă neiertatei vânzări dimensiunea trădării lăuntrice: Iuda l-ar fi trădat pe Hristos deşi îl adora, conştient de esenţa divină a acestuia, dar şi de propriul său rol - de a provoca supliciul Fiului lui Dumnezeu... „Cu sărutarea iubirii Te încredinţăm profanării, caznelor, morţii... şi deasupra beznei pământului noi înălţăm pe cruce iubirea răstignită prin iubire". Iuda se simte egalul lui Dumnezeu; simte legătura dintre Bine şi Rău. În finalul nuvelei, înainte de a se sinucide pentru a ajunge primul lângă Isus, Iscarioteanul le reproşează ucenicilor că nu s-au lăsat ucişi pentru El, opunându-le comportamentul său paradoxal: trădarea din iubire.

Două sute de ani de singurătate

NU cunoaştem echivalenţele machivelicului „Principe" pe tărâm latino-american înainte de apariţia „Toamnei patriarhului, dar ele trebuie să fi existat, altfel nu s-ar povesti despre modelul sudamerican de dictator: personaj cu un areal redus ca spaţiu politic-administrativ, dar cu atributele duse la paroxism.

„Toamna patriarhului" reprezintă de fapt... două sute de ani de singurătate, adică de scoatere a unui ţinut din civilizaţie, din legimitate, la o epocă altminteri civilizată. Lumea peste care acţionează Nicanor Alvarado descinde tot din Macondo, ţinut inventat, veşnic îmbogăţit cu elemente „reale" după nevoile epicului, cu fantezii luate ulterior drept realităţi, născătoare la rândul lor de alte fantezii. Despre Macondo, criticii lui Gabriel Garcia Marquez susţin că ar avea la bază o mică localitate familiară romancierului. Dacă „Toamna patriarhului" n-ar începe cu... sfârşitul, sfârşitul dictatorului adică, probabil că romanul ar fi greu de suportat, atât e de lipsită de speranţă şi îngheţată lumea peste care domina dictatorul. Un „stăpân popular", fără origine divină, descins de regulă dintr-un fost militar (vine în minte Fidel Castro), care îşi păstrează obiceiurile şi vestmintele cazone, limbajul dur, dar mai ales o cruzime „legitimă" şi o neîncredere care transformă voluptatea puterii în prescripţii şi reguli proprii de stăpânire. Ştiind însă de la bun început că personajul e deja mort, cititorul găseşte puterea şi curajul să străbată paginile, întâmplările, biografiile, cele „două sute de ani de singurătate".

Vestirea morţii dictatorului în propriile palate-temniţă e incredibilă: e nevoie de timp şi argumentele vulturilor ce distrug jaluzelele simţind cadavrul, al vacilor care năpădesc pe rând sălile catedralei, hrănindu-se cu mochete şi covoare, „sfinţind" locul cu naturalul bălegar, pentru ca oamenii, bolnavi încă de frică, să îndrăznească a pătrunde înăuntru. Sfârşitul dictatorului e aproape mineral, lucrurile s-au pietrificat ori s-au umplut de scoici şi bureţi, o calcifiere arheologică îmbracă totul (inclusiv cadavrul neverosimil de mărunt al tiranului de altă dată) - haina timpului neaerisit. Descrierea sfârşitului e un perfect poem, aproape nici un cuvânt n-ar putea lipsi. Răul fiind dispărut, cartea devine inefabilă, ca amintirea unui coşmar. Monolog la plural, cu treceri miraculoase de la stilul direct la indirect, cu inserţii din gândurile dictatorului şi ale supuşilor în magma rememorării generale, cu vocative şi interjecţii introduse abil, asemenea loviturilor de timpan într-o simfonie, cu energii ale limbajului desăvârşit controlate (şi admirabil transferate în limba română de noua traducătoare a cărţii, Tudora Şandru).

Gabriel Garcia Marquez. *Toamna patriarhului*. Traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru. Editura RAO ,1996. 285p. F.p.

Dacă am căuta o metaforă pentru tot romanul, i s-ar putea spune înjurătură pe aproape trei sute de pagini - cu motivaţii şi argumente ca la un proces, cu scuze uneori pentru înjurătură, cu lacrimi pentru posibila absolvire, cu noi şi noi mărturisiri. Despre cruzime şi parvenitism, despre impostură şi zeificarea din teamă, despre sosii şi dedublarea identităţii, despre lipsa orcărui sentiment de culpabilitate, despre indiferenţă, violenţă, vulgaritate. Deasupra tuturor acestora - despre „filozofiile" justificative inculcate cu forţa unui popor fericit că e sub călcâi.

Faptul că „Toamna patriarhului"este tradusă pentru a doua oară în româneşte în ultimii 17 ani (prima oară la Univers de către Darie Novăceanu) are, desigur, legătură şi cu fosta situaţie politică, dar şi cu adevărul că traducerile de capodopere stau pe aceeaşi treaptă cu literatura originală a unei naţiuni culturale. De aceea nu înţeleg de ce editura n-a scris numele traducătoarei pe pagina de gardă, ci, pentru a-l găsi, trebuie căutat la... date tehnice!

■

STÉPHANE MALLARMÉ -

Un maestru al „zăpezii fierbinți“

ÎN CREAȚIA lui Mallarmé, proza ocupă un loc pe cât de important, pe atât de puțin cunoscut. Faptul se datorează atât caracterului relativ disparat al pieselor care o compun - poeme în proză, evocări literare, pseudo-cronici teatrale, „poeme critice“ - cât și stilului extrem de dificil, de o originalitate poate mai abruptă și folosind o sintaxă mai personală chiar decât cea a poeziilor. Și totuși, cunoașterea lucrărilor în proză este indispensabilă pentru oricine vrea să pătrundă „misterul“ acestei personalități artistice, poate cea mai enigmatică și mai greu de analizat fără rest din întreaga istorie literară a secolului XIX francez. În particular, cunoașterea aceasta este singura în măsură să dezmintă imaginea unui Mallarmé creator de simple „sonorități“ sau „armonii verbale“, eventual autor de rebusuri sau asocieri întâmplătoare de cuvinte, înlocuind-o cu aceea a unui gânditor și vizionar de o incredibilă rigoare și prospețime, a unui neobosit căutător al „absenței din buchet“ (vezi *Criză de vers*), al cărui ideal era nu glorificarea Hazardului, ci tocmai „anularea“ lui.

Orice pagină, aleasă la întâmplare, din proza lui Mallarmé frapează prin insolitul sintaxei, prin proliferarea, aparent scăpată de sub control, a propozițiilor incidente, a elipselor și a inversiunilor, și de asemeni prin utilizarea extensivă a semnelor de punctuație, a căror înmulțire contrastează cu rarefierea lor până la dispariție în lucrările în versuri. Consecințele eroismului și pasiunii pe care el însuși le numea „incompetența mea pentru tot ce nu este absolutul“ îl împingeau spre o tot mai radicală eliminare a „substanței“ discursului literar și o transformare a scriiturii în propriul ei subiect. (Sunt evidente asemănările principiale cu demersul „textualiștilor“ contemporani, cărora nu le lipsește, pentru a-și egala marele precursor, decât capacitatea - și voința - de a „arde“ cuvintele în focul ideii absolute, pentru a le aduce la o incandescență comparabilă cu a lui.) Dar ceea ce-i dă acestei proze coerența și echilibrul ei ultim este aspirația constantă spre instituirea unei arte totale, realizând sinteza celor două ipostaze ale limbajului - „Cuvântul“ și „Scriitura“, despre care un fragment de tinerețe, intitulat *Metodă,* afirmă că sunt menite să se contopească amândouă în „Ideea de Verb“.

Se știe că reputația de care Mallarmé s-a bucurat spre sfârșitul vieții sale s-a datorat prea puțin circulației poemelor, a căror obscuritate continua să fie obiect de perplexitate sau ironie - și în largă măsură efectului de radiație personală propagat în faimoasele întâlniri de marți, în care maestrul obișnuia să-și delecteze oaspeții cu farmecul incomparabil al conversațiilor sale în formă de monolog. Toți cei ce-au călcat pragul modestului salon din *rue de Rome* s-au întrecut ulterior în a lăuda verva, spiritul asociativ și spontaneitatea acestor monologuri, străine nu numai de orice prețiozitate, ci și de orice obscuritate. Ecourile tonului de conversație, intenționat diseminate în paginile prozei sale, tendința de a introduce în interiorul unei arhitecturi riguroase spotaneitatea și ezitările limbajului vorbit sunt cele care fac această proză atât de puțin asemănătoare cu oricare alta, părând scrisă în primul rând pentru a fi citită cu glas tare.

În concluzia monografiei pe care i-a dedicat-o, Thibaudet compară strădania lui Mallarmé de a realiza o sinteză a *cuvântului* și a *tăcerii* cu una din „acele plăcinte coapte ale chinezilor, care au înăuntrul lor o bucată de gheață“. Indubitabil, aceeași tendință de reunire paradoxală a unor extreme incompatibile între ele se regăsește și în efortul de combinare a oralității cu maxima rigoare și concentrare, efort care explică toate bizareriile și neglijențele aparente ale acestui maestru în care Rudolf Kassner găsea că „nu Cuvântul s-a făcut carne, ci carnea s-a făcut Cuvânt“.

Mihnea Moroianu

Reminiscență

ORFAN, rătăceam îmbrăcat în negru și cu privirea în căutarea unei familii: pe terenul cu copaci plantați în unghiuri drepte s-au ridicat corturile de sărbătoare; presimțind viitorul și că voi fi ca ei, iubeam parfumul vagabonzilor, mergând spre ei ca să-mi uit camarazii. Nici un strigăt de coruri prin ruptură, nici tiradă îndepărtată, drama pretinzând ora sfântă a lampioanelor, doream să vorbesc cu un pușți prea firav ca să figureze printre frații săi, cu o bonetă de noapte croită precum capișonul lui Dante; care readucea în sine, sub aspectul unei tartine cu brânză topită, zăpada de pe culmi, crinul sau altă splendoare constituită din aripi lăuntrice: l-aș fi rugat să mă primească la ospățul său superior, împărțit la repezeală cu vreun frate mai vârstnic, răsărit în fața unui cort vecin în care se executau tururi de forță și banalități compatibile cu ziua. Gol în tricoul în care se învârtea cu o sprinteneală după părerea mea surprinzătoare, acesta începu de altfel să mă descoasă: „Părinții tăi? - N-am așa ceva. - Ehe, de-ai ști ce fain e să ai un tată... chiar săptămâna cealaltă când a luat mardeala, făcea niște mutre așa frumoase pe când patronul arunca la palme și la șuturi. Monșer!“ și triumfând apoi în timp ce-și ridica spre mine piciorul cu falnică ușurință, „e dat naibilor, tăticu'“, apoi, mușcând din ospățul cast al mezinului: „Mămica ta, n-ai așa ceva, poate că ești singur? a mea înghite câlți și lumea bate din palme. N-ai habar de nimic, părinții sunt oameni nostimi, care fac lumea să râdă.“ Începea parada, se duse: eu, unul, oftai, dintr-odată dezamăgit că n-aveam părinți.

Altădată, pe marginea unui Baudelaire

MUZĂ a sterilității, care sleiești ritmul și mă silești să recitesc, vrăjmașă cu licori, îți înapoiez beția venind de la un altul.

Un peisaj obsedează intens precum opiul; acolo sus și la orizont, norul livid, cu o spărtură a Rugăciunii - drept vegetație suferă niște copaci pe a căror scoarță dureroasă se întretaie nervi dezgoliți, creșterea lor vizibilă e însoțită în ciuda aerului imobil, de plângerea unei violine care ajunsă la capăt se înfioară în frunze: umbra lor desfășoară taciturne oglinzi în straturile unei grădini absente, în granitul negru al bordurii încremenind uitarea, cu tot viitorul. Buchetele risipite pe jos, de jur-împrejur, penele unor aripi decăzute. Ziua, într-o rază, apoi în altele, își pierde plictisul, ele se aprind, o neînțeleasă purpură curge - fard? sânge? Straniu apus de soare! Sau acest torent de lacrimi iluminate de focul bengal al artificierului Satan care se mișcă în spate? Noaptea nu prelungește decât crima, remușcarea și Moartea. Atunci să-ți învălui fața-n suspine mai puțin prin acest coșmar, cât în sinistra sfărâmare a oricărui exil; ce este Cerul?

Acțiunea restrânsă

DE mai multe ori câte un Camarad, același, altul, veni să-mi mărturisească nevoia de a acționa: ce viza el - după cum demersul la adresa mea anunța și din partea lui însuși, a tânărului, preocuparea de a crea, ce pare supremă, și de a reuși prin cuvinte; insist, ce avea el exact în minte?

Să-ți destinzi pumnii, în ruptură de vis sedentar, pentru o zbuciumată confruntare cu ideea, precum îți vine câteo poftă sau să te miști: dar generația pare prea puțin bântuită, în afara devotamentului politic, de grija extravagării din corp. Exceptând monotonia, firește, de a înfășura între glezne, pe șosea, conform instrumentului la modă, ficțiunea unei orbitoare șine continue.

A acționa, fără așa ceva și pentru cel ce nu-i face exercițiul să înceapă exercițiul cu a fuma, înseamnă, vizitatorule, te înțeleg, din punct de vedere filosofic, să produci asupra mai multora o mișcare care să-ți dea ca răspuns emoția că tu i-ai fost principiul, deci există: lucru de care nimeni nu se simte, în prealabil, sigur. Această practică are două maniere; sau, printr-o voință, neștiută, care durează o viață, până la strălucirea multiplă, să gândești, pe de o parte: sau de nu, resursă la îndemână acum într-o instituție, ziarele și vârtejul lor, să determini aici o forță, într-un sens oarecare, de multe altele contrariată, cu imunitatea rezultatului nul.

După dorință, conform înclinației, plenitudine, grabă.

Actul tău totdeauna se aplică unei hârtii; căci a medita, fără urme, devine evanescent, nici să nu ți se exalte instinctul în vreun gest vehement și pierdut pe care l-ai căutat.

A scrie -

Călimara, cristal precum o conștiință, cu picătura ei, pe fund, de tenebre relativă la aceea ca ceva să fie: apoi, înlătură lampa.

Băgași de seamă, nu scriem, într-o manieră luminoasă, pe un câmp întunecat, alfabetul astrelor, singur, așa se indică, schițat sau întrerupt; omul continuă negru pe alb.

Această cută de sumbră dantelă, ce reține infinitul, țesută de mii și mii, fiecare după firul sau prelungirea secretului său ignorat, adună împletituri depărtate în care doarme un lux de inventariat, strigiu, nod, frunziș și de prezentat.

Cu picul acela de mister, indispensabil, ce rămâne, exprimat, mai mult sau mai puțin.

Nu știu dacă Oaspetele își circumscrie cu perspicacitate domeniul de efort: mi-ar plăcea să-l marchez, de aceea anumite condiții. Dreptul de a îndeplini fiece lucru de excepție sau sustrăgându-se faptelor vulgare, se plătește, la oricine, cu omiterea lui și s-ar zice cu moarteă lui ca atare. Isprăvile, el și le comite în vis, pentru a nu stingheri pe nimeni; dar și atunci, programul rămâne afișat celor nepăsători.

Scriitorul trebuie să instituie, prin text, ca spiritualul histrion al suferințelor sale, dragoni pe care i-a răsfățat, sau al unei exultări.

Podea, lustră, obnubilare a țesăturilor și lichefiere a oglinzilor, în ordinea reală, până la salturile excesive ale formei noastre evaporate în jurul unei opriri, în picioare, a virilei staturi, un Loc se înfățișează, mărire în fața tuturor a spectacolului de Sine; acolo, datorită intermediarilor luminii, cărnii și râsetelor, sacrificiul pe care-l face, relativ la persoana sa, inspiratorul, reușește pe deplin, sau de nu, într-o resurecție străină, s-a sfârșit cu el: al cărui verb repercutat și van emană de-acum din himera orchestrală.

O sală, și el se celebrează anonim, prin erou.

Totul, ca funcționare a unor serbări: un popor mărturisește despre transfigurarea-i în adevăr.

Slavă.

Căutați, unde mai e, ceva asemănător -

Pagini de proză

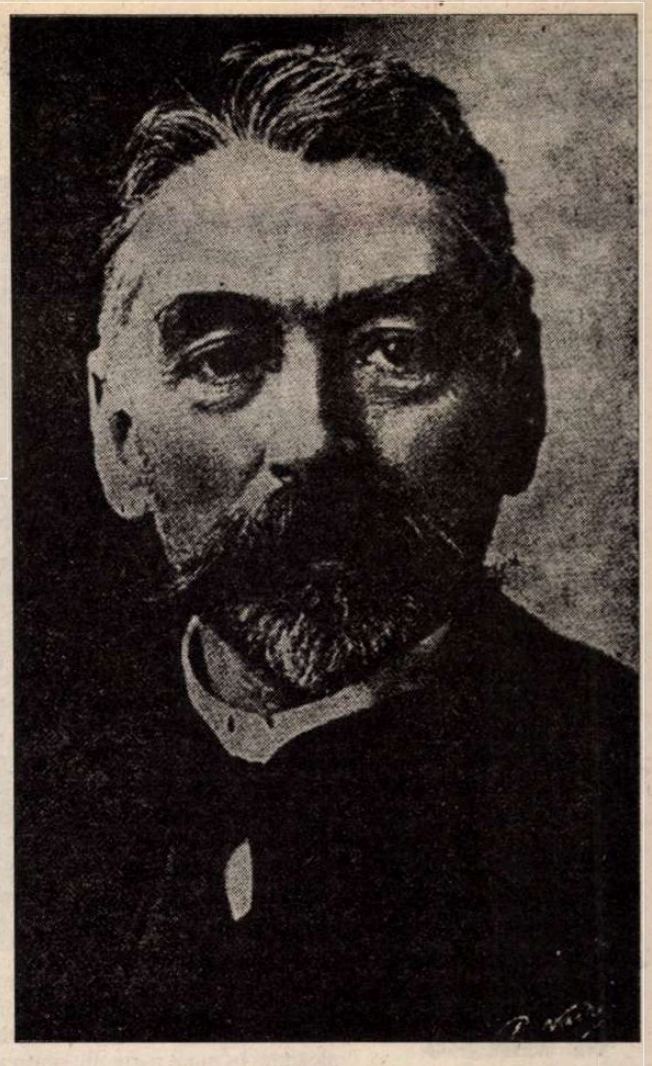

O să-l recunoaşteţi oare în acele imobile suspecte detaşându-se, printr-o supralicitare în banal, din comunul aliniament, cu pretenţia de a sintetiza faptele diverse ale unui cartier; sau dacă vreun fronton, după gustul divinatoriu francez, îşi izolează într-o piaţă, spectrul, îl salut. Nepăsător faţă de ceea ce, ici şi colo, se prelinge ca de-a lungul unor ţevi, flacăra cu limbi micşorate.

Astfel Acţiunea, la modul convenit, literar, nu transgresează Teatrul; ea se limitează la el, în reprezentaţie - imediată dispariţie a scrisului. Dacă povestea se termină în stradă, altundeva, masca alunecă în jos, n-am de-a face cu poetul: sperjuru-ţi vers, el nu e înzestrat decât cu o slabă putere în afară, ai preferat să hrăneşti reziduul de intrigi comise faţă de individ. La ce bun să-ţi precizez, copil ce ştii ca şi mine, care n-am păstrat noţiunea decât printr-o calitate sau un defect excluzând copilăria, punctul acesta, că totul, vehicol sau plasament, acum oferit idealului, îi este potrivnic - aproape o speculaţie, asupra sfielii tale, pentru tăcerea ta - sau defectuos, nu direct, şi legitim, în sensul pe care un elan l-a vrut adineaori. Cum o nelinişte nu e niciodată de-ajuns, voi lămuri, negreşit, cu digresiuni neîntârziate în numărul ce va fi de trebuinţă, acea contaminare reciprocă a operei şi a mijloacelor: dar până atunci n-ar fi bine oare să ne exprimăm puţin spaţial, precum cu o ţigară, prin jocuri circumvolutorii, al căror vag, cel puţin, să se înscrie peste lumina electrică şi crudă?

Un delicat, o sper, a pătimit -

În exterior, precum ţipătul nemărginirii, călătorul percepe disperarea sirenei. „Neîndoielnic" se convinge el: „traversăm un tunel - *epoca* - ultimul şi cel mai lung, târându-se pe dedesubtul cetăţii înaintea gării atotputernice a virginalului palat central, ce încununa." Subterana va dăinui, o nerăbdătorule, cât reculegerea ta în a pregăti edificiul de înaltă sticlă ştearsă de un zbor al Dreptăţii.

Sinuciderea sau abţinere, a nu face nimic, de ce? - Unica oară pe lume, pentru că tot în virtutea unui eveniment ce-l voi explica, nu se zăreşte nici un Prezent, nu - vreun prezent nu există... Din lipsa unei declaraţii din partea Mulţimii, din lipsă - de orice. Prost informat cel ce s-ar striga propriu-i contemporan, dezertând, uzurpând, cu neruşinare egală, când orice trecut a încetat iar vreun viitor întârzie să se arate sau când ambele se amestecă în mod confuz spre a masca rătăcirea. În afara editorialelor menite să divulge o credinţă în cotidianul neant şi inexperte dacă flagelu-şi măsoară perioada cu un fragment, important sau nu, de secol.

Aşa că păzeşte-te şi fii acolo.

Poezia, celebrare; care încearcă, în caste crize retrasă, în timpul celeilalte gestaţii în curs.

Publică.

Adăpost al spiritului, Cartea satisface, în caz de neînţelegere, pe cel silit de vreo puritate a fiorului să scuture banalitatea momentului. Impersonificat, volumul, atâta cât să te separi de el ca autor, nu pretinde apropierea vreunui cititor. Astfel, să ştii, printre accesoriile umane, are loc numai el: face, fiind. Sensul îngropat se mişcă şi aşează, în cor, nişte file.

Departe, trufia de a pune sub interdicţie, chiar şi-n ce priveşte fastele, clipa: se constată că un hazard refuză aici materialele de confruntare cu câteva vise; sau ajută o atitudine specială.

Tu, Prietene, ce nu trebuieşti frustrat de ani fiindcă sunt paraleli cu surdul efort general, cazul e straniu: îţi cer, fără judecată, din lipsă de considerente neaşteptate, să-mi tratezi indicaţia ca pe nebunie, nu tăgăduiesc, rară. O temperează însă deja această înţelepciune, sau discernământ, dacă nu cumva e mai bine - decât să rişti asupra unei stări ambiante cel puţin incomplete, anumite concluzii ce pot izbucni, diamantine, în vremea aceasta pentru totdeauna, în integritatea Cărţii - să le pui în scenă, dar, printr-o triumfală răsturnare, cu injoncţiunea tacită că nimic din ceea ce palpită în sânul neştiutor al clipei, atunci când este arătat în pagini, clar, evident, nu o găseşte pregătită; chiar de o fi poate alta în care lucrul acela urmează să strălucească.

Aur

PREA VANA divinitate universală fără exterior nici pompe -

Acest refuz de a trăda vreo strălucire trebuie poate să înceteze, în disperare şi dacă lumină se face din afară: atunci somptuozităţile asemănătoare vasului care se scufundă, nu se predă şi împodobeşte cer şi apă cu incendiul său.

Nu, clipa sosită semeaţă -

În care o Bancă se prăbuşeşte, a vagului, a mediocrului, a cenuşiului.

Numerarul, maşină de teribilă precizie, curat pentru conştiinţe, îşi pierde până şi sensul.

În fantasmagoricele apusuri de soare când norii singuri se năruie, înstăpâniţi pe visul pe care omul li-l abandonează, o lichefiere de comoară se târăşte, străluce la orizont; prin ea îmi fac o idee de ce pot fi nişte sume, cu cutele şi dincolo de ele, egale cu cele al căror enunţ, în rechizitoriu, în timpul unui proces financiar, te lasă, în privinţa existenţei lor, rece. Incapacitatea cifrelor, grandilocvente, de a tălmăci, ţine aici de un caz; cauţi, cu acest indiciu că, dacă un număr creşte şi se-ndepărtează, spre improbabil, el înscrie mai multe zerouri: dând a-nţelege că totalul său echivalează spiritual cu nimic, aproape.

Deşertăciune miliardul, în afara clipei când l-ai şterpelit: sau, lipsa ameţelii şi chiar a interesului subliniază că dacă-ţi alegi un zeu, n-o faci pentru a-l închide în umbra caselor de bani şi a buzunarelor.

Nici o plângere a curiozităţii mele dezamăgite de refuzul aurului în circumstanţe teatrale de a apărea orbitor, clar, cinic: visând în sinea mea că, neîndoielnic, în virtutea incapacităţii banilor de a străluci abstract, darul se produce, la scriitor, de a agonisi claritatea radioasă cu cuvintele pe care le proferează precum cele de Adevăr şi de Frumuseţe.

Magie

LUI Huysmans i-a plăcut, într-o operă vizând infinit mai mult decât să furnizeze nişte documente chiar extraordinare (comparaţie între magnificenţa răului, sufletesc, din secolul XV, şi noi) să denunţe bizara remanenţă, în Parisul actual, a demonialităţii. Evul mediu, incubator: totul deatunci, aliaj, cu anticul, pentru a compune acea vană, perplexă, scăpându-ne printre degete, modernitate - pe lângă legislaţia pietrificată romană stagnează încă o religie, cea a catedralelor, în paralel. Închizând ochii, nu poţi să nu vezi, cârmuind cetatea precum în vremurile defuncte, ghemuită în desfăşurarea misterioasă a aripilor sale, umbra aruncată de Notre-Dame.

Sabatul dedesubt, condus de banda restaurată a gurguielor şi a chipurilor infame, refuză să apună.

Un public, sustras recensământului, simte gust pentru nişte practici, aici, pe care menţinerea, la curtea papală, a unei funcţii menite să le combată, le desemnează ca vivace. Idioţie biciuită de blasfemie, această liturghie neagră mondenă se răspândeşte, desigur, pentru literatură, un obiect de studiu sau critică.

Un anumit respect, mai degrabă, faţă de laboratorul stins al marii lucrări, ar consta în a relua fără cuptor, manipulările, otrăvuri, răcite altfel decât în nestemate, pentru a continua prin simpla inteligenţă. Cum căutării mentale nu-i sunt deschise decât două căi, în total, unde se bifurcă nevoia noastră, anume estetica de-o parte şi economia politică: orientare, aceasta din urmă, al cărui glorios, grăbit şi tulbure precursor a fost, în primul rând, alchimia. Tot ceea ce masiv, pur, parcă în lipsa unui sens, înainte de apariţia, acum, a mulţimii, trebuie să-i fie redat domeniului social. Piatră nulă, visând aurul, zisă filosofală: dar ea vesteşte, în finanţe, viitorul credit, precedând capitalul sau reducându-l la smerenia de monedă! Cu câtă dezordine este căutată ea, printre noi, şi cât de puţin înţeleasă! Aproape mă jenez să proferez aceste adevăruri implicând clare, prodigioase transferuri de vis, astfel, cursiv şi în pierdere.

Nouă, aproape involuntară o pietate a ştiinţei nu neglijează nimic din ceea ce i-a marcat începutul grandios şi pueril: această apariţie de himeră însemnând pentru literator nişte titluri solitare înnăscute, este valabilă, ca muzeu; dar să-ţi readuci sufletul la virginitatea foii de hârtie, nu instalează în el vreun blazon. Afirm că există între vechile procedee şi sortilegiul, ce va rămâne poezia, o paritate secretă; o enunţ aici şi poate că personal m-am complăcut s-o marchez, prin eseuri, într-o măsură ce-a depăşit aptitudinea de a o savura consimţită de contemporanii mei. A evoca, dinadins într-o umbră, obiectul trecut sub tăcere, prin vorbe aluzive, niciodată directe, reducându-se la o tăcere egală, comportă o tentativă apropiată de a crea: verosimilă în limita ideii puse singure în joc de vrăjitorul literelor până când, cert, să scânteieze, vreo iluzie egală privirii. Versul, trăsătură incantatorie! şi nu-i veţi tăgădui cercului pe care necontenit îl închide, deschide rima o asemănare cu rondurile, prin iarbă, ale zânei sau ale magicianului. Ocupaţia noastră - dozajul subtil de esenţe deletere sau bune, sentimentele. Nimic din ceea ce altădată ieşea, pentru neiniţiaţi, din artificiul uman, singur, rezumat în carte sau care ar fâlfâi imprudent afară cu riscul de a volatiliza acolo o aparenţă, astăzi nu vrea să dispară, cu nici un chip: ci se va întoarce la filele prin excelenţă sugestive şi dispensatoare de farmec.

Vinovat cel ce, asupra acestei arte, cu orbire va opera o dedublare: sau care-i separă, spre a le realiza într-o magie aparte, delicioasele, pudicele - totuşi exprimabilele metafore.

■

Din volumul Stéphane Mallarmé, *Divagaţii*, traducere de Ioana Diaconescu şi Mihnea Moroianu, în curs de apariţie la Editura DU Style

MERIDIANE

Colocviu Mircea Eliade

◆ Cu ocazia comemorării a 10 ani de la moartea lui Mircea Eliade, la Bergamo a avut loc colocviul internaţional *Confruntarea cu Mircea Eliade, arhetipuri mitice şi identitate istorică,* un schimb de păreri cu privire la cele două şcoli de istorie a religiilor - şcoala fenomenologică, reprezentată de Eliade, şi cea istoricistică. S-au întîlnit şi au discutat pe această temă 25 de specialişti de la 15 universităţi din Italia, Franţa, Belgia şi Olanda, între care prof. Roberto Scagno din Padova, Marco Cagno din Torino şi Sorin Alexandrescu din Amsterdam. Lucrările colocviului urmează să apară într-un volum editat în Italia.

Conversaţii de dincolo

◆ Artur Miedzyrzecki este „un interlocutor excepţional: rafinat, inteligent, plin de umor". Cotidianul „Rzeczpospolita" regretă că acest mare poet polonez, mort în urmă cu o lună la vîrsta de 74 de ani, n-a putut să asiste la lansarea cărţii sale de convorbiri cu ziaristul Tadeusz Krasko. Soldat în armata poloneză din Occident în timpul celui de al doilea război, poet eseist şi traducător (din Shakespeare, Rimbaud, Aragon, Mandelstam, între alţii), Miedzyrzecki a fost preşedintele secţiei poloneze a Pen Clubului. Intitulată *În zorii secolului XXI,* cartea de convorbiri, apărută la Ed.Baran & Susccynski din Cracovia dă întreaga măsură a regretatului scriitor.

Omul-ţintă

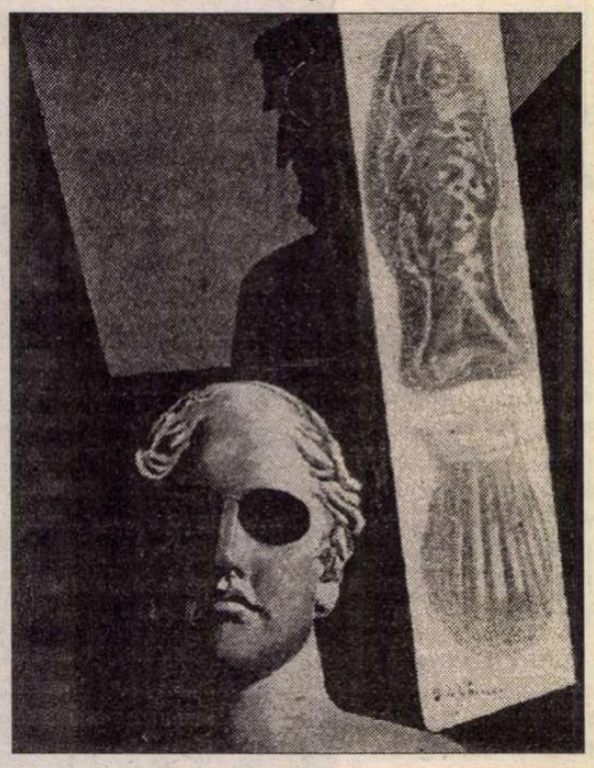

◆ „Dosarul" revistei „Magazine littéraire" nr. 348 este dedicat lui Guillaume Apollinaire. Ilustraţia interesantelor eseuri, articole de istorie literară şi exegeze e alcătuită în mare parte din portretele pe care nume celebre le-au făcut prietenului lor: Picasso, Giorgio de Chirico, Douanier Rousseau, Max Jacob, Marie Laurencin, Jean Metzinger, Louis Marcoussis ş.a. Se pare că Apollinaire a fost cel mai portretizat scriitor, figura sa inspirînd compoziţii intrate în toate istoriile artei. În imagine, *Portret premonitoriu al lui Guillaume Apollinaire* de Giorgio de Chirico (1914). Personajul din plan secund, pe care Apollinaire îl numea omul-ţintă, e rănit la cap (deşi în reproducerea noastră proastă şi alb-negru n-are cum să se vadă).

Gabito

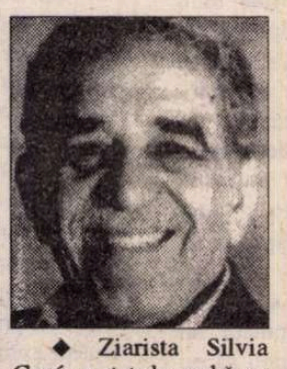

◆ Ziarista Silvia Gavís a stat de vorbă cu cei zece fraţi şi surori ai lui Gabriel García Márquez despre copilăria lor şi a scris o carte, *Familia García Márquez* (Ed. Arango, Bogotá) ce conturează universul intim al viitorului scriitor. Fraţii povestesc că, în copilărie, Gabito, „totdeauna curat şi bine pieptănat", nu se juca, ci asculta fascinat poveştile de război ale bunicului Nicolasito şi îi sîcîia mereu pe adulţi să-i explice cuvintele şi expresiile pe care nu le înţelegea.

Turnătorii

◆ La Editura Christoph Links din Berlin a apărut volumul *Literatura sub supraveghere* de Joachim Walther care redeschide dosarul fierbinte al scriitorilor apropiaţi de Stasi. La şapte ani după căderea Zidului, comunitatea literară germană aştepta cu nerăbdare şă ştie mai multe despre scriitorii din fosta RDG care-şi turnau colegii. Or, autorul lucrării, el însuşi o victimă a Stasi, se arată indulgent, în special în cazul cîtorva scriitori foarte cunoscuţi, ca Heiner Müller, Christa Wolf, Erwin Strittmatter şi Fritz Rudolf Fries, prezentaţi mai curînd ca ţinte ale poliţiei politice decît ca informatori - scrie „Süddeutsche Zeitung".

Cinci poeme

◆ În publicaţia americană de poezie (cu apariţie o dată la două luni) „The American Poetry Review", este prezentă, în vol. 25 nr. 6 (noiembrie/decembrie) şi Liliana Ursu, cu un grupaj de poezii în traducerea poetei Tess Gallagher şi a profesorului Adam J. Sorkin. Un volum de poeme ale Lilianei Ursu, *The Sky Behind the Forest,* va apărea în curînd la Ed. Bloodaxe Books.

Ediţie exhaustivă

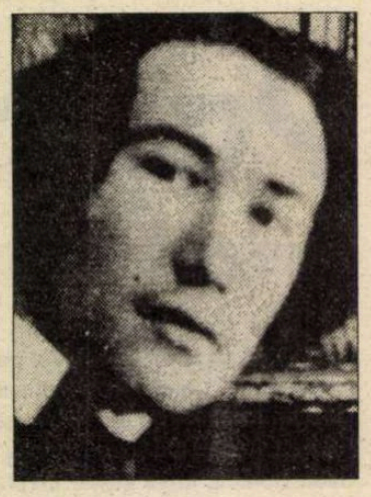

◆ Prestigioasa colecţie La Pléiade a Editurii Gallimard a început publicarea versiunii integrale a *Jurnalului* lui André Gide, în care scriitorul a notat, de la 17 la 81 de ani, tot: lecturi, întîlniri, călătorii, frămîntări amoroase, religioase, politice - cuprinzînd întreaga epocă al cărei martor lucid şi personaj influent a fost. Faţă de celelalte versiuni apărute pînă acum, aceasta nu lasă nimic pe dinafară, adăugînd răutăţile, confesiile şi anecdotele ce o fac mai fidelă spiritului scriitorului, mai sinceră şi mai naturală. De curînd a ieşit pe piaţă primul volum, ce conţine anii 1887 -1925, în aproape 2000 de pagini. În imagine, André Gide în 1890.

Expoziţie Peter Jalesh la New York

◆ Stabilit de cîţiva ani la New York, poetul şi pictorul Peter Jalesh (originar din România), a avut în lunile septembrie şi octombrie o expoziţie personală de pictură şi desen la importanta galerie de artă contemporană „Deep Space", bucurîndu-se de un deosebit succes. Pentru februarie viitor, Peter Jalesh are programată o nouă expoziţie în marele oraş american. În imagine, o pictură a lui Peter Jalesh care a figurat pe afişul expoziţiei new york-eze.

Moartea Ideii Socialiste

◆ Eminenţa cenuşie a finanţelor italiene, Erico Cuccia, a rămas văduv. Din necrolog italienii au aflat că numele întreg al soţiei bancherului era Idea Nuova Socialista. Tatăl ei, consilier economic al lui Mussolini, a mai avut încă două fete, pe care le-a botezat Vittoria Proletaria şi Italia Libera - scrie ziarul „L'Unità".

Ce-a mai rămas din STASI

180 DE KM (!) de rafturi care gem de dosare şi documente. Peste 35 de milioane de fişe, sute de mii de fotografii şi de benzi magnetice. Clipe. Vieţi de hîrtie.

Arhivele *Stasi* s-au deschis. Sînt peste un milion de victime doritoare să arunce o privire în propria lor viaţă. Nu aşa cum au trăit-o în realitate, ci aşa cum au dictat-o alţii. Unii sînt indignaţi după ce-şi citesc dosarul: cum, numai atît, după toate cîte le-am făcut eu? O femeie hohoteşte. Plînge? Nu, rîde cu lacrimi. Ceilalţi continuă să citească. Aproape detaşaţi. Lipsiţi de resentimente. Şi totuşi: cîtă meschinărie şi cît cinism în filtrul prin care le-au fost trecute faptele...

Cineva şi-a ridicat pe umeri povara restudierii şi restituirii fiecărui dosar. Sute de mii, milioane de amănunte penibile sau înălţătoare, intrigi murdare, rezistenţă, destine frînte. Vieţi manipulate de mîinile „păpuşarilor" din *Stasi.* Buncărele fostei fortăreţe închid în burţile lor orori bine compartimentate şi împărţite pe categorii. S-a păstrat organizarea de odinioară. În compartimentul F 16 sînt milioane de fişe care nu cuprind altceva decît nume şi numere de înregistrare. În F 22 numai dosare: singurul mod de a le identifica sînt numerele de înregistrare. Cele două compartimente erau (şi sînt şi azi) perfect separate. Armele de temut de acum cîţiva ani au devenit o metodă de vindecare pentru cei traumatizaţi.

În 3 din cele 38 de clădiri care adăposteau cîndva caracatiţa *Stasi* lucrează acum „Comisia Gauck" pentru cercetarea activităţii fostei „instituţii". Pe lîngă dosarele complete, citibile, tone de material conspirativ ori de hîrtii şi benzi magnetice deteriorate de către ofiţerii *Stasi* în panica din ultimele lor zile îşi aşteaptă, la rîndul lor, reconstituirea.

Călăilor li se scoate cagula, sicofanţii ies la iveală. Cei care pot pătrunde acum în arhivele fostei *Stasi* nu vor însă răzbunare. Vor numai adevărul, reconstituirea unei verigi lipsă necesare în înţelegerea propriei identităţi. Dosarele *Stasi* nu mai sînt o enigmă. Dosarele Securităţii, în ciuda cîte unei *cărţi albe,* da.

Adaptare după Kulturchronik, 5/1996 de
Călin Mihăilescu

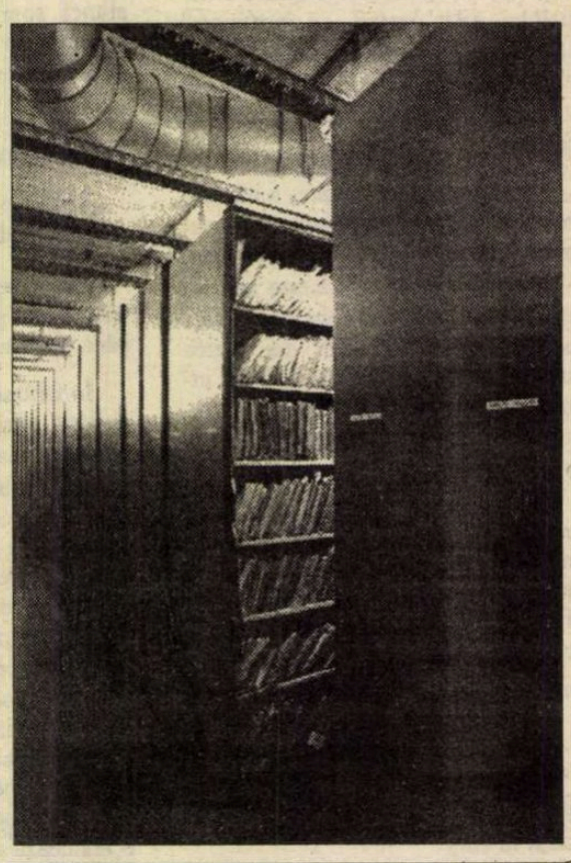

Modă

◆ Ce gen de roman „se mai poartă" în țările anglosaxone? Ei bine, la mare modă e romanul polițist lesbian. Cum autorii de literatură comercială sînt nevoiți să inventeze mereu ceva șocant pentru omorît timpul în trenuri, iată că a apărut și detectivul particular femeie, lesbiană, fără complexe. Sandra Scoppettone, scriitoare profesionistă newyorkeză de origine italiană, după ce a debutat cu pseudonimul Jack Early și a publicat mai multe romane de serie neagră sub acest nume viril, a inventat-o la începutul anilor '90 pe Lauren Lauro, detectiva lesbiană și a fost atît de mîndră de ea și de succesul cărților ce o au drept eroină (trei pînă acum), încît le semnează cu propriul nume. Faima Sandrei Scoppettone a ajuns și în Europa, unde a fost tradusă, ba chiar și imitată.

Corespondență

◆ Lotte Lenya (în imagine) era bonă la copiii dramaturgului Georg Kaiser cînd, într-o zi, a fost trimisă să-l ia de la

gară pe un tînăr musafir, compozitorul Kurt Weill. Ea avea 26 de ani, el 24. A fost o dragoste la prima vedere, continuată cu o căsătorie, un divorț, o recăsătorire, un redivorț, după care au rămas legați de o mare afecțiune. Corespondența lor, publicată acum de Cambridge University Press sub titlul *Speak low - when you speak love,* este cronica vieții lor agitate în Europa și SUA, cu multe referiri, adesea maliționase, la contemporani celebri, între care Charlie Chaplin, Theodor Adorno, Marlene Dietrich, Fritz Lang, Max Reinhardt și Bertolt Brecht.

Nônai Kakumei

◆ Cea mai bine vîndută carte din Japonia (3 milioane de exemplare ale primului volum apărut în 1995, urmat acum de un al doilea volum care se vinde ca pîinea caldă, concomitent cu tiraje sporite din primul) este *Nônai Kakumei* (Revoluția internă a creierului) de Shigeo Haruyama (Ed. Sunmark-Shuppan). În cele două volume, doctorul Haruyama explică metode simple de stimulare a secreției unui hormon cerebral care întărește imunitatea la boli.

În căutarea Evului Mediu

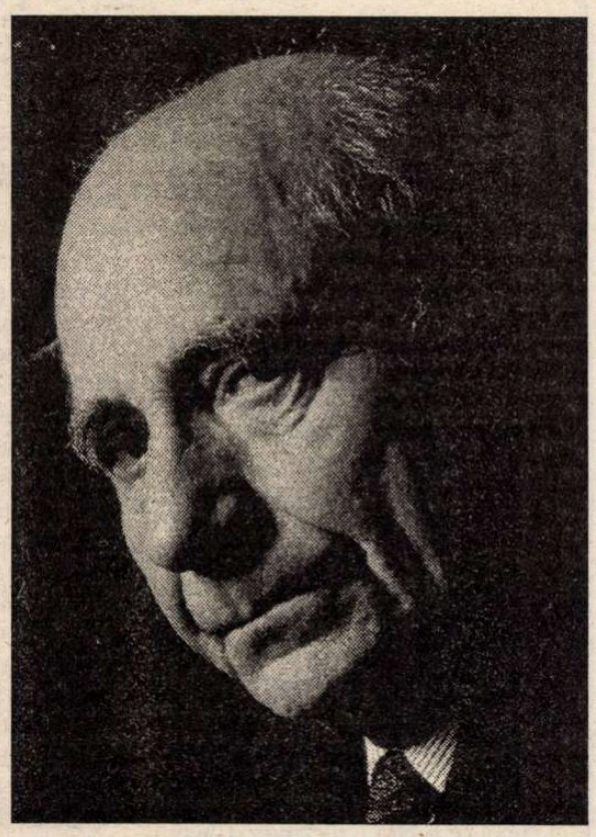

◆ De aproape 50 de ani, Georges Duby (în imagine) se străduiește să străpungă obscuritatea ce învăluie trei secole: X, XI și XII. Fiindcă nu există prea multe documente și vestigii, a trebuit să recurgă și la virtuțile imaginației, la șiretlicurile spiritului și la resursele tuturor științelor umane pentru a se apropia de adevărurile acelei epoci îndepărtate. Cele mai frumoase pagini din opera sa de o viață dedicată Evului Mediu au fost strînse într-un volum de peste 1300 de pagini, *Feudalitate*, apărut la Ed. Gallimard și care reunește 11 studii esențiale, între care *Războinici și țărani, Anul o mie, Imaginarul feudal, Wilhelm Cuceritorul, Cavalerul, femeia și preotul.* Un al doilea volum, la fel de masiv, va aduna scrierile lui Georges Duby despre artă.

Dragon în urcare

◆ Henry Kamm a fugit în 1941, pe cînd era adolescent, din Germania antisemită în SUA, unde s-a angajat în 1943 în armată și a făcut războiul pe frontul european. Apoi a studiat la Universitatea din New York și a intrat ca reporter la „New York Times", unde lucrează de o viață, fiind unul dintre cei mai buni ziariști ai publicației. În 1968, reportajul său despre „primăvara de la Praga" i-a adus un prim premiu, urmat în 1969 de premiul George Polk, pentru dezvăluirile sale asupra războiului secret american în Laos, și de Premiul Pulitzer pentru reportaj în 1978, pentru seria de articole despre drama poporului vietnamez și a refugiaților laoțieni și cambodgieni. (Cartea sa recent apărută la Ed. Arcade din New York, *Dragon Ascending. Vietnam and the Vietnamese* este socotită cea mai bună lucrare asupra poporului vietnamez scrisă de un occidental (în

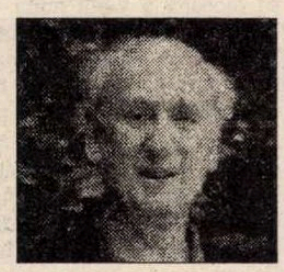

anii '70 Kamm a fost decanul grupului de corespondențe de război din Vietnam). De-a lungul unei serii de portrete și convorbiri, jurnalistul american prezintă cu afecțiune această țară mică și marele ei popor, așa cum se înfățișează azi, după 40 de ani de război (socotind și ocupația militară din Cambodgia din 1978 pînă în 1989).

Un stalinist exemplar

◆ „Népszabadság" recenzează recenta carte consacrată de jurnalistul Arpád Pünkösti dictatorului comunist Mátyás Rákosi (1892-1971), *Rákosi în vîrf* (Ed. Europa & Magyar Könivklub, Budapesta), arătînd că, pentru a-l prezenta pe acest emul zelos al lui Stalin și ambianța puterii sale, autorul a alcătuit „o cronologie terifiantă a faptelor". Lucrarea, al cărei conținut este „de o monotonie insuportabilă, constituie o adevărată bravură stilistică. Înalți demnitari, bucătari, procese verbale, scrisori, benzi de magnetofon, celule ale condamnaților la moarte, discursuri oficiale: colajul istoric al lui Pünkösti e înspăimîntător... După toate acestea nimic nu-l va împiedica pe autor să scrie un eseu major asupra naturii puterii și a omului"- estimează cotidianul maghiar.

Idei

Prîslea cel voinic

CARTEA *Born to Rebel* (*Născuți pentru a se răzvrăti*) de Frank Sulloway, apărută de curînd la Ed. Little, Brown & Co din Londra, dezvoltă teza că numeroase fapte politice, sociologice și istorice se explică prin conflicte ivite între frați. Autorul, psiholog la Harward, susține că, într-o familie, fratele mai mare e în general de partea autorității, iar cel mic - un rebel. Pornind de aici, el reinterpretează revoluțiile, războaiele religioase, războaiele civile - considerîndu-le fratricide în sens literal. De exemplu, Revoluția Franceză - zice el - a fost, în privința fraternității, un eșec răsunător. Lupta pentru Convenția Națională între girondinii și montagnarzi, care a dus la Teroare, a fost în mare măsură un conflict ce i-a opus pe mezini, fraților mai mari, majoritatea girondinilor fiind cei mai tineri din familie, iar cei mai mulți montagnarzi - primi născuți. „Opoziția între frați și nu lupta de clasă a stat la baza Terorii"- scrie Sulloway, susținînd și cu alte numeroase statistici că radicalismul și deschiderea spre idei noi sînt apanajul mezinilor, iar conformismul, ortodoxia și intoleranța - cel al fraților mai mari (alte exemple: în timpul Reformei, 96% din martirii protestanți uciși în țările catolice erau frați mai mici; adepții de primă oră ai darwinismului - de asemenea etc.).

Punct de vedere novator sau teorie simplistă și hazardată? Părerile presei internaționale despre teza determinismului familial sînt împărțite. „Cînd faptele nu coincid cu teoria sa, Sulloway iese din încurcătură făcînd piruete erudite. Erudiția sa prost plasată e folosită pentru a machia o doctrină reacționară ce reduce rădăcinile radicalismului și ale creativității umane la povestea oului de cuc"- scrie „Sunday Times", referindu-se la faptul că teoria conform căreia rangul în familie ar determina comportamentul relansează și vechea dezbatere a raportului dintre datul genetic și mediu, între ceea ce e născut și ceea ce e dobîndit. La ora actuală e general admis că aceasta e o falsă dispută ce nu duce nicăieri, fiindcă s-a demonstrat că aceleași gene pot să producă rezultate diferite în medii diferite, dar și că același mediu produce efecte diferite asupra unor structuri genetice diferite. Frank Sulloway crede că indivizii au o natură corespunzătoare ordinii în care s-au ivit în familie, altfel spus, că sînt dotați cu un program genetic ce decide: prim născut - conformist, mezin - rebel. Criticul de la „New York Review of Books" pare convins de demonstrația psihologului englez, în ale cărui statistici vede începutul unei științe umane exacte - vechi vis al sociobiologiei din epoca lui Spencer și Darwin. Nemții însă sînt sceptici și ironici cu cifrele, tabelele și graficele lui Sulloway. Comentariul din „Frankfurter Allgemeine Zeitung" e acid la adresa noului darwinism social care vrea să revoluționeze biologia și istoria, căutînd o altă logică evoluției umane. Ar fi interesant de știut dacă autorul acestei speculații reducționiste este prim născut, mezin sau copil unic. **(A.B.)**

Minciuna

◆ Acum trei ani a apărut, la o mică editură franceză, un *Dicționar al minciunii* tradus din italiană și atribuit lui Pio Rossi (1581-1667). De fapt, acest pretins dicționar tematic a fost reconstituit printr-un abil montaj de citate către scriitorul sicilian Salvatore S. Nigro pentru o culegere intitulată *Elogiul minciunii*, ce a apărut în 1990 la Ed. Sellerio. Nigro adăugase și trei texte rare din sec. XVI și XVII iar cartea obținuse în Italia un succes excepțional. Cu toate că scriitorul a protestat imediat, în „La Repubblica", împotriva ediției franceze care nu face nici o referire la munca lui de compilare, o altă editură franceză, Allia, recidivează acum, retipărind *Dicționarul minciunii* de Pio Rossi, prezentat ca un extras din *Banchetul moral.* Fiind vorba despre minciună, editorii s-au simțit îndreptățiți să mintă. Sau poate, cum scrie chiar Pio Rossi, „Falsitatea are o asemenea forță încît, odată admisă, pune în pericol mii de adevăruri".

„Vertigo" restaurat

◆ La aproape patru decenii după premieră, *Vertigo* a devenit cel mai celebru dintre filmele lui Alfred Hitchcock, prețuit nu numai pentru tehnica suspansului, ci și pentru dimensiunea sa tragică, pentru îmbinarea măiestrită a amintirii și obsesiei. Specialiștii l-au comparat cu Proust, *Tristan și Isolda* și mitul lui Orpheu, calificîndu-l drept o capodoperă a artei a 7-a. Robert Harris și James Katz, restauratorii de acum ai filmului (cei care au refăcut și *Lawrence of Arabia* și *Spartacus*), au lansat în toamna aceasta versiunea pe 70 mm, cu sunet digital. În imagine: vedetele de neuitat ale filmului *Vertigo* - James Stewart și Kim Novak.

De la stînga la dreapta

◆ Cartea *Pace cu anii '60* de David Burner (Ed. Princeton University) urmărește evoluția sensibilităților politice radicale în America, de la mișcarea hippies la liberalismul de azi. „Cultural, extremiștii de stînga de ieri și liberalii de dreapta de azi au multe lucruri în comun - explică revista *The Economist.* De altfel, faptul nu e prea surprinzător, fiindcă ambele categorii au fost modelate de aceleași mutații sociale: slăbirea familiei patriarhale și, în general, a oricărui tip de autoritate".

Revista revistelor

Exogen-selectiv

Cu numărul 274, suplimentul cultural al *Cotidianului* - *LA&I* şi-a încetat apariţia după mai bine de cinci ani de prezenţă săptămînală în publicistica literară. În cuvîntul de încheiere, Dan C. Mihăilescu ne explică sincer de ce: a obosit, s-a săturat; îi trebuie timp pentru cărţile proprii, „De-o jumătate de an trag după mine gîndul de-a pune punct *LA&I*-ului, în ce mă priveşte. Să fim cinstiţi şi să recunoaştem că, de vreun an, *LA&I*-ul a obosit, s-a rutinat, a devenit previzibil şi monoton. De mai multă vreme nu-l mai *construiesc*, ci îl *umplu*, ceea ce, pentru mine, unul, e insuportabil. Cred că, în sfârşit, i-a sunat ceasul. (...) Am ajuns, de câteva luni, în impas: mi s-a epuizat imaginaţia editorială, mă înnebuneşte lipsa de timp: *timp de lectură, dar şi pentru încheierea cărţilor proprii*.". Ca unii care, de o viaţă, „ne facem numărul" în fiecare săptămînă, îl înţelegem prea bine. Ştim cum ajunge să te mărunţească munca la un periodic, cum îţi ritmează ea anotimpurile şi sentimentele şi gîndirea, cum îţi bate în cap metronomul zilei de predare a sumarului şi, abia predat un număr, trebuie început următorul, şi tot aşa. Ajungi să trăieşti prin numere, dacă e 16 - înfloresc pomii, 25 înseamnă canicula, 40 - ploile de toamnă şi după 48 - ţi-a mai trecut un an din viaţă, te pregăteşti s-o iei iar de la 1, mai bătrîn. Ştim că orice ţi s-ar întîmpla, revista trebuie să apară, scheletul ei arde în subconştient, grija pentru rubrici, pentru ilustraţii, pentru obligaţiile ce-ţi revin intră în metabolism şi e destul de alienantă, dacă o priveşti dinafară (de exemplu, chiar cînd primeşti vestea morţii unui prieten din lumea literară, durerea se însoţeşte cu grija necrologului, mortul se transformă în cuadraţi cu chenar şi poză). Îţi vine uneori să spui ca Dan C.: „Gata, este nevoie de o *pauză de respiraţie*". Apoi, scriitor fiind şi nu doar gazetar, mai e şi conştiinţa că o revistă e inevitabil perisabilă, că îţi iroseşti energia, timpul, talentul pe lucruri care strălucesc (dacă strălucesc) cel mult o săptămînă, şi te întrebi dacă merită să îţi neglijezi pentru asta propriile proiecte literare, cărţile cu care te vei prezenta la judecata din urmă. „Se pare - spune Dan C. (cu siguranţă - spunem noi) - grija faţă de propriile cărţi şi proiecte literare trebuie să treacă pe planul doi, odată ce te-ai angajat într-o atare iniţiativă jurnalistică. Numai că viaţa-i scurtă şi ce nu faci la timp devine o povară sinucigaşă". El vrea să-şi scrie cărţile pe care „le coace" de mult - despre Generaţia '27, despre Caragiale, despre Cioran. Are dreptate. A făcut o experienţă, i-a reuşit, a impus o revistă ce-i seamănă - bine caracterizată de el însuşi: „nota de surprinzător, opţiunile şocante, nu o dată antinomice, refuzul obstinant al oricărei forme fixe, *à rebours*-ul tematic, ambiţia de co-editare a contrariilor, abuzul, poate, de traduceri (o indiscutabilă necesitate, totuşi), o anumită doză de diletantism cvasi-infantil, cu gust pentru provocare, pentru stilul familiar, de seriozitate deliberat subminată de jovialităţi mai mult sau mai puţin lucide - acestea sunt caracteristici ale editorului, fatalmente întipărite în fizionomia gazetei". Acum gata, înapoi la masa de trudă pentru o bibliografie durabilă. Nouă, *LA&I* ne va lipsi. Fie şi pentru că era un subiect mereu plăcut al Cronicarului, cam obosit şi el. ♦ În schimb, catavencii sînt infatigabili. Doar cu 10 numere mai tineri ca *LA&I*-ul, îşi fac săptămînă de săptămînă numărul de oameni-orchestră în Academia lor cu umplutură picantă, mereu proaspătă. Chiar dacă ţinta aruncătorului de cuţite şi bule s-a schimbat, puţul gîndirii e încă plin de mîl şi broaşte, destule. Dovadă - citatele extrase în nr. 47 din retorica fostului prim-ministeriabil, Ulm Spineanu: „Indiferent cum, într-un final, primordialitatea lui *„a şti"* politic şi social, care nu înseamnă un glotosocietarism, îşi va desemna *predictibilitatea*, şi-n consecinţă *echilibrul*, între *„a fi"* şi *„a avea"* şi „Conştiinţa ne este de fiecare dată rodul posteriorului, iar, în fond, profunzimea personalităţii fiecăruia, la un moment dat, se desprinde exogen-selectiv de bunul personal, devenind un fel de stare a ansamblului socio-patrimonial". În afară de faptul că ar fi umplut toate rubricile Catavencului, oare cum i-ar fi stat acestei conştiinţe-rod-al-posteriorului cu glotosocietarismul lui cu tot ca premier?

Un viraj murdar

Cea mai jenantă întoarcere cu 180 de grade făcută de un ziar după 1989 încoace a săvîrşit-o *VOCEA ROMÂNIEI*, ziarul guvernamental. După ce s-a transformat în organ politic al PDSR-ului, acest ziar devenise sub conducerea redactorului şef D.D. Rujan instrumentul prin care erau agresaţi verbal adversarii politici ai partidului de guvernămînt, gazetari şi partide, într-un limbaj de ceă mai joasă factură. Editorialele redactorului şef, menite să învioreze foaia guvernamentală, se numărau printre cele mai jenante probe de limbaj licenţios care apăreau la acea dată în presa autohtonă. După ce PDSR-ul a pierdut alegerile, echipa redacţională a anunţat că l-a înlăturat pe D.D. Rujan de la conducerea ziarului şi că intenţionează să înceapă o viaţă nouă. Dar au fost condamnaţi cumva la locul de muncă ziariştii de la *Vocea României*, încît n-au putut să protesteze la timp? Sau dacă nu să protesteze, nu puteau demisiona, pentru a nu fi puşi azi în situaţia de a-şi turna cenuşă în cap? Şi, iertată fie-ne întrebarea, dacă PDSR-ul ar fi cîştigat alegerile şi ar fi făcut un nou guvern, am mai fi asistat la acest viraj? Făcută într-un moment în care ziarul nu mai are de pierdut decît subvenţiile, această întoarcere nu are altă semnificaţie decît una care dezvăluie mizeria morală a ziaristului care îşi vinde condeiul fără să-şi pună întrebarea dacă nu cumva a îmbrăţişat o cauză falsă. ♦ Cu cîtva timp în urmă am semnalat ziarul *ACTUALITATEA*. Acum ne-ar fi imposibil deoarece această publicaţie apare la intervale imprevizibile. Totuşi echipa de conducere a ziarului a dezmînţit zvonurile că acesta îşi va înceta apariţia. Dar cum menţionatul cotidian nici nu apare, precizarea celor care îl conduc e uşor de prisos. ♦ *LIBERTATEA* a avut curiozitatea să-l întrebe pe dl Paul Grigoriu, director general adjunct al Societăţii Române de Radio dacă anticipează schimbări în actuala conducere a S.R.R. Acesta a afirmat că după părerea sa lucrurile vor rămîne aşa cum sînt şi că actualul consiliu de conducere îşi va duce pînă la capăt mandatul de patru ani. Se pare că se va întîmpla acelaşi lucru cu conducerea TVR, incompletă. Cît despre dl Dumitru Titus Popa se pare că acesta se va despărţi în scurt timp de biroul său de la etajul XI al instituţiei de pe Dorobanţi. ♦ După ce a evitat să întîlnească presa în ultimul an, fostul ministru al transporturilor, dl Aurel Novac, şi-a dat numărul de telefon de acasă ziariştilor care au luat parte la întîlnirea de adio organizată de acesta. Dl Novac i-a invitat la locuinţa sa de la Breaza pe ziariştii care vor trece prin localitatea în care dl Novac are casa de vacanţă. În ceea ce priveşte numeroasele catastrofe care au avut loc în perioada cît d-sa a stat în fruntea Ministerului Transporturilor, dl Novac a dat vina pe complexitatea maşinilor cărora omul nu le mai poate face faţă. ♦ *EVENIMENTUL ZILEI* a lansat recent ipoteza că dl Ion Iliescu a fost ajutat să piardă alegerile de persoane din anturajul său. Potrivit autorului acestei ipoteze, dl Ion Cristoiu, fostul preşedinte a făcut greşeli care nu pot fi explicate altfel decît ca rezultate ale încercărilor unor persoane din preajma sa de a-l scoate de la Cotroceni pe dl Iliescu. În ipoteza, îndoielnică în proporţie de 90%, că aşa stau lucrurile, greşeala îi aparţine dlui Iliescu, fiindcă s-a înconjurat de cine nu trebuia. În ultimii patru ani, dl Silviu Brucan, de pildă, a avertizat în nenumărate rînduri pe fostul locatar de la Cotroceni că s-a înconjurat de sicofanţi şi de „yesmeni". Chiar dacă s-a înşelat în multe alte privinţe, aici dl Brucan a avut dreptate. ♦ Şi *ZIUA* a lansat o bombă de presă, aceea că dl Virgil Măgureanu „l-ar fi trădat" pe Ion Iliescu, refuzînd să gireze falsificarea alegerilor pregătite de PDSR. Cum e vorba de o acuză gravă, probabil că bomba *Zilei* va avea şi efecte întîrziate.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 $ S.U.A. pe an pentru ţările extraeuropene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţia "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

LA MICROSCOP

Contrariaţii

PERSOANE care pînă mai ieri jurau iubire veşnică unui partid aflat în capul mesei îşi caută acum prin ascendenţă vreo rudă înscrisă pe vremuri la ţărănişti. E bun şi un liberal, la o adică. În ceea ce priveşte viaţa curentă, stres şi anxietate, regrete amarnice pentru lipsa de viziune politică şi alte asemenea mizerii.

Oamenii îşi mai schimbă convingerile; unii n-au nevoie de nici un efort în această privinţă, fiindcă n-au ce schimba. Singura operaţie pe care trebuie s-o facă aceştia e schimbarea culorii. Şocul pe care l-au primit unii dintre noi după alegeri ar merita o analiză mai temeinică decît aceste însemnări. Sînt persoane care nu concep să fie suspectate că s-ar afla de partea opoziţiei, indiferent din cine ar fi ea alcătuită. Persoane pentru care cel aflat la putere are totdeauna dreptate pentru simplul fapt că se află la putere. Pentru ei cea mai sigură cale de a conduce o ţară e dictatura. Chiar dacă nu-şi dau seama de asta, visul lor, ca lucrurile să rămînă neschimbate cît mai multă vreme, în asta constă. Ei se oferă puterii cu toată sinceritatea, schimbarea de persoane nu-i tulbură, nu-i tulbură nici schimbările de direcţie. Dreapta, stînga - astea sînt fleacuri, ceea ce contează e puterea.

Nu e vorba aici de persoane care pun înainte de toate datoria lor faţă de ţară. Asta ţi-o poţi face şi în opoziţie sau în îndeletniciri în care culoarea politică nu are decît o importanţă secundară. Un bun mecanic de locomotivă poate avea convingeri cît poftеşte de reacţionare; cîtă vreme e sănătos psihic, convingerile nu-l împiedică să-şi vadă de treabă cum scrie la carte.

Nu e vorba nici de cei care votează cum îi duce mintea, iar după aceea îi privesc cu respect pe cei care cîştigă, ci de aceia care suferă că nu pot defila cu puternicii zilei, dacă se poate în rîndurile din faţă. Prin '90, aceştia s-au înscris în trei, patru partide, din categoria cailor cîştigători, iar după ce s-au făcut jocurile şi-au bombat pieptul alături de învingători. Nu sînt nişte fluşturatici, cum pot părea din această schiţă. Dimpotrivă, sînt oameni serioşi, care vorbesc cu gravitate şi care nu rîd decît pentru a face plăcere celor din jur.

Contrariaţi pe moment, din pricină că cei pe care au mizat n-au ieşit cîştigători, descoperă în scurt timp că au nenumărate lucruri în comun cu noii cîştigători. Şi că de fapt aceştia sînt adevăraţii lor favoriţi, nu cei care tocmai au pierdut. Gîndul la aceştia din urmă le pungeşte faţa, îi indispune ca amintirea unei indigestii sau a unei gafe. Îşi oferă serviciile noilor puternici cu aceeaşi gravitate cu care şi le-au oferit şi celor dinainte. Scot acte doveditoare, iar dacă n-au de unde, rostesc o declaraţie de principii care se încheie printr-una de fermă adeziune. Au talentul de a se recunoaşte unii pe alţii şi atunci cînd se întîlnesc, îşi zîmbesc fericiţi, pentru că au avut, încă o dată, dreptate.

Cristian Teodorescu

România literară

Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 - Bucureşti; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacţie: 800 lei

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundaţia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

18-24 decembrie 1996

(Anul XXIX)

50

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Ne mor poeţii

MARIN SORESCU reuşeşte să ne surprindă încă o dată: prin felul în care şi-a primit moartea.

„În noaptea ta păşeşte cu curaj", scria el mai demult (*Poezii alese de cenzură*), fără să se gîndească, probabil, la sine însuşi, făcîndu-ne şi pe noi să ne gîndim la altul: nu, în orice caz, la şugubăţul, ludicul şi pămînteanul poet pe care-l ştiam cu toţii. Şi, totuşi, pe patul de spital, Marin Sorescu dictează cîteva poeme, publicate, opt, în *Literatorul*, în numărul apărut cu o săptămînă înaintea morţii autorului lor, şi reproduse de noi în numărul de faţă la pagina 13, impresionante prin stoicism şi seninătate. Curajul cu care şi-a acceptat moartea este uimitor pentru un om de la care ne-am fi aşteptat să se joace cu ea ca Ivan Turbincă, s-o păcălească şi s-o amîne. Am citit de cîteva ori *Scară la cer* pînă să înţeleg ce era şocant în această poezie, atît de soresciană, îndefinitiv: poetul îşi priveşte în ochi propria moarte. De data aceasta, cel care moare este chiar el, nu mai încape loc de glumă, nu mai e timp pentru nici o deghizare şi pentru nici un rol:

Un fir de păianjen
Atîrnă de tavan,
Exact deasupra patului meu.

În fiecare zi observ
Cum se lasă tot mai jos,
Mi se trimite şi
Scara la cer - zic,
Mi se aruncă de sus.

Deşi am slăbit îngrozitor de mult
Sunt doar fantoma celui care am fost
Mă gîndesc că trupul meu
Este totuşi prea greu
Pentru scara asta delicată

- Suflete, ia-o tu înainte.
Pâş! Pâş!

Mereu imprevizibil, Marin Sorescu iese din scenă parcă împăcat cu sine, calm, detaşat, fără sfîşiere. Dacă absenţa patetismului îi era de la început caracteristică poetului, n-am cum să spun acelaşi lucru despre religiozitatea suavă a versurilor lui din urmă. Omul, ca şi poetul, este o enigmă. Crezi că l-ai cunoscut pe cel dintîi. L-ai citit de zeci de ori pe cel de al doilea. Ca să constaţi că nu ştii nimic, nici despre unul, nici despre altul.

Moartea lui Marin Sorescu mă aruncă în perplexitate. Şi *mă doare*. Ce timpuri aspre, nemiloase, în care poeţii ne mor unul după altul!

■

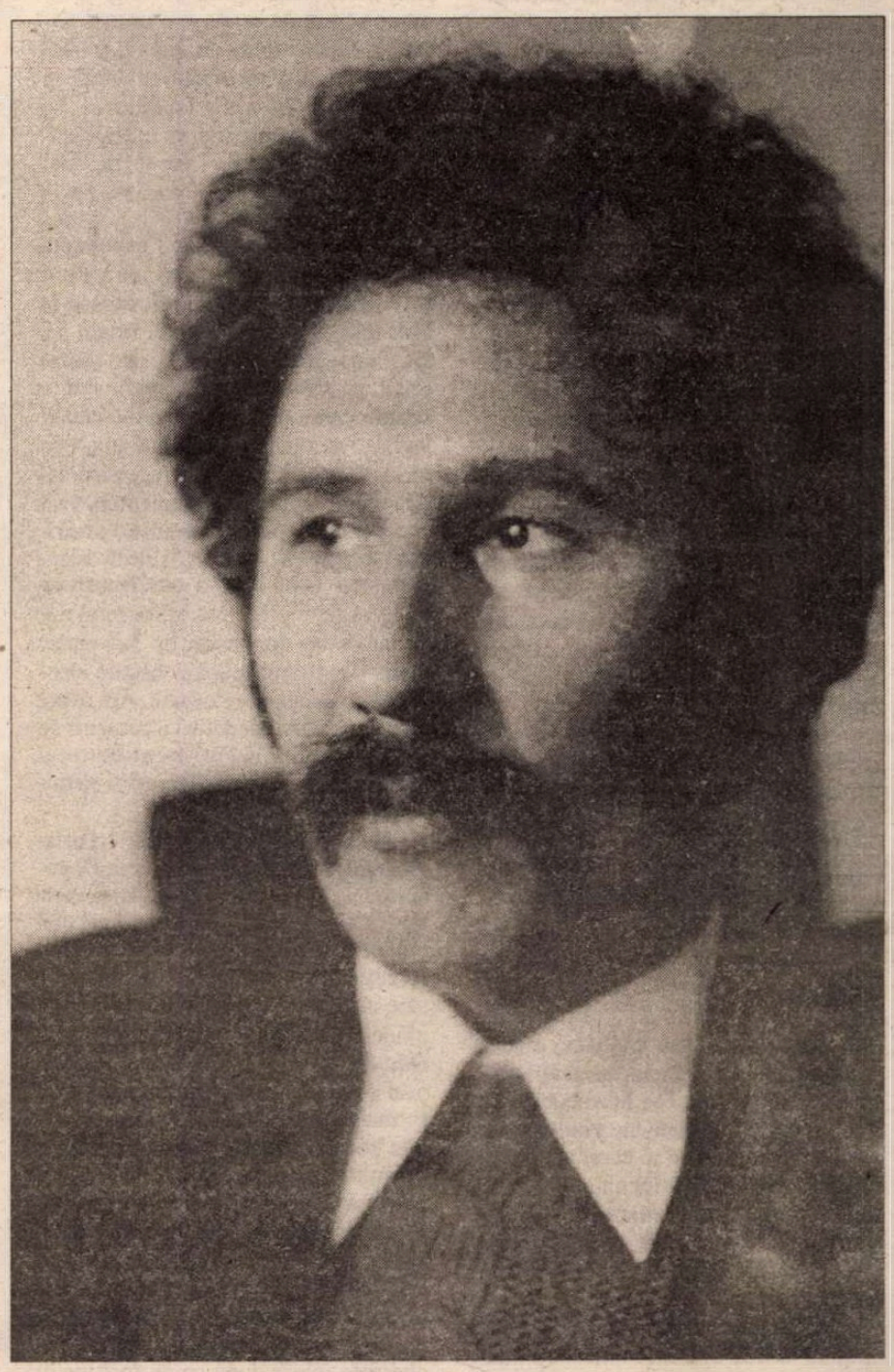

IN MEMORIAM

MARIN SORESCU

(pag. 12-13, 16)

♦ O smerită jalbă (pag. 2) ♦ Democraţie şi semantică (pag. 3) ♦ Meditaţiile religioase ale lui Nicolae Balotă (pag. 5) ♦ Jurnalul de la Păltinis (pag. 7, 11) ♦ André Malraux după 20 de ani (pag. 20-21)

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieş

O smerită jalbă

POATE că în emoţia şi tulburarea provocate de anunţarea rezultatelor de la 3 noiembrie, puţini îşi mai aduc aminte de recomandarea sosită, hodoronc-tronc, din partea Biroului Electoral Central. Şi anume, de necesitatea modificării în viitor a sistemului de vot pe listă. S-a scris enorm despre calamitatea reprezentată de acest sistem absolut primitiv şi despre malversaţiunile pe care le îngăduie. E de mirare, însă, că B.E.C. n-a găsit de cuviinţă să atragă atenţia asupra acestei anomalii nici în 1990, nici în1992, nici în 1996. Pentru simplul motiv că ea favoriza un partid al nulităţilor (sau, în cel mai bun caz, al mediocrităţilor) precum P.D.S.R.-ul, în variatele sale formule. Savanţii din B.E.C. (incapabili, între altele, de o simplă operaţie aritmetică, precum numărarea semnăturilor de susţinere a candidaţilor la preşedinţie, ceea ce a permis selectarea între cei şaisprezece magnifici a unor persoane greu de definit, precum generalul roşu Militaru, tămăduitorul Mudava sau diverşi reprezentanţi ai pensionarilor, automobiliştilor etc.) îşi dau abia acum seama că sistemul pe care l-au păstorit e şi el vinovat de dezastrul în care se află ţara.

Numai dezastruosul vot pe listă a permis pătrunderea în Parlamentul României a atîtora dintre figurile adipos-ridicole pe care s-a sprijinit regimul Iliescu. E greu de imaginat că un Gheorghe Dumitraşcu ar putea fi ales, pentru calităţile sale personale, de altcineva decît de propria familie. După cum e imposibil să ne închipuim că blestemăţia sa, stareţul Tatu, ar fi avut cea mai mică şansă de a primi vreun vot altfel decît sub pulpana puterii pedeseriste. La fel cum un revoluţionar ridicol precum Ion Marcu, care de cînd se află în Parlament a cultivat un perfect anonimat, şi al cărui analfabetism (nu numai politic) e notoriu, n-ar mai fi fost ales nici măcar de cei alături de care s-a aflat, în decembrie 1989, în balconul Operei din Timişoara.

M-am gîndit atunci dacă nu cumva iniţiativa B.E.C. e încă un cadou otrăvit. Speriaţi că nici această stratagemă nu îi mai poate ţine la putere, pedeseriştii se gîndesc de pe acum la fărîmiţarea adversarilor la viitoarelor alegeri. Chiar dacă ar fi aşa, e clar că trebuie să se renunţe la sistemul nefast prin care Ion Iliescu şi echipa şi-au asigurat o dominaţie autoritară asupra ţării vreme de şapte ani.

Modificările legii electorale trebuie să se afle printre priorităţile noului Parlament. Normalizarea societăţii româneşti trebuie să treacă şi prin acest proces, care va bara spectaculos accesul nulităţilor în înaltele sfere ale puterii. Doar astfel se va evita ridicol-tragica situaţie în care puternice personalităţi politice se vor vedea etern depunctate în favoarea unor pitecantropi a căror singură calitate e obedienţa faţă de un lider sau faţă de un partid. Dacă va dori să iasă din mizeria morală şi din ambiguitatea în care se zbate de atîţia ani, România va trebui să recunoască dreptul la individualitate al cetăţeanului. Inclusiv al profesionistului politic.

Firește, actuala majoritate îşi asumă ea însăşi un mare risc. E vorba de intrarea într-o competiţie dură nu numai între partide, ci şi între personalităţi. Dacă aruncăm o privire în băncile învingătorilor de la 3 noiembrie, vom observa că pe lîngă persoane onorabile există şi o imensă caracudă. Inşi care nu au luat şi, probabil, nu vor lua niciodată cuvîntul, şi despre care, în afara faptului că îşi ridică regulat salariile şi indemnizaţiile, contemporanii - ca să nu mai vorbim de viitorime - nu vor putea spune nimic precis.

În aceste condiţii, cînd experienţa celor şapte ani a fost mai mult decît suficientă, ar fi cazul să se treacă şi la alte măsuri radicale. Ştim acum că între şaizeci şi şaptezeci la sută dintre foştii şi actualii parlamentari sînt o simplă carne de tun în diverse bătălii legislative, mai mult sau mai puţin cu miză. O bună idee ar fi reducerea drastică a numărului de parlamentari. Din acest punct de vedere, modelul american ar putea fi mai mult decît recomandabil. Cred că ar fi suficient ca un judeţ să fie reprezentat în forumul naţional de un maximum de 3-4 parlamentari, selectaţi după o bătălie electorală cu adevărat relevantă. Am avea, atunci, minima garanţie că oamenii pe care i-am trimis în Parlament au trecut proba de foc a unei competiţii nemiloase.

După cum cred că divizarea Parlamentului între Senat şi Camera Deputaţilor e, în condiţiile României, perfect inutilă. Ştiu că argumentul cel mai puternic pentru menţinerea actualei formule (în afara celui clientelar, pe care nu-l invocă nimeni, dar la care se gîndesc cu toţii!) e că existenţa sistemului bicameral a permis, uneori, prin mediere, corectarea unor aberaţii. Problema e că aberaţiile au fost posibile tocmai datorită numărului mare de nulităţi care au populat (şi mai populează) încăperile Parlamentului. Dacă fiecare ales al poporului ar fi ajuns acolo prin şi pentru calităţile sale proprii, şi nu prin transfer abuziv de autoritate, conferită de prezenţa pe o listă, nu am mai avea atîtea legi aberante (chiar după ce au fost mediate la nesfîrşit!), atîtea măsuri abuzive şi atîtea comisii inutile.

Probabil că toate aceste propuneri vor fi privite cu superioritate plină de dispreţ de către semidocţii convinşi că le ştiu pe toate. Însă ele sînt măsuri obligatorii de însănătoşire a vieţii publice din România. Constrînşi să se concentreze pe munca pentru care au fost aleşi, parlamentarii noştri ar avea mai puţin timp pentru multele afaceri neguroase pe care le învîrt, ar călători mai puţin în străinătate şi ar căpăta conştiinţa faptului că au ajuns în Parlament pentru a sluji, nu pentru a fi slujiţi.

Îmi dau seama că rîndurile de faţă nu pot isca decît ridicări din umeri. Să mă mai mire atunci că nimeni nu s-a gîndit la o lege a responsabilităţii parlamentare, în timp ce toţi s-au grăbit să voteze, cu două, cu patru mîini, tot soiul de măgării menite să răsplătească gras avantajele prelungitei sieste parlamentare?

■

POST-RESTANT

de Constanţa Buzea

PUR, sensibil, genial ca Micul Prinţ nu sunteţi. Înţelept, minunat, sfînt ca el, iarăşi v-ar fi peste puteri. Nu spun că nu aţi avea motive să fiţi exasperat, derutat, deznădăjduit. Dar la ce bun la tot pasul în textele dv. acel *puroi semeţ* şi *rîncedul cucui*, sau *durerea smintită ce naşte noi pui*? Aceste rele nu le mai numiţi! Măcar nu atât de des. Împrieteniţi-vă cu un copil, lăsaţi-vă iubit de un copac, încălziţi în palmă o piatră umilă, ridicaţi de pe jos o frunză şi recunoaşteţi-vă bucuria de a respira în linişte aerul dimineţii. Încercaţi să scrieţi despre şi de dragul acestor lucruri simple. (*Dan Iurașcu*, Lugoj) ● Oare numai triste şi de dragoste, cum spuneţi, or fi fiind versurile pe care le semnaţi: „Afară plouă ne-ncetat/ Şi gândul departe mi-a plecat/ Privirea-mi în zare clipeşte/ Şi norii îi răscoleşte/ Adierea unui ram, ce seamănă uşor/ Şoptind parcă cuvinte de amor“? (*Alina Gâdiuţă*, Bucureşti) ● Autorul face o jalnică figură în ipostaza de povestaş de trăznăi visate. Contează pe lucruri care nu există decât în închipuirea sa, adică măcar pe „conţinutul distractiv“ al povestirii. Are, e drept, şi o mică bănuială că bucata n-ar fi îndestulător de „stilată“. Cum însă unul şi acelaşi vis îl vizitează nesmintit o dată la câţiva ani, nu după puţin lumea se va trezi sub nas cu un tezaur de variante pe aceeaşi temă. Şi avem, deci, răbdare. (*Daniel Mănescu*, Bucureşti) ● Săturându-vă pe rând de următoarele: „De aburul de imagini din poezia postmodernă, de însăilări voit lungi şi agramate, ca şi de senzaţia de inutil ce domneşte peste tot“, compuneţi trei ... tentative de a scăpa din prezent, cu scopul mărturisit „de a vibra, din nou, în ritmuri vechi şi noi, mucegăite şi proaspete“. Să vedem cum le finalizaţi şi ce nedumeriri lăsaţi în urmă. *Concert*: „Sânii unei tinere/ la un concert de Bach/ între susur de vioară/ şi oftat de clavecin/ sunt mere verzi/ furate astă-vară din cimitir/ mâncate seara pe furiş/ în naos cu strămoşii“. *Paznic de cimitir*: „Eu, dom' avocat,/ sunt paznic de cimitir aici,/ în Bucureşti, la Bellu - poate ştiţi/ sunt îngropaţi acolo Eminescu, Labiş, Preda/ (cel din urmă e plămădit mai pe seară)/ Uneori (dar nu prea des, dom' avocat), îmi face nevasta o supă de păpădii/ culese de pe morminte./ (Nevastă-mea are miros de stea)./Cum vă zic, dom' avocat,/ Eu sunt paznic de cimitir“. *Cârciumă şi măruntaie*: „Am băut aseară/ în cârciumă la Sami,/ până mi-am îmbibat degetele în/ alcool metilic expirat./ Am scurmat atunci (era spre nouă seara)/ în mine - şi-am dat la o parte/ grăsimi, oase şi măruntaie/ şi-am strigat cam vesel: Măi Sami!/ Aicia nu-i nimic!// Cei din jur priveau cam ciudat?/ Îndefinitiv, de ce alcool metilic expirat?/ Am băut aseară cârciuma lui Sami“. Acum, dacă e să fim sinceri, nici cu tentativele dv. nu s-au căscat niscai găuri în cer. Important e să vă autosugestionaţi cu bune rezultate în direcţia în care doriţi. (*Andrei Miroiu*, Bucureşti) ● Eu nu vă cred decis să vă riscaţi în maniera propusă şansele de a intra într-o „gaşcă“ serioasă. Aşa că vă voi păstra un timp nelimitat unicatele în sertarul meu special amenajat pentru cazurile cu totul şi cu totul deosebite. Extrag cu ochii în lături şi cu penseta ultrafină o mostră, totuşi, pentru cazul când îmi ia foc, prin absurd, arhiva, şi pe baza ei, (a mostrei) dacă veţi dori, veţi reface mamutul : „bâzâie camera cu mortul/ închis pe dinăuntru. bâzâie mortul/ trimite prin uşi spre bucătărie/ sunete lungi/ un mesaj? către cine? dar îl poate cineva auzi (?)/ câinii (câinii) că e un bâzâit/ ca un miros subţire/ (însă aici)/ sunt doar bărbaţi nerași/ răsturnaţi pe scaune tari/ încălţaţi cu pantofi negri/ îmbrăcaţi cu cămăşi negre/ mănâncă şi beau praful de pe ferestre/ beau şi fumează praful de pe ferestre/ nu e nici un câine în toată casa“. În afară de umorul urmuzian, aş zice, care începe să vi se deschidă greoi ca nufărul de baltă, dar sclipitor, şi vârsta crudă, crudelă pe care o declaraţi cu detaşarea unui matur hârşit prin de toate, nu v-aş dori decât un prieten bogat care să vă piloteze dezinteresat spre afirmare glorioasă. (*Dan Sociu*, Botoşani).

■

România literară

Editată de:

- *Fundaţia "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacţia: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ştefănescu - redactor şef, Mihai Pascu - secretar general de redacţie, Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică şi istorie literară), Constanţa Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacţie), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galaţchi, George Şipoş (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administraţia: Fundaţia "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută:B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil şef), Corneliu Ionescu (şef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondenţă şi difuzare în străinătate), Elena Hurducaş (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Corespondenţi: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundaţia "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro şi romlit@buc.soros.ro

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Democraţie şi semantică

MĂ NUMĂR printre cei - destul de numeroşi - care n-au reuşit să depăşească încă euforia post-electorală. Jubilaţie dublată de acea senzaţie de *Irealitate,* în care plonjează inevitabil martorii oricăror evenimente într-adevăr epocale. De aici şi nevoia febrilă a *probei concrete* că totul s-a petrecut aievea, că ceva s-a mişcat, că este exclus să mai fie ce-a fost.

Evidenţele concrete, indubitabile, că s-a clintit ceva esenţial nu prea vin. *N-au cum să vină, încă...* În schimb, te asaltează indenegabil probele continuităţii şi stagnării - impertinente, agresante, strivitoare.

De pildă, la doar cîteva zile după radicala cotitură politică, pe postul naţional de televiziune (unde altundeva?), domnul Adrian Năstase, aflat ca totdeauna sub zodia insolenţei imperturbabile, susţine că mandatul de senator pedeserit al ex-preşedintelui nu poate fi contestat, fiind vorba, citez: *„de o candidatură politică şi nu de una juridică".* Afirmaţia ex-preşedintelui camerei validează o falsă opoziţie, extrem de periculoasă. Ea îngăduie înţelegerea acţiunii politice ca fiind plasată dincolo de lege. În realitate, orice candidatură - nu numai cea a cetăţeanului Ion Iliescu - este o rotiţă a mecanismului politic. Dar, tocmai de aceea, are un aspect juridic, fiindcă numitul mecanism funcţionează obligatoriu pe baze legale. Disjuncţia dintre politică şi legalitate - instituită de domnul Năstase cu netulburată siguranţă de sine - *echivalează practic politicul cu transgresarea legii,* deschizînd larg uşa abuzului sfruntat.

Principial, justificarea pedantă a domnului Năstase (care va fi păcălit pe mulţi neavizaţi) e aberantă. Iar *practic,* manevrele electorale ale domnului Ion Iliescu sînt de două ori abuzive. Domnia-sa a candidat pe listele unui partid din care nu făcea parte formal. Şi nu făcea parte, formal, din acel partid - deşi practic l-a fondat, l-a susţinut la putere, l-a controlat cu mînă forte şi i-a conceput programul politic - fiindcă, legal, acest lucru l-ar fi împiedicat să fie preşedinte. (Mult mai simplu: dacă ţinem seama de lege, cetăţeanul Ion Iliescu n-a fost membru al PDSR, fiindcă a fost preşedinte; şi nu putea candida ca senator pe listele partidului, fiindcă n-a fost membru al PDSR).

Conform unei declaraţii candide a domnului Gherman - specialist în gafe magistrale, de cîte ori este luat din scurt de presă - neapartenenţa politică a preşedintelui a fost o simplă farsă pentru uzul public. Mai precis, domnul Gherman admite neted că n-a fost niciodată preşedintele *adevărat* (!?) al partidului, pentru simplul motiv că această funcţie *reală* a deţinut-o - *în mod ilegal* - preşedintele ţăriii... Punînd capac la toate, domnul Iliescu îşi anunţa, la un moment dat, intrarea în partid într-un interval de *aproximativ o lună.* Aproape simultan, partidul în chestie declara, în mod independent, că domnia-sa va fi cooptat în delegaţia permanentă *în zilele imediat următoare.* (sic!)

Iată situaţii cel puţin confuze, unde pe de o parte, sensul real al unor noţiuni-cheie într-o democraţie, iar pe de alta, interpretarea lor pentru consumul public se bat cap în cap. Dacă, acceptînd convenţia *bunului sălbatic,* un cetăţean dintr-o ţară cu adevărat democrată ar voiaja acum în România, cu o conştiinţă absolut ingenuă, cred că nimic nu l-ar şoca sau nu l-ar indigna mai mult decît aiuritoarea aberaţie din *sfera semanticii socio-politice curente.* Adică din acea arie unde evoluează concepte precum *Stat, Lege, Taxe, Contribuabil, Guvern, Administraţie, Drept, Datorie, Bun public* ş.a.m.d. Vocabule care, sub guvernarea iliesciană, au dobîndit sensuri - de larg consum intern - cu totul inedite şi s-au întors cu susul în jos, devenind simulacre lexicale anti-democratice, de cea mai pură fibră lemnoasă.

Într-o împrejurare memorabilă, domnul Năstase a lăsat să-i scape o sintagmă simptomatică. (De altfel, discursul public al ex-preşedintelui Camerei a fost de departe cel mai arogant, dar şi cel mai ilustrativ eşantion lingvistic al mentalităţii pedeseriste şi al reflexelor sale anti-democrate). Cu acel prilej, domnia-sa califica un caz notoriu de corupţie a puterii ca fiind *doar foarte puţin ilegal.* (!!?) Ca şi cum, neavînd un sens absolut, noţiunea de legalitate ar admite numeroase variaţii de circumstanţă. În funcţie de moment, de persoane, de interese ş.a.m.d. - şi numărul factorilor circumstanţiali este teoretic nelimitat - anumite activităţi sînt acceptate *ca mai mult, iar altele ca mai puţin... ilegale.*

Cel puţin, domnul Năstase nu-şi pierde niciodată vremea cu alibiuri, camuflaje, parafraze sau eufemisme, ci spune lucrurilor hotărît pe nume, cu calmul trufaş al celui care-şi poate îngădui orice. El face legea, el o încalcă primul. În toţi aceşti şapte ani, legea a funcţionat doar pentru Ceilalţi - nu pentru sine sau pentru ai săi. Şi asta în pofida convingerii tradiţionale româneşti, limpede fixate paremiologic: *„Unde-i lege, nu-i tocmeală!".* Ca să nu mai vorbim de cariera didactică la noi a dictonului latin: *„Dura lex, sed lex!"* În vremuri de normalitate, ambele aflate în bagajul de convingeri simple şi de evidenţe indiscutabile ale cetăţeanului român, cu grade variate de instrucţie.

Nu pomenesc întîmplător de *normalitate.* Mai mult decît orice, o diagnoză, oricît de superficială, a discursului nostru public arată că ne aflăm în plină *anomalie.* Comunismul a îmbolnăvit cuvintele, le-a deturnat sensurile, le-a siluit interpretările. Bolşevismul rus invadator a fost la noi importatorul unui limbaj otrăvit, care a proliferat tumoral, alienînd conştiinţele. Puterea postdecembristă s-a orientat eficient exact în aceeaşi direcţie. (Semn incontestabil al consubstanţialităţii sale ideologice cu trecutul).

Cultivat constant de fostul regim Iliescu, dispreţul (tipic comunist) pentru legalitate, este doar una dintre stările de fapt care vor trebui torpilate cu metodă de acum înainte. Schimbările de mentalitate vor trebui să meargă mînă în mînă cu blocarea reflexelor lingvistice şi a stereotipiilor de discurs alimentate abundent de ele. De pildă, ruptura, instituită în percepţia şi în discursul public, *între legalitate şi Lege.* Pentru marea masă a cetăţenilor români, Legea a devenit un principiu abstract, exilat undeva în cerul intangibil al ideilor. Pe cînd legalitatea este o simplă stare de lucruri, pe care o putem influenţa eficient, atunci cînd se întîmplă - tot mai rar - să ne împiedicăm de ea. Prin urmare, contabilizarea mandatelor prezidenţiale a fost primită cu apatie de public, ca o simplă chestiune *de procedură,* nu ca un caz grav *de principiu* şi de moralitate elementară. Tot astfel se explică funcţionarea ilegală provocatoare, la lumina zilei, a Televiziunii naţionale - violare stupefiantă a normelor democraţiei, care pe alte meridiane ar fi catalizat reacţii publice vehemente.

ALT SIMPTOM interesant al înţelegerii legalităţii la plafonul jos al circumstanţialului este *personificarea „originală"* a legii. Pe canalele înfeudate puterii, s-a insistat propagandistic că *„Iliescu a dat pămînt ţăranilor".* Formula a prins, a avut efectul electoral scontat şi are încă popularitate largă. Aceasta e de fapt o interpretare pervertitoare a Legii numărul 18 - care restituie foştilor proprietari rurali doar o parte din ce li s-a furat odinioară (prin jaf legalizat, sub numele de „colectivizare").

Cîtă distanţă pînă la cutumele lingvistice ale insului comun din alte părţi, demonstrînd asumarea şi interiorizarea afectivă a normelor elementare ale democraţiei! Ca, spre exemplu, formula consacrată, pe care anglo-saxonul o foloseşte curent drept carte de identitate, numindu-se pe sine, cînd împrejurările o cer: *cetăţean care trăieşte în conformitate cu legea (law abiding).* Din invocarea - întotdeauna imperioasă în occident - a respectului faţă de această datorie civică elementară, decurg automat o serie de *drepturi* legitime. Printre ele, *rolul activ* rezervat individului în sfera deciziilor publice fundamentale.

În acelaşi mod funcţionează expresia *cetăţean plătitor de taxe (taxpayer),* cu care insul trăitor într-o democraţie îşi prefaţează *ferm* toate nemulţumirile faţă de mersul treburilor publice şi mai cu seamă faţă de stat. Asta îşi dă senzaţia plăcută că statul şi instituţiile sale sînt în slujba ta, şi ai asupra lor *drept absolut de control.* Cînd îşi face praf amortizorul într-o groapă din şosea, sau cînd e jefuit în plină stradă, românul postdecembrist afuriseşte în mod ritual guvernul, primăria şi poliţia, după care îşi vede resemnat de mizeriile zilnice. Într-o democraţie sănătoasă, acelaşi cetăţean se simte îndrituit să ceară socoteală de urgenţă instituţiilor publice, fiindcă îi risipesc în mod iresponsabil banii. Conform unei asemenea logici politice, statul nu *dă* niciodată nimic ci, dimpotrivă, *primeşte* de la fiecare cetăţean şi gestionează ce a primit - nu întotdeauna aşa cum se cuvine: situaţie în care e ţinut răspunzător.

Exact pe dos, la noi mitul securizant al statului filantrop, al statului providenţial, al statului ocrotitor s-a turnat în stereotipuri şi clişee tenace, colportate ritual de puterea pedeseristă, întru mistificarea credulilor. *„Fondurile de stat",* atît de dragi ex-preşedintelui, din care domnia-sa chipurile ar fi *dat* locuinţe unuia sau altuia, sau ar fi subvenţionat cultura, sănătatea, sînt constituite prin fiscalitate tot din banii noştri. Dacă e adevărat, cum se spune, că: *Ce e al tuturor e al nimănui* (de unde neglijenţa şi risipa comunistă), tot atît de adevărat este că banul public fără stăpîn este totdeauna folosit profitabil doar în beneficiul *unora* şi al *altora.* Sub paravanul expresiei oculte *„comandă de stat",* fostul activist Mihai Ungheanu, pînă nu de mult secretar de stat pedeserist, vira donaţii substanţiale mascate în contul coteriei sale de culturnici cripto-comunişti. De pildă, folosită defensiv la o serată t.v., formula pretindea să justifice resursele financiare ale *Noii Reviste Române* - publicaţie primitivă în toate privinţele, care încearcă să reanimeze, pe banii noştri firească, protocronismul comunist defunct. (Asta în timp ce o competitoare profesionistă şi demnă ca *Revista de istorie şi teorie literară* străbate o agonie prelungită şi probabil fatală, din lipsă acută de fonduri). Se ajunge astfel, pe căi convergente, la un providenţialism, etatist sui generis: *„Statul a dat, statul a luat. Fie numele statului binecuvîntat..."*

În consecinţă, departe de a fi un *civil servant* ca în democraţia de tip american, slujbaşul public român - la primărie, la telefoane, la poştă, la percepţie şi mai ales în toate ministerele şi *„forurile de stat",* care au proliferat ca ciupercile în ultimii ani - este incompetent, neglijent, leneş, corupt şi cît mai arogant cu cetăţeanul. Asta ca să nu mai vorbim de o instituţie de stat scăpată total de sub controlul public: televiziunea naţională.

Acum, cînd cariera mentalităţii neocomuniste are anumite şanse să se apropie de inevitabilul sfîrşit, toate tropismele şi habitudinile sale, toate expresiile sale reificate, toate sintagmele sale incantatorii, toate mecanismele lingvistice cauţionate de ea trebuie identificate şi demontate atent.

RESTAURAŢIA, de care se teme atîta fostul regim, trebuie să capete de urgenţă *şi* înfăţişarea unui ecarisaj lexical. (Cu condiţia să nu se rezume la asta şi să nu se lucreze cu jumătăţi de măsură, deşi electoratul a votat pentru *schimbări radicale.* Ci să se treacă energic la dislocarea structurilor mafiote întemeiate solid de pedeserism - retezînd capetele viguroasei hidre a corupţilor, făcînd sîrguincios curăţenie generală şi aplicînd sever Legea, în spiritul şi în litera ei, tuturor vinovaţilor de marasmul în care ne aflăm acum. Altfel, în mod inevitabil, peste patru ani vom asista la autentica restauraţie: cea a neocomunismului, de care tocmai am scăpat). Cît despre re(in)staurarea normalităţii lingvistice, ea nu e deloc o chestiune secundară, ştiut fiind că boala cuvintelor, întoarcerea lor cu susul în jos, provoacă perversiunea gîndirii, tot atît cît e provocată de ea. Limba nu e un simplu veşmînt al ideilor deja existente, ci însăşi matriţa în care se plămădeşte gîndul. În *Renaşterea* pe care am aşteptat-o cu atîta înfrigurare, la începuturi se află, ca totdeauna, Cuvîntul. Guvernanţii proaspăt aleşi nu-şi pot permite s-o uite.

Monica Spiridon

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ştefănescu

Exuberanţa de altădată

ÎN MOMENTUL afirmării lor, poeţii generaţiei '80 păreau întruchiparea tinereţii veşnice. Iar acum, în 1996, la o distanţă în timp de numai zece-cincisprezece ani, ei au deja, în scris, aerul unor crai fanaţi, care îşi mai permit câte o escapadă nocturnă, dar numai după ce îşi iau pastilele împotriva hipertensiunii.

Un veteran încă plin de graţie al războiului vesel purtat cândva de optzecişti este Traian T. Coşovei. Recenta sa carte *Ioana care rupe poeme* ni-l înfăţişează gândindu-se cu nostalgie la exuberanţa de altădată şi încercând din când în când, cu un avânt precaut, să o reediteze.

Atitudinea poetului este aceea a unui *om cu amintiri*. Citindu-i versurile suntem tentaţi să ni-l imaginăm aplecat asupra unui album cu fotografii din tinereţe. Timpul verbal predilect este imperfectul:

„Alunecam pe două şine de tren, de tramvai, de metrou:/ eram, în sfârşit, omul nou, un erou de spadă şi capă -/ scriam cu graffiti pe ziduri «patinează sau crapă!»/ Eram omul nou şi mut, cu rotile-n picioare -/ eram nou, eram/ în sfârşit de vânzare."(*Patinează sau crapă*)

Referirea la „omul nou" revine de mai multe ori în cuprinsul cărţii. Ea semnalează duioşia cu care poetul îşi priveşte trecutul de copil teribil al regimului comunist, duioşie care se răsfrânge, conform unei legi psihologice binecunoscute, şi asupra realităţii cândva contestate. Erou şi adversar rămân îmbrăţişaţi pentru totdeauna în instantaneul luat de aparatul de fotografiat al istoriei.

Ce a mai rămas? Ce rămâne în general din trăirile noastre? Acestea sunt întrebările obsedante la care răspunde poetul prin versurile sale de azi. Preocuparea lui de a salva de la uitare secvenţe de viaţă acţionează subtil şi asupra prezentului, înfăţişat ca o *viitoare amintire*.

Traian T. Coşovei, *Ioana care rupe poeme*, Bucureşti, Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti şi Ed. Cartea Românească, col. „Poeţii oraşului Bucureşti", 1996. 56 pag., 2000 lei.

Un poem ilustrativ pentru această tendinţă - poem de o valoare remarcabilă - este *Şi totuşi*, în care imaginea însăşi a femeii iubite se eliberează de prezent, ca o plantă din ierbar de seva telurică:

„Şi totuşi rămâne în urma ta un parfum decadent -/ un fel de sentiment cu sclipiri de beteală/ în care s-au scufundat vorbele:/ fantome de dispreţ transparent/ purtate în faetoane de gală./.../ Rămâne în urmă un braţ de lumină/ care te-aprinde, care te-mparte/ inimii mele şi acestor ziduri citite şi date mai departe,/ împinse la marginea unui oraş/ unde miroase a jocuri şi pâine -/ unde inima mea are vechimea peştilor abisali/ alunecând pe străzile lungi: prelungi/ intestine flămânde de câine -/ lunecoase, nisipoase case de fier/ în care se înşiră lingourile de oase ale lui ieri,/ ale lui mâine."

Din când în când, leul resemnat, închis în cuşca vârstei, îşi scutură coama şi redevine nesupus, ca pe vremuri:

„Ştii că şi sângele meu, arendaş boieresc/ o să-ţi spună într-o zi «te iubesc»?/ O să te strige pe nume, o să se urce în tramvai cu cuţitul în dinţi/ ca să-ţi rostească-n ureche câteva cuvinte de metal ascuţit."(*Regăsirea*)

Dar răzvrătirea este de fiecare dată de scurtă durată. Ca să nu mai vorbim de faptul că poetul nu mai poate fi într-un mod foarte convingător nonconformist şi frenetic. Se vede că se *străduieşte* să fie astfel. Valsul de cuvinte cu care ne fermeca altădată s-a transformat într-o suită de mişcări executate de un dansator exersat, dar sâcâit de reumatism:

„Dacă aş fi o dimineaţă fumurie/ ridicată în grătarele de mangal,/ la gâtul tău de nurcă ţi-aş fi un guler tandru, animal, -/ o emanaţie divină, un abur de canal./ Ţi-aş fi o coroană de spumă/ explodată sub o frunte de apă, sub o creastă de val."(*Dacă aş fi*)

Simţind, probabil, că nu mai îi stă bine să se lanseze în acest gen de acrobaţie retorică, poetul preferă, de altfel, să se lase - cum arătam la început - în voia amintirilor. El îşi visează trecutul cu ochii deschişi. Cele mai multe dintre poemele incluse în *Ioana care rupe poeme* sunt astfel de reverii:

„Ieşisem lefter şi liber de la frizeria «Metalurgia» tuns «nazi»/ şi nu fă, tu, nazuri cu mine, că eu sunt punkist -/ mă maimuţăream de minune: eram activist/ cu pancarta în mână să vină la aeroport tovarăşu' ./ Visam să adun cartoane, sticle goale de amintiri, borcane, bidoane şi ziare verzi pe pereţi."(*Iubito, pune puţină muzică în mâncarea asta!*)

Volumul *Ioana care rupe poeme* ar fi trebuit să poarte titlul *Ioana care rupea poeme*.

PAVEL Şuşară este şi el un reprezentant şi, într-o oarecare măsură, un precursor al *Cenaclului de luni*. Cu deosebirea, însă, că din 1977, când şi-a scris primele versuri, şi până în 1996 - deci aproximativ douăzeci de ani - *nu a publicat nici o carte*. El debutează editorial abia acum, în pragul lui 1997, cu un volum intitulat *Regula jocului*, pe a cărui ultimă copertă figurează o prezentare semnată, cum era firesc, de Nicolae Manolescu, mentorul *Cenaclului de luni*.

Volumul cuprinde versuri din perioada 1977 - 1981, astfel încât logic ar fi să-l comparăm cu primele cărţi ale optzeciştilor şi nu cu cele publicate de ei în ultimii ani.

Pavel Şuşară s-ar fi remarcat printre optzecişti, dacă ar fi debutat la timp, prin dramatismul lapidar al versurilor sale. Este şi el fantezist, imprevizibil şi adeseori ironic, dar cu o mai clară conştiinţă a iminenţei morţii. Spre deosebire de colegii săi de generaţie, extrem de lucizi în problemele literare, Pavel Şuşară este extrem de lucid în problemele existenţiale. Într-un poem - *starea de necesitate sau despre pactul cu imaginarul* - se întâmplă chiar ca elanul liric să fie abandonat brusc, dintr-un fel de oboseală de om care *ştie urmarea*:

„e ora 22.45 şi vreau să închei un pact cu imaginarul/ carnea ta va lumina pe o rază de 600 km/ doar prin puterea voinţei/.../ dar despre toate astea voi scrie poate altădată/ atunci/ când vom fi înţelepţi şi bătrâni/ cu oase văruite proaspăt/ din şase-n şase săptămâni".

Poemele lui Pavel Şuşară sunt monologuri interminabile - dar terminate totuşi de fiecare dată pe neaşteptate - pe care un bărbat singur şi trist le rosteşte în liniştea nopţii. Ele au ceva din tinereţea pâlpâitoare a unui recital de jazz. Dacă versurile lui Traian T. Coşovei pot fi comparate cu muzică de vals, cu volutele impetuoase şi uşoare ale muzicii de vals, pentru versurile lui Pavel Şuşară nu există comparaţie mai potrivită decât jazzul.

După ce termini de citit *Regula jocului* nu ştii dacă ai citit o carte sau dacă l-ai ascultat pe un trompetist nevăzut, care a improvizat o noapte întreagă tot felul de melodii melancolice şi sarcastice, convins că n-are nici o şansă să se facă auzit de cineva:

„ascultaţi bocetul stâlpilor de înaltă tensiune/ tânguirea dalelor de piatră pe care scârţâie materia/ paşilor/ hohotul profund al canalelor/ în care înoată pruncii noştri făcuţi marinari/ şi râsetele noctambulilor asceţilor lotrilor sacerdoţilor/ manglitorilor şpuţerilor şi pungaşilor". (*muzica sferelor de influenţă*)

Poemele care nu-i reuşesc lui Pavel Şuşară sunt acelea în care fluxul discontinuu al *feeling*-ului se transformă în confesiune explicită şi logică:

„aşezându-mă la maşina de scris mai adaug o imbecilitate/ peste cele deja existente şi mă prefac/ că totul nu-i decât un joc" (*odă maşinii de scris*).

„poezia nu-i decât o tehnică de abdicare/ de la ideea de a lustrui realitatea" (*despre o sumedenie de pericole*)

„iată cum se naşte poezia pe stradă/ avalanşa de cuvinte urcând din aprozare şi autoserviri/ direct în tratatul de estetică" (*despre naşterea poeziei*)

Din fericire, însă, tonul poeziei adevărate - tânguire sfâşietoare şi fulgurantă descriere de himere - este găsit repede, în cele mai multe cazuri:

„prin zidurile transparente se văd doar corpurile/ palpitând în somn ca pielea/ iluzorie a meduzei - chipuri mai aproape de moarte/ decât de viaţă// sufletul lor lunecând printre aştri/ cum îşi mai recunoaşte sălaşul/ la întoarcerea sa matinală/ când sună prelung deşteptătoarele/ telefoanele/ şi vocile răguşite ale sirenelor?" (*nocturnă pentru pian*) ■

Pavel Şuşară, *Regula jocului*, poeme, Bucureşti, Ed. Crater, 1996. 72 pag., preţ neprecizat.

Cărţi primite la redacţie

♦ Vasile Voiculescu, *Zahei orbul,* roman, ediţie, prefaţă, curriculum vitae şi bibliografie de Constantin Mohanu, Bucureşti, Ed. Gramar, col. „Capodopere ale romanului românesc", 1996. 172 pag., 4900 lei.

♦ Mircea Eliade, *Cum am găsit piatra filozofală.* Scrieri de tinereţe, 1921-1925. Îngrijirea ediţiei şi note de Mircea Handoca. Bucureşti, Ed. Humanitas, 1996.

♦ Romulus Seişanu, *Principiul naţionalităţilor.* Originile, evoluţia şi elementele constitutive ale naţionalităţii. Tratatele de pace de la Versailles, Saint-Germain, Trianon, Neuilly-sur-Seine, Sèvres, Lausanne. Studiu istoric şi de drept internaţional public. Studiu introductiv, note şi îngrijire de ediţie de Constantin Schifirneţ, Bucureşti, Ed. Albatros, col. Ethnos, 1996. 448 pag., 15.000 lei.

♦ Mircea Horia Simionescu, *Paltonul de vară,* proză, prefaţă de Alex. Ştefănescu, Bucureşti, Ed. Albatros şi Ed. Universal Dalsi, 1996. 448 pag., 12750 lei.

♦ Cezar Baltag, *Ochii tăcerii,* poeme, studiu introductiv de Mircea Martin, Bucureşti, Ed. Minerva, col. „Biblioteca pentru toţi", 1996. 286 pag., 2000 lei.

♦ Pavel Şuşară, *Regula jocului,* Bucureşti, Ed. Crater, 1996 (poeme; ilustraţii de François Pamfil; prezentare pe ultima copertă de Nicolae Manolescu). 72 pag., preţ neprecizat.

♦ Liliana Ursu, *Înger călare pe fiară, 1992-1994,* Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1996 (poeme). 112 pag., 2000 lei.

♦ Marius Tupan, *Crucea de argint,* teatru, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1996. 160 pag., 3570 lei.

♦ Mihaela Cristea, *Despre realitatea iluziei,* de vorbă cu Henriette Yvonne Stahl, Bucureşti, Ed. Minerva, 1996. 324 pag., 5000 lei.

CRONICA LITERARĂ

de
Gheorghe Grigurcu

Meditațiile religioase ale lui Nicolae Balotă

SUBIECT tabu în regimul comunist, cu excepția prilejurilor de propagandă ateistă, Dumnezeu este, treptat, eliberat din captivitatea ideologică. Revine printre noi, prin noi, în măsura în care omul are prilejul de-a se simți, vorba lui Blaga, „contimporan cu fluturii, cu Dumnezeu". Amestecul confuz de teamă și de jenă, de îndoială și de timorare se risipește, îngăduind unui mare cărturar, cu acces la diverse orizonturi de spiritualitate - îl avem în vedere pe Nicolae Balotă - să scrie astfel: „omul își are temeiul în Divin, rădăcina omului este în Dumnezeu. Toate celelalte constante umane: libertatea, raționalitatea, deschiderea la cuvânt, la comunitate nu sunt, nu pot fi ființiente, decât dacă legătura religioasă a omului este vie, *este* cu adevărat. De ceea (experiența istorică a veacului nostru a demonstrat-o tulburător), ori de câte ori *religiosul* în om, în omenire este lezat ori inhibat, ori de câte ori trăirea religioasă e sufocată, întreruptă, primele care au de suferit sunt celelalte constante ale condiției umane: libertatea, cuvântul, rațiunea, sociabilitatea umană". S-ar putea contesta oare legitimitatea unui atare punct de vedere? Nesocotind esența religiosului - atribut al condiției umane, care, după cum demonstra Max Scheler, nu se poate reduce la altceva -, feluriți „reformatori" s-au silit a-l deturna, a-l mistifica, producând pseudoreligii secularizate: absolutismele de stat, fascismul, comunismul. Caracteristica lor este declasarea fenomenului originar sub chipul idolatriei, al implicațiilor ei dogmatice, similifideiste și cultice. Cârmaciul suprem devine depozitarul tuturor adevărurilor și al tuturor virtuților, replică sacrilegă la imaginea divinității, slujindu-se de o „învățătură" socotită universală și infailibilă, ca și de o pompă menită a consfinți uzurparea în conștiința publică. Asemenea maimuțăreli fals religioase l-au determinat pe Raymond Aron a caracteriza ideologia drept o „religie seculară" și i-au inspirat Nadejdei Mandelstam sintagma de „Biserică pe dos". Relevantă ni se înfățișează împrejurarea că, deși se vrea științifică, doctrina materialismului dialectic și istoric nu alcătuiește decât o perspectivă arbitrară, străină rațiunii pe care o invocă. Autorul *Spațiului mioritic* îmi spunea că ea se bazează pe mituri degradate. În ciuda faptului că pornea de la sloganul unui „Dumnezeu mort", marxism-leninismul nu era altceva decât, conform cuvintelor lui Soljenițîn, „arsenalul de minciuni al ideologiei moarte". Lipsit programatic de transcendență, se compromitea până la anihilare și pe planul imanenței, prin confruntarea sa cu realul social, economic, politic, cultural etc., pe care pretindea a-l ameliora în beneficiul maselor. Eșecul său era, așadar, dublu.

Dar nu numai așa-zisul umanism socialist reprezintă barajul de care ne izbim în aspirația de a reconstrui căile de acces spre misterul Divinității. E în vogă, la ceasul de față, un umanism exclusiv raționalist, deci parțial, sărăcitor, care-și face un titlu de glorie în a respinge *de plano* religia, metafizica, ba uneori chiar și mitul, poezia, metafora, stilul. Un rod al omului „științific" ce se dorește la antipodul celui „metafizic", cum ar spune Nae Ionescu, cel dintâi întruchipat, în creația goetheană, de Wagner, cel de-al doilea de Faust: „Credința presupune o *convertire,* o întoarcere a omului spre Dumnezeu, observă N. Balotă. Această întoarcere trebuie înțeleasă ca o răsucire a întregii făpturi umane dinspre cele ale lumii acesteia spre cele ce depășesc infinit orizontul lumii. Cine nu se întreabă cu privire la ceea ce este dincolo de orizontul îngust al existenței sale în lume, este lipsit de o dimensiune esențială. Mai exact, el își retează această dimensiune, înăbușind în sine orice aspirație spre absolut, orice neliniște legată de destinele sufletului său, orice întrebare cu privire la o realitate de dincolo de realitatea imediată a lumii acesteia". Desacralizarea culturii nu e, firește, un fenomen recent. Avem a face, pe de o parte, cu o absolutizare a științei, ce-și are un important izvor în gândirea lui Descartes, care concepea materia ca un dat autonom, structurat în temeiul unor legi specifice, cantitative, mecanice, comensurabile cu instrumentarul matematicii, un dat radical despărțit de existența „cugetătoare", nespațială, a faptelor de conștiință. Or, știința nu e capabilă a dovedi nici existența, nici inexistența unui substrat transcendent al lumii. Limitele sale nu-i îngăduie a trece „dincolo", fără riscul unui abuz, al unei imposturi. Parafrazând o expresie a lui D'Alembert, eseistul nostru conchide că „despre ceea ce știința nu poate vorbi, ea trebuie să tacă". Pe de altă parte, reducționismul laic se lămurește prin modelul iluminist (având la origine de asemenea cartezianismul), prelungit prin pozitivismul inflorescent al secolului al XIX-lea. În fond, concepția iluministă constă într-o exaltare a omului, într-o preamărire a acestuia ce nu exclude traseele religioase, folosite însă pentru un trafic al spiritului secularizat, critic, administrator și gospodar al fericirii pământești. Cu toate că autorii de căpetenie ai marii *Enciclopedii* franceze, Diderot și D'Alembert, nu erau atei declarați, împărtășind credința intelectuală într-un Creator și un operator foarte îndepărtat al marelui mecanism cosmic (așa-numitul deism), ei au preparat terenul ateismului. Respingerea Divinului se manifesta, în veacul Luminilor, sub tripla configurație a ateismului umanist, politic și științific, care se va radicaliza prin ținuta vehementă a discursului negator de Dumnezeu din veacul următor. Feuerbach a proclamat cu emfază „depășirea" credinței, Marx a profețit „pieirea religiei", ce n-ar fi decât „opiu al maselor", iar Freud a preconizat înlocuirea religiei prin „știință", prima nefiind, în vederile sale, decât o „autoiluzionare a omului", spre a nu mai insista asupra lui Nietzsche, cel mai tulburător dintre „exterminatorii" creștinismului, întrucât convulsiva sa năzuință compensatoare depășea materialismul plat, îndreptându-se către un vizionarism nelipsit de tangențe cu experiența mistică. Ce a rămas de pe urma acestei strădanii de stârpire a religiei, precum a unei buruieni nocive? Un pustiu antireligios, o înlocuire definitivă a lui Dumnezeu prin Om? Iarăși, concluzia lui Nicolae Balotă ni se pare pertinentă: „Fizicieni și biologi, sociologi și istorici ai culturii, urmașii unor savanți care la începuturile erei moderne au simțit nevoia să se îndepărteze de Biserică, și de tezele de credință ale acesteia, demonstrează azi, la începuturile erei postmoderne, o tendință contrară în privința religiei. Acești gânditori au epuizat cel mai repede argumentele ateismului, ei fiind cei dintâi care le-au probat ineficiența. (...) Tocmai secolul nostru, care se anunțase a fi acela al triumfului cauzei atee, a propus moduri noi de a-l descoperi pe Dumnezeu în lume și în noi înșine."

Să examinăm acum, pe scurt, în lumina considerațiilor lui Nicolae Balotă, temeiurile acelui program de europenizare, ce ni se propune acum, mai cu seamă prin demersurile susținute ale lui Adrian Marino, și care, în pofida țelului său rezonabil, ne contrariază prin caracterul său apăsat pozitivist, *ergo* restrictiv. Așa cum am arătat și altădată, ne confruntăm cu o variantă a umanismului iluminist, axat mai mult pe chestiunile de civilizație decât pe cele de cultură spirituală, pe enciclopedism mai curând decât pe creație. Nu contestăm însemnătatea factorilor vizați de stimabilul hermeneut Marino, însă urmărirea lor n-ar trebui să fie condiționată de ocultarea altora, dintr-o zonă mai înaltă. Un umanism autentic, în sensul său clasic, ne atrage atenția N. Balotă, presupune o tradiție culturală originară, asumată integral, o deschidere generoasă spre universal. Când exponenții Renașterii luau în stăpânire moștenirea tradiției biblice, iudeo-creștine, îmbinând-o cu cea a Antichității spațiului mediteranean, ei săvârșeau o sinteză ce conținea și paradigmele creștinismului: „Umanismul integral nu este doar o vagă formulă ideologic-propagandistică. El nu se reduce, pe de altă parte, la definirea abstractă a unui presupus «om universal», concept ce se pretinde izvorât din gândirea greacă. Patosul marxist, vădit în câte o formulă ca «rădăcina omului este în om», ca și patosul declamator sentimental, rusesc, din prea des citata exclamație a unui personaj al lui Gorki: «Omul! Ce mândru sună acest cuvânt!», nu sunt decât reziduuri retorice total devitalizate, schimonosite, ale unor vechi și nobile discursuri umaniste. După un bătrân adagiu umanist, *homo est quodammodo omnia,* omul este într-un anumit fel totul, toate câte sunt pe lume. Omul-canon, normă a tuturor existențelor, oare ideea aceasta evacua ideea unui mai-presus-decât-omul, într-un cuvânt ideea de Divinitate?" „Omul uman" *(homo umanus),* cel care stă la temelia culturii continentului nostru, era romanul înnobilat prin „virtutea romană" și care a asimilat cultura elină. La o astfel de asociere s-au referit și neoumaniștii germani ai secolului al XVIII-lea, precum Winkelmann, Goethe, Schiller, când au comentat evoluția spirituală a Antichității, care, prin Renaștere, a generat epoca modernă. Ce trebuie reținut de aci? Grecul antic, pe care-l au în vedere umanismele moderne, era o ființă eminamente religioasă. Raționalismul său agnostic nu forma decât o aparență. Cu toate că a fost condamnat la moarte ca *atheos,* prin urmare ca un individ „fără Dumnezeu", Socrate n-a refuzat nici pe departe ideea de divinitate. Aidoma altor concetățeni ai săi cultivați, a respins doar unele din miturile zeilor veneraţi în acel timp la Atena. Umanismul greco-latin, în afara căruia nu se poate înțelege corect spiritul european, n-a fost niciodată un raționalism ce ignora cele divine. Există o continuitate substanțială, fertilă, între diversele etape ale istoriei Europei, care nu exclude religiosul. Dictonul oracolului de la Delphi și, ulterior, al lui Socrate, „cunoaște-te pe tine însuți", a devenit și o metodă aplicată de creștini în domeniul examenului lustral de conștiință. Simone Weil scria că duhul Eladei e la fel de prezent în Evanghelie ca și în *Iliada.* Contrar „revoluțiilor culturale" comuniste, cu urmări vandalice, creștinismul adevărat a jucat, de-a lungul istoriei sale, rolul de salvator al valorilor culturii, ceea ce-l făcea pe Erasm să afirme în legătură cu scrierile filosofilor și poeților antici: „Tot adevărul pe care-l veți întâlni în vreuna din cărțile lor, amintiți-vă că vine de la Cristos și-i aparține Lui". Așa încât...

■

Nicolae Balotă, *Calea, adevărul și viața. Meditații religioase* (Ed. Eminescu, Buc., 1995, 288 pag., prețul: 4300 lei)

INSTITUTUL EUROPEAN

Vergilius
AENEIS / ENEIDA

O ediție bilingvă, latino-română, a celebrei ENEIDA de Vergilius, înscrisă într-o tradiție al cărei fir a fost întrerupt vreme de jumătate de secol, de la tălmăcirile lui Coșbuc, Lovinescu și D. Murărașu.

Traducere - Nicolae IONEL

ISBN 973-9148-89-1
592 pag. 20 300 lei

Comenzi și informații la sediul Editurii, în Iași:
Str. Cronicar Mustea nr. 17
C P 161
cod 6600
Tel 032-127311
Tel-fax 032-230197

În colecția
OPERA MAGNA

În pregătire:
Charles Baudelaire
Florile răului
(ediție bilingvă)

Actualitatea culturală

A murit o mare actriță

Prezentă de mai bine de 45 de ani pe scena Teatrului Bulandra a dat viață, cu sensibilitate, cu caldă vibrație a glasului ei exprimând omenie și gingășie sufletească, cu privirea luminoasă a ochilor mari și cu rară capacitate de trăire autentică, unor roluri variate din repertoriul național și universal, lucrând cu unii dintre cei mai importanți regizori ai teatrului românesc ca Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, Vlad Mugur, Alexandru Tocilescu, Ion Olteanu, Moni Ghelerter, Sanda Manu, Alexandru Darie, Tompa Gabor.

Debutând pe scena Teatrului Nottara cu rolul tragic al *Zoiei Kosmodemianskaia* - teatrul unde a apărut mai târziu și în piesa *Scaunele* de Eugen Ionesco - ILEANA PREDESCU a jucat alături de Lucia Sturdza Bulandra în *Pădurea* și *Profesiunea doamnei Warren* fiind, rând pe rând, *Ofelia* și *Regina* din *Hamlet*, *Celia* din *Cum vă place*, *Cleopatra* din *Cezar și Cleopatra*, *Casandra* din *Orestia* și alte personaje din *Leonce și Lena*, *Ferma*, *Moartea lui Danton*, *Transplantarea inimii necunoscute*, *Passacaglia* și multe altele. Din ultimele ei roluri, *Anfisa* din *Trei surori* purta pecetea marelui ei talent, fiind o compoziție rafinată, de mare adevăr artistic.

Prin dispariția ILENEI PREDESCU, teatrul românesc pierde o strălucită și devotată artistă, pe care memoria tuturor o va păstra veșnic.

Dumnezeu s-o odihnească!

UNITER

Agenda cu edituri

La cererea mai multor cititori, dornici să-și procure anumite cărți pe care n-au mai reușit să le găsească în librării, publicăm sub formă de serial informativ adresele editurilor active din România. Așteptăm, din partea editurilor interesate, siglele și adresele lor. (Nu pretindem bani pentru publicitate!)

Editura *Fundației Culturale Române*, Aleea Alexandru nr. 38, sectorul 1, 71273 București. Tel: 212 25 43. Fax: 312 75 59. Email = fcr@tag.vsat.ro

Editura *Minerva*, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, 71341, București. Tel: 222 48 23.

CLUSIUM

Editura *Clusium*, Piața Unirii 1, 3400 Cluj-Napoca. Telefax 064-196940.

Fum

Miercuri, 4 decembrie, a avut loc la Uniunea Scriitorilor lansarea volumului *Fum*, semnat de scriitorul Tudor Alexander, apărut la editura Vitruviu. Cartea a apărut în colecția „Scriitori în exil". Eugen Uricaru, secretar al Uniunii Scriitorilor, și Ioana Călina Marcu, directoarea editurii Vitruviu, au vorbit despre personalitatea autorului. Apoi a luat cuvîntul autorul. La finalul manifestării, scriitorul Alexandru Paleologu a prezentat asistenței planurile Fundației Vitruviu.

Valea Regilor

Un nou volum de poezii semnat de Aura Christi, *Valea Regilor*, apărut la editura Cartea Românească, a fost lansat joi, 5 decembrie, la Uniunea Scriitorilor. Președintele Uniunii Scriitorilor, Laurențiu Ulici, criticul Gabriel Dimisianu și prozatorul Nicolae Breban s-au referit în alocuțiunile lor nu numai la *Valea Regilor*, ci și la volumul lansat nu de mult, *Ceremonia orbirii*, apărut în colecția „Poeți ai orașului București".

Precizare

La solicitarea lui Mircea Nedelciu facem următoarea precizare:

Din interviul publicat în nr. 48 din 4 decembrie a.c., pag. 12-13, cu scriitorul Mircea Nedelciu, redacția a omis următoarea întrebare și răspunsul la ea:

C.T.: Cînd a apărut ASPRO s-au iscat mari discuții în lumea literară. Între timp, lucrurile s-au mai potolit. Uniunea Scriitorilor își vede de ale sale iar ASPRO de ale sale. Care e diferența?

M.N.: Nu știu de care „ale sale" își vede Uniunea Scriitorilor pentru că principala problemă a profesiunii, reorganizarea Fondului Literar în societate de gestiune colectivă a dreptului de autor nu s-a rezolvat, nici măcar nu a fost atacată în mod serios ca problemă. În schimb noi, cei care am aderat în '94 la ASPRO, am fost puși în situația de excluși din Uniunea Scriitorilor din ambiția stupidă a unor colegi. Continuăm să ne apărăm în justiție de acest abuz, dar între timp sîntem blocați, nu putem prelua noi inițiativa organizării drepturilor profesionale. Sper ca justiția să-și spună cuvîntul cît mai curînd. Mai nou, cei cu ambițiile de conducere și-au urmat ambițiile, s-au dus în politică, își vor exercita spiritul organizatoric la nivelul întregii țări, din Parlament, nu cred că vor mai avea timp să fericească doar breasla noastră. M-ați întrebat care e diferența dintre Uniunea Scriitorilor și ASPRO. Ei bine, ulima s-a format într-adevăr prin liberă asociere. În rest îngrijorător este doar nivelul foarte scăzut al culturii tehnico-juridice a scriitorului cu privire la propria sa profesiune. În aceste condiții, nici în Uniunea Scriitorilor, nici în ASPRO nu se poate face mare lucru. În Uniunea Scriitorilor este mai „activă" mentalitatea de persoană asistată a scriitorului român din vechea formulă.

Nota redacției:

Am omis acest pasaj pentru a-l cruța pe intervievat de inevitabila precizare că afirmațiile domniei sale sînt riguros inexacte. Nici un membru ASPRO nu a fost pus în „situația de exclus" din Uniunea Scriitorilor, numeroși membri ASPRO au primit premii ale Uniunii Scriitorilor (care, conform statutului, nu se acordă decît membrilor Uniunii Scriitorilor) și au avut în continuare acces la casele de odihnă și creație ale Uniunii Scriitorilor.

CALENDAR

29.XI.1852 - a murit *Nicolae Bălcescu* (n.1819)
29.XI.1880 - s-a născut *N.D. Cocea* (m. 1949)
29.XI.1971 - a murit *Dimitrie Stelaru* (n. 1917)
29.XI.1985 - a murit *Horia Robeanu* (n. 1904)

30.XI.1874 - s-a născut *Paul Zarifopol* (m. 1934)
30.XI.1930 - s-a născut *Andrei Bantaș*
30.XI.1932 - s-a născut *Gálfalvy Zsolt*
30.XI.1934 - a murit *Cincinat Pavelescu* (n. 1872)
30.XI.1945 - a murit *Ion Missir* (n. 1890)
30.XI.1985 - a murit *Lia Dracopol-Fudulu* (n. 1906)

1.XII.1882 - s-a născut *Ecaterina Pitiș* (m. 1963)
1.XII.1892 - s-a născut *Cezar Petrescu* (m.1961)
1.XII.1911 - s-a născut *Ieronim Șerbu* (m. 1972)
1.XII.1914 - s-a născut *Ștefan I. Crudu* (m.1984)
1.XII.1918 - s-a născut *Ludmila Ghițescu* (m. 1991)
1.XII.1934 - s-a născut *Florența Albu*
1.XII.1934 - s-a născut *Platon Pardău*
1.XII.1934 - s-a născut *Ștefan Radof*
1.XII.1942 - s-a născut *Ion Șeitan*
1.XII.1989 - a murit *Ion Roman* (n. 1917)

2.XII.1890 - s-a născut *Molter Károly* (m.1981)
2.XII.1901 - a apărut primul număr al revistei „Sămănătorul"
2.XII.1908 - s-a născut *N. Vasilescu-Capsali* (m. 1984)
2.XII.1912 - s-a născut *Gheorghe Chivu*
2.XII.1935 - s-a născut *Nicolae Labiș* (m.1956)

3.XII.1929 - s-a născut *Dumitru Alexandru* (m. 1991)
3.XII.1948 - s-a născut *Mara Nicoară*
3.XII.1950 - s-a născut *Ion Anton*
3.XII.1976 - a murit *Constantin Goran* (n. 1902)
3.XII.1991 - a murit *Petre Țuțea* (n. 1902)

4.XII.1883 - s-a născut *Nicolae Cartojan* (m. 1944)
4.XII.1883 - s-a născut *Tompa László* (m.1964)
4.XII.1883 - s-a născut *Vasile Uscătescu* (m. 1961)
4.XII.1910 - s-a născut *George Togan*
4.XII.1913 - s-a născut *Vlaicu Bârna*
4.XII.1921 - s-a născut Alex.I. Amzulescu
4.XII.1921 - s-a născut *Nicolae Ștefănescu* (m.1977)
4.XII.1942 - a murit *Artur Enășescu* (n.1889)
4.XII.1966 - a murit *N.N. Condeescu* (n. 1904)
4.XII.1983 - a murit *Al. Oprea* (n. 1931)

5.XII.1882 - s-a născut *Natalia Negru* (m. 1962)
5.XII.1907 - s-a născut *Lotte Berg* (m.1981)
5.XII.1938 - s-a născut *Paul Drumaru*
5.XII.1974 - a murit *Zaharia Stancu* (n. 1902)
5.XII.1975 - a murit *Dinu Pillat* (n. 1921)
5.XII.1985 - a murit *Mihail Celarianu* (n. 1893)
5.XII.1987 - a murit *Leonid Dimov* (n.1926)

6.XII.1892 - s-a născut *Romulus Demetrescu* (m. 1972)
6.XII.1897 - s-a născut *Oscar Walter Cizek* (m. 1966)
6.XII.1933 - s-a născut *Elena Tacciu*
6.XII.1937 - s-a născut *Mihai Drăgan* (m. 1994)
6.XII.1940 - s-a născut *Nicolae Baltag* (m.1975)
6.XII.1952 - a murit *Dimitrie Popovici* (n.1902)
6.XII.1971 - a murit *I.M. Rașcu* (n.1890)
6.XII.1984 - a murit *Valeria Boiculesi* (n.1919)
6.XII.1985 - a murit *Elena Eftimiu* (n. 1900)
6.XII.1991 - a murit *Vladimir Colin* (n. 1921)

7.XII.1909 - s-a născut *Alexandru Talex*
7.XII.1917 - s-a născut *Fodor Sándor*
7.XII.1935 - s-a născut *Sorin Titel* (m.1985)
7.XII.1937 - s-a născut *N. Grigore-Mărășanu*
7.XII.1951 - s-a născut *Ioan Vieru*
7.XII.1987- a murit *Ioana Bantaș* (n. 1937)

8.XII.1876 - s-a născut *Hortensia Papadat-Bengescu* (m. 1955)
8.XII.1907 - s-a născut *Toth Kálman*
8.XII.1928 - s-a născut *Toma George Maiorescu*
8.XII.1976 - a murit *George Sidorovici* (n. 1920)
8.XII.1991 - a murit *Jiva Popovici* (n. 1934)
8.XII.1996 - a murit *Marin Sorescu* (n. 1936)

9.XII.1924 - s-a născut *Mircea Seche*
9.XII.1934 - a murit *George Boldea* (n. 1905)
9.XII.1941 - s-a născut *Mircea Vaida*
9.XII.1972 - a murit *Ieronim Șerbu* (n. 1911)

10.XII.1927 - s-a născut *Mircea Novac*
10.XII.1934 - s-a născut *Ion-Bujor Pădureanu*
10.XII.1966 - a murit *Ion Chinezu* (n. 1894)

11.XII.1902 - s-a născut *Nicolae H. Dimitriu* (m.1980)
11.XII.1902 - s-a născut *Dan Simonescu* (m.1993)
11.XII.1916 - s-a născut *Gellert Sandor*
11.XII.1931 - s-a născut *Lucian Dumbravă*

12.XII.1905 - s-a născut *Virgil Huzum* (m. 1992)
12.XII.1914 - s-a născut *Pauline Schneider*
12.XII.1929 - s-a născut *Marin Bucur* (m. 1994)
12.XII.1939 - s-a născut *Tudor Octavian*
12.XII.1943 - s-a născut *Dorel Sibii*
12.XII.1962 - a murit *Felix Aderca* (n.1891)

13.XII.1693 - a murit *mitropolitul Dosoftei* (n.1624)
13.XII.1887 - s-a născut *Mihail Cruceanu* (m.1988)
13.XII.1907 -s-a născut *GrigoreBăjenaru*
13.XII.1988 - a murit *Nichita Stănescu* (n.1933)

14.XII.1910 - s-a născut *Gaby Michailescu*
14.XII.1932 - s-a născut *Dumitru Solomon*
14.XII.1941 - s-a născut *Iulian Neacșu*
14.XII.1942 - a murit *Barbu Marian* (n.1876)
14.XII.1946 - a murit *I.Al.Brătescu Voinești* (n.1868

NECONVENŢIONALE

de Ioana Pârvulescu

Premiile literare

Povestea Păltinişului

Gabriel Liiceanu
(n. 23 mai 1942, la Rîmnicu-Vîlcea)

1983 - Premiul Uniunii Scriitorilor (*Jurnalul de la Păltiniş*)

JURNALELE nu se lasă povestite. Dar în *Jurnalul de la Păltiniş* se poate descoperi, aşa cum cel mai bine o făcea Constantin Noica, o „fiinţă narativă". Iat-o: Povestea începe într-un loc la care se ajunge cu greu, ca în orice loc al iniţierii. Acolo există, ca în toate poveştile, o „treime": un maestru şi doi discipoli. Maestrul e bătrîn, discipolii sînt tineri. Cel mai mare are aproape 36 de ani la începutul poveştii, e într-un punct al vieţii cînd, dacă nu-ţi descoperi salvarea te rătăceşti definitiv în labirint. Cel mai mic are aproape 30 de ani şi, pentru că nu a ajuns încă „nel mezzo del camin", e mai liber în mişcări. Maestrul (care nici nu acceptă să fie socotit ca atare, asumîndu-şi un titlu mult mai modest, de „antrenor cultural") îşi începe lecţiile cu discipolii: îi învaţă să-şi închidă ochiul ce vede în afară - locul însuşi, izolat, o permite - şi să-şi deschidă ochiul interior. Încearcă să trezească înţelepciunea din ei, explicîndu-le că, asemenea morţii, înţelepciunea există în fiecare om. Ea trebuie doar deşteptată. El nu le va preda, aşadar, înţelepciunea, îi va da însă prilej să se manifeste. Dincolo de ei lumea se degradează pe zi ce trece şi ecourile ei se fac auzite şi în spaţiul lor privilegiat; ei îi opun un model tot mai coerent, mai limpede, mai pur. Maestrul încearcă să-i apere pe cei mai dragi dintre tot mai numeroşii lui discipoli şi începe să fie tot mai îngrijorat pentru ei. Visează o şcoală în care să se predea „stări de spirit", dar pînă acolo încearcă modelul formării întru cultura fără rest. Căci „restul" e o uşă interzisă, îl consideră o cutie a Pandorei. Uită însă că şi speranţa e închisă acolo. Inteligenţi şi puternici fiind, discipolii caută uneori să deschidă tocmai uşa interzisă.

Punctul culminant al poveştii este discuţia în care unul dintre discipoli, mezinul, se îndoieşte de temeinicia modelului impus de maestru, de altfel nu cu forţa, ci prin toate metodele persuasiunii discrete. „Mărturisesc că nu m-a preocupat un *legato* al operei, un silogism al cărţilor", spune discipolul. „Obsesia mea a fost - şi este încă - să obţin un *legato* al operei cu viaţa proprie. Altminteri, mi se pare că rişti un monstruos al reuşitei: poţi obţine raţionamentul, ba chiar conceptul la nivelul operei, în vreme ce în plan existenţial te afli încă sub nivelul judecăţii. Problema nu este deci de «a-ţi gîndi gîndul», ci de *a-ţi trăi gîndul.* (...) Marea cezură nu o văd între cultura judecăţii şi cea a conceptului, ci între existenţă şi cultură". Maestrul trebuie să fi simţit din plin lovitura şi primejdia. Nesăbuinţa tînărului este „judecată" şi-i prilejuieşte maestrului una dintre cele mai frumoase lecţii ale sale. El îi spune că trebuie să renunţe la îndîrjire, să-şi pună eul (trupul, omenescul) în paranteză, să nu vrea, cu sentimentul urgenţei, mîntuirea. Îi invită pe cei doi la ascezã în numele culturii. „Uitarea bună, a culturii" e singura care poate vindeca, spune el, dar numai atunci cînd doreşti vindecarea cu orice preţ.

Povestea nu spune dacă discipolul a fost convins de frumoasa profesiune de credinţă a maestrului. Cert este că el a mai recidivat, privind în exterior, către „rest", spre marea îngrijorare a maestrului, care l-a chemat de fiecare dată „înapoi". Neliniştea maestrului era explicabilă: propriul său contact cu exteriorul fusese malefic şi el dorea să-şi apere copiii spirituali de aşa ceva.

Pe măsură ce timpul trece şi cel mai mare dintre discipoli îşi face descoperirile lui. El începe să-şi vadă maestrul în tot omenescul, în disperarea omenescul din el, acoperit de masca senină a înţelepciunii. De altfel faţă de el maestrul, care l-a iubit îndeosebi, şi-a scos uneori masca: „Eu nu mă iubesc (...) Numi iubesc numele; numi iubesc natura flegmatică. Aş fi vrut să fiu Fiul risipitor şi de fapt am fost fratele." Simţindu-şi sfîrşitul aproape face o ultimă încercare de a-şi pune discipolul cel mai apropiat pe drumul cel bun. Îl mustră şi-apoi îi cere ajutorul: „«Ajută-mă deci, ajută-mă să pun pe lume ceva. Cu cărţile mele n-am obţinut decît o simplă înlănţuire, un *syn-logismos.* Poate că tu vei obţine conceptul. (...) Pentru mine, tu eşti deja ceea ce poţi deveni. Să nu mă dezamăgeşti!» Glasul a început să-i tremure, apoi a izbucnit în plîns şi-a ieşit". Lacrimile purifică şi anulează îndoielile şi mustrările rostite sau nu pe care fiecare le purta în sine. Oglinda se tulbură şi de aceea discipolul se simte „speriat". „Restul" interzis invadează modelul care se „umanizează", întărindu-se mai mult ca oricînd. Aceasta este povestea Păltinişului.

Figura lui Constantin Noica, aşa cum apare ea numai şi numai din jurnal, este paradoxală. E uriaş şi mic, măreţ şi plin de modestie, ceremonios şi familiar, solemn şi apropiat, rece şi cald, riguros şi capricios. Pare cînd intangibil, cînd prea uşor de atins şi de rănit, cînd grav, cînd pus pe şotii, cînd senin, cînd tainic neliniştit. Primul şir de calităţi e mai degrabă la vedere, în timp ce al doilea şir se lasă mai mult bănuit ori izbucneşte necontrolat. Primul se arată oricui, al doilea numai ochiului încărcat de afecţiune. Primul şir de însuşiri domină cei dintîi ani de formare, al doilea e mai aproape de încheierea ei, care coincide cu apropierea de sfîrşit a lui Noica însuşi. Este aici şi evoluţia firească a imaginii maestrului în ochii discipolilor: la început admirat „fără rest", e un reper absolut, impersonal şi invulnerabil; urmează apoi o perioadă cînd îndoielile îşi fac apariţia, dar sînt alungate de autoritatea încă absolută a maestrului pentru ca spre sfîrşit omul cu slăbiciunile lui să spargă învelişul admiraţiei şi să deschidă drumul dragostei. Una din lecţiile *Jurnalului de la Păltiniş*, pe care Noica a dăruit-o fără voia lui celor din jur este că pe măsură ce figura maestrului păleşte, figura omului se luminează, pe măsură ce admiraţia este pusă la încercare, dragostea se întăreşte. De aceea cele mai frumoase pagini din *Jurnal...* nu sînt primele, cele senine şi încrezătoare, ci ultimele, în care apar semnele de întrebare. Semne ce există şi de o parte şi de alta, dovedind că „recunoaşterea" (în sens hegelian) s-a produs.

Obstacolul principal la lectura din 1983 a *Jurnalului de la Păltiniş* era apropierea prea mare de modelul propus, abia închegat, dacă nu cumva încă în formare. Opţiunea juriului U.S. se dovedeşte remarcabilă - de altfel anul 1983 e unul fast - chiar dacă secţiunea la care a fost premiată cartea, „publicistică şi reportaj", e total nepotrivită. Este evident astăzi că Noica şi-a ales bine discipolii, că modelul de formare care a fost Păltinişul a funcţionat, chiar dacă nu exact aşa cum şi-ar fi dorit el. Este aici distanţa dintre invariantă şi variantele concrete, întotdeauna mai fireşti decît modelul. Un model simplu şi coerent din moment ce se lasă „povestit". ■

Premiile Uniunii Scriitorilor - 1983

Poezie:
Emil Brumaru (*Ruina unui samovar*)
Nina Cassian (*Numărătoare inversă*)
Victor Felea (*Istoria personală*)
Ion Horea (*Un cîntec de dragoste pentru Transilvania*)
Florin Mugur (*Viaţa obligatorie*)

Proză:
Gabriela Adameşteanu (*Dimineaţă pierdută*)
Mircea Nedelciu (*Amendament la instinctul proprietăţii*)
Sorin Titel (*Femeie, iată fiul tău*)

Critică, istorie literară, eseu:
Livius Ciocârlie (*Eseuri critice*)
Valeriu Cristea (*Dicţionarul personajelor lui Dostoievski*)
Gabriel Dimisianu (*Lecturi libere*)
Romul Munteanu (*Clasicism şi baroc în cultura europeană din secolul XVII*)

Dramaturgie:
Mircea Bradu (*Hotărîrea*)
Romul Diaconescu (*Dramaturgi români contemporani*)
George Genoiu (*Însoţitorul nevăzut*)

Publicistică şi reportaj:
Gabriel Liiceanu (*Jurnalul de la Păltiniş*)
Alexandru Paleologu (*Alchimia existenţei*)

Literatură pentru copii şi tineret:
Constanţa Buzea (*Cărticica de cinci ani*)
Gheorghe Buzoianu (*Cadouri pentru o mătuşă*)
Ion Hobana (*Science-Fiction. Autori, cărţi, idei*)

Debut:
Val Condurache (*Fantezii critice*)
George Cuşnarencu (*Tratat de apărare permanentă*)
Adina Kenereş (*Îngereasa cu pălărie verde*)
Ion Bogdan Lefter (*Globul de cristal*)
Vasile Popovici (*Marin Preda*)
Elena Ştefoi (*Linia de plutire*)

Marele Premiu al U.S. pentru întreaga activitate:
Virgil Teodorescu, Alexandru Rosetti,
Emil Giurgiuca, Constantin Ţoiu,. Endre Károly

Afinităţi elective

Dragă Ioana,

Ce mai veste-poveste? La placheta *Ruina unui samovar,* ivită în 1983, mi se dărui premiul mare de poezie al *U.S.* S-ar părea că n-am mai scos nici o carte. Mă prăbuşii de-a binelea? Iarăşi premoniţiune? Ptiu, fluture! Mi-a pierit, scobîlţăită, pofta de spart mărgica de curcan (chiar şi Peneş!) cu ditamai barosul străveziu de spaţ. Consemnez ca-ntr-un proces-verbal de amintire amnezică. Tubul, cu foaia semnată doar de Preşedintele Uniunii, nu şi de cel al juriului (!!!), purtînd nr. 7, nu ştiu cine mi l-a adus în Iaşi, capitală de gubernie, actual nombril al lumii. Banii îi primii prin poştă. Evenimentul l-am sărbătorit la *Cina* (pe-atunci beam tării!) cu *Libelula!* Atît şi nimic mai mult. Pe fila velină e o dată din decembrie 1984. Ţi-am scris deja, în 1984-1985, ajunsesem, după un an de corectură, absolut tembelizat. Posibil că au bănuit şi alţii, şi au vrut să mă salte la moral şi la pitaci. Fiindcă, în *Rom. lit., 44, 1996,* zăresc o poză cu componenţa completă?, a juriului, rămas mie (îmi asum greşeala!) ocult. Oameni dragi dintotdeauna: *Ştefan Bănulescu, Gabriel Dimisianu, Lucian Raicu, Mircea Martin, Alexandru Paleologu.* Cu ceilalţi am vorbit, desigur, în timp, dar, ori în interes de serviciu, ori în dezinteres de întîmplări vesele şi triste. Singurul cu care n-am avut comerţ deloc e Vasile Nicolescu. Pentru fiecare subliniat cu inima-mi în fugă cafelogioasă aş dezvolta indiscreţii fascinante. Le amîn, vine-vine Moş Crăciun, are dînsul grijă să le răstoarne sacul cu laude-n prag de an noulean! Inventariez, sec, o seamă de nostimade ce-au pus (înţelege cititorul tînăr?) sub semnul întrebării urmuziene apariţia broşurii. 1.Coperta. Iniţial cuvintele titlului picurau unul sub altul. Catastrofă! Vigilenţa cenzurii descoperise că, în acrostih, ieşea RUS!!! S-a decis rapid contracărarea diversiunii antisovietice printr-o mişcare hacana. 2. Ion (sau Ioan?) Trăian (sau Traian?) Ştefănescu încercă o semiblocare (sau blocare-blocare!!) a cărţuliei. Mă legam (sui-m-aş în corcoduş!!) de Tamara Dobrin!! Exemplu? „De dimineaţă pînă seara/ Visez la şoldul tău Tamara." I-a explicat bietul *Florin Mugur* că, inadmisibil, însă real, era numele soţiei. I.T.Ş. escaladă situaţiunea: autorele e împotriva luptei pentru pace!! Exemplu: "avionul/dă/din/bombă/însă/nimeni/nu/sucombă"!!! Domne, jucărioara o desenasem cu cretă colorată pe tăblia de lemn a patului fiicei, s-o distrez! Ar trebui (bănuiesc că *George Pruteanu* s-ar azvîrli exhaustiv în abisurile tîmpeniei cenzurii; apăs: au fost şi cazuri tragice, nu numai asemenea parascovenii!) alcătuită o istorie a fenomenului. Şi gata!

P.S. Ce nu mi-a mers, ca jurizant, în 1985? *Mircea Horia Simionescu, Cristian Simionescu, Ion Cristoiu* (debut!). Şi-am încălecat mărarul,

Îngerul Emil Brumaru

Crisula ȘTEFĂNESCU

Tablou cu noi

Un scaun gol, înmugurit.
Tăcerea albă, fără vîrstă,
și noi, privind la asfințit.

Goluri

Goluri se nasc și mor ca-ntr-un destin.
Obsesiile se sting, revin.
Din scoici ies capete de lei,
din capete de lei, șerpi lungi de spaime.
Furnici îmi trec, rănindu-mă, prin carne
și fluturi dorm, pe pleoape răstigniți.

Pe plajă

Oasele mele luminează nisipul
Nici o pasăre.
Nici o umbră.
Nimic.
Incertul zbucium al mării.
Și frig.

Tablou cu meduze

În visul meu, orgii de galben, mut.
Te strig, mă strigi;
cuvîntul e de lut,
ni se sfărîmă jalnic între buze.
Pe gura, arcuită a țipăt,
dorm meduze.

Adolescență

Rochiei mele i-au crescut sîni.
Pantofii mei bezmetici umblă
pe drumuri încă neumblate
și mi se-ntorc din vis tîrziu
cu degete însîngerate.

Tablou cu gară

În gara pustiită intră un tren pustiu.
Nimeni nu urcă și nimeni nu coboară.
Din șine ruginite, cresc vrejuri de dovleci
și, prin cîrcei, se prind timid de scară.

În gara pustiită intră un tren pustiu.
Nimeni nu urcă și nimeni nu coboară.
Lumina explodează din vrejul de dovleci.
E început de toamnă. Și e seară.

Orașul natal

În orașul în care m-am născut
nimeni nu-și mai amintește de mine.
Pietrele dorm toropite de soare.
Păsări, împietrite în zbor,
țipă ascuțit,
decupînd cu spaimele lor
cerul bolnav de nepăsare.

Clovni

Se-nchide noaptea în juru-mi ca un cerc.
Mici scînteieri străpung din cînd în cînd
imensul hău care mă înghite.
Doi clovni, în alb, cu zîmbet larg,
îmi trec, absenți, pe dinainte.

Furtună

Copacii aleargă nebuni,
cu coroanele lor despletite,
oamenii au prins rădăcini
și-i petrec cu priviri rătăcite.

Casa copilăriei

Vîntul singur
mai tulbură încăperile de odinioară,
prin care se strecoară
umbre albastre și subțiri.
Prin ferestrele oarbe,
ziduri crăpate nasc amintiri.
Dintre țiglele sparte,
cu vocile mele,
mă-ngînă obscen cucuvele.

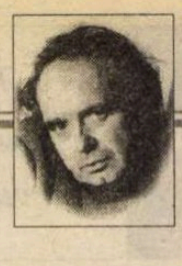

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Clipele-s unse cu jazz

La pian, genial, Johnny Răducanu

Localități cu vampe ce beau gin,
Bufante pe la sîni și pe la șolduri,
Trăsnind de insolență și imbolduri
Și clătinînd sub rochii craci sublimi!

Le răsuceam pe-arătătoare părul,
Aveau momeli de tîrg la orice pas,
Ne-nnebuneau cu cotul roz ca mărul,
Cînd au plecat ca fleașca am rămas.

Vai, amintirea lor printre mărare
Ne năruia. C-un pîntece bleoștit
Mai stăruiau crini plini de-o rea mirare-n
Pistil. Ne îmbătam la infinit!

Căci nu mai sînt. Piureul de cartofe
Se înverzește-n cratiți nemîncat.
Ne consolăm doar pipăind vechi stofe
Pe care dînsele le-au fluturat...

Aveau, oh!, trup cu dulci subînțelesuri:
Putea fi luat în brațe și pupat,
Putea fi dat cu pudră și cu dresuri,
Putea fi tăvălit, pios, în pat,

Putea fi prins lin unde se bulbucă
Și-ncredințat să facă ondulații,
Putea fi strîns la piept dacă te-apucă
Dorul de el, în văzu-ntregii nații!!!

■

Perspectivă

Un pictor mă pictează-n perspectivă:
din ce în ce mai mică
și mai îndepărtată.
Și totuși mai aproape,
cu fiecare clipă,
de magicul
„A fost cîndva, odată...“

Golemul

La Praga,
la ceasul greu, în asfințit,
Golem eu însămi, mă tot mint,
că, știind formula, cineva,
atunci cînd lut voi deveni,
îmi va reda la loc făptura.

■

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Ornea

De la titlu la realitatea cărții

DE REGULĂ, la o carte de istorie sau de reflecție socială titlul se află într-o strictă relație de echivalentă cu materia analizată. Nu același lucru crede dl. Victor Neumann care-și intitulează recenta carte, pur și simplu, *Istoria evreilor din România* și, citind-o atent, constați, nu fără uimire și contrarietate, că titlul anunțat e afișat țipător, dincolo cu totul de realitatea exegezei. Ce-i drept, pe pagina de titlu există și un subtitlu „Studii documentare și teoretice". Dar nu știu dacă avem dreptul să interpretăm subtitlul drept titlu. De abia în capitolul de concluzii, în penultima pagină a cărții, autorul mărturisește onest: „Deși are configurația unei monografii înfățișînd cronologic aproape toate momentele de vîrf ale istoriei evreilor din România, sînt de părere că prezentul volum este doar unul de studii fragmentare asupra acestei teme". Exagerează binișor și aici, pentru că nu sînt înfățișate toate momentele de vîrf ale temei anunțate. Dar e lucidă aprecierea că avem de a face cu un volum conținînd studii fragmentare despre tema anunțată atît de decis și cuprinzător în titlu. E, repet, o mare, ireparabilă eroare de a încerca să „vinzi" - prin titlu - o carte drept ceea ce, de fapt, nu este. Ba chiar să afirmi în argumentul cărții că „titlul se justifică dacă luăm în considerare multitudinea de convergențe..." Ca să-mi exprim gîndul întreg, îi răspund net autorului: titlul propus nu se justifică deloc.

Dar să mă supun realității cărții și să o comentez în consecință. Din cele opt studii cîte anunță sumarul, patru (adică jumătate) se referă la situația evreilor bănățeni pe vremea cînd această regiune nu făcea parte din trupul țării, fiind, de aceea, cumva, mai curînd lăturalnice subiectului vestit prin titlu. De altfel, aceste studii, integrate, acum, deși nu tocmai formal, în volumul pe care îl comentez, au fost elaborate nu pentru această carte ci pentru una care urmează să apară la Tel Aviv, o Istorie a evreilor din Banat. Rostul lor, aici, repet, este oarecum justificat pentru că, la urma urmei, discută despre situația unei populații etnice care, din 1919, a fost, firesc, integrată în România Mare, fără a mai cunoaște ciuntiri teritoriale. E adevărat că primul capitol al cărții semnalează, ceea ce se știa mai de mult, atestări iudaice romane pe teritoriul carpato-dunărean. Nu se poate vorbi, desigur, atunci, de colectivități evreiești ponderoase, dar e sigur că descoperiri arheologice au semnalat prezența unor evrei. În secolele XV-XVI și, chiar, mai înainte, documentele vremii semnalează trecerea unor evrei prin țările române - ca negustori, tâlmaci, medici, inclusiv la curtea lui Ștefan cel Mare și a altor domnitori. Ba se poate vorbi și de așezarea lor pe aceste meleaguri, uimitoare. Și autorul, scrupulos, citează astfel de date arhivistice, de altfel cunoscute, de pildă, din volumul de documente îngrijit de dl Victor Eskenazi. Apoi mult mai tîrziu, astfel de colectivități ale diasporei încep să se organizeze; mai întîi în regiunile limitrofe țărilor române. E vorba, în speță, de Imperiul Otoman cu religia lui atunci tolerantă față de alte religii, care a îngăduit organizarea unor compacte colectivități evreiești. Autorul precizează, de pildă că, la mijlocul secolului al XVI-lea, Constantinopolul și Thesalonicul numărau 160.000 de evrei, mai toți mozaici de rit sefardit, alungați din Spania în 1492. De aici, din Imperiul Otoman, acești evrei vor migra în mai toate țările balcanice, avînd privilegiile acordate de puterea suzerană și dînd strălucire acelor țări unde capătă îngăduința de a se așeza. Evreii veniți, atunci, pe această cale, în țările române, se vor instala și aici. Astfel, în Bucureștiul anului 1550 a existat o închegată obște evreiască sefardă, cu întinsă activitate comercială. La Iași documentele atestă existența unei obști evreiești din a doua jumătate a veacului al XVI-lea. Peste tot, evreii se îndeletnicesc cu circuitul mărfurilor levantine, concurîndu-i bine pe armeni și greci. Apoi, în Moldova, pe lîngă comunitățile sefarde, încep să vină grupuri compacte de evrei, în secolul al XVII-lea, fugind de persecuțiile cazăcești ale lui Bogdan Hmelnițki. Aceștia, askenazimi, au sinagogi, școli, semne sigure ale stabilității acestor colectivități. Un recensământ din secolul al XVIII-lea în Moldova atestă existența a 6000 evrei dintr-o populație totală de 85.624 familii. În Bucovina și Banat primele comunități evreiești sînt semnalate la începutul secolului al XVIII-lea. Și existau în țările române, ca și în Transilvania și Bucovina, reglementări instituționale privind statutul evreilor. Îngăduința acordată, după 1800, evreilor maramureșeni de a achiziționa pămînt îi transformă în țărani și oieri, cu stîne în bună regulă, unde se producea brînză cașer. Și, peste tot, religia era strict păstrată. Cele patru studii despre evreii din Banat rup într-un fel firul narativ (orice istorie este, totuși, nu-i așa?, o narațiune) al istoriei evreilor din România, dar au meritul de a aduce date noi, recunoscute îndeobște cercetătorilor. Așa este, de pildă, relatarea despre activitatea reformatoare a rabinului Chorin din Arad, inițiatorul mișcării de reformare a religiei iudaice pe teritoriul transilvan și bănățean. Ideea reformei noologice, pe care o propune și o practică rabinul Chorin, de mare însemnătate, sparge cetatea, pînă acum inexpugnabilă, a ortodoxiei religiei iudaice. Aceasta deși, cu tot reformismul, acum și mult mai tîrziu, rabinii din Banat (din toată Europa central-europeană) n-au ignorat studiile în limba ebraică. Oricum, cu apariția ideilor reformiste are loc și o modernizare a vieții comunitare, cu legături mai strînse cu populațiile majoritare, fără a se promova asimilismul. Aici, în Banat, teritoriu plurilingvistic, plurietnic și pluriconfesional a făcut casă bună reforma și emanciparea. Important e de evidențiat faptul că în decembrie 1867 parlamentul din Budapesta legiferează emanciparea evreilor în stat. Aceasta în timp ce, în România, Constituția din 1866, prin celebrul articol 7, interzice împămîntenirea străinilor care nu sînt de rituri creștine, articol ce trimite cu adresă precisă spre evrei. Ei devin, practic, apatrizi, deși numărau 165.000 de persoane, unii așezați de cîteva generații aici, alții, cei mai mulți, veniți, între 1830-1850 (pe vremea domniei lui Ioniță Sandu Sturza și Mihail Sturdza) de prin Rusia și Galiția. Adversarii emancipării evreilor în România afirmau că aceștia înlocuiesc clasa mijlocie românească, anihilînd-o. Dar nu se recunoștea deloc rolul pozitiv al evreilor tocmai în dezvoltarea clasei mijlocii și, prin consecință, a meșteșugurilor, comerțului, a începuturilor industriale și bancare, fără de care nu era posibilă integrarea fenomenului românesc în evoluția sa spre o civilizație de tip capitalist. Capitalul evreiesc, are dreptate autorul reluînd o mai veche apreciere, a îndeplinit, în acest proces, un rol important și eficient. Titu Maiorescu a apreciat, în *Istoria contemporană a României,* că acel articol 7 din Constituția din 1866 n-ar fi trebuit să existe, el fiind impus de agitațiile antisemite ale moldovenilor organizați în „Fracțiunea liberă și independentă" (adversară neîmpăcată a Junimii) și ale celor din București coordonați de Cezar Bolliac, prin ziarul său *Buciumul.* Fapt este, are dreptate autorul, că „România a rămas între ultimele țări europene în care evreilor li s-au acordat drepturile civile", creîndu-i, în străinătate, o rea imagine de intoleranță. Nici modificarea acestui articol 7 din Constitúție la 1878 n-a adus evreilor, de fapt, dreptul la cetățenie pentru că pînă în 1913 dintr-o populație de 231.038 suflete au primit cetățenia română numai 4688 persoane. Intelectuali de marcă, printre care Moses Gaster, Lazăr Șăineanu, Haiman Tiktin, deși aveau mari merite față de cultura română, sînt fie expulzați, fie siliți să se desțăreze pentru că li s-a refuzat încetățenirea. Dl. Victor Neumann are dreptate cînd apreciază: „Se contura astfel un naționalism xenofob, exprimînd optica guvernanților și a unui număr de intelectuali opus față de legislațiile internaționale, față de cîteva dintre formele de integrare politică europeană". Și, poate că și mai dreaptă e aprecierea că relațiile interetnice din România nu pot fi apreciate în funcție exclusivă de atitudinile clasei politice sau ale unui grup de cărturari exaltați. La nivelul păturilor de jos nu se constată fenomene de intoleranță și antisemitism, respectîndu-se reciprocitatea serviciilor efectuate în planul civilizației materiale și chiar la cel al interferențelor culturale. Să observ că în tot acest capitol al cărții sînt fapte de mult bine știute și e mare păcat că autorul nu a cercetat presa vremii pentru a-și nutri aprecierile și caracterizările. Asta e valabil și pentru aprecierile din subcapitolul „Stereotipii antisemite la nivelul culturii", ca și din cel următor. E greu de reprimat, în întreg acest capitol, gîndul la „déja vu", la fapte bine cunoscute nu numai pentru un cititor avizat. Dar într-o narațiune cu funcțiune istoriografică, înțeleg prea bine, aceste momente nu pot lipsi și ăsta este, tocmai, rostul capitolului din carte la care m-am referit. Mai substanțial, nu în fapte cît în unele observații, este capitolul „Condiția evreului sub regimul Antonescu". Ion Antonescu declarase, în ianuarie 1941, că dorește să elimine întreaga populație evreiască din România. Apoi, din iunie, măsurile se diferențiază. Evreii din Basarabia și Bucovina de nord sînt lichidați (cei ce nu apucaseră să se evacueze) cu o brutalitate care i-a nemulțumit și pe militarii nemți iar, mai ales din 1942 cei din Vechiul Regat sînt - cu toate vexațiunile la care au fost supuși - salvați pentru a fi folosiți drept capitol politic în viitoarele tratative cu aliații. Episodul cu inițiativa lui Ion Antonescu de a evacua, în august 1942, în Polonia, evreii din cîteva județe bănățene și transilvane e adevărat. Îl evocă și Alexandru Șafran în memoriile sale. Cei ce au contribuit la anularea ordinului au fost însă Alexandru Șafran (prin apelul deznădăjduit către mitropolitul N. Bălan al Ardealului) și baronul von Neumann prin banii grei pe care i-a dat ca șperț. Ipoteza d-lui Victor Neumann care ignoră rolul lui Șafran dînd, în schimb, crîștig de cauză pretențiilor elucubrante ale excrocului Radu Lecca e o pură cădere în capcană. Interesant cu totul e subcapitolul „Sub totalitarismul comunist", cu disocieri și explicații binevenite.

Cartea d-lui Victor Neumann, atît de nepotrivit intitulată, e, de fapt, una de studii ce se constituie în contribuții (mai ales cele patru despre situația din Banat) la o istorie posibilă (și necesară) despre istoria evreilor din România. Și orice contribuție, fie ea documentară sau teoretică, e totdeauna utilă și demnă de prețuit.

■

Victor Neumann, *Istoria evreilor din România.* Studii documentare și teoretice. Editura Amarcord, Timișoara, 1996.

Nici studiu critic, nici antologie...

LA EDITURA Helicon din Timişoara, acolo unde apar celebrele volumaşe din marea poezie contemporană, s-a tipărit de curînd şi un masiv op de mai bine de cinci sute de pagini în format mare, intitulat *Poeţi din Bucovina.* Cel care a operat selecţia şi a scris studiul introductiv şi profilurile critice este Adrian Dinu Rachieru.

În studiul introductiv - numit prea modest *Cîteva lămuriri* - A.D.R. şi-a luat precauţiile necesare. „Discuţii privind alcătuirea volumului se vor isca - spune el - şi promitem că le vom suporta... eroic; vom reţine sugestiile utile, constructive". Şi tot acolo: „Aşteptăm cu încredere orice sugestie, convinşi fiind că lucrarea noastră, negreşit perfectibilă, îşi va dovedi utilitatea". Dar care utilitate, ne întrebăm?! Ce utilitate este aceea care te face să vorbeşti, premaiorescian, de o „nevoie de solidaritate" şi să persiflezi „gîlceava în privinţa ierarhizării", să aştepţi orice sugestie cu credinţa că nici una nu va veni, neîndrăznind să vină?

Nedumeririle s-au ivit imediat, nu însă numai în legătură cu „alcătuirea" volumului, chiar atunci cînd a fost acceptat sistemul de reguli propus de A.D.R. Miza cărţii este una culturală şi politică. Autorul este convins că astăzi cultura poate fi un liant care să atenueze ceea ce s-a numit "schizofrenie bucovineană", că poezia poartă amprenta contextelor istorice şi autorul se întreabă retoric, cu speranţe nedezmînţite, dacă un volum, precum cel de faţă, ar putea „să fortifice ideea românismului". În principiu, lucrurile aşa stau. Dar, dincolo de faptul că nu face, nici măcar implicit, nici un fel de ierarhizare, A.D.R. uită să raporteze poezia română din spaţiul bucovinean extraromânesc la o istorie proprie, dacă există una, şi la evoluţia liricii române din ţară. Pentru cunoaşterea mai bună a fiecăruia - idee pentru care autorul militează -, pentru integrarea unor scriitori precum Vasile Levi̧chi, Arcadie Suceveanu, Ilie Tudor Zegrea, vreo zece de toţi, în istoria poeziei româneşti, astfel de lucruri erau absolut necesare. Cum necesară era raportarea acestei poezii, dar şi a celei scrise în ţară, la convulsiile istorice din ultimii cincizeci de ani. Au existat în Bucovina ucraineană de azi aceleaşi momente ca în literatura românească? Şi dacă nu, ce consecinţe decurg de aici pentru expresia poetică? A existat în spaţiul bucovinean românesc o convergenţă ideatică şi un traiect specific după război? Iată întrebări fără răspuns. Întrebări nepuse. Căci, în construirea „profilurilor critice" ca şi în „studiul introductiv", A.D.R. parafrazează textele avute la dispoziţie, reconstruieşte comod „universurile" poetice garnisite cu detalii biografice, citează, din cînd în cînd, într-un mod tare straniu, compilînd cu mare inteligenţă şi evitînd cu graţie întîlnirea directă cu opera. Aşa încît, lipsite de nerv - împotriva cîtorva „tăieturi" polemice fără adresă şi gratuite -, ele sînt lipsite şi de orice funcţionalitate.

Fireşte A.D.R. ne poate aminti că nu scrie un studiu critic, că nu face ierahii, că între „profiluri" şi poeziile antologate nici nu e nevoie de echivalenţe. Şi are, din punctul lui de vedere, dreptate. Ca şi atunci cînd afirmă că volumul nu e o antologie. Căci criteriul estetic - pe care, totuşi, l-a invocat atunci cînd i s-a reproşat prezenţa unui autor şi absenţa altuia - este abolit în favoarea... *existenţei.* Două poezii ale unui autor conjunctural, două poezii dintre care una se mîndreşte din start cu o impetuoasă cacofonie, nu-i mai permit lui A.D.R. să invoce şi subiectivitatea oricărei antologii ori recunoaşterea în ea a antologatorului. De fapt, printre contemporanii antologaţi se zvoneşte că li s-au publicat chiar/doar textele trimise special pentru asta, aşa încît te întrebi, pe bună dreptate, cît de reprezentative sînt ele pentru autorii lor, dar şi pentru „criteriile" lui A.D.R.

În treacăt fie spus, dacă nu e un studiu critic alcătuit din frînturi însoţite de texte ilustrative, dar nici o antologie, neam putea aştepta ca volumul să fie, măcar implicit, o istorie a poeziei din Bucovina. Astfel de pretenţii există atunci cînd se vorbeşte, în prefaţă şi în profiluri, despre epoca dintre războaie, şi credem că nu întîmplător. Dar o astfel de aşteptare este violentată de criteriul alfabetic la care, din grabă şi comoditate, se apelează, Liviu Popescu stînd alături de Vasile Posteucă, Constantin Severin de Victor Sâhleanu, Arcadie Suceveanu de Mircea Streinul. În afara perspectivei istorice, cartea ar fi putut să fie măcar un util dicţionar, un instrument de neocolit de către cercetători, dacă ar fi existat datele necesare unei astfel de întreprinderi. Dar, evident, cărţii nu i se poate cere să fie ceea ce nici măcar nu-şi propune.

Ar mai fi de precizat un lucru, poate cel mai important. În această carte, care cuprinde vreo optzeci de nume, miza nu este doar cea declarată: a unirii celor „două Bucovine" - o unire sub gir timişorean -, ci şi a întîlnirii cu trecutul. Sînt recuperate în acest volum poezia bucovineană interbelică şi chiar, în studiul introductiv, fenomenul poetic iconarist. Îi găsim aici şi pe deja amintiţii Mircea Streinul şi Vasile Posteucă, şi pe Iulian Vesper ori Traian Chelariu. Lipsesc cîţiva, dintre care cel care poate că nu ar fi trebuit uitat este Ion Roşca. Dar să concedem că absenţele sunt, oricum, un fapt secundar. Interesant este însă următorul lucru: A.D.R. favorizează, în selecţie, contemporaneitatea, convins de „plusul valoric" (sustras perspectivei istorice) al scriitorilor de azi şi, cu toate acestea, în studiul introductiv, cum am văzut, nu discută deloc condiţia poeziei postbelice din acest spaţiu, cu situaţia ei... schizoidă şi cu evoluţii specifice. În schimb, despre scriitorii din epoca interbelică, pe care îi selectează cu parcimonie (nu discutăm relevanţa textelor alese), şi despre mişcarea literară interbelică scrie cu o anume insistenţă, chiar cu redundanţă, citînd din presa momentului ca şi cum ar fi consultat-o. Ce păcat însă că sensul citatelor de epocă e deformat! Se întîmplă aşa pentru că - fără intenţia demonstraţiilor personale, fără să simtă nevoia căutărilor pe cont propriu -, A.D.R. abuzează de cercetările altora, preluînd grăbit concluzii pe care le schematizează cu nonşalanţă, transcriind citate pe care le interpretează eronat sau cărora, după ce le scoate dintr-un anume context, le inventează sensuri. Pagini întregi sînt inocente parafrazări sau vinovate transcrieri, compilaţii ingenioase sau imorale deformări.

Am citit şi recitit mai ales studiul introductiv, cu speranţa că voi descoperi idei şi concluzii la care eu nu am ajuns încă şi cu speranţa unui incitant dialog. Credeam că ştiind (sau neştiind) ce am scris despre această problemă, în reviste poate cu un tiraj mai scăzut, în „Jurnalul Literar", în „Glasul Bucovinei" editat de Fundaţia Culturală Română, ba chiar un articol despre *Streinul* în „România literară", A.D.R. va veni cu lucruri noi. În schimb am văzut că pînă şi trimiterile pe care eu le foloseam cu îndoială, o referire conjuncturală a lui Vianu la expresionism, o opinie întîmplătoare a lui Al. Paleologu la fenomenul legionar ori una a lui Rimbaud despre vizionarism, erau aplicate de A.D.R. cu superbă convingere. Era să cred că avem, bizară coincidenţă, cu totul aceleaşi lecturi, pînă cînd am văzut că „studiul introductiv" a fost publicat în întregime într-un număr din „Glasul Bucovinei", cu excepţia unui subcapitol. E un subcapitol datorat în totalitate unui articol ce-mi aparţine publicat în acelaşi număr (3/1994) al amintitei reviste.

Redactată în imensă grabă şi în pripă, cartea e un deserviciu făcut criticii şi istoriei literare. A.D.R. se află, cred, într-o situaţie delicată din care nu poate ieşi onest decît prin elaborarea ipotetică, pur mentală măcar, a unei erate în care să refacă citatele, să le recunoască, să nu-şi asume paternitatea unor idei care nu-i aparţin şi a unor demonstraţii pe care le-a parcurs în fugă, preluînd cu destule confuzii concluziile, şi să ofere o bibliografie curată acolo unde e cazul. Dar ce-ar mai rămîne din „studiu"?! După ce copiază fraze în şir, A.D.R pune între ghilimele trei cuvinte, nereprezentative, iar într-o paranteză un nume.

Aş spune, cum o făcea cu ani buni în urmă Ion Simuţ într-un articol reprodus în *Critica de tranziţie* (mă întreb dacă întîmplător), că „A.D.R. se mişcă dezinvolt între compilaţie şi plagiat".

Mircea A. Diaconu

De toate pentru toţi

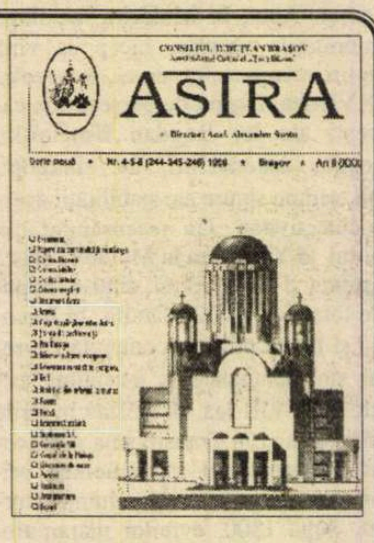

REVISTA *Astra* din Braşov apare rar. Ultima sa apariţie grupează trei numere (4 - 5 - 6) şi însumează 256 de pagini, cu un sumar bogat şi eteroclit, de almanah cultural. Articole festiviste despre centenarul unei biserici („Sf. Adormire"din cetatea Braşovului), eseuri pe teme de interferenţă culturală (*Enescu şi Brâncuşi* de Petre Marcel Vârlan, *Lucian Blaga şi ştiinţa medicală* de Iacob Moldovan etc.), texte literare inedite, reproduse în facsimil (Ştefan Baciu), articole de popularizare a ştiinţei (*A cincea forţă în fizică* de Ovidiu Marcus Cleţiu), reproduceri ale unor fotografii artistice (dintre cele prezentate la Al 5-lea Salon Internaţional de Artă Fotografică - Braşov), ca şi versuri şi proză, cronici literare şi cronici de teatru, prezentări ale unor muzee, comentarii referitoare la traduceri din filosofi străini, aforisme, necroloage, studii de heraldică, selecţii din producţia literară a unor cenacluri etc. etc. - iată numai câteva exemplificări ale diversităţii derutante prin care se caracterizează revista condusă - în momentul de faţă - de acad. Alexandru Surdu. Nu lipseşte *Mesajul Preafericitului Părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, către participanţii la manifestările festive prilejuite de aniversarea a 135 de ani de existenţă a ASTREI, a 78 de ani de la revenirea Basarabiei la patria-mamă şi a 55 de ani de la genocidul sovietic de la Fântâna Albă (nordul Bucovinei).*

În absenţa unei idei publicistice ordonatoare sau măcar a unei sugestii de specific al revistei, toată această masă de texte şi ilustraţii riscă să rămână amorfă, să nu se impună conştiinţei cititorului. Şi mai regretabil este însă faptul că revista pare produsul unei activităţi redacţionale complet lipsite de spirit critic, care face posibilă publicarea, cu aceeaşi largheţe, a unor scrieri bombastice, marcate de amatorism şi a unor contribuţii cu adevărat preţioase la investigarea fenomenului cultural.

Din prima categorie face parte un comentariu critic (?) al lui Marian Vasile asupra volumului de versuri *Cutremur în suflet* de Ion Dodu Bălan. Comentatorul îl compară dezinvolt pe Ion Dodu Bălan, cu Tudor Vianu şi G. Călinescu şi descoperă şi o „capodoperă" printre poemele autorului căruia îi face apologia: „Capodopera, între alte poeme remarcabile, ni se pare a fi *Dănilă Prepeleac,* care îmbină gravitatea sentimentului cu note ironice şi antiironice (?!), în fine, o piesă delicată, demnă de orice exigentă antologie din lirica postbelică." Iată şi câteva dintre versurile cu care Marian Vasile îşi justifică aprecierea: „Când dau boii pe-un car şi carul pe-o capră/ Unii râd de capră./ Când mărit capra c-un gânsac/ Îmi spun că am mintea băgată-ntr-un sac./ Ce să fac?/ Deşi-s camarad cu Adam/ Atâta minte am".

La polul opus se află un studiu ca *Amurgul lui Petre Ţuţea* semnat de dr. Mihai Neagu (Mihai Neagu Basarab). Autorul evidenţiază cu sagacitate structura paradoxală a personalităţii filosofului: „În subconştientul său, Ţuţea era apăsat de discrepanţa între stângăcia lui din lumea concretă şi forţa cu care se mişca în lumea ideilor. Prietenilor, adică de fapt ucenicilor, le cerea întotdeauna ajutorul, chiar şi atunci când avea de schimbat un bec ars, de bătut un cui sau de cusut un nasture. (...) Următoarea glumă o repeta relativ des: «Deşi aş putea legifera pentru întreaga Europă, mi-ar fi imposibil să administrez o lăptărie.»"

Din *Astra* s-ar putea face, prin selecţie, trei reviste: una care ar avea ca trăsături principale diletantismul şi provincialismul, a doua - convenţională, scrisă pentru a fi scrisă şi nu pentru a fi citită, şi a treia - inteligentă, pasionantă. Ar fi minunat dacă primele două şi-ar înceta apariţia. ***(Alex. Şt.)***

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

Supravieţuirea prin cultură

LA CÎTEVA luni după moartea lui Noica, înainte ca mormîntul lui să fie aşezat, numele său începuse deja să fie scos de cenzură din sumarele revistelor la care colaborase. Mi-ar fi greu să uit lucrul acesta, întrucît el a constituit unul dintre motivele pentru care mi-am dat demisia de la *Viaţa Românească* (la 31 martie 1988). Ulterior, la 27 ianuarie 1989, am protestat alături de Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, Petru Creţia şi Răzvan Theodorescu, retrăgîndu-ne concomitent colaborarea şi încercînd astfel să împiedicăm interzicerea tacită a marelui filozof. (Pentru edificare, pot fi cercetate documentele privind *Istoria unui număr topit de cenzură*, publicate în *Viaţa Românească* nr. 10,11,12/1989.) Am revenit la această istorie pentru a dovedi încă o dată cît de absurdă poate fi legătura presupusă de adversarii săi între Noica şi putere, care e infirmată nu numai de autoexilarea acestuia la Păltiniş (unde locuia într-o cămăruţă de 2/3 m şi lua masa la cantina muncitorilor forestieri), ci şi de interzicerea post-mortem a numelui său printr-o dispoziţie de la Cabinetul II.

Simpla referire la locul său de exil face să-mi revină în minte *Jurnalul* lui Gabriel Liiceanu din care am reuşit să înţeleg ce înseamnă pentru Noica supravieţuirea prin cultură şi iniţierea spirituală restituită publicului prin această carte neobişnuită. Poate şi pentru că între timp am parcurs nenumărate alte jurnale prin care cei ce le semnează încearcă să-şi justifice existenţa făcîndu-şi singuri dreptate astfel încît urîţesc şi mai mult lumea în care ne e dat să trăim. În ciuda tuturor obiecţiilor care i se pot aduce, *Jurnalul de la Păltiniş* a propus un alt tip de mărturisire şi de prezentare în faţa *Dumnezeului culturii*, la judecata căruia trebuie să se înfăţişeze în cele din urmă oricine îşi pune numele pe o carte (fie că recunoaşte, fie că nu recunoaşte această instanţă supremă în faţa căreia se închina Noica).

Întrucît nu am găsit jurnalul pe care aş fi vrut să-l recitesc, am luat din raft *Epistolarul* născut pe seama acestuia de pe a cărui pagină de gardă transcriu: *Ilenei, această masă rotundă în jurul „oului de aur", de la Gabriel, cu drag, 10 aug.1987.* Autograful îmi aminteşte ce gîndeam despre carte după ce îmi fusese încredinţată să o citesc în manuscris şi să îmi spun sincer părerea despre ea. Hotărît lucru, implicarea autorului în publicarea unor texte produse în marginea *Jurnalului de la Păltiniş* era ceva greu de acceptat pentru mine. Mi se părea că nu e încă momentul ca scrisorile acestea să fie publicate, întrucît nu s-a produs acea distanţare care să-i facă pe eroii reali să privească mai detaşaţi propria lor imagine aşa cum apare ea în viziunea celui ce le-a scris romanul. Dar timpul (*care nu mai avea răbdare*) nu mi-ar fi dat dreptate. Cu toate riscurile, cartea trebuia să apară atunci, cînd legenda la care se referea era vie. *Cearta* reprodusă în paginile ei a avut acelaşi efect formidabil pe care l-a avut şi *Jurnalul*. Într-o lume a monologului, ea a dovedit cît de benefic poate să fie dialogul. A mai demonstrat că pentru edificare adevărul trebuie să fie spus pînă la capăt. Performanţa *Epistolarului* este aceea de a menţine discuţia la un nivel înalt, transformînd totul într-o dramă autentică, la sfîrşitul căreia cortina cade, iar cei ce şi-au pus nu numai ideile ci şi viaţa în jocul despre care a fost vorba pot să ajungă din nou la o strîngere de mînă sau la o îmbrăţişare.

Nu voi nega faptul că orgoliul cu care este restituită iniţierea de care luăm act prin aceste cărţi era de natură să mă intrige şi pe mine ca pe orice autor care se respectă. Cred că am reacţionat cu o seninătate de care nu mă credeam în stare nu numai pentru că nivelul cărţii nu se putea să nu îmi impună, ci şi fiindcă rănile mele fuseseră oblojite cu mult înainte, printr-o scrisoare a lui Noica (din 6.VII.1980) din care citez: *Am găsit aici la Păltiniş volumul D-tale „Sora mea de dincolo". Nu pot înţelege altfel jalea poetului decît ca jale a noastră omenească. Am pierdut eu însumi un frate şi o soră în anii lor tineri. Lasă-mă să-ţi mulţumesc pentru felul nespus de blînd cum ştii să dai lucrurilor nume. „Va veni o vreme..." te vei gîndi atunci din care parte bătea vîntul şi soarele, dar îţi vei găsi cartea şi sora de dincolo va reapărea şi ea. Te-am invidiat cu mult înainte ca D-ta să scrii o carte atît de adevărată.*

E de prisos să spun cît m-au bucurat aceste cuvinte, deşi nu-mi era străin faptul că Noica nu pune mare preţ pe poezie. Poate şi fiindcă l-am făcut pe cel ce le-a scris să recurgă la biografia sa de care îi plăcea să facă abstracţie. Ca să nu mai vorbesc de *jalea omenească* pe care nu o mai ignoră ca de obicei. Nu e exclus ca rîndurile de faţă să fi avut la bază şi teama de moarte pe care o trăia uneori. Fiindcă după cum aflăm încă din primele pagini ale *Jurnalului de la Păltiniş* începuse deja să se gîndească la propriul sfîrşit, de vreme ce le arăta ucenicilor săi locul de veci pe care şi-l alesese undeva în apropierea schitului. În varianta sa ultimă, apărută recent la Humanitas, *Jurnalul* nu se mai încheie cu *crima* spirituală a desprinderii ucenicului de maestru. Comuniunii de idei din prima parte a cărţii i se substituie acea comuniune general umană pe care o simţim cu toţii în preajma sfîrşitului unui om de care am fost apropiaţi. Durerea îl metamorfozează pe *fiul spiritual* într-un tată iubitor care îl poartă în braţe pe fostul său maestru ca pe propriul lui copil care nu poate încă să meargă.

Biografia gînditorului reintră în drepturile ei nu numai pe această cale. Anii de domiciliu obligatoriu de la Cîmpulung şi cei petrecuţi în închisoare nu vor rămîne nici ei pînă la capăt între paranteze, chiar dacă autorul *devenirii întru fiinţă* consideră că nu ei sînt aceia care îl definesc. Într-o superbă epistolă către Alexandru Paleologu, Noica îşi va exprima regretul că acesta nu şi-a amintit *Despărţirea de Goethe* aşa cum a fost ea la început. Fiindcă alţi martori nu mai există şi textul incomplet pe care l-a publicat e singurul lucru rămas din vremea aceea în care *lumea îi desfiinţase*. Ideea că se poate trăi totul în idee, fără rest, este astfel negată. Noica nu are numai o operă, ci şi o biografie. Şi nu una oarecare. Poate tocmai de aceea şi-a îngăduit să o pună între paranteze şi să nu devină robul umil al ei. Oricum, retragerea la Păltiniş nu reprezintă un act de resemnare, aşa cum ar putea să pară, ci mai curînd un fel de boicot al istoriei trăit pe cont propriu. Altfel cum ar fi putut un om care descindea dintr-o familie cu o moşie de 3500 de ha să locuiască într-o chilie de 2/3 m şi să mănînce la cantină cu muncitorii de la pădure pentru a supravieţui prin cultură. Faptul că legendei lui Noica i-a urmat defăimarea acestuia nu scade importanţa *Jurnalului* şi a *Epistolarului*, ci dimpotrivă. Dacă există totuşi un *Dumnezeu al culturii*, aşa cum credea el, acesta nu poate îngădui ca supravieţuirea prin cultură să fie batjocorită la nesfîrşit. Atunci cînd vom reuşi să depăşim *Cartea Albă* şi alte cărţi care uneori nu se deosebesc în mod substanţial de ea, vom avea din nou nevoie de Noica.

Spun acest lucru întrucît am avut privilegiul de a înţelege ce a însemnat experienţa spirituală trăită în apropierea sa fără să fac parte din cercul în care s-a produs aceasta, dar şi fără să pot face abstracţie de ce se petrecea în interiorul lui. Prin forţa împrejurărilor, am fost pusă în situaţia de a vedea lucrurile chiar de pe linia aceea imaginară care numai în aparenţă poate despărţi cu adevărat ce e înăuntru de tot ce se petrece în afară. Am reuşit astfel să înţeleg în felul meu acei ani în care nu întîmplător au putut fi elaborate şi *Scrisorile despre logică* ale maestrului spiritual care a fost Noica şi *etica intervalului* propusă de ucenicul său cel mai neascultător prin a sa *Minima moralia* de a cărei apariţie în foileton mă bucuram ca de o carte a mea. Făcînd această afirmaţie sper să nu-l contrariez încă o dată pe Andrei Pleşu, care, după anii aceia grei (în care am trăit sentimentul unei reale comunicări), m-a trezit din frumosul meu vis, întrebîndu-mă într-o zi: *La urma urmei, chiar crezi că am fost atît de prieteni?* Mie aşa mi s-a părut, i-am răspuns în gînd, dar dacă tu crezi că nu am dreptate, dă o dezminţire. În realitate am tăcut resemnată, cu convingerea că orice cuvînt ar fi fost de prisos, dar am continuat să-l citesc cu aceeaşi bucurie cu care îl citeam şi înainte de a ne cunoaşte. ■

Noapte bună, Teohar

LUNI, 2 decembrie, zi rece de umezeală, tipică urbei din scoica dealurilor, Clujul l-a condus pe ultimul drum pe poetul Teohar Mihadaş. Un predilect al muzelor (a debutat cu volumul de versuri *Ortodoxie păgână*, în 1941; apoi, după o lungă perioadă de tăcere forţată, a publicat, începînd din 1967, *Ţărâna serilor, Reminiscenţe, Trecerea pragurilor, Elegii, Nimburi, Pâinile punerii înainte, Orfica tăcere, În lumina înserării, Cătûne*), în schimb nu un răsfăţat al sorţii. Macedoromânul, născut în Thuria, la 9 noiembrie 1918, vine în ţară iubitor de limba şi literatura română şi face liceul la Dumbrăveni, fiind apoi student la Drept şi Litere în Bucureşti. Are profesori pe Tudor Vianu şi G. Călinescu, prieteni pe Constant Tonegaru şi pe Emil Manu. Ultimul îl şi aşază sub semnul „generaţiei pierdute", ale cărei proiecte literare sunt spulberate de dictatura comunistă instalată după 1944. Teohar Mihadaş e o vreme referent de presă la Departamentul Naţionalităţilor, apoi profesor la Bistriţa şi Năsăud. Cade victimă totalitarismului, într-o idealistă acţiune de sprijinire a partizanilor din Munţii Ro[illegible]ei. Face 8 ani grei de puşcărie la Aiud, Piteşti, Mărgineni, Canal, fidel însă convingerilor sale şi încrezător în steaua naţiunii pe care la eliberare şi-o alege de patrie definitivă, în ciuda pedepsei impuse şi ispăşite.

În atâtea nopţi de speranţă comună, arzând în lunga noapte a dictaturii, geniul său epic şi gesticulaţia de haiduc din Pind iluminau cercul fidel al tinerilor care eram şi-l însoţeam. Teohar ne recita ca nimeni altul din Blaga, Barbu, din Arghezi şi Pillat. De prin '68 omul tras la faţă, scund mai degrabă, cu trăsături unghiulare, unde destinul lucrase adânc în cutele obrajilor, ne-a fost apropiat prin incandescenţa ideilor sale literare şi prin demnitatea ţinutei. Respectat de cei vârstnici, era admirat de noi, echinoxiştii începutului anilor '70, pentru că părea însuşi Poetul, grav, ritualic, cu verb muşcător împotriva corupţiei şi minciunii, teribil în mânii, extatic în visare, tandru în amiciţii literare. Am fost o scurtă vreme şi colegi la *Steaua* (înainte Teohar fusese secretar literar la teatru) unde el impunea şi ne impunea nouă, tineri redactori pe atunci. Am petrecut clipe grele sau senine alături de el şi mi-amintesc că găsea întotdeauna o salvare în şi prin cuvânt, măcar o compensaţie nobilă, dacă nu un motiv de mândrie că este poet.

Deplin autentic în ce spunea şi trăia, irita autorităţile vremii care îl tolerau aşa cum era el, bătăios, imprevizibil, nesupus. Cum să pedepseşti pe cel care scrisese *Odă limbii române*, text inatacabil, de manual, impecabil, aforistic? Marginalizat, îşi găsea în tinerii care îl căutau cu aviditate un public receptiv. Ei erau parteneri de dialog, mai ales la Beclean, la Bistriţa, în oraşelele transilvane, nu doar la Cluj. Numele lui avea fima şi ardoarea unui Nicolae Steinhardt, mai „păgân", mai năvalnic însă.

După 1989, Teohar Mihadaş a fost unul dintre cei care au acţionat pentru înnoirea reală a atmosferei culturale clujene. Nu i-au lipsit adversarii nici acum, datorită firii sale directe. Cert este că, dincolo de polemici, i se datorează înfiinţarea unei case de editură, *Clusium* (împreună cu Valentin Taşcu, Nicolae Mocanu, Mircea Muthu) şi a unui ziar *Atlas - Clujul Liber*. La editura nou înfiinţată văd lumina tiparului câteva cărţi de proză memorialistică valoroase semnate de Teohar Mihadaş. Dacă în *Tărâmul izvoarelor*, 1964, autorul îşi descria copilăria într-o Macedonie arhaică, iar în *Frumoasa risipă* evoca perioada liceului de la Dumbrăveni, acum, în *Steaua câinelui, Pe Muntele Ebal, Pinii de pe Golna* ne face martorii anilor vitregi ai terorii şi detenţiei sale.

Teohar Mihadaş este recunoscut şi ca un valoros poet aromân, un demn reprezentant al comunităţii aromâne din ţară (Constanţa, Bucureşti) şi străinătate (Freiburg).

Un om dârz, o inimă mare, un slujitor al versului neoclasic, alternând cu un filon orfic. Abia împlinise 78 de ani şi se bucura de victoria democratică din 17 noiembrie, întrezărind posibilitatea renaşterii, altfel, a lumii interbelice, civilizate, europene, căreia îi aparţinea de fapt şi pe care ne-o descrisese în lungi nopţi albe, cu nostalgia unui supravieţuitor, dar şi cu secretul îndemn de a nu ceda imposturii vremelnice a anilor aceia întunecaţi. Noapte bună, bătrâne haiduc, întins, cum îţi doreai odată, în culcuşul umed al muşchilor pădurii eterne, ca într-o fericită întoarcere în pacea elementelor.

Adrian Popescu

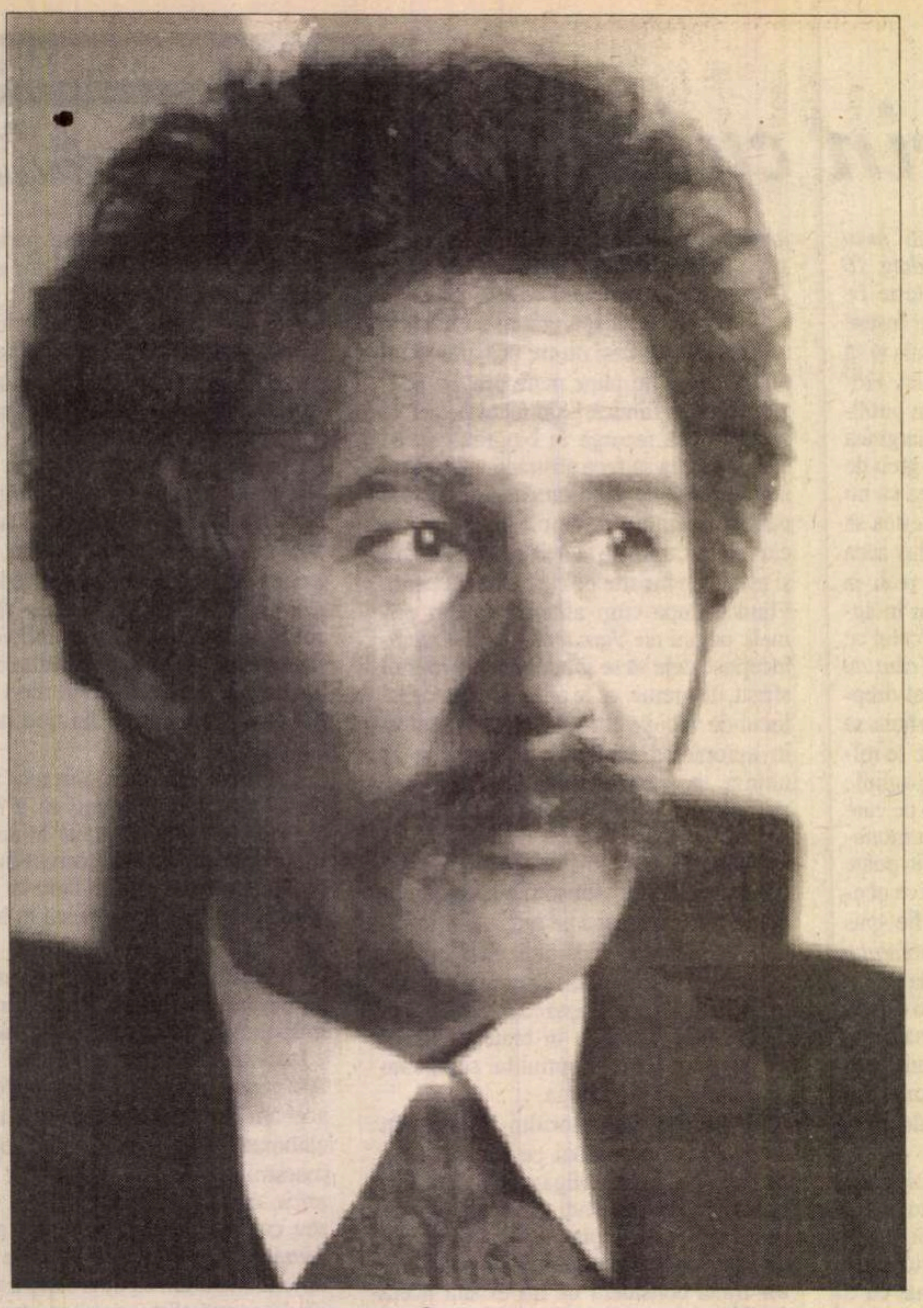

Inconformistul

DIN RAŢIUNI pe care nu mai are cum să ni le înfăţişeze, Marin Sorescu a acceptat, după 1989, unele demnităţi publice, onoruri publice, mai bine zis, şi, pentru mai puţin de un an şi jumătate, funcţia de Ministru al Culturii. A stîrnit, prin aceasta, numeroase reacţii negative, dezaprobări vehemente, uneori colorate afectiv, s-a văzut expus, nu doar în presa politică, unui potop de incriminări ce îmi închipui că l-au amărît. Sau poate, cine ştie, le va fi luat, cu umor, drept forme indirecte de omagiu, căci atîta învolburată indignare numai cineva mult preţuit putea să provoace, numai o iubire contrariată în aşteptări.

Oricum, erau de prevăzut aceste reacţii, erau fireşti, intrau în regula jocului. Atîta vreme însă cît atacurile nu au ţintit, prin extindere ilicită, spre opera literară a lui Sorescu, spre scriitor, cum din păcate, totuşi, s-a întîmplat.

Chiar oameni care exprimaseră repetat, de-a lungul anilor, adeziuni inechivoce faţă de scrisul sorescian, chiar comentatori literari care oricînd jură pe supremaţia criteriului estetic s-au revizuit rapid în ce-l priveşte pe Sorescu, expediindu-i acum opera în zona facilului, a minorului. Autor de muzică uşoară în poezie, au spus despre el, născocitor de glume cu olteni, Topârceanu de azi, şi altele asemenea.

Aş vrea să se înţeleagă exact: eu nu pledez, sub impresia momentului tragic al morţii lui Marin Sorescu, pentru sanctificarea operei sale, pentru scoaterea ei de sub incidenţa liberei exercitări a spiritului critic. Zonele ei friabile, inegalităţile, eşecurile, atîtea cîte sînt, trebuie arătate şi abia ascunderea lor i-ar face scriitorului serviciul cel mai rău. Dar nici nu pot accepta ca din considerente fără legătură cu literarul să nu i se recunoască acestei opere însemnătatea istorică, de pe acum limpede profilată.

În poezie, Marin Sorescu a dinamitat poncifele lirismului statuar şi imnic, iniţial parodiindu-le, iar mai apoi introducînd în discursul poetic „proza", jargonul străzii, oralismele, jocurile de cuvinte, maliţia şi automaliţia, tehnicile farsei. El face legătura între spiritul frondeur şi antifilistin postavangardist (Geo Dumitrescu, Tonegaru, Caraion) şi postmodernismul optzecismului destructurant, îndatorat, în poezie, lui Marin Sorescu, oricît s-ar feri să o recunoască exponenţii bolnavi de trufie ai acestuia. Iar *La lilieci* este tot operă postmodernă, dacă vrem, prin aceeaşi coborîre în proza vieţii zilnice, a vieţii ţărăneşti umile, dar cu îndrăzneţe deschideri spre orizontul marilor teme: naşterea, copilăria, iubirea, decăderea biologică şi moartea.

În dramaturgie, teatrul bulevardier socialist (Baranga, Everac) a fost măturat de creaţiile sale complexe, ce asociau umorului reflexivitatea, recurgînd la simbol, la parabolă, în insolite proiecţii din care a rezultat cel puţin o capodoperă: *Iona*.

În critica literară, pentru că a fost şi critic literar, critic în sensul deplin al cuvîntului, „prudentul" Sorescu a dus temerare campanii împotriva unor glorii false, clătinînd serios multe reputaţii oficializate şi iritînd pe mulţi (v. volumul *Uşor cu pianul pe scări*). Şi-a periclitat astfel poziţia socială şi statutul de scriitor, cum s-a văzut la începutul deceniului opt cînd, alături de alţi intelectuali, a fost supus persecuţiilor, victimă a unei monstruoase înscenări cu substrat politic.

Dacă este să numim trăsătura cea mai evidentă, şi totodată unificatoare, a operei lui Marin Sorescu, operă vastă şi pluriformă, cred că ar trebui să ne referim la consecvenţa ei în inconformism. Va fi fost Sorescu poate prea conciliant în viaţa cea de toate zilele, adaptat împrejurărilor, ca individ social, dar a fost cu desăvîrşire liber, totdeauna, în acţiunea lui artistică, în construirea unei opere literare despre care avem convingerea că va rezista probei timpului.

Gabriel Dimisianu

IN MEMORIAM

MARIN

Roua plural

CÂND eşti credincios şi ai dintotdeauna, de la ai tăi, deprinderea de-a te ruga cu simplitate, ţi se pare lucru firesc să intri în biserică, să te-nchini, să aprinzi lumânări pentru vii, pentru morţi. Mai greu decât cu tine, care ştii câte ceva, puţin, despre drumul sufletului omenesc neliniştit şi fără istov mişcându-se la umbra degetului lui Dumnezeu, mai greu e cu aproapele îndărătnic în a rămâne pe dinafara a ceea ce se înţelege, în rugăciune, prin a pune început bun. Intră, rămâi lângă uşă, ascultă şi priveşte. Nu la sfinţii zugrăviţi, nu la iconostas, nu la altar şi nu la preot să te uiţi întâi, ci la oameni, la toţi laolaltă şi la fiecare singur cum stă, cum se roagă neauzit. Nu trebuie să ai un mare necaz ca să-ţi aduci, ca prin minune, aminte de Dumnezeu. Fă-o la prima bucurie. Pune început bun, fără teama că se uită cineva la ce faci tu şi râde. Şi dacă te vei hotărî să intri într-o biserică, alege pentru acest început Biserica Sfântul Vissarion...

În toamna asta mi-am pierdut mama. Urmând după rânduială tot ce se face, pomeni, rugăciuni în biserică pentru sufletul celui dispărut, m-am dus cu pâine şi vin, cu colivă şi lumânare în zilele de sâmbătă şi duminică, rugându-mă pentru sufletul mamei. În toamna asta, să fi fost prin octombrie, mi s-a părut că-l zăresc şi-l recunosc la Vissarion printre cei din biserică pe Marin. Stătea în partea din dreapta, în apropierea altarului, cu mâinile decent adunate sub coşul pieptului, îngândurat adâncit în sine, singur cu sine, cu pleoapele aplecate, nemişcat într-o cuviinţă care m-a impresionat. Nu-l ştiam bolnav, abia avea 60 de ani. Arăta blândeţe, împăcare, supunere în tot acel ceas, când eu am ieşit şi m-am pierdut în treburile mele. Venisem deci în urma lui şi am plecat înainte de a se fi încheiat slujba. Asta, prin octombrie. Nu-l ştiam bolnav. Abia avea 60 de ani.

Mulţime de lume a venit în decembrie să-l mai vadă o dată, pentru ultima dată, pe Marin. Biserica plină până la refuz, strada Vissarion blocată de o mare de oameni. Am trecut şi eu cu mila mea, cu lacrimile mele, nedumerită şi neputincioasă, ca atâţia alţii care l-au cunoscut şi l-au iubit şi au vrut să se convingă că Marin nu mai e. Am trecut şi eu să sărut argintul icoanei puse pe sicriu şi să-i ating mâna, împuţinată acum, cu care şi-a scris cărţile. Şi, Doamne, mâna lui era caldă de căldura zecilor şi sutelor de mâini care au atins-o uşor, cu firească cutremurare şi firească iubire.

Constanţa Buzea

POET

DE CE, atunci cînd moare un poet de valoare recunoscută, lumea încearcă sentimentul pierderii ireparabile? Dispariţia unui mare medic înseamnă dispariţia virtuală a mii de bolnavi; moartea savantului genial înseamnă mai multă sărăcie şi suferinţă. Ce să mai spunem de cea a unui mare şef de stat – care poate antrena nefericirea ţării întregi. Şi totuşi... Moartea poetului înseamnă ceva în plus.

În cazul ei, oamenii înţeleg, fie şi difuz, un lucru extrem de simplu: o dată cu poetul, moare o parte din limba ţării şi a poporului în sînul căruia poetul s-a născut. Cu alte cuvinte, se pierde un fragment din bogăţia cea mai de preţ a colectivităţii umane. Firesc, nu moare întreaga limbă, ci doar acea variantă inventată de marele scriitor; firesc, nu moare complet, pentru că rămîn volumele şi posibilitatea imitării lor. Dar ceva esenţial totuşi moare – ceva ce nu-i aparţinea doar poetului: o ramură a Copacului Limbii a fost retezată şi ea nu va mai creşte niciodată. Mari medici, mari savanţi şi mari oameni de stat se vor naşte, probabil, din nou; dar nimeni şi nimic nu poate înlocui un poet care nu va mai scrie.

Teoretic, ştim că limba pe care o vorbim va înceta – într-un viitor oarecare – să mai fie vorbită. După cum ştim că planeta pe care o locuim se va stinge şi, o dată şi cu ea, viaţa de pe astrul numit de noi Pământ (cel mai mare poet român a descris în versuri antologice această viitoare realitate). Dar certitudinea dezastrului iminent nu face mai uşoară despărţirea de poet, dimpotrivă: dacă însuşi poetul e perisabil, înseamnă că nici un miracol nu se află la adăpost. Din nefericire!

Mihai Zamfir

SORESCU

Cu Daniela Crăsnaru şi Andrei Pleşu

Îmbrăţişarea de rămas bun

LA MITINGUL organizat de Ceauşescu la 21 decembrie 1989, explozia unei petarde a sfărâmat teama paralizantă instaurată în România de aproape o jumătate de secol.

Exact ca explozia unei petarde a răsunat în literatura română, în 1965, versul lui Marin Sorescu, „Eminescu n-a existat". Cum să nu fi existat Eminescu?! Somnolenţa de care era cuprins cititorul român, după două decenii de literatură festivistă şi previzibilă, s-a spulberat brusc. Pe parcursul poeziei se redemonstrează, bineînţeles, că Eminescu a existat şi că existenţa lui a fost infinit mai bogată decât aceea înregistrată la starea civilă. Marin Sorescu însă îşi atinsese scopul: să se facă auzit de către un public care nu mai reacţiona demult la mesajele poeţilor.

Fiecare poezie a lui Marin Sorescu este prevăzută cu câte un asemenea dispozitiv de trezire a conştiinţei cititorului. Când l-am văzut pentru prima oară pe poet, pe culoarele Universităţii din Bucureşti, nu m-am mirat constatând că este un om delicat şi sfios. Ştiam, intuitiv, că tocmai oameni ca el au voluptatea de a pregăti în taină, cu gingăşie, maşini infernale pentru aruncarea în aer a prostiei.

L-am întâlnit pe Marin Sorescu în diferite împrejurări şi de fiecare dată m-am purtat convenţional, aşa cum simţeam că îi place lui să mă port. Au fost totuşi şi două situaţii în care am dialogat deschis.

În 1982, întorcându-mă de la Belgrad, s-a întâmplat să am bilet în acelaşi compartiment al vagonului de dormit, cu Marin Sorescu. Eram în dilemă. Dacă mă instalam în patul de jos, eram nepoliticos faţă de poet, obligându-l să se cţtere în patul de sus. Dacă-mi alegeam eu patul de sus, aş fi stat toată noaptea cu grija să nu mă prăbuşesc cu pat cu tot (având în vedere greutatea mea considerabilă) peste ilustrul meu tovarăş de călătorie. Mărturisindu-i lui Marin Sorescu temerea mea, el a izbucnit în râs şi astfel gheaţa dintre noi s-a spart. Am stat de vorbă toată noaptea bând (amândoi nebăutori) din whisky-ul primit drept cadou de la belgrădeni. Paturile au rămas cu cearceafurile şi păturile neatinse, iar noi n-am mai umblat la valize să ne scoatem pijamalele. Ce anume mi-a spus Marin Sorescu în acea noapte - am să povestesc cu altă ocazie. A fost, în orice caz, emoţionant.

A doua întâlnire neconvenţională a avut loc chiar anul acesta, pe Calea Victoriei. Relaţiile între mine şi poet erau reci, ca urmare a faptului că în repetate rânduri criticasem, în scris, susţinerea lui Ion Iliescu de către scriitori ca Eugen Simion, Valeriu Cristea, Fănuş Neagu şi... Marin Sorescu (şi acum consider, de altfel, condamnabilă această alianţă). Ştiam că Marin Sorescu nu-mi mai răspunde la salut. Totuşi, ca de fiecare dată, l-am salutat şi, spre surprinderea mea, ex-ministrul culturii mi-a răspuns afectuos şi s-a oprit din drum, ca să stea de vorbă cu mine. Cu un patetism despre care credeam că îi este străin, mi-a spus:

- Este păcat ca noi, scriitorii, să ne războim între noi. Avem numai de pierdut. Totdeauna vom fi dezarmaţi în faţa celor care deţin puterea. Ei nu vor decât să ne folosească. Şi profită de faptul că avem un fel de-a fi naiv, copilăros. Este foarte important să fim uniţi.

Spunând aceste cuvinte, m-a îmbrăţişat. Mi-a fost tare drag, în acel moment, Marin Sorescu. De preţuit ca scriitor, l-am preţuit întotdeauna. Dar atunci mi-a fost şi foarte drag.

Acum, după ce a murit, gestul lui de împăcare mi se înfăţişează ca un gest de despărţire. Mă număr deci printre cei de la care Marin Sorescu şi-a luat rămas bun. De aceea am considerat că am dreptul moral să-mi exprim, în mod public, prin intermediul acestui text, imensul regret că Marin Sorescu ne-a părăsit pentru totdeauna.

Alex. Ştefănescu

ULTIMELE POEME

Singurătate

La căpătâiul bolnavului
Doar căpătâiul.
Şi-a ridicat capul de pe el
Şi de parcă acum l-ar vedea
Îl întreabă, cu voce stinsă:
– Ai venit şi tu să stai cu mine,
Căpătâiule?

– Da.
Trebuie să fie cineva lângă tine
În ceasurile astea,
Fiindcă eşti tare bolnav.

Scară la cer

Un fir de păianjen
Atârnă de tavan,
Exact deasupra patului meu.

În fiecare zi observ
Cum se lasă tot mai jos.
Mi se trimite şi
Scara la cer – zic.
Mi se aruncă de sus.

Deşi am slăbit îngrozitor de mult
Sunt doar fantoma celui ce am fost
Mă gândesc că trupul meu
Este totuşi prea greu
Pentru scara asta delicată.

– Suflete, ia-o tu înainte,
Pâş! Pâş!

Dusul

A plecat fără să mai verifice
Dacă a închis gazul
Şi dacă a strâns robinetele de apă.

Nu s-a mai întors de la poartă
Că-l strâng pantofii cei noi
Şi să-i ia tot pe cei vechi.

A trecut pe lângă câine,
Fără să stea de vorbă cu el,
Iar acesta s-a mirat, apoi s-a liniştit:
„Înseamnă că nu se duce prea departe.
Vine îndată."

Ascită

Şi dintr-o dată
Mi-au dispărut gleznele.
Fragilele mele gleznе, agere,
S-au îngropat în carne

Pulpele sunt ca doi butuci.
Stau pe butuci de rugină şi
Fier vechi.

Numai burta
Se profilează înainte
Ca la o naştere iminentă.

Apa, clipocind misterios
Înăuntru,
Invită moartea la scaldă.

Măştile

Am experimentat
În chinuri nemaipomenite
Vreo şapte-opt măşti ale morţii.
Toate mi s-au părut îngrozitoare.

N-am vrut să mă recunosc.
– Luaţi-le de aici, odată, mă enervează.
Acesta nu sunt eu.
(Nici mort.)

Eu care-am plâns în hohote
Pe ruina tuturor civilizaţiilor,
Pe mormanele de tăbliţe scrise
Şi cărămizi smălţuite,
De ce să nu plâng acum
Şi pe ruina obrazului meu?

Reisefieber

Toată viaţa am suferit de Reise-Fieber
Ce-o să mă fac eu, în ceruri,
Rătăcind printre stele,
Cu al meu nenorocit Reise-Fieber?

Un fir de praf de voi fi
Şi tot voi înnebuni universul
(Şi el, săracul, în veşnică fugă)
Cu această nenorocită a mea
Nelinişte a plecării.

Spectator

Observ cu interes
Cum se luptă instinctul vieţii
Cu geniul morţii.

Viaţa vine cu o mie de tertipuri
Moartea are o mie şi una de vicleşuguri.
Ca doi gladiatori.
Unul cu trident şi plasă,
Altul cu spada scurtă.

Strivit între logica misterioasă
A vieţii
Şi logistica maiestuoasă a morţii
Sunt terenul de luptă.
Au rămas din mine
Doar ochii,
Să vadă şi să se îngrozească.

Berbecul cu coarnele întoarse

Berbecul cu coarnele întoarse
De 24 de ori răsucite în lături
Se dă înapoi, îşi ia avânt
Şi se izbeşte de un cap de pod.

Se luptă crunt cu un cap de pod,
Berbecul falnic, cu coarnele întoarse.

Sângerând îngenunche şi zice:
„M-am izbit de limita cunoaşterii,
M-am luptat cu ea,
N-am putut s-o împing mai încolo,
Nu s-a clintit...

Frica de moarte m-a împins,
Vitejia m-a făcut s-o iau în coarne.
Zadarnic.

Moartea e acest cap de pod...
Şi capul meu de berbece suferă.

O, soare, spre tine toată nădejdea noastră,
Tu care..."

Lacrimi mari se preling din ochii lui
Frumoşi de berbece.
Sclipesc neputincioase coarnele lui
Răsucite de 24 de ori.

(Poezii apărute în *Literatorul* nr. 47/1996)

Dan STANCA

BREŞA

PUNÂNDU-ŞI cămaşa, tânărul îşi dădu seama că se îngrăşase destul de mult în ultima vreme. Să fi fost aceasta consecinţa traiului prea îmbelşugat şi liniştit pe care-l ducea de când îşi terminase şcoala şi scăpase de stress-ul examenelor? Când îşi văzuse repartiţia în mână, răsuflase uşurat. I se luase o piatră de pe inimă. Ştia el ce ştia. Dintotdeauna au fost două soiuri de oameni: acei cărora nu le vine să se ridice de pe băncile şcolii şi toată viaţa ar sta cu profesorul şi cărţulia în faţă şi ceilalţi care abia aşteaptă să iasă din şcoală şi să-şi facă rostul cel adevărat în viaţă. Din fericire, intra în cea de-a doua categorie. Ce s-ar fi făcut dacă ar fi fost în prima? Cum ar mai fi răzbătut şi cum şi-ar mai fi îngroşat obrazul? Ar fi rămas undeva prin vreun fund de ţară, inginer la vreo fabrică de lianţi şi azbociment, cum i se întâmplase bunului său coleg Sandu S., băiat simpatic şi îngăduitor, după care copiase atâtea teze şi în umbra căruia se îngrăşase ani în şir... liceul, apoi facultatea... (ce bine e să trăieşti în umbra cuiva, să nu te ardă soarele, să nu te plouă, să nu te ningă, să stai acolo, să rumegi şi, când e momentul, s-o iei din loc pe picioarele tale şi să nu te mai uiţi înapoi!) Aşa procedase şi el şi nu avea de ce să se simtă vinovat. Adică una e să copii o teză, nu supără pe nimeni, şi alta e să-l cari pe celălalt în spate...să-l duci tu mereu fiindcă vezi că el nu se descurcă, nu ştie să dea din gură... O faci o săptămână, o lună, dar te cam saturi apoi şi-l laşi în plata lui! Iar dacă nu ştii să trăieşti viaţa asta, mai bine lasă-te păgubaş! Fă-te filosof, teoretician, acolo, stai decorativ în colivia ta şi atât...

„Nenorociţi mai sunt unii" - cugetă tânărul inginer deschizându-şi umbrela, fiindcă începuse ploaia şi nu ştia cât va avea de aşteptat autobuzul. În staţie era multă lume, femei fără vârstă, şterse, substituibile una alteia, bărbaţi în aceeaşi situaţie, gogoşăria care mergea de curând şi lucra în câştig, vreo doi câini vagabonzi, blânzi şi trişti, trecând de la un om la altul, ca nişte cerşetori fără grai. O bătrână încerca să traverseze strada şi se oprea din metru în metru, privind terorizată de multe ori, în stânga şi în dreapta.

...zău aşa, cum poţi fi atât de naiv! Te mai afli oare la examen, îţi mai cere profesorul vreo bibliografie... salut... adio şi un praz verde! animalul din tine vorbeşte acum! Animalul, adică instinctul, firea... cu cât eşti mai la locul tău, cu atât ceilalţi ţin să te convingă că acela ţi-e locul! Şi dacă se poate nici acela măcar, ci altul mai la fund, mai la dos! Din ce parte crezi că se recrutează ţapii ispăşitori, acarii Păun? Că e doar nevoie şi de ăştia! Ce, ai uitat? De accidentul acela n-ai fost tu găsit vinovat? Şi ai fi vrut atunci să te apăr? Dar mă săturasem până peste cap! Te uitai la mine speriat şi aşteptai să te scot din rahat! Chiar îmi reproşai: după ce m-ai copiat la atâtea teze! Ei şi ce dacă te-am copiat? Una e să copii şi alta e să... Îi priveai pe şmecherii ăia ca un tembel şi nu legai două vorbe! Adevăratul vinovat se furişase ca un şoricel prin cine ştie ce gaură, iar toţi ceilalţi te împingeau pe tine în faţă, pe scenă...

Bătrâna reuşise să traverseze strada. Răsuflă uşurată şi se aşeză şi ea în staţia de maşină, Gogoşăria lucra mai departe în plin şi nu se sinchisea de ploaia care turna acum, nici de aşteptarea oamenilor. Întotdeauna va fi o burtă goală pe lume, părea să spună indiferenţa ei meşteşugărească, spre stupoarea tuturor celor care n-ar fi înţeles că la sfârşit de mileniu mai poate să existe totuşi şi gogoşărie. Un câine se ridicase în două labe şi privea cu jind la cocoloaşele calde şi pudrate cu alb care treceau dintr-o mână în alta.

...te uitai ca un tembel şi nu erai în stare să spui un cuvânt în apărarea ta. Măcar atât: nu, n-am lucrat eu în ziua aceea! Şi chiar dacă nimeni nu ar fi vrut să-ţi fie martor, tot ar fi însemnat ceva! Ar fi fost o dovadă că ştii cât de cât să te aperi! Dar tu priveai speriat de la unul la altul şi te mai uitai şi la mine ca să mă scoţi de-a dreptul din sărite! Până când n-am mai avut răbdare să văd atâta prostie şi m-am ridicat...

AUTOBUZUL veni în staţie cu întârzierea de rigoare, fiind imediat luat cu asalt de cei care-l aşteptaseră. Se produse obişnuita busculadă din dreptul uşilor, dintre cei care coborau şi cei care voiau să urce, dar nu căzu nimeni şi nu se auzi nici o înjurătură. El îşi găsi un loc în spatele maşinii, aproape de un compostor pe care-l încercă să vadă dacă funcţionează. Şi văzând că nu merge se mulţumi să-şi vâre biletul la loc în buzunar.

...m-am ridicat, dar nu ca să te apăr cum ai crezut ci ca să te înfund mai bine! Fiindcă asta meritai, nărodule! Am spus vrute şi nevrute, nu era nevoie de adevăr, ci de vorbe, de cineva ca mine, care să dea din gură, să latre... şi am lătrat!... până când am obosit. Din acel moment eram sigur că o să fii dat afară şi mă bucuram... mai ales că tăceai în continuare... tăceai şi zâmbeai ca un tembel... ai fi fost în stare să ne pupi şi picioarele dacă ţi-am fi cerut-o... dar toată lumea se cam plictisise şi voia s-o întindă. Tu ai scos atunci din buzunar nişte bile şi ai început să te joci cu ele. Făceai jonglerii cu câte trei-patru deodată. Nu ştiusem că eşti un circar atât de bun. Şi am rămas cu gura căscată... şi nu ţi-a mai făcut nimeni nimic...

La gară maşina se goli aproape jumătate. Se uită după un loc. Nu găsi. Rămase în continuare în picioare, ştiind că nu mai are mult de mers. Privi pe fereastră şi văzu şantierul lucrărilor pentru Metrou. Apoi se uită de la un pasager la altul în speranţa că-şi va face călătoria mai plăcută. Observă câteva puştoaice de liceu care, simţindu-se privite, începură să se fâţâie pe locul lor, doi-trei soldaţi în termen, potoliţi şi posaci, cu raniţe în spate şi încă pe cineva aşezat pe scaunul din faţă, având capul sprijinit de fereastră. În primul moment vru să strige: „e mort!" Dar se abţinu. Îl vedea bine, chiar foarte bine. Era un bărbat în vârstă, cu o figură alungită, slabă, osoasă, având cavităţi accentuate de o parte şi de alta a frunţii. Ochii erau închişi, pleoapele uşor vineţii căzuseră mari şi grele, ca nişte sigilii. Vinişoare subţiri îi străbăteau fruntea şi se prelungeau spre restul craniului pleşuv. Nu mişca deloc, iar capul i se lovea mereu de geam de fiecare dată când maşina întâlnea câte un dâmb.

Simţi o strângere de inimă, dar nu reuşi să se clintească de la locul său. „E mort, îşi spunea în continuare. Cu siguranţă că e mort!" Neputinţa de-a se mişca era însă la fel de mare. Nu avea încredere în propriii săi paşi şi îi era teamă că dacă ar fi ridicat piciorul s-ar fi prăbuşit. „Dar este mort", spuse pentru a treia oară, iar în acel moment revolta sa interioară, nemanifestată se izbi dureros de pasivitatea celorlalţi. Nici unul dintre cei de faţă nu reacţiona în vreun fel. Soldaţii îşi socoteau mai departe „AMR"-ul, fetele de liceu chicoteau cu mâna la gură, o femeie la vreo treizeci de ani încerca să stabilească un dialog inteligent cu propria ei odraslă care refuza să răspundă întrebărilor raţionale ale femeii şi tot gângurea un „daaaa"... Dar, mai cu seamă, pasagerul aşezat lângă bătrân arăta cel mai liniştit şi mai împăcat cu această călătorie. Părea un intelectual serios, tânărul observă că citea dintr-o carte cu coperţi lucioase pe care scria într-o limbă străină. Individul era atât de absorbit de lectură încât tânărul îşi pierdu răbdarea şi cu un efort făcu cei câţiva paşi care-l despărţeau de bancheta pe care se aflau cei doi. Îl privi mai atent pe bătrân şi i se păru, culmea, că respiră. Parcă şi buza superioară i se clintise puţin. Deci nu ar fi chiar mort! Dilema în care se afla era atât de absurdă încât nici nu mai ştia unde ajunsese autobuzul. Adică nu-şi dădea seama de la câţiva paşi dacă un om e mort sau viu? Asta întrecea orice închipuire! Se frecă la ochi, abia se abţinea să nu-l atingă uşor pe bătrân, pe umăr, scornind vreo întrebare stupidă în caz că acesta ar fi întors, totuşi, capul. Ceea ce şi făcu până la urmă, dar nu-l atinse bine, că intelectualul cel absorbit de lectură şi care-l revoltase în primul moment datorită indiferenţei sale,sări ca ars: „Lasă-l să doarmă, nu-l deranja! Ce vrei de la el?! Se făstâci şi mimă o explicaţie prostească: „Voiam să ştiu cât e ceasul." „Ei, poftim! făcu celălalt. Pentru atâta fleac scoli omul din somn. Îţi spun eu dacă ţii neapărat." Mulţumi şi se depărtă cu totul jenat. Privi din nou spre bătrân şi putu să jure că este mort. Situaţia devenise insuportabilă, simţea că-l apucă durerea de cap. La o frână bruscă aproape că intră într-una din barele de susţinere. Autobuzul oprise într-o staţie pe care el n-o cunoştea, numai că, în clipa când uşile trebuiau să se închidă, auzi un ţipăt. Întoarse capul şi văzu, câţiva metri mai încolo, în dreptul unui magazin, un bărbat înalt şi slab jucându-se cu nişte bile. Era un fel de jongleur înconjurat de mulţi copii, care ţopăiau în jurul lui bucurându-se de zborul acelor bile care nu cădeau şi se roteau ameţitor prin aer. Din când în când unul dintre ei ţipa de uimire sau de spaimă că una din bile ar fi putut fi scăpată din mâna priceputa a circarului. Acesta însă o prindea în ultimul moment şi o arunca din nou în aer. Tânărul uită de bătrân, de toată situaţia, şi coborî la iuţeală din maşină, fugind spre locul unde se ţinea acest spectacol gratuit. Omul era slab, scheletic, cu părul aproape căzut, câteva şuviţe lungi, dezordonate fluturându-i doar de o parte şi de alta a capului. Jiletca lui de catifea, pătată şi zdrenţuită, alături de pantalonii cadrilaţi, completa imaginea unui clown gonit de la circ, arătându-şi acum măiestria pe gratis, la un colţ de stradă. Tânărul veni în goană spre el, numai că atunci se petrecu un lucru ciudat. Omul îşi pierdu ca din senin destoinicia iar bilele căzură toate, una după alta. Copiii se speriară şi începură să plângă, iar clownul încerca în zadar să-i liniştească. Se aplecă după bilele sale şi le culese de pe jos, rugându-i pe fiecare în parte: „Nu mai plângeţi, o să iau totul de la capăt!" Dar copiii plângeau şi nu puteau fi potoliţi atât de uşor, mai ales că omul nici nu mai era în stare să-şi repete numărul iscusit. Bilele zburau puţin în aer, iar apoi veneau ca nişte ghiulele spre mâinile stângace care nu le mai puteau prinde. Se izbeau de asfalt cu un zgomot sec, rău, iar copiii plecau încet, unul câte unul, fără să mai privească în urmă. Omul rămase singur, cu mâinile goale, cu privirea răvăşită. Se uită năuc la celălalt.

- Ce vrei? - urlă el. Ce vrei de la mine? Dacă ai şti ce puteri am avut odată! Câte nu ştiam să fac! Să înţeleg limba păsărilor, să îmblânzesc fiare sălbatice, să aduc sau să potolesc furtuni... apoi am ajuns scamator într-un circ de provincie. Şi asta fiindcă de fiecare dată te am în faţă, te văd şi atunci uit tot ce ştiu să fac. Îmi tremură mîinile şi bezna mi se lasă peste ochi...vrei să mă distrugi cu totul, asta vrei!

TÂNĂRUL încercă să se scuze în faţa acestui ţâcnit, dar ce rost ar fi avut? Câţi nebuni nu sunt doar pe lume care suferă de mania persecuţiei şi caută să facă pe oricine vinovat de ratarea lor în viaţă! Dar brusc îşi aminti de bătrânul din maşină.

- Du-te dracului! se răsti la nenorocitul care stătea în faţa lui cu mâinile moarte şi o luă la fugă spre staţie. Avu noroc că un autobuz pică la ţanc şi îl duse în câteva minute la capătul liniei. Coborî şi privi împrejurimile cenuşii care nu-i spuneau absolut nimic. Merse pe un fel de uliţă-cărare şi ajunse în dreptul unei gherete unde se odihneau câţiva şoferi. Văzu vreo două-trei maşini şi vru

să o ghicească pe aceea cu care călătorise inițial. Se întuneca și știu că nu mai are mult timp la dispoziție. Câteva ciori croncănirâ, privi speriat după ele întrebându-se în ce anotimp se află. Într-o curte erau niște rufe întinse la uscat iar felul lor stupid de-a se legăna pe sârmă îi sugeră faptul că toată viața se rezumă la o cămașă murdărită și spălată, iar murdărită și iar spălată...

AJUNSE lângă gheretă și intră. Oamenii de aici mâncau și-și spuneau tot felul de prostii cu care urechile lui erau obișnuite. Ei nu-l băgară în seamă. Spuse „bună ziua", dar nu primi răspuns. Repetă și iar repetă până când unul se întoarse și-l privi.

- Aș vrea să vă întreb, începu el nesigur. Vă rog să-mi spuneți. Au coborât toți călătorii la ultimele curse? Nu sunt foarte sigur, de fapt mă interesează o singură cursă, dar n-o știu care este... vă rog să mă ajutați, e o problemă foarte importantă pentru mine, se agită el. Oamenii ridicară din umeri și continuau să mănânce.

- Nu vreți să mă ajutați? se enervă el. Sunteți aici trei șoferi, ultimele trei curse, cursa care mă interesează trebuie să fie una din astea trei... vă rog foarte mult... este imposibil să nu vă aduceți aminte... vreau să știu doar dacă au coborât toți călătorii, dacă n-a fost cineva care...

- Dom'le, nici să mâncăm nu ne lași? - vorbi în sfârșit unul.

- Dar e un fleac ce vă cer!

Omul se ridică în picioare și făcu doi pași spre nepoftit. Își ținea mâinile în buzunare și se așeză cu toată lățimea trunchiului în fața tânărului descurajat...

- Cară-te! îi spuse el.

- De ce să plec? V-am întrebat frumos.

- Cară-te! repetă omul amenințător.

- Dar trebui să-mi spuneți, ridică el vocea.

Acum se ridicaseră și ceilalți doi. Se simți nevoit să bată în retragere. Unul era scund, avea o figură tipică de bețiv.

- Și, de ce, mă rog, am fi obligați să-ți spunem? De ce, domnișorule, de ce?

Se trezi îmbrâncit și nu se mai opri decât lângă o mașină care trebuia probabil să plece în cursă. Privi înăuntru, dar toate scaunele erau goale. Mirosul de motorină îl sufoca și, nemaiavând nimic de făcut, o luă din loc. Pierduse cam toată ziua, toată ziulica... O cioară neobișnuit de mare se năpusti asupra rufelor întinse și sfâșâie de la un capăt la altul o cămașă bărbătească de toată frumusețea. Tresări pentru o clipă crezând că este pieptul lui. ■

Notă:

Text înaintat *României literare* spre publicare prin regretatul Sorin Titel în urmă cu 12 ani (1984). El a murit în ianuarie 1985, în cea mai cumplită iarnă ceaușistă. Proza a rămas nepublicată.

Ilie CONSTANTIN

Limba franceză

Acum patruzeci de ani, punîndu-mi dintr-o toană
primii ochelari ai mamei,
ochii mei rîzători de adolescent
n-au întîrziat a plînge, investiți
de scurtul și opacul viitor al zării.

Departe în vîrstă și pe continent, mă pierd azi în limpedea duioșie
ce, din altă lume, mă sprijină în lume.
Și uneori îi vorbesc mamei într-o limbă
pe care n-am învățat-o de la ea.

Pe spete de cămilă

Nadiei și lui Mircea A.

Pe spete de cămilă
cuvîntul cărții traversă deșertul.
Și îngerul Domnului era pe cămilă
iar cămila, și ea, era un înger
în stare să despice cu imperioasa
proră a omoplaților săi nisipurile.

Scriu pe cenușa de durere a pădurii.
Cuvîntul cărții a străbătut prin veacuri
fulgerat dinspre veșnicie și înscriindu-se
pe schelete de cămilă,
pe spetele lor neînvinse și pure.

Și cămila cărții e îngerul
pînă la os limpezit de furtuni din pustie,
și cartea își lasă umbra să coboare,
oprită, pe umerii îndurătorului Prezent.

„La carte de Tendre"

După ce m-am trudit să urc pe culmi
de unde îngerul tău tocmai își luase zborul,
după rostogoliri în subteranele
unde demonul tău nu mai bîntuia,
dăruie-mi o clipă fără nemăsură:
hai să ne punem sufletele în întindere,
mă rog ție - să fim ca două
continente luate de pe globul sferic
și așternute pe o planisferă!

Ca într-o povestire hasidică

„Tata e în spatele copacului. El se joacă cu mine de-a v-ați ascuns."
(*Jérôme*, la 7 ani)

Ca într-o povestire hasidică, un copil
a desenat un arbore, dincolo de care
el spune că tatăl său prezent-absent
se joacă cu el de-a v-ați ascuns.

Respectînd regula, am închis ochii
și am numărat multă vreme
înainte de a începe să te caut.
Am pierdut, nu-i vorbă, tu ai învins:
atunci, dece nu te-arăți?

Densă-i absența ta jur-împrejur.
Uneori îmi vine să cred
că m-am jucat dintotdeauna singur.
Dar - statornic de-asupra speranței -
copacul e de față, ieșit de sub creionul
unui copil ce-și caută tatăl.

Aici, un rabin hasidic ar putea observa
că băiatul ce desena mai ieri
- de vreme ce-l știe în spatele copacului
prinși împreună în jocul de-a v-ați ascuns -
nu-i cere tatălui său să se arate. ■

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Bătrînul şi marea

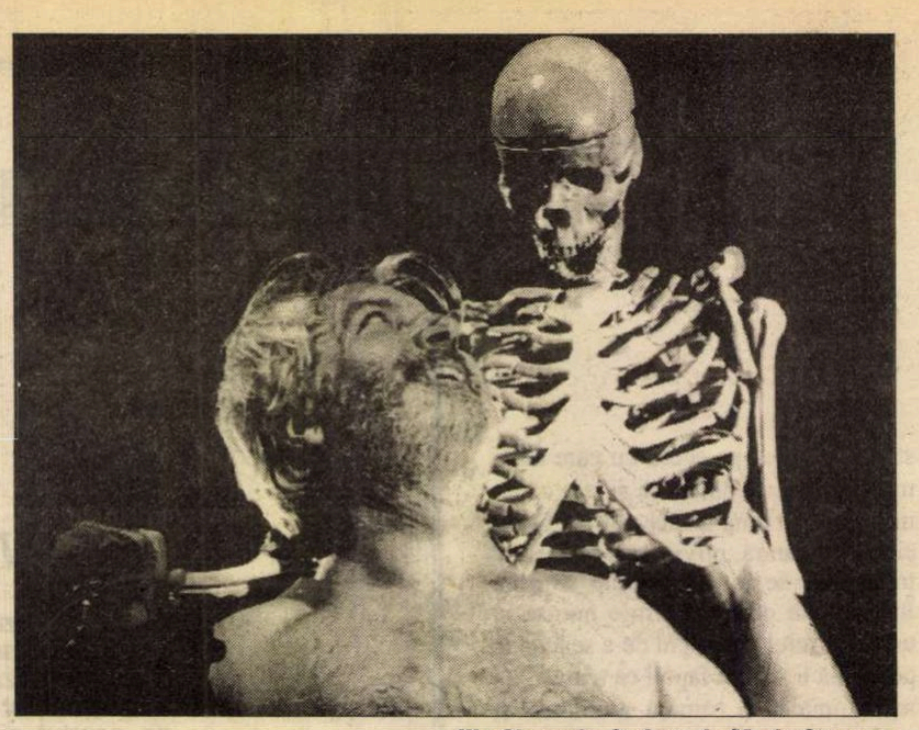

Ilie Gheorghe în *Iona* de Marin Sorescu

Motto: „Îmi vine pe limbă să spun că *Iona* sînt eu ..."
Marin Sorescu

AŞ FI VRUT să scriu în acest număr despre apariţia unui nou şi promiţător dramaturg, Vlad Zografi şi despre debutul său cu volumul de teatru, *Isabela, dragostea mea.* Vestea îngrozitoare a morţii lui MARIN SORESCU, unul dintre cei mai importanţi dramaturgi români, mă tulbură şi-mi deturnează, firesc, intenţiile. Cred în simboluri, iar ceea ce se repetă, semnifică. Cînd a murit Eugen Ionescu, la Festivalul de la Sibiu se juca *Regele moare* iar eu plecam valvîrtej la Bucureşti, la adunarea de alegeri UNITER. Stăteam de vorbă cu Tompa Gábor, acela care montase extraordinar *Cîntăreaţa cheală,* şi tocmai despre Ionescu, cînd Ion Caramitru ne-a anunţat dispariţia marelui dramaturg. Venind cu trenul de la un spectacol din Constanţa, în 1993, terminasem ce-mi luasem de citit şi mă plictiseam. Cineva de lîngă mine citea „Adevărul", ziar pe care nu mă uitam niciodată pe atunci. Am făcut o excepţie şi l-am împrumutat. Primele rînduri care mi-au căzut sub ochi notau moartea regizorului Iulian Vişa, de care mă lega o relaţie specială. Nu demult, la Festivalul *Autor '96* de la Timişoara, am petrecut un timp cu Valentin Silvestru. Era siderat de neatenţia cu care traversam, aiurea, strada, şi mă prindea mereu de mînă, oprindu-mă în ultimul moment. Ne-am întîlnit ultima oară la Teatrul Odeon, la *Vorbeşte-mi ca ploaia şi lasă-mă să te ascult* şi-am stat ceva de vorbă, despre una, despre alta. Înainte să ne ocupăm locurile în sală, rîzînd îngrijorat, m-a prins de mînă şi m-a întrebat: „Tot aşa zăpăcit traversaţi prin locurile nepermise?" Şi tocmai lui, peste cîteva zile, prudenţa i-a jucat cea mai cumplită farsă. A trecut strada prin loc nemarcat. Fatalitate. N-a fost nimeni lîngă el să-l tragă de mînecă.

De pe 1 decembrie pînă pe 8 a avut loc la Cluj, aşa cum se întîmplă din doi în doi ani, *Gala Teatrelor Naţionale*, un festival fără premii, girat de Doina Modola şi Dorel Vişan, care face posibil să vezi ce este mai reprezentativ din repertoriul celor şase teatre naţionale din ţară, al şaptelea fiind Teatrul Naţional „Mihai Eminescu" din Chişinău. Craiova trebuia să participe cu *Titus Andronicus,* dar moartea actorului Vladimir Juravle a făcut acest lucru imposibil şi l-a determinat pe directorul Emil Boroghină să opteze pentru *Iona* de Marin Sorescu. Luni seara, 2 decembrie, într-o sală arhiplină, la Teatrul Naţional din Cluj s-a jucat *Iona,* un text excepţional şi un *one-man show* remarcabil susţinut de actorul Ilie Gheorghe (unul dintre cei mai valoroşi actori uitaţi de la nominalizări şi premii). Am urmărit spectacolul cu sufletul la gură şi nici nu mi-am dat seama cînd a trecut timpul. O demonstraţie de actori, în forţă şi plină de nuanţe, în care am redescoperit puterea cuvîntului şi felul dumnezeiesc de rostire, de emisie, de rostogolire pe scenă. Prizonier în burta chitului, pescarul, victimă a celui pe care de obicei îl are victimă în vîrful undiţei, dialoghează cu sine, cu propriul alter-ego. Investigaţia hîdo-filozofică a acestui poem dramatic are două traectorii: către lume, către lumina ce ar trebui să vină de afară, şi către sine, către lumina ce ar trebui să vină din interior. Zidurile către afară sînt succesive burţi de succesive chituri. Ale eului? Ale lumii? Iona stă la taifas cu lumea, cu el. Filozofează profund, într-un limbaj poetic aparent simplu, parodic, hîtru, cu efect uneori comic născînd practic frica. Frica de viaţă? Frica de moarte? Şi atunci Iona vorbeşte, pălăvrăgeşte. E singura soluţie. Nu poate să tacă. Nici Marin Sorescu, deşi prins în burta altui chit - boala -, n-a putut să nu scrie, iar un ultim poem, *Scara la cer,* este genial şi cutremurător. În spectacolul lui Ilie Gheorghe, Iona „dialoghează" cu propriul schelet ca semn pentru moarte. Cu înţelegere şi cu umor negru. Ar vrea să-i scrie mamei un bilet, într-o sticlă, ca orice naufragiat. „Mamă, aş scrie, mi s-a întîmplat o mare nenorocire. (...) Mai naşte-mă o dată! Prima viaţă nu prea mi-a ieşit. (...)"

Recitalul lui Ilie Gheorghe a pus deopotrivă în valoare arta actorului şi geniul dramaturgului Marin Sorescu. Impecabil. Energia textului şi cea a actorului păreau, deopotrivă, inepuizabile. La începutul piesei, una dintre indicaţiile autorului este următoarea: „Dacă rolul va părea prea greu, ultimile două tablouri pot fi interpretate de alt actor". N-a fost „prea greu", pentru că Ilie Gheorghe iubeşte teatrul şi îl iubeşte şi pe Sorescu. „Magia interpretării sale, un Iona zbuciumat, tragi-comic, sensibil dar şi vulcanic, mucalit ca Spencer Tracy în *Bătrînul şi marea* după Hemingway, Ilie Gheorghe s-a identificat cu *Iona.* Ca şi Sorescu. Aplauzele de la final, minute şi minute în şir, le primeau, în egală măsură, Ilie Gheorghe şi Marin Sorescu.

Asta se întîmpla la începutul săptămînii. La sfîrşitul ei, duminică, 8 decembrie, odată cu închiderea *Galei* de la Cluj, a închis ochii şi Marin Sorescu. O fi auzit şi el aceste din urmă aplauze? O fi spus şi el, ca şi *Iona*, „Începe să fie tîrziu în mine. Uite, s-a făcut întuneric în mîna dreaptă şi-n salcîmul din faţa casei. Trebuie să sting cu o pleoapă toate lucrurile care au mai rămas aprinse, papucii de lîngă pat, cuierul, tablourile. Restul agoniselii, tot ce se vede în jur, pînă dincolo de stele, n-are nici un rost s-o iau, va arde în continuare"?

■

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Şuşară

Experiment (III)

DIN PUNCT de vedere muzeografic, expoziţia „Experiment - interferenţe şi prospecţiuni în arta românească, anii '60-'90"este gîndită pe două niveluri: unul stabil, ordonat cronologic şi în funcţie de logica faptelor, şi unul mobil, care lărgeşte spaţiul de cuprindere prin implicarea artelor complementare. Iar dacă mai punem la socoteală şi dezbaterile teoretice pe marginea conceptului de *experiment* în literatură, artele plastice, teatru, film şi dans, avem o imagine cuprinzătoare a acestei manifestări de o ambiţie şi o complexitate fără precedent. Însă cum elementul de referinţă îl constituie, totuşi, expoziţia propriuzisă, discursul ei impune o analiză mai aprofundată. Pentru că modul în care a fost concepută este revelator nu numai sub aspectul organizării, ci şi sub acela al percepţiei experienţelor artistice pe care ea se sprijină. Şi, în această perspectivă, atitudinea Alexandrei Titu faţă de propriul său material este una dublă: pe de o parte, ea încearcă reconstituirea unei imagini globale a fenomenului, sugerînd dinamica limbajelor, a tehnicilor şi a formelor, iar pe de altă parte, îşi focalizează interesul pe momente, pe tendinţe şi pe individualităţi. Cum accentele cad mai apăsat pe ultima, de fapt ansamblul expoziţiei se constituie prin cumul. Adică mai multe microexpoziţii personale, a căror pondere subînţelege şi o anumită ierarhizare, creează întregul prin juxtapunere. Microexpoziţiile Bernea, Alexandru Chira, Sorin Dumitrescu, Paul Neagu, Geta Brătescu, Ion Bitzan etc. au, oarecum, un efect subversiv în context, deplasînd interesul de pe *climat* pe autoritatea unor experienţe personale. Ordonarea severă din această zonă, statutul autarhic al micilor personale, învestirea lor implicită cu o autoritate de *nuclee* ale întregului, creează în jur dezordine şi irelevanţă. Chiar dacă, de pildă, Grupul Sigma a avut o importanţă fundamentală pentru experimentalismul românesc, imediata vecinătate a lui Bernea, Bitzan şi Paul Neagu, mult mai pregnantă ca inventar şi mai seducătoare ca expresie, îl exilează *în fundal* şi îl transferă, pe nedrept, în episodic. Într-un anume fel, valoarea de experiment ajunge secundară şi intră în joc criterii axiologice generale care perturbă percepţia şi falsifică lectura. Nefiind o expoziţie exclusiv de *forme*, ci una preponderent de personalităţi, ingrată pînă la ridicol este situaţia celor cu o prezenţă realmente episodică. Ei se pierd definitiv în decor, după ce au suportat constricţia nucleelor tari. Din această pricină, dintre cei peste o sută de participanţi, cu adevărat vizibili rămîn doar vreo treizeci. Şi asta în condiţiile în care mulţi dintre ei au însemnat foarte mult pentru fenomenul pe care expoziţia îl investighează. Invizibili sînt, în expoziţie, Apostu, Ana Lupaş, Peter şi Ritzi Jacobi, Mircea Roman, şi lista ar putea continua. Dar cazul cel mai flagrant de *absenţă*, deşi el este prezent în expoziţie, îl constituie Ion Grigorescu. Instalaţia austeră şi minimalistă expusă aici, deşi pusă bine în valoare, nu reprezintă, şi nici măcar nu sugerează, rolul covîrşitor pe care artistul l-a avut (şi îl are) în spaţiul experimentalismului românesc. Prin marea lui disponibilitate pentru tehnici, limbaje şi acţiuni artistice neconvenţionale, Ion Grigorescu este un adevărat înaintaş al celor mai radicale experienţe din arta noastră contemporană. De la intervenţia pe fotografie, la filmul de autor, instalaţie, intervenţie în peisaj, happening, performance etc., el a experimentat totul cu o rigoare şi cu o putere de implicare greu de egalat. Iar pe lîngă toate acestea, Ion Grigorescu are şi un foarte important rol de intercesor, de factor de legătură între cele două mari generaţii de artişti, după cum deja le-am identificat. El se găseşte simultan în două orizonturi ale experimentului: prin vocaţia sa spirituală, prin deschiderea obiectului, prin metafizică şi religios, ilustrează, fără îndoială, un experimentalism orientat spre recuperarea tradiţiei, iar prin mijloace, prin ieşirea în social şi prin angajarea morală şi civică se apropie de experienţele sincronice ale tinerilor. Precursor şi contemporan, în înţelesul cel mai exact al termenilor, el ar fi meritat o valorificare mult mai generoasă, cu precădere ca liant între cele două importante opţiuni. Cum în orice fenomen există, însă, şi elemente de compensaţie, lucrurile sfîrşesc prin a se echilibra (în felul lor). Astfel, prea marea discreţie a unor artişti imperativ necesari este compensată prin prezenţa altora care, deşi absolut stimabili, sînt irelevanţi în context. Este greu de înţeles, de pildă, prin ce se apropie mai mult de experiment Mihai Horia, cu cele două lucrări ale sale, decît, să zicem, Alin Gheorghiu sau geometrismul lui Sevastre decît constructivismul lui Dobrian (care putea fi şi un acroş în avangardă) sau decît geometrismul lui Paul Gherasim. Ori prin ce este mai „experimental" (în pictură) Mihai Olos decît Paula Ribariu ş.a.m.d.

Inevitabilele disfuncţii, chiar dacă unele importante - cum ar fi aceea care priveşte cvasiabsenţa lui Ion Grigorescu -, nu reuşesc, totuşi, să umbrească importanţa acestei expoziţii şi faptul că ea a restituit conştiinţei publice una dintre componentele cele mai vii şi mai autentice ale artei noastre din ultimii treizeci de ani. Chiar şi în rezumat, pentru că nici o expoziţie nu poate fi exhaustivă, experimentalismul românesc oferă imaginea unei dinamici culturale vii, cu toate că a avut de înfruntat inimaginabile adversităţi ale istoriei. Şi, în acest context, merită amintită exemplara prezenţă a grupului arădean Kinema-Ikon care, timp de douăzeci de ani, a reuşit să dea filmului experimental o demnitate comparabilă cu cea impusă de rigorile profesionalismului european.

■

CINEMA

Nimic despre cîini şi pisici

ÎMI DORESC să văd cît mai multe filme europene pe ecranele noastre, la fel de tare cum strîng pumnii pentru Becker atunci cînd joacă în faţa antipaticului Sampras. Boris a cam îmbătrînit însă yankeul cîştigă mereu, iar cronicarul fără de bucurie, răsfoind articolele adunate în ultimul an, precum şi genericele fără de haz ale lunilor din urmă, suspină ca un Rommel destituit, privind coasta normandă: numai americani! E adevărat că pe lîngă pop-corn movies brigada de divertisment mondial a mai scăpat şi ceva hors d'oeuvres la meniul cu care ne plictisise deja: savurosul *Desperado* al lui Rodriguez sau rafinata compoziţie *Suspecţi de serviciu* (Brian Singer). Au fost însă doar cîteva bomboane pe coliva repertoriului 1996. Amendamentele la acordul GATT s-au dovedit o nouă linie Maginot şi desantul american în cinematografie a adus bombe stupide precum *Atracţie explozivă*, *Fără apărare* sau *Minţi periculoase*. Totuşi, deşi unii combatanţi europeni înrolaţi în Legiunea străină ne-au dezamăgit (precum Frears cu *Mary Reilly*) eroul campaniei cinematografice a anului 1996 este tot un veteran al vechiului continent: André Téchiné. Pentru *Trestiile sălbatice* cronicarul e gata să-i acorde Legiunea de onoare, deşi filmul nu a făcut mai mult de cîteva sute de intrări în cinematografele româneşti, mult mai puţin decît un răcan american, ca *Sergentul Bilko*, de exemplu.

Acum, cu rănile orgoliului geografic linse, să ne întoarcem la un titlu al lunii decembrie: *Cine pe cine iubeşte* este o adaptare la fel de neinspirată ca şi versiunea originală - *The Truth about Cats & Dogs*. Filmul este o comedie ieftină care nu se adresează nici măcar iubitorilor de animale. Pentru a împuşca totuşi un auditoriu larg autorii au recurs la o schemă maniheistă sigură. Un discurs despre femeile (americane!) moderne, în care lumea e împărţită în grase şi slabe, în buboase şi păpuşele, scunde şi înalte, balcîze şi sexy. Pentru a drege busuiocul, mai ales că statisticile arată că tineretul american e cam obez din cauza hamburgerilor şi a gogoşilor, protagonista cu handicap fizic compensează însă prin cultură şi cîştigă în jocul armonios în care are drept adversară o fătucă drăguţă, dar care nu l-a citit în viaţa ei pe Sartre. Filmul are însă o mare calitate; ne prilejuieşte reîntîlnirea cu o actriţă „specială": Uma Thurman (în rolul femeii ideale: drăguţă şi tălîmbă).

Prenumele este al unei zeiţe din mitologia indiană, primit de al părinţi înainte ca un regizor păgîn precum Gilliam să o fi trecut în Pantheon cu un buletin de micuţă Venus („*Aventurile baronului Munchausen*" - 1987). Debutul ei cinematografic va ignora pretenţiile culturale ale părinţilor (amîndoi profesori!) primul rol fiind o sexy Dalila agăţînd bărbaţi în baruri de noapte pentru a-i jefui ulterior („*Kiss Daddy Good Night*" - 1987). Ţintă a poftelor seducătorului Malkovich în varianta lui Stephen Frears a „*Legăturilor primejdioase*" (1988) micuţa Uma va fi însă umbrită de două colege de ecran care-şi dăduseră de mult bacalaureatul: Pfeiffer şi Close. Împărţind patul lui Henry Miller (Fred Ward) împreună cu senzuala brunetă de buzunar Maria de Medeiros (în „*Henry şi June*", r. Phil Kaufman, 1990), Uma îşi va trece examenul de maturitate fiind nominalizată pentru Oscar în 1994 (rol secundar feminin în „*Pulp Fiction*" - Quentin Tarantino).

Multe dintre filmele în care a apărut i-au oferit doar partituri de mică întindere, altele au fost doar insipide însăilări cinematografice. Dacă a existat ceva bun în cele din ultima categorie, atunci aceasta a fost simpla ei prezenţă. Pe lîngă *Cine pe cine iubeşte* să mai dăm un exemplu: *Analiză finală*, inepta şedinţă de psihanaliză a două blonde surori, cu o Kim Basinger în prag de pensie.

Prin simpla ei apariţie, Uma luminează ecranul. Thurman nu este însă tipul de fatală a cinematografului clasic, deşi gena nordică trimite la femeile marilor pasiuni: Nielsen, Garbo... Actriţa a păstrat de la înaintaşele ei picioarele lungi şi bustul dezinvolt, hazul combinărilor genetice adăugînd însă acestor calităţi fizice aerul american al lui Buggs Bunny care nu întotdeauna ştie cum să-şi utilizeze corect membrele.

Uma Thurman în *Cine pe cine iubeşte*

Ea este departe de a fi ceea ce în mod banal numim „o femeie frumoasă". Aspectul ei cabalin (o rasă pursînge însă!) o trimite direct în clasorul femeilor interesante, niciodată plictisitoare. Irepetabilitatea ei, de la un film la altul, de la o secvenţă la alta, de la un cadru la altul, o recomandă blazaţilor donjuani ca pe o infuzie de prospeţime.

Sper în programarea în '97 a lui *Pulp Fiction*, pentru a vă demonstra ce a fost în stare să facă Uma din reumaticul Travolta la vreo două decenii după *Grease* sau *Saturday Night Fever*. Contrastele Thurman - femeia-copil - sînt exploatate aici genial de Tarantino: o Louise Brooks prizînd cocaină şi bînd *milkshake* de 5 dolari într-un restaurant decorat în stilul anilor '50.

Lucian Georgescu

Cine pe cine iubeşte (The Truth about Cats & Dogs) - Prod. Twentieth Century Fox, 1996. Scenariul: Audrey Wells. Imaginea: Robert Brinkmann. Regia: Michael Lehmann. Cu: Uma Thurman, Janeane Garofalo, Ben Chaplin. Distribuit de Guild Film România.

MUZICĂ

Portret de compozitor

UN PROVERB spune „Cu o floare nu se face primăvară", dar ce bine ar fi ca realitatea să contrazică înţelepciunea populară şi apariţia primei monografii ample dedicate, după '90, unui compozitor român, să fie începutul unei întregi serii de portrete componistice. Se pare că în sertare mai aşteaptă şi alte manuscrise, dar ele nu şi-au găsit încă drumul spre tipar. „Floarea" despre care vorbeam este volumul „Povara sublimului" închinat de Ileana Ursu lui Mihai Moldovan. Şi cartea ei a făcut un stagiu de cîţiva ani la Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor şi cum la rîndul ei autoarea i-a dăruit un număr important de ani din tînăra ei viaţă, volumul s-a copt îndelung. Ea îmbină calităţile unui lucru bine aşezat în timp şi prospeţimea unui elan juvenil, căci trebuie să fii tînăr ca să vibrezi cu atîta ardere interioară pentru o operă, un artist, o idee. Asta nu înseamnă, Doamne fereşte, că neg valoarea şi locul lui Mihai Moldovan în muzica românească, ci doar că m-a încîntat fervoarea Ilenei Ursu în descifrarea personalităţii sale. Titlul însuşi este elocvent pentru viziunea autoarei, care îl vede pe Mihai Moldovan copleşit de căutarea sublimului, iar traseele pe care le parcurge pentru a ne convinge de punctul ei de vedere sînt multiple. Aşa cum singură spune, în căutarea adevărului artistic „este indicat să rătăceşti cît mai mult în Labirint", punîndu-ţi toate întrebările pentru a găsi cele mai bune răspunsuri.

Contrar tipicului recenziilor, care încep cu aprecierile şi termină cu „dar..." voi începe cu acea parte în care nu am găsit destule răspunsuri, şi anume biografia şi prezentarea publicisticii lui Moldovan. În capitolul intitulat modest „Crochiu biografic" Ileana Ursu propune o imagine care vorbeşte mai ales celor ce l-au cunoscut pe compozitor; dar şi pentru cei ce nu i-au fost contemporani se desprinde un chip atrăgător prin nonconformism, luptă febrilă cu sine, autenticitate; un om care prin sinceritatea corozivă a opiniilor sale ar fi trebuit să-şi facă mulţi duşmani, şi totuşi era foarte iubit, chiar de cei pe care-i tratase fără menajamente. Era, fără îndoială, radiaţia unei personalităţi ieşite din comun.

Aş fi simţit nevoia ca împrejurările vieţii să fie mai concret ancorate în realitate. Nu mă refer la viaţa personală sau la alte mărunţişuri ci la clarificarea unor aspecte esenţiale care, mai ales pentru cititorii ce nu i-au fost contemporani ar întregi imaginea sa de creator şi om. El a trăit într-o epocă de întunecat totalitarism cultural, a lucrat un deceniu la Radio unde nu se practica liberalismul, a fost un compozitor realizat, căci aproape toate lucrările sale au fost cîntate, tipărite sau înregistrare, i s-au decernat numeroase premii naţionale, a scris şi lucrări de circumstanţă - e drept, puţine - a fost o voce penetrantă în lupta de idei (atîta cît putea să existe) în jurul muzicii. Or, problema esenţială pentru orice intelectual care a trăit acele vremuri este modul în care a reuşit să-şi păstreze individualitatea, gradul în care, asediat de normativele impuse ale timpului s-a luptat pentru libertatea lui interioară şi în ce măsură a fost lăsat sau împiedicat să fie el însuşi. În această conjunctură cum a vieţuit Mihai Moldovan? Opera sa muzicală vorbeşte de la sine cu îndîrjirea cu care şi-a urmat drumul propriu. Textele selectate în capitolul de publicistică sînt şi ele elocvente prin consecvenţă şi percutanţă, apărarea valorii, libertăţii artistului, dreptului la experiment etc. dar impresia lăsată de lectura cărţii este că totul s-ar fi petrecut în vid, undeva, cîndva - cu alte cuvinte lipseşte contextul. Căci luările de poziţie ale lui Moldovan - în ultimă instanţă judecăţi de bun simţ - veneau ca un răspuns la directive aberante, la presiuni umilitoare. Cititorul de peste un deceniu nu va înţelege de ce această zbatere epuizantă a unui creator a cărui „carieră" era asigurată şi nu va şti ce investiţie de disperare era în verticalitatea fiecărui cuvînt scris.

Şi pentru că am amintit de publicistică: alegerea autoarei în căutarea deceniilor artei lui Moldovan s-a oprit asupra textelor să le zicem teoretice. Ele sînt generoase, foarte bine scrise; dar Moldovan a fost şi un observator atent al vieţii muzicale, comentariile sale critice aveau o acuitate şi uneori un accent polemic care-l situează în linia criticii lui Jora. Ciclul „Lexiconul compozitorilor români" de la Radio sau cronicile din presă ne-ar fi arătat şi-o altă faţă a lucrurilor: nu numai Moldovan privit de alţii ci şi Moldovan privindu-i pe ceilalţi.

Centrul de greutate al cărţii cade, asupra capitolelor de analiză a creaţiei muzicale. Ileana Ursu desfăşoară aici o adevărată virtuozitate în investigarea pînă la ultima consecinţă a partiturilor, propunînd un instrumentar şi perspective diversificate. Ea începe prin a stabili o periodizare a creaţiei, în funcţie de evoluţia limbajului racordată la preocupările unei întregi generaţii (Liviu Glodeanu, Corneliu Dan Georgescu) şi nu numai.

Una cîte una, fiecare lucrare reprezentativă este pusă sub lupa analizei detaliate ce îmbină metodica tradiţională, cu o mobilitate de gîndire foarte modernă. Luînd ca element fundamental modelul arhetipal oferit de tradiţia folclorică, transfigurat în diferite ipostaze (aritmetic, spaţial, timbral) autoarea face disocieri subtile, extrăgînd din componistica lui Moldovan un repertoriu de motive de tip internaţional, timbral ritmic, cărora le caută corespondenţele în arta decorativă ţărănească, în pictura lui Ţuculescu, la Brâncuşi etc. Concluzia ei este că Moldovan a operat cu module arhetipale existente în folclorul românesc dar şi în culturi foarte îndepărtate (africană, japoneză) - idee interesantă dar care intră în contradicţie cu teza puternic subliniată a autohtonismului său. Mai palpabile mi se par apropierile pe care Ileana Ursu le face cu pictura românească; ea demonstrează cu argumente substanţiale comunicarea subterană între gestica sonoră a compozitorului şi întruchipări plastice ale spiritualităţii româneşti din ultimele decenii, situîndu-l într-o configuraţie artistică esenţială.

Textul are elocienţă, un ton vibrant (poate prea constant liric) graţie şi plasticitate. Dincolo de rigoarea unei specializări el transmite cititorului pasiunea cu care autoarea s-a apropiat de tema aleasă şi o deschidere nu foarte des întîlnită în muzicologia noastră tînără. Şi din acest punct de vedere aş apune (dacă termenul nu ar fi astăzi cam discreditat) că este o carte romantică.

Elena Zottoviceanu

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

Trei întîmplări de demult ale dragului nostru Frantz

DIN ce mi-a povestit mie Frantz Storch. Niciodată, cît a fost el viu printre noi, acest confrate german excepţional în totul, modest, plin de farmec, de umor şi de o inteligenţă ieşită din comun şi care părea în primul rînd rodul unei grele experienţe de viaţă; niciodată, cît am discutat cu el, nu mi-a vorbit de anii grei de suferinţă petrecuţi în lagărele bolşevice, ca tînăr neamţ, tînăr de tot, dar neamţ - marile popoare cînd învinge răzbunîndu-se pe măsura însăşi „mărimii" lor.

Nu mai îmi aduc aminte ziua, nici anul. În caiet nu figurează nici o dată. Socotind după celelalte note, poate prin mai, iunie 1978. Însă nu sînt sigur. Ce-mi plăcea mie atît de mult la Frantz, era zîmbetul său neîncetat şi rîsul rozător-rozător, mărunt, voios, copilăros, pe care dinţii săi deşi şi ascuţiţi, strîmbaţi un pic la mijloc îl făceau şi mai juvenil, deşi plutind în el exact tristeţea bine strunită ce e şi nu e tristeţe, fiind mai mult o discretă punere ori lăsare pe gînduri; repet, cu aceeaşi bună dispoziţie mascată. Oamenii tari rîd astfel.

Ce mi-a spus mie Frantz, drăguţul nostru Frantz, generosul, veselul, deloc supăratul Frantz pe nimic... De fapt, nici o grozăvie din prizonierat, de care, la început de tot, nici măcar habar nu avusem. Nu vorbea de asta. Nu-i plăcea. Nici - vorba noastră, a românilor, - nici *cînd era voie,* cînd începuse să fie voie, să-i vorbească de rău pe vecinii de la est, şi dacă nu mă înşel, nu am aflat că a fost într-un lagăr sovietic decît abia tîrziu, după ce murise, deşi eram colegi apropiaţi iar funcţiile avute în trecut făceau să fim deseori unul lîngă altul. Ce ştiu e că mai tot timpul rîdea şi spunea bancuri. Bancurile ardelenilor ca şi ale nemţilor, în general, care pe noi, bizantinii, ori subtilii fanarioţi ne lasă reci şi nu ne descreţim frunţile de rîs, ci mai curînd privim omul care rîde pentru ceva ce nu ni se pare nouă de rîs. De un rîs sănătos, puternic, Frantz al nostru însă avea parte. Lagărul parcă-i schimbase originea. Aşa după cum, - să zicem, - un portughez, întorcîndu-se în urma multor ani de detenţie, s-ar întoarce invers, neamţ, german, grav şi metodic din cauza precarităţii existenţei duse ce trebuia calculată la minimum ca să supravieţuieşti.

*

AŞADAR, ce ştiu eu de la Frantz. De fapt două, trei lucruri. S-ar putea ca aceste două, trei lucruri să fi fost povestite în vreuna din scrierile sale, sau în memorii. În orice caz, în acest moment în care scot din carnetul meu de note, cele două, trei întîmplări, evenimente, mă rog, în general, cum spusei înainte, *lucruri,* nu am cunoştinţă ca vreunul din ele să fi fost tipărit, ceea ce astăzi mă face să le relatez pe tustrele ca pe nişte întîmplări ce mi-ar fi fost povestite doar mie; sau, poate, doar eu să le fi ţinut minte după ce ele, - dacă nu fuseseră publicate, - cei ce le-ar fi auzit, ori le-ar fi uitat, pur şi simplu, ori ar fi murit, ori... În sfîrşit. Iată-le.

*

1) În prizonierat, nu mai contează unde, inventiv cum era şi în stare să se descurce în orice împrejurare, Frantz, timişoreanul, bate obstinat, cu înverşunare, de sute, de mii de ori cotorul unei mături uzate, al unei cozi de mătură, sîrma adică, ce mai rămăsese din sîrma ţinînd strîns cotorul de paie, de cocean, şi magnetizînd-o, făcînd din ea o busolă. Tot astfel, bătînd cu aceeaşi răbdare cu ciocanul improvizat piciorul unei maşini de gătit vechi aruncată poate acolo din primul război mondial, - în Rusia lucrurile ţinînd peste nevoi, cum cred sau gîndesc osîndiţii din naştere la sărăcie, fără vreo speranţă de schimbare, schimbarea fiind doar viaţa care, orice ai face, trece, se duce, se transformă; şi tot ciocănind aşa răbdător cu ciocanul fierul, el îi schimbă de astă dată pe bune structura moleculară făcînd din ciosvîrta maşinii de gătit alt magnet...

Nu mai ţin minte, dacă mi-a spus; dar s-ar fi putut, pe tonul său mereu avizat şi înţelept de om al experienţelor de tot felul; prin urmare, s-ar fi putut ca Frantz să se fi folosit de această întîmplare petrecută lui ca să-mi spună, ca o povaţă, că dacă ai foarte, foarte multă răbdare şi acţionezi tenace, fără răgaz, asupra unuia şi aceluiaşi lucru, s-ar putea să-i schimbi firea, să faci din orice, altceva, - şi *atenţie!* parcă-l văd ridicînd degetul său fin, şi nervos, cu vocea fermă modificată de accentul limbii germane, deşi un glas muzical, nu aspru, nu sever; deci *atenţie!* - poţi transforma orice lucru în alt lucru, cu condiţia ca ce vrei tu să obţii să-ţi folosească neapărat şi să ai toată încrederea că lucrul de care ai nevoie, - atîta nevoie, - se va realiza! Astfel spusese Frantz.

2) Cum făcea el mărgele pentru fete din oasele aruncate la gunoi. Cum le spăla bine, mai întîi; cum le lustruia şi le lustruia şi pe urmă cum le găurea şi le trecea, (bobiţele obţinute) printr-un fir de bumbac al vreunei rubăşti jerpelite. Erau cazuri cînd reuşea şi să le vopsească... Aici intervenea miracolul, care e, musai, ceva colorat... Atunci, poate că Frantz, terminînd lanţul, roşu, de sînge ori de altceva la îndemînă, ridica în văzduhul siberian (?) însorit colierul realizat scuturîndu-l în lumina nordică grea de sentimente pentru fete, ca pentru săsoaicele, şvăbiţele lui din România. Sînt sigur că le dădea pe gratis. Numai zîmbind.

3) Frantz mai făcea şi parfumuri din plante ori sucuri. Iar ruşii, care pot fi geniali chiar şi nefăcînd absolut nimic, ne-lucrînd, sînt sigur că despre Frantz al nostru ziceau că-i vine uşor să facă tot ce făcea pentru că era şi altă treabă n-avea decît să fie *vraci, vrăjitor, şaman, magician,* ce-ţi dă Dumnezeu de la natură; şi că p-ormă nu mai trebuie să înveţi ori să munceşti nici un pic, visul oricărui slav de rînd. ■

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Schimbare de sens şi de perspectivă

LIMBAJUL presei sportive româneşti a fost influenţat de echivalentul său italian, mai ales de cronicile fotbalistice, din care a preluat adesea cuvinte şi sintagme specifice. În *Dicţionarul de cuvinte recente* al doamnei Florica Dimitrescu, din 1982, sînt înregistraţi de pildă termeni precum *tifosi* „microbişti", „suporteri înfocaţi" sau *azzurri* „albaştri", „jucători ai echipei naţionale italiene". În citatele de mai jos apar, nesemnalate de vreo subliniere sau punere între ghilimele, *il Calcio* - „Fotbalul"; „campionatul italian de fotbal" şi *squadra azzurra* - „echipa albastră", respectiv „naţionala Italiei": „o partidă de verificare în compania naţionalei similare a squadrei azzurra", „Divizia Naţională o ia pe urmele lui Il Calcio" („România Liberă" - RL, nr. 2018, 1996, 15). Un cuvînt destul de răspîndit în ultima vreme în rubricile de specialitate ale ziarelor noastre e cu deosebire interesant în măsura în care ilustrează un tip anume de schimbare semantică: prin preluarea unui cuvînt al cărui înţeles depinde de un reper, de un punct de vedere. Cuvîntul *stranieri* („străini"), este folosit de presa sportivă italienească în sensul său propriu, dar cu specializare contextuală, pentru a-i desemna pe jucătorii străini incluşi în echipele locale. Termenul apare la noi, foarte des în ultima vreme, pentru a-i desemna pe fotbaliştii români care joacă în echipe străine: a căpătat deci valoarea aproximativă „cei pe care alţii îi numesc străini", „străini pentru ceilalţi". Se produce astfel chiar un fel de răsturnare a sensului, obţinută prin schimbarea situaţiei de utilizare a cuvîntului. Altminteri, este evident că termenul a apărut dintr-o necesitate, mai mult decît dintr-o modă: pentru o noţiune foarte actuală a fost nevoie de un cuvînt simplu, care să evite lungimea perifrazelor greoaie. Mai ales cînd e vorba de alte pagini decît cele sportive, jurnaliştii folosesc şi asemenea perifraze descriptive, vorbind despre *„fotbalişti români care evoluează în campionatele străine"* , „Gică Hagi şi alţi 24 de *fotbalişti care activează în străinătate"* (RL, 2021, 1996, 1); „21 de foşti sau actuali *internaţionali români care activează peste hotare*" (RL, 2020, 1996, 19). Mult mai simplu se dovedeşte cuvîntul *stranieri,* folosit în publicaţii diferite, uneori între ghilimele - „Puiu Iordănescu apelează la 11 «*stranieri*» pentru partida amicală cu Iugoslavia" („Evenimentul zilei" - EZ, 1132, 1996, 16)-, de cele mai multe ori fără a fi subliniat în vreun fel, ceea ce i-ar indica perfecta asimilare în română (posibilă datorită compatibilităţii de formă şi de grafic): „21 de *stranieri* în atenţie pentru 14 decembrie" (RL, 2020, 1996, 19); „«Buletinul european» al *stranierilor* noştri" (RL, 2023,1996, 23; sublinierile, în exemplele de mai sus, îmi aparţin). Sensul pare consolidat, desprins de contextul iniţial de folosire a cuvîntului; în majoritatea cazurilor, de altfel, nici nu e vorba de jucători în campionatul Italiei. Împrumuturile şi modificările de sens depind, se ştie, de stările de lucruri: atîta timp cît situaţia foarte răspîndită este a românilor care fac parte din echipe străine, şi nu a străinilor în echipe româneşti, stabilitatea neologismului nu e ameninţată.

Aceeaşi realitate poate produce şi o altă extindere de sens, semnalată prin ghilimele în citatul de mai jos, în care capătă atributul „românesc" echipele care au în componenţă cel puţin un jucător român: „în campionatele Angliei, Franţei şi Germaniei au avut loc noi etape în care au evoluat echipele «româneşti»." (RL, 2011, 1996, 23). ■

Ochean

Convorbiri politice

PRIETENUL meu Nelu (Doamne, mulţi prieteni mai am!) trăieşte de puţină vreme în Occident. Nevasta lui lucrează ca infirmieră, Nelu stă acasă şi croieşte planuri. Din cînd în cînd mă vizitează: „Am fugit de la domiciliu. Mi-e urît să vorbesc singur." Îl poftesc să ia loc. Nelu îşi aprinde o ţigară, o savurează, ţinînd-o între degete cu partea care arde spre interiorul palmei, îşi răsuceşte mîna ca să-şi poată vîrî iarba dracului în gură. Procedeul se pare că îi sporeşte voluptatea. Oftează: „Tot săracu' domnul Iliescu ne-a scos din gura lupului. Dacă nu era el, ne pierdeam efectiv orice speranţă sub dictatură. Şi ce curajos era! Cînd a fost conferinţa grîului, el era secretar la Iaşi, l-a opoziţionat pe Ceauşescu de s-a certat nenea cu ţaţa!" Îndrăzneam să-l întrerup: „Nu înţeleg, dragă Nelu. Ce grîu, ce conferinţă?" - „Conferinţa grîului, cînd se făcea pronosticul recoltei." Capitulam. Nelu relua meditaţiile sale. „Şi ca om politic a fost mişto! După ce ne-a scăpat de tiran, a făcut ordine la Bucureşti. I-a scos pe legionari din stradă, a împroprietărit pe ţărani, l-a oprit pe rege să vină să le ia pămîntul. Şi nici pe străini nu i-a lăsat..." Încreţea fruntea, fiindcă se poticnise. „Să stea străinii cuminţi în ţara lor. Ce noroc am avut că n-a luat Basarabia, că am fi pătit-o ca nemţii cu Redegeul. Plăteşte, nineacă, cine să plătească, tot poporul!" - „Sînt zvonuri, cică ar fi ţigan. Asta înseamnă că am avea al doilea domnitor din neamul lor, după Ciubăr-Vodă." Nelu izbucni: „Da, domnule, am auzit şi eu. Fire-ar al dracului de lingurar, totdeauna primul la pomană! D-aştia nu mai scăpăm. Ca lăcustele, domnule. N-are inimă. S-a văzut cum s-a purtat cu Petre Roman. După ce Petrică i-a dus servieta şi l-a servit cu credinţă, i-a băgat minerii în casă. A fost mare jale. Plîngeau muierile, că să ştii, Petrică este pentru ele Făt-Frumos. Şi cum îi mai umblă mintea! Azi aici, mîine în Franţa sau chiar în America. Are mulţi prieteni. A fost profesor de avioane la Tuluş." Îl corectai: „La Toulouse." - „Da, acolo, vasăzică ştii? Şi e credincios. Am văzut la televizor cum se închină." - „Uite, Nelu, ce voiam să te întreb. Umblă vorba că ar fi..." - „Ce-ţi spuneam? Are mulţi prieteni, desigur de-ai lui, cu care face afaceri. Uită-te la el! Şi mai are pretenţii să-l votăm. L-am votat pe taică-său. De ce se mai bagă şi el? Ce-ar fi dacă Nicuşor - fie iertat! - ar fi pretins tronul lui Tătucu? Nu, domnule, ne-am săturat. Să mai vină şi ai noştri la putere. Nişte oameni cinstiţi." - „La cine te gîndeşti, Nelu dragă?" Nelu fuma în tăcere. Cugeta. „Cum să-ţi explic? Am citit alaltăieri un articol de Vadim." - „Un om cinstit?!" Nelu era foarte încurcat. „N-am spus că e cinstit. Mă crezi chiar aşa de prost? Băiatul are muzicuţă. Asta-i: are muzicuţă. E lăutar bun. În plus, la afaceri, îl bate pe Roman cu tot Ierusalimul lui." - „Exagerezi!" - „Mişcă sau nu mişcă? Doar n-o să stea ca ăstălalt, profesorul, care ne dă sfaturi cum să ne spălăm pe dinţi." - „Poate n-ar fi aşa de rău, dacă ne-am spăla mai des." - „Dar ce? Ştefan cel Mare ducea periuţa de dinţi în tolba cu săgeţi? Mihai Viteazu s-a spălat cu săpun după ce l-a buşit pe turc la Călugăreni? Dar Vlad Ţepeş? El scobea la ţepuşe. Asta ar trebui să-şi procure şi profesorul, că i-am uitat numele..." - „Emil." - „Un om norocos, cică s-a întîlnit pe stradă cu o femeie - parcă tot o profesoară ca şi el - asta era Sfînta Vineri care i-a dat bineţe şi l-a întrebat: 'Bună ziua, om bun, unde te călătoreşti aşa?' - 'La facultate. N-am timp.' - 'N-ai vrea, dumneata, să ajungi preşedinte?' Domnul Emil, ca să nu supere pe o doamnă atît de miloasă, a încuviinţat: 'Bucuros, domniţă, învaţă-mă cum să fac.' Ei, uite-l, acum e cu Iliescu, care pe care." - „Te duci la Strasbourg să votezi?" Prietenul meu îşi holbă ochii. „Eu să votez? Să mai voteze şi alţii! Eu am făcut revoluţia, domnule!"

Paul Miron

„Zbor eu spre dânsul, vine el?“

PREFAŢA lui Marin Sorescu la poemele lui Ady Endre: alt înţeles are acum fiecare cuvânt. „Ady Endre se numără printre poeţii pe care

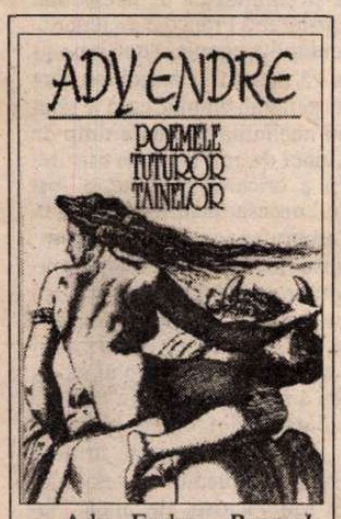

Ady Endre. *Poemele tuturor tainelor.* Antologie. Cuvânt înainte: Marin Sorescu. Prezentare: A.E. Baconski. Ediţie îngrijită de Ion Acsan. Editura „Grai şi suflet - Cultura Naţională“, 1995. 360 p. Lei 5000.

dacă-i citeşti ziua nu-i uiţi noaptea. Construcţia lor nu se dărâmă pentru că, întocmai ca în baladă, cineva s-a aşezat la temelia zidurilor. E inima poetului care se zbate ca o pleoapă. Omul e atât de viu încât, cum se exprima un personaj al lui Salinger, simţi nevoia să-i dai un telefon.“

Simţi nevoia să-i dai lui Marin Sorescu un telefon, să-i spui: uite, domnule, chiar şi într-o introducere la cartea altuia fiecare cuvânt al tău are viaţă.

Praful pustei „horcâit“ în afară, cu sânge, „dezrădăcinarea unor mari fantome ce par a merge cu tălpile în sus“, veşnica „luptă şi nuntă“, „electricitatea“ poeziei: tot ceea ce a scris Marin Sorescu despre Ady Endre pare să i se potrivească şi lui acum. „Frate, ne umblă câini prin soartă.... / Marele domn cu cap de porc / M-ar omorî de l-aş lăsa.../ Ehei, mi s-a făcut de viaţă scârbă.../ Dar a trăi, dar a trăi...“

Pecetea pusă de Marin Sorescu lui Endre pare oglinda felului de a fi sorescian: „Ady procedează ca spărgătorul de lemne care crapă butucii cu o singură lovitură. I-am spune: de sentiment. Poemele se despică în faţa cititorului cu un geamăt sec şi fără prea mult rumeguş.“ Citatele alese (majoritatea despre moarte - „moartea venindu-i ca o rimă rară“) par şi ele premonitorii: „Şi am muri spunând: «Murdară-i viaţa/ Dar noi am fost curaţi ca dimineaţa»“. Sau: „Mic cimitir de ochi smeriţi / Şi totuşi de-ndrăzneală grei/ Se uită drept în ochii mei // Şi până-n zori ne tot privim/ Şi uneori mă înfior:/ Vai, el se-apropie uşor // Şi-n somnul treaz de spaime plâng/ Şi-ntreb de mii de ori la fel: / Zbor eu spre dânsul, vine el?“

„Mergând să poposească dincolo de moarte Ady ne lasă braţele pline de garoafe aprinse“.

S-au întâlnit cei doi poeţi. Poate va scrie acum Ady Endre despre Sorescu.

Sfârşiturile comunismului

UN PLURAL care avertizează (ca la tăierea mai multor capete de balaur). Teoriile „neocomunismului“, ale „criptocomunismului“ din ultimii ani arată că ele nu se află în afara oamenilor care au compus sistemul. Soluţia, consideră Françoise Thom, e un fel de exorcism. Analiza făcută în special pe modelul şi cronologia evenimentelor sovietice situează începutul sfârşitului în conceptul de „comunism cu faţa umană“ atribuit mai întâi „experimentului Andropov“, continuând cu fazele gorbaciovismului şi terminând cu ascunderea comunismului sub masca social-democraţiei de tip occidental. Intermediară este faza „comunismului rezidual“ făcută nouă cunoscută încă de acum câţiva ani prin studiile lui Ştefan Aug. Doinaş în paginile „Dilemei“. Este interesant că, pe lângă reapariţia partidelor ce se intitulează deschis „comuniste“, mizând pe scurtimea memoriei colective, fluturând drapelul salvării, al umanismului, sub platoşă „socialistă“ ori „social-democrată“ apar partide care probează o clandestinitate a sfârşitului întocmai aceleia de dinainte de venirea lor la putere în prima jumătate a secolului nostru.

Precipitarea evenimentelor sovietice are ca punct de hotar decembrie 1989, când dispare celebrul punct 6 din constituţia rusă, cel privitor la „rolul conducător al partidului“, desigur sub marile presiuni ale mişcării populare; în 1988 avuseseră loc (spune statistica) în medie 134 de mitinguri pe lună, în 1989 mai mult de 400! Graba cu care se hotărâse „punerea la loc sigur“ a documentelor KGB la începutul lui 1990 e interpretată de Françoise Thom prin spaima nomenklaturiştilor de evenimentele din ţările est-europene, de executarea soţilor Ceauşescu. Astfel că, poate pentru prima oară după concluzia că sfârşitul comunismului a început la Moscova, apare şi ideea precipitării acestui sfârşit prin transformările rapide din sud-estul şi centrul Europei.

Astăzi, partidele de sorginte comunistă, indiferent de cum se autointitulează, vădesc o „furie de a legifera“, o adevărată „manie a programelor“ rezultate din tendinţa de descompunere prin diviziuni repetate, dar şi din capacitatea mai mult decât surprinzătoare de a acapara prin metodele economiei de piaţă fostele proprietăţi ale statului centralizat.

„Sfârşiturile comunismului“ se încheie cu o premoniţie-avertisment concentrată în

Françoise Thom. *Sfârşiturile comunismului.* Traducere de Gabriela Gavril. Prefaţă de Liviu Antonesei. Editura Polirom, Iaşi 1996. 248 p. Lei 7500.

sintagma „vestul sălbatic fără şerifi“, concluzie la care România nu cred că trebuie să subscrie. Realitatea noastră, în care se păstrează amintirile autenticei democraţii interbelice şi ale celei de la sfârşitul secolului al nouăsprezecelea, diferă şi ca substanţă şi ca „ereditate socială“ de aceea a fostei Uniuni Sovietice, clădită pe un teritoriu care nu cunoscuse decât germenii democraţiei în primăvara şi vara anului 1917 - până la înăbuşirea lor prin lovitura de stat dată cuplului Lenin-Troţki. Nu ne rămâne decât de sperat că şirul „sfârşiturilor comunismului“ analizate până aproape de prezent s-a scurtat deja şi, din punctul românesc de vedere, a ajuns la capăt.

Calvinism cu şi fără Calvin

SE SPUNE în general că reforma religioasă a lui Calvin ar fi fost un „lutheranism pentru francofoni“. În intimitatea lor istorică însă, faptele sunt mult mai complexe de vreme ce calvinismul post-Calvin a migrat şi în afara acestui spaţiu, în Scoţia, Olanda şi mai apoi în America. Nu sunt străine de naşterea fenomenului Calvin nici aspiraţiile la hegemonie europeană ale regelui Francisc I al Franţei şi ale lui Carol V Habsburgul, fiecare din ei manipulând cu abilitate arbitrajul ori antipatia catolicismului prin papalitate. E însă de mirare cum dogma religioasă dusă la limită şi împletită cu politicul a făcut ca reforma lui Luther să fie în general blândă, în timp ce calvinismul e legat de cumplitele războaie ţărăneşti, de incredibila noapte a Sfântului Bartholomeu şi de alte asemenea sângeroase absurdităţi produse în acea Genevă a mijlocului de veac al XVI-lea (cetate care a făcut imprudenţa să-l exileze mai întâi pe francezul Calvin şi apoi să-l recheme pentru a-i ceda treptat, treptat, toate frânele puterii bisericeşti şi politice).

Strict teologic, calvinismul deplasează accentul de pe Noul pe Vechiul Testament. Fundamentală e „frica de Dumnezeu“ şi nu iubirea lui. Rezultatul? Concluzia că destinul omenesc este cu totul imuabil, că stările sociale interumane nu sunt numai de neschimbat ci şi meritate. Că dominaţia unor persoane asupra altora e legitimă (cauza Războaielor ţărăneşti viza tocmai „legarea de pământ“, cum ar fi spus Bălcescu). Mai rezultă că, din pricina alungării lui Adam din rai, Eva e de-a-pururi vinovată şi inferioară bărbatului. Rolul ei în familie şi societate? Ceva între soră de caritate şi slujnică devotată soţului. Pentru analiştii revoluţiei islamice din

Keith Randell. *Jean Calvin şi Reforma târzie.* Traducere de Simona Ceauşu. Editura All, colecţia „Acces la istorie“, 1996. 120 p. F.p.

secolul XX pare un şoc faptul că etica religioasă e implicată până şi în stabilirea lungimii vestmintelor femeieşti; dar lucrul acesta se întâmpla şi în europeana şi creştina Genevă a secolului al XVI-lea. Ba mai mult! Pe atunci erau interzise tavernele, dansul, muzica (excepţie făcând muzica religioasă), adulterul era pedepsit cu moartea (pe bază de reclamaţie a unuia dintre soţi) - bărbaţii prin decapitare, femeile prin înec. Exilată din Geneva pentru „etică dubioasă“ a fost însăşi cumnata lui Calvin. Cârtitorilor anti-calvinişti li se străpungea limba.

Dictatura lui Calvin a început cu executarea unui adversar în ale nuanţelor teologice şi a sfârşit odată cu moartea sa (la 56 de ani). Fusese un erudit al textelor vechi, făcuse câţiva ani de Drept, aşa că „Instituţia Bisericii“, cartea lui de căpătâi, a ştiut să subsumeze puterii bisericeşti toate instituţiile cetăţii. Consiliile bisericeşti (200 de oameni din care nu puteau face parte „frate de frate“ ori „fiu cu tată“ pentru evitarea... nepotismului) decideau în toate straturile societăţii, asupra tuturor domeniilor vieţii cotidiene. Se înţelege cât trebuie să fi înflorit delaţiunea, demascarea şi... autodemascarea în colectivităţile care ieşeau atât de greu dintr-un ev mediu exaltat.

Acceptabil şi accesibil a devenit calvinismul abia mai târziu, fără Calvin. Lipseşte din didacticul volum al lui Keith Randell celebra polemică dintre intransigentul Calvin şi tolerantul Erasmus, de notorietate mondială. Ea ar fi situat preceptele calviniene într-un alt orizont al Reformei. ■

André MALRAUX

Marii revoluționari

Acest text inedit, datînd din 1974, trebuia să constituie prefața unei Enciclopedii a marilor revoluționari. Va fi integrat în ansamblul *„Scrierilor politice"* ale lui Malraux, cuprinse în volumul al patrulea de Opere complete, în *„Bibliothèque de la Pléïade"*.

Prestigioasa publicație *La Nouvelle Revue Française* l-a oferit în avanpremieră, cu prilejul comemorării a douăzeci de ani de la moartea marelui scriitor militant. La rîndul său, *România literară* preia un fragment din acest text important pentru analizarea ideii de revoluție.

[...] MITUL Revoluției, cel al bolșevismului s-au născut prin metamorfoză, în lupta inepuizabilă și informă împotriva opresiunii. Un nou mit al revoltei se alcătuiește printr-o metamorfoză asemănătoare, pe marginea visului republican și a celui bolșevic. L-am înțelege mai bine dacă nu l-am compara nici cu miturile politice nici cu vechile revolte, dacă ne-am aminti că Europa a cunoscut înaintea acestora, timp de secole, aventuri mentale de aceeași amploare: cele care au întemeiat marile erezii, cele pe care adeseori ezităm să le numim erezii sau revolte. Se confundă deîndată ce sînt reprimate: flăcările oricărui rug luminează opresiunea. E de ajuns să fie reprimate, să fie așadar concepute ca revolte împotriva Bisericii. Aceste revolte le pun în evidență pe toate acelea care, asemeni lor, nu tind către revoluție. Fie că este sau nu legată de creștinism, străvechea anarhie nu își propune să schimbe statul, ci să-l distrugă. Dintotdeauna, a prevestit parcă fraza lui Lenin: „Nu cunosc nici o revoluție care să nu fi întărit puterea statului." După părerea lui, opresiunea este mai puțin determinată de stat decît de societate - care nu se definește prin forma sa politică, ci printr-un consens care îi exprimă valorile, chiar printr-un personaj care o simbolizează.

TRAGEDIA repetîndu-se sub formă de comedie, partea comică a mitului moștenit de la Republică o urmează pe cealaltă. Mitologia negativă nu are nume, deși există de o sută cincizeci de ani. Cel puțin știm care este personajul principal, care nu o lămurește pe deplin, dar o face convingător: Burghezul.

Cum să nu ne surprindă distanța între acest personaj complex, puternic conturat de istorie, și caricatura pe care i-a făcut-o romantismul? Monsieur Prudhomme s-a născut odată cu pictorul blestemat; a auzit vorbindu-se despre Teroare; dar el se mulțumește cu teatrul de păpuși. Burghezul nu seamănă cu nici un senator al lui Louis-Philippe după cum nici Roland de Roncevaux nu semăna cu mareșalul de Mac-Mahon. Este o făptură imaginară la fel ca și prințesa captivă: e un zmeu. Odată cu el, pentru prima oară, mitologia noastră socială se aplică unui tip negativ. Puterea de a crea bufoni-giganți află, în spiritul și tehnicile caricaturii, ceea ce găsise pînă atunci în spiritul și tehnicile idealizării. Personajul negativ crește nemăsurat. Cuvîntul francez care însemnase, pentru artiști, „dușmanul artei", va însemna în curînd, pentru sociologi și pentru toată lumea, dușmanul poporului, apoi al proletariatului: capitalistul. Totuși, termenul de mic-burghez continuă să-l obsedeze pe Marx. De unde și cea mai virulentă și mai informă creație mitologică a secolului: gèniile blestemate împrumută din măreția lor mizeriei, mizeria conferă implacabila ei seriozitate defăimării artiștilor. Dar filistinului îi ajunge marioneta. Geniul comic nu-și inventează masca. Devine conștient de nevoia de a-și îngloba dușmanul, dar dușmanul acesta, asemeni gazului, se răspîndește peste tot fără să capete nici o formă. Burghezie, dreaptă, capitalism, societate? Aceste formule maniheiste desemnează toate același lucru: dușmanul. „Bestii staliniste" se înhăitează voios cu „societatea de consum". În timpul războiului din 1914, mitologia negativă își prevestise eroul înzestrat cel puțin cu grotescul epic: Ubu. Dar epoca nu pe Jarry îl așteaptă, ci pe Goya. Unul dintre cele mai vehemente strigăte ale imaginarului se va stinge pesemne fără răspuns iar vremea clăditorilor senini ai zidului Atlanticului, a băieților veseli din Biafra și Bangladeș, nu-și va fi scuipat mînia decît prin burlescul orbitor iscat dintr-o clasă infantilă.

Pentru că se prea poate ca mitului politic să nu-i urmeze nici un alt mit.

CEL AL Revoluției nu și-a înlocuit epopeea printr-un mit al revoltei. Revolta se mulțumea cu fapte. În timpul istoriei își caută ea forma mitică. Printr-o operațiune mentală inversată.

Mitul revoluționar a transformat insurecția în epopee rivală a Romei, a Convenției, a Revoluției din Octombrie - filmele urmînd bazoreliefurilor. Revolta nu se transformă în mit prin glorificarea exaltării unui popor ci prin glorificarea nefericirii lui. Orice mit al revoltei victorioase se transformă în revoluție; cel al revoltei propriu-zise aparține înfrîngerii. Prin aceasta își exercită fascinația. Prin ultima formă de sfidare a lui Dumnezeu. Revoluția îi încredințase istoria; pierzînd istoria, se întemnițează în prezent. Conflictul moral, fie că îi spunem ură, contestare sau altcumva, nu reușește să-și găsească forma politică, tot așa cum nu a reușit nici ura artistică din 1830, pentru că nu există formă politică fără un scop și un viitor.

Mitul care îl legase pe revoluționar de revoluționarii tuturor timpurilor nu-l poate lega pe revoltat de revoltații din trecut decît în fraternitatea unei închisori fără vîrstă. Fiecare cu temnița lui. În care revoltatul nici măcar nu poate încerca să trăiască. Pentru că viața în slujba negației pretinde un auditoriu - așadar formarea unor secte. Tineretul hippy nu e totuna cu cămășile negre. Comun nu le este decît faptul de a-și recepta viața ca pe o opresiune impusă de același dușman. Revoltă în stare pură, legată de o comunitate. Cea a revoluționarilor, fie ei ai unui popor sau ai unui partid, era alcătuită din viitori învingători; cea a revoltaților este adeseori alcătuită din luptători, întotdeauna din învinși. Așa trebuie să fie. Revoltatul nu luptă împotriva unei nedreptăți anume, a unui moment al istoriei, ci împotriva opresiunii metafizice.

Descoperirea, conștientă sau nu, a tinereții contestatare, constă în aceea că o vîrstă provizorie, tinerețea, trebuie să trăiască dintr-o gîndire provizorie. Toate civilizațiile i-au recunoscut sentimentele specifice; într-o vreme puțin sensibilă la gîndirea universală, ea a optat pentru gîndirile particulare. Ceea ce numim criză a tinereții este refuzul acesteia de a rămîne o „pregătire" pentru viață. De unde și aptitudinea ei de a se defini prin propriile negații, prin prețuirea clipei (deci a senzațiilor, inclusiv a drogului), prin respingerea categoriilor politice stabilite, prin tresăririle ei față de orice formă de inserare în istorie. Nimic, în cadrul acestui „nihilism", nu tinde către un nou mit, de care îl desparte în primul rînd indiferența față de un trecut legendar, dar și față de viitor. Mai puțin își dorește un viitor mit decît o mutație în cadrul spiritului istoric, revoluționar sau nu; o nouă aventură a spiritului. Poate că timpul nostru va rămîne caracterizat de cele două mari mituri istorice, Revoluție și Națiune, așa cum Antichitatea a rămas timpul miturilor olimpiene. Republica nu a fost o „nouă erezie". Cei care nu văd în religie doar o suprastructură studiază cu atenție ereziile, de cînd se conturează revolte pe care moda le numește revoluționare, deși drepturile nu constituie miza lor. E greu să le consideri primitive sau înapoiate. Vor fi oare revoluțiile urmate de o insurecție a spiritului, la fel de ineluctabil cum ele au reprezentat o continuare a revoltelor, neputinței? [...] ■

Jorge SEMPRUN

„SCOT la iveală note despre războiul din Spania: ultima primăvară la Barcelona." Cu aceste cuvinte începe *La Tête d'obsidienne* a lui André Malraux. Prin 1974, așadar. După cîteva luni, în toamna lui 1975, Sophie de Vilmorin, făcînd ordine prin hîrtii, mai descoperă un text de pe vremea războiului civil din Spania. I l-a arătat lui Malraux, care s-a mirat foarte mult: „Îl uitasem cu desăvîrșire."

În toamna lui 1975, nimic nu-l împiedică să-și amintească de acest text, pentru că generalul Franco e pe moarte. Lungă și cumplită agonie, după o cumplită și lungă dictatură. Astfel, se pare că sfîrșitul generalisimului care a ținut Spania sub neclintită ascultare timp de treizeci și cinci de ani, în ciuda oricărei așteptări și a oricărei speranțe, a fost evenimentul necesar pentru ca Malraux să revină asupra experienței sale spaniole. Să ridice interdicția sub care o pusese în cadrul operei lui de memorialist.

Desigur, relația aproape carnală - metafizică, deci - pe care Malraux a întreținut-o cu Spania (cu războiul ei, cu oamenii, cu arta ei, cu nebunia ei) nu a dispărut complet din opera lui după *L'Espoir* . Dar este exprimată în mod indirect. Prin intermediul textelor despre Goya sau Picasso, de pildă: *Saturne* și, mai ales, *La Tête d'obsidienne.* Dar Malraux ar fi putut să scrie aceste texte fără să fi participat la războiul civil.

În *Le Miroir des Limbes,* somptuos demers al „modelării de sine", absența Spaniei, obliterarea experienței spaniole, cel puțin în privința datelor sale cele mai personale, capătă o pondere mare, semnificativă. Fără îndoială, ici și colo mai răzbate cîte o imagine, se mai întrupează cîte o amintire. Dar nu sînt decît scurte străfulgerări în noaptea unei uitări deliberate. Sau a unei refulări?

De altfel, ori de cîte ori amintirea Spaniei revine în memoria lui Malraux, aceasta este plasată în contextul politic al antifascismului: o convingere care traversează ca un fir roșu întreaga sa viață. Care constituie una dintre invariantele unui parcurs în cadrul căruia dialectica rupturii și a continuității nu e întotdeauna ușor de descifrat.

Pe scurt: de la anticolonialismul anilor '20 la gaullismul *sui generis* al ultimei perioade a vieții, trecînd prin angajarea procomunistă din anii '30, antifascismul va avea intransigența unei atitudini radicale și permanente. Într-un fel, Malraux însuși face bilanțul acestei atitudini în *Les Chênes qu'on abat* (un text din 1971 reinserat acum în *Le Miroir des Limbes*).

Fără îndoială că lunga conversație dintre Charles de Gaulle și André Malraux, pe care acest text o pune în scenă și în perspectivă, nu trebuie considerată ca o transcriere stenografică. Din acest punct de vedere, este puțin probabilă. Autenticitatea, adevărul ei se situează la un alt nivel, care nu este cel al jurnalismului. Care este cel al literaturii și al filozofiei istoriei.

Deci la acest nivel de adevăr profund trebuie căutat sensul cuvintelor lui Malraux adresîndu-i-se lui de Gaulle: „Ceea ce a împiedicat gaullismul să devină un naționalism este slăbiciunea lui. Forța dumneavoastră a constat în aceea că nu aveați nimic. Nu numai gaulliștii au fost cei care v-au urmat. Dacă e să mă iau după ziariștii care vin să-mi pună întrebări, o parte importantă a Franței luptătoare și a Rezistenței va dispărea, dacă nu a și dispărut: și anume antifascismul. *Sînteți ultimul conducător antifascist al Occidentului."* (Subli-

Îmi amintesc. Îmi amintesc prea bine...

nierea aparţine autorului.)

Iar Malraux îşi încheie intervenţia: „Majoritatea foştilor luptători din Spania, spanioli sau francezi, care vi s-au alăturat pe vremea pactului germano-sovietic, îşi continuă lupta. Au fost, de altfel, uimiţi că nu l-au aflat pe Franco între Hitler şi Mussolini, generale."

A mai fost vorba de Franco în această convorbire. Puţin mai înainte, e adevărat (mai înainte, potrivit succesiunii dramatice stabilite de Malraux), generalul de Gaulle făcuse aluzie la scrisorile pe care le primise după plecarea lui. Cea mai emoţionantă, spune el, este cea a doamnei Churchill. Şi adaugă: „Ştiţi care a fost prima? Cea a lui Franco. Mă invita să vin în Spania."

Nici un comentariu. Malraux continuă cu descrierea meniului servit la dejunul pe care îl ia cu de Gaulle. Lucru puţin verosimil, desigur. Pentru că se ştie că fostul colonel al escadrilei *España* a dezaprobat vizita la Franco, fie ea şi cu caracter personal. S-a arătat mirat că de Gaulle se hotărîse s-o facă. Iar generalul s-a arătat mirat de această mirare, printr-o exclamaţie deconcertantă: „Dar cum, ce vi se pare anormal? Generalul Franco îmi este superior în ierarhia militară! Este cel mai vechi într-un grad mai înalt!"

Oricum, Malraux exclude din *Les Chênes qu'on abat* orice comentariu la invitaţia lui Franco şi la acceptarea ei de către de Gaulle. Dar el însuşi nu se va duce niciodată în Spania în timpul vieţii dictatorului. Mai tîrziu, timpul nu-i va îngădui acest lucru. [...]

Astfel, după sfîrşitul războiului civil, André Malraux nu s-a mai întors în Spania. Atîta vreme cît trăia Franco, îi era imposibil să mai calce acolo. Pentru el, în toţi aceşti ani, Spania a fost ţara exilului republican. [...]

Faptul de a nu mai fi revenit niciodată în Spania după sfîrşitul războiului civil explică - cel puţin în parte - absenţa unei analize sistematice, în *Le Miroir des Limbes,* a acestei experienţe. Pentru că Malraux, din punct de vedere al tehnicii narative - care este în egală măsură un procedeu de anamneză -, îşi reconstruieşte trecutul refolosind uneori fragmente din cărţi mai vechi, cu ocazia întoarcerii în locuri ale memoriei sale. Dar locul acela anume, Spania, loc privilegiat în mai multe privinţe, i-a fost interzis de supravieţuirea lui Franco, de dictatura lui. De unde şi spaţiul acesta alb, sau această gaură neagră, în scrierile memorialistice: războiul civil lipseşte cu desăvîrşire. Nu poate fi regăsit în *Antimémoires.* [...]

În octombrie 1967, răspunzînd unor întrebări ale lui Michel Droit pentru *Figaro Littéraire,* Malraux explicase tăcerea lui în legătură cu războiul civil din Spania. „Într-adevăr, Spania lipseşte pentru că povara *Speranţei* este foarte grea. Regăsirea lucrurilor cu adevărat importante - în ordinea destinului - care nu figurează deloc în *L'Espoir,* se va produce cred, dar va fi destul de greu. Am totuşi sentimentul că Spania va fi prezentă în alte cărţi. Cum va arăta ea?... Depinde de multe lucruri. Pentru asta ar trebui mai întîi să mă întorc în Spania..."

Dar nu s-a mai întors, şi nici nu a mai revenit asupra experienţei spaniole în scrierile sale memorialistice. Pare a fi o certitudine. Este oare suficientă? Această explicaţie, căreia nimeni nu-i poate tăgădui temeiul, este ea pe deplin suficientă? Ne putem îndoi.

În 1974-1975, aşadar, pe vremea cînd franchismul îşi trăia ultimele clipe, iar Franco era pe moarte, André Malraux îşi reia unele texte inedite despre războiul din Spania. Uneori o face în mod deliberat. „Scot la iveală note..." scrie el chiar în primele rînduri din *La Tête d'obsidienne.* Alteori, fragmente de acest fel reapar întîmplător, aşa cum afirmă Maurice Rieuneau citînd-o pe Sophie de Vilmorin.

Oricum ar fi, şi oricare ar fi părerile legate de această coincidenţă - sfîrşitul lui Franco, apariţia textelor uitate sau puse deoparte -, paginile scrise după turnarea filmului *Sierra de Teruel (Speranţa)* formează un ansamblu. Constituie cel puţin fragmente mai mult sau mai puţin elaborate dintr-un ansamblu narativ.

În cel de-al doilea volum al Operelor complete publicate în Pléïade, toate aceste fragmente sînt adunate sub un titlu sugerat de Malraux însuşi. Scrisese pe mapa în care ordonase toate aceste note şi fragmente: „sînt strînse aici tot felul de frînturi care par a fi un fel de urmare la *L'Espoir.* Interesante, dar toate sînt fragmente, cu excepţia poate a poveştii despre miliţienele din Majorca."

Un fel de urmare la *L'Espoir:* iată fără îndoială cel mai bun titlu pentru ansamblul acesta de texte scrise între 1938-1939.

Faptul că a existat proiectul unei scrieri este atestat de o scrisoare a lui Malraux către editorul său american, Robert Haas. Pe 21 iunie 1939 - după înfrîngerea Republicii spaniole, după ce prima proiecţie particulară a filmului său avusese deja loc -, Malraux îi anunţă lui Haas o carte despre sfîrşitul războiului din Spania. „Conţinutul ei, precizează Malraux, este destul de apropiat de cel al romanului *L'Espoir,* dar tendinţa este mai puţin politică şi mult mai mult „metafizică"; ceva între *L'Espoir* şi *La Condition humaine".*

Toate aceste fragmente care ar fi constituit „un fel de urmare la *L'Espoir"* sînt cu adevărat pasionante. Mă voi referi la două dintre ele, importante pentru contextul de care ne ocupăm.

Primul, pe care editorii îl publică sub titlul „14 juillet à Banyuls", este un fragment asupra căruia Malraux a avut răgazul să revină. E vorba de 14 iulie 1938. Pe vremea aceea, Malraux făcea ultimele pregătiri pentru turnarea filmului *Sierra de Teruel,* care aveau să înceapă pe 20 iulie, la Barcelona.

Este un text admirabil care ar merita să fie publicat separat, cu adnotări. Îl regăsim aici pe André Malraux la cel mai înalt nivel al stăpînirii limbajului şi în cea mai desăvîrşită formă artistică. Esteun text extrem de vizual, construit în jurul unei serii de imagini puternice, dar în acelaşi timp extrem de dens din punct de vedere al ideilor, în ciuda conciziei dialogurilor. Dar este de asemenea „un text capital pentru studiul evoluţiei politice a lui Malraux în cursul deceniului 1935-1945", după cum spune François Trécourt, cel care a adnotat aceste texte pentru volumul al doilea de *Opere complete.*

Despre ce este vorba? E vorba de repetiţiile, la *Capitoliul* din Banyuls, pentru un spectacol revoluţionar al membrilor clubului *Art et Travail* care reuneşte organizaţii culturale de stînga. Naratorul - textul este scris la persoana întîi - spune de ce se află acolo: „Caut un prieten care comandase împreună cu mine baza aviatică de la Alcala, şi care se întorsese de cîteva zile de la Moscova." Sîntem aşadar alături de Malraux însuşi şi de Alvarez, comunistul spaniol întors de la Moscova. Şi sîntem de asemenea în 1938, după marile procese staliniste care decapitaseră Armata roşie şi lichidaseră vechea gardă bolşevică.

Pe fondul sonor al cîntecelor revoluţionare repetate de coruri, în timpul creării scenelor alegorice ale Revoluţiei, discuţia dintre Narator şi Alvarez are drept subiect tocmai acele procese. La Moscova, Alvarez aflase cum consilierii militari sovietici din Spania, care avuseseră un rol hotărîtor în apărarea Madridului, dispăruseră în vîrtejul epurărilor, îndată după întoarcerea în URSS. „Goreff împuşcat, Rosenberg deportat, Antonov împuşcat, Grişin dispărut, în cel mai bun caz deportat..." Alvarez înşiră întunecat toată această disperată listă. La întrebarea „şi ce ai de gînd să faci acum?", pe care i-o pune Malraux-Naratorul, Alvarez răspunde: „Dacă nu mai sînt îndeajuns de acord ca să pot fi comandant, mai sînt încă suficient de fidel ca să mă supun...". „Cărui ideal îi mai poţi fi fidel?", insistă Malraux. „Spaniei", spune Alvarez.[...]

„Trebuie să ştii ce vrei. Orice ar fi, primul lucru care trebuie făcut e să-l lichidăm pe Hitler. Să vorbeşti de săptămîna de lucru de patruzeci de ore cu Hitler în faţă nu e o treabă serioasă. Iar în ziua în care toate vor fi puse la punct, Hitler va afla în faţa lui, fie în Polonia sau în altă parte, în afara capitaliştilor dispuşi să-l mai îngăduie, singură în stare să i se opună, Armata roşie!"

Dar în septembrie 1939, în momentul în care filmul *Sierra de Teruel* e gata pentru lansarea comercială, în momentul în care Malraux ar fi putut relua fragmentele cărţii în lucru, acea urmare la *L'Espoir,* Hitler şi Stalin semnează un pact de neagresiune ale cărui clauze secrete prevedeau, între altele, împărţirea Poloniei.

Contrar ultimei speranţe a lui Alvarez, Hitler nu va înfrunta Armata roşie în Polonia. O va avea de partea lui, participînd la strivirea ţării, la masacrarea elitelor sale.

Iată de ce nu va mai exista un al doilea roman spaniol al lui André Malraux. Iată de ce poate că însuşi filonul romanesc se stinge în opera lui, *Les Noyers de l'Altenburg* fiind deja o carte de tranziţie între roman şi scrierea memorialistică, de „modelare a sinelui". Tăcerea în privinţa Spaniei este de asemenea şi reflexul, consecinţa, unei îndelungate lucrări de nemărturisit doliu care se răsfrînge asupra Comunismului. O lucrare de doliu care începe în ziua anunţării pactului germano-sovietic. Se pare că în ziua aceea Malraux l-a refuzat pe Raymond Aron care îl rugase să semneze un protest. Din fidelitate faţă de Spania, ca şi Alvarez. Mai bine zis din fidelitate faţă de Alvarez şi faţă de toţi acei camarazi comunişti spanioli, abandonaţi în furtuna exilului, a represiunii, a certitudinilor pierdute, a iluziilor devenite una cu trupul. Îndelungată lucrare de doliu care nu se sfîrşeşte decît în ianuarie 1945, atunci cînd Malraux abandonează pentru cîteva ore comandamentul brigăzii Alsace-Lorraine şi vine la Paris, la primul congres MLN (Mişcarea de Eliberare Naţională), unde intervenţia lui este decisivă pentru a împiedica fuzionarea respectivei mişcări cu Frontul naţional, de inspiraţie comunistă, împiedicînd astfel preluarea controlului asupra Rezistenţei în ansamblu de către Partidul Comunist.

În octombrie 1944

Cîteva luni mai tîrziu, în timpul verii lui 1945, Louis Aragon îmi vorbea despre această intervenţie a lui Malraux, atribuindu-i importanţa pe care într-adevăr o avusese, dar considerînd-o, se-nţelege, nefastă. Era clar: Malraux acţionase în slujba Intelligence Service-ului! Doar avea legături cu reţelele britanice Buckmaster. M-am ferit să-i spun că şi eu lucrasem pentru o reţea Buckmaster, „Jean-Marie Action", dar că totuşi nu făceam parte din Intelligence Service. Nu era vremea nuanţelor, a subtilităţii dialectice!

CEL DE-AL DOILEA fragment la care aş vrea să mă refer este foarte scurt. Totul se petrece la Figueras, „într-una din ultimele zile ale Spaniei", scrie Malraux, „Cîţiva ofiţeri ruşi, spanioli sau internaţionali, răniţi în urma bombardării spitalului din Figueras - unii, cu picioarele amputate, tîrîndu-se pe braţe, orbi fugind pe bîjbîite de bombe - au reuşit să se refugieze la ultima misiune sovietică."

Într-o asemenea ambianţă apocaliptică situează Malraux sfîrşitul acelei cărţi despre Spania, pe care n-a mai scris-o, acea urmare la *L'Espoir.* Se ard cărţi - „singura iluzie de căldură, într-o dimineaţă de iarnă, în acel parter ce-şi căsca imensele spărturi către un cer în derută" - pentru că se dăduse ordin ca nimic rusesc să nu treacă frontiera franceză. Unul dintre diplomaţii sovietici este bibliofil şi anunţă titlurile pe care le arde: Tolstoi, Dostoievski...

Dar nu pentru frumuseţea tragică a scenei am menţionat acest fragment care ilustrează sfîrşitul speranţei. Ci pentru cuvintele pe care Malraux le-a scris la începutul textului, înainte de a evoca această ultimă zi a Spaniei, la Figueras. „Îmi amintesc, spune el, îmi amintesc prea bine." Iar lui Michel Droit îi spusese că „povara Spaniei este foarte grea".

Foarte grea, îmi amintesc prea bine... Toate condiţiile erau îndeplinite pentru o îndelungată lucrare tăcută de doliu şi de uitare. Neglijarea acestui aspect al operei şi al vieţii ar însemna nesocotirea unui adevăr esenţial despre André Malraux.

Traducere şi adaptare de
Marina Vazaca

Biografii

◆ Piaţa literară engleză a cunoscut în lunile din urmă o afluenţă de biografii (gen foarte apreciat la ora actuală în toată lumea): cea a lui Lawrence Olivier scrisă de Roger Lewis (Ed. Century), a lui Picasso, de John Richardson (Ed. Cape), două cărţi despre Beckett (în imagine), una de James Knowlson (Bloomsbury) şi alta de Anthony Cronin (Harper & Collins), o biografie a Virginiei Woolf de Hermione Lee (Chato)... La noi lipsesc încă autorii care să aibă răbdarea unei documentări minuţioase pentru a alcătui

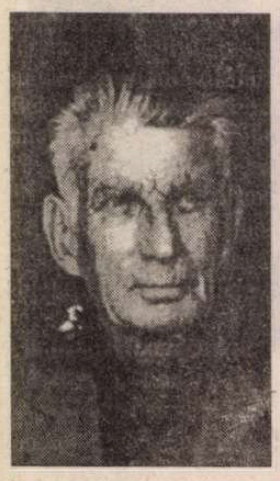

biografiile personalităţilor marcante ale culturii române, poate şi fiindcă accesul la documente e atît de dificil.

Romanul nedreptăţit

◆ În 1864, la 62 de ani, Alexandre Dumas se decide să revină în primplanul vieţii literare cu un mare roman. Şi scrie *La San Felice* - o tragică poveste de dragoste, pe fondul, reconstituit cu mare exactitate istorică, al perioadei cuprinse între 1798 şi 1800 şi dominată de cucerirea regatului Neapolelui de către Championnet şi de restauraţia regelui Ferdinand de către cardinalul Ruffo. Subiectul îl preocupa pe Dumas şi din motive personale: tatăl lui, care fusese prizonier al Burbonilor la Neapole, murise în urma detenţiei iar sentimentul de pietate filială îl călăuzeşte în scrierea acestei capodopere, în mod inexplicabil mai puţin cunoscută decît alte romane ale sale. Dumas însufleţeşte în această carte ce aşteaptă încă preţuirea la adevărata valoare, personaje istorice precum regele Ferdinand IV al Neapolelui, amiralul Nelson şi iubita lui, Lady Hamilton, generalul Championnet, Fra Diavolo - la fel de romaneşti precum personajele fictive pe care se sprijină epica. O nouă ediţie a romanului *La San Felice* de Alexandre Dumas a apărut de curînd în colecţia Quarto a Editurii Gallimard.

Cursurile lui Michel Foucault

◆ Ed. Gallimard în colaborare cu Le Seuil va edita, începînd din ianuarie '97, integrala cursurilor ţinute de Foucault la Collège de France. Primul volum, reunind cursurile din 1976 pe tema „genealogia puterii", poartă titlul „Il faut défendre la société" şi conţine analize politice sclipitoare şi pertinente, ce tind să demonstreze că politica nu e nimic altceva decît un mod de a continua războiul. Foucault examinează raporturile între istorie şi putere, de la naşterea monarhiei absolute la ceea ce el numeşte bio-putere - opresiunea Statului asupra omului ca fiinţă vie. Cursurile acestea ale lui Foucault sînt o cale de acces către gîndirea lui din celebrele opere *Surveiller et punir* din 1975 şi *Histoire de la sexualité*. În imagine, Michel Foucault în timpul unui curs la Collège de France.

128

◆ Ed. Nathan Université are o colecţie numită *128*, fiindcă aceasta e numărul obligatoriu de pagini al fiecărui volum, ce îşi propune să sintetizeze, sub semnătura unei autorităţi în materie, cîte o temă de cultură generală. Pentru a serba apariţia celui de al 128-lea volum al colecţiei *128*, Henri Mitterand (în imagine) şi-a luat o sarcină aparent imposibilă: să cuprindă în numărul limitat de pagini toată *Literatura franceză a secolului XX*, într-o viziune panoramică şi dinamică. Şi se

pare că a reuşit - elevii, studenţii şi amatorii de literatură modernă apreciind acest ghid prin hăţişul cărţilor.

Aşteptînd-o pe Bardot

◆ Andy Martin s-a îndrăgostit de Brigitte Bardot în 1961, cînd ea arăta ca în fotografia de mai sus şi el avea opt ani. Astăzi Martin e profesor de franceză la Cambridge dar fascinaţia pentru idolul său i-a rămas intactă. Deşi nu a întîlnit-o niciodată pe B.B., ea e firul roşu al romanului său autobiografic *Waiting for Bardot* (Ed. Faber, Londra) - comentat ironic de „The Times", care se miră doar că, pentru a-şi explica obsesia, profesorul Martin convoacă toată „categoria grea" literară şi filosofică a lumii, de la Socrate, Pascal şi Racine, pînă la Sartre, cînd, de fapt, lucrurile sînt mult mai simple.

Degas la Chicago

◆ Institutul de Artă din Chicago este pînă la 5 ianuarie 1997 gazda unei expoziţii cu circa o sută de lucrări din ultimii ani de viaţă ai pictorului Edgar Degas (1834-1917). Vizitatorii pot admira desene, pasteluri, picturi şi sculpturi reprezentînd aproape în exclusivitate femei.

Prezenţe lirice româneşti

◆ Casa de discuri EMI Classics a publicat *Don Carlos* de Verdi şi *Boema* de Puccini în interpretarea tenorului Roberto Alagna care în cea de-a doua operă o are ca parteneră pe soprana Leontina Văduva. La un recent spectacol al Operei „Coliseo Albia" din Bilbao cu *Cavalleria Rusticana* de Mascagni şi-a dat concursul şi mezzosoprana Viorica Cortez. În toamna aceasta, cîntăreaţa Nelly Miricioiu a fost prezentă într-o serie lungă de spectacole cu *Don Carlos* de Verdi pe scena Teatrului „La Monnaie" din Bruxelles.

Demonul interior

◆ Romanul de groază american e dominat de doi giganţi: Stephen King şi Peter Straub care se apreciază reciproc şi au scris chiar o carte împreună, un roman „fantasy" remarcabil, *Talismanul*. După ce au explorat teritoriul literaturii fantastice şi poliţiste, ambii au evoluat în alte direcţii, schimbînd de cîteva ori registrele.

Dacă Stephen King e bine cunoscut la noi, mai multe cărţi fiindu-i traduse, despre Peter Straub se ştiu mai puţine lucruri. Născut în 1943 la Milwaukee, a predat întîi engleza la liceu, apoi a plecat la Dublin pentru a-şi pregăti un doctorat despre influenţa scriitorilor victorieni asupra lui D.H. Lawrence. Acolo şi-a scris primul roman, *Căsătorii*, sub influenţa studiilor pentru teză şi l-a publicat, fără mare succes. Un al doilea manuscris fiindu-i refuzat, s-a decis să încerce un roman de factură mai comercială şi a publicat *Julia*, un horror care l-a impus şi ale cărui drepturi au fost cumpărate imediat pentru ecranizare. Filmul a obţinut premii în 1976, iar autorul deja consacrat a continuat cu numeroase romane fantastice, horror, psihologice, dintre care *Ai mult noroc, Alison*, *Ţara umbrelor*, *Dragonul plutitor*, *Poveste cu fantome*, şi trilogia *Blue Rose*. În ultima sa carte, *The Hellfire Club*, virtuozitatea de compoziţie constă în introducerea unui roman în roman, unul realist, celălalt fantastic, acesta din urmă influenţînd personajele şi luminînd misterele celui dintîi. Acum el lucrează la o nouă carte, bazată pe ambiguitate şi umor, şi cu care speră să-şi surprindă cititorii.

Vulpe-vînător, în Franţa

◆ La Editions du Seuil este anunţată pentru începutul lui ianuarie apariţia versiunii franceze a romanului *Încă de pe atunci vulpea era vînătorul* de Herta Müller, scriitoare de limbă germană născută în România în 1953 şi care trăieşte în Germania din 1987 (romanul, după care Stere Gulea a făcut filmul *Vulpe-vînător*, a apărut anul trecut şi în româneşte, în traducerea Norei Iuga, la Editura Univers). Cititorii francezi au mai avut prilejul să citească o altă carte a Hertei Müller, *Mare fazan e omul pe lume*, apărută în original la Berlin, în 1986, pe cînd autoarea se afla încă la Timişoara. Acum, ea e considerată unul dintre cei mai importanţi scriitori germani, opera ei fiind tradusă în 13 limbi şi încununată cu o serie întreagă de prestigioase premii.

Fra Angelico

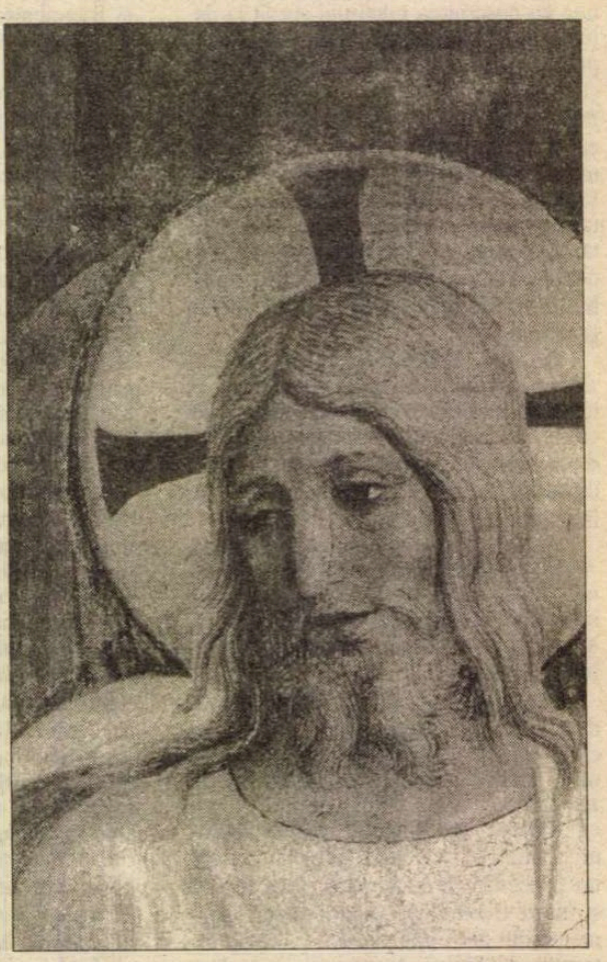

◆ Pe Fra Giovanni da Fiesole, zis Fra Angelico, Domenico Veneziano îl cita încă din 1438 ca pe cel mai important pictor din Florenţa. Lucrarea lui Paolo Marachiello *Fra Angelico. Frescele de la San Marco* propune o viziune analitică asupra operei marelui artist renascentist al cărui geniu combina, încă de la mijlocul secolului al XV-lea, regulile perspectivei elaborate de Brunelleschi şi Alberti cu forţa expresivă a lui Masaccio. Cele 232 de ilustraţii, majoritatea în culori, ale cărţii susţin cele 346 de pagini de analiză, redînd în detaliu frumuseţea frescelor. În imagine, un detaliu din *Noli me tangere*, reprodus din volumul lui Marachiello, apărut recent prin colaborarea între Editurile Gallimard şi Electa, în colecţia „Capodopere ale artei italiene".

Opere şi proiecte

◆ Născut în 1933, Richard Rogers, arhitect britanic de reputaţie internaţională, şi-a făcut studiile la Yale şi, după ce a lucrat cu Norman şi Wendy Foster, s-a asociat în 1971 cu Renzo Piano, contribuind la crearea şi dezvoltarea a ceea ce se numeşte acum stilul „high tech", stil ce, după cum spune Rogers, demonstrează că atunci cînd tehnologia este folosită după principii ce respectă drepturile omului - locuinţă, hrană, sănătate, educaţie şi libertate - epoca modernă îşi dă întreaga măsură. Cariera lui Rogers, jalonată de construcţii celebre ce au stîrnit nu o dată aprige discuţii, precum Centrul Pompidou din Paris, sediul Lloyd's din Londra şi noul aeroport din Marsilia, e urmărită pas cu pas în volumul *Richard Rogers. Opere şi proiecte* (278 p. + 406 ilustraţii) alcătuit de un colectiv coordonat de Richard Burdett şi publicat în cooperare de Ed. Gallimard/Electa.

Întîlnire la Weimar

◆ În vara 1829, tînărul poet polonez Adam Mickiewicz se duce la Weimar pentru a-l întîlni pe Goethe, geniul ajuns la o serenitate divină. Dar pe cînd se sărbătorea cu fast cea de-a 80-a aniversare a autorului lui *Faust*, Mickiewicz descoperă în spatele adulației oficiale o lume de intrigi și josnicii ce-i contrariază veneratia juvenilă pentru Goethe. Acesta e subiectul romanului *Întîlnire la Weimar* de Louis Fürnberg, scriitor german cu abilități deosebite pentru biografii romanțate de bună calitate, gen Maurois.

Succesul lui Ayckbourne

◆ Alan Ayckbourne este autorul a peste 50 de piese care au contribuit la succesul comercial al teatrelor din West End-ul londonez, găsindu-și loc și în repertoriul lui Royal National Theater și al lui Royal Shakespeare Company. Om de teatru total - regizor, dramaturg și producător, el este numit adeseori un „Molière al Angliei". În stagiunea aceasta, el are dubla calitate de autor și regizor al premierei americane cu spectacolul *By Jeeves*, un musical bazat pe unele povestiri de P.G. Wodehouse, și prezentat pe scena de la Goodspeed Opera House's Norma Terris Theater din Chester (Connecticut). *Jeeves* a fost o „cădere" în teatrul britanic, în 1975. Rescrisă de Alan Ayckbourne și Andrew Lloyd Webber, în regia primului, a fost pusă în scenă în primăvara aceasta la Scarborough, bucurîndu-se de cronici favorabile, ceea ce a determinat montarea ei și în SUA.

Casa goală

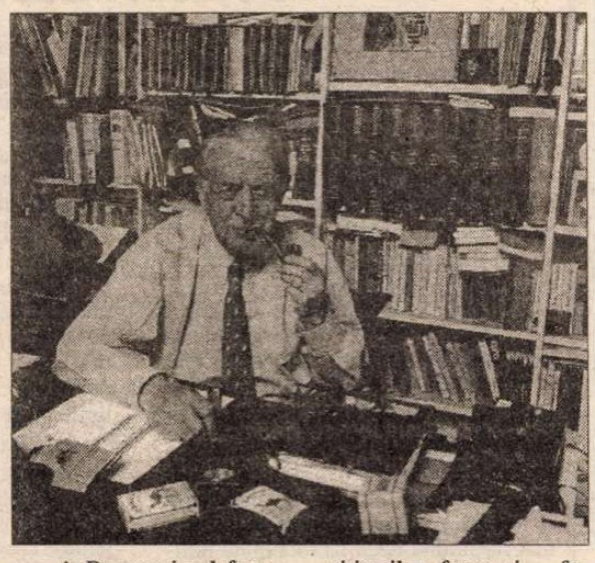

◆ Romancierul francez Pierre Dumayet (în imagine) scrie romane scurte, extrem de concentrate, alcătuind, cu fiecare nou volum, o *Comedie umană* contemporană. Ultimele trei apărute, *Viața e un sat* (1992), *Vorbitorul* (1995) și foarte recentul *Casa goală* (Ed. Verdier), care are puțin peste 50 de pagini, alcătuiesc o saga intermitentă, cu aceleași personaje, devenite familiare cititorilor francezi - familia Brossard. „Imaginați-vă continuarea *Comediei umane*, scrisă de Mallarmé cu colaborarea atentă a tînărului Freud"- scrie despre romanele minimaliste ale lui Dumayet criticul Pierre-Marc de Biasi, care consideră *Casa goală* un eveniment editorial și îi consacră trei pagini în „Magazine littéraire", revistă nu prea generoasă cu spațiul pentru cronici.

Saltimbanc de geniu

◆ Vsevolod Meyerhold, inovator în teatru mai interesant decît Stanislavski, e mai puțin cunoscut în Occident decît acesta. Wanda Bannour a vrut să repare această nedreptate, publicînd la Ed. La Différence biografia *Meyerhold, un saltimbanc de geniu* în care, folosind documente inedite și informații din biografiile apărute la Moscova, trasează, cu pasiune și rigoare științifică, parcursul vieții și creației artistului ucis de Stalin în 1940, fiindcă promova un stil artistic ce nu era atotputernicul realism socialist.

Longitudine

◆ În Marea Britanie, topurile de librărie consemnează marele succes de care se bucură volumul *Longitudine* de Dava Sobel (Ed. Fourth Estate). Ziarista americană povestește atractiv istoria lui John Harrison (1693-1776), un modest ceasornicar englez care a rezolvat una dintre principalele probleme științifice ale epocii sale, inventînd cronometrul marin pentru determinarea longitudinii.

Desen de Temur Kozaiev, apărut în „Sevodnia"- Moscova

Oameni din Hong Kong

◆ Un profesor marxist, partizan al revoluției culturale și urînd colonialismul britanic, ajuns azi conducătorul unei formațiuni politice pro-chineze e optimist asupra viitorului Hong Kongului după retrocedare. Un fost copil al străzii, care a făcut avere în domeniul textilelor și a devenit patronul unui trust de presă cu mare audiență, critică vehement conducătorii de la Pekin. Ei fac parte dintre numeroasele personalități foarte diferite figurînd în antologia de biografii *Hong Kong Remembers* alcătuită de ziarista Sally Blyth și istoricul Ian Wotherspoon, apărută la Oxford University Press.

Jorge Luis BORGES

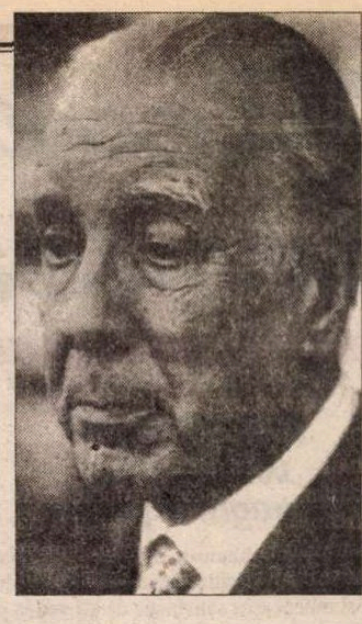

Conchistadorul

Cabrera, Carbajal mi-au fost
doar nume.
Pocalul pîn' la fund eu l-am
sorbit.
Și am murit și iarăși am trăit.
Sunt arhetipul. Ei - fugară
lume.

Al Crucii și al Spaniei am fost
Rătăcitor oștean. Pe neumblate
Pămînturi de păgîni nenumărate
Războaie-aprins-am. Mi-am găsit un rost.

Nici regele, nici Hrist, nici bogății
N-au fost imbold de-avînt neînfricat,
Cînd pe necredincioși i-am subjugat
Cu spada-mi grea. Tu calea le-o arăți,
Tăiș de-oțel, în mînă de viteaz.
Iar restul nu contează. Fost-am treaz.

Tatălui meu

Să mori în întregime-ai vrut, să treci
Cu trup, dar și cu suflet sfînt, curat,
În umbra ceealaltă împăcat,
Nu-n geamăt laș durerea să-ți îneci.

Și ai murit cu inima ușoară
Cu care tatăl tău a înfruntat
Vrăjmașii plumbi. Ursita ți-a curmat
Al vieții fir încet, să nu te doară.

Și te-am văzut cum mori zîmbind blajin.
Orb, dincolo să vezi nu te-așteptai
Nimic. Dar umbra ta zărit-a poate
Vii arhetipuri ce-s imaginate
De Platon Grecul. (Mi le-nfățișai.)
Sub lespede se-ascunde ce destin?

Celui întristat

Aici e tot ce-a fost: temuta spadă
De dur saxon, și versu-i măsurat,
Și insule, și mări, ce i-a fost dat
Odraslei lui Laerte să le vadă,

Și luna de persan, grădini umbroase
- Istorie și gînd înaripat -
Și-al amintirii aur ferecat,
Și-n aer fin parfum de chiparoase.

Nimic nu mai contează. Resemnata
Strădanie a artei nu te scapă,
Nici visu-ncețoșat, și nici uitata,
Stinghera stea, de ziuă cînd se crapă.
O singură femeie-i grija ta.
La fel cu celelalte. Este ea.

Nu ești ceilalți

Scăpare n-ai în ce-au lăsat în scris
Acei pe care spaima ta-i imploră.
Nu ești ceilalți. Te vezi în astă oră
În centrul gol de labirint închis

De pașii tăi. Nici fi-vei izbăvit
De chinul lui Socrate, de Isus
Ori de Siddhartha ce-a murit răpus
Într-o grădină, către asfințit.

Tot pulbere e și cuvîntul scris
De mîna ta, și vorba îngînată
De gura ta. E crudă-a ta ursită.
Iar noaptea Domnului e nesfîrșită.
Tu plămădit ai fost din timp. Ești vis.
Ești fiecare clipă-nsingurată.

În românește de
Andrei Ionescu

Revista revistelor

Ambiguitatea constructivă a vagului politic

Pe lîngă bucuria atît de aşteptatei schimbări, rezultatul alegerilor ne-a prilejuit şi omeneasca satisfacţie de a-i vedea pe foştii plenipotenţi nu doar necăjiţi, ci furioşi, otrăviţi de resentimente, demascîndu-şi fără diplomaţie orgoliile contrariate, pofta nemăsurată de putere, ferocitatea neputincioasă acum. De aceea, luînd din curiozitate un ziar devenit de opoziţie, *VREMEA* nr. 1077, nu ne-au mirat titlurile de pe prima pagină, *D-l Ciorbea nu-şi ţine cuvîntul, Monarhiştii încep să iasă la lumină, Din revoluţie în revoluţie pînă în sapă de lemn!* Surpriza a venit în pagina a doua. La cine apelează Adrian Păunescu, vehementul apărător al memoriei lui Ceauşescu, pentru a-l denigra pe noul preşedinte al României? La nimeni altul decît la ucigaşul „marelui bărbat", fostul scriitor veleitar, fostul geolog neprofesionist, fostul revoluţionar cu mintea zbătută între metafizică şi clitoris, fostul reprezentant al d-lui Iliescu în Tunisia - Gelu Voican Voiculescu. Interviul, intitulat în straturi tip „Ev. Z.": *Fost coleg de facultate cu noul preşedinte al României / Gelu Voican îl atacă necruţător pe Emil Constantinescu*, e de la un cap la altul un *puţ al gîndirii* din care sar bule ale fostului demnitar stupefiat, pline de regurgitări cultural-bilioase şi purtînd încă ţepele rupte ale sforăriei politice. Interviul începe abrupt, cel care a fost cîndva al treilea om în ierarhia emanată vorbind neîntrebat aşa: „Revoluţia n-a fost decât un sughiţ al istoriei al cărui epifenomen este *regimul Constantinescu*. Acum, lipsit de fantasme, nemaiavând spasme, dl. E.C. se poate dedica misiunii pentru care s-a simţit totdeauna hărăzit... Proiecte pe care le-a rumegat timp de-o viaţă, în tăcere, vor putea fi aduse la lumină: după *hozrasciotul* hruşciovian, după *autogestiunea* şi *autofinanţarea* ceauşistă, economia română va cunoaşte *autosponsorizarea* emilconstantinesciană. Concepţia sa managerial-onanistă despre lume va triumfa, propunând omenirii un nou vis de aur - *elitismul de masă*." Cînd partenerul de dialog, Păunescu jr., îi atrage atenţia, jenat, că i se vede răutatea, G.V. răspunde în stil Vadim: „noul preşedinte ar trebui să înţeleagă valoarea satirei ca supapă de decompresiune socială". ♦ Odată supapa sărită („cum vreţi să mă abţin?"), ciuda pe Emil Constantinescu („geolog ca şi mine") se decompresează în voie, producînd „satire" şi „pamflete" cît să umple cîteva pagini bune într-un *sottisier* autohton. Cu superioritatea cugetătorului care în solitudinea tunisiană a aprofundat „situaţia complexă" a ţării sale, în căutare de soluţii, el îi dă pe gratis noului preşedinte o grămadă de sfaturi şi bibliografii (o fi beneficiat de ele, probabil, şi Ion Iliescu, de a ajuns la cota de popularitate exprimată la urne). ♦ Deci, ce ar trebui să facă Emil Constantinescu, după părerea voicană? „Să-l consulte pe Talleyrand", apoi să conştientizeze că istoria „e domeniul lucrării divine", „să-şi întemeieze întreaga politică, diplomaţie, doctrină militară şi concepţie asupra convieţuirii sociale a naturii pe credinţa ortodoxă-isihastă", să preschimbe România „într-un ţinut bîntuit de Absolut". ♦ După ce a fost condusă timp de şapte ani de un liber-cugetător care a preschimbat-o într-un ţinut bîntuit de fantome (fără pic de spirit) comuniste, şi în care Gelu s-a simţit grozav, falnic, c-un braţ în şold şi pe prăsea cu celălalt, iată că, acum, ce-i displace pînă la scîrbă este că în fruntea ţării se află „cel mult un creştin de Duminică". De aceea îi atrage atenţia că, la acest sfîrşit de mileniu, ideologiile mor şi „societăţile resimt o necesitate de ordin mitic. E revanşa tardivă a lui Neagoe Basarab asupra lui Machiavelli, primul teoretician modern al anatomiei (probabil, autonomiei, n.n.) politicului faţă de morală şi metafizică". Deci, să lase altora machiavelismele şi să studieze „Învăţăturile lui Neagoe", cu specialistul necontestat în domeniu: [Emil Constantinescu] ar avea realmente de câştigat dacă l-ar lua consilier pe eruditul Dan Zamfirescu, care l-ar lămuri asupra actualităţii învăţămintelor lui Neagoe Basarab. Este şi autorul unei geniale cărţi, scrise la tinereţe despre ortodoxie şi romano-catolicism". (Despre o altă lucrare genială a lui Dan Zamfirescu consacrată „geniului Carpaţilor" căruia bunul creştin G.V.V. i-a fost călău şi gropar - nu se face pomenire). Dar logica e ultimul lucru ce i se poate cere ezotericului Gelu. Astfel, deşi îşi mărturiseşte „puternice sentimente de comuniune bărbătească şi confraternitate" faţă de Ion Iliescu, duşman declarat al monarhiei, convingerile sale sînt altele: „sînt un monarhist antiregalist. Cred în restaurarea unei monarhii imperiale printr-o dinastie autohtonă [...] Fiind singurii reprezentanţi ai Ortodoxiei latine, suntem legatarii imperiului bizantin, prin Cantacuzini şi prin Ştefan cel Mare, căsătorit cu Maria de Mangop". Văzînd că a luat-o razna, bietul Andrei Păunescu încearcă să-l aducă pe pămînt. Imposibil. Ne pare rău că nu-i putem cita şi teoriile protocroniste şi sfaturile de politică externă (o prioritate: numele şoselei Kisseleff să fie schimbat în Djohar Dudaev) - dar credem că am dat deja prea multă atenţie unui caz clasat. Un singur lucru am mai vrea să adăugăm, şi anume definirea esenţei politicii lui Ion Iliescu în limba voicană: „Fluul soluţiilor politice înseamna o punte de timp necesară estompării memoriei. Concepţia sa politică aş rezuma-o la ambiguitatea constructivă a vagului politic". Că politica estompării memoriei n-a dat roadele scontate, cu toată ambiguitatea ei constructivă, s-a văzut la urne. Doar Gelu Voican, Dan Iosif, Popa Tatu şi alţii ca ei se vor estompa în memoria noastră şi vor rămîne - dacă vor rămîne - doar ca nişte figuri groteşti în galeria de curiozităţi a regimului Iliescu.

Un sacrificat

De cînd a devenit simplu senator, dl Iliescu se vede atacat şi de ai săi. Aşa de pildă, fostul şef al campaniei dlui Iliescu pentru alegerile prezidenţiale a declarat într-un interviu că fostul preşedinte a pierdut alegerile „din cauza lui însuşi", ceea ce l-a călcat pe nervi pe fostul preşedinte, determinîndu-l să-i răspundă dlui Iosif Boda tot prin intermediul presei. Dl Iliescu l-a sfătuit pe fostul ambasador să mai înveţe „arta politicului". Ştirea a apărut în toate ziarele din ziua de luni, 9 decembrie. ♦ După apariţia în *EVENIMENTUL ZILEI*, pe pagina întîi a ştirilor, că la Facultatea de Ştiinţe Politice dnii Ion Cristoiu şi Horia Alexandrescu sînt daţi drept exemple de analişti politici care habar n-au ce înseamnă *stînga* şi *dreapta* în politică, redactorul şef al *Evenimentului* n-a comentat în nici un fel această informaţie pe care a inserat-o, repet, în pagina întîi a propriului său ziar. Probabil că potrivit obiceiului său de a nu reacţiona imediat la atacurile la adresa d-sale, Ion Cristoiu aşteaptă un moment mai prielnic. În ceea ce îl priveşte, dl Horia Alexandrescu scrie următoarele în *CRONICA ROMÂNĂ:* „M-am amuzat copios sîmbătă, citind ştirea referitoare la confuzia pe care Ion Cristoiu şi cu mine am face-o în mod constant între... stînga şi dreapta, în viziunea unor «politologi universitari», de la şcoala post-liceală a lui Vasile Secăreş. Confuzia nu poate fi decît în capul «profesorilor» de acolo, dintre care unul ajunsese chiar decan, după care a trecut cu trup şi suflet de la PCR (cadru de nădejde!) la liberalism şi mai apoi la social-democraţie. Unui asemenea «politolog» i-ar plăcea acum să pară de dreapta, eventual să redevină liberal, ca după '89, iar cînd s-o ivi vreo altă şansă, nici-o problemă, v-a vira din nou, corespunzător". Să fie facultatea sus-zisă o şcoală de şoferi, fără cursuri practice? ♦ De cînd dl Adrian Păunescu s-a trezit în opoziţie, *VREMEA* a devenit duioasă şi unduioasă. Adevărul e că pentru o persoană căreia nu-i prieşte opoziţia decît cînd o vede la alţii e de înţeles atitudinea dlui Păunescu. ♦ Nostalgicii s-au întîlnit la Cimitirul Ghencea, anunţă *LIBERTATEA*, singurul cotidian din Capitală care şi-a trimis un reporter de Moş Niculaie să verifice popularitatea postumă a Ceauşeştilor. ♦ Ca să nu se spună că România n-a intrat în rîndul ţărilor occidentale, la Rîmnicu Vîlcea se deschide o închisoare particulară. Să aibă asta vreo legătură cu controalele anunţate de noul guvern? ♦ „Şi, în definitiv, un ministru care este om de afaceri cinstit prezintă garanţiile succesului?" afirmă editorialistul *Libertăţii*, dl Adrian Halpert. Raţionamentul dlui Halpert ni se pare just. Un om de afaceri cinstit şi prosper e un bun manager, astfel că ar putea fi şi un bun ministru. Întrebarea e care om de afaceri cinstit şi prosper îşi lasă afacerile sale sigure pentru un post de ministru? ♦ Pe dl Băsescu îl mai putem înţelege, avea o afacere mică şi probabil nesigură de vreme ce a acceptat postul de ministru al transporturilor. Dar dl Cataramă, de pildă, putea să-şi lase afacerile pentru a se încurca cu răspunderile vreunei asemenea funcţii? ♦ Într-o analiză consacrată noului guvern, dl Silviu Brucan scrie o frază care probabil va stîrni numeroase reacţii contrare: „Să începem prin a reaminti că în context european România este o ţară subdezvoltată, aflată, din cauza cunoscutelor condiţiuni istorice, în perioada tranziţiei de la socialism la capitalism." Din păcate însă, lucrurile aşa stau, în linii mari. Şansa noastră ar fi ca, în cunoscuta noastră tradiţie istorică, să izbutim unul dintre acele miracole cu care am cîştigat periodic admiraţia lumii. ♦ Dl Dorel Vişan, directorul Teatrului Naţional din Cluj, a făcut o declaraţie pentru ziarul *ADEVĂRUL*, din care citäm: „Furia denigratorilor, cred eu, ţinteşte mai degrabă în a ne intimida să ieşim din PDSR. Eu am intrat în acest partid gîndind că, astfel, voi putea să-mi ajut mai mult instituţia pe care o conduc. Cu atît mai mult cu cît în fruntea Ministerului Culturii venise dl Grigore Zanc." Cu alte cuvinte, dl Vişan s-a sacrificat. Cu trei luni înainte de alegeri?!!

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 $ S.U.A. pe an pentru ţările extraeuropene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţia "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

LA MICROSCOP

Fidelitatea

DE MOŞ NICULAE, un grup de fideli ai memoriei primului preşedinte al României l-a comemorat la Cimitirul Ghencea. Lăsînd deoparte obiectul fidelităţii lor, aceşti oameni au o admirabilă tărie a convingerilor pe care n-a înfrînt-o nici o schimbare. S-ar putea spune că sînt proşti sau fanatici. De acord, dar cel puţin nu sînt fripturişti, nu se întorc după cum bate vîntul şi, mai cu seamă, au curajul convingerilor pe care le au. Specia nu se întîlneşte însă numai în Cimitirul Ghencea. (Iar dacă Ceauşescu nu mai are decît o mînă de susţinători activi, asta ar trebui să dea de gîndit celor care azi se ocupă de politică în România.) În rîndul oamenilor obişnuiţi, al votanţilor, nu al votaţilor, această atitudine e mult mai răspîndită decît îşi închipuie politicienii care voiajează după cum simt mirosul puterii.

După '89, politica nu s-a mai făcut cu otuzbirul. Cine s-a înscris într-un partid a făcut-o de bunăvoie, nu potrivit ideii că vrei, nu vrei, partidul e-n toate. Nefericitul politician Radu Cîmpeanu are, în continuare, un număr de susţinători care-l sprijină în pofida insuccesului cronicizat. Şi acest amănunt poate fi remarcat la mai toate partidele care n-au funcţionat ca SRL-uri în ultimii şapte ani. Cu alte cuvinte, în România există un capital de onestitate mult mai mare decît ar lăsa să se vadă combinaţiile politice de tot soiul. Onestitate care nu exclude totuşi inteligenţa votantului, ceea ce iarăşi e un punct cîştigat pentru viaţa politică din România. Fiindcă aşa-numitul vot acordat schimbării a fost şi unul de sacrificiu al convingerii faţă de un partid sau de altul, de dragul unei nevoi imperioase de schimbare. Acestea sînt, de fapt, voturi date cu împrumut, care presupun o anumită sensibilitate politică a votantului, sensibilitate de care trebuie ţinut seamă. A te face că uiţi un asemenea lucru nu e o probă de inteligenţă politică.

Dar să ne întoarcem la capitalul de onestitate de care beneficiază acum majoritatea parlamentară. Acesta e unul dintre puţinele bunuri sigure pe care le are la îndemînă puterea. Să nu uităm că şi partidele aflate acum în opoziţie au la activ un asemenea capital. Rezultă de aici o formidabilă forţă cu ajutorul căreia actuala putere face o politică substanţial coerentă în direcţia reformelor. Există acum o disponibilitate a votantului de a accepta un anumit număr de sacrificii în numele unei limpeziri a viitorului. Dar cum capacitatea de a spera nu e nelimitată, în situaţia de acum e esenţial ca omul care votează să ştie cu precizie la ce şi la cît să se aştepte, în privinţa sacrificiilor pe care le mai are de făcut. De şapte ani încoace, concetăţenilor noştri li s-a tot promis „ieşirea din tunelul tranziţiei". Nu s-a ieşit din nimic, ba chiar tranziţia a început să pară o realitate acceptabilă unora dintre liderii politici. Ca dovadă că dl Adrian Năstase a afirmat la un moment dat că tranziţia s-a încheiat. Cu siguranţă că tranziţia politică e un fenomen din ce în ce mai discutabil, dar tranziţia economică se produce sub ochii noştri, cu efecte asupra cărora nu ne vom putea pronunţa decît mai tîrziu. Dacă această tranziţie s-ar fi încheiat cu un rezultat satisfăcător, partidul dlui Adrian Năstase nu s-ar fi aflat acum în opoziţie, ci la conducerea ţării.

Cei care şi-au dat votul actualei majorităţi fac parte din categoria optimiştilor care nu se împacă deloc cu ideea că tranziţia s-a încheiat prin sărăcirea locuitorilor unei ţări bogate. Dar aceşti optimişti nu reprezintă o minoritate, ei nu sînt fanatici, sau cum vreţi să le spuneţi, ai cultului lui Ceauşescu, ci persoane care îşi pun la bătaie convingerile de dragul unei schimbări reale şi de profunzime a societăţii româneşti. Ar fi dramatic dacă şi după aceste alegeri politicianismul s-ar dovedi mai puternic decît nevoile societăţii autohtone.

Cristian Teodorescu

România literară

Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 - Bucureşti; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacţie: 800 lei

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

25 decembrie 1996 - 7 ianuarie 1997

(Anul XIX)

51
52

La multi ani!

Tablou de Petru Vintilă (din colecția „României literare")

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Societatea și artistul

AM AVUT de multe ori, în cei șapte ani scurși de la Revoluție, impresia că societatea românească a devenit aculturală. Oricît de tenace a fost efortul deculturalizator al comunismului, miza actului de cultură a rămas, paradoxal, foarte mare. Încărcătura aceasta, de pe vremuri – socială, morală, politică etc. –, a unei cărți sau a unui spectacol nu se mai regăsește astăzi. Artistul și-a văzut rolul și statura considerabil diminuate. Nu economia de piață e de vină, ci tranziția, care a mutat centrele de interes și le-a multiplicat, aruncîndu-l pe artist într-o concurență neloaială. Arta are nevoie de stabilitate. Neașezarea nu-i prieste.

Încremenirea regimurilor totalitare a creat trei categorii de artiști, dacă adoptăm criteriul raportului cu societatea. Artistul este, în astfel de regimuri, oficializat, oprimat sau tolerat. Cea dintîi preocupare a comunismului românesc, după ce a pus mîna pe putere, a fost să-i atragă pe artiști, scriitori, pictori sau muzicieni. Aceia care au acceptat au fost considerați oficiali, au primit funcții, premii, case sau onorarii, au pătruns în manualele școlare, au fost tipăriți și retipăriți în tiraje de masă, au putut deschide expoziții, au devenit academicieni, artiști ai poporului sau emeriți. De la Sadoveanu la Beniuc, exemplele sînt nenumărate. Cei care au refuzat au fost marginalizați și apoi au dispărut, dacă nu fizic, în închisoare, cel puțin prin opera lor, pusă la index, retrasă din biblioteci, interzisă. Generația mea n-a auzit, nici în liceu, nici în facultate (și am făcut Literele) de Blaga, Arghezi, H.P. Bengescu, V. Voiculescu, Ion Vinea, Ion Barbu, Ion Pillat ș.a., toți în viață, în anii '50, cînd eu eram elev sau student. O categorie intermediară s-a putut constitui cu începere din anii '60, cînd, pe fondul dezghețului ideologic, au apărut artiști care nu erau nici privilegiați, nici oprimați. I-am putea numi tolerați, în măsura în care se bucurau de anumite drepturi, erau cenzurați, dar nu epurați. În oricare din aceste categorii s-ar fi aflat, artistului i se recunoștea implicit însemnătatea socială. Înainte de a fi persecutat, i se făcea curte, și era tolerat numai după ce respingea ofertele de oficializare.

Democrația în tranziție îl ignoră pur și simplu pe artist. Mai întîi, ea nu are criterii valorice, nu distinge între artistul adevărat și impostor, între cel foarte mare și cel de toată mîna. În al doilea rînd, nu-l mai selectează pe artist, cînd e vorba de „spectacolele" ei: îl preferă pe omul politic sau pe omul de afaceri, pe infractor sau pe criminal. Și, implicit, nu-l mai plătește, marginalizîndu-l sub raport financiar, după ce l-a marginalizat sub raport social. O excepție face doar artistul rentabil, care se adresează maselor.

Publicăm în numărul nostru de față, ultimul din 1996, o anchetă printre artiști. Dacă veți citi cu grijă răspunsurile, veți vedea că cei mai mulți se simt ignorați și marginalizați de o societate, în definitiv, aculturală. ■

...a județeană

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieș

Lunga iarnă fierbinte

DECEMBRIE a devenit, după 1989, în România o lună foarte aglomerată. Ea debutează spectaculos cu sărbătorirea Zilei Naționale, de obicei la Alba-Iulia și tot de obicei cu mari descinderi din partea Puterii și la fel de mari proteste din partea Opoziției... Continuă vertiginos cu evocarea „evenimentelor" din 16-22 („confiscate" de regimul Iliescu, după spusa Opoziției de pînă mai ieri), „atinge" episodul Tîrgoviște și Crăciunul însîngerat și sfîrșește glorios în plicticoase emisiuni la televizor, menite să ne facă mai lină trecerea dintr-un an inflaționist în altul...

Și tot în decembrie sînt așteptate, de ani de zile, rapoartele comisiilor parlamentare ale S.R.I.-ului, ale Armatei, ale societății civile privind vinovații de crimele din decembrie 1989. E de pomină atitudinea fostului președinte al unei astfel de comisii parlamentare, țărănistul Valentin Gabrielescu, care a reușit să transforme audierea lui Ion Iliescu, pe atunci maimarele României, într-un prilej de a adăuga o cărămidă la incipientul cult al personalității acestuia. Ca să nu mai vorbim că Sergiu Nicolaescu, implicat pînă în gît în revoluție (măcar pe segmentul „confiscării"), s-a trezit autorul unui volum ritos intitulat *Un senator acuză!* (ecou al filmelor sale cu comuniști deghizați în comisari), cînd mai corect ar fi ca el să se afle între audiați, nu între audiatori.

Prea puțină lume mai speră, însă, că vom afla vreodată adevărul. De altfel, nici nu există Adevăr, ci adevăruri. Or, eșecul comisiilor parlamentare și eșecul justiției se datorează strîmbei puneri a problemei. Încurajate de echipa iliesciană, toate aceste organisme și persoane au fost canalizate spre dibuirea unei abstracțiuni. Or, chestiunea trebuia abordată exact pe dos: mai întîi trebuiau găsiți vinovații, pentru că vină, slavă Domnului, era destulă!

Această perspectivă e doar în aparență umoristică. Într-o țară atît de nemilos controlată precum România, în care Securitatea știa absolut orice (sau avea mijloacele de a afla totul), e greu digerabilă părerea că nu s-a putut descoperi nici măcar o singură persoană care a tras în demonstranții nevinovați și neînarmați de la Timișoara și București. Nu incapacitatea profesională a procurorilor a obstrucționat aflarea adevărului, ci absența voinței politice.

Venirea la putere a lui Emil Constantinescu poate să schimbe radical acest sistem al furării la nesfîrșit a căciulii. Spre deosebire de predecesorul său, actualul președinte nu-și datorează funcția complicității cu criminalii din decembrie. Din contră, el a fost votat și pentru că a promis că va face lumină în acest tragic episod din istoria țării. Noul președinte pare să fi înțeles că nimic trainic nu poate fi clădit pe minciună și că a-i apăra pe criminali înseamnă a deveni, mai devreme sau mai tîrziu, complicele lor.

Sosirea d-lui Emil Constantinescu de la Dublin, unde a participat la summit-ul Uniunii Europene, direct la Timișoara poate fi un semnal în direcția celor de mai sus. În orice caz, timișorenii – aflați printre suporterii săi cei mai înflăcărați – i-au reamintit că prin preluarea puterii și-a asumat imense responsabilități. Discursul său de la Timișoara a fost, de altfel, deseori întrerupt de scandările pline de patos ale celor prezenți la adunare: „16-22, cine-a tras în noi?".

Dl. Constantinescu, încălzit, probabil, de succesul de stimă de la Dublin, a promis înflăcărat că în foarte scurtă vreme vom afla numele asasinilor din decembrie. Pentru că, de fapt, aceasta e mareа enigmă a revoluției române. Știm, de-acum, cum s-a produs furtul revoluției, știm și că asasinii trec drept eroi (e rușinos că numele unui Vasile Milea continuă să fie purtat de străzi ale orașelor în care s-a murit din ordinele pe care le-a dat armatei tocmai el!), știm că frații sovietici au fost iarăși iuți de picior și înainte ca lumea să se fi dezmeticit ei și-au plasat în unghiuri favorabile oamenii. Dar nu știm cine au fost mîinile asasine. Ciudățenia revoluției române e că pentru a ajunge la capete, trebuie să ajungem mai întîi la mîini.

Că în România încă n-am ieșit din tranziția de nuanță perestroikistă o dovedește un gest pe cît de spontan, pe atît de sugestiv: la încheierea marelui miting din Piața Victoriei din Timișoara, în seara lui 16 decembrie, grupuri de tineri au strigat, minute în șir, faimoasa lozincă „Jos Iliescu!". Pe lîngă nuanța ironică a scandărilor, tinerii subliniau o urgență a momentului: ieșirea de sub spectrul îngrozitor al stagnării și restaurației legate de numele fostului președinte.

Actualii guvernanți nu ar avea decît de cîștigat dacă ar încerca să citească subtextul acestei atitudini. Timorarea cu care și-au început mandatul nu e, în nici un caz, de bun augur. Mai mult ca oricînd, e nevoie de un radicalism lipsit de echivoc – dar și de orice nuanță politicianistă. Nu cred că echipa d-lui Constantinescu trebuie să se teamă de învinuirile puerile de „vînătoare de vrăjitoare". Invocarea frecventă a sintagmei de către foștii potentați e, la urma urmelor, o recunoaștere implicită că ocupațiile lor în perioada în care s-au aflat la putere n-au fost tocmai curate! Din nefericire, „vrăjitoriile" lui Ion Iliescu, Adrian Năstase, Văcăroiu etc. ne-au adus la sapă de lemn: simple cotoronțisme politice, bîlbîieli autoritariste care i-au aruncat în afara istoriei.

Așadar, urmează o lungă iarnă fierbinte. Cu sau fără ajutorul conductei de gaze de la ruși, România are șansa de a deveni un vestibul al Purgatoriului. De nu ne va apuca iarăși lehamitea și vom lăsa, după modele ilustre, lucrurile în acreala lor balcanică. N-ar fi prima șansă de care neam bătut joc, dar ar fi, cu siguranță, ultima.

■

POST-RESTANT

de Constanța Buzea

FIȚI SIGUR că misiva dv. este exact așa cum o spuneți, fără însă s-o și credeți până la capăt, un lamento penibil, jalnic. Toată scrisoarea este un monument de confuzie, plină de acuze deplasate, minată de iritarea unui orgoliu rănit, de o retorică pompoasă cu accente involuntar caragialești. Bașca punctuația defectuoasă și formulările mai mult decât neglijente. Vă considerați, fără temei real, parte vătămată într-un conflict care nu există decât în imaginația dv. Preferați să vedeți în închipuire pe coridoare grupuri-grupuri de redactori care conspiră împotriva creației dv., adunându-se și unindu-și energiile spre a vă acoperi meritele și a vă înăbuși gloria. De dimineața până seara și de seară până dimineața nu nutresc decât acest unic vis, să vă facă opera praf și să vă distrugă moral. Nu trăiesc decât cu această grijă ignobilă, de a vă ignora perfid. Preferați să puneți în mișcare aberații cutremurătoare. Orice, numai ideea că ați putea fi într-adevăr un autor mediocru nu vă vine în minte, și că sunteți victima propriului orgoliu exacerbat, jucăria enormelor și îngrijorătoarelor dv. nedumeriri și neliniști. Plănuiți un drum la București special pentru a solicita deslușiri pe marginea a ceea ce eronat ați considerat a fi radiere din lista *Calendarului* a datei dv. de naștere. Nu vreau să vă las pradă unei asemenea mâhniri și vă promit solemn, vă asigur că în 18 septembrie următor numele dv. își va recăpăta locul, fie ce-o fi, între colegii Stelian Filip și Igor Block, pe care de altfel îi tratați cu tot disprețul. Dacă volumele dv. trimise nouă nu au fost semnalate în chenarul rubricii *Cărți primite la redacție*, nu este acesta nicidecum semnul că vă urmărim ca niște adevărate Erinii spre a vă șterge numele de peste tot. Dacă am semnala toate titlurile cărților ce ni se trimit, rubrica ar deveni supraponderală. De obicei autorii fără valoare sunt și cei mai harnici doritori să figureze aici, să fie luați în seamă, să se agațe de scama fie și a unei mici semnalări. E trist, dar adevărat. Iată cum vă începeți scrisoarea din 7 octombrie: „Sunt nedumerit, peste posibilitatea mea de înțelegere, din pricina atitudinii redacției *România literară* față de mine: – poemele oferite lui Ion Horea în 1987 n-au fost publicate pe diferite pretexte însăilate, deși mi s-au făcut promisiuni; – același lucru s-a petrecut cu poeziile pe care vi le-am predat dumneavoastră (incluse recent într-un volum); – în acest an, mi s-a refuzat inserarea celor trei cărți apărute (un *Poem* la Editura Eminescu, un roman la Viitorul Românesc și un volum de versuri la Editura Dacia) la rubrica respectivă. Primele două le-am dat domnului Alex Ștefănescu, ultima am expediat-o domnului Mihai Pascu, împreună cu o scrisoare explicativă..." Iată că s-a întâmplat să vă fie semnalate cărțile, dacă nu chiar la *rubrica respectivă*, oricum în cadrul revistei, dar într-un mod care vă scoate fatalmente la iveală defectele de redactare, exprimarea lacunară. La pretențiile pe care le ridicați cu atâta vehemență, oleacă de grijă la stilul propriu n-ar fi stricat deloc. Se pare că din delicatețe domnul Ion Horea, pe vremuri, nu s-a îndurat să vă spună un adevăr care v-ar fi oripilat. Eu însă v-o spun fără menajamente, pentru că altă cale nu-mi lăsați, că poeziile predate mie nu mi s-au părut demne de a fi publicate în revistă. Că între timp le-ați tipărit chiar într-un volum, acest succes nu mă impresionează până la a-mi schimba părerea inițială. Cu sintagme trist aiuritoare, cu declarații și accese de falsă sinceritate, precum aceasta: „N-am fost extrem de neliniștit mai ales că, în activitatea mea literară, n-am prea apelat la publicitate", scrisoarea dv. alunecă spre final încărcată de același sentiment de adâncă frustrare de care tot redactorii ar fi, după părerea dv., răspunzători: „Ca să ajungi la 65 de ani și să remarci că din pricini obscure ești radiat din gazeta principală a Uniunii Scriitorilor, îmi pare o lovitură morală insuportabilă. Și așa trăiesc destul de izolat și nu fac spume. Nu consternarea, sau decepția, ci disperarea se numește acest sentiment..." Permiteți-mi să nu trec indiferentă pe lângă propoziția defectă pe care abia v-am transcris-o. Ea ar fi trebuit să iasă de sub pana unui scriitor care se respectă, astfel: „Nu consternare, sau decepție, ci disperare se numește acest sentiment". Brusc mă simt atinsă de o senzație de zădărnicie care-mi taie orice elan și mă hotărăsc să închei. Mă gândesc cu un soi de invidie profesională la harul colegului Ion Horea, care știa, și putea, să fie atât de delicat cu colaboratorii de toată mâna. E mare lucru să faci *promisiuni* și *să însăilî* pretexte diferite, să-i amâni la nesfârșit pe veleitari cu câte-o vorbă bună, să nu le strici inima, să le lași speranța. Dar nici asta nu este bine. Că un veleitar veritabil are memorie și te pălește, iată, și după zece ani cu un reproș, cu un blam, cu o proastă amintire despre care face vorbire unde nu te aștepți. Consternarea și decepția unui veleitar nasc fatalmente monștri. (V.S., Cheia)

■

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută:B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

RECURSUL LA VIRTUTE

LEGITIMAT, în 1992, prin scrutin, guvernul Văcăroiu a luptat aprig şi necondiţionat sprijinit de adepţii săi pentru a nu pierde nici o zi din cei patru ani încredinţaţi – aceasta a fost chiar întâia lui reuşită, dacă nu şi ultima, şi, conform zicalei că prima virtute a unui regim este să dureze, de asemenea şi unica sa datorie. Doar pe la jumătatea anului acestuia dl. Solcanu a comunicat partizanilor lui termenul de opt până la doisprezece ani, cât le-ar mai fi trebuit ca să realizeze că trăiesc într-adevăr în cea mai bună dintre lumile posibile. Momentul de sinceritate a liderului ieşean va fi trezit în mulţi oponenţi decizia de a se prezenta neapărat la urne. Ai săi, cunoscându-l mai bine, au stat acasă...

Două ar fi fost căile pe care regimul Iliescu – al său a fost, orice ar spune! – s-ar fi putut permanentiza, atingând ziua amartizării (adică a descinderii omului pe planeta Marte), cea dintâi fiind şi cea mai la îndemână – şi atunci l-am fi văzut pe fostul preşedinte al republicii cu chipiu şi săbioară. Prudent şi experimentat, dl. Iliescu a rezistat tentaţiei. Cea de a doua ar fi fost o guvernare decentă, transparentă, cu o distribuţie acceptabilă a pauperităţii, deci fără Mercedesuri şi vile cu bazin, conturi în bănci străine etc. etc., deci cu eşalonarea îmbogăţirilor pe atâţia ani câţi a cerut dl. Solcanu peste vară.

Chiar şi o guvernare cu inşi nu din cale-afară de înzestraţi – căci inteligenţa era în altă parte – dar funciarmente oneşti, în aşa măsură încât loviturile de berbece ale presei să se spargă de zidul ce i-a provocat o aşa de mare neplăcere sultanului Baiazid, ar fi păstrat, la alegerile din noiembrie a.c., o şansă guvernului Văcăroiu. Proverbiala răbdare a poporului român l-ar fi favorizat, măcar până în anul 2000.

Lumea avea oroare de politică, societatea era puţin revendicativă, sindicatele şovăielnice, obişnuinţa cu sărăcia învederată, dorinţa de răzbunare din fundul inimii unora, mult diminuată. O Putere lipsită de aroganţă rămânea Putere, cât de curios i s-ar fi părut dlui Adrian Năstase, în fine, minciuna, servită statistic sau pe tavă, nu completează indexările şi nu ţine locul sacului de cartofi, care până la urmă decide votul. S-a guvernat din saloane cetluite, cu candelabre prea mari...

Ar fi fost reînnoit mandatul chiar unei guvernări enigmatice, dacă surâsul Giocondei n-ar fi ascuns poalele unei femei însărcinate în ultima lună. Precum s-a adus Monei Lisa, în zilele noastre, tocmai această acuzaţie: un anume dr. Kenneth Keele, petrecând trei decenii în strădalnice cercetări spre a ajunge la concluzia că „expresia ei dezvăluie placida satisfacţie a sarcinii". Citez dintr-o cupură de ziar, găsită la urma unui masiv op nemţesc („Leonardo Da Vinci, Tagebüche und Aufzeichnungen"), achiziţionat de Şerban Cioculescu la anticariatul de stat pe modesta sumă de 25 de lei. Cartea, magnific ilustrată, cuprinde gândirea ilustrului artist şi a fost citită cu atenţie de ultimul ei proprietar, sensibil la suferinţele tomurilor de câte o mie de pagini. La 29 septembrie 1961, sub iscălitura de pe cea de a treia copertă, criticul făcuse următoarea însemnare: „Citindu-l pe Leonardo şi întâlnind frecvent noţiunea de virtute, mă izbeşte la reflecţie faptul nedezmînţit al dispariţiei acestei noţiuni în zilele noastre şi mă întreb dacă acest fenomen nu este semnul lor caracteristic. Cine mai vorbeşte azi de un om virtuos – sau chiar de o femeie virtuoasă? Este însă posibilă o etică fără virtute? Răspunsul nu poate fi decât negativ. De unde şi concluzia asupra moralei contemporane care este dominată de moravuri, în loc să le stăpânească."

Acum, după secole, nu mai interesează dacă modelul Giocondei aştepta sau nu un urmaş, dacă ea se numea Costanza d'Avalos, era napolitană şi prietena lui Giuliano de Medici sau era soţia lui Francesco del Giocondo, dacă ocupă una din cămările raiului sau o chilioară în purgatoriu, surâsul ei bântuie conştiinţele bete de mister. Cu surâsul dlui Iliescu s-a întâmplat cu totul altfel – nu insistăm. Virtutea sa magică – pentru că există şi un asemenea soi de virtute – s-a topit. Rămâne, totuşi, contemporanul nostru, începe o fructuoasă carieră de senator şi-i dorim ca la viitoarele alegeri să ajungă primar – în comuna sa natală.

ÎNTREGUL interes se îndreaptă, în aceste săptămâni, către noul cabinet, cu gestaţie laborioasă şi un bunişor număr de miniştri, o căsătorie din raţiune, vezi un cuplu îmbujorat în care mirele este neprihănit, iar mireasa a mai cunoscut nupţiul – în două rânduri –, reunind, fericit, experienţa cu prospeţimea. O echipă ministerială în posesia unui însemnat număr de programe şi sprijinită pe o confortabilă majoritate. Este, însă, dintre toate guvernele de după decembrie 1989, cel mai primejduit, odată ce de la el se aşteaptă foarte mult de către o societate care şi-a consumat şapte ani din capitalul de răbdare. O societate republicană, pe când răbdarea este, cum se ştie, virtutea regilor.

Perioada de încercare va fi scurtă, probele duble, între exigenţele unor foruri internaţionale cu angajamentele de mai înainte contrasemnate, formulând cerinţe de austeritate, şi simplul cetăţean ce doreşte, dimpotrivă, un salt palpabil al nivelului de trai. Un noian de legi-făcături ce se cer refăcute – pe ici, pe colo, prin părţile esenţiale –, altele care vin la rând, un munte. Un aparat de stat împănat cu granzi, cu granguri şi grandilocvenţi bugetozauri, strigând la cer să-şi păstreze posturile, în care încă n-au dovedit tot ce pot. Un păienjeniş de relaţii, o reţea de complicităţi, o plasă de combinaţii în care ar intra toţi peştişorii Mării Negre şi ar mai rămâne loc, un labirint de coridoare vătuite, nu, nu exagerăm, cu asta se vor confrunta – şi cu destule altele – noii demnitari când vor păşi în birouri. Acolo, vor găsi atâtea dosare, cât să aibă ce citi trei vieţi bine folosite. Pe altele nu le vor găsi deloc. Drept consolare. Fiecare problemă va avea în coadă „va urma", ca la serialele t.v. cu şase sute cincisprezece episoade, în camera de aşteptare solicitanţii se vor înghesui precum oştenii din corul *Aidei,* dilatând pereţii. Moştenirea Văcăroiu...

Estimp, marii căpătuiţi ai epocii îşi vor apăra *unguibus et rostro* privilegiile dobândite, din cetăţui pretutindeni presărate pe harta ţării şi înconjurate de lacuri stătute unde, vorba prostului, mâna justiţiei n-a pus niciodată piciorul. Cei cincizeci de incoruptibili aruncaţi în luptă în ultima clipă de către Procuratura generală au şi intrat în codrul fermecat. Dacă vor ieşi de acolo prefăcuţi în cerbi, e limpede că alţii nu mai sunt.

ÎN FAPT, după rezultatele obţinute în partida anticorupţie şi în cifra recuperărilor se va măsura bărbăţia cavalerilor dlui Ciorbea. De aceea ne-am şi referit la de mult uitata şi îndelung urgisita virtute, cea care merită zile mai bune – cum şi noi, cu toţii. Dacă ea a murit înaintea Istoriei, Filosofiei, Artelor, este de spus că toate acestea sfidează buletinul medical şi circulă în papuci pe sălile sanatoriului. Atunci, este şi momentul ca virtutea să fie scoasă din blocul de gheaţă şi încălzită la sânul noilor guvernanţi, sub pătrunzătoarele priviri ale noului premier.

Cât îl priveşte pe dl. Caramitru, dânsul moşteneşte un pasiv demn de Cartea recordurilor, inenarabilele eşecuri ale predecesorilor lui şi acea câtime dintr-o unitate bugetară echivalentă cu greutatea ultimei frunze de plop plutind printre primii fulgi de zăpadă. A-i aminti de situaţia cărţii româneşti, a presei literare – şi, vai, a celor ce o scriu! – ar însemna, poate, să-i introducem într-un vis frumos gros-planul unui coşmar cu exemplare mezozoice în birourile ministerului d-sale. Deci n-o vom face. Oricum, cele două sute de zile au început, ele sau cele şase luni, clepsidra s-a întors, primele firişoare de nisip au poposit pe fundul ei, cu sunet doar bănuit. Firişoarele acelea suntem chiar noi – în virtutea destinului!

Barbu Cioculescu

MIC DICTIONAR

de Mihai Zamfir

SFAT

IATĂ cum îmi imaginam - în urmă cu mai bine de doi ani, adică în vara anului 1992 - discursul de adio al Preşedintelui Iliescu adresat naţiunii:

„Stimaţi compatrioţi! Mă adresez vouă în această seară, pentru că mă simt moralmente obligat. Nu o fac cu plăcere, credeţi-mă, dar un preşedinte nu face întotdeauna ceea ce-i place, dimpotrivă.

Există la ora actuală în ţara noastră o instabilitate şi o dezorientare periculoase. Din această cauză economia merge prost, credintele şi investiţiile străine se lasă aşteptate, iar nivelul de trai se degradează pe zi ce trece. Jocurile politicianiste şi combinaţiile de culise s-au transformat într-un veritabil sport naţional.

De aceea, în interesul ţării, declar că nu voi mai candida la viitoarele alegeri prezidenţiale. Desigur, îmi rezerv dreptul de a-mi face publică preferinţa pentru un anumit candidat, îndată ce toate candidaturile vor fi fost anunţate. Împreună cu actualul Guvern, vom preda oficial puterea şi răspunderile Preşedintelui şi Guvernului aleşi în urma viitorului scrutin.

Stimaţi compatrioţi! În aceste clipe, vreau să fiţi convinşi de un singur lucru: în cei doi ani, dramatici şi decisivi, în care m-am aflat în fruntea ţării, am urmărit întotdeauna binele public, binele unui cît mai mare număr de români. Poate că n-am reuşit să-mi traduc intenţiile în fapt şi sînt sigur c-am făcut multe greşeli: ele s-au datorat lipsei de experienţă a ţării întregi, nu relei-intenţii. Acum, la ora bilanţului, regret sincer ostilitatea pe care am avut-o faţă de tinerii din Piaţa Universităţii şi încurajarea pe care am dat-o minerilor de a-i ataca; astăzi, ştiu că un preşedinte trebuie întotdeauna să împace, nu să dezbine. Fie ca experienţa să servească succesorului meu.

În ultimii doi ani, s-a strigat pînă la răguşeală şi s-a scris pe aproape toate zidurile din ţară „Jos Iliescu!". Faptul ca fenomenul s-a putut produce în asemenea proporţii, fără ca cineva să fie pedepsit pentru asta, reprezintă dovada supremă că un lucru esenţial s-a schimbat în România, un lucru esenţial ce poate fi rezumat în cîteva cuvinte: am trecut cu toţii de la dictatură la libertate.

Cît priveşte viitorul, am o singură dorinţă - aceea ca, odată cu plecarea mea, să dispară dintre noi toată invidia, toate conflictele şi toată mizeria morală, toată ura ce s-a acumulat şi ne-a îmbolnăvit în ultimul timp; dacă aş putea, le-aş lua cu mine pe toate.

Şansa şi neşansa mea au fost că m-am aflat în fruntea României tocmai în această perioadă, mai grea decît oricare, în perioada de trecere de la întuneric spre lumină, cînd totul se clatină şi nu ştii spre ce să te îndrepţi. Ar fi fost greu pentru oricare ţară. La noi, a fost de două ori mai greu - şi nu trebuie să vă mai explic de ce. Îmi găsesc, fără falsă modestie, meritul de a mă fi străduit ca inevitabila trecere să se realizeze cu cît mai puţine suferinţe.

Dumnezeu să binecuvînteze România şi să ne ajute pe toţi!"

Pauză. Imnul naţional.

Scriind textul de mai sus (atunci, în 1992), simţeam că mi se umezesc ochii; acelaşi lucru s-ar fi întîmplat, probabil, cu milioane de români la auzul discursului, rostit solemn, în faţa camerelor de luat vederi, cu stindardul tricolor drept fundal. Ce a urmat - ştim cu toţii.

Candoarea mea din acea vară a lui 1992 poate fi catalogată, pur şi simplu, drept virginală. Preşedintele nu numai că a candidat în 1992, cîştigînd alegerile, dar a şi recidivat în 1996, încălcînd de fapt o lege de el însuşi iniţiată.

Ingenuitatea unui scriitor nu este însă niciodată ridicolă - şi ar fi bine ca politicienii de meserie să o ştie. Pentru că, iată - discursul pus de mine în gura Primului magistrat al ţării ar fi sunat perfect patru ani mai tîrziu. Ar fi sunat absolut magistral, cuvintele potrivite la momentul potrivit. Ele ar fi reprezentat cea mai inspirată şi mai emoţionantă ieşire din scenă, infinit preferabilă celei petrecute la 17 noiembrie curent.

Din păcate, sfaturile bune nu sînt aproape niciodată urmate. Mai ales cînd ele sînt oferite dezinteresat şi gratuit.

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ştefănescu

Mărturisire la sfârşit de an

M-A IMPRESIONAT foarte mult un articol (nesemnat) publicat acum două săptămâni pe ultima pagină a Românţiei literare. Autoarea lui, Adriana Bittel (îi divulg numele, repede, pentru că altfel sunt tentat să-mi revendic eu paternitatea textului), comentează decizia lui Dan C. Mihăilescu de a renunţa la realizarea unui supliment cultural săptămânal – LA&I – şi, cu acest prilej, mărturiseşte ce simte ea însăşi lucrând la un hebdomadar:

„Ca unii care, de o viaţă, «ne facem numărul» în fiecare săptămână, îl înţelegem prea bine. Ştim cum ajunge să te mărunţească munca la un periodic, cum îţi ritmează ea anotimpurile şi sentimentele şi gândurile, cum îţi bate în cap metronomul zilei de predare a sumarului şi, abia predat un număr, trebuie început următorul, şi tot aşa. Ajungi să trăieşti prin numere, dacă e 16 – înfloresc pomii, 25 înseamnă canicula, 40 – ploile de toamnă şi după 48 ţi-a mai trecut un an din viaţă, te pregăteşti s-o iei iar de la 1, mai bătrân."

Acest concis şi tulburător poem în proză, care ar putea fi decretat drept imn al lucrătorilor de la săptămânale, exprimă foarte bine şi propria mea stare de spirit, acum, la sfârşit de an.

Mai ieri scriam cronica literară pentru nr. 1 (despre o carte a lui Dumitru Radu Popescu; probabil de aceea mi-a mers rău tot anul...) şi iată că am şi ajuns la numărul (dublu) 51-52, ultimul din 1996. Nici nu ştiu când mi s-a evaporat un an din viaţă.

Răsfoind colecţia revistei – la îndemnul lui Nicolae Manolescu, care mi-a dat sugestia ca acum, înaintea sărbătorilor de iarnă, să nu scriu o cronică literară ca oricare alta, ci să fac o retrospectivă şi, dacă este cazul, să mă revizuiesc! – constat că n-am de ce să mă revizuiesc. Parcă încep să-l înţeleg şi pe Eugen Simion...

Toate afirmaţiile pe care le-am făcut sunt riguros exacte, judicioase, de neclintit. Şi mai am şi multe alte motive de satisfacţie. Înainte de toate faptul că am scris despre scriitori importanţi. Iată-i, în ordinea cronologică a apariţiei cronicilor: Alexandru Ciorănescu, Nicolae Manolescu, Eugen Negrici, Livius Ciocârlie, Valeriu Cristea, Gabriel Liiceanu, Geo Bogza, Costache Olăreanu, Gabriela Adameşteanu, Cristian Teodorescu, Mihai Cimpoi, Matei Vişniec, Nicolae Prelipceanu, Romul Munteanu, Ion Simuţ, Alexandru George, Octavian Paler, Monica Lovinescu, Ileana Mălăncioiu, I. Negoiţescu, Mircea Zaciu, Mircea Dinescu, Cezar Ivănescu, Bujor Nedelcovici, Traian T. Coşovei.

APOI, răsfoind colecţia revistei, îmi face plăcere să constat că n-am ezitat să mă pronunţ în privinţa unor cărţi mai greu de clasificat, cum au fost cele semnate de Tudor Octavian (culegere de articole satirice, ilustrată de un caricaturist, Ion Barbu), Pamfil Şeicaru (viaţa romanţată a Elenei Lupescu, amanta lui Carol al II-lea), Ileana Vulpescu (roman istoric patriotard), Mihai Sin (proză propagandistică, în favoarea fostei Securităţi), Sabin Bălaşa (document al furtunilor care răvăşesc imaginaţia unui mare pictor), Ovidiu Vuia (amestec de studiu psihiatric, biografie, istorie literară şi poezie encomiastică dedicată „pacientului" – Eminescu), Nicolae Cristache (pledoarie literaro-gazetărească pro Ion Iliescu), Iosif Sava (transcrieri, de pe banda magnetică, ale pasionantelor discuţii de la Serata muzicală TV), Grid Modorcea (roman cu cheie conceput astfel încât cei calomniaţi să nu-l poată da în judecată pe autor), Gellu Pălţineanu (povestiri emoţionante compuse de un scriitor naiv), Ion Cristoiu (însemnări de călătorie neconvenţionale care ar fi putut să revoluţioneze genul dacă ar fi fost scrise cu mai multă fineţe).

Opera cea mai atipică despre care am scris – în nr. 47 al revistei – este aceea datorată lui Emil Constantinescu: *înlăturarea definitivă de la putere a comuniştilor, care au condus România, fără legitimitate istorică, exact cincizeci de ani.* Această operă m-a entuziasmat la fel de mult ca poezia lui Eminescu, pe vremea când am descoperit-o.

Alt merit pe care mi-l arog este acela de a fi adus – fie şi numai pentru o clipă – în prim-plan autori valoroşi, dar în general ignoraţi de critica literară: STELIAN ŢURLEA, RADU F. ALEXANDRU, RĂZVAN PETRESCU, ION DRAGOMIR, REMUS VALERIU GIORGIONI, DAN STANCA, COMAN ŞOVA, IONEL BANDRABUR, ANA SELEJAN.

În sfârşit, mă mai laud – decent – cu faptul că am salutat prompt apariţia cărţilor unor autori tineri, unii dintre ei descoperiţi de mine în ultimii ani (Eugen Negrici mi-a făcut – la telefon – un foarte măgulitor compliment, spunându-mi că eu, ca să am despre ce scrie într-un moment de secetă literară, creez întâi – sau, în orice caz, încerc să creez – o literatură): PETRE BARBU, ADRIAN OŢOIU, ANCA MIZUMSCHI, ŞTEFAN CARAMAN, CORNEL GEORGE POPA, LIANA SABĂU, MIHAIL GĂLĂŢANU. Iată şi tineri la a căror afirmare n-am contribuit în nici un fel, dar ale căror cărţi le-am salutat în acest an cu încredere şi simpatie: RODICA DRAGHINCESCU, NIADI CERNICA, PAVEL ŞUŞARĂ.

DIN NEFERICIRE, cu toată această mobilizare din partea mea, n-am reuşit să scriu decât despre o mică parte din cărţile despre care aş fi vrut să scriu în 1996. Şi mai grav este că unele dintre cărţile omise prezintă mai mult interes decât unele despre care am scris. Iată omisiunile, în ordinea cronologică a apariţiei cărţilor respective: *Universalişti şi comparatişti români contemporani* de STAN VELEA, *Sentimentul românesc al fiinţei* (nu mai precizez care sunt ediţii princeps şi care sunt reeditări) de CONSTANTIN NOICA, *Amurgul gândurilor* de EMIL CIORAN, *Între câine şi lup* de EMIL HUREZEANU, *Sfidarea memoriei* de ALEXANDRU PALEOLOGU şi STELIAN TĂNASE, *Bunul simţ* de ANDREI ŢURCANU, *Scrisori din Delira* de CONSTANTIN CÂMPEANU, *Lunaticul nopţii scitice* de NICOLAE POPA, *Rătăcirile doamnei Bovary* de VASILE BAGHIU, *În genul lui Cioran, Noica, Eliade...* de N. STEINHARDT, *Portrete şi trei amintiri de puşcărias* de ARŞAVIR ACTERIAN, *Valahia de mucava* de DANIEL VIGHI, *Confesiuni despre neant* de THEODOR GEORGE CALCAN, *Singurătatea colectivă* de LIVIU IOAN STOICIU, *Excursie în Ciclade* de PERICLE MARTINESCU, *Duelul invizibil* de S. DAMIAN, *Păstorul viziunilor* de CONSTANTIN HREHOR, *Pergamentul diafan* de IOAN PETRU CULIANU, *Pseudo-jurnalul unui muzician* de DAN SCURTULESCU, *Gesturi* de EMILIAN GALAICU-PĂUN, *Praf şi pulbere* de VALENTIN SILVESTRU, *Incantări & Descântece* de VIRGIL MIHAIU, *Scriitorii de la miezul nopţii* de MIHAI UNGHEANU, *Balul mascat,* un dialog de MIRCEA MIHĂIEŞ cu VLADIMIR TISMĂNEANU, volumul colectiv de *Piese noi* de GABRIEL BADICĂ, PAUL CILIANU, RADU PAUL POPESCU, ŞTEFAN ZICHER, *Planetă la marele bal* de LUCIAN TEODOSIU, *Visul de iarnă al Isabellei* de IOAN-MIHAI COCHINESCU, *Demonul discret* de PAUL EUGEN BANCIU, *Carapacea cu sunete* de PAUL ARETZU, *Chipuri şi măşti ale tranziţiei* de ANDREI PLEŞU, *Poemul cu latura de 1 metru* de BOGDAN GHIU, *Istoriografia literaturii vechi,* vol. I de NICOLAE FLORESCU, *Petrogradul într-un pahar cu şampanie* de VALENTIN IACOB, *Eterna întoarcere* de CORNELIA PILLAT, *Păianjenul* de LIVIA DIMULESCU, *Politice* de H.-R. PATAPIEVICI, *California, mirajul Vestului* de BOGDAN FICEAC, *Tereremul ocarinei* de GHEORGHE AZAP, *Ascunsa rană* de NICOLAE TURTUREANU, *Tărăşenii* de ROMULUS COJOCARU, *O beţie cu Marx* de MIRCEA DINESCU, *Suferinţele tânărului Blecher* de RADU G. ŢEPOSU, *Ingineria poemului de dragoste* de LUCIAN VASILESCU, *Nevasta lui Hans* de NICHITA DANILOV, *Paradoxul semnelor* de CEZAR BALTAG, *Ţărmul homarului* de RADU PINTEA, *Fragmente salvate* (1975-1989) de VASILE GOGEA, *De dragoste şi de moarte* de CASSIAN MARIA SPIRIDON, *Bucovina care ne doare* de ION BELDEANU, *Rastel pentru dezamăgiri provizorii* de VIOREL FLORIN COSTEA, *Ion Creangă, craiul semnelor* de C. TH. CIOBANU, *Întâlnirea cu sacrul, şapte interviuri cu şi despre Mircea Eliade* de CRISTIAN BĂDILIŢĂ ŞI PAUL BARBĂNEAGRĂ, *Naţionalişti, antinaţionalişti...* de GABRIEL ANDREESCU, *Prea târziu* de RĂSVAN POPESCU, *Cortegiul magilor* de ADRIAN POPESCU, *Fălticeni – mon amour* de PAUL MIRON şi GRIGORE ILISEI, *Scriitori români din afara graniţelor ţării* de LAURENŢIU ULICI, *Gegenschauspiel/Spectacol împreună* de THEODOR VASILACHE, *Metamorfoze narative* de IULIAN CIOCAN, *Revoluţia ca eşec – elite & societate* de STELIAN TĂNASE, *Odyssex* de ROBERT ŞERBAN, *Febra* de VASILE BAGHIU, *Deportarea în Bărăgan – destine, documente, reportaje* de VIOREL MARINEASA, DANIEL VIGHI şi VALENTIN SĂMÂNŢĂ, *Paznicul gerului* de SORIN ROŞCA, *Bestiarul mitologic românesc* de MIHAI COMAN, *Oameni şi umbre* de ALEXANDRU GEORGE, *Daimonion* de ELENA DAN, *Norii* de PETRU CREŢIA, *Scriitori români postmoderni* de GHEORGHE PERIAN, *Porcec* de IOAN S. POP, *Sfaturi pentru gospodine şi muze* de SAVIANA STĂNESCU, *Apărarea şi ilustrarea criticii* de MONICA SPIRIDON, *Marea seninătăţii,* vol. I-II, de HRISTU CÂNDROVEANU, *Înger călare pe fiară* de LILIANA URSU, *Dactilografa de noapte* de NORA IUGA, *Cocoşul s-a ascuns în tăietură* de ANGELA MARINESCU, *A trăi în păcat* de VIRGIL DUDA, *Bizante* de ION ANGHEL MĂNĂSTIRE, *Isabela, dragostea mea* de VLAD ZOGRAFI. (Aş fi vrut să scriu şi despre *Paltonul de vară* de MIRCEA HORIA SIMIONESCU – o carte excepţională –, dar are oricum o prefaţă semnată de mine, echivalentă cu o cronică literară.)

DUPĂ cum se vede, mi-ar mai trebui doi-trei ani ca să ajung din urmă torentul de noutăţi editoriale. Şi dacă l-aş ajunge, între timp ar apărea alte cărţi, la rândul lor ignorate, astfel încât decalajul ar creşte în progresie geometrică.

Aşa stând lucrurile, toate motivele de satisfacţie enumerate la începutul acestei pseudocronici îşi pierd aproape în întregime valabilitatea. Ce sentiment al datoriei împlinite poţi avea când trebuie să muţi din loc un munte şi nu reuşeşti să transporţi decât un rucsac cu bolovani?

Din 1996 rămâne, până la urmă, epica. Îmi amintesc, de pildă, cât de mult m-am bucurat când, începând cu numărul 5 al revistei, mi-a venit în ajutor nimeni altcineva decât eminentul critic literar Gheorghe Grigurcu, care a fost de acord să susţinem cronica literară în tandem. Modul în care împărţim între noi cărţile despre care urmează să scriem va rămâne însă, în vecii vecilor, secretul nostru.

Există însă şi alte episoade palpitante. În numărul – 3 – în care am scris despre cartea lui Nicolae Manolescu, a scris şi... Nicolae Manolescu despre ea, contrazicându-mi cronica integral (şi involuntar, pentru că nu mi-o citise în prealabil). Tot Nicolae Manolescu, aflat în dezacord cu opinia mea despre jurnalul lui Livius Ciocârlie, şi-a făcut cunoscută propria sa opinie, la interval de o săptămână. Gabriel Liiceanu, încântat de ceea ce scrisesem despre cartea sa, mi-a dat un telefon. Eugen Negrici, încântat la rândul lui de modul cum i-am comentat o carte, mi-a dat un fazan (vânat de el însuşi). Alexandru George s-a plâns într-un interviu, acordat săptămânalului *Adevărul literar şi artistic,* că îl minimalizez. Mihai Sin, iritat de promptitudinea cu care am incriminat, din nou, admiraţia lui pentru ofiţerii de Securitate, a publicat împotriva mea un pamflet, în *Luceafărul,* afirmând că nu sunt numai lipsit de caracter, cum credea, ci şi prost (după ce ani la rând m-a curtat, trimiţându-mi cărţi cu dedicaţii măgulitoare). Mircea Dinescu a reacţionat la cronica mea oral, cu o frază neclară care începea cu „Bătrâne...". Ovidiu Vuia, un medic psihiatru stabilit în Germania, nemulţumit de faptul că i-am ironizat poemele grandilocvente închinate lui Eminescu, a trimis redacţiei o scrisoare de protest, în care susţinea că îmi bat joc de munca unui coleg (deşi eu nu sunt psihiatru!). Grid Modorcea, făcut praf şi pulbere într-o cronică, a venit la redacţie, mi-a întins mâna şi m-a asigurat de prietenia lui. Liana Sabău, a cărei carte de debut am comentat-o cu o simpatie excesivă (după cum mi-a atras atenţia la un moment dat Simona Cioculescu), mi-a scris (din Timişoara, de unde locuieşte) că după citirea cronicii s-a îndrăgostit de mine... soţul ei.

Cam acestea ar fi de spus, fugitiv, în legătură cu 1996. Tabla s-a umplut şi trebuie ştearsă cu buretele, pentru a face loc apariţiilor editoriale din 1997. Vă urez, iubiţi cititori (dacă am vreunul) „La mulţi ani!". În ceea ce mă priveşte, sunt grăbit, trebuie să scriu cronica pentru numărul 1.

■

CRONICA LITERARĂ

de Gheorghe Grigurcu

Cât de cioranieni au fost extremiştii

A FOST pus în chestiune, relativ de puţin timp, „păcatul tinereţii" lui Cioran, şi anume ataşamentul său la orientarea extremistă. Faptul poate fi considerat în paralelă cu acuzaţiile de pronazism aduse lui Heidegger, în cartea de răsunet a lui Victor Farias, din 1987, şi nu întâmplător în rolul de procuror al ambelor procese s-a erijat N. Tertulian, trăitor acum în Franţa, după ce fusese unul din proiectanţii „realismului socialist" în literele româneşti, ideolog „de subţire" al partidului unic, în care calitate a respins şi calomniat o seamă de valori incontestabile, a sugrumat discuţia liberă în numele dogmei totalitare. Firește, putem discuta orice. Însă nu ne e chiar indiferent – o spunem răspicat – cine acuză. Se pare că N. Tertulian, ca şi, de altminteri, atâţia alţi tovarăşi ai săi de îndoctrinare comunistă, nu şi-a exprimat nici o căinţă faţă de trecutul d-sale stalinist, ceea ce constituie o împrejurare de rău augur. Neavând o calificare morală pentru rechizitoriul pe care-l montează, era oarecum previzibil ca acesta să ajungă în impas şi ca discurs în sine. Într-atât de necesar se arată mult suspectatul ethos oricărui text, încât, în absenţa sa, coerenţa, logica, puterea de convingere sferă vădit. Deocamdată preferăm a ne exprima stupefacţia cu ajutorul propoziţiilor lui Alain Finkielkraut: „Se spune doar: Heidegger a fost nazist, şi apoi urmează întrebările: de când, cum, de ce, oare ştia ce-nseamnă, oare s-a delimitat la timp? Dar nu se pune niciodată întrebarea inversă: oare naziştii au fost heideggerieni?". Fie-ne permis a ne întreba şi noi: oare extremiştii români, de dreapta sau de stânga, s-au dovedit cioranieni? Caracterul retoric al întrebării nu exprimă decât o faţetă a exagerării puse în funcţiune, a tendenţiozităţii care amestecă, în pornirea sa oarbă, semnele negative şi pozitive, fără nici un scrupul. Ceea ce ne îndeamnă la o succintă analiză a cazului Cioran, pe două paliere, unul al abordării subiective, celălalt al abordării obiective.

Înainte de orice, nu putem ocoli remuşcarea căreia marele gânditor i-a dat glas, în repetate rânduri, în raport cu „angajarea" sa juvenilă, cu paginile emanate din postura sa insuficient cugetată. Iată o mărturie edificatoare din eseul-confesiune *Mon pays,* datând din anii '50 şi publicat postum: „Şi când îmi întorc privirea înapoi, el (trecutul – n.n.) pare să-mi amintească anii *altcuiva.* Este un altul cel pe care îl reneg, tot ce înseamnă «eu» este acum aiurea, la o mie de leghe de cel care am fost." Sau o alta, de data aceasta sub chipul unei concluzii sapienţiale, într-o epistolă către fratele Aurel, din 1947: „Orice participare la frământări temporale e timp pierdut şi risipire inutilă. Lucrurile acestea le am priceput prea târziu din păcate, dar mă consolez de a le fi priceput măcar acum." Şi încă una, dintr-o scrisoare către Arşavir Acterian, din 5 octombrie 1971: „Ideea că fac Istorie mă aruncă în transă. Ce dobitoci am putut fi!". Cuvinte dure, de auto-critică, ardere cu fierul roşu a unor răni lăuntrice. Cuvinte ale unei amare sinceităţi, pe care destinaţia lor intimă o confirmă întru totul. Cum i-am putea retrage lui Cioran „dreptul de a regreta", după expresia lui Gabriel Liiceanu? N-ar fi această atitudine un „abuz" şi o „monstruozitate"?

Să încercăm însă a privi lucrurile şi în fondul lor. Bineînţeles, extremismul de dreapta e la fel de vinovat ca şi cel de stânga, din punctul de vedere al moralei, deoarece ambele încalcă libera conştiinţă, demnitatea şi, adesea, dreptul de a exista al fiinţelor omeneşti. A-l favoriza, din acest unghi, pe unul ori pe celălalt n-ar fi decât o dovadă de îngustime ce frizează reaua credinţă. Cu toate acestea, asistăm încă la o deplorabilă menajare a comunismului, inclusiv în Franţa, unde Aragon şi Elsa Triolet, Eluard şi Sartre au parte şi azi de o memorie convenţională, ce nu se simte obligată a se ocupa de opţiunile lor probolşevice ori proteroriste, nu o dată impudic-spectaculare. Nimeni nu se sinchiseşte de mai marea apropiere în timp a totalitarismului roşu, de proporţiile mai mari ale genocidului provocat de acesta şi nici de focarul său încă nestins. Dar atunci când îl judecăm pe Cioran se impun unele precizări. El n-a fost nici în anii tineri un om politic propriu-zis, ci mai curând un spirit speculativ, un idealist în stare de ebuliţie, cuprins de „obsesii", de „nebunie", de „delir" întru idee, un „profet în pustiu". N-am putea contesta rătăcirea adâncă a unora din susţinerile sale efemere, dar nici candoarea lor întunecată, himerismul lor demonic, „chinurile nesfârşite" din care a izvorât „infernul inepuizabil" pe care l-a revelat şi în care, după cum ne încredinţează gânditorul, „orgoliul meu putea s-ajungă la exasperare *pe socoteala mea*". E semnificativă şi remarca unui comentator defel favorabil lui Cioran, şi anume Pierre-Yves Boissau: „Departe de a fi un manifest în slujba unui partid, cartea (*Schimbarea la faţă a României*) asculta încă de pe atunci de logica secretă a exhibării, a reabilitării eului". A fost, aşadar, o experienţă personală, care, la un moment dat, s-a iluzionat cu soluţia unei înregimentări. O experienţă lăuntrică, spirituală, iar nu un act de adaptare calculată la rece, oportunistă. E o mare distanţă între „divagaţia", „nebunia", „dramul de convulsie" consumate de Cioran şi adeziunea cinică, în virtutea unor învederate profituri materiale şi de carieră, a unor Sadoveanu, Arghezi, Jebeleanu, Preda etc. Şi se cască o prăpastie între cultura „noii spiritualităţi" şi jalnica sub-cultură a sistemului comunist, a proletcultului. Cea dintâi, în pofida tangenţelor sale legionare, cuprinde nume ca Nae Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, fiind un produs al libertăţii depline, al unui climat creator intens, nedepinzând niciodată, precum producţia „realist-socialistă", de un stat dirijist şi de platele lui finalităţi propagandistice. Oricât am insista pe regretabilele „visuri" mesianic-totalitare ale filosofului de care ne ocupăm, nu putem, în duhul adevărului, a nu reţine postura sa în bună parte gratuită, utopia, pasionalitatea pură, chiar dacă „disperată, agresivă" ce l-au hărţuit ca o fantasmă şi din care avea simţământul că „nu există scăpare". Obiectul demersului său convulsionat se făurea pe sine: „Ura mea iubitoare şi delirantă era aşa-zicând lipsită de obiect". Ori: „Iubirea aceasta devenea o pedeapsă pe care o reclamam împotriva mea şi un donchichotism feroce". Să adăugăm la această coloană de gratuităţi încă o observaţie a lui Pierre-Yves Boissau: „Filosemitismul ţipător izvorăşte dintr-un antisemitism energic, la fel de primejdios şi de gratuit ca şi el, fiindcă e pur estetic". Precum şi aprecierea mult mai comprehensivului François Fejtö, potrivit căreia „prin refuzul oricărei angajări politice sau ideologice, (Cioran) se înrudea cu celălalt scriitor solitar, Julien Gracq".

INTEVIN şi alţi factori de natură nu de a-l disculpa pe Cioran pentru ceea ce el însuşi şi-a făcut, în chip atât de convingător, mea culpa, ci care ne îngăduie a-l înţelege mai exact. Autorul *Silogismelor amărăciunii* a reprezentat o întrupare a unei tinereţi ardente precum o torţă. A unei tinereţi eruptive, stimulate de un răstimp când „întrega Europă credea în tineret", împingându-l în politică, în afaceri de stat: „Adăugaţi la asta că tânărul e teoretician, semi-filosof şi că are nevoie cu orice preţ de un «ideal» smintit. El nu se mulţumeşte cu o filosofie modestă: este fanatic, contează pe nebunie şi aşteaptă de la ea totul." Nu putem reflecta oare la Cioran ca la unul din acei creatori pentru care tinereţea e o paradigmă permanentă? Căci şi decepţia, scepticismul, nihilismul pe care le-a manifestat ulterior purced din rezervorul de entuziasme iniţial, ca „o iubire răsturnată, o idolatrie pe dos". Cu aceasta ne-am apropiat de mecanismul paradoxal al gânditorului. Dragostea sa de patrie („voiam cu orice preţ să m-agăţ de ea") îl duce la un soi de „ură", la revolta împotriva „neantului nostru" etnic, la furia împotriva cimitirelor pe care strămoşii le-ar fi umplut cu „ineficacitatea" şi cu „abdicările" lor. Religiozitatea sa organică („sunt foarte sensibil la problemele ridicate de religie. Cel care n-a apucat niciodată pe calea religiei e o fiinţă pustie") duce la o tăfnoasă recuzare a credinţei, precum, psihanalitic vorbind, o tipică „revoltă împotriva tatălui". Dezgustul său de istorie trece mai întâi printr-o cufundare „scandaloasă" în fluxul temporalităţii. Ce near împiedica să vedem etapa sa tinerească drept o iniţiere, drept un fapt sacrificial asumat, pe drumul căutării înţelepciunii, în afara căreia „nu ne rămâne nimic"? Lucruri, evident, lipsite de semnificaţie pentru cei ce resping de plano, religia, metafizica, mistica, viaţa interioară acută, care le stârnesc o batjocură „sănătoasă"... Meditaţia lui Cioran e dezlănţuită la altitudini vizionare. Paradoxul, acel „strigăt imposibil pe care-l scoate inefabilul când îl împingi până la paroxism", conform unui aforism al lui Blaga, foarte... cioranian!, apare drept o caracteristică a epocilor de criză, când scara de valori e rediscutată şi modificată. Cioran ilustrează superb o atare epocă ce-şi revizuieşte destinul, în care gândirea tradiţională şovăie. De unde revărsarea de absurd, frenezia aparent distrugătoare, care-l făcea „nefericit", întrucât era „clarvăzătoare". E o reactualizare a solului iraţional, a elementului fertilizator nu doar al creaţiei, ci şi al gândirii, în afara acţiunii căruia riscăm a ne anchiloza în suficienţă pozitivă, în cultural sterp, în mediocritate. Cu preţul unor erori istorice, Cioran s-a conectat la o energie regeneratoare, sfidând „neantul", „ridicolul" stagnării: „Voiam să ţâşnim la suprafaţa istoriei: veneram scandalul, singurul mijloc, credeam, pentru a răzbuna absurditatea condiţiei noastre, sub-istoria noastră, trecutul nostru inexistent şi umilinţa prezentului". Explicabil, raţionalismul exclusivist îl refuză şi-l persiflează pe autorul franco-român, chiar pentru ceea ce el însuşi etala cu ingenuitate crud autoscopică: „ferocitate", „sete de inexorabil", „extravagant", „un vânt de nebunie" etc. Avem a face însă cu o strădanie dintre cele mai tulburătoare de resuscitare a spiritului bipolar, a cărui reducţie la un pol sau la altul ar putea aduce primejdia sterilităţii. Să-l ascultăm pe Unamuno: „Orice este vital este iraţional, şi întreaga sferă a iraţionalului este antivitală, fiindcă raţiunea este prin excelenţă sceptică. Triumful suprem al raţiunii, facultate analitică, adică destructivă şi dizolvantă, este de-a pune la îndoială propria sa valabilitate. Iraţionalul pretinde a fi adus la raţiune şi singură raţiunea poate acţiona asupra iraţionalului. Trebuie ca amândouă să se sprijine reciproc şi să se asocieze. Dar să se asocieze în luptă, căci şi lupta este o modalitate a asocierii." N-am putea socoti aceste rânduri ca un conspect *avant la lettre* al operei lui Cioran? ■

P.S. Îmi mărturisesc satisfacţia pe care o încerc de câte ori propoziţiile mele se constituie într-un prilej de discuţie. Înseamnă că au fost receptate, că au „rodit". Sunt surprins însă de impresia d-lui Nicolae Manolescu că aş fi minimalizat marea influenţă pe care cultura franceză a exercitat-o asupra culturii româneşti. Ar fi o nebunie. Cu toţii îi datorăm enorm culturii franceze, chiar şi sub unghi personal, încă din anii formaţiei noastre atât de anevoioase pentru cei ce i-am înscris în perioada „realismului socialist". Am încercat a releva altceva, şi anume complexitatea modelului în chestiune, care nu poate fi limitat la linia raţionalistă, carteziană, iluministă, având şi un aspect religios, metafizic, iraţional, mergând până la absurd. Spiritul Franţei e tot atât de viu prin Pascal, Chateaubriand, Joseph de Maistre, Barbey d'Aurevilly, Léon Bloy, Maurice Barrés, Paul Claudel, Charles Péguy, H. Bergson, Gabriel Marcel, Jarry, Breton, Desnos ş.a. Consider că, în genere, noţiunea de europeism s-ar cuveni relaxată pentru a cuprinde mai multe din trăsăturile şi impulsurile creatoare reale ale continentului. Fără a nega înrâurirea decisivă a unor mari centre, în primul rând a centrului francez, pornind chiar de la o analiză mai atentă a tradiţiei acestora, am putea depăşi astfel modelele reducţioniste, tributare pozitivismului, fără organ pentru transcendenţă.

Cioran: *Ţara mea/Mon pays,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, 224 pag., preţul: 8900 lei.

Actualitatea culturală

Nominalizări pentru GALA UNITER

I. În urma vizionării tuturor spectacolelor înscrise de teatre în competiţia pentru Gala Premiilor UNITER stagiunea 1995/1996, juriul de selecţie alcătuit din redactorii revistei „Teatrul azi", Dumitru Solomon, Alice Georgescu şi Magdalena Boiangiu, a decis următoarele nominalizări:

1. *Cel mai bun spectacol*

- *Danaidele* după Eschil, TN Craiova & Grupul pentru Teatru şi Film „Tofan", regia: Silviu Purcărete; - *Caligula* de Albert Camus, Teatrul „Bulandra", regia: Mihai Măniuţiu; - *Opereta* de Witold Gombrowicz, Teatrul Maghiar de Stat din Cluj-Napoca, regia: Tompa Gabor

2. *Regie*

- Cătălina Buzoianu, pentru spectacolele *Şase personaje în căutarea unui autor* de Luigi Pirandello, *Copilul îngropat* de Sam Shepard (Teatrul „Bulandra"), *Chira Chiralina* după Panait Istrati (Teatrul „Maria Filotti" din Brăila) şi *Penthesileea* de Heinrich von Kleist/ Mioara şi Adrian Cremene (Teatrul Dramatic din Constanţa); - Mihai Măniuţiu, pentru spectacolele *Caligula* de Albert Camus (Teatrul „Bulandra") şi *Antigona* de Sofocle (Teatrul Tineretului din Piatra-Neamţ); -Tompa Gabor, pentru spectacolele *Woyzeck* de Georg Buchner (Teatrul „Bulandra") şi *Opereta* de Witold Gombrowicz (Teatrul Maghiar de Stat din Cluj-Napoca)

3. *Scenografie*

- Dragoş Buhagiar şi Irina Solomon, pentru spectacolele *Fraţii* de Sebastian Barry (Teatrul „Sică Alexandrescu" din Braşov) şi *Chira Chiralina*; - Ştefania Cenean, pentru spectacolele *Danaidele* şi *Unchiul Vanea* de A.P. Cehov (Teatrul de Nord din Satul Mare); - Mihai Mădescu, pentru spectacolele *Caligula*, *Copilul îngropat* şi *Antigona*

4. *Actor*

- Mircea Albulescu, pentru rolul Luka Laban din spectacolul *Profesionistul* de Dusan Kovacevic (TN Bucureşti); - Horaţiu Mălăele, pentru rolurile *Directorului-regizor* din spectacolul *Şase personaje...* şi *Profesorul* din spectacolul *Lecţia* de Eugen Ionescu (Theatrum Mundi/ Teatrul „Nottara"); - Victor Rebengiuc, pentru rolul Dodge din spectacolul *Copilul îngropat*

5. *Actriţă*

- Coca Bloos, pentru rolul Danaos din spectacolul *Danaidele* şi rolurile Ricardito - Piraña din spectacolul *Moartea mănîncă banane* de Alfonso Zurro (Teatrul Mic); - Mariana Mihuţ, pentru rolul Halie din spectacolul *Copilul îngropat*; - Oana Pellea pentru rolurile Lucius din spectacolul *Julius Caesar* de William Shakespeare, şi Drussila din spectacolul *Caligula* (Teatrul „Bulandra")

6. *Critic*

- Cristina Dumitrescu; Florica Ichim; Victor Parhon

7. *Debut*

- Viorica Panduru, pentru costume la spectacolele *Conu' Leonida faţă cu reacţiunea* de I.L.Caragiale (Teatrul Mic), *Lecţia* şi *Penthesilleea;* - Cristina Toma, pentru rolul Alison din spectacolul *Priveşte înapoi cu mînie* de John Osborne (TN Tîrgu-Mureş); - Dan Victor, pentru regia spectacolului *Escurial* de Michel de Ghelderode (Teatrul Odeon)

8. *Diploma pentru producţiile şcolilor de teatru*

- *Bine, mamă, da' ăştia povestesc în actu' doi ce se-ntîmplă-n actu'-ntîi* de Matei Vişniec, spectacol al clasei prof. Dionisie Vitcu de la Academia de Teatru din Iaşi.

De asemenea, juriul propune decernarea unui *Premiu special pentru cel mai bun spectacol cu o piesă contemporană românească*, atribuit acum spectacolului *Şi cu violoncelul ce facem?* de Matei Vişniec, realizat de Petru Vutcărău la Teatrul de Stat din Oradea.

II. Societatea Română de Radiodifuziune, Teatrul Naţional Radiofonic
propune pentru GALA UNITER
- „BĂTRÎNUL ŞI MAREA"
Dramatizare de Mircea Albulescu după Ernst Hemingway
Regia artistică: Mircea Albulescu
Cu: Mircea Albulescu, Alexandru Jitea, Irina Mazanitis, Virginia Mirea; - „BIBLIOTECARUL" de Radu Macrinici; Regia artistică Mihai Lungeanu; Cu: Florin Anton, Dan Condurache; - „LA PUNTA" de Yvette Zgraggen; Regia artistică: Leonid Popovici; Cu: Mariana Mihuţ, Irina Petrescu, Matei Gheorghiu.

III. Teatrul Naţional de Televiziune
propune pentru GALA UNITER

1. UN DEŢINUT LA AUSCHWITZ de Alain Bosquet
2. SPITALUL SPECIAL - scenariul de Iosif Naghiu şi Silviu Jicman după Iosif Naghiu
3. ŞARPELE - scenariul Adriana Rogovschi şi Viorel Sergovici după Mircea Eliade.

Premiile acordate de Senatul UNITER

Premiul de Excelenţă: *Silviu Purcărete*
Premiul pentru întreaga activitate:
- actor: *Radu Beligan*
- actriţă: *Leopoldina Bălănuţă*
- regie: *Liviu Ciulei*
- scenografie: *Ion Popescu Udrişte*
- critică: *Ion Toboşaru*

Juriul care va face selecţia finală, din nominalizările prezentate, este format din: Valeria Seciu, Ion Toboşaru, Doina Modola, Victor Ioan Frunză, Puiu Antemir.

Lansări la Cartea Românească

Editura *Cartea Românească* a lansat în perioada 10-17 dec. cărţile următorilor autori:

● La sediul editurii, marţi, 10 dec., volumul de versuri *În numele tatălui,* semnat de poetul maramureşan Georghe Pârja. Cartea şi autorul au fost prezentaţi de Laurenţiu Ulici, preşedintele Uniunii Scriitorilor şi Magdalena Bedrosian, directoarea Editurii *Cartea Românească*. În final a luat cuvîntul poetul Gheorghe Pârja.

● Miercuri, 11 dec., la Uniunea Scriitorilor, romanul scriitorului din diaspora, Virgil Duda, *A trăi în păcat.* Poetul Mircea Dinescu şi prozatorul George Bălăiţă au vorbit despre noul volum al prozatorului. Virgil Duda a expus traiectoria creaţiei sale şi locul ocupat de volumul *A trăi în păcat.*

● La sediul editurii, joi, 12 dec., cel de al doilea volum al romanului *Desiştea* de prozatorul maramureşan Marian Ilea. Laurenţiu Ulici, preşedintele Uniunii Scriitorilor, criticul Dan-Silviu Boerescu şi directoarea Editurii *Cartea Românească* au înfăţişat celor prezenţi, volumul apărut. Marian Ilea, prin cuvîntul său, a încheiat manifestarea.

● Tot la sediul editurii, luni, 16 dec., farsa tragică în patru acte şi un epilog (versiune originală, după diferite mituri şi texte) *Penthesileea la Troia* de scriitorii din diaspora, Mioara Cremene şi Adrian Cremene. Ca postfaţă sunt reproduse textele semnate de Mioara Cremene şi regizoarea Cătălina Buzoianu, din caietul-program al spectacolului cu această piesă la Teatrul Dramatic din Constanţa (versiunea scenică: Cătălina Buzoianu, scenografia: Marcel Chirnoagă). Volumul este ilustrat cu gravuri de Marcel Chirnoagă. Magdalena Bedrosian, directoarea editurii, prof. dr. Ileana Berlogea şi Mariana Şipoş, critic literar, au relevat semnificaţiile moderne ale *Penthesileei la Troia.* Apoi a vorbit Mioara Cremene.

● La Fundaţia Culturală Română, marţi, 17 dec., volumul de versuri al Floarei Ţuţuianu, *Femeia peşte* (apărut la Ed. Cartea Românească). Totodată a avut loc vernisajul expoziţiei de grafică a poetei, *Anamneze.* Au prezentat: Directorul Editurii Fundaţiei Culturale Române, Mircea Anghelescu, poetul Cezar Baltag, prozatorul Costache Olăreanu şi graficianul Dan Erceanu.

Premiile Fundaţiei Soros

Joi, 12 dec., la Casa Vernescu a avut loc decernarea premiilor pentru literatură pe anul 1995, acordate de Fundaţia Soros. Juriul format din scriitorii: Cornel Moraru, Eugen Negrici, Mircea Zaciu, Dan Cristea, Alex. Ruja, Cristian Livescu, Cornel Regman, Cornel I. Ungureanu, Lucian Alexiu, Alex. Ştefănescu, G. Dimisianu, Dan-Silviu Boerescu, Ion Pop, Ioana Pârvulescu, Daniel Dumitru, a trimis în scris opţiunile la Uniunea Scriitorilor. Au fost premiaţi scriitorii: Nichita Danilov pentru volumul de versuri *Mirele orb* (Ed. Junimea), Livius Ciocârlie pentru volumul de proză *Viaţa în paranteze* (Ed. Amarcord) şi Laurenţiu Ulici pentru volumul I din *Literatura română contemporană.*

EURESIS

În ziua de marţi, 17 decembrie, la Uniunea Scriitorilor a avut loc lansarea nr. 1-2/1995 a revistei *Euresis* (Cahiers roumains d'études littéraires), publicaţie a Editurii Univers. Numărul, de aspect monumental, este dedicat postmodernismului în cultura română, temă dezbătută de un mare număr de scriitori, teoreticieni şi critici literari. Cu prilejul lansării au vorbit Mircea Martin, directorul Editurii Univers, Magda Cârneci, poetă şi eseistă, Augustin Ioan, poet şi arhitect.

CALENDAR

15.XII.1884 - s-a născut *G. T. Niculescu-Varone* (m.1984)
15.XII.1887 - s-a născut *Cella Delavrancea* (m.1991)
15.XII.1887 - s-a născut *A. de Hertz* (m.1936)
15.XII.1900 - s-a născut *Sanda Movilă* (m.1970)
15.XII.1921 - s-a născut *Nicolae Barbu* (m.1985)
15.XII.1924 - s-a născut *Papp Ferenc*
15.XII.1933 - s-a născut *Dan Rebreanu*
15.XII.1944 - s-a născut *Florica Mitroi*
15.XII.1963 - a murit *Leca Morariu* (n.1888)
15.XII.1980 - a murit *Ion Maxim* (n.1929)
15.XII.1993 - a murit *Aurel Martin* (n.1926)

16.XII.1881 - s-a născut *Ion Al. Vasilescu-Valjean* (m.1960)
16.XII.1924 - s-a născut *Hajdu Zoltán* (m.1982)
16.XII.1952 - s-a născut *Rolf Bossert*
16.XII.1962 - a murit *Cezar Drăgoi* (n.1925)
16.XII.1967 - a murit *Alexandru Hodoş* (n.1898)
16.XII.1989 - a murit *Franz Liebhardt* (n.1899)

17.XII.1930 - s-a născut *Felicia Marinca*
17.XII.1934 - s-a născut *Vasile Rebreanu*
17.XII.1939 - s-a născut *Andrei Ionescu*
17.XII.1941 - s-a născut *Liviu Petrescu*
17.XII.1965 - a murit *A.G. Vaida* (n. 1910)

18.XII.1903 - s-a născut *Ilarie Voronca* (m.1946)
18.XII.1928 - s-a născut *Victor Bârlădeanu*
18.XII.1929 - s-a născut *Dionisie Şincan*
18.XII.1977 - a murit *Teodor Scarlat* (n.1907)
18.XII.1985 - a murit *Liviu Rusu* (n.1901)

19.XII.1920 - s-a născut *Neculai Chirica*
19.XII.1921 - s-a născut *Dinu Pillat* (m.1975)

20.XII.1861 - s-a născut *Constantin Mille* (m.1927)
20.XII.1921 - s-a născut *Israil Bercovici* (m.1988)
20.XII.1929 - s-a născut *Al.Căprariu* (m.1988)
20.XII.1935 - s-a născut *Daniel Drăgan*
20.XII.1943 - s-a născut *Magda Ursache*
20.XII.1944 - a murit *Nicolae Cartojan* (n. 1883)
20.XII.1966 - a murit *Mihail Sorbul* (n. 1885)

21.XII.1865 - s-a născut *G.Bogdan Duică* (m.1934)
21.XII.1904 - s-a născut *Constantin Apostol*
21.XII.1913 - s-a născut *Nicolae Costenco* (m.1993)
21.XII.1915 - s-a născut *Ada Orleanu* (m. 1990)
21.XII.1933 - s-a născut *Dan Zamfirescu*
21.XII.1966 - a murit *Valeriu Ciobanu* (n.1917)

22.XII.1898 - s-a născut *Virgiliu Monda* (m.1991)
22.XII.1918 - s-a născut *Valentin Raus* (m. 1994)
22.XII.1928 - a murit *Ioan Nădejde* (n.1854)
22.XII.1944 - s-a născut *Dan Mutaşcu*
22.XII.1956 - a murit *Nicolae Labiş* (n.1935)

NECONVENȚIONALE

de Ioana Pârvulescu

BANCHETUL

(sau despre dragoste literară)

Celor despre care n-am scris așa cum și-ar fi dorit-o și celor care n-au înțeles așa cum mi-aș fi dorit-o

Cuvîntarea lui Aristofan

(adaptare 1996 – fără copyright)

TREBUIE mai întîi să vă spun cum e ființa scriitorilor și prin ce încercări a trecut. Mai demult, natura scriitorului nu era cum este astăzi, ci cu totul alta. Corpul întreg al fiecărui literat avea o înfățișare rotundă. Spatele și coastele formau un cerc. Avea patru mîini, dintre care cu două putea să scrie. Un singur cap cu două chipuri, patru ochi, patru urechi, astfel că nu-i scăpa nimic, nici înaintea, nici înapoia lui. Cum avea două guri și două limbi, scriitorul vorbea cu el însuși așa cum vorbim noi astăzi cu un prieten apropiat, ori Dl. Sava la seratele de sîmbătă cu invitații săi. Mergea cu patru picioare, dar umbla drept, ca noi, cei de azi. Cînd voia să iuțească pasul, se sprijinea consecutiv pe cele opt membre, menajîndu-le totuși puțin pe cele două bune pentru scris și se rostogolea întocmai ca acrobații care fac roata și cad mereu în picioare.

Trei genuri de scriitori perfecți au ființat la început. În primul, poetul era lipit de critic și făceau una; în cel de-al doilea, prozatorul era alături, în același trup, cu criticul. A existat și-un al treilea gen, mai rar, în care criticul făcea corp comun cu criticul. Acești scriitori, hărăziți cu o putere și o vlagă miraculoase, dar și cu o trufie fără margini, au dorit să se suie-n cer, să ia locul zeilor. La reședința prezidențială din Olimp s-a stîrnit zarvă. Zeii s-au sfătuit: nu era cazul să-i ucidă și nici – trăznindu-i ca pe giganți – să șteargă urma lor de pe fața pămîntului. Zeus luă cuvîntul și hotărî: „Am găsit mijlocul de a-i sili pe scriitori să-și curme nesăbuința! Iată, am să-i tai în două pe fiecare și-au să se facă pe dată mai neputincioși; ba ne-or fi și mai spornici pe viitor, din cauza numărului mai mare și ne-or lăuda de două ori mai mult în scrierile lor. Dar dacă și după asta se vor arăta trufași, nedorind să se potolească, iarăși am să-i tai în două, de vor fi nevoiți să aibă cîte o mînă fiecare, precum ciungii; jumătate dintre ei vor pierde cu totul darul scrisului.".

Zis și făcut. Zeus îi tăie în două pe scriitori așa cum tăiem noi oul fiert cu firul de păr. Apolo le vindecă rana și îi potrivi pe noul trup. Nu lăsă decît cîteva crețuri într-un punct al pîntecelui ce se numește buric, pentru ca în felul acesta să se păstreze amintirea vechii pedepse. De vreme ce ființa scriitorului era tăiată în două, fiecare jumătate dorea să se alipească celeilalte jumătăți. Se prindeau în brațe și se strîngeau atît de tare, că-n dorul lor de contopire uitau de mîncare și de tot, devenind incapabile pentru orice treabă, întrucît una fără alta nu mai voiau să se apuce de nimic. Bieții scriitori nu mai scriau decît cu o mînă, și-și dăruiau imediat ceea ce scriau, negăsind altă consolare decît cuvintele pe care le schimbau, pe jumătate (cu o singură gură), între ei.

FIECARE din noi, scriitorii de azi, este o jumătate despărțită de întregul ei, așa cum e tăiată o plătică, ca să ai două bucăți în loc de una; și fiecare jumătate își caută necontenit frîntura ruptă. Poetul își caută criticul de care a fost rupt și criticul își caută poetul cu care odinioară făcea una. La fel și celelalte genuri scriitoricești. Iar dacă jumătatea numită critic a fost odinioară laolaltă tot cu un critic, se vor căuta întruna cu dorul după ființa rotundă de la început. Literatura nu-i decît numele acestui dor, al acestei năzuințe către unitate. Căci înainte de asta, așa cum am spus, eram una; pe cînd acum, din cauza nesăbuinței noastre, zeul ne-a separat și ne-a făcut să tînjim. De nu ne-om purta cum se cuvine față de zei, teamă mi-e să nu fim tăiați încă o dată și să rămînem ca acele figuri sculptate pe pietrele de mormînt, adică tăiați de-a lungul nasului sau să ne facem ca bucățile arșicelor rupte între doi prieteni ca să-și amintească unul de altul. Atunci nimeni nu va mai înțelege ce scriem și vom pieri de mîhnire.

În ziua de azi, așa se explică nevoia criticilor de a citi mereu: fiecare carte e o posibilă creație a propriei lor jumătăți. Cînd își dau seama că n-au găsit-o, se apucă grabnic de altă carte, apoi de alta, fără să se mai poată opri, fără să ostenească, cu speranța că odată și-odată tot o vor găsi. Așa se explică și de ce poeții nu se opresc după cea dintîi carte: prin tot ce scriu ei își cheamă propria lor jumătate, aceea care îi înțelegea din aceeași ființă și care scria împreună cu ei. Așa se explică de ce criticul e întristat de cîte ori cartea pe care o citește nu a fost cea căutată, iar cel despre care a scris se supără, la rîndul său, că nu l-a găsit pe criticul său și numai al său.

Și dacă zeii o vor, ne vom afla și ne vom întîlni cu propria noastră jumătate, ceea ce la puțini dintre cei de astăzi le e dat. ■

„Neconvenționalele" au inclus, în 1996, următoarele cărți din seria celor premiate de Uniunea Scriitorilor între 1963 și 1983:

Geo Dumitrescu, *Aventuri lirice*
Paul Georgescu, *Păreri literare*
Marin Sorescu, *Poeme*
Constantin Chiriță, *Trandafirul alb*
Alexandru Ivasiuc, *Vestibul*
Fănuș Neagu, *Îngerul a strigat*
Sorin Alexandrescu, *William Faulkner*
Anul 1970 (Ana Blandiana, Ilie Constantin, Augustin Buzura, Romulus Guga, Nicolae Manolescu, S. Damian, Emil Brumaru, Radu Petrescu, Alexandru Paleologu, Valeriu Cristea)
Mircea Dinescu, *Invocație nimănui*
Dana Dumitriu, *Migrații*
Florin Manolescu, *Poezia criticilor*
Adrian Popescu, *Umbria*
Marin Preda, *Marele singuratic*
D.R. Popescu, *Vînătoare regală*
Dan Deșliu, *Cetatea de pe aer*
Eugen Barbu, *Incognito I*
Ștefan Bănulescu, *Scrisori provinciale*
Dorin Tudoran, *O zi în natură*
Teodor Mazilu, *Frumos e în septembrie la Veneția*
Costache Olăreanu, *Ucenic la clasici*
Adrian Păunescu, *Iubiți-vă pe tunuri*
Alexandru George, *Simple întîmplări în gînd și spații*
Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș*

CALENDAR

22.XII.1985 - a murit *Constantin Ioncică* (n.1938)

23.XII.1924 - s-a născut *Ion Trandafir*
23.XII.1930 - a murit *Constantin Z. Buzdugan* (n.1870)

24.XII.1872 - a murit *Radu Ionescu* (n.1834)
24.XII.1889 - s-a născut *Nichifor Crainic* (m.1972)
24.XII.1922 - s-a născut *Victor Torynopol* (m.1985)
24.XII.1933 - s-a născut *Ion Țugui*
24.XII.1941 - s-a născut *Gheorghe Vodă*
24.XII.1934 - s-a născut *Ștefan Melnic*
24.XII.1979 - a murit *Ion Bălan* (n.1909)

25.XII.1901 - s-a născut *Ion Stoia Udrea* (m.1977)
25.XII.1919 - s-a născut *Horia Deleanu*
25.XII.1927 - s-a născut *Mihai Stoian*
25.XII.1941 - s-a născut *Ioan Alexandru*
25.XII.1963 - a murit, la Paris, *Tristan Tzara* (n. 1896)

26.XII.1912 - s-a născut *Neagu Rădulescu* (m.1972)
26.XII.1920 - s-a născut *Felix Milorad*
26.XII.1943 - a murit *Gh.Proca* (n.1867)
26.XII.1962 - a murit *Radu Stanca* (n.1920)

27.XII.1897 - s-a născut *Tudor Vianu* (m.1964)
27.XII.1906 - s-a născut *Emil Giurgiuca* (m.1992)
27.XII.1911 - s-a născut *Ion Schintee*
27.XII.1926 - s-a născut *Nicolai Savostin*
27.XII.1962 - a murit *Erwin Wittstock* (n.1899)
27.XII.1993 - a murit *Manole Auneanu* (n.1935)

28.XII.1917 - s-a născut *Ștefan Stătescu*
28.XII.1920 - s-a născut *Nagy Olga*
28.XII.1941 - s-a născut *Ioana Em.Petrescu* (m.1990)
28.XII.1942 - s-a născut *Valentina Buzilă*

29.XII.1873 -s-a născut *Ovid Densusianu* (m.1938)
29.XII.1876 - s-a născut *Lia Hârșu* (m.1964)
29.XII.1894 - s-a născut *Emilian I. Constantinescu* (m.1977)
29.XII.1907 - s-a născut *Petre Iosif* (m.1978)
29.XII.1909 - s-a născut *Puia Florica Rebreanu* (m. 1995)
29.XII.1912 - s-a născut *Radu Popescu* (m.1985)
29.XII.1928 - s-a născut *Nicolae Țic* (m.1992)
29.XII.1978 - a murit *Franyó Zoltán* (n.1887)

30.XII.1826 - s-a născut *Iancu Alecsandri* (m.1884)
30.XII.1892 - s-a născut *George Magheru* (m.1952)
30.XII.1894 - s-a născut *Al. Marcu* (m.1955)
30.XII.1924 - s-a născut *Traian Bălăceanu* (m. 1993)
30.XII.1975 - a murit *Zoe Verbiceanu* (n.1893)
30.XII.1986 - a murit *Ion Bănuță* (n.1914)

31.XII.1842 - s-a născut *Iacob Negruzzi* (m.1932)
31.XII.1889 - a murit *Ion Creangă* (n.1838)
31.XII.1919 - s-a născut *Jean Grosu*
31.XII.1953 - a murit *Margărita Miller Verghy* (n.1865)
31.XII.1956 - a murit *Eugen Herovanu* (n.1874)
31.XII.1980 - a murit *Ana Mâșlea-Chirilă* (n.1938)

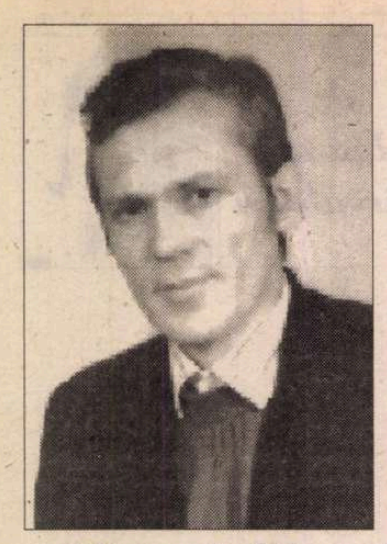

Dumitru MUREȘAN

Memorial de călătorie

Negru salcâmul obnubilează
strălucitorul Orion.

Privirea alintă ramură după ramură
și renunță, bucurându-se iar
de copacul întreg.

Ochiul parcurge stea după stea
sub cerul muntelui
și renunță. Mult, mult prea vastă
se cască vatra universului.

Nu mai poate mintea să-nainteze...

La ce și-ar aminti cetatea în ruină
ca un cuib de vulturi?

Și cum s-ar mângâia cu strugurii
puși într-o farfurie pe masă
în mijlocul casei
și cu pădurea care se vede
prin ușa deschisă –
când viile-au căzut în părăsire?

Iată și plopii seculari –
turnuri rotunde și groase.

În vis, în somn, dac-aș vedea
încă o dată vadul repede
și arborele aplecat asupra apei.

Piere ultimul vultur codalb
în Hercinicii afundați în pământ;
pe când pentru alții
totul abia începe...

Biblica Phoenix

Îmi învie sufletul,
ori îmi stă răsufletul?

Am fost mort și-am înviat,
ori abia acum mă nasc?

Mi-amintesc ce am uitat,
brebeneii care pasc
ori frunzele de alun?

Floarea breabănului alb
cu petală îndoită
e a mielului copită?

Frunza nouă de alun
parcă-i un însemn crestat
de două ori repetat.

Și breabănul, decagon
de din marmură ales,
ori un dublu pentagon
cu un tainic înțeles?

Toate astea s-au mai spus.
pentru ce să le repet?
Phoenix, pasărea de foc,
reînvie din cenușă.

Glosă la traista ciobanului

Ca o inimă de zână
e traista ciobanului.

Răsfrântă de-un ochi căprui
e traista ciobanului.

Verde-neagră cum e codrul
la sfârșitul anului,
e traista ciobanului.

E-o inimă de pământ
ori o frunză verde-brună
înviată de curând?

Scris cu flori mărunte
alb-gălbui,
ca oile dumnealui,
veșnic înflorește dorul lui
pe câmpia cerului.

Vecină cu rotungioare,
vecină cu păpădia
și vecină cu lucerna,
e traista ciobanului.

Ca o inimă în băieri,
o inimă veșnic vie,
e traista ciobanului.

Un triunghi cu baieră
e traista ciobanului.

Floarea cu același nume
o înveșnicește-n lume.

În grădina nopții

În grădina nopții mare,
merii ard mărgăritare,
focuri dalbe, focuri rare.

Și albaștri sunt cireșii,
și întruna mișcă-n leagăn
pruncul lunii de-aur galbăn.

Și sunt verzi ca iarba perii,
și li-s florile puzderii
de tăciuni în spuza serii.

Piersicii ard viorii,
violete focuri vii,
sângerând trandafirii.

Roșii ard în întuneric,
într-o margine, caișii,
negri-roșii ca ibișii...

Grâul albastru

Frunză verde grâu mărunt,
de nespus e ce-am văzut.

Crește grâul an de an,
an de an mă uit pe lan,
și mereu nemaivăzut
îmi pare grâul mărunt.

Frunză verde grâu mărunt!

Frunză verde grâu curat,
în cărare împietrii,

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Balada tristului marchiz Scrisă cu rîme pe oglinzi

Recită, în travesti, toate actrițele.
Regia: în pielea goală, toți regizorii.

Marchizul va intra la ora cinci
Și cu nojițele de la opinci,
Muiate în parfum de-opoponax,
O să te gîtuie.
Căci viața-i vax
Pentru o zgîtie.

De clanță
Va agăța cea mai nostalgică balanță.
Pe-un talger o s-așeze sînul
Tău drept tăiat cu foarfeca,
Pe cellalt crinul
Alb ca Antarctica.

Și-n orice parte-o să se-ncline
Va rîde sacru:
Buzele negre, limba verde, dinți cu creste fine
Și în fiacru
O să plece murmurîndu-și, „în zădar o rogi:
«Consacră-mi
Creștetul cu-ale lui gînduri»“ pe cînd ea-i cu
cracii-n lacrimi!

■

în cărare-nțepenii,
în cărare-ncremenii:

Mii de spice, zeci și mii,
mii de paie albăstrii,
văd deodată împreună
și pe fiecare-n parte,
înmulțite ca-n oglinzi.

Nu mai știu, îmi amintesc
grâul transparent ca sticla,
grâul străveziu în ceață,
grâul de limpede gheață.

Frunză verde grâu curat!

Văd un vis sau eu visez?
Ca-ntr-un lac înnegurat,
grâu-l văd ușor brumat.
Mii de spice, mii de fire,
ca o singură privire.

Frunză verde bob areu!

cine oare-a văruit,
grâul cine l-a vopsit,
spice verzi a zugrăvit,
ca miezul de lumânare
cu flacără visătoare?

Galben grâu-l știam eu,
și-i mai clar decât o apă
văzută din depărtare.

Frunză verde bob areu!

Numai grâul mi-a rămas.
Numai grâul fără glas.
Numai flacăra în zdrențe
a rugului prins în gard.

Doar albastrul lângă verde,
și galbenul lângă verde.
Din lanul de grâu mărunt,
din lanul de grâu curat,
din lanul cu bob areu...

Frunză verde grâu mărunt,
frunză verde grâu curat,
frunză verde bob areu!

■

CRONICA EDITIILOR

de Z. Ornea

O evocare a Fălticenilor de altădată

UN ORAŞ de altădată e de obicei readus în memoria contemporanilor printr-o monografie sistematică, pe secţiuni, în care sînt analizate, pe rînd, dimensiunea istorică, populaţie, îndeletniciri, monumente arhitectonice şi cîte altele încă. Nu aceasta a fost intenţia d-lor Paul Miron şi Grigore Ilisei în cazul Fălticenilor de altădată. Ei au năzuit să realizeze o evocare a urbei lor natale sau adolescentine. Şi, trebuie să mărturisesc, după ce le-am citit, adesea cu înfiorare, cred că au izbîndit în năzuinţa lor. De altfel, e necesar să adaug, cartea lor are un subtitlu. El sună: „O scurtă istorie aproape sentimentală, ilustrată de pictorul Dan Hatmanu". Să spun că această scurtă istorie e de-a dreptul sentimentală, boarea ei irigînd, cu căldură, întreaga naraţiune. Din crîmpeie şi aşchiile amintirii, iată că această istorisire (nu e orice istorisire o naraţiune?) se constituie într-o evocare credibilă şi creditabilă a unui oraş mult îndrăgit. Îndrăgit, pentru că, mărturisesc autorii în titlu, ei evocă nu pur şi simplu un oraş ci „Fălticeni - mon amour". Un oraş de care se leagă numele lui Creangă, E. Lovinescu, Sadoveanu, Artur Gorovei, Labiş şi, mai încoace, al pictorilor Irimescu şi Dan Hatmanu, ba chiar, iată, al celor doi autori care şi-au aşezat numele pe coperta acestei cărţi.

Fălticenii sînt un oraş cu trecut istoric, aşezat fericit de întemeietorii săi, în perspectiva munţilor Sucevei. Aici, şesul străjuit, în zare, de munţi, e nu numai vecin cu livezile Rădăşenilor, dar este, el însuşi, spre margini, o adevărată grădină. Oamenii, români şi evrei, trăiau în bună înţelegere. Evenimentele, care marcau oraşul, rămîneau încrustate în amintire. Iarmarocul de la Sfîntul Ilie adusese faimă oraşului. Dl. Paul Miron recreează, nostalgic, atmosfera Iarmarocului, cu corturile sale pline de ciudăţenii, cu circul Kluţki (îl vedeam şi eu, la mine, la Botoşani). Seară de seară, în zilele Iarmarocului, directorul stabilimentului, costumat în gheroc albastru, anunţa solemn: „S-a deschis chermeza" şi dădea dispoziţie: „Daţi drumul la lei". Leii erau, de fapt, o leoaică pleşuvă, care, stîrnită, răgea înfiorător. Funcţiona, firesc, aici, şi un carusel, învîrtit, sus, de cîţiva tineri anume tocmiţi pentru asta, mişcînd căluţi sau trăsurici în care se „dădeau" copiii. Circiumile erau pline şi tot omul, după ce ieşea de la „panoramă", se ogoia cu o ţuică sau o secărică iar copiii cu vată din zahăr sau cu turtă dulce. Lumea toată petrecea după-amiaza şi seara iar dimineaţa negoţul înflorea în Iarmaroc. În secţiunea sa, dl. Paul Miron alege momente şi figuri caracteristice pentru a recrea atmosfera de odinioară. Astfel e scena cu vardistul tîrgului, dl. Albu, care şi-a înghiţit ţignalul în gîtlej. Nu mai putea vorbi, ci tot şuiera. După lungi consultări, cineva a venit cu ideea că „bolnavul" trebuie speriat ca să verse ce a înghiţit. Soluţia propusă era ca vestitul hoţ Hrapă să fie adus să-l sperie pe vardist. După osteneli, Hrapă a fost găsit şi dus la spital unde se afla internat dl. Albu. Scena descrisă de dl. Paul Miron e de tot hazul: „La producerea sperieturii, şi după ce Hrapă îl pocni pe vardist peste spate, acesta, zguduit şi la propriu, scuipă ţignalul, spre liniştea locuitorilor tîrgului". Altădată, evocă o manifestaţie a lăncierilor cuzişti, manifestaţie care, precizează memorialistul, se petrecea cam o dată pe lună: „De la Rădăşeni năvălea în oraş o cavalcadă înfricoşătoare. Călare, îmbrăcaţi în cămăşi albastre, zeci de lăncieri din organizaţia lui A. C. Cuza coborau, în chiote şi strigături injurioase la adresa populaţiei evreieşti, pe uliţa lui Ion Creangă. Cu lăncile lor de lemn, ciocăneau la uşile dughenilor închise şi de reuşeau să spargă vreo fereastră, se strîngeau roată, lăsînd caii să joace în «pas pe loc», ca să piseze sticla de pe jos. Se zvonea că unii din proprietarii ameninţaţi plăteau *rançon* ca să li se cruţe avutul. Condiţia era să lase afară vreun butoi sau vreo cutie sunătoare, care ar atrage mînia lăncierilor în atac, să se facă larmă. Oricum acţiunea se încheia tot la un chef şi cum nu era nici o crîşmă ţinută de goim...". Copiii, întrebîndu-şi părinţii ce e cu acea manifestaţie, primeau răspunsul că e făcută pentru a-i umili pe evrei. „Tîrziu, mult mai tîrziu, au înţeles că pofta de a umili reprezintă prima treaptă a coborîşului spre schingiuiri, omucidere, genocid". Şi cum evreii reprezentau jumătate din populaţia oraşului, adunaţi nu numai în mahalaua Boscăriei (unde se consumă drama romanului sadovenian *Haia Sanis*) ci, mai peste tot, mai ales pe Strada Mare şi pe celelalte străzi comerciale, dl. Paul Miron îşi aduce aminte, din copilărie, - cu umor - cum călătoreau evreii în ziua de sîmbătă, cînd legea le oprea drumeţia în căruţă sau cu trenul. „Pentru noi, copiii, ziua misterelor era sîmbăta. Jumătate de oraş, partea evreiască, nu lucra; ţineau cu osîrdie sabatul, ziua odihnei. Dacă te sculai dis-de-dimineaţă şi te furişai din aşternut afară, cîştigai un bănuţ aprinzînd focul sub cazane, în cuptoare sau vetre din casele cu arome şi glasuri străine. Interzise erau şi călătoriile în această zi, cu excepţia celor pe apă. Dar unde să găseşti un fluviu sau o mare, dacă, de pildă, trebuia să te duci numaidecît la Buhuşi, la Cornu Luncii sau la Iaşi, la o rudă, la un bolnav, la un doctor? Nevoia însă învaţă pe om. Rigoarea legii poate fi îndulcită printr-o operaţie de substituire. O căldare plină ochi, legată de osia căruţei, poate înlocui Iordanul sau Marea Roşie. În tren, spre Dolhasca, pui sub scaun un gavanos cu apă, dar atenţie!: scutură-ţi somnul de pe gene şi din barbă! Nişte draci de copii pot să-ţi fure recipientul în care, simbolic, navighezi şi rămîi păcătuind pe uscat. Pînă la urmă, printr-o tranzacţie financiară, totul se aranjează. Pînzele sus!" Apoi, în alt loc, memorialistul scrie o evocare despre încălţăminte. Hazul acestui (cum să-i spun?) capitol e povestea cu contele german, fost prizonier la ruşi şi fugit din lagăr, care a fost salvat de stareţul unei mînăstiri din preajma Fălticenilor. După ce a fost adăpostit în mînăstire vreo trei zile, chiar stareţul l-a condus să-i arate calea prin pădure. Constatînd că n-are în picioare decît cipici, de pîslă, stareţul s-a descălţat şi i-a dat ghetele sale. Asta l-a salvat pe neamţ. Şi acum, după război, contele neamţ în palatul căruia se desfăşura un concert, aflînd că în sală este un român, i-a oferit, în chip de răscumpărare, o pereche de bocanci. S-a întîmplat ca oaspetele român să fie dl. Paul Miron. Şi sînt destule asemenea momente-simbol evocate de dl. Paul Miron în secţiunea sa despre Fălticenii de altădată. Totul e, aici, încărcat de duioasă nostalgie, recreată cu haz, culoare şi cîteva boabe de lacrimi lăsate la vedere.

DL. GRIGORE ILISEI, în secţiunea sa, deşi schimbă registrul narativ, nu e departe, totuşi, de cel al d-lui Paul Miron. Ocolind şi el dimensiunea istoriografică pură, alege, ca şi dl. Paul Miron, secvenţe din ceea ce a fost cîndva şi nu mai poate fi. Îi evocă, de pildă, cu mîhnire, în capitolul „Oameni şi taine", pe foştii boieri de odinioară scăpătaţi după 23 august 1944, care-şi purtau cu demnitate noua condiţie, făcînd grele munci fizice pentru a putea trăi. Şi aminteşte, cu înfiorare, despre deţinuţii politici şi despre adversarii politici ai noului regim. Un vecin, harnicul domn Ionel, a dispărut de acasă, fiind arestat, în 1956, după evenimentele din Ungaria, şi închis ca periculos politic. Cînd a fost eliberat, memorialistul l-a descoperit trist, tăcut, fiind, de fapt, „victima unei terori preventive". O bună, frumoasă pagină evocatoare este capitolul „În deal la Sadoveanu". Întors la Fălticeni, prin 1904, după un neplăcut episod bucureştean, Sadoveanu era marele scriitor care debutase, în acel an, cu patru volume deodată. S-a însurat. Dar casa primită ca zestre era mică şi copiii au început să vină. Cu banii adunaţi de pe urma scrisului conceput ca o profesiune, a pornit, în 1909, să-şi înalţe o casă. A cumpărat o grădină pe uliţa Rădăşenilor, în apropierea unui iaz, drag pescarului care vieţuia în scriitor. Şi a

Paul Miron şi Grigore Ilisei, *Fălticeni - mon amour,* Ed. Polirom, Iaşi, 1996

început să construiască noua casă, după imaginaţia sa. Impresiona pe toată lumea şi Stere, - adaug eu - , o evocă în romanul *În preajma revoluţiei,* unde scriitorul apare sub pseudonimul M. Pădureanu. E descris ca un răzeş, copleşit de grija roadelor de pe cîmp, a pomilor din grădină, a stupilor pe care îi ştia îngriji, intelectualul şi marele artist ascunzîndu-se, cu cuviinţă, înapoia acestor îndeletniciri agreste.

ACEASTĂ casă, nespus de frumoasă, a rămas scumpă inimii lui Sadoveanu. Cînd, după primul război mondial, chemat în fruntea teatrului Naţional din Iaşi, şi-a cumpărat o casă pe deălul Copoului (fosta casă a lui Kogălniceanu), a locuit-o cu plăcere. Dar inima îi rămăsese tot la aşezarea sa de la Fălticeni. Şi, apoi, în 1936, cînd, chemat la direcţia ziarelor *Adevărul* şi *Dimineaţa,* s-a mutat la Bucureşti, a tot schimbat locuinţele, niciunde găsindu-şi tihna. Dl. Grigore Ilisei ştie că, tîrziu, în 1961, după ce marele prozator suferise atacul cerebral şi, vara se odihnea la Mînăstirea Neamţului, deşi nu prea putea vorbi, s-a urcat în maşina ce-i stătea la dispoziţie şi a plecat spre Fălticeni. „Doamna Valeria, cea de-a doua soţie, paznicul de far al senectuţii sale, i-a îndeplinit dorinţa. Plecat cu maşina de la Vovidenie, Mihail Sadoveanu nu s-a oprit nicăieri decît pe strada Rădăşeni, la casa pe care o construise în 1909, acum proprietatea familiei Racoveanu. Grădina era mai puţin întinsă, zăplazul la locul său, iar casa în picioare... De spus, nu spunea nimic şi nu doar pentru că vorbea din ce în ce mai greu. Trăia o clipă sublimă şi coborîse spre înlăuntrul său. N-a vrut să se atingă nici de dulceaţa de cireşe amare, pe timpuri una din slăbiciunile lui gastronomice. A băut, cu sete, un ulcior cu apă proaspătă, scoasă din bătrîna fîntînă, al cărei izvor fusese descoperit sub ochii săi... Sorbise şi acum mai multe guri de apă neîncepută, pregătindu-se astfel de marele drum al trecerii către cele veşnice. Toamna, Mihail Sadoveanu şi-a dat obştescul sfîrşit". Dl. Grigore Ilisei îşi evocă, apoi, colegii, prietenii, profesorii, vecinii, reconstituind şi el - din ecourile amintirii - ceea ce a fost cîndva oraşul Fălticeni. Şi o face cu mijloacele lirismului moldovenesc de bună calitate. În sfîrşit, cartea aceasta de evocări n-ar fi fost aşa sau n-ar fi fost deloc fără rememorările în peniţa delicată şi măiastră ale pictorului, tot fălticenean, dl. Dan Hatmanu, care aduce farmec şi pitoresc artistic unei monografii care se citeşte - şi se priveşte - cu mare plăcere.

■

Blaga, Eliade, Steinhardt

ÎNVOCAT de atâtea ori cu, şi mai ales fără rost, în ocazii de obicei festive, destinul culturii noastre în lume nu are cum să ne fie indiferent; înainte de a fi o carte de vizită – de a cărei greutate ne dăm seama imediat ce intrăm în relaţie cu un intelectual străin – el este o parte integrantă chiar a acestei culturi, adică o parte din noi înşine. Nimeni nu trebuie şi nici nu poate fi împiedicat să contribuie, după puteri şi talent, la această operă pe care au încercat să o acapareze, mai de mult sau mai de curând, ministere sau instituţii care cred (fie că o mărturisesc direct, fie că o spun mai pe ocolite) că aici e vorba de „imagine"; niciodată nu vor fi destule iniţiative în acest sens, şi nici una dintre ele, oricât de „particulară" (în toate accepţiile acestui cuvânt), nu este inutilă sau dăunătoare. Ceea ce ar trebui însă să preocupe o instituţie de stat, şi aceasta ar putea să fie unică, fie institut naţional, fie secţie a unei biblioteci naţionale sau orice altă formulă organizatorică s-ar putea imagina, ar fi un organism însărcinat să urmărească, să inventarieze şi să stocheze toate aceste informaţii pentru folosinţa oricărui solicitant, de la guvern până la ultimul student. Mă interesează în acest domeniu, bineînţeles, înainte de orice, literatura română, pentru a cărei traducere s-au cheltuit înainte mulţi bani şi s-au realizat puţine lucruri: în orice caz, s-au umplut depozitele cu traduceri în reciprocitate din *Desculţ, Mitrea Cocor* şi alte asemenea. De şapte ani însă, alături de iniţiative oficiale, pe care nu vreau să le discut acum, au existat şi numeroase acţiuni generate de iniţiative particulare, cu atât mai preţioase cu cât s-au datorat numai interesului adevărat, alegerii libere, preţuirii sincere pentru o literatură şi un autor care nu avea în spate nici vreo subvenţie guvernamentală, nici vreun interes ocult; dacă pe cele oficiale a avut cine să le prezinte, fie şi numai pentru că banii trebuiau justificaţi într-un fel, celelalte au rămas în mare măsură neştiute de marele public şi chiar de micul public, al specialiştilor. Iată, pe scurt, de ce cred că, până la ipotetica înfiinţare a unui Bibliographische Institut, ca cel de la Leipzig, trebuie prezentate în presă măcar cele mai importante dintre cărţile româneşti apărute în haina unei limbi străine graţie efortului şi iubirii unor interpreţi de prestigiu. Anul care se încheie a fost, din acest punct de vedere, deosebit de bogat.

DIN DANEMARCA, de la Editura „Dorul" din Aalborg (din a cărei redacţie fac parte Pavel Chihaia, Paolo Polito şi Dan Romaşcanu), ne-a parvenit un volum elegant, aproape bibliofil, de traduceri din poezia lui Lucian Blaga: *Poemele luminii,* volumul de debut din 1919, care l-a proiectat pe autor dintr-o dată în centrul de interes al lumii literare. Concepută de îngrijitorul acestei ediţii, profesorul Eugen Lozovan, ca un omagiu cu prilejul centenarului de anul trecut, cartea are o structură complexă: alături de textul românesc din ultima versiune a volumului, ediţia definitivă din 1942, cu numai treizeci şi opt de poezii, s-a publicat traducerea daneză (*Lysets digte,* a poetului Povl Skarup), în franceză *(Poèmes de la Lumière)* versiunea lui Titus Bărbulescu, autor al unei teze de doctorat la Sorbona dedicată poeziei lui Blaga şi al mai multor studii apărute, între altele, în prestigioasa *Revue des Études Roumaines* de la Paris), şi în italiană, în traducerea lui Eugen Lozovan însuşi, care este, de altfel, profesor de filologie romanică şi de italiană la Universitatea din Copenhaga şi un „dantolog" cunoscut: *I carmi della Luce.* Ediţia tetraglosă este precedată de un „cuvînt înainte" al profesorului Lozovan şi de o biografie a poetului *(Minunatul Lucian Blaga, 1895-1961)* a dlui Titus Bărbulescu, care este în acelaşi timp o prezentare a tumultuoasei sale activităţi (şi aceasta tradusă în cele trei limbi ale volumului), şi este ilustrată cu desenele Mariei-Angela Kragh. Filolog, şi încă filolog clasic prin formaţie, profesorul Lozovan respectă cu scrupulozitate în traducerea sa litera, dar şi spiritul originalului, mai preocupat să nu altereze nuanţele proprii decât să caute o – de altfel ipotetică – similitudine poetică; dl. Titus Bărbulescu interpretează şi uneori precizează, cu detalii suplimentare, textul original, propunând lectorului francez o imagine apăsată, mai apăsată în unele cazuri decât există în versiunea românească, dar poate necesară pentru înţelegerea întregului (în *Ghimpii, Les Epines,* de pildă). Toate cele trei traduceri însă, ni se pare evident, au fost concepute pentru a fi utilizate împreună cu originalul căruia îi servesc în aceeaşi măsură ca introducere şi drept comentariu infratextual. Mărturie de iubire şi de fidelitate, cartea celor trei studioşi şi poeţi în acelaşi timp este şi un instrument de lucru preţios, care ar trebui făcut cunoscut şi utilizat oriunde se vorbeşte de poezia românească.

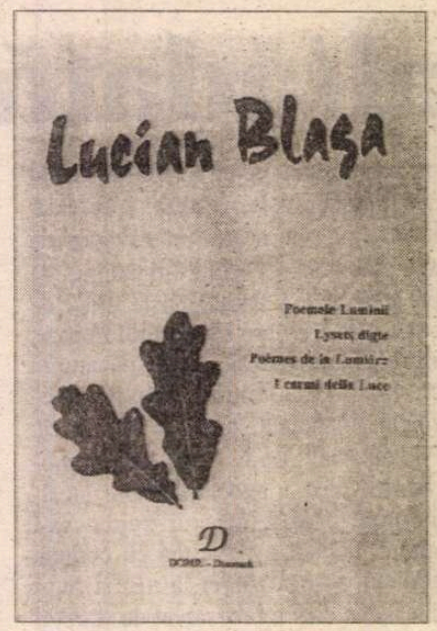

DIN ITALIA, de la cunoscuta editură bolonieză Il Mulino, ne-a parvenit traducerea cărţii lui N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii.* Despre aptitudinea acestei capodopere de a prezenta unui cititor străin partea cea mai pitorească şi poate cea mai bună a sufletului naţional, cîrtitor în bucurie şi luminos în suferinţă, am mai putut aminti chiar în paginile acestei reviste, tot în acest an, cu prilejul apariţiei traducerii franceze a aceleiaşi cărţi; traducerea italiană a Gabriellei Bertini Carageani, a cărei cursivitate participativă e evidentă şi face să pară că e vorba de un text scris de la început în italiană (dar nu mie îmi e dat să fac aceste aprecieri), confirmă că avem a face cu una dintre operele a căror frumuseţe poate fi trecută peste dificultăţile unei alte limbi şi, mai mult chiar, ale unei alte culturi, cu o experienţă istorică diferită. Sigur că un merit important al acestui transfer revine, alături de traducătoare, şi prefeţei şi notelor lui Gheorghe Carageani, profesor de limbă şi literatură română la Institutul Oriental din Napoli şi la Institutul de studii politice din Roma. Autor al unor studii importante despre literatura exilului românesc, apărute în reviste din străinătate dar şi din ţară, Gh. Carageani examinează în prefaţa sa tocmai condiţia exilului interior în care s-au plasat o serie de mari autori români (dar şi alţi intelectuali, de altfel) precum N. Steinhardt; ei şi-au constituit o operă durabilă şi semnificativă în cel mai înalt grad dinlăuntrul sistemului, adică dinlăuntrul lagărului din care n-au acceptat să iasă nici cu preţul unor compromisuri, nici cu acela al plecării din ţară, dar pe ale cărui orori, mizerii, amestecate cu dovezi de măreţie şi frumuseţe sufletească, îşi fac o datorie de a le prezenta lumii, fără ură şi încrîncenare, „ci cu discreţia, seninătatea şi înţelepciunea celui care are de partea sa credinţa" (p. 14). Beneficiind de notele şi lămuririle ediţiilor româneşti, pe care le citează de mai multe ori, prefaţatorul şi îngrijitorul ediţiei italieneşti adaugă un număr de explicaţii suplimentare foarte preţioase pentru un cititor mai puţin cunoscător al istoriei noastre politice şi culturale (p. 504-535).

ÎN FINE, o a treia carte importantă apărută în acest an, în traducere franceză de această dată, este romanul lui Mircea Eliade *Lumina ce se stinge.* Nu numai romanul lui Eliade trebuie semnalat, unul dintre romanele mai puţin discutate şi reeditate, în pofida marelui său interes, ci şi traducătorul şi editorul au dreptul la o menţiune deosebită din partea noastră, pentru că este vorba de două personalităţi într-adevăr deosebite: traducătorul cărţii este cunoscutul Alain Paruit, căruia literatura română şi opera literară a lui Eliade în special îi datorează o mare parte din circulaţia sa în lumea francofonă, autor al mai multor versiuni de mare fidelitate şi fineţe din texte nu o dată dificile (Alain Paruit are chiar o plăcere deosebită, se pare, în rezolvarea unor complicaţii de ordin filologic), iar editorul este un alt român, stabilit de multă vreme la Paris, a cărui editură se bucură de o cotă înaltă într-un oraş plin de edituri celebre: Constantin Tacu. Editor al foarte preţuitelor *Cahiers de l'Herne,* antologii tematice consacrate marilor scriitori ai lumii unde, alături de Borges, Yeats, Rimbaud, Holderlin, James Joyce, şi-a găsit locul meritat şi Mircea Eliade, dl. Tacu a mai publicat numeroase cărţi de autori români. Prin numeroase aspecte, romanul lui Eliade este una dintre cele mai enigmatice, simbolica şi premonitorie în acelaşi timp; ea începe cu incendiul bibliotecii în care lucrează Cesare şi se încheie cu o moarte care este ori sinucidere, ori asasinat. Nu ştiu ce presă a avut traducerea, dar pentru cititorul român, familiar al vieţii şi operei lui Eliade, romanul este tulburător; e de crezut că şi cititorul francez o va simţi în acelaşi fel.

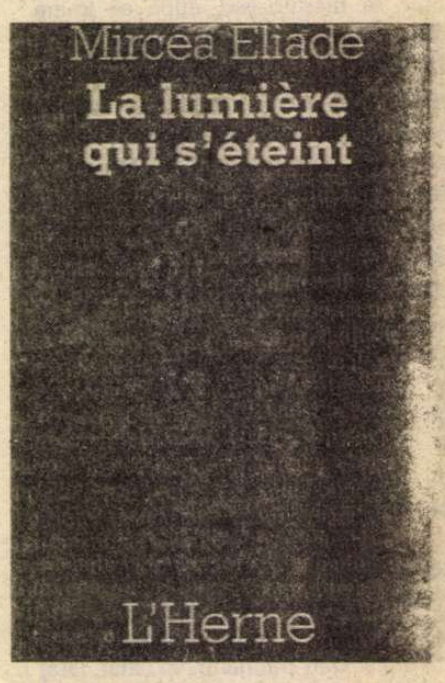

Mircea Anghelescu

După lupte seculare care au durat vreme de un an

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

DUPĂ lupte seculare care au durat vreme de un an, polemica dintre *internaționalistul* Gabriel Andreescu și *naționalistul* Octavian Paler s-a încheiat. Spre tristețea mea, ea a fost reluată recent, prin articolul *Presiunea asupra Ministerului de Externe a început,* semnat de Gabriel Andreescu în nr. 48 al revistei *22*. Autorul pleacă de la ideea că *numirea lui Adrian Severin ca ministru de externe în cabinetul Ciorbea este una din garanțiile cele mai ferme că România va sări în barca europeană* și mărturisește deschis că abia așteaptă să vadă cine va îndrăzni să combată această alegere. Și așteptarea sa nu a fost în zadar. Ca și alți comentatori de presă, *cititul editorialist* de la *România liberă* (pe numele său Octavian Paler) a îndrăznit să afirme că nu pentru asta au votat oamenii *schimbarea.* Drept pentru care, distinsul apărător al drepturilor omului nu a ezitat să aștearnă pe hîrtie: *Neavînd instrumentele mentale pe care ți le oferă o specializare, lipsit de datele elementare pe care le presupune înțelegerea lumii în care trăim, cu o cultură care se reduce la reverii provinciale și artificiale, tipologia lui Paler nu reprezintă decît formula unui handicapat.* În finalul demersului său, d-l Gabriel Andreescu încearcă să acrediteze ideea că *repetitivitatea senilizantă* a celui pe care l-a combătut constituie un fenomen exotic și marginal în viața noastră publică. Lucru care te face să te întrebi: atunci de ce atîta enervare?!

În ce mă privește, consider că orgoliul distinsului fizician de a avea o specializare pe care adversarul său nu o are ar fi fost perfect îndreptățit dacă s-ar fi manifestat printre colegii săi de la IFA. Între comentatorii de presă, *cititul editorialist* de la *România liberă* are, în mod neîndoielnic, un avantaj. Acela că a trăit cu 30 de ani mai mult și a scris cu 30 de cărți (citite de zeci de mii de oameni) mai mult decît preopinentul său. De aceea, ideea lui Gabriel Andreescu de a-l trimite la plimbare (sub pretext că nu ar avea o specializare) ridică nenumărate semne de întrebare. Între altele și pentru că, în treacăt fie zis, povestea cu *săritul în barca europeană,* pe care o susține cu atîta tărie, nu ține de fizică, ci de *poezie* și reprezintă, în cel mai bun caz, o copilărie. Fiindcă Europa nu este totuși o barcă și România nu trebuie să se prezinte cu d-l Severin la un concurs de canotaj, asupra căruia nu s-ar putea pronunța un umanist de factura d-lui Octavian Paler. Acceptarea în mod necondiționat a recomandării 1201 și promisiunea sa că după alegeri va lupta mai departe pentru modificarea Codului Civil nu mi se par argumente de necombătut în susținerea acestui lider al PD. Poate și pentru că eu trăiesc cu iluzia separării puterilor în stat și ca atare nu înțeleg cum ar putea influența dînsul îmbunătățirea Codului Civil de la Ministerul de Externe. Iar în ce privește Tratatul cu Ungaria, slavă Domnului, a fost deja semnat de altcineva.

Pe de altă parte, atunci cînd scrie ironic că d-l Severin este cel care, într-adevăr, a fost atît de *isteț, volubil, cu un bun „joc de picioare" prin saloanele ambasadelor sau prin cancelarii externe încît a devenit cel mai eficace creator de politică externă pe care îl putem numi,* din păcate, d-l Andreescu nu reușește să obțină efectul scontat. Cel puțin în fața unor cititori naivi ca mine, care se încăpățînează să creadă că, nici măcar într-o glumă, politica nu trebuie făcută cu picioarele, ci cu capul.

Desigur, este nu numai dreptul, ci chiar și datoria d-lui Gabriel Andreescu să susțină pe cineva cu care s-a situat de aceeași parte a baricadei în privința minorităților naționale ori a celor sexuale. Dar asta nu înseamnă că nu are dreptate și Octavian Paler atunci cînd afirmă că marile probleme cu care se confruntă România la ora actuală nu sînt totuși acestea.

În ce mă privește, dacă ar fi trebuit să aleg pe cineva care pledează în favoarea minorităților, l-aș fi preferat d-lui Severin pe însuși Gabriel Andreescu. Nu numai datorită faptului că dovedește o abnegație și mai mare în rezolvarea problemelor acestora, ci pentru că are și o specializare care îl face să cunoască formula apei și să nu intre în panică atunci cînd i se spune că ea conține de două ori mai mult hidrogen decît oxigen.

Revenind asupra articolului citat – în revista *22* nr. 50 –, d-l Andreescu își motivează enervarea de care a dat dovadă înainte prin faptul că numirile lui Ciorbea și Severin *îl asigurau* pe dînsul că viitorul guvern va fi așa cum trebuie și nu ar fi vrut ca mass-media să aibă cine știe ce influență nefastă. Afirmația aceasta dovedește un orgoliu greu de admis, întrucît există totuși un singur post de ministru de externe și, ca urmare, numirea cuiva în această funcție nu ne poate *asigura* (că va fi așa cum vrem noi) pe fiecare. Deși, poate ar trebui să recunosc că d-l Andreescu are niște drepturi în plus față de restul lumii. Fiindcă, așa după cum ne aduce la cunoștință cu această ocazie, Comitetul de Afaceri Politice al Consiliului Europei l-a solicitat să participe la elaborarea unui studiu pe tema autodeterminării și secesiunii, ca bază a viitoarei *rezoluții Severin.* Acest lucru, menit să explice multe, ridică totuși o întrebare. Oare specializarea în fizică a d-lui Andreescu era suficientă pentru a fi desemnat să participe la elaborarea studiului acesta care ar fi avut neapărat nevoie de o altfel de specializare?

Nu mi-aș fi îngăduit să formulez această întrebare dacă de la *poezia* despre *săritul în barca europeană* nu s-ar fi trecut la prozaica ei decodare: *Nu exista oare pericolul ca, sub presiunea unor mass-media capabile să blocheze ascensiunea lui Severin, un nou ministru de externe, țărănist, să înceapă din nou cu amenințarea ungurilor, cu „dați-ne înapoi teritoriile" și toate stereotipiile care ne-au făcut atîta rău?* Calcul avut în vedere de Octavian Paler în clipa în care se întreba: pentru asta au votat oamenii Convenția și schimbarea întrevăzută prin programul ei?

Intervenția mea în această dezbatere nu vizează însă cazul Severin, ci concluzia lui Gabriel Andreescu potrivit căreia delimitarea Gabrielei Adamești-teanu de unele afirmații ale sale ar dovedi *cum funcționează solidarizarea unei grupări profesionale bovarice – poeți, romancieri, foști critici de artă etc. – avînd încă o prezență dominantă în mass-media și ale cărei pretenții nu mai au cum face față, firesc, tuturor solicitărilor presei moderne.*

Socotindu-mă vizată, aș putea întoarce fraza de mai sus pe toate părțile pentru a-i dovedi prietenului nostru Gabriel Andreescu că așa cum legile fizicii se însușesc la o școală, cele ale scrisului se învață și ele undeva. Dar poate nu ar fi bine. Fiindcă, prin tot ce a făcut în ultimii ani, el a dovedit că a părăsit fizica pentru a trece, cu arme și bagaje, în tabăra noastră. Dar dacă nu ar fi bine să încerce vreunul dintre noi să-i ia condeiul din mînă, poate nu ar fi bine să încerce nici dînsul să ni-l ia nouă. Spun asta întrucît, după afirmațiile jignitoare făcute la adresa lui Octavian Paler și a categoriei pe care o reprezintă acesta în mass-media, Gabriel Andreescu pune următoarele întrebări: 1) Sînt calificativele mele motivate? 2) Sînt ele pe măsură? 3) Sînt ele acceptabile? 4) Cum poate fi înțeleasă replica d-nei Adamești-eanu?

Calificativele *handicapat* și *senil* sînt, fără îndoială, de neacceptat. Este pentru prima oară cînd ele i-au fost acordate unei personalități de anvergura lui Octavian Paler într-o revistă cu pretenții, cum este cea a GDS. Intervenția Gabrielei Adamești-eanu a fost necesară și binevenită.

Să presupunem, totuși, că d-l Andreescu ar fi folosit epitetele de mai sus socotind că ele ar da nume unor triste realități. Atunci se pune întrebarea: e normal ca un om care își cîștigă existența lucrînd la un comitet care se ocupă cu drepturile omului să-i spună cuiva că nu este altceva decît un handicapat și un senil? Fiindcă, felul cum au fost folosite aceste cuvinte nu îl jignește numai pe cel căruia i-au fost adresate, ci și categoria socială a handicapaților (și implicit a senililor), pe care d-l Andreescu nu e angajat să o umilească, ci să o apere.

Atributul *senilizant,* cu care a fost gratulat demersul distinsului intelectual Octavian Paler, mi s-a părut nu numai de neacceptat, ci și deosebit de ciudat. El mi-a amintit, fără să vreau, de șoferul nostru de pe vremea cînd lucram la TVR, care, după ce ne povestea ceva, adăuga: vă rog să mă credeți că am rămas *stupefiant.*

Dacă Octavian Paler ar avea *repetitivitatea senilizantă* despre care vorbește Gabriel Andreescu, el nu ar mai putea fi *cititul editorialist* al *României libere,* întrucît toată lumea care îl citește de cîteva decenii s-ar fi senilizat total. Din această dilemă nu se poate ieși, fie că distinsul fizician a prevăzut-o, fie că nu.

De aceea (și pentru că vine, totuși, Crăciunul, cînd se fac daruri și sînt de la sine înțelese o atmosferă mai caldă și o anumită decență) poate nu ar fi rău să încerce și dînsul să trateze *grupările astea bovarice (formate din poeți, romancieri, foști critici de artă etc.)* mai cu indulgență. ■

Câteva cuvinte despre „4711"

CU TOTUL întâmplător m-am uitat în vitrina unei farmacii acum câteva zile, după întoarcerea de la București. Era pe Cheiul Francisc I, la Tréport, un port pe malul Mânecii, unde de mai mulți ani avem un mic apartament în care ne odihnim la sfârșitul săptămânilor sau chiar mai des dacă se ivește ocazia. În vitrină strălucea din muchii ca un diamant o mare sticlă cu o enormă etichetă de aur pe un fond albastru ca cerul de februarie pe Coasta de Azur. Se pare că din această cauză se numește Coasta de Azur. Sticla-diamant era o reclamă pentru „BLAU-GOLD ECHT KÖLNISCH WASSER DOPPELT *4711*".

M-am așezat pe un fotoliu de paie la o masă pe terasa bistroului de alături, am comandat o cafea și mi-am amintit de sticla de un litru de Kölnisch Wasser de pe masa de toaletă a mamei, la Focșani. Era în 1944, pe la sfârșitul lui august. Acum cincizeci și doi de ani.

Încă dinaintea războiului se aflau la noi în casă două sticle superbe, care pentru mine reprezentau chintesența luxului, a frumuseții, a artei în general. Una era marca de colonie preferată a mamei, „4711", iar cealaltă marca bunicii mele, mama tatei: „ROGER & GALLET Eau de Cologne Extra-Vieille". Aceste două mirosuri mi-au rămas în memoria olfactivă până în ziua de astăzi. Ajungând în Franța acum 28 de ani, primul lucru pe care l-am făcut din primii bani câștigați a fost să-mi cumpăr o sticlă de „Roger & Gallet". Din păcate, până mai ieri nu zărisem în Franța nicăieri sticle de „4711".

Acum treizeci de ani însă, călătorind în Germania de Vest, grație unui bilet de tren și deci a unui răspuns favorabil primit, spre uimirea tuturor, la o scrisoare a mea trimisă de la București primarului orașului Husum, cu deosebita rugăminte de a mă ajuta să vizitez orașul al cărui nume îl port, s-a întâmplat să ajung și la Köln, unde voiam să văd celebrul Dom. După vizită, seara, în drum spre gară – călătoream noaptea pentru a economisi banii de hotel – ajung pe o stradă și dau de aceeași reclamă de aur și azur din vitrina farmaciei de la Tréport. Intru în micul magazin, care atunci mi s-a părut mai mic chiar decât reclama, și-l întreb pe vânzător, de ce „4711"? Care este semnificația? „Pe timpuri, în Evul Mediu – îmi răspunde oarecum plictisit, deoarece am impresia că i se punea foarte des aceeași întrebare – străzile nu aveau nume, în schimb casele aveau numere, iar 4711 a fost, este și va fi în veci numărul casei din Köln unde se fabrică apa de colonie. Acum strada se numește Glockengasse, adică Ulița clopotelor, iar numărul casei a rămas în continuare 4711."

Sorbind încet din cafeaua fără zahăr, fiind interzis de zahăr, de prăjituri, de miere, de pâine, de cartofi, de paste făinoase, de unt, de grăsimi, de sare, de sărățele și de tot ce poate face bucuria alimentară a omului normal, îmi amintesc de acea zi de sfârșit de august 1944, când eram ca și astăzi interzis de toate aceste bunătăți, dar nu ca regim alimentar, ci pentru că lipseau din magazine. Tristețea gustativă se amestecă cu amintirea tristeții olfactive de acum jumătate de secol.

Parcă-i revăd pe vajnicii eliberatori dând buzna în farmacia tatei, îmbrâncind lumea și farmacistele cu patul pistoalelor automate și urlând ca bezmeticii: „Sulfamid esti? Alcohol esti?" Deschizînd ușile izbindu-le cu picioarele, au ajuns și în sala de baie unde un mare respect i-a copleșit dintr-o dată. Noi toți tremuram de frică și nimeni nu a înțeles de ce s-a făcut liniște. Calmucii liberatori, îngenuncheați și înmărmuriți ca în fața unui totem de lângă hurtele unde se născuseră, uitat de atunci, din obligație impusă de partid și redescoperit acum, se uitau holbați la sticla mamei de un litru de „4711". La impulsul unuia mai pofticios dintre ei, au băut-o dintr-o suflare, ca moldovenii și muntenii care au băut apa Milcovului la Unire, cu aproape o sută de ani în urmă, așa cum îmi închipuiam eu atunci versul din „Hora Unirii". Două minute după aceea găseau și sticla de „Roger & Gallet" căreia i-au aplicat aceeași soartă ca oricărei ape vii descoperite în casă sau în farmacie.

Cu gândul la toate astea m-am întors la spițeria din Tréport și am cumpărat o sticluță de „4711", evocându-mi-le pe mama și pe bunica, rămase la Focșani, lipsurile și chinurile în care au fost obligate să trăiască, săracele, până au murit. Flaconul acesta l-am pus alături de prima sticluță goală de „Roger & Gallet", pe același raft din bibliotecă, împreună cu câteva borcane de cristal de Boemia, desenate de bunicul meu înainte de primul război mondial și fabricate la comandă pentru el la Karlsbad, salvate din farmacie, la naționalizare, de furia proletcultistă, deci ignorantă, a celor câtorva cozi de topor devotate partidului despre care nici ei, dar nici noi nu știam la vremea aceea mare lucru.

Sergiu Husum

Ilie CONSTANTIN

Premiile literare pe anul 1970

DUPĂ cîteva surîzătoare confesiuni asupra debutului său, Emil Brumaru evocă – într-un număr din octombrie trecut al *României literare* – un moment important şi pentru mine: acordarea premiilor Uniunii Scriitorilor pe anul 1970. Întîmplarea face că, în paginile aceluiaşi săptămînal (19/25 iunie 1996), făcusem şi eu unele „mărturisiri" legate de acelaşi episod. Dădeam, mai ales, amănuntul picant că, în ziua de 27 aprilie 1971, cînd juriul dezbătea anevoios, eu mă aflam sub uniformă militară, undeva prin codrii Moldovei... Moldoveanul Emil Brumaru nu va rămîne insensibil la acest detaliu. Şi nici la acela că în concentrarea respectivă colegul meu de marşuri era un alt coleg de-al nostru şi poet care putea pretinde un premiu (publicase în 1970 volumul *Fragmente din regiunea de odinioară*): Virgil Mazilescu!

Un poet ca E.B., căruia divinitatea i-a hărăzit atîta umor, ar putea oare să înţeleagă că-l poate contraria pe un altul cu o glumă în doi peri? Cum adică: el „mă va ierta" că am luat premiul în locul lui (!), împreună de altfel cu „eterna Blandiana"? În domeniul de vaste *relativităţi* al valorilor literare, a avansa fie şi în glumă o frază atît de uşuratică îmi pare regretabil (mai cu seamă la vîrsta cînd scriitorii îşi scriu memoriile, cu grija de a nu-şi nedreptăţi la fiecare pas contemporanii). Nostalgiile după un debut mirific alterează întrucîtva legendara bună dispoziţie a lui Brumaru. El, care îmi arăta o prietenească şi susţinută atenţie (eu o luasem şi drept preţuire literară, de unde şi plăcerea cu care am dat tiparului, în *Familia,* nr. 1/1994, cele cîteva minunate epistole ce mi le-a adresat... *în 1970*), scrie azi că m-ar putea „ierta" pentru premiul suflat lui în primăvara lui 1971 contra... unui sfert din colecţia mea integrală „Pléiade".

Ca să nu devenim sinistri de seriozitate, îl previn că opun un refuz dîrz acestei sugestii! Mai întîi, de ce nu-i cere nimic Blandianei şi mă taxează doar pe mine? Apoi, de ce-şi limitează pretenţiile la un *sfert* din colecţie? Gravitatea matrapazlîcurilor operate de mine ca să-l lipsesc pe el de premiul cel mare ar trebui negreşit să fie plătită mult mai scump! Nu mi-am dat seama de ceea ce comiteam, altfel n-aş fi ezitat să repar pe loc nedreptatea: i-aş fi dat, bunăoară, lui Brumaru premiul meu, mulţumindu-mă cu cel de debut, luat de el! De ce nu? El e mai mare ca mine: e născut pe 1 ianuarie 1939, iar eu pe 16 februarie (cf. *Dicţionarul scriitorilor români,* A-C).

SĂ EXAMINĂM cererea de „haraci" retrospectiv formulată de nedreptăţitul meu contemporan. Dacă, în prada unei sacre şi delirante dorinţe de a fi „iertat", îi trimit lui Emil Brumaru, dintr-o dată, una sută tomuri din „Pléiade", cu *plata la destinatar (poşta şi vama),* s-a gîndit oare cît l-ar putea costa? Noroc că situaţia e mult mai simplă: „sfertul lui Brumaru" din cele peste 400 de volume cît trebuie să numere colecţia de la Gallimard l-am vîndut în pierdere, la „Gibert" şi în alte „anticariate" din Paris – pentru a face faţă unor panici de ordin economic. Am risipit în acele momente de cumpănă încă două din cele patru sferturi; abia de-mi rămîn vreo sută patruzeci de pleiade amărîte! Iar pe acelea chiar că mi-ar fi ruşine să i le livrez, atît sunt de înnegrite cu însemnări de lectură – scrisul meu l-ar irita mai pe fiecare pagină...

Juriul din 27 aprilie 1971 – ale cărui opţiuni nu mi-ar fi trecut prin minte, şi nici n-aş fi putut geografic să le influenţez – era alcătuit din: Cezar Baltag, Ştefan Bănulescu, Geo Bogza, Nicolae Breban, C. Chiriţă, Ov. S. Crohmălniceanu, Ştefan Aug. Doinaş, Silvian Iosifescu, G. Ivaşcu, Eugen Jebeleanu, G. Macovescu, Méliusz Jozséf, Alexandru Philippide, D.R. Popescu, Marin Preda, Lucian Raicu, Marin Sorescu, Zaharia Stancu şi Paul Schuster. („Juriul – extraordinar", apreciază şi Brumaru în intervenţia sa din octombrie 1996.) Deciziile oricărui asemenea for pot fi puse la îndoială – şi aşa se întîmplă cu toate juriile de pe lume –, dar acela poseda în compoziţia sa un asigurător *echilibru.*

Ulterior, unii din aceşti „judecători" ai confirmărilor şi debuturilor literare din anul 1970 mi-au povestit înfruntările inevitabile şi pledoariile pasionate în favoarea unora sau altora din candidaţii la premii – cel de poezie fusese aprig disputat. E. Brumaru, reluînd ce-şi amintea din convorbirea sa cu Ştefan Bănulescu, spune că: „îl avusesem rival blînd pe Daniel Turcea"... De concurenţa lui şi a lui Turcea nu ştiusem nimic pînă acum. Nu ignorasem însă insistenţa lui Eugen Jebeleanu în favoarea Ilenei Mălăncioiu (despre care am avut ocazia să scriu că este unul din cei mai mari poeţi ai literaturii române, bărbaţi şi femei laolaltă!). Ea va fi trecut şi mai „milimetric" decît Brumaru pe lîngă premiul mare. Consider că şi el, şi ea l-ar fi meritat din plin! Şi nu mă îndoiesc că aş fi constatat succesul unuia sau al celuialt, sau al altora, în locul meu, cu strania seninătate a unui extraterestru... În colecţia *României literare* poate fi regăsită o scurtă declaraţie unde – ca unul care urmărisem, vreme de nouă luni, toată producţia editorială a lui 1970, pentru a o comenta în rubrica mea de critică a poeziei din aceeaşi revistă – admiteam că: *«Cel puţin încă zece poeţi ar fi meritat să fie premiaţi, cu aceeaşi îndreptăţire. Gîndul meu se îndreaptă spre ei fără ipocrizie».*

Un scriitor abia premiat care ar fi spus mai mult decît atît s-ar fi descalificat prin demagogie. Să se remarce că îmi rostisem cu limpezime gîndul: cei ce ar fi putut fi distinşi ar fi fost *la fel de îndreptăţiţi* la aceasta cu cei care primiseră efectiv premiile. În două vorbe: fără ca eu să fi avut cunoştinţă de ce mă aşteptase, un juriu demn de încredere mă onorase printre mulţi alţii; nu aveam a mă dezice de hotărîrea sa, şi n-o voi face nici acum. Premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor pe 1970 urma să rămînă singurul meu trofeu de această importanţă în România. E cu totul suficient pentru o carieră de mai puţin de un deceniu şi jumătate...

ÎN TOAMNA lui 1973, din raţiuni pe care le-am evocat în alte pagini din ultimii ani şi în felurite interviuri, deveneam un „fugar" în Occident. Pe noile „meleaguri", am obţinut un al doilea premiu: *Grand prix du livre Jeunesse 1989,* decernat de SGDLF (Societatea oamenilor de litere din Franţa), de astă dată pentru o carte de proză. Mi-a rămas în minte o formulă imprudentă a ataşatului editorial de presă care mi-a transmis prin telefon, cu satisfacţie profesională: „– Ilie Constantin, NOUS l'avons eu!".

Acest NOUS care sfîrşise prin *a avea* premiul nu ne desemna nici pe mine, autor, nici pe el, ataşat de presă, ci o entitate mult mai masivă, determinantă: Gallimard! Se cade aşadar să rămînem umili. Un premiu literar nu este aproape niciodată obţinut în mod direct şi indiscutabil de un scriitor – cel puţin din punctul de vedere al celor care judecă, bănuitori. În 1971, la Bucureşti, voi fi beneficat de sumbre înţelegeri între facţiunile ce se înfruntau în juriul Uniunii Scriitorilor; la vîrsta de 50 de ani, voi fi profitat de faptul că un mare editor francez i-a îmbrîncit cu vigoare pe alţii mai mici pentru a-şi atribui un trofeu în plus.

LA CAPĂTUL acestor însemnări, m-am decis: NU, nu-i voi ceda una sută pleiade lui Emil Brumaru! La ce bun, cînd el însuşi recunoaşte (pe la începutul confesiunii sale despre premiile US 1970) că odaia sa e „ticsită de cărţi NECITITE"? Dar îi promit să-i *arăt* minunatele tomuri (voi merge chiar pînă la a-i permite să le răsfoiască!) atunci cînd va veni să-mi facă o vizită la Paris. Prin 1970, în „anul vrajbei noastre" pentru un premiu, el m-a invitat în cîteva rînduri să-i fiu oaspete la Dolhasca – „nodul de cale ferată ce mi-a strîns net doisprezece ani din viaţă..." Revenit sufleteşte în ţară (după cum m-au bucurat scriind cîţiva critici), în nodul de cale ferată de pe malurile Senei am căpătat şi eu ceva vechime.

O scrisoare-poem, semn proaspăt şi fermecător al unei epoci literare revolute

19 mai 1970
Dolhasca

Prima scrisoare a lui Emil Brumaru către Ilie Constantin,
Poetul antialcoolic ce într-o vreme găsise-un remediu
Împotriva tristeţii lăsîndu-şi să-i crească din suflet un crin,
Va fi caligrafiată stîngaci între două
capitole lungi din „Amurgul evului mediu".

Emil Brumaru va fi îmbrăcat întotdeauna în surtucul său
plin de grăsimi,
Auster şi naiv precum preafericitul Bernard ce supsese
din sînii Sfintei Maria,
Cînd o să-şi descrie în spatele casei străvechi,
cu un foarfece galben tăind toporaşii infimi,
MELANCOLIA.

Şi nimeni nu o să ştie că dînsul îngroapă pe-ascuns
Sub straturi de flori, ca să fie parfumul mai fin,
patefoane stricate
Iertaţi-l pentru această scrisoare trimisă cu trenu-n
vagonul poştal spre Cetate.
Emil Brumaru aşteaptă de-o viaţă răspuns.

Emil Brumaru

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

„SEMNAT MALRAUX"

CÂND filozoful francez al postmodernismului, Jean-François Lyotard, își subintitulează recenta carte despre Malraux, *biografie,* termenul nu poate fi luat decât drept o provocare. N-a fost oare „biografia" condamnată de Malraux însuși atât în „Antimemoriile" sale cât și prin dezgustul de atâtea ori exprimat pentru „mizerabila grămăjoară de secrete" ce constituie materia obligatorie a oricărei existențe?

Demersul lui Lyotard este dezvăluit de titlul cărții, *Semnat Malraux**, implicând nu o ordine cronologică, ci alegerea acelor secvențe din opera *trăită* sau din existența *scrisă* pe care Malraux și-a pus pecetea. Ele nu mai aparțin cotidianului, întâmplării, șirului de forme ale hazardului, ci au fost alese, inventate sau transfigurate de Malraux spre a mărturisi despre propria sa legendă.

Lyotard preciza într-un interviu: „Credeți c-am introdus calul troian al biografiei în universul antibiografic prin excelență al lui Malraux? Voiam să sfidez prostia conținută în proiectul biografic obișnuit ce caută în viață motivările operei. Dacă există vreun cal troian, acela este al lui Malraux însuși: în loc să interzică biografia, i-a preschimbat sensul, făcându-și o operă din existență. Un eveniment brut n-are nici o valoare pentru el, nici nu există atâta timp cât nu este *semnat,* asumat, pus în scenă. De-abia atunci devine un «fapt poetic», iar viața lui Malraux trebuie citită ca o culegere de legende."

Legenda Malraux va fi deci tratată de Jean-François Lyotard ca un roman unde ficțiunea se vede înlocuită de alegerea cât mai inspirată a episoadelor pe care Malraux a binevoit să le „semneze". Reușita excepțională a lui Lyotard cu această carte-eveniment constă, fără îndoială, și în faptul că Malraux s-a gândit pe el însuși dintru început ca un personaj de roman. Nu o „legendă a secolelor" ca la Victor Hugo, ci un „roman al secolului XX" cu tot ceea ce presupune inovație în angoasa de a nu mai putea opune morții un orizont religios.

Nu e singura provocare a lui Lyotard. Din primele pagini el face apel la o psihanaliză răsucită, deși știe – și o scrie – că Malraux disprețuia această pretinsă știință. Lyotard se oprește și la termenul de „hypobiografie". Ceea ce e jos, dedesubt, sub pământ. Copilul André asistă la înmormântarea fratelui său și vede în pământul ce-și așteaptă sicriul asaltul de târâtoare și insecte ce vor pune stăpânire pe acela care a fost un om și a crezut că își croiește un destin. Singurul destin este însă moartea. Scena îi este sugerată lui Lyotard de obsesiile recurente ale lui Malraux: „Păienjenișul din coșmarele noastre este unul dintre cele mai vechi animale de pe acest pământ". Sau: „Visăm aceleași caracatițe și păianjeni ca babilonienii". Imemorialului coșmar al neantului, civilizațiile anterioare au știut să-i găsească un răspuns, religia, oblojind astfel rana primordială. Singularitatea veacului nostru stă în faptul că „civilizația cea mai puternică, cea mai savantă din câte au existat" este incapabilă să ne spună pentru ce trăim, care este sensul vieții noastre.

În fața acelui mormânt deschis, îl obligă deci Lyotard pe copilul Malraux să descopere neantul împotriva căruia va pune de strajă, ca într-un anti-destin, „poporul său de statui". Dar tot acolo va desluși și chipul Mumelor. Pluralul nu duce cu gândul doar spre al doilea Faust (deși referința e obligatorie), ci aparține și banalei biografii. Tatăl lui André Malraux își părăsise soția (se va sinucide când Malraux va fi ajuns la maturitate), iar André rămăsese înconjurat de femei. Nu doar mama, ci și mătușa care ținea o băcănie la Bondy, într-un târg de provincie unde Malraux și-a petrecut copilăria și adolescența. Nu din snobism sau mitomanie și-a șters Malraux din toate biografiile această perioadă – susține Lyotard –, ci dintr-o teamă sau repulsie de ordin metafizic, terorizat fiind de Mumele ce-și conduc copiii spre gura de neant a mormântului. Îi nasc ca să-i îngroape. Din aceeași repulsie fascinată se trag, după Lyotard, lipsa quasi-totală a personajelor feminine din romanele lui Malraux și imposibilitatea, nu o dată proclamată, de a descifra psihologia femeii, ființă aparte, din alt regn. Femeia, cu o singură excepție semnificativă, nu este semnată, contrasemnată într-o operă dominată de „fraternitatea virilă".

FRATERNITATEA virilă l-a dus pe calea revoluțiilor. Dar numai a celor eșuate. „Valorizarea eșecului revoluționar" e vizibilă încă din *Les Conquérants* și Lyotard are dreptate să insiste asupra acestei meniri a revoluției la Malraux de a fi mereu înfrântă, solidaritatea lui manifestându-se doar față de învinși. Când părăsim însă opera pentru scena istoriei, îl găsim pe Malraux, de-a lungul perioadei interbelice, străduindu-se să nu deslușească, să nu privească, să nu vadă chipul adevărat al Rusiei staliniste. Pe bună dreptate, Lyotard judecă cu asprime traiectoria ce l-a dus din antifascism nu doar spre Trotki, ci și spre asasinii săi staliniști. Chiar dacă, după război, Malraux a lansat în partidul generalului de Gaulle alarma anticomunistă, traiectoria aceea a existat și nu e spre gloria lui.

Presupunem că din acest motiv Malraux este așa de puțin apreciat la noi. „Condiția" lui „umană" este citită la lumina tragică a experienței totalitare de o jumătate de veac. Când a apărut însă în 1933, prea rari au fost aceia ce prevedeau evoluția sinistră a „iluziei lirice". În orice caz, culoarea „revoluționară" din *La condition humaine* n-a împiedicat un spirit atât de frenetic opus comunismului ca E. Lovinescu să prefațeze traducerea romanului în limba română.

LYOTARD are însă dreptate să sublinieze că angoasa centrală la Malraux este pascaliană și nu istorică. Dintr-o astfel de perspectivă ni se pare că ar trebui înțeles Malraux chiar și de cei care au suferit de pe urma unei așazise „revoluții", metamorfozată în totalitarism. În groapa cu neant pătrunseseră, de data asta, păianjenii și coropișnițele ideologiei. Iar Malraux a sfârșit totuși prin a le denunța viermuiala. ■

---

*Jean-François Lyotard: *Signé Malraux* – Biographie (Grasset, Paris 1996).

Am fost un „tîrzior"

AM FOST un „tîrzior". - Măi, tîrziorule... Așa mă alinta mama-mare, bunica din partea mamei, Dumitra - Mita...

Am început să merg tîrziu.

Am început să vorbesc tîrziu. Dintr-o îndărătnică timiditate nu-mi exprimam dorințele ori suferințele, cîte erau, decît din priviri sau prin atitudini, de obicei ostile oricui ar fi încercat să-mi arate înțelegere sau să-mi ofere ocrotire.

S-ar înțelege că înlăuntrul meu, în mutenia aceea, locuiam mohorît și ursuz. Dar nu era așa.

Pînă am învățat să numesc faptele, locurile și întîmplările cu tot ceea ce mă înconjura, într-un cuvînt să numesc lumea - și a numi înseamnă a cunoaște - înțelegeam, auzeam și vedeam tot, dar nu acceptam și nu eram de acord decît cu o singură ființă: mama-mare. Ei îi acceptam, într-un fel, inițierea mea în noua lume.

De la ea am învățat s-o numesc, pe ea, lumea nouă, fiindcă numirile ei erau mai aproape de înțelegerea divină - și asta cred cu siguranță - a lumii din care veneam.

Pînea era fața lui Dumnezeu, volbura cu flori albe era broboada Maicii Domnului, roua dimineții erau lacrimile Maicii Domnului, pînă și eu eram minunea lui Dumnezeu. Așa mă numea, cînd mă întindea dimineața ca să mă trezesc, trăgîndumă de picioruțe, gest însoțit de un sunet ascuțit, țuguindu-și buzele...

Așa am aflat cine era Moș Crăciun și ce era venirea Moșului Crăciun: fusese trimis de Dumnezeu anume pe pămînt să caute locul, casa ori sălașul unde se va naște Mîntuitorul Isus, cel ce va să aline oamenii de suferință, să curețe aerul de duhorile rele, să ocrotească și să apere toate vietățile de pe pămînt. Pentru asta Dumnezeu îi dăduse în dar, la începutul lumii, doi bouleni albi și cu coarnele mari, mari..., care-i păzeau tronul veșnic, spre a-i înhăma la sania lui din lemn de tei și a porni în căutarea copilului sfînt Isus, născut de Fecioara Prea Curată Maria, Maica Sa (pe mama mea o chema tot Maria). Și așa, în căutarea lui, trecea pe la casele tuturor pruncilor, vestind nașterea Domnului Isus. De aceea se întîmpla că toate ferestrele pe unde poposea cu răsuflarea boilor săi se făceau de candel, de la răsuflarea boilor ce se uitau pe fereastră și, văzînd cîte un prunc, li se înmuiau ochii de blîndețe și răsuflau mai tare din nări, crezînd, în cumințenia lor, că încălzesc trupul copilului Isus. Dovadă că așa era, dimineața mama îmi punea în mînuță o bucățică de candel pe care, ca orice copil, o duceam la gură și era dulce, dulce...

ÎNTR-O dimineață, trecuse de Crăciun, mama-mare m-a găsit împingînd cu degetul în fereastra brumată de ger, după care-l duceam la gură. Așa am început să îngîn primele cuvinte: adel... adel... măși... ăciun... is... is...

Urmele vrăbiuțelor pe zăpadă erau de cruciulițe; le încălțase Dumnezeu piciorușele, pesemne, cu cruciulițe, ca să le ocrotească de frigul iernii. În aer erau ferite de puful cu care le îmbrăcase din început, dar pe pămîntul năprasnic, ca să fie apărate de rele, le trebuiau încălțări anume, sfințite...

Mă țineam de poala ei cînd arunca grăunțe la păsări și îngînam: iți... uți... iți... uți...

Nu știu cît oi fi părut înafară de ursuz și urîcios, și atunci, și mai tîrziu în restul vieții, dar înlăuntrul meu Crăciunul și Nașterea Domnului, iarna în general, păstrează acea lume adevărată dintru început...

Pentru mine nașterea lumii s-a început odată cu Nașterea Mîntuitorului Isus.

Ștefan Radof

Camil Petrescu – romancierul care credea doar în filosofie

CÎT de mult a intrigat, pe toată lumea, misterioasa scriere a lui Camil Petrescu intitulată *Doctrina Substanței*! Ani întregi ea s-a bucurat de aura pe care o posedă, întotdeauna, operele interzise; iar aventura rocambolescă a salvării manuscrisului ei din mâinile cenzurii, aventură regizată de autorul însuși, a mărit curiozitatea publicului.

Deși, între timp, pasiunea pentru această legendară carte, ca și pentru opera lui Camil Petrescu, scăzuse considerabil, apariția scrierii sale filosofice promitea să fie un eveniment. Din păcate, deziluzia a fost de proporții. Pentru a înțelege de ce eșecul așteptării noastre se afla oarecum programat, e necesar să analizăm relația – cu totul specială – care a existat între Camil Petrescu și filosofie.

De foarte tânăr, Camil Petrescu se simte un ales al zeilor. Condiția de intelectual e primită ca destin excepțional. Posedat de mirajul unei ecuații a perfecțiunii, de modelul operei totale, scriitorul s-a lăsat trăit de o fantasmă unică în cultura română: experimentarea literaturii ca antrenament intelectual pentru împlinirea unei vocații filosofice. Înnoirea romanului sau a teatrului nu va fi pentru el scop în sine, ci etape importante pe drumul, lung, al cunoașterii. Experiențele cu finalitate estetică devin instrumente sau itinerarii spirituale pentru formularea unei posibile soluții ontologice. Demersul rămâne evident utopic. Să ne amintim, printre altele, cum și-a programat Camil existența: va scrie mai întâi poezie, va trece apoi la dramă, pentru a deveni apt pentru roman. Și romanul nu e ultima stație: îi va ocupa cel mult o decadă din viață, între 30 și 40 de ani, după care, în sfârșit, spiritul va fi pregătit pentru filosofie.

Dar putem recunoaște în opera lui Camil Petrescu vocația filosofică? Un lucru pare sigur, anume că autorul romanelor *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* și *Patul lui Procust* disprețuiește, în mod paradoxal, literatura și crede *numai* în *filosofie* și în *vocația sa filosofică.* Într-o conferință din 1943, *Procesul de creație al operelor proprii,* el afirmă: „Punctul meu de vedere este tocmai pe dos, literatura este o pierdere de timp și filosofia este singurul lucru care merită să te ocupi de el mai aproape..." Să notăm în trecere că și Lucian Blaga se credea în primul rând filosof, poezia considerând-o mai degrabă o nobilă slăbiciune.

Iată parcursul sumar al relației exterioare a lui Camil Petrescu cu filosofia: înscriere la Facultatea de Filosofie și Litere din București în 1913; licența abia în 1919, când se întoarce din prizonierat; refuz al propunerii profesorului P.P. Negulescu de a urma o carieră universitară. La terminarea facultății, alege provizoriu experiența estetică și publicistică, dar îi citește mereu și îi comentează pe filosofii preferați. În 1937, la 9 aprilie, își susține teza de doctorat în filosofie cu lucrarea *Modalitatea estetică a teatrului. Principalele concepte despre reprezentația dramatică și critica lor.* În 1938 îi apare studiul „Husserl – o introducere în filosofia fenomenologică" (volumul III din *Istoria filosofiei moderne,* coordonată de N. Bagdasar).

Își respectă pariul cu sine. După ce trece de vârsta de 40 de ani, se angajează efectiv în compunerea operei filosofice visate. Așa că anii celui de al doilea război sunt consacrați în întregime redactării studiului numit *Doctrina Substanței.* Cartea, publicată postum abia în 1988 și neterminată, este schița unui sistem filosofic propriu. Se poate constata însă ușor un fapt: pe Camil Petrescu îl incomodează vădit postura de specialist în filosofie. După ce a refuzat cu dezinvoltură o carieră universitară, studiile sale filosofice nu au avut niciodată tonul și limbajul cercetării profesionale. Pentru Camil, filosofia nu este profesie, ci pasiune. Filosofia îi afectează profund existența, mai ales pentru că în ea vede unica modalitate fermă de a regândi lumea: doar prin filosofie cosmosul unei lumi răvășite, cum e Europa după primul război, putea fi reînvestit cu semnificație și valorizat de efortul conștiinței creatoare. De aceea, Camil Petrescu se va strădui să pară optimist și combativ, imaginându-se pe un adevărat câmp de bătălie al cunoașterii. Mărturisirile din *Rapid Constantinopol-Bioram* (1932) sunt prețioase. Nesimțindu-se în nici un fel atras de aventura iraționalului, la modă în epocă, acuză „nevoia de întoarcere la Evul Mediu".

Cu aceeași superioritate ironică tratează „cultul Ființei Supreme", „problema fericirii viitoare", fiind gata să-și sacrifice și „viața de apoi" pentru singura „nălucă" în care crede: *adevărul, cunoașterea,* „biruința conștiinței substanțiale, inhibat morale, asupra materiei". Camil nu simte nici o atracție pentru credința în divinitate, recunoscându-și o singură înrudire spirituală: „umanismul occidental". Unicul zeu e adevărul însuși, „chiar în imposibila lui realizare absolută". Nici urmă de disperare, s-ar părea, nici o umbră de suferință și disconfort existențial, dacă e să-l credem pe cuvânt.

Filmul bătăliei autorului pentru cunoaștere și adevăr arată cam voalat. Destinul acesteia a fost influențat hotărâtor de întâlnirea lui Camil cu Bergson și Husserl; la început, Camil pare entuziasmat de ideile bergsoniene. Pornind de la importanța intuiției în receptarea concretului, el formulează astfel prima cerință pe care o dictează literaturii: autenticitatea. În subsolurile romanului *Patul lui Procust,* naratorul își educă personajele într-un spirit de libertinaj estetic care poate înșela: „Un scriitor e un om care exprimă în scris cu o liminară sinceritate ceea ce a simțit, ceea ce a gândit, ceea ce i s-a întâmplat în viață, lui și celor pe care i-a cunoscut, sau chiar obiectelor neînsufletite. Fără ortografie, fără stil și chiar fără caligrafie...", deoarece singura condiție pentru a produce literatură ar fi sinceritatea dusă „până la confesiune".

Așa stând lucrurile, literatura se retrage oarecum din câmpul social spre dinamica afectivă și senzorială. Materialitatea exterioară e pusă în paranteză, retrogradată din etajele superioare, ocupate de ea în romanul tradițional. Primează concretul psihologic. Literatura autenticității va fi mai întâi experimentată în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război.* Deja Camil vorbise mult despre analiza psihologică, despre *metoda,* ce nu poate fi decât *proustiană.* Nu explică însuși autorul cum procedează când parcurge lanțul distorsionat al amintirilor? „În mod simplu, voi lăsa să se desfășoare fluxul amintirilor. Dar dacă tocmai când povestesc o întâmplare, îmi aduc aminte, pornind de la cuvânt, de altă întâmplare? Nu-i nimic, fac un soi de paranteză și povestesc toată întâmplarea intercalată. Dar dacă îmi strică fraza? N-are nici o importanță..." Ar fi fost deci de așteptat ca acest prim roman, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război,* să fie unul psihologic, în sens proustian. Cu toate acestea, autorul nu se ține de cuvânt; în text nu funcționează de fapt (cu rare excepții) memoria involuntară, deși analiza psihologică rămâne instrumentul cel mai important în construcția personajului central. Lucrul a fost, bineînțeles, imediat sesizat de criticii contemporani, care au dirijat volumul spre secolul al XIX-lea, în apropierea lui Stendhal, stabilind, implicit, neputința scriitorului de a-și respecta viziunea despre roman. Camil Petrescu, deci, ar fi modern în opiniile estetice exprimate, dar mai puțin modern în scriitură.

Se întâmplase însă altceva. Neastâmpărul intelectual al lui Camil Petrescu n-a putut găsi satisfacție în filosofia lui Bergson. Principala insuficiență pe care i-o reproșează acesteia este tocmai ratarea concretului, vizat în permanență. Pe de altă parte, scriitorul descoperă că ancorarea exclusivă în durata mișcătoare, în fulguрația memoriei, în incertitudinea intuiției nu poate contura măcar o imagine a *adevărului.* Transcriind cu fidelitatea *doar* viața psihică, textul romanului oferă o viziune descriptivă a existenței, viziune condamnată la fragmentaritate haotică și la confuzie. Metoda, în acest caz, nici nu mai are importanță. Ștefan Gheorghidiu își recuperează trecutul folosindu-se de meandrele memoriei, *numai* pentru a găsi sensul ascuns al întâmplărilor care i-au compus viața. De aceea, el ratează avântul memoriei involuntare. Spontaneitatea întoarcerilor în timp îl derutează, îndepărtându-l de semnificația căutată. E silit să le țină sub control, deoarece textul său este, fatal, supus unui scop. Or, asemenea finalitate clar enunțată reprezintă opusul romanului de tip proustian și trădează durata bergsoniană. Eroul ordonează imaginile, senzațiile, chiar evenimentele regăsite în memorie, sperând că aparțin unui mozaic spart, a cărui posibilă restaurare i-ar dezvălui *adevărul* despre sine și despre ceilalți. Ștefan Gheorghidiu ratează cursa contra memoriei, iar călătoria în spațiul psihic nu-l salvează. Nu află nimic esențial: sensurile, explicațiile îi scapă. Abandonul pare inevitabil. În final, Gheorghidiu renunță, învins, la propria sa existență: „A doua zi m-am mutat la hotel pentru săptămâna pe care aveam s-o mai petrec în permisie. I-am dăruit nevesti-mii încă o sumă ca aceea cerută de ea la Câmpulung și m-am interesat să văd cu ce formalitate îi pot dărui casele de la Constanța. I-am scris că-i las absolut tot ce e în casă, de la obiecte de preț, la cărți... de la lucruri personale, la amintiri. Adică tot trecutul." Gestul eroului și motivația lui nu mai aparțin secolului XIX și nici momentului Proust. Camil Petrescu reflectă prezentul strict contemporan, prefigurând deja eroul romanului existențialist.

EȘECUL lui Ștefan Gheorghidiu este și un eșec al autorului. Descurajarea în fața disoluției trecutului, spaima nemărturisită de gol, sunt și ale gânditorului Camil Petrescu. Instalarea în concretul psihic și-n durată nu prefigurează ipoteza ontologică căutată. Autorul dorește vizualizarea țesăturii eterne a lumii. Iată de ce confesiunea lui Ștefan Gheorghidiu nu mai pare un simplu jurnal intim, supus capriciilor memoriei, ci încercarea dramatică de a forța adevărul de dincolo de aparențe să-și arate fața. Scriitorul știe că analiza psihologică și, implicit, realitatea psihică sunt doar etape primitive, deși seducătoare, în drumul spre o cunoaștere superioară. Despărțirea de Proust se petrece din rațiuni filosofice; între timp, obsesia *adevărului absolut* îl apropiase de Edmund Husserl. Relația dintre gânditorul român și metoda fenomenologică husserliană este complexă, modificând definitiv traseul său spiritual și manifestările lui Camil Petrescu în plan estetic. El apreciază la Husserl în primul rând separarea conștiinței atât de biologic, cât și de psihologic. Prezentând filosofia fenomenologică în studiul inclus în *Istoria filosofiei moderne* din 1938, scriitorul comentează: „... Husserl a trebuit să treacă apoi la problemele fundamentale despre esența formei cunoașterii spre deosebire de materia cunoașterii și la precizarea sensului deosebirii dintre determinările adevărului și legile materiale și cele formale. A crezut la început că în această privință îi poate fi de ajuns psihologia, așa cum în genere era credința epocii, dar dacă în unele privințe această disciplină i s-a părut de folos, a întâmpinat piedici de neînvins atunci când a fost vorba să treacă de la complexurile psihologice ale gândirii, la unitatea logică a conținutului gândirii (Unitatea Teoriei). *În felul acesta și-a dat seama de câtă lipsă de continuitate și de claritate este în însăși fundarea în psihologie..."* (s.n. p. 7-8).

PSIHOLOGIA nu mai poate fi baza logicii şi nici imaginea reală a adevărului: „Dacă ideea de adevăr, care este la temelia logicii, urmează soarta psihologiei, atunci adevărul este contingent, relativ fără nimic necesar în el“ (idem, 11). Relativismul psihologic, descalificat, va fi înlocuit cu *realismul platonic* al lui Husserl: „... continua afirmare a esenţei adevărurilor ca o existenţă *netemporală, supraindividuală,* existenţa esenţelor necondiţionate nici fizic, nici psihologic, a dus la ceea ce s-a numit *realismul platonic* al lui Husserl, la o *hipostasiere* a esenţelor, analoagă existenţei reale a ideilor...“ (idem, 22). Citind aceste rânduri, n-ar trebui să ne mai mire faptul că eroii lui Camil Petrescu *văd idei.* Dar, oricât de seducătoare, lumea esenţelor husserliene nu-l fascinează aşa cum neam fi aşteptat. Căutătorul de absolut pare să fi ajuns la capătul drumului. Intuirea esenţelor din perspectivă fenomenologică presupune sacrificarea concretului istoric şi apoi a realităţii psihologice. Aşadar, concretul, filosofic vorbind, se refugiază cu totul în transcendental. Tocmai acest fapt provoacă îndoiala şi nemulţumirea lui Camil Petrescu. Chiar pe parcursul studiului din 1938, el punctează, e drept cu reticenţă, câteva dintre limitele şi ambiguităţile metodei fenomenologice, întrebându-se la sfârşit: „... dacă Husserl va fi izbutit în opera inedită să ne dea pe de o parte o explicaţie suficientă a *Unităţii genezei universale a lui ego şi a legilor ei generale* (...); iar pe de altă parte, *dacă va fi încercat, dacă a realizat cumva o descriere fenomenologică integrală a semnificaţiei faptului de a exista în mod absolut...*“ (idem, 55). Lumea esenţelor e tratată cu suspiciune reţinută, pentru că speculativul Camil Petrescu nu s-a îndepărtat niciodată definitiv de materie, sub toate formele ei perisabile. Influenţa concretului bergsonian rămâne puternică, deşi scriitorul însuşi o consideră depăşită. Camil Petrescu s-a autoexilat astfel într-un impas filosofic, pe care nu l-a învins cu adevărat niciodată. Concilierea dintre intuiţionismul lui Bergson şi fenomenologia lui Husserl s-a numit *substanţialitate* – viziune filosofică care ar fi trebuit să înglobeze fenomenologia, recuperând în acelaşi timp concretul istoric.

În fapt, *Doctrina Substanţei* rămâne doar schiţa unui sistem filosofic pe care Camil Petrescu nu l-a formulat convingător niciodată. Astăzi, substanţialismul interesează cel mult istoria literară, fără să fi avut vreun impact real asupra filosofiei româneşti. Camil Petrescu nu reuşeşte să atingă imperativul ultim, sub presiunea căruia îşi programase, de tânăr, existenţa. Soluţia ontologică din *Doctrina Substanţei* pare provizorie, confuză şi neconvingătoare: „O gândire subordonată necesităţii, gata pentru toate surprizele necesităţii, neinvocând niciodată vreun criteriu logic în faţa realităţii necesare, renunţând să-i impună legile ei unui concret care o implică şi o depăşeşte, neavând ca ultimă instanţă decât instanţa evidenţei noosice, atât cât se poate verifica o evidenţă, şi neputând invoca fixarea definitivă a nici unui titlu de semnificaţie – iată condiţia istorică a metodei concrete substanţialiste“ (p. 188).

EŞECUL filosofic al lui Camil Petrescu, oricât de semnificativ, nu mai reprezintă astăzi decât un accident biografic. Sau, mai degrabă, spaţiul obscur, unde îşi au originea două romane fundamentale pentru proza românească din secolul XX.

Mariana Boca

Un subiect tabu:

Lecturile obligatorii

UNUL dintre cele mai delicate subiecte de discuţie din sfera culturii este cel care priveşte presupuselecturi obligatorii. Atît de delicat, încît nu se vorbeşte aproape deloc, în mod serios, despre el. Dar, dacă sînt evitate abordările sistematice, nu lipsesc uimirile de genul „Nu se poate să nu-l fi citit pe Kant?!“, nu lipseşte dispreţul suveran faţă de cei care n-au parcurs „operele fundamentale“, adică – de fapt – faţă de cei care n-au citit aceleaşi cărţi ca şi noi.

Înainte de a discuta această problemă din punct de vedere axiologic, se impun cîteva consideraţii de ordin practic. Pentru un intelectual obişnuit, ritmul mediu de lectură este, cu aproximaţie, acela al unei cărţi pe săptămînă. Nu luăm, firesţe, în calcul pe cei a căror ocupaţie (critici şi istorici literari, redactori ai editurilor etc.) îi obligă (dar le oferă şi timpul necesar) la un ritm mai ridicat. Există, fără îndoială, şi dintre ceilalţi, oameni care citesc treipatru volume pe săptămînă, dar în privinţa lor – cu excepţia celor dotaţi cu calităţi intelectuale excepţionale – îmi permit să am o mică reţinere: cred că o carte de valoare trebuie citită pe îndelete, cu pauze de reflecţie, cu reluări de pasaje, şi nu doar *parcursă.*

Pe de altă parte, cel mai modest dicţionar de literatură universală cuprinde, astăzi, peste 2500 de autori. Am spus „astăzi“ pentru că, evident, istoria literară este un fenomen viu, şi în fiecare an apar noi scriitori care merită a fi citiţi.

Cu autorii propriei naţiuni (români – în cazul nostru), care e firesc să aibă un regim special, lucrurile par să stea ceva mai simplu, căci cei mai importanţi dintre ei sînt studiaţi în şcoală. A-ţi baza, însă, cultura pe ceea ce „se face“ la şcoală ar fi o gravă eroare. Nu numai pentru autorii moderni şi contemporani – selectaţi subiectiv şi fugar prezentaţi –, dar chiar şi pentru cei clasici. Pînă nu l-ai citit pe Eminescu din proprie iniţiativă, cu atenţie, cu o reală implicare emoţională şi intelectuală – şi nu drept urmare a unei obligaţii, sub spectrul notelor şi al mediilor – nu poate fi vorba de o adevărată apropiere şi cunoaştere a operei. Va trebui, aşadar, ca la lista noastră să adăugăm şi scriitorii români.

De vreme ce sînt consideraţi suficient de importanţi pentru a figura în dicţionare, istorii şi manuale, e limpede că, în covîrşitoarea lor majoritate, aceşti scriitori au creat măcar trei-patru volume care ar trebui citite (excepţiile de tipul Mateiu Caragiale, Margaret Mitchell etc. sînt rare). De altfel, mă îndoiesc că se poate cunoaşte un autor după lectura unei singure cărţi.

Mai e ceva: un volum citit care, în decursul întregii tale vieţi, nu te-a „chemat“ la măcar încă o lectură înseamnă că nu ţi-a spus mare lucru, nu te-a cucerit nici ideatic, nici stilistic, nici sentimental – caz în care nu văd cum, cel puţin pentru cititorul în cauză, ar putea fi considerat ca făcînd parte din cărţile „fără de care nu se poate“.

Să tragem linie: cîte trei cărţi ale celor trei mii de autori, citite măcar de cîte două ori, înseamnă – la ritmul mediu de lectură – 18.000 de săptămîni, adică puţin peste 346 de ani de viaţă...

Nu mă îndoiesc că v-au enervat foarte tare aceste calcule meschine şi aparent „în afara cestiunii“. Ele erau însă necesare pentru a susţine concluzia care se impune: *nimeni nu poate citi tot ceea ce e de citit,* decît dacă va reuşi performanţa (îndoielnică) de a parcurge o carte pe zi, neîntrerupt, vreme de cincizeci de ani.

Este această concluzie una dramatică, dureroasă, descumpănitoare? Categoric, nu – căci, slavă Domnului, fiecare dintre noi are dreptul şi posibilitatea să opereze o selecţie, conform educaţiei, gusturilor şi afinităţilor sale. Din cîte am putut constata – fără a risca însă să generalizez – se poate spune că:

– principalul mijloc de *a reduce* acest volum intangibil de lecturi este acela de a renunţa să revii vreodată la o carte deja citită – ceea ce mi se pare o soluţie extrem de discutabilă;

– principala metodă de *a accelera* lectura este aceea de a te mulţumi să cunoşti subiectul cărţilor – de unde şi nebunia americană a casetelor cu rezumate ale marilor opere literare! –, fără a sta să reflectezi asupra lor, fără a extrage mare lucru din paginile lor şi fără a fi în stare să le comentezi cît de cît;

– în fine, cel mai răspîndit sistem de *selecţie* este cel bazat pe recomandări: ale prietenilor, colegilor, mai rar ale criticilor – mergînd pînă la adevărate mode (toată lumea vorbeşte despre cartea asta, musai s-o citesc şi eu – vezi *Magicianul, Cel mai iubit...,* dar şi *Jurnalul de la Păltiniş* sau *Cerul văzut prin lentilă*).

BUN, acesta este aspectul frivol, superficial al lucrurilor – dar care e alternativa serioasă? Pentru majoritatea criticilor, istoricilor, exegeţilor, eseiştilor – în fine, lumea bună – răspunsul e categoric: „Clasicii înainte de orice“. Prin clasici unii înţeleg inclusiv autorii antici, alţii – mai îngăduitori – situează punctul de plecare al lecturilor obligatorii mai spre Renaştere. Dincolo de sententiozitatea înfricoşătoare a unei aserţiuni de genul „Dacă nu l-ai citit pe Racine nu eşti un adevărat intelectual“, există aici şi un argument greu de contrazis, cel al înlănţuirii, dezvoltării şi referenţialităţii cronologice: se presupune că nu-l poţi savura pe Mircea Cărtărescu dacă nu l-ai citit pe Nichita Stănescu, că n-aveai cum să-l înţelegi pe Stănescu dacă nu te-a interesat Ion Barbu şi cum să te intereseze Barbu dacă etc. etc., ajungînd pînă la Ovidiu.

Nu intenţionez să contrazic acest argument, deşi ar fi multe de discutat pe marginea lui. Dar dacă aplicăm cu toată conştiinciozitatea selecţia bazată pe „Clasicii înainte de orice“, sînt toate şansele ca în timpul vieţii noastre – vai, atît de scurtă – să nu depăşim niciodată, în cel mai fericit caz, secolul XIX.

Pe de altă parte, mă grăbesc să precizez pentru a nu fi greşit înţeles, sînt categoric împotriva unor lecturi aleatorii (ce se-ntîmplă să-ţi cadă în mînă), dirijate de mode sau „organizate“ după sistemul „un pic de sudamericani, doi-trei ruşi, ceva SF – să fie de toate“.

ADEVĂRUL este, ca de obicei, la mijloc. Clasicii trebuie citiţi, dar nu pentru că „e ruşine“ să nu-i fi citit, ci numai în măsura în care îţi comunică într-adevăr ceva şi te ajută să înţelegi literatura în general şi pe scriitorii contemporani în particular. Indiferent de modul în care ai ajuns la o carte – sfătuit, îmbrîncit sau din întîmplare –, actul lecturii este unul profund intim, o relaţie directă între tine şi carte. Cît timp citeşti, cît timp „eşti în carte“, trebuie să uiţi ce-a spus cutare despre ea şi cît de mare e autorul. Dacă citeşti cu gîndul că *trebuie* să citeşti, dacă o carte te „ţine“ prin conotaţiile ei culturale, prin piedestalul pe care a fost aşezată, prin referinţele critice consacrate – şi nu prin ea însăşi, prin rezonanţă emoţională şi/sau ideatică, atunci mai bine o laşi baltă: e ca şi cînd ai face dragoste gîndindu-te la aprecierile altora despre partenera ta. Dintre toate dimensiunile unei lecturi, aceea de *informare* trebuie să fie pe ultimul loc.

Pe scurt, refuz să accept că există lecturi obligatorii. Cred însă, cu toată tăria, că e obligatoriu să citeşti.

Tudor Călin Zarojanu

Ancheta „României literare“

ANUL CULT

1. Ce a însemnat pentru Dumneavoastră anul 1996?
2. Ce proiecte aveţi pentru 1997?
3. Numiţi un eveniment cultural (carte, spectacol de teatru, film, concert, expoziţie etc.) din anul 1996 care vi s-a părut semnificativ.

Ştefan AGOPIAN:

1. Sincer să fiu, 1996 este un an gol pentru mine. Este anul în care am scris foarte puţin, dar şi anul în care mi-au murit doi buni prieteni, Mircea Ciobanu şi Vasile Petre Fati. Este însă şi anul schimbării politice, schimbare care va modifica viaţa noastră în sensul regăsirii motivaţiei estetice care timp de şapte ani ne-a părăsit aproape de tot.

2. Nu-mi place să-mi fac planuri. Sînt totuşi aproape gata cu o carte, *Fric şi addenda,* şi sper ca la anul să o public.

3. Un important eveniment literar, dar şi cultural, mi se pare a fi traducerea de către dl. Petru Creţia a celor cinci cărţi biblice (*Cartea lui Iov, Ecleziastul, Cartea lui Iona, Cartea lui Ruth* şi *Cîntarea cîntărilor),* traduceri însoţite de comentarii strălucite, cum numai un mare om de cultură le putea produce. Tot ca eveniment literar trebuie pomenite cele două cărţi ale d-lui Eugen Negrici, *Poezia unei noi religii politice* şi *Poezia medievală în limba română.* Nu pot să uit nici iniţiativa d-lui Iosif Naghiu, de a edita colecţia *Poeţii oraşului Bucureşti,* colecţie din care am citit deja doi mari poeţi, din generaţii diferite, Angela Marinescu şi Ioan Es. Pop.

Vasile ANDRU:

1. 1996 a fost un an cu emoţii politice, nu literare. A reînviat ceva din spiritul anului 1990. Eu sunt totuşi un apolitic, om imun la febrele anilor bisecţi. Dar nu-s indiferent la sindromul febrei, sindromul decompresării. La 19 noiembrie, cu mulţi am trăit senzaţia că, în fine, au câştigat „ai noştri“. Acest sentiment durează puţin. Vraja şi viciul puterii ni-i vor fura pe ai noştri, şi ei vor deveni „ai puterii“. Măcar România să fie câştigată!

În plan literar, pentru mine, 1996 a fost încă un an al interiorizării. Am mulţi ani de interiorizare şi puţini de manifestare, de ieşire la lume.

2. Semne aspre anul are. Am gata de tipar două cărţi de proză: un volum de proză scurtă: *Erou rătăcitor în pragul morţii.* Şi un roman: *Păsările cerului.* Este un roman „de sertar“, scris în anii 1986-1988, anii maximei mele interiorizări. Recent, l-am retranscris cu retuşuri; deci „îndrăznelile“ şi apăsările lui „disidente“ nu datează toate din epoca „sertarului“. Şi nu disidenţa sau protocronismul lui mă interesează, ci *zborul* acestor „păsări ale cerului“. Poate că-i cartea pe care o tot aştept de la mine...

În 1997 voi mai publica şi *Jurnalul tibetan,* anunţat deja de o editură. Şi încă o carte orientală: *Cu 7 înţelepţi din India.* Căci India este a doua mea aripă.

Nu-i uit acum „pe cei mai trişti ca noi“, vorba poetului. Aş vrea să pot publica două cărţi ale lui Al. Protopopescu, colegul nostru trecut la cele veşnice în 1994. Au ajuns la mine puţinele lui „postume“: un volum de poezie melancolică, de om exilat în monadă: *Disciplina neliniştii.* Şi o suită de eseuri scurte (unele publicate), totalizând circa 100 de pagini: *Un mileniu de copilărie.* Mă voi mobiliza să public şi romanul postum al lui Nicolae Krasovski, *Maria.* Doamna Olga Krasovski, de ani de zile, se zbate s-o facă şi are numai obstacole. Am pregătit terenul publicării unui debut, un roman bun de Savitri Stănescu, premiat de mine la concursul de proză de la Piatra Neamţ. Poate că Editura *Maşina de scris* mă va ajuta şi ea.

Lucrez şi trăiesc cu sentimentul că sunt la finalizări. În sensul că survin un minus de iluzionare şi un plus de trezire în alegerea priorităţilor. Ştiu bine că după noi rămâne, în cel mai bun caz, o singură carte. Şi că numai o singură carte ne reprezintă. Restul sunt respiraţiile zilelor.

3. Numesc două evenimente culturale ale anului 1996, pe o planetă care ea însăşi este un eveniment cosmic, privită dinspre om, dar este măruntă şi trecătoare privită dinspre Dumnezeu.

În februarie m-am aflat la Forumul internaţional cu tema „Valori pentru viaţă“, organizat de Universitatea spirituală a lumii (World Spiritual University) din Madhuban - India. Participanţii din circa 50 de ţări au împărtăşit experienţe şi speranţe. Ţara noastră se articulează lent la asemenea manifestări/sărbători ale timpului.

La început de iulie a fost Colocviul de la Chişinău, cu tema: „Două Uniuni ale Scriitorilor - o singură literatură“. A ţinut o săptămână. Şi, dincolo de aroganţa candidă a unor confraţi bucureşteni, colocviul a avut un idealism desăvârşit. În vidul de românism al oraşului basarabean, şi în muţenia ambiguă a satului, 50 de scriitori „de pe ambele maluri“ (!) prospectau un spaţiu literar comun. El rămâne întredeschis.

Annie BENTOIU:

1. Reapariţia, mai răbdătoare şi mai puţin explozivă, a speranţei din decembrie 1989.

2. O traducere şi o carte de proză.

3. Două cărţi româneşti: volumul final al traducerii tuturor pieselor de Euripide de Alexandru Miran; *Oameni şi umbre* de Alexandru George.

Pascal BENTOIU:

1. Anul în care pare să se fi pus capăt unei dominări comuniste, vinovată de crime împotriva poporului român. Cincizeci de ani în care s-au săpat şi pervertit bazele morale şi în care s-au compromis bazele materiale ale unui neam vinovat doar că se află la vestul unui vecin prea puternic.

2. Nu am. Nu mai am.

3. Cultura a fost cenuşăreasa activităţilor sociale ale României. Sper din toată inima ca situaţia să se schimbe, încetul cu încetul. Felul, de pildă, în care la ora actuală Radiodifuziunea şi Televiziunea naţională se preocupă de magnifica producţie muzicală românească a secolului XX este mai grăitor decât orice argument spre a demonstra situaţia la care s-a ajuns datorită incompetenţei crase şi antipatriotismului celor care - în principiu - ar fi fost chemaţi să apere această cultură.

Ioan BUDUCA:

Pentru mine, 1996 a însemnat o mare nemulţumire, fiindcă tot anul am aşteptat să-mi apară o carte care n-a apărut, dovadă că şi la editurile private, ca şi la cele comuniste de pe vremuri, eşti amînat de la un an la altul. Cartea se numeşte *Ambasada României la Bucureşti* şi conţine eseuri. Mi s-a promis că va apărea în ianuarie 1997.

Cît priveşte opţiunea mea pentru cea mai bună carte apărută în 1996, ea e *Politice* de H.-R. Patapievici, singurul de la noi care face politologie cu bază epistemologică şi filosofică solidă.

Augustin BUZURA:

1.-2. Deşi a fost pentru mine cel mai bun an postdecembrist, încă n-am reuşit să-mi termin cele două cărţi la care lucrez - un roman şi un volum de articole - şi nici scenariul promis lui Radu Gabrea. Sper ca în primul trimestru al anului ce vine să apar în librării după o nepermis de lungă absenţă. Pe urmă mai am diverse traduceri şi alte lucrări începute, dar despre ele n-are rost să vorbim acum.

3. Nu am urmărit cu prea multă atenţie întreaga producţie literară, dar din ceea ce ştiu cred că nu e bine să uităm cărţile lui Alexandru Ciorănescu, Mircea Horia Simionescu, Andrei Pleşu, Cristian Teodorescu, Alexandru George, Costache Olăreanu, Gabriel Dimisianu, Mircea Anghelescu, Eugen Negrici, Livius Ciocârlie, Gabriel Liiceanu, Alex. Ştefănescu, Valeriu Cristea, Matei Vişniec (ordinea menţionării este, bineînţeles, întîmplătoare), ca şi reeditările din scrierile lui Nicolae Manolescu, Petru Creţia.

În teatru, evident, *Danaidele,* în viziunea lui Silviu Purcărete, iar la capitolul expoziţii, extraordinara *Monumenta romaniae Vaticana.* Aş mai remarca manifestarea complexă organizată de Fundaţia Culturală Română la Lincoln Center din New York, la care au participat şaizeci şi opt de artişti, oameni de cultură şi artă români. Şi aş mai spune şi ceea ce n-ar fi trebuit să lipsească din acest an - retrospectiva Corneliu Baba. Un artist uriaş a împlinit 90 de ani şi parcă s-ar fi cuvenit o sărbătorire pe măsură. Prea ne-am obişnuit numai cu politicienii şi nu e bine.

Ion CARAMITRU:

1. Schimbarea rezultată în urma alegerilor care va însemna foarte mult pentru cultura română.

2. Să pot promova rapid acele legi şi amendamente care să lase cultura să fie exact ce este prin valorile pe care le are.*)

3. Volumul celor zece poeţi români traduşi de zece poeţi irlandezi, „Cînd trenurile se întîlnesc“ şi în limba română a celor mai importanţi zece poeţi irlandezi, „Flăcările himerice“, spectacolul lui Silviu Purcărete, „Danaidele“.

*) Domnul Caramitru este noul Ministru al Culturii

Mircea CĂRTĂRESCU:

1. '96 n-a fost un an tocmai rău pentru mine. Am trecut, nu foarte şifonat, peste vîrsta de 40 de ani, am terminat cu multe prostii, am pierdut cîţiva prieteni, am citit un pic şi am scris un pic. Dar n-a fost un an sclipitor. Nici dacă privesc în jur nu văd prea multe evenimente. Am primit multe cărţi de versuri: toate mi se par la fel. Am citit cîteva romane: nu fac gaură-n cer. Sîntem departe de o renaştere în literatură. Cred că anii trecuţi au fost mai buni.

2. Proiecte am multe, nu-mi lipsesc decît cîteva fleacuri: puterea, credinţa, speranţa. Aş vrea să-mi văd apărută (poate chiar anul acesta) prima parte din *Orbitor* şi să scriu măcar o sută de pagini din partea centrală, aş vrea să pot sănţeleg cartea asta care mă depăşeşte în atîtea feluri. Apoi, aş publica nişte versuri, dar nu am editor şi nici nu cred c-o să găsesc prea curînd. Poate că-mi va apărea la anul şi traducerea germană a *Nostalgiei.*

Am şi proiecte cu totul şi cu totul necomunicabile. Deocamdată.

3. Efervescenţa extraordinară a editurilor noastre de vîrf (Humanitas, Univers, Nemira, RAO) mi se pare lucrul cel mai bun din cultura română, azi.

Alexandru DABIJA:

1. A dispărut Sergiu Celibidache, după ce a cântat - la München - cu Dan Grigore.

2. Să scriu o piesă de teatru în limba română.

3. „Maestrul şi Margareta“ - roman de Mihail Bulgakov.

Ioan FLORA:

1. Pentru mine „anul literar 1996“ a însemnat, în primul rînd, o mare victorie, asta deoarece am reuşit să scriu în doar cîteva luni un volum de poeme. De asemenea, pe la începutul anului mi-a apărut la Editura Cartea Românească volumul *Discurs asupra Struţocămilei* (datat 1995) care s-a bucurat de o foarte bună primire în rîndul iubitorilor de poezie, fie ei de meserie, fie doar de bună credinţă. Şi, pentru ca bucuria autorului să fie deplină, zilele acestea îmi va apărea la Editura Eminescu (în colecţia „Poeţi români contemporani“) un volum selectiv bilingv (româno-englez), traducerea fiind semnată de Andrei Bantaş şi Richard Collins, intitulat (polemic aş zice) *Cincizeci de romane şi alte utopii.*

2. Primul meu gînd în 1997 este să mă aşez la masa de lucru şi să continui munca la un proiect iniţiat acum vreo doi ani - o carte de poeme avînd un univers în bună parte definit, dar şi un titlu aş spune definitiv - *Medeea şi maşinile ei de război,* din care am şi publicat cîte ceva în revista dumneavoastră. Al doilea proiect este să mă îngrijesc de apariţia

URAL 1996

volumului scris anul acesta, intitulat oarecum derutant, dar pe deplin justificat: *Iova.*

3. Mai întîi o să numesc două cărți și anume: *Versuri* de Mircea Ivănescu, în colecția „Poeți români contemporani" a Editurii Eminescu și *Ferdydurke* de Witold Gombrowicz, apărută la Editura Univers în traducerea lui Ion Petrică.

Consider, de asemenea, că este demnă de toată atenția noastră apariția a două colecții de poezie: cea a Editurii Vitruviu, inițiată de regretatul Mircea Ciobanu și cea a Asociației Scriitorilor din București (în colaborare cu Cartea Românească), intitulată „Poeții orașului București".

Dintre spectacolele anului 1996 aș menționa *Copilul îngropat* de Sam Shepard, în regia Cătălinei Buzoianu, cu Victor Rebengiuc și Mariana Mihuț și *Trei surori*, în regia lui Ducu Darie, din distribuție făcînd parte Oana Pellea, Marcel Iureș, Ileana Predescu, Luminița Gheorghiu, Anca Sigartău, ambele la Teatrul „Bulandra".

Cînd e vorba de film, desigur, amintesc aici cu multă plăcere *Prea tîrziu* de Lucian Pintilie și noul film (vizionat pe casetă) al lui Emir Kusturica - *Underground.*

Nora IUGA:

1. Anul 1996 a fost pentru mine un an la fel de important și la fel de fericit, aș putea spune, ca anul 1989. Dacă 1989 a însemnat eliberarea, 1996 mă face să pot spera că voi avea norocul să mor într-o lume asemănătoare lumii din copilăria mea.

2. De la o vreme e mai dificil să-ți faci planuri. Dar am niște traduceri gata încheiate, care vor apărea. E vorba de *Toba de tinichea* de Günter Grass, pe care am tradus-o chiar „cu dragoste și cu abjecție", atît m-am implicat în ea, de parcă eu însămi aș fi scris-o, apoi *Inima animal,* penultimul roman al Hertei Müller. În timpul liber, cum sînt foarte singură, scriu deocamdată în gînd o carte - nici proză, nici poezie, e numai vocea mea.

2. M-a bucurat mult apariția colecției „Poeții orașului București". Este minunat pentru mine să mă aflu printre acești poeți tineri, să trăiesc din nou sentimentul de a fi în arenă, de a fi concurent, mai ales că această poezie nouă, care încearcă să fie atît de altfel, este de fapt atît de vie, de omenească și adevărată.

Vasile KAZAR:

1. Nu pot să nu amintesc că anul 1996 a readus speranțele din 1989. În 1996 am primit premiul Fundației Culturale Române pentru întreaga activitate și am participat la inaugurarea casei țărănești pe care am donat-o, cu întreaga colecție de artă populară, Muzeului de Etnografie Sighet.

2. Pentru 1997 trebuie să golesc iar sertarele de desene ca să așez altele în ele, pe care sper să le fac. Îmi fac „lecția" de desen zilnic, în ferestrele de nesomn; cu ajutorul Celui de Sus și al lui Il Poverello (Sfîntul Francisc de Assisi).

3. Spectacole nu văd decît pe ecranul mic, care se extinde pe ecranul interior. În ceea ce privește lecturile, ele au o deschidere către multiple orizonturi: citesc Jung și mă interesează, printre alții, Vasile Lovinescu.

Angela MARINESCU:

Anul care se încheie a însemnat pentru mine - și cu amărăciune, și cu bucurie - apariția unei cărți, în cadrul concursului inițiat de Asociația Scriitorilor din București, care a ales 12 poeți foarte valoroși. Cartea mea de poezie se numește *Cocoșul s-a ascuns în tăietură.* În 1997 aștept să-mi apară la Cartea Românească volumul de eseuri *Satul prin care mă plimbam rasă în cap* și, la Editura Anastasia, prin februarie, sper, o carte de interpretări la cele 113 paragrafe ale *Evangheliei după Toma,* din care am publicat mare parte în revista „Vatra".

În legătură cu lecturile mele din acest an, cartea care m-a hrănit cel mai mult este *Jurnalul metafizic* al lui Gabriel Marcel, pentru că el vorbește despre credință din interior, își trăiește cu adevărat spaima și atracția către credința în Dumnezeu. După atîta inflație de slujbe-spectacol, declarații și cărți „religioase" aberante, pe care nu le mai suport, *Jurnalul metafizic* a fost pentru mine binefăcător.

Sanda MANU:

1. Revenirea în țară a lui Radu Penciulescu și seminarul pe teme shakespeariene ținut de el la Arcuș și impresia generală că faptul cultural, în general privit, a fost în progres față de anul 1995.

2. Să nu mă acresc.

3. Cartea Ninei Berberova, „Acompaniatoarea. Boala neagră. Trestia revoltată", publicată la Editura Humanitas în traducerea Irinei Mavrodin; workshopul lui Radu Penciulescu; cele două „Serate muzicale" ale lui Iosif Sava cu Gabriel Liiceanu și Nicolae Manolescu.

Mircea MARTIN:

1. Anul 1996, mai exact sfîrșitul lui, a însemnat pentru mine momentul în care, după marasmul deceniului negru ceaușist și al „tranziției revoluționare", am început să mă simt solidar cu poporul român.

2. În primul rînd dorința de a mă întoarce la uneltele mele, adică la cărțile mele, nu ale altora.

3. Mi-e greu să aleg și mai ales mi-e greu să renunț a cita cîteva dintre titlurile importante apărute la Univers în acest an, dar mă voi rezuma la a-l cita pe H.-R. Patapievici, care face din tot ce scrie un eveniment cultural.

Costache OLĂREANU:

1. Pentru mine anul 1996 a însemnat noiembrie 1996;

2. Ediția definitivă a *Ucenicului la clasici,* incluzînd referințe asupra unor întîmplări și persoane pe care nu le-am putut publica în ediția de acum 20 de ani;

3. Silviu Purcărete (*Danaidele*) și Horia-Roman Patapievici (*Politice*).

Andrei PLEȘU:

1. Anul în care *Dilema* a ajuns la al 200-lea număr.

Anul în care cineva mi-a arătat versiunea românească a *Cărții I* din Angelus Silesius, *Cherubinischer Wandersmann.*

2. Să am o prezență publică din ce în ce mai discretă.

3. Alegerile din noiembrie. Și ca eveniment politic, dar și ca spectacol, ca model stilistic și ca reformulare a civismului autohton (cu toate implicațiile lui sociale și culturale).

Nicolae PRELIPCEANU:

În 1996 mi-a apărut la Editura Vitruviu a lui Mircea Ciobanu *Binemuritorul.* Eu n-am vrut să public cartea asta, dar acum mă bucur că am făcut-o, fiindcă altfel n-aș mai fi apucat să-l am niciodată ca redactor pe Mircea Ciobanu, la care țin și azi enorm, deși el nu mai e pe aici.

Ca în toți anii, și anul acesta cea mai minunată carte de un scriitor român e tot Caragiale - schițele. Tot le mai citesc - vorba lui Vlahuță - deși le știu pe dinafară. Dintre aparițiile din 1996, atît de multe mi-au atras atenția, încît, dacă spun una, nedreptățesc altele. Chiar apar cărți foarte bune, contrazicînd teoriile catastrofice, criza culturii etc. Să dau totuși un exemplu: cei 12 poeți extraordinari editați în colecția cu titlul, stupid după părerea mea, *Poeții orașului București.*

Cît despre 1997, n-am proiecte și nici nu scriu.

George PRUTEANU:

1. Anul 1996 a însemnat pentru mine:

- efortul de a susține zi de zi, la ProTV, emisiunea *Doar o vorbă să-ți mai spun* și stupefacția (nici azi spulberată) de a lua act de întreruperea ei, fără explicații, în septembrie, exact în ziua cînd împlinea un an;
- un ciclu de conferințe, intitulat *Limbaj și cultură,* la Sala Dalles, din care le-am ținut pînă acum pe cele despre Dante, Călinescu, Eminescu;
- cele 52 minus trei (concediul) cronici literare „de tranziție" de la *Dilema;*
- niște prefețe (Petru Dumitriu, L.S. Christensen, Eminescu);
- oarece eseuri, pe ici, pe colo;
- un film pentru ProTV, cu și despre Petru Dumitriu (șapte ore dialog filmat, o oră alte imagini), realizat la Metz, dar aflat încă (nu din voința mea) în stadiu de material brut;
- o campanie electorală aprigă în județul Constanța și o emisiune zilnică acolo, timp de patru săptămîni;
- risipirea temerii că ritmul de lucru din Senat mă va sufoca.

2. Proiectele mele pe 1997 sînt următoarele:

- să reiau la un post de televiziune, care s-o găsi, emisiunea *Doar o vorbă să-ți mai spun;*
- să fiu în librării cu un volum cu același nume, precum și cu ediția bilingvă Dante; dacă iese și o carte de eseuri, nu-i bai;
- să contribui la facerea unor legi grozav de bune și de repede.

3. Cărți care mi-au plăcut mult anul ăsta au fost: *Jurnalul* lui Zaciu și pamfletele lui Dinescu. Cu plăcere i-am citit și pe Alex. Ștefănescu (*Gheața...*) și Tudor Octavian (*Tratat...*). Spectacol? N-am înțeles bine ce fel de Lady era cea din *Orfeul...* de la Național, rol în care Ilinca Tomoroveanu ar fi fost formidabilă. Evenimentele care mi-au plăcut incomensurabil au fost dimineața de 4 și noaptea de 17 noiembrie a.c.

Alex. Leo ȘERBAN:

1. Aș îndrăzni să spun că a fost un an bun: două persoane față de care am un imens respect și pe care le cunoșteam, personal, puțin sau deloc - Liviu Ciulei și Mircea Zaciu - m-au asigurat de căldura simpatiei lor; Gellu Naum și a sa doamnă Lygia au revenit de la Berlin și, deși știu că le era mai bine acolo, m-am bucurat, egoist, că îi pot vedea mai des; am făcut ocolul SUA în șapte orașe, grație unei burse USIA; am participat la două mese rotunde (una la New York, alta la Stockholm) în companii foarte onorante și agreabile; am cunoscut-o pe Liza Minnelli; mi-a apărut traducerea la *Cerul ocrotitor* de Paul Bowles (pentru care țin să mulțumesc încă o dată Fevroniei Novac, Ioanei Pârvulescu și Gretei Tartler); am amînat cît am putut definitivarea unui volum de eseuri; am organizat, împreună cu prietenii Aurelia Mocanu și Mihai Chirilov, o expoziție de „anatopisme" (montaje de fotografii); am fost fericit că *Dilema* a ajuns la numărul 200.

Una peste alta, mi-am ținut prietenii aproape și dușmanii la distanță: oricine știe că de primii ai mai mare nevoie...

2. Aș vrea să rămîn „încremenit în (acest) proiect" vesel: a nu debuta în volum. Cartea pe care, chipurile, o „pregătesc" (și care se numește, cu acordul lui Andrei Pleșu, *Dietetica lui Robinson*) ar putea deveni un gag editorial mereu reînnoit - ceva, oricum, preferabil publicării propriu-zise! De ce? Pentru că nu țin să demonstrez nimic. Nu vreau să dovedesc nimic. Și pentru că, mai presus de orice, nu mi-aș dori să fiu citit de mai mult de acele 15-20 de persoane la a căror opinie țin... În rest (și din motive evidente), sper să călătoresc la fel de mult.

3. Cred că evenimentul editorial al anului a fost noua ediție - impecabilă, de astă dată - a cărții lui Patapievici *Zbor în bătaia săgeții,* apărută (tot) la Humanitas; două expoziții-eveniment: *Experimentul* CSAC-ului de la 3/4 și personala Stelei Lie de la Căminul Artei; în cinema, *Suspecții de serviciu* ai newcomer-ului Bryan Singer și flamboaiantul *Casino* al lui Scorsese - pentru care marele designer care a fost Saul Bass (*Vertigo* etc.) a „desenat" ultimul său generic; în muzica „lejeră" (singura pe care o mai ascult), apariția celei de a doua casete a celor de la *Sarmalele reci* intitulată - ademenitor - *Aurolac* (am o slăbiciune pentru aceste două minunate cîntece: *Ana are mere* și *Vineri seara!*).

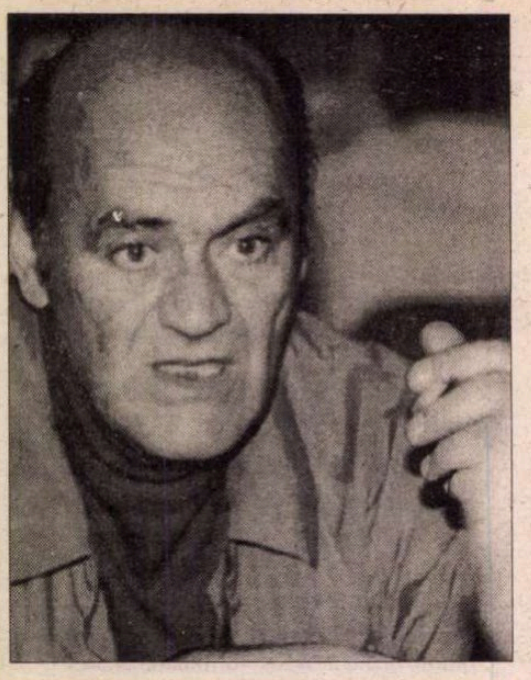

Mircea Horia SIMIONESCU:

„Aveam o mitralieră şi trăgeam

– Am citit înaintea altora ultima dv. carte, Paltonul de vară, *datorită împrejurării că i-am scris prefaţa. Pe mine cartea m-a cucerit. Ce părere aveţi dv., ca autor, despre ea?*

– Corect şi frumos ar fi ca un scriitor, asemenea oricărui artist, să se abţină a-şi exprima opinia despre lucrarea lui abia încheiată. Aşezând pe hârtie (pe carton) ultimul punct (tuşa finală), autorul se află în situaţia păsării ce descoperă, ivită din fiinţa ei şi de neunde, un obiect geometric străin pretinzând că o reprezintă. S-ar putea scrie o scurtă dar mişcătoare proză despre figura tâmpă a meşterului ridicându-se de pe locul în care şi-a istovit energiile şi caută să înţeleagă ce s-a întâmplat: una s-a aşezat să facă, alta s-a alcătuit din irepresibila lui dorinţă de a face. Situaţia e cu atât mai de neînţeles, cu cât produsul considerat o treabă strict personală dă semne că aspiră la un statut de obiect autonom şi este aşteptat cu interes de indivizi al căror nume nu-l cunoaşte, nerăbdători să-l cântărească în palmă şi să-i fixeze preţul. Vai de biata găină, ea nu va şti niciodată ce forţă, ce duh necunoscut s-a insinuat în transparentele ei viscere, constrângându-le să alcătuiască din mai nimic bolţile de cristal ale unui palat de nuntă şi cavou.

Ştiu bine că, adunându-mi din propria viaţă, din experienţă, materia romanului *Paltonul de vară,* am simţit că trăirile mele ar putea interesa pe cei care, trecând prin împrejurări asemănătoare, n-au exerciţiul şi timpul de-a le exprima şi că, servindu-mă de instrumentele confesiunii, le-aş putea înlesni înaintarea pe drumul cunoaşterii de sine. Omul contemporan mie trăieşte cu febrilitate fiecare din mulţimea întâmplărilor lumii; nicicând n-a fost mai asaltat de evenimente, primejdii, avertismente, informaţii utile apărării sale, supravieţuirii. Pe măsură ce consumă (şi mai şi depozitează) mari cantităţi de întâmplări – să le numim pilduitoare pentru buna lui navigare –, viaţa proprie îşi pierde, paradoxal, coerenţa, integritatea, imunitatea naturală a spiritului, iniţiativa, adesea însuşi sensul. Dependenţa de faptele şi violenţele lumii exterioare (un adevărat labirint al oglinzilor!) îl îndepărtează de sine, de plăcerea de-a se afla, liber şi dezinteresat, beneficiarul spectacolelor oferite de simţurile, gândurile, visele, darurile înnăscute, proiecţiile sale gratuite, cele care le asigură personalităţii structura şi destinului traiectoria fără de pereche.

Am plecat de la ideea că a sosit timpul să restabilim echilibrul dintre solicitările abuzive ale informaţiilor din afară, acaparatoare, tinzând să ne reducă la un simplu număr în şirul fără de şir al organismelor standard, şi chemările fireşti ale fiinţei gânditoare, obturate şi parazitate de clamorile vieţii de dincolo de noi. Nu pot rămâne indiferent la suferinţa semenilor care, nemaiputând dormi liniştiţi de grija dispariţiei cetaceelor sau a două triburi ce se măcelăresc de trei decenii undeva în centrul Africii, nu-şi mai găsesc răgaz să se privească în oglindă ca să întrebe privirea dacă judecata lor a rămas nealterată, dacă bucuria unui sărut n-a fost părelnică, dacă muzica lui Mozart le-a produs bucurie sau plictiseală, în fine, dacă chipul cu care se înfăţişează cunoscuţilor nu e cumva morocănos din cauza proastei funcţiuni a vezicii biliare iar mitocăniile în lanţ n-au la origine părăsirea autocontrolului sau lipsa igienei elementare.

În fond, toate cursele navetelor spaţiale, marile invenţii ale timpului, uluitoarele instrumente ale civilizaţiei, majoritatea frământărilor sociale şi politice etc. – cărora le acordăm mai bine de trei sferturi din scurta noastră viaţă – au un singur rost: de a ne aşeza mai corect în perimetrul de doi metri ce ne-au fost dăruiţi, spre bună locuire, de Dumnezeu.

Dacă îi găsesc cărţii mele, după apariţie, destule stângăcii şi spaţii rău mobilate, idei neduse la capăt, mă consolez că nu m-am abătut de la gândul ce a stat la temelia tuturor cărţilor mele, acela de a atrage atenţia cititorului că evenimentele despre care scriu gazetele şi referă celelalte surse ale mass-media, utile pentru a ne asigura supravieţuirea, sunt de departe extravagante şi superflue în comparaţie cu „măruntele" şi ignoratele noastre satisfacţii şi aventuri particulare – sentimentale, fanteziste, onirice, fiziologice, poetice, acut subiective, zurbagii faţă de normele impuse de o industrie a anecdotei. Urmărind mai atent chipul lumii contemporane, comportamentul indivizilor care o locuiesc, vezi că ceva s-a dereglat în sistemul nostru de adaptare la realitate şi că suferim de o boală pe care străbunicii noştri n-o cunoşteau. Lumea s-a înstrăinat de noi, noi nu ne mai regăsim, înstrăinaţi, în vâltorile ei. Urmare a unor lungi observaţii, descopăr tot mai multe cazuri de oboseală, pierdere a dreptei judecăţi, refugiu într-o „lume" fără sprijin în realitate, dezarmare în lupta vieţii în fiecare zi, inerţie neferilă, cădere în resemnare şi, „compensator", goană după emoţii tari, deloc alinătoare a suferinţei. Fiinţa nu mai e contemporană cu faptele ei, bucuriile sau inconfortul le înregistrează ca pe nişte falsuri, în consecinţă le trăieşte cu o participare de spectator şi – pentru că vorbeam despre febrilitatea de-a îngurgita pe nemestecate noutăţile din afara lui – le pipăie cu simţurile cele mai periferice, şi acestea ceruite, dacă nu chiar alterate.

Impresionantul arsenal al ştiinţelor umaniste (Filosofia, Antropologia, Psihologia, Politologia, Sociologia, Psihiatria etc.) are nevoie de multe tomuri pentru a învedera grava ruptură şi a explica, defini şi analiza fenomenul; în schimb, un roman scris cu sinceritate, într-o limbă mai apropiată de cea comună, vibrând însă precum armonicele sunetului (muzicienii ştiu despre ce e vorba) sub bolta Poeziei, poate da referinţe complete privind condiţia în care suntem nevoiţi să trăim, şi aceasta numai în câteva capitole. Este privilegiul Artei de a ne conduce cu cuvinte puţine în miezul problemei.

La recitire, acum, mă descopăr nemulţumit de cartea mea: încă o dată, n-am reuşit să traduc plastic ideea de la care am pornit; proiectul se voia rotund, romanul a ieşit oval ca oul de care stă mirată găina. Şi atât de împopistrat de jocurile culorilor (vezi Klee, Pollok, Xenakis, Stockausen), că albul cel inocent şi de regulă socotit banal nu mai reţine privirea.

Lăsarea neterminată a unei lucrări e un procedeu frecvent folosit de artiştii veacului nostru; îl folosesc uneori şi eu, dar, de această dată, nu l-am dorit – şi neîmplinirea mă irită.

– Cum credeţi că va fi primită cartea de către critica literară? Dar de către public?

– N-am îndoieli că critica („publicistică", spontană, „pe faţă") va primi *Paltonul de vară* cu aplauze şi va saluta ingeniozitatea construcţiei, temperanţa experienţelor, originalitatea scriiturii, îmbinarea insolită a mijloacelor „cu care ne-a obişnuit M.H.S. de la prima lui carte", printre care ironia, lirismul, jocul gratuit, aluziile satirice, evitând elegant (dacă nu teribil de încurcat, în aşa fel ca să nu se prea înţeleagă) comentariul critic de fond, demersurile de răsturnare a tiparelor prozei tradiţionale, iniţiativele estetice, prezente în toate cărţile mele. Precauţiile criticilor (cu excepţia câtorva nume prestigioase) de a nu denunţa autorul că „umblă" la mecanismele mai adânci, asigurând cenzura că e vorba de un scriitor cuminte, nu-şi mai au astăzi rostul şi recepţiile ce mi se fac, oricât de măgulitoare, mă lasă invalid, ca un trup arătos dar lipsindu-i scheletul.

Cum cronicile trec, mai târziu, în cărţile de critică şi în fişele de istorie literară, cu mici/neînsemnate modificări, aprecierile (cu superlativele lor) şi evaluările se transformă în etichete şi acoperă întreaga suprafaţă a obiectului rămas, neexplorat în profunzime. Neîndoios că, odată, un critic care poate că încă buchiseşte astăzi abecedarul va săpa mai adânc şi va mai schimba câte o frază de pe inscripţiile etichetelor; perspectiva nu mă încălzeşte câtuşi de puţin, pentru că îi acord criticii de astăzi o mare putere culturală şi formativă, un rol de prim judecător al creaţiei în plină desfăşurare a virtualităţilor. Sancţiunile ei le-am primit cu mai viu interes decât laudele cu aspect publicitar.

Sondajele adânci (de felul celor întreprinse de Irina Mavrodin în prefeţele la Nathalie Sarraute sau Le Clézio) n-au corespondent în analiza romanului românesc contemporan, criticii „de serviciu" – unii dintre ei bine echipaţi teoretic, cunoscători ai ultimelor metode de investigare – se sfiesc să le folosească pe organismul viu, pentru ca, desprinzându-se curajos de modelele ilustre ale criticii „clasice", să descopere tendinţele, direcţiile şi modalităţile ce împrospătează peisajul literar şi deschid perspective noi creaţiei, perspective pe care le-aş numi mai europeneşti. (În această privinţă, critica de arhitectură, muzică, arte plastice îmi pare a fi făcut, în ultimele decenii, paşi mai hotărâţi.) Nu-mi dau seama ce relevanţă au nesfârşitele distribuiri pe generaţii ale scriitorilor, dacă din operaţiunea de cartare nu se conturează câteva idei estetice fertilizatoare. Dar poate că mulţi critici lasă această operaţiune (cu consecinţe în aşezarea mai bună a valorilor) pe seama timpului – factor abstract şi atât de nebulos.

Sunt perfect conştient că judecăţile mele sunt tincturate de un iritat subiectivism, ca atare amendabile, dar ele orbitează în jurul unui adevăr, pe care criticii, fini cercetători cu bisturiul şi penseta, îl pot defini mai bine decât mine. M-am rezumat a semnala un fenomen, o situaţie ce mă priveşte tangenţial, însă multora din confraţii mei, mai ales tineri, producându-le o prelungită suferinţă.

Am cititori puţini, dar avizaţi. Vor primi *Paltonul de vară* nu ca la împărţirea veşmintelor unui răposat şi, cu siguranţă, nu vor spune, cum au spus-o câţiva confraţi prozatori ceva mai bine îmbrăcaţi, că după primele două volume ale debutului (*Ingeniosul),* n-am mai izbutit să mă ridic cu fruntea la înălţimea lor: vor saluta tăietura croiului ca potrivită anotimpului, dar vor nota şi că siluetă manechinului a mai scăzut în răstimp. Cât despre încercarea mea împleticită de a ridica documentul în lumina violetă a ficţiunii, vor aştepta – ca şi mine – decizia specialiştilor, cărora le-am tulburat îndestul, prin ricoşeu, siesta.

– Sunteţi în formă? Scrieţi în continuare? Ce anume scrieţi?

– Mă simt tot mai rar în formă (unde sunt entuziasmele de altădată, energiile care mă ţineau la masa de scris peste douăzeci de ore, sâmbăta şi duminica, după o săptămână de slugărit la curtea unui stăpân „care mă urmărea cu puşca" – titlul unei povestiri despre statutul meu în acele timpuri?). Mă chinuie străduania de a-mi reintra în formă, însă şi mai mult temerea de-a nu fi rămas fără ştiinţa mea în uniformă (îmi suspectez mentalitatea, limba ce nu se poate să nu fi prins rigidităţi ale fibrei lemnului, o bună parte din zi fac exerciţii de logopedie, reînvăţ caligrafia).

De doi ani, scurtez „zilele" jurnalului anilor 1966-75 (perioadă în care m-am aflat aproape întâmplător în funcţii publice, străine vocaţiei şi priceperilor mele; cartea rezultată i-am promis-o lui Mircea Ciobanu, pentru Editura *Vitruviu.* Mă paralizează teama de a nu suprima tocmai însemnările care i-au stârnit interesul lui Mircea şi aceea de-a nu altera prin contrageri spontaneitatea barocă a confesiunii.

– În ce măsură a contat pentru dv. schimbarea petrecută în viaţa politică a României, în urma alegerilor din 3 şi 17 noiembrie anul acesta? Care este pronosticul dv. în legătură cu evoluţia României în următorii ani?

– Într-un interviu cu îngerul Emil Brumaru, la începutul lui 1990, publicat în *Convorbiri literare,* mi-am arătat profunda decepţie produsă de instalarea în fruntea treburilor ţării a aceloraşi vechi nomenclaturişti. Ca şi în 1953, 1956, 1977, speranţa şi dragostea de

în stafiile trecutului cu o sete demențială"

libertate, lucind câteva zile, s-au spulberat. De unde credeam că s-a încheiat stagiul autoimpus de retragere la țară și voi prelungi după plac ședințele la București, m-am văzut din nou constrâns a rămâne singur și încenușat în chilia mea de pustnic, fiindcă am întâlnit destule încercări de restaurare a comunismului (această amenințare îmi mai procură și astăzi insomnii și coșmaruri).

Îmi place să cred că sărbătoreștile schimbări din 3 și 17 noiembrie 1996 vor fi de durată și rodnice. De noi depinde să fie. Dar un gând sinistru vine din urmă, nu-mi dă pace: într-o noapte am visat un slogan – era scris pe peretele casei de la Pietroșița, cu roșul murdar al steagurilor de 1 Mai. Suna așa: „Secolul XXI va fi comunist, sau nu va fi deloc“. Am dictat, între somn și veghe, în microfonul walkmanului de la căpătâi această absurdă formulă, mi-am zis că un idiot – sunt mulți în comună – a făcut o farsă prin care să mă pedepsească pentru convingerile mele, altele decât ale lui și ale iliescienilor, ceaușiștilor, nostalgicilor de acolo, copleșitor majoritari.

La lumina zilei, mereu tulburat, am cercetat mai atent faptele și raționamentele m-au condus la concluzia, înspăimântătoare, că visul nu-i lipsit de o anume logică. Încerc să rezum:

Este evident că Planeta își secătuiește accelerat resursele, că iluziile specialiștilor de a compensa pierderile prin descoperirea altor resurse s-au dovedit șubrede. Omenirea e tot mai mult amenințată de foamete, epidemii, asfixie, oboseală cronică, demență, idealuri și dorințe fanteziste (spectaculoasele cuceriri tehnice, performanțele inteligenței etc. le nutresc copios), precum și de modele de civilizație întemeiate pe strădania a secole de trudă și cheltuieli, civilizație inaccesibilă multor state. Acestea și încă multe altele creează denivelări economice, sociale și individuale pe care fantastica mașină a informațiilor le învederează, pentru care nu se întrevăd remedii și pe care, foarte ciudat, politologii nu le iau în seamă – privirea lor îmbrățișează fenomene imediate, nu ajung la cauzele profunde, economice și culturale, generatoare de ciclice disfuncții. Uitându-l pe Malthus, îmbătați de proteicele energii și promisiuni ale științei secolului, chiar și cei mai lucizi analiști tratează aberațiile totalitare, războiul rece, prăbușirea comunismului, ca pe niște crize aproximativ limitate, declanșate de ideologi sau aventurieri visând cai verzi pe pereți, tot felul de utopii, administrații ideale, egalitariste și egalizatoare, producătoare în final de Schlarafenlanduri în serie, disciplinate prin liber consimțământ (!) și forțate să-și unească fericirile într-una singură, universală.

Mentalitatea modelată de asemenea ideologii a reușit să inculce oceanului de minți necoapte, imenselor mase de defavorizați, ideea asiată conform căreia, pentru atingerea idealurilor jinduite, sunt scuzabile chiar și cele mai abominabile crime (noi le numim crime împotriva Umanității), și tragica experiență a fascismului și comunismului ne-a oferit și cheia descifrării „rațiunii“ pentru care ideologiile falimentare astăzi nu se sfiau să declare că opera lor e democratică, mai populară decât a democrației burgheze: trimiți pe lumea cealaltă câteva rotunde milioane de oameni, pentru a le asigura condiții de supraviețuire altor milioane, chipurile mai multe... De la sine înțeles că Justiția nu-și avea rostul în această socoteală privind exclusiv Statistica.

Firma comunismului a fost făcută țăndări. Nu și realitatea care a ridicat-o, colorând-o ademenitor, pe frontispiciu. Să ne prefacem sau să credem cu adevărat că inegalitățile (sunt de multe feluri), dezechilibrele, inechitățile lumii de azi pot fi remediate cu mijloacele de care dispunem? Să tot apelăm la nesfârșit la Psihologie, Psihiatrie, Psihanaliză sau lombrozianism, pentru ca, cercetând omul, să ne explicăm cruzimile, demența, sistemele de aneantizare a ființelor nevinovate, prin decăderea morală a semenilor înarmați cu cinism, revolvere, gaze exterminatoare, comandați de niște smintiți mai smintiți decât executorii? Să ignorăm, în continuare, un evident punct ochit, punct lovit al loviturii de stat din acel Octombrie 1917, care a accelerat căderea colonialismului și care, în ochii mulțimilor considerându-se nedreptățite de repetatele reașezări ale frontierelor și populațiilor, apare ca un exemplu de soluționare a problemelor vitale ce le macină?

Până la ivirea pe lume a unei minți a-tot-cuprinzătoare a fenomenelor istorice (și nu numai), care să se dispenseze de explicațiile puerile și de euforia prea puțin întemeiată după care am fi îngenunchiat pentru totdeauna fiara, e nevoie să scormonim cauzele pentru care se înmulțesc în vremea noastră fenomene (le consider simptomatice) cum sunt masivele migrații de populații, inflamațiile naționaliste, încercările de destructurare a civilizațiilor seculare, războaiele și răfuielile locale – până la nivelul triburilor, familiilor și bandelor mafiote –, un imens arhipelag zguduit de seisme.

Cât de puternice pot fi instituțiile Democrației, ca să poată ridica milioanele de oameni considerându-se năpăstuiți și frustrați de drepturi elementare la nivelul de cultură care să le înfrâneze instinctele, să le șteargă din minte că proprietatea ar fi un furt și să le oprească pornirea criminală de a suprima viața vecinului pentru a-i răpi din ogradă una din cele două capre pe care le crește, considerând raptul ca un act de justiție? La nivele mai înalte, dar întemeindu-și doctrina pe același „principiu“ simplut, forțe oculte instruiesc batalioane paramilitare de acaparare a puterii pentru a redistribui – vedem cât de „echitabil“ – avuțiile acumulate prin iscusință și sudoare.

Mentalitatea aceasta comunistă e decelabilă nu doar într-un sat izolat de munte, ci și în cabinetele unor înalte state majore ale organismelor menite să lucreze la construcția societății de mâine; în ultimul timp, mentalitatea de care ne ocupăm pare a pătrunde chiar și în lumea bună a asociațiilor internaționale chemate să facă ordine în treburile Planetei; altfel, cum să ne explicăm rapida lor birocratizare, obstrucționarea inițiativelor luminate, subita paralizie care le lovește ori de câte ori ar trebui să intervină decis, neîntârziat, în dispute ce amenință să incendieze întinse zone ale lumii?

Visul meu sinistru avertiza asupra unui posibil pericol: stratul gros al gândirii primitive, exercitând o presiune de jos spre pisc, poate da naștere, în secolul următor, unei personalități pricepute să reformeze „original“ teoria marxistă și, punând în circulație steaguri și lozinci populiste, să izbutească a aduna largi categorii de muritori ce nu-și mai află locul și utilitatea. Procedeul a fost omologat de secolul nostru; de ce nu cercetăm din vreme masa submarină a aisbergului pentru a-i dinamita structura și dezumfla forța presiunii? (Aviz politologilor, istoricilor...)

Am încercat, dragă Alex. Ștefănescu, să găsesc, în visele nopților următoare, imagini mai luminoase, care să-mi alunge din oase frica, îngrijorările privind un timp mai îndepărtat, pe care desigur nu-l voi mai apuca – frică și îngrijorare pentru copiii și nepoții mei, cărora le doresc un secol scutit de tulburările, smintelile, crimele celui ce se încheie. Într-un miez de noapte, o scurtă secvență a visului m-a arătat înarmat cu o pușcă mitralieră și cu câteva grenade la centiron. Trăgeam în stafiile trecutului cu o sete demențială. Mâna încinsă mi-a fost blocată de un necunoscut cu aer de mărunt funcționar care, prezentându-se cibernetician, filosof și sfânt, mi-a pus înainte o carte deschisă, un manuscris cu caligrafie albastră – un albastru aidoma celui al pozelor lucioase înfățișând Ieslea și vizitatorii nopții de Crăciun. Am înțeles că pagina cuprinde răspunsul la întrebările ce mă chinuiseră.

M-am trezit înainte de a putea să citesc un singur rând.

– Unde ați dispărut astă-vară?

– De douăzeci de ani, dispar mai bine de opt luni din Bucureștiul care mă sufocă și mă întristează. Călătoresc mult, încep cu cei 120 de kilometri până la Pietroșița, continuu cu pașii imaginației să bat drumurile continentului tot, fiindcă de pe terasa dinspre apus a casei mele se văd distinct săgețile domurilor din Viena, Veneția, Florența, Strasbourg, Köln, Paris, adesea norii Mediteranei. Pașaportul și cheltuielile mă privesc exclusiv, mi le vizez și catagrafiez seara, pe hârtie velină, adăugând la cheltuieli și costul celor trei cartofi (copți sau înăbușiți) ai prânzului și cinei, al margarinei și uleiului, uneori al cubului de brânză și al cănii cu lapte. Cifrele cele mai consistente din listă reprezintă contravaloarea celor peste patruzeci de țigări Snagov ale zilei și a patru medicamente fără de care...

Vara aceasta, mai neobișnuită, am petrecut-o mult în conversații amicale cu consătenii. Scrisesem pagini vehemente despre adânca întunecime din mintea țăranului acestui timp – se află în volumul *Paltonul de vară* –, într-o vreme mi s-a părut că judecata mea e prea aspră, ca urmare am vrut să mai verific o dată afirmațiile, înainte de apariția cărții. Apropierea alegerilor îmi oferea nenumărate prilejuri de a aborda probleme politice și nu numai. M-am ales cu un eșec, fiindcă propaganda mea elegantă pentru Convenție și liderul ei a fost întâmpinată cu dușmănie, cu ironiile încasate de Don Quijote (mă mir că nu mi-au spart ferestrele), cu chiotele triumfului comunal al netrebnicilor la putere; dar și cu un câștig: diatriba mea la adresa țăranului (cât de țăran mai poate fi) s-a dovedit pe deplin îndreptățită.

Mă arde curiozitatea să revăd mutrele interlocutorilor mei după importanta schimbare finală a lucrurilor, să le aud opiniile cu aură de veche „înțelepciune“. Merită, pentru experiența mea, să înfrunt frigul anunțat de meteorologi. Plec la țară chiar mîine dimineață.

– Citiți România literară*? Care credeți că sunt atuurile ei?*

– Pătimaș ascultător al Radioului (m-am născut în anul instalării postului România), citesc ziarele o dată la trei luni, când, reîntorcându-mă pentru o săptămână acasă, la București, fiica mea îmi pune în față un teanc de gazete selecționate cu grijă (cum îmi oferă și casetele după emisiunile lui Iosif Sava). Singura revistă citită cu interes, în întregime și la timp (sunt abonat), e *România literară*. E o publicație excelentă, dar te rog, dragă Alex., nu-mi cere să-i detaliez meritele tocmai în paginile care mă găzduiesc acum. Sentimentul ce-mi însoțește lectura revistei e că prietenii care o scriu fac ceea ce fac pentru a nu mă simți la țară izolat în pietrificată singurătate: îmi trimit scrisori de amor.

– Ce altceva citiți în momentul de față?

– Hârtii vechi, de o ascuțită actualitate, fotografii de familie, inscripții – parte indescifrabile – apărute sub pleoape în lungul răgaz ce mă coboară în somn (adorm greu). Plăcere ce îmi alungă somnul și se transformă în chinuri dacă nu izbutesc să le dictez pe walkman. Multe se dovedesc la transcriere, dimineața, total idioate.

– În capitolul rezervat dv. într-o carte la care lucrez în prezent trebuie să vă schițez biografia. Unde pot să găsesc informații sigure în legătură cu biografia dv.? Din punctul dv. de vedere, care sunt acele date care nu ar trebui să lipsească?

– Două sunt sursele cele mai sigure: *Suplimentul* (În loc de Postfață) din Bibliografia generală – ediția a doua –, Editura Nemira, 1992, și *Tabel cronologic,* deschizînd volumul *Povestiri galante,* B.P.T. al Editurii Minerva, 1994.

– Ce veți face de Anul Nou?

– Mi-ar plăcea să fiu singur, la Pietroșița, între soba încinsă și biblioteca de nuc a tatei, să recitesc ce am scris în jurnalele anilor în noaptea de Revelion. Cândva, prin anii 1950-60, îndepărtând de mine caietul, scriam pe foi separate răspunsuri la întrebările interviului standard, care, citite astăzi, mă redau totalmente stupid: voiam peatunci să-mi cumpăr, pentru vârsta pensiei, o luxoasă limuzină Pobeda...

Interviu realizat de
Alex. Ștefănescu

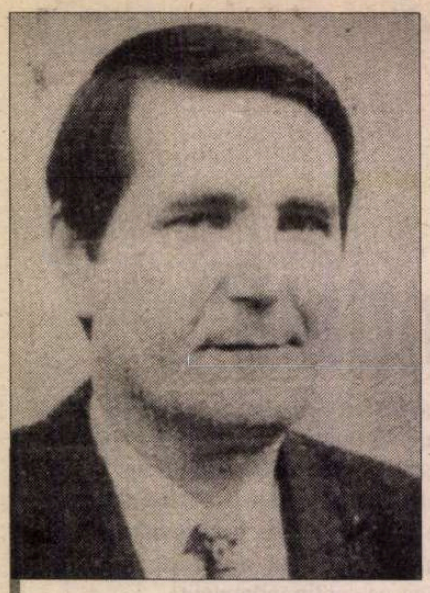

Amos CHITTA

MUZICIAN

BUCUREŞTENII care în anii '70 obişnuiau să frecventeze concertele de la Sala Radio îşi amintesc, fără îndoială, un prim violoncelist cu înfăţişare distinsă – barbişon de memorandist – cu aerul că exprimă, aplecat asupra instrumentului, idei esenţiale. N-ar fi crezut nimeni pe atunci – nu părea verosimil – că un instrumentist de orchestră poate fi bântuit de patima scrisului, că din violoncelistul atent la bagheta dirijorală avea să se nască un spirit independent, un exilat care n-a acceptat să se lase în voia destinului, ci a ţinut să-l învingă – şi, mai ales, să-l analizeze. Amos Chitta, născut la Cluj în 1941, absolvent în 1968 al Conservatorului bucureştean, avea să evadeze din ţară în 1980, stabilindu-se la Viena – fără teamă că se va „pierde". Dimpotrivă, şi-a luat magisteriatul, a dat destule concerte, a devenit la rândul său profesor de instrument, a luptat cu prejudecăţile şi, mai ales, în 1993 a publicat romanul *Înainte de purgatoriu şi după,* romanul amar al emigrării. Peste încă un an avea să publice un nou volum. În prezent scrie inclusiv în limba germană, fiind angajat într-un amplu „răspuns" dat lui Gregor von Rezzori.

L-am regăsit pe Amos Chitta la Viena mai degrabă scriitor decât muzician, fiindcă experienţa muzicală fusese deja desăvârşită, în timp ce pagina albă ademenea cu o mie de aventuri. Este unul dintre românii care nu numai că nu şi-au uitat ţara, dar continuă să trăiască pentru ea. Printre recentele sale preocupări există dorinţa de a crea un premiu – acordat anual unui scriitor, din ţară sau din afara graniţelor, ales „pentru cea mai frumoasă limbă română literară".

Grete Tartler

VACCINUL

Scurt prolog

În timpul unei plimbări
de agrement pe pitoreştile
canale ale Strasbourg-ului,
mai mulţi parlamentari din cadrul
Consiliului Europei au luat
hotărârea să transforme sala de conferinţe a acestei organizaţii
internaţionale
într-un teatru de amatori care să stea
sub semnul lui Arlechin.
Ei m-au rugat să le dedic o scurtă
piesă ce să nu ridice, mai cu seamă
acum, la început, probleme
mnemotehnice şi de interpretare.
Salutându-le iniţiativa, ba chiar
gândind că, în sfârşit, eficienţa
muncii lor avea să crească,
m-am bucurat să le stau
la dispoziţie. Premiera, în limba
germană, a avut loc pe data de 31
iunie 1996, cu puţin timp înainte de
vacanţa parlamentară de vară.

Scena I

ARLECHIN, ţinând-o de mână pe Colombina, se apropie de rampă şi anunţă cu graţie de bufon: „Finita la comedia!" Cortina cade şi ambele personaje se retrag în culise.

Arlechin (îngândurat): Aşadar, finita la comedia...

Colombina (aşezându-i-se pe genunchi): Dragule, iar eşti amărât?

Arlechin (ceva mai insistent): Of, Colombina... Într-adevăr s-a sfârşit comedia?

Colombina: Ce vrei să spui?

Arlechin: Nimic... Gândeam şi eu aşa...

Colombina: Şi, mă rog frumos, ce gândeai? Nu poţi să-mi spui?

Arlechin: Pot... Dar să nu râzi de mine...

Colombina: N-am să râd, îţi promit.

Arlechin: Ascultă, Colombina. Să ştii că m-ai întristat... Te-am văzut flirtând cu regizorul de culise...

Colombina (surprinsă): Sărmanul de tine, tocmai pe acela ţi-ai găsit să fii gelos?

Arlechin: Nu sunt gelos... Sunt trist... De-aş şti că mă iubeşti...

Colombina (amuzată): Dar te iubesc, prostule!

Arlechin (sieşi): Din prost nu mă mai scoate şi asta nu-i de suportat. Oare o fi existând cu adevărat vaccinul acela? La proxima ocazie o să-l descos pe Semidoctus. (Tare.) Of, Colombina, de m-ai iubi cum spui...

Colombina (energică): Hai, capul sus! Nu-mi plac văicărelile.

Arlechin (priveşte înspăimântat după o perdea): Iubito, iubito, ascunde-te! Vine regizorul de culise.

Colombina (vădit enervată): Şi ce-i dacă vine?! Auzi, să mă ascund! Cârpă eşti, nu bărbat!

Regizorul de culise: Colombina, tu aici?!

Colombina: După cum vedeţi, maestre. (Chicoteşte.)

Regizorul de culise (către Arlechin): Şi tu? Tot aici? Marş la demachiere, neghiobule! Întinde pasul, că acuşi te zbor de pe schemă!

Arlechin (îndoindu-se de spate): Iertare... Stăteam de vorbă cu Colombina... (Se îndepărtează lăcrimând.)

Regizorul de culise (adresându-se Colombinei): Ce fiinţă mizerabilă!

Colombina: Iertaţi-l... E suferind...

Regizorul de culise: Ei hai, l-am iertat. Ia spune, porumbiţo, te-ai gândit la propunerea mea?

Colombina (cu o expresie facială înviorată): Da...

Regizorul de culise: Şi?

Colombina: Ar trebui să-i spun ceva lui Arlechin... Suferă cumplit...

Regizorul de culise (surescitat): Dă-mi mânuţa, porumbiţo, şi nu-ţi mai pierde vremea cu un prost. Ne aşteaptă o masă princiară la cel mai luxos restaurant, unde vom şi dansa.

Colombina (sieşi): Mă doare sufletul pentru Arlechin, dar n-am ce-i face...

Scena II

LABORATOR ultramodern, proprietatea lui Doctus. Acesta şade în jilţ şi vorbeşte cu ură unui craniu uman aflat pe masa din faţa sa.

Doctus: Ah, stârpitură! Operă neîmplinită, cu forme dictate de presiunea unor vagi dezvoltări interioare, unde ţi-e complementul?

O voce: Ţi-ar face rău să afli...

Doctus (tresărind): Parcă am auzit o voce. E cineva aici?! (Nu primeşte răspuns.) Tidvă descreierată, ţi-a sunat ceasul! (Se ridică ameninţător.)

O voce: Lasă craniul în pace! Ce ai cu el?

Doctus: E cineva aici?! Arată-te, oricine-ai fi! (Scotoceşte prin unghere, mişcă draperiile.)

O voce: Nu căuta, sunt eu...

Doctus: Care eu?

O voce: Eu, cel desprins de tine spre a-ţi putea contempla mai bine neputinţa... Spre a te deplânge...

Doctus: Ce spui?!

O voce: Simt pentru tine o nemărginită milă, căci soarta ţi-a fost pecetluită încă din clipa în care ai descoperit virusul prostiei...

Doctus: Pecetluită?!

O voce: Ai vrut să ajuţi societatea, s-o schimbi în bine, şi-n fapt n-ai săvârşit decât un atentat la orânduiala ei. Ţi-ai canalizat talentul şi energia pe un făgaş greşit.

Doctus: Nu-ţi împărtăşesc părerea...

O voce: Bineînţeles... Dar spune-mi, rogu-te, ce ţi-a venit să-i faci de petrecanie bietului craniu?

Se aud paşi. Uşa laboratorului este trântită de perete şi Semidoctus, asistentul biologului, intră trăgând după sine o creatură timorată.

Semidoctus (victorios): Ecce homo, doctore!

Doctus (încet): Pricăjitul ăsta?

Semidoctus (la urechea cercetătorului): Ce-i drept, e pricăjit, însă prostia nu trebuie căutată doar printre atleţi.

Doctus (tare, către musafir): Apropie-te, dragă. De ce tremuri?

Arlechin: Iertare... Recunosc... mi-e frică de injecţii...

Doctus (dur): Atunci ce cauţi aici?!

Arlechin: Am venit pentru vaccin...

Semidoctus (preluând tonul biologului): Ia nu mai tremura ca o vargă, ci gândeşte-te la cinstea de a fi vaccinat de doctor Doctus personal!

Arlechin (tremurând şi mai tare): Aveţi dreptate... Iată... nu mai tremur... De n-ar fi fost în joc soarta Colombinei, n-aş fi avut cutezanţa...

Doctus (intrigat): Cutezanţa?! Ce vrei să spui?

Arlechin: Ştiţi... Există atâţia oameni cu funcţii înalte... Ar fi fost drept ca aceştia să se bucure întâi de această cinste...

Doctus (fixându-l nemulţumit pe Semidoctus): Da, ai dreptate... Există... Din păcate, aceia nu se lasă vaccinaţi... Altminteri...

Semidoctus: Hai, omule, curaj! Vaccinul nu-i mai dureros decât pişcătura unui purice. Află că însuşi şeful tău, directorul teatrului, s-a lăsat înţepat de noi. Acum e pe cale să ajungă ministru! Deci nu eşti nici primul, nici ultimul căruia i-l vom administra.

Doctus (din nou şoptit): Primul ai fost tu...

Semidoctus (la fel): Te îndoieşti de prostia sa?

Doctus: Da, mă îndoiesc. De proşti avem nevoie, nu de timoraţi. Altfel nu putem soluţiona problema dozării, rămasă încă nerezolvată. (Tare, către Arlechin.) Omule dragă, vrei să cunoşti adevărul? Un ins cu spiritul dumitale de observaţie nu are

Persoanele	Distribuţia de la premieră
Arlechin	Reprezentantul României
Colombina	Reprezentanta Franţei
Regizorul de culise	Reprezentantul Rusiei
Doctus (cercetător în biologie)	Reprezentantul Germaniei
O voce (dedublarea lui Doctus)	Reprezentantul Elveţiei
Semidoctus (asistentul biologului)	Reprezentantul Austriei

ŞI SCRIITOR

nevoie de vaccin. Du-te acasă şi-nvaţă să dai mai vârtos din coate.

Arlechin: Oh, nu! Nu mă pedepsiţi! Sunt şi aşa atât de lovit de soartă. N-am să mai tremur... Iată, nu mai tremur... Mi-am pus atâtea speranţe în vaccinul dumneavoastră. Ajutaţi-mă! Logodnica mea, Colombina, m-a părăsit... Zicea că pleacă de la mine pentru că sunt un prost... Un papă-lapte... Aşa zicea, sărăcuţa...

Semidoctus: De ce, sărăcuţa, dacă te-a părăsit?

Arlechin: Pentru că s-a nenorocit. Regizorul de culise e un om brutal. Ajutaţi-mă, vă rog, nu mă lăsaţi!

Doctus (bătându-l pe Arlechin pe umăr): Ascultă, prietene. Fii om matur. Ţi-am spus o dată că vaccinul nu-i de dumneata. Ce mai insişti? Poate că fostei dumitale logodnice ar trebui să i-l administrez. Îţi repet, du-te acasă şi învaţă să dai mai vârtos din coate. Lumea va ajunge, până la urmă, să te socotească ceea ce, de fapt, sunt convins că eşti – un om deştept – şi viaţa ţi se va schimba. Adio.

Încovoiat de povara nădejdilor sfărâmate, Arlechin părăseşte laboratorul. În urma sa, maestru şi discipol tac preocupaţi.

Semidoctus (rupând tăcerea): Sărmanul om...

Doctus: Ce-ai spus?

Semidoctus: M-am gândit că... cine ştie...

Doctus: Nu, nu! Ştiinţa nu poate fi falsificată... Dar stai! Cheamă-l repede înapoi... Să-i fac nefericitului un bine...

Semidoctus (exploziv): Ştiam eu că eşti la fel de mare ca om, o, Doctus, pe cât eşti de mare ca savant!

Părăseşte scena ca o vijelie. În pauza astfel creată, Doctus introduce absent arătătorul când în orbita stângă a craniului, când în cea dreaptă. Pare complet stors de idei.

Arlechin (intrând cu faţa surâzătoare): Ştiam eu că mă veţi ajuta... Ştiam eu...

Doctus: Da, prietene, m-am răzgândit... (Se retrage spre fundul scenei; Semidoctus îl urmează.) Pregăteşte-mi, te rog, seringa şi adu-mi o fiolă cu apă distilată.

Semidoctus (nedumerit): Dar...

Doctus (zâmbind bonom): Lasă... E mai bine aşa...

Arlechin (după ce a suportat injecţia cu mult eroism): A fost dureros vaccinul, însă el mă va face om... Simt asta... (Se îndreaptă de spate, mulţumeşte, apoi salută ceremonios şi iese cu un aer de înaltă demnitate.)

Doctus: Ecce homo! Ei, Semidoctus, ce zici de transformare?

Semidoctus (disperat): Maestre, te conjur, spune-mi adevărul! Şi mie mi-ai administrat acest tratament?!

Doctus (înveselit): Nici vorbă! De prostia ta nu m-am îndoit o clipă.

Semidoctus: Şi totuşi, există ceva de care te-ai îndoit...

Doctus: Vrei să afli ce?

Semidoctus: Da.

Doctus: Nu vei regreta?

Semidoctus (arzând de nerăbdare): Nu... Te ascult...

Doctus: Cum doreşti... M-am îndoit şi mă mai îndoiesc că prostia merită să fie eradicată. Imaginează-ţi vaccinul ăsta produs la scară industrială, după legile profitului. În câteva decenii vom ajunge ca deştepţii să ne asfixieze. Cine va da ordine? Cine le va executa? N-o să existe pentru noi decât alternativa să reîntronăm prostia, în faţa ei să ne reprosternăm! Acum te rog să mă laşi singur. Doresc să meditez.

Semidoctus părăseşte scena clătinându-se.

O voce: De nu te-ar chema Doctus, aş spune că eşti un mare nătărău!

Doctus (tresărind): Ah, tu erai? De ce-ai venit?

O voce: Nu m-am putut abţine să-ţi vorbesc. E greu şi-ntortocheat drumul pe care ai apucat, dar, cine ştie, post tenebras lux!

Doctus: La naiba cu optimismul! La naiba cu toate vaccinurile din lume! E suficient să-ţi ştii alege mijlocul prin care să-l faci pe om să creadă în sine şi slujeşti mai bine societatea. Iată adevăratul antidot al prostiei!

O voce: Înseamnă că te dai bătut?

Doctus: Nu... Voi continua pe drumul pe care am apucat, jucându-mă din când în când de-a demiurgul. Altfel ajung şi eu ca dumnealui. (Arată spre craniu.) Dar una pot să-ţi spun: vaccinul meu nu va fi produs la scară industrială! Acum, jumătate dragă, revino şi adio... (Ia craniul, îl închide în seif, apoi îşi reia locul în jilţ. Cugetă.)

Scena III

ARLECHIN, ţinând-o de mână pe Colombina, se apropie de rampă şi anunţă cu graţie de bufon: „Finita la comedia!“ Cortina cade şi personajele se retrag în culise.

Arlechin (înseninat): Aşadar, comedia s-a sfârşit...

Colombina (aşezându-i-se pe genunchi): Da, dragule... Mai eşti supărat pe mine?

Arlechin: Oh, dar nici n-am fost...

Colombina (privind înfricoşată spre culise): Iubitule, iubitule... Ascunde-te... Vine regizorul de...

Arlechin: Şi ce-i dacă vine? Lasă-l în seama mea.

Regizorul de culise: Colombina, tu aici?!

Colombina (la fel de înfricoşată): După cum vedeţi... maestre...

Regizorul de culise (către Arlechin): Şi tu? Tot aici? Marş la demachiere, imbecilule! Întinde pasul că acuşi te zbor de pe schemă!

Arlechin: Vrei, Colombina, să ne laşi o clipă siguri? (Colombina dispare lăcrimând) Ascultă, maestre, îţi propun o afacere.

Regizorul de culise: O afacere?! Ce afacere?!

Arlechin (viclean): Nu-i aşa că dumneata doreşti să ajungi regizor principal?

Regizorul de culise: Nu-i treaba ta ce doresc eu să ajung.

Arlechin: Poate că nu, dar poate că da... De fapt şi eu doresc să ajung ceva.

Regizorul de culise (batjocoritor): Ministru, nu-i aşa?

Arlechin: Miniştri vor să devină alţii, eu doar regizor de culise.

Regizorul de culise (perplex): Hai, nu mai spune! Pe când?

Arlechin: Întâi să te văd pe dumneata regizor principal.

Regizorul de culise (flatat): Şi cum ţi-ai imaginat că s-ar putea rezolva problema asta?

Arlechin: Există în oraşul nostru un mare savant care vaccinează împotriva prostiei. Dacă accepţi afacerea, i te recomand. Doar aşa ai şanse să-ţi împlineşti visul.

Regizorul de culise (furibund): Obraznicule!! Imbecilule!! Tu să te vaccinezi!!

Arlechin: M-am vaccinat, de aceea văd lucrurile aşa clar...

Regizorul de culise (şi mai furibund, mugeşte ca o viţă înjunghiată şi face spume la colţurile gurii): Atâta ţi-a fost, secătură!!! Piei din faţa mea până nu te fărâm!!!

Arlechin (temerar): Cum vrei, maestre... Dar să ştii că vaccinul acela există.

Regizorul de culise: Dispari!!

Arlechin: Da, da, există...

Regizorul de culise (devenit dintr-odată liniştit): Şi la ce-ţi ajută? Prost sau deştept, acum tot zbori de pe schemă.

Arlechin: Nu sunt chiar atât de sigur.

Regizorul de culise (contrariat): După jignirile pe care mi le-ai aruncat în faţă?!

Arlechin: N-am avut intenţia să te jignesc. Ţi-am propus doar o afacere.

Regizorul de culise: M-ai făcut prost, grozavă afacere.

Arlechin: Ţi-am propus să ajungi regizor principal.

Regizorul de culise: Şi asta se poate numai dacă mă las vaccinat...

Arlechin: Exact.

Regizorul de culise (ştergându-şi fruntea de transpiraţie): Fie, dă-mi adresa marelui tău savant.

Arlechin: Na, na! Întâi semnezi fiţuica asta.

Regizorul de culise (redevenind coleric): Ce fiţuică?! Nu ţi se pare că ai întrecut măsura?!

Arlechin: Păi asta e măsura: îţi iei obligaţia să mă numeşti regizor de culise imediat ce problema dumitale s-a rezolvat...

Regizorul de culise: Bun, semnez... dar să nu uiţi adresa... (Îşi pune iscălitura.)

Arlechin: Acum avem nevoie şi de un martor. Colombina!!

Regizorul de culise: Încet-încet îmi pierd răbdarea. Adresa!

Colombina (apare tremurând): M-ai strigat, iubitule?

Arlechin: Da. Citeşte rândurile astea şi semnează ca martoră.

Colombina (semnând): Cum?! Tu, regizor de culise?!

Arlechin (ia fiţuica şi o doseşte într-un buzunar): De ce nu? Postul tot e vacant!

Regizorul de culise (mai mult decât uimit): Cum vine asta, vacant?

Arlechin: Directorul pleacă, iar regizorul principal îi ia locul. După legea comediei dell'arte regizorul de culise devine automat regizor principal! Bravo, te felicit, maestre!

Regizorul de culise (neştiind dacă e cazul să se bucure sau nu): De unde ai aflat?

Arlechin: De la un bun prieten. Îl cheamă Semidoctus, dacă cumva îl ştii...

În clipa următoare, un răget cu adevărat ca de viţă înjunghiată cutremură şi scenă, şi sală de spectatori. Înţelegând farsa, regizorul de culise face o criză de nervi. Îşi sfâşie cămaşa de pe el şi proferează cele mai îngrozitoare ameninţări.

Colombina (cuprinsă de friguri): Ce s-a întâmplat cu el, aşa, dintr-odată?

Arlechin: De unde vrei să ştiu? Şi-o fi muşcat limba. Hai, iubito, te duc la cinema.

Scurt epilog

Succesul acestei piese a fost atât de deplin, încât vestea despre el s-a răspândit prin lume ca un vânt împrospătător. Urmarea fu că şi alte organizaţii internaţionale şi-au transformat sălile de conferinţe în teatre de amatori. De fapt, mulţumită acelui grup de parlamentari din cadrul Consiliului Europei, spiritul năstrušnic al lui Arlechin a pătruns definitiv în politică, provocând, pe lângă satisfacţii estetice, şi unele interesante inversări de roluri. Iată, de pildă, cum arăta distribuţia spectacolului jucat la Naţiunile Unite în toamna anului 1997:

Persoanele	Distribuţia de la O.N.U.
Arlechin	Reprezentantul Rusiei
Regizorul de culise	Reprezentantul Germaniei
Doctus	Reprezentantul României
(restul aceiaşi)	

TEATRU

Ignoranța noastră cea de toate zilele

M-A ULUIT tonul oarecum iritat al unui ziarist care, aflînd de moartea extraordinarei și atît de iubitei actrițe Ileana Predescu, m-a întrebat: „Dar cine a mai fost și Ileana Predescu?". Am rămas șocată nu atît de faptul că nu știa și nu auzise nimic despre ce a făcut și ce înseamnă Ileana Predescu pentru teatrul românesc, cît de insolența întrebării, care nu ascundea, cum mi-am dat seama imediat, cîtuși de puțin dorința de informare corectă, ci o apetență teribilă pentru detalii de culise, care ar fi făcut o știre „culturală" cu mult mai atractivă. Cu cîteva zile în urmă, pe pagina întîi a altui cotidian, dispariția lui Marin Sorescu avea aceeași greutate cu nu știu ce crimă sau căsătoria nu știu cărui X. În societatea noastră, totul este cîntărit de-a valma, pe același cîntar, cu aceleași greutăți. O societate de consum care mănîncă pe pîine personalități, cu violuri, cu furturi, cu scandaluri, cu premii, cu morți, cu aniversări... Savurăm prețios, individ și societate, în fotoliu, autobuz, la mese amicale, gustul sandwich-urilor supradimensionate și bine asortate cu cîte puțin din fiecare „sortiment". Ignoranța și sentimentul că toți sîntem egali și la fel tind să devină sosul preferat pe care ne face plăcere să-l simțim în cerul gurii.

Personalitățile sînt un dar, o binecuvîntare pe care Dumnezeu o face pămîntenilor. De cele mai multe ori hulite și nerecunoscute în timpul vieții, ele își capătă aura și consistența în timp. Prezentul trăirii lor este mult mai ingrat decît viitorul de care se bucură doar recunoașterea operei lor. Ne gîndim oare un minut pe zi, atunci cînd ei sînt printre noi, la zbuciumul, dăruirea, pasiunea unui medic, matematician, scriitor, pictor, muzician, actor, regizor? Nu. Menajăm sensibilitățile, chinul creației lor? Nu. Mai degrabă îi judecăm și îi penalizăm pentru o vorbă, o atitudine, un gest pe care subconștientul nostru îl receptează ca fiind altfel. Rareori, privind în urma acestui an pe care-l încheiem, creăm un eveniment în jurul unui fapt de cultură. Ni se pare că meritățm un spectacol extraordinar, un mare actor sau regizor. În foarte multe ziare, cultura înseamnă o sumă de știri, și acelea de multe ori incorecte. Pseudo-cultura, superficială și, în același timp, „absolută" înghite mărunțișuri. Cînd o personalitate dispare, cu ea pleacă o lume. Definitiv. Cine mai vorbește despre Gina Patrichi sau George Constantin, despre Toma Caragiu, despre Harag sau Amza Pellea? Dar cine vorbește despre cei care încă mai trăiesc, înconjurați doar de comoara experiențelor lor, despre Nineta Gusti sau Clody Bertola? Devenim frenetici și patetici în fața lucrurilor mărunte, dar apatici cînd e vorba de a ști ce mai fac Ciulei, Pintilie, Penciulescu, Esrig, Șerban, Marin Moraru, Gheorghe Dinică...

Urmărind acum cîteva săptămîni la televizor un medalion Ștefan Iordache (realizat de Mihaela Macovei), văzîndu-l și în reluare, am avut acces la universul acestui mare actor, la împletirea greu de delimitat a chinurilor de a naște roluri cu acele chinuri omenești pe care personalitățile și le poartă într-o altfel de suferință. Dialogurile pe care le face săptămînal Cornel Todea la Tele 7abc sînt tot atîtea drumuri deschise către o valoare și lumea ei față de care cel care îndeamnă la confesiune se așază cu sfială, cu reverență. Așa a făcut Gabriel Liiceanu cu Cioran și așa am intrat în spațiul magic al mansardei pariziene a filosofului, dincolo de cărțile lui. Prin natura firii sau a conjuncturilor, unele personalități sînt și persoane ale căror figuri le recunoști la televizor, pe stradă. Un actor cu totul special, un mare actor este Ilie Gheorghe. Imaginea lui nu sparge, în România, cercul oamenilor de teatru. Cred că e mai cunoscut la Nottingham decît la București. Modestia lucrului de valoare rămîne în umbra extravaganței sau spectaculosului. Sclipiciul sare în față, uneori peste creație trebuie să se așeze patina ca să impresioneze. Spiritul critic se manifestă în puseuri. Ne inflamăm la pseudo-evenimente.

De luni de zile merg cu trenul în lungul și în latul țării. Nu-mi prea place să intru în discuții. Dar frînturi îmi ajung, în ore și ore de drum, la urechi. Niciodată n-am auzit, fie și prin excepție, conversații despre vreo carte sau despre vreun spectacol. Am făcut odată o tentativă. Nereușită. Păream picată din lună. Drept pedeapsă, n-am primit și eu bomboane din cele pe care o doamnă le-a oferit celorlalți călători din compartiment, zîmbind în generozitatea ei. Încercasem să pronunț niște nume de personalități și să spun că mi se pare o impietate ușurătatea cu care ne tragem cu ele de șireturi. E drept că nu toată lumea merge la teatru sau citește și altceva decît Sandra Brown. Dar nici ziarele nu se obosesc să întindă nada spre cunoașterea operelor și respectarea personalităților. Ele trăiesc cu noi, pentru noi și pentru cei care vin după noi, printre noi. Și totuși, atît de departe sîntem de ele, ca bătrînul personaj al lui Aitmatov care habar n-avea că dincolo de întinderile Siberiei se poartă convorbiri interplanetare!

Crăciunul și bucuria acestei sfinte sărbători creștinești să spulbere, fie și pentru o seară, ignoranța noastră cea de toate zilele! Să facem acest dar de iubire și recunoștință celor care ni se dăruiesc prin spectacolele lor, punînd teatrul și pe noi, spectatorii, mai presus de orice!

Marina Constantinescu

DANS

Experimente coregrafice

EXPOZIȚIA *Experiment*, organizată de *Centrul Soros pentru artă contemporană* la ARTEXPO, în cadrul galeriei 3/4 a Teatrului Național din București, în luna noiembrie, a fost deschisă tuturor artelor. Așa cum a fost gîndită de curatorul ei, Alexandra Titu, și cum se sublinia și în subtitlu, expoziția a urmărit *Interferențe și prospecțiuni în arta românească a anilor '60-'90*, în principal în artele plastice, dar și în teatru, dans, literatură, muzică, film, video și fotografie, cît și la granița dintre aceste arte.

Secțiunea documentară privind arta dansului din ultimii treizeci și cinci de ani, realizată de semnatara acestor rînduri, a cuprins panouri ilustrînd prin imagini interferențele dansului cu teatrul sau cu artele plastice, happening-ul, dansul în spații neconvenționale, precum piețele unor cetăți sau orașe, revitalizarea izvorului folcloric în formă modernă, mariajul dansului și muzicii cu tehnica computerului în cadrul politempiei inventate de Mihai Brediceanu, experimentul reprezentat, în 1965, de spectacolul *Ciocanul fără stăpân*, realizat de Stere Popescu, sincronismul de după 1990 dintre școala de dans contemporan românească și cea franceză și cîteva mărturii despre experimentele diasporei românești din această perioadă. Imaginile fotografice au fost completate de imagini video și însoțite de o masă rotundă, pe tema *corpului uman ca generator de situații experimentale în teatru și dans*, care a avut ca moderator pe regretatul Valentin Silvestru.

În paralel cu această parte istorică, dansul a fost prezent în expoziție și în secțiunea sa actuală prin demersul a patru foarte tineri coregrafi, care au gîndit ori s-au integrat unor proiecte-spectacol. Cel mai amplu a fost proiectul *Zidul din turn*, conceput de Marilena Preda Sânc: o înmănunchiere a unor versuri de Ioan Vieru, cu muzică de Dan Dediu și partituri coregrafice create de Florin Fieroiu și interpretate de el și de ceilalți membri ai companiei *Marginalii*, Mihai Mihalcea, Rodica Geantă și Natașa Trifan. Acțiunea-spectacol s-a desfășurat în ambientul unei structuri de lemn realizate de Romelo Pervolovici și al unor proiecții de film și video, selectate și asamblate de Marilena Preda Sânc. Coregraful și dansatorii au cunoscut doar versurile și titlurile celor șapte tablouri (*Meditație* etc.), indicându-li-se ritmul muzical ce va corespunde fiecărui titlu, nu însă și durata partiturii muzicale, iar asamblarea tuturor elementelor, inclusiv cele de film și video, s-a făcut pe viu, în expoziție, în așa fel încât dansatorii nu au putut cuprinde niciodată imaginea de ansamblu a acestui experiment, rezultanta lui fiind rezervată în exclusivitate publicului. În funcție de temele ce le-au fost date, coregraful și dansatorii au gîndit șapte suite de mișcări repetitive, care se puteau deci restrînge sau extinde în funcție de lungimea muzicii. Pînă la un punct, experimentul se înrudește cu un anume mod de improvizație practicat sub bagheta lui Béjart. Cu ani în urmă, am avut prilejul să văd, la Paris, spectacolul *Stimmung*, prezentat de „Baletul Secolului XX" împreună cu „Collegium vocale" din Köln. Fiecare cântăreț dispunea de opt-nouă modele muzicale create de Karlheinz Stockhausen și de unsprezece „nume magice" din care alegea un nume și un model, iar ceilalți răspundeau prin transformări, digresiuni sau unisonuri muzicale. Tot astfel, Béjart compusese o serie de partituri de dans pentru fiecare nume, dar fiecare dansator putea combina sau repeta mișcările date, nu numai în funcție de varianta propusă de cântăreți în seara respectivă, dar și în funcție de propria sa imaginație. În cazul recentului experiment bucureștean, fiecare creator își compusese în prealabil lucrarea, dar asamblarea muzicii cu dansul și cu imaginile de film și video a avut loc numai în cadrul acțiunii-spectacol din seara respectivă.

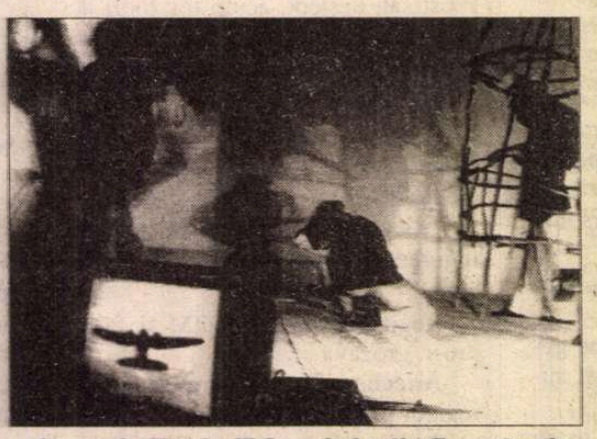

Compania *Marginalii*, în cadrul acțiunii-spectacol *Zidul din turn*, concepută de Marilena Preda Sânc

Desprinzând structurile coregrafice ale companiei *Marginalii* din context, se poate observa rigoarea construcției lor, după modelul școlii contemporane franceze, și totodată o creștere a echilibrului compozițional, în care brutalitatea căderilor la podea, din coregrafii anterioare, a pierdut din violență, iar parcurgerea spațiului a devenit mult mai importantă. Începe să se străvadă gîndul, dar lipsa de emoție rămâne o carență. Nu numai trupul, ci și sufletul trebuie eliberat de canoane, dacă acestea îl împiedică în proiect.

Alte două schițe de compoziție coregrafică au fost realizate de două dansatoare din compania *Orion*. Prima, *Călătorie în cerc*, este lucrarea Ioanei Popovici, dansatoare cu o plastică delicată și expresivă, al cărei debut în coregrafie a fost răsplătit cu un premiu, de curând, la *Festivalul Internațional de Creație Coregrafică* de la Iași. Suita de secvențe ale compoziției sale, interpretate de coregrafă și de colega ei, Silvia Minei, pe muzică și fără muzică, ghidată de sonorități exterioare sau de ritmurile interioare create de propria respirație sau de bătăile tălpilor, s-a conturat ca o înlănțuire de interesante propuneri plastice, care au pierdut însă din pregnanță din cauza timidității interpretării. Un plus de aplomb și o mai mare atenție dată mișcării în elevație vor da compozițiilor Ioanei Popovici o mai mare greutate.

Cea de a doua lucrare a unei dansatoare de la compania *Orion*, intitulată *Liniște*, este creația Laurei Voicu, interpretată de aceasta, împreună cu Emilia Ciobanu. Siguranța și precizia interpretării au făcut ca schița coregrafică a Laurei Voicu să se creioneze cu limpezime și să lase să transpară intențiile autoarei ei, Laura Voicu fiind și singura dansatoare care nu și-a ascuns privirea în podea, ci a luat în stăpânire tot spațiul din jur, care-i includea și pe spectatori.

În fine, tot un dansator al companiei Orion, Romulus Neagu, afirmat în ultimii doi ani ca unul dintre cei mai buni interpreți de dans contemporan și totodată și coregraf, cu premii obținute la *Concursul Național de Balet* de la Constanța și la *Concursul Internațional de Creație Coregrafică* de la Iași, a prezentat compoziția *Fabulație*, în interpretarea sa și a colegelor Silvia Mihai și Elena Vasile. La Romulus Neagu mișcarea de dans, fluidă și foarte legată, pare a fi mai puțin o construcție cerebrală cât o necesitate de exteriorizare fizică a unui impuls interior. Un anume abandon în mișcare și o anumită poezie care emoționează îl diferențiază de ceilalți colegi de generație, fiind și singurul la care apare mișcarea în aer, prin săritură, ca tendință de zbor. Schița sa coregrafică era străbătută, ca substanță interioară, când de candoare, când de haz, când de un subtil suflu romantic, obținut cu mijloace moderne. Direcția în care are, în continuare, de lucrat Romulus Neagu este rigoarea construcției și totodată trebuie să fie mai pretențios în ceea ce privește calitatea benzilor sale sonore.

Expoziția *Experiment* ne-a dat prilejul să constatăm, încă o dată, existența la noi, în acest moment, a unei adevărate explozii în domeniul coregrafic, în rândurile celei mai noi generații, care-și caută cu pasiune și tenacitate propria lor identitate de creatori.

Liana Tugearu

Ecran de vacanță

QUASIMODO, *Cocoșatul de la Notre Dame*, nu mai este nici Charles Laughton, nici Jean Marais, ci o creatură imaginată de desenatorii de la celebrele studiouri Walt Disney Pictures. În ceea ce o privește, Esmeralda, frumoasa țigancă, a devenit mult mai sportivă decît era, prin anii '60, Gina Lollobrigida. Cam atît despre eroii „umani" ai poveștii. Lor li se mai alătură, în actuala versiune, recuperînd ceva din libertatea (teoretic) nelimitată a desenului animat, capra albă și fumătoare de pipă a Esmeraldei și trei vioi monștri din piatră, trei himere de pe cornișa catedralei Notre Dame. Spectatorii-copii vor fi, probabil, entuziasmați și vor avea, de altfel, ocazia de a se familiariza cu cîteva detalii de arhitectură gotică.

Vocea lui Quasimodo îi aparține lui Tom Hulce, cea a Esmeraldei lui Demi Moore, iar cea a mîndrului căpitan, rival al Cocoșatului la grațiile gitanei - lui Kevin Kline.

Ceea ce e cu adevărat impresionant în pelicula regizorului Gary Trousdale și Kirk Wise este genericul, pe care defilează repejor cam o mie-două de nume ale realizatorilor săi.

❖

ÎN CURSUL tratativelor purtate la Moscova cu o mare societate franceză din domeniul textilelor, negociatorii ruși comit „greșeala" de a-l ucide pe reprezentantul acesteia. Afacerea de 20 de milioane de dolari a construirii unei filaturi de bumbac într-una din fostele republici orientale ale U.R.S.S. nu va putea fi încheiată fără emisarul francez. De fapt, „negociatorii" nu sunt altceva decît o bandă de mafioți moscoviți și singura afacere ce trebuie perfectată e tragerea pe sfoară a partenerului kirghiz, care nici el nu este decît un temut boss mafiot local. Aflată la ananghie, banda rușilor răpește din sala de așteptare a unui aeroport moscovit un tînăr francez, pe care îl „convinge", torturîndu-l, să joace rolul răposatului. „Afacerea" se va încheia și orientalul va fi ușurat de cîteva milioane de dolari bani gheață, rămînînd convins că francezul „i-a făcut figura". Furios, mafiotul asiatic va face tot posibilul pentru a se răzbuna ucigîndu-l, dar nu va reuși - în parte, și datorită faptului că o tînără și frumoasă rusoaică, protejata șefului bandei rusești, se îndrăgostește de francez, reușind să-l salveze și să fugă

Sandra Bullock în *Vremea răzbunării*

împreună cu el la Paris.

Ca gen proxim pentru definirea filmului mai sus povestit, *Viața în roșu* de Pavel Lunghin, aș fi tentat să invoc filmele „dure" ale lui Scorsese - mai ales *Casino*, cu subînțelesele sale explicații „etniciste" ale comportamentului personajelor interlope. În aceeași măsură, însă, este prezent aici unul din sunetele des auzite într-o serie întreagă de aproape-capodopere sovietice. Un personaj din *Siberiada*, de exemplu, făcea haz la gîndul că ar putea fi sancționat pentru o culpă oarecare: „Nouă? Ce să ne facă nouă? Să ne deporteze în Siberia? Păi nu sîntem în Siberia?" Era în aceste cuvinte ironia, autoironia învinsului, a celui căzut la pămînt - de unde mai jos nu se poate. Ceva asemănător se petrece la un moment dat și în actualul film al lui Lunghin. În drum spre Orient, la bordul jetului său personal pilotat de un „erou din Afganistan", boss-ul moscovit îi prezintă Rusia francezului: „Jumătate din ăștia de jos n-au tras în viața lor apa de closet! Își fac nevoile pe cîmp, ca iepurii!", spune el.

Și pentru a rămîne la terminologia pozitivă, nici diferența specifică nu e greu de sesizat: la Lunghin, și în deja celebrul *Taxi blues* și aici, ironia amară a înaintașilor săi devine vehemență, „eroismul de zi cu zi al omului sovietic"- violență supralicitată, iar oftatul cehovian - argou.

Neschimbată a rămas numai încercarea chinuitoare de a defini exact struțo-cămila european-asiatică a faimosului „suflet slav", de a cărui ciudățenie, de la Turgheniev și Dostoievski încoace, tocmai marii artiști ruși s-au minunat primii. Și Lunghin o face chiar dacă cu mijloace „americănești".

❖

VREMEA RĂZBUNĂRII mixează într-un mod elaborat, studiat, două tematici tradiționale, mai bine zis două adevărate obsesii ale filmului american: cea a justiției-pereat-mundus (*12 oameni furioși* etc.) și cea a luptei cu superstițiile și prejudecățile, fie ele rasiste sau de altă nuanță (*Procesul maimuțelor*, *Ghici cine vine la cină* etc.). În cazul de față, primul „răspunzător" de comiterea după rețetă, a amestecului este romancierul John Grisham, celebru autor de bestsellers ecranizate.

Ce s-a întîmplat cu acest prim roman al său, publicat în 1989 și trecut, practic, neobservat pînă azi? Cum de a ajuns el să fie ecranizat în urma celorlalte două *Firma* și *Clientul* - și să constituie acum, în 1996, temeiul unui indiscutabil succes de casă? Explicația cea mai la îndemînă ar fi aceea că, între timp, la Los Angeles a avut loc un mic război inter-rasial, iar multimediatizatul O.J. Simpson a fost achitat de un juriu precumpănitor de culoare, evenimente care au redat subiectului actualitatea sa arzătoare.

Pe scurt, în filmul regizorului Joel Schumacher (*St. Elmo's fire*, *Batman forever*, *Falling down* etc.) lucrurile se petrec cam în felul următor: într-un tîrgușor - păstrînd proporțiile - amărît din Mississippi, unde oamenii sunt rasiști în modul cel mai firesc din lume, nu de altceva, ci fiindcă așa au apucat „din bătrîni", doi tineri albi fără căpătîi bat și violează, schilodind-o, o fetiță de culoare în vîrstă de zece ani. Sînt arestați, urmează să fie judecați, dar nu mai apucă să ajungă pînă acolo deoarece tatăl victimei își face rost de o armă automată și îi ucide chiar pe scările tribunalului, rănind, în plus, și un polițist, căruia, din această cauză, îi va fi amputat un picior. Tatăl fetiței, interpretat de Samuel L. Jackson (*Pulp Fiction*), este pasibil de pedeapsa capitală, dacă juriul, compus în exclusivitate din albi, îl va găsi vinovat. Lucru mai mult decît probabil în orășelul unde Ku Klux Klan-ul reînviat terorizează lumea, organizațiile populației de culoare trag tot soiul de sfori, iar blindatele Gărzii Naționale fac pe gardul despărțitor între manifestanții albi și negri. Avocatul înțepelat de foarte tînărul Matthew McConaughey (*Lone Star*) îl va salva pe tatăl ce și-a făcut singur dreptate, grație unei inspirate găselnițe oratorice. În pledoaria finală, după ce a descris într-un mod inspirat și patetic chinurile la care fetița a fost supusă de cele două bestii, se adresează juriului: „Și acum, imaginați-vă că fetița ar fi fost albă". Ceea ce va reuși să perforeze carapacea de îmbecilitate morală a tîrgoveților din juriu, ducînd la achitarea tatălui răzbunător.

În anii '70, acest subiect ar fi fost, probabil, electrizant, cam în felul în care a fost, să zicem, *To kill a mocking bird*. Astăzi, el este strict comercial (și receptat ca atare), ocazionînd încă un film hollywoodian de duzină, cu sentimentalism, umor, dialoguri relativ inteligente - cu de toate, mai puțin „gheara leului". Mai puțin timbrul specific al regizorului, care este și în cazul de față doar o piesă oarecare dintr-un vast angrenaj industrial publicitar obsedat de vandabilitatea produsului obținut. Iar cum aceasta e cu atît mai mare cu cît filmul se apropie mai mult de ipotetica sensibilitate generică a „publicului mediu", e obligatoriu ca rezultatul să fie mediocru. Asta n-are nimic de-a face cu împrejurarea că filmul lui Schumacher este interpretat impecabil de Sandra Bullock, Kevin Spacey, Ashley Judd, Donald Sutherland și încă mulți alții.

Dan Predescu

Cocoșatul de la Notre Dame: prod. Walt Disney Pictures; regia: Gary Trousdale și Kirk Wise ● *Viața în roșu:* regia Pavel Lunghin ● *Vremea răzbunării:* regia Joel Schumacher.

Dakino '96

O să fie bine?

DAKINO este cel mai important festival de film din România. Aceasta nu este o laudă, ci o amară constatare, în condițiile în care singurul termen de comparație este ședința de plajă anuală de la Costinești. Iar acolo a plouat mult în ultima vreme.

Dakino '96 a reflectat încă o dată pripeala organizării. Pentru a-și păstra titulatura de „internațional" Festivalul a numit un președinte de juriu basarabean, pentru că un alt „străin" (minimum doi, cer regulamentele internaționale) era greu de găsit pe fugă. Scopul scuză mijloacele, astfel încît concesii s-au făcut și în selecție. Fără a avea o rigoare tematică sau vreun criteriu cît de mic în afara celui de durată (și acesta încălcat, dacă în categoria „scurt-metraj" au fost admise producții de 50 de minute!), Festivalul a fost un ghiveci greu de apreciat pe ansamblu. Iată o posibilă explicație pentru confuzia juriului, care uneori a luat decizii cel puțin ciudate. Nici Marelui Premiu (*O să fie bine*, regia Titus Munteanu) nu i se poate reproșa faptul că nu a reprezentat spiritul festivalului. Pentru că nu a existat așa ceva.

În cazul premiilor cu criterii concrete de apreciere sînt însă unele observații de adus. Nedreptățirea unui film perfect ca structură narativă (cu posibile nominalizări și la selecțiunile de regie și imagine - *Ketchup*, al italianului Carlo Sigon) în favoarea muntenegreanului *Metres of Life* (r. Momir Matovic), aproape lipsit de subiect, neîmplinit și - nu în ultimul rînd - o pastișă a unui mai vechi film cu Giuliano Gemma probează încă o dată o prejudecată mai veche. Aceea că scurt metrajul ar fi interesant doar sub formă de banc, mai mult sau mai puțin hazos. Însăși perfecțiunea construcției a părut să-i sperie pe juriați (filmul scurt e ... „mic", *deci* preferabil imatur) și chiar cea mai mare calitate a filmului a părut un defect: măiastra minuire a planurilor temporale, lăsînd impresia unui lung metraj într-un film cu o durată totală de 30 de minute.

Festivalul a înregistrat însă o mare victorie: decernarea premiului unei asociații de profesioniști (Uniunea Autorilor și Realizatorilor de Film - UARF) filmul unui outsider: etnologul Mugurel Vasiliu Pavel de la Muzeul Țăranului Român.

Este, pe lîngă o justă apreciere a calităților estetice ale filmului (un cuvînt important avîndu-l aici directorul de imagine Eugen Ciocan, a cărui experiență s-a făcut simțită și din montaj), o victorie „politică". Dincolo de buna idee de a face un documentar despre geneza unei balade, de maniera originală de realizare a acestei idei, dincolo de buna stăpînire a temei (ajutat aici de ritmul impus de Eugen Ciocan) și dragoste față de subiect, Mugurel Vasiliu Pavel are - în ochii mei - o calitate care-l va ajuta probabil să facă filme bune în viitor: nu este membru al Uniunii Cineaștilor. Felicit Producătorul, Fundația de Arte Vizuale, condusă de Vivi Drăgan Vasile, pentru intuiția profesională de a finanța proiectul acestui „independent". O să fie bine numai dacă se va schimba ceva. Asta poate însă să însemne mult timp sau poate niciodată.

❖

PREZENT la Feastival, Richard Hutchison, producătorul lui *Saint Inspector* (r. Mike Booth - Marea Britanie), film de animație care a adus pe ecranele Festivalului umorul unei națiuni fără complexe (Premiul special al Juriului, ex-aequo cu *Film noir*, r. Michael Liu - Australia), mi-a spus: „Eu fac numai filmele care-mi plac și produc numai tineri cineaști care altfel nu au nici o șansă să pătrundă în jungla cinematografiei. Mă amuz și mă consider un norocos. Filmele le finanțăm din profiturile spoturilor publicitare pe care le producem, nu mai mult de șase pe an. Unii spun că suntem nebuni fiindcă refuzăm anumite proiecte bănoase de publicitate, dar nouă ne place să trăim așa cum vrem: doar pentru creație. Nu plecăm spinarea în fața nimănui". *Aventurile lui Tom Degețel* proiectat hors-concours și produs de același Hutchison (la compania lui cu nume simpatic: Bolex Brothers) este o probă în sprijinul acestei profesiuni de credință. Filmul a fost produs cu un buget minor pentru Marea Britanie (o jumătate de milion de lire sterline) și lucrat timp de doi ani de o echipă formată din doar opt membri, fanatici ai animației. Printre cei care au finanțat filmul (mare succes de casă distribuit și în Statele Unite, ceea ce pentru un producător independent este o mare realizare) s-a numărat și un bun prieten al lui Hutch. Numele acestuia le va spune mai multe melomanilor: John Paul Jones, ex-Led Zeppelin. Wenders avea dreptate: în Europa filmele încă se mai fac cu și pentru prieteni.

Prezentat la Dakino, în afara concursului: *Vîntul* de Marcell Ivanyi

Lucian Georgescu

Festivalul Internațional de Film Dakino ◆ Ediția a V-a, 4-7 dec.1996, Palatul Copiilor, București ◆ Organizator: Fundația Dakino, președinte Dan Chișu

PREPELEAC

de Constantin Ţoiu

Jonglerul

AŞA îşi spune, singur, jongler; jongler de cuvinte, pe muzică; un scamator al felului de a zice. Coborînd pe linie maternă dintr-o familie din Petersburg, emigrată după revoluţie, Noni Cristea, care, uneori, după numele soţiei sale, adaugă şi Micescu, de la Istrate Micescu, marele nostru jurist, însă aşa, rar, şi din respect, Miceştii neavînd linie bărbătească; aşadar, domnul Noni Cristea, la sugestia unui unchi, Alexandr Sigaiev, cineast cunoscut pe vremuri în Rusia, a urmat cursurile I.A.T.C.-ului, la noi, la secţia de imagine. După absolvire, lucrează la T.V. Ca lector-asociat, susţine la Academia de Teatru şi Film un atelier curs... Vreau să spun că e un specialist, nu un oareşcine. Lui îi place să cînte la chitară poezii româneşti, străine, mai ales din cele care te fac să rîzi. Nici un strop de vulgaritate. Artă nobilă. În sensul, dacă ni se permite, al lui Brassens. De aceea, fiindcă se joacă numai cu silabele versurilor însoţite de presiunea obsesivă a chitarei, Noni Cristea, „menestrelul", apăsînd, răsucind, retezînd cuvintele, se consideră, singur, cum spuneam, un simplu jongler. Unul însă ce dă versurilor interpretate un farmec neaşteptat şi scoţîndu-le din inerţia didactică a lecturii. Aşa se făcea poezie şi la începuturi; musai cu instrument; aşa se va face, poate, şi în viitorul de neînchipuit; spre a înfrunta Maşina, Sofisticăria Zeului Mecanic devorator...

Prilejul de a mă gîndi la această provocare fantastică îl avui nu de mult luînd parte la o festivitate reuşită ţinută la „Casa latină". Se nimeri, prin bun-gustul artistului, să se şi repare o nedreptate, ceea ce oferi în plus spectacolului o notă aleasă. Şi de cîte ori nu căutasem prin dicţionarele vechi numele autorului de cronici rimate spirituale al poetului-umorist, – complet uitat, – şi care, cel puţin, îl egalează pe Topîrceanu... Este vorba de George Ranetti. Născut la Mizil în 1875, fiu de avocat şi care primii ani şi i-a petrecut în orăşelul dornic să fie şi el staţie de accelerat. A urmat liceul la Ploieşti, apoi cîţiva ani de Drept la Bucureşti. Publică fabule, cronici rimate în *Epoca* lui Panu, *Viaţa românească*. Din 1910 editează împreună cu D. Ţăranu periodicul umoristic *Furnica*. O vreme a fost unul dintre apropiaţii lui Caragiale. A murit la Bucureşti în anul 1928. (Date oferite de Jongler.)

Ranetti! ciocnind un ţap cu nenea Iancu.

*

* *

LA CHITARĂ este interpretată apoi o rusoaică poetă, Rimma Kazakova. Născută la 27 ianuarie 1932 la Sevastopol, face facultatea de Istorie şi este repartizată în învăţămînt în Siberia Orientală. Lucrează în presă şi la un studio cinematografic. Debutează în 1958. La intervale scurte îi apar volume de versuri foarte apreciate. În anul 1973 i se tipăreşte la Editura Junimea o antologie prefaţată şi tradusă de excelentul Sergiu Adam, traducător foarte bun şi al poemului ce urmează, *Proştii*. Interpretează la chitară acelaşi Noni Cristea, cunoscător profund al poeziei şi prozei ruseşti.

Rar mi se întîmplă, văzînd sau auzind ceva, să-mi vine în acelaşi timp şi să rîd şi să plîng, ca acum, ascultînd cîntate versurile formidabilei Rimma Kazakova:

Proştii

Mai sînt pe lume încă proşti
ca muştele-ntr-un vas cu miere
să se deştepte cît de cît
n-au cum, chiar dacă li s-ar cere.

prostul pe toţi îi omeneşte
aleargă pentru toţi de zor
prostul ca edecarul trage
prostul în toate-i salahor.

cînd dorm cu toţii el e treaz,
şi zi şi noapte-i de dîrvală
aleargă suferă ajută,
şi drept simbrie, – beşteleală.

prosteşte-i pururea timid
prosteşte-i neajutorat,
prosteşte se destăinuieşte,
prosteşte e amorezat.

descurcăreţ nu-i, nici viclean
şi ca tot prostul e în stare
strigînd – „planeta se învîrte"
pe rug să urce cu candoare.

■

(P.S. Urmează Zicerea la Ranetti.)

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

„Evenimentele din decembrie"

DIVERSITATEA desemnărilor unui fapt istoric e de obicei conştientizată – şi e resimţită ca un simptom al diferenţelor de atitudine politică. În ultimii şapte ani s-a scris la noi, de mai multe ori, despre modul în care într-o alegere lingvistică se manifestă o opţiune ideologică. E interesant că aproape fiecare expresie folosită pentru a denumi evenimentele din decembrie 1989 a putut fi interpretată ca reflectînd puncte de vedere diametral opuse – şi a fost deopotrivă incriminată ori adoptată, din motive diferite, de adversarii politici. Formulele care conţineau termenul-cheie *revoluţie*, mai frecvente în imediata apropiere a evenimentelor, la sfîrşitul anului 1989 şi la începutul lui 1990, s-au păstrat apoi pe de o parte în discursul oficial, mai ales în momentele de celebrare, pe de alta în texte polemice, în care autorii îşi motivau de obicei alegerea lexicală („atunci după revoluţie – căci, totuşi, şi revoluţie a fost" – „România literară", 244, 1990, 1). Succesul cel mai mare l-a înregistrat, pînă la urmă, termenul *evenimente*, folosit singur sau în sintagme lămuritoare. Alegerea prudentă nu a fost totdeauna interpretată ca neutră, în ea percepîndu-se o negaţie implicită, sceptică, a termenului *revoluţie*. De aceea, celor ce au vorbit despre „evenimente" li s-a putut reproşa (de către cei aflaţi mai mulţi ani la putere) discursul suspicios, presupunerea unei lovituri de stat, sau (de către opoziţie) discursul minimalizator, refuzul de a recunoaşte radicalitatea schimbării. O nuanţă ironică s-a manifestat în folosirea cu majusculă a cuvîntului – „pînă la Evenimente" („Academia Caţavencu" = *AC*, 45, 1992, 2); parodia directă a asociat scrierea cu iniţiale majuscule cu lexicul devalorizant: „Evenimentele Nasoale din Decembrie" (*AC*, 21, 1992, 3).

Un mod de a evita disputa *revoluţie/evenimente* a fost mutarea centrului de greutate pe determinant, deci preferinţa pentru cuvîntul *decembrie*, prezent în ambele tipuri de sintagme – „revoluţia din decembrie" şi „evenimentele din decembrie". Maxima prudenţă s-a întîlnit aici cu maxima inventivitate, sintagma al cărei punct stabil a devenit precizarea temporală „din decembrie" suferind substituţii expresive, mai ales în notă cinică şi sarcastică. Au existat şi formule metaforice lansate cu toată seriozitatea, în registrul patetic, precum cuplul antitetic de hiperbole meteorologice: „dogoarea din decembrie" („Adevărul", 82, 1990, 1) şi „viforniţa din decembrie" („Naţiunea", 50, 1994, 1). Cele mai multe dintre formulele ironice apărute între timp şi dezvoltate prin sinonimie şi analogie conţin ideea de mulţime şi agitaţie, într-un registru predominant familiar: „vînzoleala din decembrie" „(Cuvîntul", 34, 1992, 5), „învălmăşeala din decembrie" (*AC*, 45, 1992, 3), „tiribomba din decembrie" (*AC*, 27, 1992, 1), „aglomeraţia din decembrie" (*RL*, 1089, 1993, 1), „marea înghesuială din decembrie" (Mircea Dinescu, *Pamflete vesele şi triste*, 1996, 84), „zăpăceala din decembrie" (*RL*, 1868, 1996, 1), „vîjîiala din decembrie" (*RL*, 1854, 1996, 6). Formulele lui Dinescu sînt cele mai imprevizibile, pentru că elementele din tiparul dat se modifică permanent în funcţie de context; apar astfel „micul potop din Decembrie" (p. 47), „marele dopaj din decembrie" (p. 59), „digestia din decembrie" (p. 94) etc. Foarte des, referirea la revoluţie şi precizarea temporală actualizează unul dintre clişeele politice comuniste: denumirea „Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie" – „Marea Revoluţie Socialistă din... Decembrie" („Phoenix", 37, 1990, 3), „«marea aglomeraţie» din decembrie" (*RL*, 1025, 1993, 5), „Măreţul Paricid din Decembrie" (*AC*, 45, 1992, 3).

Varietatea formulelor de desemnare ilustrează nu numai incertitudinea politică şi istorică, dar şi inventivitatea, umorul crud, ironia anti-festivistă şi chiar (pentru că formulele cele mai demitizatoare sînt folosite de autori care nu pot fi bănuiţi de „nostalgii" politice) tensiunea autoironică.

■

Ochean

O întîlnire

OMAI ţineţi minte? Era o femeie abraşă, mereu în cîrlig cu destinul ei: nu era frumoasă, nu învăţase carte, nu se născuse bogată, nu ştia cum să se poarte în lume, toate acestea le suplinea prin măsluire, boscărie şi potlogărie. Lipsită de încredere, nu vedea decît inamici în jurul ei. Oricine, chiar şi propriul soţ, era suspect. Pîndea adversarii cu răbdarea hienei, aşteptînd momentul propice ca să lovească. Din pospaiul de cuvinte care se mişcau în puţinul ei creier, îşi urzise un vocabular mărginit care devenise normă pentru supuşi. Femeile suite în posturile de conducere o maimuţăreau: vorbeau ca ea, se îmbrăcau la fel, păşeau cu aceeaşi înţepeneală bovină, confundînd anchiloza cu supleţea.

Una din multiplele ei fasete viza religia. Avea preşedinta o rîcă potopitoare faţă de biserică şi biserici. Un demon bine înşurubat în fiinţa ei o muncea, instigînd-o la o luptă fără milă. Decretul de desfiinţare a mănăstirilor din 1958 n-o mulţumise pe deplin. Cinul călugăresc se repliase pe poziţii noi; cele cîteva chinovii rămase încă drept azile luminau ca ruguri aprinse. Lăcaşurile de cult dărîmate nu stinseră credinţa, dimpotrivă. Organele de control corupte cădeau scurt timp după înscăunare într-o somnolenţă păgubitoare. Roasă de superstiţii şi spaime totdeauna cînd avea de a face cu lumea bisericească, ea ezita să se angajeze în public. Pînă într-o vară din anii '80, cînd s-a hotărît să ia însăşi taurul de coarne. La mănăstirea Agapia, considerată ca cel mai periculos cuib de obscurantism şi mistică, s-a anunţat o vizită a căpeteniilor statului. Conducătorul, obosit de statul la cîrmă ca şi de nişte băuturi tari, a preferat, puţin înainte de ţintă, s-o cotească spre conacul de vînătoare de pe pîrîul Icoanei. Simţea nevoia să se desfete în baia de sînge a patimilor sale cinegetice. Călugăriţele au înţeles că vine femeia numărul unu a stăpînirii şi au primit-o cum se cuvine. Ca piciorul prezidenţial să nu calce pe lespezile tocite de încălţările oamenilor de rînd, de credincioşi, i-au aşternut covoare în cale. Măicuţa de la arhondaric a pregătit cu mîna ei cele mai savuroase bucate; din fundul ascuns al beciului s-a adus vin ca pentru gîtlejuri sfinte. Musafirii s-au ospătat din belşug, apoi, la cafea, au trecut la întrebări. Astfel s-a petrecut una din cele mai semnificative întîlniri din vremea comuniştilor. Două femei deosebite s-au înfruntat sub semnul vieţii şi morţii. Pe o parte, ea, stăpîna, strîmb înţolită, crispată, clocotind de ură pofticioasă de distrugere, acuza. De cealaltă parte, stareţa de la Agapia, calmă, cu ochi tulburător de senini, îşi apăra vatra şi soarta surorilor ei. A rugat-o pe preşedintă, ca de la femeie la femeie, să intervină să i se permită să primească şi ucenice tinere care ar putea îngriji pe bătrînele neputincioase din azil şi, în acest chip, ar căpăta şi ele un rost în viaţă. Stăpîna n-a răspuns şi s-a sculat să plece. A poruncit să i se ducă la maşină două damigene de vin ca să „guste şi soţul", aflat „la lucru pentru binele poporului".

Două săptămîni mai tîrziu, un general veni în anchetă. Tovarăşa făcuse un raport la CC şi ceruse să se ia măsuri urgente. „Ştim că sînteţi – cuvîntă ofiţerul consultîndu-şi notiţele – un nucleu conspirativ. Mi s-a comunicat că dumneata eşti o vrăjitoare şi ai blestemat pe primarul comunei provocîndu-i decesul iminent. Asta pentru că a rechiziţionat avutul mănăstirii. Mai ştim că aduni aici fete tinere care, în loc să lucreze în fabrici, se plimbă afundîndu-se în covoare pînă la gleznă; mai ştim că faceţi chefuri cu membri ai CC-ului, şi cînd tovarăşa ţi-a reproşat lucrul acesta, ai rîs: «Vin cu ideile voastre şi pleacă cu ale noastre». Se perindă grupuri de şcolari din toată ţara pe care-i otrăviţi." Aici monaha n-a mai putut răbda. „Minciuni, domnule general." – „Adică îndrăzneşti să spui că Tovarăşa minte?! Care din două minte?" – „Eu spun doar, să-i crape ochii celui care scorneşte şi celui care răspîndeşte vorbe de astea!" Generalul îşi privi încă o dată notiţele: „Ăsta e un blestem?' Şi cum ai zis... şi cel ce răspîndeşte?" Stareţa aprobă: „Aşa am spus, Doamne iartă-mă!" Militarul îşi închise carnetul şi coborî sprinten scările de lemn. Se povesteşte că, trecînd prin curte, ar fi murmurat: „Ochii, aţi auzit, să-mi crape ochii!" Maşina îl aştepta la poartă.

Paul Miron

CĂRŢI STRĂINE

prezentate de Grete Tartler

• Actualitatea editorială •

Pianocteilul

ÎN ORELE prea plicticoase de la liceu, ne distram scriind basme suprarealiste. Aşa am trecut cu bine de „cimitirul tinereţii“. În timpul studenţiei, fosta mea colegă de bancă, reuşind să plece la Paris (azi e o strălucită muziciană în patria lui Fauré), mi-a trimis câteva cărţi. Chiar prima a fost Boris Vian, *L'écume des jours*. Nu numai pentru că era la modă, dar... părea să continue fanteziile unor liceeni din anii '70. Să trăieşti într-o casă în care ra-

Boris Vian. *Spuma zilelor.* Traducere, prefaţă şi cronologie de Sorin Mărculescu. Editura Univers 1996. 174 p. F.p.

zele se rostogolesc precum argintul viu pe podea, în care pateul e pregătit dintr-un ţipar prins când iese în chiuvetă pe robinet să guste din pasta de dinţi cu ananas, iar pentru băuturi există un *pianocteil* (fiecărei note muzicale corespunzându-i un alcool, un lichior sau o aromă: „Pedala forte corespunde cu oul bătut şi cea surdă cu îngheţata. Pentru sifon e necesar un tril în registrul acut. Cantităţile sunt direct proporţionale cu durata: treizecidoimea e egală cu a şaisprezecea parte dintr-o unitate, pătrimea cu o unitate, nota întreagă cu patru unităţi. Când cânţi o arie lentă, intră în acţiune un sistem de vane, aşa încât să sporească nu doza – ceea ce ar da un cocteil prea abundent –, ci concentraţia alcoolică. Şi, în raport cu durata ariei, poţi să variezi după plac valoarea unităţii şi s-o reduci bunăoară la o sutime, spre a putea obţine o băutură sensibilă la toate armoniile... Un singur lucru e supărător, pedala forte pentru oul bătut. Când cânţi o bucată prea «hot», cad în cocteil bucăţi de omletă şi abia-l mai înghiţi“) – asemenea invenţii, da, ne-ar fi plăcut şi nouă. („Pentru smântână proaspătă, sol grav. – O să-mi fac unul pe *Loveless Love,* spuse Chick.“)

Încetul cu încetul, basmul lui Vian te ameţeşte. Abonamente care se înnoiesc de la sine, oameni cu cap de hulub care lucrează la patinoar, îngrăşăminte concentrate pentru a face să crească la loc talpa de pantofi subţiată, patinatoare care, „isprăvind un magnific salt de pajură“, slobod ouă uriaşe, sparte între picioarele patinatorilor, un bucătar preşedinte al Cercului Filozofic al Oamenilor de serviciu din arondisment, în magazine salâţi de sticlă pisată şi cuie de tapiserie, un colecţionar care se ruinează cumpărând tot ce a scris... Jean-Paul Sartre, o iubire care te face să simţi „în interiorul toracelui o muzică militară nemţească din care n-auzi decât toba mare“, un tort care se preface în placă de patefon, puşti-mitraliere care încolţesc şi cresc din căldura trupului, geamuri la maşină care-şi schimbă culoarea şi dau bună dispoziţie... totul în absenţa oricărei raţiuni valabile de a trăi. Nonsensul vieţii şi al lucrurilor. Iubirea dintre Colin şi Chloé, parafrază „negativă“ la Daphnis şi Chloé (iubita nu se preface în arbust, ci e devorată lăuntric de un nufăr) nu se ridică deasupra „eşecului fatal“, cum i-ar fi spus Jaspers. Din fericire, comicul de limbaj (tradus excepţional de Sorin Mărculescu) păstrează echilibrul, oferă suficientă lumină prin ochiurile de geam tot mai înceţoşate de absurd.

Pianocteilul funcţionează cu seninătate. Nu există adevăr al vieţii dincolo de viaţa prezentă. După moartea Chloei, lumina dispare, polipi întunecaţi desfiinţează spaţiul odăii, existenţa lui Colin, un Sisif care tot merge pe o scândură lungă spre mijlocul apei să omoare nuferi, devine inutilă. Dar nu se ştie dacă „nota greşită“ care îl va arunca în apă va fi atinsă. Şoricelul îşi pune capul între colţii pisicii plictisite. Dar nu se ştie dacă pisica va avea chef să-l reteze, nici dacă fetiţele oarbe ale destinului o vor călca vreodată pe coadă.

„Sufletul, Sahara“

OBSESIA muzicii o are şi vocabularul poetic al lui Senghor: armonia jocurilor, corpul melodios al femeii, murmurul spiritelor morţilor. Forţa ordonatoare a stilului negru e ritmul. „Deasupra palmierii legănaţi se înfioară de înalta briză nocturnă/ Abia simţit. Nu se aude nici cântecul doicii. .../ Să ascultăm zvâcnirea sângelui nostru/ întunecat, să ascultăm/ Cum bate pulsul adânc al Africii, în pâcla satelor pierdute“ (*Noapte în Sine*). „Îmi amintesc vocile păgâne ritmând *Tantum Ergo*/ Procesiunile, palmierii şi arcurile de triumf./ Îmi amintesc dansul fetelor de măritat, corurile/ De luptă – oh! dansul ultim al tinerilor, bustul lor zvelt/ Înclinat, şi strigătul cristalin de dragoste al femeilor – *Kor Siga! (Joal).*

Emoţia e neagră, aşa cum raţiunea e elină. Perceperea supranaturalului, abandonul

Léopold Sédar Senghor. *Totem.* Selecţie, prefaţă, traducere, note şi glosar de Radu Cârneci. Editura Minerva 1996. 230 p. Lei 6000.

iubirii, arhitectura ritmurilor fac parte dintre acele „măşti negre“ pe care le admira şi Picasso. Poemele lui Senghor, dominate de „chemarea pătimaşă a tam-tamului“, cu atmosferă grea ca efluviile de fruct exotic, par a fi mereu în aşteptarea furtunii: „Izbucneau bătăi de tam-tam, cu gâlgâiri de râs înaripate şi cu strigăte de aramă în două sute de limbi/ Răbufniri de viaţă intensă, pe care vântul le împrăştia în văzduhul latin/ Până la puntea cabinelor de clasa întâi, unde o tânără femeie albă, evadată din cine ştie ce oraş de provincie eliberată de străzile lui înguste/ Eliberată de ultimele măsuri ale tangoului şi din braţele dansatorului/ Visa, pe ţărmul misterului, la păduri cu miresme virile şi la ţărmuri ce nu cunosc florile...“ (*Mediterana*).

La 90 de ani, Senghor, „singurul străin membru al Academiei Franceze“, urzeşte încă litanii, poeme cu versuri lungi, modelează uriaşele coapse de nisip ale „suferinţei de a trăi, această moarte fără de moarte“.

Totuşi, furtuna

ATMOSFERĂ de basm, simbolism, personaje şi stil romantic, furtună în suflete şi furtună pe mare: deşi scrisă acum aproape patru secole (în

William Shakespeare. *Furtuna.* Traducere de Leon Leviţchi. Editura Univers Enciclopedic 1996. 158 p. F.p.

1611), piesa lui Shakespeare are abia astăzi rezonanţa meritată: ea reprezintă o „renunţare voită la ostilitate“.

Totuşi *Furtuna* „nu este o cantată, ci rămâne o piesă, şi încă una mustind de viaţă“ (Leon Levitchi). Între îngeri şi fiare, între cele mai frumoase (*Tatăl tău e-n fund de mare...; Spre-auritul ţărm veniţi*) şi cele mai aspre cântece shakespeariene (*Ban, Ban, Ca-Caliban* şi *Căpitanul, musul, şeful şi cu mine*), această ultimă capodoperă a marelui Will pictează, asemenea lui Turner, corăbii, fantasme, „o simfonie perfectă... de la dezacordurile stridente ale începutului până la armonia senină a finalului“. În atmosfera de vis, somn şi basm a piesei se integrează şi Caliban: „Să nu te temi! Ostrovu-i plin de zvonuri,/ De sunete şi dulci cântări ce-mbată/ Dar rău nu fac. Îmi zumzuie-n urechi/ Când leneşe-alăute, mii, când glasuri/ Care, de m-aş trezi din somn prelung,/ M-ar adormi din nou; şi-n visu-mi, norii/ Îmi par că se desfac, spre-a-mi arăta/ Comori ce stau să cadă; -ncât mă scol/ Plângând de dorul âstor vise“. Cât despre Prospero, care renunţă de bună voie la uneltele magiei, la forţele visului, la ostilitate, el a fost comparat cu Shakespeare renunţând la teatru. Probabil nu este aşa, dar oricum, recitită separat, piesa are ceva „testamentar“.

Greu cu emanciparea

APĂRUT în 1892 şi ecranizat în 1970 de Luis Buñuel, romanul lui Benito Pérez Galdós, cel născut pe când Madridul începuse să fie iluminat cu gaz, cel supranumit „Balzac al Spaniei“, sugerează, prin silueta eroinei sale, imaginea doamnei Bovary – dar nici Anna Karenina sau Nora nu par a-i fi străine.

Orfana Tristana e nevoită să devină amanta lui don Lope Garrudo, un bătrân hidalgo scăpătat, din recunoştinţă pentru ajutorul acordat familiei fetei. Muieraticul Garrudo e convins că printre tineri nu există nici unul care să-l poată concura. Însă pentru Tristana pasiunea apare sub chipul pictorului Horacio Diaz – şi odată cu dragostea, dorinţa de independenţă. Nu doar faţă de don Lope, ci faţă de orice bărbat. Visează să înveţe o meserie, să-şi cîştige existenţa şi începe la rândul ei să picteze, progresând foarte repede. Să fie liberă şi onorabilă: îi jură lui Horacio dragoste eternă, dar nu primeşte să-i fie soţie. Ideile îndrăzneţe, planurile de glorie ale Tristanei, dar şi depărtarea (plecarea pentru o vreme din ţară) îi despart pe cei doi tineri, care îşi scriu, însă, despre subiecte tot mai străine: el, despre recolta de portocale, ea, despre noile lecţii de engleză şi despre planurile de a deveni tragediană. Subit, Tristana se îmbolnăveşte grav şi e nevoită să-şi amputeze un picior, ceea ce pe egoistul don Lope, care-şi sacrifică tot restul averii pentru a plăti medicii, îl umple de satisfacţie. Revenirea lui Horacio la Madrid o dezamăgeşte pe Tristana, care în loc de fiinţa ideală descoperă un mediocru. Dar nu renunţă la planurile de independenţă: învaţă, cu exaltare, să cânte la armoniu, curând exaltarea artistică fiind înlocuită de cea religioasă. Însă şi practicile religioase sînt părăsite pentru... bucătărie. În cele din urmă, Tristana se măritã cu don Lope (condiţie impusă de rudele acestuia pentru a-i ajuta financiar). Eşecul Tristanei, care fusese în fond liberă (deşi gelos, don Lope ajunsese chiar să-i scrie scrisorile către Horacio pe când era bolnavă) şi la un pas de glorie (avea posibilitatea de a deveni o artistă celebră), se datorează, din punctul de vedere al lui Galdós, naturii proprii şi nu societăţii. Aşa cum don Lope se transformă, dintr-un don Juan cinic, într-un soţ supus şi crescător de găini, Tristana renunţă la visurile ei de magistratură şi politică pentru a deveni... cofetăreasă. „Erau fericiţi? Poate...“ ■

Benito Pérez Galdós. *Dragoste pierdută.* Roman. Traducere, prefaţă, tabel cronologic şi note de Alexandru Lincu. Editura Minerva 1996. 183 p. Lei 3500.

Cărţi primite la redacţie

♦ Heinrich Heine. *Contribuţii la istoria religiei şi a filozofiei în Germania.* Traducere din germană şi note de Janina Ianoşi. Cu o prefaţă de Ion Ianoşi. Editura Humanitas 1996. 206 p. F.p.

♦ Jean Delumeau. *Religiile lumii.* Editura Humanitas 1996. 735 p. F.p.

♦ Michel Foucault. *Istoria nebuniei în epoca clasică.* Traducere din franceză de Mircea Vasilescu. Editura Humanitas 1996. 540 p. F.p.

♦ François Furet. *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX.* Traducere din franceză de Emanoil Marcu şi Vlad Russo. Editura Humanitas 1996. 542 p. F.p.

♦ Platon. *Scrisorile. Dialoguri suspecte. Dialoguri apocrife.* Traducere, introducere şi note de Ştefan Bezdechi. Editura IRI 1996. 328 p. F.p.

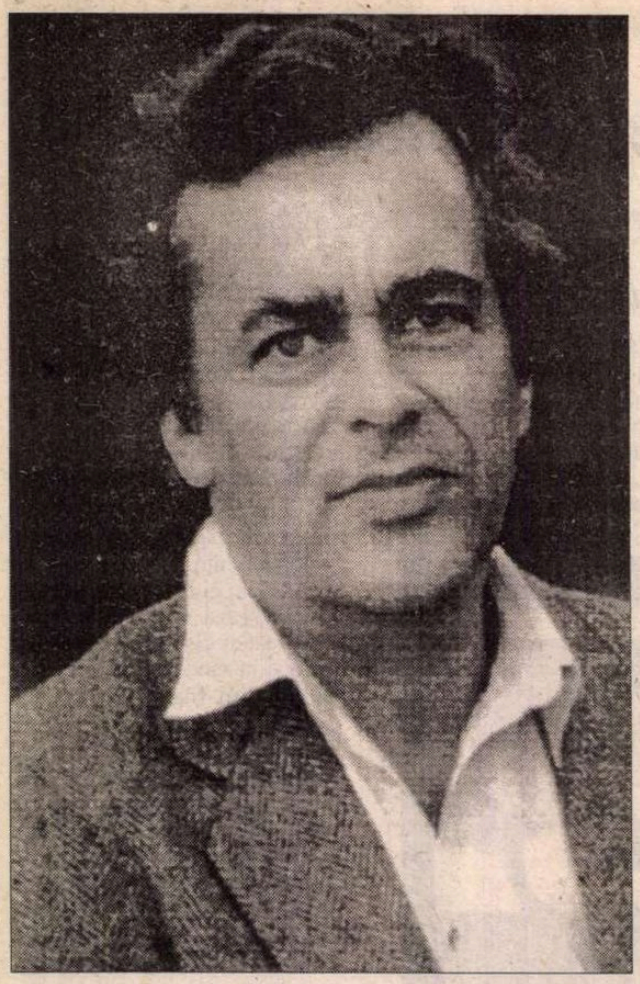

Tökes, Brucan, Iliescu eroii unui

– comentariu pe marginea volumului

PENTRU ce un reputat corespondent de presă occidental, măcinat, ca şi restul colegilor săi, de patima vînătorii de evenimente, dar stăpînit, în acelaşi timp, de răbdarea colecţionarului de tipologii umane, s-ar aşeza din nou, spre sfîrşitul carierei sale, la masa de scris pentru a repovesti, cu talent şi pe îndelete, episoadele unei realităţi investigate pe viu, la faţa locului, vreme de aproape 30 de ani?

Pentru ce Richard Swartz, corespondentul prestigiosului cotidian suedez *Swenska Dagbladet,* a ţinut să reactualizeze, în registrul discursului literar de astă dată, pe parcursul a 350 de pagini, cîteva din marile şi mai mărunte întîmplări ale socialismului real existent, revolut, al perioadei postcomuniste, şi ea „pe ducă“ deja?

Pentru ce autorul cărţii, în cuprinsul fiecăreia din cele 18 povestiri, dă cuvîntul unor eroi şi pseudo-eroi ai marilor evenimente, ca de pildă Revoluţia Română, dar şi actanţilor unor întîmplări aproape banale, din care, în cele din urmă, ca printr-un miracol, răzbate un sens existenţial şi, astfel, şansa de a îngloba, în discursul prezentului ce devine istorie, voci anonime?

Întrebările de acest fel ar putea continua – ştiind că volumul intitulat *Roomservice – Geschichten aus Europas Nahem Ostem* a apărut în Occident în această toamnă la editura Eichborn din Frankfurt pe Main, în colecţia „Die Andere Bibliothek“, coordonată de Hans Magnus Enzensberger, şi nu în răsăritul Europei... Dar cum Richard Swartz este suedez, cum el trăieşte la Viena, cum vreme de trei decenii şi-a expediat cu regularitatea unui ceasornic elveţian corespondenţele, destinate cititorilor occidentali, este firesc ca scrierea lui să vadă mai întîi lumina tiparului aici, în Apus. Nu aceasta este însă explicaţia principală a rostului acestei cărţi. Răspunsul revelător poate fi aflat în textul scurt şi dens al prefeţei: „Comunismul – opinează autorul – nu a fost nici mai cumplit decît holera, cum spun unii, dar nici inofensiv, cum spun alţii“. Şi pentru ca amintirile lăsate în propria-i memorie de cei aproape 30 de ani petrecuţi în răsăritul Europei să nu se şteargă, pentru ca într-o bună zi, depănîndu-le în faţa unuia care nu a cunoscut pe viu socialismul real, să nu poată fi acuzat că povesteşte un vis, ziaristul s-a decis să „scrie totul“, adică „ceea ce s-a întîmplat cu adevărat, chiar dacă adevărul nu va fi unul absolut“.

Există însă cel puţin încă un motiv pentru necesitatea scrierii şi apariţiei acestei cărţi. De-a lungul carierei sale de corespondent, de „outsider“ în spatele Cortinei de Fier, Richard Swartz a avut printre prieteni şi cunoscuţi şi cîţiva iluştri disidenţi anticomunişti, intelectuali „rebeli“ şi scriitori „incomozi“, unii dintre ei emigraţi între timp în Apus: Paul Goma, Adam Michnik, Vaclav Havel, György Konrad, Wolf Biermann, Christa Wolf... Astfel, corespondentul suedez a putut conştientiza o realitate care i s-ar fi oferit, altminteri, doar la nivelul percepţiei empirice, de suprafaţă. Temuta STASI, care i-a întocmit lui Swartz un dosar intitulat (cu vădită carenţă de imaginaţie) „Black“, îi recunoaşte ziaristului suedez meritul de a fi un „excelent expert“ al lumii comuniste; ar fi fost deci păcat ca această atît de rară competenţă (în cazul unui străin) să se irosească. Evident, după unificarea Germaniei, lui Richard Swartz îi este dat să-şi consulte propriul dosar pus la dispoziţie de către oficiul Gauck. Episodul este tematizat în povestirea intitulată *Black,* dîndu-i autorului, printr-o savuroasă ironie a întîmplării, ocazia de a încerca şi un fel de compasiune pentru lipsa de talent a scribilor anonimi ai Securităţii, pentru ignoranţa lor, pentru strădania zadarnică de a camufla abjecţia delaţiunii prin inventarea unor detalii aproape fantasmagorice despre „obiectul Black“. Dar ce mai resimte autorul la lectura dosarului său? „O imensă ruşine“, pricinuită de degradarea de la calitatea de subiect la cea de obiect, de la înlocuirea numelui său cu o poreclă, de imixtiunea insolentă a privirilor străine în sfera particulară a existenţei, ruşine pentru faptul de a fi îngăduit aşa ceva fără să poată opune rezistenţă. Capitolul acestei ruşini nu-i este străin probabil nici cititorului lucid şi onest al Cărţii Albe a Securităţii româneşti. A propos, Richard Swartz mai precizează că STASI nu prea voia să aibă de-a face cu colegii ei din Balcani. Să fi trecut oare Richard Swartz prin România neobservat?

DAR SĂ ne întoarcem la paginile cărţii de faţă, care nu ar fi fost scrise dacă prietenii din Apus şi din Răsărit ai ziaristului, şi Hans Magnus Enzensberger însuşi, nu i-ar fi adresat imperativa rugăminte de a se aşeza la masa de scris, nu în calitate de ziarist, ci de scriitor. Astfel, cele 18 povestiri devin, cum afirma Stefan Heym (el însuşi scriitor şi prieten al autorului) în cronica recent publicată în săptămînalul *Die Zeit* – „un adevărat deliciu filozofic“. Dar referinţa recenzentului cărţii este încă şi mai exactă: „deliciul filozofic“ îl gustă la modul cel mai intens cititorul atunci cînd parcurge povestirea intitulată *Post-scriptum la o Revoluţie* (evident, la Revoluţia Română). Situată la mijlocul volumului, proza constituie şi o axă semantică a restului întîmplărilor relatate. Din cele 18 povestiri, cinci sunt rezervate unor întîmplări petrecute în România, unor întîlniri cu personaje notorii sau anonime ale realităţilor comuniste şi postcomuniste, revoluţionare şi postrevoluţionare. Înainte de a ne opri asupra *Post-scriptumului la o Revoluţie* şi a restului prozelor, se impun cîteva precizări.

Titlul cărţii, mai exact o parte a acestuia – *Orientul Apropiat al Europei* – denotă un topos ambiguu şi agitat. Or, această ambiguitate devine unul din resorturile ce aruncă textele volumului de pe orbita jurnalismului de cea mai bună calitate în straturile autenticei literaturi. Pe alocuri proza virează înspre poezie, dialogul se topeşte în monolog, acesta din urmă devenind discurs liber indirect. Reflecţia filozofică alternează cu descrierea impersonală a unei secvenţe din realitatea exterioară, pentru ca, imediat după aceea sau chiar înainte, metafora amplă dar discretă să se fi înstăpînit peste fraza ce curge cînd lin, cînd sacadat. În aceste eseuri, schiţe, fragmente de reportaj, de interviu ori relatare, actorii, actanţii, personajele, eroii, interlocutorii sunt rînd pe rînd plini de candoare, de suspiciune, de ingenuitate ori de maliţie, sunt sinceri, duplicitari, ironici, entuziaşti, fanatici, resemnaţi...

Nu altfel se întîmplă şi în pomenitul *Post-scriptum la o Revoluţie.* Proza debutează prin întîlnirea autorului cu Laszlo Tökes, despre care se afirmă că din pastor a devenit „Erou al Revoluţiei“, pentru ca azi să locuiască la Oradea în funcţia de episcop al bisericii reformate... Bănuind consternarea cititorului, autorul păşeşte cu precauţie şi cu abia reţinut umor pe terenul reflecţiei pe alocuri voit naive, dar niciodată false. „O revoluţie ar avea şi însuşirea de a pune aproape totdeauna puterea în mîna acelora care nu au participat la săvîrşirea ei.“ Exemplele din istorie nu lipsesc: ca şi revoluţia bolşevică ori cea franceză, Revoluţia Română şi-a dat repede uitării eroii primelor ceasuri. Şi toate acestea s-au petrecut pe nesimţite, scrie Richard Swartz, explicînd cum telefoanele de pe mesele eroilor nu mai sună, cum mesele de lucru se transformă în mese de cafenea, cum cele mai importante convorbiri se desfăşoară în absenţa lor, cum revoluţionarii află despre marile hotărîri, luate fără ca ei să fi fost consultaţi în prealabil, doar întîmplător, de la un portar prea ameţit de băutură ori o femeie de serviciu prea guralivă. Mai urmează o precizare general valabilă: eroii uitaţi ai revoluţiei devin cel mai adesea de o exuberantă locvacitate, discursurile lor sunt ascultate cu interes prin redacţii şi cafenele, opiniile lor sunt consultate de cei interesaţi să afle ce altă turnură decît cea reală ar fi putut lua revoluţia; iar programele elaborate de eroi sunt pe căle de a deveni simple note de subsol în manuale de istorie pentru uzul şcolarilor mediocri... Ceea ce nu-l împiedică pe pastorul Tökes (devenit episcop) să creadă în harul divin pogorît asupră-i, spre a-i da forţa ca împreună cu poporul să înfrunte nedreptatea, revoluţia devenind o formă de purificare, de catharsis.

Următoarea întîlnire a autorului este aceea cu, pe atunci, preşedintele Iliescu. Momentul întrevederii este precedat de o reflecţie: nici o revoluţie nu mătură deplin trecutul din calea ei. Vechile forţe se reinstalează la putere nu cu arma în mînă, ci uzînd de bunele maniere. Iliescu era deci noul deţinător al puterii la Bucureşti, cel care furase revoluţia, cel care îl primeşte surîzător, aşezat într-un jilţ aurit, pe oaspetele străin şi indiscret. Şi autorul, văzîndu-l, subscrie la opinia lui Tökes despre Iliescu: acesta ar fi un „lup în blană de oaie“...

Două elemente ale înfăţişării preşedintelui îl frapează pe narator: pantofii, cea mai frumoasă pereche de pantofi Brogues văzută vreodată în Balcani, şi zîmbetul, un zîmbet ce părea agăţat „de o sîrmă ghimpată“... Se prea poate ca posesorul lui să-şi fi dat seama că de fapt rînjeşte, ostenindu-se astfel, şi mai abitir, să zîmbească. Dar strădania, odată percepută dinafară, de celălalt, se soldează cu o nedorită revelaţie: „acest bărbat era un mincinos!“ „Ar fi fost mai bine ca el să nici nu mai încerce să zîmbească“, opinează naratorul, precizînd că, deşi preşedintele Iliescu dădea impresia că nu prea ar avea de-a face cu minciunile, că, în cel mai rău caz, nu ar avea nevoie decît de „două-trei minciunele“, totuşi, „după prima a urmat a doua, apoi celelalte toate; iar cînd minciunile au devenit atît de multe încît nu le-a mai putut ţine socoteala, el s-a văzut constrîns să se acomodeze cu ele, să adere chiar la «adevărul» lor, devenind tocmai prin aceasta un om cinstit“. Dacă cineva ar fi crezut despre Iliescu contrariul, „acesta ar fi ripostat consternat, etichetîndu-l drept mincinos pe celălalt“.

URMĂTOAREA secvenţă a *Post-scriptumului la o Revoluţie* o constituie întîlnirea naratorului cu Mircea Dinescu. Momentul este precedat din nou de o reflecţie-cadru: „Nici o revoluţie nu-şi poate permite luxul de a se opune continuu restauraţiei chiar dacă eroismul unei revoluţii rezidă şi în a ne convinge de contrariul acestui principiu“. Din recuzita unei revoluţii face parte nu doar „sîngele“, ci şi „starea de exaltare care se poate solda cu noi vărsări de sînge, dar şi cu o nonşalanţă care transformă revoluţia, cel puţin la început, într-un fel de sărbătoare populară“. Şi astfel, Mircea Dinescu îi apare lui Richard Swartz în postura, imaginară, fireşte, a unui acrobat, a „prestidigitatorului curajos al Revoluţiei Române“. „Nu el a fost oare cel care a desenat pe o bucată de hîrtie schiţa comunismului cu chip uman, cu mişcări iuţi şi simplificatoare: ovalul unei feţe şi linia curbă a buzelor, îndoită în sus, într-un zîmbet?“ Dinescu poetul avea un curaj „pe măsura nebuniei sale“ – scrie Richard Swartz, menţionînd apoi cu tandreţe că l-a îndrăgit pe poet în măsura în care poate fi îndrăgită „o făptură mai degrabă electrizantă decît omenească“. Dinescu nu poate fi luat cu totul în serios, neastîmpărul, energia lui sunt combustibilii ce-l propulsează mereu înspre viitor, prezentul părînd pe-atunci a nu-l fi interesat prea mult. Căci ziaristul l-a cunoscut pe poet exact în momentul în care „steaua lui depăşise zenitul traiectoriei sale revoluţionare“. Mircea Dinescu părea că stă sub vraja viitorului, iar Revoluţia i-a îngăduit să-şi taie o felie cît mai mare din acest viitor. Dar fiecare revoluţie îşi are propriul ei ritm de respiraţie. În vreme ce Tökes „inspira şi expira mai degrabă pe gură decît pe nări aerul revoluţiei“, Dinescu părea dispus doar să „inspire revoluţia, scandînd-o, ca pe o poezie“... Nici Dinescu nu şi-a dat cu pre-

și maseuza lui Ceaușescu – prozator suedez

„Roomservice" de Richard Swartz –

cizie seama cînd a încetat să mai fie eroul Revoluției, cînd și cum a avut loc întoarcerea lui în poezie – scrie autorul... Și totuși poetul nu este un înfrînt al Revoluției. Printre esențele lirice ale existenței sale se numără și incapacitatea lui de a concepe că și carnavalurile și iarmaroacele sfîrșesc în cele din urmă în banal... Că, obosit, publicul vrea să plece de la spectacol, acasă...

A FOST deci Revoluția Română un spectacol? Această neformulată întrebare alimentează ultimul episod al *Post-scriptumului la o Revoluție*: întîlnirea cu Silviu Brucan. Dar, din nou, o reflecție: „Focurile de armă trase la București nu-și propuseseră să omoare oameni". Împușcăturile deveniseră un scop în sine, remarcă autorul, menționînd că în latura ei spectaculară, carnavalescă, o revoluție are nevoie și de sînge, și de împușcături spre a-și asigura credibilitatea. Iar faptul că sîngele a curs demonstra un alt fals adevăr: acela că în fond „ceva tot s-a întîmplat".

Cea care a făcut însă revoluția este „rabelaisiana mulțime" ieșită pe străzi, la Timișoara și la București. În această mulțime a fost plimbat ca într-un car de triumf, într-un vehicul blindat, Silviu Brucan. Iar dacă el și-a pus întreaga viață „în slujba revoluției", notează autorul, ar trebui să fie recunoscător destinului că a fost cruțat de soarta pe care a avut-o Troțki.

Brucan și-a așteptat cu răbdare intrarea în scenă după ce a supraviețuit, în calitate de etern revoluționar, crede autorul, mai multor regimuri și unor valuri succesive de epurări. Brucan, „eminența cenușie", un „guru" al revoluției, a fost și el eliminat în cele din urmă de pe scenă chiar dacă durata rolului său a depășit-o pe cea a rolului jucat de Tökes ori Dinescu. Cea dintîi întîlnire a ziaristului suedez cu Silviu Brucan, așa cum ne este dat să aflăm din paginile cărții, a avut loc acasă la versatul politician ce trona în mijlocul bibliotecii sale; a doua întîlnire, mai profană, a fost la Capșa. Richard Swartz nu ezită să mărturisească fascinația resimțită față de interlocutorul său, care-i acordă mai mult timp de conversație decît îi oferise președintele Iliescu. Totuși, Brucan este mai reținut decît șeful statului, poate nu atît din convingere, cît din experiență. Surîsul îi este misterios, atotștiutor, arogant și totuși amical, nițel strîmb, ca și cum ar vrea să dea celuilalt de înțeles că nimic nu este nou sub soare. Spre deosebire de surîsul lui Iliescu, cel al unui învingător, afirmă autorul, zîmbetul lui Brucan era al unui învins.

Urmează o altă comparație: dacă Dinescu părea a fi refuzat să părăsească imperiul poeziei, Brucan nu dorea cu nici un preț să se îndepărteze de cafenele, drept care autorul și politicianul se întîlnesc la... Capșa. Secvența întîlnirii este una din cele mai picante din cuprinsul volumului și sperăm că povestirile lui Richard Swartz vor fi cît de curînd traduse și în România, unde vor stîrni interes. Dar iată și momentul-cheie al convivialei întrevederi: Brucan pare mai interesat de mîncarea servită (gulaș și votcă) decît de întrebările ziaristului. Acestea curg totuși una după alta. Autorul vrea să știe ce crede Brucan despre Laszlo Tökes. Răspunsul vine prompt și lapidar: „Un ungur". – Dar Mircea Dinescu? „Un poet". – Dar Iliescu? La această întrebare, „Brucan își ridică ochii din farfurie, privește speriat ca și cum ar fi dorit să se convingă că stiletul ca instrument al asasinatului politic a ieșit definitiv din modă și răspunde: – Ce vă închipuiți Dumneavoastră? Doar nu era să lăsăm revoluția pe seama străzii!" La sfîrșitul prînzului, după ce află de la Brucan că politica este determinată și de starea vremii, că de obicei iarna nu se întîmplă nimic, autorul încearcă un sentiment de perplexitate: acesta să fie oare corolarul unei vieți dedicate politicii? Meteorologia să fie oare cifrul secret al politicii mondiale? Elaborarea de către Brucan, în toamna vieții lui, a unei enciclopedii politice îi pare autorului aidoma bruștei aplecări a unui scriitor (care toată viața lui a scris romane și piese de teatru) deasupra paginilor goale de hîrtie spre a elabora... alfabetul. La finele prozei despre care afirmam că reprezintă axa semantică a întregului volum, cei doi interlocutori (Brucan și autorul) își iau rămas bun unul de la celălalt. Urmărind pașii osteniți și temători ai bătrînului politician prin zăpada moale, Richard Swartz își amintește brusc că Revoluția Română izbucnise iarna, că Ceaușescu a fost răsturnat în decembrie, că în ajunul Crăciunului el și consoarta lui au fost împușcați. „A fost iarnă atunci. Și era frig."

Există, prin urmare, o inadvertență între teoria meteorologică a politologului Brucan și realitate. Fapt care-l îndreptățește pe autor să se întrebe, în text, dacă nu cumva Brucan a vrut să-i dea de înțeles că o revoluție „de iarnă" nu înseamnă nimic, că ea lasă cel mult vagi urme de sînge pe suprafața istoriei...

TOT la vreme de iarnă o întîlnește Richard Swartz la București pe Maria, fosta maseuză a dictatorului Ceaușescu și a consoartei acestuia. Proza se intitulează *Ninge în București* și debutează cu o reflecție aparent străină de subiect: căci ce legătură ar putea exista între mîinile unui pianist și cele ale unei maseuze decît că prin munca lor poate fi cîștigată nu doar pîinea, ci și gloria? Deci autorul începe prin a descrie mîinile unui pianist spre a constata că degetele artistului nu sunt nici pe-atît de lungi, iar palma nici ea pe-atît de îngustă pe cît își închipuie cei care au văzut în viața lor prea puțini pianiști. Mîinile acestora sunt în realitate puternice, iar degetele – adeseori scurte. Cînd Maria sosește spre a-i istorisi autorului povestea ei, el uită să-i observe cu atenție mîinile, neputîndu-i-le descrie apoi. Și aceasta fiindcă Maria era nervoasă, fiindcă, stînd la masă, își ținea mîinile în poală, strîngînd febril poșeta, iar la plecare, și-a înfipt mîinile adînc în buzunarele paltonului. Richard Swartz strecoară astfel, sub suprafața textului, metafora cheie a povestirii. Procedeul îl întîlnim în mai toate prozele volumului, funcția metaforelor cheie sau cadru fiind și aceea de a vira, deliberat sau nu, banalul înspre poetic. Povestea este redată de autor tale quale; în text este *subliniată* autenticitatea story-ului maseuzei, veridicitatea discursului transcris după oralitatea destăinuirii. Iar această destăinuire febrilă, agitată, nu este altceva decît percepția lumii nomenclaturiste, prin lentila intimității asigurate de masarea spinărilor prea-puternicilor zilei; Maurer și soția lui, Drăghici și nevasta și apoi, din aproape în aproape, Ceaușescu și Elena. Pătrunderea Mariei, școlită și la pepiniera de cadre a partidului, în cercurile exclusive ale nomenclaturii începe la Academia „Ștefan Gheorghiu", unde ministrul sănătății, descoperindu-i talentul, îi recomandă să devină maseuză, din simplă sora medicală. Efectul miraculos al mîinilor Mariei rezidă și în asigurarea apartenenței finale a maseuzei la familia dictatorului. Secvențele acestei ascensiuni ea le descrie cu inocență, dezvăluind interlocutorului multe din secretele pacienților. Ajunsă o persoană de încredere în clanul Ceaușescu, sfaturile ei medicale erau mai prețuite decît cele ale specialiștilor și de aceea are curajul să-i spună dictatorului pe șleau cît de greu o duce poporul; iar Ceaușescu, recunoscător pentru binefacerile unui ceai de plante pe care Maria îl aduce din satul natal, le va da sărmanilor ei părinți de la țară pămîntul înapoi. Povestea Mariei este bizară pentru cititorii occidentali, dar ar face neîndoielnic deliciul cititorilor români... Finalul este centrat pe momentul Revoluției, Maria regretînd modul neomenos în care dictatorul și nevasta lui au fost uciși. Furia maseuzei nu cunoaște margini atunci cînd vorbește de Ion Iliescu... Dîndu-și seama că a vorbit prea mult, eroina povestirii se grăbește dintr-odată să-și ia rămas bun. Destăinuindu-se, „ea și-a spălat păcatele", constată autorul spre a adăuga apoi că „în acea după-amiază de iarnă, existența Mariei nu a mai fost justificată exclusiv de cele două trupuri pe care le-a frămîntat timp de două decenii, dar care acum nu mai există. Povestind, Maria își descoperă dintr-o dată propria ei identitate, devenind, pentru prima oară în viața ei, mai importantă decît stomacul lui Ceaușescu."

Acest final este revelator în raport cu sensul profund al tuturor povestirilor conținute în volum. Căci actanții marilor și micilor întîmplări și evenimente sunt locuitorii unui spațiu dominat de banalizarea tragediilor, de prefacerea lor în suferință mută și în gesturi mecanice, repetitive. Povestindu-și viața, acești anonimi își descoperă identitatea și, astfel, se transformă în eroii propriei lor vieți – devenită din anostă, exemplară, în bine sau rău. Așa se întîmplă cu istoria vieții cantorului sinagogii din Făgăraș. Supraviețuitor al Holocaustului, veghind asupra unei sinagogi prefăcută într-o bibliotecă, de vreme ce locul enoriașilor dispăruți de mult este ținut doar de cărțile lor de rugăciuni – cantorul Jossele și-a elaborat o explicație sui generis a legilor strîmbe ce guvernează această lume. „Dumnezeu ar fi ținut la începuturi pămîntul cu ambele mîini. Apoi, cînd țipetele locuitorilor lui au început să devină supărătoare, și-a acoperit urechea stîngă cu o mînă. Dar cînd călăii au început să strige mai puternic decît victimele, Cel din Ceruri a lăsat globul din mînă spre a-și acoperi ambele urechi. Iar acum pămîntul se prăbușește în gol." Toate acestea și încă multe altele cititorul le află în povestirea intitulată *O gaură în perete.*

King of the road se numește episodul întîlnirii la Sibiu a autorului cu regele Cioabă. Între comic și absurd, discursul narativ secretă o învăluitoare melancolie, dată explicit la iveală în

versurile poemului intitulat *Destin*, pe care autorul le citează la finele povestirii: „prințesa" Luminița, fiica regelui Cioabă, îi strecoară oaspetelui străin, la plecarea lui din Palat, o revistă. Iar în revistă găsește și poemul cu pricina: „Cineva se joacă cu mine/ de-a dorințele/ de-a pururi prințesă/ și totuși în fiecare zi/ biată, săracă femeie..."

NICI urmă de melancolie în povestirea *Ospăț la țară*, episod al unei alte întîlniri, cea cu un anume domn Tănase, obscur, dar fanatic membru al Vetrei Românești. Autorul este invitat la un ospăț în casa acestuia, la marginea orașului Tîrgu-Mureș. Abundența bucatelor servite, stridența cu care este exhibată ospitalitatea de către gazde, familiaritatea în care derapează amabilitatea, promiscuitatea de limbaj și gîndire a celor din jurul „domnului Tănase" se amestecă în cele din urmă, creînd o atmosferă sufocantă, mustind de agresivitate. Tănase îi citește ziaristului fragmente din jurnalul lui Goebbels, insistînd asupra pasajului în care ungurii care-i alungă pe români din ținuturile Transilvaniei anexate sunt cotați drept „o bandă de porci murdari". „Ei, ce mai aveți de spus?" se adresează gazda, musafirului. Iar oaspetele are dintr-odată revelația opririi timpului în loc. „Un timp redus la două punete roșii, ochi ai unei bestii licărind sfredelitor în beznă." „Acești ochi, notează autorul, sunt tot ce a mai rămas din acel timp și mai răsăritean, timpul Moscovei." Precizarea nu e întîmplătoare, căci episodul întîlnirii cu Tănase debutează din nou printr-o reflecție: cea despre timp, despre cîntecul cocoșilor ce vestesc zorile, aceiași cocoși pe care, la finele povestirii, fanaticul naționalist promite că-i va ucide, frîngîndu-le beregata, spre a-i amuți pe vecie...

În cartea lui Richard Swartz mai pot fi întîlnite și alte personaje, unele triste, deznădăjduite, altele pline de umor, de candoare, locuitori ai altor țări ale acelui Orient Apropiat al Europei: Albania, Cehia, Ungaria, Polonia, Bulgaria și chiar Austria, situată la răscrucea dintre Apus și Răsărit, la mijloc de bine și rău... Fiecare din cele 18 povestiri, dintre care am prezentat doar cele cinci consemnînd popasurile autorului prin România, constituie, în sine, un reușit amestec de jurnalism și literatură, hrănit atît cît trebuie spre a nu-și pierde subtilitatea... cu poezie. Dar, la o traducere în limba română, pe care o dorim cît mai fidelă în spirit și mai apropiată în timp, s-ar putea ca narațiunile lui Richard Swartz să ofere și alte surprize. Acestea îi rămîn rezervate cititorului român mai mult decît altora.

Rodica Binder
***Deutsche Welle* – Köln**

Daniel OSTER

ÎN (fragmente)

Poet, romancier şi eseist, Daniel Oster e o figură discretă, dar importantă în peisajul literar parizian, chiar dacă publicul larg îl ignoră, aşa cum îi ignoră şi pe alţii.

Mi-a făcut plăcere să traduc câteva fragmente dintr-un roman publicat la P.O.L., în 1987. E un roman în care fragmentele joacă rolul pietrelor de domino: trebuie să ştii să le găseşti locul. În interstiţiile dintre ele, în interval, se întâmplă tot atât de multe lucruri ca şi înăuntrul lor. Dacă nu şi mai multe... Lectura, de astă dată, nu mai e pasivă. **(D.T.)**

Când aveam doisprezece ani, vedeam literatura astfel: un om se aşează la o masă şi puţin câte puţin lumea până atunci opacă secretă un fel de umezeală, care e adevărul.

După aceea am aflat că nu e deloc aşa şi că niciodată nu s-a întâmplat astfel. Se secretă mai degrabă opacitate.

Alte iluzii m-au dus la graniţa unei ţări unde stupoarea ţine loc de orice altceva.

Graţie ei treci munţii, arunci punţi peste râuri năboite, ea te fereşte de ameţeli ca şi de halucinaţii. Mi-e de-acum înainte soţie şi caraliu, niciodată nu mă voi despărţi de ea.

Şi totuşi scriu.

Scriu ca să aflu ce fel de narator nu voi fi şi în care biografie voi figura drept vrabie de pe gard.

Scriu ca să-mi strecor intervalele în interstiţiile lăsate de alţii.

Scriu pentru că povestea unui om e secunda aceea care se scurge între doi paşi făcuţi de un călător.

Iar călătorul e chiar el.

*
* *

Fratele meu de lapte – fratele meu de cerneală – nu se cheamă Hölderlin, nici Rimbaud, nici Joyce, nici Kafka, nici Pasolini, nici Nabokov. Cum să îndrăznesc să mă proiectez în aceste figuri tutelare, eu care nu pot nici măcar să mă proiectez în a mea? Fratele meu de lapte, fratele meu de cerneală, e un erou fără scriitură, născut din scriitură şi din absenţa de scriitură. Nu-i cunoaştem decât cele câteva minute ale unei existenţe care a fost scurtă, două sau trei gesturi, o voce surdă, trăsăturile şterse ale unui chip anonim, mărturia unui prieten, tandreţea lucidă a unei soţii. Se numeşte Edmond Teste.

*
* *

Pitulat undeva înlăuntrul operei, *Jurnalul* Emmei, nepoata domnului Teste: „Mă uit la corpul meu în baie, îmi spun: trupul acesta e al meu?“ Emma la baie, avea cam zece ani, Teste dă peste ea, era adolescent, surpriză, rămâne nedumerit pentru totdeauna. Emilie nu va şti nimic niciodată despre fetiţa asta cu părul negru, care era înspăimântată la gândul că maică-sa o născuse pe gură, o vomitase; tot ea, la treizeci de ani, într-o clinică psihiatrică, un sanatoriu, va mâzgăli pe dosul unui plic fraza asta destul de enigmatică: „Murdăria se aruncă în coşul de murdării, copilul în viaţă, frazele în neant“. Murdărie, viaţă, neant, nici un povestitor nu le poate veni de hac. Nici somnul. Nici revolta. Teste a pierdut-o din vedere pe mica Emma chiar din clipa în care a văzut-o, precum unii ucigaşi care, după ce-au săvârşit crima, redevin inocenţi.

*
* *

– Şi el, cum era? L-aţi văzut? Să nu-mi spuneţi că plângea!

– Lucrurile astea, atitudinile, în asemenea clipe, au nevoie de privirea nepăsătoare a unei slugi.

– O bătrână slugă ramolită.

– Da. Şi sarcastică.

– Sau de privirea umedă a unei servitoare pe care, de dragul stăpânului aflat la ananghie, o apucă sughiţul.

. . . . . .

1853 Se naşte Teste.

1860 Se naşte Emilie.

1869 Se naşte André Gide.

1871 Se naşte Paul Valéry.

1876 Teste, meditator, o întâlneşte pe Emilie.

1878 Căsătoria lui Teste cu Emilie.

1880 Teste lucrează într-un minister.

1882 Teste şi Emilie se întâlnesc cu Ettore Schmietz la Triest.

1891 Începutul corespondenţei lui Gide cu Valéry.

1892 Teste se îmbolnăveşte, petrece un timp în sanatoriu.

1894 Teste îl cunoaşte pe naratorul Serii.

Cartea mea despre Teste ar trebui să fie o carte despre modificările sinelui.

. . . . . .

LA DOUĂZECI şi trei de ani, Teste era republican, budist, încă nitel saint-simonist, căzut în admiraţia domnului Comte şi, cum n-avea nici rentă nici chef să înveţe vreo meserie, în afară de construcţia de căi ferate în Etiopia şi întocmirea de hărţi, tocmai se angajase ca supraveghetor la Şcoala alsaciană. Domnul Brunig, director la clasele mici, îi pretindea să-şi poarte redingota încheiată până sus, dar îi îngăduia să-şi măsoare cu degetele numărând până la doisprezece, pe birou, visul inaccesibil de fericire ce-i tempera gustul pentru neantul final. Amintindu-şi că un poet fu cât pe-aci să devină preşedinte al republicii, pentru domnul Brunig era o datorie cetăţenească, spre a nu mai vorbi de prudenţă cea mai elementară, să menajeze un tânăr care, pentru două mii de franci pe an, îşi depunea sufletul în urna alexandrinului şi se alegea doar cu mâzgăluri.

Apropierea Şcolii alsaciene de pe strada Condé facilita întâlnirile. În grădina Luxembourg, Emilie îi dădea drumul lui Theo, care se năpustea ca o fiară printre castani. În timp ce frăţiorul alerga după păsări şi fete, Emilie se lăsa condusă până la fântâna Médicis unde, aşezaţi pe o bancă de piatră, contemplau împreună apa, în legănarea ei imperceptibilă, de fapt aproape imobilă, care le inspira gânduri dintre cele mai alese.

Emilie Paturot către Albertine Z.

Ce lung drum am străbătut, draga mea, de la ultima vacanţă la Raincy! Când mă gândesc la zilele trecute, mi se pare că a trecut un veac, şi chiar că n-am cum să mai fiu aceeaşi Emilie care îţi şterpelea chiloţii când erai la baie. S-au dus jocurile noastre de-a v-aţi ascunselea şi de-a foc şi apă! S-au dus şi nu se mai întorc! Copilăria noastră nu se va mai întoarce niciodată, a mea în nici un caz. Căci iată-mă aproape mamă, draga mea. Sunt sigură că vestea asta o să te facă să cazi pe spate, dar ce pot să fac? Nici nu ştiu prea bine cum s-a întâmplat, vorba e că s-a întâmplat. Îţi voi povesti amănuntele prin viu grai, cu condiţia să poţi să le-asculţi, căci n-aş vrea să şochez pudoarea ta de fată (pe care o respect). Află numai că Bărbatul există! Poartă o redingotă bine strânsă în talie, pantofi de lac şi un pantalon cenuşiu închis, în sfârşit, e îmbrăcat ca orişicare altul, deşi hainele îi sunt cam boţite. Fapt e că nu are o mamă care să aibă grijă de el şi cred că nici tată. Astea fiind spuse, Bărbatul e drăguţ deşi tacitum, sau e taciturn cu toate că e drăguţ, ia-o cum vrei. L-am cunoscut pe stradă sau mai exact în partea de jos a chioşcului cel mare din parcul Luxembourg de unde am căzut şi mi-am sucit glezna. Domnul care m-a ridicat mi-a apărut ca un Mântuitor sau ca un Prinţ, mă înţelegi, nu-i aşa? Aproape că m-a purtat pe braţe şi m-a transportat cu delicateţe până acasă la părinţi (strada Condé nu e departe). Pe drum, vrând-nevrând, mustaţa şi buzele lui erau destul de aproape de chipul meu şi am văzut eu bine că se făcuse palid la faţă, iar nările îi fremătau. În ce mă priveşte, ce simţeam, dacă vrei să ştii, era ca o fericire. Ca să-mi treacă mai repede durerea, avu buna idee să mă înece într-un compliment, comparându-mă cu un Icar domnişoară căzut de pe chioşc precum o notă muzicală. Trebuie de asemenea spus că e meditator la Şcoala alsaciană şi... poet! Edmond – îl cheamă Edmond – scrie versuri ca d-l Hugo şi d-l Hérédia, seara la el în cameră şi-apoi le trimite la ziare unde nu sunt publicate. E un Bărbat sensibil, iar versurile sale sunt încântătoare (nu înţeleg chiar totul). De când mă cunoaşte şi-a schimbat complet stilul, iar inspiraţia îi e mai bogată şi, îndrăznesc s-o spun, mai interesantă. Îţi copiez alături o poezie foarte romantică pe care mi-a trimis-o aşa cum am convenit, dar sst! nu trebuie să ştie nimeni. Dacă o găseşti drăguţă, o să-mi pară bine, iar dacă nu-ţi place, să ştii că puţin îmi pasă.

Ce zici tu de toate astea? Sunt prea tulburată ca să-ţi scriu o scrisoare ordonată, să-ţi povestesc evenimentele în ordinea lor cronologică. În orice caz, nu spune nimănui şi nu-mi răspunde la scrisoare! Tremur la gândul că părinţii mei dragi or să afle ceva (mai ales *asta*!). Maică-mea s-ar prăpădi, iar tata, deja puţin nebun, ar lua-o complet razna. Fratele meu mai mic s-ar arunca în bazinul din Luxembourg, unde sunt peştii aceia mari şi roşii care odinioară ne provocau atâta frică şi unde acum nu mai văd decât imaginea mea şi a lui Edmond. Nu mă uita, draga mea, şi roagă-te pentru mine, pentru micuţa ta Emilie, care te strânge la pieptul ei unde e loc pentru doi, şi chiar pentru mai mulţi.

Emilie Paturot

1878

CÂND Teste o regulă pe câmpul de lucernă din spatele proprietăţii familiei Paturot, la Raincy, Emilie avea şaisprezece ani şi nu cunoştea pe lume decât oglinda ei şi romanele lui Lamartine. După ce Teste se îndepărtă puţin de trupul lui Emilie, veni o privighetoare şi se aşeză lângă

INTERVAL

ea pe-o ramură într-un tufiș. Dar nu cântă. Emilie izbucni în lacrimi. Pentru puțin timp. Teste făcea dragoste în tăcere, cu o ardoare mașinală, care lui Emilie, mai târziu, începu să-i placă așa cum îți place și te bucuri de ceva știut sau de un adevăr. Cel mai adesea se lăsa să alunece în spatele ei și i se lipea de șale, o înșfăca aproape morocănos reținându-și suflarea, după care se arunca pe spate, extenuat. La șaisprezece ani, Emilie încetă brusc să mai fie o eroină, deși nu se îndura să renunțe la amintirea acelei arsuri dintr-o după-amiază de primăvară din care își făuri o poveste, și-apoi, îmbătrânind, o epopee. În ziua aceea, Teste, îndreptându-se de șale, își înălță trupul mare și bestial, iar chipul lui colțuros se înscrise pe fondul

.....

vede apărând pe Jupiter. Și se gândi că în curând va aduce pe lume doi gemeni. Teste așteptă două luni, pe urmă, cum nimic nu se întâmpla, o ceru în căsătorie, așa cum scrie la carte.

.....

Scene

LA UMBRA pălăriei aceleia largi, pe margine cu o voaletă fină ce-i cădea până pe vârful nasului, Emilie cânta Mozart la pianul pătrat din salon, iar Teste o acompania fluierând cu o abilitate agreabilă, aproape comică.

*
* *

Emilie se uita la ceainicul care continua să cânte, abia perceptibil, în timp ce flăcăruia tremura sub burdihanul de aramă ce se tot legăna. În sfârșit, ciocul în formă de șarpe scoase o pală subțire de abur care, mai întâi intermitentă, spori în intensitate, devenind un jet puternic chiar în momentul când se auziră pași pe scară. „Fierbe! strigă Emilie. Fierbe!"

*
* *

O jumătate de disc incandescent încă mai putea fi zărit deasupra mării. O lumină liniștită și clară scălda casele de pe țărm. Nu părea să provină de la acel corp roșiatec care aprindea reflexe roz la orizont și împurpura jumătate dintr-un norișor alb, rămas nemișcat deasupra orașului. Străzile din centru se întunecau.

*
* *

Vedea din nou scaunele mânjite de soare sub măr, un câine prepelicar strălucind ca arama, un băiat de prăvălie, gras și pistruiat, care aducea carnea și se tot scuza, iar ceva mai încolo, doar să-l apuci cu mâna, mărul ispititor.

.....

*
* *

– A propos, Edmond, va trebui să ți-l prezint pe prietenul meu Edouard – Edouard Profitendieu...

– Fiul avocatului?

– Fratele.

– Cu ce se ocupă?

– Scrie. Dar n-a mai publicat de mult.

– Romane?

– Da, un soi de romane.

– De ce nu mi-ai vorbit de el până acum?

– Mi-era teamă că n-o să-ți placă.

– Dacă nu sunt decât „un soi"...

*
* *

Oare în ultima carte a lui Edouard Profitendieu am citit această frază: Cine iubește cu adevărat renunță la sinceritate? Iată ce-ar justifica cu vârf și îndesat căsătoria. E cu neputință să minți douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru. Remarca asta nu e și ea încă prea optimistă? Fac excepție oamenii de litere, pe aceștia nevasta îi încurajează să persiste în minciuna care le e atât de particulară și pe care ei o numesc, fără nici o ezitare, sinceritate. Cuvânt în mod evident absurd. Nimeni nu-și mărturisește lipsa de umanitate.

*
* *

Îi luase mâinile și i le mângâia. „O să fie totul bine", spuse cu o voce ușor sufocată. Și brusc se văzu într-o casă foarte burgheză sub lumina firavă a unei lămpi suspendate, așezat la masa de seară între nevastă și copil. Iar din această imaginară scenă de familie emana o plictiseală apăsătoare.

*
* *

O sărută pe ochi și pe gură, apoi se așeză alături. Cățeaua care îl urmase fără zgomot i se întinse la picioare.

– Cum te simți, draga mea? întrebă el și-i cuprinse ceafa cu brațul.

*
* *

Rămâneau acolo, așezați, citeau, lucrau, ridicau uneori ochii să-și surâdă, schimbau câteva vorbe, și iar se scufundau în cartea pe care o citeau, priveau hăt departe dincolo de balustradă, simțeau pace în sufletele lor și vară în aer.

*
* *

– Ce-ai mai visat?

– Copilul.

– Iarăși?

Ea spuse da dând din cap.

– Exact același vis ca și ultima oară. Eram așezată ca și acum, pe balcon, și-l țineam în brațe, strâns la piept.

– Era băiat sau fată?

– Nu știu, doar că era un copil. Atât de mic, de drăguț. Ce minunat...

Rosti cuvintele blând, cu ochii închiși.

*
* *

Traversă parcul Luxembourg. Ici și colo, păsări piuiau pe o singură notă ascuțită. Emilie se opri lângă fântână și se uită îndelung la bazin unde se aflau aceiași pești. Apa se zbârcea, neagră, mișcată de vânt. La suprafață, se reflectau ramuri și o fâșie de cer. Ce vis, murmură ea, ce vis...

*
* *

Edmond venea cu plăcere în după-amiezele cu ploaie să privească vacile aburinde, cu ugerele pline, culcate în iarba umedă, așteptând să fie mulse. Într-o seară văzuse o vacă păscând sub clar de lună.

.....

*
* *

Masa era teribil de plicticoasă, cu atât mai plicticoasă cu cât plictiseala lui Emilie contribuia s-o facă și mai plicticoasă. Edmond, așa cum obișnuia, se mulțumea să încuviințeze cu o jumătate de zâmbet ostenit, în timp ce cu cealaltă jumătate de zâmbet aștepta sfârșitul lumii. Emilie avea ca vecin pe un anume domn Beer, un bărbat ce putea să aibă cam vreo patruzeci de ani și care venise îmbrăcat cu o lungă mantie neagră. O țăcălie blonzulie care-i tâșnea din bărbie îi delimita chipul cam lemnos, cu nasul fin, obrazul smead și cam veșted, o față regulată și săracă, parcă tăiată cu instrumente de tâmplărie. Pe cap avea păr mult și ondulat, mai închis la culoare decât barbișonul și mustața. Doamna Beer, care se nimerise să fie așezată lângă Edmond, era o femeie drăguță și elegantă, înaltă, brună, cu ochi mari expresivi și cu un nas acvilin.

Crezând că-i face plăcere, doamna îi vorbea despre Swedenborg.

*
* *

Soarele își încheiase domnia, iar cerul se degrada încetul cu încetul, se întuneca. Focuri roșii, focuri verzi, focuri galbene scânteiau peste fluviu. Erau numai ei doi. Mergeau tăcuți, ținându-se de mână, amândoi îmbrăcați în negru și asemenea unor umbre.

*
* *

– Știi, Edmond.

– Ce anume? întrebă el.

– Dacă aș fi evlavioasă, aș face un legământ.

– Ce fel de legământ? întrebă Edmond, aproape cu neliniște.

– Ca tu să devii cineva, Edmond. Cineva foarte important, un adevărat, un mare artist.

*
* *

Emilie se ridicase în picioare, își duse mâinile amândouă la tâmple, și le trecu ușor prin părul ondulat ca pentru a-l aranja mai bine. Un lanț subțire de aur la gâtul gol cobora în dublă buclă pe piept și se pierdea într-o centură de piele cenușie. Cu o imperceptibilă mișcare a capului, îl pofti pe Teste s-o urmeze.

*
* *

O bătrână purtând un colier de perle negre și o mantilă demodată era așezată pe-o bancă. Trecu o servitoare ținând de mână un băiețaș, în timp ce un altul, mic de tot, în uniformă de husar, cu sabia la șold, pistol la centură, fugea în urma lor. Mai în fundul parcului, se aflau mai multe persoane în jurul chioșcului, bând cafea și citind ziare.

*
* *

Ar mai exista arborii dacă nu i-am vedea?

Ce înseamnă eul?... Eu? Se opri, nemaiștiind ce spune – absurdități.

Da, relua o voce care-i era necunoscută, ce înseamnă eul?

Ce înseamnă eul? Oare ea vorbise acum?

Se auzi un fâșâit în spatele ușii și, întorcându-se, văzu că era singură.

*
* *

În curând, soarele va fi îndărătul gardului.

O să fie exact ca și ieri, ca și alaltăieri, și nimic nu poate s-o scape de angoasa care-i apasă pieptul, ca și cum timpul avea să explodeze într-o oală prea închisă, iar deflagrația o să facă din ea doar fărâme pe iarba din curte, și o să-i ia altcineva locul, iar angoasa va găsi alt trup să-l strângă în gheare.

Se uita la copilul ghemuit în leagăn, sub voalul de tul, cu picioarele îndoite sub el. În afara timpului, copilașul, ocrotit de timp pentru un timp, medita ea. Dar acum că-i născut, oare nu timpul e noul copil pe care îl poartă ea în burtă, și o să-l aducă pe lume într-un zgomot asurzitor în ziua morții? Și-atunci, micuțul de el! Din nou va fi soarele îndărătul gardului, exact ca și în seara aceea, și nimeni nu poate schimba absolut nimic.

*
* *

Bătrâna cu mantilă era tot acolo așezată pe bancă. Într-un spațiu circular acoperit de nisip, se jucau niște copii. În jurul chioșcului, toate scaunele erau ocupate.

În românește de
D. Țepeneag

Georges BANU

Cartea de teatru: scrisul şi/sau oralul

Anul acesta, în septembrie, s-a împlinit o sută de ani de la naşterea acestui profet al teatrului modern: ANTONIN ARTAUD. Cu ocazia manifestărilor consacrate vizionarului francez, autor al celei mai importante cărţi a secolului – *Teatrul şi dublul său* –, Georges Banu propune o reflecţie asupra cărţii de teatru.

„Dragă Domnule Paulhan,

Iartă-mă, te rog, că-ţi trimit acest articol sub formă de scrisoare. Numai aşa pot scăpa de sentimentul de mare inutilitate pe care mi-l dă textul scris.“

ACEASTĂ frază a lui Artaud mă însoţeşte de mulţi ani. Ea defineşte din capul locului paradoxul cu care se confruntă cei mai mulţi artişti ai scenei care se dedau unei cugetări alta decît pur practică.

Artaud admite şi acceptă scrisul, în cazul de faţă pe cel teoretic, dar, în acelaşi timp, nu-l poate aborda fără a stabili o relaţie dialogală de care nu se poate lipsi, cum nu se poate lipsi nici actorul care-l are mereu în faţa ochilor pe destinatarul discursului său. Pentru a putea răspunde acestei contradicţii, Artaud foloseşte relaţia epistolară, echivalent mental al relaţiei teatrale actor/spectator. Aceasta îi apare drept necesară, căci astfel doar scrisul încetează de a fi un mesaj transmis, precum cartea, în direcţia unei adunări anonime de cititori, şi se adresează unei fiinţe concrete, localizate, identificate.

Scrisul nu-i este firesc omului de teatru, iar Artaud mărturiseşte această dificultate. Pentru artistul a cărui artă se întemeiază pe o practică relaţională a fiinţelor în co-prezenţă, scrisul devine problematic în măsura în care acesta, dimpotrivă, se naşte în însingurarea unei identităţi care încearcă să angajeze un dialog fără a se găsi efectiv într-o situaţie dialogală. De aceea, a scrie despre teatru le pare anumitor artişti a fi o activitate nefirească.

Raportul faţă de scris, cu toate dificultăţile pe care le presupune şi care se cer rezolvate, ne permite să-i distingem pe artiştii scenei care se potrivesc teatrului, naturii sau stării sale, de cei care-l interoghează, îl agresează, sau (care) se răzvrătesc împotriva lui. Ei sunt mai întotdeauna cei care scriu, astfel încît, exagerînd desigur, am putea desemna atracţia faţă de scris drept mărturie a nesupunerii omului de teatru faţă de arta sa. Scrisul capătă sensul unui adevărat test.

Pentru ca testul să devină şi mai pertinent, poate interveni o întrebare suplimentară: să fie oare vorba despre o scriere elaborată ca atare sau despre o intervenţie orală convertită prin scris? Între amîndouă operează o distincţie care, la rîndul ei, permite o mai bună definire a poziţiei artiştilor faţă de teatru.

Găsim în primul rînd pe marii revoltaţi, răzvrătiţii teatrului care creează un orizont utopic menit să confere teatrului alt statut, apt să-l legitimeze. Ei sunt de cele mai multe ori cei care scriu pentru a formula o aşteptare căreia nici scena şi nici ei înşişi nu reuşesc, cel puţin într-un prim timp, să-i găsească un răspuns. În această categorie se înscriu Craig, Appia, Brecht şi, mai mult ca oricare altul, Artaud. Scrisul devine pentru ei exerciţiul indispensabil constituirii unui proiect pe care scena nu pare în stare să-l utilizeze. Ceea ce noi nu putem încă face poate fi însă scris, par ei să ne spună implicit. Textele produse de aceşti artişti sunt mărturisirea violentă a nemulţumirilor lor ca şi a speranţelor lor ne-domesticite.

Pe de altă parte, se dedau exerciţiului scrisului şi regizorii obsedaţi de visuri scriitoriceşti; ei caută în scrierea despre teatru un complement la experienţa lor teatrală de care nu sunt niciodată cu totul satisfăcuţi. Scrisul vine atunci să umple un gol, o frustrare, căci permite să înalţe practica scenei pînă la nivelul literaturii de care persoane precum Copeau sau Vitez vor fi mereu fascinate. Şi în concepţia lor, dar într-alt fel, scrisul salvează teatrul. Nu atît teatrul proiectat cît teatrul efectuat, nu atît pentru a deschide o zare utopică cît pentru a participa la domeniul nobil al scrisului. Scrisul despre artă.

Scrisul se prezintă deci ca un simptom al inconfortului, în numele unei dorinţe de renovare sau a nevoii unui altundeva. Scrisul convine revoltaţilor permanenţi sau transfugilor potenţiali.

Acestor două distincţii se mai poate adăuga o a treia: ea distinge scrisul despre teatru al romancierilor de cel al practicienilor îndrăgostiţi de teorie. Aceştia din urmă scriu spre a modifica teatrul, în timp ce scriitorii, ei, îl acceptă aşa cum este. Scriitorul nu va spune niciodată ce ar trebui să fie teatrul, ci numai ce tulburare produce în oameni prin calitatea lui de univers romanesc. Scriitorul se acomodează realităţii teatrului în măsura în care se apropie de el ca de un mod a-istoric de a fi în lume, în timp ce omul de teatru scrie în numele unui proiect de ameliorare a ceea ce percepe ca fiind o practică istorică. Teoria practicienilor se hrăneşte cu scepticismul constant faţă de prezentul teatrului şi-şi mărturiseşte pasiunea faţă de un viitor ale cărui contururi încearcă să le traseze, în timp ce literatura pe care o inspiră teatrul se mulţumeşte cu starea acestuia şi o recunoaşte.

Nuvela, nu romanul

CĂRŢILE teoretice ale secolului se prezintă toate ca nişte culegeri de texte scurte. O constantă care merită atenţia noastră, căci putem recunoaşte într-însa o caracteristică a scrisului despre teatru. Acesta ţine mai curînd de nuvelă decît de roman. Regizorul se întemeiază pe coerenţa estetică care-i este proprie, fără a proceda însă la elaborarea marilor sume. Astfel, el respectă ritmul propriu muncii teatrale, un ritm care nu este niciodată nemăsurat de lung. Şi care satisface de asemenea nevoia de urgenţă, acea dimensiune implicită mai mult sau mai puţin proprie activităţii scenice.

S-o recunoaştem. Cărţile pot fi voluminoase, dar textele sunt întotdeauna scurte. Aceasta îndepărtează omul de teatru de viziunea pe termen lung a omului de ştiinţă şi-l apropie de practica bricolerului care, pe un fond de continuitate, va căuta mereu răspunsuri punctuale, rapide, concentrate. Importanţa volumelor care conţin scrierile lui Copeau sau ale lui Brecht nu trebuie să ne înşele: este suficient să le deschidem ca să constatăm acumularea de texte de mici dimensiuni. Faptul este şi mai flagrant la Artaud, Grotowski sau Kantor: luările lor de poziţie se caracterizează întotdeauna prin scurtime.

Textele pe care le putem citi se prezintă ca termenii strălucitori ai unei gîndiri în explozie, nesistematică, o gîndire în care fragmentul trimite la o unitate implicită, niciodată integral articulată, devenită sistematică. Aici, sintaxa, cu tot ceea ce ea presupune ca arhitectură articulată cu membrii frazei lipseşte întru folosul simplei lor adiţionări. Marile cărţi despre teatrul secolului al XX-lea nu seamănă deloc cu catedralele înălţate de Proust sau de Joyce, ele sunt edificii constituite din bucăţi disparate a căror unitate provine din coerenţa estetică globală şi nu din organizarea ansamblului. S-o spunem răspicat: s-a scris întotdeauna nuvela teatrului, niciodată romanul lui.

Oralitatea convertită în scris

EXISTĂ în teatru o înfruntare între scris şi oral. Cărţile despre teatru se constituie din texte scrise scurte, dar - dimpotrivă - cîte contra-exemple putem enumera pentru a atesta prespunerea noastră iniţială despre scris şi/sau oral.

Ce-i drept, sunt şi artişti care au redactat texte, dar şi mai numeroşi sunt cei care au convertit oralul în scris. Aceşti regizori apără oralitatea ca un regim indispensabil omului de teatru, un regim în care gîndul se elaborează în contextul relaţional propriu oricărei munci scenice. Brook nu spunea el oare că „a repeta înseamnă a gîndi cu glas tare“? A gîndi în prezenţa celorlalţi. Iar ce altceva este cartea lui, *Spaţiul gol*, dacă nu translaţia spre pagina scrisă a conferinţelor rostite în universităţile engleze? Chiar şi carteatemei a gîndirii despre teatru a anilor '60, *Teatrul sărac*, este, să n-o uităm, rezultatul aceleiaşi practici: cuvîntul întîi, scrisul apoi. Grotowski corectează ca un maniac aceste texte care au fost întîi vorbite. Din partea lui Grüber, alt mare regizor, de astă dată al anilor '80, nu ne-au rămas decît fraze rostite la repetiţii care, reluate într-o carte, au dobîndit strălucirea aforismelor filozofilor presocratici. Exemplele se pot înmulţi: omul de teatru preferă adesea expresia orală drept primă formă/forma dintîi a unui gînd ce tinde să se formuleze. Un gînd care se adresează unei comunităţi, gînd de schimb, gînd în mişcare. Dacă, la marii vizionari, gîndul teatral preferă scrisul, la artiştii care au transformat teatrul în primul rînd prin practica lor, gîndirea este de cele mai multe ori orală.

Într-o carte recentă, Luc Bondy subliniază limitele oralităţii: „prin scris gîndeşti. Teatrul este mai degrabă întemeiat pe comunicaţie, care este contrariul gîndului adînc. Comunicaţia caută să transforme ceea ce există, în timp ce gîndul este ceva care se construieşte. Cioran era un singuratic şi gîndurile sale nu puteau să se maturizeze decît în cugetarea lui. Acelaşi lucru se poate spune despre Peter Handke... Viziunea lor interioară are nevoie de singurătate pentru a căpăta încet formă.“ Şi, continuă el, „gîndirea orală a teatrului rămîne mai curînd o gîndire orizontală în loc să devină o gîndire verticală. Gîndirea verticală se formează în ea însăşi, există şi are mai multă greutate pentru că a dezvoltat lupta dintre pro şi contra cu ea însăşi. Este o gîndire luată şi reluată, care s-a contestat pe ea însăşi, în timp ce gîndirea care se dezvoltă în cadrul comunicării nu poate, odată ce a făcut o afirmaţie, să-i suscite contrariul, nu se poate contesta din interior... Gîndirea verticală este o gîndire care marchează solul, îl brăzdează. Gîndirea orală, dimpotrivă, este fugitivă, nu lasă urme, este o gîndire orizontală.“ Dar, conchide Bondy, integrînd contradicţia: „spun toate acestea ştiind că Kleist afirmă exact contrariul: gîndul se poate construi vorbind“ (*Sărbătoarea clipei/ La Fête de l'instant*, Arles, Éd. Actes Sud, 1996, pp. 41-42).

Pentru a relua dihotomia scris/oral putem conchide afirmînd că de cele mai multe ori marile perspective de reînnoire radicală a teatrului sunt formulate în texte scurte, incisive, rapide, în timp ce cugetările care urmăresc mai curînd o ameliorare a teatrului se sprijină mai ales pe oralitate. Scrisul desemnează un orizont, oralitatea se hrăneşte dintr-o experienţă, scrisul formulează o utopie, oralitatea caută să amelioreze o practică, scrisul se proiectează în viitor, oralitatea ţîşneşte din prezent. Această sfîrtecare este nelipsită din cartea despre teatru care se situează la această răscruce. Este constitutivă de altfel, pentru teatru, şi artiştii care propun cărţi nu pot şi nici nu caută s-o înlăture: ea se află în miezul chiar al volumelor lor care nu sunt nici dintr-o parte, nici din cealaltă. Cărţi în care se regăsesc, unul lîngă altul, texte redactate şi cuvinte transformate în scriitură. Cărţi în două luntre, cărţi care respectă natura teatrului prins între scris şi oral. Iar exemplul care confirmă această afirmaţie nu ne vine oare tocmai din cărţile

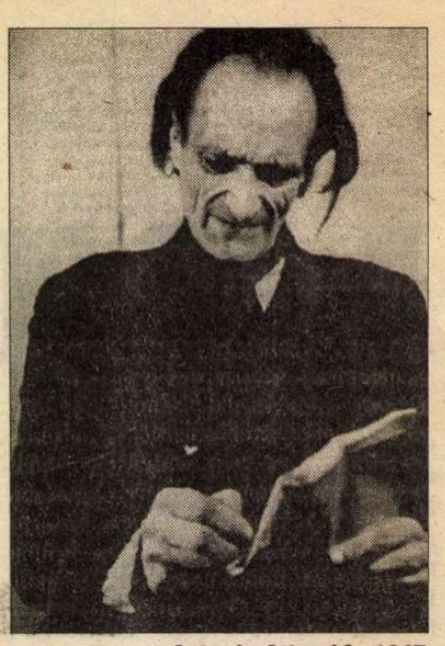

Antonin Artaud în 1947

acestui Shakespeare al punerii în scenă care este Meyerhold?

Pentru a ne întoarce la Artaud, merită evocat aici un mare exemplu: conferinţa de la Vieux-Colombier. Artaud s-a plasat în chiar centrul tensiunii insuportabile, şi niciodată rezolvată, dintre scris şi oral. Dar cum el vizează mereu incandescenţa extremă a înfruntării, la Artaud nu oralul precede scrisul, ci dimpotrivă: conferinţa sa vrea să convertească scrisul prin oralitate. Gîndul captat pe pagină cu fulguranţa lui vrea să devină eveniment, act, pe scurt să se împlinească prin întîlnirea cu un partener, parterul intelectualităţii pariziene. Astfel, de la Paulhan, destinatar privilegiat, Artaud trece la o fiinţă colectivă, mereu însufleţită de aceeaşi dorinţă care-l împinge să îndrepte scrisul spre o ţintă care, prin prezenţa ei, îi permite să se înscrie într-o structură dialogală, singura garantă a eficacităţii rîvnite. Trecînd de la relaţia epistolară la conferinţa întrupată, Artaud mărturiseşte importanţa scrisului şi caută cu disperare un răspuns la ceea ce îi apare drept o lipsă de înlăturat ca să poată stabili o legătură şi produce un eveniment. Scrisul, la Artaud, oricît de elaborat, nu se desparte niciodată de voce, de suflu, într-un cuvînt de oralitatea ca vocaţie a unui corp în căutarea altui corp.

Cartea şi scena

TOT CEEA ce propune această scurtă schiţă privitor la raportul dintre scris şi oral în cărţile despre teatru poate fi confirmat în bibliografia acestui secol, cu o singură excepţie: Stanislavski. Din cauza naturii cu totul diferite a maestrului rus, sau, poate, din cauza singurătăţii aurite care i-a fost impusă de regimul stalinist. Suntem în drept să ne întrebăm dacă aceste „romane ale teatrului“ ce sunt cărţile lui Stanislavski nu pot fi citite ca fiind produsele unui om de teatru silit la o însingurare mănăstirească. Pe scurt, ale unui artist căruia i s-a interzis acţiunea şi care se consacră nu unor memorii, ci elaborării unei raţionalizări sistematice a unui proces de care s-a îndepărtat în pofida lui. În fond, acest echivalent al *Căutării Timpului pierdut* pe care-l reprezintă corpusul cărţilor lui Stanislavski se plasează la jumătatea drumului între scrierile teoreticienilor utopişti şi cuvintele practicienilor nesatisfăcuţi. Dacă Artaud face din relaţia dintre scris şi oral nodul unei tensiuni niciodată rezolvată, Stanislavski, el, instaurează o pacificare. Pentru că, poate, unul se va afla întotdeauna în lipsă de travaliu teatral concret iar celălalt, dimpotrivă, se va simţi saturat de el.

Trebuie s-o spunem. Cartea despre teatru nu va fi niciodată autonomă, căci poartă (întotdeauna) semnul raporturilor pe care autorul le-a întreţinut de-a lungul vieţii cu scena: de la aşteptare la decepţie, de la utopie la cel mai cumplit dintre dezastre. Astfel, naturii teatrului care face din scris şi/sau din oral natura sa însăşi se adaugă relaţia cu practica sa ca celălalt factor a cărei amprentă autorul o poartă cînd îşi realizează cartea. Căci, pentru a conchide, am putea spune că marii oameni de teatru sunt autorii unei singure cărţi.

Traducere de
Micaela Slăvescu

Societatea spectacolului

◆ În colecţia de mare tiraj, „Folio“, a editurii Gallimard din Paris au fost reeditate recent *Comentariile asupra societăţii spectacolului*, care completau în 1988 „tezele“ severului critic al civilizaţiei imaginii, Guy Debord, exprimate în controversata sa carte *La Société du spectacle* (1967). Apărută în preajma marilor tulburări studenţeşti din mai 1968, lucrarea lui Guy Debord a avut un larg ecou în mediile intelectuale europene, rămînînd un titlu de referinţă în spaţiu reflecţiei, mult îmbogăţite de atunci, privind mecanismele „societăţii mediatice“ şi ale „culturii de masă“(ea a fost retipărită, tot la Gallimard, în 1992). O dată cu *Comentariile...*, este reluată, sub aceleaşi coperţi, şi *Prefaţa* la a patra ediţie italiană a volumului din 1967. Paralel, se publică acum, tot în colecţia „Folio“, şi în prezentarea aceluiaşi Guy Debord, o nouă ediţie din textele apărute în revista *Potlatch* (1954-1957), buletin al „stîngii letriste“, desprinsă în 1952 din grupul de avangardă lettrist şi care viza constituirea unei „mişcări noi, ce trebuia să însemne totodată o reunificare a creaţiei culturale de avangardă cu critica revoluţionară a societăţii“. Autorul *Societăţii spectacolului* a fost unul dintre redactorii cei mai activi ai acestui periodic.

Levinas, actual

◆ Cum se mai poate azi concepe o teorie etică precum aceea a lui Emmanuel Levinas (1905 - 1995)? Într-un secol marcat de războaie, atrocităţi şi totalitarism, n-ar fi legitim să se anunţe moartea filozofiei şi să se nască întrebarea dacă mai e

valabilă căutarea unui sens al umanităţii? Gîndirea lui Levinas nu e dreaptă? Dimpotrivă, nimic nu e mai actual decît filosofia sa, răspunde volumul *Emmanuel Levinas. Eseuri şi convorbiri*, coordonat de François Poiré şi reeditat luna trecută în ediţie populară, ieftină, după patru ani de la prima apariţie. Lucrarea pune în lumină, fără a simplifica, filozofia lui Levinas, bazată pe conceptele de subiect şi alteritate, insistînd asupra primatului eticii în societatea contemporană.

Maestrul

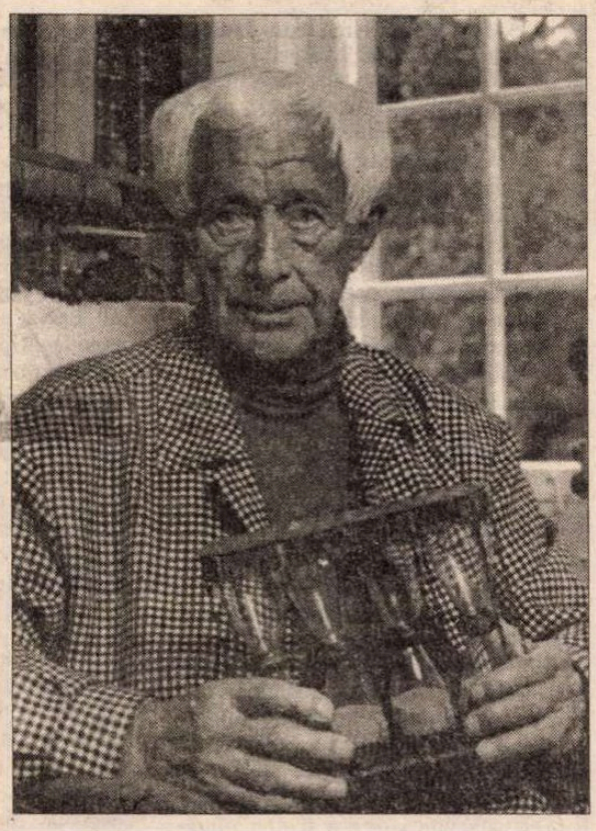

◆ Dacă ar exista o „şcoală a privirii“, Ernst Jünger (n. 1895) ar fi maestrul ei. Dar nimic nu e mai străin firii sale decît să se dea drept model literar. Singura societate de iniţiaţi de la care se reclamă este aceea a entomologilor. Al treilea volum al jurnalului său, cuprinzînd anii 1981-85, intitulat *Şaptezeci se şterge*, este caracterizat printr-o extraordinară – la un nonagenar – deschidere către lume, către cultură, către fiinţe şi către cărţi. Bogăţia meditaţiilor sale – fie că e vorba de experienţa lui din război, de marile catastrofe istorice, de explozia naturii în primăvară sau de prietenie – face din această operă tîrzie o carte exemplară, în care Eros şi Tanatos sînt mereu prezente, dar îmblînzite una prin alta. Ar fi grozav dacă am putea avea şi în româneşte acest jurnal de bătrîneţe al lui Jünger! În imagine, Ernst Jünger la centenar.

Balcanisme

◆ François Maspero (n.1932) a fost librar şi editor, înainte de a deveni scriitor şi traducător. A publicat mai multe romane, bine apreciate, iar în 1991 a primit Premiul Novembre pentru o carte de călătorie, *Pasagerii din Roissy-Expres*. După modelul ei, a scris un nou volum, *Balkans Transit*, în care povesteşte lungul periplu întreprins în primăvara 1995 prin ţările balcanice (inclusiv ţara noastră), descrise ca o geografie umană tulburătoare, una dintre regiunile lumii cele mai frămîntate.

Anunţată pentru mijlocul lunii ianuarie de Editions du Seuil, ar fi interesant pentru noi de aflat ce anume i-a reţinut atenţia în România lui François Maspero.

Corespondenţă

◆ Relaţia lui Heidegger cu Karl Jaspers n-a putut depăşi niciodată obstacolele ridicate de personalităţile lor puternice, de concepţiile filosofice divergente şi de atitudinea diferită în privinţa nazismului. Scrisorile schimbate între ei din 1920 pînă în 1963 şi adunate într-o ediţie stabilită şi adnotată de Walter Biemel şi Hans Saner, au fost traduse în franceză la Ed. Gallimard, într-un volum ce conţine şi corespondenţa dintre 1918 şi 1969 cu Elisabeth Blochmann, o studentă evreică exilată în Anglia în timpul războiului şi revenită ca profesoară în Germania după 1945. În scrisorile adresate ei se relevă un chip mai puţin ştiut al marelui filosof: prieten afectuos şi fidel, în ciuda prăpastiei deschise de violenţa totalitară şi ideologică.

Nepoata lui Goebbels

◆ ...care trăieşte în Germania, s-a căsătorit cu un evreu a cărui familie a scăpat din Holocaust. Mai mult, înainte de căsătorie se convertise la iudaism şi făcuse importante donaţii anonime unor aşezăminte culturale din Israel - relevă ziarul israelian „Yediot Aharonot“. „Dacă ar şti, Goebbels s-ar răsuci în mormînt“- comentează Ephraim Zuroff, de la Centrul de cercetări asupra crimelor celui de al III-lea Reich.

Marele uruguaian

◆ Felisberto Hernandez s-a născut la Montevideo în 1902. De la 15 ani a început să muncească în sălile de cinema, ca pianist acompaniator la filmele mute. În 1927 a dat primul său recital de pian, făcînd cunoscute şi compoziţii proprii. Apoi a întreprins numeroase turnee în America Latină ca solist, în acelaşi timp afirmîndu-se şi ca scriitor, cu volumele *Cărţi fără coperte* (1929) şi *Figura Anei* (1930). În 1940 a publicat o lungă povestire, *Pe timpul lui Clemente Colling*, care a stîrnit admiraţia lui Jules Supervielle, iar în 1947 i-a apărut la Buenos Aires cartea de nuvele *Nimeni nu aprindea lămpile*, ce i-a impus definitiv numele în literatura hispanică. A mai publicat apoi *Hortensiile* (1949), *Casa inundată* şi *Crocodilul* (1960). A murit la Montevideo, în 1964, după ce şi-a văzut operele traduse, cu mare succes, în italiană, franceză şi engleză - fiind considerat în Europa fondatorul modernităţii latino-americane. Italo Calvino, care i-a editat opera în Italia, îl considera genial (o spuseseră şi Supervielle şi Ramon Gomez de la Serna), apreciindu-i opera - la jumătatea drumului dintre ficţiune şi jurnal, dintre cotidian şi oniric, dintre inocenţa copilărească şi emoţia adultă - drept o „sarabandă mentală“ unică în literatura secolului nostru.

O carte ciudată

◆ Cotidianul belgian „Le Soir“ îşi mărturiseşte surpriza şi încurcătura în faţa cărţii lui Jacques Darris *Van Eyck şi rîurile*, apărută la Ed. Le Cri din Bruxelles: „Biografie romanţată? Încarnare literară în virtutea căreia un scriitor, după exemplul Margueritei Yourcenar, se mută cu gîndul în interiorul unui mare om? Sensul acestei cărţi ciudate, care nu seamănă cu nici o alta, scapă spiritelor carteziene“. Autorul însuşi a declarat ziarului că a vrut „pur şi simplu să revină la originile romanului“.

Omagiat în ţara natală

◆ Tony Curtis a fost omagiat în Ungaria, ţara sa natală. Pe numele său adevărat Bernard Schwartz, el este fiul unei familii de emigranţi din Ungaria care s-a instalat în SUA la începutul anilor '20. După cum a declarat cunoscutul actor, el a crescut vorbind ungureşte. Acum, Tony Curtis a primit titlul de cavaler de Ungaria.

Noaptea blestemată

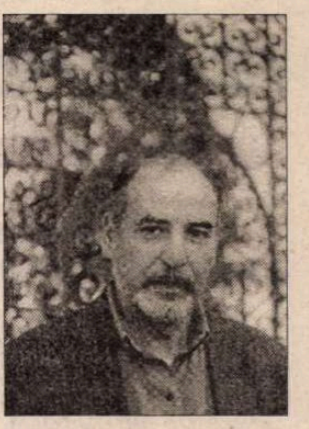

◆ Tahar Ben Jelloun, poet, romancier şi dramaturg francez de origine marocană (din a cărui operă au apărut în româneşte , la Univers, reunite în acelaşi volum, romanele *Copilul de nisip* şi *Noaptea sacră* - Premiul Goncourt 1987) adaugă încă un roman gros foartei bogatei sale opere: *Noaptea greşelii*. Eroina naraţiunii, Zina, este blestemată fiindcă destinul a vrut să fie concepută într-o noapte cînd tradiţia religioasă interzice aceasta. Soarta ei nefericită este povestită cu farmecul bizar, dureros, ce caracterizează scrisul lui Tajar Ben Jelloun.

Sade prin timp

◆ Cu ocazia sărbătoririi bicentenarului Revoluţiei Franceze, în 1989 a fost publicat în Franţa un text, *Sade împotriva Fiinţei Supreme*, prezentat ca o scrisoare inedită a marchizului. Apoi, textul a fost republicat, sub numele adevăratului autor, Philippe Sollers (în imagine), care a declarat că această farsă i s-a părut un mod de exprimare mai... coroziv. Acum, după şapte ani, augmentată cu o prefaţă care insistă asupra calităţilor literare ale lui De Sade („un scriitor imens, variat, amuzant, inventiv, exact opusul unui caz patologic“), scrisoarea compusă de Sollers în numele marchizului a apărut în „Collection blanche“ a Editurii Gallimard.

Truffaut

◆ În urmă cu patru ani, Serge Toubiana a realizat un film documentar despre François Truffaut, marele cineast dispărut la numai 52 de ani, în 1984. Era o încercare de apropiere prin imagini, documente, convorbiri şi mărturii de omul enigmatic, autor al unor filme ce au făcut şcoală. Antoine de Baecque a scris, acum şapte ani, o istorie a revistei „Cahiers du Cinéma“ şi cu această ocazie a descoperit o mină extraordinară: arhivele personale ale lui Truffaut, meticulos clasate. Folosind aceste surse – arhivele, mărturiile anturajului şi filmografia –, cei doi au scris o biografie completă a lui Truffaut, însoţită de 94 de ilustraţii. În spatele imaginii publice, idealizate, biografii au căutat misterul omului, îndoielile şi angoasele creatorului, multiplele faţete ale unei existenţe extrem de bogate. Volumul de 656 de pagini, apărut în colecţia „Biographies“ a Editurii Gallimard, e un succes de librărie, fiindcă francezii au un cult pentru marii lor artişti..

Nimic nou...

◆ Sudir Kakar, psihanalist indian format în SUA, propune în eseul *Şamani, mistici şi medici* o comparaţie între conceptul şi practicile de „vindecare“ în tradiţiile culturale indiene şi occidentale. Rod al unei anchete psihologice întreprinse în India printre vindecătorii tantrici, şamani, guru etc., studiul insistă mai ales asupra tratării maladiilor mentale în tradiţia terapeutică indiană, descoperind că aceasta are numeroase puncte comune cu psihiatria modernă.

Revista revistelor

Dinamica posibilităților posibile

Pe lîngă reviste literare, la redacție sosesc incredibil de multe publicații tipărite în toate zonele țării. Printre acestea, a căzut sub dioptriile Cronicarului și o *REVISTĂ DE METAFIZICĂ*, ajunsă la nr. 18. Coperta, cu mult roz-bombon, semne zodiacale și deviza „Nu uitați că sînteți în lumea iluziei! Ascultați vocea Spiritului!...", ne-a avertizat că e ceva suspect în folosirea conceptului filozofic din titlu. Am căutat caseta redacțională: revista apare sub egida „Asociației de metafizică Elta Universitate" și are ca director pe Ion Dumitrescu și ca redactor-șef pe Adrian Mîndruță. Nu auzisem de acești filozofi universitari. Și nici n-aveam cum să auzim, fiindcă, citind pe prima pagină (numerotată 669!) titlul *Mesajul Confederației Galactice pentru planeta Gea transmis prin Misiunea Română*, ne-am dat seama că Dumitrescu & Mîndruță nu sînt ce credeam noi, ci niște intermediari prin care extratereștrii dau, „în etapa de mijloc a Apocalipsului", lecții de salvare românilor. Cum comunică mîndruții cu galacticii rămîne filă de dosar X. Ni se sugerează că ar fi la mijloc niște „vibrații", captate într-o „zonă sacră", Palmira. Ca să scutească drumul pînă în Siria, mesagerii i-au găsit un echivalent autohton: „Palmira este un oraș sumerian ales ca bază, în această dimensiune, pentru operațiunile de intervenție, din această perioadă a Apocalipsului, în ajutorul civilizației terestre, zonă care în Planul Fizic, la vibrația cu care v-ați obișnuit, corespunde munților Rarău". Și ce grăiește înțelepciunea galactică în Rarău, special pentru români: „Veți putea descoperi extraordinarul atunci cînd veți învinge ordinarul. Veți putea realiza binele ieșind de pe rezonanța răului, redescoperind dinamica posibilităților posibile, de voi depinzînd acest joc cosmic în care repetarea acțiunilor să fie înlocuită cu imaginația și o permanentă îmbogățire în experiență și, în același timp, în relație cu alte sisteme, să fie într-adevăr o oază de lumină care să aducă lumina pretutindeni unde se află." Imaginația e o posibilitate posibilă, dar are și ea nevoie de oarece gramatică, sau poate că Misiunea Română, învățînd la perfecție limbajul vibratil, l-a uitat pe cel articulat, matern. Sau – posibilitate și mai posibilă – omuleții verzi și-au ales niște mesageri inculți. Ceea ce e și mai bizar e că Vocea Spiritului galactic, transcrisă de Ion Dumitrescu, sună teribil de cunoscut: „Facem, deci, un apel la colaborare, la canalele mass-media, la sistemele de organizare, la entitățile aflate în posturile de decizie și care au la dispoziție resurse prin care pot facilita această colaborare, deci un apel la prietenie, la sinceritate, la normalitate, la bun-simț. (...) Resurse aveți, posibilități există și vor deveni din ce în ce mai evidente pe măsura creșterii vibrațiilor; dar mai rămîne de făcut gestul deciziei și de găsit curajul necesar oricărei schimbări." S-ar părea că prietenoșii extratereștri și-au făcut școala de retorică pe discursurile „entităților aflate în posturi de decizie" pînă la 17 noiembrie sau că, antenele lor captînd dinspre România de atîta amar de ani acest limbaj, au ajuns să creadă că asta e limba română. În orice caz, din toate cele trei mesaje publicate în acest număr rezultă că Universul e cu ochii pe noi, că sîntem buricul pămîntului și nu numai că avem Palmira în Rarău, avem și Noul Ierusalim la București (o altă sectă plasa Noul Ierusalim în alt județ al patriei, dar în fond de ce n-am putea avea mai multe Nou-Ierusalime, cît mai multe?). Mesagerii metafizici îl salută doar pe cel de la București și, ca să nu existe confuzii, îi dau și un nume nou-nouț: „Salutăm acest început prin deschiderea *Noului Ierusalim, în această zonă numită București, și care de aici înainte se va numi Arkazamy, căci nu este numai deschiderea unui oraș sfînt, ci a unei porți a fiecăruia spre el însuși*". Răsfoind mai departe publicația (în paranteză fie spus, prima revistă din România produsă, editată și distribuită de persoane cu probleme de sănătate mintală, „Estuar", e incomparabil mai interesantă, mai rezonabilă și mai bine scrisă), devine clar că sub paravan „metafizic" și cosmic se învîrt găinării pămîntene și împămîntenite: „Universitatea" Elta face horoscoape la comandă, cu 50.000 de lei, deschide „saloane unde se consumă integral hrană vie" (!), vinde prin poștă cărți și materiale xeroxate scoase de editura proprie „Solteris", ba chiar așteaptă și donații în lei, DM și dolari, avînd în acest scop conturi deschise la B.R.C. La concurență cu Grig Bivolaru, alt ezoteric, ce recomandă adepților săi frecții cu pipi și le vinde sticluțe cu tot soiul de elixiruri, casete cu muzici cosmice etc., *eltiștii* exploatează confuzia, incultura și prostia, din păcate destul de răspîndite în rîndul tinerilor. Sînt niște escroci. Îți vine să rîzi citindu-le inepțiile, dar fără veselie, cu un fel de stupoare. Iată mesajul lor de sărbători: „Echipa ELTA, alături de celelalte echipe care acționează în cadrul Misiunii România, vă dorește sărbători fericite și mai multă încredere în voi înșivă, în calea care se deschide în fața voastră o dată la 26 de mii de ani, și pe care puteți păși. Vă dorim succes, în sensul de a renunța la insucces, de a reveni la lumina din voi înșivă." ● Interesîndu-ne, am aflat că mișcarea ELTA are peste 6.000 de adepți.

O retrospectivă

În afară de obișnuitele noastre rezerve și remarci caustice pe care le-am formulat de-a lungul acestui an la adresa colegilor noștri de la cotidiane, nu putem să nu le recunoaștem și meritele. Ziaristul de cotidian e, prin natura îndeletnicirii sale, mult mai expus greșelilor decît confrații săi din presa săptămînală sau lunară. Ce au izbutit în acest an confrații noștri de la cotidiane? Campaniile lor de presă au determinat renunțarea la dubla calitate de parlamentari și de membri în Asociațiile Generale ale Acționarilor pe care le aveau unii dintre concetățenii noștri. Unii dintre ei au rămas parlamentari, alții au preferat rolul în așa-numitele A.G.A. Dar asta numai după ce presa a semnalat incompatibilitatea dintre aceste funcții. Ziarul care a purtat o adevărată campanie împotriva parlamentarilor care își împărțeau timpul între funcția lor legislativă și cea sau cele consultative a fost *ADEVĂRUL*. De altfel, tot *Adevărul* e ziarul care s-a luptat cu privilegiile pe care au intenționat să și le voteze anumiți parlamentari de-a lungul mandatului lor. ● În treacăt fie spus, acest ziar a dobîndit o remarcabilă credibilitate în ultima vreme, alegîndu-și o opțiune de centru-stînga. Riscînd să-și piardă o parte dintre cititorii care vedeau în *Adevărul* un ziar de tip conservator, acest cotidian s-a distanțat de condiția de periodic purtător de cuvînt al fostului președinte al României, alegînd, la acest capitol, o independență polemică. Cu anchete incisive și cu informație la zi, *Adevărul* nu mai e un ziar cu cititori captivi, ci un cotidian independent, fie măcar și din acest punct de vedere. Paradoxul acestui ziar e că, periodic, exprimă puncte de vedere absolut personale ale unora dintre redactorii săi, izbutind după aceea să-și recapete aerul și nu numai aerul de obiectivitate. ● Cel mai ingrat rol pe care și-l putea lua un mare cotidian era acela de ziar al opoziției. *ROMÂNIA LIBERĂ* a comis numeroase exagerări, din punctul de vedere al unui ziar neimplicat politic, dar, pe de altă parte, acest ziar are uriașul merit de a fi întreținut tonusul opoziției chiar și atunci cînd partida putea părea pierdută. Spre deosebire de ziarele care s-au alăturat pe parcurs curentului politic cîștigător, *România liberă* a mizat necondiționat pe șansa opoziției sau mai bine zis a Convenției Democrate. E de văzut în ce măsură *România liberă* va rămîne, după alegeri, un oficios al Convenției sau se va despărți de ea, pentru a-și regăsi un loc în rîndul ziarelor independente. ● Cotidianul care a izbutit să determine un om politic să-și ceară scuze pentru o afirmație necugetată a fost *EVENIMENTUL ZILEI*, iar omul politic care și-a cerut scuze a fost dl Gh. Dumitrașcu. *Evenimentul zilei*, sclipitor prin faptul divers, a fost în acest an ziarul prezent oriunde s-a întîmplat ceva important. Ceea ce a transformat faptul divers, de multe ori, într-un caz la care opinia publică a avut pentru ce medita. Tragedia măruntă s-a transformat prin intermediul *Evenimentului zilei* într-o problemă a conștiinței naționale. ● Oricît ar putea părea de nesigur, cotidianul *ZIUA* merită să fie menționat pentru permanenta sa agresivitate și, chiar și atunci cînd n-a avut dreptate, prin capacitatea sa de a semnala primejdii virtuale. ● Dar ceea ce rămîne de văzut dintre nenumăratele acuzații formulate de acest ziar e dacă nu cumva cele cu substrat economic sînt adevărate. ● Dintre ziarele cu tiraj mai mic, fără îndoială că *LIBERTATEA* merită o mențiune aparte. Fără a fi spectaculos, dar bine informat și dispunînd de redactori capabili să sintetizeze un eveniment pentru a-l aduce la dimensiunile rezonabile ale unui articol de ziar de format mic, *Libertatea* a luat locul, treptat, fostei *Informația*, ziar menit pentru uzul bucureștenilor, izbutind însă să aibă și cititori în provincie. *Libertatea* are însă și meritul de a fi un ziar relansat de la un tiraj confidențial la unul semnificativ pentru un cotidian. ● În afară de trăsăturile distinctive ale acestor ziare, meritul lor comun e că în perioada alegerilor au izbutit să asigure acea liniște necesară corectitudinii votării, grație căreia azi se vorbește despre maturitatea politică a românilor, ceea ce nu e puțin lucru.

Cronicar

LA MICROSCOP

TVR

AM AVUT fericirea să nu-l cunosc pe fostul director al TVR, dl Dumitru Titus Popa. Și cum am scris de mai multe ori critic la adresa d-sale, nu mă văd acum în situația de a spune altceva decît pe vremea cînd era în funcție. Dacă la această oră TVR are un program bătrînicios, cu emisiuni care pot lipsi din grila de programe, asta e și din pricină că TVR n-a fost condusă de altcineva, mai potrivit decît dl Popa. Îmi place să cred însă că d-sa n-a fost demis din pricina slăbiciunilor sale politice, ci pentru că a anemiat televiziunea, condamnînd-o la mediocritate. Începînd de la programul de știri și terminînd cu emisiunile cu cea mai redusă audiență, în ultimii ani s-a produs la TVR o regresiune dramatică a ambițiilor realizatorilor. Principiul de bază al acestei instituții, acela de a nu supăra puterea, s-a răsfrînt treptat asupra psihologiei oamenilor de televiziune, care și-au redus motoarele lucrînd, cel mai adesea, la nivelul minimei rezistențe. Nu are rost să reamintesc de faptul că ori de cîte ori în țară au avut loc întîmplări ieșite din comun, TVR a aflat ultima despre ele. După '89, această instituție a ieșit aureolată de o experiență unică, de a se fi aflat printre protagonistele revoluției. Mulți oameni din televiziune au avut un orgoliu bine întemeiat după această experiență. Ce a mai rămas azi din acest orgoliu? Mi se pare greu de acceptat ca postul național de televiziune să copieze un post particular, dovedind astfel o nefericită reacție față de concurență. Un post de televiziune trebuie să aibă propriul său stil pentru a avea pretenția de a fi luat în serios. Iar atunci cînd e vorba de televiziunea de stat, lipsa de stil e cu atît mai greu de acceptat. Într-una din emisiunile sale, dl Iosif Sava își lua de martor interlocutorul spunîndu-i că un telespectator a cerut să fie dat afară din TVR. Mă îndoiesc că noul director al Televiziunii ar face așa ceva, iar atacurile din presă la adresa dlui Sava apropo de obediența sa față de putere mi se par pe de o parte nedrepte, iar pe de alta fără nuanță. Cînd a dialogat cu fostul președinte al României, dl Sava n-a fost mai puțin hiperbolic decît față de alți invitați ai săi. Din cîte am remarcat, aceasta e una dintre capcanele pe care amfitrionul Seratelor le întinde invitaților săi, pentru a le verifica nu modestia, ci realismul în ceea ce îi privește. Fostul președinte nu l-a corectat, spre paguba domniei sale. Într-un alt dialog, pentru care dl Sava a fost amendat de presă, d-sa l-a ținut sub tirul unor întrebări incomode pe actualul președinte. Ce își putea dori mai mult principalul contracandidat al pe atunci președintelui Iliescu decît să i se pună întrebări cît mai incomode? Vrînd sau nevrînd, dl Iosif Sava i-a adus actualului președinte servicii mult mai însemnate decît cei care i-au ridicat osanale. Problema Televiziunii Române în toată perioada care a trecut e că s-a ferit de marile probleme care au zguduit presa în ultimii ani. Scandalurile de corupție nu i-au tulburat pe realizatorii anchetelor din TVR? Afacerea „Apartamentul" n-a însemnat nimic pentru ei? Atunci cînd vreun realizator mai încăpățînat a dat pe post constatări neplăcute fostei puteri, el a fost îndepărtat sau tras pe dreapta, ca să se astîmpere. În ceea ce privește emisiunile de cultură, acestea merită o discuție separată.

O discuție separată, dar pentru care n-am puterile necesare, ar merita și emisiunile economice din ultimii ani în care s-au discutat multe și de toate, dar din care n-a rezultat cel mai mic numitor comun, acela al nevoii de privatizare. Aidoma unei boli rușinoase, despre privatizare s-a vorbit ca despre un rău care nu poate fi înlăturat sau ca despre un mijloc dubios prin care puterea economică poate fi mutată din partea celor bine intenționați în partea celor care de-abia așteaptă să o acapareze.

Cine s-o mai acapareze, cînd ea e gata acaparată?

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 $ S.U.A. pe an pentru țările extraeuropene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draqo print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 – București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție: 800 lei

județeană